ŞİİRİMİZİN
BEYİTLER VE MISRALAR
SÖZLÜĞÜ
3

ŞİİRİMİZİN BEYİTLER ve MISRALAR SÖZLÜĞÜ

Hzl. Yrd. Doç. Dr. M. Atâ ÇATIKKAŞ

ŞİİRİMİZİN

BEYİTLER VE MISRALAR SÖZLÜĞÜ

M. ATÂ ÇATIKKAŞ

İKİNCİ CİLT

SÜTUN
YAYINLARI

ŞİİRİMİZİN BEYİTLER ve MISRALAR SÖZLÜĞÜ

Copyright © Sütun Yayınları, 2009
Bu eserin tüm yayın hakları Işık Yayıncılık Tic. A.Ş.'ye aittir.
Eserde yer alan metin ve resimlerin Işık Yayıncılık Tic. A.Ş.'nin önceden yazılı izni olmaksızın, elektronik, mekanik, fotokopi ya da herhangi bir kayıt sistemi ile çoğaltılması, yayımlanması ve depolanması yasaktır.

Editör
Şeref YILMAZ

Görsel Yönetmen
Engin ÇİFTÇİ

Kapak
İhsan DEMİRHAN

Sayfa Düzeni
Ahmet KAHRAMANOĞLU

ISBN
978-975-9089-57-3

Yayın Numarası
53

Basım Yeri ve Yılı
Seda Ozalit Kısıklı Cd. No: 49
Altunizade/İSTANBUL
Tel: (0216) 651 13 73
Şubat 2009

Genel Dağıtım
Gökkuşağı Pazarlama ve Dağıtım
Merkez Mah. Soğuksu Cad. No: 31 Tek-Er İş Merkezi
Mahmutbey/İSTANBUL
Tel: (0212) 410 50 60   Faks: (0212) 445 84 64

Sütun Yayınları
Emniyet Mahallesi Huzur Sokak No: 5
34676 Üsküdar/İSTANBUL
Tel: (0216) 318 42 88   Faks: (0216) 318 52 20

www.sutunyayinlari.com

İÇİNDEKİLER

H 7
I 173
İ 179
J 259
K..261
L 382
M...420
N 650

-H-

hâ: (حا) Osmanlı alfabesinin sekizinci harfi olup ebced hesabına göre sekiz sayısını karşılar.

hâ-i hayret: Hayret'in hâ'sı.

Dil-berin zülfü perîşân hâli üzre gûyiyâ
Hâ-i hayrettir ki düşmüş Hamdî miskîn üstüne

Hamdullah Hamdi

-hâ(y): (خا-ى) Far. "çiğneyen" anlamına gelerek birleşik kelimeler yapar. şeker-hâ: "şeker çiğneyen" gibi.

* şeker-**hâ:** Şeker çiğneyen, tatlı söyleyen.

şeker-hâ-yı sühan: Sözün tatlısını söyleyen.

Ağzına almaz eğer kand-i mükerrer olsa
Lafz-ı hâyîde-i tûtî-i şeker-hâ-yı sühan

Sünbülzade Vehbi

hâb: (خواب) Far. 1. Uyku. 2. Rüya.

Mezhebinde sana eyler sitem ü nâzı helâl
Şevk-i hizmetle eden dîdesine hâbı harâm-Nâbi

Nâlesiz var harem-i yâre ki ey dil nâlen
Men'-i âsâyiş-i gül-bister-i hâb eylemesin-Nâilî

Âğûş-ı nev-bahârda hâbidedir cihân
Sürsün sabâh-ı haşre kadar hâb uyanmasın

Yahya Kemal

hâb-ı adem: Yokluk uykusu.

Şem'-i rûyun tâbı horşîd-i kıyâmet pertevi
Hokka-i la'lin sözü hâb-ı adem efsânesi-Fuzûlî

hâb-ı afyon: Afyon uykusu.

Haste-gân-ı la'line mey şerbet-i cân-bahş ise
Taâbı bî-mârân-ı hâhe hâb-ı afyondur düşen-Nâbi

hâb-ı âremîde: Dinlenme uykusu.

O fitne kim onu Hârut uyardı Bâbil'de
Siyâh gözlerinin hâb-ı âremîdesidir-Nedim

hâb-ı aşk: Aşk uykusu.

Cemâl-i pâkini Ashâb-ı Kehf görmek için
İle'l-ebed olamaz hâb-ı aşkından bîdâr-Lâ

hâb-ı bahâr: Bahar uykusu.

Bir ufk-ı tehî, bir gece, birlerce sitâre
Samt-ı ebediyyetle bakar hâb-ı bahâra-Ahmet Hâşim

hâb-ı cehâlet: Cahillik uykusu.

Yeter oldu bu girân-hâb-ı cehâlet artık
Uyan ey millet-i mahkûm-ı sefâlet artık

Mehmet Zeki

hâb-ı çerh: Feleğin uykusu.

İzzet bolay ki Sûr-ı İsrâfil uyandıra
Geldi sabâh-ı haşre ne saht oldu hâb-ı çerh

Keçecizade İzzet Molla (bolay ki: ola ki.)

hâb-ı ecel: Ecel uykusu.

Ver söze ihyâ ki tuttukça seni hâb-ı ecel
Ede her sâat seni ol yuhudan bîdâr söz-Fuzûlî

hâb-ı ferâğ: Dinlenme uykusu.

Bu ribât-ı çerhte mümkün müdür hâb-ı ferâğ
Birbirin eczâ-yı kevn âmâde-i ifsâd iken-Nâbi

hâb-ı ferâğat: Dinlenme uykusu.

Nâbî kibâr katında görür hep fakîrdir
Zevkın eden zemânede hâb-ı ferâğatin-Nâbi

hâb-ı gaflet: Gaflet uykusu.

Saç sakal ağardı ey dil dahi uslanmaz mısın
Hâb-ı gafletten uyan hîç olasın sanmaz mısın

Muhibbî, Meftunî (Kanunî Sultan Süleyman)

Uyandı gerçi Yahyâ rûzigârın hâb-ı gafletten
Velî ârâyiş-i dünyânın oldu deng ü hayrânı-Nef'î

hâb-ı girân: Ağır uyku.

Düşmüş ademden gerdûna sâye
Sarmış cihânı zulmet ser-â-pâ
Eşya çekilmiş umk-ı hafâyâ
Bir dîv-beççe-vârî bu dünyâ
Olmuş gunûde hâb-ı girâna-Recaizade Ekrem

hâb-ı girân-ı âlem: Dünyanın ağır uykusu.

Farz edip ömrünü bir hâb-ı girân-ı âlemde
Geçirir âkıl olan mihneti rü'yâda gibi

Keçecizade İzzet Molla

hâb-ı hiffet-gân-ı sengîn: Taştan hafif uyku.

Başı serd olmayan, yumuşak başlı at
Bister-i nerm üzre hâb-ı hiffet-gân-ı sengîn olur

Koca Râgıp Paşa

hâb-ı humâr: İçkiden sonraki baş ağrısı uykusu.

Olurdu hasret-i hâb-ı humârı nahvet-i nâz
Bütân-ı âlem-i hüsnün nigâh-ı tannâzı-Nâilî

hâb-ı menhûs: Uğursuz uyku.
Tiryâkî-i herze hâb-ı menhûs
Âteşler içinde pîr-i kaknûs-Şeyh Galip

hâb-ı nâz: Naz uykusu.
Mest-i hâb-ı nâz ol cemʿ et dil-i sad-pâremi
Kim onun her pâresi bir nevk-i müjgânındadır
Fuzûlî

hâb-ı nâz-ı yâr: Yârin nazlı uykusu.
Dağıttın hâb-ı nâz-ı yâri ey feryâd neylersin
Edip fitneyile dünyâyı harâb-âbâd neylersin
Şeyhülislam Bahayî (....Mehmet)

hâb-ı perîşân: Perişan uyku.
Hayâl ettikçe zülfün tâ sihr ol dâmen-i zülfe
Sarıldı rîşe-i reyhân gibi hâb-ı perîşânım-Nedim

hâb-ı râhat: Rahat uyku.
Seninçün hâb-ı râhat çeşm-i giryânımla düşmendir
Bisât-ı istirâhat cism-i sûzânımla düşmendir-Nâbi

hâb-ı seher: Seher uykusu.
Devr-i ruhunda bulmadım uyhu halâvetin
Gerçi kim olur âdeme hâb-ı seher lezîz
Hamdullah Hamdi

hâb-ı siyeh-baht: Kara bahtlı uyku.
Teşrîfe bu şeb vaʿdi var ol şemʿ-i ümîdin
Ey hâb-ı siyeh-baht aşâdan mı gelirsin-Nâbi

hâb-ı şeb-i tûl-i emel: Uzun arzular gecesinin uykusu.
Halkı medhûş eylemiş hâb-ı şeb-i tûl-i emel
Subh tahkîk-i alâmâtına bir bîdâr yok-Fuzûlî

hâb-ı tegâfül: Gaflet uykusu.
Gider hâb-ı tegâfül dîdelerden dûr olur bir gün
Bu meclis böyle kalmaz mestler mahmûr olur bir gün
Veysî (Alaşehirli Üveys Kadı...)

* **hâb-âlûde:** Uykulu
Yine hâb-âlûde ancak çeşm-i hûn-hârın senin
Kankı bezmi etti rûşen şemʿ-i ruhsârın senin-Zâti

* **hâb-âver:** Uyutucu, uyku verici.
Vatan hikâyesi hâb-âver oldu huzzâra
Ben ağladım yine te'sîr-i dâsitânımdan
Muallim Naci

* **hâb-dâde:** Uykuda, uyumuş.

hab-dâde-i hasret: Hasret uykusu.
Bu hâb-dâde-i hasret dolaşır fûta-be-dûş
Mürdeler seyre gelir dûşuna almış kefeni-Nâbi

* **hâb-gâh:** Uyunacak yer, uyku yeri.

hâb-gâh-ı emvât: Ölülerin uykusu.
Benziyor hâb-gâh-ı emvâta
Hâli sakf-ı giyâh-bestesinin-Tevfik Fikret

hâb-gâh-ı yâr: Yârin yatak odası.
Hâb-gâh-ı yâre girdim arz için ahvâlimi
Pür-perîşân hâlini gördüm unuttum hâlimi
Mahmut Celaleddin

* **hâb-geh:** Uyku yeri.

hâb-geh-i kabr: Kabrin uyku yeri.
Geçirip hâb-geh-i kabre pül-i şemşîri
Uyudu Köprülü'den kalma baka:yâ-yı fiten
Keçecizade İzzet Molla

hâb u hayâl: Uyku ve hayal.
Âh kim hâb u hayâl oldu bu devletler hep
Durmadı aksine devr eyledi çarh-ı gerdân-Bâki

habâb: (حباب) Ar. Su üzerinde hâsıl olan hava kabarcığı.
Şol câm ki nûş eylemişem bezm-i gamında
Bir sâde habâbıdır onun günbed-i hadrâ
Avnî (Fatih Sultan Mehmet)

Bozma ey mevc gözüm yaşı habâbın ki bu seyl
Komadı hîç imâret bu binâdan gayrı-Fuzûlî

Raht u bahtın suya salmış bâda vermiş varını
Bî-dil ü bî-hânümân bî-çâre bir ben bir habâb
Fani

habâb-ı arz: Yeryüzü kabarcığı.
Habâb-ı arzı deryâ-yı muallâk devr ettikçe
Edindikçe revân sahn-ı zemîn üstün makarr deryâ
Zâti

habâb-ı bâde: İçki kabarcığı.
Her bir habâb-ı bâdeye olsun başım fedâ
Gittikçe şuʿle-i mey ile germ-ülfetim-Esrar Dede

habâb-ı ber-karâr: Karar üzerine olan kabarcık.
Bir aceb deryâdır ordu-yı hümâyûnun senin
Kim habâb-ı ber-karâr olmuş ona her çâderi-Nefʿî

habâb-ı câm-ı mey: Şarap kadehindeki hava kabarcığı.
Hâne-ber-dûş-ı hevâyım çün habâb-ı câm-ı mey
Nehb-i sahbâ-yı hevesle oldu aklım târümâr
Nazîm (Yahya...)

habâb-ı eşk: Gözyaşı kabarcığı.
Kopardı merdüm-i çeşmim gönül binâsın kim
Habâb-ı eşk hevâ nakdine hizâne yeter-Fuzûlî

habâb-ı eşk-i gül-gûn: Kırmızı gözyaşının kabarcığı.
Hatâ senden değil cismim okundan bî-nasîb olsa
Habâb-ı eşk-i gül-gûn içre pinhân ettigimdendir
Fuzûlî

habâb-ı mevce: Dalga kabarcığı.
Tâb-ı şarâb-ı şu'le-fürûz-ı safâyı gör
Her bir habâb-ı mevcesi pervâne-i neşât-Esrar Dede

habâb-ı mey: Şarap kabarcığı.
Habâb-ı mey gibi zâhid şarâb vuruban tâcın
İçip rind-i cihân olmuş gezer mey-hâne mey-hâne
Revanî

habâb-ı sâf-ı sahbâ: Şarabın saf kabarcığı.
Şâhid-i maksad nevâ-yı çeng teg perde-nişîn
Sâgar-ı işret habâb-ı sâf-ı sahbâ teg nigûn-Fuzûlî

habâb-ı sâgar-ı sahbâ: Şarap kadehinin kabarcığı.
Taayyünden halâs eyler bu bâğın hem-demi Yahyâ
Habâb-ı sâgar-ı sahbâ gibi mahv-ı rüsûm eyler
Şeyhülislam Yahya

habâb-ı Tesnîm: Cennetteki Tesnim ırmağının kabarcığı.
Hükm-i feyzin eder ol mertebe cârî ki döner
Şîşe-i bâde-i gül-renge habâb-ı Tesnîm-Nef'î

* **habâb-gûne:** Hava kabarcığı şeklinde.
Sipihr kara yere cür'a-veş döker ka:nûn
Habâb-gûne dimâğunda_olursa bâd-ı gurûr
Hayali Bey

habâset: (خباثت) Ar. Kötülük, alçaklık, habislik.
Kim ki cân vermedi bunda sa'yi, oldu hep hebâ
Gitmedi nefsinden onun hîç habâset tâ ebed
Rumî (İznikli Eşrefoğlu...)

Habâsetler düşünmek akl için züldür, tenezzüldür
O cevher çünkü bir bahşâyiş-i ulvî-i kudrettir
İsmail Safa

İkbâl-i felek teveccüh ederse her kime
Beyz-i kebûter durur veted üzre
İdbârı da ikbâli gibi ger ederse neş'et
Kelb-i habâset bevl eder esed üzre-Lâ

habâyâ: (خبايا) Far.1. Gizli şeyler, gizli işler. 2. Defineler.

habâyâ-yı fünûn: Fennin gizli şeyleri.
Perde-endâz hafâyâ-yı butûn
Rûşenâ-sâz habâyâ-yı fünûn-Lâ

habâyâ-yı umûr: İşlerin gizlilikleri.
Hurde-bînân habâyâ-yı umûra beştir
Hikmetü'l-ayn-ı mevâız felek-i âyîne-gûn-Münif

habb, habbe: (حب) Ar. 1.Tohum, tane. 2. Hap, yutulacak ilaç. **c. hubûb.**

habb-i nebât: Bitki tohumu.
Temâşâ kıl hatt-ı dil-dârı la'l-i pür-nika:t üzre
Yapışmış mûya benzer câ-be-câ habb-i nebât üzre
Beliğ

** **hubûb:** Taneler, tohumlar. **c. hubûbât.**
Hubûb eder gibi reftârınız ne hâlettir
Aceb nesîm-i seherden mi âferîdesiniz
Abdülhak Hâmit

* **habbe:** Tane, yuvarlak şekilde olan şeyler, taneler. **c. habbât, hubeb.**
Yazık sana kim eyleyesin hırs u tama'dan
Bir habbe için kendini âlemlere bed-nâm
Bağdatlı Ruhi

Karz mıkrâs-ı muhabbet idügin kat'î bil
Etme ahbâbına bir habbe kadar şey ikrâz
Sünbülzade Vehbi

Terbiyet çok kaba kor insânı
Habbeyi kubbe eder bostanı
Atâyî (Nev'izade Atâullah)

habbe-i fülfül: Karabiber tanesi.
Ey hâl pâs-bânı mısın sen o gerdenin
Kâfûr içinde habbe-i fülfül müsün nesin-Nedim

habbe-i misk: Misk tanesi.
Hôş bûy gelir hâlini ansan sühanından
Ey dil koma bu habbe-i miski deheninden
Hamdullah Hamdi

habbe-i nâ-çîz: Değersiz tane.
Alır mı habbe-i nâ-çîze âşık
Cihânın gencini ol sîm-tensiz-Neylî

habbetü's-sevdâ: Sevda tanesi. (çörekotu). Eskiden nazar için çörekotu kullanılırdı. Divan şiirinde sevgilinin beni çörekotuna benzetilir.
Asıldı sünbüle mânendi sünbülüne gönül
O ben olalı izârında habbetü's-sevdâ-Hayalî Bey

habbezâ: (حبذا) Ar. zf. Ne sevimli, ne güzel!
Habbezâ ma'bed-i pür-feyz-i mukaddes ki bulur
Anda bir secde kılan mağfiret-i Rahmânî
Nef'î (anda: orada.)

Habbezâ âlem-i sevdâ-yı muhabbet ki olur
Her kimin kûşesi bir mahşer-i gavgâ-yı cünûn
Leskofçalı Galip

haber: (خبر) Ar. 1. Naklolunan söz. 2. Son ve yeni bilgi.
Sabâ lûtf ettin ehl-i derde dermândan haber verdin
Ten-i mecrûha cândan câna cânândan haber verdin
Fuzûlî

Ey çeşm-i girye-hîz eserin yok mudur senin
Ateş içindeyim haberin yok mudur senin
Koca Râgıp Paşa

Kâkül-i yâre bu demler güzerin var mı sabâ
Dil-i güm-keşteden ayâ haberin var mı sabâ
Fasih (Ahmet...Dede)

haber-i bâ-haberân: Haberi olan kimselerin haberi.
Ey tâib-i tahkîk eğer var ise derkin
Gûş et bu sözü kim haber-i bâ-haberândır
Bağdatlı Ruhi

haber-i neşve: Neşe haberi.
Gitmiş haber-i neşvesi Hayyâm'a kadar
Haz vermiş ahibbâya rubâîlerimiz-Yahya Kemal

* **haber-dâr:** Haberli.
Şevkimiz yok gerçi dilde mübtelâ-yı firkatiz
Zevkimiz var lezzet-i gamdan haber-dârız biz-Nef'î

Sırr-ı vahdetten haber-dâr eyler ehl-i hâhişi
Ma'nî-i tevhîd-i Yezdân'dır Fütûhât ü Füsûs-Nâbi

Hûrşîd-i ezelden nasıl ister ki haber-dâr
Olsun daha bir zerreyi derk etmeyen efkâr
Mehmet Akif

* **habîr:** Haberli, bilgili.
Ta'yîn-i hikmet-i ezelîden değil habîr
Tazyî' eder hayâtını dil-hâh aşkına-Nâbi

Ağyâr ile mey içtiğin etmezse de izhâr
Keyfiyyetin ra'nâ biliriz rind-i habîriz
Sünbülzade Vehbi

Hâke düşmüş gevherim yok iğbirârımdan habîr
Bâb-ı ihsânın girilmez bu celâdet bâbıdır
Muallim Naci

habîr-i mâtemîn: Matemlilerin haberlisi.
Ne nazarlar habîr-i mâtemînin
Ne kulaklarda bir tanîn-i hazîn-Tevfik Fikret

Habeş, Habeşî: (حبش) Ar. Afrika'nın Kızıldeniz sahiline yakın kısmında oturan esmer tenli kavmin ismi.
Şol kara hâlin zenahdânında ey hûrşîd-i had
Bir Habeş'tir Mısır zindânında mahbûs-ı ebed
Necati Bey

* **Habeşî:** Habeşli.
Böyle olmazdı celî-pertev âlî-kevkeb
Âsitânında Zuhal olmasa abd-i Habeşî
Nazîm (Yahya...)

habîb: (حبيب) Ar. Sevgili, sevilen. (Hz. Muhammed için kullanılır.)
Gül-i ruhsârına karşı gözümden kanlı akar su
Habîbim fasl-ı güldür bu akar sular bulanmaz mı
Fuzûlî

Ne belâ oldu bana hasret-i bâlâ-yı habîb
Ne garîb etti beni kûy-ı nigâr ayrılığı
Hamdullah Hamdi

Hazâkat ile bakıp nabzıma buyurdu tabîb
Bu illet ehline hoştur hevâ-yı kûy-i habîb
Esat (Musullu...)

* **habîb-i kibriyâ:** Büyük sevgili. (Hz. Muhammed) (s.a.s.).
Ebrû-yı ikbâlinin mâh-ı felek hasret-keşi
Bedr-i tâbân-ı cihân-ârâ habîb-i kibriyâ
Nazîm (Yahya...)

habîbu'llah: Allah'ın sevgilisi (Hz. Muhammed). (s.a.s.)
Her kemâlât ile kâmil şâh idi
Onun-çün ol Habîbullah idi-Süleyman Çelebi

hâbîde: (خوابيده) Far. Uyumuş, uykuya dalmış.
Şöyle pinhân gidesin kûyuna cânanın kim
Râh ola hem-demin ammâ o da hâbîde gerek-Nedim

Hâbîde eder mi onu efsâne-i âlem
Ol dîde ki Şems'in ola nûruyla uyanmış
Keçecizade İzzet Molla
Hâbîde zannedenler şîr-i jiyânı görsün
Bî-rûhtur diyenler Osmâniyân'ı görsün
Tevfik Fikret
Sükût-ı leyl ile hâbîde her taraf, her şey
Bu rûh-ı sâmiti etmez müheyyic ü nâlân
Ahmet Hâşim
Âgûş-ı nev-bahârda hâbîdedir cihân
Sürsün sabâh-ı haşre kadar hâb uyanmasın
Yahya Kemal

hâbîde-i sükûnet: Sessizlik uykusuna dalmış.
Bu uzak lâne-i şebânede söz
Şimdi hâbîde-i sükûnet iken-Tevfik Fikret

Hâbil: (هابل) Ar. Hz. Âdem'in iki oğlunun küçüğü. Büyük kardeşi Kabil (Ka:bil) ile aralarında çıkan bir tartışmadan dolayı ağabeyi Kabil tarafından öldürülür. Bu yeryüzündeki ilk öldürme olayıdır. (Kur'an-Mâide/23-31). Divan şiirinde Kabil kötülüğün simgesi; Hâbil de masumiyetin işareti olarak zikredilir.
Dünyâda silâh mı var kalem gibi dil gibi
Döğüştürür kardeşi Hâbil'le Ka:bil gibi
Yusuf Ziya

• **habîr:** (خبير) bk. haber.
• **habl:** (حبل) Ar. Urgan, halat, ip.

habl-i verîd: Toplardamar ipi.
Tavk-ı fermânı ile silsile-bend olmazsa
Âdemi habl-i verîdle ederler ihnâk-Yenişehirli Avni

hablü'l-metin: Sağlam ip.
Arsa-i idrâke fevz-i re'fetin dârü'l-emân
Rişte-i ümmîde feyz-i rahmetin hablü'l-metîn
Fuzûlî

* **Hablu'llâh:** 1. Kur'an-ı Kerim. 2. İslam dini.
Çün ihtitâma erer i'tisâm-ı Hablu'llah
Ölünce rişte-i ümmîdi kesmezem kat'â
Hamdullah Hamdi

habs: (حبس) Ar. 1.Hapis, alıkoyma, salıvermeme. 2. Tutma, zaptetme.
Let urup ka:lıb-i fersûdemi geh habs kılar
Geh serâsîme vü uryân bırakır sahrâya-Fuzûlî

Sadef-i kevne düşürdü bizi habs etti felek
Aceb olmaz bu belâlar dürr-i galtânız biz
Bağdatlı Ruhi
Hem dahi nihân olup ol âfet
Habs oldular anda Aşk ü Gayret
Şeyh Galip (anda: orada.)

habs-i beden: Bedenin hapsedildiği yer.
Saklama nakd-i gam-ı ışkını ey cân zâhir et
Kim verem habs-i bedenden çıkmağa ruhsat sana
Fuzûlî

habs-i hevâ: Arzu ve hevesi hapsetme.
Habs-i hevâda koyma Fuzûlî-sıfat esîr
Yâ Rab hidâyet eyle tarîk-ı fenâ bana-Fuzûlî

habs-i şikem: Karında saklama.
Zirve-i şâhta dâmen-keş olan mîve-i nâz
Âhir üftâde-i habs-i şikem olmaz da ne_olur-Nâbi

habt: (خبط) Ar. Yanlış, hata yapma. **c. hubût.**
Ne dedin fikrama?-A'lâ! Beni habtettin imâm
-Yola gel şöyle biraz, neydi o sözler?-Be Hocam
Mehmet Akif

habt u hatâ: Yanlış ve hata
Olıcak habt u hatâ imlâda
Hüsn-i hattan ne çıkar ma'nâda-Sünbülzade Vehbi

** **hubût:** Habt'lar; batıl olma, işe yaramaz olma.
Bilmez misin cümle isti'dâdımız mecbûrîdir
Kendi midir tâirin eder hubût ile suûd-Gaybî

hâc: (حاج) Far. Haç, put, Hristiyanlık işareti.
Ümmîd-i vefâ eyle erbâb-ı dagalde
Çok hâcıların çıktı hâçı zîr-i bagalde-Ziya Paşa

Bir kitâb koltuklamış gördüm giderdi zâhidi
Çıkmadı zannım gibi koltukladığı çıktı haç
Kâmî-i Âmîdî

hâcât: (حاجات) bk. hâcet.
hacâlet: (حجالت) bk. hacel, hacil.
hacc: (حجّ) Ar. İslam'ın beş şartından birisi. Zengin ve sağlığı yerinde olan bir kişinin ömründe bir defa Kâbe'yi ziyaret etme farizasını yerine getirmesi. Bu işi yapan kişiye hacı denir. Divan şiirinde sevgilinin bulunduğu yer Kâbe'ye benzetilir.
Hac yollarında meş'ale-i kârbân gibi
Erbâb-ı aşk içinde nümâyânsın ey gönül-Nedim

hacc-ı ekber: Arafesi Cuma'ya rastlayan Kurban Bayramı. (en büyük hacc)
Onun bir hacc-ı ekberi ey cân sen olmadan
Beytü'l-harâma varmamış onun safâsı yok-Nesimi

hacc-ı vasl: Kavuşma haccı.
Çün yüzün Kâ'be vü hâlin Hacerü'l-Esved imiş
Hacc-ı vaslında yüzüm ona sürem gibi gelir
İbn-i Kemal

* **hâcî:** Hacca giden, Kâbe'yi ziyaret eden. **c. hüccâc, hâciyân.**
Ümmîd-i vefâ eyle erbâb-ı dagalde
Çok hâcıların çıktı hâçı zîr-i bagalde-Ziya Paşa

** **hüccâc:** Hacılar.
Uşşâk-vâr şevkile hüccâc raks eder
Âheng-i âh ü nâlelerimden Hicâz'da-Bâki

Çün kim tamâm oldu cümle umûr-ı hüccâc
Buldu mehâmm-ı râha dâir umûr pâyân-Nâbi

** **hâciyân:** Hacılar.
Nefs ile onlar cihâd-ı ekber eyler dâimâ
Kâ'be-i aşkındır onlar hâciyân ü serveri
Âdile Sultan

Haccâc: (حجّاج) Ar. Haccâc (661-714), Irak valisi olup Hz. Muhammed soyuna ve taraftarlarına eziyetten dolayı "zâlim" lâkabını almıştır. Asıl ismi Yusuf bin Sakafî'dir.
Tezkîr olunur la'n ile Haccâc ile Cengiz
Tebcîl edilir Nûşirevân ile Süleymân-Ziya Paşa

Seng-bâr-ı cevr olan tahrîb-i kalb-i âleme
Haşr olur Haccâc ile, bin Kâ'be bünyâd etse de
Namık Kemal

haccâm: (حجّام) Ar. >Hacâmet'ten (aslı "hicâmet"); hacamat eden, hacamatçı, kan alıcı.
Dahi gelmez kelâl ol üstür-i ser-tîz-i müjgâne
Felekler şîşe-i haccâma döndü kanlı yaşımdan
Nedim

hâce: (خواجه) Far. 1. Hoca, öğretmen. 2. Efendi, ağa. 3. Aile büyüğü. **c. hâcegân.**
Ey hâce kime ağlayayım kim hakîm-i akl
Yazmadı ışk mes'elesini kitâbına-Necati Bey

Ey hâce eğer kim sen isen âkıl u dânâ
Şeydâlığı bin akla değişmez dil-i şeydâ
Bağdatlı Ruhi

Hâce geh eyle be-gâyet ta'zîm
Hak üstâd aceb emr-i azîm-Sünbülzade Vehbi

hace-i âlem: Âlemin hocası.
Hall et yine müşkillerim iy Hâce-i âlem
Hâk-i derine eyleyeyim arz-ı havâtır-Rızayî

hâce-i allâme: Çok bilgin hoca.
Yürü ey hâce-i allâme melâmet eyle
Mey-i şeb-hôr u pûşîde yine şeb geldi bana
Esrar Dede

hâce-i aşk: Aşk hocası.
Hâce-i aşkız bu gün bâzâr-ı mihr-i yârda
Nakd-i cânla almağa kâlâ-yı vuslat bekleriz
Hayali Bey

hâce-i bahşende: Affeden hoca.
Benim ol hâce-i bahşende ki harc etsem olur
Encüm-i çarh güher yerine mahzen mahzen-Nedim

hâce-i cünûn: Delilik hocalığı.
Ders alır hâce-i cünûnumdan
Akl bir kûdek-i sebak-hândır-Esrar Dede

hâce-i dâd ü sited: Alışveriş hocası.
Hâce-i dâd ü sited zîver-i bâzâr ede tâ
Dem-be-dem tâze zuhûr emtia-i gûnâ-gûn-Münif

hâce-i dil ü cân: Can ve gönül hocası.
Oldu bana hâce-i dil ü cân
Âsâr-ı sühan-verân-ı Îrân-Ziya Paşa

hâce-i fikrî: Fikre ait hoca.
Hâce-i fikrîdir ol fâzıl-ı dânâ ki onun
Pîş-i bahsinde olur cevher-i küll ebkem ü denk
Üsküdarlı Hakkı Bey

hâce-i huceste-hısâl: Tabiatı uğurlu hoca.
İmâm-ı saff-ı efâdıl emîr-i hayl-i kirâm
Emîn-i dîn ü düvel hâce-i huceste-hısâl-Bâki

hâce-i kevneyn: Her iki dünyanın hocası.
Ahkâm-ı İlâhiyye'yi ettin bize ta'lîm
Ey hâce-i kevneyn edip îsâr-ı cevâhir-Rızayî

hâce-i nâm-dâr: Namlı hoca.
Hep senden alır metâ'-ı feyzi
Ey hâce-i nâm-dâr-ı ma'nî-Ünsî

hâce-i nasîr: Yardım hocası.
Kaldı hayrette görüp hâce-i nasîr
Gördü kim perdelidir çeşm-i basîr-Sünbülzade Vehbi

hâce-i ser-âmed: İleri gelen hoca.
Ey hâce-i ser-âmede mümkün değil midir
Maksûd def'-i cûd ise nân-ı cevîn ile-Nâilî

hâce-i şehr: Şehir hocası.
Bâlin-i nâza hâce-i şehr eyler ittikâ
Hâk-i mezellet üzre yatır aç bir garîb-Bağdatlı Ruhi

hâce-i zemâne: Zamanın hocası.
Zer oldu baştan ayağa çünkim bu cism-i zerd
İy hâce-i zemâne beni satma bî-zerem-Enverî

hâce-i zî-iktidâr: İktidar sahibi hoca.
Peykerin irfânına bürhândı: Nûrânî idi
Hâce-i zî-iktidârın Molla Gûrânî idi-İsmail Safa

* **hâcegî:** 1. Efendilik, hocalık. 2. Tüccar. 3. Kayıp.
Ey hâcegî seninle bedestânda müşteri
Alışveriş eder mi her işin dolab iken-Sürurî

* **hâce-zâde:** Hoca çocuğu.
Her birisi fazîlet ile hâce-zâdedir
Zî-asl-ı dil-pesend ü zihî fer'-i müstetâb-Cinânî

hacel, hacil, hacl, haclet, hacâlet: (خجل) Ar. Utanma, hayâ, utanıp şaşırma.
Şu söz kim ola misâl-i kelâm-ı ehl-i kemâl
Selâsetinde hacil ola selsebîl ü zülâl-Necati Bey

Bâğa gel kadd ü ruh u hâlin görüp olsun hacel
Serv gülden gül karanfilden karanfil lâleden-Nâbi

Ey mürtekib-i har, bu ne zillet ki çekersin
Birkaç kuruşa müddet-i ömrünce hacâlet-Ziya Paşa

* **hacâlet:** Utanma.
Tekellüfsüz yenirsin sen dediğiyçin ona eller
Hacâletten kızarmıştır be-gâyet kuzu biryânı
Hayali Bey

hacâlet-i ukbâ: Âhiret utanması.
Bize hacâlet-i ukbâ kusûru yetmez mi
Bu hâk-dân-ı fenâda kusûru neyleyelim-Nâilî

* **haclet:** Utanma.
Kesr oldu haclet ile a'lâmı her emîrin
Nasb oldu nusret ile çün kim livâ-yı Ahmed
Hamdullah Hamdi

Gördüğüm bir serv-ka:mettir gelen bin nâz ile
Hacletinden zâhid-i nâdân döndürdü yüzün
Figânî

Ger göre lü'lü'-i lâlâ sanemâ dişlerini
Hacletinden sadef içinde eriyip ola âb-Âhî

* **haclet-pezîr:** Utanma.

haclet-pezîr-i reng-i ruh: Yanak renginin utanması (kızarması).
Ey tâb-ı hüsnün âfet-i nîrû-yı âftâb
Haclet-pezîr-i reng-i ruhun rû-yi âftâb-Nâilî

Eğer izhârı zilletse olur ızmârı da zillet
Kolay meksûf olur müstelzim hacletse bir illet
Abdülhak Hâmit

* **hacîl:** Utanma, utancından yüzü kızarma.
Şu söz kim ola misâl-i kelâm-ı ehl-i kemâl
Selâsetinden hacîl ola Selsebî ü Zülâl-Necati Bey

Bahâr-istân-ı tab'ımda açıldı bir gül-i sûrî
Hacîl eyler onun her bergi evrâk-ı gül-istânı
Hayali Bey

Dedim lebin ki Âb-ı Hayât'ı hacîl kılar
Mercân mı ya akîk-i Yemen dedi ikisi de-Şeyhî

Leblerinden şerm-sâr olalı Mısr'ın şekkeri
Gözlerimin çeşme-sarından hacîldir cûy-i Nîl
Nizami

hacer: (حجر) Ar. Taş. **c. ahcâr.**
Mâhiyyeti ger olsa cemâdâta mürebbî
Tasvîr-i hacer kesb-i kemâl-i beşer eyler-Nef'î

Bilesin ancak eder Rabb-i kebîr
Haceri cevher ü hâki iksîr-Sünbülzade Vehbi

hacer-i nûrânî: Nurlu taş.
Gûyiya zevk ü safâ dahmesine kıldı tılsım
Şâh-ı mârân mı aceb ol hacer-i nûrânî-Nedim

* **Hacerü'l-Esved:** Kara taş (Kâbe kapısı yanında bulunan ve hacıların öptüğü taş.)
Kâ'be yüzünde Halîl'im Hacerü'l-Esvedini
Gören önünde ölür kendüyü kurbân eyler
Hamdullah Hamdi
Çün yüzün Kâ'be vü hâlin Hacerü'l-Esved imiş
Hacc-ı vaslında yüzüm ona sürem gibi gelir
İbn-i Kemal
Aceb Allah'ın işine yazmış kubbenin başına
Hacerü'l-Esved taşına yüzümü sürmek isterim
Yunus Emre

** **ahcâr:** Hacer'ler, taşlar.
Bir aks-i mülevvendir onun_için
Arzın bana ahcâr u nebâtı-Ahmet Hâşim

ahcâr-ı belâ: Bela taşları.
Şol kadar seng-i belâ yağdırdı hicrin başıma
Şimdi ahcâr-ı belâ seng-i mezârımdır benim
Cem Sultan

ahcâr u nebât: Bitki ve taşlar.
Bir aks-i mülevvendir onun_için
Arzın bana ahcâr u nebâtı-Ahmet Hâşim

hâcet: (حاجت) Ar. 1. İnsanın muhtaç olduğu, insana lüzumlu olan şey. 2. İhtiyaç, lüzum. **c. hâcât, havâyic.**
Zamîr-i sâdıka hâl-i dili i'lâma hâcet ne
Olur mir'âta sûret-i mürtesem ressâma hâcet ne
Seyyit Vehbi
Hâl-i dili suâle ne hâcet ki dem-be-dem
Söyler zebân-ı cân ile her bir nigâhımız
Fasih (Ahmet...Dede)

* **hâcet-revâ:** İhtiyacı gören.

hâcet-revâ-yı Murtazâ: Murtaza'nın ihtiyacını gören.
Bugün maksûdumuz hâsıldır ey Rûhî bihamdilillâh
Mukîm-i der-geh-i hâcet-revâ-yı Murtazâ'yız biz
Bağdatlı Ruhi

** **hâcât:** Hâcet'ler.
Eyledim zübde-i hâcâtımı bir bir takrîr
Şart-ı âdâb-ı mülük-âne ile söyler idim-Esrar Dede

hâcât-ı hayât: Hayat ihtiyaçları.
Daldırmada insânları hâcât-ı hayâta
Döndürmede ezhânı bütün başka cihâda
Mehmet Akif

hâcî: (حاجى) bk. hâcc.
hâcib: (حاجب) bk. hicâb.
hacil: (خجل) bk. hacel.
hâciz: (حاجز) Ar. Hacz'den; 1. Ayıran, bölen. 2. Haczeden.
Pâ-mâl-i zâveri bir sürü esbâb-ı hâcize
Kudret-nümâ-yı aşk-ı vatandır bu mu'cize
Abdülhak Hâmit

hacle: (حجله) Ar. Gelin odası, gerdeğe girilen oda. **c. hicâl.**
Tab'-ı efkâr-ı füyûzâta müzeyyen hacle
Kalb-i esrâr-ı İlâhîye muallâ micdel-Kâzım Paşa

Her yer denir ki haclesi olmuş musîbetin
Hasm-âne bir nümâyişi aşkın, muhabbetin
Abdülhak Hâmit

* **hacle-gâh:** Gelin odası.
Hacle-gâha döndüyse türben
Aç koynunu aç ma'şûkanım ben-Abdülhak Hâmit

** **hicâl:** Hacle'ler, gelin odaları.
Zehî meşşâta-i ziynet-fezâ-yı tab'-ı nazm-ârâ
Arûs-ı bikr-i fikrim reşk-i rabbâtü'l-hicâl eyler
Neylî

haclet: (خجلت) bk. hacel, hacil.

had, hadd: (خد) Ar. Yanak, izâr, ruh. **c. hudûd.**
Vasf-ı haddinle Hayâlî tâze dîvân bağladı
Pâdişâhım sunmağa dîvâna gelmişlerdeniz
Hayali Bey

Hâl-i haddin mi bu ya sûhte pervâne midir
Kararıp düşmüş ola şem'-i şeb-istân üzre-Rahmi

Aceb haddin mi bu yâhûd güneştir
Aceb mi dersem alnına mehtâb
Muhibbî, Meftûnî (Kanunî Sultan Süleyman)

Safha-i haddinde yer yer nokta-i müşgîn komuş
Hüsnünün dîvânını ister ki ede intihâb
İbn-i Kemal

hadd: (حد) Ar. Sınır, iki nesne arasında engel olan şey. **c. hudûd.**
Bildirir haddin sana teng eyleyip haddâd-ı çarh
Vüs'at istersen kazâ-yı âlem-i pehnâ-veri
Nazîm (Yahya...)

Arsa-i medh ü senânın haddi yok pâyânı yok
Bin endîşe aceb mi olsa bî-tâb u tüvân-Nef'î

Manzûr olan o safhada, bî-renk ü bî-hudûd
Timsâl-i hadşe-âveridir mevt-i hâlin-Tevfik Fikret

hadd-i ibtidâ vü intihâ: Başlangıç ve sonuç sınırı.
Harem-gâh-ı beka-bi'l-lâhta hükm-i fenâ yoktur
Kadem-i mülkinde hadd-i ibtidâ vü intihâ yoktur
Leskofçalı Galip

hadd-i imkân: İmkân sınırı.
Ale'l-husûs gelip Tuna'dan ubûr etmek
Tecâvüz ola hakîkatte hadd-i imkânı-Necati Bey

hadd-i i'tidâl: Ölçü sınırı.
Hamâkatin aşıyor hadd-i i'tidâli, yeter!
Eğilmeden biçilen tarla nerde var? Göster
Mehmet Akif

hadd-i i'tirâf: İtiraf sınırı.
Bildim ki sa'yimi hep inâyet esîridir
Tâ hadd-i i'tirâfa varıp bitti gayretim-Esrar Dede

hadd-i kalem: Kalem sınırı.
Hadd-i kalem değil ki_ide âverde-i zebân
Unvân-ı câh kevkebe-i şân u şevketi-Nâbi

hadd-i lâ-mekân: Mekânsız sınır.
Vüs'at-ı eyvânın bu'dı vü rây-ı şeş-cihât
Füshat-ı meydânın serhaddi hadd-i lâ-mekân
Nev'î

hadd-i leb: Dudak sınırı.
Hadd-i lebi tecâvüz eden râz Nâbiyâ
Bir günde gerdiş eylemedik encümün mü kor-Nâbi

hadd-i mâhiyet: Yapı sınırı.
Hadd-i mâhiyyeti ol rütbe değildir ki ede
Kuvve-i hadsle tahkîk Felâtûn-ı hakîm
Üsküdarlı Hakkı Bey

hadd-i pergâr: Pergel sınırı.
Fusûl-ı erba'a etse tecâvüz hadd-i pergârın
Nizâm-ı mümkünâta ihtilâl eylerdi istîlâ-Nâbi

hadd-i zâtinde: Esasen, aslında, yaratılışta.
Şecerdir hadd-i zâtinde, fakat dehşet verir tâbût
Hacerdir hadd-i zâtinde, fakat ziynet verir yâkût
Lâ

hadd ü adet: Sayı ve sınır.
Olsa kumlar sağışınca ömrüne hadd ü aded
Gelmeye bu şîşe-i çarh içre bir sâat gibi
Muhibbî, Meftûnî (Kanunî Sultan Süleyman) (sağışınca: sayısı kadar.)

hadd ü hisâb: Sınır ve sayı.
Tutalım rûz-ı şümâr olsa kim eyler da'vâ
Ettiğin zulme senin hadd ü hisâb olmayıcak
Nef'î (olmayıcak: olmayınca.)

** **hudûd:** Hadd'ler, sınırlar, kenarlar.
O şehriyâr-ı serîr-i beka ki yoktur onun
Kalem-revinde sügûr u memâlikinde hudûd-Sâbit

Ol ne mürg-i hôş-nefes kim bî-vücûd
Her yerde pervâz eder bilmez hudûd-Ziya Paşa

hudûd-ı akl: Akıl sınırı.
Hudûd-ı aklı aşan ma'nevî seferlerde
Yegâne meş'al-i îmân olur gönül gönüle
Yahya Kemal

hudûd-ı siyâh: Siyah sınır.
Hele sen ey kadîd-i an'ane-hâh
Yetişir çizdiğin hudûd-ı siyâh-Tevfik Fikret

hâdd: (حادّ) Ar. 1. Sivri, keskin. 2. Dar. 3. Sert, tesirli. 4. Ekşi.
Vâye-dâr olsa eğer âtıfet-i feyzinden
Olur ârâyiş-i seccâde cebînü'l-hâdd-Nâbi
haddâd: (حداد) Ar. Demirci, demir işleri yapan.
haddâd-ı çarh: Feleğin demircisi.
Bildirir haddin sana teng eyleyip haddâd-ı çarh
Vüs'at istersen kazâ-yı âlem-i pehnâ-veri
Nazîm (Yahya...)
haddâd-ı gül-istân: Gül bahçesinin demircisi.
Ebr-i cûdundadır ol feyz ki reşhinden onun
Gül olup kûre-i haddâd-ı gül-istâna gelir-Nedim
hâdde: (حادّه) Ar. Madeni tel, sırma dökmeğe, çekip inceltmeye mahsus ve çelikten yapılmış delikli sîmkeş âleti.
Haddeden geçmiş nezâket yâl ü bâl olmuş sana
Mey süzülmüş şîşeden ruhsâr-ı al olmuş sana
Nedim
hadeng: (خدنك) Far. 1. Kayın ağacı. 2. Bu ağaçtan yapılan ok.
Katre-i jâle-i ter-goncayı handân eyler
Ne_ola peykân-ı hadengin dilimi eylese şâd-Nadirî

Sînemin dâgını teşbîh edemem lâlelere
Eyledi zahm-ı hadengin beni hem-reng peleng
Kâzım Paşa
Değse hâşâk-i hakîre nazar-ı terbiyeti
Ka:be Kavseyn'e olur kadr ü meziyyetle hadeng
Ziya Paşa
hadeng-i âh: Âh oku.
Hâzır olun belâya, ey erbâb-ı berk ü sâz
Çıktı hadeng-i âhı göğe bî-nevâların-Nevres-i Kadîm
hadeng-i cân-güdâz-ı âh: Ahın can eritici oku.
Bir hadeng-i cân-güdâz-ı âhtır ser-mâyesi
Biz bu meydânın nice çâbük-süvârın görmüşüz-Nâbi
hadeng-i cân-sitân: Can alıcı ok.
Hatâ ile rakîbe atma lutf et hâtırım gözle
Hadeng-i cân-sitânın eylemez çünkim hatâ cânâ
Şeyhülislam Yahya
hadeng-i cevr: Eziyet oku.
Aldın hadeng-i cevrini sînemde koymadın
Ey kaşları kemân katı cevreyledin katı-Nedim
hadeng-i firkat: Ayrılık oku.
Zahm-ı hadeng-i firkate vaslını merhem eylesin
Açmazız rakîb ile kan bıçak olsa aramız
Bağdatlı Ruhi
hadeng-i gamze: Gamze oku; yan bakış.
Dünyâ hadeng-i gamzene can atsın ey perî
Meydân oku bu âşık-ı ser-bâze ibtidâ
Nevres-i Kadim
Hadeng-i gamze görüp sînem üzre şerhaları
Demiş belâ-keş-i aşka bu yara yara mıdır?
Akif Paşa
Hadeng-i gamzelerin üzre dilde cân oynar
Bu lu'bu hançer-i tîz üzre cân-bâz edemez
Hamdullah Hamdi
hadeng-i nâz: Naz oku.
Bihbûdu olsa câiz zahm-ı hadeng-i nâzın
Nakd-i sarây-ı kevneyn merhem-behâ değildir-Nâbi
hadeng-i niyâz: Niyaz oku.
Süflî-nazardır ol ki hadeng-i niyâzına
Bir düşmen-i mürüvveti durmaz nişân eder-Nâbi
hadeng-i ta'ne-i düşmen: Düşmanı kınama oku.
Kâr-ger düşmez hadeng-i ta'ne-i düşmen bana
Kesret-i peykânın etmiştir demirden ten bana-Fuzûlî
hadeng-i yâr: Yârin oku.
Goncelerle zeyn olmuş nahle döndü ka:metim
Şöyle gark etti hadeng-i yâr peykân zahmına-Bâki
hades: (حدث) Ar. 1 Yeni olma, yeni peyda olma. 2. Aptes ve guslün yenilenmesi gereken hâl. 3. İnsan pisliği. **c. ahdâs, hadesât.**
Hakkıyle kalmamış ise yâdımda mâ-hades
Son mev'idindir aşkına râm olmuyor Yudes
Abdülhak Hâmit
hâdî: (هادى) bk. hidâyet.
hadîd: (حديد) Ar. 1. Öfkeli, hiddetli. 2. Keskin. 3. Demir. 4. Yıldız ve gezegenlerin arza en yakın bulundukları nokta. Zıddı "evc"dir.
Seri pâ, pâyı ser eyler cihân bî-ser ü pâdır
Hadîdi evc, evci hadîd eyler bu dünyâdır
Ali Çelebi (Turnacıbaşızade Yetim ...)

Göster ne oldu manzara-i hüsnün? Ey kadîd
Bildir kim urdu tâcına bir pençe-i hadîd
Abdülhak Hâmit

hadîd-i meâsî: Günahların şiddeti.
Meded-res ol meded ey dest-gîr-i cümle ibâd
Koma hadîd-i meâsîde ki_ola dil ma'bûd-Sâmî

hadîka: (حديقه) Ar. Hadk'ten, kuşatmadan; yeşillikli, ağaçlıklı, meyveli çevrili bahçe ve bostan. **c. hadâik, hadâyık.**

hadîka-i ahlâk: Ahlâk bahçesi.
Hâmûşî-i edeb ki güşâyiş-pezîr olur
Bir goncadır hadîka-i ahlâktan kopar
Nâilî-i Kadîm (Mustafa ...)

hadîka-i çeşm: Gözün bahçesi.
Bilir misin neye ürker nazarlarım nâ-gâh
Görür hadîka-i çeşminde bir gazâl-i siyâh
Hüseyin Sîret

hadîka-i hikâyet: Hikâye bahçesi.
Dihkan hadîka-i hikâyet
Sarrâf cevâhir-i rivâyet-Fuzûlî

hadîka-i maksûd: Kastedilen bahçe.
Fasl-ı bahâr bâğ-ı murâdın resîdedir
Gülbeste-i hadîka-i maksûd çîdedir-Nazîm (Yahya...)

hadîka-i nâz: Naz bahçesi.
İşitti çünki sözüm ol gül-i hadîka-i nâz
Derûn-ı sîneden âh eyleyip çü bülbül-i zâr-Nedim

hadîka-i ömr: Ömür bahçesi.
Nev-bâve-i hadîka-i ömrünle dâimâ
Zât-ı şerîfin eylesin Allah pâyidâr-Cinânî

hadîka-i reyyân: Suya kanmış bahçe.
Kenâr-ı bahre kurulmuş, cesîm bir eyvân
Önünde ruh-fezâ bir hadîka-i reyyân-Tevfik Fikret

** **hadâik, hadâyık:** Hadîka'lar, bahçeler.
Şimdi her kûşe ebkem ü câmid
Ne ağaçlarda zemzemât-ı riyâh
Ne hadâyıkta ihtizâz-ı cenâh-Cenap Şahabeddin

Derler bütün hadâik-i cennetle hem-ayâr
Dağlar bütün burûc-ı letâfetle hem-civâr
Kemalzade Ekrem Bey

hâdim: (خادم) bk. hidmet.

hâdis: (حادث) bk. hudûs.

hadîs: (حديث) Ar. 1. Peygamberimizin kutsal sözü. 2. Hadislerden bahseden ilim dalı. 3. Taze, yeni. 4. Söz, söylenti. **c. ehâdîs.**
Bu hadîs içre budur kavl-i ehem
Ya'nî Allah Taâlâ a'lem
Nice pâkîze sühandan sonra
Fahr-i âlem dedi benden sonra
Hilye-i pâkimi kim görse benim
Ola görmüş gibi vech-i hüsnüm-Hakanî

Ağzın hadîsine açamaz zerrece dehân
Esrâr-ı tab'a vâkıf olan tab'-ı hurde-dân-Fuzûlî

İlm ile akl iledir maslahat-ı devlet ü dîn
Gör ne buyurdu hadîsinde Resûl-i Ekrem-Nâbi

hadîs-i aşk: Aşk hadisi.
Aşkiyâ ölmezden ön öl kim hadîs-i aşkta
Âşıkın şânındadır "Mûdû ve kable en-temût"-Aşkî

Ko Kays kıssasını Kûh-ken hikâyetini
Hadîs-i aşk u muhabbet değildir efsâne
Şeyhülislam Yahya

hadîs-i nefs: Nefis sözü.
Muhaddis olmak istersen hadîs-i nefsini anla
Hadîsin sırrını duyan duyar sırr-ı nübüvvetten
Gaybî

hadîs-i vahy-veş: Vahiy gibi hadis.
Hadîs-i vahy-veşin zâyi' etme ağyâre
Revâ mıdır edesin kadrin âyetin nâzil-Fuzûlî

hadîsü's-sinn: Yaşı taze; çok genç.
Benim ol müflik ü münşi'-i hadîsü's-sinn kim
Müftehir zâtım ile pîr ü civân ihvân-Şinasi

hâdise: (حادثه) bk. hudûs.

hadrâ', hazrâ': (خضرا) Ar. 1.Yeşil anlamına gelen "ahdar"ın müennesi. 2. Daha, pek yeşil. 3. Sebzeler, yenilen yeşil otlar.
Hevâ ârâyiş-i gül-zâra oldu çehre-küşâ
Bahâr gül-şene giydirdi hulle-i hadrâ'-Fuzûlî

Kubbe-i Hadrâ değil nev-gonce-i lâhûttur
Kim yüzünden berk urur nûr-ı mübîn-i Müsteân
Lâ

hads: (حدس) Ar. 1. Zan, tahmin. 2. Sezgi, seziş. **c. hadsiyyât.**
Hadd-i mâhiyyeti ol rütbe değildir ki ede
Kuvve-i hadsle tahkîk Felâtûn-ı hakîm
Üsküdarlı Hakkı Bey

hadşe: (خدشه) Ar. Vesvese, endişe, merak, ürküntü. **c. hadeşât.**

hadşe-âver: Rahatsızlık veren.
Manzûr olan o safhada, bî-renk ü bî-hudûd
Timsâl-i hadşe-âveridir mevt-i hâlin-Tevfik Fikret

hadşe-i melâl-âver: Üzüntü verici endişe.
Verirdi aşkıma bir hadşe-i melâl-âver-Tevfik Fikret

hadşe-âver: Üzüntü veren.
Manzûr olan o safhada, bî-renk ü bî-hudûd
Timsâl-i hadşe-âveridir mevt-i hâlin-Tevfik Fikret

* **hadşe-hîz:** Endişeli saldırış.

hadşe-hîz-i gulüvv: saldırışın endişeli atılışı.
Siyeh kefenlere girmiş kabîle-i câdû
Olur riyâh-ı savâikle hadşe-hîz-i gulüvv
Kemalzade Ekrem Bey

* **hadşe-nisâr:** Gocunduran, vesvese saçan.
Merkûz idi leylin nazar-ı hadşe-nisâre
Âfâk-ı şühûde-Tevfik Fikret

* **hadşe-res:** Vesvese ulaştıran.

hadşe-res-i kalb-i menûn: Zamanın kalbine vesvese ulaştıran.
Naʿralar müşte-zen-i tabl-ı sımâh-ı gerdûn
Sadmeler, zelzeleler hadşe-res-i kalb-i menûn
Tevfik Fikret

hafâ: (خفاء) Ar. Gizli olma, gizlilik. **c. hafâyâ.**
Debîr-i bâd verip tıfl-ı andelîbe sebak
Götürdü çehre-i hezârdan nika:b-ı hafâ-Fuzûlî

Rûzgârın şiddetinden oldu âsâyiş-güzîn
Zîr-i dâmân-ı hafâda şemʿ-i bezm-ârâ gibi-Nâbi

Sûret-i âdemde olmuş idi mestûr sırr-ı Hak
Hubb-ı zâtı koptu Hak'tan mürtefiʿ ola hafâ-Gaybî

* **hafâ-gâh:** Gizlenme yeri.
Oooh gel gel, bu hafâ-gâha berâber gidelim
Orda sensiz geçecek günleri tazmîn edelim
Tevfik Fikret

** **hafâyâ:** Hafâ'lar, gizli şeyler.
Bir nigâh et kalmasın taʿrîfe hâcet hâlimi
Gönlümün anlar hafâyâsın kemâhî gözlerin
Muallim Naci

hafâyâ-yı sühan: Sözün gizlilikleri.
Tabʿım âyîne-i ilhâm-ı füyûzât-ı Hudâ
Bana keşf olundu bu sûretle hafâyâ-yı sühan
Sünbülzade Vehbi

* **hafî:** Gizli, saklı.
Zahm-ı nigâhın etmez idi kimseden dirîğ
Zımnında bilmeseydi hafî merhem olduğun-Nâbi

Gâibde bir muhâvere geçmiş de pek hafî
Gaybîye söylemiş bunu İdrîs-i muhtefî
Yahya Kemal

Bu bir lisân-ı hafîdir ki rûha dolmakta
Kızıl havâları seyr et ki akşam olmakta
Ahmet Hâşim

* **hafiyyât:** Açık olmayan şeyler, kapalı gizli olan şeyler.
Âlem sırr-ı hafiyyât-ı cihân
Vâkıf cümle-i zerrât-ı nihân-Hakanî

hafaka:n: (خفقان) Ar. 1. Sıkıntı, çarpma, vurma. 2. Yürek oynaması.
Bî-anber-i sevâd-ı sühan eylemem karâr
Bilmem ki hâme-veş hafaka:nım mı var benim-Nâbi

Bekliyordum ki senin belsem-i eltâfınla
Mütemâdî halecânım, hafaka:nım dursun
Doktor Abdullah Cevdet

hâff: (خاف) Ar. Bir şeyin etrafını dolaşan.

hâff-i ases: Dolaşan bekçi.
Hânede mey nûş eden bilmez nedir hâff-i ases
Pençe-i şeh-bâzdan âzâdedir mürg-i kafes
Uşşakizade

haffaf. haffâf: (خفّاف) Ar. Kavaf, ayakkabıcı.
Sûk-ı haffâftan ettikçe güzer
Kınalı bir topuğa etse nazar-Sünbülzade Vehbi

Topukların göricek mest olup safâsından
Pabuç gibi açılıp kaldı ağzı haffâfın-Nedim

hâfız: (حافظ) bk. hıfz.
hafî: (خفى) bk. hafâ.
hafîf: (خفيف) bk. hiffet.
–hâh: (خواه) Far. 1. "İsteyen" anlamında birleşik kelimeler yapar. 2. İster öyle, ister böyle, gerek.
Rumûz-ı hikmetin eyler beyân-ı merâtib ile
Cemîᶜ hâl-i beşer hâh fakr u hâh gınâ-Fuzûlî

Çıkaran doğruya hâbî-i sübüldür
Kim ki bir hâha gider ol rehi şâh-râh bilir
Keçecizade İzzet Molla
* **hâh u nâ-hâh:** İster istemez.
Gerçi gûş eyledi hâh u nâ-hâh
Tabᶜı ammâ ki edip istikrâh-Sünbülzade Vehbi
* anᶜane-**hâh:** Anᶜane isteyen.
Hele sen ey kadîd-i anᶜane-hâh
Yetişir çizdiğin hudûd-ı siyâh-Tevfik Fikret
* bed-**hâh:** Kötülük isteyen.
Lûtf ile hâsid-i bed-hâha nedâmet gelmez
Telh olan mîveye şekkerle halâvet gelmez-Nâbi
* beka-**hâh:** Kalıcılık isteyen.
Mazhar olan ol cevhere olmaz mı beka-hâh
Fâniliğini bilse ya etmez mi şikâyet
İhsân edip evvelce ona akl u dirâyet
Encâmda lâyık mı ki hâk eyleye Allah
Abdülhak Hâmit
* belâ-**hâh:** Bela isteyen.
İncizâbın görülür nerde bir âfet görsen
Görmedim sen gibi âlemde belâ-hâh gönül
Muallim Naci
* çâre-**hâh:** Çare isteyen.
Husûle geldiği yok müşkilât-ı âmâli
Tevekkülü bırakıp aklı çâre-hâh edenin-Nâbi
* dâd-**hâh:** Adalet isteyen.
Rahm eyle dâd-hâhına ey şûh-ı ser-firâz
Her sû fütâde pâyına kadd-i hamîdeler-Nâbi
* devlet-**hâh:** Devlet isteyen.
Pây-bûs-ı yâre hâk olmakla mümkindir vusûl
Pây-mâl olsun diyen Yahyâ'ya devlet-hâhıdır
Şeyhülislam Yahya
* dil-**hâh:** Gönül isteyen.
Taᶜyîn-i hikmet-i ezelîden değil habîr
Tazyîᶜ eder hayâtını dil-hâh aşkına-Nâbi
* el-amân-**hâh:** Aman dileyen.
Bir haste bu kim neuzü billâh
Azrâil önünde el'amân-hâh-Şeyh Galip
* feyz-**hâh:** Feyiz isteyen.
feyz-hâh-ı Mesnevî: Mesnevî'den feyiz isteyen.
Ey Mevlevî ey Mevlevî dinle sadâ-yı bişnevi
Ey feyz-hâh-ı Mesnevî dinle sadâ-yı bişnevi
Esrar Dede
* gevher-**hâh:** Cevher isteyen.
Bâr-ı giyeh-i dehre tâlib eyleme mürg-âb-veş
Lücce-i tevhîdinin gavvâs-ı gevher-hâhı kıl-Behiştî
* hâtır-**hâh:** Hatırda tutmayı isteyen.
Dü-rûze gerdişi yoktur be-vefk-i hâtır-hâh
Tabîat-i felek-i nâ-bekârı biz biliriz-Nâbi
* hayır-**hâh:** Hayır isteyen.
hayr-hâh-ı maslahat: İş yapmada hayır isteyen.
Dâd-bahşâ-yı riâyet hayr-hâh-ı maslahat
Müşfik ü hâtır-nevâz-ı ehl-i ayân elvedâ-Nâbi
* hevâ-**hâh:** Sevgili, yâr, dost.
Câsûs-ı kazâdan oldu âgâh
Kim Hüsn ile Aşk'tır hevâ-hâh-Şeyh Galip
* inzivâ-**hâh:** Yalnızlık isteyen.
inzivâ-hâh-ı zîr-i hâk: Toprak altında inziva isteyen.
Hâne ber-dûş sîne çâk benim
İnzivâ-hâh-ı zîr-i hâk benim-Muallim Naci
* maᶜzeret-**hâh:** Mazeret isteyen.
Çün geldi o şâir-i felek-câh
Ol şâhtan oldu maᶜzeret-hâh-Şeyh Galip
* nâ-**hâh:** İstemeyerek, zorlanarak.
Hâh u nâ-hâh olur âvîze-i gûş-ı ahbâb
Nâbiyâ her gazelin böyle hoş-âyende midir-Nâbi
* neş'e-**hâh:** Neşe isteyen.
neş'e-hâh-ı aşk: Aşkın neşesini isteyen.
Neş'e-hâh-ı aşk dâim derd-nûş olmak gerek
Sâlik-i râh-ı fenâ bî-hîş ü hûş olmak gerek
Esrar Dede

* **nîk-hâh:** İyilik isteyen.
Takrîr-i nîk-hâhına hep urma dest-i red
Gâhî olur nasîhat-ı âşık da eslenir
Nâbi (eslen-: dinlenmek)

* özr-**hâh:** Özür dileyen.
Ne özür edersem artık gelir günâhımdan
Meğer inâyet-i şâh ola özr-hâh bana
Ahmet Paşa (artık: fazla)

* sâye-**hâh:** Koruma isteyen.
Sâye-hâh olsun mu fikrim böyle pertev-bâr iken
Muallim Naci

* şefâat-**hâh:** Şefaat isteyen.

şefâat-hâh-ı nâ-peydâ: Görünmeyenden şefaat isteyen.
Aceb bir mahşer-âşûbdur bismil-geh-i cânân
Şefâat-i râygân olmuş şefâat-hâh-ı nâ-peydâ
Leskofçalı Galip

* vâm-**hâh:** Borç isteyen.

vâm-hâh-ı âh: Âhtan borç isteyen.
Nakd-i ümmîd ile pürdür ceyb-i subh ey dil hemân
Vâm-hâh-ı âhın elden koyma sen dâmânını-Nedim

hâhân: (خواهان) Far. İstekli.
Vasl-ı dil-dâre gönülden olur iken hâhân
Eyler ol âfet-i bî-gâne hep ağyâre heves
İlhâmî, Selîmî (Sultan III. Selim)

hâher: (خواهر) Far. Hemşire, kız kardeş.
Hâher! Uyu artık eyle ârâm
El işleri çokcadır bu akşam-Muallim Naci

hâhiş: (خواهش) Far. İstek, dilek, isteyiş.
Bulur atâsı seni çekme zahmet-i hâhiş
Hemân duâsını addeyle eşref-i evrâd-Nâbi

Emret öleyim ger sana bâr ise hayâtım
Mahşerde dahi hâhişin olmazsa dirilmem
Nevres-i Kadim

Feleğin meşrebini mezhebini anlayarak
Meyl-i ikbâl edenin hâhişine eyvallâh
Neş'et (Hoca Süleyman...)

hâhiş-i alâka: İlgi isteme.
Hem hâhiş-i alâka eder hem gam istemez
Gönlüm belâ-yı aşkı hem ister hem istemez-Hâzim

hâhiş-i bûs ü kinâr: Çevre ve kenarı isteyen.
Senin pervâne-i hicrânınım sen şemᶜ-i vuslatsın
Beher şeb hâhiş-i bûs u kinârım varsa sendendir
Şeyh Galip

hâhiş-i câh: Mevki isteği.
Neden olduk bu kadar kûfte-i pâ-yi melâl
Dilimiz ferş-i reh-i hâhiş-i câh eylemedik-Nâbi

hâhiş-i celse-i hafîfe: Hafif celse isteği.
Esnâ-yı seferde çeşm-i imᶜân
Gördükçe mevâkiᶜ-i latîfe
Bulmaz mı tabîatinde insân
Bir hâhiş-i celse-i hafîfe-Muallim Naci

hâhiş-i dil: Gönül isteği.
Hele yetişti hatt oldu mukaddemât-ı murâd
Şürûᶜ-ı hâhiş-i dil bî-saded ne müşkil imiş-Nâbi

hâhiş-i esbâb-ı ihtişâm: Gösteriş sebeblerini isteme.
Tekellüfât-ı rüsûmiyye yok nihâdımda
Telâş-ı hâhiş-i esbâb-i ihtişâm edemem-Nâbi

hâhiş-i feyz: Bolluk isteme
Şahs-ı nâ-merde temelluk etme, dökme âb-ı rû
Hâhiş-i feyz etme bir boş çeşmeye tutma sebû
Âgâhî (Şâkir---Efendi)

hâhiş-i ikbâl: Talih isteği.
Hırs-ı dünyâ, mâlîhulyâ, ârzû-yı nâm ü şân
Hâhiş-i ikbâl ü daᶜvâ-yı teferrüd, hubb ü mâl
Yenişehirli Avni

hâhiş-i lûtf: Lûtuf bekleme.
Hâhiş-i lûtf eylemek kem-mâyegân-ı asrdan
Nûr ümmîd etmedir, ayniyle, çeşm-i kûrdan
Nihat (...Bey)

hâhiş-i tağyîr: Değiştirme isteği.
Hatt-ı takdîri o kim hâhiş-i tağyîr eyler
Derdine dârû-yı pür-zehr ile tedbîr eyler-Sâkıb Dede

hâhiş-i visâl: Kavuşma isteği.
Nâmûs-ı aşka kesr verir hâhiş-i visâl
Bir lokma ile bozmayalım iştihâmızı-Nâbi

hâhiş-i vuslat: Kavuşma isteği.
Dem-i vuslatta olan lerzeyi ondan kıyâs et kim
Sudûr ettikte harf-i hâhiş-i vuslat dehen titrer-Nâbi

hâhiş-i zevk-ı visâl: Kavuşma zevkini isteme.
Hâhiş-i zevk-ı visâlinle bilir misin aceb
Göricek ben seni cânâ ne gelir hâtırıma
Enderunlu Vâsıf

* **hâhiş-kâr, hâhiş-ker, hâhiş-ger:** İstekli. **c. hâhiş-gerân.**
Teşne-gânın çâk çâk olmuş leb-i hâhiş-geri
Çeşme-sâr-ı merhamette bir içim su kalmamış-Nâbi

Zemîne rahmet ise âsmâna rif'attir
Zemînin olduğu hâhiş-ger âsmânlardan-Nâbi

Hâhiş-ker olma râhata kayd-ı hayât ile
Tâ aktı sulh etmeyicek kâinât ile-Şânizade

hâhiş-ker-i ihsân: İyilik yapmaya istekli, hevesli.
Ol şûh dirîğ etmez idi nakd-i visâlin
Hâhiş-ker-i ihsânı hemân bir ben olaydım-Nâbi

hâhiş-ger-i visâl: Kavuşma isteği.
Hâhiş-ger-i visâl niçin cür'et eylesin
Çîn-i cebîn alâmet-i hüsn-i rızâ değil-Nâbi

** **hâhiş-gerân:** İstekliler.

hâhiş-gerân-ı devlet: Devlet isteklileri.
Fakr u rızâda hüsn-i sülûk-ı Muhammedî
Hâhiş-gerân-ı devleti hâmûş u lâl eyler-Nâilî

* **hâhiş-güzâr:** İsteği geçen.
Deminde seyr idik te'sîri ahrâr-âne öttükçe
Dil-i âvâreyi hâhiş-güzârı dâm eder bülbül
Pejmürde Ekrem

hâib: (خائب) bk. haybet.
hâif: (خائف) bk. havf.
hâil, hâile: (حائل) bk. hevl.
hâin: (خائن) bk. hıyânet.
hâit: (حائط) Ar. Bir yeri çevreleyen duvar; tahta perde, çit. **c. hıyât.**
Ba'zısı dedi ol şahs-ı lâhid
Üstüne hedm olunur bir hâit-Kıbrıs Müftüsü

hâiz: (حائز) Ar. Bir nesneye sahip ve malik olmak.
Dersen olayım kemâli hâiz
Tazyî'-i zemânı görme câiz-Muallim Naci

hâk: (خاك) Far. Toprak.
Hâk ol ki Hudâ mertebeni eyleye âlî
Tâc-ı ser-i âlemdir o kim hâk-i kademde
Bağdatlı Ruhi

Zulmet-kede-i gamda dilin sûz ü güdâzın
Dök hâke yaşın şem'-i şeb-i târ ile söyleş-Neşati

Pây-bûs-ı yâre hâk olmakla mümkindir vusûl
Pây-mâl olsun diyen Yahyâ'ya devlet-hâhıdır
Şeyhülislam Yahya

hâk-i acz: Acizlik toprağı.
Ten-be-hâk-i acz olan şeb-nem gibi üftâdenin
Cümleden evvel yeten hurşîd olur imdâdına-Nâbi

hâk-i ahkar: En hakir toprak.
Zemîn-i arsa-i hüsrânda şimdi hâk-i ahkardır
O serler kim cihâna sığmaz idi efser altında
Yenişehirli Avni

hâk-i âsitân: Eşiğin toprağı.
En şanlı ekâbiri cihânın
Ruh-sûde-i hâk-i âsitânın-Muallim Naci

hâk-i Bağdâd: Bağdat toprağı.
Fuzûlî ister isen izdiyâd-ı rütbe-i fazl
Diyâr-ı Rûm gözet terk-i hâk-i Bağdâd et-Fuzûlî

hâk-i bâr-geh: Sultan çadırının toprağı.
Gerdûn ayağı tozuna eylerdi ser-fürû
Dünyâya hâk-i bâr-gehi secde-gâh idi-Bâki

hâk-i beden: Beden toprağı.
Ne bâd-ı sarsar âh cüz-i hâk-i beden
Ne sûz-i dil ne nem-i çeşm-i eşk-bâr kalır-Nâilî

hâk-i beyâbân: Çöl toprağı.
Giryân o Leylî-veş ne_ola sahrâya salsa Bâki'yi
Mecnûn'un âb-ı çeşmine hâk-i beyâbân teşnedir
Bâki

hâk-i bünyâd: Yapı toprağı.
Vâdî-i gamdandır âb u hâk-i bünyâdım benim
Kûh-ı hasretten geliptir âteş ü bâdım benim-Behiştî

hâk-i cenâb-ı dost: Sevgilinin avlusunun toprağı.
Bir secde ile kıldı ruh-ı âftâb-ı zer
Hâk-i cenâb-ı dost aceb kîmyâ imiş-Bâki

hâk-i cenâb-ı südde-i devlet-meâb: Padişah kapısının önündeki avlunun toprağı.
Yollarda kaldı gözlerimiz gelmedi haber
Hâk-i cenâb-ı südde-i devlet-meâbtan-Bâki

hâk-i cevâd: Cömert toprağın zerresi.
Rîze-seng-i reh-güzârı kıymet-i kevn ü mekân
Zerre-i hâk-i cevâdı hûn-ı behâ-yı kâinât-
Yenişehirli Avni

hâk-i cihân: Cihan toprağı.
Âlûde-i hûn etmiş iken hâk-i cihânı
Doldurdular ol hâk ile sürâh-ı dehânı
Abdülhak Hâmit

hâk-i cism: Beden toprağı.
Konmasın yâr eşiğinde hâk-i cismimden gubâr
Ey gözüm bi'l-lâh eşk-i seyl-bârumdan meded
Lamiî Çelebi

hâk-i darâat: Miskinlik toprağı.
Dök cûy-bâr-ı eşkini hâk-i darâate
Sîr-âb-ı nihâl-i nedâmet zemânıdır-Nâbi

hâk-i dem-i feyz-i Hudâ: Allah'ın feyiz zamanı toprağı.
Olur üftâde-i hâk-i dem-i feyz-i Hudâ âşık
Serây-ı dilde lâciverd cây-ı pâk-i şânım var
Âdile Sultan

hâk-i der: Eşik toprağı.
Kâ'be cûyân-ı mahabbet Hızr'ı rehber eylemez
Secde-gâh-ı ehl-i dil hâk-i derinden bellidir
Vecdî (Abdülbaki)

hâk-i der-i cânân: Sevgilinin kapısının toprağı.
Korkum oldur göz değe hâk-i der-i cânânuma
Yoksa kuhl-âsâ çekerdim çeşm-i hûn-efşânuma-Bâki

hâk-i derd ü gam: Gam ve dert toprağı.
Ezelden işbu cismim hâk-i derd ü gamla yuğrulmuş
Cefâ kaftanını anma ki takdîrim revâ görmüş
Âdile Sultan

hâk-i der-gâh: Dergâhın toprağı.
Şöyle nûrânî oluptur kim yüzünden nûr akar
Hâk-i der-gâhıla tâ kim buldu zîb ü fer güneş
İbn-i Kemal

hâk-i derûn: Kalp toprağı.
Lâle-reng etti gözüm kan ile hâk-i derûnu
Gîyâ-gerdir eder gördüğü toprağı kızıl-Fuzûlî

hâk-i dervîşân: Dervişlerin toprağı.
Cism ü cân seyreyle bak dilde çerâg-ı nûr-ı aşk
Kîmyâ-yı pâk-i cândır hâk-i dervîşânı gör
Âdile Sultan

hâk-i edeb-hâne: Edep evinin toprağı.

hâk-i eşref: En şerefli toprak.
Evliyâ burcu imiş zîrâ ki hâk-i eşrefi
Buk'a buk'a evliyâu'llaha olmuştur mezâr-Fuzûlî

hâk-i gül-zâr: Gül bahçesinin toprağı.
İçelim la'l-i müzâbı saçalım cür'aları
Hâk-i gül-zârı bugün kân-ı Bedahşân edelim-Bâki

hâk-i harâbât: Harabeler toprağı.
Gubâr-ı der-geh-i Monlâ-yı Rûm'a rûy-mâl oldum
Düşüp hâk-i harâbât oldum ammâ kîmyâ buldum
Esrar Dede

hâk-i harîm: Kutsal toprak.
Rîzesinin âsitânı gevher-i tâc-ı mülûk
Cevher-i iksîr ile hâk-i harîmi hem ayân
Nazîm (Yahya...)

hâk-i hebâ: Zerre toprağı.
Temâm ikbâl eder insânı ilka cây-ı idbâre
Olur üftâde-i hâk-i hebâ meyve kemâlinde-Haşmet

hâk-i hilâfet-hîz-i hatm-i çâr-yâr: Dört sevgilinin (Hz. Ebubekir, Hz. Ömer, Hz. Osman ve Hz. Ali) mührünü taşıyan toprak.
Bunda olmuş hüccet-i hükm-i hilâfet muntavî
Bundadır hâk-i hilâfet-hîz-i hatm-i çâr-yâr-Fuzûlî

hâk-i huşk: Kuru toprak.
Sînemde bu pey-â-pey peykân mübârek olsun
İhyâ-yı hâk-i huşke bârân mübârek olsun-Behiştî

hâk-i ıtr-nâk: Kokulu toprak.
Ol kûy-ı arş-ı rütbet kim hâk-i ıtr-nâkin
Mâliş-geh eylemiş Hak pîşânî-i kibâre
Şeyhülislam Âsım

hâk-i kadem: Ayak toprağı; mec. alçak gönüllülük.
Gerçi şâh-ı mülk-i aşkım dûd-ı âhımdır alem
Bir gedâyım kûy-ı dil-berde yüzüm hâk-i kadem
İbn-i Kemal

hâk-i kadem-i yâr: Yârin ayak bastığı toprak.

Hâk-i kadem-i yâri hemân başına görme
Ey bâd-ı sabâ yürüdüğün râhı seversen-Âhî

hâk-i kerîm: Cömert toprak.

Sûde-i hâk-i kerîmi cevher-i terkîb-i hûr
Zerre-i gird-i harîmi nûr-ı çeşm-i Ferkadân

Üsküdarlı Hakkı Bey

hâk-i kûy: Ülke toprağı.

Dil çekse n'ol cân ü teni hâk-i kûyuna
Hâr ü has ilter anda ki kuş âşiyân dutar

Fuzûlî (anda: orada.)

hâk-i kûy-ı yâr: Yâr diyarının toprağı.

Ey Fuzûlî hâk-i kûy-ı yâre yettim hani Hızır
Kim verem kâmın olam Âb-ı Hayât'a reh-nümûn

Fuzûlî

hâk-i lahid: Lahit toprağı.

Hatt-ı lebin gam ile kara yer olanlara
Hâk-i lahid abîr ola seng-i mezâr la'l-İbn-i Kemal

hâk-i mahabbet: Sevgi toprağı.

Şeb-nem gibi fütâde-i hâk-i mahabbetiz
Kalmaz bir âftâbı görünce karârımız-Nâbi

hâk-i makdem: Ayak basılan toprak.

Kim verse cân yolunda bulur hâk-i makdemin
Gûyâ ki hâk-i râhımdır nakd-i cân bana-Fuzûlî

hâk-i megâk: Mezar toprağı.

Kimin destine girse hâk-i megâk
Çıkıp bu harâretle olmaz helâk

Keçecizade İzzet Molla

hâk-i merg: Ölüm toprağı.

Hâk-i merg olmaz siper tîğ-ı nigâh-ı hasrete
Göz göz oldum şöyle kim gırbâle döndüm yâreden

Pertev Paşa

hâk-i mezâr: Mezar toprağı.

Nâr-ı gam bağrım Behiştî şöyle biryân etti kim
Haşre dek hâk-i mezârımdan gele bûy-ı kebâb

Behiştî

Görmeden bugünü vaktiyle ölenler gülsün
Gül gibi hâk-i mezâra dökülenler gülsün-Lâ

hâk-i mezellet: Hakirlik toprağı.

Tutan mürgân-ı hırsı dânedir hâk-i mezellette
Sükûn bu âlem-i süflîde kayd-ı mâ-sivâdandır

Namık Kemal

hâk-i mukaddes: Mukaddes toprak.

Ey her yeri kopmuş vatan, ey hâk-i mukaddes
Baktım basıyor göğsüne toprak diye herkes

Midhat Cemal Kuntay

hâk-i pâk-i âsitân: Eşiğin temiz toprağı.

Der-gehe devlet-penâhî mültecâ-yı hâs u âm
Hâk-i pâk-i âsitânı bûse-cây-ı ins ü cânn-Nef'î

hâk-i pây: Ayak toprağı, ayağın bastığı yer.

Hâk-i pâyine yüzün bir kerre sürsün Adliyâ
Başına devlet yeterdi sana ol Allah'tan

Adlî (Sultan II. Bayezid)

Hâk-i pâyine yettim der ömürlerdir muttasıl
Başını taştan taşa urup gezer âvâre su-Fuzûlî

hâk-i pây-i şehsüvâr: Atın ayağının toprağı.

Gözlerim yol gözlemekten tîre-dildir ey sabâ
Tûtîyadır hâk-i pây-i şehsüvârımdan meded

Lamiî Çelebi

hâk-i râh: Yol toprağı.

Kim verse cân yolunda bulur hâk-i makdemin
Gûyâ ki hâk-i râhımdır nakd-i cân bana-Fuzûlî

hâk-i râh-ı yâr: Yâr yolunun toprağı.

Hâk-sâr olup hevâ ile gubâr olan gönül
Hâk-i râh-i yârdan bir dem özün dûr istemez

Avnî (Fâtih Sultan Mehmet)

hâk-i reh: Yol toprağı.

Gerçi bir hâk-i rehem kimse beni almaz göze
Çok haka:retler nazar kılma gubârımdan sakın

Fuzûlî

Onun için varmazam ben kûyuna giryân olup
Hâk-i râhın korkarım cânâ gözümden ter düşer

Bâki

hâk-i reh-güzâr: Geçilecek yerin toprağı.

Bâd-pây-ı azm-i kişver-gîr-i âlem-i gerd ile
Kehl-i a'yân-ı Acem kıldıkta hâk-i reh-güzâr

Fuzûlî

hâk-i rızâ: Rıza toprağı.

Ser-i teslimi edip hâk-i rızâya sûde
Dânişâ terk-i cedel-kârî-i takdîr ettim

Dâniş (Dâniş-i Atîk; Dâniş-i Kadim)

hâk-i rûh-ı müşg-efşân: Misk saçan ruhun toprağı.
Hâr isem de gül-şen-i hüsnünde hârım hâle ben
Hâk isem de bâri hâk-i rûh-ı müşg-efşânınam
Nedim

hâk-i rûy-ı zerd: Sarı yüzümün toprağı.
Eyle rîk ol nâmeye bu hâk-i rûy-i zerdimi
Nâme-veş yazıp şikeste hâtırım rahm et bana-Zâti

hâk-i sâgar: Kadeh toprağı.
Hâk-i sâgar Cem ü Cemşîd'dir ey pîr-i mugân
Haber et sâkiye kim dutmaya sâgar güstâh-Fuzûlî

hâk-i ser-i kûy: Sevgilinin bulunduğu yerin toprağı.
Hîç meskende karârım yokdurur ol zevkten
Kim kaçan hâk-i ser-i kûyun ola mesken bana
Fuzûlî

hâk-i sîne-i çâk: Yırtık göğüs toprağı.
Vâdî-i huşkîde yok bir cür'a ya bir katre âb
Belki hâk-i sîne-i çâki görmemiş zıll-ı serâb--Lâ

hâk-i siyeh: Kara toprak.
Bastığın hâk-i siyehten tutma alçak nefsini
Sâbit ol azminde dehr-i bî-sebâtın rağmına
Namık Kemal

hâk-i Stanbul: İstanbul toprağı.
Bilen hâk-i Stanbul'dur rüsûm-ı şîve ü nâzı
Kenârın dil-beri nâzik de olsa nâzenîn olmaz-Nâbi

hâk-i sücûd: Secde edilecek toprak.
Sensin getiren gördüğün eflâkı vücûda
Sensin beni meyyâl kılan hâk-i sücûda-İsmail Safa

hâk-i şûr: Çorak toprak.
Vâde-i lutfun çok ammâ baht yâr olmaz ne sûd
Gül bitirmez âb-ı şîrîn vermek ile hâk-i şûr-Fuzûlî

hâk-i tarab: Eğlence toprağı.
Varayım hâk-i tarab-nâkine yüzler süreyim
Bir gün olsun alayım hâr-i felekten bir kâm-Nedim

hâk-i tazarru': Yalvarma toprağı.
Âlemde senden istediğim budur ey şefî'
Hâk-i tazarru'a koyuban rûy-ı iltiyâm-Behiştî

hâk-i tîb: Güzel koku toprağı.
Sahrâ-yı Çîn'i neyleyim bû
Mey-hânedir meşâmmımıza hâk-i tîb olan-Behiştî

hâk-i vatan: Vatan toprağı.
Vücûdun kim hamîr-i mâyesi hâk-i vatandandır
Ne gam râh-ı vatanda çâk olursa cevr ü mihnetten
Namık Kemal

hâk-i zillet: Aşağılık toprağı; toprak altı.
Bilmedi gitti zemâne kıymetim Râmî benim
Hâk-i zillette yatar bir gevher-i erzendeyiz-Râmî

Hâk-i zillette gönül her gece âgiste be-hûn
Çeşm-i ser-mestin ise hufte-i gül-bister-i nâz
Fehim (Hoca Süleyman...)

hâk-i zî-mehâbet: Heybetli toprak yığını.
Ey tûde-i hâk-i zî-mehâbet
Parlar üzerinde nûr-ı iffet
Yok sende o vahşet-i maka:bir
Densin sana hacle-i bekâret-Tâhirü'l-Mevlevî

* **hâk-be-ser:** Toprak başında
Keşmekeşlerle eder ömr-i güzer
Buna devlet mi denir hâk-be-ser-Nâbi

* **hâk-dân:** Dünya; toprak parçası.
Düşelden jâle-veş bu hâk-dâna âferîn ey dil
Dikip göz süfre-i gerdûne nân-hôra sunmazsın
Nâbi

Ecrâm-ı bî-nihâye ile pürdür âsümân
Nisbet olunsa zerre değildir bu hâk-dân-Ziya Paşa

hâk-dân-ı fenâ: Fâni toprak (bu dünya).
Bize hacâlet-i ukbâ kusûru yetmez mi
Bu hâk-dân-ı fenâda kusûru neyleyim-Nâilî

Bu hâk-dân-ı fenâya olunsa ger nisbet
Fezâda zerre kalır bu cesîm olan heybet-Nâzım Paşa

hâk-dân-ı şûr: Gürültülü dünya.
Rûh-ı mahzım hâk-dân-ı şûrdan kıldım ferâğ
Mihr-i bâlâyım şeb-i deycûrdan kıldım ferâğ
Esrar Dede

* **hâkî:** Toprağa mensup; mec. değersiz, hakir.
Ederse kadrını hâkîlerin eder a'lâ
Sitârelerce değildir bu bir şeref aslâ-Abdülhak Hâmit

* **hâk-nişîn:** Toprakta oturan. mec. fakir, düşkün, sefil.
Tohm olmayınca hâk-nişîn bulmaz irtifâ'
Olmaz cihânda kimse azîz, olmadan zelîl-Nâbi

* **hâk-reh, hâk-râh:** Yol toprağı. mec. uğur.
Bâr-gâhından felekler pâye-bend
Hâk-râhından melekler vâye-mend-Ziya Paşa

* **hâk-pâ, hâk-pây:** Ayağın toprağı, tozu.
Yüz sürmeye geldi hâk-pâye
Dâvetli bulundular alaya-Şeyh Galip

* **hâk-rûb:** Süpürge.

hâk-rûb-ı bâr-gâh: Çadırın süpürgesi.
Hâk-rûb-i bârgâhı şeh-per-i kerrûbiyân
Hâdim-i der-gâhı Rûhü'l-Kuds'tür leyl ü nehâr
Nazîm (Yahya...)

* **hâk-sâr:** Toprakla beraber; toz toprak içinde kalmış, hâli perişan. **c. hâk-sârân.**
Ben gittim o hâk-sâr kaldı
Bir kûşede târümâr kaldı-Abdülhak Hâmit

Kisrâ'nın oldu tâkı zuhûrunla hâk-sâr
Sönmüştü ol dem âteş-i İrân efendimiz
Faruk K. Timurtaş

** **hâk-sârân:** Perişan hâlliler.

hâk-sârân-ı gam: Gamın perişan hâllileri.
Hâk-sârân-ı gama mi'mâr-ı cûd u himmetin
Gurre-i Şevvâl'i cüft ü tâk-ı ümmîd eylesin-Nedim

haka:ik, haka:yık: (حقائق) bk. hakîkat.

hakan: (خاقان) (T.) Türk hükümdarlarına verilen unvan.
Hakan ki at sürünce bir iklîm-i düşmene
Pîş ü pesinde mahşer-i tîğ ü teber gelir-Yahya Kemal

hakan-ı bülend-ahter-i âlem: Âlemin yüce talihli hakanı.
Ol mihr-i cihân-tâb-ı saâdet ki derinde
Berpâ nice hakan-ı bülend-ahter-i âlem-Neşati

hakan-ı Osmânî: Osmanlı hükümdarı.
Hakan-ı Osmânî neseb kim münderic zâtında hep
İslâm-ı fârûk-ı Arab ikbâl-i pervîz-i Acem-Nef'î

hakan-ı taht-ı izzet: Aziz tahtın hakanı.
Sultân-ı tâc-ı devlet hakan-ı taht-ı izzet
Tâbân-ı subh-ı rahmet vech-i sabîh-i Ahmed
Hamdullah Hamdi

hâkî: (حاكى) bk. hikâye.

hakîk: (حقيق) Ar. 1.Haklı, lâyık. 2. Hak sahibi olan.
Fahr-i âlem ki onun medhin ederim şeb ü rûz
Sühanım midhatine olsa sezâ-vâr ü hakîk
Nazîm (Yahya...)

hakîkat: (حقيقت) Ar. Doğruluk, asıl, gerçek. **c. haka:yık.**
Ale'l-husûs gelip Tuna'dan ubûr etmek
Tecâvüz ola hakîkatte hadd-i imkânı-Necati Bey

Hakîm-i kâmile kâr-ı abes nakîsa verir
Hakîkat ehline terk-i mecâz lâzımdır
Nahîfî (Süleyman ...)

Az çok hayâlden gelir insâna teselliyet
Bir iğbirârdır yüzü gülmez hakîkatin
Abdülhak Hâmit

hakîkat-i eşyâ: Eşyanın hakikati.
Mümkün müdür hakîkat-i eşyâyı vezn ü derk
Mîzân-ı akla dirhem-i ta'dîl iken zunûn-Ziya Paşa

hakîkat-i hâl: Hâlin gerçeği.
Bu bir garîb tesâdüf yaman sukût-ı hayâl
Hayât şâiri mecrûh eder hakîkat-i hâl
Kemalzade Ekrem Bey

* **hakîkat-bîn:** Gerçeği gören.
Dilinde mâye-i irfân olan hakîkat-bîn
Olur her âyine-i himmetle vâkıf-ı esrâr-Lâ

* **hakîkat-perest:** Gerçek sever.
Terk-i hakîkat eden olmaz mı pest
Olmayan insân mı hakîkat-perest-Muallim Naci

** **haka:yık, haka:ik:** Hakîkat'ler; doğru olan asıllar, şüphesiz bulunan şeyler.
Evet bu dâr-ı haka:yıkta her eser mutlak
Şikâr-ı nâhun-ı tenkîd olur-Tevfik Fikret

haka:yık-ı esrâr-ı âlem: Âlemin sır gerçekleri.
Benden sorun haka:yık-ı esrâr-ı âlemi
Te'lîf-i râz-nâme-i dehr ezberimdedir-Nâbi

haka:yık-ı ekvân: Varlıkların gerçekleri.
Bir keşf eden haka:yık-ı ekvânı var mıdır
Zannım budur ki zandadır erbâb-ı fen dahi
Ali Ruhî (---Bey)

* **haka:yık-âşnâ:** Hakikatleri bilen.

haka:yık-âşnâ-yı âlem: Âlemin gerçeklerini bilen.
Haka:yık-âşnâ-yı âleme bî-gânedir dünyâ
İmâret-yâb-ı istiğnâya bir vîrânedir dünyâ-Haşmet

hâkim: (حاكم) Ar. 1. Hükmeden, hükmedici, yargıç 2. Her şeye hükmeden Tanrı. 3. Kadı, vali,emir, hükümdar. **c. hükkâm, hakeme, hâkimûn.**
O hükm etsin, bütün dünyâ vü ukbâya o hâkimdir
Cihân âgâh olur ma'sûm yâhûd müttehim kimdir
Abdülhak Hâmit

Galata kazâsında hâkim idim
Ne sâhib-i adâlet ne zâlim idim
Keçecizade İzzet Molla

Yere hakkıyle basarsan sana âidtir yer
Doğacak nûra da hâkimsin ayakdaysan eğer
Midhat Cemal Kuntay

hâkim-i âdil: Adaletli hâkim.
Ya'nî sultân serâ-perde-i gayb
Hâkim-i âdil bî-illet ayb-Hakanî

hâkim-i âfâk: Ufukların hâkimi.
Akla muvâfık mı ki olsun nifâk
Hâkim-i âfâk dururken vifâk-Muallim Naci

hâkim-i ahkâm-ı kazâ: Kaza hükümlerinin hâkimi.
Nite kim hâkim-i ahkâm-ı kazâyâ vü kader
Zîver-i şer'-i şerîfi kıla İslâm'a şiâr-Cinânî

hâkim-i şer': Şeriatın hâkimi.
Hâkim-i şer' iken ammâ ki kuzât
Etmez ettikleri zulmü haşerât-Nâbi

hâkim-i vakt: Devrin valisi.
Dedi bir kim şehrimizin hâkim-i vakti
Hayretmek için halka gelir mescide her gâh
Bağdatlı Ruhi

** **hükkâm:** Hâkim'ler, hüküm verenler.
Giderek sonra büyür hengâme
Sana vermez yedirir hükkâma-Nâbi
Nûr-ı çeşm-i vüzerâ kuvvet-i kalb-i ulemâ
Tâc-ı fark-ı vükelâ kurre-i ayn-ı hükkâm-Nâbi

hükkâm-ı kazâ: Kaza hâkimleri.
Me'lûf-ı sitem ekseri hükkâm-ı kazânın
Her beldede ahvâli yamandır fukarânın-Ziya Paşa

hakîm: (حكيم) Ar. 1.Bilge, filozof. 2. Allah. 3. Çok bilgili. 4. Hekim, doktor. **c. hükemâ.**
Renc çekme sıhhat ümmîdin Fuzûlî'den götür
Kim kabûl-i sıhhat etmez böyle bîmâr ey hakîm
Fuzûlî

Oku üslûb-ı hakîm üzre hemân
Fenn-i teşrîhada eyle im'ân-Sünbülzade Vehbi

Cihâna bu tahavvülâtı sen vermedin
Ey hakîm sen hôd reyinle hakîm olmadın
Abdülhak Hâmit

Hükûmet hikmet ile müşterektir
Vezîr olan hakîm olmak gerektir
Namık Kemal? (Keçecizade Fuat Paşa?)

hakîm-i akl: Akıl filozofu.
Ey hâce kime ağlayayım kim hakîm-i akl
Yazmadı ışk mes'elesini kitâbına-Necati Bey

hakîm-i endîşe: Tasa bilgesi.
Hakîm-i endîşe şâirdir kerâmet-pîşe sâhirdir
Tefekkürde Felâtûn'dur tekellümde Mesîhâ'dır-Nef'î

hakîm-i Gaznevî: Gazneli bilge.
İlm-i vahdette sebak-daşı imâm-ı evliyâ
Hikmet-i ma'nîde şâkirdi hakîm-i Gaznevî-Nef'î

hakîm-i kâmil: Olgun bilge.
Hakîm-i kâmile kâr-ı abes nakîsa verir
Hakîkat ehline terk-i mecâz lâzımdır
Nahifî (Süleyman ...)

hakîm-i Mutlak: Cenabıhak, Allah.
Hakîm-i Mutlak'ın olmaz ise bir işte takdîri
Müfîd olmaz hezâr erbâb-ı aklın re'y ü tedbîri
Derviş Çelebi-i Mevlevi (Konyalı ...)

* **hakîm-âne:** Akıllıca.
Bâdeyi âb ile âmîhte kıl ey sâkî
Haylî demdir ki hakîm-âne günâh işlemedik-Nâbi

** **hükemâ:** hakîm'ler, bilgeler, filozoflar.
Gizlidir hikmet-i Rabb-i mu'teâl
Hükemâ sözleridir vehm ü hayâl-Sünbülzade Vehbi

hakîr: (حقير) Ar. Değer ve itibarı olmayan, âdi ve bayağı olan.
Lîk bir bende-i hakîrim ben
Amelim ehl-i hayra hayr-ı duâ-Fuzûlî

Hakîr olduysa ümmet şânına noksân gelir sanma
Yere düşmekle cevher sâkıt olmaz kadr ü kıymetten
Namık Kemal
Hakîr olsun mu yâ Rab kalb-i hicrân dağlayan İslâm
Sürüp der-gâha yüzler ağlayan el bağlayan İslâm
Hamamizade İhsan

hakîr-i fırsâd: Aciz karadut.
Ey eden câme-i atlasla tefâhür gözün aç
Sana atlas görünür berg-i hakîr-i firsâd-Nâbi

hakîr-i şerâr: Kıvılcım küçüklüğü.
Gedâ zaîf ise de gâfil olma âhından
Sakın vücûd-ı hakîr-i şerâre aldanma
Sâmi (Arpaemînizade Vak'anüvis Mustafa...Bey)

hâkister: (خاكستر) Far. Kül, ateş külü.
Ehl-i kadrim yanalı ışk oduna pervâne-veş
Sürme-i çeşm eylemişler şem'ler hâkisterim-Fuzûlî

Ümmîd-i nevâl asldan et, fer'den etme
Âteş var iken eyleme hâkistere minnet-Nâbi

Şeb-rev ki hâbı gâlib ola pister istemez
Âteş ki subha kalmaya hâkister istemez-Nâbi

Verse tab'-ı âteşe ger berk-ı tîğı terbiyet
Ma'den-i elmâs ederdi tûde-i hâkisteri-Nef'î

hâkister-i cahîm: Cehennem külü.
Vay Dante sen misin koca dâhî-i müfterî
Hâk-i siyâh tîneti hâkister-i cahîm
Abdülhak Hâmit

hâkister-i dûzah: Cehennemin ateş külü.
Tâ cilve-geh-i berk-i belâ hırmenimizdir
Hâkister-i dûzah çemen-i gül-şenimizdir-Nâilî

hâkister-i erbâb-ı vefâ: Vefa sahiplerinin külü.
Kılma hâkister-i erbâb-ı vefâyı ber-bâd
Sakın ey şûh-ı cihân âteş-i pinhânından-Faizî

hâkister-i gam: Gam külü.
Erbâb-ı kemâlin yeri hâkister-i gamdır
Hâk üzre düşer mîve kemâliyle olunca-Beliğ

Hakk, Hak: (حق) Ar. 1. Allah, Tanrı. 2. Doğru, savap, hakikat. 2. Kanunların verdiği hisse, pay. 3. Geçmişte harcanmış emek. 4. Layık, münasip. 5. Doğruluk ve insaf. **c. hukûk.**
Hak Teâlâ devlet ü ikbâlin efzûn eylesin
Tâbi'-i fermânın olsun devr-i çarhın çenberi-Nedim

Hak Teâlâ azamet âleminin pâdişehi
Lâ-mekândır olamaz devletinin taht-gehi-Şinasi

Beka:yı hak tanıyan, sa'yi bir vazîfe bilir
Çalış çalış ki beka: sa'y olursa hak edilir
Mehmet Akif
Bâtıl isteyü hakdan ayrıldım
Boynuz umdum kulaktan ayrıldım-Şeyhî

Her ne denlü şâd olursa hak bu kim şâyestedir
Her ne gûne fahr ederse hak bu kim ol rütbe var
Nedim
Nush ile yola gelmeyeni etmeli tekdîr
Tekdîr ile uslanmayanın hakkı kötektir-Ziya Paşa

Hakk azze ve celle: Aziz ve Celil olan Hak (c.c.).
Dem-be-dem sıdk u safâyıla duâ eyleyelim
Tâ kabûl ede onu hazret-i Hak azze ve celle-Nef'î

Hakk celle celâle: Aziz ve Celil olan Hak (c.c.).
Gûyiyâ âh-ı şerer-nâk-i dil-i nâ-kâmın
Eyledi terbiyet-i hikmet Hak celle celâle-Nef'î

hakk-ı cîrân: Komşuluk hakkı.
Kafa-dâr oldular şîr ü pelenk âhûya sahrâda
Ederler şol kadar şimdi riâyet hakk-ı cîrânı-Bâki

hakk-ı edâ: Naz, işve hakkı.
Nây-ı gülûsu nây-i aşkın elindedir
Hakk-ı edâ terennüm-i Mansûr'dan mıdır
Esrar Dede

hakk-ı halâs: Kurtuluş hakkı.
Mâlik sesin o sevret-i ra'dini gayza ki
Her yerde hiss-i hakk-ı halâsın muharriki
Tevfik Fikret

hakk-ı hayât: Yaşama hakkı.
Herkes gibi dünyâda henûz hakk-ı hayâtın
Varken, hani herkes gibi azminde sebâtın
Mehmet Akif

hakk-ı hazret-i Mecnûn: Mecnun hazretlerinin hakkı.
Be-hakk-ı hazret-i Mecnûn izâle eyler Hak
Serimde derd-i hıredten biraz eser kaldı
Keçecizade İzzet Molla

hakk-ı insâf: İnsaf hakkı.
İşte köhne berevât, işte ferâmîn-i kadîm
Hakk-ı insâfıla tatbîk olunursa daʿvâ-Nâbi

hakk-ı istiklâl: İstiklal hakkı, bağımsızlık hakkı.
Parçalanmış sînesinden, cebhesinden ırkımın
Hakk-ı istiklâli kan şeklinde fışkırmaktadır
Görsün, inkâr eyleyenler varsa, kuvvet haktadır
Midhat Cemal (...Kuntay)

hakk-ı kelâm: Söz hakkı.
Budur hakk-ı kelâm ey sadr-i zîşân kim kıyâs olmaz
Senin eltâfına bezl-i atâ-yı Hâtem-i Tâyî-Nedim

hakk-ı maânîyye: Manalarla ilgili hak.
Tekellüfât-ı ibârâttan tehî Nâbî
Edâ-yı hakk-ı maânîyye bu gazel yetişir-Nâbi

hakk-ı nân: Ekmek hakkı.
Kim tatlı sohbetinde gözetmesze hakk-ı nân
Acıya vü ezile nitekim suda nemek-Şeyhî

hakk-ı nemek: Tuz hakkı.
Ser-hân-ı gam-ı aşkta çok işret olundu
Ey dil bize hakk-ı nemek ü nânı helâl et
Nesib (Seyyit Mehmet...)

hakk-ı Resûl: Resül hakkı.
Müsâadet ede ömrüne dîn-i hakk-ı Resûl
Müsâraat ede emrine ihtimâm-ı ricâl-Necati Bey

hakk-ı sarîh: Açık hak.
Âciz olanın ketm olunur hakk-ı sarîhi
Mahmîleri her yerde himâyet yeni çıktı-Ziya Paşa

hakk-ı semûhî: Cömertlikle ilgili hak.
Çünkü muhtâc-ı tezâhür değil istiʿdâdın
Şüphe yok, hakk-ı semûhîleri var üstâdın
Mehmet Akif

hakk-ı teneffüs: Nefes alma hakkı.
Ey şahsa masûniyyet ü hürriyete makrûn
Bir hakk-ı teneffüs veren efsâne-i kanun-Tevfik Fikret

hakk-ı velâ: Yakınlık hakkı.
Beni âzâde kılsa pîrlik aşk-ı cevânîden
Yine hakk-ı velâ bu bende-i dîrîneden çıkmaz-Beliğ

* **Hakk-bîn:** Hakk'ı görücü.
Tabîat rûşen olmaz olmadıkça dîde-i Hakk-bîn
Alır mı beyt-i bî-revzen-i ziyâ hûrşîd-i enverden
Fıtnat

* **hakk-şinâs:** Hakkı tanıyan; hakka riayet eden.
Müddeî münkir olursa çekerim işhâde
Hakk-şinâs ehl-i nazar anladığım yârânı-Nef'î

* **hakka'l-yakîn:** Gerçekliğine hiç şüphe olmayan.
Gördüm seni gümânsız her dil-berin yüzünde
Hakka'l-yakîn görene zann u gümân gerekmez
Nesimi

İns ü cinni yaratıp Hak kendüye tâat için
Şöyle bil hakka'l-yakîndan tâatim budur hemân
Ümmi Sinan

** **hukûk:** 1. Hakk'lar. 2. hakikatler.
Şerʿi ile kıldı ol kamer-tâb
Taʿlîm-i hukûku fazl ü âdâb-Ziya Paşa

hukûk-ı ibâd: İnsan hakları.
Bulmaz halâs sâika-i intika:mdan
Tahrîb eden hukûk-ı ibâdı harâb olur
Abdullah Cevdet Bey

hakka: (حقّا) Ar. zf. 1. Doğrusu. 2. Hak olarak, gerçekten.
Neyin tedbîr ederek hakka ol âsaf-ı menzilet
Kulleye dikti livâʾ-ı fethi cânından geçip-Lütfî

Güzelsin bî-bedelsin şûhsun âlüftesin cânâ
Söz olmaz öz hüsnüne gelmez nazîrin âleme hakka
Nedim

Rükn-i devlet dense hakka kim sezâdır zâtına
Kim bulur her kâr tedbîrin ile feyz-i kıvâm
Üsküdarlı Hakkı Bey

Hakka ki kasîdede zahîre

Nazm etmedi kimseler nazîre-Lâ

hakkâk: (حكاك) Ar. Kazma, oyma sanatını icra eden kimse.

Dile resm etmeden nakş-ı hayâlin gördüğü şûhun
Derûn-ı pür-heves mecmûa-i hakkâke dönmüştür
Nâbi

Tıfl-ı hakkâke dedim çekme fakr yayını var
Er olan ekmeği taştan çıkarır dedi o yâr-Sâmi

hâl: (حال) Ar. Her şeyin değişen durumu; içinde bulunulan zaman. **c. ahvâl, hâlât.**

Şükr etti görüp sebû o hâli
Hîç secdeden olmaz idi hâli-Şeyh Galip

Sen ne câmın mestîsin âyâ kimin hayrânısın
Kendin aldırdın gönül ne_oldun ne hâl olmuş sana
Nedim

Hâlime kâfirler etti rahm u sen rahm etmedin
Böyle miydi ahdimiz ey dîni yok îmânı yok
Usûlî (Yenice Vardarlı ...)

hâl-i acîb: Acayip durum.

Âh eylemeden kalmadı aşkınla şekîbim
Hayrette kodu âlemi bu hâl-i acîbim-Lâ

hâl-i âlem: Dünyanın hâli.

Feylesofun kendisi nâ-ka:bil-i ıslâh iken
Kalkar ıslâh etmeğe zu'munca hâl-i âlemi
Vasfî (Şeyh ...)

hâl-i âşık: Âşığın hâli.

Menâr-ı dârdan Mansûr'a bâng-ı aşk urdurmak
Heves-kârâne hâl-i âşıkı teşhîr içindir hep
Esrar Dede

hâl-i aşk: Aşk hâli.

Hâlât-ı aşkı sanma ki bir hâle benzeye
Bir özge hâl imiş biline Nuri hâl-i aşk-Nuri

hâl-i bâlâ-nazarân: Yüksekten bakanların hâlleri.

Hâl-i bâlâ-nazarâna eremez teng-nigeh
Hîç Anka:'yıla pervâz edebilsin mi hurûs
Esrar Dede

hâl-i bed-meâl: Kötü anlayış hâli.

O Mecnûn'um ki hâl-i bed-meâlim böyle gördükçe
Adûlar kahkaha eyler gürûh-ı dostân ağlar
Enderunlu Fazıl

hâl-i beşer: İnsanlık hâli.

Rumûz-ı hikmetin eyler beyân-ı merâtib ile
Cemî' hâl-i beşer hâh fakr u hâh gınâ-Fuzûlî

hâl-i dehr: Dünya hâli.

Etmeden tahkîk-i hâl-i dehri erbâb-ı lûgat
Mâteme şâdî demiş şâdiye mâtem koymuş ad
Ziya Paşa

hâl-i derûn: İç hâl.

Âşıkım hâl-i derûnun âleme izhârı güç
Ketmi lâzımdır velâkin derdimin izhârı güç
Âdile Sultan

hâl-i derûn-ı haste: Hastanın iç hâli.

Derd-i firâk-ı dil-beri mehcûr olan bilir
Hâl-i derûn-ı hasteyi rencûr olan bilir
Hâlis (Şeyh Ahmet---Efendi)

hâl-i diğer-gûn: Bozuk hâl.

Baksa bir kerre benim hâl-i diğer-gûnuma ol
Çeşm-i insâf ile etmez mi mürüvvet acaba
Âşık (Tokatlı Nuri)

hâl-i dil: Gönül hâli.

Hâl-i dili ol âfete takrîre ne hâcet
Bir vâkıa kim hayr ola ta'bîre ne hâcet-Ârif

hâl-i dil-i mest-âne: Sarhoş gönlün hâli.

Ey Cinânî ışk ola ol âşık-ı şeydâya kim
Zabt edip fâş etmeye hâl-i dil-i mest-ânesin-Cinânî

hâl-i dil-ber: Sevgilinin hâli.

Güzel tasvîr edersin hatt u hâl-i dil-beri ammâ
Füsûn u fitneye geldikte ey Bihzâd neylersin
Şeyhülislam Bahayî (...Mehmet)

hâl-i dünyâ: Dünya hâli.

Gam çeken mâl ü metâ'-ı dehr-i bî-bünyâd için
Neydügün bilse meâl-i hâl-i dünyâ kâşkî-Bâki

hâl-i esrâr: Sırların durumu.

Ehl-i dil âlemde her dil-dâra mâildir sever
Mahrem olursa revâdır hâl-i esrâra eğer-Ulvî

hâl-i felek: Feleğin hâli.

Feryâd... Bu söz terceme-i hâl-i felektir
Her ân cihân bir ebedî âh demektir
Kemalzade Ekrem Bey

hâl-i fukarâ: Fakirlerin durumu.

Zulm-i vüzerâyı söylemiştir
Hâl-i fukarâyı söylemiştir-Ziya Paşa

hâl-i harâb: Harap hâl.
Çocuk o vazʿ-ı yetîm-ânesiyle bir dürr-i nâb
Kadın o hâl-i harâb ile bir şikeste sadef-Tevfik Fikret

hâl-i hazîn: Hüzünlü durum.
Gördüğün hâl-i hazînin bâisi bir mâddedir
Kim Hudâ-yı Zü'l-celâl Kur'ân'da etmiştir beyân
Lâ

hâl-i hirmân: Mahrum olma hâli.
Rind olan yeksân bilir hicr ile devr-i vuslatı
Pûla saymaz hâl-i hirmânında kenz-i firsatı
Ebubekir Sâmi Paşa

hâl-i ıttırâd: Uyumlu hâl.
Hayâtın her zemân bî-zâr hâl-i ıttırâdından
Vücûdun dâimâ muztarr kuyûd-ı bî-idâdından
Tevfik Fikret

hâl-i ihticâb: Utanma hâli.
Ses almayayım mı daha nağme-i rebâbından
Tevahhuş eyliyorum hâl-i ihticâbından
Recaizade Ekrem

hâl-i istiğrâk: Dalma hâli.
Pek müessirdi sadâ-yı hâtifi yâhûd ki ben
Hâl-i istiğrâk ile olmuş idim pek nâ-tüvân-Lâ

hâl-i leb: Dudak hâli.
Teberrük aldı görüp fikr-i zülf-i meftûlün
Hayâl-i hâl-i lebin buldu yâdigâr gözüm-İbn-i Kemal

hâl-i mecâzî: Mecazî durum.
Getirir hâl-i mecâzîden hakîkat yoluna
Tâir-i kurb-ı İlâhî'dir o mâhiyet-i aşk-Âdile Sultan

hâl-i mecrûh: Yaralı hâli.
Âftâba sor beyim üftâdelik mâhiyyetin
Hâl-i mecrûhu ne bilsin düşmeyenler dâmdan
Sâbit

hâl-i miskîn: Miskin hâl.
Sipâh-ı gussa vü gamdan beni saklar penâhında
Yüzünde hâl-i miskînin gibi bir kara dâgım var
Hayali Bey

hâl-i perîşân: Perişan hâl.
Ey şâne kîl u ka:l ile tel kırmadan varıp
Şerh eyle yâre hâl-i perîşânı mû-be-mû-Cevdet Paşa

Görüp hâl-i perîşânım benim bî-hûde taʿn etme
Bu emri bir de gel mülk-i dile sultân olandan sor
Nazîf (Şeyh Hasan...Dede)

hâl-i ümem: Ümmetlerin hâli.
Ne safâdır bilesin hâl-i ümem
Cümle mazbûtu ola ahvâl-i ümem-Sünbülzade Vehbi

hâl-i tabʿ-ı hasta-mizâc: Hasta mizaçlı kişilerin hâli.
O çeşm ederse ne_ola az günâh için çok hışm
Hemîşe nâzik olur hâl-i tabʿ-ı hasta-mizâc
Lamiî Çelebi

hâl-i uşşâk: Âşıkların hâli.
Kabûl ü tard-ı der-gâh-ı talebde hâl-i uşşâkı
Temennâ keçkûlü redd ile meksûr olmayan bilmez
Esrar Dede

Sohbet-i ehl-i riyâdan çek ayak ikrâh et
Hâl-i uşşâkı ne bilsin sûfî kim nâ-dândır
Âdile Sultan

hâl-i zâr: İnleyen hâl.
Tegâfül eyleyip bîhûde hâl-i zârımı sorma
Beni söyletme cânâ arz-ı hâlim çün nigâhımdadır
Rızayî

hâl-i zemân: Zamanın hâli.
Fikr-i müstakbel ü mâzîyi bırak ârif isen
Böyledir hâl-i zemân bir var imiş bir yok imiş
Kânî (Ebubekir...)

hâl-i zulmânî: Karanlık hâl.
Çıkar saʿy ile gönülden hevâyı mâ-sivâyı hep
Çalışıp zâhir ü bâtında terk et hâl-i zulmânî
Âdile Sultan

** **hâlât:** Hâller, durumlar.
Yeter hikâye-i hâlât-ı Şems ü Mevlânâ
Ne rütbe mihr-i dirahşân olur gönül gönüle
Yahya Kemal

hâl: (خال) Far. Ar. 1. İnsanın yüzünde, bedeninde olan kara benek, ben. 2. Annenin erkek kardeşi, dayı. (Dilimizde bu anlamda kullanılmaz.) 3. Süs, çerçeve.
Zer-i rûyum sirişkimle ezip mektûba hâl çektim
Ter ü rengîn edip sûret verip gâyet güzel çektim
Zâti

Mihr-i burc-ı ârızından gönül oldu hâle mâil
Bana kendi tâliʿimden bu siyeh sitâre düştü
Şeyh Galip

Hâl kâfir zülf kâfir çeşm kâfir el-amân
Ser-be-ser iklîm-i hüsnün Kâfir-istân oldu hep
Nedim

Şöyle gerd olmuş Freng-istân birikmiş bir yere
Sonra gelmiş kûşe-i ebrûda hâl olmuş sana-Nedim

hâl-i anber-bâr: Koku saçan ben.

Kâ'be-i hüsnünde müşgîn perde olmuş tâb-dâr
Hâl-i anber-bârı bir hindûdur olmuş perde-dâr
İbn-i Kemal

hâl-i anberînîn: Amberlerin beni.

Sevâd-ı çeşm alır hurşîd hâl-i anberînînden
Duâ-yı Nûr okur meh nüsha-i satr-ı cebîninden
Nâbi

hâl-i hadd: Yanak beni.

Hâl-i haddin mi bu ya sûhte pervâne midir
Kararıp düşmüş ola şem'-i şeb-istân üzre-Rahmî

hâl-i gendûm-gûn: Buğday renkli ben.

Hâl-i gendûm-gûnı mekrin bana hôş gördü rakîb
Âdeme İblîs verdiği öğüttür bu öğüt-İbn-i Kemal

hâl-i Hindû: Hintli beni.

Hâl-i Hindûsu eder anda şirâ-yı cevher
Sâhil-i la'lile bak bender-i Bangale gibi
Keçecizade İzzet Molla (anda: orada.)

hâl-i karanfül: Karanfil beni.

Her kim yüzünde benlerin görmüş değil bilmez nedir
Kâfûr-ı ârız üzre ol hâl-i karanfül nicedir-Şeyhî

hâl-i Muhammed: Hz. Muhammed'in beni.

Hümâ-yı devlet o dil mürgüdür ki kıldı cihânda
Şikâr-ı dâne vü dâm onu zülf ü hâl-i Muhammed
Hamdullah Hamdi

hâl-i müşg-âgîn: Misk kokulu ben.

Hayâl-i hâl-i müşg-âgînden gayrı gıdamız yok
Nâbi

hâl-i müşgîn: Mis kokulu ben.

Çeşm ü ebrun üzre neyler hâl-i müşgîn ey sanem
Nokta konmaz sûre-i Yâ-Sîn ü Tâ-hâ üstüne
Lamiî Çelebi

hâl-i ruh-ı cânâne: Sevgilinin yanak beni.

Hâl-i ruhunu gözler zülf-i siyâhın özler
Yahyâ sevâd-ı çeşm ü kalbimdeki süveydâ
Şeyhülislam Yahya

Bahş eyledim Îran'ı ben hâl-i ruh-ı cânâneye
Şîrâz u Keşmîr ü Hoten olsun fedâ bir dâneye
Sünbülzade Vehbi

hâl-i ruhsâr: Yanaktaki ben.

Hâl-i ruhsârından anla hâlimi etme suâl
Âşıkın baht-ı siyâhı ahterinden bellidir-Vecdî

hâl-i siyeh: Siyah ben.

Derd çekmiş başım ol hâl-i siyeh kurbânı
Tâb görmüş tenim ol turra-i tarrâra fidâ-Fuzûlî

hâl-i siyeh-dâne: Siyah taneli ben.

Ya'nî ol hâl-i siyeh-dâne ki şeh-dâne-i müşg
Ona hindûsu olup kendüye sultân eyler
Hamdullah Hamdi

* **hâl-dâr:** Benli, benekli, alacalı, rengârenk.

Kıl temâşâ Lâmi'î ol hâl-dârın hattını
Benzer ol tûtîye kim başına üşmüş zâğlar
Lamiî Çelebi

halâ: (خلا) Ar. Tehî, boş yer. 2. Hela, tuvalet.

Bahâr gül-şeni ezhâr ile kılıp memlû
Yakînim oldu ki mümkün değil vücûd-ı halâ-Fuzûlî

Bir bok sineği nağme ile çıktı halâdan
Kim uyduramaz ona sadâ bokluca bülbül-Sürurî

Şol dem ki dahı mülk-i zemâne halâ-y-ımış
Dil tal'at-ı cemâlin ile âşinâ-y-ımış-Cem Sultan

hâlâ: (حالا) Ar. zf. Şimdi, henüz.

Bilmezem bu hilkat-i âlemde mi insâf yok
Olmadım mı yoksa ben hâlâ sezâ-yı merhamet
Avnî (Fatih Sultan Mehmet)

Yaşar hâlâ yaşar bî-çâre mahkûm-ı ezâ, ma'lûl
Yaşar zîrâ ölümden ba'zen en mehcûr olur menzûl
Kemalzade Ekrem Bey

Burnumuzdan tuttu düşmân biz boğaz kaydındayız
Bir bakın: Hâlâ mı hâlâ ihtiras ardındayız
Mehmet Akif

halâik, halâyık: (خلائق) Ar. Halîka'lar, mahluklar, yaratıklar. 2. Satın alınan kadın hizmetçi.

Rîze rîze cevher-i cân-ı halâiktir bütün
Sâhasında pây-mâl-i nâs olan rîk-i revân
Ziya Paşa

Şefâat eyle o rûz-ı belâda bendene kim
Halâikı behem-âgûş eder zebâna Vedûd-Sâbit

Halâyıktan kadın olan kurnayı deler tas ile
Köleden müezzin minâreyi yıkar ses ile-Lâ

halâs: (خلاص) Ar. 1. Kurtarma. 2. Kurtulma, kurtuluş.
Bende-i şöhret için yoktur halâs
Olsa Mevlâ'dan meğer ihsân-ı hâs-Nahîfî

Bu gamdan beni eyle yâ Rab halâs
Düşmenler kapından bulur hep halâs
Keçecizade İzzet Molla

Bulmaz halâs sâika-i intika:mdan
Tahrîb eden hukûk-ı ibâdı harâb olur
Abdullah Cevdet Bey

halâvet: (حلاوت) Ar. 1. Tat, tatlılık, şirinlik. 2. Zevk.
Lûtf ile hâsid-i bed-hâha nedâmet gelmez
Telh olan mîveye şekkerle halâvet gelmez-Nâbi

Mezâk-ı telhe verdi yâd-ı laʿlin bir halâvet kim
Gamınla içtiğim bin kâse zehr-âbı unutturdu
Nâilî

Lezzet-i laʿl-i lebi telhî-i âzâr iledir
Olmaz ol meyde halâvet ki merâret yoktur
İzzet Ali Paşa

* **halâvet-yâb:** Tat alan, tadına varan.
Halâvet-yâb olur mu niʿmet-i elvân-ı dünyâdan
Dehen-şûy olmayanlar bûs-i dâmân-i müdâradan
Koca Râgıp Paşa

hâle: (هاله) Ar. Bazen güneşin ve ayın etrafında görünen ve bir çeşit ay ağılı.
Gün yüzünde hat belirse gözlerim giryân olur
Hâle görünse kenâr-ı mâhta bârân olur
Hoca Dehhanî

Fark yerden göğe dek ulvî ile süflînin
Halka-i hâleye girdâb berâber gelemez-Nâbi

Mahlûktan kuyûdu koparmak muhâldir
Seyr et semâda hâlesi bedr-i münîre bend
Memduh Paşa (Ankara Valisi Mehmet...)

hâle-i bezm: Meclisin hâlesi.
Sipihr-i pîr çürüttü hezâr keş-i hilâl
O mâhı hâle-i bezme dadandırıncaya dek-Nâbi

hâle-i bî-mâh-tâb: Mehtapsız ay ağılı misali.
Misâl-i hâle-i bî-mâh-tâb kalmış idi
Derûn-ı milki hazîn, taht-ı saltanat mağdûr-Nâbi

hâle-i hûnîn: Kanlı hâle.
Gâhî şafakta hâle-i hûnîn gibi hilâl
Gâhî kamer sabâha kadar arzeder cemâl
Kemalzade Ekrem Bey

hâle-i mâh: Ay hâlesi.
Hâle-i mâh gibi sîneye çekmiş mihri
Bezm-i vuslatta o kim yâri der-âgûş eyler-Fıtnat

* **hâle-pirâ:** Hâle donatıcı.
Felek imşeb hilâl-i hâle-pirâyı edip der-dest
Hemânâ ol dervîşe tutmuş bir kemer keşkûl
Kânî (Ebubekir...)

* **hâle-teg:** Hâle gibi.
Hâle-teg çıkmaz evinden mâh-talʿatler müdâm
Her kimin Devr-i Kamer'de tâliʿi fîrûz olur-Fuzûlî

* **hâle-ver:** Hâle ustası.

hâle-ver-i âgûş-ı fitne: Fitne kucağında hâle yapan kişi.
Gird-i ruhunda hat ki siyeh-pûş-ı fitnedir
Mehtâb-ı hüsne hâle-ver-i âgûş-ı fitnedir-Sâmi

halecân: (خلجان) Ar. Yürek çarpıntısı, titreme.
Bekliyordum ki senin belsem-i eltâfınla
Mütemâdî halecânım, hafaka:nım dursun
Doktor Abdullah Cevdet

Sâkî bize mey sun ki dil-i tecrübet-âmûz
Endîşe-i encâm ile vakf-ı halecândır-Lâ

halecân-ı nihân: Gizli titreme.
Ammâ hemîşe baht-ı dagal-bâz neyleyim
Tabʿ-ı bülende halecân-ı nihân verir-Nedim

halef: (خلف) Ar. 1. Babasından sonra kalan oğul. 2. Birinin yerine gelen, birinin ayrıldığı yere sonradan geçen. **c. ahlâf.**
Her kim eylerse hilâf-ı emr-i ka:nûn-ı selef
Nâ-halefdir nâ-halefdir nâ-halefdir nâ-halef
Nahîfî (Süleyman ...)

Hem o ser-mâye-i fazl u şerefin
Selef-i eşrâfına hayrü'l-halefin-Hakanî

Ol dürr ise dil ona sadeftir
Cânân ile cân halef seleftir-Şeyh Galip

** **ahlâf:** Halef'ler, birinin yerine geçenler.
Ayrıldı bizimle çünki eslâf
Varsın bizi de ayırsın ahlâf-Ziya Paşa

Şükrânla vedâʿ ettiğimiz câm-ı fenâya
Son pendimiz ahfâda devâm olsun erenler
Yahya Kemal

halel: (خلل) Ar. 1. Noksan, eksiklik, bozukluk. 2. İki şey aralığı, boşluk.
Hâdisât-ı ihtilâf-ı dûrdan görmez halel
Kime kim maʿmûre-i hıfzın ola hısn-ı hasîn-Fuzûlî

Bil kıl üzredir esâs-ı hüsnün etme iʿtimâd
Rûzigâr âyîne-i İskender'e verdi halel-Necati Bey

Halel ere demesem dildeki sihirlerden
Yüreğe sokmak olur idi dost nâmesini
Hamdullah Hamdi

hâlet: (حالت) Ar. Hâl, durum, suret, keyfiyet. **c. hâlât.** bk. hâl.
Derdin nedir gönül sana bir hâlet olmasın
Sad el-hazer ki sevdiğin ol âfet olmasın
Nedim-i Kadim

Olmakta derûnunda hevâ âteş-i sûzan
Nâyın diyebilmem ki ne hâlet var içinde-Nedim

Ene'l-Hak çağırır çeng ü def ü ney
Ne hâlet lâ ile illâya düşmüş-Nizamî

Ben de ol hâlet ile hayrânım
Gâh handân ü gehi giryânım-Enderunlu Fazıl

hâlet-i aşk: Aşk durumu.
Yâr ile hem-sohbet ol cisminde cânın duymasın
Hâlet-i aşkı hikâyet kıl zebânın duymasın
Hayali Bey

Hâlet-i aşkın safâsın ehl-i hâl olan bilir
Kim kemâlin kadrini ehl-i kemâl olan bilir
Selimî (Yavuz Sultan Selim)

hâlet-i azl: Azil hâli.
Mâ-hasal turfa perîşânlık imiş hâlet-i azl
Tutmasın kimselerin der-geh-i nasbında maka:m
Nâbi

hâlet-i cezbe: Cezbe hâli.
Hâlet-i cezbeye düş Mecnûn misâli aşk ile
Âşık-ı dîdâr olup bul cân u dilde vuslatın
Âdile Sultan

hâlet-i isnâ aşer: On iki hâl.
Hâlet-i isnâ aşer evlâdı hem
Aşk taʿdâdı dile gördü ehemm-Âdile Sultan

hâlet-i kevn ü mekân: Mekân ve varlığın hâli.
Ammâ ne zikr ü fikr kim âgâh olanlara
Yâd-ı atâsı hâlet-i kevn ü mekân ü yerdir-Nedim

hâlet-i kevser: Kevser suyu hâli.
Çekîde olsa kemter reşha-i nîsân ihsânı
Bulur telh-âbe-i zehr-i helâhil hâlet-i kevser
Üsküdarlı Hakkı Bey

hâlet-i nezʿ: Canın tenden kopması, can çekişme.
Bulmasaydı dürc-i tedbîrinde dârû-yı salâh
Çoktan olmuş idi devlet hâlet-i nezʿe karîn
Üsküdarlı Hakkı Bey

hâlet-i rûz-ı hesab: Hesap gününün durumu.
Tâ-be-gerden garka-i eşk oldu tâb-ı hecr ile
Nâbî'ye hem hâlet-i rûz-i hisâb ettin bu şeb-Nâbi

hâlet-i sahbâ: Şarabın niteliği.
Hem gül gibi rengînî-i maʿnâ ile zâhir
Hem neş'e gibi hâlet-i sahbâda nihânız-Neşati

hâlet-i vecd ü semâʿ: Vecd ve sema durumu.
Hâleti-i vecd ü semâʿ emr-i nihân
Yine anlar onu sâhib-i vicdân-Sünbülzade Vehbi

hâlet-i Yahyâü'l-izâm: Büyük Yahya'nın hâli.
Kevkeb-i bahtında bâhir nûr-ı mecîd bî-zevâl
Meşreb-i lûtfunda zâhir hâlet-i Yahyâü'l-izâm
Üsküdarlı Hakkı Bey

* **hâlet-engîz:** Hâl ortaya koyan.

Bu şi'r-i hâlet-engîzin bize kâr etti ey Yahyâ
Gazel olunca böyle sûz-nâk u hasb-ı hâl olsa

Yahya Bey (Taşlıcalı...)

* **hâlet-fezâ, hâlet efzâ:** İnsanı coşturan, hâlden hâle koyan durum.

Devr-i hüsnünde lebindir yüzüne revnak veren
Hâlet-efzâdır belî dil-ber yüzünde tâb-ı mül

Avnî (Fatih Sultan Mehmet)

** **hâlât:** Hâl'ler.

Pinhân idi gûne gûne hâlât
Deryâ-sıfat u gevher-zât-Şeyh Galip

hâlât-ı aşk: Aşkın hâlleri.

Hâlât-ı aşkı sanma ki bir hâle benzeye
Bir özge hâl imiş biline Nuri hâl-i aşk-Nuri

hâlât-ı Şems ü Mevlânâ: Şems ve Mevlâna'nın hâlleri.

Yeter hikâye-i hâlât-ı Şems ü Mevlânâ
Ne rütbe mihr-i dırahşân olur gönül gönüle

Yahya Kemal

halhâl: (خلخال) Ar. Bazı ülkelerde kadınların ayak bileğine taktıkları gümüş veya altından yapılmış halka, ayak bileziği. **c. halâhil.**

Hayâl-i bûs-i pâye dest-i ümîdim sarılmaktan
Gönülde halka halka âhlar halhâle dönmüştür

Nihat Bey

halhâl-i daka:yık: İncelikler halkası.

Çoktur sana üstâd-ı taleb-kâr velikin
Dâî gibi halhâl-i daka:yık bulamazsın-Cinânî

halhâl-i sâk-i arş-ı Rahmân: Allah göğünün ayağının halhalı.

Nice deryâ ser-i emvâcı ermiş evc-i eflâke
Ki her girdâbı bir halhâl-i sâk-i arş-ı Rahmân'dır

Riyazî

hâlî: (خالى) Ar. Tenha, boş.

Ârızın ya lâle ya gül ikiden hâlî değil
La'l-i nâbın gonca ya mül ikiden hâlî değil-Mantıkî

Sâzın yere çalmıştı görüp meclisi hâlî
Nâhîd-i felek zemzeme-i gûş-resâdan-Nâilî

Neden kâfî değildir halk için rehberliği aklın
Niçin hâmûn-ı hilkat kalmıyor güm-râhtan hâlî

İsmail Safa

halî': (خليع) Ar. 1. Soyulmuş. 2. Kovulmuş.

halî'ü'l-izâr: (Yüzü yırtık), edepsiz, ar damarı çatlamış.

Kaçmış bu gün baban, edecek i'tizâr yok
Zevcin Hasan, o şahs-ı halîü'l-izâr yok!

Abdülhak Hâmit

halîde: (خليده) Far. Dürtülüp batırılmış, saplanmış.

Dönerdi aksine sûfârı nısf-ı menzilden
Olurdu püşt-i kemâne halîde peykânı-Nef'î

Bir rütbe ederdi nerm-i reftâr
Olmazdı halîde pâyına hâr-Şeyh Galip

halîfe: (خليفه) Ar. 1. Birinin yerine geçen kimse. 2. Padişah. 3. Resmî dairelerde kalem başının ikincisi. 4. Kalfa, ikinci usta. **c. hulefâ.**

Burûc-ı çerh-i kemâlâtın ahter-i sa'dî
Halîfeler halefi ma'rifet gülsitânı

Yahya Bey (Taşlıcalı...)

Halîfendir ey ahkemü'l-hâkimîn
Onun lûtfuna müftekırdır zemîn-Muallim Naci

Ömer de kim? Benim ondan daha kerîm adamdı babam
Ölür de yüz suyu dökmem sizin Halîfenize

Mehmet Akif

halîfetü'l-İslâm: İslam'ın halifesi.

Yegâne sihr-i güzîn-i halîfetü'l-İslâm
Vezîr-i a'zam ü ekrem pâk-tebâr-Nedim

* **halîfetu'llah:** Allah'ın halifesi.

Yardımcın olup Cenâb-ı Allah
Binler yaşa ey halîfetü'l-lah-Lâ

** **hulefâ:** Halîfe'ler.

hulefâ-yı dîn: Din halifeleri.

Oldu dördüncüsü Haydâr hulefâ-yı dînin
Kütüb-i münzelenin hazret-i Kur'ân'ı gibi-Eşref

Hâlik: (خالق) bk. halk.

halîl, Halîl: (خليل) Ar.1. Sâmimi, sadık dost. 2. Hz. İbrahim'in lakabı. **c. ahillâ.**
Çün ezelden bana aşk oldu delîl
Yanar isem ben yanayım ey Halîl-Süleyman

Ser-i şûrîdemizi eyledi vakf-ı mihrâb
Hey'et-i ham-şüde-i tâk-ı dü-ebrû-yı Halîl-Nâbi

Kâ'be yüzünde Halîl'im Hacerü'l-esvedini
Gören önünde ölür kendüyü kurbân eyler
Hamdullah Hamdi

Halîl-i âzerest: Halîl bin Âzer (Hz. İbrahim peygamber'in babası put yontucusu olduğu için söylenir.)
Kâ'be bünyâd-ı Halîl-i âzerest
Dil nazar-gâh-ı Celîl-i ekberest-Lâ

Halîlu'l-lah: Allah dostu. (Hz. İbrahim). Hz. İbrahim ateşe atıldığında Cebrail onu havada tuttu ve isteğini sordu. O da: "Ben ancak ondan isterim. O nasıl isterse öyle yapsın." dedi. Allah da ona 'Halîlu'llah' dedi ve böylece onun dostu oldu.
Her İbrâhîm izzet Kâ'besinde
Halîlullah yâhûd Edhem olmaz-Necati Bey

halîm: (حليم) bk. hilm.

hâlis: (خالص) Ar. Pak ve safi olan; karışık olmayan, hilesiz şey.
Sâf u berrâk u ziyâ-güster idi
Ya'nî hâlis gümüşe benzer idi-Hakanî

Ancak o zemân hâlis olur niyyet-i heycâ
Ben yoksa bu gavgâya derim şûriş-i bî-câ
Abdülhak Hâmit

Cenâb-ı Kibriyâ el-hakk sezâ-vâr ibâdettir
İbâdet ona zikr ü fikr-i hâlisten ibârettir-Şinasi

hâlisü'l-ıyâr: Ayarı saf.
Bulmaz cihânda sikke-i Cem i'tibârını
Sen hâlisü'l-ıyâr o ganî ma'den olmasın
Yahya Kemal

hâliyâ: (حاليا) Ar. Aslı "hâliyye"dir. İbadet esnasında el çırpma ve raks gibi şeyleri helal sayan tarikatın hâlleri.
Ol ne âfettir vücûdu hâliyâ ihfâdedir
Menzili esfelde ammâ meskeni bâlâdadır
Âşık Ömer

Berf-rîz olsa elem dehre yine gül-şen biziz
Hâr-ı gamdan hâliyâ âsûde-pîrâmen biziz
Esrar Dede

Sâlik-i meczûb-ı râh-ı Mevlevî'yim ârifim
Hâliyâ akl u cünûn nâ-cins-i sohbettir bana
Esrar Dede

halk: (خلق) Ar. 1. Yaratma, yaratılma. 2. İcat, buluş. 3. İnsanlar; insanlardan bir bölük.
Tanrı bir hükümdâr-ı âdildir
Feyzi mecmû' halka şâmildir-Fuzûlî

Misli yok mânendi yok bir mâha gönlüm müncezib
Kâinâtı halk eden Allah'a gönlüm müncezib-Lâ

Şeb-i hicrân yanar cânım döker kan çeşm-i giryânım
Uyarır halkı efgânım kara bahtım uyanmaz mı
Fuzûlî

Kimse görmesin diye düşte hayâlini senin
Halkı uyutmamağa âh u figânım var benim-Âhî

halk-ı âlem: Dünya insanları.
Hak Ta'âlâ'nın resûlü hem şefâat kânıdır
Halk-ı âlem rûz-ı mahşerde kamu muhtâc ona
Muhibbî, Meftûnî (Kanunî Sultan Süleyman)

Muhtâc ona cümle halk-ı âlem
Onunla bulur hayâtı âdem-Şeyh Galip

Halk-ı âlem ser-te-ser bîmâr-ı derd-i ihtiyâc
Zehir bir dârü'ş-şifâ lûtfun tabîb-i mihr-bân-Nef'î

halk-ı cihân: Dünya halkı.
Kâşkî sevdiğimi sevse bütün halk-ı cihân
Sözümüz cümle hemân kıssa-i cânân olsa
Yahya Bey (Taşlıcalı...)

Seçilmez âşık ile şimdi zâhid-i bârid
Gözünde halk-ı cihânın ne eşk kaldı ne hâb
Esrar Dede

Âşıkta keder neyler gam halk-ı cihânındır
Koyma kadehi elden söz pîr-i mugânındır
Şeyh Galip

halk-ı kâinât: Kâinatın insanları.
Eyledi kesb-i hayât-ı tâze halk-ı kâinât
Doldu envâr-ı meserretle kulûb-ı mü'minîn
Ziya Paşa

halk-ı Rûm: Anadolu halkı.
Mûr gibi emrine kılmış itâat halk-ı Rûm
Râm oluptur nitekim Mûsâ'ya ey şeh sihr-i mâr-Lamiî Çelebi (mûr : karınca, Rûm : Anadolu, râm : boyun eğme, mâr : yılan kelimeleri anlamlı bir şekilde birbirlerinin tersinden okunabilir.)

halk-ı Sa'dâbâd: Sadabat insanları.
Halk-ı Sa'dâbâd iki sâhil boyunca fevc fevc
Va'de-i teşrîfine alkış tutarken dûrdan
Yahya Kemal

halk-ı zemâne: Zamanın insanları.
Zemân-ı lâtû safâ geldi mevsim-i şâdî
Demidir eylese halk-ı zemâne def'-i melâl-Cinânî

* **Hâlik:** Halk eden, yaratan, Allah (c.c.).
Hâlık'ın nâ-mütenâhî adı var en başı: Hak
Ne büyük şey kul için Hakk'ı tutup kaldırmak
Mehmet Akif

Bunu bir hâlık irtikâb etmez
Halk eden mahv eder, harâb etmez-Tevfik Fikret

Yine ol Hâlık-ı zemîn ü zemân
Kıldı bâğ-ı cihânı haşr-nişân-Vücûdî

Hâlık-ı Yezdân: Cenab-ı Hak (c.c.).
Hikmet ü kudreti çok Hâlık-ı Yezdân'ımın
Münkirin kalbinde lâsı mü'minin illâsı var
Ümmi Sinan

halka: (حلقه) Ar. Ortası boş daire şeklinde olan şey.
Salarsa zülfün ucu halka halka zencîri
Hezâr zâhid-i huşku keşân keşân iletir-Şeyhî

Bu halka olup görünen felek değil
Bir ejderhâymış ol yedi başlı hâzır-bahş-Necati Bey

Hayâl-i bûs-ı pâye dest-i ümîdle sarılmaktan
Gönülde halka halka âhlar halhâle dönmüştür
Nihat Bey

halka-i âgûş-ı hâle: Hâlenin etrafındaki halka.
Mahviyyet eyler âdemi âzâde kayddan
Düşmez hilâl halka-i âğûş-ı hâleye-Lâ

halka-i cem'iyyet-i peymâne-keşân: İçki içen topluluk halkası.
Biz mest-i mey-i mey-gede-i âlem-i cânız
Ser-halka-i cem'iyyet-i peymâne-keşânız
Bağdatlı Ruhi

halka-i cevher: Cevher halkası.
O halka-i cevher ile bir cerîdedir tîği
Ki sahîfesindedir a'mâr-ı düşmenân-ı mestûr-Nâbi

halka-i çeşm-i gazale: Dişi geyiğin gözünün halkası.
Mecnûn güsiste eylemedi bî-niyâz iken
Târ-ı nigâhı halka-i çeşm-i gazaleden-Fuzûlî

halka-i dâm-ı belâ: Bela tuzağının halkası.
Nâveki tîr-i kazâdır gözünün her müjesi
Halka-i dâm-ı belâdır saçının her şikeni-Nizâmî

halka-i dürr: İnci halkası.
Bir işâret ola kurb-ı âsitânından diye
Yolda kaldı halka-i dürr gibi çeşm-i intizâr
Nazîm (Yahya...)

halka-i gîsû-yı anber-bâr: Anber saçan saçın kıvrımı.
Yetirdi başını gerdûn ayağa bâr-ı mihnetten
Hayâl-i halka-i gîsû-yı anber-bâr yetmez mi-Fuzûlî

halka-i hâle: Ay ağılının halkası.
Fark yerden göğe dek ulvî ile süflînin
Halka-i hâleye girdâb berâber gelemez-Nâbi

halka-i ham: Eğri halka.
Satmağa deyr-i fenâda halka ışkın bâdesin
Halka-i hamdır sütûn-ı âhım üstünde hilâl-Behiştî

halka-i Kâ'be: Kâbe'nin etrafı.
Halka-i Kâ'be'yi terketse ne_ola Kays-misâl
Dile zencîr yeter urve-i vüska-i cünûn
Namık Kemal

halka-i muzîe: Işıklı halka.
Sanki bir halka-i muzîesidir
Unk-ı ruhunda bağlı zencîrin-Cenap Şahabeddin

halka-i peymâne-keşân: Kadeh kaldıranlar halkası.
Girmem der idin halka-i peymâne-keşâna
Bir bezme mi vardın yine ibrâma mı düştün-Nâbi

halka-i rindân: Rindler halkası.
Olaldan halka-i zülfünle Nevʿî bî-ser ü sâmân
Muhabbet bezminin ser-halka-i rindânıyız cânâ
Nevʿî

halka-i şeh-per: Kuş kanadı halkası.
Kurtulur pây-i tarab yerden o dem kim melekût
Yere gökten süzülüp halka-i şeh-perle döner
Yahya Kemal

halka-i tevhîd: Birlik halkası.
Bedîd gerdiş-i germinde halka-i tevhîd
Çeker sabâha dek ism-i Vedûd pervâne-Şeyh Galip

Tasâvîr ile tezyîn eylemiş sûret-ger-i hikmet
Döner şemʿ-i mahabbetle fenerdir halka-i tevhîd
Nâbi

halka-i uşşâk: Âşıklar halkası.
Işk tâcına urursan çâr-unsur terkini
Hırka-i zülfün giyip ser-halka-i uşşâk ol-İbn-i Kemal

halka-i zincîr: Zincir halkası.
Kays-ı nâ-kâmım esîr-i nükhet-i gîsû-yı dost
Halka-i zincîr, mevc-i bûy-ı sünbüldür bana
Leskofçalı Galip

halka-i zülf: Saçın halkası.
Olaldan halka-i zülfünle Nevʿî bî-ser ü sâmân
Muhabbet bezminin ser-halka-i rindânıyız cânâ
Nevʿî

halka-i zülf-i muʿanber: Mis kokulu saçının halkası.
Akıl irşâdiyle bulmak kâm mümkindir velî
Dâm-ı râh ol halka-i zülf-i muʿanberdir bana
Fuzûlî

* **halka-be-gûş:** Kulağı halkalı, kulağı küpeli; köle.
Hâdim-i halka-be-gûş dürrü sâdât-ı kirâm
Bende-i bar-gehi cûdî hezârân çelebi
Nazîm (Yahya...)

* **halka-dâr:** Halkası olan, halka biçiminde olan şey.
Nedir o sislile-i halka-dâr rûyunda
Behişt içinde olur âlet-i azab garîb-Nâbi

* **halka-veş:** Halka gibi.
Mecnûn güsiste eylemedi bî-niyâz iken
Târ-ı nigâhı halka-i çeşm-i gazeleden-Fuzûlî

Zîb-i gûş etmeye âvâz-ı cûsun
Bâb-ı erbâb-ı kerem halka-veş açmış gûşun-Nâbi

hall: (حل) Ar. Çözme, çözülme; tereddüte mahal kalmayacak surette bir meselenin içinden çıkma.
Hall et yine müşkillerim iy Hâce-i âlem
Hâk-i derine eyleyeyim arz-ı havâtır-Rızâyî

Enâmil-i keremin hall eder ümîdim odur
Olursa rişte-i kârımda sad kerre maʿkûd-Sâbit

Ukde-i hâtırı biz halle şitâb ettikçe
O büt-i ser-keşin ebrûları pür-çîn oldu-Nedim

hall-i İlâhî: İlahî çözüm.
Olmayan hall-i İlâhî'ye karîn eylemez
Dil-i pür-ukde ile keşf-i mezâyâ-yı sühan
Sünbülzade Vehbi

hall-i işgâl: Meşguliyeti çözme.
Bi't-terâzî edicek bast-ı maka:l
Belki ol eyleye hall-i işgâl-Sünbülzade Vehbi

hall-i işkâl-i tılsımât-ı umûr-ı mülk: Ülke işlerinin tılsımlı şekillerini çözme.
Hall-i işkâl-i tılsımât-ı umûr-ı mülke
Etmiş üstâd-ı ezel lûtfunu miftah-ı merâm-Nâbi

hall-i müşkil: Zorluğu çözme.
Sabâ ukd-ı ser-i zülfünü hall etmekte âcizdir
Belî her kişiye âsân değildir hall-i müşkiller
Avnî (Fatih Sultan Mehmet)

hall-i zer: Altını eritme.
Bir lâciverdî kâsede her subh mihr altın ezer
Vasf-ı cemâlin yazmağa cânâ gerektir hall-i zer
Şeyhülislam Yahya

* **hall-gerde:** Halledilmiş, çözülmüş.
Tâb-ı ruhun ki aksini sâgarda gösterir
Mevc-i şarâbı şu'le-i hall-gerde gösterir-Esrar Dede
* **hall ü akd:** Çözüp bağlamak.
Zabt u rabt u hall ü akd kişverin edip murâd
Etti ol düstûru sadre zîver-i mecd ü celâl
Üsküdarlı Hakkı Bey
hall ü akd-i nükte: Nükteyi çözüp bağlama.
Belki ka:nûn-ı sühanda, hall ü akd-i nüktede
Hikmet-i fikr ü hayâlin feylesof-ı ekberi-Nef'î
* **hallâl:** Halleden, çare bulan, çözen.
hallâl-i müşkilât: Zorlukları çözen.
Hallâl-i müşkilâtı oldum cihâniyânın
Müşkil budur ki kaldım ben müşkilât içinde
Sâdî (Sâdî-i Cem Çelebi)
hall: (خلّ) Ar. Sirke.
Bir midir ikisi de şîre-i engûr iken
Neşve-i bâde-i gül-gûnla keyfiyyet-i hall
Veysî (Alaşehirli Üveys Kadı...)
hall-i pâk: Temiz sirke.
Verir kendi emri ile hûşe tâk
Kimin bâde eyler kimin hall-i pâk
Keçecizade İzzet Molla
Hallâc: (حلاج) Ar. 1. Pamuk, yatak, yorgan lifi atan kimse. 2. Hallâc-ı Mansûr: "Ene'l-Hak" (Ben Hak'ım sözünden dolayı M.S. 920 yılında asıldığı söylenen ünlü sufi.)
Penbe-i ebr ile doldurmağa çarhın pisterin
Yay edip kavs-i kuzahtan oldu hallâc âfitâb
İbn-i Kemal
Aldıkta şaka tokmağını destime hicvi
Hallâc osuruğu gibi aralığa gitti-Sürûrî
Hallâc-ı Mansûr: Asılarak idam edilen sufi.
Eğer ârif isen etme hakîkat sırrını ifşâ
Kelâm-ı Hak çıkardı baştan Hallâc-ı Mansûr'u
Vâlih-i Kadim (Kurtzade Edirneli Şeyh ...)
hallâf: (خلاّف) Ar. Çok yemin eden.
Böyle nâ-hakk yere da'vâ gören mahkemenin
Kâdı vü muhzır ü hallâfına mahlûfuna yuf-Aynî

Hallâk: (خلاّق) Ar. Devamlı halk eden, yaratan Allah (c.c.).
Hamd o Hallâk'a ki kıldı ihsân
Bir avuç toprağa şekl-i insân-Sünbülzade Vehbi

İşte en zorlu hasmın ey Hallâk
Seni arşında eyleyen ihnâk-Tevfik Fikret
Hallâk-ı âlem: Dünyanın yaratıcısı.
Cefânı nâ-resîde tıfl iken çektim bilirdim kim
Seni Hallâk-ı âlem böyle fettân-ı cihân eyler
Bağdatlı Ruhi
Hallâk-ı cihân: Cihanın yaratıcısı. (Allah) (c.c.).
Hallâk-ı cihân âleme kıldıkta tecellî
Her şahsı birer hâl ile kılmış müteselli
Celal Çelebi (Manastırlı Hüseyin ...)
Hallâk-ı dâim: Devamlı yaratan.
Pinhân ü peydâ, nevvâr ü muzlim
Etmekte zikr-i Hallâk-ı dâim-Tevfik Fikret
Hallâk-ı ezel: Ezelin yaratıcısı. (Allah) (c.c.).
Eylemişti onu Hallâk-ı ezel
Hüsn-i ahlâk ile bî-misl ü bedel-Hakanî
Hallâk-ı maânî: Manaların yaratıcısı (Allah) (c.c.).
İşte Hallâk-ı maânî şimdi geldi âleme
Gûş edin âsârını kim tercümânıdır sözüm-Nef'î
hallâl: (حلال) bk. hall.
halt: (خلط) Ar. 1. Katıp karıştırma, katılıp karıştırılma. 2. Âdi, fena, galiz, hoşa gitmeyen söz söyleme.
Bir nice zarftan almak gibidir nice ta'am
Eylemek halt sözünde diğerin eş'ârın-Nâbi

Mantıka eyle velîkin ikdâm
Halt eder dinleme kim derse harâm
Sünbülzade Vehbi
halt-ı kelâm: Hezeyan, saçma sapan söz, karıştırma.
Etti sözün âmîhte-i şekve-i hicrân
Mest olmak ile halt-ı kelâm eyledi bülbül-Nâbi

Ekserî halt-ı kelâmın hezeyân-ı mahmûm
Acebâ tuttu mu şâirleri hummâ-yı sühan
Sünbülzade Vehbi

* **haltiyyât:** Hezeyan kabilinden sözler.
Kimisi kendüsin Firdevsî-i Tûsî kıyâs eyler
Verir zuʿmıla haltiyyâtına Şeh-nâme unvânı
Seyyit Vehbi

halûk: (خلوق) Ar. Güzel ahlaklı, iyi huylu.
Edîb ü nutûk vazâif-şinâs
Lebîb ü halûk u letâif-şinâs-Keçecizade İzzet Molla

halvâ, helvâ: (حلوا) Ar. Helva, irmik veya un-dan yapılan tatlı.
Lâleyi bir iki gün anmayalım şimdi hele
Kâmlar sohbet-i halvâ ile olsun şîrîn-Nedim

Hüsnüne nev-hat lebin kim şekl-i çâr ebrû verir
Âşıkı öldürmeğe halvâ ile dârû verir-Behiştî

Tabʿıma feyz-i Hudâ zâika-bahş ilhâm
Kand-i maʿnî leb-i endîşeme hâzır halvâ
Nazîm (Yahya...)

Cânâ ne bilir zehr-i gamın zevkını sûfî
Çün gönlünü ol lezzet-i helvâya düşürdü
Hamdullah Hamdi

halvâ-yı nefsânî: Nefse ait helva.
Dimâğ-ı hâle lezzettir yerim halvâ-yı uşşâkı
Dehânım buldu zevkin ben yemem halvâ-yı nefsânî
Âdile Sultan

helvâ-yı Şîrîn: Şirin'in helvası.
Tatlı sözüne arûs-ı dehrin aldanma er ol
Ayş-ı Ferhâd'ı sakın helvâ-yı Şîrîn etti telh
Sühâyî (Siruzlu ...)

halvâ-yı uşşâk: Âşıkların helvası.
Dimâğ-ı hâle lezzettir yerim halvâ-yı uşşâkı
Dehânım buldu zevkin ben yemem halvâ-yı nefsânî
Âdile Sultan

* **helvâ-fürûş:** Helva yapan ve satan; helvacı.
Bu çâr-şûda fark olunmadı kaldı
Riyâ-fürûşla helvâ-fürûş-ı sâbûnî-Nâbi

halvet: (خلوت) Ar. Yalnızlığa çekilme, tenha kalma, yalnızlık, tenhalık.
Halvetine bizi nâ-mahrem eder zâhidi gör
Duhter-i rezle varıp biz dahi mahrem olalım
Avnî (Sultan II. Mehmet-Fâtih)

Nûr-ı çeşmim perdelendi Kâʿbe-i ulyâ gibi
Kûşe-gîr-i halvet oldu dîde-i bînâ gibi-Nâbi

Tarîk-ı halvete taʿnın komaz cihânda hasûd
Adâvetin komaz İslâm'a nitekim kefere-Behiştî

halvet-i cânâne: Sevgilinin bulunduğu yal-nız yer.
İffet ol mertebedir halvet-i cânânede kim
Pertev-i şemʿ edemez taşra güzer revzenden-Nâbi

halvet-i hammâm: Hamamın tenha yeri.
Zâhide germî-i uryân-ı aşkı sorsan
Püşt-mâliyle, fakat halvet-i hammâmı bilir-Nâbi

halvet-i hâs: Özel tenhalık yeri.
Yâr ile halvet-i hâs eylemeye kesrette
Her nefeste yürü nehy-i sıfat-ı gayr eyle-Hayali

halvet-i kurb-ı Hudâ: Allah'a yakın yalnız-lık yeri.
Maka:mı halvet-i kurb-ı Hudâ'da cemʿü'l-cemʿ
Cemâli âyîne-i kibriyâda nûru'n-nûr
Yenişehirli Avni

* **halvet-gâh, halvet-geh:** Halvet yeri, gizli görüşülecek yer.

halvet-geh-i lâhût: Uluhiyet âleminin hal-vet yeri.
O gûne zâhir ol kim şâhid-i halvet-geh-i lâhût
Cemâlin sûret-i insânda izhâr etti sansınlar
Yenişehirli Avni

* **halvet-hâne:** Halvet yeri, yalnız kalma yeri.
Künc-i halvet-hânesinde ilm ü irfân münzevî
Kûşe-i bâbında ikbâl ü saâdet pâs-bân-Nefʿî

* **halvet-nişîn:** Yalnızlıkta, halvette oturan.

halvet-nişîn-i hicr: Ayrılığın halvetinde olma.
Halvet-nişîn-i hicre hayâlin enîs olur
Cebrîl olursa meclisine mahrem istemez
Leskofçalı Galip

* **halvet-serâ (y):** En güzel halvet yeri.

halvet-serây-ı kurbiyet: Yakınlığın en güzel halvet yeri.

Hudâ yegâne-i halvet-sarây-ı kurbiyet
Hıdîv-i milk-i nübüvvet şeh-i ferişteh cünûd-Sâmi

halvet-serây-ı sırr u vahdet: Vahdet ve sırrın en güzel halvet yeri.

Eylemez halvet-serây-ı sırr u vahdet mahremi
Âşıkı ma'şûktan ma'şûku âşıktan cüdâ-Fuzûlî

Halvetî: (خلوتى) Ar. tas. Şeyh Ebî Abdullah Sirâceddin Ömer İbn-i Eş-şeyh Ekmelüddinü'-l-Ehci tarafından 15. yüzyılda kurulmuş olan bir tarikat. İbadetlerini yalnız kalarak yapan kişilere denir. Divan edebiyatında da yalnız kalan âşık sevgilisinin kaş ve yanağını düşünür.

Biz tarîk-ı Halvetî âşıkların handânıyız
Cân-ıla baş vermeğe dost yolunun merdânıyız
Ümmi Sinan

hâm: (خام) Far. 1. Çiğ, pişmemiş, olmamış. 2. İşlenmemiş, sanatkâr elinden geçmemiş. 3. Beyhude, boş, faydasız.

Göreyim ol hayâl-i hâm olsun
İltifâtım sana harâm olsun-Fuzûlî

Itr-ı hûbile pür olurdu meşâmm
Bûy-ı müşg idi yâhûd anber-i hâm-Hakanî

Itırsız olmak için bezm-i güle dahi nesîm
Hâven-i lâlede sahk etmez idi anber-i hâm-Nef'î

hâm-ı mey: Olmamış içki.

Gelsin sürâhi ağzı açılsın hâm-ı meyin
Tutsun cihânı na'ra-i mestân-ı mey-güsâr
Veysî (Alaşehirli Üveys Kadı...)

ham: (خم) Far. 1. Eğri, bükülmüş. 2. Büklüm, kıvrım.

Olup ka:meti nev-civânlıkta ham
Bahârın hazâna eriştirdi gam-Keçecizade İzzet Molla

Ham kılmış idi kaddimi çenber gibi zülfün
Olmamış idi çarha dahi çenber-i fitne
Hamdullah Hamdi

Veh ne zâlimdir kaşın kim götürür bî-ictinâb
Ol kadar bâr-ı tazallum kim belini ham tutar
Nizami

Çekip visâdemi kıldım külâh-ı kûşemi ham
Garîm-i gamdan edip nîm-lâhza istimhâl-Nedim

ham-ı çevgân-ı gerdûn: Feleğin çevgeninin kıvrımı.

Arsa-i sîmîn-i subh üstinde dâim gûy-i zer
Tâ ham-i çevgân-ı gerdûn içre ser-gerdân gelir-Bâki

ham-ı destâr: Sarığın kıvrımı.

Gönlüm gibi ey nâme gidip yârda kaldın
Baş üzre serin var ham-ı destârda kaldın-Nâilî

ham-ı ebrû: Kaş büklümü (kavis, mihrabın kıvrımı).

Ol ham-ı ebrûya kılsam secde her sâat ne_ola
Kıble ile ol ham-ı ebrû berâberdir bana-Fuzûlî

ham-ı ebrû-yı dil-ber: Sevgilinin kaşının kıvrımı.

Zâhidâ sen kıl teveccüh kûşe-i mihrâba kim
Kıble-i tâat ham-ı ebrû-yı dil-berdir bana-Fuzûlî

ham-ı ebrû-yı latîf: Güzel kaşınının büklümü.

Mihrâbda şekl-i ham-ı ebrû-yı latîfin
Vâcib bu cihetten kamuya secde-i mihrâb-Fuzûlî

ham-ı gîsû: Saçın bükülmüşü, büklüm büklüm saç.

Âşık ol ammâ alâikden berî et gönlünü
Ne ham-ı gîsûya meftûn, ne esîr-i gabgab ol-Nef'î

ham-ı kemend-i emel: Emel kemendinin büklümü.

Çıkardı gûşe-i bâm-ı visâle dil ammâ
Ham-ı kemend-i emel küngür-i recâda değil-Nâbi

ham-ı kullâb-ı ümîd: Ümit çengelinin kıvrımı.

Gâhî ki eder turrası dâmânını çîde
Bin dil sarılır her ham-ı kullâb-ı ümîde-Cevrî

ham-ı vücûd: Vücudun kıvrımı.

Ham-ı vücûd, henüz ihtizâz-peymâdır
O gunneden ki gelir kâf u nûn hitâbından
Cûdî (Muallim...)

* **ham-be-ham:** Büklüm büklüm.
Ey zülf-i ham-be-ham dökülüp sînem üstüne
Zencîr-i pây-ı ömr-i şitâbânım ol benim-Nedim

Zevkı o rind eyler tamâm kim tuta mest ü şâd-kâm
Bir elde câm-ı lâle-fâm bir elde zülf-i ham-be-ham
Nef'i

* **ham-der-ham:** Büklüm büklüm, kıvrım kıvrım.
Saklasın cânâ nika:b-ı zülf-i ham-der-ham seni
Âlemi seyr eyle sen, seyr eylesin âlem seni-Makalî

Işk nâ-gâh oldu peydâ tuttu müstahkem beni
Saldı yüz sevdâya ol gîsû-yı ham-der-ham beni
Fuzûlî

* **ham-ender-ham:** Büklüm büklüm, kıvrım kıvrım.
Ey zülf-i ham-ender-ham-ı kullâb-ı muhabbet
Hep sana çekildi dil-i erbâb-ı muhabbet
Şeyhülislam Yahya

Çîninde olur ârız-ı pür-tâbı nümâyân
Ol zülf ham-ender-ham imiş leyle-i mukmir
Rızayî

* **ham-geşte:** Eğrilmiş, bükülmüş.
Ka:meti ham-geşte elde kâse-i deryûzesi
Sâ'il-i der-gâhı etmiş pîr-i çarh ahdarı
Nazîm (Yahya...)

Eyler kadd-i ham-geştemi gerdîde çü dolâb
Kûh-sâr-ı serimden dökülen cûy-i muhabbet-Nedim

* **ham-şüde:** Eğilmiş bükülmüş.
Ser-i şûrîdemizi eyledi vakf-ı mihrâb
Hey'et-i ham-şüde-i tâk-ı dü-ebrû-yı Halîl-Nâbi

* **ham-zede:** Bükülmüş, eğrilmiş.
Hep bilirsiniz kadd-i râstımı hâme gibi
Etti engüşt gibi ham-zede bâr-ı tahrîr-Nâbi

hamâil: (حمائل) Ar. Himâil'ler veya hamîle'ler; 1. Boyuna asılan muska, tılısım, yazı.2. Kılıç kayışı, kılıç bağı.
Takdımsa da bir demir hamâil
Olmaz şerefim bununla zâil-Abdülhak Hâmit

* **hamâil-vâr:** Hamail gibi.
Bürîde-i süm-i esbin eder hamâil-vâr
Temîme bend-i cinân-ı hûriyâna zîb-i nühûr-Nâbi

* **hamâil-veş:** Hamail gibi.
Kolun sal boynuna ol gül-beden ağyâra dâğ olsun
Hamâil-veş benim sen hırz-ı cânım sîne-bendimsin
Necip (Sultan III. Ahmet)

hamâm, hamâme: (حمام) Ar. Güvercin, kumru.
Sen ka:sıd imişsin ey hamâme
Benden hem ilet nigâre nâme-Fuzûlî

Tullâb-ı bâdın olduğuna eyle i'timâd
Urdukça takla evc-i hevâda hamâmeler-Nâbi

Bulsa ger zîr-i cenâh himmetinde perveriş
Nâz ederdi kerkesân-ı çarha bir kem-ter hamâm
Üsküdarlı Hakkı Bey

hamâkat: (حماقت) Ar. Ahmaklık, bönlük.
Keyf-i cân-bahşın ki cism ü câna râhat bundadır
Hikmetin inkâr eder vâiz hamâkat bundadır-Nef'î

Kaddine ermek diler lutf ile serv-i bûstân
Doğru derler bî-nasîb olmaz hamâkattan tavîl
Nizami

Cihânda şimdi zarâfet müdâhaneyle olur
Hamâkat olmaza olmaz demekten olmuştur
Nihat Bey

Hâmân: (حامان) Ar. Hz. Musa zamanındaki Mısır firavunun veziri. (Kur'an:Mü'minîn/24; Kasas 6,8; Ankebûd/39; Gâfir/24,36).
Belâ girdâbına salsın adûnu nâ-bedîd edesin
Fenâ deryâsına gark eyleyen Fir'avn u Hâmân'ı
Bâki

Kevkeb-i âlîsin idrâk eylemez erbâb-ı fen
Etseler vaz'-ı rasad tâ tarh-ı Hâmân üstüne-Nedim

hamd: (حمد) Ar. İnsanın üzerine düşen nimet iyiliğini eda etmesi demektir.
Ser-firâz ettin Livâü'l-hamd dîn-i Ahmed'i
Kâfire gösterdin el-hakk dest-bürd-i Haydar'ı-Nef'î

* **hamdele:** "Elhamdülillah" kelimesinin kısaltılmışı.
Evvelâ hamdeleden salveleden başlayarak
Girmeden maksada dîbâceyi serdim çabucak
Mehmet Akif

* **hamdülillah:** Allah'a hamd olsun.
Tab'ımı feyz-i nuûtun eyledi Hassân-ı Rûm
Hamdülillah şâirân-ı dehrin oldum eş'arı
Nazîm (Yahya...)

* **hâmid:** Hamd ve şükreden. **c. hâmidîn, hâmidûn, hummâd.**
Felekler âyet-i sun' ile hâmid
Zemîn seccâde-i âb üzre sâcid
Atâyî (Nev'izade Atâullah)

hâme: (خامه) Far. Kalem, yazı yazmaya mahsus kamış veya demir alet.
Hep bilirsiniz kadd-i râstımı hâme gibi
Etti engüşt gibi ham-zede bâr-ı tahrîr-Nâbi

Ol ân alıp eline hâme
Yazdı o da bir cevâb-nâme-Şeyh Galip

Hasta-i nâtıkaya rûh-fezâdır hâmem
Zât-ı İsî gibi i'câz-nübâdır hâmem-Koca Reşid Paşa

hâme-i bî-mağz: Beyinsiz kalem.
Bu secde-i bî-hûde nedir her kademinde
Ey hâme-i bî-mağz lika::dan mı gelirsin-Nâbi

hâme-i Erjenk: Erjenk'in kalemi.
Ne bu nev nakş-ı tir-endâze Nedîmâ yoksa
Üstâd-ı kalemin hâme-i Erjenk midir-Nedim

hâme-i cünbân: Oynayan kalem.
Dedim lâyık değildir ka:le böyle ol eser-i nâkıs
Bu resm üzre onu tezyîle kıldım hâme-i cünbânı
Reşid

hâme-i hâtır: Gönül kalemi.
Aceb mi ka:met-i ma'nâya Nâbi olsa nâ-çesbân
Gubâr-âlûde olmuş hâme-i hâtır kühenlenmiş-Nâbi

hâme-i hüner: Hüner kalemi.
Zemâne etti tehî-dest öyle İzzeti kim
Elimde mâl olarak hâme-i hüner kaldı
Keçecizade İzzet Molla

hâme-i izzet: Değerli kalem.
Rencûr-ı kelâl olmuş idi hâme-i İzzet
Bâlin-çe-i hokkaya bir pâre dayanmış
Keçecizade İzzet Molla

hâme-i kudret: Kudret kalemi; Tanrı iradesi.
İster isen almağı hikmet kitâbından sebak
Hâme-i kudret ne yazmış safha-i âsâra bak
Naîm (Tezkirecizade Müverrih ...)

hâme-i ma'nî: Mana kalemi.
Câmi' vasfında her satır beyânım çekti saf
Hâme-i ma'nî sarîrim es-salâ-hân-ı minâr
Nazîm (Yahya...)

hâme-i mu'ciz-beyân: Mucize söyleyen kalem.
Ol Süleymân-ı zemân kim vasf-ı pâkin sebt eder
Safha-i dehre bu resme hâme-i mu'ciz-beyân
Üsküdarlı Hakkı Bey

hâme-i münakkaş: Süslü kalem.
Nemîka-dih eser-i hâme-i münakkaşımız
Olur nümûne-ber-i hâtır-ı müşevveşimiz-Nâbi

hâme-i müşgîn: Mis kokulu kalem.
Siyâh-rûy-ı hatâyım çü hâme-i müşgîn
Baîd-i nûr-ı sevâbım misâl-i şu'le-i dûd-Sâmi

hâme-i müşgîn-rakam: Mis kokululu yazı kalemi.
Dem-i tahrîr-i eltâfında âlem
Tufeyl-i hâme-i müşgîn-rakamdır-Bâki

hâme-i nâkıs-beyân: Eksik açıklama yapan kalem.
Ey hâme-i nâkıs-beyân başla duâ-yı seyyide
Etsen de sarf-ı iktidâr durma senâ-yı seyyide-Lâ

hâme-i nakkâş: Süslü kalem.
Böyle bir kasr-ı zer-ender-zer pür-san'at kim
Reşk eder hâme-i nakkâşına sûret-ger-i Çîn-Nef'î

hâme-i piçîde: Bükülü kalem.
Lâl olur elbet zebân hâme-i piçîde mûy
Kılca gamdan tab'-ı erbâb-ı sühan illetlenir
Koca Râgıp Paşa

hâme-i ser-keş-i sebük-hîz: Çok hızlı koşup baş çeken kalem.
Ey hâme-i ser-keş-i sebük-hîz
Vakt oldu ki olasın güher-rîz-Fuzûlî

hâme-i sihr-azmâ: Sihir denemiş kalem.
Nâilî inkâr edenler tab'-ı mu'ciz-gûyunu
İhtirâ'-yı hâme-i sihr-azmâ bilmez nedir-Nâilî

hâme-i sihr-âver: Sihir taşıyan kalem.
Yârâna nazîre demeyip gâhî Neşâtî
Bilsem acabâ hâme-i sihr-âveri neyler-Neşati

hâme-i şeker-rîz: Şeker saçan kalem.
Dil zinde-i feyz-i Şems-i Tebrîz
Ney pâre-i hâme-i şeker-rîz-Şeyh Galip

hâme-i şekvâ: Şikâyet kalemi.
Geh hâme gibi şekve-tırâz-ı gam-ı aşkız
Geh nâle gibi hâme-i şekvâda nihânız-Neşatî

hâme-i takdîr: Takdir kalemi.
Ne mümkindir bula ey Nâilî hükm-i kaza tağyîr
Bozulmak mümteni'dir ser-nüvişt-i hâme-i takdîr
Nâilî

* **hâme-veş:** Kalem gibi.
Nâfe gibi bir deriye sarılıp ettim sefer
Hâme-veş zülfün ucundan ağlayıp kan elvedâ
Lamiî Çelebi

hamel: (حمل) Ar. 1.Kuzu. 2. astr. Göğün kuzey yarımküresinde Sevr burcu ile Süreyya burcu manzumesinin yakınında bulunan burç ki güneş buraya Mart'ın dokuzunda dâhil olur.
Vücûd-ı bî-bedeli âfitâbdır ammâ
Bir âfitâb ki dâim medârı ola Hamel-Fuzûlî

Bu sâl-i ferrûh-fâlde hûrşid-i zîbâ-peykerin
Burc-ı Hamel'de yümn ile ruhsarı oldukta bedîd
Nedim

hademe: (خدمه) bk. hâdim.

hâmî: (حامی) Ar. Himaye edici, koruyan, koruyucu. **c.humât.**

hâmî-i adl-i Hudâ: Allah'ın adalet koruyucusu.
Ey büyük kavm-i ezel-hikmet ü âlem-fitrat
Hâmî-i adl-i Hudâ, nâşir-i rûh-ı kudret
Kemalzade Ekrem Bey

hâmî-i beytü'l-Harem: Beytülharem'in koruyucusu.
Hem hâmî-i beytü'l-Harem, hem hâdim-i şâh-ı ümem
Rûm u Arab, milk-i Acem mahkûmudur ser-tâ-be-pâ-Seyyit Vehbi

hâmî-i dîn: Dinin koruyucusu.
Revnak-ı saltanat-ı memleket heft-iklîm
Hâmî-i dîn, ilm-efrâz cihân-ârâyî-Nef'î

hâmî-i hilâfet: Hilâfetin koruyucusu.
Sâhib-i devlet-i hâmî-i hilâfet sensin
Sadr-ı ıtlâk dururken sen olur gayre harâm-Nâbi

hâmî-i şer'-i mübîn: Meydanda olan dinin koruyucu.
Dâver-i sâhib-i adâlet şâh-ı fârûkî-sıfat
Mâhî-i zulm ü dalâlet hâmî-i şer'-i mübîn-Ziya Paşa

hâmid: (حامد) bk. hamd.

hamîde: (خميده) Far. Eğrilmiş, bükülmüş.
Evzâ'-ı bâzgûneye mâil mizâc-ı aşk
Bunda kadd-i hamîde olur i'tidâle dâl
Koca Râgıp Paşa

* **hamîde-kadd:** Bükülmüş boy.
Velî ben olmuş idim târ-ı nâleye dem-sâz
Hamîde- kaddim ile inlemekte niteki çeng
Hayali Bey

hâmil, hâmile: (حامل) Ar. Taşıyıcı, taşıyan. **c. hamele.**
Eğer kim Zühre-i zehrâyı da lâyık görürlerse
Olurdu hâmile olmak için menkûha Îsâ'ya-Nef'î

O yanda ka:file-i müjde-âver-i ihvân
Kamîs-i Yûsuf'u hâmil, mübeşşir ü şâdân
Tevfik Fikret

hâmil-i ervâh-ı mücerred-i erhâm: En merhametli soyut ruhların taşıyıcısı.
Gelmeye âleme bir sencileyin zât-ı latîf
Olsa ger hâmil-i ervâh-ı mücerred-i erhâm-Nef'î

* **hâmile:** Çocuğa yüklü kadın.

hâmile-i feyz-i Hudâ: Allah feyzinin hâmilesi
Meryem fikrim olup hâmile-i feyz-i Hudâ
Doğdu gehvâre-i tab'ımda Mesîh-i ma'nâ
Nazîm (Yahya...)

hamîm: (حميم) Ar. Ar. Hamm'dan; 1.Çok sıcak, kaynar su. 2. Soy sop.
Zâhidâ dîdârsız cennet cahîm olsun bana
Şehd-i la'l-i yârsız Kevser hamîm olsun bana-Zâti

Şerer-i nâire-i kahrı ma'âzallah eğer
Âb-ı Hayvân'a eser etse olur mâ'-i hamîm
Nazîm (Yahya...)

hamîm-i nîrân: Cehennemin kaynar suyu.
Geçirir kâinât baygınlık
Sanki mest-i hamîm-i nîrândır-Tevfik Fikret

hamîr, hamîre: (خمير) Ar. Hamur; maya.
Bâzû-yı latîf-i şâh-ı sîmîn
Gûyâ ki hamîri berg-i nesrîn-Şeyh Galip

hamîr-i mâye-i ma'nâ-yı dil: Gönül manasının mayasının hamuru.
Hamîr-i mâye-i ma'nâ-yı dil yapar yoğurur
Kalem dü-mısrâ' ile beyti hep ikiz doğurur-Beliğ

hamîre-i âdem: İnsanın mayası.
Nakş-ı safâ sahîfe-i âlemde kalmamış
Bûy-ı safâ hamîre-i âdemde kalmamış-Nâbi

hamîre-i nezâket: İncelik mayası.
Endâmı hamîre-i nezâket
Her cünbüşü cilve-i kıyâmet-Şeyh Galip

hamiyyet: (حميت) Ar. Onur; insanlık, haysiyet, fazilet.
Esîr-i fursat olmak bâis-i nakz-i hamiyyettir
Güzer-gâh-ı adûda merd-i kâmil der-kemîn olmaz
Beliğ (Bursalı İsmail ...)

Sirkat çoğalıp lafz-ı sadâkat modalandı
Nâmûs tamâm oldu hamiyyet yeni çıktı-Ziya Paşa

İmân ile dîn akçedir erbâb-ı gınâda
Nâmûs ü hamiyyet sözü kaldı fukarâda-Ziya Paşa

haml: (حمل) Ar. 1. Ana karnındaki çocuk. 2. Gebelik, gebe olma.
Bezmine geldim ise medh ü senâdan hâlî
Naks-ı idrâkime haml etme benim sultânım-Nef'î

Göstere hâmen eğer i'câz-ı ve'n-Şakku'l-kamer
Haml eder taglîz-i hisse onu erzâl-i zümer-Nev'î

Haml ibtidâ dürûgunadır sonra adline
Şâhid ne denlü sıdk ile da'vâya gelse de-İzzet Ali Paşa

haml-i minnet: İyiliği taşıma.
Mihmân olsan çekilmez imtinân-ı mîz-bân
Mahvolurdu haml-i minnet çekse çarhı çenberi
Nazîm (Yahya...)

* **hammâl:** Yük taşıyan kimse.
Boğçasın etmez kumaşçı olsa da kaddi kemer
Yük değildir kendine sırtında hammâlın semer
Sürûrî

Tahammül mihnete ser-mâye-i emr-i taayyüştür
Olur nef'i füzûn bârı girân oldukça hammâlın
Sâmî (Arpaemînizade Vak'anüvis Mustafa-Bey)

* **hamûl:** Tahammüllü, sabırlı, dayanıklı (kimse).
Zaîf ü acz ile sıkl-i tekellüfâta hamûl
Zalûm ü cehl ile himl-i emânete hammâl-Şeyhi

hamle: (حمله) Ar. Saldırma, saldırış. **c. hamelât.**
Darb-ı tîğ-ı kadr-endâz-ı kazâ peygârı
Etti her hamlede düşmenlerini rû-be-kafâ
Nazîm (Yahya...)

Eyledin bir hamlede berbâd milk-i düşmeni
Gerd-i rahşın gerçi kim sedd etti râh-ı sarsarı-Nef'î

Ölüm haberi gelmeden ecel yakamız almadan
Azrâil hamle kılmadan gel dosta gidelim gönül
Yunus Emre

hammâl: (حمّال) bk. haml.

hammâm: (حمّام) Ar. Hamam, banyo.
Kıldı ol serv seher nâz ile hammâma hırâm
Şem'-i ruhsârı ile oldu münevver hammâm-Fuzûlî

Hezâr za'f ile hammâma doğru azm ettim
Kemer-güsiste perâkende kûşe-i destâr-Nedim

hammâm-ı münevver: Aydınlık hamam.
Bâ-husûs böyle hammâm-ı münevver kim onun
Rûşenâ her mermer-i sâfî misâl-i mâh-tâb-Nedim

hammâr: (خمار) bk. hamr.

hamr: (خمر) Ar. Şarap, insanı sarhoş eden eskimiş üzüm şırası; içki.
Bir ayş ki mevkûf ola keyfiyyet-i hamra
Ayyâşına yuf hamrına hammârına hem yuf
Bağdatlı Ruhi

Bu işret-hâne-i fânîde hamr bî-humâr olmaz
Muallim Naci

hamr-ı aşk: Aşk şarabı.
Hamr-ı aşkı tâ ezel nûş eyleyen sekrân olur
Bahr-i safvet içre ol kalbi safâ-efşân olur
Âdile Sultan

hamr-ı bî-humâr: Baş ağrısı yapmayan şarap.
Bu işâret-hâne-i fânîde hamr-ı bî-humâr olmaz
Muallim Naci

hamr-ı hamrâ: Kırmızı şarap.
Sensiz mey sohbeti bana harâm olsun müdâm
Zehr-i hicrinle sararmak hamr-ı hamrâdan lezîz
Enverî

hamr-ı mevt: Ölüm şarabı.
Mest eyler âdemîleri elbette hamr-ı mevt
Her kim gelir cihâna çeker sonra câm-ı fevt-Bâki

* **hammâr:** Şarap satıcı, hamr satıcı, meyhaneci.
Harâb-ı câm-ı aşkım nergis-i mestin bilir hâlim
Harâbât ehlinin ahvâlini hammâr olandan sor
Fuzûlî

Lâ-cerem bezm-i elestin meyine hammâr olan
Tâ ebed ayık değildir mest ü hayrân anladım
Ümmi Sinan

Ben ol Hızram ki zulmet-hâne-i hammârda sâkî
Benim ser-çeşme-i Âb-ı Hayât'ım bir hum olmuştur
Behiştî

* **hamriyye:** Şarap için söylenen kaside, manzume.
Okundukça hamriyyeler gâh gâh
Ederdik hum-ı bâde içre şinâh-Keçecizade İzzet Molla

hamrâ': (حمرا) Ar. Humret'ten; kırmızı; çok kırmızı, kızıl.
Câm-veş kimdir bu bezm içre ciğer-hûn olmayan
Gonce-i gül-zârı seyret lâle-i hamrâya bak-Bâki

Bâlâ-yı humda bâde-i hamrâ alev olup
Pür-âteş olsa mey-kede ona girem gibi-Behiştî

Kûşe-i mey-hânelerde câm-ı la'lin şevkına
Bâde-i hamrâya düşmüştür niçe âvâreler
Şem'î Çelebi

hams, hamse: (خمسه) Ar. 1.Beş. 2. mesnevî şeklinde yazılmış, beş kitaptan meydana gelmiş manzumeler.
Görmüş onu sonradan Atâyî
Hamse yazıp etmiş iddiâyı-Atâyî (Nev'izade Atâullah)

Nizâmî Hamse'siyle bir peleng-i kûh-ı nazm idi
Bugün beş beyt ile Zâtî biz onun pençesin bulduk
Nef'î

hamse-i Âl-i Abâ: Ehl-i Beyt'in hamsesi.
Hamse-i Âl-i Abâ'nın başlasam ta'rîfine
Pençe-i hükm-i kazâ-yı Lâ-yezâlidir sözüm
Yenişehirli Avni

hamûl: (حمول) bk. haml.
hamûle: (حموله) Ar. 1. Yük, gemi yükü.
Sen öyle bil ki cûşiş-i deryâ-yı ıztırâb
Cân-ı hamûle lenger-i kûh-i girân verir-Nedim
hâmûn: (هامون) Far. Büyük sahra, düz ova.
Bezlini evvel bahârın kûha sor hâmûna sor
Mâl-i dünyâdan ne alıp gittiğin Ka:rûna sor
Hayali Bey

Olan hem-vâre-tıynet ıztırâb etmez havâdisten
Ki hâmûn eylemez pâ-mâlî-i seylâbtan feryâd
Koca Râgıp Paşa

Ahterle döşenme sahn-ı hâmûn
Elmas çakıl taşından efzûn-Şeyh Galip

Biz hûn-ı beşer ser-mâye-i nasr u şecâ'attir
Sibâ'-ı deşt ü hâmûn kendi cinsinden şikâr etmez
Ziya Paşa

hâmûn-ı hilkat: Yaratılışın düz ovası.
Neden kâfî değildir halk için rehberliği aklın
Niçin hâmûn-ı hilkat kalmıyor güm-râhtan hâlî
İsmail Safa

hamûş: (خموش) bk. hâmûş.
hâmûş, hamûş: (خاموش) Far. Susucu, susan.
c. hâmûşân.
Eylesem mergûle-i zülfün görüp bir gulgule
Ey nice bülbülleri gül-şende hâmûş eyleyem
Hayali Bey

Olma mecliste ne pür-gû ne hâmûş
Vakt ile gâh zebân ol geh gûş-Nâbi

Fakr u rızâda hüsn-i sülûk-ı Muhammedî
Hâhiş-gerân-ı devleti hâmûş u lâl eyler-Nâilî

** **hâmûşân:** Sessizler, susmuşlar.

hâmûşân-ı edeb: Edebinden dolayı susanlar.
Siper-endâz-ı acze hasmı tîğ-ı hûn-feşân çekmez
Hâmûşân-ı edeb endîşe-i zahm-ı zebân çekmez
Köprülüzade Esat Paşa

* **hâmûşî:** Susmuşluk, sükût, sessizlik.
Cedel-kârâna hâmûşî gibi rengîn cevâb olmaz
Sükûtun merd-i dânâ hasmını ilzâm için saklar
Râşid (Molla Feyzizade Müverrih Mehmet...)

hâmûşî-i edeb: Edep sessizliği.
Hâmûşî-i edeb ki güşâyiş-pezîr olur
Bir goncadır hadîka-i ahlâktan kopar
Nâilî-i Kadim (Mustafa ...)

hâmûşî-i emvât: Ölülerin susmuşluğu.
İkaz eder ekser bizi hâmûşî-i emvât
Bir makber olur nâkil tevbîh-i semâvât
Abdülhak Hâmit

* **hamûş:** Hâmûş'un hafifletilmişi. Susan, susmuş, sessiz. **c. hamûşân.**
Birer ikişer bâde nûş eyledik
Leb-i bülbülânı hamûş eyledik-Keçecizade İzzet Molla

İʿtirâz eylerse bir nâdân Ziyâ hâmûş olur
Çünkü bilmez kadr-i güftârın sühandân olmayan
Ziya Paşa

Bir mevsim-i bahâr yine geldin ki âlemin
Bülbül hamûş, havz tehî gül-istân harâb-Lâ

hamûş-ı tahayyür: Hayrette kalmanın sessizliği.
Esrâr'a gamze-i sühan-efzâsı dûş olup
Hamûş-ı tahayyüre hasr oldu sohbetim-Esrar Dede

** **hamûşân:** Sessizler, susmuşlar.
Dıhkı koysun zurefâ giryeden ursun dem kim
Oldu hem-bezm-i hamûşân o letâif kânı-Sürûrî

hamûşân-ı mahabbet: Muhabbet sessizleri.
Sühân-gûlar sühan-nâ-âşnâdır sırr-ı vahdette
Hamûşân-ı mahabbet söz verir mi akl-ı gûyâya
Esrar Dede

* **hamûş-âne:** Sessizce.
Bâzen kocaman bir kelebektir ki müzehheb
Pervâz-ı hamûş-ânesi birlikte sürükler
Enzâr-ı temâşânızı-Tevfik Fikret

Var mı ilâcın etmeğe bir hâl ile hamûş
Olmaz müfîd herze-derây-ı maka:le ka:l
Koca Râgıp Paşa

hamyâze: (خمیازه) Far. Esneme; uyuklama hâli.
Bir meclise geldik nemek-i sohbeti gitmiş
Hamyâzelemiş neş'esi germiyyeti gitmiş-Nâbi

Gül gibi hurrem olup neşve vü âvâze ile
Bülbüle gonca kesel vermese hamyâze ile
Şeyhülislam Yahya

Nâle-i bîmâra döndü bülbülün âvâzesi
Pür-kesel âlem aceb mi goncanın hamyâzesi
Şeyhülislam Yahya

hamyâze-i âgûş: Kucak uykusu.
Bende hamyâze-i âgûş ü rakîb-i bed-reg
Sarılır gerdenine illet-i kulunc gibi-Nâbi

hamyâze-i azl: Azlin hamyazesi (nefret olunacak tavır).
Kimdir ol kim mey-i mansıbla olup şîrîn-kâm
Ona hamyâze-i azl olmaya âhir encâm-Nâbi

hamyâze-i hicrân: Ayrılık uykusu.
Alınmaz zevk-ı câm-ı vasl-ı bî-hamyâze-i hicrân
Alan firkat-keşândır lezzetin vakt-i mülâka:tın
Nâbi

hamyâze-i humâr: İçkiden sonraki esneme.
Hamyâze-i humâr bizi etti dil-şikest
Sâkî-i şîve-kâr ne âlemdedir aceb-İzzet Ulvî Paşa

hamyâze-i saʿy: Çalışma yorgunluğu.
Kim ki hamyâze-i say'i çeker, elbet çü kemân
Tîr-i âmâli nişân-gâhına eyler mülhak-Şeyh Galip

* **hamyâze-keş:** Esneyen, insan ruhunu sıkan. **c. hamyâze-keşân.**
Nice şemşîr o bir dil-ber-i uryândır kim
Oldu hamyâze-keş hasret-i pehlûsu niyâm-Cevrî

** **hamyâze-keşân:** Esneyenler.
Hamyâze-keşân gurre-i Şevvâli görünce
Ümmîd edemem tevbede sâbit-kadem olmak-Nâbi

* **hamyâze-rîz:** Esneme dağıtan.
Tarîk-ı aşktır pâ-deş-i mihnet-i saâdettir
O bezm-i hâsta hamyâze-rîz olmak da işrettir
Nedim

Hamza: (حمزه) Hz. Peygamberin amcası ve süt kardeşidir. Hz. Hamza'nın Müslüman olmasıyla Müslümanlar çok kuvvetlendiler. Bedir ve Uhud gazalarına katıldı. Uhud savaşında

"Vahşî" isimli bir bedevî tarafından şehit edildi. Öldüğünde 57 yaşında idi. Peygamberimiz ölümüne çok üzülde ve cenaze namazını kendisi kıldı.

Hem cefâdır hem safâ, Hamza'yı attı Ka:f'a
Aşk iledir Mustafâ, devletlü nesnedir aşk

Yunus Emre

–hân: (خوان) Far. "okuyan, söyleyen" anlamlarıyla kelime sonuna gelerek birleşik kelimeler yapar.

* âferîn-**hân:** Âferin okuyan.

Âferîn-hân oldu âlem ol vezîr-i âkıle-Lâ

* beste-**hân:** Beste okuyan.

Beste-hânlık sana şâyeste değil
Silsilen onlara peyveste değil-Sünbülzade Vehbi

* ebced-**hân:** Ebcet okuyan.

Eb ü ceddiyle tefâhür eden ebced-hânın
Ehil olan redd ü kabûlüne verir mi ahkâm-Nef'î

* es-salâ-**hân-ı minâr:** Minarede sela okuyan.

Câmi' vasfında her satır beyânım çekti saf
Hâme-i ma'nî sarîrim es-salâ-hân-ı minâr

Nazîm (Yahya...)

* eyvâh-**hân:** Eyvah okuyan.

İfşâ-yı harf-i bâdeye dâ'ir cevâbı var
Mürg-i varak Peren Peren eyvâh-hân olur

Esrar Dede

* gazel-**hân:** Gazel okuyan.

Kilâb-ı kûyun ile hem-sifâl olup hırıldaşmak
Varıp bezminde Tahmâs'ın gazel-hân olmadan yeğdir-Bâki

* mehmidet-**hân:** Şükür ve hamd eden.

Mehmidet-hân sıfatı mihterîn ü gühterîn
Midhatinde pîr ü bernâ bî-inân-ı ihtiyâr

Nazîm (Yahya...)

* menâkıb-**hân:** Menakıp okuyan.

Âyet-i ruh-ı nûrun ol dem ki tertîl eylerim
Rûh-ı Dâvud'u menâkıb-hânı tebcîl eylerim

Ali Ruhi

* na't-**hân:** Naat söyleyen.

na't-hân-ı çemen: Yeşilliğin naat okuyucusu.

Dürler nisâr eder serine ebr-i nev-bahâr
Oldukça na't-hân-ı çemen andelîbler-Nâbi

* perî-**hân:** Büyücü, efsuncu, perileri davet eden.

Mücerreb nüsha-i eyyâm kim te'sîr hükmüyle
Cüvân-baht-ı meftûn perî-hân-ı temennâdır

Sabri-i Şâkir

* sebak-**hân:** Dersini okuyan.

sebak-hân-ı cefâ: Cefa dersini okuyan.

Sebak-hân-ı cefâdır şimdi ol şûh-ı sitem-güster
Hemân bî-hûde derdin ol cefâ-cûyâne söylersin

Sebkatî (Sultan I. Mahmut)

* senâ-**hân:** Övgü yağdıran.

Eriştikçe seher-gâha münâcât eyle Allah'a
Devâm-ı devlet-i şâha duâ-gû-yı senâ-hân ol-Bâki

* sevâd-**hân:** Yazı okuyabilen, acemi.

Biziz Nâilî ol rû-siyâh-ı şerm ü haclet ki
Sevâd-nâme-i a'mâlimiz sehv ü hatâdır hep-Nâilî

* şekve-**hân:** Şikâyet eden.

Gamzeler her bir bakışta kasd-ı cân eylerse de
Şekve-hân olmam o ebrûlar rızâ mihrâbıdır

Muallim Naci.

* varak-**hân:** Sayfa okuyan.

varak-hân-ı mezâyâ-yı maka:l: Söz meziyetlerinin sayfa okuyucu.

Ey varak-hân-ı mezâyâ-yı maka:l
Sebak-âmûz-ı debistânı kemâl-Nâbi

hân: (خوان) Far. 1. Yemek sofrası. 2. Taam, yemek.

Zîver-i hân iken evvel niam-ı gûnâ-gûn
Eyledi kesretini vahdete tebdîl eyyâm-Nâbi
Benzer mi onun der-gehi bâb-ı vüzerâya
Bir bir çekilir hân u simâtı fukarâya-Manastırlı Nâilî

Rûh-ı ma'nî gıdâ-yı cânımdır
Feyz-i kudsî tıfl-hânımdır-Riyazi

hân-ı âfâk: Ufuklar sofrası.

Hân-ı âfâka keşîde niam-ı Hak Nâbî
Sen dahi eyle tenâvül yürü bir yanından-Nâbi

hân-ı ârzû: İstek sofrası.

Zehr-âb-ı meskenet gibi bir ni'met isteriz
Kim hân-ı ârzûda hasûdu bulunmaya

Yenişehirli Avni

hân-ı bî-destûr: İzinsiz sofra.

Gönül teklîfsiz ol mest-i nâ-mestûra sunmazsın
Ezelden meşrebindir hân-ı bî-destûra sunmazsın

Nâbi

hân-ı cân-fezâ: Can bağışlayan sofra.

Yiyin, efendiler yiyin; bu hân-ı cân-fezâ sizin
Doyunca, tıksırınca, patlayıncaya kadar yiyin

Tevfik Fikret

hân-ı cefâ: Cefa sofrası.

Sebak-hân-ı cefâdır şimdi ol şûh-ı sitem-güster
Hemân bî-hûde derdin ol cefâ-cûyâne söylersin

Sebkatî (Sultan I. Mahmut)

hân-ı ciğer: Ciğer sofrası.

Mihmân-ı gama hân-ı ciğer ver ısıcakla
Açtır bilirim onu o biryândan eder hazz

İbn-i Kemal

hân-ı enbiyâ: Peygamberler sofrası.

Efsûs ömr-i telh-mezâka:n-ı âleme
Cibrîl iken nevâle-keş-i hân-ı enbiyâ-Nâbi

hân-ı felek: Feleğin sofrası; dünya.

Nice ümmîd olunur hân-ı felekten in'âm
Ayda bir kerre görür mâh bile nân-ı temâm-Nâbi

hân-ı gam: Gam sofrası.

Çok yedik hân-ı gamın şükrünü bilmez değiliz
Bugünün yarını var böyle ne lâzım isrâf

İshak Çelebi

hân-ı Halîlî: Hz. İbrahim (Halilullah)'in sofrası.

Şekkerî hân-ı Halîlî- durur onun deheni
Kanda kim olsa bile la'l nemek-dân götürür

Ahmet Paşa (kanda: nerede)

hân-ı hayâl: Hayal sofrası.

Tabîatim bakalım hanginizle eğlenecek
Birer birer geçin ey güller hân-ı hayâlimden

Muallim Naci

hân-ı hüner: Hüner sofrası.

Okusun bu heft beyti dâstân-ı hân-ı hüner
Heft-hânı Nâbiyâ fehm etmeden Rüstem henüz

Nâbi

hân-ı hüsn: Güzellik sofrası.

Hân-ı hüsnünden geçip mihmân olaydım ey gözüm
Hey bir iki gün bu çarh-ı bî-karâr eğler beni-Âhî

Meh ne lâf eyler seninle hân-ı hüsn açmakta kim
Gezmedik kapı komaz bulunca bir nânı dürüst

Nizamî

hân-ı ihsân: Bağış sofrası.

Doyulmaz hân-ı ihsâna kanâat gelmez insâna
Kerem gördükçe ey Bâkî gedâlardan recâ artar

Bâki

hân-ı iltifât: İltifat sofrası.

Ey beni mahrûm eden bezm-i visâlinden müdâm
Gayrı hân-ı iltifâtı üzre mihmân eyleyen-Fuzûlî

hân-ı inâyet: Yardım sofrası.

Rûze-dâr-ı gama sultânımdan hisse-i hân-ı inâyet geldi
Vakt-i iftârda şimden sonra şekkimiz kalmadı sâat geldi-Sâbit

hân-ı iştihâ: İştah sofrası.

Yiyin, efendiler yiyin; bu hân-ı iştihâ sizin
Doyunca, tıksırınca, çatlayıncaya kadar yiyin

Tevfik Fikret

hân-ı kanâat: Kanaat sofrası.

Ol bûse-i lebten ki ola renc ile hâsıl
Şîrîn-ter imiş bûs-ı leb-i hân-ı kanâat-Nâbi

hân-ı kerem: Cömertlik sofrası.

Külçe-i mihr ü mehi az göre bir mûr-ı zaîf
Sofra-i lûtfunıla âmm ola ger hân-ı kerem

Cem Sultan

hân-ı kudret: Kudret sofrası.

Nasîb-i pâkini al durma hân-ı kudretten
Helâl olur sana Hakk'ın naîm ü lütfu bugün

Mehmet Akif

hân-ı mu'cizât: Mucizeler sofrası.

Kestin külîçe-i mehi tennûr-ı çarhta
Çün hân-ı mu'cizâtına germ oldu iştihâ-Şeyhî

hân-ı pür-nevâ: Çok ses çıkaran (feryad eden) sofra.

Yiyin, efendiler yiyin; bu hân-ı pür-nevâ sizin
Doyunca, tıksırınca, çatlayıncaya kadar yiyin

Tevfik Fikret

hân-ı rahmet: Rahmet sofrası.

Diledi Hamdî yaza vasf-ı hân-ı rahmetini
Zebân-ı hâme onun lezzetinden oldu dü-nîm

Hamdullah Hamdi

hân-ı sehâ: Cömertlik sofrası.
Ne şehtir ol ki değilken ubeydine muhtâc
Hemîşe hân-ı sehâsıyla bende-perverdir
Hamdullah Hamdi

hân-ı siyâset: Siyaset sofrası (cezalandırma sofrası)
Bulmazdı kahrın açmasa hân-ı siyâsetin
"Hel min mezid" lokmasına dûzah iştihâ
Fuzûlî *("daha var mı?")*

hân-ı şehân: Şehler, padişahlar sofrası.
Zîver-i hân-ı şehân olmağa şâyân olamaz
Gendüm etmezse tecerrüd ser ü sâmânından-Nâbi

hân-ı ümîd: Ümit sofrası.
Tehî kaldı nevâl-i vasldan hân-ı ümîd ammâ
Velîkin mi'de-i dilden de renc-i imtilâ' gitti-Nâbi

hân-ı vasl: Kavuşma sofrası.
Dehân-ı yâri ne ki benden evvel eyler bûs
Vesâit evvel olur hân-ı vasla lezzet-çeş-Nâbi

hân-ı vefâ: Vefa sofrası.
Hukûk-ı hân-ı vefâyı bilmedi hayf
Zihî nemek-be-harâm ol kadar melâhetle-Nâbi

hân-ı visâl: Kavuşma sofrası.
İstedim hân-ı visâli kapısından baş açıp
Yürü dervîş yoluna kim vere Allah dedi-Hayalî Bey

hân-ı yağmâ: 1. Allah'ın nimetleri. 2. Yoksullara dağıtılan yemek. 3. Tevfik Fikret'in hicviyesi.
Veliyyü'l-ni'met-i âlem desem haktır sözüm zîrâ
Simât-ı cûdu dünyâya çekilmiş hân-ı yağmâdır
Nef'î

hân-ı yağmâ-yı seher: Seherin yağma sofrası.
Dehân âlûde olmaz ni'met/-i elvân-ı âlemde
Dimâğ-ı dilde lezzet hân-ı yağmâ-yı seherdendir
Nâbi

hân-ı zî-safâ: Eğlence dolu sofra.
Yiyin, efendiler yiyin; bu hân-ı zî-safâ sizin
Doyunca, tıksırınca, patlayıncaya kadar yiyin
Tevfik Fikret

* **hân-sâlâr:** Sofra donatan.
Nev-bahâr-ı lûtfu bezl etse kerem ni'metinden
Sath-ı sebze sahn-ı çînî ola hân-sâlâr gül
Necati Bey

hancer, hançer: (خنجر) Ar. Ucu sivri, şekli eğri bıçak.
Müjen kanım döküp gamzen alır cânım aceb sanma
İşitir dökse kan ok âdetidir alsa cân hancer-Fuzûlî

Âşıkın bağrında zehr-âlûd hançer olduğun
Kabrim üstüne gelen bilir giyâhımdan benim
Necati Bey

Âşıkın ka:metini cevr ile kim dal etti
Şu duran dil-ber-i dal-hançere sor sorma bana
Enderunlu Vâsıf

hancer-i be-kef-i fitne: Fitnenin eli hançerlisi.
Gamzenden emîn olmak mümkün mü Neşâtî-veş
Hançer-i be-kef-i fitne mest-âne değil mi yâ-Neşati

hançer-i bî-dâd: Zulüm hançeri.
Hançer-i bî-dâd ile her dem urur zahm üzre zahm
Hîç bir dem görmedim onmuş onulmamış gönlümü
Fuzûlî

hancer-i bürrân: Keskin hançer.
Ahd-i adlinde onun hancer-i bürrân görünür
Çeşm-i şîrinde âhû berenin müşgânı-Nedim

hancer-i cân: Can hançeri.
Mâh-ı nev mi hançer-i cân mı denir ebrûsuna
Ders-i aşkın işte müşkil mebhası burasıdır
Ziya Paşa

hancer-i dil-ber: Güzelin hançeri.
Cân atar karşı çıkar izzet eder ey Yahyâ
Hancer-i dil-ber ile bir sakınan cân olsa
Yahya Bey (Taşlıcalı...)

hancer-i fânûs-ı hayâl: Hayal fanusunun hançeri.
Benzer felek ol hançer-i fânûs-ı hayâle
Kim nakş-ı temâsîli serîü'l-cereyân-Ziya Paşa

hancer-i gam: Gam hançeri.
Hancer-i gam bula cânı ışkının maktûlüne
Dirlik el yete ki senden hûn-behâ kılar heves
Nizami

hancer-i gamze: Gamze (yan bakış) hançeri.
Saldı deryâya sabâ hançer-i gamzen vehmin
Ki çıkarmaya dahi gevher-i nâ-süfte sadef-Fuzûlî

hancer-i hâbîde: Uykuya dalmış hançer.
El-hazer gâfil bulunma hancer-i hâbîdeden
Güft ü gû-yı ka:tildir dâim onun efsânesi
Şeyh Galip

hancer-i hicrân: Ayrılık hançeri.
Hasret ile kanlar akıtıp çeşm-i terinden
Ur hançer-i hicrânı dile göz göz olunca-Âdile Sultan

hancer-i hûn-rîz: Kan akıtan hançer.
Kişte-i hancer-i hûn-rîzin edersin seveni
Ey gül-i bâğ-ı letâfet seven olsun mu seni-Vasfî

hancer-i işve: Naz hançeri.
Elinde hancer-i işve o bî-emân geçiyor
Gören zemîne düşüp kendiden hemân geçiyor
Râsih (Enderunî Balıkesirli Ahmet...)

hancer-i perend: Perend cevherli hançer.
Kaçan sirişk-i güher-pâş berk-ı âh olurum
Ne hûnlar saçılır hançer-i perendimden-Esrar Dede

hancer-i Rüstem: Rüstem'in hançeri.
Deşne-i gamzesi yetmez mi ki bir demde urur
Dil-i mecrûhuma bin hançer-i Rüstem şâne-Nef'î

hancer-i ser-tîz: Ucu sivri hançer.
Beni eğri çıkarmasın yanında hancer-i ser-tîz
Yüzüne sürmesin alıp bir avuç kanım ol hûn-rîz
Figânî

hancer-i tegâfül: Gaflet hançeri..
Geh hancer-i tegâfül ü geh nîze-i itâb
Ol mest-i nâz mest-i mey-i nahvet olmasın
Nedim-i Kadim

hancer-i tîz: Keskin hançer.
Hadeng-i gamzelerin üzre dilde cân oynar
Bu lu'bı hançer-i tîz üzre cân-bâz edemez
Hamdullah Hamdi

hancer-i uryân: Çıplak hançer.
Gördüm elinde hancer-i uryânın ol mehin
Bir âb-ı saftır ki kemerden zuhûr eder-Nâbi

* **hancer-be-kef:** Eli hançerli.

hancer-i be-kef-i fitne: Fitnenin eli hançerlisi.
Gamzenden emîn olmak mümkin mi Neşâtî-veş
Hancer-be-kef-i fitne mest-âne değil mi yâ-Neşati

handân: (خندان) Far. Gülen, neşeli.
Zîver-i gül-şen-i âgûş olur ahir o perî
Gülerek açılarak gül gibi handân olarak-Şeyh Galip

Gül-i handâna dönüp açsa dehân
Neşr-i nûr eyler idi ol dendân-Hakanî

Ağlardı içi olursa handân
Handeyile ederdi setr-i hicrân-Abdülhak Hâmit

Handânı haşre dek ma'mûr olup ol hüsrevin
Zât-ı pâki ile fahr ede izâm-ı dûdmân
Üsküdarlı Hakkı Bey

hande: (خنده) Far. 1. Gülme, gülüş. 2. Açma, açılma, patlama.
Handesi idi tebessüm o gülün
Ya'nî sultân- gürûh-ı rusülün-Hakanî

Ağlardı içi olursa handân
Handeyile ederdi setr-i hicrân-Abdülhak Hâmit

Bu çehre miydi ki titrerdi karşısında zemîn
Bunun mu handesi âfâka tarh ederdi enîn
Mehmet Akif

hande-i bî-câ: Yersiz gülüş.
Revzen-i hâneyi sermâda güşâd etmektir
Serd-i bezm-i edeb hande-i bî-câdandır-Sâmi

hande-i bî-hûde: Faydasız gülüş.
Subha dek giryân olup çün âh-ı âteş-nâk eder
Şem'-i bezmin handesi hep hande-i bî-hûdedir-Rızayi

hande-i dil-ber: Dilberin gülüşü.
Gel surâhî kulkulu zevkın Hayâlî'den işit
Hande-i dil-ber safâsın âşık-ı mahzûna sor
Hayali Bey

hande-i derûn: Kalp açılması.
Küre ihlâl-i sükûd etmek için
Hande-i derûnu bekler fecrin-Cenap Şahabeddin

hande-i dîrîne: Eski gülüş.
Nev-bahâr-ı gamına bülbülüz ol gonce-femin
Ararız hande-i dîrîneyi giryân olarak-Şeyh Galip

hande-i gâret-ger: Yağmacı gülüş.
Her sûda, evet, manzaranın hüsnüne sâil
Bir fâcirenin hande-i gâret-geri vardır
Abdülhak Hâmit

hande-i gül: Gülün gülüşü, açılışı.
Seyreder eşk-i gül-âbı hande-i gül goncada
Âkıbet-bîn eyleyenler dîde-i irfânını-Nedim

hande-i haclet: Utanma gülüşü.
Hande-i hacletle ister ki_ide def'-i infiâl
Gonca gül-şende görüp gül yüzün olmuş münfa'il
İbn-i Kemal

hande-i kebûd: Mavi gülüş.
Zekî nazarlarının hande-i kebûdiyle
Tenevvür eyleyen ecfânı sanki pür-şu'le-Tevfik Fikret

hande-i ma'sûme: Masum gülüş.
Rûhumdan uçar rûhuna meshûr u girîzan
Bir hande-i ma'sûmesi bir tıfl-ı garâmın
Ahmet Hâşim

hande-i nerm: Yumuşak gülüş.
Reftâr-ı germi hande-i nerm ile kıl ki tâ
Ömrüm geçe ferahla geçer çün şitâb ile-Nef'î

hande-i nezâket: Nazik gülüş.
İnanmıyor musun buna niçin tebessüm eyledin
Bayıldım âh o hande-i nezâket- iştimâline
İsmail Safa

hande-i nîm-i leb-i dil-ber: Dilberin dudağındaki yarım gülüş.
Zuhûr-ı hande-i nîm-i leb-i dil-berdeki zevkı
Çekip peymâne-i âzârı mahmûr olmayan bilmez
Esrar Dede

hande-i nûr: Nur gülüşü.
Ne seher-pâre-i san'at ki ezelden mahmûr
Leb-i deryâda uçan bir ebedî hande-i nûr
Mehmet Akif

hande-i perîşân: Perişan gülüş.
Öyle bir hande-i perîşân ki
Mütevahhiş leb-i meserretten-Tevfik Fikret

hande-i subh: Sabah gülüşü; güneşin doğuşu.
Gün gurûb eyler iken sen doğarak bezmimize
Eyle pür-hande-i subh ağlayan akşamımızı
Süleyman Nazif

hande-i şârık: Doğan gülüş.
Şevâhikten kopan bir hande-i şârıkle zulmettiler
Perîşân bir bulut hâlinde titrerken bevâdîde
Tevfik Fikret

hande-i şîrîn: Tatlı gülüş.
Ol şeker-leb nice şûr-engîz ü türüş-ebrû ise
Telh-ayş olman ki geh geh hande-i şîrîni var
Ahmet Paşa

hande-i tıfl-âne: Çocukça gülüş.
Hande-i tıflâna bak girye-i pîrâna bak
Cilve-i seyrâna bak ka:bil-i haşr oldu îd-Esrar Dede

hande-i zehrîn: Zehirli gülüş.
Ey girye-i bî-fâide, ey hande-i zehrîn
Ey nâtıka-i acz ü elem, nazra-i nefrîn-Tevfik Fikret

* **hande-ber-leb:** Gülüşü dudağında (hemen gülmeye hazır).
Zâhir neye böyle ye'stir hep
Bâtın neden öyle hande-ber-leb-Abdülhak Hâmit

* **hande-meşhûn:** Çok gülen, hep gülen.
Zarîf bir sözü, bir nev-şüküfte mazmûnu
Yerinden oynatır eyvân-ı hande-meşhûnu
Tevfik Fikret

* **hande-nika:b:** Gülüş örtüsü.
Müteverrim bahâr-ı hande-nika:b
Bütün eşyâda ihtizâr-ı şebâb-Hüseyin Sîret

* **hande-nümâ:** Gülen.
Güneş de şimdi açılmış ufukta hande-nümâ
Eder gibiydi uzaktan benimle istihzâ-Tevfik Fikret

* **hande-nümûn:** Gülüş gösteren.
Sen o âlî darabân-ı kalb-i zemânsın ki şuûn
Hûn-ı hürriyet cisminle olur hande-nümûn
Kemalzade Ekrem Bey

* **hande-per:** Gülüş kanatlı.
Cândır sücûd eder sana her nahl-i hande-per
Eldir duâ eder sana her berg-i şâh-sâr
Kemalzade Ekrem Bey

* **hande-rânlıcık:** Gülmeye devam ettirmecilik.
Sâbûn-ı çirk-i gamdır ol şîve-nâklikler
Ma'cûn-ı renc-i dildir ol hande-rânlıcıklar-Nâbi

* **hande-rû (y):** Güler yüzlü.
Hâtır-ı ahibbâyı teshîr etmenin âsân-teri
Bî-tekellüf bî-tasannu' hande-rûluklardır-Nâbi

Hande-rûluk eser-i rahmettir
Türüş-rûluk sebeb-i nefrettir-Nâbi

* **hande-sâz:** Gülen, gülücük yapan.
Hande-sâz olmadadır hâlime her dem a'dâ
Âh aceb n'olsa gerek bu sitem nâ-ber-câ
Enderunlu Vâsıf

* **hande-zebân:** Tatlı dilliler.
Mesned-ârâ-yı beyânımladır ma'nâyı
Eyledim hande-zebân rûy-ı hasûda ta'lîk
Nazîm (Yahya...)

* **hande-zen:** Gülen.
Baktım o cebhe-i seherin inkişâfına
Bir levha seyr eder gibi lâ-kayd ü hande-zen
Tevfik Fikret

hâne: (خانه) Far. 1. Ev. 2. Bir şeyin bölündüğü, ayrıldığı kısımlardan her biri. 3. Kelime sonuna gelerek birleşik isimler yapar.
Yâd-ı lebinle câm-ı mey-i la'l-fâm için
Kûy-ı mugânı geşt ederim hâne hâne ben-Bâki

İki kasîd okumuştu ekâbir-i cer için
Onunla doldu yine şehr içinde her hâne-Nef'î

Zâlim yine bir zulme giriftâr olur âhir
Elbette olur ev yıkanın hânesi vîrân-Ziya Paşa

hâne-i ağyâr: Başkalarının evi.
Hâne-i ağyârdan gayre tenezzül eylemez
Bir hümâdır ol perî ammâ ki süflî âşiyân
Üsküdarlı Hakkı Bey

hâne-i âyîne: Ayna evi.
Oldu mi'mâr-ı hüner şâhid-i endîşem için
Böyle bir hâne-i âyîneye bünyâd-figen-Nedim

hâne-i ber-dûş: Berduşun evi.
Hâne-i ber-dûş ile eğlendirme rûhun bir nefes
Gird-bâd-âsâ reh-i hâk-i teninden hâne yap-Beliğ

hâne-i dil: Gönül evi.
Hayâl-i şem'-i ruhsârın ko yansın hâne-i dilde
Perin ol şem'a yakıp şevk ile pervâneler dönsün
Bâki

Hâne-i dil yapmak eyâ nüktedân
Kâ'be binâ eylemedir bî-gümân
Âzeri Çelebi (İbrahim ...)

hâne-i dîn: Din evi.
Zulm ederse yıkılır hâne-i dîn
Etmese bulmaz umûru temkîn-Nâbi

hâne-i dost: Dost evi.
Giderler hâne-i dosta kadar külfetsiz Âdile
Gedâ sûrette ma'nen şâhtır uşşâkı incitme
Âdile Sultan

hâne-i dünyâ: Dünya evi.
Olsa temkîni eğer şâmil ecsâd-ı latîf
Sadme-i sarsar olur hâne-i dünyâya temel
Kâzım Paşa

hâne-i evbâş: Ayak takımının evi.
Ayn-ı uşşâka cihân hâne-i evbâş gelir
Encüm-i çarh-ı felek dâne-i haşhâş gelir
Yahya Bey (Taşlıcalı...)

hâne-i hammâr: Şarapçının evi, meyhane.
Cân râh-ı mahabbette bir bûy-ı safâ aldı
Ol râyihadan buldum ben hâne-i hammârı
Şeyhülislam Yahya

hâne-i harâb: Harap ev.
Beyt-i dilini dâniş ile etmeyen âbâd
Ma'mûr sanır sadrını her hâne-i harâbın-Lâ

Bir yanda yanan lânesi bin hâne-i harâbın
Bir yanda söner lem'ası milyonla şebâbın
Mehmet Akif

hâne-i hûrşîd: Güneşin evi.
Safâ-yı nûr-ı sabûhu bulan siyeh-mestin
Gözüne hâne-i hûrşîd bir harâbe gelir-Şeyh Galip

hâne-i kalb: Kalp evi.
Günde sad hâne-i kalbi ede târâc hele
Nigehi çeşmine ser-mâye-dih-i zûr olsun-Nâbi

hâne-i külhân: Külhan evi.
Lezzet-i sûziş ile hîme-i nâ-sûhteye
Terbiyet-hâne-i külhânda eder gül hande-Nâbi

hâne-i maksûd: Kastedilen ev.
Ne yâr-i gârî-i tâli' ne izz ü câh yapar
Yaparsa hâne-i maksûdunu İlâh yapar
Aziz (Subhizade ...)

hâne-i ma'rifet: Mafiret evi.
Hâne-i ma'rifet çûb-ı ciğer-veş İzzet
Garazı Arnavudun dûşuna tahmîl gibi
Keçecizade İzzet Molla

hâne-i nâ-pâk: Temiz olmayan ev.
Âyîne-i idrâkini pâk eyler sivâdan
Sultân mı gelir hâne-i nâ-pâke, hicâb et-Nâbi

hâne-i nekbet: Bahtsızlık evi.
Der nazar eyleyen ey zâhid-i gamgîn kaşına
Hâne-i nekbetinin tâkı yıkılmış başına-Behişti

hâne-i rind: Rint evi.
Hâne-i rindi yıkar âb-ı tarab-Muallim Naci

hâne-i sâmân: Zenginlik evi.
Korkarım bir gün eder hâne-i sâmânı harâb
Eğer etmezse telâfisini ol fahr-i kirâm-Nâbi

hâne-i tahyîl: Hayal edilen ev.
Cûş-ı hayretten tecellî hâne-i tahyîlde
Lâl olur dil-i bînât-ı hüsnünü tertîlde
Muallim Naci

hâne-i tecrîd: Soyunma evi. (Maddiyattan kurtuluş yeri.).
Ger mey-kedede buldunsa yâr visâlin
Geç bu kamudan hâne-i tecrîd binâ et-Ahmet Paşa

hâne-i temkîn: Tedbir evi.
Âdemin hâne-i temkînin edermiş vîrân
İʿtibârât-ı keder-hîz ü gam-engîzi liâm-Nâbi

hâne-i ten: Vücut.
İncinmez idim çıktığına hâne-i tenden
Cân olsa eğer nâvek-i cânân ile hem-râh
Şeyhülislam Yahya

hâne-i vîrân: Yıkık ev.
Komasa genc-i gamı gayrı mahalde ne_ola aşk
Dil-i Cevrî gibi bir hâne-i vîrâne bilir-Cevrî

hâne-i vuslat: Kavuşma evi.
Âfet-i firkatten olmaz hâne-i vuslat tehî
Bülbül onun_için nihâl-i gülde yapmaz lâneyi
Esat Muhlis Paşa

hâne-i zahm-ı dil: Yaralı gönül evi.
Zahm-ı bâtın yine bâtından olur vâye-pezîr
Giremez hâne-i zahm-ı dile merhem küstâh-Nâbi

hâne-i zenbûr: Arının evi.
Hem dîdeye hem miʿdeye hem kîseye lâzım
Kaldı gözümüz hâne-i zenbûr-ı aselde-Nâbi

hâne-i zencîr: Zincir evi.
Hâne-i âyînede Leylâ'yı çoktur seyreden
Sen gönül Mecnûn'u seyret hâne-i zencîrde-Nedim

hâne-i zühd: Sofuluk evi.
Bâkî'yâ bozsa aceb mi hâne-i zühdü şerâb
Çün esâsından yıkar erişse bir dîvâre su-Bâki

* **hâne-be-dûşân:** Evi omuzunda olanlar; evsiz barkısızlar.

hâne-be-dûşân-ı kûy-i gam: Gam köyünün evsiz barksızları.
Kanda konardı hâne-be-dûşân-ı kûy-ı gam
Vakf etmemiş ribâtı harâbâtı Cem abes
Nâbi (kanda: nerede)

* **hâne-ber-dûş:** "Evi omuzunda"; yersiz, yurtsuz, serseri.
Âlemin zevkın gedâ eylermiş el-hakk dünyede
Ol safâyı hâne-ber-dûş olmayınca bilmedim
Fehim (Hoca Süleyman...)

hâne-ber-dûş-ı cihân: Cihanın yurtsuz barksızı.
Hâne-ber-dûş-ı cihânız evi sattık da yedik
Şimdilik her gece bir yerde misâfir oluruz-Sürûrî

Hâne-ber-dûş-ı cihânız, evi sattık da yedik
Şimdi bir külbe-i vîrân umarız ukbâda-Lâ

* **hâne-ber-endâz:** Ev yıkıcı.

hâne-ber-endâz-ı ferâğ: Ev yıkıcılıktan vazgeçme.
Gidilir zevrak-ı işretle çemenden çemene
Cûş-ı mey hâne-ber-endâz-ı ferâğ oldu yine-Vecdî

* **hâne-gerd:** Ev dolaşan.

hâne-gerd-i uşşâk: Âşıkların ev dolaşanı.
Girer mi dest-i dili hâne-gerd-i uşşâka
Sevâd-ı gîsû-yı cânânede şiken dediğin-Nâbi

* **hâne-gî:** Evdeki, evde bulunanlardan; evcil.
Hâne-gî bir tavuğum vardır efendim tepeli
Gören âdem sanır olsaydı eğer iki eli-Tırsî

Bana hîç nefs-i emmârem gibi sûʾ-i karîn olmaz
Bu düzd-i hâne-gînin kimse şerrinden emîn olmaz
Hâmî (Hâmî-i Âmidî)

* **hâne-harâb:** Evi yıkılmış.
Beyt-i dilini dâniş ile etmeyen âbâd
Maʿmûr sanır sadrını her hâne-harâbın
Muallim Naci

* **hâne-nişîn:** Evde oturan. **c. hâne-nişîn.**

** **hâne-nişînân:** Evde oturanlar.
Makberleri mahv eylemese gerdiş-i devrân
Bir ev yapacak yer bulamaz hâne-nişînân
Kemalzade Ekrem Bey

–hâne: (خانه) Far. Kelime sonlarına gelerek "ev" anlamıyla birleşik kelimeler yapar.

* adâlet-**hâne:** Adalet evi.

adâlet-hâne-i hikmet: Bilgeliğin adalet evi.

Verip hakk-ı sarîhin kabz u bast u mahv u isbâtın
Adâlet-hâne-i hikmette etmiş cümlesin ırza-Nâbi

* âteş-**hâne:** Ateş evi. Mecusi tapınağı.

âteş-hâne-i sad: Yüz ateş evi.

Düşerse nâ-gehân bir katre-i berfi bu sermânın
Ger âteş-hâne-i sad sâle-i kibr ü mugân üzre
Ziya Paşa

* berk-**hâne:** Şimşek evi.

berk-hâne-i sûz: Yakıcı şimşek evi.

Bîm kahrın cân u mâl hasma berk-hâne-i sûz
Lûtf-ı tab'ın lâle-zâr milke ebr-i dür-feşân-Fuzûlî

* büt-**hâne:** Put evi.

büt-hâne-i hüsn: Güzelliğin put evi.

Büt-hâne-i hüsnünde hat zülfü eder tefsîr
İncîl yazar künc-i kamâmede Yohannâ-Esrar Dede

* devlet-**hâne:** Devlet evi.

devlet-hâne-i erbâb-ı ikbâl: Talihli kimselerin devlet kapısı.

Hudâ dîvâr-ı devlet-hâne-i erbâb-ı ikbâli
Gehî bir lâne-i güncişk-i bî-ârâm için saklar-Râzî

* dîvân-**hâne:** Toplantı yeri.

dîvân-hâne-i kısmet: Kısmetin toplandığı yer.

Budur atiyye-i dîvân-hâne-i kısmet
Gehî palâs-ı kühen gâhî hil'at-i samûr-Nâbi

* genc-**hâne:** Hazinenin saklandığı yer.

genc-hâne-i güher-i gayb: Bilinmeyen cevherin saklandığı yer.

Çün genc-hâne-i güher-i gaybtır dilin
Mâl u menâl-ı âleme meyletmesen ne_ola
Lamiî Çelebi

* hum-**hâne:** Meyhane.

Yâ Rab olayım bende-i dîvân-ı mahabbet
İrgür beni hum-hâneye hayrân-ı mahabbet
Âdile Sultan (irgür: ulaştır!)

* ibâdet-**hâne:** İbadet yeri.

ibâdet-hâne-i İslâmiyân: İslamların ibadethanesi.

Gönül sâf olsa sevdâ-yı cihândan pâk olur zîrâ
İbâdet-hâne-i İslâmiyân'da büt-perest olmaz
Beliğ (Bursalı İsmail ...).

* işâret-**hâne:** İşaret edilen ev. mec. dünya.

işâret-hâne-i fânî: Geçici dünya.

Bu işâret-hâne-i fânîde hamr-ı bî-humâr olmaz
Muallim Naci

* kahve-**hâne:** Kahve evi.

Zu'munca sühan-ver-i zemâne
Seccâde-nişîn-i kahve-hâne-Şeyh Galip

* kâr-**hâne:** 1. İş görülen yer, fabrika. 2. Fâhişelerin bulunduğu ev. (kerihhane)

Kâr-hâne gezerek ol mekkâr
Oldu bir hâne-be-dûş-ı bî-kâr-Sünbülzade Vehbi

* mehter-**hâne:** Mehter çalınan yer.

mehter-hâne-i çarh: Feleğin mehterhanesi.

Dem-i sûr-nâ sadâ salmış bu mehter-hâne-i çarha
Döğülür kûslar güm güm kurulmuş taht-ı sultânî
Hayali Bey

* mey-**hâne:** İçki içilen yer.

Gehî mey-hâne yolunda gehî mesciddedir Âhî
Harâb-ı mest-i ışk olmuş yürür geh doğru gâh eğri
Âhî

* mihnet-**hâne:** Sıkıntı evi; dünya.

Bunca derd ü mihnete katlandığım ayâ neden
Terk-i cân etsem de kurtulsam şu mihnet-hâneden
Sultan Abdülaziz

* mînâ-**hâne:** Mine evi.

mînâ-hâne-i çerh-i muallâ: Yüce feleğin mineli, billur evi.

Dil-i şeydâsına seng-i cünûnu attı derd ehli
Sakınsınlar bu mînâ-hâne-i çerh-i muallâyı
Hâletî (Azmizade...)

* nihân-**hâne:** Gizlenme yeri.

nihân-hâne-i pâyân-ı kâr: İşin varılacağı son saklanma evi.

Sülûk-ı mahvımızı hârice çıkarmayarak
Nihân-hâne-i pâyân-ı kâra dek gideriz-Esrar Dede

* ni'met-**hâne:** Nimet evi.

Bu ni'met-hâne-i hikmette aceb hâlettir
Biri sultân-ı cihân biri gedâ-yı bî-zâd-Nâbi

* rasad-**hâne:** Gözetleme evi.

rasad-hâne-i dünyâ: Dünya gözlem evi.

O rasad-hâne-i dünyâ, o Semerkand bile,
Öyle dalmış ki hurâfâta o mâzîsiyle-Mehmet Akif

* sanem-**hâne:** Put evi.

sanem-hâne-i aşk-ı ezel: Ezelî aşkın put evi.

Turfa kıssîs-i sanem-hâne-i aşk-ı ezeliz
Bâng-ı Hakk'ı fem-i nâkustan ısgâ ederiz
Üsküdarlı Hakkı Bey

* şifâ-**hâne:** Şifa evi.

Nâilî nahvet ü câh ehli muammer olmaz
Kimse zehri bu şifâ-hânede tiryâk edemez-Nâilî

* tarab-**hâne:** Eğlence yeri.

tarab-hâne-i feyz: Feyzin eğlence yeri.

Ben o Cemşîd-i tarab-hâne-i feyzim ki müdâm
Hüsrevânî hum ile nûş ederim sahbâyı-Nef'î

* tasavvur-**hâne:** Düşünce evi.

tasavvur-hâne-i fikret: Düşüncenin hayal evi.

Tasavvur-hâne-i fikrette kesb-i incimâd eyler
Heyûlâ-yı maânî bulmadan sûret beyân üzre
Ziya Paşa

* tecellî-**hâne:** Görüntü yeri.

Cûş-ı hayretten tecellî-hâne-i tahyîlde
Lâl olur dil-i bî-tâb-ı hüsnünü tertîlde-Muallim Naci

* terbiyet-**hâne:** Terbiye evi.

terbiyet-hâne-i külhân: Külhanın terbiye evi.

Lezzet-i sûziş ile hîme-i nâ-sûhteye
Terbiyet-hâne-i külhânda eder gül hande-Nâbi

* tıb-**hâne:** Tıp evi.

Her nefs mey-i mevti tadar illet-i merge
Tıb-hâne-i âlemde devâ bulmadı Lokmân
Muallim Naci

* ziyâfet-**hâne:** Ziyafet yeri.

ziyâfet-hâne-i cûd: Cömertliğin ziyafet evi.

Gedâ-yı bî-nevâyem bî-tekellüf gark-ı ni'met kıl
Ziyâfet-hâne-i cûdunda mihmân eyle sultânım
Cinânî

* zulmet-**hâne:** Zulmet evi.

zulmet-**hâne-i hammâr:** Meyhanenin karanlık yeri.

Ben ol Hızram ki zulmet-hâne-i hammârda sâkî
Benim ser-çeşme-i Âb-ı Hayât'ım bir hum olmuştur
Behiştî

hânende: (خواننده) Far. Okuyucu; şarkı söyleyen.

Misâl-i bülbül ü şeydâ olup hânendeler gûyâ
Okunsun fasl-ı şevk-efzâ tutup âfâk-ı dünyâyı
Enderunlu Vâsıf

hânende-i gül-istân: Gül bahçesinin okuyucusu.

Lübb ile kışrın eder farkını iş'âra Hakîm
Dürr ü sübha def'-i hânendeye zînet sadefin-Nâbi

Hânende-i gül-istân idin sen
Vecd-âver-i âşıka:n idin sen-Muallim Naci

hânis: (حانث) Ar. Ettiği yemini yerine getirmeyen.

Hak insâf budur nefy-i nazîrinde senin
Hânis olmam eğer etsem dahi tekrîr-i kasem-Nâbi

hân-ka:h; hân-gâh: (خانقاه،خانگاه) Ar. Tekke, dergâh. Far. hân-gâh

Ne rind-i bâde-keşiz Nâilî ne zâhid-i huşk
Bize ne mey-kede ne hân-gâh lâzımdır-Nâilî

Meş'aleler yandı derûn u bîrûn
Nâr-ı tecellî olup ol hân-gâh-Şeyh Galip

Sürûd-ı nevha-i şevkındır ancak
Eden lebrîz deyr ü hân-kâhı-Recaizade Ekrem

hân-geh-i âlem-i hayret: Hayret âleminin tekkesi.

Bâkî'yâ hân-geh-i âlem-i hayrette hemân
Her gelen kimse bu esrâr ile hayrân ancak-Bâki

hân-ka:h-ı aşk: Aşkın tekkesi.

Hân-ka:h-ı aşka kulluk eyleyen merdânlar
Âlemin sultânlığından kurtulup âzâd olur
Dukakinzade Ahmet

hân-ka:h-ı dil: Gönül tekkesi.

Bir civân-ı nâzenînin sûz u sâz-ı aşkıdır
Hân-ka:h-ı dilde hergün raks-ı devrân eyleyen
Esrar Dede

hân-ka:h-ı sîne: Gönül tekkesi.
Sanma ben ettim bu feryâd u figânı hôd-be-hôd
Hân-ka:h-ı sînede aşk-ı fakîrân etti cûş-Esrar Dede
hânmân, hânümân: (خانمان) Far. Evbark, ocak.
İşbu dünyâya gelenler bir dem eğlenmediler
Hânümânın döktü gitti yağıdan kaçmış gibi
Âşık Paşa (yağı: düşman)
Milk-i tecrîddir ferâğat evi
Terk-i mâl eyle hânmândan geç-Fuzûlî

Bugün bir yemyeşil vâdî, yarın bir kıpkızıl gül-şen
Gezersin hânümânın şen, için şen, kâinâtın şen-
Mehmet Akif
hânmân-ı neş'e: Neşe ocağı.
Nev-be-nev her câmda mest-i harâb-ı şevk olup
Hânmân-ı neş'eden âvâre bir ben bir habâb
Esrar Dede
hannâs: (حنّاس) Ar. şeytan.
Uydun irşâdına nefsin sen meğer hannâs-ıla
Âleme rahmet kılan Rahmân'dan oldun bî-haber
Ümmi Sinan
hanzal: (حنظل) Ar. Ebucehil karpuzu denilen bitki ki bazı hastalıklara faydalıdır. **c. hanâzıl.**
Giderdi telhî-i kahrın fesâd tuğyânın
Kılar mazarrat-ı balgam izâlesin hanzal-Fuzûlî

Olsa eltâfınla ger nefs-i nebâtî şehd-kâm
İktibâs eylerdi hanzal lezzet-i gül-şekkeri-Nedim
hâr: (خار) Far. Diken.
Ol nihâl-i gül-şen-i devlet ki şâh-ı gül gibi
Lûtf u kahrından verir ahbâba gül, a'dâya hâr
Fuzûlî
Bülbül ne aceb terk-i vatan eyledi şimdi
İklîm-i çemen yoksa gene hâre mi kaldı
Ahmet Rasim
Yâr için ağyâre minnet ettiğim ayb eyleme
Bâğbân bir gül için bin hâra hizmetkâr olur
Fıtnat Hanım
hâr-ı aşk: Aşk dikeni.
Ol lebi gonca nigâra bülbül edelden beni
Kıldı cümle âlemi bu gözlerime hâr-ı aşk
Muradî (Sultan III. Murat)
hâr-ı cefâ: Cefa dikeni.
Hâr-ı cefâda bağrını kan etti bülbülün
Ey boyu serv ey yüzü gül-zâr kaçma gel-Ahmet Paşa
hâr-ı cevr: Eziyet dikeni.
Hâr-ı cevrinden yüzüne karşı inlersem ne tan
Var mı bir gül kim onun bir bülbül-i nâlânı yok-Âhî
hâr-ı elem: Elem dikeni.
Güller gamınla hâr-ı elem oldu çeşmime
Gül-zâr-ı dehr külhân-ı gam oldu çeşmime-Ziya Paşa
hâr-ı firâk: Ayrılık dikeni.
Hâr-ı firâkı nişîni nûş eyleyip cân bülbülü
Her dem hezârân gam çeker ol ârız-ı gül-reng için
Nizami
hâr-ı firkat: Ayrılık dikeni.
Hâr-ı firkatle Neşâtî-i hazînin vâ hayf
Dâmen-i ülfeti çâk oldu girîbânı bile-Neşati
hâr-ı gam: Üzüntü dikeni.
Hâr-ı gamdan Lâmi'î zâr olsa bülbül-veş ne gam
Kana gark ettin yaşımdan ey gül-i hôd-rû beni
Lamiî Çelebi
hâr-ı huşk: Kuru diken.
Belâ zımnında râhat olduğun izhâr eder halka
Felek bî-hûde hâr-ı huşktan gül-berg-i ter vermez
Fuzûlî
hâr-ı mugaylân: 'Mugaylân' isimli dikenli ağacın dikeni.
Olur rüsvây subh-ı mahşer ol kim şâm-ı gaflette
Bu bâğın gül sanıp hâr-ı mugaylânını devşirmiş
Nâilî
hâr-ı müje: Kirpik dikeni.
Gözümde mesken et hâr-ı müjemden ihtirâz etme
Gül-i handâna her dem hâra yâr olmak zarar vermez-Fuzûlî
hâr-ı vefâ: Vefa dikeni.
Sen gülün yâd eyleyip hâr-ı vefâ vü mihnetin
Andelîb-âsâ kılıp feryâd u efgân ağladım
Lamiî Çelebi
hâr u has: Çörçop, ot kırıntısı.
Mesken ey bülbül sana geh şâh-ı güldür geh kafes
Nice âşıkın ki âhından tutuşmaz hâr u has-Fuzûlî

Bu fenâ gül-şeninin hâr u hasından göçerip
Kurdular bâr-gehin ravza-i Rıdvân üzre-Bâki

Âteş içre cilve etmek şîve-i pervânedir
Sen var ey bülbül çemende hâr u hastan hâne yap
Beliğ

* **hâr-çîde:** Diken toplayan.
Ol gonceden dermedeyiz gayrı Rûhiyâ
Bu gül-şen-i zemânede biz hâr-çîdeyiz-Bağdatlı Ruhi

* **hâr-istân:** Dikeni çok olan yer, dikenlik.
Gonca-i tab^c-ı latîfinden alırsa nükhet
Gül-şen-i cennet-i a^clâya döner hâr-istân-Şinasi

Yok dikensiz bir gül ammâ var gülsüz çok diken
Bâğ-bân bilmem neden vermez su hâr-istânın
Halil Nihat Böztepe

hâr-istân-ı dehr: Dünyanın dikenlik yeri.
Niceleri bu menzili cây-ı ika:met sandılar
İşbu hâr-istân-ı dehri bâğ-ı cennet sandılar-Nuri

hâr-istân-ı ışk: Aşkın dikenlik yolu.
Kış erişti câme-hâb olmak için derd ehline
Pister-i sincâbtır her gece hâr-istân-ı ışk-Enverî

–hâr: (خوار) Far. "yiyen, yiyici" anlamına gelen birleşik sıfatlar yapar.

* bâde-**hâr:** İçki içen.
Hum-ı felek gibi bir gün olur bu kûçe tehî
Ne pîr-i bâde-fürûş vü ne de bâde-hâr kalır-Nâilî

* bâz-**hâr:** Kuş yiyen.
Güncişk-i zârı bâşe-i perrân helâk eder
Eyler tezerviyi pençe-i gadrinde bâz-hâr-Ziya Paşa

* ciğer-**hâr:** Ciğer yiyen.
İç mey-i nâb ki bağrından eder cümle kebâb
Âteş-i ışk ile uşşâk-ı ciğer-hâr sana-Fuzûlî

* gam-**hâr:** Gam yiyen.
Benim_için kimse gam yer yok dil-i gam-hârdan gayri
Döner yok üstüme bu çarh-ı kec-reftârdan gayri
Kudsî

* gûn-**hâr:** Kan içen.
Sana yetti ecel peymânesin nûş etmeye nevbet
Hevâ-yı çeşm-i mest ü gamze-i hûn-hâr yetmez mi
Fuzûlî

* herze-**hâr:** Saçmasapan konuşan.

herze-hâr-ı menhûs: Uğursuz saçmasapan konuşan.
Tiryâkî-i herze-hâr-ı menhûs
Âteşler içinde pîr-i kaknûs-Şeyh Galip

* lâşe-**hâr:** Leş yiyen.
Tuyûr-ı lâşe-hâre ki salar bir nazra-i tehdîd
Sehâba yalvarır, ağlar, güler, bir şey eder ümîd
Abdülhak Hâmit

* latme-**hâr:** Tokat yiyen. **c. latme-hârân.**

** **latme-hârân:** Tokat yiyenler.

latme-hârân-ı cefâ: Eza ve cefa tokadını yiyenler.
Latme-hârân-ı cefâ vîrâneden vîrâneye
Bahtiyârân-ı safâ kâşâneden kâşâneye
Ziya (Adanalı ...)

* lây-**hâr:** Şarap tortusu içen; ayyaş.
Mest-i harâbâtî-i nâ-hûş-yâr
Nâmı onun Külhânî-i Lây-hâr-Nâbi

* leked-**hâr:** Tekme yiyen.
Gubâr-âsâ beni böyle leket-hâr ettiği çerhin
Nigâh-ı i^ctibâr-ı yârda hâr olduğumdandır-Nâbi

* mey-**hâr:** İçki içen.
Zikr-i na^ctin derdini dermân bilir ehl-i hatâ
Öyle kim def-i humâr için içer mey-hâre su-Fuzûlî

* mîrâs-**hâr:** Miras yiyen, mirasyedi.
Ne denlü saklasan ey köhne pîr-i nâ-bâlig
Tecemmülün yine mîrâs-hâra değmez mi-Nâilî

* ribâ-**hâr:** Yüksek faizle para işleten, tefeci.
Nâ-dânlık ile zehr yiyip şişti ribâ-hâr
Sen sanma Behiştî ki harâm onu semirdir-Behiştî

* **rîze-hâr-ı niam:** Nimetleri parça parça yiyen.
Bûse-gâh-ı kademi küngüre-i arş-ı azîm
Rîze-hâr-ı niamı dâire-i seb^c-i şidâd-Nâbi

* şarâb-**hâr:** Şarap içen.
Yeğdir şu kasrdan ki_ola onun sonu harâb
Rind-i şarâb-hâreye câm içre bir habâb-Hayali Bey

* şikem-**hâr:** İşkembe yiyen. **c. şikem-hârân.**

şikem-hârân-ı âlem: Âlemin işkembecileri.
Eğer hâk-i siyeh bast eylemezse hân-ı ihsânı
Olur kâr-ı şikem-hârân-ı âlem âh u vâveylâ-Nâbi

* zahm-**hâr:** Yaralı, yaralanmış.
Ne denlü zahm-hâr-ı hâr ise gül bâğ-ı âlemde
Yine mânend-i dâg-ı sîne handân gösterir kendin
Nâbi

hâr: (خوار) Far. Hor, hakir, zelil.
Dimezem dahi sana âşıkım ey gül zîrâ
Sana âşıklığım izhâr edeli hâr olurum-Fuzûlî

Şâh-ı şehân âlemi hâr u kakîr eder
Lutfu gedâya saltanat-ı câvidân verir-Nef'î
Bu gubâr-ı kadem-i Âl-i Abâ
Mûrdan hârdır el-hakk ammâ-Hakanî

* **hâr u hakîr:** Hor ve bayağı.
Şânı şehân âlemi hâr u hakîr eder
Lûtfu gedâya saltanat-ı câvidân verir-Nef'î

har: (خر) Far. Eşek.
Hem eder ta'ne hem olur ser-cünbân
Düşmâna har mı desem ya büz-i Ahfeş mi desem
Münif

Bir ehl-i kemâl eliyle heyhât
Bir har ola dâhil harâbât-Namık Kemal

Sen yine eski har vü eski palan
Kaçan adam olacaksın be hayvân-Kânî (Ebubekir...)

Dehri arasan binde bir âdem bulamazsın
Âdem görünen harları âdem mi sanırsın-Ziya Paşa

har-ı lâ-yefhem: Anlayışsız eşek.
Mehcûr-ı Adn-i maksad olur âdemim diyen
Dünyâda kâm alır har-ı lâ-yefhemim diyen
Faik (Manastırlı Salih ...)

* **har-be-güsiste-i inân:** Yuları boş bırakılmış eşek. mec. serseri.
Taklîd ile seccâde-nişîn olmuş oturmuş
Tahkîkde ammâ har-be-güsiste-i inândır-Ruhi

* **har-bende:** Seyis, hayvan bakıcısı.
Bana da bahs-i mübâhât ile at tut derdi
Olsa har-bende kadar bende de sa'd-i eyyâm
Yenişehirli Avni

* **har-gele:** Eşek sürüsü, başıboş gezen hayvan sürüsü. (Anadolu'da „hergele-ci" şeklinde kullanılır.)

* **har-gûş:** Eşek kulaklı, tavşan.
Har-gûş gibi gözü açık uykuya varmış
Ermezse ne tan devlet-i bîdâra benefşe-Necati Bey

* **har-meniş:** Eşek tabiatlı.
Etmiş sıla derdi ile Yahyâ
Bir har-menişi Mesîha hemtâ-Ziya Paşa

* **har-meşrebân:** Eşek huylular.
Külâh u hırka ile bir alay har-meşrebân gördüm
Helâk-ı hayf hayf oldum elimden irâdetim gitti
Esrar Dede

* **har-mühre:** Katır boncuğu denilen ufak deniz böcekleri kabuğu ki ekseriya yük hayvanlarına takılan başlıkların yanlarına dikilir.
Lîk har-mühre kadar kıymetini bilmezler-Nef'î

* **har-nijâd':** Eşek huylu.
Eder bir har nijâdı şeh-süvâr-ı âlem-i ikbâl
Yıkar görse beni bir esb-i be-güsiste inân üzre
Ziya Paşa

* **har-tab':** Eşek tabiatlı.
Kûyuna gayrıları çekme rakîb-i har-tab'
Seyl-i eşkimle döner kadd-i dü-tâ dolâba-Bâki

hâr: (هار) Ar. Yıkılmış, yıkık, harabe.
Bir örtü dizlerinde bu ma'lûl-i derd-i yâr
Hâr u şikeste müntakil-i hufre-i heder-Tevfik Fikret

* **hâr u hâk-sâr:** Toprakla bir, yıkılmış.
İhânetimde nedir bilmezem murâdın kim
Azîz-i âlem iken hâr u hâk-sâr ettin-Fuzûlî

hârâ, hâre: (خاره,خارا) Far. 1. Çok sert taş, mermer. 2. Üzeri menevişli kumaş.
Ümîdim bu vefâdan ola gönlünde eser peydâ
Hudâ ka:dirdir eyler seng-i hârâdan güher peydâ
Hüdayî (Müezzin...)

Nûr-ı mevvâc mâni' mi sözümde berk uran
Ya libâsı nazmımın bir âteşîn hârâ mıdır-Nef'î

Kılmak için tâze gül-zâr nübüvvet revnakın
Mu'cizinden eylemiş izhâr seng-i hârâ su-Fuzûlî

Gümüş renginde bir dîbâ biçmiş Cedvel-i Sîmîn
Velâkin hâre gibi mevci var şeffâf u nûrânî-Nedim

harâb: (خراب) Ar. 1. Viran, perişan, yıkık. 2. Sarhoş, geçgin. **c. harâbât.**
Dilâ cihânı sirişkimle pür şarâb ettin
Behey harâb olası âlemi harâb ettin-Nâbi

Gam-ı humâr ile sâkî pür-ıztırâb oldum
Behey harâb olası gel yetiş harâb oldum
Âsım (Çelebizade Şeyhülislam İsmail...)

Beni öldürmede oğlum bu harâb ıssızlık
Hangi vîrâneyi eşsen kopuyor bin çığlık
Mehmet Akif

harâb-ı aşk: Aşk sarhoşluğu.
Ey bâde-i hevesten olan neşve-yâb-ı aşk
Ser-kûçe-i ümîdde mest-i harâb-ı aşk-Nâilî

harâb-ı bâde: Şarap sarhoşluğu.
Dürd-veş ser-geşte-i câm ü harâb-ı bâde(y)em
İʿtibârım yok ayak toprağı bir üftâde(y)em-Fuzûlî

harâb-ı câm-ı aşk: Aşk kadehinin harabı.
Harâb-ı câm-ı aşkım nergis-i mestin bilir hâlim
Harâbât ehlinin ahvâlini hammâr olandan sor
Fuzûlî

harâb-ı gaflet: Gaflet sarhoşluğu.
Bir câm-ı vâj-gûn ile çarh-ı desîse-kâr
Mest-i harâb-ı gaflet eder ehl-i devleti-Nâbi

harâb-ı gam: Gam yıkıntısı.
Biz râzıyız derûnumuz olsun harâb-ı gam
Ol mest-i nâza mâye-i zevk u sürûr ise-Nâbi

harâb-ı işve-nigeh: İşveli bakış sarhoşluğu.
Acep mi mülk-i dile salsa gamzeler âşûb
Harâb-ı işve-nigeh çeşm-i pür-fiten mahmûr-Neşati

harâb-ı kâviş: Kazma yıkıntısı.
Ser-tîşe-i talebten diller harâb-ı kâviş
Bir genc var nühüfte vîrâneler de bilmez-Nâbi

harâb-ı mest-i ışk: Aşk sarhoşluğunun haraplığı.
Gehî mey-hâne yolunda gehî mesciddedir Âhî
Harâb-ı mest-i ışk olmuş yürür geh doğru gâh eğri
Âhî

harâb-ı mey-kede: Meyhane sarhoşluğu.
Mahmûr-ı bezm-i aşka şikeste kadeh yeter
Mest-i harâb-ı mey-kede câm-ı Cem istemez
Leskofçalı Galip

harâb-ı nergis-i gam: Fettan gözün harabı.
El çekip katʿ-ı nazar kılmış ilâcımdan tabîb
Bildi gûyâ kim harâb-ı nergis-i fettânınem-Fuzûlî

harâb-ı şevk: Arzu sarhoşluğu.
Nev-be-nev her câmda mest-i harâb-ı şevk olup
Hânmân-ı neş'eden âvâre bir ben bir habâb
Esrar Dede

* **harâb-âbâd:** Haraplıkla dolu yer, harabe.
Dağıttın hâb-ı nâz-ı yâri ey feryâd neylersin
Edip fitne ile dünyâyı harâb-âbâd neylesin
Şeyhülislam Bahayî (....Mehmet)

Gerçi rifʿatteyim ammâ ki harâb-âbâdım
Caʿd-ı menhûs-ı Zühal mürg-i ser-i bâbımdır
Fehim (Hoca Süleyman...)

harâb-âbâd-ı gam: Gamın tam harabesi.
Harâb-âbâd-ı gamdır bir zemân âbâd olan gönlüm
Firâkınla yanar vaslınla evvel şâd olan gönlüm
Ziya Paşa

* **harâb-ender-harâb:** Haraplık içinde harap.
Varlığın cümle yıkıp eyle harâb-ender-harâb
Râh-ı maksûda açıp bâl ü peri tayrâna gel
Âdile Sultan

* **harâb-kârî:** Haraplık.

harâb-kârî-i zünnâriyân-ı âlem-i dil: Gönül âleminin kuşak kuşananlarının haraplığı.
Harâb-kârî-i zünnâriyân-ı âlem-i dil
O nâzenîn büt-i bî-gâne âşinâdandır-Nâilî

** **harâbât:** Harâbe'ler, yıkılmış yerler; meyhaneler.
Harâbâtı görenler her biri bir hâletin söyler
Safâsın nakl eder rindân u zâhid sıkletin söyler
Koca Râgıp Paşa

Her münkir-i keyfiyet-i erbâb-ı harâbât
Öz aklı ile hakkı diler kim bula heyhât
Bağdatlı Ruhi

harâbât-ı dil: Gönül meyhaneleri.
Dün harâbât-ı dili seyr eyledim bir kûşede
Bir tehî peymâne kalmış tâ zemân-ı neş'eden
Esrar Dede

harâbât-ı ışk: Aşk meyhanesi.
Sad âferîn o pîr-i harâbât-ı ışka kim
Her kim mürîd olursa ona bî-murâd olur
Hamdullah Hamdi

harâbât-ı mecâz-istân: Mecaz yeri meyhaneleri.
Alırsa deste sâkî-i hakîkat câm-ı ihsânın
Harâbât-ı mecâz-istânda bir hûş-yâre yer kalmaz
Nâbi

* **harâbâtî:** 1. Dağınık, perişan. 2. İçkiye fazla düşkün insan.
Harâbîsin harâbâtî değilsin
Gözün mâzîdedir, âtî değilsin-Ziya Gökalp

Ne harâbîyim ne harâbâtî
Kökü mâzide olan âtîyim-Yahya Kemal

* **harâbe:** Eski binaların yıkıntısı; yıkık, yıkılmış.
Safâ-yı nûr-ı sabûhu bulan siyeh-mestin
Gözüne hâne-i hûrşîd bir harâbe gelir-Şeyh Galip

Ey harâbe mutâf-ı âhımsın
Merkez-i hayret nigâhımsın-Muallim Naci

* **harâbî:** Haraplık, viranlık.
Ne harâbî ne harâbâtîyim
Kökü mâzide olan âtîyim-Yahya Kemal

harâbât: (خرابات) bk. harâb.

harabe, harâbe: (خرابه) bk. harâb.

harâm: (حرام) Ar. Allah'ın emri ile dinen helal olmayan şey.
Mantıka eyle velîkin ikdâm
Halt eder dinleme kim derse harâm
Sünbülzade Vehbi

Çemende nâ-sezâlarla o şûhun
Harâm olsun hırâm-ı nâzı bensiz-Neylî

Zebân-ı nâsa düştüm gâh medh ü gâh zemm oldum
Meğer kim tâli'imde zevk-ı âlem hep harâm olmuş
Âdile Sultan

harâm-ı aşk: Aşk yasağı.
Ol Kâ'be-i revânız ki harîm-i harâm-ı aşk
Pür-şûr figân-ı ceres cerr-i mahallimizdir-Nâilî

* **harâmî:** Yol kesen.
Kudemânın bulup âsârını gencine misâl
Ettiler cümle harâmî gibi yağmâ-yı sühan
Sünbülzade Vehbi

Harâmî gibi yoluma arkuru inen karlı dağ
Ben yârimden ayrı düştüm sen yolumu bağlar mısın
Yunus Emre

* **harâm-zâde:** Soysuz, ahlaksız.
Yürütmeyin arakı meclis içre bâde ile
Harâm-zâdeni koyman helâl-zâde ile-Fuzûlî

Cenâb-ı şeyhi tasarruftan alıkomuş bâde
Helâl-zâd yapar işi bozar harâm-zâde-Hâtem

harâret: (حرارت) Ar. Sıcaklık.
Şem'e mecliste harâret vericek mihr-i ruhun
Mirvaha etti ona bâl ü perin pervâne-Behiştî
Sözüm etme füzûn hüsnüne ziynet verme
Âteşim bana yeter sen de harâret verme-Âgâh

Sekiz gün oldu harâret devâm edip duruyor
Bakın nabızları bî-çârenin nasıl vuruyor
Tevfik Fikret

harâret-i demevî: Kanlı sıcaklık.
Bahârda ten-i gül-bünde eyleyip heyecân
Harâret-i demevî kıldı ukdeler peydâ-Fuzûlî

harâret-i sirişk-i âh: Ah gözyaşının sıcaklığı.
Teskîn bulur ciğerde harâret-i sirişk-i âh
Sûz-ı dil ile sînede râhat olur füzûn-Fuzûlî

harâret-i teb-i hicrân: Ayrılık sıtmasının ateşi.
Harâret-i teb-i hicrânı def'' eden dilden
Bu boynumuzdaki meftûl-i tâb-dârındır
Ahmet Paşa

* **harâret-âver:** Hararet taşıyan.
Misâl-i zerre giyersin de mevc-i deryâyı
Harâret-âver olur misl-i ferve-i sincâb-Esrar Dede

* **harâret-dîde:** Sıcaklık görmüş.

harâret-dîde-i eyyâm-ı bâhûr: Sıcak günlerin en sıcağını görmüş.
Bahârın zîr-i minnet-i nevrûzu olmaktan
Harâret-dîde-i eyyâm-ı bâhûr olmamız yegdir-Nâbi

harb: (حرب) Ar. Savaş, ceng. **c. hurûb.**
Harb oldu, bütün köydeki şübbân-ı hamiyyet
Serhadde şitâb eyledi-Tevfik Fikret

Bin gamlı tefekkür beni gark etti melâle
Düştüm yine âlemle bugün harb ü cidâle
Kemalzade Ekrem Bey
Yapıldı himmet ile harb için çok âhenîn keştî
Ki her bir kıt'ası bir kal'a-i pûlâd-ı bünyândır-Lâ

harb-i bî-hengâm: Vakitsiz savaş.
Açıldı cehl ile Rusya üzre harb-i bî-hengâm
Ziya Paşa

** **hurûb:** Harb'ler, savaşlar.

hurûb-ı memdûd: Uzamış savaşlar.
Fikr edersen o hurûb-ı memdûd
Oldu serhad-i eka:lîm-i şühûd-Hakanî

harc: (خرج) Ar. 1. Sarf, harcama, 2. Vergi.
Yoluna harc edeyim nakd-i hayât elde iken
Geh geçer firsat ömr-i güzerân girmez ele
Ebussuud Efendi
Bu zîr-i günbed-i gerdûnda harc et dirhem-i eşki
Behiştî çünki hammâma giren terler budur temsîl
Behiştî
Harc eyle nakd-i cânı tutarsan reh-i visâl
Zâdında hısset eyleme maksad ıraktır-Behiştî

harc-ı âlem: Herkesin sarf ve harc edebileceği gibi.
Nakd-i vakti sarf edip gel cem'-i zâd-ı dâniş et
Harc-ı âlemdir ucuzdur şimdi vezn-i vakıyyesi
Süleyman Paşa

harc-ı râh: Yol masrafı (harcırah).
Bu günlerde afv etse de pâdişâhım
Vatan azmine kalmadı harc-ı râh
Keçecizade İzzet Molla

harçeng: (خرچنك) Far. Yengeç.
Bulsa ger tertîb-i ma'deletin âteş ü âb
Bir olur tâb-ı semenderle mizâc-ı harçeng-Nef'î

Hût eyledi zîr-i hâke âheng
Girdâb-ı hafâya girdi harçeng-Şeyh Galip

Âr eder sayd u şikâr etmeye nesr-i feleği
Leb-i deryâ-yı celâlinde key ednâ harçeng-Lâ

hardal: (خردل) Ar. Hardal, sofrada iştahı açmak için kullanılan macunumsu madde.
Gözüm açtım bu seher bir ulu sahrâ gördüm
Anda bir dâne-i hardal gibi dünyâ gördüm
Zâti (anda: orada.)
Şol kadar eyledi pervâz dil-i mürg bülende
Gözüne dane-i hardalca gelir âlem-i cev-Hayali Bey

harem: (حرم) Ar. 1. Herkesin girmesine müsaade edilmeyen kutsal yer. 2. Kadınların bulunduğu yer. 3. Eş, karı. 4. Hac zamanında ihrama girilen yerden itibaren Kâbe'ye doğru olan kısım.
Vâreste-i irşâd olur erbâb-ı hakîkat
Sükkân-ı Harem neyler imiş kıble-nümâyı
Sünbülzade Vehbi
Mesâbe-i dürrî bâb-ı hazîre-i firdevs
Nümûne-i haremi sahn-ı gül-istân-ı İrem
Veysî (Alaşehirli Üveys Kadı...)
Kız, kadın hepsi haremlerde bütün gün mahbûs
Şu telâkkîye bakın en kötü vahşet: Nâmûs
Mehmet Akif

harem-i aşk: Aşk gizliliği.
Yahyâ harem-i aşka girerse ne_ola bî-bâk
Meftûhtur erbâb-ı dile bâb-ı mahabbet
Şeyhülislam Yahya

harem-i bâğ-ı cihân: Dünya bağının haremi.
O zemân erdi ki bin şevk ile tâvûs-ı neşât
Ede sahn-ı harem-i bâğ-ı cihânda cevelân-Bâki

harem-i câr: Komşunun haremi.
Tahte perde yarığından pinhân
Hârem-i câre olurdu nigerân-Sünbülzade Vehbi

harem-i derûn: Kalp gizliliği.
Olmaz harem-i derûnda makrûn
Ekmekçi telâşı ile mazmûn-Ziya Paşa

harem-i hâs: Özel harem.
İki elmas değildir harem-i hâsında
Cibrîl'in gözü kalmış edemez istirdâd-Nâbi

harem-i illiyyîn: Yücelik haremi.
Gökte olmuştu o rûy-ı rengîn
Şem-i cem'-i harem-i illiyyîn-Hakanî

harem-i Kâʿbe: Kâbe'nin kutsal yeri.
Kûyün etrâfına uşşâk dizilmiş gûyâ
Harem-i Kâʿbe'de her cânibe erkân saf saf-Bâki

harem-i Kuds: Kutsal Kudüs.
Mukîm-i bâb-ı safâ-bahşına olur hâsıl
Ziyâret-i harem-i Kuds ü tavf-ı Beyt-i Harâm
Bağdatlı Ruhi

harem-i kûy: Mahallenin haremi.
Gittin harem-i kûyunu deryûzeye ey dil
Sen de haber-i Nâilî-i zârda kaldın-Nâilî

harem-i lem-yezel: Yok olmayan gizlilik.
Ey harîm-i harem-i lem-yezelî
Mahrem-i perde-serây-ı ezelî-Nazîm (Yahya...)

harem-i mülk-i nübüvvet: Peygamberlik ülkesinin haremi.
Şâh-ı kudsî harem-i mülk-i nübüvvet ki olur
Hâk-i der-gâhına Cibrîl-i Emîn nâsiye-sûd
Yenişehirli Avni

harem-i vasl: Kavuşma gizliliği.
Harem-i vasla reh-i Râst mahabbet yoludur
Râh-ı Uşşâk'tan âheng-i Hicâz eyleyelim-Bâki

harem-i yâr: Yârin haremi.
Nâlesiz var harem-i yâre ki ey dil nâlen
Menʿ-i âsâyiş-i gül-bister-i hâb eylemesin-Nâilî

* **Haremeyn:** Mekke-i Mükerreme ile Medine-i Münevvere'ye verilen isim.
Şâh-ı kevneyn ü imâmü'l-haremeyn
Cedd-i sıbteyn ü Nebiyyü'l-Sakaleyn-Hakanî

* **harem-gâh:** Harem yeri.

harem-gâh-ı beka-biʿllah: Allah'ın kalıcılık yeri.
Harem-gâh-ı beka-bi'l-lâhta hükm-i fenâ yoktur
Kadem-i mülkinde hadd-i ibtidâ vü intihâ yoktur
Leskofçalı Galip

* **harem-serây:** 1. Harem dairesi. 2. Cami içi.

harem-serây-ı vahdet: Bir araya gelinen harem yeri.
Mekteb o harem-serây-ı vahdet
Cemʿ oldular anda hicr ü vuslat
Şeyh Galip (anda: orada.)

* **harîm:** 1.Biri için kutsal olan şeyler. 2. Harem dairesi. 3. Evin içi gibi başkasına kapalı olan yer, avlu. 4. Hacıların hac zamanı büründükleri örtü.5. Ortak, şerik.
Ya harîminde yatan şapkalı sarhoşlar kim
Yoksa yanlış mı? Hayır, söyleme, bildim... Bildim
Mehmet Akif
Sûde-i hâk-i kerîmi cevher-i terkîb-i hûr
Zerre-i gird-i harîmi nûr-ı çeşm-i Ferkadân
Üsküdarlı Hakkı Bey

harîm-i arş-ı aʿzam: En büyük arşın canevi.
Çün harîm-i arş-ı aʿzam bulmağa feyz-i kabûl
Devr eder pîrâmenin şâm u seher-i kerrûbiyân
Üsküdarlı Hakkı Bey

harîm-i cân: Canın kutsal yeri; canevi.
Hem safvet-i rûh olan o âvâz
Oldukça harîm-i cânda dem-sâz-Mehmet Akif

harîm-i encümen-i enbiyâ: Nebiler toplantısının kutsal yeri.
Hıdîv-i mülk-i risâlet ki zât-ı akdesidir
Harîm-i encümen-i enbiyâda sadr-ı sudûr
Yenişehirli Avni

harîm-i Hakk: Hakk'ın kutsal yeri.
Her şahsı harîm-i Hakk'a mahrem mi sanırsın
Her tâc giyen çulsuzu Edhem mi sanırsın
Ziya Paşa

harîm-i harem-i lem-yezel: Yok olmayan gizli kutsal yer.
Ey harîm-i harem-i lem-yezelî
Mahrem-i perde-serây-ı ezelî-Nazîm (Yahya...)

harîm-i Kâʿbe: Kâbe'nin kutsî yeri.
Olduk harîm-i Kâʿbe'ye Mecnûn-veş revân
Geçti duâ-yı hayrımız âsârı görmedik-Şeyh Galip

harîm-i Kâʿbe-i aşk: Aşk Kâbesinin gizli ve kudsî yeri.
Dil kim harîm-i Kâʿbe-i aşkın tavâf eder
Hûn-âb-ı derd-i hasret içer zemzem istemez
Leskofçalı Galip

harîm-i kûy: Bulunulan yer.
Erbâb-ı aşka sabr u tesellî tarîkı yok
Varan harîm-i kûyuna nâ-şâd olup gider-Bâki

harîm-i meclis-i uşşâk: Âşıklar meclisinin harimi.
Tâ kim harîm-i meclis-i uşşâka mahremiz
Derd ile yâr-i cânî vü âh ile hem-demiz
Hamdullah Hamdi

harîm-i vasl: Kavuşma harimi.
Şimdi Mecnûn'dan gam-ı ışk içre sanman kem beni
Yâr hôd kılmaz harîm-i vaslına mahrem beni
Fuzûlî

harîm-i zât: Kişinin haremi.
Gubâr-ı gayrden pâk eyle kalbim hem mücellâ et
Harîm-i zâta envâr-ı sıfatın şu'le-bahşâ et
Âdile Sultan

harf: (حرف) Ar. Bir dilin alfabesini meydana getiren şekiller. **c. hurûf.**
Gâh bir harf sükûtuyla eder nâsırı nâr
Gâh bir nokta kusûruyla gözü kör eder-Fuzûlî

Dehânında ne sûretle çıkar harf u sadâ bilsem
Cevâb-ı ye'si âmâde bilen hîn-i suâlinde-Nâbi

Hûblar kaddine harf etme mümeyyiz geçinip
Be bu fende dahı sen doğru elif bilmezsin-Behiştî

harf-i hâhiş-i vuslat: Kavuşma isteyen ağzın ilk harfi.
Dem-i vuslatta olan lerzeyi andan kıyâs et kim
Sudûr ettikte harf-i hâhiş-i vuslat dehen titrer
Nâbi

harf-i hatâ: Hata harfi.
Eyle her harf-i hatâya dü-hezâr istiğfâr
Vaktidir der-geh-i Hakk'a açılır dest-i duâ
Nazîm (Yahya...)

harf-i hasret: Hasret harfi.
Harf-i hasret sığmamıştır defter-i debîrde
Çâre ne mestûr imiş ser-levha-i takdîrde
Râsih (Enderunî Balıkesirli Ahmet...)

harf-i hecâ: Hece harfi.
Çalışır hicve dahi harf-i hecâ bilmez iken
Sanki merd-âne olur dâhil-i heycâ-yı sühan
Sünbülzade Vehbi

harf-i nermî: Yumuşaklık harfi.
Harf-i nermîden ibârettir bizim terkîbimiz
Eyler isbât-ı huşûnet mûma seng-i hâremiz-Nâbi

harf-i râst: Doğru harf.
Okumamışken muallimden gelip bir harf-i râst
Bilmezem cevr ü cefâ fennin o kimden öğrenir
Muhibbî, Meftunî (Kanunî Sultan Süleyman)

harf-i vâhid: Tek harf.
Harf-i vâhid söylemek haddim değil Esrâr lîk
Feyz-i Mevlânâ'dan ermiştir bu cem'iyyet bana
Esrar Dede

harf ü şümâr: Harf ve sayı.
Vuslat ü firkati tev'em bilir erbâb-ı kemâl
Fark nedir harf ü şümârında emelle elemin
Edhem (İbrahim---Efendi)

* **harf-endâz:** Laf atan, söz eden.
Gâh küstâh-âne harf-endâz-ı vasl oldukça ben
Dest-i nâzın perde-i ruhsâr-ı al eylerdi yâr
Pertev Paşa

** **hurûf:** Harf'ler.
Çok tetebbu' ede gördüm niçe dikkat ettim
Oldu tekrâr-ı hurûf olmadı mükerrer rer
Esrar Dede

hurûf-ı galat-ı lafz: Söz yanlışlığının harfleri.
Sensin ol nüsha-i pâkîze ki yoktur sende
Nokta-i sehv ü hurûf-ı galat-ı lafzı sekam-Nâbi

hurûf-ı kevn: Yaratılış harfleri.
Bir noktanın hakîkatidir çün hurûf-ı kevn
Ey hâce ârif ol varak u hâmeyi dağıt-Hayali Bey

hurûf-ı nifâk: Nifak harfleri.
Tenâfür etmez idi halk içinde böyle zuhûr
Maka:l-i sıdka hurûf-ı nifâkı katmasalar-Nâbi

har-gâh: (خرگاه) Far. Büyük çadır, otağ.
Gonca gibi ol latîf hargâh
Gül bergi gibi içinde ol mâh-Fuzûlî

Geçmeye peykân-ı hasret gibi sînem sadrına
Kalbimi sultân-ı rûhâniyyetin har-gâhı kıl-Behiştî

hargûş: (خرگوش) Far. Tavşan.
Hargûş gibi gözü açık uykuya varmış
Ermezse ne tan devlet-i bîdâra benefşe-Necati Bey

hârhâr: (خارخار) Far. 1. Gönül üzüntüsü, sıkıntı. 2. Devamlı istek. 3. Sürekli kaşıntı.
Hep etti kenâre hârhârı
Sahbâdaki mevc-i hôş-güvârı-Nâbi

Ümmeti oldukça gülçîn sürûr-ı bâğ-ı sûr
Düşmeni olsun figâr-ı hâr zâr-ı hârhâr
Nazîm (Yahya...)

hârhâr-ı ye's: Üzüntü sıkıntısı.
Esîr-i şahne-i derd ü belâyız gamla dil-gîriz
Elîm hârhâr-ı ye's olup mâtemle dil-gîriz
Üsküdarlı Hakkı Bey

harhara: (خرخره) Far. Hırıltı, horultu, horlama.
Düştü bî-çâre yıkıldı... Kanı donmuş, nefesi
Bir derin harhara, gittikçe boğulmakta sesi
Kemalzade Ekrem Bey

harhara-i muhtazır-âne: Can çekişmeye hazır hırıltı.
İnler, çıkıyormuş gibi a'mâk-ı zemînden
Her sâati bir harhara-i muhtazır-ânen
Tevfik Fikret

hâric, hârice: (خارج) Ar. 1. Dış, dışarı. 2. Görünen dünya. 3. Dışarıya çıkan, dışta. 4. Hiç ilgisi olmayan. **c. havâric.**
Hazret-i kutbun olur dâ'iresinden hâric
İlmine olmak ile vâris kâmil-i efrâd-Nâbi

Sülûk-ı mahvımızı hârice çıkarmayarak
Nihân-hâne-i pâyân-ı kâra dek gideriz-Esrar Dede

Bir zerredir ki zerre-i nâ-müntehâ-yı hâk
Bir zerre hârice edemez ondan infikâk-Ziya Paşa

hâric-i ez-defter: Defter dışı.
Ezelden defter-i uşşâka hôd-ı Ulvî'yi kayd ettin
Nedendir padişâhım şimdi olmak hâric-i ez-defter
Ulvî

hâric-i hum-hâne-i imkân: Mekân tutulan meyhane dışı.
Sahbâ-yı hurûşân gibi mînâ-yı felekten
Tâ hâric-i hum-hâne-i imkâna dökülsek
Yenişehirli Avni

** **havâric:** Hâric'ler, hârice'ler.
Necâtî'ye nacak derler velâkin gerçek eydürler
Havâric boynun urmağa Ebû Müslim nacağıdır
Necati Bey

* **haricî:** 1. Dışa ait, dış ile ilgili. 2. Hz. Ali ve Hz. Osman'ı inkâr edenler topluluğu.
Münkir Hâricî'nin paslı cânına
Kantarlı küfürler atanlardanız-Ruhullah

harîd, harîde: (خريد) Ar. 1. Delinmemiş inci. 2. Kızoğlan kız.

harîd-i aşk: Aşkın delinmemiş incisi.
Harîd-i aşkım ey hâce cihân bâzârına erdim
Nukûd-ı aşkı sarf ettim benim sûd u ziyânım yok
Muhibbî, Meftunî (Kanunî Sultan Süleyman)

harîdâr: (حريدار) Far. Satın alıcı, müşteri.
Beyim bir bûseyi bin âna satma
Ko bâzârı harîdâr öldürürsün-Ahmet Paşa
Cânlar virübeni yoluna sevdâ satın aldım
Bir bencileyin ışka harîdâr kimin var-Ahmed-i Dâî

Zî-kıymet olunca n'idelim câh ü celâli
Yuf onu satan dûna harîdârına hem yuf
Bağdatlı Ruhi

harîdâr-ı metâ'-ı Nâhîd: Nâhid'in metaını satan.
Müşterî oldu harîdâr-ı metâ'-ı Nâhîd
Oldu der-beste idbâr-ı dükkân-ı Behrâm-Nâbi

harîdâr-ı visâl: Kavuşma müşterisi.
Sarf-ı nakdîne-i eşk ettiğimiz kaldı bize
Vermedi sûd harîdâr-ı visâl olduğumuz-Nâbi

** **harîdârân:** Müşteriler.
Kesret-i uşşâktır ârâyiş-i bâzâr-ı hüsn
Nâ-harîdârân-ı hissete gül-ruhân ka:il midir-Nâbi

harîf: (حريف) Ar. Bir kimsenin iş ve eğlence arkadaşı. **c. harîfân.**
Sözde harîf olmaz bana ger olsa âlem bir yana
Bir tumturak u hôş-edâ ne hâfizım ne muhteşem
Nef'î

Nüktede âlem harîf olmaz bana gûyâ benim
Her ne söylersem cevâb-ı "len terânî"dir sözüm-Nef'î
(len terânî: (sen) beni görmeyeceksin 7-A'raf/143)

Kastı kavurdu bizi gerçi kim eyyâm-ı harîf
Esti savurdu şitâ da bizi âhir gûyâ
Enderunlu Vasıf (Vâsıf-ı Enderunî)

harîf-i bezm-i gam: Gam meclisinin adamı.
Harîf-i bezm-i gamem hûn-i dil şarâbım olup
Terâne-i tarabım âh-ı âşık-âne yeter-Fuzûlî

harîf-i bezm-i ışk: Aşk meclisinin insanına safa veren.
Dürd-i derdidir safâ-bahş-ı harîf-i bezm-i ışk
Sâkiyâ çok etme teklîf-i şarâb-ı nâb ona-Fuzûlî

** **harîf-ân:** (Farsça –ân eki ile çokluk.) Meslek arkadaşları.
Yine bir rûz-ı bâzâr safâ vü zevk u şâdîdir
Yine her kûşe-i cem'iyyet-geh bezm-i harîfândır
Riyazi

harîfân-ı safâ: Eğlence arkadaşları.
Harîfân-ı safâ reşk ile kanın içmek isterler
Lebinden bûseler aldıkça bezm-i meyde peymâne
Vahid Mahdumî

harîk: (حريق) Ar. Yangın.
Ben ol âteş-dem-i nazmım ki olur hussâdın
Hırmen-i nâtıkası berk-ı hayâlimle harîk
Nazîm (Yahya...)
Beytini mâlını yaktı ise eğer nâr-ı harîk
Kârgirini binâ eyler onun Beytü'l-mâl-Ziya Paşa

hârik: (خارف) bk. hârika.

hârika: (خارقه) Ar. İnsanda hayret uyandıran şey.
Sâire benzer mi sühan-dânların
Her biri bir hârikadır onların-Muallim Naci

Mündemic olmasa rûhunda onun nâ-mahsûr
Bir tekâmül, o kadar hârika nerden doğacak
Mehmet Akif

* **hârik, hârika:** Üstün, fevkalâde hâl.

hârik-i âdet: Alıkanlığın üstünde.
Bir kulda zuhûr etse kaçan hârik-i âdet
Mevlâ'nın odur kuvvetine mazhar-ı meclâ-Nuri

harîm: (حريم) bk. harem.

harîr: (حرير) Ar. İpek veya ipekten yapılmış her türlü kumaş.
Kıymet ü kadrin o demlerde bilir nev'-i harîr
Ki geçe tâcirin endâze vü mîzânından-Nâbi

harîr-i esmer-i rü'yâ: Rüyadaki esmer ipek.
Harîr-i esmer-i rü'yâ ki nesc eder meh-tâb
Sarardı cismimi bir muhteşem ridâ gibi, âb
Ahmet Hâşim

harîr-i meh-tâb: Mehtaba benzeyen kumaş.
Kalmadı teninde pûşişe tâb
Bâr olur idi harîr-i meh-tâb-Şeyh Galip

harîr-i pertev-i meh: Ayın parlak ipekten kumaşı.
Fürûğ-ı mihr mir'ât-ı dile zengârdır sensiz
Harîr-i pertev-i meh dûş-ı câna bârdır sensiz
Münif (Antalyalı...)

harîr-i sarf: Harcanan ipekli kumaş.
Münâfik dostlardan âşikâre düşmenân yegdir
Harîr-i sarfı hoştur bu dükânın germ-sûdundan
Nâbi

harîr-i şu'le: Parlak ipek.
Harîr-i şu'leye tebdîl edip libâs-ı teni
Fenâda anladı zevk-ı hulûd pervâne-Şeyh Galip

harîr-i vuslat-ı hûbân: Güzellere kavuşma ipeği.
Iyâr-ı hüsnünü sîmîn-berânın anlar yok
Harîr-i vuslat-ı hûbânı hâm alır bulunur-Nâbi

harîs: (حريص) bk. hırs.

hâris: (حارس) Ar. Harâset'ten; koruyucu, bekçi, gözcü.

hâris-i istiklâl: Hürriyet bekçisi.
O çelik parçası bir gün bir ehemmiyet alır
Koca bir kavmin olur hâris-i istiklâli-Tevfik Fikret

hâris-i memleket: Memleketi koruyan.
Hâris-i memleket dîn ü medâr-ı İslâm
Mazhar-ı mekremet ü mevhibet-i Sübhânî-Nef'î

hâris-i sîne-i mazlûm: Zulüm görmüş göğsü koruyan.
Hâris-i sîne-i mazlûm olacaktır yâ Rab
Düşmene kaşınacak nâhun-ı fırsat verme
Hâmî (Hâmî-i Âmidî)

hark: (حرق) Ar. Yakmak.
Âteşe yansa cihân hark olmaz
Kopsa tûfân suya da gark olmaz-Sünbülzade Vehbi

hark: (خرق) Ar. 1. Yarıp yırtma, yırtılma. 2. Su akacak yarık, ark. **c. havârık.**

* **hârık:** Yırtıcı, yırtan.
Âlem sıdk u safâ arş-ı azîm ma'nâ
Vâsıl-ı kurb-ı Hudâ hârık-ı estâr-ı felek
Yenişehirli Avni

hârık-ı âde: Âdetin dışında; yalancı, hârikulâde.
Sâkî bu sene bastı şitâ hârık-ı âde
Mecliste gerek âteş-i seyyâle ziyâde-Enderunlu Vâsıf

hârık-ı hüsn: Güzelliği yırtan.
Ka:ilim mu'cizât-ı aşka bütün
Bilirim hüsn ü ân ne kudrettir
Hele te'sîr-i hârık-ı hüsnün
Bir tecellî-i hâlıkiyyettir-Fâik Âli Bey

* **hârıka:** Âdetin haricinde olan, fevkalade, seçkin. **c. hârıkât.**
O ne dehşetli terakkî, o ne müdhiş sür'at
Öyle bir hârıka gösterdi mi insâniyyet-Mehmet Akif

** **havârık:** Hark'lar.
Vücûd-ı vahdete mevhûm zerreler mîzân
Büyük küçük şu avâlim bütün havârıktır
Abdülhak Hâmit

Uçup duran o havârık bir ihtiyâc-ı şedîd
Piyâde harcı mı, hâşâ, bu imtidâd-ı medîd
Mehmet Akif

harmel: (حرمل) Ar. Üzerlik otu, dalak otu.
Yaktı yandırdı beni micmere-i aşkında
Eyleyen hâlleri taraf-ı ruhunda harmel-Kâzım Paşa

harman: (خرمن) bk. hirmen.

harr: (حرّ) Ar. Sıcaklık, hararet, sıcak. **c. harûr.**
Çekip sûz-ı firkatle bir âh-ı serd
Aceb imtizâc eyledi harr ü berd
Keçecizade İzzet Molla

* **hârr, hârre:** Hararetli, kızgın, yakıcı, sıcak.
Açılır gonca-i ilhâmı leb-i hârrından
Berk urur şu'le-i endişesi enzârında-Tevfik Fikret

hârr, hârre: (حارّ) bk. harr.

Hârûn: (هارون) Ar. 1. Hz. Musa'nın büyük kardeşi. (Aron). 2. Meşhur Abbasî halifelerinden birinin ismi (Harunü'r-Reşîd). 3. Arapçada dost anlamına gelir.
Bir meâlî-i cihânîdir Haydar
Özge Hârûn bî-muâdildir-Muallim Naci

Hârût: (هاروت) Ar. Mârut isimli meleğin arkadaşı. Sihirle uğraştıkları için kıyamete kadar Babil'de bir kuyuya hapsedilmiştir. (Bakara/102). Divan şiirinde büyü ve sihir için zikredilir. Sevgilinin gözleri, yan bakışı ve saçları Hârut ve Mârut isimli meleğin ustası sayılır. "Çâh-ı Bâbil" de sevgilinin çene çukuru olarak değerlendirilir.
Zekanın çâhı ne sâhir-durur ey Zühre-cebîn
Ki suya iltür ü susuz getirir Hârût'u-Nizâmî

Sanırlar Yûsuf-ı üftâdedir çâh-ı zenahdânda
Değildir lîk hâlî fitneden Hârût olmuştur
Esrar Dede

Çeh-i Bâbil'de olan iki melek
Biri Hârût u birisi Mârût-Sünbülzade Vehbi

Hârût-ı fettân: Fitneci Hârût.
Sihir ta'lîm eylemekte gamze-i câdû-yı dost
Çâh-ı Bâbil'de eder Hârût-ı fettân ile bahs
Ahmet Paşa

Hârût-ı kilk: Kalemin büyücüsü olan Hârut.
Vasf-ı hatında mısrâ'-ı ber-ceste söylemek
Hârût-ı kilke âyet-i sihr ü beyân mıdır-Esrar Dede

* **Hârût-sitân:** Harut ili, büyücü ülkesi.
Safha bir lâhzada Hârût-sitân oldu yine
Turfa efsûn okudu bu kalem-i câdû-fen-Nedim

has: (خس) Far. Ot parçası, çerçöp. Hâr'la beraber kullanılır.
Mesken ey bülbül sana geh şâh-ı güldür geh kafes
Nice âşıkın ki âhından tutuşmaz hâr u has-Fuzûlî

Yakar bir berk-ı âlem-sûz tîğın ser-be-ser onu
Misâl-i hâr u has tutsa adüvv ger rû-yı gabrâyı
Nef'î

Müheyyâ idi sînede hâr u has
Kodu bir şerâre ol âteş nefes-Keçecizade İzzet Molla

has ü hâşâk: Çerçöp.
Ziyâ, efkâr-ı ittibâ' et râhat istersen
Has ü hâşâk zîrâ cûşiş-i enhâra tâbi'dir-Ziya Paşa

hasâd: (حصاد) Ar. 1. Ekin, çayır biçme. 2. Ekin biçme zamanı.
Kalemim vakt-i hasâd olsa ne_ola sünbüle çîn
Nazîm (Yahya...)

Hep ser-â-pâ-yı cihân mezra'a-i ibrettir
Cereyân etmededir ka:ide-i zer' ü hasâd-Nâbi

Yok remi hasâd etmeğe hâcet ki cilâlı
Sahrâ-yı vücûdu adem-ender-adem eyler
Yenişehirli Avni

Hasan: (حسن) Ar. Hz. Ali'nin büyük oğlu ve Peygamberimizin de torunudur. Lakabı "Müctebâ"dır. Beşinci İslâm halifesidir. Hz. Muaviye kendisinden sonra yerine Hz. Hasan'ı halife yapacağını ilan edince, bunu kıskanan oğlu Yezid, Şam'dan gönderdiği zehirle Hz. Hasan'ın karısını çeşitli vaatlerle kandırıp ona zehirlettirir. Vefatında 46 yaşındadır. Çocuklarına ve soyuna "Şerif" denir. Edebiyatta adı, Hz. Hüseyin'le birlikte geçer.

Getirip yâda Hasan'la Hüseyin kıssasını
Başla feryâda dilâ cümleden akdemdir bu
Şeref Hanım

Kaçmış bu gün baban, edecek i'tizâr yok
Zevcin Hasan, o şahs-ı halîü'l-izâr yok!
Abdülhak Hâmit

Mesmûmen etti zât-ı Hasan Adn'e intika:l
Mazlûmen oldu şâh-ı şehîdân bürîde-ser-Ziya Paşa

hasâret, hasâr: (خسارت) Ar. Zarar, ziyan.

Hep cehle çıktı ilm-i rüsûmun netîcesi
Ser-mâye-i hasâret imiş kâr saydığım
Halim Giray (Kırım Hanı ...)

Diğerler uğradıkça helâk u hasârete
Germi verirmiş onlar umûr-ı ticârete
Abdülhak Hâmit

hasâr-ı hüsn: Güzelliğin ziyan oluşu.

Duâ eder gibi titrer leb-i güneh-kârın
Hasâr-ı hüsnün içindir dumû'-ı nâ-çârın
Hüseyin Sîret

hasâset: (خساست) Ar. 1. Hasislik, cimrilik, pintilik. 2. Alçaklık, bayağılık.

Hayır umma eğer sadr-i cihân olsa da bi'l-farz
Her kim ki hasâset ola ırk u güherinde-Ziya Paşa

hasb: (حسب) Ar. Göre, nazaran, binaen, gereğince, cihetiyle.

* **hasbe'l-âde:** Gelenek olduğundan.

Bahs-i cârîsini hasbe'l-âde
Gûş edip coştu Suyolcuzâde-Sünbülzade Vehbi

* **hasbet-en-lillah:** Allah rızası için, ecrini Allah'tan beklemek suretiyle.

Hasbet-en-lillah olur zannetme şeyhin himmeti
Kasdî istihlâftır İblîs'i irşâd etse de-Namık Kemal

* **hasb-i hâl:** Görüşüp dertleşme (hâl gereği)

Ser-i ehl-i mecâz olan belâ-keş Kays'ın ahvâli
Hakîkatte nazar olunsa Yahyâ hasb-i hâlindir
Şeyhülislam Yahya

Güzel midir? Değil, fakat latîf infiâli var
Hazîn ibtisâmı var, gönülle hasb-i hâli var
Kemalzade Ekrem Bey

hasbî: (حسبى) Ar. Karşılıksız, parasız, bedava.

Ol mâh-pâreyi severiz aşk-ı pâkle
Hasbîcedir muhabbetimiz hep Hudâ bilir
Bağdatlı Ruhi

Gehî eyler Hudâ bir derde zıddıyle müdâvâyı
İki düzd-i muhâlif hâneye hasbî nigeh-bândır
Abdî (Akhisarlı Abdullah)

Kimi garbın yalınız fuhşuna hasbî simsar
Kimi, İran malı der, köhne alır, hurda satar
Mehmet Akif

haseb: (حسب) Ar. Sülaleden olan şeref, asalet.

Hakka minnet o şeh-i zü'l-hasebin
Ya'nî peygam-ber-i âlî nesebin-Hakanî

Vâlâ-neseb nîkû-haseb tavr-ı aceb ahlâkı hep
Her rûz u şeb sormaz sebeb sîm ü zeheb ihsân eder
Cinânî

hased: (حسد) Ar. Başkasının elinde olan nimet veya serveti çekememek.

Az belâ sanma efendi hasedi
Mahveder hâsidi kendi hasedi-Muallim Naci

Hased kalb, adû lûtf ile olmaz zâil
Sengde muzmer olan âteşe âb etmez eser-Lâ

* **hâsid:** Haset eden, kıskanan, kıskanç. **c. hussâd.**

Dâmen-i ikbâlime gerd-i taarruz yetmeyip
Çeşm-i hâsid çehre-i cem'iyyetimden dûr idi-Fuzûlî

Ağniyâsı var ise ka:sıd olur
Fukarâsı dahi pek hâsid olur-Sünbülzade Vehbi

Eyle taavvüz Ehad ü Vâhid'e
Râh-ı sefer seddola tâ hâside-Nahîfî

hâsid-i bed-hâh: Kötülük isteyen kıskanç.
Lûtf ile hâsid-i bed-hâha nedâmet gelmez
Telh olan mîveye şekkerle halâvet gelmez-Nâbi

** **hussâd:** Hâsid'ler, haset edenler.
Bir söz yaparlar ettiğimiz zevk-ı vuslatı
Allah saklasın bunu hussâd işitmesin-Nâbi

Ta'n-ı hussâd ile dem-beste vü lâl oldum âh
Ebkem olsun beni hâmûş eden a'dâ-yı sühan
Sünbülzade Vehbi
Tıynetlerindedir sokan ef'î-i mel'anet
Hussâdı bî-günâh sayıp kîne bilmedik-Yahya Kemal

Ben ol âteş-dem-i nazmım ki olur hussâdın
Hırmen-i nâtıkası berk-ı hayâlimle harîk
Nazîm (Yahya...)

hussâd-ı asr: Asrın hasetçileri.
Hussâd-ı asrın etme nazar güft ü gûsuna
Şîr iltifât eder mi kilâbın gulüvvüne
Nahîfî (Süleyman ...

* **hasûd:** Haset eden, kıskanç, çekemeyen, hasetçi.
Mesned-ârâ-yı beyânımladır ma'nâyı
Eyledim hande-zebân rûy-ı hasûda ta'lîk
Nazîm (Yahya ...)
Tarîk-ı halvete ta'nın komaz cihânda hasûd
Adâvetin komaz İslâm'a nitekim kefere-Behiştî

Âteş-i şirke düşüp olma mu'azzeb ey hasûd
Hakk'ı birle Hak'dan artık yok-durur hergiz vücûd
Gaybî

hasene: (حسنه) bk. hüsn.
hâsıl: (حاصل) bk. husûl.
hâsid: (حاسد) bk. hased.
hasîf: (حصيف) Ar. Hasâfetli, aklı başında, olgun kimse.

* **hasîf-âne:** Olgun adama yakışacak surette.
Kuvve-i akl-ı hasîf-ânesini Eflâtun
İşitip fart-ı hasedten küpe binse şâyân-Şinasi

hasîm: (حصيم) bk. hasm.
hâsir: (حاسر) bk. hasret.
hasîr: (حصير) Ar. Sazlardan örme döşeme.
Değildir kâr ü bâr-ı câh mâni' kurb-ı Yezdân'a
Hasîrı âlet-i kurb etme zâhid bu riyâdan geç-Nâbi

Yahyâ dolaşır cism-i nizârıyla cihânı
Bir köhne hasîre dil-i dîvâne sarılmış
Şeyhülislam Yahya
Ahsentü ol gedâ-yı tahammül-be-dûşe kim
Yansa cihân içinde hasîri bulunmaya-Nâilî

hâsiyyet: (خاصيّت) Ar. Kuvvet, tesir (bir şeye mahsus olan); özellik.
Bu hâsiyyetle sen zahm-ı derûne merhem olmazsın
Sâbit
Mey-gûn lebi hâsiyyetini dil-bere sordum
Bu sâfî cevâbı dedi kim derde şifâdır
Hamdullah Hamdi

hâsiyyet-i âteş: Ateşin tesiri.
Kalır nâ-puhte zâhid düşse bin yıl âteş-i ışka
Zuhûr eyler mi hîç hâsiyyet-i âteş semenderden
Nedim

hâsiyyet-i germ ü serd: Soğuk ve sıcağın tesiri.
Mâhiyyet-i hüsn ü aşka ârif
Hâsiyyet-i germ ü serde vâkıf-Şeyh Galip

hâsiyyet-i hıfz-ı sirâyet: Bulaşmayı koruma özelliği.
Etse ger hâsiyyet-i hıfz-ı sirâyet âleme
Tarh olurdu safha-i âb üzre nakş-ı âzeri-Nef'î

hâsiyyet-i ışk: Aşkın tesiri.
Hâsiyyet-i ışkı bilemez kimse kemâhî
Mâhiyyet-i mâyı bilemez niteki mâhî
Hamdullah Hamdi

hâsiyyet-i kat'-ı hayât: Hayattan ümidini kesme tesiri.
Bes ki hicrânındadır hâsiyyet-i kat'-ı hayât
Ol hayât ehline hayrânım ki hicrânındadır-Fuzûlî

hâsiyyet-i muâlece: İlaç yapma özelliği.
Nâbî cihânda terk-i devâdır devâ-yı derd
Hâsiyyet-i muâlece merhemde kalmamış-Nâbi

hâsiyyet-i vücûd: Vücudun özelliği.
Mahv ol ki zâhir olsun hâsiyyet-i vücûdun
Vermez neşât-ı hâtır sahbâ-yı nâ-keşîde-Nâbi
haslet: (خصلت) Ar. İnsanın yaratılışındaki iyi veya fena huyu, mizacı, tabiatı. **c. hısâl, hasâil.**
Dedi bir âdem bana her ehremen bezmindedir
Ol perî-sîmâ melek-hasletle çoktur sohbetim-Enverî

Yâ Rab bu ne vahşiy-âne haslet
Ayâ bu mu bizdeki adâlet-Abdülhak Hâmit

Bulurlar tesliyet senden garîbân-ı şeb-i hasret
Bu haslet sıdkına yetmez mi her günde nişân ey subh
Ziya Paşa

haslet-i cemîle: Güzel huy.
Kim vardı Arab'da bir kabîle
Müstecmi'-i haslet-i cemîle-Şeyh Galip

haslet-i nîgû-yı edeb: Edebin güzel huyu.
Etse sencîde kimi haslet-i nîgû-yı edeb
Ref' eder hâkten elbette terâzû-yı edeb-Nâbi

** **hısâl:** Haslet'ler, huylar, tabiatlar, ahlaklar.
Ser-firâz u nîk- emr ü nîk-rây u nîk-hûy
Server-i pâkîze-etvâr u pesendîde-hısâl-Fuzûlî

İmâm-ı saff-ı efâdıl emîr-i hayl-i kirâm
Emîn-i dîn ü düvel hâce-i huceste-hısâl-Bâki

Ekmelü'l-hulk idi o hûb-ı hısâl
Zü'l-celâl etmiş idi feyz-i cemâl-Hakanî

Her zemân ben senin hısâlinden
Senin esrâr-ı nâz-ı hâlinden
Bir lisân-ı hevesle bahsederim-Cenap Şahabeddin

hisâl-i şenî': Alçak huylar.
Safâyile ere mi anda tîre-dil sûfî
Meğer mübeddel ede eylüğe hisâl-i şenî'
Avnî (Fatih Sultan Mehmet) (anda: orada)

** **hasâil:** Haslet'ler, güzel huylar.
Görünce hakkı kabûl ahsen-i hasâildir
Kabîh hulk olamaz âdemin inâdı kadar
Âsaf (Nâfia Nâzırı Mahmut Celâleleddin Paşa)

hasm, hasım: (خصم) Ar. 1. Düşman, yağı. 2. Karşı taraf. **c. husûm.**
Dostu ger zehr-i mâr içse olur Âb-ı Hayât
Hasmı su içse döner elbette zehr-i mâre su-Fuzûlî

Ağyâr elemin çekme gönül nâfile gamdır
Hasmın sitemin anlamamak hasma sitemdir-Nef'î

Ol dem ki kasd-ı cenk eder sahrâları gül-reng eder
Dünyâyı hasma teng eder olursa Sâm u Güstehem
Nef'î

İstika:met şerr-i a'dâdan seni eyler masûn
Hak eder ashâb-ı sıdkın hasmını elbet zebûn
Ziya Paşa

hasm-ı bed-hâh: Kötülük isteyen düşman.
Hasm-ı bed-hâhın olsun bu cihânda dâim
Kârı eyvâh ne_idem hâsılı zahm-ı şemşîr
Üsküdarlı Hakkı Bey

hasm-ı bed-kîş: Dinsiz düşman.
Hasm-ı bed-kîşi oyunda ruh-be-ruh şeh-mât eder
Cengde at oynatır ferzâna bir er yok mudur?
Hâfız Paşa

hasm-ı berg-verd: Yaprak gülü düşmanı.
Sabâyı sît-i ruhsârınla kim âlem-neverd ettin
Hazân-veş bülbülân-ı aşkı hasm-ı berg-i verd ettin
Nâbi

hasm-ı bî-ser ü pâ: Sefil düşmanın ayak altı.
İsmet harem-serâsına hürmet revâ iken
Pâ-mâl-i hasm-ı bî-ser ü pâ kıldın ey felek-Fuzûlî

hasm-ı cebân: Korkak düşman.
Benim ol saff-der-i ma'nî ki berk-ı tîğ-ı nazmımdan
Sehâb-ı tab'ım âteş yağdırır hasm-ı cebân üzre
Ziya Paşa

hasm-ı dâim: Devamlı düşman.
Lâkin tesâdüf... Âh o kavîler münâdimi
Âcizlerin, zavallıların hasm-ı dâimi-Tevfik Fikret

hasm-ı dîn-i Ahmed: Hz. Muhammed (s.a.s.) dininin düşmanı.
Nice Mansûr olmaz ol şâh-ı müeyyed kim çeke
Hasm-ı dîn-i Ahmed'e şemşîr-i âteş-tâb-ı kîn
Üsküdarlı Hakkı Bey

hasm-ı dîrîne: Eski düşman.
Duymasın zevk-ı ferâğ dil-i nâ-kâmı felek
Hasm-ı dîrînemizi vâkıf-ı râz etmeyelim-Cevrî

hasm-ı dûn: Alçak düşman.
Rûbeh-i pür-hîle-veş kaçtı muka:bil olmadan
Hasm-ı dûna çün hücûm-ı şîr-i garrân eyledi
Şeyhülislam Yahya

hasm-ı ekber: En büyük düşman.
Sense o gürûh ile berâber
Ancak bana karşı hasm-ı ekber-Abdülhak Hâmit

hasm-ı hâne-gî: Evdeki düşman.
Derûn-ı sînede dil adlı bir düşmen karâr etmiş
O hasm-ı hâne-gîden bir dakîka dâdımız yoktur
Hâmî (Hâmî-i Âmidi)

hasm-ı kavî: Güçlü düşman.
Savlet etmişti Çanakkale'ye bahr ü berden
Ehl-i İslâm'ın iki hasm-ı kavîsi birden
Sultan V. Mehmet Reşat

hasm-ı sitem-mâye: Zulüm sahibi hasım.
Zemân-ı devletinde sürdüğüm zevk u safânın hep
Alıp benden hisâbın bir bir ol hasm-ı sitem-mâye
Nedim

hasm-ı şer' ü dîn: Din ve şeriat düşmanı.
Mahv eder bir darbe-i muştuyla bir demde kazâ
Hasm-ı şer' ü dînin fulâddan olısar seri
Üsküdarlı Hakkı Bey (olısar: olacak.)

hasm-ı tüvânâ: Güçlü düşman.
Husûsâ zümre-i ashâb-ı isti'dâd ü idrâke
Ki çarh ol fırkaya devr edeli hasm-ı tüvânâdır
Nef'î

* **hasm-âne:** Düşmancasına.
Ya ol kişi kim tîr-i ciğer-dûz-ı kazâya
Hasm-âne çekip tîğ-ı zebânın siper eyler-Nef'î

* **hasm-efgen:** Düşmanı düşüren (Haydar (Hz. Ali r.a.)
Server-i dîn-i pâdişâh-ı nâm-dâr
Haydar-ı hasm-efgen ü Düldül-süvâr
Nazîm (Yahya...)

** **husûm:** Hasm'lar, düşmanlar.
Ola kasdı meğer ıslâh-ı husûm
Ol zemân belki değildir mezmûm-Nâbi

* **hasîm:** Düşman 2. Muhalif, karşı taraf. **c. husemâ.**

** **husemâ:** Hasîm'ler, düşmanlar, karşı taraflar.
Lisân-ı emrine tâbi' teânuk-ı husemâ
Nigâh-ı hükmüne nâzır tevâfuk-ı azdâd-Nâbi

hasr: (حصر) Ar. 1. Sıkıştırma, dar bir yerin içine alma. 2. Etrafını çevirme. 3. Vakfetme, tahsis etme. 4. Zaman ayırma. 5. Konuşurken veya okurken tutulma. 6. Mahsus kılma.
Esrâr'a gamze-i sühan-efzâsı dûş olup
Hamûş-ı tahayyüre hasr oldu sohbetim-Esrar Dede

Zemîni kendine hasr etmek isteyip çalışır
Şu var ki başka emellerde ansızın karışır
Mehmet Akif

Terk eyleye kibr ile inâdı
Hasr etmeye nefse i'timâdı-Ziya Paşa

hasr-ı merâm: Niyetini ortaya koyma.
İncinmemek istersen eğer mülk-i fenâda
Bir kimseyi incitmemeye hasr-ı merâm et-Ziya Paşa

hasret: (حسرت) Ar. Ele geçirilemeyen veya elden kaçırılan nimete üzülüp çekilen iç sıkıntısı, keder, özleyiş, eseflenme.
Kimseler garîb olmasın hasret oduna yanmasın
Hocam kimseler olmasın şöyle garîb bencileyin
Yunus Emre

Bir gûne zevk-yâb-ı gam-ı fürkat olmuşuz
Kim yâre hasretiz demeğe hasret olmuşuz-Nâbi

Sînemde aşkını tutalım etmişim nihân
Ammâ ki kanda saklayalım âh hasreti
Nedim (kanda: nerede)

hasret-i al-ruh: Kırmızı yanağa hasret.
Hasret-i al-ruhunla mütegayyir oldum
Rûy-ı ümmîdimize reng-i safâ gelmez mi
Esrar Dede

hasret-i bâlâ-yı habîb: Sevgilinin boyuna duyulan hasret.
Ne belâ oldu bana hasret-i bâlâ-yı habîb
Ne garîb etti beni kûy-ı nigâr ayrılığı
Hamdullah Hamdi

hasret-i cânân: Sevgiliye hasret.
Hasret-i cânân ile devrâna kıldım el-vedâ'
Âzim-i sûy-ı fenâyım câna kıldım el-vedâ'
Namık Kemal

hasret-i Cennet: Cennet hasreti.
Bir dil ki ola nâil-i dîdâr-ı hakîkat
Ferdâ elemi, hasret-i Cennet mi çeker hîç
Âgâh Osman Paşa (Trabzonlu...)

hasret-i dîdâr: Sevgili hasreti.
Hasret-i dîdâr içindir Âdile feryâdı hep
Nâr-ı aşkıla yakıp şem'-i derûnu dağladım
Âdile Sultan

hasret-i dîdâr-ı yâr: Yârin yüzüne hasret.
Gerçi yok tâkat Neşâtî seyr-i dîdâr etmeğe
Kûşe-gîr-i hasret-i dîdâr-ı yâr olmak da güç-Neşati

hasret-i dil-ber: Sevgilinin hasreti.
Hasret-i dil-ber ile gönlüm o bustân gibidir
Kim tarâvet komadı anda bahâr ayrılığı
Hamdullah Hamdi (anda: orada.)

hasret-i gurbet: Gurbet özlemi.
Melâl-i hasret-i gurbetle ufk-ı şâma bakan
Bu gözlerinle, bu hüznünle sen ne dil-bersin
Ahmet Hâşim

hasret-i hâb-ı humâr: İçkiden sonraki uyku hasreti.
Olurdu hasret-i hâb-ı humârı nahvet-i nâz
Bütân-ı âlem-i hüsnün nigâh-ı tannâzı-Nâilî

hasret-i hâl: Yanaktaki bene hasret.
Dem mi var kim zahm-ı gül derdinle hûnîn olmaya
Hasret-i hâlinle dâg-ı lâle müşgîn olmaya-Nedim

hasret-i hatt: Yanakta çıkan ayva tüyüne özlem.
Hasret-i hattinle mihrin benzini zerd eyledin
Reşkile mâhın kara bağrını pür-derd eyledin
Behiştî

hasret-i la'l: Dudak hasreti.
Teb-i hicrânın ile cismimi bîmâr ettin
Hasret-i la'lin ile çeşmimi hûn-bâr ettin-Râmî

hasret-i mey: Şarap hasreti.
Kâse-i dil hasret-i meyden ko olsun münkesir
Nuri kesri iste mazmûm olasın cânâne sen-Nuri

hasret-i pehlû: Vücudun iki yanından birine hasret.
Nice şemşîr o bir dil-ber-i uryândır kim
Oldu hamyâze-keş hasret-i pehlûsu niyâm-Cevrî

hasret-i peykân: Kirpik hasreti.
Sînelerde nigeh-i hasret-i peykânın için
Oldu ser-tâ-be-kadem dîde-i giryân diller-Nâilî

hasret-i rûy: Yüze hasret.
Sîne-i aşk ne mümkün dâg-ber-dâg olmamak
Dûd-ı âh-ı hasret-i rûyunla ahger-sûzdur-Nâilî

hasret-i tûtî: Papağan hasreti.
Serverâ servi boyun hem-ser-i Tûbî mi değil
Ka:met-i mu'tedilin hasret-i tûtî mi değil-Şeyhi

hasret-i vuslat: Kavuşma hasreti.
Nice ber-aks olacak halbuki âtîde bu hâl
Hasret-i vuslatınızla güç olur şedd-i rihâl
Abdülhak Hâmit

hasret-i zülf: Saçın özlemi.
Boyanıp hasret-i zülfünle duhâna şeb ü rûz
Verziş-i âh ederiz dûd-ı muanber diyerek-Nâilî

* **hasret-âbâd:** Hasret dolu.
Cihân-ı hasret-âbâda yetiştim ışka sataştım
Demen ey dostlar gurbette bîmâr olmasın kimse
Necati Bey

* **hasret-figen:** Hasret gideren.
Olunca yâdıma hasret-figen fezâ-yı vatan
Semâ-yı Şarkı suâl eylerim bulutlardan
Süleyman Nazif

* **hasret-keş:** Hasret çeken, özlemiş.
Dil bu hâl ile hasret-keştir
Gece gündüz tutuşur âteştir-Enderunlu Fazıl

* **hasret-zede:** Hasrete uğramış.
Vîrâne gönül mülkünü Ferhâd ile gezdik
Hasret-zede bulbul gibi feryâd ile gezdik-Seferî

* **hâsir:** Hasret çeken, istediğine kavuşamayan.
Yabancı ellere geçmiş, birer birer, hepsi
Kalan şu kubbede, hâsir bir ümmetin ye'si
Mehmet Akif

hâss: (خاص) Ar. 1. Mahsus, özel. 2. Karışık olmayan, saf. 3. Saygın olanlar. **c. havâss**

* **hâss u âm:** Herkes.

Der-geh-i devlet-penâhı mülteca-yı hâss u âm
Hâk-i pâk-i âsitânı bûse-cây-ı ins ü cânn-Nef'î

* **hâssü'l-hâss:** En has, en güzel.

Sensiz iki cihân benim zindân görünür gözüme
Senin ışkınla bilişen gerek hâssü'l-hâsstan ola
Yunus Emre

** **havâss:** 1. Hâss'lar. 2. Bazı hastalıklara karşı okunan dualar.

Öpmemiş kimdir onun dâmen-i âlî-câhın
İşte efvâh-ı havâss işte şifâh-ı a'lâm-Nâbi

Sevâdında fürûğ-ı nûr-ı vahdet
Hurûfunda havâss-ı İsm-i A'zam-Nef'î

havâss-ı hâk-i pây: Ayak toprağının hususiyeti.

Havâss-ı hâk-i pâyin şerhini tahkîk eden merdüm
Gubâr ile beyâz dîde-i hûn-bâra yazmışlar-Fuzûlî

* **hâsıyyet:** Bir şeye mahsus olan hâl ve kuvvet; özellik.

Her zemân ü her mekânın başkadır hâsiyyeti
Ukde-i hâtır açılmaz varmayınca gül-şene-Nâbi

Yok o hâsiyyet dem-i nutk-ı Mesîhâ'da bile
Ki var ol rûh-ı revânın leb-i hâmûşunda
Manastırlı Nâilî

* **hasîsa:** Kendinde olup başkasında bulunmayan özellik, keyfiyet. **c. hasâis.**

hasîsa-i irfân: Bilme özelliği.

Biraz hasîsa-i irfân ile olan mecbûl
Nasıl e-d-dâî-i terâkibi görmesin makbûl
Kemalzade Ekrem Bey

** **hasâis:** Kötü, fena huylar.

Mükevvenât ibâret ise ne_ola Zât'ından
Hasâisidir onun cevher-i anâsır-ı çâr-Ziya Paşa

Hassan: (حسّن) Ar. Hassan b. Sâbit: (Doğ. M.562) Hz. Peygamberi düşmanlarına karşı şiirleri ile onu öven ve bu suretle Müslümanlar arasında büyük şöhret kazanmış bir Arap şairi. Şiirleri divanda toplanmıştır.

Iztırârî eder eş'ârıma şimdi tahsîn
Söze geldikçe kabûl eylemeyen Hassan'ı-Nef'î

Eşiğin Kâ'be-i hâcât-ı âlem
Hayâlî Kâ'be'de Hassan'a benzer-Hayali Bey

Hassan-ı Rûm: Anadolu Hassan'ı.

Tab'ımı feyz-i nuûtun eyledi Hassan-ı Rûm
Hamdülillah şâirân-ı dehrin oldum eş'ârı
Nazîm (Yahya...)

haste, hasta: (خسته) Far. Hasta, rahatsız, sıhhati bozuk olan, keyifsiz, marîz. **c. haste-gân.**

Saldın ben hasteyi bu hâle
Derde beni eyledin havâle-Fuzûlî

Bilmedik zevk-ı visâlin çekmeyince firkatin
Hem yine şöyle haste görünür ki cân verir-Fıtnat

Artırdı cünûnun heves-i zülf-i siyeh-târ
Bir hastesin ey dil ki şeb-i târda kaldın-Nâilî

hasta-i hicr: Ayrılık hastası.

Ey tabîb-i hâzık-ı nabz-âşnâ-yı derd-i dil
Hasta-i hicrim bana bir çâre Allah aşkına
Ishak Efendi

hasta-i hicrân: Ayrılık hastası.

Gördü çün derd-i dil-i zârımı rahmetti tabîb
Dedi ey hasta-i hicrân sana dermân ağlar
İlhâmî, Selimî (Sultan III. Selim)

hasta-i hummâ: Humma hastası.

Yedirir hasta-i hummâye asel
Derd-i çeşme akıtır âb-ı basal-Nâbi

hasta-i nâtıka: Konuşma hastası.

Hasta-i nâtıkaya ruh-fezâdır hâmen
Zât-i Îsâ gibi i'câz-nümâdır hâmen
Koca Râgıp Paşa

hasta-i teb-zede-i kahr: Öfke sıtmasına tutulmuş hasta.

Hasta-i teb-zede-i kahr geh dermân bulamaz
Olsa da Îsî gibi bi'l-cümle etıbbâ'-i huzzâk
Yenişehirli Avni

haste-i aşk: Aşk hastası.

Kıl tecellî olam aşkın ile cânâ şeydâ
Haste-i aşka yine şâhım edersin tîmâr-Âdile Sultan

haste-i cân: Can hastası.

Haste-i cân bir leb-i hicrâna cânân neylesin
Müstaidd-i merg olan bîmâra Lokmân neylesin
Yenişehirli Avni

haste-i derd: Dert hastası.
Haste-i derd ü gama âb u hevâsı sâz-kâr
Mübtelâ-yı kahr-ı dehre der-gehi kehfü'l-emân
Nef'î

haste-i derd-i firâk: Ayrılık derdinin hastası.
Cân acısını haste-i derd-i firâk olup
Dildâde-i nigâr-ı sitem-kâr olan bilir-Bâki

haste-i gam-ı aşk: Aşk gamının hastası.
Dil-i zaîfe bir âfet güzel beğendiremem
O haste-i gam-ı aşka ecel beğendiremem-Şeyh Galip

haste-i gam: Gam hastası.
Gehî zîr-i serde desti geh ayağı koltuğunda
Düşe kalka haste-i gam der-i lutf-ı yâre düştü
Şeyh Galip

haste-i ışk: Aşk hastası.
Ten-i bî-câna müjen hançeri kim câna geçer
Haste-i ışka ecel şerbeti dermâna geçer
Avnî (Fatih Sultan Mehmet)

haste-i mecrûh: Yaralı hasta.
Ne dil-i haste-i mecrûhuma merhem bulunur
Ne zemân-ı gussaları def'ine hem-dem bulunur
Rahmî

haste-i zâr u zebûn: Âciz ve inleyen hasta.
Haste-i zâr u zebûnem bana dermân eyle
Nahle-i ka:metinin mîvesin özler cânım-Behiştî

** **haste-gân:** Hastalar.

haste-gân-ı la'l: Dudak hastaları.
Haste-gân-ı la'line mey şerbet-i cân-bahş ise
Taabı bî-mârân-ı hâhe hâb-ı afyondur düşen-Nâbi

haste-gân-ı mihnet: Sıkıntı hastaları.
Perestiş-kârlık teklîfi uşşâka güzel ammâ
Hele o haste-gân-ı mihnetin tâb ü tüvânın bul-Nâbi

* **haste-dil:** Gönlü hasta, hasta gönüllü. **c. haste-dilân.**
Fuzûlî haste-dil tâ ravza-i kûyunda sâkindir
Temennâ-yı behişt ü meyl-i gül-zâr-ı İrem kılmaz
Fuzûlî

O haste-dil ki ölür hadd ü hâl derdiyle
Gerek ki onun ola tâbûtu âbnûs ile âc
Hamdullah Hamdi

** **haste-dilân:** Hasta gönüller.
Merhamet merhamet ey dâd-res-i haste-dilân
Beni dûçâr-ı kuyûd eyledi nefs-i allâk-Aynî

hâst-gâr: (خواستكار) Far. İsteyen, isteyici.

hast-gâr-ı câm-ı visâl: Kavuşma kadehini isteyen.
Ne dilde tâb-ı sadâ-yı humâr-ı hasret var
Ne hâst-gârî-i câm-ı visâle cür'et var-Tâlip

hâst-gâr-ı leb: Dudak isteyen.
Eylerse hâst-gâr-i lebin secde-i niyâz
Etmek gerek çekîde-i yâkûttan vuzû'-Nâbi

* **hâst-gâr-âne:** İsteyene yakışacak şekilde.
Hâst-gâr-âne mübârek olsun ancak Âsımâ
İstemem ben devlet-i dünyâyı zâildir diye-Âsım

hasûd: (حصود) bk. hased.

hâşâ: (حاشا) Ar. Asla, katiyen, hiçbir vakit.
Tahsîl-i ıztırâb dahi bir nasîbtir
Hâşâ ki fevt-i matlab ede bî-şekîbler-Nâbi

Bir dilde ki aşkın odu ola peydâ
Hâşâ ki sevâ yanmaya hâşâk-âsâ-Şeyhülislam Yahya

Uçup duran o havârık bir ihtiyâc-ı şedîd
Piyâde harcı mı, hâşâ, bu imtidâd-ı medîd
Mehmet Akif

hâşâk: (خاشاك) Far. Çerçöp, yonga.
Dil cûş-ı aşkta ten sad-çâk bî-haber
Deryâ temevvüc etmede hâşâk bî-haber
Bağdatlı Ruhi

Nedir her gün ölüm bundan geçer görmez bu gam-nâki
Nedir tûfân gelip sürmez bu vâdîden bu hâşâki
Abdülhak Hâmit

Ziyâ, efkâr-ı ittibâ' et râhat istersen
Has ü hâşâk zîrâ cûşiş-i enhâra tâbi'dir-Ziya Paşa

hâşâk-ı hakîr: Zavallı çer çöp.
Değse hâşâk-i hakîre nazar-ı terbiyeti
Ka:be Kavseyn'e olur kadr ü meziyyetle hadeng
Ziya Paşa

hâşâk-i taalluk: Başka bir şeye bağlanma (dünya ilgisi) çerçöpü.
Seylâb-ı sirişk ile hoşem ışk yolunda
Hâşâk-i taalluk koparır reh-güzerimden-Fuzûlî

hâşâk-ı zaîf: Kuru çalı çırpı.
Mecnûn dedi ey büt-i perî-veş
Hâşâk-i zaîfe urma âteş-Fuzûlî

* **hâşâk-âsâ:** Çerçöp gibi.
Bir dilde ki aşkın odu ola peydâ
Hâşâ ki sevâ yanmaya hâşâk-âsâ-Şeyhülislam Yahya

has **ü hâşâk:** Çerçöp.
Ziyâ, efkâr-ı ittibâʿ et râhat istersen
Has ü hâşâk zîrâ cûşiş-i enhâra tâbiʿdir-Ziya Paşa

haşel: (حشل) Ar. Bayağı, âdi; rezil olma; bayağılık.
Söylesem binde birin âleme bir renge girer
Vech-i pâkîze-i takvâ ile evzâʿ-ı haşel-Kâzım Paşa

hâşe lillâh: (حاش لله) Ar. Allah göstermesin; asla, katiyen.
Hâşelillâh kim kanâat gencinin sükkânına
Matrah-ı mekr ola der-gâh-ı inâyet-i dest-gâh
Fuzûlî

Hâşelillâh nedir ol kavl-i sahîf
Diyeler sâkıt olurmuş te'lîf-Sünbülzade Vehbi

haşem: (حشم) Ar. 1. Maiyet, bir kimsenin yanında bulunanlar. 2. Aile. 3. Hademe, hizmet edenler.
O yegâne sipeh-endâz-ı zafer-i yâver kim
Cünd ü ervâh u melâiktir ona hayl ü haşem-Nefʿî

Gerçi geldi nice sâhib-i haşem ü feth ü zafer
Kimseler olmadı bu feth-i mübîne mazhar
Ziya Paşa

haşere: (حشره) Ar. Arı, karınca, örümcek gibi küçük hayvanlar. **c. haşerât.**
Yâ Rab bu ne şûriş-i kıyâmet
Hengâme-i haşere mi alâmet-Abdülhak Hâmit

** **haşerât:** Küçük hayvanlar.
Şimdi kumlarda bir yağın haşerât
Nice bin engerek, çıyan, akreb-Tevfik Fikret

Uğramaz doğru adam semtine, lâkin, heyhât
Gece gündüz seni ıdlâle müvekkel haşerât
Mehmet Akif

haşhâş: (خشخاش) Ar. Afyon çıkarılan bitki.
Sipihr-i pür-kevâkibten değil derde devâ mümkün
Hayâl etme vere tiryâk-i zehr-i gam haşhaşı
Fuzûlî

Ayn-ı uşşâka cihân hâne-i evbâş gelir
Encüm-i çarh-ı felek dâne-i haşhâş gelir
Yahya Bey (Taşlıcalı...)

hâşiʿ: (خاشع) Ar. Alçak gönüllülük gösteren.
* **hâşiʿ-âne:** Alçak gönüllüce.
Ol hükmüne hâşiʿ-âne münka:d
Etsin seni inkıyâdın âzâd-Tokadîzade Şekip Bey

hâşiye: (حاشيه) Ar. Ek, ilave. **c. havâşî.**
Zülf ü ruhun müellif-i hikmet-nüvîs-i sunʿ
Gösterdi devr-i hâşiyesinde teselsülün-Lâ

** **havâşî:** Hâşiye'ler, ekler, ilaveler.
Şekli zülfeynin havâşîsinde zîbâ hattının
Kayd-ı şâhtır ki hatın onsuz hatâlar gösterir
Ahmet Paşa

haşmet: (حشمت) Ar. Tantana, azamet, büyüklük, heybet.
Sipeh-i haşmetine avn-i Hudâ yâver olup
O şehin ettiği dem azm-i çemen-zâr gazâ
Nazîm (Yahya...)

Simât-ı haşmetinde âsmân meşgûl-i hurd ü mürd
Erem gül-şen-serây-i devletinde düzd-i berg ü sâz
Nedim

Hıtta-i haşmete sultân-ı gazâ câh u celâl
Âlem-i kudrete şâhen-şeh-i takdîr-i abîd-Lâ

haşr: (حشر) Ar. 1. Toplama, cem etme. 2. Ölüleri diriltip mahşere çıkarma, kıyamet. 3. Kur'an'ın 59. sûresi.
Hande-i tıflâna bak girye-i pîrâna bak
Cilve-i seyrâna bak ka:bil-i haşr oldu îd
Esrar Dede

Umarım haşr eder ol Rabb-i ganî
Onu dünyâda görenlerle beni-Hakanî

Haşre dek yâ Rab maka:m-ı şerʿa zîb-i efgen et
Bu duâdan gayrisi vird-i zebân olmaz bana
Ziya Paşa

Bir gün girip kanıma beni deli edersen
Vebâlimi haşre dek çeker misin söyle sen
Şeref Yılmaz

haşr-i ezhâr: Çiçeklerin toplanması.
Pür zemzeme bir bahâr-ı vuslat
Eylerdi önümde haşr-ı ezhâr-Tevfik Fikret

haşr-i ihyâ: Dirilme zamanı.
Gözün aç gör nice ihyâ oldu emvât-ı zemîn
Haşr-ı ihyâda o münkir ettiği inkâra bak
Adlî (Sultan II. Bayezid)

haşr-ı niyâz: Niyaz toplantısı.
Bende-i pîr-i aşk Esrâr-ı garîb-i bî-nevâ
Haşr-ı niyâza dek gider bu dil-i mübtelâyile
Esrar Dede

* **haşr-engîz:** Kıyameti karıştıran.
Değse ger dâmen-i temkînine berg-i nâ-çîz
Tünd-bâd-ı haşr-engîze olur sedd-i sedîd
Yenişehirli Avni

* **haşr-nişân:** Toplanma yerinin işareti.
Yine ol Hâlık-ı zemîn ü zemân
Kıldı bâğ-ı cihânı haşr-nişân-Vücudî

* **haşre dek:** Kıyamete kadar.
Haşre-dek gönlüm harâbın kimse ma'mûr edemez
Çünkü zülfün anda mi'mâr ola çeşmin mu'temed
Lamiî Çelebi (anda: orada.)

haşv: (حشو) Ar. 1. Minder ve yastık gibi şeylerin içine doldurulan nesneler. 2. ed. Lüzumsuz ve faydasız söz veya yazılar.
Har diyemem belki sitemdir hara
Fazla-i haşv-i şikem-i rûzgâr-Nef'î

Yazdı nice dil-nişîn kasâid
Kim yoktur içinde haşv u zâid-Ziya Paşa

haşv-i şikem-i rahne-i dîvâr ü der: Kapı ve duvar yarığının boşluğunu doldurma.
Söz müdür o kim nüshasını nükte-şinâsân
Haşv-i şikem-i rahne-i dîvâr ü der eyler-Nef'î

haşyet: (خشيت) Ar. Saygı ile karışık korku, ululuğa karşı korku, çekinme. Kulların Allah'tan, çocukların ebeveynlerinden korkması gibi.
Ol şeh-i sâhib-kıransın sen ki rûz-ı heybetin
Nice yüz bin kahramâna verdi havf u haşyeti
Enderunlu Vâsıf

Sopam artık bana hem göz, hem ayak, hem eldi
Ne yalan söyleyeyim kalbime haşyet geldi
Mehmet Akif

* **haşyetu'llah:** Allah korkusu.
Eylerdi teheccüd şebân-gâh
Kalbinde dururdu haşyetu'llah-Hakanî

Hatâ, Hıtâ: (خطا) Ar. Kuzey Çin ülkesine verilen isim.
Aynın hatâsız ey büt-i Çîn döktü kanımı
Türk-i Hatâ'dır aslına varır hatâsı yok-Nesimi

Sâye-i zülfü düştüğü yerleri Nâilî gören
Fark edemez diyâr-ı Çin memleket-i Hıtâ mıdır
Nâilî

hatâ': (خطا) Ar. 1. Yanlış, yanlışlık. 2. Kabahat, yanılma.
Günâhı bilmedim eylersem ne_ola şefkat recâsından
Benim devletli sultânım hatâ benden, atâ senden
Ulvî

Çoğalsa zerre erişmez ziyâ-yı şemse zevâl
Hatâ ne olsa ruhunla gubâr-ı hat peydâ-Behiştî

Hatâ tîre teşbîh müjgânını
Alır koymadan âdemin cânını
Keçecizade İzzet Molla

Senden atâ bizden hatâ böyle kuruldu ibtidâ
Afv et bizim hatâmızı Âdem Safiyyullah için
Ümmi Sinan

hatâ-yı ehl-i kesret: Tek Tanrıya inanmayanların hatası.
Hatâ-yı ehl-i kesret ol kadardır bahs-i vahdetde
Rakam kâfî değildir cümlesin ta'dâd lâzımsa
Namık Kemal

* **hatâ-der-hatâ:** Hata üstüne hata.
Eden nigâh-ı beka bu nümûd-ı bî-bûda
Girîve-gerd-i hatâ-der-hatâ değil de nedir-Nâbi

* **hatâ-pûş:** Olan kusurları örten, görmemezlikten gelen.
Ağla Muhibbî ağla andıkça her günâhın
Ola ki ol hatâ-pûş ede sana inâyet
Muhibbî, Meftunî (Kanunî Sultan Süleyman)

* **hatâ savâb:** Yanlış, doğru; hak, batıl.
Göstermek için hatâ savâbı
Her şîveden ettim intihâbı-Ziya Paşa

hatab: (حطب) Ar. Odun.
Dem-i rûhü'l-Kuds olsa o şehin lâyıktır
Matbah-ı izzetin şu'le-fürûz hatabı
Nazîm (Yahya...)

* **hattâb:** Oduncu.
Âh eder miydim seni tahrîr ederken ey hattâb
Muhterik bir şâirin tefsîr-i âhı olmasan
Muallim Naci

hatar: (خطر) Ar. Tehlike. **c. hatarât.**
Mahv olup defter-i dilden eser-i havf u hatar
Düştü peygûle-i idbâra gumûm u âlâm-Nâbi

Kurtulmağa girdâb-ı hatardan zikr et
Lâ havle velâ kuvvete illâ billâh
Fâmî-i Âmidî (İsmail....)
Çeşm-i harîse cây-ı selâmet gelir hatar
Girdâba sevk-i zevrak eder nâ-hudâ-yi hırs
Râşid (Molla Feyzizade Müverrih Mehmet...)

hatar-ı mahv ü telef: Telef ve mahvolma tehlikesi.
Kesr ü noksân veremez bezl ü seref
Yoktur anda hatar-ı mahv ü telef
Sünbülzade Vehbi (anda: orada.)

* **hatar-nâk:** Tehlikeli, korkunç.
Bildim tarîk-ı ışk hatar-nâkdir velî
Ben dönmezem bu yoldan ölüm olsa gâyeti-Fuzûlî

hatar-nâk-ı aşk: Aşkın korkunçluğu.
Dönmez olunca râh-ı hatar-nâk-ı aşktan
Yahyâ gibi şu kimseye ki bî-vehm ü bâk olur
Şeyhülislam Yahya

** **hatarât:** Tehlikeler.
Kısa değildir hatarâtım makîs
Mahbes-i şâhîn-i belâdır serim-Muallim Naci

hatarât-ı tarîk: Yol tehlikeleri.
Nihâyet hatarât-ı tarîk me'mendir
Tevakkuf eyleme Avnî aleyke avnu'l-lah
Yenişehirli Avni

Hatâyî: (خطایی) Ar. 1. Hatay kumaşı. 2. Tezhipte bir çiçek motifi. 3. Çin'de yapılan ve güzel sanatlarda kullanılan bir kâğıt cinsi.
Akça etmez kumaşı temgasız
Ne Hatâyî var anda ne hâre
Nedim (anda: orada.)

hâtem: (خاتم) Ar. 1.Mühür, üstü mühürlü yüzük. 2. Son, en son.
Kim mühr urdu leblerinin la'l-i dürcine
Kim arayıp nişâne-i hâtem bulunmadı-Şeyhi
Bedel olmaz buna zîrâ ki senin nâmındır
Tutamaz mühr-i Süleymân yerin âhir-i hâtem
Nâbi

hâtem-i devlet: Devletin yüzüğü, mührü.
Câm-ı hûrşîd-i cihân-tâba ziyâ feyz eyler
Hâtem-i devletinin şa'şaa-i elmâsı-Bâki

hâtem-i dil: Gönül yüzüğü.
Oldu bâzîçe-i aşkında nihân hâtem-i dil
Çîn zülfünde midir sende midir bende midir-Nâbi

hâtem-i mercân: Mercan yüzüğü.
Kanlı yaşımda kaşın halkaları nakşı müdâm
Şâh tevkî'ini san hâtem-i mercâna yazar
Cem Sultan

hâtem-i nâz: Naz yüzüğü.
Demen o hâtem-i nâza recâ ne lâzımdır
Avâtıf-ı küremâya bahâne lâzımdır-Seyyit Vehbi

hâtem-i şâh-ı risâlet: Resullük şahının sonu.
Fâtih-i dahme-i der-beste-i gayb-ı mutlak
Hâtem-i şâh-ı risâlet şeh-i iklîm-i reşâd-Nâbi

Hâtem: (حاتم) Ar. Arapların Tayy kabilesi içinde cömertliğiyle meşhur olan İbn-i Abdullah Bin Sa'd'ın lâkabı.
Misâl-i devr-i Hâtem oldu meclis
Zümürrüd câmı sâkînin ona fass-Şeyhülislam Yahya

Hâtem-i aşk: Aşkın Hâtem'i, aşk için Hâtem kadar cömert.
Cânân yoluna harcederiz nakd-i sirişki
Sarfeylemedi mâ-melekin Hâtem-i aşkız-Tarzî

Hâtem-i mekremet: Cömertlik Hâtemi.
Ol âftâb-ı saltanat ol şehsüvâr-ı memleket
Cem-bezm ü Hâtem-i mekremet, memdûh-ı esnâf-ı ümem-Nef'î

Hâtem-i Tâyyî: Arap kabileleri içinde cömertliğiyle tanınmış olan İbn Abdullah b. Sa'd'-in lâkabı. "Tay, Tayyî, Tâî" kabilesinden olduğu için bu ad verilmiş. Hz. Peygamber zamanında yaşamış olup peygamberliğine yetişememiştir. Cömertliğinden dolayı edebiyatta cömertlikle beraber kullanılmıştır.
Cânân yoluna tayyederiz nakd-i sirişki
Sarf eylemede mâ-melekin Hâtem-i aşkız-Tarzî

* **Hâtem-sıfatâ:** Ey Hâtem-i Tâ (î) gibi cömert ünvanlı olan.

Hâtem-sıfatâ tab' u dil ü dest-i kerîmin
Deryâ-yı himem kân-ı kerem ebr-i atâdır-Nedim

hâtıf: (خاطف) bk. hatf.

hatf: (خطف) Ar. 1. Kapma, alma. 2. Kuvvetli bir ışığın gözü kamaştırması.

hatf-ı ebsâr: Gözleri kamaştırma.

Hasma hüccetler nümâyân eyleyem kim her biri
Hatf-ı ebsâr eylesin berk-ı felek-peymâ gibi-Nedim

* **hâtıf:** 1. Kapıp götüren. 2. Göz kamaştıran.

Hışm etse ra'd çalsa aceb mi bulutları
Şemşîr-i berk-ı hâtıf ile ol hatâ-y-için
Hamdullah Hamdi

Berk-ı hâtıf sanma olmuştur Selîm-i evvelin
Dest-i pür-zorunda şemşîr-i celâdet müncelî
Muallim Naci

Ne dem azm eyleyip meydâna at salsayidi küffâra
Sanaydın berk-i hâtıftır elinde tîğ-ı berrânı
Hemdemî

hâtır: (خاطر) Ar. Hatûr'dan; 1. Hafıza. 2. Gönül. 3. Hürmet, riayet.

Her zemân ü her mekânın başkadır hâsiyyeti
Ukde-i hâtır açılmaz varmayınca gül-şene-Nâbi

Elbette olup füsürde-hâtır
Ma'nâdan olur zebân-ı ka:sır-Şeyh Galip

Saçı fütâdesinin hâbı gibi pejmürde
Nigâhı âşıkının hâtırı gibi bîmâr-Nedim

hâtır-ı ahbâb: Dostların hatırı.

Ne kadar eyler isen hâtır-ı ahbâbını şâd
O kadar hasmına vakf ola kulûbü ib'âd-Nâbi

hâtır-ı ahibbâ: Dostların gönlü.

Hâtır-ı ahibbâyı teshîr etmenin âsân-teri
Bî-tekellüf bî-tasannu' hande-rûluklardır-Nâbi

hâtır-ı âlem: Âlemin gönlü.

Neşât-ı hâtır-ı âlem elindedir sâkî
Bu gamları yine bir câmdır sürûr edecek-Nâilî

hâtır-ı âzâde-i der-kayd: Bağımlılığı serbest bırakan gönül.

Neyl-i matlab hâtır-ı âzâde-i der-kayd eder
Bestedir kârı kemendin gerden-i nahçîrde-Nedim

hâtır-ı bî-iştibâh: Benzersiz gönül.

Sâye-i Âl-i Abâ'da bî-niyâz-ı âlemim
Matlabim hep hâtır-ı bî-iştibâhımdır benim
Esrar Dede

hâtır-ı bî-minnet: Minnetsiz gönül.

Zâlim harâb eder dil-i Esrâr'ı cevr ile
Sonra gelir de hâtır-ı bî-minnetim sorar
Esrar Dede

hâtır-ı bî-tâb u teng: Yorgun ve dar gönül.

Cür'ana vermezdi cân her âşık-ı efsürde-dil
Olmasan tâb-efgen-i her hâtır-ı bî-tâb u teng-Nef'î

hâtır-ı dem-beste: Susmuş gönül.

Tayyib-i enfâsın açar hâtır-ı dem-bestemizi
Girih-i gonca-i bâğı nitekim bâd-ı şimâl
Veysî (Alaşehirli Üveys Kadı...)

hâtır-ı ehl-i niyâz: Niyaz ehlinin gönlü.

Masrûf-ı cebr-i hâtır-ı ehl-i niyâzdır
Lutf-ı dem-â-demin kerem-i bî-nihâyetinde-Nâilî

hâtır-ı ehl-i safâ: Safa ehlinin gönlü.

Ey Fuzûlî hâtır-ı ehl-i safâ âyînedir
Devr cevrinden eser âyînde jengâr teg-Fuzûlî

hâtır-ı endîşe: Tasalı gönül.

Cilve-i şâhid-i nazmım o kadar nâziktir
Ki komaz hâtır-ı endîşede sabr u ârâm-Nef'î

hâtır-ı Ferhâd: Ferhat'ın gönlü.

Nakş-ı Şîrîn'i giderdi seng-i hârâdan felek
Mümkin olmadı gidermek hâtır-ı Ferhâd'tan
Hamdullah Hamdi

hâtır-ı gam-nâk: Gamlı gönül.

Bu hâtır-ı gam-nâke bu gözleri nem-nâke
Bu sînesi sad-çâke rahm eyle benim rûhum
Yahya Bey (Taşlıcalı...)

hâtır-ı gül-şen: Gül bahçesinin hatırı.

Nevâziş-i kereminle zemâne olmuştur
Misâl-i hâtır-ı gül-şen güşâde vü hurrem-Nedim

hâtır-ı hazîn: Hüzünlü gönül.

Şâd olmağa hâtır-ı hazîni
Eğlenmeğe tab'-ı nâzenîni-Fuzûlî

hâtır-ı kadeh: Kadeh hatırı.
Erişti vakt-i safâ sâkiyâ getir bezme
Sakın sakın ki olur hâtır-ı kadeh meksûr
Şeyhülislam Yahya

hâtır-ı mahmûr: Mahmur gönül.
Ârzû-yı vuslatın gitmez dil-i mehcûrdan
Dûr olur mu fikr-i sahbâ hâtır-ı mahmûrdan
Koca Râgıp Paşa

hâtır-ı mahzûn: Mahzun gönül.
Yıkanlar hâtır-ı mahzûnumu âlemde şâd olsun
Benimçün nâ-murâd olsun diyenler ber-murâd olsun
Ulvî (Bursalı Hüseyin ...)

hâtır-ı mecrûh: Yaralı gönül.
Gerçi etti güzerân mevsim-i tîr-i sitemin
Çıkmadı hâtır-ı mecrûhdan el-ân birisi
Keçecizade İzzet Molla

hâtır-ı mest-âne: Sarhoş gönül.
Râhsın râhat-fezâ-yı hâtır-ı mest-ânesin
Rûhsun nakd-i revân-ı âşık-ı dîvânesin-Nef'î

hâtır-ı mezâk: Damağın tadı.
Ederse kand-i lebin hâtır-ı mezâka hutûr
Diyâr-ı Mısr'a değil Kandehâr'a dek gideriz-Nâilî

hâtır-ı mihmân: Misafirin gönlü.
Kûyuna arz-ı niyâz etmeğe geldi gönlüm
Yıkma lâyık mı beğim hâtır-ı mihmânı bu şeb
Esrar Dede

hâtır-ı müşevveş: Karışık gönül.
Nemîka-dih eser-i hâme-i münakkaşımız
Olur nümûne-ber-i hâtır-ı müşevveşimiz-Nâbi

hâtır-ı nâ-şâd: Şad olmayan gönül.
İstemem bülbül sadâsın hâtır-ı nâ-şâdıma
Hasretinle ettiğim feryâd ü efgânım gelir-Ziya Paşa
O şûh ağlar bugün Kasr-ı Şeref-âbâd'a geldikçe
O nûş-â-nûş demler hâtır-ı nâ-şâda geldikçe
Yahya Kemal

hâtır-ı pervâne: Pervane gönlü.
Ne âşık dosttur gör şem'-i şâm-efrûzu kim dâim
Berây-ı hâtır-ı pervâne sûzân gösterir kendin-Nâbi

hâtır-ı pür-zulmet: Karanlık dolu gönül.
Âdile kıl meclisinde kesb-i nûr-ı ma'rifet
Hâtır-ı pür-zulmeti tenvîr eder hey'ettir aşk
Âdile Sultan

hâtır-ı sâgar: Kadeh hatırı.
Ne lâl-ı hum-ı işret ne gubâr-ı hâtır-ı sâgar
Aceb âlem, aceb dem, özge hengâm-ı tarab-zârdır
Sabri

hâtır-ı uşşâk: Âşıkların hatırı.
Hâtır-ı uşşâk için hattına vermezse amân
Öldürür bu fitne-i âhir-zemânı bilmiş ol-Nef'î

hâtır-ı ümmîd-vâr: Ümitlinin gönlü.
Her tohum buldu neşv ü nemâ lîk bulmadı
Tohm-ı ümîd hâtır-ı ümmîd-vârda-Nâbi

hâtır-ı vahşet-güzîn: Yalnızlığı seçen gönül.
Evvel cünûn-ı aşk ile rûh âşinâ idik
Kays-ı remîde hâtır-ı vahşet-güzîn ile-Nâilî

hâtır-ı yâr: Sevgilinin gönlü.
Hâtır-ı yâra dokunmuş kakmış ol it rakîb
Kakıyıp taş talasa kelb-i akûr olmaz acîb
Hamdullah Hamdi

hâtır-ı yârân: Dostların gönlü.
Ey şâne ser-i zülf-i perîşâna dokunma
Tel kırma sakın hâtır-ı yârâna dokunma-Tıflî

hâtır-ı zâr: İnleyen gönül.
Etse de her ne kadar hâtır-ı zârım muğberr
Ben o mir'ât-ruhun üstüne toz konduramam
Pertev Efendi

* **hâtır-bend:** Gönlü bağlı.
Dâde-i Râzık'a hâtır-bend ol
Her ne verirse ona hursend ol-Nâbi

* **hâtır-firîb:** Gönül aldatan.
Va'de-i hâtır-firîbin düzd-i hâb ettin bu şeb
Târ ü pûd-ı câme-hâbım sûz u tâb ettin bu şeb
Nâbi

* **hâtır-hâh:** Hatırda tutmayı isteyen.
Dü-rûze gerdişi yoktur be-vefk-i hâtır-hâh
Tabîat-i felek-i nâ-bekârı biz biliriz-Nâbi

* **hâtır-nevâz:** Gönül okşayan.

hâtır-nevâz-ı ehl-i ayân: İleri gelenlerin gönlünü okşayan.
Dâd-bahşâ-yı riâyet hayr-hâh-ı maslahat
Müşfik ü hâtır-nevâz-ı ehl-i ayân elvedâ-Nâbi

* **hâtır-nişân:** Hatırda kalan.
Böyle şâhen-şâh-ı âdil gelmemiştir âleme
Cümle târîh-i selef hâtır-nişânımdır benim-Nef'î

Bir temâşâdır fezâ-yı sâha-i büstânı kim
Seyr edenler bâğ-ı Adn'i eylemez hâtır-nişân
Üsküdarlı Hakkı Bey

* **hâtır-perîşân:** Perişan gönüllü.
Dil-rübâlardan değildir böyle giryân olduğum
Devr elindendir benim hâtır-perîşân olduğum
Âli Bey (Gelibolulu Müverrih...)

* **hâtır-şiken:** Gönül inciten.
Gönül yap zâhidâ beyt-i Hudâ'dır, tâat istersen
Muhakkaktır ki bâb-ı cenneti hâtır-şiken açmaz
Sâhip (Pîrîzade Osman ...)

hâtır-şiken-i zâhid-i peymâne-şikest: Kadeh kıran zahidin gönlünü kırıcı.
Mâil değiliz kimsenin âzârına ammâ
Hâtır-şiken-i zâhid-i peymâne-şikestiz-Bağdatlı Ruhi

* **hâtıra:** Zihinde kalan şey. **c. hâtırât, havâtır.**
Bî-nihâyet lûtfuna lâyık edâ mümkin değil
Gerçi ma'nâ hâtıra bî-hadd ü bî-pâyân gelir-Bâki

Bu kâinât senin hâtıranla hep leb-rîz
Zemîn, zemân bana yâd-âver-i cemâlindir
Mehmet Akif

Neşatî kadeh kırarsa da erbâb-ı dil gönül kırmaz
Dokunma hâtıra, âdâb-ı işret öyle değil-Lâ

hâtıra-i bîm-i kazâ: Kaza korkusunun hâtırası.
Nâilî hâtıra-i bîm-i kazâ yok bizde
Rind-i âgâh bu ma'nâda teemmül mü eder-Nâilî

hâtıra-i gubâr: Toz hâtırası.
Devrân-ı basît hâke niçin saldı ferş-i sîm
Devrinde tâ ki ermeye bir hâtıra-i gubâr-Bâki

** **hâtırât:** Hâtıra'lar, anılar.
Bu hâtırât ile kalbimde başlayınca melâl
Oturmak istemez oldum, kıyâm edip der-hâl
Mehmet Akif

** **havâtır:** Hâtıra'lar.
Hall et yine müşkillerim iy Hâce-i âlem
Hâk-i derine eyleyeyim arz-ı havâtır-Rızayi

Ey dahme-i mersûs-ı havâtır, ulu ma'bed
Ey gurre sütûnlar ki birer dîv-i mukayyed
Tevfik Fikret

hâtıra: bk. hâtır.
hatîb: (خطيب) bk. hutbe, hitâb.
hâtif: (هاتف) Ar. 1. Seslenici, ses verici, çağırıcı.2. Görünmeden seslenen melek.
Gizli bir his bana, hâtif gibi, ihtâr ediyor
Gitme! Kal! Sen bu taraf halkına dost insânsın
Yahya Kemal

Hâtif inerek seherde mey-hânemize
Seslendi harâbâtî-i dîvânemize-Yahya Kemal

Pek müessirdi sadâ-yı hâtifi yâhûd ki ben
Hâl-i istiğrâk ile olmuş idim pek nâ-tüvân-Lâ

hâtif-i gayb: Bilinmeyen ses.
Bir tebessüm niçin? Nedir aybım?
Kim bilir belki hâtif-i gaybım-Abdülhak Hâmit

hâtif-i gaybî: Gayba ait seslenici (melek).
Ey Nizâmî sana bu mu'ciz-kelâmın nazmını
Hâtif-i gaybî mi ta'lîm etti ya Rûhü'l-emîn
Nizami

hâtif-i tebâr: Soyu gizli.
Fıtrat menâbirinde okur, muttasıl okur
Kur'ân-ı aşkı bin melek-i hâtif-i tebâr
Kemalzade Ekrem Bey

* **hâtifî:** Hatifle ilgili.
O taş yığınları bir hâtifî lisân olarak
Zavallı âdeme der: «Haksız infiâli bırak»
Mehmet Akif

hâtime: (خاتمه) Ar. 1. Son, nihayet. 2. Son nefeste kelime-i şahadet getirme.
Gönül kitâbına Hamdî nazar kılıp gördüm
Ki ışka hâtime imiş nihâyet-i ihlâs
Hamdullah Hamdi

Suhuf-ı ûlâdır hakîkat bu nukûş-ı kâinât
Hâtime nâzil olan âdem denen Kur'ân imiş-Gaybî

Bir şeb getirdi hâtime bezm-i muhabbete
Çıktı sabâhı tıfl-ı muhabbet seyâhate-Tevfik Fikret

hatîr: (خطير) Ar. 1. Yüce, ulu. 2. Şan ve şeref sahibi (kimse).

hatîr-i vahdet-i Hak: Hak birliğinin yüceliği.
Bilinmez akl ile sırr-ı hatîr-i vahdet-i Hak
Görür hatâsını her âkıl ictihâdı kadar
Hersekli Arif Hikmet

hatm, hatim: (ختم) Ar. 1. Kur'an-ı Kerim'i veya bir kitabı baştan sona kadar okuyup bitirme. 2. Sona erdirme, bitirme, nokta koyma. 3. Mühürleme.
Bu re'yi olup kazâ müessis
Bî-gaile hatm olundu meclis-Şeyh Galip

Birlikte okurduk, yine birlikte; berâber
Hatmeyleyelim, gel, şu gam-âlûde kitâbı
Tevfik Fikret

hatm-i cümle: Cümleyi noktalama, sona erdirme.
Evvel ü âhir nazîrin yok senin zâtın-durur
Hatm-i cümle enbiyâ kevn ü mekânın vâyesi-Zâti

hatm-i enfâs: Nefisleri mühürleme.
Başlayıp tevhîde Bismillah ile
Hatm-i enfâs edelim Allah ile-Kâzım Paşa

hatm ü imzâ: Mühür ve imza.
Müeyyed eyledi ahkâmını mihr-i nübüvvet kim
Müseccel hüccetin zahriyyesinde hatm ü imzâdır
Sünbülzade Vehbi

hatt: (خطّ) Ar.1. Çizgi. 2. mec. Sıra, saf, yol. 3. Yazı. 4. Yeni çıkmaya başlayan sakal, tüy; saç. **c. hutût.**
Hasret-i hattinle mihrin benzini zerd eyledin
Reşkile mâhın kara bağrını pür-derd eyledin
Behiştî

Güzel tasvîr edersin hatt u hâl-i dil-beri ammâ
Füsûn u fitneye geldikte ey Bihzâd neylersin
Şeyhülislam Bahayî (...Mehmet)

Bâğ-ı hüsnün gülü var, bülbülü var, sünbülü var
Çemeni yoktu, fakat geldi tamâm eyledi hatt
Râşid (Ayıntablı Mehmet Ali...)

hatt-ı arak-feşân: Ter çıkan çizgi.
Hatt-ı arak-feşânına ey la'l-i pür-güher
Bir hasta yüz sürünce ecel terlerin döker
Emrî (Emrî Çelebi)

hatt-ı butlân: İşe yaramaz hâle getirmek maksadıyla bir kaydın veya künyenin üzerine çekilen çizgi.
Çekti müsvedde-i tahvîl-i berât ademe
Hatt-ı butlân kalem-i sun' Hudâ-yı bîçûn-Münif

hatt-ı câm-ı rahşân: (Cemşid'in)Parlak kadehin üzerindeki yazı.
Şevk ile tarf-ı külâh işkeste hatırlar dürûd
Dîdeler hayrân hatt-ı câm-ı rahşân üstüne-Nedim

hat(t)-ı cânâne: Sevgililerin saçı.
Ey dil hat-ı cânâne gibi kazı rakîbi
Gül-berg-i tarî sohbetine hâr gerekmez
Lamiî Çelebi

hatt-ı dest: El yazısı.
Yazdığın ol hatt-ı ta'lîk-i hayât-efzânın
Şîve-i harfi eder rûz-ı imâda îhâm-Cevrî

hatt-ı dil-âşûb: Gönül karıştıran çizgi.
Bu hatt-ı dil-âşûbla bir nâme-i mergûb
Dil-dârdan olsaydı eğer âşıka mektûb-Nef'î

hatt-ı fettân: Fettan çizgi.
Her ne fitne kim zuhûra hayyiz-i imkân bulur
Vech-i imkân zuhûrun ol hatt-ı fettân bulur-Nef'î

hatt-ı imâd: Direk çizgisi.
Sühan-rû olduğundan mâ-adâ seyr eyleyen kimse
Hatt-ı ta'lîkini tercîh eder hatt-ı imâd üzre-Nef'î

hatt-ı istivâ: Ekvator çizgisi.
İki kaşın arasında çekti hatt-ı istivâ
Allâme'l-esmâyı ta'lîm eyledi ol hattan Hudâ
Niyazi

hatt-ı izâr: Yanağının çizgisi.
Gece gündüz bunu der hatt-ı izârın yüzüne
Zulmeti nûra değiş anberi kâfûr eyle-Hayali Bey

hatt-ı la'l: Dudak çizgisi.
Cân oldu hatt-ı la'lin tefsîr içre âciz
Sırr-ı nihânı vardır bir müşkil âyet ancak
İbn-i Kemal

hatt-ı leb: Dudak çizgisi.
Hatt-ı lebin gamıla kara yer olanlara
Hâk-i lahîd abîr ola seng-i mezâr la'l-İbn-i Kemal

hatt-ı miskîn: Zavallı, biçare çizgi.
Hatt-ı miskînin lebinde anber-i sârâ satar
Ruhların reng-i muhabbet benlerin sevdâ satar
Hayali Bey

hatt-ı muanber: Amber gibi kokan çizgi.
Dirigâ tutmadan hatt-ı muanber yâsemen şeklin
Kocaldır her cüvân-bahtı arûs-ı devletin nâzı-Aşkî

hatt-ı müşg-bâr: Koku yağdıran çizgi.
Verir revnak izâr-ı yâre hatt-ı müşg-bâr elbet
Tarâvet-bahş olur gül-zâre ebr-i nev-bahâr elbet
Fıtnat

hatt-ı müşg-bâr-ı yâr: Sevgilinin misk kokulu yanağının ayva tüyleri.
Rûyunda la'li üzre hatt-ı müşg-bâr-ı yâr
Şîrînlik yazar şeref-i âftâbda-Bâki

hatt-ı müşgîn: Yanak üzerindeki misk gibi kokan ben.
Hûb olur ârızın üstünde o hatt-ı müşgîn
Âb-ı nâb içre durur tâze vü hôş-ter sünbül-Bâki

hatt-ı nev-hîz: Yeni çıkmaya başlamış olan sakal.
Lebleri üzre gubâr-ı hatt-ı nev-hîz değil
Nâfe-i âhû-yı çeşminden dökülmüş müşg-i nâb-Nef'î

hatt-ı pür-fen: Fen dolu yazı.
Fünûn-ı fitneyi zülfün hatt-ı pür-fenden öğrensin
Kişi bir dersi öğrensin de tek düşmenden öğrensin
Ziya Paşa

hatt-ı reyhânî: Sülüs kalınlığında yazılan bir çeşit hat yazısı.
Hoşâ mecmûa-i evrâk-ı reng-âmîz gül-şen kim
Ne zîbâ revnak-efrûz olmuş ona hatt-ı reyhânî
Veysî (Alaşehirli Üveys Kadı...)

hatt-ı ruh: Yanak çizgisi; yanaktaki ayva tüyü.
Ahd-nâme diledim hatt-ı ruhundan Esrâr
Yazdı "lâ-ted'u me'allâhi ilâhen âher"-Esrar Dede

hatt-ı ruhsâr: Yanaktaki ayva tüyleri.
Hatt-ı ruhsârın eder lûtfta reyhân ile bahs
Hüsn-i sûrette cemâlin gül-i handân ile bahs
Fuzûlî

hat(t)-ı sebz: Yüzde yeni çıkan ayva tüyü.
Sordum hat-ı sebzini lebinden dedi ol cân
Şâh-ı güle reyhân budağın aşlarız biz-Lamiî Çelebi

hatt-ı siyâh: Siyah tüy.
Cân otu gibi la'lin o cân öpmeğe vermez
Benzer ki gelip hatt-ı siyâhı kodu hüccet-Lamiî Çelebi

hatt-ı şeb-reng: Gece renginin çizgisi.
Hatt-ı şeb-rengi gelince o mehin gün yüzüne
Dedi uşşâka güzellik: Geceniz hayr olsun-Lâ

hatt-ı ta'lîk: İran yazı stili.
Yazdığın ol hatt-ı ta'lîk-i hayât-efzânın
Şîve-i harfi eder rûh-ı imâda îhâm-Cevrî

hatt-ı takdîr: Takdir çizgisi.
Hatt-ı takdîri o kim hâhiş-i tağyîr eyler
Derdine dârû-yı pür-zehr ile tedbîr eyler-Sâkıb Dede

hatt-ı tûmâr: Tomar yazısı.
Zanbakın goncasıdır bâğa gümüş bâzû-bend
Za'ferân ile yazılmış ona hatt-ı tûmâr-Bâki

* **hatt-âver:** Yanakları tüylenmeye başlamış genç.
Siyeh kalem yaraşır şah-nâme-i hüsne
Hatt-âver olmasa mecliste tâze bakmazlar-Nâilî

* **hatt-berâverde:** Sakalı yeni çıkmış genç.
Ne mümkün rûy-ı hûbân şimdi olmak hatt-berâverde
Cihân yek kayz u yek hâsiyyet firdevs-i a'lâdır
Seyrî?-Sabri-i Şâkir?

** **hutût:** Hatt'lar, çizgiler, yazılar, yollar.

hutût-ı ahter: Yıldız yolları.
Mazharı her hikmetin sensin ki kilk-i kudretin
Safha-i eflâke nakş etmiş hutût-ı ahteri-Fuzûlî

hutût-ı rûz u şeb: Gece ve gündüzün çizgileri.
Olup Hûrşîd ü mehden mühre-keş evrâk-ı eflâke
Hutût-ı rûz u şebden nüsha-i sun' eylemiş inşâ
Nâbi

* **hattât:** El yazısı çok güzel olan sanatkâr.
Şimdi çoktur ketebe sâhibi câhil hattât
Lâkin esrâr-ı hurûfa hani vâsıl hattât-Sürûrî

Târîhi harf-i mu'ceme ta'lîk edip dedim
Ceffe'l-kalem Yesârî-i Hattât gitti âh
Sürûrî (1213)

Hâfiz Osman gibi hattâtla gömülmüş bır ışık
Bu mezârlıkta siyâh toprağı aydınlatıyor
Yahya Kemal

hattâb: (خطاب) bk. hatb.

hatve: (خطوه) Ar. Adım.
Yek-hatvede eyler yine tay şark ile garbı
Reh-vâr-ı kalem her ne kadar pâ-be-gil olsa-Nâbi

Hep samt u ra'şe; saklı bu vâdî-i muzlimin
Her hatvesinde şüpheli bir hufre, bir kemîn
Tevfik Fikret

Birinci hatve selâmet... İkinci hatve tamâm
Üçüncü hatveyi lâkin düşünmeden atamam
Mehmet Akif

* **hatve-şümâr:** Adım sayıcı.

hatve-şümâr-ı hareket: Hareketin adım sayıcısı.
Kimi pergâr gibi hatve-şümâr-ı hareket
Kimisi nokta gibi pây-ı bed-emân-ı sükûn-Münif

havâ: (هوا) bk. hevâ.

havâdis: (حوادث) bk. hâdise.

havâle: (حواله) Ar. Bir işi veye bir şeyi başkasına bırakma. 2. Çocuklarda görülen ve ateşten kaynaklanan bir hastalık. 3. Bir şeyi görmeye engel tahta ve duvar gibi maniler.
Saldın ben hasteyi bu hâle
Derde beni eyledin havâle-Fuzûlî
Edip çeşme havâle hizmet-i zevk-ı temâşâyı
Cemâl ü çeşmi etmiş birbirine vâlih ü şeydâ-Nâbi

Ne kimseye teşekkî vü ne âh u nâle et
Gaddâr-ı bî-mürüvveti Hakk'a havâle et
Nazîf (Şeyh Hasan Dede)

havâle-i sitem: Sitem gönderme.
Havâle-i sitemi vâm-cû-veş âmâde
Küşâd-ı kîse-i râz etmenin zemânı değil-Nâbi

havâle-i şühedâ: Şehitleri gönderme.
Berk-ı sehâb-ı hâdiseden tîğler çekip
Bir bir havâle-i şühedâ kıldın ey felek-Fuzûlî

havâlî: (حوالى) Ar. Civar, çevre, yöre, bölge.
Muhtâc idi bir şahs-ı afîfe o havâlî
Oldumsa eğer sâye-i şâh-ânede vâlî-Abdülhak Hâmit

havâlî-i Ken'ân: Kenan civarı.
Günün birinde ki bir tûde ebr-i nâmiye-bâr
Verip havâlî-i Ken'âna incilâ-yı bahâr-Tevfik Fikret

havâss: (خواص) bk. hâss.

havâşî: (حواشى) bk. hâşiye.

havâtır: (خواطر) bk. hâtıra.

hâven: (هاو ن) Ar. Havan.

hâven-i lâle: Lalenin havana benzeyen şekli.
Itırsız olmak için bezm-i güle dahi nesîm
Hâven-i lâlede sahk etmez idi anber-i hâm-Nef'î

hâver: (خاور) Far. Şark, doğu yönü, güneşin doğduğu yer.
Var ümîdim tâ bu deryâ üzre keştî-i hilâl
Gâh seyr-i hâver eyler gâh geşt-i bâhter-Fuzûlî

Her kaçan gönlüme fikr-i ârız-ı dil-ber düşer
Gûyiyâ mir'âta aks-i pertev-i hâver düşer-Bâki

Burc-ı hâverden ivazdır zülfün ey kâfir-nijâd
Çâh-ı Bâbil'den beterdir çeşmin ey câdû-firîb
Nizami

hâver-i imkân: İmkân doğusu.
Hâver-i imkânda olmaz idi bir dem cilve-sâz
Pertev-i mihr-i zuhûrum bilse rûh-ı enveri
Üsküdarlı Hakkı Bey

* **hâverî:** Şarka mensup, doğuya ait.
Berk uran destinde tîğ-ı pür-güher midir yâhûd
Eyledi deryâya gavta âfitâb-ı hâverî-Nef'î

Söndü çerâg-ı encümen-i bahs-i kâinât
Bilmem ne yüzle yanmadadır şem'-i hâverî
Üsküdarlı Hakkı Bey

* **hâver-istân:** Güneşin doğduğu yer, doğu.
Çûb-ı zerrîn ile eyler her seher izhâr-ı şevk
Olmağa der-bân-ı der-gâhı şeh-i hâveristân-Nef'î

Havernak: (خورنق) Ar. Dünyanın acayib köşklerinden biri olup Behrâm Gûr için mimar Numan bin Münzir (Sinimmâr) tarafından Fırat'ın Hira yakınında inşa ettirdiği köşkün ismi.
Köhne mazmûn Sinimmâr-ı Havernak âsâ
Beyitten beyite girip çıkmadan oldum bîzâr-Safvet

Hezâr kasr-ı Havernak'tan elbet a'lâdır
Bu kâr-gâhta bir beyt-i kâmilü'l-mazmûn
Yenişehirli Avni

Kasr-ı Nu'mân'a Havernak denilir kim meşhûr
Ziynet ü hüsne de revnak dahi köşkün adı kâh
Sünbülzade Vehbi

Havernak-ı şâh-âne: Şahane Havernak.
Cem taht-gâhı tahta-i mey-hâne kendidir
Kâşâne-i Havernak-ı şâh-âne kendidir
Nâilî-i Kadim

havf: (خوف) Ar. Korku, korkma duygusu.
Mahv olup defter-i dilden eser-i havf u hatar
Düştü peygûle-i idbâra gumûm u âlâm-Nâbi

Ol şeh-i sâhib-kıransın sen ki rûz-ı heybetin
Nice yüz bin kahramâna verdi havf u haşyeti
Enderunlu Vâsıf

Yok hevâ-yı zülf ile ârâmı pîç ü tâbtan
Havfim oldur fülk-i dil kurtulmaya girdâbtan
Leskofçalı Galip

Bin havf ile geçti Aşk o râhı
Çün yoktu elinde tîğ-ı âhı-Şeyh Galip

havf-ı a'dâ: Düşman korkusu.
Havf-ı a'dâ eylemez olan müsellah aşk ile
Yanmadan Hakk'a erilmez pertev-i tevhîd gerek
Âdile Sultan

havf-ı azâb: Azap korkusu.
Havf-ı azâb çünkü olur bâis-i salâh
Seyr et celâl içinde cemâlini rahmetin-Nâbi

havf-ı cehennem: Cehennem korkusu.
Şevk-i cennetle hayâlim meşgûl
Yüreğim havf-ı cehennemle melûl-Tevfik Fikret

havf-ı emîrân: Emirlerin korkusu.
Ne havf-ı emîrân biliriz ne bedevîyiz
Râzî-i südde-i hükm-i kazâ Murtazavî'yiz
Şeyh Galip

havf-ı hatâ: Hata işlememe korkusu.
Havf-ı hatâda muztaribem var ümîd kim
Lûtfun vere beşâret-i afv-i hatâ bana-Fuzûlî

havf-ı Hudâ: Allah korkusu.
Bizde var havf-ı Hudâ azze ve celle
Korkutur mu bizi âlemde ecel-Lâ

havf-ı hücûm: Hücum korkusu.
Yek-tâ-süvâr-ı arsa-i devrân ki düşmene
Havf-ı hücûmu tefrika-i hânmân verir-Nef'î

havf-ı ihtirâk: Yanma korkusu.
Yâ Rab nedir bu nâr-ı ciger-sûz-ı iftirâk
Âhımdan âsümâna düşer havf-ı ihtirâk-Ziya Paşa

havf-ı İlâhî: Allah korkusu.
Ey Şinâsî içimi havf-i İlâhî dağlar
Sûretim gerçi güler kalb gözüm kan ağlar-Şinasi

havf-ı nâr-ı duzâh: Cehennem ateşi korkusu.
Garaz bundan mücerred i'tirâf-ı zât-ı vahdettir
Ne havf-i nâr-ı duzâhtır ne şevk u zevk-ı cennettir
Şinasi

havf-i şeytân: Şeytandan korkma.
Kesmezem ağyâr cevri ile cânândan ümîd
Kim kesilmez havf-i şeytân ile îmândan ümîd
Avnî (Fatih Sultan Mehmet)

havf-ı yed: El korkusu.
Olur mu havf-i yed düzdân-ı asra mûcib-i takvâ
Ki halkın şimdi sirkat ettiği hep mîrî mâlıdır
Ziya Paşa

* **havf u recâ:** Korku ve ümit
Ne ser-i âzâde edersin ne helâk eylersin
Kaldı bî-çâre gönül havf u recâ beyninde
Yenişehirli Avni

* **hâif:** Korkak.
Bu meseldir ki eden kimse bulur
Dâimâ hâin olan hâif olur-Yahya Bey (Taşlıcalı...)

havl, havel: (حول) Ar. 1. Sene, yıl. 2. Çevre, etraf. 3. Güç, kuvvet, takat.
Göz göre öykünmez idi çeşm-i yâre fi'l-mesel
Çeşm-i nergiste eğer olmasa fi'l-cümle havel-Hamdullah Hamdi (öykün-: özenmek, taklide çalışmak.)

Sûrette gedâyân-ı nemed-pûş-ı melâmet
Ma'nâda selâtîn-i melek havl ü haşemdir-Sâmi

* **hâil:** Bir engel meydana getiren şey.
Zenb-i vücûdu mahv et eriş serây-ı kurba
Cân u tenin îrâdı cânâne hâil olıcak
Behiştî (olıcak: olunca.)

Sana serkeşlik edip gayriye hâil olanın
Geç hevâsından eğer serv-i hırâmân ise de-Nihani

Şeh-i devrân ile yok beynine hâil perde
Yâd olunmaz şu kadar var ki adı minberde
Ziya Paşa

* **havlî:** Güce ait, güçle ilgili.

havlî-i gül-zâr-ı vefâ: Vefa gül bahçesinin gücüyle ilgili.

Doldu mûr-ı tamaʿ ile kamu enbân-ı kerem
Oldu pür mâr-ı cefâ havlî-i gül-zâr-ı vefâ
Hamdullah Hamdi

havr: (حور) Ar. Noksan, eksik.

havr-ı baʿde'l-gûr: İkbalden sonra gelen idbar, çöküş, eksiklik.

Bana göstermesin Hak havr-ı baʿdel-gûru dünyâda
Bana sor kim neler oldu olur âlemde insâna
Keçecizade İzzet Molla

havrâ: (حورا) Ar. Hûr'un tekliği; iri gözlü kadın.

Bunu tahkîk bil ol reşk-i sürûş
Oldu havrâ gibi hem sündüs-pûş-Hakanî

Güzer etse ger andan sonra bâğ u râg-ı firdevse
Abîr-efşân u anber-pâş olurdu ceyb-i havrâya
Nefʿî (andan: oradan.)

Reşk eder beyzasına beyza-i tâvûs-ı behişt
Bend olur zülfesine ukde-i zülf-i havrâ-Nâbi

* **havrâ-perest:** Huri seven.

Kıble-i maksûdudur zevk-ı Behişt Allah bilir
Cezbe-i dîdârı bilmez sûfî-i havrâ-perest
Esrar Dede

havsala: (حوصله) Ar. 1. Akıl, zihin, anlayış, anlama merkezi 2. Kuş kursağı. 3.Mide.

Deşt-i heyhât ise de çoktan olurdu sûzân
Vüsʿat-i havsalamı tündî-i hûbândan sor-Nâbi

Her teng-havsala eremez zevk-ı himmete
Ancak elinde bir taleb-i nâ-şekîbi var-Esrar Dede

Sürʿatla nasıl değişti hâlim
Almaz bunu havsalam hayâlim-Abdülhak Hâmit

havsala-i aşk: Aşk anlayışı.

Ancak gam-ı dil-dârı alır havsala-i aşk
Yahyâ olamaz ona mezâhim gam-ı dünyâ
Şeyhülislam Yahya

havsala-i bâd-ı behişt: Cennet rüzgârının koku alma merkezi.

Bûy-ı zülfün ki ala havsala-i bâd-ı behişt
Şiken-i turra-i havrâya tenezzül mü eder-Nâilî

havsala-i derd ü dâg: Yara ve dert anlayışı.

Zevk-âşinâ-yı mihneti Eyyûb edip dili
Cân-ı sabûra havsala-i derd ü dâg ver-Nâilî

havsala-i hâme: Kalem anlayışı.

Derdimiz havsala-i hâmeye sığmaz Nâbî
Onu vâ-beste-i hengâm-ı mülâka:t edelim-Nâbi

havsala-i istiʿdâd: Kabiliyet anlayışı.

Tabʿ-ı ademde olup havsala-i istiʿdâd
Olmasa maʿnî-i "lâ-yüs'el" ile redd-i cevâb-Esrar Dede (lâ-yüs'el: Allah yaptığından sorumlu olmaz. Enbiya/23)

* **havsala-âmûz:** Anlayış öğreten.

havsala-âmûz-ı felek: Feleğin anlayış öğreticiliği.

Fâzıl havsala-âmûz-ı felek
Kâmil-i maʿrifet-endûz-ı melek-Hakanî

* **havsala-sûz:** Tahammül yıkan.

Bahşiş-âmûz-ı himem-i havsala-sûzu hisset
Kîse-perdâz-ı kerem ka:file-sâlâr-ı kirâm-Nefʿî

Havvâ: (حوّا) Ar. Hz. Âdem'in hanımı olup Hz. Âdem uykuda iken sol kaburga kemiğindeki hassas eğe kemiğinden yaratıldığı rivayet edilir. Edebiyatta "ümmü'l-beşer (insanlığın annesi)" olarak geçer.

Hatt-ı gendum-gûnu ki firdevsi eylersin bedel
Atamız Âdem bizim olmaya Havvâ ânemiz-Aşkî

Âdem ile Havvâ olamaz boş yere mihmân
Zürriyyeti îcâda müekkel iki sürgün-Abdülhak Hâmit

Âdem ile Havvâ gibi iblîs'e kapılmış
Şaşkınlara dünyâ gibi zindân mı bulunmaz-Seferî

havz, havuz: (حوض) Ar. Su biriktirilen yer, havuz. **c. hıyâz.**

Dahl eder Huld-ı Berîn'e kasrının her safhası
Raks urur havzın içinde mihr ü meh subh u mesâ'
Lamiî Çelebi

Geh varıp havz kenârında hırâmân olalım
Geh gelip kasr-ı cinân seyrine hayrân olalım-Nedim

Havzdan kevser-i pâkizeyi nûş eyleyeyim
Kasrdan bûy-ı cinânı edeyim istişmâm-Nedim

Bir mevsim bahârına geldik ki âlemin
Bülbül hamûş, havz tehî, gül-istân harâb
Keçecizade İzzet Molla

havz-ı behişt: Cennet havuzu.
Zâhid ölür gider gam-ı havz-ı behiştten
Biz bir kadeh şarâb ile def'-i gam eyleriz-Nedim

havz-ı Kevser: Kevser havuzu.
Ol şerâb-ı lâ-yezâlîden içen câna safâ
Kim dimâğında olur bin havz-ı Kevser'den lezîz
Âdile Sultan

havz-ı mübârek: Mübarek havuz.
Bir havz-ı mübârek ol maka :mı
Seyr ederdi feyz-i tâmı-Şeyh Galip

havz-ı pâk: Temiz havuz.
Şu havz-ı pâke bak da sîne-i yâri getir yâda
Şu nahli gör de bâri neydüğün bil ka:met-i bâlâ
Nedim

havz-ı şeker: Şeker havuzu.
Sipihr-i himmete devr-i kamerdir halka-i tevhîd
Riyâz-ı cennete havz-ı şekerdir halka-i tevhîd-Nâbi

havz-ı tehî: Boş havuz.
Yapıştı hâke çü tasvîr-i kâse-i Çînî
Konup kenârına havz-ı tehîlerin mürg-âb
Esrar Dede

havz-ı rütbet: Derece havuzu.
Kenâr-ı havz-ı rütbette bitiptir veche-i ismet
Semer verdi nice türlü beyâz ü hazr ü alından
Muradî (Sultan III. Murat)

havz-ı zeberced: Zeberced havuzu.
Gül-şen-i hüsnünde bir havz-ı zeberceddir felek
Kâse-i zerrîndir ol havz içre devr eyler güneş
İbn-i Kemal

** **hıyâz:** Havz'lar.

hıyâz-ı Kevser: Cennet'te bir havuzun ve buna akan nehrin adı.
Daha kudsî gubâr-ı makberden
Daha rengîn hıyâz-ı Kevser'den-Abdülhak Hâmit

hayâ: (حيا) Ar. Utanma, sıkılma, çekinme, hicap.
Birisi bahr-i atâdır birisi kulzüm-i sa'd
Birisi kân-i hayâdır birisi genc-i sehâ
Nazîm (Yahya...)

Ey hayâ nâmında bir hissin vücûdundan bile
Pek haber-dâr olmayan yüzsüz, hayâsız-Mehmet Akif

Dünyâ o fenâ-hâne ki şeklinde beka: yok
Bir yer ki kibârında, sıgârında hayâ yok
Kemalzade Ekrem

hâyâ-hây, hâyâ-hûy: (های های) Far. 1. Üzüntü ehlinin nale ve feryadı. 2. Vaveyla, çığıltı.
Rızâ bu tekye-i hâlet-fezâda şeyh olalı
Pür etti âlemi gül-bâng-ı hâyâ-huy neşât-Neccarzade

* **hây u hûy:** Ah vah, feryat.
Saltanat tablın kilim altında ol şûh kim çalar
Hay u huy-ı na'ra-i kûs-ı gırivân istemez
Hayali Bey

Yattık bülend servlerin gölgesinde şâd
Dehrin bu hây u hûyuna mecbûl-i handeyiz
Yahya Kemal

hayâl: (خيال) Ar. 1. İnsanın zihninde tasarlayıp canlandırdığı şey. 2. Kuruntu. **c. hayâlât.**
Hayret ey büt sûretin gördükte lâl eyler beni
Sûret-i hâlim gören sûret-i hayâl eyler beni-Fuzûlî

Âdemi âlemde görme âlemi âdemde gör
Eyleme âlemde ya'nî herkesi âdem-i hayâl
Bağdatlı Ruhi

Kirpikleri uzundur yârin hayâle sığmaz
Meşhûr bir meseldir "Mızrak çuvala sığmaz"
Havâyî

Tabîatim bakalım hanginizle eğlenecek
Birer birer geçin ey güller hân-ı hayâlimden
Muallim Naci

hayâl-i âlem: Âlemin hayali.
Sûretâ raks etmez isek ma'nîde raks üzreyiz
Biz hayâl-i âlemiz âlem bize fânûs olur-Gaybî

hayâl-i ârız: Yanağın hayali.
Ne bâkem zulmet-i şebden habîbim şem'a hâcet yok
Hayâl-i ârızınla hâne-i kalbim mücellâdır
Esad Erbilî

hayâl-i âteş-i hadd: Yanak ateşinin hayali.
Başım değil görünen kim gözüm gümüşlerini
Hayâl-i âteş-i haddin eritti sanki rasâs-Behiştî

hayâl-i besîm: Güler yüzlü hayal.
Âh o dem görürüm
Sarı bir çehre, bir hayâl-i besîm-Ahmet Hâşim

hayâl-i çeşm-i yâr: Sevgilinin gözünün hayali.
Turfe Mecnûn'um ki pey-der-pey hayâl-i çeşm-i yâr
Dolaşır etrafımı ser-geşte âhûlar gibi-Nâilî

hayâl-i çîn-i zülf: Saç büklümünün hayali.
Cânıma âteş bıraktı tâbiş-i fikr-i ruhun
Gönlüme saldı hayâl-i çîn-i zülfün pîç ü tâb
Çermikli Zihni

hayâl-i defîn: Gizli hayal.
Nihâyet oldu nazardan nihân o nûr-ı mübîn
Peyinde kaldı ufuklarda bir hayâl-i defîn
Mehmet Akif

hayâl-i dehen: Ağızın hayali.
Künc-i kalbimde vatan tuttu hayâl-i dehenin
Bildi kim genc-i nihân kûşe-i vîrânda yatar
Nizami

hayâl-i dil: Gönül hayali.
Çıkmaz hayâl-i dilden mâh-rû hayâlin
Senden olursa dahi benden cüdâ değildir-Nâbi

hayâl-i dost: Dostun hayali.
Gönlüm imâret eylese tan mı hayâl-i dost
Genc ü hazîne kıymetini pâdişâ bilir
Hamdullah Hamdi

hayâl-i ezel: Ezelin hayali.
Çiçek meâl-i ebedden terekküb etmiş ise
Kadın hayâl-i ezelden temessül etmiştir
Ahmet Hâşim

hayâl-i fikr-i evsâf: Vasıfları düşünme hayali.
Hayâl-i fikr-i evsâfında bir mecmûa der-hâtır
Nef'î

hayâl-i girizân: Kaçan hayal.
O kadd ü ka:met-i nâzânla her zemân mümtâz
Birer hayâl-i girizân-ı şi'r ü handesiniz-Fâik Âli Bey

hayâl-i hâb: Uyku hayali; hayal âlemi.
Ol perînin şîvesinden Lâmi'î bildim yakîn
Kim hayâl-i hâb imiş dünyâ-yı dûn bî-i'tibâr
Lamiî Çelebi

hayâl-i halka-i zülf: Saçının halkasının hayali.
Hayâl-i halka-i zülfünle eşkim düşse deryâya
Zemân-ı hayre dek girdâb-ber-girdâb olur peydâ
Nâbi

hayâl-i halka-i gîsû-yı anber-bâr: Amber saçan saç, güzel kokulu saç.
Yetirdi başımı gerdûn ayağa bâr-ı mihnetten
Hayâl-i halka-i gîsû-yı anber-bâr yetmez mi
Fuzûlî

hayâl-i hâm: Ham hayal.
Göreyim ol hayâl-i hâm olsun
İltifâtım sana harâm olsun-Fuzûlî

hayâl-i hâs: Özel hayal.
Yâkût-ı dehr safha-i mercân-ı la'line
Bir ferd yaza başladı ammâ hayâl-i hâs-Behiştî

hayâl-i hatâ: Yanlış hayal, yanlış bir şeyi tasarlama.
Tedbîr-i katl-i Âl-i Abâ kıldın ey felek
Fikr-i galat hayâl-i hatâ kıldın ey felek-Fuzûlî

hayâl-i hûn-âlûd: Kanlı hayal.
Ufukla işte şu pehnâ-yı lâciverdîde
Ağır ağır yürüyor bir hayâl-i hûn-âlûd-Tevfik Fikret

hayâl-i kadd-i yâr: Yârin boyunu hayal etme.
Ol kadar dîdemde bî-efgen hayâl-i kadd-i yâr
Tohm-ı eşkim kanda düşse setr olur serv-i sehv
Lâ (kanda: nerede)

hayâl-i kalb: Kalp hayali.
Kasr-ı firkatte eyâ hâce hayâl-i kalbin
Pîş-keş çekti gönül şâhına bir kıymetî taş-Enverî

hayâl-i ka:met: Boyunun hayali.
Fuzûlî'nin tarîk-ı nazma tab'ın müstakîm etmiş
Hayâl-i ka:metin kim bir eliftir i'tidâl üzre-Fuzûlî

hayâl-i la'l-i nâb: Parlak dudak hayali.
Hayâl-i la'l-i nâbın câm-ı çeşm-i terde kalmıştır
Humâr-ı bezm-i nûş-â-nûş-ı vaslın serde kalmıştır
Nâbi

hayâl-i muhâl: Boş hayal.
Dedim visâline ermek dedi hayâl-i muhâl
Dedim cemâlini görmek dedi mübârek fâl-Şeyhi

hayâl-i nazre-girîz: Tek bakışı kaçırma hayali.
Bak şu zulmette çehre-i kamere
Reng-i mevta kadar bükâ-engîz
Gizlenir hüzn ile sehâbelere
O mükeffen hayâl-i nazre-girîz-Hüseyin Sîret

hayâl-i pejmürde: Perişan hayal.
Araştırır beni öksüz yuvamda bî-vâye
Garîb yavrum ile bir hayâl-i pejmürde
Hüseyin Sîret

hayâl-i pîş: Ön hayal.
Esen hevâ ne kadar şanlı müjdeler veriyor
Hayâl-i pîşine bir levha-i zafer seriyor-Tevfik Fikret

hayâl-i rû-yi yâr: Yârin yüzünün hayali.
Cilve-gâh ettim hayâl-i rû-yi yâre sînemi
Eyledim vakf-ı nigâr-istân-ı Çin âyînemi
Nevres-i Kadîm

hayâl-i sâib: Hedefe ulaşan hayal.
Ne hayâl-i sâib ister ne kemâl-i tâlib ister
Buna tab'-ı Râgıb ister vere böyle hüsn-i ziynet
Koca Râgıp Paşa

hayâl-i sîm-ten: Gümüş tenli hayal.
Hayâl-i sîm-tenim sâyesinde kim ne bilir
Ne gence mahzen oluptur vücûd-ı vîrânım-Behiştî

hayâl-i sîne: Göğüs hayali.
Sîneme penbe-i zahm oldu hayâl-i sînen
Ötesin Allah onara hele bulduk sabr-ı Hak-Behiştî

hayâl-i suver: Suretlerin hayali.
Kâr-ı fermâsını bil nakş-ı hayâl-i suverin
Sen bu bâzîçeye aldanma, temâşâsına bak-Şeyh Galip

hayâl-i şeb-gerd: Ayın hayali.
Etrâfta kalmayınca bir ferd
Hem-râhım olur hayâl-i şeb-gerd-Mehmet Akif

hayâl-i şem'-i ruhsâr: Yanak mumunun hayali.
Hayâl-i şem'-i ruhsârın ko yansın hâne-i dilde
Perin ol şem'a yakıp şevkıle pervâneler dönsün-Bâki

hayâl-i şuarâ: Şairlerin hayali.
Cûş eder mevc-i hayâl-i şuarâ dûş-be-dûş
Beyt-i ebrûsunun ara yeri dîvân yoludur-Nâbi

hayâl-i tâze: Yeni hayal.
Çünkü şâirsin hayâl-i tâzedir senden murâd
Pes yeni bir dil-ber-i mû-miyân lâzım sana-Nedim

hayâl-i tîğ: Kılıç hayali.
Hasmınız bir kuvve-i fikriyyedir fikr isterim
Ey zafer-cûyân? Hayâl-i tîğ ü cûşundan geçin
Muallim Naci

hayâl-i turra: Perçem hayali.
Hayâl-i turrası çeşmimde raks urur sanasın
Ki baş götürüben oynaya Nîl içinde neheng
Ahmet Paşa

hayâl-i vasl: Kavuşma hayali.
Dün hayâl-i vasl ederken âh önümden ol sanem
Ömr gibi geldi geçti sonra bildim oyimiş
Lamiî Çelebi

hayâl-i yâr: Yârin hayali.
Mevc-i eşkimde gözüm tuttu hayâl-i yâri
Yuttu deryâda Behiştî nite kim Yûnus'u hût
Behiştî

hayâl-i zülf: Saçın hayali.
Düştüm hayâl-i zülfüne ey müttakî beni
Tesbîhe da'vet etme ki zünnâra düşmüşüm-Nesimi

** **hayâlât:** Hayâl'ler.
Ta'dîl-i hissiyyât için elzem hayâlât
Onsuz kalırsa mûcib-i isyân olur hayât
Abdülhak Hâmit

* **hayâl-âsâ:** Hayal gibi.
Beni ol rütbe gam malv u nizâr etti ki hecrinle
Hayâl-âsâ görünmem vakt olur ey hurde-bînim gel
Esrar Dede

* **hayâl-bâz:** Hayal oynatan, Karagöz.

hayâl-bâz-ı zemâne: Zamanın Karagözü.
Verâ-yı perdede yakmış çerâg-ı hûrşîdi
Hayâl-bâz-ı zemâne ne gösterir görelim-Lâ

* **hayâl-efser:** Hayal tacı.
Cihân-gîr-i hayâl-efser rübâ-yı baht-ı İskender
Sipeh-sâlârı-ı Mânî saff-şikâf-ı rezm-i Timûrî
Nef'î

* **hayâl-ender-hayâl:** Hayal içinde hayal.
Hayâlinden hayâl oldum mecâlim kalmadı fikre
Hayâl-i za'f-i cismimle hayâl-ender-hayâl oldum
Nihat Bey

* **hayâl-figen:** Hayal süren.
Söyle tâkat-şiken, hayâl-figen
Bu mesâfât-ı bî-nihâye nedir-Fâik Âli Bey

* **hayâl-hâne:** Hayalgücü, kuruntu melekesi.
O ilâh isteyip eğlence hayâl-hânesine
Çevirir câmları birden perî kâşânesine
Yahya Kemal

* **hayâlet:** Göze görünen görüntü, karaltı.
Geçer boş sokaktan, hayâlet gibi
Şitâbân u pûşîde-ser bir sabî-Tevfik Fikret
hayât: (حيات) Ar. 1.Canlılık, dirilik. 2. Ömür.
Dostu ger zehr-i mâr içse olur Âb-ı Hayât
Hasmı su içse döner elbette zehr-i mâre su-Fuzûlî

Cihânın cânı sen sensiz vücûdumda hayât olmaz
Bana senden cüdâ olmak gibi müşkil memât olmaz
Yahya Bey (Taşlıcalı...)
Taʿdîl-i hissiyyât için elzem hayâlât
Onsuz kalırsa mûcib-i isyân olur hayât
Abdülhak Hâmit
hayât-ı aşk: Aşk hayatı.
Evet, bu levhayı seyreylerim hayâlimde
Hayât-ı aşka ale'l-âde bir misâl olarak-Tevfik Fikret
hayât-ı azîz: Aziz hayat.
Bilinse kadr-i hayât-ı azîz râcihdir
Hezâr saltanata yek dem-i kemîne-i ömr-Nâbi
hayât-ı bâkî: Sonsuz hayat.
Lisânından akıp yenbûʿ-ı hikmet
Hayât-ı bâkî bulsa ondan eşrâf-Nuri
hayât-ı beşer: İnsanlık hayatı.
Çehre-i girye-nika:bında hayât-ı beşerin
Bir müşerrih gibi teşrîh-i nukûş ettinse-Tevfik Fikret
hayât-ı câm-ı mey: Şarap kadehinin diriliği.
Getirdi cûşişe Âb-ı Hayât-ı câm-ı meyi
Riyâ-yı huşka onu buldu çâre deryâ-dil-Esrar Dede
hayât-ı câvidân: Ebedî hayat.
Vermeyen cânın sana bulmaz hayât-ı câvidân
Zinde-i câvid ona derler ki kurbândır sana-Fuzûlî
hayât-ı câvidânî: Ebedî hayat.
Ey kemân-ebrû hayât-ı câvidânîyi bulur
Tekye-i ışkında her cân kim sana kurbân olur
Hayretî
hayât-ı cemʿiyyet: Cemiyet hayatı.
Kurursa bir gün o menbaʿ ne his kalır ne hayât
Beka-yı dîn ile ka:im hayât-ı cemʿiyyet-Mehmet Akif
hayât-ı ceng-i maîşet: Geçim savaşının hayatı.
Hayât-ı ceng-i maîşet, cihânsa maʿrekedir
Zemân zemân bu sükûnlar birer mütârekedir
Mehmet Akif
hayât-ı dâreyn: Her iki dünya hayatı.
Çün senin zâtın ola asl-ı hayât-ı dâreyn
Ehl-i dâreyn ne bilsin seni ey asl-ı merâm-Nâbi
hayât-ı devlet: Devlet hayatı.
Hayât-ı devlete âid muazzamât-ı umûr
Siyâh mağz-ı tavâşîden eyliyordu zuhûr
Kemalzade Ekrem Bey
hayât-ı ebedî: Sonsuz hayat.
Erişti âleme ya müjde-i hayât-ı ebed
Ya oldu dehre berât müsellemi teslîm-Nefʿî
hayât-ı ehl-i perver: Besleyicilerin hayatı.
Aceb Âb-ı Hayât-ı ehl-i perverdir müdâm olsun
Ki ihyâ eyledi birer reşhasıyla bu dil ü cânı-Nedim
hayât-ı fânî: Boş hayat.
Hayât-ı fânîde râhat gözetme ey Hamdî
Kişi ne denlü huzûr eyleye sefer üzre
Hamdullah Hamdi
hayât-ı feyz: Bereket hayatı.
Hızr'a minnet çekme var sonra dil-i Nefʿî gibi
Lûle-i Âb-ı Hayât-ı feyz ile leb-ber-leb ol-Nefʿî
hayât-ı hacîl: Utanmış hayat.
Dedim lebin ki Âb-ı Hayât'ı hacîl kılar
Mercân mı ya akîk-i Yemen dedi iksi de-Şeyhi
hayât-ı hayy: Diri hayat.
Nezʿ-i hayât-ı hayy eder emvâta cân verir
Eyler gubârı âdem ü cismi gubâr eder-Ziya Paşa
hayât-ı kâinât: Kâinatın hayatı.
Eğer leyl ü nehâr âmed ü şüdünde geçse mikdârın
Hayât-ı kâinâta fasîdât eylerdi istiʿlâ'-Nâbi
hayât-ı laʿl: Dudak hayatı.
Revâk-ı çeşme-i mihr-i cihân-ârâ mıdır bilmem
Durur ayn-ı hayât-ı laʿli vasfında akar sular
Dâniş (Dâniş-i Atîk; Dâniş-i Kadim)
hayât-ı mahrûme: Mahrum hayat.
Bir adem; bir âdem, fakat yaşayan
Çarpınan, uğraşan, koşan, arayan
Bir adem, bir hayât-ı mahrûme-Tevfik Fikret
hayât-ı muʿtâd: Alışılmış hayat.
Hayâtın erzeli olmuş hayât-ı muʿtâdın
Senin hesâbına birçok utansın ecdâdın
Mehmet Akif

hayât-ı mürg-âne: Kuşların hayatına benzer hayat.
Bunların ortasında bir lâne
Bî-hazer bir hayât-ı mürg-âne-Tevfik Fikret

hayât-ı müsteâr: Sahte hayat.
Sönüp gitmiş ocaklar yükselir gûyâ gubârından
Giren bir kerre nâdimdir hayât-ı müsteârından
Mehmet Akif

Beş on günlük hayât-ı müsteârımdan peşîmânım
Hızır bilmem ne zevk almış hayât-ı câvidânîden
Üsküdarlı Talat Bey

hayât-ı müzebzeb: Karmakarışık hayat.
Her gün biraz ölen bu hayât-ı müzebzebim
Tevfik Fikret

hayât-ı nevîn: Yepyeni hayat.
Zalâm-ı şirki yarıp fışkırınca dîn-i mübîn
Yayıldı sîne-i Bathâ'ya bir hayât-ı nevîn
Mehmet Akif

hayât-ı sevdâ: Sevda hayatı.
Müterennim, güzel neler varsa
Cereyân-ı hayât-ı sevdâda
Uçmak ister bir ufk-ı şeydâda-Cenap Şahabeddin

hayât-ı suyûf: Yaz mevsimlerinin hayatı.
Oldu efsûn müsâfât ile hayât-ı suyûf
Ser-fürû bürde-i sûrâh-ı siyeh-fâm yanam-Nâbi

hayât-ı sühan: Söz hayatı.
Haşre dek Âb-ı Hayât-ı sühan Bâkîdir
Andırıp zinde kılan nâm-ı Süleymân Han'ı-Nef'î

hayât-ı şâir: Şairin hayatı.
Bir fezleke-i hayât-ı şâir
Göz yaşları, bir de aşk u sevdâ-Lâ

hayât-ı tâze: Taze hayat.
Eyledi kesb-i hayât-ı tâze halk-ı kâinât
Doldu envâr-ı meserretle kulûb-ı mü'minîn
Ziya Paşa

hayât-ı tevfîk: Uygun hayat.
Bize versin mi Hudâ Âb-ı Hayât-ı tevfîk
Hızr'ı bulsak reh-i zulmette külâhın kaparız
Keçecizade İzzet Molla

hayât-ı vatan: Vatan hayatı.
Hayır hayât-ı vatandır umûm için gâye
"Vatan" deyip giriyor her giren mücâhedeye
Mehmet Akif

hayât-ı zâil: Kaybolan hayat.
Fakat ne fikr-i baîd
Hayât-ı zâil içinde muhabbet-i ebedî-Tevfik Fikret

hayât-ı zî-hayât: Canlı hayat.
Hayât-ı zî-hayâta ma'dedir gencîne-i imdâd
Ne mümkündür cihân olmak tehî nâ-pâkliklerden
Nâbi

* **hayât-âver:** Hayat taşıyan.
Ba'zen olurum aşk-ı hayât-âvere mâil
Hayfâ ki bu dünyâ ona da olmada hâil
Kemalzade Ekrem Bey

* **hayât-bahş:** Hayat sunan.

hayât-ı bahş-ı kerîm: Bol hayat sunan.
Vücûd vücûd İlâhî hayât-bahş-ı kerîm
Nefs-i atiyye-i rahmet kelâm-ı fazl-ı kadîm-Nâbi

* **hayât-efzâ:** Hayat artırıcı.
Hayât-efzâ-yı âlem rûh-bahş-ı mürde-i gamsın
Hemân ben hastanın cânı değilsin cân-ı âlemsin
Ulvî

* **hayât-engîz:** Yaşamaya zorlayan.
Nasıl berk-ı dehâettir ki lemh-i in'ikâsıyla
Hayât-engîz olur bir kütle-i câmidde? Hayretler
Tevfik Fikret

haybet: (خيبت) Ar. İstediğine ulaşamama, meyus kalma, mahrumluk.
Neden geçsin sefâletlerle, haybetlerle ezmânın
Neden azmin süreksiz, yok mudur Allah'a îmânın
Mehmet Akif

* **hâib:** 1. Mahrum, yoksun. 2. Umutsuz, kederli, üzüntülü. 3. Zarar ve ziyana uğrayan.
Ne yapsın, nâ-ümîd olsun mu Şark'ın intibâhından
Perîşân rûhumuz, hâib dönerken Bâr-gâhından
Mehmet Akif

haydar, hayder: (حيدر) 1. Arslan. 2. Haydar-ı Kerrâr: Hz. Ali'nin diğer lakabı. (Diğer lâkapları: Ebû Türâb, Ebü'l-Hasan, Ebü'l-Hüseyin; Kâşif-i Sırr-ı Velâyet).
Ser-firâz ettin Livâü'l-hamd dîn-i Ahmed'i
Kâfire gösterdin el-hakk dest-bürd-i Haydar'ı-Nef'î

Ulviyyet-i fıtriyyede engüşt-nümâsın
Benzer revişin Haydar'a bir şanlı fetâsın
Muallim Naci

Haydar-ı hasm-efgen: Düşmanı düşüren Haydar (Hz. Ali r.a.)
Server-i dîn-i pâdişâh-ı nâm-dâr
Haydar-ı hasm-efgen ü Düldül-süvâr
Nazîm (Yahya...)

Haydar-ı Kerrâr: Döne döne saldıran (Hz. Ali r.a.)
Şâh-ı Merdân Şîr-i Yezdân pîşvâ-yı ehl-i dîn
Kâşif-i Sırr-ı Velâyet Haydar-i Kerrâr mest-Nesimi

Haydar-ı Kerrâr-ı ma'nâ: Manaya döne döne saldıran.
Benim ol Haydar-ı Kerrâr-ı ma'nâ kim hücûmumdan
Dilîrân-ı hayâle teng olur endîşe meydânı-Nef'î

Haydar-ı Kerrâr-ı meydân: Meydanda döne döne saldıran (Hz. Ali r.a.).
Haydar-ı Kerrâr-ı meydân senâ-yı zâtınım
Esb-i tab'ım Düldül ü çâlâk hâmem Zü'l-feka:r
Nazîm (Yahya...)

Haydar-ı Kerrâr-ı vegâ: Savaşta döne döne saldıran (Hz. Ali r.a.).
Âlem-efrâz-ı gazâ Haydar-ı Kerrâr-ı vegâ
Zor-ı bâzû-yı kazâ saff-şiken-i düşmen-gîr
Üsküdarlı Hakkı Bey

Haydar-ı Kerrâr-veş: Döne döne hamle eden arslan (Hz. Ali r.a.) gibi.
Gâh açar ihsân elini Haydar-ı Kerrâr-veş
Gâh olur rûz-ı gazâ kudret elinde Zülfeka:r
Yahya Bey (Taşlıcalı...)

hâye: (خايه) Far. Haya, yumurta.
Bîdesterin helâkine hâye olur sebeb
Katl-i samûr-ı zâre olur postu medâr-Ziya Paşa

hayf, hayfâ: (حيف) Ar. 1.Eyvah, yazık anlamına üzüntü edatı. 2. Zulüm, cevir, haksızlık.
Hayf-durur ışksızlara ışktan haber söylemek
Kim gerçek âşık ise râzımı ona derim-Yunus Emre

Hayf Sultan Selîm'e yüz bin hayf
Hem kalem ağlasın ona hem seyf
Selimî (Yavuz Sultan Selim)

Kudemânın görüp âsârını biz zevk ettik
Kudemâ görmedi hayfâ bizim âsârımızı-Nâbi

Vardık der-i saâdetine yârı görmedik
Girdik behişte hayf ki dîdârı görmedik-Şeyh Galip

Ba'zen olurum aşk-ı hayât-âvere mâil
Hayfâ ki bu dünyâ ona da olmada hâil
Kemalzade Ekrem Bey

* **hayfâ:** Yazık!, eyvâh!
"Dünyâ koşuyor" söz mü? Berâber koşacaksın
Hayfâ ki, bütün azmi sen arkanda bıraktın
Mehmet Akif

hâyîde: (خاييده) Far. Ağızda çiğnenmiş, ağızdan ağıza dolaşmış, bayat, köhne söz.
Hâyîde edâya sunma kim el
Bir kerre daha demişler evvel-Şeyh Galip

hâyîde-i tûtî-i şeker-hâ-yı sühan: Sözü şeker gibi çiğneyen tûtinin bayat sözü.
Ağzına almaz eğer kand-i mükerrer olsa
Lafz-ı hâyîde-i tûtî-i şeker-hâ-yı sühan
Sünbülzade Vehbi

hayl: (خيل) Ar. 1.At. 2. at sürüsü., atlı asker, süvari kısmı. 3. Gürûh, takım, zümre. **c. ahyâl, hüyûl.**
İtin yolunda hûblar sürseler yüz ne_ola emrinle
Melek haylı sücûd-ı Âdem etmek nass-ı Kur'ân'dır
Fuzûlî

Müje haylin dizer ol gamze-i fettân saf saf
Gûyâ cenge girer nîze-güzârân saf saf-Bâki

hayl-i düşmen: Düşman topluluğu.
Sâflar düzüp hücûm edicek hayl-i düşmene
Dehşetle âsmân ü zemîn pür-figân olur
Nef'î (edicek: edince)

hayl-i ins ü cânn: İnsan ve cin topluluğu.
Der-geh-i vâlâsına dil-dâde cân-ı Cebraîl
Südde-i ülyâsına ruh-sûde hayl-i ins ü cânn-Hakkı

hayl-i kirâm: Büyükler topluluğu.
İmâm-ı saff-ı efâdıl emîr-i hayl-i kirâm
Emîn-i dîn ü düvel hâce-i huceste-hısâl-Bâki

hayl-i küleng: Turna kuşu sürüsü.
Gökte efgân ederek sanma geçer hayl-i küleng
Çekilir kûyüne mürgân-ı dil ü cân saf saf-Bâki

hayl-i melek: Melek topluluğu.
Kapısın hayl-i melek bekler idi
Cümle hüddâmı ferîştehler idi-Hakanî

* **hayl ü haşem:** Hizmetliler ve takımı.
O yegâne sipeh-endâz-ı zafer-i yâver kim
Cünd ü ervâh u melâiktir ona hayl ü haşem-Nef'î

* **hayyâl:** At terbiyecisi, at bakıcısı.
Kemîne nemleyi pâ-mâle niyyet etmemişizdir
Bu arsa-gâhta hayyâl idik zemân ile biz de-Nâbi

hayli, haylî: (خیلی) Far. Epey, oldukça, hayli.
Geh pîç-â-pîç olup zülfün dil-i uşşâka dâm olmuş
Tutulmuş dâne-i ruhsârın üzre haylî san'attir
Osmanzade Tâib

Musavvirler yazıp Ferhâd'ı kûh-ı Bîsütûn üzre
Verip destine tîşe haylî üstâd-âne yazmışlar-Nef'î

Mülzem olmaz her nice ilzâm edersen seg rakîb
Haylî müşkildir belî dânâya nâ-dân ile bahs
Cinânî

hayme: (خیمه) Ar. Çadır. **c. hıyâm, hiyem.**
Biz o germ-âbe-i ma'mûre-i ahlâkız kim
Haymeye râyiha-i ûd verir külhânımız-Nâbi

Germ olup tâb-ı havâdîsten eyâ evc-i kerem
Sâye-i âtıfetin üstüne bir hayme yeter-Nâbi

Dikti leşker-geh-i ezhâra sanevber tuğun
Haymeler kurdu yine sahn-ı çemende eşcâr-Bâki

hayme-i azamet: Büyüklük çadırı.
Zemîn-i bisât-ı kadr-i çarh hayme-i azamet
Nücûm-ı sâbit ü seyyâre meş'al-i kudret-Nâbi

hayme-i gerdûn-cenâb: Gökyüzü kadar geniş bir yere kurulmuş olan çadır (Kanunî'nin çadırı).
Gün doğdu şâh-ı âlem uyanmaz mı hâbtan
Kılmaz mı cilve hayme-i gerdûn-cenâbtan-Bâki

hayme-i habâb: Su kabarcıklarına benzeyen çadır.
Seylâbı eşkim üzre gören çeşmimi dedi
Akar su üzre nice durur hayme-i habâb
İbn-i Kemal

hayme-i huddâm: Hizmet edenlerin çadırı.
Mevkib-i makdereti pür azamettir o kadar
Arsa-i mahşer olur hayme-i huddâmına teng
Kâzım Paşa

hayme-i iclâl: Büyüklük çadırı.
Kırım sevâhilin evvelce ettiler teshîr
Mahall mahall olunup nasb hayme-i iclâl-Ziya Paşa

hayme-i mâh: Ayın çadırı.
Aceb mi sâyemize yüz sürerse hayme-i mâh
Çü âfitâb-ı cihân erdi sâyebânımıza-Şeyhî

hayme-i ömr: Ömür çadırı.
Hayme-i ömrün sütûnu mihver-i gerdûn ola
Mıh ola evtâd-ı âlem müddeti gibi tınâb-Nizami

hayme-i pîrûze-reng-i zer-nigâr: Altın işlemeli renkli mavi çadır.
Tâ ola bu hayme-i pîrûze-reng-i zer-nigâr
Arsa-i âlemde berpâ bî-sütûn u bî-tınâb-Nef'î

hayme-i rif'at: Yücelik çadırı.
Hayme-i rif'atinin hıfzına olmuş ka:im
Âlemin çâr-cihâtında muayyen evtâd-Nâbi

* **hayme-gâh:** Çadır kurulan yer.
Al kanlı bir kefenle donat hayme-gâhını
Cânlarla yak meşâ'il-i mâtem-penâhını
Midhat Cemal (...Kuntay)

* **hayme-geh:** Çadır kurulan yer.
Micmer-i zerle gelip anber ü ûd
Eyledi hayme-gehi ıtr-âlûd-Nâbi

** **hıyâm:** Hayme'ler, çadırlar.
Haşre dek tâ ki ola beste-i evtâd-ı hulûd
Sâha-i dehrde etnâb-ı hıyâm-ı devlet-Münif

Çarhı kim himmeti-i vâlâsı temâşâya çıkar
Tâ varır fark-ı Simâk üzre eder darb-ı hıyâm
Nedim

hıyâm-ı âsumân: Gök çadırı.
Sanki fânûs-ı hayâldir hıyâm-ı âsumân
Dâimâ şem'-i cemâlinle döner ey mâhitâb-Nuri

hıyâm-ı devlet: Devletin çadırları.
Haşre dek ta ki ola beste-i evtâd-ı hulûd
Sâha-i dehrde etnâb-ı hıyâm-ı devlet-Münif

** **hiyem:** Hayme'ler, çadırlar.
Odur ol şems-i münîr-i ufk-ı devlet kim
Görmedi mislini çarh eyleyeli nasb-ı hiyem-Nâbi

Haşredek tâ ki ola beste-i evtâd-ı hulûd
Sâha-i dehrde etnâb-ı hiyem-i devlet-Münif

hayr: (خير) Ar. İyi şey, faydalı iş. "Şerr"in zıttı.
İndik Rûm'u kışladık çok hayr ü şer işledik
Uş bahâr geldi geri göçtük elhamdülillah
Yunus Emre

Hak şerleri hayr eyler
Zannetme ki gayr eyler
Ârif onu seyr eyler
Allah görelim neyler
Neylerse güzel eyler-İbrahim Hakkı Bey

Lîk bir bende-i hakîrim ben
Amelim ehl-i hayra hayr-ı duâ-Fuzûlî

hayr-ı cârî: Akıp giden hayır.
Muvaffak oldu çünkim böyle vâlâ hayr-ı cârîye
Sezâdır kim duâsı cümleye vird-i zebân olsun-Nedim

hayr-ı duâ: Duanın hayırlısı.
Lîk bir bende-i hakîrim ben
Amelim ehl-i hayra hayr-ı duâ-Fuzûlî

hayr-ı niyyet: Niyet edilen hayır işi.
Fi'le çıktıkça zamîrindeki hayr-ı niyyet
Buldu bir başka şeref âlem-i insâniyyet-Şinasi

hayr-ı umûm: Genel hayır.
Mecmû'-ı re'y ü hükmü ümrân-ı mülke masrûf
Mahsûl-i fi'l ü kârı hayr-ı umûma şâyân-Ziya Paşa

hayrü'l-beşer: İnsanların hayırlısı (Hz. Muhammed 's.a.s.')
Bundadır bâkî nişân mu'ciz-i hayrü'l-beşer
Tâk-ı kürsî nüsha-i mülk-i mülûk-ı kâm-kâr
Fuzûlî

hayrü'n-nâs: İnsanların hayırlısı. (Hayrü-'n-nâs men yenfau'n-nâs) hadisinin kısaltılmışı. Anlamı: "İnsanların en hayırlısı, insanlara en çok yarayandır."
Ola rehber der isen kârına Hızr u İlyâs
Olagör mazhar-i sırr-ı eser-i Hayrü'n-nâs-Reşid

* **hayr-hâh:** Hayır isteyici, iyilik isteyen.

hayr-hâh-ı cihân: Cihanın hayır isteyicisi.
Ben hayr-hâh-ı cihânım bilmiyor kimse beni
Hazret-i Allah bilir ümîd-i gufrân eylerim-Lâ

hayrân: (حيران) Ar. 1. Şaşmış, şaşa kalmış, şaşırmış. 2. Çok tutkun.
Ey melek-sîmâ ki senden özge hayrândır sana
Hak bilir insân demez her kim ki insândır sana
Fuzûlî

Sen ne câmın mestîsin âyâ kimin hayrânısın
Kendin aldırdın gönül ne_oldun ne hâl olmuş sana
Nedim

Âb-ı zülâl akıttın elinden gazâ günü
İ'câzın etti Hızr'ı da hayrân efendimiz
Faruk K. Timurtaş

hayrân-ı bidâyet: İlk hayranlık.
Bir nüktedir aşk ammâ tekmîl muhâl ancak
Ser-bend-i nihâyâtı hayrân-ı bidâyettir-Esrar Dede

hayrân-ı felek: Felek hayranı.
Şevket ü şânı o gâyette ki seyr etmek için
Reh-güzârında kalır dîde-i hayrân-ı felek-Nef'î

hayrân-ı hüsn-i intika:l: Ulaşılan güzellik hayranı.
Aklın eyler nakl-i esrâr-ı maânî gaybdan
Âkılân hayrân-ı hüsn-i intika:lindir senin
Muallim Naci

hayrân-ı mahabbet: Sevgi hayranı.
Yâ Rab olayım bende-i dîvân-ı mahabbet
İrgür beni hum-hâneye hayrân-ı mahabbet
Âdile Sultan

hayrân-ı nihâl: Yeni büyüyen dal hayranı.
Yâridir ol kadd ü haddin kim müdâmâ bâğda
Vâlih-i gül-gonce hayrân-ı nihâl eyler beni-Nedim

hayret: (حيرت) Ar. Ne yapacağını bilmeyecek surette şaşırma.
Hayretinden Yûsuf'un kavm-i Züleyhâ kesti el
Sen ciğerler zahmını dillerde destân eyledin-
Hayali Bey

Nedir aceb sebeb-i hayretin nedir derdin
Kemâl-i lûtf ile kıl kemînene ihbâr-Nedim

Nasıl berk-ı dehâettir ki lemh-i in'ikâsıyla
Hayât-engîz olur bir kütle-i câmidde? Hayretler
Tevfik Fikret

hayret-i aşk: Aşk şaşkınlığı.
Hayret-i aşk ile kendini bilen her ehl-i hâl
Zevk u şevkin dâimâ tecdîd eder handân olur
Âdile Sultan

* **hayret-âlûd:** Hayrete bulaşmış, düşmüş.

hayret-âlûd-ı belâ-yı intizâr: Bekleme belasının şaşkınlığına düşmüş.
Va'de-i ferdâsına gâhî ederdim i'timâd
Hayret-âlûd-ı belâ-yı intizâr olmak da güç-Neşati

* **hayret-bahş:** Hayret veren.
Böyle mu'ciz-nazm ile dünyâya hayret-bahş olan
Gâlib'in fenn-i sühanda hep yed-i tûlâsıdır
Leskofçalı Galip

* **hayret-efzâ:** Hayret arttırıcı.
Dîde mahmûr ü girîbân çâk ü kâkül târumâr
Hayret-efzâdır kıyâmın câme-hâbından senin
Mahmut Nedim

hayret-efzâ-yı ukûl: Akılların hayretini arttıran.
Hayret-efzâ-yı ukûl olmaz idi bir mecnûn
İttifâk olsa salâha ukalâ beyninde-Yenişehirli Avni

* **hayret-ender-hayret:** Hayret içinde hayret.
Dersin esrârım bilinsin hayret-ender-hayretim
Cân nihân cân içre esrârın nihân-ender-nihân
Muallim Naci

* **hayret-engîz:** Hayret içinde bırakan, hayret veren.
Meâl-i hilkate imkânı yok yetişmemizin
Fakat o nüsha-i tekvîn-i hayret-engîzin
Mehmet Akif

* **hayret-fezâ:** Şaşırtan, hayret veren.
Semen-zâr olmada feyz-i letâfetle İrem manzar
Çemen-i ezhârla hayret-fezâdır çeşm-i im'ân
Üsküdarlı Hakkı Bey

* **hayret-geh:** Hayret yeri.
Reng-i ruhsârın gibi her renginin hayrânıyım
Vech-i bâkînin bu hayret-gehte yüz bin rengi var
Muallim Naci

* **hayret-güzîn:** Hayreti seçen.
Rumûz-ı aşkta hayret-güzîn câhidler
Cidâl-i dâniş ile dem urur muânidler-Behçet

* **hayret-kede:** Hayret yeri.

hayret-kede-i lâ vü neam: Varlık ve yokluk şaşkınlığı.
Her kim ki rehâ-yâfte-i havf ü recâdır
Vâreste-i hayret-kede-i lâ vü neamdır-Nâbi

* **hayret-nişîn:** Hayrette bırakan.
Hayret-nişîn etti beni fikretim gibi
Emvâc-ı inkılâb-ı celâl ü cemâl-i dil-Esrar Dede

* **hayret-penâh:** Hayret edilen yer.
Ey fezâ dil-teng olur dem-i bî-tenâhî olmasan
Gönlümün cevelân-geh-i hayret-penâhı olmasan-Lâ

* **hayret-zede:** Hayrete düşmüş, şaşa kalmış olan.
Biz o hayret-zede abdâllarız kim göz açıp
Gezeriz bilmeziz ammâ neye hayrânız biz
Bağdatlı Ruhi

Kendini gösterme fevka'l-âde bir âkıl gibi
Dem olur âkıl kalır hayret-zede gâfil gibi-Lâ

haysiyyet, haysiyet: (حيثيّت) Ar. 1.Değer, itibar. 2. Şeref, onur.
Bulunur pek çok adam cenge koşup cân verecek
Harbin en müşkülü haysiyyeti kurbân etmek
Mehmet Akif

haysiyet-i havâdis: Havadisin değeri.
Güncîde-i basîret olur mu bu acz ile
Haysiyet-i havâdis ü keyfiyet-i şuûn-Ziya Paşa

haysiyyet-i sarrâf-ı dehr: Dünya sarrafının şerefi.
Cevheri nazmımladır haysiyyet-i sarrâf-ı dehr
Heft-genc-i âlemin mâl ü menâlidir sözüm
Yenişehirli Avni

hayt: (خيط) Ar. 1. İplik, lif. 2. Tel.

hayt-ı şu'â, haytü'ş-şu'â-i neyyir: Güneşin iplik gibi uzanan ışığı.
Açın şu kâkülü hayt-ı şu'â'-i neyyirden
Teşekkül eyleye bir came-hâb hüsnünüze
Abdülhak Hâmit

Mazhar-ı esrâr-ı kerrârım değil haytü'şu'â
El verip gökten bana hûrşîd eder ikrar-ı feyz
Leskofçalı Galip

hayvân: (حيوان) Ar. 1. Dirilik, canlılık; canlı şey. 2. İnsan dahil bütün canlıları içine alan varlık âlemi. 3. Hayvan. 4. dey. Ahmak adam. **c. hayvânât.**

Zâtı olmuştu gıdâ-bahş-ı tuyûr-ı ceberût
Yoğ iken dahi ne hayvân ne nebât ü ne cemâd-Nâbi

Kevser-i rûhânîlerden lezzet alan âdemî
Çeşme-i Hayvân'ı ne_itsün çeşme-i hayvânîdir
Hamdullah Hamdi

İnsân doğup da olmuşuz iblîsten eşerr
Hayvân olaydı keşki bu cem'iyyet-i beşer
Abdülhak Hâmit

hayvân-ı çâr-pâ: Dört ayaklı hayvan.
Bu bezm içinde gönül çâr-pâre olmazsa
Ben onun ismini hayvân-ı çâr-pâ ederim
Hamdullah Hamdi

hayvân-ı kerem: Cömertliğin canlılığı.
Ne kerâmet kodu Hak zât-ı kerîminde ki_olur
Ayağın bastığı yer Çeşme-i Hayvân-ı kerem
Ahmet Paşa

** **hayvânât:** Diriler, canlılar; hayvanlar.
Fakat insân- ki hayvânâta fâik halk olunmuştur
Evet, insân- ki ekmeldir, şeref-mend-i basîrettir
İsmail Safa

* **hayvân-sıfat:** Hayvan gibi.
Nefis hazzın ey Muhibbî verme gel hayvân-sıfat
Zabt-ı nefs et ârif ol âlemde insânlık budur
Muhibbî, Meftunî (Kanunî Sultan Süleyman)

hayy: (حىّ) Ar. 1. Diri, canlı. 2. Allah'ın isimlerindendir.

Hayy-i bî-enbâz: Ortağı olmayan (Allah)
Mukaddem altı yıl hüznî tahallüs eylemiştim ben
Bihamdillâh meserret-yâb kıldı Hayy-i bî-enbâz
Sürûrî

Hayy-i bî-zevâl: Ölümsüz olan Allah.
Sözlerin pîrâye-i âsâr-ı fazl-ı akl-ı küll
Hâtırın gencîne-i esrâr-ı Hayy-i bî-zevâl
Üsküdarlı Hakkı Bey

hayy-i dânâ: Bilgili canlı.
Unfuvân-ı sıhhate ey Bâkî mağrûr olma kim
Lâ-cerem her hayy-i dânâ irtihâl üstündedir-Bâki

hayy-i ebed: Sonsuz dirilik.
Her kimse ki esridi bu meyden
Hayy-ı ebed oldu zât-ı Hayy'den
Nesimi (esri-: sarhoş olmak)

Hayy-ı Kadîr: Kudret sahibi olan Allah.
Etti âvihte ol Hayy-i Kadîr
Tâk-ı çarha iki kandîl-i münîr-Nâbi

Hayy-i lâ-yemût: Ölmezlik vasfı olan Allah.
Sad şükr ola Hayy-i Lâ-yemûta
Kim erdi söz âlem-i sükûta-Şeyh Galip

Ey kabr gelir bana sükûtün
Takrîri o Hayy-ı lâ-yemûtun-Abdülhak Hâmit

hayyâk-Allah: (حياكالله) Ar. "Allah ömürler versin" anlamında söz.
Etti sükkân-ı semâvât ü zemîn nâle vü âh
Lerze saldı feleğe na'ra-i hayyâk-Allah-Ziya Paşa

hayyâl: (خيال) bk. hayl.

hayyât: (خياط) Ar. Dikici, terzi.

hayyât-ı felek: Feleğin terzisi.
Saltanat hil'atini kaddine hayyât-ı felek
Râst biçmese açılmazdı girîbân-ı kerem
Ahmet Paşa

hayyât-ı gerdûn: Feleğin terzisi, talih.
Sen ol kim dûş-ı isti'dâdın ile lâyık-ı hil'at
Sana hayyât-ı gerdûn atlas-i çarhı libâs eyler
Şehit Ali Paşa

hayyât-ı hil'at-dûz-ı bâzâr-ı haka:yık: Hakikatler pazarının elbise dikicisi.
Zehî hayyât-ı hil'at-dûz-ı -ı bâzâr-ı haka:yık kim
Kadd-i ma'nâyı etmiş câme-i terkîb ile ber-pâ-Nâbi

hayyât-ı kudret: Kudret terzisi.
Vücûd-ı pâkine Nâbî budur Hak'tan recâmız kim
Ede hayyât-i kudret câme-i dil-hâhını iksâ-Nâbi

hayyât-ı sun': Sanat terzisi.
Kesse çarh-ı atlas bin mislini hayyât-ı sun'
Eşheb-i iclâline çıkmazdı bir bergüstvân-Kâzım Paşa

hayyiz: (حيّز) Ar. Mekân, meydan, taraf, mevki.
Hakk'ı ihâta edemez kâinât
Yoktur ona hayyiz ü hadd ü cihât-Nahifi

hayyiz-i ilm-i Alîm: Alîm olan Allah'ın ilim meydanı.
Cevher-i zâtınla ka:im bir arazdır lâ-mekân
Mümtenî'dir hayyiz-i ilm-i Alîm olmak bana
Fehîm (Hoca Süleyman...)

hayyiz-i imkân-ı zuhûr: Ortaya çıkan imkân meydanı.
Her ne fitne kim zuhûra hayyiz-i imkân bulur
Vech-i imkân-ı zuhûrun ol hatt-ı fettân bulur-Nef'î

hazâin: (خزائن) bk. hazîne.

hazâir: (حظا ئر) bk. hazîre.

hazâkat: (خذاقت) Ar. hek. Ustalık, üstatlık, uzluk.
Hazâkat ile bakıp nabzıma buyurdu tabîb
Bu illet ehline hoştur hevâ-yı kûy-i habîb
Esat (Musullu...)

hazân: (خزان) Far. Yaprak dökümü mevsimi, sonbahar.
Bâğ-ı dehrin hem hazânın hem bahârın görmüşüz
Biz neşâtın da gamın da rûzigârın görmüşüz-Nâbi

Kim gül-şen-i ruhunda vere nağmeye karâr
Tâ ol zemân ki bâğ-ı cihân pür-hazân olur-Nef'î

Biliyor musun ki a sevdiğim hele âh o âlem-i vuslatın
Ne güzel nehârı leyâli var! Ne güzel bahârı hazânı var-Lâ

hazân-ı gam: Gam sonbaharı.
Hazân-ı gamda gördün ıztırâbın bülbül-i zârın
Bahâr eyyâmı teg gül-berg-i handândan haber verdim-Fuzûlî

hazân-ı hicr: Ayrılık hazanı.
Hazân-ı hicrde seyr eyle sînemin dâgın
Güşâyişi o gülün nev-bahâra gelmez imiş
Âsım (Çelebizade Şeyhülislam İsmail...)

hazân-ı hüzn: Hüzün sonbaharı.
Hazân-ı hüzn ile pejmürdedir sermâ-yı hicrette
Dil-i zârım bahâr-ı vaslıla cânâ dil-ârâ et
Âdile Sultan

hazân-ı hüzn-âver: Hüzün veren sonbahar.
Gerçi fasl-ı bahâra düştü sefer
Reng-i rûyum hazân-ı hüzn-âver-Muallim Naci

hazân-ı ma'delet: İnsaflılık sonbaharı.
Bâğ u râg devlet iclâline
Esmesin bâd-ı hazân-ı ma'delet-Nedim

hazân-ı nâlân: İnleyen sonbahar.
Münfail bir semâ-yı giryânın
Zerdî-i iğbirârı altında
Münkeşif bir hazân-ı nâlânın
Gird-bâdî-i gam-nisârında-Ahmet Hâşim

hazân-ı zaîf ü zerd: Zayıf ve sarı sonbahar.
Hâlâ ki esîr-i dâm-ı derdim
Mânend-i hazân-ı zaîf ü zerdim-Fuzûlî

* **hazân-dîde:** Sonbaharı görmüş, sararıp solmuş.
Dağılmış hazân-dîde tüller gibi
Uçuşmakta sessizce huffâşeler-Ahmet Hâşim

Bir varak-pâre-i hazân-dîde
Ayrılıp sâk-ı meyve-bârından
Düştü bir şâir-âne ümmîde-Cenap Şahabeddin

* **hazân-gâh:** Âlem, dünya.

hazân-gâh-ı bahâr-âlûde: Baharı gelmiş dünya.
Hôş nigâh et bu hazân-gâh-ı bahâr-âlûde
Kimi bülbül gibi mahzûn kimisi gül gibi şâd-Nâbi

hazân-nümâ: Sonbaharı gösteren.
Bilmem niçin, yakıştırıyordum, hazân-nümâ
Bin çîn-i infiâli cebîn-i bülendine-Tevfik Fikret

* **hazân-veş:** Sonbahar gibi.
Sabâyı sît-i ruhsârınla kim âlem-neverd ettin
Hazân-veş bülbülân-ı aşkı hasm-ı berg-i verd ettin
Nâbi

hazâne: (خزانه) Ar. 1. Hazine'nin galatı. 2. Kalp, gönül.
Kim kadr-i kufl-i âhene muhtâctır yine
Memlû iken derûnu güherle hazânenin-Nâbi

hazar: (حضر) Ar. 1. Sabit yerleri olanların oturdukları yer. sefer'in zıddı. 2. Barış ve güven zamanı.
Vakt-i hatarda çûb ona samsâm-ı âb-dâr
Vakt-i hazarda hâk ona câm-ı cihân-nümâ-Nizami

Meyânemizde demek yok vifâk-ı fikr ü nazar
Huzûr-ı kalbimizi bozmasın seferle hazar
Abdülhak Hâmit

* **mâ-hazar:** Hazır olan, mevcut bulunan şey.

Mîz-bân olsan eğer doymaz çeşm-i mîhmân
Mâ-hazar etsen ona hûn-ı dil ü eşk-i teri
Nazîm (Yahya...)

hazef: (خزف) Ar. Topraktan yapılan çanak çömlek gibi şeyler.

Ey dürr-i pâk ağzına nisbet senin sadef
Deryâ sevâhilinde yatar pâre-i hazef-Bâki

Bağdâd sadeftir güheri dürr-i Necef'tir
Yanında onun dürr ü güher seng ü hazeftir
Bağdatlı Ruhi

Hemân ben meclis-i meyde senin hayrânınım sâkî
Hazef mi gördüğüm âyîne mi sâgâr mıdır bilmem
Nedim

* **hazef-pâre:** Çömlek parçası.

Kân-ı endîşe hazef-pâreleridir Ekrem
Bu güherler ki sana her biri yekdâne gelir
Recaizade Ekrem

hazen: (حزن) Ar. Gam, keder, gussa. bk. hüzn.

Hazret-i şâh-ı rusül hâdî-i esrâr-ı sübül
Şârık-ı çarh-ı Hudâ hazen-i genc-i is'âd-Nâbi

Eyler beni durmayıp ziyâret
Beytü'l-hazenimde bin meserret-Muallim Naci

hazer: (حذر) Ar. Çekinme, sakınma, korunma, kaçınma.

Yahyâ dil-i fakîri yakan eylesin hazer
Âhım yeli eserse eğer pür-şerâr eser-Şeyhülislam Yahya

Taylasânına dolaşma zâhidin ey rind olan
Kıl hazer kej-düm-sıfattır zehri kuyruğundadır
Hamdullah Hamdi

Hazer eyle saçı leylâlardan
Olma mecnûn geç o sevdâlardan-Sünbülzade Vehbi

* el-**hazer:** Sakın, dikkat et.

Mîzâna ur görüştügün ahbâbı el-hazer
Reh-ber tasavvur eylediğin reh-zen olmasın
Nevres-i Kadim

hâzık: (حاذق) Ar. Usta, işinin ehli, becerikli, uzman. **c. huzzâk.**

Kayd-ı gam-ı rûzgâr bir illettir
Ol illete aşktır tabîb-i hâzık-Fuzûlî

Ki böyle bir tabîb-i hâzıkın te'sîr-i tedbîri
Nice zahm-ı derûna kâr-sâz-ı iltiyâm oldu-Nedim

Şartı bu selîm eylemenin kalbi marazdan
Bir hâzıka teslîm ola dermân dileyenler-Nuri

hâzık-ı Lokmân: Lokman usta.

Benim derd-i firâvânım ilâcı dil-bere muhtâc
Seni bir hâzık-ı Lokmân beni bî-çâre yazmışlar
Âşık Ömer

** **huzzâk:** Uzmanlar.

Hasta-i teb-zede-i kahr geh dermân bulamaz
Olsa da İsî gibi bi'l-cümle etıbbâ'-i huzzâk
Yenişehirli Avni

hâzır: (حاضر) Ar. Huzurda, meydanda, göz önünde mevcut olan. **c. huzzâr, hâzırûn, hâzırîn.**

Hem evvelsin hem âhir kamu yerlerde hâzır
Hîç maka:m yoktur sensiz ben niçin göremezem
Yunus Emre

Hubb-i câha düşen erbâb-ı mihen
Kendüye hâzır eder çok şeyn-Sünbülzade Vehbi

Göz ucuyla âşıka geh lûtf eder gâhî itâb
Bir suâle yer komaz ol gamze-i hâzır cevâb-Nef'î

** **huzzâr:** Hazır bulunanlar, seyredenler.

Vatan hikâyesi hâb-âver oldu huzzâra
Ben ağladım yine te'sîr-i dâsitânımdan-Muallim Naci

Şu intizâma bakın siz de eyyühe'l-huzzâr
Sezâ-yı nazra-i im'ân değil mi mektebimiz
Ahmet Hamdi Tanpınar

hâzır u nâzır: Her yerde bulunan ve gören Allah.

Her bir zemânda zâhir ü zâhir kemâl-i Hak
Her bir mekânda hâzır u nâzır celâl-i Hak-Şinasi

* **hâzır-bahş:** 1. Hazırlanmış. 2. Hazır ol emri.
Bu halka olup görünen felek değil
Bir ejderhâymış ol yedi başlı hâzır-bahş-Necati Bey

* **hâzıra:** 1. Bir yere yerleşmiş. 2. Şehirli.
Ulûm-ı hâzıradan beklenen menâfi'dir
Demek, birincisi ilmin; hayâta nâfi'dir-Mehmet Akif

hâzıra: (حاضره) bk. hâzır.

hazîn: (حزين) bk. hüzn.

hâzin, hazîne: (خازن) Ar. Hazinedar, hazine bekçisi.

hâzin-i devrân: Feleğin hazinedarı.
Yüz yire kodu lutf ile gül-berg-i ter gibi
Sandûka saldı hâzin-i devrân güher gibi-Bâki

hâzin-i dürc-i güher: Mücevher hokkasının bekçisi.
Kûzedir gencîne-i hüsnünde la'lin hokkası
Hindûdur kim hâzin-i dürc-i güherdir benlerin
İbn-i Kemal

hâzin-i esrâr: Sırların hazine bekçisi.
Nâmını nazm-ı bülendimle çıkardım feleğe
Ede tâ hâzin-i esrâr kazâ-nakş-ı hitâm-Nef'î

hâzin-i gencîne-i esrâr: Sırlar hazinesinin hazinedarı.
Hâzin-i gencîne-i esrârdır her dem çeker
Rişte-i izhâra bin bin gevher-i şeh-vâr söz-Fuzûlî

* **hazîne:** 1. Hükümete ait kıymetli gelirlerin toplanıp saklandığı yer. 2. Bir yerde saklanan kıymetli mal veya para. **c. hazâin.**
Bu ordu-gâha gelip konmasa kurulmazdı
Şu ne hazîne otağı mukarnesi meşhûd-Sâbit

Gösterir Allahım, bu millet kurtulur tek mu'cize
Bir "utanmak hissi" ver gâib hazînenden bize!
Mehmet Akif

** **hazâin:** Hazineler.
Mülkü vâsi' leşkeri bî-had hazâin bî-kıyâs
Âlem-i ma'nâda sultân-ı muanvendir gönül-Nâbi

Biri tedbîr-i hazâin biri ta'mîr-i bilâd
Birisi hıfz-ı memâlik biri tertîb-i haşem-Nâbi

Gördüm yeniden nice defâin
Buldum yine bir takım hazâin-Ziya Paşa

hazîre: (حظيره) Ar. Etrafı duvar ve çitle kaplanmış, girilmesi yasak olan yer; mezarlık, cami, tekke ve türbe bahçesi. **c. hazâir.**
Gel; sevgilim, seninle bu muzlem hazîreden
Bir lâhzacık firâr edelim.. Bak, teferrüce
Şâyeste her taraf.-Tevfik Fikret

hazîre-i firdevs: Cennet hazîresi.
Mesâbe-i dürrî bâb-ı hazîre-i firdevs
Nümûne-i haremi sahn-ı gül-istân-ı İrem
Veysî (Alaşehirli Üveys Kadı...)

** **hazâir:** Hazîre'ler.
O mevce mevce uzanmış duran hazâirden
Duyuldu vurduğu binlerce sînenin birden
Mehmet Akif

hazîz: (حضيض) Ar. 1. En aşağı, zîr. 2. Dağ eteği.
Burc-ı hazîzi devletinin öyle yücedir
Ki ermez mürûr-ı dehr ile ona gerd-i inkılâb-Şeyhi

hazîz-i hâk: Toprağın en aşağısı.
Mürg-i revânı göklere erdi hümâ gibi
Kaldı hazîz-i hâkte bir iki üstühân-Bâki

Hazîz-i hâkde bin seng-i bî-nakş u zebân yatmış
Mezârlar çökmüş, ebvâblar zılâmın ka'rına batmış
Kemalzade Ekrem Bey

hazîz-i mezellet: Zelilliğin en aşağısı.
Bugün rahş-ı tâli'in
Birden sukûtu böyle hazîz-i mezellete-Tevfik Fikret

hazm: (حزم) Ar. 1. Sebat, direnme, karar. 2. Doğru ve sağlam rey, karar.
Azmde nev-civân u hazmde pîr
Sâhibü's-seyf ü sâibü't-tedbîr-İbn-i Kemal

hazm: (هضم) Ar. Midedeki yiyicekleri eritme, sindirme.
Sâr-bân-ı vakt isen hazm eyle zîrâ vakt olur
Bir topal merkeb belâsıyle katâr elden gider-Ziya Paşa

Ve muzırr bir delisin; haddini aştın, artık
Seni iğmâz edemez, hazm edemez insânlık
Tevfik Fikret

Sâde hürriyeti i'lân ile bir şey çıkmaz
Fikr-i hürriyyeti hazm ettiriniz halka biraz

Mehmet Akif

hazrâ, hadrâ: (حضرا) Ar. Hudret'ten; 1. Yeşillik. 2. Gökyüzü.

Hevâ ârâyiş-i gül-zâra oldu çehre-güşâ
Bahâr gül-şene giydirdi hülle-i hazrâ-Fuzûlî

Sebz ü hurrem bir fezâ mı her kenâr-ı cûy-bâr
Ya miyân-ı cûda aks-i günbed-i hazrâ mıdır-Nef'î

Yeniden cûşa gelirken bir alev tûfânı
Karşıdan Kubbe-i Hazrâ edivermez mi zuhûr

Mehmet Akif

hazret: (حضرت) Ar. Saygı göstermek için büyüklere verilen unvan.

Bâis-i magfiret-i hazret ola
Sebeb-i pâye-i emniyyet ola-Hakanî

Başka bir kuvvet verir cengâverânın kalbine
Kalb-i leşker-gâhta oldukça hazret-i müncelî

Muallim Naci

Âsitân-ı hazreti hem üç çarh-ı nüh-tabak
Pâs-bân-ı der-gehi bilcümle fevc-i kudsiyân

Üsküdarlı Hakkı Bey

hazret-i Allah: Büyük Allah= Hz. Allah (celle celâle hû=c.c.).

Ben hayr-hâh-ı cihânım bilmiyor kimse beni
Hazret-i Allah bilir ümîd-i gufrân eylerim-Lâ

hazret-i aşk: Büyük aşk.

Hazret-i aşk bana etti nigâh-ı izzet
Zulmet-i zilleti mahv etti o mâh-ı izzet-Esrar Dede

hazret-i Bârî Ta'âlâ: Hz. Allah(c.c.)

İb'âda lûtf u ihsân u atâsın eylemiş mu'tâd
Sana ol dost-ı müşfik Hazret-i Bârî Ta'âlâdır

Âdile Sultan

hazret-i Hak: Büyük Allah= Hz. Hak. (c.c.)

Dem-be-dem sıdk u safâyıla duâ eyleyelim
Tâ kabûl ede onu hazret-i Hak azze ve celle-Nef'î

hazret-i Îsâ: Hz. İsa.

La'l-i cân-bahşiyle uşşâka hitâb etse nigâr
Mürdeler üzre sanasın Hazret-i Îsâ gelir

Avnî (Fatih Sultan Mehmet)

hazret-i Kur'ân: Büyük Kur'an.

Oldu dördüncüsü Haydâr hulefâ-yı dînin
Kütüb-i münzelenin hazret-i Kur'ân'ı gibi-Eşref

hazret-i Mevlânâ: Hz. Mevlana.

Bir çemenden yaratıp Hazret-i Mevlâ nâyı
Halka bildirmek için Hazret-i Mevlânâ'yı-Lâ

hazret-i Monlâ: Hz. Mevlana.

Sanadır sığınması Gâlib'in yâ Hazret-i Monlâ
Başımda bir külâh-ı iftihârım varsa sendendir

Şeyh Galip

hazret-i Peygamber: Büyük peygamber=Hz. Peygamber, Hz. Muhammed (s.a.s.).

Mazhar olmuş iltifât Hazret-i Peygamber'e
Mün'atıftır dîde-i takdîs-i ümmet güllere

Şeyh Vasfî

hazret-i rûhü'l-emîn: Cebrâil aleyhisselâm.

Hazret-i rûhü'l-emîn gâşiye-ber-dûşu idi
Konmadan dahi huyûl-ı felege nâm-ı ciyâd-Nâbi

hazret-i Sultân Muhammed Han-ı âlem-gîr: Dünyayı tutan Hz. Sultan Fatih.

Hazret-i Sultân Muhammed Han-ı âlem-gîr kim
Efser-i mihre sezâdır her kemîne çâkeri-Nâbi

hazret-i Yûsuf: Hz. Yusuf peygamber.

Sen idin külbe-i ahzâna koyan Ya'kûbu
Ayırıp hazret-i Yûsuf gibi göz nûrundan

Hâletî (Azmizade...)

hazzâf: (خزّاف) Ar. Çömlekçi, çanakçı.

La'l-i yâr-i dil-bere ol dem meğer erer elim
Kûze ede toprağında ya kadeh hazzâf ona

Muhibbî, Meftunî (Kanunî Sultan Süleyman)

hazz: (حظّ) Ar. Hoşlanma, zevkalma, sevinç duyma, memnunluk. **c. huzûz, huzûzât.**

Gam-ı aşkın cihân milkinde buldum şâdumân oldum
Kişi gurbet diyârında edermiş âşinâdan hazz-Bâki

Nefis hazzın ey Muhibbî verme gel hayvân-sıfat
Zabt-ı nefs et ârif ol âlemde insânlık budur

Muhibbî, Meftunî (Kanunî Sultan Süleyman)

hazz-ı rûhânî: Ruhani memnunluk.

Mihnet-i derd ü belâ hep hazz-ı rûhânî olur
Çektiğim âlâmdan Yahyâ gelirse yâra hazz

Şeyhülislam Yahya

** **huzûz:** Hazz'lar, hoşlanmalar.
Tutuşur meş'ale-i dille merâyâ-yı huzûz
Hüsn ü aşk ortada bin mâh bin ahterle döner
Yahya Kemal

** **huzûzât:** Hazz'lar.
Bî-gânelere münhasır envâ'-ı huzûzât
Mihnet-zede-i aşkına mahsûs devâhî-Ziya Paşa

hebâ: (هبا) Far. 1. Toz, zerre. 2. Faydasız yere telef olan şey.
Mâl-ı mevcûdu edip mahv ü hebâ
Yakışır mı giyesin sonra abâ-Sünbülzade Vehbi

Temâm ikbâl eder insânı ilka cây-ı idbâre
Olur üftâde-i hâk-i hebâ meyve kemâlinde-Haşmet

Çalışıp ömrümü çılgınca hebâ etmezdim
Ben bu müstakbele mâzîmi fedâ etmezdim
Mehmet Akif

hecâ, hicâ: (هجا) Ar. 1.Hiciv, bir kimseyi nesir veya şiirle yerme. 2. Heceler.
Çalışır hicve dahi harf-i hecâ bilmez iken
Sanki merdâne olur dâhil-i heycâ-yı sühan
Sünbülzade Vehbi

hicâ-yı ma'hûd: Sözü edilen hiciv.
Gitti ikisi de kaldı mevcûd
Şehnâme ile hicâ-yı ma'hûd-Ziya Paşa

hecr: (هجر) bk. hicr.

hedâyâ: (هدايا) bk. hediyye.

hedef: (هدف) Ar. Nişan edilen yer, amaç. **c. ehdâf.**
Felek tek eylemesin ta'n-ı düşmenâne hedef
Kaza ederse sihâm-ı havâdise âmâc
Koca Râgıp Paşa

Biz baş veririz zâlime, baş eğmeyiz aslâ
Mahbes mi ya maktel mi hedef bizce pekâlâ!
Abdülhak Hâmit

hedef-i me'ser: Nişan hedefi.
Oldu peyveste-i eflâk sihâm-ı dûdum
Nî-gûn oldu felek hem hedef-i me'ser ser-Esrar Dede

heder: (هدر) Ar. Boş ve faydasız yere gitme, zâyi ve hebâ olma.
Fedâ-yı cân edeceksin demiş vatan hissi
Demek heder değil oğlun, vatan fedâîsi-Mehmet Akif

Öldürme zafer, yıkma şeref, nehb ü heder şân
Ma'rûf adı buğz u sitemin adı ve ... ihsân
Tevfik Fikret

hediyye: Ar. Armağan. **c. hedâyâ.**
Nâbî-i kemînenden ola sana hediyye
Ezkâ vü eâlîsi selâm ü salavâtın-Nâbi

Encüm değil felekte kazâ-yı bikr-i fikrime
Her şeb hediyye bir tutuk-ı zer-nişân verir-Nedim

** **hedâyâ:** Hediyye'ler.
Alınır şimdi avâid yerine vaz'-ı girân
Verilir şimdi hedâyâya bedel sâde kelâm-Nâbi

Bî-günâh kulların hep destin açar hevâya
Bî-mürüvvet kullarından beklemez hîç hedâyâ-
Fethi Atâ

hedm: (هدم) Ar. Yıkma, harap etme.
Tab'-ı mi'mârî-i takdîre hezârân tahsîn
Ki edip hedm mebânî-i felek-sâ-yı hısâm-Nâbi

Ba'zısı dedi ol şahs-ı lâhid
Üstüne hedm olunur bir hâit-Kıbrıs Müftüsü

hedm-i kılâ: Kaleleri yıkma.
Görüldü mü açılaldan berü bu bâb-ı sefer
Bu gûne hedm-i kılâ ü hezîmet-i tabur-Nâbi

heft: (هفت) Far. Yedi sayısı. Arp. "seb'a"
Nâvek-i fikrim eder tîr-i kazâ gibi güzer
Olsa pûlâd-ı Dımışkî'den eğer heft ecrâm-Nef'î

Okusun bu heft beyti dâstân-ı hân-ı hüner
Heft-hânı Nâbiyâ fehm etmeden Rüstem henüz
Nâbi

Hümâ-yı fazlına çerh âşiyâne-i kem-ter
Semend-i kadrine heft âsümân ferş-i kadem
Veysî (Alaşehirli Üveys Kadı...)

* **heft-âd:** Yetmiş.
Dedi ki ey füsürde-hıred pîr-i nâ-tüvân
Heft-âd sinde bir seferin ney ki hikmeti-Nâbi

Aşktır heft-âd ü dü-millet zuhûrundan garaz
Cümleden matlûb olan fehm-i mahabbettir bana
Esrar Dede

* **heft-ahter:** Yedi yıldız.
Devrinin beste-kemer çâkeridir heft-ahter
Şem'inin sûhte-i pervânesidir nüh-ecrâm-Nedim

* **heft-bend:** Yedi bağ.
Âheng-i âh u nâleleri edelim bülend
Ashâb-ı derdi cûşa getirsin bu heft-bend-Bâki

* **heft-deryâ:** Yedi cansız cisim.
Âşinâ-yı kulzüm-i irfân olan idrâk eder
Gevher-i yek-dânedir bu heft-deryâdan murâd
Hersekli Arif Hikmet

* **heft-ecrâm:** Yedi cansız cisim.
Eserinden kül olup âlem olurdu meş'al
Lâ-mekân içre semâvâtı ile heft-ecrâm
Üsküdarlı Hakkı Bey

* **Heft-evren:** Yedi kardeş olarak bilinen takım yıldızı. Benâtü'n-Na'ş. Dübb-i ekber.
Tâ Süreyyâ ıkdin eyler gûş-vâr-ı gûş-ı mâh
Tâ Benâtü'n-Na'ş'a örter nûrdan çâder güneş
Ahmet Paşa

* **heft-genc:** Yedi hazine.

heft-genc-i âlem: Âlemin yedi hazinesi.
Cevher-i nazmımladır haysiyyet-i sarrâf-ı dehr
Heft-genc-i âlemin mâl ü menâlidir sözüm
Yenişehirli Avni

* **heft-girdâb:** Yedi girdap.
Garîk-i lücce-i hayret bu heft-girdâbın
Ne ka'rına nazar eyler, ne destyâr ister-Nâilî

* **heft-hân:** Yedi defa yenilen sofra, yedi öğün yemek. İran'ın mitolojik kahramanlarından Rüstem ve İsfendiyar'ın düşmanlarını yenmek için geçtikleri yedi yerde zaferlerini kutlamak için kurdukları sofra.
Okusun bu heft beyti dâstân-ı hân-ı hüner
Heft-hânı Nâbiyâ fehm etmeden Rüstem henüz
Nâbi

* **heft-iklîm:** Yedi bölge, yedi ülke. (Afrika, Arabistan, Türk, Roma, Hind ve Çin toprakları.)
Benim ol pâdişâh-ı heft-iklîm
Ki bana şâhlar kılar ta'zîm-Fuzûlî

Ne şeh-i şehen-şeh-i sâhib-kırân-ı heft-iklîm
Ki tuttu âlemi tuğrâ-yı fetihle nâmı-Nef'î

* **heft-kişver:** Yedi bölge, yedi ülke. (Afrika, Arabistan, Türk, Roma, Hind ve Çin toprakları.)

heft-kişver-i İslâm: İslam'ın yedi bölgesinin sâkinleri.
Sükkân-ı heft- kişver-i İslâm'a Nâbiyâ
Ümmîd-gâh-ı bahş-ı şefâat Medîne'dir-Nâbi

heftümân: (هفتمان) Far. Yedinci.
Yazmak için Levh-i Mahfûz'a şehâ evsâfını
Bir devât-ı âsümânîdir sipihr-i heftümân
Yahya Bey (Taşlıcalı...)

hejdeh: (هژده) Far. On sekiz.

* **hejdeh-hezâr:** On sekiz bin.
Âlem-i hejdeh-hezâr oldu dü-harf ile bedîd
Nazîm (Yahya...)

hekîm: (حكيم) Ar. Tabib, doktor.
Hangi mahrûsa ki yok anda hekîm
Yok cevâz olmağa ol yerde mukîm
Nâbi (anda: orada.)

Nabz-âşinâ hekîmin o nesnâs-ı nâ-mizâc
Çirkinliğiyle ben onun etmiştim imtizâc
Abdülhak Hâmit

hekîm-i aşk: Aşk doktoru.
Ben o dil-haste-i hicrim ki hekîm-i aşkın
Eylemiş zehr-i gamı mâye-i tiryâk bana
Leskofçalı Galip

helâhil: (هلاهل) bk. hülhül.

helâk: (هلاك) Ar. Ölme, telef olma.
Aşk derdiyle hoşem el çek ilâcımdan tabîb
Kılma dermân kim helâkim zehr-i dermânındadır
Fuzûlî

Ne ser-i âzâde edersin ne helâk eylersin
Kaldı bî-çâre gönül havf u recâ beyninde
Yenişehirli Avni

Kim helâk olmak mukarrer zannederdim kendimi
Bulsa birkaç gün dahi eyyâm-ı hicrân imtidâd-Nef'î

helâk-i hayf: Vah vah helaki.
Külâh u hırka ile bir alay har-meşrebân gördüm
Helâk-ı hayf hayf oldum elimden irâdetim gitti
Esrar Dede

helâl: (حلال) Ar. Dinin hükümleri bakımından kullanılmasında sakınca olmayan, haram olmayan şey.
Rütbe-i i'câzı ihrâz etse tab'ım çok mudur
Rûzgârın nâsihi sihr-i helâldir sözün
Yenişehirli Avni
Adım başında şeka:vet adım başında kıtâl
Şenâatin ne kadar kanlı şekli varsa helâl
Mehmet Akif
Nasîb-i pâkini al durma hân-ı kudretten
Helâl olur sana Hakk'ın naîm ü lütfu bugün
Mehmet Akif

* **helâl-zâd:** Helal azık.
Cenâb-ı şeyhi tasarruftan alıkomuş bâde
Helâl-zâd yapar işi bozar harâm-zâde-Hâtem

* **helâl-zâde:** Helâlden meydana gelmiş.
Yürütmeyin arakı meclis içre bâde ile
Harâm-zâdeni koyman helâl-zâde ile-Fuzûlî

hele: (هله) Far. Kaldı ki, gelelim ki, bari, hiç olmazsa.
Ehl-i dil kadrin niçin fehmeylemez sâhib-hüner
Biz bu râz-ı müşkili bilmekte hayrânız hele-Cevrî

helvâ: (حلوا) bk. halvâ.

hem: (هم) Far. 1. Bağlama edatı. 2. Birleşik kelime yapar; "aynı, birlikte" anlamına gelir.
Olsak ne_ola Nef'î gibi rüsvâ-yı dü-âlem
Hem âşık u şâir ü hem bâde-perestiz-Nef'î

* **hem-âheng:** Aynı ahengte; arkadaş.
Peyâm-ı îd verip nev-bahâra bülbüller
Nevâsı oldu hem-âheng-i nây u çeng ü rebâb
Esrar Dede

* **hem-âre:** Denk, eşit. (hem-vâre'nin hafifletilmişi)
Bir de ne aceb ki halkı ol pîr
Sirkatten edip hem-âre tahzîr-Ziya Paşa

* **hem-âvâz:** Sesi birbirine uygun; arkadaş, hem-sohbet.
Gâh eyleyüben sürûdlar sâz
Bülbüllere oldular hem-âvâz-Fuzûlî

Şevk-i ruhsârın ile nâleler etsem pür-sûz
Olamaz bülbül-i şûrîde hem-âvâz bana
Koca Râgıp Paşa

* **hem-bezm:** Meclis arkadaşı.
Kimin hem-bezmisin yârân-ı ayş ü işretin kimdir
Nedîmin gam-güsârın hem-demin hem-sohbetin kimdir-Neylî

hem-bezm-i âh u nâle: Âh ve inleme meclisinin arkadaşı.
Hem-râz-ı derd ü gussa ne hem-derd ü ne enîs
Hem-bezm-i âh u nâle ne hem-dem ne hem-nevâ
Süleyman Nazif

* **hem-bû:** Bir kokuda, bir kokulu.
Nâfe-i müşg-i Hotan zülfüne olmaz hem-bû-Rüşdî

* **hem-cins:** Bir soydan olan.
Yine hem-cinsi çeker birbirinin gayretini
Zahm-ı mikrâsa urur sûzen onun_için merhem
Nâbi

* **hem-çü, hem-çün:** Onun gibi.
Kaçan ki bu sözü gûş etti dil kalıp bî-hûş
Kemâl-i hayret ile hem-çü sûret-i divâr-Nedim

* **hem-dem:** Yakın, nedim, arkadaş.
Olmasa gamzen dem-â-dem yâr ü hem-dem çeşmine
Milk-i fitne böyle olmazdı müsellem çeşmine-Cevrî

Gönül gam günlerin tenhâ geçirme iste bir hem-dem
Fuzûlî
Bir çeşmi var ki bir nice yüzbin lisân bilir
Bin hem-zebânı hem-demi bin âşinâsı var-Nedim

hem-dem-i ehl-i kemâl: Kemal ehlinin yakını.
Her kemâle vâsıl olur hem-dem-i ehl-i kemâl
Gel heves-kâr-ı kemâl ol görme âlemde keder-Ulvî

hem-dem-i peymâne: Kadeh arkadaşı.
Bezm-i ezelde hem-nefesim gerçi câm idi
Şükr ederim ki hem-dem-i peymâneyem yine-Nesimi

hem-dem-i sabâ: Tanyelinin arkadaşı.
Bahâr mevsimidir hem-dem-i sabâ olalım
Gül ile dost kokusuna âşinâ olalım-Şeyhî

* **hem-derd:** Dert ortağı.
Hem-râz-ı derd ü gussa ne hem-derd ü ne enîs
Hem-bezm-i âh u nâle ne hem-dem ne hem-nevâ
Süleyman Nazif

* **hem-dest:** Ortak.

hem-dest-i revâc: Alışverişte sürümden faydalanan.
Eyle bâzâr-ı cihâna bir alır gözle nazar
Kimi hem-dest-i revâc ü kimi hem-gird-i kesâd-Nâbi

* **hem-dûş:** Eşit, müsavi olan.

hem-dûş-ı ihtimâl-i zevâl: Yok olma ihtimaline eşit.
O câh kim ola hem-dûş-i ihtimâl-i zevâl
Teveccüh etse bile ibtihâcımız yoktur-Nâbi

* **hem-firâş:** Yatak arkadaşı.
Harâm-zâde-i mihnet tevellüd eylemesin
Zenân-ı fikr-i muhâl ile hem-firâş olma-Nâbi

* **hem-gird:** Istırap çeken.

hem-gird-i kesâd: Alışverişsizlikten dolayı sıkıntı çeken.
Eyle bâzâr-ı cihâna bir alır gözle nazar
Kimi hem-dest-i revâc ü kimi hem-gird-i kesâd-Nâbi

* **hem-hâb:** Beraber uyuyan, yatak arkadaşı.
Tenhâlığa mı getirmedin tâb
Kim eyledin ârzû-yı hem-hâb-Fuzûlî

* **hem-hâbe:** Yatak, oda arkadaşı.
Hani o dem ki enîs-i firâş-ı vuslat idim
O mâh-rû ile hem-hâbe-i ferâğat idim
Nevres-i Kadim

* **hem-hâl:** Bir hâlde olan.
Dışı hem-reng-i iğbirârımdır
İçi hem-hâl-i kalb-i zârımdır-Tevfik Fikret

* **hem-hâlet:** Aynı durumda.
Nakşı felekü'l-burûca hem-tâ
Hem-hâlet-i hücre-i Züleyhâ-Şeyh Galip

* **hem-hâne:** 1. Aynı evde oturan. 2. Arkadaş.
Çektiğim derdi ne hem-hâne ne hem-râh bilir
Âşıkım hâl-i dil-i zârımı Allah bilir-Nef'î

* **hem-inân:** Dizgini bir, atbaşı beraber olan, yan yana birlikte bulunan.
Gönül o râyiz-i çabük-süvâr-ı mihnettir
Geh rah-ı aşkta Kays'ıla hem-inân geçiyor
Râsih (Enderûnî Balıkesirli Ahmet...)
Sür'at-i seyrinden azherdir ki rahş-ı himmetim
Hem-inân-ı sâbıkûn olmak temennâsındadır
Muallim Naci

* **hem-kâse:** Aynı kâse.

hem-kâse-i erbâb-ı dil: Gönül ehliyle aynı kadehi içme.
Hem-kâse-i erbâb-ı diliz arbedemiz yok
Mey-hânedeyiz gerçi velî ışk ile mestiz-Bağdatlı Ruhi

* **hem-kefş:** Aynı ayakkabıyı giyme, ayaktaş.
Tarîk--i fâkada hem-kefş olup Senâî'ye
Cenâb-ı Külhânî-i Lây-hâr'a dek gideriz-Nâilî

* **hem-nâm:** Adları bir olan, adaş.
Hem-nâm-ı murtaza Alî Paşa ki rûz-ı rezm
Şemşîr-i Zülfeka:r-ı Alî'den nişan verir-Nedim

* **hem-neşve:** Aynı neşe.

hem-neşve-i aşk-ı samedî: Ezelî ve ebedî aşkın aynı neşesi.
Hicrân bana hem-neşve-i aşk-ı samedîdir
"Çekemem" diyemem, mâtem-i rûhum ebedîdir
Recaizade Ekrem

* **hem-nevâ:** Aynı sesli.
Hem-râz-ı derd ü gussa ne hem-derd ü ne enîs
Hem-bezm-i âh u nâle ne hem-dem ne hem-nevâ
Süleyman Nazif

* **hem-nefes:** Sıkı fıkı arkadaş.
Bezm-i ezelde hem-nefesim gerçi câm idi
Şükr ederim ki hem-dem-i peymâneyem yine-Nesimî

* **hem-nişîn:** Bir arada oturup kalkan, enis, arkadaş.
İktizâ-yı hikmetin ızhâr-ı kudret kılmağa
İhtilâf-ı tab' ile ezdâdı etmiş hem-nişîn-Fuzûlî

* **hem-pâ(y):** Arkadaş, yoldaş.
Gerçi lâf urmakta yoktur sana hem-pâ biliriz
Lîk senden dâd alır bir dâd-güster yok mudur
Muradî (Sultan IV. Murat)
Ne sabâ sâika dersem yaraşır sür'atte
Ki seğirdirken ona sâyesi olmaz hem-pâ-Nef'î

Tafra ettikse de biz kat'-ı tarîk eylemedik
Razıyız her kişinin böyle gele hem-pâsı
Sünbülzade Vehbi

* **hem-râh:** Yoldaş, yol arkadaşı.
Hem-râhım idin bu yolda ey mâh
Hem-râhı koyup gider mi hem-râh-Fuzûlî

* **hem-râz:** Sır arkadaşı.
Ney gibi bir âşıkı-ı dem-sâz buldum kendime
Sırr-ı aşkı söylerim hem-râz buldum kendime
Şeyhülislam Yahya

hem-râz-ı derd: Derdin sır arkadaşı.
Hem-râz-ı derd ü gussa ne hem-derd ü ne enîs
Hem-bezm-i âh u nâle ne hem-dem ne hem-nevâ
Süleyman Nazif

* **hem-reng:** Aynı renkte; huyları bir olan.
Işk Mısr'ında Züleyhâ'ya odur hem-derd olan
Yûsufî dînâra dâim çihresi hem-reng olur
Hamdullah Hamdi

* **hem-rikâb:** Atbaşı beraber, müsavi.
Ben övünmem rahş-ı tab'ı her kimin çâlâk ise
İşte meydân-ı hüner olsun benimle hem-rikâb-Nef'î

* **hem-sâye:** Komşu.
Yâr ile düşmen musâhib ben esîr-i derd-i hecr
Hâr ile hem-sâye gül, bülbül giriftâr-ı kafes
Ali Çelebi (Kınalızade Alaaddin ...)

İnse de gökten olsa hem-sâye
Eylemem iltica Mesîhâ'ya-Muallim Naci

* **hem-ser:** Arkadaş.
Olamaz reh-güzeri hâkine hem-pâ anber
Edemez turrasına kendüyü hem-ser sünbül-Bâki

hem-ser-i Tûbî: Tûba'nın arkadaşı.
Serverâ servi boyun hem-ser-i Tûbî mi değil
Ka:met-i mu'tedilin hasret-i tûtî mi değil-Şeyhi

* **hem-sifâl:** Kadeh arkadaşı.
Kilâb-ı kûyun ile hem-sifâl olup hırıldaşmak
Varıp bezminde Tahmâs'ın gazel-hân olmadan yeğ-dir-Bâki

* **hem-sirişt:** Aynı huyda.
Tâ sâlik-i reh olmayıcak hem-sirişt-i nûr
Bu perdenin güzâre ne ka:dir verâsına
Nâbi (olmayıcak: olmayınca.)

* **hem-sohbet:** Sohbet arkadaşı.
Kimin hem-bezmisin yârân-ı ayş ü işretin kimdir
Nedîmin gam-güsârın hem-demin hem-sohbetin kimdir-Neylî

hem-sohbet-i mûr: Karıncanın sohbet arkadaşı.
Hem-sohbet-i mûr u hem-dem-i mâr
Tekye-geh-i hâk ü bister-i hâr-Fuzûlî

* **hem-süvâr:** Birlikte ata binmiş, yol arkadaşı.
Ben dahi seninle hem-süvârım
Kûh-sâr-ı belâda yâr-i gârım-Şeyh Galip

* **hem-şîre:** Bir memeden süt emen kız kardeş.
Şîve-i güftârı hem-şîren mi öğretti sana
Her sözün şîrîn-zebânım cânıma cân oldu hep
Nedim

* **hem-şu'le:** Aynı berraklık.

hem-şu'le-i âvâz-ı bülbül: Bülbül sesinin aynı berraklığı.
Beni hem-şu'le-i âvâz-ı bülbül eyleyen Râğıb
Sükût-ı cân-güdâz ile ol gonca-femdir hep
Koca Râgıp Paşa

* **hem-tâ:** Benzer, eş.
Vüfûr-ı adâletle bî-misl ü hem-tâ
Kemâl-i fazîletle akrânı nâdir-Cinani

Bir taht-ı münevver oldu peydâ
Ol pîr ile Aşk oturdu hem-tâ-Şeyh Galip

hem-tâ-yı zemâne: Zamanının benzeri.
Ey sadr-ı sühan-pîşe bunu sen de bilirsin
Kim sözde bulunmaz bana hem-tâ-yı zemâne-Nef'î

* **hem-vâr:** 1. Düz, uygun (şey) . 2. Daima, hemîşe.
Gâhîce uyandıkça şeb-istân-ı safâda
Şol gece olan sohbet-i hem-vârı unutma-Esrar Dede

Hidâyet-i reh-i şer'î için alâimdir
Değil abes bu görünen menâir-i hem-vâr-Ziya Paşa

* **hem-vâre:** 1. Düz, uygun (şey). 2. Daima, her zaman.
" Utlubü'l-ilme velev bi's-Sîn" i tasdîk eyleyen
İlme gayret vermeyip hem-vâre cüst ü cûdadır
Hadis-i Şerif

Fikr-i kec eder vakf-ı tereddüd seni yoksa
Hîç dâne-i dür rişte-i hem-vâre yapışmaz-Nâbi

Zebânım bir mücevher tîğ-ı bürrândır ki hem-vâre
Hırâş eyler hayâli sînelerde zahm-ı nâsûru-Nef'î

Sensin ol rûh-ı musavver ki olur hem-vâre
Yâd-ı mecmûa-i hüsnünle perîşân diller-Nâilî

* **hem-vâre-tıynet:** Düzgün yaratılışlı.

Olan hem-vâre- tıynet ıztırâb etmez havâdisten
Ki hâmûn eylemez pâ-mâl-i seylâbdan feryâd
Koca Râgıp Paşa

* **hem-zâd:** Beraber ve bir zamanda doğmuş olan, yaşıt.

İffet ü ismet ile tabʿ-ı latîfi hem-zâd
Himmet ü gayret ile kalb-i şerîfi tev'em-Nâbi

Ulüvv-i câhı ile tâk-ı âsmân hem-dûş
Kef-i kerîmi ile ebr-i pür-atâ hem-zâd-Nâbi

* **hem-zânû:** Yan yana oturan, diz dize oturup konuşan.

Câmı içre göre tâ kimlere hem-zânûnsun
Şekl-i sakka:da gezer dîde-i giryân saf saf-Bâki

* **hem-zebân:** Söz birliği eden.

Ben ol vassâf-ı ahdim ki gelince medhi evsâfa
Benimle hem-zebân olmaz ne Firdevsî ne Hakanî
Nefʿî

Bir çeşmi var ki bir nice yüzbin lisân bilir
Bin hem-zebânı hem-demi bin âşinâsı var-Nedim

hem-zebân-ı nükte-dân: Nüktedan arkadaş.

Tabʿımın bir tercemânı ter-zebânıdır kalem
Hâmemin bir hem-zebân-ı nükte-dânıdır sözüm
Nefʿî

hemâl, hümâl: (همال) Far. Eş, nazir, akran.

Dense İskender hemâlindir olur her âyîne
Münkalib timsâl-i ihmâle hümâlin sûreti
Nevres-i Cedid (Osman...)

Dense İskender hemâlindir olur her âyîne
Münkalib timsâl-i ihmâle hümâlin sûreti
Nevres-i Kadim

Bütün cihânda akseyleyen hemâlindir
Esir sanki bir âyîne-i celâlindir-Mehmet Akif

Düşünmeden geçemem, yâr bî-hemâldir
Odur beni arayan hîn-i inkisârda
Recaizade Ekrem

hemân: (همان) Far. Hemen, çabuk, derhal, o anda.

Bâkî'yâ hân-geh-i âlem-i hayrette hemân
Her gelen kimse bu esrâr ile hayrân ancak-Bâki

Hemân ben meclis-i meyde senin hayrânınım sâkî
Hazef mi gördüğüm âyîne mi sâgâr mıdır bilmem
Nedim

Cilâ bulunca dil eyler tecellî yâr hemân
Hezâr-hâne-i kalbi o nûr eder mesrûr-Âdile Sultan

* **hemânâ:** Sanki.

Necâtî bahr-i eşʿârın nedendir pür-güher bu hôd
Selâsette letâfette hemânâ bir akar sudur
Necati Bey

Felek imşeb hilâl-i hâle-pirâyı edip der-dest
Hemânâ ol dervîşe tutmuş bir kemer keşkûl
Kânî (Ebûbekir...)

heme: (همه) Far. Bütün, hep, cümle.

Dünyâyı tuta debdebe-i adlile nâmın
Pür emn ü emân ola heme kişver-i âlem-Neşati

Mest-i rüsvâ-yı mahabbet olmadır kârım benim
Hem yine şâyestedir taʿn-ı heme millet bana
Esrar Dede

Âleme heme derd-i aşk-ı ülfet
Keder ü elem-i nuhûset-Şeyh Galip

* **heme-bîn:** Hepsini gören.

Hôd-gâmların mâ-hasalı nakd-i kederdir
Âyîne-i hôd-bîni şikest et heme-bîn ol-Nâbi

hemîn: (همین) Far. Tıpkı bu, bu bile; hemen.

Hemîn geldim bu dünyâya nefsime kulluk eyleye
İyi amel işlemedim azabtan kurtulam diye
Yunus Emre

Gerd-i râhın azm-i gerdûn etti kim bu kadr ile
Şöhre-i âlem hemîn Îsî-i Meryem olmasın-Fuzûlî

Âdem hemîn bu bezm-i dil-ârâya bir gelir
Bil kadr-i ömrünü kişi dünyâya bir gelir
Sezayi (Hasan ...)

hemîşe: (هميشه) Far. Daima, her zaman.

Yâ Rab hemîşe lutfunu et reh-nümâ bana
Gösterme ol tarîki ki yetmez sana bana-Fuzûlî

Zell ü fakrı pîşe kıl arz et hemîşe ihtiyâc
Gösterir çeşm-i niyâza hüsnünü ol rûy-ı niyâz
Gaybî

Hemîşe dil-ber-i mevzûn harâma meyl eyler
Belâya uğramışız tab'-ı şâir-âne ile-Neylî

Gehî memnûn lûtfuyile gehi mahzûn hicriyile
Hemîşe ârzûsu vuslat-ı cânân imiş cânâ
Âdile Sultan

hemm: (همّ) Ar. Endişe, kaygı, keder, tasa. **c. hümûm.**
Ger bâd-ı sümûm-ı gazabı olsa şerer-hîz
Firdevs-i musîbet-kede-i hemm ü gam eyler
Yenişehirli Avni

Şerâr-ı hemm erişti mâ-verâ-yı perde-i arşa
Gubâr-ı gam mükedder kıldı mir'ât-i tecellâyı
Yenişehirli Avni

hemm ü elem: Elem ve sıkıntı.
Âh her demde olur hisse-i dile hemm ü elem
Her emek-dâra atâ vü keremdir eshâm-Lâ

** **hümûm:** Hemm'ler, kederler, tasalar.
Olup hücûm-ı elemden şikeste-hâtırlar
Derûna dolmuş idi kasvet-i hümûm u keder-Nedim

Vermeseydi bana ümmîd tabîb-i lutfun
Öldürürdü beni bu çektiğim eska:m-ı hümûm
Yenişehirli Avni

hemşîre: (همشيره) Far. Kız kardeş.
Şîve-i güftârı hemşîren mi öğretti sana
Her sözün şîrîn-zebânım cânıma cân oldu hep
Nedim

hemyân: (هميان) Far. >hem-miyân'dan; dağarcık, para kesesi; heybe.
Def'aten etme tehî hemyânın
Nice bâziçesi var dünyânın-Nâbi

Hemân sen merdüm ol da eyle pür-hemyân ü dâmânı
Birer gevher verirler sana aşkın mâye-dârânı-Nâbi

hemyân-ı zarûret: İhtiyaç kesesi.
Nakd-i va'di ile hemyân-ı zarûret leb-rîz
Zer-i nutku ile ceyb-i fukarâ mâl-â-mâl-Ziya Paşa

hendese: (هندسه) Ar. Geometri.
Zenbûr kimden eyledi tahsîl-i hendese
Bülbüllere kim eyledi ta'lîm-i zemzeme-Ziya Paşa

Görüp şeklin elbet eder vesvese
Oturmaz hulâsa bilen hendese-Keçecizade İzzet Molla

Mâdem ki deniz rûhuna sır verdi sesinden
Gel kurtul o dar varlığın hendesesinden
Yahya Kemal

hengâm, hengâme: (هنگامه) Far. 1. Kavga, gürültü. 2. Zaman, devir.
Iztırâb-ı nâ-be-hengâm istemez tahsîl-i kâm
Mevkı'inde bî-tekellüf kâr kendin gösterir
Koca Râgıp Paşa

Giderek sonra büyür hengâme
Sana vermez yedirir hükkâma-Nâbi

Gitti yine fasl-ı şitâ, geldi bahâr-ı dil-güşâ
Zevk u safâ hengâmıdır gel bezm-i bâğa sakiyâ
Râmî

Muhtasar eyle dilâ yâre yazarsan nâme
Ko cefâ kıssasını yoksa büyür hengâme-Behiştî

hengâm-ı ayş ü işret ü geşt ü güzâr: Yiyip içip eğlenme ve gezip tozma zamanı.
Eyyâm-ı zühd ü mevsim-i zerk u riyâ değil
Hengâm-ı ayş ü işret ü geşt ü güzârdır-Bâki

hengâm-ı bîdârî: Uğraşma zamanı.
Çıkıp gûl-i beyâbân gibi geldi meclise zâhid
Biz hengâm-ı bîdârîde kâbûs-ı elem bastı-Lâ

hengâm-ı cûş: Coşkunluk zamanı.
Muhîtin nağmesin gûş eylemiş hengâm-ı cûşunda
O lezzet müstekinndir mevc-i bahrin dahi gûşunda
Nâbi

hengâm-ı duâ: Dua zamanı.
Muntazır hüsn-i icâbet, müterakkıb-ı tevfik
Geldi hengâm-ı duâ eyleme tatvîl-i kelâm-Nâbi

hengâm-ı fursat: Fırsat zamanı.
Çok görmüşüz zevâlini gaddâr olanların
Hengâm-ı fursatta dil-âzâr olanların-Nâbi

hengâm-ı ışk: Aşk devri.
Zî pehlevân şu göz ki o hengâm-ı ışkta
Bin gürzü kalkana ala bir lu'b-bend ile-Nizami

hengâm-ı işret: Eğlence zamanı.
Bahâr eyyâmıdır gitsim elem fasl-ı meserrettir
Gel ey sâkî mey-i gül-rengi sür hengâm-ı işrettir
Kelim-i Eyyubî

hengâm-ı mükâfât: Mükâfat zamanı (eşitlik zamanı).
Buna hengâm-ı mükâfât denilir ey Nâbî
Halkı bî-râhat eden kimse de râhat bulmaz-Nâbi

hengâm-ı remz: Savaş zamanı.
Gün gibi hengâm-ı remz içre alıp tîğin ele
Zulmet-i şeb gibi a'dâyı girîzân eyledi-Hayali Bey

hengâm-ı visâl: Kavuşma zamanı.
Hengâm-ı visâl âkıbet ağyâra de kalmaz
Encâma erer mevsim-i gül hâre de kalmaz-Neylî

* **hengâme:** Gürültü, patırtı, dövüş, kavga.
Muhtasar eyle dilâ yâre yazarsan nâme
Ko cefâ kıssasını yoksa büyür hengâme-Behiştî

Şimdi beş yüz sene geçmiş o büyük hâtıralardan
Elli üç günde o hengâme görülmüş buradan
Yahya Kemal

hengâme-i âlem: Dünya kavgası.
Değildir âlem-i âsûde-gî hengâme-i âlem
Cihânda herkesi bir gûne derde mübtelâ buldum
Hersekli Arif Hikmet

hengâme-i Ferhâd: Ferhat zamanı.
Ömrün geçirip kûh-ı belâda dil-i şeydâ
Berhem-zen-i hengâme-i Ferhâd olayım der-Ruhi

hengâme-i haşere: Böcekler kavgası.
Yâ Rab bu ne şûriş-i kıyâmet
Hengâme-i haşere mi alâmet-Abdülhak Hâmit

hengâme-i vahdet: Birlik kavgası.
Zehî hengâme-i vahdet ki mey nûş ettiğim demdir
Rüsûm-ı küfr ü îmânı ferâmûş ettiğim demdir
Namık Kemal

henüz: (هنوز) Far. Bu ana kadar, şimdiye kadar, yeni, hâlâ, ancak.
Okusun bu heft beyti dâstân-ı hân-ı hüner
Heft-hânı Nâbiyâ fehm etmeden Rüstem henüz
Nâbi

Olurdu reng-i tebessüm şüküfte-gül-bünden
Henüz olmadan evvel resîde gonce-i ter-Nedim

Pîş-i çeşmimdedir ol cünd-i cihân-gîr henüz
Gûş-ı cânımdadır ol gulgul-i tekbîr henûz
Muallim Naci

her: (هر) Far. Hep, bütün.
Şîve-i güftârı hemşîren mi öğretti sana
Her sözün şîrîn-zebânım cânıma cân oldu hep
Nedim

Güneş batmakta; ateş rengi almış bir yığın envâr
Dolar âgûş-ı eşcâra, karanlık servler her bâr
Kemalzade Ekrem Bey

Âh her demde olur hisse-i dile hemm ü elem
Her emekdâra atâ vü keremdir eshâm-Lâ

* **her-asfâr:** Her değersiz şeyler.
Olur bidâyet-i sefer intihâ-yı her-asfâr
İ'dâd-ı fazl u kemâlâtın edemez ma'dûd-Sâmi

* **her-bâr:** Her defa, her zaman.
Bî-gâneler bu sâhada ma'zûrdur Kemâl
Erbâb-ı zevk şi'rimi her-bâr söylesin-Yahya Kemal

* **her çî bâd-âbâd:** Her ne olursa olsun.
Yine ümmîd-i âbâdî ile düştüm harâbâta
Eğer her bat olursam da ne çâre her çî bâd-âbâd
Sünbülzade Vehbi

* **her-cây:** Her yer.
Âhî'yi kûşe-be-kûşe zâr eden bülbül gibi
Yürüyen sohbet-be-sohbet bir gül-i her-câyidir-Âhî

* **her-dem:** Her zaman.
Gam-ı hecrinle her-dem girye kılmak künc-i firkatte
Visâl-i gayr ile mesrûr u handân olmadan yegdir
Cinânî

* **her-dü-cihân:** Her iki dünya.
Cünbüş-i gamze değil, cilve-i reftâr değil
Lerziş-i kâr-geh-i her-dü-cihân ancak bu-Nâilî

* **her-gâh:** Her zaman.
Mizâc-ı âlemi tashîhe sa'y eden her-gâh
Görür devâ gibi çîn-i cebîn-i istikrâh-Said Sırrı

* **her-hâtır:** Her gönül.
Lutf-ı tab'ınla nevâzende-i her-hâtırsın
Hüsn-i reyinle tirâzende-i her-kişversin
Veysî (Alaşehirli Üveys Kadı...)

* **her-kemâl:** Her şeyiyle mükemmel.
Bir gelir kevne senin gibi muhît-i her-kemâl
Olsa zâtınla becâdır iftihâr-ı rûzigâr-Akif Paşa

* **her-mısrâʿ:** Her mısra.
Maʿnî-i rengîne her bir beyti gûyâ selsebîl
Cisr-i her-mısrâı âb-ı laʿl-i rümmân üstüne-Nedim

hercâî, hercâyî: (هرجائى) Far. Serseri, yersiz yurtsuz, kararsız.
Eksiğin yok zerrece bir bî-bedel mahbûbsun
Âh kim hercâîsin mihr-i cihân-âra gibi
Usûlî (Yenice Vardarlı ...)
Gider ağyâr ile gül-şen-be-gül-şen seyr-i bâğ eyler
Bize hecâyilikler eyler ol mihr-i cihân-ârâ-Nahifi

Çektim el hercâyîlerden bana câm-ı mül yeter
Kim bu âlem gül-şeninde ârife bir gül yeter-Behiştî

herem: (هرم) Far. İhtiyarlamak, kocamak.
Hengâm-ı heremde söylemiştir
Pîr olduğu demde söylemiştir-Ziya Paşa

Peygûle-i meşîmede tıfl-ı ümîdime
Mehd-i vücûda gelmeden evvel herem gelir
İzzet Ali Paşa

* **herem-dîde:** Kocalmış, zayıflamış.
Üstünde fersûde, herem-dîde ocaktan
Yükselmede bir ince duman, mâil ü memdûd
Tevfik Fikret

hergiz: (هركز) Far. Asla, hiçbir vakit, katiyen.
Bedr olur öykünür meh yüzüne onun_için
Hergiz husûf erişmez illâ meh-i tamâma-Ahmet Paşa

Bin yıl yanarsa ışk oduna bir karâra Cem
Bahr-i gamınla gelmeye hergiz kenâre Cem
Cem Sultan
Âteş-i şirke düşüp olma muʿazzeb ey hasûd
Hakk'ı birle Hak'dan artık yok-durur hergiz vücûd
Gaybî

herze: (هرزه) Far. Boş söz, saçma sapan söz, boş lâkırdı. **c. herzevât.**
Görse bu herzeleri tebriye-i zimmet ile
Yakasın silker idi ehl-i teberrâ-yı sühan
Sünbülzade Vehbi
Tiryâkî-i herze hâb-ı menhûs
Âteşler içinde pîr-i kaknûs-Şeyh Galip

Kulağın hak söze artık ebediyyen hasret
Kustuğun herze; ya hikmet, ya büyük bir niʿmet
Mehmet Akif

* **herze-derây:** Saçmasapan konuşan, manasız söz söyleyen.

herze-derây-ı maka:l: Sözün saçmasapan oluşu.
Var mı ilâcın etmeğe bir hâl ile hamûş
Olmaz müfîd herze-derây-ı maka:le ka:l
Koca Râgıp Paşa

* **herze-derûn:** İç karıştırıcı.
Kimi ecvef gibi illet-zede-i herze-derûn-Münif

* **herze-gû:** Boş konuşan.
Fakat, şu vazʿedecek herze-gû aceb kim ola
Ne olsa hîç ya... nihâyet, sarıklı bir molla
Mehmet Akif

* **herze-hâr:** Saçmasapan konuşan.

herze-hâr-ı menhûs: Uğursuz saçmasapan konuşan.
Tiryâkî-i herze-hâr-ı menhûs
Âteşler içinde pîr-i kaknûs-Şeyh Galip

* **herze-sevdâ:** Boş ve beyhude arzu.

herze-sevdâ-yı metâʿ-ı şöhret: Şöhret malının boş ve beyhude arzusu.
Herze-sevdâ-yı metâʿ-ı şöhret etmez bunda sûd
Nakş- temgâ-yı kabûlü kâle-i irfâna bas
Koca Râgıp Paşa

* **herze-vekil:** Her işe karışan, boşboğaz.
Bir herze-vekili dinlemekten
Tenhâ oturuş değil mi evlâ-Muallim Naci

hesâb: (حساب) bk. hisâb.

hestî: (هستى) Far. Var olma, varlık, vücud.
Şunu bir ehl-i hikmetten işitmiştim, cihân dîde
Yalan, gerçek biraderdir bu hîç-istân-ı hestîde
Abdülhak Hâmit
Buna tâkat mı gelir ya buna cân mı daynır
Meğer imdâd ede hestîde de eczâ-yı adem-Akif Paşa

hestî-i elem: Elem varlığı.
Kimisi nîstî-i gamla beka-yı cûy-i vücûd
Kimi hestî-i elemle taleb-efzây-ı adem-Akif Paşa

* **hestî vü nistî:** Var olma ve yok olma.
Hestî vü nistî-i cihân hep bahânedir
Mecmûa-i dü-kevn ser-â-ser fesânedir-Ziya Paşa

hevâ, havâ: (هوى) Ar. İstek, heves, arzu, sevgi, hoşlanma; koku.
Haste-i derd ü gama âb u hevâsı sâz-kâr
Mübtelâ-yı kahr-ı dehre der-gehi kehfü'l-emân
Nef'î
Efendi ta'n edenin aklı var mı Mecnûn'a
Gürûh-ı ehl-i hevâ içre bir mi bin deli var
Koca Râgıp Paşa
Sana serkeşlik edip gayriye hâil olanın
Geç hevâsından eğer serv-i hırâmân ise de-Nihani

hevâ-yı aşk: Aşk isteği.
Hevâ-yı aşka uyup kûy-ı yâra dek gideriz
Nesîm-i subha refîkiz bahâra dek gideriz-Nâilî

hevâ-yı bezm-i vuslat: Kavuşma meclisini isteme.
Çalmakta başında çeng-i rıhlet
Hâlâ mı hevâ-yı bezm-i vuslat-Abdülhak Hâmit

hevâ-yı cây: Mevki hırsı.
Hevâ-yı cây ile terketti gitti âileyi
O varsa bilmeyerek oynuyor bu hâileyi
Abdülhak Hâmit

hevâ-yı cism-i latîf: Güzel kadın arzusu.
Düşmüş hevâ-yı cism-i latîf ile Nâbiyâ
Leyl ü nehâr keşmekeş-i intizâra mevc-Nâbi

hevâ-yı çeşm-i mest: Mahmur gözün arzusu.
Sana yetti ecel peymânesin nûş etmeğe nevbet
Hevâ-yı çeşm-i mest ü gamze-i hûn-hâr yetmez mi
Fuzûlî

hevâ-yı dâniş-efrûz: Bilgiyi ortaya çıkarma arzusu.
Zehî hûrşîd-i nevrûz-ı sühan kim pertev-i hükmü
Hevâ-yı dâniş-efrûz u sehâb-ı cehl-fersâdır-Sabri

hevâ-yı dil: Gönül arzusu.
Şu'le-i aşkı hevâ-yı dildir efzûn eyleyen
Bâd-zen-i bâl semenderdir bu âteş-hâneye-Nedim

hevâ-yı dürr-i dendân: İnci dişleri arzulama.
İki çeşmim yaşından kûyun etti mecma'u'l-bahreyn
Hevâ-yı dürr-i dendânın hayâl-i la'l-i mercânın
Şeyhülislam Yahya

hevâ-yı gül: Gül isteği.
Akd-i uhuvvet etti nesîm-i bahâr ile
Âvârelikte nükhet-i pâ-der-hevâ-yı gül-Nâbi

hevâ-yı Hû: Hû deme isteği.
Âşıkların vücûdunu aldı hevâ-yı Hû
Şürîde kıldı onları zevk-ı safâ-yı Hû-Nuri

hevâ-yı huşk: Kuru hava.
Cebelde dâne-i bârûta döndü dâne-i berf
Hevâ-yı huşk erimezken mukaddem etti türâb
Esrar Dede

hevâ-yı ihtilât-ı halk: Halk ile görüşme arzusu.
Hâlî ettim dil hevâ-yı ihtilât-ı halktan
Bezm-i gamda ney kimi hem-dem bana feryâd bes
Fuzûlî

hevâ-yı İslâm: İslam arzusu.
Dîde-i lutfü nigeh-dâr-ı hevâ-yı İslâm
Sadme-i kahrı nigûn-sâr-ı hısâm-ı devlet-Nâbi

hevâ-yı isyân: İsyan arzusu.
Germî-i hevâ-yı isyândan ebr-i gevher-nisâr-ı gufrân
Veysî (Alaşehirli Üveys Kadı...)

hevâ-yı kâkül: Kâkül hevesi.
Hevâ-yı kâkülü bir yana bir yana zülfü
Başımda derd ü belânın nihâyeti yoktur-Bâki

hevâ-yı mâ-sivâ: Allah'tan başka şeylere bağlanma arzusu.
Mâye-i teşvîş olur kalbe hevâ-yı mâ-sivâ
Eyleyen bâd-ı nefestir pür-gubâr âyîni
Hersekli Arif Hikmet

hevâ-yı merhamet: Merhamet isteği.
Reh-i mütâbaatindir tarîk-ı fevz ü necât
Hevâ-yı merhametindir ümîd-i hayr ü halâs-Fuzûlî

hevâ-yı meşgale-i dehr-i bî-direng: Kararsız dünya işinin hırsı.
Ey pây-bend-i dâm-geh-i kayd-ı nâm ü neng
Tâ-key hevâ-yı meşgale-i dehr-i bî-direng-Bâki

hevâ-yı nazm: Şiir isteklisi.
Ben o şehbâz-ı hümâ-tab'-ı hevâ-yı nazmım
Eylemem mağz-ı ser-i şevket için fekk-i dehen
Keçecizade İzzet Molla

hevâ-yı nefs: Nefis arzusu.
Hevâ-yı nefsi terk eden melâik rütbesin bulur
Mukarreb olamaz ref' etmeyen bu tab'-ı hayvânî
Gaybî

hevâ-yı perçem: Perçemin sevdası.
Hevâ-yı perçeminle başka bir hâlet olur serde
Yeni baştan misâl-i Vâsıf uğrattın beni derde
Enderunlu Vasıf

hevâ-yı rûzgâr: Zamanın hevesi.
Şâir-i sırdır hevâ-yı rûzgârım hâme-veş
Vasf-ı zülf-i dil-rübâ akd-i lisân olmaz bana
Ziya Paşa

hevâ-yı sâf: Temiz istek.
Bin nihâl-i pür-şükûfe kaplamış etrâfını
Nefha-i Rahmân'a döndürmüş hevâ-yı sâfını
Muallim Naci

hevâ-yı sayd: Av hevesi.
Yâhûd hümâ şikâr edici şâh-bâzdır
Dâim hevâ-yı sayd ile bî-âşiyân olur-Nef'î

hevâ-yı ser-i erbâb-ı cünûn: Cinnet sahiplerinin baş arzusu.
Kâkül ki hevâ-yı ser-i erbâb-ı cünûndur
Her halkası bir mahşer-i erbâb-ı cünûndur
Esrar Dede

hevâ-yı sünbül: Sümbül kokusu.
Hevâ-yı sünbülün ile sabâ ki hôş-demdir
Deminde azm-i remîme Mesîh-i Meryemdir
Hamdullah Hamdi

hevâ-yı şevk: Arzulama isteği.
Sîneme doldu hevâ-yı şevk ile feryâd-ı aşk
Artar efgânı onun mânend-i bülbül der-kafes
Âdile Sultan

hevâ-yı vasl-ı Leylî: Leyla'ya kavuşma isteği.
Başında hevâ-yı vasl-ı Leylî
Ne ata gamı ne ona meyli-Fuzûlî

hevâ-yı vasl-ı zülf: Saça kavuşma arzusu.
Hatm olup ömrüm eğer kalmaya bende bir nefes
Sanma katᶜ edem hevâ-yı vasl-ı zülfünden heves
Hamdullah Hamdi

hevâ-yı yâr: Yârin kokusu.
Perdeyi her kim hevâ-yı yâr ile çâk eylese
Gül gibi ondan dimâğ-ı âleme hôş-bû gelir
Hamdullah Hamdi

hevâ-yı zülf-i dost: Dostun saçını arzulama.
Her kime kim hem-dem olduysa hevâ-yı zülf-i dost
Kaldı bir kuru deride nâfe-i âhû gibi
Hamdullah Hamdi

hevâ-yı zülf-i yâr: Sevgilinin saçını arzulama.
Şu karşıkı kara dağdan geçem mi ebr-veş yâ Rab
Hevâ-yı zülf-i yâr ile benim bunda kararım yok
Zâti

* **hevâ-bahş:** İstek sunan.
Ne âteş ü bâd u ne âb u gil idim cânâ
Sen serv-i hevâ-bahşa ben mâil idim cânâ-Hayretî

* **hevâ-dâr:** 1. Etrafı açık, rüzgârlı yer. 2. Yâr, dost.
Gayre meyli olamaz aşkın ile yâr olanın
Yücedir rütbesi mihrinle hevâ-dâr olanın
Osman Şems Efendi

* **hevâ-hâh:** Sevgili, yâr, dost.
Câsûs-ı kazâdan oldu âgâh
Kim Hüsn ile Aşk'tır hevâ-hâh-Şeyh Galip

* **hevâî, hevâyî:** 1. Nefsine düşkün, ciddi şeylerle ilgisiz. 2. Rüzgârlı, havalı.
Bir râyiha-i aşk u hevestir bu menâzır
Her bir ağacın sanki hevâyî seri vardır
Abdülhak Hâmit

* **hevâî-meşrebân:** Hevâî tabiatli.
Derd ü gamdan ıztırâb etmez hevâyî-meşrebân
Keştîye bâr-ı girânı bâis-i temkîn olur
Koca Râgıp Paşa

* **hevâ-penâh:** Arzu ve hevese sığınma.
Kaldı gönlüm şu dâm-gâhında
Dâm-ı zülf-i hevâ-penâhında
Ebedî bir esîr-i nahçîrin-Cenap Şahabeddin

* **hevâ-perest:** Nefis ve zevkine düşkün.
Hevâ-perest o biraz, mübtelâ-yı nisvândır
Ki bence bâis-i endîşe-i firâvândır
Abdülhak Hâmit

Hulûl-i nev-bahâr ile gönül hevâ-perest olur
Nesîm-i kûy-ı dil-berin tenessümüyle mest olur
Muallim Naci

* **hevâ-zede:** Kendi sevdasına kapılan.
Ya bûse-i dehenindir ya pîçiş-i zülfün
Dil-i hevâ-zedenin ârzûların biliriz-Nâbi

hevâmm: (هوامّ) Ar. Hamme'ler, zararlı böcekler.
Güneşli sath-ı sükûn-perverinde bir havuzun
Uçan hevâm-ı heves-kârı andırır fikrim
Tevfik Fikret

hevdec: (هودج) Ar. Deveye binen kadınlar için yapılan mahfe. **c. hevâdic.**

hevdec-i nâz: Naz mahfesi.

Hevdec-i nâz içinde bânûlar
Cümle Zühre-cebîn ü meh-rûlar-Necati Bey

hevân: (هوان) Ar. Horluk, aşağılık, alçaklık, zelillik.

Yeni cân buluban duram hevâna başlayam yine
Ererse kabrime zülfün nesîm-i müşg-bârından
Ahmet Paşa

Vusûl-i menzil-i imdâd-ı gayb lâzımdır
Ki bî-hevâna gelir dest bâd-bânlardan-Nâbi

heves: (هوس) Ar. Bir şeye karşı duyulan şiddetli arzu ve istek, dilek.

Bâr-ı belâ-yı ışka heves kılma Bâkiyâ
Zîrâ tahammül etmeyesin ihtimâldir-Bâki

Hatm olup ömrüm eğer kalmaya bende bir nefes
Sanma katᶜ edem hevâ-yı vasl-ı zülfünden heves
Hamdullah Hamdi

Hancer-i gam bula cânı ışkının maktûlüne
Dirlik el yete ki senden hûn-behâ kılar heves
Nizami

heves-i ârız: Yanak arzusu.

Dilden heves-i ârızı alın çıkmaz
Mânend-i süveydâ gam-ı hâlin çıkmaz
Fasih (Ahmet...Dede)

heves-i bâğ-ı bihişt: Cennet bağını dileme.

Rind isen eğer ko heves-i bâğ-ı bihişti
Cennet mi değil bezemeğe hurrem-i nev-rûz-Nefᶜî

heves-i bî-kesel: Gevşeklik vermeyen istek.

Aşk dâmeninin elden koma kim neyl-i kemâl
Heves-i bî-kesel ü himmet-i üstâd ister
Şeyhülislam Yahya

heves-i bûse-i izâr: Yanağı öpme arzusu.

Nigâr zülfü gibi Hamdî bî-karâr oldu
Sebeb bu kim heves-i bûse-i izâr eyler
Hamdullah Hamdi

heves-i devlet: İkbal, mutluluk ve itibar isteği.

Düştük katı çoktan heves-i devlete ammâ
Ol dâiye-i dağdağa-fermâdan usandık-Nâbi

heves-i diğer: Diğer heves.

Lâkin bu heves bir heves-i diğere mağlûb
İnsân yaşamak hırs-ı cibillîsine meclûb-Mehmet Akif

heves-i istîka:d: Tutuşup yanma arzusu.

Rütbeni bilmek ile tabᶜ-ı cehennemde bile
Ümmet-i müznib için yok heves-i istîka:d-Nâbi

heves-i mâl: Mal hevesi.

Maᶜkûs-ı elemdir emel-i dehr ser-â-ser
Olma heves-i mâl ile âlûde melâle-Sünbülzade Vehbi

heves-i merhem: Merhem arzusu.

Hezâr zahm-ı gama cilve-gâh iken gönlüm
Fütâde-i heves-i merhem olmasın ne_olsun-Nâbi

heves-i nev-hevesân: Yeni heveslilerin hevesi.

Tahkîk-ı safâ gerçi budur, lîk bu tahkîk
Bir vefk-ı hevâ vü heves-i nev-hevesândır-Nefᶜî

heves-i sayd: Avlanma isteği.

Pâyında bulur saydını Anka:-yı tevekkül
Etmez heves-i sayd ile bâl ü pere minnet-Nâbi

heves-i subh: Sabah isteği.

Ol rîş-i sepîd ile yine eylemeyip şerm
Bir beyza uçurmaktan usanmaz heves-i subh-Nâbi

heves-i tîr ü kemân: Ok ve yay arzusu.

Heves-i tîr ü kemân çıkmadı dilden aslâ
Nâvek-i gamze-i dil-dûz ile ebrû yerine
Gazayî (II. Gazi Giray)

heves-i zülf-i siyeh-târ: Siyah telli saçının hevesi.

Artırdı cünûnun heves-i zülf-i siyeh-târ
Bir hastesin ey dil ki şeb-i târda kaldın-Nâilî

* **heves-kâr:** Hevesli, istekli. **c. heves-kârân.**

Âgâh olagör dehrde ahvâl-i hilâle
Âlemde, dilâ, olma heves-kâr kemâle
Sünbülzade Vehbi

heves-kâr-ı kemâl: Tam hevesli.

Her kemâle vâsıl olur hem-dem-i ehl-i kemâl
Gel heves-kâr-ı kemâl ol görme âlemde keder-Ulvî

** **heves-kârân:** Hevesliler.

Menâr-ı dârdan Mansûr'a bâng-ı aşk urdurmak
Heves-kârâne hâl-i âşıkı teşhîr içindir hep
Esrar Dede

* **heves-âlûd:** Hevese bulaşmış.
Ne gırra-i âmâl ü ne dil-gîr-i memât ol
Kıl Hakk'a tevekkül heves-âlûd-ı necât ol-Nâilî

* **heves-âmûz:** Heves öğrenmiş.
Ey sen ki uzaktan mütebessim, heves-âmûz
Olmuş şeb-i ömrümde nigâhın bana merkûz
Ahmet Hâşim

* **heves-nâk:** Hevesli, heves edici.
Bu bu hâletle tenezzül mü ederdim şi're
Neyleyim kurtulamam tab'-ı heves-nâkimden-Nef'î

* **heves-nümâ:** Heves gösteren.

heves-nümâ-yı tanzîm: Nizama heves gösteren.
Şübbân-ı heves-nümâ-yı tanzîm
Etsin bu kitâbı levh-i ta'lîm-Ziya Paşa

* **heves-perver-âne:** Hevesliye yakışacak bir surette.
Değil garâm-ı heves-perver-âne mu'tâdım
O dîdelerde fakat bir nigâh-ı aşk aradım
Tevfik Fikret

hevl: (هول) Ar. Korku, havf. **c. ehvâl.**
Ne gam pür-âteş-i hevl olsa da gavgâ-yı hürriyet
Kaçar mı merd olan bir cân için meydân-ı gayretten
Namık Kemal

hevl-i cân: Can korkusu.
Ne bîm-i dûzaha benzer, ne hevl-i câna firâk
Azâb-ı aşkı kim anlar, kiminle söyleşelim
Leskofçalı Galip

hevl-i iğtirâk: Suda boğulma korkusu.
Gâh havf-ı ihtirâk ü gâh hevl-i iğtirâk
Mihnet-i vapur kalmaz renc-i rüst-â-hîzden
Ethem Muhlis Paşa

hevl-i mahşer: Mahşer korkusu.
Deldi bağrım yaktı cânım eyledi hayrân beni
Hevl-i mahşer bîm-i dûzah şermî-i cürm ü hatâ
Nahifi

Defter-i a'mâlimin hatt-ı hatâdandır siyâh
Kan döker çeşmim hayâl ettikçe hevl-i mahşeri
Fuzûlî

hevl-i rûz-ı mahşer: Mahşer gününün korkutuculuğu.
Fikr-i hevl-i rûz-ı mahşer mihnet-i dünyâ-yı dûn
İ'tisâf-ı teng-destî tâli'-i nâ-mihr-bân-Kâzım Paşa

** **hevl-âver:** Korku uyandıran.
Derin gurrende aks-i savletiyle ra'd-i hevl-âver
Kımıldar bir siyâh ejder gibi âgûş-ı vâdîde
Tevfik Fikret

** **ehvâl:** Hevl'ler, korkular.
İşte dünyâda olan ahvâli
Sayma ukbâda olan ehvâli-Kıbrıs Müftüsü

* **hâil:** Korkunç, korkulu; trajedi, dram, üzüntü veren olay.
Bu tecellî ki mevt-i hâildir
Ona bir şiir içinde sarhoşluk-Tevfik Fikret

* **hâile:** Acıklı olay, facia, trajedi.
Görünce karşıdan âdemceğiz bu hâileyi
Yığınla taş kesilen yurdunun harâbesine
Mehmet Akif

Örtün evet, ey hâile... örtün, evet ey şehr
Tevfik Fikret

* **hâile-engîz:** Korku ortaya koyan.
Bilsek nerede şimdi Hülâgû ile Cengiz
Mâziniz olan muzlime-i hâile-engîz
Abdülhak Hâmit

* **hâile-perver:** Korku büyüten.
Kaldım ebedî hicr ile bî-kes gece gündüz
Ağlar sanırım hâlime her manzara, her yüz
Kırlarda hazân, inleyen âvâre bir öksüz
Leylâ-yı firâkın ne kadar hâile-perver
Hüseyin Sîret

heybet: (هيبت) Ar. Azamet, gösteriş, ulu veya korkunç görünüş.
Demek: İnsân değilsin eylemezsen durmayıp ikdâm
Neden geçsin sefâletlerle, heybetlerle, ezmânın
Mehmet Akif

Çarha olsa nazar heybeti ger tefrika-sâz
Göremez birbirini haşre kadar çeşm-i Peren
Keçecizade İzzet Molla

heybet-i aşk: Aşk heybeti.
Korkarım âh edecek zâhir ola sâikalar
Âlemi velveleye vere hemân heybet-i aşk-Nuri

heybet-i debdebe-i kûs-ı Nebî: Nebinin kösünün debdebe heybeti.
Heybet-i debdebe-i kûs-ı Nebî
Kesti ırk-ı neseb-i Bû Leheb'i-Hakanî

heybet-i iclâl: Büyüklük heybeti.
Çehresinden rengi pervâz eylemiş sanma şafak
Heybet-i iclâli düşmüş mihr-i rahşân üstüne
Nedim

heybet-i ulviyye: Yüce heybet.
Şerer-i heybet-i ulviyyesidir yıldızlar
Onların şuʿlesi gök kubbesini yaldızlar-Şinasi

heycâ: (هيجا) Ar. Cenk, savaş, harp; gürültü, kavga.
Tâbiş-i tîğını der pençe dem-i heycâda
Görse teb-lerze tutar şerze-i şîr-i ücemi-Beliğ

Ancak o zemân hâlis olur niyyet-i heycâ
Ben yoksa bu gavgâya derim şûriş-i bî-câ
Abdülhak Hâmit

heycâ-yı sühan: Söz kavgası.
Çalışır hicve dahi harf-i hecâ bilmez iken
Sanki merdâne olur dâhil-i heycâ-yı sühan
Sünbülzade Vehbi

heyecân: (هيجان) Ar. 1. Coşma, coşkunluk. 2. Heyecana kapılmak, telâşlanmak.
Bahârda ten-i gül-bünde eyleyip heyecân
Harâret-i demevî kıldı ukdeler peydâ-Fuzûlî

Bir sadâ bir sadâ ki raʿd-efşân
Veriyor hâke bir lerziş-i heyecân-Tevfik Fikret

Şevk-i seferle pür-heyecân oldu tuğlar
Bâd-ı zaferle Mısr'a vezân oldu tuğlar
Yahya Kemal

Kavuşurken böyleyiz: Heyecân yok, telâş yok
Ayrılırken de öyle... Gözlerimizde yaş yok
Faruk Nafiz Çamlıbel

heyhât: (هيهات) Ar. Yazık, çok yazık, ne yazık, vah vah.
Deşt-i heyhât ise de çoktan olurdu sûzân
Vüsʿat-i havsalamı tündî-i hûbândan sor-Nâbi

Her münkir-i keyfiyet-i erbâb-ı harâbât
Öz aklı ile hakkı diler kim bula heyhât-Bağdatlı Ruhi

Cânân o ise necât heyhât
Nâci ben isem hayât heyhât-Muallim Naci

Daha mektebte çocuktuk, bizi yıldırdı hayât
Oysa hîç korku nedir bilmeyecektik, heyhât
Mehmet Akif

heykel: (هيكل) Ar. 1. Taş, tunç gibi maddelerden yapılan büyük insan veya başka bir eşya sureti. 2. Yakışıklı güzel. **c. heyâkil.**
Ey dâhiye sen şimdilik ol sâbir-i zillet
Heykel dikecek sonra senin nâmına millet
Muallim Naci

Yalnız ben, alçıdan bir heykel gibi
Sonsuzluğu dinlemekten tad aldım
Faruk Nafiz Çamlıbel

heykel-i bî-hünerân: Beceriksizlerin heykeli.
Rûhdur ka:lıb-ı insâna Fehîmâ irfân
Heykel-i bî-hünerân addolunur seng-i mezâr
Fehim-i Kadim (Uncuzade ...)

** **heyâkil:** Heykeller.

heyâkil-i hilkat: Yaratılış heykelleri.
Bütün heyâkil-i hilkatle hasbihâl ettim
Leyâle derdimi döktüm, cibâli söylettim-Mehmet Akif

heyâkil-i nûr: Nur heykelleri.
Seyyâreden heyâkil-i nûr astı boynuna
Kıldı sipihri dehşet-i şemşîri bî-karâr-Nevʿî

heylûlet: (هيلولت) Ar. Zihinde tasarlanan şey.

heylûlet-i deycûr-ı amâ: Körlüğün karanlık hayal gücü.
Oldu berdâşte heylûlet-i deycûr-ı amâ
Sâha-i pehn-bürûz oldu zevâyâ-yı kümûn-Münif

heyûlâ: (هيولا) Ar. 1. Her şeyin maddesi, mahiyeti. 2. Zihinde tasarlanan şey. 3. Vücudu yok hükmünde bulunan cansız, kudretsiz, dermansız (kimse) 4. Küçük, ehemmiyetsiz şey.
Sûret-pezîr-i maʿrifet olmaktadır hüner
Yoksa bu dehre nice heyûlâ gelir gider
İzzet Ali Paşa

Görünce zinde bütün mahşer-i heyûlâyı
Mezâra rûh veren nefh-i pâk-i Mevlâ'yı
Mehmet Akif

heyûlâ-yı âdem-i mescûd: Secde eden insanın maddesi.
Ne aşk nâtıka-pîrâ-yı rûy-ı rûh-ı insânî
Ne aşk sırr-ı heyûlâ-yı âdem-i mescûd-Sâmi

heyûlâ-yı rûh-ı Mecnûn: Mecnun'un ruhunun maddesi
Tenim nizâr görüp kaçma ey remîde gazâl
Tasavvur et ki heyûlâ-yı rûh-ı Mecnûn'um-Nâilî

heyûlâ-yı tasavvur: Düşünülen ruh-ı azam.
Cevher-i ferdim heyûlâ-yı tasavvurdan beri
Şeş-cihât-ı ma'rifet kevn ü mekânımdır benim-Nef'î

heyûlâ-yı vücûd: Vücudun maddesi.
Bir aceb sırr-ı nihânîdir heyûlâ-yı vücûd
Sûret-i eşyâda hem mevcûd hem nâ-bûd olur
Leskofçalı Galip

hezâr: (هزار) Far. 1. Bin sayısı. 2. Bülbül. **c. hezârân.**
Gel ahi iy şehriyâri sözümüzü dinle bâri
Hezâr gevher ü dînârı kara toprak ede bir söz
Yunus Emre

Çemen etfâlinin uykuların uçurdu yine
Subh-dem gulgule-i fâhte gül-bâng-ı hezâr-Bâki

Ol kim gözün açıp göre nûr-ı cemâlini
Bir zerredir katında hezâr âftâb-ı bahs
Hamdullah Hamdi

Görmeden âsâr-ı Nîsân'ın bahâr elden gider
Güller âhir râm olur ammâ hezâr elden gider
Ziya Paşa

Medh ü senâ sipâs ü salât ü selâm sana
Olsun hezâr kerre hezârân efendimiz
Faruk K. Timurtaş

hezâr-ı adn: Cennet bülbülü.
Bir gül-istân-ı safâdır her mukaddes tarh kim
Rüzgâr eyler hezâr-ı adne hâkin ermagân
Kâzım Paşa

hezâr-ı bâğ-ı gam: Gam bağının bülbülü.
Hezâr-ı bâğ-ı gamım âşiyân gözümde değil
Değil bu köhne kafes gülsitân gözümde değil
Keçecizade İzzet Molla

hezâr-ı bî-nevâ: Sessiz bülbül.
Niçin saldın bürûdet ey hazân eczâ-yı gül-zâre?
Niye kârın hezâr-ı bî-nevânın âh-ı serd ettin?
Nâbi

hezâr-ı nağme-kâr: Nağme yapan bülbül.
Gül hazîn, sünbül perîşân...Bâğ-zârın şevkı yok
Derd-nâk olmuş hezâr-ı nağme-kârın şevkı yok
Recaizade Ekrem

hezâr-ı zâr: İnleyen bülbül.
Mey-hâne gülsitândır, peymâne gül-feşândır
Sâkî nihâl-i şûhu, mutrib hezâr-ı zârı
Namık Kemal

** **hezârân:** 1. Bülbüller 2. Binlerce.
Ben helâk oldum gamından sen esen ol ey sanem
Şâh sağ olsun hezârân bende kim ölse ne gam
Muhibbî, Meftunî (Kanunî Sultan Süleyman)

Hezârân olsa da gül bir bülbül-i şeydâ yerin tutmaz
Koca Râgıp Paşa

Medh ü senâ sipâs ü salât ü selâm sana
Olsun hezâr kerre hezârân efendimiz
Faruk K. Timurtaş

hezârân-ı derd: Derdin binlercesi.
Hezârân-ı derd ile nâlân ü efgân mürg-ı dil dâim
Gönül zevkiyle gâhî şevk alıp gül-şende eğlenmez
Âdile Sultan

* **hezâr-âsâ:** Bülbül gibi.
Hezâr-âsâ ne_ola etsem o gül-ruhsârdan feryâd
Eder bu gül-şenin bülbülleri hep yârdan feryâd
İlhamî, Selimî (Sultan III. Selim)

* **hezâr-âşüfte:** Bin âşık.
Böyledir ka:ide-i verd-i hezâr-âşüfte
Bülbül-i dil-şüde-i zârı eder hâre fedâ-Ziya Paşa

* **hezâr-âşinâ:** Bin tanıdık.
Bin mübtelâsı var ser-i râhında cân-be-kef
Ol tıfl-ı nev-zuhûr-ı hezâr-âşinâyı gör-Nâilî

* **hezâr-fenn:** Çok bilen, elinden her türlü iş gelen.
Fenn-i nevâ-yı nâlede uydum hezâra ben
Olsam aceb mi bâğ-ı cihânda hezâr-fenn
Nazîm (Yahya...)

* **hezâr-hâne:** Bin ev.

hezâr-hâne-i kalb: Kalbin bin evi.
Cilâ bulunca dil eyler tecellî yâr hemân
Hezâr-hâne-i kalbi o nûr eder mesrûr-Âdile Sultan

* **hezâr-hamd:** Binlerce şükür.
Kabûl-i merhem eder zahm sâhibi değilim
Hezâr-hamd etıbbâya ihtiyâcım yok-Sâbit

* **hezâr-sâl:** Bin yıl.
Yoktur sebât çünki cihân-ı harâbda
Birdir hezâr-sâl ile yek-dem hisâbda-Bâki

hezec: (هذج) Ar. Aruz vezninin bir bahrinin ismi.
Her biri bahr-i remel bahr-i hezeçten savurup
Rîh-i enfâsın eder furtuna-fersâ-yı sühan
Sünbülzade Vehbi

hezeyân: (هذيان) Ar. Manasız ve boş söz, saçma sapan söz söyleme.
Rezm-gâh-ı hezeyâna gelicek her birinin
Gürzü var dest-i tasallüfte beşer yüz batman
Sâbit (gelicek: gelince)
Var nice haddini bilmez nâ-dân
Bî-edeblik ile söyler hezeyân-Sünbülzade Vehbi

Bin safsata bir mısrâʿ-ı bercesteye değmez
İndimde esâtir-i Felâtûn hezeyândır-Yenişehirli Avni

hezeyân-ı mahmûm: Hummaya tutulmuş gibi saçma sapan söz söyleme.
Ekserî halt-ı kelâmın hezeyân-ı mahmûm
Acebâ tuttu mu şâirleri hummâ-yı sühan
Sünbülzade Vehbi

hezîmet: (هزيمت) Ar. Bozgun, büyük yenilgi.
Sizin de varsa da pek kanlı bir hezîmetiniz
Bizimkiler ona benzer mi; nerde! Nisbetsiz
Mehmet Akif

hezîmet-i tabur: Taburun hezimeti.
Görüldü mü açılaldan berü bu bâb-ı sefer
Bu gûne hedm-i kılâ ü hezîmet-i tabur-Nâbi

hezl, hezel: (هزل) Ar. 1. Şaka, alay, hiciv. 2. ed. Meşhur ve yaygın bir şiiri vezin ve kafiyesi taklit edilerek nazım yazma. **c. hezliyyât.**
Eyleme hezl ü mizâhı pîşe
Düşürür dostlarını teşvîşe-Nâbi

Ehl-i cehl oturup hezl eyler
Kimini nasb ü kimin azleyler-Sünbülzade Vehbi

** **hezliyyât:** Alaylı olarak yazılan nazım şekilleri.
Âb-ı Hayvân gibi zulmât içre
Rûh var bu hezliyyât içre-Yenişehirli Avni

hıdab, hızab: (خضب) Ar. 1. Boya. 2. Kına yakma.
Elfâza yeni bir hıdab vermiş
Bir kat daha âb ü tâb vermiş-Ziya Paşa

hıdîv: (خديو) Ar. 1. Büyük vezir, baş vezir; hâkim. 2. İmtiyazlı Mısır valisi.
Hıdîvâ sen ki ettin böyle hidmet devlet ü dîne
Duâ-yı devletin farz oldu el-hakk ins ü cânn üzre
Nedim

hıdîv-i ekrem: Cömert vezir.
Hôş geldin eyâ hıdîv-i ekrem
Lûtfunla gönüller oldu hurrem-Nedim

hıdîv-i mülk-i risâlet: Reislik ülkesinin veziri.
Hıdîv-i mülk-i risâlet ki zât-ı akdesidir
Harîm-i encümen-i enbiyâda sadr-ı sudûr
Yenişehirli Avni

hıfz: (حفظ) Ar. 1. Saklama, koruma. 2. Ezberleme.
Hâdisât-ı ihtilâf-ı dûrdan görmez halel
Kime kim maʿmûre-i hıfzın ola hısn-ı hasîn-Fuzûlî

Bağrı yağı erimezdi eser-i tâbından
Nûr-ı hıfzından eğer şuʿle-i şemʿ alsa ziyâ
Nazîm (Yahya...)
Sorayım söylediğin sözleri ashâbından
Anların hıfzına vakfeyleyeyim hâfizamı
Muallim Naci

hıfz-ı âb-gîne-i ömr: Ömrün parlaklığını koruma.
Şikest-i seng-i kazâdan rehâ ne mümkündür
Ne denlü eyler isen hıfz-ı âb-gîne-i ömr-Nâbi

hıfz-ı lisân: Dili koruma.
Her katre-i bârân olmaz lüʾlü-i nâ-yâb
Hıfz-ı lisân medâr-ı selâmet değil midir
Şeyhülislam Arif Hikmet

hıfz-ı memâlik: Ülkeleri koruma.
Biri tedbîr-i hazâin biri taʿmîr-i bilâd
Birisi hıfz-ı memâlik biri tertîb-i haşem-Nâbi

hıfz-ı nigeh-bân: Gözcüyü koruma.
Olup sahrâlara hıfz-ı nigeh-bân ahd-ı lûtfunda
Künâm-ı şîr-i ner âhûlara cây-ı karâr oldu-Fıtnat

hıfz-ı sirâyet: Bulaşmayı koruma.
Etse ger hâsiyyet-i hıfz-ı sirâyet âleme
Tarh olurdu safha-i âb üzre nakş-ı âzeri-Nef'î

* **hâfız:** 1. Hıfzeden, saklayan, koruyan. 2. Ezberleyen. 3. Kur'an-ı Kerim'i baştan sona kadar ezberleyen. **c. huffâz.**
Kürsîde ona kâşki ben vâiz olaydım
Ya kûşe-i câmi'de okur hâfız olaydım
Enderunlu Fazıl

* **hâfıza:** Zihin, hatır.
Sorayım söylediğin sözleri ashâbından
Onların hıfzına vakfeyleyeyim hâfızamı
Muallim Naci

hıkd: (حقد) Ar. Kin tutma, öc alma arzusu, garaz. **c. ahka:d, hukûd.**
Şerr-i nifâk u hıkdı bu ervâh-ı gâfile
Anlar.. Fakat ne çâre ve hayfâ ki nâfile-Fâik Âli Bey

hılta: (خلطه) Ar. Muaşeret, ünsiyet.
Dahi bir kimse resûl ile müdâm
Eylese hılta edip ba'zı kelâm-Hakanî

hınâ, hınnâ: (حنا) Ar. Kına.
Gül değil bu görünen yine şeb-i îdde mâh
Kef-i dil-ber gibi hınâladı gül-zârın elin
Cafer Çelebi

Hınnâlarını her kişiye gösterir yürür
Kendi kızıl eliyle bizi bir gün öldürür-Behiştî

Ziyâ îd eyle kim sînende cânân dâğlar açtı
Hınnâdan câ-be-câ gûyâ ki kurbâna nişan kondu
Ziya Paşa

hınnâ-yı melâhat: Güzellik kınası.
Başın için nakş edip ayağa salma âşıkı
Reng-i hınnâ-yı melâhat ey nigâr elden gider-Zâti

hınzîr: (خنزير) Ar. Domuz.

* **hınzîr-veş:** Domuz gibi.
Çün değil hınzîr-veş kurbâna lâyık müddeî
Onun için çekmesin âhû gözün zinhâr tîğ
Lamiî Çelebi

hınta: (حنطه) Ar. Buğday.
Menn ü selvâya fakîr-âne kanâat lâzım
Olma muhtâc piyâz u ades ü hınta vü sûm
Yenişehirli Avni

hırâm: (خرام) Far. Salına salına, nazlı nazlı yürüme.
Tâze hırâma gelmiş o şûh-ı nev-resîde
Tâvûs-ı cennet olsun ser tâbe-pây dîde-Nâbi

Salınıp her tarafa nâzıla ettikçe hırâm
Bir nigâh ile eder cân-ı cihânı yağmâ-Nef'î

Birbirinden daha mevzûn iki üç çift endâm
Atılıp sahneye şâhîn gibi etmez mi hırâm
Mehmet Akif

hırâm-ı istiğnâ: Zenginlik yürüyüşü.
Dehen-güşâ bütün ezhâr-ı jâle-dâr-ı seher
Nesîm-i fecr ile hep zî-hırâm-ı istiğnâ
Ahmet Hâşim

hırâm-ı kadd: Endamlı yürüyüş.
Kızarsın ka:metin verd-i ter gördükçe ruhsârın
Hırâm-ı kaddin a'lâ ka:metin a'lâdan a'lâdır-Bâki

hırâm-ı nâz: Naz yürüyüşü.
Çemende nâ-sezâlarla o şûhun
Harâm olsun hırâm-ı nâzı bensiz-Neylî

hırâm-ı yâr: Yârin yürüyüşü.
Kadd-i bülend ü ka:met-i ar'ar hırâm-ı yâr
Gül-zâr-ı i'tidâlde bitmiş nihâldir-Bâki

* **hırâmân:** Salına salına yürüyen.
Âh eylediğim serv-i hırâmânın içindir
Kan ağladığım gonca-i handânın içindir-Fuzûlî

Gül ü bülbül yine biribiriyle ettiler peymân
Çınar u serv güneş el ele vermiş hırâmândır
Riyazi

İhtizâzından eder ta'lîm etvâr-ı hırâm
Hüsn-i reftâr öğrenir âhû şitâbından senin
Mahmut Nedim

Geh varıp havz kenârında hırâmân olalım
Geh gelip kasr-ı cinân seyrine hayrân olalım-Nedim

-hırâş: (خراش) Far. "tırmalayan" anlamında birleşik kelimeler de yapar.
Zebânım bir mücevher-i tığ-ı bürrândır ki hem-vâre
Hırâş eyler hayâli sînelerde zahm-ı nâsûru-Nef'î

hırâş-ı hâr-ı gam: Gam dikenini tırmalayan.
Dilde hırâş-ı hâr-ı gam, dîdede eşk-i dem-be-dem
Arz olunur cenâbına, gizlemeyiz âşikâremiz-Bâki

hırâş-ı nâhun-ı derd: Dert tırnağını tırmalayan.
Hırâş-ı nâhun-ı derd ile hûn-âlûdedir dâgım
Ne gam şimden gerü bana benim dâg üstü bâğım var-Âşık Çelebi

* cân-**hırâş:** Ruha ıstırap veren.
Âsâr-ı hayâtı görüp cân-hırâş
Olurlar nihâyet esîr-i firâş-Abdülhak Hâmit

* dil-**hırâş:** Gönül tırmalayan, gönül kazıcı; üzüntü veren.
Zemâne bizde gevher sezdiği_için dil-hırâş eyler
Onun_için bağrımız hûndur maârif-kânıyız cânâ
Bâki

* revân-**hırâş:** Akan tırmalayış.
Bir anda çıktı bütün sadr-ı zâr-ı ka:fileden
Revân-hırâş u ciğer-der, derin bir âh, serâb
Cenap Şahabeddin

* sîne-**hırâş:** Göğüs paralayan.
Cidâl sîne-hırâş ü sitîze rûh-gezâ
Kazâ hilâf-ı rızâ sulh mâye-i tesdîd-Nâilî

hîre: (خيره) bk. hıyre.

hıred: (خرد) Far. Akıl, us.
Bizimle ey hıred âmâdesin vedâ'a yine
Kudûm-i ka:file-i nev-bahârı biz biliriz-Nâbi

Lâübâli vaz'-ı râhat-bahşa mâni'dir hıred
Bunda hasret-keş olur zevk-ı cünûna hûşlar
Koca Râgıp Paşa

O ta'n eyleyen câhil-i bî-hıred
Beni aklı üzre eder gerçi red-Keçecizade İzzet Molla

* **hıred-efrûz:** Aklı aydınlatan.
Bir vezîr-i hıred-efrûz-ı umûr-endûzun
Ettiler destine teslîm umûr-ı ihkâm-Nâbi

* **hıred-fersâ:** Aklı bozan, can sıkıcı.
Bir perînin dilde sevdâ-yı hıred-fersâsı var
Tutsa dünyâyı ne_ola dîvânelikle şöhretim
Üsküdarlı Hakkı Bey

* **hıred-mend:** Akıllı, uslu. **c. hıred-mendân.**
Meftûn-veş olurdu ol hıred-mend
Bir sâde nezzâre ile hursend-Şeyh Galip

hıred-mend-i aşk: Aşkın akıllısı.
Düştüm belâ-yı aşka hıred-mend-i aşk iken
El şimdi benden aldığı pendi bana verir-Fuzûlî

* **hıred-sûz:** Aklı yakıcı, aklı hayret ve ıstırapta bırakan.

hıred-sûz-ı mücerred: Soyut aklı hayrette bırakan.
Zehî bî-kayd-ı dervîş-i hıred-sûz-ı mücerred kim
Nidâ-yı ircâ'i-gûş eyleyip rûhu semâ' etti-Nâbi

hırîdâr: (خريدار) Far. Müşteri, satın alan.
Senin bâzâr-ı aşkında eder dellâl cân feryâd
Metâ'-ı akl-ı kâsidtir hırîdâr olmasın kimse
Ahmet Paşa

Veren Yûsuf'u hem alan kendisidir
Hırîdârı kendi satan kendidir
Keçecizade İzzet Molla

hırîdâr-ı leâl-i Aden: Aden incisinin müşterisi.
Her tîre-meniş kadr-şinâs-ı sühan olmaz
Her sifle hırîdâr-ı leâl-i Aden olmaz-Nâbi

hırka: (خرقه) Ar. Kalın kumaştan yapılmış, içi pamukla beslenmiş veya örülmüş giyecek. **c. hırak.**
Hırka vü tâcıla zâhid kerem et sıkleti ko
Âdeme cübbe vü destâr kerâmet mi verir
Şeyhülislam Yahya

Külâh u hırka ile bir alay har-meşrebân gördüm
Helâk-ı hayf hayf oldum elimden irâdetim gitti
Esrar Dede

Güncîde durur hırkamız altında rumûzât
Dervîşleriz gerçi nazarda fukarâyız-Ziya Paşa

hırka-i beyzâ: Beyaz kaftan (Şeyhülislam kaftanı)
Hırka-i beyzâ vücûd-ı devletile kâm-bîn
Mesned-i fetvâ beka-yı rif'atile kâm-rân-Lâ

hırka-i hâb-âlûd: Uykusu gelmiş hırka.
Gerçi çektim başıma hırka-i hâb-âlûdu
Subh-ı ikbâl gibi lutfun-ile bîdârım-Esrar Dede

hırka-i Hindû: Hint dervişi.
Tâze tâze dâğlarla kanlı kanlı şerhalar
Hırka-i Hindûya döndürdü ten-i sad-çâkimiz-Bâki

hırka-i levh-i melâmet: Melamet levhası hırkası.
Cübbe-i nâmûs u zühdü soy bırak bitsin hemân
Hırka-i levh-i melâmet giy nihân etsin seni
Necip (Sultan III. Ahmet)

hırka-i nâmûs: Namus hırkası.
Hırka-i nâmûsu gark-âb-ı harâbât eyleyen
Fikr eder mi zâhid-i huşkun şeb-i âzînesin
Esrar Dede

hırka-i pîr: Pirin hırkası.
Ziyâret eyledim bir târ-ı pâk hırka-i pîri
Bu gün ser-rişte girdi destime dâmân-ı mollâdan
Esrar Dede

hırka-i sad-çâk: Yüz parça olmuş hırka.
Anka:-yı fenâyım uçarım mülk-i bekaya
Bu hırka-i sad-çâk bana bâl ü per oldu-Esrar Dede

hırka-i peşmîne: Yün hırka, sofu elbisesi.
Atlas-ı çarha değişmezdin onu hâce sen
Ger bulaydın bulduğum ben hırka-i peşmînede-Nef'î

Dünyâya gelen ey dil çün düşse gerek tîne
Âlemde nene yetmez bir hırka-i peşmîne-Behiştî

hırka-i tecrîd: Allah'a yönelme, soyunma hırkası.
Eşcâr-ı bâğ hırka-i tecrîde girdiler
Bâd-ı hazân çemende el aldı çenârdan-Bâki

hırka-i zülf: Saçın örtüsü.
Işk tâcına urursan çâr-unsur terkini
Hırka-i zülfün giyip ser-halka-i uşşâk ol
İbn-i Kemal

* **hırka-ber-dûş:** Hırkası omuzunda.
Hırka-ber-dûş olalı tekye-i hecr ü gamda
Tâc-ı nüh-kubbe-i gerdûn başıma hem dar gelir
Zekâî (Şeyh Mustafa...)

* **hırka-pûş:** Hırka giyen; derviş.
Cümle seccâde-nişîn vü hırka-pûş
Şeyh elinden kılmıştı cür'a nûş-Âşık Beşe

** **hırka-pûşân:** Hırka giyenler.
Şimdi seccâde-i ma'nîde benim mürşid-i küll
Hırka-pûşân-ı beyân benden alır feyz-i kelâm-Nef'î

hırmân: (حرمان) bk. hirmân.

hırmen, hirmen, harmen: (خرمن) Far. Harman.
Tâ cilve-geh-i berk-i belâ hırmenimizdir
Hâkister-i dûzah çemen-i gül-şenimizdir-Nâilî

Âsiyâb-ı çarha gendüm geldiğim ayb eyleme
Bizde ma'nî harmeninden sıçramış bir dâneyiz
Gavsî (Ahmet...Dede)

Kût edinmiştir bizi mûr-ı ecel erzen gibi
Kim taşır zîr-i zemîne dâne-i hırmen gibi
Derunî (İznikli ...)

hırmen-i âteş-nümâ-yı gül: Gülün ateş gösteren harmanı.
Gebr-âne giydi bürnüs-i hâkisteri hezâr
Çekti zebâna hırmen-i âteş-nümâ-yı gül-Nâbi

hırmen-i dünyâ: Dünya harmanı.
Hırmen-i dünyâyı etti çün savâik târümâr
Etti ebr içre tevârî beyza-i beyzâ gibi-Nâbi

hırmen-i gam: Gam harmanı.
Mikyâl-i câmı urma tehî hırmen-i gama
Mahsûl-ı neş'e mezra'a-i Cem'de kalmamış-Nâbi

hırmen-i hüzn: Üzüntü harmanı.
Câm-ı işret ola hem âmâde
Veresin hırmen-i hüznü bâda-Sünbülzade Vehbi

hırmen-i mâh: Ay harmanı.
Hırmen-i mâhı yakan âh-ı derûnumdur benim
Çarh-ı ser-keş dostlar şimdi zebûnumdur benim
Necati Bey

hırmen-i nâtıka: Konuşma harmanı.
Ben ol âteş-dem-i nazmım ki olur hussâdın
Hırmen-i nâtıkası berk-ı hayâlimle harîk
Nazîm (Yahya...)

hırmen-i nûr: Işık harmanı.
Bir hırmen-i nûr olup nüh-eflâk
Hûrşîdi kapattı pertev-i hâk-Şeyh Galip

hırmen-i ömr: Ömür harmanı.
Hırmen-i ömrü savurduk, dâneyi dermekteyiz
Âsiyâb-ı çehre geldik, şimdi nevbet bekleriz-Lâ

Şem' kurbiyle tefâhür kılma ey pervâne kim
Hırmen-i ömrün yanar berk-ı fenâdan an-karîb
Fuzûlî

hırmen-i tevhîd: Tevhit harmanı.
Kemer-i himmeti bağlan beline yüz yere ur
Dâne-i hırmen-i tevhîde özün mûr eyle-Hayali Bey

* **hırmen-geh:** Harman yeri.
Benim ol bî-nevâ kim berg ü bâr-ı bahtım âteştir
Yanar hırmen-gehimde şu'le-i âfet-resân ağlar
Esrar Dede

hırs: (حرص) Ar. 1. Öfke, kızgınlık. 2. Azgınlık. 3. Sonu gelmeyen arzu, istek.
Dâne için dâm-ı hırsa düşse tan mı mürg-i dil
Anda ki Âdem gözleye gendüm Halîlu'llah ades
Âhî (anda: orada)

Sunma nevâl-i dehre sakın dest-i ârzû
Mâhîyi gayre tu'me eder iştihâ-yı hırs
Râşid (Molla Feyzizade Müverrih Mehmet...)

Baba! En sevgili annen o senin öz vatanın
Olacak mıydı fedâ hırsına üç kaltabânın
Mehmet Akif

hırs-ı bâl-engîz: Kanat çırpan hırs.
Şikâr-ı rızk mukadder tesâkut üzre iken
Ne hâcet olmağa mürgân-ı hırs-ı bâl-engîz-Nâbi

hırs-ı cibillî: Yaratılıştan gelen hırs.
Lâkin bu heves bir heves-i diğere mağlûb
İnsân yaşamak hırs-ı cibillîsine meclûb-Mehmet Akif

hırs-ı dâne: Tane hırsı.
Mâl için nâ-dân olur pâ-beste-i dâm-ı belâ
Hırs-ı dâne mürg-i bî-idrâki ilter dâme dek
Şeyhülislam Yahya

hırs-ı dünyâ: Dünya hırsı.
Hırs-ı dünyâ, mâlîhulyâ, ârzû-yı nâm ü şân
Hâhiş-i ikbâl ü da'vâ-yı teferrüd, hubb ü mâl
Yenişehirli Avni

hırs-ı gevher: Cevher hırsı.
Gavvâsı, hırs-ı gevher eder lokma-i neheng
Kebgi ümîd-i dâne eder teleye şikâr-Ziya Paşa

hırs-ı vuslat: Kavuşma hırsı.
Hırs-ı vuslat düşürür fürkate uşşâkı kamu
Hôş demişler ki tama' olmasa olmazdı tamu
Hamdullah Hamdi

* **harîs:** Hırslı, bir şeye ziyadesiyle düşkün.
Ne gelse hep gelir sûfî harîsin dest-i kahrinden
Bu meşhûr bir meseldir hîç zevâl mest-âneden gelmez
Murad Emrî

Bir harîsin elinde bir âlem
Olur enmûzec-i diyâr-ı adem-Kemalzade Ekrem Bey

harîs-i mâl-ı hakîr: Pis mal hırsı.
Olur musâhibi kimde görürse nân-ı fatîr
Silivri kelbine benzer harîs-i mâl-ı hakîr-Lâ

hırz: (حرز) Ar. 1. Sığınak. 2. Tılsım, muska. 3. Nazar boncuğu.
Fârig etti mihrin özge meh-lika::lardan beni
Hırz imiş aşkın senin saklar belâlardan beni
Fuzûlî

hırz-ı cân: Can tılsımı.
Fârig etti aşkın özge meh-lika::lardan beni
Hırz-ı cândır sakladı aşkın belâlardan beni-Fuzûlî

Kolun sal boynuna ol gül-beden ağyâra dâg olsun
Hamâil-veş benim sen hırz-ı cânım sîne-bendimsin
Necip (Sultan III. Ahmet)

hırz-ı cân-ı saltanat: Sultanlık canının tılsımı.
Hırz-ı cân-ı saltanat nîrû-yı bâzû-yı zafer
Rükn-i savlet unsur-ı haşmet esâs-ı saff-derî-Nedim

hırz-ı bâzû-yı dil: Gönül gücünün tılsımı.
Gamze-i dil-ber ne_ola reşk eylese endîşeme
Hırz-ı bâzû-yı dil sâhib-kırândır sözüm-Nef'î

* **hırz-dil:** Gönül sığınağı.
Besmeledir vird-i ünâs ü zükûr
Hırz-dil ü cân sürûşân u hûr-Nazîm (Yahya...)

hısâl: (خصال) Ar. Haslet'ler, huylar, tabiatlar, ahlaklar.
Ser-firâz u nîk- emr ü nîk-rây u nîk-hûy
Server-i pâkîze-etvâr u pesendîde-hısâl-Fuzûlî

Ekmelü'l-hulk idi o hûb-ı hısâl
Zü'l-celâl etmiş idi feyz-i cemâl-Hakanî

Her zemân ben senin hısâlinden
Senin esrâr-ı nâz-ı hâlinden
Bir lisân-ı hevesle bahsederim-Cenap Şahabeddin

hısâm: (خصام) Ar. 1. Hasım'lar, düşmanlık edenler. 2. Çekişme, kavga, mücadele, münakaşa.
Tab'-ı mi'mârî-i takdîre hezârân tahsîn
Ki edip hedm mebânî-i felek-sâ-yı hısâm-Nâbi

hısâm-ı devlet: Devlet düşmanlığı.
Dîde-i lutfü nigeh-dâr-ı hevâ-yı İslâm
Sadme-i kahrı nigûn-sâr-ı hısâm-ı devlet-Nâbi

hısn: (حصن) Ar. Sağlam, sarp (yer). **c. husûn.**
Târihini felekte melek yazdı Nâbiyâ
Düştü Kamençe hısnına nûr-ı Muhammedî-Nâbi
(Kamençe şehrinin fethi üzerine kale kapısına yazılan beyit-1671)
Şu iki târîhim oldu dil-pesend ü dil-pezîr
Eyledi hamle Arîş'in hısnını aldı vezîr-Sürûrî

hısn-ı hasîn: Dayanıklı sağlam (yer).
Hâdisât-ı ihtilâf-ı dûrdan görmez halel
Kime kim ma'mûre-i hıfzın ola hısn-ı hasîn-Fuzûlî

Görmedim râh-ı emîn terk-i recâdan gayrı
Bulmadım hısn-ı hasîn şerm ü hayâdan gayrı-Nâbi

** **husûn:** Hısn'lar, kaleler, sağlam yerler.

husûn- ı iclâl: Kudret ve kuvvet kaleleri.
Bizim de hâlimiz ayniyle köylünün hâli
Birer birer yıkılırken husûn-ı iclâl-Mehmet Akif

hısset: (خست) bk. hisset.

hışm: (خشم) Ar. Gazap, kızgn olma hâli, dargınlık.
Hışm etse ra'd çalsa aceb mi bulutları
Şemşîr-i berk-ı hâtıf ile ol hatâ-y-için
Hamdullah Hamdi
O çeşm ederse ne_ola az günâh için çok hışm
Hemîşe nâzik olur hâl-i tab'-ı hasta-mizâc
Lamiî Çelebi
Pertev-i rahmetinin lem'asıdır ay ile güneş
Tâb-ı hışmından alır alsa cehennem âteş-Şinasi

hışm-ı çeşm: Gözün gazabı.
Hışm-ı çeşmin dil-berâ ayn-ı inâyettir bana
Tîr-i gamzen dâyima sehm-i saâdettir bana
Lamiî Çelebi

hışm-ı şeytân: Şeytanın gazabı.
Adûlar körlüğüne hem-nişîn oldum meleklerle
Yakıp raht-ı gamı hâkister urdum hışm-ı şeytâna
Behiştî

hışm u itâb: Öfke ve azarlama.
Sen bu rüsvâlığı ey Nef'î komazsın elden
Yârdan yine sana hışm u itâb olmayıcak
Nef'î (olmayıcak: olmayınca)

* **hışm-âlûd:** Öfkeye kapılmış.
Lebleriyle çeşm-i hışm-âlûdunu sordum dedi
Piste-i şîrîn-durur ol bu acı bâdâmdır-İbn-i Kemal

hışt: (خشت) Far. 1. Kerpiç. 2. Tuğla.

hışt-ı mâh ü mihr: Güneş ve ayın kerpiçi.
On iki ayı bilen hışt-ı mâh ü mihri taşır
Sarây-ı kadrini yapmaya çarh olup müzd-ver
Hayali Bey

hışt-ı makbere: Mezar tuğlası.
Dürr ü güher diye dünyâya verdiği feleğin
Ya hışt-ı makberedir âkıbet ya seng-i mezâr
Ziya Paşa

hışt-ı zerrîn: Altın tuğla.
Tâ ki tâk-ı zer-nigârın çarh vîrân eylemiş
Hışt-ı zerrînin sabâ ferş-i gül-istân eylemiş-Fuzûlî

hıtta: (خطه) Ar. Diyar, memleket, ülke.

hıtta-i cûd: Cömertlik ülkesi.
Dîv-i buhlu hıtta-i cûdunda olmuş rahm için
Keff-i destin âsmân u kilk-i zerrînin şihâb-Nef'î

hıtta-i enfâs: Nefesler ülkesi.
Bender-i çeşme olur azîm reh-i kırtâstan
Kârvân-ı nazm çıksa hıtta-i enfâstan-Nâbi

hıtta-i haşmet: Haşmet ülkesi.
Hıtta-i haşmete sultân-ı gazâ câh u celâl
Âlem-i kudrete şâhen-şeh-i takdîr-i abîd-Lâ

hıtta-i ma'mûre-i âlem: Âlemin mamur ülkeleri.
Şehr-i dârü'l-mülk-i adlin seyr eden âriflere
Hıtta-i ma'mûre-i âlem dih-i vîrân gelir-Bâki

hıtta-i revân: Ruh ülkesi.
Kimi severse kadın subh-ı unfuvânında
Odur hükûmet eden hıtta-i revânında
Abdülhak Hâmit

hıtta-i Rûm: Rum (Anadolu) ülkesi.
Bir nice zarîf-i hıtta-i Rûm
Rûmî ki dedik kaziyye ma'lûm-Fuzûlî

hıyâbân: (خيابان) Far.Sıra ağaç dikili bahçe yolu, iki tarafı ağaçlı muntazam yol.
Yine seyr eyle nahlistân-ı dûrâ-dûr-ı ma'nâyı
Gül-istân-der-gül-istândır hıyâbân-der hıyâbândır
Riyazi

Kum dalgalarından geçiyor öyle şitâbân
Gûyâ o sabâ, geçtiği çöller de hıyâbân-Mehmet Akif

hıyâm: (خيام) bk. hayme.

hıyânet: (خيانت) Ar. Hainlik, sadakatten, doğruluktan sapma.
Vâcib bilirdim onlara az çok hıyâneti
Hattâ hıyânetimde görürdüm sıyâneti
Abdülhak Hâmit

Te'sîs olunurken daha, bir dest-i hıyânet
Bünyân-gehe katmış gibi zehr-âbe-i la'net
Tevfik Fikret

Çünkü etmezsin umûrunda hıyânet irtikâb
Uğradıkça derde baht u tâli'e etme itâb-Ziya Paşa

* **hâin:** Hainlik eden, nankörlük eden. **c. havene.**
Bu meseldir ki eden kimse bulur
Dâimâ hâin olan hâif olur-Yahya Bey (Taşlıcalı...)

Hak söyleyen evvel dahi menfûr idi gerçi
Hâ'inlere ammâ ki riâyet yeni çıktı-Ziya Paşa

Koşarken Avrupa ta'cîle ihtizârımızı
İçerde bir sürü hâin kazar mezârımızı
Mehmet Akif

** **havene:** Hainler.
Lezzet-i bûse-i çeşminle ferâmûş etmiş
Yediğin sürme siyâset-kede-i havenede-Nâbi

hıyât: (خياط) bk. hâit.

hıyre: (خيره) Far. Donuk, bulutlu, kamaşık (göz).
Gazâda şu'le-i şemşîrini tasavvur eden
Bulur nigâhını hıyre hayâlini mahrûr-Nâbi

Ol pâdişâh-ı hüsn ki_ola rû-be-râh-ı nâz
Hûrşîdi hıyre-çeşm ede gerd-i sipâh-ı nâz-Nâilî

* **hîre (hıyre)-çeşm:** Kuru göz.
Kelîm-i müdrikeyi hîre-çeşm eder her şâm
Nahîl-i Tûr-ı felekten bu âteşîn urcûn
Yenişehirli Avni

* **hıyre-pâ:** Adımını şaşırma.

hıyre-pâ-yı şevk: İsteyerek adımını şaşırma.
Ne hıyre-pâ-yı şevk ol ey reh-neverd-i himmet
Ne dâmen-i heveste gerd-i şitâb göster-Nâilî

* **hıyre-sâz:** Göz kamaştıran.

hıyre-sâz-ı ifhâm: Anlayışı altüst eden.
Ebrûları hıyre-sâz-ı ifhâm
Müjgânları nîze-bâz-ı evhâm-Şeyh Galip

* **hıyre-ser:** Sersem, alık.
Ey âsmân-ı hıyre-ser olmuşsan aşka münteseb
Bir âftâbın şevkine sen de gezersin rûz u şeb
Esrar Dede

Hızır, Hızr: (خضر) Ar. 1.Ölümsüzlük suyunu içtiği söylenen Hızır aleyhisselâm. Darda kalanların yardımına koşan ve kıyamete kadar yaşayacağı söylenen peygamber. 2. Yeşillik, hadra.
Yâr elinden ey Muhibbî bir kadeh nûş eyleyen
Hızr elinden ger olursa Âb-ı Hayvân istemez
Muhibbî, Meftunî (Kanunî Sultan Süleyman)

Ben ol Hızram ki zulmet-hâne-i hammârda sâkî
Benim ser-çeşme-i Âb-ı Hayât'ım bir hum olmuştur
Behiştî

İskender'e zehr-âb-ı fenâdan veririz câm
Hızr'ız velî râh-ı ademe râh-beriz biz-Şeyh Galip

Hızr-ı akl: Akıl Hızır'ı.
Mecma'ü'l-bahreyni mesken kıldı Hızr-ı aklımız
Menba'-ı Âb-ı Hayât olduk gelen gelsin beri-Nuri

Hızr-ı Gaybî: Gaybî'nin Hızır'ı.
Zulmet-i cehl içre teşne zâyi' etme kendini
Hızr-ı Gaybî'ye eriş kim Âb-ı Hayvân devridir
Gaybî

Hızr-ı huceste-pey: Uğurlu işaretli Hızır
Ey Hızr-ı huceste-pey kim güm-nâm-ı reh-i aşkız
Bu vâdî-i hayrette bir râh-güzer yok mu-Mezâkî

Hızr-ı meded-res: İmdad eden Hızır.
Nâbî ne kayd-ı girân-ı gam u derdin hamıdır
Yetiş ey Hızr-ı meded-res ki inâyet demidir-Nâbi

Hızr-ı nâ-peydâ: Görünmeyen Hızır.
Sende zulmet sendedir hep nice bin Âb-ı Hayât
Hızr-ı nâ-peydâ ki var insân içinde gizlidir
Âşık Ömer

Hızr-ı pey-huceste: Ayağı uğurlu Hızır.
Gark oldu bahr-i mihnete dil zevrakı meded
Ey Hızr-ı pey-huceste yetiş dil-rübâlık et-Necati Bey

Hızr-ı vakt: Zamanın Hızır'ı.
Hızr-ı vaktim Âb-ı Hayvân isteyen gelsin beri
İsî-i dehrim dem-â-dem sırr-ı ihyâ bendedir-Gaybî

* **Hızr-misâl:** Hızır gibi.
Bir kerre bûs eden seni ölmez Hızr-misâl
Âb-ı hayât laʿl-i lebinden çekîdedir-Nazîm (Yahya...)

* **Hızır-veş:** Hızır gibi.
Keşf edip müşkilimiz şâd eyle
Hızır-veş gel yetiş imdâd eyle-Sünbülzade Vehbi

hibe: (هبه) Ar. Bağışlama, bağışlanan şey, bahşiş. **c. hibât.**
Evveli saʿy ü sonu mevhîbedir
Kuluna cânib-i Hak'tan hibedir-Sünbülzade Vehbi

Tek bir bakışım sanki inâyetti, keremdi
İklîli hediyyemdi, arâzisi hibemdi
Midhat Cemal Kuntay

hicâ: (هجا) bk. hecâ.

hicâb: (حجاب) Ar. 1. Utanma, sıkılma. 2. Perde, örtü. **c. hücüb**
Fart-ı hücûm-ı nâzdan ol şûha Nâilî
Reng-i şarâb-ı işve olur perde-i hicâb-Nâilî
Ol duâ kim an-samîmü'l-kalb ola makbûl olur
Ol duâ kim cân u dildendir ona olmaz hicâb
Veysî (Alaşehirli Üveys Kadı...)
Hûr-i maksûrât olur firdevs-i fikrinde hacîl
Ka:sıretü't-tarf eder bikr-i hayâlimden hicâb
Yenişehirli Avni

hicâb-ı âfitâb: Güneşin örtüsü.
Ey kamer-talʿat meh rûyundan istihyâsı-çün
Perde-i eflâk olur kat kat hicâb-ı âfitâb
Hasırcızade Hafız

hicâb-ı ebr: Bulut perdesi.
Gâhî hicâb-ı ebre girer hüsrevâ felek
Yâd eyledikçe lutfunu terler hicâbtan-Bâki

hicâb-ı imtihân: İmtihan utanması.
İstemez ehl-i safâ reng-i hicâb-ı imtihân
Vech-i erbâb-ı hayâda âr kendin gösterir
Leskofçalı Galip

hicâb-ı mâniʿ: Engel örtü.
Hicâb-ı mâniʿ olursa ya nâz ederse yâhûd
Ederse zühd satıp sûret-i riyâ izhâr-Nedim

hicâb-ı mâ-sivâ'llah: Allah'tan başka herşeyden utanma.
Takın bu seyfin akvâsın cihâdü'l-ekberi anla
Hicâb-ı mâ-siva'llâha fenâ verip kırarsan gel
Ümmi Sinan

hicâb-ı Şâm: Şam perdesi.
Âhir hicâb-ı Şam'a girip luʿbetân-ı Rûm
Tuttu cihânı maʿreke-i cünd-i Zeng-bâr-Nevʿî

hicâb-ı şâhid-i râz: Sır şahidinin örtüsü.
Refʿ oldu hicâb-ı şâhid-i râz
Aşk oldu melâmet ile dem-sâz-Fuzûlî

hicâb-ı zenân: Kadınlardan utanma.
Bir beldede hicâb-ı zenân ayb olup yine
Bir şehirde bu hâlet olur bâis-i cemâl-Ziya Paşa

** **hücüb:** Hicâb'lar.

hücüb-i zulmet: Karanlık hicaplar.
Refʿ eyle gönülden hücüb-i zulmet u nûru
Nezzâre-i dîdâra değiş cennet u hûri-Sâmi

* **hâcib:** 1.Kapıcı. 2. Perdeci.3. Kaş. **c. hacebe.**
Hamd eyleriz o müsellem ü mü'mînleriz ki biz
Bâbü'n-necât fâtihü'l-ebvâba hâcibiz
Abdülhak Hâmit

hâcib-i şems: Güneşin kapıcısı.
Kaşı mihrâbına farz oldu sücûd ol güneşin
Hâcib-i şemste mekrûh olur gerçi namâz-Nizami

hâcib ü bevvâb: Perdeci ve kapıcılır.
Açtı devletten müfettih bâblar
Karşı geldi hâcib ü bevvâblar-Saadettin

hicâl: (حجال) bk. hacle.

hicr, hicran, hecr, hicrân: (هجران) Ar. 1. Ayrılık. 2. Unutulmaz acı.
İnceldise hecr ile karınca gibi belin
Firkat nice bir ola Süleymân ere umma
Hoca Dehhani

Merhem-i vaslı ile buldu kamu derde devâ
Bu Fuzûlî elem-i hecr ile bîmâr henüz-Fuzûlî

Telhî-i hicr ile târîh dedim
Cân-ı şîrînini verdi Ferhâd-Sürûrî (1204)

Devr-i hicrinde neler çektiğimi söyler idim
Görebilsem idi bir kerre dahi âh seni-Senih

hicr-i dil-ber: Sevgiliden ayrılma.
Şöyle medhûş ol ki zahm-ı tîğ-i hicr-i dil-beri
Tende dil hiss etmesin sînende cânın duymasın
Şeyhülislam Yahya

hicr-i hâl: Ben'den ayrı düşme.
Dâğ-ı hicr-i hâl ile cismim ser-â-ser hâl olur
Zülf-i pür-çîninle bu gönlüm perîşân-hâl olur
Enverî

hicr-i vehm: Şüphe ayrılığı.
Hicr-i vehminden yetirmezdim küdûret gönlüme
Gerçi devrânın muhâlif cümbiş-i meşhûr idi-Fuzûlî

hicr-i zülf: Saç ayrılığı.
Hicr-i zülfün cânıma kâr etti dedim bu nedir
Döndü ol şîrîn-dehen hışm ile dedi zehr-i mâr
Enverî

hicr-i yâr: Sevgiliden ayrılma.
Her ne eylersen eyle yâ Allah
Bana çektirme hicr-i yâr ile âh-Keçecizade İzzet Molla

hecr-i yâr: Sevgiliden ayrılma.
Geh hecr-i yâr u gâh beni gamlar öldürür
Geh vasl-ı dil-ber ile geçen demler öldürür
Mihri Hatun

* **hicrân:** Ayrılık, bir yerden veya bir kimseden ayrılma.
Gördü çün derd-i dil-i zârımı rahmetti tabîb
Dedi ey hasta-i hicrân sana dermân ağlar
İlhamî, Selimî (Sultan III. Selim)

Bana kan ağlatan hicrân deminde çektiğim gamlar
Gelir bir bir hayâle rûz-ı vaslında geçen demler
Şeyhülislam Yahya

Ona hicrânla... Hayır, sâde taabbüdle eğil
Ölüdür, doğru, fakat öldüğü hiç belli değil
Midhat Cemal Kuntay

hicrân-ı yâr: Sevgiliden ayrılma.
Hikâyet-i gam-ı hicrân-ı yârı mı diyelim
Şikâyet-i sitem-i rûzigârı mı diyelim-Ahmet Paşa

* **hicrân-meâl:** Hicran anlatan.
Donuk ziyâlı nücûmuyla âsümân her şeb
Döker bu levha-i hicrân-meâle girye-i nûr
Tevfik Fikret

hicv, hiciv: (هجو) Ar. 1. Zemmetmek, eğlenmek, istihza etmek. 2. ed. Gülünç ve eksiklik olan şeylerin yerildiği şiir.
Bugünden ahdim olsun kimseyi hicetmeyeyim illâ
Vereydin ger icâzet hicv ederdim baht-ı nâ-sâzı
Nef'î

Çalışır hicve dahi harf-i hecâ bilmez iken
Sanki merdâne olur dâhil-i heycâ-yı sühan
Sünbülzade Vehbi

Hicv idi muârıza cevâbım
Şemşîr-i zebân idi kitâbım-Ziya Paşa

Eylemem ölsem de kizbi ihtiyâr
Doğruyu söyler gezer bir şâirim
Bir güzel mazmûn bulunca Eşrefâ
Kendimi hicv eylemezsem kâfirim-Eşref

hîç: (هيچ) Far. 1. Yok denecek kadar az olan, yok olan. 2. Değersiz, ehemmiyetsiz.
Halka sirâyet eyledi âsâr-ı inbisât
İmsâke hîç alâmet-i te'kîd kalmadı-Nâbi

Çarh ni'met mi verir gavgâsız
Hîç Fir'avn olur mu Mûsâ'sız-Nâbi

Hâl-i bâlâ-nazarâna eremez teng-nigeh
Hîç Anka:'yıla pervâz edebilsin mi hurûs
Esrar Dede

* **hîç-â-hîç:** Hiç yok, bomboş.
Gurûbtur geçen eyyâm ü şebtir âyende
Kemâl-i hîçe muka:rin zevâl-i hîç-â-hîç
Abdülhak Hâmit

* **hîç-istân:** Hiçlik yeri.

hîç-istân-ı hestî: Boş hiçlik yeri.
Şunu bir ehl-i hikmetten işitmiştim, cihân dîde
Yalan, gerçek biraderdir bu hîç-istân-ı hestîde
Abdülhak Hâmit

* **hîç-kâr:** İşe yaramaz.
Billâhî yuf bu şuʿbede-i hîç-kâre yuf
Yuf kadr-i câh u tantana-i iştihâre yuf-Şeyh Galip

* **hîç-kesân:** Hiçbir kimse.
Şiâr-ı hîç-kesândır rızâʾ-i nâ-çârî
Hilâf-ı meşreb-i himmet şekûru neyler-Nâilî

* **hîç-zâr:** Hiçlik yeri.
Yükselir, yükselir de fikr-i beşer
Düşer acz ile, hîç-zâre düşer-Kemalzade Ekrem Bey

hidâyet: (هدايت) Ar. Doğru yol, Hak yolu.
Hidâyet menziline yettiler saʿy ile akrânın
Dalâlet içre sen kaldın sana ol âr yetmez mi-Fuzûlî

Kalbi ol nükte-i pür-feyz-i hidâyettir kim
Gökten âvîhte kandîlidir onun ilhâm-Nâbi

Reh-nümâ lâzım değildir olmasın reh-zen hemân
Hızr'a muhtâc olmamak mahz-ı hidâyettir bana
Koca Râgıp Paşa

hidâyet-i reh-i şerʿî: Şeriat yolununun doğruluğu.
Hidâyet-i reh-i şerʿî için alâimdir
Değil abes bu görünen menâir-i hem-vâr-Ziya Paşa

* **hâdî:** 1. Hidayet edici, doğru yol gösterici 2. Delil, rehber, mürşit. 3. Allah.
Işka uy zâhid ko zühdü kim sana hâdî budur
Ten gamın çekme gönül yap mülk-i Şeddâdî budur
Behiştî

Tâlib-i Hâdî olan etmez mahabbetten ferâğ
Âşık-ı dil-dâr olan eyler mi sohbetten ferâğ-Gaybî

hâdî-i ahbâb-ı Ahmed: Hz. Muhammed (s.a.s.)dostlarının yol göstericisi (Allah).
Maʿbed-i Sultân Süleymân Şâh emîn-i ehl-i dîn
Hâdî-i ahbâb-ı Ahmed câmîʾ-i ibret-nümâ
Yahya Bey (Taşlıcalı...)

hâdî-i esrâr-ı sübül: Yol sırlarının rehberi.
Hazret-i şâh-ı rusül hâdî-i esrâr-ı sübül
Şârık-ı çarh-ı Hudâ hazen-i genc-i isʿâd-Nâbi

hâdî-i sübül: Yolları gösterici.
Ey sâhib-i miʿrâc-ı habîb-i Vehhâb
Hâdî-i sübül şâh-ı rusül arş-ı Cenâb
Nazîm (Yahya...)

Çıkaran doğruya hâdî-i sübüldür
Kim ki bir râha gider ol rehi şâh-râh bilir
Keçecizade İzzet Molla

hâdî-i vâdî-i dîn: Din vadisinin rehberi.
Hâdî-i vâdî-i dîn bedreka-i ehl-i yakîn
Pîr ü müctehidîn hazret-i şeyhüʾl-İslâm-Nefʿî

hiddet: (حدّت) Ar. 1. Keskinlik. 2. Şiddet. 3. Öfke.
Artırır eyyâm-ı hicrânın sirişkim hiddetin
Müddet-i eyyâm mey keyfiyyetin eyler füzûn-Fuzûlî

Yürür, fakat suların böyle kahr-ı hiddetine
Nasıl tahammül eder eski, hasta bir tekne
Tevfik Fikret

Anlamaz aczini bilir mi sabî
Hiddet eyler mizâcı pek asabî-İsmail Safa

hiddet-i efkâr: Fikirler hiddeti.
Verdikçe dimâğa hiddet-i efkâr
Ben söylerim ol kitâbet eyler-Muallim Naci

hiddet-i matlab: Talep edilen hiddet.
Mebhas-ı fark-ı miyân-ı Harem ü deyr nedir
Cihet ü hiddet-i matlab cihet-i câmiʿedir
Antalyalı Münif

hiddet ü kîn: Kin ve hiddet.
Gazab u hiddet ü kîn gösterme
Kimseye çîn-i cebîn gösterme-Nâbi

hidmet, hizmet: (خدمت) Ar. 1. İş, hizmet. 2. İş görme, birinin işini görme.
Yine ferrâş-sıfat destine cârûb almış
Ki ede hidmet hâk-i der-i dâver sünbül-Bâki

Hıdîvâ sen ki ettin böyle hidmet devlet ü dîne
Duâ-yı devletin farz oldu el-hakk ins ü cânn üzre
Nedim

Hidmet et üstâdına sen kul gibi
Şöyle kim bir bâya yohsul gibi-Âşık Beşe

Yine firâş-sıfat destine çârûb almış
Ki ede hizmet hâktir dâver sünbül-Bâki

Fikr et kudemâ ne hizmet etmiş
Her nâmeyi ders-i hikmet etmiş-Muallim Naci

hidmet-i Beytü'l-harem: Kâbe hizmeti.
Oldu hicâbetle sika:yet tamâm
Onlar için hidmet-i Beytü'l-harem-Nahifi

hidmet-i pîr: Pirin hizmeti.
Ehl-i ışk oldu Necâtî olamaz akla mutî
Hic meczûb olan âbdâl ede mi hidmet-i pîr
Necati Bey

* **hidmet-kâr:** Hizmetçi.
Şâh-ı mülk-i Şâm iken rûşen çerâgın olmağa
Meclisinde oldu handân adlı hidmet-kâr şem'
Riyazi

hizmet-i mahlûk: Yaratılana hizmet.
Nice bir hizmet-i mahlûk ile mahzûl olalım
Sâil-i Hak olalım nâil-i mes'ûl olalım-Mütercim Âsım

hizmet-i millet: Millete hizmet.
Tevâzu' ayn-ı rif'at, hizmet-i millet siyâdettir
Olunsun hulk-i Peygam-ber'le istişhâd lâzımsa
Namık Kemal

hizmet-i pencâh: Elli yıllık hizmet
Şehriyârâ eyle mir'ât-ı mükâfâta nazar
Tâ görünsün hizmet-i pencâh sâlik sûreti
Nevres-i Kadim

hizmet-i rıkkıyyet: Kulluk hizmeti.
Eğerçi hizmeti yok lîk ona yeter bu şeref
Ki ede hizmet-i rıkkıyyetinde ömrü güzâr-Nedim

hizmet-i pencâh: Elli sayısı hizmeti.
Şehriyârâ eyle mir'ât-ı mükâfâta nazar
Tâ görünsün hizmet-i pencâh sâlik sûreti
Nevres-i Kadim

hizmet-i rindânî: Rindlik hizmeti.
Verirdi mâ-melekin bezl için kerîme leîm
Ederdi hizmet-i rindânî şevkle zühhâd-Nef'î

hizmet-i vâiz: Vaizin hizmeti.
Ashâb-ı fazîlet ona muhtâc değildir
Câhillere nâ-dânlaradır hizmet-i vâiz-Nâbi

hizmet-i yârân-ı safâ: Eğlence dostlarının hizmeti.
Bağdâd'a yolun düşerse ger ey bâd-ı seher-hîz
Âdâb ile var hizmet-i yârân-ı safâya-Bağdatlı Ruhi

hizmet-i zevk-ı temâşâ: Seyretme zevkinin hizmeti.
Edip çeşme havâle hizmet-i zevk-ı temâşâyı
Cemâl ü çeşmi etmiş birbirine vâlih ü şeydâ-Nâbi

* **hizmet-kâr:** Hizmetçi, hizmet eden kimse.
Müselsel bir esârettir zarûret her hükûmette
Ki sultân nâzıra, nâzır da hizmet-kâra tâbidir
Ziya Paşa

* **hâdim:** Hizmet eden, hizmetçi. **c. huddâm, hademe.**

hâdim-i devlet: Devlete hizmet eden.
Târik-i millet olan mâlik-i devlet olamaz
Hâdim-i devlet olan hâdim-i millet olamaz
Abdülhak Hâmit

hâdim-i şâh-ı ümem: Ümmetler şahının hizmet edeni.
Hem hâmî-i Beytü'l-harem, hem hâdim-i Şâh-ı ümem
Rûm u Arab, milk-i Acem mahkûmudur ser-tâ-be-pâ-Seyyit Vehbi

hâdimü'l-haremeyn: Mekke ve Medine'nin hizmetçisi.
Bu şehriyâr değil miydi hâdimü'l-haremeyn
Metâ'-ı cümle-i akvâm iken o zî-kudret
Abdülhak Hâmit

** **huddâm:** Hâdim'ler. hizmetçiler.
Kapısın haylî melek bekler idi
Cümle huddâmı feriştehler idi-Hakanî

İftihâr eyler ise mahşere dek lâyıktır
Handânındaki evlâd u abîd ü huddâm-Nâbi

Terbiye-kerde-i nân ü nemek-i lutfun iken
İ'tibâr etmez olur hânen içinde huddâm-Nâbi

** **hademe:** Hâdim'ler, hizmet görenler.
Ne belâdır süfehâ-yı hademe
Gönderir âdemi mülk-i ademe-Sünbülzade Vehbi

hiffet: (خفت) Ar. 1. Hafiflik. 2. Hoppalık.
Rütbe-i hiffet ü temkîni kıyâs et bundan
Câm meydânında eder devr, geçer sadre sebû
Koca Râgıp Paşa

Tahsîl-i hiffet eylemeden gayri nef'i yok
Âsî muârız olsa bile cûy-i Nîl ile-Nâbi

Tabîat-i kerem ü buhl u sıklet ü hiffet
Seciyye-i gazab u hilm ü rahmet ü âzâr-Lâ

hiffet-gân-ı sengîn: Taştan hafifllik.
Başı serd olmayan, yumuşak başlı at
Bister-i nerm üzre hâb-ı hiffet-gân-ı sengîn olur
Koca Râgıp Paşa

* **hafîf:** Ağır olmayan, ağırlığı az olan.
Cisminin lahmı hafîf idi tamâm
Lahm u şahm issi değildi evhâm-Hakanî

Esnâ-yı seferde çeşm-i im'ân
Gördükçe mevâki'-i latîfe
Bulmaz mı tabîatinde insân
Bir hâhiş-i celse-i hafîfe-Muallim Naci

Mâ'-i cârî taraf taraf çağlar
Bâd-ı hôş-bû eser hafîf hafîf-Muallim Naci

hikâye, hikâyet: (حکایه) Ar. anlatma, söyleme. **c. hikâyât.**
Zülfün hikâyetini gönülde misâl edip
Gam kıssasını levh-i perîşâne yazmışam
Ahmet Paşa

Dinle neyden kim hikâyet etmede
Ayrılıklardan şikâyet etmede-Nahîfî

Eder bir bir hikâyet eşk ü âhın İsmetî yâre
Ne denlü mâ-cerâ-yı derd-i aşkın bî-şümâr olsa
İsmetî

Topraktan başka iltica-gâh olamaz
Gûş et bu uzun hikâye kûtâh olamaz
Yahya Kemal

hikâyet-i aşk: Aşk hikâyesi.
Tüketti sanma hezârân hikâyet-i aşkı
O kıssadan dahi söylenmedik neler kaldı
Keçecizade İzzet Molla

hikâyet-i Ferhâd: Ferhat hikâyesi.
İbret alıp hikâyet-i Ferhad u Kays'tan
Merdüm-i dîn cihânda esîr-i zen olmasın-Ziya Paşa

hikâyet-i gam-ı hicrân-ı yâr: Yârdan ayrılığın gam hikâyesi.
Hikâyet-i gam-ı hicrân-ı yârı mı diyelim
Şikâyet-i sitem-i rûzigârı mı diyelim-Ahmet Paşa

hikâyet-i hâlât-ı Şems ü Mevlânâ: Şems ve Mevlana'nın hâllerinin hikâyesi.
Yeter hikâyet-i hâlât-ı Şems ü Mevlânâ
Ne rütbe mihr-i dirahşân olur gönül gönüle
Yahya Kemal

* **hâkî:** Hikâye eden, anlatan.
Hevâda son nefesin ye's-i rûhu hâkîdir
Akar sular, dereler son nidâyı ye'sinle-Ahmet Hâşim

hikem: (حکم) bk. hikmet.

hikmet: (حکمت) Ar. 1. Hakîmlik, bilgelik. 2. Bilinmeyen sebep. **c. hikem.**
Sorulmaz hikmetinden yoksa tal'at-ı Hak Teâlâ'nın
Sorulsa hikmetinden âh çok feryâd olur peydâ
Üsküdarlı Talat Bey

Deriz tab'-ı beşere ictimâ' acz ü nahvettir
Cihânın tavrını bir hikmete isnâd lâzımsa
Namık Kemal

Hâlin kime açsan sana der hikmetin vardır
Öldürdü bu hikmet bizi âh bilinmez mi bu hikmet
Ruhi

hikmet-i bed-rengî-i âlem: Âlemin kötü renkli hikmeti.
Bu kelâm-ı hâtifi verdi küşâyiş zihnime
Hikmet-i bed-rengî-i âlemde oldu müstebân-Lâ

hikmet-i bî-intihâ: Sonsuz hikmet.
Dil sürhünün bir noktası cân teninin bir fethası
Tahkîkinin bir reşhası bu hikmet-i bî-intihâ
Esrar Dede

hikmet-i dünyâ: Dünya hikmeti.
Hikmet-i dünyâ vü mâ-fîhâ bilen ârif değil
Ârif oldur bilmeye dünyâ vü mâ-fîhâ nedir-Fuzûlî

hikmet-i ezelî: Ezelî hikmet.
Ta'yîn-i hikmet-i ezelîden değil habîr
Tazyî' eder hayâtını dil-hâh aşkına-Nâbi

hikmet-i fikr ü hayâl: Hayal ve fikir hikmeti.
Belki ka:nûn-ı sühanda hall ü akd-i nüktede
Hikmet-i fikr ü hayâlin feylesof-i ekberi-Nef'î

hikmet-i İskender: İskender'in hikmeti.
Pehlevânlar dünyâda çok Rüstem-i Zâl'im dedi
Hikmet-i İskender ü mülk-i Süleymân bendedir
Hatâî

hikmet-i maʿnî: Mana hikmeti.
İlm-i vahdette sebak-daşı imâm-ı evliyâ
Hikmet-i maʿnîde şâkirdi hakîm-i Gaznevî-Nefʿî

hikmet-i Mevlâ: Allah'ın hikmeti.
Erer mi hikmet-i Mevlâ'ya aklı insânın
Cihânı şâmil olur mu fürûğ-ı şems-i münîr-Şinasi

hikmet-i miʿrâc-ı kemâl: Olgunluk miracının hikmeti.
Rütbe-i hikmet-i miʿrâc-ı kemâline göre
Hükemâ firka-i dûn felsefe cemʿ-i süfehâ-Fuzûlî

hikmet-i rûz-ı ezelî: Ezelî günün hikmeti.
Mâye-i feyz-i hayât-ı ebedî neşve-i mey
Neş'e-i hikmet-i rûz-ı ezelî gerdiş-i câm-Nefʿî

hikmet-i teslîm: Teslim olma hikmeti.
Vermez feleğin devr-i çeb-endâzına hükmü
Kor hikmet-i teslîmi kazâ vü kader eyler-Nefʿî

* **hikmet-âmîz:** Hikmet dolu.
Dağılsın âleme terkîb-i bend-i hikmet-âmîzi
Bu rıhlet-gehde (Nâci)nin de kalsın nâm-ı nâ-çîzi
Muallim Naci

* **hikmet-âmûz:** Hikmet öğreten.
Hep bu maʿnâyı bilir ehl-i kabûl
Hikmet-âmûz idi evzâʿ-ı Resûl-Hakanî

* **hikmet-endûz:** Hikmet kazanan.
Bu âlem bir kitâb-ı hikmet-endûz-ı haka:yıktır
Meâlin her kim istihrâc ederse âferîn bâdâ-Nâbi

* **hikmet-meâb:** Hikmetin bulunduğu yer.
Ârif-i allâme-i kudret-nisâb
Vâkıf-ı fehhâme-i hikmet-meâb-Ziya Paşa

* **hikmet-nümâ:** Hikmet gösteren.

hikmet-nümâ-yı günbed-i devvâr-ı sunʿ: Kudretin gökyüzündeki hikmet gösteren dönüşü.
Nâbiyâ vermektedir ezdâda reng-i ittihâd
Gerdiş-i hikmet-nümâ-yı günbed-i devvâr-ı sunʿ
Nâbi

* **hikmet-nüvîs:** Hikmet yazan.

hikmet-nüvîs-i sunʿ: Sanatın hikmetini yazan.
Zülf ü ruhun müellif-i hikmet-nüvîs-i sunʿ
Gösterdi devr-i hâşiyesinde teselsülün-Lâ

** **hikem:** Hikmet'ler.
Nice kasîde bir kitâb-ı mecmûa-i intihâb
Her nüktesi faslü'l-hitâb her beyti bir genc-i hikem
Nefʿî

* **hikem-nümûn:** Hikmetler gösteren.
Her beyti bunun hikem-nümûndur
Pek dinle hikâyemiz uzundur-Lâ

hilâf: (خلاف) Ar. 1. Yalan. 2. Karşı, zıt, aykırı.
Aşkında yerine yetti lâfi
Daʿvâsının olmadı hilâfı-Fuzûlî

Hilâf inhâ rakîb ol âfeti tenfîr edip benden
O sengîn-dil müzevver mühr kazmış nâme uydurmuş-Nâbi

Gûyâ cehlin hilâfıdır ilm
Cehlin sırf iʿtirâfıdır ilm-Ziya Paşa

hilâf-ı âde: Göreneğe aykırı.
Niyâz-mend-i visâl ol ko şermi ey Nâbî
Ne var temennî-i vuslat hilâf-ı âde değil-Nâbi

hilâf-ı âdet: Âdete aykırı.
Hilâf-ı âdete çok olma ey perî mâil
Yeter füsûn ile teshîr-i âdemî-zâd et-Fuzûlî

hilâf-ı cins: Cinsine aykırı.
Iyân iken zarar-ı iktirân-ı şîşe vü seng
Hilâf-ı cins ile ülfet belâ değil de nedir
Râşid (Molla Feyzizade Müverrih Mehmet...)

hilâf-ı devr: Zamana zıt.
Çerhin hilâf-ı devri var ammâ senin gibi
Uşşâka kesr-i hâtır ile müttehem değil-Nâbi

hilâf-ı emr-i ka:nûn-ı selef: Önceki kanun emrine aykırı.
Her kim eylerse hilâf-ı emr-i ka:nûn-ı selef
Nâ-halefdir nâ-halefdir nâ-halefdir nâ-halef
Nahifi (Süleyman ...)

hifâf-ı gerdiş: Dönüşe zıt.
Ne sûd aʿdâ-yı bed-hâhı ferah-nâk etmeden gayri
Hilâf-ı gerdişinden çerhin izhâr-ı melâl etmek
Nâbi

hilâf-ı iffet: Namusa aykırı.
Olmaz ise de hilâf-ı iffet
Elbette olur delîl-i hiffet-Muallim Naci

hilâf-ı meşreb-i himmet: Gayret huyuna aykırı.
Şiâr-ı hîç-kesândır rızâ'-i nâ-çârî
Hilâf-ı meşreb-i himmet şekûru neyler-Nâilî

hilâf-ı mevziʿ: Bulunduğu yerin zıddı.
Hilaf-ı mevziʿine ger konulsa bir cevher
Nakîsa cevhere mi yoksa vazʿ edenlere mi-Hâkî

hilâf-ı muʿtâd: Alışılmışın zıddı.
Çıka deryâ ser-i kuhsâra hilâf-ı muʿtâd
Ser-fürû eyleye gavvâs gibi bahre cebel-Nefʿî

hilâf-ı re'y-i cumhûr: Halkın reyinin aksi.
Müsâid ol kadr-i tedbîrine devrân ki kasd etse
Eğer bir emr-i zâhirde hilâf-ı re'y-i cumhûru-Nefʿî

hilâf-ı rızâ: Rızaya aykırı.
Neden hilâf-ı rızâdır niçin bilinmiyor âh
Mecârî-i hükm-ârâ-yı hâdisât u şuʿûn-Nâzım Paşa

hilâf-ı tıynet: Yaratılışın zıddı.
Hilâf-ı tıynetimdir tabʿ-ı ahbâba keder vermek
Koca Râgıp Paşa

hilâf-ı vüsʿat-i meydân-ı iltifât: İltifat meydanının genişliğine aykırı.
Nâbî hilâf-ı vüsʿat-i meydân-ı iltifât
Vakt-i itâb sâha-i takrîr teng olur-Nâbi

* **hilâfet:** 1. Birinin yerine geçme. 2. Halifelik, peygamber vekili olarak yerine geçen ve İslamın koruma vazifesini üzerine alan kimse.
Hem hilâfet hükmünü hem saltanat fermânını
Bundan etmiş âleme cârî mürûr-ı rûzigâr-Fuzûlî

hilâl: (هلال) Ar. 1. Yeni ay, üç gecelik aya denir. 2. Hilal şeklinde olan kaş.
Çatma kurbân olayım çehreni ey nazlı hilâl
Kahramân ırkıma bir gül! Ne bu şiddet bu celâl
Mehmet Akif

Kaddim hilâle döndü tenim bir hayâldir
Yaʿnî ecel gelip beni bulmak muhâldir-Bîdârî

Gâhî şafakta hâle-i hûnîn gibi hilâl
Gâhî kamer sabâha kadar arzeder cemâl
Kemalzade Ekrem Bey

hilâl-i çerh: Feleğin hilali.
Olur atın önünce âsmân peyk-i cihân peymâ
Ona hûrşîd tâc-ı zer hilâl-i çerh ser-müze-Bâki

hilâl-i dil: Gönül hilali.
Gündüz rakîb ile gezip ol mihr olmadı
Pertev-gedâ-yı vaslı bir ahşam hilâl-i dil-Esrar Dede

hilâl-i gam-âlûd: Gamlı hilâl.
Bir yanda bir amûd-ı seher bir minâre var
Üstünde bir hilâl-i gam-âlûd, Zühre var
Kemalzade Ekrem Bey

hilâl-i hâle-pirâ: Hâle donatıcı hilal.
Felek imşeb hilâl-i hâle-pirâyı edip der-dest
Hemânâ ol dervîşe tutmuş bir kemer keşkûl
Kânî (Ebubekir...)

hilâl-i îd: Bayram hilali.
Ebr-i siyâh içinde kalır san hilâl-i îd
Anber-feşân saçında olur çün nihân kaşın-Nizami

hilâl-i îd-i şehr: Ayın bayram hilali.
Hilâl-i îd-i şehr içre ne görmüş var ne tutmuş var
Yahya Bey (Taşlıcalı...)

hilâl-i ka:met: Boy hilali.
Hilâl-i ka:metin kavs etmeyen âlî-maka:m olmaz
Mehi gör kim hilâl olmazdan evvel bedr-i tâm olmaz
Âsım (Çelebizade Şeyhülislam İsmail ...)

hilâl-i Ramazân: Ramazan hilali.
İmâ-yı medîhi ham-ı ebrû-yı bütânda
Haclet-dih-i engüşt-i hilâl-i Ramazân'dır-Nâilî

hilâl-i şafak: Şafak hilali.
Belirir çehre-i zerdinde dimâ'-i hiddet
Nev-hilâl-i şafak âgûşa döner şekl-i izâr
Kemalzade Ekrem Bey

hilâl-i şeb-i îd: Bayram gecesinin hilali.
Eser-i nâhunu gamdır rûh-ı illiyyînde
Sanma âyîne-i gerdûnda hilâl-i şeb-i îd
Yenişehirli Avni

* **hilâl-âsâ:** Hilal gibi.
Hilâl-âsâ fürûzân oldu bahr-i nîl-gûn üzre
Şafaktan dem urur âb-ı şarâb-âlûdı deryânın-Bâki

* **hilâl-ebrû:** Hilal ebru(kaş).
Her sehî-kad cilvesi bir seyl-i tûfân-ı belâ
Her hilâl-ebrû kaşı bir ser-hatt-ı meşk-ı cünûn
Fuzûlî

Oruc ayından uzundur ey hilâl-ebrû saçın
Ben kara gönlünün ol bayrâmın oruc eyledi
Necati Bey

hilʿat: (خلعت) Ar. Eskiden padişah ve vezirlerin üzerlerine giydikleri süslü elbise, kaftan.
Saltanat hilʿatini kaddine hayyât-ı felek
Râst biçmese açılmazdı girîbân-ı kerem-Ahmet Paşa

Câme-i sıhhat Hudâ'dan halka bir hilʿat gibi
Bir libâs-ı fâhir olmaz cisme ol kisvet gibi-Bâki

Sen ol kim dûş-ı istiʿdâdın ile lâyık-ı hilʿat
Sana hayyât-ı gerdûn atlas-i çarhı libâs eyler
Şehid Ali Paşa

hilʿat-i beyzâ: Beyaz elbise.
Hilʿat-i beyzâ-yı İslâm'ı siyeh-fâm ettiler-Lâ

hilʿat-ı dîbâ: Süslü, ipekli elbise.
Gün başına bir hilʿat-i dîbâ verir ammâ
Dâmânını âlûde-i hûn-ı ciğer eyler-Nefʿi

hilʿat-i dîn: Din elbisesi.
Mü'mîne hilʿat-i dîndir kat kat
Vâcibât ü sünen ü mendûbât-Nâbi

hilʿat-i fâhire-i saltanat-ı garrâ: Parlak saltanatın övünç elbisesi.
Ede pîrâye-i re'yiyle mutarraz dâim
Hilʿat-i fâhire-i saltanat-ı garrâyı
Veysî (Alaşehirli Üveys Kadı...)

hilʿat-i gül-gûn: Kırmızı renkli elbise.
Gezdirir her yan gözüm eşk üzre bağrım pâresin
Hilʿat-i gül-gûn ile rahş üzre cevlânın görüp-Fuzûlî

hilʿat-i hüsn: Güzellik elbisesi.
Aç elini ki ay yüzüne gün gulâm ola
Çöz zülfünü ki hilʿat-i hüsnün tamâm ola
Ahmet Paşa

hilʿat-ı ışk: Aşk elbisesi.
Bir karış kesmek gerek kaddin uzundur iy rakîb
Ger dilersen hilʿat-ı ışkı tamâm olsun sana
İbn-i Kemal

hilʿat-i kadr: Kıymet elbisesi.
Oldu tırâz-ı hilʿat-i kadrin "li'amrike"
Terk oldu tâc-ı izzine "Levlâke Ve'd-duhâ"-Lamiî Çelebi (li'amrike: "Ey Resûlüm" Senin ömrüne andolsun ki, onlar, sarhoşlukları içinde bocalıyorlar-Sure 15/72; Levlâke: Hadis; Ve'd-duhâ: "Kuşluk vaktine andolsun. Sure 93/1)

hilʿat-i nâz: Naz elbisesi.
Zîbâ yaraşır hilʿat-i nâz ol boyu serve
İki kolumu kılsam ona bel dolaması-Bâki

hilʿat-i nazm-ı cihân-gîr: Cihanı tutan nazmın kaftanı.
Derme çatma giydirir eller libâsı şiʿrine
Hilʿat-i nazm-ı cihân-gîrin senin altınlıdır-Bâki

hilʿat-i samûr: Samur kürkten yapılmış elbise.
Budur atiyye-i dîvân-hâne-i kısmet
Gehî palâs-ı kühen gâhî hilʿat-i samûr-Nâbi

hilʿat-ı sürh: Kırmızı elbise.
Geh zuhûr eyler idi ol gül-i al
Hilʿat-ı sürhle hûrşîd misâl-Hakanî

* **hilʿat-dûz:** Elbise biçen, terzi.

hilʿat-dûz-ı bâzâr-ı hakîkat: Hakikat pazarının terzisi.
Zehî hayyât-ı hilʿat-dûz-ı -ı bâzâr-ı haka:yık kim
Kadd-i maʿnâyı etmiş câme-i terkîb ile berpâ-Nâbi

hîle: (حيله) Ar. Düzen, desise, tuzak; sahtecilik, oyun, dolap. **c. hiyel.**
Mürebbâ hamrı müselles diye satar zâlim
Şarâbın üstüne hürmet biraz da hîle katar-Nedim

Alevinden fezâ dolan tâcın
Kını akvâm olup duran kılıcın
İçi baktım desîse, hîle, yalan
Midhat Cemal (...Kuntay)

Müşterîye hîle etmek âdetidir bakka:lın
Bu sebebtendir ki çektirmez ile pûjîneyi-Lâ

hîle-i sayyâd: Avcı hilesi.
Değildir mürg-ı zeyrek hîle-i sayyâddan gâfil
Nevâziş-gûne, âkıl, mekr-i düşmenden emîn olmaz
Beliğ

hîle-i şeytân: Şeytanın hilesi.
Hıfzeyle benim meclisimi sû'-i karînden
Kâr etmeye lutfunla bana hîle-i şeytân
Adlî, Âdil (Sultan II. Mahmut)

** **hiyel:** Hîle'ler.
Cümle erbâb-ı hiyel müdbir olur
Hîlesi pek çoğa sürmez duyulur-Sünbülzade Vehbi

* **hîle-bâz:** Hile yapan.
İnsânoğlu hîe-bâzdır kimse bilmez fendini
Her kime iylik edersen sakla ondan kendini-Lâ

* **hîle-bâzî:** Hilekârlık.
Âlim-i bergeşte-hâlem şeş-der-i ikbâlde
Baht-ı zâr-ı hîle-bâzî bir dü-şeş göstermesin-Şehrî

* **hîle-güzâr:** Hileci.
Yoğiken tilki gibi hîle-güzâr
Yine postu soyulur âhir-i kâr-Sünbülzade Vehbi

* **hîle-perdâz:** Hileci.
Olmuşuz bir hîle-perdâzın esîr-i mekri kim
Sufra-i eflâkten nân-ı nücûmu çaldırır-Nâbi

hilkat, hilk: (خلقت) Ar. 1. Yaratılış, yaratılma. 2. Tabiat, huy.
Ol celîlü'l- kadr-i Zi'n-nûreyn-i sâhib-i hilk kim
Geldi dünyâya saîd ü gitti ukbâya şehîd
Bağdatlı Ruhi

Sensin ol bâdî-i hilkat ki denirse erzân
Bâğ-ı kadrinde bütün mülk-i cihân bir erzen
Yenişehirli Avni

Bütün heyâkil-i hilkatle hasbihâl ettim
Leyâle derdimi döktüm, cibâli söylettim-Mehmet Akif

Hilkat lisân-ı hâl ile her bâr söylenir
Ma'nâ-yı Rabb'ı etmeyip ızmâr söylenir
Yahya Kemal

hilkat-i Âdem: Âdem'in yaratılması.
Bırak nika:b ki bilsin kemâl-i sun'ı görüp
Ferişte hilkat-i Âdem'de şübhesin bâtıl-Fuzûlî

hilkat-i âlem: Âlemin yaratılışı.
Bilmezem bu hilkat-i âlemde mi insâf yok
Olmadım mı yoksa ben hâlâ sezâ-yı merhamet
Avnî (Fatih Sultan Mehmet)

hilkat-i dîv: Dev yaratılışlı.
Olmağa râzı idim hem hilkat-i dîv rakîb
Olmaz ammâ neyleyim Ehremen'le tev'-emân
Üsküdarlı Hakkı Bey

hilkat-i imkân: Olabilirlik yaratılışı.
Hamd-i bî-had dem-be-dem ol mübdi'-i eşyâya kim
Hilkat-i imkân vücûd-ı Zât'ını îcâb eder-Fuzûlî

hilkat-i mevcûdât: Mevcut olan yaratılış.
İktizâ etti münezzeh zâtı
Sebeb-i hilkat-i mevcûdâtı-Hakanî

hilm, hilm: (حلم) Ar. İnsanın tabiatinde olan sakinlik, yumuşaklık.
Biri sıdkıla biri adl ile bî-hemtâdır
Biri hilm ile biri ilm ile ferd-i yek-tâ-Hakanî

Bir pâdişâh ki eyledi tab'ında imtizâc
Hilm ü şecâat ü vera' ü heybet ü vaka:r-Nev'î

hilm-i himârî: Eşeğe ait yumuşaklık.
Gerçi hilm oldu pesendîde-nümâ
Olmaya hilm-i himârî ammâ-Sünbülzade Vehbi

* **halîm:** Yumuşak huylu, hilmile vasıflanmış.
Mağrûr-ı dâniş olma edîb ü halîm isen
Bildin mi sırr-ı cilve-i aşkı alîm isen
Hersekli Arif Hikmet

Allah'a sığın şahs-ı halîmin gazabından
Zîrâ yumşak huylu atın çiftesi pektir-Ziya Paşa

Biri de câmi'-i Kur'ân-ı mübîn Zi'n-nûreyn
Menba'-ı hilm ü hayâ Hazret-i Osmân-ı halîm
Nazîm (Yahya...)

hilye: (حليه) Ar. 1.Ziynet, süs. 2. Yaratılış güzelliği. 3.Güzel sıfatlar. 4. Hz. Muhammed'in (s.a.s.) mübarek vasıflarını ve güzelliklerini anlatan manzum veya mensur eser veya levha.
Şân-ı rahşânını takdîr ederiz
Sana Hilye'n gibi tevkîr ederiz-Hakanî

hilye-i garrâ: Temiz hilye.
Bize bir hilye-i garrâ yazdın
Nâmını cebhe-i arşa kazdın-Muallim Naci

hilye-i Hakanî: Hakanî'nin hilyesi.
Dil ki âyîne-i Sübhân'dır
Levha-i Hilye-i Hakanî'dir-Muallim Naci

hilye-i pâk: Temiz hilye.
Bu hadîs içre budur kavl-i ehemm
Ya'nî Allah Taâlâ a'lem
Nice pâkîze sühandan sonra
Fahr-i âlem dedi benden sonra
Hilye-i pâkimi kim görse benim
Ola görmüş gibi vech-i hüsnüm-Hakanî

himâr: (حمار) Ar. Erkek eşek; eşek. **c. hamîr.**
Çıktı bir bâğın içinden yola bir yaşlı himâr
Nakl için beldeye yüklenmişti rûy-ı nigâr-Şinasi

* **himârî:** 1. Eşeklik. 2. Eşek gibi.
Bu humk-ı himârîyi ko dünyâda Belîg
Bâr-ı gamı hep sen mi kaldın çekecek-Belig

Gerçi hilm oldu pesendîde-nümâ
Olmaya hilm-i himârî ammâ-Sünbülzade Vehbi

himâye, himâyet: (حمايه) Ar. Koruma, sıyanet etme, görüp gözetme.
Himâyet et ki senin bir yanar çerâgındır
Taarruz eylemesin rûzgâr-ı bed-girdâr-Nedim

Bu hânümânı tutan hep onun himâyesidir
Üzerlerinde gezen sâye kendi sâyesidir-Mehmet Akif

Âciz olanın ketm olunur hakk-ı sarîhi
Mahmîleri her yerde himâyet yeni çıktı-Ziya Paşa

hîme: (هيمه) Far. Odun, kütük.

hîme-i nâ-sûhte: Yaş odun.
Lezzet-i sûziş ile hîme-i nâ-sûhteye
Terbiyet-hâne-i külhânda eder gül hande-Nâbi

himl: (حمل) Ar. Yük.

himl-i emânet: Emanet yük.
Zaîf ü acz ile sıkl-i tekellüfâta hamûl
Zalûm ü cehl ile himl-i emânete hammâl-Şeyhi

himl-i mihnet: Sıkıntı yükü.
Mihmân olsan çekilmez imtihân-ı mîz-bân
Mahv olurdu himl-i minnet çekse çarh çenberi
Nazîm (Yahya...)

himmet: (همت) Ar. 1. Yardım, ihsan. 2. Çalışma, gayret. 3. Yüksek irade. 4. Ermiş kimsenin tesiri. **c. himem.**
Şiâr-ı hîç-kesândır rızâ'-i nâ-çârî
Hilâf-ı meşreb-i himmet şekûru neyler-Nâilî

Dem-i Mesîh'ten etsen ricâ-yı himmet der:
Bu deyr-i köhnede biz de duâya muhtâcız
Koca Râgıp Paşa

Değildir şîr der-zencîre töhmet acz-i ikdâmı
Felekte baht utansın bî-nasîb erbâb-ı himmetten
Namık Kemal

Neden sonra bendene himmet edip gel desen
Gider gam ve kederler ne hat kalır ne desen
Şeref Yılmaz

himmet-i âkıl: Akıllının çabalaması.
Herkesin gayreti memdûh olur idrâki kadar
Bir midir himmet-i âkıl ile sa'y-i Bâkıl
Eşref Paşa (Bursalı Mustafa ...)

himmet-i âliye: Yüce himmet.
Kuvve-i kudsiyyesi kâfiri İslâm edip
Himmet-i âliyesi münkiri eyler ilzâm-Âdile Sultan

himmet-i âsaf: Vezirin himmeti.
Himmet-i âsafa olan mazhar
Olur ol şârsûya şeh-bender-Nedim

himmet-i bî-hemtâ: Benzersiz himmet.
Bâkiyâ şâh-ı cüvân-baht-ı cihân sağ olsun
Gayra minnet komadı himmet-i bî-hem-tâsı-Bâki

himmet-i cünd-i ricâlullah: Evliya askerinin himmeti.
Fazl-ı Hakk u himmet-i cünd-i ricâlullah ile
Ehl-i küfrü ser-te-ser kahr eylemektir niyyetim
Avnî (Fatih Sultan Mehmet)

himmet-i çâbük-rev-i reh-nümâ: Hızlı yol gösteren rehberin yardımı.
Tûl-i dâmenden girân-reftâr olan pâ-der-gile
Himmet-i çâbük-rev-i reh-nümâ mümkin değil
Esrar Dede

himmet-i ehl-i kemâl: Olgun kişilerin yardımı.
Eğerçi nâkısım yek-pâre yâ Rab
Gulâm-ı himmet-i ehl-i kemâl et-Esrar Dede

himmet-i ehl-i muhabbet: muhabbet ehlinin himmeti.
Himmet-i ehl-i muhabbet öyledir kim gâh olur
Bir gedâyı pâdişâh-ı mülk ü devlet karşılar
Tıflî (Mehmet Emin)

himmet-i hengâm: Devrin himmeti.
Ol şeh ki kef-i himmet-i hengâmı keremde
Dünyâyı ganî, kânı tehî, bahri berr eyler-Nef'î

himmet-i Hızr: Hz. Hızır'ın himmeti.
Herkese nutk-ı revân-bahş verilmez Yahyâ
Himmet-i Hızr gerek kim buluna Âb-ı Hayât
Şeyhülislam Yahya

himmet-i merdâne: Mertlerin himmeti.
Kilâb-ı der-geh-i monlâya ben mensûb olur muydum
Tevessül etmeseydim himmet-i merdâne gönlümden
Keçecizade İzzet Molla

himmet-i meşreb: Huy gayreti.
Himmet-i meşrebi de ismi gibi âlîdir
Çünkü ismi olunur nâsa semâdan inzâl-Ziya Paşa

himmet-i mevfûr: Çok himmet.
Husûsan bu ibâdet-geh mine'l-bâb-i ile'l-mihrâb
Harâb olmuş iken tecdîde etti himmet-i mevfûr-Şinasi

himmet-i pîr-i mugân: Meyhanecinin himmeti.
Her mey-perest mey-kede-i feyz-i aşkta
Ser-mest-i câm-ı himmet-i pîr-i mugân mıdır
Esrar Dede

himmet-i pîrân-ı rûzigâr: Zamanın pirlerinin himmeti.
Sildi gubâr-ı gussayı dilden nesîm-i subh
Erdi yetişti himmet-i pîrân-ı rûzigâr-Bâki

himmet-i rûzigâr: Zamanın himmeti.
Bâd-ı taleble fülk-i dil sâhil-i kâma ermedi
Vay ona ki râh-beri himmet-i rûzigâr ola
Sabri (Mehmet Şerif-Çelebi)

himmet-i sâhib-i kerem: Cömert kimsenin himmeti.
Ola husûsâ ki mürebbî ona
Himmet-i sâhib-i kerem rûzigâr-Nef'î

himmet-i sultân-ı cihân: Cihan sultanının yardımı.
Söyleten himmet-i sultânı-ı cihândır yoksa
Kanda ben kanda bu gûna kelimât-ı garrâ
Nef'i (kanda: nerede)

himmet-i şâh-âne: Şaha yakışır himmet.
Kal' edip bîh ü esâsından usûl-i fitneyi
Himmet-i şâh-ânesi vermekte devrâna nizâm
Üsküdarlı Hakkı Bey

himmet-i şekûr: Çok şükredenin himmeti.
Şiâr-ı hîç-kesândır rızâ'-i nâ-çârî
Hilâf-ı meşreb-i himmet-i şekûru neyler-Nâilî

himmet-i tab': Yaratılıştan himmet sahibi olma.
Himmet-i tab'ı hümâ-yı evc-i istiğnâ olan
Ukde-i hâtır bilir bu dâm-gâhın dânesin
Abdullah Vassaf (Akhisarlı Şeyhülislam ...)

himmet-i tab'-ı bülend: Yüce yaratılışlının himmeti.
Himmet-i tab'-ı bülendim o kadar âlî kim
Bir gelir cünbüş-i Anka:'yıla pervâz-ı ca'l
Nazîm (Yahya...)

himmet-i üstâd: Ustanın himmeti.
Aşk dâmeninin elden koma kim neyl-i kemâl
Heves-i bî-kesel ü himmet-i üstâd ister
Şeyhülislam Yahya

himmet-i vâlâ: Yüce gayret.
Sîne-i tengde bend et hele evvel nefesin
Sonra gör himmet-i vâlâsını feryâd-resin-Nedim

** **himem:** Himmet'ler.
Tâ kim cihân ma'mûr ola geh emn ü geh pür-şûr ola
İkbâl ile mesrûr ola ol Hüsrev-i vâlâ-himem-Nef'î

* **himmet-pîşe:** Yardım etmeyi huy edinmiş.
Tehîdir merd-i himmet-pîşeden meydân-ı istimdâd
Cihânda kimden etsin âdem ümmîd-i meded şimdi
Râşid (Molla Feyzizade Müverrih Mehmet..)

himye: (حميه) Ar. Yeme ve içmede perhiz etme.
Mi'deye dedi nebî beytü'l-devâ
Himye hakkında dedi re's-i devâ-Nâbi

hîn: (حين) Ar. Zaman, vakit, sıra. **c. ahyân.**
Cân u dilden eyleyip âh u enîn
Allah Allah diyelim her ân u hîn-Kâzım Paşa

hîn-i da'vâ-yı nübüvvet: Nebilik davasının sonunda.
Hîn-i da'vâ-yı nübüvvet müddeî ilzâmına
Câhil iken el kemâl-i ilm bes bürhân sana-Fuzûlî

hîn-i güzer: Geçme anı.
Bir bârikadır ömr-i beşer hîn-i güzerde
Yek-dâne-i rahmetten ibâret berekâtı
Abdülhak Hâmit

hîn-i inkisâr: Kırılma anı.
Düşünmeden geçemem, yâr bî-hemâldir
Odur beni arayan hîn-i inkisârda
Recaizade Ekrem

hîn-i rü'yet: Görme anı.
Hîn-i rü'yette açardı nazarı
Nükte-i sırr-ı lemhü'l-basarı-Hakanî

hîn-i sefer: Sefer anı (ölüm).
Dehrin ne safâ var acabâ sîm ü zerinde
İnsân bırakır hepsini hîn-i seferinde-Ziya Paşa

hîn-i suâl: Sorunun sonunda.
Dehânında ne sûretle çıkar harf u sadâ bilsem
Cevâb-ı ye'si âmâde bilen hîn-i suâlinde-Nâbi
hîn-i va'de: Vade sonu.
Her bir sözü tahallüf-i va'din güvâhıdır
Eymân-ı hîn-i va'dede bisyâr olanların-Nâbi
hindibâ': (هندبا) Ar. Hindiba.
Gönül şifâ vü maraz kimden olduğun bilmiş
Ne hindibâ taleb eyler, ne râziyâne arar
Hâmî (Hâmî-i Âmidî)
Hindû: (هندو) Far. 1. Hintli. 2. Satürn. 3. Vücuttaki ben; benek.
Hâl-i Hindûsu eder anda şirâ-yı cevher
Sâhil-i la'lile bak bender-i Bangale gibi
Keçecizade İzzet Molla (anda: orada.)
Ya'nî ol hâl-i siyeh-dâne ki şeh-dâne-i müşg
Ona hindûsu olup kendüye sultân eyler
Hamdullah Hamdi
hindû-yı bâm: Vücut beni.
Engûr-ı siyâh-ı hindû-yı bâm
Ammâ yeri çâr-tâk-ı ecrâm-Şeyh Galip
hindû-yı dâg-keş-i fülfül-i hâl: Ben'in karabiber gibi açılan yarası.
Bu ne ândır ki melâhetle nemek-dân-ı lebin
Hindû-yı dâg-keş-i fülfül-i hâl etti beni
Nevres-i Kadim
Hindû-yı kemend-endâz: Kemend atan Hintli.
Kime bend etmeye Hindû-yı kemend-endâzın
Çün kemîn-gâh-durur tîr ü kemânı ile bile-Şeyhi
Hindû-yı mest-i kemîn-küşâ: Tuzak kuran sarhoş Hintli.
Kim gördü böyle Hindû-yı mest-i kemîn-küşâ
Kim bir hadengi âfet-i cân-ı cihân olur-Nef'î
Hindû-yı şeb: Gecenin Hintlisi.
Hindû-yı şeb micmer-i mâh ile şey'en-li'l-lâh eder
Bir kızıl altın ona her gün verir benzer güneş-Nef'î
* **Hindû-sıfat:** Hintli gibi.
Hâlin ki zülfüne dolaşıp alnına ağar
Hindû-sıfat kemend ile eyvâna kasd eder-Şeyhi

* **Hindû-Zühal:** Satürün ve Zühal
Ey ki bâm-ı kubbe-i kasrında bir Hindû-Zühal
Ve_ey ki bâb-ı der-geh-i kadrinde bir çâker güneş
Lamiî Çelebi
hink: (خنق) Ar. Kır veya ak at.
hink-i devlet: Devlet atı.
Alnı geçirdi eblak-ı eyyâm-ı fitne-cûy
Olmasa hink-i devlete ger tâziyâne tîğ-Hayali Bey
hirâm: (خرام) bk. hırâm.
hirâs: (هراس) Far. Korku.
Hemân sen müstakîm ol çerh-i kec-revden hirâs etme
Maka:m-ı râsta vermez halel kec-bînî-i ney-zen-Nâbi?-Nihalî (İbrahim...)?

Kör olur mâ-hasal o kimse ki_ola sana adû
Ger hirâsınla revâ görmese a'dâ ahlâm-Ziya Paşa
* **hirâsân:** Korkak, korkan.
Ne hirâsân olayım tîğ-ı ecelden ey dil
Zahm-ı şemşîr-i nigehten bile tersân değilim
Yenişehirli Avni
Hirâsân olmasa gülden dil-i nâ-şâdın ey bülbül
Neler eylerdi hâra âh âteş-zâdın ey bülbül
Şeyhülislam Bahayi (...Mehmet)
Kim ki korkmaz Hak'tan, ondan korkar erbâb-ı ukûl
Her ne isterse yapar Hak'tan hirâsân olmayan
Ziya Paşa
hirbâ: (حربا) Ar. Bukalemûn. mec. Sık sık fikir değiştiren kimse.
Aceb nûr-ı muazzamdır ki hûrşîd-i cihân-ârâ
Urdu ta binâ ki nisbet eyle çeşm-i hirbâdır
Sünbülzade Vehbi
hîre: (خيره) bk. hıyre.
hirmân, hırmân: (حرمان) Ar. Mahrumluk, ümitsizlik.
Muttasıl hırmân kalır hâsıl-ı tama'dan ehl-i hırs
Tarfa kim artar bana geldikçe hırmândan tama'
Fuzûlî
Ne_ola Ken'ân-ı mihnette düşersen çâh-ı hırmâna
Varırsın Yûsuf-âsâ vâkıan ihvâna söylersin-Meylî

Deşt-i hırmânda gezip derdile giryân idi Kays
Garka-i mevce-i hûn-âbe-i cûşân idi Kays
Kelim-i Eyyûbî

Rind olan yeksân bilir hicr ile devr-i vuslatı
Pûla saymaz hâl-i hirmânında kenz-i firsatı

Ebubekir Sâmi Paşa

hirmen: (خرمن) bk. hırmen.

hirre: (هرّه) Ar. Dişi kedi. **c. hürer.**

Ola hem-pervâz Anka: niçe mümkindir zübâb
Hirrenin şîr-i jiyân ile olur mu nisbeti

Enderunlu Vâsıf

Geh nakaya meyl etti, geh hirresine
Evzâʿı şütür-gürbe idi Mecnûn'un-Sâbit

hisâb: (حساب) Ar. Sayma, hesap.

Ol gün ki nâzın eyleye dil-ber hisâb ile
Rûz-ı hisâb olur bana ol gün azâb ile

Hamdullah Hamdi

Nakd-i ömrü bu sanem aşkında sarf ettin tamâm
Ey Fuzûlî âh eğer senden sorulsa bu hisâb-Fuzûlî

Muhlis iyi bak defter-i eltâf-ı Hudâ'ya
Ne masrafı kayd eyle ne îrâdı hisâb et

Esat Muhlis Paşa

hisâb-ı cürm: Suç hesabı.

Ger hisâb-ı cürmden sonra ol yarın azâb
Ben muazzeb olmazam zîrâ günâhım bî-hisâb

Behiştî

hisâb-ı ferah: Rahatlık hesabı.

Ümmîd-i afv ile olma harîs-i isyân kim
Ziyân-resîde eder âdemi hisâb-ı ferah

Kâzım Paşa (Koniçeli Mûsa...)

hisâb-ı mâh: Ay hesabı.

Tâ hisâb-ı mâh u sâl âlemi tahkîk için
Bedr ede mihr-i cihân-tâb-ı felek mâh-ı nevi-Nefʿî

hiss, his: (حسّ) Ar. Duygu, duyma kuvveti. **c. hissiyyât.**

Şöyle medhûş ol ki zahm-ı tîğ-i hicr-i dil-beri
Tende dil hiss etmesin sînende cânın duymasın

Şeyhülislam Yahya

Gösterir Allahım, bu millet kurtulur tek muʿcize
Bir "utanmak hissi" ver gâib hazînenden bize!

Mehmet Akif

Vicdânında bir güşâyiş-i ümmîd-i nev-zuhûr
Hissetmek ihtiyâc-ı garîbiyle bî-huzûr-Faik Âli

Hissin olaydı bâri biraz neyse ne; fakat
Mahveylemiş o feyzi de fart-ı cehâletin

Recaizade Ekrem

hiss-i firâk: Ayrılık hissi.

Yazık! Şu neş'emi tesmîm ederdi hiss-i firâk
Düşerdi rûhuma her ayrılışta bir ahker

Tevfik Fikret

hiss-i hakk-ı halâs: Kurtuluş hakkı hissi.

Mâlik sesin o sevret-i raʿdini gayza ki
Her yerde hiss-i hakk-ı halâsın muharriki

Tevfik Fikret

hiss-i İlâhi: İlâhî duygu.

Onu bir hiss-i İlâhiyle seversem ne olur
Kalb-i sâfımdaki ulviyyet-i sevdâ der-kâr

Kemalzade Ekrem Bey

hiss-i kalb: Kalp hissi.

Çeşm-i mahmûr-ı aşka ver maʿnâ
En hafî hiss-i kalbi et îmâ-Kemalzade Ekrem Bey

hiss-i übüvvet: Babalık hissi.

Yavrun sana bir hiss-i übüvvet de mi vermez

Tevfik Fikret

* **his-engîz:** His dolu.

Bu kâinât-ı nefâisde bir ketîbe-i nâz
Birer bedîa-i hulyâ-nüvâz u his-engîz,
O kadd ü ka:met-i nâzânla her zemân mümtâz
Birer hayâl-i girizân-ı şiʿr ü handesiniz-Fâik Âli Bey

* **hissen:** Duygulanarak.

Yaʿnî hissen değil hayâlimle
Sana arz-ı muhabbet eyliyorum-Tevfik Fikret

** **hissiyyât:** Duygular, sezişler.

Taʿdîl-i hissiyyât için elzem hayâlât
Onsuz kalırsa mûcib-i isyân olur hayât

Abdülhak Hâmit

Vatan muhabbeti, millet yolunda bezl-i hayât
Hulâsa, âile hissiyle cümle hissiyyât-Mehmet Akif

hisse: (حصّه) Ar. Pay, nasip. **c. hısas.**

Erişti herkese hâlince hissesi ammâ
Benim de hisseme kaldı duâ-yı dûrâ-dûr-Nâbi

Çok hisse imiş kıssadan ehl-i dile maksûd
Maksûd nedir anla bil ey ârif-i dânâ-Bağdatlı Ruhi

Zimâmın hangi ellerde ise artık onlarınsın sen
Behîmî bir tahammül varlığından en büyük hissen
Mehmet Akif

hisse-i dil: Gönül payı.
Âh her demde olur hisse-i dile hemm ü elem
Her emek-dâra atâ vü keremdir eshâm-Lâ

hisse-i enâm: Nimetlerin payı.
Dünyâda nadir hisse-i enâmın hîç
Ömrümde felekten alınan kâmım hîç
Ben şu'le-i şevkım sönüversem hîçim
Ben câm-ı Cem'im kılırsam encâmım hîç
Yahya Kemal

hisse-i hân-ı inâyet: Yardım sofrasının hissesi.
Rûze-dâr-ı gama sultânımdan hisse-i hân-ı inâyet geldi
Vakt-i iftârda şimden sonra şekkimiz kalmadı sâat geldi-Sâbit

hisse-i ibret: İbret payı.
Olanlar feyz-yâb-ı intibâh âsâr-ı kudretten
Alırlar hisse-i ibret temâşâ-yı tabîatten
Recaizade Ekrem

hisse-i mahabbet: Sevgi payı.
O zemân ki bezm-i cânda bölüşüldü kâle-i kâm
Bize hisse-i mahabbet dil-i pâre pâre düştü
Şeyh Galip

hisse-i mesâî: Çalışma hissesi.
Bu artık işleyemez; hisse-i mesâîsiz
Sizindir işte verin, susturun bu hasta sesi-Tevfik Fikret

hisse-i verâset: Vârislik hissesi.
Cihânda olmadı bir hisse-i verâsetimiz
Bebek Koyu'nda temâşâ-yı âbdan başka-Yahya Kemal

* **hisse-dâr:** Hisseli.
Şemîm-i çîn-i zülfünden o yârin hisse-dâr olmuş
Sabânın lutfunu her cânibe neşr etmede sünbül
Şeyhülislam Yahya

* **hisse-geh:** Hisse yeri.

hisse-geh-i hursend: Tok gözlünün hisse yeri.
Ol hisse-geh-i hursend sakın eyleme Nâbî
Taksîm-i hakîm-âne-i Yezdân'a taarruz-Nâbi

* **hisse-mend:** Hisse alan, pay alan; ders çıkaran.
Hoşâ ey feyz-i cûdun eyleyip âsûde dünyâyı
Kemâl-i lûtfun etti hisse-mend a'lâ vü ednâyı
Nedim

* **hisse-yâb:** Hisselenen, hisse bulan.
Hisse-yâb olmayıcak şeyhlerin feyzinden
Terk-i hâb ettiremez ka:fileye reh-zenler
Nâbi (olmayıcak: olmayınca.)
Hisse-yâb olsa aceb mi dil-i bîmâr Nazîm
Âleme feyzini âmm eylerken şân-ı nesîm
Nazîm (...Yahya)

** **hısas:** Hisse'ler, paylar.
Oku târîh ü hikâyât u kısas
Verir insâna mezâyâ-yı hısas-Nâbi

hisset: (خسّت) Ar. Cimrilik, tamahkârlık, nekeslik, hasislik.
İhtirâz eyleyegör hissetten
Kendini kurtar o süfliyyetten-Sünbülzade Vehbi

Bahşiş-âmûz-ı himem-i havsala-sûzu hisset
Kîse-perdâz-ı kerem ka:file-sâlâr-ı kirâm-Nef'î

Edip sarf âb-ı rûyun umma lütf erbâb-ı hissetten
Ne denlü âb versen nahl-i huşke mîve-dâr olmaz
Fıtnat

Harc eyle nakd-i cânı tutarsan reh-i visâl
Zâdında hisset eyleme maksad ıraktır-Behiştî

hisset-i mün'im-i dünyâ: Dünyada nimetin cimriliği.
Hisset-i mün'im-i dünyâyı temâşâ ettim
Lokma geçmez boğazımdan demeden gürbeye pist
Beliğ

hissiyyât: (حسّيات) bk. hiss.

hitâb, hutbe: (خطاب) Ar. 1. Söz söyleme. 2. Kur'ân. bk. hutbe.
Her hayâlin saykal-i âyîne-i hüsn-i edâ
Her kelâmın gevher-i gencîne-i faslü'l-hitâb-Nef'î

O şîvelerle tebessüm o nâzlarla itâb
O handelerle tekellüm o işvelerle hitâb-Sîretî

İki def'a tekerrür etti hitâb
Vermemişti henüz kimse cevâb-Muallim Naci

hitâb-ı Ahmed: Ahmed'in Kur'anı.
Ka:l ile cümle kalbi pâk etti ka:li onun
Feth etti bâb-ı fazlı fasl-ı hitâb-ı Ahmed
Hamdullah Hamdi

hitâb-ı aşk: Aşktan dem vurma.
Hitâb-ı aşkı kim anlar kiminle söyleşelim
Cevâb-ı aşkı kim anlar kiminle söyleşelim
Leskofçalı Galip

hitâb-ı imtihân: İmtihan sözü.
Kılsa ger bir andelîbe gül-şen-i lutfun meâb
Nâlesi eyler kazâya bin hitâb-ı imtihân-Kâzım Paşa

hitâb-ı imtihânî: İmtihanla ilgili söz.
Her ne söylersem kazâ mazmûnunu isbât eder
Onu bilmez kim hitâb-ı imtihânîdir sözüm-Nef'î

hitâb-ı izzet: Allah sözü.
Vatan sadâsı bu!.. Aks eyliyor ufuklardan
Hitâb-ı izzeti temsîl eder sadâ-yı vatan
Abdülhak Hâmit

hitâm: (ختام) Ar.1.Son. 2. Bitme, son bulma.
Noksânını bil bir işe ya başlama evvel
Ya başladığın kârı pezîrâ-yı hitâm et-Ziya Paşa

Kat'î hücûma geçti nihâyet mücâhidîn
Mutlak bu harbe vermek için şanlı bir hitâm
Yahya Kemal

Bulmasın bünyân-ı ikbâlin hitâm
Olmasın dîvân-ı iclâlin tamâm-Lâ

hiyâm: (هيام) Ar. Hîmân'lar, susamış kimseler.
Sen sakla dilde mihrini yâ Rab zevâlden
Ki_ol mûrdur bu merhalede reh-ber-i hiyâm
Behiştî

hiyâm-ı rif'at: Yüceliğe susamışlık.
Sarây-ı devletine şeh-per-i melek Cârub
Hiyâm-ı rif'atine encüm-i felek evtâd-Nef'î

hiyel: (حيل) bk.hîle.

hiyem: (خيم) bk. hayme.

–hîz: (خيز) Far. "Sıçrayıcı, atılıcı, kalkıcı" anlamlarında birleşik kelimeler yapar.

* âb-**hîz:** Yüksek su dalgası.
Bahr-i aşkın âb-hîzi pek şedîd-Lâ

* alev-**hîz:** Alevlenen, parlayan.
Yandıkça oldu sûzân kalb-i şerer-feşânın
Oldu yine alev-hîz dâğ-ı gam-ı nihânım-Lâ

* âteş-**hîz:** Ateşleyen.

âteş-hîz-i tennûr: Tandıra ateş veren.
Milket-i ma'mûr-ı ümmîdim harâb ettin harâb
Çeşm-i âteş-hîz-i tennûr oldu tûfân etti cûş
Esrar Dede

* belâ-**hîz:** belâ sıçratan.
Füsûsa kim cihân-ı fitne-engîz
Eder bahr-i gamı mevc-i belâ-hîz
Atâyî (Nev'izade Atâullah)

* gerd-**hîz:** Toz kaldıran.
Dokunmaz pây-ı hôş-reftârı hâke gerd-hîz olmaz
Meğer kim bî-gubâr u bî-keder, ömrü güzârândır
Riyazi

* germ-**hîz:** Sıcaklık veren.
Hani nem-i çeşm-i eşk-rîzim
Hani dem-i serd-i germ-hîzim-Fuzûlî

* girye-**hîz:** Ağlatan.
Ey çeşm-i girye-hîz eserin yok mudur senin
Âteş içindeyim haberin yok mudur senin
Koca Râgıp Paşa

* hadşe-**hîz:** Endişeli.

hadşe-hîz-i gulüvv: Saldırışın endişeli atılışı.
Siyeh kefenlere girmiş kabîle-i câdû
Olur riyâh-ı savâikle hadşe-hîz-i gulüvv
Kemalzade Ekrem Bey

* hilâfet-**hîz:** Hilafet taşıyan.

hilâfet-hîz-i hatm-i çâr-yâr: Dört sevgilinin (Hz. Ebubekir, Hz. Ömer, Hz. Osman ve Hz. Ali) mührünü taşıyan toprak.
Bunda olmuş hüccet-i hükm-i hilâfet muntavî
Bundadır hâk-i hilâfet-hîz-i hatm-i çâr-yâr-Fuzûlî

* hûbe-**hîz:** Güzellik ortaya koyan.
Kanlar akar aceb ki bu çeşm-i sefîdden
Hûbe-hîz o çeşme-i kâfûrdur bana-Şeyh Galip

* hûn-**âbe-hîz:** Kanlı gözyaşı.
Kanlar akar aceb ki bu çeşm-i sefîdden
Hûn-âbe-hîz o çeşme-i kâfûrdur bana-Şeyh Galip

* ihsân-**hîz:** İyilik dağıtan

ihsân-hîz-i rahmet: Rahmet iyiliği dağıtan.
O der-gâh-ı kerem kim hâki ihsân-hîz-i rahmettir
Ne ka:dirdir amel-i müstevcib olmağa hâşâ-Nâbi
* mevc-**hîz:** Dalgalı.
Eylemiş her katreden bin bahr-i rahmet mevc-hîz
El sunup urgaç vuzûʿ için gül-i ruhsâre su-Fuzûlî
* nağme-**hîz:** Türkü söyleyen.
Olsun şeb-i kıyâmete dek hem-sürûdumuz
Bir cûy-i nağme-hîz-Cenap Şahabeddin
* nev-**hîz:** 1. Yeni yetişmiş, yeni çıkmış. 2. Genç, taze.
Gonce-veş ol yüzü gül geç güler tîz açılır
Gülicek nâz-ıla san gonca-i nev-hîz açılır
İbn-i Kemal (gülicek: gülünce; san: sanki)
* perî-**hîz:** Peri gibi sıçrayan.
Cilve-i hüsnünle her mûyum perî-hîz olmada
Aşk ile ser-tâ-kadem âyîne-fâm ettin beni-Nedim
* pür-**hîz:** Coşkunluk dolu.
Âfiyet râhını tutmaz esb-i nefs
Ger feminde kâse pür-hîz olmaya-Behişti
* rüst-**â-hîz:** Mahşerin eziyeti.
Gâh havf-ı ihtirâk ü gâh hevl-i iğtirâk
Mihnet-i vapur kalmaz renc-i rüst-â-hîzden
Ethem Muhlis Paşa
* sebük-**hîz:** Çabuk esen.
Ey hâme-i ser-keş-i sebük-hîz
Vakt oldu ki olasın güher-rîz-Fuzûlî
* sefer-**hîz:** Sefere kalkan.
Tîğ-i bürrânı sefer-hîz-i vegâ
Mîğ-ı ihsânı güher-rîz-i atâ-Ziya Paşa
* seher-**hîz:** Seherde kalkan
Âlemi bâd-ı seher-hîz ki seyrân eyler
Varsa milk-i Yemen'e her nefes cân eyler-Cevrî
* sevdâ-**hîz:** Sevdalı durum.
Ne âşık-âne bakıştır, ne vazʿ-ı sevdâ-hîz
Ne hoş-lisân veriyor laʿl-i nabz-ı hüsnünüze
Abdülhak Hâmit
* şeb-**hîz:** Gece kalkan.
Yüzün görüp murâda ermek istersen komaz zülfeyn
Gurûba varmadan hûrşîd erişir menzile şeb-hîz
Figânî
* şemâtet-**hîz:** Düşmanın felâketine sevinen.
Şemâtet-hîz aʿdâ, taʿziyet-fermây ihvândır
Mükedder de olursan kendini gamdan berî göster
Râşid (Molla Feyzizade Müverrih Mehmet...)
* şerer-**hîz:** Kıvılcım saçan.
Ger bâd-ı sümûm-ı gazabı olsa şerer-hîz
Firdevs-i musîbet-kede-i hemm ü gam eyler
Yenişehirli Avni
* teber-**hîz:** Balta atılan.
Teber-hîzimden alır intika:mın âteşin ammâ
Sen âhen-dillik etme sebkat etmiş mâ-cerâdan geç
Nâbi
* vesvese-**hîz:** Kuruntu veren, kuruntu arttıran.
Ey meh leyâl-i vesvese-hîz-i firâkta
Sen gelmeyince hâtıra görsen neler gelir-Nâbi
hizâb, hidâb: (خضاب) Ar. 1. Boya. 2. Kına.
Reng-i rû öyle midir şâhid mazmûnumda
Ki ola çehre-nümâ olmada muhtâc-ı hizâb-Nefʿî

Elfâza yeni hizâb vermiş
Bir kat daha âb u tâb vermiş-Ziya Paşa
* **hidâb-âlûd:** Renkli, renk renk.
Sen dil-rîşini hûn-âb edegör
Zâhid-i hâma gerek rîş-i hidâb-âlûde-Nedim
hîzân: (خیزان) Far. Kalkan, sıçrayan.
Yine bâd-ı saba üftân ü hîzân erdi gül-zâra
Dem-i İsî-veş ihyâ kıldı ezhâr ü eşcârı-Nefʿî

Harâbe hâlini kesb eylemiş gülistânım
Vücûh-ı şîveniyân renk alır hîzânımdan
Muallim Naci
* **hîzân-şekl:** Sıçrayan şekil.
Tâb-ı kahrından ola cümle adû nâ-peydâ
Pertev-i mihr ericek jâle-i hîzân-şekil
Hayali Bey (ericek: ulaşınca)
üftân **ü hîzân:** Düşe kalka.
Zaʿf ile üftân ü hîzân ömür ser-haddin geçip
Bir garîb iklîme düştüm âlem gurbet gibi
Ebussuud Efendi

hizâne, hizânet: (خزانه) Ar. 1. Hazne, hazine. 2. Kalp, gönül. 3. Hazinedarlık. **c. hazâin.**
Kopardı merdüm-i çeşmim gönül binâsın kim
Habâb-ı eşk hevâ nakdine hizâne yeter-Fuzûlî

Kim kadr-i kufl-i âhene muhtâctır yine
Memlû iken derûnu güherle hizânenin-Nâbi

Leb-rîz-i gevher olmasa gönlüm hizânesi
Dökmezdi böyle çeşm-i terim inci tanesi
Muallim Naci

hizâne-i laʿl ü güher: İnci ve laʿl hazinesi.
Gönülde nakd-i vefâ genci lîk pinhânî
Gözüm hizâne-i laʿl ü güher velî fânî-Fuzûlî

hizb: (حزب) Ar. Kısım, bölük, gürüh.
Her safhada bulunmaz mushafta şemse-i hizb
Çeşm-i ümîd her dem ruhsâr-ı yâre gelmez-Nâbi

hizb-i kalîl: Az bölük.
Bir hizb-i kalîl idi muînim
Aʿdâ ise leşker-i aramram-Namık Kemal

hizlân: (حذلان) Ar. Yardımsız, kimsesiz, yalnız başına kalıp sefil ve rezil olma.
Kimseler Hak der-gâhından kahr-ıla dûr olmasın
Anun-çün her nefes kalbinden ol hizlân diler
Ümmi Sinan

hizmet: (خدمت) bk. hidmet.

hîzrân: (خيزران) Far. 1. Hezâren ağacı. 2. Harun Reşid'in annesinin ismi.
Dönmüş gül-i sürhi zağferâna
Şimşâd-ı latîfi hizrâna-Fuzûlî

hôd: (خود) Far. Kendi, kendisi.
Dedim ne sayarsız ve alırsız ne satarsız
Ki_âslâ dilinizde ne nebî var ne hôd Allah
Bağdatlı Ruhi

Tevâzuʿ meşreb-i memdûhtur erbâb-ı rifʿatte
Fakîr eylerse arz-ı meskenet hôd kendi hâlidir
Ziya Paşa

* **hôd-be-hôd:** Kendi kendine.
Hôd-be-hôd maʿnî olur pîçîde pây-ı hâmeye
Vâdî-i maʿnâda Nâbî türktâz etmezse de-Nâbi

Hôd-be-hôd mümkin midir kesb-i vukûf-ı sırr-ı câm
Çok zemân mest-i sebû-yı mey-be-dûş olmak gerek
Esrar Dede

* **hôd-bîn:** Kendini beğenen.
Kesret-i meyden sudâ erip namâza çıkmadı
Zâhid-i hôd-bîn bu özrüyle meğer maʿzûrmuş
Avnî (Sultan II. Mehmet-Fatih)

Sûret-i âyîneye meyl ettirip ruhsârını
Âkıbet ol hôd-nümâ-yı hüsnü hôd-bîn ettiler
Nevres-i Kadim

* **hôd-fürûş:** Kendini satan, övünen. **c. hôd-fürûşân.**
Ehl-i terkin kuluyuz oldur bize cândan azîz
Yûsuf ise hôd-fürûş onunla yok bâzârımız
Fuzûlî (oldur: odur)

** **hôd-fürûşân:** Övünenler.
İhtiyâc âdeme pâ-bend-i belâdır yoksa
Hôd-fürûşâna müdârâ çekilir belâ değil
Muallim Naci

* **hôd-gâm, hôd-kâm:** Bencil, kendini beğenmiş.
Gâlib olmuştur ümîdi senin eyyâmında
Kâm-yâb olmağa bir rağm-ı sipihr-i hôd-gâm-Nâbi

* **hôd-küşte:** Kendini öldürmüş.
Tâ siyâset-gâh-ı gamzende olan hôd-küşteyi
Dâr u gîr-i daʿvî-i Mansûr'dan kıldım ferâğ
Esrar Dede

* **hôd-nümâ:** Kendini gösterici.
Bezm-i emelde âhir olur tîre-rûzgâr
Mânend-i şemʿ pîşe eden hôd-nümâlığı
Vâhit (Mehmet...Çelebi)

hôd-nümâ-yı vücûd: Kendini gösteren..
Seni sitâyişe teşvîk eder beni kalemim
Güneş yanında olur zerre hôd-nümâ-yı vücûd
Nevres

* **hôd-perest:** Kendine tapan, kendini beğenmiş.
Vardır nice hôd-perest nâ-dân
Kendin sanır efdal-i sühandan-Ziya Paşa

* **hôd-pesend:** Kendini beğenmiş, gururlu.
Her hôd-pesend serkeşin eczâ-yı cismidir
Her zerre-i hâki bu köhne neşîmenin-Nâbi

* **hôd-pesendî:** Kendini beğenmişlik.
Şerm-i nâ-dânî olurdu mûris-i nakd-i helâk
Hôd-pesendî tesliyet-bahşâ-yı cühhâl olmasa-Nâbi

* **hôd-rû:** Kendi kendine biten, yabanî.
Bize kim âb verir ebr-i keremden gayri
Deşt-i bî-fâidede sebze-i hôd-rûyuz biz-Nâbi
Neş'emi dâmen-i destimde bir ser-çeşmedir
Câm-ı Cem bir lâle-i hôd-rûsudur küh-sârımın
Nedim
Câme-i gül-penbe açmış ey gül-i hôd-rû seni
Bir gümüşten serve döndürmüş kadd-i dil-cû seni
İzzet Ali Paşa

hokka: (حقّه) Ar. 1. Küçük kutu, mürekkep kutusu. 2. Tükürük kabı.
Kûzedir gencîne-i hüsnünde la'lin hokkası
Hindûdur kim hâzin-i dürc-i güherdir benlerin
İbn-i Kemal
Ne_ola keşf etsen dehânın hokkasın rahm eyleyip
Kim niçe Hamdî gibi bîmâra dermân ondadır
Hamdullah Hamdi
Rencûr-ı kelâl olmuş idi hâme-i İzzet
Bâlin-çe-i hokkaya bir pâre dayanmış
Keçecizade İzzet Molla

hokka-i attâr: Itır hokkası.
Sînemdeki dâgım ki nümû-dâr-ı gamımdır
Bir yâftedir hokka-i attâra yapışmış-Nâbi

hokka-i hurşîd-i subh: Sabah güneşinin hokkası.
Nukre-i ahter verir zer-hokka-i hurşîd-i subh
Hastedir çil nukreyi harc eyleyip dermân eder-Nâbi

hokka-i la'l: Hokkaya benzeyen dudak.
Şem'-i rûyun tâbı horşîd-i kıyâmet pertevi
Hokka-i la'lin sözü hâb-ı adem efsânesi-Fuzûlî

hokka-i pîrûze-i gerdûn: Semanın mavi renkli hokkası
Eylemiş der-beste dükkânın tabîb-i rûzigâr
Hokka-i pîrûze-i gerdûnda dârû kalmamış-Nâbi

* **hokka-bâz:** 1. Oyunbaz, hileci. 2. Hokkabaz.
Sözün melâhati şûrîde eyler işiteni
O sihri kim dehenin etti hokka-bâz edemez
Hamdullah Hamdi

* **hokka-dehân:** Hokka ağızlı.
Lebine nokta-i vehmi der iken ehl-i hayâl
Hak bilir utanırız hokka-dehândır demeğe
Ahmet Paşa

–hôr, - hâr, -hôrde: (خور) Far. "yiyen, yiyici" anlamlarında birleşik kelimeler yapar.

* köfte-**hôr:** Köfte yiyen.
Köfte-hôr u kâse-lîsi sofradan kovmak muhâl
Bitmeyince aş elinden ahz-ı kab etmek de güç
Sürûrî

* leked-**hôrde:** Tekme yiyen.

leked-hôrde-i gam: Gam tekmesini yiyen.
Ma'zûr ola medhinde olan acz ile kusûrum
Tab'ım nice demdir ki leked-hôrde-i gamdır-Nef'î

* mey-**hôr,** mey-**hâr:** İçki içen.
Yine mey-hâreler sâkî ile ahd-i dürüst etti
Bir elde dest-i cânâne bir elde câm-ı rahşândır
Riyazi

* nân-**hôr:** Ekmek yiyen; dilenci.
Düşelden jâle-veş bu hâk-dâne ey dil
Dikip göz süfre-i gerdûne nân-hôre sunmazsın-Nâbi

* şeb-**hôr:** Geceyi yiyip bitiren.
Yürü ey hâce-i allâme melâmet eyle
Mey-i şeb-hôr u pûşîde yine şeb geldi bana
Esrar Dede

* zehr-âbe-**hôr:** Zehirli su içen.

zehr-âbe-hôr-i kâse-i hussâd: Hasetçilerin zehirli suyunu içen.
Telh-kâm-ı sitemin gör ne çekermiş bilesin
Sen de zehr-âbe-hôr-i kâse-i hussâd olasın-Nâbi

Horâsân: (خراسان) Far. İran ile Afganistan arasındaki bir bölge.
O tâc için olacak haylî kelleler galtân
Edip pederle Horâsân hurûcü'l-ale's-sultân
Abdülhak Hâmit
Abâ var, post var, meydânda er yok
Horâsân ellerinden bir haber yok-Yahya Kemal

* **Horâsân-şekl:** Horasan şeklinde.
Râyet-i sancağını çöz ki_ol küfr ehli kamu
Şol hirâsân olan şâh-ı Horâsân-şekil-Hayali Bey

hord: (خورد) bk. hûrd.

hôş: (خوش) Far. Güzel, iyi.
Ne hôş idi bu dehrin bostânı
Ger olmasaydı âsîb-i hazânı-Sinan Paşa

Hırs-ı vuslat düşürür fürkate uşşâkı kamu
Hôş demişler ki tama' olmasa olmazdı tamu
Hamdullah Hamdi

Sen nâme yaz eyleyim ben îsâl
Bir dem dahi böyle hôş geçer hâl-Şeyh Galip

* **hôş-âmedî:** "Hoş geldin" deme.
Hôş-âmedîlere şâyân bu meymenetli sene
Getirdi sahneye bir böyle fırsat-ı hasene
Abdülhak Hâmit

* **hôş-âyende:** Hoşa giden, beğenilen.
Hâh u nâ-hâh olur âvîze-i gûş-ı ahbâb
Nâbiyâ her gazelin böyle hôş-âyende midir-Nâbi

Hâlâ o sühan-senc-i hôş-âyende kelâmım
Kim var ise mislim dahi kem-nâm-ı ademdir-Nef'î

Kâmî kalemin düştü hôş-âyende zemîne
Mazmûn-ı pesendîdeye ruhsat var içinde
Kâmî (Edirneli...)

* **hôş-âvâz:** Güzel sesli.
Fitne-i âhir-zemân oldu Necâtî sözleri
Her gazel kim diye bir mahbûb-ı hôş-âvâz olur
Necati Bey

* **hôş-bû (y):** Güzel kokulu, güzel kokan.
Berg-i gül gibi olurdu nîgû
Terledikçe o gaddâr-ı hôş-bû-Hakanî

* **hôş-bûy:** Güzel kokulu.
Nerde ol bâd-zen-i hôş-bûy
Hani ol cûy-i revân-ı dil-cûy-Abdülhak Hâmit

* **hôş-cereyân:** Güzel akım.
Cevelânıyla âb-ı hôş-cereyân
İki üç cedvel eylemiş peydâ-Muallim Naci

* **hôş-dem:** 1. İyi arkadaş. 2. Geçim ve durumu iyi olan.
Dil-şâdlara enîs ü hôş-dem
Bîmârlara libâs-ı mâtem-Şeyh Galip

* **hôş-edâ:** Kibar tavır.
Sözde harîf olmaz bana ger olsa âlem bir yana
Bir tumturak u hôş-edâ ne hâfizım ne muhteşem
Nef'î

* **hôş-elhân:** Güzel sesli.
Ya'nî ki o bülbül-i hôş-elhân
Hâmûş hâmûş ederdi efgân-Şeyh Galip

* **hôş-endâm:** Endamı ve kılığı güzel.
Ka:meti olsa dahi hôş-endâm
Hani reftâr ile nâzende hırâm-Enderunlu Fazıl

* **hôş-fercâm:** Uğurlu, talihli.
Felek ârâyiş-i endâmı bî-endâm için saklar
Metâ-i kâm-ı hôş-ferâmı bed-fercâm için saklar
Râzî (Üsküdarlı Abdüllatif ...)

* **hôş-gû:** Tatlı dilli.
Hep doğru yolu tavsiyedir gâye-i âmâl
Hôş-gûluğu görmekte isem ka:bil-i ihmâl
Abdülhak Hâmit

* **hôş-güzeşte:** Hoş geçen.
Yâdına çeşm-i hasreti yumdukça gâh gâh
Ey ân-ı hôş-güzeşte, gülümser durursun, âh
Tevfik Fikret

* **hôş-güvâr:** Lezzetli, tatlı.
Saldı bisât-ı sebzi reh-i gül-şene bahâr
Sâkî zemânıdır yürüsün câm-ı hôş-güvâr
Veysî (Alaşehirli Üveys Kadı...)

* **hôş-hâl:** Güzel hâlde.
İçip mahabbet câmını hôş-hâl olayım bir zemân
Nâmûsu nengi terk edip âbdâl olayım bir zemân
Muhibbî, Meftunî (Kanunî Sultan Süleyman)

* **hôş-harf:** Güzel yazı.
Halk esîr-i şöhret oldu eylemez im'ân-ı zât
Nâme-i hôş-harfe bakmaz zeylde nâm olmasa
Râşid (Molla Feyzizade Müverrih Mehmet...)

* **hôş-hevâ:** Havası tatlı, iyi.
Hôş-hevâlık ile şöhrette iken âlem-i âb
Bulmadım safvetini düşmedi hem-sâz bana
Koca Râgıp Paşa

* **hôş-hırâm:** Yürüyüşü güzel.
Oldum ben o hôş-hırâma mâil
Tâvûsa tutar mıyım mümâsil-Muallim Naci

hôş-hırâm-ı işve: İşve ile güzel bir şekilde salınıp yürüyen.
Ol hôş-hırâm-ı işve aceb kangı sûdadır
Seyl-i sirişk-i dîdem onu cüst ü cûdadır-Nedim

* **hôş-hûy:** Huyu hoş olan.
Görmedi sana muâdil dîde-i baht-i Haleb
Fâzıl-ı hôş-hûy düstûr-ı sühandan elvedâ-Nâbi

* **hôş-kâm:** Memnun, rahat.
Bahârın zevk u şevk esbâbını itmâm eder bülbül
Nevâ-yı dil-keşiyle herkesi hôş-kâm eder bülbül
Recaizade Ekrem

* **hôş-kumâş:** Güzel kumaş.
Yine ol şeh sezâ-yı kadd-i tahsîn görmedi Nâbi
Perend-i şi'r-i rengînim bu gûne hôş-kumâş ettim
Nâbi

* **hôş-lehçe:** Güzel yüzlü.
Ne_ola tab'ımda etse güft ü gû kendi safâsıyla
O hem âyîne hem hôş-lehçe-i tûtî-i sühan-zâdır
Sabri-i Şâkir

* **hôş-manzar:** Güzel manzara.
Zemîn ağlar, semâ ağlar, nesîm-i kûh-sâr ağlar
Bu manzar bak ne hôş-manzar, çiçeklerle bahâr ağlar-Hüseyin Sîret

* **hôş-meşreb:** Huyu tatlı, sevimli.
Şâir demek ehl-i dil demektir
Hôş-meşreb ü mu'tedil demektir-Şeyh Galip

* **hôş-nâme-serâ:** Güzel şarkı söyleyen.
Uşşâka Sıfâhân ile Uzzâl'ı Nevâ kıl
Ey mutrib-i hôş-nâme-serâ durmaya kulkul
Muradî (Sultan III. Murat)

* **hôş-nefes:** Güzel sesli.
Ol ne mürg-i hôş-nefes kim bî-vücûd
Her yerde pervâz eder bilmez hudûd-Ziya Paşa

* **hôş-nihâd:** İyi huylu.
Ettirdi o rind-i hôş-nihâda
Küstâhlık irtikâbı bâde-Nâbi

* **hôş-nişîn:** Güzel yerde oturan.
Geh bir leb-i cûda hôş-nişînim
Perverdesi bîd-i sâye-güster-Muallim Naci

* **hôş-nümâ:** Güzel görünen.
Dâne-i dürr gibi rûyende teri
Hôş-nümâ eyler idi ol güheri-Hakanî

* **hôş-nüvîs:** Güzel yazan.
Molla şerîf el-hakk ki zât-ı şerîfdir
Eyler mi hôş-nüvîslik el-ân ne demdedir
Bağdatlı Ruhi

* **hôş-reftâr:** Yürümesi iyi ve güzel.
Ravza-i kûyuna her dem durmayıp eyler güzâr
Âşık olmuş gâlibâ ol serv-i hôş-reftâra su-Fuzûlî

* **hôş-reng:** Güzel renkli.
Firûzân oldu gül-şende dilâ pirâhen-i mînâ
Gül-i hôş-reng ile olmuş gibi pür dâmen-i mînâ-Nâbi

* **hôş-rübâ:** Güzellik kapan.
Ol reviş ol yürüyüş ol nigeh-i düzdîde
Dil-ber-i şûh gibi şîveleri hôş-rübâ-Nef'î

* **hôş-sadâ:** Güzel sesli.
Andelîb-i hôş-sadâ bir gül-şenî dervîştir
Mushaf-ı gülden okur subh u mesâ evrâdını
Şeyhülislam Yahya

* **hôş-sohbet:** Güzel sohbet yapan.
Baştan başa dünyâyı dolaşsan bulamazsın
Bir ârif-i hôş-sohbet ü bâbâ-yı zemâne-Nef'î

* **hôş-ta'bîr:** Tabirleri tatlı.
Lûtf-i mu'tâd ile ol şâir-i hôş-ta'bîrin
Şâhid-i nazmına ver hüsn-i beyân hôş geldin-Nâilî

* **hôş-ter:** Hoş kokulu.
Tîğ idi arşa asılmış ya meğer
Vech-i pâkindeki enf-i hôş-ter-Hakanî

* **hôş-zebân:** Tatlı dilli.
Hem meclis-i şevk iken civânlar
Dem-beste durur mu hôş-zebânlar
Muallim Naci

hôşâ: (خوشا) Far. Ne iyi, ne güzel.
Hôşâ ey burc-ı izz ü devletin hûrşîd-i tâbânı
Yine lûtfunla pür-nûr eyledin çeşm-i dil ü cânı
Nedim

hoşnûd: (خشنود) Far. Razı, memnun, gönlü hoş.
Cân ile bizden eğer hoşnûd ola cânânımız
Câna minnettir onun kurbânı olsun cânımız-Fuzûlî

Tîğine ne_ola yemîn eylerse rûh-ı Murtazâ
Bir gazâ ettin ki hoşnûd eyledin peygam-beri-Nef'î

Defâtir-i hasenâtı hezâr olursa dahi
Ne fâide eğer ol hazret olmaya hoşnûd-Sâbit

Hotan, Hoten, Huten: (ختن) Far. Doğu Türkistan'da büyük bir şehir olup halkı Müslümandır. bk. Huten.
Cünbüşünden dağ bir dildir gazelân-ı Hotan
Nâfe-rîz-i kâm-hâhiş kim o kâkülldür bana-Nâilî

hû: (هو) Ar. 1. Allah. (Yâ Hû=Yâ Allah) 2. Sığınma, iltica, yalvarma.
Ömrün efzûn ola bir Hû çekelim
Edelim sonra duâyı tasmîm-Nef'î

Süzülüp o çeşm-i âhû dedi zevk-ı vasla yâ Hû
Bu değildi neyleyim bu yolum intizâra düştü
Şeyh Galip
Hudâ tevhîdin esrârın gönülde eylese îka:ʿ
Sadâ-yı Hû'yu eylerdi kamu eşyâ sana ismâʿ-Nuri

hûb: (خوب) Far. Güzel, hoş, iyi. **c. hûbân.**
İtin yolunda hûblar sürseler yüz ne_ola emrinle
Melek haylı sücûd-ı Âdem etmek nass-ı Kur'ân'dır
Fuzûlî
Şol kadar hûb idi ol enf-i münîf
Edemez ehl-i maârif taʿrîf-Hakanî

hûb-ı anberîn: Amber kokulu güzel.
Her nokta-i hûb-ı anberînin
Hâl-i siyeh izâr-ı maʿnâ-Ünsî

hûb-ı hısâl: Huyların güzeli.
Ekmelü'l-hulk idi o hûb-ı hısâl
Zü'l-celâl etmiş idi feyz-i cemâl-Hakanî

* **hûb-âne:** Güzelce.
Dil kendüyü ol Hüsrev-i hûb-âne düşürdü
Bir gevher-i pâkizeyi ummâna düşürdü-Tıflî

* **hûb-âvâz:** Güzel ses.
Kanda bir mahbûb-ı hûb-âvâz olursa dinle sen
Cennet içre cümleden aʿlâ denen zevkî budur
Gaybî (kanda: nerede)

* **hûb-rû:** Güzel yüzlü. **c. hûb-rûyân.**
Ey Fuzûlî hûb-rûlardan tegâfüldür yaman
Ger cefâ hem gelse onlardan bir ihsândır sana
Fuzûlî

** **hûb-rûyân:** Güzel yüzlüler.
Eğerçi vazʿ-ı sengîn-i hûb-rûyâna sezâdır ammâ
Verir hüsn vazʿ-ı lâübâliler sefâhetler-Nâbi

* **hûb-ter:** Pek güzel, en güzel.
Hattın bu ârızında gördüğü hûb-ter
Kim hôş-ter olur olsa kaçan âb-dâr hat-Şeyhi

hûb u zişt: Güzel çirkin, iyi kötü.
Mücâzâtında hûb u ziştin etmez zerrece taksîr
Aceb sûret-nümâ-yı adildir âyîne-i âlem-Nâbi

** **hûbân:** Güzeller.
Rûy-ı hûbâna teşebbühe heves etse de meh
Bulamaz bedr-i tamâm olmayıcak vech-i şebeh
Nâbi (olmayıcak: olmayınca.)
Aldılar aklım perî-rûlar perîşân ettiler
Bir yere gelmez meğer cemʿiyyet-i hûbân ola-Beyanî

Hüsrev-i hûbân eden sen dil-ber-i şîrîn-lebi
Bîsütûn-ı ışk içinde beni Ferhâd eyledi
Hoca Dehhanî

hûbân-ı bî-vefâ: Vefasız güzeller.
Hûbân-ı bî-vefâ gibi dehr-i desîse-bâz
Nâz ehline niyâz eder ehl-i niyâza nâz
Ahmet Cevdet Paşa

hûbân-ı devrân: Zamanın güzelleri.
Oluptur muktedâsı hüsn ile hûbân-ı devrânın
Bu gün mülk-i melâhatte onundur şimdi seccâde
Cinânî

hûbân-ı fettân: Çapkın güzeller.
Zemânında bulunmaz fitne-pinhân olmağa bir yer
Meğer hûbân-ı fettânın şikenc-i zülf-i tarrârı-Nef'î

hûbân-ı nerm-dil: Alçak gönüllü güzeller.
Hûbân-ı nerm-dil gibi bilmez muhâlefet
Olmuş mülâyemetle pesendîde hûy-i zer-Nâbi

hubb: (حب) Ar. Sevgi, bağlılık.
Rüzgâr-ı aşka uymuştur havâ-yı vasl-ıla
Keştî-i gönlüm vatandan hubb ü sevdâdan geçer
Âdile Sultan

hubb-i câh: Mevki bağlılığı.
Hubb-i câha düşen erbâb-ı mihen
Kendüye hâzır eder çok şeyn-Sünbülzade Vehbi

hubb-ı dünyâ: Dünya sevgisi.

Menzil-i âsâyiş-i ukbâya istersen vusûl
Hubb-ı dünyâdan ferâğat gibi olmaz doğru yol-Bâki

hubb-ı Ehl-i Beyt: Ehl-i Beyt sevgisi.

Vücûdum rîze rîze etseler tîğ-ı felâketle
Yine her rîzesinde hubb-ı Ehl-i Beyt müdgamdır
Ziya Paşa

hubb-ı fenâ: Yokluk sevgisi.

Farkı gûyâ bu iki sûretin aklımca benim
Birisi hubb-ı fenâdır, bir bağdâ-yı adem-Akif Paşa

hubb-ı İlâhî: Allah sevgisi.

Âleme hubb-ı İlâhî'dir esâs-ı îcâd
Şûr-ı deryâ-yı mahabbet nemek-i âlemdir-Nâbi

hubb-i nâ-ümîd: Ümitsiz sevgi.

Bir hubb-i nâ-ümîd ile bir azm-i dîv-tâb
Tûfân-ı zindegîde boğar kâinâtı-Abdullah Cevdet

hubb-ı sivâ: Başka sevgi.

İdrâk edemez neş'esini sâgar-ı aşkın
Kalbinde onun kim eser-i hubb-i sivâ var
Kâzım Paşa (Koniçeli Mûsa...)

hubbü'l-vatan: Vatan sevgisi.

Düştü önüme hubbü'l-vatan gidem hey dost diye diye
Anda varan kalır hemân kalam hey dost diye diye
Yunus Emre (anda: orada, oraya.)

hubb-ı veled: Çocuk sevgisi.

Verdi her rûha dahi hubb-i veled
Ola tâ kim bu teselsül mümted-Enderunlu Fazıl

hubb-ı zât: Kendi sevgisi.

Hubb-ı zâtıyla mükeyyef ol ki mestânlık budur
Vâkıf-ı esrâr-ı Hak ol işte hayrânlık budur-Gaybî

hublâ: (حبلى) Ar. Gebe, hamile.

hublâ-yı adem: Yokluktan gelen gebelik.

Ahter-i matlabım âfâk-ı felekten doğmaz
Günde bin şey doğurur leyle-i hublâ-yı adem
Akif Paşa

hubs: (خبث) Ar. 1. Pislik, murdarlık. 2. Kötülük, fenalık.

Hubs ü ağrâz ile endîşesi murdâr olana
Günde beş kerre vuzû' ile tahâret gelmez
Yenişehirli Avni

hubûb: (حبوب) bk. habb, habbe.

hubûr: (حبور) Ar. 1.Hibr'ler; âlimler, bilginler. 2. Sevinç, ferahlık.

Görüp mehâbet ile Rüstem-âne etvârın
Olur tabîat-ı tevfîk neşve-yâb-ı hubûr-Nâbi

hubût: (حبوط) bk. habt.

huceste: (خجسته) Far. Uğurlu, hayırlı, saadetli, kutlu.

İnâyet-i ezelîdir bu gûne feth ü zafer
Aceb midir ger olursa huceste encâmı-Nef'î

* **huceste-fâl:** Şanslı, uğurlu.

Tutsun cihânı bang-ı nefîr-i guzâttan
Âvâre-i beşâret-i feth-i huceste-fâl-Veysî

* **huceste-hısâl:** Tabiatı uğurlu.

İmâm-ı saff-ı efâdıl emîr-i hayl-i kirâm
Emîn-i dîn ü düvel hâce-i huceste-hısâl-Bâki

* **huceste-ma'nâ:** Uğurlu, anlamı olan.

Bundan dahi söz olur mu a'lâ
Şîrîn lafz u huceste-ma'nâ-Ziya Paşa

* **huceste-pey:** Uğurlu işaret.

Ey Hızr-ı huceste-pey kim güm-nâm-ı reh-i aşkız
Bu vâdî-i hayrette bir râh-güzer yok mu-Mezâkî

hud'a: (خدعه) Ar. Hile, aldatma, düzen.

Bir hud'adır bu, hud'a-i harbiyye belki de
Vârid ikinci şıkk ise vâriddir ilki de
Abdülhak Hâmit

hud'a-i harbiyye: Savaş hilesi.

Bir hud'adır bu, hud'a-i harbiyye belki de
Vârid ikinci şıkk ise vâriddir ilki de
Abdülhak Hâmit

* **hud'a-kâr:** Hile yapan, aldatıcı.

Şemşîr kuvvetinde hâmendi lerze-bahşa
Mu'cizdi misl-i hâme, şemşîr-i hud'a-kârın
Abdülhak Hâmit

Hudâ: (خدا) Far. Allah, Tanrı.

Minnet Hudâ'ya devlet-i dünyâ fenâ bulur
Bâkî kalır sahîfe-i âlemde adımız-Bâki

Hudâ dîvâr-ı devlet-hâne-i erbâb-ı ikbâli
Gehî bir lâne-i güncişk-i bî-ârâm için saklar-Râzî

Eyleme kimseyi kat'â techîl
Etme mahlûk-ı Hudâ'yı tahcîl-Nâbi

Ne dünyâdan safâ bulduk ne ehlinden recâmız var
Ne der-gâh-ı Hudâ'dan ma'adâ bir ilticâmız var
Nef'î

Hudâ-yı lem-yezel: Zeval bulmaz Allah.
İster isen hıfz ede arzın Hudâ-yı lem-yezel
Arzına a'dâ-yı bed-hâhın bile verme halel-Lâ

Hudâ-yı müteâl: Yüce Allah.
Ne dedimse sözümü tuttu sipihr-i hôd-re'y
Ne murâd ettim ise verdi Hudâ-yı müteâl-Nef'î

Hudâ-yı zîşân: Şanı yüce Allah.
Sabr eyle sen biraz etme efgân
Neyler bakalım Hudâ-yı zîşân-Şeyh Galip

* **Hudâ-dâd:** Allah vergisi.
Hüsn kim gâliye vü gâzeden imdâd ister
İstemez dil onu bir hüsn-i Hudâ-dâd ister
Şeyh Galip

* **Hudâ-nâgerde:** Allah etmesin.
Yâre dokunur Hudâ-nâgerde
Bâlin ne sürürsün öyle yerde-Muallim Naci

* **Hudâyî:** Huda'ya mensup.
Bilirsiniz ki Hudâyî biten en ince nebât
Döker de her sene milyonla canlı tohm-ı hayât
Mehmet Akif

** **Hudâ-cûyân:** Tanrısını arayanlar.

Hudâ-cûyân-ı deryâ-dil: Gönlü deniz kadar geniş olanların Tanrı'yı arayışları.
Hudâ-cûyân-ı deryâ-dil rehîn-i inkılâb olmaz
Ne nâsın i'tirâzından ne halkın âferîninden
Feyzi (Muallim ...)

* **Hudâ-negerde:** Allah göstermesin.
Yâre dokunur Hudâ-negerde
Bâlin ne sürünürsün öyle yerde-Muallim Naci

* **Hudâvend:** 1. Allah, Tanrı. 2. Hükümdar, melik.
Ey âlemi var eden Hudâvend
Ey âdemi zâr eden Hudâvend-Lâ

Ol hudâvend-i hudâvendân-ı fazl u câh kim
İlm ü irfân ile olmuş izz ü devlet tev'-emân-Nef'î

hudâygân: (خدايكان) Far. Ulu padişah, büyük hükümdar.
Elinden aldı zimâm-ı tasarrufu şimdi
Yed-i müeyyed-i baht-ı hudâygân-ı kerîm-Nef'î

hudâygân-ı muazzam: Ulu hükümdar.
Hudâygân-ı muazzam şehen-şeh-i âlem
Muhît-i cûd-ı kerem âsümân-ı akl u şuûr-Nâbi

huddâm: (خدام) bk. hâdim.

hudûd: (حدود) bk. hadd.

hudûs: (حدوث) Ar. Yok iken sonradan peyda olma. "kıdem" in karşılığı.
Eylemiş ehl-i hükm mevc ile bahri temsîl
Tâ ki ma'lûm ola mâhiyet-i ma'nâ-yı hudûs
Hersekli Arif Hikmet

Nûr-ı vahdetten olup şu'le-pezîrâ-yı hudûs
Verdi fer-i âlem tekvîne merâyâ-yı hudûs
Hersekli Arif Hikmet

Aslına nisbetle terettüb eder isbât-ı kıdem
Tavr-ı fer'iyyet ü sûrettedir inşâ-yı hudûs
Hersekli Arif Hikmet

* **hâdis:** 1. Yeniden görünen ve ortaya çıkan. 2. Yeni, yeni çıkan.
Cihân içre her fitne kim ola hâdis
Ona serv-i kaddinde elbette bâis-Fuzûlî

* **hâdise:** Ortaya çıkmadan; vaka, olay. **c. hâdisât, havâdîs.**
Vermez binâ-yı fakre halel cûş-ı hâdisât
Gark edemez kemîne hüsnâ sad-hezâr-ı mevc-Sâmi

** **hâdisât:** Hâdiseler.
Neden hilâf-ı rızâdır niçin bilinmiyor âh
Mecârî-i hükm-ârâ-yı hâdisât u şu'ûn-Nâzım Paşa

** **havâdîs:** Hâdiseler, olaylar.
Ger kılsa telef onu havâdis
Yok bir halefi ola vâris-Fuzûlî

İğmâz ü tegâfül gerek âsâyişe, yoksa,
Bî-gâyedir âmed-şüd-i emvâc-ı havâdis-Tevfik Fikret

huffâş, huffâşe: (خفاش) Ar. Yarasa, gece kuşu.
Mihr-i iclâlini memdûh edip Hazret-i Hak
Düşmen devleti huffâş gibi ola darîr
Üsküdarlı Hakkı Bey

Ey Nizâmî ol sanemden kaçsa zâhid tan değil
Neylesin huffâştır hûrşîd-i tâbândan kaçar-Nizami

Dağılmış hazân-dîde tüller gibi
Uçuşmakta sessizce huffâşeler-Ahmet Hâşim

Erbâb-ı kemâli çekemez nâkıs olanlar
Rencîde olur dîde-i huffâş ziyâdan-Ziya Paşa

hufre: (خفره) Ar. Kazılmış çukur, oyuk.
Zavallı ümmet-i merhûme ölmeden görülür
Söner bu hufrede idrâki, sonra kendi ölür
Mehmet Akif

Hep samt u ra'şe; saklı bu vâdî-i muzlimin
Her hatvesinde şüpheli bir hufre, bir kemîn
Tevfik Fikret

hufre-i gil-nâk-i ihmâl: İhmal edilen killi çukur.
Sâlikân çoktan bulurdu kasr-ı ümmîde vusûl
Pîş-i rehte hufre-i gil-nâk-i ihmâl olmasa-Nâbi

hufre-i heder: Yok olma çukuru.
Bir örtü dizlerinde bu ma'lûl-i derd-i yâr
Hâr u şikeste müntakil-i hufre-i heder-Tevfik Fikret

hufre-i mensiyyet: Unutulma çukuru.
Kardeşim kurduğun âmâli devirmekte ölüm
Beni göm hufre-i mensiyyete, âtîni de göm
Mehmet Akif

hufre-i nisyân: Mezar çukuru.
Kardeşim, kurduğum âmâli devirmekte ölüm
Beni göm hufre-i nisyâna, ben artık öldüm
Mehmet Akif

hufre-i sükûn: Dinlenme çukuru.
Karşımda titriyor... "Beni mahv etme, bağla, sar
Bir hufre-i sükûnuna at leyl-i kalbinin
Ben mâzî-i şebâbının eş'ârıyım senin"
Tevfik Fikret

hufte: (خفته) Far. Yatıp uyumuş, uyumuş olan.
Bir şeb-pere-i hufte, bir âhû-yı çerende
Vermişti bu nüzhet-gehe bir vahşet-i nermîn
Cenap Şahabeddin

hufte-i çeşm: Uyumuş göz.
Oldu beyâz subh gibi mûy-ı ser-sefîd
Ey hufte-i çeşm uyan ki ibâdet zemânıdır-Nâbi

hufte-i gül-bister-i nâz: Gül kokulu naz döşeğinde gözünü yummuş.
Hâk-i zillette gönül her gece âgiste be-hûn
Çeşm-i ser-mestin ise hufte-i gül-bister-i nâz
Fehim (Hoca Süleyman...)

hukne: (حقنه) Ar. Şırınga.
Istılâhâtı sever ma'nâsız
Şerbet ü hukne yapar eczâsız-Nâbi

hukûk: (حقوق) bk.hakk.

hulâsa: (خلاصه) Ar. Bir şeyin özü, ruhu, özet.
Görüp şeklin elbet eder vesvese
Oturmaz hulâsa bilen hendese
Keçecizade İzzet Molla

Etmiş hulâsa bir emel-i hâs-ı bî-lüzûm
Her şahs-ı hürrü kayd-ı esâretle mübtelâ-Ziya Paşa

Vatan muhabbeti, millet yolunda bezl-i hayât
Hulâsa, âile hissiyle cümle hissiyyât-Mehmet Akif

hulâsa-i Kirdgâr: Allah'ın özeti.
Şühûd-ı zâhir ile olma Nâbiyâ hursend
Fakat hulâsa-i Kirdgâr o mudur-Nâbi

hulâsa-i takhîk: Araştırmanın özeti.
Ruh-ı münîrine mir'ât-ı Hak dedimse eğer
Sözüm hulâsa-i tahkîktir güzâf değil
Yenişehirli Avni

huld, hald: (خلد) Ar. 1.Ebedi ve daimi surette kalma, beka. 2. Bitmeyen devamlılık. 3. Sekiz cennetten birinin ismi.
Bahâr geldi çemen hulde döndü ey Râmî
Gönülden ol gül ile azm-i gül-istân geçiyor
Râmî Mehmet Paşa

Huld-ı Berîn: Cennet bahçelerinden biri.
Götürdü zevk-ı vaslın hâtırımdan ravza-pervâsın
Sözün kevser münevver meclisin Huld-ı Berîn'imdir
Fuzûlî

Rüsûm-ı ilm ile gitmez denâet tab'-ı nâ-kesden
İrem, ârâyiş-i elvân ile Huld-i Berîn olmaz-Beliğ

Dahl eder Huld-ı Berîn'e kasrının her safhası
Raks urur havzın içinde mihr ü meh subh u mesâ'
Lamiî Çelebi

* **huld-zâr:** Kutsal cennet bahçesi.

huld-zâr-ı lâhût: Uluhiyyet âleminin kutsal cennet bahçesi.
Onunla tayy ederim kâr-gâh-ı imkânı
Onunla seyr ederim huld-zâr-ı lâhûtu-Tevfik Fikret

* **hulûd:** Devam ve beka üzre olma, daimi surette kalma, ölümsüzlük, bakilik.
Haşre dek tâ ki ola beste-i evtâd-ı hulûd
Sâha-i dehrde ıtnâb-ı hıyâm-ı devlet-Münîf

Harîr-i şu'leye tebdîl edip libâs-ı teni
Fenâda anladı zevk-ı hulûd pervâne-Şeyh Galip

Sînemde belâ-yı gam-ı aşkın ebedî kıl
Her âhımı pîrâyede yevm-i hulûd et-Namık Kemal

hulf: (خلف) Ar. Sözünü tutmama, sözde durmama.
Va'd-i Urkûb değildir mergûb
Sonra hulf ile olursun mahcûb-Sünbülzade Vehbi

Va'de-i vasl-ı nigârın eseri zâhir olur
Hulf eder sanma ekâbirde dilâ söz bir olur-Cinânî

Bûseler ikrâr eder durmaz sözünde hulf eder
Mevlevî'dir sevdiğim her dem külâh eyler bana-Lâ

hulk: (خلق) Ar. Tabiat, huy, yaratılış. **c. ahlâk.**
Ekmelü'l-hulk idi o hûb-ı hısâl
Zü'l-celâl etmiş idi feyz-i cemâl-Hakanî

Nükhet-i nâfe-güşâ-yı çemen hulkunu ger
Etseler gâliye-sayân-ı bahâr istişmâm-Nef'î

Hulkun senâsın etmeğe bulmaz mecâl dil
Çünkim azîmdir dedi Yezdân efendimiz
Faruk K. Timurtaş

hulk-ı bed: Kötü yaratılış.
Ne denlü hüsn-i hulk varsa onunla ola ol mevsûf
Ne denlü hulk-ı bed varsa gönülden çıkara onu
Gaybî

hulk-ı beşer: İnsan yaratılışı.
Ne hükm ü devri ahterden ne hurşîd ü kamerdendir
Cefâ âdât-ı âlemden, sitem hulk-ı beşerdendir
Namık Kemal

hulk-ı hüsnî: Güzellikle ilgili yaratılış.
Terbiyet-gerde-i hulk-ı hüsnî olsa tıbâ'
Hüsn-i ahlâka mübeddel olur ef'âl-i zemîm
Nazîm (Yahya ...)

hulk-ı Peygam-ber: Peygamberin huyu.
Tevâzu' ayn-ı rif'at, hizmet-i millet siyâdettir
Olunsun hulk-i Peygam-ber'le istişhâd lâzımsa
Namık Kemal

hulk-ı şiyem: Yaratılışların yaratılışı.
Dürri-i çarh-ı celâl u dürr-i deryâ-yı kemâl
Ka:mı'-ı küfr ü dalâl u câmi'-i hulk-ı şiyem
Nizami

hulkûm: (حلقوم) Ar. Boğaz. **c. halâkîm.**
Cân verir râhat-hulkûma esîr-i helvâ
Gelse efserde-gî-i savm ile hulkûmuna cân-Sâbit

hulle: (حله) Ar. 1. Cennet elbisesi . 2. Belden aşağı ve belden yukarı olmak üzere giyilen bir üst elbisesi. 3. Üç kere boşanmış bir kadının tekrar alınabilmesi için başkasına bir günlük nikâh edilmesi. **c. hulel**

hulle-i cennet: Cennet elbisesi.
Hulle-i cennet olursa çekeyim çâk edeyim
Dem-i vuslatta bana hâil olur pîrehenim-Şemsi

hulle-i hadrâ: Yeşil elbise.
Hevâ ârâyiş-i gül-zâra oldu çehre-güşâ
Bahâr gül-şene giydirdi hulle-i hadrâ-Fuzûlî

hulle-i zer-beft: Sırmalı elbise.
Rûdlar fürkatle hûn-âlûd gözler yaşıdır
Hulle-i zer-beft giymiş yer cihân kullâşıdır
Lamiî Çelebi

* **hulle-bâf:** Elbise biçen, terzi.
Güne güne hulle-bâf kâr-gâh-ı feyizdir
Bikr-i endişem kabûl etmez cihâz-ı müsteâr
Nazîm (Yahya...)

* **hulle-pûş:** Elbise giyen. **c. hulle-pûşân.**
Seyr et ulüvv-i feyz-i şehîdân-ı aşkını
Hûnîn kefenle rûz-ı cezâ hulle-pûş olur
Üsküdarlı Hakkı Bey

** **hulle-pûşân:** Elbise giyenler.

hulle-pûşân-ı tebâşîr-i duhûl-ı firdevs: Cennete girmekle müjdelenen elbise giyenler.
Hulle-pûşân-ı tebâşîr-i duhûl-ı firdevs
Tâcdârân-ı hilâfet o muka:ribler için-Haşmet

hulûd: (خلود) bk. huld.

hulûl: (حلول) Ar. 1. Girme. 2. Gelip çatma.
Müddet-i irdâʿ bulup ihtitâm
Geldi hulûl eyledi vakt-i fitam-Nahifi

Ne zemân zerd ü muhtazır Eylûl
Etse giryân bulutlarıyla hulûl-Tevfik Fikret

hulûl-i nev-bahâr: İlkbaharın girmesi.
Hulûl-i nev-bahâr ile gönül hevâ-perest olur
Nesîm-i kûy-ı dil-berin tenessümüyle mest olur
Muallim Naci

hulûlî: (حلولى) Ar. 1.Tanrılığın cisimlenmesi inanışında bulunan kimse. 2. Girmeye ait.
Bulunca nice vücûdu mezheb
Nice zindîk u hulûlî meşreb-Sünbülzade Vehbi

hulûs: (خلوص) Ar. Saflık, safiyet, halis ve pak olma
Garaz arz-ı hulûs u bezl-i makdûr etmedir yoksa
Olur hakk üzre medhinde zebân-ı nâtıka ebkem
Nefʿî

Kıl hulûs ile ibâdet abd-i hâs-ı Hâlık ol
Âdile aşk içre bul ibka vü câvidânelik-Âdile Sultan

Ammâ bu ihtilâf ile maksûdu cümlenin
Bir Hâlık'a hulûs ile etmektir inkıyâd-Ziya Paşa

hulûs-ı âlem: Âlemin kurtuluşu.
Hulûs-ı âlemi nakş-ı ber-âbdır derler
Vefâ zemânede ayn-ı serâbdır derler
Râşid (Molla Feyzizade Müverrih Mehmet...)

hulûs-ı kalb: Kalp temizliği.
Saâdet ol dile kim zikr-i nâm-ı yâr eyler
Hulûs-ı kalb ile enfâsının idâdı kadar
Namık Kemal

Bî-şek yegâne râh-ı hakîkat şerîatin
Ettik hulûs-ı kalbile îmân efendimiz
Faruk K. Timurtaş

hulûs-ı tâm: Tam saflıkla.
Her yanda pür-hurûş u temevvüc bir izdihâm
Her yüzde, her nazarda hüveydâ hulûs-ı tâm
İsmail Safa

hulûs-ı taviyyet: Temiz niyet.
İhkâm eder kemâl-i hulûs-ı taviyyetim
Her kârda Hudâ'ya olan istinâdımı
Recaizade Ekrem

hulviyyât: (حلويّات) Ar. Hulv'ler, tatlılar, şekerlemeler, tatlı yiyecekler.
Bu tarîk ile çöker sofra-i hulviyyâta
Nukl-i iftâra götürmüş gibi hurmâ-yı sühan
Sünbülzade Vehbi

hulyâ: (خليا) Far. Kuruntu, hayal.
Çıkalım doymadan şu hulyâdan
Ebediyyen seninle dost olalım-Cenap Şahabeddin

Dünyâ o ne? Bir garîb rü'yâ
Varlık o ne? Bir acîb hulyâ-Recaizade Ekrem

Hürriyetin o devrini idrâk edenlerin
Hulyâlarında vardı bir efsûnlu hâtıra-Yahya Kemal

Gözünde mütebessim ü girye-dâr hulyâlar
Butûn-ı âtiyeye müjde-i hakîkattir
Doktor Abdullah Cevdet

hulyâ-yı ka:met: Boyu hayal etme.
Hulyâ-yı ka:metin bergeşte etti her birin
Bâğ-ı fikrimde nihâl ârzûlar var idi
Keçecizade İzzet Molla

hulyâ-yı vasl: Kavuşma hayali.
Eder hulyâ-yı vaslı Âdile her gece subha dek
Gam-ı aşk ile serde her seher bir özge âhım var
Âdile Sultan

* **hulyâ-nüvâz:** Hülya okşayıcı.
Bu kâinât-ı nefâisde bir ketîbe-i nâz
Birer bedîa-i hulyâ-nüvâz u his-engîz,
O kadd ü ka:met-i nâzânla her zemân mümtâz
Birer hayâl-i girizân-ı şiʿr ü handesiniz
Fâik Âli Bey

hum: (خم) Far. Küp, şarap küpü.
Bâde-i idrâkimin tevhîd-i ser-cûş-ı humu
Sâkî-i endîşemin tahkîk-i derd-i sâgarı-Nefʿî

Ben ol Hızram ki zulmet-hâne-i hammârda sâkî
Benim ser-çeşme-i Âb-ı Hayât'ım bir hum olmuştur
Behiştî

hum-ı âremîde: Dinlenmiş şarap küpü.
Temkînin iʿtibârını seyret ki feyz alır
Peymâne-i şarâb hum-ı âremîdeden-Nedim

hum-ı aşk: Aşk küpü.
Sahbâ yerine zehr-keşân-ı hum-ı aşkız
Reşk etme bizim hâlimize biz Cem-i aşkız-Nef'î

hum-ı âteş: Ateş küpü.
Nümâyan bir hum-ı âteş lika::-yı dahme-pûşundan
Hayâletler fürûzân hây u hûy-ı zehr-nûşundan
Kemalzade Ekrem Bey

hum-ı âteş-lika:: Ateş yüzlü küp.
Nümâyan bir hum-ı âteş-lika:-yı dahme-pûşundan
Hayâletler fürûzân hây u hûy-ı zehr-nûşundan
Kemalzade Ekrem Bey

hum-ı bâde: Şarap küpü.
Okundukça hamriyyeler gâh gâh
Ederdik hum-ı bâde içre şinâh
Keçecizade İzzet Molla

hum-ı felek: Feleğin şarap küpü.
Hum-ı felek gibi bir gün olur bu kûçe tehî
Ne pîr-i bâde-fürûş vü ne de bâde-hâr kalır-Nâilî

hum-ı feyz: Feyiz küpü.
Hûş-yâr-i Felâtûn dahi olsa hum-ı feyzi
Leb-rîz-i serâb olmalıdır âlem-i âbın-Esrar Dede

hum-ı işret: Eğlence küpü.
Ne lâl-ı hum-ı işret ne gubâr-ı hâtır-ı sâgar
Aceb âlem, aceb dem, özge hengâm-ı tarab-zârdır
Sabrî

hum-ı leb-rîz: Ağzına kadar dolu küp.
Ol kadar tertîbi var kim işrete mey-hânenin
Her hum-ı leb-rîzi bir pîr-i mugân tasvîridir
Esrar Dede

hum-ı mey: Şarap küpü.
Ey Fuzûlî özünü kûşe-nişîn et hum-ı mey teg
Ola nâ-geh olasan kâşif-i haka:yık-Fuzûlî

Hum-ı meyden götürüp âlemi seyrân edelim
Tûr-ı aşka çıkalım yine münâcât edelim
Avnî (Fatih Sultan Mehmet)

Sadrın gözedip neyleyim bezm-i cihânın
Pây-ı hum-ı meydir yerimiz bâde-perestiz
Bağdatlı Ruhi

hum-ı sahbâ: Kadeh küpü.
Şüste-i çeşme-i afv olmadan olma nevmîd
Hum-ı sahbâ gibi leb-rîz-i günâh olmayasın-Nâbi

* **hum-hâne:** Meyhane.
Dilâ câm-ı şarâb-ı aşk-ı yâri şöyle nûş et kim
Felekler güm güm ötsün başına hum-hâneler dönsün
Bâki

Dolsun yine peymâneler olsun tehî hum-hâneler
Raks eylesin mest-âneler mutribler ettikçe nagam
Nef'î

Hum-hâne yanında câm u sâgar
Rindân ile muğ-beçe berâber-Ziya Paşa

hum-hâne-i dehr: Dünya meyhanesi.
Sen akla uyup gezme, Felâtûn dahi bilmez
Hum-hâne-i dehrin nice hikmet var içinde
Şeyh Galip

hum-hâne-i ezel: Ezele ait meyhane.
Dünyâ şarâbı ile olmaz Hayâlî böyle
Hum-hâne-i ezelden mest-i harâba benzer
Hayali Bey

hum-hâne-i imkân: Mekân tutulan meyhane.
Sahbâ-yı hurûşân gibi mînâ-yı felekten
Tâ hâric-i hum-hâne-i imkâna dökülsek
Yenişehirli Avni

hum-hâne-i ka:l ü belâ: Söz ve bela meyhanesi.
Sâkî-i hum-hâne-i ka:l ü belâ
Câm-ı ışkı bana sundu mu ola-Behiştî

* **hum-istân:** Meyhane.

hum-istân-ı kadîm: Eski meyhane.
Sıfatı cilve-i mehtâb-ı tecellî-i şuûn
Cür'ası zübde-i sahbâ-yı hum-istân-ı kadîm
Üsküdarlı Hakkı Bey

* **hum-nişîn:** Şarap küpünde oturan.
Birdir bu bezm-gâh-ı hamâkatde ân u în
Desti kıran deliyle Felâtûn-ı hum-nişîn
Keçecizade İzzet Molla

* **hum-şiken:** Küp kıran.
Hâtır-şiken olmadan sakın da yürü var
Sâgar-şiken ü sebû-şiken hum-şiken ol-Nâbi

humeka: (حمقا) bk. humk.

humâr: (خمار) Far. İçkiden sonraki baş ağrısı, sersemlik.

Zikr-i naʿtin derdini dermân bilir ehl-i hatâ
Öyle kim defʿ-i humâr için içer mey-hâre su-Fuzûlî

Çok da mağrûr olma kim mey-hâne-i ikbâlde
Biz hezârân mest-i mağrûrun humârın görmüşüz
Nâbi

Olurdu hasret-i hâb-ı humârı nahvet-i nâz
Bütân-ı âlem-i hüsnün nigâh-ı tannâzı-Nâilî

humâr-ı âlâm: Elemlerin baş ağrısı.

Bezm-i ikbâlde ser-mest olanın hâli budur
Kâh peymâne çeker kâh humâr-ı âlâm-Nâbi

humâr-ı aşk-ı cânân: Sevgilinin aşk sersemliği.

Gönlümü etti humâr-ı aşk-ı cânân ser-girân
Sun pey-â-pey sâkiyâ câm-ı şerâb-ı ergavân
Üsküdarlı Hakkı Bey

humâr-ı bezm-i nûş-â-nûş-ı vasl: Kavuşma dolayısıyle içtikçe içilen meclisteki baş ağrısı.

Hayâl-i laʿl-i nâbın câm-ı çeşm-i terde kalmıştır
Humâr-ı bezm-i nûş-â-nûş-ı vaslın serde kalmıştır
Nâbi

humâr-ı câm: Kadehin baş ağrısı.

Gel ey dil böyle olma zâr ile giryân sabreyle
Humâr-ı câm firkat böyle kalmaz gör de sabr eyle
Âdile Sultan

humâr-ı dehr: Dünyanın baş ağrısı.

Humâr-ı dehre dârû-yı müferrihtir müheyyâ ol
Bu şeb ol şûh-ı şenle işret-i zânû-be-zânû var
Âsaf (Ahmet İzzet Paşazade Süleyman...)

humâr-ı gam: Gam baş ağrısı.

Meyân-ı neşve-i câma humâr-ı gam girmez
Yemîn edersem eğer hîç başım ağrımaz-Sâbit

humâr-ı hasret: Hasretten gelen baş ağrısı.

Ne dilde tâb-ı sadâ-yı humâr-ı hasret var
Ne hâst-gârî-i câm-ı visâle cür'et var-Tâlip

humâr-ı heves: Arzu ve hevesin baş ağrısı.

Tüvân-gerleri mest-i câm-ı gurûr
Humâr-ı hevesle yatar bî-şuûr-Şeyhülislam Yahya

humâr-ı hicr: Ayrılık sarhoşluğu.

Humâr-ı hicr ile çok derd-i ser çekilmiştir
Bu bezm-gâh-ı fenâda neler çekilmiştir-Seyyit Vehbi

humâr-ı mihnet: Sıkıntıdan gelen baş ağrısı.

Ey olan kâne-i nahvette ser-mest-i gurûr
Bir de fikret hâk-i zillette humâr-ı mihneti
Ebubekir Sâmi Paşa

humâr-ı neş'e-i câm-ı kader: Kader kadehinin neşesinden gelen baş ağrısı.

Ne sendendir ne bendendir ne çerh-i kîne-verdendir
Bu derd-i ser humâr-ı neş'e-i câm-ı kaderdendir
Nâbi

humâr-ı ye's: Üzüntüden gelen baş ağrısı.

Muhâliftir humâr-ı ye'se kimse düşmesin yoksa
Sunar peymâne-i ümmîd isterse vebâl olsun-Nâbi

humâr-ı zehr-hand: Acı gülüş sersemliği.

O rütbe kan yuttu dil ki fikr-i reng-i laʿlinle
Humâr-ı zehr-handinden ayıldı ey mürüvvetsiz
Esrar Dede

humk: (حمق) Ar. Noksan akıl, ahmaklık, bönlük. c. **humaka, humeka.**

Humkun zekâya karşı takrîzi şöyle dursun
Taʿrîzi bir inâyet, tahkîri bir senâdır
Abdülhak Hâmit

Hüner iş bilmemek, humk u cehâlet kârdânlıktır
Dirâyet âciz aldatmak, zarâfettir yalan şimdi
Ziya Paşa

Şiʿri ile fahr eder cihâna
Yok humkunu neşr eder cihâna-Ziya Paşa

humk-ı himârî: Sarhoş bönlüğü.

Bu humk-ı himârîyi ko dünyâda Belîğ
Bâr-ı gamı hep sen mi kaldın çekecek-Belig

humk u belâhet: Aptallık ve ahmaklık.

Echel-i dûn u deniyim bana da bir nazar et
Gayriden humk u belâhette de ednâ değilim-Şânî

** **humaka, humeka:** Ahmaklar, aptallar.

Gâhî muhakkar-ı cühelâ şâir-i belîğ
Gâhî musahhar-ı humaka fâzıl-ı edîb-Ziya Paşa

hummâ: (حمّى) Ar. 1. Ateşli hastalık. 2. Nöbet. 3. Sıtma.
Yedirir hasta-i hummâye asel
Derd-i çeşme akıtır âb-ı basal-Nâbi

Olmadım tâb-ı teb-i gamdan Cinânî-veş halâs
Unsur-ı pâkinde hummâ olalı peydâ senin-Cinânî

Birinin sözleri îmâlıydı
Birinin gözleri hummâlıydı-Yahya Kemal

humma-yı gam u mihnet: Gam ve eziyetin sıtması.
Beni hummâ-yı gam u mihneti çok incitti
Tutsam ol şûhu biraz örselesem incitsem-Sâbit

hummâ-yı sühan: Söz nöbeti.
Ekserî halt-ı kelâmın hezeyân-ı mahmûm
Acebâ tuttu mu şâirleri hummâ-yı sühan
Sünbülzade Vehbi

humret: (حمرت) Ar. Kırmızılık, kızıllık.
Gonca lebler mey içip gül-şende humret bağladı
Gül gibi her biri bir gül-gûnu sûret bağladı-Enverî

Mest-i aşk olmağın ol çeşm-i humâr
Humrete mâil idi bir mıkdâr-Hakanî

Eşk-i pür-hûn ser-te-ser tuttu cihân etrâfını
Dem-be-dem zeyl-i ufukta görünen humret gibi
Ebussuud Efendi

humret-i laʿl-i nigâr: Sevgilinin dudağının kırmızılığı.
Humret-i laʿl-i nigâra gonce öykündüğü çün
Sıçrayıp yüzüne yapışmağa durur jâleler-Âhî

humûd: (خمود) 1. Ateşin koru sönmeyerek alevi basılmak. 2. Zayıflama, düşme.
Kemîne katre-i âb-ı şefâati eyler
Şivâz-ı nâr-ı cahîmi füsürde tâb-ı humûd-Sâmi

hûn: (خون) Far. Kan.
Gark-ı hûn etmişti nâfe-misâl
Hoten âhûların ol çeşm-i gazâl-Hakanî

Zemâne bizde gevher sezdiği_için dil-hırâş eyler
Onun_için bağrımız hûndur maârif-kânıyız cânâ
Bâki

Bir böyle şehîdin ki mükâfâtı zaferdir
Vermezsen, İlâhî, dökülen hûnu hederdir
Mehmet Akif

hûn-ı adû: Düşman kanı.
Zebân-ı hâl ile hûn-ı adûya teşneliği
Dilini taşra çıkarmış eder beyân hançer
İbn-i Kemal

hûn-ı al: Kırmızı kan.
Ceyhûna döndü dîdelerim hûn-ı al ile
Merdüm şinâver oldu siyeh peştemâl ile-Seyyit Vehbi

hûn-ı azîzân: Azizlerin kanı.
Metâʿ-ı hûn-ı azîzâna müşterî olma
Bu Kerbelâ'da olan beyʿ men yezîd midir?
Lâ (beyʿ men yezîd: artırma ile satış)

hûn-ı beşer: İnsan kanı.
Biz hûn-ı beşer ser-mâye-i nasr u şecâʿattir
Sibâʿ-ı deşt ü hâmûn kendi cinsinden şikâr etmez
Ziya Paşa

hûn-ı cârî: Akan kan.
Urûk-ı zât-ı pâk oldu mezâhir
Hakîkat hûn-ı cârîdir mahabbet-Gaybî

hûn-ı cidâl: Kavga kanı.
Birden havâya savt-ı kıyâm oldu râşe-res
Karşında ufk-ı hûn-ı cidâl etti irtisâm
Ahmet Hâşim

hûn-ı ciğer: Ciğer kanı; elem, ıstırap.
Ağlamazsan bana bir dem acıyıp dîdelerim
Göreyim dursun iki gözüne hûn-ı ciğer-Figânî

hûn-ı dîde-i uşşâk: Âşıklar gözünün kanı.
Bu ışk meşrebi yâ Rab ne turfa meşrebtir
Ki hûn-ı dîde-i uşşâk ile leb-â-lebtir
Hamdullah Hamdi

hûn-ı dil: Yürek kanı; elem, ıstırap.
El safâ câmını aldıkça ele reşkile ben
Hûn-ı dil nûş ederim bâde-i gül-gûna bedel-Nefʿî

hûn-ı düşmen: Düşman kanı.
Rezm-gâh içre Muibbî merd olanlara müdâm
Hûn-ı düşmen mi gerektir kâsehâ-yı ser kadeh
Muhibbî, Meftunî (Kanunî Sultan Süleyman)

hûn-ı endîşe: Kaygı kanı.
Tîğ-ı müjgânı değil ka:bil-i vasf etmeyecek
Hûn-ı endîşe tereşşuh ciğer-i maʿnâdan-Lâ

hûn-ı eşk: Gözyaşı kanı.

Hûn-ı eşkinden oluptur bülbülün her âb sürh
Bâğda olsa aceb mi sünbül-i sîr-âb sürh

Şeyhülislam Yahya

hûn-i hamiyyet: Millî onur kanı.

Civân-merdân-ı milletle hazer gavgâdan ey bî-dâd
Erir şemşîr-i zulmün âteş-i hûn-i hamiyyetten

Namık Kemal

hûn-ı hürriyet: Hürriyet kanı.

Sen o âlî darabân-ı kalb-i zemânsın ki şuûn
Hûn-ı hürriyet cisminle olur hande-nümûn

Kemalzade Ekrem Bey

hûn-ı kebûter: Güvercin kanı.

Hûn-ı kebûter ile pür olur yine küûs
Devr-i piyâle göstere mi dîde-i horos-Bâki

hûn-ı nâ-hakk: Haksız kan.

Lâyık mıdır ki yâre kesip verdiğim kalem
Fetvâ-yı hûn-ı nâ-hakkımı yazdı ibtidâ

Nevres-i Kadim

hûn-ı mâl-i harâm: Haram malın kanı.

İçsin ko hûn-i mâl-i harâmı alek gibi
Zâlim tasavvur etmez ise imtilâsını-Nâbi

hûn-ı şehîd: Şehit kanı. **c. hûn-ı şehîdân.**

Eşkim sahîfe-i ruh-ı cânâna düşmesin
Hûn-ı şehîd mushaf-ı Osmân'a düşmesin-Sâbit

** **hûn-ı şehîdân:** Şehitlerin kanı.

Komaz câm-ı gurûru bezm-gâh-ı haşre dek elden
O mest-âne nigeh kim teşne-i hûn-i şehîdândır

Nedim

hûn-ı sirişk: Gözyaşı kanı.

Riyâz-ı reng-i cemâle gider bu hûn-ı sirişk
O râhtan ki geçip bûy-ı gül gül-âba gelir

Şeyh Galip

hûn-ı uşşâk: Âşıkların kanı.

Yine mest oldu cânânım ele aldı revân hançer
İçelden hûn-ı uşşâkı oluptur hûn-feşân hançer

Muhibbî, Meftunî (Kanunî Sultan Süleyman)

* **hûn-âb:** 1. Kanlı su. 2. Gözyaşı.

Kendi düşen ağlamaz derler ben ol hayretteyim
Kim sana düşeli ne için akıtır hûn-âb göz

Ahmet Paşa

Gam gönlümü etmeseydi bî-tâb
Göz perdesi olmasaydı hûn-âb-Fuzûlî

hûn-âb-ı derd-i hasret: Hasret derdinin kanlı suyu (kanlı gözyaşı).

Dil kim harîm-i Kâ'be-i aşkın tavâf eder
Hûn-âb-ı derd-i hasret içer zemzem istemez

Leskofçalı Galip

* **hûn-âbe:** Kanlı su, gözyaşı.

Hûn-âbe değil bâdesi zehr-i gam-ı hicrân
Her nağme-i çeng ü neyi feryâd ü figândır-Nef'î

hûn-âbe-i maktûl: Ölenin kanlı suyu.

Mazlûm şikâyette, nedâmette sitem-kâr
Hûn-âbe-i maktûle garîk olmada hûn-hâr

Mehmet Akif

* **hûn-âbe-hîz:** Kanlı gözyaşı fırlatan.

Kanlar akar aceb ki bu çeşm-i sefîdden
Hûn-âbe-hîz o çeşme-i kâfûrdur bana-Şeyh Galip

* **hûn-âlûd, hûn-âlûde:** Kana bulanmış.

Gözde hûn-âlûd peykânın hayâliyle hoşum
Her biri gûyâ ki bir berg-i gül-terdir bana-Fuzûlî

* **hûn-âşâm:** Kan içen, kan içici.

Nice şemşîr o bir gamze-i dil-keştir kim
Bir dem ârâm edemez olmayıcak hûn-âşâm

Cevrî (olmayıcak: olmayınca)

* **hûn-bahâ:** Kan pahası.

Gırre-i câh ol kadar sultân-ı gül kim korkarım
Hârdan bülbüller ister hûn-bahâ Nevrûz'dur

Nâilî

* **hûn-bâr:** Kan yağdıran.

Teb-i hicrânın ile cismimi bîmâr ettin
Hasret-i la'lin ile çeşmimi hûn-bâr ettin-Râmî

Elde kılıç âftâb-ı hûn-bâr
Eyler şühedâyı gark-ı envâr-Şeyh Galip

* **hûn-behâ:** Kan kıymeti.

Hancer-i gam bula cânı ışkının maktûlüne
Dirlik el yete ki senden hûn-behâ kılar heves

Nizami

* **hûn-çegân:** Kan damlayan, kan akan.

Ağyâre câm sunsa sipihr-i sitîze-kâr
Ben zâdesine âb-ı gam-ı hûn-çegân verir-Nedim

* **hûn-feşân, hûn-efşân:** Kan saçan.
Dîdelerdir zâhir ü bâtın cemâlin seyrine
Dilde zahm-ı nevk-i tîrin tende dâg-ı hûn-feşân
Nef'î

Gamzen ne dem ki tîğ çekip hûn-feşân olur
Uşşâk-ı dil-figâra ecel mihr-bân olur-Nef'î

Yine mest oldu cânânım ele aldı revân hançer
İçelden hûn-ı uşşâkı oluptur hûn-feşân hançer
Muhibbî, Meftunî (Kanunî Sultan Süleyman)

* **hûn-germ:** Kanı sıcak; ısınmış.
Hûn-germ idi aşka la'l-i nûşîn
Ferhâd'ına cân verirdi Şîrîn-Şeyh Galip

* **hûn-geşte:** Kan dökmüş.
Kûşe-i ebrûdan ayrılmaz dil-i hûn-geştemiz
Lekke-i hûndur ki kalmış dâmen-i şemşîrde-Nedim

* **hûn-hâr:** Kan dökücü, zalim.
Mazlûm şikâyette, nedâmette sitem-kâr
Hûn-âbe-i maktûle garîk olmada hûn-hâr
Mehmet Akif

* **hûn-în:** Kanlı, kana bulanmış.
Bulanır girye-i hûn-înim ile bahr-i vücûd
Sararır âhım ile sebze-i sahrâ-yı adem-Akif Paşa

Dem mi var kim zahm-ı gül derdinle hûnîn olmaya
Hasret-i hâlinle dâg-ı lâle müşgîn olmaya-Nedim

* **hûn-rîz:** Kan döken.
Her ebrû-yı ham katline bir hançer-i hûn-rîz
Her zülf-i siyâh kasdına bir ef'a yılandır-Fuzûlî

* **hûnî:** Kanlı, kana bulanmış.
Dil helâk edip gözün hancer çeken cân üstüne
Nice hûnîdir ki kan etmek diler kan üstüne
Sultan Cem

Hûnî gözü yüzüme kıya baksa vechi var
Kim za'ferâna meyl eder âhû-yı Çîn-i Hıtâ
İbn-i Kemal

Zülfü kemendin aldı ele hûnî gamzesi
Benzer Figânî zulm ile ber-dâr eder seni-Figânî

* **hûn-pâş:** Kan saçan, kan döken.
Bâis-i handendir gonce-i nev-hâstede
Bülbül-i zârdaki dîde-i hûn-pâş nedir-Nâbi

Çâk-çâk-i sîne versin mevce-i gamdan haber
Zahm-ı hûn-pâş-ı derûnum inkisârım söylesin-Nâbi

hûn-pâş-ı derûn: Derinden kan döken.
Yâre varsın peyk-i nâlem âh u zârım söylesin
Zahm-ı hûn-pâş-ı derûnum inkisârım söylesin-Nâbi

* **hûn-rîz:** Kan döken, dökücü.
Cân âfeti çeşmin gibi hûn-rîz bulunmaz
Dil uğrusu hâlin gibi düzd-i Arab olmaz
Adlî (Sultan II. Bayezid) (uğru: hırsız)

Göreli gamze-i hûn-rîzini Hâzim yârin
Tîğine and içerim sevmemişim başka güzel-Hâzim

* **hûn-rûz:** Kanlı gün.

hûn-rûz-i cefâ: Cefanın kanlı günü.
Tenime ayrı erer cânıma ayrı sitemin
Tîğ-ı hûn-rûz-i cefâ-pîşeden ayrıdır bu-Necati Bey

hunnâk: (خناق) Ar. 1.hek. Boğaz iltihab. 2. Boğaz.
Rıbka-i dünyâyı boynundan çıkar şeytân gibi
Âdemâ ger istemezsen tavk-ı la'netten hunnâk
Lamiî Çelebi

hûr: (حور) Ar. 1. "ahver" in müennesi olan "havrâ"nın cemi. Ahu gözlüler; gözlerinin akı karasından çok olanlar. 2. Düzeltmeyle "hûrî" (cennet kızları) anlamına kullanılır. **c. hûriyân.**
Belâ-yı aşk u derd-i dost terkin kılmazam zâhid
Ne müştâk-ı behiştim sen gibi ne tâlib-i hûrum
Fuzûlî

Kevser ü hûra murâdı zâhidin
Fikr-i âşık şâhid ü âb-ı ineb
Muhibbî, Meftunî (Kanunî Sultan Süleyman)

Ser-bâlînine gelsen ey hûr
İndi derlerdi şehîd üstüne nûr-Sâbit

hûr-i cinân: Cennet hurileri.
Öyle cânânı eden mûnis-i cân
Dâr-ı dünyâda bulur hûr-i cinân
Sünbülzade Vehbi

hûr-i în, ıyn: İri ve güzel gözlü huri.
Hûr-i în olurdu mağz-ı âşüfte vü mest ü ebed
Zerre gerdin rûzigâr etseydi Adn'e ermagân
Üsküdarlı Hakkı Bey

Tîre çeşmim aydın etsin ruhların ey hûr-ı ıyn
Hâke pertev salsa gelmez zerrece Hûrşîd'e şeyn
Aşkî (Tireli ...)

* **hûr-lika:** Huri yüzlü.
Ağzına aldı dütün lülesin ol hûr-lika::
Çeşme-i Kevser'e bir lüle komuşlar gûyâ
Hâletî (Azmizade Mustafa...)

hûr u cinân: Huri ve cennetler.
Sabâ gird-i gül-istâniyle varsa bâğ-ı Rıdvân'a
Abîr-efşân olur pîrâhen hûr u cinân üzre-Nef'î

hûr u gılmân: Genç kız ve erkekler.
Ziyâde öğdüler Zâtî cihânın hûr u gılmânın
Nigârımdan latîf olduğunu aklım kabûl etmez
Zâti

hûr u melek: Huri ve melek.
Cândan ülfet edeli öyle civân dil-ber ile
İstemem gayrısını hûr u melek olsa bile-Şinasi

** **hûriyân:** Huriler, cennet kızları.
Bürîde-i süm-i esbin eder hamâil-vâr
Temîme bend-i cinân-ı hûriyâna zîb-i nühûr-Nâbi

* **hûrî:** Huri, cennet kızı. **c. hûrân.**
Ref' eyle gönülden hücüb-i zulmet u nûru
Nezzâre-i dîdâra değiş cennet u hûrî-Sâmi

* **hûrî-veş:** Huri gibi güzel.
Gül-şen-i kûyunda me'vâ bulsa bir hûrî-veşin
İhtiyâr eyler mi bâğ-ı Huld'ı âdem ey gönül-Bâki

** **hûrân:** Huriler.
Etrâfına toplanırdı hûrân
Parlardı yüzünde nûr-ı Yezdân
Kemalzade Ekrem Bey

hurâfe: (خرافه) Ar. Uydurma, yalan, inanılmaz hikâye ve rivayet. **c. hurâfât.**
Çalış dedikçe şerîat, çalışmadın, durdun
Onun hesâbına bir çok hurâfe uydurdun
Mehmet Akif

Hurâfeler, üfürükler, düğüm düğüm bağlar
Mezâr mezâr dolaşıp hasta baktıran sağlar
Mehmet Akif

** **hurâfât:** Hurafe'ler.
Bu iddiâları hep terk edin ki pek boştur
Yıkık binâ-yı hurâfâta tırmanan yorulur
Kemalzade Ekrem Bey

O rasad-hâne-i dünyâ, o Semerkand bile,
Öyle dalmış ki hurâfâta o mâzîsiyle-Mehmet Akif

hurâfât-ı evvelîn: Evvelki hurafeler.
Tükendi gerçi hurâfât-ı evvelîn ammâ
Fesâne-sâz-ı evhâm-ı halka yok yapan-Nâzım Paşa

hûrd: (خورد) Far. Yiyinti, yiyecek şey.
Harâm eyledi hurd u hâbı dahi
Dahi bıraktırdı elden kitâbı-Nâbi

hurd u hâb: Uyku ve yiyecek.
Düşüp âteş-i ıztırâba yine
Vedâ' eyledik hurd u hâba yine-Keçecizade İzzet Molla

hurd ü mürd: 1. Ufak tefek (kimse) 2. Parça parça.
Simât-ı haşmetinde âsmân meşgûl-i hurd ü mürd
Erem gül-şen-serây-i devletinde düzd-i berg ü sâz
Nedim

hurde: (خرده) Far. 1. Bir şeyin ufalmışı, parça edilmişi. 2. Dakika, nükte. 3. Yazıya nüans veren bir tarz.
Hasmın kafası kulle-i Ka:f olsa fi'l-mesel
Hurdede darb-ı destin ile şeş-per-i girân-Fuzûlî

Hayâlî vasf-ı dendânında yârin hurdeler geçtim
Dürün bağrı delindi yere geçti cevherin kanı
Hayali Bey

Meğer oldun o mihrin zerre-i ihsânına mazhar
Nikât-ı nazmın ey Esrâr a'lâ hurde olmuştur
Esrar Dede

hurde-i ışk: Aşk nüktesi.
Nakd-i sabrım gonca-veş ağzın hayâli kaldı kim
Hurde-i ışkının gönlüm içre pinhân eyledin
İbn-i Kemal

* **hurde-bîn:** İncelikleri gören. **c. hurde-bînân.**
Beni ol rütbe gam mahv u nizâr etti ki hecrinle
Hayâl-âsâ görünmem vakt olur ey hurde-bînim gel
Esrar Dede

** **hurde-bînân:** Dikkat sahibi kimseler.
Hurde-bînân habâyâ-yı umûra beştir
Hikmetü'l-ayn-ı mevâız felek-i âyîne-gûn-Münif

* **hurde-bînî:** İnce şeyleri görebilenle ilgili.
Hurde-bînî iken şu hayvânlar mehîb ü dil-firîb
Neydi mebde'de nasıl olmaktadır gayretleri
İsmail Safa

* **hurde-dân:** Dikkat sahibi, ince şeyleri bilen kimse.
Ağzın hadîsine açamaz zerrece dehân
Esrâr-ı tab'a vâkıf olan tab'-ı hurde-dân-Fuzûlî

Târîk-bîn olanlar eder kaşların hayâl
Dendânını tasvîr eder tab'-ı hurde-dân-Bâki

* **hurde-hâş, hurdahaş:** Kırık dökük, param parça.
Kan sızan ağzında parlar bir alev ulviyyeti
Ürperen bir fecri söyler hurde-hâş olmuş eti
Midhat Cemal Kuntay
Şakî çarıkların altında hurdahaş îmân
Hurdayı titretiyor eyledikçe istîmân-Mehmet Akif

* **hurde-kâr:** Usta elinden çıkan ince, zarif iş.

hurde-kâr-ı bî-reng: Renksiz kırık dökük iş.
Mermerleri hurde-kâr-ı bî-reng
Dîvârı sûr-nümâ-yı erjeng-Şeyh Galip

* **hurde-sâl:** yaşı küçük.
Hûbân visâle ka:il olur hurde-sâl iken
Eyler ka:metini meh hilâl iken-Nâbi

* **hurde-şinâs:** Dikkatli, ince şeyleri düşünen.
Tut kim zemâne hurde-şinâs-ı umûr imiş
Eyler ne çâr(e) hükm-i kazâ vü kader zuhûr
Hersekli Arif Hikmet

hurde-şinâs-ı amel-hakkâk: Kazma işinin inceliklerinden anlayan.
Adını aksine yazdırma misâl-i şeytân
Nakş alıp hurde-şinâs-ı amel-i hakkâkim ol-Sâbit

hûrî: (حوری) bk. hûr.

hurmâ: (خرما) Far. Hurma.

hurmâ-yı sühan: Söz hurması (tatlı söz).
Bu tarîk ile çöker sofra-i hulviyyâta
Nukl-i iftâra götürmüş gibi hurmâ-yı sühan
Sünbülzade Vehbi

hurmâ-yı ter: Taze hurma.
Hârdan güller bitirdin nahlden hurmâ-yı ter
İbret için kullarına hikmet izhâr eyledin
Muhibbî, Meftunî (Kanunî Sultan Süleyman)

hurrem: (خرم) Far. 1. Sevinçli, güleryüzlü. 2. Bir yazı sitili.
Zâhirâ dışım görüp içim de hurrem sandılar
Her ne kim bî-gamdır onu sanma âdem sandılar
Muhibbî, Meftunî (Kanunî Sultan Süleyman)
Âlemde gam kişiye dem-â-dem gelir gider
Âdem mi var ki âleme hurrem gelir gider
Âdem Dede (Antalyalı ...)
Nasr u tevfik sana âlem-i ma'nâdandır
Olsun âyîne gibi kalb-i şerîfin hurrem-Nâbi

Çok mukbili gördüm ki güler, içi kan ağlar
Handân görünen herkesi hurrem mi sanırsın
Ziya Paşa

hursend: (خرسند) Far. Kısmetine razı olan, tok gözlü, memnun, mütevekkil.
Nâbî uçurduk âh-ı Hümâ-yı kanâati
Hursendlik gınâsı kadar saltanat mı_olur-Nâbi

Aks-i huşkiyle ben âyîne gibi hursendim
Ben ne hâkim ki açam Yûsuf'a âğûş-ı çehim-Nâbi

Mecnûn-veş olurdu ol hıred-mend
Bir sâde nezzâre ile hursend-Şeyh Galip

hûrşîd, horşîd, hurşîd: (خورشید) Far. 1. Güneş. 2. "Hurşîd ü Ferahşâd" adlı aşk hikâyesinin kadın kahramanı.
Hasedten yere çalmış şîr-i çarh evreng-i hurşîdi
Görüp Kays'ı peleng-i kulle-i küh-sâra yasdanmış
Hayali Bey
Fi'l-hâl açıldı subh-ı ümîd
Hem mâh doğdu hem de hûrşîd-Şeyh Galip

Ne hükm ü devri ahterden ne hurşîd ü kamerdendir
Cefâ âdât-ı âlemden, sitem hulk-ı beşerdendir
Namık Kemal

hurşîd-i âb: Su güneşi.
Sâkî fürûg-ı rûyunda âb u tâb göster
Germiyyet-i hayâdan hurşîd-i âb göster-Nâilî

hurşîd-i aks-i âyîne-i rûy-ı Mustafâ: Hz. Muhammed (s.a.s.)'in yüz aynasının akseden güneşi.
Hurşîd-i aks-i âyine-i rûy-ı Mustafâ'sın
Selimî (Yavuz Sultan Selim)

hûrşîd-i âlem-tâb: Dünyayı parlatan güneş.
Âlem-i cânın Rızâyî âb-tâb-ı ışkıla
Katresi yemm zerresi hûrşîd-i âlem-tâb olur-Rızayi

Bir dile Yahyâ dokunsa pertev-i feyz-i Hudâ
Zerre-i nâ-çîz iken hûrşîd-i âlem-tâb olur
Şeyhülislam Yahya

hurşîd-i aşk: Aşk güneşi.
Mir'ât-ı hôd-nümâ mıdır ol mâh-tâb-ı nâz
Hurşîd-i aşkı zerreye peyveste gösterir-Esrar Dede

hûrşîd-i bî-bedel: Eşsiz güneş.
Cânânı sanma bu dil-i şeydâya bir gelir
Hûrşîd-i bî-bedeldir o dünyâya bir gelir-Rızayi

hurşîd-i bî-zevâl: Gölge düşmeyen güneş.
Çün nev-bahâr-ı devlet-i şâh-ı cihân ola
Hurşîd-i bî-zevâl mey-i ergavân ola-Necati Bey

hurşîd-i cemâl: Güzellik güneşi.
Hurşîd-i cemâlinden ol ay saldı nika:bın
Subh oldu dur ey baht nedir bunca şeker hâb-Fuzûlî

hurşîd-i cihân: Cihanın güneşi.
Yâ Rab bu benim baht-ı siyâhım ne belâdır
Hurşîd-i cihâna nazar etsem de karadır-Esrar Dede

hûrşîd-i cihân-ârâ: Cihanı süsleyen güneş.
Aceb nûr-ı muazzamdır ki hûrşîd-i cihân-ârâ
Urdu tâ binâ ki nisbet eyle çeşm-i hirbâdır
Sünbülzade Vehbi

hûrşîd-i cihân-tâb: Cihanı aydınlatan güneş.
Bir gevher-i yek-pâre iki bahr arasında
Hûrşîd-i cihân-tâb ile tartılsa sezâdır-Nedim

hûrşîd-i dirahşân: Parlak güneş
Sihr ile sâkî-i meclis mey-i gül-reng diye
Koydu peymâneye hûrşîd-i dirahşânı bu şeb
Esrar Dede

hûrşîd-i enver: Parlak güneş.
Tabîat rûşen olmaz olmadıkça dîde-i hak-bîn
Alır mı beyt-i bî-revzen ziyâ, hûrşîd-i enverden-Fıtnat

hurşîd-i eşi'a: Işınlar güneşi.
Hurşîd-i eşi'adan verip târ
Çâk-i sehere eder rûzigâr-Riyazi

hûrşîd-i felek: Feleğin güneşi.
Görse hûrşîd-i felek bârika-i şemşîrin
Rûy-ı arza dökülürdü eriyip zerre-misâl
Üsküdarlı Hakkı Bey

hurşîd-i hakîkat: Hakikat güneşi.
Hûb sûretlerden ey nâsıh beni men' etme kim
Pertev-i envâr-ı hurşîd-i hakîkattir mecâz-Fuzûlî

hûrşîd-i hüsn ü ismet: İsmet ve güzellik güneşi.
Sevmemek ka:bil mi ol hûrşîd-i hüsn ü ismetin
Hak-nümâ vechinde envâr-ı cihân-ârâsı var
Kemalzade Ekrem Bey

hûrşîd-i kudsî: Kutsal güneş.
Âsmân-ı devletin hûrşîd-i kudsî pertevi
Bezm-gâh-ı şevketin Cemşîd ü Hûrşîd efseri-Nef'î

hûrşîd-i meh-peyker: Ay yüzlü güneş.
Eyâ hûrşîd-i meh-peyker cemâlin Müşterî-manzar
Ne manzar manzar-ı tâli' ne tâli' tâli'-i enver
Ahmed-i Dâî

hurşîd-i pür-envâr: Nurlu güneş.
Sanırlar bir gülü zer-dûz dürr bir nat'-ı hârede
Ruhâmında görenler aks-i hurşîd-i pür-envârı-Nef'î

hûrşîd-i rahşân: Parlak güneş.
Câme-i zerrîni ne_eyler vermeyen cisme vücûd
Sâyesinden âr eden hûrşîd-i rahşân istemez
Hayali Bey

hurşîd-i ruhsâr: Yanak parlaklığı.
Şem'-i rûyun âfitâb-ı âlem-ârâdır senin
Nûr-ı Hak hurşîd-i ruhsârında peydâdır senin
Fuzûlî

hurşîd-i saâdet: Saadet güneşi.
Ufk-ı ref'ine hurşîd-i saâdet pertev
Nutk-ı haşmete Cemşîd Skender-ı serheng
Kâzım Paşa

hurşîd-i subh: Sabah güneşi.
Nukre-i ahter verir zer-hokka-i hurşîd-i subh
Hastedir çil nukreyi harc eyleyip dermân eder-Nâbi

hûrşîd-i tâbân: Parlak güneş.
Ey Nizâmî ol sanemden kaçsa zâhid tan değil
Neylesin huffâştır hûrşîd-i tâbândan kaçar-Nizami

hurşîd-i zemistân: Kış mevsiminin güneşi.
Güzer etmektedir ikbâl ü rutûbet dediğin
Biri hurşîd-i zemistân birisi reşh-i gamâm-Nâbi

hurşîd-i zer-endûd: Altın işlemeli güneş.
Vakf-ı ser-pençe-i ikbâl-i cihân-gîrindir
Gûy-ı hurşîd-i zer-endûd ile çevgân-ı felek-Nef'î

hûrşîd-i zîbâ-peyker: Süslenmiş güneş.
Bu sâl-i ferrûh-fâlde hûrşid-i zîbâ-peykerin
Burc-ı Hamel'de yümn ile ruhsârı oldukta bedîd
Nedim

hûrşîd-i ziyâ-güster: Işık yayan güneş.
Ne denlü âlem-ârâ ise hûrşîd-i ziyâ-küster
Letâfette cemâl-i bâ-kemâli ondan ahsendir
Bağdatlı Ruhi

* **hûrşîd-sıfat:** Güneş görünüşlü.
Hûrşîd-sıfat rûşen eden âlem-i cânı
Vasf-ı ruh-ı cânân ile Zâtî gazelidir-Zâti

* **hûrşîd-veş:** Güneş gibi.
Hûrşîd-veş gerekdir ola feyzi kâmilin
Bâlâ-ter eyledikçe felek kadr ü şânını
Koca Râgıp Paşa

hurûb: (حروب) bk. harb.

hurûc: (خروج) Ar. Dışarı çıkma.
Muhît-i dâire-i aşktan hurûc muhâl
Ne çâre kabza-i takdîr-i Kird-gâr'dayız
Yenişehirli Avni

Eder mi âkıl olan kimse tengnâya vülûc
Kemâl-i haşyet ile etmeyince fikr-i hurûc-Beliğ

hurûc-ı Âdem: Âdem'in (cennetten) çıkışı.
Hurûc-ı Âdem'e ben bâis oldum diye cennetten
Rüfûya nâ-sezâdır gendümün çâk-ı girîbânı-Nâbi

hurûcü'l-ale's-sultân: Meşru hükümete karşı ayaklanma, isyan etme.
O tâc için olacak haylî kelleler galtân
Edip pederle Horâsân hurûcü'l-ale's-sultân
Abdülhak Hâmit

* **hurûc-âne:** Çıkmış gibi.
Hemen kasd-ı mazlûm olan cânedir
Hep ef'âl-i sâhib-hurûc-ânedir-Abdülhak Hâmit

hurûf: (حروف) bk. harf.

hurûs: (خروس) Far. Horoz, tavuğun erkeği.
Sühan-ı bî-hûdeden hôş gelir âvâz-ı hurûs
Bâri ma'nâsını bilmezse de hengâmı bilir-Nâbi

Hâl-i bâlâ-nazarâna eremez teng-nigeh
Hîç Anka:'yıla pervâz edebilsin mi hurûs-Esrar Dede

hurûş: (خروش) Far. Şamata, gürültü, telaş. **c. hurûşân.**
Tanbûr u kemân gelip hurûşa
Verdiler ikisi gûş gûşa-Nâbi

Dürr-i şeh-vâr-ı mezâmîn ile memlû sînem
Dil-i pür-cûş u hurûşum sırr-ı deryâ-yı sühan
Sünbülzade Vehbi

Her yanda pür-hurûş u temevvüc bir izdihâm
Her yüzde, her nazarda hüveydâ hulûs-ı tâm
İsmail Safa

hurûş-ı cûş-ı deryâ: Deniz coşkunluğunun gürültüsü.
Akan her katre-i eşkimde bin tûfân olur peydâ
Hurûş-ı cûş-ı deryâ çeşm-i giryânımdan öğrensin
Leskofçalı Galip

hurûş-ı humâr: Baş ağrısı telaşı.
Fikr-i lebinle derd-i serim olmada füzûn
Mey mâye-i hurûş-ı humâr olmak istiyor
Nevres-i Kadim

hurûş-ı kahr: Kahredici gürültü.
Varsın hurûş-ı kahrına had bilmesin felek
Yoktur hudûdu bizdeki sabr ü tahammülün
Yahya Kemal

hurûş-ı mevc: Dalga coşkunluğu.
Ne var bir kerre meyletsen kenâra ey dür-i yek-tâ
Hurûş-ı mevc mevc-i ârzûlar hep senninçindir-Nâbi

hurûş-ı mevce-i deryâ-yı mağfiret: Mağfiret denizinin dalga coşkunluğu.
Cûş u hurûş-ı mevce-i deryâ-yı mağfiret
Nâbî tevakku' ettiğimizden ziyâdedir-Nâbi

hurûş-ı neşve: Neşe coşkunluğu.
Bu şeb mest ol ki tâli' vâsıl-ı yâr etti sansınlar
Hurûş-ı neşve câm-ı vaslı ser-şâr etti sansınlar
Yahya Kemal

hurûş-ı nev-bahâr: İlkbahar coşkunluğu.
Şöyle feyz-â-feyzdir cûş u hurûş-ı nev-bahâr
Kim erişmiştir telâtûm âsmân eyvânına-Nedim

** **hurûşân:** Telaş içine, gürültü hâlinde.
Gûyâ duyulur refref-i ecnâh-ı sürûşân
Ervâhın olur zemzeme-i aşkı hurûşân
Abdullah Cevdet Bey

Neden öyleyse mâtemlerle eyyâmın perîşândır
Niçin bir katrecik göğsünde bir ummân hurûşândır
Mehmet Akif

Etmişti ol haberle şehâdet şecer şütür
Taşlardı da'vetinle hurûşân efendimiz
Faruk K. Timurtaş

Husrev: (خسرو) bk. Hüsrev.

hussâd: (حسّاد) bk. hased.

husûf: (خسوف) Ar. Ay tutulması.
Felekte gâh nazar-bend-i çeşm-i hayret olan
Değil husûf u küsûf u süvâr-ı leyle-i târ-Lâ

Bedr olur öykünür meh yüzüne onun_için
Hergiz husûf erişmez illâ meh-i tamâma-Ahmet Paşa

Nûru rây-ı âlem-efrûzundan etse iktibâs
Mâha ermezdi husûf olurdu her ahter güneş
Lamiî Çelebi

husûl: (حصول) Ar. Çıkma, meydana gelme, üreme
Vird-i zebân-ı ehl-i safâ vü sürûr olup
Mazmûnu zevk-bahş u serîü'l-husûl ola-Fuzûlî

Husûle geldiği yok müşkilât-ı âmâli
Tevekkülü bırakıp aklı çâre-hâh edenin-Nâbi

Tahsîl-i merâm etmeğe lâ-büdd taleb ister
Elbette her imkân husûle sebeb ister
Câzim (Zeyrekzade ...)

husûl-i gevher: Cevherin ortaya çıkması.
Dil sefinesini sal bahr-i mahabbet üstüne
Dest-i mürşidle husûl-i gevher ü mercâna gel
Âdile Sultan

husûl-i istika:met: İstikametin ortaya çıkışı.
Bu tergîbât u terhîbâttan maksûd-ı Rabbânî
Bütün ebnâ-yı âdemde husûl-i istika:mettir-Lâ

husûl-i kâm-ı cihân: Dünya zevkinin ortaya çıkışı.
Ma'lûm olur meşakkat ile kadri devletin
Olmaz husûl-i kâm-ı cihân bî-taab lezîz
Vâlî (Vâlî-i Âmidî)

husûl-i ma'nî: Mana çıkarma.
Husûl-i ma'nîye dektir sutûra sarf-ı nazar
Olunca kasra resân nerdübâna yer kalmaz-Nâbi

husûl-i matlûb: Taleb edilenin ortaya çıkışı.
Ka:biliyyettir husûl-i matlûbun ser-mâyesi
Elde isti'dâd olunca kâr kendin gösterir
Âsım (Çelebizade Şeyhülislam İsmail...)

husûl-i merâm: Meramın ortaya çıkması.
Değil çünki mümkin husûl-i merâm
Tesellî vü nush oldu âhir tamâm
Keçecizade İzzet Molla

husûl-i zevk-ı râhat: Rahat olma arzusunun ortaya çıkışı.
Yatıp bülbül olurdu sâye-i gül cây-ı pervâne
Husûl-i zevk-ı râhat olsa mevkûf-ı edeb şimdi-Nâbi

* **hâsıl:** Husule gelen, husul bulan, çıkan, üreyen, peyda olan.
Hâsılım yok ser-i kûyunda belâdan gayrı
Garazım yok reh-i aşkında fenâdan gayrı-Fuzûlî

Dünyâ ekinliğinde bir az dane hâsıl et
Ey hûşe-çîn bu vakt-i başaktır gelir geçer-Sürûrî

Nâmen dil-i zâre vâsıl oldu
Ok değdi vü yâre hâsıl oldu-Şeyh Galip

* **hâsılı:** Sözün kısası.
Hem kadeh hem bâde hem bir şûh sâkîdir gönül
Ehl-i aşkın hâsılı sâhib-mezâkıdır gönül-Nef'î

Doğruluktan hâsılı sorsa bir ehl-i irtiyâb
Tecrübem üzre budur benden sana doğru cevâb
Ziya Paşa

husûm: (خصوم) bk. hasm.
husûm: (حسوم) Ar. 1. Uğursuzluk. 2. Birbiri ardınca devam etmek üzere olma. 3. Şiddetli rüzgâr, fırtına.
Gece gündüz beni mihnette esîr etmek için
Bir yere geldi leyâl-i ham u eyyâm-ı husûm
Yenişehirli Avni
husûmet: (خصومت) Ar. 1. Hasımlık, düşmanlık. 2. Çekememezlik, kıskançlık.
Müslümanlık feyz ü âsâyiş için gâyet muzırr
Her husûmet millet-i cinnettir bu mülk ü millete
Ziya Paşa
Yalvardım i'tizâr u tazarru'lar eyledim
Aslâ tagayyür etmedi kîn u husûmeti-Ziya Paşa

Sönmüş olacaktır diye her günkü husûmet
Yekpâre sanıp koştuğum ardından o millet
Midhat Cemal Kuntay
husûn: (حصون) bk. hısn.
husûs: (خصوص) Ar. 1. Keyfiyet, iş, yol, şekil. 2. Mahsusluk.
Ale'l-husûs gelip Tuna'dan ubûr etmek
Tecâvüz ola hakîkatte hadd-i imkânı-Necati Bey

Merâm ibka-yı nâm etmekse bir mısrâ' da kâfidir
Aceb hayretteyim ben Sedd-i İskender husûsunda
Koca Râgıp Paşa
Umûmu müstefîd etmez husûsun hakkını ibtâl
Sakın bir ferdi ezme gayret-i efrâd lâzımsa
Namık Kemal
* **husûsâ:** Başkaca, ayrıca, hele.
Husûsâ zümre-i ashâb-ı isti'dâd ü idrâke
Ki çarh ol firkaya devr edeli hasm-ı tüvânâdır-Nef'î

Husûsâ o sühan-perdâz-ı üstâdım ki eş'ârım
Yazar müşkil-pesendân-ı cihân evrâk-ı cân üzre
Nef'î
Ola husûsâ ki mürebbî ona
Himmet-i sâhib-i kerem rûzigâr-Nef'î
* **husûsan, husûsen:** Ayrıca, hususi olarak.
Sana hâşâ benzetem afyûn u bengin neş'esin
Anlarım dahi husûsan keyfini kim bulmadım
Nef'î
Husûsan bu ibâdet-geh mine'l-bâb-i ile'l-mihrâb
Harâb olmuş iken tecdîde etti himmet-i mevfûr
Şinasi
hûş: (هوش) Far. Şuur, akıl, fikir, us.
Mecnûn'da karâr tutmayıp hûş
Deryâ-yı tahayyür eyledi cûş-Fuzûlî

Lâübâli vaz'-ı râhat-bahşa mâni'dir hıred
Bunda hasret-keş olur zevk-ı cünûna hûşlar
Koca Râgıp Paşa
Hûşum götürdü rengile ol çeşm-i nîm-mest
Gâhî yeşil görünmede gâhî elâ imiş
Faruk K. Timurtaş
* **hûş-ber:** Akıl giderici, akıl alan.
Teâlallah ne hüsn-i hûş-beridir kim gören âşık
Misâl-i sûret-i dîvâr hayrân gösterir kendin-Nâbi
* **hûş-mend:** Akıllı, akıl sahibi.
Aşkıla mest olan dilin kaydına düşme İsmetî
Erse de subh-ı vâ-pesîn sanma ki hûş-mend olur
İsmetî
Nâm-ı temkîni cihândan kaldırırdı cûşişim
Bâis-i zabtım nigâr-ı hûş-mendimdir benim
Esrar Dede
* **hûş-rübâ:** Akıl kapan, akıl kapıcı.
Fitnesin hûş-rübâsın kâfir
Ben de bilmem ne belâsın kâfir-Enderunlu Fazıl
* **hûş-rübâyî:** Akıl kapıcılık, aklı baştan alıcılık.
Her şîvesinde pinhân bir tavr-ı hûş-rübâyî
Her nüktesinde meknûn bir vaz'-ı dil-şikârî
Ziya Paşa
* **hûş-yâr:** Aklı kendine yâr olan, akıllı, uyanık.
Zâhid-i bî-hûş ne bilsin zevkını aşk ehlinin
Bir aceb meydir mahabbet kim içen hûş-yâr olur
Fuzûlî
Hûş-yârlıkla her ne kadar kim sütûdeyiz
Ol denlü çeşm-i mest-i bütâna rübûdeyiz-Nâbi

Öyle mest et bizi ey sâkî-i rûh-efzâ kim
Hûş-yâr olmayalım subh-ı kıyâmette bile
Yenişehirli Avni

hûşe: (خوشه) Far. 1. Salkım. 2. Başak.
Reng-i bî-rengi verip mir'ât-ı hûşe la'l-i leb
Şu'le-i idrâktir mahv-ı nukûşa la'l-i leb-Esrar Dede

Verir kendi emri ile hûşe tâk
Kimin bâde eyler kimin hall-i pâk
Keçecizade İzzet Molla

hûşe-i engûr: Üzüm salkımı.
Taka:tur eylemedikçe sirişk-i dîde-i tâk
Olur mu bâğ-ı temennâda hûşe-i engûr-Nâbi

hûşe-i engûre-veş: Üzüm salkımı gibi.
İki âlemde eğer hürmet dilersen muttasıl
Hûşe-i engûre-veş evvel asıl sonra basıl
Mehmet Memduh Paşa

hûşe-i Pervîn: Süreyya'nın salkımı.
Eşiğin bir âsumândır kim onu zeyn etmeğe
Hûşe-i Pervîn asar bu eşk-i galtân her gece
Ahmet Paşa

hûşe-i sünbül: Sünbül salkımı.
Bûstân-ı bâğ-ı cennettir ruhun ki_erdikçe bâd
Hûşe-i sünbül diye zülf-i perîşân oynatır
Ahmet Paşa

* **hûşe-çîn:** Başak toplayıcı; şunun bunun eserinden toplama eser meydana getiren şair veya nâsir.
Dünyâ ekinliğinde bir az dane hâsıl et
Ey hûşe-çîn bu vakt-i başaktır gelir geçer-Sürûrî

huşk, huşg, hüşk: (خشك) Far. 1. Kuru. 2. Kaba, soğuk.
Huşk oldu ka'rı eşk-i ter-i bî-kerânenin
Def'-i recâda mevci tükenmez bahânenin-Nâbi

İnsâf olunsa zâhid-i huşkün riyâları
Rindân ile muâmelesinden fenâ değil-Nâbi

Çûb-ı huşk olsa da hâşâ adem-i rağbetle
Dîde-i düşmenine olmağa değmez mi diken
Keçecizade İzzet Molla

huşk-ı hayâl: Hayal kuruluğu.
Sonra gelse dehre hallâk-ı ma'nîden ne_ola
Ka:lıb-ı huşk-ı hayâle rûh-ı sânîdir sözüm-Nef'î

* **huşk-leb:** Kuru dudak, dudağı kurumuş.
Âb-ı zülâl-i vaslına muhtâc tenhâ dil değil
Hâk üzre kalmış huşk-leb deryâ-yı ummân teşnedir
Bâki

* **huşk-nümâ:** Kuru görünen.
Bîhûde etme ehl-i riyâdan ümîd-i feyz
Etmez diraht-ı huşk-nümâdan semer zuhûr-Sâmi

* **huşk u ter:** Kuru ve yaş.
Edip âmîhte huşk u ter germ ü serdi
Çâr-rükn üstüne yapmış bu binâyı üstâd-Nâbi

huşûnet: (خشونت) Ar. 1.Kabalık, sertlik, katılık. 2. İnatçılık.
Kimseye verme huşûnetle cevâb
Lutf ile izzet ile eyle hitâb-Nâbi

En nazlı hatlarında huşûnet alâimi-Tevfik Fikret

hût: (حوط) Ar. 1.Büyük balık. 2. Balık burcu.
Hût eyledi zîr-i hâke âheng
Girdâb-ı hafâya girdi harçeng-Şeyh Galip

Burcu olmuştur onun Kavs ile hût
Âdemin gûşundan olurlar sübût-Şemseddin

Mevc-i eşkimde gözüm tuttu hayâl-i yâri
Yuttu deryâda Behiştî nite kim Yûnus'u hût
Behiştî

hutâm: (حطام) Ar. Kuru ot, çerçöp, çerçöp kırıntıları.

hutâm-ı lezzet-i keçkûl-i dünyâ: Dünya keşkülünün tatlı çerçöpü.
Hutâm-ı lezzet-i keçkûl-i dünyâya tama' kılma
Nice deryûze-ger pây-ı gedâdan arta kalmıştır
Osman Şems Efendi

Huten, Hoten, Hotan: (ختن) Far. Hıtâ, Hatâ, Hoten, Doğu Türkistan.
Hem-dem olmayıcak ol âhû-yı müşgîn hatt ile
Ey nesîm-i seherî dest-i Huten'den ne biter
Necati Bey (olmayıcak: olmayınca.)
Kaşları kantara-i misk-i Hoten
Gamzeye doğru güzer-gâh-ı fiten-Sünbülzade Vehbi

Rengîn ruhun safâsı yok verd-i nesterende
Şîrîn lebin edâsı yok nâfe-i Hoten'de-Cinânî

hutbe: (خطبه) Ar. 1. Cuma günleri, bayram namazı kılındığı günlerde farz namazdan önce camide okunan dinî konuşma. 2. Kitapların başındaki süslü nesir başlangıcı. **c. huteb.**
Mülûk-ı âlem içinde kime müyesserdir
Ki ola hutbesi beytü'l-harâmda mezkûr-Nâbi

hutbe-i emn ü emân: Güvenilir hutbe.
Dönse şemşîr hatîbe ne_ola şemşîr-i zebân
Mülk-i nazmım hutbe-i emn ü emândır sözüm
Nef'î

hutbe-i bî-maka:l-i rûhânî: Ruhanî sözsüz hutbe.
Bu sükût-ı belîg-i hüzn-i fasîh
Hutbe-i bî-maka:l-i rûhânî
Kudret-i Hâlık'ı eder tavzîh
Bu ne ulvî meâl-i rûhânî-Nâbizade Nazım

hutbe-i Rahmân: Allah'ın sözü.
Hutbe-i Rahmân iken zikr-i hatîb-i andelîb
Vâiz-i şeytân-ı zâğ uş ağacı minber kılar-Şeyhî

* **hatîb:** 1. Camide hutbe okuyan kimse. 2. Güzel ve düzgün konuşan kimse.
Dönse şemşîr-i hatîbe ne_ola şemşîr-i zebûn
Mülk-i nazmın hutbe-i emn ü emândır sözüm-Nef'î

hatîb-i andelîb: Bülbül hatibi.
Hutbe-i Rahmân iken zikr-i hatib-i andelîb
Vâiz-i şeytân-ı zâğ uş ağacı minber kılar-Şeyhî

hatîb-i minber: Minber hatibi.
Böyle âğâz ile sun şimdengerü elka:b
Câmi' ne kubbe-i kevnin hatîb-i minberi-Nef'î

hutûb: (خطوب) Ar. Hatb'ler, işler, meseleler.

hutûb-ı devlet: Devlet işleri.
Umûr-ı saltanat hayfâ ki nâ-ehil ellere düştü
Mühimmât-ı hutûb-ı devlete geldi perîşânî
Ziya Paşa

hutûr: (خطور) Ar. Akla, hatıra gelme.
Her ne ki eylerse hâtıra hutûr
Anda a'lâsının a'lâsı olur-Nâbi (anda: orada.)

Hudâ müyesser ede bî-tekellüf ü tedbîr
Zamîr-i eşrefine her ne kâm ederse hutûr-Nâbi

Ederse kand-i lebin hâtır-ı mezâka hutûr
Diyâr-ı Mısr'a değil Kandehâr'a dek gideriz-Nâilî

Ne oldu yâdına her gün hutûr eden o nukûş
Nedir bu göğsüne çökmüş sevâd-ı cûş-â-nûş
Mehmet Akif

hutût: (خطوط) bk. hatt.

hûy (hû): (خوى) Far. Tabiat, mizac, ahlak, âdet.
Hem zîver-i ahlâkıla hôş zât-ı melek-hû
Hem behcet-i endâm ile meh-peyker-i âlem-Neşati

Çarhın âgâh olan hûyundan
Bu yağmurun içmemiş suyundan-Ziya Paşa

Bu hûy seni utandırır
Çok nâz âşık usandırır-Ziya Paşa

hûy, hoy: (خوئ) Far. Ter.
Bûy-ı gül taktîr olunmuş nâzın işlenmiş ucu
Biri olmuş hûy birisi dest-mâl olmuş sana-Nedim

* **hoy-hûy-gerde:** 1. Terlemiş. 2. Alışmış, âdet edinmiş.

hoy-gerde-i dil-ber: dilberin terlemiş yanağı.
Ârız-ı hûy-gerde-i dil-ber gibi pür-âb ü tâb
Cûşiş-i şeb-nemle olmuş matmah-ı enzâr gül
Seyyit Vehbi

huyûl: (خيول) Ar. Hayl'ler, at sürüleri.
Azm-i pür-nasrı ile ma'reke-i Bedr ü Huneyn
Geh mecârî-i huyûl ü gehî mecrâ-yı süyûl-Rızayi

huyûl-ı felek: Feleğin at sürüleri.
Hazret-i rûhü'l-emîn gâşiye-ber-dûşu idi
Konmadan dahi huyûl-ı felege nâm-ı ciyâd-Nâbi

huzme: (حزمه) Ar. Demet. **c. huzem.**

huzme-i envâr: Nurlar, ışıklar demeti.
Derken atılıp göklere bir huzme-i envâr
Tîrâjeler âfâk-ı ziyâ-dârı donattı
Kemalzade Ekrem Bey

huzû': (حضوع) Ar. Alçak gönüllülük, tevazu.
Ehl-i dünyâ bizden ummasın huzû'
İltifât etmez gedâya ağniyâ-Behiştî

huzûr: (حضور) Ar. 1.Hazır ve mevcut olma. 2. Ön, pîş. 3. Rahat olma.
Ger huzûr etmek dilersen ey Muhibbî fârig ol
Olmaya vahdet-i cihânda kûşe-i uzlet gibi
Muhibbî, Meftunî (Kanunî Sultan Süleyman)

Hayât-ı fânîde râhat gözetme ey Hamdî
Kişi ne denlü huzûr eyleye sefer üzre
Hamdullah Hamdi

Gelsem olmaz mı huzûra a benim arslanım
Ta yakından bakayım hüsnünüze hayrânım-Şinasi

huzûr-ı âsafî: Vezirin huzuru.
Şaşırdım râh-ı maksûdu kemâl-i pîç ü tâbımdan
Huzûr-ı âsafîde âteşe düştüm şitâbımdan
Fikri Paşa

huzûr-ı aşk: Aşk huzuru.
Hâb-ı gafletten uyan dil-dârını bul ey gönül
Ol huzûr-ı aşkta cân lây1k-ı cânân olur
Âdile Sultan

huzûr-ı cân: Can rahatı.
O hamrı sâkî bâkî kılsa rûha her ne dem ikrâm
Erişir zevka ol dem dil bulur vasl ü huzûr-ı cân
Âdile Sultan

huzûr-ı hazr: Var olan huzuru.
Bî-sebeb terk ederek böyle huzûr-ı hazrı
İhtiyâr eyledi bu kışta şu müşkil seferi-Ziya Paşa

huzûr-ı hazret: Hazretin huzuru.
Müseyyeb ola geze_ idim cihânda hıdmetsiz
Duâya hâzır ola_idim huzûr-ı Hazret için
Necati Bey

huzûr-ı istikbâl: Geleceğin huzuru.
Bugün senin harekâtın veya sükûnunla
Takarrür eyleyecektir huzûr-ı istikbâl-Tevfik Fikret

huzûr-ı izzet: Değerli huzuru.
Olur olmaz mı yarın mazhar-ı gufrânı Allah'ın
Huzûr-ı izzetinde Sırrî-i evvâhı görsünler
Sırrı Paşa (Giritli...)

huzûr-ı kalb: Kalp rahatlığı.
Meydâna geldi naʿş-ı rakîb-i nemîme-sâz
Kıldım huzûr-ı kalb ile ömrümde bir namâz-Sâbit

huzûr-ı kûşe-i mey-hâne: Meyhane köşesinin huzuru.
Huzûr-ı kûşe-i mey-hâneyi ben görmedim gitti
Ne meclisler ne sahbâlar ne işret-hâneler gördüm
Ziya Paşa

huzûr-ı menzil-i dârü'l-gurûr: Gurur kapısındaki menzil huzuru.
Râhat yüzünü hâbda görmez şu kimse kim
Meyl-i huzûr-ı menzil-i dârü'l-gurûr ede-Bâki

huzûr-ı pîr: Pirin huzuru.
Huzûr-ı pîre yetiştim eğerçi her fende
Velî güzelleri sevmekte ihtiyarım yok-Bâki

huzûr-ı rakîb: Rakibin huzuru.
Ahbâb meclisinde huzûr-ı rakîbde
Taʿrîz-i âşikâresi nâz-ı nihânı şûh-Nâbi

huzzâr: (حضّار) bk. hâzır.

hübûb: (هبوب) Ar. Rüzgâr esmesi, üfürme.
Ey kıble-gâh-ı ehl-i fenâdan esen sabâ
Havfim bu, müntehâ-yı hübûbun olur hebâ
Abdülhak Hâmit

Hübûb der gibi reftârınız ne hâlettir
Aceb nesîm-i şekerden mi âferîdsiniz
Abdülhak Hâmit

hübût: (هبوط) Ar. Yukarıdan aşağı inmek.
İşte çok sürmedi sükût ettin
Sönmüş ahter gibi hübût ettin-Kemalzade Ekrem Bey

hüccâc: (حجّاج) Ar. Hacılar,
Uşşâk-vâr şevkile hüccâc raks eder
Âheng-i âh ü nâlelerimden Hicâz'da-Bâki

Çün kim tamâm oldu cümle umûr-ı hüccâc
Buldu mehâmm-ı râha dâir umûr pâyân-Nâbi

hüccet: (حجّت) Ar. Delil, bürhân. **c. hücec.**
Gayba îmân getir ey fâcir-i mülhid ki sana
Âhıretten hatt-ı taʿlîk ile hüccet gelmez
Sâbit (Bosnalı Alaaddin...)

Cân otu gibi laʿlin o cân öpmeğe vermez
Benzer ki gelip hatt-ı siyâhı kodu hüccet
Lamiî Çelebi

Hatt-ı ber-âverdelerin rûy-ı tirâşîdeleri
Hükmî hüccet gibidir daʿvâ-yı tezvîr üzre
İzzet Ali Paşa

hüccet-i afv: Af delili.
Hüccet-i afv ü kerem etmez kabûl-i fesh ü nesh
Ka:d-i endîşe imzâ-yı cevâz etmezse de-Nâbi

hüccet-i âzâdî-i uşşâk: Âşıkları azat etme belgesi.
Hatt hüccet-i âzâdî-i uşşâk olur ancak
Bir vech ile denmez ona mahkûk değildir-Nâbi

hüccet-i devâm: Devam delili.
Kifâyet eylemez mi bu kasîde şâiriyyette
Eğer lâzım gelirse hüccet-i devâmın ibrâzı-Nefʿî

hüccet-i husrân: Perişanlık delili.
Varsa âsârın, bırak erbâbı takdîr eylesin
Âdemin da'vâ-yı irfân hüccet-i husrânıdır
Muallim Naci

hüccet-i hükm-i hilâfet: Hilafet hükmünün delili.
Bunda olmuş hüccet-i hükm-i hilâfet muntavî
Bundadır hâk-i hilâfet-hîz-i hatm-i çâr-yâr-Fuzûlî

hüccet-i ıtk: Köle azat belgesi.
Hüccet-i ıtk gibi etti ibâdı âzâd
Nâme-i ahd-i hümâyûn-ı mübârek-fercâm-Nâbi

hüccet-i kavî: Güçlü delil.
Hat hüccet-i kavî yetişir âşıka o şûh
İnkâr ederse nakd-i visâle tekeffülün-Nâbi

hüccet-i maktû': Kat'î delil.
Hâlimi gördükce men'-i ehl-i ışk eyler fakîh
Hüccet-i maktû'u yok eyler kıyâs ile amel-Fuzûlî

hüccet-i Rabbânî: Rabbani delil.
Mu'cize münkir için hüccet-i Rabbânîdir
Seni a'lâ bilir ashâb-ı şühûd u eşhâd-Nâbi

** **hücec:** Hüccet'ler, deliller.
Olma mahkûmu o hükmün ki ona nisbetle
Mu'tedildir hücec mahkeme-i âl-i sedûm (?)
Yenişehirli Avni

hücnet: (حجنت) Ar. 1. Soysuzluk, aşağılık, bayağılık, kötü davranış. 2. Dil kusuru.
Sefk-i dem etmenin ne lezzeti var
Hüsn-i âmîzişin ne hücneti var-Muallim Naci

hücre: (هجره) Ar. Küçük oda, odacık.
Açılmadıysa gönül künc-i hücrede Yahyâ
Kenâr-ı gül-şene çık şi'r-i dil-güşâ diyerek
Şeyhülislam Yahya

Bir lânedir ki hücresi âfâk-ı muhtevî
Tevlîd eder o lânede eş'âr-ı dil-şikâr-Tevfik Fikret

O eski hücreye benzer ki ömrümün kederi
Çekilmiş ufk-ı tesellîye karşı perdeleri-Ahmet Hâşim

hücre-i kalb: Kalp hücresi.
Hücre-i kalbin Necîb hıfz eyle ağyâr görmesin
Zîrâ kim sultân-ı aşkın hânesidir bu gönül
Necip (Sultan III. Ahmet)

hücre-i şevk: Arzu edilen odacık.
Mukîm-i hücre-i şevkım fezâ-yı kurbunda
Hemîşe sem'-i ümîdimde iştiyâk-ı sadâ-Fuzûlî

hücre-i Züleyhâ: Züleyha'nın hücresi.
Nakşı felekü'l-burûca hem-tâ
Hem-hâlet-i hücre-i Züleyhâ-Şeyh Galip

hücûm: (هجوم) Ar. 1. Birdenbire üstüne atılma, saldırma. 2. Birine sözle saldırma.
Yek-tâ-süvâr-ı arsa-i devrân ki düşmene
Havf-ı hücûmu tefrika-i hânmân verir-Nef'î

Olmasa isyâna çerî kuvvet ile fil gibi
Düşmen-i Hakk'a hücûm eyle Ebâbîl gibi
Hersekli Arif Hikmet

Nerden geliyor gumûm? Bilmem!
Nerden kılıyor hücûm? Bilmem!-Abdülhak Hâmit

Rûbeh-i pür-hîle-veş kaçtı muka:bil olmadan
Hasm-ı dûna çün hücûm-ı şîr-i garrân eyledi
Şeyhülislam Yahya

hücûm-ı derd-i derûnî: İçten gelen derdin saldırısı.
Gözüm ki la'lin için katre katre kan ağlar
Hücûm-ı derd-i derûnî meğer ki dem demdir
Hamdullah Hamdi

hücûm-ı dilîrân-ı nîze-dâr: Mızraklı yiğitlerin saldırışı.
Her hamlede hücûm-ı dilîrân-ı nîze-dâr
Hayl-i adûya ol kadar âfet-resân olur-Nef'î

hücûm-ı elem: Üzüntü saldırısı.
Olup hücûm-ı elemden şikeste-hâtırlar
Derûna dolmuş idi kasvet-i hümûm u keder-Nedim

hücûm-ı imtilâ: Doldurma saldırısı.
Gürisne-çeşm-i devlet değme bir ni'metle sîr olmaz
Hücûm-ı imtilâdan iştihâsı artar eksilmez
Cehdî (Diyarbekirli İbrahim ...)

hücûm-ı sipeh: Asker hücumu.
Etti İran'ı hücûm-ı sipehiyle vîrân
San Sebâ sahrâsına seyl-i Aremrem geldi
Seyyit Vehbi

hücûm-ı şîr-i garrân: Kükreyen arslanın hücumu.
Rûbeh-i pür-hîle-veş kaçtı muka:bil olmadan
Hasm-ı dûna çün hücûm-ı şîr-i garrân eyledi
Şeyhülislam Yahya

hüdâ: (هدى) Ar. Hidâyet'ten; doğru yolu gösterme, doğru yola gitme, hidayet.
Mehdî-i devr ü zemân mâ-hasal-ı kevn ü mekân
Âfitâb-ı dü-cihân zıll-i Hudâ nûr-ı hüdâ-Nef'î

Olalım hâk-i der-i ravzasına nâsıye-sây
Cebhemiz maşrık-ı hurşîd-i hüdâ eyleyelim-Nâbi

Nazm-ı Kur'ân gibi ey encüm-i rahşân-ı hüdâ
Sizi üstâd-ı felek etmedi tanzîr henûz
Muallim Naci

hüdhüd: (هدهد) Ar. Çavuş kuşu, ibibik. Mitolojide Hz. Süleyman ile Sabâ melikesi Belkıs'a haber getirip götüren kuş.

Hüdhüd-i bezm-i Süleymân: Hz. Süleyman'ın meclisinin Hüdhüd'ü.
Kaftan kafa şitâbân oldum
Hüdhüd-i bezm-i Süleymân oldum-Enderunlu Fazıl

Hüdhüd-i ümmîd: ümit Hüdhüd'ü.
Ey nâme-res mâh-lika:dan mı gelirsin
Ey Hüdhüd-i ümmîd Sebâ'dan mı gelirsin-Nâbi

hükkâm: (حكّام) bk. hâkim.

hükm: (حكم) Ar. Hüküm, emir, buyruk. **c. ahkâm.**
Adliyle zulm-ı sâbıkı mahv etse çok mudur
Râzî olur mu hükm kara kuşa mâh-tâb-Şeyh Galip

Ka:dı ola da'vâcı vü muhzır dahi şâhid
Ol mahkemenin hükmüne derler mi adâlet
Ziya Paşa

İlmin derin görüşleri, aklın hükümleri
Doldurmuyor boşalmış olan hisli bir yeri
Yahya Kemal

hükm-i adem: Yokluk hükmü.
Ka:bil-i feyz-i vücûd olmaktadır hükm-i adem
Kâfil-i îcâd-ı diğerdir fenâ-yı kâinât
Yenişehirli Avni

hükm-i afv: Affetme hükmü.
Kûşiş etmekle zuhûrâtına hükm-i afvin
Ücret-i hıdmetidir afv güneh-kârların-Nâbi

hükm-i âlem: Dünya hükmü.
Zemân-ı hükm-i âlem ola dest-i ihtiyârında
İlâhî pîr ola tâ haşre dek baht-ı civân üzre
Ziya Paşa

hükm-i câm-ı gam-fersâ: Gam arttıran kadehin hükmü.
Sanma menşûr-ı hıred ya iffet ü takvâ yürür
Bezm-i Cem'dir bunda hükm-i câm-ı gam-fersâ yürür-Koca Râgıp Paşa

hükm-i Celîl: Celil olan Allah'ın hükmü.
Râyiz-i hükm-i Celîl'in onu elbet yola kor
Ne kadar tünd ü Ka:rûn olsa da reh-vâr-ı felek-Aynî

hükm-i cihân-mutâ': Bütün dünyanın boyun eğdiği hüküm.
Menşûr-ı hüsnü olmağa hükm-i cihân-mutâ'
Zülf ü dehânı mühr ü nişândan haber verir
Necati Bey

hükm-i ezel: Ezelin hükmü.
Asıl merâm-ı hükm-i ezel bulmadır vücûd
Zâhirdeki savâb u hatâ hep bahânedir-Lâ

hükm-i fenâ: Yokluk hükmü.
Harem-gâh-ı beka-bi'l-lâhta hükm-i fenâ yoktur
Kadem-i mülkinde hadd-i ibtidâ vü intihâ yoktur
Leskofçalı Galip

hükm-i gerdûn: Feleğin hükmü.
Hükm-i gerdûnda murâd etseydi sa'd-i ber-karâr
Eylemezdi tâ ebed Bercis'e Keyvân iktirân
Üsküdarlı Hakkı Bey

hükm-i gül-istân: Gül bahçesinin hükmü.
Nev-bahâr oldu yine hükm-i gül-istân yürüsün
Zîver-i bezm olan ol câm-ı gül-efşân yürüsün
Kâmî (Edirneli...)

hükm-i hilâfet: Halifelik hükmü.
Bunda olmuş hüccet-i hükm-i hilâfet muntavî
Bundadır hâk-i hilâfet-hîz-i hatm-i çâr-yâr-Fuzûlî

hükm-i Hudâvend-i ins ü cânn: İnsan ve can kavmi Allah'ının hükmü.
Dest urmuş idi kilk-i şehâba Debîr-i Çarh
Tuğrâ-nüvîs-i hükm-i Hudâvend-i ins ü cânn-Bâki

hükm-i hümâyûn-ı cemâl: Güzel padişahın hükmü.
Şol hükm-i hümâyûn-ı cemâlindeki zülfün
Anberle yazılmış iki unvân-ı melâhat-Figânî

hükm-i îmân-ı rızâ: Kabul olunan iman hükmü.
Hükm-i îmân-ı rızâda ictihâd-ı pîr-i aşk
Târ-ı medd-i lâyı zünnâr-ı Berehmen eyledi
Esrar Dede

hükm-i isbât: Sabitleşen hüküm.
Kilk-i hükmün çekti harf-i sâ'ir-i edyâna hat
Hükm-i isbât etti nefy-i sâ'ir-i edyân sana-Fuzûlî

hükm-i kader: Kaderin hükmü.
Kim olur zor ile maksûduna reh-yâb-ı zafer
Gelir elbette zuhûra ne ise hükm-i kader
Enderunlu Vâsıf

hükm-i ka:nûn-ı felek: Feleğin kanun hükmü.
Cüst ü cû eylese âdem küre-i arzı tamâm
Hükm-ı ka:nûn-ı felekten bulamaz bir hoşnûd
Yenişehirli Avni

hükm-i kazâ: Kaza hükmü, her hususta Allah tarafından evvelce verilmiş olan hüküm.
Fermân-ı ışka cân ile var inkıyâdımız
Hükm-i kazâya zerre kadar yok inâdımız-Bâki

Hamse-i Âl-i Abâ'nın başlasam ta'rîfine
Pençe-i hükm-i kazâ-yı Lâ-yezâlidir sözüm
Yenişehirli Avni

hükm-i mâ-sebak: Geçmiş zamanın hükmü.
Tebliğ kılıp Cenâb-ı Hak'tan
Nehy eyledi hükm-i mâ-sebaktan-Şeyh Galip

hükm-i maka:lid-i tılsım-ı sühan: Söz tılsımının kilitleyen hükmü.
Ser-te-ser hükm-i maka:lid-i tılsım-ı sühanı
Kıldı gencûr-ı ezel dest ü dilimde merhûn-Münif

hükm-i meşiyyet: Yürütme hükmü.
Şunûât-ı cihân vâ-beste-i hükm-i meşiyyetdir
Abesdir dest-i gerdûn-ı sitem-bünyâddan feryâd
Ziya Paşa

hükm-i müstelzim: Gerektiren hüküm.
Hükm-i müstelzim-i tahvîl-i mizâc olsa kılar
Şu'le-i âb-ı revân mâhiyet-i şehd-i şereng
Kâzım Paşa

hükm-i nesak-sâz: Nizam veren hüküm.
Her saltanat ki hükm-i nesak-sâz ola ona
Ka:nûn-ı dâdı devlet-i Nûşirevân verir-Nef'î

hükm-i nev-rûz-ı cinân: Cennetlerin yeni gün hükmü.
Bahşeder ol çâr fasla hükm-i nevrûz-ı cinân
Tarheder bu rûy-ı arza âb-ı kevserden gadîr
Üsküdarlı Hakkı Bey

hükm-i nücûm: Yıldızların hükmü.
Vâ-beste ise ayş u tarab hükm-i nücûma
Mehtâb ederiz yâr ile çün devr-i Kamer'dir
Şeyh Galip

hükm-i pâdişeh-i hüsn ü ân: Güzellik padişahının hükmü.
Gâhî ki halka halka durur pîç ü tâb ile
Tuğra-i hükm-i pâdişeh-i hüsn ü ân olur-Nef'î

hükm-i revân: Geçen hüküm, karar.
Gamzen eydür ki gönül şehrini vîrân ederim
Şehriyârın eline hükm-i revândır bilirim-Şeyhî

hükm-i rûzgâr: Zamanın hükmü.
Olur fermânına dil-beste hükm-i rûzgâr elbet
Eğer mellâh nâmın yazsa levh-i bâd-bân üzre
Ziya Paşa

hükm-i sârî: Süren hüküm.
Mânende-i hüsn emr-i cârî
Mânende-i aşk hükm-i sârî-Nâbi

hükm-i sâtı': Devamlı yükselen hüküm.
Hükm-i sâtı' gâlibdir nass-ı ka:tı' kuvvetin
Bak cidâl-i kâinâta başka bürhân istemez
Abdülaziz Mecdî Efendi

hükm-i şer'î: Şer'î hüküm.
La'lini dişledikçe gözün kanımı döker
Elbette hükm-i şer'î budur kana kan gerek
Adnî (Mora Fatihi Mahmut Paşa)

hükm-i şerîat: Şeriat buyruğu.
Te'sîs-i uhuvvet ki o da hükm-i şerîat
Dersen de olur biz ona ka:nûn-ı tabîat
Abdülhak Hâmit

hükm-i şerîf: Şerefli hüküm.
Memâlikinde nice beğleri okumağ için
Yazıldı hükm-i şerîf ü çekildi tuğralar
Yahya Bey (Taşlıcalı...)

hükm-i tabîat: Tabiat hükmü.
Zîrâ hükm-i tabîat üzre
Efkâr yürür batâet üzre-Ziya Paşa

hükm-i takdîr: Takdir hükmü.
Gelû-gîr-i selâmettir tereddüd hükm-i takdîre
Hakîmin şerbet-i nâ-hôş-güvârın bî-mübâhâ çek
Nâbi

hükm-i telbîs: Ayıbı örtme hükmü.
Etme öyle nidâ-yı kalbîsi
Ne olur bozsa hükm-i telbîsi-Muallim Naci

hükm-i tılsımiyet: Tılsımlık hükmü.
Ne kaldı çeşme-i Hayvân ne dârû-yı Sührâb
Ne kaldı nüsha-i efsûn ne hükm-i tılsımiyât
Sadullah Paşa

hükm-i Utârid: Utarid hükmü.
İlhâm-ı vâridim yok hükm-i Utâridim yok
Kavlimde câhidim yok "dîvâne-râ kalem nîst"
Esrar Dede (dîvâne-râ kelem nîst: Delilerin kalemi yoktur)

hükm-i zâbitî: Polis buyruğu.
Ne zabt-ı hâkim-i şer'î, ne hükm-i zâbitî aklî
Cünûn iklîmini seyr eyleyenler râhatın söyler
Koca Râgıp Paşa

hükm-i zemân: Zamanın hükmü.
Pençe-i hükm-i zemândan olamaz kimse halâs
Herkesi zâr u zebûn etmededir dehr-i anûd
Yenişehirli Avni

hükm-i zemâne: Zamanın hükmü.
Bir fâilin meâsiridir cümle hâdisât
Ne iktizâ-yı çerh ü ne hükm-i zemânedir-Ziya Paşa

hükm-i zemherîr: Kış mevsiminin en soğuk zamanının hükmü.
Zemistân geldi hükm-i zemherîr erdi cihân üzre
Felek ak câmeler kesti sevâd-ı bûstân üzre-Ziya Paşa

* **hükm-ârâ:** Hüküm süsleyen.

hükm-ârâ-yı hâdisât: Hadiselerin hüküm süsleyeni.
Neden hilâf-ı rızâdır niçin bilinmiyor âh
Mecârî-i hükm-ârâ-yı hâdisât u şu'ûn-Nâzım Paşa

* **hükm-endûz:** Hüküm toplayan.

hükm-endûz-ı ezel: Ezelin hüküm toplayıcısı.
Endîşem edîb-i hükm-endûz-ı ezeldir
Nutkum sebak-âmûz-ı debistân-ı kademdir-Nef'î

****ahkâm:** Hüküm'ler, emirler, buyrultular.
Gerçi kim kişver-i vîrâne-i kalbimde benim
Azl ü nasb eylemez icrâ-yı rüsûm-ı ahkâm-Nâbi

Müşterî-rey ü Utârid-kalem ü mihr-âsâr
Arz-temkîn ü kazâ-temşiyet ü çarh- ahkâm-Nef'î

Dîvân-ı celâlinde kazâ münşî-i ahkâm
Eyvân-ı şükûhunda felek perde-serâdır-Nef'î

ahkâm-ı İlâhiyye: İlâhî hükümler.
Ahkâm-ı İlâhiyye'yi ettin bize ta'lîm
Ey hâce-i kevneyn edip îsâr-ı cevâhir-Rızayi

ahkâm-ı vakt: Zamanın hükümleri.
Gejdüm-nihâd olanlara ikbâl eder bu çarh
Ahkâm-ı vakti, bak sâate, akrebindedir
Sâlim (Trabzonlu ...)

hükûmet: (حكومت) Ar. 1. Bir memleketi idare eden vekiller heyeti. 2. Devlet.
Hükûmet hikmet ile müşterektir
Vezîr olan hakîm olmak gerektir
Namık Kemal (Keçecizade Fuat Paşa)

Görüp ahkâm-ı asrı münharif sıdk u selâmetten
Çekildik izzet ü ikbâl ile bâb-ı hükûmetten
Namık Kemal

Bırakın eski hükûmetleri, meydândakiler
Yetişir, şöyle bakıp ibret alan varsa eğer-Mehmet Akif

Hülâgû: (هلاكو) Moğolca. Moğol imparatoru Cengiz'in yağmacılık ve talancılıkla tanınan torunu.
Muhabbet mülkünü yıktın Hülâgû Han mısın kâfir
Amân dünyâyı yaktın âteş-i sûzân mısın kâfir
Nedim

hülhül: (هلهل) Ar. Öldürücü zehir, ağu. **c. helâhil.**
Dili âlûde-i hülhül, gözü kec-bîndir âdâbın
Musâb olmaksızın azdır çıkan nezdinden ahbâbın
Abdülhak Hâmit

** **helâhil:** Hülhül'ler, zehirler.
Mârân gibi hep birbirini sokmada yârân
Bir semm-i helâhildir adı sohbet-i ahbâb
Enderunlu Vâsıf
Çekîde olsa kemter reşha-i nîsân ihsânı
Bulur telh-âbe-i zehr-i helâhil hâlet-i kevser
Üsküdarlı Hakkı Bey

* **helâhil-nisâr:** Zehirler saçan.
Nasıl semend-i merâmın yolu bulur encâm
Elimde mâr-ı helâhil-nisâr olursa licâm
Abdülhak Hâmit

hümâ, hümây: (هما) Far. İran efsanesine göre kemikle yaşayan bir kuş ki, gölgesi kimin başının üzerine düşerse talihi yaver gideceğine inanılır.
Dervîş bilir dervîşi Hak yoluna durmuşu
Dervîşler hümâ kuşu çaylak u başkuş değil
Yunus Emre
Mürg-ı revânı göklere erdi hümâ gibi
Kaldı hazîz-i hâkte bir iki üstühân-Bâki

Nice tayyâr o sebük-pâ-yı cihân-peymâ kim
Ona hem-seyr olamaz hîç ne Anka: ne hümâ-Nef'î

hümâ-yı devlet: Devlet kuşu.
Hümâ-yı devlet o dil mürgüdür ki kıldı cihânda
Şikâr-ı dâne vü dâm onu zülf ü hâl-i Muhammed
Hamdullah Hamdi

hümâ-yı emel: Emel kuşu.
Gel ey hümâ-yı emel kûy-ı yâre pervâz et
Bu dâm u dâneden artık melâl gelmedi mi
Hersekli Arif Hikmet

hümâ-yı evc-i izzet: İzzetin en yüksek kuşu.
Hümâ-yı evc-i izzet gibi gayretsizden ey Bâkî
Mahabbet şem'ine şeh-per yakan pervânemiz yeğdir
Bâki

hümâ-yı fazl: Fazilet kuşu.
Hümâ-yı fazlına çerh âşiyâne-i kem-ter
Semend-i kadrine heft âsümân ferş-i kadem
Veysî (Alaşehirli Üveys Kadı...)

hümâ-yı felek-ârâ: Feleği süsleyen kuş.
Bana mensûb ise bâzîçe dahi âlîdir
Şu hümâ-yı felek-ârâyı ben ettim a'lâ-Muallim Naci

hümâ-yı himmet: Manevi güç hüması.
Ulüvv-i rif'atine nüh sipihr bir pâye
Hümâ-yı himmetinin zîr-i bâli arş-ı a'lâ
Yahya Bey (Taşlıcalı ...)

hümâ-yı izzet: İzzet kuşu.
Tâir-i evc-i şeref oldu hümâ-yı izzet
Başımız üzre yine sâye-i devlet gördük-Behiştî

hümâ-yı kanâat: Kanaat kuşu.
Nâbi uçurduk âh-ı Hümâ-yı kanâati
Hursendlik gınâsı kadar saltanat m'olur-Nâbi

hümâ-yı üstühân: Üstühan kuşu.
Aceb bir cân fedâ-yı râh istiğnâ-yı aşkım kim
Eder perverde Anka:lar hümâ-yı üstühânımdan
Palaslı Galip

hümâ-yı tab': Mizac kuşu.
Geh eyler âlem-i kudsîde geh lâhutta pervâz
Hümâ-yı tab'ım ârâm eylemez bir âşiyân üzre
Ziya Paşa

hümâ-yı vâhime: Kuruntu kuşu.
Lenger-i ikbâline ermez hümâ-yı vâhime
Her mesâmmından zuhûr eylerse yüz bin perr ü bâl
Yenişehirli Avni

* **hümâ-pervâz:** Kuş gibi uçan.

hümâ-pervâz-ı aşk: Aşkın yüksekte uçan hüma kuşu.
Tenezzül eylemez ziynet-serâ-yı dehre âşıklar
Hümâ-pervâz-ı aşka cây-ı süflî âşiyân olmaz
Necip (III. Sultan Ahmet)

* **hümâ-sâye:** Hüma gölgesi.
Âsmân-pâye hümâ-sâye Alî Paşa kim
Eremez tâk-ı celâline kemend-i efkâr-Bâki

hümâl: Ar.

hümâyûn: (همايون) Yunanca'dan? 1. Kutlu, mübarek. 2. Padişaha ait. 3. Türk musikisinde dokuz numaralı basit bir makam. 4. Hüma ve Hümayun adlı aşk mesnevisinin kadın kahramanı.
Düşürmüş anber-i zülfün hümâyûn gölgesin aya
Taâlallah zehî sünbül taâlallah zehî sâye-Nesimi

Vücûdudur veren âhir-zemâna zîb ü şeref
Nite ki îd-i hümâyûn ile meh-i Şevvâl-Necati Bey

Ben de bin şevk ü neşât ile o demde ettim
Midhat-i zât-ı hümâyûnunu böyle tahrîr
Üsküdarlı Hakkı Bey

hümâyûn-ı cemâl: Güzellik padişahı.
Şol hükm-i hümâyûn-ı cemâlindeki zülfün
Anberle yazılmış iki unvân-ı melâhat-Figânî

hümâyûn-ı hüsn: Güzelliğin padişahı.
Hakka bu kim berât-ı hümâyûn-ı hüsnüne
Ebrû-yı dil-firîbi ne garrâ nişân çeker-Bâki

hümâyûn-ı mübârek: Mübarek padişah.
Hüccet-i ıtk gibi etti ibâdı âzâd
Nâme-i ahd-i hümâyûn-ı mübârek-fercâm-Nâbi

hümûm: (هموم) Ar. Hemm'ler, kederler, tasalar.
Olup hücûm-ı elemden şikeste-hâtırlar
Derûna dolmuş idi kasvet-i hümûm u keder-Nedim

Vermeseydi bana ümmîd tabîb-i lutfun
Öldürürdü beni bu çektiğim eska:m-ı hümûm
Yenişehirli Avni

hüner: (هنر) Far. 1. Marifet, san'at. 2. Ustalık.
Yüksel ki yerin bu yer değildir
Dünyâya geliş hüner değildir-Namık Kemal

Mihneti kendüye zevk etmedir âlemde hüner
Gam u şâdî-i felek böyle gelir böyle gider
Koca Ragıp Paşa

Hayır! Görülmelidir ayrı ayrı maksemler
Bakınca hayret edersin... Ne ince iş, ne hüner
Mehmet Akif

hüner-i nağme-serâ: Türkü söyeyen hüner.
Nağme-i bâd-ı bahâr-ı keremin ettikçe
Andelîbân-ı riyâz-ı hüner-i nağme-serâ-Veysî

hüner-i reşk: Kıskançlık hüneri.
Üstâd olıcak sözde hasetten kaçılır mı
Zîrâ hüner-i reşk ü hased mu'teber eyler-Lâ

hüner-i tîğ-ı zebân: Dil kılıcının hüneri.
Benim ol Hüsrev-i evreng-i nebâhat ki eder
Düşmenânı hüner-i tîğ-i zebânım tersân-Şinasi

* **hüner-düşmen:** Bilgi düşmanı.
Tecâhül kıl bu eyyâm-ı hüner-düşmende, âkılsen,
Sakın izhâr-ı ilm etme, Atâ, gâyet cehâlettir
Atâullah (Şeyhülislam Mehmet ...)

* **hüner-endûz:** Hüner toplayan.
Ol ka:file-salâr-ı kirâmı hüner-endûz
Erbâb-ı dil ü dâniş ona hayl ü haşemdir-Nef'î

* **hüner-kâr:** Hünerli.
Hakka ki Nahîfî-i hüner-kâr
Yazdı nice ber-güzîde âsâr-Ziya Paşa

* **hüner-mend:** Hünerli, marifetli.
Hüner-mend olmağın kendi ederdi terbiyet bi'z-zât
Zemânında olan erbâb-ı fazl ü ilm ü irfânı-Lâ

* **hüner-nümâ:** Marifet gösteren.
Misâl-i bahr derûnunda saklayıp güherin
Hüner-nümâlığa meyl etme var ise hünerin
Muallim Naci

* **hüner-perver-i ceng-âver:** Cenkci hüner gösteren.
O hânedân-ı hüner-perver-i ceng-âver kim
Münhasır devletine terbiyet-i tîğ u kalem-Nef'î

* **hüner-ver:** Hünerli, marifetli, rol yapan. **c. hüner-verân.**
Geçmez bu bender içre metâ'-ı hüner-veri
Lâyık budur ki beste dura bârımız bizim
Hâletî (Azmizade...)

Tâ haşre kadar durur mukarrer
Sâhib-i dîvân olan hüner-ver-Ziya Paşa

hüner-ver-i yegâne: Tek hüner sahibi.
Bu iki hüner-ver-i yegâne
Pek çok meded ettiler lisâne-Ziya Paşa

hünkâr: (خنكار) Far. Padişah, sultan, hükümdar.
Âşık-ı sâdıkta dil birdir olur mu yâr iki
Hiç bir taht üstüne mümkün müdür hünkâr iki
Selimî, Tâlibî (Sultan II. Selim (Sarı Selim)

Şehtir o gürûha Molla Hünkâr
Bestir bu cihâna bir cihân-dâr-Şeyh Galip

hünkâr-ı aşk: Aşk hükümdarı.
Bende kaldı ise sultân u gedâyı gam değil
Hükm ederse âleme cânâ eğer hünkâr-ı aşk
Muradi (Sultan III. Murat)

hünkâr-ı ekber: En büyük hükümdar.
Âsûdeyiz bu kevnde hünkâr-ı ekberin
Şems-i cemâli üstümüze sâyebânken-Esrar Dede

hünnâb: (حنّاب) Ar. Bir cins meyveli ağaç. Ünnap şeklinde de geçer.
Gâh engüşt-i muhannâsın gehî laʿlin emip
Dâne-i hünnâb ile nûş-ı şarâb etmez misin
Nedim

hünsâ: (خنثى) Ar. Erkeklik ve dişilik vasfını bir arada bulunduran yaratıklar.
Hem kadın sevmede hem erkek, acâib hünsâ!
Bize gökten, dilerim, bir nefes etsin Îsâ
Abdülhak Hâmit

hürmet: (حرمت) Ar. 1. Saygı. 2. Haramlık. **c. hurmât, huremât, hurumât.**
Gâlibâ bir ehl-i dil toprağıdır dürd-i şarâb
Kim kılıp hürmet binâlar tutmuş üstünde harâb
Fuzûlî

Meclis-i erbâb-ı dil bir lâhza sensiz olmasın
Hürmetin inkâr eden âlemde hürmet bulmasın
Nefʿî

Cihânda bir şey için olma mesrûr gamla şâdân ol
İbâdullaha hor bakma sakın sen hürmet edegör
Âdile Sultan

hürmet-i Bathâ: Bathâ hürmeti.
Bi-hakk-ı sûre-i Tâ-Hâ vü hürmet-i Bathâ
Bi-hakk-ı nutk-ı Kelîm ü bi-hakk-ı nûr-ı Zebûr
Nevʿî

hürr: (حرّ) Ar. Esir, köle olmayan, serbest.
Fakat o evli kadın hürr ü bâkir oldu bu gün
Demek ki başlayacak pek yakın zemânda düğün
Abdülhak Hâmit

Hürr iken düştüm belâ girdâbına
İbret oldum âh aşk erbâbına-Muallim Naci

* **hürriyyet:** Hür ve serbest olma.
Ne efsûn-kâr imişsin âh ey dîdâr-ı hürriyyet
Esîr-i aşkın olduk gerçi kurtulduk esâretten
Namık Kemal

Adam olmazsak kalırsak biz bu istiʿdâdta
Devr-i hürriyyet de birdir devr-i istibdâd da
Üsküdarlı Talat Bey

hürriyyet: (حرّيّت) bk. hürr.

Hüseyn, Hüseyin: (حسين) Ar. 1. Güzelcik, küçük güzel. 2. Hz. Hüseyin. Kerbelâ'da şehit olan Hz. Ali'nin oğlu ve Hz. Muhammed'in torunu.
Cibrîl var haber ver Sultân-ı Enbiyâ'ya
Düştü Hüseyn atından sahrâ-yı Kerbelâ'ya
Kâzım Paşa

Kıl şefâat ârife ceddin Muhammed aşkına
Arsa-i mahşerde makbûlü'-r-ricâsın yâ Hüseyn
Kethüdazade Arif

Bîzâr edecek korkuyorum cedd-i Hüseyn'i
En sonra salîb ormanı görmek Haremeyn'i
Mehmet Akif

hüsn: (حسن) Ar. Güzel, güzellik.
Hakka bu kim berât-ı hümâyûn-ı hüsnüne
Ebrû-yı dil-firîbi ne garrâ nişân çeker-Bâki

Her kanda ki hüsn ola hüveydâ
Seyrânına tabʿ eder taka: zâ-Nâbi (kanda: nerede)

Gâhî ki halka halka durur pîç ü tâb ile
Tuğra-i hükm-i pâdişeh-i hüsn ü ân olur-Nefʿî

hüsn-i âğûş-ı tabîat: Tabiatın kucağındaki güzellik.
Hüsn-i âğûş-ı tabîatte safâ-yâb-ı gurûr
Kemalzade Ekrem Bey

hüsn-i ahlâk: Ahlak güzelliği.
Terbiyet-gerde-i hulk-ı hüsnî olsa tıbâʿ
Hüsn-i ahlâka mübeddel olur efʿâl-i zemîm
Nazîm (Yahya...)

hüsn-i âlem-gîr: Cihanı tutan güzellik.
Cihânın cünbüşü ol hüsn-i âlem-gîr içindir hep
Meâl-i güft-gû zâtında bir taʿbîr içindir hep
Esrar Dede

hüsn-i aşk: Aşk güzelliği.
Olsa ger hükm-i revân âlem-i hüsn-i aşka
Dil-i Mecnûn'u komaz kâkül-i Leylâ'da esir
Üsküdarlı Hakkı Bey

hüsn-i atîka: Eski güzellik.
Sâir hüsn-i atîkanın hep
Maʿkûlâtı olur müretteb-Ziya Paşa

hüsn-i behcet: Sevinç güzelliği.
Eyâ gül-zâr-ı hüsn-i behcetin nahl-i ser-efrâzı
Kim üstâd etti fenn-i işvede ol çeşm-i tannâzı
Nedim

hüsn-i beyân: Açıklama güzelliği.
Ne nâmedir ki bu hüsn-i beyân unvânı
Eder güşâde dil ü tab'-ı müstemendânı-Nef'î

hüsn-i bî-bahâ: Kıymetsiz güzellik.
Bu hüsn-i bî-bahâ ile ol şâha kasteden
Yâ Rab ne seng-dil ne katı bî-amân olur
Keçecizade İzzet Molla

hüsn-i bî-menend: Eşsiz güzellik.
Hü hü hüsn-i bî-menendim ta ta tarz-ı dil-pesendim
Se se sevdiğim efendim sa sa sana cân fedâdır-Sabrî
(kekeme diliyle yazılmış bir nazire örneği gazelden)

hüsn-i bî-misâl: Eşşiz güzellik.
Yûsuf-ı güm-geşte kimdir kim sana mânend ola
Yüz ona mânend hüsn-i bî-misâlin sadkası-Fuzûlî

hüsn-i bî-müdânî: Emsalsiz güzellik.
Yek-reng-i hiremle nev-civânı
Sevdâ ile hüsn-i bî-müdânî
Müstakbel o fikr-i câvidânî
Mâzî gibi hep gurûr-ı muğberr-Tevfik Fikret

hüsn-i bütân: Putların, put gibi güzel olanların güzelliği.
Nice âsûde olsun Cevrî-i âvâre âlemde
Muhabbet âfet ü dil âfet ü hüsn-i bütân âfet-Cevrî

hüsn-i cemâl-i yâr: Sevgilinin yüz güzelliği.
Nakş eyle ey musavver hüsn-i cemâl-i yâri
Âhû-yı çeşm-i şûhun ammâ remîde göster-Nâbi

hüsn-i cihân-ârâ: Cihanı süsleyen güzellik.
Âlemin hüsn-i cihân-ârâyile makbûlüdür
Pâdişâh-ı vakttir ol şâh dünyâ kuludur
Şeyhülislam Yahya

hüsn-i cihân-efrûz:
Germ olup hüsn-i cihân-efrûz u âlem-tâbına
Eyledi şevkiyle bu hôş matla'ı ezber güneş
Lamiî Çelebi

hüsn-i cihan-gîr: Cihanı tutan güzellik.
Bize cânâne gibi hüsn-i cihân-gîr gerek
Yâr-i dil-dâr gerektir bize dil-ber çoğ olur
Necati Bey

hüsn-i dil-rübâ: Gönül çalan güzellik.
Benefşe seyrin et gel bâğ-ı hüsn-i dil-rübâlarda
Onun dünyâ değer ey zâhid-i firdevs her bâğı
Enverî

hüsn-i edâ: Davranış güzelliği.
Hüsn-i edâ vü hüsn-i vefâ hüsn-i her-umûr
Ol şehr-i bî-bedelde bulur hüsn-i gâyeti-Nâbi

hüsn-i esrâr: Sırların güzelliği.
Nitekim i'râb-ı nokta keşf eder müşkil sözü
Hüsn-i esrârını yârin fikr-i hatt u hâl açar
İbn-i Kemal

hüsn-i etvâr: Tavırlar güzelliği.
Hüsn-i etvârı nazar-bahş-ı deyâcîr-i amâ
Lûtf-ı güftârı harâbîde bünyân-ı samem-Nâbi

hüsn-i feyz-âbâd: Feyiz yerinin güzelliği.
Gül-istân-ı hüsn-i feyz-âbâdı âşûb etmeği
Sû-be-sû hûn-ı dil-i âşıkla iska: eyledin
Yenişehirli Avni

hüsn-i Gelû: Boğaz'ın güzelliği.
Lezzet-perest-i sîne hüsn-i Gelû'yu bilmez
Hep sâkin-i Sitanbul seyr-i Hisâr'a gelmez-Nâbi

hüsn-i güftâr: Güzel söyleyiş.
Sıfat-ı hüsnün eder haste Fuzûî ne aceb
Hüsn-i güftârda ger eylese Hassân ile bahs-Fuzûlî

hüsn-i güzeşte: Geçmiş güzellik.
Hüsn-i güzeşte var ki nice nev-cüvân değer
Geçmiş zemân olur ki, hayâli cihân değer-Lâ

hüsn-i hâdis: Yeni çıkan güzellik.
Hüsn-i hâdis kuluyuz sanma bizi sultânım
Vech-i pâkinde olan ân-ı kadîmin kuluyuz-Hayretî

hüsn-i hafî: Gizli güzellik.
Niyâzım yâre te'sîr etmemek meczûmdur ancak
Garaz-perdâyî-i hüsn-i hafidir infiâlinde-Nâbi

hüsn-i hâl: Davranış güzelliği, güzel davranış.
Sû'-i fi'l ü sû'-i niyyetten edenler ictinâb
Hüsn-i hâl ü hüsn-i şöhretle olurlar kâmyâb-Lâ

hüsn-i harîr: İpeğin güzelliği.
Kiminin haka:retini ko hüsn-i harîri gör
Eczâ-yı âlem içre bakılmaz evâile-Nâbi

hüsn-i hatt: Güzel yazı.
Hüsn-i hatla görünür kâğıd-ı hûb
Bir kalem başlı hat-âver mahbûb-Seyyit Vehbi

hüsn-i her-umûr: Her şeydeki güzellik.
Hüsn-i edâ vü hüsn-i vefâ hüsn-i her-umûr
Ol şehr-i bî-bedelde bulur hüsn-i gâyeti-Nâbi

hüsn-i hulk: Yaratılış güzelliği.
Kendini bil yokluktan özge yok devlet sana
Halkı hôş görmekten a'lâ hüsn-i hulk olmaz sana
Âdile Sultan

hüsn-i icâbet: Güzelliğe uyma.
Muntazır hüsn-i icâbet, müterakkıb-ı tevfik
Geldi hengâm-ı duâ eyleme tatvîl-i kelâm-Nâbi

hüsn-i ifâde: İfade güzelliği.
Gelip de olmasa zînet-güzîn-i hüsn-i ifâdem
Gider de zîver-i enzâr olur mu ân-ı maânî
Muallim Naci

hüsn-i İlâhî: İlahî güzellik.
Nedir o hüsn-i İlâhî cihân-ı bâlâda
Ne der o nakş-ı mubâh-i sipihr-i mînâda
Recaizade Ekrem

hüsn-i intika:l: Taşınan güzellik.
Hüsn ü ânın gör görünsün der isen âyînede
Lafzdan ma'nâya hüsn-i intika:lin sûreti
Nevres-i Kadim

hüsn-i irâdet: İrade güzelliği.
Nefâz-ı hükmü o gâyette kim murâd etse
Kemâl-i hüsn-i irâdetle ülfet-ı ezdâd-Nef'î

hüsn-i irtifâ': Yükseliş güzelliği.
Gözüm üsturlâbdır hüsn-i irtifâ'ın almağa
Ankebûdî perde müjgân ol suturlâb üstüne
İbn-i Kemal

hüsn-i isti'dâd: Kabiliyet güzelliği.
Ne himmet kâr-gerdir ne taleb ne hüsn-i isti'dâd
Sezâ-yı vasl-ı ânân olmağa âlemde baht ister
Gazi Giray

hüsn-i i'tibâr: (bakmak suretiyle) Değer verme, itibar etme.
Nazar gedâna kıl ey pâdişâh-ı hüsn ü cemâl
Ki devlet-i ezelî hüsn-i i'tibârındır-Ahmet Paşa

hüsn-i kabûl: İyi muamele etme, güzel davranma.
Çün etti hüsn-i kabûl ile hâtırın tatyîb
Onunla eyledi kasd-ı takarrüb-i ma'bûd
Şeyhülislam Yahya

hüsn-i Leylî: Leyla'nın güzelliği.
Hüsn-i Leylî'dir veren Mecnûn'a Mevlâ'dan haber
Nakş-ı dil-keş ma'rifet ehline nakka:ş andırır
Nizami

hüsn-i maâş: İyi yaşama, geçim güzelliği.
Halka taklîd-i sülûkun sebeb-i hüsn-i ma'âş
Mülke tağyîr-i tarîkin eser-i sû'-i mizâc-Fuzûlî

hüsn-i ma'şûk: Âşık olunanın güzelliği.
Hüsn-i ma'şûka olur sînedeki dâğ delil
Şemse-i cild eder iş'âr kitâbın şerefin-Nâbi

hüsn-i matla': Doğuş güzelliği (ed. Bir gazelin ikinci beyti).
Hüsn-i matla'da edip çeşme-i mihri rîzân
Eyledi hükmünü icrâ yine tab'-ı rûşen-Nedim

hüsn-i mecâz: Mecazi güzellik, iç güzelliği.
Yok hüsnü şekve-i gam-ı hicrân edenlerin
Hüsn-i mecâz şevkine efgân edenlerin-Nâbi

hüsn-i mestûr: Örtülü, gizli güzellik.
Dikkat aşka, nigâh kalbe muhtâc olsa da
Şems-i bârizden güzeldir hüsn-i mestûrun senin
Kemalzade Ekrem Bey

hüsn-i meşreb: Huy güzelliği.
Kemâl-i hüsn-i meşreb ârî olmaktır taarruzdan
Riyâ ehline hem çok i'tirâz etmek riyâdandır
Fuzûlî

hüsn-i mushaf: Kitap (Kur'an-ı Kerim) güzelliği.
Her satrı hattı sebzesinin gül-şen-i hayât
Her harfi hüsn-i mushafının rahmet âyeti-Şeyhi

hüsn-i mücerred: Soyut güzellik.
Vardı gönlümde de bir hüsn-i latîf
Fakat insâna değildim âşık
Sevdiğim hüsn-i mücerreddi benim
Şi'r idi rûhuma yâr-i sâdık-Kemalzade Ekrem Bey

hüsn-i mükâfât: Mükâfat güzelliği.
Sabr et siteme ister isen hüsn-i mükâfât
Fikr eyle ne zulm eylediler Yûsuf'a ihvân-Ziya Paşa

hüsn-i mümtâz: Seçkin güzellik.
Bir siyeh-çerde civândır
Hüsn-i mümtâz-ı cihândır-Enderunlu Vâsıf

hüsn-i nakş: İşleme güzelliği.
Nedir mübâyenet-i âferîniş-i eşkâl
Nedir tenâsüb-i endâm u hüsn-i nakş u nigâr
Ziya Paşa

hüsn-i nazar: Güzel bakış.
Ne nevâzişlerini gördü ne hüsn-i nazarın
Bu sitem Nâbi'ye ey şûh nenin zımnında-Nâbi

hüsn-i pâk: Temiz güzellik.
Ebrûlarınla hatt u lebin bir dü-beyt-i hüsn
Dîvân-ı hüsn-i pâkine pîrâye efgenin-Lâ

hüsn-i reftâr: Yürüyüş güzelliği.
İhtizâzından eder taʿlîm etvâr-ı hırâm
Hüsn-i reftâr öğrenir âhû şitâbından senin
Mahmut Nedim Paşa

hüsn-i rızâ: Razı olma güzelliği.
Hâhiş-ger-i visâl niçin cür'et eylesin
Çîn-i cebîn alâmet-i hüsn-i rızâ değil-Nâbi

hüsn-i ruh: Yanak güzelliği.
Benim o şîfte pervâne bezm-i hüsn-i ruhunda
Geh ıztırâba düşer şemʿ-i tâb-dârı görünce
Nedim-i Kadim

hüsn-i semen-bû: Yasemin kokulu güzellik.
Bir îd-i münevver gibi ey hüsn-i semen-bû
Ömrüm bana zülfün arasından güler ancak
Cenap Şahabeddin

hüsn-i ser-â-pâ: Baştan ayağa güzellik.
Tamâm reng ü bahâ mû-be-mû kirişme vü nâz
Tamâm-ı hüsn-i ser-â-pâ-yı şuʿle-i dîdâr-Nedim

hüsn-i sûret: Yüz güzelliği.
Mağrûr olma, pâdişehim, hüsn-i sûrete
Bir âftâbdır ki serîʿü'z-zevâldir-Lâ

hüsn-i şehâdet: Şehitlik güzelliği.
Her nesne kılar varlığına hüsn-i şehâdet
Her zerre eder vahdetine arz-ı güvâhî-Ziya Paşa

hüsn-i şiʿr: Şiir güzelliği.
Nişîmen olmak için hüsn-i şiʿr ilâhesine
Bu mavi Akdeniz'in sîne-i müşemmesine
Fâik Âli Bey

hüsn-i şöhret: Şöhret güzelliği.
Sû'-i fiʿl ü sû'-i niyyetten edenler ictinâb
Hüsn-i hâl ü hüsn-i şöhretle olurlar kâmyâb-Lâ

hüsn-i tabîat: Huy güzelliği.
Baht olmayınca hüsn-i tabîat neyi müfîd
Sâib de olsa halk hatâsın arar bulur
Koca Râgıp Paşa

hüsn-i tabîî: Tabii güzellik.
Birinde hüsn-i tabîî şefkat-nisâr-i gurûr
Bedîa-zâr-i tecellîsi nûr-ı îcâdın-Tevfik Fikret

hüsn-i taʿbîr: Söyleyiş güzelliği, güzel ifade.
Hüsn-i taʿbîr verir maʿnîye hüsn-i diğer
Şevket-i hüsne çok imdâdı olur üslûbun-Nâbi

Hüsn-i taʿbîrime reşk etmeğe çâre mi var
Gûş eden gevher-i güftârımı Selmân olsa
Kelim-i Eyyubî

hüsn-i tâbiş: Parlak güzellik.
Çehrende nedir bu hüsn-i tâbiş
Sandım ki kamer telessüm etmiş-Muallim Naci

hüsn-i tecellî-i cenâb-ı Pîr: Hz. Mevlana'nın tecelli güzelliği.
Bütün saʿy ü talebten maksad-ı ehl-i niyâz Esrâr
Hemân hüsn-i tecellî-i cenâb-ı Pîr içindir hep
Esrar Dede

hüsn-i tedbîr: Yerinde, yolunda tedbir.
Vezîrân-ı cihânın şân u şevketle ser-efrâzı
Müşîrân-ı zemânın hüsn-i tedbîr ile meşhûru
Nefʿî

Etme tedbîrinde noksân, gerçi takdîrindir iş
Hüsn-i tedbîr eyle emrinde Hudâ takdîr eder-Lâ

hüsn-i yâr: Yâr güzelliği.
Bana ömrün sübhasının inkıtâʿı yeg gelir
Devr-i hüsn-i yâre gelmekten Behiştî inkırâz
Behiştî (yeg: daha iyi)

hüsn-i ziynet: Süs güzelliği.
Ne hayâl-i sâib ister ne kemâl-i tâlib ister
Buna tabʿ-ı Râgıb ister vere böyle hüsn-i ziynet
Koca Râgıp Paşa

* **hüsn-âbâd:** Güzellik yeri.
İster isen milk-i hüsn-âbâd ola dâd eyle kim
Pâdişehler dâd ile milkini âbâd eyledi
Hoca Dehhani

* **hüsn-âferîn:** Güzellik yaratan.
O allâm-ı hüsn-âferîn Hakîm
Arar bendegânında kalb-i selîm-Muallim Naci

* **hüsn-âzmâ:** Güzelliği denenmiş.
O metbû-ı hüsn-âzmâ-yı hakîm
Arar bendegânında kalb-i selîm-Muallim Naci

hüsn ü ân: Güzellik.
Hüsn ü ânın gör görünsün der isen âyînede
Lafzdan maʿnâya hüsn-i intika:lin sûreti
Nevres-i Kadim

Makbûl olur eğerçi güzellerde hüsn ü ân
Ammâ ne ân ki bâis-i cevr ola her zemân
Şâhî (Okçuzade Mehmet...)

Sıkıntılar biter bahâr zamânına efendim
Koşar gedâ vü bende hüsn ü ânına efendim
Döner niyâzla yüz sürer mekânına efendim
Bin âh edip yanar döner günâhına efendim
Şeref Yılmaz

hüsn ü ân-ı Leylâ: Leyla'nın güzelliği.
Belâ-yı Kays'ı gören vâdî-i melâmette
Hezâr la'net eder hüsn ü ân-ı Leylâ'ya
Ferit Bey (Kam)

hüsn ü kubhî: Güzellik ve çirkinlik.
Benim sabrımla seyr et ıztırâb-ı ehl-i ikbâli
Sana ger hüsn ü kubhî keşf için ezdâd lâzımsa
Namık Kemal

hüsn ü letâfet: Güzellik ve hoşluk.
Pâyân olur mu aşk ile hüsn ü letâfetine
Elbette iktirân ederim ben bu âfete!-Abdülhak Hâmit

* **hasene:** 1. İyilik, iyi hâl, hayırlı iş. 2. Eski altın paralarından birinin adı. **c. hasenât**
Hôş-âmedîlere şâyân bu meymenetli sene
Getirdi sahneye bir böyle firsat-ı hasene
Abdülhak Hâmit

** **hasenât:** Güzellikler, iyilikler.
Atâ-yı mâşıta-i cûd-ı Hak'la ey Nâbî
Ede usâte tecellî ârâyiş-i hasenât-Nâbi

Defâtir-i hasenâtı hezâr olursa dahi
Ne fâide eğer ol hazret olmaya hoşnûd-Sâbit

hüsrân, husrân: (خسران) Ar. 1. Zarar, ziyan. 2. Mahrumiyet, yokluk.
Dostu ger ma'siyet kılsa olur gufrân-pezîr
Düşmeni bin tâat etse mûcib-i hüsrân olur-Fuzûlî

Ye'sin sonu yoktur, ona bir kerre düşersen
Hüsrâna düşersin, çıkamazsın ebediyyen
Mehmet Akif

Ne hüsrândır ki: Şarkın ben vefâsız, kansız evlâdı
Serâpâ Garb'a çiğnettim de çıktım hâk-i ecdâdı
Mehmet Akif

Yâ Mustafâ bırakma bizi böyle bî-nevâ
Bitsin şefâatin ile husrân efendimiz
Faruk K. Timurtaş

hüsrân-ı felek: Feleğin yokluğu.
Bendene böyle sitem etmeden el çekmezse
Ben vebâlin çekeyim var ise hüsrân-ı felek-Nef'î

hüsrân-ı mübîn: Apaçık bir hüsran.
Veriniz başbaşa, zîrâ sonu hüsrân-ı mübîn
Ne hükûmet kalıyor ortada billâh ne dîn
Mehmet Akif

Hüsrev, Husrev: (خسرو) Far. 1.Padişah, hükümdar. 2. Eserlerini Farsça yazmış Hindistanlı bir Türk şair ve edibi (1253-1325). 3. Hüsrev ü Şîrîn hikâyesinin erkek kahramanı.
Kâr-ı aşkı pek bilirdim Hüsrev ü Ferhâd'den
Tâlib-i ka:bil olan üstâd olur üstâddan-Lâ

Hüsrev-i Cem-kevkebe-i memleket-ârâ: Ülkeyi süsleyen Cem talihli padişah.
Ey Hüsrev-i Cem-kevkebe-i memleket-ârâ
Kim saltanatın âlemi pür-zîb ü fer eyler-Nef'î

hüsrev-i devrân: Zamanın padişahı.
Bâkî'yâ dil durmasın güftâra tâkat kalmadı
Vaktidir ol hüsrev-i devrâne söylen söylesin-Bâki

hüsrev-i âlî-maka:m: Yüce makamlı padişah.
Ey muazzam hüsrev-i âlî-maka:m
Devletin Allah kılsın ber-devâm-Nedim

hüsrev-i âlî-nijâd: Yüksek tabiatlı padişah.
Ey Hüsrev-i âlî-nijad ey dâver-i pâk-i'tika:d
Ey şâh-ı sâhib-i adl ü dâd ey pâdişâh-ı muhterem
Nef'î

hüsrev-i evreng-i nebâhat: Güzellik tahtının padişahı.
Benim ol hüsrev-i evreng-i nebâhat ki eder
Düşmenân-ı hüneri tîğ-ı zebânım tersân-Şinasi

hüsrev-i gül: Gülün padişahı.
Hüsrev-i gül gerçi kim derd-i şitâdan dağ idi
Şimdi Keyhüsrev gibi izhâr-ı şevket eyledi
Nadirî (Ganizade...)

Hüsrev-i hûbân: Güzellerin Hüsrev'i.
Hüsrev-i hûbân eden sen dil-ber-i Şîrîn-lebi
Bîsütûn-ı ışk içinde beni Ferhâd eyledi
Hoca Dehhani

hüsrev-i hüsn: Güzellik padişahı.
Öykünme tuğrasına sen hüsrev-i hüsnün
Menşûr-ı felekte görünen gurre-i garrâ-İbn-i Kemal

hüsrev-i kişver-i nazm: Nazım ülkesinin padişahı.
Hüsrev-i kişver-i nazmım ki debîrân-ı hayâl
Eder elka:bımı her dilde bu gûne tesvîd-Nef'î

Hüsrev-i Şîrîn-dehen: Şirin ağızlı Hüsrev.
Hüsnünü bir dem gören ey Hüsrev-i şîrîn-dehen
Aşkına Ferhâd olup yolunda cân verse muhâl-Bâki

* **hüsrevânî:** 1 Hükümdara layık. 2. Çok iyi, birinci derece. 3. Bir çeşit şarap.
Ben o Cemşîd-i tarab-hâne-i feyzim ki müdâm
Hüsrevânî hum ile nûş ederim sahbâyı-Nef'î

hüşk: (خشك) bk. huşk

hüşyâr: (هشيار) Far. Aklı başında, akıllı, uslu. bk. hûş-yâr.
Rind-i hüşyârim harâbât-ı mahabbettir dilim
Âşık-ı hercâîyim vahdet nişânıdır sözüm-Nef'î
Öyle mest et bizi ey sâkî-i rûh-efzâ kim
Hüşyâr olmayalım subh-ı kıyâmette bile
Yenişehirli Avni
Hüşyâr ile hüşyâr oluruz mest ile mestiz-Cevri

hüveyda. hüveydâ: (هويدا) Far. Zâhir, belli, aşikâr.
Kadrine perde-i halvet-serây-ı hikmettir
Ne mâverâsı hüveydâ, ne perde-dârı bedîd-Nâilî

Her yanda pür-hurûş u temevvüc bir izdihâm
Her yüzde, her nazarda hüveydâ hulûs-ı tâm
İsmail Safa
Zulümât-ı ademden getirip nûr-ı vücûda
Bir emrin ile cümle cihân oldu hüveydâ-Nuri

hüzâl: (هزال) Ar. Zayıflık, bıkkınlık, arıklık.
Nûş-ı hicrân şöyle dûçâr-ı hüzâl eyler beni
Kim gören bir kâse zehr içmiş hayâl eyler beni
Halil Nihat Bey

hüzn: (حزن) Ar. Gam, keder, sıkıntı.
Nakş-ı zâildir umûr-ı dehre kılma i'tibâr
Olsa hâsıl fakrdan hüzn ü gınâdan ibtihâc-Fuzûlî
Hazân-ı hüzn ile pejmürdedir sermâ-yı hicrette
Dil-i zârım bahâr-ı vaslıla cânâ dil-ârâ et
Âdile Sultan

hüzn-i âlem: Dünyanın hüznü.
Bildigim bu ki bu beytü'l-hüzn-i âlemde
Kûşe-i mey-kededir var ise bir cây-ı sürûr-Rızayi

hüzn-i bî-sebeb: Sebepsiz üzüntü.
Akşam, ufukta beldeler eylerken iştiâl
Örter cebîn-i neş'eyi bir hüzn-i bî-sebeb
Ahmet Hâşim

hüzn-i dâimî: Devamlı hüzün.
Bir hüzn-i dâimî ile bir zıll-ı bî-vücûd
Bir mevce-i baîdi bu ummân-ı zulmetin
Abdülhak Hâmit

hüzn-i fasîh: Açık hüzün.
Bu sükût-ı belîg-i hüzn-i fasîh
Hutbe-i bî-maka:l-i rûhânî
Kudret-i Hâlık'ı eder tavzîh
Bu ne ulvî meâl-i rûhânî-Nâbizade Nazım

hüzn-i gurûb: Güneşin batma hüznü.
Bütün menâzır-ı hüzn-i gurûb ile yalnız
Yükselen reng-i şâmın altında
Öksürür nâ-tüvân ü nâlende
Hasta bir genç kız-Ahmet Hâşim

hüzn-i hüsn: Güzellik hüznü.
O hüzn-i hüsnünle yoktu menendin
Meh-tâbı andırır bir yâsemendin
Doktor Rıza Tevfik

hüzn-i kamer: Ay hüznü.
Şu'le-i bî-ziyâyı hüzn-i kamer
Mülteci sanki sâde ellerine-Ahmet Hâşim

hüzn-i leyl: Gecenin hüznü.
Ahcârı hüzn-i leyl ile âlûde-i zılâl
Eşcârı nûr-ı subh ile tâbende-i hayâl
Kemalzade Ekrem Bey

hüzn-i rûy-ı kehribâ: Kehribar (sarı) yüzün hüznü.
Berk-ı ra'd-ı âvâz-ı efgânımla inler kûhsâr
Hüzn-i rûy-ı kehribâ rengimle ağlar za'ferân
Üsküdarlı Hakkı Bey

hüzn-i sevâhil: Sahillerin hüznü.
Her şey o kadar gamlı, soluk mübhem ü bî-fer
Gûyâ ki ölür hüzn-i sevâhilde perîler-Ahmet Hâşim

hüzn-i umûmî: Genel hüzün.
Bâis-i şekvâ bize hüzn-i umûmîdir Kemâl
Kendi derdi gönlümün billâh gelmez yâdıma
Namık Kemal

hüzn-i vedâ: Ayrılık hüznü.
Bu meclis-i münâfese-âmîz-i âlemin
Değmez neşât-ı vuslatı hüzn-i vedâına-Nâbi

* **hüzn-âver:** Hüzün taşıyan.
Gerçi fasl-ı bahâra düştü sefer
Reng-i rûyum hazân-ı hüzn-âver-Muallim Naci

* **hüzn-engîz:** Hüzün koparan, hüzün karıştıran, hüzün veren.
Ne hôş bir şevk-i hüzn-engîzdir ihyâ eder leyli
Bu vâdî-i sükût üstünde mehtâb-ı vefâ-perver
Abdülhak Hâmit

* **hazîn:** 1. Hüzünlü, mahzun, kederli. 2. Hüzün verici.
Beğenip akîm olanlar hôd-bîn
Kaldılar künc-i nedâmette hazîn-Sünbülzade Vehbi

Tuttu dünyâyı ferah bir rütbe kim mümkün değil
Rûy-ı arz üzre bulunmak bir dil-i zâr u hazîn
Ziya Paşa

Yazayım ben acıklı bir güfte
Sen de elhân-ı kâinât-ı hazîn
Toplayıp da yapar mısın beste-Hüseyin Sîret

-I-

ıdlâl: (اضلال) Ar. Dalâl'den; azdırma, doğru yoldan saptırma.
Ol şâhı âh u nâle yürütmez belâ budur
Varır rakîb yanına ıdlâl eder yürür
Şeyhülislam Yahya

Sensin eden ıdlâl nice ehl-i tarîki
Sensin eden ihdâ nice güm-geşte-i râhı-Ziya Paşa

Uğramaz doğru adam semtine, lâkin, heyhât
Gece gündüz seni ıdlâle müvekkel haşerât
Mehmet Akif

ıkd: (عقد) Ar. 1. Gerdanlık. 2. İnci dizmeye mahsus ip. 3. İnci dizisi. 4. Hurma salkımı.

ıkd-ı dürr-i nazm: Nazım incisinin gerdanlığı.
Bahâ tahmîn eder bir kimse yok erbâb-ı ma'nâda
Otuz yıldır felek ıkd-ı dürr-i nazmım mezâd üzre
Nef'î

ıkd-ı fülfül: Karabiber dizisi.
Hâl-i anber-bârın ile mûy-i pür-çinler ki var
Rişte-i çûb üzre bitmiş ıkd-ı fülfül şâh şâh
Avnî (Fatih Sultan Mehmet)

ıkd-ı leâl: İncilerin dizilişi.
Mecmûalarda şi'rim arar ehl-i tab' olan
Hâce gibi ki şehrde ıkd-ı leâl arar-Şeyhülislam Yahya

ıkd-ı Pervîn-i güsiste-rîsmân: Ülker takım yıldızının ipi kopmuş gerdanlığı.
Kevkeb-efşân âftâb olmazsa ger ol maşrıkın
Ikd-i Pervîn-i güsiste-rîsmânıdır sözüm-Nef'î

ıkd-ı Süreyyâ: Gerdanlığa benzeyen Süreyya (Ülker) yıldızı.
Görüp bûselik mürvârîd pür-tâbı hicâbından
Acebdir hâke salmazsa felek ıkd-ı Süreyyâ'yı-Nef'î

ıkd-ı şeb-nem: Gece neminin inci tanesi.
Ikd-ı şeb-nemdir gül-i ter üzre yâ hôd her taraf
Katre katre terden ol ruhsâr üze sular mıdır-Fuzûlî

ıkd-ı zülf: Saç düğümü; saç salkımı.
Tîr-i gamzen atma kim bağrım deler kanım döker
Ikd-ı zülfün açma kim âşüfte-hâl eyler beni-Fuzûlî

ıklîm, iklîm: (إقْليم) Ar. 1. Bir bölgenin ortalama hava sıcaklığı. 2. Yeryüzünün yedi veya otuza taksimiyle meydana gelen yerleri, kıta, ülke. Eskiden dünyanın bilinen kısmının ekvator çizgisinden kuzey kutbuna kadar ayrılan yedi bölgesinden her birine iklim denilirmiş. **c. eka:lîm.** bk. iklîm.

Fars ıklîmine düşmüş Şirâz
Ona mensûb o zebân-ı mümtâz-Sünbülzade Vehbi

Ne zabt-ı hâkim-i şerʿî, ne hükm-i zâbitî aklî
Cünûn iklîmini seyr eyleyenler râhatın söyler
Koca Râgıp Paşa

Zaʿf ile üftân ü hîzân ömür ser-haddin geçip
Bir garîb iklîme düştüm âlem gurbet gibi
Ebussuud Efendi

ıklîm-i adem: Yokluk ülkesi.

Bir giden bir dahi gelmez ne aceb hikmettir
Âlem-i râhata benzer gibi ıklîm-i adem
Koca Râgıp Paşa

ıklîm-i cân: Can bölgesi.

Bir şehriyâre gönlünü bağladı Âhî kim
Atıp kemend-i zülfünü ıklîm-i cân tutar-Âhî

ıklîm-i hüsn: Güzellik ülkesi.

Baş eğmez oldu bize ol turra-i müca'ad
Iklîm-i hüsn içinde olalı şâh-ı sermed-İbn-i Kemal

Hâl kâfir zülf kâfir çeşm kâfir el-amân
Ser-beser ıklîm-i hüsnün Kâfir-istân oldu hep
Nedim

** **eka:lîm:** Iklîm'ler, memleketler, diyarlar, kıtalar.

eka:lîm-i haka:yık: Hakikat iklimleri.

Yaratmazdan kamu halkı eka:lîm-i haka:yıkta
Habîbim Mustafâ nûrun getirdim önce bürhânım
Ümmî Sinan

eka:lîm-i leyâl: Gece ülkeleri.

Dönsek mi bu aşkın şafağından
Gitsek mi eka:lîm-i leyâle-Ahmet Hâşim

eka:lîm-i şühûd: Görülen diyarlar.

Fikr edersen o hurûb-ı memdûd
Oldu serhad-i eka:lîm-i şühûd-Hakanî

ıktırân: (اقتران) bk. iktirân.

ıktifâ: (اقتفا) Ar. Kafâ'dan; birine uyup arkasından gitme, ardına düşme.

Iktifâ eylediler meslek-i Âşık Ömer'e
Aşk ü şevk ile nice ka:fiye-cûya-yı sühan
Sünbülzade Vehbi

Irâk: (عراق) Dicle'den aşağı Basra'ya kadar (Şattü'l-arab)ın iki tarafı. Aslında su kenarı demektir. İki büyük nehrin yukarıdan aşağıya akmasıdır.

Isfahân'ı vü Irak'ı Zâtiyâ seyr eyleyip
Bu maka:ma gelmeye ettikçe şeh nâz ağlarım-Zâti

Ki çend sâle afârît-i bî-emân-ı Arab
Irâk'ın etmiş iken arsasın harâb-âbâd-Nâbi

Geçip Lâhûr u Mâhûr'u Acem'de söyledim vasfın
Nihâvend ü Irâk ü İsfahân'da nağme-sencâna
Sünbülzade Vehbi

ırk: (عِرق) Ar. 1.Damar, kan damarı. 2. Asıl, kök, soy. 3. Yapı. **c. urûk.**

Çatma kurbân olayım çehreni ey nazlı hilâl
Kahramân ırkıma bir gül! Ne bu şiddet bu celâl
Mehmet Akif

Gitme! Kal! Sen bu taraf halkına dost insânsın
Onların meşrebi iklîmi ve ırkındansın-Yahya Kemal

ırk-ı neseb-i Bû Leheb: Ebû Leheb'in soyunun damarı.

Heybet-i debdebe-i kûs-ı Nebî
Kesti ırk-ı neseb-i Bû Leheb'i-Hakanî

ırk-ı nîreng: Taslak yapı.

Câmiʿ-i seyf ü kalem dâfiʿ-i şerr-i âlem
Ka:miʿ-ı bih ü sitem ka:tıʿ-ı ırk-ı nîreng
Üsküdarlı Hakkı Bey

* **ırkî:** Irka mensup.

Millîsidir muhâdenetin pâyidâr olan
Irkîsidir muhâdenetin sâye-dâr olan
Abdülhak Hâmit

ırk u güher: Soy sop.

Hayr umma eğer sadr-ı cihân olsa da bi'l-farz
Her kim ki hasâset ola ırk u güherinde-Ziya Paşa

ırz: (عرض) Ar. Bir adamın diğerleri yanında itibar sebebi olup koruması gereken husus, şeref, namus. **c. aʿrâz.**
Sâhib-i ırz idi evvel gazel-i sâde iken
Uydurup ehl-i hevâ eylediler der-be-deri-Nâbi

Kendi ırzından cömert olmaksa muʿtâdın eğer
Kendi mâlındır senin, hakkın tasarruf, kim, ne der
Mehmet Akif
Hayâyı, ırzı ekip yol boyunca, çırçıplak
Kaçarsın, öyle mi, hey kalp adam sıkılmayarak
Mehmet Akif
** **aʿrâz:** Irz'lar, namuslar, değerli şeyler.
Âsân olurdu dest-res-i maʿden-i murâd
Aʿrâzdan udûl edebilsek cevâhire-Nâbi
ırza: (ارضه) Ar. Otu çok olan yer, çayırlık.
Verip hakk-ı sarîhin kabz u bast u mahv u isbâtın
Adâlet-hâne-i hikmette etmiş cümlesin ırza-Nâbi
ırzâʿ: (ارضاع) bk. irzâʿ.
ısʿâd: (إصْعاد) Ar. Suûd'tan; 1.Kâbe'ye gitme. 2. İnbikten çekilme.yukarı çıkarma, yükseğe kaldırma.
İsâbetsiz teâlî başka bir şekl-i tedennîdir
Felek, tenzîli gâhî gösterir ısʿâd şeklinde
Tokadizade Şekib
Isfahân: (اصفحان) Far. Eski Safevî devletini başşehri. İran sınırları içnde kalır. Çok mamur bir şehir olduğu ve sürmenin buradan çıkması sebebiyle edebiyatta hep İstanbul ile karşılaştırılmıştır.
İrân zemîne tuhfemiz olsun bu nev gazel
İrgürsün Isfahân'a Stanbul diyârını-Nedim

Bir turfa nevâya oldu peyvend
Âgâzesi gerçi kim nihâvend
Ammâ ki karârı Isfahân'dır-Nedim
ısgâ: (إصغا) Ar. Kulak verme, söz dinleme.
Semʿ-i pâkiyle ederdi ısgâ
Gökte Cibrîl'e emr etse Hudâ-Hakanî

Turfa kıssîs-i sanem-hâne-i aşk-ı ezeliz
Bâng-ı Hakk'ı fem-i nâkustan ısgâ ederiz
Üsküdarlı Hakkı Bey
Âvâzelerin gûlların etmeyiz ısgâ
Biz münselik-i şâh-reh-i hazreti pîriz-Muallim Naci
ıska:t: (اصقاط) Ar. Sukût'tan; 1. Düşürme. 2. Yok etme. 3. Ölünün azap çekmemesi için dağıtılan para. **c. ıska:tât.**
Nesl-i hâzır ki sarık gördü mü terzîl ediyor
Defol ıskatçı diyor, çerçi diyor, leşçi diyor
Mehmet Akif
ıslâh: (إصْلاح) Ar. Sulh'tan; düzeltme, iyi hâle koyma, iyileştirme. **c.ıslâhât.**
Tanbûr-ı sîne tan mı bî-perde nâle etse
Islâh ediptir onu çün gûşmâli şeyhin
Hamdullah Hamdi (ediptir: etmiştir.)
Feylesofun kendisi nâ-ka:bil-i ıslâh iken
Kalkar ıslâh etmeğe zuʿmunca hâl-i âlemi
Vasfî (Şeyh ...)
Âlemin olmuş usûlü şimdi bir tarz-ı cedîd
Çünkü ıslâhından etmiş âkılân katʿ-ı ümîd
Ziya Paşa
ıslâh-ı âlem: Âlemi düzeltme.
Feyz-i Hak'ta buhl yok herkes velî tâlib değil
Bî-sebeb ıslâh-ı âlem Tanrı'ya vâcib değil-Lâ
ıslâh-ı husûm: Düşmanları yola getirme.
Ola kasdı meğer ıslâh-ı husûm
Ol zemân belki değildir mezmûm-Nâbi
ıslâh-ı mizâc: Huyu düzeltme.
Cevher-i tığ ile bî-vahîme ıslâh-ı mizâc
Şerbet-i lûtf ile bî-çûn ü çerâ defʿ-i ilel-Nâilî
ısrâr: (اصرار) Ar. Ayak direme, karşı koyma.
Etmeyip re'y-i hatâda ısrâr
Avdet et râh-ı savâba tekrâr-Sünbülzade Vehbi
ıstabl: (اصطبل) Ar. Padişahın saray ahırı.
Bend-i ıstablı olan rahş-ı felek-reftârın
Eremez kösteğine târ-ı nigâhı düşmen
Keçecizade İzzet Molla
ıstabl-ı hâs: Özel ahır.
O pâk dil ki ederse tevâzuʿundan eder
Istabl-ı hâsına Efrâsiyâbî mîr-âhûr-Nâbi
ıstabl-ı şehinşâh-ı cihân-ârâ: Cihanı süsleyen şahların şahının ahırı.
Yine ıstabl-i şehinşâh-ı cihân-ârâda
Ki ne atlar bulunur biri birinden zîbâ-Nefʿî

ıstıbâr: (اصطبر) Ar. Sabr'dan; dayanma, katlanma.
Bir böyle muhît içinde eyâ
İşkence-i ıstıbâr tâ-key-Abdullah Cevdet

Gel gel deyiniz de geleyim yanınıza
Düşvârdır ıstıbâr hicrânınıza-Muallim Naci
ıstıfâ': (اصطفا) Ar. 1. Bir şeyin temizini, safını seçip alma. 2. Seçme, seçkinlik. 3. Ayıklama, temizleme.
Seyyid-i nev'-i beşer deryâ-yı dürr-i ıstıfâ
Kim sepiptir mu'cizâtı âteş-i eşrâre su-Fuzûlî
ıstılâh: (اصطلاح) Ar. Sulh'tan; terim, tabir. **c. ıstılâhât.**
Müvellâ eyledim ben de Nedîm-i nükte-perdâzı
Eğer boğmazsa mevc-i ıstılâha sakk-ı irfânı
Seyyit Vehbi
Ekser sözü ıstılâha dâir
Mazmûnları var, değer cevâhir-Ziya Paşa
** **ıstılâhât:** Terimler, tabirler.
Istılâhâtı sever ma'nâsız
Şerbet ü hukne yapar eczâsız-Nâbi

Sarîr-i hâme sanma ıstılâhâta boğulmakla
Eder bî-çâre dâim şîve-i küttâbtan feryâd
Koca Râgıp Paşa
ıstılâhât-ı ulûm: İlim tabirleri.
Her kimin var ise zâtında şerâret küfrü
Istılâhât-ı ulûm ile Müselmân olmaz-Fuzûlî
ıstırâb: (اضطراب) bk. ıztırâb.
ışk: (عشق) Ar. Aşırı derecede sevgi besleme, candan sevme. Aslı "ışk"tır. bk. aşk.
Işk derdiyle hoşem el çek ilâcımdan tabîb
Kılma dermân kim helâkim zehri dermânımdadır
Fuzûlî
Âşık isen rind ü rusvâlıktan ikrâh etme kim
Işk sırrın iktizâ-yı devr pinhân istemez-Fuzûlî

Belâ-yı ışk ile ol kim ukûbetler geçirmiştir
Ne korku ona ey Hamdî ika:b-ı dâr-ı ukbâdan
Hamdullah Hamdi
ışk-ı dil-sûz: Gönül yakan aşk.
Katı gönlüne bağrı daşların düşmüş gam-ı ışkın
Bir oddur ışk-ı dil-sûzun ki taşlar içre pinhândır
Fuzûlî
ışk-ı mecâz: Mecaz aşkı.
Kıssa-i Ferhâd u Mecnûn kim okurlar Âhîyâ
Bir varaktır defter-i ışk-ı mecâzımdan benim-Âhî
ışk-ı yâr: Yârin aşkı.
Lâmi'î rûşen dil olsan tan mı ışk-ı yâr ile
Gün dokunsa bedr-i âlem-tâb olur sâfî zücâc
Lamiî Çelebi (dokun-: deymek, ulaşmak.)
ıtâş: (عطاش) Ar. Atşân'lar, susamışlar.
Felektir ol felek-i bî-emân ki çeşmine
Gelen ıtâşı eder hûn-ı dil-i ebed irvâ-Ziya Paşa
ıtık, ıtk: (عتق) Ar. Köle veya esiri azat etme.
Hüccet-i ıtk gibi etti ibâdı âzâd
Nâme-i ahd-i hümâyûn-ı mübârek-fercâm-Nâbi
* **ıtık-nâme:** Köle azat etme kâğıdı.
Bir ıtık-nâmedir insâna senin ka:nûnun
Bildirir haddini sultâna senin ka:nûnun-Şinasi
ıtlâk: (إطْلاق) Ar. Talk'tan; 1.Bağlamayıp salıverme.2. Bağlı olanı çözüp salıverme. 3. Nikâhtan boşama (bu anlamda "tatlîk" daha fazla kullanılır. 4. Hapis ve cezadan kurtarma. 5. Ad koyma, isimlendirme. **c. ıtlâka:t.**
Tâir-i lâne-i ıtlâk kafes-gîr olmaz
Kayd-ı tahrîr olsun mu müselsel ma'nâ-Nâbi

Sâhib-i devlet-i hâmî-i hilâfet sensin
Sadr-ı ıtlâk dururken sen olur gayre harâm-Nâbi

Demidir kim tene bed-rüd ede cânile gönül
Mülk-i ıtlâk özenen bend ile zindânı ne_ider
Lamiî Çelebi
ıtlâk-ı cünûn: Delilik yüklemesi.
Her zemân halk bana kılmağa ıtlâk-ı cünûn
Beni endûh-ı serâsîme-i sevdâ eyler-Fuzûlî
ıtlâk-ı nika:b-ı harem: Gizlenme örtüsünü taşıma.
Olmuştu o mahbûb-ı serâ-perde-i lâ-reyb
Itlâk-ı nika:b-ı haremi gayb-ı hüviyet-Sâmi

ıtnâb: (اطناب) Ar. Sözü ip gibi çekip uzatma, lüzumsuz konuşmalarla doldurma.
Hıyâm-ı çerhe sütûn-ı duâyı ref ͑ eyle
Niyâz-nâmeyi Nâbî çok eyledin ıtnâb-Nâbi

Duâyile sözü hatm edelim zîra hakîkatte
Sözün gevher olursa yeğdir ıtnâbından îcâzı-Nef'î

Kitâb-ı mekrümetin şerhe muktedir olamaz
Ne rütbe eylese Esrâr kasîdesin ıtnâb-Esrar Dede

ıtnâb-ı hıyâm-ı devlet: Devlet çadırlarının ipi.
Haşre dek tâ ki ola beste-i evtâd-ı hulûd
Sâha-i dehrde ıtnâb-ı hıyâm-ı devlet-Münif

ıtnâb-ı sühan: Sözü uzatma.
Etme ıtnâb-ı sühan gayrı bu demlerde Münîf
Farzdır ed ͑ iye-i hayr-ı devâm-ı devlet-Münîf

ıtr: (عطر) Ar. Güzel kokulu yağ ve terkip. **c. ıtriyyât.**
Zülfünü bâb-ı sabâ senin çözeli ey habîb
Itr ile âlem dimâğını muattar kıldı-Ulvî

ıtr-ı enfâs: Nefeslerin kokusu.
Itr-ı enfâs ile âfâkı muattar kılmağa
Açtı gül-zâr içre attâr-ı sabâ dükkân yine
Necati Bey

ıtr-ı hûb: Güzellik kokusu.
Itr-ı hûbile pür olurdu meşâmm
Bûy-ı müşg idi yâhûd anber-i hâm-Hakanî

ıtr-ı şâhî: Güzel bir koku.
Ne_ola hem reng ise bezmimde bülbüllerle pervâne
Benim her şeb çerâgım ıtr-ı şâhîden fürûzândır
Nâbi

* **ıtr-âlûd:** Itıra bulaşmış.
Micmer-i zerle gelip anber ü ûd
Eyledi hayme-gehi ıtr-âlûd-Nâbi

* **ıtr-nâk:** Itırlı.
Ol kûy-ı arş-ı rütbet kim hâk-i ıtr-nâkin
Mâliş-geh eylemiş Hak pîşânî-i kibâre
Âsım (Şeyhülislam...)

ıtrâ: (اطرا) Ar. Tarâvet'ten; aşırı derecede övme.
Medhinde eğerçi eyler ıtrâ
İşte sana eylemez müdârâ-Ziya Paşa

ıtrâb: (اطراب) Ar. Tarab'dan; şevke getirme, şevklendirme, keyiflendirme.
Itrâb için eylesin terennüm
Güller gibi eylerim tebessüm-Muallim Naci

ıttılâ ͑: (اطلاع) Ar. Tulû ͑'dan; öğrenme, tanıma, bilme.
Kârına ehl-i vukûfun kec-nigâh ettikçe şeyh
Kûr u dûr olmaktadır bulmaz safâ-yı ıttılâ ͑
Esrar Dede

Diyemem kesb-i ıttılâ ͑ ettim
Ittılâ ͑ ehline vedâ ͑ ettim-Muallim Naci

ıttırâd: (اطّراد) Ar. Tard'dan; birbirine uyup gitme, uygun şekilde devam etme, ritm.
Umûr-ı saltanattan ol harı tard ettiği yetmez
Olur kat kat isâbet fikr olunca ıttırâd üzre-Nef'î

Hayâtın her zemân bî-zâr hâl-i ıttırâdından
Vücûdun dâimâ muztarr kuyûd-ı bî-idâdından
Tevfik Fikret

ıyâl, iyâl: (عيال) Ar. 1.Bir kimsenin geçindirmek zorunda olduğu kimseler, çoluk çoçukları. 2. Eş, kadın.
Sipihrin bahtını ikbâlini hep pâymâl ettim
Hamiyyet mesleğinde terk-i evlâd ü ıyâl ettim
Namık Kemal

ıyân: (عيان) Ar. Açık, âşikâr, şüphesiz olan. bk. ayân.
Şevk-i cemâl yâri ne_ider şerh edip gönül
Gün gibi ol ıyândır ona ne beyân gerek-İbn-i Kemal

Tâ cebhen üzre nakş ederim vasfın âkıbet
Ey âftâb işte ıyân söylerim sana-Nedim

Gencine-i uşşâka ziyân eylemek olmaz
Ser vermek olur, sırrı ıyân eylemek olmaz
Ahmet Sârbân

Sakın bir zerre-i nâ-çîzi pâ-mâl etme sultânım
Kişi ettiğin elbet bulur günden ıyândır bu
Feyzi-i Kadim (Hüseyin...)

ıyâr, ayâr: (عيار) Ar. 1. Altın, gümüş gibi madenlerin karışma derecesi. 2. Saadete yönelme.

Neş'e vaktinde ıyârı kişinin belli olur
Aceb insâna mihek taşı mıdır câm-ı şarâb-Şinasi
Sanma hâlis dost olur her kem-ıyâr ü ebteri
Ur mihekk-i imtihâna, fârik ol seng ü zeri
Âgâh Osman Paşa (Trabzonlu...)

ıyâr-ı lezzet-i eş'âr: Şiirler lezzetinin ayarı.
Iyâr-ı lezzet-i eş'âra noksân gelmez ey Nâbi
Zebân-ı hâmeye oldukça şekker-hâne derlerse-Nâbi

ıyd: (عيد) bk. îd.

ızâr: (عذار) bk. izâr.

ızhâr: (اظهار) bk. izhâr.

ızlâl: (اضلال) Ar. Dalâlet'ten; doğru yoldan çıkarma, azdırma, dalâlete düşürme.
Uğramaz doğru adam semtine, lâkin, heyhât
Gece gündüz seni ızlâle müvekkel haşerât
Mehmet Akif
Sensin eden ızlâl nice ehl-i tarîki
Sensin eden ihdâ nice güm-geşte-i râhı-Ziya Paşa

ızmâr: (اضمار) Ar. Gönülde gizleme, saklama.
Ol re'yi ki etmiş idi ızmâr
Hüddâm ü havassa etti izhâr-Nâbi

Eğer izhârı zilletse olur ızmârı da zillet
Kolay meksûf olur müstelzim hacletse bir illet
Abdülhak Hâmit
Hilkat lisân-ı hâl ile her bâr söylenir
Ma'nâ-yı Rabb'ı etmeyip ızmâr söylenir
Yahya Kemal

ızrâr: (اضرار) Ar. Zarar'dan; zarara ziyana uğratma, zarar verme.
Biz ki insânlarız insânları ızrâr ederiz
Biz şâdân edeni derde giriftâr ederiz
Kemalzade Ekrem

ıztırâb: (اضطراب) Ar. Darb'tan; acı elem, keder, sıkıntı. **c. ıztırâbât.**
Ten zevrakın düşürme girdâb-ı ıztırâba
Sabret gönül ki kalmaz bu rûzigâr böyle-Nev'î

Ârız oldu gönlüme yüzün göricek ıztırâb
Aks-i mir'âtından ol su üzre gûyâ düştü tâb
İbn-i Kemal (göricek: görünce.)
Düşüp âteş-i ıztırâba yine
Vedâ' eyledik hurd u hâba yine-Keçecizade İzzet Molla

** **ıztırâbât:** Iztırab'lar.

ıztırâbât-ı derûnî: Kalbe ait ıstıraplar.
Çille kırmak aybtır zinhâr ey sâlik seni
Iztırâbât-ı derûnî perde-bîrûn etmesin
Muallim Naci

ıztırâr: (إضْطرار) Ar. Zarûret'ten; mecburiyet, ihtiyaç, çaresizlik.
Bilmem niçin güzeller uşşâka nâz ederler
Görmektir ihtiyârı sevmektir ıztırârı-Ziya Paşa

Bak derûn-ı perdeye kim ıztırârıdır kamu
Dilde her bir mihnetin sonu meserret değil mi
Âdile Sultan

ıztırâr-ı serd: Soğuk çaresizliği.
Bir ıztırâr-ı serd ile titrer mükevvenât
Altında karların
Bir dûd-ı müncemid gibi âfâk-ı bî-hayât
Tevfik Fikret

* **ıztırârî:** Zaruri olarak, mecburi.
Iztırârî eder eş'ârıma şimdi tahsîn
Söze geldikçe kabûl eylemeyen Hassan'ı-Nef'î

Cüst ü cû ettik nazîrin âlem-i endîşede
Iztırârî vâdî-i inkâra düştü gönlümüz-Nef'î

Iztırârî dil nice cân vermesin ol gamzeye
Çâre yok tîr-i kazâdan ihtirâza n'eylesin-Nef'î

-İ-

iâle (t): (إعالة) Ar. Çoluk çocuğunun nafakasını elde etmeye çalışma.
Ettik sizi sa'y ile iâle
Tenbelliğe etmedik ihâle-Muallim Naci
iâne, iânet: (إعانت) Ar. Avn'den; 1. Yardım. 2. Muavenet etme.
Usanmaz kendini insân bilenler halka hizmetten
Mürüvvet-mend olan, mazlûma el çekmez iânetten
Namık Kemal
Zavallı yaralı, harbin safâlı vaktinde
Tenezzül eyledi bir sedyenin iânetine-Tevfik Fikret
ibâ: (إبا) Ar. Kabul etmeme, imtina etme; çekinme; tiksinme, iğrenme.
Kim ki Allah'tan ibâ eyler
Başka der-gâha iltica eyler-Fuzûlî
ib'âd: (ابعاد) Ar. Bu'd'ten; uzağa sürme, uzağa koma, uzaklaştırma.
Ne kadar eyler isen hâtır-ı ahbâbını şâd
O kadar hasmına vakf ola kulûbu ib'âd-Nâbi

Ne ihtiyârıma sâhib, ne i'tiyâdıma râm
Bu gird-bâd-ı ibâd ortasında bî-ârâm-Mehmet Akif
ibâd: (عباد) Ar. Abd'ler, bendeler, köleler, kullar.
Meded-res ol meded ey dest-gîr-i cümle ibâd
Koma hadîd-i maâsîde ki_ola dil ma'bûd-Sâmi

İbâda lûtf u ihsân u atâsın eylemiş mu'tâd
Sana ol dost-ı müşfik Hazret-i Bârî Ta'âlâdır
Âdile Sultan
Ey masdar-ı mâ-sivâ olan Rabb-i ibâd
Kim sensin eden mevt ü hayâtı îcâd-Muallim Naci
* **ibâdullah:** 1. İnsanlar, benî âdem, Allah'ın kulları. 2. Çok fazla, pek çok.
Cihânda bir şey için olma mesrûr gamla şâdân ol
İbâdullaha hor bakma sakın sen hürmet edegör
Âdile Sultan
Hudâ rızâsı için kaldırın nifâkı, günâh
Alev saçakları sarsın mı yâ ibâdullah-Mehmet Akif
ibâdet: (عبادت) Ar. Abd'ten; Allah'a edilen kulluk, bendelik ve tapınma. Tanrı buyruklarını yerine getirme. **c. ibâdât.**
İbâdetler başıdır terk-i dünyâ-Yunus Emre

Seni koyup büte eyler ibâdetin kâfir
Azâb-ı dûzaha ol vechden olur ka:bil-Fuzûlî

Yok bî-garez muâmele ehl-i zemânede
Kimse ibâdet etmez idi cennet olmasa-Nâbi

Kıl hulûs ile ibâdet abd-i hâs-ı Hâlık ol
Âdile aşk içre bul ibka vü câvidânelik-Âdile Sultan
** **ibâdât:** İbâdetler.
Her ibâdâtın hakîkat cânı aşktır bî-gümân
Aşk-ı Hakk olmayıcak olmaz birisi hîç tamâm
Gaybî (olmayıcak: olmayınca.)
* **ibâdet-hâne:** İbadet yeri.
ibâdet-hâne-i İslâmiyân: Müslümanların ibadethanesi.
Gönül sâf olsa sevdâ-yı cihândan pâk olur zîrâ
İbâdet-hâne-i İslâmiyân'da büt-perest olmaz
Beliğ (Bursalı İsmail ...)
ibâre: (عبارە) Ar. 1.Bir mananın anlaşılması için kullanılan söz yahut iki veya daha çok kelimeden meydana gelmiş söz parçası, cümle. (nazımda "ibaret" anlamında da kullanılabilir. 2. Uykuda görülen rüyanın tabir olunan anlamı. 3. Paragraf. 4. Metinden çıkarılmış birkaç satır. **c. ibârât**
Cevr ü sitem atâ-yı kerem bir ibâredir
Âşık bu râha girdiği dem bî-nişân olur-Esrar Dede
** **ibârât:** İbâre'ler.
Tekellüfât-ı ibârâttan tehî Nâbî
Edâ-yı hakk-ı maânîye bu gazel yetişir-Nâbi
ibârât-ı rekîk: Kusurlu ibareler.
Yâd-ı nâmınla ne_ola keffe-i cürm olsa sevâb
Feyz-i na'tınla girer vezne ibârât-ı rekîk-Nâbi

ibâret: (عبارت) Ar. "...den meydana gelmiş; bir şeyin aynı; başkası, başka bir şey değil." anlamlarında kullanılır.
İbâretten ibâret kaldı şimdi Kâmiyâ eş'âr
Müreşşah tâze mazmûn üzre yoktur bir gazel söyler
Kâmî (Edirneli...)
Şerâfetle asâlet fazl-ı zâtîden ibârettir
Fazîlettir şeref-bahşâ olan ecdâd ü ensâle
İsmail Safa
Yoksun kuru topraktan ibâret vatanınla
Târîhini yazmazsan eğer sen de kanınla
Midhat Cemal Kuntay

ibcâl: (ابجال) Ar. Becel'den; ağırlama, ululama, saygı gösterme.
Eslâfi ya etmek için ibcâl
Lâyık mı muâsırîni iğfâl-Namık Kemal

Adîm iken o, ve mevcûd iken bu kaht-ı ricâl
Sizinle istedim etmek maka:mını ibcâl
Abdülhak Hâmit

ibdâ': (ابداع) Ar. Benzersiz bir şey meydana getirme, yaratma. 2. ed. Yeni ve güzel bir eser meydana getirme.
Nîm-şeb ol meh çıkıp halvet-geh-i ibdâ'dan
Tîregî-i kesret-i mevhûmu eyler indifâ'-Esrar Dede

Eğer maksûdu ancak âhiret olsaydı Yezdân'ın
Ne hikmet vardı ibdâ'ında hiç yoktan bu dünyânın
Mehmet Akif

iber: (ابر) Ar. İbre'ler, mıknatıslar, ibreler.
Her vâkıa bir ders-i hikemdir nazarında
Her derd ü belâdan dahi ahz-i iber eyler-Şinasî

ibhâm: (ابهام) Ar. 1. Açmama, kapalı tutma, gizleme. 2. ed. Sözün anlaşılmaz derecelerde kapalı olması. 3. El ve ayak baş parmağı. **c. ibhâmât.**
Şâir-i nâdire-gûyem ne desem hisse çıkar
Düşmen ü dosta bî-tevriye vü bî-ibhâm-Nef'î

İnkâr ile, ibhâm ile ma'nâ-yı hayâtı
Sevdâmızı bir vâha-i gaflette yaşattık-Tevfik Fikret

ibka': (ابقا) Ar. Daim ve baki kılma, azl etmeyip bir mevkide bırakma.
Rüsûm-ı kâinât oldukça cârî hazret-i Bârî
Ede ol âsaf-i âlî-cenâbın zâtını ibka-Nâbi

Kıl hulûs ile ibâdet abd-i hâs-ı Hâlık ol
Âdile aşk içre bul ibka vü câvidânelik-Âdile Sultan

ibka-yı eser: Eseri daim kılma.
Eczâ-yı beşer câlib-i ta'cîl-i fenâdır
İbka-yı eser mûcib-i tahsîl-i beka:dır-Namık Kemal

ibka-yı nâm: Namını sürdürme.
Merâm ibka-yı nâm etmekse bir mısrâ' da kâfidir
Aceb hayretteyim ben Sedd-i İskender husûsunda
Koca Râgıp Paşa

iblâğ: (إبلاغ) Ar. Vardırma, eriştirilme, ulaştırma, gönderme.
Sağlar cânı verirler mürdeler bulur hayât
Leblerin vasfında Bâkî eylese iblâğlar-Bâki

iblîs: (إبْليس) Ar. Alçak, lanetli şeytan.
Kanda kim cem' ola câm u dil-ber ü aşk u şebâb
Anda İblîsin ne hâcet mekrine idlâline
Nâbi (anda: orada.)
Zehî kerem ki nazar kılmayıp adâvetine
Müyesser eylemiş İblîs'e i'tibâr-ı beka:-Fuzûlî

Küfr ü îmân neydügün fehm eylemez yoktur necât
Fâsıkın kalbinde her dem İblîs'in iğvâsı var
Ümmî Sinan

iblîs-i târid: Sürüp çıkarılan iblis.
Ola Cibrîl gibi ka:bil-i kuds-i melekût
Reh-güzârında sücûd eylese İblîs-i târid
Yenişehirli Avni

ibn: (إبن) Ar. Oğul, mahdum, zade, ferzend. **c. ebnâ.**

İbn-i Alî: Hz. Ali (r.a.)'nin oğlu (Hz. Hüseyin).
Bağ hâsü'l-hâs kurbun bü'l-aceb fevvâresi
Ser bürîde gerdenindir yâ Hüseyin ibn-i Alî
Tahirü'l-Mevlevi

İbn-i Âzer: Âzer'in oğlu (Hz. İbrahim).
İbn-i Âzer Mekke'yi esnâmdan tathîr edip
Makdemin şevkiyle etti Kâ'betullâh'ı binâ
Keçecizade İzzet Molla

ibn-i filân: Filanın oğlu.

Ebnâ-yı zemânın talebi nâm u nişândır
Her biri tasavvurda filân ibn-i filândır

Bağdatlı Ruhi

ibn-i hakîm: Bilgelerin çocuğu.

Vermedi sadra şifâ buncılayın ibn-i hakîm
Beden-i müle dahi etmedi bahş-ı dermân

Şinasi (sadra şifa ver-: gönlü ferahlatmak.)

İbn-i İmrân: İmrân (Hz. Musa ve Hz. Meryem'in babalarının adı.)'ın oğlu.

Subh-veş destini zâhir kılsa sîm-efşân olup
Ol Yed-i beyzâya benzer ki_İbn-i İmrân gösterir

Fehim (Hoca Süleyman...)

İbn-i Mülcem: Mülcem (Hz. Ali'yi şehid eden Hâricî)'in oğlu.

Çok riyâ-kâr var velî görünür
İbn-i Mülcem ile Alî görünür

Osman Nuri Paşa (Diyarıbekirli ...)

ibn-i neccâr: Dülgerin oğlu.

Rızâ dîvânının tab'ıyla revnak geldi âfâka
Basıldı penç defter na't u nutku ibn-i neccârın

Şeyh Zâik

İbn-i Sînâ: (980-1037) Orta Çağın ve İslam dünyasının en büyük filozof ve hekimlerinden biridir.

Bulmadı bu derde çâre ilm-i hikmet de bilen
İbn-i Sînâ kılmadı tedbîrini bu illetin-Âdile Sultan

Bilse la'lin hikmetinden ben ne tahsîl ettiğim
Niçe yıl şâkird olurdu Bû-Alî Sînâ bana-Behiştî

ibn-i vakt, ibnü'l-vakt: 1. Zamane çocuğu. 2. Dünyayı umursamayan, dünyayı bir pula satan.

Harâbât ehline dûzah azâbın anma ey zâhid
Ki bunlar ibn-i vakt oldu gam-ı ferdâyı bilmezler

Hayali Bey

Hüsnünün zevkini gör ârif-i ibn-i vakt ol
Çekme endûhunu pîşîn hat-ı nev-âmedenin-Nâbi

İbn-i Zübeyr: Zübeyr (Aşere-i Mübeşşere'den Cennetle müjdelenen on kişiden biri')-'in oğlu.

Gönlünü yıksa Behiştî gam yeme ol şeh yapar
Kâ'beyi yıkdısa ma'mûr eyledi İbn-i Zübeyr-Behiştî

** **ebnâ:** İbn'ler, oğullar.

ebnâ-yı vatan: Vatanın çocukları.

Düşmân geliyor maksadı ifnâ-yı vatandır
Karşı duracak düşmâna ebnâ-yı vatandır

Namık Kemal

İbrâhîm: (ابراهيم) 1. Hz. İbrahim. Babası put yontucusu idi. Mabetteki putları balta ile parçaladığı için Babil hükümdarı Nemrut tarafından mancınıkla ateşe atılan ve elleri, ayakları bağlı olan İbrahim henüz havadayken Cebrail geldi ve Allah'ın emriyle onu havada tuttu. Bir dileği olup olmadığını sordu. Hz. İbrahim de: "Ben Allah'ın kuluyum o ne dilerse öyle yapar." deyince, bu söz Allah'ın hoşuna gittiği için Hz. İbrahim'in lâkabı "Halîlullah" (Allah'ın dostu) oldu ve onu ateşten kurtardı. *Hz. İbrahim sofrası, Hz. İbrahim bereketi* gibi tabirler; onun yanında misafir olmadan sofrada yemek yememesi şiirlere konu olmuştur. 2. İbrahim Edhem. 8. y.y'da yaşamış ünlü bir sûfi. Belh sultanının oğlu iken tasavvuf yolunu seçmiştir.

Andan İbrâhîm'e ad oldu "Halîl"
Kim sehâvet yolunu buldu sebîl

Ahmed-i Dâî (andan: o sebepten.)

Felek tâc-ı zerin terk etti İbrâhim Edhem-veş
Derûnunda aceb mi eylese nûr-ı siyâh me'vâ

Nadirî (Ganizade...)

Hûblardan yum gözün der her zemân zâhid bize
Ne_ola dervîş isek İbrâhîm Edhem olmadık

Lamiî Çelebi

ibrâm: (إبْرام) Ar. 1.Sıkıntı vererek üzüp usandırma. 2. Metin, sağlam ve dayanıklı kılma. **c. ibrâmât.**

Tevbe-i meyde sebât-ı kademinden sorma
Orasın sâkî-i gül-çihrenin ibrâmı bilir-Nâbi

Sunmadan sâgarı sâkî düşerim ayağına
Hasretim bâdeden efzûn iken ibrâmında-Nedim

Feyz-i isti'dâd-ı mâder-zâd ikdâm istemez
Ka:biliyyet başka bir cevherdir ibrâm istemez

Dâniş (Dâniş-i Atîk; Dâniş-i Kadim)

Bekliyor mihmânların i'zâzlar, ikrâmlar
Sâkiyâ etsin derim ilhâhlar, ibrâmlar
Abdülhak Hâmit

ibrâm-ı âşık: Âşıkın bıktırması.
Niyâz ehl-i gurûra bâis-i tahrîk-i nahvettir
Bütân-ı serkeşi ibrâm-ı âşık tünd-hû eyler
Râşid (Molla Feyzizade Müverrih Mehmet...)

ibrâm-ı nâz: Naz bıktırışı.
Gâhîce gark-ı lücce-i hayret olunca ben
İbrâm-ı nâz edip taraf-ı fikretim sorar-Esrar Dede

ibrâz: (إبْراز) Ar. Bürûz'dan; izhar etme, gösterme, meydana çıkarma.
Kifâyet eylemez mi bu kasîde şâiriyyette
Eğer lâzım gelirse hüccet-i devâmın ibrâzı-Nef'î

Emr-i bî-ücrete ibrâz olunan hidmete yûf
Şahs-ı bî-hidmete i'tâ kılınan ücrete yûf
Yenişehirli Avni

Her safhada bir şekl-i hakîkat eder ibrâz
Her gün çevirir bir varaka mikleb-i âlem-Ziya Paşa

ibrâz-ı hakîkat: Hakikati gösterme.
Fahr-i acem-âneden masûndur
İbrâz-ı hakîkat etmek ister-Muallim Nâci

ibrâz-ı kemâl: Olgunluk gösterme.
Avnî, nice ibrâz-ı kemâl eylesin âdem
Bir yerde ki hak söyleyeni dâra çekerler
Yenişehirli Avni

ibret: (عبرت) Ar. Nefsini terbiye ve ahlâkı süsleme yolunda örnek alınacak husus, öğretici ders.
Rengi döner günde güne toprağa dökülür gine
İbret-durur anlayana bu ibreti ârif duyar
Yunus Emre

İbret gözüyle berk-i dirahtân-ı sebze bak
Hûş-yâr olana her varakı bir cerîdedir-Bâki

Bırakın eski hükûmetleri, meydândakiler
Yetişir, şöyle bakıp ibret alan varsa eğer-Mehmet Akif

* **ibret-efzâ:** İbret arttırıcı.
Hemân bir var imiş bir yok imiş der hâsıl-ı devrân
Ser-â-ser ibret-efzâ bir garîb efsânedir âlem
Ziya Paşa

* **ibret-güzîn:** İbreti seçen.

ibret-güzîn-i nakş-bihîn-i hakîkat: Hakikatin en güzel ibretli nakşını seçen.
İbret-güzîn-i nakş-bihîn-i hakîkat ol
Aldanma reng-i tûr-ı cihâna hakîm isen
Hersekli Arif Hikmet

* **ibret-nümâ:** İbret gösterici olan.
Ayn-ı mevcûdâta eyler kudretullah ıyân
Bâdiyâ, âyîne-i ibret-nümâdır kâinât
Bâdî (Edirneli Ahmet ...)

* **ibret-sitân:** İbret yeri, ibret alınacak yer, dünya.

ibret-sitân-ı âlem: Âlemin ibret yeri.
Fehmetmeyen deka:yık-ı nakş-ı sanâyîi
İbret-sitân-ı âlem a'mâ gelir gider
Âtıf (Defterdar Mustafa ...)

ibrîk: (ابريق) Ar. Emzikli su kabı. **c. ebârik, ebârika.**
Suna ey câh-perest el yumağa âlemden
Miskî sâbûn ile sîmîn leğen ibrîk gerek-Nâbi

ibrîk-i vuzu': Abdest ibriği.
Sebû-yı meyle ibrîk-i vuzû' bir hâktir ammâ
Ne hikmettir bilinmez biri sâlih biri fâsıktır-Nâbi

ibrîk-i zer: Altın ibrik.
İbrîk-i zerden sâkiyâ la'l-i müzâbı kıl revân
Altın olur işin hemen kibrîtî-i ahmer kendidir-Bâki

ibrîk ü leğen: İbrik ve leğen.
İbrîk ü leğen ma'den-i vâhidden iken
Birinde su pâk birisinde nâ-pâk-Nâbi

ibrîsim: (ابرسيم) Ar. İbrisim, bkz. ebrişim.

ibrîz: (ابريز) Ar. Saf, katışıksız altın.
Buldu gûyâ yeni bir ma'den-i sîm ü ibrîz
Tuz tütün resme girip oldu hazîne lebrîz-Ziya Paşa

ibtâl: (إبْطال) Ar. Boş, batıl ve beyhude kılma.
Mukarrer eyledi bir pâdişâha devleti kim
umûr-ı şer'den ayruğun eyledi ibtâl-Necati Bey
Umûmu müstefîd etmez husûsun hakkını ibtâl
Sakın bir ferdi ezme gayret-i efrâd lâzımsa
Namık Kemal

ibtidâ': (ابتدا) Ar. Bed' etme, başlama, başlangıç.
Ey Fuzûlî intihâsız zevk buldun ışktan
Böyledir her iş ki Hakk adıyla kılsan ibtidâ-Fuzûlî

Haml ibtidâ dürûgunadır sonra adline
Şâhid ne denlü sıdk ile daʿvâya gelse de-İzzet Ali Paşa

Işka ne intihâ bulabildik ne ibtidâ
Cân vermek ile kimdir ona bula intihâ-İbn-i Kemal

Senden atâ bizden hatâ böyle kuruldu ibtidâ
Afv et bizim hatâmızı Âdem Safiyyullah için
Ümmî Sinan

ibtidâ-yı amel: İşin başlangıcı.
İbtidâ-yı amelin âhırı der-pîş gerek
Kâr-ı evvelde kişi âkıbet-endîş gerek-Lâ

ibtidâ-yı bahâr: Baharın başlangıcı.
Varak-ı güldür ibtidâ-yı bahâr
Ona vermiş terakkî bâng-ı hezâr-Nâbi

ibtihâc: (إبْتهاج) Ar. Sevinçli ve mesrûr olma, iç rahatlığı.
Kâmil nisâr-ı gevher ederken sükûnda
Câhil kemâl-i cehl ile eyler ibtihâc
Şeyhülislam Yahya

Nakş-ı zâildir umûr-ı dehre kılma iʿtibâr
Olsa hâsıl fakrdan hüzn ü gınâdan ibtihâc-Fuzûlî

Pîşinde ettiler beşiğin, gark-ı ibtihâc
Bir bûse-i medîd ile tecdîd-i izdivâc-Tevfik Fikret

ibtihâl: (إبْتهال) Ar. Bühl'den; Allah'tan isteme, niyaz etme.
Mevt oldu ne söyleyim bu hâle
Encâm o niyâz u ibtihâle-Abdülhak Hamit

Saklıyor çehre-i şemʿavatı
Beşerin çeşm-i ibtihâlinden-Tevfik Fikret

ibtilâ: (إبْتلا) Ar. Mübtela olma, giriftar olma, bir nesneye düşkün olup sevme.
Zevk alır feryâd ü nâlişten de ehl-i ibtilâ
Cezbedâr-ı aşka âsâr-ı mihen bî-gânedir
Sâmih (Nasûhîzade Mehmet ...)

Gel yeter rüsvâ-yı halk ol bir vefâsız yâr için
Dinle sözüm aç gözün bu ibtilâdan vâz gel-Âhî

ibtisâm: (إبْتسام) Ar. Besm'den, tebessüm etme, gülümseme, gülümseyiş.
Güller gibi meyl-i ibtisâm et
Dâg-ı dile çâre bul, merâm et-Abdülhak Hâmit

İçim kan ağlar iken siz behîc-i nâz ediniz
Ne gösterirdi yüzüm ibtisâmdan başka-Tevfik Fikret

Güzel midir? Değil, fakat latîf infiâli var
Hazîn ibtisâmı var, gönülle hasb-i hâli var
Kemalzade Ekrem Bey

ibtisâr: (ابتسار) Ar. Bir işe başlama.
Topraktı her mezâr-ı fakîr-âne bî-rûham
Fakrımla ben de zâir-i zî-ibtisâr idim
Recaizade Ekrem

ibzâl: (ابذال) Ar. Esirgemeyip bol bol harcama.

ibzâl-i mesâî: Çalışmayı harcama.
İbzâl-i mesâîde kusûr etme ki olmuş
Vâ-beste bu âlemde sükûnun harekâtı-Lâ

iʿcâb: (إعْجاب) Ar. Ucb'dan; 1.Taaccüp ettirme, şaşırtma. 2. Şaşkın duruma düşürme.
Ol tarz-ı acemdir olmaz iʿcâb
Rindân-ı Acem gözetmez âdâb-Şeyh Galip

îcâb: (إيجاب) Ar. Vücûb'tan; Lazım getirme, vacip kılma, lazım gelme, vacib olma; gerek, lüzum. **c. îcâbât.**
Hâdisât-ı feleğe olsa nazar
Kıdem zâtını îcâb eyler-Hakanî

Bilenler âlem-i kevn ü fesâdın selb ü îcâbın
Zevâl-i devlet-i dünyâ ile endûh-gîn olmaz
Hersekli Arif Hikmet

Ger yoksa onu kabûle esbâb
Reddetmeye de görülmez îcâb-Abdülhak Hâmit

icâbet: (إيجابت) Ar. Yerine getirme, kabul etme.
Binlerce duâya bir icâbet
Göstermedi bâr-gâh-ı rahmet-Mehmet Akif

îcâd: (إيجاد) Ar. 1.Var etme, edilme, vücuda getirme, getirilme. 2. Yeni bir şey çıkarmak, ihtira etmek.
Eskimiştir güzelim kıssa-i Kays u Ferhâd
Kendimizden yeni efsâneler îcâd edelim
Atâyî (Nev'izade Atâullah)

Kâmilin gitse vücûdu nice îcâdı kalır
Sen dahi anlayıgör kim er ölür adı kalır
Ulvî (Bursalı Hüseyin ...)

Ey melekler! Nûrdan bir âlem îcâd eyleyin
Medfenimde bir sirâc-ı rahmet îk:ad eyleyin-Lâ

îcâd-ı âlem-i meşhûd: Görülen âlemin icadı.
Ne aşk bâis-i hestî-i âferîde-i gayb
Ne aşk illeti îcâd-ı âlem-i meşhûd-Sâmi

iʿcâz: (إعْجاز) Ar. Acz'den; 1. Âciz ve kudretsiz bırakma. 2. Şaşkınlık içinde bırakma, şaşkın kılma. 3. ed. Başkasının yapamayacağı bir şeyi yapma, düzgün söz söyleme. "iʿcâz-kâr, iʿcâz-kârâne, iʿcâz-nümâ" gibi kullanılışlar bu anlamda söylenir.
Onu cemʿ eylemiş işte Vassâf
Tarz-ı iʿcâzda hakke'l-insâf-Sünbülzade Vehbi

Âb-ı zülâl akıttın elinden gazâ günü
İʿcâzın etti Hızr'ı da hayrân efendimiz
Faruk K. Timurtaş

iʿcâz-ı aşk: Aşk güçsüzlüğü gösterme.
İ'caz-ı aşktır bu ki âyîne-i dilim
Pâ-mâl-i cevr igende yine gubârdır
Şeyhülislâm Bahâyî (... Mehmet) (igende: çok.)

iʿcâz-ı mahabbet: Muhabbet güçsüzlüğü gösterme.
Hem öldürür üftâdesini hem eder ihyâ
Mahsûstur ol âfete iʿcâz-ı mahabbet-Nef'î

* **iʿcâz-nümâ:** İnsanı şaşırtan, âciz bırakan; mucize yaratan.
Hasta-i nâtıkaya ruh-fezâdır hâmen
Zât-i Îsâ gibi iʿcâz-nümâdır hâmen-Koca Râgıp Paşa

icâzet: (إجازة) Ar. 1. Cevaz, izin, ruhsat. 2. Diploma.
Bu günden ahdim olsun kimseyi hicv etmeyim illâ
Vereydim ger icâzet hicv ederdim baht-ı nâ-sâzı
Nef'î

Gelmek irâdet, gitmek icâzet-Lâ

icbâr: (إجْبار) Ar. Zor etme, cebr etme, zorlama.
Bir fâilin icbârı bütün gördüğüm âsâr
Cebrî değilim.. Olsam İlahî ne suçum var
Mehmet Akif

Zemînin aldığı tohmun yekûnu: milyarlar
Demek, tabîat icbâr eden avâmil var-Mehmet Akif

icbâr-ı baht: Bahtın zorlanması.
İdbâr-ı saht âkılı dîvâne gösterir
İcbâr-ı baht câhili ferzâne gösterir
Keçecizade İzzet Molla

iclal. iclâl: (إجْلال) Ar. Celâl'den; 1.Saygı gösterme, ikram. 2. Büyüklük, kudret ve kuvvet.
İrtika eyleyemez küngür-i iclâline akl
Kılsa da nüh-tabak-ı çerh-i bülendi mirka:t
Yenişehirli Avni

Mihr-i iclâlini memdûh edip Hazret-i Hak
Düşmen devleti huffâş gibi ola darîr
Üsküdarlı Hakkı Bey

Dünyâ bilir iclâlimi ben böyle değildim
Ben, altı asırdan beri bir kerre eğildim
Midhat Cemal Kuntay

icmâʿ: (اجماع) Ar. Cemʿden; 1. Toplama, dağınık şeyleri bir araya getirme. 2. Dinî bilgileri bir araya toplama.
Kitâbı, Sünneti, icmâʿı kaldırıp artık
Havâssı mascara yaptık, avâmı aldattık
Mehmet Akif

icmâl: (إجْمال) Ar. Kısaltma, ihtisar etme.
Sahâyif olsa felekler nihâl-i Sidre kalem
Yazılmaya keremi defteri ale'l-icmâl-Bâki

Nüsha-i kübrâ-yı sunʿum âlem-i tahkîkte
Şerh-i tafsîl-i kazâ fihristi icmâlimdedir
Namık Kemal

Erbaʿîne kadar elbette sürer germî-i bahs
İstesem ben ne kadar vasfını etmek icmâl-Ziya Paşa

icrâ': (إجْرآء) Ar. 1.Câri kılma ve yapma, akıtma. 2. Düşünce hâlindeki bir şeyi ortaya koyma. 3. Bir notayı çalarak gösterme.
Besâite şeref-i mahremiyyet-i vahdet
Mürekkebâta kabûl-i terekküb-i icrâ-Fuzûlî

Kendinin zarfına bir ârıza eyler îrâs
Mütekâmil olıcak sînede icrâ-yı garaz
Beliğ (olıcak: olunca.)

Bizim ev mahkeme ; hâkim bereket versin, acar
Geceden hükmü verir, gündüzün icrâya koşar-
Mehmet Akif

icrâ-yı adâlet: Adalet yapma.
Âdem ona derler ki garazdan ola sâlim
Nefsinde dahi eyleye icrâ-yı adâlet-Ziya Paşa

icrâ-yı fesâd: Fesat çıkarma.
Perhîz-i mürâiyânı gerçek sanma
İcrâ-yı fesâd etmeye âlet bulamaz-Nâbi

icrâ-yı fusûl: Fasılları yerine getirme.
Kılmasın devr-i felek bir daha icrâ-yı fusûl
Ne bahâr u ne harîf ü ne zemistân olsun
Enderunlu Fazıl

icrâ-yı garaz: Kin tutma.
Seni telvîse murâd eyleyeni pâke çıkar
Sâf ü deryâ-dil olup eyleme icrâ-yı garaz-Beliğ

icrâ-yı resm-i temsiye: "Akşamınız hayırlı olsun." sözünü yerine getirme.
Şıktır hüner-nümâ begim aʿlâ lisân bilir
İcrâ-yı resm-i temsiyede bonsuvar der-Muallim Naci

icrâ-yı rüsûm-ı ahkâm: Hükümlerin usullerini yerine getirme.
Gerçi kim kişver-i vîrâne-i kalbimde benim
Azl ü nasb eylemez icrâ-yı rüsûm-ı ahkâm-Nâbi

ictihâd: (إجْتهاد) Ar. Cehd'ten; 1.Gücü kuvveti kadar çalışıp çabalama. 2. Eski dinî kitaplardan ve peygambere ait hadislerin değerli meallerine vakıf olarak mezheplerin sahih hadisleri üzerinde çalışarak ortaya koydukları şerî kaideler. 3. Fikir ve görüşte karşılıklı birleşme. **c. ictihâdât.**
Bu kârgehde görünmezdi hiçbir bâtıl
Deseydi hakkı eğer herkes ictihâdı kadar
Âsaf (Mahmut Celâleddin Paşa)

ictihâd-ı pîr-i aşk: Aşk pirinin aynı düşüncede olması.
Hükm-i îmân-ı rızâda ictihâd-ı pîr-i aşk
Târ-ı medd-i lâyı zünnâr-ı Berehmen eyledi
Esrar Dede

ictimâ: (إجْتماع) Ar. Cemʿden; birleşme, toplanma, bir araya gelme; yığılma. **c. ictimâât.**
Güneş ile gecenin ictimâʿı yok ya niçin
Bu kara zülfü nigârın yüzünde derhûr ola
Kadı Burhaneddin
Deriz tabʿ-ı beşere ictimâʿ acz ü nahvettir
Cihânın tavrını bir hikmete isnâd lâzımsa
Namık Kemal

ictimâʿ-i meziyyât-ı subh u şâm: Gece ve gündüzün meziyetlerinin toplanması.
Âlemde ictimâʿ-i meziyyât-ı subh u şâm
Bizde tahakkuk eylese olmaz mı gül-tenim
Cenap Şahabeddin

ictinâ': (إجْتناء) Ar. Meyva toplama; bir araya getirme.
Arz etme bî-mülâhaza halka kelâmını
Nâ-puhte ictinâ' olunan bâr saht olur-Nüzhet

ictinâb: (إجْتناب) Ar. Sakınma, çekinme, ihtiraz etme.
Her ser-i mûyumda bir baş olsa mûy-ı ser kimi
Kesse varın tîğ-ı hûn-rîzinden etmem ictinâb
Fuzûlî
Serde zahm-ı seng-i hasretten ederken ictinâb
Geldi Dâniş başına hep ihtirâz ettiklerin
Dâniş (Dâniş-i Atîk; Dâniş-i Kadim)
Sû'-i fiʿl ü sû'-i niyyetten edenler ictinâb
Hüsn-i hâl ü hüsn-i şöhretle olurlar kâmyâb-Lâ

ictirâ': (إجْتراء) Ar. Cür'et'ten; cüret ve cesaret etme.
Her tavrına iktifâ ne lâzım
Câizse de ictirâ ne lâzım-Şeyh Galip

îd, iyd: (عيد) Ar. Bayram.
Yılda bir kurbân keserler halk ü âlem îd için
Dem-be-dem sâat-be-sâat ben senin kurânınam
Fuzûlî
Îd erbâbı Hicâz'ı hôş müşerref eyledi
Nitekim âşıkları fikr-i visâl-i şâhidân
Yahya Bey (Taşlıcalı...)
Pek umar teşrîfini îdin ikinci gün Nedîm
Gündüzün olmazsa akşam olsa da mâniʿ değil
Nedim

Îd-i Adhâ: Kurban Bayramı.
Îd-i Adhâ'dır ki dil-i cânâneye cân gösterir
Her kişiye kasâbı bir demde kurbân gösterir
Fehim (Hoca Süleyman...)
Şimdi tîğ-ı cevrile öldürme kurbân olduğum
İyd-i Adhâ geldiginde edesin kurbân-ı îd-Bâki

îd-i cemâl: Güzellik bayramı.
Hayâlî rûze-i gamda hilâle döndüğü bu kim
Senin iyd-i cemâlin görmedi ey mâh bir yıldır
Hayali Bey

îd-i cihân: Cihan bayramı.
El çekip îş-i cihândan nûş edenler zehr-i gam
Ser-firâz-ı dehr olup demler kademler sürdüler
Lamiî Çelebi

îd-i ekber: Arefesi Cuma gününe rastlayan Kurban Bayramı.
Eylemez mehlekeye nefsini âkıl ilka
Ne ederse kişiye gayret-i akrân eyler-Belîğ

Îd-i ekber olmasın mı sek rakîbin öldüğü
Kalmadı îmân u küfr ehlinde kurbân etmedik
Lamiî Çelebi

îd-i ekber-veş: Arefesi Cuma gününe rastlayan Kurban Bayramı gibi.
Ger rakîbin kanını ettiyse ol meh-rû şarâb
Îd-i ekber-veş derûn-ı cânım olmuştur ferah
İlhamî, Selimî (Sultan III. Selim)

îd-i ferhunde: Kutlu bayram.
Îd-i ferhundene kurbân ede a'dâmı felek
Sen ahibbâna buyur âb-ı sehâ nân-ı kerem
Ahmet Paşa

îd-i hümâyûn: Mübarek bayram.
Vücûdudur veren âhir-zemâna zîb ü şeref
Nite ki îd-i hümâyûn ile meh-i Şevvâl-Necati Bey

Îd-i Kurbân: Kurban bayramı.
Îd-i Kurbân erdi halkı yine şâdân eyledi
Gonca-leb dil-berleri gül gibi handân eyledi-Lâ

îd-i mübârek-fıtrat: Mübarek yaratılışlı bayram.
Sebeb-i kadri onun îd-i mübârek-fitrat
Şeref-i bahtı bunun dâver-i ferhunde-şiyem-Nef'î

îd-i münevver: Nurlu bayram.
Bir îd-i münevver gibi ey hüsn-i semen-bû
Ömrüm bana zülfün arasından güler ancak
Cenap Şahabeddin

îd-i sugrâ: Küçük bayram.
Hey ne buldun aldanırsın îd-i sugrâ zevkına
Duymadın zevkın meğer sen ekber-i îdin gönül
Ümmî Sinan

îd-i va'de-i vasl: Kavuşma vadesinin bayramı.
Olurlar âşıka:n kurbân îd-i va'de-i vasla
Tecellî kıl cemâlin aşkına terk edeyim cânı
Âdile Sultan

îd-i vasl: Kavuşma bayramı.
İd-i vaslında hilâl-i ebruvânın cilvesin
Mü'min ü kâfir görürse şüphesiz kurbân olur
M. Esad Erbilî

îd-i visâl: Kavuşma bayramı.
Sipihrin fârigem vaslında mâh u âfitâbından
Garaz iyd-i visâlindir bu ay u gün hisâbından
Fuzûlî

îd-i vuslat: Kavuşma bayramı.
Îd-i vuslatta bizi hôş tutasın ey leb-i mül
Ravza-i hicrini hôş tutmağadır niyyetimiz-Zâti

* **îd-gâh, îd-geh:** Bayrama ait seyir yerleri.
Îd-gehden varalım dolaba dil-ber seyrine
Bakalım âyîne-i devrân ne sûret gösterir-Bâki

Safâ ise garazın iyd-gâha gel ki sana
Cemâl arz ede her kûşe bin meh ü hûrşîd-Ruhi

idâd: (عداد) Ar. Hesap, sayı.
Saâdet ol dile kim zikr-i nâm-ı yâr eyler
Hulûs-ı kalb ile enfâsının idâdı kadar
Namık Kemal

idâd-ı enfâs: Nefesleri sayma.
Hayât beste değil mi idâd-ı enfâsa
Kişi bu dâd u sitedde hisâbsız yaşamaz
Hersekli Arif Hikmet

i'dâm: (اعدام) Ar. Adem'den; yok etme, öldürme.
Vâiz-i bî-hûde-gû nefsini i'dâm eyler
Bilse maksûd nedir âlemin îcâdından
Yenişehirli Avni

idâre(t): (اداره) Ar. Devr'den; 1. Çevirme, döndürme. 2. Lüzumu kadar kullanma. 3 Zabt, rabt ve tertip ve tanzim etme. 4. Az masraf yaparak para arttırma.
Kısmen idâre ettin onun sen cünûdunu
İmhâda eyledimdi adüvv-i anûdunu
Abdülhak Hâmit

Eyler eser-i hayâtı te'mîn
Ervâh-ı idâredir kavânîn-Alaybekizade Naci

idbâr: (إدْبار) Ar Dübûr'dan; 1.Baht ve talihin kötüye gitmesi. 2. Ters çevirip dönme. 3. Bahtsız olup perişan olma.
Gör Fuzûlî'nin ruh-ı zerdinde eşk-i alını
Perde-i idbâr tutmuş sûret-i ikbâlini-Fuzûlî

Ârif kim ola müdbir ü nâ-dân ola mukbil
İkbâline yuf âlemin idbârına hem yuf-Bağdatlı Ruhi

Âdile fırsat düşerse kinden istib'âd eder,
Zâlim, idbâra düşerken dinden istimdâd eder
Neyzen Tevfik

idbâr-ı dükkân-ı Behrâm: Behram'ın dükkânına geri dönüş.
Müşterî oldu harîdâr-ı metâ'-ı Nâhîd
Oldu der-beste idbâr-ı dükkân-ı Behrâm-Nâbi

idbâr-ı inân-gîr: Dizgin tutanın geri dönmesi (talihin geri dönmesi.)
Zevkı var cilve-i yek-rân-ı gurûrun ammâ
Olmasa pençe-i idbâr-ı inân-gîr olmak-Nâbi

idbâr-ı saht: Güçlünün geri dönüşü.
İdbâr-ı saht âkıli dîvâne gösterir
İcbâr-ı baht câhili ferzâne gösterir
Keçecizade İzzet Molla

iddiâ: (إدّعا) Ar. Da'vâ'dan; 1. Dava etme. 2. Bir söz üzere inat etme. 3. Kendi meziyeti hususunda inat etme.
Görmüş onu sonradan Atâyî
Hamse yazıp etmiş iddiâyı-Atâyî (Nev'izade Atâullah)

Yâ Rab dûçâr-ı aşkın olanlar hâmûş iken
Meczûb-ı aşk olmayana iddiâ nedir-Esrar Dede

Bu iddiâları hep terk edin ki pek boştur
Yıkık binâ-yı hurâfâta tırmanan yorulur
Kemalzade Ekrem Bey

iddiâ-yı aşk: Aşk iddia etme.
İddiâ-yı aşk ile gelmez hamûşa ser-be-ser
Nâbiyâ şart-ı mahabbet nâle vü feryâd iken-Nâbi

iddiâ-yı merhamet: Merhamette inat etme.
Nîm-bismilken yed-i gadrinde, kurbân etmiyor
Etmiş olsa hakkı var ya iddiâ-yı merhamet
Tahirü'l-Mevlevi

iddiâ-yı müsâfât: Birbirine kötü muamele etme iddiası.
Nâ-râsttır sipihr mümâşât ederse de
Sâf olmaz iddiâ-yı müsâfât ederse de-Nâbi

iddihâr: (ادّخار) Ar. Biriktirme, toplayıp bir araya getirme.
Çok verip vâsi' olursa hâlin
İddihâr eyle biraz emvâlin-Nâbi

idmâc: (ادماج) Ar. Bir şeyi bir şeyin içine koyma, sıkıştırma.
Münkiri gör ki ona eğri nazar etmekle
Aslı yoğiken eder onda salîbi idmâc-Nuri

idmân: (ادمان) Ar. 1. Bir işi öğrenmek için üzerinde alıştırma yapma 2. Beden terbiyesi, jimnastik.
Dalkavukluktaki idmânları ser-mâyeleri
Onlar azdırdı bu milletteki pes-pâyeleri
Mehmet Akif

idmân-ı felek: Feleğin idmanı.
Zevk var ehl-i dil ü tab'a sitem eylemeden
Çâre ne devr edeli böyledir idmân-ı felek-Nef'î

idrâk: (إدراك) Ar. Derk'ten; 1.Akıl, feraset. 2. Akl etme, anlama, kavrama, kavrayış. 3. Bitişme. 4. Erişme, ulaşma, yetişme. **c. idrâkât.**
Öyle ser-mestim ki idrâk etmezem dünyâ nedir
Ben kimem sâkî olan kimdir mey ü sahbâ nedir
Fuzûlî

Ne mümkün zulm ile, bî-dâd ile imhâ-yı hürriyet
Çalış idrâki kaldır muktedirsen âdemiyyetten
Namık Kemal

Hürriyetin o devrini idrâk edenlerin
Hulyâlarında vardı bir efsûnlu hâtıra-Yahya Kemal

idrâk-i maâlî: Yüksek derin hikmetleri kavrama.
İdrâk-i maâlî bu küçük akla gerekmez
Zîrâ bu terâzû o kadar sıkleti çekmez-Ziya Paşa

** **idrâkât:** İdrak'ler, kavrayışlar.

idrâkât-ı insânî: İnsanî anlayışlar.
Şükûh-ı kudreti a'lâ-yi idrâkât-i insânî
Vücûh-ı hikmeti bîrûn-ı add-i fehm ü istîfâ-Nâbi
İdrîs: (ادريس) Ar. İdris peygamber. Şit peygamberden sonra gelmiştir. Yazı, tıp, yıldız ilmi ve terziliği ilk o kullanmıştır. Onun için de yazı ve terziliğin piri sayılır. Diri iken Allah tarafından göğe çekilmiş ve meleklere hoca olmuştur. Kur'an'da Meryem 56-57 ve Enbiya 56-58'nci surelerde adı geçer.
Tefsîr-i faziletin İdrîs
Eyler saff-ı kudsiyâna tedrîs-Nâbi
İdrîs-i muhtefî: Gizlenmiş İdris.
Gâibde bir muhâvere geçmiş de pek hafî
Gaybîye söylemiş bunu İdrîs-i muhtefî-Yahya Kemal
İdrîs-i sebak-hân: Dersini okuyan İdris.
İdrîs-i sebak-hânı henüz hâve-i aşkın
İlyâs o debistânda bir tıfl-ı mürâhik-Esrar Dede
îfâ': (إيفاء) Ar. Vefâ'dan; 1. Eda etme, sözünü muhafaza ve yerine getirme. 2. Bir işi yapma, görme.
Âcizim şükrünü îfâda ki etti lûtfun
Şem'-i maksûdumu âhir nefesimle iş'âl-Ziya Paşa
ifâkat: (افاقت) Ar. Hastanın iyi olması, iyiliğe dönme hâli.
Sittîn erişti ey dil inâbet zemânıdır
Ser-germî-i hevâdan ifâkat zemânıdır-Nâbi

Mahfûzdur inâyet-i Bârî'de kişveri
Çeşm-i hasûd hâbda görmez ifâkati-Nâbi

Ruhun şem'i firâkında olup ser-geşte dîvâne
İfâkat bulmağa gece çerâga geldi pervâne-Behiştî
ifâza: (افاضه) Ar. Feyz'den; 1. Feyizlendirme, bereketlendirme. 2. Kabı taşacak derecede doldurma.
Eyledi halka ifâza semerât-i râhat
Mezra'-ı âlemi gark-ı gil eden ebr-i zalâm-Nâbi
* **ifâza-bahş:** Aydınlatan, feyizlendiren.
ifâza-bahş-ı hayât: Hayatın aydınlatanı.
İfâza-bahş-ı hayât olmasaydı nâmiye
Kururdu ırkı mevâlidi ümmehâtı çehâr-Ziya Paşa
ifdâl: (افضال) Ar. Fadl'dan; lütuf ve bağış.
Bahr-i zehhâr-i mürüvvet kim kef-i dür-pâşânın
Her benânı neyl-i ifdâl ü atâ mikyâsıdır-Nedim
iffet: (عفّت) Ar. 1.Afiflik, kabahat ve haramdan kaçınma, ahlâk kurallarına bağlılık. 2. Temizlik.
Bulamaz yemez der ekserî erbâb-ı iffetin
Gördük zemânenin nice perhîz-kârını-Kâzım Paşa

Kızımın iffeti batmakta rezîlin gözüne
Acırım tükürüğe billâhî tükürsem yüzüne
Mehmet Akif
ifhâm: (إفْحام) Ar. Fuhûm'dan; bir bahis ve konuda susturma, konuşturmama.
Bahsetse eder cihânı ilzâm
Bir sözle eder fihâmı ifhâm-Şeyh Galip
ifhâm: (إفْهام) Ar. Fehim'den; anlatma, tefhim etme.
Sana ettim bu kadarca ifhâm
Kıl tevârîhe nazar anla tamâm-Sünbülzade Vehbi
iflâh: (إفْلاح) Ar. 1. Felah bulma, selamete çıkma. 2. Kutlu, başarılı olma.
Bu mülk ü azm ü kiyâsetle siz kılın ıslâh
Bu halkı akl u ferâsetle siz edin iflâh
Abdülhak Hâmit
iflâs: (إفْلاس) Ar. Feles'ten ; müflis olma, mal ve parası kalmama.
İhtikârın sonu iflâsa çıkar
Yapar evvel bir evi sonra yıkar-Nâbi

Ne_ola âlemde tehî kîse isen ey Gâlib
Geldi ihvân ile hep tab'a gınâ-yı iflâs
Leskofçalı Galip
Düşmüş kimi tecessür-i kibrît-i ahmere
Olmuş kimine mûcib-i iflâs kîmyâ-Lâ
ifnâ': (إفْناء) Ar. Fenâ'dan; yok etme, idam etme, ortadan kaldırma. 2. Boşu boşuna harcama, tüketme.
Tutar ağzında balık bir gevher-i yegâne
Durdukça gevher anda balığı eyler ifnâ
Muradî (Sultan IV. Murat) (anda: orada.)
Bir gün bizi mahvetmeyi isterdi felek
Bir kasdı var ilhâk ile ifnâmıza dek-Yahya Kemal

Tasavvur hurdesin dilden gubâr-âsâ eder ifnâ
Ne toz konduramaz oldu ol perî kâlâ-yı nâz üzre
Hanif Efendi

ifnâ-yı adem: Yokluğu yok etme.
İki kâğıttan olur bu nüsah-ı kevn ü mekân
Biri ibka:-yı vücûd ü biri ifnâ-yı adem-Akif Paşa

ifnâ-yı vatan: Vatanı yok etme.
Düşmân geliyor maksadı ifnâ-yı vatandır
Karşı duracak düşmâna ebnâ-yı vatandır
Namık Kemal

ifnâ-yı vücûd: Kendi varlığından çıkma.
Evvel eser-i aşk ile ifnâ-yı vücûd et
Sonra taleb-i maʿrifet-i feyz-i şühûd et
Hersekli Arif Hikmet

Lâlede dâğ gibi sâbit olup âteşte
Hergiz ifnâ-yı vücûd eylemeye anber-i ham-Cevrî

ifrâd: (إفْراد) Ar. 1. Tek olarak söyleme. 2. Ayırma.

ifrâd-ı tekrîm: Saygıda ayırma.
Peder ü mâdere taʿzîm eyle
Yaʿnî ifrâd-ı tekrîm eyle-Sünbülzade Vehbi

ifrâğ: (إفْراغ) Ar. Ferâğ'dan; 1. Kalıba dökme, akıtma, cari kılma. 2. Şekillendirme.
Kangı yere etse lemʿa ifrâğ
Ol lemʿa olurdu bir yanardağ-Ziya Paşa

ifrât: (إفْراط) Ar. Fart'tan; sınırı ve haddi aşma.
O şûh-ı telh-gû ifrât eyler cevr ü nâzında
Aceb bilmez mi ki lezzet olur her şeyin azında
Hilmi (Trabzonlu...)

O ne ifrât ile rikkat! Hani etsen taʿmîr
Bir kadın rûhu değildir o kadar belki rakîk
Mehmet Akif

ifrâz: (إفْراز) Ar. 1. Bir bütünden parça ayırma. 2. Vücuttaki bir yaradan çıkan salgı. **c. ifrâzât.**
Sunʿ-ı Hak ya gül-şen-i cennetten ifrâz eylemiş
Başka bir cây-ı tarab-engîz-i gam-fersâ mıdır-Nefʿî

ifrît: (افريت) Ar. Korkunç mitolojik varlık; şeytanlar. **c. efârît, afârît.**

ifrît-i Râfizî: Rafizî ifriti.
Saldırdı fart-ı gayz ile ifrît-i Râfizî
Tâliʿ göründü bizlere sol kolda pek yaman
Yahya Kemal

* **efârît, afârît:** İfrit'ler, şeytanlar.

afârît-i bî-emân-ı Arab: Arab'ın emniyetsiz ifritleri.
Ki çend sâle afârît-i bî-emân-ı Arab
Irâk'ın etmiş iken arsasın harâb-âbâd-Nâbi

afârît-i fesâd ü fitne: Fitne ve fesat şeytanları.
Afârît-i fesâd ü fitne hep mahkûm-ı fermândır
Ziya Paşa

ifsâd: (إفْساد) Ar. Fesâd'tan; 1. Fesada uğratma. 2. Azdırma. 3. Bozma.
Bu ribât-ı çerhte mümkün müdür hâb-ı ferâğ
Birbirin eczâ-yı kevn âmâde-i ifsâd iken-Nâbi

Eyleye râh-ı sevâbı irşâd
Etmeye yaʿnî umûru ifsâd-Sünbülzade Vehbi

Hazm eder cümlesin işkembe-i kübrâya sürer
Sürüler miʿdeni imkân bulamaz ifsâda
Hamamizade İhsan

ifsâd-ı âlem: Âlemi fesada uğratma.
Mûcib-i ifsâd-ı âlemdir, İlâh olmaz iki
Bir serîr-i saltanatta pâdişah olmaz iki-Lâ

ifsâd-ı ukûl: Akılların fesada uğratması.
Mey gibi çihre-fürûzende-i hûbân olmak
Hoştur ifsâd-ı ukûl eylemeden benc gibi-Nâbi

ifşâ: (إفْشا) Ar. Açıklama, duyurma, fâş etme, şüyu buldurma. **c. ifşâât.**
Ey kilk-i gazel-perdâz âhir ederek nâle
Derd-i dil-i Esrâr'ı ettin mi yine ifşâ-Esrar Dede

Ârif isen etme hakîkat sırrını ifşâ
Kelâm-ı Hak çıkardı baştan Hallâc-ı Mansûr'u
Vâlih-i Kadim (Kurtzade Edirneli Şeyh ...)

Gayret komuyor der de eder gıybete âğâz
İfşâ-yı uyûb etme midir gayret-i ahbâb
Enderunlu Vâsıf

ifşâ-yı harf-i bâde: Şarap harfini açıklama.
İfşâ-yı harf-i bâdeye dâ'ir cevâbı var
Mürg-i varak Peren Peren eyvâh-hân olur
Esrar Dede

ifşâ-yı râz: Sırrı açıklama.
Râz-ı ışkın saklarım elden nihân ey serv-i nâz
Gitse başım şemʿ teg mümkin değil ifşâ-yı râz
Fuzûlî

ifşâ-yı uyûb: Ayıpları açıklama.
Gayret komuyor der de eder gıybete âgâz
İfşâ-yı uyûb etme midir gayret-i ahbâb
Enderunlu Vâsıf

iftâr: (إفْطار) Ar. Fıtr'dan; oruç bozma, yeme ve içmeye başlama.
Gelir şevke kesel neyl-i visâl-i yârdan sonra
Olur ârız girânlık sâime iftârdan sonra-Nâbi

Bâz etmeyelim hadîsten gayre dehen
Hurma-i Medîne'yle iftâr edelim-Nâbi
Vakt-i iftâr kühen sözlere karnım toktur
Vehbiyâ aç elini hayr duâ eyle hemen-Seyyit Vehbi

iftihâr: (إفْتخار) Ar. Fahr'den; kadir ve kıymeti çok artması yüzünden bir çeşit ululuk edinme, gururlanma, övünme.
İftihâr eyler ise mahşere dek lâyıktır
Handânındaki evlâd u abîd ü huddâm-Nâbi

Sanadır ilticâsı Gâlib'in yâ Hazret-i Monlâ
Başımda bir külâh-ı iftihârım varsa sendendir
Şeyh Galip
Kemâl erbâbı ârâyişle asla iftihâr etmez
Değildir hürmeti mushaflara cild-i mutallâdan
Lebîb-i Âmidî (Abdülgafur Hüseyin ...)

iftihâr-ı ins ü cânn: İnsan ve cin kavminin övünmesi.
Yegâne şeyhü'l-İslâm-ı melek-haslet ki evsâfi
Olur ziynet-i zebân-ı iftihâr-ı ins ü cânn üzre
Ziya Paşa

iftihâr-ı mahdûm: Oğul övünmesi.
Bidaʿa kalmaz idi iftihâr-ı mahdûma
Fürû-nihâde olunsa efendizâdeliği
Koca Râgıp Paşa? (Nâbi?)

iftihâr-ı maʿnî: Mana övünmesi.
Nâmenledir iştihâr-ı irfân
Lafzınladır iftihâr-ı maʿnî-Ünsî

iftihâr-ı rûzigâr: Zamanın iftiharı.
Bir gelir kevne senin gibi muhît-i her-kemâl
Olsa zâtınla becâdır iftihâr-ı rûzigâr-Akif Paşa

iftihâr-ı şehriyârân: Padişahların şanı.
Zihî sâniʿ ki eyler berg-i tût ü kirm-i bed-bûdan
Libâs-ı iftihâr-ı şehriyârâna atlas ü dîbâ-Nâbi

iftihâr-ı şerʿ-i peygamber: Peygamber yolunun iftiharı.
Sütûde kehf-i ümmet iftihâr-ı şerʿ-i peygamber
Güzîde fahr-i millet mahz-ı lutf-ı hazret-i Bârî
Nefʿî

iftika:r: (إفْتقار) Ar. Fakr'dan; 1. Fakirlik gösterme. 2. İhtiyacı olma. 3. Alçak gönüllülük.
Sipâh-ı memlekete iftika:rı sâbit iken
Mülûk-ı âlem sûret-i gedâ değil de nedir-Nâbi

Hep hâk-ile yeksân olan erdi visâle aldı şân
Elden bırakma iftika:rı Âdile yalvarı gör
Âdile Sultan
Yok şirke eğerçi iʿtibârı
Tevhîde de yoktur iftika:rı-Muallim Naci

iftirâ': (إفْترا) Ar. Birine aslı olmayan bir suçu yükleme. **c. iftirâât.**

* **iftirâ-âmîz:** İftirayla karışık.
O tozlu çevrelerde, o iftirâ-âmîz
Muhit içinde görünmekte, kirli şermende
Ziya Gökalp

iftirâk: (إفْتراق) Ar. Fark'tan; 1. Dağılma, ayrılma. 2. Ayrılık.
Yâ Rab nedir bu nâr-ı ciger-sûz-ı iftirâk
Âhımdan âsümâna düşer havf-ı ihtirâk-Ziya Paşa

İftirâkın faslını yazdıkça eyler dil enîn
Kilk-i hüzn-engîz gönlüm sâzının mızrâbıdır
Muallim Naci
Hükmü gerdûnda merâm etseyidi saʿd-i ber-karâr
Eylemezdi tâ-ebed Bercîs'e keyvân-ı iftirâk
Üsküdarlı Hakkı Bey

iftirâs: (إفْتراس) Ar. 1. Avlayıp parçalama, zorla alıp yere yıkma. 2. Ferasetli, çabuk kavrayış.
Nûr-ı Hak'tan bir kabes eylerse kullar iktibâs
Onlara ilhâm olur elbette ilm-i iftirâs-Nuri

iftirâz: (إفْتراض) Ar. Farz'dan; farz gibi yapma.
Hamdülillah eyledim bu fenn-i vahdette ikrâz
Sünnet ü farz gibi kıldım ben nevâfil iftirâz-Gaybî

iğbirâr: (إغْبرار) Ar. Gubâr'dan; 1. Toz alma, toz ile kirlenme, tozlanma. 2. Kırılma, gücenme.
Hep servler vurur nazar-i iğbirârıma
Taşlar soğuk soğuk dikilir reh-güzârıma
Tevfik Fikret
Münfail bir semâ-yı giryânın
Zerdî-i iğbirârı altında
Münkeşif bir hazân-ı nâlânın
Gird-bâdî-i gam-nisârında-Ahmet Hâşim

iğbirâr-ı latîf: Hoş kırılma.
Bu iğbirâr-ı latîfin sirâyetiyle gönül
Neler tahattur eder neşve-bahş ü girye-fezâ
Tevfik Fikret

iğfâl: (إغْفال) Ar. Gaflet'ten; 1.Gaflet ve dikkatsizlikten dolayı yanlış iş yapma. 2. Uyanık olamama. 3. Gaflet ettirip hata ettirme. **c. iğfâlât**
Eslâfi ya etmek için ibcâl
Lâyık mı muâsırîni iğfâl-Namık Kemal

Beşer ki olmada birkaç harîs ü bed emelin
Zebûnu, pençe-i iğfâl ü iʿtisâfinda
Abdullah Cevdet Bey

** **iğfâlât:** Gaflet'ler.
Kapılma dehrin igfâlâtına ahlâk bahsinde
Sana ol fende vicdânın yeter üstâd lâzımsa
Namık Kemal

iğlâk: (إغْلاق) Ar. 1. Kapama. 2. ed. Sözü anlaşılamayacak şekilde söylemek. **c. iğlâka:t.**
Ne lâzımdır düşürmek şiʿri Nâbî kayd-ı iğlâka
Bu denlü bî-tekellüf sâde şiʿr-i dil-güşâ derken
Nâbi

iğmâz: (إغْماز) Ar. Ayıplama, ayıp bulma.
Hecr ile gözüm yaşlarını eyledi ummân
İğmâz edip ol serv-i revân çıktı kenâre-Figânî

İğmâz ü tegâfül gerek âsâyişe, yoksa,
Bî-gâyedir âmed-şüd-i emvâc-ı havâdis-Tevfik Fikret
Ve muzırr bir delisin; haddini aştın, artık
Seni iğmâz edemez, hazm edemez insânlık
Tevfik Fikret

ignâ': (إغْناء) Ar. Gınâ'dan; 1. Zengin etme, edilme. 2. Bir şeye muhtaç bırakmama.
Edip yerli yerince kârgâh-ı tertîb
Kimin etmiş gedâ-yı kâse derkef kimisin iğnâ-Nâbi

igrâk: (إغْراق) Ar. 1.Suya boğma. 2. Aklen mümkün fakat alışkanlık olarak mümkün olmayan abartma. **c.igrâkat.**
Mukallidi bırakır şekke ihtilâf-ı zevât
Eder sefîneyi igrâk kesret-i mellâh
Basîrî (Musullu Halil)

igrâs: (ا غراس) Ar. Yerleştirme, toprağa dikme.
Hemen saâdet ile azîm-i Sıfahân ol
Kurup memâlik-i Şark'a otağ-ı igrâsı-Nâilî

iʿrâz: (ا غراض) Ar. 1.Yüz çevirme, 2. Sakınma, çekinme.
Bî-irtiyâb her neden iʿrâz ederse halk
Bi't-tabiʿ refte refte tedennî-nümûn olur
Muallim Naci

igtirâk: (اغتراق) Ar. Gark'tan; suda boğulma, gark olma.
Gâh havf-ı ihtirâk ü gâh hevl-i iğtirâk
Mihnet-i vapur kalmaz renc-i rüst-â-hîzden
Ethem Muhlis Paşa

igtirâr: (اغترار) Ar. Gurûr'dan; 1. Gururlanma. 2. Gaflette bulunma.
Senin yerinde olsaydım bütün şümûs-ı garam
Zebûn ü bî-ârâm
Dönerdi pîş-i igtirârımda-Tevfik Fikret

igtisâl: (اغتسال) Ar. Gasl'dan; yıkanma, gusül etme.
İki emre birden edip imtisâl
Hemen ibtidâ eyledim igtisâl-Keçecizade İzzet Molla

igtinâm: (اغتنام) Ar. Ganimet'ten; 1. Yağma ve talan ile alma. 2. Zahmetsiz bir kazanç gözüyle bakma.
Süzülmüş bâde hâtırlar güşâde meclis âmâde
Nisâb-ı ayş u işretten ahibbâ igtinâm üzre-Nâilî

Oldum bu merâma çünkü âzim
Fırsat demin iğtinâm lâzım-Recaizade Ekrem

igvâ: (إغْوا) Ar. Gavâye'den; azdırma, azdırılma, yoldan, baştan çıkarma.
Küfr ü îmân neydügün fehm eylemez yoktur necât
Fâsıkın kalbinde her dem İblîs'in igvâsı var
Ümmî Sinan

igzâb: (إغْضاب) Ar. Gazab'tan; kızdırma, gazaba getirme.
İgzâb oluyor fegândan ol mâh
Çeşmi kararır ger eylesen âh-Şeyh Galip

ihâle: (احاله) Ar. Havl'den; bir işi en uygun görülen şartlarla kabul edene bırakma.
Ettik sizi sa'y ile iâle
Tenbelliğe etmedik ihâle-Muallim Naci

îhâm: (إيهام) Ar. Vehm'den; birkaç anlama gelen kelime kullanarak uzak manasını kullanmaktan meydana getirilen edebi sanattır. Bu sanata Tevriye sanatı da denir.
Miyân-ı güft ü gûda bed-meniş îhâm eder kubhun
Şecâat arz ederken merd-i Kıbtî sirkatin söyler
Koca Râgıp Paşa

Kûşe-i çeşm-i sühan-dâna olmaz hâil
Tutuk tevriye vü perde-serâ-yı îhâm-Nâbi

Yazdığın ol hatt-ı ta'lîk-i hayât-efzânın
Şîve-i harfi eder rûh-ı imâda îhâm-Cevrî

ihan: (احن) Ar. İhnet'ler; gazaplar, öfkeler.
Mey-i ışkınla ser-mest olduğum ilden nihân kalmaz
Muhâl-i akldır kim saklaya râzın ihan ser-hôş
Fuzûlî

ihânet: (إخانت) Ar. Hevn'den; 1.Hâinlik etme, hâin olma. 2. Aşkta vefasızlık etme, aldatma.
Vedîâ nesneye olmaz ihânet
Lâ (Emânete ihânet olmaz-Atasözü)

Râzî değilse ger buna nâmûs-ı dil-berî
Uşşâka derse böyle ihânet yaman olur-Nef'î

Âl-i Resûl'e Hamdî ihânet edenleri
Recm eyle seng-i la'netin ile Hudâ-y-için
Hamdullah Hamdi

Sâdık görünür kisvede erbâb-ı ihânet
Mürşid sanılır vehlede erbâb-ı dalâlet-Ziya Paşa

ihâta: (إحاطه) Ar. İçine alma, bir şeyi kaplama, kuşatma, tam çevirme. 2. Kavrayış.
Eflâk değil kat kat olup eden ihâta
Zehr iledolu mâr-ı ham-ender-ham imiş bu-Nef'î

Yayıldı cümle cihân içre çün sadâ-yı edeb
İhâta kıldı kamu kûşeyi nidâ-yı edeb
Muradî (Sultan III. Murat)

Eyler etrâfın ihâta mîve-çînân-ı zemân
Bir diraht-ı bâğbân-perverde kim pür-bâr olur
Andelib (Mehmet Esad Faik)

ihbâr: (إخْبار) Ar. Haber'den; haber verme, bildirme.
Nedir aceb sebeb-i hayretin nedir derdin
Kemâl-i lütf ile kıl kemînene ihbâr-Nedim

ihdâ': (اهداء) Ar. 1. Hediyye'den; hediye etme, edilme, hediye gönderme, gönderilme. 2. Hidayet'ten; doğru yola götürme.
Edip nerm ü dürüştü lâmise ta'yînine mevkûf
Meşâmmı bûya vakf etmiş merâka lezzeti ihdâ
Münif

Sensin eden ıdlâl nice ehl-i tarîki
Sensin eden ihdâ nice güm-geşte-i râhı-Ziya Paşa

ihdâ-yı nigâh: Bakış hediyesi.
Bârî kıl hâk-i ebed-hâneme ihdâ-yı nigâh
Derd-i aşkınla ölürsem senin ey çeşm-i siyâh
Cenap Şahabeddin

ihdâs: (احداث) Ar. Hades'ten; meydana getirme, ortaya çıkarma.
Siz, ey bu yangını ihdâs eden beş altı sefîl
Ki ettiniz bizi Hırvatla Sırba karşı rezîl
Mehmet Akif

ihfâ': (إخْفاء) Ar. Hafî'den; gizleme, saklama, ketmetme.
Rûşen oldu gün gibi tezvîri müşgîn hattının
Her nefes ânı dehânın gibi ihfâdan ne_olur
Lamiî Çelebi

Ol ne âfettir vücûdu hâliyâ ihfâdedir
Menzili esfelde ammâ meskeni bâlâdadır-Âşık Ömer

ihfâ-yı adem: Yokluğu saklama.
Şeyhe bak ketm-i ademden diye takrîr eyler
Bilmez ammâ ki nedir maânî-i ihfâ-yı adem
Akif Paşa

ihfâ-yı aşk: Aşkı gizleme.
Aşk u misk olmaz nihân ânı bilir halk-ı cihân
Âşık-ı bî-çâreye mümkün müdür ihfâ-yı aşk
Hüdayi (Üsküdarlı Şeyh Aziz Mahmut ...)

ihkâm: (احكم) Ar. Hakem ve tahkîm'den; sağlamlaştırma, muhkem kılma.
Bir vezîr-i hıred-efrûz-ı umûr-endûzun
Ettiler destine teslîm umûr-ı ihkâm-Nâbi

İhkâm eder kemâl-i hulûs-ı taviyyetim
Her kârda Hudâ'ya olan istinâdımı
Recaizade Ekrem

ihlâl: (إخْلال) Ar. Halel'den; halel verme, bozma, bozulma, sakatlama.
Kanda kim cem' ola câm u dil-ber ü aşk u şebâb
Anda İblîsin ne hâcet mekrine ihlâline
Nâbi (anda: orada.)
Hikmet, nizâm-ı âlem-i kevn ü fesâdı hep
İhlâl eden müdâhenedir, irtikâbtır
Hersekli Arif Hikmet
Gül ü bülbül asamm u ebkem ü lâl
Sulhu ben bâri etmeyeyim ihlâl-Abdülhak Hamit

ihlâl-i sükût: Sessizliği bozma.
Küre ihlâl-i sükût etmek için
Hande-i derûnu bekler fecrin-Cenap Şahabeddin

ihlâl-i şân-ı feyz-i insân: İnsanın feyizli şanını bozma.
Nutkudur ser-mâye-i bahş-i eşrefiyyet âdeme
Bâis-i ihlâl-i şân-ı feyz-i insândır sükût
Hersekli Arif Hikmet

ihlâs: (إخْلاص) Ar. Hulûs'tan; 1.Çok hâlis ve pek temiz olma. 2. Gönülden gelen dostluk, samimiyet.
Pûte-i ihlâsta beni görücek zerd-rû
İllet-i tezvîr ile bîmâr sanmış şeh beni-Necati Bey

İhlâsın olmayınca Hudâvend-i âleme
Ey zâhid-i gabî ne okursun namâzda-Nâbi

Tevekkül bâd-bânın kıl güşâde fülk-i ihlâsa
Eser bahr-i emelde bir muvâfık rûzgâr elbet-Fıtnat

ihmâl: (إهمال) Ar. 1.Boşlama, bırakma, terk etme, önem vermeme. 2. Bir harfi noktasız kılma.
Tîz çekmezsin cefâ tîğin beni öldürmeğe
Öldürür bir gün beni âhir bu ihmâlin senin-Fuzûlî

Şîve-i tedbîrdir esbâb-ı neyl-i her murâd
Menzil-i maksûda varmaz kimse hîç ihmâl ile
Leskofçalı Galip
Heyecân yok, yalnız mes'elenin ihmâli
Bence pek doğru değildir, evet, insân hâli
Mehmet Akif

ihmirâr: (إحْمرآر) Ar. Humret'ten; kırmızılık, ahmerlik.
Reng-i şafak değildir her subh olan nümâyân
Aks etmiş erguvânın âfâka ihmirârı-Namık Kemal

Hep vecne vecne vecne-i dil-dârı andırır
Vech-i şafakta dalgalanan nûr-ı ihmirâr
Kemalzade Ekrem Bey

ihmirâr-ı ketûm: Sır saklayan kırmızılık.
Ufkun bir ihmirâr-ı ketûmunda kuşların
Çığlıklarında, köyleri tekfin eden karın
Levhinde bir feciâ duyar, inlerim-Tevfik Fikret

ihnâk: (احناق) Ar. Hunk'tan; Kızdırma, darıltma.
Tavk-ı fermânı ile silsile-bend olmazsa
Âdemi habl-i verîdle ederler ihnâk-Yenişehirli Avni

İşte en zorlu hasmın ey Hallâk
Seni arşında eyleyen ihnâk-Tevfik Fikret

ihrâc: (إخْرآج) Ar. Hurûc'tan; 1.Çıkarma, dışarı atma. 2. Tahsîl etme. 3. Uzatma ve uzunluk verme. **c. ihrâcât.**
Şükrü lillâh ki Fuzûlî'ni edip dâhil-i feyz
Rağbetin dâire-i havftan etmiş ihrâc-Fuzûlî

Dendânlarını dest-i kazâ eyledi ihrâc
Akvâm-ı cihân gördü nedir gâye-i târâc
Abdülhak Hâmit
Sa'y-i istikbâl ederken dîdesin ihrâc eder-Lâ (Kaş yapayım derken göz çıkarır atasözünün diğer bir söyleniş şekli)

ihrâm: (إحْرام) Ar. Harem'den; hacıların giydiği bir çeşit elbise.
Ehl-i îmâna cihânda maksad-ı kâm oldu hac
Bâis-i cem'iyyet eshâb-ı ihrâm oldu hac
İlhamî, Selimî (Sultan III. Selim)
Tecerrüdse murâdın kûy-ı cânânda fedâ kıl cân
Çıkılmaz câme-i ihrâmdan, sa'y etme, kurbânsız
Şeyh Galip
Harem-i Kâ'be'de de halkı soyarsın hâcı
Söyle nebbâşa nedir fâidesi ihrâmın-Sâbit
ihrâz: (إحْرآز) Ar. 1.Kazanma, elde etme. 2. Nail olma, erişme.
Çok görmüşüz nigûnluğun endek zemânede
Zu'munca câh ü rütbeler ihrâz edenlerin-Nâbi

Rütbe-i i'câzı ihrâz etse tab'ım çok mudur
Rûzgârın nâsihi sihr-i helâldir sözün
Yenişehirli Avni
Hamlini vaz' etti ihrâz şehâdet eyledi
Reh-nümâ oldu ona şeh-râh-ı cinnetde cenîn-Lâ
ihrâz-ı şöhret: Şöhret kazanma.
İhrâz-ı şöhret eylemenin bin tarîki var
Ammâ tarîk-ı ma'rifeti iltizâm edin
Hamdî (Nazımul-hikem Ahmet ...)
ihsâ: (احْصا) Ar. Hasâ'dan; sayma, sayılma.
Şümâr-ı ni'metinde bî-vefâdır leşker-i a'dâd
Senâ-yı kudretinde nâ-resâdır süllem-i ihsâ-Nâbi

Ger hamdine yoksa hadd ü ihsâ
Şükr et ki zebân-ı acz gûyâ-Şeyh Galip

Yoktur şuarâsına husûsâ
İmkân-ı hudûd add ü ihsâ-Ziya Paşa
ihsâ-yı senâ: Övme sayması.
İhsâ-yı senâya yetse kudret
Fevt etmez idi şeh-i risâlet-Vassâf
ihsân: (إحْسان) Ar. Hasen'den; iyilik ve mürüvvetten çıkan davranış hoşluğu, iyi muamele etme.
Doyulmaz hân-ı ihsâna kanâat gelmez insâna
Kerem gördükçe ey Bâki gedâlardan recâ artar
Bâki
Bir vaz'-ı hasen etti koyup sîneye bir dâğ
Bir iki elif çekti yine eyledi ihsân-Şeyhülislam Yahya

Adl ü ihsânını ölçüp biçemez Newton'lar
Akl u irfânını derk edemez Eflâtûn'lar-Şinasi
ihsân-ı bâb-ı Ahmed: Hz. Muhammed (s.a.s.)'in kapısının ihsanı.
Ay ile gün felekte aks-i rikâb-ı Ahmed
Bunca şeref melekte ihsân-ı bâb-ı Ahmed
Hamdullah Hamdi
ihsân-ı enbiyâ: Nebilerin ihsanı.
Her kim olursa pey-siper-i ittibâ' olur
Ser-menzilinde nâil-i ihsân-ı enbiyâ-Nâbi
ihsân-ı firâvân: Bol ihsan.
Cümle müstağrak-ı ihsân-ı firâvândır
Ser-te-ser sınf-ı havâs ile avâm-ı devlet-Münif
ihsân-ı hâs: Özel ihsan.
Bende-i şöhret için yoktur halâs
Olsa Mevlâ'dan meğer ihsân-ı hâs-Nahîfî
ihsân-ı Hudâ: Allah'ın ihsanı.
Ümmîdini pâ-beste-i ye's eyleme Nâbi
İhsân-ı Hudâ bir gün eder def'i mevâni'-Nâbi

Kesmem ümmîdimi ihsân-ı Hudâ'dan zîrâ
Kerem ü lutfu füzûndur benim ümîdimden-Nâbi
ihsân-ı Mevlânâ: Mevlana'nın ihsanı.
Durursun pây-mâçân-ı rızâda sıdk ile her dem
Olunca müstaidd ihsân-ı Mevlânâ'ya ey dervîş
Esrar Dede
ihsân-ı şems-i aşk: Aşk güneşinin iyiliği.
İhsân-ı şems-i aşk ile Esrâr'a bî-dirîğ
Meh-pâre-i cemâlini ol meh bağışladı-Esrar Dede
ihsân-ı vasl: Kavuşma ihsanı.
Olur ihsân-ı vaslım bûseye teklîf-i câm olmaz
Demiş ol lutfa dahi ka:ni'iz bâri hemen olsa-Behiştî
* **ihsân-dîde-gân:** İhsan görmüş, bağış almışlar.
Var yeri dolduysa medhinle cihân
Menkıbethândır ihsân-dîde-gân-Muallim Naci
* **ihsân-hîz:** İyilik dağıtan
ihsân-hîz-i rahmet: Rahmet iyiliği dağıtan.
O der-gâh-ı kerem kim hâki ihsân-hîz-i rahmettir
Ne ka:dirdir amel-i müstevcib olmağa hâşâ-Nâbi

* **ihsân-şekl:** İhsan şeklinde.
Bu kasîde umaram komaya yerde yükümü
Üştür ihsân ede şeh ol geçen ihsân-şekl-Hayali Bey
ihtâr: (اخطار) Ar.Hutûr'dan; 1. Hatırlatma. 2. Tenbih, dikkatini çekme. **c. ihtârât.**
Hakkı bir zâlime ihtâr, o ne şâhâne cihâd
"En büyüktür" dedi Peygam-ber-i pâkîze-nihâd
Mehmet Akif
Gizli bir his bana, hâtif gibi, ihtâr ediyor
Çokk yavaş, yalnız içinden duyulur bir sesle
Yahya Kemal
ihticâb: (احتجاب) Ar. Hicâb'tan; 1. Örtünme. 2. Saklanma, gizlenme.
Dost yüzünün nika:bı cân gözünün hicâbı
Verir mi ihticâbı ebsâr-ı âşık-âne-Nuri

Ses almayayım mı daha nağme-i rebâbından
Tevahhuş eyliyorum hâl-i ihticâbından
Recaizade Ekrem
Ey me'men-i şebâb ü zekâ ben de bir zemân
Ettim geniş kanatların altında ihticâb
Tevfik Fikret
ihticâc: (احتجاج) Ar. Hüccet'ten; delil, vesika, şahit. **c. ihticâcât.**
Bâde bu bâde muğ-beçe bu muğ-beçe yine
Tahkîk-i mey-fürûşa ne hâcettir ihticâc-Esrar Dede
ihtidâ: (اهتدا) Ar. Hidâyet'ten; doğru yola girme, başka bir dinden çıkıp İslâm dinini kabul etme.
Eğerçi ihtidâ Tûr-ı tecellîden zuhûr eyler
Velî nûr-ı nazar irfân-ı Mûsî'den zuhûr eyler
Esrar Dede
İstersen isti'dâd et istersen ihtidâ
İmân ü küfre bağlı değil tâat-ı Hudâ
Abdülhak Hâmit
ihtifâ': (اختفا) Ar. Hafî'den; saklanma, gizlenme.
Tarz-ı bî-cây-ı riyâ sûfîyi eyler mashara
Bezm-i irfânda nazardan ihtifâ' mümkin değil
Esrar Dede
ihtika:r: Ar. Haka:ret'ten; 1. Hor, hakir görme. 2. Hakarete katlanma.
Ne memâlikte olur hîç ihtimâl-i ihtika:r
Ne adüvv bâc u harâcı vermeğe eyler inâd-Nef'î

ihtikâr: (إحْتكَار) Ar. Pahalılık, vakti bekleyip mahsulleri bir yerde toplayıp tutma.
İhtikârın sonu iflâsa çıkar
Yapar evvel bir evi sonra yıkar-Nâbi

Eyleyen ihtikâr kâr etmez
Tâlib-i kâr ihtikâr etmez-Muallim Nâci
ihtilâc: (إخْتلاج) Ar. Hulûc'tan; 1. Çarpıntı, çarpınma. 2. Seğirme. **c. ihtilâcât.**
Ya işâret katle eyler ya beşâret vasladır
Her kıya baktıkça ebrûsunda olan ihtilâc
Lamiî Çelebi
Ünnâb-ı leblerin var iken ey tabîb-i cân
Etme ilâc hastelere acı sabr ile-Hamdullah Hamdi

Düşer de bir varak miyâne-i sükûnuna
Hemen kalırdı çîn-i ihtilâc içinde sath-ı âb
Tevfik Fikret
ihtilâf: (إخْتلاف) Ar. Hilâfet'ten; uymama, muvafakat eylememe; farklılık. **c. ihtilâfât.**
Subh-dem zülfün dağıt yâ şâm arz-ı ârız et
Koyma subh u şâm arasında tarîk-ı ihtilâf-Fuzûlî

Kesret kemâl-i vahdetin âsâr-ı feyzidir
Zâhir olur ziyâ ile elvânda ihtilâf
Hersekli Arif Hikmet
Tersâda ihtilâf Müslüman'da ihtilâf
Ser-tâ-be-pâ-yı âlem-i insânda ihtilâf-Ziya Paşa
ihtilâf-ı dûr: Uzak uygunsuzluk.
Hâdisât-ı ihtilâf-ı dûrdan görmez halel
Kime kim ma'mûre-i hıfzın ola hısn-ı hasîn-Fuzûlî
ihtilâf-ı fi'l: Hareket uygunsuzluğu.
Nice ki âb ü âteş ü bâd u türâbda
Gâh ihtilâf-ı fi'l ü gehî infiâl ola-Şeyhi
ihtilâf-ı elsine: Dillerin farklılığı.
Hep ihtilâf-ı elsineden iktizâ eder
Tahkîk olunsa ekser edyânda ihtilâf-Ziya Paşa
ihtilâf-ı emzice: Mizaçlar farklılığı.
Hele unutmayalım ihtilâf-ı emziceyi
Umûr-ı dilde dahi başkadır kavî vü zebûn
Abdülhak Hâmit

ihtilâf-ı meşreb: Huy farklılığı.
Levh ü luʿb erbâbı da yek-dil değil bildim görüp
Rind ü tıflın ihtilâf-ı meşrebin âzineden-Şerif

ihtilâf-ı tabʿ: Huy farklılığı.
İktizâ-yı hikmetin ızhâr-ı kudret kılmağa
İhtilâf-ı tabʿ ile ezdâdı etmiş hem-nişîn-Fuzûlî

ihtilâf-ı zevât: Kişilerin aykırı düşünceleri.
Mukallidi bırakır şekke ihtilâf-ı zevât
Eder sefîneyi iğrâk kesret-i mellâh
Basîrî (Musullu Halil)

** **ihtilâfât:** Uygunsuzluklar, anlaşmazlıklar, kararsızlıklar.
İhtilâfâtiyle uğraşmakda dehrin zevk yok
Zevk onun mirsâd-ı ibretten temâşâsındadır
Muallim Naci

ihtilâfât-ı şü'ûn: Olayların uygunsuzlukları.
İhtilâfât-ı şü'ûnun gayesi tevhîddir
Gösteren ecsâmı ezdâd-ı anâsırdır bütün
Hayrî (Viranşehirli Reisülküttab Mehmet ...)

ihtilâl: (إِخْتِلال) Ar. Halel'den; bozukluk, bozulma; karışıklık, düzensizlik. **c. ihtilâlât.**
Avn-i insâfiyle mülk-i maʿdelet bî-ihtilâl
Sadme-i kahriyle iklîm-i sitem pür-inkılâb-Nefʿî

Tabîb-i müşfiki yok bu ribât-ı hayrette
Mizâc-ı himmetine ihtilâl geldi mi-Nâilî

Fusûl-ı erbaʿa etse tecâvüz hadd-i pergârın
Nizâm-ı mümkünâta ihtilâl eylerdi istîlâ-Nâbi

ihtilât: (إِخْتِلاط) Ar. Halt'tan; 1. Karışma, katışma. 2. Görüşme, konuşma.
Tavrıma zâhid eğer sûrette eyler iʿtirâz
İhtilât etsem onu şermende eyler sîretim-Fuzûlî

Zihi vifâk-ı edîbân-ı âlem-i tecrîd
Ki bî-edebiniz ile ihtilât bilmezler-Nâilî

Gel tebettül eyle Hakk'a ey gönül
Alıkor yoldan seni bu ihtilât-Nuri

ihtilât-ı merdüm-i âlem: Âlemdeki insanlarla görüşme.
Fuzûlî ihtilât-ı merdüm-i âlemden ikrâhım
Perî-veşler hayâlin mûnis-i cân ettiğimdendir
Fuzûlî

* **ihtilât-gâh:** İhtilât yeri.
Leyl bir inbisât-gâh-ı sükûn
Rûz bir ihtilât-gâh-ı şüûn-Muallim Naci

ihtimâl: (إِحْتِمال) Ar. Haml'den; 1. Yüklenme. 2. Kabul eyleme, akla yakın olma, mümkünlük, olabilirlik.
Bâr-ı belâ-yı ışka heves kılma Bâkiyâ
Zîrâ tahammül etmeyesin ihtimâldir-Bâki

Kesb-i yakîne âdem için yokdur ihtimâl
Her iʿtika:d akla göre gâib-ânedir-Muallim Naci

Lânesinden bulsa bir dem infisâl
Yoktur ircâʿında katʿâ ihtimâl-Ziya Paşa

ihtimâl-i hecr: Ayrılık ihtimali.
İhtimâl-i hecr teşvîşine değmez zevk-ı vasl
Vasl kim var anda hicrân ihtimâli neylerim
Fuzûlî (anda: orada.)

ihtimâl-i ihtika:r: Hakir görme ihtimali.
Ne memâlikte olur hîç ihtimâl-i ihtika:r
Ne adüvv bâc u harâcı vermeğe eyler inâd-Nefʿî

ihtimâl-i rehâ: Kurtuluş ihtimalı.
Ne ihtimâl-i rehâ ne ümîd-i âzâdî
Ne hôd metâlib-i vârestegî-i dâmı-ı kuyûd-Sâbit

ihtimâl-i vuzûh: Açılma ihtimali.
Fuzûlî oldu belin fikri ile mûy-misâl
Henüz bulmadı ol sırra ihtimâl-i vuzûh-Fuzûlî

ihtimâl-i zevâl: Yok olma ihtimali.
O câh kim ola hem-dûş-i ihtimâl-i zevâl
Teveccüh etse bile ibtihâcımız yoktur-Nâbi

ihtimâm: (إِهتمام) Ar. Hemm'den; işe dikkatle bakma, bir işe kendini verme. **c.ihtimâmât.**
Cihân-ı köhneyi lutf u keremle eyledi taʿmîr
Sipihri kıldı saʿy u ihtimâmı pîr iken bernâ-Nedim

Cihânda her kime tahsîl-i nîk-nâm gerek
Hemîşe bezl-i mekârimde ihtimâm gerek
Besim (Kırımlı ...)

Cehli de tahsîl için elbet ederdik ihtimâm
Mümkün olsaydı fedâ-yı fazl ile tağyîr-i baht

Ziya Paşa

ihtimâm-ı fikr-i kuûd: Oturma fikrine kendini verme.

Dü-rûze ömr ile pâ-der-rikâb-ı rıhlet iken
Nedir bu dûr u dırâz ihtimâm-ı fikr-i kuûd-Sâbit

ihtimâm-ı ricâl: İleri gelenlerin dikkati.

Müsâadet ede ömrüne dîn-i hakk-ı Resûl
Müsâraat ede emrine ihtimâm-ı ricâl-Necati Bey

ihtirâʿ: (اختراع) Ar. İcat etme, benzersiz nesne yapma. **c. ihtirâât**

Cemşîd görse bezm-i erâzilde bâdeyi
Bî-şek teessüf eyler idi ihtirâʿına-Nâbi

Ne görürdü dil ile dîde meğer kim Cemşîd
İhtirâʿ etmese mey-hâne vü hammâmları-Nâbi

Görseydi Cem bezm-i erâzilde bâdeyi
Bî-şek teessüf eyler idi ihtirâʿına-Lâ

ihtirâʿ-yı hâme-i sihr-azmâ: Sihir sınamış kalemi icat etme.

Nâilî inkâr edenler tabʿ-ı muʿciz-gûyunu
İhtirâʿ-yı hâme-i sihr-azmâ bilmez nedir-Nâilî

ihtirâk: (إحْتراق) Ar. Hark'tan; yanma, yangın olma.

Sohbet-i cemʿiyyet-i ahbâb kalmaz ber-siyâk
Söylenir çün kim mesel" fi külli cemʿin iftirâk"

Fehim (Hoca Süleyman...)

Yâ Rab nedir bu nâr-ı ciger-sûz-ı iftirâk
Âhımdan âsümâna düşer havf-ı ihtirâk-Ziya Paşa

ihtirâm: (إحْترام) Ar. Hürmet'ten; hürmet olunma, saygı gösterme.

Derdini sînemde cânımdan azîz ister gönül
İhtirâm etmek mürüvvettir kişi mihmânına

Hayali Bey

Münkad emr ü nehyine ashâb-ı iʿtibâr
Ednâ işâretine zevi'l-ihtirâm râm-Bâki

Kizbi terk et bulmak istersen cihânda ihtirâm
Subh-ı sâdık gibi ol kim halk ede sana kıyâm

Rüşdi-i Kadim (Veliyyüddin Rüşdi Efendi ...)

ihtirâs: (إحْتراص) Ar. Hırs'tan; 1. Şiddetli arzu, istek. 2. Aşırı heves. **c. ihtirâsât.**

ihtirâs-ı aşk: Aşk arzusu.

Nefs-i emmâreden edince ihtirâz
İhtirâs-ı aşka kalmadı ihtiyâc-Fethi Atâ

** **ihtirâsât:** İhtiraslar.

ihtirâsât-ı husûsiyye: Hususi ihtiraslar.

İhtirâsât-ı husûsiyyeyi söyletmeyerek
Nefʿ-i şahsîyi umûmunkine kurbân etmek

Mehmet Akif

ihtirâz: (إحْتراز) Ar. Hırz'dan; 1.Sakınma, kendisini koruma.2. Korkma.

Fuzûlî'den melâmet ihtirâzın isteyen gûyâ
Değil vâkıf dil-i sûzân ü çeşm-i eşk-bârından

Fuzûlî

Iztırârî dil nice cân vermesin ol gamzeye
Çâre yok tîr-i kazâdan ihtirâza n'eylesin-Nefʿî

Bin havf ile çeşm-i cânı bâz et
Encâm-ı belâdan ihtirâz et-Şeyh Galip

ihtirâz-ı taʿne: Sövmeden çekinme.

İhtirâz-ı taʿneden kalmaktadır âhım nihân
Bir hakîkat kalmasın âlemde Allah'ım nihân

Muallim Naci

ihtisâb: (إحْتساب) Ar. Hisâb'tan; 1.Hesap sorma. 2. Eskiden "muhtesip" denilen belediye memurlarının işleri.

ihtisâb-ı adl: Adaletten hesap sorma.

Ger olsa ihtisâb-ı adli mâniʿ seyr-i gül-zâra
Sabâ zencîr-i emvâc ile bende eylerdi enhârı-Nefʿî

ihtisâr: (اختصار) Ar. Hasr'dan; kısaltma, sadeleştirme, özetleme, icmal etme.

Evsâf-ı pâdişâhı çü hasra yok mecâl
Nevʿî yeter uzatma sözü eyle ihtisâr-Nevʿî

ihtisâs: (إحْتساس) Ar. Hiss'ten; duyma, hissetme, hislenme.

O çünkü pek müellim
Bir ihtisâs olacak; tahammül eyleyemem

Tevfik Fikret

ihtisâs: (إِخْتِصاص) Ar. Husûs'tan; bir konuda derinleşmiş olma. 2. Birine tamamen bağlı olma.
Benlikten o bendeyi halâs et
Şâyeste-i bezm-i ihtisâs et-Ziya Paşa

Olamaz âlemde onsuz bezm-i hâss
Eylemiş her bezme kesb-i ihtisâs-Ziya Paşa

ihtişâm: (احتشام) Ar. Haşmet'ten; tantana, debdebe, şanlı görünüş.
Tekellüfât-ı rüsûmiyye yok nihâdımda
Telâş-ı hâhiş-i esbâb-i ihtişâm edemem-Nâbi

Libâs-ı nev-be-nevle ey olan ârâyişe mâil
Kemâlinden haber ver kimse senden ihtişâm almaz
Koca Ragıp Paşa
Bu ihtişâma, bu vâsî, bu müthiş isrâfa
O, iktisâdı bırakmazdı, yoksa, bir tarafa
Mehmet Akif

ihtitâm: (اختتام) Ar. Hatm'den; bitme, hitam bulma, sona erme.
Bir vezîr-i kâr-fermâ ettiler Bağdâd'a kim
Buldu zâtında onun resm-i vezâret ihtitâm-Nâbi

Müddet-i irdâʿ bulup ihtitâm
Geldi hulûl eyledi vakt-i fitam-Nahifî

Çün ihtitâma erer iʿtisâm-ı hablu'llah
Ölünce rişte-i ümmîdi kesmezem katʿâ
Hamdullah Hamdi

ihtiyâc: (إِحْتِياج) Ar. Hâcet'ten; muhtaçlık, muhtaç olma; zaruret, yokluk. **c. ihtiyâcât**
Bunların başlarına tâc neden
Bize bir fakr ü ihtiyâc neden-Şeyhî

Bî-gâneler inâyetine düştü ihtiyâc
Bir lûtfu olmadı bu kadar âşnâların
Nevres-i Kadim
Verir istiğnâ güneşten gündüzün fikr-i ruhun
Geceler âhım şuʿâʿ-i şemʿa komaz ihtiyâc
İbn-i Kemal

ihtiyâc-ı akûr: Kudurma ihtiyacı.
Zillet, üstünde bir cilâ-yı gurûr
Dâimâ aç bir ihtiyâc-ı akûr-Tevfik Fikret

ihtiyâc-ı ehl-i dünyâ: Dünya ehlinin ihtiyacı.
Olup âzâde-hâtır ihtiyâc-ı ehl-i dünyâdan
Kanâat tekye-gâhın bekleyen rind-âne aşk olsun
Arşî Dede

ihtiyâc-ı garîb: Garip ihtiyaç.
Vicdânında bir güşâyiş-i ümmîd-i nev-zuhûr
Hissetmek ihtiyâc-ı garîbiyle bî-huzûr-Faik Âli

ihtiyâc-ı mübrim: Zorlayıcı ihtiyaç.
Donanma, ordu birer ihtiyâc-ı mübrimdir
O ihtiyâcı, fakat, öğreten muallimdir-Mehmet Akif

ihtiyâc-ı şedîd: Şiddetli ihtiyaç.
Uçup duran o havârık bir ihtiyâc-ı şedîd
Piyâde harcı mı, hâşâ, bu imtidâd-ı medîd
Mehmet Akif

** **ihtiyâcât:** İhtiyaçlar.
Büyür tıfl-ı terakkî ihtiyâcâtın kucağında
Eşref Paşa (Bursalı Mustafa ...)

ihtiyâr: (إِخْتِيار) Ar. Hıyâr'dan; 1.Seçme, intihap ve tensip etme. 2. İrade. 3. Yaşlı, pîr. 4. Zaruri, sevk-i tabii ile olan. **c. ihtiyârât.**
Çoktur eğerçi belâsı derd ü mahabbetin
Ammâ ne çâre elde değil ihtiyârımız-Bağdatlı Ruhi

Bu intihârı fakat nerden ihtiyâr edecek
İlerleyip duruyor işte hîç kesilmeyerek-Mehmet Akif

ihtiyâr-ı fakr: Fakirliği seçen.
İhtiyâr-ı fakr eden der-gâh u dîvân istemez
Zâd-ı gamdan özge hergiz kendine nân istemez
Hayali Bey

ihtiyâr-ı ömr: Ömrü seçme.
Zülf-i nigârı vermese el ne_ola iy gönül
Kimin elinde olduğu var ihtiyâr-ı ömr-İbn-i Kemal

* **ihtiyârî:** Mecburi olmayıp isteğe bağlı bulunan.
Sen ey gâfil beşer, "Âlemde bir te'mîn-i istikbâl
Edeydim" der çekersin ihtiyârî bir yığın âlâm
Mehmet Akif

ihtiyât: (إحْتياط) Ar. 1.Lüzumu olduğunda tedbir alma. 2. Sakınma. 3. Yedek.
Vehm ilen söyler dil-i mecrûh peykânın sözün
İhtiyât ile içer her kimde olsa yâre su-Fuzûlî

Ey Fuzûlî zevk-ı derd-i ışka noksân hayftır
İhtiyât et penbe-i dâğımda merhem olmasın-Fuzûlî

Her leîmi sırra mahrem sanma eyle ihtiyât
Niyazi-i Halveti (Mısırlı Şeyh Mehmet)

ihtizâr: (إحْتضار) Ar. Huzûr'dan; 1.Huzura çıkma, huzura girme. 2. Ölme derecesinde hasta olup can çekişme.
Güller güler, figânla geçer ömr-i andelîb
Bîmâr ihtizârda, ücret diler tabîb-Ziya Paşa

Koşarken Avrupa ta'cîle ihtizârımızı
İçerde bir sürü hâin kazar mezârımızı
Mehmet Akif

ihtizâr-ı cenâh: Ölüme yönelme.
Soğuk soğuk denizin lerze-dâr-ı girye sesi
Eder yüreklerde târî bir ihtizâr-ı cenâh-Tevfik Fikret

ihtizâr-ı şebâb: Gençliğin ölüme yönelmesi.
Müteverrim bahâr-ı hande-nika:b
Bütün eşyâda ihtizâr-ı şebâb-Hüseyin Sîret

ihtizâz: (إهتزاز) Ar. 1.Sallanma, deprenme, hareket etme. 2. Ferah bulma. **c.ihtizâzât.**
Kafeslerde, câmlarda pür ihtizâz
Küçük, muttarid, muhteriz darbeler-Tevfik Fikret

Yeter hayâlimi tahdîşe ba'zı en nârin
İhtizâz, ufacık bir teheyyüc-i ilhâm-Tevfik Fikret

İhtizâzından eder ta'lîm etvâr-ı hırâm
Hüsn-i reftâr öğrenir âhû şitâbından senin
Mahmut Nedim Paşa

ihtizâz-ı cenâh: Kuş kanadının hareketi.
Şimdi her kûşe ebkem ü câmid
Ne ağaçlarda zemzemât-ı riyâh
Ne hadâyıkta ihtizâz-ı cenâh-Cenap Şahabeddin

* **ihtizâz-peymâ:** Hareket ölçücü.
Ham-ı vücûd, henüz ihtizâz-peymâdır
O gunneden ki gelir kâf u nûn hitâbından
Muallim Cûdî

ihvân: (إخْوان) Ar. 1.Âh'lar, kardeşler, biraderler. 2.Dostlar, asdika. 3. Bir tarikata mensup, bir mesleğe mensup olanlar.
Yûsuf dahi olsan düşürürler seni çâha
Ebnâ-yı zemânın işi ihvâna cefâdır-Hâşimî

Mükedder biri yâd-ı ihvân eder
Tahassürle imrâr-ı evân eder-Abdülhak Hâmit

Sabr et siteme ister isen hüsn-i mükâfat
Fikr eyle ne zulm eylediler Yûsuf'a ihvân-Ziya Paşa

ihvân-ı bün-i çeh: Kuyu dibi dostları.
İzzet-i saltanat-ı Mısr'a taleb-kâr olmak
Keyd-i ihvân-ı bün-i çeh kûşe-i zindân yoludur
Nâbi

ihvân-ı tarîk: Yol dostu.
Günehim bir sanemin zülfüne bağlandım odur
Şimdi ihvân-ı tarîkim beni tekfîr eyler-Esrar Dede

ihvân-ı nücûm: Yıldız kardeşler.
Pîr-i nûrânîye nâgeh gelip ihvân-ı nücûm
Subh pîrâhenin irgürdü edip kan-şekl
Hayali Bey (irgürdü: ulaştırdı.)

ihvân-ı zemân: Zamanın dostları.
İhvân-ı zemândan seni Yahyâ bir anar yok
Nâz eyleyecek âdeme ahbâb mı kaldı
Şeyhülislam Yahya

ihyâ': (إحْيا) Ar. Hayât; dan 1. Diriltme, hayata getirme ve perişan olanı düzeltme. 2. Fakir olanı refah ve zenginliğe ulaştırma.
İhyâ eden endîşeyi feyz-i nefesimdir
Endîşe benim tıfl-ı dil-i nev-hevesimdir-Nef'î

Ömrün efzûn ede Allah Teâlâ dilerim
İltifâtınla bu dil-mürdeyi ettin ihyâ-Nef'î

Ne hôş bir şevk-i hüzn-engîzdir ihyâ eder leyli
Bu vâdî-i sükût üstünde mehtâb-ı vefâ-perver
Abdülhak Hâmit

ihyâ-yı emvât: Ölüleri diriltme.

Urdu Sûr ihyâ-yı emvât etti bâd-ı nev-bahâr
Yer yarıldı lâle baş kaldırdı çâk ayrı kefen
İbn-i Kemal

ihyâ-yı emr-i mülk ü dîn: Din ve ülke emrini ayakta tutma.

Pâdişâhım sensin ol sâhib-zuhûr-ı muntazar
Kim yed-i lutfun eder ihyâ-yı emr-i mülk ü dîn
Ziya Paşa

ihyâ-yı hâk-i huşk: Kuru toprağı diriltme.

Sînemde bu pey-â-pey peykân mübârek olsun
İhyâ-yı hâk-i huşke bârân mübârek olsun-Behiştî

ihyâ-yı memât: Ölüleri diriltme.

İhyâ-yı memât olduğunu bilse deminde
Cân vere idi ermek için bu deme Îsâ-Necati Bey

ihyâ-yı Mesîh-vâr: Mesih gibi diriltme.

Gül-zâra gel ki kevser-i bâğ u nesîm-i subh
Emvât-ı hâki ettiler ihyâ-yı mesîh-vâr-Necati Bey

ihyâ-yı sühan: Sözü diriltme.

Dem-i İsî gibi enfâs-ı hayât-efzâsı
Ede bir nutk-ı revân-bahşile ihyâ-yı sühan
Sünbülzâde Vehbi

ihzâr: (إحْضار) 1. Huzura getirme, derpiş etme. 2. Hazır etme, hazırlama.

Âşiyân-ı bülbülü kıldı mahaffe âline
Benzer etti kârbân-ı hicretin ihzâr gül-Hayali Bey

Başka yerde eylemiş ihzâr
Ona mahsus tâze bir gül-şen-Cenap Şahabeddin

Evet, geçer o günüm pür-sükûn-ı itminân
Yarınki şiirime ihzâr için biraz halecân
Tevfik Fikret

ihzâr-ı rızk: Rızkı hazırlama.

Bir kışrdır ki cümle hayvâna rûz u şeb
İhzâr-ı rızk u tûşe için eyler inhimâk-Ziya Paşa

ihzâr-ı şemʿ: Mumu hazırlama.

Sürûr eser levha-i evsâfını tezhîb için
Eyledi destinde bir altın varak ihzâr-ı şemʿ-Riyazi

îka:ʿ: (ايقاع) Ar. Vukû'dan; yapma, yaptırma; olma, oldurma; düşürme.

Hudâ tevhîdin esrârın gönülde eylese îka:ʿ
Sadâ-yı Hû'yu eylerdi kamu eşyâ sana ismâʿ-Nuri

ika:b: (عِقاب) Ar. Ceza, azap, eziyet.

O kişi çekmeye bi'l-cümle azâb
Ne bu dünyâda ne ukbâda ika:b-Hakanî

ika:b-ı dâr-ı ukbâ: Ahiretin cezası.

Belâ-yı ışk ile ol kim ukûbetler geçirmiştir
Ne korku ona ey Hamdî ika:b-ı dâr-ı ukbâdan
Hamdullah Hamdi

îka:d: (ايقاد) Ar. Yakma, yakılma.

Ey melekler! Nûrdan bir âlem îcâd eyleyin
Medfenimde bir sirâc-ı rahmet îk:ad eyleyin-Lâ

ika:l: (عقال) Ar. Akl'dan; 1. Bağ. 2. Ayak bağı, köstek.

Kümeyt-i maʿnî eyler sâha-i ıtlâkda cilve
Sevâd-ı lafzdan isterse pâyına ika:l olsun-Nâbi

Ukûl ü akla ika:l oldu bu acîb pâ-bend
Dü-çeşm-i âlemi bendetti bu garîb efsûn
Yenişehirli Avni

ikamet, ika:met: (إقامت) Ar. Kıyâm'dan; 1. Durma, kalma. 2. İskân etme. 3. Ayakta kalma, kıyam etme. 4. Vücuda getirme, meydana getirme.

Ruhunda dil nice gündür ika:meti vardır
Füsûn-ı gamzelerinden saka:meti vardır
Sarıca Kemal

Yâr eşiğinde ika:met mümkin olursa eğer
Meskenimiz Avniyâ san evc-i eflâk eyleriz
Avnî (Fatih Sultan Mehmet) (san: sanki)

Fuzûlî geç selâmet kûşesinden sabr kûyundan
Ferâğat olmayan yerde sefer yeğdir ika:metten
Fuzûlî

îka:n: (إيقان) Ar. Yakîn'den; araştırmak üzere üzerine eğilmek, yakın hâsıl etmek.

Sırr-ı aşk etmez tekevvün her dil ü her sînede
Sen onu ister isen telkîn-i îka:nda ara
Necip (Sultan III. Ahmet)

Mülke vazʿ ettiği ka:nûnu göreydi ondan
Bû Alî eyler idi kesb-i şifâyı îka:n-Şinasi

Nazar-gâh-ı Hudâ'dır menba'-ı îmân u îka:ndır
Metâf-ı âşıka:ndır sâha-i meydân-ı Mevlânâ
M. Esad Erbilî

îka:z: (إيقاظ) Ar. Yakaza'dan; uyandırmak, uyandırılmak. îkaz-ı nâ'im: uyuyanı uyandırma.
Ölüm kılar bizi îka:z hâb-ı gafletten
Ayırmayan da o lâkin zalâm-ı hayretten
Abdülhak Hâmit

Gafletle etme ömr-i azîzi hevâya sarf
Îka:z eyle kendini hâb u hayâlden-Ali Ruhi

Gûyâ kırılır elinde elfâz
Mazmûnları rûhu eyler îka:z-Ziya Paşa

îka:z-ı fiten: Fitneleri uyandırma.
Ebnâ-yı zemân mâil-i îka:z-ı fitendir
Gehvâredeki gûdegînin şerrine ninni-Lâ

ikbâl: (إقبال) Ar. Kabûl'den; 1.Baht, talih, saadet. 2. Bir şeyi dert etmeyip kabul etme. 3. Arzu, istek. 4. Saadetli, mutlu olma.
Gejdüm-nihâd olanlara ikbâl eder bu çarh
Ahkâm-ı vakti, bak sâate, akrebindedir
Salim (Trabzonlu ...)

İkbâle geçen hayli taraftan öğülür
İdbâre düşen de her taraftan söğülür
Yahya Kemal

Çünkü milletlerin ikbâli için, evlâdım
Ma'rifet, bir de fazîlet... İki kudret lâzım
Mehmet Akif

ikbâl-i azm ü devlet ü câh: İkbal ve mevkiye giden talihi.
Teshîr edip cihânı kul ettin kapında hep
İkbâl-i azm ü devlet ü câhı yegân yegân-Nedim

ikbâl-i bülend: Yüce talih.
Bu adâletle bu ikbâl-i bülend ile sana
İ'tika:dım bu ki hîç olmaya bir feth-i asîr-Nef'î

ikbâl-i cihân-gîr: Cihanı tutan talih.
Vakf-ı ser-pençe-i ikbâl-i cihân-gîrîndir
Gûy-ı Hurşîd-i zer-endûd ile çevgân-ı felek-Nef'î

ikbâl-i çarh: Feleğin talihi.
Se rûze devlet ü ikbâl-i çarha olma dil-beste
Bu bir vefk-ı müsellestir nice bâzûya bağlanmış
Nâilî

ikbâl-i çemen-zâr-ı fenâ: Yokluğun yeşillik talihi.
Çend rûze gül-i ikbâl-i çemen-zâr-ı fenâ
Eder elbette dimâğ-ı dile îrâs-ı zükâm-Nâbi

ikbâl-i dehr: Dünya talihi.
La'net o merd-i muhteşem-i bî-fazîlete
İkbâl-i dehri vâsıta-i imtiyâz eder-Recaizade Ekrem

ikbâl-i devrân: Feleğin talihlisi.
Zemân-ı Lât ü şâdîdir dem-i ikbâl-i devrândır
Felek hep ettiği evzâ'a şimdi pek peşîmândır-Riyazi

ikbâl-i dünyâ: Dünya talihi.
Neş'e-i ikbâl-i dünyâya mürâdifdir humâr
Her akib-i câhda idbâr kendin gösterir
Leskofçalı Galip

ikbâl-i ekâbir: Büyüklerin talihi.
Hâk-i harem-i menşe'-i ikbâl-i ekâbir
Ceyb-i kerem-i kîse-i erbâb-ı recâdır-Nef'î

ikbâl-i fahîm-âne: Ululuğa yakışacak şekilde olan talih
Bin yaşa devlet ü ikbâl-i fahîm-ânen ile
Mülkü tedvîr ederek akl-ı hakîm-ânen ile-Şinasi

ikbâl-i felek: Feleğin talihi.
İkbâl-i felek teveccüh ederse her kime
Beyz-i kebûter durur veted üzre
İdbârı da ikbâli gibi ger ederse neş'et
Kelb-i habâset bevl eder esed üzre-Lâ

ikbâl-i hüner: Hüner talihi.
Beni nâ-kâm eden ikbâl-i hünerdir yoksa
Eser kevkeb-i bahtımda şeâmet yoktur-İzzet Ali Paşa

ikbâl-i nigûn: ters dönen talih.
Fuzûlî hâli olmak câm-ı ayşım sâf sahbâdan
Nişân-ı baht-ı nâ-fermân ü ikbâl-i nigûnumdur
Fuzûlî

ikbâl-i Pervîz-i Acem: Acem Perviz'inin talihi.
Hakan-ı Osmânî neseb kim münderic zâtında hep
İslâm-ı fârûk-ı Arab ikbâl-i Pervîz-i Acem-Nef'î

ikbâl-i rûzigâr: Zamanın talihi.
Biz tâlib-i teveccüh ü ikbâl-i rûzgâr
Gülberk-i bâğ-ı ömr ise berbâd olup gider-Bâki

ikbâl ü sa'adet: Talih ve mutluluk.
Âlemde Ziyâ eski hevâ vü hevesim yok
İkbâl ü saâdet gibi bir mültemisim yok-Ziya Paşa

ikbâl ü şevk: Arzu ve istek.
Gamzeler ikbâl ü şevka günde bin efsûn okur
Nekbet-i endûha hattın Tebbet-i vârûn okur-Nedim

ikdâm: (إقْدام) Ar. Kadem'den; devam üzre meşgul olup boş kalmış olmama. **c.ikdâmât.**
İntisâb etmeğe her gün biri âmâde iken
Şimdi her şeb biri etmekte firâra ikdâm-Nâbi

Feyz-i isti'dâd-ı mâder-zâd ikdâm istemez
Ka:biliyyet başka bir cevherdir ibrâm istemez
Dâniş (Dâniş-i Atîk; Dâniş-i Kadîm)
Demek: İnsân değilsin eylemezsen durmayıp ikdâm
Neden geçsin sefâletlerle, heybetlerle, ezmânın
Mehmet Akif

ikdâr: (إقْدار) Ar. Kudret'ten; güç, kuvvet verme, güçlendirme, kuvvetlendirme.
Müşkil ammâ ki beşerde bu hisâl
Meğer ikdâr ede Rabb-i mü'teâl-Sünbülzade Vehbi

iklîl: (إكْليل) Ar. Taç, efser.
Ne güher tükme-i iklîl nigîn-i azamet
Ki olur lâmiası âlem-i kudse meş'al-Kâzım Paşa

Tek bir bakışım sanki inâyetti, keremdi
İklîli hediyyemdi, arâzisi hibemdi
Midhat Cemal Kuntay

iklîl-i âsümân u nücûm: Yıldızlar ve göğün tacı.
Ve böyle kaç gece iklîl-i âsümân ü nücûm
Başımda, samt-ı muhîtâta bir ilâh oldum
Ahmet Hâşim

iklîl-i münîr: Parlak taç.
Gök olur bir büyük iklîl-i münîr
Yer olur bir bağçe-i ezhâr-ı beşer-Cenap Şahabeddin

iklîm, ıklîm: (اقليم) Ar. 1. Bir bölgenin ortalama hava sıcaklığı. 2. Yeryüzünün yedi veya otuza taksimiyle meydana gelen yerleri, kıta, ülke. Eskiden dünyanın bilinen kısmının ekvator çizgisinden kuzey kutbuna kadar ayrılan yedi bölgesinden her birine iklim denilirmiş. **c. eka:lîm.** bk. ıklîm. (Aslı ıklîmdir).
Fars ıklîmine düşmüş Şirâz
Ona mensûb o zebân-ı mümtâz-Sünbülzade Vehbi

Ne zabt-ı hâkim-i şer'î, ne hükm-i zâbitî aklî
Cünûn iklîmini seyr eyleyenler râhatın söyler
Koca Râgıp Paşa
Za'f ile üftân ü hîzân ömür ser-haddin geçip
Bir garîb iklîme düştüm âlem gurbet gibi
Ebussuud Efendi

iklîm-i adem: Yokluk ülkesi.
Bir giden bir dahi gelmez ne aceb hikmettir
Âlem-i râhata benzer gibi ıklîm-i adem
Koca Râgıp Paşa

iklîm-i cân: Can bölgesi.
Bir şehriyâre gönlünü bağladı Âhî kim
Atıp kemend-i zülfünü ıklîm-i cân tutar-Âhî

iklîm-i çemen-i gül: Gülün yeşillik iklimi.
Pâ-mâl-i şitâ olmadan iklîm-i çemen-i gül
Ver hükmünü ey serv-i revân köhne-bahârın-Nedim

ikîm-i düşmen: Düşman ülkesi.
Hakan ki at sürünce bir iklîm-i düşmene
Pîş ü pesinde mahşer-i tîğ ü teber gelir
Yahya Kemal

iklîm-i fakr: Fakirlik ülkesi.
Şeh-i iklîm-i fakr ol kim bu devlet-hâne-i dünyâ
Ne dervîş-i abâ-pûşa ne şâhen-şâha kalmıştır
Yenişehirli Avni

iklîm-i hüsn: Güzellik ülkesi.
Baş eğmez oldu bize ol turra-i müca'ad
Iklîm-i hüsn içinde olalı şâh-ı sermed-İbn-i Kemal

Hâl kâfir zülf kâfir çeşm kâfir el-amân
Ser-beser ıklîm-i hüsnün Kâfir-istân oldu hep-Nedim

iklîm-i ışk: Aşk iklimi.
Şeh-i iklîm-i ışkam dûd-ı âhımdır alem elde
Kıbâb-ı âsmân üstümde çetr-i nîl-gûn olsun-Cinânî

iklîm-i İlâhî: İlahî ülke.
İklîm-i İlâhîye rücû' etmek için
Ervâh açılır göklere yelken yelken-Yahya Kemal

iklîm-i İrân: İran ülkesi.
Lerze düşmüş savlet-i kâh-ı veka:rından tamâm
Arz-ı Nişâbûr-veş iklîm-i İrân üstüne-Nedim

iklîm-i reşâd: Hak yolunda yürüme yeri.
Fâtih-i dahme-i der-beste-i gayb-ı mutlak
Hâtem-i şâh-ı risâlet şeh-i iklîm-i reşâd-Nâbi

iklîm-i Rûm: Rum (Anadolu) ülkesi.
İklîm-i Rûm'a etse de bir demde râkibi
Ahbâr-ı Çîn ü ziynet-i Hindistân verir-Nedim

iklîm-i saltanat: Saltanat ülkesi.
Sâhib-kırân-ı arsa-i iklîm-i saltanat
Ol dem ki kıldı mülk-i bekaya azîmeti-Bâki

iklîm-i sitem: Sitem iklimi.
Avn-i insâfiyle mülk-i ma'delet bî-ihtilâl
Sadme-i kahriyle iklîm-i sitem pür-inkılâb-Nef'î

iklîm-i Şâm: Şam ülkesi.
Değil mihr ü şafak galtân olunca fark pür-nûru
Taşıp iklîm-i Şâm'ı tuttu hûn-ı Hazret-i Yahyâ
Nâdirî (Ganizade...)

iklîm-i şân: Şah, şöhret iklimi.
Sendedir kufl-i tılsımât-ı künûz-ı ma'rifet
Sendedir yarlığı fermân-revâ-yi iklîm-i şân
Ziya Paşa

* **iklîm-küşâ:** Ülke açan.
Ehl-i kân-ı kerem-i şehsüvâr-ı âlem
Hüsrev-i Cemşiyem İskender-i iklîm-küşâ-Nef'î

** **eka:lîm:** Iklîm'ler, memleketler, diyarlar, kıtalar.

eka:lîm-i haka:yık: Hakikat iklimleri.
Yaratmazdan kamu halkı eka:lîm-i haka:yıkta
Habîbim Mustafâ nûrun getirdim önce bürhânım
Ümmî Sinan

eka:lîm-i leyâl: Gece ülkeleri.
Dönsek mi bu aşkın şafağından
Gitsek mi eka:lîm-i leyâle-Ahmet Hâşim

eka:lîm-i şühûd: Görülen diyarlar.
Fikr edersen o hurûb-ı memdûd
Oldu serhad-i eka:lîm-i şühûd-Hakanî

ikmâl: (إكمال) Ar. Kemâl'den; 1. Tamamlama, itmam etme, bitirme. 2. Eksiğini tamamlama, kusursuz kılma.
O sâf kalbine şi'rimle arz-ı mâ-fi'l-bâl
Bu şi'ri eyleyemem ben ilelebed ikmâl
Kemalzade Ekrem Bey

Müceddid havzlar anbarlar âlât yaptırdı
Bütün tersânenin ikmâl olundu neyse noksânı
Ziya Paşa? *(*Râşit?)

ikmâl-i ömr: Ömrü tamamlama.
Değmez Kemâl uyanmağa ikmâl-i ömr için
Varsın bu uykudan dil-i bî-tâb uyanmasın
Yahya Kemal

iknâ': (إقناع) Ar. Kanâat'ten; razı etme, inandırma.
Bir sözle iknâ ettim anîdi
Gitti başımdan el-hamdüli'llâh-Lâ

ikrâh: (إكراه) Ar. Kerh'ten; kötü ve çirkin bulma, iğrenme, tiksinme.
Âşık isen rind ü rusvâlıktan ikrâh etme kim
Işk sırrın iktizâ-yı devr pinhân istemez-Fuzûlî

Olur meyl-i dil efzûn âstânın taşına her dem
Eğerçi resmdir yastıktan ikrâh eylemek sayru-Fuzûlî

İnsâna sadâkat yakışır görse de ikrâh
Yardımcısıdır doğruların Hazret-i Allah
Ziya Paşa

ikrâm: (إكرام) Ar. Kerem'den; 1. Hürmet ve saygı gösterme. 2. Ağırlama. 3. Bir şeyi hediye olarak verme.
Bir nâ-halefi cübbe vü destâr ile görsen
Eylersin onun cübbe vü destârına ikrâm
Bağdatlı Ruhi

Bekliyor mihmânların i'zâzlar, ikrâmlar
Sâkiyâ etsin derim ilhâhlar, ibrâmlar
Abdülhak Hâmit

O hamrı sâkî bâkî kılsa rûha her ne dem ikrâm
Erişir zevka ol dem dil bulur vasl ü huzûr-ı cân
Âdile Sultan

ikrâr: (إقرار) Ar. Karâr'dan; 1.Saklamayıp söyleme, itiraf etme. 2. Tasdik, kabul. 3. Dil ile söyleme, bildirme.
Yâre aşk inkârı müşkil gayrıya ikrâr güç
Bir belâkeş neylesin ikrâr güç inkâr güç-Bağdatlı Ruhi

İkrâr ederdi dün gece mest-âne gelmeni
Söylettim ol sanemim bugün inkârdan gelir
Hakanî

Ben sabr edeyim derd ü gam-ı hecrine ammâ
Sen de güzelim ettiğin ikrârı unutma-Esrar Dede

ikrâr-ı feyz: Feyiz bildirme.
Mazhar-ı esrâr-ı kerrârım değil haytü'ş-şu'â'
El verip gökten bana hûrşîd eder ikrâr-ı feyz
Leskofçalı Galip

ikrâr-ı uşşâk: Âşıkları kabul.
Dervîş ol ikrâr-ı uşşâk ile sultânlık bulur
Tekye-i uzlette bul sen şevk u zevk-ı vahdetin
Âdile Sultan

ikrâz: (إقْراض) Ar. Karz'dan; 1.Ödünç verme, borç verme. 2. Kesip ayırma. **c.ikrâzât.**
Karz mıkrâs-ı muhabbet idügin kat'î bil
Etme ahbâbına bir habbe kadar şey ikrâz
Sünbülzade Vehbi (idügin: olduğun.)

Hamdülillah eyledim bu fenn-i vahdette ikrâz
Sünnet ü farz gibi kıldım ben nevâfil iftirâz-Gaybî

iksâ': (إكْساء) Ar. Kisvet'ten; giydirme, giydirilme.
Vücûd-ı pâkine Nâbî budur Hak'tan recâmız kim
Ede hayyât-i kudret câme-i dil-hâhını iksâ-Nâbi

iksîr: (إكْسير) Ar. 1.Şekerli ve kokulu içki. 2. Eskiden halk arasında herhangi bir madeni altın yapacak kadar kuvvetli ve her hangi bir hastalığı iyi edecek kadar kuvvetli bir ilaç olarak kabul edilen karışım.
Bilesin ancak eder Rabb-i Kadîr
Haceri cevher ü hâki iksîr-Sünbülzade Vehbi

Olma zinhâr bu sevdâya esîr
Olacak hâl değildir iksîr-Nâbi
Rîzesinin âsitânı gevher-i tâc-ı mülûk
Cevher-i iksîr ile hâk-i harîmi hem ayân
Nazîm (Yahya...)

iksîr-i aşk: Aşk iksiri.
Zer et nuhâsını iksîr-i ışk ile Hamdî
Ki lâyık ola ona vaz'-ı sikke-i şâhî-Hamdullah Hamdi

iksîr-i beka: Ölümsüzlük iksiri.
Mâdem ki didinmez, edemez uğraşamazsın
İksîr-i beka içsen, emîn ol, yaşamazsın-Mehmet Akif

iksîr-i hâk-i pây: Ayak toprağının iksiri.
İksîr-i hâk-i pâyıla yüzüm zer eyledim
Kimdir cihânda bencileyin kîmiyâ bilir
Hamdullah Hamdi

iksîr-i ışk: Aşk iksiri.
Zahm-ı iksîr-i ışkım rûy-ı zerdim var benim
İşim altın eyledim kimden ne derdim var benim
Âhî

iksîr-i medh: Övünme iksiri.
Cevher-i iksîr-i medhin tarh edince reşkten
Eylerim her lâhza endîşemle ceng-i zergerî-Nef'î

iksîr-i recâ: Ümit iksiri.
Arafâtın sürelim hâkine yüzler gözler
Sürh-rûy olmağa iksîr-i recâ eyleyelim-Nâbi

iktâb: (إكْتاب) Ar. 1. Güzel yazı öğretme. 2. Söyleyip yazdırma, dikte ettirme.

iktâb-ı hayât: Hayatı öğretme.
Artık sahâifinde iktâb-ı hayâtımın
Bir nükte-i sürûra tesâdüf muhâl olur-Tevfik Fikret

iktibâs: (إقْتباس) Ar. 1. Kendi elinde olmayan keyfiyeti başkasından alma ve faydalanma. 2. ed. Bir kelime veya bir cümleyi olduğu gibi alma, aktarma. **c. iktibâsât.**
Bu zulmet içre yakmaz idi dîn çerâğını
Ger iktibâs kılmasa nûrundan enbiyâ-Lamiî Çelebi

Olsa eltâfınla ger nefs-i nebâtî şehd-kâm
İktibâs eylerdi hanzal lezzet-i gül-şekkeri-Nedim

Nûr-ı Hak'tan bir kabes eylerse kullar iktibâs
Onlara ilhâm olur elbette ilm-i iftirâs-Nuri

iktibâs-ı edeb: Edep alma.
Edebsize edeb öğretmeğe edîb gerek
Edebsiz etmez edebsizden iktibâs-ı edeb-Basîrî Halil

iktibâs-ı nûr: Işığı alma.
Ben sönük bir zerreyim sen âfitâbımsın benim
İktibâs-ı nûr eder gönlüm cemâlinden senin-Lâ
Aşağıdaki ikinci mısra bir ayetten iktibastır. Edebiyattaki sanata örnektir.

Karı ta'liki için bak ne diyor Peygamber
"Bir talak oldu mu dünyâda semâlar titrer"
Mehmet Akif

iktidâ': (اقتدا) Ar. Uyma, tâbi olma.
"Kad enâre'l ışku li'l uşşâki minhâce'l-hüdâ"
Sâlik-i râh-ı hakîkat ışka eyler iktidâ-Fuzûlî (Fuzûlî ilk gazelinin ilk mısraını Arapça yazmıştır.)

Tıynet-i pâkini rûşen kılmış ehl-i âleme
Iktida kılmış tarîk-ı Ahmed-i muhtâre su-Fuzûlî

Fehm etmedinse vahdet ü kesret meâlini
Seyr eyle iktidâsın imâma cemâatin-Nâbi

Matlûb arak olur ona kim sana uymaya
Mahbûb-ı Hak olur sana kim kıla iktidâ-Nizami

İktidâ et ehl-i aşka bakma sağ u soluna
Bu mesel olmaz erenlerde Selâmî sol u sağ-Selami

iktidâ-yı hükm: Hükme uyma.
Makasid-i fukahâ iktidâ-yı hükm ala-Nâbi

iktidâr: (إقْتدار) Ar. Kudret'ten; 1. Bir işi yapabilme gücü, kudret, kuvvet, tâkat 2. Kabiliyet, yetenek.
Ehl-i isti'dâdda pinhân kalır mı iktidâr
Müsmir eşcâr üzre berk ü bâr kendin gösterir
Leskofçalı Galip

Derler ki geçince rüzigârım
Kalmaz onu yâda iktidârım-Ahmet Hâşim

Hani o dem ki bezmde vaka:rımız var idi
Biz âdemiz demeğe iktidârımız var idi-Ziya Paşa

Helvacıya tabla-kâr lâzım
Ol kâra da iktidâr lâzım-Ziya Paşa

iktifâ: (إكْتفا) Ar. Kifâyet'ten; yetinme, aza kanaat etme, yeter bulma.
Her tavrına iktifâ ne lâzım
Câizse de ictirâ ne lâzım-Şeyh Galip

İktifâ eylerim şarâb ile ben
Cümleten ni'met-i behişte bedel-Muallim Naci

iktihâl: (إكْتحال) Ar. Göze sürme çekinme.
Hâk-i der-i refîin ile etse iktihâl
Çeşmân-ı mûra şa'şaa-i Ferkadân verir-Nedim

iktihâm: (إكْتحام) Ar. 1. Göğüs germe, karşı durma. 2. Saldırma, hücum etme. 3. Küçük görme, hakir görme. **c. iktihâmât.**
Pür-zûr saldıran Kölemen fârisânını
Saf saf guzât kıldı dilîrâne iktihâm-Yahya Kemal

Vâdî-i Nîl'i tuttu anûd-âne ser-te-ser
Ordu-yı fethe karşı sürülmüş nefîr-i âm
Yahya Kemal

iktinâ': (إقْتنا) Ar. 1. Çalışarak kazanma; biriktirme, elde etme. 2. Meslek tutma. 3. Tuzak kurup avlanma.

iktinâ'-i makasıd: Maksatları elde etme.
Lûtfundur iktinâ'-ı maka:sıd vesîlesi
"Mâ şâe men erâde bihi'l-fevzi ve'n-necât"-Fuzûlî ("Arzuları, maksatları elde etmek ancak senin lütfunla olur ")

iktinâh: (إكْتناه) Ar. Künh'ten; kökünü, aslını anlama.
Vaz'ınla seyr-i hilkat edersin pür-iştibâh
ettin mi bâri sen o büyük sırrı iktinâh
Tevfik Fikret

Safha-i târîhe medd ettim nigâh
Fıtrat-ı ensâli kıldım iktinâh-Kemalzade Ekrem Bey

iktirâb: (إكْتراب) Ar. Korkulu, gamlı, kederli, kuşkulu bulunma hâli.
Emvâc-ı iktirâbımın üstünde sebh ile
Oldum resîde sâhil-i hicr ü tevekküle
Cenap Şahabeddin

Dinle şekvâ-yı rûh-ı mecrûhu
Fakat incinme iktirâbımdan-Tevfik Fikret

iktirân: (إقْتران) Ar. Karn'dan;1.Yakın gelme, yaklaşma. 2. İki gezegenin birbirine yakın bir yerde, yani aynı burçta bulunması.
Hükm-i gerdûnda murâd etseydi sa'd-i ber-karâr
Eylemezdi tâ ebed Bercis'e Keyvân iktirân
Üsküdarlı Hakkı Bey

Pâyân olur mu aşk ile hüsn ü letâfetine
Elbette iktirân ederim ben bu âfete!-Abdülhak Hâmit

iktirân-ı şîşe vü seng: Taş ve şişenin yakınlaşması.
Iyân iken zarar-ı iktirân-ı şîşe vü seng
Hilâf-ı cins ile ülfet belâ değil de nedir
Râşid (Molla Feyzizade Müverrih Mehmet...)

iktirâz: (إقْتراض) Ar. Karz'dan; borç alma.
Kim tevekkül mâyesidir dahı teslîm-i rızâ
Oldu her hâlde muvâfık farzla hem iktirâz-Gaybî

iktisâ': (إكْتسا) Ar. Kisvet'ten; giyme, giydirilme.

iktisâ-yı sevb-i vuslat: Kavuşma elbisesini giydirme.
İktisâ-yı sevb-i vuslattır tecerrüdden merâm
Sanma kim bîhûde kıldı Kays-ı nâlân insilâh
Memduh Paşa

iktisâb: (إكْتساب) Ar. Kesb'ten; kesp etme, tahsîl etme, kazanma.
Mâlın ile iyi ad et iktisab
Yol budur vallâhü a'lem bi's-savâb-Ahmedî

Ecrâm-ı âliyât şeref iktisâb eder
Câm-ı meyinde zâhir olan her habâbdan-Hayali Bey

iktisâb-ı feyz-i gûnâ-gûn: Türlü türlü feyiz elde etme.
Bendegân toplandılar, tebrîk ile sâl-i nev'i
İktisâb-ı feyz-i gûnâ-gûn sûrî, ma'nevî
Abdülhak Hâmit

iktisâb-ı hayâ: Utanma kazanma.
Ne dest-mâye-i tâat ne iktisâb-ı hayâ
Tamâm eyledi eyyâm-ı ömrü ta'tîl-Sâbit

iktisâb-ı ilm ü hüner: İlim ve hüner kazanma.
Farîzadır beşere iktisâb-ı ilm ü hüner
Onunla hâsıl olur dilde zevk-ı rûhânî-Muallim Naci

iktisâb-ı kemâl: Tam olgunluk elde etme.
Biz iktisâb-ı kemâl edelim de ey Nâbî
Ko söylesin bir alay jâj-hâ fesânemizi-Nâbi

iktisâb-ı sevb-i vuslat: Kavuşma elbisesini giyme.
İktisâb-ı sevb-i vuslattır tecerrüdden murâd
Sanma kim bîhûde kıldı Kays-ı nâlân insilâh
Fâik Memduh Paşa (Esbak Dahiliye Nâzırı ...)

iktisâb-ı suûd: Yükselmeyi elde etme.
Emânî-i dili ol bâr-gehden eyle taleb
Ki arş-ı a'zam eder ondan iktisâb-ı suûd-Sâbit

iktisâd: (إقْتصاد) Ar. Kasd'tan; 1.İtidal üzere hareket.2. İdare, tasarruf, ekonomi. **c. iktisâdât.**
İktisâd üzre gerek ya'nî sehâ
Olmayan vâsıl-ı tavr-ı süfehâ-Sünbülzade Vehbi

iktitâf: (إقْتطاف) Ar. 1. Meyve toplama, devşirme; devşirilme, toplanma.

* **iktitâfî:** Devşirme ile ilgili.
İktitâfî semer-i sa'yin olur sabra menût
Dâimâ hâsıl-ı maksûda zemân lâzımdır
Emîrîzade Emîrî (Ali Emîrî Efendi)

iktizâ': (إقْتضاء) Ar. Kazâ'dan; 1. Lazım gelme, lazım olma. 2. İşe yarama. 3. İhtiyaç, gerekli.
Sühan-ı nerm eder elbet dil-i sengîne eser
İktizâ eylese kurşunla olur hâk elmâs-Beliğ

Bir dahi hânene azm eylemez andan açılır
İktizâ eyler ise birisine istihmâm-Nâbi

iktizâ-yı âmâl: Emellerin gerektirdiği.
Yâ Rab benim iktizâ-yı âmâlim ile
Olmak görünür râh-rev-i ka'r-ı cahîm-Nâbi

iktizâ-yı çerh: Feleğin gerektirdiği.
Bir fâilin meâsiridir cümle hâdisât
Ne iktizâ-yı çerh ü ne hükm-i zemânedir-Ziya Paşa

iktizâ-yı devr: Devrin gereği.
Âşık isen rind ü rusvâlıktan ikrâh etme kim
Işk sırrın iktizâ-yı devr pinhân istemez-Fuzûlî

iktizâ-yı hikmet: Hikmetin gereği.
İktizâ-yı hikmet üzre selb-i akl eyler kazâ
Yoksa kim pâ-beste-i dârü'ş-şifâ olmak diler
Hersekli Arif Hikmet

iktizâ-yı irfân: Bilimin gerektirdiği.
Tenzîh iken iktizâ-yı irfân
Teşrîke sapar mı ehl-i iz'ân-Alay Bekizade Naci

iktizâ-yı kazâ-yı "Kün Fe-Yekûn": "Allah ol dedi ve her şey oldu, yani yaratıldı." şeklinde kabul ve iman edilen mukadderat gereğince.
İktizâ-yı kazâ-yı Kün Fe-Yekûn
Kıldı her emri vaktine merhûn-Lâ

ilâ: (الى) Ar. e. "... ye, ... ye kadar, ... e değin, ... dek".

ilâ-yevmü'l-hisâb: Harap oluncaya kadar.
Ben dahi şükrâna sarf etsem sezâ evsâfina
Vâridât-ı tab'-ı nakka:dım ilâ-yevmü'l-hisâb
Üsküdarlı Hakkı Bey

ilâ-yevme'l-kıyâm: Kıyamet vaktine kadar.
Ol menba'-ı cûy-i merâm ol muksim-i rızk-ı enâm
Olsun ilâ-yevme'l-kıyâm şâhân-ı dehre mültecâ
Seyyit Vehbi

* **ilâ-nihâye:** Sonuna kadar.
Bir leyl-i inşirâha kavuşmaksızın Kemâl
Yandın ilâ-nihâye remâd olmadın gönül
Yahya Kemal

i'lâ': (إعْلاء) Ar. Ulüvv'den; yüce ve yüksek kılma, yükseltme, kaldırma
Kürküne börküne bakma aslâ
Örf ü zarf âdemi etmez i'lâ-Sünbülzade Vehbi

Görme câniler gibi lâyık bana udvânını
Bir cinâyet etmedim, ettimse i'lâ şânını-Muallim Naci

Nâmını i'lâ edin ki şânlıdır sultânınız
Şân-ı devletle berâber artar elbet şânınız-Lâ

i'lâ-yı dîn: Dini yüceltme.
Nice gelip olmaya küffâra ol şüc'ân kim
Her birinin nuhbe-i efkârıdır i'lâ-yı dîn
Üsküdarlı Hakkı Bey

ilâc: (علاج) Ar. 1. Maraz ve illeti gidermek için aklî tedbirlere girişme 2. Hastalığın giderilmesi için kullanılan tıbbî nesne.
Gönlümün derdine bildim kim ilâc etmez tabîb
Leblerinden dostum geldim ki dermân isterem
Nizami

Işk derdiyle hoşem el çek ilâcımdan tabîb
Kılma dermân kim helâkim zehri dermânımdadır
Fuzûlî

ilâc-ı nâ-pesend: Beğenilmez ilaç.
Gel ağlatma ilâc-ı nâ-pesendinle bu miskîni
Tabîbâ hâk-i kûy-ı yârdendir eşk-i teskîni- Fuzûlî

ilâh: (إله) Ar. 1.Ma'bûd, tapılan nesne. 2. Put. **c. âlihe.**
Sen ne nûr-ı pâksin ey mazhar-ı sun'-ı İlâh
Kim alır nûru ruhundan âfitâb u mâhitâb-Fuzûlî

Ne yâr-i gârî-i tâli' ne izz ü câh yapar
Yaparsa hâne-i maksûdunu İlâh yapar
Aziz (Subhizade ...)

Ve böyle kaç gece iklîl-i âsümân ü nücûm
Başımda, samt-ı muhîtâta bir ilâh oldum
Ahmet Hâşim

İlâhî: (إلَهى) Ar. İlâh'tan; 1."Ya Rabbi, ey benim Rabbim" manasında Arapça ünlem. 2. Allah'a mensup olan, onunla ilgili olan. 3. Dine dayalı bir çeşit makamlı söz
Etti emr ehline teslîm emânâtı Hudâ
Ne olur emr-i İlâhî dahi bundan ahkem-Nâbi

O günlerde koyup yüz yerlere der-gâh-i Bârî'de
Der idik ki İlâhî hâlimiz gâyet yaman oldu-Nedim

Rûhumun senden İlâhî, budur ancak emeli
Değmesin ma'bedimin göğsüne nâ-mahrem eli
Mehmet Akif

i'lâm: (إعْلام) bk. ilm.

i'lân: (إعْلان) Ar. Alen'den; yayınlayıp açık olarak bildirme.
Hem ol kuşun gizli derûnunda sırr-ı şâh
Yok kudreti kim eyleye i'lân gönül kuşu-Âdile Sultan

İ'lân ediyor aşkını her nağme sesinde-Tevfik Fikret

Altın kulelerden yine kuşlar
Tekrârını ömrün eder i'lân-Ahmet Hâşim

i'lân-ı mahabbet: Sevgi ilanı.
Dil hânesine tâb verir âteşi aşkın
Cân terkin urur eyleyen i'lân-ı mahabbet
Âdile Sultan

ilbâs: (إلباس) Ar. Libs'ten, giydirme, giydirilme; örtme örtünme.
Meğer ki eyleye ilbâs çeşme câme-i gûş
Eden tevakku'-ı takrîr bî-zebânlardan-Nâbi

ilel: (عِلَل) bk. illet.
ile'l-arş: (الى الارش) Ar. zf. Arşa kadar.
Âferîn ey sâni'-i ten-perver ü cân-âferîn
Hâlıku'l-eşyâ' ile'l-arş Rabbü'l-âlemîn-Fuzûlî

ile'l-ebed: (الى الابد) Ar. zf. Sonsuza kadar.
Mine'l-ezel seni sevmiş meğer benim rûhum
İle'l-ebed seni ancak sever benim rûhum
Kemalzade Ekrem Bey
İle'l-ebed onu sevmek, ile'l-ebed, müellim
Fakat hayât-efzâ
Bir ibtilâ ile sevmekti emelim-Tevfik Fikret

ile'l-mihrâb: (الى المحراب) Ar. zf. Mihraba kadar.
Husûsan bu ibâdet-geh mine'l-bâb-i ile'l-mihrâb
Harâb olmuş iken tecdîde etti himmet-i mevfûr
Şinasi

ile'l-kalbi: Ar. zf. Kalbe kadar.

ile'l-kalbi sebîlâ: Kalbe kadar yol.
Elbette bu hâlimden o yârin haberi var
"Fi'l-kalbi mine'l-kalbi ile'l-kalbi sebîlâ"
III. Murat Han "Kalpten kalbe yol vardır"

ilgâ': (إلْغاء) Ar. Lağv'dan; iptal etme, kaldırma, bozma, lağv etme.
Bizim küfrânımız lağv olduğuna şüphe yok ancak
Onu sen cünbiş-i aklâm-ı gufrânınla kıl ilgâ-Nâbi

ilhâd: (إلْحاد) Ar. Doğru yoldan ayrılma, küfre meyletme; inançsızlık.
Âteş-i şu'le-i şemşîr-i cihân-tâbından
Küfr ü ilhâd kütüb-hânesin etti sûzân-Bâki

Vâye-dâr olsa eğer âtıfet-i feyzinden
Olur ârâyiş-i seccâde cebîn-i ilhâd-Nâbi

ilhâh: (إلْحاح) Ar. Can sıkacak şekilde zorlama, ısrar etme, üzerine düşme. **c. ilhâhât.**
Bekliyor mihmânların i'zâzlar, ikrâmlar
Sâkiyâ etsin derim ilhâhlar, ibrâmlar-Abdülhak Hâmit

Bir gün bizi mahvetmeyi isterdi felek
Bir kasdı var ilhâk ile ifnâmıza dek-Yahya Kemal

ilhâm: (إلْحام) Ar. 1. İçe doğma. 2. Allah tarafından gönlüne bir şey doğdurulma. 3. Çıkan, söylenen. **c. ilhâmât.**
Kalbi ol nükte-i pür-feyz-i hidâyettir kim
Gökten âvîhte kandîlidir onun ilhâm-Nâbi

Şâir bütün bu şeylere atf-ı hayâl ile
Eyler vürûd-ı refref-i ilhâma intizâr-Tevfik Fikret

Medhine şâir-âne
İlhâmlar gerektir
Ta'rîfi yerde bitmez
Arşa çıkan kibârın-Abdülhak Hâmit

ilhâm-ı füyûzât-ı Hudâ: Allah verdiği bereketler ilhamı.
Tab'ım âyîne-i ilhâm-ı füyûzât-ı Hudâ
Bana keşf olundu bu sûretle hafâyâ-yı sühan
Sünbülzade Vehbi

ilhâm-ı Hakk: Hakk'ın ilhamı.
Ol şâh-ı sâf-tıynet ü rûşen-zamîr kim
İlhâm-ı Hakk'a âyîne olmuş ferâseti-Râşit

ilhâm-ı Hudâvend-i ezel: Ezelin Rabbinin ilhamı.
Kalbi âyîne-i ilhâm-ı Hudâvend-i ezel
Zâtı mürsel gibi ma'sûm hatâyâ vü zelel-Ziya Paşa

ilhâm-ı İlâhî: İlahî ilham.
Sînem âyîne olup şâhid-i feyz-i aşka
Eylesin tab'ımı ilhâm-ı İlâhî te'yîd-Kâzım Paşa

ilham-ı vârid: İçe doğan ilham.
İlhâm-ı vâridim yok hükm-i Utâridim yok
Kavlimde câhidim yok "dîvâne-râ kalem nîst"-Esrar Dede (*dîvâne-râ kalem nîst*: delinin kalemi yoktur.)

ilhâm-ı vâridât-ı nuût: Naatlerin içe doğan ilhamı.
Ale'l-husûs ki ilhâm-ı vâridât-ı nuût
Derûne aşk ile oldu şeref-pezîr-i vürûd-Sâmi

ilka': (إلْقاء) Ar. 1.Bırakma, koma, atma, terk etme. 2. Söz yetiştirme. **c.ilka:ât.**
Delv olsa tehî çâha ederler ilka
Bâlâya çekerler dolıcak rağbetle-Nâbi

Eylemez mehlekeye nefsini âkıl ilka
Ne ederse kişiye gayret-i akrân eyler-Beliğ

Terâzû-yı teka:bül vaz‘ edip bâzâr-ı imkâna
Nakîzına tevâfukla tehâlüf eylemiş ilka-Nâbi

ilka-yı fesâd: Fesadı terketme.

Ayıptır âkıle şeytân beni aldattı demek
Kendi nefsimdir eden kendime ilka-yı fesâd-Nâbi

illâ: (إلا) Ar.e. 1."-den başka, olmadığı sûrette, ..ye kadar, .. dek, .. değin" 2. Aksi hâlde. 3. Mutlaka, ille de.

Kılâde kıldığı tesbîhi boynuna sûfî
Muhakkıkam sanır illâ hemân mukalliddir-Şeyhî

"Senden ey cân münkatı‘ kılmaz beni illâ ecel"
Fuzûlî

Kim bu nizâmı vermedi âlem-serâyına
İllâ ki yümn-i devlet-i cihân-sitân-Bâki

* **illa'l-lah:** Allah'tan başka.

Herkes bana dîvâne diye ta‘n eyler
Ahvâlimi kimse bilmez illa'llah-Esrar Dede

illet: (علّة) Ar. 1. Hastalık, maraz, keyifsizlik. 2. Sebep, mucip. **c. ilel.**

Kayd-ı gam-ı rûzgâr bir illettir
Ol illete aşktır tabîb-i hâzık-Fuzûlî

Eğer izhârı zilletse olur ızmârı da zillet
Kolay meksûf olur müstelzim hacletse bir illet
Abdülhak Hâmit

Mübtelâ-yı derd olur elbet olanlar ten-dürüst
Gâh sıhhat, gâh illet... Böyledir de'b-i felek
Naîm (Tezkirecizade Müverrih ...)

illet-i âlem: Dünya hastalığı.

Tabîb-i illet-i âlemsin ey düstûr-i milk-ârâ
Bulur her kanda varsan illet ü endûh pâyânı
Nedim (kanda: nerede)

illet-i endûh: Üzüntü sebebi.

Münhariftir sâkiyâ endûh-ı dünyâdan mizâc
Bâde tut kim illet-i endûha gaflettir ilâc-Fuzûlî

illet-i gâiyye: Erekçilik sebebi.

İllet-i gâiyyemiz ma‘nen takaddüm bizdedir
Âdemiz âlemden ey Nâbî muahhar gelmişiz-Nâbi

illet-i îcâd: İcat sebebi.

Bi-hakk-ı Ahmed-i Muhtâr ü Müctebâ ki odur
Vücûd-ı encüm ü eflâke illet-i îcâd-Nef'î

illet-i kulunc: Kulunç illeti.

Bende hamyâze-i âğûş ü rakîb-i bed-reg
Sarılır gerdenine illet-i kulunc gibi-Nâbi

illet-i mecd ü şeref: Şeref ve büyüklük sebebi.

Ehl-i dâniş, rükn-i devlet, illet-i mecd ü şeref
Mahz-ı bîş, avn-i millet, zühur-ı dîn, fahr-i kirâm
Üsküdarlı Hakkı Bey

illet-i merg: Ölüm illeti.

Her nefs mey-i mevti tadar illet-i merge
Tıb-hâne-i âlemde devâ bulmadı Lokmân
Muallim Naci

illet-i reşk: Kıskançlık hastalığı.

Mihnet-i devleti andıkça tesellî buluruz
İllet-i reşke hakîm-âne müdâvîyiz biz-Nâbi

illet-i sadr: Göğüs hastalığı.

Vükelâ hâin olunca ona güçtür çâre
İllet-i sadra tedâviyle şifâ müşkildir-Namık Kemal

illet-i terkîb-i mâ ü tîn: İncir ve suyun birleştirme sebebi.

Bir katre suyu vermediler ölmüş iken âh
Cedd-i güzîn-i illet-i terkîb-i mâ ü tîn
Üsküdarlı Hakkı Bey

illet-i tezvîr: Ara bozuculuk hastalığı.

Pûte-i ihlâsta beni görücek zerd-rû
İllet-i tezvîr ile bîmâr sanmış şeh beni-Necati Bey

illet-i ûlâ: İlk sebep.

Verip teselsüle kuvvet tabîat-i kec-i âb
Olurdu nâfî-i isbât-ı illet-i ûlâ-Fuzûlî

** **ilel:** 1. İllet'ler, marazlar, hastalıklar. 2. Sebepler.

Cevher-i tîğ ile bî-vahîme ıslâh-ı mizâc
Şerbet-i lûtf ile bî-çûn ü çerâ def‘-i ilel-Nâilî

ilel-i âlem: Âlemin hastalıkları.

Devâ gelir ilel-i âleme dem-i keremin
Meğer ki derd-i dile der-gehindedir merhem
Ziya Paşa

ilel-i kâinât: Kâinatın hastalıkları.

Bilinmedi yine hayfâ ledünniyât-ı umûr
Haka:yık-ı ilel-i kâinât kaldı nihân-Nâzım Paşa

illiyyîn, illiyyûn: (علّيّين) Ar. 1. Yükseklik, yücelik. 2. Cennet'in en yüksek tabakasının adıdır.
Gökte olmuştu o rûy-ı rengîn
Şem-i cemʿ-i harem-i illiyyîn-Hakanî

Fahr ile seyreyliyor aʿlâ-yı Illiyyîn seni-Muallim Naci

ilm: (علْم) Ar. 1.Bilme, bilinme, bilgi. 2. Bir takım özel meselelerin toplu görüşünden meydana gelen bilgiler.
İlim okumaktan garaz kendi özünü bilmektir
Kendi özünü bilmezsen bir hayvândan betersin
Yunus Emre
Farîzadır beşere iktisâb-ı ilm ü hüner
Onunla hâsıl olur dilde zevk-ı rûhânî-Muallim Naci

Alınız ilmini garbın, alınız sanʿatini
Veriniz hem de mesâinize son sürʿatini-Mehmet Akif

ilm-i Alîm: Allah ilmi.
Cevher-i zâtınla ka:im bir arazdır lâ-mekân
Mümtenî'dir hayyiz-i ilm-i Alîm olmak bana
Fehîm (Hoca Süleyman...)

ilm-i cünûn: Cinnet ilmi.
Benim müderris-i ilm-i cünûn hani Mecnûn
Ki bir murâd ala devrimde istifâde ile-Fuzûlî

ilm-i evvelîn ü âhirîn: Evvelki ve sonraki ilimler.
Fazl-ı Hak'tan her kim alırsa nasîb ü hissesin
Keşf olur kendüye ilm-i evvelîn ü âhirîn
Âdile Sultan

ilm-i hikmet: Bilgelik, felsefe ilmi.
Bulmadı bu derde çâre ilm-i hikmet de bilen
İbn-i Sînâ kılmadı tedbîrini bu illetin-Âdile Sultan
İlm-i hikmet okuyanlar ışktan ferâğattır bunlar
Mansûr oldum asın beni kon dillerde söyleneyim
Yunus Emre

ilm-i iftirâs: ferasetli olma ilmi.
Nûr-ı Hak'tan bir kabes eylerse kullar iktibâs
Onlara ilhâm olur elbette ilm-i iftirâs-Nuri

ilm-i lâ-yezâlî: Bitimi olmayan ilim.
Allâm-ı avâlim-i maâlî
Allâme-i ilm-i lâ-yezâlî-Ziya Paşa

ilm-i ledün: Gaybdan haber veren ilim.
İlm-i lednüyi bilen demez diyenler bilemez
Kendini ahkar tutandır Âdile sâhib-safâ
Âdile Sultan

ilm-i ma'ânî: Manalar ilmi.
Evvelâ ilm-i maʿânîde mehâret lâzım
Bilmeye nükte-i ser-beste-i maʿnâ-yı sühan
Sünbülzade Vehbi

ilm-i nebevî: Peygamberlik ilmi.
Vâris-i vâhid-i ilm-i nebevî
Bâis-i zendegî-i şerʿ-i kavî-Atâyî (Nev'izade Atâullah)

ilm-i nücûm: Yıldız ilmi.
Gerektir ki ilm-i nücûm okuya
Kalan işlerin hep onun_için koya-Bâki

ilm-i resmî: Resim ilmi.
İlm-i resmîyi tenezzül mü eder tahsîle
Kisbe mevkûf değildir şeref-i mâder-zâd-Nâbi

ilm-i refʿat: Yücelik ilmi.
Râyet-i izzetine zeyl-i zer-efşân hûrşîd
İlm-i refʿatine cirm-i kamer mehçe-i sîm
Nazîm (Yahya...)

ilm-i rumûz: İşaret ilmi.
Ârifin ilm-i rumûzun bilmeyen ey bed-fiâl
Sebʿayı seyrân edip gel gör nedir ondan zuhûr
Ümmî Sinan

ilm-i rüsûm: Merasim ilmi.
Hep cehle çıktı ilm-i rüsûmun netîcesi
Ser-mâye-i hasâret imiş kâr saydığım
Halim Giray (Kırım Hanı ...)

ilm-i şefâat: Şefaat ilmi.
Fünûn-ı ilm-i şefâat yanında bir nükte
Ulûm-ı afv-ı maâsî lebinde bir güftâr-Ziya Paşa

ilm-i şerîf: Şerefli ilim.
Saʿy kıl ilm-i şerîfe şeb ü rûz
Kalma hayvân-sıfat, ol ilm-âmûz-Nâbi

ilm-i tasavvuf: Tasavvuf ilmi.
Okusan ilm-i tasavvuf ne zarar
Pâk bil tasfiye-i bâtın eder-Sünbülzade Vehbi

ilm-i tencîm: Yıldız ilmi.
Çıkarırlar senede bir takvîm
Olmasın tâlib-i ilm-i tencîm-Sünbülzade Vehbi

ilm-i vahdet: Birlik ilmi.
İlm-i vahdette sebak-daşı imâm-ı evliyâ
Hikmet-i ma'nîde şâkirdi hakîm-i Gaznevî-Nef'î

ilm-i vefâ: Sadakat ilmi.
Zülfüne hattın ilm-i vefâ bahsin eder hep
Biri kara câhil birisi cehl-i mürekkeb-Enverî

ilm-i zî-hayât: Canlı ilmi.
Sırr-ı muhît-i zâhire ki asl-ı bî-şühûd
Ey ilm-i zî-hayât olan Vâcibü'l-vücûd
Abdülhak Hâmit

* **ilme'l-yakîn:** Öğrenme yolu ile bilme.
Ben sana Hak'sın dedim ilme'l-yakîn ayne'l-yakîn
Âdile Sultan

ilm ü ma'rifet: İlim ve beceri.
Denî-tab' olma, ilm ü ma'rifetle şâna sa'y eyle
Sakın âlâyiş-i dünyâya meyl etme, cehâlettir
Sâlih (-- Bey)

ilm ü hüner: İlim ve beceri.
Allâmedir ol edîb-i mâhir
Her ilm ü hünerde bahse ka:dir-Lâ

* **ilm-âmûz:** İlim öğreten.
Sa'y kıl ilm-i şerîfe şeb ü rûz
Kalma hayvân-sıfat, ol ilm-âmûz-Nâbi

* **ilm-efrâz:** İlim yükselten.
Revnak-ı saltanat-ı memleket heft-iklîm
Hâmî-i dîn, ilm-efrâz cihân-ârâyî-Nef'î

* **i'lâm:** 1.Bildirme. 2. Mahkeme tarafından verilen hükmü içeren kâğıt. **c. i'lâmât.**
Zûr-ı endîşe vü âsâr-ı hayâlimdir eden
Ne_eydügün nükte-şinâsân-ı zemâne i'lâm-Nef'î

Geh çıkar nakşın beyâza geh olur rûyun siyâh
Etme râzın herkese i'lâm mânend-i nigîn
Hâmî (Hâmî-i Âmidî)

Hem çıkar nakşın beyâza hem olur rûyun siyâh
Etme râzın kimseye i'lâm mânend-i nigîn
Sâmi (Arpaemînizade Vak'anüvis Mustafa ... Bey)

i'lâm-ı hâl: Durumu bildirme.
Müddeî i'lâm-ı hâle etmeden şakk-ı şefe
Fehmedip kasd-ı derûnun lutfunu der-kâr eder
Enderunlu Vâsıf (şakk-ı şefe: dudak açmak.)

ilmâm: (إلْمام) Ar. 1. Küçük günah işleme. 2. İki şeyin birbirine yaklaşması.
Selh ü ilmâm ü tevârüd diye sonra çalışır
Aybını setre nice düzd-i tüvânâ-yı sühân
Sünbülzade Vehbi

iltica': (إلْتجاء) Ar. Sığınma, koruması altına girme, barınma.
Ne dünyâdan safâ bulduk, ne ehlinden recâmız var
Ne der-gâh-ı Hudâ'dan mâada bir ilticâmız var
Nef'î

Ceyş-i gamdan kanda etsin iltica ehl-i niyâz
Kal'a-i himmette Nâbî burc u bârû kalmamış
Nâbi (kanda: nerede)

Zühd ü salâha eylemeziz ilticâ hele
Tuttu eğerçi âlem-i kevni fesâdımız-Bâki

Sanadır ilticâsı Gâlib'in yâ Hazret-i Monlâ
Başımda bir külâh-ı iftihârım varsa sendendir
Şeyh Galip

* **iltica-gâh:** Sığınma yeri.
Topraktan başka iltica-gâh olamaz
Gûş et bu uzun hikâye kûtâh olamaz
Yahya Kemal

iltifât: (إلْتفات) Ar. 1.Söz ve yüzü başka tarafa çevirip yönelme. 2. Dikkat. 3. Dostluk, aşinalık. 4. Hatır sorma ve gönül alma.
Kalb-i rakîbi ko dile bak iltifât ile
Bir görme Kâbe'yi hazer et Sûmenât ile-Hâşimî

Yok aceb ger mâla rağbet mülke kılmam iltifât
Ben ki ehl-i zevkim esbâb-ı melâli neylerem-Fuzûlî

Ma'rifet iltifâta tâbi'dir
Müşterîsiz metâ' zâyi'dir-Muallim Naci

iltifât-ı çerh: Feleğin teveccühü.
İltifât-ı çerhi görmem nâ-becâ bî-gâneye
Düşmen-i irfân olur elbette nâ-dân-âşnâ-Bağdatlı Rûhî? (?Sâlik 'Kasımpaşa Mevlevîhanesi Şeyhi Halil Efendi Mahdumu ...)

* **iltifât-perver:** İltifatı seven.
Bak şu zevrakçe-i dil-ârâmın
Cünbüş-i iltifât-perverine-Tevfik Fikret

iltihâb: (التهاب) Ar. Leheb'ten; 1. Alevlendirme. 2. Vücüttaki bir yerin şişip kızarması.
Nâgeh âsâr-ı Temmuz bağı âteş-gâh ede
Nâgeh ede dûzah-âsâ âteş-i mihr iltihâb
Fehim (Hoca Süleyman...)

iltika: (التقا) Ar. Lika'dan; rastlantı sonucu karşılaşma, buluşma.

iltika:-yı vücûd: Vücutla buluşma.
Olur idi dehenin sırrı rû-nümâ-yı vücûd
Ademle mümkün olsaydı ger iltika:-yı vücûd
Nevres

iltika:m: (إلْتقام) Ar. Lokma'dan; yutma, lokma edip yutma.
Ejdehâ-yı kahr-ı Yezdân iltika:m eyler seni
Ehl-i hak şânında ey dil söyleme bâtıl cevâb-Behişti

Mânend-i dîv beççelerine iltika:m eder
Köhne ribât-ı dehr aceb âşiyânedir-Ziya Paşa

Bu sofracık, efendiler, -ki iltika:ma muntazır
Huzûrunuzda titriyor- şu milletin hayâtıdır
Tevfik Fikret

iltimâ: (إلْتماع) Ar. Lem'den; 1.Parıldama, ışıldama. 2. Kapıp alma.
Melâmet bezmine burnu alınmış sem' idi gûyâ
Dem-i fevti karîb oldukta efzûn iltimâ' etti-Nâbi

Nûr-ı sevdâ zulmet-i mâtemde eyler iltimâ'
Kûşe-gîr-i hecre şem'-i encümen bî-gânedir
İsmet (Müstecabizade ...)

iltimâ'-ı sâf-i kamer: Ayın saf parıldayışı.
Meşcerin sîne-i sükûnunda
Müntesir iltimâ'-ı sâf-i kamer-Tevfik Fikret

iltimâs: (إلْتماس) Ar. Lems'ten; isteme, rica etme. **c. iltimâsât.**
İltimâs ettim sabâdan tûtiyâ çektirmeği
Ağlama ey göz gubâr-ı der-gehi nem olmasın
Fuzûlî

Hâfizâ Bağdâd'a imdâd etmeğe er yok mudur
Bizden istimdâd edersin sende asker yok mudur
Muradî (Sultan IV. Murat)

Vay ona kim eyleye lâ-şeyden istimdâd-ı feyz
Yuf ona kim eyleye nâ-kesden ihsân iltimâs
Bağdatlı Ruhi

iltivâ': (إلْتواء) Ar. 1. Bozulup bükülme. 2. Sarılıp dolaşma.
Derin bir iltivânın sîne-i zerd-i melâlinde
Odur ancak hüveydâ ser-nüşt-i bî-meâlinde
Mehmet Akif

iltiyâm: (إلْتيام) Ar. Onulmak, yaranın kapanması.
Cebîre bend olacak bir tabîb görmüş mü
Aceb bu yâreye hîç iltiyâm gelmez mi?
Yenişehirli Avni

Âlemde senden istediğim budur ey şefi'
Hâk-i tazarru'a koyuban rûy-ı iltiyâm-Behiştî

Râşidâ etmez şikeste-dil kabûl-i iltiyâm
Zahm-ı şemşîr-i zebânın var mı görmüş merhemin
Râşid (Molla Feyzizade Müverrih Mehmet ...)

iltizâm: (إلْتزام) Ar. Lüzûm'dan; 1.Kendisine lâzım kılma, yerine getirilmesine gayret etmeyi kendi üzerine vacip kılma. 2. Devletin gelirinden bır kısmını kefil verip sonra alınmasını kendi üzerine alma.
İhrâz-ı şöhret eylemenin bin tarîki var
Ammâ tarîk-ı ma'rifet iltizâm edin
Hamdî (Nâzımul-hikem Ahmet ...)

iltizâm-ı bâd: Rüzgârın lüzumu.
İltizâm-ı bâd u âh-ı âteş-i cân-sûzdan
Südde-i der-gâh-ı Hak'tan ref'-i hâildir garaz
Nâbi

iltizâm-ı girye: Ağlama lüzumu.
İltizâm-ı girye bâkîdir zemînde yoksa eşk
Hıdmet-i maktû'-ı tâkin nukre-i pîşînidir-Nâbi

iltizâm-ı sitem: Sitemin gereği.
Bir iki mültezimi eyledi havâle bana
Ki iştirâkle etmişler iltizâm-ı sitem-Nef'î

iltizâm-ı sitem-i perde-bîrûn: Açık saçık konuşma siteminin lüzumu.
Lezzeti zâyi' olur nâz u niyâzın cânâ
İltizâm-ı sitem-i perde-bîrûndan sonra-Nâbi

* **ilzâm:** Ar. Lüzûm'dan; 1.Susturma, cevap veremeyecek hâle getirme. 2. Kabahatli çıkarma. 3. Devletin gelirlerinden bazılarını kendi hesabına alarak tahsilini kefil kabul ederek birinin üzerine verme, verilme.
Cedel-kârâna hâmûşî gibi rengîn cevâb olmaz
Sükûtun merd-i dânâ hasmını ilzâm için saklar
Râşid (Molla Feyzizade Müverrih Mehmet...)

Hîn-i da'vâ-yı nübüvvet müddeî ilzâmına
Câhil iken el kemâl-i ilm bes bürhân sana-Fuzûlî

Mülzem olmaz her nice ilzâm edersen seg rakîb
Haylî müşkildir belî dânâya nâ-dân ile bahs-Cinânî

İlyâs: (الیاس) Ar. İlyas Peygamber. Hz. Hârun'un torunudur. İsrailoğullarına gönderilmiştir. Din ve edebiyatta Hızır ile beraber geçer. İkisinin bir araya gelip buluştukları güne"Hıdırellez" denmiş.
Muhabbet kur'ası İlyâs'a düştü
Gönül şâdiye vü el yasa düştü-Ahmet Paşa
Zihî meşhed zihî merkad zihî ma'bed zihî maksad
Maka:m-ı Hızr u İlyâs u makarr-ı evliyâdır bu
Yahya Bey (Taşlıcalı ...)
ilzâm: (إلْزام) bk. iltizâm.
îmâ': (إیماء) Ar. İşaretle anlatma, işaret etme.
Dendânları îmâlar eder sîn-i sücûda
Ma'nâsını fehm eyleyene satr-ı cebînin-Nâbi

Dinmezde al-i teşne-firîb olmasa serâb
îmâ eder bu nükte-i rengîn-meâle al
Koca Râgıp Paşa
Çeşm-i mahmûr-ı aşka ver ma'nâ
En hafî hiss-i kalbi et îmâ-Kemalzade Ekrem Bey
îmâ-yı ârzû: Arzu işareti.
Hazân da erse Kemâl el çeker mi cânândan
Lebinden ol mehe îmâ-yı ârzû dökülür
Yahya Kemal
i'mâl: (إعْمال) Ar. Amel'den; 1.Yapma, işleyip meydana getirme. 2. Kullanma. 3. Ortaya koyma, meydana çıkarma. **c. i'mâlât.**
İ'mâlde hîç kültef olmaz
Teftîşte tab'a zahmet olmaz-Ziya Paşa

i'mâl-i câm ü bâde: Kadeh ve şarabı imal eden.
Kimdir şerâbı hürmet ile telh-kâm eden
İ'mâl-i câm ü bâdeyi kim öğreten Cem'e-Ziya Paşa
imâd: (عماد) Ar. Direk, dikme, sütün.
Fürûğ-ı devletidir tâk-ı âsmâna çerâğ
Ulüvv-i himmetidir bâr-gâh-ı çerhe imâd-Nâbi

Sühan-rû olduğundan mâ-adâ seyr eyleyen kimse
Hatt-ı ta'lîkini tercîh eder hatt-ı imâd üzre-Nef'î

Yazdığın ol hatt-ı ta'lîk-i hayât-efzânın
Şîve-i harfi eder rûh-ı imâda îhâm-Cevrî

Hârik-ı âdet mi değil bî-imâd
Ola kıyâm üzre bu seb'-i şidâd-Nahîfî
imâle, imâlet: (إمالة) Ar. Meyl'den; bir tarafa doğru yatırma, meylettirme. **c. imâlât.**
Lâyık mıdır insân olana vakt-i kazâda
Hak zâhir iken bâtıl için hükmü imâlet-Ziya Paşa

Lisân-ı şîve-i Şîrâz'dan numûne idi
Acem-perestî-i Rûm'un imâle devrinde
Yahya Kemal
imâm: (إمام) Ar. 1. Namazda cemaatin reisi olan kimse, kendisine uyulan kimse. 2. Halife olan kimse. 3. Bir mezhebi kuran kimse. 4. Hz. Ali neslinden gelen kimse. **c. eimme.**
Ben deyrde mukîm-i maka:m olduğum yeter
Mansıb bana hem anda imâm olduğum yeter
Behiştî (anda: orada.)

Bağteten sâbit olup gurre, firâşında imâm
Hâb için yatmış iken etti terâvîhe kıyâm-Nedim

Pes geçip mihrâba ol hayrü'l-enâm
Enbiya ervâhına oldu imâm-Yazıcızade Süleyman

İmâm-ı A'zam: En büyük imam (699-769). Din ve şeriat nizamlarında kendisine uyulan en büyük dört dinî mezhepten biri olan Sünniler'in imamı. Ebu Hanife bin Nu'man bin Sâbit-i Kûfî (r.a.). Künyesi Ebu Hanife'dir.
Müstefîd olmaz İmâm-ı A'zam olsa hâcesi
Bir kişi mahrûm olursa feyz-i isti'dâddan
Fuad (Alâiyeli Mehmet---Bey)

imâm-ı ehl-i irfân: İrfan sahibi imam.
Bu yolda imâm-ı ehl-i irfân
Mevlid eserin yazan Süleymân-Ziya Paşa

imâm-ı evliyâ: Velilerin imamı.
İlm-i vahdette sebak-daşı imâm-ı evliyâ
Hikmet-i ma'nîde şâkirdi hakîm-i Gaznevî-Nef'î

imâm-ı saff-ı efâdıl: Faziletliler safının imamı.
İmâm-ı saff-ı efâdıl emîr-i hayl-i kirâm
Emîn-i dîn ü düvel hâce-i huceste-hısâl-Bâki

* **imâmet:** İmamlık.
Ya'nî olup enbiyâ-yı cemâat
Fahr-i resûl eyledi imâmet-Nâbi

imâme: (إمامه) Ar. 1. İmamlık, imamın hizmet ve rütbesi. 2. Tesbihin ucuna takılan başlık. 3. Çubuğun ağızlığı olarak ilâve olunan kehribar parçası.
İmâme ağzın öper ateşine lûle yanar
Bu kâr-gâh-ı cezâda garîbtir lûle-Nâbi

Cemâli vaz'ını bulmaz o mihr-i zer-pûşun
Düzüp bozarsa ne denlü kamer imâmesini
Hamdullah Hamdi

im'ân: (إمْعان) Ar. Ma'an'dan; 1. Bir işte mübalağa üzere gayret etme, çok dikkatli olma. 2. İnceden inceye tedkik etme.
İm'ân ile bir kez nazar et bunca vukûât
Âyât-ı kitâbı-ı kaderi etmede tefsîr-Ali Ruhi

Çeşm-i im'ân ile baktıkça vücûd-ı ademe
Sahn-ı cennet görünür âdeme sahrâ-yı adem
Akif Paşa

Oku üslûb-ı hakîm üzre hemân
Fenn-i teşrîhada eyle im'ân-Sünbülzade Vehbi

im'ân-ı zât: Kendini inceleme.
Halk esîr-ı şöhret oldu eylemez im'ân-ı zât
Nâme-i hôş-harfe bakmaz zeylde nâm olmasa
Râşid (Molla Feyzizade Müverrih Mehmet...)

îmân: (إيمان) Ar. Emn'den; dinin ortaya koyduğu dogmalara inanma, kalben itikat ve lisanen ikrar etme.
Bize mülhid diyenin kendüde îmân olsa
Dahl eden dînimize bâri Müselmân olsa
Bahâyî Küfrî (İstanbullu Hasan Çelebi)

Îmân ile dîn akçedir erbâb-ı gınâda
Nâmûs ü hamiyyet sözü kaldı fukarâda-Ziya Paşa

Dili bir, dîni bir, gönlü bir, îmânı bir insân yığını
Görüyor varlığının bir yere toplandığını
Yahya Kemal

îmân-ı kudret: Güç imanı.
Bu, lücce lücce tekâsüf, bu sa'y-i dehşet-nâk
Belîğ sa'yidir îmân-ı kudretin, ezelî-Mehmet Akif

îmân-ı mahz: Saf iman.
Terk edip uysa zülfüne îmân-ı mahzdır
Tesbîhi kendüzüne ki sâfî salîb eder-Nizami

îmân-ı metîn: Sağlam iman.
Önce, dört kıt'ayı alt üst eden îmân-ı metîn
Sonra, dört yüz bu kadar milyon adam hepsi cebîn
Mehmet Akif

îmân-ı rızâ: Kabul olunan iman.
Hükm-i îmân-ı rızâda ictihâd-ı pîr-i aşk
Târ-ı medd-i lâyı zünnâr-ı Berehmen eyledi
Esrar Dede

i'mâr: (إعْمار) Ar. Umrân'dan; şenlendirme, âbâd etme, mamur etme, temelsizlikten veyahut haraplıktan kurtarma.
Feyz-i Hâlık'dır bu dehşet-zârı i'mâr eyleyen
Dest-gâh-ı sun'-ı Mevlâ'dan neler geçmiş neler
Hayrî (Harputlu ...)

imâret: (عمارة) Ar. 1.Mamurluk, âbadânlık. 2. Talebe ve fakirlere yemek verilen yer, aşevi. **c. imârât.**
Hayâlin tahtıdır vîrâne gönlüm
İmâret kıl ki sultân menzilidir-Şeyhi

Kas'a-i şeyh-i imâretten içip çorbayı
Zanneder ka:bil-i te'vîl ola zırva-i sühan
Sünbülzade Vehbi

Bunca evler yıktın ey seyl-i cünûn gördün mü hîç
Nâ-pezîrâ-yı imâret kalb-i vîrânım gibi
Şeyhülislam Arif Hikmet

* **imâret-yâb:** Mamurluk bulan.

imâret-yâb-ı istiğnâ: Zenginliğin rahatlığını bulan.

Haka:yık-âşnâ-yı âleme bî-gânedir dünyâ
İmâret-yâb-ı istiğnâya bir vîrânedir dünyâ-Haşmet

imdâd: (إمْداد) Ar. Meded'ten; tehlike veya güç durumda yardım etme, iane etme.

Hâfizâ Bağdâd'a imdâd etmeğe er yok mudur
Bizden istimdâd edersin sende asker yok mudur-Murâdî (Sultan IV. Murat) (Bağdat seferi sırasında Sadrazam Hafız Paşa'nın gönderdiği "yok mudur" redifli imdadiyesine verdiği cevaptan bir beyit)

Ten-be-hâk-i acz olan şeb-nem gibi üftâdenin
Cümleden evvel yeten hurşîd olur imdâdına-Nâbi

Altı da bir üstü de birdir yerin
Arş yiğitler vatan imdâdına-Namık Kemal

imdâd-ı gayb: Bilinmeyen yardım.

Vusûl-i menzil-i imdâd-ı gayb lâzımdır
Ki bî-hevâna gelir dest bâd-bânlardan-Nâbi

imdâd-ı İlâhî: İlahî yardım.

Lâkin imdâd-ı İlâhî yetişip ordumuza
Oldu her bir neferi kal'a-i pûlâd-beden
Reşad (Sultan V. Mehmet...)

imdâd-ı nigâh: Bakış yardımı.

İmdâd-ı nigâh ile cihân-gîrî-i fitne
Âşûb-ı hırâmiyla mübâhât-ı kıyâmet-Nef'î

imdâd-ı Resûlü'llah: Hz. Peygamber (s.a.s.)'in yardımı.

Tecelliyat-ı Hak'tır akl ile idrâk müşkildir
Bi-hamdi'llah imdâd-ı Resûlu'llah hâsıldır
Âdile Sultan

imdâd-ı rusül: Resullerin yardımı.

Ka:idü'l-ceyşindir imdâd-ı rusül
Feyz-i te'yîd-i semâvî yâverin-Hamdullah Hamdî

imhâ': (إمْحاء) Ar. Mahv ve yok etme.

Kısmen idâre ettin onun sen cünûdunu
İmhâda eyledimdi adüvv-i anûdunu
Abdülhak Hâmit

imhâ-yı hürriyet: Hürriyeti ortadan kaldırma.

Ne mümkün zulm ile bî-dâd ile imhâ-yı hürriyet
Çalış, idrâki kaldır, muktedirsen, âdemiyyetten
Namık Kemal

imhâ-yı ma'siyet: Günahı ortadan kaldırma.

Envâr-ı mağfiret eder imhâ-yı ma'siyet
Ehl-i kemâl zulmet-i gayzı kezîmdir
Nevşehirli Hikmet

imhâl: (إمْهال) Ar. Mehl'den;1. Mühlet verme. 2. Tehir etme, bir zaman sonraya bırakma.

Bir ârzû olıcak nakş levh-i hâtırda
Hemân o lâhzada fırsat bulup bilâ-imhâl
Nedim (olıcak: olunca.)

Âsafâ ömrümü evsâfına hasr eyleyeyim
Bir zemân ka:bız-ı ervâh ederse imhâl-Ziya Paşa

imkân: (إمْكان) Ar. Mekânet'ten; mümkün olma, gücünün yettiği kadar dahil olma, mümkünlük, olabilirlik.

Tahsîl-i merâm etmeğe lâ-büdd taleb ister
Elbette her imkân husûle sebeb ister
Câzim (Zeyrekzade ...)

İşte bu sebepledir ki el-ân
Türkîde yok irticâle imkân-Ziya Paşa

Nûrun ki etti âlemi rahşân efendimiz
Yoktur cihânda zulmete imkân efendimiz
Faruk K. Timurtaş

imkân-ı hudûd: Sınır imkânı.

Yoktur şuarâsına husûsâ
İmkân-ı hudûd add ü ihsâ-Ziya Paşa

imkân-ı sâlis: Üçüncü imkân (göz)

İki dîdesiz âleme Yûsuf ü sen
Size yok cihân içre imkân-ı sâlis-Fuzûlî

imkân-ı visâl: Kavuşma imkânı.

İmkân-ı visâl olsa da yok râhat-ı vicdân
Hicrin sonu vuslatsa da vaslın sonu hicrân
Kemalzade Ekrem Bey

imkân-ı zuhûr: Ortaya çıkma imkânı.
Her ne fitne kim zuhûra hayyiz-i imkân bulur
Vech-i imkân-ı zuhûrun ol hatt-ı fettân bulur
Nef'î

imlâ': (إملاء) Ar. Melâ'dan; 1.Doldurma, memlu kılma, doldurulma. 2. Yazma, tahrir etme, yazdırma. 3. Mektup veya yazı sözlerinin yazılmasına gerekli olan harfleri gösteren işaretlerin ismi.
Söz yok ol gonce-dehen vasfına imlâ sığmaz
Teng olur cây-i sühan lafzına ma'nâ sığmaz-Nâilî

Olıcak habt u hatâ imlâda
Hüsn-i hattan ne çıkar ma'nâda-Sünbülzade Vehbi

Her vezinde kıt'a etmiş imlâ
Birçok da rübâî-i dil-ârâ-Ziya Paşa

imlâ-yı sühan: Söz imlası.
Nice nâ-ehil vü gedâ-tıynet ü sâil-meşreb
Cerri ser-mâye eder eylese imlâ-yı sühan
Sünbülzade Vehbi

İmrân: (عمران) Ar. Hz. Meryem ve Hz. Musa'nın babalarının adıdır. Kur'anda 3'üncü surenin adıdır. Âl-i İmran: (İmran sülalesi). Buna göre İmran kelimesi önce Hz. Musa-Hz. Harun ve daha sonra da Hz.Meryem ve Hz. İsa için kullanılmıştır.
Subh-veş destini zâhir kılsa sîm-efşân olup
Ol Yed-i beyzâya benzer ki_ İbn-i İmrân gösterir
Fehim (Hoca Süleyman...)

imrâr: (إمْرار) Ar. Mürûr'dan; geçirme, geçirilme.
Vâdî-i tahayyürde bırakma bizi yâ Rab
İmrâr buyur emn ile bu râh-güzerden-Muallim Naci

imrâr-ı dîde: Gözden geçirme; dikkat etme.
Bu şi're eylesin imrâr-ı dîde ey Nâbî
Çıkan avâlîm-i ma'nâya nerdübânlardan-Nâbi

imrâr-ı evân: Vakti geçirme.
Mükedder biri yâd-ı ihvân eder
Tahassürle imrâr-ı evân eder-Abdülhak Hâmit

imrâr-ı vakt: Vakti geçirme.
Güft ü gû efsâne ile eyleme imrâr-ı vakt
Âdile vakt-i seherde âh u efgân gözlerim
Âdile Sultan

imrûz: (إمْروز) Far. Bu gün, içinde bulunulan an.
Olaydı âtıfeti şerh-sâz-ı nüsha-i cûd
Verirdi va'de-i imrûz lutf-i ferdâya
Fehim (Hoca Süleyman...)

Çünki vâ-bestedir evka:tına intâc-ı merâm
Fikr-i imrûzda endîşe-i ferdâ ne belâ-Sâlik (Kasımpaşa Mevlevihanesi Şeyhi Halil Efendi Mahdumu)

Çün kâr-ı nihânî-i meşiyyet ola ma'lûm
Çekme gam-ı imrûz eyle endîşe-i ferdâ-Sâmi

imsâk: (إمْساك) Ar. 1.Salıvermemek, tutmak, hapsetmek. 2. Kendi nesfsini zapt edip perhiz etmek, yeme içmede bulunmama. 3. Oruca başlama zamanı. 4. Cimrilik, pintilik, tutuculuk.
Halka sirâyet eyledi âsâr-ı inbisât
İmsâke hîç alâmet-i te'kîd kalmadı-Nâbi

Meslek-i sifle-nihâdândır âz ü imsâk
Reh-i bâlâ nazaran himem ü ihsân yoludur-Nâbi
Ne sîm ü zer ne bîm ü havf ü ne endîşe-i imsâk
Bakılsa dîde-i im'ân ile râhatta müflisler
Tâlib (Bursalı Mehmet ...)

imsâk-ı bâr: Mal, mülkte tutuculuk.
İmsâk-ı bârı ehline bir kat günâh olur
Şöhret olursa maksadı ihsân edenlerin-Nâbi

imşeb: (امشب) Far. Bu gece.
Felek imşeb hilâl-i hâle-pîrâyı edip der-dest
Hemânâ ol dervîşe tutmuş bir kemer keşkûl
Kânî (Ebubekir...)

imtidâd: (إمْتداد) Ar. Medd'ten; 1. Uzama, uzun sürme. 2. Uzun boy. 3. Uzunluk.
Bu mücerrebdir ki bulmaz zulm bunda imtidâd
Bu mukarrerdir ki zâlim bunda olmaz pay-dâr
Fuzûlî

Kim helâk olmak mukarrer zannederdim kendimi
Bulsa birkaç gün dahi eyyâm-ı hicrân imtidâd
Nef'î

Uçup duran o havârık bir ihtiyâc-ı şedîd
Piyâde harcı mı, hâşâ, bu imtidâd-ı medîd
Mehmet Akif

imtidâd-ı cevr: Eziyetin uzaması.
Bu imtidâd-ı cevre bahtın şitâbı var
Mihnet- medâr olan feleğe intisâbı var-Nedim

imtidâd-ı medîd: Çok uzun süren uzama.
Uçup duran o havârık bir ihtiyâc-ı şedîd
Piyâde harcı mı, hâşâ, bu imtidâd-ı medîd
Mehmet Akif

imtidâd-ı ömr: Ömrün uzayışı.
Sâyendedir imtidâd-ı ömrüm
Binler yaşa ey nihâl-i ümîd-Muallim Naci

imtihân: (إمْتحان) Ar. Mihnet ve mehn;den; sınama, deneme, sınıf geçme için sorulan sorular.
Ne var bir kerre de et imtihân lutf-ı visâlinle
Dilimde âzmâyiş etmedik hangi cefâ kaldı-Nâbi

Sanma hâlis dost olur her kem-ıyâr ü ebteri
Ur mihekk-i imtihâna, fârik ol seng ü zeri
Âgâh Osman Paşa (Trabzonlu...)
Olalı tekye-gâh-ı dilde mihmân Âdile yârim
Ne izz ü şân ile ne saltanatla imtihânım var
Âdile Sultan

imtihân-ı çeşmânî: Gözlere ait imtihan.
Bizde eyler imtihân-ı çeşmânî hep sihrin Nedîm
Tahta-i meşk-füsûnuz şimdi biz câdûlara-Nedim

imtihân-ı hulûs: Katkısız, saf imtihan.
Gönül, murâdın ise etmek imtihân-ı hulûs
Hamûşluk kadar olmaz sana nişân-ı hulûs
Necati Bey

imtihân-ı mîz-bân: Ev sahibinin imtihanı.
Mihmân olsan çekilmez imtihân-ı mîz-bân
Mahv olurdu himl-i minnet çekse çarh çenberi
Nazîm (Yahya...)

* **imtihânî:** İmtihana ait.
Her ne söylersem kazâ mazmûnunu isbât eder
Onu bilmez kim hitâb-ı imtihânîdir sözüm-Nef'î

imtilâ': (إمْتلاء) Ar. Melâ'dan; dolma, doldurulma, dolgunluk.
Gerçi ni'met çok, kifâyetten tecâvüz kılma kim
İmtilâ bâr-ı bedendir bî-huzûr eyler seni-Fuzûlî

İçsin ko hûn-i mâl-i harâmı alek gibi
Zâlim tasavvur etmez ise imtilâsını-Nâbi

imtilâ-yı kerem: Cömertliği doldurma.
Dize çîn-i neamı sofra-küşâ-yı himmet
İmtilâ-yı keremi diye şikem-perver-i âz-Nef'î

imtinâ': (إمْتناع) Ar. Men'den; çekinme, vaz geçip geri durma.
Haklıdır cânân vedâ'ımdan ederse imtinâ
Vehm eder eşk-i revânımdan belâ bârânıdır-Nâbi

Pertev-i ruhsârının her zerresi bir mâh olup
Vâcib oldu etmemek aşk-ı bütândan imtinâ'
Esrar Dede

imtinân: (إمْتنان) Ar. Minnet'ten 1.Yapılan bir iyiliği başa kakma. 2. Memnun ve müteşekkir olmama.
Ol mey ki neş'esinde ola bûy-i imtinân
Seng-i kazâ dokunması yeğdir sebûsuna-Nâbi

Bir mey ki ola neşvesinde bûy-i imtinân
Seng-i kazâ dokunması yeğdir sebûsuna
Namık Kemal
Âhenden olsa da feleğin çek kemânını
Çekme felekte siflelerin imtinânını-Koca Râgıp Paşa

Ey fakîrân! Kış geçer, geçmez azâb-ı imtinân
Bir eteksiz kürk için takbîl-i dâmenden geçin
Muallim Naci
İnsâf yok mu ettiğim bu âh u figân yeter
Öldürdün artık eylediğin imtinân yeter-Ziya Paşa

imtinân-ı halk: Halkın başa kakması.
Gerekmez imtinân-ı halk ile şâh-ı cihân olmak
Bana bestir kapında bende-i bî-imtinân olmak
Cinânî

imtinân-ı mîz-bân: Ev sahibinin başa kakması.
Mihmân olsan çekilmez imtinân-ı mîz-bân
Mahvolurdu haml-i minnet çekse çarhı çenberi
Nazîm (Yahya...)

imtisâl: (إمْتثال) Ar. Misl'den; 1.Tam bağlılık. 2. Muvafakat etme, uyma.
Tefvîz edip umûrunu âkıl meşiyyete
Fermân-ı Hâlikü'l-beşere imtisâl eder-Nâilî

Akl ü mâlin cem'ine âlemde yoktur ihtimâl
Sen işinde muktezâ-yı asra eyle imtisâl-Ziya Paşa

İki emre birden edip imtisâl
Hemen ibtidâ eyledim igtisâl-Keçecizade İzzet Molla
imtiyâz: (إمْتياز) Ar. 1.Başkalarından farklı olan. 2. Ayırıcalık. 3. Bir işi özel bir kişi veya müesseseye verme. **c.imtiyâzât.**
Bâkî karîn-i firkatin olmak revâ mıdır
Akrân içinde böyle iken imtiyâzda-Bâki

La'net o merd-i muhteşem-i bî-fazîlete
İkbâl-i dehri vâsıta-i imtiyâz eder-Recaizade Ekrem
imtiyâz-ı küfr ü dîn: Din ve küfür imtiyazı.
Ol amîmü'l-feyz-i mün'imsin ki feyz-i şâmilin
Rızk taksîminde kılmaz imtiyâz-ı küfr ü dîn
Fuzûlî
imtiyâz-ı sâbit: Sabit ayrıcalık.
İmtiyâz-ı sâbit ü seyyârı müşkildür hayâl
Zanneder keştî-nişînân sâhil-i deryâ yürür
Koca Râgıp Paşa
imtiyâz-ı vahşet: Vahşet ayrıcalığı.
Bir imtiyâz-ı vahşet iken sefk-i dem bize
Hattâ cezâda olsa sezâdır âdem bize
Abdülhak Hâmit
** **imtiyâzât:** İmtiyazlar.
imtiyâzât-ı maka:mât ü usûl: Usül ve makamlar ayrıcalığı.
İ'tibârât-ı tekâsüm ü fusûl
İmtiyâzât-ı maka:mât ü usûl-Nâbi
imtizâc: (إمْتزاج) Ar. Mezc'ten; uyma, yaratılış veya cismen uygun olma.
Olmaz idi miyân-ı leîmânda imtizâc
Mâbeynde alâka-i cinsiyyet olmasa-Nâbi

Nabz-âşinâ hekîmin o nesnâs-ı nâ-mizâc
Çirkinliğiyle ben onun etmiştim imtizâc
Abdülhak Hâmit
Bî-gam olmam hem-nişîn olsam da cânânımla ben
Derd-nâkım imtizâc etsem de dermânımla ben
Muallim Naci
imtizâc-ı ehl-i irfân: İrfan sahibi kişilere uyma.
Hünerdir imtizâc-ı ehl-i irfâna sebeb zîrâ
Dü-mevzûn mısrâ'a ülfet veren her yerde mazmûndur-Belîğ
imzâ': (إمْضاء) Ar. Bir belgeyi geçerli kılmak için kendi adını yazma.
Dâd-ger-i pâdişeh-i âdil ü âlî-şân kim
Her ne emr etse kazâ hükmünü eyler imzâ-Nef'î

Söylenilmez söylenilse fehm olunmaz neyleyim
Bes leb-i hâmûşumuz bu defterin imzâsıdır
Esrar Dede
Vaktâ ki erdi gûşuma bu müjde eyledim
İmzâ efendimin keremin hem kerâmetin-Nedim
imzâ-yı cevâz: Müsaade edilen imza.
Hüccet-i afv ü kerem etmez kabûl-i fesh ü nesh
Ka:dî-i endîşe imzâ-yı cevâz etmezse de-Nâbi
în, ıyn: (عين) Ar. Aynâ'nın çokluğu. İri ve güzel gözlüler.
Tîre çeşmim aydın etsin ruhların ey hûr-ı în
Hâke pertev salsa gelmez zerrece Hurşîd'e şeyn
Aşkî (Tireli ...)
Hûr-i în olurdu mağz-ı âşüfte vü mest ü ebed
Zerre gerdin rûzigâr etseydi Adn'e armagân
Üsküdarlı Hakkı Bey
în: (اين) Far. Bu.
Sâf-kalb ol kimseye tutma sakın kalbinde kîn
Fahr-i Âlem dedi sığmaz kîn ile bir yerde în-
Muhibbî, Meftunî (Kanunî Sultan Süleyman)

Hûr-i în olurdu mağz-ı âşüfte vü mest ü ebed
Zerre gerdin rûzigâr etseydi Adn'e ermagân
Üsküdarlı Hakkı Bey
ân u în: Bu, şu.
Kem cür'a ile Hamdî'ye bir keyf verdi ışk
Kim ân u în görünmez ona keyf ü eyn
Hamdullah Hamdi
inâ': (إناء) Ar. Geciktirme, alıkoyma; zayıf düşürme.
inâ-yı vücûd: Vücudu zayıf düşürme.
Lebinden aldığı bûy-ı elest neş'esidir
Ki feyz-i rûh ile leb-rîzdir inâ-yı vücûd
Nevres-i Kadîm

inâbe, inâbet: (إنابه) Ar.1. Günahlara tövbe edip Hak yoluna girme. 2. Bir mürşide baş vurup tarikata girme.

Sittîn erişti ey dil inâbet zemânıdır
Ser-germî-i hevâdan ifâkat zemânıdır-Nâbi

Eyle Mevlâ'ya inâbet terk edip bu benliği
Câhil-i âdâbsın çün kılma da'vâ-yı safâ
Âdile Sultan

Himmeti hâzır olan mürşid-i kâmil nâ-yâb
Ben de bî-himmet olan şeyhe inâbet edemem
Hâmî (Hâmî-i Âmidî)

inâd: (عناد) Ar. Bir konuda muhalefette, zıt olmada ısrar, direnme, muannidlik.

Fermân-ı aşka cân ile var inkıyâdımız
Hükm-i kazâya zerre kadar yok inâdımız-Bâki

Etmez sühanda kadrimi ikrâr müddeî
Akl-ı selîmi yok değil ammâ inâdı var-Seyyit Vehbi

Pâyân ver elverir bu inâd ü lecâcete
Celbeyledim, unutma, seni bâb-ı hâcete
Abdülhak Hâmit

inâk: (عناق) Ar. Boynuna sarılma, sarmaşma.

inâk-ı aşk: Aşk sarılması.

Bezm-i inâk-ı aşkta cân mey-perest iken
Öğrenmiş idi câm adını Cem dedikleri-Nizami

in'âm: (إنعام) Ar. Ni'met'ten; ihsan etme, bahş etme. **c. in'âmât.**

Zulm ile akçeler alup zâlim
Eyler in'âm halka minnet ile-Fuzûlî

Cânâ safâ hengâmıdır îş ü tarab eyyâmıdır
Sultân-ı gül in'âmıdır seyr eyle ihsânın yine-Râmî

Yok farkı bahîl ile o ehl-i keremin kim
İn'âmı ola kavm-i ahibbâsına mahsûs
Sünbülzade Vehbi

in'âm-ı âm-ı Ahmed: Hz. Muhammed halkının ihsanı.

Hırz-ı emân enâma iz'ân-ı nam-ı Ahmed
Ümmîd-i hâs u âma in'âm-ı âm-ı Ahmed
Hamdullah Hamdi

in'âm-ı Hak: Hakk'ın ihsanı.

O imâret rüknidür âyendeye huld-ı naîm
O saâdet dârı kim in'âm-ı Hak'tır bî-add
Türk Firdevsisi

inân: (عنان) Ar. Dizgin, yular.

Nefsi riyâzet ile tutar çile-keş olan
Nerm eyler esb-i serdi inânın sıkıntısı
Arif (Mütercim-i Arabî Reisülküttab Mîr...)

Zencîr ile olmaz imtinânım
Tek sende bulunmasın inânım-Abdülhak Hâmit

Şehsüvâr-ı deşt-i ma'nâ kim semend-i hâmeye
Ruhsat-ı cevelân verip ger etse irhâ'-yı inân
Ziya Paşa

inân-ı azm: Azim dizgini.

Nâ-gâh vehm-i vesvese-fermâ-yı kec-nazar
Urdu inân-ı azmime dest-i cesâreti-Nâbi

inân-ı dil: Dilek dizgini.

Rahş-ı emelim aldı inân-ı dili elden
Âhir sürerek vâdî-i hicrâna düşürdü-Tıflî

inân-ı ihtiyâr: Seçme yuları.

Sû-be-sû sevk eyleyen hep sâik-i takdîrden
Kimsenin destinde yok Râğıb inân-ı ihtiyâr
Koca Râgıp Paşa

inân-ı iktidâr: İktidar dizgini.

İnân-ı iktidârım gitti elden bî-mecâl oldum
Beni dûr eyleyelden ta'ne-i düşmen rikâbından
Cinânî

inân-ı rahş-ı kilk: Kamış kalemin gösterişli dizgini.

Çek inân-ı rahş-ı kilki geçmesin i'câzı da
Arsa-i ma'nâda Neylî hem-inân lâzım sana-Neylî

inân-ı sabr: Sabır dizgini.

Gördüm semend-i himmet sa'y ile menzil almaz
Aşkî inân-ı sabrı dest-i rızâya verdim-Aşkî

* **inân-gîr:** Dizgin tutan.

Zevkı var cilve-i yek-rân-ı gurûrun ammâ
Olmasa pençe-i idbâr-ı inân-gîr olmak-Nâbi

inân-gîr-i duâ: Dua dizginini tutan.

Olur elbette nişânek-zen-i meydân-ı kabûl
Pençe-i ma'siyet olmazsa inân-gîr-i duâ-Nâbi

inâs: (إناث) Ar. Ünsâ'lar, kızlar, kadınlar.
Mezârlığı düşün biraz defin-i hâk olanların
Zükûru var, inâsı var yetimi, pîri, şâbı var
İsmail Safa

inâyet: (عناية) Ar. Bir kimse bir zahmetli işe uğradığında ona iyilik edip o işten kurtarmak, ihsanda bulunma, yardım, ihsan, iyilik. **c. inâyât.**
Lâzım değil inâyeti ehl-i tekebbürün
Bahş eyledim atâsını vech-i abûsuna
Nahîfî (Süleyman ...)
İnâyet her kime yüz tutsa isyân-ı hicâb olmaz
Güneş doğdukta zîrâ perde-i zulmet nika:b olmaz
Şeyh Galip
Az eyleme inâyetini ehl-i derdten
Ya'nî ki çok belâlara kıl mübtelâ beni-Fuzûlî
Tâli'de devlet olmasa hizmet ne fâide
Hak'tan inâyet olmasa tâat ne fâide
Nişanî (Karamanlı Nişancı Mehmet Paşa)

inâyet-i ezelî: Ezelî lütuf.
İnâyet-i ezelî mürşid olmasa Şeyhî
Hidâyet etmek için Mehdî-i zemân kim olur-Şeyhi

inâyet-i Hak: Hakk'ın lütfu.
Câsûs eden mekâmin-i gayba tahayyülün
Tashîh eder inâyet-i Hakk'a tevessülün-Nâbi

inâyet-i şâh: Şahın inayeti.
Ne özür edersem artık gelir günâhımdan
Meğer inâyet-i şâh ola özr-hâh bana-Ahmet Paşa

inbât: (إنبات) Ar. Nebât'tan, yerden ot bitirme.
Kimdir beni tevlîd veyâhûd kılan inbât
Ancak şu işâret onu eyler sana isbât
Abdülhak Hâmit

inbîk: (إنبيق) Ar. Özel damıtma âleti.
Ona ne kar' ü ne inbîk gerek
O nefestir ona tevfîk gerek-Nâbi

inbîk-i dikkat: Dikkat inbiği.
Mizâc-ı âlemi, hâzık isen, tahlîle sa'y eyle
Geçir her şahsı bir unsur gibi inbîk-i dikkatten-Lâ

inbisât: (إنبساط) Ar. Bast'tan; 1.Yayılmak, açılmak. 2. Genişlemek. 3. Gönül açıklığı, ferahlık.
Halka sirâyet eyledi âsâr-ı inbisât
İmsâke hîç alâmet-i te'kîd kalmadı-Nâbi
Eyyâm-ı inbisât iledir lezzet-i hayât
Tûfân-ı gamda âdeme lâzım mı ömr-i Nûh
Esad (Musullu ...)

* **inbisât-gâh:** Ferahlık yeri.

inbisât-gâh-ı sükûn: Sakin ferahlık yeri.
Leyl bir inbisât-gâh-ı sükûn
Rûz bir ihtilât-gâh-ı şüûn-Muallim Naci

incâz: (إنجاز) Ar. 1.Vaadi yerine getirmek, sözünde durmak. 2. Birinin hacetini reva görmek. **c. incâzât.**
Birden güsiste olmaz idi rişte-i ümîd
İncâz olunsa va'de-i ferdâ kibârda-Nâbi

Va'd-i lûtf eyler isen az eyle
Lîk mev'ûdunu incâz eyle-Sünbülzade Vehbi
Âftâb-ı himemin zâil ü âfil olmaz
Nûr-ı incâz verir sahn-ı mevâide hemân-Şinasi

İncîl: (إنجيل) Ar. Hz. İsa peygambere nazil olan semavî kitap. **c. enâcîl.**
Zemîn-bûs-i kadrinçün İncîl ede
Beşer sana ne dille tebcîl ede-Ahmet Paşa

Büt-hâne-i hüsnünde hat zülfü eder tefsîr
İncîl yazar künc-i kamâmede Yohannâ-Esrar Dede
Gelmeden Furka:n ile İncîl ü Tevrît ü Zebûr
Safha-i suhuf-ı cemâlin âşıka mezbûr idi
Hamdullah Hamdi

incilâ': (انجلا) Ar. Cilâ'dan; 1. Cilalanma, parlama. 2. Belli, meydanda, aşikâr. 3. Görünme.
Ref' edince mâsivâyı nûr-ı Hak eyler zuhûr
Maksad ancak kalbe böyle incilâ vermektedir
Selimî (Yavuz Sultan Selim)
Bakın hevâ ne güzel açtı incilâ buldu
Deminki velvele, şiddet sükûn-pezîr oldu
Tevfik Fikret
Düştün bu leyl-i gurbete mehcûru incilâ
İndin bu gavr-ı zulmete me'yûsu i'tilâ
Kemalzade Ekrem Bey

ircilâ-yı bahâr: Baharın ortaya çıkışı.
Günün birinde ki bir tûde ebr-i nâmiye-bâr
Verip havâlî-i Ken'âna incilâ-yı bahâr-Tevfik Fikret

incilâ-yı ruh: Yanağın parlaması.
İncilâ-yı ruhu yaktıkta fetîl
Söndü kandîl-i Zebûr u İncîl-Hakanî
* **incilâ-bahşa:** Parlaklık sunan.
incilâ-bahşa-i vicdân: Vicdana parlaklık veren.
Sen ey ebr-i münevver, incilâ-bahşa-i vicdânsın
Tevfik Fikret

incimâd: (إنجماد) Ar. Donma, salâbet kesb etme, katılaşma.
Cihânı incimâd etti ihâta havfim ondandır
Ki_ide zımn-ı cevâhirde olan âba sirâyetler-Nâbi

Tasavvur-hâne-i fikrette kesb-i incimâd eyler
Heyûlâ-yı maânî bulmadan sûret beyân üzre
Ziya Paşa

Kalbimde incimâd eder âmâl-i neşve-bâr
Mecrûh nâlelerle dolar ömr-i intizâr
Kemalzade Ekrem Bey

incizâb: (إنجذاب) Ar. Cezb'den; cezb olunma, bir nesnenin cazibesi kuvvetiyle o nesneye doğru gitme. **c.incizâbât.**
Eşyâda bir incizâb var birbirine
Pervâne yanar mı boş yere, yanmasa mum
Âsaf (Mahmud Celaleddin Paşa)

İncizâbın görülür nerde bir âfet görsen
Görmedim sen gibi âlemde belâ-hâh gönül
Muallim Naci

incizâb-ı dil: Gönül cezbedişi.
Tâze kenîzegâne ise incizâb-ı dil
Bî-tablıkta fevt olur onun da lezzeti-Nâbi

ind: (عِنْد) Ar. 1. Yan, nezd, kat, huzur. 2. e. Yanında, göre. 3. e. Olunca, olduğu hâlde.
Bin safsata bir mısrâʿ-ı bercesteye değmez
İndimde esâtir-i Felâtûn hezeyândır-Yenişehirli Avni

Görsem de görmesem de bu indimde bir benim
Mâdem ki şimdi her biri kalbimdedir benim
Yahya Kemal

ind-i Bârî: Allah'ın yanında.
Nizâm-ı halk-ı âlem mültezimdir ind-i Bârî'de
Hudâ ka:dirdir ammâ sîmi zer leyli nehâr etmez
Ziya Paşa

ind-i Hak: Hak katı.
Her meşakkat kim görürsün ind-i Hak'tandır nüzûl
Kahr u lutfun illetidir tutma sen dilde melâl
Ümmî Sinan

ind-i İlâhî: Hak yanı.
Bir olur ind-i İlâhî'de Süleymân ile mûr
Der-geh-i Hak'ta hemân şâh ile sâil birdir
Keçecizade İzzet Molla

inde'l-kirâm: Büyüklerin arasında.
Olmasa şâyiʿ onu tahrîre vermezdim rızâ
Özrüm ümmîdim budur makbûl ola inde'l-kirâm
Nâbi

inde't-taleb: İstek katında.
Verdi beşere karz ile Hak nakd-ı hayâtı
İnde't-taleb elbette müheyyâ-yı edâdır
Emrî (Edirneli Emrullah)

indifâʿ: (اندفاع) Ar. Defʿten; 1. Ortadan kalkma. 2. Yer yer başgösterme.
Nîm-şeb ol meh çıkıp halvet-geh-i ibdâʿdan
Tîregî-i kesret-i mevhûmu eyler indifâʿ-Esrar Dede

ineb: (عِنَبْ) Ar. Üzüm. **c. aʿnâb.**
bintü'l**-ineb:** Şarap (üzüm kızı).
Döşeyip sofra-i ayş u tarabı
Çekse İncirli'de bintü'l-inebi-Yenişehirli Avni

Kevser-i hûra murâdı zâhidin
Fikr-i âşık şâhid ü âb-ı ineb
Muhibbî, Meftunî (Kanunî Sultan Süleyman)

Hem-vâre humla hôş başı câm ile leb-be-leb
Ümmü'l-habâis olsa ne_ola duhter-i ineb-Nedim
** **aʿnâb:** İneb'ler, üzümler.
aʿnâb u nahîl: Hurma ve üzümler.
Pürdür ol bostânda aʿnâb u nahîl
Var budaklarında cömerd ü bahîl-Ubeydî

infâz: (إنفاذ) Ar. Nüfûz'dan; 1. Öte tarafa geçirme, geçirilme. 2. Hükmünü verme, hükmü verilme; icra, yerine getirme. **c. infâzât.**
Senindir devr-i devlet hükmünü dünyâya infâz et
Hudâ ikbâlini hıfz eylesin her türlü âfetten
Namık Kemal

Hükm-i kader ne ise infâz eder merâmın
Olmaz rehîn-i tağyîr, bulmaz fenâ bu ka:nûn
Hakkı Paşa (İsmail...)

infiâl: (إنفعال) Ar. Fi'l'den; 1. Müteesir olma. 2. Gücenme, kırılma. **c.infiâlât.**
İnfiâl etmeğe âmâde gürûh-ı ittibâ
Aşk sevdâsına ser-beste civârî vü gulâm-Nâbi

Gitmez kulûb-ı ka:siyeden nakş-i infiâl
Seng üzre mürtesim olan âsâr saht olur
Râşid (Molla Feyzizade Müverrih Mehmet...)

Sesler durur, hayâl uyuşur dilde, beste-leb
Yüksekte nefha nefha eser bâd-ı infiâl
Ahmet Hâşim

infikâk: (إنفكاك) Ar. Fekk'ten; Bir şeyin yerinden ayrılması, çözülme.
Her âyîne benden değildi cüdâ
Baîd eylesin infikâkın Hudâ-Keçecizade İzzet Molla

Bir zerredir ki zerre-i nâ-müntehâ-yı hâk
Bir zerre hârice edemez ondan infikâk-Ziya Paşa

infirâd: (إنفراد) Ar. Ferd'ten; Topluluktan ayrı durma, yalnız olma, tek olma.
Vücûdu herbirinin başka âlemdir hakîkatte
Olur anunçün ehl-i dil cihânda infirâd üzre-Nef'î

Cihân artık değişmiş infirâdın yoktur imkânı
Göçüp ma'mûrelerden boylasan hattâ beyâbânı
Mehmet Akif

infisâl: (إنفصال) Ar. Fasl'dan; ayrılma, yerinden kesilme, münfasıl olma.
Neydi cürmün bilmem ki_âyîne-i ümmîdimi
Etti bu sûretle muğberr infisâlin sûreti
Nevres-i Cedîd (Osman...)

Sipihrin bahtını ikbâlini hep pây-mâl ettim
Hayâtımdan muazzezken vatandan infisâl ettim
Namık Kemal

Lânesinden bulsa bir dem infisâl
Yoktur ircâ'ında kat'â ihtimâl-Ziya Paşa

inhâ': (انها) Ar. Nehy'den; 1. Yetiştirme, ulaştırma. 2. Vazifeye başlama veya terfi etme yazısı.
Münhî-i ma'rifeti hâl diliyle dâim
Kılar ehl-i Hakk'a esrâr-ı hakîkat inhâ-Fuzûlî

Hilâf inhâ rakîb ol âfeti tenfîr edip benden
O sengîn-dil müzevver mühr kazmış nâme uydurmuş-Nâbi

inhâ-yı muhlis-âne: İyi niyetle ulaştırma.
Ümîd-i nâme-i rahm etme ol cefâ-cûdan
Ki ma'nî-i sitem inhâ-yı muhlis-ânesidir-Nâbi

inhidâm: (إنهدام) Ar. Hedm'den; çökme, yıkılma. (Canlılar için kullanılır.)
Ta bula âsâr-ı gerdûn inhidâm
Ta ola eş'âr-ı mevzûn ber-devâm-Ziya Paşa

İşit: On dört asırlık bir cihânın inhidâmından
Kopan ra'din, ufuklar inliyor, hâlâ devâmından
Mehmet Akif

inhilâl: (إنحلال) Ar. Hall'den; 1. Açılma, çözülüp açılma. 2. Dağılma. 3. Erime.
Ezvâk-ı gayz u kîn ile mestîdedir serim
Hûnumda zehr-i nûr-ı gurûb etmiş inhilâl
Ahmet Hâşim

Nâle kılmaktan tenim oldu karîn-i inhilâl
Öyle za'fa uğradım ki herkes beni zannetti nâl-Lâ

inhimâk: (إنهماك) Ar. Bir şeyin üzerine ziyadesiyle düşme. **c. inhimâkât.**
Bir kışrdır ki cümle hayvâna rûz u şeb
İhzâr-ı rızk u tûşe için eyler inhimâk-Ziya Paşa

inhinâ': (إنحناء) Ar. 1.Eğilme, eğrilme, bir tarafa çarpılma. 2. Bükülüp iki kat olma.
İnhinâ tavk-ı esâretten girândır boynuma
Fikri hür, irfânı hür, vicdânı hür bir şâirim
Tevfik Fikret

inhirâf: (إنحراف) Ar. Bir tarafa doğru meyletmek, çarpılmak. inhirâf-mizâc: keyifsizlik, kırıklık, kırgınlık. **c. inhirâfât.**
Reşk-i ruhsârın dil-i horşîde salmış ıztırâb
Gayret-i kaddin mizâc-ı şem'a vermiş inhirâf
Fuzûlî

Güçsüzüm yâ Fahr-i Âlem derde dermân eylesen
Mahrefenden inhirâf eyler isem affeyle Sen
Şeref Yılmaz

Kasvet-i kalbden gelir ekser mizâca inhirâf
Meşhuri (Selânikli ...)

inhisâr: (انحصار) Ar. Hasr'dan; 1. Bir işi, başkası yapmamak üzere bir kişi veya kuruluşa verme. 2. Tekel.

Bu âlem-i fânîde sen de inhisârcısın
Attığın zâr düşeştir ne yaman kumârcısın
Badi Nedim Ofdağ

inhitât: (إنحطاط) Ar. Hatt'tan; 1. Düşme, aşağı inme, gerileme, tedenni. 2. Aşağılama. 3. Yaşlanma. 4. Kuvvetten düşme. 5. Şişliğin azalması.

Bir ufk-ı i'tilâ açılır, yükselir hayât
Yükselmeyen düşer; ya terakkî, ya inhitât!
Tevfik Fikret

inhizâm: (إنهزام) Ar. Hezîmet'ten; 1.Hezm olunma, el ile basılıp ezilme. 2. Savaşta bozguna uğrama, sınma.

Budur ümîdimiz kim düşmenin bünyân sâmânı
Bu günden sonra bî-şek rahne-yâb-ı inhizâm oldu
Nedim

Şeb mahv olur hemîşe ki necm-i seher doğar
Encâm-ı inhizâmda mihr-i zafer doğar-Rahmi

in'ikâs: (إنعكاس) Ar. Aks'ten; 1.Aksetme, yansıma. 2. Ters çevrilme, geri çevrilme. **c. in'ikâsât.**

Olsa ger mir'ât-ı dil sâfî sakal-ı zikrile
Eyler ol âyînede nûr-ı tecellî in'ikâs-Nuri

Nasıl berk-ı dehâettir ki lemh-i in'ikâsıyla
Hayât-engîz olur bir kütle-i câmidde? Hayretler
Tevfik Fikret

Eğer bir şem'a bin âyîne tutsan in'ikâs eyler
Bu vech-i vahdeti, a'mâ olan, kesret kıyâs eyler-Lâ

in'ikâs-ı peyker-i cân-perver: Gönül açan güzelliğin aksetmesi.

Etse tasvîrim teveccüh âlem-i ervâh olur
İn'ikâs-ı peyker-i cân-perverimden müstenîr
Muallim Naci

** **in'ikâsât:** Yansımalar, yankılanmalar.

in'ikâsât-ı nûr-ı zerd: Sarı ışığın yansımaları.

Şimdi rûhum bu şems-i muhtazırın
İn'ikâsât-ı nûr-ı zerdiyle
Ağlıyor derbeder, hazîn, hâsir-Ahmet Hâşim

* **in'ikâs-âver:** Tersine döndürme.

İn'ikâs-âver olur âyîne-i idbâra
Âkıbet nakş-ı nigûnsâr-ı umûr-ı ikbâl
Hersekli Arif Hikmet

in'itâf: (إنعطاف) Ar. Atf'tan; bir tarafa dönme, yönelme, meyletme. 2. Eğilme, iki kat olma, bükülme.

Feminin rengi aksedip tenine
Yeni açmış güle misâl olmuş
İn'itâfiyle bak ne âl olmuş-Namık Kemal

inkâr: (إنكار) Ar. Nekr'den. "öyle değildir" diye iddia etme.

İnkâr etme sûfî şarâbın menâfi'in
Üstâd-ı hikmet öyle buyurmuş kitâbda-Bâki

inkâr-ı hatâ: Yanlışı inkâr etme.

Cürmüm bilirim mu'terif-i ma'siyetim ben
İnkâr-ı hatâ etme de bir gûne hatâdır
Keçecizade İzzet Molla

inkâr-ı ışk: Aşkı inkâr etme.

Fakîh-i medrese ma'zûrdur inkâr-ı ışk etse
Yok özge ilmine inkârımız bu ilme câhildir-Fuzûlî

inkıbâz: (إنقباض) Ar. Kabz'dan; 1.Kabız olma. 2. Sıkıntı çekme.

Gonca-veş gönlümden aslâ zâyil olmaz inkıbâz
Bana niçe dil-güşâ olsun temâşâ-yı riyâz-Behiştî

Eğer verse rencûra râvend-i Çîn
Olur inkıbâz mizâca muîn-Keçecizade İzzet Molla

Zulmetin nûru, küsûfun keşfi, hecrin vaslı var
İnkıbâzın bastı, usrün yüsrü, akdin faslı var-Lâ

inkılâb: (إنقلاب) Ar. Kalb'ten; 1.Dönme, değişme, başka türlü, başka şekilde olma. 2. Hâl, yapı ve usûl değişme. **c. inkılâbât.**

Dâr-ı cihân ki dâire-i inkılâbdır
Elbette hâli ehl-i gurûrun harâbdır
Hersekli Arif Hikmet

Çarh-ı gerdûndan bilirsin eksik olmaz inkılâb
Bekle yârin eşiğin kim bir gün ola feth bâb
İbn-i Kemal

Beni karârım ile koymaz oldun ey gerdûn
Yeridir âhım ile versem inkılâb sana-Fuzûlî

Rûzigârım buldu devrân-ı felekten inkılâb
Kan içer oldum ayağın çekti bezmimden şarâb
Fuzûlî

inkılâb-ı celâl ü cemâl-i dil: Gönül güzelliğinin büyüklük değişikliği.
Hayret-nişîn etti beni fikretim gibi
Emvâc-ı inkılâb-ı celâl ü cemâl-i dil-Esrar Dede

** **inkılâbât:** İnkılâplar.
"Âilî bir inkılâb olsun" diyen me'yûs olur
Çünkü "çıplak" inkılâbâtın rezâlettir sonu
Mehmet Akif

inkırâz: (إنقراض) Ar. Tek bir kişi kalmamak üzere tükenip yok olma.
Bana ömrün sübhasının inkıtâ'ı yeg gelir
Devr-i hüsn-i yâre gelmekten Behiştî inkırâz
Behiştî (yeg: daha iyi)

inkırâz-ı bahârân: Baharların tükenişi.
Ne inkırâz-ı bahârân ki hân-ı yağmâda
Şarâb mahzeni Cem'den sebû sebû dökülür
Yahya Kemal

inkıtâ': (إنقطاع) Ar. Kat'dan; kesilme, kat' olunma.
Bana ömrün sübhasının inkıtâ'ı yeg gelir
Devr-i hüsn-i yâre gelmekten Behiştî inkırâz
Behiştî (yeg: daha iyi)

inkıyâd: (إنقياد) Ar. Kayd ve kıyâdet'ten; yumuşak başlı olma, boyun eğme, ram olma, itaat. etme.
Fermân-ı ışka cân ile var inkıyâdımız
Hükm-i kazâya zerre kadar yok inâdımız-Bâki

Vezâret eyleye devletle dîvân-ı hümâyûnda
Ola fermânına şâhân-ı âlem inkıyâd üzer-Nef'î

Beş on gün oldu ki, mu'tâda inkıyâd ile ben
Sabâhleyin çıkıvermiştim evden erkenden
Mehmet Akif

inkisâf: (إنكساف) Ar. Küsûf'tan; 1. Güneş tutulması. 2. Parlaklığı sönme.
Baktım o cebhe-i seherin inkisâfına
Bir levha seyreder gibi lâ-kayd ü hande-zen
Tevfik Fikret

inkisâr: (إنكسار) Ar. Kesr'den; 1.Kırılma, gücenme, şikeste olmak. 2. Beddua etme.
Sohbet-i nâ-cins olur elbet medâr-ı inkisâr
İttihâd-ı seng ü âhenden görünmez mi şerâr
İshak (Şeyhülislam---Efendi)

Gönül âyînedir sevmez gubârı
Götürmez câm-ı Cemşîd inkisârı-Âhî

Düşünmeden geçemem, yâr bî-hemâldir
Odur beni arayan hîn-i inkisârda-Recaizade Ekrem

inkisâr-ı derûn: Kalbi kırılma.
Sâf eyleyenler âyîne-i kalb-i âşıkı
Vermişler inkisâr-ı derûndan safâ bana
Fasih (Ahmet...Dede)

inkisâr-ı hâtır: Gönlü kırılma.
Hûn-ı ciğerle dolmuş câm-ı zer olmadansa
Bî-inkisâr-ı hâtır işkeste sâgar olsun-Nâilî

inkişâf: (إنكشاف) Ar. Keşf'ten; 1.Açığa çıkma, zâhir ve âşikâr olma.2. Açılma. **c. inkişâfât.**
Sıfât ü zât yek-diğerden olmaz bir zemân münfek
Ziyânın inkişâfı şemsden, şemsin ziyâdandır
Nevres-i Kadim

Ne havf eylersin ey dil sırr-ı ışkın inkişâfından
Benim ol gamze gibi mu'temed bir râz-daşım var
Nedim

Bir lâhza önce aldanarak inkişâf eden
Ezhâra dehşet-âver oldu-Tevfik Fikret

inkişâf-ı gül: Gülün açılması.
Pür-haşrdır gözünde onun inkişâf-ı gül
Mahzûz olur ne yolda ise keşf-i râzdan
Abdülhak Hâmit

** **inkişâfât:** İnkişaflar, gelişmeler.
İnkişâfâtını bir milletin erbâb-ı nazar
Kocaman bir ağacın tıpkı çiçeklenmesine
Benzetirler ki..-Mehmet Âkif

ins: (إنس) Ar. İnsan takımı, nev-i beşer.
Nefse câna olan kuvâ vahdet bulursa hôş revâ
Budur sülûk-ı müntehâ ins ile cînden al haber
Ümmî Sinan

ins-i musâhib: Sohbet eden insan.
Zevâyâ-yı uzlette tenhâ vü bî-kes
Ne ins-i musâhib ne hazz-ı maâşir-Cinânî

ins-i Üveys: Üveys'e benzer insanları.
Bulmak istersen eğer ins-i Üveys
Her nefes Hakk ile eyle intiâş-Nuri
ins ü cânn: İnsan ve cin kavmi.
İns ü cânndan kimseler görmüş değil
Kimse ol elden haber vermiş değil-Âşık Paşa

Der-gehe devlet-penâhî mülteca-yı hâs u âm
Hâk-i pâk-i âsitânı bûse-cây-ı ins ü cânn-Nef'î
ins ü cin: İnsan ve cin.
Yer ü gök arş ü ferş ü levh ü kalem
İns ü cin iç ü taş vücûd u adem-Şeyhi
ins ü melek: Melek ve insan.
Taât-ı ins ü melekten ya'nî
Şân-ı a'lâsı iken müstağnî-Hakanî
ins ü perî: Peri ve insan.
Ey dil var ise mühr-i Süleymân dehânıdır
Ki_ona musahhar ins ü perî mürg ü mûr u mâr
Yahya Bey (Taşlıcalı...)
insâf: (إنصاف) Ar. Âdil olma, insaflı davranma.
Gelin insâf edelim fark edelim mikdârı
Şâiriz biz diyerek lâf ü güzâfı koyalım
Muradî (Sultan IV. Murat)
Çeşm-i insâf kadar kâmile mîzân olmaz
Kişi nokânını bilmek gibi irfân olmaz
Tâlib-i Kadim (Bosnalı.....)
Kocup her şeb miyânın cânına can katmada ağyâr
Behey zâlim sen insâf et bizim de cânımız vardır
Nedim (koç-: kucaklamak.)
* **insâf-şiâr:** İnsaf gösteren, insaflı.
Bir velâ-perver-i insâf-şiâr olsa dahi
Nazm-ı eş'ârda hem-kevkebe-i Hakanî
Muallim Naci
insân: (إنسان) Ar. 1.Âdem, benî âdem. 2. İyi adam, vicdanlı adam.
İnsân oldur ki âyîne-veş kalbi sâf ola
Sînende neyler âdem isen kîne-i peleng-Bâki

Lâyık mıdır insân olana vakt-i kazâda
Hak zâhir iken bâtıl için hükmü imâlet-Ziya Paşa

Bilmedik zevk-ı visâlin, çekmeyince firkatin
Olmayınca hasta, kadrin bilmez insân sıhhatin
Fıtnat
insân-ı beyâbân: Çöl insanı
İnsân-ı beyâbân ona nisbetle melektir
Cin çarpmışa benziyor insân-ı sadâkat-Kânî
insân-ı bî-vicdân: Vicdansız insan.
Denir dünyâya ancak sulh için halkeylemiş Yezdân
Fakat meydân-ı cenk etmiş onu insân-ı bî-vicdân
Abdülhak Hâmit
insân-ı kâmil: Olgun insan.
Mazhar-i sırr-ı haka:yıktır kulûb-ı ârifân
Eylemez şugl-i abes insân-ı kâmilden zuhûr
Hersekli Arif Hikmet
insân-ı nâ-dân: Pişman kimse.
Maârif arz edenler bî-şuûr insân-ı nâ-dâna
Gül-âb-efşâna benzer cîfe-i bed-bûy-ı hayvâna
Lebîb-i Âmidî (Abdülgafûr Hüseyin ...)
* **insâniyyet:** İnsanlık.
Dest-i gavvâsân insâfa gelir bir gün çıkar
Bu meseldir ki sen insâniyyet et ummâna at
Lebîb-i Âmidî (Abdülgafûr Hüseyin ...)
insicâm: (إنسجام) Ar. 1. Su gibi akma. 2. Düzgün, irtibatlı olma.
Ma'nâsı latîf lafzı bî-gışş
Mazmûn-ı nev insicâmı dil-keş-Ziya Paşa
insidâd: (إنسداد) Ar. Sedd'ten; 1. Kapanma. 2. tıkanma.
Kusûr ettimse ger ma'zûr ola vasf-ı cemîlinde
Reh-i mecrâ-yı feyz olmuştu gâyet insidâd üzre
Nef'î
insilâb: (إنسلاب) Ar. Selb'ten; soyulma, soyulmuş olma, giderilme, kalmama.
insilâb-ı ihtiyâr: Seçme hakkının kalmaması.
Bî-mehâba halka söylenmez haka:yık söyledim
Oldu âlem insilâb-ı ihtiyârımdan habîr
Muallim Naci
insilâh: (إنسلاخ) Ar. Selh'ten; 1.Sıyrılıp çıkma, soyunma. 2.Ayın son görünüşü olma.
Berk-ı rûz-efrûz-ı âhımdan cihân yek-renk olup
Ferve-i ârâmı şebten kıldı dünyâ insilâh
Leskofçalı Galip

İktisâb-ı sevb-i vuslattır tecerrüdden murâd
Sanma kim bîhûde kıldı Kays-ı nâlân insilâh
Fâik Memduh Paşa (Esbak Dahiliye Nâzırı ...)

Bir aceb feyz-i mücerred var ki tîğ-ı gamzede
Sıklet-i tekfînden etmiş şehîdân insilâh
Memduh Paşa

insilâk: (إنسلاك) Ar. Silk'ten; sülûk etme, yol tutma, yola girme.
Bir noktadır yemîn ü şimâli beyân eden
Eyler cihâta akl bu merkezden insilâk-Ziya Paşa

inşâ': (إنشاء) Ar. 1. Yapma, imâl etme. 2. Mektup yazmanın ilmi, hüsn-i kitâbet. 3. Lüzumsuz şeyleri olmayan söz. **c. inşâât.**
Tenezzül eylemem inşâya eylesem yoksa
Müsebbihân-ı felek vird ederdi inşâmı-Nef'î

Şi'r ü inşâ ikisi tev'emdir
Lîk inşâ dahi pek elzemdir-Sünbülzade Vehbi

inşâ-yı hudûs: Sonradan ortaya çıkan yapı.
Aslına nisbetle terettüb eder isbât-ı kıdem
Tavr-ı fer'iyyet ü sûrettedir inşâ-yı hudûs
Hersekli Arif Hikmet

inşâ-yı kelâm: Söz düzme.
Fenn-i emsâle edersen himmet
Gelir inşâ-yı kelâma kuvvet-Sünbülzade Vehbi

inşâ-yı kerem: Cömertlik yapma.
Nâşir-i şân u şeref münşî-i evsâf-ı selef
Mâlik-i rûh-ı ahaff nâil-i inşâ-yı kerem
Ahmet Hamdi

inşâ-yı kevn: Kâinatı yapma.
Münşeât-ı dehrde her lafz bir ma'nâyadır
Biz de bu inşâ-yı kevnin tâze bir mazmûnuyuz
Nâbi

inşâ-yı kurûn: Değerli insanların sözü, yazısı.
Ser behem dâde-i dest-i ahadiyyettir hep
Yek-be-yek silsile-i nisbet-i inşâ-yı kurûn-Münif

inşâ-Allah: (إنشاءالله) Ar. "eğer Allahü Teala dilerse" anlamında temenni sözü.
Bâz-ı himmetle şikârın alıp inşâallah
Diye mürg-ı zaferi beste-i fitrâk ettim
Şeyhülislam Yahya

Câm-ı ikbâli felek şimdi rakîbe sunsun
Dil-i nâ-kâma da nevbet gelir inşâallah
Ahmet Cevdet Paşa

inşâd: (إنشاد) Ar. Neşd'ten; şiir okuma, şiir söyleme. (okuyan kimsenin kendi şiiri olması gerekmez.) **c. inşâdât.**
Leylî'yi seversen eyle inşâd
Bir şi'r ile geçen zemânın yâd-Fuzûlî

Gerçi ederim haylice manzûmeler inşâd
Ammâ bütün onlardaki ma'nâdan usandım
Kemalzade Ekrem Bey

Nedir samîmî sükûnette böyle bir feryâd
Neşîde Hâlık'ın ammâ kim eyliyor inşâd
Mehmet Akif

inşirâh: (إنشراح) Ar. Şerh'ten; 1. Ferah olma, keyfi gelme. 2. Açılma, gönlü açılma.
Gösterir bir başka âlem şimdi her sahrâ bana
İnşirâhım şerh olunmaz gayri dünyâlar benim
Muallim Naci

Bu bezm-i ehl-i keder sürsün inşirâha kadar
Piyâle ortada devreylesin sabâha kadar
Yahya Kemal

intâc: (إنتاج) Ar. 1. Netice verme, neticelendirme. 2.Doğurma, meydana getirme.

intac-ı merâm: Meramını sonuçlandırma.
Çünki vâ-bestedir evka:tına intâc-ı merâm
Fikr-i imrûzda endîşe-i ferdâ ne belâ-Sâlik (Kasımpaşa Mevlevihanesi Şeyhi Halil Efendi Mahdumu ...)

intâk: (إنطاق) Ar. Nutk'dan. söyleme, nutka getirme.
Feyz-i rûhu iltifâtındır beni intâk eden
Yoksa deng ü lâl idim mânend-i tasvîr-i cimâd
Yenişehirli Avni

intıfâ': (انطفا) Ar.Sönme.
Hased bir âteş-i cân-sûzdur kim intıfâ bulmaz
Recaizade Ekrem

intıvâ: (انطوا) Ar. Tayy'den "infiâl" vezninde, dürülme, bükülme.

intıvâ-yâb: Dürülen, bükülen.

intıvâ-yâb-ı kıyâmet: Kıyametin toplanması.
Sen ki dest-i kereminden onu bîrûn edesin
İntıvâ-yâb-ı kıyâmet ola tumâr-ı felek
Yenişehirli Avni

intiâş: (انتعاش) Ar. 1. Hastalıktan kurtulup kalkma. 2. Doğrulup kalkma.
Bulmak istersen eğer ins-i Üveys
Her nefes Hakk ile eyle intiâş-Nuri

intibâh: (إنتباه) Ar. Nebeh'ten; uyanma, gözü açık olma..
Ey Nâilî terâne-i kilkinden oldular
Rûhâniyân-ı mastaba-i intibâh mest-Nâilî

Eyâ şehriyâr-ı maâlî-penâh
Bize mesleğindir veren intibâh-Muallim Naci

Doğru mudur ye's ile olmak tebâh
Yok mu gelip gayrete bir intibâh-Mehmet Akif

intifâʿ: (إنتفا) Ar. Ortadan yok olma, aradan çıkma.
Bir lerziş-i alîl ile meyyâl-i intifâʿ
Enzârı ağlıyordu bakıp kendi kendine-Tevfik Fikret

intifâʿ: (إنتفاع) Ar. Nef'den; faydalanma, menfaatlenme, sebeplenme.
İntifâʿından olurlar her gelenler hisse-yâb
Zümre-i erbâb-ı tâat firka-i ehl-i hevâ-Nâbi

Olmasın rüsvâylıkta intifâʿı kimsenin
Gelmesin eksik terâzûda metâı kimsenin-Nâilî

intihâ': (إنتهاء) Ar. Nihâyet'ten; nihayet bulma, nihayet. 2. Sona varıp sınıra dayanma.
Ey Fuzûlî intihâsız zevk buldun ışktan
Böyledir her iş ki Hakk adıyla kılsan ibtidâ-Fuzûlî

Işka ne intihâ bulabildik ne ibtidâ
Cân vermek ile kimdir ona bula intihâ
İbn-i Kemal

Açıp karşımda bir âğûş-ı mükrim
Okur bî-intihâ eşʿâr-ı daʿvet-Tevfik Fikret

intihâ-yı her-asfâr: Her değersiz şeylerin son buluşu.
Olur bidâyet-i sefer intihâ-yı her-asfâr
İʿdâd-ı fazl u kemâlâtın edemez maʿdûd-Sâmi

intihâb: (إنتخاب) Ar. Nehb'ten; seçme, seçilme, ihtiyar etme.
Kilk-i kudret levh-i sînemde seni kılmış rakam
Eyleyip mahbûblar mecmûasından intihâb-Fuzûlî

İntihâb ettin kamu mürseller içre Ahmed'i
Adına kâfir, Müselmânlar onun derler Emîn
Muhibbî, Meftunî (Kanunî Sultan Süleyman)

Nice kasîde bir kitâb-ı mecmûa-i intihâb
Her nüktesi faslü'l-hitâb her beyti bir genc-i hikem
Nefʿî

intihâb-ı cây-ı bûse: Buse yerini seçme.
Hatâdır intihâb-ı cây-i bûse rûy-ı dil-berden
Gönül, sahn-ı harîm-i Kâʿbe'de mihrâbı neylersin
Rahmî (Tersane Kâtibi Vakʿanüvis Kırımlı Mustafa ...)

intihâz: (إنتهاض) Ar. Hareket etme, yola çıkma, fırsat gözleme.
Ehl-i bezm gül-şenin en sivrisidir serv evet
Kadd-i dil-cûyun kıyâmın görse eyler intihâz-Behiştî

intika:d: (إنتقاد) Ar. Edebî, fennî ve sanayiye ait eserleri tedkik ile iyi ve fena taraflarını tenkit etme. **c.intika:dât**
Ricʿat ederdi ye's ile emvâc-ı intika:d
Seng-i rasîn-i ömrüne oldukça cebhe-zen
Cenap Şahabeddin

intika:l: (إنتقال) Ar. Nakl'den; 1. Tebdîl-i mekân etmek, bir yerden diğer bir yere gitmek. 2. Dünyadan ahirete göçmek. 3. Bir şeyden diğer bir şeye geçmek. 4. Bir şeyden diğer bir şeyi anlamak. **c.intika:lât**
Mesmûmen etti zât-ı Hasan Adn'e intika:l
Mazlûmen oldu şâh-ı şehîdân bürîde-ser-Ziya Paşa

Hayât-ı câvidânı şeyh-i kâmilden suâl ettim
Ölümden evvel ölmektir deyince intika:l ettim
Şeyh Sadık

Aklın eyler nakl-i esrâr-ı maânî gaybdan
Âkılân hayrân-ı hüsn-i intika:lindir senin
Muallim Naci

intika:m: (إنتقام) Ar. Nukm'dan; öc alma, yapılan bir kötülüğn acısını çıkarma.
Rıza yok intika:ma mezheb-i uşşâkda yoksa
Bir âh ile cihânı eylemek berbâd ka:bildir-Vecdî

İntika:m almaz isem hicv ile ben de ondan
Şâiriyyet bana her vech ile bühtân olsun-Nef'î

Muzaffer ordusu hakkıyle intika:m alıyor
Çoluk, çocuk, kadın, erkek, ne bulsa parçalıyor
Mehmet Akif

intika:m-ı zemân: Zamanın intikamı.
Zemâne içre mücerrebdir intika:m-ı zemân
Hemîşe yahşiye yahşi verir, yamana yaman-Fuzûlî

intika:ş: (إنتقاش) Ar. Nakş'tan; nakşolunma, kazınma.
Semme vechullahi hâl et şöyle kim
Vech-i Hak her şeye etsin intika:ş-Nuri

intimâ': (إنتماء) Ar. 1. Nisbet. 2. Alaka. 3. İntisap etme.

intimâ-yı tab': Yaratılış uygunluğu.
Kimin âyîne-i feyz-i intimâ-yı tab'ısın bilsem
Aceb şimdi kim oldu râz-dâr-ı sohbetin cânâ-Nahîfî

intisâb: (إنتساب) Ar. Nisbet'ten; 1. Nisbet, alaka peyda etme. 2. Kapılanma, bağlanma.
İntisâb etmeğe her gün biri âmâde iken
Şimdi her şeb biri etmekte firâra ikdâm-Nâbi

Bu imtidâd-ı cevre ki bahtın şitâbı var
Mihnet-medâr olan feleğe intisâbı var-Nedim

Habîb'in sev takarrübse murâdın Hakk'a ey Âlî
Rakîb olmak gibi Allah'a rengîn intisâb olmaz
Âlî Bey (Gelibolulu Müverrih...)
Ne bir ehl-i dünyâya ettim taabbüd
Ne bir ehl-i takvâya var intisâbım-Muallim Naci

intisâb-ı ehl-i devlet: Devlet ehlinin kapılanması.
İntisâb-ı ehl-i devlet hâki de eyler azîz
Zâil olmaz sît-ı izzet kâse-i fağfûrdan
Koca Râgıp Paşa

intisâb-ı hum: Şarap küpüne nispet.
Neşât-bahşî-i mey intisâb-ı humdandır
Kerem güvâh-ı nesebtir kibâr-zâdeliğe-Seyyit Vehbi

intişâ': (إنتشأ) Ar. Gelişme, yetişme, neşv ü nema bulma.
Âdem-i ma'nâ-durur rûh-ı menâfi' âleme
Cümle zerrât-ı cihân ondan buluptur intişâ-Gaybî

intişâr: (انتشار) Ar. Neşr'den; 1. Yayılma, dağılma. 2. (Kitap, gazete, dergi vb. için) Çıkma, yayımlanma.
Farkı oldur şânının mahşerle cem' ü intişâr
Anda bir kez, bunda on def'a olur günde ayân
Lâ (anda: orada.)

intizâm: (إنتظام) Ar. Nizâm'dan düzenli, tertipli olma, sıra ve dizi hâlinde olma.
Olup âmâde-i islâh-ı kâr-ı derhem-i âlem
Umûr-ı dîn ü devlet müstaidd-i intizâm oldu
Nedim
Her gûşesinde durmada bir heykel-i izâm
Yok başka bir nişâne-i umrân ü intizâm
Abdülhak Hâmit

intizâm-ı âlem: Âlemin düzeni.
İntizâm-ı âlemin ka:nûnudur mevt ü hayât
Mürtebittir hestî vü nistîye cümle kâinât-Lâ

intizâm-ı dîn ü dünyâ: Din ve dünya düzeni.
Binâ-yı intizâm-ı dîn ü dünyâya edip âlet
Zebâna nutk vermiş gûşa vermiş kuvvet-i ısgâ'-Nâbi

intizâm-ı kâr: İş düzgünlüğü.
İntizâm-ı kâr için düşmenden istifsâr-ı re'y
Râh-ı firdevs-i Berîn'i sormadır İblîs'ten
Yenişehirli Avni

intizâm-ı meşiyyet: İrade düzeni.
Fakat unutma ki yol intizâm-ı meşiyyetle
Yakınlaşır, kısalır-Tevfik Fikret

intizâr: (إنتظار) Ar. Nazar'dan; bekleme, beklenilme, gözleme, gözlenilmek.
Nesîm-i lûtfunadır intizârı fülk-i dilin
Çok oldu sâhil-i mihnette rüzgâre bakar
Şeyhülislam Yahya
Allah verdi aldı yine kurb-ı hazrete
Biz kaldık intizâr ile rûz-ı kıyâmete-Sürûrî (Esrar Dede'nin ölümü üzerine (1796-97) söylemiştir.

Kadem kadem gece teşrîfi Nâilî o mehin
Cihân-cihân elem-i intizâra değmez mi-Nâilî

Süzülüp o çeşm-i âhû dedi zevk-ı vasla Yâ-Hû
Bu değildi neyleyim bu yolum intizâre düştü
Şeyh Galip

intizâr-ı makdem: Gelişini bekleme.
Yolunda intizâr-ı makdeminle hâk olan çoktur
Hırâm et bir kadem bin hâkisârı ser-ferâz eyle
Fuzûlî

intizâr-ı mey-i gül-reng: Gül renkli şarabı bekleme.
İntizâr-ı mey-i gül-reng ile bayrâm ayına
Baka baka inecektir gözüme kara su-Fuzûlî

intizâr-ı siyâh-renk: Siyah rengi bekleme.
Bir intizâr-ı siyâh-renk içinde lerzende
Serin havalı, mükevkeb, o nâzenîn geceler
Hüseyin Sîret

inzâl: (إنزال) Ar. Nezl ve nüzûl'den; 1. İndirme, indirilme. 3. Peygamberlere Allah buyruklarının gökten inmesi.
Himmet ü meşrebi de kaddi gibi âlîdir
Çünkü esmâ olunur nâsa semâdan inzâl-Ziya Paşa

Resmeder cevher-i rûhu nerede kaldı hayâl
Kim ona kuvve-i kudsiyye eder vahy inzâl-Şinasi

inzivâ': (إنزواء) Ar. Zâviye'den; dünya işlerinden elini ve eteğini çekip köşeye çekilme, köşede oturma.
Hüner halvet-nişîn-i encümen olmakdadır yoksa
Kemîn-gâh-ı riyâdır kûşe-gîr-i inzivâ olmak
İzzet Ali Paşa

inzivâ-hâh-ı zîr-i hâk: Toprak altında inziva isteyen.
Hâne ber-dûş sîne çâk benim
İnzivâ-hâh-ı zîr-i hâk benim-Muallim Naci

i'râb: (إعْراب) Ar. 1.Arapça gramere göre kelime sonundaki harf ve harekenin değişmesi. 2. Düzgün konuşma. 3. İrab öğretme bilgisi.
Zîr ü bâlâdan eder nüsha-i kevni tasvîr
Mevki'in sanma abes nokta vü i'râbların-Nâbi

Hattına dolaşsa dil-i hüsnün kitâbında ne_ola
Ekseriyya bahs-i tefsîr olur i'râb üstüne-İbn-i Kemal

Söz değil âb-ı revândır yazılan eş'ârım
Hâr-ı hasedtir onun üstünde hurûf u i'râb-Nef'î

Ârızı üzre ser-i zülfü düşer mikrâzdan
Gûyiyâ dil-ber kitâb-ı hüsnünü i'râblar
Şeyhülislam Yahya

i'râb u nukat: Nokta ve harekeler.
Safha-i hüsnüne sûret verdi yârin hâl ü hat
Hatt-ı mushaf hûb olur kondukta i'râb u nukat
İbn-i Kemal

îrâd: (إيراد) Ar. Vürûd'tan; 1. Getirme, getirilme, vârid kılma, kılınma. 2. Gelir, akar.
Nâbiyâ ka:ilinin zilletine hüccettir
Devlet-i sâbıkını fahr ile îrâd etmek-Nâbi

Mihnetin anlamayan masraf ile îrâdın
Sofradan lezzet alır zümre-i huddâm-Nâbi

îrâd-ı maka:lât: Makaleler meydana getirme.
Dikmiş nazar-ı gayzını, bî-havf ü mübâlât
Eylerdi bu boş âleme îrâd-ı maka:lât-Tevfik Fikret

irâde(t): (إرادە) Ar. 1.Dileme, isteme, murad etme. 2. Ruhta olan gönül isteği. 3. Hâkimin emir ve buyruğu. **c. irâdât**
Nefâz-ı hükmü o gâyette kim murâd etse
Kemâl-i hüsn-i irâdetle ülfet-ı ezdâd-Nef'î

İrâde etse bir emrin taalluk fethine Nâbî
Ona etrâf-ı nâ-me'mûlden esbâb olur peydâ-Nâbi

Külâh u hırka ile bir alay har-meşrebân gördüm
Helâk-ı hayf hayf oldum elimden irâdetim gitti
Esrar Dede

Gelmek irâdet, gitmek icâzet-Lâ

** **irâdât:** İradeler.
Mürîd-i aşk isen incinme sergerdânlık el verme
Sipihri döndürür cûy-i irâdât âsiyâb-âsâ
Şeyhülislam Yahya

irâka: (اراقه) Ar. Akıtma, dökme.

irâka-i dem-i hasret: Hasret zamanı (gözyaşı) dökme.
Eder irâka-i dem-i hasretinle çeşmânım
Terahhum et nice demdir esîr-i hicrânım
Muallim Naci

îrâs: (إيراث) Ar. Veres'ten; verme, verilme, husûle getirme, getirilme.
Kendinin zarfına bir ârıza eyler îrâs
Mütekâmil olıcak sînede icrâ-yı garaz
Beliğ (olıcak: olunca.)
Nâmındaki ulüvve mümkün mü şübhe îrâs
Midhat gibi var iken meddâh-ı bî-hayâsı
Namık Kemal

îrâs-ı hüsn: Güzellik verme.
Eylemez îrâs-ı hüsn ârâyişi bed-tıynetin
Ziynet olmaz mâra endâmındaki nakş u nigâr
Koca Râgıp Paşa

îrâs-ı muhâk: Hilal ortaya çıkarma.
Pertev-i cevheri-i cûdun eser etse mâha
Edemez mihr-i kıyâmet dahi îrâs-ı muhâk
Yenişehirli Avni

îrâs-ı tanîn: İnleme verme.
Mesned-i fetvâya zîver-bahş olup ikbâl ile
Bâng-ı el-hamd etti gûş-ı çarha îrâs-ı tanîn-Nedim

îrâs-ı zükâm: Nezle verme.
Çend rûze gül-i ikbâl-i çemen-zâr-ı fenâ
Eder elbette dimâğ-ı dile îrâs-ı zükâm-Nâbi

ircâ‘: (ارجاع) Ar. Rücû‘dan; 1. Geri dönüş, geri gelme. 2. Eski hâline geliş.
Lânesinden bulsa bir dem infisâl
Yoktur ircâ‘ında kat‘â ihtimâl-Ziya Paşa

* **ircâ'î-gûş:** Kulaktan duyulup geri dönen.
Zehî bî-kayd-ı dervîş-i hıred-sûz-ı mücerred kim
Nidâ-yı ircâ‘î-gûş eyleyip rûhu semâ‘ etti-Nâbi

irdâ‘, irzâ‘, ırzâ‘: (ارضاع) Ar. Emzirme, emzirilme.
Müddet-i irdâ‘ bulup ihtitâm
Geldi hulûl eyledi vakt-i fitam-Nahifi

İrem: (إرم) Ar. Şeddâd'ın cennete benzetmek üzere tanzîm ettiği meşhur bağ. (Bu bağın Suriye tarafında olduğu rivayet edilir.
Rüsûm-ı ilm ile gitmez denâet tab‘-ı nâ-kesden
İrem, ârâyiş-i elvân ile Huld-i Berîn olmaz-Belîğ
Bir kân-ı niamdır ki onun gevheri ikbâl
Bir bâğ-ı İrem'dir ki gülü izz ü ulâdır-Nedim

Mesâbe-i dürrî bâb-ı hazîre-i firdevs
Nümûne-i haremi sahn-ı gül-istân-ı İrem
Veysî (Alaşehirli Üveys Kadı...)

İrem-i vasl: Kavuşma bağı.
İrem-i vasla Nizâmî dedim âsân ere mi
Dedi cân vermeden ermez kişi bâğ-ı İrem'e-Nizami

irfân: (عِرفان) Ar. 1. Bilme, biliş. 2. Bilgiç, dâniş, ma'ruf.
Nâmenledir iştihâr-ı irfân
Lafzınladır iftihâr-ı ma‘nî-Ünsî

İnhinâ tavk-ı esâretten girândır boynuma
Fikri hür, irfânı hür, vicdânı hür bir şâirim
Tevfik Fikret

Sonra irfânı için söyleyecek söz bulamam
Oğlanın bildiği, öğrendiği herşey sağlam
Mehmet Akif

irfân-ı Mûsî: Hz. Musa'nın bilişi.
Eğerçi ihtidâ Tûr-ı tecellîden zuhûr eyler
Velî nûr-ı nazar irfân-ı Mûsî'den zuhûr eyler
Esrar Dede

irfân-ı sûrî: Sûra ait bilgi.
Ehl-i hakkın nutkunu irfân-ı sûrî nutk eder
Zâhid-i nâ-dân ne denlü remz-i bisyâr eylese-Gaybî

* **irfân-âşinâ:** Kâinatın bilgilerine yabancı değil.
Riyâzetsiz cihânda kimse irfân-âşinâ olmaz
Emin (Bursalı ...)

irhâ': (إرخا) Ar. Rehâvet'ten; gevşetme, gevşetilme, koyuverme, salıverme.
Düşmeden sâyesi hâk üzre eder âlemi tayy
Sehv ile râkibi gösterse inâne irhâ'-Nef'î

Bırak izzet ü câhı edip pâ-beste-i tahsîs
Semend-i rahmet-i âmmın inânın eylemiş irhâ'-Nâbi

irhâ'-yı inân: Dizginlerini koyuverme; işine devam etme.
Şehsüvâr-ı deşt-i ma‘nâ kim semend-i hâmeye
Ruhsat-ı cevelân verip ger etse irhâ'-yı inân-Ziya Paşa

Bırak izzet ü câhı edip pâ-beste-i tahsîs
Semend-i rahmet-i âmmın inânın eylemiş irhâ'
Nâbi

irs: (إرث) Ar. Miras, vârise kalan para veya mal.
Hep hakîkatlerinin cilvesidir ermiştir
Halkı gavgâda komak irs ile cânânelere-Esrar Dede

Behiştî cennete biz müstahakkız irs ile kim
Adâvetin komaz İslâm'a nitekim kefere-Behiştî

irsâ': (إرْسا) Ar. Resâ'dan; 1. Sağlamlaştırma, kuvvetlendirme. 2. Demir atma (gemi).
Vücûdun hânesinde beslenir kâmil olunca ol
Mürebbî-i akl-ı küll olup eder hem-nefs-i küll irsâ'
Nuri

irsâl: (إرْسال) Ar. Resel'den;1.Gönderme, gönderilme, yollama. 2. Elçi gönderme. **c. irsâlât.**
Bâyir olmuş mülke ta'yîn etti mi'mâr-ı hıred
Susamış gül-zâra irsâl ebr-i nev-bahâr-Fuzûlî

Olsa isti'dâd-ı ârif ka:bil-i idrâk-i vahy
Emr-i Hak irsâline her zerredir bir Cebre'îl-Fuzûlî

Hicr ile bî-karâr ederken yâre arz için
Yahyâ sirişk-i çeşmini irsâl eden yürür
Şeyhülislam Yahya

irsâl-i melâik: Meleklerin gönderilmesi.
Kâmil oldur ki ola mahrem-i esrâr-ı kelâm
Gele irsâl-i melâikle ona her ilhâm-Ziya Paşa

irsâl-i niyâz: Niyaz gönderme.
Aşk irsâl-i niyâz eyledi mey-hânelere
Arz-ı gül-bâng-ı vefâ etmeğe mest-ânelere
Esrar Dede

irsâl-i peyâm: Haber gönderme.
Ederdim mürg-ı dillle yâre irsâl-i peyâm ammâ
Bu yollardan kuş uçmaz neyleyim semt-i dil-ârâya
Râtib Ahmet Paşa

irşâd: (إرْشاد) Ar. Rüşd'ten; doğru yolu gösterme, gösterilme. **c. irşâdât.**
Gör zâhidi kim sâhib-i irşâd olayım der
Dün mektebe vardı bugün üstâd olayım der
Bağdatlı Ruhi

Vâreste-i irşâd olur erbâb-ı hakîkat
Sükkân-ı Harem neyler imiş kıble-nümâyı
Sünbülzade Vehbi

İsterim ki beni irşâd edesin
Ya'nî bu şübheden âzâd edesin-Enderunlu Fazıl

Halkı irşâd edecek var mı ya sizden başka
Onu insân bile saymaz, mütefekkir tabaka
Mehmet Akif

irtiâş: (إرْتعاش) Ar. Ra'ş'den; titreme, sarsılma, ra'şeye tutulma. **c. irtiâşât.**
Âşık gül-i mükerrer ile eylesin devâ
Gördükçe la'lini maraz-ı irtiâşına-Nâbi

Nîm-muzlim kalan cidârında
İnce bir gölge irtiâş ediyor-Tevfik Fikret

irtibât: (ارتبات) Ar. Rabt'tan; 1. Bağlantı, bağlı olma. 2. Bir işle ilgili olma.
Bizim o mâh ile peyvend-i irtibâtımızın
Misâl-i mâh-ı felek kâhiş ü fezâyişi yok-Nâbi

irtibât-ı istikrâr: Kararlı bağlantı.
Bakılsa çeşm-i basîretle nakş-ı hestiye
Verir birbirine irtibât-ı istikrâr-Ziya Paşa

irticâc: (ارتجاج) Ar. Çalkanma, sallanma; kabarma.

irticâc-ı ürcûhe: Salıncak sallanması.
Çocuk artık uyanmak istese de
Uyutur irticâc-ı ürcûhe-Muallim Naci

irticâl: (ارتجال) Ar. Ricâl'den; şiir veya güzel sözü önceden hazırlayıp düşünmeden birdenbire içinden geldiği gibi söyleme. **c. irticâlât.**
İşte bu sebepledir ki el-ân
Türkîde yok irticâle imkân-Ziya Paşa

irtifâ: (إرْتفاع) Ar. Ref'ten; 1.Yükselme, artma. 2. Güneş'in yüksekliği. 3. Ortadan kalkma.
Âfitâb-ı tal'atin tuttukça evc-i irtifâ
Katl-i ehl-i ışka tîğ-ı gamzedir ondan şu'â'-Fuzûlî

Gözüm üsturlâbdır hüsn-i irtifâ'ın almağa
Ankebûdî perde müjgân ol suturlâb üstüne
İbn-i Kemal

Rûh-ı pâ-der-gil füyûzunla edip pervâz-ı kuds
Cezbe-i şevkinle bulsun cism-i hâki irtifâ'
Esrar Dede

irtifâ-yı kadr: Kıymeti yükseltme.
Sâkin-i hâk-i der-i mey-hâneyiz şâm ü seher
İrtifâ-ı kadr için bâb-ı saâdet bekleriz-Fuzûlî

İrtifâ-ı kadr için lâzım tevâzuʿ âdeme
Şemsi gör kim sâyesin salmış ayaklar altına
Âtıf (Kuyucaklızade Mehmet ...)

irtifâ-yı kevkeb: Yıldızın yükselişi.
Râsıdân fark edemezler irtifâ-yı kevkebin
Kılsalar birkaç rasad bünyâd-ı Uluğ Mîrzâ gibi
Nedim

irtifâ-yı neyyir-i ikbâl: Talihin nurlu yükselişi.
Kim kaçardı irtifâ-yı neyyir-i ikbâlden
Kevkeb-i baht-ı erâzil vahşet-engîz olmasa-Nâilî

irtihâl: (ارتحال) Ar. Rıhlet'ten; mekân değiştirme, göçme, vefat etme.
Âhir çalındı kûs-ı rahîl ettin irtihâl
Evvel konağın oldu cinân bûstânları-Bâki

Gam değil Bâkî beka semtine kılsa irtihâl
Nice şâhlar bu fenâ mülkünde bâkî kalmadı-Bâki

Te'sîr-i semʿle eyledi Sıddîk irtihâl
Oldu şehîd-i tîğ-ı kazâ âkıbet Ömer-Ziya Paşa

irtika: (إرْتقاء) Ar. Rakî'den; 1. Terakkî etme, artma, yukarı çıkma. 2. Yüksek dereceye ulaşma.
İʿtilâ etsem semâʿ-i mümkinâtın üstüne
İrtika: etmek diler, durmaz, dil-i âlî-cenâb
Tahirü'l-Mevlevi

İrtika: eyleyemez küngür-i iclâline akl
Kılsa da nüh-tabak-ı çerh-i bülendi mirka:t
Yenişehirli Avni

"Cihân lisânla döner" derler, öyledir sevinin
Ne irtika: ediyor milletin lisânı görün-Muallim Naci

Mâdâm eseri durur hayâtın
Ma'mûldür irtika:sı zâtın-Ziya Paşa

irtika:-yı câh: Mevkiyi yukarı çıkarma.
İrtika:-yı câha ikbâl eylemem Hikmet yine
Nerdübân etse kazâ nüh tâk-ı gerdûnu bana
Hersekli Arif Hikmet

irtika:-yı güşâd: Fetih yükselmesi.
Göründü tâliʿ-i âlemde iʿtilâ-yı suûd
Bulundu baht-ı memâlikte irtika-yı güşâd-Nâbi

irtikâb: (إرتكاب) Ar. Rükûb'tan; 1. Allah'dan korkmayıp günah işleme. 2. Bir işe başlama. 3. Yiyicilik, rüşvet yeme.
İz'âc-ı halk olsa da zî-kıymet âkıbet
Pâ-mâl olur misâl-i rikâb, irtikâb eden
Koca Râgıp Paşa

Hikmet, nizâm-ı âlem-i kevn ü fesâdı hep
İhlâl eden müdâhenedir, irtikâbtır
Hersekli Arif Hikmet

Çünkü etmezsin umûrunda hıyânet irtikâb
Uğradıkça derde baht u tâliʿe etme itâb-Ziya Paşa

irtisâm: (إرتسام) Ar. Resm'den; resm edilme, resim çıkarma.
Bir mevci hisse vermek için şekl-i irtisâm
Seyreylerim bu levhayı artık ale'd-devâm
Tevfik Fikret

Birden havâya savt-ı kıyâm oldu râşe-res
Karşında ufk-ı hûn-ı cidâl etti irtisâm
Ahmet Hâşim

irtişâ: (إرْتشاء) Ar. Rüşvet'ten; rüşvet kabul etme, rüşvet yeme.
Makbûl-i halk kılmış iken ilm ü maʿrifet
Merdûd-ı Hâlık eylemeye irtişâsını-Fuzûlî

Dükkânçe-i irtişâ güşâde
Hep dâd u sited hılâf-ı âde
Sâmi (Arpaeminizade Vakʿanüvis Mustafa-Bey)

irtiyâb: (إرتياب) Ar. Reyb'ten; şüphelenme, şek ve şüphe etme, kesinlikle emin olmama.
Söyledi te'sîr-i zühd ü tâati âlemde kim
Etse bir bezm ehline hürmet olur bî-irtiyâb-Nefʿî

Doğruluktan hâsılı sorsa bir ehl-i irtiyâb
Tecrübem üzre budur benden sana doğru cevâb
Ziya Paşa

irtiyâz: (إرتياض) Ar. Riyâzet'ten; nefsini kırma, dünya lezzetlerinden el çekme.
Kûşe-i gamda yemek içmek harâm oldu bana
Var mıdır âlemde zâhid bundan özge irtiyâz
Behiştî

irvâ': (إرْواء) Ar. Rivâ'dan; suya kandırma, bolca sulama.
Edip dolâb-ı istiğnâyı gerdân-cû-yi cûd üzre
Riyâz-ı ihtiyâc-ı mümkinâtı eylemiş irvâ-Nâbi

Hep hâzır olan teşneleri eyledi irvâ
Destinden olup âb-ı firâvân müteka :tır-Rızayi

Felektir ol felek-i bî-emân ki çeşmine
Gelen ıtâşı eder hûn-ı dil-i ebed irvâ-Ziya Paşa

irzâ': (إرضا) Ar. Rızâ'dan; razı, hoşnut etme, gönlünü etme, kandırma.
Verip hakk-ı sarîhin kabz ü bast ü mahv ü isbâtın
Adâlet-hâne-i hikmette etmiş cümlesin irzâ'-Nâbi

İrzâ' edeler babalarını
Böyle edeler duâlarını-Şeyh Galip

Îsâ, Îsî: (عيسي) Hz. İsa.
La'l-i cân-bahşiyle uşşâka hitâb etse nigâr
Mürdeler üzre sanasın Hazret-i Îsâ gelir
Avnî (Fatih Sultan Mehmet)
İhyâ-yı memât olduğunu bilse deminde
Cân vere idi ermek için bu deme Îsâ-Necâtî Bey

Sahbâ-yı lebin çeşm-i füsûn-kâra mı mahsûs
Feyz-i dem-i Îsâ iki bîmâra mı mahsûs-Şeyh Galip

Îsî-i bî-peder: Babasız İsa.
Başı kesildi gadr ile Yahyâ-yı mürselin
Düştü hezâr mihnete Îsî-i bî-peder-Ziya Paşa

Îsî-i Meryem: Meryem'in İsası.
Ka:rûn gibi yere geçe lûtfundan utanıp
Gökten inerse Îsî-i Meryem dedikleri-Nizami

* **Îsâ-nefes:** İsa nefesli.
Ölme gönül firâk ile Îsâ-nefes gelir
Yanma ciğer figan ile feryâd-res gelir-Şeyhi

* **Îsî-perest:** İsa'ya tapan.
Yerde buldum gökte ararken seni Îsâ gibi
Taşlıcalı Yahya

Îsî-şekker-leb: İsa'nın şeker (hayat sunan) dudağı.
Söz ile ben hasteye bin kez müdâvâ eyledin
Etmedin ey Îsî-şekker-leb ammâ bir yana
Necati Bey

* **Îsî-veş:** İsa gibi.
Yine bâd-ı sabâ üftân ü hîzân erdi gül-zâre
Dem-i Îsî-veş ihyâ eyledi ezhâr u eşcârı-Nef'î

isâbet: (اصابت) Ar. Savâb'tan; 1. Değme, ulaşma. 2. Yerini bulma, tam üstüne düşme.
Umûr-ı saltanattan ol harı tard ettiği yetmez
Olur kat kat isâbet fikr olunca ıttırâd üzre-Nef'î

Dü-dest-i lutf ile kurtar isâbet eylemeden
Rivâk-ı kâlbüd-i cisme nâr-ı neft-endûd-Sâbit

Terk ile isâbet iddiâsın
Islâh ede der-akab hatâsın-Ziya Paşa

is'âd: (إسْعاد) Ar. Sa'd'ten; Saadetli kılma, bahtiyar etme.
Hazret-i şâh-ı rusül hâdî-i esrâr-ı sübül
Şârık-ı çarh-ı Hudâ hazen-i genc-i is'âd-Nâbi

Hem etti Ebussuûd'u is'âd
Ol iki şehen-şeh-i melek-zâd-Ziya Paşa

isâet: (إساءت) Ar. Sû'dan; kemlik etme, kötülük etme, zararlı davranışlarda bulunma.
Eylerim ihsân isâet edene
Ser fedâ Hakk'a itâat edene-Nahifi

isâet-i fi'l: Kötü davranışta bulunma.
Vicdânıdır isâet-i fi'linde âdemin
Da'vâcısı, şühûdu, kavânîni, hâkimi
Recaizade Ekrem

is'âf: (إسْعاف) Ar. 1.İşini bitirme, yardım etme. 2. İsteneni yerine getirme, verme.
Bir böyle cihân-ı zer ü sîm olsa yetişmez
Mümkün mü ki is'âf oluna matlab-ı âlem-Ziya Paşa

Gölge etmezse yeter ehl-i zemân ehl-i dile
Bu temennîde gönül ka:bil-i is'âf değil
Halil Nihat Bey

îsâl: (ايصال) Ar. Vüsûl'den; bir şeyi ulaştırma, bir yere götürme.
Çekildi seyl ile deryâ-yı Kulzüm'e hâs u hâr
Beni hakîkatte îsâl eder bu aşk-ı mecâz-Beliğ

Sen nâme yaz eyleyim ben îsâl
Bir dem dahi böyle hôş geçer hâl-Şeyh Galip

Dalgalar ben sizi döndürmeden âteş-zâre
Siz kılın na'şımı îsâl kenâr-ı yâre-Abdülhak Hâmit

îsâr: (إيثار) Ar. Esr'den; 1. Kendi muhtaç iken bahş ü atâ etmek. 2. Seçmek ve uygun bulmak. 3. Döküp saçmak.

Bir mâh-ı dil-ârâ-yı cihân oldu bedîdâr
Gökten mi nüzûl etti aceb lâmi'a îsâr-Nâilî

Tercemân-ı Hak durur zevk et zebân-ı ârifân
Hak'tan alır halka verir her ne îsâr eylese-Gaybî

Siper eyler gelen mermiye âşık, bulsa, cânânın
Reh-i cânânda cân îsârına âmâdedir sözde
Muallim Naci

îsâr-ı cevâhir: Cevherler dağıtma.

Ahkâm-ı İlâhiyye'yi ettin bize ta'lîm
Ey hâce-i kevneyn edip îsâr-ı cevâhir-Rızâyî

îsâr-ı merâm: Niyetini dağıtma.

Tutsa dünyâyı ne_ola şöhret-i lûtf u keremin
Etmede mekremetin âleme îsâr-ı merâm-Nef'î

îsâr-ı şem': Işığını saçma.

Pertevinden ayağın altına ak dîbâ düşer
Bezmine eyler şerârından güher îsâr-ı şem'-Riyazi

isbât: (إثْبات) Ar. Sübût'tan; 1. Sabit ve muhkem kılma. 2.Kalıcı ve devamlı kılma. 3. İtiraf etme, şahit ve delil göstererek bir sözün doğruluğunu ortaya çıkarma.

Işk kilk çekti hat harf-i vücûd-ı âşıka
Kim ola sâbit Hak isbâtında nefy-i mâ-adâ-Fuzûlî

Mâhiyyeti isbât eden âsâr-ı ameldir
Mıkdârına nisbetle kişi hayr ü şer eyler
Şinasi (İbrahim ...)

Terk-i da'vâ ile da'vâmızı isbât ederiz
Leb-i hâmûş ile biz hasmımız iskât ederiz
Hezârî (Antakyalı Mustafa Münif)

isbât-ı fazîlet: Fazileti isbat etme.

Dili dürr-i maârifte gehî bezl-i avârifte
Dem-â-dem evler isbât-ı fazîlet bahr ü kân üzre
Bâki

isbât-ı fazl u ehliyet: Değerli ve ehil kişi olduğunu gösterme.

Ederdi anda da isbât-ı fazl ü ehliyet
Açılsa bahs birinden ulûm-ı şettânın
Recaizade Ekrem (anda: orada.)

isbât-ı fenâ: Yokluğu gösterme.

İsbât-ı fenâ kılmada, ey Hâlık-ı zî-cûd
Bin nâire, bin mazlime, bin hâile mevcûd
Abdülhak Hâmit

isbât-ı huşûnet: Sertliği ispat.

Harf-i nermîden ibârettir bizim terkîbimiz
Eyler isbât-ı huşûnet mûma seng-i hâremiz-Nâbi

isbât-ı hüner: Hüner gösterme.

Dili dürr-i maârifte gehî bezl-i avârifte
Dem-â-dem evler isbât-ı fazîlet bahr ü kân üzre
Bâki

isbât-ı illet-i ûlâ: İlk hastalık sebebinin isbatı.

Verip teselsüle kuvvet tabîat-i kec-i âb
Olurdu nâfi-i isbât-ı illet-i ûlâ-Fuzûlî

isbât-ı kemâl-i âdemiyyet: İnsanlığın tam isbatı.

Kılmaz mı verip de bir meziyyet
İsbât-ı kemâl-i âdemiyyet-Abdülhak Hâmit

isbât-ı kıdem: Tecrübeli oluşunun isbatı.

Aslına nisbetle terettüb eder isbât-ı kıdem
Tavr-ı fer'iyyet ü sûrettedir inşâ-yı hudûs
Hersekli Arif Hikmet

isbât-ı kusûr: Kusurunu gösterme.

Sana isbât-ı taksîr eylemek bî-vechdir ey dil
Bu taksîr-i eser senden değildir çeşm-i terdendir
Nâbi

isbât-ı taksîr: Kusurlu görme.

Sana isbât-ı taksîr eylemek bî-vechdir ey dil
Bu taksîr-i eser senden değildir çeşm-i terdendir
Nâbi

isbât-ı vücûd: Kendini gösterme.

Pîşânî-i hurşîde düşer sâyemiz ancak
İsbât-ı vücûd eylemiş erbâb-ı fenâyız-Nef'î

isfîd: (إسفيد) Far. 1. Ak, beyaz. 2. Beyaz renkli (şey).
Süm, kâse-i mağz-ı dîv-i isfîd
Düm, târ-ı şu'â'-i hûrşîd-Şeyh Galip

İshâk: (إسْحاق) Ar. Hz. İbrahim'in yaşlı hanımı Sârâ'dan doğan oğlunun adı. Hz. İbrahim'den sonra yerine geçen peygamber.
Cümle rûh-ı enbiyâ "Nasrun min'allah" okuyup
Bu gazâ içre dutar İshâk Peygam-ber livâ
Yahya Bey (Taşlıcalı...)

iska: (إسْقا) Ar. Saky'den; içirme, sulama, suvarma, su verme.
Hatt ü nakş ü kumâş-ı kârı etmiş cû-yi sun'undan
Ser-i enbûbe-i mîzâb-ı engüştân ile iska-Nâbi

Gül-istân-ı hüsn-i feyz-âbâdı âşûb etmeği
Sû-be-sû hûn-ı dil-i âşıkla iska: eyledin
Yenişehirli Avni

iskât: (إسْكات) Ar. Sükût'tan; susturma, susmasını sağlama, sükût ettirme.
Terk-i da'vâ ile da'vâmızı isbât ederiz
Leb-i hâmûş ile biz hasmımız iskât ederiz
Hezârî (Antakyalı Mustafa Münif)

İskender: (إسْكندر) 1.Büyük İskender, İskender-i Rumi (m.ö. 356-323. Yunanistan, İran, Suriye, Mısır, Hindistan ve bütün Anadolu'yu istila eden meşhur kumandan. 2. İskender-i Zülkarneyn (iki boynuzlu İskender). M.Ö. 3000 yıllarında yaşamış olan peygamber. Sedd-i İskender denilen seddi yapan; Yec'üc Mec'üc kavmini engelleyen ve Kur'an'da peygamber olduğu söylenen ulu kişi. Hızır ve İlyas'la yola çıkıp Ab-ı Hayatı arayan kimse. Hızır ve İlyas bu suyu bulup içmişler, fakat İskender yolunu kaybedip ülkesine dönmüştür.
Bil kıl üzredir esâs-ı hüsnün etme i'timâd
Rûzigâr âyîne-i İskender'e verdi halel-Necati Bey

İskender'e zehr-âb-ı fenâdan veririz câm
Hızr'ız velî râh-ı ademe râh-beriz biz-Şeyh Galip

Etme ümmîd-i vefâ dehr-i denî-perverden
Bir içim suyu dirîğ eyledi İskender'den-Lâ

İskender-i dil: Gönül İskender'i (İskender'in aynasına benzeyen gönül).
Câma bu İskender-i dil nice mâil olmasın
Sûfiyâ âyîne-i gîtî-nümâdır gördüğün-Zâtî

İskender-i devr ü zemân: Zamanın İskender'i.
Hüsrev-i dünyâ vü dîn-i şâhen-şeh-i rûy-ı zemîn
Zıll-ı Rabbü'l-âlemîn İskender-i devr ü zemân
Üsküdarlı Hakkı Bey

İskender-i devrân: Devirlerin İskender'i.
Yaşım denizin kesse ol İskender-i devrân
Bir hûb gazel derdim ona bahr-i mukatta'-Bâki

İskender-i iklîm-küşâ: Ülke fetheden İskender.
Ehl-i kân-ı kerem-i şehsüvâr-ı âlem
Hüsrev-i Cemşiyem İskender-i iklîm-küşâ-Nef'î

İskender-i Yûsuf-şiyem: Yusuf mizaçlı İskender.
Şâhenşeh-i ferhunde-baht ârâyiş-i dîhim ü taht
Bahtı kavî ikbâli İskender-i Yûsuf-şiyem-Nef'î

* **İskender-siyer:** İskender siyerli.
Şehriyâr-ı nâm-ver Sultân-ı İskender-siyer
Pâdişâh-ı bahr ü ber dâd-âver ü dâniş karîn
Ziya Paşa

İslâm: (إسْلام) Ar. Selem'den; 1.İtaat ve bağlılık. 2.Müslümanlığı seçmiş olma.
Şöhreti mâl iledir ma'bed-i İslâm'ın da
Câmi'-i köhne-i bî-vakfa cemâat gelmez-Nâbi

Behiştî cennete biz müstahakkız irs ile kim
Adâvetin komaz İslâm'a nitekim kefere-Behiştî

Kuvve-i kudsiyyesi kâfiri İslâm edip
Himmet-i âliyesi münkiri eyler ilzâm-Âdile Sultan

İslâm-ı fârûk-ı Arab: Arab'ın ayırıcı İslâmı.
Hâkan-ı Osmânî neseb kim münderic zâtında hep
İslâm-ı fârûk-ı Arab ikbâl-i Pervîz-i Acem-Nef'î

İslâmiyân: (إسلاميان) (Ar+Far.) İslâm dinine mensup olanlar.
Gönül sâf olsa sevdâ-yı cihândan pâk olur zîrâ
İbâdet-hâne-i İslâmiyân'da büt-perest olmaz
Beliğ (Bursalı İsmail ...)

ism: (إِسْم) Ar. İsim, varlıklara ad olan kelime. **c. esmâ.**
Aks-i rûyun suya salmış sâye zülfün toprağa
Anber etmiş toprağın adın suyun ismin gül-âb
Fuzûlî

Bir zafer müjdesi burda her isim
Yek-pâre bir anda gün, saat, mevsim
Ahmet Hamdi Tanpınar

Defter-i nisyânda kayd et ism ü resmim nâ-bedîd
Pençe-i dest-i ecel sayyâd-bâzda bul beni
Âşık Ömer

İsm-i A'zam: (en büyük ad) Allah'ın Kur'an'da geçen yüz isminden doksan dokuzu, bilinen esma-i hüsnasının üstündeki adı. Allah veya Hüve isminin olduğunu rivayet ederler.
Kef-i ihsân lâkabı mazhar-ı İsm-i A'zam
Dest-berd-i gadabı hançer zü'l-batş-ı şedîd
Kâzım Paşa

ism-i bî-müsemmâ: İşitilmemiş isim.
Gördü yoktur merdüm-i âlemde âsâr-ı vefâ
Girdi ism-i bî-müsemmâ şekline Anka: gibi-Nâbi

İsm-i Celâl: Allah'ın Celal ismi.
Şol müstaîn-i ism-i Celâlim ki def'aten
Feth-i kelâma kudretimi Müsteân verir-Sürûrî

ism-i garrâ: Parlak isim.
Lâzımsa buna bir ism-i garrâ
Bağrâ demeli bu şahsa bağrâ-Muallim Naci

ism-i ma'şûk: Âşık olunanın ismi.
Saklar âşık sînede cân gibi nâm-ı dil-beri
İsm-i ma'şûk yâd olursa mahv olur cân ü tenim
Âdile Sultan

ism-i pâk: Temiz isim.
İsm-i pâkin pâk olur zikreyleyen
Her murâda erişir Allah diyen-Süleyman Çelebi

ism-i Vedûd: Vedud ismi.
Bedîd gerdiş-i germinde halka-i tevhîd
Çeker sabâha dek ism-i Vedûd pervâne-Şeyh Galip

ism-i zât: Kendi ismi.
İsm-i zât oldu ona lafz-ı cemîl
Hüsne tâkat mı eder kalb-i alîl-Enderunlu Fazıl

** **esmâ:** İsimler.
Hak yolu aşktır dediler kümmelîn-i vâsılîn
Berzahîler dediler kim Hakk'a yol esmâ'dadır
Gaybî

ismâ': (اسماع) Ar. Sem'den; dinletme, işittirme.
Hudâ tevhîdin esrârın gönülde eylese îka:'
Sadâ-yı Hû'yu eylerdi kamu eşyâ sana ismâ'-Nuri

İsmâ'îl: (اسماعيل) Ar. Hz. İbrahim'in oğlu olup babası tarafından Allah emri ile kurban edilmek istenen peygamber.
Gerçi İsmâil'e kurbân gökten inmiş kadr_için
Hak bilir kadr için İsmâil ona kurbân olur-Fuzûlî

İsmâ'il-âsâ: İsmail gibi.
Ol İbrâhîm Hak'tan gayra muhtâc olma âlemde
Rızâ'-i Hak'da İsmâ'il-âsâ ol selîm âşık
Âdile Sultan

İsmâ'il-veş: İsmail gibi.
Müje hançerler İbrâhîm'e dönmüş
Göz İsmâ'il-veş teslîme benzer-Hayâlî Bey

ismet: (عصمت) Ar. 1. Masumluk, ayıp ve günahlardan çekinme, namuslu olma. 2. Kötü işlerden korunma.
Kenâr-ı havz-ı rütbette bitiptir veche-i ismet
Semer verdi nice türlü beyâz ü hazr ü alından
Muradî (Sultan III. Murat)

İffet ü ismet ile tab'-ı latîfi hem-zâd
Himmet ü gayret ile kalb-i şerîfi tev'em-Nâbi

Şart-ı ismet bu mudur kim ola benden sonra
Sesini pehlevîye çeker pîrehenden gayri-Nâilî

isnâd: (إِسْنَاد) Ar. Sünûd'dan; 1. Dayandırma, yükleme. 2. Bir söz ve haberi birinin üstüne atma, iftira. **c.isnâdât, isnâdiyât.**
Hem kendi yapar cihânda her nîk ü bedi
Hem care bulur herkese eyler isnâd-Yahya Kemal

isnâd-ı kusûr: Kusur yükleme.
Sun'a dahl etmek olur sânia isnâd-ı kusûr
Dehre ta'n etme ki söz âlem-i bâlâya çıkar
Nihalî (İbrahim ...)

isnâd-ı ta'assub: Taassup yükleme.
İsnâd-ı ta'assub olunur merd-i gayûra
Dînsizlere tevcîh-i reviyyet yeni çıktı-Ziya Paşa
isneyn: (إسنين) Ar. Pazartesi.
Ol Rebîü'-evvel ayı nicesi
On ikinci gece isneyn gecesi
Doğduğun bildirdi ol halka temâm
Ne didügin işit imdi iy hümâm
Süleyman Çelebi-Mevlid
ispîd: (إسْبيد) Far. Beyaz, ak.
İntizârım dûrî-i dil-dârdan zann etme kim
Dîde-i ispîd beyâz-ı subh-ı vuslattır bana
Esrar Dede
isr: (إثْر) Ar. 1. Ayak izi. 2. Meslek, yol.
isr-i nebevî: Peygamber yolu.
Cânân da muhâcir oldu cân da
İsr-i nebevîye muktedîyiz-Muallim Naci
isrâf: (إسْراف) Ar. Seref'ten; boş yere harcama.
Sehâdan addolur izzet, ayb ise de isrâf
Kibârın müsrifi yeğdir hele mümsik hisâbîden-Nev'î

Fuzûlî hâzin-i genc-i vefâyım ol sebebdendir
Güherler dökdüğü isrâf ile çeşm-i güher-pâşım
Fuzûlî
Mecbûr eden mezâlime erkân-ı devleti
İsrâf-ı bî-lüzûm sefâhat değil midir
Şeyhülislam Yahya
isrâf-ı âb-ı rû: Yüz suyu dökme; minnet eyleme.
İsrâf-ı âb-ı rû ona agreb değil midir
Ermek eğerçi devlete câhil garîbtir-Muallim Naci
isrâf-ı bî-lüzûm: Lüzumsuz israf.
Mecbûr eden mezâlime erkân-ı devleti
İsrâf-ı bî-lüzûm sefâhat değil midir
Şeyhülislam Yahya
İsrâfîl: (إسْرافيل) İbranice>Ar. Dört büyük meleklerden birinin adı. Kıyamete kadar Levh-i Mahfuz'a bakan ve kıyamet günü de toplanma borusu Sur'u üfleyecek olan meleğin ismi.
İsrâfîl sûrunu ura hep mahlûka:t yerden tura
Derilüben haşre vara kadı anda Sübhân ola-Yunus Emre (tur-: kalkmak, derilüben: toplanarak, anda: orada.)

İzzet bolay ki Sûr-ı İsrâfîl uyandıra
Geldi sabâh-ı haşre ne saht oldu hâb-ı çerh
Keçecizade İzzet Molla
Nev-bahârın rûhu tek etsin de bizlerden zuhûr
Yoksa, artık Sûr-ı İsrâfîl'e kalmıştır nüşûr
Mehmet Akif
–istân: (استان) Far. 1. Zaman edatı. 2. Yer eki.
* bahâr-**istân:** İlkbahar mevsimi.
bahâr-**istân-ı îd:** Bayram (bahar manzarası) yeri.
Salınır şâh-ı gül-i nâzik nihâl-i erguvân
Bâğ-ı cennetten nişân verdi bahâristân-ı îd-Bâki
bahâr-**istân-ı tab':** Tabiatın hüküm sürdüğü bahar zamanı.
Maânî câmını içmekte oldum Câmî-i sânî
Bahâristân-ı tab'ımda açıldı bir gül-i sûrî
Hayali Bey
* çemen-**istân:** Çemenlik yer, bahçe.
Nev-nihâl-i çemen-istân-ı cemâl
Gonca-i tâze-res bâğ-ı visâl-Sünbülzade Vehbi
* debîr-**istân:** Kalem odası, büro.
Debîr-istâna almak istiyor ol tıflı rûz u şeb-Sâbit
* Freng-**istân:** Avrupa, batı.
Fikr-i zülfün gönlüne geldi rakîbin ey sanem
İki tersâ-beççedir seyr-i Freng-istân eder-Enverî
* gül-**istân:** Gül yeri.
Lâleler sahn-ı gül-istânda kadeh-nûş oldular
Cüst ü cû-yı bülbüle güller kamu gûş oldular
Hayali Bey
* hâr-**istân:** Dikeni çok olan yer, dikenlik.
Yok dikensiz bir gül ammâ var gülsüz çok diken
Bâğ-bân bilmem neden vermez su hâr-istânın
Halil Nihat Böztepe
hâr-istân-ı ışk: Aşkın dikenlik yolu.
Kış erişti câme-hâb olmağ için derd ehline
Pister-i sincâbtır her gece hâr-istân-ı ışk-Enverî
* hâver-**istân:** Doğu tarafı.
Her firâz nahle giydirdi birer zerrîn külâh
Subh-dem arz-ı şükûh edip şeh-i hâveristân
Ziya Paşa

* hîç-**istân:** Hiçlik yeri.

hîç-istân-ı hestî: Boş hiçlik yeri.

Şunu bir ehl-i hikmetten işitmiştim, cihân dîde
Yalan, gerçek birâderdir bu hîç-istân-ı hestîde

Abdülhak Hamit

* hum-**istân:** Meyhane.

hum-istân-ı kadîm: Eski meyhane.

Sıfatı cilve-i mehtâb-ı tecellî-i şuûn
Cür'ası zübde-i sahbâ-yı hum-istân-ı kadîm

Üsküdarlı Hakkı Bey

* kûh-**istân:** Dağlık yer.

Diyâr-ı Rûm'da bir karye vardır
Onun etrâfı kûh-istâna benzer-Hayali Bey

* Kâfir-**istân:** İslam dininde olmayanların ülkesi

Hâl kâfir, zülf kâfir, çeşm kâfir el-amân
Ser-be-ser iklîm-i hüsnün Kâfir-istân oldu hep

Nedim

* mecâz-**istân:** Mecaz yeri.

Alırsa deste sâkî-i hakîkat câm-ı ihsânın
Harâbât-ı mecâz-istânda bir hûş-yâre yer kalmaz

Nâbi

* mezâr-**istân:** Mezarlık.

Yatır dehşetli âgûşunda bin evlâd-ı hürriyyet
Sanırsın mâder-i şübbân-ı millettir mezâr-istân

Hersekli Arif Hikmet

* nahl-**istân:** 1. Hurmalık. 2. Ağaçlık.

nahl-istân-ı dûra-dûr-ı ma'nâ: Mananın uzayıp giden ağaçlığı.

Yine seyr eyle nahl-istân-ı dûrâ-dûr-ı ma'nâyı
Gül-istân der-gül-istândır bıyâbân der- bıyâbândır

Riyazi

* ney-**istân:** Ney yapılan kamışın yetiştiği yer.

ney-istân-ı gam: Gam sazlığı.

Nevâ-sâz olmadı bir dem havâsından mıdır bilmem
Ney-istân-ı gamın mahsûlü şimdi hâmdır hamdır

Cevrî

* nigâr-**istân:** 1. Resim ve heykellerle süslü yer. 2. Puthane. 3. Güzelleri çok olan yer. 4. Mânî'nin meşhur resim mecmuasının ismi. (bk. erjeng)

Musavver bir nigâr-istâna benzer safha-i rûyun
Ruhunda hatt ü hâlin nakş-ı günâ-gûndur cânâ

Halim Giray (Kırım Hânı ...)

* rîg-**istân:** Toz, kum yeri; çöl.

O rîg-istâna batmış, çalkalanan seyyâh-ı âvâre
Nasıl müştâk ise bir nûra, bir necm-i rehâ-kâre

Mehmet Akif

* serâb-**istân:** 1. Serap görülen yer. 2. Bu dünya.

Yok mu ey bağrı yanık çöl! Ebedî pâyânın
Nerdedir vâhası, yâ Rab bu serâb-istânın

Mehmet Akif

* şeb-**istân:** Gece vakti.

Hâl-i haddin mi bu ya sûhte pervâne midir
Kararıp düşmüş ola şem'-i şeb-istân üzre-Rahmi

şeb-istân-ı sühan: Sözün harem dairesi.

Enverî-i rüzgârım kim şeb-istân-ı sühan
Şem'-i fikr ile ziyâ-yı neyyir-i rahşân bulur-Nef'î

* şecer-**istân:** Ağaçlık yer.

şecer-istân-ı kalb: Kalbin ağaçlık yeri.

Şecer-istân-ı kalb içinde revân
Olan hafî suların mûsikî-i nevmîdi-Ahmet Hâşim

* şeker-**istân:** Şeker kamışı tarlası.

Hani bir şîrîn-sühan la'l-i şeker-bârın gibi
Kanda gördü tûtî bir âyîne ruhsârın gibi

Bâki (kanda: nerede)

* şikâr-**istân:** Av yeri.

şikâristân-ı hüsn: Güzelliğin av yeri.

Süzülmüş bir şikâra iki şeh-bâz ol iki ebrû
Şikâr-istân-ı hüsnün gözleridir iki lâçini

Hayali Bey

istebrak: (إسْتبرق) Ar. Sırma ile işlenmiş bir çeşit kaba kumaş.

Ayn-ı gül-zâr-ı cinân etti cihânı nev-rûz
Câ-be-câ oldu diraht-ı çemenin istebrak-Behiştî

istiâb: (إسْتعاب) Ar. Va'b'tan; 1. Kaplama, tutma. 2. İçine alma.
Hakîm-nişîn-i kürsî-i Mesnevî edicek
Kılar füyûz-ı nefes tarf-ı arşı istiâb
Esrar Dede (edicek: edince)
Herc ü merc ettiğin edvâra da yetmez o kitâb
Seni ancak ebediyyetler eder istiâb-Mehmet Akif

Bütün âfâkı istiâb eden boşlukta nâliş-zen
Hayâletler gezer, hep birbirinden hâr ü müsteskal
Tevfik Fikret

istiâre: (إسْتعاره) Ar. Âriyet'ten; 1. Ödünç isteme. 2. ed. Benzerleri bulunan bir duruma bağlı olarak iki isimden birini diğerine geçici olarak yükleme, yani mecaz yapma. **c.istiârât**
İstiârât ü kinâyet ü hakîkatle mecâz
Dâimâ olmalıdır cârî-i mecârî-i sühan
Sünbülzade Vehbi

istib'âd: (إسْتبعاد) Ar. Bu'd'dan; uzaklaşma, uzak görme, uzaksama.
Ye's-i küfr olmasa ol denlü güneh-kârım kim
Kendi âmirsizimi eyler idim istib'âd-Nâbi

Ferah bîgâne resmin gösterirse etmem istib'âd
Gönül me'nûs-ı ahzân oldu derd-i tâ-be-keylerle
Nedim
Âdile fırsat düşerse kinden istib'âd eder,
Zâlim, idbâra düşerken dînden istimdâd eder
Neyzen Tevfik

istib'âd-ı deyr-i mihnet: Sıkıntı kilisesinden uzaklaşma.
Cây edinse etmen istib'âd-ı deyr-i mihneti
Âşıkım bir kâfir hüsne Muhammed ümmeti
Fasih (Ahmet...Dede)

istibdâd: (إسْتبداد) Ar. Bedd'ten; 1. Müstakil ve başlı başına olma, keyfi idare sistemi. 2. Baskı, tazyik.
Sadme-i idbâr ile berbâd olur hâtır-şiken
Kasr-ı istibdâdını mahsûd-ı Şeddâd etse de
Yenişehirli Avni

istibdâl: (إسْتبدال) Ar. Bedel'den; değiştirme, bedel alma.
Vaslın ile cânım istibdâl edersen ne_ola kim
Kim kaçar âlemde ey meh assılı bâzârdan
Hayali Bey

isti'câl: (إسْتعجال) Ar. Acele'den; acele olunmasını isteme, tacil etme.
Tevekkül ehliyiz hergiz bizim âmâlimiz yoktur
Müheyyâdır bizimçün devlet isti'câlimiz yoktur
Nef'î
Tuttuğum râh-ı taleb ümmîd sahrâsındadır
Çeşm-i isti'câlim ol sahrânın aksâsındadır
Muallim Naci

isticlâ: (إسْتجلا) Ar. Cilâ'dan; cilalama.
Pûteye koyup edip isticlâ
Bir sebîke-i zeri kıldı peydâ-Nâbi

isticlâb: (إسْتجلاب) Ar. Celb'ten; celbetme, çekme, kendi yanına çekme.
Dem-i visâldir ey dil o hazrete sen de
Kasîde arz edip eltâfın eyle isticlâb-Esrar Dede

Nice hikmetler eyler isticlâb
İkisinden dahi ulü'l-elbâb-Muallim Naci

istid'â: (إسْتدعا) Ar. Duâ'dan; 1. Yalvararak isteme. 2. Dilekçe, istida.
Kîse-i ümîd hâlî, dest-i istiğnâ tehî
Menzil-i fırsat baîd ü pâ-yı istid'â şikest
Derviş-i Kadim

istidâd: (إسْتداد) Ar. 1. Doğrulama. 2.Alışma.
Midâd-ı kilk-i vasfınla urur dil merhem-i teskîn
Olunca derd-i zahmı rûzgârın istidâd üzre-Nef'î

isti'dâd: (إسْتعداد) Ar. Add'den; 1. Hazır ve âmâde olma.2. Bir işe meyil, kabiliyet. 3. Zekâ ve feraset.
Bende Mecnûn'dan füzûn âşıklık isti'dâdı var
Âşık-ı sâdık benim Mecnûn'un ancak adı var
Fuzûlî
Hüsn olur bî-nazar-ı rağbet-i uşşâk abes
İltifât âyînedir sûret-i isti'dâda-Nâbi

Ey dil-i dîvâne fikr eyle hele bir kez aceb
Kangı isti'dâd ile erdi dem-i vuslat bana
Esrar Dede

isti'dâd-ı ârif: Arifin kabiliyeti.
Olsa isti'dâd-ı ârif ka:bil-i idrâk-i vahy
Emr-i Hak irsâline her zerredir bir Cebre'îl-Fuzûlî

istidâne: (إسْتدانه) Ar. Deyn'den; borç etme ve edinme.
Âzâdelik edâsına vâ-bestedir yine
Hîç farkı yok kitâbetle istidânenin-Nâbi

istidlâl: (إسْتدلال) Ar. Delâlet'ten; delil ve bürhanlar vasıtasıyla anlama, sonuç çıkarma. **c. istidlâlât**
Ser-fürûdur herkese encâm-ı kâr-ı ser-keşân
Eyle bu ma'nâyı istidlâl kadd-i pîrden
Sâmî (Arpaeminizade Vak'anüvis Mustafa-Bey)

Söz tamâm oldu ko lâf u sühanı ey Nef'î
Ehl-i dil tab'ını şi'rinden eder istidlâl-Nef'î

istîfâ': (إسْتيفاء) Ar. Vefâ'dan; 1. Bütün bütün alma. 2. Ruhu kabz etme. 3. Borcunu tamamen ödeme, yerine getirme.
Şükûh-ı kudreti a'lâ-yi idrâkât-i insânî
Vücûh-ı hikmeti bîrûn-ı add-i fehm ü istîfâ-Nâbi

istifâde: (إسْتفاده) Ar. Fâide'den; 1. Kazanma, tahsil etme, kesbetme. 2. Fayda meydana getirmeye gayret etme. 3. Anlama. 4. Öğrenme.
Benim müderris-i ilm-i cünûn hani Mecnûn
Ki bir murâd ala devrimde istifâde ile-Fuzûlî

Âh ey pîş-i istifâdemden
Bî-tevakkuf uzaklaşan mevecât-Tevfik Fikret

Bir istifâde... Yarın... Belki... Ben bu elfâzın
Tazammun ettiği va'd-i baîde aldanarak
Tevfik Fikret

istifhâm: (استفهام) Ar. Fehm'den; 1. Zihinde meydana gelen soru. 2. Anlamak için sorma.
Pâs-bân verdi kudûmuyla cevâb eyle yine
Ramazân geldi mi eyâ diyerek istifhâm-Nedim

Dudaklarındaki giryende bûseler, yâhûd
O gözlerindeki nîlî sükût-ı istifhâm-Ahmet Hâşim

istifka:d: (إسْتفقاد) Ar. Fakd'dan; arayıp soruşturma.
Cürm ile nefsimin ol mertebedir ülfeti kim
Ele girmezse hayâlin ederim istifka:d-Nâbi

istifrâğ: (استفراغ) Ar. Ferâğ'dan; mide içindeki yiyecekleri ağız yoluyla dışarı atma, kusma.
Olan ser-geşte-i câm-ı mecâzî dîk-meşrebler
Ne nûş eylerse istifrâğda dûlâbtan kalmaz-Nâbi

istifrâş: (استفراش) Ar. Firâş'tan; cariye ile cinsel ilişkide bulunma; odalık alma.
Bütün şebekeleri her şeb ederken istifrâş
O şâh için hele olamam ya ben esîr-i firâş
Abdülhak Hâmit

istifsâr: (إسْتفسار) Ar. Fesr'den; sorma, arama, ifâde isteme. **c. istifsârât.**
Bezmine bir nahl-i rengîn bağladı kim yaraşır
Andan etse lutf yollarını istifsâr gül-Necati Bey

Etme ahvâl-i halkı istifsâr
Nakl edersem keder verir zîrâ-Osmanzade Tâip

Kimden istifsâr edem keyfiyyet-i aşkı aceb
Ârif-i âgâh ser-hôş, vâkıf-ı esrâr mest-Lâ

istifsâr-ı re'y: Akıl danışmak.
İntizâm-ı kâr için düşmenden istifsâr-ı re'y
Râh-ı firdevs-i Berîn'i sormadır İblîs'ten
Yenişehirli Avni

istiftâ: (إستفتا) Ar. Fetvâ'dan; fetva alma, müftüye müracaat etme.
Hükm-i "bi'ş-nev" dersine destinde hâlâ mutribin
Hallini Monlâ-yı Rûm'dan etti istiftâ semâ'
Esrar Dede

istiftâh: (إستفتاح) Ar. Feth'ten; 1. Açma, açılma, fetih. 2. Siftah. 3. Başlama, başlatılma.
Böyle bâzârda da eylemeyen istiftâh
Ne zemân açsa gerek sûk-ı maânîde dükkân-Sâbit

istiğâse: (إسْتغاثه) Ar. Gavs'tan; imdat, yardım ve medet isteme.
Etmeden istigâseyi tekmîl
Belirir karşısında Azrâîl-Muallim Naci

istiğrâb: (إسْتغراب) Ar. Garâbet'ten, şaşma, garip bulma, taaccüp etme. **c. istiğrâbât.**
Erdi bir rif'ate erbâb-ı hüner devrinde
Ki eder çarh-ı denîn-perver-i dûn istiğrâb-Nef'î

Ve onların sesi eyler bütün sükûtu harâb
Eder bu da'veti, durgun sulardan istiğrâb
Ahmet Hâşim

istigrâk: (إسْتغراق) Ar. Gark'tan; 1. Baştan ayağa kaplama. 2. Kendinden geçip bayılma derecesinde gülme. 3. Dalıp zihni tamamen meşgul olma.
Pek müessirdi sadâ-yı hâtifi yâhûd ki ben
Hâl-i istiğrâk ile olmuş idim pek nâ-tüvân-Lâ

istiğfâr: (إسْتغفار) Ar. Gufrân'dan; 1. Mağfiret ve bağışlama isteme. 2. "estağfurullah" sözünü tekrarlama. **c. istiğfârât.**
Yatma hengâm-ı seher bîdâr ol
Vakf-ı seccâde-i istiğfâr ol-Nâbi

Bülbülün kanın alıp sürmekten ey şeh yüzüne
Adlin eyyâmında demdir ki_ide istiğfâr gül
Hayali Bey

istiğnâ': (إسْتغناء) Ar. Gınâ'dan; 1. İhtiyaç yokluğu. 2. Muhtaç olmama, eldekini yeterli bulma. 3. Zengin olma. 4. İhtiyaç gösterdiği hâlde kibirlilik etme, nazlanma, naz etme.
Bir ednâ cür'asından mest olur erbâb-ı istiğnâ
Muhabbet bezmidir bu, bunda çok mey-hâneler vardır
Âli Bey (Gelibolulu Müverrih...)
Verir istiğnâ güneşten gündüzün fikr-i ruhun
Geceler âhım şua'-i şem'a komaz ihtiyâc
İbn-i Kemal
Kîse-i ümîd hâlî, dest-i istiğnâ tehî
Menzil-i fırsat baîd ü pâ-yı istid'â şikest
Derviş-i Kadim

istihâle: (استحاله) Ar. Havl ve hâl'den; imkânsız olma, mümkün olamama. 2. Bir hâlden diğer bir hâle geçme. **c. istihâlât.**
Kadîfe hâline geçmiş patiskadan yastık
Ne istihâle geçirmiş hesâb edin artık-Mehmet Akif

istihâle-i her-dem: Her zamanın imkânsızlığı.
Tebeddülât ile bulmuş kemâl uzviyât
Bu istihâle-i her-dem vukûa yok gâyet-Nâzım Paşa

istihâre: (إسْتخاره) Ar. Hayr'dan; 1. Hayırı isteme. 2. Bir işin sonunun hayır veya şerre bağlı olacağını bilme için rüyaya yatma.
Dedim ne vech ile öldürdün Ahmed'i dedi kim
Bu kâr-ı hayra ne lâzım ki istihâre kılam
Ahmet Paşa
O perîyi âh-ı şeb-gîr ede câme-haba teshîr
Olunur mu lûtfu ta'bîr ne hôş istihâredir bu-Nâilî

istihdâm: (إسْتخدام) Ar. Hıdmet'ten; bir kimseyi bir işte çalıştırma.
Ederim kuvve-i kudsiyye-i efkârımla
Cünd-i ervâh-ı ricâl-i sahnı istihdâm-Nef'î

Eylese takviyet-i hükmü eğer bir kâhı
Sarsar-ı sedd-i sedîd olmak için istihdâm-Cevrî

istihfâf: (إسْتخفاف) Ar. Hiffet'ten; bayağı ve aşağı bulma, küçümseme, aşağı görme.
Felâket görmemişsin derdimi eylersin istihfâf
Felâket olsa lâyıktır bu halka sendeki evsâf
Abdülhak Hâmit
Etme bir kimseyi sakın istihfâf-Mehmet Tevfik

istihka:k (إسْتحقاق) Ar. Hakk'tan; 1. Hak etme, hak kazanma, hakkını isteme. 2. Hak kazanılan şey, liyakat.
Herkese gelmez belâ erbâb-ı istihka:k arar
Eşref Paşa (Bursalı Mustafa ...)

istihka:k u isti'dâd: Liyakat ve kabiliyet.
Hande eylerler uzaktan cümlesi feryâdına
Dikkat etmez kimse istihka:k u isti'dâdına
Ziya Paşa

istihkâm: (إسْتحكام) Ar. Hükm'den; 1. Kuvvet, metanet, metin olma. 2. Siper. **c. istihkâmât.**
Vermek istersen cihânda nâm mânend-i nigîn
Merkezinde göster istihkâm mânend-i nigîn
Hâmî (Hâmî-i Âmidî)
Ne âlî vü bülend olmuş binâ-yı dil-keşi el-hakk
Ne istihkâm ile vaz' eylemiş bünyâdını üstâd-Nedim

istihlâf: (إسْتخلاف) Ar. Half'ten; birinin yerine geçme.
Hasbet-en-lillah olur zannetme şeyhin himmeti
Kasdî istihlâftır İblîs'i irşâd etse de-Namık Kemal
istihka:r: (إسْتحقار) Ar. Hakaret'ten; aşağılama ve hakir görme.
Tutalım arayarak bulmuşum onu ammâ
Kabûl kılmayıp eylerse nezrim istihka:r-Nedim

Dil-penâh ü melce'in sensin senin ey nûr-ı dil
İşbu sırrı bilmeyen şâyân-ı istihka:r olur
Abdülaziz Mecdi Efendi
istihmâm: (إسْتحمام) Ar. Hamâm'dan; sıcak su ile yıkanma, hamamda yıkanma.
Arak-rîz olur istihmâm eden kes
Lâ (Hamama giren terler-Atasözü)
Bir daha hâneye azm eylemez andan açılır
İktizâ eyler ise birisine istihmâm-Nâbi
istihrâc: (إسْتخراج) Ar. Hurûc'tan; Her hangi bir şeyden sonuç ve anlam çıkarma. 2. Bir şeyin içinden başka bir şeyi çekip çıkarma. **c. istihrâcât.**
Bu âlem bir kitâb-ı hikmet-endûz-ı haka:yıktır
Meâlin her kim istihrâc ederse âferîn bâdâ-Nâbi
istihsân: (إسْتحسان) Ar. Hüsn'den; beğenme, makbul ve pesend sayma.
Görürdüm her kasîde söyledikçe her birisinden
Hem istihsân ü hem ihsân ü hem lütf-ı firâvânı
Nef'î

Medenî bi't-tabi' geçen insân
Elbet eyler o zevki istihsân-Abdülhak Hâmit

Bir şehîd-i dem-hurûşânım ki gûş-i cânıma
Rûh-ı Yahyâ'dan gelir âvâz-ı istihsân henüz
Muallim Naci
istihyâ: (إسْتحيا) Ar. Hayâ'dan; haya etme, utanma.
Mehd-i cünbânlığına Zühre iner eylemezse
Dâyenin rif'at-i şânından eğer istihyâ-Nâbi

Ey kamer-tal'at meh rûyundan istihyâsı-çün
Perde-i eflâk olur kat kat hicâb-ı âfitâb
Hasırcızade Hafız

istihzâ': (إسْتهزاء) Ar. Biriyle alay edip eğlenme, zevklenme.
Eyleyip hâline bir kahkaha-i istihzâ
Nâvek-i tâne-i düşnâma edip onu siper-Nâbi

Hâlık'a râci'dir istihzâ, sakın, mezmûmdur
Râşid (Molla Feyzizade Müverrih Mehmet...)
Güneş de şimdi açılmış ufukta hande-nümâ
Eder gibiydi uzaktan benimle istihzâ-Tevfik Fikret
istihzâr: (إسْتحضار) Ar. Huzûr'dan; 1. Devamlı tekrarlama, hatırlatma. 2. Hazırlama, hazır edilme.
Dâimâ mecmûası düşmez elinden rûz u şeb
Benzer eder ruhların vasfını istihzâr gül
Necati Bey
istîka:d: (إسْتيقاد) Ar. îka:d'tan; 1. Tutuşup yanma. 2. Tutuşturup yakma.
Rütbeni bilmek ile tab'-ı cehennemde bile
Ümmet-i müznib için yok heves-i istîka:d-Nâbi
istikamet, istika:met: (إسْتقامت) Ar. Kıyâm'dan; doğruluk, müstakimlik, dürüstlük.
İlaç et düşmeden sâkî mizâcım istika:metten-Fuzûlî

İstika:met vermek istersen mizâc-ı âleme
Gâh zahm ur gâh merhem fikrin et reg-zen gibi
Kadrî Çelebi (Hamidî Abdülkadir)
istikbâl: (إسْتقبال) Ar. Kabl'den; 1. Gidip karşılama. 2. Gelecek zaman, gelecek vakit.
Ne istikbâle ne cem'iyyet-i ârâya tâbidir
Ale'l-ıtlâk ahâli devlet-i dünyâya tâbidir
Yenişehirli Avni
Öyle nâzik ki eğer şapkalı bir kunduracı
Evine gelse eder tâ kapıdan istikbâl-Ziya Paşa

Koca bir kevkebe vü debdebe-i istikbâl
Şâh-râh-ı ebediyyette ziyâ-pâş-ı kemâl
Kemalzade Ekrem Bey
Seni istikbâl için önce gelmek cihâna
Ve başkasından almak sonra geliş müjdeni
Faruk Nafiz Çamlıbel

istikhâl: (إسْتكحال) Ar. Kehl'den; göze sürme çekme.
Sa'y-i istikhâl ederken dîdesin ihrâc eder-Lâ ("Kaş yapayım derken göz çıkarır" atasözünün diğer bir söyleniş şekli)
istiklâl: (إسْتقلال) Ar. Kıllet'ten; tâbi olmayıp başlı başına olma.
Sana olmaz dökülen kanlarımız sonra helâl
Hakkıdır, Hakk'a tapan milletimin istiklâl
Mehmet Akif
Harâb olan azamet, târ-mâr olan ikbâl
Sükût-ı rûh-ı umûmî, sukût-ı istiklâl-Mehmet Akif

O çelik parçası bir gün bir ehemmiyet alır
Koca bir kavmin olur hâris-i istiklâli-Tevfik Fikret
istikmâl: (إسْتكمال) Ar. Kemâl'den; tam ve tamam etme, tamamlama, kemale erdirme. **c. istikmâlât.**
Ale'l-husûs Cenâb-ı bülend-i Sıddîkî
Ki buldu onun ile dîn-i Ahmed istikmâl-Necati Bey

Bizim noksanımız hep ka:bil-i ikmâldir ammâ
Bulunmaz neyleyim ashâb-ı istikmâl bir yerde
Yenişehirli Avni
istiknâh: (إسْتكناه) Ar. Künh'ten; bir şeyin aslını araştırma. **c. istiknâhât.**
Kader nedir, sana düşmez o sırrı istiknâh
Senin vazîfen itâat ne emrederse İlâh-Mehmet Akif
istikrâh: (إسْتكراه) Ar. Kerh'ten; İğrenme, tiksinme, iğrenç bulma, nefret etme.
Mizâc-ı âlemi tashîhe sa'y eden her-gâh
Görür devâ gibi çîn-i cebîn-i istikrâh-Said Sırrı

Gerçi gûş eyledi hâh u nâ-hâh
Tab'ı ammâ ki edip istikrâh-Sünbülzade Vehbi
istikrâr: (إسْتقرار) Ar. Karâr'dan; 1. Karar ve sebat üzre olma. 2. Sağlam ve sabit etme.
Bakılsa çeşm-i basîretle nakş-ı hestiye
Verir birbirine irtibât-ı istikrâr-Ziya Paşa

istikrâz: (إسْتقراض) Ar. Karz'dan; 1. Ödünç para alma, borçlanma. 2. Faizle para alma. **c. istikrâzât.**
Cân u baştan geçmeyince dost elini tutmadım
Pes urup yettikçe ol dem ettim onu istikrâz-Gaybî
istiksâr: (إسْتكثار) Ar. Kesret'ten; çok görme, çok görülme.
Etmez istiksâr kâlâ-yı visâlin kıymetin
Ol metâ'-ı sîne-zîbin anlayan az olduğun-Nâbi

Bu temennîyi etme istiksâr
O da azdır bizim medârise az-Muallim Naci
istiktâb: (إسْتكتاب) Ar. Kitâbet'ten; 1. Yazdırma, yazdırılma. 2. Söyleyip yazdırma, dikte etme.
Ediyor katre katre istiktâb
Bana gûyâ bir şi'r-i mahzûnu-Cenab Şahabeddin
istiktâr: (إسْتقطآر) Ar. Katre'den; damla damla, katre karte su akıtma.
Gâh teklîs ü gehî istiktâr
Azmâyişle geçer leyl ü nehâr-Nâbi
istîlâ': (إسْتيلا) Ar. Vely'den; 1. Bir yeri kuvvetle ele geçirme. 2. Yayılma, kaplama.
Küfr müstevlî olup kılmıştı İslâm'ı hep
Cehl istîlâ bulup etmişti ilm ehlini hâr-Fuzûlî

Fusûl-ı erba'a etse tecâvüz hadd-i pergârın
Nizâm-ı mümkünâta ihtilâl eylerdi istîlâ-Nâbi

Bak nasıl, bir memleket, şâyân olur a'dâsına
Bak nasıl uğrar vatanlar düşmân istîlâ
Midhat Cemal Kuntay
isti'lâ': (إسْتعلا) Ar. Ulüvv'den; 1. Yükselme. 2. Üstün gelme, üste çıkma.
Eğer leyl ü nehâr âmed ü şüdünde geçse mikdârın
Hayât-ı kâinâta fasîdât eylerdi isti'lâ'-Nâbi

Sen ona bir de gerekse deme ol birdir hemân
Vahdet-i Hak sanma tevhîdinle isti'lâ'dadır-Gaybî
istîlâd: (إسْتيلاد) Ar. 1. Çocuk isteme. 2. Cariyeden doğan çocuğunu nüfusuna kaydetme.
Cimrinin kesrete hırsı o kadar var ki eder

Daha nâ-bâliğ iken dâiye-i istîlâd-Nâbi

istilzâz: (إِسْتِلْذاذ) Ar. Lezzet'ten; hoş bulma, leziz sayma. **c. istilzâmât.**

Okuyan gûdek-i nev-sâle eder istilzâz

Sünbülzade Vehbi

istimâʿ: (إِسْتِماع) Ar. Semʿden; dinleme, işitme, kulak verme. **c. istiʿmâât.**

Kelâm-ı Hakk'ı her kimden işitsen istimâʿ et kim
Bozulmaz maʿnî-i Kur'ân olursa bed-sadâ hâfiz

Sünbülzade Vehbi

istimâle(t): (إِسْتِمالت) Ar. Meyl'den; 1. Saptırıp eğip meylettirme. 2. Kendine, kendi gönlüne çekme. **c. istimâlât.**

İstimâletle gülüp yüzlerine
İʿtimâd eyleme çok sözlerine-Sünbülzade Vehbi

istîmân: (إِستيمان) Ar. Emân'dan; 1. Aman dileme, sığınma. 2. İyilik bekleme.

Tîğ-ı dehşet-güsterim destimde parlar parlamaz
Karşıdan âvâz-ı istîmân olur yer yer bülend

Muallim Naci

Şakî çarıkların altında hurdahaş îmân
Hurdayı titretiyor eyledikçe istîmân-Mehmet Akif

Olmaz istîmân eden mağlûba tîğ-Lâ

istimdâd: (إِسْتِمداد) Ar. Meded'ten; imdad ve yardım isteme.

Hâfizâ Bağdâd'a imdâd etmeğe er yok mudur
Bizden istimdâd edersin sende asker yok mudur-Murâdî (Sultan IV. Murat) (Bağdat seferi sırasında Sadrazam Hafız Paşa'nın gönderdiği "yok mudur" redifli imdadiyesine verdiği cevaptan bir beyit)

Âdile fırsat düşerse kinden istibʿâd eder,
Zâlim, idbâra düşerken dinden istimdâd eder

Neyzen Tevfik

Felek benim gibi âcizdir etmem istimdâd
Kim iʿtimâd ede müflislerin tekellüfüne

Seyyit Vehbi

istimdâd-ı dermân: Dermana yetişme.

Derd ile cân verdim istimdâd-ı dermân etmedim
Derd-nâk-ı imtinâımdır dil-i dermân henüz

Muallim Naci

istimdâd-ı feyz: Feyiz yardımı.

Vay ona kim eyleye lâ-şeyden istimdâd-ı feyz
Yuf ona kim eyleye nâ-kesden ihsân iltimâs

Bağdatlı Ruhi

istimhâl: (إِسْتِمهال) Ar. Mehl'den; müddet, vade, zaman isteme.

Çekip visâdemi kıldım külâh-ı kûşemi ham
Garîm-i gamdan edip nîm-lâhza istimhâl-Nedim

istimrâr: (إِسْتِمرار) Ar. Mürûr'dan; sürme, devam etme.

Cihânı lutf-ı mürüvvetle kâmrân ettin
Cihânda kâm alasın ber-sebîl-i istimrâr-Nedim

Sahb-âsâ yürürler yerde câmid gördüğün dağlar
Bütün zerrât bir ka:nûn-ı istimrâra tâbidir

Ziya Paşa

istimzâc: (إِسْتِمزاج) Ar. Mezc'den; birinin mizacını, huyunu anlayıp onunla uyuşmaya gayret etme.

Çâre-sâz olma değil, derdine dermân arıyor
Yoklayup nabzını ettimse kimi istimzâc

Sünbülzade Vehbi

istinâd: (إِسْتِناد) Ar. Sened'ten; 1. Yaslanıp dayanma. 2. Güvenme, kuvvet alma.

Leşker-i mâle ittikâ etmem
Asker-i gaybe istinâdım var-Muradî (Sultan IV. Murat)

Hukuk sâhibi mûr olsa da Süleymân'dır
Kişi mukaddes olur hakka istinâdı kadar

Âsaf (Nâfia Nâzırı Mahmut Celaleddin Paşa)

Biz müttekâ-yı zer-keş-i câha dayanmazız
Hakkın kemâl-i lûtfunadır istinâdımız-Bâki

istinâd-ı devlet: Devlete dayanma.

Baht-ı yâver padişâh-ı âsumân-mesned ki dîn
İstinâd-ı devletiyle kuvvet-i erkân bulur-Nefʿî

* **istinâd-gâh, istinâd-geh:** Maddi, manevi istinat edilecek yer.

Hudâsı var olanın istinâd-gâhı mı yok

Muallim Naci

istinbât: (إسْتنباط) Ar. Nübût'tan; akıl ile gizli mana ve hüküm çıkarma.
Dîdeden katre-i eşkim dökülüyor dil-i mecrûh
İsmimi hûn-ı dilden edesin istinbât
Sünbülzade Vehbi

istirâhat: (إستراحت) Ar. Râhat'tan; rahat, ârâm, âsûdegî, ârâmiş.
Yâ Rab ne derd olur bu ki cân tenden ayrılır
Cânın ten içre kalmayıcak istirâhati-Ahmed-i Dâî

Bir istirâhatin ki ola mercii beden
Yoktur o râhatın dil ile câna nisbeti-Nâbi

Cihânın zîr ü bâlâsın tefahhus eyledim Nâbî
Tevekkül kişverinden gayrı yerde istirâhat yok-Nâbi

istirâk: (إسْتراق) Ar. Sirkat'ten; çalma, sirkat etme.

istirâk-ı sem': Kulaktan söz kapma.
İstirâk-ı sem'a kıldıkça hücûm
Onları def' eyledi gökten rücûm-Nâbi

istirdâd: (إسْترداد) Ar. Redd'ten; geri alma, geri alınnmasını isteme. **c. istirdâdât.**
İki elmas değildir harem-i hâsında
Cibrîl'in gözü kalmış edemez istirdâd-Nâbi

Ârif ol dest-güşâ olma atâ-yı çarha
Ne atâ eyler ise âhir eder istirdâd-Nâbi

istirhâm: (إسْترحام) Ar. Rahm'dan; yalvarma, merhamet dileme. **c. istirhâmât.**
Ümmetinden âcizân-ı uşşâk istirhâm eder
Fevz-i vasla Âdile'yi eyle mazhar bu gece
Âdile Sultan

istirka:k: (إسْتسرقاق) Ar. Rıkk'tan; 1. Birini kendine köle etme. 2. Savaşta birini esir alma.
Azâbın ile tahvîfe efendi kalmadı hâcet
Çün ettin kesret ihsân ile âfâkı istirka:k-Nuri

istisgâr: (إسْتصغار) Ar. Sagîr'den; 1. Küçük görme, görülme. 2. Azımsama.
Uzaktan seyr edüp de ehl-i sa'yi etme istisgâr
Küçüktür sanma zîrâ necm-i gîsû-dâr âlîdir
Muallim Naci

istishâb: (إسْتصحاب) Ar. Sohbet'den; 1. Beraber olma, kendine arkadaş kılma. peyda etme, tedarik etme. 2. Mülk edinme.
Bu denlü devri karâr etmez idi eylemese
Sipihr heykel-i nâm-ı şerîfin istishâb-Nâbi

Melek-hisâl olur bir nigâh ile Mirrîh
Ederse bezmine ol tünd ü tîzi istishâb-Esrar Dede

Devletin üss-i esâsın dîn ederken müstakırr
Kimseler İslâm'ı istishâba olmaz muktedir
Ziya Paşa

istiska': (إسْتسقاء) Ar. Saky'den; 1. Karında veya diğer uzuvlardan birinde su birikmesi. 2. İçecek su isteme. 3. Kuraklıkta yağmur için dua etme.
Olurdu halk-ı âlem kâse-gird-i dest-i istiska-Nâbi

istiska:l: (إسْتثقال) Ar. Sıklet'ten; 1. Ağır sayma, ağır görme. 2. Huzurda bulunmasından hoşlanmama, yüz vermeme.
Kâse-lisân biribirini eder istiska:l
Cümleden olsa da memnûn veliyyü'n-ni'met
Hâzık (Erzurumlu Mehmet ...)

istişâre: (إسْتشاره) Ar. Şûrâ'dan; danışma, bir işin ilgili kimselerin fikrini sorma.. **c. istişârât.**
Densin mi şi'r ü inşâ öyle muakkad-âne
Kim ola hall ü akdi muhtâc-ı istişâre-Nâbi

istişfâ': (إسْتشفا) Ar. Şifâ'dan; şifa isteme, derdine derman arama.
Bunu ey cümle-i mahlûka mutâ'
Eylerim vâsıta-i istişfâ'-Hakanî

istişhâd: (إسْتشهاد) Ar. Şehâdet'ten; 1. Birinin şâhidi olup şehadet etmesini isteme. 2. Şehit olma. **c.istişhâdât**
Noktadan dâirenin gerdişin et istişhâd
Tohmunun za'fını gör cirm-i kedûyı seyr et-Nâbi

Tevâzu' ayn-ı rif'at, hizmet-i millet siyâdettir
Olunsun hulk-i Peygam-ber'le istişhâd lâzımsa
Namık Kemal

istişmâm: (استشمام) Ar. Şemm'den; koku alma, koklama.
Nükhet-i nâfe-güşâ-yı çemen hulkunu ger
Etseler gâliye-sayân-ı bahâr istişmâm-Nef'î

Havzdan kevser-i pâkizeyi nûş eyleyeyim
Kasrdan bûy-ı cinânı edeyim istişmâm-Nedim

Hıfzı bir micmer-i tefsîdeye olsa sâri‘
Ne kadar râyihasın etse meşâm istişmâm-Cevrî

istitâat: (استطاعت) Ar. Tav'dan; takat, güç, kudret yetme, yeterlik.
Cism-i zaîfimin yok iken kendi kendiye
İmdâdsız kıyâm edecek istitâati-Nâbi

Vücûdunda onun sırrına sabra istitâat yok
Tutalım Hızr'ı vaktiyle buluştun neyleyim gönlüm
Nuri

Fikr et ne kadar bidâat ister
Bu nazm ne istitâat ister-Ziya Paşa

istitâl: (إسْتتال) Ar. Göz yaşının inci gibi dökülmesi. **c. istitâlât.**

* * **istitâlât:** Dökülmeler.

istitâlât-ı nefes: Nefesin birbiri ardınca çıkması.
Berk-ı hâtif gibi var mebde'ine eyle sefer
İstitâlât-ı nefestir yola müste'hir har-Esrar Dede

istitâr: (إسْتتار) Ar. Setr'den; gizlenme, örtünme.
Geh tecellî-sâz olursun gâh edersin istitâr
Ey perî dîvâne-i gayb u şühûd ettin beni
Yenişehirli Avni

Niçin bu nûr ile meyyâl-i istitâr olalım
Çıkıp güneş gibi âfâka feyz-bâr olalım
Muallim Naci

Ne de durgun denizde bir muğberr
Lerze-i istitâr ü istiğnâ-Ahmet Hâşim

istivâ': (إسْتواء) Ar. Sevâ'dan; 1. Müsâvât, eşitlik, ölçülülük. 2. Temaslar. 3. İstikamet. 4. Karar. 5. Sabitlik. 6. Olgunluk.

hatt-ı istivâ: Yeryüzünde farzolunan bir yuvarlak çizgi olup, kutupları da yeryüzünün kutupları olarak zikredilen iki kutuba uzaklığı eşit olduğundan, yeryüzünü kutuplar arasında ayıran büyük bir dairedir.
İstivânın hattı Kâ‘be üzredir demiş hakî
Râstîdir yâr üzre hatt-ı istivâdır perçemi
Hamdullah Hamdi

istivâ-yı zât: Kişinin olgunluğu.
Nüsha-i vahdet benim maksûdu benden iste gel
İstivâ-yı zât olan arş-ı muallâ bendedir-Gaybî

isyân: (عصيان) Ar. 1. Emre uymayıp itaatsizlik etme. 2. Ayaklanma.
Olmasa isyâna çerî kuvvet ile fil gibi
Düşmen-i Hakk'a hücûm eyle Ebâbîl gibi
Hersekli Arif Hikmet

Ta‘dîl-i hissiyyât için elzem hayâlât
Onsuz kalırsa mûcib-i isyân olur hayât
Abdülhak Hâmit

Gâh Mecnûn gibi dağlar aşarım Âdile ben
Yok karârım ne_ideyim gamla perîşân gezerim
Âdile Sultan

isyân-ı âşinâ: Dost isyanı.
Lûtf-ı Hak'dan zâhidâ rindânı nev-mîd eyleme
Mazhar-ı gufrân olur elbette isyân-ı âşinâ-Fıtnat.

isyân-ı firâvân: Taşkın isyan.
Bekliyordum ki senin müşfik ü nâzende elin
Benim isyân-ı firâvânıma zencîr ursun
Bekliyordum ki senin belsem-i eltâfınla
Mütemâdî halecânım, hafaka:nım dursun
Doktor Abdullah Cevdet

isyân-ı hicâb: Utanma isyanı.
İnâyet her kime yüz tutsa isyân-ı hicâb olmaz
Güneş doğdukta zîrâ perde-i zulmet nika:b olmaz
Şeyh Galip

isyân-ı mevc-i zâhir: Görünen dalgaların isyanı.
İsyân-ı mevc-i zâhire ettinse vakf-ı gûş
Çarparken ufk-ı zulmete bir bahr-i pür-hurûş
Ahmet Hâşim

îş, ıyş, ayş: (عيش) Ar. Ayş, eğlence.
Ber-ka:ide îş eyleyelim vakt-i safâdır
Ka:nûna hemen uyduralım nağme-i nâyi-Rızayi
Lâle-veş kalkıp ayak tolularını içelim
Gül gibi îş edelim bezm-i bahâr eyleyelim
Revani (tolu: içi dolu kadeh)

Cânâ safâ hengâmıdır îş ü tarab eyyâmıdır
Sultân-ı gül in‘âmıdır seyr eyle ihsânın yine-Râmî

îş-i cihân: Dünya eğlencesi.
El çekip îş-i cihândan nûş edenler zehr-i gam
Ser-firâz-ı dehr olup demler kademler sürdüler
Lamiî Çelebi

îş-i nev-bahâr: İlkbahar eğlencesi.
Gel ey perî ki bu gün azm-i sebze-zâr edelim
Şarâb-ı köhne ile îş-i nev-bahâr edelim
Hamdullah Hamdi

îş-i müdâm: Devamlı eğlence.
Muhtesib sâkî mey içmeğe yasak eylemeden
Bir yere cemʿ oluban îş-i müdâm eyleyelim-Enverî

îş ü işret: Eğlence ve zevk u safa.
Ko bu îş ü işreti çünkim fenâdır âkıbet
Yâr-i bâkî ister isen olmaya tâat gibi
Muhibbî, Meftunî (Kanunî Sultan Süleyman)

işʿâl: (إشْعال) Ar. Şa'al'den; şulelendirme, ışıklandırma.
Şemʿi itfâʾ kolay ammâ ki ne güçtür işʿâl
Şinasi (İbrahim ...)
Âcizim şükrünü îfâda ki etti lûtfun
Şemʿ-i maksûdumu âhir nefesimle işʿâl-Ziya Paşa

işʿâr: (إشْعار) Ar. Şiʿr'den; 1. Anlatma. 2. Yazı ile bildirme. **c. işʿârât.**
Hüsn-i maʿşûka olur sînedeki dâğ delil
Şemse-i cild eder işʿâr kitâbın şerefin-Nâbi

Halka mürşidlik satıp daʿvâ-yı irfân eyleyen
Vâridâtın bâri Gaybî gâhi işʿâr eylese-Gaybî

Aşktır fehm ile işʿâr eyleyen derd-i dili
Aşktır bak Âdile çarhı eden keşf ü beyân-Âdile Sultan

işâret: (إشآرت) Ar. 1. Belirleme ve ayırma için kullanılan alâmet. 2. Emr etme. 3. Anlayış anında edilen uzuv hareketi veya kullanılan işaret. **c. işârât**
Ya işâret katle eyler ya beşâret vasladır
Her kıla baktıkça ebrûsunda olan ihtilâc
Lamiî Çelebi

Sâdât-ı kabîle-i mahabbet
Birbirine ettiler işâret-Şeyh Galip

Kimdir beni tevlîd veyâhûd kılan inbât
Ancak şu işâret onu eyler sana isbât-Abdülhak Hâmit

Bir söz dedi cânân ki kerâmet var içinde
Dün geceye dâir bir işâret var içinde-Nedim

* **işâret-hâne:** İşaret edilen ev. mec. dünya.
işâret-hâne-i fânî: Fani dünya.
Bu işâret-hâne-i fânîde hamr-ı bî-humâr olmaz
Muallim Naci

** **işârât:** İşaretler.
Hep işârât sudûr-ı hükmü nâtıktır
Vazʿ-ı mîzân teka:bülde bu sırr-ı meknûn-Münîf
İşârâtı bedeldir güft ü gûya merdüm-i lâlin- Sâmî (Arpaemînizâde Vak'anüvis Mustafa –Bey)

işârât-ı rumûz-ı aşk: Aşk rumuzunun işaretleri.
Öğren Esrâr işârât-ı rumûz-ı aşkı
Matlabin eyler edâ dest-i temennâ hâmûş
Esrar Dede

işgâl: (إشغال) Ar. Şugl'den; 1. Bir yeri ele geçirme. 2. Birinin iş yapmasını engelleme. 3. Uğraştırma.
Bi't-terâzî idicek bast-ı maka:l
Belki ol eyleye hall-i işgâl
Sünbülzade Vehbi (idicek: edince.)

işhâd: (إشهاد) Ar. Şehâdet'ten; 1. Şahit tutma, şehâdet ettirme.2. Örnek olarak gösterme.
Müddeî münkir olursa çekerim işhâda
Hak-şinâs ehl-i nazar anladığım yârânı-Nefʿî

Beşer unf ile girmez zabta mümkündür bu daʿvâda
Bütün târîh-i insâniyyeti işhâd lâzımsa
Namık Kemal

işkâl: (إشْكال) Ar. Şekl'den; 1. Benzer ve ayırdedilmeyen şekilde olma. 2. Çözüm ve cevabı güç olma. 3. Harflere nokta ve hareke düzenleme.
Tertîbte olmak ile işkâl
Tanzîmde ben de ettim ihmâl-Ziya Paşa

işkâl-i tılsımât-ı umûr-ı mülk: Ülke işlerinin tılsımlı şekillerini çözme.
Hall-i işkâl-i tılsımât-ı umûr-ı mülke
Etmiş üstâd-ı ezel lûtfunu miftah-ı merâm-Nâbi

işkembe, işkenbe: (إشْكنبه) Far.> şikem. Geviş getiren hayvanların ilk mide bölümü.

işkembe-i kübrâ: En büyük işkembe.

Hazm eder cümlesin işkembe-i kübrâya sürer
Sürüler mi'deni imkân bulamaz ifsâda

Hamamizade İhsan

işkence: (إشْكنجه) Far.> şikenc, işkenc. Bir kimseye yapılan maddi veya manevi eziyet.

Bir çelik parçası bir tîğ-ı mehîb olmak için
Sonra yatmakla geçer ömr-i niyâmında bütün
Ne hazîn işkence-Tevfik Fikret

işkeste: (إشْكسته) Far.> şikest. Kırık, kırılmış (bk.şikest, şikeste).

Hûn-ı ciğerle dolmuş câm-ı zer olmadansa
Bî-inkisâr-ı hâtır işkeste sâgar olsun-Nâilî

işrâb: (إشْراب) Ar. Şürb'den; 1. İçirme. 2. Suvarma, sulama, içecek verme. 3. Beyan ve yazma, ifade etme.

Düştü bir târîh işrâb et ataş-i âleme
Nev sebîl-i Mustafa Han'dan gel iç âb-ı zülâl-Fıtnat

Halka târîhini menkût ile ettim işrâb
Şerbeti sundu Şekerzâde'ye sâkî-i ecel

(1788)-Sürûrî)

işrâb-ı şarâb: Şarap içirme.

Yâre işrâb-ı şarâb etmeğe ikdâm ettim
O dem mest oldu fakat ben dahi elden gittim

Muallim Naci

işrâk: (إشْراق) Ar. Şark'tan; 1. Ruşen ve münevver kılma, aydınlatma. 2. Aydın ve güneşlik yere girme. **c. işrâkıyân.**

Nûr-ı hikmet kalb-i nâ-ka:bilde işrâk eylemez
Çeşmin etmez merdüm-i hâbîdenin rûşen çerâğ

Ali Ruhi Bey

İzârın mihrine olmuştu gönlüm cânile müştâk
Vücûd envârı âfâk-ı ademden kılmadan işrâk

Behiştî

Dehâya nâsiye-i sâfi merkez-i işrâk
Soluk dudakları pür-lerzîş-i sürûd-ı firâk

Tevfik Fikret

** **işrâkıyân:** Katılanlar, bir adada bulunanlar.

işrâkıyân-ı âlem-i üns: İnsanlık âlemine katılanlar.

Budur merâsim-i işrâkıyân-ı âlem-i üns
Sühanla sâmia leb-rîz ü encümen hâmûş-Sâlik
(Kasımpaşa Mev. Şeyhi Halil Efendi Mahdumu ...)

işrâkıyân: (إشْراقان) bk. işrâk.

işret: (عِشْرت) Ar. 1.Eğlence, güzel eğlenme, yiyip içme. 2. Eğlence meclisi.

Süzülmüş bâde hâtırlar güşâde meclis âmâde
Nisâb-ı ayş u işretten ahibbâ igtinâm üzre-Nâilî

Ey şûh Nedîmâ ile bir seyrin işittik
Tenhâca varıp Göksu'ya işret var içinde-Nedim

Geh câm-ı bâde nûş ederiz gâh hûn-ı dil
Biz ruhsat-ı zemâna göre işret eyleriz

Sabri (Mehmet Şerif ... Çelebi)

Bed-mâye olan anlaşılır meclis-i meyde
İşret güher-i âdemi temyîze mihekkdir-Ziya Paşa

işret-i bezm-i visâl-i yâr: Sevgiliye kavuşma meclisinin eğlencesi.

İşret-i bezm-i visâl-i yâr geldi yâdıma
Gussa-i dehr ü gam-ı devri ferâmûş eyledim-Bâki

işret-i dûşîne: Dün geceye ait eğlence.

Fehm olunmazdı neşât-ı âlemin eksikliği
Görmesen renc-i humârı işret-i dûşînede-Nedim

işret-i zânû-be-zânû: Diz dize işret.

Humâr-ı dehre dârû-yı müferrihtir müheyyâ ol
Bu şeb ol şûh-ı şenle işret-i zânû-be-zânû var

Âsaf (Ahmet İzzet Paşazade Süleyman...)

* **işret-gâh:** İşret edilecek yer, içki içilen yer, meyhane.

işret-gâh-ı hoş: Hoş eğlence yeri.

Saâdetle o işret-gâh-ı hôş tarh-ı dil-ârâda
Safâlar kesb edeyim dâim pür-feyz-i mesrûru-Nef'î

* **işret-geh:** İşret edilecek yer, içki içilen yer, meyhane.

Ziyâ, değmez humârı keyfine mey-hâne-i dehrin
Bu işret-gehde ben çok durmadım ammâ neler gördüm-Ziya Paşa

* **işret-hâne:** İçki içilen yer, meyhane.
Huzûr-ı kûşe-i meyhâneyi ben görmedim gitti
Ne meclisler, ne sahbâlar, ne işret-hâneler gördüm
Ziya Paşa

* **işret-kede:** İşret yeri.
Bir genc-i güher olsa pinhân ne_ola sînemde
İşret-kede-i tab'ım vîrâne değil mi ya-Nef'î

* **işret-sâz:** İçki içen.
Olmuş iken bülbül-i mest ile işret-sâz gül
Al tûtîler gibi etmek diler pervâz gül-Hayali Bey

* **işret-serây:** Yenip içilen yer.
İşret-serây-ı dehre ki vaz' ettiler esâs
Cem gibi nice şehleri müzdur yazdılar-Nâilî

işrîn: (إشرينْ) Ar. Yirmi sayısı.
İşrîn sine esîr-firâş oldum inledim
Bir beht içinde hep gile-i rûhu dinledim
Recaizade Ekrem

iştiâl: (إشْتعال) Ar. Şu'le'den; 1. Şulelenme, alevlenme. 2. Korku ile birden uyanma.
Ben büründüm bir abâya zemherinin rağmına
Sen de ey aşk âteş-i sînemde eyle iştiâl-Muallim Naci

Akşam, ufukta beldeler eylerken iştiâl
Örter cebîn-i neş'eyi bir hüzn-i bî-sebeb
Ahmet Hâşim

Ölürüz biz, fakat hayât ölmez;
Şu'le fânîdir, iştiâl ezelî-Abdullah Cevdet

iştibâh: (إشْتباه) Ar. Şübh'ten; 1. Şek, şüphe, reyb. 2. Şüphelenme, şüphe etme.. 3. Kolay farkolunma derecesinde benzeşme.
Yüzünü görüp sandım bedr ayı ettim iştibâh
Bana gönlün kalmasın ol iştibâhımdan sakın
İbn-i Kemal

Zât-ı Hak, etmekle gâfil iştibâh, olmaz iki
Âftâbı görse de ahvel-nigâh olmaz iki-Namık Kemal

Bir âfitâba bir ol meh-veşe nigâh ederiz
Şebâhet öyle ki farkında iştibâh ederiz-Ziya Paşa

iştidâd: (إشْتداد) Ar. Şiddet'ten; güçlenme, şiddetlenme.
Böyle mi tavsîf ederdim zât-ı âlî-şânı
Etmeseydi baht ile ceng ü cidâlim iştidâd
Yenişehirli Avni

iştigâl: (إشْتغال) Ar. Şugl'den; Bir işle meşgul olma, bir şeyle ilgilenme. **c. iştigâlât.**
Her ne emre iştigâl etsen saâdetle ola
Avn-i Rabbânî zahîr ü lütf-ı Yezdânî muîn-Nef'î

** **iştigâlât:** Meşguliyetler, uğraşlar.
Sayarsak görmeyiz bir iş bu korkunç ihtimâlâtı
Hayâlin semt-i eslemdir cedîr-i iştigâlâtı
Abdülhak Hamit

Ve akl u mantıka hiç sığmayan hayâlâtım
Muhâkemât ü sünûhât ü iştigâlâtım-Fâik Âli Bey

iştihâ': (إشْتهاء) Ar. Şehvet'ten; 1. İstek, meyil, haz, arzu. 2. Yemek yeme isteği.
Bulmazdı kahrın açmasa hân-ı siyâsetin
"Hel min mezîd" lokmasına dûzah iştihâ-Fuzûlî ("daha da verir misin"-Kur'an-Kâf Sûresi, 29-30. ayet?")
Kestin külîçe-i mehi tennûr-ı çarhta
Çün hân-ı mu'cizâtına germ oldu iştihâ-Şeyhi

Bu sefil iştihâ, bu kirli nazar
Bulamaz sende bende bir ma'nâ-Ahmet Hâşim

iştihâ-yı hırs: Hırs arzusu.
Sunma nevâl-i dehre sakın dest-i ârzû
Mâhîyi gayre tu'me eder iştihâ-yı hırs
Râşid (Molla Feyzizade Müverrih Mehmet ...)

iştihâr: (إشْتهار) Ar. Şöhret'ten; şöhret bulma, meşhur olma.
Vîrân-ı hâkte mahzûn olan cevher gibi irfân
Olur hâsıl velîkin iştihâr olmaz bu yerlerde-Nâbi

Billâhi yuf bu şu'bede-i hîç-kâre yuf
Yuf kadr-i câh u tantana-i iştihâre yuf-Şeyh Galip

Acz ile noksân ile bir zerre-i nâ-çîz iken
Gül gibi vasf-ı kemâlâtında buldum iştihâr
Nazîm (Yahya...)

Sen cism idin fenâ-yâb ol rûh-ı câvidânî
Düştün cüdâ sen ammâ bâkîdir iştihârın
Abdülhak Hâmit

iştihâr-ı bülend: Yüce şöhret.
Mübârek ola saâdetle şâh-ı devrâna
Bu iştihâr-ı bülend ü bu rütbe-i sâmî-Nef'î

iştihâr-ı irfân: Bilimde şöhret bulma.
Nâmenledir iştihâr-ı irfân
Lafzınladır iftihâr-ı ma'nî-Ünsî

iştihâr-ı ziyâ: Işık şöhreti.
Neşr et kemâlin âleme ehl-i kemâl isen
Rûşendir iştihâr-ı ziyâ âfitâbda
Hersekli Arif Hikmet

iştikâ': (إشْتكاء) Ar. Şekvâ'dan; 1. Şikâyet etme, yanıp yakılma. 2. Hüzünlü hâlini gösterme.
Gülü bülbül yakar, şem'i dahi pervâne zâr eyler
Kimi gördümse şâkî, iştikâsı âşnâdandır
Nevres-i Kadim

Her kim ile hasbihâl etsen acır gûyâ sana
Hâlden senden ziyâde kendi eyler iştikâ-Ziya Paşa

İştikâ etme felek cevrinden ey dil dâimâ
Şâd eder mahzûn dili bir gün gelir Allah kerîm-Lâ

iştikak, iştika:k: (إشْتقاق) Ar. Şakk'dan; 1. Bir kelimeden diğer kelimeyi meydana getirme. 2. Dal budak salma.
Vardır Arabî'de ba'zı külfet
Etmek gerek işikaka dikkat-Ziya Paşa

iştimâl: (إشْتمال) Ar. Şümûl'den; kuşatma, içine alma, kapsama.
Enzârı karşısındaki zer-sîne tarlanın
Deryâ-yı sünbülâtına eylerdi iştimâl
Cenap Şahabeddin

İnanmıyor musun buna niçin tebessüm eyledin
Bayıldım âh o hande-i nezâket- iştimâline
İsmail Safa

iştiyâk: (إشْتياق) Ar. Şevk'ten; gönülden arzulu olma, göreceği olma, özleme.
Bir nefes dîdâr için bin cân fedâ etsem ne_ola
Nice demlerdir esîr-i iştiyâkıdır gönül-Nef'î

Şerha şerha eylesin sînem firâk
Eyleyim tâ şerh-i derd-i iştiyâk-Nahifi

iştiyâk-ı ten: Ten arzusu.
Terk etse iştiyâk-ı teni mürg-i dil ne_ola
Âkıl düşer mi düştüğü zindana bir dahi-Nâilî

işve: (عِشْوه) Ar. Naz, eda, cilve, şive.
Ey gül ne aceb silsile-i müşg-i terin var
Ve_ey serv ne hôş cân alıcı işvelerin var-Fuzûlî

Ey şehsüvâr-ı işve bu hâke tenezzül et
Her pâdişâha gâyet-i menzil türâb olur
Arif (Mütercim Mîr Süleyman ...)

İşveler sezdiren bir üslûbta
Bir güzel şarkı söylüyor rüzgâr-Yahya Kemal

işve-i mükerrer: Tekrar edilen işve.
Rahîklar sunulur cevherîn kadehlerle
Ümîdler verilir işve-i mükerrerle-Tevfik Fikret

işve-i yegâne: Tek eda.
Ne bu tavr-ı nâzik-âne ne bu işve-i yegâne
Bu zuhûr-ı nev-edâyı sana verdi anca Mevlâ
Esrar Dede

* **işve-bâz:** Naz eden.
Tâ ezelden sevmişem ol dil-ber-i nâzik-teni
Bir lebi şekker rûhu gül işve-bâzım var benim
Farisi (Sultan II. Osman)

* **işve-ger:** Nazlı ve edalı güzel.
Taş mıdır bağrı o cevher kemerin
Nice sıkmış belin ol işve-gerin-Sünbülzade Vehbi

* **işve-nigeh:** İşveli bakış.
Acep mi mülk-i dile salsa gamzeler âşûb
Harâb-ı işve-nigeh çeşm-i pür-fiten mahmûr
Neşati

i'tâ': (إعْطاء) Ar. Atâ'dan; verme, bahş etme, verilme.
Ser-i mev'idlere tecvîz-i udûl etmez iken
Yine hürmetlidir i'tâ tarafı mîzânın-Nâbi

Emr-i bî-ücrete ibrâz olunan hidmete yûf
Şahs-ı bî-hidmete i'tâ kılınan ücrete yûf
Yenişehirli Avni

Felek bir öyle felektir ki cân alır yerine
Ederse her kime nân-pâre-i hayât i'tâ-Ziya Paşa

itâat: (إطاعة) Ar. Tav'dan; emir ve tenbihe uyarak gereği gibi amel ve hareket etme.
Âsâr-ı tecellîdir sûrette nümû-dârı
Bî-sâyelerin Esrâr isyânı itâattir-Esrar Dede

itâb: (عتاب) Ar. Azarlama, tersleme, hatır ve gönül kıracak sert söz.
Göz ucuyla âşıka geh lûtf eder gâhî itâb
Bir suâle yer komaz ol gamze-i hâzır-cevâb-Nef'î

Dâd-ı mahmûr-ı çeşm-i nîm-hâbından senin
El-amân şûhî-i ebrû-yı itâbından senin
Mahmut Nedim Paşa
Çünkü etmezsin umûrunda hıyânet irtikâb
Uğradıkça derde baht u tâli'e etme itâb-Ziya Paşa
itâb-ı gayb: Bilinmeyen ayıplama.
Okudum ben de kitâb-ı gaybı
Dinledim ben de itâb-ı gaybı-Tevfik Fikret
itâb-ı zehr-nâk: Zehirli söz.
Hem itâb-ı zehr-nâk eyler cihâna gamzesi
Gösterir hem la'line zevk-ı tekellüm n'eydügin-Nef'î
itâre: (اطاره) Ar. Tayerân'dan; 1. Uçurma. 2. Hemen gönderme.
itâre-i rakîme: Mektup uçurma.
Yine ne hoştu dün gece civârına azîmetim
İtâre-i rakîmeye tereddüt üzre cür'etim
Recaizade Ekrem
itfâ: (إطفا) Ar. Tufû'dan; ateş veya alevi söndürme, söndürülme.
Nâr-ı hasedi âb-ı mürüvvetle et itfâ
Kim nâr-ı hased yakar özge şererdir
Rif'at (Manastırlı ...)
Kimse ıslâh eylemek mümkün değil ol kâfiri
Ka:bil-i itfâ değil ol âteş-i dûzah-misâl
Yenişehirli Avni
Biter mi bitti denilmekle nûr-ı nâ-mütenâhî
Nefesle ka:bil-i itfâ mıdır çerâg-ı İlâhî
Muallim Naci
Âteş-i aşkımı itfâ edemez Bahr-i Muhît
Mâcerâmız bizim ey dil dahi çok su götürür-Lâ
ithâm: (اتهام) Ar. Töhmet'ten; suçlama, suç yükleme.
Değil mi lûtf-ı Hakk'a karşı ayb ayb-cûluklar
Kemîne lokmayı bî-ithâm alır bulunur-Nâbi
Bunda galip geliyor aklıma bir çok evhâm
İşte ben şimdi o töhmetle olundum ithâm
Abdülhak Hâmit
i'tibâr: (إعْتبار) Ar. Ubûr'dan; 1. Sayma, addetme, nesneyi nesne yerine koyma. 2. İbret alıp uyanık olma. **c.i'tibârât**
Bir gün olmaz tal'atin görmek müyesser âh kim
Ol gün yanında i'tibârım kalmadı-Fuzûlî

Nâm ü nişâne kalmadı fasl-ı bahârdan
Düştü çemende berg-i diraht i'tibârdan-Bâki

Yaraşır eşk-i âşık olsa cârî
Pınarın su iledir i'tibârı-Taşlıcalı Yahya

Reh-i Mevlevî'de Gâlib bu sıfatla kaldı hayrân
Kimi terk-i nâm ü şâne kimi i'tibâre düştü
Şeyh Galip
i'tibâr-ı ulüvv-i şân: Yüksek şan ve şerefe değer verme.
İ'tibâr etme mülk-i dünyâya
İ'tibâr-ı ulüvv-i şândan geç-Fuzûlî
** **i'tibârât:** İ'tibâr'lar, varsayımlar.
i'tibârât-ı tekâsüm: Bölünmelerin varsayımları.
İ'tibârât-ı tekâsüm ü fusûl
İmtiyâzât-ı maka:mât ü usûl-Nâbi
* **i'tibârî:** Gerçek olmayan, varsayılan.
Birdir elbet fenâda tahkîk ile tasavvur
Varı yoğu cihânın hep emr-i i'tibârî-Ziya Paşa
i'tidâl: (إعْتدال) Ar. Adl'den, kemiyet ve keyfiyetin orta derecesi, ölçülülük.
Gör Fuzûlî aşk tuğyânın âdem mülkün gözet
Azm-i künc et kim hevânın i'tidâli kalmadı
Fuzûlî
Reh-i Mevlevî'de Gâlib bu sıfatla kaldı hayrân
Kimi terk-i nâm ü şâne kimi i'tibâre düştü
Şeyh Galip
i'tika:d: (إعْتقاد) Ar. Akd'den, 1.Gönül bağlayıp inanma. 2. Sohbet ve sadakatine kalpten inanma, mu'takid olma.
Gökte uçarsa düşmenin etme i'timâd
Cennette olsa eyleme şeytâna i'tika:d-Behiştî
Kesb-i yakîne âdem için yokdur ihtimâl
Her i'tika:d akla göre gâib-ânedir-Muallim Naci

Cesed çürür ve tahayyül kalırsa insânda
Cihân vatandan ibârettir, i'tika:dınca-Yahya Kemal

iʿtikâf: (إعْتكاف) Ar. Akf'ten; 1.Nefsini engelleyerek ibadetle meşgul olma. 2. Ramazan ayının son on gününde camide masûre denilen yerde kapanıp ibadetle vakit geçirme.
Her menâr üzre kanâdilden geçirdin tavk-ı nûr
İʿtikâf ashâbının kalbine bahş ettin sürûr-Aşkî
iʿtilâ': (إعْتلاء) Ar. Ulüvv'den; 1.Yükselme, yukarı çıkma. 2. Yücelik, rütbe kazanma.
İʿtilâ etsem semâʿ-i mümkinâtın üstüne
İrtika etmek diler, durmaz, dil-i âlîcenâb
Tahirü'l-Mevlevi
Sen, ey mâh, ey muallâ menbaʿ-i ulviyyet-i sevdâ
Kılarsın kalb-i meftûrumda şevk-i iʿtilâ peydâ
Tevfik Fikret
Cihân derler ki dâr-ı ibtilâdır
Ölüm derler medâr-ı iʿtilâdır-İsmail Safa
i'tilâf: (ائتلاف) Ar. Ülfet'ten, 1. Alışma, ülfet etme. 2. Uyuşma, uygunluk. **c. i'tilâfât.**
Beşeriyyet nerede, sulh-i umûmî nerede?
İ'tilâf etmiyor âbâ vü evlâd henüz-Muallim Naci
iʿtimâd: (إعْتماد) Ar. Amd ve imâd'tan; inanma, güvenerek inanma.
Baş eğmeziz edânîye dünyâ-yı dûn için
Allah'adır tevekkülümüz iʿtimâdımız-Bâki

Bil kıl üzredir esâs-ı hüsnün etme iʿtimâd
Rûzigâr âyîne-i İskender'e verdi halel-Necati Bey

İʿtimâd etme kelâm-ı mülhid-i bî-mezhebe
Sâbit olmaz münkirin ikrârı da inkârı da
Âgâh Osman Paşa (Trabzonlu...)
Gökte uçarsa düşmenin etme iʿtimâd
Cennette olsa eyleme şeytâna iʿtika:d-Behiştî

iʿtimâd-ı vüsʿat-i hulk-ı azîm: Büyük yaratılış genişliğine inanma.
Cür'et etmek medhine bu ezʿafü'n-nâsa sebeb
İʿtimâd-ı vüsʿat-i hulk-ı azîmindir senin-Ubeydî
iʿtirâf: (إعْتراف) Ar. İrfân'dan; inat etmeyip hakkı teslim etme, ikrar etme. **c. iʿtirâfât.**
Bildim ki saʿyimi hep inâyet esîridir
Tâ hadd-i iʿtirâfa varıp bitti gayretim-Esrar Dede

Noksanıma vardır iʿtirâfım
Beyhûde değil velîk lâfım-Şeyh Galip

Şehriyâr-ı dâd-fermâ kim ulüvv-i tabʿını
İʿtirâf etmektedir hayretle her akl-ı selîm-Ziya Paşa

iʿtirâf-ı noksân: Eksiği itiraf etme.
Çekinme, âkıl isen, iʿtirâf-ı noksândan
Emîn olan delidir aklının kemâlinden-Muallim Naci

iʿtirâf-ı zât-ı vahdet: Birlik sahibinin itirafı.
Garaz bundan mücerred iʿtirâf-ı zât-ı vahdettir
Ne havf-i nâr-ı duzâhtır ne şevk u zevk-ı cennettir
Şinasi
iʿtirâz: (إعْتراض) Ar. Araz'dan; karşı gelme yoluyla engel ve sakınca ileri sürme. **c. iʿtizârât.**
Tavrıma zâhid eğer sûrette eyler iʿtirâz
İhtilât etsem onu şermende eyler sîretim-Fuzûlî

Yalvardım iʿtizâr u tazarruʿlar eyledim
Aslâ tagayyür etmedi kîn u husûmeti-Ziya Paşa

** **iʿtirâzât:** İtirazlar.
Ettim nice türlü iʿtirâzât
Hem her birisin de ettim isbât-Şeyh Galip
iʿtisâf: (إعْتساف) Ar. Asf'tan; 1. Zulmetme. 2.Yoldan sapma. **c. iʿtisâfât.**

iʿtisâf-ı teng-destî: Cimrilikten dolayı zulmetme.
Fikr-i hevl-i rûz-ı mahşer mihnet-i dünyâ-yı dûn
İʿtisâf-ı teng-destî tâliʿ-i nâ-mihr-bân-Kâzım Paşa

Beşer ki olmada birkaç harîs ü bed-emelin
Zebûnu, pençe-i iğfâl ü iʿtisâfında
Abdullah Cevdet Bey
iʿtisâm: (إعْتصام) Ar. İsmet'ten; 1. Günah ve ayıptan sakınma. 2. Temiz olma. 3. Bir nesneye eliyle yapışıp tutma, kurutma. 4. Korunma, sığınma. 5. Bitkilerin damar damar olması.
Mazhar-ı fevz ü felâh olmak dilersen ey Salâh
Urve-i vuska-i şerʿa dâim eyle iʿtisâm-Salahî

iʿtisâm-ı Hablu'llah: Kur'an-ı Kerîm'den sakınma.
Çün ihtitâma erer iʿtisâm-ı hablu'llah
Ölünce rişte-i ümmîdi kesmezem katʿâ
Hamdullah Hamdi

i'tiyâd: (إعْتِياد) Ar. Âdet'ten; 1. Âdet edinme, alışma.2. Geri gelme, avdet etme. 3. Rahatsız olanın ziyaretine gitme.

Memdûh olur mu kibr ü müzâh i'tiyâd eden

Râşid (Molla Feyzizade Müverrih Mehmet...)

i'tizâl: (إعْتِزال) Ar. Azl'den; 1. Kendi takım ve topluluğundan ayrılma. 2. "mu'tezile" denen fırkanın hâli.

Cebr-i sırf i'tizâlden yeğdir-Keçecizade İzzet Molla

Emînim, hem de hoşnûdum bu gün ben i'tizâlimden
Müreccahtır dedim olmak uzaktan bir temâşâ-ger

Abdülhak Hâmit

i'tizâm: (إعْتِظام) Ar. Azamet'ten; büyüklük taslama.

Nâsût idi bir zemân maka:mın
Lâhuta mı şimdi i'tizâmın-Muallim Naci

i'tizâr: (إعْتِذار) Ar. Özr'den; özür, engel, bahane ileri sürüp kusurunun affolunmasını isteme.

Demdir ki berg-i nâzük-i gül i'tizâr ede
Yeksâle hecr ü renciş âzâr-ı hârdan-Rızayi

Kaçmış bu gün baban, edecek i'tizâr yok
Zevcin Hasan, o şahs-ı halîü'l-izâr yok!

Abdülhak Hâmit

Yalvardım i'tizâr ü tazarrular eyledim
Aslâ tagayyür etmedi kîn ü husûmeti-Ziya Paşa

itka:n: (إتْقان) Ar. 1. Muhkem kılma, kılınma. 2. Pürüzsüz yapma, yapılma.

Nakş-ı sun'un ol ki itka:n üzre tasnîf eylemiş
Cüz'ü cüz'ün âlemi terkîb ü te'lîf eylemiş-Nâbi

Güzel sevmekte zâhid müşkülün var bizden sor
Bizim ol fende çok tahkîkimiz itka:nımız vardır

Nedim

Safha-i âyîne içre hatt-ı rûşen-veş olur
Sînenin esrârı zâhir dîde-i itka:nına-Nedim

itlâf: (إتْلاف) Ar. Telef'ten; telef ve kaybına sebep olma, ziyan etme.

Girdi miftâh-ı der-i genc-i maânî elime
Âleme bezl-i güher eylesem itlâf değil-Nef'î

Mâlını eyleme bî-vech itlâf
Oldu mabgûz-i İlâhî isrâf-Nâbi

itlâf-ı vakt: Vaktini boşa harcama.

İtlâf-ı vakt eyleme fasl-ı şebâbda
Kesb-i maârif eyleyegör kâr vaktidir

Vâsık (İstanbullu Ahmet ...)

itmâm: (إتْمام) Ar. Tamâm'dan; tamamlama, ikmâl etme, tekmil etme.

Ederken Mevlevînin çillesin itmâm bin bir gün
Bizim, bak, çille-i aşk içre bir mîâdımız yoktur

Tahirü'l-Mevlevi

Bahârın zevk u şevk esbâbını itmâm eder bülbül
Nevâ-yı dil-keşiyle herkesi hôş-kâm eder bülbül

Recaizade Ekrem

itmâm-ı gâlibiyyet: Galibiyetin tamamlanması.

İtmâm-ı gâlibiyyet için şanlı pâdişâh
Mısr içre kurmak istedi dârü'l-karârını

Yahya Kemal

itmâm-ı merâm: İsteğini, maksadını tamamlama.

Her kim ki muvaffak değil itmâm-ı merâma
Bî-câ dolaşır baht-ı sezâ-vâra yapışmaz-Nâbi

itmâm-ı neam: "Evet, hay hay, öyledir"i tamamlama.

Dediler cümle-i âfâk-ı mübârek bâdâ
Allahü'l-hamd Hudâ eyledi itmâm-ı neam-Nâbi

itmâm-ı zekât: Zekâtı tamamlama.

Sadâkat ile kıl itmâm-ı zekât
Fer'idir aslı zekâtın sadaka:t-Nâbi

itmînân: (إطْمينان) Ar. 1.İnanma, emin olma, güvenme. 2. Rahat ve sükûnet bulma.

Evet, geçer o günüm pür-sükûn-ı itminân
Yarınki şiirime ihzâr için biraz halecân

Tevfik Fikret

Öyle bir cebhe kesilmiş ki: Müselsel îmân
Hangi îmâna dokunsan taşacak itmînân

Mehmet Akif

ittibâ': (إتّباع) Ar. Tâbi' olma, ardı sıra gitme.

Etsin vücûdu nüshasın evvel mütâla'a
Esrâr-ı hikmete taleb-i ittibâ' eden-Nâbi

Çarhta hüsn ü vefâ yoktur bilir cânân âh
İttibâʿ eyler ona ol dil-sitân bilmezlenir
Adlî, Âdil (Sultan II. Mahmut)
İttibâʿ eylediler meslek-i âşık-ı ömre
Aşk u şevkıle nice ka:fiye-cûyâ-yı sühan
Sünbülzade Vehbi
Ziyâ efkâr-ı asra ittibâʿ et râhat istersen
Has u hâşâk zîrâ cûşiş-i enhâra tâbiʿdir-Ziya Paşa
ittifâk: (إتّفاق) Ar. Vefk'ten; 1. Birleşme, uygun bulma. 2. Birlikte uyuşma ve sözleşme.
Budur devr-i zemânın ittifâkı
Ki_olur her bir visâlin bir firâkı-Ahdî (Bağdatlı...)

Bî-şek aleyhimize bugün var ittifâk
Hatunlar ittifâkı ki ondan çıkar nifâk
Abdülhak Hâmit
* **ittifakan:** Rastgele.
Çıksa ber-hükm-i kazâ-yı kem ü kâst
İttifakan sözünün birisi râst-Nâbi
* **ittifâkî:** Birleşme, bir konuda fikir birliğine varma.
İttifâkî meğer ol şeyh-i be-nâm
Bir değirmen yanını etti maka:m
Şeyhülislam Yahya
ittihâd: (إتّحاد) Ar. Vahdet'ten; birleşme, birlik üzere olma.
İttihâd edip gam-ı aşkıyla bulursa huzûr
Sâdî vü gam âşıkın yanında hep yek-sân olur-Usuli

İttihâdın göresin hüsn ile aşkın anda
Gönlünü eyler isen ehl-i safâya me'nûs
Esrar Dede (anda: orada.)
Oldu hezâr zât denip geh sıfata ayn
Bir aslda gehî nice asl etti ittihâd-Ziya Paşa

Sen yiyip ben bakmalı, öyle olur mu ittihâd
Böyle doğru sözler oldu sizce isyânın adı-Eşref
ittihâd-ı seng ü âhen: Demir ve taşın birleşmesi.
Sohbet-i nâ-cins olur elbet medâr-ı inkisâr
İttihâd-ı seng ü âhenden görünmez mi şerâr
İshak (Şeyhülislam---Efendi)

ittihâz: (إتّخاذ) Ar. Ahz'den; 1. Edinme, edinilme. 2. Kabul etme. 3. İtibar etme, sayma. 4. Kutlanma. 5. Tasarlama, kurma.
Râh-ı Hak'ta tîh-i hayret gibi menzîl çok olur
Yol bilen bir kâmili bul eyle mürşid ittihâz-Nuri
ittika: (إتقا) Ar. Vika:ye'den; 1. Allah'tan korkma. 2. Sakınıp çekinme.
Ârif ol kimsedir ki her hâle
Şükr edip Hakk'a ittika eyler
Câhil oldur ki gark-ı niʿmet iken
Yine Rabb'inden iştikâ eyler-Lamiî Çelebi

Uzak olmak için belâyâdan
İttika eyleyin berâyâdan- Muallim Naci
ittikâ: (إتّكا) Ar. Vekâ'dan; dayanma, söykünüp (yaslanıp) dayanma.
Leşker-i mâle ittikâ etmem
Asker-i gayba istinâdım var
Muradî (IV. Sultan Murat)
İttikâya müstaidd olmaz kibâr-ı devlete
Bâliş-i zer-târ eğer huddâma pâ-mâl olmasa-Nâbi

Bâlin-i nâza hâce-i şehr eyler ittikâ
Hâk-i mezellet üzre yatır aç bir garîb
Bağdatlı Ruhi
ittisâf: (إتّصاف) Ar. Vasf'tan ; 1. Saffet sahibi, temiz olma. 2. Nitelik verme, niteleme, vasıflandırma.
Taşı etmiş elmasla ittisâf
Yine olmamıştır tabîatçe sâf-Keçecizade İzzet Molla
ittisâl: (إتّصال) Ar. Vasl'dan; 1. Bitişme ve bitişik olma. 2. Kavuşma, yakınlık. 3. Birbirine dokunma. **c. ittisâlât.**
Cânımın cismimle zevk-ı ittisâli kalmadı
Âh kim sensiz dirilmek ihtimâli kalmadı-Fuzûlî

İttisâl üzre yemîninde yesârında ola
Fatk u retki kalem ü tîği niyâm-ı devlet-Münif
ityân: (إتيان) Ar. 1.Getirme, getirilme. 2. Ulaşma, vasıl olma ve irad etme. 3. Zikr ü ispat ve sağlamlaştırma.
Esbâbını eyleyem de ityân
Var ise eğer sözümde noksân-Namık Kemal

îvâ’: (إيواء) Ar. Bir yere kondurup rahat ettirme, ettirilme. îvâ-yı misâfirîn: misafirleri rahat ettirme.

Dimâğı eyleyip halvet-serây-ı kût-ı tasvîr
O âlî kasrda şâh-ı hayâlî eylemiş îvâ-Nâbi

ivaz: (عِوَضْ) Ar. Bir şeye bedel olan nesne, karşılık, tranpa.

İstemem nâ-dân bana ger verse genc-i sîm ü zer
Kim ivazsız mâla nâ-dândan tasarruftur vebâl

Fuzûlî

Yârı terk eyle halâs ol bu belâdan derler
Nice bîmâr ola cânın vere dermâna ivâz-Necati Bey

Burc-ı hâverden ivazdır zülfün ey kâfir-nijâd
Çâh-ı Bâbil'den beterdir çeşmin ey câdû-firîb

Nizami

iʿvicâc: (إعْوجاج) Ar. 1.Eğrilik, eğri olma, kejlik, hamlık. 2. Doğru hareket edememe. **c. iʿvicâcât.**

O serv-kaddi koyup gayre olmayız mâil
Gönülde sûfî bizim iʿvicâcımız yoktur-Nevʿî

iʿvicâc-ı hâl ü etvâr: Tavır ve hâlde eğrilik.

Yakışmaz iʿvicâc-ı hâl ü etvâr ehl-i irfâna

Hersekli Arif Hikmet

iyâb: (إياب) Ar. Geri dönme, avdet.

iyâb ü zihâb: Gidiş geliş.

Yere nâzil olmuş o ayn-ı şihâb
Ki eyler semâda iyâb u zihâb-Abdülhak Hâmit

iyâd, iyâdet: (إيادت) Ar. 1. Kuvvetlendirme. 2. Takviye eden alet.

Yahyâ'yı ne_ola eylesen ey şâh iyâdet
Bî-tâb yatar pister-i hicrânına düştü

Şeyhülislam Yahya

iyân, ıyân: (عِيان) bk. ıyân, ayân.

izâat: (إضاعه) Ar. Ziyâ'dan; zayi etme, telef etme, kaybetme.

Evka:tını eyleme izâat
Nâ-dân ile etme akd-i sohbet

Abdullah Vassâf (Akhisarlı Şeyhülislam...)

izʿâc: (إزْعاج) Ar. İz'âc'tan; 1. Taciz etme, rahatsız etme, bunaltma, can sıkma. 2. Yerinden koparma. **c. izʿâcât.**

izʿâc-ı halk: Halkı rahatsız etme.

İz'âc-ı halk olsa da zî-kıymet âkıbet
Pâ-mâl olur misâl-i rikâb, irtikâb eden

Koca Râgıp Paşa

izâfet: (إضافت) Ar. İki şey arasındaki bağlantı, bağ. **c. izâfât.**

Âmâl ü efkârını ona münhasır kılmış.
Her bedîayı ona izâfetle takdîr eyler

Recaizade Ekrem

** **izâfât:** İzâfetler.

Evzânda tahürrüz-i zihâfât
Teksîr-i tetâbuʿ-ı izâfât-Ziya Paşa

îzâh: (ايظاح) Ar. Vuzûh'tan; bir şeyi bütün açıklığıyla anlatma, açık anlatım.

Keşşâf ile keşf olmadı esrâr-ı mahabbet
Tavzîh ile îzâh edemez kimse bu râhı

Hamdullah Hamdi

izâka: (إذاقه) Ar. Zevk'ten; Tattırma, tattırılma; tat, lezzet.

Pür-cûş kıldı gönlümü bir zevk-ı maʿnevî
Kevser izâka eyledi gûyâ Ali bana-Muallim Naci

izâle, izâlet: (إزاله) Ar. Zevâl'den; giderme, giderilme, yok etme.

Aks-i hüsnün girye mahvetmez derûn-ı sîneden
Şüst ü şû kılmaz izâle sûret-i âyîneden

Nazîm (Yahya...)

Be-hakk-ı hazret-i Mecnûn izâle eyler Hak
Serimde derd-i hıredten biraz eser kaldı

Keçecizade İzzet Molla

Ol yüzden olundu hep izâlet
Âlemdeki zulmet-i cehâlet-Ziya Paşa

izâm: (عظام) Ar. 1. Azîm'ler, büyük olanlar. 2. Azm'ler, kemikler, üstühânlar

Mültecâ-yı vüzerâ sadr-ı kibâr-ı ulemâ
Kâm-kâr-ı fuzalâ fahr-i mevâlî-i izâm-Nefʿî

Vaktiyle hâke basmayan ashâb-ı devletin
Şimdi izâm-ı dest ü seri hâk-i râhdır-Yenişehirli Avni

Her gûşesinde durmada bir heykel-i izâm
Yok başka bir nişâne-i umrân ü intizâm

Abdülhak Hâmit

izâm-ı dest ü ser: El ve baş büyüklüğü.
Vaktiyle hâke basmayan ashâb-ı devletin
Şimdi izâm-ı dest ü seri hâk-i râhdır
Yenişehirli Avni

izâm-ı dûdmân: Soysop büyüklüğü.
Handânı haşre dek ma'mûr olup ol hüsrevin
Zât-ı pâki ile fahr ede izâm-ı dûdmân
İsmail Hakkı Bey

i'zâm: (اعظام) Ar. Azm'den; olduğundan büyük gösterme, büyültme.
Âciz-âne ola bu bendelerinden i'zâm
Rûh-ı pâkine nice tuhfe-i takdîs ü selâm
Âdile Sultan

iz'ân: (إذْعان) Ar. 1. Anlama, kavrama, akıl, anlayış. 2. İtaat ve söz dinleme. 3. Bağlı olma.
Cihânın izz ü câhın böyle iz'ân eyledim ben kim
Eşiğinde kul olmak dehre sultân olmadan yeğdir
Nev'î

Hüner lutf-ı kelâm-ı Hakk'ı bilmektir mahallinde
Hakîkatte budur ehl-i dilin mi'yâr-i iz'ânı-Nef'î

Murâdın anlarız ol gamzenin iz'ânımız vardır
Belî söz bilmeyiz ammâ biraz irfânımız vardır
Nedim

izâr: (عذار) Ar. 1.Yanak. 2.Utanma.
Meh-i nev bedr olur ammâ kelef gitmez izârından
Olur bir vechili aybı nümâyân ehl-i noksânın
Âsım (Çelebizade Şeyhülislam İsmail ...)
Mûsâ giderip hatt-ı siyâhını yüzünden
Gösterdi izârında nigârın Yed-i beyzâ-İbn-i Kemal

Nigâr zülfü gibi Hamdî bî-karâr oldu
Sebeb bu kim heves-i bûse-i izâr eyler
Hamdullah Hamdi

izâr-ı al: Kırmızı yanak.
Aldı gül-zâr içre su aks-i izâr-ı âlini
Çekti güller sûretin manzûr edip timsâlini-Fuzûlî

izâr-ı dil-ber: Sevgilinin yanağı.
İzâr-ı dil-bere hatt-ı siyâh geldi diye
Kara haber getirir rûz u şeb nesîm-i sabâ
Seyyit Vehbi

izâr-ı dil-rübâ: gönül kapan yanak.
Nûn'dur kaşın cebîn altında çeşmimi fi'l-mesel
Ayn'a benzer kim ızâr-ı dil-rübâ üstündedir-
Yahya Bey (Taşlıcalı...)

izâr-ı sâkî: Sakinin yanağı.
Bâkî şafakda mihr-i münevver sanır gören
Aks-i izâr-ı sâkîyi câm-ı şarâbda-Bâki

izâr-ı hôş-bû: Hoş kokulu yanak.
Berg-i gül gibi olurdu nîgû
Terledikçe o izâr-ı hôş-bû-Hakanî

izâr-ı ma'nâ: Mana yanağı.
Her nokta-i hûb-ı anberînin
Hâl-i siyeh izâr-ı ma'nâ-Ünsî

izâr-ı şâhid-i maksûd: Kastedilen güzelin yanağı.
Seyr eder âhir izâr-ı şâhid-i maksûdunu
Âzerî nakş-ı garazdan levh-i kalbi pâk olan
Âzeri Çelebi (İbrahim ...)

izâr-ı yâr: Yârin yanağı.
Hemîşe merdüm-i çeşmim izâr-ı yâre bakar
Gözüm o pencereden sahn-ı lâle-zâra bakar
Şeyhülislam Yahya

izâr ü leb: Dudak ve yanak.
İzâr ü lebin vasfın eyler Fuzûlî
Ona hem müfessir derem hem muhaddis-Fuzûlî

i'zâz: (إعْزاز) Ar. İzz'den; azizletme, azizletilme, ikram etme.
Bâğa ol nahl-i revân gelse kim etmez i'zâz
Cümleden serv eder sâyesini pây-endâz
Şeyhülislam Yahya

Ayâ bu mudur ka:ide-i hüsn ü melâhat
Ahbâba cefâ düşmâna i'zâz kılarsın-Nahifi

Bekliyor mihmânların i'zâzlar, ikrâmlar
Sâkiyâ etsin derim ilhâhlar, ibrâmlar
Abdülhak Hâmit

izdihâm: (ازدحام) Ar. Zahm ve zahmetden; aşırı kalabalıkta sıkışma, yığılma.
Her yanda pür-hurûş u temevvüc bir izdihâm
Her yüzde, her nazarda hüveydâ hulûs-ı tâm
İsmail Safa

izdivâc: (ازدواج) Ar. Zevc'den; eş, çift olma, evlenme.
Zaaf-ı bâhım vardır ammâ izdivâc etsem gerek
Koca karılar elinde bir ilâc etsem gerek-Sürûrî

Pîşinde ettiler beşiğin, gark-ı ibtihâc
Bir bûse-i medîd ile tecdîd-i izdivâc-Tevfik Fikret

izdiyâd: (إزْدياد) Ar. Ziyâde'den; ziyadelenme, artma, çoğalma.
Mebhas-ı vahdette ettikçe yakînim izdiyâd
Eyledi şevk-i derûn-ı âteşînim izdiyâd-Besîm

Vecdimi tezyîd eden hem-derdler elhânıdır
Nâle-senc oldukça ney eyler enînim izdiyâd
Muallim Naci

izdiyâd-ı rütbe-i fazl: Fazilet rütbesini arttırma.
Fuzûlî ister isen izdiyâd-ı rütbe-i fazl
Diyâr-ı Rûm gözet terk-i hâk-i Bağdâd et-Fuzûlî

izhâr: (إظْهار) Ar. Zuhûr'dan; 1. Gösterme, ortaya koydurma, gösterme. 2. Açık ve belirli kılma.
Belâ zımnında râhat olduğun izhâr eder halka
Felek bî-hûde hâr-ı huşktan gül-berg-i ter vermez
Fuzûlî

Yansa kül olsa da mazmûnunu izhâr eyler
Sen hemân sözünü yaz dil-bere gönder kâğaz
Şeyhülislam Yahya

Ol re'yi ki etmiş idi ızmâr
Hüddâm ü havassa etti izhâr-Nâbi

izhâr-ı berg: Yaprağı gösterme.
Diraht-ı ye'sden izhâr-ı berg ü bâr-ı ümîd
Tasarrufât-ı İlâhiyye'den baîd midir-Nâbi

izhâr-ı figân: Figan gösterme.
İzhâr-ı figân etmez idim seng-i sitemden
Pâ-mâl-i şikest eyleyecek sâgarım olsa-Nâbi

izhâr-ı garâm: Aşk gösterme.
Üst perdeden izhâr-ı garâm eyleme zinhâr
Ka:nûn-ı muhîtte çalış perde-şinâs ol-Lâ

izhâr-ı hâl: Hâlini gösterme.
Ta'n-ı gaflettir perî-tal'atlere izhâr-ı hâl
Sanma kim ahbâb hâlinden olur gâfil habîb
Fuzûlî

izhâr-ı hamd: Şükür gösterme.
Nisâr-ı şefkatindir kim olur izhâr-ı hamdin çün
Fuzûlî tîre tab'ından kelâm-ı cân-fezâ peydâ-Fuzûlî

izhâr-ı hüner: Hüner gösterme.
Etme izhâr-ı hüner etmeğe mecliste heves
Bülbüle dâm-ı belâ oldu lisâniyle kafes
Râtib Ahmet Paşa (Veliyüddin Oğlu...Bursalı)

izhâr-ı i'câz: Can sıkıntısı gösterme.
Her deminde bin Mesîhâ zinde-i câvid olur
Senden izhâr-ı i'câzı Mesîhâ etmedi-Fuzûlî

izhâr-ı ilm: İlmini gösterme.
Tecâhül kıl bu eyyâm-ı hüner-düşmende, âkılsen,
Sakın izhâr-ı ilm etme, Atâ, gâyet cehâlettir
Atâullah (Şeyhülislam Mehmet ...)

izhâr-ı kîn: Kin gösterme.
İzhâr-ı kîn şi'âr-ı dil-i zârımız değil
Ağyâr ile cidâl bizim kârımız değil-Nâbi

izhârı-ı kudret: Gücünü gösterme.
Kemâl-i hikmetin izhâr-ı kudret kılmağa etmiş
Gubâr/-ı tîreden âyîne-i gîtî-nümâ peydâ-Fuzûlî

izhâr-ı melâl: Üzüntü gösterme.
Ne sûd a'dâ-yı bed-hâhı ferah-nâk etmeden gayri
Hilâf-ı gerdişinden çerhin izhâr-ı melâl etmek
Nâbi

izhâr-ı mihr: Güneşi gösterme.
Geldi şâdî gitti gam izhâr-ı mihr etsen ne_ola
Sohbeti gün yüzlüler gâyet ferah-nâk ettiler-Enverî

izhâr-ı muhabbet: Sevgi gösterme.
Derd-i hicrâna salıp eyler seni zâr ey gönül
Kılma izhâr-ı muhabbet yâre zinhâr ey gönül
Bağdatlı Ruhi

izhâr-ı müdârât: Yüze gülmeler gösterme.
Zu'm-ı pindâr-i cibillîsini te'kîd ederiz
Süfehâ kısmına izhâr-ı müdârât etsek-Nâbi

izhâr-ı niyâz: Niyaz gösterme.
Fuzûlî nâzenînler görsen izhâr-ı niyâz eyle
Terahhüm umsa ayb olmaz gedâlar pâdşâhlardan
Fuzûlî

izhâr-ı ruâf: Kan akıtması gösterme.
Bînî-gonce eder bağda izhâr-ı ruâf
Bâd kim bûy-ı hat-ı gâliye-fâmın getirir-Rızayi

izhâr-ı şevket: Büyüklük gösterme.
Hüsrev-i gül gerçi kim derd-i şitâdan dağ idi
Şimdi Keyhüsrev gibi izhâr-ı şevket eyledi
Nadirî (Ganizade...)

izhâr-ı şemʿ: Mum gösterme.
Her kimi rûşen-dil etse ağlatır âhir felek
Bezm-i işrette eder bu hâleti izhâr-ı şemʿ-Riyazi

izhâr-ı şevk: Arzu gösterme.
Çûb-ı zerrîn ile eyler her seher izhâr-ı şevk
Olmağa der-bân-ı der-gâhı şeh-i hâveristân-Nefʿî

izhâr-ı tahannün: Şiddetli arzu gösterme.
Ayrıldı kuzu olup mükedder
İzhâr-ı tahannün etti mâder-Muallim Naci

izhâr-ı tecellî-i direng: Bekleme görünüşünü gösterme.
Kılsa ebrû-yı hilâl himemi dünyâya
Berk-ı hâtıf kadar izhâr-ı tecellî-i direng-Ziya Paşa

izhâr-ı zarûret: İhtiyaç gösterme.
Kılsa temkînini keştî-i sipihre lenger
Devre-i aşk eder izhâr-ı zarûretle direng-Ziya Paşa

izhâr-ı zillet: Nefsini aşağı, hakir gören.
Ey kılan izhâr-ı zillet müjde-i izzet sana
Kim bu der-gehde mukarrerdir azîz olmak-Fuzûlî

Îzîd: (ایزد) Far. 1. Allah, Huda, Rab. 2. Zerdüştlerin hayır tanrısı.
Îzîd serîr-i hüsne seni kıldı pâdişâh
Aʿlâ kemâli zâtike fi ahseni's-sıfât-Fuzûlî (Allah seni güzellik tahtına padişah etti. Zatının tamlığını sıfatların en güzelleri içinde yükseltti.)

Hâzin-i genc-i şefâat seni kılmış Îzîd
Hîç kim yok ki sana olmaya âhir muhtâc-Fuzûlî

izmihlâl: (إضْمحلال) Ar. 1. Sıyrılıp açılma. 2. Buhar gibi yok olma.
Ahibbâ şîve-i yağmâda mebhût eyler aʿdâyı
Hudâ göstermesin âsâr-ı izmihlâl bir yerde
Yenişehirli Avni

Ebediyyen sana yok, ırkıma yok izmihlâl
Hakkıdır, hür yaşamış bayrağımın hürriyet
Hakkıdır Hakk'a tapan milletimin istiklâl
Mehmet Akif

Fakat ahlâkın izmihlâli en müdhiş bir izmihlâl
Ne millet kurtulur, zîrâ, ne milliyet, ne istikbâl
Mehmet Akif

izz, izzet: (عِزّ، عِزّت) Ar. 1. Aziz, şerefli ve yüce değerli, izzet sahibi, muhterem olmak. 2. Kuvvetli ve şiddetli olmak.
Her zilletin elbette bir izzet var içinde
Seyr et çeh-i Kenʿân ne devlet var içinde
Şeyh Galip

Koyduk vatanı gurbete bu fikir ile çıktık
Kim renc-i sefer bâis ola izz ü aʿlâya-Bağdatlı Ruhi

Yâ Rab bu ne izzet ü alâdır
Yâ Rab ne kemâl ü kibriyâdır-Ziya Paşa

izz ü câh: Rütbe ve değer.
Cihânın izz ü câhın böyle izʿân eyledim ben kim
Eşiğinde kul olmak dehre sultân olmadan yeğdir
Nevʿî

izz ü câh-ı saltanat: Saltanatın derece ve rütbesi.
Vaktine mâlik olan dervîştir sultan-ı vakt
İzz ü câh-ı saltanat değmez cihân gavgâsına-Bâki

izz ü saâdet: İzzet ve mutluluk.
Rûy-ı dil-ber ile hep izz ü saâdet bularak
Minnet ü kasr u sarây eylemeyen gönlümdür
Âdile Sultan

izz ü ulâ: Şan ve değer.
Bir kân-ı niamdır ki onun gevheri ikbâl
Bir bâğ-ı İrem'dir ki gülü izz ü ulâdır-Nedim

* **izzet:** Aziz, şerefi yüce, değerli.
Sehâdan addolur izzet, ayb ise de isrâf
Kibârın müsrifi yeğdir hele mümsik hisâbîden
Nevʿî

Görüp ahkâm-ı asrı münharif sıdk u selâmetten
Çekildik izzet ü ikbâl ile bâb-ı hükûmetten
Namık Kemal

izzet-i dâreyn: İki dünyanın izzeti.
Kula efendi rızâsı aliyyü'l-aʿlâdır
Bulanlar izzet-i dâreyni böyle buldu hemân
Said (Hızır Ağazade ...)

izzet-i dîn ü devlet-i dünyâ: Dünya ve din onuru.

Nesl-i pâkinden olmasın münfek
İzzet-i dîn ü devlet-i dünyâ-Şeyhülislam Yahya

izzet-i dünyâ: Dünya şerefi.

İzzet-i dünyâ için memnûnu olmam kimsenin
Çekmeğe bâr-ı belâ-yı minneti tâkat mı var
Şeyhülislam Yahya

izzet-i nefis: Şeref, onur, haysiyet.

Her ne yap yap becerip izzet-i nefsinle geçin
Kimseden bekleme yardım iki el bir baş için
Neyzen Tevfik

izzet-i saltanat-ı Mısr: Mısır saltanatının azizliği.

İzzet-i saltanat-ı Mısr'a taleb-kâr olmak
Keyd-i ihvân-ı bün-i çeh kûşe-i zindân yoludur-Nâbi

izzet ü ikbal (ile): Şerefle.

Görüp ahkâm-ı asrı münharif sıdk u selâmetten
Çekildik izzet ü ikbal ile bâb-ı hükûmetten
Namık Kemal

izzet: (عِزّت) bk. izz.

-J-

jâj, jâje: (ژاژ) Far.1. Anlamsız, baş söz. 2. Deve dikeni.

* **jâj-hâ:** Saçmasapan söz.

Biz iktisâb-ı kemâl edelim de ey Nâbi
Ko söylesin bir alay jâj-hâ fesânemizi-Nâbi

* **jâj-hâyî:** Anlamsız söz söyleme.

jâj-hâyî-i mest: Sarhoşun anlamsız söz söyleyişi.

Taarruz eyleyemem jâj-hâyî-i meste
Dehân-ı şîşenin açtıkça gûş kulkuline-Nâbi

jâle: (ژاله) Far. Havanın buğulu durumdayken akşam ve sabah serinliğiyle yerde ve bitkiler üzerinde toplanan küçük su damlaları, çiy, şebnem.

Reşk-i dendânın ile hancere düşdi jâle
Berg-i sûsende gören etdi sanır onu karâr-Bâki

Cûylar kim dolanır dâmen-i sahrâlarda
Jâleler kim görünür lâle-i Nuʿmân üzre-Bâki

Bizim çemende jâle ile doldu lâleler
İşret zemânı geldi pür olsun piyâleler-Gazali

jâle-i eşk: Gözyaşı çiyi.

Biz cism-i nizâr üzre döküp jâle-i eşki
Çün rişte-i cân gevher-i maʿnâda nihânız-Neşati

jâle-i hîzân-şekl: (Buharlaşıp) kalkan çiy taneleri.

Tâb-ı kahrından ola cümle adû nâ-peydâ
Pertev-i mihr ericek jâle-i hîzân-şekil
Hayali Bey (ericek: ulaşınca)

* **jâle-bâr:** Çiy yağdıran.

Fasl-ı hazânda gül bitire şâh-ı huşkta
Ebr-i bahâr-ı lütfu eğer olsa jâle-bâr
Veysî (Alaşehirli Üveys Kadı...)

* **jâle-dâr:** Çiy saçan.

jâle-dâr-ı seher: Seherin çiy saçanı.

Dehen-güşâ bütün ezhâr-ı jâle-dâr-ı seher
Nesîm-i fecr ile hep zî-hırâm-ı istiğnâ
Ahmet Hâşim

* **jâle-rîz:** Çiğ saçan.
Jâle-rîz oldu havâ sanma seher gül-zârda
Pîr-i çarh etti bükâ kıldıkta dolabı enîn-Hayali Bey

* **jâle-sıfat:** Çiy tanesi gibi.
Sahn-ı gül-zâra düşersen yeridir jâle-sıfat
Nev-bahâr oldu gül açıldı güzellendi çemen-Bâki

* **jâle-veş:** Çiy tanesi gibi.
Düşelden jâle-veş bu hâk-dâne ey dil
Dikip göz süfre-i gerdûne nân-hôre sunmazsın
Nâbi

jend, jende: (ژنده) Far. Yamalı, eski hırka.
Rüsûm-ı himmeti ehl-i kerem sûzenden öğrensin
Ten-i uryân ile her bî-nevâya giydirir jende-Beliğ

Çâk çâk etti kara zülfünle Kâ'be cübbesin
Jendeler giymiştir İbrâhîm Edhem sandılar
Necati Bey

jeng: (ژنگ) Far. 1. Pas, kir, küf. 2. Yüzdeki buruşukluklar. 3. Göz kapağı.
Açmaz mı dahi jengini rûşen-gîr-i takdîr
Paslandı yer altında nice âyîne sine-Beliğ

jeng-i belâ: Bela pası.
Hemîşe saykal-ı âyînem oldu jeng-i belâ
Henûz pertev-i rû-yı safâ nedir bilmem
Fehim-i Kadim (Uncuzade ...)

jeng-i ebr-i tîre: Karanlık bulutun pası.
Erişti pertev-i feyz-i bahâr âyîne-i çarha
Acep mi şimdi olsa jeng-i ebr-i tîreden âri-Nef'î

jeng-i gam: Gam pası.
Hatt-ı jengârın tutaldan ay yüzün devrin tama'
Jeng-i gam tutmuş-durur âyîne-i cânı dürüst
İbn-i Kemal

jeng-i günâh: Günah kiri.
Safâ-yı sîneme zulmet veren jeng-i günâhımdır
Amân ey kân-ı ihsân zulmet-i kalbim cilâ ister
Esad Erbilî

jeng-i hamûşî: Suskunluk pası.
Gelir jeng-i hamûşîden küdûret tîz-güftâre
Niyâm şemşîr-i cevher-dâra çün tâbût olmuştur
Esrar Dede

jeng-i kalb: Kalp pası.
Bul riyâzâtın safâsında hayât-ı câvidân
Jeng-i kalbi pâk ü nûr-efşân eder cânân-ı aşk
Âdile Sultan

jeng-i küdûret: Gam pası.
Eğer künhi ile bilmek dilersen nefs-i derrâkın
Mücellâ eyle dil mir'âtını jeng-i küdûretten-Gaybî

* **jeng-âlûde:** Pasa bulaşmış.
Nigâh-ı ref'etinde şöyle feyz-i terbiyet var kim
Olur mir'ât-ı jeng-âlûde baksa sebz-gûn dîbâ-Nedim

* **jeng-dâr:** Kir, pas tutan.
Tekellüf ber-taraf der-sîne et sen bir gül-endâmı
Yine mâni' değil mir'ât-ı hâtır jeng-dâr olsa
Esrar Dede

* **jeng-yâb:** Kirlenme, paslanma.
Benden o jeng-yâb ü ben andan safâ-pezîr
Âyine gibi rû-be-rûdur benimle dil-Nâbi

jengâr: (ژنگار) Far. Pas, kir; jeng.
Ey Fuzûlî hâtır-ı ehl-i safâ âyînedir
Devr cevrinden eser âyînde jengâr teg-Fuzûlî

jengâr-ı gam: Gam kiri.
Jengâr-ı gamdan et dil ü cân gözgüsünü pâk
Câm-ı mey ile ki âyîne-i gayb-bîn ola
Şeyhi (gözgü: ayna.)

jengâr-ı hat-ı yâr: Yârin ayva tüyü pası.
Bulsa jengâr-ı hat-ı yâr ile cevher hancer
Tîğ-ı ebrûya sitem-kârlık eyler hancer-Şeyh Galip

jengâr-ı mû: Kıl kiri.
Ne_ola jengâr-ı mûdan sâf ise âyîne-veş sînen
Kimesne görmedi kıl bittiğini mermer üstünde
Cinânî (kimesne: kimse.)

jengâr-ı sivâ: Başka pas,kir.
Derûn-ı sîne-i âşıkda jengâr-ı sivâ yoktur
Dil-i âyînede timsâlden gayri nukûş olmaz
Râşid (Molla Feyzizade Müverrih Mehmet...)

jiyân: (ژیان) Far. Kızgın, kükremiş, hışımlı.
Şîr-i jiyâna pençe salar gâh hışm u kîn
Bebr-i yâbâna karşı varır vakt-i kâr-zâr-Bâki

Nefsinin verme murâdın yeter terbiyet et
Ki sakın kendin için şîr-i jiyân beslersin-Behiştî

Ola hem-pervâz Anka niçe mümkindir zübâb
Hirrenin şîr-i jiyân ile olur mu nisbeti
Enderunlu Vâsıf

jûlîde: (ژوليده) Far. Karmakarışık, dağınık saç.
Hayâlî gibi bir dîvâne-i julîde-mûdur kim
Perîşân eylemiş kendin görüp Sultân-ı Süleymân'ı
Hayali Bey

Sen selâmet kisvetin zîver kıl ey ehl-i salâh
Kim bana bes mûy-ı jülîdem cünûn pîrâyesi-Fuzûlî

jûlîde-mû: Keçe gibi olmuş saç.
Ey sabâ jûlîde-mû başında Mecnûn'un sakın
Bî-tekellüf gezme kim Leylî evidir ol pâlâs-Fuzûlî

-K-

ka'ka'a: (قعقعه) Ar. Mızrak ve kılıç şakırtısından çıkan ses.
Duyulur ka'r-ı beyânında, sadâ-yı âhen
Darb-ı şeş-perle çıkan ka'ka'a miğferlerden
Tevfik Fikret (Nef'î için söylemiş)

kâ'b: (كعب) Ar. 1. Topuk, aşık kemiği. 2. Tavla zarı. 3. Sekiz yüzlü cisim. 4.Küp.

kâ'b-ı muhannâ: Çarpık topuk.
Biz topuk çalmada siz zevk u safâda her şeb
Kaldırıp kâ'b-ı muhannâ gibi câm-ı bâde-Nedim

Girdiği mesâlike girilmez
İgrâkta kâ'bına erilmez-Ziya Paşa

kabâ: (قبا) Ar. En üste giyilen geniş elbise, cübbe; önü açık kaftan.
Terk edip tâc u kabâyı şevk-i şem'-i hüsnüne
Kendimi pervâne-âsâ bir nemed-pûş eyledim-Bâki

Bu riyâ-yı fakr ile bestir sifâl-i kûy-ı yâr
Mahrem-i bezm-i fenâ tâc ü kabâyı neylesin-Nev'î

Zâhid o denlü sıklet-i tâc ü kabâ ile
Uçmak ümîdin etmez idi ebleh olmasa-Nergisî

kabâ-yı al: Kırmızı cübbe.
Gûş edip gül seyre çıktığın kabâ-yı al ile
Nev-arûs-ı lâle zeyn etmiş izâre hâle ile-Behiştî

kabâ-yı ber-zede-dâmân: Eteği toplanmış elbise.
Olur taalluk-ı çirk ü riyâdan âzâde
Kabâ-yı ber-zede-dâmân per-niyân-ı hulûs-Nâbi

kabâ-yı beyt-i Harâm: Kâbe'nin elbisesi.
Vakt-i vedâ' âteş-i âhım şirârıdır
Reng-i kabâ-yı Beyt-i Harâm'ı siyâh eden
İbnü'n-Neccar Şeyh Rıza

kabâ-yı cism: Cisim cübbesi.
Gurûr etme libâs-ı fahr ile ömrüm cihândır bu
Kabâ-yı cismini kor bunda herkes câme-kândır bu
Ulvî (Bursalı Hüseyin ...)

kabâ-yı gerdûn: Feleğin cübbesi.
Ka:met-i nâzına kûtâh kabâ-yı gerdûn
Cilve-i rif'atine teng kazâ-yı evhâm-Nâbi
kabâ-yı Nevrûz: Nevruz'un cübbesi.
Her kûşede bir sabâh-ı firûz
Her goncada bir kabâ-yı Nevrûz-Şeyh Galip
kabâ-yı sebz: Yeşil elbise.
Olsa kabâ-yı sebz ile ol serv cilve-ger
Gûyâ olur minâre-i sebzîn âşikâr-Seyyit Vehbi
kabâ-yı zer-nigâr: Altın işlemeli elbise.
Zemâne giydi nârenc-i kabâ-yı zer-nigâr üzre
Cevâhir tüğmelerle bir çiçekli anberîn hârâ-Sâbit
kabâçe: (قباچه) Far. Hafif giyecek, entari.
kabâçe-i zer-bâft: Sırmalı entari.
Sultân kabâçesini palâsa verir velî
Vermez gedâ kabâçe-i zer-bâfta şâlini-Behiştî
kabâhat: (قباحت) bk. kubh.
kabâle: (قباله) Ar. 1. Eskiden kadı'nın verdiği hüccet. 2. Toptan, götürü yapılan iş, kabala. 3.Yahudilerin kendi ceamaatleri için verdikleri vergi.
Midâd-ı şevk ile pür eylesem ne_ola gece gündüz
Sahîfe-i dili üstâd-ı aşk verdi kabâle
Şeyhülislam Yahya
Kâ'be: (كعبه) Ar. 1.Hicaz'da Mekke şehrinde bulunan kutsal yapı. 2. Müslümanların namaz kılarken yöneldikleri taraf, kıble ve hacı olmak için gidip ziyaret ettikleri yer. 3. Yönelme yeri.
Kâ'be yüzünde benlerini kılmayınca yâd
Vermez safâ şu Merve vü Zemzem dedikleri-Şeyhi

Çün yüzün Kâ'be hâlin Hacerü'l-Esved imiş
Subh-ı vaslında yüzüm ona sürem gibi gelir
İbn-i Kemal
Taş u toprak tavâfından vefâ bulmadı âşıklar
Âşıkın kalbidir Kâ'be hacc u umre edersen gel
Ümmî Sinan
Kâ'be-i aşk: Aşk Kâbesi.
Nefs ile onlar cihâd-ı ekber eyler dâimâ
Kâ'be-i aşkındır onlar hâciyân ü serveri-Âdile Sultan
Kâ'be-i dil: Gönül Kâbesi.
Olmadan Ebrehe-veş seng-zen-i Kâ'be-i dil
Düşmen-i Kâ'be'ye vur seng-i Ebâbîl gibi-Nâbi
Kâ'be-i dîdâr: Yüzünün Kâbesi.
Cennette anıp Kâ'be-i dîdârını Dâvûd
Âheng-i Hicâz ile dem-â-dem negam eyler
Yenişehirli Avni
Kâ'be-i dünyâ: Dünya Kâbesi.
Merkez-i dâire-pîrâ-yı ulüvv ü azamet
Kutb-ı dîn-i Kâ'be-i dünyâ vü cihân tefrîd-Kâzım
Kâ'be-i ehl-i ferheng: Edep sahiplerinin Kâbesi.
Şem'-i mihrâb-ı Hudâ câm'i-i esrâr-ı Hudâ
Secde-gâh-ı ürefâ Kâ'be-i ehl-i ferheng-Kâzım Paşa
Kâ'be-i hâcât-ı âlem: Âlemin dua Kâbesi.
Eşiğin Kâ'be-i hâcât-ı âlem
Hayâlî Kâ'be'de Hassan'a benzer-Hayali Bey
Kâ'be-i hüsn: Güzellik Kâbesi.
Kâ'be-i hüsnünde müşgîn perde olmuş tâb-dâr
Hâl-i anber-bârı bir hindûdur olmuş perde-dâr
İbn-i Kemal
Kâ'be-i iclâl: Büyüklük Kâbesi.
Dokuz kat perde çekmiş Kâ'be-i iclâline devrân
Zemîni gök bir altun pullu dîbâ-yı mutallâdan
Yenişehirli Avni
Kâ'be-i İslâm: İslâm'ın Kâbesi.
Kâ'be-i İslâm'dır dersem aceb mi sâhibin
Şeyhülislâm eylemiş lutf-ı Hudâ-yı Müsteân-Nef'î
Kâ'be-i kerem: Cömertlik Kâbesi.
Haylî tazyîk eyledi ehl-i harem
Nâgehân etti Rab Kâ'be-i kerem-Muallim Naci
Kâ'be-i kûy: Köyün Kâbesi.
Ol dem hani ki Kâ'be-i kûyun mekân idi
Ârâm-gâhı gönlümün ol âstân idi-Cem Sultan

Kâ'be-i kûyunda kıldım gözlerim yaşın sebîl
Teşne-diller çağrışıp derken meded bir pâre su
Hayali Bey
Kâ'be-i revân: Ruhun Kabesi.
Ol Kâ'be-i revânız ki harîm-i harem-i aşk
Pür-şûr-ı figân-ı ceres mahmilimizdir-Nâilî
Kâ'be-i tahkîk: Doğru olup olmadığını araştırma Kâbesi.
Gönül ki Kâ'be-i tahkîka vâsıl olmuştur
Cihân muhâceme ettikçe Sûmnât'a güler
Muallim Naci

Kâ'be-i ulyâ: Yüce Kâbe.
Şeş- cihetten rûz u şeb kerrûbiyân eyler tavâf
Mescid-i Aksâ mıdır ya Kâ'be-i ulyâ mıdır
Yenişehirli Avni

Kâ'be-i vahdet: Birlik Kâbesi.
Dil-i feyz-âşnâ-yı ma'rifet ziynet-fürûş olmaz
Harîm-i Kâ'be-i vahdette âsâr-ı nukûş olmaz
Namık Kemal

Kâ'be-i vasl: Kavuşma Kâbesi.
Yollarda kalır râh-rev-i Kâ'be-i vaslın
Ömr âhir olur mevt erişir zâd yetişmez-Bâki

Kâ'be-cûyan: Kâbe araştırıcıları.
Kâ'be-cûyân-ı mahabbet Hızr'ı rehber eylemiş
Secde-gâh-ı ehl-i dil hâk-i derinden bellidir-Vecdî

* **Kâ'beteyn:** 1. İki Kâbe; yani Mekke'deki Kâbe ile önceden kıble olarak yönelinen Kudüs'teki Mescid-i Aksa'ya verilen isim. 2. İki zar.
Kâ'beteyn'inde gelir nakş çü dâim iki şeş
Ne sebebten ola pâ-beste-i şeşder nergis-Nizami

Kabe Kavseyn, Ka:be Kavseyn: (قابەقوسين) Ar." İki kavis (kaş) arasındaki mesafe" anlamında, Hz. Muhammed'in (s.a.s.) Miraç gecesinde Cenab-ı Hakk'a olan yakınlık derecesinden kinaye olarak kullanılır.
Erdim kaşının mi'râcına kim ka:be kavseyndir adı
Vuslat şebinde gör beni ser-tâ-kadem nûr olmuşam
Nesimi

Habîbin Ka:be Kavseyn'i rumûzun sûfî benden sor
Muhammed âlinin mâhiyyetin Veys-i Karen'den sor
Hayali Bey

Maka:m-ı "Ka:be Kavseyn" geçip nâmend-i tîr ol dem
Müyesser oldu ona matlûb-ı a'lâ-yı "Ev-ednâ"
Nadirî (Ganizade...)

kabes: (قبس) Ar. Parlak ateş közü.
Alnın levâmi'inden meh-pâre tâb-ı kem-ter
Ruhsârın âteşinden hurşîd bir kabestir-Behiştî

Nûr-ı Hak'tan bir kabes eylerse kullar iktibâs
Onlara ilhâm olur elbette ilm-i iftirâs-Nuri

kabız: (قبض) bk. kabz.

kabîh, kabîha: (قبيح) bk. kubh.

kabil, ka:bil: (قابل) bk. kabûl.

Kabil, Ka:bîl: (قابيل) Ar. Âdem aleyhisselamın büyük oğlunun ismi olup küçük kardeşi Hâbil'i öldürmüştür.
Ne_ola kan dökmekte mâhir olsa çeşmin merdümü
Nutfe-i Ka:bîl'dürür gamzen gibi üstâdı var
Fuzûlî

Hâbil ile Ka:bîl iki kardeş
Bize târîh
Kardeşliği bir levha-i hûn-rîz ile telvîh
Tevfik Fikret

kabîle: (قبيله) Ar. Bir soydan türemiş, bir başkanın emri altında yaşayan göçer topluluk.
Kim vardı Arab'ta bir kabîle
Müstecmi'-i haslet-i cemîle-Şeyh Galip

kabiliyyet, ka:biliyyet: (قابليت) Ar. 1. Anlama, anlayış. 2. Beceriklilik, eli işe yatkınlık, beceri, kapasite, **c. ka:biliyyât.**
Şahsın isti'dâdı lûtf-ı peykerinden bellidir
Kîmyâ-yı ka:biliyyet cevherinden bellidir-Nâilî

Ka:biliyyettir husûl-i matlûbun ser-mâyesi
Elde isti'dâd olunca kâr kendin gösterir
Âsım (Çelebizade Şeyhülislâm İsmail...)

kabîh: (قبيح) bk. kubh.

kâbin, kâbîn: (كابن) Far. Geline verilen ağırlık (mehr-i müeccel).
Eshâb-ı nikâh olup revâne
Kâbîni kesildi nakd-i câne-Fuzûlî

kâbir: (كابر) bk. kebîr.

kabl: (قبل) Ar. zf. Ön, once, öndeki.

kable'l-fenâ: Yokluktan once.
Keşf-i râz etmez salâbet-kâr olan kable'l-fenâ
Yanmadıkça anber etmez sırr-ı bûyun âşikâr
Vâhit Paşa (Mehmet...)

kabr, kabir: (قبر) Ar. Mezar, insanın öldükten sonra gömüldüğü çukur..
Gel ser-i kabrimde dur bir lâhza ey sîmîn beden
Nûrdan bir serv dikmişler kıyâs etsin gören
Yenişehirli Avni

Anlardı nedir azâbı kabrin
Görseydi bu hâli cennetinden-Abdülhak Hâmit

Bilmezler ki bu kabirle yoktur alâkam
Ben o çiçeklerdeyim, ben bu çiçeklerim
Cahit Sıtkı Tarancı

kabr-i mâder: Ana kabri.
Üsküp'te kabr-i mâdere olsun bu nev-gazel
Bir tuhfe-i bedî' ü beyân-ı Muhammedî
Yahya Kemal

kabr-i Mecnûn: Mecnun'un kabri.
Düşte görmüş Leylî'yi bir gece bir sâhib-nazar
Boynunu eğmiş dururdu kabr-i Mecnûn üstüne
Necati Bey

kabr-i mübârek: Mübarek kabir.
Binâsı taş yüreğindendir ol cebâbirenin
Budur şu kabr-i mübârekte gördüğüm dehşet
Namık Kemal

kabr-i vahşet-âgîn: Korku dolu kabir.
Biraz çiçek şu hazîn kabr-i vahşet-âgîne
Tevfik Fikret

* **kabristân:** Mezarlık.
Bakma kabristâna ancak sâha-i medhûşuna
Dur da bir müddet kulak ver nâle-i hâmûşuna
Mehmet Akif

kabûl: (قبول) Ar. 1. İçeri alma. 2. Razı olma. 3. Alıp kullanma.
Ne ola sabr ile şevkinden özge Avnî'nin
Kabûl eyle budur varı ger kesîr ü kalîl
Avnî (Fatih Sultan Mehmet)
Bîmâr-ı derd-i aşk kabûl eylemez ilâc
Yahya Bey (Taşlıcalı ...)
Tutalım arayarak bulmuşum onu ammâ
Kabûl kılmayıp eylerse nezrim istihka:r-Nedim

kabûl-i fenâ: Yokluğu kabul etme.
Mükevvenât-ı hudûs ol Kadîm'dendir kim
Kemâl-i zâtına mümkin değil kabûl-i fenâ
Hayri (Vîranşehirli Reisülküttab Mehmet ...)

kabûl-i fesh ü nesh: Yıkma ve bozmayı kabul.
Hüccet-i afv ü kerem etmez kabûl-i fesh ü nesh
Ka:dî-i endîşe imzâ-yı cevâz etmezse de-Nâbi

kabûl-i feyz: Bereket kabulü.
Sadef-âsâ kabûl-i feyze isti'dâd lâzımdır
Ki her mevzi'de nîsân katresi dürr-i semîn olmaz
Hâmî (Hâmî-i Âmidî)

kabûl-i hidmet: Hizmet kabulü.
Vasf-ı Cibrîl-i Emîn etmiş kabûl-i hidmetin
Sırr-ı Hak keşfine onunla yetip fermân sana-Fuzûlî

kabûl-i iltiyâm: Onarılmayı kabul.
Râşidâ etmez şikeste-dil kabûl-i iltiyâm
Zahm-ı şemşîr-i zebânın var mı görmüş merhemin
Râşid (Molla Feyzizade Müverrih Mehmet ...)

kabûl-i infiâl: Gücenmeyi kabul.
Etmez ekdâr-ı dil kabûl-i infiâl
Cevherim vârestedir eczâ-yı âb ü hâkten
Leskofçalı Galip

kabûl-i merhem: Merhemi kabul.
Kabûl-i merhem eder zahm sâhibi değilim
Hezâr-hamd etıbbâya ihtiyâcım yok-Sâbit

kabûl-i Mevlâ: Mevlâ'yı kabul.
Ola zî-bende-i âgûş ü kabûl-i Mevlâ
Dîn ü dünyâya mülûk-âne bu sa'yi meşkûr
Enderunlu Fazıl

kabûl-i Rabb-i Vedûd: Çok şefkatli Allah'ı kabul.
Sımâh-ı cânıma hâtiften erdi bu târîh
Ola bu cisri karîn-i kabûl-i Rabb-i Vedûd
Şeyhülislam Yahya (1043=1633)

kabûl-i sıhhat: Sıhhat bulma.
Renc çekme sıhhat ümmîdin Fuzûlî'den götür
Kim kabûl-i sıhhat etmez böyle bîmâr ey hekîm
Fuzûlî

kabûl-i sifâl: Çanak, çömleğin kabulü.
Fakîr isem ne_ola şevkin içimde dopdoludur
Aceb mi olsa reyâhîn ile kabûl-i sifâl-Necati Bey

kabûl-i şîve-i ülfet: Dostluk tarzını kabul.
Muhill-i tavr-ı uzlettir kabûl-i şîve-i ülfet
Müreccahdır yanımda merhabâdan dest-i red şimdi
Râşid (Molla Feyzizade Müverrih Mehmet ...)

kabûl-i tâat: Taati kabul.
Eser-i kabûl-i tâat ona vermiş öyle hâlet
Ki kulûb-ı ehl-i hâle harekâtı câzib olmuş-Fuzûlî

kabûl-i terekküb-i icrâ: Akarak meydana gelmeyi kabul.
Besâite şeref-i mahremiyyet-i vahdet
Mürekkebâta kabûl-i terekküb-i icrâ-Fuzûlî

* **kabûl-gâh:** Kabul yeri.
Çıksın bu duâ kabûl-gâha
Kılsın her işinde Hak muvaffak-Muallim Naci

* **ka:bil:** 1. Kabul eden, kabul edici; anlayışlı, zeki 2. Mümkün, olabilir, ihtimal.
Ka:bil mi arz-ı hâl ile derd-i dili beyân
Sığmaz zebân-ı hâmemize mâcerâ-yı aşk
Fıtnat Hanım
Kuvvet-i tâli'e bak, istemez isti'dâdı
Mansıb-ı devlete nâ-ka:bil ü ka:bil birdir
İzzet Ali Paşa
Rağbet ü ikbâle minnet çekmez erbâb-ı ukûl
Ka.bil olsun da kişi isterse makbûl olmasın
Namık Kemal

ka:bil-i feyz-i safâ: Neşenin feyzini kabul eden.
Bahâyî-veş değilsin ka:bil-i feyz-i safâ sen de
Tekellüf ber-taraf ey hâtır-ı nâ-şâd neylersin
Şeyhülislam Bahayi (....Mehmet)

ka:bil-i haşr: Toplanma imkânı.
Hande-i tıflâne bak girye-i pîrâna bak
Cilve-i seyrâna bak ka:bil-i haşr oldu îd-Esrar Dede

ka:bil-i idrâk-i vahy: Vahiy kavrama kabiliyeti.
Olsa isti'dâd-ı ârif ka:bil-i idrâk-i vahy
Emr-i Hak irsâline her zerredir bir Cebre'il-Fuzûlî

ka:bil-i ihmâl: İhmâl imkânı.
Hep doğru yolu tavsiyedir gâye-i âmâl
Hôş-gûluğu görmekte isem ka:bil-i ihmâl
Abdülhak Hâmit

ka:bil-i itfâ: Söndürme imkânı.
Biter mi bitti denilmekle nûr-ı nâ-mütenâhî
Nefesle ka:bil-i itfâ mıdır çerâg-ı İlâhî
Muallim Naci

ka:bil-i ikmâl: Tam kabul edilirlik.
Bizim noksânımız hep ka:bil-i ikmâldir ammâ
Bulunmaz neyleyim esbâb-ı istikbâl bir yerde
Yenişehirli Avni

ka:bil-i is'âf: Yardım etme imkânı.
Gölge etmezse yeter ehl-i zemân ehl-i dile
Bu temennîde gönül ka:bil-i is'âf değil
Halil Nihat Bey

ka:bil-i kuds-i melekût: Melekler âleminin kutsal imkânı.
Ola Cibrîl gibi ka:bil-i kuds-i melekût
Reh-güzârında sücûd eylese İblîs-i târid
Yenişehirli Avni

ka:bil-i medh: Övünme imkânı.
Tab'-ı pâki âzmâyişten Cinânî kim kaçar
Ka:bil-i medh olmağa ammâ ki bir memdûh yok
Cinânî

ka:bil-i te'vîl: Değiştirme imkânı.
Kas'a-i şeyh-i imâretten içip çorbayı
Zanneder ka:bil-i te'vîl ola zırva-i sühan
Sünbülzade Vehbi

ka:bil-i vasf: Övme imkânı.
Tîğ-ı müjgânı değil ka:bil-i vasf etmeyecek
Hûn-ı endîşe tereşşuh ciğer-i ma'nâdan-Lâ

ka:bil-i zevâl: Yok olma imkânı.
Saâdet-i ezelî ka:bil-i zevâl olmaz
Güneş yer üstüne düşmekle pâymâl olmaz-Fuzûlî

kâbûs: (كابوس) Ar. Uykuda basan ağırlık, karabasan.
Olunca ümmet-i merhûme büsbütün me'yûs
Muhît-i fikrine çullandı kanlı bir kâbûs
Mehmet Akif

kâbûs-ı elem: Sıkıntı ağırlığı.
Çıkıp gûl-i beyâbân gibi geldi meclise zâhid
Biz hengâm-ı bîdâride kâbûs-ı elem bastı-Lâ

kabz, kabız: (قبض) Ar. 1. El ile tutup almak; dürmek, devşirmek, tutmak. 2. Peklik, inkıbaz.
Zârdır kabzla bastın dü-ser-i engüştünde
Vaz'-ı hikmetle bu bâzîçe ki best ü güşâd-Nâbi

Verip hakk-ı sarîhin kabz ü bast ü mahv ü isbâtın
Adâlet-hâne-i hikmette etmiş cümlesin irzâ-Nâbi

kabz ü inbisât: Keder ve ferahlık.
Bu çemende goncalar güller gören ârif bilir
Kim sebât üstünde kalmaz hîç kabz u inbisât
Fuzûlî

* **Ka:bız:** Tutup alıcı. (Azrail)
Zehî Ka:bız ki âlem kabza-i hükmünde muztarrdır
Zehî bâsıt ki çekmiş kâinâta sofra-i yağmâ-Nâbi

* **kabza:** 1. Bir tutam, bir avuç şey. 2. Pençe. 3. Kılıcın elde tutulacak yeri.

kabza-i gamze: Gamze pençesi.
Zahm-ı uşşâk için iʿmâle ne hâcet âlet
Kabza-i gamzede şemşîr-i tegâfül var iken-Nâbi

kabza-i hükm: Hüküm pençesi.
Zehî Ka:bız ki âlem kabza-i hükmünde muztardır
Zehî bâsıt ki çekmiş kâinâta sofra-i yağmâ-Nâbi

kabza-i kader-i Hâlık: Yaratıcının kader eli.
Buldum huzûr-ı kalb, Ziyâ, cümle kârımı
Tafvîz-i kabza-i kader-i Hâlık eyledim-Ziya Paşa

kabza-i kudret: Kudret eli.
Kabza-i kudretine kavs-i kuzah şekl-i kemân
Destine nîze-i Mirrîh felekte nâvek-Cinânî

kabza-i Rezzâk: Rızık verici olan Allah'ın gücü.
Kuvvet-i menʿ ü atâ kabza-i Rezzâk'dadır
Zıll-i nâ-çîz-i tehî-deste perestâr olamam-Nâbi

kabza-i sâtûr: Satırın tutulduğu yer.
Beni öldür beni kim şuʿlede pervâne-sıfat
Nice bir titreyeyim kabza-i sâtûr üzre-Nedim

kabza-i takdîr-i Kird-gâr: Allah'ın takdir gücü.
Muhît-i dâire-i aşktan hurûc muhâl
Ne çâre kabza-i takdîr-i Kird-gâr'dayız

Yenişehirli Avni

kabza-i tîğ: Kılıç kabzası.
Kabza-i tîğa edip şemşîr-bâzân vazʿ-ı yed
Fart-ı reşkinden felek de derdi merrîhü'l-hased

Sürûrî

kâc: (كاج) Far. bot. Bir çeşit küçük çam.
Bekler, ne zemân kaldıracaklar diye mebhût
Üç kıtʿa musallâsı olan bir kâca tâbût

Midhat Cemal Kuntay

kadar: (قدر) Ar. e. Nicelik veya niteliği kıyaslama edatı.
Hıfzı bir micmer-i tefsîdeye olsa sâriʿ
Ne kadar râyihasın etse meşâm istişmâm-Cevrî

Gehî hâtırımdan çıkardı kadr
Atardım sipihre sabâha kadar-Keçecizade İzzet Molla

Görünce hakkı kabûl ahsen-i hasâildir
Kabîh hulk olamaz âdemin inâdı kadar

Âsaf (Nâfia Nâzırı Mahmut Celaleleddin Paşa)

kadd: (قد) Ar. Boy, endam.
Bezm-i gamda nâya hem-dem oluban
Kaddümü çeng eylemek ka:nûndur

Avnî (Fatih Sultan Mehmet) (oluban: olarak.)

Terahhum kıl bükülmüş kaddime vehm eyle âhımdan
Sakın çıkmaya nâ-geh yâydan ok ey kemân-ebrû

Fuzûlî

Serv ile gül çemende ki turup oturdular
Bu kadd ü bu izârı yine sende gördüler

Hayali Bey (tur-: ayağa kalkmak.)

kadd-i bâlâ: Yüksek boy.
Ey kadd-i bâlâ hüsnün dil-ârâ
Kıldım temâşâ gâyet güzelsin-Enderunlu Vâsıf

kadd-i beka: Kalıcılığın süresi.
Nahl-i emel ne denlü dırâz olsa hûb idi
Dest-i hayât u kadd-i beka kûteh olmasa

Şeyhülislam Yahya

kadd-i bergeşte: Tersine dönmüş boy.
Gel doğrulalım mey-gedeye rağmına onun
Kim bâr-ı riyâdan kadd-i bergeştesi hamdır

Bağdatlı Ruhi

kadd-i bülend: İnce, uzun boy.
Çıkmadı bir nîm-ten kadd-i bülend himmete
Atlas-ı gerdûnu birkaç kere tahmîn ettiler

Nevres-i Kadim

kadd-i bütân: Güzellerin boyu.
Derûn-ı kubbesi evc-i felek gibi rûşen
Sütûn-ı soffası kadd-i bütân gibi mevzûn-Nefʿî

kadd-i cân-fezâ: Can arttıran boy.
Ne hâlet var o şûhun nahl-i kadd-i cân-fezâsında
Ki reftârın görüp yoldan döner ömr-i şitâbânım

Nedim

kadd-i dil-cû: Gönül alan boy.
Câme-i gül-penbe açmış ey gül-i hôd-rû seni
Bir gümüşten serve döndürmüş kadd-i dil-cû seni

İzzet Ali Paşa

kadd-i dil-dâr: Sevgilinin boyu.
Kadd-i dil-dârı kimi arʿar okur kimi elif
Cümlenin maksûdu bir ammâ rivâyet muhtelif

Muhibbî, Meftunî (Kanunî Sultan Süleyman)

kadd-i dü-tâ: İki büklüm olmuş boy.
Kûyuna gayrıları çekme rakîb-i har-tab'
Seyl-i eşkimle döner kadd-i dü-tâ dolâba-Bâki

kad-i güftâr: Sözün boyu, endamı.
Kad-i güftârıma evvel biçilip câme-i reng
Sonra fersûdesi bâzâr-ı bahârâne gelir-Nedim

kadd-i ham-geşte: Bükülmüş boy.
Eyler kadd-i ham-geştemi gerdîde çü dolâb
Küh-sâr-ı serimden dökülen cûy-i muhabbet-Nedim

kadd-i hamîde: Bükülmüş boy.
Evzâ'-ı bâzgûneye mâil mizâc-ı aşk
Bunda kadd-i hamîde olur i'tidâle dâl
Koca Ragıp Paşa

kadd-i hôş-reftâr: Güzel yürüyüşlünün boyu.
Serv ü gül nezzâresin neyler sana hayrân olan
Ârızınlan kadd-i hôş-reftârın eyler ârzû-Fuzûlî

kadd-i kalem: Kaleme benzeyen boy.
Ham olur kadd-i kalem cevrini tahrîr etsem
Süst olur pây-ı sühan nâzımı takrîr etsem-Nâbi

kadd-i ma'nâ: Anlam ifade eden boy.
Zehî hayyât-ı hil'at-dûz-ı bâzâr-ı haka:yık kim
Kadd-i ma'nâyı etmiş câme-i terkîb ile berpâ-Nâbi

kadd-i muhterem: Muhterem boy.
Gelse reftâra kadd-i muhteremi
Gûyiyâ arzı devirirdi kademi-Hakanî

kadd-i müstesnâ: Benzersiz boy.
Sandım olmuş ceste bir fevvâre-i Âb-ı Hayât
Böyle gösterdi bana ol kadd-i müstesnâ seni-Nedim

kadd-i nâzik-ter: Yeni uzamış boy.
O âfetin kadd-i nâzik-terine sarf edelim
Ne mertebe sühân-ı nâzikânemiz var ise-Nâbi

kadd-i nihâl: Fidan dalına benzeyen boy.
Çıkarır âdemi şeytân-sıfat cennetten
Şâh-ı gendüm gibi ol kadd-i nihâli küçücük
Neş'et (Hoca Süleyman...)

kadd-i pîr: Pirin boyu.
Ser-fürûdur herkese encâm-ı kâr-ı ser-keşân
Eyle bu ma'nâyı istidlâl kadd-i pîrden
Sâmi (Arpaeminizade Vak'anüvis Mustafa-Bey)

kadd-i râst: Düzgün boy.
Hep bilirsiniz kadd-i râstımı hâme gibi
Etti engüşt gibi ham-zede bâr-ı tahrîr-Nâbi

kadd-i ser-firâz: Benzerlerinden farklı boy.
Ol esb-i bâd-pây ile ol kadd-i ser-firâz
Bir cây-bâr idi kim ede servi der-kenâr-Nev'î

kadd-i sürâhî: Sürahiye benzeyen boy.
Şevk-i teşrîfin ile kadd-i sürâhî hamdır
Bûse-i la'lin için çeşm-i kadeh pür-nemdir-Nâbi

kadd-i tahsîn: Övünülecek boy.
Yine ol şeh sezâ-yı kadd-i tahsîn görmedi Nâbî
Perend-i şi'r-i rengînim bu gûne hôş-kumâş ettim
Nâbi

kadd-i Tûbâ: Cennet'teki Tûba ağacına benzeyen boy.
Kadd-i Tûbâ'sını arz etse o meh
Hûrlar derler idi "Tûbâ-leh"-Hakanî

kadd-i yâr: Sevgilinin boyu.
Şevk-i ten ile cüda olup pâre pâre mevc
Âgûş açtı hasret ile kadd-i yâre mevc-Nâbi

Kadd-i yâri kimi halkın serv okur kimi elif
Cümlenin maksûdu bir ammâ rivâyet muhtelif
Muhibbî, Meftunî (Kanunî Sultan Süleyman)

kadd-i zîbâ: Güzel boy.
Bulmaz ol ruhsâr ile ol kadd-i zîbâ hâletin
Bağlasan bir deste gül serv-i hırâmân üstüne-Bâki

* **kad-hamîde:** Boyu bükülmüş.
Elbette kad-hamîde olur nahl-i mîve-dâr
Eşcâr-ı gayr-ı müsmire eflâke ser çeker
Adlî (Sultan II. Bayezid)

* **kadd-keşîde:** Uzamış boy.
Çok serv-i kadd-keşîdesi var bâğ-ı devletin
Şâhında mürg binse bir âşiyâne yok-İzzet Ali Paşa

kadd ü ka:met: Boy bos.
Şu serv ile şu kadd ü ka:met
Olmaz mı kıyâmete alâmet-Ziya Paşa

kadeh: (قدح) Ar. su ve içecek kabı, bardak, peymane, piyale.
Ey Muhibbî yâr elinden bir kadeh nûş eyleyen
Hızr elinden ger olursa Âb-ı Hayvân istemez
Muhibbî, Meftunî (Kanunî Sultan Süleyman)

Bir kadehle bizi sâkî gamdan âzâd eyledi
Şâd olsun gönlü onun gönlümüz şâd eyledi
İbn-i Kemal?-Hoca Dehhânî?

kadeh-i âfitâb: Güneş kadehi.
Nûş etmeyen sunarsa inip Zühre-i felek
Dünyâ şarâbını kadeh-i âfitâbtan-Hayali Bey

kadeh-i kâm: Zevk kadehi.
Teh-cür'adan olmaz yine ümmîd güsiste
Birden kadeh-i kâmı nigûn eyleme yâ Rab-Nâbi

kadeh-i mînâ: Billur kadeh.
At şu, tesbîh-i riyâ-pâşı yed-i takvâdan
Müddeâ safvet ise al kadeh-i mînâdan
Esad Erbilî

kadeh-i ser-nigûn: Ters çevrilmiş kadeh.
Olmadı bâzgûn kadeh-i ser-nigûnumuz
Hun-âb-ı hasret oldu mey-i la'l-gûnumuz-Nâbi

kadeh-i sîm: Gümüş kadeh.
Sâkî vü meş'ale-dârın oluban elde tutar
Kadeh-i sîm-semen meş'al-i zer nergis-Nizami

kadeh-i zer: Altın kadeh.
Cür'a-rîz olsa eger gül-şene câm-ı keremin
Tuta nergis-sıfat elde kadeh-i zer sünbül-Bâki

* **kadeh-be-kadeh:** Kadeh kadehe.
La'lin ki rinde âlem-i meyden haber verir
Nûş-ı meye kadeh-be-kadeh gül-şeker verir
Esrar Dede

* **kadeh-kâr:** Sâki, içki dağıtan.
Bâri sen ey nigeh-i hasret edip bir cür'et
Şunu bir söylesen olmaz mı kadeh-kâra aceb
Nedim

Tâze şâh üzre açılmış gülü seyrettin ise
Bir de gel câmı hele dest-i kadeh-kârda gör-Nedim

* **kadeh-keş:** Şarap içen.
Geh nakîl-i piyâle sad-ra'şe ile âşık
Geh sâkî-i kadeh-keş bin nâz ile nigârî-Ziya Paşa

* **kadeh-nûş:** İçki içen.
Sâkî erişip îd aceb Nâilî-i zâr
Rindân-ı hûbânı kadeh-nûş görür mü-Nâilî

Lâleler sahn-ı gül-istânda kadeh-nûş oldular
Güft ü gû-yı bülbüle güller kamu gûş oldular
Hayali Bey

kadem: (قدم) Ar. 1. Ayak. 2. Yarım arşın uzunluğunda bir ölçü. 3. Uğur. **c. akdâm.**
Hâk ol ki Hudâ mertebeni eyleye âlî
Tâc-ı ser-i âlemdir o kim hâk-i kademdir
Bağdatlı Ruhi

Kadem kadem gece teşrîfi Nâilî o mehin
Cihân-cihân elem-i intizâra değmez mi-Nâilî

Basmak tarîk-ı aşka kadem eksiğin değil
Sûfî bu yolda kat'î kehel bilirim seni-Hayali Bey

kadem-i i'tibâr: İtibar ayağı.
Bir yolda sâbit et kadem-i i'tibârımı
Kim reh-ber-i şerî'at ola muktedâ bana-Fuzûlî

kadem-i mülk: Mülkünün talihi.
Harem-gâh-ı beka-bi'l-lâhta hükm-i fenâ yoktur
Kadem-i mülkinde hadd-i ibtidâ vü intihâ yoktur
Leskofçalı Galip

kadem-i nâka: Dişi devenin ayağı.
Kays'a sordum kadem-i nâkaya yüz sürdün mü
Şîve-i üştür edip der, deveyi gördün mü-Sâbit

kadem-i pâk: Temiz ayak.
Kadem-i pâkine yüz sürdü nesîm-i sohbet
Yaraşır Sidre vü Tûbâ gibi eylerse hırâm-Cevrî

kadem-i ricâl: Erkeklerin ayağı.
Etme zer ü sîm için müdârâ
Olmaz kadem-i ricâle ruh-sâ-Ziya Paşa

** **akdâm:** Kadem'ler, ayaklar.

akdâm-ı küşt-gîr-i kühen: Eski güreş tutanların ayakları.
Akdâm-ı küşt-gîr-i kühenden muhâldir
Olmak güşâde ukde-i zânû-yı mağfiret-Nâbi

* **ka:dim, ka:dime:** Ayak basan, varan, ulaşan.

ka:dime-i sâhire-i peymây-ı kalem: Kalemin tartıcı büyücüsüne ulaşan.
Bir siyeh mûzeli sûdâ-ger-i bahr ü berdir
Sahttır ka:dime-i sâhire-peymây-ı kalem-Nâbi

kader: (قدر) Ar. 1. İnanılması İslamî iman esaslarından olmak üzere insanların başına gelecek her türlü işlere dair, Allah'ın ezelî hüküm ve takdiri. 2. Talih, baht.

Ne sendendir ne bendendir ne çarh-ı kîne-verdendir
Bu derd-i ser humâr-ı neşve-i câm-ı kaderdendir
Nâbi

Kader nedir, sana düşmez o sırrı istiknâh
Senin vazîfen itâat ne emrederse İlâh-Mehmet Akif

"Kadermiş!" Öyle mi? Hâşâ, bu söz değil doğru
Belânı istedin, Allah da verdi... Doğrusu bu
Mehmet Akif

Hîç şaşmayın sâat gibi işler durur kader
Birgün sâat çalar... Çok uzaktan gelir haber
Yahya Kemal

kader-i Hâlık: Allah'ın kaderi.

Buldum huzûr-ı kalb, Ziyâ, cümle kârımı
Tafvîz-i kabza-i kader-i Hâlık eyledim-Ziya Paşa

kadı, ka:dî: (قاضى) Ar. >Ka:di, hâkim, hüküm memuru. **c. kuzât, kudât.**

Kadı ola dâvâcı vü muhzır dahi şâhid
Ol mahkemenin hükmüne derler mi adâlet
Ziya Paşa

ka:dî-yı çarh: Feleğin kadısı.

Da'vî-i haşmet sana değdügine şâhid bu kim
Ka:dî-i çarh eşiğin toprağına içer kasem-Nizami

** **kuzât, kudât:** Kadılar.

Hâkim-i şer' iken ammâ ki kuzât
Etmez ettikleri zulmü haşerât-Nâbi

Kuzât ahvâlini dersen ne mümkündür beyân etmek
Eğer hasmın ise ka:dî efendi yarıcın (yargıç) Allah
Veysî (Alaşehirli Üveys Kadı...)

kadîd, kadîde: (قديد) Ar. 1. İnce ince kesilip güneşte kurutulan et, pastırma. 2. İskelet. 3. İnce, zayıf kimse

Yarın düşüp ebediyyen türâb solacak
Ganî, fakîr müteşâbih, birer kadîd olacak
İsmail Hikmet

Düşünde görmeye bir ayağ bâde hâletin
Sûfî riyâzet ile eğer kim ola kadîd-Hayali Bey

kadîd-i an'ane-hâh: Anane isteyen zayıf kimse.

Hele sen ey kadîd-i an'ane-hâh
Yetişir çizdiğin hudûd-ı siyâh-Tevfik Fikret

* **kadîde:** Kurumuş, kuru.

Nef'î ko bu tahkîki tamâm oldu kadîde
Şimden girü âğâz-ı duâ etmek ehemmdir-Nef'î

Her kim ki verir âşık-ı bî-tâba tesellî
Gûyâ nemek-feşânlık eder lahm-ı kadîde-Nâbi

Ey mi'delerin zehr-i teka:zâsı önünde
Her zilleti bel' eyleyen efvâh-ı kadîde-Tevfik Fikret

kadîm, kadîme: (قديم) Ar. Kadem'den; 1. Zaman cihetiyle eski olan şey. 2. Evvelini bilir kimse bulunmayan, evveli bilinmeyen şey. 3. Daim, baki. **c. kudemâ.**

Düşe bir semt-i garîbe reh-i fikr-i nazmı
Ne tarîk-ı rûşen-i tâze ne vâdî-i kadîm-Nef'î

Vücûd vücûd İlâhî hayât-bahş-ı kerîm
Nefs-i atiyye-i rahmet kelâm-ı fazl-ı kadîm-Nâbi

Sıfatı cilve-i mehtâb-ı tecellî-i şuûn
Cür'ası zübde-i sahbâ-yı hum-istân-ı kadîm
Üsküdarlı Hakkı Bey

kadîm-i gam: Gam eskisi.

Pür-bîm-i bî-vefâyî-i ahbâbım ol kadar
Yâr-i kadîm-i gamla gönül ülfet istemez
Koca Ragıp Paşa

kadîm-i hâdisât: Eski olaylar.

Cihâna nâzır ol Rûhî fenâdır göz yumup el çek
Kadîm-i hâdisât ile dolu efsânedir dünyâ
Bağdatlı Ruhi

* **kadîm-şâirân:** Eski şairler.

Olursa afvın ammâ çarh-ı dûn-ı süfle perverden
Biraz bahs eyleyeyim de'b-i kadîm-şâirân üzre
Ziya Paşa

** **kudemâ:** Eskiler, eski olan şeyler.

Kudemânın görüp âsârını biz zevk ettik
Kudemâ görmedi hayfâ bizim âsârımızı-Nâbi

Bir tâze reviştir bu ki taʿbîr-i latîfi
Revnak-şiken-i hüsn-i beyân-ı kudemâdır-Nefʿî

Fikr et kudemâ ne hizmet etmiş
Her nâmeyi ders-i hikmet etmiş-Muallim Naci

kudemâ-yı ehl-i irfân: İrfan sahiplerinin eskileri.
Bâkî'ye gelince nazm-gûyân
Oldu kudemâ-yı ehl-i irfân
Andan Nâbî'ye dek evâsıt
Eşʿâr henüz değildi sâkıt-Ziya Paşa (andan: oradan.)

ka:dim, ka:dime: (قديم) bk. kadem.

kadir, ka:dir: (قادر) 1. Allah'ın isimlerindendir. 2. Kudretli, güçlü, servet ve iktidar sahibi.
Hem anâsır, hem tabâyiʿ hem mürekkeb hem basit
Cümlenin aslı vü ferʿi Ka:dir'in makdûrudur
Nesimi
Tâ sâlik-i reh olmayıcak hem-sirişt-i nûr
Bu perdenin güzâre ne ka:dir verâsına
Nâbi (olmayıcak: olmayınca.)
Tutalım sende şefkat yoğ imiş ka:dir misin menʿe
Gürûh-ı ehl-i dânişten zuhûr-ı lûtf-ı Mevlâ'yı
Nedim

ka:dir-i kün fe-yekûn: "Ol" diyen kudret sahibi Allah.
Ol köy benim bu şâr benim bu bahça vü gül-zâr benim
Şimdi seni yere koyar ol ka:dir-i kün fe- yekûn
Şeyyat Hamza

ka:dir-i mahv u isbât: İspat ve mahvetmenin kudret sahibi.
Değil tedbîr ile bir ferd ka:dir-i mahv u isbâta
Sütûr-ı nüsha-i takdîre kimdir hâme uydurmuş
Koca Ragıp Paşa

Ka:dir-i Mutlak: Mutlak kudret sahibi Allah.
Meydânda senin kudretin ey ka:dir-i Mutlak
Durdursa da sîn-i sâbiteler gökte muallâk-Behçet

* **kadîr:** Allah'ın isimlerindendir. Kudret sahibi Allah.
Kadîr ü muktedir ü ka:dir ü mukadder dahi
Alîm ü âlim ü allâm u aʿlem ü aʿlâ-Fuzûlî

kadîr: (قدير) bk. ka:dir.

kadr: (قدر) Ar. 1.Kıymet, değer, itibar. 2. Rütbe, derece, mikdar.
Kadrini seng-i musallâda bilip ey Bâkî
Durup el bağlayanlar karşına yârân saf saf-Bâki

Gehî hâtırımdan çıkardı kadr
Atardım sipihre sabâha kadar-Keçecizade İzzet Molla

Taayyüşü mütenâsibti kadr ü şânı ile
Hakîkaten şu demin aʿzâmı kibârı idi
Recaizade Ekrem

kadr-i âsâr: Eserlerin kıymeti.
Bilinmez ârifin fevtinden evvel kadr-i âsârı
Mihekk-i hâk ile sencîdedir nakd-i hıred şimdi
Abdullah Vassâf (Akhisarlı Şeyhülislam ...)

kadr-i âşık: Âşıkın kıymeti.
Eylemez her kem-ayâr hüsne rağbet Nâilî
Kadr-i âşık dil-ber-i sîmîn-berinden bellidir-Nâilî

kadr-i benî-âdem: İnsanoğlunun kıymeti.
Söz kâlbüd-i kadr-i benî-âdeme cândır
Söz vâsıta-i râbıta-i âlemiyândır-Yenişehirli Avni

kadr-i câh: Mevki kıymeti.
Billâhi yuf bu şuʿbede-i hîç-kâre yuf
Yuf kadr-i câh u tantana-i iştihâre yuf-Şeyh Galip

kadr-i çarh: Feleğin kıymeti.
Zemîn-i bisât-ı kadr-i çarh hayme-i azamet
Nücûm-ı sâbit ü seyyâre meşʿal-i kudret-Nâbi

kadr-i der: Kapının kıymeti.
Seg-i kem-kadr-i derinden dahi kem-ter kaderim
Üstühân-pâre-i ihsânın ile et beni yâd-Nâbi

kadr-i dürr-i güftâr: Söz incisinin değeri.
Yine endîşe bilir kadr-i dür-i güftârım
Rûzgâr ise denî dehr ise sarrâf değil-Nefʿî

kadr-i erbâb-ı dil: Gönül sahiplerinin kıymeti.
Onun_için kadr-i erbâb-ı dili farkeylemez devrân
Kim onlar sâye salmaz âr eder sebʿ-i şidâd üzre-Nefʿî

kadr-i güftâr: Söz kıymeti.
İʿtirâz eylerse bir nâ-dân Ziyâ hâmûş olur
Çünkü bilmez kadr-i güftârın sühan-dân olmayan
Ziya Paşa

kadr-i güher: İncinin kıymeti.
Pâymâl olmak ile ehl-i dil olmaz nâkıs
Hâke de düşse yine kadr-i güher dûn olmaz
Nesib-i Mevlevi (İki Bayraklızade Yûsuf ...)

kadr-i hayât-ı azîz: Aziz hayatın kıymeti.
Bilinse kadr-i hayât-ı azîz râcihdir
Hezâr saltanata yek dem-i kemîne-i ömr-Nâbi

kadr-i hüsn: Güzellik kıymeti.
Bilmezse kadr-i hüsnünü hûbân aceb değil
Mevrûstur misâl-i zenân mükteseb değil-Nâbi

kadr-i kufl-i âhen: Demir kilidin kıymeti.
Kim kadr-i kufl-i âhene muhtâctır yine
Memlû iken derûnu güherle hazânenin-Nâbi

kadr-i makderet: Güç ve kuvvet kıymeti.
Arş-ı temkîn ü kadr-i makderet ü dehr-i sebât
Levh-i tarsîn ü kazâ bezm-i efsânemizde her çeh bâd-âbâd-Hilmî (Trabzonlu...)

kadr-i metâ-ı i'tibâr: Değerli kaynak kıymeti.
Girân-sâmân olan dellâl-veş kâlâ-be-dûş olmaz
Bilen kadr-i metâ-ı i'tibârı hôd-fürûş olmaz
Râşid (Molla Feyzizade Müverrih Mehmet...)

kadr-i ni'met: Nimet kıymeti.
Zevâl âkıle tefhîm-i kadr-i ni'met eder
Bilirse pîr bilir olduğun şebâb lezîz
Râşid (Molla Feyzizâde Müverrih Mehmet...)

kadr-i ömr: Ömür kıymeti.
Âdem hemîn bu bezm-i dil-ârâya bir gelir
Bil kadr-i ömrünü kişi dünyâya bir gelir
Sezayi (Hasan ...)

kadr-i resûl: Resül kıymeti.
Hâsılı evsat iken kadr-i resûl
Bir tavîl adam ile yürüse ol-Hakanî

kadr-i safâ-yı sıhhat: Sağlık şenliğinin kıymeti.
Derd-i firâk-ı hasreti mehcûr olan bilir
Kadr-i safâ-yı sıhhati rencûr olan bilir
Akif Paşa (Mısır Valisi Mehmet ...)

kadr-i sipihr: Göğün kıymeti.
Kadr-i sipihrin anlayan anlar ham olduğun
Bî-çâre çerh bâr-keş-i âlem olduğun-Nâbi

kadr-i şer': Şeriatin değeri.
Tahfîf-i kadr-i şer'den endîşe kılmadın
Evlâd-ı Mustafâ'ya cefâ kıldın ey felek-Fuzûlî

kadr-i tâat: İbadet kıymeti.
Vakt-i sâat kadr-i tâat hep mezâyâsı onun
Lezzet-i şevk u şereften gayrı yazmadı nemat-Gaybî

kadr-i tamâm: Tam kıymet.
Da'vî deminde bedri şakk ettiği budur kim
Kadr-i tamâma ere tâ kim güvâh-ı Ahmed
Hamdullah Hamdi

kadr-i tedbîr: Tedbir kıymeti.
Müsâid ol kadr-i tedbîrine devrân ki kasd etse
Eğer bir emr-i zâhirde hilâf-ı re'y-i cumhûru
Nef'î

kadr-i zât: Kendi kıymeti.
Kadr-i zâtın çarhtan ber-ter der isem vechi var
Müttefiktir bunda cümle râz-dâr-ı rûzigâr
Akif Paşa

kadr-i Zi'n-nûreyn: Zi'n-nûreyn (Hz. Osman)'ın kıymeti.
Ol celîlü'l- kadr-i Zi'n-nûreyn-i sâhib-i hilk kim
Geldi dünyâya saîd ü gitti ukbâya şehîd
Bağdatlı Ruhi

* **kadr-âşnâ:** Değerbilir.

kadr-âşnâ-yı Hak-perest: Hakk'a tapan değerbilir.
Görmedim kadr-âşnâ-yı Hak-perest ü kâr-dân
Vakfe-gîr-i hayret oldum istika:met nâmına
Reşid Akif Paşa

* **kadr-endâz:** Kıymet atan; kıymetli.

kadr-endâz-ı kazâ: Kazanın kıymet atanı.
Darb-ı tîğ-ı kadr-endâz-ı kazâ peygârı
Etti her hamlede düşmenlerini rû-be-kafâ
Nazîm (Yahya...)

* **kadr-şinâs:** Kıymet bilen.

kadr-şinâs-ı sühan: Sözün kıymetini bilen.
Her tîre-meniş kadr-şinâs-ı sühan olmaz
Her sifle hırîdâr-ı leâl-i Aden olmaz-Nâbi

Kadr ü Berât: Kadir ve Berat gecesi.
Kim benzer ona kim tuta Kadr ü Berât'da
Sahn-ı harîm-i Kâ'be yüzin ser-be-ser çerağ-Nizami

Kaf, Ka:f: (قاف) Ar. 1.Yeryüzünü kaplayan mitolojik dağ silsilesi ve Zümrüd-i Anka kuşunun yaşadığı dağ. 2. Kur'an'da bir sure ismi.
Hem cefâdır hem safâ, Hamza'yı attı Ka:f'a
Aşk iledir Mustafâ, devletlü nesnedir aşk
Yunus Emre

Âlem-i uzletin yegânesiyem
Ka:f'tan Ka:f'a yok bana hemtâ-Fuzûlî

Gördü mahsûs olduğun meydân-ı istiğnâ bana
Şeh-perin gönderdi sorguç Ka:f'tan Anka bana
Hayali Bey

Ka:f-ı dil: Gönül Kafı.
Ka:dir-i mutlaktır ol kim sende kendin gösterir
Ka:f-ı dilde sâkin olan rûh-ı Anka: sendedir-Gaybî

Ka:f-ı fenâ: Yok olma dağı.
Bu kasîde kaleme Ka:f-ı fenâdan geldi
Olsa nâmı yakışır beyza-i Anka:-yı adem-Akif Paşa

Ka:f-ı himmet: Gayret dağı.
Cîfe-i dünyâ değil kerkes gibi matlûbumuz
Bir bölük Anka:larız Ka:f-ı himmeti besler hezârân Zâl-i zer-Şeyhülislam Yahya

Ka:f-ı kanâat: Kanaat dağı.
Cîfe-i dünyâ değil kerkes gibi matlûbumuz
Bir bölük Anka:larız Ka:f-ı kanâat bekleriz-Fuzûlî

Ka:f-ı şöhret: Şöhret dağı.
Kanâat, eyledi Anka:'yı Ka:f-ı şöhrete vâsıl
Kişi mümtâz olur âlemde elbet uzlet ettikçe
Fehim-i Kadim (Uncuzade ...)

Ka:f-ı vücûd: Varlık dağı.
Zîr-i bâlîne alır himmet ile dünyâyı
Gözün aç Ka:f-ı vücûd içre ne Anka:lar olur
Azmî (Pir Mehmet...)

kâf: (كاف) Ar."kef" harfinin okunuşu.
Gerçi kâf ile nûndan oldu âlem
Ayâ neden oldu kâf u nûn hem-Fuzûlî

kafâ': (قفا) Ar. İnsan vücudunun üst kısmı; hayvan vücudunun ön kısmı; uç.
Kiminde san'ata rağbet, kiminde nakde heves
Hulâsa her kafadan başka başka çıkmış
Mehmet Akif

kafâ-yı gamze: Gamzenin ucu.
Hazer hazer saff-ı müjgân-i dil-siyehtir bu
Kafâ-yı gamzede bir gürd-i bî-sipehtir bu-Nâilî

* **kafâ-dâr:** Kafaca birbirine denk olan kimse, arkadaş.
Kafa-dâr oldular şîr ü pelenk âhûya sahrâda
Ederler şol kadar şimdi riâyet hakk-ı cîrânı-Bâki

kafâ-dâr: (قفادار) bk. kafa.

kafes: (قفس) Far. Kuş koymak için ince çubuk veya telden yapılmış örme sepet.
Rûz-ı hicrândır sevin ey mürg-ı rûhum kim bu gün
Bu kafesten ben seni elbette âzâd eylerem-Fuzûlî

Hezâr-ı bâğ-ı gamım âşiyân gözümde değil
Değil bu köhne kafes gülsitân gözümde değil
Keçecizade İzzet Molla

Etme izhâr-ı hüner etmeğe mecliste heves
Bülbüle dâm-ı belâ oldu lisâniyle kafes
Râtib Ahmet Paşa

kafes-i aşk: Aşk kafesi.
Dili söyletmeğe besdir sühan-ı şîrînin
Tûtîyân-ı kafes-i aşk şeker bilmezler-Nâbi

kafes-i bülbül-i şûrîde-maka:l: Âşık ötüşlü bülbülün kafesi.
Dağlar sînede dil nâlede gûyâ kodular
Kafes-i bülbül-i şûrîde-maka:l üstüne gül-Tıflî

kafes-i hâk: Toprak kafes; mezar.
Pervâz-gehimdir dil-i Kerrûbî-nişân
Künc-i kafes-i hâkte rûhu'l-Kuds'üm-Esrar Dede

kafes-i subh: Sabah kafesi.
Zâğ-ı şebi sayd etmek için perveriş eyler
Bir tâir-i zerrîn-per ü bâli kafes-i subh-Nâbi

kafes-i ten: Ten kafesi.
Durmaz kafes-i tende şehâ mürg-i dil ü cân
Kûyuna senin uçmak için bâl ü per ister
Muhibbî, Meftunî (Kanunî Sultan Süleyman)

kafes-i teng-i sîne: Göğsün dar kafesi.
Dil bu hevâ ile kafes-i teng-i sînede
Mânend-i mürg-i bâl-şikeste tapan olur-Nef'î

* **kafes-gîr:** Kafese kapatılmış.
Tâir-i lâne-i ıtlâk kafes-gîr olmaz
Kayd-ı tahrîr olsun mu müselsel ma'nâ-Nâbi

* **kafes-nişîn:** Kafeste oturan.
Düştümse niyâza nâzenînim
Elden ne gelir kafes-nişînim-Şeyh Galip

Dil-teng-i cevre şehd-i mükâfât eder zuhûr
Tûtî kafes-nişîn iken eyler şeker zuhûr
Sâmi (Arpaeminizade Vak'anüvis Mustafa-Bey)

kâfî: (كافى) Ar. Kifâyet'ten; kifâyet eden, yetişen.
Eğer maksûd eserse mısrâ'-ı ber-ceste kâfîdir
Aceb hayretteyim ben sedd-i İskender husûsunda
Koca Ragıp Paşa

Maîşetin sana kâfî gelir mükâfâta
Vücûdun olsa da nizâm-ı kişver ü cumhûr
Yenişehirli Avni

Zulm ü sitemin değil mi kâfî
Elvermedi mi a şûh-ı câfî-Tâhirü'l-Mevlevî

kâfil: (كافل) bk. kefîl

ka:file: (قافله) Ar. 1. Kervan, birlikte yolculuk edilen topluluk. 2. Sıra sıra, takım takım gönderilen şeylerin her bir parçası. **c. kavâfil.**
Ne râh, ne râh-ber bulundu
Ne ka:fileden eser bulundu-Fuzûlî

Yine ferrâş-ı sabâ sahn-ı ribât-ı çemene
Geldi bir ka:file kondurdu yükü cümle bahâr-Bâki

Halletmediler bu lûgazın sırrını kimse
Bin ka:file geçti hükemâdan fudalâdan-Ziya Paşa

ka:file-i dost: Dost kafilesi.
Bilmez kimesne ka:file-i dosttan haber
Geh geh budur kulağıma bâng-ı ceres gelir-Şeyhi

ka:file-i ehl-i yakîn: Yakın kişiler kafilesi.
Meş'al-i ka:file-i ehl-i yakîn
Hazret-i şeyh-i cihân Sadreddîn-Hakani

ka:file-i müjde-âver-i ihvân: Dostların müjde taşıyan kafilesi.
O yanda ka:file-i müjde-âver-i ihvân
Kamîs-i Yûsuf'u hâmil, mübeşşir ü şâdân
Tevfik Fikret

ka:file-i müşg-bâr: Koku yayan kafile.
Gel ey nesîm-i sabâ kûy-ı yârden ne haber
Gelir mi ka:file-i müşg-bârdan ne haber-Nef'î

ka:file-i nev-bahâr: İlkbahar kafilesi.
Bizimle ey hıred âmâdesin vedâ'a yine
Kudûm-i ka:file-i nev-bahârı biz biliriz-Nâbi

ka:file-i ömr: Ömür kafilesi.
Çekilir ka:file-i ömr diyâr-ı ademe
Nâle-i cân u dil ol ka:fileye bâng-ı ceres
Şeyhülislam Yahya

* **ka:file-salâr:** Kervan başı, reis.
Ol ka:file-salâr-ı kirâmı hüner-endûz
Erbâb-ı dil ü dâniş ona hayl ü haşemdir-Nef'î

ka:file-sâlâr-ı hurûf: Harflerin reisi.
İstika:met olur elbet sebeb-i serdârî
Oldu ol yüzden elif ka:file-sâlâr-ı hurûf
Eşref Paşa (Bursalı Mustafa ...)

ka:file-sâlâr-ı tarîkat: Tarikatın reisi.
Himmet ey ka:file-sâlâr-ı tarîkat tâ çend
Dûrdan gûşumu pür-şûr ede bâng-ı ceresin
Nedim

** **kavâfil:** Kafile'ler.
Fezâ-yı ma'bedin encüm-nümâ meş'alini
O lem'a lem'a dizilmiş ziyâ kavâfilini
Mehmet Akif

kavâfil-i beşeriyyet: İnsan kafileleri.
Kavâfil-i beşeriyyet şikeste-sâk-ı tüvân
Yürür sükûn ile feyfâ-yı zindegânîde
Cenap Şahabeddin

kavâfil-i evrâk: Evrak yığınları.
Şimdi yalnız kavâfil-i evrâk
Mütemâdi sürüklenir bir uzak
Ufk-ı pür-ıztırâb ü nevmîde-Ahmet Hâşim

kavâfil-i feth: Fetih kafileleri.
Teveccüh eyledi her kûşeden kavâfil-i feth
Dağıldı reh-zen-i idbâr kalmadı mahzûr-Nâbi

kâfir: (كافر) bk. küfr.

kafiye, ka:fiye: (قافيه) Ar. İki veya daha çok mısrada son hecelerin harf veya ses olarak uygunluğu. **c. kavâfî.**
Bir niçe üştür-i ser-mest durur bu ebyât
Ki_oldu her birisine ka:fiye kûhân-şekl-Hayali Bey

Evzânı, ka:fiyesi bozuk, sözleri berbât
Gerçi ederim haylice manzûmeler inşâd
Kemalzade Ekrem Bey

Belâ-yı şâir-i bî-vâyedir zarûret-i vezn
Daha belâsı onun ıstırâbı ka:fiyedir-Lâ

** **kavâfî:** Kafiyeler.

Evzânı kavâfisi bozuk sözleri ber-bâd
Gerçi ederim haylice manzûmeler inşâd

Kemalzade Ekrem Bey

kâfûr: (كافور) Far. Japonya, Osenya, Hindistan ve Çin'de yetişen bir çeşit kokusu kuvvetli defne.

Kanlar akar aceb ki bu çeşm-i sefîdden
Hûn-âbe-hîz o çeşme-i kâfûrdur bana-Şeyh Galip

Gerden-i sâfî beyaz öyle ki kâfûr gibi
Çeşm ü ebrûsu siyâh öyle ki semmûr gibi-Nedim

Kimlerin yâresine merhem-i kâfûr oldu
Kandadır kanda o zâlim o sitem-kâre aceb

Nedim (kanda: nerede)

kâfûr-ı ârız: Yanağının kâfuru.

Her kim yüzünde benlerin görmüş değil bilmez nedir
Kâfûr-ı ârız üzre ol hâl-i karanfül nicedir-Şeyhi

kâğaz: (كاغذ) Far. Kâğıt.

Beyân etmeğe hâcet ne hâlini halka
Ziyâ-yı şems gibi râzın ayân eder kâğaz

Selimî, İlhamî, Selimî (Sultan III. Selim)

Yârden geldi bize verdi haberler kâğaz
Başlar üzre yer ederse yeridir her kâğaz

Bağdatlı Ruhi

Yansa kül olsa da mazmûnunu izhâr eyler
Sen hemân sözünü yaz dil-bere gönder kâğaz

Şeyhülislam Yahya

kâğıd: (كاغذ) Far. Yazı yazmak için ve kitap basmak için kullanılan ağaçtan yapılmış malzeme.

Sevâd-ı nazma bakıp rûy-ı bahr-i kâğıdta
Aceb mi mâil olursa kenâra deryâ-dil-Esrar Dede

Demem ki kâğıd uçursun peyâm göndersin
Kebûter-i dil ile bir selâm göndersin-Nihat Bey

kâğıd-ı hûb: Güzel kâğıt.

Hüsn-i hatla görünür kâğıd-ı hûb
Bir kalem başlı hat-âver mahbûb-Seyyit Vehbi

kâğıd-ı zer: Altın kâğıt.

Yanıp mihr âteşinde kâğıd-ı zer oldu hâkister
Eser kaldı henüz âteşten anda câ-be-câ ammâ

Nadirî (Ganizade ...) (anda: orada.)

* **kâğıd-âsâ**: Kâğıt gibi.

Kâğıd-âsâ olma zü'l-vecheyn olursun şühpesiz
Simsiyâh eyler yüzün bir kilk-i hiddet âşinâ

Râsih (Enderunî İbrahim ...)

kâh: (كاه) bk. gâh.

kâh: (كاه) Far. Saman, saman çöpü.

Ko Necâtî kapına sürsün yüzün men' etme kim
Muhkem olmaz hangi dîvârın ki berg-i kâhı yok

Necati Bey

kâh: (كاخ) Far. 1. Köşk, kasır. 2. Yüksek bina. 3. Bir göz oda.

Hezârân safâ hezârân kâh
Ne dîvân-hâne fezâ-yı ferah-Keçecizade İzzet Molla

kâh-ı kün fe-kân: "Ol " diyenin (Allah) köşkü.

Tuttu cihânı pertev-i hüsnün güneş gibi
Doldu sadâ-yı aşkın ile kâh-ı kün fe-kân-Bâki

kâh-ı tahayyül: Hayal edilen köşk.

Lâkin sorun şu penceresinden bakanlara
Kâh-ı tahayyülün-Tevfik Fikret

kâh-ı zer-nigâr: Altın işlemeli köşk.

Elim mahbere, endîşe-lîka, ye's-i midâd
Çekmede satr-ı ümîde hatt-ı butlân-ı kalem

Akif Paşa

kahbe: (قحبه) Ar. 1. Orospu, kahpe, zâniye. 2. Sözünde durmaz, dönek, vefasız.

Tükürün milleti alçakça uran darbelere
Tükürün onlara alkış dağıtan kahpelere

Mehmet Akif

Gel behey kahpe felek gönlümü incitme benim
Taş mı sandın yüreğim kal'a mı sandın bedenim

Lâ

kahhâr: (قهار) Ar. Allah'ın zelil ve kahredici sıfatı.

Beyt-i ma'mûr-ı Hudâ feth olalı gelmedi hiç
Dehre zâtın gibi bir fâtih-i kahhâr u kadîr

Üsküdarlı İsmailpaşazade

Kahhâr atımın kanlı, kıvılcımla izinde
Bir başka denizdim ebediyyet denizinde
Midhat Cemal Kuntay

kâhiş: (كاهش) Far. Fazla, ziyade, çok fazla.
Bizim o mâh ile peyvend-i irtibâtımızın
Misâl-i mâh-ı felek kâhiş ü fezâyişi yok-Nâbi

kahkaha: (قهقهه) Ar. Yüksek sesle gülme.
Önümde kebg-veş durmaz surâhî kahkaha eyler
Hevâ şeh-bâzıyam lâzım gelir bana şikâr almak
Behiştî

O Mecnûn'um ki hâl-i bed-meâlim böyle gördükçe
Adûlar kahkaha eyler gürûh-ı dostân ağlar
Enderunlu Fazıl

kahkaha-i hande-i gül: Gülün gülüş kahkahası.
Şöyle gül-şen pür-tarab kim gûşlar fark eylemez
Kahkaha-i hande-i gülden nevâ-yı bülbülü-Nedim

kahkaha-i istihzâ: Alaycı gülüş.
Eyleyip hâline bir kahkaha-i istihzâ
Nâvek-i tâne-i düşnâma edip onu siper-Nâbi

kahkaha-i ye's: Üzüntü kahkahası.
Kudur, ey lücce-i zulmet, mütehevvir, çılgın
Gülerim kahkaha-i ye's ile çığlıklarına
Tevfik Fikret

* **kahkaha-zâ:** Kahkaha doğuran; kahkaha ortaya koyan.
Tûfân-ı cünûn dense bu tuğyâna sezâdır
Hem kahkaha-zâ doğrusu hem girye-fezâdır
Muallim Naci

* **kahkaha-zen:** Kahkaha ile gülen, kahkaha atan.
Fâhişe nâmı alan her bir zen
Nâle tarzında olur kahkaha-zen-Abdülhak Hâmit

kahkarî: (قهقرى) Ar. Birdenbire geri dönme.
Görmedim hâsılı bir gün râhat
Kahkarî eylemeyince ric'at-Sünbülzade Vehbi

kahr: (قهر) Ar. 1. Zorlama, zorla iş gördürme. 2. Mahvetme, helâk etme.3. Çok üzüntü duyma, kederlenme.
Bed-baht ona derler ki elinde cühelânın
Kahr olmak için kesb-i kemâl-i hüner eyler-Şinasi

kahr-ı celâl: Büyüklük kahrı.
Lem'a ger nûr-ı cemâlinden cihâna ermese
Zulmet-i kahr-ı celâlin kimse bî-târ eylemez
Muradî (Sultan III. Murat)

kahr-ı cevr-i dil-rübâ: Sevgilinin eziyet üzüntüsü.
Devr-i adlinde mükedder yok meğer kim ağlaya
Kahr-ı cevr-i dil-rübâdan âşık-ı şûrîde-hâl
Üsküdarlı Hakkı Bey

kahr-ı cihân-sûz: Cihanı yakan kızgınlık.
Semûm-ı kahr-ı cihân-sûzu esse gül-zâra
Olur usâre-i hanzal zamîr-i gülde gül-âb-Nâbi

kahr-ı dehr: Dünyanın sıkıntısı.
Dil var mı ki kahr-i dehr ile vîrân edilmedik
Beytü'l-hazen mi kaldı perîşân edilmedik
Yahya Kemal

kahr-ı düşmen: Düşman sıkıntısı.
Gönlümü geh kahr-ı düşmendir yıkan geh cevr-i dost
Mübtelâ-yı ışka kanda ise belâ eksik değil
İbn-i Kemal (kanda: nerede)

kahr-ı felek: Feleğin öfkesi.
Sitem-keş-âne bu tûl-i emel nedir yâ Rab
Sürünce kahr-ı felek dehrin imtidâdı kadar
Namık Kemal

kahr-ı hasm: Düşmanı helâk etme.
Bî-muhâbâ reh-i nâ-refteye gitsem de ne var
Kahr-ı hasm eylemeğe elde asâdır hâmem
Koca Reşid Paşa

kahr-ı hiddet: Hiddeti yok etme.
Yürür, fakat suların böyle kahr-ı hiddetine
Nasıl tahammül eder eski, hasta bir tekne
Tevfik Fikret

kahr-ı Hudâ: Allah'ın kahrı.
Bir olur külbe-i dervîş ile kasr-ı şâhî
Âteş-endâz olıcak sâika-i kahr-ı Hudâ
Veysî (Alaşehirli Üveys Kadı ...) (olıcak: olunca.)

kahr-ı Kahramân: Kahraman'ın öfkesi.
Adlin katında cevr ü sitem dâd-ı Keykûbâd
Hışmın yanında lütf u kerem kahr-ı Kahramân
Bâki

kahr-ı maka:m: Makam sıkıntısı.
O nemmâmın bize kahr-ı maka:mı lutf u menn oldu
Dü-çeşmim garka-i eşk olmadan kurtuldu havf-ile
Süleyman Paşa

kahr-ı mülhak: Sonradan katılan öfke.
Gün gibi âşikâresin âriflere ayne'l-yakîn
Ehl-i tuğyânın özünde kahr-ı mülhak el-gıyâs
Ümmî Sinan

kahr-ı yâr: Yârin öfkesi.
Bir gelir zevk-âşnâ-yı ışka lutf u kahr-ı yâr
Birini dost ârzû eyler birin ağyâr-ı hâr-Hüsnî

kahr-ı Yezdân: Allah'ın gazabı.
Ejdehâ-yı kahr-ı Yezdân iltika:m eyler seni
Ehl-i hak şânında ey dil söyleme bâtıl cevâb-Behiştî

kahr u lûtf: Eziyet ve ihsan.
Dem-â-dem aks alır mir'ât-ı âlem kahr ü lûtfundan
Onun_için geh küdûret zâhir eyler geh safâ peydâ
Fuzûlî

Her meşakkat kim görürsün ind-i Hak'tandır nüzûl
Kahr u lutfun illetidir tutma sen dilde melâl
Ümmî Sinan

Kahramân: (قهرمان) Far. 1. Fars mitolojisinde Rüstem'in yendiği kimse. 2. Yiğit, cesur.
Çektikçe çeşmi hışm ile şimşîr-i gamzesin
Uşşâka dehşet-i gazab-ı Kahramân verir-Nef'î

kâhrübâ, kehrübâ: (كهربا) Far. Saman kapıcı, çerçöp kapıcı. Yerden çıkarılan bir çeşit reçinenin çekme özelliği. Türkçede kehribar olarak geçer ve tespih yapılır.
Mûya benzer tenimiz ayrılmaz kabından
Gösterir hâk-i terin hâsiyet-i kehrübâ
Veysî (Alaşehirli Üveys Kadı...)

kaht: (قحط) Ar. Yağmursuzluk, kuraklık; kıtlık, azlık.

kaht-ı cemâl: Güzellik yokluğu.
Şâm'da her ne kadar kaht-ı mekâsib var ise
Bulunur şehr-i Haleb'te o kadar kaht-ı cemâl-Nâbi

kaht-ı mekâsib: Kazanç kıtlığı.
Şâm'da her ne kadar kaht-ı mekâsib var ise
Bulunur şehr-i Haleb'te o kadar kaht-ı cemâl-Nâbi

kaht-ı ricâl: Hükümet ve siyaset yokluğu.
Adîm iken o ve mevcûd iken bu kaht-ı ricâl
Sizinle istedim etmek maka:mını ibcâl
Abdülhak Hâmit

kaht-ı sühan: Söz kıtlığı.
Göstermesin o kaht-ı sühan meclisin Hudâ
Ki_âlûde-i tenahnuh ola lafz ü nükteler-Nâbi

kaht-ı tahammül: Tahammül yokluğu.
Şöyledir kaht-ı tahammül sîne-i tengimde kim
Yetmez olmuştur nefes bir âteşîn feryâda dek-Nedim

kaht-ı Yûsuf: Yusuf'un pahalılığı.
Bûs-ı la'l ü hat-ı ser-sebzini dilden sorman
Kaht-ı Yûsuf'da olan berg ü nevâyı ne bilir-Rızayi

kaht u galâ: Kıtlık ve pahalılık.
Yedi iklîmi gezip eylemişiz kaht u galâ
Şehrden şehre sürülsek ne_ola vâfir oluruz-Sürûrî

kahve: (قهوه) Ar. Kökboyasıgillerden bir ağacın meyve çekirdeğinden yapılan içecek.
Aksetti bir dakîka uzaktan hayâlime
Tenhâ Emirgân'ın Çınaraltı'nda kahvesi
Yahya Kemal

ka'de: (قعده) Ar. Bir kere oturma.

ka'de-i ahîre: İki veya daha fazla rekatlı namazların son oturuşları.
Namâz-ı şâm gamın ka'de-i ahîresidir
Gönül kapında tahiyyât-ı ye'se etti kuûd-Sâbit

ka:id: (قائد) Ar. Kıyâdet'ten; 1.Yedici, yedeğine alan, yedekte çeken; yol gösteren. 2. Serasker, kumandan, komutan. **c. ka:idân.**

ka:idü'l-ceyş: Askerlerin komutanı.
Ka:idü'l-ceyşindir imdâd-ı rusül
Feyz-i te'yîd-i semâvî yâverin-Hamdullah Hamdi

kaide, ka:ide: (قاعده) Ar. 1.Kural, usül, nizam. 2. Taban, temel: ayaklık.
Bir ka:idedir bu câvidâne
Elbette gider gelen cihâne-Ziya Paşa

ka:ide-i aşk: Aşk kaidesi.
Kays'a Mecnûn diyenin aklına Nevres şaşarım
Ne bilir ka:ide-i aşkı yâbânın delisi-Nevres-i Kadim

ka:ide-i cevr: Eziyet kaidesi.
Hele sen ka:ide-i cevrde eksik komadın
Dostluk hakkı ise ancak ola var olasın-Mihri Hatun

ka:ide-i devr: Dönme kaidesi.
Âsyâb-ı kadehin ka:ide-i devri budur
Sen de sabr eyle biraz da sana növbet gelsin-Nâbi

ka:ide-i hüsn ü melâhat: Güzellik kaidesi.
Ayâ bu mudur ka:ide-i hüsn ü melâhat
Ahbâba cefâ düşmâna i'zâz kılarsın-Nahîfî

ka:ide-i verd-i hezâr-âşüfte: Bülbüle âşık gülün kuralı.
Böyledir ka:ide-i verd-i hezâr-âşüfte
Bülbül-i dil-şüde-i zârı eder hâre fedâ-Ziya Paşa

ka:ide-i zer: Altın kaide.
Hep ser-â-pâ-yı cihân mezra'a-i ibrettir
Cereyân etmededir ka:ide-i zer' ü hasâd-Nâbi

kail, ka:il: (قائل) bk. kavl.

kaim, ka:im: (قائم) Ar. Kıyâm'dan; 1. Ayakta durucu, duran. 2. Bir işe devam eden ve onda kalan kimse. 3. Birinin yerine geçen, birinin yerini tutan. 4. Vaktini namazda geçiren, namaz kılan.
Her kim onun sünnetiyle farzını ka:im tutar
Ne diyem ki âkıbet soru hisâbtan beridir
Yunus Emre

Ka:im olmazdı nizâm ü nesak-ı asl-ı vücûd
Vermeseydin eser-i adl ile dünyâya revâc-Fuzûlî

Kurursa bir gün o menba' ne his kalır ne hayât
Beka-yı dîn ile ka:im hayât-ı cem'iyyet
Mehmet Akif

kâ'inât: (كائنات) Ar. Kevn'den; 1. Var olan, mevcut olan, yaratılmış olan şeylerin hepsi; yaratıklar. 2. Evren.
Gönül ki hande yüzünden yaşar hayâta güler
Hayâta hande eden rind kâinâta güler
Muallim Naci

Kâ'inâtı yaratan Hazret-i Hak azze ve cell
Kim onun vahdetidir mebde-i Feyyâz-ı ezel-Şinasi

Her rûh açılıp da kâinâta
Keyfinle semâda bulsa mesken-Yahya Kemal

kâ'inât-ı gayb: Bilinmeyen evren.
Kâ'inât-ı gaybı tel tel yoklayan mızrâbdan
Vehleten dervâze-i mâzî açılmış âbdan-Yahya Kemal

kâinât-ı hiss: His evreni.
O yanda koskoca bir kâinât-ı hiss ü şühûd
Kalıp, ümmîd be-leb katre-cû-yı ihsânın
Tevfik Fikret

kâinât-ı nefâis: Nefisliklerle dolu evren.
Bu kâinât-ı nefâisde bir ketîbe-i nâz
Birer bedîa-i hulyâ-nüvâz u his-engîz,
O kadd ü ka:met-i nâzânla her zemân mümtâz
Birer hayâl-i girizân-ı şi'r ü handesiniz-Fâik Âlî Bey

kâinât-ı hazîn: Hüzünlü evren.
Yazayım ben acıklı bir güfte
Sen de elhân-ı kâinât-ı hazîn
Toplayıp da yapar mısın beste-Hüseyin Sîret

kâinât-ı nâime: Uyuyan kâinat.
Dolaşır kâinât-ı nâimeyi
Bir umûmî şekîk-i tenhâî-Cenap Şahabeddin

kaknûs: (ققنوس) Far. Doğu mitolojisinde çok büyük bir kuş ismi. Delikli gagasından rüzgâr estikçe birtakım sesler çıkardığına inanılan masal kuşu.
Sözüm arz etse kebûter yâre sözümden benim
Bir od çıkıp minka:rdan kaknûs gibi biryân olur
Usuli

Âteş-i aşkı için söndüreyim dilde
Per salıp cismini nâra kaknûs-Beliğ
Tiryâkî-i herze-hâr-ı menhûs
Âteşler içinde pîr-i kaknûs-Şeyh Galip

kâkül: (كاكل) Far. Başın tepesinden bırakılıp alna dökülen saç perçemi, yanaklara doğru sarkan saç, perçem, zülf.
Şemîm-i kâkülün anmış nesîm gül-şende
Demiş ki sünbüle sende emânet olsun bu-Figânî

Nerde mest olmuş yine ol şûh bilmem neşveden
Dîdeler mahmûr, kâküller perîşândır bütün
Üsküdarlı Hakkı Bey

Dili bülbül kıluptur ârızın üstündeki güller
Beni sevdâ ile baştan çıkarmıştır o kâküller
Avnî (Fatih Sultan Mehmet) (kıluptur: kılmıştır.)

kâkül-i anber-nisâr: Anber kokusu saçan kâkül.
Başında kâkül-i anber-nisârın tûğ-ı şâhîdir
Alemsin hüsn ile serdârısın şimdi cüvânânın
Cinânî

kâkül-i anber-şiken: Amberin kokusunu kıran perçem.

Dolaşıp kâkül-i anber-şiken cânâne
Ne kadar hâtır-ı mahzûna dokundu şâne

Yahya Bey (Taşlıcalı...)

kâkül-i cânân: Sevgilinin kâkülü.

Derhem olursa kâkül-i cânân aceb değil
Olur tekellüfât çü meslûb şeb-be-şeb-Nâbi

kâkül-i dil-ber: Sevgilinin kâkülü.

Kıssa-i gussam uzundur kâkül-i dil-ber gibi
Nâzenînler nâzı gibi çok-durur derdim benim

İbn-i Kemal

kâkül-i hôş-bû: Hoş kokulu kâkül.

Râyete meyl ederiz ka:met-i dil-cû yerine
Tûğa dil bağlamışız kâkül-i hôş-bû yerine

Gazi Giray

kâkül-i Leylâ: Leyla'nın kâkülü.

Olsa ger hükm-i revân âlem-i hüsn-i aşka
Dil-i Mecnûn'u komaz kâkül-i Leylâ'da esir

Üsküdarlı Hakkı Bey

Târ-mâr etti nice kâkül-i leylâyı felek
Kays ile bu dil-i güm-geşte o sevdâda dahi

Keçecizade İzzet Molla

kâkül-i müşgîn: Mis kokulu kâkül.

Ser-geşteliğim kâkül-i müşgînin uçından
Âşüfteligim zülf-i perîşânın içindir

Fuzûlî (uçından: sebebiyle)

Bûy-ı cân-perver gelir bâd-ı sabâdan her nefes
Kâkül-i müşgînine cânâ meğer kim şânedir

Hamdullah Hamdi

kâkül-i pür-pîç-i müşgîn-târ: Mis kokulu saç telinin büklüm büklüm olan şekli.

Pây-bend-i aşktan bir dahi olur mu halâs
Kâkül-i pür-pîç-i müşgîn-târa düştü gönlümüz

Şeyhülislam Yahya

kâkül-i zerrîn: Altın renkli perçem.

Ser-pûşun olan kâkül-i zerrîn
Döksen kılar endâmını tezyîn-Abdülhak Hâmit

ka:l: (قال) Ar. Söz, lakırdı, kelam.

Çün cehldedir zevk kemâli ne_edelim biz
Ka:l ehli safâ eyleye hâli n'edelim biz-Bağdatlı Ruhi

Bir bakışla ne nezâketler eder
Ka:le gelmez ne işâretler eder-Sünbülzade Vehbi

Gönül emrâzına ka:lden bulunmaz akl-ıla dermân
Bu sırra olmuşam Lokmân eğer merhem sararsan gel

Ümmî Sinan

ka:l ü efᶜâl: İş ve sözler.

Deme keşf olur ser-â-ser sana esrâr-ı hafî
Ka:l ü efᶜâlinde vardır çün senin yüz bin hatâ

Âdile Sultan

kalᶜ: (قلع) Ar. Koparma, koparılma, yerinden sökülme.

Kalᶜ edip bîh ü esâsından usûl-i fitneyi
Himmet-i şâh-ânesi vermekte devrâna nizâm

Üsküdarlı Hakkı Bey

kalᶜa: (قلعه) Ar. Kale, hisar, tahkim edilmiş bina. **c. kılâ.**

Kalᶜa dîvârın guzât ettikçe vîrân top ile
Düşmen-i dînin olurdu cismi lerzân top ile-Sururi

Bir kalᶜa ki Sûmenât'a benzer
Her seng-i siyâhı Lât'a benzer-Şeyh Galip

Gel behey kahpe felek gönlümü incitme benim
Taş mı sandın yüreğim kalᶜa mı sandın bedenim

Lâ

kalᶜa-i hasm: Düşman kalesi.

Dayanmaz önünde yürürse eğer
Eder kalᶜa-i hasmı zîr ü zeber

Kemalzade Ekrem Bey

kalᶜa-i himmet: Yardım kalesi.

Ceyş-i gamdan kanda etsin iltica ehl-i niyâz
Kalᶜa-i himmette Nâbî burc u bârû kalmamış

Nâbi (kanda: nerede)

kalᶜa-i ikbâl: Talih kalesi.

Döşendi kasr-ı temennâya işret esbâbı
Dikildi kalᶜa-i ikbâle nusret aᶜlâmı-Nefᶜî

kalᶜa-i pûlâd-beden: Çelik bedenli kale.

Lâkin imdâd-ı İlâhî yetişip ordumuza
Oldu her bir neferi kalᶜa-i pûlâd-beden

Reşad (Sultan V. Mehmet Reşad)

** **kılâ:** Kal'alar.
Görüldü mü açılaldan berü bu bâb-ı sefer
Bu gûne hedm-i kılâ ü hezîmet-i tabur-Nâbi
kâlâ: (كالا) Ar. Kumaş.
Gûne gûne arayıp kâlâlar
Eyleme câme için kavgâlar-Nâbi
kâlâ-yı ayş: Eğlence kumaşı.
Zîver-i kâlâ-yı ayş ü nakş-i tamgâ-yı kesâd
Resm ü âyîni diğer-gûn başka âlemdir gönül-Nâbi
kâlâ-yı gam-ı devrân: Zamanın gam kumaşı.
Ne iktizâ eder elmas u la'l-i âteş-gûn
Vuralım âteşe kâlâ-yı gam-ı devrânı
Yine nûş eyleyelim bâde-i âteş-gûnu-Nâbi
kâlâ-yı maârif: Bilgi kumaşı.
Kâlâ-yı maârif satılır sûklarında
Bâzâr-ı hüner ma'den-i ilm ü ulemâdır-Nedim
kâlâ-yı nâ-derîde: Delinmemiş elbise.
Her nâ-kabûle etmez zahm-i sitem teveccüh
Görmez cefâ-yı sûzen kâlâ-yi nâ-derîde-Nâbi
kâlâ-yı nâz: Naz kumaşı.
Tasavvur hurdesin dilden gubâr-âsâ eder ifnâ
Ne toz konduramaz oldu ol perî kâlâ-yı nâz üzre
Hanif Efendi
kâlâ-yı sühan: Söz kumaşı.
Narhı altmışlığa indi hele târihlerin
Pek ucuzlandı bu bâzârda kâlâ-yı sühan
Sünbülzade Vehbi
kâlâ-yı sürûr: Sevinç kumaşı.
Ey Bahâyî şeh-i gam râhına pây-endâz et
Genc-i dilde ne kadar var ise kâlâ-yı sürûr
Şeyhülislam Bahayi (... Mehmet)
kâlâ-yı şi'r: Şiir kumaşı.
Böyle metâ'-ı tâzeleri var mı Nâbiyâ
Kâlâ-yı şi'ri zîver-i dükkân edenlerin-Nâbi
kâlâ-yı vasl: Kavuşma kumaşı.
Kılmış cihânı müşteri kâlâ-yı vaslına
Ayâ o şûh kangı diyârın kumâşıdır
Enderunlu Vâsıf
kâlâ-yı visâl: Kavuşma kumaşı
Bize arzeyleme kâlâ-yı visâlin yetişir
Bildik ey şûh senin biz ne kumâş olduğunu-Sâbit
kâlâ-yı vuslat: Vuslat kumaşı.
Hâce-i aşkız bu gün bâzâr-ı mihr-i yârda
Nakd-i cânla almağa kâlâ-yı vuslat bekleriz
Hayali Bey
kâlâ-yı zemâne: Zamanın kumaşı.
Molla ne aceb bilmezse ammâ bu acebtir
Hîç olmaya bir nâkıd-ı kâlâ-yı zemâne-Nef'î
kâlâ-yı zühd: Takva kumaşı.
Âyâ ne gûne câme giyer subh-ı haşrde
Kâlâ-yı zühdü sûk-ı riyâda mezâd eden-Nâbi
* **kâlâ-be-dûş:** Kumaşı omuzunda.
Girân-sâmân olan dellâl-veş kâlâ-be-dûş olmaz
Bilen kadr-i metâ-ı i'tibârı hôd-fürûş olmaz
Râşid (Molla Feyzizade Müverrih Mehmet ...)
kalb: (قلب) Ar. 1.Yürek, et parçası. 2. Gönül. 3. Her şeyin ortası, merkezi, önemli noktası. 4. ed. Bir kelimenin tersinden okunarak anlamlı bir kelime meydana getirecek şekilde kullanma sanatı. 5. Değiştirme, çevirme, döndürme. **c. kulûb.**
Günlerce ne gördüm, ne de bir kimseye sordum
«yâ Rab! Hele kalp ağrılarım durdu » diyordum
Yahya Kemal
Çünkü âlem bir kapandır, anda âdem fâredir
Ya'nî cebri kalbeden şey hep o kâfir pâredir
Fazıl Ahmet Aykaç (anda: orada.)
Fukarâ kalbine her kim dokuna
Dokuna sînesi Allah okuna-Lâ

Mûr gibi emrine kılmış itâat halk-ı Rûm
Râm oluptur nitekim Mûsâ'ya ey şeh sihr-i mâr
Lamiî Çelebi (mûr: karınca, Rum: Anadolu, râm: boyun eğme, mâr: yılan kelimeleri anlamlı bir şekilde birbirlerinin tersinden okunabilir.)
kalb-i akdes: En kutsal kalp.
Tasvîr-i gayre kılma mahal kalb-i akdesi
Esnâma mesken eyleme Beytü'l-Mukaddes'i
Usûlî (Yenice Vardarlı ...)
kalb-i âlem: Âlemin kalbi.
Seng-bâr-ı cevr olan tahrîb-i kalb-i âleme
Haşr olur Haccâc ile, bin Kâ'be bünyâd etse de
Namık Kemal

kalb-i alîl: Hastalıklı kalp.
İsm-i zât oldu ona lafz-ı cemîl
Hüsne tâkat mı eder kalb-i alîl-Enderunlu Fazıl

kalb-i ârif: Arifin kalbi.
Bâd-ı seher mi yâ Rab ya nefha-i Mesîhâ
Ya feyz-i kalb-i ârif ya mevc-i âb-ı cârî-Ziya Paşa

kalb-i cihân: Cihanın kalbi.
Öyle yükseldi semâvâta ki âvâz-ı cenân
Dinliyor nağme-i eşvâkımızı kalb-i cihân
Kemalzade Ekrem Bey

kalb-i der-be-der: Perişan, dağınık kalp.
Sendin "Uyukluyor" diye gûyâ donuk, denî
Bir kalb-i der-be-der gibi tel'în eden beni-Tevfik Fikret

kalb-i dilîrân-ı vegâ: Savaş yiğitlerinin kalbi.
Ol saf-şiken-i şîr-i salâbet ki hücûmu
Dehşet-fügen-i kalb-i dilîrân-ı vegâdır-Nef'î

kalb-i ehl-i hâl: Hâl ehlinin kalbi.
Devrden peymâne-i mihr ü vefâ eksilmede
Kalb-i ehl-i hâlden zevk u safâ eksilmede
Bağdatlı Ruhi

kalb-i elem-zede: Eleme uğramış kalp.
Pek tîrelendi ka:lıb u kalb-i elem-zede
Hicrân u gam ikisini de dâg-dâr eder-Esrar Dede

kalb-i emrâz: Hastalıklı kalp.
Kalb-i emrâzın devâsı bâbının miftâhıyım
Pîr ü üstâdım sorarsan bil ki Lokmân'dır benim
Ümmî Sinan

kalb-i esrâr-ı İlâhî: İlâhî sırların kalbi.
Tab'-ı efkâr-ı füyûzâta müzeyyen hacle
Kalb-i esrâr-ı İlâhîye muallâ micdel-Kâzım Paşa

kalb-i feyz-cû: Feyiz arayan kalp.
Ten-i hâkîde kalb-i feyz-cû pejmürde olmuştur
O bir mâhî-i kudsîdir ki berde mürde olmuştur
Esrar Dede

kalb-i gâfil: Gafil kalp.
Hâne-i târîk-i kalb-i gâfil tenvîr eder
Şu'le-i misbâh-ı îmândır Fütûhât ü Fusûs-Nâbi

kalb-i gam-nâk: Gamlı kalp.
Vaktâ ki durup şu kalb-i gam-nâk
Toprakta nihân olur vücûdum-Recaizade Ekrem

kalb-i harâb: Yıkık kalp.
Ta'mîr-i Kâ'be hidem-i sanem-hâne iş değil
Aç dîde-i basîreti kalb-i harâba bak
Naîm (Tezkirecizade Müverrih...)
Bu halka vakfedecek milk ü mâlımız yoktur
Beş on gazelle şu kalb-i harâbdan başka
Yahya Kemal

kalb-i hayât: Hayatın ortası.
Acı bir nevha-i teşekkîsi
Yolunda kalb-i hayâtın gelir enîn-i riyâh
Tevfik Fikret

kalb-i istiğnâ: Maddiyattan arınmış kalp.
Pehlivân-ı âlem olmuş kalb-i istiğnâ ile
Top çerhi dehr elinde oynatır elma gibi
Muhlis (Sultan Mustafa)

kalb-i leyâl: Gecelerin kalbi.
O kadar za'f ile tev'emdi bu şeb kalb-i leyâl
Ne benim vardı gurûrum ne de bir vecd-i hayâl
Mehmet Behçet Bey

kalb-i mahzûn: Hüzünlü kalp.
Gayret-i gam kalb-i mahzûnum komaz şâd olmağa
Bûm olur mu hîç râzı mülkü âbâd olmağa
Şehrî (Malatyalı Ali---Çelebi)

kalb-i meftûr: Kederli kalp.
Sen, ey mâh, ey muallâ menba'-i ulviyyet-i sevdâ
Kılarsın kalb-i meftûrumda şevk-i i'tilâ peydâ
Tevfik Fikret

kalb-i meksûr: Kırılmış kalp.
Niçin cebreylemezsin bir nazarla kalb-i meksûru
Tavâf etsen ne_olur bir kerre kâfir Beyt-i Ma'mûr'u
Nevres-i Kadim

kalb-i menûn: Zamanın kalbi.
Na'ralar müşte-zen-i tabl-ı sımâh-ı gerdûn
Sadmeler, zelzeleler hadşe-res-i kalb-i menûn
Tevfik Fikret

kalb-i metîn: Sağlam kalp.
Nüzûl-ı berk-ı firkat def'aten yaktı harâb etti
Kül oldu hecr ile pûlâd iken kalb-i metînim gel
Esrar Dede

kalb-i millet: Milletin kalbi.
Musırrım, sâbitim ta cân verince halka hizmette
Fedâ-kârın kalır ezkârı dâim kalb-i millette
Namık Kemal

kalb-i mûr: Karınca kalbi.
Kimseyi dil-teng-i âzâr etme sultânlık budur
Kalb-i mûru taht-gâh eyle Süleymânlık budur
Nazîm (Yahya...)

kalb-i muztarib: Üzüntülü kalp.
Yaşar mıyız seni kaybetsek âh ben, kalbim
Bu kalb-i muztaribim-Tevfik Fikret

kalb-i mü'min: Müminin kalbi.
Kalb-i mü'min ki arş-ı Rahmân'dır
Onu yıkmak ziyâde tuğyândır-Sinan Paşa

kalb-i müstmend: Kederli kalp.
Bendeyim bir zâlime kendi efendimdir benim
Dâimâ cevvâr-ı kalb-i müstmendimdir benim
Esrar Dede

kalb-i müteessir: Üzüntülü kalp.
Kalb-i müteessir ki dem-â-dem
Eyler darabânında tecellî
Ahzân-ı tarab neş'e-i mâtem-Tevfik Fikret

kalb-i nâ-ka:bil: Kabil olmayan kalp.
Nûr-ı hikmet kalb-i nâ-ka:bilde işrâk eylemez
Çeşmin etmez merdüm-i hâbîdenin rûşen çerâg
Ali Ruhi (...Bey)

kalb-i nâle-i meşhûn: İnleme dolu kalp.
Bütün şiirlerimin rûhu bir tekeddürdür
Ki dem-be-dem duyarım kalb-i nâle-i meşhûnda
Tevfik Fikret

kalb-i nâ-şâd: Mutsuz kalp.
Firâka bir tesellî bulamam bu kalb-i nâ-şâda
O hâle sabr u tâkat gayret-i cânân imiş cânâ
Âdile Sultan

kalb-i nerm: Yumuşak kalp.
Gönül ne ârzû-yı câh eder ne tâc ü taht ister
Reh-i himmette ancak kalb-i nerm ü pây-i saht ister
Nâbi

kalb-i pâk: Temiz kalp.
Diye sükkân-ı semâ işbu duâya âmin
Kalb-i pâki ola âlâm u mihnetten emîn
(Sultanzade) Mehmet Dâniş

kalb-i perîşân: Perişan kalp.
Zülfün ile kâkülün el bir edip ayak dolar
Ol sebebten rişte-i kalb-i perîşân sarmaşır
Necati Bey

kalb-i rahîm: Merhametli kalp.
Tasavvur eyleyemezdim ki ansızın dursun
Felâh-ı ümmet için çırpınan o kalb-i rahîm
Mehmet Akif

kalb-i rakîb: Rakibin kalbi.
Kalb-i rakîbi ko dile bak iltifât ile
Bir görme Kâbe'yi et Sûmenât ile-Hâşimî

kalb-i rakîk: İnce kalbi.
İnsân ona derler ki ede kalb-i rakîki
Âlâm-ı benî-nev'i ile kesb-i melâl et-Ziya Paşa

kalb-i rindân: Rintlerin kalbi.
Sûy-ı humdan kopan nârın kes ey zühd arasın yoksa
Harâb olur misâl-i kalb-i rindân hânmân-ı gam
Nâbi

kalb-i rûhânî: Ruhani kalp.
Tabîb-i kalb-i rûhânî edip Nuri kulun Mevlâ
Olur kalbindeki emrâzını âmâlini muslih-Nuri

kalb-i sanevber: Çam fıstığı şeklindeki kalp.
Benzetti serv kaddini nahl-i sanevbere
Bağlandı târ-ı zülfüne kalb-i sanevberi
Şeyhülislam Yahya

kalb-i selîm: Temiz gönül.
O allâm-ı hüsn-âferîn Hakîm
Arar bendegânında kalb-i selîm-Muallim Naci

kalb-i sengîn: Taştan kalp.
Kalb-i sengîne kelâm-ı nerm eder lâ-büd eser
Kıt'a-i elmâs dâim hâk olur kurşun ile-Beliğ

kalb-i şâd-mân: Mutlu kalp.
O tıfl-ı bî-kederin kalb-i şâd-mânda
Derîde oldu o dem bir sehâbe-i gülgûn
Cenap Şahabeddin

kalb-i şekûr: Şükreden kalp.
Sutûr-ı midhat-i zâtın sürûr-ı kalb-i şekûr
Misâl-i şeh-per-i Rûhü'l-Emîn oldu hemîn
Yahya Bey (Taşlıcalı...)

kalb-i şerîf: Şerefli kalp.
İffet ü ismet ile tab'-ı latîfi hem-zâd
Himmet ü gayret ile kalb-i şerîfi tev'em-Nâbi

kalb-i şîrîn: Tatlı kalp.
Sığmamış sadr-ı peleng-ânene kalb-i şîrîn
Yetmemiş kudretine şöhret-i âlem-gîrin
Tevfik Fikret

kalb-i tabîat: Tabiatin kalbi.

Allahü ekber… Allahü ekber…

Bir samt-ı ulvî; kalb-i tabîat-Tevfik Fikret

kalb-i tabîb-i vuslat: Vuslat tabibinin (sevgili) kalbi.

Kalb-i tabîb-i vuslata gelmezse merhamet

Allah rahmet eyleye bîmâr-ı hasrete-Yenişehirli Avni

kalb-i ulemâ: Âlimlerin kalbi.

Nûr-ı çeşm-i vüzerâ kuvvet-i kalb-i ulemâ

Tâc-ı fark-ı vükelâ kurre-i ayn-ı hükkâm-Nâbi

kalb-i uşşâk: Âşıkların kalbi

O Buhtunnasar hûnî gamzelerle tuttu âfâkı

Yıkar Beytü'l-Mukaddes gibi her dem kalb-i uşşâkı

Beliğ

kalb-i ümîd-vâr: Ümitli kalp.

O şûhtan nice ka:bil tehâlüf-i teşrîf

Meğer teveccüh-i kalb-i ümîd-vâr o mudur-Nâbi

kalb-i vîrân: Yıkık kalp.

Sîne çâk ü kalb-i vîrân bülbül-âsâ pür-figân

Âdile kuluna rahm ü mekremetle kıl meded

Âdile Sultan

kalb-i zemân: Zamanın kalbi.

Sen o âlî darabân-ı kalb-i zemânsın ki şuûn

Hûn-ı hürriyet cisminle olur hande-nümûn

Kemalzade Ekrem Bey

kalb-i ziyâ-bâr: Işık saçan kalp.

Duyulan zemzemeler kalb-i ziyâ-bârından

Saçılan velveleler cûşiş-i efkârından

Kemalzade Ekrem Bey

** **kulûb:** Kalpler.

Isınıp cümle kulûb âb-ı bürûdet gitti

*Cilve-rîz olsa acep mi dönerek arz u semâ*ʿ-Nedim

kulûb-ı ârifân: Bilgelerin kalpleri.

Mazhar-ı sırr-ı haka:yıkdır kulûb-ı ârifân

Eylemez şugl-ı abes insân-ı kâmilden zuhûr

Hersekli Arif Hikmet

kulûb-ı âşıka:n: Âşıkların kalpleri.

Dürr-i nutkundur kulûb-ı âşıka:na şeb-çerâg

*Tâcir-i kâlâ-yı vaslın istemez gayrı metâ*ʿ-Esrar Dede

kulûb-ı ehl-i hâl: Hâl ehlinin kalpleri.

Eser-i kabûl-i tâat ona vermiş öyle hâlet

Ki kulûb-ı ehl-i hâle harekâtı câzib olmuş-Fuzûlî

kulûb-ı mü'minîn: Mü'minlerin kalpleri.

Eyledi kesb-i hayât-ı tâze halk-ı kâinât

Doldu envâr-ı meserretle kulûb-ı mü'minîn

Ziya Paşa

kulûb-ı ka:siye: Sert kalpler.

Gitmez kulûb-ı ka:siyeden nakş-ı infiâl

Seng üzre mürtesim olan âsâr saht olur

Râşid (Molla Feyzizade Müverrih Mehmet...)

kâlbüd: (كالبد) Far. 1. Kalıp, şekil; kerpiççi kalıbı. 2. Beden, ceset; gövde, kafes.

kâlbüd-i cism: Cismin kalıbı.

Dü-dest-i lutf ile kurtar isâbet eylemeden

Rivâk-ı kâlbüd-i cisme nâr-ı neft-endûd-Sâbit

kâlbüd-i kadr-i benî-âdem: İnsanoğlunun kıymetli bedeni.

Söz kâlbüd-i kadr-i benî-âdeme cândır

Söz vâsıta-i râbıta-i âlemiyândır-Yenişehirli Avni

kâle: (كاله) Far. 1. Kumaş. 2. Kelek, ham.

kâle-i dükkân: Dükkânın kumaşı.

Oldu rindân-ı harâbât ile mest-i rüsvâ

Hâce yağmâya verip kâle-i dükkânı bu şeb

Esrar Dede

kâle-i irfân: İrfan kumaşı.

*Herze-sevdâ-yı metâ*ʿ*-ı şöhret etmez bunda sûd*

Nakş- temgâ-yı kabûlü kâle-i irfâna bas

Koca Ragıp Paşa

kâle-i kâm: Emel kumaşı.

O zemân ki bezm-i cânda bölüşüldü kâle-i kâm

Bize hisse-i mahabbet dil-i pâre pâre düştü

Şeyh Galip

kâle-i râz: Sır kumaşı.

Bir müşterî-i kâle-i râz eyle tedârik

Dükkânçe-i esrârını açmazdan evvel

Râşid (Malatyalı Müverrih Mehmet ...)

kâle-i vasl-ı dil-ârâ: Gönlü süsleyen kavuşma kumaşı.

Behâ-yı kâle-i vasl-ı dil-ârâ cevher-i cândır

Nukûd-ı eşk-i âşık sûk-ı gamda nâ-revâdır hep

Seyyit Mehmet Nesip

kâle-i zer-târ-ı servet: Servetin altın telli kumaşı.
Cihân mahrûmdur hep kâle-i zer-târ-ı servetten
Libâsı fâhir-i erbâb-ı devlettir nemed şimdi
Namık Kemal

kaleb, kalıb: (قلب) Ar. Kalıp, şekil.

kaleb-i fersûde: Eskimiş kalıp.
Döndüğü kaleb-i fersûdeye cism-i zârım
Yine ey rûh-ı revân fikr-i visâlindedir-Nedim

ka:leb-i mahbûb-ı melek-sîmâ: Melek yüzlü sevgilinin bedeni.
Var mı bir ka:leb-i mahbûb-ı melek-sîmâ kim
Pertev-i hüsn-i ezel ona hulûl eylemeye-Hayali Bey

kaleb-i salsâl: Çamur kalıbı.
Kıbletü'l-halk afâf-ı melekût olmuş idi
Olmadan kaleb-i salsâl sezâ-vâr-ı sücûd
Yenişehirli Avni

kalem: (قلم) Ar. 1. Kamış, yazı aleti. 2. Dairelerde yazı işlerinin yürütüldüğü büro. **c. aklâm.**
Gönül gamını niçe safha-i beyâna yazam
Kalemden od çıkuban korkarım ki yanayazam
Avnî (Fatih Sultan Mehmet II) (çıkuban: çıkarak.)
Sühan bir tûtî-i muʿciz-beyândır hâmem üstâdı
Kalem bir kahramân-ı tîğ-zendir dil silah-dârı
Nefʿî
Kendi bâzen gelir ammâ sözü gelmez kaleme
Muallim Naci (Meşhur mısra)

kalem-i afv u atâ: İhsan ve bağışlama kalemi.
Bu cerîdemde hatâ olsa eğer
Kalem-i afv u atâlar çekeler-Hakanî

kalem-i câdû-fen: Cadı bilgili kalem.
Safha bir lâhzada Hârût-sitân oldu yine
Turfa efsûn okudu bu kalem-i câdû-fen-Nedim

kalem-i dakîka-dân: Anlaşılması güç olan şeyi bilen kalem.
Güftârı güzîde, tabʿı nâdir
Kimdir? Kalem-i dakîka-dânım-Muallim Naci

kalem-i muʿcize-fen: Mucize bilgili kalem.
Sâbit ü zâhir olunca eser-i bagy ü inâd
Zü'l-feka:r-ı dü-zebâna kalem-i muʿcize-fen-Nâbi

kalem-i mûyî: Kıldan kalem.
Eylesin bâl-i Hümâ'dan kalem-i mûyînin
Sûret-i esbin eğer etse musavvir tasvîr-Bâki

kalem-i müje: Kirpiğin kalemi.
Ruhum üzre hatt-ı sirişkimi defe'ât ile kalem-i müjem
Rakam ettiğiyçin el okuyup bilir oldu râz-ı nihânımı
Fuzûlî

kalem-i sunʿ: Sanat kalemi.
Çekti müsvedde-i tahvîl-i berât ademe
Hatt-ı butlân kalem-i sunʿ Hudâ-yı bîçûn-Münif

kalem-i zer-ger-i dükânçe-i sunʿ: Sanat dükkânının altın işlemeli kalemi.
Suka:ta-i kalem-i zer-ger-i dükânçe-i sunʿ
Tirâşe-i güher-i çâr-sûy-ı istiğnâ-Nâbi

kalem-i Yezdân: Allahʿın kalemi.
Mevc mevc kürre-i pîşânî
Satır satır kalem-i Yezdânî-Nâbi

* **kalem-dân:** Kalem konan kutu.
Serîrinden ciğer-hûn oldu nâ-dân
Bana kandîl yeter oldu kalem-dân
Atâyî (Nev'izade Ataullah)

* **kalem-ender-kalem:** Kalem içinde kalem.
Vücûd-ender-vücûd âsâr-ı te'sîr-i irâdettir
Kalem-ender-kalemdir dest-i Mânî'den zuhûr
Esrar Dede

* **kalem-kâr:** Nakkaş, sanatkâr.
Nesîm ol denlü nâzik tarh eder âb üzre emvâcı
Ki levh-i sîme üstâd edemez öyle kalem-kârı-Nefʿî

Zer-ger-i kâmilidir sanʿat-i şiʿrin Bâkî
Nice_olur gel beri seyr eyle kalem-kârlığı-Bâki

* **kalem-rev:** Bir hükümdarın veya hükümetin hükmünü yürüttüğü yer, ülke.
Azmetmiş idim kalem-revimde
Terk etmemeğe harâb bir yer-Namık Kemal

** **aklâm:** Kalem'ler.
Re'yi bir mertebet rûşen ki yazarken vasfın
Şemʿa gâlib görünür şuʿle-i nevk-i aklâm-Nefʿî

Gerçi kim evsâfını tahrîre olmazdı mecâl
Olsa eşcâr-ı behişt aklâm ü enhârı midâd
Yenişehirli Avni

kalender: (قلندر) Far. Kayıtsız, dünyaya ilgi duymayan, dünyadan elini eteğini çekmiş kimse.
Girip bin âleme her âlemi bir âlem-i zevk et
Kalender ol, hakîm ol, âlemin her âleminden geç
Celal Paşa
Erenler der-gehinde bir kalender bende-i hâs ol
Tıraş et çâr-darb ile gönülden fikr-i ağyârı-Hayri

Kalenderin zifir olmuş su görmedik yakası
Bakıp da bir titiz insân demiş ki: Kahrolası
Mehmet Akif

* **kalender-meşreb:** Kalender yaratılışlı.
Ârif ol, ehl-i dil ol, rind-i kalender-meşreb ol
Ne Müslümân-ı kavî, ne mülhid-i bî-mezheb ol
Nef'î

ka:lıb, ka:leb: (قالب) Ar. 1. Kalıp, bir şeye biçim verilmek için kullanılan vasıta. 2. Nümune, örnek. 3. Gövde, beden, vücut.
Rûhtur ka:lıb-ı insâna Fehîmâ irfân
Heykel-i bî-hünerân addolunur seng-i mezâr
Fehim (Hoca Süleyman...)
Pek tîrelendi ka:lıb u kalb-i elem-zede
Hicrân u gam ikisini de dâg-dâr eder-Esrar Dede

ka:lıb-ı bî-cân: Cansız kalıp.
Nisbet edecek olsak eğer ehl-i kemâle
Bir ka:lıb-ı bî-cân gibidir zümre-i cühhâl
Hüseyin Hüsnü

ka:lıb-ı bî-rûh: Ruhsuz kalıp.
Kûşe-i hicrânda kalmış ka:lıb-ı bî-rûh edip
Eyledi cân mürdelerden cânına rağbet yine-Behiştî

ka:lıb-ı bî-nûr: Nursuz kalıp.
Pür etdi ka:lıb-ı bî-nûr mâhı pertev-i Hûrşîd
Cemâli oldu ya âyîne-i hayâle leb-â-leb-Rızâyî

ka:lıb-ı fersûde: Eskimiş vücut, yıpranmış beden.
Let urup ka:lıb-i fersûdemi geh habs kılar
Geh serâsîme vü uryân bırakır sahrâya-Fuzûlî

Ka:lıb-ı fersûdeme verdi hayâlin nev-hayât
Hey kıyâmet bir musavver câna benzettim seni
Behiştî

ka:lıb-ı huşk-ı hayâl: Hayalin kuru kalıbı.
Sonra gelse dehre hallâk-ı ma'nîden ne_ola
Ka:lıb-ı huşk-ı hayâle rûh-ı sânîdir sözüm-Nef'î

ka:lıb-ı insân: İnsan kalıbı.
Rûhdur ka:lıb-ı insâna Fehîmâ irfân
Heykel-i bî-hünerân addolunur seng-i mezâr
Fehim-i Kadim (Uncuzade ...)

ka:lıb-ı salsâl: Çamurdan yapılmış kalıp.
Kıbletü'l-halk afâf-ı melekût olmuş idi
Olmadan ka:lıb-i salsâl sezâ-vâr-ı sücûd
Yenişehirli Avni

ka:lîçe: (قاليجه) Far. Küçük halı.
Pest-fıtratlara ziynet ile rif'at gelmez
Olsa her tarz ile ka:lîçe münakkaş, basılır
Koca Ragıp Paşa

ka:lîçe-i çemen: Yeşilliğin küçük halısı.
Yer yer serildi gül-şene ka:lîçe-i çemen
Meyyâl-i cû mukayyed-i bâd olmadın gönül
Yahya Kemal

ka:lîçe-i zer: Altın işlemeli küçük halı.
Mâî ka:lîçe-i zer bâfeti yaydı gerdûn
Tâ ki pâ-bûs-ı şerîfiyle ola rif'at-yâb
Enderunlu Fazıl

kalîl: (قليل) bk. kıllet.

kallâb: (قلاب) Ar. Kalb'ten;1.Kalıptan kalıba giren, kalpazan, kalp ve sahte para basan. 2. Çok hileci.
Nâbî o kadar kîse tehî dünyâ kim
Kallâblığa başladı âlem yek-ser-Nâbi

kallâş: (قلاش) Ar. Kalleş, kancık, dönek, hilebaz.
Bâde-i aşka vücûdun câmesin rehin etti
Âferînler ol melâmet bezminin kallâşına-Bâki

Esîr-i dâne-i zerk oldu zâhid-i kallâş
Elinde dâm-ı riyâdır çevirdiği tesbîh-Nef'î

Dünyâ-yı denî varlığını bir çöpe saymaz
Cân nakdini harc edici kallâşlarız biz
Lamiî Çelebi

kallâş-ı cihân: Cihanın kalleşi.
Sarı saman altında su yürütmede mâhir
Hakka ki hazân faslı da kallâş-ı cihândır
Şeyhülislam Yahya

kaltabân: (قالتبان) Far.1. Deyyus, pezevenk. 2. Tenbel, boş kimse.
Sözüm yok haset eylese şâirân
Neden hasmım oldu biraz kaltaban
Keçecizade İzzet Molla

Baba! En sevgili annen o senin öz vatanın
Olacak mıydı fedâ hırsına üç kaltabânın
Mehmet Akif

kalyân: (قليان) Far. Nargile, çilim.
Âh eylediğim neş'e-i kalyânın içindir
Kan ağladığım kahve-i fincânın içindir-Sâbir

kâm: (كام) Far. Arzu, istek; murat, maksat.
Gerçi cânândan dil-i şeydâ için kâm isterem
Sorsa cânân bilmezem kâm-ı dil-i şeydâ nedir
Fuzûlî

Cihânı lutf ü mürüvvetle kâm-rân ettin
Cihânda kâm alasın ber-sebîl-i istimrâr-Nedim

Kâm almadık müsâferetinden bu âlemin
Cânânla, meyle son günü ey mevt, sendeyiz
Yahya Kemal

Cevri gönlümdür çeken gözdür gören ruhsârını
Allah Allah kâm alan kimdir çeken kimdir ta'ab
Lâ

kâm-ı dil-i şeydâ: Âşık gönlün muradı.
Gerçi cânândan dil-i şeydâ için kâm isterem
Sorsa cânân bilmezem kâm-ı dil-i şeydâ nedir
Fuzûlî

kâm-ı cân: Can isteme.
Kâm-ı cân istediği lezzeti sordum bildim
Hân-ı hüsnünde lebi şehdi müheyyâ olmuş
Avnî (Fatih Sultan Mehmet)

kâm-ı dil: Gönül arzusu.
Yüz meşakkat çekse kâm-ı dil tapar encâm-ı kâr
Her kimin Mevlâsı âlemde şeh-i Merdân-Fuzûlî

kâm-ı dünyâ: Dünyayı isteme.
Geçti dil râh-ı talebten kâm-ı dünyâdan bile
Fârig oldu ârzûlardan temennâdan bile
Cevrî (İbrahim Çelebi)

* **kâm-bahş:** İstek verici.

kâm-bahş-ı mey-perestân: İçki içenlerin istekçisi.
Yine sâkî gül-efşân-ı girîbân-ı kadeh oldu
Yine devr-i zemâne kâm-bahş-ı mey-perestândır
Riyazi

* **kâm-bîn:** Arzusuna ulaşan; bahtiyar, mesut, talihli.
Gelmedi zâtın gibi bir şâh-ı kâmil âleme
Gerçi geldi âleme pek çok mülûk-ı kâm-bîn
Ziya Paşa

* **kâm-cû(y):** Kâm ve ikbal arayan.
Der-geh-i ta'zîm ü tekrîminde âlem kâm-cûy
Harmen-i ihsân ü eltâfında âdem hûşe-çîn-Fuzûlî

* **kâm-kâr:** Mutlu, isteğine ulaşmış.
Eblak-süvâr-ı rûzigâr, aşıp Rûm u Zengibâr
Leşker-şikâr-ı kâm-kâr, Behrâm Efrîdûn-ı âlem
Nef'î

Görmedim Nef'î gibi bir rind-i âlî-meşrebi
Hem gedâ hem pâdişâh-ı kâm-kâra nâz eder-Nef'î

kâm-kâr-ı ma'nî: Mana güzelliği.
Feth ile cihân nazm u nesri
Ol Hüsrev-i kâm-kâr-ı ma'nî-Ünsî

* **kâm-rân:** Mesut, bahtiyar, emel süren, isteğine kavuşmuş.
Cihânı lûtf u mürüvvetle kâm-rân ettin
Cihânda kâm alasın ber-sebîl-i istimrâr-Nedim

Muhtâc ola İlâhî dilenci kapısına
Şol kâm-rân ki dâdın işitmez gedâların
Nevres-i Kadim

Bülbüle hutbe okutup her gün
Oldu sultân-ı kâm-rân gonce-Hayali Bey

kâm-rân-ı aşk: Aşk bahtiyarı.
Kâm-rân-ı aşk olanlardır o bî-nâm ü nişân
Dostunu bulan saâdetli hemân pinhân olur
Âdile Sultan

* **kâm-revâ:** Maksadına, arzusuna nail olan.
Salâhı âlem-i kevn olsa ger fesâdı kadar
Olurdu kâm-revâ her kişi murâdı kadar-Nâilî

Gam değil kâm-revâ olmaz isem âlemde
Rûzgârın teg olaydım şerr ü şûrundan emîn-Nef'î

Olmadım zerre kadar kâm-revâ âlemde
Devletinde pederim olmuş idi gerçi vezir
Üsküdarlı Hakkı Bey

* **kâm-ver:** Arzusuna nail olmuş, mesut, bahtiyar.
Nâ-kâmlıkta ülfet eden kâm-rân olur
Nâ-kâm odur ki kâm-ver ü kâm-yâbtır
Yenişehirli Avni

* **kâm-yâb:** Bahtiyar, mesut.
Nâ-kâmlıkta ülfet eden kâm-rân olur
Nâ-kâm odur ki kâm-ver ü kâm-yâbtır
Yenişehirli Avni

kamâme: (قمامه) Ar. Süprüntülük.
Büt-hâne-i hüsnünde hat zülfü eder tefsîr
İncîl yazar künc-i kamâmede Yohannâ-Esrar Dede

kamâme-i veseniyyûn: Putperest taifesinin süprüntülüğü.
Harîm-i kalb-i bütân-ı hevâ yeter kıldı
Kamâme-i veseniyyûn u Sûmnât-ı Hünûd-Sâbit

kamer: (قمر) Ar. Ay, mâh.
Mütehâlik, samût bir mahşer..
Nâzil olmuş edîm-i arza kamer-Tevfik Fikret

Matla'-ı feyz-i Hudâ'da hem kamer hem âfitâb
Tûr-ı kurb-ı Hak'ta hem nûr-ı tecellî hem cemâl
Yenişehirli Avni

Ol sîm-ber yakasını açtıkça gül gibi
Gören onu sanır ki buluttan kaçar kamer
İbn-i Kemal

* **kamer-çehre:** Kamer yüzlü.
Kamer-çehre perî-rûyum zarîfim şûhum ü şengim
Semen-bûyum gül-endâmım zehî serv-i gül-istânım
Nesimi

* **kamer-ruh:** Ay yanaklı.
Ey kamer-ruh fil-mesel bir bende-i ferzâne-veş
Atı önünce piyâde sen şehin ben kul yeter-Zâti

* **kamer-ruhsâr:** Ay yüzlü.
Tâ ki arz etti cihâna subh-dem dîdârı îd
Gün gibi pür-şevk kıldı her kamer-ruhsârı îd-Zâti

* **kamer-tâb:** Ayı aydınlatan.
Şer'i ile kıldı ol kamer-tâb
Ta'lîm-i hukûku fazl ü âdâb-Ziya Paşa

* **kamer-tal'at:** Ay yüzlü.
Ey kamer-tal'at meh rûyundan istihyâsı-çün
Perde-i eflâk olur kat kat hicâb-ı âfitâb
Hasırcızade Hafız

ka:met: (قامت) Ar. 1. Boy, kad. 2. Camilerde farz namazına kalkmak için söylenen iç ezanı.
Bana ol ka:meti Tûbâ lebi ünnâb gerek
Ne_ideyim görmek ile serv-i çemenden ne biter
Necati Bey

Hilâl-i ka:metin kavs etmeyen âlî-maka:m olmaz
Mehi gör kim hilâl olmazdan evvel bedr-i tâm olmaz
Âsım (Çelebizade Şeyhülislam İsmail ...)

Yerlerde sürünme vakti geçti
Doğruldu semâya doğru ka:met-Namık Kemal

ka:met-i ar'ar: Selvi boylu.
Kadd-i bülend ü ka:met-i ar'ar hırâm-ı yâr
Gül-zâr-ı i'tidâlde bitmiş nihâldir-Bâki

ka:met-i bâlâ: Uzun boylu.
Çok belâya saluban halka kıyâmet koparır
Çok kıyâmet edip ol ka:met-i bâlâ salınır-Zeynî

ka:met-i ber-ceste: Seçme, latif boy.
Meğer fevvâreden âb-ı letâfet sıçramış çıkmış
O rütbe ka:met-i ber-cesten ey şûh-ı revân vardır
Nedim

ka:met-i bülend: Yüce boy.
Tâk-ı hakîrde bulunan mîve-i lezîz
Ol ka:met-i bülende bedeldir çenârda-Nâbi

ka:met-i dil-cû: Gönül çeken boy.
Akar cûy-i sirişkim ka:met-i dil-cûnu andıkça
Dolar kan ile çeşmim la'lini yâdettiğim demler
Üsküdarlı Sırrî

ka:met-i ham: Eğri boy.
Ka:met-i ham birle bir ehl-i kerâmettir kaşın
Taş oluptur görülen baş eğmemiş mihrâb ona
Fuzûlî

ka:met-i hamîde: Övülmüş boy.
Sipihre olmadan gayrı çeşm-bâz-ı niyâz
Ne nef'i var bize bu ka:met-i hamîdemizin-Nâbi

ka:met-i ikbâl: Talih uzunluğu.
Ka:met-i ikbâl gâyet mâil-i idbâr olur
Ser-bülend vakt-i pîrîde iki kat bâr olur
Benlekçi İzzet Bey

ka:met-i maʿnâ: Mana boyu.
Aceb mi ka:met-i maʿnâya Nâbî olsa nâ-çesbân
Gubâr-âlûde olmuş hâme-i hâtır kühenlenmiş
Nâbi

ka:met-i mevzûn: Ölçülü, düzgün boy.
Bâğ-bân ger meyl kılmam servine maʿzûr tut
Serviden yiğrek gelir o ka:met-i mevzûn bana
Fuzûlî

ka:met-i muʿtedil: Orta boy.
*Serverâ servi boyu***n** *hem-ser-i Tûbî mi değil*
Ka:met-i muʿtedilin hasret-i tûtî mi değil-Şeyhi

ka:met-i nâz: Nazlı boy.
Ka:met-i nâzına kûtâh kabâ-yı gerdûn
Cilve-i rifʿatine teng kazâ-yı evhâm-Nâbi

ka:met-i nâzân: Nazlı boy.
O kadd ü ka:met-i nâzânla her zemân mümtâz
Birer hayâl-i girizân-ı şiʿr ü handesiniz-Fâik Âli Bey

ka:met-i nâzende: Nazlı boy.
Gam-ı kalbim sürûd-ı şevkile tebdîl eden cümle
Misâl-i yâsemen ol ka:met-i nâzendedir bil hep
İlhamî, Selimî (Sultan III. Selim)

ka:met-i nâzenîn: Nazlı boy.
Dest-i berhem-zen olursan ne kadar şiddet ile
Ka:met-i nâzenîne etmez yine teklîf-i kıyâm-Nâbi

ka:met-i ömr: Ömür uzunluğu.
Yek-sân bilen bahâr u hazânın bu gül-şenin
Mânend-i serv ka:met-i ömrü dirâz olur
Koca Ragıp Paşa

ka:met-i serv: Servi boy.
Bir dem sanemâ ka:met-i servinle kıyâm et
Tâ kim bize zâhir ola ahvâl-i Kıyâmet-Figânî

ka:met-i şimşâd: Şimşir ağacına benzeyen boy.
Raʿnâlık ile ka:met-i şimşâdı eden zikr
Olmaz mı hacîl serv-i hırâmânını görgeç-Fuzûlî

Âfet-i cân dediler gamze-i cellâdın için
Nahl-i gül söylediler ka:met-i şimşâdın için-Nedim

* **ka:met-efrâz:** Boy yükselten.
Sipihr-i rifʿatin tâbende mâh-ı âlem-efrûzu
Riyâz-ı devletin zîbende serv-i ka:met-efrâzı-Nefʿî

ka:miʿ: (قامع) Ar. Kam'dan; kahreden, yok eden, ortadan kaldıran; aşağılayan.

ka:miʿ-ı bih ü sitem: İyilik ve zulmu aşağılayan.
Câmiʿ-i seyf ü kalem dâfiʿ-i şerr-i âlem
Ka:miʿ-ı bih ü sitem ka:tıʿ-ı ırk-ı nîreng
Üsküdarlı Hakkı Bey

ka:miʿ-ı küfr ü dalâl: Sapıklık ve küfrü yok eden.
Dürri-i çarh-ı celâl u dürr-i deryâ-yı kemâl
Ka:miʿ-ı küfr ü dalâl u câmiʿ-i hulk-ı şiyem-Nizami

ka:miʿ-ı şirk ü dalâlet: Sapıklığı ve Allah'a ortak koşuculuğu aşağılayan.
Âfitâb-ı adl Sultân ibn-i Sultân Bâyezîd
Ka:mıʿ-ı şirk ü dalâlet lâmiʿ-i nûr-ı yakîn
Necati Bey

kâmil: (كامل) bk. kemâl.

kamîs: (قميص) Ar. Gömlek.

kamîs-i beden: Beden gömleği.
Zehr-i hasedi düşmenin, efʿî gibi, çıkmaz
Tâ çıkmayıcak rûhu kamîs-i bedeninden-Sâbit

kamîs-i Yûsuf: Yusuf'un gömleği.
O yanda ka:file-i müjde-âver-i ihvân
Kamîs-i Yûsuf'u hâmil, mübeşşir ü şâdân
Tevfik Fikret

kâm-rân: (كامران) bk. kâm.

kamtarîr: (قمطرير) Ar. Uğursuz ve şiddet ile adlandırılan gün.
Fezâ-yı haşrı tutar gulgul-i sığâr ü kibâr
Eder mehâbet ile yevm-i kamtarîr zuhûr
Yenişehirli Avni

kamus, ka:mûs: (قاموس) Ar. 1. Dış deniz, okyanus. 2. Açıklamalı sözlük kitabı.
Ey şiʿr meyânında satan lafz-ı garîbi
Dîvân-ı gazel nüsha-i ka:mûs değildir-Nâbi

Mahşer gibi âfâkımı sarmış zulemâtın
Teşrîhine, ka:mûsu yetişmez kelimâtın-Mehmet Akif

kân: (كان) Far. Maden ocağı; menba, mastar.
Ehl-i kân-ı kerem-i şehsüvâr-ı âlem
Hüsrev-i Cemşiyem İskender-i iklîm-küşâ-Nefʿî

Muhabbet bahridir cismim elifler onun emvâcı
Belânın kânıdır gönlüm o la'l-i cân-fezâ

Hayali Bey

Zer ü gevherden eder ma'den ü kânı hâlî
Sâil-i lûtfuna bir kerre ki ihsân eyler-Cevrî

kân-ı Bedahşân: Bedahşan kaynağı.

İçelim la'l-i müzâbı saçalım cür'aları
Hâk-i gül-zârı bugün kân-ı Bedahşân edelim-Bâki

kân-ı dâd: Adalet kaynağı.

Şâh-ı cihân Sultân Murâd şâhen-şeh-i âlî-nijâd
Bahr-i adâlet kân-ı dâd zıll-i Hudâ-yı zü'l-minen

Nef'î

kân-ı endîşe: Endişe kaynağı.

Kân-ı endîşe hazef-pâreleridir Ekrem
Bu güherler ki sana her biri yek-dâne gelir

Recaizade Ekrem

kân-ı gevher: Cevher kaynağı.

Etse bir kûha güzer bâd-ı semûm satvetin
Ma'den-i kükürd eder te'sîri kân-ı gevheri-Nedim

kân-ı ihsân: İhsan kaynağı.

Safâ-yı sîneme zulmet veren jeng-i günâhımdır
Amân ey kân-ı ihsân zulmet-i kalbim cilâ ister

Esad Erbilî

kân-ı imkân: İmkân kaynağı.

Nisâr-ı Şâh'a lâyık mümkin olsa bir güher bulmak
Kazardım tîşe-i endîşe birle kân-ı imkânı-Bâki

kân-ı irfân: İrfan kaynağı.

Şeref vermez dürr ü gevher kemâl olmaz zer ü zîver
Hüner kesbet hüner, bahr-i fazîlet, kân-ı irfân ol

Bâki

kân-ı kerem: Cömertlik kaynağı.

Hâtem-sıfatâ tab' u dil ü dest-i kerîmin
Deryâ-yı himem kân-ı kerem ebr-i atâdır-Nedim

kân-ı kıdem: Eskilik madeni.

Kopmadı kân-ı kıdemden bir Hayâlî ey felek
Destine sultân-ı Rûmun söz gibi gevher sunar

Hayali Bey

kân-ı maânî: Manalar kaynağı.

Lisânım olsa ne var nâşir-i cevâhir-i hikmet
Selîka nâkıd-ı gevher, karîha kân-ı maânî

Muallim Naci

kân-ı müşterî-i müflis: İflas etmiş müşterinin hazinesi.

Gevher-i güftârının kân-ı müşterî-i müflisi
Kûçe-i esrârının hûrşîd-i düzd-i şeb-revi-Nef'î

kân-ı niam: Nimetlerin kaynağı.

Bir kân-ı niamdır ki onun gevheri ikbâl
Bir bâğ-ı İrem'dir ki gülü izz ü a'lâdır-Nedim

kanâat: (قناعت) Ar. Az şeyle iktifa etme, kısmete ve nasibe razı olma.

Doyulmaz hân-ı ihsâna kanâat gelmez insâna
Kerem gördükçe ey Bâkî gedâlardan recâ artar

Bâki

Ol bûse-i lebten ki ola renc ile hâsıl
Şîrîn-ter imiş bûs-ı leb-i hân-ı kanâat-Nâbi

Kanâat, eyledi Anka:'yı Ka:f-ı şöhrete vâsıl
Kişi mümtâz olur âlemde elbet uzlet ettikçe

Fehim-i Kadim (Uncuzade ...)

Rızkı ile eyleyip kanâat
Sürmez yere cebhe-i darâat-Lâ

* **ka:ni', kani:** Rızkına razı ve hâlinden memnun olan.

Yüksel hünerinle ka:ni' olma
İhsân-ı Hudâ'ya mâni' olma-Namık Kemal

Fi'ilime ukbâda Mevlâ'dan mükâfât istemem
Ka:niim emniyet-i vicdân ü irfânımla ben

Namık Kemal

Ka:ni olmazlar cihânda olsalar Ka:rûn-ı vakt
Ağniyânın tîre kalbinden gınâ eksilmede

Bağdatlı Ruhi

Kanber: (قنبر) 1. Hz. Ali'nin sadık kölesi. 2. mec. Bir evin gediklisi, emektarı.

Gelir şûrâne sîmâsın gören kâfirler îmâna
Behiştî bir Alî sûretli şâhın Kanber'i oldum-Behiştî

kand: (قند) Ar. Kamış şekeri, şeker.

Câm üzre şekkerinden eğer tamsa kût-ı cân
Kand ü nebât kıla şarâb-ı piyâleyi-Şeyhi

Güftâre geldi nâ-geh açıp la'l-i nûş-hand
Bir piste gördüm anda döker rîze rîze kand

Fuzûlî (anda: orada.)

Telh-i şarâb-ı gussa-i devrânı def^c eder
Şîrin lebin dehânıma alsam niteki kand-Bâki

kand-i la^cl: Kırmızı şeker.
Her hâme kanda vasf kılar kand-ı la^clini
Âlemde her kamış ki bite ney-şeker değil
İbn-i Kemal (kanda: nerede)

kand-i leb: Dudak şekeri, dudaktaki tat.
Ederse kand-ı lebin hâtır-ı mezâka hutûr
Diyâr-ı Mısr'a değil Kandehâr'a dek gideriz-Nâilî

kand-i ma^cnî: Mana şekeri.
Tab^cıma feyz-i Hudâ zâika-bahş ilhâm
Kand-i ma^cnî leb-i endîşeme hâzır halvâ
Nazîm (Yahya...)

kand-i mükerrer: Saf şeker.
Ağzına almaz eğer kand-i mükerrer olsa
Lafz-ı hâyîde-i tûtî-i şeker-hâ-yı sühan
Sünbülzade Vehbi

kand-i nâb-ı mükerrer: Saf şarap şekeri.
Vasf-ı lebinle şi^crim olur ser-be-ser lezîz
Kim âbı kand-i nâb-ı mükerrer eder lezîz-Resmî

kandîl, kındîl: (قنديل) Ar. İçinde fitil ile zeytin yağı yakılan kap, kandil. **c. kanâdîl.**
Şem^c-i ruhsârı dönerdi mâha
Sanki kandîl idi arşu'l-lâha-Hakanî

Serîrinden ciğer-hûn oldu nâ-dân
Bana kandîl yeter oldu kalem-dân
Atâyî (Nevizade Ataullah)

Ma^cbed-i hayl-i nücûmun günbed-i eflâktir
Mihr ü meh kandîl ona kavs-i kuzah mihrâb-ı çerh
Beliğ

kandîl-i bezm-i pîr-i mey: İçki pirinin meclis kandili.
Ma^cnâ-yı âb-ı zindegîyi rûşen eyledim
Kandîl-i bezm-i pîr-i meye revgan eyledim
Nevres-i Kadim

kandîl-i cân: Can kandili.
Bâd-ı ecel ki söndüre kandîl-i cânını
Başı ucunda bî-hûde şem^cî mezâra yuf-Şeyh Galip

kandîl-i hidâyet: Hidayet kandili.
Ol Habîb'in hakkıçün kim nûr-ı hüsnünden onun
Yandı kandîl-i hidâyet söyünüp nâr-ı dalâl
Hayali Bey (söyün-: sönmek)

kandîl-i mâh: Ay ışığı.
Kubbe-i mînâda her şeb kim yana kandîl-i mâh
Zühre şem^c-i meh çerâgı göstere şem^c-i ucâb-Nizami

kandîl-i minâr: Minarenin kandili.
Subha dek olmazsa sûzân ne_ola kandîl-i minâr
Kimsenin subha çerâgını çıkarmaz rûzgâr-Nâbi

kandîl-i münîr: Parlak kandil.
Etti âvîhte ol Hayy-i Kadîr
Tâk-ı çarha iki kandîl-i münîr-Nâbi

kandîl-i neş'e: Neşe kandili.
Esrâr feyz-i bâdeye zâhid demiş ki dün
Kandîl-i neş'eyi eden etsin yine sirâc-Esrar Dede

kandîl-i rûh-ı müşrikîn: Müşrikler ruhunun kandili.
Söyünürdü ol nefes kandîl-i rûh-ı müşrikîn
Her kamış günçeler tokunsa nitekim bâd-ı sabâ-Yahya Bey (Taşlıcalı ...) (söyün-: parlaklığı gitmek; günçe: güneşli yer)

kındîl-i sipihr: Göğün kandili.
Çıkalı göklere âhım şereri döne döne
Yandı kındîl-i sipihrin ciğeri döne döne-Necati Bey

kandîl-i Zebûr u İncîl: İncil ve Zebur^cun ışığı.
İncilâ-yı ruhu yaktıkta fetîl
Söndü kandîl-i Zebûr u İncîl-Hakanî

kâne: (كانه) Ar. "Oldu, meydana geldi" anlamında bazı terkiplerde kullanılır.

kâne-i nahvet: Gurur meydana getirme.
Ey olan kâne-i nahvette ser-mest-i gurûr
Bir de fikret hâk-i zillette humâr-ı mihneti
Ebubekir Sâmi Paşa

ka:ni: (قانع) bk. kanaat.

kannâd: (قنّاد) Ar. Şeker yapan, şekerci.
Telh olur zâika-i nazm-ı umûr-ı âlem
Olmasa sirke-fürûşa müteka:bil kannâd-Nâbi

Görünce lezzet ü keyf-i kelâmımı yaraşır
Denilse tab^cıma hem mey-fürûş u hem kannâd
Nef^cî

kantara: (قنطره) Ar. Taştan yapılmış göz ve kemerleri olan büyük köprü, su köprüsü. **c. kanâtır.**

kantara-i misk-i Hoten: Hoten vadisinin misk gibi kokan köprüsü.
Kaşları kantara-i misk-i Hoten
Gamzeye doğru güzer-gâh-ı fiten-Sünbülzade Vehbi

kantara-i mecâz: Mecaz köprüsü.
Seyl-i hevesle doldu Yahyâ yine vâdî-i hevâ
Geçmeğe sa'y u himmet et kantara-i mecâzdan
Şeyhülislam Yahya

kanûn, ka:nûn: (قانون) Ar. 1. Nizam, kural, kaide. 2. Herhangi bir konu üzerindeki kanunu taşıyan kitap. 3. Çalgı aleti.
Biri tuğra-i dil-ârâ, biri fermân-ı münîf
Biri şer' ü biri ka:nûn u nizâm-ı âlem-Nâbi
Bezm-i gamda nâya hem-dem oluban
Kaddimi çeng eylemek ka:nûndur
Avnî (Fatih Sultan Mehmet) (oluban: olarak)

Hakk u insâf ile kan etmeden ettin ka:nûn
Oldu bâtıl işi cellâd-ı leîmin battâl-Şinasi

Bir ıtık-nâmedir insâna senin ka:nûnun
Bildirir haddini sultâna senin ka:nûnun-Şinasi

ka:nûn-ı belâgat: Söz kanunu.
Şîve-i nazmıma erbâb-ı fasâhat meftûn
Nağme-i kilkime ka:nûn-ı belâgat dem-sâz-Nef'î

ka:nûn-ı cezâ: Ceza kanunu.
Afv ile mübeşşer midir eshâb-ı merâtib
Ka:nûn-ı cezâ âcize mi hâs demektir-Ziya Paşa

ka:nûn-ı cihân: Dünya kanunu.
Nesi var cünbiş-i ka:nûn-ı cihânın Nâbî
Bî-nemek zemzeme-i perde-i bîrûndan gayrı-Nâbi

ka:nûn-ı dâd: Adalet kanunu.
Her saltanat ki hükm-i nesak-sâz ola ona
Ka:nûn-ı dâdı devlet-i Nûşirevân verir-Nef'î

ka:nûn-ı felek: Feleğin kanunu.
Cüst ü cû eylese âdem küre-i arzı tamâm
Hükm-ı ka:nûn-ı felekten bulamaz bir hoşnûd
Yenişehirli Avni

ka:nûn-ı fırsat: Fırsat kuralı.
Müsevvifler için dünyâda mahvolmak tabiîdir
Bu bir ka:nûn-ı fırsattır ki yok te'vîli kat'îdir
Mehmet Akif

ka:nûn-ı istimrâr: Devam eden kanun.
Sehâb-âsâ yürürler yerde câmid gördüğün dağlar
Bütün zerrât bir ka:nûn-ı istimrâra tâbi'dir
Ziya Paşa

ka:nûn-ı mahabbet: Sevgi kanunu.
Âşık gam-ı dehr ile kesel-nâk olur mu
Çalınmadı mı gûşuna ka:nûn-ı mahabbet-Behiştî

ka:nûn-ı muhît: Çevre kanunu.
Üst perdeden izhâr-ı garâm eyleme zinhâr
Ka:nûn-ı muhîtte çalış perde-şinâs ol-Lâ

ka:nûn-ı riyâ: İki yüzlülük kanunu.
Kangı bî-insâftan kaldı ki ka:nûn-ı riyâ
Vaz'-ı âyîn eyleyen hep Cem olaydı kâşkî
Şeyhülislam Yahya

ka:nûn-ı selef: Daha önceki kişinin kanunu.
Her kim eylerse hilâf-ı emr-i ka:nûn-ı selef
Nâ-halefdir nâ-halefdir nâ-halefdir nâ-halef
Nahîfî (Süleyman ...)

ka:nûn-ı sühan: Söz kanunu.
Belki ka:nûn-ı sühanda hall ü akd-i nüktede
Hikmet-i fikr ü hayâlin feylesof-i ekberi-Nef'î

ka:nûn-ı tabîat: Tabiat kanunu.
Ka:nûn-ı tabîat, âh o ka:nûn
Olmuş tutalım hükümle meşhûn
Tokadizade Şekip Bey

kânûn: (كانون) Ar. 1. Ateş yakılan yer, ocak. 2. Soba, mangal. 3. kânûn-ı evvel: Aralık. Kânûn-ı sânî: Ocak.

kânûn-ı mahabbet: Sevgi ocağı.
Vâiz ola mı sert sözünden müteessir
Bir dilde ki sûzân ola kânûn-ı mahabbet
Şeyhülislam Yahya

ka'r: (قعر) Ar. Dip, derinlik.
Ka'rımız gavvâs-ı efkâr ü tasavvur bulamaz
Bizdedir dürr-i maânî ma'rifet deryâsıyız-Zâti

Garîk-i lücce-i hayret bu heft girdâbın
Ne ka'rına nazar eyler ne dest-yâr ister-Nâilî

Düştüm zalâm-ı ka'rına bin şehr-i zulmetin
Baktım zılâl-i kalbine bin merd-i mihnetin
Kemalzade Ekrem Bey

kaʿr-ı beyân: Açıklanan derinlik.
Duyulur kaʿr-ı beyânında, sadâ-yı âhen
Darb-ı şeş-perle çıkan kaʿkaʿa miğferlerden
Tevfik Fikret (Nef'î için söylemiş)

kaʿr-ı cahîm: Cehennemin dibi.
Yâ Rab benim iktizâ-yı âmâlim ile
Olmak görünür râh-rev-i kaʿr-ı cahîm-Nâbi

kaʿr-ı çâh-ı Bâbil: Bâbil kuyusunun dibi.
Üftâde-i kaʿr-ı çâh-ı Bâbil olsam
Minnet-keş-i rîsmân-ı nâ-dân olmam
Bülendî (---Çelebi)

kaʿr-ı çâh-ı gussa: Gam kuyusunun dibi.
Dehr kahrından düşerdim kaʿr-ı çâh-ı gussaya
Zâhidâ rahm eyleyip ger tutmasa mâʾ-i ineb-Zâti

kaʿr-ı çeh-i dûzah: Cehennem kuyusunun dibi.
Isınırdı yerine kaʿr-ı çeh-i dûzahta
Etse Firavn'ı Hudâ böyle havâda gark-âb-Nef'î

kaʿr-ı deryâ: Denizin dibi.
Olan me'lûf-ı cevr-i rûzgâr erbâb-ı rifʿattir
Havânın şiddetinden kaʿr-ı deryâda hurûş olmaz
Namık Kemal

kaʿr-ı havz: Havuz dibi.
Fevvâre kaʿr-ı havza düşer şerm-sâr olup
Baktıkça gül-istânda hırâmân olan sana
Yahya Kemal

kaʿr-ı yemm-i hayret: Hayret denizinin dibi.
Nuri dem-i dehşette bahr-i gam-ı fürkatte
Kaʿr-ı yemm-i hayrette dürdâne miyem bilmem-Nuri

kaʿr-ı târ: Karanlık çukur.
Beşerin işte, pür-ümmîd ü heves, kıvranarak
Kaʿr-ı târında şinâh ettiği girdâb-ı üfûl
Tevfik Fikret

kâr: (کار) Far. İş, amel, fiil.
Zevk-ı Bâkî bulayım dersen eğer âhir kâr
Âlemin zevk u safâsın gam u âlâma değiş-Bâki

Hep sen mi kâm-yâb olacaksın zemâneden
Ey teng-çeşm kâr be-nevbet değil midir-Nâbi

Niçin saldın bürûdet ey hazân eczâ-yı gül-zâre?
Niye kârın hezâr-ı bî-nevânın âh-ı serd ettin?-Nâbi

kâr-ı abes: Boş iş.
Hakîm-i kâmile kâr-ı abes nakîsa verir
Hakîkat ehline terk-i mecâz lâzımdır-Nahîfî

kâr-ı âkıl: Akıllı işi.
Herkese olmuş iken meşreb u tezvîr ü riyâ
Kâr-ı âkıl mı bu halka nefsini etmek fedâ-Ziya Paşa

kâr-ı aşk: Aşk işi.
Âh kim her dem kılar ben mübtelayı zâr-ı aşk
Bilmez idim müşkil imiş dostlar bu kâr-ı aşk
Muradî (Sultan III. Murat)
Leylî'nin Mecnûn'u Şîrîn'in dilâ Ferhâd'ı var
Kâr-ı aşkı bana sor her sanʿatin üstâdı var-Lâ

kâr-ı cihân: Cihanın işi.
Sâkî mey-i Bâkî'yi getir bezme safâ ver
Çün kâr-ı cihân âkıbet emrü'l-fenâdır-Bâki

kâr-ı derhem-i âlem: Âlemin karışık işi.
Olup âmâde-i islâh-ı kâr-ı derhem-i âlem
Umûr-ı dîn ü devlet müstaidd-i intizâm oldu
Nedim

kâr-ı dîn: Din işi.
Kâr-ı dîn ısmarlanır dünyâyı bilmez gâfile
Söze âgâz etse ammâ dîn ü dünyâdır gider
Şeyhülislam Yahya

kâr-ı düzd: Hırsız işi.
Pîr-âne tekellüf etmiş el-hakk
Vermiş hele kâr-ı düzde revnak-Şeyh Galip

kâr-ı evvel: İlk iş.
İbtidâ-yı amelin âhırı der-pîş gerek
Kâr-ı evvelde kişi âkıbet-endîş gerek-Lâ

kâr-ı fermâ: İş buyuran, hükümdar.
Kâr-ı fermâsını bil nakş-ı hayâl-i suverin
Sen bu bâziçeye aldanma, temâşâsına bak
Şeyh Galip

kâr-ı hayr: Hayır işi.
Dedim ne vech ile öldürdün Ahmed'i dedi kim
Bu kâr-ı hayra ne lâzım ki istihâre kılam
Ahmet Paşa

kâr-ı mahabbet: Sevgi işi.
Hîç yok mudur netîcesi kâr-ı mahabbetin
Cânâ bir âh u nâlelerim hep hevâ mıdır-Nahîfî

kâr-ı Muhammed: Muhammed'in işi.
Me'yûs ola mı mü'min olan rahmet-i Hak'tan
Ol günde şefâat olacak kâr-ı Muhammed-Nuri

kâr-ı müşkil: Zor iş.
Ne kâr-ı müşkili düşse umûr-ı dîn ü devlette
Düşe makbûlü şahinşâh-ı âlem saʿy-i meşkûru-Nefʿî

kâr-ı növbet: Nöbet işi.
Çaldım niçe gün derdile tabl-ı gam u mihnet
Al sen de vefâ sâzın ele kâr-ı növbet-Zâti

kâr-ı ömr: Ömrün işi.
Ahvâl-i cihânı seyredip görmedeyim
İşrettir kâr-ı ömr bâkîsi yalan-Yahya Kemal

kâr-ı takdîr: Takdirin işi.
Mahlas olmaz dile teslîm-i kazâdan gayrı
Kâr-ı takdîre nedir çâre rızâdan gayri
Râşid (Molla Feyzizade Müverrih Mehmet...)

* **kâr-ber-kâr:** Kâr üstüne kâr.
Her kişi dünyâda meşgûl oldu bir kâr üstüne
Sana meşgûl omuşuz biz kâr-ber-kâr üstüne
Muradî (Sultan II. Murat)

* **kâr-dân:** İş bilen, işten anlayan.
Hüner iş bilmemek humk u cehâlet kâr-dânlıktır
Dirâyet âciz aldatmak zarâfettir yalan şimdi
Ziya Paşa

kâr-dân-ı vükelâ: Vekillerin iş bileni.
Kâr-dân-ı vükelâ cevher-i silk-i eyyâm
Menbaʿı izz ü aʿlâ mastarı âsâr-ı himem-Nâbi

* **kâr-gâh:** İş yapılan yer.

kâr-gâh-ı âlem-i bâlâ: Yüce âlemin iş yeri.
Fikri pür-mazmûn mudur âyîne-i tabʿımda ya
Aksi nakş-ı kâr-gâh-ı âlem-i bâlâ mıdır-Nefʿî

kâr-gâh-ı gam: Gam işinin yapıldığı yer.
Yâ Rab bu ne kâr-gâh-ı gamdır
Yâ Rab bu ne vâdî-i elemdir-Ziya Paşa

* **kâr-dân:** İşinin ehli, işten anlayan.
Hüner iş bilmemek humk u cehâlet kâr-dânlıktır
Dirâyet âciz aldatmak zarâfettir yalan şimdi
Ziya Paşa

* **kâr-fermâ:** İş buyuran, iş buyurucu.
Bir vezîr-i kâr-fermâ ettiler Bağdâd'a kim
Buldu zâtında onun resm-i vezâret ihtitâm-Nâbi

* **kâr-ger:** İş yapan, hüner ve sanat ehli.
Ne himmet kâr-gerdir ne taleb ne hüsn-i istiʿdâd
Sezâ-yı vasl-ı ânân olmağa âlemde baht ister
Gazi Giray

* **kâr-hâne:** 1. İş görülen yer, fabrika. 2. Fahişelerin bulunduğu ev. (kerhane)
Kâr-hâne gezerek ol mekkâr
Oldu bir hâne-be-dûş-ı bî-kâr-Sünbülzade Vehbi

Rağbetim yok sendeki âlâyişe
Gönlümü kerhâne sanma fâhişe-Abdülhak Hâmit

kâr-hâne-i gaflet: Gaflet iş yeri.
Olursa zımn-ı tezelzüldedir yine râhat
Bu kâr-hâne-i gaflette gâhvâre gibi-Nâbi

* **kâr-sâz:** Becerikli, iş işleyen.
Dünyâ vü âhirette budur nakd-i kâr-sâz
Mahlûk için müdâhane Hallâk için namâz
Yenişehirli Avni

* **kâr-zâr:** Cenk, kavga, savaş.
Şîr-i jiyâna pençe salar gâh hışm u kîn
Bebr-i yâbâna karşı varır vakt-i kâr-zâr-Bâki

kâr ü bâr: İş güç; kazanç.
Yap gönlümün harâbesin ey bânî-i cefâ
Bir gün ola harâba vara kâr ü bâr-ı hüsn
Avnî (Sultan II. Mehmet)

Kılmazam kâr ü bâr-ı âleme meyl
Çekmezem azl ü nasb için kavgâ-Fuzûlî

Değildir kâr ü bâr-ı câh mâniʿ kurb-ı Yezdân'a
Hasîrı âlet-i kurb etme zâhid bu riyâdan geç-Nâbi

Zevk u tarab idi kâr ü bârı
İşretle geçerdi rûzgârı-Nâbi

-kâr: (کار) Far. "-lı, -li; -cı,-ci; eden, edici" eklerini alarak isimleri sıfat yapar.

* âhir-**kâr:** İşin sonunda.
Sabânın kasdı zülf-i yâre dönmekten dolaşmaktan
O ejderhâ-yı hâb-âlûdu âhir-kâr uyarmaktır
Esrar Dede

* âmirz-**kâr:** Affedici, Allah, Tanrı.
Tövbekâr ümîd-i gufrân-ı âmirz-kâr eder-Lâ

* âşüfte-**kâr:** Çılgınca iş yapan.
Evc-i istiğnâda pervâz etmedikçe mürg-i dil
Pây-bend-i aşk ile âşüfte-kâr olmak da güç-Neşati

* bed-**kâr:** İşi kötü.
Bir tîğ urulup dü-pâre olmuş
Bed-kâr idi bed-sitâre olmuş-Şeyh Galip

* beste-**kâr:** Beste yapan, besteci.

beste-**kâr-ı serserî:** Serseri besteci.

O yerlerde sabâ bir beste-kâr-ı serserîdir ki
Perîşân nağmeler perrân olur gûyâ enîninden

Rıza Tevfik

* bezr-**kâr:** Tohum ekici, tohumcu.

Bezr-ger yerini tutmaz zer-ger
Kefş-ger kârını bilmez dürger-Nâbi

* bî-**kâr:** İşsiz, aylak.

Her kârı bırak maksadını kendine kâr et
Matlûba eren merdüm-i bî-kâr değildir

Esrar Dede

* cefâ-**kâr:** Çileli.

Dert ile beni sen eyledin zâr
Ben handân ü Leylî-i cefâ-kâr-Fuzûlî

* cedel-**kârî:** Savaş, çekişme edenle ilgili.

cedel-kârî-i takdîr: Takdirin çekişmesiyle ilgili.

Ser-i teslimi edip hâk-i rızâya sûde
Dânişâ terk-i cedel-kârî-i takdîr ettim

Dâniş (Dâniş-i Atîk; Dâniş-i Kadim)

* der-**kâr:** 1. İşin içinde bulunan. 2. Belli, meydanda.

Kim görse bunu ederdi ikrâr
Kim ola beka fenâda der-kâr-Şeyh Galip

* desîse-**kâr:** Hileci.

Bir câm-ı vâj-gûn ile çarh-ı desîse-kâr
Mest-i harâb-ı gaflet eder ehl-i devleti-Nâbi

* dest-**kâr:** El işi.

dest-kâr-ı Ferhâd: Ferhad'ın el işi.

Her kubbesi dest-kâr-ı Ferhâd
Her sengi velî mezâr-ı Ferhâd-Şeyh Galip

* endîşe-**kâr:** Endişeci.

endîşe-kâr-ı lâ-halâ: Boş olmayan endişeci.

Kimi endîşe-kâr-ı lâ-halâdır
Kimi bürhan-şümâr-ı lâ-melâdır-İsmail Safa

* füsûn-**kâr:** Büyüleyici.

Sahbâ-yı lebin çeşm-i füsûn-kâra mı mahsûs
Feyz-i dem-i Îsâ iki bîmâra mı mahsûs-Şeyh Galip

* galat-**kâr:** Yanlış iş.

Şekvemiz var feleğin vazʿ-ı galat-kârından
İstimâʿ et ki budur zâbıta-i mülke ehemm-Nâbi

* gamze-**kâr:** Gamzeci, gamze işini yapan.

Şu karşıdan gelen dil-ber be-gâyet gamze-kâr ancak
O fitne-çeşm âşık-küş kemân ebrû ancak

Hayali Bey

* gayret-**kâr:** Gayretli.

Cebra'îl olsa dahi hem-dem-i gayret-kârım
Sıklet-i bâr-ı kasâvet yine gitmez benden

Yenişehirli Avni

* güneh-**kâr:** Günahkâr.

Kûşiş etmekle zuhûrâtına hükm-i afvin
Ücret-i hıdmetidir afv güneh-kârların-Nâbi

* hâhiş-**kâr:** İstekli.

Teşne-gânın çâk çâk olmuş leb-i hâhiş-geri
Çeşme-sâr-ı merhamette bir içim su kalmamış

Nâbi

* heves-**kâr:** Hevesli, istekli.

Olma dil-dâde-i gül-handi sitem-kârların
Zûd-ter zâil olur şevki heves-kârların-Nâbi

* hizmet-**kâr:** Hizmetçi.

Müselsel bir esârettir zarûret her hükûmette
Ki sultân nâzıra, nâzır da hizmet-kâra tâbidir

Ziya Paşa

* hudʿa-**kâr:** Hile yapan, aldatıcı.

Şemşîr kuvvetinde hâmendi lerze-bahşa
Muʿcizdi misl-i hâme, şemşîr-i hudʿa-kârın

Abdülhak Hâmit

* hurde-**kâr:** Usta elinden çıkan ince, zarif iş.

hurde-kâr-ı bî-reng: Renksiz kırık dökük iş.

Mermerleri hurde-kâr-ı bî-reng
Dîvârı sûr-nümâ-yı erjeng-Şeyh Galip

* hüner-**kâr:** Hünerli.

Hakka ki Nahîfî-i hüner-kâr
Yazdı nice ber-güzîde âsâr-Ziya Paşa

* kadeh-**kâr:** Sâkî, içki dağıtıcı.

Tâze şâh üzre açılmış gülü seyrettin ise
Bir de gel câmı hele dest-i kadeh-kârda gör-Nedim

* kâm-**kâr:** İsteğine kavuşmuş.

Görmedim Nefʿî gibi bir rind-i âlî-meşrebi
Hem gedâ hem pâdişâh-ı kâm-kâra nâz eder-Nefʿî

* kerem-**kâr:** Kerem eden, lûtfeden.

Sen ol vezîr-i kerem-kârsın ki âlemde
Kemâl-i cûd ile zât-ı kerîmin oldu alem-Nedim

* lutf-**kârân:** Lütuf sahipleri.

lutf-kârân-ı kirâm: Büyük lütuf sahipleri.

Mülk-dârân-ı izâmın a'zamı
Lutf-kârân-ı kirâmın ekremi-Ziya Paşa

* maâsî-**kâr:** Günah işleyenler.

Mebhas-ı cebr ü kederden o kadar bîzârım
Şu kadar fehm ederim ben ki maâsî-kârım
Keçecizade İzzet Molla

* meded-**kâr:** Yardımcı.

Beni bîrûn edemez dâire-i hayretten
Cebrâ'il olsa meded-kâr dil-i mebhûtum
Yenişehirli Avni

* müdâm-**kâre:** Her zaman işleyici.

Müdâm-kâre-i sehv ü hatâya zâtındır
Kefîl-i lutf ü zâmin-i kerem dem-i mev'ûd-Sâbit

* nâliş-**kâr, nâliş-ker:** İnleyen, inildeyen.

Mânend-i andelîb nâliş-ker eder
İnsânı Nâimâ'da olan hüsn-i edâ-Nâbi

* pereştiş-**kâr:** Tapan, tapınan.

Perestiş-kârlık teklîfi uşşâka güzel ammâ
Hele o haste-gân-ı mihnetin tâb ü tüvânın bul
Nâbi

* perhîz-**kâr:** Sofu, mahrem olan şeylerden kaçınan.

Bulmaz yemezdir ekserî erbâb-ı iffetin
Gördük zemânenin nice perhîz-kârını-Kâzım Paşa

* rehâ-**kâr:** Kurtarıcı.

Nâmûs u ümmîdin
Masûn kaldıyısa bil, zâir, rehâ-kârın bu hey'ettir
Tevfik Fikret

* riyâ-**kâr:** İki yüzlü.

Çok riyâ-kâr var velî görünür
İbn-i Mülcem ile Alî görünür
Osman Nuri Paşa (Diyarıbekirli ...)

* sâz-**kâr:** 1. Uygun. 2. Saz çalan sanatçı. 3. müz. Bir çeşit mürekkep makam.

Mevsim-i gülde Bâkîyâ gül-şene vardığım bu kim
Nağme-i âhı bülbülün nâleme sâz-kârdır-Bâki

* sadef-**kârî:** 1. Sedef işçiliği. 2. Sedef işi.

Cenâb-ı şâha ey Bâkî nisâr et lü'lü'-i nazmın
Bu sandûk-ı sadef-kârîde dürr-i şeh-vâr olsun
Bâki

* salâbet-**kâr:** Sağlam iş gören.

Keşf-i râz etmez salâbet-kâr olan kable'l-fenâ
Yanmadıkça anber etmez sırr-ı bûyun âşikâr
Vâhit Paşa (Mehmet...)

* sefeh-**kâr:** Akılsızlık işi.

Günâh-kârım, sefeh-kârım, siyeh-kârım, siyeh-kârım
Beni reddetme ferdâ-yı kıyâmet yâ Resûlallah
Nef'î

* senâ-**kâr:** Öven, metheden.

Ne vücûd-ı bî-nazîrin gibi bir memdûh olur
Ne benim gibi senâ-kâra felek efzân bulur-Nef'î

* serzeniş-**kâr:** Başa kakıcılık eden.

Âh o dallardaki fütûr-ı derûn
Onların tavr-ı serzeniş-kârı
Onların mâder-âne ekdârı-Cenap Şahabeddin

* sevdâ-**kâr:** Sevda çeken.

Semâ-yı gam-ı hayâtın, o ufk-ı hüznünde
O, bir sitâre, o, bir mihr-i şûh u sevdâ-kâr
Ahmet Hâşim

* sitem-**kâr:** Zulüm eden, gaddar.

Baht-ı ser-geştesi üstüne döner bir dahı yok
Ehl-i mihrin ne diyem çarh-ı sitem-kâr gibi
Lamiî Çelebi

* sitîze-**kâr:** Kavgacı.

Serkeşlik etti tûsen-i baht-ı sitîze-kâr
Düştü zemîne sâye-i eltâf-ı Kird-gâr-Bâki

* siyeh-**kâr:** Suçlu.

Zebânımla ta'rîze mecbûr olup
Bu kilk-i siyeh-kâra mağrûr olup
Keçecizade İzzet Molla

* suhre-**kâr:** Maskaralık ve soytarılık yapan.

Fasîh gılzeti bir suhre-kâr üstâdın
olur dehân-ı kadîdinde nükte-zâ-yı zuhûr
Tevfik Fikret

* şâh-**kâr:** Baş eser, şaheser.

Hazret-i Âkif'in en son edebî şeh-kârı
İsmi "Âsım"dır... evet, ismini öğren bâri-Halil Nihat

* şefâat-**kâr:** Şefaatli.

Kerem-kâr u şefâat-kâr bir âlî peyam-berdir
Güler yüzlü şeker sözlü azîmü'l-kadr serverdir
Gülistan Tercümesi

* şekve-**kâr:** Şikâyet eden, sızıldayan.

şekve-kâr-ı hayât: Hayatın şikâyetçisi.

İki âciz kadîd-i lerzende
İki matʿûn-ı şekve-kâr-ı hayât-Tevfik Fikret:

* şîve-**kâr:** İşveli.

Düşsün mizâc-ı zühde muvâfık ya düşmesin
Sâkî-i şîve-kâr içirir ister istemez-Nâbi

* şîven-**kâr:** Feryat eden.

Sana kim gerdûn olur beyhûde her şeb ferve-pûş
Dehr-i şîven-kâr kıldık hep melâl-i kalb ile
Leskofçalı Galip

* table-**kâr, tabla-kâr:** 1. Tabla üzerinde öteberi satan küçük esnaf, işportacı. 2. Yemek yenirken iş gören hizmetçi.

Helvacıya table-kâr lâzım
O kâra da iktidâr lâzım-Ziya Paşa

* taleb-**kâr:** İstekli.

İzzet-i saltanat-ı Mısr'a taleb-kâr olmak
Keyd-i ihvân-ı bün-i çeh kûşe-i zindân yoludur
Nâbi

* taʿne-**kâr:** Ayıplayıcı.

Bir kişinin verme, olup taʿne-kâr,
Âyîne-i hâtırına inkisâr-Âzerî Çelebi (İbrahim ...)

* terâne-**kâr:** Öten, ötücü.

Birer ümîd-i mücennah letâfetiyle uçan
Terâne-kâr iki nermîn kebûter-i mağrûr
Tevfik Fikret

* tevbe-**kâr, tövbe-kâr:** Tövbe etmiş, tövbeli.

Fasl-ı güldür câm sun sâkî ki şeyh-i tövbe-kâr
Vâdî-i hayrettedir ser-geşte-i encâmdır-Bağdatlı Ruhi

* tîşe-**kâr:** Baltacı.

Mâil-i âzâr olan bulmaz rehâ âzârdan
Tîşe-kâr evvel urur seng-i fesâna tîşesin-Nâbi

* yek-**kâr:** Tek iş.

Pâ-mâl olurdu gerd-i kesâda dükânları
Yek-kârda cemâl ü nazar bâ-hemm olmasa-Nâbi

* zer-**kâr:** Sırma işlemeli.

Tâk divârıyla reşk kubbe-i fîrûze-renk
Nakş-ı zer-kârıyla âzerm-i behişt-i câvidân
Üsküdarlı Hakkı Bey

* zinâ-**kâr:** Zina yapan.

Zihî haclet ki çün kıyâmet ola
Her zinâ-kâr olan melâmet ola-Hamdullah Hamdi

karʿ: (قرع) Ar. 1. Doktorun hastayı muayene ederken, bir uzva ses almak için parmakla vurması. 2. Su kabağı. 3. Kapı çalma. 4. Gül suyu kabı. **c. karâʿ.**

Ona ne karʿ ü ne inbîk gerek
O nefestir ona tevfîk gerek-Nâbi

karâbe: (قرابه) Ar. Büyük testi, sürahi, şişe gibi doldurulacak kap.

Sâkî ne dem karâbesini mey-nisâr eder
Bezmi ukûs-ı neş'esi nakş-ı nigâr eder-Esrar Dede

karâbet: (قرابت) bk. kurb.

karanfil, karanfül: (قرنفل) Ar. 1. Bilinen çiçek. 2. Mimarideki çiçek motifi.

Bâğa gel kadd ü ruh u hâlin görüp olsun hacel
Serv gülden gül karanfilden karanfil lâleden-Nâbi

Sînemde câ-be-câ açılıp pâre pâre dâğ
Nev nev yetişti lâle karanfil taraf taraf-Esrar Dede

Câ-be-câ yaktı karanfiller başında meşʿale
Aşk-ıla lâgar-ı miyân olmuş ser-â-pâ üstühân-Nuri

karâr: (قرار) Ar. 1. Durma. 2. Rahat. 3. Devamlılık, süreklilik. 4. Tahmin. 5. Ölçülülük. 6. Neticeye bağlama.

Cûy-veş yok yine bir yerde karârın ey dil
Yoksa meylin yine bir serv-i ser-efrâza mıdır-Neylî

Eyvâh o üç çifte kayık aldı karârım
Şarkı okuyup geçti bir âfet var içinde-Nedim

Kıllet-i idrâkten sanma Ziyâ'nı gayretin
Neylesin kim yer gelir sabr u karâr elden gider
Ziya Paşa

karâr-ı bülbül-i zâr: İnleyen bülbülün kararı.

Dönüp girdâb-ı bahr-i hûna her gül lâle-zâr içre
Dolaştırmakta keştî-i karâr-ı bülbül-i zârı-Nefʿî

kârbân: (کاربان) Far. Kervan. bk. kârvân.
Zât-ı Hakk'a doğru varan kârbân ehlinden ol
Olmasın yanlış işinde yolun âsân eylegil
Ümmî Sinan

Hac yollarında meşʿale-i kârbân gibi
Erbâb-ı aşk içinde nümâyânsın ey gönül-Nedim

Elinde nâka-i Leylâ, başında mürg var Kays'ın
Benim deşt-i cünûnumdan kuş uçmaz, kârbân geç-mez-Faik Memduh Paşa (Esbak Dahiliye Nazırı ...)

kârbân-ı akl u cân: Can ve akıl kervanı.
Kârbân-ı akl u cân bağladı mahmil gitmeğe
Dil ceres-mânend eder feryâd u efgân elvedâ
Lamiî Çelebi

kârbân-ı aşk: Aşk kervanı.
Meyve-i memnûʿdan tadmak günâhından beri
Kârbân-ı aşk bitmez bir beyâbândan geçer
Yahya Kemal

kârbân-ı ecel: Ecel kervanı.
Kefen-be-dûş-ı beka bî-nihâye ecsâdın
O, dehri hîçe sayan, kâr-bân-ı ecdâdın
Mehmet Akif

kârbân-ı gam: Gam kervanı.
Ribât-ı köhne dünyâ bu göçer çü kârbân-ı gam
Buna dil bağlamaz dânâ gönül vermez buna âkıl
Muhibbî, Meftunî (Kanunî Sultan Süleyman)

kârbân-ı hicret: Hicret kervanı.
Âşiyân-ı bülbülü kıldı mahaffe âline
Benzer etti kârbân-ı hicretin ihzâr gül-Hayali Bey

kârbân-ı ışk: Aşk kervanı.
Kârbân-ı ışkıla seyr eyle mihnet deştini
Kim nidâ-yı müjde-i vasl eyler anda her ceres
İbn-i Kemal

kârbân-ı kûy-ı dost: Dost köyünün kervanı.
Ol aradan geçmemiştir kârbân-ı kûy-ı dost
Ki_ide anda değme bir cân gûşuna bâng-ı ceres
İbn-i Kemal

kârbân-ı nazm: Nazım kervanı.
Nutkumuzda maʿnî-i rûşen gibi olduk ayân
Kârbân-ı nazm içinde bûy-ı pîrâhen biziz
Esrar Dede

kârbân-ı râh-ı tecrîd: Allah'a gönül verme yolunun kervanı.
Kârbân-ı râh-ı tecrîdiz hatar havfin çekip
Gâh Mecnûn gâh ben devr ile nevbet bekleriz
Fuzûlî

kârbân-ı vasl-ı dil-dâr: Sevgiliye kavuşma kervanı.
Kârbân-ı vasl-ı dil-dârı be-gâyet bekleriz
Nice yıllardır ki der-bend-i mahabbet bekleriz
Enverî

karha, kurha: (قرحه) Ar. İçinde irin toplanmış olan çıban veya yara.
Beşerin rûhunu tesmîm edecek karha budur
Ne musîbettir o, tâûnlara rahmet okutur
Mehmet Akif

Sakın frengiye benzetmeyin fecâatini
Bu karha milletin emmekte rûh-ı gayretini
Mehmet Akif

karha-i hayât: Hayat yarası.
Ey karha-i hayâtı olan melʿanet, çekil
Toprakta bâri inlemesin rûh-ı ismet-Tevfik Fikret

karîb, karîbe: (قريب) bk. kurb.

kârid: (كارد) Far. Bıçak.

kârid-i gam: Gam bıçağı.
Gamze-i cellâd-ı cânân deste kârid-i gam alıp
Âlemi etmek diler tehlîk tehlîk üstüne-Zârî-i Kürîdî

karîha: (قريحه) Ar. 1. İnsanda kendiliğinden olan fikir ve niyet. 2. Tabiat. 3. Fikir kuvveti.
Lisânım olsa ne var nâşir-i cevâhir-i hikmet
Selîka nâkıd-ı gevher, karîha kân-ı maânî
Muallim Naci

ka:rie: (قارئه) Ar. Kırâat'ten; okuyan (kadın).
Benim de ağlayarak yazdığım bu şiʿr-i siyâh
Lebinde ka:riemin handelerle titreyecek
Tevfik Fikret

karîn: (قرين) Ar. 1. Yakın. 2. Hısım, komşu gibi yakınlardan her biri. 3. Bir şeyi elde eden, nail olan. **c. kurenâ.**
Tâliʿ-i kevkebi olmazdı muka:rin şerefe
Sana ism ile karîn olmasa Veyse'l-Karanî-Nizamî

Bana hiç nefs-i emmârem gibi sû'-i karîn olmaz
Bu düzd-i hâne-gînin kimse şerrinden emîn olmaz
Hâmî (Hâmî-i Âmidî)

Rüştünle karîn olup kemâle
Tedbîr ile a'kalü'r-ricâl ol-Abdülaziz Mecdi Efendi

karîn-i afv: Bağışlamaya yakınlık.

Esîm-i mu'terife merhamet mürüvvettir
Karîn-i afv olagelmiş hatâsı insânın-Ziya Paşa

karîn-i cünûn: Delirme yakınlığı.

Bütün karîn-i cünûndur ukûl-i maddiyûn
Bu ibtilâ-yı acîbe misâldir „Bühner"-Nazım Paşa

karîn-i eşkıyâ: Eşkıyaya yakın olma.

Selâmı nîze ucuyla verir bize şimdi
O gamze oldu karîn-i eşkıyâya hayf hayf-Hâzık

karîn-i firkat: Ayrılık yakınlığı.

Bâkî karîn-i firkatin olmak revâ mıdır
Akrân içinde böyle iken imtiyâzda-Bâki

karîn-i Hak: Hakk'a yakın.

Va'de-i bûs-i lebinle gözdeki cûlar durur
Söz karîn-i Hak olunca hep akan sular durur
Ali Ruhi

karîn-i hikmet: Hikmet yakınlığı.

Ol âsaf-ı hikem-âmûz ü fazl-pîrâ kim
Karîn-i hikmet idi cümle tarz u mişvârı-Ziya Paşa

karîn-i inhilâl: Erimeye yakınlaşma.

Nâle kılmaktan tenim oldu karîn-i inhilâl
Öyle za'fa uğradım ki herkes beni zannetti nâl-Lâ

karîn-i kabûl-i Rabb-i Vedûd: Çok şefkatli olan Allah'a teslim olma yakınlığı.

Sımâh-ı cânıma hâtiften erdi bu târîh
Ola bu cisri karîn-i kabûl-i Rabb-i Vedûd
Şeyhülislam Yahya (1043=1633)

karîn-i şâm-ı vuslat: Kavuşma akşamının yakınlığı.

Var ümîdim kim karîn-i şâm-ı vuslat olıcak
Âdile açar hicâbı ol arûs-ı subh gül-Âdile Sultan

karîn-i şevk: Arzu, istek yakınlığı.

Olmaz karîn-i şevk gumûm-i'tiyâd olan
Bilmez safâ-yı hâl nedir, nâ-murâd olan
Salim (Trabzonlu ...)

karîne: (قرينه) Ar. Delil, emare, ipucu. **c. karâin.**

karîne-i rûh: Ruh delili.

Leylî dedi ey karîne-i rûh
Kâm-ı dil-i mübtelâ-yı mecrûh-Fuzûlî

karîr: (قرير) Ar. Sevinmiş, memnun.

karîr-i rûşenî-i tal'at: Yüz parlaklığına sevinmiş.

Karîr-i rûşenî-i tal'atinle çeşm-i şühûd
Bülend mertebe-i kudretinle pây-ı vücûd
Nevres-i Kadim

karn: (قرنه) Ar. Boynuz.

Olmuş idi mâ-sebakta rûbâh
Bir teys-i dırâz karna hem-râh-Recaizade Ekrem

Karun, Ka:rûn: (قارون) Ar. 1. Benî İsrail'den zengin bir kimsenin ismi. (Krezüs). 2. ed. Bu kişinin isminden dolayı, çok zengin kimse anlamına kullanılır.

Sîr-çeşm oldular ol mertebe kim etmezler
Bezl-i gencîne-i Ka:rûn'a tenezzül fukarâ-Nâbi

Râyiz-i hükm-i Celîl'in onu elbet yola kor
Ne kadar tünd ü Ka:rûn olsa da reh-vâr-ı felek
Aynî

Karz vermiş akçesin Ka:rûn'a gûyâ kâinât
Sû-yı âlemde geçen yek-pâre arz-ı ihtiyâc
Keçecizade İzzet Molla

Ka:rûn-ı vakt: Vaktin Ka:rûn'u.

Ka:ni olmazlar cihânda olsalar Ka:rûn-ı vakt
Ağniyânın tîre kalbinden gınâ eksilmede
Bağdatlı Ruhi

kârvân, kervân: (كاروان) Far. Kervan. bk. kârbân.

Kibriyânın kârvânından haber vermez ukûl
Ermez ondan cân kulağına meğer bâng-ı ceres
Şeyhi

kârvân-ı adem: Yokluk kervanı.

Sen ol haremdeki mahmil-nişîn-i izzet idin
Ne kârvân-ı adem vardı ne derây-ı vücûd
Nevres-i Kadim

kârvân-ı encüm: Yıldızlar kervanı.

Tâ kârvân-ı encümü her subh almağa
Çektikçe mihr-i çarh reh-i keh-keşâna tîğ
Hayali Bey

kârvân-ı gam-ı dil: Gönül gamının kervanı.
İstemez aşk ile vîrân olan ma'mûrluk
Kârvân-ı gam-ı dil menzili vîrâne gerek
Âdile Sultan

kârvân-ı îş: Eğlence kervanı.
Bir kârvân-ı îş ü neşâtın gubârıdır
Olmaz nişeste hâtırına girdî-i gam abes-Nâbi

kârvân-ı nâle: İnleme kervanı.
Olmaz resîde kimse sadâ-yı derâsına
Sad kârvân-ı nâle şeb-i târdan geçer-Nâbi

kârvân-ı nazm: Nazım kervanı.
Bender-i çeşme olur azîm reh-i kırtâstan
Kârvân-ı nazm çıksa hıtta-i enfâstan-Nâbi

kârvân-ı râh-ı tecrîd: Masivadan sıyrılma yolunun kervanı.
Kârvân-ı râh-ı tecrîdiz hatar havfın çekip
Gâh Mecnûn gâh ben devr ile nevbet bekleriz
Fuzûlî

* **kârvân-sarây:** Kervansaray.
Dünyâ bir köprü ya bir kârvân-sarây
Muttasıl konar göçer yohsul u bây-Ali

karye: (قريه) Ar. Köy; kasaba. **c. kurâ.**
Diyâr-ı Rûm'da bir karye vardır
Onun etrâfı kûh-istâna benzer-Hayali Bey

Akşam oluyor da olmuyor gâh
Bir karye müsâdif-i nigâhım-Muallim Naci

karz: (قرض) Ar. 1. Ödünç verme, ödünç alma. 2. Borç.
Karz mıkrâs-ı muhabbet idügin kat'î bil
Etme ahbâbına bir habbe kadar şey ikrâz
Sünbülzade Vehbi

Karz vermiş akçesin Ka:rûn'a gûyâ kâinât
Sû-yı âlemde geçen yek-pâre arz-ı ihtiyâc
Keçecizade İzzet Molla

Verdi beşere karz ile Hak nakd-ı hayâtı
İnde't-taleb elbette müheyyâ-yı edâdır
Emrî (Edirneli Emrullah)

karz-ı mıkrâs-ı mahabbet: Sevgi ölçüsünün borcu.
Karz mıkrâs-ı muhabbet idügin kat'î bil
Etme ahbâbına bir habbe kadar şey ikrâz
Sünbülzade Vehbi (idügin: olduğun.)

kas'a; (قصعه) Ar. On kişiye yetecek kadar yemek alan kap. **c. kısâ'.**

kas'a-i şeyh-i imâret: İmaret şeyhinin yemek kabı.
Kas'a-i şeyh-i imâretten içip çorbayı
Zanneder ka:bil-i te'vîl ola zırva-i sühan
Sünbülzade Vehbi

kasabü's-sebak: (قصب السبق) Ar. Emsaline, benzerlerine üstün gelen kimsenin kazandığı mükafat, ödül.

kasabü's-sebak-ı belâgat: Sözün mükâfatı.
Ne_ola derlerse bana sâbık-ı meydân-ı sühan
Kasabü's-sebak-ı belâgat mı değil elde kalem
Veysî (Alaşehirli Üveys Kadı...)

kasâid, kasâyid: (قصائد) bk. kasîde.

kasâvet: (قساوت) Ar. 1. Kaygı, kasvet, keder. 2. Sertlik, katılık.
Cebra'il olsa dahi hem-dem-i gayret-kârım
Sıklet-i bâr-ı kasâvet yine gitmez benden
Yenişehirli Avni

Cânımda sürûra var adâvet
Şâd ol desen eylerim kasâvet-Şeyh Galip

Ey tehî-dest ü belâ-dîde kasâvet çekme
Erişir gam yeme vakt-i kerem Allah kerîm
Enderunlu Fazıl

kasd: (قصد) Ar. 1. Niyet, azim. 2. Bile bile yapma. 3. Bir işe bilerek, isteyerek girme. 4. Dövme, yaralama gibi işlere kalkışma.
Hâlin ki zülfüne dolaşıp alnına ağar
Hindû-sıfat kemend ile eyvâna kasd eder-Şeyhi

Müsâid ol kadr-i tedbîrine devrân ki kasd etse
Eğer bir emr-i zâhirde hilâf-ı re'y-i cumhûru-Nef'î

Beni göndermemiştin Rabbim, destân yazmağa
Görmekti kasdın beni destânlar kahramânı
Faruk Nafiz Çamlıbel

Halef eyleme va'dinde beni üzme sezâ mı
Kasdın bunu yapmaktan aceb nâz u edâ mı-Lâ

kasd-ı âşık: Âşıkın niyeti.
Kasd-ı âşık tâ ki tende bulmasın noksânımı
Cân vedâ' edince tenden çıkmaya hiçbir nefes
Âdile Sultan

kasd-ı cân: Cana kıyma.
Gamze-i tîğ-keş ü çeşm-i sihir-sâzına bak
Kasd-i cân eyler iken şîvesine nâzına bak-Nef'î

kasd-i cenk: Cenk niyeti.
Ol dem ki kasd-i ceng eder sahrâları gül-reng eder
Dünyâyı hasma teng eder olursa Sâm ü Güstehem
Nef'î

kasd-ı dâiye-i şöhret: Şöhret iddiası niyetiyle.
Etmez zuhûr asrı da bir kimseden kerem
Zımnında kasd-ı dâiye-i şöhret olmasa-Nâbi

kasd-ı derûn: Kalbi yaralama.
Müddeî i'lâmı hâle etmeden şakk-ı şefe
Fehmedip kasd-ı derûnun lutfunu der-kâr eder
Enderunlu Vâsıf

kasd-ı firîb: Aldatma niyeti.
Meyl-i şekîb ederdi dil-i bî-şekîbimiz
Kasd-ı firîb edeydi eğer dil-firîbimiz-Nâbi

kasd-ı gâret: Yağma niyeti.
Ne_ola her dem nika:b ile çıkarsa yollara zenler
Ki bağlar yüzlerini kasd-ı gâret etse reh-zenler
Bekaî

kasd-ı garîb: Garip niyet.
Bel bağlayıp ki cânıma kasd ol habîb eder
Nâzik hayâl bağlar u kasd-ı garîb eder-Nizami

kasd-ı gayret-keşî-i devlet ü dîn: Din ve devletin gayretkeşlik niyeti.
Zanneder onu nice zâhir-bîn
Kasd-ı gayret-keşî-i devlet ü dîn-Sünbülzade Vehbi

kasd-ı ictinâb: Çekinme niyeti.
Kimseden havf etmeyip söylerdi hakkı bî-dirîğ
Levm-i lâimden kaçıp kılmazdı kasd-ı ictinâb
Cinânî

kasd-ı mazlûm: Zulüm görmüş olma niyeti.
Hemen kasd-ı mazlûm olan cânedir
Hep ef'âl-i sâhib-hurûc-ânedir-Abdülhak Hâmit

kasd-ı nümâyiş-i şeref ü şevket: Şeref ve saltanat gösterme niyeti.
Kendi vücûduna bile kıymazdı mâlı halk
Kasd-i nümâyiş-i şeref ü şevket olmasa-Nâbi

kasd-ı sitem: Sitem niyeti.
Kasd-ı sitemle kalbine reh-yâb olursa da
Nâbî-yi nâ-murâda saâdet değil midir-Nâbi

kasd-ı şeb-hûn-i dil: Gönlün gece baskını niyeti.
Hep siyeh-pûş oldular kasd-i şeb-hûn-i dile
Girdiler müjgânların bir cenge câdûlar gibi-Nâilî

kasd-ı takarrüb-i ma'bûd: İbadet edilene (Allah) yaklaşma niyeti.
Çün etti hüsn-i kabûl ile hâtırın tatyîb
Onunla eyledi kasd-ı takarrüb-i ma'bûd
Şeyhülislam Yahya

kasd-ı te'dîb: Edeplendirme niyeti.
Revâcın kasd-ı te'dîb ile dârü'l-darb-ı âlemde
Urulmuş sikkedir tamgâ-yı pistân sîm-tenlerde
Nâbi

kasd-ı tenezzül: Gönül alçaklığı niyeti.
O zât-ı ganî etmez idi kasd-ı tenezzül
Bulsaydı tahakkuk biri sensiz bu sıfatın-Nâbi

* **ka:sıd:** 1. Kasteden, niyetlenen. 2. Postacı, haberci, tatar.
Sen ka:sıd imişsin ey hamâme
Benden hem ilet nigâre nâme-Fuzûlî

Biz kamu tâlibleriz matlûb-ı aslî zâtıdır
Cümlemiz ka:sıdlarız maksad cemâlidir ebed
Âdile Sultan

ka:sıd-ı müşgîn: Mis kokulu postacı.
Ey nesîm-i subh sensin ka:sıd-ı müşgîn nefes
Hâlim ol meh-rûya arz et senden oldur mültemes
Lamiî Çelebi

kâse: (كاسه) Far. Kulpsuz küçük kap, çanak.
c. kâse-hâ.
Bugün sâkî-i gam sunduğu kâse ışk bezminde
Leb-i cânân hayâli ile döker bin câm-ı fağfûrî
İbn-i Kemal

Düşnâm-ı yârdan dil şöyle safâ alır kim
Pür-teşne buldu gûyâ bir kâse mâ-i bârid-Behiştî

Kazârâ bir sapan taşı bir altın kâseyi kırsa
Ne artar kıymeti taşın ne kıymetten düşer kâse
Lâ (meşhur beyit)

kâse-i çarh: Feleğin kâsesi.
Kâse-i çarhı şikest eyledi tîr-i da'avât
Cereyân eyledi hep âleme bahr-i mescûr
Enderunlu Fazıl

kâse-i çînî: Çini kâsesi.
Çünki mihmânına bir lokmada bin zehr verir
Feleğin kâse-i çînîsine vü hânına yuf
Usûlî (Yenice Vardarlı ...)

kâse-i deryûze: Dilenci çanağı.
Kâse-i deryûzeye tebdîl olur câm-ı murâd
Biz bu bezmin Nâbiyâ çok bâde-hârın görmüşüz
Nâbi

kâse-i dil: Gönül kâsesi.
Kâse-i dil hasret-i meyden ko olsun münkesir
Nuri kesri iste mazmûm olasın cânâne sen-Nuri

kâse-i fağfûr: Fağfur kâsesi.
İntisâb-ı ehl-i devlet hâki de eyler azîz
Zâil olmaz sît-ı izzet kâse-i fağfûrdan
Koca Ragıp Paşa

kâse-i gerdûn: Dünyanın kâsesi.
Hânımız kâse-i gerdûn gibi yek-kâse iken
Nice doysun bir alay gürisne-çeşmân-ı avâm-Nâbi

kâse-i hussâd: Hasetçilerin kâsesi.
Telh-kâm-ı sitemin gör ne çekermiş bilesin
Sen de zehr-âbe-hôr-i kâse-i hussâd olasın-Nâbi

kâse-i in'âm: Nimetlenme kâsesi.
Kâse-i in'âmın şâh u gedâ dil-teşnesi
Mest-i aşkı Hızır ile İsî habîb-i kibriyâ
Nazîm (Yahya...)

kâse-i leb-rîz: Ağzına kadar dolmuş kâse.
Kâse-i leb-rîz fağfûr olsa da vermez sadâ
Servet-i efzâyiş bulunca ağniyâ hissetlenir
Koca Ragıp Paşa

kâse-i metrûk-i mey: Şarabın terkedilmiş kabı.
Kâse-i metrûk-i mey reng-i lebinden bellidir
Müflisin evvelki hâli meşrebinden bellidir-Yüsrî

kâse-i mînâ: Billur kâse.
Câ-be-câ sâf habâb-ıla gelir bezm-i kadeh
Benzer ol zevraka kim kâse-i mînâ getirir-Rızayi

kâse-i nergis: Nergisin kâsesi.
Kâse-i nergiste etti gözleri yaşın gül-âb
Gördü bülbül goncanın başın ağırtır nâleler
Hayali Bey

kâse-i semm: Zehirli kâse.
Gâh eder bir neşter-i mesmûm merhemden zuhûr
Gâh eyler nûş-ı dârû kâse-i semden zuhûr-Ziya Paşa

kâse-i ser: Baş kâse.
Kâse-i ser hecr ile peymâne-i hâk oldu gel
Hey bizimle ahd ü peymânın ferâmûş eyleyen
Usulî (Yenice Vardarlı ...)

kâse-i sîr-âb: Suya kanmış kâse.
Mevc-i hattan cezb eder çeşmin şarâb-ı işveyi
Kâse-i sîr-âb olup ol mey-fürûşa la'l-i leb
Esrar Dede

kâse-i tanbûr: Tanbur kâsesi.
Câm kıl bâde-i tevhîde Hayâlî serini
Ya belâ bezmine bir kâse-i tanbûr eyle-Hayali Bey

kâse-i Tesnîm: Cennet'teki Tesnim suyunun kâsesi.
Her biri kâse-i Tesnîm'e olur turfe-nisâr
Düşse pây-ı nazar rağbetine bâde vü benek
Kâzım Paşa

kâse-i yâkût: Yakut kâsesi.
Ol kadar kan döktü şimşîrin ki aksiyle onun
Kâse-i yâkûta döndü kümbed-i nilûferi-Nef'î

kâse-i zehr-i melâmet: Kınama zehrinin kâsesi.
Kâse-i zehr-i melâmet başıma efser yeter
Eğnime zillet libâsı câme-i zîver yeter-Âhi

kâse-i zerrîn: Altın işlemeli kâse.
Gül-şen-i hüsnünde bir havz-ı zeberceddir felek
Kâse-i zerrîndir ol havz içre devr eyler güneş
İbn-i Kemal

** **kâse-hâ:** Kâseler.

kâsehâ-yı ser: Baş kâseler.
Rezm-gâh içre Muhibbî merd olanlara müdâm
Hûn-ı düşmen mi gerektir kâsehâ-yı ser kadeh
Muhibbî, Meftunî (Kanunî Sultan Süleyman)

* **kâse-lîs:** Kâse yalayıcı: dalkavuk, tufeyli. **c. kâse-lisân.**

Köfte-hôr u kâse-lîsi sofradan kovmak muhâl
Bitmeyince aş elinden ahz-ı kab etmek de güç
Sürûrî

Düşüp kûy-ı harâbât içre sûfî kâse-lîs olmak
Serîr-i devlete Fağfûr-ı hakîm olmadan yeğdir-Nev'î

** **kâse-lîsân:** Çanak yalayıcılar.

Kâse-lîsân eder birbirini istiska:l
Cümleden olsa da memnûn veliyyü'nimet-Hâzık

kasem: (قسم) Ar. Yemin, and.

Ol şâhid-i halvet-geh-i kurb ü samedî kim
Ve'l-leyl deyip zülfüne Allah kasem eyler
Yenişehirli Avni

Da'vî-i haşmet sana değdigine şâhid bu kim
Ka:dî-i çarh eşiğin toprağına içer kasem-Nizami

Öptürmemeye ağzını ant içtin eğerçi
Hîç yok yere Allah'a efendim kasem ettin
İznikli Hilmi

ka:sıd: (قاصد) bk. kasd.

ka:sır: (قاصر) bk. kusûr.

ka:sî, ka:siye: (قاسى) bk. kasvet.

kâsid: (كاسد) Ar. Kesâd'tan; geçmez, sürümsüz, aranmaz.

Senin bâzâr-ı aşkında eder dellâl cân feryâd
Metâ'-ı akl-ı kâsidtir hırîdâr olmasın kimse
Ahmet Paşa

Kâsid görünür gerçi ki dükkân-ı kanâat
Der-kârdır ammâ yine mizân-ı kanâat-Nâbi

Eğer kim olmasaydı kalbi fâsid
Cihânda olmaz idi kadri kâsid-Sünbülzade Vehbi

kasîd: bk. kasîde.

kasîde: (قصيده) Ar. 15 beyitten fazla olan ve bütün beyitlerin ikinci mısraları en başta bulunan mısra ile kafiyeli bulunan ve daha çok büyükleri övmek maksadıyla yazılan uzun manzume. **c. kasâ'id.**

Bu devr içinde benim pâdişâh-ı mülk-i sühan
Bana sunuldu kasîde bana verildi gazel-Bâki

Vehbî-i zârın efendim gayrı dest-âvîzi yok
Ya gazeldir ya kasîde armağanı şâirin
Sünbülzade Vehbi

kasîde-i latîf: Hoş kaside.

Her tâze kasîde-i latîfin
Bir şâhid-i şîve-kâr-ı ma'nî-Ünsî

* **kasîde-gû:** Kaside söyleyen.

Kıbrıs şerâbı aktı zemânında sû-be-sû
Yahyâ gazel-serâ idi Bâkî kasîde-gû-Yahya Kemal

** **kasâ'id, kasâyid:** Kasîde'ler.

Vassâf-ı muhteşem-sühanım kim kasâyidim
Şâhân-ı Cem-şükûh-ı cihân-bâna şan verir-Nef'î

Nef'î vâdî-i kasâ'idde sühan-perdâzdır
Olamaz ammâ gazelde Bâkî vü Yahyâ gibi-Nedim

Nedir bu sizdeki aşk-ı teceddüd ü îcâd
Ne gördünüz gazeliyyâttan, kasâidden-Tevfik Fikret

* **kasîd:** Kaside.

* **kasîd-perdâz:** Kaside düzenleyen.

Nükte-senc ü sühan-ârâ vü maânî-perver
Kıt'a-pîrâ-yı gazel-gû-yı kasîd-perdâz-Nef'î

kâsil: (كاسل) bk. kesel.

kasîr: (قصير) bk. kasr.

kasm: (قسم) Ar. 1. Kırıp ayırma. 2. Kırma.

Sende zâhir olunca kibr ü gurûr
Kasm eder Allah-ı Gayûr-Nâbi

kasr: (قصر) Ar. Köşk, kâşâne.

Nedir o kasr-ı muallâ kenâr-ı deryâda
Ki aks-i kubbesi olmuş nazîre-i gerdûn-Nef'î

Ey Âlem-i Misâl'in seyyâh-ı hûş-yârı
Hîç kasr sûretinde gördün mü nev-bahârı?-Nedim

Diyâr-ı küfrü gezdim beldeler kâşâneler gördüm
Dolaştım mülk-i İslâm'ı bütün vîrâneler gördüm
Ziya Paşa

kasr-ı a'lâ-yı melâhat: Güzelliğin yüce köşkü.

Kasr-ı a'lâ-yı melâhattte Süleymânsın sen
Ey perî-rû seni her nâ-kes ü ednâ ne bilir-Makalî

kasr-ı cefâ: Cefa köşkü.
Kasr-ı cefâyı yapmaya şâhân-ı mülk-i hüsn
Ferhâd'ı taşlara beni toprağa saldılar-Hayali Bey

kasr-ı Cennet: Cennet köşkü.
Kasr-ı cennet mi bu ya bâğ-ı İrem ya gül-istân
Ya harîm-i Kuds ya Beytü'l-harem ya âsmân-Nev'î

kasr-ı cinân: Cennetler köşkü.
Geh varıp havz kenârında hırâmân olalım
Geh gelip kasr-ı cinân seyrine hayrân olalım
Nedim

kasr-ı dehr: Dünya köşkü.
Dilâ bu menzil-i vîrânı sanma cây-ı sürûr
Ki kasr-ı dehrde bulunur hezâr türlü kusûr
Hayali Bey

kasr-ı emel: Emel köşkü.
Geçip gitmekte ömrüm derd ü mihnet gibi şeylerle
Müşerref olmadı kasr-ı emel ferhunde-peylerle
Nedim

kasr-ı felek-rif'at: Felek yücelikli köşk.
Ey kasr-ı felek-rif'at ü ey tâk-ı muallâ
Her bâb ile benzer kapında cennet-i Me'vâ
Ahmet Paşa

kasr-ı Havernak: Havernak köşkü.
Hezâr kasr-ı Havernak'tan elbet a'lâdır
Bu kârgâhta bir beyt-i kâmilü'l-mazmûn
Yenişehirli Avni

kasr-ı Kayser: Kayser'in köşkü.
Maka:m-ı kurba eren hak budur ki dünyânın
Ne kasr-ı Kayser'in ister ne kasr-ı Dârâ'sın
Bağdatlı Ruhi

kasr-ı muallâ: Yüce köşk.
Nedir o kasr-ı muallâ kenâr-ı deryâda
Ki aks-i kubbesi olmuş nazîre-i gerdûn-Nef'î

kasr-ı muhabbet: Sevgi köşkü.
Başlandı çünkü kasr-ı muhabbet yapılmağa
Ferhâd'ı taşa Hüsrev'i toprağa saldılar
Yahya Bey (Taşlıcalı...)

kasr-ı Nu'mân: Numan'ın köşkü.
Kasr-ı Nu'mân'a Havernak denilir kim meşhûr
Ziynet ü hüsne de revnak dahi köşkün adı kâh
Sünbülzade Vehbi

kasr-ı Sa'dâbâd: Sa'dâbâd köşkü.
Kasr-ı Sa'dâbâd gül-zâr-ı hümâyûn-sâyına
Eyledim mehtâbı hem da'vet düğün âlayına
Yahya Kemal

kasr-ı sîm-endûd: Gümüşle bezenmiş köşk.
Habâb-ı eşk ü âh-ı pür-şerer kılmış beni fârig
Cihânın kasr-ı sîm-endûd u kâh-ı zer-nigârından
Fuzûlî

kasr-ı sürûr: Zevk ü sefa köşkü.
Kasr-ı sürûr künc-i kanâat değil midir
Sahn-ı behişt kûy-ı ferâğat değil midir-Nâbi

kasr-ı tarab ü ayş ü safâ: Yeme içme ve eğlence köşkü.
Bu cihân kimine kasr-ı tarab ü ayş ü safâ
Kiminin mihnet ile başına zindân ancak-Bâki

kasr-ı tevâzu': Alçak gönüllülük köşkü.
O denlü mürtefi' bünyâddır kasr-ı tevâzu' kim
Riyâz-i Cennete nezzâre mümkindir zemîninden
Bâhir (İmam-ı Sultanî Abdurrahman...)

kasr-ı vasl-ı yâr: Yâre kavuşma köşkü.
Kasr-ı vasl-ı yâre kim çıkmak dilerse kâm-rân
Ona varın harc edip etsin gümüşten nerdübân
Cinânî

kasr-ı zer-ender-zer: İki katlı altın tabakalı köşk.
Böyle bir kasr-ı zer-ender-zer pür-san'at kim
Reşk eder hâme-i nakkâşına sûret-ger-i Çîn-Nef'î

kasr: (قصر) Ar. 1. Kısa kesme, kısaltma, kısma. 2. Azaltma, kesme, eksiklik.

* **kasîr:** Kısa, boysuz.
Ehl-i İslâm'a ol muîn ü nasîr
Dest-i a'dayı eyle bizden kasîr
Sultan I. Murat (Hüdavendigâr)

Ne tavîl idi o tal'at ne kasîr
Füsehâ ona esîlü'l-had dir-Hakanî

Şems-i asr idi asırda şemsin
Zıll-i memdûd olur zemân-ı kasîr-Lâ

kassâb: (قصّاب) Ar. Kasap.
Dehen-i hançer-i ser-tîzini tîz etmektir
En büyük şefkati kurbânlara kassâbların-Sâbit

kassâm: (قسّام) Ar. Kısmet'ten; 1. Miras payını taksim eden memur. 2. Kısım kısım ayıran, kısım kısım veren.
Hasûd münkir olur kısmet-i İlâhî'ye
Sanır hemîşe sitem adl ü dâd kassâmı-Nef'î

Verese hakkı iken binde birin eyleyemez
Mâla kassâmların ettiği teftîşlerin-Nâbi

Kassâm-ı Ezel: Ezelin taksim edicisi (Allah) (c.c.).
Ne hikmettir bu kim fikr-i lebinsiz bana dirlik yok
Meğer kim onu Kassâm-ı Ezel bahş etti cânımdan
Behiştî

Kassâm-ı kazâ: Kader ve kazayı ayıran (Allah) (c.c.).
Hayf kim taksîm-i derd ettikte kassâm-ı kazâ
Tîr-i gamzen düştü sehm-i âşık-ı efgendeye-Nedim

kassâr: (قصّار) Ar. Çırpıcı (halı).
Lûtfunda ebr-i rahmet eder rûyumuz sefîd
Yaksa bizim icâreli kassârımız değil-Nâbi

Her rûz eyledi nice kir pâsı rû-sefîd
Ammâ sepîdî-i ruhu kassâre kalmadı-Nâbi

kassâr-ı felek: Feleğin çırpıcısı.
Sevdiğin taşa urur âhırı kassâr-ı felek
Var kıyâs eyle onun sevmediği za'f-ı teni
Kâmî-i Âmidî

kâst: (كاست) Far. Eksik, noksan.
Çıka bir hükm-i kazâ-yı kem ü kâst
İttifâkan görüne birisi râst-Nâbi

kasvet: (قسوت) Ar. 1. Katılık, sertlik. 2. Acımasızlık. 3. Sıkıntı, iç darlığı.
Günler geçer ki paslı bulutlarla kasvetin
Bir âhenîn siper gibi örter semâmızı-Tevfik Fikret

kasvet-i hümûm: Kaygıların sıkıntısı.
Olup hücûm-ı elemden şikeste-hâtırlar
Derûna dolmuş idi kasvet-i hümûm u keder-Nedim

* **ka:sî, ka:siye:** Katı, sert; duygusuz.
Gitmez kulûb-ı ka:siyeden nakş-ı infiâl
Seng üzre mürtesim olan âsâr saht olur
Râşid (Molla Feyzizade Müverrih Mehmet ...)

kâşân, kâşâne: (كاشانه) Far. Konak, küçük köşk.
Seyr ettim İsfehân'ını çok sürmeli hûbânını
Sad-âfet kâşânını celb eyledim kâşâneye
Sünbülzade Vehbi

Diyâr-ı küfrü gezdim, beldeler, kâşâneler gördüm
Dolaştım mülk-i İslâm'ı, bütün vîrâneler gördüm
Ziya Paşa

Kurardım bu sahrâya çok hâneler
Ne âlî binâlar ne kâşâneler-Keçecizade İzzet Molla

kâşâne-i Fağfûr: Çin imparatorlarının köşküne benzeyen, çin işi köşk.
Nerdübânlar bûsiş-i nermîn-i dâmâniyle mest
İndi bin işveyle bir kâşâne-i Fağfûr'dan
Yahya Kemal

kâşâne-i hâtır: Gönül köşkü.
Hâlî koyalı hûbların fikr ü hayâli
Kâşâne-i hâtır yine yüz tuttu harâbe
Reşid Çeşmizade

kâşâne-i Havernak: Havernak köşkü.
Cem taht-gâhı tahta-i mey-hâne kendidir
Kâşâne-i Havernak-ı şâh-âne kendidir
Nâilî-i Kadim

kâşâne-i iclâl: Büyüklük köşkü.
Kâşâne-i iclâli için micmer olurdu
Sîmîn küre-i mâh eğer olsa müşebbek-Nedim

kâşâne-i rûh: Ruhun köşkü.
Bâd-ı seheri getirse bûy-ı zülfün
Kâşâne-i rûh ser-be-ser revzen olur-Hâleti

kâşif: (كاشف) bk. keşf.

kâşki: (كاشكه) Far. e. kâş +ki'den; kâşkî, keşke, ne olaydı, ne olurdu.
Kürsîde ona kâşki ben vâiz olaydım
Ya kûşe-i câmi'de okur hâfiz olaydım
Enderunlu Fazıl

Dâimâ bî-gânelerdir lûtf u ihsânın gören
Olmayaydık kâşki yâr ile bâri âşinâ
Şeyhülislam Yahya

Dediler ki yârine ağyâr oldu dedim
Kâşki cümle cihân yâr olsa ağyâr olmasa
İbn-i Kemal

katᶜ: (قطع) Ar. Kesmek, ayırmak. (maddî ve mânevî unsur olarak kullanılır.).
Her ne denlü cürmüne hadd ü nihâyet yoksa
Avniyâ katᶜ eyleme sen avn-i Rahmân'dan ümîd
Avnî (Fatih Sultan Mehmet)
Hatm olup ömrüm eğer kalmaya bende bir nefes
Sanma katᶜ edem hevâ-yı vasl-ı zülfünden heves
Hamdullah Hamdi
Katᶜ eyledi dest-i berf-nâki
Gördü o musîbet-i helâki-Şeyh Galip

katᶜ-ı alâka: İlgiyi kesme.
Katᶜ-ı alâka eyle cihândan sen Âhîyâ
Şol hîz-i bî-temîzi ko mekr ü hiyel seve-Âhi

Katᶜ-ı alâka mı ya tegâfül mü maksadın
Hem işve hem itâb nedendir neden neden
Esrar Dede

katᶜ-ı eşk-i çeşm-i ter: Islak gözyaşını kesme.
Olur semend-i enâmilde cilveden mahrûm
Kalem ne dem ki eder katᶜ-ı eşk-i çeşm-i terin-Nâbi

katᶜ-ı hayât: Hayatın kesilmesi; ölüm.
Bes ki hicrânındadır hâsiyyet-i katᶜ-i hayât
Ol hayât ehline hayrânım ki hicrânındadır-Fuzûlî

katᶜ-ı mahabbet: Sohbet etmeyi kesme.
Gerçi ey dil yâr için yüz verdi yüz mihnet sana
Zerrece katᶜ-ı mahabbet etmedin rahmet sana
Fuzûlî

katᶜ-ı nazar: Dikkate almamak, dönüp bakmamak.
Kesmişti taalluku cihândan
Katᶜ-ı nazar eylemişti cândan-Fuzûlî

katᶜ-ı râh: Yol kesme.
Gerçi her rûz katᶜ-ı râh ederim
Bilmem ammâ ne vakte dek giderim-Nefᶜî

katᶜ-ı recâ: Ümidi kesme.
Yârdan katᶜ-ı recâ etme Hayâlî zinhâr
Sana bir cevr ü cefâ var mı ki ol eylemeye
Hayali Bey

katᶜ-ı taalluk: Alâkayı kesme.
Ey Fuzûlî eylerem katᶜ-ı taalluk barçadan
Bu tarîk içre bana tevfîk ederse yârlığ-Fuzûlî

katᶜ-ı tarîk: Yol kesme.
Dilersen ki katᶜ-ı tarîk edesin
Gel ey Hamdî senden sen evvel kesil
Hamdullah Hamdi

katᶜ-ı ülfet: Dostluğu kesme.
Katᶜ-ı ülfet gâlibâ düşvârdır kim eylemiş
Nakş-ı Şîrîn ile Ferhâd-ı mukayyed Bî-sütûn-Fuzûlî

katᶜ-ı ümîd: Ümidi kesme.
Katᶜ-ı ümîd etmem afvından kusûr u zenble
Ben kulum kuldan hatâ yâ Rab cenâbından atâ
Enderunlu Vâsıf

katᶜ-ı yed: Eli kesme.
Yûsuf-ı çâh-ı devâtın göricek ruhsârın
Aybdır katᶜ-ı yed etmezse Züleyhâ-yı kalem
Nâbi (göricek: görünce.)

katᶜ-ı zebân: Dilini kesmek.
Sirkat-i şiᶜr edene katᶜ-ı zebân lâzımdır
Böyledir şerᶜ-i belâgatte fetvâ-yı sühan
Sünbülzade Vehbi

katᶜ-ı zünnâr: Kuşağı kesme.
Lâ-cerem derler şerîat ehlinin sarrâfıyız
Lâkin ol vasl-ı lika:ya katᶜ-ı zünnâr eylemez
Ümmî Sinan

* **ka:tıᶜ:** Kesen, kesici. c. kuttâᶜ
Nass-ı ka:tıᶜ olalı âleme tîğ-ı şerᶜî
Edemez âdemi devrinde şeyâtîn idlâl
Yahya Bey (Taşlıcalı...)
Eylemişti onun el-hakk sâniᶜ
Tîğ-ı müjgânını nass-i ka:tıᶜ-Hakanî

Hükm-i sâtıᶜ gâlibdir nass-ı ka:tıᶜ kuvvetin
Bak cidâl-i kâinâta başka bürhân istemez
Abdülaziz Mecdi Efendi

ka:tıᶜ-ı tarîk: Yol kesen.
Bir memlekette salb olunur ka:tıᶜ-ı tarîk
Bir yerde mûcib-i şeref ü fahr olur bu hâl-Ziya Paşa

** **kuttâᶜ:** Kesiciler, kesenler

kuttâᶜ-ı tarîk: Yol kesiciler, eşkıya.
Ne demek dağdaki kuttâᶜ-ı tarîk
Kader eyler mi o halkı teşvîk-Abdülhak Hâmit

Bir hâneye mâlik değilim ben şu cihânda
Kuttâʿ-ı tarîkin dahi şeş-hânesi vardır
Pertev Paşa (Mülkiye Nâzırı Mehmet Said ...)

* **katʿî:** 1. Kestirme, kesin. 2. Adamakıllı kararlaştırılmış.
Dâd-ı Hudâ'dır demişler kisbî değildir aşk
Tahsîli katʿî müşkül olmayıcak liyâkat-Muhibbî, Meftunî (Kanunî Sultan Süleyman) (olmayıcak: olmayınca.)
Basmak tarîk-ı aşka kadem eksiğin değil
Sûfî bu yolda katʿî kehel bilirim seni-Hayali Bey

Nasıl sükût ile katʿî cevâb vermeyeyim
Lâkırdı anlamıyor anladım suâlinden
Muallim Naci

katʿâ, katʿan: (قطعا) Ar. Asla, hiçbir vakit.
Kırılsa pâre pâre olsa ammâ
Zarar gelmez ona bir türlü katʿâ
Sünbülzade Vehbi (lügaz: Altın)
Olma Allah'ı seversen katʿâ
Tâlib-i râh-ı kazâ vü fetvâ-Nâbi

Eyleme kimseyi katʿâ techîl
Etme mahlûk-ı Hudâ'yı tahcîl-Nâbi

Lânesinden bulsa bir dem infisâl
Yoktur ircâʿında katʿâ ihtimâl-Ziya Paşa
katâr: (قطار) Ar. Aslı "kıtar". Bir sıra üzerinde giden hayvan veya lokomotifin çektiği demiryolu arabaları, tren; yığın.
Dizilmiş nihâlân-ı gül sû-be-sû
Katâriyle gelmiş meğer reng ü bû-Nedim

Sâr-bân-ı vakt isen hazm eyle zîrâ vakt olur
Bir topal merkeb belâsıyle katâr elden gider
Ziya Paşa

katâr-ı cevher-i maʿnî: Mana cevherinin yığını.
Yazıldı katre-i şeb-nem ser-â-pâ berg-i sûsende
Katâr-ı cevher-i maʿnî gibi tîğ-ı zebân üzre-Nefʿî

katâr-ı ışk: Aşk katarı.
Katâr-ı ışka çekildi götürdü bâr-ı gamı
Hayâlî köçek iken oldu çak dedem âşık-Hayali Bey (çak dedem âşık: Bir tarikata yeni girmiş genç derviş adayı)
ka:tı: (قاطع) bk. katʿ.
katʿî: (قطعى) bk. katʿ.
kâtib: (كاتب) bk. kitâbet.
katl: (قتل) Ar. Öldürme, cana kıyma, yasa dışı yollarla birinin hayatına son verme.
Subha saldı bu gece şemʿ kimi katlimi hecr
Ola kim subh gelince gele yârim bu gece-Fuzûlî

Katl için yazmış idi iʿlâmı
Olayazdı arada kendi katîl-Sürûrî

Şerm eyliyor muvânis-i dîdâr gözlerim
Bir katl etmek istiyor ihzâr gözlerim-Muallim Naci

katl-i Âl-i Abâ: Âl-i Abâ'nın öldürülmesi.
Tedbîr-i katl-i Âl-i Abâ kıldın ey felek
Fikr-i galat hayâl-i hatâ kıldın ey felek-Fuzûlî

katl-i âm: Toplu ölüm.
Katl-i âma ârzû-yı gamzesin takrîr ile
Rûzgârın tîğ-ı kînin pâ-be-dâmân eyledim-Nâbi

katl-i bî-günâh: Günahsız öldürme.
Girişme dil-firîb-âne tegâfüllerle nâzende
Nigâh mest-âne katl-i bî-günâh ile mübâhîdir
Nefʿî

katl-i ehl-i ışk: Aşk ehlinin öldürülmesi.
Âfitâb-ı talʿatin tuttukça evc-i irtifâ
Katl-i ehl-i ışka tîğ-ı gamzedir ondan şuʿâʿ-Fuzûlî

katl-i nüfûs: Nüfusu yok etme.
Şehirde evlere baskın, kazada katl-i nüfûs
Kurʿada kalmadı telvîs olunmadık nâmûs
Mehmet Akif

katl-i samûr-ı zâr: İnleyen samurun öldürülmesi.
Bîdesterin helâkine hayye olur sebeb
Katl-i samûr-ı zâre olur postu medâr-Ziya Paşa

katl-i uşşâk: Âşıkları öldürme.
Katl-i uşşâkı şehâ kendine assı sanıp âh
Kılma bu âdeti kim sonra ziyânın olısar
Cem Sultan (assı:fayda, olısar: olacak.)

* **ka:til:** Katl eden, öldüren.
Ka:til nigâhın açmadı çün şerha sîneme
Bu zahm-ı zehr-i nâb nedendir neden neden
Esrar Dede

İki hûn-rîz ü ka:tildir eğer çeşmin eğer gamzen
İki bî-rahm ü zâlimdir eğer hasret eğer firkat
Cinânî

Emvâl-i halkı sârik alıp sârikim demez
Ka:til vebâl-i katle dahi vermez ihtimâl-Ziya Paşa

* **kattâl:** Çok öldüren.
Şöyle benzer hûblar dârû-yı buhrân kattılar
Bâde-i aşkı nedir çak böyle kattâl eyleyen-Nev'î

Şarâb-ı ışk hôş kattâl imiş içmiş iki âşık
Yıkılmış biri sahrâda biri kûh-sâra yasdanmış
Hayali Bey

* **katîl:** Öldürülmüş, katl ü ihlâk edilmiş.
Katl için yazmış idi i'lâmı
Olayazdı arada kendi katîl-Sürûrî

Cân alıp baş kesmeyi kesmedi gamzen hançeri
Kanda âşûb olsa anda bir katîl eksik değil
Hamdullah Hamdi (kanda: nerede; anda: orada)

katîl-i kavm-i dil-dâr: Sevgili kavmin öldürülmüşü.
Ver görse katîl-i kavm-i dil-dâr
Derdiyle kılırdı nâle vü zâr-Fuzûlî

* **kıtâl:** Birini öldürme.
Işkın kıtâli geldi vü sabr oldu münhezim
Bir meklekette fitne olur olsa iki şâh-Ahmet Paşa

Adım başında şeka:vet adım başında kıtâl
Şenâatin ne kadar kanlı şekli varsa helâl
Mehmet Akif

katil, ka:til: (قاتل) bk. katl.

katîl: (قتيل) bk. katl.

katrân: (قطران) Ar. Bazı ağaçlardan ve yer kömüründen süzülerek çıkarılan reçineli madde.
Bembeyâz saçları katrânlara batmış dedeler
Göğsü baltayla kırılmış memesiz vâlideler
Mehmet Akif

katre: (قطره) Ar. Damlayan şey, yağmur gibi dökülen şeyin damlası. **c. katarât.**
Ko döksün dîdeden bir katre dil kim ser verip hurşîd
Alıp şeb-nem gibi sürsün girîbân ile dâmâna-Nâbi

Hûn-ı dil kim bâde-i sâf mahabbettir bana
Âb-ı rûy-ı çeşme-i hûrşîddir her katresi-Nâilî

Zahm-ı tığınla bürür sînemi hûn hatreleri
Çaldıran deştine gûyâ ki Kızılbaş gelir-Behiştî

Bî-baht olanın bâğına bir katresi düşmez
Bârân yerine dürr ü güher yağsa semâdan-Ziya Paşa

katre-i âvâre: Başıboş damla.
Ey katre-i âvâre, bu cûşun, bu hurûşun
Âhengine uymazsan emîn ol, boğulursun
Mehmet Akif

katre-i bârân: Yağmur damlası.
Nîk-bahtân ki bulur cevf-i sadefte dürr-i pâk
Şümû'-ı bahtla biz katre-i bârân buluruz-Nâbi

katre-i berf: Kar damlası.
Düşerse nâ-gehân bir katre-i berfi bu sermânın
Ger âteş-hâne-i sad sâle-i kibr ü mugân üzre
Ziya Paşa

katre-i eşk: Gözyaşı damlası.
Akan her katre-i eşkimde bin tûfân olur peydâ
Hurûş-ı cûş-ı deryâ çeşm-i giryânımdan öğrensin
Leskofçalı Galip

Katre-i eşkine öykündü diye Bâkî'nin
Çerh-i hakkâk deliptir güheri döne döne-Bâki

katre-i jâle-i ter-gonca: Yeni gonca üzerindeki çiğ tanesinin damlası.
Katre-i jâle-i ter-goncayı handân eyler
Ne_ola peykân-ı hadengin dilimi eylese şâd-Nadirî

katre-i Nîsân: Nisan yağmuru.
Tenezzül etmedikçe, cevher olmaz, katre-i Nîsân
Bulur rûşen-zamîrân rif'ati oldukça efkende
Koca Ragıp Paşa

katre-i şeb-nem: Gece neminin damlası, çiğ damlası.
Düşünce berg-i güle mihr olur bagal-gîri
Çemende katre-i şeb-nemden al fütâdeliği-Neylî

Mihrin ile âlem-i bâlâya azm etsem gerek
Katre-i şeb-nem gibi üftâde-i gerdûn olup
Yahya Bey (Taşlıcalı...)

katre-i şîr: Süt damlası.
Katre-i şîr gibi damladığınca şeb-nem
Goncalar ağız açar nitekim etfâl-i sigâr-Mesihî

katre-i lâ-yetecezzâ: Bölünemeyen en küçük damla.
Eğer âyîne-i irfânına akseyler ise
Katre-i lâ-yetecezzâ görünür bahr-i ulûm
Yenişehirli Avni

* **katre-cû:** Bir damla arayan.

katre-cû-yı ihsân: Cömertlikten bir damla arayan.
O yanda koskoca bir kâinât-ı hiss ü şühûd
Kalıp, ümmîd be-leb katre-cû-yı ihsânın
Tevfik Fikret

* **katre-veş:** Damla gibi.
Eşiğine sür yüzünü cân kulak tut sözüne
Su gibi pâk et özünü katre-veş ummâna gel
Âdile Sultan

katre katre: Damla damla.
Lâhza lâhza gönlüm odundan şererlerdir çıkan
Katre katre göz döken sanman sirişkim kanıdır
Fuzûlî (od :ateş)

** **katarât:** Damlalar.

katarât-ı arak: Ter damlaları.
Hıfzı ger istese eyler katarât-ı arakı
Dür gibi zîver-i zerrîn-güle şem'-i münîr-Nef'î

katarât-ı emtâr: Yağmur damlaları.
Dürr ü yâkût ile bir nahl-i murassa sandım
Erguvân üzre dökülmüş katarât-ı emtâr-Nâilî

katarât-ı girye-ver: Ağlayan damlalar.
Sessiz eserdi bâdiyeye bâd-ı nâle pür
Mahfî düşerdi hâke katarât-ı girye-ver
Kemalzade Ekrem Bey

kattâl: (قتّال) bk. katl.

kavâbil: (قوابل) Ar. "Ka:bile"ler, kadın ebeler.
Ger mezâyâ-yı kavâbil ne demek bildinse
Meh değil mihri bile var çeh-i Nahşeb'den sor
Esrar Dede

kavâfî: (قوافى) bk. ka:fiye.

kavâfil: (قوافل) bk. ka:file.

kavî: (قوى) Ar. Kuvvet'ten; 1. Güçlü, kuvvetli. 2. Muhkem, sağlam, dayanıklı.
Cümle a'zâ-yı şerîf-i nebevî
Biri birinden idi tünd ü kavî-Hakanî

Ârif ol, ehl-i dil ol, rind-i kalender-meşreb ol
Ne Müselmân-ı kavî, ne mülhid-i bî-mezheb ol
Nef'î

Dost bî-pervâ felek bî-rahm devrân bî-sükûn
Derd çok hem-derd yok düşmen kavî tâli' zebûn
Fuzûlî

Bir kavî âile bol bir mahsûl
Başka şey fikrini etmez meşgûl-Tevfik Fikret

kavîm: (قويم) Ar. Kıvâm ve kıyâm'dan; 1. Doğru, dürüst, râst. 2. Ayakta.
Tarz-ı nev saldı binâ-yı adle mi'mâr-ı kazâ
Hemçü erkân-ı kavîmi kubbe-i firûze-fâm
Üsküdarlı Hakkı Bey

kâviş: (كاوش) Far. Kazma, eşme.
Ser-tîşe-i talebten diller harâb-ı kâviş
Bir genc var nühüfte vîrâneler de bilmez-Nâbi

Kâviş ehli eder idrâk zemîn-i şi'ri
Nâbiyâ kadrini bu ma'nî-i nâ-yâbların-Nâbi

kâviş-i tîşe-i endîşe: Düşünce baltasının kazısı.
Kâviş-i tîşe-i endîşe edip şimdi ayân
Oldu her gevheri ârâyiş-i silk-i eyyâm-Nef'î

* **kâviş-ger:** Kazan, kazıcı.
Dâğ dâğ oldu tenim şöyle ki kâviş-ger-i gam
Zîr-i zahmımda bulur genc-i defîn-i yâkût
Hersekli Arif Hikmet

kavl: (قول) Ar. 1. Söz, lakırdı. 2. Sözleşme, anlaşma.
İlhâm-ı vâridim yok hükm-i Utâridim yok
Kavlimde câhidim yok "dîvâne-râ kalem nîst"-Esrar Dede (dîvâne-râ kalem nîst: Delinin kalemi yoktur.)
Müttefiktir halk eğerçi matlab ü maksûdda
Olmaz ammâ kavl ü fi'l ü dem-i etvâr bir-Şerifî

kavl-i dervîşân: Dervişlerin sözü.
Zevk-ı vicdânı bulup cân ile kıl dilde semâ
Dinleme münkir sözünü kavl-i dervîşâna gel
Âdile Sultan

kavl-i düşmen: Düşman sözü.
Âl ile kıydın ona ka:ni' hakîkat bu mudur
Kavl-i düşmen sana kâr etti meveddet bu mudur
Sâmi

kavl-i ehem: Önemli söz.
Bu hadîs içre budur kavl-i ehem
Ya'nî Allah Taâlâ a'lem-Hakanî

kavl-i hasen: Güzel söz.
Firdevs içinde olmasa Hamdî visâl-i yâr
Kavl-i hasen ola ona dâr-ı hazen desem
Hamdullah Hamdi

kavl-i hükemâ: Bilgelerin sözü.
Rindân-ı Hudâ-perver-i ma'nâ bu mahalde
Ne çarha ne kavl-i hükemâya nazar eyler-Nef'î

kavl-i müreccah: Üstün tutulan söz.
Budur kavl-i müreccah mezheb-i ehl-i hakîkatte
Geçer cânından erbâb-ı mahabbet yârdan geçmez-
Rahmî (Tersane Kâtibi Vak'anüvis Kırımlı Mustafa...)

kavl-i rakîb: Rakibin sözü.
Çok kana girer gamzen uyup kavl-i rakîbe
Gammâze muvâfik görünür rây-ı münâfik-Nizami

kavl-i sahîf: Boş söz.
Hâşelillâh nedir ol kavl-i sahîf
Diyeler sâkıt olurmuş te'lîf-Sünbülzade Vehbi

kavl-i sâlikân-ı riyâ: İki yüzlü yola girenlerin sözü.
Böyle zemânda acırım ol sâde-dillere
Kim kavl-i sâlikân-ı riyâya inandılar-Bağdatlı Ruhi

* **ka:il:** 1.Söyleyici, söyleyen. 2. Rıza gösteren, boyun eğen.
Nâbiyâ ka:ilinin zilletine hüccettir
Devlet-i sâbıkını fahr ile îrâd etmek-Nâbi

Ne hâl ise o şâhın ka:il olduk cevrine Nâbî
Eğerçi cevr sa'b ammâ ki hicrân andan es'abdır
Nâbi

Vâsıl-ı nezd-i Hudâ eyleyemez kîl ile ka:l
Künc-i vahdette hemân sâkit ü ka:il birdir
Keçecizade İzzet Molla

ka:il-i nâ-bedîd: Söyleyeni bilinmeyen söz.
Hayf kim güm-geşte râh-ı tîh hayret olmuşuz
Bir sadâ gûş eyleriz ammâ ki ka:il-i nâ-bedîd
Ziya Paşa

kavm, kavim: (قوم) Ar. 1. İnsan topluluğu. 2. Bir peygamberin gönderdiği topluluk, kavim. **c. akvâm.**
Benden benliğim gitti hep mülkümü dost tuttu
Lâ-mekâna kavm oldum mekânım yağmâ olsun
Yunus Emre

kavm-i Âd u Semûd: Âd ve Semûd kavmi.
Vücûdı âleme rahmet değil midir fikr et
Ne gûne oldu mücâzât-ı kavm-i Âd u Semûd
Rızayi

kavm-i ahibbâ: Dostlar topluluğu.
Yok farkı bahîl ile o ehl-i keremin kim
İn'âmı ola kavm-i ahibbâsına mahsûs
Sünbülzade Vehbi

kavm-i dil-dâr: Gönül çalan sevgilinin soyu.
Ver görse katîl-i kavm-i dil-dâr
Derdiyle kılırdı nâle vü zâr-Fuzûlî

kavm-i ezel-hikmet: Ezelin bilge kavmi.
Ey büyük kavm-i ezel-hikmet ü âlem-fıtrat
Hâmî-i adl-i Hudâ, nâşir-i rûh-ı kudret
Kemalzade Ekrem Bey

kavm-i nasârâ: Hıristiyan kavimleri.
Gâh şemşîr-i sitem gâhî azâb-ı âteş
Küşte-i kavm-i nasârâ gibidir tenbâkû-Nâbi

kavm-i necîb: Soylu ırk.
Hani milletlere meydân okuyan kavm-i necîb
Görmedim bir kişi tek bir kişi meydânda... Garîb
Mehmet Akif

kavm-i Yehûd: Yahudi kavmi.
O dem ki dest-i zebânî-i dûzaha verile
Tugât-ı kıbt-i nusarâ bugât-ı kavm-i Yehûd-Sâbit

kavm-i Züleyhâ: Züleyha'nın kavmi.
Hayretinden Yûsuf'un kavm-i Züleyhâ kesti el
Sen ciğerler zahmını dillerde destân eyledin
Hayali Bey

** **akvâm:** Kavim'ler.
Bu şehriyâr değil miydi hâdimü'l-haremeyn
Metâ'-ı cümle-i akvâm iken o zî-kudret
Abdülhak Hâmit

akvâm-ı beşer: İnsanoğlunun bütün kavimleri.
Eski dünyâ, yeni dünyâ bütün akvâm-ı beşer
Kaynıyor kum gibi, mahşer mi hakîkat, mahşer
Mehmet Akif

** **kavmiyyet, kavmiyet:** Kavim topluluğu, milliyet; kavimcilik..
Fakat erîke vü ünvânda yok ehemmiyet
Tezâhür etmede mahzâ beka-yı kavmiyet
Abdülhak Hâmit

Aynı milliyetin altında tutan İslâm'ı
Temelinden yıkacak zelzele kavmiyyettir
Mehmet Akif

kavs, kavis: (قوس) Ar. 1. Yay, keman. 2. Kıta, parça.
Hilâl-i ka:metin kavs etmeyen âlî-maka:m olmaz
Mehi gör kim hilâl olmazdan evvel bedr-i tâm olmaz
Âsım (Çelebizade Şeyhülislam İsmail ...)

Oklar sihâm-ı kavs-i kazâdan nişân verir
Peykân-ı tîr ise ecel-i nâ-gehân olur-Nef'î

kavs-ı kazâ: Kaza yayı.
Tîr-veş kavs-ı kazâdan tîr-i kudret atıcak
Sûfî mescid kûşesine düştü ben mey-hâneye
Behiştî (atıcak: atınca)

kavs-ı kuzah: Alâimi's-semâ, ebem kuşağı.
Yüzün üstünde kaşın lûtfuna erişmez eğer
Gelse kavs-ı kuzah üstüne meh-i çâr-dehin-Nizami

Ağladıkça kaşım rengîn ü hûnîn yaşımı
Der gören kavs-i kuzah kuruldu bârân üstüne
Cem Sultan

kavs-i kasîde: Kaside parçası.
Elimde kavs-i kasîde kepâde olmuştur
Kepâdemi çekemez lîk değme bir kavvâs
Bağdatlı Ruhi

* **kavs-veş:** Kavs gibi.
Kavs-veş râhatı yok keşmekeş-i mihnetten
İki yüzlü iki ağızlı kec-endîşlerin-Nâbi

* **kavseyn:** İki kavs.
Ka:be Kavseyn'i tezekkürde ıyân
Arz-ı evvel kaşı kemân idi hemân-Hakanî

Ağladıkça kaşım rengîn ü hûnîn yaşımı
Der gören kavs-i kuzah kuruldu bârân üstüne
Cem Sultan

* **kavvâs:** 1. Oklu asker. 2. Ok yapan, okçu.
Elimde kavs-i kasîde kepâde olmuştur
Kepâdemi çekemez lîk değme bir kavvâs
Bağdatlı Ruhi

kavseyn: (قوسين) bk. kavs.

Kâvûs: (كاوس) Far. 1. Keykâvûs. (Keyâniyân'ın ikinci hükümdarı olan Keykubad'ın torunu ve halefidir.) 2. ast. Küçükayı ile Kuğu burcu hizasında üç parlak yıldız.
Taht-ı Kâvûs gül ü çetr-i Ferîdûn lâle
Bezm-i Cemşîd çemen câm-ı Sikender nergis
İbn-i Kemal

kavvâme: (قوّام) Ar. Hâkim, üstün, âmir.

kavvâme-i sâhib-nüfûz: Sözü geçen âmir.
Ricâl üzre nisâ kavvâme-i sâhib-nüfûz oldu
Eder ta'lîm-i âvâze horoza mâkiyân şimdi
Ziya Paşa

kayd: (قيد) Ar. 1. Bağlama, bağlanma. 2. Ayağa vurulan zincir, bukağı. 3. Sınırlama, belirtme. 4. Yazma, yazılma. 5. Telâş, endişe, düşünce, kaygı. 6. Alaka, ilişik. **c. kuyûd.**
Câm ü dil kaydını çekmekten özüm kurtardım
Cânı cânâneye ettim dil-i dil-dâra fedâ-Fuzûlî

Defter-i nisyânda kayd et ism ü resmim nâ-bedîd
Pençe-i dest-i ecel sayyâd-bâzda bul beni-Âşık Ömer

Tıfl-ı nev-sevdâ-yı dil gittikçe bî-hâb olmada
Gerçi der-kayd olduğum yer kalmıyor kehvâreden
Muallim Naci

kayd-ı akl: Akıl bağı.
Dil kayd-ı aklı selb edeli şâd olup gider
San tıfldır ki hâceden âzâd olup gider
Bâki (san: sanki)

kayd-ı alâik: İlişkiler düşüncesi.
Cünûn feyziyle âzâd olmuşam kayd-ı alâiktan
Kemâl ü fazl terki rütbe-i fazl ü kemâlimdir
Fuzûlî

kayd-ı âlem: Dünya bağı.
Cânım aldın kayd-ı âlemden halâs ettin beni
Kanım içti gözlerin verdin iki bîmâre su
Hayali Bey

kayd-ı belâ: Bela zinciri.
Handa bir gam etse benden istesinler ben zamân
Yok bana kayd-ı belâ vü dâm-ı mihnetten emân
Fuzûlî (handa: nerede)

kayd-ı diğer: Diğer düşünce.
Müstehlik olup fakr u fenâ bahrine düştüm
Ne kayd-ı diğer kaldı ne hôd fikr-i ser oldu
Esrar Dede

kayd-ı emel: Emel kaydı; arzular peşinde koşma düşüncesi.
Âzâde-gân-ı kayd-ı emel ser-firâz olur
Nâz eylesin sipihre o kim bî-niyâz olur
Koca Ragıp Paşa

kayd-ı esâret: Esirlik düşüncesi.
Etmiş hulâsa bir emel-i hâs-ı bî-lüzûm
Her şahs-ı hürrü kayd-ı esâretle mübtelâ-Ziya Paşa

kayd-ı gam-ı rûzgâr: Zamanın kederine bağlı kalma.
Kayd-ı gam-ı rûzgâr bir illettir
Ol illete aşktır tabîb-i hâzık-Fuzûlî

kayd-ı girân-ı gam u derd: Dert ve sıkıntı ağırlığı düşüncesi.
Nâbî ne kayd-ı girân-ı gam u derdin hamıdır
Yetiş ey Hızr-ı meded-res ki inâyet demidir-Nâbi

kayd-ı hayât: Hayat bağlılığı.
Hâhiş-ker olma râhata kayd-ı hayât ile
Tâ aktı sulh etmeyicek kâinât ile-Şânizade

kayd-ı hırka-i peşmîne: Sufi hırkasını giyme düşüncesi.
Bezenmiş penbe-i dâg ile bir ser-mest âbdâlız
Ne sâlûsuz ne kayd-ı hırka-i peşmînemiz vardır
Bağdatlı Ruhi

kayd-ı ışk: Aşk bağlılığı.
Işka tâ düştün Fuzûlî çekmedin dünyâ gamın
Bil ki kayd-ı ışk imiş dâm-ı taalluktan necât-Fuzûlî

kayd-ı iğlâk: Anlaşılmazlık kaydı.
Ne lâzımdır düşürmek şi'ri Nâbi kayd-ı iğlâka
Bu denlü bî-tekellüf sâde şi'r-i dil-güşâ derken
Nâbi

kayd-ı leb-i cûy: Irmak kenarı düşüncesi.
Bahâr âşüfte-gânın çekmeye kayd-ı leb-i cûya
Müselsel mevc-i enhârı gümüş zencîr eder mehtâb
Koca Ragıp Paşa

kayd-ı mâ-sivâ: Allah'tan başka şeylere bağlılık.
Tutan mürgân-ı hırsı dânedir hâk-i mezellette
Sükûn bu âlem-i Süflî'de kayd-ı mâ-sivâdandır
Namık Kemal

kayd-ı müdârâ: Dost gibi görünme.
Rencûr-ı aşka kayd-ı müdârâ da bir maraz
Cân-ı alîle nâz-ı etıbbâ da bir maraz-Sâbit

kayd-ı nâm: Meşhur olma düşüncesi.
Bilenler âlem-i kevn ü fesâdın neydüğin, Hikmet
Ne fikr-i câh ü ikbâle ne kayd-ı nâme düşmüştür
Hersekli Ârif Hikmet (neydügin: ne olduğunu)

kayd-ı nâm ü neng: Şöhret ve ünlü olma düşüncesi.
Ey pây-bend-i dâm-geh-i kayd-ı nâm ü neng
Tâ-key hevâ-yı meşgale-i dehr-i bî-direng-Bâki

kayd-ı nâmûs: Namus bağılılığı.
Âlem-i mihnete sabr eyle rızâ dâd olup
Kayd-ı nâmûsu geçip ârı koyan gönlümdür
Âdile Sultan

kayd-ı nemed: Kebe, keçe kaygısı.
Gönül rehâ bulamaz mevce-i taalluktan
Tecerrüd ehline kayd-ı nemed ne müşkil imiş-Nâbi

kayd-ı rüsûm: Merasim düşüncesi.
Kayd-ı rüsûmdur hep tesbîh ü tâc u hırka
Dervîş-i bî-ser ü pâ vaz' u vaka:rı ne_eyler-Nâbi

kayd-ı saltanat-ı dehr: Dünya saltanatı düşüncesi.
Sultâna kayd-ı saltanat-ı dehr pây-bend
Dervîş kendi başına sultân olup gezer-Bâki

kayd-ı sevdâ: Sevda düşüncesi.
Perde-i zülf-i bütândan gösterip bin şu'bede
Dilleri zünnâr-ı bend-i kayd-ı sevdâ eyledin
Yenişehirli Avni

kayd-ı sıfat: Yüz, surat kaygısı.
Aşk kim vâreste-i kayd-ı sıfat eyler beni
Cezbe-i Hak vâsıl-ı ıtlâk-ı zât eyler beni
Namık Kemal

kayd-ı sitem-i çarh: Feleğin zulm endişesi.
Etmiş bizi kayd-ı sitem-i çarh hirâsân
Âzâde kebûter gibiyiz dâm-ı belâdan-Nâilî

kayd-ı şâh: Şah düşüncesi.
Şekli zülfeynin havâşisinde zîbâ hattının
Kayd-ı şâhtır ki hatın onsuz hatâlar gösterir
Ahmet Paşa

kayd-ı tahrîr: Yazma düşüncesi.
Kayd-ı tahrîrim ile pây-ı sühan der-zencîr
Dâğ-ı fermânım ile cebhe-i endîşe vesîm-Nef'î

kayd-ı taklîd: Taklit düşüncesi.
Kayd-ı taklîd Fuzûlî sana bir âfettir
Bir hisâr edegör ondan özine zünnârı-Fuzûlî

kayd-ı tanzîm: Düzeltme düşüncesi.
Ikd-ı gevher gibi manzûm ola tab'a vârid
Çekmeye nâzım olan zahmet-i kayd-ı tanzîm-Nef'î

kayd-ı tasavvur: Zihinde şekillendirme düşüncesi.
Sihr ederdim medhine geldikçe ammâ neyleyim
Eylemiş Hak vasfını kayd-ı tasavvurdan berî-Nef'î

kayd-ı tensîk: Yoluna koyma düşüncesi.
Görüp bî-râbıta etvârı düşme kayd-ı tensîka
Sebük-mağzâne âkıl, âkıle dîvânedir dünyâ
Haşmet

** **kuyûd:** Kayıtlar; bağlılıklar.
Merhamet merhamet ey dâd-res-i haste-dilân
Beni dûçâr-ı kuyûd eyledi nefs-i allâk-Aynî

kuyûd-ı dehr: Dünya bağlılıkları.
Kuyûd-ı dehr ile âsûde-hâtır olmayan şehten
Alâyıktan geçip dervîş olanlar mutlaka yegdir
Cinânî

kuyûd-ı mâ-sivâ: Dünyaya ait olan şeylere bağlılık.
Âzâde kuyûd-ı mâ-sivâdan
Bî-gâile havftan, recâdan-Mehmet Akif

kuyûd-ı zâide: Gereksiz bağlılıklar.
Hayâ, edeb gibi sözler rüsûm-ı fâsidedir
Vatanla âile, hattâ, kuyûd-ı zâidedir-Mehmet Akif

kayrevân: (قيروان) Ar. Kervan, kafile.

* **kayrevân tâ kayrevân:** Doğudan batıya kadar.
Sensin ol hûrşîd-i evc-ârâ-yı şevket kim senin
Tuttu dehr-i nûr-ı adlin kayrevân tâ kayrevân
Üsküdarlı Hakkı Bey

Kays: (قيس) Ar. Leyla ile Mecnun mesnevisinin erkek kahramanı, Mecnun'un asıl adı.
Eyle edeb riâyetin ey nev-cünûn-ı aşk
Kays'ı mezemmet eyleme yâbâna söyleme-Nâilî

Aşkın havâdisin bana sor eyleyem beyân
Seyr et Kays fıkrası da dâstân mıdır-Esrar Dede

Kays-ı nâlân: İnleyen Kays.
İktisâb-ı sevb-i vuslattır tecerrüdden murâd
Sanma kim bîhûde kıldı Kays-ı nâlân insilâh
Fâik Memduh Paşa (Esbak Dahiliye Nâzırı ...)

Kayser: (قيصر) Ar.>Yun. Eski Roma ve Bizans imparatorlarının lâkabı.
Pâdişâh-ı âdil ü âlî-neseb kim yaraşır
Etse ger serheng ü der-bân Keykubâd u Kayser'i
Nef'î

Kayser-i Rûm: Anadolunun kayseri.
O nebî-i Arabî kim hâs ü hâşâk deridir
Taht ü tâc-ı haşem ü kevkebe-i Kayser-i Rûm
Yenişehirli Avni

kayyûm: (قيّوم) Ar. Bizzat bâki ve kaim olan, ebedi, ezeli (Allah)
Kereminden o Ka:dir-i Kayyûm
Eylemez hîç kimseyi mahrûm-Fuzûlî

kâz, gâz: (كاز) Far. Makas.
Çünkü olsa zebân-ı şem' dırâz
Târ olur onu kesmese kâz-Hamdullah Hamdi

kazâ': (قضا) Ar. Olacağı, ezelden Allah tarafından takdir edilen şeylerin meydana gelmesi. 2. İstemeden yapılan ve elden çıkan kötü iş. 3. Vaktinde kılınmayan namaz veya oruç borcunun kuralına göre yerine getirilmesi.
Ahkâm-ı kazâ mevkî'-i tahkîka gelince
Hîç kimse hakîkatte günehkâr bulunmaz
Yenişehirli Avni

Teveccüh eylese dâniş-verân-ı dehre kazâ
Verir efendi zarûrî hemen kazâya rızâ-Beliğ

Bakıp sükût ediyorlardı, başlarında uçan
Kazâyı anlatıyorlardı, böyle birbirine-Tevfik Fikret

Kıskanıp gizlemiş kazâ ve kadere
Belki binden ziyâde bestesini-Yahya Kemal

kazâ-yı âlem-i pehnâ-ver: Geniş âlemin kötü işi.
Bildirir haddin sana teng eyleyip haddâd-ı çarh
Vüs'at istersen kazâ-yı âlem-i pehnâ-veri
Nazîm (Yahya...)

kazâ-yı bikr-i fikr: Fikir tazeliğinin kazası.
Encüm değil felekte kazâ-yı bikr-i fikrime
Her şeb hediyye bir tutuk-ı zer-nişân verir-Nedim

kazâ-yı evhâm: Vehimler kazası.
Ka:met-i nâzına kûtâh kabâ-yı gerdûn
Cilve-i rif'atine teng kazâ-yı evhâm-Nâbi

kazâ-yı Hudâvend: Allah'ın takdiri.
Teslîm olup kazâ-yı Hudâvend'e Dânişâ
Takdîr ile muârazadan vâz geçmeli
Dâniş (Dâniş-i Atîk; Dâniş-i Kadim)

kazâ-yı kem ü kâst: Eksik ve kötü takdir.
Çıka bir hükm-i kazâ-yı kem ü kâst
İttifâkan görüne birisi râst-Nâbi

kazâ-yı "Kün Fe-Yekûn": "Allah ol dedi ve her şey oldu, yani yaratıldı." şeklinde kabul ve iman edilen mukadderat gereğince söylenen söz.
İktizâ-yı kazâ-yı Kün Fe-Yekûn
Kıldı her emri vaktine merhûn-Lâ

kazâ-yı Lâ-Yezâli: Bitimsiz olan Allah'ın takdiri.
Hamse-i Âl-i Abâ'nın başlasam ta'rîfine
Pençe-i hükm-i kazâ-yı Lâ-yezâlidir sözüm
Yenişehirli Avni

kazâ-yı nâ-muvâfık: Uygun olmayan kaza.
Bir hükm-i kazâ-yı nâ-muvâfik
Hüsn oldu cemâl-i aşka âşık-Şeyh Galip

kazâ-yı nâ-bî-sâmân: Sermayesiz olmayanın takdiri.
Olurdu kazâ-yı nâ-bî-sâmân
Hüsn'e dahi gehvâre-cünbân-Şeyh Galip

kazâ-yı reml: Remil (dolandırıcılık, göz boyama) kazası.
Kazâ-yı remle de reml ile fehm edip kıra bahtın
Yakayı aldı hayfâ gazzeden geçti o nasrânî
Enderunlu Vâsıf (gazze: gurur, kibir)

* **kazâ-temşiyet:** Kaza yürütme.
Müşterî-rey ü Utârid-kalem ü mihr-âsâr
Arz-temkîn ü kazâ-temşiyet ü çarh- ahkâm-Nef'î

* **kazârâ:** Kaza suretiyle, kaza olarak, bilmeyerek.
Kazârâ bir sapan taşı bir altın kâseyi kırsa
Ne artar kıymeti taşın ne kıymetten düşer kâse-Lâ

kazâ vü fetvâ: Fetva ve kaza.
Olma Allah'ı seversen kat'â
Tâlib-i râh-ı kazâ vü fetvâ-Nâbi

kazâ vü kader: Kaza ve kader.
Vermez feleğin devr-i çeb-endâzına hükmü
Kor hikmeti, teslîmi kazâ vü kader eyler-Nef'î

kâzib: (كاذب) bk. kizb.

kaziyye: (قضيّه) Ar. 1. İş, husus, mesele, dava. 2. gr. Cümlecik. 3. man. Teklif, önerme. 4. mat. Yardımcı teori. **c. kazâyâ.**
Bir nice zarîf-i hıtta-i Rûm
Rûmî ki dedik kaziyye ma'lûm-Fuzûlî

Bize derlerdi vakt-i mâzîde
Senden ednâya bak da şükreyle
Şimdi aks-i kaziyyedir âlem
Senden a'lâya bak da şükreyle-Arif

** **kazâyâ:** Kaziyye'ler.
Tasavvurât-ı maânî tebeddülât-ı şuûn
Muâmelât-ı kazâyâ tenevvür-i esrâr-Lâ

kazzâz: (قزّاز) Ar. İpekçi, ipek işiyle uğraşan, ipek satan.
Hüsn bâzârında şimdi anılan kazzâzdır
At meydânında karşı salınan cânbâzdır-Nizami

Kurbağa mandayı taklîd edemez
Yakışır mı deveye kazzâzlık-İsmail Safa

kazzâz-ı tannâz: Alaycı ipekçi.
Başta ol kazzâz-ı tannâzın hevâ-yı zülfü var
Ebri şimden-girü eyler bâda hem târ-mâr-Cinânî

kebâb: (كباب) Ar. Ateşte kızartılan et.
O ten ki hâk ola aşkın güdâz u sûzundan
Biten giyâhı dem-i haşre dek kebâb kokar-Nedim

Ne meyde neş'e var ne nemek var, kebâbta
Mecliste korkarım bu gece yâd ayağı var
Nevres-i Kadim

Âr ile olmaktan ise dil-harâb
Nâr ile hoştur kişi olmak kebâb-Nahîfî

kebâde: (كباده) Far. Talim yayı, kepaze.
Mülâyemet, eder âlemde âdemi bî-kadr
Kemân-ı mermi felek vakf eder kebâdeliğe-Lâ

kebâir: (كبائر) bk. kebîre.

kebg, kebk: (كبك) Far. Keklik.
Adli bir gâyette kim devrinde kebk ü şâh-bâz
Birbirini âşiyânında gelir mihmân bulur-Nef'î

kebk-i derî: Dağ eteğinin kekliği.
Alâik dâmının giryânlarına kahkahâ eyler
Tecerrüd kûhunun başında bir kebg-i derî oldum
Behiştî

kebk-i handân: Gülen keklik.
Safâ gül-zârının ön sayd edermiş kebg-i handânın
Ki el üzre tuta şeh-bâz-veş câm-ı mey-i nâbı
Behiştî

kebk-i hırâm: Salına salına yürüyen keklik.
Ben zebûnun şehlere lâyık mı ey kebk-i hırâm
Mürg-ı cânın sayd için şeh-bâz-ı zülfin salalar-Âhi

kebk-i hırâmân: Salına salına yürüyen keklik.
Bülbül şetâreti gül-i handânı güldürür
Taklîd-i zâğ kebk-i hırâmânı güldürür
Şeyhülislam Yahya

kebk-i hûb u hôş-reftâr: Güzel yürüyen, güzel keklik.
Sirişki dânesin deryâ edince dem-be-dem döktü
Gözüm tuttu o kebg-i hûb u hôş-reftârı yem döktü
Şeyhülislam Yahya

kebk-i küh-sârî: Dağ kekliği.
Kül olmış âteş-i şevkında bülbül kebk-i küh-sârî
Edinmiş sâyebân bir hârı seng-i hârâ yasdanmış
Hayali Bey

kebk-i nâz: Naz kekliği.
Rakîbi iğne yutmuş kelbe döndürdü o kebk-i nâz
Onun_için cüst ü cûda etti nâle inceden ince
Fatin Efendi

* **kebg-veş:** Keklik gibi.
Önümde kebg-veş durmaz surâhî kahkaha eyler
Hevâ şeh-bâzıyam lâzım gelir bana şikâr almak
Behiştî

kebîr: (كبير) bk. kibr.

kebîre: (كبيره) Ar. Büyük günah. **c. kebâir.**

** **kebâir:** Kebîre'ler.
Bâde içmiş yine İlhâmî işittim zâhir
Hayflar böyle kebâirde günâh etti aceb
İlhamî, Selimî (Sultan III. Selim)

Denirse kendine, milletlerin ekâbirini
Sayardı göstererek hepsinin kebâirini
"Falan içerdi.. Filân fuhşa münhekmikti..." diye
Mehmet Akif

kebkeb, kebkebe: (كبكب) Far. Ayak patırtısı çıkaran kabara çivisi. Nalça ile beraber kullanılır.
Nigârâ kebkebin nakşın meğer görmek diler kevkeb
Ki durmaz âsitânın devr eder şâm u seher kevkeb
Bâki

Yer yer yüzünde nalçe vü kebkebin izin
Göklerde mâh-ı nevle Süreyyâ'ya vermezem-Mesihi

kebkeb-i mûze: Çizme patırtısı.
Her nücûma basmazdı ger yerde senin
Kebkeb-i mûzen görüp reşk etmeseydi âsumân
Hayali Bey

kebûd: (كبود) Far. Gök rengi, mavi.
Kılsın kebûd câmelerin âsümân siyâh
Giysin libâs-ı mâtem-i şâhî bütün cihân-Bâki

Değil çeşm-i kebûd ol ebruvânın zîr-i tâkında
İki âvâre kumrudur ki gelmiş âşiyân tutmuş-Nedim

Zekî nazarlarının hande-i kebûdiyle
Tenevvür eyleyen ecfânı sanki pür-şu'le-Tevfik Fikret

kebûd-ı girye-nümûd: Ağlar gibi görünen mavi gök.
Bu yanda çamları örten buhâr-ı berrâkın
Kebûd-ı girye-nümûdunda bir yağın zerrât
Tevfik Fikret

kebûter: (کبوتر) Far. Güvercin. **c. kebûterân.**
Sözüm arz etse kebûter yâre sözümden benim
Bir od çıkıp minka:rdan kaknûs gibi biryân olur
Usûlî

O rütbe âteş-i germâ ki olmaz istiğrâb
Hevâ yüzünde kebûter dönerken olsa kebâb
Esrar Dede

Bana doğru meyl ede gâh o kebûter-i melâhat
Çıkar âşiyân-ı dilden ona bin terâne karşı
Tevfik Fikret

kebûter-i dil: Gönül güvercini, güvercine benzeyen gönül.
Demem ki kâğıd uçursun peyâm göndersin
Kebûter-i dil ile bir selâm göndersin-Nihat Bey

kebûter-i dil ü cân: Can ve gönül güvercini.
Cihân şikârına şeh-bâz-ı zülfünü salagör
Kebûter-i dil ü cân hep senin şikârındır
Ahmet Paşa

kebûter-i mağrûr: Gururlu güvercin.
Birer ümîd-i mücennah letâfetiyle uçan
Terâne-kâr iki nermîn kebûter-i mağrûr
Tevfik Fikret

kebûter-i melâhat: Güzellik güvercini.
Bana doğru meyl ede gâh o kebûter-i melâhat
Çıkar âşiyân-ı dilden ona bin terâne karşı
Tevfik Fikret

** **kebûterân:** Güvercinler.

kebûterân-ı âsmân: Göğün güvercinleri.
İner birer birer iner
Kebûterân-ı âsmân
İner sımâh-ı rûhuma-Cenap Şahabeddin

kec, gec, kej: (کج) Far. Eğri çarpık, düzgün olmayan; kötü.
Müddeîler tapuna her dem beni kec anlatır
Âh kim zülfün gibi bir rû-siyeh eksik değil
Lamiî Çelebi (tapu: huzur)
Geç otur mastaba-i işrete Cemşîd-âne
Kec edip tarf-ı külâh-ı ser-i istiğnâyı-Nergisî

kec-i âb: Suyun eğri akışı.
Verip teselsüle kuvvet tabîat-i kec-i âb
Olurdu nâfi-i isbât-ı illet-i ûlâ-Fuzûlî

* **kec-bîn:** Eğri bakan, şaşı.
Dili âlûde-i bülbül, gözü kec-bîndir âdâbın
Musâb olmaksızın azdır çıkan nezdinden ahbâbın
Abdülhak Hâmit
Mechûldür tabîati kec-bînine senin
Tedbîre gâlib olduğu Hakk'ın irâdeti-Nâbi

* **kec-bînî:** Şaşılık.

kec-bînî-i neyzen: Neyzenin şaşılığı.
Hemen sen müstakîm ol çerh-i kec-revden hirâs etme
Maka:m-ı Râst'a vermez halel kec-bînî-i neyzen
Nihalî (İbrahim ...)

* **kec-endîş:** Yanlış düşünce.
Kavs-veş râhatı yok keşmekeş-i mihnetten
İki yüzlü iki ağızlı kec-endîşlerin-Nâbi

* **kec-külâh, kec-küleh:** Külahı eğri.
Aldıkça ele câm-ı mey ol kec-küleh-i mest
Bin fitneye âmâde olur her nigeh-i mest-Nâilî

* **kec-meniş:** Kötü huylu.
Cihânda kec-menişten râst-kişin renci efzûndur
Bu menzil-gehde tîrin çektiği cevri kemân çekmez
Âsım (Bursalı Seyyid Mustafa---Çelebi)

* **kec-muâmele:** Kötü davranış.
Dânâya kec-muâmele, nâ-dâna iltifât
Düşmez, efendi, böyle edâ şân-ı devlete-Beliğ

* **kec-nazar:** Eğri bakışlı.
Kelâl verdi temâşâ-yı hüsnü zühhâde
Aceb mi kec-nazarâna getirse hâb kitâb
Koca Ragıp Paşa

* **kec-nigehân:** Eğri bakışlılar; hasetçiler.
Sûretâ doğrulara fâik olur kec-nigehân
Nazar et tavrına, fevkinde minârın, alemin
Edhem (İbrahim---Efendi)

* **kec-nihâd:** Bozuk ahlaklı, kötü huylu.
Huzûr isterse Vehbî bu sipihr-i kec-nihâd içre
Demesin kimseler gönlümce bir yâr-i şefîk olsun
Seyyit Vehbi

* **kec-râ:** Eğri "r" harfi.
Gelmedi hergiz dilimden kaşına kec-râ demek
Doğrular gönlünde olmaz dostum eğri hayâl
İbn-i Kemal

* **kec-reftâr:** Eğri giden; fikir ve meslek sahibi olmayan.

Benimçün kimse gam yer yok dil-i gam-hârdan gayri
Döner yok üstüme bu çarh-ı kec-reftârdan gayri

Kutsî

* **kec-rev:** Eğri yürüyüşlü.

Ey murâdım aksine devreyleyen kec-rev felek
Şimdi gönlüm nâ-murâd olmak diler n'etsen gerek

Harirî (Bursalı ...)

Dünyâ-yı dûn için eğmedik baş zühhâd u ulemâya
Geçtik sinn-i hamsîni akreb-i kec-rev gibi

Fethi Atâ

Ferzîn gibi kec-revliği ko natᶜ-ı felekte
Çerh etse gerektir seni bir luᶜb ile şeh-mât

Hayali Bey

* **kec-tabᶜ:** Düzgün yaratılışlı olmayan.

Kaşların cânâ hilâl-i îd'a teşbîh eylemek
Kim bilir onu nice kec-tabın eğri râyıdır-Âhi

* **kec-tabᶜân:** Eğri yaratılışlılar; yılanlar.

Nigâh-ı rağbet etmez hatt-ı sebz-i yâre kec-tabᶜân
Temâşâ-yı zümürrüd sâz-kâr-ı çeşm-i mâr olmaz

Âsım (Çelebizade Şeyhülislam İsmail ...)

* **kej-düm, gej-düm:** Eğri kuyruklu, akrep.

Varsam gam-ı hattınla çemen-zâra görünür
Her tâze benefşe bana mânend-i kej-düm

Şeyhülislam Yahya

* **kej-düm-nihâd:** Eğri yaratılışlı, ahlaksız.

Kej-düm-nihâd olanlara ikbâl eder bu çarh
Ahkâm-ı vakti, bak sâate, akrebindedir

Sâlim (Trabzonlu ...)

* **kej-düm-sıfat:** Huyu bozuk.

Taylasânına dolaşma zâhidin ey rind olan
Kıl hazer kej-düm-sıfattır zehri kuyruğundadır

Hamdullah Hamdi

kedd: (كدّ) Ar. Bir iş yapmak için emek ve sıkıntı çekme, zorlanma.

Nâbî taleb-i visâle kedd lâzımdır
Deryâ-yı ümîde cezr ü medd lâzımdır-Nâbi

kedd-i ihtiyâr: Seçme gayreti.

Nasîb-i ömrün olan nekbet ü saâdet de
Gelir vücûda bütün kedd-i ihtiyârımla

Tevfik Fikret

kedd-i yemîn: Sağ elin emeği; el emeği.

O kahramân babalardan doğan bu nesl-i cebîn
Ne gîrûdâr-ı maîşet bilir, ne kedd-i yemîn

Mehmet Akif

keder: (كدر) Ar. 1. Bulanık olmak. 2. Kaygı, elem, hüzün, gussa. **c. ekdâr.**

Yâ Rab beni âzâde-i derd ü keder etme
Her mûyumu cân ü dile bir nişter etme

Leskofçalı Galip

Olup hücûm-ı elemden şikeste-hâtırlar
Derûna dolmuş idi kasvet-i hümûm u keder-Nedim

Etme ahvâl-i halkı istifsâr
Nakl edersem keder verir zîrâ-Osmanzade Tâip

Güzel gözlerinle gözlerime bak
Bir parça uzaklaş kederlerinden

Ahmet Hamdi Tanpınar

Neden sonra bendene himmet edip gel desen
Gider gam ve kederler ne hat kalır ne desen

Şeref Yılmaz

* **keder-âgîn:** Keder dolu.

Gâzen ne kadar olsa da rengîn
Ruhsârını eyler keder-âgîn-Abdülhak Hâmit

* **keder-hîz:** Keder sıçrayan.

Âdemin hâne-i temkînin edermiş vîrân
İᶜtibârât-ı keder-hîz ü gam-engîzi liâm-Nâbi

** **ekdâr:** Keder'ler.

Ağlasam, âh azıcık ağlayabilsem, ömrüm
Bütün âlâm ile ekdâr ile geçsin, aramam

Tevfik Fikret

ekdâr-ı dehr*:* Dünyanın kederleri.

Ekdâr-ı dehri çekmez imiş mübtelâ-yı aşk

Fıtnat Hanım

Baktıkça size denilse şâyân
Ekdâr hep ihtirâᶜ-i insân-Abdülhak Hâmit

ekdâr-ı cihân: Cihanın kederleri.

Etmez ekdâr-ı dil kabûl-i infiâl
Cevherim vârestedir eczâ-yı âb ü hâkten

Leskofçalı Galip

kedû: (كدو) Far. 1. Şarap kabı. 2. Kabak. 3. mec. Kafatası.
Noktadan dâirenin gerdişin et istişhâd
Tohmunun za'fını gör cirm-i kedûyı seyr et-Nâbi

Âgûşu haşyetiyle o şûhun miyânını
Deryâ-yı gamda iki kedûdür benimle dil-Nâbi

Vechi var bulduğu eşcâra tevakkuf etse
Çünkü destâr-ı mükevverle zuhûr etti kedû-Nâbi

kedû-yı dehr: Zamanın şarap kabı.
Kedû-yı dehri pür etmezdi eşk-i hûnînim
Yanında def'-i gama bir sebû şarâbım olaydı
Râmi Mehmet Paşa

kedû-yı tîre-baht: Kara bahtlı kabak.
Çenârı pây-mâl eyler kedû-yı tîre-baht ammâ
Rehâ bulmaz çenârın pençesinden zarf-ı dâmânı
Nâbi

kedûret: (كدورت) bk. küdûret.

kedhudâ, kethudâ: (كدخدا) Far. 1. Ev sahibinin büyüğü. 2. Konaklarda ailelere bakan, kâhya.
Kethudâ kendisi nâib kendisi
Kimseyi kılmaz umûrunda vekil-Sürûrî

ke-en-lem-yekûn: (كأن لم يكون) Ar. Sanki yokmuş gibi, hiç olmamış gibi.
Dinlemem ey münşî-i sath-ı sühan
Her sühanın bence ke-en-lem-yekûn-Muallim Naci

kef: (كف) Far. Köpük.
Ey muhît-i keremin katresi ummân-ı kerem
Bâğ-ı cûd ebr-i kefinden dolu bârân-ı kerem
Ahmet Paşa

Kef kef geçer denizler aşk ile muztarib-hâl
Dağlar şikâyet eyler sabr u sükûn elinden-Nev'î

kef-i deryâ: Deniz köpüğü.
Sâf-dil tîre-nihâdâna olur feyz-resân
Güher-efşânî-i sâhil kef-i deryâdandır-Sâmi

kefen: (كفن) Ar. Gömülmeden önce ölen insanın sarıldığı kolsuz beyaz bez.
Azrâil alır cânımız kurur damarda kanımız
Yuyacağız kefenimiz saranlara selâm olsun
Yunus Emre

Hamdî lebi şevkından ölürsen o perînin
Cân bûyun ala cümle melekler kefeninden
Hamdullah Hamdi

Al kanlı bir kefenle donat hayme-gâhını
Cânlarla yak meşâ'il-i mâtem-penâhını
Midhat Cemal Kuntay

* **kefen-be-dûş, kefen-ber-dûş:** Kefeni omuzunda, ölümü göze almış.
Neşâtından çıkarlar rûy-ı dünyâya kefen-ber-dûş
Okunsa bu kasîdem mürg-zâr-ı mürdegân üzre
Ziya Paşa

kefen-be-dûş-ı beka: Bekanın ölümünden korkmayan.
Kefen-be-dûş-ı beka bî-nihâye ecsâdın
O, dehri hîçe sayan, kâr-bân-ı ecdâdın
Mehmet Akif

kefere: bk. küfr.

keff, kef: (كفّ) Ar. El, pençe, avuç.
Hattınla haddin göricek hacletten ey serv-i revân
Gark-ı arak olur çemen gül-berg-i reyhân kef çeker
Nizami (göricek: görünce)

keff-i dest: Elin avuç içi, el ayası.
Dîv-i buhlu hıtta-i cûdunda olmuş rahm için
Keff-i destin âsmân u kilk-i zerrînin şihâb-Nef'î

kef-i dil-ber: Sevgilinin eli.
Gül değil bu görünen yine şeb-i îdde mâh
Kef-i dil-ber gibi hınâladı gül-zârın elin
Cafer Çelebi

kef-i himmet: Himmet eli.
Ol şeh ki kef-i himmeti hengâm-ı keremde
Dünyâyı ganî, kânı tehî, bahrı berr eyler-Nef'î

kef-i ihsân: Cömertlik eli.
Kef-i ihsân lâkabı mazhar-ı İsm-i A'zam
Dest-berd-i gadabı hançer zü'l-batş-ı şedîd
Kâzım Paşa

kef-i kân-bahşiş: Maden ocakları bağışlayan el.
Yüzüne kef urup gömgök eder bâd-ı sabâ her dem
Kef-i kân-bahşişine bahs eder dâyim meğer deryâ
Zâti

kef-i kerim: Cömert el.
Ulüvv-i câhı ile tâk-ı âsmân hem-dûş
Kef-i kerîmi ile ebr-i pür-atâ hem-zâd-Nâbi

kef-i Nâilî: Nâilî'nin eli.
Felek girerse kef-i Nâilî'ye dâmânın
Seninle mahkeme-i Gird-gâr'a dek gideriz-Nâilî

keff-i zer-efşân: Altın dağıtan el.
Güneşi keff-i zerefşânına benzer der idim
Almasa mâha atâ eylediğin âhir-ı kâr-Bâki

* **keffe:** El ayası, avuç içi; terazi gözü.

keffe-i cürm: Suçu tutucu.
Yâd-ı nâmınla ne_ola keffe-i cürm olsa sevâb
Feyz-i naʿtınla girer vezne ibârât-ı rekîk-Nâbi

keffe-i mîzân: Tartı avucu.
Aşk ile mahveyle cürm ü tâatin tâ rûz-ı haşr
Keffe-i mîzâna bir bâr-ı girân kalmasın
Leskofçalı Galip

kefîl: (كفيل) Ar. Kefâlet'ten; kefâlet eden, birinin borcunu üzerine alan kimse.
Umûruna karışan âharın vekîl gibi
Netîcesinde garâmet çeker kefîl gibi-Sâbit

Seni halk eylemeden rızkını halk etti Celîl
Rızkın için gam yeme sana Hâlık oldu kefîl-Lâ

* **kâfil:** Kefalet eden, kefil olan.
Şanlı târihini tebcîle ezeller kâfil
Şöhret ü sıytını dünyâya ebedler nâkil
Kemalzade Ekrem Bey

kâfil-i îcâd-ı diğer: Diğer icadın kefil olanı.
Ka:bil-i feyz-i vücûd olmaktadır hükm-i adem
Kâfil-i îcâd-ı diğerdir fenâ-yı kâinât
Yenişehirli Avni

kefş: (كفش) Far. Pabuç, ayakkabı.
Zîr-i kefş olmağa nâz eylese cirm-i mağrûr
Tabla-i nâvek-i cevr ü sitem olmaz da ne_olur
Nâbi

Pinhân olamaz az ise de bahye-i kefş
Pûşîde kalır hezâr çâk-i destâr-Nâbi

kefş-i hilâl: Hilalin pabucu.
Etti o meh kefş-gerin mihr-i cemâli
Endâhte bâm-ı feleğe kefş-i hilâli-Nâbi

Sipihr-i pîr çürüttü hezâr kefş-i hilâl
O mâhı hâle-i bezme dadandırıncaya dek-Nâbi

* **kefş-ger:** Ayakkabıcı.
Etti o meh kefş-gerin mihr-i cemâli
Endâhte bâm-ı feleğe kefş-i hilâli-Nâbi

kehf: Ar. Mağara; sığınacak yer. (Kur'an'-da geçen Ashab-ı Kehf'in sığındığı mağara.) **c. kühûf.**
Cemâl-i pâkini Ashâb-ı Kehf görmek için
İle'l-ebed olamaz hâb-ı aşkından bîdâr-Lâ

kehf-i ümmet: Ümmetin sığınacak yeri.
Sütûde kehf-i ümmet iftihâr-ı şerʿ-i peygamber
Güzîde fahr-i millet mahz-ı lutf-ı hazret-i Bârî
Nefʿî

kehfü'l-emân: Emniyetli sığınacak yer.
Haste-i derd ü gama âb u hevâsı sâz-kâr
Mübtelâ-yı kahr-ı dehre der-gehi kehfü'l-emân
Nefʿî

Melce-i bîçâre-gânsın dest-gîr-i ehl-i gam
Hâk-pâ-yı devletindir âleme kehfü'l-emân
Ziya Paşa

kehfü'l-ümem: Ümmetlerin sığınacak yeri.
Bâr-geh-i mahkeme-i adl ü dâd
Der-geh-i kehfü'l-ümem-i rûzigâr-Nefʿî

kehhâl: (كهال) bk. kuhl.

kejdüm, gejdüm: (كسدم) bk. kec.

keh-keşân, kâh-keşân: (كهكشان) Far. Açık ve berrak gecelerde gökte görünen beyaz yol, saman uğrusu, hacılaryolu.
Bir zerre mihr görmedim ol mâhtan velî
Eşkim sitâre eyledim âhımı keh-keşân
Avnî (Fatih Sultan Mehmet)

Zîb-i miyân-ı Edhem-i çerh idi keh-keşân
Kırdı topuzla mihr o gaddâra kalmadı-Nâbi

Haylî kevâkib içre yanıp meşʿal-i kamer
Sahn-ı semâda rûşen idi râh-ı keh-keşân-Bâki

Hirmen-i eflâke konmuş bir kebûterdir hilâl
Keh-keşân ile Süreyyâ dâneyile dâmdır-İbn-i Kemal

keh-keşân-ı encüm-bâr: Yıldızlar yağdıran saman uğrusu.
Kanatlarından edip mevce mevce nûr isâr
Döner fezâlara keh-keşân-ı encüm-bâr
Kemalzade Ekrem Bey

kehl, kehel: (کهل) Ar. 30-50 yaş arasında olan kimse, yetişkin, olgun kimse.
Basmak tarîk-ı aşka kadem eksiğin değil
Sûfî bu yolda katʿî kehel bilirim seni-Hayali Bey

kehl-i aʿyân-ı Acem: Acem'in ileri gelen yetişkinleri.
Bâd-pây-ı azm-i kişver-gîr-i âlem-i gerd ile
Kehl-i aʿyân-ı Acem kıldıkta hâk-i reh-güzâr
Fuzûlî

kehl, kehle: (کهله) Ar. Bit.
Ne kehle var o mübârek döşekte hîç, ne pire
Kaşınma hissi muattal bu iʿtibâra göre
Mehmet Akif

Olıcak bir kişinin bahtı kavî, tâlii yâr
Kehlesi dahi mahallinde onun işe yarar
Lâ (olıcak: olunca)

kehrübâ, kehrübâr, kehribâr: (کهربا) Far. Saman kapan, kehribar.
Cezb-i muhabbetinle dil zerd ü nizâr olup gider
Bilmediler hakîkatin kâh mı kehrübâ mıdır-Nâilî

kehvâre, gehvâre, kâhvâre: (کهواره) Far. Beşik.
Tıfl-ı nev-sevdâ-yı dil gittikçe bî-hâb olmada
Gerçi der-kayd olduğum yer kalmıyor kehvâreden
Muallim Naci

kehvâre-i imkân: İmkân beşiği.
Ümm-i devrân beste-rahim olmuş da kalmıştır, senin
Mislini kehvâre-i imkâna ityân etmede-Lâ

kehvâre-i sîne: Göğüs beşiği.
Uyur kehvâre-i sînemde bizzat
Uyur sevdâ o hırçın tıfl-ı bîdâr-Tevfik Fikret

kelâb: (کلاب) Ar. 1. Kuduz hastalığı, kudurma. 2. Su ürküntüsü, idrofobya.
Taʿn-ı adû Behiştî'ye sanma keder verir
Bahrı mülevves eyleyemez her zerre kelâb-Behiştî

kelâğ: (کلاغ) Ar. Kuzgun.
Olur bülbüllerin mahbûbu gül-şen
Kelâğın cîfe, mıknatisin âhen-Latifî

kelâl: (کلال) Ar. Yorgunluk; bıkkınlık, usanç.
Geldi kelâl kıssa-i Ferhâd ü Kays'tan
Derd-i derûnu söyle gönül şinîdedir-Fıtnat Hanım

Kelâl verdi temâşâ-yı hüsnü zühhâde
Aceb mi kec-nazarâna getirse hâb kitâb
Koca Ragıp Paşa

Rencûr-ı kelâl olmuş idi hâme-i İzzet
Bâlin-çe-i hokkaya bir pâre dayanmış
Keçecizade İzzet Molla

kelâm: (كلام) Ar. 1. Söz, lakırdı. 2. İbare, fıkra; cümleler veya cümlecikler. 3. Allah'tan ve Allah'ın birliğinden bahseden ilim. 4. Söz, söyleyiş.
Besmeleyle edelim feth-i kelâm
Feth ola tâ bu muammâ-yı be-nâm-Hakanî

Onlar ki kelâma cân verirler
Mecnûn o kabîlededi derler-Şeyh Galip

Kâmil oldur ki ola mahrem-i esrâr-ı kelâm
Gele irsâl-i melâikle ona her ilhâm-Ziya Paşa

kelâm-ı bî-bedel: Karşılıksız söz.
Naʿlçen izin gördük rakîbe vardığın duyduk
Yerin kulağı var derler kelâm-ı bî-bedeldir bu-Feyzi

kelâm-ı bülegâ: Belâgat sahiplerinin sözü.
Muntavî nutk-ı fasîhinde kelâm-ı bülegâ
Münderic nazm-ı şerîfinde nikât ü mazmûn
Cinânî

kelâm-ı cân-fezâ: Can arttıran söz.
Nisâr-ı şefkatindir kim olur izhâr-ı hamdin çün
Fuzûlî tîre tabʿından kelâm-ı cân-fezâ peydâ
Fuzûlî

kelâm-ı dürûğ: Yalan söz.
Salâh u sıdk u sedâdın elinden aldı yerin
Şühûd-ı zûr u maka:l-i hiyel kelâm-ı dürûğ-Nâbi

kelâm-ı edîb: Edepli söz.
Bahr-i letâfet içre güher görmek istesen
Nevʿî sözünü dinle kelâm-ı edîbi gör-Nevʿî

kelâm-ı ehl-i kemâl: Olgun kimselerin sözü.
Şu söz kim ola misâl-i kelâm-ı ehl-i kemâl
Selâsetinden hacîl ola Selsebî ü Zülâl-Necati Bey

kelâm-ı fazl-ı kadîm: Eski fazilet sözü.
Vücûd vücûd İlâhî hayât-bahş-ı kerîm
Nefs-i atiyye-i rahmet kelâm-ı fazl-ı kadîm-Nâbi

kelâm-ı fusehâ: Güzel konuşanların sözü.
Takdîr edemez kıymet-i ıkd-i dürr-i nazmım
Endîşe ki simsâr-ı kelâm-ı fusehâdır-Nef'î

kelâm-ı Hak: Hak sözü.
Eğer ârif isen etme hakîkat sırrını ifşâ
Kelâm-ı Hak çıkardı baştan Hallâc-ı Mansûr'u
Vâlih-i Kadim (Kurtzade Edirneli Şeyh ...)

kelâm-ı hâtif: Seslenicinin sözü.
Bu kelâm-ı hâtifi verdi küşâyiş zihnime
Hikmet-i bed-rengî-i âlemde oldu müstebân-Lâ

kelâm-ı ışk: Aşk sözü.
Kelâm-ı ışk ey Bâkî ser-â-ser sırr-ı vahdettir
Murâdı cümlenin birdir bütün dünyâyı söyletsen
Bâki

kelâm-ı İlâhî: İlahî söz.
Şi'rinde bir kelîm-i semâvî sadâsı var
Ey Tûr'dan kelâm-ı İlâhî'yi gûş eden
Yahya Kemal

kelâm-ı mülhid: Dinden çıkaran söz.
İ'timâd etme kelâm-ı mülhid-i bî-mezhebe
Sâbit olmaz münkirin ikrârı da inkârı da
Âgâh Osman Paşa (Trabzonlu...)

kelâm-ı naklî: Nakil sözü.
Biz kelâm-ı naklîyiz nerde o sâhib-i güftâr
Ona teslîm edelim emrine münka:d olalım
Muradî (Sultan IV. Murat)

kelâm-ı nerm: Yumuşak söz.
Kalb-i sengîne kelâm-ı nerm eder lâ-büd eser
Kıt'a-i elmâs dâim hâk olur kurşun ile-Beliğ

kelâm-ı sıdk: Doğruluk sözü.
Kelâm-ı sıdkta tasdîk olunmadan kaldı
Mesâmi'i o kadar etti pür peyâm-ı dürûğ-Nâbi

* **kelâmullah:** Allah sözü.
Sıfatından senin zâtın sözüdür kim kelâmullah
Sıfatından sözün söyler sözün dinler olur gûyâ
Şeyhi İbrahim

kelb: (كلب) Ar. Köpek. **c. kilâb.**
Tâhir effendi bize kelb demiş
İltifâtı bu sözde zâhirdir
Mâlikî mezhebim, benim zîrâ
İtikadımca kelb tâhirdir-Nef'î

Rakîbi iğne yutmuş kelbe döndürdü o kebk-i nâz
Onun_için cüst ü cûda etti nâle inceden ince
Fatin Efendi

Olur musâhibi kimde görürse nân-ı fatîr
Silivri kelbine benzer harîs-i mâl-ı hakîr-Lâ

kelb-i akûr: Isıran, kuduran köpek.
Hâtır-ı yâra dokunmuş kakmış ol it rakîb
Kakıyıp taş talasa kelb-i akûr olmaz acîb
Hamdullah Hamdi

kelb-i habâset: Pis köpek.
İkbâl-i felek teveccüh ederse her kime
Beyz-i kebûter durur veted üzre
İdbârı da ikbâli gibi ger ederse neş'et
Kelb-i habâset bevl eder esed üzre-Lâ

kelb-i hakîr: Adi köpek.
Geh kılar İblîs'i Me'vâ'dan sürüp kelb-i hakîr
Gâh bâb-ı gârda Kıtmîr'e Me'vâ gösterir-Aşkî

** **kilâb:** Kelb'ler, köpekler.
Esâfil behredâr-i kurb-ı cebbârân-ı devlettir
Kilâb olmaz cüdâ sayyâd-ı bî-dâdın rikâbından
Namık Kemal

kilâb-ı der-geh-i monla: Mollanın dergâhının köpekleri.
Kilâb-ı der-geh-i monlâya ben mensûb olur muydum
Tevessül etmeseydim himmet-i merdâne gönlümden
Keçecizade İzzet Molla

kilâb-ı kûy: Mahallenin köpekleri.
Kilâb-ı kûyun ile hem-sifâl olup hırıldaşmak
Varıp bezminde Tahmâs'ın gazel-hân olmadan yeğdir
Bâki

kilâb-ı kûy-ı dil-ber: Sevgilinin mahallesinin köpeği.
Gönül âyînesin seng-i belâ sad-pâre kılmıştır
Safâ-yı kalbimiz yok mübtelâ-yı inkisârız biz
Cinânî

kilâb-ı kûy-ı yâr: Yârin köyünün köpeği.
Acîb olmaya gördükçe ululanırsa ağyâre
Kilâb-ı kûy-ı yâr ile Behiştî şimdi yârândır-Behiştî

kilâb-ı nahvet: Gurur sahibi köpekler.
Ser-fürû etmez kilâb-ı nahvete rindân-ı aşk
Bîşe-i himmette zîrâ her biri bir şîrdir
Andelib (Mehmet Esat Fâik)

kilâb-ı rûzgâr: Zamanın köpekleri.
Der-gehinde bir dilim nânı bana çok gördüler
Uydular üleştiler birkaç kilâb-ı rûzgâr-Nef'î
kelef: (كلف) Ar. İnsanın yüzünde veya ay üzerinde görülen lekeler.
Meh-i nev bedr olur ammâ kelef gitmez izârından
Olur bir vechile aybı nümâyân ehl-i noksânın
Âsım (Çelebizade Şeyhülislam İsmail ...)
kelef-i bedr: Dolunayın lekeleri.
Önüne ebr-i siyâhı çekerek
Etti pinhân kelef-i bedri felek-Muallim Naci
kelîm: (كليم) Ar. Kilâm'den; 1. Söz söylenen ikinci şahıs. 2. Hz. Musa'nın lakabı. 3. Kur'an'da 20. sure (Tâ-hâ suresi).
Ol reh-revâne ki Hızr ü Kelîm bedrekadır
Fürûğ-ı âh yeter şem'-i Tûr'u neylerler-Nâilî

Vâdî-i îmân femin andan lisânındır kelîm
Hîç zemâne geliser mi ilm ü hikmetten ferâğ-Gaybî
kelîm-i müdrike: Ulaşan söz.
Kelîm-i müdrikeyi hîre-çeşm eder her şâm
Nahîl-i Tûr-ı felekten bu âteşîn urcûn
Yenişehirli Avni
kelîm-i lem'a-i bîniş: Görüş parıltısı meydana getiren söz.
Kelîm-i lem'a-i bîniş ki envâr-ı hayâlinden
Devâtı tûr-ı feyz ü kilk-i nazmı nahl-i Mûsâ'dır
Sabri
kelîm-i semâvî: Semavi söz.
Şi'rinde bir kelîm-i semâvî sadâsı var
Ey Tûr'dan kelâm-ı İlâhî'yi gûş eden-Yahya Kemal
kelime: (كلمه) Ar. Kelâm'dan; 1. Anlamlı ses dizisi. 2. Lakırdı. **c. kelimât.**
** **kelimât:** Kelimeler.
kelimât-ı garrâ: Şatafatlı kelimeler.
Söyleten himmet-i sultânı-ı cihândır yoksa
Kanda ben kanda bu gûna kelimât-ı garrâ
Nef'î (kanda: nerede)
kelle: (كله) Far. Baş ve başın tepesi.
Rüştü idrâk gerek insâna
Yaraşır kelle kulak hayvâna-Enderunlu Fazıl
kelle-i adüvv: Düşman kellesi.
Düştükçe hâke gûy-sıfat kelle-i adüvv
Pây-ı semendi tut ki ona savlecân olur-Nef'î
kelle-i uşşâk: Âşıkların kellesi.
Kelle-i uşşâk satılmaz kesâdı var katı
İşlemez oldu mahabbet şehrinin ser-hânesi
Hayali Bey
kem: (كم) Far. 1.Eksik, noksan, nâkıs . 2. Fena, kötü, bozuk.
Bâr-ı mihnetten nihâl-i ka:metin ham olmasın
Başımızdan sâye-i serv-i kadin kem olmasın-Fuzûlî

Kem cür'a ile Hamdî'ye bir keyf verdi ışk
Kim ân u în görünmez ona keyf ü eyn
Hamdullah Hamdi
Kara bahtım kem tâhihim, taşa bassam iz olur
Ağustos'ta suya girsem balta kesmez buz olur-Lâ
* **kem-bahâ:** Az kıymet.
Hîç tâc-ı Kubad'a benzeye mi
Kem-bahâ bir külâh-ı bârânî-Hayali Bey
* **kem-fursat:** Kötü fırsatlı. **c. kem-fursatân.**
Lezzet-i afvi sitem-pîşeler idrâk etmez
Yâ İlâhî sen kem-i fursata fursat verme
Hâmî-i Âmidî
* **kem-fırsatân:** Kötü fırsat düşkünleri.
Âkıl eder mi çerhten ümmîd-i merhamet
Kem-firsatân adûsunu sağ u esen mi kor-Nâbi
* **kem-hıred:** Aklı noksan.
Lezzet-i gam nüsha-i sun'un temâşâsındadır
Kem-hıreddir çekmeyen evzâ'-ı dünyânın gamın
Nâbi
* **kem-ıyâr:** Ayarı bozuk.
Sanma hâlis dost olur her kem-ıyâr ü ebteri
Ur mihekk-i imtihâna, fârik ol seng ü zeri
Âgâh Osman Paşa (Trabzonlu...)
* **kem-mâye:** Yaratılışı kötü. **c. kem-mâyegân.**
Nâdir bulunur tıynet-i kâmilde kusûr
Kem-mâyeden eyler ne ki eylerse zuhûr-Ziya Paşa
** **kem-mâyegân:** Kötü yaratılışlılar.

kem-mâyegân-ı asr: Asrın kötü huyluları.
Hâhiş-i lûtf eylemek kem-mâyegân-ı asrdan
Nûr ümmîd etmedir aynıyle çeşm-i kûrden-Nüzhet

* **kem-mâyegî:** Yaratılıştan olan kötülük.
Mevkûf ise mahşerde de ey Nâilî-i zâr
Âşıkla kem-mâyegî rü'yet-i dîdâr-Nâilî

* **kem-nâm:** Kötü şöhret.

kem-nâm-ı adem: Yokluğun kötü şöhreti.
Hâlâ o sühan-senc-i hôş-âyende kelâmım
Kim var ise mislim dahi kem-nâm-ı ademdir-Nef'î

* **kem-pâye:** Derecesi düşük.
Kasr-ı bâlâ-yı hakîkat ki ukûl-ı aşere
Gurfe-i esfel-i kem-pâyesinin süllemidir-Nef'î

* **kem-ter:** 1. Daha aşağı, hakir, itibarsız. 2. Eksik, noksan.
Osmân Ertuğrul oğlusun Oğuz Karahan neslisin
Hakk'ın bir kem-ter kulusun İslâmbolu aç gül-zâr yap-Sultan I. Osman "Gazi"
Kapında kulların bî-had velî kem-ter kulun Ahmed
Ne Ahmed Ahmed-i Dâî ne Dâî Dâî-i çâker
Ahmed-i Dâî
Kem-ter kulundu hepsi o gün bağlamış kemer
Fağfûr ü şâh ü kayser ü hakan efendimiz
Faruk K. Timurtaş

* **kem-terîn:** En aşağı, en çok eksik.
Ben kimim bir fakîr bî-ser ü pâ
Kem-terîn bende vü kemîne gedâ-Fuzûlî

* **kem-yâb:** Az bulunur, nâdir.
Mürşid-i kâmil olunca kem-yâb
Sana mürşid yetişir şimdi kitâb-Nâbi

kem ü kâst: Eksik ve noksan.
Çıka bir hükm-i kazâ-yı kem ü kâst
İttifâkan görüne birisi râst-Nâbi

kemâhî: (كماهى) Ar. "Olduğu gibi, hakkıyle" anlamına gelen"kemâ-hüve hakkuhü" veya kemâ-hiye-hakkıha" şeklinin kısaltılmışı.
Hâsiyyet-i ışkı bilemez kimse kemâhî
Mâhiyyet-i mâ'yı bilemez niteki mâhî
Hamdullah Hamdi
Ammâ daha bahşiş-i İlâhî
Mi'râcını bulmadı kemâhî-Şeyh Galip
Ey kudretine olmayan âgâz u tenâhî
Mümkün değil evsâfını idrâk kemâhî-Lâ

kemâ-kân: (كماكان) Ar. zf. Eskiden olduğu gibi, aynısı gibi.
Hat bozdu ise hüsnünü ebrûsu kemâ-kân
Mescid ne_ola vîrân ise mihrâb yerinde-Tâliî

kemâl: (كمال) Ar. 1. Tamlık, olgunluk, yetkinlik. 2. En yüksek değer, mükemmellik. **c. kemâlât.**
Şeref vermez dürr ü gevher kemâl olmaz zer ü zîver
Hüner kesbet hüner, bahr-i fazîlet, kân-ı irfân ol
Bâki
Dürri-i çarh-ı celâl u dürr-i deryâ-yı kemâl
Ka:mi'-i küfr ü dalâl u câmi'-i hulk-ı şiyem-Nizami
Câhilin fahri câh u mâl iledir
Ârifin izzeti kemâl iledir-Âhi

kemâl-i câh: Mevki mükemmelliği.
Kemâl-i câha mağrûr olmasın, erbâb-ı ikbâlin
Dem-i idbâr olur kim aybını izhâr eder dünyâ
Hersekli Arif Hikmet

kemâl-i cehl: Cehalet tamlığı.
Fuzûlî âlem-i kayd içresin dem urma aşkından
Kemâl-i cehl ile da'vâ-yı irfân eylemek olmaz
Fuzûlî

kemâl-ı cûd: Tam cömertlik.
Sen ol vezîr-i kerem-kârsın ki âlemde
Kemâl-i cûd ile zât-ı kerîmin oldu alem-Nedim

kemâl-i hayret: Tam hayret.
Kaçan ki bu sözü gûş etti dil kalıp bî-hûş
Kemâl-i hayretle hemçü sûret-i dîvâr-Nedim

kemâl-i hüsn: Tam güzellik.
Kemâl-i hüsn veriptir şarâb-ı nâb sana
Sana helâldir ey muğ-beçe şarâb sana-Fuzûlî

kemâl-i lûtf: Lûtfunun büyüklüğü.
Biz müttekâ-yı zer-keş-i câha dayanmazız
Hakkın kemâl-i lûtfunadır istinâdımız-Bâki

kemâl-i sun': Sanat mükemmeliği.
Bırak nika:b ki bilsin kemâl-i sun'ı görüp
Ferişte hilkat-i Âdem'de şübhesin bâtıl-Fuzûlî

kemâl-i vecd: Kendinden geçerek, vecd ile.
Zalâmı sîneye çekmiş yatan sokaklardan
Kemâl-i vecd ile geçtim, önümde bir meydân
Mehmet Akif

** **kemâlât:** Olgunluklar, tamlıklar.
Her kemâlât ile kâmil şâh idi
Onun-çün ol Habîbullah idi-Süleyman Çelebi

Hem-nev'ine hizmet eden erbâb-ı kemâlât
Mahsûd-ı rakîb olsa da mahbûb-ı ümemdir
Behçet (Çankırılı...)
Ne_ola devşirse baka:yâsını mazmûnlarının
Hâme tahsîl-i kemâlâtta bâkî kavil midir-Sâbit

* **kâmil:** Tam, tamam, noksansız, bütün. **c. kümmel.**
Kâmil odur her nefes âkıbet-endîş ola
Sonunu fikr etmeyen sonu peşîmân olur
Nahîfî (Süleyman ...)
Eğerçi ehl-i dile göre kâmil de değilsem de
Yine ol câhil-i hôd-bîn gibi de değilim sûfî
Âdile Sultan

kâmilü'l-mazmûn: Tam mazmun.
Hezâr kasr-ı Havernak'tan elbet a'lâdır
Bu kâr-gâhta bir beyt-i kâmilü'l-mazmûn
Yenişehirli Avni

kâmil ü yek-tâ: Tek ve noksansız.
Âkıl ü dânâ Hudâvend-i zemîn
Kâmil ü yek-tâ hüner-mend-i fatîn-Ziya Paşa

* **kâmil-ıyâr:** Tam ayar.
Vücûdun pûtasın ka:l et çalış tehzîb-i ahlâka
Eğer zer sâf ü hâlis olmasa kâmil-ıyâr olmaz
Hassân (Süleyman Hâdi Beyzade Mehmet ...)

** **kümmelîn:** 'Kâmil'in cemi, kümmel'in cemi. kümmel'ler.

kümmelîn-i vâsılîn: Kavuşanların hepsi.
Hak yolu aşktır dediler kümmelîn-i vâsılîn
Berzahîler dediler kim Hakk'a yol esmâ'dadır
Gaybî

kemân: (كمان) Far. 1. Yay, kavis. 2. Yayla çalınan çalgı aleti.
Hattın değilse fikr-i ebrûvândan bir zemân geçmem
Ben eller geçtiği köprüden ey kaşı kemân geçmem
Necip (III. Sultan Ahmet)
Perdesizliktir amân etme gümân
Yakışır sîne-i Corci'ye kemân-Sünbülzade Vehbi

kemân-ı çerh: Feleğin yayı.
Nasîbimiz bu fenâ yerde sehm-i kürbet imiş
Kemân-ı çerh bizi attı bir diyâra dahi-Lâ

kemân-ı hicr: Ayrılık kemanı.
Geh kemân-ı hicr ü geh zehr-i sitem geh bâr-ı gam
Âşık-ı fersûde-bâzû çekmedik mihnet mi var-Nâbi

kemân-ı ışk: Aşk kemanı.
Kemân-ı ışkı eğer çektin ise merdâna
Gerek durur ki ola tîr-i âha sîne kubûr-Hayali Bey

kemân-ı kabza-i kudret: Kudret kabzasının yayı.
Ya kemân-ı kabza-i kudrettir ehl-i âleme
Atmağa tîr-i kazâyı nâvek-i mihnet gibi
Ebussuud Efendi

kemân-ı mermi: Mermi yayı.
Mülâyemet, eder âlemde âdemi bî-kadr
Kemân-ı mermi felek vakf eder kebâdeliğe-Lâ

* **kemân-çe:** Kemençe, küçük keman.
Kemençe şekline girdim elinde mutrib-i aşkın
Keşâkeşten halâs olmaz dahi sînem rebâb-âsâ-Bâki

* **kemân-keş:** Yay kullanarak ok atan kimse, okçu.
Ne hevâ vü ne kemân ü kemân-keş ancak
Erdiren menziline tîr-i nidâyı yâ Hak
Neşet (Hoca Süleyman...)
Kimi yayı öptü, kimi fırlattı
En er kemân-keşe yetti üç atım-Yahya Kemal

* **kemân-ebrû:** Keman kaşlı. **c. kemân-ebruvân.**
Şu karşıdan gelen dil-ber be-gâyet gamze-kâr ancak
O fitne-çeşm âşık-küş kemân ebrû ancak
Hayali Bey

** **kemân-ebruvân:** Keman kaşlılar.
Ol kadar dil-dûzdur gûyâ ki bir şûh-ı âfetin
Nâvek-i müşgîn-i kemân-ı ebruvânıdır sözüm-Nef'î

* **kemân-misâl:** Keman gibi.
Kemân-misâl geç ol maksadın tekarrüb ise
Atılma ok gibi yâbâna istika:metle-Lâ

kemend: (كمند) Far. Ucu ilmikli ip; bazen başıboş dolaşan hayvanları yakalamak için kullanılır; bağ, bent.
Tuttular o iki derd-mendi
Taktılar ayağına kemendi-Şeyh Galip

Her güzel çehreye kandık da top ettik başımız
O kemend saçlara düştük yine çevgân diyerek

Seferî

kemend-i âb: Su bağı.

Kûh-ı ebr içre girip yettim getirdim kûyuna
Şîr-i hûrşîdi kemend-i âb ile ey meh-lika:-Enverî

kemend-i âh: Ah bağı.

Unutulmuş idi cân Yûsuf'u bu mahbes-i tende
Kemend-i âh ile sultân-ı âlem onu kurtardım

Enverî

kemend-i aşk: Aşk kemendi.

Kemend-i aşkına bir şeh-süvârın oldu şikâr
Bu dâm-gâhta sayyâd gördüğün gönlüm

Nazîm (Yahya...)

kemend-i belâ: Bela bağı.

Zülfün esîri Bâkî-i bî-çâre dostum
Bir mübtelâ-yı bend-i kemend-i belâ imiş-Bâki

kemend-i cân-güdâz: Can alıcı kement.

Kemend-i cân-güdâzı ejder-i kahr olsa cellâdın
Müreccahtır yine bin kerre zencîr-i esâretten

Namık Kemal

kemend-i dûd-ı âh: Ah dumanının kemendi.

Kemend-i dûd-ı âhındır Fuzûlî çarh boynunda
Aceb sayyâdsan kim çarh kurtulmaz kemendinden

Fuzûlî

kemend-i efkâr: Fikirler bağı.

Âsmân-pâye hümâ-sâye Alî Paşa kim
Eremez tâk-ı celâline kemend-i efkâr-Bâki

kemend-i emel: Arzu bağı.

Çıkardı gûşe-i bâm-ı visâle dil ammâ
Ham-ı kemend-i emel küngür-i recâda değil-Nâbi

kemend-i hicr: Ayrılık kemendi.

Cân çıkardı mahbes-i tenden kemend-i hicrile
Lîk zencîr-i ümîd-i vasl dil-ber bağlar-Zâti

kemend-i kâkül-i anber-feşân: Amber kokusu saçan perçemin bağı.

Kocaldın ey deli gönlüm nedir bu tûl-ı emel
Kemend-i kâkül-i anber-feşândır istediğin

Bağdatlı Ruhi (kocal-: ihtiyarlamak.)

kemend-i nâle: İnleyen kement.

Erdim figân ü zâr ile ol âsitâne ben
Çıktım kemend-i nâle ile âsümâna ben-Bâki

kemend-i nâz: Naz bağı.

Dil-beste kalmadı edecek rişte-bend-i nâz
Zülf-i nigâr yıldıza atar kemend-i nâz-Sâbit

kemend-i nazm: Nazım kemendi.

Kemend-i nazmım ederken gazâl-i ma'nîyi râm
Yine o şûhuma Gâlib gazel beğendiremem

Şeyh Galip

kemend-i sayd-ı dil: Gönül avının kemendi.

Kemend-i sayd-ı dil ü cân iken kesip zülfün
Yine kesilmedi zülf-i Ayaz'dan Mahmûd-Beliğ

kemend-i zülf: Saçının bağı.

Hâlini gördüm esîr oldum kemend-i zülfüne
Dâne için kendimi saldım düşürdüm dâme ben

Nevres-i Kadim

Mecnûn'a döndü gördüğü an ol mehi gönül
Düşmek kemend-i zülfüne hôş mâcerâ imiş

Faruk K. Timurtaş

* **kemend-endâz:** Kemend atıcı.

Kime bend etmeye hindû-yı kemend-endâzın
Çün kemîn-gâh-durur tîr ü kemânı ile bile-Şeyhi

kemer: (كمر) Far. 1. Ele takılan kumaş veya kayış. 2. Kapı, pencere veya köprü gibi şeylerin oyuğu aşağı bakan kavisli kubbesi.

Boğçasın etmez kumaşçı olsa da kaddi kemer
Yük değildir kendine sırtında hammâlın semer

Sürûrî

kemer-i himmet: Gayret kuşağı.

Kemer-i himmeti bağlan beline yüz yere ur
Dâne-i hırmen-i tevhîde özün mûr eyle-Hayali Bey

kemer-i vahdet: Birlik kemeri.

Girmiş kemer-i vahdete almış ele tesbîh
Her birisinin vird-i zebânı çil ü pencâh

Bağdatlı Ruhi

* **kemer-bend:** 1. Kemer bağı. 2. Belinde kemeri olan. 3. mec. Derviş.

Kuşağın düğmesini çözmekte havfim yoktur ama kim
Yürek titrer kemer-bendindeki hançer husûsunda

Nedim

kemer-bend-i tarîkat: Tarikatin dervişi.

Kat' eyledi dest-i berf-nâki
Gördü o musîbet-i helâki-Şeyh Galip

Kuşağın düğmesin çözmekte havfim yoktur ammâ kim
Yürek titrer kemer-bendindeki hançer husûsunda
Nedim

* **kemer-gâh:** Kemer takılan yer.
Tâ kemer-gâhına dek gamzesi hâb-âlûde
Tâ giribânına dek çeşmi şarâb-âlûde-Nedim

* **kemer-güsiste:** Kemersiz, çıplak.
Hezâr zaʿf ile hammâma doğru azm ettim
Kemer-güsiste perâkende kûşe-i destâr-Nedim

kemhâ: (كمخا) Far. Hafsiz, üzeri hafifçe tüylü kadife; ipek kumaş.
Libâsında değildir nakş-ı kemhâ pençe şeklinde
Benim dest-i ümîdimdir ki dâmânında kalmıştır
Lisanî

Ya bister-i kemhâda ya vîrânede cân ver
Çün bay ü gedâ hâke berâber girecektir-Ziya Paşa

kemîn: (كمين) Ar. 1. Pusu. 2. Pusuya gizlenmiş kimse.
Zemân-ı maʿdeletinde kemînden çıkamaz
Ne denlü fitnenin olursa germ bâzârı-Nefʿî

Esîr-i fursat olmak bâis-i nakz-i hamiyyettir
Güzer-gâh-ı adûda merd-i kâmil der-kemîn olmaz
Beliğ (Bursalı İsmail ...)

Hep samt u raʿşe; saklı bu vâdî-i muzlimin
Her hatvesinde şüpheli bir hufre, bir kemîn
Tevfik Fikret

kemîn-i fırsat: Fırsat pususu.
Bekler kemîn-i firsatı mânende-i segân
Hâtır-şikenlik etmek için bed-hisâller-Nâbi

kemîn-i şeka:vet: Eşkiyalık pususu.
Kimi tarîk-ı saâdette tûşe-bahş-ı kerem
Kimi kemîn-i şeka:vette kûşe-gîr-i kümûn
Yenişehirli Avni

kemîn-i üfûl: Batma pususu.
Güneş kemîn-i üfûlünde parlayıp sönerek
Fezâda gösteriyor handeler, tezehhürler
Tevfik Fikret

* **kemîn-gâh:** Pusu yeri.
Kime bend etmeye hindû-yı kemend-endâzın
Çün kemîn-gâh-durur tîr ü kemânı ile bile-Şeyhi

kemîn-gâh-ı riyâ: İki yüzlülüğün pusu yeri.
Hüner halvet-nişîn-i encümen olmaktadır yoksa
Kemîn-gâh-ı riyâdır kûşe-gîr-i inzivâ olmak
İzzet Ali Paşa

* **kemîn-küşâ:** Tuzak kuran.
Kim gördü böyle hindû-yı mest-i kemîn-küşâ
Kim bir hadengi âfet-i cân-ı cihân olur-Nefʿî

kemîne: (كمينه) Far. 1. Noksan, eksik. 2. Âciz, zavallı.
Kemîne müflise kem-ter atâsı hâsılı deryâ
Muhakkar meclise bezl-i hakîri behre-i kândır
Fuzûlî

Kemîne nemleyi pâ-mâle niyyet etmemişizdir
Bu arsa-gâhta hayyâl idik zemân ile biz de-Nâbi

Tûfân kemîne katresidir cûşumun benim
Gerdûn sebû-yı kem-teridir dûşumun benim-Nâbi

Vermez binâ-yı fakra halel cûş u hâdisât
Mahvedemez kemîne hâs-ı sad-hezâr mevc
Sâmi (Arpaeminizade Vak'anüvis Mustafa-Bey)

kemîne-i ömr: Ömrün âcizi.
Bilinse kadr-i hayât-ı azîz râcihdir
Hezâr saltanata yek dem-i kemîne-i ömr-Nâbi

kem-ter: (كمتر) bk. kem.

Kenʿân: (كنعان) Ar. Hz. Yakub'un memleketi, Filistin, Palestin.
Şifâda aynıdır Yaʿkûb-ı çarhın
Safâda Yûsuf-ı Kenʿân'a benzer-Hayali Bey

Kenʿân-ı mihnet: Sıkıntı Kenan'ı.
Ne_ola Kenʿân-ı mihnette düşersen çâh-ı hırmâna
Varırsın Yûsuf-âsâ vâkıan ihvâna söylersin-Meylî

kenâr: (كنار) Far.1.Kıyı, çevre. 2. Deniz kıyısı. 3. Uç, köşe. 4. Kucaklama, kucağına alma.
Kenârım dürr-i maksûd ile pürdür Avniyâ çün kim
Gözüm yaşı akar deryâ gibi her dem kenârımdan
Avnî (Fatih Sultan Mehmet)

Olsun harâm câm-ı muhabbet o meste kim
Nâbî kanâat etmeye bûs u kenâr ile-Nâbi

Yem-i ışkının dilinde çü kenârı yok bilirsin
Ne aceb kenâre çekse seni bir gece Cinânî-Cinânî

kenâr-ı câm: Kadehin kenarı.
Söyleyip vasf-ı mey-i la'linde Vâsıf bir gazel
Yâdigâr-ı bezm-i rindân et kenâr-ı câma yaz
Enderunlu Vâsıf

kenâr-ı cûy-bar: Irmak kenarı.
Sebz ü hurrem bir fezâ mı her kenâr-ı cûy-bâr
Ya miyân-ı cûda aks-i günbed-i hazrâ mıdır-Nef'î

kenâr-ı dest-i aşk: Aşk elinin kenarı.
Kenâr-ı dest-i aşka pâ-nihâde olduğum günden
Cefâdan olmadım bir lâhza hîç âzâd ey bî-dâd
Esrar Dede

kenâr-ı havz-ı rütbet: Rütbe havuzunun kenarı.
Kenâr-ı havz-ı rütbette bitiptir veche-i ismet
Semer verdi nice türlü beyâz ü hazr ü âlından
Muradî (Sultan III. Murat) (bitiptir: bitmiştir.)

kenâr-ı mâder: Annenin kucaklaması.
Ârif ol, ârif ki, asla farkı yoktur ârife
Kûşe-i lâhdin kenâr-ı mâder ü gehvâreden
Muallim Naci

* **kenâre:** 1. Kenar, kıyı. 2. Kucak. 3. Kayış asılan çengel.
Yaşım suyu oldu vara vara
Bir bahre ki yok ona kenâre-Fuzûlî

kene: (کنه) Far. İnsan veya hayvanın vücuduna yapışıp kanını emen bir cins bit.
Emiyor fırsatı bulmuş yapışıp hem ne emiş
Kene bir şey mi aceb, âh o ne doymaz şeymiş
Mehmet Akif

kenef: (كنف) Ar. 1. Taraf, yan, canip, orta. 2. Hela. **c. eknâf.**

** **eknâf:** Kenef'ler, ortalar. yanlar.
Erişe müjde-i feth ü zafer etrâf u eknâfa
Tuta dünyâyı hep gül-bâng-ı kûs-ı nusret âvâzı
Nef'î

eknâf-ı Haleb: Haleb'in ortası.
Zülkfün kokusu müşg olup nâf-ı Haleb'te
Rağbet mi kodu anbere eknâf-ı Haleb'te
Şeyhülislam Yahya

kenîsa, kenîsâ, kenîse: (كنيسا) Ar. Kilise.
Ra'd-ı tekbîr kopup gitmelidir bâng-ı ezân
Dâr-ı küffârda meşhûr kenîsâya kadar
Yahya Kemal

kenîz, kenîze, kenîzek: (كنيز) Far. Kız, cariye, halayık. (Kenizek de küçük cariye, halayık yerine kullanılır.) **c. kenîzegân.**
Yok kenîzekte hele bir mahzûr
Tâzeden tâzesin al eyle huzûr-Nâbi

** **kenîzegân:** Hizmetçiler.
Tâze kenîzegân ise incizâb-ı dil
Bî-tâblıkta fevt olur onun da lezzeti-Nâbi

kenûd: (كنود) Ar. 1. Nankör, iyilik bilmez. 2. Günahkâr, âsî. 3. Cimri, tamahkâr.
Teşebbüs etse eğer dâmen-i şefâatine
Harîm-i rahmete medhal bulurdu dîv-i kenûd
Sâbit

kenz: (كنز) Ar. 1. Altın, gümüş gibi kıymetli şeylerin saklandığı sandık. 2. Toprağa gömülen para, hazine."El-kanâat ü kenzün lâ-yefnâ" (kanaat tükenmez bir hazinedir.) **c. künûz, künûzât.**
Bir kerre bu kenze nâil oldum
Bir başka cihâna vâsıl oldum-Ziya Paşa

kenz-i âlem: Âlemin hazinesi.
Mutahhardır eyâdî-i ehl-i dil çirk-âb-ı âlemden
Verilse kenz-i âlem ser-be-ser, dirhem kabûl etmez
Esad (Selanikli Mehmet---Dede)

kenz-i a'zam: En büyük hazine.
Bâbı sensin cümle ilmin şehri şâh-ı Mustafâ
Kenz-i a'zam kapısın buldu cemâat Murtazâ
Ümmî Sinan

kenz-i fırsat: Fırsat hazinesi.
Rind olan yeksân bilir hicr ile devr-i vuslatı
Pûla saymaz hâl-i hirmânında kenz-i fırsatı
Ebubekir Sâmi Paşa

kenz-i kanâat: Kanaat hazinesi.
Biz kenz-i kanâatle fenâ mülküne şâhız
Erbâb-ı gınâ bende-i tahsîl-i teemmül-Cinânî

kenz-i lâ-yefnâ: Tükenmez hazine.
Dehri pür-gevher eder noksan-pezîr olmaz yine
Bahr-i zehhâr-ı kerem mi kenz-i lâ-yefnâ mıdır
Yenişehirli Avni

kenz-i mahfî: Bir kudsî hadiste "Ben gizli bir hazine idim bilinmemi istedim, bundan dolayı ki halkı yarattım, yokken var ettim."anlamına gelen hadisin kısaltılmışı.
Kendini bildirmek için "Kenz-i Mahfî" etti zuhûr
Etmedi var hazret-i Hak cinn ile insânı abes-Zâtî

Cümleten bir kenz-i mahfîdir nihân-ender-nihân
Pes nihâd olgıl ki bu remzi ayân şerh eylemez
Muradî (Sultan II. Murat) (olgıl: ol.)

kenz-i medfûn: Gömülü hazine.
Gerçi vîrân-şüde-i dest-i taaddî-i gamım
Lîk var dilde nühüfte nice kenz-i medfûn-Münif

kenz-i mübhem: Gizli hazine.
Bende mahfî oldu gaybü'l-gaybın esrârı hemîn
Bendedir sırr-ı emânet ona kenz-i mübhemim
Niyazi

kenz-i pür-hürmet: Hürmet dolu hazine.
Türâbım kesbedip kıymet, olup bir kenz-i pür-hürmet
Hayâlim dâimâ tâze, şebâbım dâime efzûn
Abdülhak Hâmit

kenz-i vücûd: Vücut hazinesi.
Bir kenz-i vücûda dalarak bahr-i ademde
Şöyle olayım mest-i mey-i cân-ı mahabbet
Âdile Sultan

** **künûz:** Kenz'ler, hazineler.
San'at der-i izzetinde bende
Miftah-ı künûz-ı rûh sende-Tokatlızade Şekip

Lafzı rumûzu mahzen-i esrâradır künûz
Ayağı tozu dîde-i ervâha tûtiyâ-Nizami

Muhtecibtir şerm-i isti'lâ'-yı fikrimden guyûb
Muhtefîdir reşk-i istiğnâ-yı tab'ımdan künûz
Muallim Naci

künûz-ı gayb: Bilinmeyen hazineler.
Mezâd olunsa eğer şemme gird-i râhından
Künûz-ı gayb olur ferş-i kûçe vü bâzâr-Ziya Paşa

künûz-ı ma'rifet: Marifet hazineleri.
Sendedir kufl-i tılsımât-ı künûz-ı ma'rifet
Sendedir yarlığı fermân-revâ-yi iklîm-i şân
Ziya Paşa

*** **künûzât:** Künûz'lar. (cem'in cem'i)
Güncîde durur hırkamız altında künûzât
Dervîşleriz gerçi nazarda fukarâyız-Ziya Paşa

kepâde: (کباده) Far. Ok.
Elimde kavs-i kasîde kepâde olmuştur
Kepâdemi çekemez lîk değme bir kavvâs
Bağdatlı Ruhi

kerâhet: (كراهت) Ar. 1. İğrenme, tiksinme. 2. İstemeyerek, baskı ile yapma.
Kerâhettir mey içmek diye esrâra rızâ verdin
Hezâr ahsente sûfî haylice re'y-i savâb olmuş
Avnî (Fatih Sultan Mehmet)

kerâmet: (كرامت) Ar. 1. Ermişçesine yapılan iş, hareket veya söz. 2. Kerem, bağış. **c. kerâmât.**
Hırka vü tâc ile zâhid kerem et sıkleti ko
Âdeme cübbe vü destâr kerâmet mi verir
Şeyhülislam Yahya

Kerâmet bu yeter ışka ki gördün ârız-ı yâri
Vilâyette Behiştî gözgüsü olduk bugün Rûm'un
Behiştî (gözgü: ayna)

Cifr ise ehl-i kerâmet işidir
Kim görür ehlin onun kim işitir-Sünbülzade Vehbi

Bir söz dedi cânân ki kerâmet var içinde
Dün geceye dâir bir işâret var içinde-Nedim

* **kerâmet-pîşe:** Keramet gösteren.
Hakîm-i endîşe şâirdir kerâmet-pîşe sâhirdir
Tefekkürde Felâtûn'dur tekellümde Mesîhâ'dır-Nef'î

** **kerâmât:** Kerâmet'ler.

* **kerâmât-fürûş:** Kerametler satan.
Nüshan maraz-ı aşka ilâc eylemedi hîç
Ey şeyh-i kerâmât-fürûş ez de suyun iç-Sâbit

-kerân: (كران) Far. Uç, nihayet, kenar; serhat, sınır boyu. (yalnız "bî-" ile kullanılır.

bî-kerân: Uçsuz, bucaksız.
Kişver-i câh-ı celâlindir o mülk-i bî-kerân
Kim onu tayyetmeğe peyk-i kader edip şitâb-Nef'î

kerb, kürbet: (كرب،كربت) Ar. Kalbi sıkan hüzün, keder ve kaygı.
Sabr-ı dil-i Hüseyin görün Kerbelâ'da kim
Cân verdi teşne-leb demedi hîç bu kerbe lâ
Hamdullah Hamdi

kerb-i şedîd: Şiddetli kaygı.
Onulur yara, ferâmûş olunur hâl midir
Böyle bir zahm-ı ciğer-sûz ile kerb-i şedîd
Yenişehirli Avni
Nasîbimiz bu fenâ yerde sehm-i kürbet imiş
Kemân-ı çerh bizi attı bir diyâra dahi-Lâ

kürbet-i gurbet: Gurbet kaygısı.
Ben kürbet-i gurbet içre bî-tâb
Sen zevk u safâda şen, ferah-yâb-Şeyh Galip

Kerbelâ: (كربلا) Ar. Irak'ta Bağdat dolaylarında Hz. Hüseyin'in şehit edildiği ve türbesinin bulunduğu yer.
Cibrîl var haber ver Sultân-ı enbiyâya
Düştü Hüseyn atından sahrâ-yı Kerbelâ'ya
Kâzım Paşa
Sabr-ı dil-i Hüseyin görün Kerbelâ'da kim
Cân verdi teşne-leb demedi hîç bu kerbe lâ
Hamdullah Hamdi
Metâʿ-ı hûn-ı azîzâna müşterî olma
Bu Kerbelâ'da olan beyʿ men yezîd midir?
Lâ (beyʿ men yezîd: artırma ile satış)

Kerbelâ-yı aşk: Aşk Kerbelası.
Teşne-i tîğin kalır cân-ı vefâ-perverine
Kerbelâ-yı aşkı seyr eylesem kanımla ben
Muallim Naci

Kerbelâ-yı gam: Gam Kerbelası.
Nakd-i cân nezrini kurbânına uydur yola gir
Kerbelâ-yı gama gel sen dahi âşûr eyle-Hayali Bey

kerem: (كرم) Ar. 1. Cömertlik, lütuf, el açıklığı, bağış. 2. Asillik, soyluluk.
Hırka vü tâc ile zâhid kerem et sıkleti ko
Âdeme cübbe vü destâr kerâmet mi verir
Şeyhülislam Yahya
Kerem erbâbına vermezdi atâya növbet
Zevkini bilse bahîlân dahi bezl-i diremin
Sünbülzade Vehbi
Gel murâdın cân ise olmaz dirîğ ey çerh-i dûn
Ben kerîmim hasma ihsân ü keremdir âdetim
Namık Kemal

kerem-i âlem: Âlemin cömertliği.
Bî-nihâye kerem-i âleme şâmil mi değil
Yoksa âlemde kulu âleme dâhil mi değil-Şinasi

kerem-i bî-nihâyet: Sonsuz cömertlik.
Masrûf-ı cebr-i hâtır-ı ehl-i niyâzdır
Lutf-ı dem-â-demin kerem-i bî-nihâyetinde-Nâilî

kerem-i kîse-i erbâb-ı recâ: Ümit sahiplerinin kesesinin cömertliği.
Hâk-i harem-i menşe'-i ikbâl-i ekâbir
Ceyb-i kerem-i kîse-i erbâb-ı recâdır-Nefʿî

kerem-i Mevlevî: Mevlevi cömertliği.
Esrâr matbah-ı kerem-i Mevlevî'ye bak
Kerrûbiyânı eylemiş âteş-perest-i aşk-Esrar Dede

kerem-i Rabb-i Celîl: Büyüklük sahibi Allah'ın cömertliği.
Ona bir necl-i asîl etti kerem-i Rabb-i Celîl
Kıldı gül-deste ile san onu tayyib-i hâtır
Behçet (san: sanki)

kerem-i sufra-keş-i halk-ı cihân: Dünya halkının sofra çeken cömertliği.
Pehlevân-ı kerem-i sufra-keş-i halk-ı cihân
Kahramân-ı gazab-ı râyiz-i yek-rân-ı felek-Nefʿî

kerem-i şehsüvar-ı âlem: Âlemin en iyi ata binen cömerdi.
Ehl-i kân-ı kerem-i şehsüvâr-ı âlem
Hüsrev-i Cemşiyem İskender-i iklîm-küşâ-Nefʿî

* **kerem-dîde:** Cömertlik görmüş.
Ale'l-husûs ki bu bende-i kerem-dîden
Bu çâkerin bu kemînen bu abdi zâr ü nizâr-Nedim

* **kerem-fermâ:** Cömertlik emreden.
Hamd-i bî-had o kerem-fermâya
Ki onun niʿmetidir bî-gâye-Sünbülzade Vehbi

* **kerem-ger:** Cömertlik yapan.
Ömr-i atvelle muammer olsan
Adl ü dâdınla kerem-ger Dârâ-Şerif

* **kerem-girdâr:** Cömertlik âdeti.
Şeh-i yek-tâ-yı mihr-i burc-ı devlet âfitâb-ı cân
Visâl-i kurb-ı Hak lutf u kerem-girdârına mahsûs
Âdile Sultan

* **kerem-güster:** Kerem sahibi, cömert.
Aceb tevfika mazhar oldun ey sadr-ı kerem-güster
Ki sana Hak müyesser kıldı böyle nâm-ı vâlâyı
Nedim

* **kerem-kâr:** Kerem eden, lütfeden.
Sen ol vezîr-i kerem-kârsın ki âlemde
Kemâl-i cûd ile zât-ı kerîmin oldu alem-Nedim

* **kerem-pîşe:** Cömertliğe alışmış.
Hikem-âmûz u sühan- senc ü maârif-perver
Şefkat-endîşe, kerem-pîşe, dilîr ü a'kal-Lâ

* **kerem-şiâr:** Kerem gösteren.
Affet beni ey kerem-şiârım
Yoktur onu terke iktidârım-Todadizade Şekip Bey

kerem ü lûtf: Lütuf ve kerem
Kesmem ümmîdimi ihsân-ı Hudâ'dan zîrâ
Kerem ü lutfu füzûndur benim ümîdimden-Nâbi

Kerem ü lûtfun ümîdinde kunûtum yoktur
Gerçi ben bende-i âsî değilim ehl-i kunût
Enderunlu Fazıl

* **kerîm:** 1. Kerem sahibi, cömert. 2. Şerefli, soylu. 3. Ulu, büyük. (Allah'ın sıfatlarından). **c. kirâm.**
Gel murâdın cân ise olmaz dirîğ ey çerh-i dûn
Ben kerîmim hasma ihsân ü keremdir âdetim
Namık Kemal

Ömer de kim? Benim ondan daha kerîm adamdı babam
Ölür de yüz suyu dökmem sizin Halîfenize
Mehmet Akif

** **kirâm:** Kerim'ler. 1. Soydan gelen soylu kimseler. 2. Cömertler, eli açıklar.
Hâdim-i halka-be-gûş dürrü sâdât-ı kirâm
Bende-i bar-gehi cûdî hezârân çelebi-Nazîm (Yahya...)

* **kerîme:** 1. Kız çocuk. 2. Kur'an'ın ayetlerinden her biri. 3. Kıymetli ve seçilmiş şey.
Verirdi mâ-melekin bezl için kerîme leîm
Ederdi hizmet-i rindânî şevkle zühhâd-Nef'î

Re'yim olamaz bunda serim olsa cerîmem
Mîr-i Hasan'ın zevcesidir çünki kerîmem
Abdülhak Hâmit

kerges, kerkes: (كركس) Ar. Akbaba. **c. kerkesân.**
Cîfe-i dünyâ değil kerkes gibi matlûbumuz
Bir bölük anka:larız Ka:f-ı himmeti besler hezârân Zâl-i zer-Şeyhülislam Yahya
Koca kerkesler ile konuşup uçmaktan ise
Yavru şâhînler ile kanlara boyanmağ yeğ
Amrî (Abdülkerim Oğulluğu ...)

** **kerkesân:** Akbabalar.

kerkesân-ı çarh: Feleğin akbabaları.
Bulsa ger zîr-i cenâh himmetinde perveriş
Nâz ederdi kerkesân-ı çarha bir kem-ter hamâm
Üsküdarlı Hakkı Bey

kerîh: (كريه) Ar. Kerh'ten; çirkin, iğrenç, menfur.
Ahger ola sefîh-i ser-keş
Etvârı kerîh ü hulku nâ-hôş-Fuzûlî

Dinleme öyle kerîh akvâli
Uğrasın başına sû'-i hâli-Sünbülzade Vehbi

Halka bildirme bu dünyâyı kerîh
İlm ile ma'rifet eyle tenbîh-Abdülhak Hâmit

* **kerîh-manzar:** Çirkin görünüşlü.
Sûfî cemâl-i yâra ne yüzle baka bilir
Almaz eline çünkü kerîh-manzar âyîne-Necati Bey

kerîm, kerîme: (كريم) bk. kerem.

kerm: (كرم) Ar. Üzüm çubuğu, asma, asma kütüğü. **c. kürûm.**
Yek bîhten demîde olurken nihâl-i kerm
Düşâb ü gûre sirke vü mey imtiyâzda-Nâbi

kerrâke: (كرّاكه) Ar. Yünden ve softan yapılmış ince cüppe.
Ne gördüm ol büt-i nâzende nîm-mest olmuş
Kolunda dâmen-i kerrâke elde bir gül-i al-Nedim

kerrâr: (كرّار) Ar. Kerr'den; savaşta düşmana döne döne saldıran. Hz. Ali'nin lakabı (Haydar-ı Kerrar)
Benim ol Haydar-i Kerrâr-ı ma'nâ kim hicvimden
Dilîrân-ı hayâle teng olur endîşe meydânı-Nef'î

kerrâr-ı vegâ: Savaşın döne döne saldıranı.
Merd-i ejder-dil ü kerrâr-ı vegâ kim rezmi
Arsa-i âlemi pür-âteş-i sûzân eyler-Cevrî

kerrât: (كرّات) bk. kerre.

kerre: (كرّه) Ar. Defa, birçok kez. **c. kerrât.**
Sormadın hastanı rahmeylemedin bir kerre
Nicedir hâli diye söylemedin bir kerre
Veysî (Alaşehirli Üveys Kadı...)

Kaç Süleymân'a firâş olduğunu anlar idin
Âh bir kerre dile gelse bu sahrâ-yı ketûm
Yenişehirli Avni

** **kerrât:** Kerre'ler, defalar.
Aşk câmı râh-ı vahdetle leb-â-lebtir henüz
Gerçi kerrât ile ârifler onu nûş ettiler-Bağdatlı Ruhi

Varı kerrât ile yok olmuştur
Onu soymuştu ba'zı mücrimler-Abdülhak Hâmit

kerrûbî: (كروبى) Ar. Meleklerin büyüğü, en büyük melek. **c. kerrûbiyyûn.** (Farsça cem'i kerrûbiyân)

** **kerrûbiyân:** Büyük melekler (Cebrail, Mikaîl, İsrafîl ve Azrail).
Nağme-i Cebre'îl'dir nağme-i büt-perestleri
Şenşene-i kerrûbiyân velvele-i derâları-Esrar Dede

Şeş- cihetten rûz u şeb kerrûbiyân eyler tavâf
Mescid-i Aksâ mıdır ya Kâ'be-i ulyâ mıdır
Yenişehirli Avni

Ol şâh ki tahtı lâ-mekândır
Cârûb-keşi kerrûbiyândır-Şeyh Galip

kerrûbiyân-ı beka: Kalıcı büyük melekler.
O şâh-bâz-ı fenâyız ki lâ-mekân içre
Kerrûbiyân-ı beka:yı şikâra dek gideriz-Esrar Dede

kes: (كس) Far. Kimse, kişi. **c. kesân.**
Nikât-ı nüsha-i hüsne o kes ki vâkıf olur
Edeble bûse-zen-i dâmen-i mesâhif olur-Nâbi

** **kesân:** Kes'ler. kimseler, insanlar.
Kendi aybından olur rûy-nümâ ayb-ı kesân
Olsa âyîne şikeste olur endâm şikest
Koca Ragıp Paşa

ke's: (كأس) Ar. 1. İçi dolu kap, çanak. 2. Kadeh, bardak. 3. Şarap dolu kadeh, bardak. **c. küûs.**

ke's-i dehak: İçi dolu kadeh.
Lebin hayâli ile bâde-nûş olan âşık
Eder mi meyl-i şarâb-ı tâhûr u ke's-i dehak
Nevres-i Kadim

* **küûs:** İçi dolu kaplar, çanaklar.
Hûn-ı kebûter ile pür olur yine küûs
Devr-i piyâle göstere mi dîde-i horos-Bâki

kesâd: (كساد) Ar. 1. Alışverişte görülen durgunluk, sürümsüzlük. 2. Yokluk, kıtlık.
Etme bâzâr-ı cihâna bir alır gözle nazar
Kimi hem-dest-i revâc ü kimi hem-gerd-i kesâd
Nâbi

Kelle-i uşşâk satılmaz kesâdı var katı
İşlemez oldu mahabbet şehrinin ser-hânesi
Hayali Bey

Tâc u tesbîh u asâ bâzârına erdi kesâd
Rind ü rüsvâ vü melâmet bâde-nûşân devridir
Gaybî

Revâc-ı ilm ü kemâl olsa ger kesâdı kadar
Ererdi devlete ehl-i hüner murâdı kadar
Namık Kemal

kesâfet: (كثافت) Ar. 1. Sıklık, dolmuşluk. 2. Saydam olmama, bulanıklık. 3. Kalabalık, çokluk. 4. fiz. Yoğunluk, koyuluk.
Çöz düğmelerin gör ne letâfet var içinde
Teşbîh edemem mâha kesâfet var içinde
Kâmî (Edirneli...)

Tazyîkinin altında silinmiş gibi eşbâh
Bir tozlu kesâfetten ibâret bütün elvâh
Tevfik Fikret

* **kesîf:** 1. Sık, çok. 2. Yoğun, kalın, kaba. 3. Saydam olmayan. 4. Koyu.
Zulümâtın arasından çıkarır nûr-ı latîf
Dahi envârın içinden yaratır zıll-ı kesîf-Şinasi

Solgun bakışlarıyla, semâ-yı kesîfinin
Teşyî' eder gibiydi uzak bir sehâbını-Tevfik Fikret

Mukaddesâtını tesbîte uğraşıp durdu
Mücerredât-ı kesîfiyle bir cihân kurdu
Mehmet Akif

kesân: (كسان) bk. kes.

kesb, kisb: (كسب) Ar. Çalışıp kazanma, elde etme, sahip olma.
Vüfûr-ı ka:biliyyet dâd-ı Hak'tır kesb ile olmaz
Bi-hamdillâh Cinânî buldum ol dâd-ı İlâh'ı ben
Cinânî

Ne kesb ettim hayâtımdan bu bender-gâh-ı fânîde
O da nisyâna merhûn, âh boş bir nâmdan başka
Muallim Naci

Ferâmûş edip kesbini kârını
Bitirdi iki günde hep varını-Keçecizade İzzet Molla

kesb-i fazâil: Faziletler kazanma.
Ömrümü kesb-i fezâilde abes harc eyledim
Cehl ile unvân bulup âlemde dil-şâd olmadım
Sadi Çelebi

kesb-i gubâr-ı reh-güzâr: Geçilen yol tozunun kazanılması.
Murâdım giryeden kesb-i gubâr-ı reh-güzârındır
Gözüm yaşı dem-â-dem çihremi bî-hûde nem kılmaz
Fuzûlî

kesb-i huzûr: Huzur elde etme.
Böyle lütfun kim eder şükrünü îfâda kusûr
Sâyesinde o kadar etti cihân kesb-i huzûr-Ziya Paşa

kesb-i hüner: Hüner kazanma.
Sa'y etmeli tahsîl-i kemâlâta taabla
Ahlâk ü edeble
Kesb-i hüner ü feyz-i cihân bî-taab olmaz
Olmaz gözüm olmaz-Ali Emirî (Emirîzade Emirî)

kesb-i hürmet: Hürmet kazanma.
Her kim ki o şer'a hidmet eyler
Dâreynde kesb-i hürmet eyler-Ziya Paşa

kesb-i ihtisâs: İhtisas kazanma.
Olamaz âlemde onsuz bezm-i hâss
Eylemiş her bezme kesb-i ihtisâs-Ziya Paşa

kesb-i kemâl ü hüner: Hüner ve marifet kazanma.
Bed-baht ona derler ki elinde cühelânın
Kahr olmak için kesb-i kemâl ü hüner eyler-Şinasi

kesb-i maârif: Bilim kazanma.
İtlâf-ı vakt eyleme fasl-ı şebâbda
Kesb-i maârif eyleyegör kâr vaktidir
Vâsık (İstanbullu Ahmet...)

kesb-i meâl: İlmin en yüksek mertebesine erişme.
Mıkdâr-ı meşâka göredir kesb-i meâli
Terk etmelidir hâbı heves-kâr-ı teâlî-Muallim Naci

kesb-i melâl: Üzüntülü olma.
İnsân ona derler ki ede kalb-i rakîki
Âlâm-ı benî- nev'i ile kesb-i melâl et-Ziya Paşa

kesb-i neşât: Neşe kazanmak.
Bulmam safâ-yı kalbi bir bâde olmayınca
Kesb-i neşât olmaz tâ perde-râz olmayınca
Âdile Sultan

kesb-i nûr-ı ma'rifet: Marifet ışığını kazanma.
Âdile kıl meclisinde kesb-i nûr-ı ma'rifet
Hâtır-ı pür-zulmeti tenvîr eder hey'ettir aşk
Âdile Sultan

kesb-i râhat-ı ukbâ: Âhiret rahatını kazanma.
Ne cem'-i servet-i dünyâ ne kesb-i râhat-ı ukbâ
Bu bâzâr-ı fenâda Âkifâ hüsrândır feryâd
Akif Paşa (Mısır Vâlisi Mehmet ...)

kesb-i şân: Şan kazanmak.
Olmayınca nef'i fevka'l-bahre kesb-i şân için
Şark filosun Rusya tahte'l-bahre tebdîl eyledi
Tahirü'l-Mevlevi

kesb-i şöhret: Şöhret kazanma.
Aslı yok Anka: gibi mechûlü olma herkesin
İlm ile ma'lûm-ı âlem ol da kesb-i şöhret et
Enderunlu Vâsıf

kesb-i yakîn: Sağlam kazanç.
Kesb-i yakîne âdem için yoktur ihtimâl
Her i'tika:d akla göre gâib-ânedir-Muallim Naci

kisb-i yed: El işi.
Kisb-i yeddir denilir başa gelen insânın
Safha-i kefte hat-i cebhesi mersûm gibi-Nedim

kesb-i zarâfet: İncelik kazanma.
Her güzelle salınan kesb-i zarâfet edemez
Her Gül-istân okuyan sanma ki hep şâ'ir olur-Âhi

kesel, keselân: (كسل) Ar. Gevşeklik, üşenç.
Gelir şevke kesel neyl-i visâl-i yârden sonra
Olur ârız girânlık sâime iftârdan sonra-Nâbi

Âzâde-serim gâile-i şevk u keselden
Mâdemâ ki encâm-ı havâdiste fenâ var
Abdülhak Hâmit

Elhân duyulmadıkça belâgat girân gelir
Lâf ü güzâftan mütehassıl kesel gibi-Yahya Kemal

* **kesel-nâk:** Uyuşuk, gevşek.
Âşık gam-ı dehr ile kesel-nâk olur mu
Çalınmadı mı gûşuna ka:nûn-ı mahabbet-Behiştî

* **kâsil:** Gevşek davranan, üşengeç, tembel.
Sağlam insânda kesel küfrândır
Kâsilin durduğu yer vîrândır-İsmail Safa

kesîf: (كثيف) bk. kesâfet.
kesîr: (كثير) bk. kesret.
kesr: (كسر) Ar. Bozma, halel gelme; kırma, kırılma.
Nâmûs-ı aşka kesr verir hâhiş-i visâl
Bir lokma ile bozmayalım iştihâmızı-Nâbi

Kâse-i dil hasret-i meyden ko olsun münkesir
Nuri kesri iste mazmûm olasın cânâne sen-Nuri

kesr-i hâtır: Gönül kırma.
Çerhin hilâf-ı devri var ammâ senin gibi
Uşşâka kesr-i hâtır ile müttehem değil-Nâbi

kesr-i kadr: Kıymeti yok etme.
Kemâl erbâbı kesr-i kadr ile bî-iʿtibâr olmaz
Zer-i hâlis şikeste olsa da nâkıs-ıyâr olmaz
Sünbülzade Vehbi

kesr-i nefs: Nefsi kırma.
Kimsenin medhine mağrûr olma
Kesr-i nefs eylemeden dûr olma-Nâbi

kesr-i şân: Şöhreti yok etme.
Lütfun olursa ger sühan pest-pâyesi
Nazm-ı bülend-i muhteşeme kesr-i şân verir-Nefʿî

kesret: (كثرت) Ar. 1. Çokluk, bolluk, ziyadelik. 2. tas. Kalabalık.
Mevc-i kesret nev-be-nev hep bahr-i vahdetten gelir
Âlem-i İmkân her var vâhidiyyetten gelir
Aczî (Mirzade Mustafa---Ağa)

kesret-i bârân-ı gam: Gam yağmurunun çokluğu.
Kesret-i bârân-ı gamdan oldu bu gül-şen-i harâb
Meyve-i ümîdi gâyet bozdu lezzet kalmadı
Hâletî (Azmizade...)

kesret-i mey: İçki bolluğu.
Kesret-i meyden sudâʿ erip namâza çıkmadı
Zâhid-i hôd-bîn bu özrüyle meğer maʿzûrmuş
Avnî (Fatih Sultan Mehmet)

kesret-i peykân: Okların çokluğu.
Kâr-ger düşmez hadeng-i taʿne-i düşmen bana
Kesret-i peykânın etmiştir demirden ten bana
Fuzûlî

kesret-i reng-i mezâhir: Görünen rengin çokluğu.
Kesret-i reng-i mezâhir mâniʿ-i vahdet değil
Sad hezârân necm olur ammâ ki mâh olmaz iki
Namık Kemal

kesret-i vahdet: Birlik çokluğu.
Kesret-i vahdetten ey dil ayn-ı vahdettir garaz
Kalbi tathîr etmeden yenbûʿ-ı hikmettir garaz
Bursalı İsmail Hakkı

kesret-i yârân: Sevgililerin çokluğu.
Ârif-i vahdet olup kesret-i yârândan geç
Râzî-i kısmet olup gayret-i akrândan geç-Lâ

* **kesret-gâh:** tas. Dünya.
Denir mi zâtını tevhîdden âsâr hâlîdir
Bu kesret-gâh nûr u vahdet-i zâtınla mâlîdir
Tevfik Fikret

* **kesret-nümâ:** Çokluk gösteren.
Bü'l-aceb mecmûa-i kesret-nümâdır kâinât
Cümlenin şîrâze-i cemʿiyyet eczâsı bir
Hersekli Arif Hikmet

* **kesîr:** Çok, bol.
Lâfzı endek ola maʿnâsı kesîr
Etmeye kimseyi aslâ tekdîr-Nâbi.

kesîr ü kalîl: Az ve çok.
Ne ola sabr ile şevkinden özge Avnî'nin
Kabûl eyle budur varı ger kesîr ü kalîl
Avnî (Fatih Sultan Mehmet)

-keş: (كش) Far. "çeken, çekici" anlamında birleşik sıfatlar yapar. **c. –keşân.**

* **ârzû-keş:** İstekli, hevesli.

ârzû-keş-i sîm ü zer: Altın ve gümüş isteklisi.
İki cihânda budur ârzû-yı cân u dilim
Ne ârzû-keş-i sîm ü zerim ne tâlib-i hûr
Yenişehirli Avni

* bâde-**keş:** Şarap içen.
Ne rind-i bâde-keşiz Nâilî ne zâhid-i huşk
Bize ne mey-kede ne hân-gâh lâzımdır-Nâilî

* belâ-**keş:** Bela çeken.
Merd-i bî-kayda belâ-keşlikdedir ârâm-ı dil
Yoksa çoktan terkederdim cânı da cânânı da
Şeyh Galip

* cârûb-**keş:** Süpürücü.
Nereye gitse o mâh karşı
Perçem-i hûr idi cârûb-keşi-Hakanî
* cefâ-**keş:** Sıkıntı çeken.
Cefâ-keş olanda cefâ tümen tümen
Sabır kılıcını boşa çalma hemen-Fethi Atâ
* cemmâze-**keşân:** Hızlı giden dişi develer.
Sadr-ı Cem pâyına cemmâze-keşân eflâk
Eylemiş kayd-ı ikbâline teslîm-i zemân-Nef'î
* çille-**keş:** Çile çeken.
Nefsi riyâzet ile tutar çille-keş olan
Nerm eyler esb-i serdi inânın sıkıntısı
Arif (Mütercim-i Arabî Reisilküttâb Mir ...)
* dâg-**keş:** Yara açan.
dâg-keş-i fülfül-i hâl: Ben'in karabiber gibi açılan yarası.
Bu ne ândır ki melâhetle nemek-dân-ı lebin
Hindû-yı dâg-keş-i fülfül-i hâl etti beni
Nevres-i Kadim
* dâmen-**keş:** Etek çeken. mec. Nazlı nazlı yürüyen.
Zirve-i şâhta dâmen-keş olan mîve-i nâz
Âhir üftâde-i habs-i şikem olmaz da ne_olur-Nâbi
* **defter-keş:** Defter çeken, defter süsleyen.
defter-keş-i meâyib-i nâs: İnsanların kusurlarını yazan, gören.
Defter-keş-i meâyib-i nâs ol, merd isen
Kıl zâtını nazarlara mecmûa-i edeb-Nedim
* dem-**keş:** Bülbül gibi uzun uzun ötme.
Gûş-ı câna subh-dek her şeb sadâ-yı Hû gelir
Burc-ı tende dil değil bir mürg-ı dem-keş var gibi
Âsım (Çelebizade Şeyhülislam İsmail...)
* deryâ-**keş:** Çok içki içen.
Bir zemân Rûm'da deryâ-keş idik ey sâkî
Şimdi İrân'da kanâat ederiz çay ile biz
Râşid (Molla Feyzizade Müverrih Mehmet...)
* dil-**keş:** Gönül çekici.
Ma'nâsı latîf lafzı bî-gışş
Mazmûn-ı nev insicâmı dil-keş-Ziya Paşa
* dûd-**keş:** Duman çeken.
Âşıkın gönlü kararır dem-be-dem etmezse âh
Dûd-keş olmayıcak yalın evi kılar siyâh
Necati Bey (olmayıcak: olmayınca.)

* dürd-**keş:** Şarap tortularını içen.
Dem olur kûy-ı harâbâtta bir dürd-keşin
Çarh-ı çârimde Mesîhâ eremez pâyesine
Hayali Bey
* esrar-**keş:** Esrar çeken.
Esrâr-ı kâinâtı esrâr-keş ne bilsin-Muallim Naci
* firkat-**keşân:** Ayrılık çekenler.
Alınmaz zevk-ı câm-ı vasl-ı bî-hamyâze-i hicrân
Alan firkat-keşândır lezzetin vakt-i mülâka:tın
Nâbi
* gayret-**keş:** Gayret çeken, çaba harcayan.
Cümle âlem bize gayret-keş iken lâyık mı
Olalım pençe-i nâ-ehilde pâ-mâl-i sitem-Nâbi
* gerden-**keş:** Boyun çekici. mec. inatçı. **c. gerden-keşân.**
Ne mülk-ârâ ki bu tedbîr-i sâib
Ne katı seyftir gerden-keşâna-Enderunlu Fazıl
** gerden-**keşân:** Boyun eğenler.
gerden-keşân-ı âlem: Âlemin itaatlileri.
Emrine râm etti hep gerden-keşân-ı âlemi
Şimdi devletle odur mâlik rika:b-ı rûzigâr-Nef'î
* hamyâze-**keş:** Esneyen.
Oldu hamyâze-keş dehân-ı devât
Âhir-i nazm dâstânımdır-Riyazi
* hased-**keş:** Kıskanan.
Bize rakîb-i hased-keş idi bütün âlem
Sana muhabbet ile iştihârımız var idi-Ziya Paşa
* hasret-**keş:** Hasret çeken.
Lâubâlî vaz'-ı râhat-bahşa mâni'dir hıred
Bunda hasret-keş olur zevk-ı cünûna hûşlar
Koca Ragıp Paşa
* kadeh-**keş:** Kadeh kaldıran.
Nizâm-bend-i şühûd olalı bu bezm-i cihân
Ne rindler ne kadeh-keşler ettiler güzerân-Lâ
* kemân-**keş:** Okçu, ok atan.
Kimi yayı öptü, kimi fırlattı
En er kemân-keşe yetti üç atım-Yahya Kemal
* keş-â-**keş:** Çekişme, mücadele.
Reşk-i ruh-ı âlinle gül âteşlere düşmüş
Mey hasret-i la'linle keş-â-keşlerle düşmüş-Nâbi
* leşker-**keş:** Asker çeken, asker idare eden.

leşker-keş-i livâ-yı belâ: Bela sancağını askerin önüne çeken.

Sînemde kıl nazar elif ucunda dâğıma
Leşker-keş-i livâ-yı belâya livâ budur-Hayali Bey

* **melâmet-keş:** Aşağılanan.

melâmet-**keş-i ışk:** Aşk yüzünden aşağılanan.

Hâlâ ki biz üftâde-i hûbân-ı Dımışk'ız
Ser-halka-i rindân-ı melâmet-keş-i ışkız
Bağdatlı Ruhi

* mey-**keş:** İçki içen.

Ne sâfî bâdesi ne gerdiş eyler câmı kalmıştır
Harâbâtın miyân-ı mey-keşânda nâmı kalmıştır
Üsküdarlı Hakkı Bey

* mıstar-**keş:** Cetvel çeken.

mıstar-keş-i sahîfe-i âsâr: Eserlerin sayfasına cetvel çeken.

Dülbend-i ebri barmağına sarmasın hilâl
Mıstar-keş-i sahîfe-i âsârımız değil-Nâbi

* mihnet-**keş:** Sıkıntı çeken.

Sabr eder cevrine Rûhî dediler dedi o şâh
Kulumuzdur biliriz biz onu mihnet-keştir
Bağdatlı Ruhi

* minnet-**keş:** Yapılan iyiliği başa kakan.

minnet-keş-i ihsân: İyiliği başa kakan.

Her ne mihnet çektirirse râzıyım Cevrî bana
Tek hemân minnet-keş-i ihsânı nâ-dân etmesin
Cevrî (İbrahim Çelebi)

* mühre-**keş:** Mühre çeken.

Olup Hûrşîd ü mehden mühre-keş evrâk-ı eflâke
Hutût-ı rûz u şebden nüsha-i sunʿ eylemiş inşâ-Nâbi

* nevâle-**keş:** Yiyecek çeken, yiyecek taşıyan.

nevâle-keş-i hân-ı enbiyâ: Nebiler sofrasına yiyecek taşıyan.

Efsûs ömr-i telh-mezâka:n-ı âleme
Cibrîl iken nevâle-keş-i hân-ı enbiyâ-Nâbi

* peymâne-**keş:** İçki içen.

peymâne-keş-i mest-i müdâm-ı dü cihân: İki cihanın devamlı içki içeni.

Biz velvele-i aşka düşen Mevlevî'yiz
Peymâne-keş-i mest-i müdâm-ı dü cihânız
Esrar Dede

* pîş-**keş:** Hediye, armağan.

Kasr-ı firkatte eyâ hâce hayâl-i kalbin
Pîş-keş çekti gönül şâhına bir kıymetî taş-Enverî

* piyâle-**keş:** İçki içen, kadeh kaldıran.

Piyâle-keşliğimiz muktezâ-yı meşrebtir
Cihânda çektiğimiz hep belâ-yı meşrebdir
Resîm (Mustafa–Çelebi)

* rakam-**keş:** Rakam çeken, yazı yazan, çizgi çizen.

Olmaz ruh-ı bütâna rakam-keş kalem abes
Çekmez beyâza kâtib-i kudret rakam abes-Nâbi

* râyet-**keş:** Sancak çeken.

râyet-keş-i adâlet ü insâf: İnsaf ve adalet sancağını çeken.

Râyet-keş-i adâlet ü insâfı kahrede
Dahhâk-i zulmü Gâve-i âhen-gerân gibi-Nâilî

* sâgar-**keş:** Kadehle içen, kadeh kaldıran, kadeh çeken.

sâgar-keş-i derd-i nifâk: İki yüzlülük sıkıntısıyla kadeh kaldıran.

Basma bezm-i sohbet-i ehl-i hevâya hîç ayak
Kılmasınlar tâ seni sâgar-keş-i derd-i nifâk
Âgâh Osman Paşa (Trabzonlu...)

* sebû-**keş:** Testi çeken, içki dağıtan.

Gerçi bu hum-hâne-i dehrin sebû-keş rindiyiz
Bilmedik ammâ ki sahbâ-yı safa keyfiyyetin-Nâbi

* ser-**keş:** Baş çeken, asi.

Olur her tünd-hûy ser-keşi bir râm eder düşmen
Ne denlü saht ise âteşle lâ-büdd nerm olur âhen
Râşid (Molla Feyzizade Müverrih Mehmet...)

* sıklet-**keş:** Yük taşıyan, ağırlık çeken.

Çâbük-ter olduğun gam-ı nâ-geh-res-i heves
Sıklet-keş-i misâfir-i bîgâh olan bilir-Nâbi

* sîm-**keş:** Sırma çeken, sanatkâr.

Haddeden tel gibi çektin kendine târ-ı dili
Ey cüvân-ı sîm-keş sat âferîn üstâdına-Seyyit Vehbi

* sipeh-**keş:** Asker başı çeken, başkomutan.

Olmaz sahâyifin yine kadr-i bülendi pest
Saff-ı sipeh-keş-i kaleme pây-mâl iken-Nâbi

* sitem-**keşân:** Zulüm çekenler.

Ne denlü câme-i nahvet olursa teh-ber-teh
O denlü serdî-i âh-ı sitem-keşân geçiyor
Râmî Mehmet Paşa

* sürme-**keş:** Sürme çeken.
Mihr ü mâhı çarh edinmiş gece gündüz döndürür
Rişte-i ömrüne gerdûn halkın olmuş sürme-keş
Behiştî

* şîre-**keş:** Şıra içen.
Bengî ketm eylemez esrârın
Şîre-keş tatlı sanır güftârın-Sünbülzade Vehbi

* ter-**keş,** tîr-**keş:** Ok kabı.
Bu zahm-ı aşkıma bâdî nigâhım olmuştur
Yine bu tîr bana kendi ter-keşimdendir-Nâbi

* terâne-**keş:** Nağme eden, şarkı söyleyen.
Anâdil etti beyân-ı merâtib-i nagamât
Kumâr oldu terâne-keş ü sürûd-i senâ-Fuzûlî

* tîğ-**keş:** Kılıç çeken.
Gamze-i tîğ-keş ü çeşm-i sihir-sâzına bak
Kasd-i cân eyler iken şîvesine nâzına bak-Nef'î

* zehr-**keşân:** Zehir içenler.

zehr-keşân-ı hum-ı aşk: Aşk küpünden zehir içenler.
Sahbâ yerine zehr-keşân-ı hum-ı aşkız
Reşk etme bizim hâlimize biz Cem-i aşkız-Nef'î

* zer-**keş:** Sırmacı, altın tel yapıcı.

zer-keş-i câh: Mevkinin sırmalı elbisesi.
Biz müttekâ-yı zer-keş-i câha dayanmazız
Hakk'ın kemâl-i lutfunadır istinâdımız-Bâki

** **-keşân:** Çekenler, çekiciler.

* keh-**keşân:** Samanyolu.

* peymâne-**keşân:** İçki içenler.
Biz mest-i mey-i mey-gede-i âlem-i cânız
Ser-halka-i cem'iyyet-i peymâne-keşânız
Bağdatlı Ruhi

keşâkeş: (كشاكش) Far.>keş-â-keş. 1. Çekişme, münakaşa. 2. İki kişinin bir şeyi birbirine doğru çekmesi. 3. Gam, keder, sıkıntı. 4. Felâket. 5. Pehlivanların birbiriyle güreşmesi.
Kemençe şekline girdim elinde mutrib-i aşkın
Keşâkeşten halâs olmaz dahi sînem rebâb-âsâ-Bâki

Sen eğer dâdımı dâd etmez isen seyreyle
Ne keşâkeşte kalır kûşe-i dâmân-ı felek-Nef'î

keşâkeş-i gerdûn: Feleğin kederi.
Belâ-yı gerdiş-i çerh ü keşâkeş-i gerdûn
Cefâ-yı gayret-i akrân ü mihnet-i emsâl
Veysî (Alaşehirli Üveys Kadı..)

keşân: (كشان) Far. Keşîde'den; çeken, çekerek götüren.

keşân keşân: Çeke çeke.
Salarsa zülfün ucu halka halka zencîri
Hezâr zâhid-i huşku keşân keşân iletir-Şeyhi

keşef: (كشف) Far. Kaplumbağa.
Âciz iken uka.ba giriftâr olur keşef
Gûk-ı zaîfi kût edinir bî-vesîle mâr-Ziya Paşa

keşf, keşif: (كشف) Ar. Var olduğu bilinmeyen bir şeyin ortaya çıkarılması.
Keşfet nika:bını yeri göğü münevver et
Bu âlem-i anâsırı firdevs-i enver et
Zeynep (Zeynünnisa...Hanım)
Dermiş bana keşf oldu rumûzât-ı hakîkat
Vallâhi yalandır sözü billâhi yalandır
Bağdatlı Ruhi
Deme keşf olur ser-â-ser sana esrâr-ı hafî
Ka:l ü ef'âlinde vardır çün senin yüz bin hatâ
Âdile Sultan

keşf-i avret: Avret yerini açma.
Açılıp ummadığın mestûre
Keşf-i avretle olur meşhûre-Sünbülzade Vehbi

keşf-i esrâr: Sırları açma.
Olıcak buğz u adâvet der-kâr
Etme bî-gâneye keşf-i esrâr
Sünbülzade Vehbi (olıcak: olunca.)

keşf-i hikem: Bilgelik açma.
Erbâb-ı şühûdun sühanı keşf-i hikemdir
Makbûlü sanâdîd-i sühan-dân-ı ümemdir-Sâmi

keşf-i hüsn: Güzelliği açma.
Meşârık keşf-i hüsnünden ibâret
Hafâsından kinâyettir magârib-Çermikli Zihni

keşf-i kınâ': Örtüyü açma.
Zulmet-i âsâm olur ruhsâre-pîrây-ı adem
Eylese dûşîze-i afvın eğer keşf-i kınâ'-Nâbi

keşf-i mezâyâ-yı sühan: Söz meziyetlerini açma.
Olmayan hall-i İlâhî'ye karîn eylemez
Dil-i pür-ukde ile keşf-i mezâyâ-yı sühan
Sünbülzade Vehbi

keşf-i râz: Sırını açma.
Ehline arzetmeyip ağyâra keşf-i râz eden
Olsa da Hallâc-ı Mansûr-ı zemân ber-dâr olur
Abdülaziz Mecdi

keşf ü kerâmet: Keşif ve keramet.
Sûfiye zerk ü riyâ setrü'l-hicâb oldu ise
Câm-ı sâfî ile biz keşfü'l-kerâmet edelim-Şeyhi

* **kâşif:** Keşfeden, bilen, meydana çıkaran.

kâşif-i esrâr-ı Hudâ: Allah'ın sırlarını bilen.
Ey kâşif-i esrâr-ı Hudâ Mevlânâ
Sultân-ı fenâ şâh-ı beka Mevlânâ-Şeyh Galip

kâşif-i haka:yık: Hakikatleri keşfeden.
Ey Fuzûlî özünü kûşe-nişîn et hum-ı mey teg
Ola nâ-geh olasın kâşif-i haka:yık-Fuzûlî

kâşif-i sırr-ı velâyet: Velilik sırrını keşfeden.
Şâh-ı Merdân Şîr-i Yezdân pîşvâ-yı ehl-i dîn
Kâşif-i sırr-ı velâyet Haydar-ı Kerrâr mest-Nesimi

* **keşşâf:** 1. Çok keşfeden. 2. Sırları çözen. 3. Keşif kolu, izci.
Ben ne keşşâfım ne sâhib-keşf ammâ ma'nîde
Muşikâf-ı nükte-hâ-yı âsümânîdir sözüm-Nef'î

keşîde: (كشيده) Far. 1. Çekmiş, çekilmiş.2. Dizilmiş, düzenlenmiş. 3. Yazılmış. 4. Eski yazıda bazı harflerin üzerine çekilen çizgi.
Keşîde pîş-gehinde livâ-yı hayrü'l-enâm
Olur ne cânibe azm etse ol livâ mansûr-Nâbi
Hân-ı âfâka keşîde niam-ı Hak Nâbî
Sen dahi eyle tenâvül yürü bir yanından-Nâbi

Bir nîm- neş'e say bu cihânın bahârını
Bir sâgar-ı keşîdeye tut lâle-zârını-Nedim

keşîde-pâ: Ayak çekmiş.
Ya'nî olup diyâr-ı Haleb'den keşîde-pâ
Tahrîk edince Rûm'a rikâb-ı azîmeti-Nâbi

keşîş: (كشيش) Far. Papaz, karabaş, kilise papazı. **c. keşîşân.**
Gâziyân saldıkça her dem sîne-i küffâra şiş
Mürdegânın dâvet eylerdi cehennemde keşîş-Sürûrî
Tutmasaydı dâmen-i dünyâya tûfân-ı riyâ
Kâinât olsaydı ârî şeyhten keşîşten-Yenişehirli Avni

Keşîş Dağı: Bursa'daki Uludağ'ın eski ismi.
Soğuklukta, girân-cânlıkta, kâfirlikte her şeyde
Füzûn-terdir Keşîş Dağı'yla zâhid denk gelmezse
Şeyh Galip

keşkûl, keçkûl: (كشكول) Far. 1. Hindistan cevizinin kabuğundan yapılıp dilencilerin ellerinde taşıdıkları kap. 2. Bir çeşit süt tatlısı.
Felek imşeb hilâl-i hâle-pirâyı edip der-dest
Hemânâ ol dervîşe tutmuş bir kemer keşkûl
Kânî (Ebûbekir...)

Terkeylemiş cihânı gönül yâhut etmemiş
Bâr-ı girân olur mu hîç abdâla keşkûlü
Mehmet Râkım Paşa

Mâh-ı nev aksini keçkûl edinip deryâlar
Oldu kapında gedâ lücce-i ummân-şekl-Hayali Bey

keçkûl-i dünyâ: Dünya keşkülü.
Hutâm-ı lezzet-i keçkûl-i dünyâya tama' kılma
Nice deryûze-ger pây-ı gedâdan arta kalmıştır
Osman Şems Efendi

keşkûl-i gedâ: Dilenci keşkülü.
Bir olur efser-i şâhî ile keşkûl-i gedâ
Ser-nigûn olsa eğer sûret-i iklîl gibi-Sâmi

keşmekeş: (كشمكش) Far. 1. Çekişme, kavga. 2. Kararsızlık.
Hep çektiğim endûh sebük-serliğimindir
Bu keşmekeşe düşmez idim lengerim olsa-Nâbi

Çesbândır ârzû-yı dile ye'sten hele
Ümmîd esîr-i keşmekeş-i ihtimâl iken-Nâbi

Keşmekeşlerle eder ömr-i güzer
Buna devlet mi denir hâk-be-ser-Nâbi

keşmekeş-i derd-i ihtiyâc: İhtiyaç derdinin kavgası.
Yâ Rab nedir bu keşmekeş-i derd-i ihtiyâc
İnsânın ihtiyâcı ki bir lokma nânadır-Ziya Paşa

keşmekeş-i intizâr: Bekleyiş kararsızlığı.
Düşmüş hevâ-yı cism-i latîf ile Nâbiyâ
Leyl ü nehâr keşmekeş-i intizâra mevc-Nâbi

keşmekeş-i mihnet: Sıkıntı kargaşalığı.
Kavs-veş râhatı yok keşmekeş-i mihnetten
İki yüzlü iki ağızlı kec-endîşlerin-Nâbi
keşşâf: (كشّاف) bk. keşf.
keştî: (كشتى) Far. Gemi, sefine.
Derd ü gamdan ıztırâb etmez hevâyî-meşrebân
Keştîye bâr-ı girânı bâis-i temkîn olur
Koca Ragıp Paşa
Herkes olsa ne_ola ser-geşte-i girdâb-ı elem
Dümeni, yelkeni yok keştîye döndü âlem-Cem'î

Yapıldı himmetile harb için çok âhenîn keştî
Ki her bir kıt'ası bir kal'a-i pûlâd-ı bünyândır-Lâ
keştî-i akl: Akıl gemisi.
Keştî-i akla olur her mevci bir girdâb-ı ye's
Aşk bir deryâ-yı ummândır ki sâhil nâ-bedîd
Ziya Paşa
keştî-i Cem: Cem'in gemisi.
Keştî-i Cem gibi emvâc-ı belâdan sındı dil
Sâkiyâ sun leblerin câmın ki gam-perdâzdır
Lamiî Çelebi
keştî-i dil: Gönül gemisi.
Bu emvâc-ı belâ içre bulunca sâhil-i cûdu
Mekân-ı keştî-i dil geh firâz u geh nişîb oldu
Şeyhülislam Yahya
keştî-i emn ü emân: Sığınma gemisi.
Şurta-i lutf ile tûfân-ı fiten buldu sükûn
Keştî-i emn ü emân buldu muvâfik eyyâm-Nâbi
keştî-i gaflet: Gaflet gemisi.
Biz âremîde-i keştî-i gafletiz ammâ
Nefes nefes ceryân üzredir sefîne-i ömr-Nâbi
keştî-i gönül: Gönül gemisi.
Rüzgâr-ı aşka uymuştur havâ-yı vaslıla
Keştî-i gönlüm vatandan hubb ü sevdâdan geçer
Âdile Sultan
keştî-i hayâl: Hayal gemisi.
Bir keştî-i hayâl ile âfâka yelken aç
Deryâyı dinle gör nice esrâr söylenir-Yahya Kemal
keştî-i hilâl: Hilal gemisi.
Var ümîdim tâ bu deryâ üzre keştî-i hilâl
Gâh seyr-i hâver eyler gâh geşt-i bâhter-Fuzûlî

keştî-i isyân: İsyan gemisi.
Çok keştî-i isyânı çeker sâhil-i afve
Bahr-i keremin mevc-i atâsın ne bilirsin-Nâbi
keştî-i karâr-ı bülbül-i zâr: İnleyen bülbülün karar gemisi.
Dönüp girdâb-ı bahr-i hûna her gül lâle-zâr içre
Dolaştırmakta keştî-i karâr-ı bülbül-i zârı-Nef'î
keştî-i nâz: Naz gemisi.
Yakmadan bahr bahr ü beri âteş-i âh-ı Esrâr
Keştî-i nâza süvâr ol da efendim tîz gel-Esrar Dede
keştî-i Nûh: Nûh'un gemisi.
Hücûm-ı gamda bana onu etti zevrak-ı mey
Kim etmedi onu tûfân olanda keştî-i Nûh-Fuzûlî
keştî-i nüh-âsmân: Dokuz göğün gemisi.
Şukka-i râyât-ı bahtınla rikâbın olmasa
Keştî-i nüh-âsmânın bâd-bân u lengeri-Nef'î
keştî-i sahbâ: Şarap gemisi.
Yakan âb üzre âteş sanmanuz keştî-i sahbâyı
Şu'â'-i tîğ-ı kahrından tutuştu Şeh Süleymân'ın
Bâki
keştî-i sergîn: Gübre gemisi.
Tasaddur etse ne gam rinde câhil-i hôd-bîn
Gehi tevakkuf eder bahre keştî-i sergîn-Nâbi
keştî-i sipihr: Feleğin gemisi.
Kılsa temkînini keştî-i sipihre lenger
Devre-i aşk eder izhâr-ı zarûretle direng-Ziya Paşa
keştî-i ümmîd: Ümit gemisi.
Sühûletle gelir sanma kenâra keştî-i ümmîd
Müsâid bahta dâir bir muvâfik rûzgâr ister
Kelîm-i Eyyûbî
* **keştî-bân:** Gemici; kaptan.
Pâyine gelmese rûzileri bî-nâbların
Keştî-bân düşmez idi dâmına girdâbların-Nâbi
* **keştî-nişînân:** Gemide seyahat edenler.
İmtiyâz-ı sâbit ü seyyâr-ı müşküldür hayâl
Zanneder keştî-nişinân sâhil-i deryâ yürür
Koca Ragıp Paşa
ketâib: (كتائب) bk. ketîbe.
ketebe: (كتبه) bk. kitâbet.
ketîbe: (كتيبه) Ar. Asker, alay, birlik. **c. ketâib.**
ketîbe-i ilhâm: İlham birliği.
Her nazar bir ketîbe-i ilhâm
Olarak sânihamda dalgalanır-Süleyman Nazif

ketîbe-i nâz: Naz birliği.
Bu kâinât-ı nefâisde bir ketîbe-i nâz
Birer bedîa-i hulyâ-nüvâz u his-engîz,
O kadd ü ka:met-i nâzânla her zemân mümtâz
Birer hayâl-i girizân-ı şi'r ü handesiniz-Fâik Âli Bey

** **ketâib:** Ketîbe'ler, asker bölükleri, asker birlikleri.

ketâib-i cihâd: Cihadın asker birlikleri.
Şevkın galeyân ederdi peydâ
Hûnunda ketâib-i cihâdın-Recaizade Ekrem

ketm: (كتم) Ar. Saklama, gizleme.
Âciz olanın ketm olunur hakk-ı sarîhi
Mahmîleri her yerde himâyet yeni çıktı-Ziya Paşa

Ketminde aceb tekellüf etmiş
Tahrîf etmiş, tasarruf etmiş-Ziya Paşa

Âşıkım hâl-i derûnun âleme izhârı güç
Ketmi lâzımdır velâkin derdimin izhârı güç
Âdile Sultan

ketm-i adem: Allah'ın ruh ve madde âlemlerini yaratmak istediği zaman ilk yeşil cevherin çıktığı yer. (kenz-i mahfî)
Şeyhe bak ketm-i ademden diye takrîr eyler
Bilmez ammâ ki nedir maânî-i ihfâ-yı adem
Akif Paşa

Kurtulamadım âlemde bir ân derd ü elemden
Sahrâ-yı vücûda geleli ketm-i ademden-Şinasi

ketm-i esrâr: Sırları saklama.
Ketm-i esrâra eğer mâni' olursa emri
İhtifâ eyleyecek yer bulamaz şîr-i künâm
Yenişehirli Avni

ketm-i irfân: Bilgiyi saklama.
Şimdi âkıl odur zemânede kim
Ketm-i irfân edip deli görünür-Nevres-i Kadim

ketm-i nefes: Nefesi tutma.
Şikest-i kâse-i dildir figâna mâni' olan
Bu denlü ketm-i nefes inkisârımızdandır-Nâbi

ketm-i râz: Sır saklama.
Aklına mecnûnların tahsîn ki ketm-i râz edip
Geh sipihre geh der ü dîvâra söyler söylese-Nâbi

ketm ü hafâ: Gizlilik ve sır.
Aşk bir esrârdır ketm ü hafâ mümkin değil
Şânına şâyan nakl-i mâ-cerâ mümkin değil
Esrar Dede

ketm ü pinhân: Gizleme ve saklama.
Ey sebak-hân-ı debistân-ı taleb ehl-i dilin
Ketm ü pinhân ettiği hôd nükte-i peydâsıdır
Esrar Dede

* **ketûm:** Çok fazla gizleyen.
Kaç Süleymân'a firâş olduğunu anlar idin
Âh bir kerre dile gelse bu sahrâ-yı ketûm
Yenişehirli Avni

kettân: (كتان) Ar. Keten.
Dil görse ârızını çâk çâk olur
Kettân olur mu pençe-i mehtâbtan halâs
Sünbülzade Vehbi

ketûm: (كتوم) bk. ketm.

kevâkib: (كواكب) bk. kevkeb.

kevkeb: (كوكب) Ar. Yıldız, necm. **c. kevâkib.**
Ne taşlar bastı seng-endâz-ı âhım deyr-i gerdûne
Düşen altın kayalardır değil vakt-i seher kevkeb
Bâki

Eğerçi gök yüzünde ahter-i ferhunde-fer çoktur
Hani hâl-i ruhun mânendi bir rûşen-güher-i kevkeb
Bâki

Eğer burc-ı saâdetten gurûb ettiyse bir kevkeb
Cihâna fer veren Hûrşîd-i devlet pâyidâr olsun-Lâ

kevkeb-i âlî: Yüce yıldız.
Kevkeb-i âlîsin idrâk eylemez erbâb-ı fen
Etseler vaz'-ı rasad tâ tarh-ı Hâmân üstüne
Nedim

kevkeb-i baht-ı zebûn: Güçsüz bahtın yıldızı.
Felekte berk-ı âhımdan ser-â-ser yandı kevkebler
Kalan odlara yanmış kevkeb-i baht-ı zebûnumdur
Fuzûlî

kevkeb-i câh: Mevki yıldızı.
Âfitâb olsa eğer kevkeb-i câh ile hasûd
Kîn-i şemşîr-i cihân-gîr zebânım çekemez-Nef'î

kevkeb-i dîn: Din yıldızı.
Şükûh-ı kevkeb-i dîn şân ü şevket-i İslâm
Olur mu pâ-zede-i firka-i anûd u nefûr-Nâbi

kevkeb-i dürrî: İnciye benzeyen yıldız.
Vak'ı yok pîş-i hakîkatte mecâzın Nâbî
Kevkeb-i dürrîye şeb-tâb berâber gelemez-Nâbi

kevkeb-i eşk: Gözyaşı yıldızı.
Gam sipihri kevkeb-i eşkimle her şeb zeyn olur
Subh-veş sıdkım görüp mihrinde kalır meh tana
İbn-i Kemal

kevkeb-i ikbâl: Talih yıldızı.
Gelmeyip kevkeb-i ikbâline yek zerre fütûr
Kuvvet-i bâzû-yı bahtı bula gittikçe kıyâm-Nâbi

kevkeb-i menkûb-ı dost: Yıldızı düşmüş dost.
İkisi birdir muazzeb eylemekte âdemi
Tâli'-i mes'ûd-ı düşmen kevkeb-i menkûb-ı dost
Sâbit

kevkeb-i rahşân: Parlak yıldız.
Şeb ki meh geçti felek tahtına sultân-şekl
Oldu her kevkeb-i rahşân ona a'yân-şekil
Hayali Bey

kevkeb-i şân: Şan yıldızı.
Şükûh-ı kevkeb-i şân ü şevket-i İslâm
Olur mu pâ-zede-i utüvv ü fütûr-Nâbi

kevkeb-i şuarâ: Şairler yıldızı.
Dürr-i nazmım çarha mengûş olsa bilmez rûzigâr
Şi'r-i Nef'î midir ol ya kevkeb-i şuarâ mıdır-Nef'î

kevkeb-i tâli': Talih yıldızı.
Tulû' etmez sitâremde Usûlî kevkeb-i tâli'
Yeridir odlara yansa felekler dûd-ı âhımdan-Usûlî

* **kevkeb-efşân:** Yıldız saçan.
Kevkeb-efşân âftâb olmazsa ger ol maşrıkın
Ikd-i Pervîn-i güsiste-rîsmânıdır sözüm-Nef'î

** **kevâkib:** Kevkeb'ler, yıldızlar.
Gözü yaşlıların hâlin ne bilsin merdüm-i gâfil
Kevâkib seyrini şeb-tâ-seher bîdâr olandan sor
Fuzûlî

Haylî kevâkib içre yanıp meş'al-i kamer
Sahn-ı semâda rûşen idi râh-ı keh-keşân-Bâki

Rûhumda benim korku, ölüm, leyle-i târîk
Çeşminde onun aks-i kevâkible dönerdik
Ahmet Hâşim

kevkebe: (كوكبه) Ar. 1. Yıldız, necim. 2. Tantana, ihtişam, ün, şöhret. 3. Süvarı alayı.
Titrerdi kevkebenle senin âlem-i vegâ
Eylerdi kanlı gölgene düşmânlar iltica
Kemalzade Ekrem Bey

Ey şa'şaanın, kevkebenin mehdi, mezârı
Şarkın ezelî hâkime-i câzibe-dârı-Tevfik Fikret

kevkebe-i Kayser-i Rûm: Rum Kayser'inin ünü.
O nebî-i Arabî kim hâs ü hâşâk deridir
Taht ü tâc-ı haşem ü kevkebe-i Kayser-i Rûm
Yenişehirli Avni

kevkebe-i lem-yezelî: Kalıcılık ihtişamı.
Hâstır zât-ı İlâhîsine mülk-i ezelî
Bî-hudûd anda olan kevkebe-i lem-yezelî
Şinasi (anda:orada.)

kevn: (كون) Ar. Var olma, sonradan meydana gelme; varlık, vücut. **c. ekvân.**
Salâhı âlem-i kevn olsa ger fesâdı kadar
Olurdu kâm-revâ her kişi murâdı kadar-Nâilî

Âsûdeyiz bu kevnde hünkâr-ı ekberin
Şems-i cemâli üstümüze sâye-bânken-Esrar Dede

Hulâsa, bir edebî kevni yok, zemîn-i fesâd
İçinde haşre kadar haşrolur durur ecsâd
Mehmet Akif

kevn-i mağşûş: Karışık, hileli dünya.
Nedir lüzûmu vücûdu şu kevn-i mağşûşun
Değer mi külfeti îcâdı bunca da'vâya-Ferit Bey

kevn ü fesâd: Olma ve bozulma.
Kevn ü fesâdın anladım îrâd ü masrafın
Dil-hâhına müzâyakadan mâ'adâsı yok-Nâbi
Kevn ü fesâd âlemidir dehr-i cân-şikâr
Kalmaz bu kâr-gâhda bir kimse pâyidâr
Yenişehirli Avni

kevn ü mekân: Varlık, kâinat.
Hey ne deryâdır o deryâ-yı ezel kim katresi
Âsiyâ-yı âlem kevn ü mekânı döndürür-Ziya Paşa

* **kevneyn:** Madde ve ruh âlemi; her iki dünya.
Ahkâm-ı İlâhiyye'yi ettin bize ta'lîm
Ey hâce-i kevneyn edip îsâr-ı cevâhir-Rızayi

kevneyn-i cûd: Her iki cömert dünya.
Çü mevcûd eyledi kevneyn-i cûdu
Delîl-i vahdet etti her vücûdu-Şeyhi

** **ekvân:** Kevn'ler, vücutlar, varlıklar, âlemler, dünyâlar.
Hoşça bak zâtına kim zübde-i âlemsin sen
Merdüm-i dîde-i ekvân olan âdemsin sen
Şeyh Galip

ekvân-ı bî-nihâyet: Sonsuz varlıklar
Nedir şu ekvân-ı bî-nihâyet-Recaizâde Ekrem

kevser: (كوثر) Ar. Cennette bulunduğuna inanılan bir havuz veya bir akarsuyun adı.
Dem bu demdir behey idrâksiz endîşeyi ko
Kevseri havzu ile sâgar-ı sahbâya değiş-Nef'î

Lebinin yâdı ile içse eğer bir atşân
Âb-ı Kevser gibi cân-perver olur mâ'-i semûm
Yenişehirli Avni

Kevseri anmaz ol içtiği mey-i nâbı içen
Mescide varmaz o vardığı kilîsâyı gören
Avnî (Fatih Sultan Mehmet)

kevser-i âteş-nihâd: Ateşten yaratılan su.
Kevser-i âteş-nihâdın adı aşk
Dûzah-ı cennet-nümânın adı aşk-Şeyh Galip

kevser-i bâğ u nesîm-i subh: Sabah rüzgârının ve bağın kevseri.
Gül-zâra gel ki kevser-i bâğ u nesîm-i subh
Emvât-ı hâki ettiler ihyâ-yı Mesîh-vâr-Necati Bey

kevser-i cûd: Cömertlik kevseri.
Ne melek-hûy meliksin dem-i lutfun ile
Kevser-i cûd akıtır ravza-i Rıdvân-ı kerem
Ahmet Paşa

kevser-i cûşân: Coşan kevser.
Şükûfe-zâr-ı behiştî midir bu mecma'-ı hûbân
Bu âb-ı sâfi-i gîtî-nümâ, bu kevser-i cûşân
İsmail Safa

kevser-i hûr: Huri kevseri.
Kevser-i hûra murâdı zâhidin
Fikr-i âşık şâhid ü âb-ı ineb
Muhibbî, Meftunî (Kanunî Sultan Süleyman)

kevser-i mey-âlûd: Şaraba bulaşmış kevser.
Hatt-ı ruhı dûd-ı nâr-ı Nemrûd
La'l-i lebi kevser-i mey-âlûd-Şeyh Galip

kevser-i pâkize: Temiz kevser.
Havzdan kevser-i pâkizeyi nûş eyleyeyim
Kasrdan bûy-ı cinânı edeyim istişmâm-Nedim

kevser-i rûhânî: Ruhani kevser.
Kevser-i rûhânîlerden lezzet alan âdemî
Çeşme-i Hayvân'ı ne_itsün çeşme-i hayvânîdir
Hamdullah Hamdi

key: (كى) Far. Eski Acem şahlarından ikinci tabakada bulunanların adlarının başına getirdikleri lâkap. **c. keyân.**
Şu'le-i dâğla gönlü büyüdü abdâlın
Ne_ola mağrûr ise başındaki tâc-ı Key'i
Şeyhülislam Yahya

** **keyân:** Key'ler.
Sâid-i izzete şehbâz-ı saâdettir ol
Mâkiyân olmaz ona nisbet olunsaydı keyân-Cinânî

Bâlâ-nişîn-i mesned-i şâhân-ı tâc-dâr
Vâlâ-nişân-ı ma'reke-i arsa-i keyân-Bâki

keyân: (كيان) bk. key.

keyd: (كيد) Ar. Hile, oyun, desise.

keyd-i ihvân-ı bün-i çeh: Kuyu dibi dostlarının hilesi.
İzzet-i saltanat-ı Mısr'a taleb-kâr olmak
Keyd-i ihvân-ı bün-i çeh kûşe-i zindân yoludur-Nâbi

keyf, keyif: (كيف) Ar. Sağlık, vücut esenliği.
Hoşça bir keyf idi enfiyye-i habîs
Etmese rîş ü burunu telvîs-Sünbülzade Vehbi

Şarâb-ı âteşînin keyfi rûyun şu'lelendirmiş
Bu hâletle çerâg-ı meclis-i mestân mısın kâfir
Nedim

Rübâbımın şu kırık tellerinde vaktiyle
Boğuk bir aksini titrer duyunca keyfinden
Onuncu kat göğe yükseldiğim-Tevfik Fikret

keyf-i arak: Rakı keyfi.
Meclis-i keyf-i arak âlem-i diğer etti
Rûy-ı mînâmıza aks eyledi hattâ mînû-Esrar Dede

keyf-i bâde: Şarap keyfi.
Esrâr-ı aşkı dert ile bî-hûş olan bilir
Elbette keyf-i bâdeyi ser-hôş olan bilir
Leskofçalı Galip

keyf-i cân-bahş: Cana can katan keyf.

Keyf-i cân-bahşın ki cism ü câna râhat bundadır
Hikmetin inkâr eder vâiz hamâkat bundadır-Nef'î

keyf-i humâr: İçkiden sonraki baş ağrısı keyfi.

Ser-germ-i nahvet olmasın ol şâh çok da kim
Değmez neşât-ı bâde-i keyf-i humârına-Seyyit Vehbi

keyf-i kelâm: Söz keyfi.

Görünce lezzet ü keyf-i kelâmımı yaraşır
Denilse tab'ıma hem mey-fürûş u hem kannâd
Nef'î

keyf-i rahîk-i mazmûn: Mazmun şarabın keyfi.

Ne nâmedir bu ki keyf-i rahîk-ı mazmûnu
Verir mülâhazaya bir neşât-ı rûhânî-Nef'î

keyf-i nesîm-i mey: Şarap kokusunu getiren rüzgârın keyfi.

Gösterir mevc-i tebessümden dürr-i nâ-yâblar
Başlasa keyf-i nesîm-i meyle cûşa la'l-i leb
Esrar Dede

keyf-i şerâb-ı Edrine: Edirne şarabının keyfi.

Meşreb-i şûhunda bir sır var ki te'sîr eylese
Zâyi' olmaz haşre dek keyf-i şerâb-ı Edrine-Nef'î

keyfe: (كيفه) Ar. "Nasıl" anlamına kullanılır. "-mâ" ile birleşerek> keyfe-mâ: "Her nasılsa" anlamına kullanılır.

* **keyfe-mâ:** Her nasılsa.

Mülkünde Hak tasarruf eder keyfe-mâ yeşâ
İsterse kevni yok eder, isterse var eder-Ziya Paşa

* **keyfe mettefak:** Hangisi olursa.

Bir iki beytin onun keyfe mettefak nâgâh
Bir ehl-i dil okuyup etti dahi tekrâr-Nedim

keyfiyyet: (كيفيت) Ar. 1. Nitelik. 2. Bir şeyin iyi veya kötü olma ciheti. 3. gr. Bazı dillerde kelimelerin müennes veya müzekker olma durumu.

Bilinmez kadri mahmûr olmadıkça neşve-i câmın
Şebâb eyyâmının keyfiyyetin pîr-i dü-tâdan sor
Fıtnat Hanım

Belâ bezminde Ferhâd ile Mecnûn geçti ben kaldım
Sorarsan meclisin keyfiyyetin kendin bilenden sor
Hayali Bey

Ger sorarsan tâ ezelden neydügün keyfiyyetim
Bâde-i ışk ile tahmîr eylemişler tıynetim-Behiştî

keyfiyyet-i aşk: Aşkın niteliği.

Kimden istifsâr edem keyfiyyet-i aşkı aceb
Ârif-i âgâh ser-hôş, vâkıf-ı esrâr mest-Lâ

keyfiyyet-i hall: Sirkenin niteliği.

Bir midir ikisi de şîre-i engûr iken
Neşve-i bâde-i gülgûnla keyfiyyet-i hall
Veysî (Alaşehirli Üveys Kadı...)

keyfiyyet-i hamr: Şarabın iyi veya kötü oluşu.

Bir ayş ki mevkûf ola keyfiyyet-i hamra
Ayyâşına yuf hamrına hammârına hem yuf
Bağdatlı Ruhi

keyfiyyet-i mahsûsa: Gam niteliği.

Yetmez mi bu keyfiyyet-i mahsûsa ona kim
Zevk-ı gamı erbâb-ı dile rûh-fezâdır-Nef'î

keyfiyyet-i sahbâ: Şarabın niteliği.

Koyalım sâgarı zâhid sana hem-reng olalım
Bize keyfiyyet-i sahbâ gibi bir hâlet bul-Bâki

Keyhüsrev: (كيخسرو) Far. İran'ın Keyâniyân sülâlesinden olan Keykâvus'un torunu. Büyük hükümdarlar hakkında sıfat olarak kullanılır.

Tâc-ı Keyhüsrev gerekmez lîk Hak'tan rûz u şeb
Kullarınla kendimi kapında der-bân isterim
Ahmet Paşa

Anılmaz idi Ferîdûn ü Cem'le Keyhüsrev
Cihâna gelmese ger şâirân-ı şehd-maka:l
Hayali Bey

Hüsrev-i gül gerçi kim derd-i şitâdan dağ idi
Şimdi Keyhüsrev gibi izhâr-ı şevket eyledi
Nadirî (Ganizade...)

Keyhüsrev-i sânî: İkinci Keyhüsrev.

Hemân oldur niyâzım senden ey Keyhüsrev-i sânî
Ki gûş-ı hûşa mengûş eyle dürr-i pend-i pîrânı
Bâki

Keykûbâd: (كيقوباد) Far. Eski İran'daki meşhur bir şah sülalesinin ismidir. Key lâkabını ilk defa kullanan odur. Adaletiyle ün salmıştır.

Adlin katında cevr ü sitem dâd-ı Keykûbâd
Hışmın yanında lûtf u kerem kahr-ı Kahramân
Bâki

Nerde dîvân-ı Ferîdûn, meclis-i çenk-i peşenk
Nerde dârât-ı Sikender, dârû-berd-i Keykûbâd
Mehmet Salahî
Pâdişâh-ı âdil ü âlî-neseb kim yaraşır
Etse ger serheng ü der-bân Keykubâd u Kayser'i
Nef'î

Keyvân: (کیوان) Far.1. Satürn (Zühal yıldızı). 2. Mutsuzluk, uygunsuzluk.
Birinin mansıbını bana inâyet kıl kim
Meh-çe-i râyetimi irgüre Keyvân'a kerem
Hayali Bey
Âh-ı âşık der idim tîrine ger nâvek-i âh
Delse eflâki geçip küngüre-i keyvânı-Nef'î

Keyvân ki eylemiştir yedinci çarhı mesken
Kasrında pâs-bâna olmaz dahi mümâsil-Nizami

keyvân-ı iftirâk: Ayrılık mutsuzluğu.
Hükmü gerdûnda merâm etseyidi sa'd-i ber-karâr
Eylemezdi tâ-ebed Bercîs'e keyvân-ı iftirâk
Üsküdarlı Hakkı Bey

keyvân-ı köhne: Eski mutsuzluk.
Bâlâ-yı çarh-ı heftime keyvân-ı köhne sal
Oturmuş nite ki Hindî-i pîl-bân-Bâki

kezîm: (كظيم) bk. kezm.

kezm: (كظم) Ar. Hiddetini, öfkesini yenme.

kezm-i gayz: Öfkesini yenme.
Kezm-i gayz ile dahi aff-ı cemîl
Oldu memdûh-ı Hudâvend-i Celîl
Sünbülzade Vehbi

* **kezîm:** Kızgınlığını, öfkesini yenen.
Envâr-ı mağfiret eder imhâ-yı ma'siyet
Ehl-i kemâl zulmet-i gayzı kezîmdir
Nevşehirli Hikmet

kıbâb: (قباب) bk. kubbe.

kıble: (قبله) Ar. 1. Namaza başlarken yönelinen taraf, Mekke tarafı. 2. Güney tarafı. 3. Güneyden esen rüzgâr.
Ol ham-ı ebrûya kılsam secde her sâat ne_ola
Kıble ile ol ham-ı ebrû berâberdir bana-Fuzûlî

Eşiğinde âhım işiten döker göz yaşların
Nitekim kıble yeli esse firâvân yağdırır-Necati Bey

Zâhid cevân-perestlere kâfir demiş velî
Tekfîr-i ehl-i kıble eden Müslümân mıdır-Esrar Dede

kıble-i cân: Can kıblesi.
Görmez eşiği taşını ol kıble-i cânın
Çöp düştü meğer kim gözüne kıble-nümânın-Bâki

Doğru bakamaz yüzüne ol kıble-i cânın
Âşık gibi titrer yüreği kıble-nümânın-Hâlisî

kıble-i dil-şüdegân-ı bî-tâb: Güçsüz âşıkların kıblesi.
Ki odur câmi'-i hüsne mihrâb
Kıble-i dil-şüdegân-ı bî-tâb-Sünbülzade Vehbi

kıble-i ebrû: Kaşının kıblesi.
Subh u şâm ol kıble-i ebrû berâberdir bana
Ey Fuzûlî Tanrı gözden saklasın ikbâlimi-Fuzûlî

kıble-i ebrû-yı yâr: Yârin kaşının kıblesi.
Tîr-i ser-tîzi duâsın arşa tâ îsâl eder
Kıble-i ebrû-yı yâre ol kim eyler iktidâ
Leskofçalı Galip

kıble-i ehl-i niyâz: Niyaz ehlinin kıblesi.
İntisâbım var ricâl ile kibâr-ı asra kim
Der-geh-i âlîleridir kıble-i ehl-i niyâz-Sürûrî

kıble-i erbâb-ı maârif: Bilim sahiplerinin kıblesi.
Fahr-i şuarâ kıble-i erbâb-ı maârif
Kutb-ı vüzerâ, Âsaf-ı dânâ-yı zemâne-Nef'î

kıble-i hâcet: İhtiyaç kıblesi.
Kıble-i hâcet-durur onun cemâli Kâ'besi
Kim teveccüh eyler ona her taraftan şeyh ü şâbb
Nizami

kıble-i maksûd: Amaçlanan kıble.
Kıble-i maksûdudur zevk-ı Behişt Allah bilir
Cezbe-i dîdârı bilmez sûfi-i havrâ-perest
Esrar Dede

kıble-i tâat: İbadet kıblesi.
Zâhidâ sen kıl teveccüh kûşe-i mihrâba kim
Kıble-i tâat ham-ı ebrû-yı dil-berdir bana-Fuzûlî

* **kıble-gâh, kıble-geh:** Kıble yeri.
Kıble-gehtir Kâ'be'den efdal cemâlin âşıka
Âdile görsün o vechi lûtf-ile ref' et nika:b
Âdile Sultan

kıble-gâh-ı âşık: Âşıkın kıble yeri.
Beyt-i cânânı tavâf et kıble-gâh-ı âşıktır
Sa'y eden onu bulur dilde sakın olma cüdâ
Âdile Sultan

kıble-gâh-ı ehl-i fenâ: Yokluk ehlinin kıble yeri.
Ey kıble-gâh-ı ehl-i fenâdan esen sabâ
Havfim bu, müntehâ-yı hübûbun olur hebâ
Abdülhak Hâmit

* **kıble-nümâ:** Kıbleyi (güney) gösteren alet, pusula.
Müstağnî-i irşâd olur erbâb-ı basîret
Sükkân-ı Harem neyler imiş Kıble-nümâyı
Seyyit Vehbi

Vâreste-i irşâd olur erbâb-ı hakîkat
Sükkân-ı Harem neyler imiş kıble-nümâyı
Sünbülzade Vehbi

* **Kıbleteyn:** Mekke'de bulunan Kâbe ile Kudüs'te bulunan Beyt-i Makdis.
Mihrâb-ı ebruvânını arz eyle ey sanem
Makbûl secde etmek için ehl-i Kıbleteyn
Hamdullah Hamdi

Kıbt, Kıbtî: (قبطى) Ar. Kıbt'tan; 1. Mısır'ın en eski yerli halkı. 2. Kıbt soyundan çingene.
Miyân-ı güft ü gûda bed-meniş îhâm eder kubhun
Şecâat arz ederken merd-i Kıbtî sirkatin söyler
Koca Ragıp Paşa

Sâir akvâma meyli akmaz
Kıbtî kıbtîliğin bırakmaz-Lâ

kıdem: (قدم) Ar. 1. Kadimlik, eskilik. 2. Zamanca, memuriyetçe rütbece eskilik.
Hâdisât-ı feleğe olsa nazar
Kıdem zâtını îcâb eyler-Hakanî

Kopmadı kân-ı kıdemden bir Hayâlî ey felek
Destine sultân-ı Rûmun söz gibi gevher sunar
Hayali Bey

Harem-gâh-ı bekabi'l-lâhta hükm-i fenâ yoktur
Kıdem mülkünde hadd-i ibtidâ vü intihâ yoktur
Leskofçalı Galip

kıdem-i zât: Zatının eskiliği.
Hâdisât-ı feleğe olsa nazar
Kıdem-i zâtını îcâb eyler-Hakanî

kıdve: (قدوه) Ar. 1. Kendisine uyulup arkasından gidilecek kimse. 2. Bir sınıf veya topluluğun başındaki lider.

kıdve-i alem: Âlemin lideri.
Hüsnü müsellem gül gibi hurrem mûnis ü mahrem müşfik ü hem-dem
Zübde-i âlem kıdve-i âdem şâh-ı mükerrem gayret-i Dârâ-Cinânî

kıdve-i ehl-i nazar: İleri görüş sahiplerinin lideri.
Kıdve-i ehl-i nazar Hazret-i Nâzır-zâde
Kim oluptur eşiği devlet-i dâreyne medâr
Cinânî (oluptur: olmuştur.)

kîl ü ka:l: (قيل و قال) Ar. Dedikodu.
Leb ü miyândan idi bahsiniz Nedîm ile hep
Dahi miyânede ey dil o kîl ü ka:l midir-Nedim

Hakîkatle kamu eşyâya bak gel seyrân ede gör
Kulak verme bu kîl ü ka:le gûş-ı cânla dinle gör
Âdile Sultan

Âriflerden nişân budur her gönülde hâzır ola
Kendüyü teslîm eyleye sözde kîl ü ka:l olmaya
Yunus Emre

kılâde: (قلاده) Ar. Gerdanlık; akarsu. **c. kalâid.**
Kılâde kıldığı tesbîhi boynuna sûfî
Muhakkıkam sanır illâ hemân mukalliddir-Şeyhi

kıllet: (قلت) Ar. 1. Azlık. 2. Kıtlık.
Kılletimden anlaman peşmîne-pûş olduğumu
Zeng-i gamdan gönlümün âyînesin saklar nemed
Necati Bey

Sâdıku'l-va'd olur ehl-i himmet
Şimdi ol zümrede vardır kıllet-Sünbülzade Vehbi

kıllet-i dâniş: Bilgi eksikliği.
Tarz-ı âdâbı gözet müksir ü nâ-dân olma
Kıllet-i dâniş olur kesret-i güftâra sebeb
Hersekli Arif Hikmet

kıllet-i idrâk: Kavrama eksikliği.
Kıllet-i idrâkten sanma Ziyâ'nı gayretin
Neylesin kim yer gelir sabr u karâr elden gider
Ziya Paşa

* **kalîl:** Az, çok olmayan.
Ne ola sabr ile şevkinden özge Avnî'nin
Kabûl eyle budur varı ger kesîr ü kalîl
Avnî (Fatih Sultan Mehmet)
Olsa bir bezmde nezzâreye şâyeste kalîl
Öyle bezme varanın bir gözü pûşîde gerek-Nedim
kımât: (قماط) Ar. Sargı, örtü, sarılacak bez.
Yüzümün kan ile kımâtını al ettim kim
Âlet-i san'at ola ol büt-i bî-pervâya-Fuzûlî
kımât-ı ıztırâb: Istırap sargısı.
Bed' eyledi aşk piç ü tâba
Bend oldu kımat-ı ıztırâba-Şeyh Galip
kımme: (قمّه) Uç, tepe.
kımme-i tâc-ı îcâd: İcat edilen tacın ucu.
Ey vücûdun güher-i kımme-i tâc-ı îcâd
Resm-i kadîm-i elif-i fâtiha-i isti'dâd-Nâbi
kınâ': (قناع) Ar. Örtü, baş örtüsü.
Zulmet-i âsâm olur ruhsâre-pîrây-ı adem
Eylese dûşîze-i afvın eğer keşf-i kınâ'-Nâbi
kındîl: (قنديل) Ar. Kandil. **c. kanâdîl.** bk. kandîl.
Bulur ser-mâye-i dânişle âdem revnakı yokken
Ziyâ vermez ne denlü zîver-i câm olsa boş kındîl
Koca Ragıp Paşa
kîr: (قير) Ar. Zift, katran.
Nûr-ı re'yinde eser bulsa eğer zerre kadar
Ola bir mihr-i felek her şerer-i kûre-i kîr
Üsküdarlı Hakkı Bey
kırâb: (قراب) Ar. Kılıç ve bıçak kını.
Çeşm-i mesti tîğ çekmiş gamzeden bir Kahraman
Ebrû-yı müşgîni bir şemşîrden hâli kırâb-Nef'î
kırân: (قران) Ar. Birleşme, yan yana gelme, yakınlık.
Kubbesinde levha-i sîmîn ile gülmîh-i zer
Müşterîdir kim felekte mâh ile etmiş kırân-Nef'î

Bindi bir zevraka Dâmâdı ile Hazret-i Şâh
Burc-ı âbîde kırân eyledi san mihr ile mâh
Nedim (san: sanki)
kırât, kîrât: (قيراط) Ar. Dört keçi boynuzu çekirdeği ağırlığında, mücevher tartı birimi.
Arz eder gayrıya mutrib neye mâlik ise hep
Buna mıskalla satar nâzı geçirmez kırât-Beliğ

kırtâs: (قرطاس) Ar. 1. Kâğıt, kâğıt tabakası, sayfa. 2. Kâğıtçı. **c. karâtîs.**
Bender-i çeşme olur azîm reh-i kırtâstan
Kârvân-ı nazm çıksa hıtta-i enfâstan-Nâbi
kîrvân: (قيروان) Ar. 1. Kervan, kafile. 2. Dünyanın doğu ve batı tarafları.
Sensin ol hûrşîd-i evc-ârâ-yı şevket kim senin
Tuttu dehri nûr-ı adlin kîrvân tâ kîrvân
Üsküdarlı Hakkı Bey
kısm: (قسم) Ar. 1. Kısım, bölük, parça, çeşit. 2. Bahis, fasıl. **c. aksâm.**
kısm-ı mümteni'ât: Olamazlar kısmı.
Erişti evc-i kemâlâta nûr-ı idrâkât
Yetişti rütbe-i imkâna kısm-ı mümteni'ât
Sadullah Paşa
** **aksâm:** Kısım'lar, parçalar, cüz'ler, bölükler.
aksâm-ı fazl-ı nâ-mahsûr: Sönmeyen fazilet parçaları.
Zamîr-i câhına envâ-ı dâniş ü irfân
A'lâ kadrine aksâm-ı fazl-ı nâ-mahsûr-Nâbi
kısmet: (قسمت) Ar. 1.Bölmek, taksim etmek, parçalara ayırmak. 2. Pay, hisse.
Kısmetindir gezdiren yer yer seni
Göğe çıksan âkıbet yer yer seni-İbn-i Kemal

İhtiyâriyle cihânda kimse gitmez gurbete
Âb u dâne serpilir insânı kısmet gezdirir-Lâ
kısmet-i İlâhî: İlahî kısmet.
Hasûd münkir olur kısmet-i İlâhî'ye
Sanır hemîşe sitem adl ü dâd kassâmı-Nef'î
kıssa: (قصّه) Ar. 1. Hikâye, fıkra. 2. Ders alma. **c. kasas.**
Çün hisse imiş kıssadan ehl-i dile maksûd
Maksûd nedir anla bil ey ârif ü dânâ-Ruhi
kıssa-i aşk: Aşk hikâyesi.
Şeb-i yeldâda uzar fecre kadar kıssa-i aşk
Tâ ki Mecnûn bitirir nutkunu Leylâ söyler
Yahya Kemal
kıssa-i cânân: Sevgilinin hikâyesi.
Kâşkî sevdiğimi sevse bütün halk-ı cihân
Sözümüz cümle hemân kıssa-i cânân olsa
Yahya Bey (Taşlıcalı...)

kıssa-i Dârâ: Dârâ hikâyesi.
Devlet-i dâr-ı cihân devr-i zemân ey Bâkî
Pây-dâr olmadığın kıssa-i Dârâ'dan bil-Bâki

kıssa-i efsâne-cûyân: Boş vakit geçirenlerin kıssası.
Kimseler hem kıssa-i efsâne-cûyân olmasın
Muallim Naci

kıssa-i ejder: Ejder hikâyesi.
Beyim bitmez tükenmez bir hikâye vasf-ı zülfündür
Yılan efsânesinden de uzundur kıssa-i ejder
Lebib (Mehmet...)

kıssa-i Ferhâd: Ferhat kıssası.
Geldi kelâl kıssa-i Ferhâd ü Kays'tan
Derd-i derûnu söyle gönül şinîdedir-Fıtnat Hanım

Kıssa-i Ferhâd u Mecnûn kim okurlar Âhîyâ
Bir varaktır defter-i ışk-ı mecâzımdan benim-Âhi

kıssa-i gussa: Keder kıssası.
Kıssa-i gussam uzundur kâkül-i dil-ber gibi
Nâzenînler nâzı gibi çok-durur derdim benim
İbn-i Kemal

kıssa-i Kays: Kays'ın hikâyesi.
Eskimiştir güzelim kıssa-i Kays u Ferhâd
Kendimizden yeni efsâneler îcâd edelim
Atâyî (Nev'izade Atâullah)

kıssa-i pür-hisse: Hisse dolu kıssa.
Âleme taksîm olunsa bizdeki mihnet yeter
Kıssa-i pür-hissemiz derd ehline ibret yeter
Azmizade Hâleti

kıssa-i pür-hisse-i Cem: Cem'in hisse dolu kıssası.
Cân kulağın tut hele sâkî alup câmı ele
Kıssa-i pür-hisse-i Cem'dir sürâhî kulkulu
Şeyhülislam Yahya

kıssa-i uşşâk: Âşıkların kıssası.
Kıssa-i uşşâk anıldı bu dil-i Mecnûn gamın
Ben anınca dediler ol kıssa-i meşhûrdur-İbn-i Kemal

kıssa-i zülf-i mutavvel: Uzun saçın hikâyesi.
Vâiz bilir mi kıssa-i zülf-i mutavvelin
Onun hayâli nakş-ı hat-ı muhtasardadır-Beliğ

* **kıssa-perdâz:** Hikâye düzen, masalcı.
Feyz-bahş olsa eğer tab'-ı sühan-gûyum olur
Kıssa-perdâz-ı maânî-suveri perde-i râz-Nef'î

* **kıssa-tırâz:** Kıssa süsleyen, kıssa düzen.
Tûtî-i kıssa-tırâz kelimât-ı aşkım
Oldu mir'ât-ı melâhat dil-i sad-çâk bana
Leskofçalı Galip

kıssîs: (قسّيس) Ar. Keşiş, papaz.

kıssîs-i sanem-hâne-i aşk-ı ezel: Ezelî aşkın put evinin papazı.
Turfa kıssîs-i sanem-hâne-i aşk-ı ezeliz
Bâng-ı Hakk'ı fem-i nâkustan ısgâ ederiz
Üsküdarlı Hakkı Bey

kışr: (قشر) Ar. 1. Kabuk. 2. Tahıl, yemiş kabuğu. **c. kuşûr.**
Lübb ile kışrın eder farkını iş'âra Hakîm
Dürr ü sübha def'-i hânendeye zînet sadefin-Nâbi

Gerçi kim akl da bu hükme verir vech-i rızâ
Lübb ile kışrdadır bunda olan nakş-ı me'âl-Nâbi

Bir kışrdır ki cümle hayvâna rûz u şeb
İhzâr-ı rızk u tûşe için eyler inhimâk-Ziya Paşa

kışr-ı zâhirî: Dış kabuk, dış görünüş.
Ammâ ki kışr-ı zâhirîdir bildiğin senin
Yok tab'ının haka:yıkın idrâke kudreti-Nâbi

kıt'a: (قطعه) Ar. 1.Kesik; bölük, parça. 2. Bir, beş, on mısralardan her biri. 3. Yeryüzünün bölümleri. **c. kıtaât.**
Her cümle merkezinde eder seyr-i bî-vukûf
Her kıt'a mihverinde bulur feyz-i câvidân
Ziya Paşa

Her vezinde kıt'a etmiş imlâ
Birçok da rübâî-i dil-ârâ-Ziya Paşa

Bekler, ne zemân kaldıracaklar diye mebhût
Üç kıt'a musallâsı olan bir kâca tâbût
Midhat Cemal Kuntay

kıt'a-i eş'âr: Şiirler kıtası.
Var ise zımnında bir nâ-gûş-zed ma'nî-i ter
Kıt'a-i eş'âr hoştur kıt'a-i elmâstan-Nâbi

kıtʿa-i fesîha: Açık kıta.
Her cümle-i vesîada mebsût bin vücûd
Her kıtʿa-i fesîhada meşhûd bin cihân-Ziya Paşa

kıtʿa-i elmâs: Elmas kıta.
Var ise zımnında bir nâ-gûş-zed maʿnî-i ter
Kıtʿa-i eşʿâr hoştur kıtʿa-i elmâstan-Nâbi

* **kıtʿa-pîrâ:** Kıta düzenleyici.

kıtʿa-pîra-yı gazel-gû: Gazel söyleyen kıta düzenleyici.
Nükte-senc ü sühan-ârâ vü maânî-perver
Kıtʿa-pîrâ-yı gazel-gû-yı kasîd-perdâz-Nefʿî

kıtâl: (قتال) bk. katl.

kıtâr, katâr: (قطار) bk. katâr.

Kıtmîr: (قطمير) Ar. Ashab-ı Kehf'e rehberlik eden köpeğin ismi.
Geh kılar İblîs'i Me'vâ'dan sürüp kelb-i hakîr
Gâh bâb-ı gârda Kıtmîr'e Me'vâ gösterir-Aşkî

Fikreyler iken bu hâle tedbîr
Geldi dilime misâl-i Kıtmîr-Ziya Paşa

kıvâm: (قوام) Ar. 1. Duruş, durma. 2. Direk.
Rükn-i devlet dense hakka kim sezâdır zâtına
Kim bulur her kâr tedbîrin ile feyz-i kıvâm
Üsküdarlı Hakkı Bey

kıvâm-ı devlet: Devlet direği.
Sensin ol nabz-şinâs-ı lebi tabʿ-ı umûr
Dürc-i reʾyindedir eczâ-yı kıvâm-ı devlet-Münif

kıyâfet: (قيافت) Ar. Kılık, bir şeyin dış görünüşü. 2. Şekil, heyet, suret.
Lâzım gelirdi serv ü çenâr ola meyve-dâr
Fazl ü hünerde medhali olsa kıyâfetin-Nâbi

Nedir bu câme-i zerrîn, bu kisve-i zîbâ
Kadın kıyâfeti kesbeylemek niçin acaba
Abdülhak Hâmit

Bir dâhiye-i melek-kıyâfet
Şeytânı da aldatır o âfet-Muallim Naci

kıyâm: (قيام) Ar. 1. Ayağa kalkma, dikelme. 2. İsyan, ihtilâl. 3. Namazda ayakta durma. 4. Ölümden sonra dirilip ayağa kalkma.
Gelmeyip kevkeb-i ikbâline yek zerre fütûr
Kuvvet-i bâzû-yı bahtı bula gittikçe kıyâm-Nâbi

kıyâm-ı fitne: Fitne ayaklanması.
Kaddin kıyâma gelse firâkın düşer dile
Zîrâ kıyâm-ı fitne kıyâmet nişânıdır-Sadi

Ne benden rücû ne senden kıyâm
Selâmün aleyküm aleyküm selâm-Lâ

* **kıyâm-âver:** Ayağa kalkma, ayaklanma.
Gitti nakd-i dil ü dîn Nâiliyâ bir büte kim
Sanem-i ebrûsuna Cibrîl kıyâm-âver olur-Nâilî

kıyâmet: (قيامت) Ar. 1. Dünyanın sonu, ölülerin dirilişi. 2. Büyük belâ, sıkıntı. 3. Ortalığı velveleye verme.
Kad kıyâmet, gamze âfet, zülf fitne, hat belâ
Âh kim ben hüsnünün bunca belâsın bilmedin-
Ahmet Paşa

Kaddin libâs-ı sürh ile âfet değil midir
Âfet değil kızılca kıyâmet değil midir-Neylî

Şu serv ile şu kadd ü ka:met
Olmaz mı kıyâmete alâmet-Ziya Paşa

Eşin var âşiyânın var bahârın var ki beklerdin
Kıyâmetler koparmak neydi ey bülbül, nedir derdin
Mehmet Akif

* **kıyâmet-kadd:** Kıyamet boy.
Vuslatın cennettir ehl-i aşka hicrânın cahîm
Ey kıyâmet-kadd oluptur arada aşkın sırât
Bağdatlı Ruhi

* **kıyâmet-ka:met:** Kıyamet boy.
Ser-nigûn eyledi Tûbâ'yı ol âfet-ka:met
Doğrusu anculayın var mı kıyâmet-ka:met-Celalî

kıyâs: (قياس) Ar. Bir şeyi diğer bir şeyle takdir etmek, bir şeyi emsaliyle zihnen ölçme. **c. kıyâsât.**
Gark eder âlemleri bir katre âb-ı mağfiret
Var kıyâs et vüsʿat-i deryâ-yı rahmet ne_idügün
Bâki

Yok Rûm'da mesnevî demiş çok
İrân'a kıyâs olunsa hiç yok-Ziya Paşa

** **kıyâsât:** Kıyaslar.

kıyâsât-ı umûr: İşlerin kıyasları
Ne_ola eşkâl-i kıyâsât-ı umûr olsa akîm
Âlemin suğra vü kübrâsında nisbet kalmamış-Nâbi

kıymet: (قيمت) Ar. 1. Değer. 2. Bedel, tutar. 3. Şeref, onur, itibar.
Bilmedi gitti zemâne kıymetim Râmî benim
Hâk-i zillette yatar bir gevher-i erzendeyiz-Râmi

Bâğbân mey içeli bildi üzüm kıymetini
"Meded öldüm!" diyenin aynına sıkmaz koruğu
Lâ

kıymet-i anber: Amber kıymeti.
Kaddin yürütmez oldu çemende sanevberi
Zülfün yanında kıymet-i anber şikest olur-Hisalî

kıymet-i dünyâ: Dünyanın değeri.
Kıymet-i dünyâ nedir indimde var eyle kıyâs
Cenneti bir habbeye satmış bir âdem-zâdeyim
Eşref

kıymet-i ıkd-i dürr-i nazm: Nazım incisinin gerdanlık kıymeti.
Takdîr edemez kıymet-i ıkd-i dürr-i nazmım
Endîşe ki simsâr-ı kelâm-ı fusehâdır-Nef'î

kıymet-i kevn ü mekân: Varlık âleminin kıymeti.
Rîze-seng-i reh-güzârı kıymet-i kevn ü mekân
Zerre-i hâk-i cevâdı hûn-ı behâ-yı kâinât
Yenişehirli Avni

kıymet-i vâiz: Vaizin kıymeti.
Satmazsa eğer halka vazîfeyle nasîhat
Nâbî o zemânlar bilinir kıymet-i vâiz-Nâbi

kıymet-i vasl: Kavuşma bedeli.
Cevherin im'ân ile bâzâr-ı irfân vezn eder
Kıymet-i vaslın bahâsın cân eder cânân-ı aşk
Âdile Sultan

* **kıymet-dâr:** Kıymetli.
Dâmeninden kâkülün silker gubâr-ı pâyini
Müşg-i kıymet-dâra bildim Çîn'de yoğimiş revâc
Behiştî

kibâr: (كبار) bk. kibr.

kibr, kibir: (كبر) Ar. Ululuk, büyüklük, azamet. 2. Ululuk, büyüklük taslama, gurur.
Sana kibreyleyene kibretmek
Sadaka verme gibidir bî-şek-Sünbülzade Vehbi

Terk eyleye kibr ile inâdı
Hasr etmeye nefse i'timâdı-Ziya Paşa

Düşerse nâ-gehân bir katre-i berfi bu sermânın
Ger âteş-hâne-i sad sâle-i kibr ü mugân üzre
Ziya Paşa

* **kebîr:** 1. Büyük, ulu. 2. Yaşlı. 3. Çocukluktan çıkmış genç. **c. kibâr, küberâ.**
Elli yıldır ki müsellem sana seccâde-i nazm
Şimdi sensin şuarâ zümresine şeyh-i kebîr-Nâbi

** **kibâr:** 1. Kebîr'ler, ulular, büyükler. 2. Nazik.
Fezâ-yı haşrı tutar gulgul-i sığâr ü kibâr
Eder mehâbet ile yevm-i kamtarîr zuhûr
Yenişehirli Avni

Dünyâ o fenâ-hâne ki şeklinde beka: yok
Bir yer ki kibârında, sığârında hayâ yok
Kemalzade Ekrem

kibâr-ı âlem: Âlemin büyükleri.
İmtihânından halâs olmak kibâr-ı âlemin
Çeşme-sâr-ı ârzûdan dest-şûyluklardadır-Nâbi

kibâr-ı asr: Devlet büyükleri.
Nâbiyâ şimdi atâyâsı kibâr-ı asrın
Değmez ebrûlarının çînine bevvâbların-Nâbi

Kapılma lutfuna ey dil kibâr-ı asrın bil
Ümîd-i reddiledir verdiği selâm dahi
Mânî (Şeyh Mehmet bin Çalık Ali)

kibâr-ı evliyâ: Velilerin büyükleri.
Kibâr-ı evliyâ âşık demezler şol müride kim
Cemî'-i hüsn-i hulka onu irgürmeye irfânı
Gaybî (irgür-:ulaştırmak)

kibâr-ı ulemâ: Âlimlerin büyükleri.
Mültecâ-yı vüzerâ sadr-ı kibâr-ı ulemâ
Kâm-kâr-ı fuzalâ fahr-i mevâlî-i izâm-Nef'î

* **kibâr-zâdelik:** Soylu doğmuşluk.
Neşât-bahşî-i mey intisâb-ı humdandır
Kerem güvâh-ı nesebtir kibâr-zâdeliğe-Seyyit Vehbi

** **küberâ:** Kebîr'ler, büyükler, ulular.
Mümtaz ü hakîkî küberânın, fuzelânın
Çok kerre mükâfâtı olan cevr ü ezâyı-Fâik Âli Bey

* **kibriyâ:** Çok büyüklük, ululuk, azamet.
Bu dokuz kat felek-i bî-temsîl
Kibriyâsına göre şey'-i kalîl-Hakanî

Bil ki bir rü'yâdır evkân-ı fenân
Tek hakîkat var: Cenâb-ı Kibriyâ
Kemalzade Ekrem Bey

* **kâbir:** Büyük, ulu.
Ona rif'at kâbiren an kâbirin mevsûldür
Nüh felek gûyâ nisbet-i abâsıdır-Nedim

kibrît: (كبريت) Ar. 1. Kırmızı yakut, altın. 2. Kükürt. 3. Kibrit.

kibrît-i ahmer: Kırmızı kibrit.
Düşmüş kimi tecessüs-i kibrît-i ahmere
Olmuş kimine mûcib-i iflâs kîmyâ-Ziya Paşa

kibriyâ: (كبريا) bk. kibr.

kihân: (كهان) Far. Kih'ler, küçükler, sagirler.

kihân ü mihân: Küçükler ve büyükler.
Seni âlî tanır kihân ü mihân-Muallim Naci.

kilâb: (كلاب) bk. kelb.

kilîd: (كليد) Far. Anahtarla açılan alet. (Yunanca'da anahtar anlamına gelir.)
Tenimde sancılı nâveklerinle şâdem kim
Der-i belâ bu kilîd iledir bana meftûh-Fuzûlî

kilîd-i endîşe: Endişe kilidi.
Saçınla eğleniriz ey büt-i cefâ-pîşe
Ki halka halka-durur çün kilîd-i endîşe-Necati Bey

kilîd-i işret: Eğlence kilidi.
Bahâr erişse olur her şükûfe bir miftâh
Kilîd-i işreti gül-şende kılmağa meftûh
Şeyhülislam Yahya

kilk: (كلك) Ar. Kamıştan yapılmış yazı kalemi, kamış kalem.
Işk kilk çekti hat harf-i vücûd-ı âşıka
Kim ola sâbit Hak isbâtında nefy-i mâ-adâ-Fuzûlî

Takrîr-i kemâl-i hüneri nutk-ı zebândır
Tahrîr-i medârı-ı şerefi kilk ü rakamdır-Nef'î

Ey Nâilî terâne-i kilkinden oldular
Rûhâniyân-ı mastaba-i intibâh mest-Nâilî

kilk-i Bercîş: Berciş'in kalemi.
Ta ki bu levha-i pîrûzede kilk-i Bercîs
Ede her rengte tecdîd mezâmîn-i kühen
Keçecizade İzzet Molla

kilk-i beyân: Açıklama kalemi.
Vasf-ı la'l-i dil-ber ise kasdın ey kilk-i beyân
Tercemân olmaklığa şîrîn-zebân lâzım sana-Nedim

kilk-i cârî: Akıp giden kalem.
Yine kıl deste alıp kilk-i cârî
Gül-âb-efşânî vü anber-nisârî
Atâyî (Nevizade Atâullah)

kilk-i çâlâk: Çabuk hareket eden kalem.
Nice bin vâridât âmâde-i tahrîr olur dilde
Olunca sâye-güster kilk-i çâlâkim benân üzre-Nef'î

kilk-i dür-efşân: İnci saçan kalem.
Verir tâb-ı safâ-bahşım keder âyîne-i âba
Eder kilk-i dür-efşânım hacîl ebr-i güher-zâyı
Nef'î

kilk-i etfâl: Çocukların kalemi.
Ne mümkün pey-rev olmak Nâbî-i üstâda ey Sâmî
Sevâd-ı nâ-becâdır meşk-i şi'ri kilk-i etfâlin-Sâmi

kilk-i fitne-engîz: Fitne çıkaran kalem.
Gel ey Şâpûr-ı kilk-i fitne-engîz
Yine nakşınla kıl evrâkı gül-rîz
Nevizade Atâyî (Nevizade Atâullah)

kilk-i füsûn-sâz: Büyülü kalem.
Başkadır feyz-i hüner kilk-i füsûn-sâzında
Canlanır vecde gelir söz leb-i i'câzında
Tevfik Fikret

kilk-i gazel-perdâz: Gazel söyleyen kalem.
Ey kilk-i gazel-perdâz âhir ederek nâle
Derd-i dil-i Esrâr'ı ettin mi yine ifşâ-Esrar Dede

kilk-i hayâl: Hayal kalemi.
Muhassal yok bir eğlence firâkında dil-i zâre
Meğer kilk-i hayâli nükte-senc ü nükte-perdâzı
Nef'î

kilk-i Hızr: Hızır'ın kalemi.
Yaza bilmez leblerin vasfin temâm-ı ömrde
Âb-ı Hayvân verse kilk-i Hızr'a zulmetten devât
Fuzûlî

kilk-i hiddet: Hiddet kalemi.
Kâğıd-âsâ olma zü'l-vecheyn olursun şühpesiz
Simsiyâh eyler yüzün bir kilk-i hiddet âşinâ
Râsih (Enderunî İbrahim...)

kilk-i hôş-nevâ: Güzel sesli kalem.
Evrâkı tayy edip kilk-i hôş-nevâ gel gel
Terâne-senc olalım na't-i müstetâbında-Nâilî

kilk-i hôş-hırâm: Güzel yazan kalem.
Nazm ile Selmân-ı asrım nesr ile Vassâf-ı dehr
Nazm u nesr içre müsellemdir bu kilk-i hôş-hırâm
Nadiri (Ganizade...)

kilk-i hükm: Hüküm kalemi.
Kilk-i hükmün çekti harf-i sâ'ir-i edyâna hat
Hükm-i isbât etti nefy-i sâ'ir-i edyân sana-Fuzûlî

kilk-i hüzn-engîz: Hüzün veren kalem.
İftirâkın faslını yazdıkça eyler dil enîn
Kilk-i hüzn-engîz gönlüm sâzının mızrâbıdır
Muallim Naci

kilk-i irfân: Bilim kalemi.
Dest-i üdebâda kilk-i irfân
Oldu hele tercemân-ı vicdân-Namık Kemal

kilk-i kazâ: Kaza kalemi.
Yazmış ey Yahyâ kitâb-ı hüsnünü kilk-i kazâ
Hatt-ı la'li ol kitâb-ı müstetâbın hatmidir
Şeyhülislam Yahya

kilk-i kudret: Kudret kalemi.
Kilk-i kudret levh-i sînemde seni kılmış rakam
Eyleyip mahbûblar mecmûasından intihâb-Fuzûlî

kilk-i maânî-perver: Manalarla dolu kalem.
Böyle tahrîr etti levh-i mihre vasf-ı pâkini
Kâtib çarhın ser-i kilk-i maânî-perveri-Nedim

kilk-i müjgân: Kirpik kalemi.
Dem-â-dem kilk-i müjgân ile tıfl-ı merdüm-i çeşmim
Hat-ı sevdâ-yı hâlin meşk eder levh-i hayâl üzre
Fuzûlî

kilk-i nazm: Nazım kalemi.
Kelîm-i lem'a-i bîniş ki envâr-ı hayâlinden
Devâtı tûr-ı feyz ü kilk-i nazmı nahl-i Mûsâ'dır
Sabri

kilk-i Nedîm: Nedim'in kalemi.
Bü'l-aceb ayyâr-ı efsûn-gersin ey kilk-i Nedîm
Çok tabîat sarhoş eylersin bu dârûlarla sen-Nedim

kilk-i pejmürde: Pejmürde kalem.
Zîb-i destâr eylemez kimse kilk-i pejmürdesin
Enderunlu Vasıf

kilk-i sebük-cevlân: Çok çabuk gidip gelen kalem.
Meğer kilk-i sebük-cevlânın olmuş germ-rev Gâlib
Zemîn âteş zemân âteş bütün nakş u nigâr âteş
Şeyh Galip

kilk-i siyeh-kâr: Suçlu kalem.
Zebânımla ta'rîze mecbûr olup
Bu kilk-i siyeh-kâra mağrûr olup
Keçecizade İzzet Molla

kilk-i sun': Sanat kalemi.
Safha-i ruhsârına ol nokta-i hâl-i siyâh
Dest-i kilk-i sun' ile konmuş nişân-ı bûse-gâh-Âhi

kilk-i sühan-pâlâ: Söz süzgecinin kalemi.
Gark olur kevn ü mekân Âb-ı Hayât-ı feyze
Aldığımca elime kilk-i sühan-pâlâyı-Nef'î

kilk-i şehâb: Gençlik kalemi.
Dest urmuş idi kilk-i şebâba debîr-i çerh
Tuğra-nüvis-i hükm-i Hudâvend-i ins ü cânn-Bâki

kilk-i şûh-meşreb: Güzel huylu kalem.
Ne_ola nazm-ı veliyy-i ni'mete olsam Ziyâ pey-rev
Hüner bahsinde kilk-i şûh-meşreb lâübâlidir
Ziya Paşa

kilk-i tahrîr: Yazı kalemi.
Kan damlar kaleminden denilen işte budur
Çatlasa ka:dir olur mu onu kilk-i tahrîr
Keçecizade İzzet Molla

kilk-i ter: Yeni kalem.
Sonra alıp elime ney-şeker-i kilk-i teri
Olayım vasf-ı cihân-dâver ile şîrîn-kâm-Nedim

kilk-i vasf: Güzellik kalemi.
Midâd-ı kilk-i vasfınla urur dil merhem-i teskîn
Olunca derd-i zahmı rûzgârın istidâd üzre-Nef'î

kilk-i zerrîn: Altın işlemeli kalem.
Dîv-i buhlu hıtta-i cûdunda olmuş rahm için
Keff-i destin âsmân u kilk-i zerrînin şihâb-Nef'î

kîmyâ: (كيميا) Ar. 1. Kimya bilimi. 2. Gazâlî'-nin meşhur eseri.
Gubâr-ı der-geh-i Monlâ-yı Rûm'a rûy-mâl oldum
Düşüp hâk-i harâbât oldum ammâ kîmyâ buldum
Esrar Dede

Olursan secde-ber hâk-i reh-i dil-dâra ol sâat
Gubâr-ı kîmyâ rûy-ı temenniden zuhûr eyler
Esrar Dede

Düşmüş kimi tecessüs-i kibrît-i ahmere
Olmuş kimine mûcib-i iflâs kîmyâ-Ziya Paşa

kîmyâ-yı ka:biliyyet: Kabiliyet kimyası.
Şahsın isti'dâdı lûtf-ı peykerinden bellidir
Kîmyâ-yı ka:biliyyet cevherinden bellidir-Nâilî

kimyâ-yı pâk-i cân: Canın temiz kimyası.
Cism ü cân seyreyle bak dilde çerâğ-ı nûr-ı aşk
Kîmyâ-yı pâk-i cândır hâk-i dervîşânı gör
Âdile Sultan

kimyâ-yı saâdet: Saadetli olma kimyası.
Şâbâş şemîm-i mey-i tevhîdi duyarsan
Kîmyâ-yı saâdet sana hüsrân-ı harâbât-Esrar Dede

kîmyâ-yı safâ: Temiz kimya.
Mis tıynet-ân-ı naksı zer-i hâlis eyleriz
Terkîb-i kîmyâ-yı safâdır zamîrimiz-Nâbi

* **kimyâ-eser:** Kimya eseri.
Feyz-i şeb-i kîmyâ-eserden
Te'sîr-i şemmâme-i seherden-Fuzûlî

* **kîmyâ-ger:** Kimyacı.
Korkarım hem âftâb-ı kîmyâ-ger duymasın
Yoksa bin şevk ile olur ol dahi bir müşterî-Nef'î

* **kîmyâ-sâz:** Kimya ile uğraşan.
Kîmyâ-sâzlığa etme şegaf
Eyleme mâlını beyhûde telef-Nâbi

kîn, kîne: (کين) Far. Buğz, garaz, düşmanlık.
İzhâr-ı kîn şi'âr-ı dil-i zârımız değil
Ağyâr ile cidâl bizim kârımız değil-Nâbi

Siriştinde onun kim nûr var kalbinde kîn olmaz
Musaffâ tıynetânın tarf-ı ebrûsunda çîn olmaz
Nâbi

A'zâsını hangi sevgi birleştirir
Âhir bu vücûdu hangi kîn etti şikest-Yahya Kemal

kîn-i şemşîr-i cihân-gîr: Cihanı tutan kılıcın kini.
Âfitâb olsa eğer kevkeb-i câh ile hasûd
Kîn-i şemşîr-i cihân-gîr zebânım çekemez-Nef'î

kîn u husûmet: Kin ve düşmanlık.
Yalvardım i'tizâr u tazarru'lar eyledim
Aslâ tagayyür etmedi kîn u husûmeti-Ziya Paşa

kîne-i pelenk: Kaplan kini.
İnsân odur ki âyîne-veş kalbi sâf ola
Sînende neyler âdem isen kîne-i pelenk-Bâki

* **kîne-cû:** Öc almaya çalışan.
Sâkî-i devr bize sâgar-ı işret mi verir
Kîne-cûdur felek ehl-i dile ruhsat mı verir
Şeyhülislam Yahya

* **kîne-güdâz:** Kini eriten, kini yakan.
Cefâdan eyledi tövbe sipihr-i kîne-güdâz
Sitemden oldu perîşân zemâne-i mağrûr-Nâbi

* **kîne-ver:** Kinci.
Ne sendendir ne bendendir ne çerh-i kîne-verdendir
Bu derd-i ser humâr-ı neş'e-i câm-ı kaderdendir
Nâbi

kinâye, kinâyet: (كنايه) Ar. 1. Üstü örtülü dokunaklı söz, serzeniş. 2. Maksadı kapalı bir şekilde ve dolaylı yoldan anlatan söz. 3. ed. Hakiki anlamı -alınması caiz iken- olmasına rağmen mecazi anlamda da kullanılan söz. **c. kinâyât.**
Öldüreyim uş ben seni dedi itine yâr
Gâyette güzel söz bizi etti ise kinâyet-Zâti
İstiârât ü kinâyet ü hakîkatle mecâz
Dâimâ olmalıdır cârî-i mecârî-i sühan
Sünbülzade Vehbi

Sâde bir devr-i teselsülden ibârettir umûr
Rûz u şeb bir reft ü âmedden kinâyettir zemân
Yenişehirli Avni

kîr: (كير) Far. Erkeklik organı.
kîr ü gelü: Boğaz ve seks
Gerçi vardır bulunur câm u sebû kaydında
Ekser-i nâs velî kîr ü gelû kaydında-Nâbi
kirâm: (كرام) bk. kerîm.
Kird-gâr: (كردكار) Far. Allah.
Serkeşlik etti tûsen-i baht-ı sitîze-kâr
Düştü zemîne sâye-i eltâf-ı Kird-gâr-Bâki

Muhît-i dâire-i aşktan hurûc muhâl
Ne çâre kabza-i takdîr-i Kird-gâr'dayız
Yenişehirli Avni

Felek ererse kef-i Nâilî'ye dâmânın
Seninle mahkeme-i Kirdgâr'a dek gideriz-Nalili
kirişme: (كرشمه) Far. Naz, işve, cilve, edâ; kaş ve gözle edilen işaret.
Tamâm reng ü bahâ mû-be-mû kirişme vü nâz
Tamâm-ı hüsn-i ser-â-pâ-yı şu'le-i dîdâr-Nedim

Gamze değil bu şu'bede-bâz-ı kirişmedir
Sihri bitirdi şîve-i i'câza başladı-Nef'î

kirm: (کرم) Far. Kurt, böcek.
Her kirm ki_ola berg-hûr-i şâh-sâr-ı aşk
Ebrîşimi figâna gelir târ-ı çenk olur-Nâbi

Zehî sâni' ki eyler berg-i tût u kirm-i bed-bûdan
Libâs-ı iftihâr şehriyârâna atlas u dîbâ-Nâbi

kîs, kîse: (کیه) Far. Kese, para ve saat gibi şeylerin konulduğu kap.
Nâbi o kadar kîse tehî dünyâ kim
Kallâblığa başladı âlem yek-ser-Nâbi

Ne_ola âlemde tehî kîse isen ey Gâlib
Geldi ihvân ile hep tab'a gınâ-yı iflâs
Leskofçalı Galip

kîse-i erbâb-ı recâ: Ümit sahiplerinin kesesi.
Hâk-i harem-i menşe'-i ikbâl-i ekâbir
Ceyb-i kerem-i kîse-i erbâb-ı recâdır-Nef'î

kîse-i gûş: Kulak kesesi.
Satma ber-ka:ide-i dellâli
Kîse-i gûşa giren akvâli-Nâbi

kîse-i ömr: Ömür kesesi.
Kîse-i ömrü tehî ettiğimi yolunda
Olıcak hâk beden kâse-i serden sorasın
Ahmet Paşa (olıcak: olunca.)

kîşe-i şu'le: Işık kesesi.
Ey güzel ma'den... Oooh, ey lebrîz
Kîşe-i şu'le reng-i fecr-âmîz
Gülüyor gül yüzünde istikbâl-Tevfik Fikret

* **kîse-perdâz:** Kese düzenleyici.

kîse-perdâz-ı kerem: Cömertlik kesesini düzenleyici.
Bahşiş-âmûz-ı himem-i havsala-sûzu hisset
Kîse-perdâz-ı kerem ka:file-sâlâr-ı kirâm-Nef'î

kisb, kesb: (کسب) bk. kesb.

Kisrâ(y): (کسری) Ar. Eski İran hükümdarlarından Nûşirevân-ı Âdil'in lâkabı olup, sonradan diğerleri de aynı lâkabı kullanmışlardır.
Seni Kisrâ'ya adâlette muâdil tutsam
Fazladır sende olan devlet ü dîn ü îmân-Bâki

Kisrâ-yı Acem: Acem Kisrası.
Kıble-i ikbâl ederlerdi ayağın toprağına
Bulsalardı Kayser-i Rûm ile Kisrâ-yı Acem-Nizami

kisve, kisvet: (کسوه) Ar. 1. Elbise. 2. Özel kıyafet. 3. Kisvet (>kisbet) yağlı güreş yapan pehlivanların giymiş oldukları paçalı pantolon)
Münzevî olsan geçilmez lokma ile kisveden
Âkıl ü dîvânede olmaz o sevdâdan berî
Nazîm (Yahya...)

Sâdık görünür kisvede erbâb-ı hıyânet
Mürşid sanılır vehlede ashâb-ı dalâlet-Ziya Paşa

Çiçeklerle müzeyyen böyle renk-âmîz kisvenle
Güzelsin cennetin tâvûs-rengîn şâh-bâlinden
İsmail Safa

kisve-i nazm: Nazım kılığı.
Kisve-i nazmda gaybettir hicv
Sebeb-i zenb ü nedâmettir hiciv-Nâbi

kisve-i terkîb: Birleşme elbisesi.
Girmedin kisve-i terkîbe vücûd-ı pâki
Zâtı olmuştu mevâlîde medâr-ı îcâd-Nâbi

kisve-i zîbâ: Süslü elbise.
Nedir bu câme-i zerrîn, bu kisve-i zîbâ
Kadın kıyâfeti kesbeylemek niçin acaba
Abdülhak Hâmit

* **kisvet:** Kisve, elbise.
Sen selâmet kisvetin zîver kıl ey ehl-i salâh
Kim bana bes mûy-ı jülîdem cünûn pîrâyesi-Fuzûlî

Câme-i sıhhat Hudâ'dan halka bir hil'at gibi
Bir libâs-ı fâhir olmaz cisme ol kisvet gibi-Bâki

kisvet-i ehl-i fenâ: Yokluk ehlinin özel elbisesi.
Kisvet-i ehl-i fenâya durmayıp girmekde halk
Ârif-i bi'l-lâh olan ehl-i fenâ eksilmede
Bağdatlı Ruhi

kisvet-i izzet: İzzet elbisesi.
Mürşid-i kâmil yüzünden vechine kıldım nazar
Kisvet-i izzet denilen başıma devlet budur
Ümmî Sinan

Kisver: (كسور) Ar. bk. Kisrâ. Eski İran hükümdarlarından Nûşirevân-ı Âdil'in lakabı olup, sonradan diğerleri de aynı lâkabı kullanmışlardır. Hz. Muhammed (s.a.s.) dünyaya geldiği gün Kisver'in sarayının damı çökmüştür.
Bedrin tecellî kıldığı şeb-i âfitâb-vâr
Tâk-ı sarây-ı Kisver'i çâk oldu Hüsrevâ
Lamiî Çelebi

-kîş: (كيش) Far. Din, mezhep, inanış. Birleşik kelimeler yapar.
* bed-**kîş:** Dinsiz.
Hasm-ı bed-kîşi oyunda ruh-be-ruh şeh-mât eder
Cengde at oynatır ferzâna bir er yok mudur?
Hâfız Paşa

* kâfir-**kîş:** Kâfir inanışlı, dinsiz.
Bende-i fermân olup gîsû-yı kâfir-kîşine
Hizmete bel bağlayıptır ey sanem zünnârlar
Bâki (bağlayıptır: bağlamıştır.)

* râst-**kîş:** Doğru din.
Cihânda kec-menişten râst-kîşin renci efzûndur
Bu menzil-gehde tîrin çektiği cevri kemân çekmez
Âsım (Bursalı Seyyid Mustafa---Çelebi)

kişt: (كشت) Far. Ekin, tarla.
kişt-i emel: Arzu ekini.
Sen ey kişt-i emel neşv ü nemâdan dûrsun ammâ
Sehâb-âsâ dökülmek âb-rûlar hep seninçindir-Nâbi

kişt-i mihnet: Sıkıntı tarlası.
Zemîn-i dilde kim vakt-i hasad kişt-i mihnettir
Cerâhat tûde tûde dâg hirmen hirmen olmuştur
Nâilî

* **kişt-zâr:** Ekinlik, ekin tarlası.
Vefâ tohmu ekilmez mi bu âlem kişt-zârında
Safâlar kesb olunmaz mı ferahlar hâsıl olmaz mı
Şeyhülislam Yahya

kişt-zâr-ı dehr: Dünyanın ekin tarlası.
Ne devr eyler tehî nüh âsyâ cûy-i vücûd üzre
Meğer kim kişt-zâr-ı dehrde hâsıl mı kalmıştır-Nâbi

kişt-zâr-ı harâb: Harap tarla
Bu kişt-zâr-ı harâbın kalırsa hârı kalır
Ne mevsim-i gül ü bülbül ne nevbahârı kalır-Nutkî

kişt-zâr-ı sîne: Göğüs tarlası.
Kişt-zâr-ı sîneme ekdin mahabbet tohmunu
Hay ömrüm hâsılı billâh bundan ne biter-Âhi

kişver: (كشور) Far. Ülke, memleket, il.
Buk'a-i Bağdâd'ın etmiş vasfını dârü's-selâm
Kim ona teslîm tahsîn ede her kişver ki var-Fuzûlî

Melâhat mülkünü teshîr edip şemşîr-i gamzenle
Güzellik kişverinde gayrı sultân olmasın dersin
Şeyhülislam Yahya

kişver-i câh: Yüksek mevki sahiplerinin ülkesi.
Top-ı âh-ı inkisâra pây-dâr olmaz yine
Kişver-i câhın nice sengin hisârın görmüşüz-Nâbi

kişver-i fitne: Fitne ülkesi.
Lûtfü bu denlüdür endîşemin ammâ gazabı
Kişver-i fitneyi bir lâhzada vîrân eyler-Cevrî

kişver-i hüsn: Güzellik ülkesi.
Olsa Sâmî kişver-i hüsnü fitneyle pür
Vasf-ı mürgân ile ceyş-i hat-i nev-peydâsı bir
Sâmi (Arpaeminizade Vak'anüvis Mustafa-Bey)

* **kişver-ârâ:** Memleket süsleyen (Hükümdar, padişah).
Penâh-ı saltanattır kahramân-ı dîn ü devlettir
Medâr-ı memlekettir kâm-kâr-ı kişver-ârâdır-Nef'î

* **kişver-be-kişver:** Ülkeden ülkeye.
Mâlik-i mülk-i kanâat rızk-ı maksûmun bilip
Gezmez âb ü nân için kişver-be-kişver, kû-be-kû
Âgâhi (Şâkir---Efendi)

kişver-i sühan: Söz ülkesi.
Bâkî musahhar oldu bana kişver-i sühan
Geçtim serîr-i nazma bugün hüsrev-âne ben-Bâki

kişver-i vîrâne-i kalb: Kalbin yıkık ülkesi.
Gerçi kim kişver-i vîrâne-i kalbimde benim
Azl ü nasb eylemez icrâ-yı rüsûm-ı ahkâm-Nâbi

* **kişver-gîr:** Ülke tutan.
kişver-gîr-i âlem: Dünya ülkelerini elinde tutan.
Bâd-pây-ı azm-i kişver-gîr-i âlem-i gerd ile
Kehl-i a'yân-ı Acem kıldukta hâk-i reh-güzâr
Fuzûlî (kıldukta: kılınca)

* **kişver-küşâ:** Ülke açan, ülke fetheden.
Ma'nî-i lafz-ı celâdet sensin ey kişver-küşâ
Kavlimi isbât için dünyâyı eşhâd eylerim
Muallim Naci

kitâb: (كتاب) Ar. Ketebe'den; cilt hâlinde toplanan, matbu veya el yazması yazılı yapraklar. **c. kütüb.**

Mürşid-i kâmil olunca kem-yâb
Sana mürşid yetişir şimdi kitâb-Nâbi

Kelâl verdi temâşâ-yı hüsnü zühhâde
Aceb mi kec-nazarâna getirse hâb kitâb
Koca Ragıp Paşa

Fenn-i aşka başladım dikkatle gördüm nice bâb
Metni derd ü faslı hicrân ile dolmuş bir kitâb
Nişanî (Karamanlı Nişancı Mehmet Paşa)

kitâb-ı âlem: Dünya kitabı.
Şerh-i kitâb-ı âleme bir metn-i muhkemiz
Lafz-ı talebde ma'nî-i matlûb-ı âdemiz-Esrar Dede

kitâb-ı âs-mânî: Semavi kitap.
Sırr-ı muğlak metn-i haksın sana yetmez mi bu şân
Hep kitâb-ı âs-mânî seni şerh eyler hemân-Gaybî

kitâb-ı aşk: Aşk kitabı.
Bir nükte bulmadım ki ruhun vasfı olmaya
Gözden kitâb-ı aşkı geçirdim varak varak
Bağdatlı Ruhi

kitâb-ı der-geh-i Monlâ: Molla dergâhının kitabı.
Kitâb-ı der-geh-i Monlâ'ya ben mensûb olur muydum
Tevessül etmeseydim himmet-i merdâne gönlümden
Keçecizade İzzet Molla

kitâb-ı hikmet: Hikmet kitabı.
Kitâb-ı hikmetinde nokta-i zer kursa-i hûrşîd
Kitâb-ı izzetinden câm-ı revzen târem-i mînâ-Nâbi

kitâb-ı hüsn: Güzellik kitabı.
Yârın kitâb-ı hüsnünü fehm edemez ukûl
Gerçi ki yazdılar ona erbâb-ı dil şürûh
Hamdullah Hamdi

kitâb-ı izzet: Değerlilik kitabı.
Kitâb-ı hikmetinde nokta-i zer kursa-i hûrşîd
Kitâb-ı izzetinden câm-ı revzen târem-i mînâ
Nâbi

kitâb-ı kâinât: Kâinat kitabı.
Kitâb-ı kâinât esrâr-ı hikmetle leb-â-lebtir
Şikâyet cehlden feryâd bî-idrâkliklerden-Nâbi

kitâb-ı kevn: Kâinat kitabı.
Sırr-ı kitâb-ı kevne ibretle nâzır olsan
Bî-gânede yok ammâ hep âşinâ değildir-Nâbi

kitâb-ı ledün: Manevi bilgi kitabı.
Bu kâr-gâh-ı sun' aceb dershânedir
Her nakşı bir kitâb-ı ledünden nişânedir-Ziya Paşa

kitâb-ı letâfet: İncelik kitabı.
Ol nüsha-i mufassal-ı hüsnüm ki harf harf
Nâ-hândedir tamâm-ı kitâb-ı letâfetim-Nâbi

kitâb-ı ma'rifet: Bilim kitabı.
Bu ulviyyât-ı süfliyât-ı tedbîrât-ı Rabbânî
Kitâb-ı ma'rifettir nokta-i zerrât-ı ser-tâ-pâ-Nâbi

kitâb-ı mekrümet: Cömertlik kitabı.
Kitâb-ı mekrümetin şerhe muktedir olamaz
Ne rütbe eylese Esrâr kasîdesin ıtnâb-Esrar Dede

kitâb-ı metîn: Sağlam kitap.
Nice kasîde ki her beyti bir kitâb-ı metîn
Nice kitâb ki her fasl u bâb-ı şerh-i mütûn-Nef'î

kitâb-ı müstetâb: Güzel bulunan kitap.
Yazmış ey Yahyâ kitâb-ı hüsnünü kilk-i kazâ
Hatt-ı la'li ol kitâb-ı müstetâbın hatmidir
Şeyhülislam Yahya

kitâb-ı nakş-ı hüsn: Güzel nakış kitabı.
Bir varak perdir kitâb-ı nakş-ı hüsnünden senin
Mülk-i Çîn içre nigâristân-ı Mânî dostum-Cinânî

kitâb-ı ruh: Yanak kitabı.
Öpüp kitâb-ı ruhun eyledim hezâr kasem
O şûha sıdk-ı derûnum inandırıncaya dek-Nâbi

kitâb-ı rûzgâr: Zamanın kitabı.
Rişte-i adliyle ger bend etmese şîrâzesin
Târ umâr olurdu eczâ-yı kitâb-ı rûzgâr-Nef'î

kitâb-ı sergüzeşt: Macera kitabı.
Belli hâlinden ki gezmiştir nice deryâ vü deşt
Levh-i tâbân-ı cebîni bir kitâb-ı sergüzeşt
İsmail Safa

kitâb-ı şîve: Naz kitabı.
Nûrdan rahle kaşın alnın kitâb-ı şîvedir
Mekteb-i âlemde ehl-i nâz alır senden sebak
Enverî

kitâb-ı tenzîl: İnen kitap.
Tevrât ola mı yâhûd enâcîl
Hem menkabet-i kitâb-ı tenzîl-Lâ

kitâb-ı zulm: Zulüm kitabı.
Kitâb-ı zulme kaldı gezdiğin nâzende sahrâlar
Uyan ey yâreli şîr-i jiyân bu hâb-ı gafletten
Namık Kemal

* **kitâb-âsâ:** Kitap gibi.
Ne ma'nâlar ne sözler münderictir safha-i dilde
Eğerçi sûret-i zâhirde hâmuşum kitâb-âsâ-Lâ

Derûnun pür-maârif hem-nişînin merd-i ârif kıl
Açılma, ey yüzü gül, şahs-ı nâ-dâna kitâb-âsâ
Bâki

** **kütüb:** Kitap'lar.
Fünûna dâd u sitedle olur mu hîç vâkıf
Nihâyeti kütübün ismin öğrenir sahhâf-Beliğ

kütüb-i münzele: İnmiş olan kitaplar.
Oldu dördüncüsü Haydâr hulefâ-yı dînin
Kütüb-i münzelenin hazret-i Kur'ân'ı gibi-Eşref

kütüb-i mu'tebere: Değerli kitaplar.
Vâsıl olunca esahh-ı habere
Verdim oldu kütüb-i mu'tebere-Hakanî

kitâbe: (كتابه) Ar. Bina kemeri, kapı üzeri, çeşme, sebil gibi binaların cephelerine konulan yazılı levha.
Maka:bir inledi taşlar birer lisân oldu
Kitâbeler de o taşlarla hem-zebân oldu
Mehmet Akif

Sûzişli bir kitâbe okur inlerim.. şebâb
Âğûş açar karanlığa, ben inlerim, harâb
Tevfik Fikret

kitâbet: (كتابت) Ar. 1. Yazı yazma, bir maddeyi kaidelerine uygun şekilde kaleme alma. 2. Kâtiplik, sekreterlik.
Verdikçe dimâğa hiddet-i efkâr
Ben söylerim ol kitâbet eyler-Muallim Naci

* **kâtib:** Kitâbet'ten; 1. Yazı işiyle uğraşan, kâtip, sekreter. 2. Yazan; usta yazıcı. **c. küttâb, ketebe.**
Rübâîden kaşındır beyt-i evvel
Celiyy hatt ile yazmış kâtib onu-Hurrem Paşa

kâtib-i dîvân: Divan kâtibi.
Âfitâbın zer devâtiyle gelirsin her seher
Ey Utârid der-gehinde kâtib-i dîvân mısın
Hayali Bey

kâtib-i dîvân-ı gerdûn: Feleğin divan kâtibi.
Kâtib-i dîvân-ı gerdûn kaşların tuğrâsını
Vasf ederken mâh-ı nevden gösterir geh geh misâl
İbn-i Kemal

kâtib-i eşk: Gözyaşı kâtibi.
Vasf-ı la'lin yazdığımı kâtib-i eşkim görüp
Sürhü yerini kamu kan-ıla tahrîr eylemiş
Cem Sultan

kâtib-i takdîr: Kader kâtibi.
Kâtib-i takdîr hatt-ı sebze tahrîr etmeğe
Levh-i gül-zârı hazân bergi zer-efşân eylemiş
Fuzûlî

** **ketebe:** Kâtib'ler, yazıcılar.
Şimdi çoktur ketebe sâhibi câhil hattât
Lâkin esrâr-ı hurûfa hani vâsıl hattât-Sürûrî
On üç yaşında idim aldığım zemân ketebe
Geçende "sen ne bilirsin" demez mi bir zübbe
Mehmet Akif

** **küttâb:** Kâtib'ler. (sağ ve sol omuzda bulunan melekler)
Destâr-ı çîresiz bana kim eyler i'tibâr
Küttâb içinde her ne kadar çîre-dest isem
Sünbülzade Vehbi

küttâb-ı amel: Amel kâtipleri.
Cürm ü noksânımı kayd eylemesem de elbet
Onu küttâb-ı amel deftere tekmîl yazar
Halim Giray (Kırım Hânı ...)

kiyâset: (كياست) Ar. Anlayışlılık, uyanıklık, akıllılık.
Ferâset ehli vü sâhib-i kiyâset
Dili âyîne-i esrâr-ı hikmet-İbn-i Kemal

Bu mülk ü azm ü kiyâsetle siz kılın ıslâh
Bu halkı akl u ferâsetle siz edin iflâh
Abdülhak Hâmit

kizb: (كذب) Ar. Yalan.
Kizbi terk et bulmak istersen cihânda ihtirâm
Subh-ı sâdık gibi ol kim halk ede sana kıyâm
Rüşdî-i Kadim (Veliyyüddin Rüşdi Efendi ...)

Eylemem ölsem de kizbi ihtiyâr
Doğruyu söyler gezer bir şâirim

Bir güzel mazmûn bulunca Eşrefâ
Kendimi hicv eylemezsem kâfirim-Eşref

* **kizb-ittisâf:** Yalan takınma.

Söyleme ey şâir-i kizb-ittisâf
Dinleyemem öyle müdâhince lâf-Muallim Naci

* **kâzib:** Yalan söyleyen, yalancı.

Işkta sâdıklık izhâr etti dâgın gösterip
Gâliba derlerdi kâzib ondan etti âr subh-Fuzûlî

Geh var deyip ağzına gehî yok dese âşık
Bu sözde ne kâzib der ona kimse ne sâdık-Refikî

köhne: (كهنه) Far. Kühen'den; 1. Eski, eskimiş. 2. Zamanı geçmiş.

Eğninde görüp gayrların atlas ü dîbâ
Gam çekme ki eğnimde benim köhne abâ var
Bağdatlı Ruhi

Bir köhne hikâyedir ki derler
Caʿfer kerem ehlidir filândır-Nedim

Ey köhne Bizans, ey koca fertût-ı müsahhar
Ey bin kocadan arta kalan bîve-i bâkir
Tevfik Fikret

Etrâfı okşuyor Mayıs'ın tâze rüzgârı
Karşımda köhne Üsküdar'ın dost ışıkları
Yahya Kemal

* **köhne-bahâr:** Sonbahar, güz.

Pâ-mâl-i şitâ olmadan iklîm-i çemen-i gül
Ver hükmünü ey serv-i revân köhne-bahârın-Nedim

kû: (كو) Far. Cadde, büyük ve işlek yol.

* **kû-be-kû:** Yer yer, zaman zaman.

Kû-be-kû eyleme bî-hûde telâş ey dil-i zâr
Çâre-i vaslı yine şâhid-i matlabdan sor-Esrar Dede

kûb: (كوب) Ar. 1. Vuran, vurucu. 2. Küp.

kûb-ı mihnet: Sıkıntı küpü.

Bu âlem pây-tâ-ser kûh kûb-i mihnet ü gamdır
Eder her tîşe-kâr-ı ârzû bir Bîsütûn peydâ-Nâilî

Kubâd: (قباد) Far. İlk Fars hükümdarlarından.

Ol kahramân-ı kavî-baht-ı âlem-ârâ kim
Mekîn-i hikâyesidir dâstân-ı Zâl ü Kubâd-Nâbi

kubbe: (قبه) Ar. Tepesi yuvarlak bina. **c. kıbâb**

Âvâzeyi bu âleme Dâvûd gibi sal
Bâkî kalan bu kubbede bir hôş sadâ imiş-Bâki

Kubbesinde levha-i sîmîn ile gülmîh-i zer
Müşterîdir kim felekte mâh ile etmiş kırân-Nefʿî

Şu sessiz kubbenin altında insândan eser yokmuş
Diyorduk: "Bir buçuk milyar" Meğer tek bir nefer yokmuş-Mehmet Akif

kubbe-i arz: Yeryüzünün kubbesi.

Derûnum âteşinden kubbe-i arz intihâb eyler
Ne cüz'îdir bana yakıp kül etmek sakf-ı eflâki
Behiştî

kubbe-i âsumân: Gök kubbe.

Kubbe-i âsumân altında ahterân
Hep olur iken nigerân-Abdülhak Hâmit

kubbe-i çerh: Feleğin kubbesi.

Kılmağa meremmet bu kühen kubbe-i çerhi
Encüm diye her gece nice mıh kakarlar-Mesihî

kubbe-i devvâr: Dönen kubbe.

Mutî-i emrin olup çâr-kûşe heft iklîm
Ola müsahhar-ı kilkim bu kubbe-i devvâr-Nedim

kubbe-i eflâk: Feleklerin kubbesi.

Yârın görünce kaddini gül-bâng-ı âhtan
Peyveste oldu kubbe-i eflâke velvele-Beliğ

kubbe-i firûze-fâm: Gök renkli kubbe.

Tarz-ı nev saldı binâ-yı adle miʿmâr-ı kazâ
Hemçü erkân-ı kavîmi kubbe-i firûze-fâm
Üsküdarlı Hakkı Bey

kubbe-i gerdûn: Dünyanın kubbesi.

Hırka-ber-dûş olalı tekye-i hecr ü gamda
Tâc-ı nüh-kubbe-i gerdûn başıma hem dar gelir
Zekâi (Şeyh Mustafa...)

Kubbe-i Hadrâ, hazrâ: Yeşil kubbe. (Hz. Muhammed-ʿs.a.s.'in mezarı üstündeki kubbe).

Yeniden cûşa gelirken bir alev tûfânı
Karşıdan Kubbe-i Hazrâ edivermez mi zuhûr
Mehmet Akif

Kubbe-i Hadrâ değil nev-gonce-i lâhûttur
Kim yüzünden berk urur nûr-ı mübîn-i Müsteân
Lâ

Kubbe-i Hazrâ-yı gerdûn: Feleğin yeşil kubbesi.

Dilâ şimden gerü erbâb-ı keştî kumda oynasın
Ki kumlar Kubbe-i Hazrâ-yı gerdûndan muallâdır
Atâyî (Nevizade Atâullah)

kubbe-i iclâl: Büyüklük kubbesi.
Kubbe-i iclâli üzre atlas-ı gerdûn mudur
Ya zemîni gök müzerkeş-târ bir dîbâ mıdır
Yenişehirli Avni

kubbe-i kasr: Köşkün kubbesi.
Ey ki bâm-ı kubbe-i kasrında bir Hindû-Zühal
Ve_ey ki bâb-ı der-geh-i kadrinde bir çâker güneş
Lamiî Çelebi

kubbe-i kevn: Varlık kubbesi.
Böyle âğâz eylesin şimdengeri elka:bına
Câmi' ne kubbe-i kevnin hatîb-i minberi-Nef'î

kubbe-i mînâ: Billur kubbe, gökyüzü.
Kubbe-i mînâda her şeb kim yana kandîl-i mâh
Zühre şem'-i meh çerâğı göstere şem'-i ucâb-Nizami

kubbe-i semâ: Semanın kubbesi.
Hangi Hârut olup acîbe-nümûn
Eylemiş kubbe-i semâyı nigûn-Tevfik Fikret

kubbe-i tîz: Keskin kubbe.
Ulüvv-i şevketinden bir alemdir meh-çe-i hurşîd
Dikildi subh-ı ikbâlinde fark-ı kubbe-i tîze
Esrar Dede

kubbe-i zer: Altın kubbe.
O zer-endûd ü müzerkeş tepeler
Sanasın her birisi kubbe-i zer-Yenişehirli Avni

** **kıbâb:** Kubbe'ler.
Şeb-hâbe varma var ise çeşm-i basîretin
Kandîl ile müzeyyen olan nüh kıbâbe bak-Behiştî

kıbâb-ı âsmân: Gökyüzü kubbeleri.
Şeh-i iklîm-i ışkam dûd-ı âhımdır alem elde
Kıbâb-ı âsmân üstümde çetr-i nîl-gûn olsun-Cinânî

kıbâb-ı bârgâh-ı çarh: Feleğin çadırının kubbesi.
Zehî Hâlik ki kem-ter nutfe-i nâ-çîzden etmiş
Kıbâb-ı bârgâh-ı çarha sığmaz kimseler peydâ-Nâbi

kıbâb-ı câmi': Caminin kubbeleri.
Sâgar-ı mînâ şefâatten olurdu nâ-ümîd
Kendi cinsinden kıbâb-ı câmi'e câm olmasa-Nâbi

kıbâb-ı izzet: Değerli kubbeler.
Kitâb-ı hikmetinde nokta-i zer kursa-i hûrşîd
Kıbâb-ı izzetinden câm-ı revzen târem-i mînâ-Nâbî

kıbâb-ı nüh-felek: Dokuz göğün kubbeleri.
Hevâ-yı aşk ile deryâ-yı eşkim cûşa geldikçe
Kıbâb-ı nüh-felek anda görünür bir habâb âsâ
Nef'î (anda: orada)

kıbâb-ı semâvât: Semavatın kubbeleri.
Aşkın eder zuhûr dil-i pâre pâreden
Rûhü'l-Kudüs kıbâb-ı semâvâttan gelir
Muallim Naci

kubh: (قبح) Ar. Çirkinlik.
Miyân-ı güft ü gûda bed-meniş îhâm eder kubhun
Şecâat arz ederken merd-i Kıbtî sirkatin söyler
Koca Ragıp Paşa

* **kubhî:** Çirkinlikle ilgili.
Benim sabrımla seyr et ıztırâb-ı ehl-i ikbâli
Sana ger hüsn ü kubhî keşf için ezdâd lâzımsa
Namık Kemal

* **kabâhat:** Çirkinlik, çirkin iş, suç, cürüm; kusur, uygunsuz iş.
Yoktur günâh o gamzesi hûnîde bendedir
Şâhım suç öldürende değildir ölendedir
Kabuli (Kütahyalı Mehmet---Çelebi)
O bâri bir adam olsun da kalmasın câhil
Demiştim olmadı... Lâkin kabâhat onda değil
Mehmet Akif

* **kabîh:** Çirkin, iğrenç, yakışıksız. **c. kabâih.**
Değil bu ehl-i maânî katında lâf-ı kabîh
Tahaddüs-i niam eydür bu hâle ehl-i maka:l
Nizami (eydür: söyler)
Görünce hakkı kabûl ahsen-i hasâildir
Kabîh hulk olamaz âdemin inâdı kadar
Âsaf (Nâfia Nâzırı Mahmut Celâleleddin Paşa)

kubûr: (قبور) Ar. 1. Sadak, tîrkeş, ok çantası. 2. Kabr'in c. mezarlar.
Kemân-ı ışkı eğer çektin ise merdâne
Gerek durur ki ola tîr-i âha sîne kubûr-Hayali Bey

Ne kendi eyledi râhat, ne halka verdi huzûr
Yıkıldı gitti cihândan, dayansın ehl-i kubûr-Lâ

kûçe: (کوچه) Far. 1. Küçük sokak. 2. Çarşı, pazar.
Çeşm-i mestin hevesiyle oluruz kîse-tehî
Kûçe kûçe gezeriz bir dolu sâgar diyerek-Nâilî

Fasl-ı gül geldi mi âyâ diye perîşân olarak
Bülbülü kûçede gördüm ki gül-istâne gelir-Nedim

Pür etti kûçeyi sît-ı feşâfeş-i dâmân
Erişti zirve-i Nâhîd'e çın-çın-ı halhal-Nedim

kûçe-i aşk: Aşk sokağı.
Havfimizden çeşm-i dil-ber gamzeyi eyler tebâh
Kûçe-i aşk içre bî-pervâ yürür mest-âneyiz
Fehim-i Kadim (Uncuzade ...)

kûçe-i dil-ber: Sevgilinin sokağı.
Âşûb-geh-i mihnet olur kûçe-i dil-ber
Böyle olıcak âşık-ı nâlân müteaddid-Nâbi

kûçe-i esrâr: Sırlar sokağı.
Gevher-i güftârının kân-ı müşterî-i müflisi
Kûçe-i esrârının hûrşîd-i düzd-i şeb-revi-Nef'î

kûçe-i îş: Eğlence sokağı.
Cânib-i sûk-ı silâha dökülüp gerd-i kesâd
Sâha-i kûçe-i îş u taraba düştü ruhâm-Nâbi

kûçe-i sît: Şöhret sokağı.
Pür etti kûçe-i sît-ı feşâfeş-i dâmân
Erişti zirve-i Nâhîd'e çınçın-ı halhal-Nedim

kûçe-i teng: Dar sokak.
Sad cihân kişver-i iclâline bir kûçe-i teng
Kehkeşân benden ikbâline bir teng zuka:k
Yenişehirli Avni

kûçe-i teng-i kalem: Kalemin dar ağzı.
Âsımâ nâ-refte râh açmış Nedîm'e âferîn
Kûçe-i teng-i kalemden mülk-i isti'dâda dek
Âsım (Çelebizade Şeyhülislam İsmail...)

kûdek: (كودك) Far. Çocukluk hâli. **c. kûdekân.**

kûdek-i sebak-hân: Dersini okuyan çocukluk hâli.
Ders alır hâce-i cünûnumdan
Akl bir kûdek-i sebak-hândır-Esrar Dede

** **kûdekân:** Çocukluk hâlleri.
Dil çerâg-ı encümen-pîrâ-yı bî-hûşu olup
Seng-i dest-i kûdekândır her taraf pervânesi-Nâbi

kûdekân-ı bî-zebân: Dilsiz çocukluk hâli.
Olsa halkın rızkı hâsıl verziş-i tedbîrden
Kûdekân-ı bî-zebân mahrûm olurdu şîrden-Nâbi

kudemâ': (قدماء) bk. kadîm.

kudret: (قدرت) Ar. 1. İktidar, takat, güç. 2. Servet, zenginlik, varlık.
Kilk-i kudret levh-i sînemde seni kılmış rakam
Eyleyip mahbûblar mecmûasından intihâb-Fuzûlî

Ne cür'etle edersin haksız işte Hak'tan istimdâd
Yed-i Kudret mi olsun âleme cellâd lâzımsa
Namık Kemal

Za'f ile âh etmeğe cismimde kudret kalmamış
Hamdülillah keşf-i râz-ı aşka tâkat kalmamış
Namık Kemal

kudret-i bâkî: Kalıcı kudret.
Onundur bezm-i bâkî ayş-ı bâkî kudret-i bâkî
Gehî mutrib gehî sâkî olur bir sırrıdır mâhzâ
Âdile Sultan

kudret-i fehm: Anlayış kudreti.
Sen kudret-i fehmi eyle peydâ
Ben söyleyeyim sen eyle ısgâ-Şeyh Galip

kudret-i güftâr-ı şem': Mum sözünün gücü.
Vasf-ı pâk-ı dâvere eylerdi tahrîk-i zebân
Bulmuş olsa idi eğer kim kudret-i güftâr-ı şem'
Riyazi

kudret-i Hak: Hakk'ın gücü.
Kudret-i Hak eyledi sedd-i zemân
Eyledi bir lâhzada tayy-ı mekân-Nahifi

kudret-i Hâlık: Yaratıcının gücü.
Bu sükût-ı belîg-i hüzn-i fasîh
Hutbe-i bî-maka:l-i rûhânî
Kudret-i Hâlık'ı eder tavzîh
Bu ne ulvî meâl-i rûhânî-Nabizade Nâzım

kudret-i İskender: İskender'in gücü.
Dilese kudret-i İskender ile Cemşîd'i
Der-geh-i devlet ü iclâline der-bân eyler-Cevrî

kudret-i külliyye: Herşeyi kuşatan güç.
Bir kudret-i külliyye var ulvî ve münezzeh
Kudsî ve muallâ ona vicdânla inandım-Tevfik Fikret

kudret-i Mevlâ: Mevlâ'nın kudreti.
Lisânı hikmetimden rûşenâdır sûret-i ma'nâ
Cihânı himmetimden rû-nümâdır kudret-i Mevlâ
Leskofçalı Galip

kudret-nisâb: Güç sermayesi.
Ârif-i allâme-i kudret-nisâb
Vâkıf-ı fehhâme-i hikmet-meâb-Ziya Paşa

kudret-i Sâniᶜ: Allah'ın kudreti.
Yüzündür âyet-i rahmet özündür mazhar-ı kudret
Ne kudret kudret-i Sâniᶜ ne Sâniᶜ Sâniᶜ-i Ekber
Ahmet Dâî

kudret-i tıbb: Tıbbın kudreti.
Bir marîza çâresiz olmakta âciz bin tabîb
Kudret-i tıbbı bana gelsin de Lokmân söylesin
Nevres-i Kadim

* **kudret-nümâ:** Güç gösterme.

kudret-nümâ-yı aşk-ı vatan: Vatan aşkının güç gösterisi.
Pâ-mâl-i zîveri bir sürü esbâb-ı hâcize
Kudret-nümâ-yı aşk-ı vatandır bu muᶜcize
Abdülhak Hâmit

kuds, Kudüs: (قدس) Ar. 1. Temizlik, paklık, taharet. 2. Kutsallık, mübareklik.
Rûh-ı pâ-der-gil füyûzunla edip pervâz-ı kuds
Cezbe-i şevkinle bulsun cism-i hâki irtifâᶜ
Esrar Dede

Kasr-ı cennet mi bu ya bâğ-ı İrem ya gül-istân
Ya harîm-i Kuds ya Beytü'l-harem ya âsmân-Nevᶜî

* **kudsî:** Kudse mensup, ilahi, kutsal. **c. kudsiyân.**
O değildir bu kadar kudsî dem
Gıbta eyler sana Hassân-ı Acem-Muallim Naci

Sanᶜat o benim yurdum için, ırkım içindir
Kudsî bir ışık olması âfâkım içindir
Midhat Cemal Kuntay

* * **kudsiyân:** >Ar. kudsî+ Far.–ân: Kutsal ruhlar, dört büyük melek (Cebrail, Mikâil, İsrafil, Azrâil).
Mürâât-ı edeb şartıyle gir Nâbî bu der-gâha
Metâf-ı kudsiyândır bûse-gâh-ı enbiyâdır bu-Nâbi

Şuᶜle-i müşkâtına pervâne cân-ı Cebrâîl
Âb-ı feyzâyâtına dîvâne rûh-ı kudsiyân-Kâzım Paşa

* **kudsiyye:** Kutsallık.

kudsiyye-i efkâr: Fikirlerin kutsallığı.
Ederim kuvve-i kudsiyye-i efkârımla
Cünd-i ervâh-ı ricâl-i sahnı istihdâm-Nefᶜî

* **kudsiyyet:** Kudsilik, kutsallık, mukaddeslik.
Kudsiyyeti gösteren bu şeyler
Uluvviyetine delâlet eyler-Recaizade Ekrem

kudûm: (قدوم) Ar. Kadem'den; uzak bir yerden, uzak bir yoldan gelme.
Şâh-ı dîn-perver ki teşrîf-i kudûmiyle zemîn
Arşa nâz eylerse istiğnâsı istiğnâ mıdır-Nefᶜî

Şu nâdî-i niam, bakın kudûmunuzla müftehir
Bu hakkıdır gazânızın, evet, o hak da elde bir
Tevfik Fikret

kudûm-ı hazân: Sonbaharın gelişi.
Tezhîb-i bergten garazın bâğın anladım
Âmâde-i nisâr-ı kudûm-ı hazân eder-Nâbi

kudûm-ı hazret-i şehzâde-i zîşân: Şanlı şehzade hazretinin gelişi.
Mübârek eyleye Allah Taâla ömr ü devletle
Kudûm-ı hazret-i şehzâde-i zîşânı dünyâya-Nefᶜî

kudûm-ı ka:file-i nev-bahâr: İlkbahar kafilesinin gelişi.
Bizimle ey hıred âmâdesin vedâᶜa yine
Kudûm-i ka:file-i nev-bahârı biz biliriz-Nâbi

kudûm-ı südde-i dîvan-ı enbiyâ: Peygamberler huzurunun eşiğine geliş.
Pîşânî-i bihişte urur dâg-ı imtinân
Nakş-ı kudûm-ı südde-i dîvân-ı enbiyâ-Nâbi

kudûm-i muhtesib: Belediye memurunun gelişi.
Kudûm-i muhtesibten bir ayaklı eyledi âgâh
Tez elden bâdeyi tenhâ çekip ayağı denk aldım
Sünbülzade Vehbi

kudûm-ı zât: Kendisinin gelişi.
Kudûm-ı zâtı ile buldu saltanat revnak
Ulüvv-i bahtı ile şân-ı devlet oldu ziyâd-Nâbi

kûf: (کوف) Far. Baykuş.
Olsa ne kadar şikeste- pervâz
Uymaz yine kûf ü kaza şeh-bâz-Şeyh Galip

kufl: (قفل) Ar. Kilit. **c. akfâl.**
Kondurdu gerd hattın âyîne-i murâda
Kufl urdu akd-i zülfün gencîne-i visâle-Fuzûlî

Dükkân-ı himmetim der-beste-i kufl-i tevekküldür
Refâhiyetle ayş ü işretim kârımdan efzûndur-Nâbi

kufl-i âhen: Demir kilidi.

Kim kadr-i kufl-i âhene muhtâctır yine
Memlû iken derûnu güherle hazânenin-Nâbi

kufl-i mercân: Mercan kilit (dua).

Bin duâ verip alırlar çünki bir düşnâmını
Kufl-i mercân urma cânâ dürc-i gevher üstüne
Nizami

kufl-i takdîr: Takdir kilidi.

Açılır bâb-ı temennâ gibi esrâr-ı kazâ
Kufl-i takdîre Hudâ re'yini kılsaydı medenk
Kâzım Paşa

kufl-i tevekkül: Tevekkül kilidi.

Dükkân-ı himmetim der-beste-i kufl-i tevekküldür
Refâhiyetle ayş ü işretim kârımdan efzûndur-Nâbi

kufl-i tılsımât-ı künûz-ı ma'rifet: Marifet hazinelerinin tılsımlar kilidi.

Sendedir kufl-ı tılsımât-ı künûz-ı ma'rifet
Sendedir yarlığı fermân-revâ-yi iklîm-i şân-Ziya Paşa

** **akfâl:** Kufl'ler, kilitler.

Sabâh-ı îd eder efvâhını pür-hande etfâlin
Dekâkînin dehânın ser-be-ser bend etmek akfâlin
Nâbi

kûfte: (کوفته) Far. Ezilmiş, dövülmüş, köfte.

Tabl-bâz etti elin sînesini döğmekten
Eyledi dest-i kader kûfte tabl-ı ârâm-Nâbi

kûfte-i pâ-yi melâl: Üzüntü ayağının ezilmişi.

Neden olduk bu kadar kûfte-i pâ-yi melâl
Dilimiz ferş-i reh-i hâhiş-i câh eylemedik-Nâbi

kufûl: (قفول) Ar. Geri dönme, avdet etme.

Dahi etmeden sözde avd ü kufûl
Yine eski kapıdan eyler duhûl-Keçecizade İzzet Molla

kûh: (کوه) Far. Dağ, cebel.

Ger olsa münteşir fermân-ı adli kûh u sahrâya
Uyur âhû-bere zânû-yı şîr-i jiyân üzre-Nef'î

Firâz-ı kûha çıktıkça sanır onu görenler kim
Nişîbe rû-be-râh olmuş hemân bir seyl-i pûyândır
Riyazi

Dâmen-i kûha doğru gittikçe
Bir güzer-geh göründü nûrânî-Muallim Naci

kûh-ı aşk: Aşk dağı.

Hani Ferhâd'ıla Mecnûn diye feryâd eyleyip
Kûh-ı aşk içinde dün akrânım andım ağladım
Zaifî

kûh-ı beka: Bakilik dağı.

İstimâ' etse bebr-i heybet şîr-âneni ger
Gâbe-i kûh-ı bekada olur ol dem lerzân-Şinasi

kûh-ı belâ: Belâ dağı.

Ömrün geçirip kûh-ı belâda dil-i şeydâ
Berhem-zen-i hengâme-i Ferhâd olayım der
Bağdatlı Ruhi

kûh-ı Bîsütûn: Şirin'in emriyle Ferhat'ın Kermanşah civarında deldiği dağ.

Musavvirler yazıp Ferhâd'ı kûh-ı Bîsütûn üzre
Verip destine tîşe haylî üstâdâne yazmışlar-Nef'î

kûh-ı bülend: Yüksek dağ.

Âlî-nijâda zemzeme-i aşk eder eser
Kûh-ı bülend nâleden elbette seslenir
Câzim (Zeyrekzade ...)

kûh-ı cünûn: Cinnet dağı.

Zencîr-i ışkın urmasa bir bend-i nâ-bedîd
Kûh-ı cünûna çoktan olurdum revân demîd
Behiştî

kûh-ı ebr: Bulut dağı.

Kûh-ı ebr içre girip yettim getirdim kûyuna
Şîr-i hûrşîdi kemend-i âb ile ey meh-lika:-Enverî

kûh-ı fenâ: Yokluk dağı.

Zen-perest olduğuçün tîşe ser-i Ferhâd'a
Hüsrevâ kûh-ı fenâ Şîrîn'inin dişidir-Behiştî

kûh-ı gam: Gam dağı.

Leb-i şîrîniyle cânımı şûrîde kılıp
Kûh-ı gamda dil-i miskînimi Ferhâd kılar
İbn-i Kemal

kûh-ı girân: Ağır dağ.

Sen öyle bil ki cûşiş-i deryâ-yı ıztırâb
Cân-ı hamûle lenger-i kûh-i girân verir-Nedim

kûh-ı hasret: Hasret dağı.

Vâdî-i gamdandır âb u hâk-i bünyâdım benim
Kûh-ı hasretten geliptir âteş ü bâdım benim
Behiştî (geliptir: gelmiştir.)

kûh-ı hırâmân: Salına salına yürüyen (düzgün görünüşlü) dağ.
Düşmeni hayretle hem-çün rûbeh tasvîr eder
Şîr-veş geldikçe ol kûh-ı hırâmân üstüne-Nedim

kûh-ı Ka:f: Kaf Dağı.
Kûh-ı Ka:f olsa da kuvvette vücûd-ı insân
Çekilir bâr değil vazʿ-ı girân-bâr-ı felek
Yenişehirli Avni

kûh-ı nazm: Nazım dağı.
Nizâmî Hamse'siyle bir peleng-i kûh-ı nazm idi
Bugün beş beyt ile Zâtî biz onun pençesin bulduk
Nefʿî

kûh-ı sahrâ: Sahra dağı.
Olsa bir kişver eğer mazhar-ı sunʿ-ı kudret
Kûh-ı sahrâsını hep maʿden eder kân eyler-Cevrî

kûh-ı şerer-feşân: Kıvılcım saçan dağ.
Gâhî teneffüs eyleyicek ejder-i zemîn
Kûh-ı şerer-feşânlar eder arzı lerze-nâk
Nâbi (eyleyicek: eyleyince)

kûh-ı Tûr: Tur Dağı.
Herkesin hâlince vardır bir tecellî-gâh-ı aşk
Bîsütûn-ı Ferhâd'e kûh-ı Tûr şeklin gösterir
Esad Muhlis Paşa

kûh-ı vücûd: Vücut dağı.
Yandı tutuştu tûr-ı dil eyledi karâr
Kûh-ı vücûduma bu benim gelmedi sükûn-Behiştî

kûh-ı zühd: Zühd dağı.
Aşkın bilir mi kadrini sükkân-ı kûh-ı zühd
Anlar mı kıymetin göricek cevherin yörük
Behiştî (göricek: görünce)

* **kûh-beden:** Dağ gövdeli, dağ gibi iri yapılı.
Nâgehân oldu karşıdan peydâ
Bir sürü çârpâ-yı kûh-beden-Tevfik Fikret

* **kûh-endâz:** Dağ atıcı.
Tünd-bâd-ı sitemin sadme-i kûh-endâzı
Şâh-sâr-ı hevese mûris-i âsîb olmaz-Nâbi

* **kûh-istân:** Dağlık yer.
Diyâr-ı Rûm'da bir karye vardır
Onun etrâfı kûh-istâna benzer-Hayali Bey

* **Kûh-ken:** Dağ kazan (Ferhat). Sevgilisi Şîrîn için Bisütûn dağını deldiği için bu lakapla anılır.
Gönül tekmîl-i fenn-i aşk eden üstâd-ı kâmildir
Onun yanında kimdir Kûh-ken Mecnûn ne câhildir
Bâki

Her kim dilerse ağ ola yüzü kefen gibi
Kanlara boyasın tenini Kûh-ken gibi-Figânî

Kûh u deşte varalım nâle vü feryâd edelim
Kays ile Kûh-ken'in rûhların şâd edelim
Yahya Kemal

* **kûh-sâr, küh-sâr:** Dağlık yer.
Şarâb-ı ışk hôş kattâl imiş içmiş iki âşık
Yıkılmış biri sahrâda biri küh-sâra yasdanmış
Hayali Bey

Hasretle gözüm yaşı ki zîb-i çemen oldu
Rûm illeri kûh-sâr-ı Bedahş u Yemen oldu
Neşet (Hoca Süleyman...)

Karşımda müselsel mütevâlî iki kûh-sâr
Her parçası bir nûr-ı siyâh eyliyor izhâr
Kemalzade Ekrem Bey

Getirme hâtırına mâ-cerâ-yı Ferhad'ı
Derûnu yârelidir kûh-sârı söyletme-Lâ

kûh-sâr-ı mihnet: Sıkıntı dağı.
Karıştı kara yere kûh-sâr-ı mihnette
Hayâlî şimdi o Ferhâd gördüğün gönlüm-Hayali Bey

kûh-sâr-ı Bedahş u Yemen: Yemen ve Bedahş dağları.
Hasretle gözüm yaşı ki zîb-i çemen oldu
Rûm illeri kûh-sâr-ı Bedahş u Yemen oldu
Neşet (Hoca Süleyman...)

* **kûh-sıfat:** Dağ görünüşlü.
Bunca kim kûh-sıfat başıma taşlar urulur
Dîde-i bahtım uyanmaz ne ağır uykuludur-Fuzûlî

* **kûh-veş:** Dağ gibi.
Zer verip her kûşede sayd eyle bir sîmîn teni
Püşt-i pây ur kûh-veş sahrâya çîn et dâmeni
Lamiî Çelebi

kûh u sahrâ: Çöl ve dağ.
Ger olsa münteşir fermân-ı adli kûh u sahrâya
Uyur âhû-bere zânû-yı şîr-i jiyân üzre-Nefʿî

kûhân: (کوهان) Far. 1. Kambur. 2. Deve veya sığır hörgücü. 3. At eyeri.

* **kûhân-şekl:** Deve kamburu şeklinde.

Bir niçe üştür-i ser-mest durur bu ebyât
Ki_oldu her birisine ka:fiye kûhân-şekl-Hayali Bey

kuhl: (کحل) Ar. Göze çekilen siyah toz, sürme.

Dîde-i encüme kuhl olmak için eflâke
Gird-bâd ile çıkar hâk-i deri döne döne-Bâki

Kalırdı tâ-be-mahşer dîde-i hurşîd nâ-bînâ
Felek kuhl almasa rûz-ı ezel hâk-i cenâbından
Leskofçalı Galip

kuhl-i cilâ: Cila sürmesi.

Girmez gözüme iki cihânın cevâhiri
Kuhl-i cilâ için bir avuç hâk-i der yeter-Şeyhi

kuhl-ı gubâr-ı der-geh: Dergâhın toz sürmesi.

Yere düşürmeyip kapışır tûtiyâ gibi
Kuhl-ı gubâr-ı der-gehin a'yân-ı rûzigâr-Necati Bey

kuhl-i hâb: Uyku sürmesi.

Bîdâr eder derûnu dü-bâlâsı gafletin
A'mâ, cilâ-yı dîde bulur kuhl-i hâbdan
Nesib-i Mevlevi (İki Bayraklızade Yusuf ...)

kuhl-ı ışk: Aşk sürmesi.

Kuhl-ı ışk ile gözün perdesin aç kim Mecnûn
Seyr ederdi ruh-ı Leylâ'yı beyâbânından-Behiştî

kuhl-ı kadem: Ayak tozu.

Kuhl-i kademin aldımdı hışmla dedi
Neylersin alıp onu gözüne mi sokarsın-Sarıca Kemal

kuhl-i rûşenâ: Parlak dağ.

Çıkmağa mîl-i şihâb ile felekler çeşmine
Dûd-ı kuhl-i rûşenâdır dûd-gâh-ı sürme-dân-Nef'î

kuhl-ı Sifâhan: İsfahan sürmesi.

Gönlümüz kuhl-ı Sıfâhan'ı alır mı aynına
Tûtiyâ-yı gerd-i râh-ı dil-bere mâilleriz
Adnî (Sultan III. Mehmet)

* **kuhl-âsâ:** Sürme gibi.

Korkum oldur göz değe hâk-i der-i cânânıma
Yoksa kuhl-âsâ çekerdim çeşm-i hûn-efşânıma-Bâki

kuhlü'l-basar: Göz sürmesi.

Kuhlü'l-basarız sâye gibi dîde-i mihre
Hâk-i kadem-i ehl-i melâmette ki pestiz-Sâmi

* **kehhâl:** 1. Gözüne çok sürme çeken. 2. Sürme yapan veya satan.

Dîdem olsa aded-i çeşmi kadar gırbâlin
Birini tecrübesine veremem kehhâlin-Sâbit

kulkul: (قلقل) Ar. Bir şeyin kıpırdamasıyla meydana gelen ses.

Handesi âvâzı kulkul giryesi taktîr-i mey
Mâ-cerâ-yı meclise sâgar hem ağlar hem güler
Pertev Paşa

Uşşâka Sıfâhân ile Uzzâl'ı Nevâ kıl
Ey mutrib-i hôş-nâme-serâ durmaya kulkul
Muradî (Sultan III. Murat)

kulkul-ı bâde: Şarap sesi.

Ben ölsem sen büt-i şengül surâhî eyleme kulkul
Ne kulkul kulkul-ı bâde ne bâde bâde-i ahmer
Hasanoğlu

kulkul-i bülbül: Bülbül sesi.

Açılıp gül kalmasa hergiz negam bülbül ne gam
Câm gül Zâtî surâhî kulkul-i bülbül yeter-Zâti

kulkul-ı mînâ: Şarap şişesinin sesi.

Ser-âğâz eyledikçe bahse bülbül revnak-ı gülden
Bezmde kulkul-ı mînâ mülün keyfiyetin söyler
Koca Ragıp Paşa

* **kulkul-nevâz:** Kulkul sesi.

Mey gibi meclis sana Esrâr olursa münhasır
Ol zemân kulkul-nevâz u pür-hurûş olmak gerek
Esrar Dede

kullâb: (قلاب) Ar. Ucu eğri olan şey, çengel, kanca. **c. kalâlib**

Gâlib olmuş halka zevk-ı seyr-i gül-şen gâlibâ
Çekmeye halkı benefşe zülfünün kullâbı var-Fuzûlî

Ey nâvek-i şevkin siperi sîne-i ahbâb
Zülfün hamı erbâb-ı vefâ saydına kullâb-Fuzûlî

Turra-i sevdâ-penâhın dillerin kullâbıdır
Çeşm-i rûhânî nigâhın cânların cezzâbıdır
Muallim Naci

kullâb-ı müşgân: Kirpik çengeli.

Ey Fuzûlî gark-ı hûn-âb etti göz merdümlerin
Göreyim kullâb-ı müjgâna urulsun kanlı yaş-Fuzûlî

kullâb-ı ser-i zülf: Saçın ucundaki çengel.
Cânı kullâb-ı ser-i zülfün çeker senden yana
Gûşe-i çeşmin ne var olsa eğer benden yana
Şeyhülislam Yahya

kullâb-ı ümîd: Ümit çengeli.
Gâhî ki eder turrası dâmânını çîde
Bin dil sarılır her ham-ı kullâb-ı ümîde-Cevrî

kullâb-ı zülf: Saçın çengeli.
Bükülmüş kaddimi kurtara gör kullâb-ı zülfünden
Hatâdır çekmesin çok bağrı çökmüş bir sınuk yayı
Fuzûlî (sınuk: kırık)

kullâş: (قلاش) Ar. Derviş.
Rûdlar firkatle hûn-âlûd gözler yaşıdır
Hülle-i zer-beft giymiş yer cihân kullâşıdır
Lamiî Çelebi

kulle: (قلّه) Ar. Kule, zirve, her şeyin tepesi. **c. kulel.**
Neyin tedbîr ederek hakka ol âsaf-ı menzilet
Kulleye dikti livâ'-ı fethi cânından geçip-Lütfi

kulle-i çarh: Feleğin kulesi.
Gâra girdi kulle-i çarhın pelengi doğdu çün
Bîşe-i eflâkten mânend-i şîr-i ner güneş-Hayali Bey

kulle-i Ka:f: Kaf'ın tepesi.
Hasmın kafası kulle-i Ka:f olsa fi'l-mesel
Hurdede darb-ı destin ile şeş-per-i girân-Fuzûlî

kulle-i kûh-ı belâ: Belâ dağının kulesi.
Fark-ı adûsu kulle-i kûh-ı belâ durur
Benzer o kulle üzre çekilmiş dumana tığ-Hayali Bey

kulle-i küh-sâr: Dağlık kule.
Hasedten yere çalmış şîr-i çarh evreng-i hurşîdi
Görüp Kays'ı peleng-i kulle-i küh-sâra yasdanmış
Hayali Bey (yasdan-: yaslanmak)

kulûb: (قلوب) bk. kalb.

kulzüm, Kulzüm: (قلزم) Ar. 1. Deniz. 2. Kızıldeniz.
Giryeden cû(y)-i sirişkim sû-be-sû oldu revân
Yine Kulzüm gibi cûş etdi bu deryâ semt semt-Bâki

Acır hâlim görüp kulzüm ne_için rahm eylemezsin sen
Oluptur gözlerimden dökülen hûn-ı ciger deryâ
Zâti (oluptur: olmuştur.)

Çekildi seyl ile deryâ-yı Kulzüm'e hâs u hâr
Beni hakîkatte îsâl eder bu aşk-ı mecâz-Beliğ

kulzüm-i âteş: Ateş denizi.
Lüle yerine verdim ol şûha süveydâmı
Bir kulzüm-i âteştir şimdi dil-i dûd-âver-Esrar Dede

kulzüm-i bî-hadd: Sınırsız deniz.
Dem-â-dem mevc-hîz olmaktadır ummân-ı illâ hû
O mevcin kulzüm-i bî-hadd ü bî-pâyânı yokluktur
Esrar Dede

kulzüm-i cûd: Cömertlik denizi.
Bahr-i Ahzar ne-dürür kulzüm-i cûdunda habâb
Katre-i feyzi nedir ebr-i dür-efşân-ı kerem
Ahmet Paşa

kulzüm-i envâr: Nurlar denizi.
Ol sebük-rûhum ki dûş-ı mevcde bâr olmazam
Müncezib tâ kulzüm-i envâra bir ben bir habâb
Esrar Dede

kulzüm-i güftâr: Söz denizi.
Kulzüm-i güftâr olmaz mevc-hîz her nefes
Mısrâ'-ı âteş-feşân bâd-ı hevâ mümkin değil
Esrar Dede

kulzüm-i irfân: İrfan denizi.
Âşinâ-yı kulzüm-i irfân olan idrâk eder
Gevher-i yek-dânedir bu heft-deryâdan murâd
Hersekli Arif Hikmet

kulzüm-ı sa'd: Mutluluk denizi.
Birisi bahr-i atâdır birisi kulzüm-i sa'd
Birisi kân-i hayâdır birisi genc-i sehâ
Nazîm (Yahya...)

kulzüm-ı sıfat: Yüzünün denizi.
Gavvâs-ı akl bula mı haddin sıfatını
Çün kulzüm-i sıfatına yok hadd ü intihâ-Nizami

kumâş: (قماش) Ar. Pamuk, yün, ipek ve keten mensucat.
Yine ol şeh sezâ-yı kadd-i tahsîn görmedi Nâbî
Perend-i şi'r-i rengînim bu gûne hôş-kumâş ettim
Nâbi

Nessâc-ı aşka cân ü dili târ ü pûd eden
Anlar metâ'-ı vaslı ne gûne kumâş olur
Mir Hasip (Müminzade Ahmet...)

Bize arzeyleme kâlâ-yı visâlin yetişir
Bildik ey şûh senin biz ne kumâş olduğunu-Sâbit

kumâş-ı çeşm-rübâ-yı mahabbet: Sevgi gözünü kapan kumaş.
Nâbî kumâş-ı çeşm-rübâ-yı mahabbetin
Tervîc için miyânede dellâli kalmadı-Nâbi

kumâş-ı dehr: Dünya kumaşı.
Nâ-resâ gördüm kumâş-ı dehri tâ ol denlü kim
Câmesinde âstîn buldumsa dâmen bulmadım
Âgâh Osman Paşa (Trabzonlu...)

kumâş-ı kâfî: Yeterli kumaş.
Hatt u nakş u kumâş-ı kâfî etmiş cû-yı sun'unda
Ser-i enbûbe-i mîzâb-ı engüştân ile iska-Nâbi

kumâş-ı nazm: Şiir kumaşı.
Olup zer-bâf Esrâr kâğıdım altun oluk hâmem
Libâs-ı diğer ettim nev kumâş-ı nazmı eskittim
Esrar Dede

kumâş-ı nev-zuhûr: Yeni ortaya çıkmış kumaş.
Nesîc-i gayre verdi kıymetin sevdâ-ger-i gerdûn
Benim Nâbî kumâş-ı nev-zuhûrum bî-bahâ kaldı
Nâbi

kumâş-ı sühan: Söz kumaşı.
Çoktur bu nev-kumâş-ı sühan sana Nâbiyâ
Şehr-i dimâğ pâ-zede-i ihtimâl iken-Nâbi

kumâş-ı sürh: Kırmızı kumaş.
Çeşm-i hûninim hayâlin şâhını i'zâz eder
Her gelişte bir kumâş-ı sürh pây-endâz eder
Şeyhülislam Yahya

kumâş-ı zer-keş: Altın işlemeli kumaş.
Hemîşe tâ kumâş-ı zer-keş vasf-ı kerem-kârın
Ede leb-rîz-i revnak dest-gâh-ı şi'r ü inşâyı-Nedim

kumrî: (قمری) Far. Güvercin cinsi kuş, kumru.
Değil çeşm-i kebûd ol ebruvânın zîr-i tâkında
İki âvâre kumrudur ki gelmiş âşiyân tutmuş
Nedim

kûn: (کون) Far. Kıç, kuyruk sokumu bölgesi.

kûn-ı şebek: Maymunun kıçı.
Aharın hicvi revâ mı çelebim vâlidenin
Rûyuna zarta-zen-i hande iken kûn-ı şebek-Haşmet

kunfuz: (قنفذ) Ar. 1. Kirpi. 2. Fare.
Urup vahdetten ey şeyh-i murâkıb dem açılmazsın
Büründün hırkaya kunfuz gibi muhkem açılmazsın
Sürûrî

kunût: (قنوت) Ar. 1. İbadet; itaat etme. 2. Yatsı namazından sonra kılınan, salat-ı vitir de denilen üç rekatlık namaz.
Kerem ü lûtfun ümîdinde kunûtum yoktur
Gerçi ben bende-i âsî değilim ehl-i kunût
Enderunlu Fazıl

kûpâl: (قپال) Far. Demir, topuz, gürz.
Ne tafahhus ne hitâb ü ne suâl
Gelir âmed ü şûde müşt-i kûpâl-Nâbi

kûr: (کور) Far. Kör.
Kârına ehl-i vukûfun kec-nigâh ettikçe şeyh
Kûr u dûr olmaktadır bulmaz safâ-yı ıttılâ'
Esrar Dede

kûr-ı mâder-zâd: Anadan doğma kör.
Bend-i hikmet eylemez mecnûna kâr ey akıl eri
Nef'î olmaz kûr-ı mâder-zâda kuhl cevheri
Lamiî Çelebi

Olma ey sûfî tehî hâk-i reh-i rûşen-dilân
Kûr-ı mâder-zâda lutf-ı tûtiyâ mümkin değil
Esrar Dede

* **kûr-dil:** Gönlü kör.
Reh-yâb olamaz kûr-dilân râh-ı Hudâ'ya-Nâbi

* **kûrî:** Körlük.
Hilmi sûret-dih-i ârâm-ı cihân olmasa olur
Katre-i zîbaka mir'ât-i kûrî üzre vatan-Nedim

kur'a: (قرعه) Ar. Bir iş için seçme hakkını kullanma.
Bundan ziyâde âşık-ı ferhunde-fâl olur mu
Rûz-ı ezelde kur'a nakş-i nigâra düşmüş-Bâki

Kur'ân: (قرآن) Ar. Hz. Muhammed'e (s.a.s.) inen en son semavi kitap.
Küfr ü îmân âyetini gördük ol Kur'ân'da biz
Anladık kim zülf ile ruh küfr ile îmân imiş-Gaybî

Dest-i i'câzında izhâr ettiği âyât ile
Enfüs ü âfâkı hayrân etti Kur'ân'ın senin
Muallim Naci

Oldu dördüncüsü Haydâr hulefâ-yı dînin
Kütüb-i münzelenin hazret-i Kur'ân'ı gibi-Eşref

Kur'ân-ı aşk: Aşk Kur'anı.
Fıtrat menâbirinde okur, muttasıl okur
Kur'ân-ı aşkı bin melek-i hâtif-i tebâr
Kemalzade Ekrem Bey

Kur'ân-ı azîmü'ş-şân: Şanı yüce Kur'an.
Ecell-i mu'cizâtın ya'nî Kur'ân-ı azîmü'ş-şân
Ki hükmü muhkemât-ı nâsihi edyân-ı ûlâdır
Seyyit Vehbi

Kur'ân-ı hikem: Hikmetlerle dolu Kur'an.
Süllem-i mi'râcının yek-pâresi tahsîs-i zât
Defter-i i'câzının her harfi Kur'ân-ı hikem
Esrarlı Dede

Kur'ân-ı mübîn: Mübin (iyiyi kötüyü, hayrı şerri bildiren) olan Kur'an.
Biri de câmi'-i Kur'ân-ı mübîn Zi'n-nûreyn
Menba'-ı hilm ü hayâ Hazret-i Osmân-ı halîm
Nazîm (Yahya...)

Kur'ân-ı pür-esrâr: Sırlar dolu Kur'an
Bak levh-i dilde nakş olan nev-hatt-ı pür-envarı gör
Zâhir olan âyât ile Kur'ân-ı pür-esrârı gör
Âdile Sultan

kurb: (قرب) Ar. Yakın, yakınlık.
Kurb şevki âfiyet-bahş-ı ten-i bîmâr olup
Vasl zevki râhat efzâ-yı dil-i mehcûr idi-Fuzûlî

Değildir kâr ü bâr-ı câh mâni' kurb-ı Yezdân'a
Hasîrı âlet-i kurb etme zâhid bu riyâdan geç-Nâbi

Ol şâhid-i halvet-geh-i kurb ü samedî kim
Ve'l-leyl deyip zülfüne Allah kasem eyler
Yenişehirli Avni

kurb-ı akdes: En kutsal yakınlık.
Akl-ı küll verdin beni Cibrîl-i ma'nâ eyledin
Bezm-i kurb-ı akdese lâyık dedim olmak bana
Fehim (Hoca Süleyman...)

kurb-ı âsitân: Eşiğe yakınlık.
Bir işâret ola kurb-ı âsitânından diye
Yolda kaldı halka-i dürr gibi çeşm-i intizâr
Nazîm (Yahya...)

kurb-ı baht: Talih yakınlığı.
Necm-i şi'r-i enver re'yinden alır feyz-i fürûğ
Burc-ı Cevzâ kurb-ı bahtından bulur tâb u tüvân
Üsküdarlı Hakkı Bey

kurb-ı cebbârân-ı devlet: Devlet zalimlerine yakın olma.
Esâfil behredâr-i kurb-ı cebbârân-ı devlettir
Kilâb olmaz cüdâ sayyâd-ı bî-dâdın rikâbından
Namık Kemal

kurb-ı civâr: Yöreye yaklaşma.
Cevr odu yaktı beni yanımda durma ey gönül
Bir tutuşmuş âteşim kurb-ı civârımdan sakın
Fuzûlî

kurb-ı der-gâh: Dergâha yakın olma.
Âdem idim kurb-ı der-gâhında bulmuştum kabûl
Menzilim cennet meyim kevser enîsim hûr idi
Fuzûlî

kurb-ı ev-ednâ: En aşağı yakınlık köşesi.
Kendini ey Âdile bil cümleden ednâ hemân
Kurb-ı ev-ednâya arz-ı cân eder cânân-ı aşk
Âdile Sultan

kurb-ı Hak: Hakk'a yakınlık.
Matla'-ı feyz-i Hudâ'da hem kamer hem âfitâb
Tûr-ı kurb-ı Hak'ta hem nûr-ı tecellî hem cemâl
Yenişehirli Avni

kurb-ı İlâh: Allah'a yakınlık.
Gerdûn-ı dûna zâr ü zebûn oldu sanmanuz
Maksûdu terk-i câh ile kurb-ı İlâh idi-Bâki

kurb-ı İlâhî: İlahi yakınlık.
Getirir hâl-i mecâzîden hakîkat yoluna
Tâir-i kurb-ı İlâhî'dir o mâhiyet-i aşk-Âdile Sultan

kurb-ı sultân: Sultana yakınlık.
Derd-i aşktır âşıka :nı bekleden dermân için
Kurb-ı sultânda fedâ-yı cân etmektir garaz
Âdile Sultan

kurb-ı ümmîd: Ümit yakınlığı.
Kurb-ı ümmîd ile şâdım kesmezem ümmîdimi
Hak melûlen kulların etmez kapısından cüdâ
Âdile Sultan

kurb-ı visâl: Kavuşma yakınlığı.
Kurb-ı visâl-i hazret ise kasdın ey Mesîh
Peşmîne-i dilinde gam-ı sûzen olmasın-Ziya Paşa

kurb-ı zât: Kendisine yakınlık.
Bugün bu aşkın içinde vicdânımız eksik değil
Hudâ'nın kurb-ı zâtında seyrânımız eksik değil
Ümmî Sinan

kurb-ı Yezdân: Allah'a yakınlık.
Değildir kâr ü bâr-ı câh mâni' kurb-ı Yezdân'a
Hasîrı âlet-i kurb etme zâhid bu riyâdan geç-Nâbi

* **karâbet:** Akrabalık, yakınlık.
O hâlde olmalıyız müftehir karâbet ile
O hâlde nisbetimiz kalmasın rekabet ile
Abdülhak Hâmit

Her serv-i samût olmada bir heykel-i esrâr
Makberlerin onlarla karâbetleri vardır
Abdülhak Hâmit

* **karîb:** 1. Yakın. 2. Zaman ve mekâna göre yakın. 3. Soyca yakın.
Rahmiyâ yâr visâline karîb oldukça
Âh kim her yanadan mâni' ü muhkem bulunur
Rahmi

Nice feryâd etmesin derd ile miskîn andelîb
Kimse görmez çün habîbine rakîbinden karîb
Nizami

karîbü'l-ahd: Yakın zamanda.
Emânet ettim Allah'a seni ey gözüm nûru
Karîbü'l-ahd yolcudur efendim Kânî'ni hôş tut
Kânî (Ebûbekir...)

* **karîb-ter:** Daha yakın.
Ekser olur kemâl zevâle karîb-ter
Vakt-i gurûb sâyesi şahsın mezîd olur-Nâbi

kurbân: (قربان) Ar. 1. Allah'ın rızasını kazanmaya vesile olmak maksadıyla kesilen koyun, keçi, deve, inek gibi hayvanlar. 2. Bir gaye için feda olma. **c. karâbîn**
Gerçi İsmâil'e kurbân gökten inmiş kadriçin
Hak bilir kadr için İsmâil ona kurbân olur-Fuzûlî

Nakd-i cân nezrini kurbânına uydur yola gir
Kerbelâ-yı gama gel sen dahi âşûr eyle-Hayali Bey

Hatâî îd-i Ekberdi cemâli dil-berin
Biz bu îd-i Ekbere kurbâna gelmişlerdeniz-Hatâi

kurbân-ı îd: Bayram kurbanı.
Şimdi tîğ-ı cevrile öldürme kurbân olduğum
Îd-i Adhâ geldiğinde edesin kurbân-ı îd-Bâki

** **karâbîn:** Kurbân'lar.
İnsân ediyor bilmeyerek kendini hôd-bîn
Her gün beşeriyyet veriyor böyle karâbîn
Abdülhak Hâmit

Kureyş: (قريش) Ar. Hz. Muhammed'in mensup olduğu kabilenin adı. Kâbe'nin korunması bu kabileye aitti.
Âlemde bana hubb-ı Nebiyy-i Kureyş bes
El-minnetu'llah-ı Te'âla ve tekaddes-Nâzım Paşa

Muhâcirîn-i Kureyş'in, kibâr-ı Ashâbın
Şerîatin koca bir rüknü: İbn Hattâb'ın
Mehmet Akif

Âftâb-ı Kureyş olunca ayân
Zulümât üzre oldu nûr-feşân-Muallim Naci

* **Kureyşî:** 1. Kureyş kabilesinden olan kimse. 2. Hz. Muhammed (s.a.s.)
Hak bilir haksın i'tika:dımca
Ey Kureyşî Resûl-i Rabb-i alîm-Muallim Naci

kûrî: (كورى) bk. kûr.

kurre: (قره) Ar. 1. Işık, tazelik, parlaklık. 2. Soğuk.

kurre-i ayn-ı hükkâm: Hâkimlerin göz nuru.
Nûr-ı çeşm-i vüzerâ kuvvet-i kalb-i ulemâ
Tâc-ı fark-ı vükelâ kurre-i ayn-ı hükkâm-Nâbi

* **kurretü'l-ayn:** 1. İnsanın gözünü aydınlatacak, gözün aydınlanacağı şey, göz nuru. 2. Parlak, nurlu.
Kurretü'l-ayn-ı Halîl idi o hûb
Ona mîrâs idi o cezb-i kulûb-Hakanî

kurs, kursa: (قرص قرصه) Ar. Yuvarlak, küre, daire.

kurs-ı germ: Sıcak yuvarlak (ekmek).
Bu ne hikmettir ki tennûr-ı felekten her seher
Çıkarıp bir kurs-ı germi âlemi toylar güneş
Hayali Bey (toyla-: ziyafet vermek.)

kursa-i hûrşîd: Güneş yuvarlağı.
Kitâb-ı hikmetinde nokta-i zer kursa-i hûrşîd
Kitâb-ı izzetinden câm-ı revzen târem-i mînâ
Nâbi

kurs-ı kamer: Ay yuvarlağı.

Olurdu menzili hûrşîd-i evvelîn-i felek
Ederdi kurs-ı kamer târem-i sipihre suûd-Sâmi

kurs-ı mâh: Ay yuvarlaklığı.

Kurs-ı mâh üstünde eyler hûşe-i Pervîne ta'n
Şâm-ı zülfün kim düşüptür şem'-i hâver üstüne
Nizami (düşüptür: düşmüştür.)

kurs-i mihr ü meh: Ay ve güneşin yuvarlaklığı.

Felek gûyâ döşenmiş sofra idi ol konuklukta
Kim onun olmuş idi kurs-i mihr ü meh iki nânı
Hayali Bey

kursa-i mâh: Ay yuvarlağı.

Kursa-i mâh üzre görmüş dâg-ı ışkından nişân
Sînesin yakmış felek şevkinle ol-dem hem-çünân
Cinânî

kurs-ı şems: Güneş yuvarlağı.

Ay ki kurs-ı şems-i hikmet cebhe-i pâkinde nûr
Behçet

kurs-ı zer: Altın yuvarlak, Güneş.

Âlâyiş-i mezâk-ı cihân güne gûnedir
Kimine zerde kimine kurs-ı zer lezîz
Hâtem (Akovalızade Ahmet ...)

kurûn: (قرون) Ar. Değerli insanlar.

Ser behem dâde-i dest-i ahadiyyettir hep
Yek-be-yek silsile-i nisbet-i inşâ-yı kurûn-Münif

kûs: (كوس) Far. Kös, eski zaman savaşlarında ve özel günlerde çalınan büyük davul.

Erişe müjde-i feth ü zafer etrâf u eknâfa
Tuta dünyâyı hep gül-bâng-ı kûs u nusret âvâzı
Nef'î

Av'av-ı düşmeni duymaz cemel-i tab'ı Saîd
Dinlemiştir bu cihânda nice bin gümgüm-i kûs
Saîd-i Âmidî

kûs-ı gırivân: Bağırıp çağırma davulu.

Saltanat tablın kilim altında ol şûh kim çalar
Hay u huy-ı na'ra-i kûs-ı gırivân istemez
Hayali Bey

kûs-ı iştihâr: Şöhret bulma davulu.

Mülk-i sühanda nevbetimiz çaldı rûzigâr
Âfâkı tuttu velvele-i kûs-ı iştihâr-Bâki

kûs-ı Nebî: Peygamber davulu.

Heybet-i debdebe-i kûs-ı Nebî
Kesti ırk-ı neseb-i Bû Leheb'i-Hakanî

kûs-ı nusret: Yardım davulu.

Erişe müjde-i feth ü zafer etrâf u eknâfa
Tuta dünyâyı hep gül-bâng-ı kûs-ı nusret âvâzı
Nef'î

kûs-ı rahîl: Göç davulu.

Âhir çalındı kûs-ı rahîl ettin irtihâl
Evvel konağın oldu cinân bûstânları-Bâki

kûs-ı zafer: Zafer davulu.

Hançerli kemerler, başı üsküflü neferler
Tokmakları şevkından uçan kûs-ı zaferler
Midhat Cemal (...Kuntay)

kusûr: (قصور) Ar. 1. Eksiklik. 2. Ayıp, sakatlık. 3. Suç. 4. İhmal, tedbirsizlik. 5. Bir hesabın artanı.

Tek olmasın kavâid-i ihlâs ber-taraf
Lâ-be'stir merâsime dâir kusûrumuz-Nâbi

Dilâ bu menzil-i vîrânı sanma cây-ı sürûr
Ki kasr-ı dehrde bulunur hezâr türlü kusûr
Hayali Bey

Nâdir bulunur tıynet-i kâmilde kusûr
Kem-mâyeden eyler ne ki eylerse zuhûr-Ziya Paşa

* **ka:sır:** Kusurlu; noksan, kısa, eksik; âciz.

Hizmetinde beni sanma ka:sır kulunun cânâ
Her hizmete kullansan ka:dir kulunum cânâ
Bağdatlı Ruhi

Olur ka:sır verâ-yı perde-i sun'un şühûdundan
Nazar-bend olmayanlar âlemin bûd u nebûdundan-Nâbi

Över onun ka:dirliğin her bir işe hâzırlığın
İllâ ömrü ka:sırlığın anıcağız benzi solar
Yunus Emre

ka:sıretü't-tarf: Kocasından başka erkeğe bakmayan kadın.

Hûr-i maksûrât olur firdevs-i fikrinde hacîl
Ka:sıretü't-tarf eder bikr-i hayâlimden hicâb
Yenişehirli Avni

kûşe, gûşe: (كوشه) Far. Köşe.
Safâ ise garazın iyd-gâha gel ki sana
Cemâl arz ede her kûşe bin meh ü hûrşîd-Ruhi

Şimdi her kûşe ebkem ü câmid
Ne ağaçlarda zemzemât-ı riyâh
Ne hadâyıkta ihtizâz-ı cenâh-Cenap Şahabeddin

kûşe-i âsâyiş: Huzur köşesi.
Âlemde eğer kûşe-i âsâyiş olaydı
Mihrâb ile çâk olmaz idi sîne-i câmiʿ-Nâbi

kûşe-i bâb: Kapı köşesi.
Künc-i halvet-hânesinde ilm ü irfân münzevî
Kûşe-i bâbında ikbâl ü saâdet pâs-bân-Nefʿî

kûşe-i câmiʿ: Cami köşesi.
Kürsîde ona kâşki ben vâiz olaydım
Ya kûşe-i câmiʿde okur hâfiz olaydım
Enderunlu Fazıl

kûşe-i cemʿiyyet-geh: Cemiyet köşesi.
Yine bir rûz-ı bâzâr safâ vü zevk u şâdîdir
Yine her kûşe-i cemʿiyyet-geh bezm-i harîfândır
Riyazi

kûşe-i cennet: Cennet köşesi.
Kûşe-i cennette sohbet çünkü kaldı yarına
Gönlünü mey-hâneler künciyle gel tut bugün
İbn-i Kemal

kûşe-i çeşm: Göz kenarı.
Haşr olur âhir ser-i râhında ammâ neyleyim
Kûşe-i çeşmiyle atf-ı merhabâ mümkin değil
Esrar Dede

kûşe-i dâmân: Etek köşesi.
Kalmazsa eğer kûşe-i dâmân elimizde
Elden ne gelir çâk-i girîbân elimizde-Nefʿî

kûşe-i destâr: Sarığın köşesi.
Gâh güldür geh perîşân-hatır et bülbüllerin
Kûşe-i destârına geh gül gehî sünbül takın
Âlî Bey (Gelibolulu Müverrih...)

Sen kim gelesin meclise bir yer mi bulunmaz
Baş üzre yerin var
Gül goncasının gûşe-i destâr senindir
Gel ey gül-i raʿnâ-Nedim

kûşe-i dil: Gönül köşesi.
Cihân-ı feyz bir genc-i nihândır kûşe-i dilde
Mutalsım pâs-bândır hâmem ol genc-i nihân üzre
Ziya Paşa

kûşe-i ebrû: Kaşının köşesi.
Kûşe-i ebrûda ancak gamze-i dil-ber değil
Kanda fitne varısa dürûd-gede oldu der-kemîn
Nefʿî (kanda: nerede)

Şöyle gerd olmuş Firengistân birikmiş bir yere
Sonra gelmiş kûşe-i ebrûda hâl olmuş sana-Nedim

kûşe-i ferâğat: Her şeyden vazgeçme köşesi.
Gınâ-yı kalbe sebeb devlet-i kanâat imiş
Cihânda cây-ı safâ kûşe-i ferâğat imiş-Fıtnat Hanım

kûşe-i firkat: Ayrılık köşesi.
Kûşe-i firkatte bûs ettim onun hâl-i ruhun
Râsihâ Hind ü Yemenʿden dâne-i kısmet gelir
Râsih (Enderunî Balıkesirli Ahmet...)

kûşe-i gam: Gam köşesi.
Âh etmeyicek eğlenemem kûşe-i gamda
Erbâb-ı dile meclis-i bî-dûd gerekmez
Nâbi (etmeyicek: etmeyince)

Yeşiller giydiğince tûtî-i gûyîye benzersin
Benim hôş-bû Afîfe'm sen gül-i raʿnâya benzersin
Vefaî (Sultan IV. Mehmet)

kûşe-i gurbet: Gurbet köşesi.
Pâk-tıynet kûşe-i gurbette hâr olsun mu hîç
Gevher âgûş-ı sadeften dûr olur kıymetlenir
Hâmî (Hâmî-i Âmidî)

kûşe-i halvet: Yalnızlık köşesi.
Sezâ mı kûşe-i halvette kalsın böyle allâme
Hakîkat söylerim: Olsun tüfû! Akvâm-ı İslâm'a
Hâdî Abdüsselimzade

kûşe-i hammâr: Meyhanecinin köşesi.
Ne musâhib bulunur derd ü gam-ı yâr gibi
Ne ferâğat yeri var kûşe-i hammâr gibi-Âhi

kûşe-i hâtır: Gönül köşesi.
Eyleyen âsâr-ı feyz-i kudretin halka ıyân
Kendini her kûşe-i hâtırda pinhân eylemiş
Üsküdarlı Süleyman Salim

kûşe-i hırmen: Harman köşesi.
Andelîb kûşe-i hırmende kalmış nâlân
Zevkte zâğ ü zagân turfa-i mekândır dünyâ
İlhamî, Selimî (Sultan III. Selim)

kûşe-i hicrân: Ayrılık köşesi.
Kûşe-i hicrânda kalmış ka:lıb-ı bî-rûh edip
Eyledi cân mürdelerden cânına rağbet yine-Behiştî

kûşe-i külhân: Külhan köşesi.
Ey Fuzûlî odlara yansın bisât-ı saltanat
Yeğdir ondan Hak bilir bir kûşe-i külhan bana
Fuzûlî

kûşe-i lâhd: Mezar köşesi.
Ârif ol, ârif ki, asla farkı yoktur ârife
Kûşe-i lâhdin kenâr-ı mâder ü gehvâreden
Muallim Naci

kûşe-i mescid: Mescit köşesi.
Kûşe-i mescidde zâhid bârid iken bu aceb
Külbe-i mey-hânelerden naʿra-i Yâ Hû gelir
Hamdullah Hamdi

kûşe-i mey-hâne: Meyhane köşesi.
Âlemde olsa kûşe-i mey-hâne dolsa câmlar
Düşmân gidip tenhâ kalıp yâr ile sohbet ede gör
Âdile Sultan

kûşe-i mey-kede: Meyhane köşesi.
Bildigim bu ki bu beytü'l-hüzn-i âlemde
Kûşe-i mey-kededir var ise bir cây-ı sürûr-Rızâyî

kûşe-i Mısr: Mısır köşesi.
Yaʿkûb nebî zâr u giryân eylerim Yûsuf için
Künc-i halvet kûşe-i Mısr ile sultân bendedir-Hatayi

kûşe-i mihnet: Sıkıntı köşesi.
Nice yıllardır Hayâlî hasta ey ârâm-ı cân
Kûşe-i mihnetde bî-sabr u sükûn olmış yatar
Hayali Bey

kûşe-i mihrâb: Mihrap köşesi.
Kûşe-i mihrâb tutmuştum reh-i zühd ü salâh
Koymadı öz hâlime ol nergis-i şehlâ beni-Fuzûlî

kûşe-i mihrâb-ı tâat: İbadet mihrabının köşesi.
Baş eğmez oldu kûşe-i mihrâb-ı tâate
Ebrûlarına secde kılan dil-rübâların-Bâki

kûşe-i müşerref: Şeref verilen köşe.
Ol dem hani ki mürg-i dile âstânının
Her kûşe-i müşerrefi bir âşiyân idi-Cem Sultan

kûşe-i pür-fitne: Fitneli köşe.
Mey-hâne-i nâz olmuş o çeşm-i siyeh-i mest
Her kûşe-i pür-fitnesi bir hâb-geh-i mest-Nefʿî

kûşe-i râhat: Rahatlık köşesi.
Ne azm-i kûşe-i râhat ne meyl-i hâb edelim
Girince dâmen-i maksûd ele şitâb edelim-Nâbi

kûşe-i seccâde-i irfân: İrfan seccadesinin köşesi.
Ey gönül bir dem leb-i ikbâl ile misl-i Necîb
Kûşe-i seccâde-i irfânı takbîl etmedim
Necip (Sultan III. Ahmet)

kûşe-i uzlet: Yalnızlık köşesi.
Ger huzûr etmek dilersen ey Muhibbî fârig ol
Olmaya vahdet cihânda kûşe-i uzlet gibi
Muhibbî, Meftunî (Kanunî Sultan Süleyman)

kûşe-i vahdet: Birlik köşesi.
Gidip mey-hâneye çektim ayağ bi'l-cümle dünyâdan
Mekânım kûşe-i vahdet edindim gayriden geçtim
Bağdatlı Ruhi (ayağ: kadeh)

Aratır fitne-i hulk ile fesâd-ı ahlâk
Âdeme kûşe-i vahdet ile cây-ı uzlet
Râşid (Ayıntablı Mehmet Ali...)

kûşe-i vîrân: Yıkık köşe.
Yıllarla karâr et dil-i Sabrî'de dilersen
Ey şâh-ı gam ol kûşe-i vîrân senin olsun-Sabri

kûşe-i vîrâne: Harabe, yıkık ev.
Cihânın niʿmetinden kendi âb ü dânemüz yeğdir
Elin kâşânesinden kûşe-i vîrânemiz yeğdir-Nâbi

kûşe-i zevk: Zevk köşesi.
Hôş kûşe-i zevk idi safâ ehline âlem
Bir hâl ile sürseydi eğer ömrünü âdem
Bağdatlı Ruhi

kûşe-i zindân: Zindan köşesi.
İzzet-i saltanat-ı Mısr'a taleb-kâr olmak
Keyd-i ihvân-ı bün-i çeh kûşe-i zindân yoludur
Nâbi

kûşe-i zülf: Saçının köşesi.
Kûşe-i zülfünde çeşmin gitmeğe komaz dili
Yalınız olmağı sevmez gecede bîmâr olan
İbn-i Kemal

* **kûşe-gîr:** Köşe tutan.
Ne kûşe-gîrleri nâil-i emel gördük
Cihânda terk-i metâlible cüst ü cû birdir
Keçecizade İzzet Molla

kûşe-gîr-i halvet: Yalnızlık köşesini tutan.
Nûr-ı çeşmim perdelendi Kâʿbe-i ulyâ gibi
Kûşe-gîr-i halvet oldu dîde-i bînâ gibi-Nâbi

kûşe-gîr-i hasret-i dîdâr-ı yâr: Yârin yüzünün özlemi ile inzivaya çekilme.
Gerçi yok tâkat Neşâtî seyr-i dîdâr etmeğe
Kûşe-gîr-i hasret-i dîdâr-ı yâr olmak da güç-Neşati

kûşe-gîr-i hecr: Ayrılığı köşe tutan.
Nûr-ı sevdâ zulmet-i mâtemde eyler iltimâʿ
Kûşe-gîr-i hecre şemʿ-i encümen bî-gânedir
İsmet (Müstecibzade ...)

kûşe-gîr-i inzivâ: Bir köşeye çekilen.
Hüner halvet-nişîn-i encümen olmaktadır yoksa
Kemîn-gâh-ı riyâdır kûşe-gîr-i inzivâ olmak
İzzet Ali Paşa

* **kûşe-be-kûşe:** Köşeden köşeye.
Âhî'yi kûşe-be-kûşe zâr eden bülbül gibi
Yürüyen sohbet-be-sohbet bir gül-i her-câyidir-Âhi

* **kûşe-nişîn:** Köşeye çekilmiş, dünyadan elini eteğini çekmiş.
Mürşid-i kûşe-nişîndir hum-ı mey ey zâhid
Bâtın-ı sâfi onun eyledi hôş-hâl beni-Hayali Bey

kûşiş, gûşiş: (كوشش) Far. Çalışma, çabalama.
Mülk-i maʿnâda biraz kûşiş edip kullansan
Eylesen bendene serdâr-ı dilîrân-ı sühan-Nefʿî

Kûşiş etmekle zuhûrâtına hükm-i afvin
Ücret-i hıdmetidir afv güneh-kârların-Nâbi

Nasîb olmaz mukadderden ziyâde saʿy ü kûşişle
Eğer az u eğer çok kim gelir cümle Hudâ'dandır
Hisâlî

kût: (قوت) Ar. Yiyecek şey, gıda.
Ne dem ki dîde-i hûn-bâra laʿlin kût olmuştur
Nigâh-ı germimiz fevvâre-i yâkût olmuştur
Esrar Dede

Kût edinmiştir bizi mûr-ı ecel erzen gibi
Kim taşır zîr-i zemîne dâne-i hırmen gibi
Deruni (İznikli ...)

Âciz iken uka.ba giriftâr olur keşef
Gûk-ı zaîfi kût edinir bî-vesîle mâr-Ziya Paşa

kût-ı cân: Can gıdası.
Câm üzre şekkerinden eğer tamsa kût-ı cân
Kand ü nebât kıla şarâb-ı piyâleyi-Şeyhi

kût-ı heves: Arzu edilen yiyecek.
Kuşlarla, çiçeklerle, ipeklerle yaşarsın
Elvân ü revâyih
Kût-ı hevesindir-Tevfik Fikret

kût-ı hümâ: Hüma kuşunun gıdası.
Azmin ne remz için ki ukâb-ı alem sala
Kût-ı hümâya yıllar ile üstühân kodu-Şeyhi

kût-ı maîşet: Geçim yiyeceği.
Toyluyor kût-ı maîşet yerden
Toprağın verdiği niʿmetlerden
Tevfik Fikret (toyla-:ziyafet vermek)

kût-ı revân: Ruhu doyuran yiyecek.
Hamdî cihânda gussa-i yâr ile şâd olur
Kût-ı revândır ehl-i dile gam dedikleri
Hamdullah Hamdi

kût-ı rûh: Ruhun gıdası.
Bilmezem yâkût-ı ahmer mi lebin ya kût-ı rûh
Bir sor ey sarrâf-ı devrân kim ne cevher devridir
Şeyhi

kût-ı yek-rûze: Bir günlük gıda.
Kût-ı yek-rûze ki tahsîline kâfidir onun
Bir kuruşçuk getiren en ufacık bir himmet
Çokluğuyla doyurur halkı mübârek niʿmet
Kemalzade Ekrem Bey

kûtâh, kûteh: (كوتاه) Far. Kısa, boysuz.
Zilletdedir karârı eğer sağ olursa da
Kûtâh olur hayâtı sitem-kâr olanların-Nâbi

Benim sabrım gibi kûtâhdır vaslın günü mâhım
Şeb-i hicrin senin zülf-i siyâhın gibi mümteddir
Şeyhülislam Yahya

Dest-i kûtâhımızı etmemiş Allah resâ
Menbaʿ-ı cûdunu yoksa elimizle kaparız
Keçecizade İzzet Molla

kutâs: (قطاس) Türkçe'de "kotas" diye söylenen ve sığırkuyruğu da denilen bir bitki ki, süs olarak atların boyunlarına asılır.

kutâs-ı dil-bend: Gönül bağlayan kotas.
Gerden-i tevsen-i zîbâda kutâs-ı dil-bend
Bağladı gönlümüzü zülf ile gîsû yerine-Gazi Giray
kutb, kutub: (قطب) Ar. 1. Dünyanın ekvatordan en uzak olan ve yer ekseninin geçtiği varsayılan iki noktadan her biri. 2. Mıktanıs demirinin her iki ucundan biri. 3. Bir tarikatın ulusu. **c. aktâb.**
Hazret-i kutbun olur dâ'iresinden hâric
İlmine olmak ile vâris kâmil-i efrâd-Nâbi

Dest-i kahrı verse ger cezâ-yı çarha tefrika
Bir dem içre mahvolup aktâr u kutb u mihveri
Üsküdarlı Hakkı Bey
kutb-ı aktâb-ı izâm: Ulu kutupların kutbu.
Rûh-ı Ashâb-ı Kirâm'ıyla Resûl-i Medenî
Kutb-ı aktâb-ı izâmıyla Üveyse'l-Karenî
Yahya Bey (Taşlıcalı...)
kutb-ı dîn-i Kâ'be-i dünyâ: Dünya Kâbesinin din büyüğü.
Merkez-i dâire-pîrâ-yı ulüvv ü azamet
Kutb-ı dîn-i Kâ'be-i dünyâ vü cihân tefrîd-Kâzım
kutb-ı gerdûn-ı cihân-menba': Hükümdarlık dünyasının kutbu.
Merkez-i dâire-i câh u celâl ü azamet
Kutb-ı gerdûn-ı cihân-bânî vü fermân-rânî-Nef'î
kutb-ı ma'rifet: Marifet büyüğü.
Görmedi zât-ı şerîfin gibi kutb-ı ma'rifet
Bunca yıllardur döner bu çarh aktâb üstine
İbn-i Kemal
kutb-ı vüzerâ: Vezirlerin ulusu.
Fahr-i şuarâ kıble-i erbâb-ı maârif
Kutb-ı vüzerâ, Âsaf-ı dânâ-yı zemâne-Nef'î
kutb-ı zemân: Zamanın kutbu.
Güftâra gelip söyleseler cehl-i mürekkeb
Zu'munca velî her biri bir kutb-ı zemândır
Bağdatlı Ruhi
** **aktâb:** Kutub'lar, azizler, seyyidler.
Nâ-gâh bulundu anda hâzır
Aktâb-ı evâil ü evâhir-Nâbi (anda: orada)

Görmedi zât-ı şerîfin gibi kutb-ı ma'rifet
Bunca yıllardur döner bu çarh aktâb üstine
İbn-i Kemal

aktâb-ı evâil ü evâhir: Önce ve sonraki ulular.
Nâ-gâh bulundu anda hâzır
Aktâb-ı evâil ü evâhir-Nâbi (anda: orada)
aktâb-ı izâm: Büyük kutuplar.
Rûh-ı ashâb-ı kirâmıyla Resûl-i Medenî
Kutb-ı aktâb-ı izâmıyla Üveyse'l-Karenî
Yahya Bey (Taşlıcalı...)
kuttâ': (قطّاع) bk. ka: tı'
kuûd: (قعود) Ar. 1. Oturma. 2. Namazın oturarak eda edilen kısmı.
Kıyâma etti taka:zâ deâim-i hey'et
Kuûda oldu kemer-bend kâr-gâh-ı umûr-Nâbi

Dü-rûze ömr ile pâ-der-rikâb-ı rıhlet iken
Nedir bu dûr u dırâz ihtimâm-ı fikr-i kuûd-Sâbit
kuvve, kuvvet: (قوت) Ar. Güç, kudret. **c. kuvâ.**
kuvve-i akl-ı hasîf-âne: Olgun kimsenin akıl gücü.
Kuvve-i akl-ı hasîf-ânesini Eflâtun
İşitip fart-ı hasedten küpe binse şâyân-Şinasi
kuvve-i azm: Azim gücü.
Eder tedvîr-i âlem bir mekînin kuvve-i azmi
Cihân titrer sebât-ı pây-ı erbâb-ı metânetten
Namık Kemal
kuvve-i bâzû: Kol gücü.
Takdîr-i Hudâ kuvve-i bâzû ile dönmez
Bir şem'i ki Mevlâ yaka bir vechile sönmez
Ziya Paşa
kuvve-i berriye vü bahriyye: Deniz ve kara gücü.
Kuvve-i berriye vü bahriyyesi
Devletin olmuş iken misl-i serâb-Ziya Paşa
kuvve-i derkiyye: Kavrama gücü.
Aczimiz makdûr iken ey Rabb-i mefrûzü's-sücûd
Kuvve-i derkiyye lâzım mıydı vermek boş yere
İsmail Safa
kuvve-i fikriyye: Fikir gücü.
Hasmınız bir kuvve-i fikriyyedir fikr isterim
Ey zafer-cûyân? Hayâl-i tîğ ü cûşundan geçin
Muallim Naci

kuvve-i hads: Sezgi gücü.
Hadd-i mâhiyyeti ol rütbe değildir ki ede
Kuvve-i hadsle tahkîk Felâtûn-ı hakîm
Üsküdarlı Hakkı Bey

kuvve-i hâkime: Hâkim güç.
Himmeti sâik cemmâze-keşân eflâk
Kuvve-i hâkimesi ka:file-sâlâr felek-Yenişehirli Avni

kuvve-i kudsiyye: Kudsi güç.
Resmeder cevher-i rûhu nerede kaldı hayâl
Kim ona kuvve-i kudsiyye eder vahy inzâl-Şinasi
Hasmınız bir kuvve-i fikriyyedir fikr isterim
Ey zafer-cûyân? Hayâl-i tîğ ü cûşundan geçin
Muallim Naci

* **kuvvet:** Güç, iktidar.
Kûh-ı Ka:f olsa da kuvvette vücûd-ı insân
Çekilir bâr değil vazʿ-ı girân-bâr-ı felek
Yenişehirli Avni

kuvvet-i bâsıra-i Mustafavî: Hz. Muhammed (s.a.s.)' e ait olan derin görme gücü.
Kuvvet-i bâsıra-i Mustafavî
Gece gündüz gibi olurdu kavî-Hakanî

kuvvet-i bâzû: Kol kuvveti.
Çille-i sahtın çeker her dem kemân ebrûların
Âferîn erbâb-ı aşkın kuvvet-i bâzûsına-Fıtnat Hanım

kuvvet-i ısgâ': Söz dinleme gücü.
Binâ-yı intizâm-ı dîn ü dünyâya edip âlet
Zebâna nutk vermiş gûşa vermiş kuvvet-i ısgâ'-Nâbi

kuvvet-i kalb-i ulemâ: Âlimlerin kalp kuvveti.
Nûr-ı çeşm-i vüzerâ kuvvet-i kalb-i ulemâ
Tâc-ı fark-ı vükelâ kurre-i ayn-ı hükkâm-Nâbi

kuvvet-i tabʿ: Yaratılışının gücü.
Bu taʿbîrât vüsʿunda değildir kuvvet-i tabʿın
Bu feyz-i maʿnevî Nâbi'ye mecrâ-yı diğerdendir
Nâbi

kuvvet-i tâliʿ: Talih gücü.
Kuvvet-i tâliʿe bak, istemez istiʿdâdı
Mansıb-ı devlete nâ-ka:bil ü ka:bil birdir
İzzet Ali Paşa

** **kuvâ:** Kuvvet'ler, güçler.

kuvâ-yı devlet: Devlet kuvvetleri.
Kuvâ-yı devlete cân verdi icrââtı pey-der-pey
Nizâma girdi evvel askerin hâl-i perîşânı-Ziya Paşa

kûy, kû: (کوی) Far. 1. Mahalle, sokak; köy. 2. Sevgilinin bulunduğu yer.
Bilmeyem kim nice varam kûyuna dil-dârımın
Ben meğer toprak olam ilte sabâ gerdim benim
Ahmet Paşa

kûy-ı adem: Yokluk köşesi.
Nâleden doldu ceres âvâz ile mülk-i vücûd
Rıhlet-i kûy-ı ademdir ona mahmil dostum-Behiştî

kûy-ı arş-ı rütbet: Derecelenen gökyüzü köşesi.
Ol kûy-ı arş-ı rütbet kim hâk-i ıtr-nâkin
Mâliş-geh eylemiş Hak pîşânî-i kibâre
Şeyhülislam Âsım

kûy-ı aşk: Aşk mahallesi.
Dâra dek pûyân u Hak-gûyân olur sonra varır
Bir gece bir kimse kûy-ı aşka mihmân olmasın
Esrar Dede

kûy-ı âteşîn: Ateşli köşe.
Lübbü, lehîb-i nâr ile bir kûy-ı âteşîn
Kışri, mecârî-i yemm ü nehr ile çâk çâk-Ziya Paşa

kûy-ı belâ: Bela köşesi.
Ey âşıka:n-ı gam-zede ayş ü safâyı kon
Kûy-ı belâda her biriniz bir mekân tutun-Bâki

kûy-ı cânân: Sevgilinin bulunduğu yer.
Seherler, fecrler etmiş ona elvânını tevdîʿ
Gider pür-nefha vü nâle o gûyâ kûy-ı cânâne
Abdülhak Mihrünnisa
Bir hıyâbândır ki hasret kûy-ı cânândan geçer
Her geçen cânâna peyvest olmadan cândan geçer
Yahya Kemal

kûy-ı cünûn: Delilik köşesi.
Var ise aklın sakın kûy-ı cünûndan çekme pâ
Sehl-terdir seng-i tıflân seng-i taʿn-i nâstan-Nâbi

kûy-ı dil: Gönül köşesi.
Kûy-ı dile bilmem yine bir velvele düştü
Baştan başa cân mülketine zelzele düştü-Esrar Dede

kûy-ı dil-ârâ: Gönlü süsleyen köşe.
Ne kadar olsa da pâ-mâl-i zihâm ey Nâbî
Eyleyen kûy-ı dil-ârâda ika:met gelmez-Nâbi

kûy-ı dil-ber: Sevgilinin mahallesi.
Kûy-ı dil-berde figânuma eder taʿn rakîb
Zâğ-ı nâ-sâzı görün mürg-i hôş-elhâna geçer
Avnî (Fatih Sultan Mehmet)

kûy-ı ferâğat: Her şeyden vaz geçme köşesi.
Kasr-ı sürûr künc-i kanâat değil midir
Sahn-ı behişt kûy-ı ferâğat değil midir-Nâbi

kûy-ı girîbân: Elbise yakasının köşesi.
Pîrehen berk-i semen kûy-ı girîbân şeb-nem
Gülsitân oldu bugün bir sanem-i lâle-izâr-Bâki

kûy-ı habîb: Sevgili köşesi.
Olsa aceb mi meşʿale-efrûz nâle-i dil
Kûy-ı habîbe râh-nümâmız budur bizim
Seyyit Vehbi

kûy-ı harâbât: Meyhane köşesi.
Nâmûs u nâmı terk ede gör zîre ârifin
Her dem maka:mı kûy-ı harâbât içindedir
Ahmed-i Dâî

kûy-ı ışk: Aşk köşesi.
Ben bu bâzârın ne bâzer-gânı ne bezzâzıyam
Kûy-ı ışkın onmadık bir rind-i şâhid-bâzıyam
Hayretî

kûy-ı melâhat: Güzellik köşesi.
Nedir o çâh-ı muallâk nedir ol turra-i mâr
Nedir ol kûy-ı melâhat nedir ol sîb-i zekan-Biâtî

kûy-ı melâmet: Ayıplanma köşesi.
Nice yıllardır ser-i kûy-ı melâmet bekleriz
Leşker-i sultân-ı irfânız vilâyet bekleriz-Fuzûlî

kûy-ı mugân: Meyhaneciler pirinin sokağı.
Yâd-ı lebinle câm-ı mey-i laʿl-fâm için
Kûy-ı mugânı geşt ederim hâne hâne ben-Bâki

kûy-ı mücâz: Uygun görülen köşe.
Ey merâhil katʿ edip kûy-ı mücâza uğrayan
Menzil-i maksûda bundandır sorarsan doğru yol
Behiştî

kûy-ı münâcât: Yalvarma köşesi.
Yok yerim kûy-ı münâcâtta havfüm bu beni
Bu melâmetle harâbât kabûl eylemeye-Hayali Bey

kûy-ı selâmet: Selamet yeri.
Âşıkız dervâze-i şehr-i melâmet bekleriz
Zâhid-âsâ sanma kim kûy-ı selâmet bekleriz
Hayali Bey

kûy-ı telâş: Telaş köşesi.
Kayırmaz olduğumuz reh-nişîn-i kûy-ı telâş
O şûh etmez ise zâyiʿ intizârımızı-Nâbi

kûy-ı vefâ: Vefa köşesi.
Nice demden mukîm-i vâdî-i derd ü gam u aşkız
Ser-i kûy-ı vefânın sanma kim mihmânıyız cânâ
Selimî (Yavuz Sultan Selim)

kûy-ı visâl: Kavuşma köşesi.
Kûy-ı visâle pây-ı azîmet erişmedi
Dâmân-ı bebre pençe-i himmet erişmedi-Nâilî

kûy-ı vuslat: Kavuşma yeri.
Memnûʿ-ı kûy-ı vuslat ise pâyımız ne gam
Pây-ı hayâlimiz hele vârestedir bizim-Nâbi

kûy-ı yâr: Yârin bulunduğu yer.
Azmeyledi hâk-ı kûy-ı yâre
Leylî'nin evi olan diyâra-Fuzûlî

Bu âh u nâle ki vardır derûnda Esrâr
Gönül gönül diyerek kûy-ı yâre dek gideriz
Esrar Dede

kûy-ı zemîn: Yerin altı.
Gûyâ edip tabîat kûy-ı zemîni tastîh
Tübbet aşağı düşmüş Çîn ü Hoten yukarı-Nedim

* **kû-be-kû:** Yer yer.
Mâlik-i mülk-i kanâat rızk-ı maksûmun bilip
Gezmez âb ü nân için kişver-be-kişver, kû-be-kû
Âgâhi (Şâkir---Efendi)

Kû-be-kû eyleme bî-hûde telâş ey dil-i zâr
Çâre-i vaslı yine şâhid-i matlabdan sor-Esrar Dede

kuyûd: (قيود) bk. kayd.

kuzah: (قزح) Ar. 1. Renk renk çizgi. 2. Bulutlara karışan melek ismi. 3. Şeytanın adlarından birinin ismi.
Ağladıkça kaşım rengîn ü hûnîn yaşımı
Der gören kavs-i kuzah kuruldu bârân üstüne
Cem Sultan

Yüzün üstünde kaşın lûtfuna erişmez eğer
Gelse kavs-ı kuzah üstüne meh-i çâr-dehin-Nizami

Maʿbed-i hayl-i nücûmun günbed-i eflâktir
Mihr ü meh kandîl ona kavs-i kuzah mihrâb-ı çerh
Beliğ

kavs-ı kuzah: Alâimi's-sema, ebem kuşağı.
Maʿbed-i hayl-i nücûmun günbed-i eflâktir
Mihr ü meh kandîl ona kavs-i kuzah mihrâb-ı çerh-Beliğ

kûze: (كوزه) Far. Kulplu testi, bardak. Ar. kûz.
La'l-i yâr-i dil-bere ol dem meğer erer elim
Kûze ede toprağında ya kadeh hazzâf ona
Muhibbî, Meftunî (Kanunî Sultan Süleyman)
Dest-bûsî ârzûsuyla ölürsem dostlar
Kûze eylen toprağım sunun onunla yâre su-Fuzûlî

Kûzedir gencîne-i hüsnünde la'lin hokkası
Hindûdur kim hâzin-i dürc-i güherdir benlerin
İbn-i Kemal

kûze-i âb: Su testisi.
Giderdi çeşme-sâre elinde kûze-i âb
Sabâh erkendi sandım gelir çıkmış şafaktan
Abdülhak Hâmit

kûze-i hâtır: Gönül testisi.
Kırıp kûze-i hâtırın rûzgâr
Çanak çömleği oldu gird-i gubâr
Keçecizade İzzet Molla

kûze-i pür-âb: Su ile dolu testi.
Döndürür her dem sirişkim çeşmimi dolâb-vâr
Kûze-i pür-âbdır çeşmim o dolâb üstüne
İbn-i Kemal

* **kûze-ger:** Testi ve çanak çömlek yapan sanatkâr.
Olup şevherin san'atı kûze-ger
Sebû gibi koydu o da hâke ser-Keçecizade İzzet Molla

küberâ: (كبرا) bk. kibr.

kübrâ: (كبرا) Ar. Kebîr'den> ekber'den (en, çok) ulu, büyük olan.
Sun lebin yoksa yakar âteş-i la'lin cânı
Mey-i kübrâ-durur ey dost biraz âb gerek
Necati Bey
Hazm eder cümlesin işkembe-i kübrâya sürer
Sürüler mi'deni imkân bulamaz ifsâda
Hamamizade İhsan
Eğer suğrâ eğer kübrâ muhîtem cümle mevcûda
Hezârân dürlü bin yüzde görünen gözde seyrânım
Ümmî Sinan

kübrâ-yı aşk: Aşkın en büyüğü.
Nüsha-i kübrâ-yı aşkım mâ-hasal tevkvînden
Çok mudur âyîne-i râz-ı alîm olmak bana
Leskofçalı Galip

kübrâ-yı sun: Sanatın en büyüğü.
Nüsha-i kübrâ-yı sun'um âlem-i tahkîkte
Şerh-i tafsîl-i kazâ fihristi icmâlimdedir
Namık Kemal

küdûret, kedûret: (كدورت) Ar. 1. Bulanıklık. 2. Gam, keder, kaygı. **c. küdûrât.**
Dem-â-dem aks alır mir'ât-ı âlem kahr ü lûtfundan
Onun_için geh küdûret zâhir eyler geh safâ peydâ
Fuzûlî
Hicr-i vehminden yetirmezdim küdûret gönlüme
Gerçi devrânın muhâlif cümbiş-i meşhûr idi
Fuzûlî
Sever ve sevdiği hep derd, hep musîbettir
Safâsı, neş'esi yoktur, bütün kedûrettir-Tevfik Fikret

** **küdûrât:** Küdûret'ler.
Cümle esbâb-ı neşâtım ne ise verdi kader
Mâye-i hüzn ü küdûrâtı edip mahv ü adîm
Üsküdarlı Hakkı Bey

küffâr: (كفار) bk. küfr.

küfr, küfür: (كفر) Ar. 1. Allah ve resulünü inkâr etmek. 2. Dinsizlik, inançsızlık. 3. Sövüp saymak, kaba söz söylemek.
Gönül verdim fenâ vü fakra terk-i i'tibâr ettim
Bihamdillâh ki âhir küfrümü îmâna değşirdim
Fuzûlî
Küfr müstevlî olup kılmıştı İslâm'ı hep
Cehl istîlâ bulup etmişti ilm ehlini hâr-Fuzûlî

Bir nigehle küfr ü îmânı verir yağmâya hep
Çeşmi bilmem dillere ne sihr ü ne i'câz eder
Leskofçalı Galip
Diyâr-ı küfrü gezdim, beldeler, kâşâneler gördüm
Dolaştım mülk-i İslâm'ı, bütün vîrâneler gördüm
Ziya Paşa

küfr-i gîsû: Saçın siyahlığı.
Kâfirân râbıt-ı zünnâr-ı belâsıdır hem
Küfr-i gîsûsuna hayrân nice ehl-i îmân-Şinasi

küfr-i kevn: Kâinatın küfrü.
Mü'minin mir'âtı mü'mindir dedi şâh-ı cihân
Küfr-i kevni pâk edip bürhâne gelmişlerdeniz-Şîrî

küfr-i zülf: Saçın siyahlığı.
Küfr-i zülfün salalı rahneler îmânımıza
Kâfir ağlar bizim ahvâl-i perîşânımıza-Fuzûlî

Küfr-i zülfün ey sanem gösterme îmân ehline
Korkarım deyr-i cihânda cümlesi dînden çıkar-Enverî

* **küfr-efzûd:** Küfür arttıran.

Ne aşk-ı dîn-şiken ü kıble-bend ü küfr-efzûd-Sâmi

küfr ü îmân: Küfür ve iman.

Küfr ü îmân âyetini gördük ol Kur'ân'da biz
Anladık kim zülf ile ruh küfr ile îmân imiş-Gaybî

Küfr ü îman şol mürekkeb gibidir kâğıd ile
Mushafa nisbet hakîkat ikisi yek-sân imiş-Gaybî

* **kâfir:** Küfreden. **c. küffâr; kefere.**

Bize kâfir demiş Müftî Efendi
Tutalım ben diyem ona Müselmân
Varıldıkta yarın rûz-ı cezâya
İkimiz de çıkarız anda yalan-Nef'î (Müfti Efendi: Şeyhülislam Yahya) (anda: orada)

Tahammül mülkünü yıktın Hülâgû Han mısın kâfir
Amân dünyâyı yaktın âteş-i sûzân mısın kâfir
Nedim

Beni ağyâra nisbet eylersin
Âşık oldumsa kâfir olmadım â-Âşık Çelebi

Tâat ile âlemin maksûdu sensin ey Hudâ
Kimi kâfir kimi âsî hikmetin var pek güzel
Âdile Sultan

Dem-â-dem cevrlerdir çektiğim bî-rahm bütlerden
Bu kâfirler esîri bir Müselmân olmasın yâ Rab
Fuzûlî

Niçin sık sık bakarsın böyle mir'ât-ı mücellâya
Meğer sen dahi kendi hüsnüne hayrân mısın kâfir
Nedim

Biri kâfir biri hindû biri gûyâ Müselmân
Dîni ayrı üç birâderdir o zülf ü hâl ü ruh
Keçecizade İzzet Molla

kâfir-i bî-dîn: Dinsiz kâfir.

Anunçün habs eder peykânının dil ey kemân-ebrû
Ki ol bir kâfir-i bî-dîn elinden geldi bir dildir
Hayali Bey

kâfir-i hüsn: Güzel kâfir.

Ne_ola ol kâfir-i hüsne havâle etsem ağyârı
Meseldir: Dinsizin elbet gelir hakkından îmânsız
Neylî

kâfir-i mest: Sarhoş kâfir.

Eyledi gözde hayâl-i çeşm-i mahmûrun vatan
Kâfir-i mestin beli yeri müdâm mey-hânedir-Şeyhi

kâfir-i ni'met: Nankör.

Efrâdı hep de kâfir-i ni'met bu âile
Sensiz de ber-tarâf olur elbette gâile
Abdülhak Hâmit

* **kâfir-beççe:** Kâfir çoçuğu.

O kâfir-beççe bir peymâne sahbâ sundu kim alıp
Derûn-i lâleden âteş fürûzân olduğun gördük
Nedim

Bir avuç bârût-ı efrencîdir ol kâfir-beçe
Levh-i uşşâkı nişân-gâh eyleyip tak tak urur
Esrar Dede

* **kâfir-dil:** Küfür içinde bulunan gönül. **c. kâfir-dilân.**

** **kâfir-dilân:** Küfür içinde bulunan gönüller.

kâfir-dilân-ı hırs: Hırslı gönüllerini küfre kaptıranlar.

Kâfir-dilân-ı hırs ferâmûş edip Hakk'ı
Şimdi sanem-misâl perestiş kuruşadır-Nâbi

* **Kâfir-istân:** 1. İslam olmayanların bulunduğu ülke. 2. Hindistan'ın kuzey batısında Kâbil civarında bulunan dağlık bir bölge. 3. Afrika'nın güney kısmının doğu kıyıları.

Hele teshîr-i mülke başlasın ikbâli seyreylesin
Ne Türk-istân'ı kor fethetmedik ne Kâfir-istân'ı
Nef'î

Yine zülf-i Kâfir-istân dil ü cânı kıldı gâret
Yine gamze-i Hülâgû urup etti dîni yağma
Esrar Dede

Hâl kâfir, zülf kâfir, çeşm kâfir el-amân
Ser-be-ser ıklîm-i hüsnün Kâfir-istân oldu hep
Nedim

* **kâfir-kîş:** Kâfir inanışlı, dinsiz.

Bende-i fermân olup gîsû-yı kâfir-kîşine
Hizmete bel bağlayıptır ey sanem zünnârlar-Bâki

* **kâfir-nijâd:** Kâfir soylu.

Hûra benzer ol sanem sûrette gerçi ey felek
Sen bu hüsnile onu kâfir-nijâd etmek neden
Adlî (Sultan II. Bayezid)

Burc-ı hâverden ivazdır zülfün ey kâfir-nijâd
Çâh-ı Bâbil'den beterdir çeşmin ey câdû-firîb
Nizami

** **küffâr:** Kâfir'ler.

La'net ederse rahmet olur öyle kâfire
Cümle mecûs-ı âlem ü küffâr ü mülhidin
Üsküdarlı Hakkı Bey

Mehterlerinin zemzemesi ceng gününde
Küffârın eder işlerini nâle vü efgân-Behiştî

küffâr-ı Engerûs: Macar kâfirleri.

Baş eğdi âb-ı tîğına küffâr-ı Engerûs
Şemşîri gevherini pesend eyledi Freng-Bâki

** **kefere:** Kâfirler.

Zât-ı Haydar-şiyemi azm edeli bu sefere
Baş keserler kılıcı nâmına cümle kefere-Ziya Paşa

* **küfrân:** İyilik ve ihsanı inkâr, nankörlük.

Allah Allah bu mahz-ı isyândır
Gâyeti küfr-i ayn-ı küfrândır-Fuzûlî

küfrân-ı ni'met: Nimeti inkâr etme, asilik etme.

Tecemmu' eyledi Meydân-ı Lâhm'e
Edip küfrân-ı ni'met nice bâgî
Koyup kaldırmadan ikide birde
Kazan devrildi söndürdü ocağı
Keçecizade İzzet Molla

küfrân: (كفران) bk. küfr.

küh: (كه) bk. kûh.

kühen: (كهن) Far. Eski, kadim.

Gönülden sırrın ifşâ eylemez pîr-i kühen zîrâ
Sebû-yı köhneden terşîh edip bir katre mâ' çıkmaz
Beliğ

Dil-i insânda komaz derd-i kühen
Cilve-i tâze nihâlân-ı çemen-Nâbi

Vakt-i iftâr kühen sözlere karnım toktur
Vehbiyâ aç elini hayr dua eyle hemen-Seyyit Vehbi

* **kühen-dâr:** Eskiyi tutan.

kühen-dâr-ı şifâ: Şifanın eskiyi tutması.

Bu kühen-dâr-ı şifânın nazar-ı dânâya
Çarh-ı atlas dediğin köhne firâşı görünür-Nâilî

* **kühen-sâl:** Çok seneler yaşamış; pîr-i fani.

Tab'-ı âyîne-i meşşata-i rûy-ı âlem
Fikr-i üstâd-ı kühen-sâl-i debistân-ı felek-Nef'î

kühl: (كحل) bk. kuhl.

külâh: (كلاه) Far. Keçeden baş örtüsü, börk.

Külâhın sat yine lâkin yokuncul olma nâ-merde
Cihânda kelle sağ olsun külâh eksik değil merde-Necip (Sultan III. Ahmet) (yokuncul: yardım bekleyici)

Pâlâs-pâre-i ihlâsımızla rûz-ı hesâb
Cenâb-ı şeyh-i riyâ-kâra bir külâh ederiz
Ziya Paşa

Bûseler ikrâr eder durmaz sözünde hulf eder
Mevlevîdir sevdiğim her dem külâh eyler bana-Lâ

külâh-ı aşk: Aşk külahı.

Ferâğat kıldım işgâlinden işbu mihnet-âbâdın
Külâh-ı aşkı çün ol tîşe-i Ferhâd'a ben verdim
Âşık Ömer

külâh-ı bârânî: Yağmur külahı.

Hîç tâc-ı Kubad'a benzeye mi
Kem-bahâ bir külâh-ı bârânî-Hayali Bey

külâh-ı devlet: Saltanat tacı.

Âkıl isen vahş u tayrın şâhı ol Mecnûn gibi
Başına mürg âşiyânından külâh-ı devlet al
Hayali Bey

külâh-ı iftihâr: Övünme külahı.

Sanadır sığınması Gâlib'in yâ Hazret-i Monlâ
Başımda bir külâh-ı iftihârım varsa sendendir
Şeyh Galip

külâh-ı kûşe: Köşe külahı.

Çekip visâdemi kıldım külâh-ı kûşemi ham
Garîm-i gamdan edip nîm-lâhza istimhâl-Nedim

külâh-ı nâz: Naz külahı.

Diller şikest edip o cefâ-cû safâlanır
Tarf-ı külâh-ı nâzını işkeste gösterir-Esrar Dede

külâh-ı ser-i istiğnâ: Zenginlik başının külahı.

Geç otur mastaba-i işrete Cemşîd-âne
Kec edip tarf-ı külâh-ı ser-i istiğnâyı-Nergisî

külbe: (كلبه) Far. Bir veya iki odalı dar ve karanlık mekân, ev, kulübe.

külbe-i ahzân: Hüzünler evi. (Oğlu Yusuf için ağlayan Hz. Yakub'un evine verilen isim)
Vâiz bize dün dûzahı vasfetti Fuzûlî
Ol vasf senin külbe-i ahzânın içindir-Fuzûlî

Bir hasırım yoğiken külbe-i ahzânımda
Bûriyâ nakşı görünür ten-i uryânımda-Âhi

Sen idin külbe-i ahzâna koyan Ya'kûbu
Ayırıp hazret-i Yûsuf gibi göz nûrundan
Hâletî (Azmizade...)

külbe-i attâr: Attar dükkânı.
Sünbülünden sanemâ şemme-i bûy almağ için
Misk sevdâya düşüp külbe-i attâra gider
Ahmet Paşa

külbe-i mey-hâne: Meyhane kulübesi.
Kûşe-i mescidde zâhid bârid iken bu aceb
Külbe-i mey-hânelerden na'ra-i yâ Hû gelir
Hamdullah Hamdi

külbe-i vîrân: Yıkık kulübe.
Hâne-ber-dûş-ı cihânız, evi sattık da yedik
Şimdi bir külbe-i vîrân umarız ukbâda-Lâ

külfet, külfe: (كلفت) Ar. Zahmet, meşakkat; yorgunluk, taab.
Eski eş'ârda dûr-bîn ile ma'nâ görülür
Yeni eş'ârda ma'nâ gibi külfet yoktur-Eşref

Yaktın fütâde-gânını hâkister eyledin
Ey şem' külfet eyleme pervâne kalmadı-Ziya Paşa

Nazmında eder ziyâde külfet
Andan görünür biraz batâet
Ziya Paşa (andan: oradan)

külfe-i temennâ: Temenni zorluğu.
Şu lütf kim ona yüz bin belâ musallattır
Değer mi abdin için külfe-i temennâya-Ferit

külhân, külhan: (كلخان، كلخن) Far. Hamamlardaki suyu ve hamamı ısıtmak için yakılan hamam ocağı.
Dostum sen olmasan gül-şen gelir külhân bana
Senin ile olıcak külhân gelir gül-şen bana-Muhibbî, Meftunî (Kanunî Sultan Süleyman) (olıcak: olunca)

Eğerçi âlemin esfel-nişîn-i külhânıyız
Velîk nüsha-i takvîm-i sun'un ahseniyiz-Nâbi

Âteş kesilir geçse sabâ gül-şenimizden
Akher gül olur bulsa safâ külhânımızdan
Leskofçalı Galip

Kimi mest-âne seher yâr ile gül-şende yatar
Kimi derd ü gam-ı hicrân ile külhânda yatar
Bağdatlı Ruhi

külhân-ı gam: Gam külhanı.
Ben gedâ bülbül gibi feryâd u efgân eyleyip
Külhan-ı gamda gül-i handânım andım ağladım
Zaifî

Güller gamınla hâr-ı elem oldu çeşmime
Gül-zâr-ı dehr külhân-ı gam oldu çeşmime-Ziya Paşa

* **külhânî:** Serseri, çapkın.

Külhânî-i Lây-hâr: 1. Sarhoş serseri. 2. Senâî'yi tasavvuf yoluna soktuğu söylenen kişi.
Tarîk-i fâkada hem-keş olup Senâî'ye
Cenâb-ı külhânî-i Lây-hâr'a dek gideriz-Nâilî

külîçe: (كليچه) Far. Külçe.

külîçe-i meh: Ay külçesi, ay yığını.
Kestin külîçe-i mehi tennûr-ı çarhta
Çün hân-ı mu'cizâtına germ oldu iştihâ-Şeyhi

külüng: (كلنك) Far. Kazma.
Urup cevşene ağzını bozdu gez
Külüngün de burnu kırıldı birez-Sâbit

Yine endîşe kıldı bîşesini
Ele aldı külüng ü tîşesini-Şeyhi

külüng-i ışk: Aşk kazması.
Gönül sengini ey Hamdî külüng-i ışk ile hâk et
Ki bite anda görüne gül-i âsârı gül-zâr'ın
Hamdullah Hamdi (anda: orada)

kümbed, gümbed: (کمبد) Far. Tuğla ve harç ile yapılan kemer, kubbe. bk. künbed.
Şu kümbedin üzerinden beş altı taş sökerim
Bataksa al bu da batmaz deyip deyip ekerim
Mehmet Akif

kümbed-i devvâr: Dönen kubbe.
Vâdî-i aşka sevdâ ile ser-geşte idim
Gelmeden gerdişe bu kümbed-i devvâr henüz
Fuzûlî

Âb-gûndur kümbed-i devvâr rengi bilmezem
Yâ muhît olmuş gözümden kümbed-i devvâre su
Fuzûlî

kümbed-i gerdân: Dönen kubbe.
Be bu bâzâr-ı cihânın kuru dükkânına yuf
Çenber-i çerhine vü kümbed-i gerdânına yuf
Usuli (Yenice Vardarlı ...)

kümbed-i hazrâ: En yeşil kubbe.
Sebz ü hurrem bir feâ mı her kenârı cûy-bâr
Ya meyân-ı cûde aksi kümbed-i hazrâ mıdır-Nef'î

kümbed-i kasr: Köşk kubbesi.
Olısar seyl-i fenâdan çü harâb âhir-i kâr
Kümbed-i kasrına vü çenber-i eyvânına yuf
Usuli (Yenice Vardarlı ...) (olısar: olunca)

kümbed-i vârûne-i cevv: Havanın uğursuz kubbesi.
Atılır her yana bin rahş-ı savâik-pey-rev
Gerd-i haşyetle dolar kümbed-i vârûne-i cevv
Tevfik Fikret

kümeyt: (کميد) Ar.1. Koyu doru at. 2. Kırmızı şarap.

kümeyt-i bâde-i gül-gûn: Gül renkli şarabın kırmızılığı.
Kayırmaz seyl-i gam taşşsın gerekse baştan aşsın
Kümeyt-i bâde-i gül-gûn ile Yahyâ geçilmez mi
Şeyhülislam Yahya

kümeyt-i hâme: Kalem atı.
Başlasa cilveye mânend-i kümeyt-i hâme
Merkez-i nokta olur ona fezâ-yı pehnâ-Nef'î

kümeyt-i kalem: Kalem atı.
Sürmeğe vâdî-i meslûke kümeyt-i kalemi
Âr eder ârif ü sâhib-dil ü sencîde kelâm-Nâbi

kümeyt-i ma'nî: Mana atı.
Kümeyt-i ma'nî eyler sâha-i ıtlâkda cilve
Sevâd-ı lafzdan isterse pâyında ika:l olsun-Nâbi

kümeyt-i şevk: Arzu atı.
Hilâl-i îd neşâta nişâne geldi gibi
Kümeyt-i şevke gümüş tâziyâne geldi gibi-Nâbi

kümmel, kümmelîn: (کمّل) bk. kâmil.

kümûn: (کمون) Ar. Gizlenme, saklanma.
Oldu berdâşte heylûlet-i deycûr-ı amâ
Sâha-i pehn-bürûz oldu zevâyâ-yı kümûn-Münif

Kimi tarîk-ı saâdette tûşe-bahş-ı kerem
Kimi kemîn-i şeka:vette kûşe-gîr-i kümûn
Yenişehirli Avni

kümûn-ı gayb-ı ezel: Ezelin bilinmeyen gizliliği.
Kümûn-ı gayb-ı ezelde kalaydı mahlûka:t
Olurdu belki müreccah bu şûr-ı bî-câya-Ferit

kün: (کن) Ar. "ol, olsun" anlamına gelen Tanrı emri.
Fikret rakamın çeken zemânda
Hakka ki bu emr-i "kün fe.kân"da-Fuzûlî

* **kün fe-kân:** "olan oldu" anlamında Allah'ın "ol" emriyle bütün kâinatı yarattığını ifade eden söz.
Görmemiştir çeşm-i âlim böyle eyvân-ı refi'
Hulk u îcâd olalı ziynet-serây "kün fe-kân"
Üsküdarlı Hakkı Bey

* **kün fe-yekûn:** "Allah ol dedi ve her şey oldu, yani yaratıldı." şeklinde kabul ve iman edilen mukadderat gereğince söylenen söz.
İktizâ-yı kazâ-yı "kün fe-yekûn"
Kıldı her emri vaktine merhûn-Lâ

* **küntü kenz:** Bilinmeyen bir hazine (Hadis-i Kudsi)
Küntü kenzün sırrı olan âdem-i evvel benim
Mahrem-i râz-ı nihânım âlem-i esmâ bendedir
Gaybî

künâm: (کنام) Far. 1. Orman; otlak, mera. 2. Kuş yuvası. 3. İnsanın dinleneceği yer. 4. Vahşi hayvan ini.
Ketm-i esrâra eğer mâni' olursa emri
İhtifâ eyleyecek yer bulamaz şîr-i künâm
Yenişehirli Avni

künâm-ı şîr-i ner: Erkek aslanın yuvası.
Olup sahrâlara hıfz-ı nigeh-bân ahd-ı lûtfunda
Künâm-ı şîr-i ner âhûlara cây-ı karâr oldu
Fıtnat Hanım

–künân: (كنان) Far. "-yapan, -eden; -yaparak, -ederek" anlamlarında zarflar yapar.

* güm-**günân:** Kaybeden.
Evc-i hevâda sît-i çek-â-çâk-ı tîğden
Âvâz-ı ra'd ü sâika reh-güm-künân olur-Nef'î

* lerze-**künân:** Titreme yapan.
Bu anda bir mutazarrı' sadâ-yı lerze-künân
Bu bir sadâ ki eder âsumânı hep lerzân
Ahmet Hâşim

* reh-güm-**künân:** Yolunu kaybeden.
Evc-i hevâda sît-i çek-â-çâk-ı tîğden
Âvâz-ı ra'd ü sâika reh-güm-künân olur-Nef'î

* tese'ül-**künân:** Dilencilik ederek.
O eytâm için ki tese'ül-künân
Gezer yolda muhtâc-ı yek-pâre nân
Abdülhak Hâmit

künbed: (كنبد) bk. günbed.

künc: (كنج) Far. Köşe, bucak.
Gör Fuzûlî aşk tuğyânın âdem mülkün gözet
Azm-i künc et kim hevânın i'tidâli kalmadı-Fuzûlî

Kûşe-i cennette sohbet çünkü kaldı yarına
Gönlünü mey-hâneler künciyle gel tut bugün
İbn-i Kemal

künc-i çîn-i zülf: Saçının büklümünün köşesi.
Künc-i çîn-i zülfü kim sığmaz ona mûy-ı hayâl
Dil gibi bir bî-vücûdun pehn-i nüzhet-gâhıdır
Şeyhülislam Yahya

künc-i fakr: Fakirlik köşesi.
Künc-i fakr içre süren iki cihân devletini
Genc-i Ka:rûn'u değil mülk-i Süleymân'ı ne_ider
Lamiî Çelebi

künc-i ferâğ: El çekme köşesi.
Künc-i ferâğın anlamayanlar safâsını
Devlet komuşlar adını gavgâ-yı âlemin-Nâbi

künc-i ferâğat: El çekme köşesi.
Ceyş-i sultân-ı gama yer yok güzer-gâh olmadık
Arsa-i âlemde bir künc-i ferâğat kalmadı
Hâletî (Azmizade...)

künc-i firkat: Ayrılık köşesi.
Künc-i firkatte yatarken hümdü'lillah Âhîyâ
Oldu ben dil-hasteye mûnis hayâli Ahmed'in-Âhi

Gam-ı hecrinle her-dem girye kılmak künc-i firkatte
Visâl-i gayr ile mesrûr u handân olmadan yegdir
Cinânî

künc-i gam: Gam köşesi.
Zâyi' geçirme ömrü bu dem künc-i gamda kim
Menzil kenâr-ı bâğ u leb-i cûy-bârdır-Bâki

künc-i gurbet: Gurbet köşesi.
Künc-i gurbet gül-şen-i cennet kadar cân-bahş olur
Dâr-ı gurbette bulunsa âşinâlardan biri-Nâbi

künc-i halvet: Yalnızlık köşesi.
Ya'kûb nebî zâr u giryân eylerim Yûsuf için
Künc-i halvet kûşe-i Mısr ile sultân bendedir
Hatayi

künc-i halvet-hâne: Yalnızlık evinin köşesi.
Hôş gören âkıl fenâ tavrını şöhret gözlemez
Künc-i uzlet isteyen kendüyü meşhûr istemez
Avnî (Fatih Sultan Mehmet)
Künc-i halvet-hânesinde ilm ü irfân münzevî
Kûşe-i bâbında ikbâl ü saâdet pâs-bân-Nef'î

künc-i harâbât: Harabeler köşesi.
Her künc-i harâbâtta bir genc-i mutalsam var
Bu sîne-i pür-şûrum vîrâne midir bilmem
Esrar Dede

künc-i hicrân: Ayrılık köşesi.
Künc-i hicrâna olup sen de benim gibi esîr
Rûz u şeb dest-zen-i dâmen-i feryâd olasın-Nâbi

künc-i hücre: Hücre köşesi.
Açılmadıysa gönül künc-i hücrede Yahyâ
Kenâr-ı gül-şene çık şi'r-i dil-güşâ diyerek
Şeyhülislam Yahya

künc-i ihtifâ: Çıplak ayakla yürünen köşe.
Çıktı künc-i ihtifâdan Mehdî-i âhir-zemân
Zâhir olur ise ne_ola sâhib-zemân imiş-Lâ

künc-i istiğnâ: Tok gözlülük köşesi.
Künc-i istiğnâ kadar bir kûşe-i râhat mı var
Lokma-i hân-ı kanâat gibi bir niʿmet mi var
Fıtnat Hanım

künc-i kamâme: Süprüntülük köşesi.
Büt-hâne-i hüsnünde hat zülfü eder tefsîr
İncîl yazar künc-i kamâmede Yohannâ-Esrar Dede

künc-i kalb: Kalp köşesi.
Künc-i kalbimde vatan tuttu hayâl-i dehenin
Bildi kim genc-i nihân kûşe-i vîrânda yatar
Nizami

künc-i kanâat: Kanaat köşesi.
Kasr-ı sürûr künc-i kanâat değil midir
Sahn-ı behişt kûy-ı ferâğat değil midir-Nâbi

künc-i külhân: Külhan köşesi.
Aşk ola şol merde kim mânendi-i rind-i lây-hâr
Künc-i külhân gül-şenidir hûn-i dil sahbâsıdır
Ziya Paşa

künc-i mihnet: Sıkıntı köşesi.
Sûret-i dîvâr ediptir hayret-i aşkın bizi
Gayr seyr-i bâğ eder biz künc-i mihnet bekleriz
Fuzûlî

künc-i nedâmet: Pişmanlık köşesi.
Beğenip akîm olanlar hôd-bîn
Kaldılar künc-i nedâmette hazîn-Sünbülzade Vehbi

Künc-i hicrâna olup sen de benim gibi esîr
Rûz u şeb dest-zen-i dâmen-i feryâd olasın-Nâbi

künc-i râhat: Rahat köşe.
Menzil-i bâr-ı belâ köhne-serâdır dünyâ
Künc-i râhat yeri zanneyleme bu vîrânı-Bâki

künc-i sîne: Göğsünün köşesi.
Olmasın hânmân dahi âgâh hâlinden Ziyâ
Râz-ı aşkı sakla künc-i sînede cânın gibi-Ziya Paşa

künc-i târîk: Karanlık köşe.
Mesned-i hurşîde vermez künc-i târîkin gedâ
Göz yuman seyr-i cihândan mihr-i rahşân istemez
Hayali Bey

künc-i uzlet: Yalnızlık köşesi.
Hôş gören âkıl fenâ tavrını şöhret gözlemez
Künc-i uzlet isteyen kendüyü meşhûr istemez
Avnî (Fatih Sultan Mehmet)

künc-i vasl: Kavuşma köşesi.
Künc-i vaslın o perî ellere ikrâr eyler
Bu acebdir bana ikrârını inkâr eyler
Veysî (Alaşehirli Üveys Kadı...)

künde: (کنده) Far. 1. İri ve kalın ağaç. 2. Suçlunun ayağına geçirilen tomruk. 3. Yakışıksız genç irisi. 4. mec. Hile, düzen, tuzak. 5. sp. Güreşçinin hasmını altına alıp bir elini önden, ötekini arkadan geçirerek kilitlemesi.
Doğruluktan sapma lâkin öyle ol ki hîlede
Kurduğun tedbîr ile aʿdâ bulunsun kündede
Neyzen Tevfik

küngür, küngüre: (کنگر) Far. Yüksek yer, tepe; kale ve hisar üzerinde yapılan şerefe, burç.

küngür-i iclâl: İkram tepesi.
İrtika: eyleyemez küngür-i iclâline akl
Kılsa da nüh-tabak-ı çerh-i bülendi mirka:t
Yenişehirli Avni

küngür-i recâ: Ümit tepesi.
Çıkardı gûşe-i bâm-ı visâle dil ammâ
Ham-ı kemend-i emel küngür-i recâda değil-Nâbi

küngüre-i arş: Arşın tepesi.
Kıldı firâz küngüre-i arşı cilve-gâh
Lâyık değildi şânına hakka bu hâk-dân-Bâki

küngüre-i âsümân: Göğün en yüksek yeri.
Sath-ı zemîn ü küngüre-i âsümân nedir
Fasl-ı bahâr ü sayf ü şitâ vü hazân nedir-Ziya Paşa

küngüre-i aşk: Aşk tepesi.
Kıldı firâz küngüre-i arşı cilve-gâh
Lâyık değildi şânına hakka bu hâk-dân-Bâki

küngüre-i kasr: Köşkün burcu.
Hengâm-ı şeb ki küngüre-i kasr-ı âsümân
Zeyn olmuş idi şuʿlelenip şemʿ-i ahterân-Bâki

küngüre-i keyvân: Zühal yıldızının tepesi.
Âh-ı âşık der idim tîrine ger nâvek-i âh
Delse eflâki geçip küngüre-i keyvânı-Nefʿî

küngüre-i rifʿat: Yücelik tepesi.
Manzar-ı himmetinin küngüre-i rifʿatine
Eremez sarsar-ı tûfân-ı fenâ birle gubâr-Bâki

künh: (كنه) Ar. 1. Bir şeyin aslı, esası. 2. Kök, dip; esas, öz.
Derd-mend-i künhe hâr-ı rehin nâfi'dir
Ne kadar enfa' ise hastaya nîş-i fassâd-Nâbi.

Zehî sultân-ı a'lâsın inâyet issi Mevlâsın
Hem evlâlardan evlâsın ki künhüne hayâl olmaz
Ümmî Sinan

künh-i aşk: Aşkın aslı.
Cümle eşyâya hakîkat mâyedir aşk-ı İlâh
Künh-i aşkı bilmeyenler gelmesin bu meclise-Gaybî

künh-i zât: Zatın kendisi.
Bahr-i müstagrıktır dalınmaz bu bahra gavvâs bulunmaz
Lâ-taayyündür bilinmez künh-i zâtın yâ Rabbenâ
Ümmî Sinan

küniştt: (كنشت) Far. Yahudilerin havrası.
Sâf etmişiz derûnu rüsûm-ı mecâzdan
Sûret-pezîr-i gayr değildir küniştimiz-Nâbi

künûz: (كنوز) bk. kenz.

künûzât: (كنوزات) bk. kenz.

kürbet: (كربت) bk. kerb.

kûre: (كوره) Far. 1. Demirci ocağı ve körüğü. 2. Küre.
Müdâvât-ı ilel nisbetledir ahvâl-i ma'lûma
Asâdan özge, çeşm-i kûre mîl-i tûtiya olmaz
Hayri (Viranşehirli Reisilküttab Mehmet ...)

kûre-i haddâd-i gül-istân: Gül bahçesi demircisinin körüğü.
Ebr-i cûdundadır ol feyz ki reşhinden onun
Gül olup kûre-i haddâd-ı gül-istâna gelir-Nedim

kûre-i katran: Katran küresi.
Sû-yı gerdûna revân olsa sümûm-ı kahrı ger
Çeşme-i hûrşîd olurdu kûre-i katran-feşân
Üsküdarlı Hakkı Bey

kûre-i kîr: Katran küre.
Nûr-ı re'yinde eser bulsa eğer zerre kadar
Ola bir mihr-i felek her şerer-i kûre-i kîr
Üsküdarlı Hakkı Bey

küre, kürre: (كره) Ar. 1. Yuvarlak, toparlak. 2. geo. Küre. **c. kürât.**

küre-i âlem: Âlemin yuvarlağı.
Varlığın bilme ne hâcet küre-i âlem ile
Yeter isbâtına halkettiği bir zerre bile-Şinasi

kürre-i âteş-feşân: Ateş saçan küre.
Döner her bir şerer bir ahter-i efsürde endâma
Vezân oldukça sarsar kürre-i âteş-feşân üzre
Ziya Paşa

küre-i arz: Yeryüzü yuvarlağı, dünya.
Cüst ü cû eylese âdem küre-i arzı tamâm
Hükm-ı ka:nûn-ı felekten bulamaz bir hoşnûd
Yenişehirli Avni

kürre-i pîşânî: Ön küre.
Mevc mevc kürre-i pîşânî
Satır satır kalem-i Yezdânî-Nâbi

kürre-i zemîn: Yer küre, dünya.
Kürre-i zemîn olursa ne_ola haşre dek pür-âteş
Benim âteş-i dilimden ona bir şerâre düştü
Ziya Paşa

** **kürât:** Küre'ler.
Hülyâ içinde her biri gûyâ bütün kürât
Olmuş senin yolunda garîk-ı tefekkürât
Abdülhak Hâmit

kürsî: (كرسى) Ar. 1. Oturulacak yüksek yer. 2. Taht. 3. Başkent. 4. Arş-ı azamın altında bir düzlükte olan Levh-i mahfuz'un bulunduğu yer. 4. Bakara suresinin 255. ayetinin bulunduğu "Âyete'l-Kürsî" yer.
Bundadır bâkî nişân mu'ciz-i Hayrü'l-beşer
Tâk-ı Kürsî nüsha-i mülk-i mülûk-ı kâm-kâr
Fuzûlî

Sana her meclisinde söyleriz sen mülzem olmazsın
Değil kürsiye vâiz arşa çıksan âdem olmazsın
Sâbit

kürsî-i celâl: "Celal" sıfatının en yüksek makamı.
Kürsî-i celâlin ki semâlarda zemînler
Bir nokta kadar sahn-ı muhitinde tutar yer
Mehmet Akif

kürsî-i melek: Melek tahtı.
Nazar etsen yer ü gök dûzah u cennet sende
Arş u kürsî-i melek sendedir elbet sende-Şeyh Galip

kürsî-i Mesnevî: Mesnevi tahtı.
Hakîm-nişîn-i kürsî-i Mesnevî edicek
Kılar füyûz-ı nefes tarf-ı arşı istiâb
Esrar Dede (edicek: edince)

kürsî-i muallâ: Yüce taht.
Gece kime kuruldu bu hargâh-ı murassaᶜ
Gündüz kime uruldu bu kürsî-i muallâ-Nizami

kürsî-i pûlâd: Çelik kürsü.
Uruldu sikkesi kürsî-i pûlâd üzre ol şâhın
Derâhimdir değil kürsîde yer yer encüm-i garrâ
Nadirî (Ganizade...)

küs: (كس) Far. Kadın tenasül organı, ferç.
Akdeniz sularına olsa revân
Küs-i deryâya kalırdı hayrân-Sünbülzâde Vehbi

küstâh: (كستاخ) Far. Dik başlı, âsi.
Ne bu renciş sana küstâh nigâh eylemedik
Bakıp âyîne-i ruhsârına âh eylemedik-Nâbi

Ne_ola küstâh olursa pîş-i gülde bülbül ey Nâbî
Mürâât-ı edeb dest ü dil-i mest-âneden gelmez
Nâbi

Oturma kasr-ı gerdûn içre küstâh
Değildir kimseye pâyende bu gâh-Cinânî

* **küstâh-âne:** Küstahçasına.
Gâh küstâh-âne harf-endâz-ı vasl oldukça ben
Dest-i nâzın perde-i ruhsâr-ı al eylerdi yâr
Pertev Paşa

küsûf: (كسوف) Ar. Güneş'in tutulması.
Küsûf içinde kalan âfitâba benzettim
Dökünce pertevini mâhitâb hüsnünüze
Abdülhak Hâmit

Küsûf sanma ki pûşîdedir cemâline mihrin
Görünce pertev-i hüsnün gözü karardı sipihrin
Nazif (Âmidî)

Zulmetin nûru, küsûfun keşfi, hecrin vaslı var
İnkıbâzın bastı, usrün yüsrü, akdin faslı var-Lâ

küşâd, güşâd, küşâde, güşâde, küşâyiş, güşâyiş: (كشاد) Far. Açma, açılma.
Erdik bahâra sen yine şâd olmadın gönül
Her yanda güller açtı küşâd olmadın gönül
Şeyhülislam Yahya

Tevekkül bâd-bânın kıl güşâde fülk-i ihlâsa
Eser bahr-i emelde bir muvâfık rûzgâr elbet
Fıtnat Hanım

Ne nâmedir ki bu hüsn-i beyân unvânı
Eder küşâde dil ü tabᶜ-ı müstemendânı-Nef'î

küşâd-ı gonca-i dil: Gönül goncasının açılması; gönlün mutlu olması.
Bu nev-bahârda ancak açıldı lâle-i dâg
Küşâd-ı gonca-i dil kaldı bir bahâra dahi-Riyazi

güşâd-ı gonce-i maksûd: Arzu edilen goncanın açması.
Görürse tâliᶜ-i menhûsuma bir sâat-ı mesᶜûd
Felek tahvîl-i sûret eyleyip leyl ü nehâr etmez
Keçecizade İzzet Molla

güşâd-ı gonce-i rû-pûş-ı istiğnâ: Nazlanan yüz örtüsü goncasının açılması.
Güşâd-ı gonce-i rû-pûş-ı istiğnâ için Esrâr
Çemende bülbüle her dem figân ister mi ister yâ
Esrar Dede

küşâd-ı kîse-i râz: Gizli keseleri açma.
Havâle-i sitemi vâm-cû-veş âmâde
Küşâd-ı kîse-i râz etmenin zemânı değil-Nâbi

* **küşâde:** Açılmış, açık, müştak.
Süzülmüş bâde hâtırlar küşâde meclis âmâde
Nisâb-ı ayş u işretten ahibbâ igtinâm üzre-Nâilî

Nevâziş-i kereminle zemâne olmuştur
Misâl-i hâtır-ı gül-şen güşâde vü hurrem-Nedim

Küşâde oldu yâ hû dost bağında gül-i vuslat
Öyle bülbül olan âh çeksin pür-figân gelsin
Âdile Sultan

* **güşâde-baht:** Açık talih; bahtı açık.
Güşâde-baht ü kavî tâliᶜ ü bülend ikbâl
Huceste zât u sütûde-sıfat u pâk-nihâd-Nef'î

* **güşâde çehre:** Güler yüz.
Olurdu gonce-i gül gibi tâ kıyâmete dek
Güşâde-çehre vü handân-leb ü şüküfte-derûn-Nef'î

* **güşâde-rûy:** Açık yüzlü; güler yüzlü.

güşâde-rûy-ı nika:b: Peçenin açılması.
Açılma olsa da nâ-dân güşâde-rûy-ı nika:b
Dem-i Şubat'taki nev-bahâra aldanma
Sâmi (Arpaeminizade Vakanüvis Mustafa-Bey)

* **küşâyiş, güşâyiş:** Açılma, açılış; ferahlık.
Hazân-ı hicrde seyr eyle sînemin dâğın
Güşâyişi o gülün nev-bahâra gelmez imiş
Âsım (Çelebizade Şeyhülislam İsmail...)

Bu kelâm-ı hâtifi verdi küşâyiş zihnime
Hikmet-i bed-rengî-i âlemde oldu müstebân-Lâ

Bir güşâyiş, bir letâfet var bu gün eflâkte
Varsa dünyâdan çekilmiş âşinâlardan biri-Lâ

güşâyiş-i gül-i maksûd: Arzu gülünün açılışı.
Hemîşe handeye ol la'l-i dür-feşân düşmez
Güşâyiş-i gül-i maksûd her zemân düşmez-Nâbi

küşâyiş-i ikbâl: Talih açıklığı.
Mağrûr olup güşâyiş-i ikbâle, alma âh
Zîbende-gî-i gülşeni bâd-ı hazân bozar
Emin (...Hilmi)

güşâyiş-i ümmîd-i nev-zuhûr: Yeni ortaya çıkmış ümidin açılışı.
Vicdânında bir güşâyiş-i ümmîd-i nev-zuhûr
Hissetmek ihtiyâc-ı garîbiyle bî-huzûr-Faik Âli

* **güşâyiş-pezîr:** Açılış kabul eden, açılan.
Hâmûşî-i edeb ki güşâyiş-pezîr olur
Bir goncadır hadîka-i ahlâkdan kopar-Nâilî

küşt, küşte: (كشته) Far. Öldürülmüş. **c. küşte-gân.**
Etmezdi vefâ aldığı nakd-i dil-i uşşâk
Ebrûlarının küştelerinde diyet olsa-Nâbi

Hased ol küşteye kim haşre dek olmaz zâil
Lezzet-i tîğ-ı gamın zâika-i cânından-Nâilî

Cinânî hat çıkarmış katl-i uşşâk için ol hûnî
Mukarrer küştesisin sen de ol şemşîr-i müjgânın
Cinânî

küşte-i aşk: Aşk yüzünden öldürülmüş.
Hûn-feşân-ı sitem ü nâz değildir billâh
Küşte-i aşk olanın hâline ağlar hancer-Şeyh Galip

küşte-i cânân: Sevgili uğruna öldürülmüş.
Bana dirlik yeter ol kim ölicek derdinle
Meşhedim mermerine küşte-i cânân yazalar
Necati Bey (ölicek: ölünce)

küşte-i hecr: Ayrılıktan öldürülmüş.
Küşte-i hecriz safâ-yı vasl-ı cânân isteriz
Ka:lıb-ı efsürdeyiz haşr olmağa cân isteriz-Cinânî

küşte-gân-ı tîğ-ı çeşm: Göz kılıcı ile öldürülenler.
Görünce küşte-gân-ı tîğ-ı çeşmin mülk-i câvidân
Mesîhâ da hayât-ı câvidânın verdi yağmâya
Esrar Dede

küşte-i hâr-ı gam: Gam dikeniyle öldürülmüş.
Gülsitânda berg-i gül sanman dağılmış bâddan
Küşte-i hâr-ı gam olan andelîbin kanıdır-Âhi

** **küştegân:** Öldürülmüşler; ölüler.

dil-küştegân-ı şehr-i belâ: Bela şehrinin ölüleri.
Mecrûh-ı tîğ-ı aşkın olan merhem istemez
Dil-küştegân-ı şehr-i belâ mâtem istemez
Leskofçalı Galip

* **küşt-zâr:** Ölüler yeri, mezarlık.
Dâne-i hâli izârında komaz hatt-ı siyâh
Küşt-zâre gelicek mûr-çeler dâne çeker
Beliğ (gelicek: gelince)

* **küştenî:** Öldürülmeye layık.
Ten-i bîmâra tîmâr eylemez öldüm desem ammâ
Rakîb-i küşteniye çâre-sâz olmakta gittikçe-Cinânî

küştenî: (كشتنى) bk. küşte.
küştî, küşt: (كشتى) Far. Güreşme, pehlivanlık.

* **küşt-gîr, küştî-gîr:** Güreş tutan, güreşçi, pehlivanlık.

küşt-gîr-i felek: Feleğin pehlivanı.
Dilerse ayağın almaya küşt-gîr-i felek
Ayağın almak için etme kimseye pâ-bend-Figânî

kütüb: (كتب) bk. kitâb.
küşâyiş: (كشايش) bk. küşâd, güşâd.
küşende: (كشنده) Far. Öldüren, öldürücü.
Benler yüzünde sûhte pervâneler-dürür
Var mı izâr-ı yâr gibi bir küşende şem'-Hayali Bey
küşte: (كشته) bk. küşt.
kütle: (كتله) Ar. Küme, yığın.

kütle-i deycûr: Çok karanlık yığın.
Sâhil gunûde kütle-i deycûr, ufuk abûs
Gök pür-sehâb ü zıll, ona sen mehbit-i ukûs
Tevfik Fikret

küttâb: (کتّاب) bk. kitâbet.
kütüb: (کتب) bk. kitâb.
küûs: (کئوس) bk. ke's.

-L-

lâ: (لا) Ar. Olumsuzluk edatı.
Nasîhat eyledikçe ona lâlâ
Kabûl etmezdi sözü derdi: Lâ lâ-Zâti

Lûtfu o kadar ki lâ demek havfından
Etmez diline lafz-ı şehâdet cereyân-Nâbi

lâ havle ve lâ kuvvete illâ bi'llâh: (Kuvvet ve kudret Allah'tadır.)

lâ ilâhe illallâh: (Allah'tan başka tapılacak yoktur)

* **lâ-beka:** Fani, ölümlü.
Lâ-beka olduğun idrâk eden erbâb-ı şuûr
Olmaz âlemde heves-kâr-ı sürûr-i ikbâl
Hersekli Arif Hikmet

* **lâ-be's:** Beis yok, önemli değil.
Tek olmasın kavâid-i ihlâs ber-taraf
Lâ-be'stir merâsime dâir kusûrumuz-Nâbi

* **lâ-büdd:** Lâzım, gerekli, mutlaka.
Şiir pür-kârım gibi encâmı lâ-büdd şevk olur
Olsa pergâre Rızâyî bâis-i âgâza şevk-Rızayi

Olur her tünd-hûy ser-keşi bir râm eder düşmen
Ne denlü saht ise âteşle lâ-büdd nerm olur âhen
Râşid (Molla Feyzizade Müverrih Mehmet...)

* **lâ-cerem:** Mutlaka, behemehâl, şüphesiz.
Zâhidin gönlünde cennet âşıkın dîdâr-ı yâr
Lâ-cerem her kişinin başında bir sevdâlı var
Lâ'lî (Üsküplü ...)
Eşk ü âhımdan sakınmaz lâ-cerem serv ile gül
Cûydan incinmez ü bâd-ı sabâdan korkmaz
Necati Bey

* **lâ-çîn:** Kıvrımsız, bükümsüz.
Süzülmüş bir şikâra iki şeh-bâz ol iki ebrû
Şikâr-istân-ı hüsnün gözleridir iki lâ-çîni-Hayali Bey

* **lâ-edrî:** Söyleneni bilinmeyen nesir veya nazım parçası. Kısaca "Lâ" da kullanılır.
İ'tizârı hadd-i cürmünden kebîr-Lâ

* **lâ-fark:** Farksız.
Ümîd-i mîve etmektir nihâl-i servden lâ-fark
Kerem me'mûl olunmak şimdi bu asrın kibârından
Münib (Hoca Mustafa ...)

* **lâ-halâ:** En yüksek göğün arkası.
Ne ummândır İlâhî lâ-halâ kim
Bütün ecrâm eder anda şinâhı
Recaizade Ekrem (anda:orada)

* **lâ-imkân:** İmkânsız.
Revzeninden görünür aksâ-yı deşt-i lâ-imkân
Hakkı

* **lâ-kayd:** Kayıtsız, aldırmaz, kaygısız.
Tükürün cebhe-i lâ-kaydına Şarkın, tükürün
Kuşkulansın, görelim, gayret-i halkın, tükürün
Mehmet Akif

* **lâ-mekân:** Mekânsız, yersiz, yurtsuz.
Benden benliğim gitti hep mülkümü dost tuttu
Lâ-mekâna kavm oldum mekânım yağmâ olsun
Yunus Emre

Hızr'a minnet çekme var sonra dil-i Nef'î gibi
Lûle-i Âb-ı Hayât-ı feyz ile leb-ber-leb ol-Nef'î

Ol şâh ki tahtı lâ-mekândır
Cârûb-keşi kerrûbiyândır-Şeyh Galip

Hak Taâlâ azamet âleminin pâdişehi
Lâ-mekândır olamaz devletinin taht-gehi-Şinasi

* **lâ-melâ:** En yüksek göğün arkası.
Lâ-melâyı pür eder edhine-i fahm-i emel
Matbah-ı cûdı eğer açsa sipihre pâçenk-Kâzım Paşa

Kimi endîşe-kâr-ı lâ-halâdır
Kimi bürhan-şümâr-ı lâ-melâdır-İsmail Safa

* **lâ-muhâle:** Elbette, mutlaka, gerekli.
Lâ-muhâle seni mağbûn eyler
Geçirir deftere medyûn eyler-Sünbülzade Vehbi

* **lâ-reyb:** Şüphesiz.
Olmuştu o mahbûb-ı serâ-perde-i lâ-reyb
Itlâk-ı nika:b-ı haremi gayb-ı hüvviyet-Sâmi

* **lâ-şerîke-leh:** Hiçbir yerde benzeri ve ortağı olmayan.
Mesâg olaydı eğer lâ-şerîke-leh derdim
Nazîri gelmedi âlemde hüsn ü ân olalı-Yahya Kemal

* **lâ-şey:** Bir şey değil, pek değersiz iş.
Vay ona kim eyleye lâ-şeyden istimdâd-ı feyz
Tuf ona kim eyleye nâ-kesden ihsân iltimâs
Bağdatlı Ruhi

* **lâ-tâil:** Boş, anlamsız.
Hâsılı şiire girişmek müşkül
Çünkü ebhâsı bütün lâ-tâil-Sait

* **lâ-taayyün:** Belirsiz.
Bahr-i müstagrıktır dalınmaz bu bahra gavvâs bulunmaz
Lâ-taayyündür bilinmez künh-i zâtın yâ Rabbenâ
Ümmî Sinan

* **lâ-ya'kıl:** Aklını kaybedecek derecede sarhoş.
Kays'ı lâ-ya'kıl edip Kûh-ken'i kıldı helâk
Bâde-i câm muhabbet bizi neyler görelim-Cevrî

Cihân-ı bî-sebâtın rağmına devr ettirip câmı
İçip lâ-ya'kıl olmak şâh-ı devrân olmadan yeğdir
Nev'î

* **lâ-yefhem:** Anlayışsız.
Mehcûr-ı Adn-i maksad olur âdemim diyen
Dünyâda kâm alır har-ı lâ-yefhemim diyen
Fâik (Manastırlı Salih ...)

* **lâ-yefnâ:** Tükenmez, bitmez.
Dehri pür-gevher eder noksan-pezîr olmaz yine
Bahr-i zehhâr-ı kerem mi kenz-i lâ-yefnâ mıdır
Yenişehirli Avni

* **lâ-yemût:** Ölmez, ebedî, baki, daim.
Ey kabr gelir bana sükûtün
Takrîri o Hayy-ı lâ-yemûtun-Abdülhak Hâmit

* **lâ-yetecezzâ:** Bölünmeyen, daha fazla parçaya ayrılmayan en küçük parça.
Gülüp açılmak umulmaz deheninden meğer ol dür
Cüz' kim lâ-yetecezzâ der ona ehl-i deka:yık-Fuzûlî

Eğer âyîne-i irfânına akseyler ise
Katre-i lâ-yetecezzâ görünür bahr-i ulûm
Yenişehirli Avni

* **lâ-yetenâhî:** Nihayeti ve ucu bucağı olmayan.
Lâ-yetenâhîlerde ser-mest-i hayât
Eyledim geşt ü güzâr-ı kâinât-Kemalzade Ekrem Bey

* **lâ-yezâl, lâ-yezûl:** Zevalsiz, yok olmaz.
Bu sırr-ı hikmeti idrâk mümkün olmadı âh
Nedir bu hikmetin ey lâ-yezâl olan Ma'bûd
Nâzım Paşa

lâ-yezâl-i câvidân: Sonsuz zevalsizlik.
Âfitâb-ı subh-ı ma'nâ bezm-i endîşemde cânı
Bâde feyz-i Lâ-yezâl-i câvidânımdır benim-Nef'î

* **lâ-yezâlî:** Ebedi olan Allah'a ait.
Ey gül-şen-i bâğ-ı Lâ-yezâlî
Bir evc-i safâ meh-i kemâlî-Lâ

* **lâ-yuadd:** Sayılmaz, sayılamaz, pek çok.
Öyle bir eşşek ki bâlâsındaki teşdîdinin
Âlet-i tîmâra benzer lâ-yuadd dendânı var-Ferid
(Hariciye Nezareti Tercüme Mümeyyizi İbrahim ...)

* **lâ-yüfnâ:** Yok olmaz, tükenmez.
Mülk-i nazmım kenz-i lâ-yüfnâya mâlik şâhıyım
Leşkerimdir şâirân-ı evvelîn ü âhirîn-Hayali Bey

lâ vü neam: 1. Hayır ve evet. 2. Çok defa hiçbir şey söylememe hâlinde kullanılır.
Taleb-i meblâğ-ı ma'hûd ile varsam yanına
Nakş-i dîvâr gibi yok bana lâ vü neamı-Beliğ

lâbe: (لابه) Far. 1. Söz. 2. Dalkavukluk. yüzünden söylenen söz.
Bu denlü lâbeden sonra o dil-i mekr-engîz
Dürûg-âmîz bir va'deyle şâd etmesin n'itsin-Nâbi

Ümîd-i vasl ile şol denlü ettim lâbe vü zârî
Gürîzân oldu ol nâzük-beden arz-ı niyâzımdan
Cinânî

lâciverd, lâceverd: (لاجورد) Ar. 1. Lacivert. 2. Koyu mavi, değerli bir süs taşı.
Germdir şâm u seher mihrinle çarh-ı lâciverd
Geh sirişk-i al eder izhâr ki ruhsâr-ı zerd-Fuzûlî

Önümde bir gece, bir gavr-ı lâciverd-i zalâm
Derinleşir beni pûyân görüp kenârında
Tevfik Fikret

Olur üftâde-i hâk-i dem-i feyz-i Hudâ âşık
Serây-ı dilde lâciverd cây-ı pâk-i şânım var
Âdile Sultan

* **lâciverdî:** Laciverd renginde; sema, gök.
Bir lâciverdî kâsede her subh mihr altın ezer
Vasf-ı cemâlin yazmağa cânâ gerektir hall-i zer
Şeyhülislam Yahya

Ufukla işte şu pehnâ-yı lâciverdîde
Ağır ağır yürüyor bir hayâl-i hûn-âlûd
Tevfik Fikret

lâf: (لاف) Far. Boş lakırtı, boş söz.
Lâf eyleme zebân-ı tefâhür-feşân ile
Bâlâ-yı bâma çıkma çürük nerdübân ile-Nâbi

Şimdi Âsım, edebiyâtı bırak, bir tarafa
Daha ciddî işimiz var, geçelim başka lâfa
Mehmet Akif

lâf-ı bî-ma'nâ: Manasız söz.
Lâf-ı bî-ma'nâya âkıl eylemez vakf-ı sımâh-Lâ

lâf-ı bürût: Bıyık sözü.
Dünbekîler eser-i fakr u fenâ gösteremez
Nitekim merd-i kalender edemez lâf-ı bürût
Behiştî

lâf-ı da'vâ: Mesele olan söz.
Hasb-i hâlimdir husûsa lâf-ı da'vâ ber-taraf
Gerçi sâhib-i lâf olur erbâb-ı tab'ın ekseri-Nef'î

lâf-ı da'vâ-yı enâniyyet: Bencillik davasının sözü.
Lâf-ı da'vâ-yı enâniyyet ne lâzım ârife
Herkesin âlemde bin mâ-fevki, bin mâ-dûnu var
Esat Muhlis Paşa

lâf-ı hıred: Akıl sözü.
Bezm-i ışkında Nizâmî ger ura lâf-ı hıred
Alalım aklını bir cür'a ile deng edelim-Nizami

lâf-ı hüsn: Güzel söz.
Sen dururken kimseye lâyık değildir saltanat
Gün var iken aya lâf-ı hüsn değmez lâ-cerem
Nizami

lâf-ı kabîh: Çirkin söz.
Değil bu ehl-i maânî katında lâf-ı kabîh
Tahaddüs-i niam eydür bu hâle ehl-i maka:l
Nizami (eydür: söyler)

lâf ü güzâf: Boş söz.
Gelin insâf edelim fark edelim mikdârı
Şâiriz biz diyerek lâf ü güzâfı koyalım
Muradî (Sultan IV. Murat)

Elhân duyulmadıkça belâgat girân gelir
Lâf ü güzâftan mutehassıl kesel gibi-Yahya Kemal

* **lâf-zen:** 1. Geveze, lafazan. 2. Övünen, övüngen.
Lâf-zendir vâiz-i bî-zevkı sanman ehl-i hâl
Kim maka:lâtında yoktur fer-i güftâr-ı ricâl
Behiştî

lafz: (لفظ) Ar. Ağızdan manalı veya manasız olarak çıkan söz. **c. elfâz.**
Teâlallah zehî dîvân-tırâz-ı sûret ü ma'nî
Ki cism-i lafz ile rûh-ı meâlî eylemiş peydâ-Nâbi

Kümeyt-i ma'nî eyler sâha-i ıtlâkda cilve
Sevâd-ı lafzdan isterse pâyında ika:l olsun-Nâbi

Lafzı rumûzu mahzen-i esrâradır künûz
Ayağı tozu dîde-i ervâha tûtiyâ-Nizami

lafz-ı bî-ma'nâ: Anlamsız söz.
Hudâ dîvâr-ı devlet-hâne-i erbâb-ı ikbâli
Gehî bir lâne-i güncişk-i bî-ârâm için saklar
Sürûrî

lafz-ı bişnev: "Dinle" sözü.
Şeb-i lâhûtda manzûme-i ecrâm gibi
Lafz-ı bişnev'le doğan debdebe-i ma'nâyız
Yahya Kemal

lafz-ı cân-bahş: Can bahşeden söz.
Yetmek olmaz lafz-ı cân-bahşınla ağzın sırrına
Vahiydir gûyâ bu kim mutlak ağız yok var lafz
Fuzûlî

lafz-ı celâdet: Yiğitlik sözü.
Ma'nî-i lafz-ı celâdet sensin ey kişver-küşâ
Kavlimi isbât için dünyâyı eşhâd eylerim
Muallim Naci

lafz-ı cemîl: Güzel söz.
İsm-i zât oldu ona lafz-ı cemîl
Hüsne tâkat mı eder kalb-i alîl-Enderunlu Fazıl

lafz-ı evân: Çağın sözü.
İşittin mi sen ebnâ-yı zemânı
Nasıl memdûd okur lafz-ı evânı-Tevfik Fikret

lafz-ı evsâf: Vasıflı söz.
Nice tevsen ki edip sür'at-i seyri te'sîr
Lafz-ı evsâfi çıkarken göremem hâmemden
Keçecizade İzzet Molla

lafz-ı garîb: Garip söz.
Ey şi'r meyânında satan lafz-ı garîbi
Dîvân-ı gazel nüsha-i ka:mûs değildir-Nâbi

lafz-ı hâyîde-i tûtî-i şeker-hâ-yı sühan: Şeker çiğneyen papağan gibi ağızdan ağıza dolaşan söz.
Ağzına almaz eğer kand-i mükerrer olsa
Lafz-ı hâyîde-i tûtî-i şeker-hâ-yı sühan
Sünbülzade Vehbi

lafzatü'l-İlâhî: İlahi söz.
Lafzatü'l-İlâhî açılmış güldür-Hakanî

lafz-ı meşhûr: Meşhur söz.
Geçinir ma'nî-i hâyide ile
Lafz-ı meşhûr ü cihân-dîde ile-Nâbi

lafz-ı nâsır: Yardım sözü.
Hâme-i mu'ciz-rakamla eyledim bir bir hesâb
Geldi bin yüz kırk lafz-ı nâsırla feth-i karîb
Nedim

lafz-ı nîste: "Yoktur, değildir" sözü.
Göstermesin o kaht-ı sühan meclisin Hudâ
Ki_âlûde-i tenahhuh ola lafz-ı nîsteler-Nâbi

lafz-ı rûşen: Parlak söz.
Lafz-ı rûşen içre ma'nâ-yı latîfi gösterip
Câm-ı billûru safâ-bahşa kodum sâfî şarâb-Nef'î

lafz-ı sadâkat: Doğruluk sözü.
Sirkat çoğalıp lafz-ı sadâkat modalandı
Nâmûs tamâm oldu hamiyyet yeni çıktı-Ziya Paşa

lafz-ı sakîm: Yanlış söz.
Söz müdür ol ki çep ü râst düşse bir mazmûn
Nice ma'nâ-yı dürüstün boza bir lafz-ı sakîm
Nef'î

lafz-ı seyyiât: Kötü sözler.
Bana olaydı eğer lafz-ı seyyiât alem
Tamâmı ism-i müsemmâda eyler idi karâr
Ziya Paşa

lafz-ı şehâdet: Şahitlik sözü.
Lûtfu o kadar ki lâ demek havfından
Etmez diline lafz-ı şehâdet cereyân-Nâbi

lafz-ı taleb: Arzu edilen söz.
Şerh-i kitâb-ı âleme bir metn-i muhkemiz
Lafz-ı talebde ma'nî-i matlûb-ı âdemiz
Esrar Dede

lafz-ı vefâ: Vefa sözü.
Lâfz-ı vefâyı yazsa da bilmez meâlini
Kimse güvenmesin bu zemâne kibârına
Ahmet Cevdet Paşa

* **lafzatu'llah:** Allah kelimesinin yazıldığı şekil.
Ka:meti olmuş idi İslâm'a
Lâfzatu'llah gibi ser-nâme-Hakanî
** **elfâz:** Lafz'lar, sözler.
Her hangi hayâl ise musavver
Elfâzı gelir onun berâber-Ziya Paşa
lâg: (لاغ) Far. Şaka, latife.
Hengâm-ı seherde açılıp bağa benefşe
Etfâl-i çemenle girişir bağa benefşe-Hayali Bey
lâgar: (لاغر) Far. Zayıf, cılız, arık.
Murâdî bizde aceb hâl var anlar isen
Gehîce lâgar u gâhî mücessemiz cânâ
Muradî (Sultan III. Murat)
Hasret-i laʿl-i leb-i yâr ile tahsîl etmiş
Teni lâgar, kadi çenber, ruhu asfer hâtem-Bâki

Aşk sevdâlarına uğramasa kalmaz idi
Mûy-ı jülîde ile bir ten-i lâgar sünbül-Bâki
lâgar-ı miyân: Zayıf belli.
Câ-be-câ yaktı karanfiller başında meşʿale
Aşk-ıla lâgar-ı miyân olmuş ser-â-pâ üstühân
Nuri
lağv: (لغو) Ar. 1. Boş ve faydasız şey. 2. Kaldırma, hükümsüz bırakma. 3. Atlama, yanılma.
Diyelim biz de hatâya tevbe
Lağvı bîhûde-edâya tevbe-Sünbülzade Vehbi

Bizim küfrânımız lağv olduğuna şüphe yok ancak
Onu sen cünbiş-i aklâm-ı gufrânınla kıl ilgâ-Nâbi
lagzîde: (لغزیده) Far. Sürçmüş, kaymış.
Nâz ile edince bezme reftâr
Lagzîde olurdu pây-ı enzâr-Nâbi
lağziş: (لغزش) Far. (ayak, el, dil) kayışı, sürçüşü.
Zevk-ı mey bir niʿmet-i uzmâdır ehl-i derd için
Sarhoşun her lağzişi bir secde-i şükrânıdır
Muallim Naci
lâğziş-i pây-ı bûse: Öpücük ayağının kayışı.
Bir gûne mücellâ ki karâr eyleyemez
Tâ nâfına dek lâğziş-i pây-ı bûse-Nâbi
lahd, lahid: (لحد) Ar. Mezar, kabir.
Hatt-ı lebin gam ile kara yer olanlara
Hâk-i lâhd abîr ola seng-i mezâr laʿl-İbn-i Kemal
Ârif ol, ârif ki, asla farkı yoktur ârife
Kûşe-i lahdin kenâr-ı mâder ü gehvâreden
Muallim Naci
Çık Fâtıma lahdden kıyâm et
Yâdımdaki hâline devâm et-Abdülhak Hâmit

Târîh, o bizim eştiğimiz kanlı harâbe
Saklar sayısız lahd ile milyonla kitâbe
Mehmet Akif
* **lahid-güzîn:** Lahdi seçilmiş.
Bir ıztırâbına pâyân verip dil-i rencûr
Olunca cism-i nizârın lahid-güzîn-i huzûr-Lâ
lâhik, lâhika: (لاحق) Ar. Lühûk'tan; 1. Yetişen, ulaşan. 2. Eklenen. 3. Sonradan tayin edilen. **c. levâhik.**
Medeniyyet girebilmiş yalınız fenniyle
O da sâhiblerinin lâhik olan izniyle-Mehmet Akif
lahm: (لحم) Ar. Et.
Tecemmuʿ eyledi Meydân-ı Lahm'e
Edip küfrân-ı niʿmet nice bâgî
Koyup kaldırmadan ikide birde
Kazan devrildi söndürdü ocağı-Keçecizade İzzet Molla
lahm-ı hafîf: Hafif et.
Cisminin lahm-ı hafîf idi tamâm
Lahm u şahm issi değildi evhâm-Hakanî
lahm-ı kadîd: Kuru et.
Her kim ki verir âşık-ı bî-tâba tesellî
Gûyâ nemek-feşânlık eder lahm-ı kadîde-Nâbi
lahn: (لحن) Ar. Nağme, ezgi; sesin ahengi. **c. elhân.**
Lahn okur âyât-ı hüsniyyâtı gördü andelîb
Şâh-ı gül evrâkını çıkardı koynundan hemîn
Necati Bey
lahn-i amîk: Derin nağme.
Şiʿrin daha hîç duymadığı lahn-ı amîkı
Cenap Şahabeddin
lahn-i giryân: Ağlayan ses.
Uzaktan bir sadâ, bir lahn-i giryân
Bükâ-yı tıfla benzer bir boğuk ses-Tevfik Fikret
lahn-i inkisâr: Kırık ses.
Tellerin lahn-i inkisâriyle
Hangi metrûke böyle eğleniyor-Cenap Şahabeddin

** **elhân:** Nağme'ler, ezgiler.
Ne güzel manzara ne hôş elhân
Ona dil-besteyim buna hayrân-Recaizade Ekrem

elhân-ı kâinât-ı hazîn: Hüzünlü kâinatın nağmeleri.
Yazayım ben acıklı bir güfte
Sen de elhân-ı kâinât-ı hazîn
Toplayıp da yapar mısın beste-Hüseyin Sîret

laht: (لخت) Far. Bir şeyin parçası, parça.
Laht laht olmuş iken gamze direfşini çekip
Çâre-sâz olmadı bir gün ten-i gam-fersâya-Fuzûlî

Ede erre-i mihnet-i aşk-ı saht
Der-i mey-kede gibi sînem dü laht-Şeyhülislam Yahya

laht-ı ciğer: Ciğer parçası.
Ettikçe geşt-i deşt-i sitem şâh gamzesi
Lâht-ı ciğerle sâha-i dilde yemeklenir-Neylî

Dil mest-i gam bir âşık-ı hâne-harâbdır
Laht-ı ciğer ona gül-i şemʿ-i şarâbtır-Esrar Dede

laht-ı dil: Gönül parçası.
Tamâm derdle laht-ı dili müzâb ederek
Dem oldu ola ter-âvîde eşk-i hûn-âlûd-Sâbit

lâhûr: (لاهور) Far. Hindistan'da Pencap eyalatinin merkezi.
Geçip Lâhûr u Mâhûr'u Acem'de söyledim vasfın
Nihâvend ü Irâk ü İsfahân'da nağme-sencâna
Sünbülzade Vehbi

Gördüm ol meh dûşuna bir şâl atıp lâhûrdan
Gül yanaklar üstüne yaşmak tutunmuş nûrdan
Yahya Kemal

lâhût: (لاهوت) Ar. Uluhiyyet âlemi, Tanrı âlemi, İlahi âlem.
Maʿnî-i lâhûtunu nâsûtta izhâr için
Âdeme sûret verip taʿlîm-i esmâ eyledim
Yenişehirli Avni

Rûy-ı dost âyînedir eyler dile aks ü nigâh
Zevk ile cânı verir çün rûy-ı zîbâ cândadır
Âdile Sultan

Siz ey başındaki destârı etmeyip de fedâ
Onunla âlem-i Lâhût'a yükselen şühedâ
Mehmet Akif

* **lâhût-pâye:** Yüksek derecede.
Gönül avâlim-i lâhut-pâye-i şiʿrin
Tasavvur eyleyemez hâricinde ulviyyet-Tevfik Fikret

* **lâhût-nişân:** İlahi âleme benzeyen, ulvi.
Sana bir başka zemîn başka zemân lâzımdı
Sana bir âlem-i Lâhût-nişân lâzımdı-Tevfik Fikret

* **lâhûtî:** Tanrı âlemiyle ilgili olan, İlahi.
Ne tûtî-i nakş-bîn-i âlem esrâr-ı lâhûtî
Ki levh-i cevher-i gül ona mir'ât-ı mücellâdır-Sabri

Ne lâhûtî sadâ "Allahü Ekber" sarsıyor cânı
Bu bir gül-bâng-ı Hak'tır, çok mudur inletse ekvânı
Mehmet Akif

lahza: (لحظه) Ar. 1. Bir bakış, bir göz atma. 2. Göz açıp kapayıncaya kadar geçen zaman.
Ehl-i temkînim beni benzetme ey gül bülbüle
Derde sabrı yok onun her lahza bin feryâdı var
Fuzûlî

Kenâr-ı dest-i aşka pâ-nihâde olduğum günden
Cefâdan olmadım bir lahza hîç âzâd ey bî-dâd
Esrar Dede

Balkan şehirlerinde geçerken çocukluğum
Her lahza bir alev gibi hasretti duyduğum
Yahya Kemal

lahza lahza: An an, zaman zaman.
Lâhza lâhza gönlüm odundan şererlerdir çıkan
Katre katre göz döken sanman sirişkim kanıdır
Fuzûlî

lâ'im: (لائم) bk. levm.
laîn: (لعين) bk. laʿnet.
lakab: (لقب) Ar. Asıl isminden başka olan isimler, soyadlardır. Resmi ıstılahlarda, hususi rütbelerde kullanılır: devletlü, saadetlü, fütunetlü gibi kullanılır. Mesela sadrazamlara: devletlü, fehametlü; seraskerlere: devletlü re'fetlü; padişah damatları ve müşirlere: devletlü siyadetlü gibi şekillerde kullanılır. **c. elka:b.**
Çün Mustafâ denildi lakab zât-ı pâkine
Bildim ki cümle âleme gökten iner lâkab
Hamdullah Hamdi

** **elka:b:** Lâkab'lar.
Elka:bın ile zeyn olalı sadr-ı evâmir
Bâlâya suûd eyledi unvân-ı vezâret-Nâbi

Hüsn u kişver-i nazmım ki debîrân-ı hayâl
Eder elka:bımı her dile bu gûne tesvîd-Nef'î

Böyle âgâz eylesin şimdengeri elka:bına
Câmiʿ ne kubbe-i kevnin hatîb-i minberi-Nef'î

Hüsrev-i kişver-i nazmım ki debîrân-ı hayâl
Eder elka:bımı her dilde bu gûne tesvîd-Nef'î

lâkin: (لاكن) Ar. e. Fakat, yalnız, şu kadar ki, şu var ki.
Lâkin Allah etmesin, bir düşse şâyet âilât
En kavî kollarla, hattâ kalkamaz imkânı yok
Mehmet Akif
Lâkin sana lâyık bu derin sütre-i muzlim
Lâyık bu tesettür sana, ey sahn-i mezâlim
Tevfik Fikret
Gönlümü gasbeyledin dünyâ harâm oldu bana
Ben yine lâkin sana hakkım helâl olsun derim
İsmail Safa

laklak, laklaka: (لقلقه) Ar. Boş, anlamsız söz.
Hep maglata vü laklakadır bâtın u zâhir
Bir nokta imiş asl-ı sühan evvel ü âhir
Bağdatlı Ruhi
Gördük karakuş yerinde laklak
Boş bulduk o âşiyânı aldık-Abdülhak Hâmit

laʿl: (لعل) Ar. 1. Yakut gibi kırmızı bir çeşit kıymetli taş. Makbulü, Bedahşan dağlarında bulunduğundan "laʿl-i Bedahşanî" sözü kullanılır. 2. ed. Dudak. 3. Kırmızı mürekkep.
Dişledimse laʿlin ey kanım döken kahreyleme
Tut ki kan ettim adâlet eyle kanı kana tut-Fuzûlî

Ağzın dişin hayâli cihân dar mıdır ki kor
Gözümde laʿl hokka ile dane dane dür-Şeyhi

Cân-fedâ-yı laʿliyim bir dil-ber-i cân-perverin
İstemem ben Hızr'ın olsun Çeşme-i Âb-ı Hayât
Yenişehirli Avni
Batırıp hokka-i laʿle hâme
Kanlı yaş ile yazardı nâme-Sünbülzade Vehbi

laʿl-i âb-dâr: Güzelin dudağı.
İltifâtundur sözüm bu resme rengîn eyleyen
Terbiyetle taşı laʿl-i âb-dâr eyler güneş-Hayali Bey

laʿl-i ahmer: Kırmızı dudak
Ellerinde yeşim-i ahdar laʿl-i ahmerden kadeh
Her kim içer ol kadehden mest-i câvîdândur
Cem Sultan

laʿl-i âteş-gûn: Ateş renkli dudak.
Ne iktizâ eder elmas u laʿl-i âteş-gûn
Vuralım âteşe kâlâ-yı gam-ı devrânı
Yine nûş eyleyelim bâde-i âteş-gûnu-Nâbi

laʿl-i Bedahşân: Bedahşan laʿli.
Ger kara taşı kızıl kan ile rengîn etsen
Rengi tağyîr bolur laʿl-i Bedahşân olmaz
Fuzûlî (bol-: olmak.)

laʿl-i cânân: Sevgili dudağı.
Dem ursa nutk-ı safâ-bahşa laʿl-i cânânım
Diler ki pîrehen-i cismi çâk ede cânım-Behiştî

laʿl-i cân-bahş: Hayat veren dudak.
Laʿl-i cân-bahşiyle uşşâka hitâb etse nigâr
Mürdeler üzre sanasın Hazret-i Îsâ gelir
Avnî (Fatih Sultan Mehmet)

laʿl-i cân-fezâ: Cana can katıcı dudak.
Muhabbet bahridir cismim elifler onun emvâcı
Belânın kânıdır gönlüm o laʿl-i cân-fezâ
Hayali Bey

laʿl-i cüvânân: Gençlerin dudağı
Bu gece laʿl-i cüvânân oldu mengûş-ı kadeh
Duhter-i rezden tehî olmadı âgûş-ı kadeh-Rızayi

laʿl-i dil-ber: Dilber dudağı.
Gül-i bahtım açılsa laʿl-i dil-berde müsâidtir
Benimçün tâliimdir encüm-i tâbân-ı gül-bûse
Esrar Dede

laʿl-i dil-dâr: Sevgili dudağı.
Leb-i peymâne öpmüş laʿl-i dil-dârı nezâketle
Açılmış bezm-i hüsne bir gül-i handân-ı gül-bûse
Esrar Dede

laʿl-i dürc: Hokka dudak.
Kim mühr urdu leblerinin laʿl-i dürcine
Kim arayıp nişâne-i hâtem bulunmadı-Şeyhi

laʿl-i dür-efşân: İnci saçan, yani arasından inci gibi dişleri görünen dudak.
Bîmâr tenim nergis-i mestin eleminden
Hûnin ciğerim laʿl-i dür-efşânın içindir-Fuzûlî

laʿl-i dür-feşân: İnci saçan dudak (güzel söz söyleyen dudak).
Hemîşe handeye ol laʿl-i dür-feşân düşmez
Güşâyiş-i gül-i maksûd her zemân düşmez-Nâbi

laʿl-i gül-efşân, laʿl-i gül-feşân: Gül saçan dudak.
Elin elimde saçın târümâr sînemde
Gözüm gözünde lebim laʿl-i gül-feşânında
Tevfik Fikret

laʿl-i hayât-bahş: Hayat sunan dudak.
Laʿl-i hayât-bahşın kanım dökerse tan mı
Çün tâliʿimde olur Âb-ı Hayât ka:til-Nizami

laʿl-i leb: Dudak kırmızılığı.
Laʿl-i lebin şarâbına her kim ki susadı
Bin cân verirse cürʿasına çok bahâ değil
Ahmed-i Dâî
Hatt-ı ruhı dûd-ı nâr-ı Nemrûd
Laʿl-i lebi kevser-i mey-âlûd-Şeyh Galip

laʿl-i leb-i cânâne: Sevgililerin dudağının kırmızılığı.
Cürʿa-i cân-bahşına leb-i teşne bin Hızr u Mesîh
Âb-ı Hayvân'sın yâhûd laʿl-i leb-i cânânesin-Nefʿî

laʿl-i leb-i cân-bahş: Can bahşeden dudak kırmızılığı.
Laʿl-i leb-i cân-bahşını fikr eyledim ammâ
Bi'llâh efendim hele cânımdan usandım-Esrar Dede

laʿl-i leb-i yâr: Sevgilinin dudağının kırmızılığı.
Ben dedim laʿl-i leb-i yâre sözün varsa eyit
Dedi söz söylemeğe ona ne cânım var benim-Âhi

laʿl-i mercân: Mercan kırmızısı.
İki çeşmim yaşından kûyun etti mecmaʿü'l-bahreyn
Hevâ-yı dürr-i dendânın hayâl-i laʿl-i mercânın
Şeyhülislam Yahya

laʿl-i mey-gûn: Şarap renkli dudak.
Sâgarından çeşmenin akar dem-â-dem kanlı yaş
Laʿl-i mey-gûnun hayâlin kılmak için halka fâş
Mesihi

laʿl-i musaffâ: Saf kırmızı.
Lebi sevdâsı gönlümde yaraşır zâhidâ yârin
Bu bir laʿl-i musaffâdır onu her kâna vermezler
Hayali Bey

laʿl-i müzâb: Şarap.
İbrîk-i zerden sâkiyâ laʿl-i müzâbı kıl revân
Altın olur işin hemen kibrîtî-i ahmer kendidir
Bâki

laʿl-i nâb: Kıpkırmızı dudak.
Nâz olur dem-beste çeşm-i nîm-hâbından senin
Şerm eder reng-i tebessüm laʿl-i nâbından senin
Nedim

laʿl-i nâb u câm-ı mül: Şarap kadehi ve kıpkırmızı dudak.
Birbiriyle yarışır ol laʿl-i nâb u câm-ı mül
Sâgar-ı sahbâya âdettir konulmak berg-i gül
Hâletî (Azmizade...)

laʿl-i nabz-ı hüsn: Güzellik psikolojisinin kırmızılığı.
Ne âşık-âne bakıştır, ne vazʿ-ı sevdâ-hîz
Ne hôş lisân veriyor laʿl-i nabz-ı hüsnünüze
Abdülhak Hâmit

laʿl-i nâ-yâb: Eşsiz dudak.
Olmadı hergiz o laʿl-i nâ-yâb
Hîç kimseyle cihânda şeker-âb-Hakanî

laʿl-i nemek-rîz: Tuz saçan dudak.
Lebi câma dokunsun tek hemân laʿl-i nemek-rîzin
Katarsan bâde-i nâbe nemek kat helâl olsun
Enis Dede

laʿl-i nûş-hand: Tatlı gülüşlü dudak.
Açılır gönlüm gehî kim girye-i telhim görüp
Açar ol gül-ruh tebessüm birle laʿl-i nûş-hand
Fuzûlî

laʿl-i nûşîn: Tatlı dudak.
Hûn-germ idi aşka laʿl-i nûşîn
Ferhâd'ına cân verirdi Şîrîn-Şeyh Galip

laʿl-i pür-güher: Cevher dolu dudak.
Hatt-ı arak-feşânına ey laʿl-i pür-güher
Bir hasta yüz sürünce ecel terlerin döker
Emrî (Emrî Çelebi)

laʿl-i pür-nikât: İncelik dolu dudak.
Temâşâ kıl hatt-ı dil-dârı laʿl-i pür-nikât üzre
Yapışmış mûya benzer câ-be-câ habb-i nebât üzre
Beliğ

laʿl-i rümmân: Nar kırmızısı.
Maʿnî-i rengîne her bir beyti gûyâ Selsebîl
Cisr-i her-mısrâı âb-ı laʿl-i rümmân üstüne
Nedim

laʿl-i sâkî: Sâkinin dudağı.
Biziz o mest-i temâşâ ki laʿl-i sâkîden
Gönülde neşʾe-i sahbâ sebû sebû tâze-Nâilî

laʿl-i sîr-âb: Suya kanmış dudak.
Ne kerâmekttir ki vermiş reng-i âteş-tâbıla
Laʿl-i sîr-âbın senin odula suya imtizâc
İbn-i Kemal (od: ateş)

laʿl-i şeker-bâr: Şeker saçan dudak; güzel sözler söyleyen dudak.
Tebeesümle nigâhından hayâl ettim senin zâlini
Bize laʿl-i şeker-bârın güher göstermek istermiş
Nedim

laʿl-i şeker-hâ: Şeker çiğneyen dudak.
Leblerinden dil-berânın açtı zûr-ı mey yine
Telh-güftâr oldular laʿl-i şeker-hâlar yine-Nâbi

laʿl-i şîrîn: Tatlı dudak.
Çâre umdum laʿl-i şîrîninden eşk-i telhime
Telh-i güftâr ile aldın cân-ı şîrînim benim-Fuzûlî

laʿl-i tebhâle: Kabarık dudak.
Pür-cûş aks-i laʿl-i tebhâle dârın olsun
Her sunduğun kadehte sâkî habâb göster-Nâilî

laʿl-i ter: Islak dudak.
İhtirâz eyle meded göz değmesin mecrûh olur
Haylice nâziktir ey gonce-dehen laʿl-i terin
Şeyhülislam Yahya

laʿl-i yâr: Sevgilinin dudağı.
Zülfü ucun laʿl-i yâra erdiğin görüp dedim
Hôş demişler hîçe erer âkıbet tûlüʾl-emel
Hamdullah Hamdi

laʿl-i zerrîn: Altın işlemeli, sarı kırmızı.
Edhem-i iclâline bir râhat sîmîn keh-keşân
Eşheb-i ikbâline bir laʿl-i zerrîn âfitâb-Nefʿî

* **laʿl-fâm:** Kırmızı dudaklı.
Yâd-ı lebinle câm-ı mey-i laʿl-fâm için
Kûy-ı mugânı geşt ederim hâne hâne ben-Bâki

* **laʿl-gûn:** Al, kırmızı renkli.
Laʿl-gûn meydir elinde sâgar-ı sîmîn ile
Ya nigîn-i laʿl, dür reşk-i lebinden oldu âb-Fuzûlî
Olmadı bâzgûn kadeh-i ser-nigûnumuz
Hûn-âb-ı hasret oldu mey-i laʿl-gûnumuz-Nâbi

* **laʿl-pâre:** Laʿl parçası.
Kıldı lebin hayâli rakîbin dilinde cây
Hârâ içinde sanki yatar laʿl-pâredir-Hayali Bey

* **laʿl-reng:** Kırmızı renkli.
Kan ile taʿn taşlarını laʿl-reng edip
Derd ü belâ güherlerine kân olan başım
Hayali Bey

* **laʿl-rîz:** Kırmızılık saçan.
Lebin çün laʿl-rîz olmuş remedden sürhdür sanma
Niçe göz ağrısın görmüş durur çeşm-i güher-pâşım
Hayali Bey

* **laʿl-veş:** Kırmızı renkli kıymetli taş gibi.
Laʿl-veş taş içindedir vatanım
Gül gibi hârı kılmışam Meʾvâ-Fuzûlî

* **laʿlîn:** Kırmızı, kırmızı renkte olan.
Gâh laʿlîn gâh engüşt-i muhannâsın emip
Dâne-i ünnâb ile nûş-ı şarâb etmez misin-Nedim

* **laʿlîn-fer:** Kırmız taş parlaklığı.
Olsa zıddına eğer vâsıta reng-i hilmi
Câm-ı laʿlîn-fer olur âba lehîb-i külhan
Keçecizade İzzet Molla

laʿl ü yâkût: Laʿl ve yakut.
Pâk-gevher bed-güherden dâimâ mümtâz olur
Laʿl ü yâkûtun yanında kehrübâya kim bakar
Âgâh Osman Paşa (Trabzonlu...)

lâl: (لال) Far. 1. Dilsiz. 2. Sessiz, sakin.
Hayret ey büt sûretin gördükte lâl eyler beni
Sûret-i hâlim gören sûret hayâl eyler beni-Fuzûlî

Feyz-i rûhu iltifâtındır beni intâk eden
Yoksa deng ü lâl idim mânend-i tasvîr-i cimâd
Yenişehirli Avni

Naʿt-i hüsnün söylesin bülbül gibi Gâlib müdâm
Mürg-ı kudsî bir zemân lâl olmamış olmaz yine
Şeyh Galip

lâl ü hâmûş: Suskun ve dilsiz.
Buldu Gâlib Aşkʾı lâl ü hâmûş
Âyîn-i kadîmi üzre medhûş-Şeyh Galip

lâlâ: (لالا) Far. 1. Bir çocuğu gezdiren uşak, lala. 2. Saray haremağası. 3. Padişah ve sadrazamların kullandıkları unvan. 4. Parlak.
Sözün lü'lü'-i lâlâdan zemâne tuttu zî-kıymet
Neden şâh-ı cihân bî-kıymet eyler böyle lâlâyı-Bâki

Kûh u deryâ iki cânibten der-âğûş eylemiş
San ki deryâ dâyesi küh-sâr ise lâlâsıdır-Nedim

lâle: (لاله) Far. 1. Zambakgiller familyasından biri olan ve güzel görünen çiçek. 2. Eski zamanlarda esirlerin boyunlarına taktıkları bir çeşit esaret halkası.
Taht-ı Kâvûs gül ü çetr-i Ferîdûn lâle
Bezm-i Cemşîd çemen câm-ı Sikender nergis
İbn-i Kemal

Ey Hayâlî Câm-ı Cem'dür kim sınmış gerdûn-ı dûn
Lâlenin destinde mey-âlûd olan permâneler
Hayali Bey (sı-: kırmak)

Lâleler sahn-ı gül-istânda kadeh-nûş oldular
Güft ü gû-yı bülbüle güller kamu gûş oldular
Hayali Bey

lâle-i ahmer: Kırmızı lale.
Ayr düşelden yanağun benlerinden eyledi
Dâg-ı hasretle yüregin lâle-i ahmere kara
İbn-i Kemal

lâle-i anberîn-mûy: Amber kokulu lale yanaklı.
Ey lâle-i anberîn-mûy
Gencîne-cemâl-i mâr-gîsûy-Fuzûlî

lâle-i dâg: Yara lalesi; lale gibi kırmızı yara.
Bu nev-bahârda ancak açıldı lâle-i dâg
Küşâd-ı gonca-i dil kaldı bir bahâra dahi-Riyazi

lâle-i hamrâ: Kırmızı lale.
Câm-veş kimdir bu bezm içre ciğer-hûn olmayan
Gonce-i gül-zârı seyret lâle-i hamrâya bak-Bâki

Açılıp hurşîde karşı lâle-i hamrâ gibi
Gözlerim senden yana baksa ne_ola pür-hûn olup
Yahya Bey (Taşlıcalı...)

lâle-i handân: Gülen lale.
Berg-i gülden yegdir ol ruhsâr-ı rengîn âşıka
Hârdan zâhir budur kim lâle-i handân yeg
Behiştî (yeg: daha iyi)

lâle-i hôd-rû: Yabanî lale.
Neş'emi dâmen-i destimde bir ser-çeşmedir
Câm-ı Cem bir lâle-i hôd-rûsudur küh-sârımın
Nedim

lâle-i mey-hâr: İçki içen lale.
Bir iki günde lâle-i mey-hârı seyr edin
Titrer ayağı tutmaz eli sâgarı düşer
Şeyhülislam Yahya

lâle-i Nu'mân: Lale çeşitlerinden biri, dağ şakayıkı.
Cûylar kim dolanır dâmen-i sahrâlarda
Jâleler kim görünür lâle-i Nu'mân üzre-Bâki

Sehâb-ı lûtfun âbın teşne-dillerden dirîğ etme
Bu deştin bağrı yanmış lâle-i Nu'mânıyız cânâ
Bâki

lâle-i pür-dâg: Yaralı lale.
Sanma bülbül gibi şeydâ-yı gül-i bâğız biz
Şevk-ı ruhsârın ile lâle-i pür-dâgız biz-Behiştî

lâle-i sahrâ: Sahra lalesi.
Ol boyu servin Hayâlî gözlemekten yolların
Lâle-i sahrâların indi gözüne kara su-Hayali Bey

lâle-i sîr-âb: Suya kanmış lale.
Turra-i pür-tâbuna reyhân ü sünbül cân verir
Lâle-i sîr-âbuna gül-berg-i handân imrerir
Necati Bey

* **lâle-fâm:** Lale renginde olan.
Zevki o rind eyler tamâm kim tuta mest ü şâd-kâm
Bir elde câm-ı lâle-fâm bir elde zülf-i ham-be-ham
Nef'î

Lâle-haddler kıldılar gül-geşt-i sahrâ semt semt
Bâğ ü râğı gezdiler edip temâşâ semt semt-Bâki

* **lâle-gûn:** Lale renginde, pembe.
Dâmen-i gerdûnu sanma lâle-gûn etti şafak
Sen meh-i bî-mihr için her subh kan ağlar güneş
Hayali Bey

* **lâle-hadd:** Lale yanaklı.
Lâle-hadler yine gül-şende neler etmediler
Servi yürütmediler goncayı söyletmediler
Necati Bey

Lâle-hadler kıldılar gül-geşt-i sahrâ semt semt
Bâğ u râgı gezdiler edip temâşâ semt semt-Bâki

* **lâle-izâr:** Lale yanaklı.
Pîrehen berk-i semen kûy-ı girîbân şeb-nem
Gülsitân oldu bugün bir sanem-i lâle-izâr-Bâki

lâle vü gül: Lale ve gül.
Cemâlin aksinin nakşı gözümde şöyle resm oldu
Biten hep lâle vü güldür gözümün yaşı renginden
Şeyhi

* **lâle-gûn:** Lale şeklinde.
Diyâr-ı derd ser-gerdânıyam her kim beni ister
Delîl-i râh katre katre eşk-i lâle-gûnumdur-Fuzûlî

* **lâle-hadd:** Lale yanaklı.
Lâle-haddler kıldılar gül-geşt-i sahrâ semt semt
Bâğ ü râgı gezdiler edip temâşâ semt semt-Bâki

* **lâle-peyker:** Lale yüzlü.
Eyâ ey serv-kadd ü lâle-peyker
Mübârek-tâli' ü ferhunde-ahter-Hümâmî

* **lâle-renk:** Lale renginde.
Lâle-reng etti gözüm kan ile hâk-i derûnu
Gîyâ-gerdir eder gördüğü toprağı kızıl-Fuzûlî

* **lâle-ruh:** Lale yanaklı.
Gerçi yaktı dâg-ı hicrânın yüreğin Ahmed'in
Gam değil ey lâle-ruh teg dâg-ı hırmân olmasın
Ahmet Paşa

Lâle-ruhlar göğsümün çâkine kılmazlar nazar
Hîç bir rahmeylemezler dâg-ı hicrânım görüp
Fuzûlî

* **lâle-ruhsâr:** Lale yanaklı.
Nedîm reng-i bahârân o lâle-ruhsârın
Zemân-ı şermde bir katre-i çekîdesidir-Nedim

* **lâle-sıfat:** Lale renginde.
Gül gibi hurrem ü handân ola rû-yı bahtın
Sâgar-ı âvşin ola lâle-sıfat cevher-dâr-Bâki

* **lâle-sitân:** Lalelik yer.
Ya nazm-ı dil-âvizle bir cûy-i müselsel
Ya ma'nî-i rengînle bir lâle-sitândır-Nef'î

* **lâle-vâr:** Lale gibi.
Kaldırmadı simâtın o gün âf-tâb-ı çerh
Akşam olunca câmını döndürdü lâle-vâr-Nef'î

* **lâle-veş:** Lale gibi.
Lâle-veş çâk-ı girîbân eyleyip yeg tutmağa
Câme-i dünyâdan ey dil dâmen-i sahrâ yeter
Lamiî Çelebi (yeg: daha iyi)

Gül gibi olmak dilersen şâd u hurrem ey gönül
Lâle-veş elden düşürme câmı bir dem ey gönül
Bâki

* **lâle-zâr:** Lale bahçesi.
Sâkiyâ mey sun ki bir dem lâle-zâr elden gider
Erişir fasl-ı hazân vakt-i bahâr elden gider
Avnî (Fatih Sultan Mehmet)

Ey Fuzûlî dâg-ı hicrân ile yanmış gönlümü
Lâle-zâr açsaydı seyr-i lâle-zâr etmez mi_idim
Fuzûlî

Mihr ü encümle sipihri lâle-zâr etmiş kazâ
Gül-şen-i sînemde yer yer dâg-ı hicrânım görüp
Leskofçalı Galip

lâle-zâr-ı cemâl: Güzelliğin lale bahçesini andıran hâli.
Aceb mi bâğ kenârında dursa lâle hacîl
Ki lâle-zâr-ı cemâlindir hâr ü zârındır
Ahmet Paşa

lâle-zâr-ı dâg: Yaranın lale bahçesi.
Şehîd-i aşkın oldum lâle-zâr-ı dâgdır sînem
Çerâg-ı türbetim şem'-i mezârım varsa sendendir
Şeyh Galip

la'lin. la'lîn: (لعلين) bk. la'l.

lâmi, lâmia: (لامع) bk. lem'a.

lâmise: (لامسه) Ar. Dokunmakla elde edilen duygu, dokunma duygusu.
Edip nerm ü dürüştü lâmise ta'yînine mevkûf
Meşâmmı bûya vakf etmiş merâka lezzeti ihdâ
Münif

la'n: (لعن) Ar. Lanetleme, ilenç, beddua.
Tezkîr olunur la'n ile Haccâc ile Cengiz
Tebcîl edilir Nûşirrevân ile Süleymân-Ziya Paşa

La'n ü ta'n ü kizb ü bühtân eyleme
Kimsenin kalbini vîrân eyleme-Azmî (Pîr Mehmet...)

* **la'net:** 1. Sürmek, kovmak. 2. Allah'ın bağışlamasından mahrum olmak. 3. İlenç, beddua.
Gösterdi çeşm-i âleme böyle musîbeti
Oldum Yezîd ü âline Allah la'neti
Üsküdarlı Hakkı Bey

Öyle etmen kim görenler kakıya
Ardınızca kamu la'net okuya
Âşık Beşe (kakı-: öfkelenmek)

La'net o merd-i muhteşem-i bî-fazîlete
İkbâl-i dehri vâsıta-i imtiyâz eder
Recaizade Ekrem

Bir devri la'netiyle boğan şâirin Sis'i
Vicdân ve rûh elemlerinin en zehirlisi-Yahya Kemal

* **la'netu'l-lâh:** Allah'ın la'neti.

İçlerinde kalmadı bir ehl-i dîn
La'netu'llahi aleyhim ecma'în-Manastırlı Nâilî

Emîn ol bunca mazlûmun yüreklerden kopan âhı
Tependen indirir, elbette bir gün la'netu'l-lâhı
Mehmet Akif

* **laîn:** Herkesin lanet ettiği kimse.

Ne mülke meded-res, ne halka muîn
Bugün belki Hallâk'a düşmen laîn-Lâ

lâne: (لانه) Far. Kuş ve hayvan yuvası.

Bî-huzûrum nâle-i mürg-i dil-i dîvâneden
Fark olunmaz cism-i bîmârım bozulmuş lâneden
Sultan Abdülaziz

Lânesinden bulsa bir dem infisâl
Yoktur ircâ'ında kat'â ihtimâl-Ziya Paşa

Bükmüş oradan boynunu binlerce yetîmân
Me'vâ arıyor âileler lâne perîşân-Mehmet Akif

lâne-i güncişk-i bî-ârâm: Rahat etmeyen serçe kuşunun yuvası.

Hudâ dîvâr-ı devlet-hâne-i erbâb-ı ikbâli
Gehî bir lâne-i günciışk-i bî-ârâm için saklar-Sürûrî

lâne-i ıtlâk: Boşaltılmış yuva.

Tâir-i lâne-i ıtlâk kafes-gîr olmaz
Kayd-ı tahrîr olsun mu müselsel ma'nâ-Nâbi

lâne-i idbâr: Talihsizlik yuvası.

Vatan bir lâne-i idbâra dönmüş, titrer, ağlarken
Koşanlar, kurtaranlar şüphesiz şâyân-ı minnettir
Tevfik Fikret

lâne-i mürgân: Kuşların yuvası.

Yuvasın yapmış idi mihnet-i Leylî onun
Zanneder ehl-i hevâ lâne-i mürgân idi Kays
Faik Memduh Paşa (Esbak Dahiliye Nâzırı ...)

lâne-i şebâne: Geceyle ilgili yuva.

Bu uzak lâne-i şebânede söz
Şimdi hâbîde-i sükûnet iken-Tevfik Fikret

lâne-i şeh-bâz: Doğanın yuvası.

Mısr'a bizden sonra bir nâdân gelirse gam değil
Lâne-i şeh-bâz âhir âşiyân-ı bûm olur-Mezâkî

lâne-i tanbûr: Tamburun yuvası.

Kanatlanır heves-i sayda bâzî-i mûsîka:r
Tezerv-i nağmeye cây olsa lâne-i tanbûr-Şeyh Galip

* **lâne-sâz:** Yuva düzen, yuva yapan.

Halka-i çeşminde merdüm sanma olmuş lâne-sâz
Zîr-i tâk-ı ebruvânında piristûlar yine-Nâbi

la'net: (لعنت) bk. la'n.

lâşe: (لاشه) Far. Leş.

Ne gördü bir özge hâle girmiş
İt lâşesi bir cüvâle girmiş-Şeyh Galip

Anka ol ister isen eğer zâğ-ı lâşe ol
Yeksândır irtikâb ile iffet zemânede
Keçecizade İzzet Molla

Ne enf-i nahveti kalmış kırılmadık, ne kolu!
Civâr ibretî enfâz lâşesiyle dolu-Mehmet Akif

* **lâşe-hâr:** Leş yiyen.

Tuyûr-ı lâşe-hâre ki salar bir nazra-i tehdîd
Sehâba yalvarır, ağlar, güler, bir şey eder ümîd
Abdülhak Hâmit

lât, lâtû: (لات،لاتو) Ar. Oyun, eğlence

Hicr bî-dâdına ülfet tutmuş idi Avnî'nin
Gayrlarla lât edip hâlin diğer-gûn eyledin
Avnî (Fatih Sultan Mehmet)

Selh-i Şa'bân ile oldu lâtû işret nâ-bedîd
Gurre-i Şevvâl ile yazdı felek mensûr-ı îd
Muhibbî, Meftunî (Kanunî Sultan Süleyman)

Zemân-ı lâtû şâdîdir dem-i ikbâl-i devrândır
Felek hep ettiği evzâ'a şimdi pek peşîmândır-Riyazi

Zemân-ı lâtû safâ geldi mevsim-i şâdî
Demidir eylese halk-ı zemâne def'-i melâl-Cinânî

Lât: (لات) Ar. İslamiyet'ten önce Kâbe'de duran bir putun ismi. Lat u Menat veya Lât u Uzza şeklinde geçer.

Bir kal'a ki Sûmenât'a benzer
Her seng-i siyâhı Lât'a benzer-Şeyh Galip

Lât u Menât: Eski Kâbe'deki putlardan ikisinin ismi.
Gözümden çıktı yaşım gibi dünyâ âşık olaldan
Menâl ü mâlı dünyânın bana Lât u Menât olmaz
Yahya Bey (Taşlıcalı...)
Zât olmadıkça fâide vermez nizâm-ı hâl
Lât u Menât'a revnak ü zîb-i kabâ abes
Nüzhet (Rıdvan Paşazade–Efendi)

Lât u Uzzâ: Eski Kâbe'deki putların ismi.
Senin nûr-ı cemâlin cilve-gerdir vech-i eşyâda
O yüzdendir ki maʿbûd etti râhib Lât ü Uzzâ'yı
Nevʿî

latîf, latîfe: (لطيف) Ar. Lutf'tan; 1. Hoş, ince, yumuşak, küçük şey. 2. Allah'ın isimlerindendir. **c. letâif.**
Levh-i zerde gör ki sîm-âb ile ne nakş etmişem
Sanma zer-gerlikte sen üstâdsın tenhâ Latîf-Âhi

Gonca gibi ol latîf har-gâh
Gül bergi gibi içinde ol mâh-Fuzûlî

Ziyâde öğdüler Zâtî cihânın hûr u gılmânın
Nigârımdan latîf olduğunu aklım kabûl etmez
Zâti
Dahı latîf olurdu zülâl-i şiʿr-i terim
Eğer ki çeşme-i hâtırda olmayaydı keder
Şeyhülislam Yahya

latîf-reng-i seyyâr: Dönen hoş renk.
Ey ebr-i latîf-reng-i seyyâr
Pek şaʿşaalı nümâyişin var-Muallim Naci

latîf-i şâh-ı sîmîn: Gümüş renkli dalın hoşluğu.
Bâzû-yı latîf-i şâh-ı sîmîn
Gûyâ ki hamîri berg-i nesrîn-Şeyh Galip

latîf-i şîşe-bâz-ı çarh: Feleğin şişe oynatan güzelliği.
Rû-yi latîf-i şîşe-bâz-ı çarhı dil görmüş gibi
Jeng-dâr âyîsinden safvet ümmîdindedir-Nâilî

* **latîfe:** Şaka, ciddi olmayarak eğlence için söylenilen ve hoş görülen nükteli söz veya yapılan iş.
Esnâ-yı seferde çeşm-i imʿân
Gördükçe mevâkiʿ-i latîfe
Bulmaz mı tabîatinde insân
Bir hâhiş-i celse-i hafîfe-Muallim Naci

Latîfe ber-taraf ammâ, adam değil yalnız
Odun da isteriz artık yakında Avrupa'dan
Mehmet Akif

** **letâif:** Latîfe'ler, hoş şeyler.
Bu şemʿa karşı gece subha dek okur bülbül
Gülün letâifi defterlerin çü nakl-i kitâb-Şeyhi

letâif-i hüsn: Güzel latifeler, güzel şeyler.
Yazıp letâif-i hüsnün beyân varaklarına
Benefşe berg-i gülün perde-dârı mı diyelim
Ahmet Paşa

* **letâfet:** Hoşluk, latiflik.
Ne letâfet ola dil-dârında
Âb ü tâb olmaya ruhsârında-Enderunlu Fazıl

Deminde yağmasa bârân-ı ihsân
Letâfet sebze-zârı tâze olmaz-Gazali

O letâfet mi var eşʿâr-ı safâ-bahşımda
Ki keder vere ona dahl-i hasûd-ı hôd-gâm-Nefʿî

latîm: (لطيم) Ar. Anadan ve babadan öksüz, yetim.
Mevlâ-yı şefîk idi latîme
Gûyâ peder idi her yetîme-Ziya Paşa

latme: (لطمه) Ar. Latm'dan; vuruş, darbe, tokat.

latme-i âzâr-ı felek: Feleğin azarlayıcı tokadı.
Kanda bir ehl-i hüner var ise, ruhsârında
rû-nümâdır eser-i latme-i âzâr-ı felek
Yenişehirli Avni (kanda: nerede)

latme-i tenkîl: Örnek olacak tokat.
Hâlâ düşünen başlara hep latme-i tenkîl
Hâlâ sırıtan dişlere hep lokma-i inʿâm-Tevfik Fikret

* **latme-hârân:** Tokat yiyenler.

latme-hârân-ı cefâ: Eza ve cefa tokadını yiyenler.
Latme-hârân-ı cefâ vîrâneden vîrâneye
Bahtiyârân-ı safâ kâşâneden kâşâneye
Ziya (Adanalı ...)

lâübâlî: (لاابالی) Ar. İlişiksiz, kayıtsız, çekinmez, saygısız.
Kon beni yolumdan ayrıp da'vet etmen mescide
Lâübâlî âşıkam ser-menzilim mey-hânedir
Necati Bey
Lâübâlilik ile gerçi ki meşhûruz biz
Çâre ne terk-i riyâ etmeğe me'mûruz biz-Nâbi

lây: (لای) Far. Dibe çöken tortu, çökelek; çamur.
İzzet bolay ki Sûr-ı İsrâfil uyandıra
Geldi sabâh-ı haşre ne saht oldu hâb-ı çerh
Keçecizade İzzet Molla (bolay: olacak)

lây-ı hum: Şarap küpünün tortusu.
Vermez safâ-yı câm-ı musaffâyı lây-ı hum
Olmaz güşâde dîde-i dil tûtiyâ ile-Nâbi

lây-ı hum-ı işret: Eğlence meclisinin şarap küpünün tortusu.
Ne lâl-ı hum-ı işret ne gubâr-ı hâtır-ı sâgar
Aceb âlem, aceb dem, özge hengâm-ı tarab-zârdır
Sabri

lây-ı mey: Şarabın tortusu.
Edip def'-i keder sâgarla mesrûr olmamız yeğdir
Harâbât içre lây-ı meyle ma'mûr olmamız yeğdir
Nâbi

* **lây-hâr:** Şarap tortusu içen; ayyaş.
Mest-i harâbâtî-i nâ-hûş-yâr
Nâmı onun Külhânî-i Lây-hâr-Nâbi

Kurtar bu lây-hâriyi pes-mânde bâdeden
Yâ Rab fakîr-i mey-kede-gerde nisâb ver-Esrar Dede

Tarîk--i fâkada hem-keff olup Senâî'ye
Cenâb-ı Külhânî-i Lây-hâr'a dek gideriz-Nâilî

lâyık: (لایق) Ar. Liyâkat'ten; münasip, uygun, yakışan.
Dil-berden ayrı âşıka lâyık değil hayât
Sıhhat cihânda sohbet-i yâr ile hoşçadır
Hamdullah Hamdi
Sîneme sâzın teşebbüs eylemiş mutrib senin
Gûşmâl etmek onun-çün lâyık oldu sâzına
Hamdullah Hamdi
Lâyık mıdır ki yâre kesip verdiğim kalem
Fetvâ-yı hûn-ı nâ-hakkımı yazdı ibtidâ
Nevres-i Kadim
Asrımızın şânına lâyık budur
Kim ola şemşîr-i kazâ der-niyâm-Lâ

lâyık-ı cânân: Sevgiliye layık.
Hâb-ı gafletten uyan dil-dârını bul ey gönül
Ol huzûr-ı aşkta cân lâyık-ı cânân olur
Âdile Sultan

lâyık-ı hil'at: Elbiseye layık.
Sen ol kim dûş-ı isti'dâdın ile lâyık-ı hil'at
Sana hayyât-ı gerdûn atlas-ı çerhı libâs eyler
Şehit Ali Paşa

lâyık-ı ser-kâr: İş başına geçmeye layık kimse.
Zer gibi erbâb-ı câh olsaydı muhtâc-ı mihekk
Bilinirdi lâyık-ı ser-kâr kim, ayyâr kim
Esad Muhlis Paşa

lâzım: (لازم) Ar. Lüzûm'dan; gerek, lüzumlu.
Lâzım değil inâyeti ehl-i tekebbürün
Bahş eyledim atâsını vech-i abûsuna
Nahifi (Süleyman ...)
Lâzım mı Burâk'ı medh ü tavsîf
Kim etti ona bu kârı teklîf-Şeyh Galip

Tab'ımın ne lâzım bilmek evc-pervâz olduğun
Var o nahl-i işvenin seyret ser-efrâz olduğun-Nâbi

lâzım-ı Zemzem: Zemzem gereği.
Kâ'be yüzün hecri yerinde şehîd olanları
Yumağa bu yaşlı gözüm lâzım-ı Zemzem tutar
Ekmel Çelebi

leâl: (لئال) bk. lü'lü.
leâlî: (لآلی) bk. lü'lü'
leâmet: (لئامت) Ar. Alçaklık, denaet.
Ol nefs-i harîs-i pür-leâmet
Etmez mi bu fi'line nedâmet-Abdülhak Hâmit

leb: (لب) Far. 1. Dudak. 2. Herhangi bir şeyin kenarı.
Leblerin çeşmesine Hızr u Sikender ü Dârâ
Zemzem ü Kevser'le Çeşme-i Hayvân dediler
Nesimi
Ol Hüsrev-i şîrîn-dehenin leblerin emmek
Zehr-i gam-ı hicrâna aceb özge devâdır-Hisâlî

Sana da düştü reng-i ye's-i şebin
Gölgelendi senin de reng-i lebin-Cenap Şahabeddin

leb-i al: Kırmızı dudak.
Zâil oldu leb-i alinde olan reng-i şarâb
Kalmadı gamzesinin kudreti mest-âneliğe-Nâbi

leb-i âteş: Ateşin kenarı.
Sahn-ı hammâma giren sîm-tenân şevkı nedir
Leb-i âteşteki gül-hand teh-i külhânîde-Nâbi

leb-i bahâr: Bahar dudağı.
Leb-i bahârda revnak bulan şükûfe-i ter
Bana unutturamaz gül-dehân-ı nâzınızı
Cenap Şahabeddin

leb-i bâm-ı devlet: Devlet çatısının kenarı.
Sana mahsûs bu tevfîk u terakkî el-hakk
Lîk nâ-ehle hatardır leb-i bâm-ı devlet-Münif

leb-i billûr: Billur dudak.
Uzakta bir ebedî hande, bir sitâre-i nûr
Uzattı cevve garîb-âne bir leb-i billûr
Mehmet Behçet Bey

leb-i bülbülân: Bülbüllerin dudağı.
Birer ikişer bâde nûş eyledik
Leb-i bülbülânı hamûş eyledik
Keçecizade İzzet Molla

leb-i câm: Kadehin kenarı.
Mevsim-i gülde ne_olur medrese vü mescidden
Leb-i cûy ü leb-i cânân ü leb-i câm olsa-Bâki

leb-i cânâne: Sevgilinin dudağı.
Zâtî'yâ ger and içersem ağrımaz başım benim
Çeşme-i Hayvân leb-i cânânesiz semmdir bana
Zâti

leb-i cân-bahş: Can sunan dudak.
Âh kim kâkülün ucunda leb-i cân-bahşın
Mîve-i tâzedir ammâ dehen-i ejderle-Behiştî

leb-i cânân: Sevgilinin dudağı.
Bugün sâkî-i gam sunduğu kâse ışk bezminde
Leb-i cânân hayâli ile döker bin câm-ı fağfûrî
İbn-i Kemal

Dil leb-i cânândan artık zikrini terkeylesin
Hâlet-i nez'e eren bîmâre söylen dostlar
Dukakinzade Ahmet

leb-i cânâne: Sevgilinin dudağı.
Leb-i cânâneyi terk eyleme ey tâze cüvân
Devr-i gülde meyi terk etme şenî' ola şenî'-Necati Bey

leb-i çeşme-i Hızır: Hızır çeşmesinin ağzı.
Bir leb-i çeşme-i Hızır'ım velî huşk-ı lebim
Bîh-i ber-şûre zemîn bir de meğer rîşe-i mâ'-Tarzî

leb-i cû(y): Irmak kenarı.
Mevsim-i gülde ne_olur medrese vü mescidden
Leb-i cûy ü leb-i cânân ü leb-i câm olsa-Bâki

leb-i cûy-bâr: Akarsu kıyısı.
Zâyi' geçirme ömrü bu dem künc-i gamda kim
Menzil kenâr-ı bâğ u leb-i cûy-bârdır-Bâki

leb-i deryâ: Derya kenarı.
Ne seher-pâre-i san'at ki ezelden mahmûr
Leb-i deryâda uçan bir ebedî hande-i nûr
Mehmet Akif

leb-i dil-ber: Sevgilinin dudağı.
Yine sihr etti Necâtî nice söz nice gazel
Leb-i dil-ber sıfatında bir içim sudur bu-Necati Bey

leb-i dil-dâr: Sevgilinin dudağı.
Peyâm-ı lutf kim câna leb-i dil-dârdan geldi
Nesîm-i cân-fezâdır cânib-i gül-zârdan geldi-Nâbi

leb-i endîşe: Kaygı dudağı.
Tab'ıma feyz-i Hudâ zâika-bahş ilhâm
Kand-i ma'nî leb-i endîşeme hâzır halvâ
Nazîm (Yahya...)

leb-i endûh-ı hecr: Ayrılık kaygısı dudağı.
Aceb mi el ayak tutmazsa rindân-ı kadeh-keşde
Leb-i endûh-ı hecr ol nâ-tüvânı çok zemân tutmuş
Nedim

leb-i erbab-ı dil: Gönül sahiplerinin dudağı.
Leb-i erbâb-ı dil âlûde-i şevk ü neşât olmaz
Kazâ ânı, ne çâre, zehr-i gamdan hisse-mend etmiş
Vecdî

leb-i gılmân: Gılman dudağı.
Leb-i gılmân ayağ, Kevser şarâb olsa bana sensiz
O meyden baştan geçtim ben ol ayakdan el çektim
Zâti

leb-i güneh-kâr: Günahkâr dudak.
Duâ eder gibi titrer leb-i güneh-kârın
Hasâr-ı hüsnün içindir dumû'-ı nâ-çârın
Hüseyin Sîret

leb-i hâhiş-ger: Dudak isteği, dudağı arzulama.

Teşne-gânın çâk çâk olmuş leb-i hâhişgeri
Çeşme-sâr-ı merhamette bir içim su kalmamış
Nâbi

leb-i hâme: Kalem kenarı.

Arz eder sîmâ-yı resmim gönlümün maksûdunu
Kalsa da zîr-i leb-i hâmemde dil-hâhın nihân
Muallim Naci

leb-i hâmûş: Suskun dudak.

Söylenilmez söylenilse fehm olunmaz neyleyim
Bes leb-i hâmûşumuz bu defterin imzâsıdır
Esrar Dede

Terk-i da'vî ile da'vâmızı isbât ederiz
Leb-i hâmûş ile biz hasmımız iskât ederiz
Keçecizade İzzet Molla

Bundan eyle şerefin derk sükût ü edebin
Gonce pejmürde olur açsa leb-i hâmûşun
Râşid (Molla Feyzizade Müverrih Mehmet...)

leb-i hân-ı kanâat: Kanaat sofrasının ucu.

Ol bûse-i lebten ki ola renc ile hâsıl
Şîrîn-ter imiş bûs-ı leb-i hân-ı kanâat-Nâbi

leb-i handân: Gülen dudak.

Gonce kılmaz şâd gül açmaz tutulmuş gönlümü
Ârzû-mend-i al ü leb-i handânınem-Fuzûlî

leb-i hârr: Sıcak dudak.

Açılır gonca-i ilhâmı leb-i hârrından
Berk urur şu'le-i endîşesi enzârında-Tevfik Fikret

leb-i havz: Havuz kenarı.

Oldu pâ-bûs-ı şerîfiyle müşerref leb-i havz
Buldu dîdâr-ı latîfiyle ziyâ dîde-i cânı-Fuzûlî

leb-i hicrân: Ayrılık dudağı.

Haste-i cân bir leb-i hicrâna cânân neylesin
Müstaidd-i merg olan bîmâra Lokmân neylesin
Yeşişehirli Avni

leb-i hitâb: Seslenme dudağı.

Bir nezâhet leb-i hitâbında
Tekellümâtına bir nükhet-i necîbe verir
Tevfik Fikret

leb-i hûbân: Güzellerin dudağı.

Leb-i hûbân gibi şûr-ı dü-cihân pinhândır
Çeşm-i nem-nâkim ile şi'r-i nemek-nâkimde-Nâbi

leb-i i'câz-gû: Herkesin söyleyemeyeceği şeyi söyleme dudağı.

Açıldıkça ûlü'l-elbâb olur dem-beste-i hayret
Leb-i i'câz-gûyu lübb-i esrâr-ı maânidir
Muallim Naci

leb-i ikbâl: Talih dudağı.

Ey gönül bir dem leb-i ikbâl ile misl-i Necîb
Kûşe-i seccâde-i irfânı takbîl etmedim
Necip (Sultan III. Ahmet)

leb-i kader: Kader dudağı.

Bizzat onun sadâsı: Sürûd-ı leb-i kader
Mahfi, ayân, neşîde-i ekvânı nazmeder-Fâik Âli Bey

leb-i la'l: Kırmızı dudak.

Leb-i la'linden edip şerm ü edeb
Hâtem-i la'li kızarsa ne aceb-Sünbülzade Vehbi

leb-i ma'nâ: Mana dudağı.

Bikr-i fikre leb-i ma'nâdan erer feyz-i nefes
Veled-i kalbe Mesîhâ'dan erer feyz-i nefes
Esrar Dede

leb-i meserret: Sevinç dudağı.

Öyle bir hande-i perîşân ki
Mütevahhiş leb-i meserretten-Tevfik Fikret

leb-i mevecât: Dalgaların kenarı.

Nil'in leb-i mevecâtını sarsar da enînler
Saf saf dizilip çöldeki ehrâm onu dinler
Midhat Cemal (Kuntay)

leb-i mey-gûn: Şarap renkli dudak.

Mest görüp kûyunda ayb etmen Figânî'yi ki ol
Bir leb-i mey-gûn firâkından oluptur mey-perest
Figânî

leb-i mül: Şarap renginde, kırmızı olan dudak.

Îd-i vuslatta bizi hôş tutasın ey leb-i mül
Ravza-i hicrini hôş tutmağadır niyyetimiz-Zâti

leb-i nevmîd: Ümitsiz dudak.

Harf-i leb-i nevmîdi âzârına leb-teşne
Tîz-âb-ı sitem çeşm-i giryâna sataşmıştır-Nâbi

leb-i peymâne: Kadeh kenarı.

Leb-i peymâne öpmüş la'l-i dil-dârı nezâketle
Açılmış bezm-i hüsne bir gül-i handân-ı gül-bûse
Esrar Dede

leb-i rûd: Irmak kenarı.
Dâg olmayıcak dilde nedir hüsnü sirişkin
Câm olmayıcak elde leb-i rûd gerekmez
Nâbi (olmayıcak: olmayınca.)

leb-i sâf: Saf dudak.
Leylin emer emer leb-i sâfında toplanan
Nûşâbe-i sükûnu leb-i teşne-i türâb-Tevfik Fikret

leb-i şîrîn: Tatlı dudak.
Leb-i şîrîniyle cânımı şûrîde kılıp
Kûh-ı gamda dil-i miskînimi Ferhâd kılar
İbn-i Kemal

leb-i tabîat: Tabiatın kenarı.
Ufukta nâir ü nâim sitâreler görünür
Leb-i tabîate bir bûse-i hafî sürünür-Tevfik Fikret

leb-i teşne: Susamış dudak. **c. leb-i teşne-gân.**
Cür'a-i cân-bahşına leb-i teşne bin Hızr u Mesîh
Âb-ı Hayvân'sın yâhûd la'l-i leb-i cânânesin-Nef'î

** **leb-i teşne-gân:** Susamış dudaklar.
Kemâl-i lûtf ile leb-i teşne-gâne rûz-ı atş
Cenâb-ı sâkî-i kevser sunar piyâle-i mey-Lâ

leb-i teşne-i türâb: Toprağa susamış dudak.
Leylin emer emer leb-i sâfında toplanan
Nûşâbe-i sükûnu leb-i teşne-i türâb-Tevfik Fikret

leb-i yâkûd: Yakuta benzer dudak.
Gönül diler leb-i yâkûd u zülf-i müşgînin
Ki bu mümidd-i hayât oldu ol müferrih-i zât
Lamiî Çelebi

leb-i Zü'l-feka:r-ı Haydar: Hz. Ali (r.a.)'-nin Zülfekar isimli kılıcının kenarı.
O nigâh-ı pür-celâli yanar âteş oldu eyvâh
Leb-i Zü'l-feka:r-ı Haydar ser-i câmı öptü hâlâ
Esrar Dede

leb-i yâr: Yârin dudağı.
Eşk-i çeşmimle olur la'l-i leb-i yâr ferih
Tâb-ı kevkeble bulur la'l-i Bedehşan revnak
Avnî (Fatih Sultan Mehmet)

* **leb-â-leb:** Dudak dudağa.
Nazar âyîneye nâ-câiz iken şeblerde
Aksidir lîk bunun câm-ı leb-â-leblerde-Nâbi

Bu ışk meşrebi yâ Rab ne turfa meşrebtir
Ki hûn-ı dîde-i uşşâk ile leb-â-lebtir
Hamdullah Hamdi

* **leb-be-leb:** Dudak dudağa.
Hem-vâre humla hôş başı câm ile leb-be-leb
Ümmü'l-habâis olsa ne_ola duhter-i ineb-Nedim

Sîne sûrâh-be-sûrâh kanar vecdinden
Teşne-i zevk-ı ezel leb-be-leb-i sahbâyız
Yahya Kemal

* **leb-ber-leb:** Dudak dudağa.
Hızr'a minnet çekme var sonra dil-i Nef'î gibi
Lûle-i Âb-ı Hayât-ı feyz ile leb-ber-leb ol-Nef'î

Âh, ağlasam senin ile leb-ber-leb ağlasam
Bir kerrecik de bunda meserretle ağlasam
Cenap Şahabeddin

* **leb-beste:** 1. Dudağı, ağzı bağlı. 2. Susan.
Olma bir lokma için ehl-i şikem cim gibi
Meclis-i dehrde leb-beste geçin mim gibi-Nâbi

Bed-gûlara leb-beste görünmekteyiz ammâ
Rindân-ı Mesîhâ-deme miftâh-ı fütûhuz
Bağdatlı Ruhi

* **leb-beste-dem:** Nefes alamaz, konuşamaz.
Hâkanıyım ben Muhteşem yanımda serheng-i haşem
Hâfız olur leb-beste-dem hâmem edince zîr ü bem
Nef'î

* **leb-huşk:** Dudağı kuru.

leb-huşk-ı deşt-i ye's: Üzüntü çölünün kurumuş dudağı.
Esrâr o rütbe sakla ki sırr-ı mahabbeti
Leb-huşk-ı deşt-i ye'se peyâm-ı serâb ver-Esrar Dede

* **leb-rîz:** Kenarından dökülen, dökülecek kadar dolu olan, taşıcı, taşan.
Evvel ne idi ne oldu bilmem
Leb-rîz idi ol ne doldu bilmem-Şeyh Galip

Budur merâsim-i işrâkıyân-ı âlem-i üns
Sühanla sâmia leb-rîz ü encümen hâmûş-Sâlik
(Kasımpaşa Mev. Şeyhi Halil Efendi Mahdumu ...)

Türbe-dârın gibi tâ fecre kadar bekletsem
Gündüzün fecr ile âvîzeni leb-rîz etsem

Mehmet Akif

leb-rîz-i gevher: Cevher fazlası.

Leb-rîz-i gevher olmasa gönlüm hizânesi
Dökmezdi böyle çeşm-i terim incü tanesi

Muallim Naci

leb-rîz-i safâ-yı aşk: Aşk safasının taşkını.

Bir bezm-i fütûh açar ki vicdân
Leb-rîz-i safâ-yı aşk olur mu cân-Mehmet Akif

leb-rîz-i serâb: Serap fazlası.

Hûş-yâr-i Felâtûn dahi olsa hum-ı feyzi
Leb-rîz-i serâb olmalıdır âlem-i âbın-Esrar Dede

leb-rîz-i ziyâ: Işık fazlası.

Kandîlleri meh gibi leb-rîz-i ziyâdır-Nedim

* **leb-teşne:** Dudağı susamış; ziyade istekli.

Cür'et-ı cân-bahşına leb-teşnedir Hızr u Mesîh
Âb-ı Hayvân'sın yâhut la'l-i leb-i cânânesin-Nef'î

leb ü dendân: Dudak ve diş.

Leb ü dendânına baktıkça gider gussa vü gam
Dürr ü yâkûta nazar cânı ferah-nâk eyler-Nizami

lebbeyk: (لبّيك) Ar. "işte ben"; buyurunuz, emrediniz.

Ben şübhedeyim şübhede ey zât-ı İlâhî
Çok ağlanacak yerde bugün gülmedeyiz biz
Bilsem ki senin emrin ile ölmedeyiz biz
Lebbeyk derim emrine mesrûr ü mübâhî

Abdülhak Hâmit

lebbeyk-i icâbet: Uyulan emir.

Lebbeyk-i icâbet duyulur arş-ı Hudâ'dan
Der-gâhına kim arz-ı münâcât ederiz biz

Namık Kemal

leben: (لبن) Ar. Süt.

Dil ki doydu lebinin fikrine hayrân oldu
Bir megestir ki düşüp kaldı lebenden çıkmaz

İbn-i Kemal

Çıkıp âgûşuna nahvetle ederler şimdi
Mâder-i şîrden âhû-bereler mass-i leben-Nedim

Neme lâzım nühûr-ı mâ'-i leben!
İşte sofîler! İşte nehr-i asel-Muallim Naci

lecâc, lecâcet: (لجاج) Ar. Düşmanlıkta ısrar ve inat etme, ayak direme.

Pâyân ver elverir bu inâd ü lecâcete
Celbeyledim, unutma, seni bâb-ı hâcete

Abdülhak Hâmit

Leclâc: (لجلاج) Ar. Satranç oyununun mucidi.

Dilerem ben piyâde-ruh ruhuna
Uram şol resme ki mât ola Leclâc-Kadı Burhaneddin

ledünn, ledün: (لدن) Ar. İlm-i gayb, bilinmezlik ilmi; Allah'ın sırlarının bulunduğu yer.

Bu gelen ilm-i ledün sultânıdır
Bu gelen tevhîd ü irfân kânıdır-Süleyman Çelebi

Bu kâr-gâh-ı sun' aceb ders-hânedir
Her nakşı bir kitâb-ı ledünden nişânedir

Ziya Paşa

Bir nağme ki:Rûhtur, ledündür
Kur'ân gibi râsihîn içindir-Mehmet Akif

* **ledünnî:** Allah bilgi ve sırrına ait, onunla ilgili. **c. ledünniyât.**

Eyâ Nebî seni medh eylemek ledünnîdir
Hurûf-ı lafz ile mümkin ola mı emr-i muhâl

Necati Bey

Ne ledünnî gecedir! Tâ ağaran vakte kadar
Bir mücevher gibi Sünbül Sinân'ın rûhu yanar

Yahya Kemal

** **ledünniyât:** 1. Allah'a ait ezeli bilgiler. 2. Bir işin bilinmeyen iç yüzleri.

ledünniyât-ı umûr: İşlerin bilinmeyen iç yüzleri.

Bilinmedi yine hayfâ ledünniyât-ı umûr
Haka:yık-ı ilel-i kâinât kaldı nihân-Nâzım Paşa

lehce: (لهجه) Ar. 1. Dil, dil kolu, bölge dili. 2. Yüz, surat.

Mecnûnu dediler ehl-i idrâk
Eş'ârı latîf ü lehçesi pâk-Fuzûlî

lehce-i pâkîze: Temiz lehçe.

Taklîd ile olmaz bu kadar lezzet-i güftâr
Bu lehce-i pâkîze bana dâd-ı Hudâ'dır-Nef'î

lehce-i Nedim: Nedim'in dili.

Hoştur tekerrürün dile ey lehce-i Nedîm

Bilmem gülû-yı şîşede kulkul müsün nesin-Nedim

Leheb: (لهب) bk. lehîb.

lehîb: (لهيب) Ar. 1. Alev; alevlenme. 2. Sıcaklık.

Ravza-i cennet cemâlin gül-şeninden bir varak
Âteş-i dûzah firâkın sûzişinden bir lehîb-Nizami

Pertev-fürûz-ı bezm-i tarab şem'-i handeriz
Pervâne-i şikeste-per üftâde-i lehîb-Ziya Paşa

lehîb-i ıztırâb: Acı alevi.

Böyle tarh etmez idim evsâf-ı zât-ı pâkini
Yakmamış olsaydı ger cânım lehîb-i ıztırâb
Üsküdarlı Hakkı Bey

lehîb-i külhan: Külhan alevi.

Olsa zıddına eğer vâsıta reng-i hilmi
Câm-ı la'lîn-fer olur âba lehîb-i külhan
Keçecizade İzzet Molla

lehîb-i nâr: Ateş alevi.

Lübbü, lehîb-i nâr ile bir kûy-i âteşîn
Kışri, mecârî-i yemm ü nehr ile çâk çâk-Ziya Paşa

* **leheb:** 1. Alev. 2. Ebu Leheb. bk. Ebu Leheb.

Olup cismimiz müstaidd-i leheb
Yakardı bizi câhilân bî-taab-Keçecizade İzzet Molla

* **Lehebî:** Leheb'e ait.

Ehl-i dünyâ gibi olma ki Behiştî onlar
Lehebî dûzahın altına zehebler korlar-Behiştî

* Ebû **Leheb:** Ateşin babası. bk. Ebu Leheb.

lehv: (لهو) Ar. Oyun, eğlence, faydasız iş.

Lu'b ü lehv ile çü dünyâ meşhûn
İstemez âkıl olan gayri oyun-Sünbülzade Vehbi

Sarfeyleme evka:tını bâzîçe-i lehve
Dîvâne gibi olma sakın suhre-i sıbyân-Sâmi

leîm: (لئيم) Ar. Levm'den; alçak, aşağılık, cimri (adam) **c. liâm. leîmân:**

Ekremü'l-halksın ey vâsıta-i ıkd-ı kirâm
Her leîmin sözün işitme budur şân-ı kerem
Ahmet Paşa

Leîme rabt-ı taalluktan ihtirâz eyle
Ümîd-i nef' ile celb-i mazarrat etme sakın
Nesib-i Mevlevi (İki Bayraklızade Yusuf ...)

Nice zemân idi aksine döndürüp feleği
Cefâyı âdet edinmişti rûzgâr-ı leîm-Nef'î

Hakk u insâf ile kan etmeden ettin ka:nûn
Oldu bâtıl işi cellâd-ı leîmin battâl-Şinasi

** **leîmân:** Leîm'ler, alçak kimseler.

Engüşt girih-i beste-i ye's olması yegdir
Etmekten ise zeyl-i leîmâna teşebbüs-Nâbi

** **liâm:** Leîm'ler; aşağılık kimseler.

Âdemin hâne-i temkînin edermiş vîrân
İ'tibârât-ı keder-hîz ü gam-engîzi liâm-Nâbi

leke: Far. Pislik eseri, leke. (Nazımda "lekke" şeklinde de kullanılır.

lekke-i hûn: Kan lekesi.

Kûşe-i ebrûdan ayrılmaz dil-i hûn-geştemiz
Lekke-i hûndur ki kalmış dâmen-i şemşîrde-Nedim

lekke-i nâ-şüstenî: Yıkanmamış leke.

Çirk-i günâhı lekke-i nâ-şüstenî sanır
Cûş u hurûşun anlamayan bahr-i rahmetin-Nâbi

* **leke-dâr, lekke-dâr:** Lekeli.

Gül câmesin bıraktı görüp ceybi lekke-dâr
Nâz ile giydi yine bir iki libâs-ı îd-Nâbi

Revnak-i sikkesine ancak olurdu şâyân
Leke-dâr olmamış olsaydı eğer bedr-i tamâm-Nedim

leked: Far. Tepme, tepik, çifte.

Rahş-ı bed-hûy-ı felek urmadadır dâim leked
Uğramaz hergiz onun yanına erbâb-ı hıred
İbrahim (Şeyh ...) (?)

* **leked-hâr, leked-hôr:** Tekme yiyen.

Gubâr-âsâ beni böyle leket-hâr ettiği çerhin
Nigâh-ı i'tibâr-ı yârda hâr olduğumdandır-Nâbi

Daltaban'ın dahi pey-revlerinin vaktinde
Ayak altında leked-hâr idi zîr-destân-Şinasi

* **leked-hôrde:** Tekme yiyen.

leked-hôrde-i gam: Gam tekmesini yiyen.

Ma'zûr ola medhinde olan acz ile kusûrum
Tab'ım nice demdir ki leked-hôrde-i gamdır-Nef'î

leked-hôrde-i hâs u âm: Aşağı ve yukarı tabakadan tekme yiyen.

Hele zen-pâre-i bed-fercâmın
O leked-hôrde-i hâs u âmın-Sünbülzade Vehbi

* **leked-kûb:** Çifte yiyen.
Nice tebcîl olunmaz pây-i iclâlin ki âlemde
Celâdetle leked-kûb-ı kafâ-yı Lât ü Uzzâ'dır
Sünbülzade Vehbi

leke-dâr: (لكه‌دار) bk. leke.

lem'a: (لمعه) Ar. Parıltı, parlayış. **c. lemeât.**
Lem'a ger nûr-ı cemâlinden cihâna ermese
Zulmet-i kahr-ı celâlin kimse bî-târ eylemez
Muradî (Sultan III. Murat)
İlmine mağrûr olanlar kaldı aşktan bî-nasîb
Aşkın bir lem'asına ermez ol bîçâreler
Rumi (İznikli Eşrefoğlu...)
Tâb-ı ruhun oldukça füzûn şu'le-i meyden
Bir lem'ası dünyâyı yakar berk-ı belâsın
Muallim Naci

lem'a-i bîniş: Görüş parıltısı.
Kelîm-i lem'a-i biniş ki envâr-ı hayâlinden
Devâtı tûr-ı feyz ü kilk-i nazmı nahl-i Mûsâ'dır
Sabri

lem'a-i ruhsâr: Yanak parıltısı.
Fark olmaz oldu lem'a-i ruhsârdan yüzün
Anlamaz oldu şîve-i güftârdan sözün-Hakanî

** **lemeât:** Lem'a'lar, ışıklar, alevler.
Demin hayâlimi tevhîş eden karanlıklar
Bu levhanın lemeâtıyle münkesir, zâil-Tevfik Fikret

* **lem'a-bâr:** Işık saçan.
Gül-şen-serây-i vahdete mir'ât-ı lem'a-bâr
Âgûş-ı nâz nâz-ı melek-hande bir bahâr
Kemalzade Ekrem Bey

* **lem'a-nisâr:** Işık saçan.
Ne gördüm âh amân el-amân bir âfet-i cân
Gelip yanımda güneş gibi oldu lem'a-nisâr-Nedim

* **lem'a-pâş:** Parlaklık saçan.

lem'a-pâş-ı sürûr: Sevinç parlaklığı saçan.
Cemâl-i şu'le-i vahdetle lem'a-pâş-i sürûr
Meâl-i hûru hakîkatle münceli mahrûr
Kemalzade Ekrem Bey

* **lem'a-rîz:** Parlayan, parıldayan.
Rahmet biter, bulut dağılır mihr-i nev-bahâr
Âfâka lem'a-rîz oluyorken hazîn hazîn
Tevfik Fikret

* **lâmi:** Parlak, aydın
Mübârek iffetin oldukça lâmi pâk cebhende
Güzelsin en musaffâ gökte şimşek işti'âlinden
Kemalzade Ekrem Bey

* **lâmi'a:** Parlak, rahşan, münevver. **c. levâmi'**
Bir mâh-ı dil-ârâ-yı cihân oldu bedîdâr
Gökten mi nüzûl etti aceb lâmi'a îsâr-Nâilî

** **levâmi':** Lâmia'lar, 1. Parlamalar, parıldayan şeyler, nurlar. 2. Molla Cami'in eseri.
Alnın levâmi'inden meh-pâre tâb-ı kem-ter
Ruhsârın âteşinden hurşîd bir kabestir-Behiştî

* **leme'ân:** Parlamak, parıldamak.
Dîde-pîrâ sevâd-ı hattında
Nûr-ı hikmet eder durur leme'ân-Muallim Naci

Merhametten yüzünde yok leme'ân
Kutlu gün bellidir doğuşundan-Behiştî

lemh, lemha: (لمح) Ar. Lemh'ten; 1.Bir kere bakma, göz atma. 2. Parıltı, parlama.
Hîn-i rü'yette açardı nazarı
Nükte-i sırr-ı lemhü'l-basarı-Hakanî

Arz eylemesin rûhuma her an mütebâid
Bir lemha ki yalnız sana, yalnız sana âid
Tevfik Fikret

lemh-i in'ikâs: Akseden parıltı.
Nasıl berk-ı dehâettir ki lemh-i in'ikâsıyla
Hayât-engîz olur bir kütle-i câmidde? Hayretler
Tevfik Fikret

lemha-i leb-rîz-i elem: Elemin taşıcı parıltısı.
Atarak arkaya bir lemha-i leb-rîz-i elem
Onu teb'îd edecek paytona yaklaştı "verem"
Mehmet Akif

lemha-i vâhide: Birlik parıltısı.
Lemha-i vâhidede seyr eder ashâb-ı nazar
Nice bin âyet-i ulviyye-i tevhîd-i me'âl-Muallim Naci

lems, lemis: (لمس) Ar. El ile dokunup hissetme, duyma.
Nâzük izârın okşamasın el sunup rakîb
Berg-i güle halel gelir ey gonca lemsten-Behiştî

Şuʿâʿ-i muhrikı altında, gündüzün, şemsin
Yanan alınlar için hayât olur lemsin-Mehmet Akif

Lem-yezel: (لم يزل) Ar. 1. Zeval bulmaz, ebedi. 2. Allah'ın sıfatlarındandır.

Hâstır zât-ı İlâhîsine mülk-i ezelî
Bî-hudûd anda olan kevkebe-i lem-yezelî
Şinasi (anda: orada)

Nice bin levha-i hayât ü vücûd
Sana esrâr-ı Lem-yezel mevʿûd
Kemalzade Ekrem Bey

lenf, lenfâ: (لنفا) Lât. >lympha'dan, Ar. > lenfâ: Vücuttaki ince damarların içinde dolaşan, kanın esasını teşkil eden ve eskilerin ahlât-ı erbaa dedikleri dört maddeden biri; beyaz kan.

Bir mizâc istemiyorsak o da: Lenfâlık
Çünkü milletler için, doğrusu, gâyet mühlik
Mehmet Akif

leng: (لنک) Far. Topal, aksak.

Çünkü leng ü pejmürde
Nazarlarım seni mâziye çekmek ister-Tevfik Fikret

Artıra devlet ü ikbâlini günden güne Hak
Hasmının eyleye hem destini şell pâyını leng
Üsküdarlı Hakkı Bey

lenger: (لنكر) Far. 1. Gemi demiri. 2. Kenarlı ve delikli bakır kap.

Hep çektiğim endûh sebük-serliğimindir
Bu keşmekeşe düşmez idim lengerim olsa-Nâbi

Kılsa temkînini keştî-i sipihre lenger
Devre-i arş eder izhâr-ı zarûretle direng-Ziya Paşa

lenger-i kûh-ı girân: Ağır dağ demiri.

Sen öyle bil ki cûşiş-i deryâ-yı ıztırâb
Cân-ı hamûle lenger-i kûh-i girân verir-Nedim

lenger-i Lâ ilâhe illaʿl-lâh: "Allah'tan başka ilah yoktur" gemi demiri.

Bahr-i hayrettedir sefîne-i rûh
Lenger-i Lâ ilâhe illaʿl-lâh-Şeyhi

len terânî: (لن ترانى) Ar. "(Sen) beni görmeyeceksin." anlamında cümle.

Nüktede âlem harîf olmaz bana gûyâ benim
Her ne söylersem cevâb-ı "len terânî"dir sözüm-Nefʿî
(len terânî: (sen) beni görmeyeceksin 7-A'raf/143)

"Len terânî"yle edip sonra yine atf-ı hitâb
Eyledin âşıkı bin nâz ile zâr u bî-tâb-Esrar Dede

lerzân, lerzende, lerzîde: (لرزان) Far. Titreyici, titrek.

Şîrler pençe-i kahrımda olurken lerzân
Beni bir gözleri âhûya zebûn etti felek
Selimî (Yavuz Sultan Selim)

Bir küçük katre şeb-nem-i mâtem
Mevsimin her yerinde lerzândır
Her taraf gizli yaşla giryândır-Cenap Şahabeddin

Bu anda bir mutazarrıʿ sadâ-yı lerze-künân
Bu bir sadâ ki eder âsumânı hep lerzân
Ahmet Hâşim

Cismi lerzân edince bâr-ı hayât
Mahv olurken ümîd-i sabr u necât-Lâ

* **lerze:** Titreme, titreyiş.

Lerze düşmüş savlet-i kâh-ı veka:rından tamâm
Arz-ı Nişâbûr-veş iklîm-i İrân üstüne-Nedim

lerze-i istitâr: Gizlenme titreyişi.

Ne de durgun denizde bir muğberr
Lerze-i istitâr ü istiğnâ-Ahmet Hâşim

* **lerze-bahşâ:** Titreme veren.

Şemşîr kuvvetinde hâmendi lerze-bahşa
Muʿcizdi misl-i hâme, şemşîr-i hudʿa-kârın
Abdülhak Hâmit

* **lerze-dâr:** Titrek, titreyici.

lerze-dâr-ı girye: Ağlama sesinin titrekliği.

Soğuk soğuk denizin lerze-dâr-ı girye sesi
Eder yüreklerde târî bir ihtizâr-ı cenâh
Tevfik Fikret

* **lerze-künân:** Titreme yapan.

Bu anda bir mutazarrıʿ sadâ-yı lerze-künân
Bu bir sadâ ki eder âsumânı hep lerzân
Ahmet Hâşim

* **lerze-nâk:** Titreyici, titrek.

Yâr ile tenhâ kalınca lerze-nâk-ı hayretim
Gûş-ı câna her taraftan nâle vü efgân gelir
Âdile Sultan

* **lerzende:** Titreyici, titrek.

Lerzende görse havfin ile teb tutar sanur
Bağlar şihâb-ı gerden-i gerdûna rîsmân-Bâki

* **lerzîde:** Titreyici, titrek.
Kahrı ol rütbe ki yek-nazre-i âzârından
Çarhı lerzîde eder zelzele-i yevme Takum
Yenişehirli Avni

* **lerziş:** Titreme, titreyiş.
Aceb mi câme-pûşi lerziş olsa dîde baktıkça
Letâfetten ten-i nâzük-terinde pîrehen titrer-Nâbi

Şiddet-i kahrın ile lerzeye geldi düşmen
Kuvvet-i adlin ile buldu cihân istihkâm-Cevrî

lerziş-i alîl: İlletli titreyiş.
Bir lerziş-i alîl ile meyyâl-i intifâʿ
Enzârı ağlıyordu bakıp kendi kendine
Tevfik Fikret

lerziş-i heyecân: Heyecanlı titreyiş.
Bir sadâ bir sadâ ki raʿd-efşân
Veriyor hâke bir lerziş-i heyecân-Tevfik Fikret

lerziş-i kâr-geh-i her-dü-cihân: İki cihan iş yerinin titreyişi.
Cünbüş-i gamze değil, cilve-i reftâr değil
Lerziş-i kâr-geh-i her-dü-cihân ancak bu-Nâilî

lerziş-i mahmûm: Ateşli, hummalı titreyiş.
Bî-nemekdir kap hicrinde bize ey sâkî
Gerdiş-i sâgar mı lerziş-i mahmûm gibi-Nedim

lerziş, lerze: (لرزش) bk. lerzân.

leşker: (لشكر) Far. Asker, ordu.
Ârızında hat çıkıp tuttu sevâd zülfünü
Rûm'dan leşker varupdur sanki aʿrâb üstüne
İbn-i Kemal (varubtur: varmıştır)
Ol gamze-i yağmâ-ger müjgânın edip leşker
Urdu dil-i nâlânı koptu yine vâ-veylâ-Esrar Dede

Ateş urup mezraʿ-ı eflâke ser-tâ-ser yine
Mülk-i garba akın etti gönderip leşker güneş
Lamiî Çelebi

leşker-i aremrem: Kalabalık asker.
Bir hizb-i kalîl idi muînim
Aʿdâ ise leşker-i aremrem-Namık Kemal

leşker-i ebr: Bulut askeri.
Leşker-i ebr çemen mülküne akın saldı
Durma yağmâda yine nite ki bâğî Tatar-Bâki

leşker-i gam: Gam askeri.
Dem mi var kanlı yaşım çihreme yol eylemeye
Gün mü var leşker-i gam câna nüzûl eyleme
Fuzûlî

Leşker-i gam geldi dil şehrine kondu cevk cevk
Koptu yer yer fitne vü âşûb u gavgâ semt semt-Bâki

leşker-i guzât: Gazi askerler.
At üzre geçtiğin göricek leşker-i guzât
Râm oldu şîrler gibi yavuz nigâhına
Yahya Kemal (göricek: görünce)

leşker-i eşk-i firâvân: Bol gözyaşı askeri.
Leşker-i eşk-i firâvân ile ceng eylemeye
Gönderir mevclerin lücce-i ummân saf saf-Bâki

leşker-i Hind: Hint askeri.
Leşker-i Hind'in görüp Şâmî zırh giydiklerin
Çekti Mısrî tîğ urundu begter-i miğfer güneş
Lamiî Çelebi

leşker-i hûbân: Güzellerin askeri.
Leşker-i hûbâna sen şâhı muzaffer eyledi
Kalb-i uşşâka sipâh-ı gussayı mansûr eden-Âhi

leşker-i mihnet: Mihnet askeri.
Pâdişâhım leşker-i mihnet şeb-hûn ettiğin
İşidesin bir gün âh-ı subh-gâhımdan benim
Necati Bey

leşker-i mûr: Karınca askeri.
Cenkte etmek Kızılbaş Âl-i Osmân ile bahs
Leşker-i mûr etmeğe benzer Süleymân ile bahs
Behiştî

leşker-i müfettihü'l-ebvâb: Kapıları fetheden asker.
Ey leşker-i müfettihü'l-ebvâb vur bugün
Feth-i mübîni zâmin o tebşîr aşkına-Yahya Kemal

leşker-i satr: Yazı sırası askeri.
Vasf-ı kaddünle hırâm etse alem gibi kalem
Leşker-i satrı çeker defter ü dîvân saf saf-Bâki

leşker-i sevdâ: Sevda askeri.
Sultân-ı gam nişîmen edelden derûnumu
Sahrâ-yı kalbe leşker-i sevdâ gelir gider-Nâbi

leşker-i sultân-ı irfân: İrfan padişahının askeri.
Nice yıllardır ser-i kûy-ı melâmet bekleriz
Leşker-i sultân-ı irfânız vilâyet bekleriz-Fuzûlî

leşker-i uşşâk: Âşıkların askeri.
Uydurup leşker-i uşşâkını ol şâh-ı cihân
Nâz-ıla salını salını alem gibi gelir-Bâki

leşker-i verd: Gül askeri.
Leşker-i verdi çü cemʿ eyledi bu sûret ile
Asker-i berdi helâk eyledi yek-ser nergis-Nizami

* **leşker-gâh, leşker-geh:** Askerin toplandığı yer.

leşker-geh-i ezhâr: Çiçeklerin toplandığı yer.
Dikti leşker-geh-i ezhâra sanevber tuğun
Haymeler kurdu yine sahn-ı çemende eşcâr-Bâki

* **leşker-keş:** Asker çeken, asker idare eden.

leşker-keş-i livâ-yı belâ: Bela sancağını askerin önüne çeken.
Sînemde kıl nazar elif ucunda dâğıma
Leşker-keş-i livâ-yı belâya livâ budur-Hayali Bey

* **leşker-şiken:** Asker kıran.
Bir gamzesi bin kalbi sır zülfü vü ahdi tek
Bîmâra zihî kuvvet leşker-şiken olmuştur-Şeyhi

let: (لت) Far. Dövme, vurma.
Let urup ka:lıb-i fersûdemi geh habs kılar
Geh serâsîme vü uryân bırakır sahrâya-Fuzûlî

letâfet: (لطافت) Ar. Güzellik, hoşluk. bk. latîf.
Ne letâfet ola dil-dârında
Âb ü tâb olmaya ruhsârında-Enderunlu Fazıl

Nâzik söyler sözü be-gâyet
Bir sâdlik içre bin letâfet-Ziya Paşa

Bir nigâh eyleyen letâfetine
Can verir levha-i melâhatine-Kemalzade Ekrem

letâif: (لطائف) bk. latîfe.

lev: (لو) Ar. Eğer.

* **levlâ, levü levlâ:** "Şöyle olsaydı, böyle gitmeseydi." anlamına Arapça ibare.

levü levlâ-yı adem: Yokluğun şöyleliği böyleliği.
Yoğu var eylemeğe haylî çalıştım lâkin
Oldu saʿy u talebim hep lev ü levlâ-yı adem
Akif Paşa

* **levlâk, levlâke:** "Eğer sen olmasaydın"
Kim onu medh ede çün medhidir onun levlâk
Defâtir-i dü-cihân midhatinde mücmeldir
Adlî (Sultan II. Bayezid)
Sen ol mükerrem-i levlâksin ki hâk-i rehin
Ser-i melâikede tâc-ı iftihâr kalır-Nâilî

levâmiʿ: (لوامع) bk. lemʿa.

levend: (لوند) İtâl.> levantino'dan> Far. Levent. 1. Yeniçeri askerlerinden deniz erlerine verilen isim. 2. Tembel. 3. Kabadayı. 4. Zampara.
Görür âyîne-i sâgarda aks-i rûy-ı tâbânın
Onun_için şeh-levendim içse çâk eyler girîbânın
Haletî (Azmizade...)
Basıcak ceyş-i benefşe yine sahn-ı çemeni
Sûseni tîğ-ı levendâne kuşandırdı sabâ
Kâmî (Edirneli ...) (basıcak: basacak)

levend-i nükte-perver: Nükte koruyan levent.
Bulunmaz ol şeh-i hûbân gibi âlemde bir dil-ber
Melek-manzar levend-i nükte-perver rind-i mehpeyker-Üsküdarlı Hakkı Bey

levh: (لوح) Ar. Levha, düz yüzey, düz tahta. **c. elvâh:**
Arş-ı Hak ey cân yüzündür vesselâm
Levh ile Kur'ân yüzündür vesselâm-Nesimi

levh-i âlâm: Elemler levhası.
Derin, iniltili çarpıntılarla sîne-i hâk
Teessürâtını söyler bu levh-i âlâma-Tevfik Fikret

levh-i âlem: Dünyanın levhası.
Resm-i dîrîni levh-i âlemden
Mahv eden gülün ter-zebânımdır-Riyazi

Levh-i âlemden yudum eşk ile Mecnûn adını
Ey Fuzûlî ben dahi âlemde bir ad eylerem-Fuzûlî

levh-i aʿmâl: Ameller levhası.
Nisbetimdir dürr-i iclâline olmuşsa eğer
Levh-i aʿmâlime bir harf-i saâdet merkûm
Yenişehirli Avni

levh-i bâd-bân: Yelken levhası.
Olur fermânına dil-beste hükm-i rûzgâr elbet
Eğer mellâh nâmın yazsa levh-i bâd-bân üzre
Ziya Paşa

levh-i cebîn: Alın levhası.
Gubâr-ı secde-i râhın hat-ı levh-i cebînimdir
Sücûd-ı der-gehin ser-mâye-i dünyâ vü dînimdir
Fuzûlî

levh-i cevher-i gül: Gül cevherinin levhası.
Ne tûtî-i nakş-bîn-i âlem esrâr-ı lâhûtî
Ki levh-i cevher-i gül ona mir'ât-ı mücellâdır-Sabri

levh-i dehr: Dünya levhası.
Pâk kıldı za'f-ı tenden levh-i dehr âyînesin
Öyle mahv oldum ki bir zerre gubârım kalmadı
Fuzûlî

levh-i dil: Gönül levhası.
Kapladı gönlümü ser-tâ-be-kadem nûr u sürûr
Oldu levh-i dilim âyîne-i akl-ı evvel-Kâzım Paşa

Sen hemân levh-i dili âyîne-veş sâf idegör
Bir gün anda sûret-i dîdâr kendin gösterir
Âsım (Çelebizade Şeyhülislam İsmail ...)

levh-i dîvân-ı kazâ: Kaza divanının levhası.
Evvelîn nakş-ı kalemdir sûret-i ebrû-yı yâr
Levh-i dîvân-ı kazânın matla'-ı garrâsıdır
Namık Kemal

levh-i ezel: Ezel levhası.
Nüsha-i levh-i ezeldir hatt-ı müşgînin senin
Ne geliser başa bir bir anda hep mestûrdur
İbn-i Kemal (geliser: gelecek; anda: orada)

levh-i fuâd: Kalp levhası.
Cenâb-ı Hâfiz-ı dîn Hazret-i Paşa'yı Ahmed-nâm
Ki nâmın nakşeder erbâb-ı dil levh-i fuâd üzre
Nef'î

levh-i gül-zâr: Gül bahçesinin sayfası.
Kâtib-i takdîr hatt-ı sebze tahrîr etmeğe
Levh-i gül-zârı hazân bergi zer-efşân eylemiş
Fuzûlî

levh-ı hafâ: Gizli levha (Levh-i Mahfuz).
Allah açsın yolumuz semt-i gazâya gidelim
Ne yazıldıysa gelir levh-i hafâya gidelim
İlhamî, Selimî (Sultan III. Selim)

levh-i hâtır: Gönül levhası.
Bir ârzû olıcak nakş levh-i hâtırda
Hemân o lâhzada fırsat bulup bilâ-imhâl-Nedim

levh-i hayâl: Hayal levhası.
Dem-â-dem kilk-i müjgân ile tıfl-ı merdüm-i çeşmim
Hat-ı sevdâ-yı hâlin meşk eder levh-i hayâl üzre
Fuzûlî

levh-i hecâ: Hece, harf levhası.
Ona ma'lûm idi esrâr-ı kitâb-ı melekût
Gelmeden levh-i hecâya kelimât-ı eb ü ced-Nâbi

levh-i i'câz: Acz içinde bırakan levha.
Tab'ım ol âyînedir kim tûtî-i gûya olur
Nakşolunsa levh-i i'câzında la'lin sûreti
Nevres-i Kadim

levh-i kalb: Kalp levhası.
Seyr eder âhir izâr-ı şâhid-i maksûdunu
Âzerî nakş-ı garazdan levh-i kalbi pâk olan
Âzeri Çelebi (İbrahim ...)

levh-i kerîm: Cömert levha.
Îdin bana dâim görünür levh-i kerîmi
Mâzî-i tufûliyyetimin yâd-ı besîmi-Mehmet Akif

Levh-i Mahfûz: 1. Yedinci kat göğün üstünde bulunan bir cisim ki, üzerinde bugüne kadar olan ve bundan sonra olacak işlerin yazılı olduğu levha. 2. Kur'an'ın yazılı olduğu levha.
Yazmak için Levh-i Mahfûz'a şehâ evsâfını
Bir devât-ı âsümânîdir sipihr-i heftümân
Yahya Bey (Taşlıcalı...)

Levh-i Mahfûz-ı Hudâ: Allah'ın Levh-i Mahfuz'u.
Böyle zabtetmiş görüp evsâf-ı âlî-şânını
Levh-i Mahfûz-ı Hudâ'da hâme-i mu'ciz-beyân
Kâzım Paşa

Levh-i Mahfûz-ı sühan: Sözün Levh-i Mahfuz'u.
Levh-i Mahfûz-ı sühendir dil-i pâk-i Nef'î
Tab'-ı yârân gibi dükkânçe-i sahhâf değil-Nef'î

levh-i melâmet: Ayıplama levhası.
Cübbe-i nâmûs u zühdü soy bırak bitsin hemân
Hırka-i levh-i melâmet giy nihân etsin seni
Necip (Sultan III. Ahmet)

levh-i mihr: Güneş levhası.
Böyle tahrîr etti levh-i mihre vasf-ı pâkini
Kâtib çarhın ser-i kilk-i maânî-perveri-Nedim

levh-i pâk: Temiz levha.
Âferîn tab'ına var ise cihânda gelsin
Levh-i pâke kalemi böyle Belîğ-âne çeker-Beliğ

levh-i perîşân: Perişan levha.
Zülfün hikâyetini gönülde misâl edip
Gam kıssasını levh-i perîşâne yazmışam-Ahmet Paşa

levh-i sîm: Gümüş levha.
Nesîm ola denlü nâzük tarheder âb üzre emvâcı
Ki levh-i sîme üstâd edemez öyle kalem-kârî-Nef'î

levh-i sîne: Göğüs levhası.
Kilk-i kudret levh-i sînemde seni kılmış rakam
Eyleyip mahbûblar mecmûasından intihâb-Fuzûlî

levh-i tâbân-ı cebîn: Alnının parlak levhası.
Belli hâlinden ki gezmiştir nice deryâ vü deşt
Levh-i tâbân-ı cebîni bir kitâb-ı sergüzeşt
İsmail Safa

levh-i tarsîn: Sağlamlaştırılmış levha.
Arş-ı temkîn ü kadr-i makderet ü dehr-i sebât
Levh-i tarsîn ü kazâ bezm-i efsânemizde her çeh bâd-âbâd-Hilmi (Trabzonlu...)

levh-i ta'lîm: Öğrenme levhası.
Şübbân-ı heves-nümâ-yı tanzîm
Etsin bu kitâbı levh-i ta'lîm-Ziya Paşa

levh-i uşşâk: Âşıklar levhası.
Bir avuç bârût-ı efrencîdir ol kâfir-beçe
Levh-i uşşâkı nişân-gâh eyleyip tak tak urur
Esrar Dede

levh-i vücûd: Vücut levhası.
Reng-i gam-ı cihândan eğer olsa dil beri
Levh-i vücûda yazar idi nakş-ı dil-beri
Hamdullah Hamdi

levh-i zamîr: İç levha.
Şekl-i izâr-ı yâr gibi nakş-ı dil-firîb
Levh-i zamîre yazmadı sûret-ger-i hayâl-Bâki

levh-i zer: Altın levha.
Levh-i zerde gör ki sîm-âb ile ne nakş etmişem
Sanma zer-gerlikte sen üstâdsın tenhâ Latîf-Âhi

levh-i zerrîn: Altın işlemeli levha.
Nakş olup sînem nişân-ı zahmı sengîn yârda
Levh-i zerrîn üzre hatt-ı lâciverdim var benim
Âhi

levh-i zümürrüd: Zümrüt levha.
Gül-berg içinde gonca, gûyâ ki zâhir eyler
Levh-i zümürrüd üzre yâkût-ı âb-dârı-Ziya Paşa

levh ü kalem: Kalem ve yazı yazılan yer.
Olsun be-hak levh ü kalem dem-be-dem füzûn
İkbâl ü kadr ü menzilet ü ömr ü devleti-Akif Paşa

* **levha:** Bir yere asılmak üzere yapılmış yazı veya resim.

levha-i ân: Güzellik levhası.
Bir manzaradır bu levha-i ân
Bir şi'r-i Hudâ desem de şâyân-Kemalzade Ekrem

levha-i melâhat: Güzellik levhası.
Bir nigâh eyleyen letâfetine
Can verir levha-i melâhatine-Kemalzade Ekrem

levha-i mihr ü meh: Ay ve güneş levhası.
Yalınız safha-i mecmûalara olmasa kayd
Levha-i mihr ü mehe nakş-ı cebîn olsa gazel-Nâbi

** **elvâh:** Levh'ler, levha'lar, yassı sayfalar, tablolar, portreler.
Hayrân-ı nefâsetindir elvâh-Muallim Naci

Tazyîkinin altında silinmiş gibi eşbâh
Bir tozlu kesâfetten ibâret bütün elvâh-Tevfik Fikret

Doğmuştu kamer, şimdi, uzaklardaki mağmûm
Dağlardan; açık ra'şeler elvâha dağılmış
Ahmet Hâşim

elvâh-ı a'mâl: Amellerin sayfaları.
Mahşer-i aşkında etsem arz-ı hâl ol şâha ger
Cümle dest-i redd olur elvâh-ı a'mâlim bana
Esrar Dede

levha: (لوحه) bk. levh.

levhaş-Allah: (لوحش الله) Ar.1. "Allah ırak etmesin; vahşet vermesin, korusun" ve "aferin." anlamlarını içeren Arapça söz.
Bârekallah zehî devlet-i feth ü nusret
Levhaş-Allah zehî âtıfet hayy-ı kadîr-Nef'î

levlâ, levü levlâ: (لولا) bk. lev.

levlâke: (لولاكه) bk. lev.

levm: (لوم) Ar. Aleyhte konuşma, zemmetme; hiciv, kınama, ayıplama.
Beni levm etmez idin bî-pervâ
Hastayım baksana muhtâc-ı devâ-Abdülhak Hâmit

levm-i hussâd: Çekemeyenlerin, hasutların ayıplaması.
Levm-i hussâdtan, âsîb-i nazardan dâim
Eyleye zâtını mahfûz Hudâ-yı zü'l-minen-Nedim

levm-i lâim: Levmeden ayıplama.
Kimseden havf etmeyip söylerdi hakkı bî-dirîğ
Levm-i lâimden kaçıp kılmazdı kasd-ı ictinâb
Cinânî

* **lâim:** Levm edici, levmeden.
Ben bütün bir gecelik cûşiş-i ahzânımla
O hayâlât-ı perîşânımla
Müteşekkî, lâim
Karşıdan safvet-i mahmûrunu seyretmedeyim
Tevfik Fikret

* **levvâm, levvâme:** Çok levm edici, başa kakıcı, ayıplayıcı.
Şâh ol Hayâlî kişverine mutmainenin
Tîğ-ı himemle asker-i levvâmeyi dağıt-Hayali Bey

levn: (لون) Ar. 1. Renk. 2. Yüzün rengi, beniz. **c. elvân.**
Etti bu ma'nâda ümem
Ezherü'l-levn idi Fahr-i Âlem-Hakanî

Kararmıştı fikrimde reng-i sefîd
Hele kar yağıp oldu levni bedîd
Keçecizade İzzet Molla

levn-i muhteşem: Muhteşem yüz rengi.
Sarışın... Âh şimdi her şeyde
Bu sıcak levn-i muhteşem zâhir-Tevfik Fikret

** **elvân:** 1. Levn'ler, renkler, çeşitler. 2. Alacalı
Tutar cenânımı bin levha-i bülend-i cihân
Olur revânıma âkis şafak şafak elvân
Kemalzade Ekrem Bey

A'mâya elvân ta'rîf olunmaz-Lâ

Dehân-ı âlûde olmaz ni'met-i elvân âlemden
Dimâğ-ı dilde lezzet-hân-ı yağmâ-yı seherdendir
Nâbi

elvân-ı âlem: Dünyanın renkleri.
Dehân âlûde olmaz ni'met-i elvân-ı âlemde
Dimâğ-ı dilde lezzet hân-ı yağmâ-yı seherdendir
Nâbi

elvân-ı dünyâ: Dünya renkleri.
Halâvet-yâb olur mu ni'met-i elvân-ı dünyâdan
Dehen-şûy olmayanlar bûs-ı dâmân-ı müdârâdan
Koca Ragıp Paşa

levs: (لوث) Ar. Pislik, murdarlık. **c. levsiyyât.**

levs-i riyâ: İki yüzlülük pisliği.
Hep levs-i riyâ, levs-i haset, levs-i teneffu'
Yalnız bu... Ve yalnız bunun ümmîd-i teraff'
Tevfik Fikret

Hep levs-i riyâ dalgalanır zerrelerinde
Bir zerre-i safvet bulamazsın içerinde-Tevfik Fikret

* **levsiyyât:** Pislik kabilinden şeyler.
Müslümânlık pâk sîretten ibâretken yazık
Öyle saplandı ki levsiyyâta: Hâlâ çıkmadık
Mehmet Akif

levvâm, levvâme: (لوّامه) bk. levm.

leyl, leyle: (ليل) Ar. Gece. **c. leyâl, leyâlî.**
Bir cânibi hep siyâh- pûşân
Leyl içre çü encüm-i dirahşân-Şeyh Galip

Görürse tâli'-i menhûsuma bir sâat-ı mes'ûd
Felek tahvîl-i sûret eyleyip leyl ü nehâr etmez
Keçecizade İzzet Molla

Ey leyl, devâm edip gideydin
Ferdâyı da nûra kalbedeydin-Mehmet Akif

leyl-i gam: Gam gecesi.
Mihr ü meh tâ âleme pertev salıp revnak vere
Leyl-i gamda cân buldu cism-i bîmârım
Âdile Sultan

leyl-i girye: Ağlama gecesi.
Görünmeden sönecek... Leyl-i girye, leyl-i melûl
İnince eyleyecek şekl-i pür-gumûmumun üfûl
Ahmet Hâşim

leyl-i gurbet: Gurbet gecesi.
Düştün bu leyl-i gurbete mehcûru incilâ
İndin bu gavr-ı zulmete me'yûsu i'tilâ
Kemalzade Ekrem Bey

leyl-i inşirâh: Ferahlık gecesi.
Bir leyl-i inşirâha kavuşmaksızın Kemâl
Yandın ilâ-nihâye remâd olmadın gönül
Yahya Kemal

leyl-i kalb: Kalp gecesi.
Karşımda titriyor... "Beni malıv etme, bağla, sar
Bir hufre-i sükûnuna at leyl-i kalbinin
Ben mâzî-i şebâbının eş'ârıyım senin"
Tevfik Fikret

leyl-i mâzî: Geçmiş gece.
Peyinde gavr-ı leylâ-leyl-i mâzî, pîşgâhında
Lika:-yı subh-ı nûrâ-nûr-ı âtî münceli, meftûh
Kemalzade Ekrem Bey

leyl-i melûl: Üzüntülü gece.
Görünmeden sönecek... Leyl-i girye, leyl-i melûl
İnince eyleyecek şekl-i pür-gumûmumun üfûl
Ahmet Hâşim

leyl-i mes'ûd: Mesut gece.
Evet, her şey uyur, ey leyl-i mes'ûd
Fakat ben bir ziyâ-yı ra'şe-dârın
Enîs-i hüznü, bî-ârâm ü bî-sûd-Tevfik Fikret

leyl-i musîbet: Bela gecesi.
Karıştı leyl-i musîbet leyâl-i nisyâna
Açıldı gözlerimiz bir sabâh-ı rahşâna-Tevfik Fikret

leyl-i muzlim: Karanlık gece.
Bu leyl-i muzlimi tenvîre yok mu bir küçük şeb-tâb
Sen ol, ey şu'le-i âhım, benim-çün bir hazîn mehtâb
Hüseyin Sîret

leyl-i müebbed: Sonsuz gece.
Yâ Rab bu serâir gün olur da açılır mı
Bir leyl-i müebbed olarak yoksa kalır mı?
Mehmet Akif

leyl-i mükevkeb: Yıldızlı gece.
Ey leyl-i mükevveb seni ettikçe temâşâ
Rûhum uçuyor şevk ile yıldızlara gûyâ
Kemalzade Ekrem Bey

leyl-i nedâmet: Pişmanlık gecesi.
Ey cemâat, uyanın! Yoksa, hemen gün batacak
Uyanın! Korkuyorum: Leyl-i nedâmet çatacak
Mehmet Akif

leyl-i pür-mâtem: Matemli gece.
Tulû'-ı mihr-i âtîdir, gubâr-âlûdu sevdâ-hîz
Bu da bir leyl-i pür-mâtem, o da bir leyl-i ye's-engîz
Abdülhak Hâmit

leyl-i serâir: Gizli şeyler gecesi.
Bir leyl-i serâir ki bütün şûh u mülevven
Güllerle, güneşlerle, emellerle müzeyyen
Tevfik Fikret

leyl-i sevdâ: Karanlık gece.
Zemân zemân kapılır gamlı bir tesellâya
Dalıp gider nazar-ı kalbi leyl-i sevdâya-Tevfik Fikret

leyl-i siyâh: Karanlık gece.
Karartırsın gehi rûz-ı sefîdi
Kızartırsın gehi leyl-i siyâhı-Recaizade Ekrem

leyl-i tarab: Sevinç gecesi.
Dursun bu mûsıkî-i semâvî içinde sâz
Leyl-i tarabda bir dahi mızrâb uyanmasın
Yahya Kemal

leyl-i tîre-fâm: Siyah renkli (karanlık) gece.
Ale'l-husûs geçip leyl-i tîre-fâmı fenâ
Eşi'a-güster olur âfitâb-ı subh-ı nüşûr
Yenişehirli Avni

leyl-i vuslat: Kavuşma gecesi.
Nâz eder necm-i sabâha çeşm-i mahmûrun senin
Leyl-i vuslattan güzeldir zülf-i deycûrun senin
Kemalzade Ekrem Bey

leyl-i yâd: Anma gecesi.
O dem leyl-i yâdımda, solgun, tebâh
Sürûr bir kadın, bir ridâ-yı siyâh-Tevfik Fikret

leyl-i zulmânî: Karanlık gece.
Bu ni'metler yenip çünkim içildi sâfî şerbetler
Şeb-i hûn etdi şâh-ı rûza ceyş-i leyl-i zulmânî
Hayali Bey

leyl ü nehâr: Gece gündüz; her zaman, daima.
Tutma her bâba sakın gûşunu olma assâs
Halka-veş kalmayasın taşrada sen leyl ü nehâr
Müslim (Ebülvefa Ahmet ...)

** **leyâl, leyâlî:** Geceler.
Âbisten-i safâ vü kederdir leyâl hep
Gün doğmadan meşîme-i şebden neler doğar-Rahmî (Tersane Kâtibi Vak'anüvis Kırımlı Mustafa ...)

Ziyâya doğru yüzüp gitmek istedikçe hayâl
Sürüklüyor onu girdâba dalga dalga leyâl
Mehmet Akif

leyâl-i âdet: Alışkanlık geceleri.
Leyâl-i âdet edindim bu yolda ihyâyı
Bütün şu meşʿaleler beklesin o rüʾyâyı
Abdülhak Hâmit

leyâl-i vesvese-hîz-i firâk: Ayrılığın vesveseye sürükleyen geceleri.
Ey meh leyâl-i vesvese-hîz-i firâkta
Sen gelmeyince hâtıra bilsen neler gelir-Nâbi

leyâl-i visâl: Kavuşma geceleri.
Geçip tehâşî-i firkatle hep leyâl-i visâl
Sabah olurdu sükûn bulmadan tahassürler
Tevfik Fikret

* **leyle:** 1. Bir tek gece. 2. Gece.
Aʿmâk-ı târ-ı leyle birer kimsesiz çocuk
Vazʿ-ı mükedderiyle bakar hep sitâreler
Tevfik Fikret

leyle-i aşk: Aşk gecesi.
Bir leyle-i aşkın müteennî seherinde
Yalnız ikimiz sayd-ı hayâlât ile meşgûl-Tevfik Fikret

leyle-i firkat: Ayrılık gecesi.
Leyle-i firkatte buldu kendine hem-dem refîk
Yaʿnî cism-i pür-hayâlinden yakar dilde çerâg
Âdile Sultan

leyle-i hecr ü firâk: Ayrılık gecesi.
Leyle-i hecr ü firâka kıl tahammül çekme gam
Doğmadan gün bak neler peydâ olur âlem bu ya
Abdülhalim Galip Paşa (Türk Galip)

leyle-i hublâ-yı adem: Yokluk gebeliğinin gecesi.
Ahter-i matlabım âfâk-ı felekten doğmaz
Günde bin şey doğurur leyle-i hublâ-yı adem
Akif Paşa

Leyle-i Kadr: Kadir gecesi.
Zanneylerim ki leyle-i Kadr içre nûrdur
Gördükçe zîr-i zülf-i muanberde gerdenin
Seyyit Vehbi

leyle-i târîk: Karanlık gece.
Rûhumda benim korku, ölüm, leyle-i târîk
Çeşminde onun aks-i kevâkible dönerdik
Ahmet Hâşim

leyle-i mukmîr: Mehtaplı gece.
Çîninde olur ârız-ı pür-tâbı nümâyân
Ol zülf ham-ender-ham imiş leyle-i mukmir
Rızayi

leyle-i yeldâ: En uzun gece.
Semâsından gumûmu leyle-i yeldâ hurûşândır
Kıyâmetten nişân vermekte mahşerden perîşândır
Kemalzade Ekrem Bey

Sokakta kar yağadursun, odanda fasl-ı bahâr
Dışarda leyle-i yeldâ, içerde nısf-ı nehâr
Mehmet Akif

leyle-i zulmâ: Karanlık gece.
Rûzigârım öyle âtıl geçti kim bilmem henüz
Rûz-i nûrânî midir ya leyle-i zulmâ mıdır
Yenişehirli Avni

* **leylî:** Geceyle ilgili; gecelik, gece kalıcı.
Leylî saçında silsileye düşmeyen gönül
Mecnûn işin nite bile kim âkıl-ânedir-Şeyhi

Kadınlar orda güzel, ince sâf, leylîdir
Hepsinin gözlerinde hüznün var-Ahmet Hâşim

Leylâ, Leylî: (ليلا) Ar. Mecnun'un sevgilisi. Leyla vü Mecnun hikâyesinin kadın kahramanı.
Leylî'yi seversen eyle inşâd
Bir şiʿr ile geçen zemânın yâd-Fuzûlî

Leylî saçında silsileye düşmeyen gönül
Mecnûn işin nite bile kim âkıl-ânedir-Şeyhi

Mecnûn odur ki gussa-i Leylâ'da şâd olur
Tahsîn ona ki vahş iken hôş-nihâd olur
Hamdullah Hamdi

Lebi Şîrîn saçı Leylî güzellerden ferâğım var
Gönül Ferhâd u Mecnûn kıssasından hisse mi aldın
Behiştî

Leylâ-yı diğer: Öbür Leyla.
Dile âteş-zen-i hicrân olan sevdâ-yı diğerdir
Biz Mecnûn-ı deşt-i aşk eden Leylâ-yı diğerdir
Leskofçalı Galip

leylâ-yı firâk: Ayrılık gecesi.
Kaldım ebedî hicr ile bî-kes gece gündüz
Ağlar sanırım hâlime her manzara, her yüz

Kırlarda hazân, inleyen âvâre bir öksüz
Leylâ-yı firâkın ne kadar hâile-perver
Hüseyin Sîret

Leylâ-yı ham-ender-ham: Büklüm büklüm Leyla' (nın saçı).
Zülf-i Leylâ-yı ham-ender-ham ile
Nice mecnûnu aceb giryân eder-Âdile Sultan

Leylâ-yı leyâl: Gecelerin Leylası.
Ey gonca-i âlem-i esâtîr
Leylâ-yı leyâle benziyorsun-Mehmet Celal

* **leylâ-leyl:** Geçmiş gecenin karanlığı.
Peyinde gavr-ı leylâ-leyl-i mâzî, pîşgâhında
Lika:-yı subh-ı nûr-â-nûr-ı âtî münceli, meftûh
Kemalzade Ekrem Bey

Leylî-i cefâ-kâr: Cefa çeken Leyla.
Dert ile beni sen eyledin zâr
Ben handân ü Leylî-i cefâ-kâr-Fuzûlî

Leylî-i Mecnûn: Mecnun'un Leylası.
Leylî-i Mecnûn benim şeydâ-yı Rahmân benim
Leylî yüzün görmeğe Mecnûn olasım gelir
Yunus Emre

* **Leylî-veş:** Leyla gibi.
Giryân o Leylî-veş ne_ola sahrâya salsa Bâkî'yi
Mecnûn'un âb-ı çeşmine hâk-i beyâbân teşnedir
Bâki

leymûn: (ليمون) Ar. Limon.
Turuncî gabgab ü sîb-i zenahdânın firâkından
Sararıp benzin ey ünnâb lebin leymûn olmuştur
Bâki

lezâiz: (لذائذ) bk. lezzet.

lezîz, lezîze: (لذيذه) bk. lezzet.

lezzet: (لذّت) Ar. Tat, çeşni.
Mihnetin anlamayan masraf ile îrâdın
Sofradan lezzet alır zümre-i huddâm gibi-Nâbi

lezzet-i dermân: Derman tadı.
Lezzet-i dermânı idrâk eylemez bî-derd olan
Hayali Bey

lezzet-i eşyâ: Eşyanın lezzeti.
Olur lezâize vâ-beste lezzet-i eşyâ
Aceb mi teşneye gelse şekerden âb lezîz
Râşid (Molla Feyzizade Müverrih Mehmet...)

lezzet-i fakr u fenâ: Yokluk ve fakirlik lezzeti.
Ne bilsin lezzet-i fakr u fenâya mâl ü câh ehli
Bu zevki, gel, kanâat kûşesinde merd-i Hak'dan sor
Dürrî (Üsküplü ...)

lezzet-i gam: Gam lezzeti.
Lezzet-i gam nüsha-i sun'un temâşâsındadır
Kem-hıreddir çekmeyen evzâ'-ı dünyânın gamın
Nâbi

lezzet-i güftâr: Söz tatlılığı.
Taklîd ile olmaz bu kadar lezzet-i güftâr
Bu lehçe-i pâkîze bana dâd-ı Hudâ'dır-Nef'î

lezzet-i hayât: hayat tatlılığı.
Eyyâm-ı inbisât iledir lezzet-i hayât
Tûfân-ı gamda âdeme lâzım mı ömr-i Nûh
Esad (Musullu ...)

lezzet-i helvâ: Helva tadı.
Cânâ ne bilir zehr-i gamın zevkını sûfî
Çün gönlünü ol lezzet-i helvâya düşürdü
Hamdullah Hamdi

lezzet-i pehlû: Yan yana bulunma lezzeti.
Süreriz tîğimizin zevk u safâsın her dem
Sîm-tenlerle olan lezzet-i pehlû yerine-Gazi Giray

lezzet-i sahbâ: Şarabın tadı.
Hicrân çekerek zevk-ı mülâka:tı unuttuk
Mahmûr olarak lezzet-i sahbâdan usandık-Nâbi

lezzet-i sûziş: Yakıcı lezzet.
Lezzet-i sûziş ile hîme-i nâ-sûhteye
Terbiyet-hâne-i külhânda eder gül hande-Nâbi

lezzet-i tîğ-ı gam: Gam kılıcının lezzeti.
Hased ol küşteye kim haşre dek olmaz zâil
Lezzet-i tîğ-ı gamın zâika-i cânından-Nâilî

lezzet-i visâl-i Muhammed: Hz. Muhammed'e kavuşma lezzeti.
Dilerse Hamdî eğer lezzet-i visâl-i Muhammed
Gerek tarîki ola sünnet ü hisâl-i Muhammed
Hamdullah Hamdi

lezzet-i vuslat: Kavuşma lezzeti.
Lezzet-i vuslat için firkat-i yârı çekemem
Sohbet-i bâde için renc-i humârı çekemem-Nef'î

Tâ olmaya zehr-âbe-keş-i firkatin âşık
Derk eyleyemez lezzet-i vuslat neye derler
Koca Ragıp Paşa

lezzet-i zevk-ı mahabbet: Sevgi zevkinin tadı.
Lezzet-i zevk-ı mahabbet n'iydüğün pervânede
Şuʿle-i âha hem-âgûş olmayınca bilmedim
Fehim-i Kadim (Uncuzade ...)

* **lezzet-çeş:** Lezzet tadına bakan.
Dehân-ı yâri ne ki benden evvel eyler bûs
Vesâit evvel olur hân-ı vasla lezzet-çeş-Nâbi

* **lezzet-hân:** Lezzet sofrası.

lezzet-hân-ı yağmâ-yı seher: Seher yağmasının lezzet sofrası.
Dehân-ı âlûde olmaz niʿmet-i elvân âlemden
Dimâğ-ı dilde lezzet-hân-ı yağmâ-yı seherdendir
Nâbi

* **lezîz, lezîze:** Lezzetli, tatlı. **c. lezâiz.**
Ulüvv-i rütbe bize iʿtibârsızlıktır
Gelirse pâye-perestâna iʿtibâr lezîz-Nabi

Devr-i ruhunda bulmadım uyhu halâvetin
Gerçi kim olur âdeme hâb-ı seher lezîz
Hamdullah Hamdi

Ey gönül hani gülâc-ı laʿl-i dil-berden lezîz
Lezzeti bir sükker-i pâlûde-i terden lezîz-Enverî

** **lezâiz:** Lezîze'nin **c. lezîze'ler.**
Olur lezâize vâ-beste lezzet-i eşyâ
Aceb mi teşneye gelse şekerden âb lezîz
Râşid (Molla Feyzizade Müverrih Mehmet...)

Bir lübbüdür cihânda elezz-i lezâizin
Her mısrâʿ-ı güzîdesi Fârûk Nâfiz'in-Yahya Kemal

lezâiz-i niʿam-ı çerh: Feleğin nimetlerinin lezzetleri.
Biz ol nevâl-i gamız Nâbiyâ ki_olur dil-serd
Lezâiz-i niʿam-ı çerhten nemek-çeşmimiz-Nâbi

libâçe: (لباچه) Far. Elbise.

libâçe-i zâid: Fazla elbise.
Fahr eylemeziz libâçe-i zâid ile
Deryâ gibi mevçtir bizim pûşişimiz-Nâbi

libâs: (لباس) Ar. Giyecek, elbise'nin tekliği. **c. elbise.**
Penbe-i dâğ-ı cünûn içre nihândır bedenim
Diri oldukça libâsım budur ölsem kefenim-Fuzûlî

Giyme süfliyyet ile kirli libâs
Pâk esvâba nazar eyler nâs-Sünbülzade Vehbi

Libâs ile salın sola vü sağa
Ki dost başa bakar düşmân ayağa-Güvâhî

libâs-ı âriyet: Temiz elbise.
Bu libâs-ı âriyetten ârî olsa can eğer
Kûy-ı cânânı eder seyr ü temâşâ mutlaka
Âdile Sultan

libâs-ı atlas-ı şâhî: Şaha ait atlas elbise.
Gel, geç libâs-ı atlas-ı şâhîden ey gönül
Cûy-i fenâyı, halk, çü uryân gelir geçer
Beyani (Cârullahzade Mustafa ...)

libâs-ı ecânib: Yabancıların elbisesi.
Şâyed ola bu hayâle zâhib
Kim oldu libâs-ı ecânib-Nâbi

libâs-ı fâhir: Övünülen elbise.
Câme-i sıhhat Hudâ'dan halka bir hilʿat gibi
Bir libâs-ı fâhir olmaz cisme ol kisvet gibi-Bâki

libâs-ı fahr: Öğünme elbisesi.
Gurûr etme libâs-ı fahr ile ömrüm cihândır bu
Kabâ-yı cismini kor bunda herkes câme-kândır bu
Ulvî (Bursalı Hüseyin ...)

libâs-ı fakr: Fakirlik elbisesi.
Ey felek yoktur libâs-ı fakrden ârım benim
Atlasından bilmişem üstün muhakkar şâlımı
Fuzûlî

libâs-ı hazân: Sonbahar elbisesi.
Tebdîl-i câme etmeğe yok meyli Nâbiyâ
Yek-rengdir libâs-ı hazân ü bahâr-ı serv-Nâbi

libâs-ı hûn: Kanlı elbise.
Raʿşe tutsa ne_ola endâm-ı dil-i mahzûnu
Şâhid-i meyde yine gördü libâs-ı hûnu-Nâbi

libâs-ı îd: Bayram elbisesi.
Gül câmesin bıraktı görüp ceybi lekke-dâr
Nâz ile giydi yine bir iki libâs-ı îd-Nâbi

libâs-ı iftihâr: İftihar elbisesi.
Zihî sâni' ki eyler berg-i tût ü kirm-i bed-bûdan
Libâs-ı iftihâr-ı şehriyârâna atlas ü dîbâ-Nâbi

libâs-ı mâtem: Matem elbisesi.
Şehîd-i aşkın için kara başlıdır zülfün
Durur müdâm onun_için libâs-ı mâtemde
Şeyhülislam Yahya

libâs-ı müsteârî: İğreti, ödünç elbise.
Muhibbî câme-i atlas giyip onunla fahr etme
Libâs-ı müsteârîdir bu cân üstünde tenden geç
Muhibbî, Meftunî (Kanunî Sultan Süleyman)

libâs-ı nahvet: Kibir elbisesi.
Libâs-ı nahveti tecdîd eder hengâm-ı îd olsa
Bizimle merhabâya vermez el eyyâm-ı îd olsa-Sâdi

libâs-ı nev-be-nev: Yepyeni elbise.
Libâs-ı nev-be-nevle ey olan ârâyişe mâil
Kemâlinden haber ver kimse senden ihtişâm almaz
Koca Ragıp Paşa

libâs-ı nîl-fâm: Lacivert elbise.
Bu reng-i libâs-ı nîl-fâmın
Endûh-ı melâmet-i müdâmın-Fuzûlî

libâs-ı niyâz: Niyaz elbisesi.
Uruna efser-i nâz u giye libâs-ı niyâz
Şefâat isteye ondan kamu hufât u urât
Hamdullah Hamdi

libâs-ı sürh: Kırmızı elbise.
Kaddin libâs-ı sürh ile âfet değil midir
Âfet değil kızılca kıyâmet değil midir-Neylî

libâs-ı ten: İnce elbise.
Harîr-i şu'leye tebdîl edip libâs-ı teni
Fenâda anladı zevk-ı hulûd pervâne-Şeyh Galip

libâs-ı zer: Altın elbise.
Libâs-ı zer şu kadar eyledin atâ halka
Ki kimse kalmadı zîrâ cihânda müflis ü ûr
Bağdatlı Ruhi

libâs-ı zühd ü takvâ: Züht ve takva elbisesi.
Harâbât ehlinin yanında çün bir cür'aya değmez
Yeridir âteşe salsam libâs-ı zühd ü takvâyı
Avnî (Fatih Sultan Mehmet)

** **elbise:** Libas'lar, esvaplar.

elbise-i fâhire: Övünülecek elbise.
Umma ümmîd-i vefâ elbise-i fâhireden
Yok vefâ eyleyecek sana kefenden gayrı-Nâbi

licâm: (لجام) Ar. Gem, hayvanın ağzına takılan koşum ipi.
Hani bindikçe rikâba asılan çâbükler
Dest-i şekvâsın eder sonra miyân-gîr-i licâm-Nâbi

Tayy-ı meydân-ı ümîd etmeğe az kalmış idi
Tevsen-i ye's o kadar etmiş idi bast-ı licâm-Nâbi

Nasıl semend-i merâmın yolu bulur encâm
Elimde mâr-ı helâhil-nisâr olursa licâm
Abdülhak Hâmit

lifâfe: (لفافه) Ar. Kefen.

lifâfe-i emvât: Ölülerin kefeni.
Her yer beyâz: Lifâfe-i emvâtı andırır
Yerlerde bir beyâzlığın altında na'ş-ı hâk
Tevfik Fikret

lihâf: (لحاف) Ar. 1. Örtünecek şey, yorgan. 2. Sargı.
Tulû' edip bu seher matla'-ı lihâfından
Felekte gayret-i hûrşîd-i çarh-ı devvâr ol-Cinânî

Hevâlarda bürûdet erdi bir pâyâna kim çıkmaz
Güneş zîr-i lihâf-ı hâverinden âsmân üzre
Ziya Paşa

lihâf-ı hacalet: Utanma örtüsü.
Misâl-i gül-bün-i gül-rîhte şeb-i hicrân
Kalır lihâf-ı hacâlette câme-hâb garîb-Nâbi

lihâf-ı hâver: Doğu yorganı.
Hevâlarda bürûdet erdi bir pâyâna kim çıkmaz
Güneş zîr-i lihâf-ı hâverinden âsmân üzre
Ziya Paşa

lihye: (لحيه) Ar. Sakal.
Dağılırken dedi erbâb-ı temâşâ târîh
Lihye koyuverdi köçek bitti sakalı oyunun-Sürûrî

lihye-i beyzâ: Beyaz sakal.
Şöyle dikkatli bakılsa gözlerin îmâsına
Lihye-i beyzâsına, sâfiyet-i sîmâsına
Belli hâlinden ki gezmiştir nice deryâ vü deşt
Levh-i tâbân-ı cebîni bir kitâb-ı sergüzeşt
İsmail Safa

lihye-i cârûb-nümâ: Süpürgeyi andıran sakal.
Ablak yüzünün lihye-i cârûb-nümâsı
Enzâr-ı temâşâya verip sıklet ü vahşeti-Tevfik Fikret
lîk: (لیك) Far. e. Lâkin.
Tahkîk-ı safâ gerçi budur, lîk bu tahkîk
Bir vefk-ı hevâ vü heves-i nev-hevesândır-Nef'î

Nazar âyîneye nâ-câiz iken şeblerde
Aksidir lîk bunun câm-ı leb-â-leblerde-Nâbi

Kasriyyet-i fiâlimi söylerdi lîk hep
Feryâd edip ayaklarım altında her kiyâh
Recaizade Ekrem
Âleme doldu meserret lîk ben şâd olmadım
Âh kim ben bende bir dem gamdan âzâd olmadım
Sadi Çelebi
lika, lika: (لقا) Ar. 1. Yüz, çehre. 2. Rast gelip kavuşma. "meh-lika, hudşid-lika" gibi kelimeler yapar.
Lika:sı güldürür mevtâyı bir şekl-i garîb ancak
Edâsı öldürür insânı ammâ bundadır hikmet
Hakanî
Ferdâ elemin çekme gönül bak ruh-ı hûba
Âşıklara ferdâda dahi va'd-i lika: var
Bağdatlı Ruhi
Lâ-cerem derler şerîat ehlinin sarrâfıyız
Lâkin ol vasl-ı lika:ya kat'-ı zünnâr eylemez
Ümmî Sinan
lika:-yı a'sâr: Asırların yüzü.
Bu âsumân Belâg-ı Mübîn'in envârı
İle'l-ebed tutacaktır lika:-yı a'sârı
Kemalzade Ekrem Bey
lika:-yı dahme-pûş: Mezara kapanmış yüz.
Nümâyan bir hum-ı âteş-lika:-yı dahme-pûşundan
Hayâletler fürûzân hây u hûy-ı zehr-nûşundan
Kemalzade Ekrem Bey
lika:-yı hâmûş: Sessiz yüz.
Nigâh-ı şevk-ı tufûl-ânesiyle müstağrak
Köyün lika:-yı hâmûşunda bir peyâm arıyor
Tevfik Fikret
lika:-yı handân: Gülen yüz.
Gösterir dest-i sübha-dârıyle
Gösterir bir lika:-yı handânı-Tevfik Fikret
lika:-yı kamer: Ayın yüzü.
İnerken arza bu mûhiş ridâ, lika:-yı kamer
Vakûr ağaçların üstünden oldu gamze-figen
Tevfik Fikret
lika:-yı rakîb: Rakibin yüzü.
Sehâb-ı tîre verâsında meh sanır Nâbî
Gören o mâh-lika:-yı rakîbin ardınca-Nâbi
lika:-yı ratîb: Yumuşak yüz.
Uzakta bir mütereddid ziyâ-yı bî-ma'nâ
Yolun lika:-yı ratîbinde, muhteriz, dolaşır
Tevfik Fikret
lika:-yı şefkat: Şefkat yüzü.
Zavallı anne soluk bir lika:-yı şefkattir
Bugün sekiz gün, o mehcûr-ı hâb u râhattır
Tevfik Fikret
* **lika:-Ullah:** Allah'a kavuşma.
Benim ol bülbül-i kudsî-safîr-i bâğ-ı vuslat kim
Gelir her dem nevâ-yı lika:-ullah âşiyânımdan
Namık Kemal
* bed-**lika:** Kötü yüzlü, çirkin suratlı.
Cin nev'i hezâr bed-lika:lar
Câdu kılığında ejdehâlar-Şeyh Galip
* mâh-**lika:** Ay yüzlü.
Perde çek çehreme hicrân günü ey kanlı sirişk
Ki gözüm görmeye o mâh-lika:dan gayrı-Fuzûlî
lîme: (لیمه) Far. Parçalanmış, yırtık.
Bulutlar pâre pâre, lîme lîme gökte gam-küster
Çökük, pejmürde, meşhûn-ı sefâlet yerde makberler
Kemalzade Ekrem Bey
lisân: (لسان) Ar. 1. Ağızdaki organ. 2. Konuşulan dil. **c. elsine, lüsn, lüsün.**
Bu aşkın bin sıfatından birisi
Beyâna gelmedi sığmaz lisâne-Elvan Çelebi

Bir çeşmi var ki bir nice yüz bin lisân bilir
Bin hem-zebânı, hem-demi bin âşinâsı var-Nedim
İster isen anlamak cihânı
Öğrenmeli Avrupa lisânı-Ziya Paşa

lisân-ı adû: Düşman dili.
Okur lisân-ı adûya karşı durup
Sevâd-ı âyet-i "Nasrun min Allah"ı ezber-Nev'î

lisân-ı Arab: Arap dili.
Fikri terkîk eder lisân-ı Arab
Zihni tedkîk eder lisân-ı Arab-Muallim Naci

lisân-ı asr: Asrın dili.
Öğren lisân-ı asr ü rüsûm-ı zemâneyi
Bak tab'-ı nâsa hâle münâsib tekellüm et-Esad Bey

lisân-ı dil: Gönül dili.
Ehl-i akl anlamaz efsûs lisân-ı dilden
Zanneder âşık-ı dîvâne muammâ söyler
Yahya Kemal

lisân-ı ef'î: Yılan dili.
Yılan kuşandığını cenkte beyân eyler
Lisân-ı ef'iyile zehr-i cân-sitân hançer-İbn-i Kemal

lisân-ı ehl-i dil: Gönül ehlinin dili.
Lisân-ı ehl-i dilde aşka gül-zâr-ı belâ derler
Cüvanın ka:met-i bâlâsına nahl-i cefâ derler
Şeyhülislam Yahya

lisân-ı emr: Emir dili.
Lisân-ı emrine tâbi' teânuk-ı husemâ
Nigâh-ı hükmüne nâzır tevâfuk-ı azdâd-Nâbi

lisân-ı gayb, lisânü'l-gayb: Bilinmemezlikten haber veren.
Rumûz-ı aşkını kıl zîver-i hüsn-i beyân yâ Rab
Lisân-ı gayba olsun tâ zebânım tercemân yâ Rab
Nazîm (Yahya...)
Denilmez hüsn-i ta'bîr-i beyânı
Lisânü'l-gaybdûr Allahü a'lem-Nef'î

lisân-ı hafî: Gizli dil.
Bu bir lisân-ı hafîdir ki rûha dolmakta
Kızıl havâları seyret ki akşam olmakta
Ahmet Hâşim

lisân-ı hâl: Bir kimsenin davranışlarından anlaşılan hâl, davranışla derdini anlatma dili.
Tercemân-ı râzıdır nakş-i vücûhu âlemin
Hâlini herkes beyân eyler lisân-ı hâl ile
Leskofçalı Galip
Niyâza mâni' olur sanma bî-zebânî-i ışk
Lisân-ı hâl gibi çünki tercemân bulunur-Rızayi
Diyor ki: Vâlidelik en safâlı gâiledir
Lisân-ı hâlime bak, sözlerim zevâiddir
Tevfik Fikret

lisânü'l-ışk: Aşk dili.
Cüvânım bir lûgat gördüm lisânü'l-ışk nâmında
Belin adın murâd âgûşum adın ârzû yazmış
Nedim

lisân-ı halk: Halk dili.
Sitâyiş etmedi sen gibi bir Hudâvend'i
Lisân-ı halk olalı dâstân-ı serây-ı vücûd
Nevres-i Kadim

lisân-ı heves: Heves dili.
Her zemân ben senin hısâlinden
Senin esrâr-ı nâz-ı hâlinden
Bir lisân-ı hevesle bahsederim-Cenap Şahabeddin

lisân-ı iştikâ: Şikayet dili.
Feryâda uzak duran sükûtum
Bir özge lisân-ı iştikâdır-Abdullah Cevdet

lisân-ı ka:l: Söz dili.
Zarûrî ihtisâra rağbet ettim kim bu vâdîde
Lisân-ı ka:lden zîrâ lisân-ı hâl entaktır-Nâbi

lisân-ı kalb: Kalp dili.
Tuttu lisân-ı kalbimi kahretti nâgehân
Bir cûşiş-i bükâ ile bir ra'şe-i figân-Hüseyin Suat

lisân-ı kudsiyânî: Kutsallık dili.
Hâk-pây-i na't-gûyânım ki arş-ı a'zamın
Zikr ü teşbîh-i lisân-ı kudsiyânîdir sözüm-Nâbi

lisân-ı na't: Naat dili.
Hemîşe hâmemi ratbü'l-lisân-ı na't eyle
Zülâl-i feyz-i amîmimle ey Hudâ-yı Vedûd-Sâmi

lisân-ı nâtık: Konuşan dil.
Yanağı al, kendi âl, işi âl
Beyânında lisân-ı nâtıka lâl-Taşlıcalı Yahya

lisân-ı semâvî: Semavî din.
Onun lisân-ı semâvîsi rûha söylerse
Bununki rûh-ı maâlîyi nefheder hisse-Mehmet Akif

lisân-ı şem': Mum dili.
Gamınla mahv-ı vücûd ettiğin şeb-i firkat
Lisân-ı şem' gece yana yana söyler idi-Sâbit

lisân-ı şîve-i Şîrâz: Şiraz şivesinin dili.
Lisân-ı şîve-i Şîrâz'dan numûne idi
Acem-perestî-i Rûm'un imâle devrinde
Yahya Kemal

lisân-ı şuarâ: Şairler dili.
Söz yok güher-i elsine-i âleme ammâ
Ey hâce lisân-ı şuarâ başka lisândır
Yenişehirli Avni
İster isen anlamak cihânı
Öğrenmeli Avrupa lisanı-Lâ
lisân-ı vâhid: Tek lisan.
Eğer basît ü mürekkeb arzla cevher hem
Lisân-ı vâhid olup etseler senâ-yı vücûd
Nevres-i Kadim
lisân-ı zemm: Yerme dili.
Ser-mâye-i tefâhür iken dehre zâtımız
Şimdi lisân-ı zemm ile mezkûrlardanız-Nâbi
** **elsine:** Lisân'lar, diller.
Yâr için ez dil ü cân terk-i vücûd eyleyenin
Söylenir elsinede şöhreti Mansûr gibi
Tahsin (Kıbrıslı Hoca ...)
elsine-i âlem: Dünyanın dilleri.
Söz yok güher-i elsine-i âleme ammâ
Ey hâce lisân-ı şuarâ başka lisândır-Yenişehirli Avni
** **lüsün, lüsn:** Lisân'lar.
lüsün-i atîka: Eski lisanlar.
Sâir lüsn-i atîkanın hep
Ma'kûlâtı olur müretteb-Ziya Paşa
livâ': (لوا) Ar. 1. Sancak, bayrak. 2. İki alay askerden meydana gelmiş askerî topluluk.
Cümle rûh-ı enbiyâ "Nasrun min'allah" okuyup
Bu gazâ içre dutar İshâk Peygam-ber livâ
Yahya Bey (Taşlıcalı...)
Sîne tablın doğüben âh livâsın çekeriz
Hem livâmız çekilir hem döğülür nevbetimiz-Âhi

Öğren işte: Kuvvet hak!
Ve bu düstûr elinde bî-pervâ
Yürü! Dünyâyı fetheder bu livâ-Tevfik Fikret
livâ-yı Ahmed: Hz. Muhammed'in sancağı.
Kesr oldu haclet ile a'lâmı her emîrin
Nasb oldu nusret ile çün kim livâ-yı Ahmed
Hamdullah Hamdi
livâ-yı belâ: Bela sancağı.
Sînemde kıl nazar elif ucunda dâgıma
Leşker-keş-i livâ-yı belâya livâ budur-Hayali Bey

livâ-yı feth: Fetih sancağı.
Neyin tedbîr ederek hakka ol âsaf-ı menzilet
Kulleye dikti livâ'-ı fethi cânından geçip-Lütfi
Livâü'l-hamd: Hamd, şükür sancağı. (Hz. Muhammed'in (s.a.s.) mahşer gününde müminleri toplayacağı sancağın ismi)
Ser-firâz ettin Livâü'l-hamd dîn-i Ahmed'i
Kâfire gösterdin el-hakk dest-bürd-i Haydar'ı-Nef'î
livâ-yı işret: Eğlence sancağı.
Sen de livâ-yı işretini bir kenâra çek
Şimdi Fasîh mevsim-i seyr-i hisârdır
Fasih (Ahmet...Dede)
livâ-yı saltanat: Saltanat sancağı.
Gönder livâ-yı saltanatın düşmân üstüne
Merdân-ı cenk-cûy-u neberd-âzmâ ile
Veysî (Alaşehirli Üveys Kadı...)
livâ-yı zer-nigâr: Altın işlemeli sancak.
Ol şehenşâh-ı felek tâbi' ki vermiş devleti
Bahr u berr hükmünde hûrşîde livâ-yı zer-nigâr
Fuzûlî
liyâkat: (لياقت) Ar. 1. Yararlı olma, değerlilik, yararlılık. 2. Hüner, fazilet, iktidar.
Dâd-ı Hudâ'dır demişler kisbî değildir aşk
Tahsîli kat'î müşkül olmayıcak liyâkat-Muhibbî, Meftunî (Kanunî Sultan Süleyman) (olmayıcak: olmayınca.)

Sen şâha yakîn olmağa yok bende liyâkat
Bana bu yeter kim seni seyr edem ıraktan
Yahya Bey (Taşlıycalı...)
Anladım cevrine pâyân ü nihâyet yoktur
Bende de zerre kadar sabra liyâkat yoktur
Esrar Dede
lokma: (لقمه) Ar.> lukma'dan; bir ağızlık, bir yudum, bir parça yiyecek.
Dendân-ı şîre lokma olur âhuvân-ı zâr
Bir güsfendi tu'me kılar gürg-i cân-şikâr-Ziya Paşa

Yâ Rab nedir bu keşmekeş-i derd-i ihtiyâc
İnsânın ihtiyâcı ki bir lokma nânadır-Ziya Paşa
lokma-i aşâ: Akşam lokması.
Geh devlet-i cihândan eder cehl behre-yâb
Geh lokma-i aşâdan eder akl bî-nasîb-Ziya Paşa

lokma-i gam: Gam lokması.
Lokma-i gam ki gelû-gîr-i melâl oldu bana
Şîr-i mâder gibi mey şimdi helâl oldu bana
Benlekçi İzzet Bey

lokma-i hân-ı kanâat: Kanaat sofrasının lokması.
Künc-i istiğnâ kadar bir kûşe-i râhat mı var
Lokma-i hân-ı kanâat gibi bir niʿmet mi var
Fıtnat Hanım

lokma-i inʿâm: İyilik lokması.
Hâlâ düşünen başlara hep latme-i tenkîl
Hâlâ sırıtan dişlere hep lokma-i inʿâm-Tevfik Fikret

lokma-i neheng: Timsah lokması.
Gavvâsı, hırs-ı gevher eder lokma-i neheng
Kebgi ümîd-i dâne eder teleye şikâr-Ziya Paşa

lokma-i târâc: Yağma lokması.
Ekûl-i lokma-i târâctır allâme-i âciz
Harîs-i lezzet-i güllâctır alâmet-i âciz-Sürûrî

* **lokma-veş:** Lokma gibi.
Çerb ü şîrîn olma halka, lokma-veş yerler seni
Telh-güftâr olma zîrâ akreb eylerler seni
Câmî (İstanbullu Mehmet ...)

Lokmân, Lukmân: (لقمان) Lokman hekim. İslâmiyet'ten önceki Araplar devrinde de efsanevi bir şahsiyet olan ve Kur'an'da da ismi geçen ve hekimliğinin yanında şiirleriyle de öğütler veren bir bilgenin adı.
Bir marîza çâresiz olmakta âciz bin tabîb
Kudret-i tıbbı bana gelsin de Lokmân söylesin
Nevres-i Kadim

Gönüller derdine Lokmân ara, bul, tez devâ iste
Ne istimdâd olur kuldan, ne dünyâdan vefâ iste
Merdanî (Silleli ...)

Bir dem cehâlette kalır hîç nesneyi bilmez olur
Bir dem dalar hikmetlere Câlînûs u Lokmân olur
Yunus Emre

Nîm-hurd-ı laʿlin olan lukma ey rûh-ı revân
Gâlib olur eylese hükmünde Lukmân ile bahs
Behiştî

luâb: (لعاب) Ar. Salya, tükürük.
Ekşili şorbâdan ağzı sulanır hûrdeden
Üfleriken kaşığa zabt-ı luâb etmek de güç-Sürûrî

luâb-ı Ahmed: Ahmed'in tükürüğü.
Çün menbaʿ-ı şekerdir onun mübârek ağzı
Ashâba şerbet olsa tan mı luâb-ı Ahmed
Hamdullah Hamdi

luʿb: (لعب) Ar. Oyun, eğlence.
Bu yedi pehlevânı dokuz kalʿadan çeker
Hindû saçın atar ise bir luʿb ile kemend-Şeyhi

Luʿb ü lehv ile çü dünyâ meşhûn
İstemez âkıl olan gayri oyun-Sünbülzade Vehbi

Hadeng-i gamzelerin üzre dilde cân oynar
Bu luʿbı hançer-i tîz üzre cân-bâz edemez
Hamdullah Hamdi

* **luʿb-bend:** Oyun bağı.
Zî pehlevân şu göz ki o hengâm-ı ışkta
Bin gürzü kalkana ala bir luʿb-bend ile-Nizami

luʿbet: (لعبت) Ar. 1. Oyun, oynanan şey, oyuncak. 2. Herkesi hayrette bırakan şey. **c. luʿbetân.**
Ne luʿbet ile kılar raksı çerh-i gerdûn kim
Gönül elinde onun çâr-pâre olmuştur
Hamdullah Hamdi

* **luʿbet-bâz:** Oyuncu.
Bezm-i ayş ü işretinde turfe luʿbet-bâzdır
Sihr edip ağzından âteşler eder izhâr şemʿ-Riyazi

luʿbet-bâz-ı dehr: Dünyanın oyuncusu.
Sakın aldanma luʿbet-bâz-ı dehrin mekrine Şeyhî
Neler peydâ eder ol bu kebûdî çadır altında-Şeyhi

* **luʿbet-geh:** Hayret yeri.
Sâhib-i nakş dürüstüm ki bu luʿbet-gehde
Gâlib olmaz ne kadar olsa dagal-bâz bana
Koca Ragıp Paşa

Bu luʿbet-gâhda ey Nâilî bilmektedir hikmet
Ne zîr-i hırkadandır heft râs-ı nîl-gûn peydâ-Nâilî

* **luʿbet-hâne:** Hayret evi.

luʿbet-hâne-i sunʿ: Sanatın şaşırtıcı evi (kâinat).
Zehî Bârî ki luʿbet-hâne-i sunʿunda halk eyler
Hezârân dil-ber-i mevzûn, hezârân duhter-i hasnâ
Nâbi

** **luʿbetân:** Oyuncaklar.
luʿbetân-ı Rûm: Rum oyuncakları.
Âhir hicâb-ı Şam'a girip luʿbetân-ı Rûm
Tuttu cihânı maʿreke-i cünd-i Zeng-bâr-Nevʿî
lugaz: (لغز) Ar. Bilmece, yanıltmaç.
Bu lugaz ilmin bilen ehl-i edeb
Olur âlemde Ziyâ-veş beste-leb-Ziya Paşa

Halletmediler bu lügazın sırrını kimse
Bin ka:file geçti hükemâdan, ulemâdan-Ziya Paşa
luka:tâ: (لقاطه) Ar. Yere atılmış ve yerden alınmış lüzumsuz şey, artık, çörçöp.
* **luka:tâ-çîn:** Değersiz şeyleri toplayan.
Gezsen göresin bütün zemîni
Ol mastabanın luka:tâ-çîni-Ziya Paşa
Lût: (لوط) Ar. M.Ö. XIX. yüzyılda yaşamış olan Harun peygamberin oğludur. Hz. Lut, Hz. İbrahim'in kardeşinin oğlu olup Hz. İbrahim şeriatine göre amel etmiştir. Gönderildiği kavim, genç erkeklerle cinsî münasebette bulunduğu için onları ıslâh etmek istemiş fakat dinlememişlerdir. Bunlara o zamanda Sodom ve Gomore halkı denilmiştir. Azgınlıkları had safhaya çıktığı için Allah tarafından şehirleri, göklere çıkartılıp baş aşağı yere indirilerek yok edilmiştir. Şehirlerinden bugüne ibret için kalan tek örnek bugünkü Filistin'deki Lut Gölü'dür. Bu gölde hiçbir canlı yaşamamaktadır ve suyu çok tuzludur. Kur'an'da bu azgın kavim ile ilgili pek çok yerde bilgi verilmektedir. Meselâ, Hicr/59-61, Neml 56, Sad 13, Kaf/13 vd.
Lût kavmi ki edip cürm ü günâh
Oldu günden güne güm-râh-ı tebâh
Yahya Bey (Taşlıcalı...)
lût: (لوت) Far. 1. Tatlı yemekler. 2. Çıplak.
* **lût-bâz:** Tatlı yemeklerle uğraşan.
Şükr-i taâmı vâizâ sûfî-i lût-bâza öv
Bana bu pendi etme ki âşıka gam yemek yeter
Hamdullah Hamdi
lutf. lutuf: (لطف) Ar. 1. Hoşluk, güzellik. 2. İyilik, iyi davranış. **c. eltâf.**
Dil nigâh-ı lutf umar bilmez ne bî-rahm olduğun
Merdüm-i çeşminden insâniyyet ümîdindedir-Nâilî

Bunca demdir nîm bir lutfun görüp şâd olmadım
Lûtfeder derlerse dehr-i dûna bühtândır bütün
Üsküdarlı Talʿat
Bilmem ne demektir ne tekâpû, ne tahakküm
Lutfümle de, kahrımla da Türk'üm
Midhat Cemal Kuntay
lutf-ı ahbâb: Dostların lütfu.
Safâ-yı câvidânîdir neşât-ı lutfu ahbâba
Belâ-yı nâ-gehânîdir hayâl-i tîğı aʿdâya-Nefʿî
lutf-ı bahâr: Baharın lütfu.
Âmmdur lutfi bütün âleme çün lûtf-ı bahâr
Feyz-için çeşm-i hurşîd-i dirahşân mebzûl-Rızayi
lutf-ı dost: Dostun lütfu.
Yek-sân gelirse ne_ola dile kahr u lutf-ı dost
Zehr ü şerâb âşık-ı şeydâya bir gelir
Sabri (Mehmet Şerif-Çelebi)
lutf-ı edânî: Alçakların lütfu.
Bu mevsimlerde ümmîd-i tamaʿ lutf-ı edânîden
Nisâr-ı âb-rûy etmekten akdem re'y-i fâsiddir-Nâbi
lutf-ı ezelî: Ezeli lütuf.
Kimse lutf-ı ezelî hükmünü tağyîr edemez
Bu cihândır kimine emek ü kimine yemek
Necati Bey
lutf-ı felek: Feleğin lütfu.
Lutf-ı felek ki ellere âbı serâb eder
Dil-teşne-i mahabbete bahrı serâb eder-Vecdî
lutf-ı firâvân: Aşırı lütuf.
Görürdüm her kasîde söyledikçe her birisinden
Hem istihsân ü hem ihsân ü hem lutf-ı firâvânı
Nefʿî
lutf-ı güftâr: Sözün lütfu.
Hüsn-i etvârı nazar-bahş-ı deyâcîr-i amâ
Lutf-ı güftârı harâbîde bünyân-ı samem-Nâbi
lutf-ı Hakk: Hakk'ın lütfu.
Değil mi lutf-ı Hakk'a karşı ayb ayb-cûluklar
Kemîne lokmayı bî-ithâm alır bulunur-Nâbi
lutf-ı Hudâ: Allah'ın lütfu.
Şâh-ı bî-dil ü bîmâr ü günâh-kâr ne gam
Sen olur isen eyâ lutf-ı Hudâ dâd-res
Adlî (Sultan II. Bayezid)
lutf-ı muʿtâd: Alışılmış lütuf.
Lutf-i muʿtâd ile ol şâir-i hôş-taʿbîrin
Şâhid-i nazmına ver hüsn-i beyân hôş geldin-Nâilî

lutf-ı peyker: Yüzünün lütfu.

Şahsın isti'dâdı lutf-ı peykerinden bellidir
Kîmyâ-yı ka:biliyyyet cevherinden bellidir-Nâilî

lutf-ı renk-âmîz: Çeşitli renkli lütuf.

Tâ ki ma'nâ-yı latîf lutf-ı renk-âmîz ile
Rûzgârın bir dil-ârâ dâstânıdır sözüm-Nef'î

lutf-ı tab': Yaratılış güzelliği.

Bîm kahrın cân u mâl hasma berk-hâne-i sûz
Lutf-ı tab'ın lâle-zâr milke ebr-i dür-feşân-Fuzûlî

lutf-ı visâl: Kavuşma lütfu.

Ne var bir kerre de et imtihân lutf-ı visâlinle
Dilimde âzmâyiş etmedik hangi cefâ kaldı-Nâbi

lutf-ı yâr: Dostun lütfu.

Lutf-ı yâre şâd olup cevr-i adûdan ağlamam
Ol sebebten âşnâ bî-gâne yeksândır bana
Cevrî (İbrahim Çelebi)

lutf-ı Yezdânî: Allah'ın lütfu.

Her ne emre iştigâl etsen saâdetle ola
Avn-i Rabbânî zahîr ü lutf-ı Yezdânî muîn-Nef'î

lutf u atâ: Lütuf ve bağış.

Billâhî Necâtî'ye bu lutf u atâyı gör
Şeyhi olalı şeyhi nazmı hasen olmuştur-Necati Bey

lutf u cûd: Lütuf ve cömertlik.

Süzüldü lutf u cûd erbâbı, gitti ayş u nûş ehli
Yemez içmez, cihan bezminden, birkaç bî-kerem kaldı-Lâ

** **eltâf:** Lutf'lar.

Budur hakk-ı kelâm ey Sadr-i zîşân kim kıyâs olmaz
Senin eltâfına bezl-i atâ-yı Hâtem-i Tâyî-Nedim

eltâf-ı Rabbü'l-âlemîn: Âlemin Rabb'inin lutufları.

Girdi bir şekl-i nizâma hey'et-i rûy-ı zemîn
Oldu şâmil âleme eltâf-ı Rabbü'l-âlemîn-Ziya Paşa

lübb: (لب) Ar. 1. Öz, iç. 2. Her şeyin iyisi, hâlisi. 3. Aklıselim, sağduyu.

Bir lübbüdür cihânda elezz-i lezâizin
Her mısrâ'-ı güzîdesi Fârûk Nâfiz'in-Yahya Kemal

Lübb ile kışrın eder farkını iş'âra Hakîm
Dürrü sübha def'-i hânendeye zînet sadefin-Nâbi

Lübbü, lehîb-i nâr ile bir kûy-i âteşin
Kışri, mecârî-i yemm ü nehr ile çâk çâk-Ziya Paşa

lübb-i âteş: Ateşin özü.

Nisbetle kışrı hacmine ol lübb-i âteşin
Şol kubbedir ki ferş oluna anda berk-i tâk
Ziya Paşa (anda: orada)

lübb-i esrâr-ı maânî: Mana sırlarının içi.

Açıldıkça ûlü'l-elbâb olur dem-beste-i hayret
Leb-i i'câz-gûyu lübb-i esrâr-ı maânidir
Muallim Naci

lücce: (لجّه) Ar. Açık ve engin deniz.

Mevc mevc olsa ne_ola lücce gibi nûr-ı sürûr
Bezme ikbâl ile ol mihr-i dirahşân geldi-Nedim

Lüccesi bahr-i devletin garka-gâh-ı gumûmdur
Râhat-ı dil murâd ise kendini kenâra çek
Âsım (Çelebizade Şeyhülislam İsmail...)

Kulak verin de neler söylüyor bakın idrâk
Bu, lücce lücce tekâsüf, bu sa'y-i dehşet-nâk
Mehmet Akif

lücce-i eflâk: Göklerin engin denizi.

Münakkaş oldu bisât-ı çemen şükûfe ile
Nazîri lücce-i eflâk oldu tahta-i hâk-İbn-i Kemal

lücce-i envâr: Nurlar denizi.

Lûle-i çeşme-i hûrşîde şikâf-ı hâme
Mevce-i lücce-i envâre sutûr-ı erka:m
Üsküdarlı Hakkı Bey

lücce-i feyz-i kadîr: Kıymetli feyiz denizi.

Mağz-ı esrâr-ı hakîkat şem'-i cem'-i evliyâ
Pertev-i nûr-ı hüviyyet lücce-i feyz-i kadîr
Üsküdarlı Hakkı Bey

lücce-i gam: Gam denizi.

Dil zevrakını lücce-i gamdan hevâ-yı ışk
Elbette bir kenâra atar rûzgârdır-Bâki

lücce-i hayret: Hayret denizi.

Gâhîce gark-ı lücce-i hayret olunca ben
İbrâm-ı nâz edip taraf-ı fikretim sorar-Esrar Dede

lücce-i mihnet: Sıkıntı denizi.

Kalmaz miyân-ı lücce-i mihnette fülk-i rakîb
Hîleyle iş gören kişi mihnetle cân verir-Neylî

lücce-i tevhîd: Tevhit denizi.

Bâr-ı giyeh-i dehre tâlib eyleme mürg-âb-veş
Lücce-i tevhîdinin gavvâs-ı gevher-hâhı kıl-Behiştî

lücce-i ummân: Okyanusun engin denizi.
Leşker-i eşk-i firâvân ile ceng eylemeye
Gönderir mevclerin lücce-i ummân saf saf-Bâki

lücce-i ummân-şekl: Okyanus şeklindeki deniz.
Mâh-ı nev aksini keçkûl edinip deryâlar
Oldu kapında gedâ lücce-i ummân-şekl-Hayali Bey

lücce-i zulmet: Karanlık deniz.
Lücce-i zulmet içinden kabaran mezbeleler
Evi sırtında sokaklarda gezen âileler-Mehmet Akif

lücce lücce: Dalga dalga.
İçimde cûş ederek lücce lücce istiğrak
Ezânı beklemez oldum; açılmadan âfâk
Mehmet Akif

lügat: (لغت) Ar. 1. Kelime, söz. 2. Her milletin konuştuğu dilin her kelimesi. 3. Sözlük kitabı. **c. lugât.**
Tarz-ı selefe takaddüm ettim
Bir başka lügat tekellüm ettim-Şeyh Galip

lügaz: (لغز) bk. lugaz.

lüknet, lükûnet, lüknûnet: (لكنت) Ar. Konuşmadaki pelteklik, dil basıklığı, dil tutukluluğu, kekeleme.
O Rûmî dil-berin ey dil dilinde sanma var lüknet
Murâdınca dili dönmez dehânı tengdir gâyet
Azmi (Pir Mehmet...)
Gelip lüknet zebân-ı âşıka vuslat telâşından
Dehânından çıkar güftâr gâhi râst gâhi geç
Enderunlu Vâsıf
Oldu mu yoksa meğer tanbûr-veş târın şikest
Lüknetin mi var zebânında yâhûd bebgâ gibi
Nedim

lûle: (لوله) Far. 1. Lüle, çeşme, musluk gibi şeylere takılan küçük boru. 2. Halka gibi dürülmüş şey, lüle. 3. Kâğıt külah.
İmâme ağzın öper ateşine lûle yanar
Bu kâr-gâh-ı cezâda garîbtir lûle-Nâbi

Târîhi Sultân Ahmed'in cârî zebân-ı lûleden
Aç besmeleyle iç suyu Han Ahmed'e eyle duâ
Sürûrî (Seyyid Vehbi?)
Zâhid bu bürûdetle eğer dûzaha gitsen
Bir lûle duhan yakmağa âteş bulamazsın-Sâbit

lûle-i Âb-ı Hayât-ı feyz: Bereketli sonsuzluk suyunun lülesi.
Hızr'a minnet çekme var sonra dil-i Nef'î gibi
Lûle-i Âb-ı Hayât-ı feyz ile leb-ber-leb ol-Nef'î

lûle-i çeşme-i hûrşîd: Güneş çeşmesinin külahı.
Lûle-i çeşme-i hûrşîde şikâf-ı hâme
Mevce-i lücce-i envâre sutûr-ı erka:m
Üsküdarlı Hakkı Bey

lü'lü: (لؤلؤ) Ar. İnci. **c. leâl, leâlî.**
Lü'lü mü yoksa dürr-i Aden'dir dedim, dedi:
Ebkem Fuzûlî eşk-i revânındurur senin-Fuzûlî

Lü'lü dişin gamıyla sirişkim güherlerin
Dizdim ümîd riştesine dane dane ben-Bâki

lü'lü'-i lâlâ: Parlak inci.
Hudavendâ ben ol üstâd-ı mazmûn-ı perver-i nazmım
Ki pest etti kelâmım lü'lü'-i lâlâyı-Nef'î

Saçın ve'l-leyl ya ağşâdır yüzün hâverden eclâdır
Dişin lü'lü'-i lâlâdır lebin la'l-i musaffâdır-Nazîf

lü'lü'-i lâlâ-yı sühan: Sözün parlak incisi.
Gevherî güftesine döndü bugünlerde meded
Gevher-i nâdire-i lü'lü-i lâlâ-yı sühan
Sünbülzade Vehbi

lü'lü'-i şehvâr: İri taneli inci.
Yümn-i na'tinden güher olmuş Fuzûlî sözleri
Ebr-i Nîsân'dan erer çün lü'lü'-i şehvâra su-Fuzûlî

Gözlerimden dökülen katre-i eşkim güheri
Leblerinden saçılan lü'lü-i şehvâra fedâ
Fuzûlî (Naat)

** **leâl:** İnciler.

leâl-i Aden: Aden incisi.
Her tîre-meniş kadr-şinâs-ı sühan olmaz
Her sifle hırdâr-ı leâl-i Aden olmaz-Nâbi

** **leâlî:** Lü'lü'ler, inciler.
Dürr ile sâyende tezyîn eyledim bâlîni
Gözlerimden etti taktîr-ı leâlî gözlerin
Muallim Naci

leâlî-i bârân: Yağmur tanesi gibi inciler.
Benim sirişkimi mahveylediyse âteş-i vicdân
Bulutlarında senin yok mudur leâlî-i bârân
Kemalzade Ekrem

* **leâlî-feşân:** İnciler saçan.
Tabʿım ki yâd-ı cezbe-i medhinle dem-be-dem
Bir bahr-i pür-hurûş-ı leâlî-feşân olur-Nefʿî

lüsn, lüsün: (لسن) bk. lisân.

lüzûm: (لزوم) Ar. Lazım olma, gereklik, iktiza, icap, ihtiyaç.
Mecbûr eden mezâlime erkân-ı devleti
İsrâf-ı bî-lüzûm sefâhat değil midir
Şeyhülislam Yahya

Etmiş hulâsa bir emel-i hâs-ı bî-lüzûm
Her şahs-ı hürrü kayd-ı esâretle mübtelâ-Ziya Paşa

Nedir lüzûmu vücûdu şu kevn-i mağşûşun
Değer mi külfeti îcâdı bunca daʿvâya-Ferit Bey

-M-

maʿ: (مع) Ar. Kelime başına gelerek "ile, beraber, birlikte" anlamlarında kullanılır.

* **maʿallâh:** Allah ile, Allah ile birlikte.
Bî-nişân u lâ-mekân sırrında pinhân olmayan
Bulmaya seyr-i ma'allâh sırrın el-hakk el-gıyâs
Ümmi Sinan

mâ-: (ما) Ar. e. "O şey ki, şu nesne ki, o ki; ...daki, ...deki" anlamlarında, kelime başlarına gelir. 2. Olumsuzluk edatı.

* **mâ-beyn:** Haremle selamlık arasında olan oda.
Zâhid püsere mâil ü hem duhtere âşık
Mâ-beyn odası gibi iki yüzlü münâfık-Lâ

* **mâ-cerâ:** Cereyan eden, geçen, akıp giden; sergüzeşt.
Gör yaşımı gamınla geçen mâ-cerâ budur
Bak dâgıma ki âyîne-i pür-safâ budur-Hayali Bey

Bilsen beyim ederdi seni reşk bî-karâr
Şimdi Nedîm'in öylece bir mâ-cerâsı var-Nedim

mâ-cerâ-yı aşk: Aşk macerası.
Ka:bil mi arz-ı hâl ile derd-i dili beyân
Sığmaz zebân-ı hâmemize mâcerâ-yı aşk
Fıtnat Hanım

mâ-cerâ-yı derd-i aşk: Aşk derdinin macerası.
Eder bir bir hikâyet eşk ü âhın İsmetî yâre
Ne denlü mâ-cerâ-yı derd-i aşkın bî-şümâr olsa
İsmetî

mâ-cerâ-yı eşk: Gözyaşı macerası.
Hep mâ-cerâ-yı eşkimi fâş etti âleme
Ey bâd-ı subh-dem göre dil-dâre der misin-Hakanî

mâ-cerâ-yı Ferhâd: Ferhad'ın macerası.
Getirme hâtırına mâ-cerâ-yı Ferhâd'ı
Derûnu yârelidir kûh-sârı söyletme-Lâ

mâ-cerâ-yı meclis: Meclis macerası.
Handesi âvâzı kulkul giryesi taktîr-i mey
Mâ-cerâ-yı meclise sâgar hem ağlar hem güler
Pertev Paşa

mâ-cerâ-yı sâbık: Eski macera.
Eğer bileydi beşer mâ-cerâ-yı sâbıkını
Olurdu bahs-i tekevvünde vâkıf-ı hikmet
Nâzım Paşa

mâ-cerâ-yı vasl: Kavuşma macerası.
Dökülen su kabını doldursa eylerdi gönül
Mâ-cerâ-yı vasl için dil-dâre sırf âb-rû
Hilmi (Trabzonlu...)

* **mâ-dâm, mâdem:** 1. Madem, çünkü, değil mi ki. 2. Devam ettikçe.
Sensin fakat şefi'im rûz-ı cezâda mâ-dâm
Çıkmaz mıyım huzûra bî-bâk yâ Muhammed
Naat-ı Şerîf

Mâ-dâm ki ki bitmiyor hayâtım
Zannetme biter türâbım-Muallim Naci

Derdim: "Bu da var imiş kaderde
Mâdem ki düştü dil bu derde-Muallim Naci

* **mâ-dûn:** Altta, aşağıda, alt derecede.
Ekdiğin biçmedesin resm-i râh-ı hak budur
Sen de mâ-dûnuna rahm eyle ki rahmet bulasın
Lâ

* **mâ-fevk:** 1. Üst, yukarı. 2. Üst derecede bulunan kimse, şef.
Lâf-ı da'vâ-yı enâniyyet ne lâzım âkıle
Herkesin âlemde bin mâ-fevkı bin mâ-dûnu var
Esat Muhlis Paşa

* **mâ-fihâ:** Mevcudat, mükevvenat.
Hikmet-i dünyâ vü mâ-fihâ bilen ârif değil
Ârif oldur bilmeye dünyâ vü mâ-fihâ nedir-Fuzûlî

İlâhî Hazret-i Sultân Murâd'a ömr-i sermed ver
Musahhar ola ona tâ ebed dünyâ vü mâ-fihâ
Şeyhülislam Yahya

* **mâ-fi'l-bâl:** Gönüldeki, içteki şey.
O sâf kalbine şi'rimle arz-ı mâ-fi'l-bâl
Bu şi'ri eyleyemem ben ilelebed ikmâl
Kemalzade Ekrem Bey

* **mâ-fi'z-zamîr:** Gönüldeki, içteki şey.
Keşf eyleyince sonra bu mâ-fi'z-zamîrini
Gördük nedir vezîr-i sadâkat-semîrini
Abdülhak Hâmit

* **mâ-hades:** Vuku bulan şey, macera.
Hakkıyle kalmamış ise yâdımda mâ-hades
Son mev'idindir aşkına râm olmuyor Yudes
Abdülhak Hâmit

* **mâ-hasal:** Hasıl olan, meydana gelen şey, netice.
Bir böyle dem hurrem u ferhunde husûsâ
Kim mâ-hasal müddet-i ömr-i güzerândır-Nef'î

Kör olur mâ-hasal o kimse ki_ola sana adû
Ger hirâsınla revâ görmese a'dâ ahlâm-Ziya Paşa

mâ-hasal-ı kevn ü mekân: Kevn ü mekânın neticesi.
Mehdî-i devr ü zemân mâ-hasal-ı kevn ü mekân
Âfitâb-ı dü-cihân zıll-i Hudâ nûr-ı hüdâ-Nef'î

mâ-hasal-ı müddet-i ömr-i güzerân: Geçen ömür müddetinin neticesi.
Bir böyle dem-i hurrem ü ferhunde husûsâ
Kim mâ-hasal-ı müddet-i ömr-i güzerândır-Nef'î

* **mâ-haşerallah:** Kalabalık, izdiham.
Emvât kıyâm eylemede mâ-haşerallah
Gayyâ-yi gazûb âteş-i dûzahta ayândır-İsmail Safa

* **mâ-hazar:** Hazır olan, mevcut bulunan şey.
Mîz-bân olsan eğer doymaz çeşm-i mîhmân
Mâ-hazar etsen ona hûn-ı dil ü eşk-i teri
Nazîm (Yahya ...)

* **mâ-lâ-ya'nî:** Manasız, faydasız, boş.
Eyleme ehl-i salâha ta'nı
Söyleme cehlile mâ-lâ'ya'nî-Taşlıcalı Yahya

* **mâ-melek:** Nesi varsa, varı yoğu, olanca şey.
Cânân yoluna harcederiz nakd-i sirişki
Sarf eylemedi mâ-melekin Hâtem-i aşkız-Tarzî

Verirdi mâ-melekin bezl için kerîme leîm
Ederdi hizmet-i rindânî şevkle zühhâd-Nef'î

Aldırıp mâ-meleki inleme zenbûr gibi
Âtıf (Mustafa ...)

* **mâ-mezâ:** Geçen, geçmiş şey.
Görsün bizi görüp de pür-âmâl ü pür-garâm
Bir yerde mâ-mezâ ile müstakbel-i cihân
Cenap Şahabeddin

* **mâ-sadak:** Tasdik olunan, uygun, tıpkı.

mâ-sadak-ı lutf-ı İlâhî: İlahi lütfun uygunluğu.

Sen sen ol mâ-sadak-ı lütf-ı İlâhî ki felek
Bir gece sensiz olan devrin anıp pinhânî-Nef'î

* **mâ-sebak:** Geçen, geçmiş zaman.

Tebliğ kılıp Cenâb-ı Hak'tan
Nehy eyledi hükm-i mâ-sebaktan-Şeyh Galip

Olmuş idi mâ-sebakta rûbâh
Bir teys-i dırâz karna hem-râh-Recaizade Ekrem

* **mâ-sivâ:** 1. Allah'tan başka bütün varlıklar. 2. Dünya ile ilgili olan şeyler.

O kim mâ-sivâdan yuma çeşmini
Berâberdir ona bahâr ü hazân-Şeyhülislam Yahya

Aşk-ı Hak'tan gayrısı uşşâka olmadı kabûl
Aşk-ı Hak'tan gayrısı uşşâka oldu mâ-sivâ
Reşit Akif Paşa

mâ-sivâ'llâh: Allah'ın dışındaki her şey.

Gel ey miskîn gözün yum sen cemâl-i mâ-siva'llâhtan
Bugün gör bunda dîdârın ne hâcet va'd-i ferdâya
Âşık Paşa

Takın bu seyfin akvâsın cihâdü'l-ekberi anla
Hicâb-ı mâ-siva'llâha fenâ verip kırarsan gel
Ümmi Sinan

* **mâ-şâ-Allah:** 1. Allah'ın istediği gibi. 2. Allah nazardan saklasın, ne güzel! 3. Hayret ve memnunluk anlatır. 4. Küçük çocuklara nazar değmesin diye yakalarına takılan nazarlık.

Pertev-endâz olucak bezme dedim uşşâka
Âfitâbım yere inmiş hele mâ-şâ-Allah
Nahifi (olucak: olunca)

* **mâ-taht:** Altında.

Gam reh-zeni huzûrun râhından atsın avk
Mâ-tahtına nazar kıl ey dil gözetme mâ-fevk
Behiştî

* **mâ-tekaddem:** 1. Geçmiş zaman. 2. Geçen şey. 3. Önceleri.

İgen incinme ey gönül ölürsen gûşiş-i gamdan
Güzellerden vefâ olmaz meseldir mâ-tekaddemden-Muhibbî, Meftunî (Kanunî Sultan Süleyman) (igen: çok)

* **mâ-verâ:** Bir şeyin ötesinde, ardında olan.

Hazîn bir telh-i nekbet hevâda
Nedir bilmem ne vardır mâ-verâda-Tevfik Fikret

mâ': (ماء) Ar. Su. **c. miyâh.**

Çerh-i gaddârda vefâ neyler
Kâse-i ser-nigûnda mâ' neyler-Bâki

Gönülden sırrın ifşâ eylemez pîr-i kühen zîrâ
Sebû-yı köhneden terşîh edip bir katre mâ' çıkmaz
Beliğ

Dil bir içim su istedi çeşme-i la'l-i yârdan
Âb-ı zülâl-i hançerin gösterip işte mâ' dedi-Bâki

Çerh-i gaddârda vefâ neyler
Kâse-i ser-nigûnda mâ' neyler-Bâki

mâ'-i bârid: Soğuk su.

Düşnâm-ı yârdan dil şöyle safâ alır kim
Pür-teşne buldu gûyâ bir kâse mâ-i bârid-Behiştî

mâ'-i cârî: Akan su.

Mâ'-i cârî taraf taraf çağlar
Bâd-ı hôş-bû eser hafîf hafîf-Muallim Naci

mâ'-i hamîm: Kaynar su.

Şerer-i nâire-i kahrı ma'âzallah eğer
Âb-ı Hayvân'a eser etse olur mâ-i hamîm
Nazîm (Yahya...)

Düşeyin nâr-ı cahîme içeyin mâ'-i hamîm
Ne_iderem azb-ı Furâtı yüzünü görmeyicek
Hamdullah Hamdi (görmeyicek: görmeyince)

mâ'-i hârâ: Mermer üzerindeki su yolu.

Sanır tamga-i zerrînden gören bir mâ'-i hârâda
Meyân-ı âba düşmüş aks-i Hûrşîd-i pür-envârı
Nef'î

mâ'-i ineb: Üzüm suyu.

Dehr kahrından düşerdim ka'r-ı çâh-ı gussaya
Zâhidâ rahm eyleyip ger tutmasa mâ'-i ineb-Zâti

mâ'-i maârif: İlim irfan suyu.

Mîzâb-ı kalemden dökülen mâ'-ı maârif
Bâğ-ı vatan u devlete bârân-ı keremdir
Yenişehirli Avni

Mâ'-i Ma'în: Akan su. Cennet'teki bir İlahi ırmağın ismi.
Mâ'-i Ma'în'den ey fakîh esrüyen ikidir deme
Çünkü Yegâne'den-dürür vârid ile vücûdumuz
Nesimi (esrü-: sarhoş olmak.)

mâ'-i semûm: Zehirli su.
Lebinin yâdı ile içse eğer bir atşân
Âb-ı Kevser gibi cân-perver olur mâ'-i semûm
Yenişehirli Avni

mâ'-i Tahûr: Tahur adlı cennet içeceği.
Gel olma bezm-i fenâda mey ile âlûde
Ki suna sâkî-i vahdet eline Mâ'-i Tahûr-Hayali Bey

Mâ'-i Tesnîm: Cennet'teki Tesnim ırmağının suyu.
Gülelim oynayalım kâm alalım dünyâdan
Mâ'-i Tesnîm içelim çeşme-i nev-peydâdan-Nedim

** **miyâh:** Sular, mâ'lar
Perveriş-yâb-ı sehâb-ı cûdu olsaydı eğer
Dürre-i beyzâ olurlar idi her reşh-i miyâh
Üsküdarlı Hakkı Bey

maâd, meâd: (معاد) Ar. Avdet'ten; 1. Dönülen, dönüp gidilecek yer. 2. Ahret. 3. Dönüş, geri gidiş.
Bir pîre yapış, kim eresin sırr-ı maâda
Bağdatlı Ruhi

Bilir mi da'î-i irfânı her hakîkat eden
Azîz rûhumuzun mebde' ü meâdı nedir
Cenap Şahabeddin

Kâş akl-ı maâd yerine kâş
Olsa akl-ı maʿâş-ı nefsânî-Fehim (Hoca Süleyman...)

mâʿadâ: (ماعدا) Ar. e. "-dan başka, -den başka, gayrı" anlamlarına gelerek başta kullanılır.
Sühan-rû olduğundan mâʿadâ seyr eyleyen kimse
Hatt-ı taʿlîkini tercîh eder hatt-ı imâd üzre-Nef'î

Kevn ü fesâdın anladım îrâd ü masrafın
Dil-hâhına müzâyakadan mâʿadâsı yok-Nâbi

Işk kilk çekti hat harf-i vücûd-ı âşıka
Kim ola sâbit Hak isbâtında nefy-i mâʿadâ-Fuzûlî

maʿâdin: (معادن) bk. maʿden.

maâlî: (معالى) Ar. Maʿlât'ın cemi. 1. Derin ve yüksek fikirler. 2. Ululuklar, yücelikler, şerefler.
İdrâk-i maâlî bu küçük akla gerekmez
Zîrâ bu terâzû bu kadar sıkleti çemez-Ziya Paşa

Maâlî meyli hîç kalmaz, şehâmet büsbütün kalkar
Ne hâkimlik tanır artık, ne mahkûm olmadan
Mehmet Akif

Onun lisân-ı semâvîsi rûha söylerse
Bununki rûh-ı maâlîyi nefheder hisse-Mehmet Akif

Koşan cihâd-ı maâlîye şanlı, lâkin ağır
Mahûf adımlar atar-Tevfik Fikret

* **maâlî-penâh:** Ululukların sığındığı yer.
Eyâ şehriyâr-ı maâlî-penâh
Bize mesleğindir veren intibâh-Muallim Naci

maa-mâ-fîh, mamafih: (مع مافيه) Ar. zf. Bununla beraber, böyle ise de, hâl böyle iken.
Bana ihtâra ne hâcet, a beyim, şimdi bunu?
Maa-mâ-fîh yeniden bir bakalım dikkatle
Mehmet Akif

maʿânî: (معانى) bk. maʿnâ.

maârif: (معارف) Ar. 1. Maʿrifet'ler, bilgiler, kültürler. 2. Bilgi, kültür.
İtlâf-ı vakt eyleme fasl-ı şebâbda
Kesb-i maârif eyleyegör kâr vaktidir
Vâsık (İstanbullu Ahmet...)

Kâlâ-yı maârif satılır sûklarında
Bâzâr-ı hüner maʿden-i ilm ü ulemâdır-Nedim

* **maʿrifet:** 1. Herkesin yapamadığı ustalık. 2. Bilme, biliş. 3. Hoşa gitmeyen hareket.
Beylere bin maʿrifet harceylesen değmez pula
Şimdi meyli dirhem ile, bunların, dînâradır
Azmî (Gedizli...)

maârif-perver: Maarifle ilgili şeyleri seven, koruyan.
Hikem-âmûz u sühan- senc ü maârif-perver
Şefkat-endîşe, kerem-pîşe, dilîr ü aʿkal-Lâ

maâsî: (معاصى) bk. maʿsiyet.

maʿâş: (معاش) Ar. Ayş'ten; 1. Yaşayış, dirlik. 2. Geçinecek şey. 3. Aylık. **c. maʿâşât.**

Sayyâd dedi budur ma'âşım
Açmam ayağın giderse başım-Fuzûlî

Gehî telâtûm-ı ekdârı zîk-ı ma'âş
Gehî tezâhüm-i ekdârı gayret-i emsâl-Nedim

Ermedin vaslına harc eyledi cümle varın
Yoğ imiş Enverî dîvânede hîç akl-ı ma'âş-Enverî

maâşir: (معاشر) bk. ma'şer.

maâz: (معاذ) Ar. Sığınacak yer.

* **maâz-Allah:** 1. Tek sığınılacak Allah'tır. 2. Allah korusun, Allah saklasın.

Rakîbi hasbeten lillâh edinme hüsnüne mahrem
Maâz-Allah ki yaraşmaz nedîm-i pâdişâh eğri
Ahmet Paşa

Gamın sadra geçirmez diye geçmişler beni yâre
Maâz-Allah inanmanız bu sözler bana bühtândır
Behiştî

ma'bed: (معبد) Ar. İbâdet'ten; ibadet edilecek yer, tapınak.

Zihî meşhed zihî merkad zihî ma'bed zihî maksad
Maka:m-ı Hızr u İlyâs u makarr-ı evliyâdır bu
Yahya Bey (Taşlıcalı...)

Yurdum dediğim toprağı çiğnetmedim işte
Ufkumda dizilmiş sayısız ma'bedim işte
Midhat Cemal Kuntay

ma'bed-i hayl-i nücûm: Pek çok yıldızın mabedi.

Ma'bed-i hayl-i nücûmun günbed-i eflâktir
Mihr ü meh kandîl ona kavs-i kuzah mihrâb-ı çerh
Beliğ

ma'bed-i İslâm: İslâm'ın mabedi.

Şöhreti mâl iledir ma'bed-i İslâm'ın da
Câmi'-i köhne-i vakfa cemâat gelmez-Nâbi

ma'bed-i Sultân Süleymân Şâh: Sultan Süleyman Şah'ın mabedi.

Ma'bed-i Sultân Süleymân Şâh emîn-i ehl-i dîn
Hâdî-i ahbâb-ı Ahmed câmi'-i ibret-nümâ
Yahya Bey (Taşlıcalı...)

* **ma'bûd:** Kendisine tapınılan Allah, Tanrı.

Senin nûr-ı cemâlin cilve-gerdir vech-i eşyâda
O yüzdendir ki ma'bûd etti râhib Lât ü Uzzâ'yı
Nev'î

Bu sırr-ı hikmeti idrâk mümkün olmadı âh
Nedir bu hikmetin ey lâ-yezâl olan Ma'bûd
Nâzım Paşa

Halâs eyle televvün vartasından nefsi yâ Ma'bûd
Temekkün kişverinde sırrı sultân eyle yâ Allah
Nuri

* **ma'bûde:** Şirk dolayısıyle kendisine tapılan peri, put, dişi tanrı.

Etse tasvîr eğer ol münakkaşa bikr-i fikrin
Tapınır âlem ona sûret-i ma'bûde misâl-Şinasi

ma'bûde-i şi'r: Şiir perisi.

Yalnız ikimiz, bir de o: Ma'bûde-i şi'rim
Yalnız ikimiz, bir de onun zıll-ı cenâhı
Tevfik Fikret

mabgûz: (مبغوض) Ar. Nefret edilmiş.

Mâlını eyleme bî-vech itlâf
Oldu mabgûz-i İlâhî isrâf-Nâbi

ma'bûd: bk.

mâ-cerâ: (ماجرا) bk. mâ.

ma'cûn: (معجون) Ar. Acn'den; 1. Hamur kıvamında olan şey. 2. Uyuşturucu maddelerden süzme afyon. 3. Sokaklarda satılan baharatlı, tarçınlı yapışkan şekerleme. 4. Camı, çerçeveyi tutturan madde.

Cânân lebinden emsem olmaz ise tabîbâ
Ben hasteye ne şerbet te'sîr eder ne ma'cûn-Behiştî

ma'cûn-ı hikmet: Hikmet macunu.

Zihî meşhed zihî merkad zihî ma'bed zihî maksad
Maka:m-ı Hızr u İlyâs u makarr-ı evliyâdır bu
Yahya Bey (Taşlıcalı...)

ma'cûn-ı mahabbet: Sevgi macunu.

Hayrette görüp âşıkı gülmez demeniz kim
Elbette verir hükmünü ma'cûn-ı mahabbet
Şeyhülislam Yahya

Maçîn: (مچين) Ar. 1. Çin'in güney bölgesidir. 2. Bu bölgede yaşayan Türk kabilesi.

Hatt-ı yâr ol zülf ucuda müşg ile yazmış ki bu
Çîn ü Maçîn'de düzülmüş düzd-i dil çengâlidir
Ahmet Paşa

mâdde: (مادّه) Ar. 1. Madde. 2. Maya, asıl, cevher. 2. İş, emir, husus. 3. Sözün bir bendi. 4. Cisim. 5. Kanun veya nizamnamenin bir

fıkrası. 6. Sözlüklerde açıklanan kelimelerin her biri. **c. mevâdd.**

Müşâhid olamaz olsa mücerred mâdde sırru'llah
Münezzehtir diyen mahcûb oluptur Hakk'ı rü'yetten

Gaybî

Gördüğün hâl-i hazînin bâisi bir mâddedir
Kim Hudâ-yı Zü'l-celâl Kur'ânda etmiştir beyân

Lâ

* **maddî:** 1. Maddeden meydana gelen. 2. Fikir, niyet. **c. mâddiyyûn.**

** **mâddiyyûn:** Maddeciler, materyalist dünya görüşünü benimseyenler.

Bütün karîn-i cünûndur ukûl-i maddiyûn
Bu ibtilâ-yı acîbe misâldir „Bühner"-Nâzım Paşa

mâde: (ماده) Far. Dişi hayvan.

Mâde makbûl olucak hayvânda
Kıymet olmaz mı zen-i insânda-Sünbülzade Vehbi

ma'delet: (معدلت) Ar. Adl'den; âdillik, insaflılık.

Bâğ u râğ devlet iclâline
Esmesin bâd-ı hazân-ı ma'delet-Nedim

ma'den: (معدن) Ar. 1. Yer altında mevcut olan altın, gümüş, bakır ve benzeri yer cevherlerinin bulunduğu yer. 2. Her nesnenin asıl kaynağı **c. ma'âdin.**

Hep akîm ola mevâlîd-i selâs-i âlem
Ne nebât ola ne ma'den ne de hayvân olsun

Enderunlu Fazıl

ma'den-i atâ: İhsan kaynağı.

Osmân ki buldu gözleri nûreynin ile nûr
Hem ma'den-i atâ idi hem menba'-ı hayâ-Nizami

ma'den-i elmâs: Elmas madeni.

Dîde-i pür-hûnum ettin ma'den-i elmâs eşk
Reng-i rûy-ı şîşe-i pür-inkisârımdan sakın-Nâilî

ma'den-i ilm ü ulemâ: İlim ve ulema madeni.

Kâlâ-yı maârif satılır sûklarında
Bâzâr-ı hüner ma'den-i ilm ü ulemâdır-Nedim

ma'den-i kükürd: Kükürt kaynağı.

Etse bir kûha güzer bâd-ı semûm satvetin
Ma'den-i kükürd eder te'sîri kân-ı gevheri-Nedim

ma'den-i sîm-âb: Cıva madeni.

Ruhunda bâdeden yârin ki âb ü tâb olur peydâ
Derûnumda benim bir ma'den-i sîm-âb olur peydâ

Şeyh Galip

ma'den-i vâhid: Tek maden.

İbrîk ü leğen ma'den-i vâhidden iken
Birinde su pâk birisinde nâ-pâk-Nâbi

mâder: (مادر) Far. Ana, valide.

Ayrı düşmüş birbirinden şerm ile hûrşid ü mâh
Mâderi ol günde kim almış o mâhı koynuna

Namık Kemal

Mâderle peder olup bahâne
Sevk etti kazâ beni cihâne-Namık Kemal

O bed-bahtın nasıl evlâdı hîç gitmezse yanından
Nasıl çıkmazsa mâder, öksüzün bir dem fuâdından

Mehmet Akif

mâder-i dehr: Dünyanın anası.

Gam-ı sevdâ-yı ser-i zülfün ile kesti senin
Mâder-i dehr meğer nâfını müşg-i Huten'in

İbn-i Kemal

mâder-i eyyâm: Günlerin anası.

Vermese lutfun eli rahm-ı felekte perveriş
Mâder-i eyyâmdan doğmazdı tâ mahşer güneş

Ahmet Paşa

mâder-i gerdûn: Feleğin anası.

Mâder-i gerdûndan gün doğmadan neler doğar
(Leyletü'l-hâbla) demişler hey baba âlem bu ya

Lebîb-i Âmidî (Abdülgafur Hüseyin ...)

mâder-i şîr: Arslanın anası.

Çıkıp âğûşuna nahvetle ederler şimdi
Mâder-i şîrden âhû-bereler mass-i leben-Nedim

mâder-i şübbân-ı millet: Millet gençlerinin anası.

Yatır dehşetli âğûşunda bin evlâd-ı hürriyyet
Sanırsın mâder-i şübbân-ı millettir mezâr-istân

Hersekli Arif Hikmet

* **mâder-âne:** Anaya yakışır surette.

Âh o dallardaki fütûr-ı derûn
Onların tavr-ı serzeniş-kârı
Onların mâder-âne ekdârı-Cenap Şahabeddin

* **mâder-zâd:** 1. Anadan doğma. 2. Hilkat, yaratılış.
İlm-i resmîyi tenezzül mü eder tahsîle
Kisbe mevkûf değildir şeref-i mâder-zâd-Nâbi

Edersin gerçi her derde tabîbim bir devâ ammâ
Cünûn-ı ehl-i aşk olunca mâder-zâd neylersin
Şeyhülislam Bahayi (....Mehmet)

mâdih: (مادح) bk. medh.

ma'dilet, ma'delet: (معدلت) Ar. Adl'den; adalet etme.
Ol Süleymân-ı ma'deletsin kim eğer emr eylesen
Râm olur mûr-ı zaîfin hükmüne şîr-i jiyân
Ziya Paşa

* **ma'dilet-güster:** Adaletli davranan.
Tâli'-i nahsım şeref bulmak-ıçün urdum yüzüm
Âsitânen hâkine ey ma'dilet-güster güneş
Lamiî Çelebi

Hamdülillah yine bir hayr alâmet gördük
Ma'delet menba'ını sağ u selâmet gördük-Behiştî

ma'dûd, ma'dûde: (معدود) Ar. Add'ten; 1. Sayılı, sayılmış. 2. Belli, muayyen.
Bahşiş-i nâ-be-mahal cûddan olmaz ma'dûd
Sıfr-ı ma'kûs ile artar mı hesâbı rakamın
Beliğ? Seyyit Vehbi?

Olur bidâyet-i sıfır intihâ-yı her asfâr
İ'dâd-ı fazl u kemâlâtın edemez ma'dûd-Sâmi

ma'dûm: (معدوم) Ar. Adem'den, yok olan bulunmayan.
Basît esfel-i hâke fütâde olmaz idi
Cihânda sâye-i ma'dûmun olsa ger mevcûd-Sâmi

Beynim yanıyor, bu bence ma'lûm
Mechûle derim; nazîr-i ma'dûm
Tokadizade Şekip Bey

O da ma'dûm
Bir mâteme bir sûr, o da peyveste memâta
Tevfik Fikret

mâ-fât: (مافات) Ar. Kaybolan, elden çıkan, kaybolan.
Ne dâiye-i tedârik-i evka:t et
Ne dağdağa-i telâfî-i mâ-fât et-Nâbi

ma'füvv: (معفوّ) Ar. Afv'den; 1. Affolunmuş, suçu bağışlanmış. 2. Ayrı tutulan, istisna edilmiş.
Mir'ât-ı dilde sûret-i ihlâsa kıl nazar
Ma'füvvdür merâsime dâir kusûrumuz-Nâbi

magârib: (مغارب) bk. magrib.

mağbûn: (مغبون) Ar. Gabn'dan; 1. Alışverişte aldatılmış. 2. Şaşkın, şaşırmış.
Gönül ol çeşm ü zülf ü ol had ü hâle varan olur
Kimi mağbûn kimi mecnûn kimi vâlih kimi şeydâ
Ahmedî

Zelîl mağbûn kala başım anda hîç dinmeye yaşım
Yarın Hak katında yüzüm kara_olursa ne_edeyim ben-Yunus Emre

Eyler beni ol hesâb mağbûn
Kim sûret-i hâldir diğer-gûn-Fuzûlî

Lâ-muhâle seni mağbûn eyler
Geçirir deftere medyûn eyler-Sünbülzade Vehbi

mağdûr: (مغدور) Ar. Gadrtden; haksızlığa uğramış, gadre uğramış.
Şöyledir Râgıp mücâzât-ı amel kim fi'l-mesel
Sorsalar mağdûrunu gaddâr kendin gösterir
Koca Ragıp Paşa

Âsâbı çürük, göğsü çürük, rûhu çürüktür
Mağdûr olan insân gibi gaddâr olanın da
Midhat Cemal Kuntay

mağfiret: (مغفرت) Ar. Gufrân'dan; Allah'ın, kullarının günahlarını bağışlaması.
Ma'siyet girdâbına düştü vücûdum zevrakı
Mağfiret yeli ger erişmezse müşkil oldu hâl
Lamiî Çelebi

mağfiret-i Rahmânî: Allah'a ait bağış.
Habbezâ ma'bed-i pür-feyz-i mukaddes ki bulur
Anda bir secde kılan mağfiret-i Rahmânî
Nef'î (anda: orada)

* **mağfûr:** Yarlığanmış, Allah tarafından günahı affolunmuş..
Okundukça bu şi'r-i dil-pezîrim bezm-i âlemde
Eder zinde-revân Örfî-i merhûm u mağfûru-Nef'î

Bunların yüzün görüp sözün işiten cân ile
Gaybiyâ der-gâh-ı Hak'ta şüphesiz mağfûr olur
Gaybî

mağfûr: (مغفور) bk. mağfiret.

maglata: (مغلطه) Ar. Birini yanıltmak için söylenen zihin karıştırıcı söz, saçmasapan söz. **c. magalit.**

Maglata etme mücevherden olur târihi
Galata mansıbı bir Sâlih Efendi gördü (1800)
Sürûrî

Hep maglata vü lâklâkadır bâtın u zâhir
Bir nokta imiş asl-ı sühan evvel ü âhir
Bağdatlı Ruhi

Düşmez ey Kafoğlu mahdûmiyyete bu maglata
Birbirine uymaz ol evzâʿ-i gûna-gûne yuf-Nef'î

mağlûb: (مغلوب) Ar. Galebe'den; yenilmiş, yenilen kimse, galebe edilmiş.

Kalan taht-ı nüfûzunda bu gün azgâs-ı ahlâmın
Olur mağlûbu yarın bir takım evhâm ü âlâmın
Abdülhak Hâmit

Mağlûbken ordu, yaslı dururken bütün vatan
Rüyama girdi, her gece, bir fâtih-âne zan
Yahya Kemal

mağlûb-ı hâb-ı gaflet: Gaflet uykusunun mağlubu.

Mağlûb-ı hâb-ı gaflet olan mürde-dillere
Tâ subh olunca eyledi dün gece hande şemʿ
Hayali Bey

mağlûb-ı hevâ: Arzusuna mağlup.

Avret gibi mağlûb-ı hevâ olma er ol er
Nefsin seni râm etmeye, sen nefsini râm et-Ziya Paşa

mağlûb-ı riyâ: Riyaya yenilen.

Şöyle mağlûb-ı riyâdır ki yanınca gidenin
Halk üşer başına gûyâ har-ı Deccâl yürür
Bağdatlı Ruhi

mağlûb-ı ye's: Üzüntü mağlubu.

Zenb ile mağlûb-ı ye's olmam
Hudâ Tevvâb'tır-Muallim Naci.

mağlûl: (مغلول) Ar. Galel'den; 1. Zincire bağlı, zincire vurulmuş. 2. Susuz kalmış.

Tavk-ı fermânı ile gerden-i fitne mağlûl
Satr-ı ahkâmı ile pây-ı sitem der-zencîr-Nef'î

mağmûm: (مغموم) Ar. Gamm'dan; 1. Gamlı, kederli. 2. Kapalı, sıkıntılı, bulutlu.

Doğmuştu kamer, şimdi, uzaklardaki mağmûm
Dağlardan; açık raʿşeler elvâha dağılmış
Ahmet Hâşim

Bir gölde yüzen zülf-i tahayyül gibi mağmûm
Mehtâba dolan girye-i eşyâ gibi mevhûm
Ahmet Hâşim

magrib: (مغرب) Ar. Garb'tan; 1. Garp, batı. 2. Akşam. **c. magârib.**

Gamın magribte ben maşrıkta olsam bu ne hikmettir
İrer göz yumup açınca meğer tayy-ı mekân eyler
Behiştî

Gurûb edip de güneş bir veremli tâze gibi
Çökünce magribe reng-i memât olan zulmet
Tevfik Fikret

Tüllenen mağribi akşamları sarsam yarana
Yine bir şey yapabildim diyemem hâtırana
Mehmet Akif

** **magârib:** Magrib'ler, 1. Batılar, Batı tarafları. 2. Akşamlar.

Magârib oldu dirîgâ metâliʿ-i irfân
Ne kaldı şöhret-i Rûm u Arap, ne Mısr ü Herât
Sadullah Paşa

Meşârık keşf-i hüsnünden ibâret
Hafâsından kinâyettir magârib-Zihnî

mağrûr: (مغرور) Ar. Gurûr'dan; gururlu, kendini beğenmiş.

Gördüğün yerde Necâtî'yi tecâhül edesin
Hüsnüne mağrûrsun ne-y-ki bu istiğnâ yiğit
Necati Bey

Akla mağrûr olma Eflâtûn-ı vakt olsan dahi
Bir edîb-i kâmili gördükte tıfl-ı mekteb ol-Nef'î

Çok da mağrûr olma kim mey-hâne-i ikbâlde
Biz hezârân mest-i mağrûrun humârın görmüşüz
Nâbi

mağrûr-ı dâniş: Bilgi gururlusu

Mağrûr-ı dâniş olma edîb ü halîm isen
Bildin mi sırr-ı cilve-i aşkı alîm isen
Hersekli Arif Hikmet

mağrûr-ı sadr-ı iʿtibâr: Değerli mevkiin gururlusu.
Bir gün eyler dest-beste pây-gâhı cây-gâh
Bî-aded mağrûr-ı sadr-ı iʿtibârın görmüşüz-Nâbi

mağşûş, mağşûşe: (مغشوش) Ar. Gışş'tan; saf olmayan, karışık, katışık.
Nedir lüzûmu vücûdu şu kevn-i mağşûşun
Değer mi külfeti îcâdı bunca daʿvâya-Ferit Bey

mağz: (مغز) Far. 1. Beyin, dimağ. 2. İç, öz.
Mağzı görünürdü üstühândan
Fânusta sanki şemʿ-i rûşen-Nâbi

mağz-ı âşüfte: Aşüftenin beyni.
Hûr-i în olurdu mağz-ı âşüfte vü mest ü ebed
Zerre gerdin rûzigâr etseydi Adn'e ermagân
Üsküdarlı Hakkı Bey

mağz-ı esrâr-ı hakîkat: Hakikat sırlarının içi.
Mağz-ı esrâr-ı hakîkat şemʿ-i cemʿ-i evliyâ
Pertev-i nûr-ı hüviyyet lücce-i feyz-i kadîr
Üsküdarlı Hakkı Bey

mağz-ı ser-i şevket: Büyük başlılığın beyni.
Ben o şehbâz-ı hümâ-tabʿ-ı hevâ-yı nazmım
Eylemem mağz-ı ser-i şevket için fekk-i dehen
Keçecizade İzzet Molla

mağz-ı tâvûs: Tavusun dimağı.
Renk renk etti çerâgındaki pertev bezmi
Mağz-ı tâvûstan almış gibi tabʿım revgan-Nedim

magzûb: (مغضوب) Ar. Gazab'tan; kendisine gazap olunmuş, kızılmış olan. **c. magazîb.**

magzûb-ı mahabbet: Sevgi kızgınlığı.
Dil gamzen ile turrana pek uydu ulaştı
Hak saklaya kim olmaya magzûb-ı mahabbet-Nefʿî

mâh, meh: (ماه) 1. Ay 2. Senenin 12'ye ayrılan her bir ayı.
Gonca gibi ol latîf har-gâh
Gül bergi gibi içinde ol mâh-Fuzûlî

Ne deyrin büt-nigâr-ı âftâb-efrûzudur
Ne burcun mâhısın pertev-perest-i talʿatin kimdir
Nâilî

Sevdim yine bir mâhı ki devrân güzeldir
Sevdâ-yı gam-ı aşkı gönülde ezelîdir-Nizami

mâh-ı âlem-ârâ: Dilber, güzel.
Gözümden sakınır oldum o mâh-ı âlem-ârâyı
Belâ-yı aşkı gör kim kendime kendim rakîb oldum
Lâ

mâh-ı âlem-efrûz: Dünyayı süsleyen ay.
Sipihr-i rifʿatin tâbende mâh-ı âlem-efrûzu
Riyâz-ı devletin zîbende serv-i ka:met-efrâzı-Nefʿî

mâh-ı arş-ârâ: Gökleri süsleyen ay.
Gündüzün böyle zulmet-i yeldâ
Sonra toprakta mâh-ı âlem-ârâ-Tevfik Fikret

mâh-ı enver: En parlak ay.
Çeşme-sâr-ı devletinden Âb-ı Hayvân müstefîz
Şeb-i çerâg-ı talʿatinden mâh-ı enver müstenîr
Veysî (Alaşehirli Üveys Kadı...)

Mâh-ı Kenʿân: Filistin'in ayı (Hz. Yusuf).
Cihân bir tâze revnak buldu bir rûh-ı musavverde
Aceb mi tâzelense destân-ı Mâh-ı Kenʿân-Nefʿî

Mâh-ı Nahşeb: Mitolojiye göre, Maveraünnehir'de bulunan Nahşep şehri civarında olan bir dağın eteğinde bulunan bir kuyudan gümüş renkle doğduğu söylenen ay ki, güya altmış gün boyunca her gece kuyudan çıkar ve dört saatlik bir mesafeyi aydınlatırmış. Mâh-ı Siyâm da denilir. bk. çâh-ı Nahşeb
Nice mey tâb-ı fürûğu rûhu Mâh-ı Nahşeb
Nice mey pertev-i envâr-ı dil-i ârif-i câm-Nefʿî

İçinde ay görünmüş bir kuyudur çâh-ı Nahşeb hem
O aydır Mâh-ı Nahşeb İbn-i Muknî eylemiş îcâd
Sünbülzade Vehbi

mâh-ı nev: Yeni ay, hilal.
Niçin ol hurşîd-i âlem-tâba öykündün diye
Mâh-ı nev hançer çeker Mihr-i dirahşân üstüne
Bâki (öykün-: taklit etmek)

Atladı dâmen tutup üç çifte bir zevrak-çeye
Geçti sandım mâh-ı nev âyîne-i billûrdan
Yahya Kemal

mâh-ı serv-ka:met: Servi boylu sevgili
İy mâh-ı serv-ka:met ü ve_ey serv-i gül-ʿizâr
Gül ruhlarını lâle görüp oldu şerm-sâr-İbn-i Kemal

mâh-ı sıyâm: Oruç ayı, Ramazan.
Şu soğuk günde de bir pâre ısındırdı bizi
Bir gün evvel erişip geldi hele mâh-ı sıyâm-Nedim

mâh-ı şeb-ârâ: Geceyi süsleyen ay; gece güzeli.
Câme-hâb ol âfeti aldıkça tenhâ koynuna
Sanırım ebrin girer mâh-ı şeb-ârâ koynuna-Bâki

mâh-ı şeb-efrûz: Geceyi aydınlatan ay.
Bahsetmesin izârın ile encümende şemʿ
Kanda çerâg-ı mâh-ı şeb-efrûz kanda şemʿ
Bâki (kanda: nerede)

mâh-ı tâbân: Parlak ay.
Gözü yağmâcı şehr-âşûblarla çevresi dolmuş
Sanasın ortaya yıldızlar almış mâh-ı tâbânı
Hayali Bey

Ey Fuzûlî ahter-i bahtım müsâid olmadı
Kim olam bir dem muka:rin ol meh-i tâbân ile
Fuzûlî

mâh-ı tamâm: Tam ay, dolunay.
Nâkısadır sana şeb-gerdelik desem Nâbî
Aceb bu sözden o mâh-ı tamâm alınmaz mı-Nâbi

mâh-ı zer-efşân: Altın saçan ışıklarını saçan ay (sevgili).
Ben kuluyla dün gece akşamladı oldum ganî
Bu gece bilsem o mâh-ı zer-efşânım kandadır-Enverî

mâh u âfitâb: Ay ve güneş.
Sipihr-i maʿdeletin mâh u âfitâb eseri
Riyâz-ı mekremetin serv-i sidre agsânı-Nefʿî

* **mâh-lika:, meh-lika:** Ay yüzlü, güzel.
Gehi toprağa eyler hikmetin bin meh-lika: pinhân
Gehi sunʿun kılar toprağdan bin meh-lika: peydâ
Fuzûlî

Hûrşide baksa gözleri halkın dola gelir
Zîrâ görünce hâtıra ol meh-lika: gelir-Bâki

Perde çek hicrân günü çehreme ey kanlı sirişk
Ki gözüm görmeye ol mâh-lika:dan gayrı-Fuzûlî

* **mâh-nisbet:** Ay gibi.
Ey Fuzûlî mâh-nisbet mahv kıl varın tamâm
Ger dilersen bulmak ol hurşûd ile ittisâl-Fuzûlî

* **mâh-pâre, meh-pâre:** 1. Ay parçası. 2. Çok güzel kimse, mehpare.
Ol mâh-pâreyi severiz aşk-ı pâkle
Hasbîcedir muhabbetimiz hep Hudâ bilir
Bağdatlı Ruhi

Ya neylesin bî-çâreler âlüfteler âvâreler
Sâgar suna meh-pâreler nûş etmemek olur sitem
Nefʿî

* **mâh-perver:** Mehtaplı gece (ayı seven gece).
Bir beyaz kuş ki nevha-perverdir
Bir beyâz leyl-i mâh-perverde-Tevfik Fikret

* **mâh-peyker, meh-peyker:** Ay yüzlü (sevgili.)
Subhumdu benim o mâh-peyker
Şâmım da bu subh ile münevver-Abdülhak Hâmit

Bulunmaz ol şeh-i hûbân gibi âlemde bir dil-ber
Melek-manzar levend-i nükte-perver rind-i meh-peyker-Üsküdarlı Hakkı Bey

* **mâh-rû, meh-rû:** Ay yüzlü. **c. mâh-rû-yân.**
El-hazer renc-i husûf-ı âhdan ey mâh-rû
İʿtimâd etmezsen eyle imtihân âyineyi
Üsküdarlı Sırrî

Ol dem ki dimâğa yetti bûyun
Göz gördü şuʿâʿ-i mâh-rûyun-Fuzûlî

Çıkmaz hayâl-i dilden mâh-rû hayâlin
Senden olursa dahi benden cüdâ değildir-Nâbi

Devrân nice meh-rûların endâmından
Yüz kerre piyâle yaptı yüz kere sebû-Yahya Kemal

mâh-ruh, mâh-ruhsâr: Ay yanaklı, parlak yanaklı.

* **mâh-tâb, meh-tâb:** 1. Ay ışığı, mehtap. 2. Ondört gecelik ay, dolunay. 3. Şenlik gecelerinde yakılan ateş, maytab.
Giyip bir al eteklik hâleden meydâna azm etmiş
Semâda Mevlevî âyini tasvîr eder meh-tâb-Beliğ

Oklar gibi saplanmada kalbe
Vurdukça semâdan yere meh-tâb-Ahmet Hâşim

Kandilli yüzerken uykularda
Meh-tâbı sürükledik sularda-Yahya Kemal

Zamân zamân yüzünde kaybolunca gamzeler
Meh-tâbı süzer sana bir kez olsun gül derdim
Şeref Yılmaz

mâh-tâb-ı nâz: Naz mehtabı.
Mir'ât-ı hôd-nümâ mıdır ol mâh-tâb-ı nâz
Hurşîd-i aşkı zerreye peyveste gösterir-Esrar Dede

* **mâh-veş, meh-veş:** Ay gibi; pürlak yüzlü, güzel. **c. meh-veşân.**
Yetse ger âşıkların eflâke efgânı ne sûd
Yetmek olmaz mâh-veşler vaslına efgân ile-Fuzûlî

Dehr vakfetmiş beni nev-res cüvanlar aşkına
Her yeten meh-veş esîr-i hatt u hâl eyler beni
Fuzûlî

** **meh-veşân:** Güzel yüzlüler.
Tefhîme mihnet-i şeb-i hicri nümûnedir
Gîsû-yı meh-veşânda değil pîç ü ham abes-Nâbi

* **meh:** Ay.
Ma'bed-i hayl-i nücûmun günbed-i eflâktir
Mihr ü meh kandîl ona kavs-i kuzah mihrâb-ı çerh
Beliğ

Ol meh sana va'd eylemiş emdirmeye la'lin
Emâre-i ağzın sakın olmaya mekîde-Nâbi

Ey meh leyâl-i vesvese-hîz-i firâkta
Sen gelmeyince hâtıra bilsen neler gelir-Nâbi

Gördüm ol meh dûşuna bir şâl atıp lâhurdan
Gül yanaklar üstüne yaşmak tutunmuş nûrdan
Yahya Kemal

meh-i burc-ı ârız: Yanak burcunun ayı.
Meh-i burc-ı ârızında gönül oldu hâle mâil
Bana kendi tâli'imden bu siyeh sitâre düştü
Şeyh Galip

meh-i îd: Bayram ayı.
İ'timâd eyler idim tevbesine rindânın
Ramazânın meh-i îd olmasa encâmında-Nedim

meh-i Mirrîh-çeşm: Merih gözlü ay.
Tâli'in tutup müneccim ey meh-i Mirrîh-çeşm
Dedi kim bunun ucundan günde yüz bin kan olur
Zâti

meh-i Şevvâl: Arabî ayların onuncusu olan Şevval ayı.
Vücûdudur veren âhir-zemâna zîb ü şeref
Nite ki îd-i hümâyûn ile meh-i Şevvâl-Necati Bey

* **meh-be-meh:** Aydan aya.
Meh-be-meh tahlîl-i insân etmek için gâlibâ
Çarh-ı merdüm hor hilâli râhat-ı dendân kılar
Behiştî

* **meh-cebîn:** Ay yüzlü.
Gece kim ol meh-cebînin düştü dünyâ üstüne
Yine toz kondurmadılar onun ammâ üstüne
Kıbrıslı Hilmi

* **meh-çe:** Bayrak direği, minare ve kubbe üstüne konulan küçük hilal, ay.

meh-çe-i râyet: Sancak hilali.
Birinin mansıbını bana inâyet kıl kim
Meh-çe-i râyetimi irgüre Keyvân'a kerem
Hayali Bey (irgür-: eriştirmek.)

* **meh-lika:** Ay yüzlü.
Evet bu şîr-i ter ol meh-lika:ya âittir
Hayır bu zulmetin ol meh-lika:ya nisbeti yok
Tevfik Fikret

* **meh-pâre:** Ay parçası.
Meğer kim pençe-i sîmîne bir meh-pâre yaslanmış
Kalmış mı meğer denilmedik söz-Şeyh Galip

Nasıl sabâh idi, yâ Rab, ne subh-i muğberdi
Ki uçtu rûhu o meh-pârenin semâvâta-Tevfik Fikret

meh-pâre-i cemâl: Güzel ay parçası.
İhsân-ı şems-i aşk ile Esrâr'a bî-dirîğ
Meh-pâre-i cemâlini ol meh bağışladı-Esrar Dede

* **meh-peyker:** Ay yüzlü.

meh-peyker-i âlem: Âlemin ay yüzlüsü.
Hem zîver-i ahlâkıla hôş zât-ı melek-hû
Hem Behçet-i endâm ile meh-peyker-i âlem-Neşati

* **meh-rû:** Ay yüzlü.
Bîm-i reh bilmez şeb-i târîkte tenhâ gelir
Senden ey meh-rû hayâlin bana bî-pervâ gelir
Şeyhülislam Yahya

Devrân nice meh-rûların endâmından
Yüz kerre piyâle yaptı yüz kerre sebû-Yahya Kemal

* **meh-veş:** Ay gibi.

Çekersin ey musavvir sûretin meh-veşlerin ammâ
Ne mümkündür murâdınca çekilmez kaşları yâyı
Fuzûlî

mahabbet, muhabbet: (محبت) Ar. Hubb'tan; 1.Sevgi. 2. Dostça konuşma.

Mahabbet iline sultânlık etmek isteyenin
Gerek ki toz ile topraktan ola tahtı vü tâcı-Nizami

Kişt-zâr-ı sîneme ekdin mahabbet tohmunu
Hay ömrüm hâsılı billâh bundan ne biter-Âhi

Mahabbet sûretidir cümle zerrât
Cihânın vâridâtıdır mahabbet-Âdile Sultan

mahabbet-i cânân: Sevgilinin muhabbeti.

Gönül mahabbet-i cânânı özle cân kim olur
Safâ-yı cân var iken mülket-i cihân kim olur-Şeyhi

muhabbet-i ebedî: Sonsuz, ebedi sevgi.

Fakat ne fikr-i baîd
Hayât-ı zâil içinde muhabbet-i ebedî-Tevfik Fikret

* **mahabbet-nâme:** Sevgi mektubu.

Safha-i la'lindeki hattın mahabbet-nâmedir
Âlem-i ervâhdan geldi bana mektûb olup-Behiştî

* **muhabbet-nedân:** Sevgi bilmez

Pâ-mâl-i esb-i nahveti olmuş bir âfetin
Bir tıfl-ı nev-süvâr-ı muhabbet-nedân iken
Sünbülzade Vehbi

mahall: (محلّ) Ar. Hulûl'den; Yer, mekân, cây. **c. mahâll.**

Sürmezsen it rakîbi kapından benim gibi
Gözüme görünür ki mahallinde kan ola-Behiştî

mahall-i sitem: Sitem yeri.

Mekân-ı gussa mahall-i sitemdir ey Yahyâ
Bu tengnâ-yı gamı sanma ola dâr-ı ferah
Şeyhülislam Yahya

* **mahalle:** < Mahâll'den; bir şehir veya kasabanın bölündüğü kısımlar. **c. mahallât.**

Bizim mahalle de İstanbul'un kenârı demek
Sokaklarında gezilmez ki yüzme bilmeyerek
Mehmet Akif

mahalle-i dost: Dost mahallesi.

Sana cennet bize mahalle-i dost
Bu hevâda uçar heves ne_idelim-Şeyhi

mahârîb: (محاريب) bk. mihrâb

mahasal: (ماحصل) bk. mâ.

mahâsin: (محاسن) Ar. Hüsn ve mahsen'in çokluk şekli. Güzellikler.

Firdevs-i mahâsin ki, pür âlâm
Terkeyliyerek âlem-i hûr u melekûtu
Bî-neş'e vü nâ-kâm-Faik Âli Bey

mahber, mahbere: (محبره) Ar. Hokka, divit.

Elim mahbere, endîşe-lîka, ye's-i midâd
Çekmede satr-ı ümîde hatt-ı butlân-ı kalem
Akif Paşa

mahbes: (محبس) Ar. Habs'ten; haps edilecek yer, zindan.

Tûluna bakma ki zencîr-i fenâdır ömrün
Seni her lahza adem mahbesine doğru yider
Behiştî (yid-: koşmak.)

Biz baş veririz zâlime, baş eğmeyiz aslâ
Mahbes mi ya maktel mi hedef bizce pekâlâ!
Abdülhak Hâmit

Yüzümüz zulme susarken gözümüz ses kesilir
Zâlimin rûhuna zulmün leşi mahbes kesilir
Midhat Cemal Kuntay

mahbes-i şâhîn-i belâ: Bela şahininin zindanı.

Kısa değildir hatarâtım makîs
Mahbes-i şâhîn-i belâdır serim-Muallim Naci

mahbes-i ten: Vücut zindanı.

Unutulmuş idi cân Yûsuf'u bu mahbes-i tende
Kemend-i âh ile sultân-ı âlem onu kurtardım
Enverî

mahbûb: (محبوب) Ar. Hubb'tan; 1. Sevilmiş, sevilen, sevgili. 2. Erkek sevgili.

Mahbûbdur dehre sûret ü zînet
Bütlerle bulur nite ki deyrin içi sûret-Mesihi

Cân-ı şîrîni revân eyler gönül cânâneye
Rind-i şâhid-bâzdır mahbûbuna şekker sunar
Hayali Bey

Kilk-i kudret levh-i sînemde seni kılmış rakam
Eyleyip mahbûblar mecmûasından intihâb-Fuzûlî

mahbûb-ı dem-sâz: Dost sevgili.
Çü buldu sözüne mahbûb-ı dem-sâz
Bu tercî'e bedîhî kıldı âgâz-Şeyhi

mahbûb-ı dil-sitân: Gönül çalan güzel.
Şâh-ı gül üzre gonce döndü dil-i hezâra
Her tâze verd-i ra'nâ mahbûb-ı dil-sitâna
Şeyhülislam Yahya

mahbûb-ı Hak: Hakk'ın sevgilisi (Hz. Muhammed 's.a.s.').
Matlûb arak olur ona kim sana uymaya
Mahbûb-ı Hak olur sana kim kıla iktidâ-Nizami

mahbûb-ı hôş-âvâz: Güzel sesli sevgili.
Fitne-i âhir-zemân oldu Necâtî sözleri
Her gazel kim diye bir mahbûb-ı hôş-âvâz olur
Necati Bey

mahbûb-ı hûb-âvâz: Güzel sesli sevgili.
Kanda bir mahbûb-ı hûb-âvâz olursa dinle sen
Cennet içre cümleden a'lâ denen zevkî budur
Gaybî (kanda: nerede)

mahbûb-ı Hudâ: Allah'ın sevgilisi (Hz. Muhammed 's.a.s.')
Mahmûd u Muhammed ü mübeccel
Mahbûb-ı Hudâ nebiyy-i mürsel-Ziya Paşa

mahbûb-ı melek-sîmâ: Melek yüzlü sevgili.
Var mı bir ka:leb-i mahbûb-ı melek-sîmâ kim
Pertev-i hüsn-i ezel ona hulûl eylemeye-Hayali Bey

mahbûb-ı müstesnâ: Eşine rastlanmayan güzel.
Siyeh perçemli bir mahbûb-ı müstesnâ bulur âşık
Arar elbette bir rişte-i sevdâ bulur âşık
Sünbülzade Vehbi

mahbûb-ı serâ-perde-i lâ-reyb: Şüphesiz bilinmeyen toprağın sevgilisi.
Olmuştu o mahbûb-ı serâ-perde-i lâ-reyb
Itlâk-ı nika:b-ı haremi gayb-ı hüvviyet-Sâmi

mahbûb-ı sîm ü zer: Altın ve gümüş sevgilisi.
Mahbûb-ı sîm ü zer dükeli senin oldu tut
Yok bir nefes çü mühlet ecelden ne fâ'ide
Şeyhi (tut-: farzet, ola ki)

mahbûb-ı ümem: Ümmetlerin sevgilisi (Hz. Muhammed 's.a.s.').
Hem-nev'ine hizmet eden erbâb-ı kemâlât
Mahsûd-ı rakîb olsa da mahbûb-ı ümemdir
Behçet (Çankırılı...)

mahbûb-ı zîbâ: Süslü sevgili.
Böyle bir mahbûb-ı zîbâ yâri kim sevmez bugün
Dişleri dürr-i yetîm ağzı ona olmuş sedef
Fârisî (Sultan II. Osman)

* **mahbûb-misâl:** Dost misali.
Halk-ı âlemden Behiştî uzlet et mahbûb-misâl
Kendi başın sokacak bir âşiyânın var ise-Behiştî

* **mahbûbe:** Kadın sevgili.
Elcezîre şanlı bir mahbûbedir
Türlü tezyînât ile mashûbedir-Muallim Naci

mahbûs: Ar. Habs'ten; hapsolunmuş, bir yere kapatılmış.
Kız, kadın hepsi haremlerde bütün gün mahbûs
Şu telâkkîye bakın en kötü vahşet: Nâmûs
Mehmet Akif

mahbûs-ı ebed: Sonsuz hapis.
Şol kara hâlin zenahdânında ey hûrşîd-i had
Bir Habeş'tir Mısır zindânında mahbûs-ı ebed
Necati Bey

mahbûs-ı zindân-ı habâb: Hava kabarcığının zindana hapsoluşu.
Oldu devrinde hevâ mahbûs-ı zindân-ı habâb
Gâlibâ görmüş hevâdan şemme-i âzâr gül-Fuzûlî

mahcûb: (محجوب) Ar. Hicâb'tan; 1. Utanan, utanmış, utangaç. 2. Kapalı, örtülü, perdeli.
Mâh-ı âlem-tâba ahşam arz-ı hüsn etti o mâh
Ey Behiştî yerlere düştü yüzü mahcûb olup-Behiştî

Müşâhid olamaz olsa mücerred mâdde sırru'llah
Münezzehtir diyen mahcûb oluptur Hakk'ı rü'yet-ten-Gaybî

mahcûb-ı hayât: Hayat utangaçı.
Mahcûb-ı hayât olmağa tercîh-i memât et
Paytakları ferz eyleyerek şehleri mât et
Abdülhak Hâmit

mahdûm, mahdûmiyyet: (مخدوم) Ar. Hidmet'ten; 1. Oğul, evlât. 2. Hizmet edene nispetle efendi veya hanım.
Bida'a kalmaz idi iftihâr-ı mahdûma
Fürû-nihâde olunsa efendizâdeliği
Koca Ragıp Paşa (Nâbi?)

Yâdigârım ola her mahdûma
Yazayım bir lügat-ı manzûme-Sünbülzade Vehbi

Tîrin zebân-şinâsı mahdûmu üstâdı
Bircis'in akl u fikri hem-râz ü müsteşârı-Nedim

mahdûm-ı şeref-menkabet: Şerefli menkıbenin çocuğu.
Geldi bir nâmesi mahdûm-ı şeref-menkabetin
Müşg-i elfâzı devâ-bahş olarak Edirne'den
Keçecizade İzzet Molla

* **mahdûmiyyet:** Mahdumluk, oğulluk.
Düşmez ey Kafoğlu mahdûmiyyete bu maglata
Birbirine uymaz ol evzâ'-i gûna-gûne yuf-Nef'î

mahfaza: (محفظه) bk. mahfûz.

mahfe, mahfel, mahfil: (محفل) Ar. 1. Oturulacak yer, toplantı yeri. 2. Büyük camilerde, eskiden hükümdarlara sonradan da müezzinlere ayrılmış, yerden yüksek yer. **c. mahâfil.**
Döner bir hâfiz mahfil-nişîn-i nağme-perdâza
Ser-âğâz eyledikçe andelîbân âşiyân üzre-Nef'î

Visâlin Kâ'be'sine mushaf-ı ışkınla azm ettim
Ter-i mahfel gibi esk:al-i mihnetten berî oldum
Behiştî

Bir dem döner Cebrâîl'e rahmet saçar her mahfile
Bir dem gelir güm-râh olur miskin Yûnus hayrân olur-Yunus Emre

mahfe-i Yûsuf: Yusuf'un mahfili.
Pîr oldu Ya'kûb bir savt-ı ceres gûş eylese
Mahfe-i Yûsuf sanır vâdî-i Ken'an'dan geçer
Yahya Kemal

mahfil-i âyîne: Ayna yeri.
Aks-i da'vâ-yı vücûd eyler ise ey Nâbî
Mahfil-i âyînede rû-be-hem olmaz da ne_olur-Nâbi

mahfî: (محفى) Ar. Hafî'den; gizli, saklı, hafî.
Cihân ehline tâ esrâr-ı ilmin kalmaya mahfî
Kıluptur hikmetin küffâr içinde enbiyâ peydâ
Fuzûlî (kıluptur: kılmıştır.)

Müddeî fâş etmesin ey dil-i muhabbet mihrini
Arz-ı hâl ettikte mahfî nâme-i cânâne bas-Şemsi Paşa

Yıldızları göklerden alıp bir yed-i mahfî
Bir bir o donuk gözlerin a'mâkına îsâr
Eylerdi ve zulmette koşarken yine rüzgâr
Ahmet Hâşim

mahfûf: (محفوف) Ar. Zarar gelmesin diye ihata edilmiş, kuşatılmış.

mahfûf-ı sükûnet: Sessizlikle kuşatılmış.
Sâfî, lekesiz karların altında cevânib
Mahfûf-ı sükûnet;
Bir köy bu sükûnetle ezilmiş gibi gâib
Her yer bu sükûnetle hem ârâmış-i cennet
Tevfik Fikret

mahfûf-ı zılâl: Gölgelerle sarılmış.
Uyurken böyle mahfûz-ı zılâlin
Bütün âlem uyurken böyle hâmûş-Tevfik Fikret

mahfûz: (محفوظ) Ar. Hıfz'dan; 1. Hıfzolunmuş, saklanmış, korunmuş, gözetilmiş. 2. Gizlenmiş. 3. Ezberlenmiş.
Âfet-i bâd-ı hazândan te'ebbüd mahfûz olur
Bâğ-ı dehre hüsn-i tedbîrin olursa bağbân-Bâki

Kılıp zât-ı şeref-pîrâların âfâttan mahfûz
Ziyâd eyle safâsın onların sûriyle dünyânın-Nedim

mahfûz-ı reng-i zulmet: Karanlık rengin saklanmışı.
Benim gibi o da meyyâl-i zevk-ı vahdettir
Benim gibi o da mahfûz-ı reng-i zulmettir
Recaizade Ekrem

mahfûz-ı sühan: Sözün saklanması.
Levh-i Mahfûz-ı sühandır dil-i pâk-i Nef'î
Tab'-ı yârân gibi dükkânçe-i sahhâf değil-Nef'î

mahfûz-ı zılâl: Gölgelerin saklanmışı.
Uyurken böyle mahfûz-ı zılâlin
Bütün âlem uyurken böyle hâmûş-Tevfik Fikret

* **mahfaza:** İçinde bir şey saklanan kap, kutu.
Râz-ı ışkın saklarım elden nihân ey serv-i nâz
Gitse başım şemʿ teg mümkin değil ifşâ-yı râz
Fuzûlî

mâhî: (ماهى) Far. Balık. **c. mâhiyân.**
Mürg ü mâhî uyumaz nâle vü feryâdımdan
Bahtım olmaz dahi bîdâr elimden ne gelir
Ahmet Paşa

Cihân-ârâ cihân içindedir arayı bilmezler
Şu mâhîler ki deryâ içredir deryâyı bilmezler
Hayali Bey

mâhî-i bihâr: Denizdeki balıklar.
Mâr-ı zemîne lokma olur mürg-ı tîz-per
Mürg-ı hevâya tuʿme olur mâhî-i bihâr-Ziya Paşa

mâhî-i kudsî: Kutsal balık.
Ten-i hâkîde kalb-i feyz-cû pejmürde olmuştur
O bir mâhî-i kudsîdir ki berde mürde olmuştur
Esrar Dede

** **mâhiyân:** 1. Mâhî'ler, balıklar. 2. Aylar.
Teneffür kılmaz erbâb-ı mahabbet şûr-ı sevdâdan
Mezâk-ı mâhiyân şîrîn olur telhî-i deryâdan
Hersekli Arif Hikmet

mâhiyyet: (ماهيّت) Ar. Bir şeyin aslı, künhü, hakikati. **c. mâhiyyât.**
Mâhiyyeti isbât eden âsâr-ı ameldir
Mıkdârına nisbetle kişi hayr u şer eyler-Şinasi

Mâhiyyeti ger olsa cemâdâta mürebbî
Tasvîr-i hacer kesb-i kemâl-i beşer eyler-Nefʿî

Vücûd-ı vâcibin mâhiyyetin idrâk eden ârif
Hakîkatle zuhûr-ı mümkinâtı hep zılâl eyler
Rahmi

mâhiyyet-i aşk: Aşkın yapısı.
Aşk vasfında zebân-ı ürefâ lâl oldu
Gitti anlanmadı taʿrîf ile mâhiyyet-i aşk-Nuri

mâhiyyet-i eşyâ: Eşyanın aslı.
Olduğundan mesʾele müşkil maka:sıd muhtelif
Oldu nâ-dândan hafî mâhiyyet-i eşya gibi-Nâbi

mâhiyyet-i hüsn ü aşk: Aşk ve güzelliğin aslı.
Mâhiyyet-i hüsn ü aşka ârif
Hâsiyyet-i germ ü serde vâkıf-Şeyh Galip

mâhiyyet-i mâʾ: Suyun aslı.
Hâsiyyet-i ışkı bilemez kimse kemâhî
Mâhiyyet-i mâʾyı bilemez niteki mâhî
Hamdullah Hamdi

mâhiyyet-i rûhiyye: Ruhi yapı.
Bütün edvâr-ı terakkîyi yarıp geçmek için
Kendi mâhiyyet-i rûhiyyeniz olsun kılavuz
Mehmet Akif

** **mâhiyyât:** Asıllar, esaslar.
Nedir bu feyz-i anâsır nedir bu mâhiyyât
Nedir bu cism-i mürekkeb nedir bu şekl-i nizâr
Ziya Paşa

mahkeme: (محكمه) Ar. Hükm'den; davaların görüşülüp hükme bağlandığı yer.
Kurup bir dâm-ı tezvîri komuşlar mahkeme nâmın
Hani seccâde-i hazret hani ahkâm-ı şerʿullah
Veysî (Alaşehirli Üveys Kadı...)

Ka:dı ola daʿvâcı vü muhzır dahi şâhid
Ol mahkemenin hükmüne derler mi adâlet
Ziya Paşa

Mahkeme meclisi îcâd olduğu
Çeşme-i rüşvetin akmaklığından
Kazâ belâ ile âlem dolduğu
Kazların kadıya uçmaklığından-Seyrani

mahkeme-i adl ü dâd: Adalet mahkemesi.
Bâr-geh-i mahkeme-i adl ü dâd
Der-geh-i kehfü'l-ümem-i rûzigâr-Nefʿî

mahkeme-i gül-şen: Gül bahçesinin mahkemesi.
Sarhoş sanuben mahkeme-i gül-şen içinde
Şeb-nemler üşüp goncanın ağzını kokarlar
Mesihi (sanuban: sanarak)

mahkeme-i Kird-gâr,Gird-gâr: Allah'ın mahkemesi.
Felek girerse kef-i Nâilî'ye dâmânın
Seninle mahkeme-i Kird-gâr'a dek gideriz-Nâilî

mahkeme-i rûz-i cezâ: Kıyamet gününün mahkemesi.
Zâhid bizi tahvîf ile teşvîşe düşürme
Sen mahkeme-i rûz-i cezâdan mı gelirsin-Nâbi

mahkûk: (محكوك) Ar. Hakk'ten; 1. Çelik bir şeyle kazılmış, hakkolunmuş. 2. Yazıldıktan sonra çakı veya kalemtraş gibi şeylerle kazılmış.
Hatt hüccet-i âzâdî-i uşşâk olur ancak
Bir vech ile denmez ona mahkûk değildir-Nâbi

Gölgemiz sırtını asrın ezer, edvâra yüküz;
Şühedâmızla yerin kalbine hep mahkûküz
Bizi eyyâma sorarsan sana söyler: Türküz!
Midhat Cemal Kuntay

mahkûm: (محكوم) Ar. Hükm'den; 1. Kendisine hükmolunan, birinin hükmü altında bulunan. 2. Hüküm giymiş. 3. Katlanma, mecbur olma.
Sultân-ı bahâr edip mülk-i çemeni teshîr
Mahkûmu Süleymân-veş bâd olmaya yaklaştı
Şeyhülislam Yahya
Mahkûm o ister istemez olmuş denâete
Mahkûm-ı bî-garez ki müheyyâ berâ'ete
Abdülhak Hâmit
Maâlî meyli hiç kalmaz, şehâmet büsbütün kalkar
Ne hâkimlik tanır artık, ne mahkûm olmadan
Mehmet Akif

mahkûm-ı bî-garez: Taraf tutmayan mahkûm.
Mahkûm o ister istemez olmuş denâete
Mahkûm-ı bî-garez ki müheyyâ berâ'ete
Abdülhak Hâmit

mahkûm-ı cünûn: Cinnet mahkûmu.
Terk et ey idrâk, ey endîşe-i ferdâ beni
Kıldı mahkûm-ı cünûn bir aşk-ı nev-peydâ beni
Doktor Abdullah Cevdet Bey

mahkûm-ı fermân-ı mutâʿ: Boyun eğilen ferman mahkûmu.
Benim şimden geri mahkûm-ı fermân-ı mutâʿımdır
Gerek erbâb-ı tedrîs ü gerek küttâb-ı dîvânî
Osmanzade Taip

mahkûm-ı pervâz: Hücre mahkûmu.
Hazânsız bir zemân isterse şâyed rûh-ı ser-bâzın
Ufuklar buʿd-ı mutlaklar bütün mahkûm-ı pervâzın
Mehmet Akif

mahkûm-ı sefâlet: Sefillik mahkûmu.
Yeter oldu bu girân-hâb-ı cehâlet artık
Uyan ey millet-i mahkûm-ı sefâlet artık
Mehmet Zeki

mahkûm-ı siyâsî: Siyasi mahkûm.
Ey seyf ü kalem, ey iki mahkûm-ı siyâsî
Ey behre-i fazl u edeb ey çehre-i mensî-Tevfik Fikret

mahkûn: (محكون) Ar. Suçsuz, masum. c. mahkûnîn.
** **mahkûnîn:** Suçsuzlar, masumlar.
Söyletip başka memâlikteki mahkûnîni
Hâkimiyyet ne imiş, öğreniniz, kıymetini
Mehmet Akif

mahlas: (مخلص) Ar. Hulûs'tan; şairlerin şiirde kullandıkları takma ismi.
Neş'et dedi pîrân-ı zebânından edip gûş
Mahlas ona es'ad ne saâdet bu ne şândır
Neşet (Hoca Süleyman...)
Hemân dünyâda bî-nâm ü nişân ol
Budur dünyâda Yahyâ sana mahlas
Şeyhülislam Yahya
Maʿlûmdur benim sühanım mahlas istemez
Fark eyler onu şehrimizin nükte-dânları-Nedim

mahlûk: (مخلوق) Ar. Hilkat ve halk'tan; halk olunmuş, yaratılmış. **c. mahlûka:t.**
Şehenşâh-ı zemân oldur ki verir mahlûka cânı
Onun aşkı nûru birle görürüz cin ü insânı
Şeyyat Hamza
Tanımaz bindiği mahlûku, sürer kör körüne
Tanımaz gittiği yer hangi taraf, gördüğü ne
Mehmet Akif

mahlûk-ı Hak: Allah'ın yarattığı.
Bir şey mi var cihânda ki mahlûk-ı Hak değil
Hayali Bey

mahlûk-ı Hudâ: Allah'ın yarattığı.
Devletlülere bizleri tahkîr düşer mi
Biz âciz isek de yine mahlûk-ı Hudâ'yız-Ziya Paşa
** **mahlûka:t:** Yaratılmış olanlar.
Kümûn-ı gayb-ı ezelde kalaydı mahlûka:t
Olurdu belki müreccah bu şûr-ı bî-câya-Ferit

mahlûl: (محلول) Ar. Hall'den; 1. Sahipsiz maaş ve mansıp. 2. Mirasçısı bulunmayan ve hükümete kalmış miras. 3. Erimiş, çözülmüş. **c. mahlûlât.**

Kalıp Nef'î-i mu'cize demeden evreng-i sühan mahlûl
Sühan-sencân-ı Rûm olmuş idi her bir asrda tâlib
Şeyh Galip

mahlût: (مخلوط) Ar. Halt'tan; katılmış, halt olunmuş, karıştırılmış, karışık.

Bu kesret zehrine mahlût oluptur sükker-i vahdet
Acep ma'cûn-ı ekberdir yiyip Gaybî huzûr ile
Gaybî

mahmî: (محمی) Ar. Himâye'den, gören, biri tarafından korunan.

Âciz olanın ketm olunur hakk-ı sarîhi
Mahmîleri her yerde himâyet yeni çıktı-Ziya Paşa

mahmidet, mahmedet: (محمدت) Ar. Hamd'den; 1. Övme, medhetme, şükür etme. 2. Övülmeye değer davranış.

Yazsa ger mahmidete zâtını münşî-i kadr
Zîver-ı ser-varak-ı defteri imkân eyler-Cevrî

mahmil: (محمل) Ar. Haml'den; 1. Mahfe, deve üzerine konulan ve iki kişinin oturduğu sepet. 2. Her yıl Haremeyn'e gönderilen armağanlar.

Çekme gurbet azmine ey sâr-bân mahmil sakın
Kim bu yolda bîm-i gurbetdendir efgân-ı ceres
Fuzûlî

Yürüdü mahmilime kevkebesi
Tuttu âlemleri bâng cezbesi-Hakanî

Kârbân-ı akl u cân bağladı mahmil gitmeğe
Dil ceres-mânend eder feryâd u efgân elvedâ
Lamiî Çelebi

mahmil-nişîn-i izzet: Değerli mahmilde oturan.

Sen ol haremdeki mahmil-nişîn-i izzet idin
Ne kârvân-ı adem vardı ne derây-ı vücûd
Nevres-i Kadim

mahmûd: (محمود) Ar. Hamd'den; 1. Hamd olunmuş, sena edilmiş, övülmeye değer. 2. Makam-ı Mahmud: Hz. Muhammed'in en büyük şefaat makamı; Cennet. 3. Ebrehe'nin Kâbe'yi yıkmak için getirdiği filin adı. 4. Divânü Lügati't-Türk'ün yazarı Kaşgârlı Mahmut. 5. Gazneli Mahmut (970-1031) Gazneli devletinin hükümdarı. Edebiyatımızda, cömertliği, kahramanlığı, şairleri koruması ve kölesi Ayaz'la birlikte adı çok geçer.

Hâk-i Mahmûd sebzesinden sor
Bûy-ı zülf-i Ayâz gelmez mi-Ahmet Paşa

Sen Ahmed ü Mahmûd u Muhammed'sin efendim
Hak'tan bize sultân-ı müeyyedsin efendim
Şeyh Galip

mahmûl: (محمول) Ar. Haml'den. 1. Haml olunmuş, yüklenmiş. 2. Bir şey üzerine kurulmuş. 3. gr. Yüklem (predikat).

Geçmez yine uşşâktan eylerse tegâfül
Ol vaz'-ı sitem firkate mahmûl değildir-Nâbi

mahmûm: (محموم) Ar. Hummâ'dan; hummaya yakalanmış, sıtmaya tutulmuş.

Bî-nemekdir kap hicrinde bize ey sâkî
Gerdiş-i sâgar mı lerziş-i mahmûm gibi-Nedim

Ekserî halt-ı kelâmın hezeyân-ı mahmûm
Acebâ tuttu mu şâirleri hummâ-yı sühan
Sünbülzade Vehbi

Yorulup titremeden, sanki dalarken mahmûm
Gizli nevbet gibi nerdense çıkıp şimdi semûm
Mehmet Akif

Ve bütün ka:file taşlarla mücehhez, mahmûm
Ettiler "Hakk'ı" diyerek hakka hücûm
Tevfik Fikret

mahmûr: (مخمور) Ar. Hamr'dan; 1. Sarhoşluğun verdiği sersemlik. 2. Ağırlaşmış, uyku basmış göz. **c. mahmûrân.**

Bilinmez kadri mahmûr olmadıkça neşve-i câmın
Şebâb eyyâmının keyfiyyetin pîr-i dü-tâdan sor
Fuzûlî

Gider hâb-ı tegâfül dîdelerden dûr olur bir gün
Bu meclis böyle kalmaz mestler mahmûr olur bir gün
Veysî (Alaşehirli Üveys Kadı...)

mahmûr-ı aşk: Aşk sersemliği.
Çeşm-i mahmûr-ı aşka ver ma'nâ
En hafî hiss-i kalbi et îmâ-Kemalzade Ekrem Bey

mahmûr-ı bezm-i aşk: Aşk bezminin mahmuru.
Mahmûr-ı bezm-i aşka şikeste kadeh yeter
Mest-i harâb-ı mey-kede câm-ı Cem istemez
Leskofçalı Galip

mahbûr-ı çeşm-i nîm-hâb: Yarı uykulu gözün mahmurluğu.
Dâd-ı mahmûr-ı çeşm-i nîm-hâbından senin
El-amân şûhî-i ebrû-yı itâbından senin
Mahmut Nedim Paşa

mahmûr-ı hâb: Uyku sersemliği.
Arz et nasıl olurmuş dünyâda fitne nâim
Çeşm-i cân-sitânın mahmûr-ı hâb olduğun göster
Recaizade Ekrem

mahmûr-ı mey-i nâz: Naz şarabının mahmuru.
Ol iki âfete el-hakk katı zîbâ yaraşır
Gâh mahmûr-ı mey-i nâz ola geh mest-âne
Neşati (katı: çok)

** **mahmûrân:** Mahmurlar.

mahmûrân-ı şevk: Şevk sarhoşları.
Girân gelmez veka:rı ehl-i feyzin müstemend-âne
Sebû-yı bâde mahmûrân-ı şevke bâr-ı dûş olmaz
Koca Ragıp Paşa

mahrefe: (محرفه) Ar. Yol.
Güçsüzüm yâ Fahr-i Âlem derde dermân eylesen
Mahrefenden inhirâf eyler isem affeyle Sen
Şeref Yılmaz

mahrem: (محرم) Ar. Harâm'dan; 1. Helal olmayan, dinen nikâh düşmeyen, yasak olan. 2. Allah'ın haram ettiği şey. 3. Dinen kendisinden kaçılmayan erkek. 4. Birbiriyle samimi, içli dışlı olan. 5. Gizli olan, herkese söylenmeyen, herkesçe bilinmemesi gereken. **c. mahremân, mahârim**
Ağyâr ile dem-â-dem olur mu yâr mahrem
Gûşuma girdi bilmem gerçek mi sanırsın
İlhamî, Selimî (Sultan III. Selim)

Şimdi ber-akstir ahvâl-i visâl ü hicrân
Vaslına mahrem idik hicrine bî-gâne idik-Nâbi

Şekl-i bedî'-sûret-i insâna kıl nazar
Esrâr-ı râz-nâme-i Rahmân'a mahrem ol
Yenişehirli Avni

mahrem-i ağyâr: Başkalarının yasakladığı.
Her vefâsız dil-rübâyı mahrem-i ağyâr edip
Her belâlı âşıkı mahrûm-ı dîdâr eyleyin-Nev'î

mahrem-i bezm-i fenâ: Yokluk meclisinin mahremi
Bu riyâ-yı fakr ile bestir sifâl-i kûy-ı yâr
Mahrem-i bezm-i fenâ tâc ü kabâyı neylesin-Nev'î

mahrem-i cân: Can gizliliği.
Vasf-ı leb-i cân-bahşıdır ol dil-berin Esrâr
Her bir gazelim mahrem-i cân olmağa bâis
Esrar Dede

mahrem-i esrâr-ı ma'nâ: Mana sırlarının gizliliği.
Mahrem-i esrâr-ı ma'nâ hem-zebân-ı hâl yok
Işk sırrın kılmasan Bâkî hüveydâ kâşkî-Bâki

mahrem-i râz: Sır gizliliği.
Anıcak ışk odunu huşk olanlar tutuşur
Her kişi sana gönül olmaz imiş mahrem-i râz
Necati Bey (anıcak: anınca)

mahrem-i râz-ı nihân: Gizli sırrın gizliliği.
Küntü kenzün sırrı olan âdem-i evvel benim
Mahrem-i râz-ı nihânım âlem esmâ bendedir
Gaybî

* **mahrem-vâr:** Gizli gibi.
Nedâmet etmek için ettiğin maâsîden
Dakîka vermedi azam nefs-i mahrem-vâr
Ziya Paşa

** **mahremân:** Gizlilikler.

mahremân-ı maânî: Anlam gizlilikleri.
Dedim o çehreye âyîne-i cihân-ı maânî
Bakıp bu sûreti Hak gördü mahremân-ı maânî
Muallim Naci

* **mahremiyyet:** Gizlilik.
Sûret-i idrâkten selh-i tefekkür eyledim
Tavr-ı bâlâ-yı tecâhül mahremiyyettir bana
Esrar Dede

mahremiyyet-i vahdet: Birlik gizliliği.
Besâite şeref-i mahremiyyet-i vahdet
Mürekkebâta kabûl-i terekküb-i icrâ-Fuzûlî

mahrûb: (محروب) Ar. Harâb'tan; harap edilmiş.
Gönlümüz şâhid-i zîbâ-yı cihâda verdik
Dil-ber-i mahrûb u yâr-i perî-rû yerine-Gazayî

mahrûm: (محروم) Ar. Hırmân'dan; nasipsiz, behresiz, bedbaht kalmış olan.
Bî-gâne-i merâm kalır âşnâ-yı hırs
Mahrûm eder kişiyi emelden belâ-yı hırs
Râşid (Molla Feyzizade Müverrih Mehmet...)
Olur feyz-i tevâzu'la diraht-ı pest bâr-âver
Komuştur mîveden mahrûm servi ser-firâz olmak
Nâbi
Olsa halkın rızkı hâsıl verziş-i tedbîrden
Kûdekân-ı bî-zebân mahrûm olurdu şîrden-Nâbi

mahrûm-ı basîret: Sezgi anlayışından mahrum.
Nâ-dân ile sohbet ne kadar müşkil imiş âh
Mahrûm-ı basîret olan a'mâya gücendim
Ali Emirî (Emirîzade Emirî)

mahrûm-ı dîdâr: Sevgiliden mahrum.
Her vefâsız dil-rübâyı mahrem-i ağyâr edip
Her belâlı âşıkı mahrûm-ı dîdâr eyleyin-Nev'î

* **mahrûme:** Mahrûm'un dişi şekli.
Bir adem; bir âdem, fakat yaşayan
Çarpınan, uğraşan, koşan, arayan
Bir adem, bir hayât-ı mahrûme-Tevfik Fikret

mahrûr: (محرور) Ar. Hararet'ten; hararetli olan, ateşli, ateşlenmiş.
Gazâda şu'le-i şemşîrini tasavvur eden
Bulur nigâhını hıyre hayâlini mahrûr-Nâbi

Cemâl-i şu'le-i vahdetle lem'a-pâş-i sürûr
Meâl-i hûru hakîkatle müncelî mahrûr
Kemalzade Ekrem Bey

mahrûr-ı iştiyâk-ı hayât: Hayatın arzu edilen ateşli hâli.
O muttasıl yine mahrûr-ı iştiyâk-ı hayât
Eder lebinde şikâyet acıklı bir heyhât-Tevfik Fikret

mahrûs, mahrûsa: (محروس) Ar. Hırâset'ten; gözetilen, korunan, muhafaza edilen.
Buk'a, buk'a kıldı tayy-i ma'mûre-i mahrûsayı
Aldı feyz-i feth milkiçin duâ-yı farz-ı âmm-Fuzûlî

Bu arsada adı mahrûsalarda gümrüktür
O gâretin ki beyâbânda reh-zenânın idi-Nâbi

Ehl-i dil fitne-i ukbâya bile aldanmaz
Aşk eder onları envâ'-ı mekrden mahrûs
Esrar Dede
Bu asrda adı mahrûsalarda gümrüktür
O gâretin ki beyâbânda reh-zenânın idi-Nâbi

mahrûsa-i mahabbet: Sevgi ülkesi, muhabbet şehri.
Ma'mûre-i derûnu harâb etti gam velî
Mahrûsa-i mahabbetin âbâd olup gider-Bâki

mahsûd: (محسود) Ar. Hased'ten; haset olunan, kıskanılan.
Görünce şimdi böyle iltifâtın
Ki kıldı bendeki mahsûd-ı âlem-Nef'î

Mahsûd ü mübeccel
Gel toplayalım gel
Ben mısrâ'-i berceste sen ezhâr-ı mutarrâ
Tevfik Fikret

mahsûd-ı bülbülân-ı bahâr: Bahar bülbüllerini kıskandıran.
Dil nağme-senc-i meclis-i yâr olmak istemez
Mahsûd-ı bülbülân-ı bahâr olmak istemez-Nâbi

mahsûd-ı cennet: Cenneti kıskandıran.
Mescid ammâ kıble-gâh-ı Kâ'be'dir kim bâbının
Süddesi mahsûd-ı cennet, tâk-ı reşki âsümân
Kâzım Paşa

mahsûd-ı kamer: Ay'ı kıskandıran.
Meh-çe-i bârigeh-i rif'at-i mahsûd-ı kamer
Râyet-i nusreti reşk-âver-i şems-i rahşân-Şinasi

mahsûd-ı rakîb: Rakibin haset olunanı.
Hem-nev'ine hizmet eden erbâb-ı kemâlât
Mahsûd-ı rakîb olsa da mahbûb-ı ümemdir
Behçet (Çankırılı...)

mahsûd-ı Şeddâd: Şeddadı haset ettirecek şekilde
Sadme-i idbâr ile berbâd olur hâtır-şiken
Kasr-ı istibdâdını mahsûd-ı Şeddâd etse de
Yenişehirli Avni

mahsûd-ı tab'-ı sayrefiyân-ı kemâl: Tam sarrafların huyunu kıskandıran.
Mahsûd-ı tab'-ı sayrefiyân-ı kemâl olur
Hikmet o rütbe gevher-i nazmın güzîdedir
Hersekli Arif Hikmet

mahsûd-ı tabâyi': Huyları kıskandıran.
Bu mahsûd-ı tabâyi' sözleri kanda bulursun sen
Küdûret vermesem Vecdî dil-i yârâne olmaz mı
Vecdî (kanda: nerede)

mahsûf: (مخسوف) Ar. Husûf'tan, husufa uğramış, gölgelenmiş.
Cân u dilinin mihr ü mehi olmaya pür-nûr
Dâim biri mahsûf ola onun biri meksûf
Bağdatlı Ruhi

mahsûl: (محصول) Ar. Husûl'den; 1. Hâsıl olan, meydana gelen şey. 2. Ürün. 3. Verim. **c. mahsûlât.**
Mücerreb bir meseldir ki, cihânda her ne zer' etsen
Muhakkak öyle bir mahsûl alırsın âhir-i eyyâm
Abdülganî Seni (---Yurtman)

"Odun" dedin de, tuhaftır, ne geldi aklıma bak
Zavallı memleketin yoktu başka mahsûlü
Odundu, nerde bulunsan, metâ'-ı mebzûlü
Mehmet Akif

mahsûl-i bahr ü kân: Deniz ve maden ocağı ürünü.
Harc kim bî-dahl ola mevcûd olan nâ-bûd olur
Olsa mâlın fi'l-mesel mahsûl-i bahr ü kân eger
Bâki

Bir dânesini gevher-i silk-i kelâmımın
Mahsûl-i bahr ü kâna veren râygân verir-Nef'î

mahsûl-i fi'l ü kâr: İş ve hareketin meydana gelişi.
Mecmû'-ı re'y ü hükmü ümrân-ı mülke masrûf
Mahsûl-i fi'l ü kârı hayr-ı umûma şâyân-Ziya Paşa

mahsûl-i idrâk: Kavrama mahsulü.
Dilinden âhiret hîç düşmüyor ey Müslümân lâkin
Onun hakkında âtıl bir heves mahsûl-i idrâkin
Mehmet Akif

mahsûl-i kuvâ: Kuvvetler mahsulü.
Bir vak'ayı onda derc eder
Mahsûl-i kuvâyı harc ederler-Ziya Paşa

mahsûl-i sahâvet: Cömertlik mahsulü.
Settâr-ı uyûba ediyor arz-ı dehâlet
Lâkin biri var ortada mahsûl-i sahâvet
Abdülhak Hâmit

mahsûl-i şevk: İstek mahsulü.
Mahsûl-i şevkı ettirir îcâb-ı irtikâb
Hâkin bu denlü zîr-i kademde tezellülün-Nâbi

mahsûl-i vâhime: Tehlike mahsulü.
Çıplak ağaçlarıyle, beyaz damlarıyle gâh
Mahsûl-i vâhime
Bir bî-hudûd mahşer-i emvât olur-Tevfik Fikret

mahsûr: (محصور) Ar. Hasr'dan; 1. Muhasara edilmiş, kuşatılmış. 2. Sınırlanmış, belli edilmiş. 3. Menedilmiş; sıkıştırılmış.
Onun-çün Yûsuf-ı Mısr-ı nübüvvet gibi mahsûruz
Ki fazla mazhar olmuş bir Behiştî'yiz vilâyette
Behiştî

Dal kılıçlarla hisâra daldı erbâb-ı salâh
Ceyş-i mahsûru cahîme saldı erbâb-i salâh-Sürûrî

mahsûs, mahsûsa: (محصوص) Ar. Husûs'tan; 1. Hususileşmiş, başkasında bulunmayan, özel olan. 2. Birine ayrılmış olan. 3. Layık. 4. Ayrı, müstakil, başlı başına. 5. İsteyerek, bile bile. 6. Şakadan, yalandan.
Gördü mahsûs olduğun meydân-ı istiğnâ bana
Şeh-perin gönderdi sorguç Ka:f'tan Anka: bana
Hayali Bey

Mahsûs değil resm-i cefâ yâre ezelden
Âyîn-i vefâ vâdî-i meslûk değildir-Nâbi

Sana mahsûs bu tevfîk u terakkî el-hakk
Lîk nâ-ehle hatardır leb-i bâm-ı devlet-Münif

* **mahsûsa:** Hususi, özel.
Ancak onun mesâî-i mahsûsasıyladır
Bu devletin terakkî-i esbâb-ı kuvveti-Lâ

mahşer: (محشر) Ar. Haşr'den; 1. Toplanılacak yer. 2. İnsanların kıyamet günü toplanacağı yer. 3. Kalabalık yer.
Emr et öleyim ger sana bâr ise hayâtım
Mahşerde dahi hâhişin olmazsa dirilmem
Nevres-i Kadim
Her yer karanlık pür-nûr o mevki'
Mağrib mi yoksa mahşer mi yâ Rab!
Abdülhak Hâmit
Mahşere kaldı hasret sanırken
Dünyâ gözüyle ben seni gördüm-Ziya Paşa

Eski dünyâ, yeni dünyâ bütün akvâm-ı beşer
Kaynıyor kum gibi, mahşer mi hakîkat, mahşer
Mehmet Akif

mahşer-i aşk: Aşkın toplandığı yer.
Mahşer-i aşkında etsem arz-ı hâl ol şâha ger
Cümle dest-i redd olur elvâh-ı a'mâlim bana
Esrar Dede

mahşer-i âşûb: Kargaşalık mahşeri.
Olmuştu hele şehrimizin mahşer-i âşûb
Her kûşesi pür-şûr u gazab ehl-i şeka:dan-Nâilî

mahşer-i emvât: Ölüler topluluğu.
Çıplak ağaçlarıyle, beyâz damlarıyle gâh
Mahsûl-i vâhime
Bir bî-hudûd mahşer-i emvât olur-Tevfik Fikret

mahşer-i erbâb-ı cünûn: Cinnet sahiplerinin toplandığı yer.
Kâkül ki hevâ-yı ser-i erbâb-ı cünûndur
Her halkası bir mahşer-i erbâb-ı cünûndur
Esrar Dede

mahşer-i esmâ: İsimler topluluğu.
Vücûdu berzah-ı uzmâ zuhûru mahşer-i esmâ
Hudâ'nın sırr-ı kübrâsı Celâlü'd-dîn-i Rûmî'dir
Esrar Dede

mahşer-i esrâr: Sırların toplandığı yer.
Tûde-ber-tûde mahşer-i esrâr
Ona biz cirm-i bî-haber diyoruz-Tevfik Fikret

mahşer-i gavgâ-yı cünûn: Cinnet getirenlerin kavgasının toplandığı yer.
Habbezâ âlem-i sevdâ-yı muhabbet ki olur
Her kimin kûşesi bir mahşer-i gavgâ-yı cünûn
Leskofçalı Galip

mahşer-i heyûlâ: Hayaller topluluğu.
Görünce zinde bütün mahşer-i heyûlâyı
Mezâra rûh veren nefh-i pâk-i Mevlâ'yı
Mehmet Akif

mahşer-i hüsn: Güzellik topluluğu.
Sabâh-ı mahşer-i hüsne erişti nâlen ey bülbül
Ne çâre mevsim-i zevk-ı gül-i şâd-âb olup geçti
Esrar Dede

mahşer-i nâs: İnsanlar topluluğu.
Bizim cenâh budur gördüğün şu mahşer-i nâs
Sizinki de kaçıyor işte bir alay nesnâs
Abdülhak Hâmit

mahşer-i nîrân: Ateşler topluluğu.
Kâinâta düşse berk-ı hasretimden bir şerer
Mahşer-i nîrân olur tâ mâ-verâ-yı kâinât
Seyyit Vehbi

mahşer-i sevdâ: Karanlık topluluk.
Olmasaydı mahşer-i sevdâ ser pür sûrişim.
Derdim olmaz bir avuç toprakta bir mahşer-i nihân
Muallim Naci

mahşer-i tîğ u teber: Kılıç ve balta topluluğu.
Hakan ki at sürünce bir iklîm-i düşmene
Pîş ü pesinde mahşer-i tîğ u teber gelir
Yahya Kemal

mahşer-i zülf: Saç topluluğu.
Mahşer-i zülfün hisâbın mû-be-mû şerh eylemiş
Hey kıyâmet hâlet-i nez'inde zünnâr isteyen
Ahmet Paşa

* **mahşer-âşûb:** Mahşeri karıştıran.
Aceb bir mahşer-âşûbdur bismil-geh-i cânân
Şefâat-i râygân olmuş şefâat-hâh-ı nâ-peydâ
Leskofçalı Galip

* **mahşûr:** Toplanmış.
Beni her şeb o meh-ruhsâr ile mahşûrdur derler
Ne devlettir kişi mahzûn iken mesrûrdur derler
Âgâh (Mehmet...Efendi)

mahşûr: (محشور) bk. mahşer.

mahtûm: (مختوم) Ar. Hatem'den; 1. Mühürlenmiş. 2. Bağlanmış, kilitlenmiş.
Hâtem-i la'l-i hayâli teni hâk ettiği dem
Tıyn-ı mahtûm gibi satıla dirhem dirhem
Vâlihî (Üsküplü...)

maʿhûd, maʿhûde: (معهوده) Ar. Ahd'ten; 1. Ahdolunmuş, bilinen, sözleşilen. 2. Sözü geçen. 3. mec. Kötü bilinen kadın. **c. maâhid.**
Yek-zerre komaz kîsesine çirk-i efzûn
Fevt ile beden maʿnî-i maʿhûde nişândır-Nâbi

Gelse aceb mi mevziʿ-i maʿhûde geh vecîʿ
Bilmez misin cihânda kişi ettiğin bulur-Beliğ
mahûf: (محوف) Ar. Havf'tan; 1. Korkunç, korkulu. 2. Tehlikeli.
Tefrika hâsıl tarîk-ı mülk-i cemʿiyyet mahûf
Âh bilmem neyleyem yok bir muvâfik reh-nümûn
Fuzûlî
Bir pîre-zen etmiş anda Me'vây
Câdû-yı mahûf dîv-i sîmâ-Şeyh Galip (anda: orada)
Hep sevgililer girmede bir şekl-i mahûfa
Eşkâl-i dehâ münkalib olmakta tuyûfa
Abdülhak Hâmit
Koşan cihâd-ı maâlîye şanlı, lâkin ağız
Mahûf adımlar atar-Tevfik Fikret
mâhûr: (ماهور) Far. Musikide bir makam adı.
Geçip Lâhûr u Mâhûr'u Acem'de söyledim vasfın
Nihâvend ü Irâk ü İsfahân'da nağme-sencâna
Sünbülzade Vehbi
Cedvel-i Sîm'in kenârında bu âvâzın Kemâl
Koptu bir fevvâre-i zerrîn gibi Mâhûr'dan
Yahya Kemal
mahv: (محو) Ar. 1. Bir şeyi yok etme, ortadan kaldırma, harap etme, perişan etme. 2. Yok olma, ortadan kalkma.
Mahv olup gitmez mürûr-ı dehr ile bâkî kalır
Hâme ile safha-i evrâkda mezbûr olan
Ebussuud (Şeyhülislam... El-İmâdî)
Terk-i cân et tut reh-i cânânı cânın duymasın
Aşk ile mahvol, vücûd-ı nâ-tüvânın duymasın
Leskofçalı Galip
Her ân o güzel sîneyi hançerliyor eller
İmdâdına koşmazsak eğer mahvı mukarrer
Tevfik Fikret

mahv-ı hâk-i reh-i şâhen-şeh-i kevneyn: Her iki dünya şahlar şahı yolunun toprağını mahvetme.
Mahv-i hâk-i reh-i şâhen-şeh-i kevneynim ben
Ne tevellâ-yı vücûd ü ne teberrâ-yı adem-Akif Paşa
mahv-ı matlûb: İstenen yok oluş.
Hayât-ı câvidânı mahv-ı matlûb ile hâsıldır
Mesîhâ-meşrebânın nefha-i Rahmân'ı yokluktur
Esrar Dede
mahv-ı nukûş: Nakışların mahvı.
Reng-i bî-rengi verip mir'ât-ı hûşe laʿl-i leb
Şuʿle-i idrâktir mahv-ı nukûşa laʿl-i leb
Esrar Dede
mahv-ı rüsûm: Şekilleri yok etme.
Taayyünden halâs eyler bu bâğın hem-demi Yahyâ
Habâb-ı sâgar-ı sahbâ gibi mahv-ı rüsûm eyler
Şeyhülislam Yahya
mahv-ı sûret: Şekil mahvı.
Mevc-i eşkimden mürekkebtir benim Esrâr çün
Mahv-ı sûret gösterir mir'ât-ı ahvâlim bana
Esrar Dede
mahv-ı tenaʿum-ı cihân: Cihanın nimetini yok etme.
Ol garka-i bâr-ı zevk-ı cândır
Bu mahv-ı tenaʿum-ı cihândır-Fuzûlî
mahv-ı vücûd: Vücudu yok etme.
Gamınla mahv-ı vücûd ettiğin şeb-i firkat
Lisân-ı şemʿ gece yana yana söyler idi-Sâbit
mahv-ı zünûb-ı ümem: Ümmetlerin günahlarını yok etme.
Zâtında şefâat o kadardır ki dilerse
Bir nazra ile mahv-ı zünûb-ı ümem eyler
Yenişehirli Avni
mahv ü isbât: Kısmen kaldırıp ve yok edip bırakmak; bir taraftan çıkarıp diğer taraftan ilave etmek.
Verip hakk-ı sarîhin kabz u bast u mahv u isbâtın
Adâlet-hâne-i hikmette etmiş cümlesin ırza-Nâbi
mahviyyet: (محويّت) Ar. Alçakgönüllülük. (yapma kelime.)
Mahviyyet eyler âdemi âzâde kayddan
Düşmez hilâl halka-i âğûş-ı hâleye-Lâ

mahz: (محض) Ar. 1. Su katılmamış halis süt. 2 Sade, halis, katıksız; tam
Berk-ı mahz iken direnk etse bilinmez peykeri
Rahş-ı çâbük-pâ mıdır ya kûh ya bir câ mıdır
Nef'î
Bana muhabbeti de zulmü de mahz onun, eyvâh
O zulme karşı benim ettiğimse mahz-ı günâh
Abdülhak Hâmit

mahz-ı adl: Tam adalet.
Ol ki mahz-ı adldir zât-ı velâyet-perveri
Hâlî ondan olmasın yâ Rab vilâyet tâ ebed-Fuzûlî

mahz-ı beşer: Tam insanlık.
Hayâli mahz-ı beşerdir tasavvuru nâ-bûd
Vücûd-ı vâcibi eşyâ eder iken ifhâm-Nâzım Paşa

mahz-ı bîş: Çok sade.
Ehl-i dâniş, rükn-i devlet, illet-i mecd ü şeref
Mahz-ı bîş, avn-i millet, zühur-ı dîn, fahr-i kirâm
Üsküdarlı Hakkı Bey

mahz-ı cinnet: Tam cinnet.
Derde uğrar kim sadâkat etse elbet devlete
İstika:met mahz-ı cinnettir bu mülk ü millete
Ziya Paşa

mahz-ı da'vâ: Davanın safı.
Buhl ile âleme darbü'l-mesel olmak yeğdir
Mahz-ı da'vâ ile sâhib-i kerem olmaktan ise
Âgâh Osman Paşa (Trabzonlu...)

mahz-ı hatâ: Tam hata.
Hulûs o âfete mahz-ı hatâ imiş hayfâ
Meğer o gonce hezâr-âşinâ imiş hayfâ-Nahifi

mahz-ı hidâyet: Tam hidayet.
Reh-nümâ lâzım değildir olmasın reh-zen hemân
Hızr'a muhtâc olmamak mahz-ı hidâyettir bana
Koca Ragıp Paşa

mahz-ı hikem: Bilgeliğin kendisi.
Ey Nâilî hamûşî mahz-ı hikemdir ammâ
Eş'arı böyle söyler üstâd söyleyince-Nâilî

mahz-ı inâyet: Tam yardım.
Bu hayrı onların kalbine ilhâm etmeyip bârî
Cenâb-ı şehriyâra saklamak mahz-ı inâyettir
Nedim

mahz-ı isyân: Tam isyan.
Allah Allah bu mahz-ı isyândır
Gâyeti küfr-i ayn-ı küfrândır-Fuzûlî

mahz-ı lutf-ı hazret-i Bârî: Hz. Allah'ın lütuf bolluğu.
Sütûde kehf-i ümmet iftihâr-ı şer'-i peygamber
Güzîde fahr-i millet mahz-ı lutf-ı hazret-i Bârî
Nef'î

mahz-ı mübâhât: Yalnız övünme.
Var ise bir hünerin arz ile isbât eyle
Olamaz mahz-ı mübâhât bu da'vâya delîl
Koca Ragıp Paşa

mahz-ı tevfîk: Tam uygunluk.
Ne re'y eylerse hükmü mahz-ı tevfîk u isâbettir
Ne fermân eylese vefk-ı rızâ-yı Müsteân üzre
Ziya Paşa

* **mahzâ, mahzan:** 1. Halis, katıksız, tam. 2. Ancak, yalnız, sadece.
Her söylediğin onunla söyleye ol kul
Her eylediğin onun ile eyleye mahzâ-Nuri
Fakat erîke vü ünvânda yok ehemmiyet
Tezâhür etmede mahzâ beka-yı kavmiyet
Abdülhak Hâmit

mahzar: (محضر) Ar. Huzûr'dan; 1. Huzur yeri, büyük bir kimsenin önü. 2. Görünüş, hazır olma. 3. Birkaç kişi tarafından imzalanmış dilekçe.
Hatın kim nüsha-i cândır muhakkak
Benim kanıma uş mahzar getirdi-Şeyhi

Bildi Zârî rütbe-i bâlâ-yı aşka mahzarım
Geldi ahbâb eyledi tebrîk tebrîk üstüne
Enderunî Zârî

mahzar-ı âlem: Âlemin huzur yeri.
Da'vâya yeter şâhid-i âdil bu kasîde
İsbâta eğer lâzım ise mahzar-ı âlem-Nef'î

mahzen: (مخزن) Ar. Hazn'dan; içinde eşya vesaire saklanan yer, ambar. **c. mehâzin.**
Hayâl-i sîm-tenim sâyesinde kim ne bilir
Ne gence mahzen oluptur vücûd-ı vîrânım
Behiştî (oluptur: olmuştur)
Benim ol hâce-i bahşende ki harc etsem olur
Encüm-i çarh güher yerine mahzen mahzen-Nedim

mahzen-i dil: Gönül mahzeni.
Çıkarmayam ölünce nakd-i ışkı mahzen-i dilden
Cihân bâzâr-gâhında verip onu ne alam ben
Behiştî

mahzen-i endîşe: Kaygı, tasa mahzeni.
Etmeden sarf-ı güher mahzen-i endîşemden
Satarım kendimi şâirlere dirhem dirhem
Keçecizade İzzet Molla

mahzen-i esrâr: Sırlar mahzeni.
Bizi eylerse gubâr-ı hat-ı la'lin hayrân
Cür'a-dân-ı kadehi mahzen-i esrâr ederiz-Cevrî

mahzûl: (مخزول) Ar. Hazl'dan; hor, hakir, perişan. **c. mahâzil.**
Nice bir hizmet-i mahlûk ile mahzûl olalım
Sâil-i Hak olalım nâil-i mes'ûl olalım
Mütercim Âsım

mahzûn: (محزون) Ar. Hüzn'den; hüzünlü, kaygılı. tasalı.
Hôş nigâh et bu hazân-gâh-ı bahâr-âlûde
Kimi bülbül gibi mahzûn kimi gül gibi şâd-Nâbi
O denlü hurrem ü Behçet-fezâ ki bir dem eğer
Açılsa feyz-i nesîmiyle bir dil-i mahzûn-Nef'î

Dest-i sultân-ı atâ-bahş ile deryâ himmetin
Şol gam-ı iflâs ile mahzûn olan medyûna sor
Hayali Bey
Gehî memnûn lutfu-y-ile gehî mahzûn hicriyle
Hemîşe ârzûsu vuslat-ı cânân imiş cânâ
Âdile Sultan

mahzûr: (محظور) Ar. Hazer'den; haram edilmiş, yanına yaklaşılması yasaklanmış, haram. **c. mahâzîr.**
Sûfî şarâb u şâhid ile zevke bak bu dem
Va'd-i va'îd fikri de mahzûrdan mıdır-Esrar Dede

mahzûz: (محظوظ) Ar. Hazz'dan; hoşlanmış, hazzetmiş. **c. mahzûzât.**
Vâızâ şâire kulp takma teennî eyle
Kizbten ola mı hîç ehl-i sadâkat mahzûz-Salim

mâî: (مائى) Ar. 1. Su ile ilgili. 2. Mavi.
Mâî ka:lîçe-i zer bâfeti yaydı gerdûn
Tâ ki pâ-bûs-ı şerîfiyle ola rif'at-yâb-Enderunlu Fazıl

Bir çocuk rûhu kadar şimdi münevver, lekesiz
Uyuyor mâî deniz-Tevfik Fikret

mâî-i hâk: Toprağın maviliğiyle ilgili.
Tahayyül eylese dil rû-yi mâî-i hâkin
Meşâm-ı câna verir dûd-ı âh nükhet-i ûd-Sâmi

mâide: (مائده) Ar. 1. Üzerinde yemek bulunan sofra. 2. Ziyafet, sofra. **c. mevâid.**
Mâide inse eğer ey meh yere eflâkten
Sensiz ol bir yedi tâsı geçmiş ağudur bana-Zâti

mâide-i dünyâ: Dünya sofrası.
Nice yüz matlaba ey şeyh sarılmış gördüm
Çektiğin iki eli mâide-i dünyâdan-Esad Erbilî

mâide-perverd-i âsitân: Eşiğin sofra yetiştiricisi.
Kadîmi mâide-perverd-i âsitânındır
Velîk oldu tasârîf-i dehr ile mehcûr-Nâbi

mâ'il: (مائل) bk. meyl.

maîşet: (معيشت) Ar. Ayş'tan; 1. Yaşama, yaşayış. 2. Geçinme, geçiniş, dirlik.
Bir devr-i derd ü mihnet olur her nefes hayât
Minnet ise medârı bu dâr-ı maîşetin
Celaliddin Paşa (Abdullah ...)
Maîşetin sana kâfî gelir mükâfâta
Vücûdun olsa da nizâm-ı kişver ü cumhûr
Yenişehirli Avni
Tevsî'-i maîşette bütün zikr ile fikrin
Şeyhim ne zemân söyle Müselmân olacaksın
Ziya Paşa

maka:bir: (مقابر) bk. makber.

maka:dîr: (مقادير) bk. mikdâr.

maka:l: (مقال) Ar. 1. Söz, lakırdı. 2. Söyleme, söyleyiş. **c. maka:lât.**
Söylemezsin diye eyler miydi Yahyâ i'tirâz
Ol dehân-ı yârde bulmasa bir cây-ı maka:l
Şeyhülislam Yahya
Değil bu ehl-i maânî katında lâf-ı kabîh
Tahaddüs-i niam eydür bu hâle ehl-i maka:l
Nizami
Dâğlar sînede dil nâlede gûya kodular
Kafes-i bülbül-i şûrîde maka:l üstüne gül-Tıflî

maka:l-i sarîh: Açık söz.
Kalbe kuvvet verir maka:l-i sarîh
Eyle re'y-i sedîdini tavzîh-Muallim Naci

* **maka:le:** 1. Söz. 2. Nutuk. 3. Bir konu hakkında yazılan ciddi yazı türü. **c. maka:lât.**
Var mı ilâcın etmeğe bir hâl ile hamûş
Olmaz müfîd herze-derây-ı maka:le ka:l
Koca Ragıp Paşa

** **maka:lât:** Makale'ler.
Lâf-zendir vâiz-i bî-zevkı sanman ehl-i hâl
Kim maka:lâtında yoktur fer-i güftâr-ı ricâl
Behiştî

* **maka:lât-nüvis:** Makale yazanlar.
Ey taraf-dâr-ı maka:lât-nüvîs-i ve ne de
Acabâ kaç ve ne de sarf olunur senede
Muallim Naci

maka:lîd: (مقاليد) Ar. Mıklâd'ın cem'i. 1. Kilitler; anahtarlar, kilit dilleri. 2. Hazineler.
Ser-te-ser hükm-i maka:lîd-i tılsım-ı sühanı
Kıldı gencûr-ı ezel dest ü dilimde merhûn-Münif

maka:lîd-i nizâm-ı devlet: Devletin nizam kilitleri.
Ey nigeh-bân-ı maka:lîd-i nizâm-ı devlet
Ve_ey nesak-sâz-ı câzim-i mehâmm-ı devlet
Fehîm (Hoca Süleyman...)

maka:lîd-i umûr-ı âlem: Âlemin iş hazineleri.
Cümle âvîhtedir mîh-ı süveydâsında
Deste-ber-deste maka:lîd-i umûr-ı âlem-Nâbi

maka:m: (مقام) Ar. Kıyâm'dan; 1. Durulan, durulacak yer. 2. Memurluk yeri. 3. Ermişlerden birinin bulunduğu yer. 4. müz. Bir durak ile bir güçlünün etrafında, onlara bağlı olarak toplanmış seslerin her biri; hicaz, uşşak, rast gibi makamlar. **c. maka:mât.**
Bir burcı maka:m tutmuş ol mâh
Kim olmaz ona nesîm hem-râh-Fuzûlî

Maka:mımdan haber sorarsa ol serv-i revân gelsin
Behiştî'yem bu demlerde yerim gül-şen kenârıdır
Behiştî

Dehânın nağme-perdâz eyledikte ettim istifsâr
Sorarsan bu maka:mı bûseliktir dedi ol dil-dâr-Lâ

maka:m-ı Ahmed: Ahmed'in (Hz. Muhammed 's.a.s.') makamı.
Ehl-i risâlet içre çün bunda Mustafâ'dır
Mahmûd olursa tan mı anda maka:m-ı Ahmed
Hamdullah Hamdi (anda: orada)

maka:m-ı aşk: Aşk makamı.
Muhabbet râhının resmin bana sor anma Mecnûn'u
Maka:m-ı aşkın âdâbın ne bilsin bir beyâbânî
Hayali Bey

maka:m-ı devlet: Devlet makamı.
Zâtı ser-mâye-i âsâyiş dîn ü dünyâ
Makdemi meymenet-efzâ-yı maka:m-ı devlet
Münif

maka:m-ı dil-güşâ: Gönül açan makam.
Harâbâtı egerçi görmedik ammâ görenlerden
İşittik bir neşât-efzâ maka:m-ı dil-güşâ derler
Şeyhülislam Yahya

maka:m-ı Hızr u İlyâs: Hızır ve İlyas'ın makamı.
Zihî meşhed zihî merkad zihî ma'bed zihî maksad
Maka:m-ı Hızr u İlyâs u makarr-ı evliyâdır bu
Yahya Bey (Taşlıcalı...)

maka:m-ı hûb: Güzeller makamı.
Maka:m-ı hûbtur gül-şen o gül-ruhsâr dinlensin
Nevâlar eylesin dil bülbül-i gül-zâr dinlensin
Şeyhülislam Yahya

maka:m-ı ışk: Aşk makamı.
Vâdî-i vahdet hakîkatte maka:m-ı ışktır
Kim müşahhas olmaz ol vâdîde sultândır gedâ
Fuzûlî

maka:m-ı işret: Eğlence yeri.
Sarây-ı devletine şemse şems-i tâk-ı felek
Maka:m-ı işretine cûy câm-ı Cem salsâl-Nizami

maka:m-ı kurb: Yakınlık makamı.
Maka:m-ı kurba eren hak budur ki dünyânın
Ne kasr-ı Kayser'in ister ne kasr-ı Dârâ'sın
Bağdatlı Ruhi

maka:m-ı ma'lûm: Bilinen makam.
Ka:metin Sidre'sini rûh çü menzil edinir
Lâ-cerem Sidre'dir ol rûha maka:m-ı ma'lûm-Şeyhi

maka:m-ı Râst: Rast makamı.
Hemen sen müstakîm ol çerh-i kec-revden hirâs etme
Maka:m-ı Râst'a vermez halel kec-bînî-i neyzen
Nihalî (İbrahim ...)

maka:m-ı rif'at: Yücelik makamı.
Diyâr-ı hasret onun kim tapuna dûr oldu
Maka:m-ı rif'at onun kim kapında oldu mukîm
Hamdullah Hamdi

** **maka:mât:** Maka:m'lar.
Hâle baksan sûretâ ednâdan ednâyız velî
Âlem-i maʿnîde biz âlî maka:mât ehliyiz-Behiştî

Cümle ervâh-ı maka:mât açılır arşa kadar
Râst Mâhur ile Uşşâk Muhayyer'le döner
Yahya Kemal

makarr: (مقرّ) Ar. Karâr'dan; 1. Durulacak yer, karar edilecek ye, oturulan yer. 2. Ocak, merkez. 3. Başkent, başşehir.
Yok vakʿı çeşm-i nâsta fazl u maârifin
Halkın hep iʿtibârı maka:m u makarradır-Nâbi

Habâb-ı arzı deryâ-yı muallâk devr ettikçe
Edindikçe revân sahn-ı zemîn üstin makarr deryâ
Zâti

Sen seni bu neş'ede buldun ise bildin ise
Sen seninle sen olup sen sende kıldın hôş makarr
Gaybî

Etmiş olsa âsümân ger sâye-i adlin makarr
Eylese akl-ı mücerred der-geh-i lûtfun mekân
Üsküdarlı Hakkı Bey

makarr-ı evliyâ: Velilerin merkezi.
Zihî meşhed zihî merkad zihî maʿbed zihî maksad
Maka:m-ı Hızr u İlyâs u makarr-ı evliyâdır bu
Yahya Bey (Taşlıcalı...)

makarr-ı merâsim-i iclâl: Büyüklük merasiminin merkezi.
Ulüvv-i şânı muvâzî-i zirve-i eflâk
Vücûd-ı pâki makarr-ı merâsim-i iclâl-Cinânî

makarr-ı şâh-ı aşk: Aşk şâhının merkezi.
Makarr-ı şâh-ı aşkın olalı dil bî-karâr oldu
Süleymân seyr için tahtına gûyâ kim süvâr oldu
Şeyhülislam Yahya

makarr-ı zâğ: Kargaların meskeni.
Makarr-ı zâğdır şimdi gül-istân gördüğün yerler
Halim Giray (Kırım Hânı ...)

makber, makbere: (مقبر) Ar. Kabr'den; mezar, mezarlık. **c. maka:bir.**
Sana dar gelmeyecek makberi kimler kazsın
Gömelim gel seni târihe desem sığmazsın
Mehmet Akif

Her yer karanlık, pür-nûr o mevki
Mağrib mi yoksa makber mi yâ Rab
Abdülhak Hâmit

Artık insâf eyle bir nîm-iltifât et gönlüme
Âşık-ı bî-çârenin makber gibi me'vâsı var
Kemalzade Ekrem Bey

** **maka:bir:** Makber'ler, mezarlar.
Maka:birdir kabağım kanlı eşkim içre merdümler
Şehîd-i ışk olanlardır yatar kanlı kefenlerle
Enverî (kabak: içki kadehi)

O evsâtın ki âkistir mahârîb ü menâbirden
Çıkan mefhûm ile tevfik-i müşkildir maka:birden
Abdülhak Hâmit

Olmuştu firka-i ulemâ, firka-i süyûf
Teshîr için maka:biri bir leşker-i tuyûf
Abdülhak Hâmit

makbûl: (مقبول) Ar. Kabûl'den; kabul olunmuş, beğenilmiş, kabul edilen.
Bâkî-i haste-hâtırı inletme dostum
Makbûl olur duâsı sakın mübtelâların-Bâki

Ârifin gönlün Hudâ gam-gîn eder şâd eylemez
Bende-i makbûlünü Mevlâsı âzâd eylemez-Nevʿî

Nice söyler imiş Âşık Ömer yanında güftârı
Biraz makbûle geçsin dil-pesend olsun da seyreyle
Âşık Ömer

makbûl-ı âlem: Âlemin beğenilmişi.
Ona küçük büyük bir câme-i zîbâyı hazırlar
Aceb makbûl-i âlemdir aceb mergûbdur bayram
Şeyhülislam Yahya

makbûl-i bezm-i sohbet: Sohbet meclisinin beğenilmişi.
Makbûl-i bezm-i sohbet olur müfsid-i leîm
Menfûr-ı tabʿ-ı âlem olur nâsıh-i musîb-Ziya Paşa

makbûl-i der-gâh: Dergâhın ileri geleni.
Ne varsa iki cihânda sana eyledi Hak bende
Ki cümle eşref âlemde ki sensin makbûl-i der-gâh
Ümmî Sinan

makbûlü'r-ricâ: Ricası kabul olunan.
Kıl şefâat ârife ceddin Muhammed aşkına
Arsa-i mahşerde makbûlü'-r-ricâsın yâ Hüseyn
Kethüdazade Arif

makbûr: (مقبور) Ar. Kabr'den; gömülü, gömülmüş.
Sana müzâheret etmez mi evliyâ-yı kirâm
Ki cümle dâire-i devletindedir makbûr-Fuzûlî
makdem: (مقدم) Ar. Kudûm'den; gelme, dönüp gelme.
Ümmîd-i makdeminle senin ey çerâg-ı hüsn
Âteş yanar başında gece şem'-dânların-Nâbi

Zâtı ser-mâye-i âsâyiş dîn ü dünyâ
Makdemi meymenet-efzâ-yı maka:m-ı devlet
Münif
İbn-i Âzer Mekke'yi esnâmdan tathîr edip
Makdemin şevkiyle etti Kâ'betullâh'ı binâ
Keçecizade İzzet Molla
makderet: (مقدرت) Ar. Kudret'ten, güç, kuvvet, zor.
Arş-ı temkîn ü kadr-i makderet ü dehr-i sebât
Levh-i tarsîn ü kazâ bezm-i efsânemizde her çeh bâd-âbâd-Hilmi (Trabzonlu...)

Mevkib-i makdereti pür azamettir o kadar
Arsa-i mahşer olur hayme-i huddâmına teng
Kâzım Paşa
Arş-ı temkîn ü kadr makderet ü dehr-i sebât
Levh-i tarsîn ü kazâ temşît ü berk-ı be-renk -Lâ
makdûr: (مقدور) Ar. Kadr'den; 1. Güç, kuvvet, kudret. 2. Allah'ın takdiri, kader. 3. Elden gelen. **c. makdûrât.**
Hem anâsır, hem tabâyi' hem mürekkeb hem basit
Cümlenin aslı vü fer'i Ka:dir'in makdûrudur
Nesimi
Mu'teriftir yine sad gûne kusûra Yahyâ
Gerçi makdûrunu ol der-geh-i a'lâya çeker
Şeyhülislam Yahya
ma'kes: (معكس) Ar. Aks'ten; akis yeri, bir şeyin yansıma yeri.
ma'kes-i münîr: Parlak akis yeri.
Uryânî-i sefâletine ettin ittihâz
Âyîne-i tehekkümü bir ma'kes-i münir
Cenap Şahabeddin
ma'kes-i nâ-çîz: Değersiz akis yeri.
Belki içinden biri âlâmımızın
Belki Belki bir ma'kes-i nâ-çîzi olur-Tevfik Fikret
makhûr: Ar. Kahr'dan; 1. Yenilmiş, bozguna uğratılmış, mahvolmuş. 2. Allah'ın gazabına uğramış.
Hasûd bir kişidir dâyim o rencûr
Vücûdu sağ iken renc ile makhûr-Yunus Emre
Aşk değil mi bu Sinân Ümmî'yi bülbül eyleyen
Gerçi halk-ı âlem içre âciz ü makhûr ise
Ümmî Sinan
Yanında hâib ü makhûr yok meğer ki bahîl
Derinde hâsır u matrûd yok meğer ki direm
Nedim
makhûr-ı celâl: Allah'ın "Celâl" sıfatının kahrediciliği.
Her ân ediyorsun beni makhûr-ı celâlin
Kurbân olayım, nerde senin, nerde cemâlin
Mehmet Akif
makîs: (مقيس) Ar. Kıyâs'tan; kıyas edilebilir, kıyas edilen, benzetilebilir.
Kısa değildir hatarâtım makîs
Mahbes-i şâhîn-i belâdır serim-Muallim Naci

Öyle bî-ma'nâ figân etmez maânî dosttur
Kim makîs olmaz bahârın bülbül-i pür-gûşuna
Tevfik Fikret
mâkiyân: (ماكيان) Far. Tavuk.
Sâid-i izzete şehbâz-ı saâdettir ol
Mâkiyân olmaz ona nisbet olunsaydı keyân-Cinânî

Mânende-i mâkiyân-ı garrâ
Yek beyza hezâr fahr ü da'vâ-Şeyh Galip

Ricâl üzre nisâ kavvâme-i sâhib-nüfûz oldu
Eder ta'lîm-i âvâze horoza mâkiyân şimdi
Ziya Paşa
Eser etmez yine efsürde-gî-i bâl ü perrinden
Eger sad mihre top atsalar bir mâkiyân üzre-Lâ
makleb: (مقلب) Ar. 1. Kalbetme, bir şeyin altını üstüne çevirme. 2. Değişecek yer.

makleb-i âlem: Âlemin ters çevrilişi.
Her safhada bir şekl-i hakîkat eder ibrâz
Her gün çevirir bir varaka makleb-i âlem
Ziya Paşa

maklûb: (مقلوب) Ar. Kalb'ten; 1. Altı üstüne çevrilmiş, ters döndürülmüş, başka hâle sokulmuş. 2. Harfleri tersinden okunduğu zaman da yine aynı şekilde okunan kelime: mum, kak, bab.

maklûb-ı esâret: Esirliği ters çevirme.
Kıldı maklûb-ı esâret tab'ımın hürriyetin
Bak nigâh-ı şûhunun mu'ciz-nümâ ferhengine
Muallim Naci

maklûb-ı külâh: Külâhı ters çevrilmiş.
Sana düşmen olanın olsun libâsı dâimâ
Tende tashîf-i kabâ başında maklûb-ı külâh
Nizami

makrûn: (مقرون) Ar. Karn'dan; 1. Yakınlaştırılmış, yakın. 2. Kavuşmuş, ulaşmış.
Zevk-ı işret belâ ile makrûn
Gam neşât ile tev'emân ancak-Cinânî

Vaktinizde çerh âmennâ ki bî-îmân idi
Ehl-i dil makrûn idi endûh-ı bî-pâyânına-Nedim

Bir şeyle olma memnûn, her şey fenâya makrûn
Âdem olan olur mu bu inkılâba meftûn
Hakkı Bey Paşa (İsmail...)

En fazl-ı tabîatle en âmâde ve mün'im
Bir fıtrata makrûn iken, aç âtıl ü âkım
Tevfik Fikret

maksad: (مقصد) Ar. Kasd'tan; kasd olunan şey, meram, dilek.
İlm ise maksad eğer ârif-i nefs ol Gâlib
Kendini bilmeyen âdem gibi nâ-dân olmaz
Leskofçalı Galip

Eriştirir beni ışkın hevâları kapına
Ki fülkü maksada iltür muvâfık olsa riyâh
Behiştî (iltür: ulaştırır)

maksad-ı aksâ: En uzak maksat.
Ko mebâdî şuğlunu sen maksad-ı ehli niyâz Esrâr
Hemân hüsn-i tecellî-i cenâb-ı Pîr içinder hep
Esrar Dede

maksad-ı ehl-i niyâz: Niyaz ehlinin maksadı.
Bütün sa'y ü talebten maksad-ı ehl-i niyâz Esrâr
Hemân hüsn-i tecellî-i cenâb-ı Pîr içindir hep
Esrar Dede

maksad-ı kâm: Mutluluk maksadı.
Ehl-i îmâna cihânda maksad-ı kâm oldu hac
Bâis-i cem'iyyet eshâb-ı ihrâm oldu hac
İlhamî, Selimî (Sultan III. Selîm)

maksem: (مقسم) bk. maksim.

maksim: (مقسم) Ar. Kısm'dan; 1. Dağıtılacak, bölünecek, taksim olunacak yer. 2. Suyun kollara ayrılan yeri, savak.
Cevr ile çeşmimi pür-âb ederek cânânım
Döndü maksimde akan lûlelere müjgânım-Nâbi

* **maksem:** Bölünme, taksim olunma.
Olur fevvârelerde pâre pâre âb-ı cûy ammâ
Dil-i deryâ-nümâyiş Nâbiyâ maksem kabul etmez
Nâbi

Hayır! Görülmelidir ayrı ayrı maksemler
Bakınca hayret edersin... Ne ince iş, ne hüner
Mehmet Akif

maksem-i erzâk-ı Hudâ: Allah'ın rızıklarının bölünmesi.
Nâbiyâ maksem-i erzâk-ı Hudâ olmak ile
Süfreler ni'mete vakf eyledi nezzâresini-Nâbi

maksûd: (مقصود) Ar. Kasd'den; kastedilen, amaçlanan.
Kadd-i dil-dârı kimi ar'ar okur kimi elif
Cümlenin maksûdu bir ammâ rivâyet muhtelif
Muhibbî, Meftunî (Kanunî Sultan Süleyman)

(Kadd-i yâre kimisi ar'ar dedi kimi elif
Cümlenin maksûd bir ammâ rivâyet muhtelif
Muhibbî, Meftûnî (Kanunî Sultan Süleyman)

Be-kadr-i şâh-ı risâlet-penâh-ı şâh-ı rusül
Ki zâtıdır bu mezâyâ-yı cümleden maksûd-Sâbit

Vâiz-i bî-hûde-gû nefsini i'dâm eyler
Bilse maksûd nedir âlemin îcâdından
Yenişehirli Avni

maksûr, maksûre: (مقصور) Ar. Kısr'dan;1. Kısaltılmış, kasrolunmuş. 2. Alıkonulmuş, bir şeye ayrılmış. 3. gr. sonu "y" ile yazılan bazı Arapça kelimelerin (da'vî, Îsî, ma'nî) (da'vâ, İsâ, ma'nâ) şeklinde okunması. **c. maksûrât.**
Zâhidâ gel aşka yâr ol maksûdun mesrûr ise
Aşk elinden tevbe-kâr ol menzilin maksûr ise
Ümmî Sinan
Vakt-i ikbâlinde ka:sırdır ricâlin himmeti
Mürtefi' oldukça şemsin sâyesi maksûr olur
Sait Paşa (Diyarbekirli...)

** **maksûrât:** Kısaltılmışlar.
Hûr-i maksûrât olur firdevs-i fikrinde hacîl
Ka:sıretü't-tarf eder bikr-i hayâlimden hicâb
Yenişehirli Avni

makta': (مقطع) Ar. Kat'tan; 1. Kesilen, kat' edilen. 2. Eskiden kamış kalemlerin uçlarının kesildiği sert ağaç veya kemikten yapılmış alet. 3. ed. Bir kaside veya gazelin son beyti.
Makta'da edip medh ser-i zülfünü Yahyâ
Vasf-ı kad-i mevzûnunu bâlâda getirsin
Şeyhülislam Yahya

* **maktû', maktû'a:** 1. Kesilmiş, kat olunmuş. 2. Bahası biçilmiş, değeri verilmiş.
Hâlimi gördükce men'-i ehl-i ışk eyler fakîh
Hüccet-i maktû'u yok eyler kıyâs ile amel-Fuzûlî

Pâşâ ki bulmaya ser-i maktû'una kefen
Ol tûğ-ı tumturak-alem-i i'tibâre yuf-Şeyh Galip

Ufukta bir ser-i maktû'u andıran güneşi
Sükût-ı gamla yemişler ve şimdi doymuşlar
Ahmet Hâşim

maktel: (مقتل) Ar. Katl'den; 1. Öldürülen yer. 2. Ünlü kişilerin öldükten sonra ardından yazılan şiir.
Ne zindânlar olur hâil, ne menfa'lar, ne makteller
Yürürsün sedd-i râhın olsa hattâ âhenîn eller
Mehmet Akif

maktel-i âmm: Herkesin öldürüldüğü yer.
Cihân nâmındaki bir maktel-i âmme yolum düştü
Hükûmet derler anda bir nice salh-hâneler gördüm
Ziya Paşa (anda: orada)

* **maktûl, maktûle:** Katledilmiş, vurulmuş, öldürülmüş (kimse). **c. maka:tîl**
Hancer-i gam bula cânı ışkının maktûlüne
Dirlik el yete ki senden hûn-behâ kılar heves
Nizami
Dinmezse hani gamzesi maktûlünün ne tan
Kâfir elinde öldü şehâdet nişânıdır
Hamdullah Hamdi

maktûl-i hevâ: Nefsine ram olmuş.
Kesildiği cürmünden utanıp kılıcından
Maktûl-i hevâ başın önüne bırakır tîz-Nizami

maktû': (مقطوع) bk. makta'

maktûl, maktûle: (مقتول) bk. maktel.

ma'kûd: (معقود) Ar. Akd'ten; bağlanmış, bağlı, düğümlü.
Enâmil-i keremin hall eder ümîdim odur
Olursa rişte-i kârımda sad kerre ma'kûd-Sâbit

ma'kûl, ma'kûle: (معقول) Ar. Akıl'dan, akıl ile bilinmiş, akla yakın, akla uygun. **c. ma'kûlât.**
Ma'kûl müdür böyle perîşân ola hâlim
Memdûhum ola sencileyin sürûr-ı âlem-Nef'î

Âkil ol cânâ getirme bed rakîbi aklına
Terk-i nâ-ma'kûl eder ma'kûlü idrâk eyleyen
Enverî

Hiçbir işi ma'kûl değil devr-i zemânın
Hayrette bıraktı beni evzâ'ı cihânın-Ziya Paşa

* **ma'kûl-şinâs:** Akıl ile anlayan.
İdrâkin eğer var ise ma'kûl-şinâs ol
Cevrî (İbrahim Çelebi)
Dahl eden de sözüme bârî bir üstâd olsa
Söyledikçe benî ma'kûlle kılsa ilzâm-Nef'î

* **ma'kûle:** Akıllıca iş gören, mantıklı.
Olsan o ma'kûleye mülâkî
Ya meclise gelse ittifâkî-Şeyhülislam Vassaf Efendi

Cünûn u aklı temyîz eylemek ma'nîde müşkildir
Hele ma'kûl olan şu akl ise dîvânedir âlem-Ziya Paşa

** **ma'kûlât:** Akla uygun gelen şeyler.
Sâir lüsn-i atîkanın hep
Ma'kûlâtı olur müretteb-Ziya Paşa

makûle: (مقوله) Ar. Kavl'den; 1. Takım, çeşit, soy. 2. İlmî tasnifi yapılmış.

makûle-i zevâid: Fazlalıklar takımı.

Nâbî dahi söylemiş kasâid
Ammâ ki makûle-i zevâid-Ziya Paşa

ma'kûs, ma'kûse: (معكوس) Ar. Aks'ten; 1. Aks olunmuş, tersine çevrilmiş, baş aşağı olmuş. 2. Bir şeyin zıddı. 3. Ters, yolunda gitmeyen, uğursuz. 4. Bir yere çarpıp geri dönen.

İki âyîneye bir yerde teka:bül versen
İkisinden de yine aks olur âkis ma'kûs-Esrar Dede

Bahşiş-i nâ-be-mahal cûddan olmaz ma'dûd
Sıfr-ı ma'kûs ile artar mı hesâbı rakamın
Beliğ? Seyyit Vehbi?

ma'kûs-ı elem: Elemin zıddı.

Ma'kûs-ı elemdir emel-i dehr ser-â-ser
Olma heves-i mâl ile âlûde melâle
Sünbülzade Vehbi

mâl: (مال) Ar. 1. Kıymeti, değeri olan nesne. 2. Eşya, akçe. **c. emvâl.**

Bir kimseye olmuş mu mâl
Gör kim bu dünyâ-yı ehass-Aziz (Abdülaziz Bey)

mâl-ı bî-şümâr: Sayısız mal.

Nitekim eğlencesidir mâl ü servet câhilin
Ehl-i irfânın da mâl-ı bî-şümârıdır kitâb
Latifi (Kastamonulu Abdüllatif)

mâl-i dünyâ: Dünya malı.

Bezlini evvel bahârın kûha sor hâmûna sor
Mâl-i dünyâdan ne alıp gittiğin Ka:rûn'a sor
Hayali Bey

Mâl-ı dünyâ ile Ka:rûn olsa müflistir yine
Vâsıl-ı gencîne-i esrâr-ı irfân olmayan-Cinânî

mâl-ı Ka:rûn: Karun malı; büyük servet.

Olup mâl-ı Ka:rûn esâsında harc
Kılınmış türâbî cevâhirle mezc
Keçecizade İzzet Molla

Mangır yerine geçmez bir âdem ol perîninin
Çeşmim gibi yolunda harc etse mâl-ı Ka:rûn
Behiştî

mâl-ı mevcûd: Mevcut mal.

Mâl-ı mevcûdu edip mahv ü hebâ
Yakışır mı giyesin sonra abâ-Sünbülzade Vehbi

mâl-ı yetîm: Yetim malı.

Hîç ele mâl-ı yetîm ile mey almalı değil
Gel birin al diseler sana mey al malı değil-Huffî

* **mâl-â-mâl:** Dopdolu, çok dolu.

Nakd-i va'di ile hem-yân-ı zarûret leb-rîz
Zer-i nutku ile ceyb-i fukarâ mâl-â-mâl-Ziya Paşa

mâl ü menâl: Mal mülk, eşya.

Cevher-i nazmımladır haysiyyet-i sarrâf-ı dehr
Heft-genc-i âlemin mâl ü menâlidir sözüm
Yenişehirli Avnî

mâl ü menâl-ı âlem: Dünyanın mal mülkü.

Çün genc-hâne-i güher-i gaybdır dilin
Mâl u menâl-ı âleme meyletmesen ne_ola
Lamiî Çelebi

** **emvâl:** Mâl'lar.

Nedir sûdu bu bâzâr-ı fenâda celb-i emvâlin
Gına vermez metâ'ı müsteârı dûş-ı dellâlin-Sâmi

Kesb-i feyz-i âdemiyyetdir gerek her âdeme
Sırr-ı insâniyyete gelmez şeref emvâl ile
Leskofçalı Galip

–mâl: (مال) Far. "Süren, sürülen, takılan" anlamlarında birleşik kelimeler yapar.

* dest-**mâl:** Mendil, el bezi.

Bûy-ı gül taktîr olunmuş nâzın işlenmiş ucu
Biri olmuş hûy birisi dest-mâl olmuş sana-Nedim

* hâk-**mâl:** Toprak altına alınan.

Eğerçi cûy-i sîmîn hâk-mâl-i sahn-ı gül-şendir
Velîkin gül-şen andan feyz-cûy olmak müberhendir
Nâbi

* mâl-â-**mâl:** Çok dolu.

Nakd-i va'di ile hem-yân-ı zarûret leb-rîz
Zer-i nutku ile ceyb-i fukarâ mâl-â-mâl-Ziya Paşa

* rûy-**mâl:** Yüz süren.

Gubâr-ı der-geh-i Monlâ-yı Rûm'a rûy-mâl oldum
Düşüp hâk-i harâbât oldum ammâ kîmyâ buldum
Esrar Dede

* pâ-**mâl,** pây-**mâl:** Ayak altına alınan.
Şehsüvârım dil-i mecrûhu basıp geçme eğer
Pây-mâlin bir avuç hâk ile yeksân ise de-Nâilî
* püşt-**mâl:** Peştamal; arka, sırt örtüsü.
Zâhide germî-i uryân-ı aşkı sorsan
Püşt-mâliyle, fakat halvet-i hammâmı bilir-Nâbi
mâlî: (مالى) Far. Çok, ziyade; dolu, memlu, pür.
Nakd-i va'di ile hem-yân-ı zarûret leb-rîz
Zer-i nutku ile ceyb-i fukarâ mâl-â-mâl-Ziya Paşa

Şiir değil; diye bühtân ederdi ber-mu'tâd
Hayâl ü hiss ile mâlî güzîde bir gazele-Tevfik Fikret
mâlîhulyâ: (ماليخليا) Far. 1. Karasevda, melankoli. 2. Kuruntu.
Hırs-ı dünyâ, mâlîhulyâ, ârzû-yı nâm ü şan
Hâhiş-i ikbâl ü da'vâ-yı teferrüd, hubb ü mâl
Yenişehirli Avni
Yeter geçti bu gûne mâlîhulyâlarla evkâtım
Amân bir gün mukaddem âh fasl-ı nev-bahâr olsa
Nedim
mâlik: (مالك) Ar. Mülk'ten; sahip, bir şeyi olan.
Cisimsiz şekl-i murakka'dır ser-â-ser dağdan
Şimdilik âlemde bir köhne kabâya mâlikiz-Bâki
mâlik-i bahr-i kemâl: Bütün denize malik.
Dil-ber odur ki mâlik-i bahr-i kemâl olup
Şi'r okuya sefîne suna âşinâlara-Bâki
mâlik-i câm ü hâtem: Yüzük ve kadeh sahibi.
Sâhib-i tîğ u kalem mâlik-i câm ü hâtem
Âsaf-ı Cem-azamet dâver-i Cemşîd-vaka:r-Bâki
mâlik-i devlet: Devlete sahip.
Târik-i millet olan mâlik-i devlet olamaz
Hâdim-i devlet olan hâdim-i millet olamaz
Abdülhak Hâmit
mâlik-i dînâr: Dinar sahibi.
Aşk ile kaddin büküp Zü'n-nûn-ı Mısr olsun dahi
Kâmrân ol kimsedir kim mâlik-i dînâr olur-Bâki
Mâlikü'l-mülk: Mülkün sahibi olan Allah.
Mâlikü'l-mülk ol-durur varlık onun
Anladık kim cân u ten ağyârimiz-Gaybî
mâlik-i mülk-i kanâat: Kanaat ülkesine sahip.
Mâlik-i mülk-i kanâat rızk-ı maksûmun bilip
Gezmez âb ü nân için kişver-be-kişver, kû-be-kû
Âgâhî (Şâkir---Efendi)
mâlik-i re'y-i rezîn: Vakarlı oy sahibi.
Zîb erkân, zîver dîvân, vezîr-i şehen-şân
Sâhib-i lutf-ı firâvân, mâlik-i re'y-i rezîn-Nef'î
mâlik-i rûh-ı ahaff: En sevimli ruha sahip.
Nâşir-i şân u şeref münşî-i evsâf-ı selef
Mâlik-i rûh-ı ahaff nâil-i inşâ-yı kerem
Ahmet Hamdi
mâlik-i rika:b: Kulluğun sahibi.
Zemîn-bûs eyleyip düstûr-ı ekrem-i izz ü devletle
Der ol şâhenşeh-i zîşâna kim mâlik-i rika:bımsın
Nedim
mâliş: (ماليش) Far. Sürtme, sürüştürme, ovma, oğuşturma.
Yediği sadme-i sad-gûne telâfîleridir
Pây-ı hûbâna gehî mâlişi nakş-ı kademin-Nâbi
* **mâliş-geh:** Sürünecek yer, secdegâh.
Ol kûy-ı arş-ı rütbet kim hâk-i ıtr-nâkin
Mâliş-geh eylemiş Hak pîşânî-i kibâre
Şeyhülislam Âsım
* **mâliş-ger:** Sürten, sürtücü.
mâliş-ger-i hâk-i reh: Yol toprağının sürtücüsü.
Kasdı mâliş-ger-i hâki-i rehinle çekti
Bendeni câzibe-i şevk ü garâm-ı devlet-Münif
ma'lûl: (معلول) Ar.İllet'ten; hastalıklı, illetli.
Yaşar hâlâ yaşar bî-çâre mahkûm-ı ezâ, ma'lûl
Yaşar zîrâ ölümden ba'zen en mehcûr olur menzûl
Kemalzade Ekrem Bey
ma'lûl-i derd-i yâr: Yâr derdinin hastalıklısı.
Bir örtü dizlerinde bu ma'lûl-i derd-i yâr
Hâr u şikeste müntakil-i hufre-i heder
Tevfik Fikret
ma'lûm, ma'lûme: (معلوم) Ar. İlm'den; 1. Bilinen, anlaşılan, belli. 2. gr. Etken, faili bilinen.
Kadrin nice ma'lûm olur kim sana nisbet
Ednâ görünür mansıb-ı a'lâ-yı zemâne-Nef'î

Âleminde herkes eyler hôd-be-hôd da'vâ-yı zûr
Merd-i meydân-ı hüner ma'lûm olur rûz-ı mesaff
Koca Ragıp Paşa

Ma'lûmdur benim sühanım mahlas istemez
Fark eyler onu şehrimizin nükte-dânları-Nedim

Cihân müştâkın ammâ olmayınca meblağ-ı ma'lûm
Gelip de hâk-i pâye yüzlerin ka:bil mi sürsünler
Eşref

ma'lûm-ı âlem: Âlemin bilineni, şöhretlisi.
Aslı yok Anka: gibi mechûlü olma herkesin
İlm ile ma'lûm-ı âlem ol da kesb-i şöhret et
Enderunlu Vâsıf

ma'lûm-ı cümle: Bütün bilinen.
Matlûb-ı ilm-i evvelîn maksûd-ı fazl-ı âhirîn
Ma'lûm-ı cümle âlemîn ü şöhret-i bî-intihâ
Esrar Dede

ma'mûr, ma'mûre: (معمور) Ar. Umrân'dan; şen, bayındır, âbâdân; harabın zıddı.
İzzetim şem'-i münevver tâliim azm-i kavî
Devletim hükm-i revân ayşım evi ma'mûr idi
Fuzûlî

Benzer erbâb-ı riyânın hâli ol kâşâneye
İç yüzü vîrân, dışı ma'mûr şeklin gösterir
Esat Muhlis Paşa

Gönlünü yıksa Behiştî gam yeme ol şeh yapar
Kâ'beyi yıkdısa ma'mûr eyledi İbn-i Zübeyr-Behiştî

* **ma'mûre:** Mamur olan yer, insan bulunan, şen, bayındır yer.
Ehl-i dehre âlemin ma'mûresin arz etseler
Ehl-i fakrin hissesine mülk-i istiğnâ düşer
Avnî (Fatih Sultan Mehmet)

Gönül ma'mûresin cevr ile vîrân etti ol zâlim
Gelip insâfa bir gün yine âbâd ettiğin görsek-Nef'î

Seyyibât olsa dahi ma'mûre
Ala gör bâkire-i bâkûre-Sünbülzade Vehbi

ma'mûre-i dehr: Dünyanın bayındır yeri.
Dolmuşdur içi âhile ma'mûre-i dehrin
Mahsûlü benim iki gözüm bâd-ı hevâdur-Hakanî

ma'mûre-i derûn: Gönül şehri.
Ma'mûre-i derûnu harâb etti gam velî
Mahrûsa-i mahabbetin âbâd olup gider-Bâki

ma'mûre-i hıfz: Koruma şenliği.
Hâdisât-ı ihtilâf-ı dûrdan görmez halel
Kime kim ma'mûre-i hıfzın ola hısn-ı hasîn-Fuzûlî

ma'mûre-i ilm: İlim şenligi.
Başına giydi 'le-ömrüke' tâcın
Aldı ma'mûre-i ilmin bâcın-Hakanî

ma'mûre-i muhabbet: Sevgi ülkesi.
Şâh-ı gedâ-nihâdız olur taht-gâh-ı feyz
Ma'mûre-i muhabbete kalb-i harâbız
Namık Kemal

* **ma'mûriyyet:** Şenlik, bayındırlık.
Marifet Hakk'ın ecell-i lûtf-ı Sübhânîsidir
İzzetin hâmîsi, ma'mûriyyetin bânîsidir
Namık Kemal

ma'nâ, ma'nî: (معنی) Ar. 1. Anlam, mana. 2. İç, içyüz. 3. Düş, rüya. 4. Akla yakın sebep. **c. maânî.**
Ey pâdişeh-i serîr-i dâniş
Ve_ey hüsrev-i bâr-gâh-ı ma'nâ-Nef'î

Ma'nâsı latîf lafzı bî-gışş
Mazmûn-ı nev insicâmı dil-keş-Ziya Paşa

Eski eş'ârda dûr-bîn ile ma'nâ görülür
Yeni eş'ârda ma'nâ gibi külfet yoktur-Eşref

Ma'nâsı nedir sanki şu masmavi semânın
Altında başın dimdik eğer gezmeyeceksen
Midhat Cemal Kuntay

ma'nâ-yı âb-ı zindegî: Dirilik suyunun anlamı.
Ma'nâ-yı âb-ı zindegîyi rûşen eyledim
Kandîl-i bezm-i pîr-i meye revgan eyledim
Nevres-i Kadim

ma'nâ-yı bedîhî: Açık mana.
İşbu ma'nâ-yı bedîhî görünen gün gibidir
Ömr bin yıl dahi olsa yine bir gün gibidir
Süleyman Arif

maʿnâ-yı dürüst: Doğru mana.
Söz müdür ol ki çep ü râst düşse bir mazmûn
Nice maʿnâ-yı dürüstün boza bir lafz-ı sakîm-Nefʿî

maʿnâ-yı Rabb: Allah'ın gizli manası.
Hilkat lisân-ı hâl ile her bâr söylenir
Maʿnâ-yı Rabb'ı etmeyip ızmâr söylenir
Yahya Kemal

maʿnâ-yı latîf: Hoş mana.
Tâ ki maʿnâ-yı latîf lûtf-ı renk-âmîz ile
Rûzgârın bir dil-ârâ dâstânıdır sözüm-Nefʿî

* **maʿnî:** Mana, anlam.

maʿnî-i ârâm: Süslü anlam.
Ser-â-ser çeşm-i ibretten geçirdim nüsha-i dehri
İçinde maʿnî-i ârâma dâir bir ibâret yok-Nâbi

maʿnî-i lafz-ı celâdet: Celadet sözünün anlamı.
Maʿnî-i lafz-ı celâdet sensin ey kişver-küşâ
Kavlimi isbât için dünyâyı eşhâd eylerim
Muallim Naci

maʿnî-i mutlak: Kesin mana.
Ârif isen ver haber kim maʿnî-i mutlak nedir
Nâtık isen işbu yolda söyle kim el-hakk nedir
Ümmî Sinan

maʿnî-i zîbâ-ter: Süslü mana
Tabʿında Behiştî'nin her maʿnî-i zîbâ-ter
Ebkâr-ı perîdir kim oynar suya deryâda-Behiştî

** **maânî:** Manâ'lar, anlamlar.
Ne bilir kadrimi erbâb-ı maânî vü beyân
Sözümü ârif-i bi'l-lâh eder ancak tefsîr-Nefʿî

Maʿnâ zevkine saʿy et beyân eyle bedâyiʿden
Maânîdir murâd olan bu elfâz u bu sûretten
Gaybî

Aklın eyler nakl-i esrâr-ı maânî gaybdan
Âkılân hayrân-ı hüsn-i intika:lindir senin
Muallim Naci

mânend, mânende: (مانند) Far. "gibi, benzer" edatı.
Bâğ-ı âlemde yüzün mânend bir gül isteyip
Cüst ü cû edip gezer gül-zârı bülbül şâh şâh
Avnî (Fatih Sultan Mehmet)

Eğerçi gök yüzünde ahter-i ferhunde-fer çoktur
Hani hâl-i ruhun mânendi bir rûşen-güher-i kevkeb
Bâki

mânend-i âfitâb: Güneş gibi.
Yerde gerek Hayâlî yüzün sâye-veş senin
Başın ererse göklere mânend-i âfitâb-Hayali Bey

mânend-i bahâr: Bahar gibi.
Zemistân faslını ol gonce mânend-i bahâr etti
Gül-i nev-restesi mergûb olur fasl-ı zemistânın
Şeyhülislam Yahya

mânend-i batt: Kaz, ördek gibi.
Bu vücûdum gark eder bir gün benim eşkim hele
Şimdi oldum eşk içinde bî-vefâ mânend-i batt
Fârisî (Sultan II. Osman)

mânend-i berf: Kar benzeri.
Berg-i gül sefîd olup bâğbân-ı çerh
Mânend-i berf yollarına eyledi nisâr-Bâki

mânend-i bûm: Baykuş misali.
Mânend-i bûm meskeni vîrâneler olur
Her kim ki dest-i gadr ile âşiyân bozar
Emin (...Hilmi)

mânend-i cürʿa: Yudum misali.
Ol dil-rübâ ki bezme gele nîm mest ola
Mânend-i cürʿa gayrilerin kadri pest ola
Şeyhülislam Yahya

mânend-i dâg-ı sîne: Göğüs yarası misali.
Ne denlü zahm-hâr-ı hâr ise gül bâğ-ı âlemde
Yine mânend-i dâg-ı sîne handân gösterir kendin
Nâbi

mânend-i duâ-yı müstecâb: Kabul edilen duanın eşi, kabul edilen dua gibi.
Arşa dek çıkmakta mânend-i duâ-yı müstecâb
Uğrayan âb-ı musaffâ râh-ı şadırvânına-Nedim

mânend-i hümâ: Hüma kuşu gibi.
Anka: gibi kıl ka:f-ı kanâatta nişîmen
Mânend-i hümâ ister isen çarh ile pervâz
Lamiî Çelebi

mânend-i hüsn: Güzellik misali.
Mânende-i hüsn emr-i cârî
Mânende-i aşk hükm-i sârî-Nâbi

mânend-i kalem: Kalem misali.
Nâme-veş olma iki yüzlü gel ol defteri dür
Resm edinme iki dilliliği mânend-i kalem
Hayali Bey

mânend-i Medîne: Medine gibi.
Oldu mânend-i Medîne hôş münevver gülsitân
Devha-i güldür menâre pertev-i envâr gül
Necati Bey

mânend-i mürg-i bâl-şikeste: Kırık kanatlı kuş misali.
Dil bu hevâ ile kafes-i teng-i sînede
Mânend-i mürg-i bâl-şikeste tapan olur-Nef'î

mânend-i nigîn: Yüzük misali.
Dil yine pür-şerha-i âlâm mânend-i nigîn
Muttasıl tutsam elimde câm mânend-i nigîn
Hâmi (Hâmî-i Âmidî)

mânend-i pervâne: Pervane misali.
Yanıp mânende-i pervâne bu şem'-i rûy-ı cânâna
Çerag-ı dilde rûşen âftâb-ı âlem-ârâdır-Âdile Sultan

Hidâyet şem'i olmuştur vücûdum nev'-i insâna
Perîler başıma üşse ne_ola mânend-i pervâne
Behiştî

mânend-i rebâb: Rebap gibi.
Fursat el verse kemânın sîneye çeksem diye
Nâle-sâz oldum belâ bezminde mânend-i rebâb
Behiştî

mânend-i serv: Selvi gibi.
Yek-sân bilen bahâr u hazânın bu gül-şenin
Mânend-i serv ka:met-i ömrü dirâz olur
Koca Ragıp Paşa

mânend-i seyl: Sel misali.
Gerçi etmez dil metâ'-ı zârını ifşâya meyl
Bir nefes ârâmı yoktur giryeden mânend-i seyl
Osmanzade Taib

mânend-i süveydâ: Kalpteki gizli günah gibi.
Dilden heves-i ârızı alın çıkmaz
Mânend-i süveydâ gam-ı hâlin çıkmaz
Fasih (Ahmet...Dede)

mânend-i şecer: Ağaç misali.
Mânend-i şecer nâbit olur sâbit olanlar
Her hangi işin ehli isen onda devâm et-Ziya Paşa

mânend-i şem': Mum gibi.
Ruhsâr-ı âteşînine her kim uzatsa el
Mânend-i şem' barmağı yanmak sezâ olur-Behiştî

mânend-i zülfeka:r: Zülfekar misali.
Çün düştü aks-i gamzesi mânend-i Zülfeka:r
Mahv oldu gitti bahr-i Necef gibi cû-yı dil
Faizî (Kafzade Abdülhay Çelebi)

ma'nevî, ma'neviyye: (معنوى) Ar. Ma'nâ'dan; 1. Manaya ait. madde dışı olan. 2. İç ve ruha ait olan.
Bahâne-cû-yı vuslat olduğum yâre duyurmuşlar
Nifâk etmişler ammâ ma'nevî himmet buyurmuşlar
Hoca Vehbi (Şeyhülislam Yahya?)

Hudûd-ı aklı aşan ma'nevî seferlerde
Yegâne meş'al-i îmân olur gönül gönüle
Yahya Kemal

Mânî: (مانى) Far. Meşhur Çinli bir nakkaş ve ressamın ismidir. Behram Şâpûr zamanında İran'a gelmiş ve burada Zerdüştlük ve Hristiyanlığı inceleleyip bunların karışımından bir din meydana getirmiştir. Bu dine Mânî (Maniheizim) denilmiş. Çin'de yayılan bu dinin kutsal kitabı nakışlarla süslü imiş. Bu resim kabiliyetini inananlarına gökten inen bir mucize olarak göstermiş. Şâpûr'un hekimi iken kızını iyileştiremediği için İran'a sürülmüş. Daha sonra Hürmüz'ün oğlu Behrâm zamanında geri gelmiş. Behrâm koyu bir Zerdüşt olduğu için, derisini yüzdürerek öldürmüş. Erteng (Erjeng) ve Nigâristan adlı resim mecmuası vardır. Edebiyatta sevgilinin güzelliğinden bahsedildiğinde bu ressamın mecmualarının ismi geçer.
Süvâr oldukça tasvîrinde âcizdir musavverler
Ne denlü dikkat eylerse eğer Behzâd eğer Mânî
Nef'î

Bozaldan sûret-i Erjeng'i sen nakkâş-ı dilkeşte
Benim vasfında her beytim Nigâristân-ı Mânî'dir
Hayali Bey

Kalem destinde bir üstâd-ı Erteng-i Mânî'dir
Eder tarh-ı gülistan nokta-i nûn hazân üzre
Ziya Paşa

mâni': (مانع) Ar. Men'den; 1. Men edici, men eden, geri durduran, engel olan. 2. Engel, özür. **c. mevâni'.**

Rahmiyâ yâr visâline karîb oldukça
Âh kim her yanadan mâni' ü muhkem bulunur
Rahmi

Tek olmasın kavâid-i ihlâs ber-taraf
Mâni' değil merâsime dâir kusûrumuz-Nâbi

Yüksel hünerinle ka:ni' olma
İhsân-ı Hudâ'ya mâni' olma-Namık Kemal

Tekellüf ber-taraf der-sîne et sen bir gül-endâmı
Yine mâni' değil mir'ât-ı hâtır jeng-dâr olsa
Esrar Dede

mâni'-i güft ü şinîd: Konuşma ve duyma özürlü.

Olma terâne-senc gel ey andelîb-i zâr
Aşk ehl-i derde mâni'-i güft ü şinîd olur
Vâsık (İstanbullu Ahmet...)

mâni'-i rengîn: Renkli anlam.

Tumturak-ı sühan ü mâni'-i rengînim olur
Ruh-ı feyz-âveri Nef'iye safâ-güster-i bâl
Üsküdarlı Hakkı Bey

mâni'-i rengîn-i lafz: Sözün renkli anlamı.

Ka:met-i mevzûnu kim bir mısrâ'-ı ber-cestedir
Mâni'-i rengîn-i lafz anda hat-ı nev-restedir
Leskofçalı Galip

mâni'-i rızk: Rızka engel.

Mâni'-i rızk olanın rızkını Mevlâ kessin
Leskofçalı Galip

** **mevâni':** Mânîler, mânia'lar.

Ümmîdini pâ-beste-i ye's eyleme Nâbî
İhsân-ı Hudâ bir gün eder def'-i mevâni'-Nâbi

mansıb: (منصب) Ar. Nasb'tan; devlet hizmeti, memuriyet. **c. menâsıb.**

Mansıbda bir olsa ger âlim ü câhil
Zâhirde müsâviyse hakîkatde bir olmaz
İbn-i Kemal

Birinin mansıbını bana inâyet kıl kim
Meh-çe-i râyetimi irgüre Keyvân'a kerem
Hayali Bey (irgür-: eriştirmek.)

Ben deyrde mukîm-i maka:m olduğum yeter
Mansıb bana hem anda imâm olduğum yeter
Behiştî (anda: orada)

mansıb-ı a'lâ-yı zemâne: Zamanın yüce memuriyeti.

Kadrin nice ma'lûm olur kim sana nisbet
Ednâ görünür mansıb-ı a'lâ-yı zemâne-Nef'î

mansıb-ı devlet: Devlet memuriyeti.

Kuvvet-i tâli'e bak, istemez isti'dâdı
Mansıb-ı devlete nâ-ka:bil ü ka:bil birdir
İzzet Ali Paşa

mansıb-ı dünyâ: Dünya hizmeti.

Zâhidâ âşık dururken umma cennetten nasîb
Ermez ona nâ-mahaller mansıb-ı dünyâ gibi
Behiştî

mansıb-ı ömr: Ömrün memuriyeti.

Cürm olup mâ-hasal müddet-i eyyâm-ı hayât
Mansıb-ı ömrden âsâm ola ancak mahsûl-Rızayi

mansıb-ı Rûm: Rum memuriyeti.

Pederinde var iken mansıb-ı Rûm'a rağbet
Ettin idlâl o herîf-i Arabistân diyerek-Haşmet

** **menâsıb:** Mansıplar, dereceler, payeler.

Var ise ârzû-yı menâsıb zamîrde
Onun da tâzeliktedir âyîn ü şevketi-Nâbi

Biri tertîb-i menâsıb, biri tedbîr-i umûr
Biri teşhîs-i maka:dîr, birisi vaz'-ı hüküm-Nâbi

Yirmi dört senedir kim kulun tarîka girip
Ümîd-i nef'-i menâsıbla bâd-peymâdır-Beliğ

mansûbe: (منصوبه) Ar. Nasb'tan; satrançta bir oyunun adı, açmaz. mec. hile, tedbir.

Mümkün oldukça felek mansûbesinden kıl hazer
Nitekim hâlî değil bî-dâd-ı nakşinden bu nerd
Fuzûlî

mansûr, mansûre: (منصور) Ar. Nusret'ten; 1. Allah'ın yardımıyla galip, üstün gelmiş. 2. Müzikte bir perde adı. 3. Ney çeşidi. 4. bk. Hallac-ı Mansur.

Keşîde pîş-gehinde livâ-yı hayrü'l-enâm
Olur ne cânibe azm etse ol livâ mansûr-Nâbi

Leşker-i hûbâna sen şâhı muzaffer eyledi
Kalb-i uşşâka sipâh-ı gussayı mansûr eden-Âhi

Eğer ârif isen etme hakîkat sırrını ifşâ
Kelâm-ı Hak çıkardı baştan Hallâc-ı Mansûr'u
Vâlih-i Kadim (Kurtzade Edirneli Şeyh ...)

Menâr-ı dârdan Mansûr'a bâng-ı aşk urdurmak
Heves-kârâne hâl-i âşıkı teşhîr içindir hep
Esrar Dede

Oh, ey mu'ciz-edâ şâir-i şâyeste gurûr
İnliyor nây-i beyânında nevâ-yı Mansûr
Tevfik Fikret

Mansûr-ı zemân: Zamanın Mansur'u.
Ehline arzetmeyip ağyâra keşf-i râz eden
Olsa da Hallâc-ı Mansûr-ı zemân ber-dâr olur
Abdülaziz Mecdi

mantık: (منطق) Ar. Nutk'tan; 1. Söz. 2. Akıl dairesinde söz söyleme usul ve kurallarından bahseden bilgi.
Mantıka eyle velîkin ikdâm
Halt eder dinleme kim derse harâm
Sünbülzade Vehbi

Gelmeden nutka mantık ögrendim
Dahi söz bilmeden kelâm okudum-Nevres-i Kadim

Mantıku't-tayr: 1. Kuşların konuşması. 2. Feridun-ı Attar'ın eserinin ismi.
Mantıku't-tayr oldu her beyti Hayâlî'nin velî
Kuş dilin fehm eylemez her kim ki Attâr olmadı
Hayali Bey

Kimse idrâk eylemez ancak Süleymân fehmeder
Mantıku't-tayr dilin hayrü'l-maka:lidir sözüm
Yenişehirli Avni

* **mantûk:** Söylenen söz; söylenmiş ve anlaşılmış olan şey, mana, mefhum.
Tâ olmayıcak râz-ı derûnum mantûk
Ahvâl-i perîşânımı bilmez mahlûk
Nahifi (olmayıcak: olmayınca.)

manzar, manzara: (منظره) Ar. Nazar'dan; 1. Bakılıp seyredilen yer. 2. Görünüş. 3. Pencere.
Semen-zâr olmada feyz-i letâfetle İrem manzar
Çemen-i ezhârla hayret-fezâdır çeşm-i im'ân
Üsküdarlı Hakkı Bey

Zemîn ağlar, semâ ağlar, nesîm-i kûh-sâr ağlar
Bu manzar bak ne hôş-manzar, çiçeklerle bahâr ağlar-Hüseyin Sîret

Ne güzel manzara ne hôş elhân
Ona dil-besteyim buna hayrân-Recaizade Ekrem

manzar-ı himmet: Himmet penceresi.
Manzar-ı himmetinin küngüre-i rif'atine
Eremez sarsar-ı tûfân-ı fenâ birle gubâr-Bâki

manzar-ı latîf: Hoş manzara.
Birdir henüz manzarası bence her yerin
Her yerde eyliyor beni ta'kîb gözlerin-Muallim Naci

* **manzara:** Bakılıp görülen yer. **c. menâzır.**

manzara-i cân-şikâf: Canı parçalayan manzara.
Bütün o manzara-i cân-şikâfi bir de kalın
Ridâ-yı berf ile örtün ki...-Tevfik Fikret

manzara-i çâr-tâk-ı nahvet: Kibrin dört kemerli manzarası.
Düşerdi manzara-i çâr-tâk-ı nahvetten
Bu hüsn ile nazar etseydi âfitâb sana-Nâilî

manzara-i hûr-nişîn: Güneşte görünen manzara.
Rûy-i bahtiyle cihân manzara-i hûr-nişîn
Bûy-ı hulkiyle felek micmere-i nâfe-şemîm-Nef'î

manzara-i hüsn: Güzellik manzarası.
Göster ne oldu manzara-i hüsnün? Ey kadîd
Bildir kim urdu tâcına bir pençe-i hadîd
Abdülhak Hâmit

** **menâzır:** Manzara'lar, görünümler.

menâzır-ı hüzn-i gurûb: Güneş batışının hüzünlü görünümü.
Bütün menâzır-ı hüzn-i gurûb ile yalnız
Yükselen reng-i şâmın altında
Öksürür nâ-tüvân ü nâlende
Hasta bir genç kız-Ahmet Hâşim

* **manzûr:** 1. Görülen, bakılan. 2. Beğenilen, gözde olan.
Aldı gül-zâr içre su aks-i izâr-ı âlini
Çekti güller sûretin manzûr edip timsâlini-Fuzûlî

Manzûrun olan şikeste bendim
Şimdi kime bestesin efendim-Şeyh Galip

Olalı dehr ne mesmûʿ vü ne manzûr oldu
Cilve-i şâhid-kâm olduğu ber-vefk-i merâm-Nâbi

Ahmedâ umma vefâ dünyâ-yı fânîden yürü
Ol şâh-ı âlî-cinânın kabrini manzûr kıl
Bahtî (Sultan I. Ahmet)

Manzûrun olan şikeste bendim
Şimdi kime bestesin efendim-Leskofçalı Galip

manzûm: (منظوم) Ar. Nazm'dan; 1. Nazmolmuş, tanzim edilmiş, düzenlenmiş, sıralanmış. 2. ed. Vezinli, kafiyeli söz.

Ikd-ı gevher gibi manzûm ola tabʿa vârid
Çekmeye nâzım olan zahmet-i kayd-ı tanzîm
Nefʿî

* **manzûme:** Manzum olan söz. **c. manzûmât.**

Yâdigârım ola her mahdûma
Yazayım bir lügat-ı manzûme-Sünbülzade Vehbi

İnâyetin ile âsûdedir yedi iklîm
Himâyetin ile manzûmdur umûr-ı ehemm-Nedim

manzûme-i avâlim: Dünyalar manzumesi.

Yahûd zalâm içinde mükevkeb müşâfehât
Manzûme-i avâlim ü manzûme-i hayât
Faik Âli Bey

manzûme-i ecrâm: Cansız cisimler manzumesi.

Şeb-i lâhûtta manzûme-i ecrâm gibi
Lafz-ı bişnev'le doğan debdebe-i maʿnâyız
Yahya Kemal

manzûme-i Fârisî-veş: Farsçaya benzer manzume.

Manzûme-i Fârisî-veş ebyât
Bi'l-cümle tetâbuʿ-ı izâfât-Şeyh Galip

manzûme-i fenâ: Yokluk manzumesi.

Manzûme-i fenâda ne muʿciz-bedîadır
Bir ömr-i maʿnevî ne mübârek vedîadır
Abdülhak Hâmit

manzûme-i hayât: Hayat manzumesi.

Yâhûd zalâm içinde mükevkeb müşâfehât
Manzûme-i avâlim ü manzûme-i hayât
Faik Âli Bey

manzûme-i sükût u adem: Yokluk ve sessizlik manzumesi.

Manzûme-i sükût u adem nâliş-i dühûr
Hîç bir sadâya benzemeyen bir nidâ-yı dûr
Faik Âli Bey

manzûr: (منظور) bk. manzar.

mâr: (مار) Far. Yılan. **c. mârân.**

Güzellik genciyidi ol şeker-bâr
Belî genc olduğı yerde olur mâr-İbn-i Kemal

Kim tenlerinde râh-ı mesâmât ser-be-ser
Sûrâh-ı mâr-ı mühre-rübâ-yı sinân olur-Nefʿî

Mûr gibi emrine kılmış itâat halk-ı Rûm
Râm oluptur nitekim Mûsâ'ya ey şeh sihr-i mâr
Lamiî Çelebi

Lâleyi, sünbülü, gülü hâr almış
Süleymân tahtını sanki mâr almış-Bayburtlu Zihni

mâr-ı cefâ: Cefa yılanı.

Doldu mûr-ı tamaʿ ile kamu enbân-ı kerem
Oldu pür mâr-ı cefâ havlî-i gül-zâr-ı vefâ
Hamdullah Hamdi

mâr-ı elem: Elem yılanı.

Her kılı zencîr-i gam her târı bir mâr-ı elem
Böyledir ol zülf-i pür-ham dikkat ettim mû-be-mû
Şeyhülislam Yahya

mâr-ı ham-be-ham: Kıvrım kıvrım, çöreklenmiş yılan.

Zülfün mû ya gezende siyeh mâr-ı ham-be-ham
Kim pâs-bân-ı genc-i nihân-i miyân olur-Nefʿî

mâr-ı helâhil-nisâr: Zehirler saçan yılan.

Nasıl semend-i merâmın yolu bulur encâm
Elimde mâr-ı helâhil-nisâr olursa licâm
Abdülhak Hâmit

mâr-ı miskîn: Uyuşuk yılan.

Hokka-i laʿli yanında zülfü kıvrılmış yatar
Mâr-ı miskîndir ki mest olmuştur ol tiryâkten
İbn-i Kemal

mâr-ı piçîde: Kıvrılmış yılan.
Mâr-ı piçîdedir ol zülf-i müca'ad ey dil
Sen sanırsın bu cefâ-pîşeyi tûmâr-ı vefâ
Hamdullah Hamdi

mâr-ı ser-i zülf: Saç tepesindeki kıvrım.
Dil tutar mâr-ı ser-i zülfünü vehm eylemeyip
Bilmezem kim ona ta'lîm-i ne efsûn ettin-Fuzûlî

mâr-ı sermâ-dîde: Soğuktan donmuş ve uyumuş yılan.
Olmasın vâreste pîç ü tâbı gamdan kîne-cû
Mâr-ı sermâ-dîdeye Allah güneş göstermesin
Şehrî (Malatyalı Ali...Çelebi)

mâr-ı sihr: Büyü yılanı.
Doldururken tüfengi çöb ile sandı adû
Ejder-i Mûsâ'dır etmiş mâr-ı sihri iltika:m
Abdülgani Nadirî

mâr-ı tîr-âsâ: Ok gibi yılan.
Zâhiren ol şeh-levend Esrâr'a lutf eyler velî
Mâr-ı tîr-âsâ lisân-ı hâl ile mızrak urur
Esrar Dede

mâr-ı zehr-pâş: Zehir saçan yılan.
Ol mâr-ı zehr-pâşın dendân-ı satvetinden
Nice vezîr ü vâlî olmuştu nâ-be-sâmân-Nâbi

mâr-ı zemîn: Yer yılanı.
Mâr-ı zemîne lokma olur mürg-ı tîz-per
Mürg-ı hevâya tu'me olur mâhî-i bihâr-Ziya Paşa

mâr-ı zülf: Saçın kıvrımı.
Başın götürürken iki omzunda mâr-ı zülf
Dahhâk gibi lebleri nice aceb güler-Necati Bey

** **mârân:** Yılanlar.
Mârân gibi hep birbirini sokmada yârân
Bir semm-i helâhildir adı sohbet-i ahbâb
Enderunlu Vâsıf

maraz: (مرض) Ar. Sıhhatin bozulması, hastalık, illet. **c. emrâz.**
Maraz ki muhrib-i bünyân-ı halktır her ân
Belâ-yı mübrem olur savletiyle ahyâye-Ferit Bey

Tayyib ü tâhir olunca tâ ki kalbinden maraz
Bekle sen Lokmân eşiğin derde dermân eylegil
Ümmî Sinan

maraz-ı aşk: Aşk hastası.
Nüshan maraz-ı aşka ilâc eylemedi hîç
Ey şeyh-i kerâmât-fürûş ez de suyun iç-Sâbit

maraz-ı dîn: Din hastalığı.
Âdâb-ı sünnetin zulem-i küfredir çerâg
Ka:nûn-ı şerî'atin maraz-ı dînedir şifâ
Lamiî Çelebi

maraz-ı irtiâş: Türeme hastalığı.
Âşık gül-i mükerrer ile eylesin devâ
Gördükçe la'lini maraz-ı irtiâşına-Nâbi

maraz-ı nâz-ı etibbâ: Doktorların naz hastalığı.
Hastanın derdine dermân bulunurdu ammâ
Maraz-ı nâz-ı etıbbâya bulunsaydı ilâc-Sâbit

* **marîz:** Hasta, marazlı.
Muvâfıktır yine elbet mizâca şîve-i hikmet
Tabîbin olsa da kizbi marîzin sıhhatin söyler
Koca Ragıp Paşa

Ey cân tabîbi hangi marîz içse şerbetin
Dârü'ş-şifâ-yı gaybdan ol dem erer devâ
Lamiî Çelebi

marîz-i aşk: Aşk hastası.
Marîz-i aşka bulunmaz bu dâr-ı mihnette
Gelir gider gam ile âh u zârdan gayri-Nev'î

marîz-i derd-i ışk: Aşk derdinin hastası.
Marîz-i derd-i ışkım terk-i âlemdir murâdım kim
Bu nâ-hôş mülkte eğlendiğimce zahmetim artar
Fuzûlî

Marîz-i derd-i ışkın arz-ı hâl eylerse incinme
Döker derdin tabîb-i hâzıka bîmâr ser-tâ-pâ
Cinânî

marîz-i mahabbet: Aşk hastası.
Olmaz yine marîz-i mahabbet şifâ-pezîr
Rûy-ı zemîne bir dahi Îsâ gelir gider-Nâbi

** **emrâz:** Maraz'lar, illetler, hastalıklar.
Mübtelâ olmaya emrâza teni
Rahne-dâr olmaya burc-ı bedeni-Hakanî

Sünnetin mağfiret erbâbına minhâc-ı vusûl
Tâatin ma'siyet emrâzına tedbîr-i ilâc-Fuzûlî

ma'raz: (معرض) Ar. Arz'dan; 1. Bir şeyin çıktığı, göründüğü yer. 2. Sergi.
Havâss-ı nüsha-i erkânı cümle hayrü'n-nâs
Umûr-ı ma'raz-ı dîvânı cümle hayrü'l-umûr
Nâbi

ma'rek, ma'reke: (معركه) Ar. Savaş meydanı. **c. maârik.**
Çeşmimiz sakla gerd-i ma'rekeden
Cünd-i İslâm'ı cümle mühlikeden
Sultan I. Murat (Hüdavendigâr)

Gamzen okuna cân u cigerden siper gerek
Uşşâka ışk ma'rekesinde ciğer gerek
Hamdullah Hamdi

Sebeb bilinmedi gitti bu şûrişe Nevres
Ne dost belli ne düşmen, garîb ma'rekedir
Nevres-i Kadim

Olur geh ma'reke perdâz geh emn ü amân üzre
Meğer oynar mı cân-bâz-ı felek bir rîsmân üzre
Hâmi (Hâmi-i Âmidî)

ma'reke-i Bedr ü Huneyn: Bedir ve Huneyn savaş alanı.
Azm-i pür-nasrı ile ma'reke-i Bedr ü Huneyn
Geh mecârî-i huyûl ü gehî mecrâ-yı süyûl-Rızâyî

ma'reke-i cûş-â-cûş: Çok coşkun savaş meydanı.
Sanki bir ma'reke, bir ma'reke-i cûş-â-cûş
Sît-i velvâl-i vegâ, velvele-i ceng-i cüyûş
Tevfik Fikret

ma'reke-i fitne: Fitne savaşı.
Tîğ-i nigehi ma'reke-i fitnede bestir
Çeksen elini hanceri bir yana çekilsin-Nedim

ma'reke-i ma'nî: Anlam savaşı.
Ammâ giricek ma'reke-i ma'nîye evvel
Şemşîri kor endîşe-i zırh u siper eyler-Nef'î

* **ma'reke-ârâ:** Savaş meydanını süsleyen.
Server-i ma'reke-ârâ ki dehân-ı tîri
Düşmene nakl-i dem-i Rüstem destân eyler-Cevrî

mârız: (مارض) Ar. Hasta, sayru.
Sorulsa tıbba nedir fark-ı sâlim ü mârız,
Sayar döker bize birçok araz ki zannîdir
Cenab Şahabeddin

ma'rifet: (معرفت) Ar. İrfân'dan; 1. Bilme, biliş. 2. Herkesin yapamadığı ustalık. 3. Hoşa gitmeyen hareket. 4. Vasıta, aracı. **c. maârif.**
Ârif ona derler ki kân ola
Ma'rifet âleminde ummân ola-Yunus Emre

Ma'rifetten hisse alıp kendini bildin ise
Ehl-i cennetsen senindir feyz-i zevk-ı müştehâ
Gaybî

Ma'rifet iltifâta tâbi'dir
Müşterîsiz metâ' zâyi'dir-Muallim Naci

ma'rifet-i çûb-ı ciğer-veş: Ciğere takılan çöpü bilme.
Hâne-i ma'rifet-i çûb-ı ciğer-veş İzzet
Garazı Arnavudun dûşuna tahmîl gibi
Keçecizade İzzet Molla

ma'rifet-i feyz-i şühûd: Görülen bilim feyzi.
Evvel eser-i aşk ile ifnâ-yı vücûd et
Sonra taleb-i ma'rifet-i feyz-i şühûd et
Hersekli Arif Hikmet

ma'rifet-i zemâne: Zamanın ustalığı.
Erzân-ı metâ' fazl u hüner o rütbe kim
Bin ma'rifet-i zemânede bir âferînedir-Nâbi

* **ma'rifet-endûz:** Marifet toplayan.

ma'rifet-endûz-ı melek: Marifet toplayan melek.
Fâzıl havsala-âmûz-ı felek
Kâmil-i ma'rifet-endûz-ı melek-Hakanî

** **maârif:** 1. Ma'rifetler, bilgiler, kültürler. 2. Kültür, bilgi.
Temgâsıdır sükût metâ'-ı maârifin
Bir gün bizim dahi olur elbet revâcımız
Nevres-i Kadim

* **maârif-kân:** Bilgi hazinesi.
Zemâne bizde gevher sezdiği_için dil-hırâş eyler
Onun-çün bağrımız hûndur maârif-kânıyız cânâ
Bâki

* **maârif-kes:** Bilim sahibi.
Dehânın küşâd eylemez nâ-kese
Meğer kim bir ehl-i maârif-kese-Keçecizade Ekrem

* **maârif-perver:** Maarifle ilgili şeyleri seven, koruyan.
Hikem-âmûz u sühan- senc ü maârif-perver
Şefkat-endîşe, kerem-pîşe, dilîr ü a'kal-Lâ
marîz: (مريض) bk. maraz.
ma'rûf: (معروف) Ar. İrfân'dan; 1. Bilinmiş, bilinen şey. 2. Aklın idrak, şerin izin ve güzel bulduğu iş, amel. 3. Ma'rûf-ı Kerhî diye bilinen ünlü bir mutasavvıf (?-ölm.Bağdad-815). Ailesi Hristiyan olduğu için Hristiyan mektebine gönderilir. Orada hocası "Tanrı üçtür" dedikçe Ma'rûf "birdir" der ve devamlı dayak yer. Bir gün evden kaçıp Müslüman olur. Sonradan anne ve babasının Müslüman olmasını sağlar. Daha sonra büyük bir sufî olur. Keramet gösterir, hastaları iyileştirir. Edebiyatta menkabeleri ile tanınır.
Bâr-gâhın merkez-i eczâsıdır
Emr-i bi'l-ma'rûf u nehy münkerin
Hamdullah Hamdi
Bundadır Ma'rûf'a ser-menzil Cüneyd'e cilve-gâh
Bundadır Behlül'e zincîr-i cünûn Mansûr'a dâr
Fuzûlî
Ma'rû f-ı Kerhî: Ünlü mutasavvıf.
Ol dahı çün Ma'rû f-ı Kerhî'ye telkîn eyledi
Onun-çün bî-nişîn ü lâ-mekân seyrânıdır
Ümmi Sinan
Mârût: (ماروت) Ar. Arkadaşı "Hârût" ile meşhur olan ve arkadaşı ile birlikte büyü ile uğraştıkları için, kıyamete kadar baş aşağı Babil'deki bir kuyuya hapsedildiği söylenen meleğin ismi.
Çeh-i Bâbil'de olan iki melek
Biri Hârût u birisi Mârût-Sünbülzade Vehbi

Çâh-ı Bâbil'de dahı Hârût u Mârût olmadan
Gözlerin sihriyle cân u gönül meshûr idi
Hamdullah Hamdi
masbaga: (مصبغه) Ar. Boya yeri.
masbaga-i çerh-i kebûd: Mavi göğün boya yeri.
Halka nîreng geçer masbaga-i çerh-i kebûd
Kimisi sebz kimi sürh ü kimi zerd gider-Nâbi
masdar: (مصدر) Ar. Sudûr'dan; 1. Bir şeyin çıktığı yer, kaynak, temel. 2. gr. Fiillerin şahıs ve zaman göstermeyen, olumlu ve olumsuz şekilleri bulunan isim fiiller. **c. masâdir.**
Ey vücûd-ı kâmilin esrâr-ı hikmet masdarı
Masdarı zâtın olan eşyâ sıfatın mazharı-Fuzûlî
masdar-ı mâ-sivâ: Dünya ile ilgili olan şeylerin temeli.
Ey masdar-ı mâ-sivâ olan Rabb-i ibâd
Kim sensin eden mevt ü hayâtı îcâd-Muallim Naci
mashara, maskara: (مسخره) Ar. Maskara, soytarı.
Girye-i bülbülü gül-şende alıp masharaya
Güldüre güldüre ol gonca gülü çatlattık
Enderunlu Vâsıf (Vâsıf-ı Enderunî)

Tarz-ı bî-cây-ı riyâ sûfiyi eyler mashara
Bezm-i irfânda nazardan ihtifâ' mümkin değil
Esrar Dede
Sonunda bir de tevekkül sokuşturup araya
Zavallı dîni çevirdin onunla maskaraya
Mehmet Akif
Kim kazanmazsa bu dünyâda bir ekmek parası
Dostunun yüz karası, düşmânının maskarası
Mehmet Akif
mashara-i bezm-i ekâbir: Büyüklerin şarap meclisinin maskarası.
Hisset-i mün'im-i dünyâyı temâşâ ettim
Lokma geçmez boğazımdan demeden gürbeye pist
Beliğ
mashûb, mashûbe: (مصحوب) Ar. Birlikte alınmış, birlikte götürülmüş, kucaklanmış. **c. mesâhib.**
Elcezîre şanlı bir mahbûbedir
Türlü tezyînât ile mashûbedir-Muallim Naci
mashûb-ı tevbe: Tevbeyi kucaklamış.
Ne âşnâ-yı zühd ü ne mashûb-ı tevbeyiz
Vîrân-kün-i inâbet ü âşûb-ı tevbeyiz-Nâbi
masîr: (مصير) Ar. Sayrûret'ten; 1. Suyun aktığı yer. 2. Karargâh. **c. masâyir.**
Kimi mezellet-i vahşetle bâdiye-peymâ
Kimi refah-ı temeddünle vakfe-gîr-i masîr-Cevrî

mâ-sivâ: (ماسوا) bk. mâ-.
maʿsiyet: (معصيت) Ar. Dinî emirlere itaatsizlik, günah. **c. maâsî, meâsî.**
Dostu ger maʿsiyet kılsa olur gufrân-pezîr
Düşmânı bin tâat etse mûcib-i husrân olur-Fuzûlî

Envâr-ı mağfiret eder imhâ-yı maʿsiyet
Ehl-i kemâl zulmet-i gayzı kezîmdir
Nevşehirli Hikmet
** **maâsî, meâsî:** Ma'siyet'ler, günahlar; isyanlar.
Sensin çü şefî-i her maâsî
Ne gam eğer kimse olsa âsî-Fuzûlî

Meded-res ol meded ey dest-gîr-i cümle ibâd
Koma hadîd-i maâsîde ki_ola dil maʿbûd-Sâmi

Nedâmet etmek için ettiğin maâsîden
Dakîka vermedi azam nefs-i mahrem-vâr-Ziya Paşa
* **maâsî-kâr:** Günah işini yapanlar.
Mebhas-ı cebr ü kederden o kadar bîzârım
Şu kadar fehm ederim ben ki maâsî-kârım
Keçecizade İzzet Molla
maskara: (مسقره) bk. mashara.
masnûʿ: (مصنوع) Ar. Sunʿdan; 1. Sanatle yapılmış şeyler. 2. Düzme, uydurma şeyler. **c. masnûât.**
Sâniʿ olan mümkün değil masnûʿından ola cüdâ
Fuzûlî
Nâbî ederiz sâniʿ ü masnûʿu temâşâ
Hâme gibi sâhib-nazar-ı pîş ü pesiz biz-Nâbi

Vecde gel, vahdete dal, âlem-i kesretten uzak
Yalnız sâniʿi gör, sanʿatı, masnûʿu gör
Mehmet Akif
masrûf: (مصروف) Ar. Sarf'tan; harc olunmuş, bezl edilmiş, harcanmış.
Sûfî ki riyâ ile ede kendüyü mevsûf
Evka:t-ı şerîfi ola taklîd ile masrûf-Bağdatlı Ruhi

Mecmûʿ-ı re'y ü hükmü ümrân-ı mülke masrûf
Mahsûl-i fiʿl ü kârı hayr-ı umûma şâyân-Ziya Paşa
Enzârı terakkiyâta maʿtûf
Efkârı cihât-ı hayra masrûf-Muallim Naci
masrûf-ı cebr-i hâtır-ı ehl-i niyâz: Niyaz ehlinin gönül zoru ile harcanmışlığı.
Masrûf-ı cebr-i hâtır-ı ehl-i niyâzdır
Lutf-ı dem-â-demin kerem-i bî-nihâyetinde-Nâilî
mass: (مصّ) Ar. Emme, emerek çekme, somurma.
Topraklara eşkimiz saçılsın
Ezhâr onu massedip açılsın-Tokadizade Şekip Bey
mass-ı leben: Süt emme.
Çıkıp âğûşuna nahvetle ederler şimdi
Mâder-i şîrden âhû-bereler mass-i leben-Nedim
mastaba, mıstaba: (مصطبه) Ar. Bazı kahvehane ve meyhanelerde üstüne oturulacak set, sedir ve peykelere verilen isim. **c. mesâtıb.**
mastaba-i feyz: Feyiz sediri.
Zühhâda açılmaz der-i eyvân-ı harâbât
Ol mastaba-i feyz riyâ-gâh değildir-Nâilî
mastaba-i intibâh: Uyanma sediri.
Ey Nâilî terâne-i kilkinden oldular
Rûhâniyân-ı mastaba-i intibâh mest-Nâilî
mastaba-i işret: Eğlence sediri.
Geç otur mastaba-i işrete Cemşîd-âne
Kec edip tarf-ı külâh-ı ser-i istiğnâyı-Nergisî
maʿsûm: (معصوم) Ar. İsmet'ten; 1. Suçsuz, kabahatsiz. 2. Küçük çocuk.
Âh ol günün korkuları koca kılar maʿsûmları
Nice olur mücrimleri ağlaşalım ol gün için
Yunus Emre (koca: ihtiyar)
Bî-cürm iken gıdâ-yı anâkib olur meges
Maʿsûm iken kebûteri şâhîn eder şikâr-Ziya Paşa

Çırpınır bûse-i müştâkıma gönlünde emel
Saklanır nahvet-i maʿsûmuna vechinde mesârr
Kemalzade Ekrem Bey
* **maʿsûme:** Masum kadın.
Bu illetten olur ahlâkı bir maʿsûmenin berbâd
Melek-asled bu illetten olur bir âfet-i bed-zât
Abdülhak Hâmit

masûn: (مصون) Ar. Savn'dan ve sıyânet'ten; 1. Saklanmış. 2. Sıyanet olunmuş, korunmuş, korunan. 3. Sağlam, salim.

İstika:met şerr-i a'dâdan seni eyler masûn
Hak eder ashâb-ı sıdkın hasmını elbet zebûn
Ziya Paşa

Nâmûs u ümmîdin
Masûn kaldıysa bil, zâir, rehâ-kârın bu hey'ettir
Tevfik Fikret

masûn-ı mübîn: Belli korunmuşluk.

Netîce ağzının dadın bilen uşşâka dünyâda
Şütûm-ı dil-rübâdan özge masûn-ı mübîn olmaz
Fennî

* **masûniyyet:** 1. Mahfuzluk, eminlik, sağlamlık. 2. Korunma. 3. Dokunulmazlık.

Ey şahsa masûniyyet ü hürriyete makrûn
Bir hakk-ı teneffüs veren efsâne-i kanım
Tevfik Fikret

ma'şer: (معشر) Ar. İşret'den; topluluk, cemaat. **c. maâşir.**

ma'şer-i vazî'-i temâşâ: Seyreden topluluk.

Bir darbe... bir duman... ve bütün bir gürûh-ı Sûr
Bir ma'şer-i vazî-i temâşâ-Tevfik Fikret

** **maâşir:** Ma'şerler, topluluklar, cemaatler.

Zevâyâ-yı uzlette tenhâ vü bî-kes
Ne ins-i musâhib ne hazz-ı maâşir-Cinânî

maşrık: (مشرق) Ar. Şark'tan; güneşin doğduğu taraf, doğu. **c. meşârık.**

Kevkeb-efşân âftâb olmazsa ger ol maşrıkın
Ikd-i Pervîn-i güsiste-rîsmânıdır sözüm-Nef'î

Her seher kim şâh-ı encüm maşrıkı mesken tutar
La'l-i nâbın yâdına câm-ı meyi rûşen tutar-Nizami

maşrık-ı hum: Şarabın doğduğu yer.

Âf-tâb-ı mey edince maşrık-ı humdan zuhûr
Akl-ı bâ-temkîn olur şîr-i vaka:r-efzâ-yı berf
Benlekçi İzzet Bey

maşrık-ı hurşîd-i hüdâ: Hidayet güneşinin doğduğu yer.

Olalım hâk-i der-i ravzasına nâsıye-sây
Cebhemiz maşrık-ı hurşîd-i hüdâ eyleyelim-Nâbi

maşrık-ı idrâk: İdrakin doğduğu yer.

Feyz-i Hak berk urur âyîne-i endîşemden
Çeşm-i cân rûşen olur maşrık-ı idrâkimden-Nef'î

maşrık-ı mihr-i irfân: İrfan güneşinin doğduğu yer.

Sînesi maşrık-ı mihr-i irfân
Pertev-i feyzi celiyyü'l-lemeân-Sünbülzade Vehbi

maşrık-ı nûr-ı hüvviyet: Asıl nurun doğduğu yer.

Maşrık-ı nûr-ı hüvviyetsin ki feyz-i sâdıkın
Verdi rûh-ı sâlikîne pertev-i subh-ı ahîr
Üsküdarlı Hakkı Bey

maşrık u mağrib: Doğu ve Batı.

Her ne mülke azm edersen feth ü nusrettir karîn
Maşrık u mağrib senin sensin muzaffer-fer güneş
Lamiî Çelebi

** **meşârık:** Maşrık'lar, güneşin doğduğu taraflar, doğular.

Dil şark-ı teceellâda görür şemş-i hüdâyi
Artık ona lâzım mı mütâli'le meşârık-Esrar Dede

Meşârık keşf-i hüsnünden ibâret
Hafâsından kinâyettir magârib-Zihnî

ma'şûk, ma'şûka: (معشوق) Ar. Aşk'tan; sevilen, sevilmiş.

Çün ışkı bilen âşıkı ma'şûk okumuştur
Bu Hamdî'ye gayrettir ede gayra nigâhı
Hamdullah Hamdi

Eylemez halvet-serây-ı sırr-ı vahdet mahremi
Âşıkı ma'şûkdan ma'şûkı âşıkdan cüdâ-Fuzûlî

Âşıkların gönlü gözü ma'şûk dapa gitmiş olur
Ayruk sûrette ne kalır kim kılısar zühd ü tâat
Yunus Emre (dapa: taraf, yön; kılısar: kılacak)

ma'şûk-ı emel: Arzu edilen sevgili.

Yahyâ'ya garaz şâhım sensin iki âlemde
Ma'şûk-ı emel âşık gül mültemes bülbül
Şeyhülislam Yahya

* **ma'şûka:** Sevilen, sevilmiş (kız veya kadın).

Her bî-vefâya bunca özenmek ne derd-i ser
Ma'şûka ile bahs ü cedelden ne fâide-Şeyhi

Hacle-gâha döndüyse türben
Aç koynunu aç ma'şûkanım ben-Abdülhak Hâmit

Er gerektir erin kadrin bilmeye
Âşık gerek ma'şûk gülün dermeye
Bu aşk bende dirilmezdi
Güle kıymet verilmezdi
Âşık ve ma'şûk olmasa-Âşık Veysel

mât: (مات) Far. 1. Satranç oyununda yenilme. 2. Asıl anlamı ölmektir.
Dilerem ben piyâde-ruh ruhuna
Uram şol resme ki mât ola Leclâc-Kadı Burhaneddin

Tenzîl-i hayât etmeğe tercîh-i memât et
Paytakları ferz eyleyerek şehleri mât et
Abdülhak Hâmit
Hasm-ı bed-kîşi oyunda ruh-be-ruh şeh-mât eder
Cengde at oynatır ferzâna bir er yok mudur?
Hafız Paşa

matâf, mutâf: (مطاف) Ar. Tavaf'tan; tavaf edilecek yer, etrafı dolaşılıp ziyaret olunacak yer.
Mey-hâneyi seyr ettim uşşâka matâf olmuş
Teklîf ü tekellüften sükkânı muâf olmuş-Şeyh Galip

Fikr için matâf,
Ümmîd için melâz olan âgûş-ı müşfikîn
Tevfik Fikret

mutâf-ı âh: Ahın dolaştığı yer.
Ey harâbe mutâf-ı âhımsın
Merkez-i hayret nigâhımsın-Muallim Naci

mat'an: (مطعن) Ar. Ta'n 'den; tan edilecek, sövülecek yer.
Ömrüm oldukça senin vasfına hasretmez isem
Ba'd-ezîn kilkim ola ehl-i kemâle mat'an
Keçecizade İzzet Molla

matbah: (مطبخ) Ar. Tabh'tan; mutfak, yemek pişirilen yer. **c. matâbih.**
Matbahlarına aç varan adam değinek yer
Der-bânları var göz kapıda el değinekte
Bağdatlı Ruhi

matbah-ı cûd: Cömertlik mutfağı.
Lâ-melâyı pür eder edhine-i fahm-i emel
Matbah-ı cûdı eğer açsa sipihre pâçenk-Kâzım Paşa

matbah-ı izzet: Azizlik mutfağı.
Dem-i rûhü'l-Kuds olsa o şehin lâyıktır
Matbah-ı izzetin şu'le-fürûz hatabı
Nazîm (Yahya...)

matbah-ı kerem-i Mevlevi: Mevlevi'nin cömert mutfağı.
Esrâr matbah-ı kerem-i Mevlevî'ye bak
Kerrûbiyânı eylemiş âteş-perest-i aşk-Esrar Dede

matbah-ı niam: Nimetler mutfağı.
Bu matbah-ı niamda tehî mi'degân için
Dûd-ı derûnu çarha çıkar dûdmânların-Nâbi

matbah-ı rûze: Günlük mutfak.
Matbah-ı rûzeyi miftâh-ı akîdeyle açar
Feth-i rûzîye bakan ağzı mühürlü insân-Sâbit

matbû', matbua: (مطبوع) Ar. Tab'dan; 1. Tab olunmuş, basılmış (dergi, gazete, kitap). 2. Hoş, latif, değerli, makbul.
Düşer bir böyle matbû'u hôş-âyende gazel işte
Mübârek ola subh u şâmının encâm u âgâzı-Nef'î

Biz Melâmî zümresiyiz sun'umuz matbû' değil
Zâhidâ zâhir-peresti ürkütür etvârımız-Gaybî

Geçti elime çün nüsha-i cân
Matbû' bir iki köhne dîvân-Ziya Paşa

matbû'-ı dil-cû: Gönül çeken hoşluk.
Tarh-ı hûbu ol kadar matbû'-ı dil-cû oldu kim
Her taraftan seyrine şevk u tarab eyler şitâb
Nedim

mâtem: (ماتم) Ar. 1. Ölü için, ölmüş için ağlama. 2. Hüzün, keder, üzüntülü hâl.
Çeşm-i alîli hasret ile pür-nem eyledim
El îd-i Ekber eyledi ben mâtem eyledim-Beliğ

Dünyâ benimçün ağladığın gördü düşmânım
El mâtem etti mevtime ben şenlik eyledim
Keçecizade İzzet Molla
Hayır! Mâtem senin hakkın değil.. Mâtem benim hakkım
Asırlar var ki, aydınlık nedir, hiç bilmez âfâkım
Mehmet Akif

mâtem-i berpâ: Ayakta matem.
Ey kapkara damlarla birer mâtem-i berpâ
Temsîl eden âsûde vü fersûde mesâkin-Tevfik Fikret

mâtem-i rûh: Ruhun matemi.
Hicrân bana hem-neşve-i aşk-ı samedîdir
"Çekemem" diyemem, mâtem-i rûhum ebedîdir
Recaizade Ekrem

mâtem-i şâhî: Şaha ait matem.
Kılsın kebûd câmelerin âsümân siyâh
Giysin libâs-ı mâtem-i şâhî bütün cihân-Bâki

* **mâtem-gâh:** Matem yeri.
Nazar-ı merhamet-i Allah'ın
Mâhtâbıydı o mâtem-gâhın-Abdülhak Hâmit

Bu mâtem-gâhta feryâda hayret reh-zen olmuştur
Hücûm-ı gam tehî-sâz-ı dimâğ-ı şîven olmuştur
Nâilî

* **mâtem-kede, mâtem-gede:** Yas evi.
Mâtem-kede gördü bûstânı
Rikkat oduna tutuştu cânı-Fuzûlî

mâtem-kede-i dil: Gönlün yas evi.
Meyl etmediğim sûr-i safâ-bahşine dehrin
Mâtem-kede-i dilde olan şîven içindir-Nâilî

* **mâtem-penâh:** Matem sığınağı.
Al kanlı bir kefenle donat hayme-gâhını
Cânlarla yak meşâ'il-i mâtem-penâhını
Mehmet Akif

* **mâtem-serâ:** Yas evi, matem evi; beytülhazan.
Dünyâ evi meşakkat ü renc ü anâ' imiş
Sahn-ı safâ dedikleri mâtem-serâ imiş-Necati Bey

* **mâtem-zâr:** Matem yeri.
Hüzn ü hicrânınla mâtem-zâr gördüm âlemi
Şimdi her sahrâ bana bir Kerbelâ meydânıdır
Nâbi

matîr: (مطير) Ar. Matar'dan; yağmurlu.
Gül-şen-i ma'nîye feyz-i nefesim bâd-ı bahâr
Çemenistân-ı hayâle kalemim ebr-i matîr-Nef'î

matla': (مطلع) Ar. Tulû' dan; 1. Tulu edecek yer, görünecek yer. 2. Gazel veya kasidenin kafiyeli ilk beytinin mısraı.(hüsn-i matla). 3. Güneş ve diğer yıldızların doğması. **c. metâli'.**
Germ olup hüsn-i cihân-efrûz u âlem-tâbına
Eyledi şevkiyle bu hôş matla'ı ezber güneş
Lamiî Çelebi

Vasf-ı rûyunla bu matla' matla'-ı envârdır
Vasf-ı esrâr-ı lebinle mahzenü'l-esrârdır-Enverî

Vasf-ı rûyunda gazeller yazan ehl-i sühanın
Matla'ında kimi hûrşîd kimi mâh yazar
Sünbülzade Vehbi

matla'-ı cân-perver: İç açan doğuş.
Her kim götürürse teb-i endûha şifâdır
Bu matla'-ı cân-perveri Nâbî sühanımdan-Nâbi

matla'-ı envâr: Nurların doğuşu.
Vasf-ı rûyunla bu matla'-ı envârdır
Vasf-ı esrâr-ı lebinle mahzenü'l-esrârdır-Enverî

matla'-ı eyvân-ı hüsn: Güzellik çadırının güneş giren kapısı.
Bulmadı muhlis gönül gamzen okundan oldu hûn
Matla'-i eyvân-ı hüsn elindeki peyveste kaş
İbn-i Kemal

matla'-ı envâr-ı vahdet: Birlik nurlarının başlangıcı
Gelse hattın hâtıra dil yâdederken ruhların
Matla'-ı envâr-ı vahdet sırr-ı Sübhân'dır gönül
İzzet Bey

matla'-ı feyz-i Hudâ: Allah bereketinin doğuşu.
Matla'-ı feyz-i Hudâ'da hem kamer hem âfitâb
Tûr-ı kurb-ı Hak'ta hem nûr-ı tecellî hem cemâl
Yenişehirli Avni

matla'-ı garrâ: Şatafatlı başlangıç.
Evvelîn nakş-ı kalemdir sûret-i ebrû-yı yâr
Levh-i dîvân-ı kazânın matla'-ı garrâsıdır
Namık Kemal

matla'-ı hûb: Güzelliğin doğuşu.
Nazîre söylemek mümkin değil bu matla'-ı hûba
Sühan-perdâz olan ol saf-ı devr-i zemânımdır
Necip (Sultan III. Ahmet)

matlaʿ-ı lihâf: Kabuktan çıkma.
Tulûʿ edip bu seher matlaʿ-ı lihâfından
Felekte gayret-i hûrşîd-i çarh-ı devvâr ol-Cinânî

matlaʿ-ı mahsûs: Özel doğuş.
Zemânında terakkî buldu devlet bende lâyıktır
Edersem matlaʿ-ı mahsûs ile tavsîf o hakanı-Lâ

matlaʿ-ı mihr-i tesellî: Teselli güneşinin doğuşu.
Matlaʿ-ı mihr-i tesellî dehen-i pâkimdir
Sühanım şâm-ı garîbânı eder subh-ı vatan
Keçecizade İzzet Molla

matlaʿ-ı nûr: Nurun doğuşu.
Kaplamıştı yüzünü nûr-ı sürûr
Sûre-i Nûr idi ya matlaʿ-ı nûr-Hakanî

matlaʿ-ı subh: Sabahın doğuşu.
Matlaʿ-ı subh yakîndır dil-i pâkim olsa
Ne_ola vâreste-i âlâyiş-i evhâm ü zünûn-Münif

matlaʿ-ı subh-ı safâ: Mutluluk sabahının doğuş yeri.
Matlaʿ-ı subh-ı safâdır çün giribânın senin
Tan mı tutsam şâm-ı zülfün gibi dâmânın senin
Lamiî Çelebi

matlaʿ-i subh-ı zafer: Zafer sabahının doğuşu.
Meh-çe-i râyet-i mansûr-ı cihân-efrûzu
Matlaʿ-i subh-ı zaferden yine oldu tâbân-Bâki

matlaʿ-ı sürûr: Sevinçli doğuş.
Deycûr-ı hicri matlaʿ-ı sürûr eder
Âh-ı derûnu meşʿale-i subh-gâh eden
İbnü'l-Naccar (Tüccarzade)

matlaʿ-ı şâh-âne: Şahane başlangıç (beyiti).
Vasfeyler iken çeh-i zenahdânını Tıflî
Ruhsârına bir matlaʿ-ı şâh-âne düşürdü-Tıflî

* **metâliʿ:** Matlaʿlar, doğacak yerler.

metâliʿ-i irfân: Bilimin doğduğu yerler.
Magârib oldu dirîgâ metâliʿ-i irfân
Ne kaldı şöhret-i Rûm u Arap, ne Mısr ü Herât
Sadullah Paşa

matlab: (مطلب) Ar. Taleb'den; 1. İstek, istenilen şey. 2. Konu, mesele. **c. metâlib.**
Olmayınca tâ nüvişte fihris-i takdîrde
Matlab ü maksad bulunmaz nüsha-i tedbîrde-Lâ
Neyl-i matlab hâtır-ı âzâde-i der-kayd eder
Bestedir kârı kemendin gerden-i nahçîrde-Nedim

matlab-ı âlem: Âlemin meselesi.
Bir böyle cihân-ı zer ü sîm olsa yetişmez
Mümkün mü ki isʿâf oluna matlab-ı âlem
Ziya Paşa

matlab-ı âsâr-ı sunʿ: Sanat eserlerinin konusu.
Nefsini derk et ki oldur matlab-ı âsâr-ı sunʿ
Sanma hilkatten ki bu şekl ü şemâildir garaz
Namık Kemal

matlab-ı dil-ber: Sevgilinin isteği.
Yolunda nakd-i cânın verse âşık iltifât etmez
Belîgâ sîm ü zerden gayrı yoktur matlab-ı dil-ber
Beliğ

matlab-ı dil-hâh: Gönlün istediği arzu.
Vukûfum yok bu rütbe hâhişin hayrânıyım Gâlib
Gönülden de nihân bir matlab-ı dil-hâh var dilde
Şeyh Galip

* **matlab-gerî:** Talep edicilik.

matlab-gerî-i lutf-ı ferdâ: Geleceğin lutfunun talep ediciliği.
Beni müstağrak-ı ihsânı etti hâliyâ dil-dâr
Hayâ eyler gönül matlab-gerî-i lutf-ı ferdâya
Esrar Dede

* **matlûb:** 1. Talep edilen, istenen, araran şey. 2. Alacak. 3. Türk müziğinin beş asırlık çok eski bir makamı. Bugün örneği kalmamıştır.
Matlûb arak olur ona kim sana uymaya
Mahbûb-ı Hak olur sana kim kıla iktidâ-Nizami

Aşktır heft-âd u dü-millet zuhûrundan garaz
Cümleden matlûb olan fehm-i mahabbettir bana
Esrar Dede

matlûb-ı cism: Bedenin isteği.
Ez-cümle ol senin dediğin râhat ü ferâğ
Matlûb-ı cismdir yok onun câna nisbeti-Nâbi

matlûb-ı ilm-i evvelîn: Evvelkilerin ilim talep edenleri.
Matlûb-ı ilm-i evvelîn maksûd-ı fazl-ı âhirîn
Maʿlûm-ı cümle âlemîn ü şöhret-i bî-intihâ
Esrar Dede

matlûb-ı zîb-i hüsn: Güzel süsü isteme.
Matlûb-ı zîb-i hüsn ise sedd etme kâkülün
Hurşîd için hicâb nedendir neden neden
Esrar Dede

** **metâlib:** Matlab'lar, taleb olunan, istenen şeyler.
Tekâpûye değmez o süflî metâlib
O süflî metâlib tekâpûye değmez-Muallim Naci

matmah: (مطمح) Ar. Tamah'dan; göz dikilen şey, göz konulan yer, gözü kaldırıp bakacak yer. **c. matâmih.**

matmah-ı enzâr: Bakışların toplandığı yer.
Ârız-ı hûy-gerde-i dil-ber gibi pür-âb ü tâb
Cûşiş-i şeb-nemle olmuş matmah-ı enzâr gül
Seyyit Vehbi

matmûr, matmûre: (مطمور) Ar. Toprağa gömülmüş, medfun. **c. metâmîr**

matmûre-i tebâhî: Övünme yeri.
Ve o matmûre-i tebâhîde
Boğulun, işte en güzel müjde-Tevfik Fikret

matrah: (مطرح) Ar. Tarh'tan; 1. Tarh olunacak nesne, miktar. 2. Bir şey atılan yer.

matrah-ı mekr: Hile atılan yer.
Hâşelillâh kim kanâat gencinin sükkânına
Matrah-ı mekr ola der-gâh-ı inâyet-i dest-gâh
Fuzûlî

matrûd: (مطرود) Ar. Tard'tan; kovulmuş, işinden çıkarılmış. **c. matrûdîn.**
Yanında hâib ü makhûr yok meğer ki bahîl
Derinde hâsır u matrûd yok meğer ki direm-Nedim

matrûh: (مطروح) Ar. Tarh'dan; 1. Çıkarılmış. 2. Konulmuş (vergi)
Ger fil ise mat ola gerek şeh ruhıyile
Cânım pes onun yoluna matrûh değil mi
Kadı Burhaneddin

maʿtûf: (معطوف) Ar. Atf'dan; 1. Eğilmiş, bir tarafa doğru meyletmiş. 2. Yöneltilmiş.
Ey nazra-i mahmûr-i semâvî
Zulmetlere maʿtûf olamazsın-Tevfik Fikret

Enzârı terakkiyâta maʿtûf
Efkârı cihât-ı hayra masrûf-Muallim Naci

matʿûn: (مطعون) Ar. Ta'n'dan, ayıplanmış, tan olunmuş.
Hergün başında yıldırım, alnında zelzele
Matʿûn u müştekî yaşadın, hep elem, hüzün
Tevfik Fikret

matʿûn-ı şekve-kâr-ı hayât: Hayatın şikâyetli ayıplanmışı.
İki âciz kadîd-i lerzende
İki matʿûn-ı şekve-kâr-ı hayât-Tevfik Fikret

matvî, matvâ: (مطوى) Ar. Tayy'dan; dürülmüş, kıvrılmış.
Reng-i hakîkat nedir, fark eden ebsâr için
Goncada matvî duran her varak ümmü'l-kitâb
Mehmet Akif

mavâl: (موال) Ar. Aslı "mevvâl" dir. Çöl araplarına mahsus bir taganni şekli. Halk dilinde 'maval' denir.
Hiç gelmiyor mu gûşuna âvâze-i ceres
Dağlarda bir maval okuyan nîm-perde ses
Kemalzade Ekrem Bey

mâverâ: (ماورا) Ar. >mâ-verâ: Bir şeyin ötesinde, ardında olan. bk. mâ-.
Kadrine perde-i halvet-serây-ı hikmettir
Ne mâ-verâsı hüveydâ, ne perde-dârı bedîd-Nâilî

Ol seyrde mâ-verâ göründü
Tâ Sidre-i Müntehâ göründü-Şeyh Galip

mâ-verâ-yı ahvâl: Hâllerin ötesi.
Bir müjde bu kim cemîʿ-i âmâl
Bir hâl ki mâ-verâ-yı ahvâl-Şeyh Galip

mâ-verâ-yı perde-i arş: Arş perdesinin ötesi.
Şerâr-ı hemm erişti mâ-verâ-yı perde-i arşa
Gubâr-ı gam mükedder kıldı mir'ât-i tecellâyı
Yenişehirli Avni

mâye: (مايه) Far. 1. Maya, asıl ve lüzumlu madde. 2. Mal, para. 3. Güç, iktidar. 4. Bilgi.
Sehâb-ı çeşm-i giryânımda erişmese ger mâye
Kurur döymezdi deryâlar bu sûz u tâb-ı germâye
İbn-i Kemal

Bed-mâye olan anlaşılır meclis-i meyde
İşret güher-i âdemi temyîze mihekkdir-Ziya Paşa

mâye-i eyyâm-ı safâ: Eğlence günlerinin mayası.
Hazret-i şâh-ı Selîm Han ki zemânın halka
Zübde-i mâye-i eyyâm-ı safâdan biliriz
Enderunlu Fazıl

mâye-i hüzn ü küdûrât: Keder ve hüzünlerin aslı.
Cümle esbâb-ı neşâtım ne ise verdi kader
Mâye-i hüzn ü küdûrâtı edip mahv ü adîm
Üsküdarlı Hakkı Bey

mâye-i i'câz: Şaşırtma mayası.
Mesîhâ mâye-i i'câz alırken la'l-i nâbından
Hirâsândır dil-i Cibrîl çeşm-i pür-itâbından
Leskofçalı Galip

mâye-i irfân: İrfan mayası.
Dilinde mâye-i irfân olan hakîkat-bîn
Olur her âyine-i himmetle vâkıf-ı esrâr-Lâ

Pâye-i husrân ile nâ-kâmlık emr-i asîr
Mâye-i irfân ile tahsîl-i kâm etmek de güç-Sâbit

mâye-i işret: İçki mayası.
Vuslatındır mâye-i işret vücûdum mülküne
Yoksa cân hazzeylemez hicrinde tenden bir nefes
Lamiî Çelebi

mâye-i tiryâk: Panzehirin özü.
Ben o dil-haste-i hicrim ki hekîm-i aşkın
Eylemiş zehr-i gamı mâye-i tiryâk bana
Leskofçalı Galip

mâye-i zevk u sürûr: Eğlence ve sevinç mayası.
Biz râzıyız derûnumuz olsun harâb-ı gam
Ol mest-i nâza mâye-i zevk u sürûr ise-Nâbi

** **mâye-dârân:** Paralılar, kudretliler.
Hemân sen merdüm ol da eyle pür-hemyân ü dâmânı
Birer gevher verirler sana aşkın mâye-dârânı-Nâbi

mazalle: (مظله) Ar. Zıll'dan; gölgelik, gölgeli yer.

mazelle-i emvât: Ölülerin gölgeliği.
Önünde bir koruluk kim mazalle-i emvât
Dökerdi serviler etrâfa bir hazîn heyhât
Hüseyin Sîret

mazâlim: (مظالم) Ar. Mazleme ve mazlime'nin çokluğu.

* **mazlime:** Zulumlar, can yakmalar.
İsbâtı fenâ kılmada, ey Hâlık-ı zî-cûd
Bin nâire, bin mazlime, bin hâile mevcûd
Abdülhak Hâmit

mazarrat: (مضرّت) Ar. Zarar'dan; zarara uğrama, zarar, ziyan.
Ben her ne kadar gördüm ise ba'z mazarrat
Sâbit-kademim yine bu re'yin üzerinde-Ziya Paşa

mazarrat-ı balgam: Balgamın ziyanı.
Giderdi telhî-i kahrın fesâd tuğyânın
Kılar mazarrat-ı balgam izâlesin hanzal-Fuzûlî

ma'zeret: (معذرت) Ar. Özr'den; 1. Gerekli sebepleri söyleyerek bağış isteme. 2. Elde olmadan kabahat, suç işleme.

ma'zeret-i lezzet: Lezzet özrü.
Muîni ma'zeret-i lezzet olmasa Nâbî
Aceb cevâbı nedir zevksiz günâh edenin-Nâbi

* **ma'zeret-hâh:** Özür dileyen.
Çün geldi o şâir-i felek-câh
Ol şâhtan oldu ma'zeret-hâh-Şeyh Galip

Şerm-sâr-ı ruh-ı pür-tâbının âh
Ma'zeret-hâhım olan baht-ı siyâh-rû gibi-Nâilî

mazhar: (مظهر) Ar. Zuhûr'dan; 1. Bir şeyin göründüğü, çıktığı yer. 2. Şereflenme, nail olma. 3. Bazı tekkelerde oturup uyurken dayanılan kısa değnek. 4. tef. **c. mazâhir.**
Mazharı her hikmetin sensin ki kilk-i kudretin
Safha-i eflâke nakş etmiş hutût-ı ahteri-Fuzûlî

Ümmetinden âcizân-ı uşşâk istirhâm eder
Fevz-i vasla Âdile'yi eyle mazhar bu gece
Âdile Sultan

Sâye-i aşkında çok ihsâna mazhar olmuşum
Sînede deryâlanan kanımda bir ni'met bana
Esrar Dede

mazhar-ı âsâr-ı kudret: Kudret eserlerinin göründüğü.
Mazhar-ı âsâr-ı kudrettir vücûd-ı kâmilin
Feyz-i fitrattan garaz sensin tufeylin kâinât-Fuzûlî

mazhar-ı daʿavât-ı zaîfân: Zayıfların davetlerine nail olma.
Sâyemde cihân halkını âsûde-derûn et
Bu bendeni kıl mazhar-ı daʿavât-ı zaîfân
İkbal, İkbalî, Cihangir (Sultan III. Mustafa)

mazhar-ı esmâ: İsimlerin göründüğü yer.
Zıdd-ı kâmil sanuban ayn-ı müsemmâyı ayân
Zann-ı fâsidde idim mazhar-ı esmâda iken
Esrar Dede (sanuban: sanarak)

mazhar-ı esrâr-ı kerrâr: (döne döne saldıran) Hz. Ali'nin sırlarına nail olan.
Mazhar-ı esrâr-ı kerrârım değil haytü'ş-şuʿâʿ
El verip gökten bana hûrşîd eder ikrâr-ı feyz
Leskofçalı Galip

mazhar-ı feyz-i ubûdiyyet: Allah'a kul olmaya layık.
Mazhar-ı feyz-i ubûdiyyet olandır insân
Yoksa maʿnîde kişi şekl ile insân olmaz
Leskofçalı Galip

mazhar-ı İsm-i Aʿzam: En büyük olan (Allah'ın) isme mazhar olma.
Kef-i ihsân lâkabı mazhar-ı İsm-i Aʿzam
Dest-berd-i gadabı hançer zü'l-batş-ı şedîd
Kâzım Paşa

mazhar-ı kudret: Kudrete nail olma.
Yüzündür, âyet-i rahmet özündür mazhar-ı kudret
Ne kudret kudret-i Sâniʿ ne Sâniʿ Sâniʿ-i Ekber
Ahmet Dâi

mazhar-ı lutf: Lütfa nail olma.
Kimdir ey şûh aceb mazhar-ı lûtfun bilsem
Baktım ahvâl-i rakîbe o da me'yûs gibi
Koca Ragıp Paşa

mazhar-ı luft-ı Hak: Hakk'ın lütfuna ulaşan.
Sen Süleymân'dan ise eşfaksın
Şüphe yok mazhar-ı lûtf-ı Hak'sın-Hakanî

mazhar-ı mekremet: Berekete nail olma.
Hâris-i memleket dîn ü medâr-ı İslâm
Mazhar-ı mekremet ü mevhibet-i Sübhânî-Nefʿî

mazhar-ı rüchân: Üstün tutulma.
Mukaddem su getirmek desti kırmak bir idi ammâ
Acebtir mazhar-ı rüchân olur desti kıran şimdi
Ziya Paşa

mazhar-ı sırr-ı haka:yık: Hakikatler sırrına ulaşma.
Mazhar-ı sırr-ı haka:yıktır kulûb-ı ârifân
Eylemez şugl-ı abes insân-ı kâmilden zuhûr
Hersekli Arif Hikmet

mazhar-ı sırr-ı kadîm: Eski sırrın çıktığı yer.
Çok değildir mazhar-ı sırr-ı kadîm olmak bana
Mümteniʿdir feyz-i ilminden adîm olmak bana
Leskofçalı Galip

mazhar-ı sunʿ-ı İlâh: Allah sanatının zuhur ettiği yer.
Sen ne nûr-ı pâksin ey mazhar-ı sunʿ-ı İlâh
Kim alır nûru ruhundan âfitâb u mâhitâb-Fuzûlî

** **mazâhir:** Eşyanın göründüğü yerler.

mazâhir-i kevn: Evrendeki eşyanın göründüğü yerler.
Firâş-ı nâzı melâik kadar nezîh ü dil-âyîn
İner mazâhir-i kevne sehâib-i dürer-âgîn
Kemalzade Ekrem Bey

mâzî: (ماضی) Ar. Mezâ'dan; geçmiş, geçen zaman.
Fikr-i müstakbel ü mâzîyi bırak ârif isen
Böyledir hâl-i zemân bir var imiş bir yok imiş
Kânî (Ebubekir...)

Mâzî cadı hâlinde yaşar öldürülürse
Âtî kararır altına mâzî gömülürse
Midhat Cemal Kuntay

Bugünün rüzgârında yıkanan mâzî gülü
Dağılır yaprak yaprak hayâlindeki suya
Ahmet Hamdi Tanpınar

Harâbîsin harâbâtî değilsin
Gözün mâzîdedir, âtî değilsin-Ziya Gökalp

Ne harâbîyim ne harâbâtî
Kökü mâzide olan âtîyim-Yahya Kemal

Mâzî ile müstakbele sarf eyleme ömrü
Hâl ehli için hiç biri maksûd değlidir-Lâ

mazlime: (مظلمه) bk. mazâlim.

mazlûm: (مظلوم) Ar. Zulm'den; 1. Zulüm görmüş. 2. Sakin, sessiz, halim selim (insan veya hayvan).
Od saldı nice zâlim rûy-ı zemîne ammâ
Mazlûmun âhı onun külün göğe savurdu-Behiştî

Usanmaz kendini insân bilenler halka hizmetten
Mürüvvet-mend olan, mazlûma el çekmez iânetten
Namık Kemal
Zâlimleri adlin ne zemân hâk edecektir
Mazlûmların çıkmadadır göklere âhı-Ziya Paşa

* **mazlûme:** Zulüm görmüş. (dişi kelime).
Önümde Ümmet-i mazlûmesiyle Peygamber
Gözümde sel gibi yaşlar, içimde titremeler
Mehmet Akif

* **mazlûmen:** Zulüm, haksızlık görerek.
Mesmûmen etti zât-ı Hasan Adn'e intika:l
Mazlûmen oldu şâh-ı şehîdân büride-ser-Ziya Paşa

mazmûm: (مضموم) Ar. Zamm'dan; 1. Zamma ile, ötüre ile okuma. 2. Zammolunmuş, ilave olunmuş.
Kâse-i dil hasret-i meyden ko olsun münkesir
Nuri kesri iste mazmûm olasın cânâne sen-Nuri

mazmûn: (مضمون) Ar. Zımn'dan; 1. Ödenmiş, ödenmesi gerekli olan şey. 2. Meal, mefhum, mana, anlaşılan şey. 3. Nükteli, cinaslı, sanatlı söz.
Ne_ola devşirse baka:yâsını mazmûnlarının
Hâme tahsîl-i kemâlâtta bâkî kavil midir
Sâbit (devşir-: toplamak)
Söz müdür ol ki çep ü râst düşse bir mazmûn
Nice ma'nâ-yı dürüstün boza bir lafz-ı sakîm
Nef'î

mazmûn-ı hâs: Özel mazmun.
Bâ-husûs ettim arûs-ı medhini tezyîn için
Birbirinden gevher-i mazmûn-ı hâsı intihâb-Nef'î

mazmûn-ı nev: Yeni mazmun.
Ma'nâsı latîf lafzı bî-gışş
Mazmûn-ı nev insicâmı dil-keş-Ziya Paşa

mazmûn-ı pesendîde: Beğenilen mazmun.
Kâmî kalemin düştü hôş-âyende zemîne
Mazmûn-ı pesendîdeye ruhsat var içinde
Kâmî (Edirneli...)

ma'zûl, ma'zûle: (معزول) Ar. Azl'den; işinden çıkarılmış, azledilmiş.
Eşiğinde derdine tîmâr ister her kişi
Ona nisbet şâhlar beyler beyi ma'zûlüdür-Zâti

Dökülür katreleri âşık-ı mehcûr ağlar
Yıldızı düşkün olur pâdişehim ma'zûlün-Bâki

Cihâna şâh olanlar oldular birbirine ma'zûl
Erip ol mansıba sen dahı kulluklar buyurdun tut
Behiştî

ma'zûr: (معذور) Ar. Özr'den; özürlü, özürü olan.
Her ne ta'n eylerse vâiz âşıka ayb eylemen
Kim delü olan kişinin her sözü ma'zûrdur-Behiştî

Ey âkıl-i sühan-dân "dîvâne-râ kalem nîst"
Ma'zûrum etme bühtân "dîvâne-râ kalem nîst"-Esrar Dede (dîvâne-râ kalem nîst: delinin kalemi yoktur.)

Zâhidâ ma'zûr tut cildinde sıklet var biraz
Gılzetin fehm olunur hacm-i kitâbından senin
Nedim

-meâb: (مآب) Ar. İyâb'dan; 1. Geri dönülecek yer. 2. Sığınalacak yer. "şevket-meâb, devlet-meâb" gibi birleşik kelimeler yapar.
Kılsa ger bir andelîbe gül-şen-i lutfun meâb
Nâlesi eyler kazâya bin hitâb-ı imtihân-Kâzım Paşa
Ol sipihr-i ilm ü fazl ü âftâb olmuş ona
Pertev-i rû-yi münîri dâver-i devlet-meâb-Nef'î

me'âd: (معاد) Ar. Ahiret, öbür dünya.
Sırr-ı Ahmed haccının beytin ziyâret kıldı cân
Gördüğüm eydür mübârek haccınız me'âdıma
Ümmî Sinan (eydür: söyler)

meâl: (مآل) Ar. 1. Hâsıl olan şey. 2. Sözün işaret ettiği husus, anlam, mana.
Teâlallah zehî dîvân-tırâz-ı sûret ü ma'nâ
Ki cism-i lafz ile rûh-ı meâli eylemiş peydâ-Nâbi

meâl-i ebed: Sonsuz anlam.
Çiçek meâl-i ebedden terekküb etmiş ise
Kadın hayâl-i ezelden temessül etmiştir
Ahmet Hâşim

meâl-i gaflet-i erbâb-ı dünyâ: Dünya ehlinin gaflet anlamı.
Meâl-i gaflet-i erbâb-ı dünyâ hep nedâmettir
Bu rü'yâ hâbdan evvel dahi ta'bîr olunmuştur
Râşid (Molla Feyzizade Müverrih Mehmet...)

meâl-i güft-gû: Dedikodu anlamı.
Cihânın cünbişi ol hüsn-i âlem-gîr içindir hep
Meâl-i güft-gû zâtında bir ta'bîr içindir hep
Esrar Dede

meâl-i hâl: Hâlinin anlamı.
Meâl-i hâlini anlar bu dest-bürdünden
Ne denlü câhil sarf olsa düşmen-i dil-kûr-Nâbi

meâl-i hâl-i dünyâ: Dünya hâlinin anlamı.
Gam çeken mâl ü metâ'-ı dehr-i bî-bünyâd için
Neydügün bilse meâl-i hâl-i dünyâ kâşkî-Bâki

meâl-i hilkat: Yaratılışın anlamı.
Meâl-i hilkate imkânı yok yetişmemizin
Fakat o nüsha-i tekvîn-i hayret-engîzin
Mehmet Akif

meâl-i hûr: Hurinin anlamı.
Cemâl-i şu'le-i vahdetle lem'a-pâş-i sürûr
Meâl-i hûru hakîkatle münceli mahrûr
Kemalzade Ekrem Bey

meâl-i nazm u nesir: Nazım ve nesir anlamı.
Meâl-i nazm u nesri anlaşılmaktan müberrâdır
Müceddid şâirin tarz-ı beyânı sâdedir sözde
Muallim Naci

meâl-i rûhânî: Ruhani anlam.
Bu sükût-ı belîg-i hüzn-i fasîh
Hutbe-i bî-maka:l-i rûhânî
Kudret-i Hâlık'ı eder tavzîh
Bu ne ulvî meâl-i rûhânî-Nâbizade Nâzım

* **meâl-perver:** Anlamlı, anlam dolu.
Vaz'-ı meâl-perverin eş'ârdan güzel
Şâir değil, fakat ne kadar şâirânesin-Tevfik Fikret

mebâdî: (مبادى) bk. mebde'.

mebâhis: (مباحث) bk. mebhas.

mebânî: (مبانى) Ar. Mebnî'ler, yapılar, temeller.

mebânî-i felek-sâ-yı hısâm: Birbirine düşman olan feleğe benzer yapılar.
Tab'-ı mi'mârî-i takdîre hezârân tahsîn
Ki edip hedm mebânî-i felek-sâ-yı hısâm-Nâbi

mebânî-i münâcât: Yakarış temelleri.
Ey kubbeler ey şanlı mebânî-i münâcât
Ey doğruluğun mahmili ezkâr-ı menârât
Tevfik Fikret

meb'as: (مبعث) Ar. Gönderilme, yollanma.
Gelelim zât-ı Reşîd'in şerefi mebhasine
Söz mü var devleti ihyâya olan meb'asine-Şinasi

meâsir: (مآثر) bk. me'ser.

mebde': (مبدأ) Ar. Bed'den; 1. Başlangıç. 2. Kök, kaynak. 3. tas. Allah yoluna giren kişinin varmak istediği ilk nokta. **c. mebâdî.**
Bilir mi da'vî-i irfânı her hakîkat eden
Azîz rûhumuzun mebde' ü meâdı nedir
Cenap Şahabeddin

Yokdur bilen, cihâna gelenlerde, mebdei
Bilmez meâdı bezm-i fenâdan giden dahi
Ali Ruhi (---Bey)

mebde'-i feyyâz: Feyizlerin başlangıcı.
Mebde-i feyyâzdan erer tereşşuh ârifin
Bâtınından zâhirine her feyzi yâr eylese-Gaybî

mebde'-i hilkat: Yaratılışın başlangıcı.
Ne aşk neşve-i evvel zuhûr-ı Rûz-ı Elest
Ne aşk mebde'-i hilkat mîâd-ı sırr-ı vücûd-Sâmi

** **mebâdî:** Mebde'ler, başlangıçlar.
Ko mebâdî şuğlunu sen maksad-ı aksâyı gör
Çün netâyictir kamu sugrâ vü kübrâdan garaz
Nuri

meberrât: (مبرات) Ar. Meber'in çokluğu. Hayır ve sevap için yapılan işler.
Kiminin bir yığın meberrâtı
Toplanır, heykel-i metîni olur-Mehmet Akif

mebhas: (مبحث) Ar. Bahis'ten; 1. Bir şeyin bahs olunduğu mahal. 2. Arama, araştırma yeri. 3. Bab, fasıl. 4. İlim, bilim. **c. mebâhis.**
Ebced-i aşk-ı Hicâz'a varmak mebhasimiz
Varak-ı dilde mahabbet olununca tahrîr-Esrar Dede

Gelelim zât-ı Reşîd'in şerefi mebhasine
Söz mü var devleti ihyâya olan meb'asine-Şinasi

Mâh-ı nev mi hançer-i cân mı denir ebrûsuna
Ders-i aşkın işte müşkil mebhası burasıdır
Ziya Paşa

mebhas-ı bâbü's-sadaka: Sadaka kapısı konusu.

Devr-i ebvâba çıkar mebhas-ı bâbü's-sadaka
Cer olur vâiza kürsîde medâr-ı sohbet

Keçecizade İzzet Molla

mebhas-ı cebr ü keder: Keder ve sıkıntı konusu.

Mebhas-ı cebr ü kederden o kadar bîzârım
Şu kadar fehm ederim ben ki maâsî-kârım

Keçecizade İzzet Molla

mebhas-ı düşvâr: Zorluk konusu.

Ne te'yîd-i İlâhî'dir ki bu hep mebhas-ı düşvâr
Ne denlü olsa düşvâr ol kadr zâtınca âsândır-Lâ

mebhas-ı fark-ı miyân-ı Harem ü deyr: Manastır ile Harem arasındaki fark konusu.

Mebhas-ı fark-ı miyân-ı Harem ü deyr nedir
Cihet ü hiddet-i matlab cihet-i câmi'edir

Münif (Antalyalı...)

mebhas-ı hikmet: Hikmet konusu.

Nükte-i cân ki salar hayrete Rûhü'l-kudsü
Mebhas-ı hikmetinin mes'ele-i mübhemidir-Nef'î

mebhas-ı vahdet: Vahdet konusu.

Mebhas-ı vahdette ettikçe yakînim izdiyâd
Eyledi şevk-i derûn-ı âteşînim izdiyâd-Besim

** **mebâhis:** Mebhas'lar.

Medâriste tahkîk-i mûy-i miyânın
Deka:yıktan ortaya atmış mebâhis-Fuzûlî

Mebâhisi felek ü arz-ı hikmet ü kîmyâ
Değil vesâvis-i ezhân ü fikr ü temsîlât

Sadullah Paşa

mebhût: (مبهوت) Ar. Beht'ten; şaşmış, hayrette kalmış.

Midhatinde andelîb-i nâtıka mebhût u lâl
Fikretinde şâh-bâz-ı âkıle bî-perr ü bâl

Lamiî Çelebi

Beni bîrûn edemez dâire-i hayretten
Cebre'îl olsa meded-kâr dil-i mebhûtum

Yenişehirli Avni

Ahibbâ şîve-i yağmâda mebhût eyler a'dâyı
Hudâ göstermesin âsâr-ı izmihlâl bir yerde

Yenişehirli Avni

Zemîne ra'şe verirken neşâid-i melekût
Ne manzaraydı İlâhî o makber-i mebhût

Mehmet Akif

mebî': (مبيع) Ar. Bey' den; 1. Satılmış olan şey. 2. Satılmış.

Vermeden nakd-i dili girmez ele kâlâ-yı visâl
Çünkü teslîm-i mebî' etmekledir bâzâra şart-Nâbi

meblağ: (مبلغ) Ar. Büluğ'dan; para, akçe, mıkdar. **c. mebâliğ.**

Cihân müştâkın ammâ olmayınca meblağı ma'lûm
Gelip de hâk-i pâye yüzlerin ka:bil mi sürsünler

Eşref

meblağ-ı ma'hûd: Bilinen sermaye.

Taleb-i meblağ-ı ma'hûd ile varsam yanına
Nakş-i dîvâr gibi yok bana lâ vü neamı-Beliğ

mebsût, mebsûta: (مبسوط) Ar. Bast'tan 1. Bast olunmuş, açılmış, yayılmış. 2. Uzun uzadıya anlatılan. 3. Bir yazı stili.

Her cümle-i vesîada mebsût bin vücûd
Her kıt'a-i fesîhada meşhûd bin cihân-Ziya Paşa

meb'ûs: (مبعوث) Ar. Ba's'ten; 1. Yollanmış, gönderilmiş; gönderilen. 2. Peygamber olarak gönderilen (kimse). 3. Öldükten sonra diriltilmiş olan (kimse) 4. Halk tarafından seçilip meclise gönderilen.

Hak seni milletin ihyâsına etmiş meb'ûs
Dehenin mu'cize-gûdur sühanın sihr-i helâl-Şinasi

mebzûl: (مبذول) Ar. Bezl'den; 1. Bezl olunmuş, güzellikle sarf edilmiş. 2. Bol, çok.

Âmmdur lûtfu bütün âleme çün lûtf-ı bahâr
Feyz-için çeşm-i hurşîd-i dirahşân mebzûl

Rızayi (Abdülbaki)

Sunar der-gâhına kim varsa bir câm-ı hayât-efzâ
Aceb devletlüdür pîr-i mugân mebzûldür hayrı

Şeyhülislam Yahya

mecâl: (مجال) Ar. Takat, güç, kudret, derman, dayanma gücü.

Bir nigehle komadı derdimi takrîre mecâl
Çeşm-i mestin nice gûyâları hâmûş eyler

Fıtnat Hanım

Âdemin hâlin bilirler kalmaz inkâra mecâl
Âşıkı esrâr-ı vuslat gül gibi handân eder

Yahya Bey (Taşlıcalı...)

Ben zerre-i nâ-çîzi ilet kûyuna yârin
Ey bâd-ı sabâ var ise bir pâre mecâlin-Riyazi

Hulkun senâsın etmeğe bulmaz mecâl dil
Çünkim azîmdir dedi Yezdân efendimiz
Faruk K. Timurtaş

mecâl-i fekk-i dehen: Ağzını bozma gücü.
Yoktu rüzgâr, o gün hevaâa bile
Kalmamıştı mecâl-i fekk-i dehen-Tevfik Fikret

mecâz: (مجاز) Ar. 1.Gerçeğin, hakikatin zıddı. 2. ed. Kendi öz anlamıyla kullanılmayıp benzetme yolu ile başka bir manada kullanılan söz: "Dalgalan sen de safaklar gibi ey şanlı hilâl"-Mehmet Akif ("hilal" kelimesi, gerçek anlamıyla, yani ayın ilk doğduğu günlerdeki hilal şekliyle değil de, bayrağımızdaki hilali hatırlattığı için " bayrak" manasına kullanılmıştır).
Hûb sûretlerden ey nâsıh beni menʿ etme kim
Pertev-i envâr-ı hurşîd-i hakîkattir mecâz-Fuzûlî
Hakâkate nazar et dûr-bîn isen zâhid
Mecâz âyinesinden riyâ görülmüştür
Şeyhülislam Esat
Mecâz âteşine yansa bir gönül Esrâr
Şerâre pâresini âftâb ile değişir-Esrar Dede

Biz kuklalarız oynatan üstâd felek
Zannetme mecâzdır bu hakîkat gerçek
Varlık sahnında oynadık bir müddet
Sandûk-ı adem kaʿrına indik tek tek-Yahya Kemal

mecâz u hakîkat: Gerçek olan veya olmayan.
Dahi mecâz u hakîkat ne olduğun bilmez
Hevâ-yı aşk sanır bir dil-i harâbım var-Nâilî

* **mecâzî:** Mecazla ilgili olan.
Iztırâb-ı zulmet-i aşk-ı mecâzîden ne bâk
Şuʿle-i dil şemʿ-i minhâc-ı hakîkattir bana-Behçet

Mecâzî anlasa Hamdî aceb mi sözlerini
Onun ki hâli değil nefy-i mâ-sivâ-yı Ahad
Hamdullah Hamdi

* **mecâz-istân:** Mecaz yeri.
Alırsa deste sâkî-i hakîkat câm-ı ihsânın
Harâbât-ı mecâz-istânda bir hûş-yâre yer kalmaz
Nâbi

mecbûl: (مجبول) Ar. Cibillet'ten; 1. Yaratılmış. 2. Yaratılışında bir hâl ve sıfat bulunan.
Biraz hasîsa-i irfân ile olan mecbûl
Nasıl edâyî-i terâkibi görmesin makbûl
Kemalzade Ekrem Bey

mecbûl-i hande: Yaratılıştan gülen.
Yattık bülend servilerin gölgesinde şâd
Dehrin bu hây u hûyuna mecbûl-i handeyiz
Yahya Kemal

mecbûr: (مجبور) Ar. Cebr'den; zorla bir işe girişmiş, icbâr edilmiş, zor görmüş.
Mecbûr eden mezâlime erkân-ı devleti
İsrâf-ı bî-lüzûm sefâhat değil midir
Şeyhülislam Yahya

mecbûr-ı mahabbet: Sevgi mecburiyeti.
Fâş etmezdi zerre kadar sırrını aşkın
Bu Nuri eğer olmasa mecbûr-ı mahabbet-Nuri

* **mecbûrî:** İster istemez, zor altında, yapma zorunda bulunanlar.
Bilmez misin cümle istiʿdâdımız mecbûrîdir
Kendi midir tâirin eder hubût ile suûd-Gaybî

mecd: (مجد) Ar. Büyüklük, ululuk; şan ve şeref.
Ehl-i dâniş, rükn-i devlet, illet-i mecd ü şeref
Mahz-ı bîş, avn-i millet, zühur-ı dîn, fahr-i kirâm
Üsküdarlı Hakkı Bey

mecd ü celâl: Büyüklük ve ululuk.
Zabt u rabt u hall ü akd kişverin edip murâd
Etti ol düstûru sadre zîver-i mecd ü celâl
Üsküdarlı Hakkı Bey

* **mecîd:** 1. Yüce, ulu, şan ve şeref sahibi. 2. Allah'ın isimlerinden. **c. emcâd.**
Avn-i Cenâb-ı Hakk ile düşmân olup hâr u zelîl
Feth ile şehin-şâhımız mesrûr ede Rabb-i mecîd
Nedim

Rûyun hayâlini ne_ola dil alsa dîdeden
Lâyık mıdır ki suya düşe mushaf-ı mecîd-Behiştî

** **emcâd:** Şeref sahipleri.

emcâd-ı selef: Önceki şeref sahipleri.
Devlete zâtı ile geldi şeref
Görmemiş mislini emcâd-ı selef-Sünbülzade Vehbi

mechûl, mechûle: (مجهول) Ar. Cehl'den; 1. Bilinmeyen, meçhul. 2. gr. Edilgen çatı.
Sekiz yıl oldu bu gün, ey ferişte-i mechûl
Geçer sükûn u tahassürle hep leyâl-i fusûl
Hüseyin Sîret
İsminle de, cisminle de bir anda ölürsün
Mechûl olan eb'âda düşersin, gömülürsün
Midhat Cemal Kuntay
Artık demir almak günü gelmişse zemândan
Mechûle giden gemi kalkar bu limandan
Yahya Kemal
mechûd: (مجهود) Ar. Cehd'ten; 1. Çalışılmış, uğraşılmış. 2. Güç, kuvvet, kudret.
Yedim semt-i Haleb'de bir pilav ismin suâl ettim
Arap kuskus deyince bezl-i mechûd eyledim kustum
Sürûrî
mecîd: (مجيد) bk. mecd.
meclâ: (مجلا) Ar. 1. Görünme yeri, çıkma yeri. 2. Ayna. **c. mecâlî.**
Bir kulda zuhûr etse kaçan hârik-i âdet
Mevlâ'nın odur kuvvetine mazhar-ı meclâ-Nuri
meclis: (مجلس) Ar. Cülûs'tan; 1. Oturulacak, toplanılacak yer. 2. Bir konuyu görüşmek üzere toplanmış insan topluluğu. 3. Devlet işlerini görüşmek üzere milletvekillerinin toplandığı yer. **c. mecâlis.**
Merâsim meclis-i üns-i sebük-rûhâna sıklettir
Miyân-ı asdıkada şart-ı ülfet terk-i külfettir
Hersekli Arif Hikmet
Sebû zânûda, sâgar elde, yâr âgûş-ı vuslatte
Bu tarz-ı hâs ile meclis aceb rindâne olmaz mı?
Vecdî
Akl ile ölüp yine aşk ile dirilmek gerek
Ölmedin ön ölmeyenler gelmesin bu meclise-Gaybî

Sen kim gelesin meclise bir yer mi bulunmaz
Baş üzre yerin var
Gül goncasının gûşe-i destâr senindir
Gel ey gül-i ra'nâ-Nedim
meclis-i âlem: Dünya meclisi.
Cem' eylememiş meclis-i âlem kurulaldan
İrfân ile bir yerde, Hudâ, akl-ı ma'âşı-Lâ

meclis-i bî-dûd: Dumansız meclis.
Âh etmeyicek eğlenemem kûşe-i gamda
Erbâb-ı dile meclis-i bî-dûd gerekmez
Nâbi (etmeyicek: etmeyince)
meclis-i cân: Dostlar meclisi.
Erdikçe şâm-ı zülfüne ey bâd-ı çîn-seher
Müşgîn deminle meclis-i cânı muattar et
Lamiî Çelebi
meclis-i dehr: Dünya meclisi.
Olma bir lokma için ehl-i şikem cim gibi
Meclis-i dehrde leb-beste geçin mim gibi-Nâbi
meclis-i erbâb-ı dil: Gönül sahiplerinin meclisi.
Meclis-i erbâb-ı dil bir lâhza sensiz olmasın
Hürmetin inkâr eden âlemde hürmet bulmasın
Nef'î
meclis-i ervâh: Ruhlar meclisi.
La'lin ki olur meclis-i ervâhta mezkûr
Bir renge girer neşvesi mest-ânelerin hep-Nâilî
meclis-i hâs: Özel meclis.
Ol Hudâvend-i sühan-ver kim sözün fehmeylemez
Bulsa ruhsat meclis-i hâsına akl-ı müstefâd-Nef'î
meclis-i maksûd: Kastedilen meclis.
Gâh sâkîsi gehî sâgarı geh bâdesi yok
Görmedim meclis-i maksûdu tamâm âmâde-Nâbi
meclis-i mey: İçki meclisi.
Bed-mâye olan anlaşılır meclis-i meyde
İşret güher-i âdemi temyîze mihektir-Ziya Paşa
meclis-i tasvîr: Tasvir edilen meclis.
Ne hased var ne nizâ' vü ne cedel
Görmedim bezm-i safâ meclis-i tasvîr gibi-Lâ
meclis-i tezvîr: Yalan dolan meclisi.
Avniyâ hâmûş kim bu meclis-i tezvîrde
Mümkünü'l-faysal değildir müddeâ-yı kâinât
Yenişehirli Avni
meclis-i uşşâk: Âşıklar meclisi.
Tâ kim harîm-i meclis-i uşşâka mahremiz
Derd ile yâr-i cânî vü âh ile hem-demiz
Hamdullah Hamdi
* **meclis-ârâ:** Meclisi süsleyen.
Gece pervânelerle bezmi germâ-germ idi şem'in
Seher bakdım ne şem'-i meclis-ârâ var ne pervâne
Şeyhülislam Yahya

** **mecâlis:** Meclis'ler, toplantı yerleri.
Kimi görsen bile bâziçe edersin ey çerh
Bir mecâliste ne hem-sinn ü ne hem-hâlin var
Nâbi

meclûb: (مجلوب) Ar. Celb'ten; 1. Tutkun. 2. Başka yerden getirilmiş olan.
Lâkin bu heves bir heves-i diğere mağlûb
İnsân yaşamak hırs-ı cibillîsine meclûb
Mehmet Akif

mecmaʿ: (مجمع) Ar. Cemʿden; toplanacak, cem olacak yer.
Çün vahdet ile kesret sırrında zâhir oldu
Bahreyne mecmaʿ olsa tan mı kemâli şeyhin
Hamdullah Hamdi

mecmaʿ-ı hûbân: Güzellerin toplandığı yer.
Şükûfe-zâr-ı behiştî midir bu mecmaʿ-ı hûbân
Bu âb-ı sâfî-i gîtî-nümâ, bu kevser-i cûşân
İsmail Safa

mecmaʿü'l-bahreyn: Her iki denizin toplamı.
İki çeşmim yaşından kûyun etti mecmaʿü'l-bahreyn
Hevâ-yı dürr-i dendânın hayâl-i laʿl-i mercânın
Şeyhülislam Yahya

* **mecmûʿ:** Cem olmuş, toplanmış. **c. mecmûʿât.**
Tanrı bir hükümdâr-ı âdildir
Feyzi mecmûʿ halka şâmildir-Fuzûlî

mecmûʿ-ı cihân: Cihanın toplamı.
Bir şarâbın mesti olmuştur Behiştî kim onun
Cürʿasından oldu mecmûʿ-ı cihân hem-vâr mest
Behiştî

mecmûʿ-ı dil: Gönlün tamamı.
Mecmûʿ-ı diller mecmaʿı zülfündür onu çözse bâd
Cemʿiyyet-i hâtır mı_olur ondan perîşân olmamış
Ahmet Paşa

mecmûʿ-ı rey: Rey toplamı.
Mecmûʿ-ı re'y ü hükmü ümrân-ı mülke masrûf
Mahsûl-i fiʿl ü kârı hayr-ı umûma şâyân-Ziya Paşa

** **mecmûʿât:** Toplanmışlar.

mecmû'âtü'l-kemâlât: Olgunlukların toplanmışları.
Mecmûʿâtü'l-kemâlât olmakla Zât-ı pâki
Evsâfını beyâna yoktur vücûh-ı imkân-Ziya Paşa

* **mecmûa:** Seçilmiş yazıların yazıldığı defter.
Hayâl-i fikr-i evsâfında bir mecmûa der-hâtır
Nefʿî

mecmûa-i cemâl: Güzelliğin toplamı.
Mecmûa-i cemâlin açıp varak varak
Aşkın mualliminden okur cân sebak sebak
Cafer Çelebi (Tacizade...)

mecmûa-i dü-kevn: Her iki dünyanın kitabı.
Hestî vü nistî-i cihân hep bahânedir
Mecmûa-i dü-kevn ser-â-ser fesânedir-Ziya Paşa

mecmûa-i edeb: Edep mecmuası.
Defter-keş-i meâyib-i nâs ol, merd isen
Kıl zâtını nazarlara mecmûa-i edeb-Nedim

mecmûa-i fâl: Fal defteri.
Her ne dem hâl-i perîşânım tefe'ül eylesem
Hande eyler gûyiyâ mecmûa-i fâlım bana
Esrar Dede

mecmûa-i gül: Gül defteri.
Şiʿrinde ruhun vasfını ettikçe Necâtî
Mecmûa-i gül gibi olur sözleri rengîn-Necati Bey

mecmûa-i hüsn: Güzellik defteri.
Giricek bir dahı mecmûa-i hüsnün elime
Aradan defter ü dîvân derem gibi gelir
İbn-i Kemal (göricek: görünce)

mecmûa-i kesret-nümâ: Çok şeyleri gösteren mecmua.
Bü'l-aceb mecmûa-i kesret-nümâdır kâinât
Cümlenin şîrâze-i cemʿiyyet eczâsı bir
Hersekli Arif Hikmet.

mecmûa: (مجموعه) bk. mecmaʿ

Mecnûn: (مجنون) Ar. Cinnet'ten; 1. Leyla'nın sevgilisi Kays'ın lakabı. 2. Cinnet getirmiş, deli, divane.
Bende Mecnûn'dan füzûn âşıklık istiʿdâdı var
Âşık-ı sâdık benim Mecnûn'un ancak adı var
Fuzûlî

Âşıkın sihr ü füsûnuyla edermiş Mecnûn
Vâdî-i mekrde ol gamze-i câdû ne imiş-Nâbi

Lebi Şîrîn saçı Leylî güzellerden ferâğım var
Gönül Ferhâd u Mecnûn kıssasından hisse mi aldın
Behiştî

Endâmınla sözünle gönüllerde gezerken
Âşıklara cân gelir Mecnûn misâl söylesen
Şeref Yılmaz

Mecnûn-ı bî-kes: Kimsesiz Mecnun.
Seylâb kabrin eşti şimâl ü sabâ gelip
Mecnûn-ı bî-kes öldüğü vaktin götürdüler
Hayali Bey

Mecnûn-ı bî-pervâ: Umursamaz Mecnun.
Necd dağının sibâʿına çekermiş hûn-ı dil
Kâsesinden çeşminin Mecnûn-ı bî-pervâya bak
Hayali Bey

Mecnûn-ı deşt-i mihnet: Sıkıntı çölünün Mecnun'u.
Hep başımızdadır gam-ı sevdâ-yı zülf-i yâr
Mecnûn-ı deşt-i mihneti taʿyîb eder Mayas-Yüsrî

Mecnûn-ı gâfil: Gafil Mecnun.
Âşık odur ki yâri eşiğinde cân vere
Mecnûn-ı gâfilin harekâtı yâbânadır
Şeyhülislam Yahya

Mecnûn-ı melâmet-zede: Aşağılanmaya uğramış Mecnun.
Sahrâ-yı muhabbette şu dîvâneleriz kim
Mecnûn-ı melâmet-zede en âkılimizdir
Bağdatlı Ruhi

Mecnûn-ı muânid: İnatçı Mecnun.
Râhat istersen bu pendimle hulâsa âmil ol
Olma Mecnûn-ı muânid ben gibi sen âkıl ol
Ziya Paşa

Mecnûn-ı ser-gerdân: Başı dönen, sersem Mecnun.
Geh âb-veş giryân edip geh bâd-veş pûyân edip
Mecnûn-ı ser-gerdân edip sahrâlara saldın beni
Bâki

Mecnûn-ı şeydâ: Delicesine çılgın Mecnun.
Bâki'yâ Ferhad-ıla Mecnûn-ı şeydâdan bedel
Âşık-ı bî-sabr ü dil kim var dersen işte ben-Bâki

Mecnûn-ı vakt: Zamanın Mecnunu.
Leylî saçın hevâsıyla Mecnûn-ı vakt olup
Dîvâne oldu dağlara düşüp yiler sabâ
İbn-i Kemal (yil-: koşmak)

* **Mecnûn-sıfat:** Mecnun gibi.
Dilâ Mecnûn-sıfat uryân-ı ışk ol pîrehenden geç
Belâ meydânının gerçek şehîdiysen kefenden geç
Hayali Bey

* **Mecnûn-vâr:** Mecnun gibi.
Âşiyân-ı bülbülün başında güller kanlı dâğ
Şâh-ı gül olmış gül-istân içre Mecnûn-vâr mest
Hayali Bey

* **Mecnûn-veş:** Mecnun gibi.
Mecnûn-veş olurdu ol hıred-mend
Bir sâde nezzâre ile hursend-Şeyh Galip

mecâʿ: (مجاع) Ar. Açlık.
Taş bağladı mecâʿa ile batn-ı pâkine
Dünyâya rağbet eylemedi seyyidü'l-beşer-Ziya Paşa

mecrâ: (مجرا) Ar. Cereyân'dan; akacak yer, mahal. **c. mecârî.**

mecrâ-yı diğer: Diğer mahal.
Bu taʿbîrât vüsʿunda değildir kuvvet-i tabʿın
Bu feyz-i maʿnevî Nâbi'ye mecrâ-yı diğerdendir
Nâbi

mecrâ-yı füyûzât: Feyizlerin aktığı yer.
Efkâr-ı beşer ravzasıdır ilm ü fünûnun
Mecrâ-yı füyûzâtı da mîzâb-ı kalemdir
Behçet (Çankırılı ...)

mecrâ-yı süyûl: Sellerin aktığı yer.
Azm-i pür-nasrı ile maʿreke-i Bedr ü Huneyn
Geh mecârî-i huyûl ü gehî mecrâ-yı süyûl-Rızayi

** **mecârî:** Mecrâʿlar.

mecârî-i hükm-ârâ-yı hâdisât: Hadiselerin hükmü süsleyen kaynakları.
Neden hilâf-ı rızâdır niçin bilinmiyor âh
Mecârî-i hükm-ârâ-yı hâdisât u şuʿûn-Nâzım Paşa

mecârî-i huyûl: At sürülerinin kaynakları.
Azm-i pür-nasrı ile maʿreke-i Bedr ü Huneyn
Geh mecârî-i huyûl ü gehî mecrâ-yı süyûl-Rızayi

mecârî-i sühan: Söz kaynakları.
İstiârât ü kinâyet ü hakîkatle mecâz
Dâimâ olmalıdır cârî-i mecârî-i sühan
Sünbülzade Vehbi

mecârî-i yemm: Deniz kaynakları.
Lübbü, lehîb-i nâr ile bir kûy-ı âteşîn
Kışri, mecârî-i yemm ü nehr ile çâk çâk-Ziya Paşa

mecrûh: (مجروح) Ar. Cerh'ten; yaralanmış, cerh olunmuş.
Şöyle mecrûh durur gamzen okundan ki gönül
Kana müstağrak olup fehm edemez kanda yatar
Nizami (kanda: nerede)

Şehsüvârım dil-i mecrûhu basıp geçme eğer
Pây-mâlin bir avuç hâk ile yeksân ise de-Nâilî

İhtirâz eyle meded göz değmesin mecrûh olur
Haylice nâziktir ey gonce-dehen la'l-i terin
Şeyhülislam Yahya

mecrûh-ı dest-i hâr: Diken vasıtasıyla yaralanma.
Gül-istân-ı derûnumda gönül sanma ne hûndur o
Henüz bülbül olup mecrûh-ı dest-i hârdan gelmiş
Esrar Dede

mecrûh-ı tîğ-ı aşk: Aşk kılıcının yaralanmışı.
Mecrûh-ı tîğ-ı aşkın olan merhem istemez
Dil-küştegân-ı şehr-i belâ mâtem istemez
Leskofçalı Galip

mecrûh u perîşân: Yaralı ve perişan.
Pâre pâre dil-i mecrûh u perîşânımdan
Ser-i kûyunda gezen her ite bir pâre fidâ-Fuzûlî

Me'cûc: (مأجوج) Ar. Ye'cûc ile birlikte geçer. Kıyamet alametlerinden biri olarak tanımlanır. Nuh peygamberin soyundan gelen iki kabilenin ismidir. Kur'an'da (Enbiya/96, Kehf/88) geçen bu iki kabile, değişik tefsirlerde farklı yorumlarla açıklanır. Fakat birleşilen nokta, son zamanlarda ortaya çıkacak ve dünyayı fesada sürüklüyecektir. Kur'an'a göre, bu iki kavmi kıyamete kadar bulundukları yerden çıkarmayan İskender-i Zülkarneyn isimli peygamberdir. Rivayete göre bunlar kısa boylu, kulakları yerde sürünen ve her şeyi yiyip bitiren bir yaratıkmış.
Dehri tahrîb eyledi Ye'cûc ü Me'cûc-ı zemân
Halkın ümîdi yine Mehdî ile Deccâl'dir
Memduh Paşa

meczûb: (مجذوب) Ar. Cezb'ten; 1. Cezbolunmuş, çekilmiş. 2. Allah sevgisinden dolayı cezbeye tutulmuş kimse. 3. Deli, divane, mecnun.
Ola çün cezbesi min-indillah
Etme meczûba haka:retle nigâh-Sünbülzade Vehbi

Bâde-i vahdet suna hem sohbetine her nefes
Mest ü meczûb eyleyip tayy ettire kevn ü mekân
Gaybî

meczûb-ı aşk: Aşk delisi.
Yâ Rab dûçâr-ı aşkın olanlar hâmûş iken
Meczûb-ı aşk olmayana iddiâ nedir-Esrar Dede

meczûb-ı râh-ı Mevlevi: Mevlevi yolunun meczubu.
Sâlik-i meczûb-ı râh-ı Mevlevî'yim ârifim
Hâliyâ akl u cünûn nâ-cins-i sohbettir bana
Esrar Dede

meczûb-ı şevk-i vaslî: Kavuşma arzusuna tutulmuş.
Meczûb-ı şevk-i vaslî olup Râtıb ol mehin
Ki cezr ü geh medd eder etmez karâr mevc
Râtib (...Bey)

meczûm: (مجزوم) Ar. Cezm'den; 1. Cezmolunmuş, niyet edilmiş, karar verilmiş. 2. gr. Cezimli, son harfi harekesiz okunan kelime: "ilm, hilm" gibi.
Niyâzım yâre te'sîr etmemek meczûmdur ancak
Garaz-perdâyî-i hüsn-i hafîdir infiâlinde-Nâbi

Tâ-be-key cür'et-i tatvîl-i tazallüm Avnî
Ehl-i isyâna teka:zâ-yi şefâat meczûm
Yenişehirli Avni

medâr: (مدار) Ar. Devr'den; 1. Bir şeyin döneceği, devr edeceği yer, daire tarzında yol. 2. Vesile, sebep, vasıta; yardımcı. 2. Daire, halka.
Mevc-i hatardan olmadı âsâyişe medâr
Tâ yanına oturmuş idim nâ-hudâların
Nevres-i Kadim

Hikmet-âmîz gerekdir eş'âr
Ki meâli ola irşâda medâr-Nâbi

medâr-ı hilkat-i âlem: Yaratılan dünyanın övüncü.
Medâr-ı hilkat-i âlem bahâr-ı tıynet-i âdem
Süvâr-ı arsa-i târem emîrü'l-meclis-i gabrâ
Ganizade Nadirî (Ganizade...)

medâr-ı îcâd: İcat sebebi.
Girmedin kisve-i terkîbe vücûd-ı pâki
Zâtı olmuştu mevâlîde medâr-ı îcâd-Nâbi

medâr-ı inkisâr: Kırılma sebebi.
Sohbet-i nâ-cins olur elbet medâr-ı inkisâr
İttihâd-ı seng ü âhenden görünmez mi şerâr-İshak (Ebu İshak İsmail Efendizade Şeyhülislam... Efendi)

medâr-ı İslâm: İslam vasıtası.
Hâris-i memleket dîn ü medâr-ı İslâm
Mazhar-ı mekremet ü mevhibet-i Sübhânî-Nef'î

medâr-ı i'tilâ: Yükselme vesilesi.
Cihân derler ki dâr-ı ibtilâdır
Ölüm derler medâr-ı i'tilâdır-İsmail Safa

medâr-i kalem: Kalem övüncesi.
A'dâya medâr-ı kalemim reşha-i semmdir
Ahbâba şemîm-i sühanım nükhet-i cândır-Nef'î

medâr-ı ma'nî: Mana vesilesi.
Bâzâr-ı cevâhir-i sühanda
Her lafzın eden medâr-ı ma'nî-Ünsî

medâr-ı memleket: Memleket övüncesi.
Penâh-ı saltanattır kahramân-ı dîn ü devlettir
Medâr-ı memlekettir kâm-kâr-ı kişver-ârâdır
Nef'î

medâr-ı selâmet: Selamet vesilesi.
Her katre-i bârân olmaz lü'lü-i nâ-yâb
Hıfz-ı lisân medâr-ı selâmet değil midir
Şeyhülislam Arif Hikmet

medâr-ı sohbet: Sohbet vesilesi.
Kimse vâhî söze etmez rağbet
Fendir onlarca medâr-ı sohbet-İsmail Safa

medâr-ı şeref: Şeref vesilesi.
Takrîr-i kemâl-i hüneri nutk-ı zebândır
Tahrîr-i medârı-ı şerefi kilk ü rakamdır-Nef'î

medâr-ı terakkî: İlerleme vesilesi.
Reddetme intisâb eden erbâb-ı zilleti
Bir noktadır medâr-ı terakkî hisâbda
Hersekli Arif Hikmet

medâris: (مدارس) bk. medrese.

med, medd: (مدّ) Ar. 1. Uzatma, çekme. 2. Deniz veya nehir sularının çoğalıp karaya doğru taşması. 3. Elifin üzerine çekilen uzun çizgi işareti.
Nâbî taleb-i visâle kedd lâzımdır
Deryâ-yı ümîde cezr ü medd lâzımdır-Nâbi

Safha-i târîhe meddettim nigâh
Fıtrat-ı ensâli kıldım iktinâh-Kemalzade Ekrem Bey

Med verdi kimi elifle nûna
Verir hareke kimi sükûna-Ziya Paşa

medd-i âh: Ah çekip uzatma.
A'dâ muka:bilinde çekende saf-ı sipâh
Kılmıştı medd-i âhı alem şâh-ı Kerbelâ-Fuzûlî

medd-i Bismillâh: Bismillah'ın uzatılması.
Bu doğru, yârı tan mı medd-i Bismillâh'a benzetsem
Ki doğru yoldan Allah'a delîl-i reh-nümâdır bu
Taşlıcalı Yahya

medd-i müşgîn: Mis kokulu med.
Kaşını gördükçe dil zülfü dehânı üzre der
Medd-i müşgîndir çekilmiş sanki cim mim üstüne
İbn-i Kemal (der-: topla)

medd-i muttasıl: Uzatılmış med.
Sadâ-yı seyl çeker medd-i muttasıl ya'nî
Ki medd-i muttasıl ile olur kırâat-ı mâ-Fuzûlî

medd-i nazar: Bakış uzunluğu.
Evet görünmeyerek halka pek deminki kadar
Kolaydı şimdiki yerden muhîte medd-i nazar
Mehmet Akif

medd-i nûr-i nigâh-i endîşe: Kaygılı bakış ışığının uzatılması.
Medd-i nûr-i nigâh-i endîşe
Şi'rimin hatt-ı cedveli görünür-Nef'î

meddâh: (مدّاح) Ar. Medh'ten; 1. Çok fazla övücü. 2. Ballandıra ballandıra hikâye eden, söyleyen; meddah.
Meddâh olalı çeşm-i gazâlânına Bâkî
Öğrendi gazel tarzını Rûm'un şuarâsı-Bâki

Kapında çünkü meddâham seni medh ederim dâim
Yürek pür-gam gözüm pür-nem
Muhibbî'yim hôş-elhânım
Muhibbî, Meftunî (Kanunî Sultan Süleyman)

Yüz yıl yusam dehânımı müşg ü gül-âb ile
Meddâhın olmağa değilem bir nefes sezâ
Lamiî Çelebi

meddâh-ı bî-hayâ: Hayasız meddah.
Nâmındaki ulüvve mümkün mü şübhe îrâs
Midhat gibi var iken meddâh-ı bî-hayâsı
Namık Kemal

meddâh-ı eâzım ü erâzil: En rezil ve en büyük meddah.
Lâyık mı ola o rind-i kâmil
Meddâh-ı eâzım ü erâzil-Namık Kemal

* **medîha:** Övme konulu manzume. **c. medâyih.**

** **medâyih:** Övülmeye değer olanlar.
Mûnis, açılan her leb ü âgûşa koşarsın
Baksan, o dudaklardaki âvâz-ı medâyih
Hep kendi sesindir-Tevfik Fikret

meded: (مدد) Ar. Yardım, nusret.
Yâ Rab meded et derdime dermânımı göster
Ya cânımı al ya bana cânânımı göster-Lâ

Meded Allah meded avn ü inâyet senden
Bu firâk âteşine doymağa tâkat senden-Bâki

Esti nesîm-i nev-bahâr açıldı güller subh-dem
Açsın bizim de gönlümüz sâkî meded sun câm-ı Cem
Nef'î

* **meded-kâr:** Yardımcı.
Beni bîrûn edemez dâire-i hayretten
Cebrâ'il olsa meded-kâr dil-i mebhûtum
Yenişehirli Avni

* **meded-kârî:** Yardımcılık.
Eyledi sun'-i meded-kârî-i Feyyâz-ı Ezel-Nef'î

* **meded-res:** Yardıma yetişen, yardımcı.
Dünyâda tasavvur edemem bir iyi haslet
Olmak gibi bir âciz ü mazlûma meded-res-Lâ

meded-res-i inâyet: İyiliğe yardım eden.
Yetiş ey Hızır meded-res-i inâyet demidir-Nâbi

medenî: (مدنى) bk. medîne.

medeniyyet: (مدنيّت) bk. medine.

medenk: (مدنك) Far.1. Kapı sürgüsü, kilit. 2. Ağaç anahtar.
Açılır bâb-ı temennâ gibi esrâr-ı kazâ
Kufl-i takdîre Hudâ re'yini kılsaydı medenk
Kâzım Paşa

medfen: (مدفن) Ar. Defn'den; defn olunacak yer, mezar. **c. medâfin.**
Ey melekler! nûrdan bir âlem îcâd eyleyin
Medfenimde bir sirâc-ı rahmet îk:ad eyleyin-Lâ

Ey Fuzûlî çıksa ân çıkmam tarîk-ı aşktan
Reh-güzâr-ı ehl-i aşk üzre kılın medfen bana
Fuzûlî

Hepsi kalbimde şimdi bir medfen
Bir penâh-i sükûn ü hasret arar-Tevfik Fikret

medh: (مدح) Ar. Övmek, sena etmek, sitayiş etmek; zemmetme"yerme"nin zıddı.
Ehl olan kadrin bilir ben cevherim medh eylemem
Âlemin ser-mâye-i deryâ vü kânıdır sözüm-Nef'î

Kimsenin medhine mağrûr olma
Kesr-i nefs eylemeden dûr olma-Nâbi

medh-i hüsn: Güzelliğini övme.
Gül gibi medh-i hüsnünü Hamdî varak varak
Sûsen gibi hezâr zebândan haber verir
Hamdullah Hamdi

medh-i Sencer: Sencer'i övme.
Rûy-ı pâk-i enverin gördükçe rûh-ı Enverî
Medh-i Sencer'den utanmaz mı bakıp dîvânına
Nedim

medh-i şâhenşâh: Şahların şahını övme.
Bir câm sun Allah için bir kâse de ol mâh için
Tâ medh-i şâhenşâh için alam ele levh ü kalem
Nef'î

medh ü senâ: Övme, sena etme.
Âsaf-ı gerdûn-haşem kim câme-i ikbâline
Dest-i eyyâm eylemiş medh ü senâdan pûd u târ
Nedim

Medh ü senâ sipâs ü salât ü selâm sana
Olsun hezâr kerre hezârân efendimiz
Faruk K. Timurtaş

medh ü tavsîf: Vasıflandırma ve övme.
Lâzım mı Burâk'ı medh ü tavsîf
Kim etti ona bu kârı teklîf-Şeyh Galip

* **mâdih:** Meth ü sena eden.
Ma'şûk ile âşık bir olur aşk oduyla
Mâdih dahi pes hem yine memdûh değil mi
Kadı Burhaneddin

mâdih-i âlî: Yüce öven.
Dem uran evsâf-ı evlâd-ı Alî'den nite kim
Mâdih-i âlî Alî müstevcib-i gufrân olur-Fuzûlî

* **medîh:** Övmeye, medhetmeye vesile olan şey; övme konusu.
İmâ-yı medîhi ham-ı ebrû-yı bütânda
Haclet-dih-i engüşt-i hilâl-i Ramazân'dır-Nâilî

medîh-i Ahmed: Ahmed'i (Hz. Muhammed. 's.a.s.') övme konusu.
Yâ Rab ne resme sığsın birkaç buhûr-ı nazma
Deryâ-yı bî-kerândır çün kim medîh-i Ahmed
Hamdullah Hamdi

* **medîha:** Övme konulu kaside veya yazı.
İndimde medîhalar şereftir
Memdûh değilse medha ahrâ-Muallim Naci

* **midhat:** Övme, sitayiş, medhe ulaştıran hâl.
Bende ol mûr kadar tâkat yok
Hâsılı midhatine kudret yok-Hakanî

Fahr-i âlem ki onun medhin ederim şeb ü rûz
Sühanım midhatine olsa sezâ-vâr ü hakîk
Nazîm (Yahya...)

midhat-i cemâl: Güzelliği övme.
Ki mündericdir o sultân-ı cümle-i rüsülün
Saâdet-i ebedî midhat-i cenâbında-Nâilî

midhat-i zât-ı hümâyîn: Mübarek zatını övme.
Ben de bin şevk ü neşât ile o demde ettim
Midhat-i zât-ı hümâyûnunu böyle tahrîr
Üsküdarlı Hakkı Bey

medhal: (مدخل) Ar. Duhûl; 1. Dâhil olacak, girecek yer, kapı, antre. 2. Başlangıç. 3. Giriş.
Lâzım gelirdi serv ü çenâr ola meyve-dâr
Fazl ü hünerde medhali olsa kıyâfetin-Nâbi

Teşebbüs etse eğer dâmen-i şefâatine
Harîm-i rahmete medhal bulurdu dîv-i kenûd
Sâbit

* **medhûl:** Dahl'den, 1. Dile düşmüş, ayıplanmış. 2. Kendisine bir şey girmiş olan.
Herkes o şehin bezmine mevsûl değildir
Halvet-geh-i vaslı katı medhûl değildir-Nâbi

medhûl: (مدخول) bk. medhal.

medhûş: (مدهوش) Ar. Dehşet'ten; dehşetlenip korkmuş, ürkmüş, şaşırmış.
Hâmûş ne âh eder ne efgân
Medhûş ne yol bilir ne erkân-Şeyh Galip

Hüsnü yoktur sesine dûş oldum
Ânı yok nâzına medhûş oldum-Enderunlu Fazıl

Bakma kabristâna ancak sâha-i medhûşuna
Dur da bir müddet kulak ver nâle-i hâmûşuna
Mehmet Akif

medîh, medîha: (مديح) bk. medh.

medîne: (مدينه) Ar. 1. Şehir, belde. 2. Hicaz'da Hz. Peygamber'in türbesinin bulunduğu şehir.
Rehber-i cân edip aşkı diyerek kandadır âh
Mesken-i fahr-i cihân şehr-i Medîne âyâ
Âdile Sultan

Bâz etmeyelim hadîsten gayre dehen
Hurma-i Medîne'yle iftâr edelim-Nâbi

* **medenî:** Şehre mensup, şehirli.
Medenî bi't-tabi' geçen insân
Elbet eyler o zevki istihsân-Abdülhak Hâmit

* **medeniyyet:** Şehirlilik, medeni olma.
Ulusun, korkma! Nasıl böyle bir îmânı boğar
"Medeniyyet" denilen tek dişi kalmış canavar
Mehmet Akif

"Medeniyyet" denilen maskara mahlûku görün
Tükürün maskeli vicdânına asrın, tükürün
Mehmet Akif

Medeniyyet girebilmiş yalnız fenniyle
O da sâhiblerinin lâhik olan izniyle-Mehmet Akif

medrese: (مدرسه) Ar. Ders'ten; ilimle uğraşan talebelerin ders yeri, yüksek okul. **c. medâris.**

Mescid ü medrese sende sen dört yana perâkende
Ne kaldın sen bu erkândan işin katı düşvâr-durur
Yunus Emre

Mevsim-i gülde ne_olur medrese vü mescidden
Leb-i cûy ü leb-i cânân ü leb-i câm olsa-Bâki

Âşıka vermez tesellî kîl ü ka:l-i medrese
Ey Behiştî nüzhet istersen fenâ kuyunda kal-Behiştî

medrese-i âlem: Dünya medresesi.

Ehl-i ilm oğlu olup medrese-i âlemde
Câhil olmaktan ise doğmadan ölmek yeğdir
İbn-i Kemal

medrese-i âlim-i bâlâ: Ulu âlim medresesi.

Kim derk eder onu ki ola zâtına ma'lûm
Remz-i kütüb-i medrese-i âlim-i bâlâ
Bağdatlı Ruhi

medrese-i hikmet: Hikmet ve fazilet medresesi.

Bû Hanîfe-şiyem ol şeyh-i efâzıl ki olur
Bû Alî medrese-i hikmet ü fazlında mu'îd-Nef'î

** **medâris:** Medrese'ler.

Medâriste tahkîk-i mûy-i miyânın
Deka:yıktan ortaya atmış mebâhis-Fuzûlî

Bu temennîyi etme istiksâr
O da azdır bizim medârise az-Muallim Naci

medyûn: (مديون) Ar. Deyn'den; borçlu, verecekli.

Edâya çâre mi var şükrünü o ihsânın
Olursa tab'ım eğer bin kasîdeye medyûn-Nef'î

Dest-i sultân-ı atâ-bahş ile deryâ himmetin
Şol gam-ı iflâs ile mahzûn olan medyûna sor
Hayali Bey

Bâdî-i mübâhât bu fermân-ı hümâyûn
Bin hamd ü senâya görürüm kendimi medyûn
Abdülhak Hâmit

mefâhir: (مفاخر) bk. mefhar.

mefâsid: (مفاسد) bk. mefsedet.

mefhar, mefharet: (مفخرت، مفخر) Ar. Fahr'den; 1. Övünme. 2. Övünmeye sebep olan, övünmeyi gerektiren. **c. mefâhir.**

mefhar-i abâ-yı vücûd: Var oluş elbisesinin övülmeye layık olanı.

Şefâatinle bekâm et bu abd-i âsîyi
Bi-hakkın al abâ mefhar-i abâ-yı vücûd
Nevres-i Kadim

mefhar-i ehl-i dehâ: Deha sahiplerinin övülmeye layık olanı.

Mefhar-i ehl-i dehâ ekber-i ashâb-ı nühâ
Feyz-bahş-ı ürefâ ekmel-i nâ-dîde-misâl
Muallim Naci

mefhar-i emâsil ü Kur'ân: Kur'an ve değerli kişilerin övülmeye layık olanları.

** **mefâhir:** Mefhar'ler, mefharet'ler.

Hani binlerce mefâhirdi senin her adımın
Hani sînende yarıp geçtiği yol Yıldırım'ın
Mehmet Akif

mefâhir-i eslâf: Geçmişlerin öğünülecekleri.

Neden mefâhir-i eslâfe kahredip, yalnız
Mülevvesâtına mâzimizin sarılmadayız
Mehmet Akif

* **mefharet:** Övünme, iftihar etme; koltukları kabarma.

Her lâhza bir nümâyiş-i handân-ı mefharet
Yüzlerde, süngülerde, kılıçlarda berk urur
Tevfik Fikret

mefhûm: (مفهوم) Ar. Fehm'den; 1. Fehmolunmuş, anlaşılmış. 2. Sözden çıkarılan anlam.

O evsâtın ki âkistir mahârîb ü menâbirden
Çıkan mefhûm ile tevfîk-i müşkildir maka:birden
Abdülhak Hâmit

Gavr-ı mefhûmu mezâyasına varmaz ne kadar
Eylese cevher-i kül femine zoru ikdâm
Üsküdarlı Hakkı Bey

mefkûd: (مفقود) Ar. Fakd'dan; 1. Bulunmayan, olmayan. 2. Yaşayıp yaşamadığı bilinmeyen kimse.
Ak olur çehre-i hûbân-ı Yehûd
Al u esmerleri gâyet mefkûd-Enderunlu Fazıl

Bu hadd ü gâyeti mefkûd olan sirişk ile ben
Hazân bulutlarının bir misâliyim, ahkar
Tevfik Fikret

Tek kadın çok sana emsâl olan erkekler için
Hani servet? Hani sıhhat? Ne ararsın mefkûd
Mehmet Akif

meflûc, meflûce: (مفلوج) Ar. Felc'ten; felç, inmeli, kımıldamaz hâlde bulunan (kimse).
Beşer, bu şimdi muazzeb sürüklenen meflûc
Adım adım erecek zirve-i halâsa urûc-Tevfik Fikret

mefreş: (مفرش) Ar. Meşin veya çadır bezinden yapılmış; göç esnasında yatak ve şilte taşımaya yarayan büyük çuval.
Hangi şeb kim taş eşiğin hâkine pehlû koyam
Berg-i gülden nerm olur billâh bana mefreşim
Behiştî

mefrûz: (مفروض) Ar. Ayrılmış, bölünmüş.

mefrûzü's-sücûd: Secdesi ayrılmış.
Aczimiz makdûr iken ey Rabb-i mefrûzü's-sücûd
Kuvve-i derkiyye lâzım mıydı vermek boş yere
İsmail Safa

mefsaka: (مفسقه) Ar. Fısk'tan; günah işlenen yer.
Mefsaka olmaza olmazsa me'vâ-yı salâh
Şimdi vîrânelere gıptası var ma'mûrun-Nâbi

mefsedet: (مفسدت) Ar. Fesâd'tan; fesatlık, bozgunculuk, münafıklık. **c. mefâsid.**
İttifâk eyleseler mel'anete
Cümlesi yek-dil olur mefsedete-Sünbülzade Vehbi

La'net-i Hak ber-devâm olsun o kavm-i şûma kim
Mefsedette her biri şeytândan şeytân olur
Kâzım Paşa

** **mefâsid:** Fesatlıklar, bozgunculuklar.
Âlemde mi ya bende mi bilmem bu mefâsid
Pey-der-pey olur sehm-i sitem hâtıra vârid
Ziya Paşa

meftûh: (مفتوح) Ar. Feth'ten; 1. Fethedilmiş, açılmış, açık. 2. Ele geçirilmiş, raptedilmiş. 3. gr. Fetha ile, üstün ile, 'e' ile okunan.
Tenimde sancılı nâveklerinle şâdem kim
Der-i belâ bu kilîd iledir bana meftûh-Fuzûlî

Yahyâ harem-i aşka girerse ne_ola bî-bâk
Meftûhtur erbâb-ı dile bâb-ı mahabbet
Şeyhülislam Yahya

Ey kollarına bâb-ı atâsı meftûh
Fermânına ser-beste cemâd u zî-rûh-Nahifi

meftûl: (مفتول) Ar. Fetl'den; bükülmüş, fitil hâline konulmuş.
Teberrük aldı görüp fikr-i zülf-i meftûlün
Hayâl-i hâl-i lebin buldu yâdigâr gözüm
İbn-i Kemal

Yakma ben dervîşini kim başım üzre dûd-ı âh
Pîç-pîç olmuş-durur meftûl câmîler gibi-Necati Bey

meftûl-i tâb-dâr: Parlak iple bükülmüş fitil.
Harâret-i teb-i hicrânı def' eden dilden
Bu boynumuzdaki meftûl-i tâb-dârındır
Ahmet Paşa

meftûn: (مفتون) Ar. Fitne'den; 1. Gönül vermiş, tutkun, vurgun. 2. Fitneye düşmüş, sihirlenmiş. 3. Hayran olmuş, şaşkın.
Âşık ol ammâ alâikden berî et gönlünü
Ne ham-ı gîsuya meftûn, ne esîr-i gabgab ol-Nef'î

Mânend-i Kays şöhre-i şehr olmak isteriz
Bî-nâm-ı ışk iken yine meftûn-ı şöhretiz-Rızayi

Bir melek-manzara tuş oldu ki dil-i çeşm-i nigâr
Bir perî-peykere kim aklımı etti meftûn-Âdile Sultan

Dil verip her dil-ber-i fettâna meftûn olmazız
Biz Cinânî şâiriz yâr-i sühandan isteriz-Cinânî

meftûn-ı edâ-yı gazel-i sâde-i aşk: Aşkın sade gazelinin tavrına düşkün.
Nef'î gibi mâil değiliz şîve-i nazma
Meftûn-ı edâ-yı gazel-i sâde-i aşkız-Nef'î

meftûn-ı gîsû-yı siyeh: Siyah saça düşkünlük.
Olan meftûn-ı gîsû-yı siyeh sevdâya katlansın
Küfürdür ba'de-zâ ol dilde me'mûl-i dem-i şâdı
Esrar Dede

meftûn-ı hüsn: Güzelliğe düşkün.
Ben değil meftûn-ı hüsnün mübtelâ âlem sana
Bir perî-rûsun tahammül edemez âdem sana-Lâ

meftûn-ı zülf-i dil-ber: Sevgilinin saçının düşkünü.
Meftûn-ı zülf-i dil-ber olursan gönül gibi
Her dem gelir meşâm-ı safâya nesîm-i aşk
Esrar Dede

meftûn-ı zülf-i yâr: Yâr saçının düşkünü.
Meftûn-ı zülf-i yârim bir rind-i bî-karârım
Hoştur benimle yârim "dîvâne-râ kalem nîst"-Esrar Dede (dîvâne-râ kalem nîst: delinin kalemi yoktur.)

* **meftûn-veş:** Şaşkın gibi.
Meftûn-veş olurdu ol hıred-mend
Bir sâde nezzâre ile hursend-Şeyh Galip

meftûr: (مفتور) Ar. Fıtret'ten; bıkmış, bezmiş.
Sen, ey mâh, ey muallâ menba'-i ulviyyet-i sevdâ
Kılarsın kalb-i meftûrumda şevk-i i'tilâ peydâ
Tevfik Fikret

Boşlukta koşarken arayıp her yeri; meftûr
Yerlerde serilmiş görerek kırmızı bir nûr
Midhat Cemal Kuntay

megâk: (مغاك) Far. Çukur, kabir, sin, mezar.
Kimin destine girse hâk-i megâk
Çıkıp bu harâretle olmaz helâk
Keçecizade İzzet Molla

meges: (مكس) Far. Sinek, kara sinek.
Ey Necâtî la'l-i nâbı üzre hâli dil-berin
Bir megestir kim maka:mı kand-i nâb üstündedir
Necati Bey

Bî-cürm iken gıdâ-yı anâkib olur meges
Ma'sûm iken kebûteri şâhîn eder şikâr-Ziya Paşa

Diler ağyâr zevk-ı vuslatı uşşâk hicrânı
Meges cüllâb arar pervâne ister nâr-ı sûzânı
Sehabî (Hemedanlı..)

* **meges-rân:** Yelpaze.
Oldu nazmım şehdine ervâh-ı kudsîler meger
Şeh-perin ona meges-rân etti Cibrîl-i Emîn
Hayali Bey

meğer.: (مكر) Far. e. Şaşma garip bulma edatı; oysa ki, halbuki, meğer
Sordum: Meğer bu dürc-i dehendir? Dedim; dedi:
Yoh yoh, devâ-yı derd-i nihânındırır senin-Fuzûlî

Eylemez kimse bu gün kimse elinden nâle
Bezm-i işrette meğer mutrib elinden evtâr-Bâki

Meğer fevvâreden âb-ı letâfet sıçramış çıkmış
O rütbe ka:met-i ber-cesten ey şûh-ı revân vardır
Nedim

Meğer kim pençe-i sîmîne bir meh-pâre yaslanmış
Kalmış mı meğer denilmedik söz-Şeyh Galip

meh: (مه) bk. mâh.

mehâbet: (مهابت) Ar. Heybet'ten; celal, azamet; büyük görünme; kalpte meydana gelen korku ile saygı arası karışık his.
Bir nazar kıldı mehâbetle ona
Eriyip öldü o gevher-i deryâ-Hakanî

Görüp mehâbet ile Rüstemâne etvârın
Olur tabîat-ı tevfîk neşve-yâb-ı hubûr-Nâbi

Yâd-ı ulvîsi hayâlimde bu sîmâyı taşır
Bence Nef'î'ye bu sîmâ-yı mehâbet yaraşır
Tevfik Fikret

Etrâfı bütün inciler, elmaslar, ipekler
Hürmetle kavuşmuştu mehâbetli bilekler
Midhat Cemal Kuntay

Artarak gönlümün aydınlığı her sâniyede
Bir mehâbetli sabâh oldu Süleymaniye'de
Yahya Kemal

mehâcim: (محاجم) Ar. Mihcem'ler; hacamat şişeleri, çekip emmeye yarayan aletler.
Bin mehâcim karşı çıkmışken livâ'-ı hâmemi
Dikti tab'ım âlem-i sihrü'l-beyânın fevkine
Muallim Naci

mehâlik: (مهالك) bk. mehleke.

mehâmm: (مهامّ) bk. mühim.

mehâr: (مهار) Far. Gem, yular.
Ben gibi yok elde ihtiyârın
Bir özge elindedir mehârın-Fuzûlî

me'haz: (مأخذ) Ar. ahz'dan; bir şeyin çıkarıldığı, alındığı yer, kaynak.

me'haz-ı küll: Tam kaynak.
Cümlenin evvelidir hatem-i Resül
Dediler onun için me'haz-ı küll-Hakanî

mehbit: Ar. Hubût'tan; 1. İnilen yer. 2. Düşecek yer.

mehbit-i feyz-i cenâb-ı aşk: Aşk büyüklüğünün bereketli inecek yeri.
Mehbit-i feyz-i cenâb-ı aşktır Esrâr dil
Mevlevî-âsâ tecellî-i İlâh eyler semâ'-Esrar Dede

mehbit-i envâr-ı Yezdânî: Allah'a ait nurların indiği yer.
Menârât-i refî'-i mehbit-i envâr-ı Yezdânî
Leb-i bâm-ı bülendi maşrık-ı mihr-i hidâyettir
Nedim

mehbit-i ukûs: Akislerin indiği yer.
Sâhil gunûde kütle-i deycûr, ufuk abûs
Gök pür-sehâb ü zıll, ona sen mehbit-i ukûs
Tevfik Fikret

mehcûr: (مهجور) Ar. Hicr; den; hicr olunmuş, terk edilmiş, bir tarafa bırakılmış.
Beni yâ Rab kemâl-i rahmetinden eyleme mehcûr
Ki vâdî-i haşrde bana kimse mihribân olmaz
Necip (Sultan III. Ahmet)
Gördüğünden kimseler âlemde mehcûr olmasın
Koca Ragıp Paşa
Diyâr-ı kibriyâdan büsbütün de olmayız mehcûr
Ya Cennet ya Cehennem gösterirler bir mekân elbet
Üsküdarlı Talat Bey
Yârdan mehcûr iken düştük diyâr-ı gurbete
Dehr gösterdi yine hicrân hicrân üstüne
Râsih (Enderunî Balıkesirli Ahmet...)

mehcûr-ı Adn-i maksad: Kastedilen Adn'ın ayrılmışı.
Mehcûr-ı Adn-i maksad olur âdemim diyen
Dünyâda kâm alır har-ı lâ-yefhemim diyen
Fâik (Manastırlı Salih...)

mehcûr-ı hâb u râhat: Rahat ve uykudan uzaklaşmış.
Zavallı anne soluk bir lika:-yı şefkattir
Bugün sekiz gün, o mehcûr-ı hâb u râhattır
Tevfik Fikret

mehcûr-ı sitem-dîde: Sitem görüp de ayrılmış olan.
Vasl-ı gül ile bülbül şâd olmağa yaklaştı
Mehcûr-ı sitem-dîde yâd olmağa yaklaştı
Şeyhülislam Yahya

mehcûr-ı yâr: Yârdan ayrılmış.
Mehcûr-ı yâr mahrem ü b-îgâneyim bugün
Âhir ne oldu dâiye-i iştihârı gör-Recaizade Ekrem

mehd: (مهد) Ar. 1.Yaymak, döşemek. 2. Beşik. **c. mühûd.**
Ey şa'şaa'anın, kevkebenin mehdi, mezârı
Şarkın ezelî hâkime-i cezbe-dârı-Tevfik Fikret

mehd-i cünbân: Sallanan beşik.
Mehd-i cünbânlığına Zühre iner eylemezse
Dâyenin rif'at-i şânından eğer istihyâ-Nâbi

mehd-i melâhat: Güzellik beşiği.
Dâyeler mehd-i melâhatte yüzüne bakıcak
Halk-ı âlem kamu bu tıfla tufeylâ dediler-Nizami

mehd-i Mesîhâ: Mesiha beşiği.
Perde-i çeşmim maka:m etmişti bir tersâ-beçe
Olmadan mehd-i Mesîhâ dâmen-i Meryem henüz
Fuzûlî

mehd-i nûr: Işık beşiği.
Âtîye doğru yedmeli... Âtî, o pür-seher
Bir ufk-ı muhtecib ki füyûzâta mehd-i nûr
Tevfik Fikret

mehd-i serâbî: Hayal edilen beşik.
Bâziçe-i âmâl ederek hep hevesâtı
Bir mehd-i serâbîde çocuklar gibi yattık
Tevfik Fikret

mehd-i vücûd: Vücut beşiği.
Peygûle-i meşîmede tıfl-ı ümîdime
Mehd-i vücûda gelmeden evvel herem gelir
İzzet Ali Paşa

mehdî: (مهدى) Ar. Hedy'den; 1. Hidayete eren, doğru yolu tutan. 2. Ahir zamanda geleceği ve insanları Allah'ın yoluna davet edeceği bildiri-

len kişi. 3. Şiilere göre 12. imam olup yaşayan ve kıyameti bekleyen kişi. Dünyanın birçok din ve milletlerinde değişik Mehdi inancı vardır.
Cünbide olunca mehdî her ân
Sîm-âb gibi olurdu lerzân-Şeyh Galip

Dehri tahrîb eyledi Ye'cûc ü Me'cûc-ı zemân
Halkın ümîdi yine Mehdî ile Deccâl'dir
Memduh Paşa

Mehdî-i âhir-zemân: Ahir zamanın Mehdisi.
Çıktı künc-i ihtifâdan Mehdî-i âhir-zemân
Zâhir olur ise ne_ola sâhib-zemân imiş-Lâ

Mehdî-i devr ü zemân: Zaman ve devrin Mehdisi.
Mehdî-i devr ü zemân mâ-hasal-ı kevn ü mekân
Âfitâb-ı dü-cihân zıll-i Hudâ nûr-ı hüdâ-Nef'î

Mehdî-i zemân: Zamanın Mehdisi.
İnâyet-i ezelî mürşid olmasa Şeyhî
Hidâyet etmek için Mehdî-i zemân kim olur-Şeyhi

mehîb: (مهيب) Ar. Heybet'ten; 1. Heybetli, azametli, korkunç. 2. Arslan.
Hurde-bînî iken şu hayvânlar mehîb ü dil-firîb
Neydi mebde'de nasıl olmaktadır gayretleri
İsmail Safa

Ben o seyyâha benzerim ki mehîb
Çölde şemsin şu'â'-i sûzânı
Yakarak gözlerimde elvânı-Tevfik Fikret

mehîn: (مهين) Ar. Hor, hakir, zayıf.
Oldu şâdân dostân-ı mülk ü millet vaktidir
Garka-ı âlâm u ekdâr olsun a'dâ-yı mehîn
Ziya Paşa

Artık yürürüm, üstüme volkanları atsan, olmam mütezelzil
Ey gayz-ı mehîn lahzada bin korku yaratsan
Tevfik Fikret

mehl, mehil: (مهل) Ar. Vade, vakit verme, bir işi muayyen zamana bırakma. **c. emhâl.**
Âteş-i hicrin ile cân ü dilim yandı meded
Verme gel devlet-i dîdârına min-ba'd mehl
Kâzım Paşa

** **emhâl:** Mehl'ler, mühletler.
Aldanır elbette emhâl gösteren medyûnuna-Lâ

* **mühlet:** Yapılacak bir iş için verilen müddet, zaman.
Bir yerde ki ârâma bu mikdâr ola mühlet
Erbâbı nice kesb-i kemâl ü hüner eyler-Nef'î

Bûse-i la'l-i lebin hattına ta'lîk etmiş
Ömr-i Yahyâ bize ol va'deye mühlet mi verir
Şeyhülislam Yahya

mehlika: (مهلقا) bk. mâh.

mehleke: (مهلكه) Ar. Tehlikeli yer, tehlikeli iş. **c. mehâlik.**
Eylemez mehlekeye nefsini âkıl ilka
Ne ederse kişiye gayret-i akrân eyler-Beliğ

** **mehâlik:** Tehlikeli yerler.
Afâkına yüklense de binlerce mehâlik
Batmazdı bu devlet, "batacaktır!" demeyeydik
Mehmet Akif

mehmidet: (محمدت) Ar. Şükür, hamd, sena.

* **mehmidet-hân:** Şükür ve hamd eden.
Mehmidet-hân sıfatı mihterîn ü gühterîn
Midhatinde pîr ü bernâ bî-inân-ı ihtiyâr
Nazîm (Yahya...)

mehtâb: (مهتاب) bk. mâh.

mehter: (مهتر) Ar. Far. "mihter" kelimesinden. 1. Yüksek rütbeli hizmetkâr. 2. Mızıkacı. bk. mih.
Göç oldu açıldı bâr-gehler
Buhtîlere mehd çekti mehter-Fuzûlî

* **mehter-hâne:** Mehter çalınan yer.

mehter-hâne-i çarh: Feleğin mehterhanesi.
Dem-i sûr-nâ sadâ salmış bu mehter-hâne-i çarha
Döğülür kûslar güm güm kurulmuş taht-ı sultânî
Hayali Bey

mekâmin: (مكامن) Ar. Mekmen'ler, pusular, tuzaklar, gizlenecek yerler.

mekâmin-i gayb: Bilinmeyen tuzaklar.
Câsûs eden mekâmin-i gayba tahayyülün
Tashîh eder inâyet-i Hakk'a tevessülün-Nâbi

mekân: (مكان) Ar. 1. Yer, mahal. 2. Ev, oturulan yer. **c. emkân.**
Etmiş olsa âsümân ger sâye-i adlin makarr
Eylese akl-ı mücerred der-geh-i lûtfun mekân
Üsküdarlı Hakkı Bey

mekân-ı gussa: Gam yeri.
Mekân-ı gussa mahall-i sitemdir ey Yahyâ
Bu tengnâ-yı gamı sanma ola dâr-ı ferah
Şeyhülislam Yahya

mekân-ı keştî-i dil: Gönül gemisinin yeri.
Bu emvâc-ı belâ içre bulunca sâhil-i cûdu
Mekân-ı keştî-i dil geh firâz u geh nişîb oldu
Şeyhülislam Yahya

** **emkân:** Mekân'lar.
O zeyn-i şemse-i tâbân ki reşk-i mihr-i rahşândır
Ziyâ-pâş olsa ger kevn ü emkâna zerrece nûru
Nef'î

* **mekîn:** 1. Oturan, yerleşen. 2. Vakarlı, temkinli, vakar sahibi.
Bütün mekân nazarımda o rûha nüzhet-gâh
Eğerçi yükselerek oldu lâ-mekânda mekîn
Mehmet Akif

mekânet: (مكانت) Ar. 1. Güç, kuvvet, nüfuz. 2. Ağırbaşlılık, dayanıklılık.

mekânet-iltizâm: Gerekli ağırbaşlılık.
Reftârına ol kadar muvâfık
Etvâr-ı mekânet-iltizâmın-Recaizade Ekrem

mekârim: (مكارم) bk. mekremet.

mekâsib: (مكاسب) Ar. Mekseb ve meksîb'in c. Kazanç yerleri, kazanç vasıtaları, kazançlar.
Şâm'da her ne kadar kaht-ı mekâsib var ise
Bulunur şehr-i Haleb'te o kadar kaht-ı cemâl
Nâbi

me'kel: (مأكل) Ar. Ekl'den; eklonulacak yer, geçim yeri, meşru olmayan yiyimevi.
Sipihr medfenini me'kel etmiş insâna
Olur yine ten-i insân gıdâsı insânın-Ziya Paşa

mekes: (مكس) bk. meges.

mekhûl, mekhûle: (مكحول) Ar. Kühl'den; sürme çekilmiş, sürmeli.
Görünürde gözü dâim mekhûl
Hadd-i zâtında siyeh-çeşm idi ol-Hakanî

mekîde, mekîdet: (مكيده) Ar. Hile, düzen.
Ol meh sana va'd eylemiş emdirmeye la'lin
Emâre-i ağzın sakın olmaya mekîde-Nâbi

mekîn: (مكين) bk. mekân.

mekkâr, mekkâre: (مكّار) bk. mekr.

Mekke: (مكّه) Ar. Hz. Muhammed (s.a.s.)'in doğduğu ve İslâmiyetin ilk defa ortaya çıktığı şehir. Müslümanların ikinci kıblesi olan Kâbe'nin orada bulunması önemini bir kat daha arttırır ve Mekke-i Mürekreme diye anılır.
İbn-i Âzer Mekke'yi esnâmdan tathîr edip
Makdemin şevkiyle etti Kâ'betullâh'ı binâ
Keçecizade İzzet Molla

meknûn: (مكنون) Ar. 1. Dizilmiş, dizili. 2. Saklı, gizli, mestur.
Her şîvesinde pinhân bir tavr-ı hûş-rübâyı
Her nüktesinde meknûn bir vaz'-ı dil-şikârı
Ziya Paşa

Dürr-i meknûn ise de nazmın eğer ey Nef'î
Düşürür yine kesâda onu zîb-i ıtnâb-Nef'î

Hep işârât sudûr-ı hükmü nâtıktır
Vaz'-ı mîzân teka:bülde bu sırr-ı meknûn-Münif

meknûz, meknûze: (مكنوز) Ar. Kenz'den; yere gömülü, kenzde saklı.
Tab'-ı Yahyâ medhine makdûrunu eyler nisâr
Hâk-i pâyine varır mahzûnumuz meknûzumuz
Şeyhülislam Yahya

mekr: (مكر) Ar. Hile, düzen.
Çîn saçı Türk gamzesi etti gazâyı Rumda
Bunca hatâ vü mekr ile ecr ü sevâb içindedir-Şeyhi

Avniyâ Zâl-i zemânın mekrine aldanma kim
Kim zenânın cevrini çekmek gelir merdâna güc
Avnî (Fatih Sultan Mehmet)

Sendendir İlâhî yine bu mekr ü bu fitne
Bu mekr ü bu fitne yine sendendir İlâhî-Ziya Paşa

mekr-i düşmen: Düşman hilesi.
Değildir mürg-ı zeyrek hîle-i sayyâddan gâfil
Nevâziş-gûne, âkıl, mekr-i düşmenden emîn olmaz
Beliğ

Mekr-i düşmenden hazer yoktur dile nâ-kâm iken
Şerhadan fass-ı nigîn âzâdedir bî-nâm iken
İzzet Ali Paşa

mekr-i hîş: Akraba hilesi.
Baba nasîhatidir: Mekr-i hîşden hazer et
Eden fütâde-i çeh Yûsuf'u birâderidir-Seyyit Vehbi

* **mekrî:** Hile ile ilgili.
Yedirmiştir sana nefsin bunun mekrî taâmından
Aceb bu dâr-ı dünyâda niçe bir olasın sekrân
Ümmî Sinan

* **mekr-engîz:** Hile çıkaran.
Bu denlü lâbeden sonra o dil-i mekr-engîz
Dürûğ-âmîz bir vaʿdeyle şâd etmesin ne_itsin
Nâbi

* **mekkâr, mekkâre:** Hileci, düzenbaz.
Hecr ile cân u gönül mülkünü yağmâlar kılar
Bir kaşı yâ (y) gözleri mekkâr dersen işte sen
Necati Bey
Ne kâfirliklerin gördüm yine ol zülf-i siyeh-kârın
O ebrûnun o zâlim gamzenin, ol çeşm-i mekkârın
Nedim
Kâr-hâne gezerek ol mekkâr
Oldu bir hâne-be-dûş-ı bî-kâr-Sünbülzade Vehbi

Verme dünyâya Behiştî hazer et gönlünü kim
Zen-i mekkâreye merdâneler aldanmadılar-Behiştî

mekkâr-ı gamze-zen: Gamze atan hileci.
Ol câdû-vâne gözleri ben bildiğim bu kim
Mekkâr-ı gamze-zen-dürür onu bilen bilir
Necati Bey

mekremet: (مكرمت) Ar. Kerem'den; kerem, cömertlik. **c. mekârim.**
Sîne-çâk ü kalb-i vîrân bülbül-âsâ pür-figân
Âdile kuluna rahm ü mekremetle kıl meded
Âdile Sultan
Hâris-i memleket ü dîn ü medâr-ı İslâm
Mazhar-ı mekremet ü mevhibet-i Sübhânî-Nefʿî

** **mekârim:** Mekremet'ler, cömertlikler.
D*üstûr-ı mükerrem ki Hudâ zâtını etmiş*
Envâʿ-ı mekârimle kerem-güster-i âlem-Neşati

Mehâmm-ı âleme üss-i esâstır adlin
Mekâriminle usûl-ı ümem olur muhkem-Şinasi

Artık bu böyle gittikçe
İçim zehirlenecek yâd edip mekârimini-Tevfik Fikret

mekârim-i ahlâk: Ahlak cömertlikleri.
Sipihr gibi tevâzuʿ kaddim ham etmiştir
Yağan mekârim-i ahlâktır sehâbımdan-Nâbi

* **mekrümet:** Kerem, ömertlik. **c. mekârim.**
Kitâb-ı mekrümetin şerhe muktedir olamaz
Ne rütbe eylese Esrâr kasîdesin ıtnâb-Esrar Dede

mekrûh: (مكروه) Ar. Kerh'ten; 1. Tiksinti veren, iğrenç. 2. Dînen haram olmayan fakat zorda kalmayınca yapılmasına izin verilmeyen şeyler. **c. mekrûhât.**
Kaşı mihrâbına farz oldu sücûd ol güneşin
Hâcib-i şemste mekrûh olur gerçi namâz-Nizami

Ben ki bâziçesiyim her emel-i mekrûhun
Bana ölmek yaraşır, başka saâdet mi olur
Tevfik Fikret

mekrümet: (مكرومت) bk. mekremet.

meks: (مكث) Ar. Durma, bekleme, bir yerde kalma, eğlenme.
Çün o ıklîmi edip geşt ü güzâr
Çok zemâna etmiş idim meks ü karâr
Sünbülzade Vehbi
Bu köyde her gece birkaç dakîka meks ederim
Olup hayâlime pey-rev seyâhat eylerken
Tevfik Fikret

meksûf: (مكسوف) Ar. Küsûf'tan; aydınlığı, parlaklığı tutulmuş, küsufa uğramış.
Cân u dilinin mihr ü mehi olmaya pür-nûr
Dâim biri mahsûf ola onun biri meksûf
Bağdatlı Ruhi
Eğer izhârı zilletse olur ızmârı da zillet
Kolay meksûf olur müstelzim hacletse bir illet
Abdülhak Hâmit

meksûr: (مكسور) Ar. Kesr'den; 1. Kesrolunmuş, kırılmış. 2. gr. Kesre ile, esre ile, yani 'i' sesi ile okunan harf.
Erişti vakt-i safâ sâkiyâ getir bezme
Sakın sakın ki olur hâtın-ı kadeh meksûr
Şeyhülislam Yahya
Kabûl ü tard-ı der-gâh-ı talebde hâl-i uşşâkı
Temennâ keçkûlü redd ile meksûr olmayan bilmez
Esrar Dede

mekşûf, mekşûfe: (مكشوف) Ar. Keşf'ten; 1. Açılmış, açık. 2. Belli, açık, kapalı değil, bilinmez değil. **c. mekşûfât.**
Âlem-i gayb u şehâdet hep ona mekşûf ola
Cism ola âlem ona ol âleme rûh-ı revân-Gaybî

Heyhât! Sen ey nûr-ı semâvî
Sâfillere mekşûf olamazsın-Tevfik Fikret

mekteb: (مكتب) Ar. Ketb ve kitâbet'ten; 1. Asıl anlamı yazı yazacak yer demektir. 2. Okul. **c. mekâtib.**
Gör zâhidi kim sâhib-i irşâd olayım der
Dün mektebe vardı bugün üstâd olayım der
Bağdatlı Ruhi
Akla mağrûr olma Eflâtûn-ı vakt olsan dahi
Bir edîb-i kâmili gördükte tıfl-ı mekteb ol-Nef'î

Mekteb ki feyz-bahşîdir ebnâ-yı ümmetin
Mekteb ki rahle-gâhıdır âyât-ı nusretin
Münif Paşa

mekteb-i ehl-i dil: Gönül ehlinin mektebi.
Ben gerçi bir bî-hâsılım şâkird-i ders-i müşkilem
Hem mekteb-i ehl-i dilim halk olmadan levh ü kalem
Nef'î

mekteb-i ışk: Aşk mektebi.
Gayrdan geçsin Behiştî şâ'irân-ı Rûm'a de
Mekteb-i ışka muallim Hâfiz-ı Şîrâzî'dir-Behiştî

Okudu hüsnün kitâbın mekteb-i ışkında dil
Tıfl-ı dil önünde ağzın açamaz allâmeler
İbn-i Kemal

mekteb-i irfân: Bilme, öğrenme mektebi.
Hôd-perestân zu'm ile allâme-i devrân olur
Mekteb-i irfâna gelse tıfl-ı ebced-hân olur
Hâzık (Erzurumlu Mehmet ...)

* **mektûb:** 1. Yazılmış. 2. Mektup. **c. mektûbât.**
Bu hatt-ı dil-âşûbla bir nâme-i mergûb
Dil-dârdan olsaydı eğer âşıka mektûb-Nef'î

Safha-i la'lindeki hattın mahabbet-nâmedir
Âlem-i ervâhdan geldi bana mektûb olup-Behiştî

mektûb: (مكتوب) bk. mekteb.

mektûm, mektûme: (مكتوم) Ar. Ketm'den; 1. Gizli, saklı, ketmolunmuş. 2. Hükümetten gizli tutulan.
Ağzı bir nokta-durur ol da vücûdu mevhûm
Lebleri fâş eder ol sırrı ki budur mektûm-Şeyhi

mel'abe: (ملعبه) Ar. La'b'dan oyun, oyuncak. **c. melâib.**
Târ-ı mûyı çıkarır gâh siyeh gâh sefîd
Mühre-bâz-ı felek mel'abesidir tenimiz-Nâbi

melâhat: (ملاحت) Ar. Güzellik, yüz güzelliği.
Ol perî-veş kim melâhat mülkünün sultânıdır
Hükm onun hükmü-dürür fermân onun fermânıdır
Fuzûlî
Tûtî-i kıssa-tırâz kelimât-ı aşkım
Oldu mir'ât-ı melâhat dil-i sad-çâk bana
Leskofçalı Galip
Her zemân sanma kapında âh eder üftâdeler
Ey şeh-i mülk-i melâhat böyle kalmaz rûzigâr-Lâ

melâik: (ملائك) bk. melek.

melâl: (ملال) Ar. 1. Usanç, fütûr, bıkkınlık; bıkmak, bezmek. 2. Sıkılma, sıkıntı.
Devr-i gül geçti dirîğâ içmedim gül-gûn şarâb
Bu melâlinden be-gâyet dostlar hâlim harâb-Behiştî

Gel ey hümâ-yı emel kûy-ı yâre pervâz et
Bu dâm u dâneden artık melâl gelmedi mi
Hersekli Arif Hikmet
Ne de âlâm-ı fikre bir mersâ
Olan bu mâî deniz
Melâli anlamayan nesle âşinâ değiliz
Ahmet Hâşim

melâl-i devr: Zamanın sıkıntısı.
Melâl-i devri gönülden refîk-i mey giderir
Velî dirîğ ki yoktur bu devr içinde refîk
Avnî (Fatih Sultan Mehmet)

melâl-i hasret-i gurbet: Gurbet hasretinin üzüntüsü.
Melâl-i hasret-i gurbetle ufk-ı şâma bakan
Bu gözlerinle, bu hüznünle sen ne dil-bersin
Ahmet Hâşim

melâl-i kalb: Kalp bezginliği.
Sana kim gerdûn olur beyhûde her şeb ferve-pûş
Dehr-i şîven-kâr kıldık hep melâl-i kalb ile
Leskofçalı Galip

melâl-i rûh: Ruh bıkkınlığı.
Bilir misin seni bîzâr eder niçin kederim
Melâl-i rûhumu -bilsen- senin kadar severim
Hüseyin Sîret

* **melâl-âmîz:** Melalle karışık.
Eşktir sanman gelen çeşm-i melâl-âmîzine
Âb verir gamze-i hûn-rîzi tîğ-ı tîzine
Şeyhülislam Yahya

* **melâl-âver:** Usanç verici, sıkan.
Evet, bu hiss-i merâk
Verirdi aşkıma bir hadşe-i melâl-âver-Tevfik Fikret

* **melâlet:** Bıkkınlık, usanç.
Benimle olmasan gelmez nigârâ yanıma şâdî
Melâlet denlü firkatte benim bir gam-güsârım yok
Zâti
İnsân ona derler ki ede kalb-i rakîki
Âlâm-ı benî-nev'i ile kesb-i melâl et-Ziya Paşa

* **melûl:** Bezgin, mükedder, kederli.
Sâkî gam-ı devrân ile gâyette melûlüm
Bir câm-ı ferah-bahş ile def' eyle melâlim-Fuzûlî

Evet, sabâh olacaktır, sabâh olur; geceler
Tulû'-ı haşre kadar sürmez, âkıbet bu semâ
Bu mâî gök size birgün acır; melûl olma
Tevfik Fikret

melâmet: (ملامت) Ar. Levm'den; çıkışma, azarlama, kınama.
Fuzûlî'den melâmet ihtirâzın isteyen gûyâ
Değil vâkıf dil-i sûzân ü çeşm-i eşk-bârından
Fuzûlî
Fuzûlî melâmet eylesen bî-derd bilmez mi
Ki bâzâr-ı cünûb rüsvâlarında neng ü nâm olmaz
Fuzûlî
Başımda mûy-i jülîde tenimde tâze dâgım var
Melâmet mülkünün sultânıyım tûğum otağım var
Hayali Bey
Anıp kıyâmet gününü ağlaşalım ol gün için
Ol gün melâmet günüdür ağlaşalım ol gün için
Yunus Emre

* **melâmet-güzîn:** Melâmeti seçen.
Kays-ı melâmet-güzîn râh-nümûndur bana
Meslek-i ehl-i hıred râh-ı cünûndur bana
Şeyhülislam Yahya

* **melâmet-zede:** Melâmete uğramış, kınanmış.
Sahrâ-yı muhabbette şu dîvâneleriz kim
Mecnûn-ı melâmet-zede en âkılimizdir
Bağdatlı Ruhi

melâmet-zede-i zillet: Aşağılanma kınamasına uğrayan (kimse).
Ben melâmet-zede-i zillet olursam ne ziyân
Yâr hakkında cihân cümle güvâh-ı izzet
Esrar Dede

* **melâmet-zedegân:** Kınamaya uğrayanlar.
Sâkî getir ol bâdeyi kim mevc-i cândır
Ârâm-dih-i akl-ı melâmet-zedegândır-Ziya Paşa

* **Melâmî:** Melamiyye tarikatından olanlara verilen isim. Bir tarikat olduğunu söyleyenler olduğu gibi tarikat olmadığını söyleyenler de vardır.
Biz Melâmî zümresiyiz sun'umuz matbû' değil
Zâhidâ zâhir-peresti ürkütür etvârımız-Gaybî

melami. Melâmî: (ملامى) bk. melâmet.

melami. melâmi': (ملامع) Ar. "Lem'a" lar, parıltılar, aydınlıklar.
Pistanları, sînesi bu mâhın
Tanzîr ediyor metâlî'i bu
Tenvîr ediyor melâmi'i bu-Cenap Şahabeddin

melan. mel'ân: (ملأن) Ar. Dolu, taşkın.
Ra'dı âhım na'rasın gûş eylese mağlûb olur
Mevc-i eşkim gâlib olur etse mel'ân ile bahs-Behiştî

melanet. mel'anet: (ملعنت) bk. mel'ûn.

melaz. melâz: (ملاذ) Ar. Sığınacak yer, melce, penah.
Fikr için mutâf
Ümmîd için melâz olan âğûş-ı müşfikîn-Tevfik Fikret

Garîb ü âciz ü dil-rîş ü derd-mendânın
Melâzı bâr-geh-i âtıfet-meâbı idi-Ziya Paşa

melâz-ı ahbâb: Dostların sağınacağı yer.
Refte refte olarak şöhret-yâb
Tekyesi ola melâz-ı ahbâb-Nâbi

melâz-ı cihân: Cihanın melcei.
Melce-i bî-kesân melâz-ı cihân
Kâm-bahşâ-yı cümle âlemiyân-Nedim

melâz-ı melce-i erbâb-ı fazl u ehl-i kemâl: Olgun ve fazilet sahibi kimselerin sığındığı yer.
O kim yazılmış ezel tâk-ı bâr-gâhında
Melâz-ı melce-i erbâb-ı fazl u ehl-i kemâl-Bâki

melce. melce': (ملجأ) Ar. Sığınacak yer, iltica-gâh.

melce-i bî-çâregân: Biçarelerin melcei.
Melce-i bîçâregânsın dest-gîr-i ehl-i gam
Hâk-pâ-yı devletindir âleme kehfü'l-emân-Ziya Paşa

melce' ü me'vâ-yı zemâne: Zamanın mekânı ve sığınılacak yeri.
İllâ yine şâhenşeh-i devrân ki cenâbı
Devletle ola melce' ü me'vâ-yı zemâne-Nef'î

mele. mele': (ملأ) Ar. 1. Doldurma. 2. Dolma, dolu olma. 3. Halk, kalabalık, topluluk.

* **mele'-perver:** Halkı seven.
Zihn-i pâkindir o şâhîn-i mele'-perver kim
Evc-i fazl içre ne dem eylese kasd-ı nahçîr
Üsküdarlı Hakkı Bey

melfûf: (ملفوف) Ar. Leff'ten; sarılmış, dürülmüş, leff edilmiş. **c. melfûfât.**
Mazrûfu tetâbu'-ı semâvât
Melfûfu tevâlî-i müsâfât-Abdülhak Hâmit

melek: (ملك) Ar. 1. Allah'ın nurdan yarattığı varlıklar. 2. Yüzü ve huyu güzel kimse. **c. melâik, melâike.**
Aceb bu ki_itmedeyim zîver-i dükkân-ı riyâ
Melek beğenmez iken yazmağa ibâdetimi-Nâbi

Gulgul-ı kûs-ı zafer tuttu cihânı o kadar
Cünd ü ervâh u melek birbirin etti tebşîr-Nef'î

Bir devirde geldik bu fenâ âleme biz kim
Âsâr-ı kerem var ne beşerde, ne melekte
Bağdatlı Ruhi

Melekü'l-mevt: Can alan melek, ölüm meleği, Azrail.
Çeşmin öldürse ne gam Çeşme-i Cân'dır dudağın
Melekü'l-Mevt ise ol bu dem-i Îsâ mı değil-Şeyhi

Vermem sana çek benden elin ey Melekü'l-mevt
Cânânıma nezreylediğim cânıma dokunma
Âşık Ömer

* **melek-asled:** Melek sertlikli.
Bu illetten olur ahlâkı bir ma'sûmenin berbâd
Melek-asled bu illetten olur bir âfet-i bed-zât
Abdülhak Hâmit

* **melek-hande:** Melek gülüşlü.
Gül-şen-serây-i vahdete mir'ât-ı lem'a-bâr
Âgûş-ı nâz nâz-ı melek-hande bir bahâr
Kemalzade Ekrem Bey

* **melek-hısâl:** Melek huylular.
Besdür adû-yı dîve vezîr-i melek-hısâl
Zîrâ ki dest-pençe yeter arslana tîğ-Hayali Bey

* **melek-hûy, hû:** Melek huylu.
Ne melek-hûy meliksin dem-i lutfun ile
Kevser-i cûd akıtır ravza-i Rıdvân-ı kerem
Ahmet Paşa

Perî-rû kaddi dil-cû zülfü anber-bû hilâl-ebrû
Melek-hû verd-i ter ruhsâr u etvârı bihîn olsa
Behiştî

* **melek-manzar:** Melek görünüşlü.
Bir melek-manzara tuş oldu ki dil-i çeşm-i nigâr
Bir perî-peykere kim aklımı etti meftûn
Âdile Sultan (tuş ol-: rastlamak)

* **melek-sîmâ:** Melek yüzlü.
Ey melek-sîmâ ki senden özge hayrândır sana
Hak bilir insân demez her kim ki insândır sana
Fuzûlî

* **melek-sîret:** Melek huylu.
Îsâ gibi bir rûh-ı melek-sîret ü hôş zât
Yûsuf gibi bir mâh-ı perî-peyker-i âlem-Nef'î

* **melek-sirişt:** Melek huylu.
Dârâ-yı melek-sirişt ekrem
Nâmı gibi tab'ı dahi hurrem-Nâbi

Melekü'l-mevt: Ölüm meleği, Azrail.
Vermem sana çek cândan elin ey Melekü'l-mevt
Cânânıma nezr eylediğimi âna dokunma
Âşık Ömer

* **melek-zâd:** Melekten doğma.
Hem etti Ebussuûd'u is'âd
Ol iki şehen-şeh-i melek-zâd-Ziya Paşa

** **melâik, melâike:** Melek'ler.
Yeridir olsa eğer pâye arşa fark-ı melâik
Ki bunca rif'at ile oldu pây-mâl-i Muhammed
Hamdullah Hamdi
Firâş-ı nâzı melâik kadar nezîh ü dil-âyîn
İner mazâhir-i kevne sehâib-i dürer-âgîn
Kemalzade Ekrem Bey
melâik-i rahmet: Rahmet melekleri.
İnip melâik-i rahmet cihân-ı bâlâdan
Harîm-i kabrîne ettikçe her zemân ta'zîm
Mehmet Akif
meleke: (ملكه) Ar. 1. Tekrarlaya tekrarlaya meydana gelen alışkanlık, yatkınlık. 2. Yeti; fakülte.**c. melekât.**
melekât-i melek: Melek alışkanlıkları.
Etme bu yolda fedâ mâ-meleki
Hâsıl eyle melekât-i meleki-Sünbülzade Vehbi
melekût: (ملكوت) Ar. 1. Saltanat, hükümdarlık, azamet. 2. Ruh ve canlar âlemi.
Firdevs-i mahâsin ki, pür âlâm
Terkeyliyerek âlem-i hûr u melekûtu
Bî-neş'e vü nâ-kâm-Faik Âli Bey

Şâh-ı melekût arş-ı pâye
Mâh-ı ceberût ferş-i sâye-Şeyh Galip
melekût-ı akdes: En kutsal melekût âlemi.
Görün ey mâh-ı cihân-ı melekût-i akdes
Görün ey lem'ası bin mâha değen cânânım
Abdülaziz Mecdi Efendi
* **melekûtî:** Melekûte mensup ve ilgili.
Siz ey melekûtîler, olun nâtıka-perdâz
Cânîlere, kimdir olacak sâika-endâz
Abdülhak Hâmit
melik: (ملك) Ar.1. Padişah, hükümdar. **c. mülûk.** 2. Mal sahibi (Allah).
Bir öyle melike ey esîrân
Hürriyetim olmasın mı kurbân-Muallim Naci
* **melik-zâde:** Padişahtan doğma, padişah oğlu.
Behçetâ bak sana urup ehad
Bir melik-zâde verdi cedd-be-cedd-Behçet

** **mülûk:** Melik'ler, padişahlar.
Geldi nice bin mülûk bu dehre
Hep uğradılar bu derd ü kahre-Ziya Paşa
mülûk-ı âlem: Dünya padişahları.
Mülûk-ı âlem içinde kime müyesserdir
Ki ola hutbesi beytü'l-harâmda mezkûr-Nâbi
* **mülûk-âne:** Padişaha yakışacak tarzda.
Ola zî-bende-i âğûş ü kabûl-i Mevlâ
Dîn ü dünyâya mülûk-âne bu sa'yi meşkûr
Enderunlu Fazıl
* **mülûkî:** Meliklere ait.
Bir mülûkî gülsitândır nüsha-i gül-zârı kim
Câ-be-câ mühr-i Süleymân resmidir ona nişân
Nef'î
mellâh: (ملاح) Ar. Gemici, gemi tayfası.
Sâkin-i mey-hâne oldum yine sâhib-bâdeyem
Sâkî mellâh u kadehler zevrak olmuş bâde yem
Huffî
Olur fermânına dil-beste hükm-i rûzigâr elbet
Eğer mellâh nâmın yazsa levh-i bâd-bân üzre
Ziya Paşa
me'lûf: (مألوف) Ar. Ülfet'ten; huy edinmiş, alışmış.
Etme ta'yîb bu esrâr-ı elem-i me'lûfu
Hâce billâh cihân zevki ta'ab geldi bana
Esrar Dede
Ey bâr-ı hazerle iki kat gezmeye me'lûf
Eşrâf ü tevâbi', koca bir unsûr-ı ma'rûf
Tevfik Fikret
Vatan-me'lûf olanlar bî-sebeb terk-i diyâr etmez
Zarûretsiz, cihânda kimse gurbet ihtiyâr etmez
Ziya Paşa
me'lûf-ı cevr-i rûzigâr: Zamanın eziyetine alışmış.
Olan me'lûf-ı cevr-i rûzigâr erbâb-ı rif'atdır
Havânın şiddetinden ka'r-ı deryâda hurûş olmaz
Namık Kemal
me'lûf-ı sitem: Siteme alışmış.
Me'lûf-ı sitem ekserî hükkâm-ı kazânın
Her beldede ahvâli yamandır zuafânın-Ziya Paşa
melûl: (ملول) bk. melâl.

melʿûn: (ملعون) Ar. La'ne'den; lanetlenmiş, dünya ve ukba iyiliğinden mahrum kalmış (şeytan)
Üçüncü defʿadır bu Hak belâsın vere melʿûnun
Ki yok yere beni azletti olmuşken senâ-hânı-Nefʿî

Eyleyen melʿûn Azâzîl'i gurûr u ucb iken
Etme ey hâce tekebbür olma tâ tarda sezâ
Âdile Sultan

* **melʿanet:** Melunluk.
Nümâyân melʿanet sâîsinin çirkin cemâlinde
Ne mâzî ver, ne âtî bak şu ayyaşın hayâline
Mehmet Akif

Tıynetlerindedir sokan efʿî-i mel'anet
Hussâdı bî-günâh sayıp kîne bilmedik-Yahya Kemal

melzûm: (ملزوم) Ar. Lüzûm'dan; lüzumlu kılınmış.
Yekdiğerine lâzım u melzûmdur müdâm
Halkın refâhı saltanatın fer ü şevketi-Ziya Paşa

memâlik: (ممالك) bk. memleket.

memât: (ممات) Ar. Ölüm.
Cihânın cânı sen, sensiz vücûdumda hayât olmaz
Bana senden cüdâ olmak gibi müşkil memât olmaz
Yahya Bey (Taşlıcalı...)

Mahcûb-ı hayât olmağa tercîh-i memât et
Paytakları ferz eyleyerek şehleri mât et
Abdülhak Hâmit

Senin hayât ü memâtında bir fecâat var
Memâtı kalbine koydun hayâta bî-minnet
Hüseyin Sîret Bey

memdûd: (ممدود) Ar. Medd'den; meddolunmuş, çekilmiş, uzatılmış.
Olmasa besmele resm-i memdûd
Cins-i eşyâda olur muydu vücûd-Hakanî

Olsa mümtedd ne kadar devlet-i yek-rûze-i hayât
Yine bî-fâidedir sâye-i memdûd gibi-Nâilî

* **mümtedd:** İmtidad eden, uzayan; süren, sürekli.
Olsa mümtedd ne kadar devlet-i yek-rûze-i hayât
Yine bî-fâidedir sâye-i memdûd gibi-Nâilî

Nedir gönülde bu sevdâ ki dâimâ müştedd
Benim gecem şeb-i yeldâ mıdır niçin mümtedd
İsmail Safa

memdûh, memdûha: (ممدوح) Ar. Medh'ten; medh olunmuş, sena edilmiş, övülmüş, övülmeye değer.
Ne vücûd-ı bî-nazîrin gibi bir memdûh olur
Ne benim gibi senâ-kâra felek akrân bulur-Nefʿî

Herkesin gayreti memdûh olur idrâki kadar
Bir midir himmet-i âkıl ile saʿy-i Bâkıl
Eşref Paşa (Bursalı Mustafa ...)

memdûh-ı esnâf-ı ümem: Ümmet sınıflarının övülmüşü.
Ol âfitâb-ı saltanat ol şehsüvar-ı memleket
Cem-bezm ü Hatem-mekrümet memdûh-ı esnâf-ı ümem-Nefʿî

memdûh-ı Hudâvend-i Celîl: Celal sahibi Allah'ın övmeye değer bulduğu.
Kezm-i gayz ile dahi aff-ı cemîl
Oldu memdûh-ı Hudâvend-i Celîl
Sünbülzade Vehbi

me'men: (مأمن) Ar. Emn'den; 1. Emin, sağlam, güvenilir yer. 2. Sığınılacak yer.
Kapanıp secde-i şükrâna Reşâd eyle duâ
Mülk-i İslâm'ı Hudâ eyleye dâim me'men
Reşad (Sutan V. Mehmet Reşat)

Yoktur rehâ Kemâl'e de her ehl-i hâle de
Ey bezm-i mey sığındığımız me'men olmasın
Yahya Kemal

Olmak âteş-zen ne mümkündür gönül! Düşmen sana
Cennet-i dûzah-nümâ-yı aşktır me'men sana
Muallim Naci

me'men-i şebâb ü zekâ: Zekâ ve gençliğin övülmeye layıkı.
Ey me'men-i şebâb ü zekâ ben de bir zemân
Ettim geniş kanatların altında ihticâb
Tevfik Fikret

memerr: (ممرّ) Ar. Mürûr'dan; geçilecek yer, geçit; yol, cadde.

memerr-i nâs: İnsanların geçtiği yer.

Memerr-i nâs buz olmuş misâl-i mest-âne
Duramaz ayağı üstünde pâdişâh u gedâ

Yahya Bey (Taşlıcalı...)

memerrr-i seyl: Selin geçtiği yer.

Mest-i müdâm-ı gaflet olan dil harâb olur
Lâ-büdd memerr-i seylde menzil harâb olur-Nazîm

memleket: (مملكت) bk. mülk.

memlû: (مملو) Ar. dolu, doldurulmuş.

Firâk-ı ârız-ı gül-bû eder cân bülbülün sayru
Gözümden dûr dürer inci figânımdan cihân memlû-Bâki

Dürr-i şeh-vâr-ı mezâmîn ile memlû sînem
Dil-i pür-cûş u hurûşum sırr-ı deryâ-yı sühan

Sünbülzade Vehbi

Zülfün arasında bana mutlak
Âlem görünür nûr ile memlû-Cenap Şahabeddin

memnûʻ: (ممنوع) bk. menʻ.

memnûn: (ممنون) Ar. İyilik edilerek kalbi sevinmiş, sevindirilmiş, gönlü hoş edilmiş.

Memnûnuyuz sabânın geldikçe kûy-ı yâre
Tatyîb-i hâtır eyler uğrar bu hâk-sâre

Fasih (Ahmet...Dede)

İzzet-i dünyâ için memnûnu olmam kimsenin
Çekmeğe bâr-ı belâ-yı minneti tâkat mı var

Şeyhülislam Yahya

Bir şeyle olma memnûn, her şey fenâya makrûn
Âdem olan olur mu bu inkılâba meftûn

Hakkı Bey (İsmail...)

Gehî memnûn lutfu-y-ile gehî mahzûn hicriyle
Hemîşe ârzûsu vuslat-ı cânân imiş cânâ

Âdile Sultan

memnûn-ı lutf: Lutf ile memnun.

Cevrî'yi memnûn-ı lutf ede Cenâb-ı Kirdgâr
Eyle yâ Rab Cevrî'ye firdevs-i aʻlâda mekân-Cevrî

memsûh: (ممسوخ) bk. mesh.

me'mûl: (مأمول) Ar. Emel'den, 1. Ümit olunan, umulan, beklenen. 2. Umut.

Nâbi mey-i ikbâli harâbât-ı fenânın
Tasdi'i kadar neşvesi me'mûl değildir-Nâbi

Ümîd-i mîve etmektir nihâl-i servden lâ-fark
Kerem me'mûl olunmak şimdi bu asrın kibârından

Münib (Hoca Mustafa ...)

Me'mûlüm odur ki ehl-i irfân
Bu özrü tutar kabûle şâyân-Ziya Paşa

meʻmûl-i dem-i şâd: Mutlu zamanın umudu.

Olan meftûn-ı gîsû-yı siyeh sevdâya katlansın
Küfürdür baʻde-zâ ol dilde me'mûl-i dem-i şâdı

Esrar Dede

me'mûn: (مأمون) Ar. Emn'den; 1. Sağlam, korkusuz, tehlikesiz. 2. Abbasi halifelerinden Harunreşit'ten sonra hilafete geçen oğlunun ismi.

Verip küreklere hâlâ olanca kuvvetimi
Yetişmek istiyorum bir kenâr-ı me'mûne

Tevfik Fikret

me'mûn-ı rızâ: Rıza sağlamlığı.

Sâbit-kadem ol merkez-i me'mûn-ı rızâda
Vâreste olup dâire-i havf ü recâdan-Ziya Paşa

me'mûr: (مأمور) Ar. Emr'den; 1. Emir almış olan kimse. 2. Bir işle vazifelendirilen kimse. 3. Emirle yapılan (şey).

Lâübâlilik ile gerçi ki meşhûruz biz
Çâre ne terk-i riyâ etmeğe me'mûruz biz-Nâbi

Ey gırra sütûnlar ki birer dîv-i mukayyed
Mâzîleri âtîlere nakletmeye me'mûr-Tevfik Fikret

memzûc: (ممزوج) bk. mezc.

men: (من) Ar. O kimse ki, kim, kim ki.

Men aref sırrını fehm etmez iken şimdi
Niçe zâhid geçinir var ulemâ şeklinde-Behiştî

Men aref sırrını fehm eylemişiz ey Rûhî
Ehl-i şekden değiliz ârif-i billâhız biz

Bağdatlı Ruhi

menʻ: (منع) Ar. Bir şeyi yapmadan alıkoymak, geri durdurmak, yaptırmamak, yasaklamak.

Harîs olur kişi pek menʻ olunduğu fiʻle
Revâc-ı bâdeye fart-ı yasağdır bâis

Keçecizade İzzet Molla

Kimdir bizi menʻ eyleyecek bâğ-ı cinândan
Mevrûs-ı pederdir, gireriz, hâne bizimdir-Nâbi

menʿ-i âsâyiş-i gül-bister-i hâb: Gülden uyku yatağının rahatını bozma.
Nâlesiz var harem-i yâre ki ey dil nâlen
Menʿ-i âsâyiş-i gül-bister-i hâb eylemesin-Nâilî

menʿ-i ehl-i ışk: Aşk ehlinin menʿi.
Hâlimi gördükce menʿ-i ehl-i ışk eyler fakîh
Hüccet-i maktûʿu yok eyler kıyâs ile amel-Fuzûlî

* **memnûʿ:** Men edilmiş, yasaklanmış.
Meyve-i memnûʿdan tadmak günâhından beri
Kârbân-ı aşk bitmez bir beyâbândan geçer
Yahya Kemal

memnûʿ-ı kûy-ı vuslat: Kavuşma köyünün yasaklanışı.
Memnûʿ-ı kûy-ı vuslat ise pâyımız ne gam
Pây-ı hayâlimiz hele vârestedir bizim-Nâbi

menâkıb: (مناقب) bk. menkabe.

menâbiʿ: (منابع) bk. menbaʿ

menâl: (منال) Ar. 1. Nail olunan, ele geçirilen şey. 2. Yetiştirme, nail olma.
Gözümden çıktı yaşım gibi dünyâ âşık olaldan
Menâl ü mâlı dünyânın bana Lât u Menât olmaz
Yahya Bey (Taşlıcalı...)
Cevheri nazmımladır haysiyyet-i sarrâf-ı dehr
Heft-genc-i âlemin mâl ü menâlidir sözüm
Yenişehirli Avni

menâm: (منام) Ar. Nevm'yden; 1. Uyku, 2. Rüya, düş.
Çün istedi ol menâma tefsîr
Senden ona müjde verdi takdîr-Fuzûlî

menâr, menâre, minâre: (منارە) Ar. Nûr'dan; 1. Nur, ışık yeri. 2. Fener kulesi. 3. Minare. **c. menârât, menâir.**
Her menâr üzre kanâdilden geçirdin tavk-ı nûr
İʿtikâf ashâbının kalbine bahş ettin sürûr-Aşkî

menâr-ı âh: Ah minaresi.
Bir Cumʿa kûşesinde ölürsem firâk ile
Nâlem menâr-ı âha seğirdip salâ vere-Enverî

menâr-ı dâr: Darağacı kulesi.
Menâr-ı dârdan Mansûr'a bâng-ı aşk urdurmak
Heves-kâr-âne hâl-i âşıkı teşhîr içindir hep
Esrar Dede

menâr-ı şâh: Şah kulesi.
Yılda bir kerre menâr-ı şâhdan dîdâr gül
Gösterir nite ki nûr-ı Ahmed-i Muhtâr gül
Necati Bey

* **minâre, menâre:** Namaz vaktinin geldiğini bildirmek için camilerde müezzinin çıkıp ezan okuduğu yer.
Etmez tarîk-i Hak'ta olan halka ser-fürû
Eğmez minâre ka:metini bâd eserse de
Râtip Ahmet Paşa
Bir yanda bir amûd-ı seher bir minâre var
Üstünde bir hilâl-i gam-âlûd, Zühre var
Kemalzade Ekrem Bey

minâre-i Mansûr: Mansur'un minaresi.
Semt-i belâda bellemişim dâr-ı vahdeti
Seng-i nişân minâre-i Mansûr'dur bana
Şeyh Galip

minâre-i sebzîn: Yeşil renkli minare.
Olsa kabâ-yı sebz ile ol serv cilve-ger
Gûyâ olur minâre-i sebzîn âşikâr-Seyyit Vehbi

** **menârât:** Minâre'ler.
Ey kubbeler ey şanlı mebânî-i münâcât
Ey doğruluğun mahmili ezkâr-ı menârât
Tevfik Fikret

menârât-i refîʿ-i mebhit-i envâr-ı Yezdânî: Allah'a ait nurların indiği yüce minareler.
Menârât-i refîʿ-i mehbit-i envâr-ı Yezdânî
Leb-i bâm-ı bülendi maşrık-ı mihr-i hidâyettir
Nedim

** **menâir:** Minâre'ler.

menâir-i hem-vâr: Uygun minareler.
Hidâyet-i reh-i şerʿî için alâimdir
Değil abes bu görünen menâir-i hem-vâr-Ziya Paşa

menâs: (مناص) Ar. Kaçıp sığınılacak yer.
Gel gönül gözle rızâʾ-i aşka uy ol hâs-ı hâs
Geç bu daʿvâ-yı emelden aşka ol cândan menâs
Gaybî

menâsıb: (مناصب) bk. mansıb.

menâtık: (مناطق) Ar. Nitâk'tan> mıntaka'nın çokluğu. Mıntıkalar, bölgeler.

menâtık-ı dûşîze-i tahayyül: Hayal edilen insan ayağı basmamış bölgeler.
O belde
Durur menâtık-ı dûşîze-i tahayyülde-Ahmet Hâşim
menâzır: (مناظر) bk. manzara.
menba': (منبع) Ar. Nebe'ân'dan; 1. Suyun çıktığı yer, kaynak. 2. Pınar. **c. menâbi'.**
Hamdülillah yine bir hayr alâmet gördük
Ma'delet menbâ'ını sağ u selâmet gördük-Behiştî

Aynı menba'ları ihyâ için artık burada
Kafanız işlesin, oğlum, kanal olsun arada
Mehmet Akif
Kurursa bir gün o menba' ne his kalır ne hayât
Beka-yı dîn ile ka:im hayât-ı cem'iyyet
Mehmet Akif

menba'-ı Âb-ı Hayât: Ebedilik suyunun kaynağı.
Mecma'ü'l-bahreyni mesken kıldı Hızr-ı aklımız
Menba'-ı Âb-ı Hayât olduk gelen gelsin beri-Nuri

menba'-ı cûd: Cömertlik kaynağı.
Dest-i kûtâhımızı etmemiş Allah resâ
Menba'-ı cûdunu yoksa elimizle kaparız
Keçecizade İzzet Molla

menba'-ı cûy-i merâm: Meramın aktığı kaynak.
Ol menba'-ı cûy-i merâm ol muksim-i rızk-ı enâm
Olsun ilâ-yevme'l-kıyâm şâhân-ı dehre mülteca
Seyyit Vehbi

menba'-ı dehhâş: Dehşetli kaynak.
Bir çağlayanın menba'-ı dehhâşına doğru
Tırmanmaya benzer, yüzerek, başka değil bu
Mehmet Akif

menba'-i fesâd: Fesat kaynağı.
Etmiş birbiriyle bir başka ittihâd
Mey mebde-i füten ise hum menba'-ı fesâd
Servet (Osman...Efendi)

menba'-ı feyz: Feyiz kaynağı.
Taaddüd eylemez îcâb menba'-ı feyze
Piyâle olsa hezârân yine sebû birdir
Keçecizade İzzet Molla

menba'-ı hayâ: Hayâ kaynağı.
Osmân ki buldu gözleri nûreynin ile nûr
Hem ma'den-i atâ idi hem menba'-ı hayâ-Nizami

menba'-ı ihsân: İhsan kaynağı.
Menba'-ı ihsânı Yayâ kimden eylersem suâl
Hep şehâ ol der-geh-i devlet-penâhı gösterir
Şeyhülislam Yahya

menba'-ı irfân: İrfan kaynağı.
Ta'lîm eden Hudâ idi ümmî isen ne var
Oldun ukûle menba'-ı irfân efendimiz
Faruk K. Timurtaş

menba'-ı sırr-ı fenâ: Yokluk sırrının kaynağı.
Menba'-ı sırr-ı fenâda katı nâdir bulunur
Şimdi bir mürşid-i kâmil budâlâ şeklinde-Behiştî

menba'-ı ulviyyet-i sevdâ: Sevda yüceliğinin kaynağı.
Sen, ey mâh, ey muallâ menba'-i ulviyyet-i sevdâ
Kılarsın kalb-i meftûrumda şevk-i i'tilâ peydâ
Tevfik Fikret

** **menâbi':** Menba'lar, kaynaklar.
Bakın ne hâle getirmiş ki cehlimiz dîni
Hurâfeler bürümüş en temîz menâbi'ni
Mehmet Akif

mendîl: (منديل) Ar. 1. Mendil. 2. Küçük havlu, peçete, yağlık. **c. menâdîl.**
Ser-i sünnîdeki destâr gibi yek-reng ol
Yürü terk eyle dü-reng olmayı mendîl gibi-Nâbi
mendûb: (مندوب) Ar. 1. Dinin ne yap ne yapma dediği işlerden olmayıp yalnız işlenmesi hâlinde beğenilen şeyler. 2. İyilikleri söylenerek üzerinde ağlanan ölü. **c. mendûbât.**

** **mendûbât:** Mendûb'lar.
Mü'mîne hil'at-i dîndir kat kat
Vâcibât ü sünen ü mendûbât-Nâbi
menfaat: (منفعت) Ar. Nef'den; fayda, kâr, çıkar. **c. menâfi'.**

menfaat-i şâm: Gecenin menfaati.
Akşamın hayrına kıl şerr-i sabâhı tercîh
Subha koy maslahatın menfaat-i şâmı bırak
Emirîzade Emirî (Ali Emirî Efendi)

* **menfaat-cû:** Çıkar bekleyen, fayda uman.
Olsun eczâ-yı felekten menfaat-cûya o kim
Bir avuç hâşâkten hâsiyet ümmîdindedir-Nâilî

** **menâfi‘:** Menfaat'ler, çıkarlar.
Âdem-i ma‘nâ-durur rûh-ı menâfi‘ âleme
Cümle zerrât-ı cihân ondan buluptur intişâ
Gaybî (buluptur: bulmuştur)

Ulûm-ı hâzıradan beklenen menâfi‘dir
Demek, birincisi ilmin; hayâta nâfi‘dir
Mehmet Akif

menfûr: (منفور) Ar. Nefret'ten; nefret edilen, iğrenç bulunan.
Az çok şerîrdir, biliriz, tıynet-i beşer
Menfûr olur o tıyneti lâkin kılan eşerr
Abdülhak Hâmit

Mîzân-ı Hakk'ta bu dahi bir özge ma‘delet
Menfûr olur hüner-ver ü cühhâl-i mültefit
Ziya Paşa

Hak söyleyen evvel dahi menfûr idi gerçi
Hâinlere ammâ ki riâyet yeni çıktı-Ziya Paşa

mengûş: (منكوش) Far. Küpe.
Her ki âşıktır dediler ona terk-i ser gerek
Cân kulağına takıp bu sözü mengûş eyledim
Muhibbî, Meftunî (Kanunî Sultan Süleyman)

Hemân oldur niyâzım senden ey Keyhüsrev-i sânî
Ki gûş-ı hûşa mengûş eyle dürr-i pend-i pîrânı
Bâki

Dürr-i nazmım çarha mengûş olsa bilmez rûzigâr
Şi‘r-i Nef‘î midir ol ya kevkeb-i şuarâ mıdır-Nef'î

mengûş-ı kadeh: Kadeh küpesi.
Bu gece la‘l-i cüvânân oldu mengûş-ı kadeh
Duhter-i rezden tehî olmadı âgûş-ı kadeh-Rızayi

mengûş-ı yâkût: Yakut küpe.
Halka-i çeşmim onun gûşundadır mengûş-vâr
Yer yer ol mengûş-ı yâkûta dilâ dür-dâne as-Enverî

* **mengûş-vâr:** Küpe gibi.
Halka-i çeşmim onun gûşundadır mengûş-vâr
Yer yer ol mengûş-ı yâkûta dilâ dür-dâne as-Enverî

menhec: (منهج) Ar. Açık ve geniş yol.

menhec-i ilm: İlmin açık yolu.
Menhec-i ilmin nice hasm olmasın erbâbına
Çerhı pâ-mâl etmedir kasd âsmânî mûzeden
Nedim

menhec-i sedâd: Doğruluk, dürüstlük yolu.
Hikmet budur ki aharına hasm olur bilip
Her kavm kendi mesleğini menhec-i sedâd
Ziya Paşa (ahar: başka)

menhel: (منهل) Ar. 1. Meralarda hayvan sulanan yer. 2. Yolcuların konakladığı sulak yer. **c. menâhil.**
Arz-ı kâlâ-yı kemâl eyleyeyim sâyende
Olmuşum bak nice eltâf-ı celîle menhel-Kâzım Paşa

menhel-i şemşîr: Kılıç suyu.
Düşmen-i şer‘i ne_ola geçse kılıçtan haşre dek
Menhel-i şemşîridir cân-ı adûnun mi‘beri
Nazîm (Yahya...)

menhî: (منهى) Ar. Nehy'den; haram olmuş, yapılması şeran yasaklanmış. **c. menâhî, menhiyât.**
Cehlin gecesin sabâh kılmış
Menhîleri hep mubâh kılmış-Şeyh Galip

Gel ey menâzil-i emr-i hevâda ser-gerdân
Yeter o vâdî-i menhîde bu şitâbânî-Nazîm

** **menâhî:** Menhî'ler.
Asrî beşeriyyet oluyor hilkate âsî
Hayvânda görülmez bu menâhî vü maâsî
Abdülhak Hâmit.

menhûs: (منحوس) Ar. Nahs'tan, uğursuz, meymenetsiz.
Sâzende dahı rütbe-i zillettedir ammâ
Remmâl ü müneccim gibi mehnûs değildir-Nâbi

Tiryâkî-i herze-hâr-ı menhûs
Âteşler içinde pîr-i kaknûs-Şeyh Galip

Gâlib görünen Es‘ad'a menhûs diyorsun
"Hüznî"yi unuttun mu ne yaptın a Sürûrî-Sürûrî

-meniş: (منش) Far. "huy, tabiat" anlamlarına gelen birleşik sıfatlar yapmakta kullanılır.

* âlûde-**meniş:** Bulaşmış huylu, yılışık.
Setr için zâhid-i âlûde-meniş bâdesini
Perde eyler der-i mey-hâneye seccâdesini
Sâbit (Bosnalı Alaeddin...)

* bed-**meniş:** Kötü huylu.
Miyân-ı güft ü gûda bed-meniş îhâm eder kubhun
Şecâat arz ederken merd-i Kıbtî sirkatin söyler
Koca Ragıp Paşa

* kec-**meniş:** Kötü huylu.
Cihânda kec-menişten râst-kîşin renci efzûndur
Bu menzil-gehde tîrin çektiği cevri kemân çekmez
Âsım (Bursalı Seyyid Mustafa---Çelebi)

menkabe, menkabet, menkıbe: (منقبه) Ar. Nakb'ten; yayma, tarihte meşhur kimselerin durumlarını, övünülecek vasıflarını anlatan hikâye ve fıkralar. **c. menâkıb.**
Şeref-i kevkebe-i menkıbetinle tuttu
Âlemi velvele-i şöhret ü nâm-ı devlet-Münif

menkabet-i kitâb-ı tenzîl: İnen kitabın menkabesi.
Tevrât ola mı yâhûd enâcîl
Hem menkabet-i kitâb-ı tenzîl-Lâ

** **menâkıb:** Menkabe'ler.
Sensin o saff-şiken kim yazılsa menâkıbın
Her muhtasar rivâyeti bir dâsitân olur-Nef'î

menâkıb-ı sevdâ: Sevda menkıbeleri.
Fısıldıyordu derinden sükûnu hôş-sohbet
Leyâl-i mâzîye âit menâkıb-ı sevdâ-Hüseyin Sîret

menkabet-i Süleymân: Süleyman'ın menkıbesi.
Yazmış eltâf-ı şehen-şâhı mürebbî sühana
Şâh-ı Üveys ile yazan merkabet-i Süleymân'ı-Nef'î

menkûb: (منكوب) Ar. Nekbet'ten; 1. Talihsiz, nekbete düşmüş. 2. Gözden ve mevkiden düşmüş.
Makbûl isen hitâbına herkes kulak verir
Menkûb isen kelâmını bir ferd dinlemez
Yahya Kemal

menkûb-ı dost: Dostluktan düşmüş
İkisi birdir muazzeb eylemekte âdemi
Tâli'-i mes'ûd-ı düşmen kevkeb-i menkûb-ı dost
Sâbit

menkûha: (منكوحه) Ar. Nikâhlı kadın.
Eğer kim Zühre-i zehrâyı da lâyık görürlerse
Olurdu hâmile olmak için menkûha Îsâ'ya-Nef'î

menkûs: (منكوس) Ar. Nüks'ten; 1. Baş aşağı çevrilmiş, ters dönmüş. 2. Hastalığı yeniden ortaya çıkmış. 3. Araplarca sol ön ayağında beyaz bulunan at.
Var mı bu dehrde bir kasr-ı emel kim âhir
Ser-nigûn eylemeye onu bu çerh-i menkûs
Esrar Dede

menkûş: (منقوش) Ar. Nakş'tan; 1. Nakş olunmuş, işlenmiş, resim yapılmış, boya ile süslenmiş. 2. Nakışlı pencere.
Ne gûş-ı Zühre menkûş eylemiş hergiz ne vaz' etmiş
Ola bir danesin devrân nitâk-ı pâk Cevzâ'ya-Şerif

menkût: (منقوط) Ar. Nokta'tan; 1. Noktalanmış, üzerine nokta konulmuş, noktalı. 2. "ebced" hesabıyla ve noktalı harflere göre tertip edilmiş tarih.
Halka târihini menkût ile ettim işrâb
Şerbeti sundu Şekerzâde'ye sâkî-i ecel
(1788)-Sürûrî)
Söyledim târîh-i menkût eyleyip bezl-i vücûd
Bastı seylâb-ı adem Hayrî-i sâfî-tıyneti-Sürurî

menn: (منّ) Ar. 1. Kudret helvası. 2. İhsan etme, iyilik etme. 3. Batman. 4. Edilen iyiliği başa kakma.
Ne bilsin tîh-i gaflette olanlar minnet-i menni
Piyâz ehli olan amâ ne hazz eyleye selvâdan
Hamdullah Hamdi
Menn ü selvâya fakîr-âne kanâat lâzım
Olma muhtâc piyâz u ades ü hınta vü sûm
Yenişehirli Avni
O nemmâmın bize kahr-ı maka:mı lutf u menn oldu
Dü-çeşmim garka-i eşk olmadan kurtuldu havf-ile
Süleyman Paşa

Mennân: (منّان) Ar. Kullarına nimet ve ihsan eden Allah'ın isimlerindendir.
Tealâllah yâ Hannân ki zâtına zevâl olmaz
Yüce Sultân yâ Mennân nüzûlü intika:l olmaz
Ümmî Sinan

Gel imdi aklını devşir sülûk et yoluna Hakk'ın
Çıkar kalbinden inkârı tecellî eylesin Mennân
Nasuhî

Mennân-ı muhibb: Sevgili Allah.
Eylesin zâtını Mennân-ı muhibb
Kasr-ı firdevste hem-bezm-i habîb-Muallim Naci

mensî: (منسى) Ar. Nisyân'dan, unutulmuş, unutulan. **c. mensiyât.**
Eğerçi bunca zemândan Behiştî mensî idi
Selâmdan hele almışsınız selâmet olun-Behiştî

Ey seyf ü kalem, ey iki mahkûm-ı siyâsî
Ey behre-i fazl u edeb ey çehre-i mensî-Tevfik Fikret

* **mensiyyet:** Unutulma hâli.
Kardeşim kurduğun âmâli devirmekte ölüm
Beni göm hufre-i mensiyyete, âtîni de göm
Mehmet Akif

mensûb, mensûbe: (منسوب) Ar. Nisbet'ten; bir şeyle veya şahısla ilgisi bulunan.
Fars ıklîmine düşmüş Şirâz
Ona mensûb o zebân-ı mümtâz-Sünbülzade Vehbi

Bana mensûb ise bâzîçe dahi âlîdir
Şu hümâ-yı felek-ârâyı ben ettim a'lâ-Muallim Naci

Kitâb-ı der-geh-i Monlâ'ya ben mensûb olur muydum
Tevessül etmeseydim himmet-i merdâne gönlümden
Keçecizade İzzet Molla

mensûc: (منسوج) Ar. Nesc'ten; dokunmuş, örülmüş.
Târ-ı berk-ı âhtan mensûctur seccâdesi
Çeşme-i hûn-ı ciğerdir vuzû'-ı ehl-i dili
Yenişehirli Avni

mensûh: (منسوخ) Ar. Nesh'ten; hükümsüz kılınmış, nesh olunmuş, hükmü kaldırılmış.
Lutf eyle kitâb-ı aşkın irsâl eyle
Mensûh ola tâ ki bende ahkâm u vücûd
Azmizade Hâletî

mensûh ü münhasif: Sönmüş ve hükmü kaldırılmış.
Mensûh ü münhasif, mütenahnih, ateh-lika:
Bir varlık... İşte çehre-i mâzî-i zî-beka
Tevfik Fikret

mensûr: (منثور) Ar. Nesr'den; 1. Saçılmış, dağılmış, parça parça. 2. Manzum olmayan, vezinsiz, kafiyesiz söz.
Atâsı medhini tezyîn için ol genc-i gevherden
Çıkardım silke dizdim bir tabak lü'lü'-i mensûru
Nef'î

mensûr-ı îd: Bayramın yayılışı.
Selh-i Şa'bân ile oldu lâtû işret nâ-bedîd
Gurre-i Şevvâl ile yazdı felek mensûr-ı îd
Muhibbî, Meftunî (Kanunî Sultan Süleyman)

menşe': (منشأ) Ar. Neşv'den. 1. Bir şeyin neşet ettiği, ortaya çıktığı yer, esas, kök. 2. Bitirilen mektep, yetişilen yer.
Hâk-i haremi menşe'-i ikbâl-i ekâbir
Ceyb-i keremi kîse-i erbâb-ı recâdır-Nef'î

menşe'-i ashâb-ı himem: Himmet sahiplerinin kaynağı.
Mevlid ü menşe'-i ashâb-ı himem
Terbiyet-hâne-i esnâf-ı ümem-Nâbi

menşe'-i ikbâl-i ekâbir: Büyüklerin talih kaynağı.
Hâk-i haremi menşe'-i ikbâl-i ekâbir
Ceyb-i keremi kîse-i erbâb-ı recâdır-Nef'î

menşe'-i kazâ: Kaza kaynağı.
Defter-i nüh-feleğe sığdıramaz fihristin
Etse menşe'-i kazâ nüsha-i vasfın tesvîd-Kâzım

menşûr: (منشور) Ar. Neşr'den; 1. Neşr olunmuş, dağıtılmış, yayılmış. 2. Padişahın vezirlik, müşirlik veya kadılık başının rütbe tevcihini içine alan ferman. 3. mat. Prizma. **c. menâşîr.**
Hezâr şükr Cenâb-ı Hudâ'ya kim gördüm
Fürûğ-ı kevkeb-i ikbâlin olduğun menşûr-Nâbi

Benim ol Hüsrev ü sâhib-kırân-ı mülk-endîşe
Ki münşî-i kadr yazmış berâtımda bu menşûrı
Nef'î

Safha-i âleme menşûr olarak unvânın
Etti tevkî'-i gümkeşteyi bî-nâm ü nişân-Şinasi

menşûr-ı a'mâl: Emellerin yayılışı.
Benim menşûr-ı a'mâlim yeterdi rûz-ı mahşerde
Seg-i kûyun izi olsa ber'âtimde nişân için-Âhi

menşûr-ı cemâl: Güzelliğin yayılışı.
Hatt-ı lebi nakşı nakşıla nigârın kaşı resmi
Menşûr-ı cemâle biri mühr ü biri tuğrâ
İbn-i Kemal

menşûr-ı felek: Feleğin yayılışı.
Öykünme tuğrasına sen hüsrev-i hüsnün
Menşûr-ı felekte görünen gurre-i garrâ
İbn-i Kemal

menşûr-ı hüsn: Güzelliğin yayılması.
Menşûr-ı hüsnü olmağa hükm-i cihân-mutâ'
Zülf ü dehânı mühr ü nişândan haber verir
Necati Bey

** **menâşîr:** Menşûr'lar.

menâşîr-i düvel: Yayılmış devletler.
Bârekallah zehî kevkebe-i devlet kim
Oldu pîrâye-i unvân-ı menâşîr-i düvel
Veysî (Alaşehirli Üveys Kadı...)

menâşîr-i kemâl: Tam menşurlar.
Sözü şeh-beyt-i şeref-nâme-i dîvân-ı hüner
Nâm-ı tuğrâ-yı dil-ârâ-yı menâşîr-i kemâl
Veysî (Alaşehirli Üveys Kadı...)

menûn: (منون) Ar. Zaman, vakit; dehr, rüzgâr.
Na'ralar müşte-zen-i tabl-ı sımâh-ı gerdûn
Sadmeler, zelzeleler hadşe-res-i kalb-i menûn
Tevfik Fikret

Olalı turfe-nümâyân-ı garâbât-ı şuûn
Görmedi mislini bu çâr-sû-yı reyb-i menûn
Ziya Paşa

Beni âvâre kıldı reyb-i menûn
Hânmânım harâb, bağrım hûn-Muallim Naci

me'nûs: (مأنوس) Ar. Alışılmış, alışık, ünsiyet olunmuş.
Firâk-ı zülf-i siyâhınla olalı me'nûs
Nigeh-bânlık ederler leyâle dîdelerim
Halim Giray (Kırım Hanı ...)

İttihâdın göresin hüsn ile aşkın anda
Gönlünü eyler isen ehl-i safâya me'nûs-Esrar Dede

Cihân zindân imiş gûyâ ben anda kalmışım mahbûs
Belâ-âlûd ü giryân ü garîb ü zâr ü gam-ı me'nûs
Recaizade Ekrem

me'nûs-ı ahzân: Hüzünlere alışık.
Ferah bîgâne resmin gösterirse etmem istib'âd
Gönül me'nûs-ı ahzân oldu derd-i tâ-be-keylerle
Nedim

me'nûs-ı hûr: Huriye alışık.
Ol meh benimle hem-dem olduğu yoktur olmaz
Me'nûs-ı hûr âdem olduğu yoktur olmaz
Cem Sultan

menût: (منوط) Ar. 1. Asılı, asılmış. 2. Bağlı, menbut.
İktitâfî semer-i sa'yin olur sabra menût
Dâimâ hâsıl-ı maksûda zemân lâzımdır
Emirîzade Emirî (Ali Emirî Efendi)

menzil: (منزل) Ar. Nüzûl'den; 1. Konak yeri. 2. Ev. 3. Bir günlük yol, konak. 3. Mesafe. **c. menâzil.**
Zâyi' geçirme ömrü bu dem künc-i gamda kim
Menzil kenâr-ı bâğ u leb-i cûy-bârdır-Bâki

Devr eder Bâkî-sıfat-ı hurşîd o mâhun menzilin
Işk ser-gerdânıdır Allahü a'lem ey gönül-Bâki

menzil-i aşk: Aşk yeri.
Menzil-i aşka erişmiş er idi
Hem erenler yoluna rehber idi-Sünbülzade Vehbi

menzil-i ayş u tarab: Eğlence ve içki yeri.
Menzil-i ayş ü tarab hurrem ü âbâd olsun
Yakalım zerk u riyâ deyrini vîrân edelim-Bâki

menzil-i hâk: Toprak yer.
Âkıbet cümlemizin menzil-i hâk
Kime etmiş bu felek kâm u merâm üzre vefâ
Reisilküttab Arif

menzil-i ışk: Aşk menzili, aşk konağı.
Ok gibi doğru varır yâ(y) gibi eğri eremez
Menzil-i ışkı nigârın ne aceb menzil olur
Hayali Bey

menzil-i işret: Zevk ü sefa yeri.
Rûşen oldu açılıp dîde-i Ya'kûb-ı emel
Demidir menzil-i işret ola beytü'l-ahzân-Bâki

menzil-i maksûd: Varılmak istenen yer.
Fuzûlî deme yetmek menzil-i maksûda müşkildir
Tutan dâmân-ı şer'-i Ahmed-i Muhtâr yetmez mi
Fuzûlî

Erişir menzil-i maksûduna âheste giden
Tîz-reftâr olanın pâyına dâmen dolaşır
Hâtemî-(Edirneli)

menzil-i Mirrîh: Merih'in yeri.
Yüzün üstünde vatan tutsa gözün olmaz aceb
Menzil-i Mirrîh ki derler âfitâb üstündedir
Nizami

menzil-i nâ-ber-karâr: Karar verilmemiş yer.
Olur bu menzil-i nâ-ber-karârı süst-i esas
Gehî girîve-i mâtem gehî nişîmen-i sûr-Nâbi

menzil-i şîr ü pelenk: Arslan ve kaplan yeri.
Rûyunu zerd ü tenin pür-dâg idelden ehl-i derd
Menzil-i şîr ü pelenk oldu muhabbet pîşesi
Şeyhülislam Yahya (idelden: ettiğinden beri)

menzil-i ümîd: Ümit yeri.
Ermedi ser-menzil-i ümmîde Cevrî tîr-i âh
Geçti ammâ nüh-felekten, arş-ı a'lâdan bile
Cevrî (İbrahim Çelebi)

menzil-i vîrân: Harabe yer.
Dilâ bu menzil-i vîrânı sanma cây-ı sürûr
Ki kasr-ı dehre bulunur hezâr dürlü kusûr
Hayali Bey

** **menâzil:** Menziller.
Olsa aceb mi râh-revân-ı taleb nahîf
Esb eyledikçe tayy-i menâzil zebûn düşer-Nâbi

* **menzil-geh, menzil-gâh:** Menzil yeri, konak.
Cihânda kec-menişten râst-kîşin renci efzûndur
Bu menzil-gehde tîrin çektiği cevri kemân çekmez
Âsım (Bursalı Seyyid Mustafa---Çelebi)

* **menzil-sâz:** Menzil yapan.

menzil-sâz-ı endûh: Gam menzili yapan.
Hâtır-ı zârımda menzil-sâz-ı endûh olmağa
İttihâd etmiş gibi derd ü anâ-yı kâinât
Yenişehirli Avni

* **menzilet:** Derece, yükseklik derecesi.
Olsun be-hak levh ü kalem dem-be-dem füzûn
İkbâl ü kadr ü menzilet ü ömr ü devleti-Akif Paşa

Çubuklu Göksu sâir kûşe kûşe menziletler hep
Zemân-ı devletinde her biri oldu cihân-pîrâ
Nedim

* **menzûl:** İnmeli, mefluç, felç olmuş.
Yaşar hâlâ yaşar bî-çâre mahkûm-ı ezâ, ma'lûl
Yaşar zîrâ ölümden ba'zen en mehcûr olur menzûl
Kemalzade Ekrem Bey

menzilet: (منزلت) bk. menzil.

menzûl: (منزول) bk. menzil.

merâhil: (مراحل) bk. merhale.

merâk: (مراق) Ar.1. Bir şeyi anlamak ve öğrenmek için duyulan arzu. 2. Bir şeyle uğraşmak arzusu. 3. İstek, arzu, düşkünlük. 4. Telaş, kuruntu. 5. İç darlığı. 6. Kaygı, tasa. 7. Dalgınlık, kara sevda.
Edip nerm ü dürüştü lâmise ta'yînine mevkûf
Meşâmmı bûya vakf etmiş merâka lezzeti ihdâ
Münif

Gerçi mihr-i devr-i feyz olmakla buldum iştihâr
Pâyine düşmek merâkımdır her akşam sâye-vâr
Muallim Naci

merâm: (مرام) Ar. 1. Maksat, istek, niyet. 2. Konya'nın meşhur bağları.
Ne acâib döndü merâm üzre yine olmuş iken
Böyle bir devr-i muvâfık feleğe emr-i baîd-Nef'î

merâm-ı âşıka:n: Âşıkların isteği.
Merâm-ı âşıka:n mahv olmadır aşkında çün yârin
Hemân olsun gehî bî-hôd gehî bî-hûş gehî bî-hiş
Esrar Dede

merâm-ı dil: Gönül isteği.
Rü'yâ görür gibi görürüm cümle âlemi
Sensin merâm-ı dil bu cihân-ı hâbdır bana-Nihat

merâm-ı hükm-i ezel: Öncesizlik hükmünün maksadı.
Asıl merâm-ı hükm-i ezel bulmadır vücûd
Zâhirdeki savâb u hatâ hep bahânedir-Lâ

merâm-ı ibka:-yı nâm: Nam bırakmak niyeti.
Merâm-ı ibka:-yı nâm etmekse bir mısrâᶜ da kâfidir
Aceb hayretteyim ben sedd-i İskender husûsunda
Koca Ragıp Paşa

merâret: (مرارت) Ar. Acılık.
Lezzet-i laᶜl-i lebi telhî-i âzâr iledir
Olmaz ol meyde halâvet ki merâret yoktur
İzzet Ali Paşa

Gönlümü isrâf ü tebâh ettiğimi
Bin merâretle bugün anlıyorum-Tevfik Fikret

Nâ-kes bir âdem oğlu merâret verir Kemâl
Nâ-merd olursa sîneye bir fazla dâğ olur
Yahya Kemal

merâsim: (مراسم) Ar. Mersemᶜler, âdetler, kaideler. Teklik şekli kullanılmaz.
Merâsim meclis-i üns-i sebük-rûhâna sıklettir
Miyân-ı asdıkada şart-ı ülfet terk-i külfettir
Hersekli Arif Hikmet

Tek olmasın kavâid-i ihlâs ber-taraf
Mâniᶜ değil merâsime dâir kusûrumuz-Nâbi

Merd işine karışırsa nisvân
Çâresin görmelidir böyle hemân-Sünbülzade Vehbi

merâsim-i işrâkiyân-ı âlem-i üns: Yakınlık âleminin aydınlatılan merasimi.
Budur merâsim-i işrâkıyân-ı âlem-i üns
Sühanla sâmia leb-rîz ü encümen hâmûş-Sâlik
(Kasımpaşa Mev. Şeyhi Halil Efendi Mahdumu ...)

merâyâ: (مرايا) bk. mir'ât.

merbût: (مربوط) Ar. Rabt'tan; 1. Raptolunmuş, bağlı, bağlanmış. 2. Bitişik, ulaşmış. 3. Eklenmiş. **c. merbûtât.**
Bir ucu takdîre merbût olduğundan Dânişâ
Rişte-i emniyye çok tahrîk ü ibrâm istemez
Dâniş (Dâniş-i Atık; Dâniş-i Kadim)

mercân: (مرجان) Ar. 1.Ilık denizlerde yaşayan kırmızı kalker iskeletli hayvan ve bu deniz hayvanının iskeletinden elde edilen süs eşyalık madde. Divan edebiyatında sevgilinin ağzı, dudağı, âşığın kanlı gözü mercana benzetilir. 2. Şirinlik muskası olarak yazılan bir duanın ismi de mercan duasıdır.
Gözün sadefinden nice dür-dâne dökersin
Şol dişi güher dudağı mercân ere umma-Dehhâni

Dedim lebin ki Âb-ı Hayât'ı hacîl kılar
Mercân mı ya akîk-i Yemen dedi iksi de-Şeyhi

Bin duâ verip alırlar çünki bir düşnâmını
Kufl-i mercân urma cânâ dürc-i gevher üstüne
Nizami

mercân-ı kerem: Cömertlik mercanı.
Bî-bahâ oldu akîk-i Yemen-i cûd u atâ
Bahr-i lûtfunda bitelden berü mercân-ı kerem
Cem Sultan

merciᶜ: (مرجع) Ar. Rücûᶜdan; 1. Dönülecek, rücu edilecek yer. 2. Başvurulacak yer veya kimse. **c. merâciᶜ.**

merciᶜ-i âlem: Âlemin başvurulan yeri.
Sana senden gayrı aslâ kimseden yok fâide
Merciᶜ-i âlem özündür hep sanadır âide-Gaybî

merciᶜ-i eşrâf-ı ümem: Ümmetlerin en şerefli başvurulacak kimsesi.
Hak muntazamü'l-hâl ede devletle vücûdun
Ol pâyede kim merciᶜ-i eşrâf-ı ümemdir-Nefᶜî

merd: (مرد) Far. 1. İnsan, adam. 2. Özü sözü doğru; bahadır, yiğit. 3. Erkek. **c. merdân**
Belâya merd olanlar sabreder nâ-merd sabretmez
Tamâm olsa ayârı etmez altuna ziyân âteş
Hayali Bey

Merd işine karışırsa nisvân
Çâresin görmelidir böyle hemân-Sünbülzade Vehbi

Köroğlum besler merdleri
Yumşak ederler sertleri-Köroğlu

merd-i bî-hâb: Uykusuz yiğit.
Senin çün terk-i hâb ettim yine ifşâ-yı râz oldu
Eğerçi râzını söyler demişler merd-i bî-hâba
Pertev Efendi

merd-i bî-kayd: Kayıtsız insan.
Merd-i bî-kayda belâ-keşlikdedir ârâm-ı dil
Yoksa çoktan terkederdim cânı da cânânı da
Şeyh Galip

merd-i dânâ: Bilgin kişi.
Cedel-kârâna hâmûşî gibi rengîn cevâb olmaz
Sükûtun merd-i dânâ hasmını ilzâm için saklar
Râşid (Molla Feyzizade Müverrih Mehmet...)

merd-i gayûr: Gayretli kişi.
İsnâd-ı taʿassub olunur merd-i gayûra
Dînsizlere tevcîh-i reviyyet yeni çıktı-Ziya Paşa

merd-i Hudâ: Tanrı adamı, dindar adam.
Yanına vardıkta o merd-i Hudâ
Oldu iki dîdeme de sürme-sâ-Vâhid

merd-i kalender: Kalender kişi.
Dünbekîler eser-i fakr u fenâ gösteremez
Nitekim merd-i kalender edemez lâf-ı bürût
Behiştî

merd-i kâmil: Olgun kişi.
Ummân içinde pençe-i mihre mümâsilim
Oldum garîk-ı bahr-i fenâ merd-i kâmilim
Şeyh Galip

merd-i Kıbtî: Çingenenin merdi, özü sözü doğru olanı.
Miyân-ı güft ü gûda bed-meniş îhâm eder kubhın
Şecâat arz ederken merd-i Kıbtî sirkatin söyler
Koca Ragıp Paşa

merd-i merdân: Mertlerin merdi.
Vîrânî dervîşin sözün kabûl et merd-i merdân ol
Bugünü yarına koyma sakın ferdâya aldanma
Viranî

merd-i meydân: Meydan yiğidi.
Merd-i meydân ki çeke tîg-ı hadîd
Olur elbette ya gâzi ya şehîd
Atâyî (Nev'izade Atâullah)

merd-i meydân-ı hüner: Hüner meydanının yiğidi.
Âleminde herkes eyler hôd-be-hôd daʿvâ-yı zûr
Merd-i meydân-ı hüner maʿlûm olur rûz-ı mesaff
Koca Ragıp Paşa

merd ü zen: 1. Erkek ve kadın. 2. Herkes, bütün âlem.
Koyup taşa başın olur nâle-zen
Terahhum ederdi gören merd ü zen
Keçecizade İzzet Molla

** **merdân:** Merd'ler, erkekler; yiğitler; erenler.
Avniyâ Zâl-i zemânın mekrine aldanma
Kim zenânın cevrini çekmek gelir merdâna güç
Avnî (Fatih Sultan Mehmet)
Kilâb-ı der-geh-i monlâya ben mensûb olur muydum
Tevessül etmeseydim himmet-i merdâne gönlümden
Keçecizade İzzet Molla

merdân-ı ışk: Aşk erleri.
Pîre-zen dünyâya baş eğme gönül yoksa hemân
Adını merdân-ı ışk içinde nâ-merd eyledin-Behiştî

merdân-ı râh-ı ışk: Aşk yolunun erleri.
Bâkî acûz-i dehre er olmaz zebûn olan
Merdân-ı râh-ı ışk demezler ona recül-Bâki

merdân-ı reh: Yol arkadaşları.
Eyle merdân-ı rehe bendeni yâ Rab hem-râh
Râh-ı âsân ten-i sâbir dil-i sevdâ-ver ver
Esrar Dede

* **merd-âne:** Mertçe, erkekçe.
Elinde tîğı cellâd-ı felektir ol büt-i raʿnâ
Siyâset-gâh-ı aşkında yine merd-âne bî-pervâ-Beliğ

* **merd-âne-gî:** Yiğitlik, cesurluk.
Şöyledir merd-âne-gî zâtında kim hâb içre ger
Bir gece görse hayâlin zâl-i çarkın gözleri-Nedim

merdûd: (مردود) Ar. Redd'den; 1. Reddolunmuş, kovulmuş. 2. Geri çevrilmiş, geri döndürülmüş.
Ser-nigûn gördüm bugün ağyâr-ı merdûdu yine
Benzer ol şeytânı sürdün ey melek der-gâhtan-Âhî

Nice âdem diyem ol şahsa ki bir nefes-için
Ol şeytân gibi dehlîz-i rızâdan merdûd
Yenişehirli Avni

merdûd-ı edeb: Edebi reddedmiş.
Hûy-i bed, âdet-i bed, meşreb-i bed
Eder erbâbını merdûd-ı ebed-Nâbi

merdûd-ı Hâlık: Allah'ı reddetmiş.
Makbûl-i halk kılmış iken ilm ü maʿrifet
Merdûd-ı Hâlık eylemeye irtişâsını-Fuzûlî

merdüm: (مردم) Far. İnsan, adam. **c. merdümân.**
Hemân sen merdüm ol da eyle pür-hemyân ü dâmânı
Birer gevher verirler sana aşkın mâye-dârânı-Nâbi

Maka:birdir kabağım kanlı eşkim içre merdümler
Şehîd-i ışk olanlardır yatar kanlı kefenlerle
Enverî (kabak: göz kapağı)
Olur mu nâkis adam hîç asâletinden dem urmakla
Değildir merdümü kaydında merdüm-zâdedir sözde-Muallim Naci

merdüm-i âlem: Dünya insanı.
Gördü yoktur merdüm-i âlemde âsâr-ı vefâ
Girdi ism-i bî-müsemmâ şekline Anka: gibi-Nâbi

merdüm-i bî-kâr: İşsiz insan.
Her kârı bırak maksadını kendine kâr et
Matlûba eren merdüm-i bî-kâr değildir-Esrar Dede

merdüm-i bînende: İlerisini gören insan.
Var ise mühr-i nübüvvet merdüm-i bînendedir
Ol teni pür-nûru lâyıktır desem ayne'l-yakîn
Nadirî (Ganizade...)

merdüm-i câhil: Cahil insan.
Bağlamaz itleri yerine Nizâmî seni yâr
Onu âdem yerine merdüm-i câhil bağlar-Nizami

merdüm-i çeşm: Gözbebeği.
Dil nigâh-ı lûtf umar bilmez ne bî-rahm olduğun
Merdüm-i çeşminden insâniyyet ümîdindedir-Nâilî

Merdüm-i çeşmime bilmem ne füsûn etti felek
Giryemi etti füzûn eşkimi hûn etti felek
Selimî (Yavuz Sultan Selim)

merdüm-i dânâ: Bilgili göz.
Nahîfî nakş-ı reng-â-reng-i dehre olma dil-beste
Cihân-ı bî-bekaya rağbet etmez merdüm-i dânâ
Nahifi (Süleyman ...)

merdüm-i dîde: Gözbebeği.
Hani bir merdüm-i dîdem gibi demler sürmüş
Şevk-ı mihrinle senin yaş yaşamış gün görmüş
Cinânî

merdüm-i dîde-i ebnâ-yı zemân: Zamane insanlarının gözbebeği.
Merdüm-i dîde-i ebnâ-yı zemân
Cevher-i rûh-ı vücûd-ı devrân-Enderunlu Fazıl

merdüm-i dîde-i ekvân: Âlemlerin göz bebeği.
Hoşça bak zâtına kim zübde-i âlemsin sen
Merdüm-i dîde-i ekvân olan âdemsin sen
Şeyh Galip

merdüm-i dîn: Din adamı.
İbret alıp hikâyet-i Ferhad u Kays'tan
Merdüm-i dîn cihânda esîr-i zen olmasın
Ziya Paşa

merdüm-i dünyâ-perest: Dünyaya tapan göz.
Zıdd-ı cinsiyyet görür âyînesinde neylesin
Ehl-i terke ta'ne başlar merdüm-i dünyâ-perest
Esrar Dede

merdüm-i gâfil: Gafil kişi.
Gözü yaşlıların hâlin ne bilsin merdüm-i gâfil
Kevâkib seyrini şeb-tâ-seher bîdâr olandan sor
Fuzûlî

merdüm-i hâbîde: Uyuyan insan.
Nûr-ı hikmet kalb-i nâ-ka:bilde işrâk eylemez
Çeşmin etmez merdüm-i hâbîdenin rûşen çerâğ
Ali Ruhi (...Bey)

merdüm-i mahrem: Yasak edilen erkek.
Ey pîr-i mugân dest-i Behiştî'de gerek mey
Onun gibi yok duhterine merdüm-i mahrem
Behiştî

merdüm-i muhtâc: Muhtaç insan.
Pejmürde Behiştî'nin adını anıp sövdün
Ol merdüm-i muhtâcın rûhuna duâ ettin-Behiştî

merdüm-i mün'im: İhsan eden insan.
Gamze peykânın eder âşıka çeşmim sadaka
Eyle kim merdüm-i mün'im vere muhtâca zekât
Fuzûlî

merdüm-i pâkîze-güher: Saf inciye benzeyen göz.
Merd-i meydân-ı hüner merdüm-i pâkîze-güher
Müddeâ-bahş-ı zafer-ı saff-şiken arsa-i cenk-Nef'î

merdüm-i sâhib-nazar: Görüş sahibi kimse.
Gözetirdi her birin bir merdüm-i sâhib-nazar
Devletinde pür-güher iki dükânım var idi-Enverî

** **merdümân:** Merdüm'ler, insanlar.

merdümân-ı çeşm: Göz bebekleri.
Merdümân-ı çeşmi ki onun tîğ-ı müjgân bağlanır
Bî-niyâm ol resme seyfi hangi insân bağlanır-Huffî

* **merdüm-âsâ:** İnsan gibi.
Gözümden merdüm-âsâ hâl-i rû-yı dil-rübâ çıkmaz
Süveyda-veş dilimden fikr-i zülf müşg-âsâ çıkmaz
Neylî

* **merdüm-âzâr:** İnsan incitici, gönül kıran.
merdüm-âzâr-ı nevâziş: İltifatla gönül kıran.
Merdüm-âzâr-ı nevâziş siteme rağbettir
Zâlime merhamet ef'â-yı sıyânet gibidir-Ziya Paşa
* **merdüm-efgen:** İnsan yıkan.
Ne_ola çâlâk olursa merdüm-efgenlikte câdûdan
O mest-i işvenin çıkmaz hayâli âhûdan-Nedim
* **merdüm-küş:** Adam öldüren.
Çerh merdüm-küştür ey dil terk-i bî-dâd etse de
Vâ-pesîndir bir nefes ehl-i dili şâd etse de-Nâilî
* **merdüm-nazar:** İnsan bakışlı.
Rûşen-dil olsa da ne kadar merdüm-nazar
Muhtâctır inâyetine sürme-dânların-Nâbi
* **merdüm-zâd, merüm-zâde:** İnsan oğlu.
Olur mu nâkıs adam hîç asâletinden dem urmakla
Değildir merdümü kaydında merdüm-zâdedir sözde
Muallim Naci
* **merdümek:** 1. Küçük adam. 2. Mercimek, gözbebeği.
merdümek-i dîde: Gözbebeği.
Bu sûz-ı aşka merdümek-i dîdedir sebeb
Her âteş ibtidâ şererden zuhûr eder-Nâbi
meremmet: (مرمّت) Ar. Onarma, tamir etme.
Kılmağa meremmet bu kühen kubbe-i çerhi
Encüm diye her gece nice mıh kakarlar-Mesihi

Çeşmin ki gönül meclisini verdi harâba
Kara yer olur kaşların etmezse meremmet
Lamiî Çelebi
merfû': (مرفوع) Ar. Ref'den, yükseltilmiş, kaldırılmış.
Ki her bir beyti ma'mur ola mecmu'
Felekden satḥı a'lâ sakfi merfû'-Şeyhi

Bâm-ı gerdûn-ı kühenden sakf-ı merfû'un bülend
Sidreden ol südde-i âlî-cenâbın müntehâ-Cinânî
merg: (مرغ) Far. 1. Çayır, çemen. 2. Sebze.
* **merg-zâr:** Çayırlık, çemenlik.
Arz et bahâr-ı ârızını merg-zâra kim
Bu rengi görüp ola hayâdan gül-âb gül-Ahmet Paşa

Ser-tâ-be-pâ mücevher takmış sanır arûsân
Ezhâr ile görenler eşcâr-ı merg-zârı-Ziya Paşa

merg: (مرك) Far. Mevt, ölüm.
Hâk-i merg olmaz siper tîğ-ı nigâh-ı hasrete
Göz göz oldum şöyle kim gırbâle döndüm yâreden
Pertev Paşa
Dünyâ görünür çeşmime zulmet-kede-i teng
Yumdurdu güzel gözlerini merg-i siyeh-renk
Muallim Naci
Kefenin olsa zülf-i zer-târın
Bir müzehheb firâş olur bana merg
Cenap Şahabeddin
Beka yok gerçi kim bin yıl da olsa zindegânîde
Kat'î müşkildir ammâ merg hengâm-ı cevânîde
Hâletî (Azmizade...)
merg-i adû: Düşmanın ölümü.
Şâdî-i merg-i adûdan cismim etti cânı terk
Müddet-i ömrümde bir şâd oldum ol da şâd-ı merg
Adlî (Sultan II. Bayezid)
merg-i müfâce-i zemâne: Ölüm zamanının gelivermesi.
Bin türlü maraz etse isâbet zarâr etmez
Lutf ede meğer merg-i müfâce-i zemâne-Nef'î
merg-i rakîb: Rakibin ölümü.
Vasl-ı habîb ü merg-i rakîbi diler gönül
Yâ Rab duâlarım ne zemân müstecâb olur
Muallim Naci
merg-i siyeh-reng: Kara renkli ölüm.
Dünyâ görünür çeşmime zulmet-kede-i teng
Yumdurdu güzel gözlerini merg-i siyeh-reng
Muallim Naci
* **merg-zâr:** Mezarlık.
Ser-tâ-be-pâ mücevher takmış sanır arûsân
Ezhâr ile görenler eşcâr-ı merg-zârı-Ziya Paşa
mergûb, mergûbe: (مرغوب) Ar. Rağbet'ten; 1. Sevilen, istenilen, rağbet edilen. 2. Herkes tarafından aranan.
Bu hatt-ı dil-âşûbla bir nâme-i mergûb
Dil-dârdan olsaydı eğer âşıka mektûb-Nef'î

Va'd-i Urkûb değildir mergûb
Sonra hulf ile olursun mahcûb-Sünbülzade Vehbi

Zemistân faslını ol gonce mânend-i bahâr etti
Gül-i nev-restesi mergûb olur fasl-ı zemistânın
Şeyhülislam Yahya

mergûl, mergûle: (مرغول) Ar. Bükülmüş ve kıvrılmış saç, zülf.
Çün kıvırcık saç adı mergûl imiş
Büklüme çîn ü şiken de hem şikenc
Sünbülzade Vehbi

Oldu gül-şen yine bir dil-ber-i müşgîn-mergûl
Şol kadar verdi ona zînet ü zîver sünbül-Bâki

* **mergûle:** Bükülmüş saç.

mergûle-i zülf: Saçın büklümü.
Eylesem mergûle-i zülfün görüp bir gulgule
Ey nice bülbülleri gül-şende hâmûş eyleyem
Hayali Bey

merhabâ: (مرحبا) Ar. 1. "Rahatlayın, genişleyin" anlamında bir selâmlaşma sözü. 2. "Hoş geldiniz, günaydın" yerine. 3. Şiirde övülen kimselere hitap olarak kullanılır.
Merhabâ ey bülbül-i bâğ-ı cemâl
Merhabâ ey âşinâ-yı Zü'l-celâl
Süleyman Çelebi (Mevlid)

Merhabâ ey câm-ı mînâ mı yâkût-renk
Devri gelsin senden öğrensin sipihr-i bî-direnk-Nef'î

Merhabâ ey yâdigâr-ı meclis-i devrân-ı Cem
Âb-rûy-ı devlet-i Cemşîd ü âyîn-i Peşeng-Nef'î

Gönlümüz bir merhabâ ile ederdin karşı şâd
Ey dirîgâ etmez oldun gördüğünce merhabâ
Behiştî

merhale: (مرحله) Ar. Rıhlet'ten; 1. Konak, menzil. 2. Varılması istenen yere kadar aşılması gereken mesafe. 3. Bir günlük yol. **c. merâhil.**
Ola iklîm-i ademden dahi sad-merhale dûr
Savt-ı âvâze-i ikbâlin ile ceyş-i fiten-Nedim

Bir merhaleden güneşle dünyâ gözükür
Bir merhaleden her iki dünyâ gözükür
Son merhale fasl-ı hazândır ki sürer
Gelmiş gelecek hepsi rü'yâ görünür-Yahya Kemal

** **merâhil:** Merhale'ler.
Ey merâhil kat' edip kûy-ı mücâza uğrayan
Menzil-i maksûda bundandır sorarsan doğru yol
Behiştî

merhamet: (مرحمت) Ar. Rahm'dan; şefkat gösterme, acıma; birini koruma, esirgeme.
Merhamet merhamet ey dâd-res-i haste-dilân
Beni dûçâr-ı kuyûd eyledi nefs-i allâk-Aynî

Merhametten yüzünde yok leme'ân
Kutlu gün bellidir doğuşundan-Behiştî

merhem: (مرهم) Ar. 1.Deriye sürülen yağlı ilaç. 2. Acıyı dindirecek olan sebep. **c. merâhim.**
Çâk-i çâk etmiş iken tîğ-ı zebânımla seni
Kanda buldun o kadar yâreye merhem a köpek
Nef'î (kanda: nerede)

Yine hem-cinsi çeker birbirinin gayretini
Zahmı mikrâza urur sûzen onun_için merhem
Nâbi

Biz ol âşıklarız kim dağımız merhem kabûl etmez
O gül-zârın ki âteştir gülü şeb-nem kabûl etmez
Râmi Mehmet Paşa

Zahmım göricek cânâ cânâ göricek zahmım
Merhem koyasın birgün bir gün koyasın merhem
Nazîm (Yahya ...) (göricek: görünce)

merhem-i bihbûd-ı vasl: Kavuşmanın iyi edici merhemi.
Merhem-i bihbûd-ı vaslınla tabîbim kıl devâ
Mübtelâ-yı derd-i hicrân olduğum bilmez misin
Halim Giray

merhem-i kâfûr: Kâfur merhemi.
Kimlerin yâresine merhem-i kâfûr oldu
Kandadır kanda o zâlim o sitem-kâre aceb
Nedim (kanda: nerede)

merhem-i lutf: Lütuf merhemi.
Merhem-i lûtf ile ol la'l müdâvâlar eder
Nitekim gam-zedeler sînesin ol gamze deler-Nizami

merhem-i muvâfık: Uygun merhem.
Dil-hastelere tabîb-i müşfik
Her yâreye merhem-i muvâfık-Ziya Paşa

merhem-i vasl: Kavuşma merhemi.
Merhem-i vaslı ile buldu kamu derde devâ
Bu Fuzûlî elem-i hecr ile bîmâr henüz-Fuzûlî

Zahm-ı hicrin dilde azdı merhem-i vaslın anıp
Ey tabîb ol derd-mendin hâtırın hôş eyledim
Enverî

* **merhem-pezîr:** Merhem edici.
Merhem-pezîr olmadı zahmım benim Mesîh
Etme telef ilâcını sen zahmet olmasın
Nedim-i Kadim

* **merhem-sâz:** Merhem yapan; bir işe tedbir bulan.
Dil-i mecrûhuma eltâf ile merhem-sâz ol
Eyledi tîr-i sitem bağrımı pür-yara meded
Enderunlu Fazıl

merhûm: (مرحوم) Ar. Rahmet'ten; ölmüş Müslüman erkek için kullanılan söz "Allah rahmet eylesin" anlamında kullanılır.
Tavâf-ı Kâ'be-i kûyun be-kavl-i Bâkî-i merhûm
Derûn-ı dilde niyyet-i âb-ı zemzemden musaffâdır
Nef'î

Okundukça bu şi'r-i dil-pezîrim bezm-i âlemde
Eder zinde-revân Örfi-i merhûm u mağfûru-Nef'î

* **merhûme:** 1. Ölen Müslüman kadın için kullanılır. 2. Merhumun dişi kelimesi. Sıfat tamlaması kurmak için kullanılır.
Olunca ümmet-i merhûme büsbütün me'yûs
Muhît-i fikrine çullandı kanlı bir kâbûs
Mehmet Akif

merhûn: (مرهن) Ar. Rehn'den; 1. Ödünç olarak alınan bir şeye karşı verilen şey. 2. Muayyen zaman.
Kâm alır elbette bir gün dil niçin mahzûndur
Çünkü her emr ezelden vaktine merhûndur
Berrî Dede

Vakt-i merhûn erişir, olsa da azçok ta'vîk
Tıyneten ka:til olan istemez aslâ teşvîk
Abdülhak Hâmit

Ne kesb ettim hayâtımdan bu bender-gâh-ı fânîde
O da nisyâna merhûn, âh boş bir nâmdan başka
Muallim Naci

Ekser vakti geçerdi medyûn
Fevtinde bulundu dir'i merhûn-Ziya Paşa

mer'î, mer''iyye: (مرعى) Ar. Riâyet'ten; 1. Riayet edilen, saygı gösterilen. 2. Gözetilen, yürürlükte olan.
O demler geldi kim mer'î olup fazl u kemâl ehli
Ola vâzıh gabî vü câhilin devr içre noksânı-Cinânî

Bî-nişân u lâ-mekân u gayr-i mer'îdir nutuk
Cümle-i eşyâ nutuktur her ne kim var eylese-Gaybî

Zalâm-ı leylede mer'îdi râh-ı zer-kârı
Ve oldu her şeye bir ra'şe-i ziyâ sârî-Ahmet Hâşim

merîd: (مريد) Ar. Merd'ten; inatçı, başı sert.
Arsa-gâh-ı îd içinde görüp ağyârı dedim
Kurtulurmuş habsten bayrâmda şeytân-ı merîd
Behiştî

merîd-i kem-ter: Değersiz inatçı.
Henüz o mürşid-i hüsnün merîd-i kemteridir
Tarîk-ı aşkta irşâd gördüğün gönlüm
Nazîm (Yahya...)

merkad: (مرقد) Ar. Rukûd'dan; 1. Mezar. 2. Yatacak yer, yatak. **c. merâkıd.**
Zihî meşhed zihî merkad zihî ma'bed zihî maksad
Maka:m-ı Hızr u İlyâs u makarr-ı evliyâdır bu
Yahya Bey (Taşlıcalı...)

Merkadleri ecdâdımızın merkez-i a'dâ
Bir hâile, denmez ki bunun bedteri vardır
Abdülhak Hâmit

merkeb: (مركب) Ar. Rükûb'tan; 1. Binilecek şey, binek. 2. Vapur, gemi, kayık gibi şeyler. 3. Eşek.
Âh kim menzil ırağ u zâd yok merkeb zaîfe
Hâb-ı gaflet içre kaldım erdi vakt-i irtihâl
Lamiî Çelebi

Sâr-bân-ı vakt isen hazm eyle zîrâ vakt olur
Bir topal merkeb belâsıyle katâr elden gider
Ziya Paşa

merkeb-i âlem: Âlemin merkebi.
Almış yükünü öyle ki seyrinde halelsiz
Bir zerre dahi kaldıramaz merkeb-i âlem-Ziya Paşa

merkeb-i çûbîn: Değnekten yapılmış eşek.
Daha nev-âmededir tıfl-ı nazm ey Nâbî
Aceb mi hâneden eylerse merkeb-i çûbîn-Nâbi

merkez: (مركز) Ar. Rekz'den; 1. Karar edilecek yer. 2. Tam dairenin ortası olan nokta. 3. Tarz, suret.

Her cümle merkezinde eder seyr-i bî-vukûf
Her kıt'a mihverinde bulur feyz-i câvidân
Ziya Paşa

merkez-i a'dâ: Düşmanların merkezi.

Merkadleri ecdâdımızın merkez-i a'dâ
Bir hâile, denmez ki bunun bedteri vardır
Abdülhak Hâmit

merkez-i dâire-i câh u celâl: Celal ve mevki dairesinin ortası.

Merkez-i dâire-i câh u celâl ü azamet
Kutb-ı gerdûn-ı cihân-bânî vü fermân-rânî-Nef'î

merkez-i eczâ: En küçük noktanın ortası.

Bâr-gâhın merkez-i eczâsıdır
Emr-i bi'l-ma'rûf u nehy münkerin
Hamdullah Hamdi

merkez-i hayret: Hayret merkezi.

O dem ki merkez-i hayrette ol belâ-keşler
Misâl-i nokta-i mevhûme bî-karâr kalır-Nâilî

merkez-i işrâk: Aydınlığın merkezi.

Dehâya nâsiye-i sâfi merkez-i işrâk
Soluk dudakları pür-lerziş-i sürûd-ı firâk
Tevfik Fikret

merkez-i me'mûn-ı rızâ: Rıza sağlamlığının merkezi.

Sâbit-kadem ol merkez-i me'mûn-ı rızâda
Vâreste olup dâire-i havf ü recâdan-Ziya Paşa

merkez-i nokta: Nokta merkezi.

Başlasa cilveye mânend-i kümeyt-i hâme
Merkez-i nokta olur ona fezâ-yı pehnâ-Nef'î

merkez-i rûh: Ruh merkezi.

Gâlibâ ka:leb-i Hamdî olalı merkez-i rûh
Gelmedi dâiresine dahi pergâr-ı vefâ
Hamdullah Hamdi

merkez-i takvîm-i vaka:yi': Olaylar takviminin merkezi

Vaz'-ı târîhime pertev diyemezler bî-câ
Pek becâ merkez-i takvîm-i vaka:yi'dir bu
Pertev Paşa

merkez-i vahdet: Birlik merkezi.

Merkez-i vahdette olasız mukîm
Ermeye gönlünüze ta'n-ı hasûd-Gaybî

merkûm, merkûme: (مرقوم) Ar. Rakam'dan; 1. Yazılmış, adı geçen. 2. Bayağı, adi, işsiz güçsüz kimse.

Safha-i çehremde şerh-i mihnetim merkûmdur
Zâhirimden bâtınım keyfiyyeti ma'lûmdur-Fuzûlî

Nisbetimdir dürr-i iclâline olmuşsa eğer
Levh-i a'mâlime bir harf-i saâdet merkûm
Yenişehirli Avni

merkûz, merkûze: (مركوز) Ar. 1. Dikilmiş, saplanmış. 2. mec. Tabiatta, yaratılışta olan.

Mihr-i mihrin felek-i dilde tulû' etmiş idi
Olmadı mâh-ı felek sathına merkûz henüz-Nizami

Merkûz idi leylin nazar-ı hadşe-nisârı-
Âfâk-ı şühûda-Tevfik Fikret

Ey sen ki uzaktan mütebessim, heves-âmûz
Olmuş şeb-i ömrümde nigâhın bana merkûz
Ahmet Hâşim

mermer: (مرمر) Ar. Sert beyaz taş.

Yumuşaktır yüzün ey sâhibe-i hâne fakat
Böyle mermer gibi mi olmalı minder dediğin
Muallim Naci

mermer-i sâfî: Saf mermer.

Bâ-husûs böyle hammâm-ı münevver kim onun
Rûşenâ her mermer-i sâfî misâl-i mâh-tâb-Nedim

mermî: (مرمى) Ar. Remy'den; 1. Remyolunmuş, atılmış. 2. Ateşli silahlarla atılan kurşun.

Sabr eyler gelen mermiye âşık bulsa cânânın
Reh-i cânânda cân îsârına âmâdedir sözde
Muallim Naci

mermûz: (مرموز) Ar. Remz'den; gizlice işaret edilmiş.

A gönül sabredelim biz de cefâ-yı dehre
Sabrda çünki ferec nüktesi mermûz oldu
Behçet (Trabzonlu Defterdar Mehmet...)

merre: (مرّه) Ar. Defa, kerre. **c. merrât.**

Her merre çeşmine bir sûzen-i ma'yûb gelir
Kendi gözündeki mızrâk kişiye çûb gelir-Yüsrî

mersâ: (مرسا) Ar. Liman, gemilerin sığındığı yer.
Ne de âlâm-ı fikre bir mersâ
Olan bu mâî deniz
Melâli anlamayan nesle âşinâ değiliz-Ahmet Hâşim

mersiye: (مرثيه) Ar. 1. Vefat edenin güzelliklerini anarak acıyıp ağlamak. 2. Bu kişiler için yazılan hüzünlü şiir.
Cidâr-ı türbede bu cân-güzâr Mersiye'm
Te'essüf üzre okunsun zemân-ı haşre kadar
Ziya Paşa

mersiye-i muhteşem-i kâşânî: Köşklere layık muhteşem mersiye.
Yazdığı mersiyeyi neşr edemez şerminden
Var iken mersiye-i muhteşem-i kâşânî-Muallim Naci

mersûm: (مرسوم) Ar. Resm'den; 1. Yazılmış, çizilmiş, resmolunmuş. 2. Bahsi, adı geçmiş. 3. Anane, gelenek.
Sâgar-ı Cem'de bu beyt-i dil-küşâ mersûm imiş
Âteş-i bâdeyle germâ-germ iken kâşânesi-Hayali Bey

Kisb-i yedtir denilir başa gelen insânın
Safha-i kefte hat-i cebhesi mersûm gibi-Nedim

merta': (مرتع) Ar. Mera, otluk, çayır.

merta'-ı lu'b: Hile otlağı.
Beni kaptırma hased kurduna ey bebr-i vegâ
Merta'-ı lu'ba varan Yûsuf-ı hûbân-şekil
Hayali Bey

mertebe, mertebet: (مرتبه) Ar. Rütbe'den; 1. Basamak, derece, rütbe, paye. 2. Miktar, derece. **c. merâtib.**
Hâk ol ki Hudâ mertebeni eyleye âlî
Tâc-ı ser-i âlemdir o kim hâk-i kademdir
Bağdatlı Ruhi

Halktan gönlümün ol mertebedir vahşeti kim
Aksim âdem diye mir'âta nigâh eylemem
Osmanzade Taib

mertebe-i âlü'l-âl: En yüksek mertebe.
Zâtın âdi azametten dahi bâlâ-ter iken
Sana bir pâye midir mertebe-i âlü'l-âl-Şinasi

mertebe-i bâlâ: Yüce mertebe.
Sâye-i serv-kadin olsa cenâh-ı Es'ad
Dem urur lutfun ile mertebe-i bâlâdan
Esad Erbilî

mertebe-i kudret: Kudret mertebesi.
Karîr-i rûşenî-i tal'atinle çeşm-i şühûd
Bülend mertebe-i kudretinle pây-ı vücûd
Nevres-i Kadim

mertebe-i pîr-i mugân: Meyhanecinin mertebesi.
Vâiz ne bilir mertebe-i pîr-i mugânı
Tâ olmayacak cür'a gibi hâk-i reh mest-Nâilî

** **merâtib:** Mertebe'ler.
Merâtib üzredir erbâb-ı Tevhîd
Tefâvüt üzredir ashâb-ı Tevhîd-Hüdai

Afv ile mübeşşer midir eshâb-ı merâtib
Ka:nûn-ı cezâ âcize mi hâs demektir-Ziya Paşa

merâtib-i nagamât: Nağmelerin dereceleri.
Anâdil etti beyân-ı merâtib-i nagamât
Kumâr oldu terâne-keş ü sürûd-i senâ-Fuzûlî

Merve: (مروه) Ar. Mekke'deki bir tepenin adı olup, hacılar bu tepenin önündeki Safa ovasında, haccın farizası olarak yedi defa gidip gelirler.
Kâ'be yüzünde benlerini kılmayınca yâd
Vermez safâ şu Merve vü Zemzem dedikleri-Şeyhi

Mugaylân gam-ı dil-ber-i safâdır Merve hakkı için
Başım gitse yüzüm dönmezem ben kıble-gâhımdan
Usulî

Merve-i baht: Talihin Mervesi.
Kâ'be-i kûyun tavâfa şol kadar sa'y eyledim
Merve-i bahtım Safâ-yı vasla olmadı delîl-Behiştî

Meryem: (مريم) Hz. İsa'nın annesinin ismi.
Hevâ-yı sünbülün ile sabâ ki hôş-demdir
Deminde azm-i remîme Mesîh-i Meryemdir
Hamdullah Hamdi

Meryem fikrim olup hâmile-i feyz-i Hudâ
Doğdu gehvâre-i tab'ımda Mesîh-i ma'nâ
Nazîm (Yahya...)

Eğerçi asla fer'iyyet muahhardır mahabbette
Velî ma'nîde Meryem feyz-i İsî'den zuhûr eyler
Esrar Dede

mesâ: (مسا) Ar. Akşam.
La'net ol devlete kim ola gıdâ
Eşk-i çeşm-i fukarâ subh u mesâ-Nâbi

Âmed-şüd-i sabâh u mesâdan netîce yok
Gam gitse bâri bezmimize bâde gelse de-Neylî

Ey sen
Ki şimdi şübheli bir şekl-i pür-hayâl oldun
Bu semâ-yı mesânın altında-Ahmet Hâşim

Soluk ve gölgeli sîmâlarında reng-i mesâ
Nakş eder bir teheyyüc-i rü'yâ-Ahmet Hâşim

mesâbe: (مسابه) Ar. Derece, rütbe; kıymet.

mesâbe-i dürrî: İnci kıymetinde.
Mesâbe-i dürrî bâb-ı hazîre-i firdevs
Nümûne-i haremi sahn-ı gül-istân-ı İrem
Veysî (Alaşehirli Üveys Kadı...)

mesâcid: (مساجد) bk. mescid.

mes'adet: (مسعدت) Ar. Saâdet'ten; bahtiyarlık, kutluluk.

* **mes'adet-nümûn:** Bahtiyarlık gösteren.
Bilmem ki mukteżâ-yı nizâm-ı cihân mıdır
Dâim cihânda câhil olur mes'adet-nümûn
Ziya Paşa

mesâfe: (مسافه) Ar. İki nokta arasındaki aralık. **c. mesâfât.**

** **mesâfât:** Mesafeler.

mesâfât-i bî-nihâyet: Sonsuz mesafeler.
Bu mesâfât-i bî-nihâyette
Bister-i vâsi'-i tabîatte-Cenap Şahabeddin

Söyle tâkat-şiken, hayâl-figen
Bu mesâfât-ı bî-nihâye nedir-Fâik Âli Bey

mesaff: (مصف) Ar. Saf'tan; sıra sıra dizilme yeri; harp safları yeri. **c. mesâff**
Âleminde herkes eyler hôd-be-hôd da'vâ-yı zûr
Merd-i meydân-ı hüner ma'lûm olur rûz-ı mesaff
Koca Ragıp Paşa

mesâg: (مساغ) Ar. Sevg'den; izin, ruhsat.
Rızâya hükm-i kazâda muvâfıkız ammâ
Biraz da mezheb-i insâfta mesâg ararız
Koca Ragıp Paşa

Mesâg olaydı eğer lâ-şerîke-leh derdim
Nazîri gelmedi âlemde hüsn ü ân olalı
Yahya Kemal

mesâhif: (مصاحف) bk. mushaf.

mesâî: (مساعى) Ar. Sa'y'ler, çalışmalar.
Bugün ferdî mesâînin nedir mahsûlü? Hep hüsrân
Birer beyhûde yaştır damlayan tek tek alınlardan
Mehmet Akif

Bu artık işleyemez; hisse-i mesâîsiz
Sizindir işte verin, susturun bu hasta sesi
Tevfik Fikret

Alınız ilmini garbın, alınız san'atini
Veriniz hem de mesâînize son sür'atini
Mehmet Akif

mesâib: (مصاعب) Ar. Mus'ab'ın çokluğu. Zor işler, müşkiller.
Şöhret diye da'vet-i mesâib
Olsun mu karîn re'y-i sâib-Abdülhak Hâmit

mesâkin: (مساكن) bk. mesken.

mesâmât: (مسامات) bk. mesâmât.

mesâmi': (مسامع) Ar. Misma'lar, 1. Kulaklar. 2. İşitme aletleri.
Kelâm-ı sıdkta tasdîk olunmadan kaldı
Mesâmi'i o kadar etti pür peyâm-ı dürûğ-Nâbi

mesâmi'-i eyyâm: Günlerin kulakları.
Etmektedir mesâmi'-i eyyâmı pür-güher
Nâbi aceb mi olsa zebân-ı kalem kalîl-Nâbi

mesâmm, mesâmmât: (مسامّ) Ar. Mesemm'ler, cilt üzerindeki küçük delikler. Dilimizde "mesâmât" şekli kullanılır.
Kim tenlerinde râh-ı mesâmât ser-be-ser
Sûrâh-ı mâr-ı mühre-rübâ-yı sinân olur-Nef'î

Lenger-i ikbâline ermez hümâ-yı vâhime
Her mesâmmından zuhûr eylerse yüz bin perr ü bâl
Yenişehirli Avni

Cisminin her mesâmmı yâre iken
Tuttun evlâdını kucağında-Namık Kemal

mesârr: (مسارّ) bk. meserret.

mesâvî: (مساوی) Ar. Sû'dan; " kötülük, bedlik" anlamına gelen sû' in çokluk şeklidir.

Sanma erbâb-ı mesâvîye müsâvîyiz biz
Sûzen-i fikr ile leb-dûz-ı mesâvîyiz biz-Nâbi

Bir nesne berâber ise gayra de müsâvî
Aynıyle mehâsin demenin zıddı mesâvî
Sünbülzade Vehbi

mesbûk: (مسبوك) Ar. 1. Sebk olunmuş, geçmiş, geri bırakılmış. 2. Önde bulunan, ondan evvel geçmiş olan.

Nakd-i sühanım râyic olursa ne_ola Nâbî
Hiç ka:lıb-i fersûdeye mesbûk değildir-Nâbi

mescele: (مسجله) Ar. Sicil'den; sicillenmiş, tescil edilmiş.

mescele-i muhtelefe: Uyuşmamış sicillenme.

Hall olmadı bu ukde-i pîçîde-i müşkil
Gîsû-yı dü-tâ mescele-i muhtelefimdir-Nâbi

mescid: (مسجد) Ar. Sücûd'tan; namaz kılınacak yer, küçük cami. **c. mesâcid.**

Kevseri anmaz ol içtiği mey-i nâbı içen
Mescide varmaz o vardığı kilîsâyı gören
Avnî (Fatih Sultan Mehmet)

Aldın hezâr büt-kedeyi mescid eyledin
Nâkûs yerlerinde okuttun ezânları-Bâki

Vardım seher-i tâat için mescide nâ-gâh
Gördüm oturur halka olup bir nice güm-râh
Bağdatlı Ruhi

Geldikleri mescide bildim ne içindir
Yüz döndürüp ondan dedim ey kavm olun âgâh
Kim sizden ırağ oldu ise Hakk'a yakındır
Zîrâ ki dalâlet yoludur tuttuğunuz râh
Bağdatlı Ruhi

mescid-i Aksâ: Mescid-i Aksâ-Kudüs Camii

Tarfetü'l-aynde mescid-i Aksâ'yı bulan
Âzim-i sûy-ı kerâmât aleyhissalavât-Âdile Sultan

mescid-i hüsn: Güzellik mescidi.

Mescid-i hüsnündeyiken uydu dil-i zülfeynine
Kâfir ettin bir Müselmân'ı iki zünnârıla-Rahmi

mescid ü medrese: Medrese ve mescit.

Mescid ü medrese sende sen dört yana perâkende
Ne kaldın sen bu erkânda işin katı düşvâr-durur
Yunus Emre

mescid ü mey-hâne: Mescit ve meyhane.

Mescid ü mey-hâneyi seyr et teemmül eyle kim
Âşıkın rüsvâlığı var zâhidin da'vâsıdır-Esrar Dede

** **mesâcid:** Mescid'ler.

Sûfî arayıp gezme bî-hûde mesâcidde
Feyzin eseri şimdi hum-hânede kalmıştır-Esrar Dede

Gökte binlerce mesâcid gördüm
Orda vicdânımı sâcid görürüm-Tevfik Fikret

* **mescûd:** Secde edilmiş, kendine tapılmış.

Ne aşk nâtıka-pîrâ-yı rûy-ı rûh-ı insânî
Ne aşk sırr-ı heyûlâ-yı âdem-i mescûd-Sâmi

Hayret-efzâ-yı sâcid ü mescûd
Olamaz dünyevî bir öyle vücûd-Abdülhak Hâmit

mescûd-ı melek: Meleğe secde edilmiş.

Şîr-i Hak dedi o mescûd-ı melek
Feyz-i hikmetle tekellüm edicek
Selimî (Yavuz Sultan Selim)

mescûd-ı muhayyel: Hayalî secde ediş.

Ka:nûn.. diyoruz nerde o mescûd-ı muhayyel
Düşmân.. diyoruz nerde bu hâriçte mi, biz mi?
Tevfik Fikret

mescûr: (مسجور) Ar. Taşkın ve dalgalı deniz; alevlendirilmiş ateş.

Kâse-i çarhı şikest eyledi tîr-i da'avât
Cereyân eyledi hep âleme bahr-i mescûr
Enderunlu Fazıl

mesdûd: (مسدود) Ar. Kapalı, tıkanmış, tıkalı.

Mesdûdtur kudûmumuza bâb-ı iltifât
Biz şimdi bezm-i yârde menfûrlardanız-Nâbi

Çalışır ehl-i hüner etmeğe te'yîd-i kemâl
Ne kadar olsa dahi bâb-ı inâyet mesdûd
Hersekli Arif Hikmet

mesdûd-ı yed-i kazâ: Kaza elinin (Allah'ın kudret eli) engel oluşu.
Pend eyleyip etme nefsin itâb
Mesdûd-ı yed-i kazâdır ol bâb
Şeyhülislam Abdullah Vassaf Efendi

mesel: (مثل) bk. misl

meselâ: (مثلا) bk. misl.

mes'ele: (مسألة) Ar. Suâl'den; 1. Sorulan şey. 2. Çözülmesi gereken şey, problem. 3. Ehemmiyetli iş. **c. mesâ'il.**
Âlem ona muhtâc o müstağnî-i âlem
Bu mes'ele ma'lûm dil-i âlemiyândır-Nef'î

mes'ele-i aşk: Aşk meselesi.
Men' eyler imiş mes'ele-i aşkı müderris
Ey hâce onun var ise yaklaştı kazâsı-Bâki

mes'ele-i hicr ü visâl: Kavuşma ve ayrılık meselesi.
Cümle bir ka:idedir mes'ele-i hicr ü visâl
Fenn-i hikmette münâfât-ı esâlîb olmaz-Nâbi

mes'ele-i mübhem: Belirsiz mesele.
Nükte-i cân ki salar hayrete Rûhü'l-kudsü
Mebhas-ı hikmetinin mes'ele-i mübhemidir-Nef'î

mes'ele-i nâz: Naz konusu.
Her kaçan kim iderem hüsnü kitâbına nazar
Her varakta nice bin mes'ele-i nâz açılır
Necati Bey

mes'ele-i vasl: Kavuşma meselesi.
Katı çok bakmadasın nüsha-i hüsn-i yâre
Gâlibâ mes'ele-i vasldan işkâlin var-Nâbi

* **mes'ele-âmûz:** Mesele öğreten.
Aşk ile mes'ele-âmûz-ı cihânız Nev'î
Ne bilir müşkilimiz müftî-i derrâk bizim-Nev'î

mes'ele-âmûz-ı cihân: Cihanın mesele öğreteni.
Aşk ile mes'ele-âmûz-ı cihânız Nev'î
Ne bilir müşkilimiz müftî-i derrâk bizim-Nev'î

** **mesâ'il:** Mes'ele'ler.
Ne_ola mütâlaa-i safha-i cemâl etsem
Ki müşkilât-ı mesâ'il kitâb ile açılır
Şeyhülislam Yahya

me'ser, me'sere: (مأثره) Ar. Güzel eser, nişan, iz. **c. meâsir**
Oldu peyveste-i eflâk sihâm-ı dûdum
Nî-gûn oldu felek hem hedef-i me'ser ser
Esrar Dede

** **meâsir:** Güzel eserler, izler, nişanlar.
Bir fâilin meâsiridir cümle hâdisât
Ne iktizâ-yı çerh ü ne hükm-i zemânedir-Ziya Paşa

meserret: (مسرّت) Ar. Sürûr'dan; sevinç, neşe. **c. mesârr, meserrât.**
Bu perdenin derûnuna bak ıztırâbı ko
Her mihnetin verâsı meserret değil midir-Nâbi

O mürüvvetsiz o zâlim o sitem-kârenin âh
Ere mi dâmenine dest-i meserret acaba
Âşık Tokatlı Nuri

Bak derûn-ı perdeye kim ıztırârıdır kamu
Dilde her bir mihnetin sonu meserret değil mi
Âdile Sultan

* **meserret-yâb:** Sevinç bulan.
Mukaddem altı yıl hüznî tahallüs eylemiştim ben
Bihamdillâh meserret-yâb kıldı Hayy-i bî-enbâz
Sürûrî

** **mesârr:** Meserret'ler, sevinçler, neşeler.
Açıp nigâhıma dil-ber, safâlı bir meh-tâb
Bütün gurûr-ı mesârrınla pîş-i ye'simden
Güler, geçer, bırakırsın bir iştiyâk-ı harâb
Tevfik Fikret

Çırpınır bûse-i müştâkıma gönlünde emel
Saklanır nahvet-i ma'sûmuna vechinde mesârr
Kemalzade Ekrem Bey

** **meserrât:** Sevinçler, neşeler.
İnsân bütün ahzân ü meserrâta muâdil
Bir tatlı dönüş hisseder âvâre serinde
Cenap Şahabeddin

mesh: (مسخ) Ar. Şeklini değiştirecek çirkin bir hâle getirme.

* **memsûh, memsûha:** Çirkin hâle getirilmiş.
Yazık ki çehre-i memsûha döndü çehre-i dîn
Bugün kuşatmada İslâm'ı bir nazar: Nefrîn
Mehmet Akif

meshûf: (مسهوف) Ar. Susamış, suya kanmamış.
meshûf-ı sefâhat: Eğlenceye kanmamış.
En kanlı muhabbetleri bî-lerziş-i nefret
Perverde eden sîne-i meshûf-ı sefâhat-Tevfik Fikret
meshûr: (مسحور) Ar. Sihr'den; büyüye uğramış, büyülenmiş.
Çâh-ı Bâbil'de dahı Hârût u Mârût olmadın
Gözlerin sihriyle cân u gönül meshûr idi
Hamdullah Hamdi
Rûhumdan uçar rûhuna meshûr u girîzan
Bir hande-i maʿsûmesi bir tıfl-ı garâmın
Ahmet Hâşim
Hepsi meshûr; o muammâ güzeli
Gittiler görmeğe Ka:f dağlarına-Yahya Kemal
meshûr-ı aşk: Aşk büyüsüne kapılmış.
Söz bulup meshûr-ı aşk ettim Celâl Sâhir'i
Buldu Nâci şöhret-i sihr-i mübînim izdiyâd
Muallim Naci
meshûr-ı iştiyâk: Özlem büyüsü içinde olma.
Bütün gönülleri meshûr-ı iştiyâkım eder
Ve bî-sebeb muğberr
Uzaklaşırdım-Tevfik Fikret
Mesîh, Mesîhâ: (مسيح) Ar. Mesh'den; Hz. İsa'nın diğer ismi. Elini sürdüğü hastanın derhal iyileşmesinden kinaye olarak bu isim verilmiştir.
Cürʿa-i cân-bahşına leb-i teşne bin Hızr u Mesîh
Âb-ı Hayvân'sın yâhûd laʿl-i leb-i cânânesin-Nefʿî

Hakîm-i endîşe şâirdir kerâmet-pîşe sâhirdir
Tefekkürde Felâtûn'dur tekellümde Mesîhâ'dır
Nefʿî
Ger Mesîh olsa tabîbin açma dâg-ı sîneni
Gösterilmez yâdigâr-ı âşinâ bî-gâneye-Deli Hikmet
Mesîh-i maʿnâ: Mana Mesih'i.
Meryem fikrim olup hâmile-i feyz-i Hudâ
Doğdu gehvâre-i tabʿımda Mesîh-i maʿnâ
Nazîm (Yahya...)
Mesîh-i Meryem: Meryem'in İsa'sı.
Hevâ-yı sünbülün ile sabâ ki hôş-demdir
Deminde azm-i remîme Mesîh-i Meryemdir
Hamdullah Hamdi

* **Mesîh-leb:** Mesih dudaklı (diriltici dudaklı).
Günden güne çoğaldı gözümün yaşı gibi
Yahyâ gibi ölümlülerin emi Mesîh-leb
Yahya Bey (Taşlıcalı ...) (em: ilâç)
* **Mesîhâ:** Hz. İsa'nın isimlerinden biri.
Azm-i çarh etti Mesîhâ ki bula miʿrâcın
Yetmedi menzil-i maksûda tarîk-i talebi-Fuzûlî
* **Mesîhâ-dem:** Hz. İsa gibi nefesinde hayat bulunan, nefesi şifa veren, nefesi tesirli.
Ben ne Mesîhî ne Mesîhâ-demim
Zevkı hakîkatte arar âdemim-Muallim Naci
* **Mesîhâ-meşrebâ:** Mesiha meşrepliler.
Hayât-ı câvidânı mahv-ı matlûb ile hâsıldır
Mesîhâ-meşrebânın nefha-i Rahmân'ı yokluktur
Esrar Dede
* **Mesîhâ-sıfat:** Mesih şeklinde.
Ruh-bahş oldu Mesîhâ-sıfat enfâs-ı bahâr
Açtılar dîdelerin hâb-ı ademden ezhâr-Bâki
* **Mesîhî:** Hz. İsaʿya ait, onunla ilgili.
Ben ne Mesîhî ne Mesîhâ-demim
Zevki hakîkatte arar âdemim-Muallim Naci
mesîl, mesîle: (مثيل) bk. misl.
mesîr, mesîre: (مسيره) Ar. Seyr'den; seyir yeri, gezme yeri, gezilecek yer.
Şeh-bâz-ı felek mesîr-i mazmûn
Şâhîn-i mülk şiâr-ı maʿnî-Ünsî

Neyleyim seyr-i mesîri dil esîr-i gam iken
Leyla Hanım
mesîr-i mazmûn: Güzel sözün seyir yeri.
Şeh-bâz-ı felek mesîr-i mazmûn
Şâhîn-i mülk şiâr-ı maʿnî-Ünsî
meskat: (مسقط) Ar. Düşecek yer.
meskat-ı re's: İnsanın doğduğu yer, doğum yeri.
Meskat-i re's hem-demdir dûdmân-ı devletin
Der-gehin ehl-i kemâlin melce' ü me'vâsıdır
Nedim
mesken: (مسكن) Ar. Sükûn'dan; oturulacak yer, sakin olunacak yer. **c. mesâkin.**
Ey Behiştî örf esîri bâğ-ı cennet ummasın
Mesken olursa saâdettir eğer aʿrâf ona-Behiştî

Tasvîr-i gayre kılma mahal kalb-i akdesi
Esnâma mesken eyleme Beytü'l-Mukaddes'i
Usulî (Yenice Vardarlı ...)

mesken-i fahr-i cihân: Cihanın övünülecek yeri.
Rehber-i cân edip aşkı diyerek kandadır âh
Mesken-i fahr-i cihân şehr-i Medîne âyâ
Âdile Sultan (kandadır: nerededir)

mesken-i mahfî: Gizli yer.
Derdimi dökmeğe dil-dâra tez elden Vâsıf
Mesken-i mahfî bizim hâne gelir hâtırıma
Enderunlu Vâsıf

** **mesâkin:** Mesken'ler.
Ey kapkara damlarla birer mâtem-i berpâ
Temsîl eden âsûde ve fersûde mesâkin-Tevfik Fikret

meskenet: (مسكنت) Ar. Miskinlik, fakirlik ve zillet. 2. Bir çeşit hastalık, cüzzam.
Meskenet hil'atin eyle i'dâd
Ol mülâyim-dil ü dervîş-nihâd-Nâbi

Meskenet bâbında başın top edip atmak gerek
Kim ki buğz u gaybet ü herze kılırsa gel sana
Ümmî Sinan

Câm-ı meclis la'l-i mey-gûnunla öpüşdüğüçün
Meskenet edip sürâhî baş koyan ayağına-Âhi

Zehr-âb-ı meskenet gibi bir ni'met isteriz
Kim hân-ı ârzûda hasûdu bulunmaya
Avnî (Bekir Paşazade Yenişehirli Hüseyin...)

* **meskenet-figen:** Miskinliği gideren.
Mechûl elektrikçisi, aktâr-ı fikretin
Yüklen getir ne varsa biraz meskenet-figen
Bir parça rûhu, benliği, idrâki besleyen
Tevfik Fikret

meskûk: (مسكوك) Ar. Damgası vurulmuş, sikkeli, para hâline getirilmiş.
Zann etme zer-i kalbimi meskûk değildir
Tuğrâ-zededir sikkesi meşkûk değildir-Nâbi

meskûn: (مسكون) Ar. Sükûn'dan; içinde oturulmuş, yurt edinilmiş yer.
Ol zekî tab' ki dîvân-ı hilâfet hükmün
Rub '-ı meskûna onun dikkati icrâ eyler-Fuzûlî
Kodular adını rub'-ı meskûn
Onu taksîm edip erbâb-ı fünûn-Enderunlu Fazıl
Fikr etmeli kim Cenâb-ı Bî-çûn
Ettikde beşerle arzı meskûn-Lâ

meslah: (مسلخ) Ar. Selh'ten; salh-hâne, kanara, hayvan kesilen yer.
Aldıkları her nâhiye bir meslaha döndü
Kaldıkları her beldede bir âile söndü-Muallim Naci

meslek: (مسلك) Ar. Sülûk'ten; 1. Süluk edilen yer, yol; gidiş. 2. Geçim için tutulan yol. 3. Sistem. **c. mesâlik.**
Felâh bulmadı râh-ı talebde benlik eden
Sana sen oldun o meslekte râh-zenlik eden-Lâ

meslek-i âbâ: Babalar mesleği.
Usûl-ı i'tika:d u i'tiyâd ü resm ü âdette
Bütün ebnâ-yı âlem meslek-i âbâya tâbi'dir
Yenişehirli Avni

meslek-i Âşık Ömer: Âşık Ömer'in mesleği.
Iktifâ eylediler meslek-i Âşık Ömer'e
Aşk ü şevk ile nice kafiye-cûya-yı sühan
Sünbülzade Vehbi

meslek-i ehl-i hıred: Akıl sahibinin mesleği.
Kays-ı melâmet-güzîn râh-nümûndur bana
Meslek-i ehl-i hıred râh-ı cünûndur bana
Şeyhülislam Yahya

meslûb: (مسلوب) Ar. Selb'ten, selbolmuş, soyulmuş, alınmış.
Derhem olursa kâkül-i cânân aceb değil
Olur tekellüfât çü meslûb şeb-be-şeb-Nâbi

meslûb-ı recâ: Yalvarmadan soyulmuş, yalvarmayan.
Biz fakîriz yine meslûb-ı recâyız ammâ
Gönlümüz sâf u ganî ehl-i tama'dan değiliz
Âdile Sultan

meslûk: (مسلوك) Ar. Sülûk'tan; yola girilen, gidilen, varılan.
Mahsûs değil resm-i cefâ yâre ezelden
Âyîn-i vefâ vâdî-i meslûk değildir-Nâbi

Sürmeğe vâdî-i meslûke kümeyt-i kalemi
Âr eder ârif ü sâhib-dil ü sencîde kelâm-Nâbi

meslûl: (مسلول) Ar. Sell'den; 1. Kınından çıkarılmış kılınç. 2. Din uğruna nefsini feda eden kahraman. 3. Verem.
Tîğ-ı tevhîd idi ebrû-yı Resûl
Görünürdü iki seyf-i meslûl-Hakanî

Devr-i Sultân Selîm'i yazmak için
Seyf-i meslûl kıldı hâmesini
Halk Yahyâ Kemâl'e rahmet okur
Gûş ederken Selîm-nâmesini-Yahya Kemal

mesmû': (مسموع) Ar. "Sem"den, duyulmuş, işitilmiş.
Olalı dehr ne mesmû' vü ne manzûr oldu
Cilve-i şâhid-kâm olduğu ber-vefk-i merâm-Nâbi

Bir dağdağa-i mihneti tertîbe sebebtir
Mesmû' değil bî-garezâna niam-ı çerh-Nâbi

mesmûm: (مسموم) Ar. 1. Ağulu, zehirli şey. 2. Zehirlenmiş, ağulanmış.
Mesnûn acı bir zehr ile mesmûm... Nihâyet
Bir gül koparıp koklamadan toprağa düşmek
Tevfik Fikret

Gâh eder bir neşter-i mesmûm merhemden zuhûr
Gâh eyler nûş-ı dârû kâse-i semden zuhûr
Ziya Paşa

Bu ra'şe.. reng-i şeb-âlûd-ı zülf-i mağmûmum
Bu dişlerimde gülen kanlı rûh-ı mesmûmum
Ahmet Hâşim

* **mesmûmen:** Zehirlenmiş olarak.
Mesmûmen etti zât-ı Hasan Adn'e intika:l
Mazlûmen oldu şâh-ı şehîdân bürîde-ser-Ziya Paşa

mesned: (مسند) Ar. 1. Üzerine dayanılan, istinat olunan şey; yaşanılan. 2. Derece, rütbe, mansıp.
Şehriyâr-ı âsümân-mesned ki olmuş tâ ezel
Secde-gâh-ı tâc-dârân-ı cihân hâk-i deri-Nef'î

Âstân-ı şâha mesnedsiz Behiştî çâre yok
Terbiyetsiz tıfl azm etmez saâdetten yana-Behiştî

mesned-i dîrîn: Eski rütbe.
Aceb hâlet verir insâna el-hakk mesned-i dîrîn
Gelip yâda geçen ferhunde-demler eski âlemler
Nedim

mesned-i fetvâ: Fetva derecesi.
Hırka-i beyzâ vücûd-ı devletile kâm-bîn
Mesned-i fetvâ beka-yı rif'atile kâm-rân-Lâ

mesned-i hurşîd: Güneşin bulunduğu yer.
Mesned-i hurşîde vermez künc-i târîkin gedâ
Göz yuman seyr-i cihândan mihr-i rahşân istemez
Hayali Bey

mesned-i izzet: İzzet derecesi.
Vâkıf olmaz bârgâh-ı âlemin tertîbine
Blimeyen saff-ı niâli mesned-i izzet gibi
Ebussuud (Şeyhülislam...El-İmâdî)

Milyonla çalan mesned-i izzette ser-efrâz
Birkaç kuruşu mürtekibin cây-ı kürektir-Ziya Paşa

mesned-i vâlâ: Yüce mevki.
Milyonla çalan mesned-i vâlâda ser-efrâz
Birkaç kuruşu mürtekibin câyı kürektir-Ziya Paşa

* **mesned-ârâ:** Mesnede süs veren.

mesned-ârâ-yı vezâret: Vezirlik derecesini süsleyen.
Mesned-ârâ-yı vezâret ki cenâbın tevfîk
Kadr ile sadr-ı felek-pâye-i dîvân eyler-Cevrî

mesnevî: (مثنوى) Ar. 1.ed. Her beyti kendi arasında kafiyeli uzun manzum hikâye. 2. Mevlana Celaleddin Rumi'nin Farsça yazılmış meşhur eseri.
Mesnevî ammâ ki her beyti cihân-ı ma'rifet
Zerresiyle âftâbının berâber pertevi-Nef'î

mesnevî-i ma'nevî-i Mevlevi: Mevlevi'nin manevi mesnevisi.
Mesnevî-i ma'nevî-i Mevlevî midir, yâhûd
Âlem-i i'câzdan bir âyet-i uzmâ mıdır
Yenişehirli Avni

mesnûn: (مسنون) Ar. Sünnet'ten; 1. (bıçak, çakı) Bilenmiş. 2. Yıllanmış şey. 3. Sünnet olan şey.
Mesnûn acı bir zehr ile mesmûm... Nihâyet
Bir gül koparıp koklamadan toprağa düşmek
Tevfik Fikret

mesrûr, mesrûre: (مسرور) Ar. Sürûr'dan; 1. Sevinmiş. 2. Meramına ermiş, memnun.
Avn-i Cenâb-ı Hakk ile düşmân olup hâr u zelîl
Feth ile şehin-şâhımız mesrûr ede Rabb-i mecîd
Nedim

Zâhidâ gel aşka yâr ol maksûdun mesrûr ise
Aşk elinden tevbe-kâr ol menzilin maksûr ise
Ümmî Sinan

Oh! Bak şimdi, pâyânsız
Bir meserretle işte mesrûrum-Tevfik Fikret

Felek şâd ü melek şâd ü cihân mesrûr u şâdândır
Bugün îd-i cülûs-ı Hazret-i Abdülazîz Han'dır
Ziya Paşa (1289)

mess: (مسّ) Ar. El ile dokunma veya yoklama.
Edip ona aklımca bâzı ilâc
Etibbâya messetmedi ihtiyâc-Keçecizade İzzet Molla

mest: (مست) Far. Kendinden geçmiş; sarhoş. **c. mestân.**
Mest eyler âdemîleri elbette hamr-ı mevt
Her kim gelir cihâna çeker sonra câm-ı fevt-Bâki

Vâiz ne bilir mertebe-i pîr-i mugânı
Tâ olmayacak cür'a gibi hâk-i reh mest-Nâilî

Yıkılmaz dil pey-der-pey çekerken câm-ı âzârı
Bu bezmin bâde-nûşu mest olur ammâ harâb olmaz
Şeyhülislam Bahayi (... Mehmet)

Sen ne câmın mestisin ayâ kimin hayrânısın
Kendin aldırdın gönül ne_oldun ne hâl olmuş sana
Nedim

mest-i aşk: Aşk sarhoşu.
İçir vahdet meyin kansın yolunda mest-i aşk olsun
Firâkıyla yeter yandı çeh-i sûzânda eğlenmez
Âdile Sultan

mest-i ayyâr: Hileci sarhoş.
Gönül gözü hayâlinde olamaz fitneden hâlî
Çü uydu mest-i ayyâra ko çeksin şûr u gavgâyı
Şeyhi

mest-i bed-hû: Kötü huylu sarhoş.
Yaralar urdu gözü hoş eyledi ey hasta dil
Sana kim dedi ki var ol mest-i bed-hûdan yana
Zâti

mest-i bî-bâk: Çekinmeyen sarhoşluk.
Ben ol rindem ki oldum deyr-i ışkın mest-i bî-bâki
Görünür köhne hırkamdan ser-â-ser sînemin çâki
Behiştî

mest-i bî-mecâl: Güçsüz sarhoş.
Sevdiğim câm-ı meye hâcet nedir la'l-i lebin
Bir şeker handeyle mest-i bî-mecâl eyler beni-Nedim

mest-i bî-riyâ: Riyasız sarhoş.
Çü devr-i lâledir ihlâs ile kadeh tutalım
Niteki nergis olur mest-i bî-riyâ olalım-Şeyhi

mest-i câm-ı aşk: Aşk kadehinin şarhoşluğu.
Mest-i câm-ı aşkınız Esrâr-veş ey pîr-i mey
Baş açıp geldik sana ikrâra bir ben bir habâb
Esrar Dede

mest-i câm-ı gaflet: Gaflet kadehinin sarhoşluğu.
Âlem-i rü'yâda gibi eyleriz dünyâyı seyr
Mest-i câm-ı gaflet etmiştir bu köhne deyr-Behiştî

mest-i câvidân: Ebedi sarhoşluk.
Ellerinde yeşim-i ahdar la'l-i ahmerden kadeh
Her kim içer ol kadehden mest-i câvîdândur
Cem Sultan

mest-i dünyâ: Dünya sarhoşluğu.
Mest-i dünyâ gaflet uykusundan uyanmak mı var
Değme derdile olur mu hâbtan bîzâr mest-Behiştî

mest-i elest: Elest gününün sarhoşu. (Allah'ın kullarına "Ben sizin Rabbiniz değil miyim?" dediği gün.
Sanman bizi kim şîre-i engûr ile mestiz
Biz ehl-i harâbâttanız mest-i elestiz-Bağdatlı Ruhi

Sanman ki hemân la'l-i mey-gûn ile mestem ben
Hem onunla mestem hem mest-i elestem ben
Behiştî

mest-i gam: Gam sarhoşu.
Dil mest-i gam bir âşık-ı hâne-harâbdır
Laht-ı ciğer ona gül-i şem'-i şarâbtır-Esrar Dede

mest-i gurûr: Gurur sarhoşu.
Neş'e-i devletle n'olsun fahrin ey mest-i gurûr
Sen misin bâdi bu bezm-i âlemin icâdına?
Namık Kemal

mest-i hâb: Uyku sarhoşluğu.
Gâhice ki pek harâb olurdu
Derlerdi ki mest-i hâb olurdu-Şeyh Galip

mest-i hâb-ı nâz: Naz uykusunun sarhoşu.
Mest-i hâb-ı nâz ol cem' et dil-i sad-pâremi
Kim onun her pâresi bir nevk-i müjgânındadır
Fuzûlî

mest-i harâb: Yıkık sarhoş, salına salına yürüyen sarhoş.
Dünyâ şarâbı ile olmaz Hayâlî böyle
Hum-hâne-i ezelden mest-i harâba benzer
Hayali Bey

mest-i harâb-ı mey-kede: Meyhaneyi yıkılasıya kadar götüren sarhoş.
Mahmûr-ı bezm-i aşka şikeste kadeh yeter
Mest-i harâb-ı mey-kede câm-ı Cem istemez
Leskofçalı Galip

mest-i işve: İşve sarhoşu.
O mest-i işveyi der-hâb edip bahâne ile
Hele murâdına erdin gönül fesâne ile-Nedim

mest-i mağrûr: Gurur sarhoşluğu.
Çok da mağrûr olma kim mey-hâne-i ikbâlde
Biz hezârân mest-i mağrûrun humârın görmüşüz
Nâbi

mest-i medhûş-ı temâşâ-yı leb-i handân: Gülen dudağı seyretmekten dehşete düşmüş şarhoş.
Sen gülersin gül gibi ben bülbül-i nâlânınam
Mest-i medhûş-ı temâşâ-yı leb-i handânınam
Nedim

mest-i mey-i aşk: Aşk şarabının sarhoşu.
Yazanlar peykerim destimde bir peymâne yazmışlar
Görüp mest-i mey-i aşk olduğum mest-âne yazmışlar
Nef'î

mest-i mey-i bî-reng: Renksiz şarabın sarhoşluğu.
Mest-i mey-i bî-reng siyeh-mest-i gam olmaz
Peymâne-i hurşîd siyeh-kâr değildir-Esrar Dede

mest-i mey-i mey-gede-i âlem-i cân: Can âlemi meyhanesi şarabının sarhoşu
Biz mest-i mey-i mey-gede-i âlem-i cânız
Ser-halka-i cem'iyyet-i peymâne-keşânız
Bağdatlı Ruhi

mest-i mey-i nahvet: Gurur şarabının sarhoşu.
Geh hancer-i tegâfül ü geh nîze-i itâb
Ol mest-i nâz mest-i mey-i nahvet olmasın
Nedim-i Kadim

mest-i muhabbet: Muhabbet sarhoşluğu.
Mest-i muhabbette girânî-i ser olmaz
Pîşânî-i dil hak ile mûnis değildir-Nâilî

mest-i müdâm: Devamlı sarhoşluk.
Kimi mey-hânede şarâb-âşâm
Kimi hûn-ı ciğerle mest-i müdâm
Keçecizade İzzet Molla

mest-i nâz: Naz sarhoşu.
Geh hancer-i tegâfül ü geh nîze-i itâb
Ol mest-i nâz mest-i mey-i nahvet olmasın
Nedim-i Kadim

Mest-i nâzım kim büyüttü böyle bî-pervâ seni
Kim yetiştirdi bu gûne servden bâlâ seni-Nedim

mest-i rüsvâ-yı mahabbet: Aşk perişanlığının sarhoşluğu.
Mest-i rüsvâ-yı mahabbet olmadır kârım benim
Hem yine şâyestedir ta'n-ı heme millet bana
Esrar Dede

mest-i sebû-yı mey-be-dûş: Şarabı omuzunda testi sarhoşu.
Hôd-be-hôd mümkin midir kesb-i vukûf-ı sırr-ı câm
Çok zemân mest-i sebû-yı mey-be-dûş olmak gerek
Esrar Dede

mest-i şarâb-ı nâb: Katkısız şarap sarhoşu.
Kâm-bîn oldum görünce bâde-i la'l-i lebin
Dürr-i dendân gören mest-i şarâb-ı nâb olur
Rızayi

mest-i temâşâ: Seyretmekten sarhoş olmuş olanın hâli.
Biziz o mest-i temâşâ ki la'l-i sâkîden
Gönülde neş'e-i sahbâ sebû sebû tâze-Nâilî

* **mest-âne:** Sarhoşçasına, sarhoşça.
Dil-ber esîr-i bâde olursa aceb midir
Mest-âne bûse-dâde olursa aceb midir-Nâbi

Zâil oldu leb-i alinde olan reng-i şarâb
Kalmadı gamzesinin kudreti mest-âneliğe-Nâbi

Dil-i çeşm-âşinâ sâmân ile bî-gâne olmaz mı
Hemîşe mest ile ülfet eden mest-âne olmaz mı-Vecdî

mest-âne-i aşk: Sarhoşça aşk.
Sunaldan sâkî-i mihnet bana peymâne-i aşkın
Benim ol rûz u şeb medhûş olan mest-âne-i aşkın
Şeyhülislam Yahya

* **mestî:** Sarhoşluk.
Sen ne câmın mestîsin âyâ kimin hayrânısın
Kendin aldırdın gönül ne_oldun ne hâl olmuş sana
Nedim

** **mestân:** Mest'ler, sarhoşlar.
Nûş-i câm eyler gönül cem'iyyet-i hâtır bulur
Târumâr eyler yine ol gözleri mestân gelir-Bâki

mestân-ı cihân: Dünyanın sarhoşları.
Dâimâ hurrem ü ferhunde ola devrinde
Subhu mestân-ı cihân şâmı garibân-ı felek-Nef'î

mestûr, mestûre: (مستور) Ar. Satr'dan; 1. Örtülü, kapalı, perdeli. 2. Namuslu, baş örtüsüz gezmeyen kadın.
Bize saffü'n-niâl meclisinde yer bulunmazsa
Varıp ser-defter-i hicrâna mestûr olmamız yeğdir
Nâbi

Biz ol âbdâlân-ı aşkız âlem-i ma'nîde kim
Şehper-i Cibrîl ile mestûr olur uryânımız
Leskofçalı Galip

Açılıp ummadığın mestûre
Keşf-i avretle olur meşhûre-Sünbülzade Vehbi

Sûret-i âdemde olmuş idi mestûr sırr-ı Hak
Hubb-ı zâtı koptu Hak'tan mürtefi' ola hafâ-Gaybî

* **mestûre:** Örtülü, kapalı.
Açılıp ummadığın mestûre
Keşf-i avretle olur meşhûre-Sünbülzade Vehbi

Bülbülün şevkine ağzı sulanır ezhârın
Gonca mestûrelik eylerse de istiğnâdır-Lâ

mes'ûd, mes'ûde: (مسعود) Ar. Sa'd'ten; saadetli, bahtlı, bahtiyar, kutlu.
Mes'ûda nazîre-i mün'adimdir
Eş'ârı cevâmiü'l-kelîmdir-Ziya Paşa

A'mâk-ı târ-ı leyle birer kimsesiz çocuk
Vaz'-ı mükedderiyle bakar hep sitâreler;
Öksüz kalan ufuk
Süslense bir hilâl ile, mes'ûd olur.. güler-Tevfik Fikret

mes'ûd-ı düşmen: Düşmanın talihlisi.
İkisi birdir muazzeb eylemekte âdemi
Tâli'-i mes'ûd-ı düşmen kevkeb-i menkûb-ı dost
Sâbit

mes'ûl: (مسئول) Ar. Suâl'den; 1. Sorulan. 2. İstenilen. 3. Sorumlu.
Nice bir hizmet-i mahlûk ile mahzûl olalım
Sâil-i Hak olalım nâil-i mes'ûl olalım
Mütercim Âsım

Hak kazanmak da'vî-i tezvîr ile erlik değil
Er odur kim kendi vicdânında mes'ûl olmasın-Lâ

meşâcir: (مشاجر) bk. meşcer.

meşâil: (مشائل) bk. meşale.

meşâir: (مشاعر) Ar. Meş'ar'lar, 1. Hacı olmadan önce durulması gereken önemli yerler. 2. Hasseler, duyular.
Bilsem gönül ne zevk alacaksın visâlden
Hasretle etti za'f terettüb meşâ'ire-Nâbi

meşakkat: (مشقّت) Ar. Zahmet, sıkıntı, güçlük, zorluk.
Beyhûde dönüp neyler ola başımız üzre
Halkın bu felek dediği dolâb-ı meşakkat
Bağdatlı Ruhi

Her meşakkat kim görürsün ind-i Hak'tandır nüzûl
Kahr u lutfun illetidir tutma sen dilde melâl
Ümmî Sinan

meş'al, meş'ale: (مشعله) Ar. Şu'le'den; 1. Lamba, kandil. 2. Ucunda alev yanan sopa. **c. meşâil.**
Geceler deyr-i zebercedde yanan meş'alleri
Eyledikçe subh-dem bî-pertev ü bî-fer güneş
Lamiî Çelebi

Gam meş'alesidir bu sevinmek olmaz
Cân vermek olur da dönmek olmaz-Şeyh Galip

Topraklaşan ellerde birer meş'ale yansın
Kim derdi şu milyonla adam birden uyansın
Midhat Cemal Kuntay

meş'al-i âsâ: Gurur meşalesi.
Nice ma'nâları var raks-âver
Meş'al-i âsâ döker esmâ'a şerer-Nâbi

meş'al-i gül: Gülün saçtığı ışık.
Meş'al-i gül şevkine seyr edegör şeb-tâ-seher
Geceyi fark etmek olmaz şimdi Yahyâ rûzdan
Şeyhülislam Yahya

meş'al-i îmân: İman meşalesi.
Hudûd-ı aklı aşan ma'nevî seferlerde
Yegâne meş'al-i îmân olur gönül gönüle
Yahya Kemal

meş'al-i kamer: Ayın meşalesi.
Haylî kevâkib içre yanıp meş'al-i kamer
Sahn-ı semâda rûşen idi râh-ı keh-keşân-Bâki

meş'al-i kudret: Kudret meşalesi.
Zemîn-i bisât-ı kadr-i çarh hayme-i azamet
Nücûm-ı sâbit ü seyyâre meş'al-i kudret-Nâbi

meş'al-i zer: Altın meşale.
Sâkî vü meş'ale-dârın oluban elde tutar
Kadeh-i sîm semen meş'al-i zer nergis-Nizami

* **meş'ale:** Meşale.

meş'ale-i dil: Gönül meşalesi.
Tutuşur meş'ale-i dille merâyâ-yı huzûz
Hüsn ü aşk ortada bin mâh bin ahterle döner
Yahya Kemal

meş'ale-i kârbân: Kervan meşalesi.
Hac yollarında meş'ale-i kârbân gibi
Erbâb-ı aşk içinde nümâyânsın ey gönül-Nedim

meş'ale-i rûşen: Parlak meşale.
Şem' olmaz isem bezmine bu sûz ile bârî
Der-gâhına bir meş'ale-i rûşenin olsam-Nedim

meş'ale-i subh-gâh: Sabah vaktinin meşalesi.
Deycûr-ı hicri matla'-ı sürûr eder
Âh-ı derûnu meş'ale-i subh-gâh eden
İbnü'l-Naccar (Tüccarzade)

meş'ale-i şu'le-dâr: Parlak meşale.
Sûr-ı arûs kim ola mâtem netîcesi
Püf şem'-i bezme meş'ale-i şu'le-dâre yuf-Şeyh Galip

meş'ale-i zer: Altın meşale.
Sâkî vü meş'ale-dârın oluban elde tutar
Kadeh-i sîm semen meş'ale-i zer nergis-Nizami

* **meş'ale-dâr:** Meşale tutan.
Sâkî vü meş'ale-dârın oluban elde tutar
Kadeh-i sîm semen meş'ale-i zer nergis-Nizami

* **meş'ale-efrûz:** Meş'ale ışığı saçan.
Olsa aceb mi meş'ale-efrûz nâle-i dil
Kûy-ı habîbe râh-nümâmız budur bizim
Seyyit Vehbi

meş'al-efrûz-ı harîm-i ismet: Namus ocağının meşale ışığını saçan.
Tal'atin meş'ale-efrûz-ı harîm-i ismet
Nigehin bezm-i tegâfülde nedîm-i ismet-Nâilî

** **meşâil:** Meş'ale'ler, aydınlatma araçları.
Nûr-ı harem şühûduna nâ-müsâid olan
Vakf eylesin dimâğını dûd-ı meşâile-Nâbi

meşâil-i mâtem-penâh: Matemin sığınağının meşaleleri.
Al kanlı bir kefenle donat hayme-gâhını
Cânlarla yak meşâil-i mâtem-penâhını
Mehmet Akif

meşâmm, meşâm: (مشامّ) Ar. Şemm'den; burun, burun içinde koku alan yer.
Itr-ı hûb ile pür olurdu meşâmm
Bûy-ı müşg idi yâhûd anber-i hâm-Hakanî

Sahrâ-yı Çîn'i neyleyim bû
Mey-hânedir meşâmmımıza hâk-i tîb olan-Behiştî

Meşam oldu muattar bûy-ı zülf-i dil-rübâ ile
Bu gün bir ömr uğurladık yine bâd-ı sabâ ile
Cinânî

Meşâmı rûha emel lezzetinde neşr ediyor
Ten-i rakîki bahârın esîr-i nükhetini-Tevfik Fikret

meşâm-ı âlem: Âlemin burnu.
Meşâm-ı âlemi kıldı muattar
Seher yeli saçın akdin çözelden-Hamdullah Hamdi

meşâmm-ı bülbül-i şeydâ: Çılgın bülbülün burnu.
Dimâğım almıştır nükhet-i hûbıyla sahbânın
Meşâmm-ı bülbül-i şeydâya bûyu verd-i ra'nânın
Şeyhülislam Yahya

meşâmm-ı cân: Gönül burnu.
Hâk-i der-gâhı kokusundan muattarsın yine
Ey meşâmm-ı cân bu gün benzer ki attârın gelir
Ahmet Paşa

meşâmm-ı iffet: İffet kokusu.
Bûy-ı aşk-ı sâfîmı duysun meşâmm-ı iffetin
Kokla ey gül-bün! Menekşem yâdigâr olsun sana
Tâhirü'l-Mevlevi

meşâmm-ı safâ: Temiz burun.
Meftûn-ı zülf-i dil-ber olursan gönül gibi
Her dem gelir meşâm-ı safâya nesîm-i aşk
Esrar Dede

meşâmm-ı ümîd: Ümit burnu.
Şemîm-i lutfuna âmâdedir meşâm-ı ümîd
Ne gûne cünbüşü var rûzgârdan ne haber-Nâbi

meşârık: (مشارق) bk. maşrık.

meşcer, meşcere, meşcire: (مشجره) Ar. Şecer'den; ağaçı çok olan yer, ağaçlık. **c. meşâcir.**
Aks-i tekbîr ile dolmuş dereler
Secde eyledi buna meşcereler-Abdülhak Hâmit

Hüznüyle susan meşcerlerden gam-ı Eylül
Bir gölge yayarken, onu bir savt-ı tegâfül
Ahmet Hâşim

meşcer-i şuʿle-bâr: Parlak ağaç, ışık saçan ağaç.
Gül-zârı feyz-i nâmiye encüm-i nazîr edip
Döndü nihâl ile meşcer-i şuʿle-bâra gül-Nâilî

** **meşâcir:** Meşcere'ler, ağaçlıklar.

meşâcir-i pür-şâm: Akşamla dolu ağaçlıklar.
Susar meşâcir-i pür-şâm içinde bülbül-i âb
Sular semâ-yı hayâlâtı eyler istiâb-Ahmet Hâşim

meşgale: (مشغله) Ar. Şugl'dan; iş, güç, uğraşı. **c. meşâgıl.**

meşgale-i dehr-i bî-direng: Kararsız dünyanın işi.
Ey pây-bend-i dâm-geh-i kayd-ı nâm ü neng
Tâ-key hevâ-yı meşgale-i dehr-i bî-direng-Bâki

* **meşgûl, meşgûle:** 1. Bir işle uğraşan, iş görmekte olan. 2. İşgal edilmiş, doldurulmuş, tutulmuş. 3. Dalgın, tutuk.
Bir zemân nahvle de oldu meşgûl
Bilecek mertebe fâil mefʿûl-Sünbülzade Vehbi

Gönül esbâb-ı dünyâya mübâşir ol ko dünyâyı
Sakın bâzîçeye meşgûl iken çok mâh u sâl oynar
Behiştî

Şevk-i cennetle hayâlim meşgûl
Yüreğim havf-ı cehennemle melûl-Tevfik Fikret

meşgûl-i dünyâ: Dünya meşguliyeti.
Kâfiri meşgûl-i dünyâ zâhidi ukbâ-pesend
Âşıkı berhem-zen-i dünyâ vü ukbâ eyledin
Yenişehirli Avni

meşgûl-i hurd ü mürd: Ufak tefek şeylerin meşguliyeti.
Simât-ı haşmetinde âsmân meşgûl-i hurd ü mürd
Erem gül-şen-serây-i devletinde düzd-i berg ü sâz
Nedim

meşgûl-i menâhî: Yasak edilen şeylerle meşgul olma.
Ey Fuzûlî eyle tâat-i riyâyî terkini
Tevbe kıl min-baʿd meşgûl-i menâhî olmagıl-Fuzûlî

meşgûf: (مشغوف) Ar. Şağaf'tan; âşık, mecnun, birini aşırı derecede seven.

meşgûf-ı hasret: Hasret âşığı.
Görünse çeşmine bir düşmân, âh yâ Rabbî
Bu ârzû onu meşgûf-ı hasret ettikçe-Tevfik Fikret

meşgûl, meşgûle: (مشغول) bk. meşgale.

meşhed: (مشهد) Ar. Şehâdet'den; 1. Birinin şehit düştüğü yer. 2. İran'da ziyaretgâh olan şehir. **c. meşâhid.**
Zihî meşhed zihî merkad zihî maʿbed zihî maksad
Maka:m-ı Hızr u İlyâs u makarr-ı evliyâdır bu
Yahya Bey (Taşlıcalı...)

Meşhedimden şevk-i kûyunla revândır kan henüz
Görmedi tîğin benim Kâʿbe'mde bir kurbân henüz
Yenişehirli Avni

Meşhedim cennet olur sâye-i şemşîrinde
Zevk-ı zahmin ki verir neş'e-i câvid bana
Namık Kemal

meşhûd: (مشهود) Ar. Şühûd'dan, gözle görülmüş, görülen. **c. meşhûdât.**
Ya leb-i peymâne ya bûs-ı leb-i cânânedir
Şâm-ı hicrân âşıka meşhûd olan rü'yâ budur-Nâbi

Ne aşk bâis-i hestî-i âferîde-i gayb
Ne aşk illeti îcâd-ı âlem-i meşhûd-Sâmi

Cibillîdir taharrî-i hakîkat hırsı âdemde
Onun mahsûlüdür meşhûd olan âsâr âlemde
Mehmet Akif

** **meşhûdât:** Görülenler.
Ona mübhem, garîb meşhûdât
Bilemez var mı, yok mu şimdi hayât
Kemalzade Ekrem Bey

meşhûn: (مشحون) Ar. Şahn'dan; doldurulmuş, dolu, memlu.
La'b ü lehv ile çü dünyâ meşhûn
İstemez âkıl olan gayri oyun-Sünbülzade Vehbi

Her zâviye feyz-i Hak'la meşhûn
Pür-nûr-ı Hudâ derûn ü bîrûn-Ahmet Hâşim

Pür-zemzeme bir cevf-i ziyâ-dâr ile meşhûn
Geçsin ebedî günlerimiz fâhir ü gülgûn-Tevfik Fikret

meşhûn-ı sefâlet: Sefalet dolu.
Bulutlar pâre pâre, lîme lîme gökte gam-küster
Çökük, pejmürde, meşhûn-ı sefâlet yerde makberler
Kemalzade Ekrem Bey

meşhûr, meşhûre: (مشهور) Ar. Şöhret'ten; şöhretli, namlı, ün salmış, ün kazanmış. **c. meşhûrât, meşâhîr.**
Âstânında nigârı görmesem ye's etmezem
Bu mesel meşhûrdur kim çıkmadık cânda ümîd
Avnî (Fatih Sultan Mehmet)
Meşhûr meseldir bunu hôd sen de bilirsin
Ez-bâd-ı hevâ âmed ü ber-bâd-ı hevâ reft-Nef'î

Kirpikleri uzundur yârin hayâle sığmaz
Meşhûr bir meseldir "Mızrak çuvala sığmaz"
Havâyî

meşhûr-ı cihân: Cihanın meşhuru.
Dil verme gam-ı aşka ki aşk âfet-i cândır
Aşk âfet-i cân olduğu meşhûr-ı cihândır-Fuzûlî

meşhûr-ı enâm: Halkın meşhuru.
Hurşîd-sıfat feyz ile meşhûr-ı enâm ol
Zerrât-ı dil-i halka ziyâ-pâş-ı merâm ol
Mehmet Refet

meşîhat: (مشيخت) Ar. Şeyh'ten; 1. Şeyhlik. 2. Şeyhülislam makamı.
Cihân durdukça dursun câh-ı vâlâ-yı meşîhatte
Ola pîrâye hasmı şüfre-i tîğ ü sinân üzre-Ziya Paşa

meşîme, meşîm: (مشيمه) Ar. Son; döl yatağı.
meşîm-i şeb: Gecenin sonu.
Bir yolcunun kudûmu idi orda muntazar
Gün doğmadan meşîm-i şebten neler doğar
Tevfik Fikret
Felektir ol ki dahi gelmeden bu eşbâha
Verir meşîmede tıfl-ı cenîne rûhu gıdâ-Ziya Paşa

Ufuklarında sönük bir ziyâ, cılız bir ümîd
Belirmesiyle, bakarsa, deminki baykuşlar
Meşîmesinde fezânın o nûru boğmuşlar
Mehmet Akif

meşîme-i şeb: Gecenin sonu, döl yatağı.
Âbisten-i safâ vü kederdir leyâl hep
Gün doğmadan meşîme-i şebden neler doğar
Rahmi (Tersane Kâtibi Vak'anüvis Kırımlı Mustafa ...)

meşîme-i takdîr: Takdirin sonu.
Sezâ ki eyleye üftâde bîm-i adlinden
Muâmilân-ı fesâdı meşîme-i takdîr-Beliğ

meşiyyet: (مشيّت) Ar. 1. İrade. 2. İstek, dilek. 3. Yürüyüş, yürütme.
Âdem esîr-i dest-i meşiyyet değil midir
Âlem zebûn-ı pençe-i kudret değil midir-Nâbi

Şunûât-ı cihân vâ-beste-i hükm-i meşiyyetdir
Abesdir dest-i gerdûn-ı sitem-bünyâddan feryâd
Ziya Paşa
Meşiyyetin sana zulûm etmek ihtimâli mi var?
"Çalış" dedikçe şerîat çalışmadan, durdun
Onun hesâbına bir çok hurâfe uydurdun
Mehmet Akif

Fakat unutma ki yol intizâm-ı meşiyyetle
Yakınlaşır, kısalır-Tevfik Fikret

meşk: (مشق) Ar. 1. Yazı örneği. 2. Alıştırma çalışması.

Dem-â-dem kilk-i müjgân ile tıfl-ı merdüm-i çeşmim
Hat-ı sevdâ-yı hâlin meşk eder levh-i hayâl üzre
Fuzûlî

Meşk eyledi pervâne vü şem' ü gül-i sad-berg
Yanmayı, yakılmayı, yaka yırtmayı benden
Kâzım Paşa

meşk-i cünûn: Delilik dersi.

Her sehî-kad cilvesi bir seyl-i tûfân-ı belâ
Her hilâl-ebrû kaşı bir ser-hat-ı meşk-ı cünûn
Fuzûlî

meşk-i lerziş: Titreme dersi.

Giriftâr olmasın keştî-i dil ol şûh-ı rakka:sa
Ki meşk-i lerziş eyler mevc girdâb-ı sürrîninden
Nâbi

meşk-i nâz-ı yâr: Yârin naz dersi.

Gayre sarf etmededir zevk-ı zemân-ı hattını
Meşk-i nâz-ı yâre sînem tahta-i ta'lîm iken-Nâbi

meşk-i şi'r: Şiir dersi.

Ne mümkün pey-rev olmak Nâbî-i üstâda ey Sâmî
Sevâd-ı nâ-becâdır meşk-i şi'ri kilk-i etfâlin-Sâmi

meşkûk: (مشكوك) Ar. Şekk'tan; şekkolunmuş, şüpheli.

Zann etme zer-i kalbimi meskûk değildir
Tuğrâ-zededir sikkesi meşkûk değildir-Nâbi

meşkûr: (مشكور) Ar. Şükr'den; şükre, teşekküre değer, makbul, beğenilmiş, övülmüş; memduh.

Ola zî-bende-i âgûş ü kabûl-i Mevlâ
Dîn ü dünyâya mülûk-âne bu sa'yi meşkûr
Enderunlu Fazıl

Aşk değil mi asl-ı ebrâr u mukarreb gayrı nâs
Külli şey' hep tâkatınca Hâlik'a meşkûr ise
Ümmî Sinan

Silin bulutları, silkin zilâl-i ehvâli
Ziyâ içinde koşun bir halâs-ı meşkûre-Tevfik Fikret

meşreb: (مشرب) Ar. Şürb'tenn; 1. Huy, mizac, tabiat, hilkat. 2. Gidiş, yol. 3. Su içme yeri. 4. Değişik isimlere gelerek onları sıfat yapar. **c. meşârib**

Bu ışk meşrebi yâ Rab ne turfa meşrebtir
Ki hûn-ı dîde-i uşşâk ile leb-â-lebtir
Hamdullah Hamdi

Ârif ol, ehl-i dil ol, rind-i kalender-meşreb ol
Ne Müselmân-ı kavî, ne mülhid-i bî-mezheb ol-Nef'î

Böyle zıddeyn diler meşrebte
Ya'nî kim her biri bir mezhebte-Sünbülzade Vehbi

meşreb-i âlem: Âlemin huyu.

Pây-mâl eder encâm kimin üstüne dönse
Âgâz edeli devre budur meşreb-i âlem-Lâ

meşreb-i âşık: Âşık huyu.

Ta'n eyleyeni meşreb-i âşıklara sûfî
Müftî-i cihân olsa dahi taşlarız biz-Lamiî Çelebi

meşreb-i bed: Kötü huylu.

Hûy-i bed, âdet-i bed, meşreb-i bed
Eder erbâbını merdûd-ı ebed-Nâbi

meşreb-i bî-bâk: Uyuyan huy.

Benim ol Nef'î-i rûşen-dil ü sâfî gevher
Feyz alır câm-ı safâ meşreb-i bî-bâkimden-Nef'î

meşreb-i eczâ-yı âlem: Âlemin eczasının huyu.

Mükedderdir ser-â-ser meşreb-i eczâ-yı âlem hep
Safâ-yı hâtır ancak bâdede sâgarda kalmıştır
Râmi

meşreb-i ehli-i fenâ: Yokluk ehlinin meşrebi.

Pür gerektir sâgar-ı işkeste câm-ı zer-nişân
Meşreb-i ehl-i fenâda ey gönül Cemlik budur
Şeyhülislam Yahya

meşreb-i hezâr: Bülbül huyu.

Hemen bize düşecek vakt-i gülde işrettir
Figânî nâ-be-mahal meşreb-i hezâra düşer-Nâbi

meşreb-i irfân: İrfan yaratılışlı.

Hikmetinde ben de hayrânım ki yok cem' eylemiş
Meşreb-i irfân ile akl-ı maaşı bir yere-Nâilî

meşreb-i kalender: Kalender meşrep.
Âşık-ı her-şûh mu meşreb-i kalender tâli'im
Çektiğim peymâneler mecliste yârimdir bütün
Ziya Paşa

meşreb-i memdûh: Övünülecek meşrep.
Tevâzu' meşreb-i memdûhtur erbâb-ı rif'atte
Fakîr eylerse arz-ı meskenet hôd kendi hâlidir
Ziya Paşa

meşreb-i nâ-sâz: Uygun olmayan yaratılış.
Pek rengine aldanma felek eski felektir
Zîrâ feleğin meşreb-i nâ-sâzı dönektir-Ziya Paşa

meşreb-i pâk: Temiz huy.
Safâ-yı meşreb-i pâkin eğer yâd etse bir şâir
Midâd-ı hâmesine reşk ederdi reşha-i Kevser-Nef'î

meşreb-i rind-âne: Rindçe meşrep.
Zühd-i huşkü bezm-i nûş-â-nûştan fark eylemez
Böyledir erbâb-ı hâlin meşreb-i rind-ânesi
Şeyh Galip

meşreb-i şûh: Şuh meşrep.
Meşreb-i şûhunda bir sır var ki te'sîr eylese
Zâyi' olmaz haşre dek keyf-i şerâb-ı Edrine-Nef'î

meşreb-i zühhâd: Zahitlerin huyu.
Ne gördü bâdede bilmem ki oldu bâde-perest
Mürîd-i meşreb-i zühhâd gördüğün gönlüm-Fuzûlî

meşrû', meşrûa: (مشروع) Ar. Şer'den; şeran caiz olan, şeriata, kanuna uygun.
Ne ekmiştin ki mahsûl istiyorum bir de ferdâdan
Senin meşrû' olan hakkın; bugün hüsrân, yarın hüsrân-Mehmet Akif

meşrûh, meşrûha: (مشرو) Ar. Şerh'ten: 1. Şerh olunmuş, açıklanmış. 2. Uzun uzadıya anlatılan.
Dil oldu tîğ-ı firâkınla şerha şerha velî
Ne sûd çün sana olmadı hâl-i dil meşrûh-Fuzûlî

Olursa tîğ-ı firâkıyla şerha şerha tenim
Nigâra derd-i derûnum olup durur meşrûh
Şeyhülislam Yahya

Dil safhasına baktım etrâfı haylî meşrûh
Bildim bu nüsha çıkmış bir zî-fünûn elinden-Nev'î

meşşâta, mâşıta: (مشّاطه) Ar. Gelini süsleyen, saçını tarayan, gelininin tuvaletini yapan kadın.
Zîb ü fer vermek için rûy-i arûs-ı çemene
Yâsemen şâne sabâ mâşıta âb âyîne-dâr-Bâki

Tab'ım arûs-ı ma'nîye meşşâtalık eder
Endîşem âyîne, kalemim sürme-dân verir-Nef'î

meşşâta-i adl: Adaleti süsleme.
Memleket meşşâta-i adliyle zînet-yâb olur
Saltanat pîrâye-i hulkuyle hüsn ü ân bulur-Nef'î

meşşâta-i bâd-ı sabâ: Saba rüzgârının süsleyicisi.
Gonca bikre zeyn eder meşşâta-i bâd-ı sabâ
Ebr-i dürr-i âb-dâr iltür ona gırbâl ile
Behiştî (iltür: iletir)

meşşâta-i kudret: Kudretin süsleyicisi.
Cihâna zîb ü fer verdi yine meşşâta-i kudret
Arûs-ı nev gibi ârâyiş etti köhne dünyâyı-Bâki

meşşâta-i nesîm: Rüzgârın süsleyicisi.
Donattı gül arûsunu meşşâta-i nesîm
Âyîne oldu âb-ı revân şâne oldu hâr-Necati Bey

meşşata-i rûy-i âlem: Âlemin yüzünü süsleyen.
Tab'-ı âyîne-i meşşata-i rûy-i âlem
Fikr-i üstâd-ı kühen-sâl-i debistân-ı felek-Nef'î

* **meşşâta-vâr:** Süsleyici kadın gibi.
Arûs-ı hüsnüne meşşâta-vâr zîver için
Yaşım gül-âb ü müjem şâne vü gözüm mir'ât
Lamiî Çelebi

meştâ: (مشتى) Ar. Şitâ'dan; kışlak, kışın geçirildiği yer, kışla.
Gencine-i bahârı vurup leşker-i hazân
Meştâya sarf olundu tâlid ü tarâifi
Keçecizade İzzet Molla

meş'ûm, meş'ûme: (مشؤم) Ar. Şe'âmet'ten; uğursuz, kötü.
İşte uryân ü zâr ü müstağrak
İki timsâli fakr-ı meş'ûmun-Tevfik Fikret

O gayr-ı meş'ûme
Müstemir bir sükût-ı ümmîdin
Sadme-i ka:hriyle in, in, in-Tevfik Fikret

metâʿ: (متاع) Ar. 1. Satılacak mal., eşya. 2. Eldeki varlık, sermaye. **c. emtia.**
Yûnus bu sözleri çatar sanki balı yağa katar
Halka metâʿların satar yükü gevherdir tuz değil
Yunus Emre
Mey fâideyle şöhreti var bir metâʿ idi
Devr-i lebinde onu ayağa düşürdüler-Hayali Bey

Âkıl oldur gelmeye dünyâ metâʿından gurûr
Müddet-i devr-i felek bir demdir âdem bir nefes
Bâki
Maʿrifet iltifâta tâbiʿdir
Müşterîsiz metâʿ zâyiʿdir-Muallim Naci

metâʿ-ı akl u fikr: Akıl ve fikrin kaynağı.
Metâʿ-ı akl u fikrim gitti elden târumâr oldu
Vücûdum kişverin yağmâya verdi ser-te-ser firkat
Cinânî

metâʿ-ı akl-ı kâsid: İşe yaramaz aklın sermayesi.
Senin bâzâr-ı aşkında eder dellâl cân feryâd
Metâʿ-ı akl-ı kâsidtir hırîdâr olmasın kimse
Ahmet Paşa

metâʿ-ı cerd ü belâ: Dert ve bela malı.
Sen böyle nâz ü şîve satınca gedâlara
Narh-ı metâʿ-ı derd ü belâ râygân olur-Nefʿî

metâʿ-ı cümle-i akvâm: Bütün kavimlerin sermayesi.
Bu şehriyâr değil miydi hâdimü'l-haremeyn
Metâʿ-ı cümle-i akvâm iken o zî-kudret
Abdülhak Hâmit

metâʿ-ı dehr-i bî-bünyâd: Temelsiz dünyanın eşyası.
Gam çeken mâl ü metâʿ-ı dehr-i bî-bünyâd için
Neydügün bilse meâl-i hâl-i dünyâ kâşkî-Bâki

metâʿ-ı derd: Dert malı.
Nukûd-ı sabr ü dil verdim metâʿ-ı derdine yârin
Görenler Zâtîyâ cânlar verir bir yâdigâr aldım
Zâti

metâʿ-ı devlet: Devletin sermayesi.
Her ne denlü himmete endâze olmazsa yine
Müşterî olma metâʿ-ı devlete himmet budur
Cevrî (İbrahim Çelebi)

metâʿ-ı dünye: Dünya sermayesi.
Medd-i ayneyn eylemek olmaz metâʿ-ı dünyeye
Aynı dünyâdan yumup aʿyâna ermişlerdeniz-Nuri

metâʿ-ı feyz: Bol sermaye.
Hep senden alır metâʿ-ı feyzi
Ey hâce-i nâm-dâr-ı maʿnî-Ünsî

metâʿ-ı gam: Gam sermayesi.
Metâʿ-ı gam-durur aşkın harîdâr olmasın kimse
Belâ dâmı-durur zülfün giriftâr olmasın kimse
İbn-i Kemal

metâʿ-ı maârif: Bilginin sermayesi.
Temgâsıdır sükût metâʿ-ı maârifin
Bir gün bizim dahi olur elbet revâcımız
Nevres-i Kadim

metâʿ-ı mebzûl: Dağıtılmış mal.
"Odun" dedin de, tuhaftır, ne geldi aklıma bak
Zavallı memleketin yoktu başka mahsûlü
Odundu, nerde bulunsan, metâʿ-ı mebzûlü
Mehmet Akif

metâʿ-ı mûr: Karıncanın sermayesi.
Cehd eyle azâb-ı gûr yığma
Saʿy eyle metâʿ-ı mûr yığma-Fuzûlî

metâʿ-ı nutk: Konuşma sermayesi.
Metâʿ-ı nutkuna gülün edip gayb-endâze
Dükkân-ı fikretinde akl-ı küll nessâc-ı dîbâdır-Sabri

metâʿ-ı râz: Sırrın sermayesi.
Gerçi etmez dil metâʿ-ı zârını ifşâya meyl
Bir nefes ârâmı yoktur giryeden mânend-i seyl
Osmanzade Taib

metâʿ-ı sabr: Sabır sermayesi.
Bilmediği-çün metâʿ-ı sabr kadrin tıfl-ı dil
Âl ile aldı elinden bir yanağı al onu-İbn-i Kemal

metâʿ-ı şöhret: Şöhret malı.
Felek bu gûne tehî dûş-ı izzet eyledi yoksa
Metâʿ-ı şöhrete dellâl idik zemân ile biz de-Nâbi

metâʿ-ı vasl: Kavuşma malı.
Kim yetüreydi sana bâzâr-ı hüsn içre bahâ
Ey metâʿ-ı vasl eğer olmasa hicrânın senin-Behiştî

metâʿ-ı zevk: Zevk sermayesi.
Dünyâyı bir safâya veren rind-i bî-nevâ
Kem-ter metâʿ-ı zevkini dünyâya vermemiş
Cevrî (İbrahim Çelebi)

** **emtia:** Metâ'lar.

emtia-i gûnâ-gûn: Çeşit çeşit mallar.

Hâce-i dâd ü sited zîver-i bâzâr ede tâ
Dem-be-dem tâze zuhûr emtia-i gûnâ-gûn-Münif

metâf: (مطاف) Ar. Tavâf'tan; tavaf edecek yer.

Mey-hâneyi seyrettim uşşâka metâf olmuş
Teklîf ü tekellüften sükkânı muâf olmuş-Şeyh Galip

metâf-ı ehl-i himmet: Himmet ehlinin tavaf edecek yeri.

Abes zühhâd ile sahrâ-rev-i beytü'l-harem olmak
Metâf-ı ehl-i himmet Kâ'be-i ulyâ-yı diğerdir
Leskofçalı Galip

metâf-ı kudsiyân: Kudsilerin tavaf edilecek yeri.

Mürâât-ı edeb şartıyle gir Nâbî bu der-gâha
Metâf-ı kudsiyândır bûse-gâh-ı enbiyâdır bu-Nâbi

Nûr-ı zâtiyle münevver eyleyip Hak ravzasın
Mescid-i pâkin kıla rûşen metâf-ı kudsiyân
Kâzım Paşa

metâlib: (مطالب) bk. matlab.

metânet: (متانت) bk. metîn

metîn: (متين) Ar. Metânet'ten;1. Sağlam, dayanıklı, metanetli. 2. Yazı parçası. **c. mütûn.**

Nice kasîde ki her beyti bir kitâb-ı metîn
Nice kitâb ki her fasl u bâb-ı şerh-i mütûn-Nef'î

* **metânet:** Dayanma, kuvvetli, sağlam olma.

Akl-ı evvel gibi ef'âli metânette mesel
Subh-ı sâni' gibi akvâli sadâkatte alem-Nef'î

* **metn, metin:** Dayanıklı, sağlam.

Fenn-i aşka başladım dikkatle gördüm nice bâb
Metni derd ü faslı hicrân ile dolmuş bir kitâb
Nişanî (Karamanlı Nişancı Mehmet Paşa)

metn-i muhkem: Sağlam metin.

Şerh-i kitâb-ı âleme bir metn-i muhkemiz
Lafz-ı talebde ma'nî-i matlûb-ı âdemiz-Esrar Dede

** **mütûn:** Metîn'ler.

Nice kasîde ki her beyti bir kitâb-ı metîn
Nice kitâb ki her fasl u bâb-ı şerh-i mütûn-Nef'î

metrûk, metrûke: (متروك) Ar. Terk'ten; terkedilmiş, bırakılmış, kullanılmaz, battal hâlde.

Metrûk idi âlet-i şikence
Kullanmaz idi tüfek tabanca-Nâbi

Tellerin lahn-i inkisâriyle
Hangi metrûke böyle eğleniyor-Cenap Şahabeddin

metrûk-ı asel: Balı terketme.

Telh-kâm etti bizi va'de-i metrûk-ı asel
Ramazân olmak ile verdi velî haylî kesel-Cinânî

metrûk-ı mey: İçkiyi terketme.

Kâse-i metrûk-i mey reng-i lebinden bellidir
Müflisin evvelki hâli meşrebinden bellidir-Yüsrî

me'vâ: (مأوى) Ar. 1. Sığınacak yer, melce, mesken, yurt. 2. Cennet'te bir makam.

Artık insâf eyle bir nîm-iltifât et gönlüme
Âşık-ı bî-çârenin makber gibi me'vâsı var
Kemalzade Ekrem Bey

Bükmüş oradan boynunu binlerce yetîmân
Me'vâ arıyor âileler lâne perîşân-Mehmet Akif

Ve ben uzakta şu me'vâ-yı istirâhatta
Onun üfûlünü seyr eyliyor da ölmüyorum
Tevfik Fikret

Benzetir cennet-i Me'vâ'ya yüzün ehl-i hıred
Nahl-i Tûbâ'ya müşâbihtir o zîbâ sa'îd-Celalî

me'vâ-yı aşk: Aşk yurdu.

Me'vâ-yı aşktır dil-i âgâhımız bizim
Bî-câ değildir âh-ı seher-gâhımız bizim
Nevres-i Kadim

Me'vâ-yı cennet: Cennet yeri.

Daldıkça cebr-i nefs ile ben bahr-i gurbete
Rûhum dönerdi sanki o me'vâ-yı cennete
Kemalzade Ekrem Bey

me'vâ-yı selâmet: selâmet yurdu.

Dünyâyı güzer etse ne_ola bâd-ı sebük-hîz
Mânendi onun bulmaya me'vâ-yı selâmet-Nâbi

mevâdd: (موادّ) bk. madde.

mevâız: (مواعظ) Ar. 'Mev'ıze'ler. nasihatler, öğütler.

Çün penbe-i gaflet gide cânın kulağından
Gûş eyleyesin cümle mevâzı'da mevâ'ız
Hamdullah Hamdi

mevâîd: bk. mîâd.
mevâlîd: (مواليد) bk. mevlid.
mevâni‘: (موانع) bk. mâni‘
mevâzı‘: (مواضع) bk. mevzi‘
mevc, mevce: (موج) Ar. Dalga. **c. emvâc. c. mevecât.**
Eşkimin her mevc tûfân-ı bârı bir deryâ-yı aşk
Sînemin her dâğ-ı âteş-nâki bir küh-sâr-ı feyz
Leskofçalı Arif
Der-kâr olur telâtûm-ı deryâ-yı iştiyâk
Bir mevce kim o cebhe-i berrâktan kopar-Nâilî

Kanatlarından edip mevce mevce nûr isâr
Döner fezâlara keh-keşân-ı encüm-bâr
Kemalzade Ekrem Bey
mevc-i âb-ı cârî: Akan suyun dalgası.
Bâd-ı seher mi yâ Rab ya nefha-i Mesîhâ
Ya feyz-i kalb-i ârif ya mevc-i âb-ı cârî-Ziya Paşa
mevc-i Âb-ı Hayvân: Hayat suyunun dalgası.
Kalem ki cân bağışlar hüsn-i ta‘bîr-i dem-i güftâr
Ya mevc-i Âb-ı Hayvân'dır ya enfâs-ı Mesîhâ'dır
Fıtnat Hanım
mevc-i ârzû: Arzu dalgası.
Ne var bir kerre meyletsen kenâra ey dür-i yek-tâ
Hurûş-ı mevc mevc-i ârzûlar hep seninçindir-Nâbi
mevc-i belâ: Bela dalgası.
Girdim muhît-i ışka sandım ben onu sığ
Başımdan aştı mevc-i belâ nâ-gehân dirîğ-Figani
mevc-i belâ-hîz: Bela sıçratan dalga.
Füsûsa kim cihân-ı fitne-engîz
Eder bahr-i gamı mevc-i belâ-hîz
Atâyî (Nev'izade Atâullah)
mevc-i bihâr: Denizlerin dalgası.
Şeş-cihetten seyr edip mevc-i bihâr feyzini
Şems-i rûyundan yana tâb-ı nigâh eyler semâ‘
Esrar Dede
mevc-i bûy-i sünbül: Sümbül kokusunun dalgası.
Kays-ı nâ-kâmım esîr-i nükhet-i gîsû-yı dost
Halka-i zincîr, mevc-i bûy-ı sünbüldür bana
Leskofçalı Galip
mevc-i cân: Can dalgası.
Sâkî getir ol bâdeyi kim mevc-i cândır
Ârâm-dih-i akl-ı melâmet-zedegândır-Ziya Paşa
mevc-i deryâ: Derya dalgası.
Vasf-ı bûy-ı hulku mu satr-ı hat-ı şâirde ya
Mevc-i deryâ-yı sühanda anber-i sârâ mıdır-Nef‘î
mevc-i enhâr: Nehir dalgaları.
Bahâr âşüfte-gânın çekmeye kayd-ı leb-i cûya
Müselsel mevc-i enhârı gümüş zencîr eder mehtâb
Koca Ragıp Paşa
mevc-i eşk: Gözyaşı dalgası.
Mevc-i eşkimde gözüm tuttu hayâl-i yâri
Yuttu deryâda Behiştî nite kim Yûnus'u hût
Behiştî
mevc-i gam: Gam dalgası.
Lâmi‘î dil zevrakın girdâba saldı mevc-i gam
Yok kenâr-ı vasl-ı yâre rûzigârımdan meded
Lamiî Çelebi
mevc-i hat: Çizgi dalgası.
Mevc-i hattan cezb eder çeşmin şarâb-ı işveyi
Kâse-i sîr-âb olup ol mey-fürûşa la‘l-i leb
Esrar Dede
mevc-i hayâl-i şuarâ: Şairlerin hayal dalgası.
Cûş eder mevc-i hayâl-i şuarâ dûş-be-dûş
Beyt-i ebrûsunun ara yeri dîvân yoludur-Nâbi
mevc-i kesret: Dalga çokluğu.
Mevc-i kesret nev-be-nev hep bahr-i vahdetten gelir
Âlem-i imkân her var vâhidiyyetten gelir
Aczî (Mîrzade Mustafa---Ağa)
mevc-i sirişk: Gözyaşı dalgası.
Dün subh yetirdim feleğe mevc-i sirişkim
Gark etti felek üzre olan encümü girdâb-Fuzûlî
mevc-i şarâb: Şarap dalgası.
Tâb-ı ruhun ki aksini sâgarda gösterir
Mevc-i şarâbı şu‘le-i hall-gerde gösterir-Esrar Dede
mevc-i tebessüm: Gülümseme dalgası.
Gösterir mevc-i tebessümden dürr-i nâ-yâblar
Başlasa keyf-i nesîm-i meyle cûşa la‘l-i leb
Esrar Dede
mevc-i Tûfân: Tufan dalgası.
Nâ-hudâ eylemese Nûh'u bu keştîye Hudâ
Mevc-i Tûfân'a ne yelken dayanırdı ne seren
Keçecizade İzzet Molla

mevc mevc: Dalga dalga.
Mevc mevc olsa ne_ola lücce gibi nûr-ı sürûr
Bezme ikbâl ile ol mihr-i dirahşân geldi-Nedim

* **mevce:** Dalga. **c. mevecât.**

mevce-i gam: Gam dalgası.
Çâk-çâk-i sîne versin mevce-i gamdan haber
Zahm-ı hûn-pâş-ı derûnum inkisârım söylesin
Nâbi

mevce-i reşk: Kıskançlık dalgası.
Gül-zemîn-i çemeni ebr-i bahâra suladıp
Cûları mevce-i reşk ile bulandırdı sabâ
Kâmî (Edirneli...)

mevce-i taalluk: İlgili dalga.
Gönül rehâ bulamaz mevce-i taalluktan
Tecerrüd ehline kayd-ı nemed ne müşkil imiş-Nâbi

** **mevecât:** Mevce'ler, dalgalar.
Tâze bir aşk-ı muhtazır sesinin
Mevecâtında keşf-i râz ediyor-Tevfik Fikret

Nil'in leb-i mevecâtını sarsar da enînler
Saf saf dizilip çöldeki ehrâm onu dinler
Midhat Cemal (Kuntay)

* **mevc-hîz:** Dalgalı.
Eylemiş her katreden bin bahr-i rahmet mevc-hîz
El sunup urgaç vuzû' için gül-i ruhsâre su-Fuzûlî

Başlayıp cûşişe tab'ımda mezâyâ-yı sühan
Mevc-hîz oldu yine lücce-i deryâ-yı Aden-Nedim

Füsûsa kim cihân-ı fitne engîz
Eder bahr-i gamı mevc-hîz
Atâyî (Nev'izade Atâullah)

* **mevc-zen:** Dalgalı (deniz)
Nâlende bir sürûd ile bir yâd-ı pür-hazen
Ba'zen olur buhayre-i kalbimde mevc-zen
Tevfik Fikret

* **mevvâc:** Çok fazla dalgalanan, çok dalgılı.
Şu bahr-i cûd için kim olsa mevvâc
Cihânda kalmaz idi ac u muhtâc-İbn-i Kemal

Nûr-ı mevvâc maânî mi sözümde berk uran
Ya libâsı nazmımın bir âteşîn-hârâ mıdır-Nef'î

Mezârı olmuş iken bunca na'ş-ı mevvâcın
Cenâze yutmaya hâlâ mı doymaz emvâcın
Mehmet Akif

** **emvâc:** Mevc'ler, dalgalar.
Üstühân-ı sîneden emvâc peydâ ettiler
Her riyâzet ehli bir deryâ-yı pür-cûş oldular
Hayali Bey

Nesîm ola denlü nâzük tarheder âb üzre emvâcı
Ki levh-i sîme üstâd edemez öyle kalem-kârî-Nef'î

emvâc-ı aşk: Aşk dalgaları.
Oldu gönlüm Nâbiyâ bâziçe-i emvâc-ı aşk
Çalkanır geh ye's ü geh ümmîd ile deryâ gibi-Nâbi

emvâc-ı belâ: Bela dalgaları.
Keştî-i Cem gibi emvâc-ı belâdan sındı dil
Sâkiyâ sun leblerin câmın ki gam-perdâzdır
Lamiî Çelebi

mevcûd, mevcûde: (موجود) Ar. Vücûd'dan; 1. Var olan, bulunan. 2. Hazır bulunan, hazır olan. 3. Bir topluluğu meydana getiren bireylerin her biri. **c. mevcûdât.**
Harc kim bî-dahl ola mevcûd olan nâ-bûd olur
Olsa mâlın fi'l-mesel mahsûl-i bahr ü kân eger
Bâki

Mâl-ı mevcûdu edip mahv ü hebâ
Yakışır mı giyesin sonra abâ-Sünbülzade Vehbi

Gerçi esbâb ile herkes vâsıl-ı maksûd olur
Nerde gördük bî-müsebbib bir sebeb mevcûd olur
Azmî-i Âmidî

** **mevcûdât:** Mevcûd'lar.
Oldu mevcûdât nûr-ı vechin ile şu'le-dâr
Yâ Resûlullah sensin evvelîn ü âhirîn-Âdile Sultan

Durur bir kibriyâ-yı bî-nihâyet nûr u zulmette
Berâber cümle mevcûdât ü eşyâ hep muhabbette
Abdülhak Hâmit

mevecât: bk. mevce.

meveddet: (مودّت) Ar. Sevgi, sevme.
Etfâl eder idi derse rağbet
Bunlar biri birine meveddet-Şeyh Galip

Âl ile kıydın ona ka:ni' hakîkat bu mudur
Kavl-i düşmen sana kâr etti meveddet bu mudur
Sâmi

mevfûr: (موفور) Ar. Çok, bol, çoğaltılmış.
Husûsan bu ibâdet-geh mine'l-bâb-i ile'l-mihrâb
Harâb olmuş iken tecdîde etti himmet-i mevfûr
Şinasi

mevhibe, mevhibet: (موهبه) Ar. Bahşiş, atiyye, ihsan, vergi. **c. mevâhib.**

mevhibe-i evvelî: İlk ihsan.
Erbâb-ı feyze mevhibe-i evvelîdir aşk
Feryâd u nâle sonrası nev'an bahânedir-Esrar Dede

mevhibe-i Hak: Hakk'ın ihsanı.
Behiştî cennete biz müstahakkız irs ile kim
Adâvetin komaz İslâm'a nitekim kefere-Behiştî

mevhibet-i Sübhânî: Allah'a ait ihsan.
Hâris-i memleket ü dîn ü medâr-ı İslâm
Mazhar-ı mekremet ü mevhibet-i Sübhânî-Nef'î

mevhûm, mevhûme: (موهوم) Ar. Vehm'den; vehmolunmuş, aslı olmadığı hâlde zihinde tasarlanmış, kurulmuş olan. **c. mevhûmât.**
O dem ki merkez-i hayrette ol belâ-keşler
Misâl-i nokta-i mevhûme bî-karâr kalır-Nâilî

Veren bu sûret-i mevhûma revnak-ı reng-i hüsnündür
Gül-istân-ı hayâlim nev-bahârım varsa sendendir
Şeyh Galip

Vücûd-ı vahdete mevhûm zerreler mîzân
Büyük küçük şu avâlim bütün havârıktır
Abdülhak Hâmit

Bir gölde yüzen zülf-i tahayyül gibi mağmûm
Mehtâba dolan girye-i eşyâ gibi mevhûm
Ahmet Hâşim

mev'id: (موعد) Ar. Va'd'den; 1. Vadedilmiş, söz verilen yer. 2. Vaat, söz verme.
Hakkıyle kalmamış ise yâdımda mâ-hades
Son mev'idindir aşkına râm olmuyor Yudes
Abdülhak Hâmit

mev'id-i aşk: Aşk sözü.
Bir şeb bizi sevketse felek mev'id-i aşka
Vuslat tutuşur şu'le-i pîrâhenimizden-Yahya Kemal

mev'id-i mehtâb: Mehtap sözü.
Mev'id-i mehtâba sâz açmış gümüşten şâh-râh
Şeb nedir Körfez'de Mihr-âbâd'dan görmüş o mâh
Yahya Kemal

mev'id-i telâkî: Buluşma sözü.
Ya iki rûh-ı mütehassire mev'id-i telâkî
Tevfik Fikret

mev'id-i vasl: Buluşma yeri.
Gam yeme bir gün erersin vaslıma dersin bana
Mev'id-i vaslın sakın rûz-ı kıyâmet olmasın
Süleyman Nahifi

mevki': (موقع) Ar. Yer, mekân; bir şeyin durduğu, bulunduğu yer. **c. mevâki'.**
Iztırâb-ı nâ-be-hengâm istemez tahsîl-i kâm
Mevki'inde bî-tekellüf kâr kendin gösterir
Koca Ragıp Paşa

mevâki'-i latîfe: Hoş mekânlar.
Esnâ-yı seferde çeşm-i im'ân
Gördükçe mevâki'-i latîfe
Bulmaz mı tabîatinde insân
Bir hâhiş-i celse-i hafîfe-Muallim Naci

mevkib: (موكب) Ar. Atlı veya yaya olarak yürüyen kafile. **c. mevâkib.**

mevkib-i makderet: Güç kafilesi.
Mevkib-i makdereti pür azamettir o kadar
Arsa-i mahşer olur hayme-i huddâmına teng
Kâzım Paşa

mevkib-i yârân: Dostlar kafilesi.
Dinlemekçün mâcerâ-yı hecri nâyından Kemâl
Mevkib-i yârân civâr-ı beytü'l-ahzândan geçer
Yahya Kemal

mevkif: (موقف) Ar. Vukûf'tan; durak, duracak yer, istasyon, durak noktası.
Esrâr-ı ehl-i sadra dahi vâkıf olmadı
Akl-ı beşer ki mevkifidir bâb-ı bahs
Hamdullah Hamdi

Düşer ya "tık" diye her hâlde mevkifin damına
Ya şehrin ismi olan levhanın gelin câmına
Mehmet Akif

mevkûf, mevkûfe: (موقوف) Ar. Vakf'tan; 1. Vakf olunmuş (toprak, arazi). 2. Alıkonulmuş, tutulmuş; tutuklu, hapsedilmiş. 3. Bağlı, ait. **c. mevkûfât.**
Nefha-i kâm ü şemîm kâm-ı dil-i mevkûfdur
Zülf-i anber-bârına, gîsû-yı müşg-efşâne-Nâilî

Her ayş ki mevkûf ola keyfiyyet-i hamra
Ayyâşına yuf hamrına hammârına hem yuf
Bağdatlı Ruhi
Artık neye mevkûf ise te'mîn-i beka:sı
Yalnız ona masrûf olur âvâre kuvâsı-Mehmet Akif
mevkûf-ı edeb: Edebe bağlı.
Yatıp bülbül olurdu sâye-i gül cây-ı pervâne
Husûl-i zevk-ı râhat olsa mevkûf-ı edeb şimdi-Nâbi
mevkûf-ı nev-bahâr: İlkbahara bağlı.
Biz her zemânda şîfte-hâl-i mahabbetiz
Mevkûf-ı nev-bahâr değildir cünûnumuz
Fasih (Ahmet...Dede)
Mevlâ: (مولا) Ar. Velâyet'ten; 1. Efendi, sahip, malik. 2. Allah. 3. Kul, köle azat eden. 4. Veli, karışmaya hakkı olan. 5. Yardımcı; mürebbiye, terbiye eden. 6. Şerefli, şanlı (kimse).
Ârifin gönlün Hudâ gam-gîn eder şâd eylemez
Bende-i makbûlünü Mevlâ'sı âzâr eylemez-Nev'î

Kıl duâ Yahyâ ki etsin ömrünü Mevlâ mezîd
Server-i Osmâniyân Sultân Osmân Han'dır
Şeyhülislam Yahya
Eyle Mevlâ'ya inâbet terk edip bu benliği
Câhil-i âdâbsın çün kılma da'vâ-yı safâ
Âdile Sultan
mevlevî, mevleviyye: (مولوى) Ar. 1. Mevla'ya mensup, onunla ilgili. 2. Mevlana Celaleddin-i Rumi'nin tarikatına mensup olan. **c. mevâlî.**
Reh-i Mevlevî'de Gâlib bu sıfatla kaldı hayrân
Kimi terk-i nâm ü şâne kimi i'tibâre düştü
Şeyh Galip
Ederken Mevlevî'nin çillesin itmâm bin bir gün
Bizim, bak, çille-i aşk içre bir mîâdımız yoktur
Tahirü'l-Mevlevi
Âlem-i ma'nî ki hûrşîd-i cihân-ârâ gibi
Devr eder girmiş semâ'a anda rûh-ı Mevlevî-Nef'î
** **mevâlî:** Mevleviler.
mevâlî-i izâm: Büyük mevleviler.
Mültecâ-yı vüzerâ sadr-ı kibâr-ı ulemâ
Kâm-kâr-ı fuzalâ fahr-i mevâlî-i izâm-Nef'î
mevlid: (مولد) Ar. Vilâdet'ten; 1. İnsanın doğduğu yer. 2. Doğma zamanı. 3. Hz. Muhammed'in doğum zamanını anlatan Süleyman Çelebi'nin eserinin ismi. **c. mevâlîd.**
Bahâr oldukta diller açılıp bulsa ne_ola kâmı
Rebî' oldu habîb-i ekremin mevlidi eyyâmı
Bahtî (Sultan I. Ahmet)
Bu yolda imâm-ı ehl-i irfân
Mevlid eserin yazan Süleymân-Ziya Paşa

Kızımın cânı için, bâri bu kırkıncı gece
Şöyle bir mevlid okutsam diyorum-Mehmet Akif
* **mevlûd:** 1. Yeni doğmuş çocuk. 2. Var olan, mevcut. **c. mevâlîd.**
Girmedin kisve-i terkîbe vücûd-ı pâki
Zâtı olmuştu mevâlîde medâr-ı îcâd-Nâbi

Bülend-pâye-i muazzam serîr-i levlâkâ
Eyâ güzîde-i mahlûk ü zübde-i mevlûd-Sâbit
** **mevâlîd:** 1. Yeni doğmuş çocuklar. 2. Mevcutlar, var olanlar.
Tâ ede hâsiyyeti te'sîr tab'-ı âdeme
Göstere cümle mevâlîd ona rûy-ı iltifât-Nâbi

Girmedin kisve-i terkîbe vücûd-ı pâki
Zâtı olmuştu mevâlîde medâr-ı îcâd-Nâbi

Zerrât-ı anâsır u mevâlîd
Emrinle bulur nizâm-ı te'yîd-Ziya Paşa
mevâlîd-i selâs-i âlem: Âlemin üç mevcudu.(üç âlemden bahseden ilim.)
Hep akîm ola mevâlîd-i selâs-i âlem
Ne nebât ola ne ma'den ne de hayvân olsun
Enderunlu Fazıl

mevrid: (مورد) Ar. Vürûd'den; varacak yer, gidilen yol.

mevrid-i kâmil: Tam gidilen yol.

Cihânda bulmamıştır ben gibi bir mevrid-i kâmil
Olaldan kisve-i terkîbde harf-i cünûn peydâ
Ziya Paşa

mevrûs: (موروث) Ar. Verâset'ten; vefat edenden intikal etmiş mal mülk.

Bilmezse kadr-i hüsnünü hûbân aceb değil
Mevrûstur misâl-i zenân mükteseb değil-Nâbi

Milk-i mevrûsum nedir dünyâ değil kâfî bana
Hangi fikr-i bî-sükûn fikrim kadar cevelânlıdır
Muallim Naci

Kimbilir belki bir tabîattir
Ona yetmiş yıl önceden mevrûs-Tevfik Fikret

mevrûs-ı peder: Pederden miras kalan.

Kimdir bizi men' eyleyecek bâğ-ı cinândan
Mevrûs-ı pederdir, gireriz, hâne bizimdir-Nâbi

mevsim: (موسم) Ar. 1. Vakit, bir şeyin belli zamanı. 2. Senenin dört kısmından her biri.

Bahâr mevsimidir hem-dem-i sabâ olalım
Gül ile dost kokusuna âşinâ olalım-Şeyhi

Bu mevsimlerde ümmîd-i tama' lutf-ı edânîden
Nisâr-ı âb-rûy etmekten akdem re'y-i fâsiddir-Nâbi

Bir zafer müjdesi burda her isim
Yek-pâre bir anda gün, saat, mevsim
Ahmet Hamdi Tanpınar

Bir tâze bahâr âlemi seyretti felekte
Mevsim mütehayyil, vakit akşamdı Bebek'te
Yahya Kemal

mevsim-i bahâr: Bahar mevsimi.

Bir mevsim-i bahâr yine geldin ki âlemin
Bülbül hamûş, havz tehî gül-istân harâb-Lâ

mevsim-i endûh u mâtem: Matem ve keder mevsimi.

Gönüller dâg-dâr olsun ki hengâm-ı Muharrem'dir
Muharrem ehl-i aşka mevsim-i endûh u mâtemdir
Ziya Paşa

mevsim-i eyyâm-ı îd: Bayram günleri zamanı.

Eyledi takdîr sandûku tahazzürde nihân
Mevsim-i eyyâm-ı îdde saklanan kâlâ gibi-Nâbi

mevsim-i ferhunde-dem: Mübarek mevsim zamanı.

Gül devri eyyâmıdır zevk u safâ hengâmıdır
Âşıkların bayrâmıdır bu mevsim-i ferhunde-dem
Nef'î

mevsim-i feryâd-ı andelib: Bülbülün feryat zamanı.

Âgâz-ı nâle etse ne_ola cân-ı bî-şekîb
Oldu resîde mevsim-i feryâd-ı andelîb-Nahifi

mevsim-i feyz ü bereket: Feyiz ve bereket mevsimi.

Emrî vech üzere yer eyler gece gündüz hareket
Değişir tâzelenir mevsim-i feyz ü bereket-Şinasi

mevsim-i firkat: Ayrılık mevsimi.

Mevsim-i firkatte sûz-i dil olur elbet ıyân
Zulmet-i şebde ziyâ-yı nâr kendin gösterir
Âsım (Çelebizade Şeyhülislam İsmail...)

mevsim-i geşt ü güzâr: Gezip tozma zamanı.

Seyre çık fasl-ı bahâr oldukça
Mevsim-i geşt ü güzâr oldukça-Nâbi

mevsim-i gül: Gül mevsimi.

Mevsim-i gül, nâliş-i bülbül zemânında aceb
Sû-yı Sa'd-âbâd'a benzer var mıdır cây-ı safâ-Lâ

mevsim-i hazân: Sonbahar mevsimi.

Ermişti bâğ-ı saltanata mevsim-i hazân
Gitmişti eski revnak u reng ü tarâveti-Ziya Paşa

mevsim-i hecr-i hazân: Sonbahar ayrılığının mevsimi.

Zahm-ı hârı, mevsim-i hecr-i hazânı yâd eder
Aklı varsa bülbülün etmez bahâr endîşesi-Ziya Paşa

mevsim-i iftâr: İftar zamanı.

Vâiz-i çeşm-i gürisne pîç ü tâb-ı cû' ile
Mevsim-i iftârda "Ve't-tîni ve'z-zeytûn" okur
Nedim

mevsim-i ikbâl: Talih zamanı.

Vakt-i idbârda renciş görür ahvâlinde
Halkı âzürde eden mevsim-i ikbâlinde
Yenişehirli Avni

mevsim-i küdûret: Gam, tasa mevsimi.
Bu soluk mevsim-i küdûretten
Dağılır bir vedâʿ-ı bî-kelimât
Pâk hayâlî, rakîk bir "heyhât"-Cenap Şahabeddin

mevsim-i mihnet: Sıkıntı mevsimi.
Çekilenler kalır Esʿad bu cihân içre hemân
Vakt-i şâdî de gelir mevsim-i mihnet de geçer
Esad (Vak'anüvis İstanbullu Mehmet...)

mevsim-i nev-rûz: İlkbahar mevsimi.
Ahd-i çemeni memlekete mevsim-i nev-rûz
Re'y-i felek-i saltanata şems-i duhâdır-Nef'î

mevsim-i şâdî: Mutluluk mevsimi.
Zemân-ı lâtû safâ geldi mevsim-i şâdî
Demidir eylese halk-ı zemâne defʿ-i melâl-Cinânî

mevsim-i teşrîn: Teşrin (Ekim ve Kasım) zamanı.
Sâl-i aşkın iʿtidâl-i nev-bahârıdır visâl
Serdî-i eyyâm-ı hicrân mevsim-i teşrîndir-Nâbi

mevsim-i tîr-i sitem: Sitem okunun zamanı.
Gerçi etti güzerân mevsim-i tîr-i sitemin
Çıkmadı hâtır-ı mecrûhdan el-ân birisi
Keçecizade İzzet Molla

mevsim-i zerk ü riyâ: Hile ve iki yüzlülük zamanı.
Eyyâm-ı zühd ü mevsim-i zerk ü riyâ değil
Hengâm-ı ayş ü işret ü geşt ü güzârdır-Bâki

mevsûf, mevsûfe: (موصوف) Ar. Vasf'tan; 1. Nitelenen şey. 2. gr. Belirtilen.
Sûfî ki riyâ ile ede kendüyü mevsûf
Evka:t-ı şerîfi ola taklîd ile masrûf-Bağdatlı Ruhi

Ne denlü hüsn-i hulk varsa onunla ola ol mevsûf
Ne denlü hulk-ı bed varsa gönülden çıkara ânî
Gaybî

mevsûl: (موصول) Ar. Vusûl'den, birleşmiş, kavuşmuş, vasıl olmuş.
Herkes o şehin bezmine mevsûl değildir
Halvet-geh-i vaslı katı medhûl değildir-Nâbi

mevt: (موت) Ar. Ölüm, ölme.
Mest eyler âdemîleri elbette hamr-ı mevt
Her kim gelir cihâna çeker sonra câm-ı fevt-Bâki
Öğünme kendimin diye bu âsiyâ, ki mevt
Etmez, çü nevbetin gele, asla dakika fevt
Cinânî (Müverrih Bursalı Mustafa...)
Âlem-i aşka kâinât fedâ
Böyle bir mevte bin hayât fedâ-Sâbit

Durgun suya baktım ve dedim: Âh ölebilsem
Mâdem ki yok ağlayacak mevtime kimsem
Ahmet Hâşim

mevt-i evrâk: Yaprakların ölümü.
Saçımda haykırarak arza mevt-i evrâkı
Dökülüp, kavî uzanan her dırahtı, her sâkı
Ahmet Hâşim

mevt-i hâl: Ölüm hâli.
Manzûr olan o safhada, bî-renk ü bî-hudûd
Timsâl-i hadşe-âveridir mevt-i hâlin-Tevfik Fikret

mevt ü hayât: Ölüm ve hayat.
Ey masdar-ı mâ-sivâ olan Rabb-i ibâd
Kim sensin eden mevt ü hayâtı îcâd-Muallim Naci.

* **mevt-âlûd:** Ölüm karışığı, ölüm gibi.
Yine kar... Bir sükûn-i câmidle
Yine her yer melûl ü mevt-âlûd-Tevfik Fikret

** **mevtâ:** Meyyit'ler, ölüler.
Lika:sı güldürür mevtâyı bir şekl-i garîb ancak
Edâsı öldürür insânı ammâ bundadır hikmet
Hakanî

* **meyyit:** İnsan ölüsü, ölmüş, mürde. **c. emvât, mevtâ.**
Envârı-ı mihr-i fikri sen ey hâk-sâr eden
Meyyitlerin nâmı gibi târumâr eden-Mehmet Akif

** **emvât, mevtâ:** ölmüş kimseler.
Taş zannederek kullanıyor da onu insân
Mevtâ kemiğinden oluyor bir nice eyvân
Kemalzade Ekrem Bey
Nezʿ-i hayât-ı hayy eder emvâta cân verir
Eyler gubârı âdem ü cismi gubâr eder-Ziya Paşa

mevtâ: (موتى) bk. mevt.

mevtın, mevtan: (موطن) Ar. Vatan'tan; vatan edinilen, yerleşilen yer.
Kütle-i pür kesâfet-i edvâr
Ona biz mevtın-ı beşer diyoruz-Tevfik Fikret

mev'ûd, mev'ûde: (موعود) Ar. Va'd'den; 1. Vaad olunmuş, söz verilmiş. 2. Vadeli, zamanı belirtilmiş.
Dil verme gam-ı aşka ki aşk âfet-i cândır
Aşk âfet-i cân olduğu meşhûr-ı cihândır-Fuzûlî

Bilir ol tâlib hakîkat âhiret dünyâdadır
Hak ıyân olur diye mev'ûd olan ferdâ budur-Gaybî

Nice bin levha-i hayât ü vücûd
Sana esrâr-ı Lem-yezel mev'ûd
Kemalzade Ekrem Bey

mevvâc: (موّاج) bk. mevc.
mevzi': (موضع) Ar. Yer. **c. mevâzı'.**
Sadef-âsâ kabûl-i feyze isti'dâd lâzımdır
Ki her mevzi'de nîsân katresi dürr-i semîn olmaz
Hâmî (Hâmî-i Âmidî)

mevzi'-i ma'hûde: Sözleşilmiş yer.
Gelse aceb mi mevzi'-i ma'hûde geh vecî'
Bilmez misin cihânda kişi ettiğin bulur-Beliğ
** **mevâzı':** Mevzi'ler, yerler.
Çün penbe-i gaflet gide cânın kulağından
Gûş eyleyesin cümle mevâzı'da mevâız
Hamdullah Hamdi

mevzûn, mevzûne: (موزون) Ar. Vezn'den; 1. Vezinli, tartılı, tartılmış. 2. Vezinle yazılmış olan manzume. 3. Yakışıklı, güzel, biçimli.
Makta'da edip medh ser-i zülfünü Yahyâ
Vasf-ı kad-i mevzûnunu bâlâda getirsin
Şeyhülislam Yahya
Ka:met-i mevzûnu kim bir mısrâ'-ı ber-cestedir
Mâni'-i rengîn-i lafz anda hat-ı nev-restedir
Leskofçalı Galip
Hemîşe dil-ber-i mevzûn harâma meyl eyler
Belâya uğramışız tab'-ı şâir-âne ile-Neylî
mey: (مى) Far. Şarap; içki; üzüm şarabı.
Bâkî yine mey içmeğe and içti demişler
Dîvâne midir bâde dururken içe andı-Bâki

Mey âteş-i seyyâledir mînâ kadehle lâledir
Ya gonce-i pür-jâledir açmış nesîm-i subh-dem
Nef'î

Mey sun bize sâkî içelim rağmına onun
Kim cehl ile bilmediği yerden urur dem
Bağdatlı Ruhi

mey-i Bâkî: Bâki'nin şarabı.
Sâkî mey-i Bâki'yi getir bezme safâ ver
Çün kâr-ı cihân âkıbetü'l-emr fenâdır-Bâki

Sâkiyâ kalmaz imiş çünki bu sohbet bâkî
Mey-i gülgûn içelim bâde-i cennet bâkî-Bâki
mey-i bî-gışş: Hilesiz ve safi şarap.
Mey-i bî-gışş gibi bir pâk- meşreb bulmadık yoksa
Çemende ne güzel sâkî ne bûseyle kenâr eksik-Nev'î
mey-i cân-bahş: Can veren, cana can katan şarap.
Hamdülillâh mey-i cân-bahş ile sâkîlerimiz
Âb-ı Hayvân ile Kevser suyun istetmediler
Necati Bey

mey-i cûşîde: Coşmuş şarap.
Sâkiyâ bâdeyi sen âşık-ı cûşendeye sun
Ehl-i dil meclisine çün mey-i cûşîde gerek-Nedim
mey-i ergavân: Aşk şarabı.
Ukbâda kevser istemesin rind-i mey-kede
Dünyâda bes değil mi mey-i ergavân içer-Fuzûlî
mey-i gül-fâm: Gül renki şarap.
Erbâb-ı harâbâtı komak hâline yeğdir
Tahrîse sebebdir mey-i gül-fâma yasaklar-Nâbi
mey-i gül-gûn: Gül renkli şarap.
Döne döne devr elinden bezm-i gamda dehr-i dûn
Niçe kanlar yutturur bana mey-i gül-gûna sor
Hayali Bey

mey-i gül-reng: Gül renkli şarap.
Leb-i la'li bana nukl olduğunu nakl etsem
Mey-i gül-reng ile câm-ı Cem'in ağzı sulanır
Şeyh Galip

mey-i ışk: Aşk şarabı.
Geh safâ verdi mey-i ışk dile gâh keder
Âlemin hâli budur böyle gelir böyle gider
İbn-i Kemal

mey-i kübrâ: Büyük şarap.
Sun lebin yoksa yakar âteş-i la'lin cânı
Mey-i kübrâ-durur ey dost biraz âb gerek-Necati Bey

mey-i la'l-gûn: Kırmızı renkli şarap.
Olmadı bâzgûn kadeh-i ser-nigûnumuz
Hun-âb-ı hasret oldu mey-i la'l-gûnumuz-Nâbi

mey-i mugân: Ateşe tapanların şarabı.
Peymâne olup mey-i mugâne
Gelmişti çegâneler figâne-Nâbi

mey-i mahabbet: Sevgi şarabı.
Olmadım ise Âb-ı Hayât'a sebû ne gam
Sâkî mey-i mahabbete câm olduğum yeter-Behiştî

mey-i nâb: Saf şarap.
Kevseri anmaz ol içtiği mey-i nâbı içen
Mescide varmaz o vardığı kilîsâyı gören
Avnî (Fatih Sultan Mehmet)

mey-i rahşân: Parlak şarap.
Zehr-âb-ı gamı mâye-i şevk etti bana aşk
Şimdengerü sâkî mey-i rahşân senin olsun-Sabri

mey-i şebâne: Geceye ait şarap.
Pür-nûr idi ziyâ-yı câm ile gece meclis
Komamış idi hâcet şem'e mey-i şebâne
Şeyhülislam Yahya

mey-i şeb-hôr: Geceyi yiyip bitiren şarap.
Yürü ey hâce-i allâme melâmet eyle
Mey-i şeb-hôr u pûşîde yine şeb geldi bana
Esrar Dede

mey-i vasl: Kavuşma şarabı.
Nazar etmez oldu ehl-i dile sâkî-i muhabbet
Mey-i vasl içilmez oldu gül-i şevk açılmaz oldu
Bağdatlı Ruhi

mey-i yâkût-reng: Yakut renginde olan şarap.
Merhabâ ey câm-ı mînâ-yı mey-i yâkût-reng
Devri gelsin senden öğrensin sipihr-i bî-direng
Nef'î

mey-i zehr-âb-ı sitem: Zulüm zehri şarabı.
Devr-i meclis bana girdâb-ı belâdır sensiz
Mey-i zehr-âb-ı sitem sâgar-ı gerdânı bile-Neşati

mey ü mahbûb: İçki ve sevgili.
Mey ü mahbûbdan geç der bana sâfî nice sûfî
Ne mülden Enverî ne sâkî-i gül-pîrehenden geç
Enverî

* **mey-âlûd:** Şaraba bulaşmış.
Ey Hayâlî Câm-ı Cem'dir kim sınış gerdûn-ı dûn
Lâlenin destinde mey-âlûd olan peymâneler
Hayali Bey

* **mey-âşâm:** Sarhoş, ayyaş.
Mey-âşâmlıkla çıkınca nâmı bir rindin
Elinde âb görülse şerâbdır derler-Nef'î

Çıkınca nâmı mey-âşâmlıkla bir rindin
Elinde âb görülse şarâbtır derler-Raşit (Müverrih)

* **mey-âşâmân:** İçki içenler.

mey-âşâmân-ı âlem: Âlemin sarhoşları.
Mey-âşâmân-ı âlem böyle tahkîk eylemiş Kâzım
Humârın neş'e ve hüznün safâdan farkı var yoktur
Kâzım Paşa

* **mey-fürûş:** Şarap satan, meyhaneci.
Sâgar-ı hûrşîd-tâb almış Rızâyî destâne
Âstân-ı mey-fürûşe intisâbın gösterir-Rızayî

Ey Behiştî cümle yârânı sebük-rûh etmeğe
Mey-fürûş üstünde bir rıtl-ı girânım var imiş
Behiştî

* **mey-gûn:** Şarap rengi, açık kırmızı renk.
La'l-i mey-gûnuna meyletti diye cânânenin
Su yerine kanını içsem gerek peymânenin-Sabuhî

* **mey-güsâr:** Birlikte şarap içen işret arkadaşı.
Gelsin sürâhi ağzı açılsın ham-ı meyin
Tutsun cihânı na'ra-i mestân-ı mey-güsâr
Veysî (Alaşehirli Üveys Kadı...)

* **mey-hâne:** İçki evi.
Mey-hâneyi seyrettim uşşâka metâf olmuş
Teklîf ü tekellüften sükkânı muâf olmuş-Şeyh Galip

Mey-hâne mukassî görünür taşradan ammâ
Bir başka safâ başka letâfet var içinde-Nedim

Setr için zâhid-i âlûde-meniş bâdesini
Perde eyler der-i mey-hâneye seccâdesini-Sâbit

mey-hâne-i aşk: Aşk meyhanesi.
Mey-hâne-i aşkında rindân-ı kadeh-nûşa
Güstâh-revîşlik hep âyîne-i tâattir-Esrar Dede

mey-hâne-i dehr: Dünya meyhanesi.
Ziyâ, değmez humârı keyfine mey-hâne-i dehrin
Bu işret-gehde ben çok durmadım ammâ neler gör-düm-Ziya Paşa

mey-hâne-i feyz: Feyiz meyhanesi.
Âlem-i tahkîkde mey-hâne-i feyizim Ziyâ
Ârifân bezminde rind-i Lây-hâr'ımdır bütün
Ziya Paşa

mey-hâne-i gam: Gam meyhanesi.
Sohbet eyler derdile mey-hâne-i gamda müdâm
Dâg-ı dil nân ü ciğer biryân kabağı pür-şarâb
Zâti

mey-hâne-i ikbâl: Talih meyhanesi.
Çok da mağrûr olma kim mey-hâne-i ikbâlde
Biz hezârân mest-i mağrûrun humârın görmüşüz
Nâbi

mey-hâne-i muhabbet: Sevgi meyhanesi.
Mey-hâne-i muhabbet mest-ânelerle doldu
Peymâneler pür oldu ârif oturma tenhâ
Şeyhülislam Yahya

mey-hâne-i vahdet: Birlik meyhanesi.
Yûf borusun onlar kim bu âleme çalmışlar
Mey-hâne-i vahdette yek başına kalmışlar
Esrar Dede

mey-hâne-i nâz: Naz meyhanesi.
Mey-hâne-i nâz olmuş o çeşm-i siyeh-i mest
Her kûşe-i pür-fitnesi bir hâbgeh-i mest-Nef'î

* **mey-hâr, mey-hâre, mey-hôr:** İçki içen.
Yine mey-hâreler sâkî ile ahd-i dürüst etti
Bir elde dest-i cânâne bir elde câm-ı rahşândır
Riyazi

Rind-i mey-hârın elinden ne_ola düşmezse müdâm
Gül-şen-i bezmin gülüdür Rûhiyâ câm-ı şarâb
Bağdatlı Ruhi

Olur encâm-ı kârı derd-i ser mey-hârenin Fıtnat
Mey-i mâniᶜ-i rengîn ile mest ol işret istersen
Fıtnat Hanım

* **mey-kede, mey-gede:** Meyhane.
Hôş geldi bana mey-kedenin âb ü havâsı
Billâh güzel yerde yapılmış yıkılası-Bâki

mey-kede-i feyz-i aşk: Aşk feyzinin meyhanesi.
Her mey-perest mey-kede-i feyz-i aşkta
Ser-mest-i câm-ı himmet-i pîr-i mugân mıdır
Esrar Dede

* **mey-keş:** İçki içen, sarhoş, ayyaş. **c. mey-keşân.**
Ne sâfî bâdesi ne gerdiş eyler câmı kalmıştır
Harâbâtın miyân-ı mey-keşânda nâmı kalmıştır
Üsküdarlı Hakkı Bey

** **mey-keşân:** Şarap içenler.

mey-keşân-ı aşk: Aşk şarabı içenler.
Müştâk-ı bûs-i laᶜlin olan mey-keşân-ı aşk
Rağbet eder mi sâkî-i bezmin sebûsuna-Feyzî

* **mey-nisâr:** İçki dağıtma.
Sâkî ne dem karâbesini mey-nisâr eder
Bezmi ukûs-ı neş'esi nakş-ı nigâr eder-Esrar Dede

* **mey-perest:** Sürekli olarak şarap içen, şaraba düşkün, ayyaş.
Her kim ki göre laᶜlini ol mey-perest olur
Mîr ü gedâ vü bay ü fakîr ü civân ü şîb
Muhibbî, Meftunî (Kanunî Sultan Süleyman)

Mest görüp kûyunda ayb etmen Figânî'yi ki ol
Bir leb-i mey-gûn firâkından oluptur mey-perest
Figânî

meyân, meyâne: (ميان) bk. miyân.

meydân: (ميدان) Ar. Geniş yer; açıklık, saha. **c. meyâdîn.**
Zülf-i çevgânına top et başını meydâna gir
Çün Muhibbî kendini merdâne söylersin bana
Muhibbî, Meftunî (Kanunî Sultan Süleyman)

Bir hadeng-i cân-güdâz-ı âhtır ser-mâyesi
Biz bu meydânın nice çâbük-süvârın görmüşüz
Nâbi

Meydânda senin kudretin ey ka:dir-i Mutlak
Durdursa da sîn-i sâbiteler gökte muallâk-Behçet

Âsûde olam dersen eger gelme cihâna
Meydâna düşen kurtulamaz seng-i kazâdan
Ziya Paşa

meydân-ı aşk: Aşk meydanı.
Var ise meydân-ı aşkın bir dil-âver serveri
İşte meydân işte er merdûm-ı dîn gelsin beri-Celilî

meydân-ı ceng: Savaş meydanı.
Meydân-ı cenge sâye-resân oldu tuğlar
Reh-yâb-ı milk-i Nûşirrevân oldu tuğlar
Yahya Kemal

meydân-ı gam: Üzüntü meydanı.
Çevgân-ı dûd-ı âhıma ey serv-i sîm-ten
Meydân-ı gamda gûy-i zer attım şerâreden-Figânî

meydân-ı gayret: Gayret meydanı.
Ne gam pür-âteş-i hevl olsa da gavgâ-yı hürriyet
Kaçar mı merd olan bir cân için meydân-ı gayretten
Namık Kemal

meydân-ı gazâ: Savaş meydanı.
Eyledikçe azm-i meydân-ı gazâ evvel kadem
Pâyimâl olsun yolunda düşmen-i dînin seri-Nef'î

meydân-ı güft ü gû: Dedikodu meydanı.
Tîğ-ı zebân-ı tîz ile şemşîr-zen erem
Meydân-ı güft ü gûya bugün bir dil-âverem
Behiştî

meydân-ı haşr ü neşr: Toplanma ve yayılma meydanı.
Meydân-ı haşr ü neşri karıştırdın ey kader
Andırdı rûz-ı mahşeri hengâm-ı imtihân
Yahya Kemal

meydân-ı hüner: Hüner meydanı.
Bir şâir-i pâk-i nükte-dândır
Meydân-ı hünerde pehlûvândır-Ziya Paşa

meydân-ı hüsn: Güzellik meydanı.
Gûy-ı melâhat olmaya meydân-ı hüsnde
Zülf-i muanberin o mehin savlecân tutun
Cem Sultan

meydân-ı ışk: Aşk meydanı.
Yârin okuna çünkü cigerden siper gerek
Meydân-ı ışka girmeğe evvel yürek gerek
İbn-i Kemal

meydân-ı iltifât: Gönül alma meydanı.
Nâbî hilâf-ı vüs'at-i meydân-ı iltifât
Vakt-i itâb sâha-i takrîr teng olur-Nâbi

meydân-ı istimdâd: Yardım umma meydanı.
Tehîdir merd-i himmet-pîşeden meydân-ı istimdâd
Cihânda kimden etsin âdem ümmîd-i meded şimdi
Râşid (Molla Feyzizade Müverrih Mehmet ..)

meydân-ı istiğnâ: Zenginlik meydanı.
Gördü mahsûs olduğun meydân-ı istiğnâ bana
Şeh-perin gönderdi sorguç Ka:f'tan Anka bana
Hayali Bey

meydân-ı kerem: Cömertlik meydanı.
Umarız ede atâ fâris-i meydân-ı kerem
Câme kim olmuş idi arkalarından ma'hûd
Necati Bey

meydân-ı kabûl: Kabul meydanı.
Olur elbette nişânek-zen-i meydân-ı kabûl
Pençe-i ma'siyet olmazsa inân-gîr-i duâ-Nâbi

Meydân-ı Lahm: Et Meydanı.
Tecemmu' eyledi Meydân-ı Lâhm'e
Edip küfrân-ı ni'met nice bâgî
Koyup kaldırmadan ikide birde
Kazan devrildi söndürdü ocağı
Keçecizade İzzet Molla

meydân-ı Mahşer: Mahşer meydanı.
Bîrun eder dilinden o dem bîm-i dûzahı
Meydân-ı Mahşer ona riyâz-ı cinân olur-Nef'î

meydan-ı melâmet: Kınama meydanı.
Tan mı gam öldürse meydân-ı melâmette beni
Bu neberd-i ışktır anca dil-âverler düşer
Bâki (anca: o kadar)

meydân-ı mey: Şarap meydanı.
Dağıttı cünd-i aklımızı eyleyip fesâd
Meydân-ı meyde kükredi şâh-ı mükeyyifât-Enverî

meydân-ı muhabbet: Sevgi meydanı.
Gül gül-şeni terkeyledi sohbet sana kaldı
Bülbül yine meydân-ı muhabbet sana kaldı-Nâbi

meydân-ı nazm: Şiir meydanı.
Meydân-ı nazm içinde şehâ bir dil-âverem
Lâyık değil mi bencileyin pehlevâna tîğ-Hayali Bey

meydân-ı rezm: Savaş meydanı.
Çıksa eyvân-ı bezme mihr-i münîr
Girse meydân-ı rezme şîr-i dilîr-İbn-i Kemal

meydân-ı sühan: Söz meydanı.
Haleb anda ise bunda bulunur endâze
İşte meydân-ı sühan gitmeyelim Şîrâz'e-Fehim (Hoca Süleyman...) (anda: orada ; bunda: burada)

meydân-ı sipihr: Gökyüzü alanı.
Çün oldu ayân talîa-i şeb
Meydân-ı sipihri tuttu kevkeb-Fuzûlî

meydân-ı şâirân: Şairler meydanı.
Attı Murâd bu nazmı meydân-ı şâirâna
Her kim dilerse mansıb feth ede bunu ra'nâ
Muradî (Sultan IV. Murat)

meydân-ı ümîd: Umut meydanı.
Tayy-ı meydân-ı ümîd etmeğe az kalmış idi
Tevsen-i ye's o kadar etmiş idi bast-ı licâm-Nâbi

meyl: (میل) Ar. 1. Eğilme, eğilme. 2. Muhabbet, teveccüh, arzu, istek. **c. emyâl.**
Nefs-i emmâre fesâda turmayıp da meyl eder
Nâra yak onu halâs et bu adâvetten beni
Âdile Sultan (tur-: kalkmak, teşebbüs etmek)

La'l-i mey-gûnuna meyletti diye cânânenin
Su yerine kanını içsem gerek peymânenin-Sabuhî

Demek ki istese bir zerre bin cihân devirir
Fakat o zerre için nerdedir atâlete meyl
Mehmet Akif

meyl-i hâb: Uykuya meyletme.
Ne azm-i kûşe-i râhat ne meyl-i hâb edelim
Girince dâmen-i maksûd ele şitâb edelim-Nâbi

meyl-i ikbâl: Talihe meyletme.
Feleğin meşrebini, mezhebini anlayarak
Meyl-i ikbâl edenin hâhişine eyvallah
Neşet (Hoca Süleyman ...)

meyl-i ma'siyet: Günaha meyletme.
Tâ-be-key ey nefs-i çirk-âlûd meyl-i ma'siyet
Ağla kim eşk-i nedâmet belki pâk eyler seni
Ziya Paşa

meyl-i muhabbet: Sevgiye meyletme.
Senin meyl-i muhabbetin benim gönlümde muhkemdir
Yayılmış kan gibi cisme çıkıp gitmez tamarımdan
Ahmet Paşa

meyl-i tabîat: Huy yatkınlığı.
Tarz-ı telebbüsündeki reng-i garîb ile
Belliydi şi're, san'ata meyl-i tabîati-Tevfik Fikret

meyl-i ulüvv-i şân: Şan büyüklüğüne meyletme.
Ey Teâlâ eyledikçe eyleyen hayrân beni
Hâk-i pây etti sana meyl-i ulüvv-i şân beni
Muallim Naci

meyl-i vefâ: Vefaya meyletme.
Çerh kec-revliği terk etti desem kim dinler
Dil-berân meyl-i vefâ etti desem kim inanır-Nâbi

* **mâil, mâile:** Meyleden, bir tarafa sarkan.
Değildim ben sana mâil, sen ettin aklımı zâil
Bana ta'n eyleyen gâfil, seni görgeç utanmaz mı
Fuzûlî (görgeç: görünce)

Sîme mâil ola yoksa âh ile ey genc-i hüsn
Günbed-i çarhı yakıp dünyâyı vîrân eyleriz-Behiştî

Her nice zühd ü salâha mâil olur hâtırım
Gördüğümce ol nigârı ihtiyâr elden gider
Avnî (Fatih Sultan Mehmet)

mâil-i bûs-i leb-i câm: Kadehin dudağını öpmenin isteklisi.
Ter-dâmen olanlar bizi âlûde sanır lîk
Biz mâil-i bûs-i leb-i câm ü kef-i destiz
Bağdatlı Ruhi

* **meyyâl:** Çok fazla meyl ve temayül eden.
Sensin getiren gördüğün eflâkı vücûda
Sensin beni meyyâl kılan hâk-i sücûda-İsmail Safa

meyyâl-i cû: Nehrin akışı.
Yer yer serildi gül-şene ka:lîçe-i çemen
Meyyâl-i cû mukayyed-i bâd olmadın gönül
Yahya Kemal

meyyâl-i intifâ': Yok olmaya meyilli.
Bir lerziş-i alîl ile meyyâl-i intifâ'
Enzârı ağlıyordu bakıp kendi kendine-Tevfik Fikret

meyyâl-i istitâr: Örtünmeye meyilli.
Niçin bu nûr ile meyyâl-i istitâr olalım
Çıkıp güneş gibi âfâka feyz-bâr olalım
Muallim Naci

meyyâl-i zevk-ı vahdet: Birlik zevkine çok meyleden.
Benim gibi o da meyyâl-i zevk-ı vahdettir
Benim gibi o da mahfûz-ı reng-i zulmettir
Recaizade Ekrem

meymenet: (ميمنت) Ar. Yümn'den; bereket, saadet, mutluluk, uğurluluk. **c. meyâmîn.**
Hudâ göstermesin yoksa mizâc-ı ayşı telh eyler
Mücerrebtir, rakîbin meymenet yoktur kudûmunda
Nâbi

Hôş-âmedîlere şâyân bu meymenetli sene
Getirdi sahneye bir böyle fırsat-ı hasene
Abdülhak Hâmit

* **meymenet-efzâ:** Bereket arttıran.

meymenet-efzâ-yı maka:m-ı devlet: Devlet makamının bereket arttıranı.
Zâtı ser-mâye-i âsâyiş dîn ü dünyâ
Makdemi meymenet-efzâ-yı maka:m-ı devlet-Münif

* **meymûn:** Uğurlu, kutlu.
Her kaçan o mâhı görsem ay gördüm sanırım
Tal'at-ı meymûn cihân-ârây gördüm sanırım
Valihî-i Kadim

Âfitâba yüzünün varsa da vech-i şebehi
Andırır tal'at-i meymûn ü ferah-nâk mehi
Ziya Paşa

meymûn: (ميمون) bk. meymenet.

meysûr, meysûre: (ميسور) Ar. Kolaylanmış, kolaylaştırılmış, kolay. **c. meysûrât.**
Hudâ yegâna bu kem-terin duâ-gûyun
Fakîr Nâbî-i mihnet meâb-ı nâ-meysûr-Nâbi

me'yûs: (مأيوس) Ar. Ye's'ten; ye'islenmiş, ye'se düşmüş, ümitsiz.
Kimdir ey şûh aceb mazhar-ı lûtfun bilsem
Baktım ahvâl-i rakîbe o da me'yûs gibi
Koca Ragıp Paşa

Me'yûs ola mı mü'min olan rahmet-i Hak'tan
Ol günde şefâat olacak kâr-ı Muhammed-Nuri

meyve, mîve: (ميوه) Far. > mîve'den, yemiş, meyve. bk. mîve.
Sukût ettiyse bir kevkeb sipihri ber-karâr olsun
Yere düştüyse bir meyve dirahtı pâyidâr olsun-Lâ

meyve-i hüsn: Güzellik meyvesi.
Dirîğ etme amân ey nev-nihâlim meyve-i hüsnün
Bu bir meşhûr meseldir göz görür elbette cân ister
Talib-i Bursevî

meyve-i maksûd: Kastedilen meyve.
Berg ü bârından biz el çekdik bu fânî gül-şenin
Meyve-i maksûd ister olsun ister olmasın
Fasih (Ahmet...Dede)

meyve-i memnû': Yasak meyve.
Meyve-i memnû'dan tadmak günâhından beri
Kârbân-ı aşk bitmez bir beyâbândan geçer
Yahya Kemal

meyve-i ümmîd: Ümit meyvesi.
Kesret-i bârân-ı gamdan oldu bu gül-şen-i harâb
Meyve-i ümîdi gâyet bozdu lezzet kalmadı
Hâletî (Azmizade...)

* **meyve-dâr:** Yemişli, yemiş veren.
Lâzım gelirdi serv ü çenâr ola meyve-dâr
Fazl ü hünerde medhali olsa kıyâfetin-Nâbi

Gel kemâl ü ma'rifet öğren dilersen izz ü baht
Mu'teber olur ne denlü meyve-dâr olsa diraht
Bahtî (Sultan I. Ahmet)

meyyâl: (ميّال) bk. meyl.

meyyit: (ميّت) bk. mevt.

mezâ, mazâ: (مضى) Ar. Geçti.

mezâ mâ mezâ, mazâ mâ mazâ: "Geçen geçti, olan oldu." anlamında Arapça ibare.
Yoktur mezâk-ı ehl-i mürüvvette Nâbiyâ
Tâbir-i dil-pezîr-i mezâ mâ mezâ *kadar*-Nâbi

mezâd: (مزاد) Ar. Ziyâde'den; artırma ile satış.
Resmi-durur sultânların kullar günâh eyleyicek
Ya edebler ol kulunu ya mezâda verir satar
Yunus Emre (eyleyicek: eyleyince)

Ayâ ne gûne câme giyer rûz-ı haşrda
Kâlâ-yı zühdü sûk-i riyâda mezâd eden-Nâbi

Bahâ tahmîn eder bir kimse yok erbâb-ı ma'nâda
Otuz yıldır felek ıkd-ı dürr-i nazmım mezâd üzre
Nef'î

mezâhim: (مزاحم) Ar. Zahmet'ler, eziyetler, sıkıntılar.
Ancak gam-ı dil-dârı alır havsala-i aşk
Yahyâ olamaz ona mezâhim gam-ı dünyâ
Şeyhülislam Yahya

mezâhir: (مزاهر) bk. mizher, müzhere, mezhere.

mezâk: (مذاق) Ar. Zevk'ten; 1. Lezzet almak, tatmak, zevk. 2. Tadacak yer.
Bezle-senc olsan seni îmâ ile eyler mezâk
Meclisin dânâ rûşen nâ-dân yâve-güsteri
Nazîm (Yahya...)

Behiştî her ki bu şîrîn kelâma olmaya ka:il
Mezâkında halel vardır maânî lezzetin bilmez
Behiştî

mezâk-ı ayş: Eğlence zevki.
Telh eder âdemin elbette mezâk-ı ayşın
Bâde-nûş eyle bu gün eyleme fikr-i ferdâ-Lâ

mezâk-ı ehl-i dil: İrfan sahibinin zevki.
Rızk-ı dünyâdan mezâk-ı ehl-i dil mahrûmdur
Telh-kâmidir nasîbi nûş-ı sahbâdan bile
Cevrî (İbrahim Çelebi)

mezâk-ı mâhiyân: Balıkların tadı.
Teneffür kılmaz erbâb-ı mahabbet şûr-ı sevdâdan
Mezâk-ı mâhiyân şîrîn olur telhî-i deryâdan
Hersekli Arif Hikmet

mezâk-ı telh: Acı zevk.
Mezâk-ı telhe verdi yâd-ı la'lin bir halâvet kim
Gamınla içtiğim bin kâse zehr-âbı unutturdu-Nâilî

* **mezâkî:** Zevk ve tadla ilgili, zevk ve tada ait.
Sâkî şarâb-ı telhini dânâ içer nâ-dân içer
Zevkin alan bu neşvenin ehl-i mezâkîdir yine
Şeyhülislam Yahya

mezâlim: (مظالم) Ar. Zulm>mazleme'den; eziyetler, zulümler, haksızlıklar.
Beli bâr-ı mezâlimden bükülmüş onun içindir
Şehâ dîvân-ı hüsnünde kaşın bî-iştibâh eğri
Ahmet Paşa

Mecbûr eden mezâlime erkân-ı devleti
İsrâf-ı bî-lüzûm sefâhat değil midir
Şeyhülislam Yahya

Büyük tanıldı, mukaddes bilindi zulüm eli
Zemîn-i Şark'ı mezâlim kasıp kavurdukça
Mehmet Akif

mezâmîn: (مذامين) Ar. Mezâm'lar; ayıplamalar, zemmetmeler.
Mukaddemâ çîre-destân çîde etmiş puhte esmârın
Mezâmînin riyâz-ı ma'rifette hamı kalmıştır
Hersekli Arif Hikmet

mezâmîn-i kühen: Eski zemmetmeler.
Ta ki bu levha-i pîrûzede kilk-i Bercîs
Ede her rengte tecdîd mezâmîn-i kühen
Keçecizade İzzet Molla

mezâmîr: (مزامير) bk. mizmâr

mezâr: (مزار) Ar. Ziyâret'ten; ziyaret edilen yer; kabir, makber.
Bir seng-dil firâkına ölen Necâtî'nin
Billâhî mermer ile yapasız mezârını-Necati Bey

Nâr-ı gam bağrım Behiştî şöyle biryân etti kim
Haşre dek hâk-i mezârımdan gele bûy-ı kebâb
Behiştî

Cihâna sığmamışken bir mezâra sığdı İskender
Varıp baksan o da şimdi yıkık bir gâra dönmüştür
Eşref

Âdâb u erkâna riâyet kalmadı dünyâda
Yol erkân bilenler de kaldı seng-i mezârda
Fethi Atâ

mezâr-ı fakîr-âne: Fakire yakışır mezar.
Topraktı her mezâr-ı fakîrâne bî-rûham
Fakrımla ben de zâir-i zî-ibtisâr idim
Recaizade Ekrem

mezâr-ı Ferhâd: Ferhat'ın mezarı.
Her kubbesi dest-kâr-ı Ferhâd
Her sengi velî mezâr-ı Ferhâd-Şeyh Galip

mezâr-ı kalb: Gönül mezarı.
Çok sürmeden gözümden ayırdım o yerleri
Gömdüm mezâr-ı kalbime ezvâk-ı ma'şeri
Kemalzade Ekrem Bey

mezâr-ı Kays: Kays'ın (Mecnûn) mezarı.
Mezâr-ı Kays'tan gâhî olurmuş bu sadâ peydâ
Ki ben Mecnûn'u âhir hecr-i Leylî etti nâ-peydâ
Cinânî

mezâr-ı Mecnûn: Mecnun'un mezarı.
Şuʿâʿ-ı şems değildir ziyâ veren dağa
Seherdir nûr iner ey meh mezâr-ı Mecnûn'a
Behiştî

mezâr-ı pâk: Temiz mezar.
Demir nika:bını kaldır mezâr-ı pâkinden
Bu hasta rûhumu artık ayırma hâkinden
Mehmet Akif

mezâr-ı ye's: Üzüntü mezarı.
Cism-i hürriyet kefen-ber dûş olup ahlâk ile
Defnolunmuştur mezâr-ı ye'se devlet nâmına
Reşid Akif Paşa

* **mezâr-istân:** Mezarlık.
Yatır dehşetli âgûşunda bin evlâd-ı hürriyyet
Sanırsın mâder-i şübbân-ı millettir mezâr-istân
Hersekli Arif Hikmet

mezâyâ: (مزايا) bk. meziyyet.

mezbele: (مزبله) Ar. Zibl'den; çerçöp dökülen yer, süprüntülük; çöplük.
Bu mezbeleden şöyle güzâr eyleyigör kim
Bir zerre gubâr ermeye tâ reh-güzerinden
Bağdatlı Ruhi

Sırr-ı dili eczâ-yı beden derke ne ka:dir
Tahsîs-i mezâyâsını taʿmîm ne mümkin-Nâbi

Lücce-i zulmet içinden kabaran mezbeleler
Evi sırtında sokaklarda gezen âileler-Mehmet Akif

mezbûr, mezbûre: (مزبور) Ar. Adı geçen, yukarda söylenmiş olan.
Mahv olup gitmez mürûr-ı dehr ile bâkî kalır
Hâme ile safha-i evrâkda mezbûr olan
Ebussuud (Şeyhülislam...El-İmâdî)

Gelmeden Furka:n ile İncîl ü Tevrît ü Zebûr
Safha-i suhuf-ı cemâlin âşıka mezbûr idi
Hamdullah Hamdi

mezc: (مزج) Ar. Karıştırmak, katmak, haltetmek.
Olup mâl-ı Ka:rûn esâsında harc
Kılınmış türâbî cevâhirle mezc
Keçecizade İzzet Molla

Gam-ı fakr ile mezc olup derd-i aşk
Harâb oldu birden zen ü merd-i aşk
Keçecizade İzzet Molla

* **mizâc:** 1. Huy, tabiat. 2. Bir şeyle karıştırılmış olan başka şey. 3. Sıhhat, sağlık. **c. emzice.**
Aşk derdinden olur âşık mizâcı müstakîm
Âşıkın derdine dermân etseler bîmâr olur-Fuzûlî

Anlamaz aczini bilir mi sabî
Hiddet eyler mizâcı pek asabî-İsmail Safa

mizâc-ı âlem: Âlemin huyu.
Mizâc-ı âlemi, hâzık isen, tahlîle saʿy eyle
Geçir her şahsı bir unsur gibi inbîk-i dikkatten-Lâ

İstika:met vermek istersen mizâc-ı âleme
Gâh zahm ur gâh merhem fikrin et reg-zen gibi
Kadrî Çelebi (Hamîdî Abdülkadir)

mizâc-ı aşk: Aşk huyu.
Evzâʿ-ı bâzgûneye mâil mizâc-ı aşk
Bunda kad-i hamîde olur iʿtidâle dâl
Koca Ragıp Paşa

mizâc-ı bahr: Denizin yapısı.
Deryâ-dilân-ı himmete kâr eylemez gumûm
Vermez mizâc-ı bahre tagayyür hezâr mevc
Hersekli Arif Hikmet

mizâc-ı devlet: Devletin huyu.
Eğerçi bir nice dem iktizâ-yı hikmet ile
Mizâc-ı devleti çarh etti pây-mâl-i fütûr-Nâbi

mizâc-ı dil-fürûz: Gönül aydınlatanın huyu.
Bir şuʿle mizâc-ı dil-fürûzun
Nâr hevesiyle müştailsin-Muallim Naci

mizâc-ı harçeng: Yengeçin huyu.
Bulsa ger tertîb-i maʿdeletin âteş ü âb
Bir olur tâb-ı semenderle mizâc-ı harçeng-Nefʿî

mizâc-ı nâs: İnsanların huyu.
Erbâbının değil çoğu hayfa ki hak-şinâs
Hiç bilmek istemez ki nasıldır mizâc-ı nâs
Abdülhak Hâmit

mizâc-ı nâzik-i gül: Gülün nazik yaratılışı.
Ey andelîb nâle-i âteş-feşânı ko
Terdir mizâc-ı nâzik-i gül sıklet olmasın
Nedim-i Kadim

mizâc-ı şem': Mumun huyu.
Reşk-i ruhsârın dil-i horşîde salmış ıztırâb
Gayret-i kaddin mizâc-ı şem'a vermiş inhirâf
Fuzûlî

* **memzûc:** Karıştırılmış, mezcedilmiş.
Kurup bir bâr-gâh-ı sun'î lutf u kahrden memzûc
Verip ezdâda âmîziş komuş nâmın onun dünyâ
Nâbi

** **emzice:** Mizâc'lar.
Hele unutmayalım ihtilâf-ı emziceyi
Umûr-ı dilde dahi başkadır kavî vü zebûn
Abdülhak Hâmit

meze: (مزه) Far. 1. Tat, çeşni, lezzet. 2. Ekseriya içki ile yenilen çerez karışığı.
Dilde safâ olmayıcak ârife
Bî-mezedir hem niam-ı rûzigâr
Nef'î (olmayıcak: olmayınca.)

mezellet: (مذلت) Ar. Zillet'ten; horluk, hakirlik, zelil olma.
Muhtâc-ı rızk-ı Hâlik iken ser-be-ser cihân
Mahlûktan niyâz mezellet değil midir-Nâbi

Hâk-i pây-i yâre sürdüm bu mezellet çehresin
Yüzüm ak alnım açık kimden ne derdim var benim
Âhî

Bâlin nâza hâce-i şehr eyler ittikâ
Hâk-i mezellet üzre yatar aç bir garîb-Lâ

Çoktan beridir bekledi, bekler diye millet
A'sâra mı sürsün bu sefâlet, bu mezellet
Mehmet Akif

mezemmet, mezimmet: (مذمّت) Ar. Zemm'den. 1. Kınama, yerme. 2. Kınanan, yerilen iş.
Derler ağyârı mezemmet nemek-i meclistir
Biz de gıybet edelim meclise lezzet gelsin-Nâbi

mezheb: (مذهب) Ar. Zehâb'dan; 1. Gidecek yol. 2. Meslek. 3. İslam dininin inanç yolları. (Hanefi, Şafî, Hanbeli, Malikî.) **c. mezâhib.**
Ârif ol, ehl-i dil ol, rind-i kalender-meşreb ol
Ne Müselmân-ı kavî, ne mülhid-i bî-mezheb ol-Nef'î

Tâhir efendi bize kelb demiş
İltifâtı bu sözde zâhirdir
Mâlikî mezhebim, benim zîrâ
İtikadımca kelb tâhirdir-Nef'î

Âdem ganî-dil olsa, gedâ-meşreb olmasa
Rind olsa, bî-hakîkat ü bî-mezheb olmasa-Nâilî

mezheb-i aşk: Aşk yolu.
Mezheb-i aşkın habîbin kangı bî-dîn terk eder
Küfr-i zülfünden nigârın nice îmânsız geçer
Ahmet Paşa

mezheb-i ebnâ-yı zemân: Zamane çocuklarının yolu.
Eyledim mezheb-i ebnâ-yı zemânı taklîd
Yâd yâdımda olur dost ferâmûşumda
Koca Ragıp Paşa

mezheb-i ehl-i hakîkat: Hakikat sahiplerinin mezhebi.
Budur kavl-i müreccah mezheb-i ehl-i hakîkatte
Geçer cânından erbâb-ı mahabbet yârdan geçmez-
Rahmi (Tersane Kâtibi Vakanüvis Kırımlı Mustafa...)

mezheb-i îmân: İman yolu.
Geçer heft-âd u dü milletten evvel pâyede âşık
Tarîk-ı nîstînin mezheb-i îmânı yokluktur
Esrar Dede

mezheb-i insâf: İnsaf yolu.
Rızâya hükm-i kazâda muvâfıkız ammâ
Biraz da mezheb-i insâfta mesâg ararız
Koca Ragıp Paşa

mezheb-i uşşâk: Âşıklar yolu.
Rıza yok intika:ma mezheb-i uşşâkda yoksa
Bir âh ile cihânı eylemek berbâd kabildir-Vecdî

mezîd: (مزيد) Ar. Ziyâde'den; 1. Artmak, arttırmak. 2. Artış, arttılmış. 3. Aslına harf ilave olunmuş fiil.
Ekser olur kemâl zevâle karîb-ter
Vakt-i gurûb sâyesi şahsın mezîd olur-Nâbi

Olup ömrü mezîd ikbâl ü iclâli mezîd olsun
Adûsu varsa sûzân ile sun şemşîr-i berrâkı
Akif Paşa

Bulmazdı kahrın açmasa hân-ı siyâsetin
"Hel min mezîd" lokmasına dûzah iştihâ-Fuzûlî ("daha da verir misin"-Kur'an-Kâf Sûresi, 29-30. ayet?")

Kıl duâ Yahyâ ki etsin ömrünü Mevlâ mezîd
Server-i Osmâniyân Sultân Osmân Han'dır
Şeyhülislam Yahya

meziyyet: (مزيّت) Ar. Bir kimsenin diğerinden farklı olan üstünlük vasfı. **c. mezâyâ, meziyyât.**
Kılmaz mı verip de bir meziyyet
İsbât-ı kemâl-i âdemiyyet-Abdülhak Hâmit

meziyyet-i ıslâh: Düzeltilen meziyet.
Kimdir veren alîle tedâviye ihtiyâc
Kimdir koyan meziyyet-i ıslâhı merheme-Ziya Paşa

** **mezâyâ:** Meziyetler.
Sırr-ı dili eczâ-yı beden derke ne ka:dir
Tahsîs-i mezâyâsını ta'mîm ne mümkin-Nâbi

Vakt-i sâat kadr-i tâat hep mezâyâsı onun
Lezzet-i şevk u şereften gayrı yazmadı nemat-Gaybî

Ne sühan mihr-i felek zîb-i mezâyâna bulur
Tâb-ı nûr ile ziya âlemi fehm ü ifhâm
Üsküdarlı Hakkı Bey

mezâyâ-yı cümle: Bütün meziyetler.
Be-kadr-i şâh-ı risâlet-penâh-ı şâh-ı rusül
Ki zâtıdır bu mezâyâ-yı cümleden maksûd-Sâbit

mezâyâ-yi fünûn: Fenlerin meziyetleri.
Benim ol şâir-i mûciz-rakam-ı sihr-nümûn
Tab'-ı pâkimdedir envâ'-ı mezâyâ-yı fünûn
Üsküdarlı Hakkı Bey

mezâyâ-yı hısas: Hisselerin meziyetleri.
Oku târîh ü hikâyât u kısas
Verir insâna mezâyâ-yı hısas-Nâbi

mezâyâ-yı kavâbil: Ebelerin meziyetleri.
Ger mezâyâ-yı kavâbil ne demek bildinse
Meh değil mihri bile var çeh-i Nahşeb'den sor
Esrar Dede

mezâyâ-yı sühan: Söz meziyetleri.
Sîne mir'ât-ı mücellâ gibi sâf olmazsa
Hüsn-i sûret mi bulur anda mezâyâ-yı sühan
Sünbülzade Vehbi (anda: orada)
Başlayıp cûşişe tab'ımda mezâyâ-yı sühan
Mevc-hîz oldu yine lücce-i deryâ-yı Aden-Nedim

mezâyâ-yı terennüm: Şakıyan meziyetler.
Dinlesin gelsin sarîr-i hâmemi Nef'î benim
Anlayın neyde mezâyâ-yı terennüm ne_eydügin
Nef'î (neydügin: ne olduğunu)

** **meziyyât:** Meziyyet'ler.
Âlemde ictimâ-i meziyyât-ı subh u şâm
Bizde tahakkuk eylese olmaz mı gül-tenim
Cenap Şahabeddin

mezkûr, mezkûre: (مذكور) Ar. Zikr'den; zikr olunmuş, anılmış.
Bâdenin sor neşve-i feyzin dil-i mahmûrdan
Her neden geçtimse geçtim geçmedim mezkûrdan
Fatîn

Mülûk-ı âlem içinde kime müyesserdir
Ki ola hutbesi beytü'l-harâmda mezkûr-Nâbi

Câmi'ü'l-ezdâd olur bil bunlara feyyâz-ı Hak
Nice bilsinler bular kim zâkir ü mezkûr olur-Gaybî

mezmûm, mezmûme: (مذموم) Ar. Zemm'den; 1. Zemmolunmuş, yerilmiş. 2. Beğenilmemiş, ayıp bulunmuş.
Ola kasdı meğer ıslâh-ı husûm
Ol zemân belki değildir mezmûm-Nâbi

Mezmûm idi yanında cefâ-kârlar ezel
Uşşâka onlar itdügünü sen de eyledin-Behiştî

mezra', mezraa: (مزرع) Ar. Zer'den; ekilecek, ziraat olunacak yer, tarla. **c. mezâri'.**
Benlerine de vefâ tohmunu saçsın dile kim
Bu cihân mezra'ına sen ne ekersen o biter
İbn-i Kemal

Ekmeyen biçme(me)li bu mezraada el-hâsıl
Kime lâzım ise ekmek ona lâzım ekmek
Akbıyık Abdal

mezra'-i ahret: Ahiretin tarlası.
Hayr et ki, dünyâ mezra'-i ahret-durur
Her kim ne tohm saçsa, yine hem onu biçer-Nesimi

mezra'-i âlem: Âlemin yeşillik yeri.
Eyledi halka ifâza semerât-i râhat
Mezra'-ı âlemi gark-ı gil eden ebr-i zalâm-Nâbi

mezrâ'-i cân: Can tarlası.
Fitne tohmun mezrâ-ı câna ekelden benleri
Kara kara lâle-veş bağrımda çıktı başlar
Muhibbî, Meftûnî (Kanunî Sultan Süleyman)

mezra'a-i ibret: İbret tohumlarının ekildiği yer.
Hep ser-â-pâ-yı cihân mezra'a-i ibrettir
Cereyân etmededir ka:ide-i zer' ü hasâd-Nâbi

mezra'-i sebz: Yeşillik yer.
Bu kadar dâne-i encümle bitirmez bir kâh
Mezra'-i sebzi sipihrin nice bî-hâsıl olur
Hayali Bey

me'zûn, me'zûne: (مأزون) Ar. İzn'den; 1. İzinli, izin almış. 2. Ders veya meşk vermeye yahut bir sanat işlemeye yetkili. 3. Bir okulu tamamlayıp diploma alma.
Sirâdı kında milk-i dîde-bânlığa me'zûn
Hazînesinde felek pâs-bânlığa me'mûr
Nâbi (kın: biz kabı)

mîg: (میغ) Far. 1. Kara bulut. 2. Duman, sis.
Evc-i rif'atte gezer tîre-dilân çü mîg
Hâk-i zillette yatar ehl-i kemâl dirîğ
Manastırlı Nâilî

mîg-i ihsân: İhsan bulutu.
Tîg-i bürrânı sefer-hîz-i vegâ
Mîg-ı ihsânı güher-rîz-i atâ-Ziya Paşa

mıkleb: (مقلب) Ar. Eski kitap ciltlerinin sol kenarındaki kapak; okunan yeri belirtmek için konurdu.

mıkleb-i âlem: Dünyanın (cilt kapağı) kenarlığı.
Her safhada bir şekl-i hakîkat eder ibrâz
Her gün çevirir bir varaka mıkleb-i âlem-Ziya Paşa

mıkrâz: (مقراض) bk. mikrâz.

mıntak, mıntaka: (منطق) Ar. 1. Kuşak, kenar. 2. Yer yuvarlağının üst bölgesi. **c. menâtık.**
Rişte-i mıntakası bir gün olur kim dökülüp
Felek-i pîre-zenin ipliği bâzâra çıkar
Keçecizade İzzet Molla

mısbâh: (مصباح) Ar. 1. Işık, kandil. 2. Meşale. **c. mesâbîh.**
Aceb ne câmi'-i zîbâdır ey melek hüsnün
Ki âfitâb ona mısbâh olur kamer kındîl
Hamdullah Hamdi

Kıldı mısbâh-ı duâdan lemeân târîhi
Enverî'nin ede pür-nûr mezârın Mevlâ-Sürûrî

mısbâh-ı pertev-zâ: Işık meydana getiren, aydınlatan kandil.
Doğru bak ahvâle, ey ahvel, olup vahdet-şinâs
Nûr birdir olsa da mısbâh-ı pertev-zâ iki
Hasan Hilmi (Kıbrıs Müftüsü ...)

mıskal, mıskale: (مصقل) Ar. Maskala, kılıç, silâh ve ayna gibi şeyleri parlatmaya yarayan cila aleti.
Ne aşk mıskal-ı âyîne-i dil-i âşık
Ne aşk mâhî-i jeng-i hevâ-yi nefs-i anûd-Sâmi

mıskale-i jeng-i dimâğ: Zihin pasının cilası.
Mihrinle Hudâ sînemi tenvîr-i ferâğ et
Şengerf-i gamı mıskale-i jeng-i dimâğ et
Hersekli Arif Hikmet

mıskale-i şevk: Şevk cila aleti.
Enverî mıskale-i şevk ile ol meh-pâre
Jeng-i gamdan komadı âyîne-i dilde gubâr-Enverî

mıska:t: (مسقات) Ar. Su kovası.

mıska:t-ı sîne: Göğüs kovası.(kalp).
Her dil zücâcesine ki nûrundan erişe
Mıska:t-ı sînesinde komaz zulmet-i dalâl
Hamdullah Hamdi

mısr: (مصر) Ar. 1. Şehir, ülke. 2. Mısır ülkesi.
Şâhsın mülk-i melâhatte sana kullar çok
Bir oldur ki varıp Mısr'da sultân olmuş-Fuzûlî

Benim Ya'kûb-ı nâ-bînâ benim bülbül gibi gûyâ
Bu Mısr-ı hüsn içinde Yûsuf-ı gül-pîrehensin sen
Figânî

Gönül subh-ı cemâlin gördü zülf-i şâmdan geldi
Müsâfirdir şehâ seyrân-ı Mısr'a Şâm'dan geldi
Enverî

Mısr-ı belâgat: Sözün Mısır'dan çıkan şeker kamışı.
Hâmem ol ney-şeker-i Mısr-ı belâgat ki verir
Zikri bin lezzet-i bûs-ı leb-i cânâne halel
Kâzım Paşa

mısraʿ, mısrâʿ: (مصراع،مصرع،) Ar. 1. Kapı kanadı. 2. ed. Beyitin tek satırı.
Merâm-ı ibka:-yı nâm etmekse bir mısrâʿ da kâfidir
Aceb hayretteyim ben sedd-i İskender husûsunda
Koca Ragıp Paşa

mısrâ'-ı ber-ceste: En güzel, en kuvvetli mısra.
Eğer maksûd eserse mısrâʿ-ı ber-ceste kâfidir
Aceb hayretteyim ben sedd-i İskender husûsunda
Koca Ragıp Paşa
Olur ne mısrâʿ-ı ber-cestelerde sekte bedîd
O dem ki nabz-ı sühan dest-i intihâba gelir
Şeyh Galip

mısrâ'-ı güzîde: Seçilmiş mısra.
Bir lübbüdür cihânda elezz-i lezâizin
Her mısrâʿ-ı güzîdesi Fârûk Nâfiz'in-Yahya Kemal

mıstar: (مسطر) Ar. Satr'dan; 1. Satırları düzgün göstermek için kullanılan alet, cetvel. 2. Mastar, sıvacıların ve duvarcıların betonu düzeltmek için kullandıkları uzun ve ensiz tahta.
Yoksa hat yazmak için mecmûasına hüsnünün
Yer eder mıstar gibi ol turra-i anber-feşân
Necati Bey
Olmağın ekser-i taʿbîri riyâ-yı nâ-râst
Satrına mıstar urulmaz varak-ı mektûbun-Nâbi

Târ-ı zülfün dağıtıp safha-i mihr üzre sabâ
Hüsnünün defterini yazmağa mıstar mı çeker
Cem Sultan

* **mıstar-keş:** Cetvel çeken.

mıstar-keş-i sahîfe-i âsâr: Eserlerin sayfasına cetvel çeken.
Dülbend-i ebri barmağına sarmasın hilâl
Mıstar-keş-i sahîfe-i âsârımız değil-Nâbi

* **mıstar-keşîde:** Cetvel çeken.
Mıstar-keşîde safhadaki nazm-ı âb-dâr
Lü'lü-misâl rişte-i hem-vârdan geçer-Nâbi

mızmâr, mıdmâr: (مضمار) Ar. At koşturulan yer, koşu meydanı. **c. mezâmîr.**

mızmâr-ı felek: Feleğin koşu meydanı.
Benim ol râyız-ı maʿnâ ki süvâr oldukça
Teng olur eşbeh-i endîşeme mızmâr-ı felek
Yenişehirli Avni

mızrâb: (مضراب) Ar. Darb'tan; vurma aleti, bilhassa tanbur, ud, kanun gibi sazları çalmaya mahsus alet.
Benim de kalb-i harâbımda duyduğum hicrân
Henüz duyulmadı mızrâbımın lisânından
Mehmet Akif
Dursun bu mûsıkî-i semâvî içinde sâz
Leyl-i tarabda bir dahi mızrâb uyanmasın
Yahya Kemal
Dururken kimseyi hicv eylemez bir şâir elbette
Hurûş u cûş-ı sâza darbe-i mızrâbdır bâis
Andelib (Mehmet Esat Fâik)

mızrâb-ı kalb: Kalp mızrabı.
Mızrâb-ı kalbimiz sözü kalbetti besteye
Hem beste söylesin bunu hem kâr söylesin
Yahya Kemal

mızrâb-ı tabʿ: Yaratılış mızrabı.
Mızrâb-ı tabʿımız sözü kalbetti besteye
Her beste söylesin bunu hem kâr söylesin
Yahya Kemal

mîâd: (ميعاد) Ar. Vaʿd'den; vaadedilen, belirtilen zaman, yer veya şeyler. **c. mevâîd.**
Ederken Mevlevî'nin çillesin itmâm bin bir gün
Bizim, bak, çille-i aşk içre bir mîâdımız yoktur
Tahirü'l-Mevlevi

** **mevâîd:** Mîâd'ler, vaadedilen zaman ve yerler.
Âftâb-ı himemin zâil ü âfil olmaz
Nûr-ı incâz verir sahn-ı mevâîde hemân-Şinasi

İkbâlini te'yîd edecek nasr-ı İlâhî
Ümmîd-i kavî, çünkü mevâîd kavîdir-Mehmet Akif

mevâîd-i ekâbir: Büyüklerin vaad olunmuş şeyleri.
Salâh ümmîdine düşme mevâîd-i ekâbirden
Zevâl-i cehle bak maksûduna mîâd lâzımsa
Namık Kemal

miʿber: (معبر) Ar. Suyu geçmeye yarayan, sal, kayık ve köprü gibi şeyler.
Düşmen-i şerʿi ne_ola geçse kılıçtan haşre dek
Menhel-i şemşîridir cân-ı adûnun miʿberi
Nazîm (Yahya...)

micdel: (مجدل) Ar. Köşk, kasır. **c. mecâdil.**
Tabʿ-ı efkâr-ı füyûzâta müzeyyen hacle
Kalb-i esrâr-ı İlâhîye muallâ micdel-Kâzım Paşa

miʿcer: (معجر) Ar. Kadınlara ait bir çeşit baş örtüsü.
Mû-yı gîsû-yı melektir târ u pûd câmesi
Pâre-i pîrâmen hûr-ı cinândır miʿceri-Nefʿî

micmer, mecmere: (مجمر) Ar. İçinde tütsü, öd ağacı yakılan alet, buhurdan.
Dâmen-i dehri muattar kılmağa enfâs-ı ûd
Ahmed'in micmer gibi göynüklü cânın yaktılar
Ahmet Paşa (göynüklü: acılı, ıstıraplı)
Başım şevk oduna hâkister oldu
Buhûr-ı ışka canım micmer oldu-İbn-i Kemal

Safâ-yı hâtır üzre olmayan ihsânı neylerler
Görüp sûz-ı derûnun micmerin anberden el çektik
Nâbi

micmer-i âlem: Âlemin buhurdanı.
Hôş-bû o kadar silsile-i şâhid-i hulku
Kim her şiken-i pür-hamı bir micmer-i âlem-Nefʿî

micmer-i endîşe: Kaygı buhurdanı.
Reng-i hâlin verdi germiyyet dil-i sûzânıma
Micmer-i endîşeme kâfûr döksem ud olur-Nefʿî

micmer-ı tefsîde: Kızgın buhurdan.
Hıfzı bir micmer-i tefsîdeye olsa sâriʿ
Ne kadar râyihasın etse meşâm istişmâm-Cevrî

micmer-i ten: Vücut buhurdanı.
Micmer-i tende Nizâmî dil ü cân ûdunu yak
Ger dilersen kıla etrâfı muattar nefesin-Nizami

micmer-i zer: Altın buhurdanlık.
Micmer-i zerle gelip anber ü ûd
Eyledi hayme-gehi ıtr-âlûd-Nâbi

micmer-i zerrîn: Altın işlemeli buhurdan.
Meclisi etti muattar gözlerim nergisleri
Doldurup micmer-i zerrînini anberler ile-Enverî

micmere-i aşk: Aşk buhurdanı.
Yaktı yandırdı beni micmere-i aşkında
Eyleyen hâlleri taraf-ı ruhunda harmel-Kâzım Paşa

micmere-i anber-i eşheb: Beyaz amber kabı.
Eylerse kazâ bezm-geh-i câhına lâyık
Mihr-i seheri micmere-i anber-i eşheb-Rızayi

micmere-i anber ü ûd: Öd ve amber kabı.
On yerde yakıp micmere-i anber ü ûdu
Pür oldu meşâmm-ı meh ü bînî-i Süreyyâ-Nâbi

micmere-i nâfe-şemîm: Güzel koku veren buhurdan.
Rûy-i bahtiyle cihân manzara-i hûr-nişîn
Bûy-ı hulkiyle felek micmere-i nâfe-şemîm-Nefʿî

micmere-i sîm-âsâ: Gümüş renkli buhurdan.
Yaktı yandırdı bizi micmere-i sîm-âsâ
Mihr-i ruhsârı olup sînesine pertev-zen-Nedim

* **mecmere-efrûz:** Buhurdan yakıcı.
Ola mı mecmere-efrûz vücûd
Şâh-ı bîd eyler ise daʿvî-i ûd-Nâbi

* **micmere-gerdân:** Buhurdana dönen.
Âb-ı adliyle cihân bâğ-ı bihişte dönsün
Bûy-ı hulkiyle sabâ micmere-gerdân olsun-Nefʿî

midâd: (مداد) Ar. İsten yapılan yazı mürekkebi.
Şemîm-i zülf-i cânânı güzel vasf eyledin Fıtnat
Meğer taktîr olunmuştur midâdın bûy-ı sünbülden
Fıtnat Hanım
Gerçi kim evsâfını tahrîre olmazdı mecâl
Olsa eşcâr-ı behişt aklâm ü enhârı midâd
Yenişehirli Avni
Ey Behiştî olmuş ebyâtın sütûrunda midâd
Kasr-ı cennet üzre düşmüş sâye-i Tûbâ gibi-Behiştî

midâd-ı kilk-i vasf: Güzelliği yazan kalemin mürekkebi.
Midâd-ı kilk-i vasfınla urur dil merhem-i teskîn
Olunca derd-i zahmı rûzgârın istidâd üzre-Nefʿî

midâd-ı hâme: Kalemin mürekkebi.
Safâ-yı meşreb-i pâkin eğer yâd etse bir şâir
Midâd-ı hâmesine reşk ederdi reşha-i Kevser-Nefʿî

midâd-ı şevk: Şevk mürekkebi.
Midâd-ı şevk ile pür eylesem ne_ola gece gündüz
Sahîfe-i dili üstâd-ı aşk verdi kabâle
Şeyhülislam Yahya

mi'de: (معده) Ar. Mide, kursak. **c. miad, mi'degân** (Far. çokluk).
Hem dîdeye hem mi'deye hem kîseye lâzım
Kaldı gözümüz hâne-i zenbûr-ı aselde-Nâbi

Dendânlar oldu rîhte-i süfre-i fenâ
Tennûr-ı mi'de pür yine şevk-i taâmdan-Nâbi

mi'de-i dil: Gönül midesi.
Tehî kaldı nevâl-i vasldan hân-ı ümîd ammâ
Velîkin mi'de-i dilden de renc-i imtilâ' gitti-Nâbi

** **mi'degân:** Mideler.
Bu matbah-ı niamda tehî mi'degân için
Dûd-ı derûnu çarha çıkar dûdmânların-Nâbi

midhat: (مدحت) bk. medh

miftâh: (مفتاح) Ar. 1. Anahtar. 2. Şifre cetveli. 3. Dil öğreniminde tercüme için kalıplaşmış şekilleri öğreten kitap. **c. mefâtîh.**
Cihân fütûhuna Cem câmdır demiş miftâh
Gelin mülâzım-i câm-ı cihân-nümâ olalım-Şeyhi

Kalb-i emrâzın devâsı bâbının miftâhıyım
Pîr ü üstâdım sorarsan bil ki Lokmân'dır benim
Ümmî Sinan

Dîvân-ı Hâletî yaraşır medh olunsa kim
Miftâh olup açar bize bâb-ı belâgati
Hâletî (Azmizade...)

miftâh-ı âh: Ah anahtarı.
Miftah-ı âh açar yine bâb-ı mukaffeli-Nâbi

miftâh-ı der-i genc-i maânî: Şiir hazinesinin kapısının anahtarı.
Girdi miftâh-ı der-i genc-i maânî elime
Âleme bezl-i güher eylesem itlâf değil-Nef'î

miftah-ı duâ: Dua anahtarı.
Miftah-ı duâ olmayanın sana lisânı
Dükkân-ı ümîdini kesâd eylesin Allah-Nâbi

miftâh-ı ferec: Sıkıntıdan kurtulma anahtarı.
Sabra miftah-ı ferec dense hemân
Der idi sâkin oku orayı amân-Sünbülzade Vehbi

miftâh-ı fütûh: Fetihler açıcısı.
Bed-gûlara leb-beste görünmekteyiz ammâ
Rindân-ı Mesîhâ-deme miftâh-ı fütûhuz
Bağdatlı Ruhi

miftâh-ı merâm: Derdini anlatma anahtarı.
Hall-i işkâl-i tılsımât-ı umûr-ı mülke
Etmiş üstâd-ı ezel lûtfunu miftah-ı merâm-Nâbi

miğfer: (مغفر) Ar. Eskiden savaşta giyilen çelik başlık, tolga. **c. magafir.**
Zahm-ı tîğ ü tebere germese göğsün miğfer
Başı üzre yeri şüc'ân ona bî-câ vermez
Koca Ragıp Paşa

Leşker-i Hind'in görüp Şâmî zırıh giydiklerin
Çekti Mısrî tîğ urundu begter-i miğfer güneş
Lamiî Çelebi

Çünkü miğferlerin üstünde köpürdükçe atı,
Tunç alınlarla parıldardı cihân saltanatı
Midhat Cemal Kuntay

mih: (مه) Far. Büyük , ulu, kebir. **c. mihân.**

* **mih-ter:** 1. Daha büyük. 2. Mehter, yeniçeri zamanı mızıkacı neferi. 3. Eskiden kapı kapı dolaşıp kapıların önünde darbuka çalan ve halktan para toplayan, bir memuriyeti tayin olanlara müjde götürüp bahşiş alan kimse.
Göç oldu açıldı bâr-gehler
Buhtîlere mehd çekti meh-ter-Fuzûlî

mih-ter-i tâb-dâr: Parlak bahşişçi.
Çoktandır olmadı ufk-ı kâmdan bedîd
Ol mih-ter-i tâb-dâr ne âlemdedir aceb
İzzet Ali Paşa

mih-ter-i üstâd: Usta mehterci.
Mih-ter-i üstâdıdır ol îd-gehin andelîbi
Rûz u şeb pür-şevktir Yahyâ ona gelmez melâl
Şeyhülislam Yahya

* **mihter-âne:** Mızıkacı takımı.
Bâzısı mâil olup unvâna
Çalıcak îdde mihter-âne-Sünbülzade Vehbi

mîh: (ميخ) Far. Mıh, çivi.

mîh-ı süveydâ: Günah çivisi.
Cümle âvîhtedir mîh-ı süveydâsında
Deste-ber-deste maka:lîd-i umûr-ı âlem-Nâbi

mîhek: (میخك) Far. 1. Karanfil. 2. Küçük çivi.

mîhek-i aşk: Aşkın karanfili.

Gitti zalâm-ı adem erdi sabâh-ı cedîd
Mîhek-i aşkın yine oldu cemâli bedîd-Esrar Dede

mihekk, mihenk, mehenk: (محكّ) Ar. Mihak'tan; 1. Mehenk, altın veya gümüşün ayarını anlamaya yarayan taş. 2. Birinin kadrini, kıymetini ve ahlakını anlamaya yarayan şey.

Bir mihekktir âsitânın sengi kim âşıkların
Ruhları dînârın anda fark ederler kalb ü sâf
Hamdullah Hamdi (anda: orada)

Var ise seng-i siyâh-ı kalbe âşıktır mihekk
Yoksa ol şûhun ıyâr-ı hüsn ü ânın kim bilir-Nâilî

Bed-mâye olan anlaşılır meclis-i meyde
İşret güher-i âdemi temyîze mihektir-Ziya Paşa

mihekk-i âşıka:n: Âşıkların mihengi.

Meydir mihek-i âşıka:n, âşûb-ı dil, ârâm-ı cân
Ser-mâye-i pîr-i mugân, pîrâye-i bezm-i sanem
Nef'î

mihekk-i hâk: Toprakla aynı ayarda.

Bilinmez ârifin fevtinden evvel kadr-i âsârı
Mihekk-i hâk ile sencîdedir nakd-i hıred şimdi
Abdullah Vassâf (Akhisarlı Şeyhülislam ...)

mihekk-i imtihân: İmtihan ayar taşı.

Sanma hâlis dost olur her kem-ıyâr ü ebteri
Ur mihekk-i imtihâna, fârik ol seng ü zeri
Âgâh Osman Paşa (Trabzonlu...)

mihen: (محن) bk. mihnet.

mihmân: (مهمان) Far. Misafir, konuk.

Tan değildir sohbete gelmezse cânân her gece
Kimsenin mihmânı olmaz mâh-ı tâbân her gece
Ahmet Paşa

Gam beyâbânına her gün eylerse seyr ü sefer
Her gece mihnet-serâ-yı firkate mihmân olup
Avnî (Fatih Sultan Mehmet)

Dilde gam var, şimdilik lutf eyle gelme ey sürûr
Olamaz bir hânede mihmân mihmân üstüne
Râsih (Enderunlu Balıkesirli Ahmet...)

Fahr etse şol kadar ne aceb kim bu gökyüzü
Bulmuş mu hiç senin gibi mihmân efendimiz
Faruk K. Timurtaş

mihmân-ı bezm-i sâkî-i devrân: Zamanın sakisinin meclis misafiri.

Geh âm-ı zehr-i katil ü geh derd-i ser çeker
Mihmân-ı bezm-i sâkî-i devrân neler çeker
Adlî (Sultan II. Bayezid)

mihmân-ı dost: Dost konuğu.

Külbe-i ahzânımız gamla müşerreftir yine
Şâd ol ey dil şâd ki oldu dostlar mihmân-ı dost
Necati Bey

mihmân-ı gam: Gam misafiri.

Gelir mihmân-ı gam câna şeb-i mihnet hücûm eyler
Gönül zünbûr-veş inler ne bâl eyler ne mûm eyler
Şeyhülislam Yahya

Mihmân-ı gama hân-ı ciğer ver ısıcakla
Açtır bilirim onu o biryândan eder hazz
İbn-i Kemal

* **mihmân-dâr:** Misafir ağırlayan kimse.

Hükmedenler bu cihân mülküne şark u garbdan
Ger Süleymân ger Skender cümlesi mihmân-dâr
Cem Sultan

Bir pîr ü cüvân-zamîr ü ayyâr
Olmuştu o yerde mihmân-dâr-Şeyh Galip

mihmîz, mihmâz: (مهميز) Ar. Mahmuz. **c. mehâmîz.**

Cezm ile tehzîz-i mihmîz et bu cevlân-gâhta
Eylemiştir sad-hezârân şehsüvârı ser-gingûn
Muallim Naci

mihnet: (محنت) Ar. 1. Gam, keder, tasa. 2. Zahmet, eziyet. 3. Bela, musibet. **c. mihen.**

Bu cihân kimine kasr-ı tarab ü ayş ü safâ
Kiminın mihnet ile başına zindân ancak-Bâki

Mihneti kendine zevk etmedir âlemde hüner
Gam u şâdî-i felek böyle gelir böyle gider
Enderunlu Vâsıf

mihnet-i aşk: Aşk sıkıntısı.

Çeşm olmasa dil düşmez idi mihnet-i aşka
Sârîdir efendisine gavgâ-yı tevâbi'-Nâbi

mihnet-i derd ü belâ: Dert ve bela sıkıntısı.
Mihnet-i derd ü belâ hep hazz-ı rûhânî olur
Çektiğim âlâmdan Yahyâ gelirse yâra hazz
Şeyhülislam Yahya

mihnet-i dünyâ-yı dûn: Alçak dünyanın sıkıntısı.
Fikr-i hevl-i rûz-ı mahşer mihnet-i dünyâ-yı dûn
İʿtisâf-ı teng-destî tâliʿ-i nâ-mihr-bân-Kâzım Paşa

mihnet-i emsâl: Misal getirilen sıkıntı.
Belâ-yı gerdiş-i çerh ü keşâkeş-i gerdûn
Cefâ-yı gayret-i akrân ü mihnet-i emsâl
Veysî (Alaşehirli Üveys Kadı ...)

mihnet-i fakr: Fakirlik sıkıntısı.
Erbâb-ı tenaʿum ne bilir mihnet-i fakrı
Mümkün mü olur tecrübesiz fehm-i hakîkat
Muallim Naci

mihnet-i hicrân: Ayrılık sıkıntısı.
Su bulanmadan durulmaz dil mükedder olmadan
Mihnet-i hicrân ile sürmez visâlinden safâ
İbn-i Kemal

mihnet-i Leylî: Leyla'nın eziyeti.
Yuvasın yapmış idi mihnet-i Leylî onun
Zanneder ehl-i hevâ lâne-i mürgân idi Kays
Faik Memduh Paşa (Esbak Dahiliye Nazırı ...)

mihnet-i vapur: Vapur sıkıntısı.
Gâh havf-ı ihtirâk ü gâh hevl-i iğtirâk
Mihnet-i vapur kalmaz renc-i rüst-â-hîzden
Ethem Muhlis Paşa

mihnet-i yâr: Yâr sıkıntısı.
Her belâya sabr ederdim mihnet-i yâr olmasa
Yâr cevri neyleyeydi taʿn-ı ağyâr olmasa
İshak Çelebi

* **mihnet-âbâd:** Mihnet yeri.
Ferâğat kıldım işgâlinden işbu mihnet-âbâdın
Külâh-ı aşkı çün ol tîşe-i Ferhâd'a ben verdim
Âşık Ömer

mihnet-âbâd-ı cihân: Cihanın sıkıntı yeri.
Mihnet-âbâd-ı cihân bir mülket-i vîrânedir
Şenliği ancak içinde kûşe-i mey-hânedir-Riyazi

* **mihnet-hâne:** Sıkıntı evi; dünya.
Bunca derd ü mihnete katlandığım ayâ neden
Terk-i cân etsem de kurtulsam şu mihnet-hâneden
Sultan Abdülaziz

mihnet-hâne-i hecr: Ayrılığın sıkıntı evi.
Şöyle tenhâdır bu mihnet-hâne-i hecr içre kim
Gussa vü gamdır gelen her gece Avnî yanına
Avnî (Fatih Sultan Mehmet)

* **mihnet-keş:** Mihnet çeken.
Sabr eder cevrine Rûhî dediler dedi o şâh
Kulumuzdur biliriz biz onu mihnet-keştir
Bağdatlı Ruhi

* **mihnet-medâr:** Sıkıntı sebebi.
Bu imtidâd-ı cevre bahtın şitâbı var
Mihnet-medâr olan feleğe intisâbı var-Nedim

* **mihnet-serâ:** Sıkıntıdan bahseden.
Esîr-i gurbetiz biz senden özge âşinâmız yok
Ayağın kesme başınçün bizim mihnet-serâlardan
Fuzûlî

mihnet-serâ-yı dehr: Dünya sıkıntısından bahseden.
Hep seng-i taʿn imiş atılan sonra anladım
Mihnet-serâ-yı dehrde gehvârem üstüne
Âsım (Çelebizade Şeyhülislam İsmail...)

mihnet-serâ-yı firkat: Ayrılık sıkıntısının şarkısını söyleyen
Gam beyâbânına her gün eylerse seyr ü sefer
Her gece mihnet-serâ-yı firkate mihmân olup
Avnî (Fatih Sultan Mehmet)

mihnet-serâ-yı sîne: Göğüs sıkıntısından bahsetme.
Mihnet-serây-ı sîneme geldikçe muttasıl
Bezl eylerim hâdengine her lâhza hûn-ı dil-Fuzûlî

* **mihnet-zede:** Sıkıntıya uğramış.
Yetmez mi temâşâ-yı cemâl elde sunarsın
Ey âşık-ı mihnet-zede buldukça bunarsın
Şâyî (Mustafa ...)
Her dil-ber için sînede bir yâre mi olsun
Ne_etsin dil-i mihnet-zede bin pâre mi olsun
Hüdayi

mihnet-zede-i aşk: Aşkın sıkıntısına uğramış.
Bî-gânelere münhasır envâʿ huzûzât
Mihnet-zede-i aşkına mahsûs devâhî-Ziya Paşa

mihnet ü derd ü belâ vü gam: Gam, bela, dert ve sıkıntı.

Dâr-ı dünyâ-yı denînin, kim cefâ bünyâdıdır
Mihnet ü derd ü belâ vü gam çehâr erkânıdır
Ulvî-i Kadim (Bursalı Yeğenoğlu ...)

mihnet ü zevk: Zevk ve sıkıntı.

Giden gelmez gelen mechûldür bil kadrini hâlin
Bu dehrin mihnet ü zevki bütün efkâra tâbi'dir
Ziya Paşa

** **mihen, mihan:** Mihnet'ler, sıkıntılar.

Bülbül ağlar gül ciğer-hûn lâle pür-dâg-ı mihen
Zevkini bilmem bu dâr-ı mihnetin kimdir süren
Keçecizade İzzet Molla

Bu arz-ı pür-mihanın
Oldum üstünde hep neşîde-serâ-Cenap Şahabeddin

Bu cehennemde yetişmiş kafaya
Kanlı bir lokmadır ancak mihenim
Ah yâ Rabbî, nasıl birleşti
Bu çetin başla bu suçsuz bedenim-Ahmet Hâşim

mihr: (مهر) Far. 1. Güneş. 2. Aşk, muhabbet, sevgi, şefkat. 3.Eylül ayı.

Bürka'ından cân u dil mihrin gamâm-ı gam tutar
Perdeden çık kim cemâlin âlemi hurrem tutar
Nizami

Böyle tahrîr etti levh-i mihre vasf-ı pâkini
Kâtib çarhın ser-i kilk-i maânî-perveri-Nedim

mihr-i âlem-ârâ: Âlemi süsleyen güneş.

Zerreler sîrette mihr-i âlem-ârâdır bize
Vâkıf-ı mâhiyyetiz her katre deryâdır bize
Leskofçalı Galip

mihr-i âlem-tâb: Âlemi aydınlatan güneş.

Subh-ı rûşen mi şu'â'-ı mihr-i âlem-tâbile
Ya sarây-ı devletinde perde-i dîbâ mıdır-Nef'î

mihr-i cemâl: Güzelliğin güneşi.

Halâyık-ı subh-teg handân olup mihr-i cemâlinden
Dil-i sûzân ile devrinde ancak şem'-i girîbândır
Fuzûlî

mihr-i cihân: Cihanın güneşi.

Beni hâk ile yek-sân etti ey mihr-i cihân tâli'
Yine hem suçlu hem güçlü acebtir bu yaman tâli'
Kınalızade Kirâmi

mihr-i cihân-ârâ: Cihanı süsleyen güneş.

Rif'at istersen eğer mihr-i cihân-ârâ gibi
Sür yüzün her gün yere eyle tenezzül mâ' gibi
Muhlisî (Kanuni'nin oğlu Şehzade Mustafa)

mihr-i cihân-tâb: Cihanı aydınlatan güneş.

Neyyîr-i adli eğer salsa cihâna pertev
Zerre-i mihr-i cihân-tâb ile yeksân eyler-Cevrî

mihr-i dîdâr: Yüzün güneşi.

Yârdan sana şu peymâne ki ihsân oldu
Mihr-i dîdâr idi Esrâr sabâha karşı-Esrar Dede

mihr-i dirahşân: Parlak güneş.

Bu tâb ile ruhsâre-i cânâna bakılmaz
Gözler kamaşır mihr-i dirahşâna bakılmaz
Şeyhülislam Yahya

mihr-i eflâk: Feleklerin güneşi.

Görünür kemîne cür'a o kadehde mihr-i eflâk
Bana her şu'â'-i mevci olur âteş-i tecellâ
Esrar Dede

mihr-i eflâk-i nübüvvet: Nebilik göklerinin güneşi.

Mihr-i eflâk-ı nübüvvet, mâh-ı burc-ı asfiyâ
Ahmed-i mürsel ki âlem na'tın eyler rûz u şeb
Fehim (Hoca Süleyman...)

mihr-i felek: Feleğin güneşi.

Nûr-ı re'yinde eser bulsa eğer zerre kadar
Ola bir mihr-i felek her şerer-i kûre-i kîr
Üsküdarlı Hakkı Bey

mihr-i hakîkat: Hakikat güneşi.

Cünha dünyâda mücâzâtı da dünyâda gerek
Doğuyor mihr-i hakîkat kara günler geçerek
Abdülhak Hâmit

mihr-i Hudâ: Allah sevgisi.

Rû-yi nâsa bâb-ı hayrât olmada gittikçe sedd
Kalb-i ehl-i hâlden mihr-i Hudâ eksilmede
Bağdatlı Ruhi

mihr-i hüner: Hüner güneşi.

Feyz âşiyânı mihr-i hüner cilve-gâhısın
Subh-ı bahâr-ı şevke girîbânsın ey gönül-Nedim

mihr-i ikbâl: Talih güneşi.

Bana üstâde-i devlet gibidir dâg-ı derûn
Mihr-i ikbâlim olur şu'le-i âh-ı izzet-Esrar Dede

mihr-i maʿnâ: Mana güneşi.
Mihr-i maʿnâ olan bu âfet ki
Burclardan tulûʿ eder gûyâ-Abdülhak Hâmit

mihr-i münevver: Parlak güneş.
Bâkî şafakda mihr-i münvver sanır gören
Aks-i izâr-ı sâkîyi câm-ı şarâbda-Bâki

mihr-i münîr: Parlak güneş.
İntizârım sanadır subha dek ey mihr-i münîr
Berg-i hâtırda olan şeb-nem-i ümmîd gibi-Nâilî

mihr-i nev-bahâr: İlkbahar güneşi.
Rahmet biter, bulut dağılır mihr-i nevbahâr
Âfâka lemʿa-rîz oluyorken hazîn hazîn-Tevfik Fikret

mihr-i rahşân: Parlak güneş.
Benim zannettiğim bu kim gurûr-ı hüsnüne bir gün
Felekte mihr-i rahşân mâh-ı tâbân olmasın dersin
Şeyhülislam Yahya
Bu siyâk üzre o mihr-i rahşân
Çarh-ı eyyâmı ederdi devrân-Enderunlu Fazıl

mihr-i ruh: Yanak güneşi.
Mihr-i ruhunla başını komuştur ortaya
Gamzen okuna sînesin eder siper kamer
İbn-i Kemal

mihr-i seher: Seher güneşi.
Eylerse kazâ bezm-geh-i câhına lâyık
Mihr-i seheri micmere-i anber-i eşheb-Rızayi

mihr-i tâbân: Parlayan güneş.
Ya katre katre şeb-nem ya kıtʿa kıtʿa elmas
Ya aks-i mihr-i tâbân ya nûr-ı feyz-i Bârî
Ziya Paşa

mihr-i tâb-dâr: Parlak güneş.
Bir şemʿdir ki şûlesidir şeb-çerâg-ı mâh
Bir mâhtır ki lemʿasıdır mihr-i tâb-dâr
Veysî (Alaşehirli Üveys Kadı...)

mihr ü mâh: 1. Ay ve güneş. 2. Eski İran'ın aşk mesnevisi.
Felekte kevkebeyi mihr ü mâha ben verdim
Direm-hırîdelerimdir denizde mâhîler-Hayali Bey

mihr ü kamer: Ay ve güneş.
İzin tozu eline girseyidi mihr ü kamer
Tefâhür etmek için başına külâh eyler-Cem Sultan

mihr ü mahabbet: Sevgi ve güzellik.
Her sînede kim mihr ü mahabbet eseri var
Hôş nâle-i şeb-gîr ile âh-ı seheri var-Nizami

mihr ü vefâ: 1. Sevgi ve şefkat. 2. İran ve Türk edebiyatındaki mesnevi konusu.
Ne sende mihr ü vefâ var ne bende sabr u karâr
O yok bu yok ne aceb bizden ictinâb ettin-Bâki

* **mihr-bân, mihribân:** Şefkatli, merhametli, güzel huylu.
Beni yâ Rab kemâl-i rahmetinden eyleme mehcûr
Ki vâdî-i haşrde bana kimse mihribân olmaz
Necip (Sultan III. Ahmet)
Gamzen ne dem ki tîğ çekip hûn-feşân olur
Uşşâk-ı dil-figâra ecel mihr-bân olur-Nefʿî

Bir bî-vefâ ki her dem esîrân aşkına
Dârû-yı sahtı ecel-i mihr-bân verir-Nefʿî

Halk-ı âlem ser-te-ser bîmâr-ı derd-i ihtiyâc
Zehir bir dârü'ş-şifâ lûtfun tabîb-i mihr-bân-Nefʿî

* **mihr-cebîn:** Güneş alınlı.
Onu nefes-i haclet ile münkesif etme
Senden budur ey mihr-cebîn mültemes-i subh-Nâbi

mihrâb: (محراب) Ar. 1. Cami ve mescitlerde imamın namazı kıldırmak için durduğu oyuk yer. 2. Sevgilinin kaşları. 3. Ümit bağlanan yer. 4. Halıda bulunan kemer görünüşlü motif. **c. mahârib.**
Secde-gâh etmişti ışk ehli kaşın mihrâbını
Kılmadan hayl-i melâik secde-i Âdem henüz
Fuzûlî
Hat-âver olsa da ebrûsudur perestiş-gâh
Yıkılsa câmiʿ hüsnü yerindedir mihrâb
Sünbülzade Vehbi
Câmi yıkılsa da mihrab yerinde
Kalır güzellikten eser demişler-Yesârî

mihrâb-ı çerh: Feleğin mihrabı.
Maʿbed-i hayl-i nücûmun günbed-i eflâktir
Mihr ü meh kandîl ona kavs-i kuzah mihrâb-ı çerh
Beliğ

mihrâb-ı ebruvân: Kaşların mihrabı.
Mihrâb-ı ebruvânını arz eyle ey sanem
Makbûl secde etmek için ehl-i Kıbleteyn
Hamdullah Hamdi

mihrâb-ı hafâ: Gizli mihrap.
İstedim bir pîr-i dil-âgâh
Desin destûr mihrâb-ı hafâdan-Yahya Kemal

mihrâb-ı mescid: Mescidin mihrabı.
Zâhide mihrâb-ı mescid, ârife ebrû-yı yâr
Cilve-gerdir pertev-i nûr-ı Hudâ her kûşeden
Nevʿî

mihrâb-ı sûret: Resim şekli.
Perde-dârân-ı tesettür reşk eder tecrîdime
Şuʿle-i reng-i fenâ mihrâb-ı sûrettir bana
Esrar Dede

mihrâb-ı vahdet: Birlik mihrabı.
Secde-gâhımdır cemâl-i mürşid-i dânâ-yı aşk
Zıllı seccâde özü mihrâb-ı vahdettir bana
Esrar Dede

* **mihrâb-nişîn:** Mihrapta oturan.
Biz ey büt-i Çîn ebrû-yı bütân-nişîniz
Gel gönlümüzü yıkma ki mihrâb-nişîniz-Rızayi

** **mahârîb:** Mihrâb'lar.
O evsâtın ki âkistir mahârîb ü menâbirden
Çıkan mefhûm ile tevfîk-i müşkildir maka:birden
Abdülhak Hâmit

mahârîb-i mesâcid: Mescitlerin mihrapları.
Tâatinde mürg-i ihlâs etmeğe ey dil-şikâr
Tîr-i âha kıl mahârîb-i mesâcidden kemân-Behiştî

mihr-bân: (مهربان) bk. mihr.

mih-ter: (مهتر) bk. mih.

mihver: (محور) Ar. 1. Eksen, durduğu yerde dönen bir şeyin etrafında varsayılan çizgi. 2. Kağnı arabasının dingili. **c. mehâvir.**
Her cümle merkezinde eder seyr-i bî-vukûf
Her kıtʿa mihverinde bulur feyz-i câvidân
Ziya Paşa

Daldığın mihveri, gittikçe, sarar başka ziyâ
Mâvidir her taraf, üstün gece, altın deryâ
Yahya Kemal

mihver-i çarh: Feleğin ekseni.
Mihver-i çarhını işkeste edip darb-ı sitem
Devrinin aksi gibi erzel-i devrân olsun-Enverî

mihver-i gerdûn: Semanın ekseni.
Hayme-i ömrün sütûnu mihver-i gerdûn ola
Mıh ola evtâd-ı âlem müddeti gibi tınâb-Nizami

Mîkâîl: (ميكائيل) Ar. Dört büyük meleklerden olup, rızıkları taksim edenlerdendir.
Cibrîl nevâline haberci
Mîkâîl onun vekilharcı-Şeyh Galip

mîka:t: (ميقات) Ar. 1.Vakt'ten, bir iş için ayrılan vakit, zaman veya yer. 2. öz. is. Mekke yolu üzerinde hacıların ihrama girdikleri yer.
Yazılırdı hâtır-ı mecrûh-ı Yahyâ dostum
Kâtib-i vasfın edeydi üstahânından mîka:t
Şeyhülislam Yahya

mikdâr: (مقدار) Ar.1. Parça, kısım, bölük. 2. Değer, kıymet. 3. Düze. 4. Derece. **c. maka:dîr.**
Bir yerde ki ârâma bu mikdâr ola mühlet
Erbâbı nice kesb-i kemâl ü hüner eyler-Nefʿî

Herkes cihânda kudreti mikdârı gam çeker
Ey derd-mend-i gam-zede şükr eyle hâline-Beliğ

** **maka:dîr:** Mikdâr'lar.
Biri tertîb-i menâsıb, biri tedbîr-i umûr
Bir teşhîs-i maka:dîr, birisi vazʿ-ı hüküm-Nâbi

mikleb: (مقلب) Ar. Eski ciltli kitapların sol tarafındaki fazladan kıvrılmış parça.
Her safhada bir şekl-i hakîkat eder ibrâz
Her gün çevirir bir varaka mikleb-i âlem-Ziya Paşa

miknet: (مكنت) Ar. Güç, kuvvet, zor, takat.
Olmaz ise visâline miknet
Gam-ı hicrânı cânıma minnet-Sâbit

miknet-i cevâb-ı savâb: Doğru cevabın zoru.
Zebân kalma ver miknet-i cevâb-ı savâb
Suâle geldin mi dem-i münkirât tefte-i amûd
Sâbit

mikrâz, mıkrâz, mıkrâs: (مقراض) Ar. Makas, kesecek alet. **c. meka:rîz.**
Ârızı üzre ser-i zülfü düşer mikrâzdan
Gûyiyâ dil-ber kitâb-ı hüsnünü iʿrâblar
Şeyhülislam Yahya

Yine hem-cinsi çeker birbirinin gayretini
Zahm-ı mikrâza urur sûzen onun_için merhem
Nâbi

mikrâz-ı belâ: Bela makası.
Uşşâk gibi tanlanmanız gülse dem-â-dem
Mikrâz-ı belâdan geceler şem'-i ser-endâz
Lamiî Çelebi

mikrâz-ı gam: Gam makası.
Câme-i sabrımı çâk eyledi mikrâz-ı gamın
Olmadın gamzelerin sûzeni dil-dûz henüz-Nizami

mikrâz-ı kazâ: Kaza makası.
İstika:mette kalem yanmada mum olsa kişi
Yine mikrâz-ı kazâdan serini kurtaramaz
Hasan Çelebi (Kınalızade...)

mikrâz-ı sitem: Sitem makası.
Bir vech ile sarmazdı yine zülfüne cânâ
Mikrâz-ı sitemle dil-i bî-çâre kesilmez
Şeyhülislam Yahya

mikyâl: (مكيال) Ar. Keyl'den tahıl ölçeği.

mikyâl-i câm: Kadehin ölçüsü.
Mikyâl-i câmı urma tehî hırmen-i gama
Mahsûl-ı neş'e mezra'a-i Cem'de kalmamış-Nâbi

mîl: (ميل) Ar. 1. Göze sürme çekmeye yarayan alet. 2. Yollardaki mesafeyi ölçmeye yarayan ince, uzun bir alet. 3. Ucu sivri çelik bir kalem. 4. Sivri dağ tepesi. 5. Bir çarkın üzerinde döndüğü eksen. **c. emyâl, müyûl.**

mîl-i sürme: Sürme aleti.
Ey mîl-i sürme gözlerin öp benden ol mehim
Arz et siyâh-kârî-i hicrânı mû-be-mû-Nâbi

mîl-i şihâb: Kıvılcım süratini ölçme aleti.
Çıkmağa mîl-i şihâb ile felekler çeşmine
Dûd-ı kuhl-i rûşenâdır dûd-gâh-ı sürme-dân-Nef'î

mîl-i tûtîyâ: Sürme aleti.
Müdâvât-ı ilel nisbetledir ahvâl-i ma'lûma
Asâdan özge, çeşm-i kûra mîl-i tûtiyâ olmaz
Hayrî (Viranşehirli Reisülküttab Mehmet...)

mîlâd: (ميلاد) Ar. Velâdet'ten; 1. Doğum günü. 2. Hz. İsa'nın doğum günü.

* **mîlâdî:** Hz. İsa'nın doğum yılı ile ilgili.
Kamer hesâbı, güneş devri, sonra mîlâdî
Deyip de üç yılı ez-ber bilen zekî millet
Durur mu hîç yalnız bir saatle? Durmaz evet
Mehmet Akif

mil'aka: (ملعقه) Ar. 1. tahta kaşık. 2. hattatların kullandıkları küçük kaşık. **c. melâik.**
Ayakta kalır mı ne sanır sencileyin merd
Dâhilde olur sahnı dahı mil'akalarsın
Şeyhülislam Yahya
Çıkar mil'akada varsa nasîbin-Lâ

milh: (ملح) Ar. Tuz, nemek. **c. emlâh, milâh, milha.**

milh-i ücâc: Tuzlu suyun tuzu.
Erişse katre-i şûru sirişkimin Nîl'e
O demde azb-ı Furât iken ola milh-i ücâc
Lamiî Çelebi

milk, mülk: (ملك) Ar. Birinin tasarrufu altında bulunan şey. bk. mülk.
Dedim uşşâka cevr etme dedi ol hûblar şâhı
Siyâset olmayınca ışk mülkünde nizâm olmaz
Fuzûlî
Bu halka vakf edecek milk ü mâlımız yoktur
Beş on gazelle şu kalb-i harâbdan başka
Yahya Kemal

milk-i Acem: Acem ülkesi.
Hem hâmî-i beytü'l-harem, hem hâdim-i şâh-ı ümem
Rûm u Arab, milk-i Acem mahkûmudur ser-tâ-be-pâ-Seyyit Vehbi

milk-i adem: Yokluk ülkesi.
Mim-i dehânı neydügü zâhir değil midir
Milk-i ademde menzil-i âhir değil midir
İbn-i Kemal (neydüğü: ne olduğu)

milk-i beka: Sonsuzluk ülkesi.
İşitip şöhretimi milk-i bekada bâkî
Anlamış kalmadığın ona bakayâ-yı sühan
Sünbülzade Vehbi

milk-i dîn: Din ülkesi.
Ey çâr-yâr-i kâmilîn ayân-ı milk-i dîn
Erbâb-ı sıdk u ma'dilet ü re'fet ü hayâ-Fuzûlî

milk-i düşmen: Düşman ülkesi.
Eyledik bir hamlede ber-bâd milk-i düşmeni
Gerd-i rahşın gerçi kim sed etti râh-ı sarsarı-Nef'î

milk-i Efrâsyâb: Efrasiyab'ın ülkesi.
İlm-i fakrî ile olup âmil
Terk-i milk-i Efrâsyâb ettim
Fehim (Hoca Süleyman ...)

milk-i fitne: Fitne ülkesi.
Olmasa gamzen dem-â-dem yâr u hem-dem çeşmine
Milk-i fitne böyle olmazdı müsellem çeşmine-Cevrî

milk-i hikmet: Hikmet ülkesi.
Devr etmede dest-i kudretinde
Yüz bin kerre milk-i hikmetinde-Muallim Naci

milk-i mevrûs: Vâris olan ülke.
Milk-i mevrûsum nedir dünyâ değil kâfî bana
Hangi fikr-i bî-sükûn fikrim kadar cevelânlıdır
Muallim Naci

milk-i nazm: Nazım ülkesi.
Milk-i nazmında eğer hükmüne olsa vâkıf
Zülf-i mahbûbu hevâ eyleyebilmez derhem-Fuzûlî

milk-i Şeddâdî: Şeddadlık ülkesi.
Işka uy zâhid ko zühdü kim sana hâdî budur
Ten gamın çekme gönül yap mülk-i Şeddâdî budur
Behiştî

milk-i tecrîd: Dünyayı bir tarafa bırakıp Allah'a yönelme ülkesi, soyunma ülkesi.
Milk-i tecrîddir ferâğat evi
Terk-i mâl eyle hânmândan geç-Fuzûlî

milk-i Yemen: Yemen ülkesi.
Âlemi bâd-ı seher-hîz ki seyrân eyler
Varsa milk-i Yemen'e her nefes cân eyler-Cevrî

milk-i yemîn: Sağ taraftaki ülke.
Tasarruf edip bikr-i mazmûnları
Ki milk-i yemîni ola ekseri-Sâbit

* **milk-ârâ:** Memleketi süsleyen, memleketin süsü olan.
Tabîb-i illet-i âlemsin ey düstûr-i milk-ârâ
Bulur her kanda varsan illet ü endûh pâyânı
Nedim (kanda: nerede)

* **milket:** 'milk' sözünün nazımda kullanılış şekli. bk. mülk.
Saltanat yek-ser senindir zât-ı bûçûnun gibi
Milketindir bî-zevâl ü izzetindir Lâ-yezâl
Lamiî Çelebi

milket-i bâğ u bahâr: Bahar ve bağ ülkesi.
Tıynet-i hâkindeki dil-cû-yı bûy-âşinâ
Milket-i bâğ u bahârın hazret-i Îsâ'sıdır-Nedim

milket-i cihân: Cihan ülkesi.
Gönül mahabbet-i cânânı özle cân kim olur
Safâ-yı cân var iken milket-i cihân kim olur-Şeyhi

milket-i ma'mûr-ı ümmîd: Ümidin bayındır ülkesi.
Milket-i ma'mûr-ı ümmîdim harâb ettin harâb
Çeşm-i âteş-hîz-i tennûr oldu tûfân etti cûş
Esrar Dede

milket-i nazm: Nazım ülkesi.
Ey Behiştî şöyle kim şîrîn kelâmın göreler
Milket-i nazmın sana hüsrevleri Ferhâd olur
Behiştî

milket-i sultân-ı ışk: Aşk sultanının ülkesi.
On sekiz bin âlemi seyr eyledik uctan uca
Milket-i sultân-ı ışkın peyk-i reh-peymâsıyız-Zâti

milket: (ملكت) bk. milk, mülk.

millet: (ملت) Ar. 1. Din, mezhep. 2. Aynı din veya mezhepte bulunanların topu. 3. Topluluk, sınıf. **c. milel.**
Bir kez gönül yıktın ise bu kıldığın namâz değil
Yetmiş iki millet dahi elin yüzün yumaz değil
Yunus Emre

Sâhibiyçün ne büyük devlettir
Ziynet-i hâfiza-i millettir-Muallim Naci

Bulunmazsa adâlet milletin efrâdı beyninde
Geçer bir gün zemîne, arşa çıksa, pâye-i devlet
Namık Kemal

Girmeden tefrika bir millete düşmân giremez
Toplu vurdukça yürekler onu top sindiremez
Mehmet Akif

millet-i Ahmed: Hz. Muhammed (s.a.s.)'in ümmeti.
Sensin ârâyiş-i dîn-i İslâm
Millet-i Ahmed'e zîver-i Haydar-Enderunlu Fazıl

millet-i beyzâ: Müslümanların hepsi.
Ribât-ı köhne dünyâyı kıldı lutf-ile tecdîd
Olup re'y-i rezîni kâr-sâz-ı millet-i beyzâ-Nedim

millet-i cinnet: Cinnet topluluğu.
Müslümanlık feyz ü âsâyiş için gâyet muzırr
Her husûmet millet-i cinnettir bu mülk ü millete
Ziya Paşa

millet-i mahkûm-ı sefâlet: Sefillik mahkûmu millet.
Yeter oldu bu girân-hâb-ı cehâlet artık
Uyan ey millet-i mahkûm-ı sefâlet artık
Mehmet Zeki

* **millî, milliye:** Millete mensup, milletle ilgili.
Millî edebiyat! O budur şimdi muhakkak
Asrî yenilik tarzı ebed-zinde-i mutlak
Abdülhak Hâmit

* **milliyet:** Bir milleti meydana getiren kavimler topluluğu.
Bir zemânlar biz de millet, hem nasıl milletmişiz
Gelmişiz dünyâya milliyet nedir öğretmişiz
Mehmet Akif

Milliyeti nisyân ederek her işimizde
Efkâr-ı Freng'e tebaiyyet yeni çıktı-Ziya Paşa

** **milel:** Millet'ler.
Ârâm aldı sâyenin altında vahş u tayr
Râm oldu buyruğuna kamu milk ile milel-Ahmedî

Tılsım-ı mülk ü milel hırz-i cân-ı heft- iklîm
Penâh-ı devlet ü ikbâl âsaf-ı ekrem-Nedim

mim: (م) Ar. 1. Osmanlı Türkçesinin yirmi yedinci harfi olup ebced hesabında kırk sayısını karşılar. 2. Bir kitap veya yazının sonuna "temme, temmet": bitti, görüldü, malum oldu, anlamına gelen harfin konulması. 3. Muharrem ayını bildiren bir işaret.

mim-i dehân: Ağzının mimi.
Mim-i dehânı neydügü zâhir değil midir
Milk-i ademde menzil-i âhir değil midir
İbn-i Kemal (neydüğü: ne olduğu)

mim-i müşedded: Şeddeli mim.
Dür dişleri gösterdiği-çin sûret-i teşdîd
Gonca dehenine dediler mim-i müşedded
İbn-i Kemal

mi'mâr: (معمار) Ar. Umrân'dan; bina yapısına bakan, resimleri hazırlayan.
Ne mümkün böyle bir âlî binâ bir dahi ger olsa
Kaza mi'mârı, sidre nerdübânı çarh müzd-veri
Nef'î

mi'mâr-ı hıred: Akıl mimarı.
Bâyir olmuş mülke ta'yîn etti mi'mâr-ı hıred
Susamış gül-zâra irsâl ebr-i nev-bahâr-Fuzûlî

mi'mâr-ı hüner: Hüner mimarı.
Oldu mi'mâr-ı hüner şâhid-i endîşem için
Böyle bir hâne-i âyîneye bünyâd-figen-Nedim

mi'mâr-ı kazâ: Kaza mimarı.
Tarz-ı nev saldı binâ-yı adle mi'mâr-ı kazâ
Hemçü erkân-ı kavîmi kubbe-i fîrûze-fâm
Üsküdarlı Hakkı Bey

* **mi'mârî, mi'mâriyye:** Mimarlıkla ilgili.

mi'mârî-i takdîr: Takdir edilen mimarlık.
Tab'-ı mi'mârî-i takdîre hezârân tahsîn
Ki edip hedm mebânî-i felek-sâ-yı hısâm-Nâbi

min-: (من) Ar. Harf-i cer'dir. Türkçede "-den, -den, -den beri" hâl eki olarak kullanılır.

* **min-ba'd:** Bundan sonra.
Sûret-i hâlimde âsâr-ı ferâğat kalmadı
Mihnet ü gam çekmeğe min-ba'd tâkat kalmadı
Fuzûlî

Gezdi yürüdü bulamadı bir eğlenecek yer
Min-ba'd yine âzim-i Bağdâd olayım der
Bağdatlı Ruhi

* **min-indillah:** Allah'tan, Allah tarafından.
Ola çün cezbesi min-indillah
Etme meczûba haka:retle nigâh-Sünbülzade Vehbi

* **mine'l-bâb-ı ile'l-mihrâb:** Kapıdan mihraba kadar; baştan aşağa.
Husûsan bu ibâdet-geh mine'l-bâb-i ile'l-mihrâb
Harâb olmuş iken tecdîde etti himmet-i mevfûr
Şinasi

* **mine'l-ezel:** Ezelden beri.
Mine'l-ezel seni sevmiş meğer benim rûhum
İle'l-ebed seni ancak sever benim rûhum
Kemalzade Ekrem Bey

mînâ: (مينا) Far. 1. Şarap şişesi; 2. Şişe, cam. 3. Kuyumcuların gümüş üzerine nakşettikleri lâcivert veya yeşil renkli mine.
Cevher-i sahbâ ki eyler câm-ı mînâdan zuhûr
Rûhtur gûyâ eder ceyb-i Mesîhâ'dan zuhûr
Nevres-i Kadim

Ser-âğâz eyledikçe bahse bülbül revnak-ı gülden
Bezmde kulkul-i mînâ mülün keyfiyyetin söyler
Koca Ragıp Paşa

mînâ-yı şarâb: Şarap şişesi.
Meclisleri rindânın ser-mahşer-i gavgâdır
Kan ile dolu diller mînâ-yı şarâb olmuş-Esrar Dede

* **mînâ-fâm:** Sırça renkli.
Mihr ü mehle çerh-i mînâ-fâm bir bahr oldu kim
İki nilüfer verir ol Bahr-i Ahdar rûz ü şeb
Fehim (Hoca Süleyman...)

minâre, menâre: (منارە) bk. menâr.

minber: (منبر) Ar. Camilerde hatibin çıkıp hutbe okuduğu merdivenli yüksek yer. **c. menâbir.**
Bugün minberde bir vâiz güzel sevmeği men' etmiş
Şunu yok muydu bir âşık ki indireydi minberden
Tâliî

Böyle âğâz eylesin şimdengeri elka:bına
Câmi'-i nüh-kubbe-i kevnin hatîb-i minberi-Nef'î

minber-i şâh: Dalın basamakları.
Minber-i şâh üzre gül şâhına bülbül hutbede
Çün duâ okur çınâr el kaldırıp âmîn eder
İbn-i Kemal

** **menâbir:** Minber'ler.
Fıtrat menâbirinde okur, muttasıl okur
Kur'ân-ı aşkı bin melek-i hâtif-i tebâr
Kemalzade Ekrem Bey

minhâc: (منهاج) Ar. Nehc'ten; açık ve geniş yol. **c. menâhic.**
Iztırâb-ı zulmet-i aşk-ı mecâzîden ne bâk
Şu'le-i dil şem'-i minhâc-ı hakîkattir bana-Behçet

Çün vakt erişip açıldı mihnâc
Yerden göğe nasbolundu mi'râc-Nâbi

minhâc-ı hakîkat: Hakikat yolu.
Iztırâb-ı zulmet-i aşk-ı mecâzîden ne bâk
Şu'le-i dil şem'-i minhâc-ı hakîkattir bana-Behçet

minhâc-ı necât: Kurtuluş yolu.
Zulmet-âbâd-ı cihân içre bulunmaz akla
Meslek-i şer'-i şerîfin gibi minhâc-ı necât
Yenişehirli Avni

mihnâc-ı vusûl: Kavuşma yolu.
Sünnetin mağfiret erbâbına minhâc-ı vusûl
Tâatin ma'siyet emrâzına tedbîr-i ilâc-Fuzûlî

minhel: (منهل) Ar. Mezar, kabir, sin.
Hakk'ın yaratmış olduğu rıhlet değil hele
Gitmek değil o kendi rızâsiyle minhele
Abdülhak Hâmit

minka:r: (منقار) Ar. Nakr'dan; 1.Taş yontmaya yarayan alet, taşçı kalemi. 2. Ufak kuşların gagaları. **c. menâkır, menâkıyr.**
Sözüm arz etse kebûter yâre sözümden benim
Bir od çıkıp minka:rdan kaknûs gibi biryân olur
Usulî

Yâkût-ı tirâşîde kadar pençesi gülgûn
Hançer gibi mihka:rı, alev gözleri pür-hûn
Kemalzade Ekrem Bey

minka:ş, minka:şe: (منقاش) Ar. Nakş'tan; cımbız, kıskaç.
Ne aceb minka:şedir hâme senin destinde
Dem-be-dem levh-i beyân üzre eder nakş-ı hayâl
Şinasi

minka:ş-ı haster ü hulyâ: Hülya ve hasret kıskaçı.
Elde minka:ş-ı hasret ü hulyâ
Kâğıt üstünde mest ü müstesnâ
Bir kadın kalbi hakkeder giderim-Cenap Şahabeddin

minnet: (منّت) Ar. 1. İyilik, lütuf ve inayet etmek. 2. Yapılan bir iyiliğe karşı kendini borçlu görme. 3. Yapılan iyiliği başa kakma. 4. Şükür, teşekkür etme. **c. minen.**
Minnet Hudâ'ya devlet-i dünyâ fenâ bulur
Bâkî kalır sahîfe-i âlemde adımız-Bâki

Minnet Hudâ'ya iki cihânda kılıp saîd
Nâm-ı şerîfin eyledi hem gâzî hem şehîd-Bâki

Minnet Allah'a ki erdik bu zemân-ı taraba
Şükür Mevlâ'ya ki gördük bu dem-i zîbâyı-Nâilî

Hak Teâlâ kimseyi bir ferde muhtâc etmesin
Yoksa halkın ettiği ihsâna değmez minneti-Şinasi

Gitti firkat günleri erişti vuslat demleri
Minneti deryâya at sahrâya salgıl gamları
Lamiî Çelebi

minnet-i bülbül: Bülbüle kendini borçlu hissetme.
Âşıka nâlesi eğlence yeter ey Nef'î
Nağme-i dil-keş için minnet-i bülbül ne belâ-Nef'î

minnet-i dûnân: Alçakların iyilik borcu.
Bir lokma için çekme sakın minnet-i dûnân
Güsterde iken sofra-i na'mâ-yı kanâat-Fıtnat Hanım

* **minnet-keş:** Yapılan iyiliği başa kakan.

minnet-keş-i ihsân: İyiliği başa kakan.
Her ne mihnet çektirirse râzıyım Cevrî bana
Tek hemân minnet-keş-i ihsânı nâ-dân etmesin
Cevrî (İbrahim Çelebi)

minşâr: (منشار) Ar. Neşr'den; testere, bıçkı.
Cemâline Zekeriyâ o gûne âşık idi
Ki âh etmedi şakk etti cismini minşâr-Ziyaî

minşâr-ı mihnet: Sıkıntı testeresi.
Turra-i müşgînine olmazsa rûzî dest-res
Şâne-veş minşâr-ı mihnet çâk çâk eyler beni-Bâki

mînû: (مينو) Far. 1. Cennet. 2. Şişe, sırça. 3. Zümrüt, zebercet.
Kırım'dan hicret etmişti Rodosçuk şehrine evvel
Gelip de sonra İstanbol'a oldu âzim-i mînû
Halim Giray (Kırım Hânı ...)

Meclis-i keyf-i arak âlem-i diğer etti
Rûy-ı mînâmıza aks eyledi hattâ mînû-Esrar Dede

mîr: (مير) Far. 1. Baş, komutan. 2. Bey. 3. Vali.
Bu âlem-i fânîde ne mîr ü ne gedâyız
A'lâlara a'lâlanırız pest ile pestiz-Bağdatlı Ruhi

mîr-i Çoban: Çoban beyi.
Mîr-i Çoban da avdete hâzır mahalline
Himmet kılar seninle işin fasl ü halline
Abdülhak Hâmit

mîr-i felek-câh: Derecesi gök kadar yüksek olan.
İhsânı ya pencâh ü ya çildir fukarâya
Sabreyle ki demdir gele ol mîr-i felek-câh
Bağdatlı Ruhi

mîr-i hac: Eskiden hac kafilesinin başındaki reis.
Şeh-i aşkam kapında dûd-ı âhım Kâ'be'de gûyâ
Kurulmuş mîr-i hacc'ın bârgâhıdır benim kıblem
Aşkî

mîr-i meclis: Meclisin beyi.
Saltanat yetmez mi bezm ehli kıyâm eyler bana
Mîr-i meclis kendi yanında maka:m eyler bana
Behiştî

mîr ü gedâ: Bey ve dilenci.
Her kim ki göre la'lini ol mey-perest olur
Mîr ü gedâ vü bay ü fakîr ü civân ü şîb
Muhibbî, Meftunî (Kanunî Sultan Süleyman)

* **mir-âhûr:** Sarayın ahır müdürü.
O pâk dil ki ederse tevâzu'undan eder
Istabl-ı hâsına Efrâsiyâbî mîr-âhûr-Nâbi

* **mîrî, mîriyye:** 1. Beylik, beylikle ilgili. 2. Devlet hazinesi.
Esrârını Mesnevî'den aldım
Çaldım velî mîrî mâlı çaldım-Şeyh Galip

mi'râc: (معراج) Ar. Urûc'tan; 1. Merdiven, nerdüban. 2. Çıkacak yer. 3. Hz. Muhammed'in Allah'ın huzuruna çıktığı gece.
Şeb-i Mi'râc'taki vahdet için
Bî-cihet gördüğün ol tal'at için-Hakanî

Var ser-i kûyunda ber-dâr olmayı mi'râc bil
Ehl-i ışk içre bu mezheb mezheb-i Mansûr'dur
Behiştî

mi'râc-ı aşk: Aşk tırmanışı.
Her sâlik-i hakîkate bir feyz eder zuhûr
Mi'râc-ı aşk u şevk idi Mansûr'a dâr-ı Hak
Hersekli Arif Hikmet

mi'râc-ı bürhân: Delil miracı.
Ey olup mi'râc-ı bürhân ulüvv-i şân sana
Yere inmiş gökten istikbâl edip Kur'ân sana-Fuzûlî

mi'râc-ı feyz: Feyiz miracı.
Mi'râc-ı feyze Rûhü'l-emîndir bat-ı şarâb
Cân-ı sebük ki aşk ile rıtl-ı girân çeker-Esrar Dede

miʿrâc-ı habîb-i Vehhâb: Allah sevgilisinin (Hz. Muhammed) miracı
Ey sâhib-i miʿrâc-ı habîb-i Vehhâb
Hâdî-i sübül şâh-ı rusül arş-ı Cenâb
Nazîm (Yahya...)

miʿrâc-ı hayâl: Hayal merdiveni.
Miʿrâc-ı hayâle eyleyip sâz
İster ki Mesîh'e olsun enbâz-Şeyh Galip

miʿrâc-ı vasl: Kavuşma miracı.
Ermişem miʿrâc-ı vasla dediği sözün rakîb
Vâkiʿın bilmek dilersen uş eşek uş nerdübân
Nizami

mir'ât: (مرآت) Ar. Rü'yet'ten; 1. Ayna. 2. Meşhur bir lale. **c. merâyâ.**
Hüsnüne mümkün mü hayrân olmamak ehl-i nazar
Destine mir'ât alıp ey nûr-ı çeşmim baksana
Seyyit Vehbi

mir'ât-ı âf-tâb: Güneşin aynası.
Gülgûneden cemâline gülün ziyâ abes
Mir'ât-ı âf-tâbe verilmek cilâ abes-Şerîf

mir'ât-ı âlem: Âlemin aynası.
Dem-â-dem aks alır mir'ât-ı âlem kahr ü lûtfundan
Onun_için geh küdûret zâhir eyler geh safâ peydâ
Fuzûlî

mir'ât-ı dil: Gönül aynası.
Fürûğ-ı mihr mir'ât-ı dile zengârdır sensiz
Harîr-i pertev-i meh dûş-ı câna bârdır sensiz
Münif (Antalyalı...)
Mir'ât-ı dilde sûret-i ihlâsa kıl nazar
Maʿfüvvdür merâsime dâir kusûrumuz-Nâbi

mir'ât-ı dil-i pâk: Temiz gönlün aynası.
Ver kalbe cilâ mühre-i mihriyle o mâhın
Mir'ât-ı dil-i pâkini âyîne-i zât et
Şeyhülislam Yahya

mir'ât-ı cihân-bîn: Cihanı gören ayna.
Gün-be-gün sûret-i hâl-i dili seyrân eyler
Şöyle mir'ât-ı cihân-bîn olup safvet-i aşk
Âdile Sultan

mir'ât-ı hôd-nümâ: Kendini gösteren ayna.
Mir'ât-ı hôd-nümâ mıdır ol mâh-tâb-ı nâz
Hurşîd-i aşkı zerreye peyvesta gösterir-Esrar Dede

mir'ât-ı hüsn: Güzellik aynası.
Görmez cihânı gözlerimiz yârı görmese
Mir'ât-ı hüsnü var ise âlem-nümâ imiş-Bâki

mir'ât-ı kalb: Kalbin aynası.
Ülü'l-ebsâre karşı nâsiyen mir'ât-ı kalbindir
Delâlet eylemez caʿlî beşâşet-i safvet-i bâle
İsmail Safa

mir'ât-ı kûrî: Körlük aynası.
Hilmi sûret-dih-i ârâm-ı cihân olmasa olur
Katre-i zîbaka mir'ât-i kûrî üzre vatan-Nedim

mir'ât-ı lemʿa-bâr: Işık saçan ayna.
Gül-şen-serâ-yi vahdete mir'ât-ı lemʿa-bâr
Âğûş-ı nâz nâz-ı melek-hande bir bahâr
Kemalzade Ekrem Bey

mir'ât-ı melâhat: Güzellik aynası.
Tûtî-i kıssa-tırâz kelimât-ı aşkım
Oldu mir'ât-ı melâhat dil-i sad-çâk bana
Leskofçalı Galip

mir'ât-ı musaffâ: Saf, temiz ayna.
Eylersen eğer halkdan ümmîd-i teveccüh
Mir'ât-ı musaffâ gibi bî-çîn-i cebîn ol-Nâbi

mir'ât-ı mücellâ: Cilalı ayna.
Müncelî âyîne-i dilde nukûş-ı kâinât
İş o mir'ât-ı musaffâya cilâ vermektedir
Selimî (Yavuz Sultan Selim)
Neden sık sık bakarsın böyle mir'ât-ı mücellâya
Meğer sen dahi kendi hüsnüne hayrân mısın kâfir
Nedim

mir'ât-ı rûzigâr: Zamanın aynası.
Sûret-nümâ-yı dehr ne_ola olsa bî-karâr
Aksin görür zemânede mir'ât-ı rûzigâr-Râmî

mir'ât-ı sâf: Saf, temiz ayna.
Çeşm-i zü'l-basâire her seng-i makbere
Mir'ât-ı sâf çehre-i ibret değil midir?
Hersekli Arif Hikmet

mir'ât-ı Sikender: Makedonyalı İskender'in aynası.
Aks-i ruhsârınla mir'ât-ı Sikender dediler
Ben Halîl'im âteş-i Nemrûd derdim bâdeye
Şeyhülislam Yahya

mir'ât-ı sohbet: Sohbet aynası.
Şuʿle-i nîlûfer-ı dağım olup tûtî-i reng
Tâb-ı derd-i rûy u hat mir'ât-ı sohbettir bana
Esrar Dede

* **mir'ât-ruh:** Ayna yanaklı.
Etse de her ne kadar hâtır-ı zârım muğberr
Ben o mir'ât-ruhun üstüne toz konduramam
Pertev Efendi

** **merâyâ:** Mir'ât'lar, aynalar.
Eyler o merâyâda bu gün dîde-i bînâ
Üç bin sene evvel geçen akvâmı temâşâ
Muallim Naci

merâyâ-yı hudûs: Sonradan ortaya çıkanların aynaları.
Nûr-ı vahdetten olup şuʿle-pezîrâ-yı hudûs
Verdi fer-i âlem tekvîne merâyâ-yı hudûs
Hersekli Arif Hikmet

merâyâ-yı huzûz: Hazların aynaları.
Tutuşur meşʿale-i dille merâyâ-yı huzûz
Hüsn ü aşk ortada bin mâh bin ahterle döner
Yahya Kemal

mîrâs: (میراث) Ar. Verâset ve irs'ten; ölenin hısımlarına veya kanunun gerektirdiği kimselere bıraktığı mal, mülk veya para.
Kurretü'l-ayn-ı halîl idi o hûb
Ona mîrâs idi o cezb-i kulûb-Hakanî

Feleğin kasr-ı dil-âvîzine meftûn olma
Nice mîrâsa giripdür bu serây-ı fânî
Bâki (giripdür: girmiştir)
Nîk ü bed herkes bulur âlemde elbet ettiğin
Kendi bulmazsa cezâ mîrâs olur evlâdına
Ziya Paşa

* **mîrâs-hâr:** Miras yiyen, mirasyedi.
Ne denlü saklasan ey köhne pîr-i nâ-bâlig
Tecemmülün yine mîrâs-hâra değmez mi-Nâilî

Mirrîh: (مرّيخ) Ar. Dünya'dan sonra Güneş'e en yakın gezegen. Mars ve Sakıt da denir. Halk arasında Merih denir.
Yüzün üstünde vatan tutsa gözün olmaz aceb
Menzil-i Mirrîh ki derler âfitâb üstündedir-Nizami
Mirrîh'i eritir istese bir nigâh ile
Bilmez misin ol âfet-i devrân nedir-Beliğ

* **Mirrîh-çeşm:** Merih gözlü (hilal ay şekli.)
Tâliʿin tutup müneccim ey meh-i Mirrîh-çeşm
Dedi kim bunun ucundan günde yüz bin kan olur
Zâti

mirsâd, mirsad: (مرصد مرصاد) Ar. Rasad'dan; rasat yeri, gözetleme yeri.

mirsâd-ı ibret: İbretin gözetleme yeri.
İhtilâfâtiyle uğraşmakda dehrin zevk yok
Zevk onun mirsâd-ı ibretten temâşâsındadır
Muallim Naci

mirvaha, mirmeha: (مروحه) Ar. Rîh'ten; yelpaze. **c. merâvih.**
Şemʿe mecliste harâret vericek mihr-i ruhun
Mirvaha etti ona bâl ü perin pervâne
Behiştî (vericek: verince)
El-hased ey mirvaha olmuş maka:mın dest-i yâr
Elverirse böyle elversin keştîye rûzigâr-Medhî

mirvaha-i râz: Sır yelpazesi.
Şikâf-ı revzene-i nâzdır dehen dediğin
Nesîm-i mirvaha-i râzdır sühan dediğin-Nâbi

mis: (مس) Far. Bakır.
Mis tıynet-ân-ı naksı zer-i hâlis eyleriz
Terkîb-i kîmyâ-yı safâdır zamîrimiz-Nâbi

misâfir, müsâfir: (مسافر) Ar. Sefer'den; aslı müsafir. 1. Yoldan gelen, yolcu. 2. Yolculuk sırasında bir yere inen konuk. 3. Komşuya giden kimse. **c. müsâfirîn.**
Gönül şehrine geldi hasta çeşmin ey hilâl-ebrû
Müsâfir iki merdümdür bu şehr içre gözü bağlı
Enverî
Şiir söylerim saâdete dâir
Odama misâfir olduğun gece-Cahit Sıtkı Tarancı

müsâfir-hâna: Misafir evi.
Ne cânlardan geri kalmış müsâfir-hânedir dünyâ
Harâb-ender-harâb olmuş yatar vîrânedir dünyâ
Âşık Ömer

mîsâk: (میثاق) Ar. Vüsûk'tan; sözleşme, antlaşma.
Kadîmî bende kim şâhım görüp bilmezliğe urma
Seninle hani ol bezm-i ezelde olunan mîsâk-Behiştî

misâl: (مثال) bk. misl.
misbâh: (مسبح) Ar. Yüzgeç.
Tıfl-ı ma'nî zikr-i kalbîden yakar misbâhını
Mu'cizât-ı enbiyâdan derdimiz tevhîd-i hâs
Ümmî Sinân

misbâh-ı beka: Kalıcılık yüzgeçi.
Misbâh-ı beka pertev-i işret-geh-i aşkım
Yanmakla tükenmem per-i pervâne miyim ben
Muallim Naci

misk: (مسك) Ar. Asya'nın yüksek dağlarında yaşayan bir cins ceylanın erkeğinin karın derisi altındaki bir bezeden çıkarılan güzel kokulu madde. bk. müşg.
Sünbülünden sanemâ şemme-i bûy almak için
Misk sevdâya düşüp külbe-i attâra gider
Ahmet Paşa

misk ü ezfer: Misk ve güzel kokulu şey.
Misk ü ezfer yerine korlardı onu nâfeye
Ger sabâ hâk-i derin iletti Çîn'e ermagân-Nef'î

misk ü anber: Misk ile amber.
Aydan arıdır yüzleri
Misk ü anberdir sözleri-Yunus Emre

miskab: (مثقب) Ar. Sakb'dan, matkap; tahta, maden, kemik gibi şeyleri delmeye yarayan alet.
Müjgânlar üzre katre-i eşk ile gözlerim
Hakkâktır bi-aynihi miskabla dürr deler
Bağdatlı Ruhi

miskîn: (مسكين) Ar. Meskenet'ten; 1. Âciz, zavallı, beceriksiz. 2. Cüzzam hastalığına tutulmuş olan kimse.
Zülfünün zencîrini bend et bana dedim dedi
Sakalın ağardı miskîn dahi uslanmaz mısın
Nizami

Yaktı âhım cân-ı çarhı tuttu yaşım yer yüzün
Yerde gökde kalmadı miskîn gönül mesken bana
Lamiî Çelebi.

Hâli gibi nice miskîn sâyesinde hôş geçer
Fer-i âşık artırır perr-i hümâdır perçemi
Hamdullah Hamdi

Taptuğ'un tapusunda kul olduk kapısında
Yûnus miskîn çiğidik piştik elhamdülillah
Yunus Emre

miskiy: (مسكى) Ar. Miske mensup, misk kokulu.
* **miskiyyü'l-hitâm:** Çok iyi bir şekilde sona erme.
Hat-ı anber-sirişt-i yâr versin özge keyfiyyet
Mey-i gül-fâmı la'l-i nâbı miskiyyü'l-hitâm olsun
Şeyhülislam Yahya

misl, misil: (مثل) Ar. Benzer, eş, mânend. **c. emsâl.**
Bunca bî-had ömri men ki âlem içre sürmişem
Bu acûbe misli dünyâ içre sanma görmişem
Türk Firdevsîsi

Hakanî cihân-ı nazma bakan
Yok Rûm'da ona misl ü akrân-Ziya Paşa

misl-i ferve-i sincâb: Sincap kürkü misali.
Misâl-i zerre giyersin de mevc-i deryâyı
Harâret-âver olur misl-i ferve-i sincâb-Esrar Dede

misl-i hâne-i zenbûr: Arının evi misali.
Belâsı balına değmez ko lezzet-i dehri
Evin yıkılmaya tâ misl-i hâne-i zenbûr-Hayali Bey

misl-i serâb: Serap misali.
Kuvve-i berriye vü bahriyyesi
Devletin olmuş iken misl-i serâb-Ziya Paşa

misl ü şebîh: Benzer ve örneği.
Kim ki var misl ü şebîhi bulunur âlemde
Münhasır sana fakat rütbe-i nefy-i endâd-Nâbi

* **mesel:** 1. Benzer, eş, örnek, nümune 2. Anlamlı ve dokunaklı söz. 3. Ahlak ve terbiyeye dayalı hikâye.
Âstânında nigârı görmesem ye's etmezem
Bu mesel meşhûrdur kim çıkmadık cânda ümîd
Avnî (Fatih Sultan Mehmet)

Ne_ola ol kâfir-i hüsne havâle etsem ağyârı
Meseldir: Dinsizin elbet gelir hakkından îmânsız
Neylî

Zâtiyâ ebyâtı cümle şi'rinin hem-vâredir
Bu meseldir gerçi derler düz değil engüşt-i penç
Zâti

* **mesel-âmîz:** Atasözü ve deyimle karışık.
Ey nazm-ı Hayâlî gibi rengîn söze tâlib
Her ma'nî-i hâsın mesel-âmîz söz olsun-Hayali Bey

* **mesîl, mesîle:** Benzer.
Ba'zen sürûd-ı bûse kadar tatlı bir sadâ
Bir şâir-âne zemzeme-i sâf selsebîl
Tekrîr ederdi sem'-i hayâlimde bî-mesîl-Tevfik Fikret

* **misâl:** 1. Gibi, benzer, örnek, model. 2. Masal. 3. Rüya. 4. gr. İlk harfi harf-i illet olan kelime: "vücûd" gibi.
Yok seninçün ihtiyac âyîne-i İskender'e
Gevher-i zâtında rûşen her misâlin sûreti
Nevres-i Kadim

misâl-i ahker: Ateş koru gibi.
Ol nazm-ı güzîn durur ser-â-ser
Âteş-kedede misâl-i ahker-Ziya Paşa

misâl-i Anka: Anka misali.
Eşkar süzülüp misâl-i Anka:
Ol âteşe girdi bî-muhâbâ-Şeyh Galip

misâl-i cerâd: Çekirge misali.
Fırat ü Dicle kenârında eyleyip tuğyân
Mülâhid olmuş iken münteşir misâl-i cerâd-Nâbi

misâl-i habâb: Su kabarcığı misali.
Ol şeh ki onun câh u celâli zikrinde
Misâl-i habâb ola buna tâk-ı mu'allâ-Nizami

misâl-i hâle-i bî-mâh-tâb: Mehtapsız ay ağılı misali.
Misâl-i hâle-i bî-mâh-tâb kalmış idi
Derûn-ı milki hazîn, taht-ı saltanat mağdûr-Nâbi

misâl-i hâne-i zenbûr: Arının evi misali.
Belâsı balına değmez ko lezzet-i dehri
Evin yıkılmaya tâ misâl-i hâne-i zenbûr
Hayali Bey

misâl-i hâtır-ı gül-şen: Gül bahçesinin hatırı misali.
Nevâziş-i kereminle zemâne olmuştur
Misâl-i hâtır-ı gül-şen güşâde vü hurrem-Nedim

misâl-i Kâ'be: Kâbe misali.
Misâl-ı Kâ'be eyâ nûr-ı dîde-i uşşâk
Gören cemâlini müştâk görmeyen müştâk
Hüdai (Müezzin Hüdai-i Atik)

misâl-i kadd-i yâr: Yârin boyu misali.
Serviler eflâke ser çekmiş misâl-i kadd-i yâr
Yer yer açmış lâleler mânend-i dâg-ı âşıka:n
Ziya Paşa

misâl-i kelâm-ı ehl-i kemâl: Olgun kişilerin söz örneği.
Şu söz kim ola misâl-i kelâm-ı ehl-i kemâl
Selâsetinden hacîl ola Selsebî ü Zülâl-Necati Bey

misâl-i Kıtmîr: Ashab-ı Kehf'in köpeği olan Kıtmir misali.
Darb-ı şiddet ile basdıkça kalemle kalayı
Av'aveyle kaçışırlardı misâl-i Kıtmîr-Şair Eşref

misâl-i merdüm-i müflis: İflas etmiş insan misali.
Hat-âverler güzeşte hüsn ü ânın yâd eder gâhî
Misâl-i merdüm-i müflis zemân-ı devletin söyler
Sünbülzade Vehbi

misâl-i mihr-i âlem-tâb: Âlemi süsleyen güneş misali.
Fürûğ-ı nazm ile memlû edip dünyâyı ey Nâbî
Misâl-i mihr-i âlem-tâb meşhûr olmamız yeğdir
Nâbi

misâl-i rikâb: Üzengi misali.
İz'âc-ı halk olsa da zî-kıymet âkıbet
Pâ-mâl olur misâl-i rikâb, irtikâb eden
Koca Ragıp Paşa

misâl-i sabâ: Saba rüzgârı misali.
O safâsız susuz bevâdîden
Gerçi geçmiş idik misâl-ı sabâ-Muallim Naci

misâl-i şeytân: Şeytan misali.
Adını aksine yazdırma misâl-i şeytân
Nakş alıp hurde-şinâs-ı amel-i hakkâkim ol-Sâbit

misâl-i şu'le-i dûd: Duman ışığı misali.
Siyâh-rûy-ı hatâyım çü hâme-i müşgîn
Baîd-i nûr-ı sevâbım misâl-i şu'le-i dûd-Sâmi

misâl-i top: Top misali.
Misâl-i top bu meydânda olmuşuz galtân
Dönüp dolaşarak ol şeh-süvâra dek gideriz
Esrar Dede

misâl-i tüfenk: Tüfek misali.
Bu saçma sözleri gayb eyleme misâl-i tüfenk
Fitili aldı gönül efkendesi sultânım-Fennî

misâl-i yâsemen: Yasemin misali.
Gam-ı kalbim sürûd-ı şevkile tebdîl eden cümle
Misâl-i yâsemen ol ka:met-i nâzendedir bil hep
İlhamî, Selimî (Sultan III. Selim)

misâl-i zâr: İnleme misali.
Gönül baş oynadur bâzîçe-i nerd-i mahabbet
Misâl-i zâr kendin hâsılı ortaya atmıştır-Rızayi

misâl-i zerre: Zerre misali.
Misâl-i zerre giyersin de mevc-i deryâyı
Harâret-âver olur misl-i ferve-i sincâb-Esrar Dede

* **meselâ:** Misâl'den; örnek olarak, şunun gibi, şöylece, misal olarak.
Ağlamış çehreli sûfî ne bile
Cennete girse de gülmez meselâ-Sünbülzade Vehbi

Ne isterim meselâ: Bî-hudûd bir meşcer
Fakat ağaçları hep ser-şikeste, hep uryân
İçinde bir derecik, bir şelâle-i giryân-Tevfik Fikret

* **mümâsil:** Benzeyen, nazir, müşabih, muvafık, uygun
Ummân içinde pençe-i mihre mümâsilim
Oldum garîk-ı bahr-i fenâ merd-i kâmilim
Şeyh Galip

Topla başına bir iki câhil
Efkârda kendine mümâsil-Ziya Paşa

** **emsâl:** Misl'ler, benzerler, misaller.
Belâ-yı gerdiş-i çerh ü keşâkeş-i gerdûn
Cefâ-yı gayret-i akrân ü mihnet-i emsâl
Veysî (Alaşehirli Üveys Kadı ...)

Zîrâ iki müntahab eserdir
Emsâli görülmemiş güherdir-Ziya Paşa

mismâr: (مسمار) Far. Çivi, mıh. **c. mesâmîr**
Tâ serîr-i sebzeyi depretmeye tahrîk-i bâd
Sâyesinde urdu her levhine bir mismâr gül-Fuzûlî

Bürehne-pâ yürürdü hâr üzre
Basardı sanasın mismâr üzre-İbn-i Kemal

O yangın gecesi gördüklerin encüm kıyâs etme
Sokuldu çâr-tâk-ı çarha yerden sıçrayıp mismâr-Lâ

mismâr-ı hâb: Uyku çivisi.
Mismâr-ı hâb revzene-i gûşu etti bend
Cây-ı duhûl-i nağme-i temcîd kalmadı-Nâbi

misvâk: (مسواك) Ar. Sıcak ülkelerde yetişen ve dişleri temizlemek için kullanılan yumuşak bir ağaç. **c. mesâvîk.**
Revâc-ı zühdü gör tasvîr ederken meclis-i işret
Musavvirler elinde kıl kalem misvâke dönmüştür
Nâbi

Görünür gerçi belinde misvâk
Dehen-i kizb ile ammâ nâ-pâk-Sünbülzade Vehbi

mişkât: (مشكات) Ar. İçine kandil konulmak için duvarda yapılan küçük hücre.
Yu âb-ı tevbe ile Hamdî sîne mişkâtin
Dolar zücâcene envâr-ı hazret-i Tevvâb
Hamdullah Hamdi

Tâ kim dil-i envârına mişkât ederiz biz
Hurşid-sıfat neşr-i füyûzât ederiz biz
Namık Kemal

mişkât-ı aşk: Aşk kandili.
Şem'-i hüsnün olsa feyz-efzâ-yı sû-yi âf-tâb
Fer verir mişkât-ı aşk reng-i rûy-i âf-tâb
Namık Kemal

mişkât-ı envâr-ı yakîn: Sağlam ışık hücreleri.
Nûr-ı lâ-şarkî vü lâ-garbî bulan kimdir aceb
Ehl-i dillerdir olup mişkât-ı envâr-ı yakîn
Âdile Sultan

mişvâr: (ميوار) Ar. Tavır, gidiş, tarz.
Ol âsaf-ı hikem-âmûz ü fazl-pîrâ kim
Karîn-i hikmet idi cümle tarz u mişvârı-Ziya Paşa

Bir âkıl-i müsellemü'l-etvâra mahrem ol
Mişvâr ü tavrını nazar-ı i'tibâra al-Ziya Paşa

mîve: (ميوه) Far. Meyve'nin aslıdır.
Olur feyz-i tevâzu'la diraht-ı pest bâr-âver
Komuştur mîveden mahrûm servi ser-firâz olmak
Nâbi

mîve-i nâ-puhte: Ham meyve.
Erbâb-ı kemâlin yeri vîrâne-i gamdır
Hak üzre düşer mîve-i nâ-puhte olunca-Behiştî

mîve-i maksûd: Beklenen ümit ve emel.
Berg ü bârından biz el çektik bu fânî gül-şenin
Mîve-i maksûd ister olsun ister olmasın
Fasih (Ahmet ... Dede)

mîve-i nahvet-endâz: Mağrur meyveler.
Şâh-ı bâlâda olan mîve-i nahvet-endâz
Zahm-hôrende-i seng-i sitem olmaz da ne_olur
Akif Paşa (Mısır Valisi Mehmet...)

mîve-i tâze: Taze meyve.
Âh kim kâkülün ucunda leb-i cân-bahşın
Mîve-i tâzedir ammâ dehen-i ejderle-Behiştî

* **mîve-çinân:** Meyve toplayanlar.

mîve-çinân-ı zemân: Zamanın meyve toplayanları.
Eyler etrâfin ihâta mîve-çînân-ı zemân
Bir diraht-ı bâğbân-perverde kim pür-bâr olur
Andelib (Mehmet Esat Faik)

* **mîve-dâr:** Meyve veren.
Elbette kad-hamîde olur nahl-i mîve-dâr
Eşcâr-ı gayr-ı müsmire eflâke ser çeker
Adlî (Sultan II. Bayezid)

miyâh: (میاه) Ar. "mâ" lar, sular. bk. mâ'
Perveriş-yâb-ı sehâb-ı cûdu olsaydı eğer
Dürre-i beyzâ olurlar idi her reşh-i miyâh
Üsküdarlı Hakkı Bey

miyân, meyân, meyâne: (میان) Ar. 1. Orta. 2. Meyan, ara, aralık. 3. Bel. 4 . Şarkı bestelerinin üçüncü mısraı.
Ey şi'r miyânında satan lafz-ı garîbi
Dîvân-ı gazel nüsha-i ka:mûs değildir-Nâbi

Yâd-ı miyânın ile yaşım cihânı tuttu
Deryâ-yı ışka düştüm hergiz kenâra yer yok
Hayali Bey

Kocup her şeb miyânın cânına cân katmada ağyâr
Behey zâlim sen insâf et bizim de cânımız vardır
Nedim (koc-: kucaklamak)

Meyânemizde demek yok vifâk-ı fikr ü nazar
Huzûr-ı kalbimizi bozmasın seferle hazar
Abdülhak Hâmit

miyân-ı asdıka: Gerçek dostlar arasında.
Merâsim meclis-i üns-i sebük-rûhâna sıklettir
Miyân-ı asdıkada şart-ı ülfet terk-i külfettir
Arif Hikmet (İsmet Beyzade Şeyhülislam...)

miyân-ı âşıka:n: Âşıkların arası.
Efendimsin cihânda i'tibârım varsa sendendir
Miyân-ı âşıka:nda iştihârım varsa sendendir
Şeyh Galip

miyân-ı bezm: Eğlence meclisi ortası.
Miyân-ı bezme bir harf-i şûh atar aradan
Tevfik Fikret

miyân-ı bülbülân: Bülbüllerin arası.
Çemende cûy-veş bu cüst ü cûlar hep seninçindir
Miyân-ı bülbülânda güft ü gûlar hep seninçindir
Nâbi

miyân-ı cû: Irmak ortası.
Sebz ü hurrem bir fezâ mı her kenâr-ı cûy-bâr
Ya miyân-ı cûda aks-i günbed-i hazrâ mıdır-Nef'î

miyân-ı çârsû-yı ma'rifet: Bilim çarşısının ortası.
Miyân-ı çârsû-yı ma'rifette kârımız yoktur
Kenâr şehirlerde rûz u şeb it taşlayanız biz-Sürûrî

miyân-ı gamze: Yan bakış ortası.
Miyân-ı gamzeden ettim o hûr-i ayne suâl
Dedi bu mûydan ince o tîğden keskin-Aynî

miyân-ı güft ü gû: Dedikodu arası.
Miyân-ı güft ü gûda bed-meniş îhâm eder kubhın
Şecâat arz ederken merd-i Kıbtî sirkatin söyler
Koca Ragıp Paşa

miyân-ı leîmân: Alçak kimseler arası.
Olmaz idi miyân-ı leîmânda imtizâc
Mâbeynde alâka-i cinsiyyet olmasa-Nâbi

miyân-ı lücce-i gam: Gam topluluğunun arası.
Miyân-ı lücce-i gamda geçirdik eyyâmı
Necât ümîdine düşsek kenâr yaklaşsa
Şeyhülislam Yahya

miyân-ı mürîdân: Müritlerin arası.
Şeyhin ne rütbe olsa da zâhir kerâmeti
Ganî olur miyân-ı mürîdânda ihtilâf-Ziya Paşa

miyân-ı nâzik: Nazik bel.
Miyân-ı nâzikini mûya benzetirsem eğer
Gürûh-ı ehl-i safâ öyledir belî derler-Lâ

miyân-ı zühd: Takva sahibinin arası.

Ne mest ol aşk ile dâim ne ayık ol bu akl ile
Miyân-ı zühd ile irfânı cemʿ edip ubûr eyle-Gaybî

* **miyân-beste:** "Bel bağlamış"; hemen işe hazır.

Hele cârûb-ı müjem komadı yolunda gubâr
Ki miyân-beste olanlar yolunu pâk eyler-Necati Bey

* **miyân-gîr:** Ara, ortayı tutan.

miyân-gîr-i licâm: Dizginin ortasını tutan.

Hani bindikçe rikâba asılan çâbükler
Dest-i şekvâsın eder sonra miyân-gîr-i licâm-Nâbi

* **miyân-şikâf:** Bir şeyin ortasını yarıp paralayan.

miyân-şikâf-ı saf-ı düşmenân: Düşmanların safının ortasını parçalayan.

Gâhî miyân-ı safta durur kendi tîğ-veş
Gâhî miyân-şikâf-ı saf-ı düşmenân olur-Nefʿî

* **miyâne:** 1. Vasat, orta. 2. Gerdanlık ortasındaki büyük inci. 3. Helva pişirirken kavrulan unun kıvama gelmesi.

Baktım sutûr-ı nüsha-i âfâka ser-te-ser
Yek harf-i nâ-be-ka:ide yoktur miyânede-Nâbi

miyâne-i sükûn: Sessizlik ortası.

Düşer de bir varak miyâne-i sükûnuna
Hemen kalırdı çîn-i ihtilâc içinde sath-ı âb
Tevfik Fikret

miʿyar, miʿyâr: (معيار) Ar. İyür'dan; 1. Ayar, ölçü aleti. 2. kim. Ayıraç. bir maddenin saflık derecesini anlamaya yarayan alet.

miʿyâr-ı izʿân: Anlayış ölçüsü.

Hüner lutf-ı kelâm-ı Hakk'ı bilmektir mahallinde
Hakîkatte budur ehl-i dilin miʿyâr-i izʿânı-Nefʿî

mîzâb: (ميزاب) Far. Oluk, navdân. **c. mevâzîb.**

O denlü oldu sehâb-ı dü-dîde bârân-rîz
Ki oldu her ser-i mû bâm-ı tende bir mîzâb-Nâbi

Hatt ü nakş ü kumaş-ı kârı etmiş cû-yi sunʿundan
Ser-i enbûbe-i mîzâb-ı engüştân ile iska-Nâbi

Kesme ey ebr-i kerem riştesini âbların
Belki retk eyleyesin fatkını mîzâbların-Nâbi

mîzâb-ı çeşm: Göz oluğu.

Akar mîzâb-ı çeşmimden sirişk-i dîde âb-âsâ
Ne_ola kendim döğersem taşlar ile âsyâb âsâ-Nefʿî

mîzâb-ı kalem: Kalem oluğu.

Mîzâb-ı kalemden dökülen mâ'-ı maârif
Bâğ-ı vatan u devlete bârân-ı keremdir
Yenişehirli Avni

mîzâb-ı kilk: Kalem oluğu.

Zât-ı mülûke âb-ı rû, şemşîr-i bâğ-ı fetha cû
Gül-zâr-ı mülke verdi su, mîzâb-ı kilki dâimâ
Seyyit Vehbi

mizâc: (مزاج) bk. mezc.

mizâh: (مزاح) Latife, şaka.

Hûbtur gerçi letâfetle mizâh
Olmaya lîk müeddî-i silâh-Sünbülzade Vehbi

mîzân: (ميزان) 1. Terazi burcu; 2. tartı, ölçü.

Evi Zühre'nin Sevr ü Mîzân imiş
Nitekim Kamer evi Sertân imiş-Devletoğlu Yusuf

mîzân-ı akl: Akıl ölçüsü.

Sözün mîzân-ı akla urup evvel eyle sencîde
Ki sonra kimse senden olmasın bir zerre rencîde
Hisalî

mîzân-ı Hakk: Hakk'ın ölçüsü.

Mîzân-ı Hakk'ta bu dahi bir özge maʿdelet
Menfûr olur hüner-ver ü cühhâl-i mültefit
Ziya Paşa

mîzân-ı kemâl: Tam ölçü.

Gelse mîzân-ı kemâl ortaya ey Yûsuf-ı hüsn
Katı çok kimselerin ipliği bâzâra çıkar
Nâbi (katı: pek, çok; sert)

mîzân-ı kilk: Kalemin tartısı.

Bâğbân-ı nazm olaldan tâ ki cânım tendedir
Bâğ-ı naʿtinde ola mîzân-ı kilkim âb-dâr
Nazîm (Yahya...)

mîzân-ı nâkıs: Eksik tartı.

Akıl bir mîzân-ı nâkıstır hukûku vezn için
Vakt olur kim hak çıkar vaktiyle bâtıl sandığın
Ziya Paşa

mîzân-ı nazar: Bakış tartısı.

Er huzûrunda olur gevler ile seng ayân
Âdem'in kadrini mîzân-ı nazarla tartar
Esrar Dede

mîz-bân: (میزبان) Far. Ev sahibi, misafiri ağırlayan.

Mihmân olsan çekilmez imtinân-ı mîz-bân
Mahvolurdu haml-i minnet çekse çarhı çenberi
Nazîm (Yahya...)

Teşekkî eyleme noksânî-i erzâktan zîrâ
Taarruz mîz-bâna nân için çok bî-hayâlıktır
Hâzık (Erzurumlu Mehmet...)

mîz-bân-ı çarh-ı dûn: Alçak feleğin ev sahibi.

Kim bilirdi bir kara günden ibâret olduğun
Mîz-bân-ı çarh-ı dûna olmuşuz mihmân dirîğ-Lâ

mizher: (مزهر) Ar. 1. Çiçekli yer. 2. Ut. **c. mezâhir.**

** **mezâhir:** Mizher'ler.1. Çiçekli yerler. 2. Utlar.

Ey tecellî-geh-i âyîne-i cevv-i mutlak
Görür âgâh-dilân cümle mezâhirde seni
Muallim Naci

mizmâr: (مزمار) Ar. 1. Ney, düdük. 2. hek. Nefes yolu, hançere. 3. Zebur'un her bir suresi. **c. mezâmîr.**

** **mezâmîr:** Mizmâr'lar, neyler, düdükler.

mezâmîr-i sükût: Sessizlik düdüğü.

Karlar... bütün elhân-ı mezâmîr-i sükûtun
Karlar... bütün ezhâr-ı riyâz-ı melekûtun
Cenap Şahabeddin

mollâ, monlâ: (ملا) Ar. Mevlânâ'dan; 1. (eskiden) Büyük kadı, büyük âlim. 2. (sonradan) Medrese talebesi.

Der-gâh-ı ışka isti'dâd bulmadan fakîh
Gör ne câhildir ki kendin bir büyük mollâ bilir
Behiştî

mollâ-yı mükerrem: Aziz molla.

Işk ehli olan göze diken olsa gerektir
Hor baksa kayırmaz bize mollâ-yı mükerrem-Behiştî

mû, mûy: (مو) Far. Saç kılı.

Hüsnünün naksına şâhid yetişir nisvânın
Rûy u mûyunda olan gâliye vü gâzeleri-Nâbi

Yâ Rab beni âzâde-i derd ü keder etme
Her mûyumu cân ü dile bir nişter etme
Leskofçalı Galip

Cilve-i hüsnünle her mûyum perî-hîz olmada
Aşk ile ser-tâ-kadem âyîne-fâm ettin beni-Nedim

* **mû-be-mû:** Tel tel; ayrı ayrı, inceden inceye, kılı kırk yararcasına.

Mahşer-i zülfün hisâbın mû-be-mû şerh eylemiş
Hey kıyâmet hâlet-i nez'inde zünnâr isteyen
Ahmet Paşa

Mû-be-mû cümle-i hâlim sana pûşîde değil
Ne edersen yine sağ ol sen eyâ fahr-i kirâm-Nâbi

* **mû-miyân:** Kıl belli, kıl gibi ince belli.

Dilâ endîşe-i bârik ile çok kîl ü ka:l ettin
Ya gördün mû-miyânın ol perînin ya hayâl ettin
Şerif

Her mû-şikâfa bahs açarım imtihân için
Yok yere kîl ü ka:l eder ol mû-miyân için
Mehmet Salahî

* **mû-şikâf:** Kıl yaran; işi dikkatle gören.

Her mû-şikâfa bahs açarım imtihân için
Yok yere kîl ü ka:l eder ol mû-miyân için
Mehmet Salahî

mû-şikâf-ı nükte-hâ-yı âsmânî: Göğe ait nükteyi dikkatle söyleyen.

Ben ne keşşâfım ne sâhib-keşf ammâ ma'nîde
Mû-şikâf-ı nükte-hâ-yı âsmânîdir sözüm-Nef'î

* **mû-veş:** Kıl gibi.

Ten-i dil-berde mû-veş görünen sanemin miyânıdır
Der-âgûş etmiş onu ben zaîfin kılca cânıdır-Emrî

* **mûy:** Kıl, saç teli.

Cilve-i hüsnünle her mûyum perî-hîz olmada
Aşk ile ser-tâ-kadem âyîne-fâm ettin beni-Nedim

Târ-ı mûyu çıkarır gâh siyeh gâh sefîd
Mühre-bâz-ı felek mel'abesidir tenimiz-Nâbi

mûy-ı bârîk: İnce kıl.

Gam-ı aşkınla döndüm za'fdan bir mûy-ı bârîke
Firâkın âteşine dönmeyip oldum dü-tâ cânâ
Şeyhülislam Yahya

mûy-ı dil-ber: Dilberin saç tüyü.

Rişte-i mûy-ı dil-bere dolaşan
Beste-i bend-i zülf ü kâkül olur-Bâki

mûy-ı endâm: Kıl gibi ince vücut.

O denlü sürh ü rahşân mûy-ı endâmı ki lâyıktır
Kabâ-yı cismini ger benzetirsem al-i dîbâya-Nef'î

mûy-ı gîsû: Saçın kılı.
Hîç bârîk-nazar ol ince belinden seçemez
Mûy-ı gîsûların ki_oldu sana hemm ü belâ
İbn-i Kemal

mûy-ı gîsû-yı melek: Melek saçının kılı.
Mûy-ı gîsû-yı melektir târ u pûd câmesi
Pâre-i pîrâmen hûr-ı cinândır miʿceri-Nefʿî

mûy-ı hayâl: Hayal kılı.
Künc-i çîn-i zülfü kim sığmaz ona mûy-ı hayâl
Dil gibi bir bî-vücûdun pehn-i nüzhet-gâhıdır
Şeyhülislam Yahya

mûy-ı jülîde: Karma karışık saç .
Sen selâmet kisvetin zîver kıl ey ehl-i salâh
Kim bana bes mûy-ı jülîdem cünûn pîrâyesi-Fuzûlî

Aşk sevdâlarına uğramasa kalmaz idi
Mûy-ı jülîde ile bir ten-i lâgar sünbül-Bâki

Başımda mûy-i jülîde tenimde tâze dâgım var
Melâmet mülkünün sultânıyım tûğum otağım var
Hayali Bey

mûy-ı kudret: Kudret kılı.
Bedeni hem sıfatı cins-i vuhûş
Mûy-ı kudretten olur semmûr-pûş-Enderunlu Fazıl

mûy-ı miyân-ı nâz: Nazlı belin inceliği.
Mûy-ı miyân-ı nâzını sardım demiş rakîb
Târ-ı hayâli mi ola yoksa yalan mıdır-Esrar Dede

mûy-ı ser: Baş kılı.
Her ser-i mûyumda bir baş olsa mûy-ı ser kimi
Kesse varın tîğ-ı hûn-rîzinden etmem ictinâb
Fuzûlî

Ağardı mûy-ı serim ben cüvân arar gezerim
Açıldı tan yeri ben şemʿ-dân arar gezerim-Senih

mûy-ı zülf: Saç kılı.
Her mûy-ı zülfü başına bin ser fedâ iken
Kan etmeğe nigâhını şâyeste gösterir-Esrar Dede

* **mûy-misâl:** Kıl gibi.
Fuzûlî oldu belin fikri ile mûy-misâl
Henüz bulmadı ol sırra ihtimâl-i vuzûh-Fuzûlî

* **mûy-miyân, mû-miyân:** İnce belli; kıl gibi ince bel.
Dilâ endîşe-i bârik ile çok kîl ü ka:l ettin
Ya gördün mû-miyânın ol perînin ya hayâl ettin
Şerif

Çünkü şâirsin hayâl-i tâzedir senden murâd
Pes yeni bir dil-ber-i mû-miyân lâzım sana-Nedim

İçsem aceb mi ravzada tanbûr ilen meyi
Her târı bana mûy-miyânımdan oy verir
Hayali Bey

* **mûyî:** 1. Kıldan. 2. Kürkten.
Eylesin bâl-i Hümâ'dan kalem-i mûyînin
Sûret-i esbin eğer etse musavvir tasvîr-Bâki

muabbir: (معبّر) Ar. İbâretʿten; rüya tabir eden, görülen rüyalardan anlam çıkaran.
Ey muabbir ol mehin kulluğun eyle taʿbîr
Dün gece âlem-i rü'yâda sultân oldum-Âhî

Görse seyrinde seni bir gece nâgeh Bâkî
Hep muabbirler onu vuslata taʿbîr edeler-Bâki

muâdât: (معادات) Ar. Udvân'dan; karşılıklı düşmanlık.
Ebnâ-yı beşerde kalacak mı bu muâdât
Bilmem ne zemân doğrulacak mezheb-i âlem
Ziya Paşa

Kan şiddeti şiddet kanı besler; bu muâdât
Kan âteşidir, sönmeyecek kanla, inandım
Tevfik Fikret

muâdil: (معادل) Ar. Adl'den; 1. Denk, müsavi. 2. Eşdeğer.
Serv olsa kadd-i yâre muâdil aceb olmaz
Kim baldırı çıplakta hayâ vü edeb olmaz-Lâ

Sensin ol fâzıl-ı bî-misl ü muâdil ki felek
Görmemiştir dahi devr edeli senden efdal-Nefʿî

Görmedi sana muâdil dîde-i baht-i Haleb
Fâzıl-ı hôş-hûy düstûr-ı sühandan elvedâ-Nâbi

Seni Kisrâ'ya adâlette muâdil tutsam
Fazladır sende olan devlet ü dîn ü îmân-Bâki

muâf: (معاف) Ar. Afv'den; 1. Bağışlanmış, affolunmuş. 2. Ayrı tutulmuş. 3. Serbest.
Mey-hâneyi seyr ettim uşşâka matâf olmuş
Teklîf ü tekellüften sükkânı muâf olmuş-Şeyh Galip

Ol kalender-meşrebe erzânîdir âzâdelik
Oldu ol Hamdî taalluklar belâsından muâf
Hamdullah Hamdi

muahhar: (مؤخر) Ar. Te'hîr'den; sonraya bırakılmış, tehir edilmiş, geriye bırakılmış; sonraki.
Eğerçi asla fer'iyyet muahhardır mahabbette
Velî ma'nîde Meryem feyz-i İsî'den zuhûr eyler
Esrar Dede

muâkıb, muâkıbe: (معاقب) Ar. 1. Cezalandıran, ceza veren. 2. Birinin peşinde olan.
Önünden koşan, fakat yine dikkatle her izi
Tâmika yol bulan bu yanılmaz muâkıbın
Tevfik Fikret

muakkad: (معقّدانه) Ar. Ukde'den; 1. Düğümlenmiş, düğümlü. mec. kapalı, karışık. 2. ed. Kolay anlam çıkmayan manzume.

* **muakkad-âne:** Muğlakça.
Densin mi şi'r ü inşâ öyle muakkad-âne
Kim ola hall ü akdi muhtâc-ı istişâre-Nâbi

muâlece: (معالجه) Ar. İlâc'tan ilaç yapma, ilaç kullanma. **c. muâlecât.**
Nâbî cihânda terk-i devâdır devâ-yı derd
Hâsiyyet-i muâlece merhemde kalmamış-Nâbi

* **muâlic:** İlaç yapan kimse.
Çâre-i bihbûdumu muâlicten dedi
Derd derd-i aşktır mümkün değil ilâc sana-Fuzûlî

muâlic-i dil-i pür-derd: Dertli gönüle deva bulan.
Zemân zemân eser-i pertev-i cemâlinden
Muâlic-i dil-i pür-derd ü çeşm-i pür-nem idim
Fuzûlî

muâlic: (معالج) bk. muâlece.

muallâ: (معلا) Ar. Ulüvv'den; 1. Yüce, yüksek yer. 2. Rütbe, mevki, derecesi yüce.
Tab'-ı efkâr-ı füyûzâta müzeyyen hacle
Kalb-i esrâr-ı İlâhîye muallâ micdel-Kâzım Paşa

Bir kudret-i külliyye var ulvî ve münezzeh
Kudsî ve muallâ ona vicdânla inandım
Tevfik Fikret

muallâk: (معلق) Ar. 1. Asılmış, asılı, talik edilmiş. 2. Havada boşta duran. 3. Sürüncemede kalmış (iş). 4. Bağlı. 5. ed. Açık hece, yani bir ünlü ile okunan tek sesli " kâ" hecesi gibi. 6. Bir yazı sitili.
Meydânda senin kudretin ey ka:dir-i Mutlak
Durdursa da sîn-i sâbiteler gökte muallâk-Behçet

Habâb-ı arzı deryâ-yı muallâk devr ettikçe
Edindikçe revân sahn-ı zemîn üstin makarr deryâ
Zâti

muallem: (معلم) bk. muallim.

muallim, muallime: (معلم) Ar. İlm'den; öğreten, talim eden, erkek öğretmen. **c. muallimîn.**
Ey muallim, âlet-i tezvîrdir eşrâra ilm
Kılma ehl-i zulme ta'lîm-i maârif zinhâr-Fuzûlî

Gayrdan geçsin Behiştî şâ'irân-ı Rûm'a de
Mekteb-i ışka muallim Hâfiz-ı Şîrâzi'dir-Behiştî

Ben muallimden dahi doğru elif öğrenmedin
Serv-i kaddin vasfını ezber okurdum su gibi
Necati Bey

* **muallem:** Talim görmüş, talimli.
Selâmet-i ezelîden müsellemiz cânâ
Ulûm-ı lem-yezelîden muallemiz cânâ
Muradî (Sultan III. Murat)

muâmele: (معامله) Ar. Amel'den; 1. Birbiriyle iş yapma. 2. Birine karşı davranış, tutum. 3. Bir iş için resmî dairede yapılan kayıtlar. 4. Alışveriş. 5. Faizli sarraflık işi. **c. muâmelât.**
Yok bî-garez muâmele ehl-i zemânede
Kimse ibâdet etmez idi cennet olmasa-Nâbi

* **muâmil:** İş yapan, muameleci. **c. muâmilîn, muâmilân.**

muâmilân-ı fesâd: Fesat iş yapanlar.
Sezâ ki eyleye üftâde bîm-i adlinden
Muâmilân-ı fesâdı meşîme-i takdîr-Beliğ

muâmil: (معامل) bk. muâmele.
muammâ: (معمّا) Ar. Amâ'dan; 1. Anlamı güç ve gizli olan söz, bilmece, yanıltmaç. 2. Anlaşılmaz ve çözülmesi güç iş.
Olsak ne_ola bî-nâm u nişân şöhret-i âlem
Biz dil gibi turfa muammâda nihânız-Neşati

Beyhûde değil mi tab'ı ilâ
Söz yerine söylemek muammâ-Ziya Paşa

Ehl-i akl anlamaz efsûs lisân-ı dilden
Zanneder âşık-ı dîvâne muammâ söyler
Yahya Kemal

muammâ-yı be-nâm: Ünlü bilmece.
Besmeleyle edelim feth-i kelâm
Feth ola ta bu muammâ-yı be-nâm-Hakanî

muammâ-yı dehân: Ağzın sırrı.
Çünkü hallolmaz muammâ-yı dehânı sûfiyâ
Rûz u şeb yok yere sana şugl-ı esmâdan ne_olur
Lamiî Çelebi

* **muammâ-gûne:** Muamma şeklinde.
Muammâ-gûne bu nâme sabâdan gelmedir Nâbî
Zihî tarz-ı nevîn kim ma'nî-i şi'r üzre zâiddir
Nâbi

muammer, muammere: (معمّر) Ar. Ömr'den; hayatta olan, yaşayan, diri.
Nâilî nahvet ü câh ehli muammer olmaz
Kimse zehri bu şifâ-hânede tiryâk edemez-Nâilî

Ömr-i atvelle muammer olsan
Adl ü dâdunla kerem-ger Dârâ-Şerif

muanber: (معنبر) Ar. Anber'den; güzel kokmak için amber sürülmüş, amberli, güzel kokulu.
Neden duydu muanber zülfünü cânâ aceb bilsem
Buluşmaz hôd gül-istânda perîşân sünbüle zanbak
Şemsi Paşa

Dirigâ tutmadan hatt-ı muanber yâsemen şeklin
Kocaldır her cüvân-bahtı arûs-ı devletin nâzı-Aşkî

Seyret beyâz feste o zülf-i muanberi
Şeb-bûyu gör ki berg-i semenden kabâsı var-Nedim

muanber-i sünbül: Sümbülün güzel kokulusu.
Çehre gül, sîne semen, çeşm mükehhel-i nergis
Hat çemen, gonca dehen, ca'd muanber-i sünbül
Bâki

muânid: (معاند) Ar. İnâd'tan; inatçı, dediği dedik olan.
Zemm etseler aceb mi ışkı fakîh ü zâhid
Birisi bir mürâî birisi bir muânid-Behişti

Râhat istersen bu pendimle hulâsa âmil ol
Olma Mecnûn-ı muânid ben gibi sen âkıl ol
Ziya Paşa

Rumûz-ı aşkta hayret-güzîn câhidler
Cidâl-i dâniş ile dem urur muânidler-Behçet

* **muannid:** İnatçı.
Sarmış yine âfâkını bir dûd-ı muannid
Bir zulmet-i beyzâ ki pey-â-pey mütezâyid
Tevfik Fikret

muannid: (معنّد) bk. muânid.
muanven: (معنون) Ar. Unvân'dan; 1. Ünvanlı. 2. Tantanalı, debdebeli.
Mülkü vâsi' leşkeri bî-had hazâin bî-kıyâs
Âlem-i ma'nâda sultân-ı muanvendir gönül-Nâbi

Azli nasbından muanvendir ricâl-i devletin
Kıymet-i gevher nigîninden dahi efzûndur
Hanif (İbrahim ...)

muâraza: (معارضه) Ar. Arz'dan; 1. Savaş. 2. Birbirine karşı gelmek.
Der-i muârazayı açma fasl-ı sohbette
Gıcırtı etme ayıptır sarîr-i bâb gibi-Sâbit

Teslîm olup kazâ-yı Hudâvend'e Dânişâ
Takdîr ile muârazadan vâz geçmeli
Dâniş (Dâniş-i Atik; Dâniş-i Kadim)

muârız, muârıza: (معارض) Ar. Arz'dan; karşı gelen, muhalif.
Fuzûlî hastaya düşmân sözüyle dost cevr eyler
Zihî sâde muârız kavli bühtân olduğun bilmez
Fuzûlî

Gül ârızına olsa muâriz aceb olmaz
Kim yüzü açılmışta hayâ vü edeb olmaz-Nizami

Bîçârenin muâriz olursun ferâğına
Söylersin anlaşılmayacak söz kulağına
Muallim Naci

muâsır: (معاصر) Ar. Asr'dan; aynı asırda yaşayanlar, çağdaş. **c. muâsırîn.**

** **muâsırîn:** Asırdaşlar, çağdaşlar.

A'sâr-ı muâsırînden hem
Ma'rûflar oldular murakkam-Ziya Paşa

Eslâfı ya etmek için ibcâl
Lâyık mı muâsırîni iğfâl-Namık Kemal

muâşık: (معاشق) Ar. Aşk'tan; seven, sevgili.

İlelebet ... iki rûh-ı muâşıkın bu ümîd
Bu va'd-i muğfil-i sevdâ penâh-ı kalbi idi
Tevfik Fikret

muâşir: (معاشر) Ar. Muâşeret'ten; birlikte yaşayan, muaşeret eden. **c. muâşirân.**

Bezm-i edebin bana muâşırları yegdir
Bî-rûy u riyâ savmaa küstahlarından-Nâilî

** **muâşirân:** Birbiriyle iyi geçinenler, muaşirler.

Muâşirân geliniz zevk-ı câvidân bulalım
O ruhtan ki saçar bâd-ı müşg-bâr-ı bahâr
Tevfik Fikret

muâşirân-ı sâf-ı soffa-i çemen: Yeşillik sofasının temiz muaşirleri.

Füzûn gerek arak-ı şeb-nem-i seher ki henüz
Muâşirân-ı sâf-i soffa-i çemen mahmûr-Nâilî

muâteb: (معاتب) Ar. İtâb'dan; tekdir olunan, azarlanan, paylanılan.

Âşık olanı etme muâteb tefekkür et
Ol dil-firîb işve senin ârzû senin-Esrar Dede

muattal: (معطّل) Ar. Atal'dan; 1. Bırakılmış, tatil edilmiş, kullanılmaz, battal. 2. Boş, işsiz.

Lisâna gelmeyen bürhân-ı vicdânî muattaldır
Leskofçalı Galip

muattar, muattara: (معطر) Ar. Itr'dan; güzel kokulu.

Sevdikçe beni hâr u muattar kucağında
Ben başka bir âgûş-ı tahayyülde yaşardım
Hüseyin Sîret

Erişti hâkten bûy-ı buhûr-ı Meryem eflâke
Muattar eyledi göklerde dâmân-ı Mesîhâ'yı-Bâki

Hatt u arakta ârızı bûy-ı gül ü semen midir
Nice muattar olmaya müşg ü gül-âb içindedir
Şeyhi

muâvenet: (معاونت) Ar. Avn'den; yardım etme, yardımcılık.

Ermez bisât-ı kurba gönül kimse sa'y ile
Devlet onun ki tâli'i eyler muâvenet-Nizami

* **muâvin, muâvine:** 1. Yardım eden, yardımcı. 2. Bir memurun bulunmadığı zaman yerine bakan yardımcı erkek veya kadın.

Revâc-ı dîn-i mübîne muâvin ü mukaddem
Umûr-ı şer'-i şerîfe mukayyed ü münka:d-Nef'î

Tâli'-i akla muâvin olmaz
Baht ile hüner muka:rin olmaz-Ziya Paşa

muâvin, muâvine: (معاون) bk. muâvenet.

muavvec: (معوّج) Ar. Avec veya ivec'den; eğilmiş, eğri, kemerli.

muavvec-tab': Eğri yaratılışlı.

Bezm-i gamda nice fehm etsin hevâ-yı ışkını
Çeng muavvec-tab'dır nây ise bir âlî-derûn-Cinânî

muayyen, muayyene: (معيّن) Ar. Ayan'dan; 1. Tâyin ve tahsis olunmuş. 2. Çevresi belli edilmiş, belirli.

Hayme-i rif'atinin hıfzına olmuş ka:im
Âlemin çâr-cihâtında muayyen evtâd-Nâbi

muazzam, muazzama: (معظم) Ar. Azamet>ta'zîm'den; 1. Kocaman, iri, büyük. 2. Ulu. 3. Mühim, önemli, ağır.

Ey muazzam hüsrev-i âlî-maka:m
Devletin Allah kılsın ber-devâm-Nedim

Hayâlin şâhı hükm eyler muazzam şehrdir gönlüm
Gözüm yaşı eyâ meh-pâre onun iki ırmağı-Enverî

muazzeb, muazzebe: (معذّب) Ar. Azâb'dan; azap içinde bulunan, iç huzursuzluğu olan.
İkisi birdir muazzeb eylemekte âdemi
Tâli'-i mes'ûd-ı düşmen kevkeb-i menkûb-ı dost
Sâbit

Ger hisâb-ı cürmden sonra ol yarın azâb
Ben muazzeb olmazam zîrâ günâhım bî-hisâb
Behiştî

Beşer, bu şimdi muazzeb sürüklenen meflûc
Adım adım erecek zirve-i halâsa urûc-Tevfik Fikret

muazzez: (معزّز) Ar. İzzet>ta'zîz'den; saygı ile karşılanan, saygı duyulan, izzetli.
Hayâta avdetimin, gâlibâ, yok imkânı
Nedir ki, âilemin en muazzez erkânı-Mehmet Akif

mubâh: (مباح) Ar. İbâha'dan; işlenmesinde sevap ve günah olmayan şey. **c. mubâhât.**
Cehlin gecesin sabâh kılmış
Menhîleri hep mubâh kılmış-Şeyh Galip

Şerî'atin ne mübârek nizâmdır ey Cem
Harâm olan meyi tecvîz eder mubâha kadar
Yahya Kemal

Nasıl ki çıktı şu "pardon" eşeklik oldu mubâh
Mehmet Akif

mubâh-ı sipihr-i mînâ: Mavi göğün mübah olan (işi)
Nedir o hüsn-i İlâhî cihân-ı bâlâda
Ne der o nakş-ı mubâh-i sipihr-i mînâda
Recaizade Ekrem

mûbid: (موبد) Ar. Mecûsîlerin rahibi, Zerdüştlerin din adamı.
Ben ne ma'bûd, ne mûbid bilirim
Kendimi hilkata âbid bilirim-Tevfik Fikret

mu'cem, mu'ceme: (معجم) Ar. İ'câm'dan; 1. Noktalı, noktalanmış, i'câm edilmiş. 2. ed. Ebced hesabıyla yalnız noktalı harfler hesap edilerek bulunmuş olan tarihler.
Artık bu işe fâtiha denildi
Fevtine târih-i mu'cem oku
Fâtiha Osmân Efendi rûhuna-Sürûrî

Yumdu dünyâdan gözün mu'cemle târihin dedim
Eyledi herkes bana fevt oldu Handân-zâde âh
(1804)-Sürûrî

Târîhi harf-i mu'ceme ta'lîk edip dedim
Ceffe'l-kalem Yesârî-i Hattât gitti âh-Sürurî (1798)

mûcib, mûcibe: (موجب) Ar. Vücûb> îcâb'tan; 1. İcap eden. 2. Sebep, vesile. **c. mûcibât.**

mûcib-i felâh: Kurtuluş sebebi.
Ey Hamdî çün salâh değil mûcib-i felâh
Câm-ı mey al eline ko bu fikr-i fâsidi
Hamdullah Hamdi

mûcib-i husrân: Hüsran sebebi.
Dostu ger ma'siyet kılsa olur gufrân-pezîr
Düşmânı bin tâat etse mûcib-i husrân olur-Fuzûlî

mûcib-i iflâs: İflas sebebi.
Düşmüş kimi tecessüs-i kibrît-i ahmere
Olmuş kimine mûcib-i iflâs kîmyâ-Ziya Paşa

mûcib-i isyân: İsyan sebebi.
Ta'dîl-i hissiyyât için elzem hayâlât
Onsuz kalırsa mûcib-i isyân olur hayât
Abdülhak Hâmit

mûcib-i tahsîl: Öğrenme sebebi.
Eczâ-yı beşer câlib-i ta'cîl-i fenâdır
İbka-yı eser mûcib-i tahsîl-i bekadır-Namık Kemal

mûcib-i takvâ: Takva gerektiren.
Olur mu havf-i yed düzdân-ı asra mûcib-i takvâ
Ki halkın şimdi sirkat ettiği hep mîrî mâlıdır
Ziya Paşa

mûcib-i zevk u elem: Zevk ve elemin gereği.
Nice kim zevk ü elemdir hem-dem-i şâdî vü gam
Nice kim şâdî vü gamdır mûcib-i zevk ü elem
Nizami

mûcid: (موجد) Ar. Vücûd'dan; 1. Vücut veren, icat eden, yeni bir şey meydana getiren. 2. Fikir ve anlam yaratan.
Allah ki mûcid-i cihândır
Bin türlü nika:bdan iyândır-Muallim Naci

mu'ciz, mu'cize: (معجزه) Ar. Acz'den: acze düşüren, başkalarını bir şey yapmada geri bırakan. **c. mu'cizât.**
Bu mu'ciz nazmı görüp ehl-i eş'âr
Gazel demekten istiğfâr ederler-Necati Bey

muʿciz-i güftâr: Sözün acze düşüreni.
Muʿciz-i güftâr ile dersem ne_ola
İsî-i ferhunde-dem-i rûzigâr-Nefʿî

muʿciz-i Hayrü'l-beşer: İnsanların hayırlısı (Hz. Muhammed)'in mucizesi.
Bundadır bâkî nişân muʿciz-i Hayrü'l-beşer
Tâk-ı Kürsî nüsha-i mülk-i mülûk-ı kâm-kâr-Fuzûlî

muʿciz-i hüsn: Güzelliğin şaşırtıcılığı.
Münkir-i aşka eder muʿciz-i hüsnün ızhâr
Âteşîn câme miyânında gül-i rûy-ı Halîl-Nâbi

muʿciz-i ihyâ: Diriltme mucizesi.
İsî çü makdemin haberin verdi âleme
Etti demine muʿciz-i ihyâyı Hak atâ-Nizami

** **muʿcizât:** Muʿcize'ler.
Kestin külîçe-i mehi tennûr-ı çarhta
Çün hân-ı muʿcizâtına germ oldu iştihâ-Şeyhi

Görmedikçe hüsnünü îmâna gelmez âşıkın
Yüz peygamber cemʿ olup gösterseler bin muʿcizât
Fuzûlî

Seyyid-i nevʿ-i beşer deryâ-yı dürr-i ıstıfâ
Kim sepiptir muʿcizâtı âteş-i eşrâre su-Fuzûlî

muʿcizât-ı aşk: Aşk mucizeleri.
Ka:ilim muʿcizât-ı aşka bütün
Bilirim hüsn ü ân ne kudrettir
Hele te'sîr-i hârık-ı hüsnün
Bir tecellî-i hâlıkiyyettir-Fâik Âli Bey

muʿcizât-ı enbiyâ: Peygamber mucizeleri.
Tıfl-ı maʿnî zikr-i kalbîden yakar misbâhını
Muʿcizât-ı enbiyâdan derdimiz tevhîd-i hâs
Ümmî Sinân

* **muʿciz-bedîa:** Acze düşüren güzellik.
Manzûme-i fenâda ne muʿciz-bedîadır
Bir ömr-i maʿnevî ne mübârek vedîadır
Abdülhak Hâmit

* **muʿciz-beyân:** Şaşılacak şiir söyleyen.
Kimse tahkîk edemez şâir midir sâhir midir
Bir bilir yok Nefʿî-i muʿciz-beyânı bilmiş ol-Nefʿî

* **muʿciz-dem:** Mucize nefesli.
Vekîlimdir benim Vehbî-i muʿciz-dem beyân etsin
Sunûf-ı tâze-gûyânı gürûh-ı yâve-destânı
Osmanzade Tâib

* **muʿciz-fen:** Acze düşüren fen.
Sâhir dediğim Nâiliyâ tabʿına
Destinde olan hâme-i muʿciz-fen içindedir-Nâilî

* **muʿciz-gûy:** Söyledikleri mucize gibi olan.
Nâilî inkâr edenler tabʿ-ı muʿciz-gûyunu
İhtirâʿ-yı hâme-i sihr-azmâ bilmez nedir-Nâilî

* **muʿciz-kelâm:** Acze düşüren söz.
Ey Nizâmî sana bu muʿciz-kelâmın nazmını
Hâtif-i gaybî mi taʿlîm etti ya Rûhü'l-emîn
Nizami

* **muʿciz-nümâ:** Acze düşüldüğünü gösteren.
Sana ber-kaide ağyâre aksiyle bakardım ben
Elimde hâme-i muʿciz-nümâ bir dûrbîn olsa-Nâbi

* **muʿciz-rakam:** Acze düşüren rakam.
Hâme-i muʿciz-rakamla eyledim bir bir hesâb
Geldi bin yüz kırk lafz-ı nâsırla feth-i karîb
Nedim

* **muʿciz-sadâ:** Acze düşüren ses.
Kalem bir bülbül-i muʿciz-sadâdır dest-i kâmilde
Asâ-yı Mûsâ'nın ejdehâdan farkı var yoktur-Lâ

* **muʿcize:** Allah'ın peygamberlerine vermiş olduğu ve insanları hayrette bırakan olağanüstü hâl ve hareketler. Divan şiirinde Hz. Musa, Hz. İsa, Hz. Yusuf ve Hz. Muhammed'in mucizeleriyle ilgili beyitler düşürülmüştür. **c. muʿcizât.**
Muʿcize enfâsın ey verd-i ahmer
Ne Mesîhâ'da var ne Meryem'de var-Dertli

Gösterir Allahım, bu millet kurtulur tek muʿcize
Bir "utanmak hissi" ver gâib hazînenden bize!
Mehmet Akif

muʿcize-i Muhammedî: Hz. Muhammed (s.a.s.)'e ait mucize.
Şüphe yok ki feyz-i Ahmedî'dir
Bir muʿcize-i Muhammedî'dir-Lâ

muʿcize-gû: Mucize söyleyen.
Hak seni milletin ihyâsına etmiş mebʿûs
Dehenin muʿcize-gûdur sühanın sihr-i helâl-Şinasi

* **muʿcize-gû(y):** Mucize gibi söz söyleyen.
Tûtî-i muʿcize-gûyem ne desem lâf değil
Çarh ile söyleşemem âyînesi saf değil-Nefʿî
mudhik, mudhike: (مضحك) Ar. Dıhk'tan; güldüren, güldürücü. **c. mudhikât.**
Bâğda mudhiklik edip goncayı handân eder
Bülbül-i şeydâ gibi yoktur cihânda bir şakî-Behiştî
** **mudhikât:** Gülünecek şeyler, komediler.
mudhikât-ı dehr: Dünyanın komik şeyleri.
Ben ölsem de müdhikât-ı dehre tasvîrim güler
(Mudhikât-ı dehre ben ölsem de tasvîrim güler)-Muallim Naci (Naci'nin bir gülen resminin altına yazmış olduğu mısra.)
mudill: (مضلّ) Ar. Dalâlet> idlâl'den; dalalete düşüren, doğru yolu çiğneyip eğri yola saptıran.
Hep mudillin mazharıdır cümle erbâb-ı tarîk
Yetmiş iki millet içre biz gürûh-ı nâcîyiz-Gaybî
mufavvız: (مفوّض) Ar. Tefvîz'den; ihale edilmiş, sipariş edilmiş.
Bir milletin olunca mukadder saâdeti
Bir âdile mufavvız eder Hak hükûmeti-Ziya Paşa
muğ, mûğ: (موغ، مغ) Far. Ateşperest, mecusi, gebr. **c. mugân**
* **muğ-beçe, muğ-beççe:** Mecusi çocuğu; meyhaneci çırağı.
Misâl-i muğ-beçe vü pîr-i mey bu mecliste
Zemân olur ne cüvân ü ne ihtiyâr kalır-Nâilî

Bir câm bir de laʿl-i lebin sundu muğ-beçe
Pîr-i mugân olası aceb meşrebimcedir-Nedim
** **mugân:** Ateşperestler, mecusiler.
Meydir mihek-i âşıka:n, âşûb-ı dil, ârâm-ı cân
Ser-mâye-i pîr-i mugân, pîrâye-i bezm-i sanem
Nefʿî

Âşıkta keder neyler gam halk-ı cihânındır
Koyma kadehi elden söz pîr-i mugânındır
Şeyh Galip
Düşerse nâgehân bir katre-i berfi bu sermânın
Ger âteş-hâne-i sad-sâle-i Gebr ü Mugân üzre
Ziya Paşa
Anılsa deyr-i mugân içre ger münâcâtı
Gelir sücûda tasâvîr-i suhuf-ı Enkelyûn-Lâ
mugâlata: (مغالطه) Ar. Galat'tan; yanıltmaca, yanıltacak söz. **c. mugâlatât.**
** **mugâlatât:** Mugâlata'lar, yanıltmacalar.
mugâlatât-ı riyâziye: Hesap yanıltmacaları.
Mugâlatât-ı riyâziye eyliyor isbât
Ki hendeseyle hesâbın da gâyeti zandır
Cenap Şahabeddin
mugân: (مغان) bk. muğ.
mugannî: (مغنّى) Ar. Gınâ'dan; 1. Şarkıcı. 2. Güzel öten kuş.
Nağme-sâz oldu mugannîler gibi dil bülbülü
Gûşuna çünkim sabâdan erdi peygâm-ı bahâr
Şemsi Paşa
Ger mugannî beli vasfın ede mecliste edâ
Lutf için çenge birîşüm yerine kıl bağlar-Nizami
mugaylân: (مغيلان) Far. Deve dikeni.
Kûy-ı yâr taʿn-ı düşmenden kaçan varır kaçan
Kâʿbe'ye varmaz şu kim hâr-ı mugaylândan kaçar
Nizami
Olur rüsvây subh-ı mahşer ol kim şâm-ı gaflette
Bu bâğın gül sanıp hâr-ı mugaylânını devşirmiş
Nâilî
mugaylân-ı gam-ı dil-ber-i safâ: Eğlence dilberinin gam dikeni.
Mugaylân-ı gam-ı dil-ber-i safâdır Merve hakkı için
Başım gitse yüzüm dönmezem ben kıble-gâhımdan
Usulî
mugber. muğberr: (مغبر) Ar. Gubâr> iğbirâr'dan; 1. Tozlanmış, tozlu. 2. Gücenmiş, gücenik, küskün.
Sultân atasının dilini muğberr eyledin
Devşir öğün ki yanına kalmaya bu senin-Lamiî Çelebi (devşir-: toplamak, bir araya getirmek)

Neydi cürmün bilmem ki_âyîne-i ümmîdimi
Etti bu sûretle muğberr infisâlin sûreti
Nevres-i Kadim
Ne bu akşamda bir gam-ı nermîn
Ne de durgun denizde bir muğberr-Ahmet Hâşim

mugfil, muğfil, muğfile: (مغفل) Ar. Gaflet ve gufûl> iğfâl'den; aldatan, aldatıp gaflette bırakan.
Gösterdiğin ahlâm-ı şeğâf muğfil ü müskir
Ey nevm-i huzûzât-Tevfik Fikret

Muğfel ü muğfil o Îsâ, Mûsâ
Köhne bir kizb-i mutalsamdır asâ-Tevfik Fikret

* **muğfel:** İğfâl'den; iğfal olunmuş, aldatılmış.
Bülbül igen de şâh-ı güle olmasın karîb
Pervâne muğfel âteş-i sûzâna dönmesin
Şeyhülislam Yahya (igen: çok, pek)

muğlak, muğlaka: (مغلق) Ar. Galk>iğlâk'tan; 1. Kapalı, kilitli. 2. Anlaşılmaz, çapraşık. **c. muğlaka:t.**
Hûblar eylediler şîve kitâbın ezber
Fenn-i hüsn içre velî bâb-ı vefâ muğlaktır-Nev'î

Sırr-ı muğlak metn-i haksın sana yetmez mi bu şân
Hep kitâb-ı âs-mânî seni şerh eyler hemân-Gaybî

muglim: (مغلم) Ar. Gulâm'dan; kulampara, oğlancı.
Muglim deme bu demek değil mi
Şâirliği bî-nemek değil mi-Şeyh Galip

mugnî: (مغنى) Ar. Gınâ'dan; 1. Zengin eden. 2. Gönlünü tok yapan.
Yûsuf-ı hulkîdir ol şâhid-i mugnî kim olur
Dil, akl-ı âfet aşkıyla serâsîme vü deng-Nef'î

mugterib, mugteribe: (مغترب) Ar. Gurûb'tan; 1. Gurup eden, batan. 2. Gurbete çıkan, ortada kalan.
Mugterib olsam düşerim mihnetle
Bence sefer dert, ika:met belâ-Muallim Naci

muğtenem: (مغتنم) Ar. Ganimet'ten; ganimet olarak alınmış.
Olursun ni'met vaslıyla yârin muğtenem bir gün
Sana ey âşık-ı şûrîde in'âm olur elbette
Bağdatlı Ruhi

Yâr ola câm-ı Cem ola böyle dem-i hurrem ola
Ârif odur bu dem ola ayş u tarabla muğtenem
Nef'î

Bahr-i keremi eylese bir lâhza temevvüc
Dünyâ gibi bin memleketi muğtenem eyler
Yenişehirli Avni

* **muğtenim:** Ganimet olarak alan, ganimet bilen.
Pây-bûs-ı yâr ile olmaz Cinânî muğtenim
Zerre-i nâ-çîz-veş hâk ile yeksân olmayan-Cinânî

muğtenim: (مغتنم) bk. muğtenem.

muhâbâ: (محابا) Ar. Korku, çekingenlik, ihtiraz.
Yâ semenderdir senin pervânedir ya perçemin
Âteş-i ruhsârdan etmez muhâbâ perçemin-Behçet

muhabbet: bk. mahabbet.

muhâcim, muhâceme: (مهاجم، مهاجمه) Ar. Hücûm'dan; 1. Hücum etme, saldırma. 2. Her taraftan birden saldırma.
Gönül ki Kâ'be-i tahkîka vâsıl olmuştur
Cihân muhâceme ettikçe Sûmnât'a güler
Muallim Naci

Fakat bizimkilerin satvet-i muhâcemesi
Bırakmıyor ki atılsın o bir adım ileri-Tevfik Fikret

* **muhâcim:** Saldıran, hücum eden.
Zann etme ölüm şahsına bir kerre mühâcim
Bin kerre olur günde o düşmenle müzâhim
Mehmet Akif

Allah Allah nidâsıyile muhâcim ahrâr
Tepelerden boşalıp sâika-vâr ü kahhâr-Yahya Kemal

muhâcim: (مهاجم) bk. muhâcem.

muhaddis: (محدّث) Ar. Hadîs'ten; peygamber sözü olan hadisleri bildirmiş olan kimse. **c. muhaddisîn.**
Rûhî garazın hâl ise var pîr-i mugâna
Zîrâ ne mühendis bilir onu ne muhaddis
Bağdatlı Ruhi

Muhaddis olmak istersen hadîs-i nefsini anla
Hadîsin sırrını duyan duyar sırr-ı nübüvvetten
Gaybî

İzâr ü lebin vasfın eyler Fuzûlî
Ona hem müfessir derem hem muhaddis-Fuzûlî

muhâdenet: (مخادنت) Ar. Haden'den; dostluk etme, muhabbet gösterme.
Millîsidir muhâdenetin pâyidâr olan
Irkîsidir muhâdenetin sâye-dâr olan
Abdülhak Hâmit

muhâkk: (محاق) Ar. Ayın dünya ile güneşin arasına girdiği zamanki hilâl şeklinde görünüşü.; bedrin zıddı.
Pertev-i cevheri-i cûdun eser etse mâha
Edemez mihr-i kıyâmet dahi îrâs-ı muhâk
Yenişehirli Avni

muhakkak, muhakkaka: (محقّق) Ar. Hakk'tan; gerçekliği, doğruluğu araştırılmış, belli olmuş.
Mücerreb bir meseldir ki, cihânda her ne zer' etsen
Muhakkak öyle bir mahsûl alırsın âhir-i eyyâm
Abdülganî Seni (---Yurtman)
Ol ince belinin vasfın nice tahrîr edem çün hatt
Muhakkaktır ki nesh olur kalem diline gelse mû
Nizami

* **muhakkık:** Tahkîk eden, gerçeği araştırıp ortaya çıkaran.
Kılâde kıldığı tesbîhi boynuna sûfî
Muhakkıkam sanır illâ hemân mukalliddir-Şeyhi

muhakkar: (محقّر) Ar. Haka:ret> tahkîr'den; tahkir olunmuş, hor ve hakir tutulmuş.
La'l ü yâkût mu aceb şol dür mü ya mercânlar
Kim muhakkardır verilse bey'ine bin cânlar-Şeyhi

Kemîne müflise kem-ter atâsı hâsılı deryâ
Muhakkar meclise bezl-i hakîri behre-i kândır
Fuzûlî
Bî-çâre gezer tek başına sâkit ü sâkin
En müşkili kızlar da görürlerdi muhakkar
Tevfik Fikret

muhakkar-ı cühelâ: Cahillerin hor görüleni.
Gâhî muhakkar-ı cühelâ şâir-i belîğ
Gâhî musahhar-ı humaka fâzıl-ı edîb-Ziya Paşa

* **muhakkır:** Hakaret eden, horlayan, hor gören.
Her nefes, böyle her nefes duyarım
Bu muhakkir sadâyı mâzîden-Tevfik Fikret

muhakkık: (محقّق) bk. muhakkak.

muhâl: (محال) Ar. Havl'den; mümkün olmayan, olmaz, olmayacak. **c. muhâlât.**
Dedim visâline ermek dedi hayâl muhâl
Dedim cemâlini görmek dedi mübârek fâl-Şeyhi

Muhît-i dâire-i aşktan hurûc muhâl
Ne çâre kabza-i takdîr-i Kird-gâr'dayız
Yenişehirli Avni
Bir nüktedir aşk ammâ tekmîl muhâl ancak
Ser-bend-i nihâyâtı hayrân-ı bidâyettir-Esrar Dede

Muhâldir ki ola mekr ü hîleye ka:dir
Zemân-ı ma'deletinde zemâne-i muhtâl-Cinânî

muhâl-i akl: Akıl nazarında imkânsız.
Mey-i ışkınla ser-mest olduğum ilden nihân kalmaz
Muhâl-i akldır kim saklaya râzın ihan ser-hôş
Fuzûlî

** **muhâlât:** Muhâl'ler.
Birden silinir, korkulu bir hisle adımlar
Tenhâ gecenin vehm-i muhâlâtını dinler
Ahmet Hâşim

* **muhâlen:** Olmayacak şekilde.

muhâlen-der-muhâlen: En olmayacak şekilde.
Niçe bin merd-i kâmiller tamâm cehd itse bin yıllar
Muhâlen-der-muhâlendir yeter feyz-i İlâhî'den
Ümmî Sinan

muhâlif: (مخالف) Ar. Muhâlefet'ten; 1. Aykırılık gösteren, uymayan, uygun olmayan, muhalefet eden. 2. Birinin düşüncesine zıt düşüncede bulunan. **c. muhâlifîn.**
Gehî eyler Hudâ bir derde zıddıyle müdâvâyı
İki düzd-i muhâlif hâneye hasbî nigeh-bândır
Abdî (Akhisarlı Abdullah)
Ey esîr-i dâm-ı gam bir kûşe-i mey-hâne dut
Dutma zühhâdın muhâlif pendini peymâne dut
Fuzûlî

muhallâ: (مخلى) Ar. Halâ' >tahliye'den; boşaltılmış.
Âr eder çiğnetmekten bâri muhallâ eyleriz
Na'l-i esbin eyleye tâ kim misâl-i rûy-mâl
Şeyhülislam Yahya

muhalled: (مخلد) Ar. Huld > tahlîd'ten; daimî, sürekli olarak kalan, tahlîd olunan. **c. muhalledîn, muhalledûn.**

Ey şer' ile muhalled ü kavl ile mu'temed
Ve_ey ism ile Muhammed ü vasf ile Mustafâ
Nizami

Muhammed: (محمّد) Ar. Hamd'ten; 1. Pek çok kere övülmüş olan, güzel huyları çok olan. 2. İslam peygamberi Hz. Muhammed Mustafa (s.a.s.) efendimiz hazretlerinin şerefli isimlerinden biridir (571-632). İslam dinini kuran son peygamber. Ebu'l-Kasım Muhammed b. Abdullah el-Hâşimî. Vasıfları: Allah'ın elçisi, peygamberlerin sonuncusu, âlemin övünülmüşü, Allah'ın sevgilisi, günahkârların şefaatçisi.

Çün Muhammed gelmesi oldu yakın
Çok alâmetler belirdi gelmidin-S. Çelebi-Mevlid

Me'yûs ola mı mü'min olan rahmet-i Hak'tan
Ol günde şefâat olacak kâr-ı Muhammed-Nuri

Beni isterse ateşe atsın
Ağlatırsa "Muhammed" ağlatsın-Muallim Naci

muhammer: (مخمّر) Ar. Hamr'dan; 1. Mayalanmış, ekşiyip kabarmış. 2. Yuğrulmuş, şarap gibi kaynayıp kıvam bulmuş.

Neyleriz sahbâyı biz ol la'l-i nâbın mestiyiz
Âb ü âteşten muhammer bir şarâbın mestiyiz
Nâilî

muhannâ: (محنّى) Ar. Hınâ>inhinâ'dan 1. Çarpık, eğri, bükülü. 2. Ar. Hınnâ'dan; kınalanmış, kına ile boyanmış.

Görünen mâh-ı nev sanman felekte
Nigârın ol muhannâ perçemidir-Musahib Şemsi Paşa

Gâh engüşt-i muhannâsın gehî la'lin emip
Dâne-i ünnâb ile nûş-ı şarâb etmez misin?-Nedim

muhannes: (مخنّث) Ar. Hanes'ten; korkak, alçak, kalleş, kadın tabiatlı.

Boğulmak yeğ yürüyüp su içince
Muhannes köprüsünden er geçince-Şeyhi

Merdlik da'vâ edersin bu muhanneslik nedir
Havf edersin bâri yanında dil-âver yok mudur
Muradî (Sultan IV. Murat)

muhânet: (مهانت) Ar. Hevn'den, muhân'ın müennesi. İhanet eden, hain alçak.

Muhannetin nesi kalır dünyâda
Merd ölürse kalır adıyla şanı-Salburcuoğlu

Dinle imdi bir nasîhat edeyim
Kullar muhân(n)ete muhtâc olmasın-Karacaoğlan

muhannet-i bî-intihâ: Sonsuz mumyalanmışlık.

Âşıkın oldun evvelâ âşıklığa edin salâ
Buldu bu cân-ı mübtelâ muhân(n)et-i bî-intihâ
Esrar Dede

muharref: (محرّف) Ar. Harf > tahrîf'ten; değiştirilmiş, tahrif edilmiş, kalem oynatılmış.

Tîğ-ı gam boynum muharref çalıp eylerse kalem
Yaza akan kanım eşiğinde âyât-ı vefâ-Necati Bey

• **muharrem:** (محرّم) Ar. Harâm> tahrîm'den; 1. Haram kılınmış. 2. Kamer takviminin birinci ayı, aşure ayı. (İslamiyet'ten önce bu ayda savaş yapmak haram olduğu için muharrem adı verilmiştir. Bu ayın ilk on günü Kerbela vakasının yıldönümü olarak kutlanır ve onuncu günü de aşure pişirilir.). **c. muharremât.**

Din tarihindeki 10 Muharrem Olayları: 1. Hz. Yunus'un balığın karnından çıkışı. 2. Hz. İbrahim'in Nemrud'un ateşinde yanmaması. 3. Yusuf aleyhisselamın kuyudan çıkması. 4. İdris aleyhisselamın diri olarak göğe çıkarılması. 5. Yakup aleyhisselamın oğlu Yusuf aleyhisselama kavuşması ve gözlerindeki perdenin kalkması. 6. Eyyüp aleyhisselâmın hastalıktan kurtulması, 7. Musa aleyhisselamın Kızıldeniz'den geçip Firavun'un boğulması. 8. İsa aleyhisselamın doğumu ve Yahudilerin öldürmesinden kurtulup, diri olarak göğe çıkarılması. 9. Âdem aleyhisselamın tövbesinin kabul olması. 10. Nuh aleyhisselamın gemisinin tufandan kurtulması. Din tarihinde pek çok duaların aşure günü (10 Muharrem) kabul olduğu rivayet edilir.

Meğer mâh-ı Muharrem'dir ki yılda bir gelir sâgar
Getir Şa'bân'a dek sâkî bize mâh-ı Muharrem'den
Necati Bey
Anıp ahvâl-i sıbt-ı Ahmed'i aşr-i Muharrem'de
Yezîd ü kavmine kim la'net etmezse Yezîd olsun
Kâzım Paşa
muharrib: (مخرّب) Ar. Harâb> tahrîb'den; yakıp yıkan, yok eden.
Ka:bil olamaz çıksa da bin dest-i muharrib
Yâ Rab bu nasıl âlem-i leb-rîz-i garâib
Mehmet Akif
Kanlı bir şeyle uyanmış gibisin
Belli: Hem-nev'imin muharribisin-Tevfik Fikret
muharrik: (محرّك) Ar. Hareket'ten; 1. Harekete getiren, oynatan. 2. Kışkırtan, dürten, ayartan.
Mâlik sesin o sevret-i ra'dini gayza ki
Her yerde hiss-i hakk-ı halâsın muharriki
Tevfik Fikret
muharrik: (محرّق) Ar. Hark'tan; yakan, yakıcı.
Mâlik sesin o sevret-i ra'dini gayza ki
Her yerde hiss-i hakk-ı halâsın muharriki
Tevfik Fikret
muharrik-i dil: Gönül yakan.
Muharrik-i dil olur dil-rübâya muhtâcız
Zemân za'f-ı kuvâdır asâya muhtâcız
Koca Ragıp Paşa
muharrir: (محرّر) Ar. Muharr'den; 1. Yazı yazan, kâtip. 2. Te'lif eser sahibi. **c. muharrirîn, muharrirân.**
Ohşadabilmez gubârını muharrir hattına
Hâme teg bakmaktan inse gözlerine kare su
Fuzûlî (ohşadabilmez: benzetemez)
muhassal: (محصّل) Ar. Husûl'den; 1. Hasıl edilmiş, elde edilmiş. 2. zf. Hasılı, hulasa, sözün kısası.
Muhassal böyle bir gün görmeden ölürsem ey Nef'î
Felek ben ölmeden hâk ile yeksân olduğun görsem
Nef'î
Ferahtan incinir şâdîlik el verse safâ sürmez
Muhassal kendisin derd ü gama mu'tâd eder âşık
Şeyhülislam Yahya
Gam-ı hicrân ile âzürdedir hâtır melâlim var
Muhassal devr elinden bî-huzûram infiâlim var
Cinânî
muhassenât: (محسنات) Ar. Muhassene'ler, 1. Güzel, faydalı işler. 2. Üstünlük sebepleri.
Bozulmayınca düzelmez denir umûr-ı cihân
Muhassenâtı mı var âlemin fesâdı kadar
Hersekli Arif Hikmet
muhât: (محاط) Ar. 1. Etrafı çevrilmiş, ihata olunmuş. 2. Bir şeyin içinde bulunan.
Deryâ-yı muhît oldu meğer ilm-i şerîfi
Ser-cümle muhâtıdır onun âlem-i ekvân-Behiştî
muhâvere: (محاوره) Ar. Konuşma. **c. muhaverât.**
Gâibde bir muhâvere geçmiş de pek hafî
Gaybîye söylemiş bunu İdrîs-i muhtefî-Yahya Kemal
muhayyel: (مخيّل) Ar. Hayâl'den; hayal kurulmuş, tahayyül olunmuş.
Bir ömr-i muhayyel... hani gül-bünler içinde
Bir kuşcağızın ömr-i bahârîsi kadar hôş
Tevfik Fikret
muhâzî: (محاذى) Ar. Hizâ'dan; birbiri karşısında bulunan, karşı hizada bulunan.
muhâzî-i harâm: Haramın karşısında olan.
Bakma nâ-mahreme çeşm-i dil ile ki kapanır
Ki_ola pûşîde muhâzî-i harâm manzar zarr
Esrar Dede
muhdes: (محدث) Ar. Hads >ihdâs'dan; 1. İhdas edilmiş, sonradan meydana gelmiş, yeni şeyler. 2. Bir yazı stili. **c. muhdesât.**
** **muhdesât:** Sonradan meydana gelmiş olanlar.
Her tecellîsi onun zevk-ı cedîd ede atâ
Göstere her anda bir şe'n dâimâ ol muhdesât
Gaybî
muhibb: (محبّ) Ar. Hubb >ihbâb'tan; sevgi besleyen, seven, dost. **c. muhibbân.**
Sâdık muhibbe arz-ı şefkat ederler ammâ
Zâhid münâfik-âne pîr-i mugân derûnî-Behiştî

Eylesin zâtını Mennân-ı muhibb
Kasr-ı firdevste hem-bezm-i habîb-Muallim Naci

muhibb-i bî-riyâ: Gösterişsiz âşık.
Kim-dürür dersen Necâtî dostum
Bende-i muhlis muhibb-i bî-riyâ-Necati Bey

muhibb-i nesîm-i seher: Seher rüzgârının âşıkı.
Türkî nazımda böyle güşâyiş nedir Nedîm
Tab'ın senin muhibb-i nesîm-i seher midir-Nedim

muhibb-i sâdık: Sadık dost.
Muhibb-i sâdık odur muktezâ-yı hâl üzre
Ya sarf-ı mâl ede ahbâbına ya bezl-i vücûd-Beliğ

muhibb ü münkir: İnkar eden ve seven.
Hezâr şevk ile semt-i mahabbete her dem
Muhibb ü münkiri teşvîkdir semâ'-ı safâ-Esrar Dede

* **muhibbe:** Muhibb'in dişisi. Sevilen kadın.
Ey muhibbem niçin yüzün soldu?
Böyle nâgâh eden nedir seni lâl-Cenap Şahabeddin

muhill: (مخلّ) Ar. Halel> ihlâl'den; ihlal eden, bozan, sakatlayan.

muhill-i tavr-ı uzlet: Yalnızlık tavrını bozan.
Muhill-i tavr-ı uzlettir kabûl-i şîve-i ülfet
Müreccahdır yanımda merhabâdan dest-i red şimdi
Râşid (Molla Feyzizade Müverrih Mehmet ...)

mûhiş: (موحش) Ar. Vahşet'ten; korku ve dehşet veren, ürküten, korkutan.
Nâ-gehân bir taraka-i mûhiş
Sarsıyor hep kulûb-ı huzzârı-Tevfik Fikret

İnerken arza bu mûhiş ridâ, lika:-yı kamer
Vakûr ağaçların üstünden oldu gamze-figen
Tevfik Fikret

muhît: (محيط) Ar. Havt'tan; 1. Çeviren, kuşatan, ihata eden. 2. Çevre. 3. Allah'ın isimlerinden. **c. muhîtât.**
On sekiz bin âlemi ma'nîde olmuşken muhît
Sûretâ görsen sanevber dânesidir bu gönül-Nuri

Âb-gûndur günbed-i devvâr rengi bilmezem
Ya muhît olmuş gözümden günbed-i devvâre su
Fuzûlî

muhît-i ışk: Aşk okyanusu.
Girdim muhît-i ışka sandım ben onu sığ
Başımdan aştı mevc-i belâ nâ-gehân dirîğ-Figânî

muhît-i a'zam: En büyük okyanus; varlık okyanusu.
Edip muhît-i a'zam emvâcın âşikâre
Tenler sefînesini urur kenâre karşı-Hayali Bey

muhît-i hayât: Hayat çevresi.
Bir yanda makbere o derin muhît-i hayât
Ecdâdıma nişîmen olan buk'a-i memât
Kemalzade Ekrem Bey

muhît-i hayret: Şaşkınlık denizi.
Saldın muhît-i hayrete gönlüm gemisin âh
Seng-i cefâya urdun u sad-pâre eyledin
Lamiî Çelebi

muhît-i kasr-ı yâr: Yâr köşkünün çevresi.
Bak ne hôş cûş-ı bahâr olmuş muhît-i kasr-ı yâr
Bir temevvüc var ki sahrâsında deryâsında yok-Lâ

muhît-i nigâh: Bakış çevresi.
Dönen muhît-i nigâhımda yâl ü bâlindir
Bütün hayâlim o fevka'l-hayâl hâlindir
Mehmet Akif

** **muhîtât:** Muhitler.
Mevt olmadan bu hâbına, bî-çâre, mukterin
Gel mevc-i nûr-ı fecr-i muhîtâta gir, gerin
Ahmet Hâşim

muhkem: (محكم) Ar. Hükm> tahkîm'den; sağlam kılınmış, tahkim edilmiş, sağlamlaştırılmış, sağlam, kuvvetli. **c. muhkemât.**
Buk'a-ı cevre gönülden koduğu yâr esâs
Muhkem olsun diye ben taş ile bünyâd eyler
Nizami

Def' eylemeğe nâvekini tîr-i kazânın
Bî-şübhe, tevekkül gibi muhkem siper olmaz-Lâ

** **muhkemât:** Sağlamlar, muhkemler.

muhkemât-ı nâsih: Sağlam kopyalar.
Ecell-i mu'cizâtın ya'nî Kur'ân-ı azîmü'ş-şân
Ki hükmü muhkemât-ı nâsihi edyân-ı ûlâdır
Seyyit Vehbi

muhlis: (مخلص) Ar. Hulûs> ihlâs'tan; 1. Katıksız, halis. 2. Her hâli içten ve gönülden olan (kimse).
Varalım mey-kedede hâlis ü muhlis olalım
Sohbet-i ehl-i riyâdan kaçalım n'olsa gerek-Âhi

Bulmadı muhlis gönül gamzen okundan oldu hûn
Matla'-i eyvân-ı hüsn elindeki peyveste kaş
İbn-i Kemal

muhrib: (مخرب) Ar. Harâb'dan; harap eden, yıkan.

muhrib-i bünyân-ı halk: Halkın yaptığını yıkma.
Maraz ki muhrib-i bünyân-ı halktır her ân
Belâ-yı mübrem olur savletiyle ahyâye-Ferit Bey

muhrik, muhrika: (محرق) Ar. Hark >ihrâk'-tan 1. Yakan, yakıcı, yanık. 2. Çok üzen , gönül yakan.
Işk ehli ney ki bağrı delik benzi sâz olur
Muhrik sadâsı ehl-i dile cân-güdâz olur-Behiştî

Hind'in zehirli goncelerinden nümûnedir
Bâzen yanaklarındaki muhrik parıltılar
Tevfik Fikret

Hem sînesi pür-dâg hem âvâzesi muhrik
Neyden bilinir sûz-i muhabbet neye derler-Lâ

* **muhrik-dem:** Nefesi yakıcı olan; âşık.
Biz bülbül-i muhrik-dem-i gül-zâr-ı firâkız
Âteş kesilir geçse sabâ gül-şenimizden
Selimî, Tâlibî (Sultan II. Selim (Sarı)

muhtâc: (محتاج) Ar. Hâcet'ten; 1. İhtiyacı olan, bir eksiği olup onu tamamlamak isteyen. 2. İhtiyaç sahibi, yoksul, fakir.
Eğer zekât-ı vefâya fakîr ister isen
Cihânda Hamdî'den özge bulunmaya muhtâc
Hamdullah Hamdi

Hak Teâlâ kimseyi bir ferde muhtâc etmesin
Yoksa halkın ettiği ihsâna değmez minneti-Şinasi

muhtâc-ı atâ-yı diğerân: Diğerlerinin ihsanına muhtaç.
Gencîne-i lutfun var iken Nâbi-yi zârı
Muhtâc-ı atâ-yı diğerân eyleme yâ Rab-Nâbi

muhtâc-ı devâ: Devaya muhtaç.
Beni levm etmez idin bî-pervâ
Hastayım baksana muhtâc-ı devâ-Abdülhak Hâmit

muhtâc-ı duâ: Dua muhtacı.
Yârân-ı vatandan bizi özler bulunursa
Düştük sefer-i gurbete muhtâc-ı duâyız-Ziya Paşa

muhtâc-ı hizâb: Boya ihtiyacı.
Reng-i rû öyle midir şâhid mazmûnumda
Ki ola çehre-nümâ olmada muhtâc-ı hizâb-Nef'î

muhtâc-ı mihekk: Ölçme, tartma ihtiyacı.
Zer gibi erbâb-ı câh olsaydı muhtâc-ı mihekk
Bilinirdi lâyık-ı ser-kâr kim, ayyâr kim
Esat Muhlis Paşa

muhtâc-ı sultân: Sultana muhtaç olma.
Rızkına ka:ni' olan gerdûna minnet eylemez
Âlemin sultânıdır muhtâc-ı sultân olmayan
Ziya Paşa

muhtâc-ı tezâhür: Görünen ihtiyaç.
Çünkü muhtâc-ı tezâhür değil isti'dâdın
Şüphe yok, hakk-ı semûhîleri var üstâdın
Mehmet Akif

muhtâc-ı yek-pâre: Tek parçaya muhtaç.
O eytâm için ki tese'ül-künân
Gezer yolda muhtâc-ı yek-pâre nân
Abdülhak Hâmit

muhtâc-ı zekât: Zekât ihtiyaçlısı.
Pâdişâhân-ı cihândır ki ihsânında
Kimi cerrâr-ı tasadduk kimi muhtâc-ı zekât
Yenişehirli Avni

muhtâl: (محتال) Ar. Hîle> ihtiyâl'den; dalavereci, hileci, düzenbaz.
Muhâldir ki ola mekr ü hîleye ka:dir
Zemân-ı ma'deletinde zemâne-i muhtâl-Cinânî

muhtasar: (مختصر) Ar. Hasr'dan; hülasa, netice; kısaltılmış; küçük, ufacık.
Züğürt ölürsem öleydim ne çâre ka:il idim
Olaydı baş sokacak denlü muhtasar hâne-Nef'î

Temdîd eden bir aşkı- ki vuslatta muhtasar
Fıtratta bü'l-heves yaşar- ey yâr-i dil-pezîr
Fâik Âli Bey

Sensin o saff-şiken kim yazılsa menâkıbın
Her muhtasar rivâyeti bir dâsitân olur-Nef'î

Muhtasar eyle dilâ yâre yazarsan nâme
Ko cefâ kıssasını yoksa büyür hengâme-Behiştî

muhtass: (مختص) Ar. Husûs'tan; bir kimseye ve bir şeye ait olan şey.
Güzellik olduğuna sana muhtass
Şehâ ebrûn ile çeşmin yeter nass-Şeyhülislam Yahya

muhtazar, muhtazır: (محتضر) Ar. Huzûr'dan; can çekişen, ölüme hazır, yolcu
Ne zemân zerd ü muhtazır Eylûl
Etse giryân bulutlarıyla hulûl-Tevfik Fikret

Ne öldürür gam-ı firkat ne kaldırır sıhhat
Gönül firâş-ı derûnumda muhtazar kaldı
Keçecizade İzzet Molla

* **muhtazır-âne:** Can çekişiyormuşçasına.
İnler, çıkıyormuş gibi a'mâk-ı zemînden
Her sâati bir harhara-i muhtazır-ânen
Tevfik Fikret

muhteceb: (محتجب) bk. muhtecib.

muhtecib: (محتجب) Ar. Hicâb > ihticâb'dan; örtülü, örtünmüş, gizlenmiş, gizlenen.
Âtîye doğru yedmeli... Âtî, o pür-seher
Bir ufk-ı muhtecib ki füyûzâta mehd-i nûr
Tevfik Fikret (yed-: koşmak)
Muhtecibtir şerm-i isti'lâ'-yı fikrimden guyûb
Muhtefidir reşk-i istiğnâ-yı tab'ımdan künûz
Muallim Naci
Açtıkça bu defter-i siyâhı
Bir yüz görürüm ki muhtecibdir-Tevfik Fikret

* **muhteceb:** Örtünme, bürünme.
Ey ka:leb-i ağyâr-bîn senden eyi ağyâr mı var
Sensin yine perde sana olmaz hicâba muhteceb
Esrar Dede

muhtefî: (مختفی) Ar. Hafâ, hafî >ihtifâ'dan; ihtifa etmiş; saklanmış, gizlenmiş.
Âleme âlem olalı muhtefî olan sana
Açtım ihsân eyledim kim âyet-i büşrâ budur-Gaybî

Müncelî subh-ı ezel tarf-ı binâgûşunda
Muhtefî şâm-ı ebed zülf-i siyeh-pûşunda-Nâilî

Gâibde bir muhâvere geçmiş de pek hafî
Gaybîye söylemiş bunu İdrîs-i muhtefî-Yahya Kemal

muhtekir: (محتكر) Ar. İhtikâr'dan; aldığı malları biriktirip sonradan pahalıya satan kimse, vurguncu.
Muhtekir ka:filesiymiş, ne edeb var, ne hayâ
Aç, sefil inleyerek cân veredursun dünyâ
Mehmet Akif

muhtelif: (مختلف) Ar. Hilâf >ihtilâf'tan; çeşitli, değişik, farklı.
Kadd-i dil-dârı kimi ar'ar okur kimi elif
Cümlenin maksûdu bir ammâ rivâyet muhtelif
Muhibbî, Meftunî (Kanunî Sultan Süleyman)

muhtell: (مختلّ) Ar. Hall'den; 1.Bozuk, bozulmuş. 2. Karışmış, karışık.
Varsa üç ben gün beka:sı ömrümün
Olmasın muhtell safâsı ömrümün-Muallim Naci

muhtellü'd-dimâğ: Zihin bulanıklığı.
Lâleyi haylî perîşân-hâl gördüm bâğda
Eylemiş sevdâ-yı zülfün onu muhtellü'd-dimâğ
Şeyhülislam Yahya

muhtemel, muhtemele: (محتمل) Ar. Haml > İhtimâl'den; olabilir, olmayacak şey değil, mümkün, gerçek diye kabul edilebilen. **c. muhtemelât.**
Bugünkü zevkımı bir muhtemel saâdet için
Tutup hebâ edecek-Tevfik Fikret

muhterem: (محترم) Ar. Hürmet > ihtirâm'dan; ihtiram olunmuş, kendisine tazim edilmiş, hürmet gösterilmiş olan.
Ey Hüsrev-i âlî-nijad ey dâver-i pâk-i'tika:d
Ey şâh-ı sâhib-i adl ü dâd ey pâdişâh-ı muhterem
Nef'î

Dâver-i pür-şevket ü pür-ihtişâm
Muhterem ü muhteşem-i rûzigâr-Nef'î

muhterik: (محترق) Ar. Hark > ihtirâk'ten; tutuşup yanan, ihtirak eden, yanık, yanmış.
Âh eder miydim seni tahrîr ederken ey hattâb
Muhterik bir şâirin tefsîr-i âhı olmasan
Muallim Naci

muhteriz: (محترز) Ar. Hırz'dan; sakınan, çekinen.
Uzakta bir mütereddid ziyâ-yı bî-ma'nâ
Yolun lika:-yı ratîbinde, muhteriz, dolaşır
Tevfik Fikret
Kafeslerde, câmlarda pür ihtizâz
Küçük, muttarid, muhteriz darbeler-Tevfik Fikret
muhtesib: (محتسب) Ar. Hesâb'dan; 1. Belediye işlerine bakan memur, zabıta; belediye başkanı. 2. Ahlak zabıtası.
Şarâb-ı nâba lutf et muhtesib kahr ile çok bakma
Mükedder kılma aks-i tîreden câm-ı musaffâyı
Fuzûlî
Geldi yârân-ı safâ cem'in perîşân eyledi
Muhtesib gibi cihânda görmedim ehl-i fesâd
Behiştî
Muhtesib sâkî mey içmeğe yasak eylemeden
Bir yere cem' oluban îş-i müdâm eyleyelim-Enverî
muhtesib-i bâd-ı bî-emân: Rica kabul etmeyen zamanın zabıtası.
Zâlim değil mi muhtesib-i bâd-ı bî-emân
Kılmış çemende kâseciğin lâlenin şikest-Behiştî
muhteşem: (محتشم) Ar. Haşmet'ten; ihtişamlı, tantanalı, gösterişli, debdebeli.
Zâtında fürû-mâyeliği Hak da bilirken
Bî-fâidedir rif'at ile muhteşem olmak-Nâbi
muhteşem-i rûzigâr: Zamanın muhteşemi.
Dâver-i pür-şevket ü pür-ihtişâm
Muhterem ü muhteşem-i rûzigâr-Nef'î
muhtevî: (محتوى) Ar. Hava > ihtivâ'dan; 1. Bir yere toplayan. 2. İçinde bulunan.
Bir lânedir ki hücresi âfâk-ı muhtevî
Tevlîd eder o lânede eş'âr-ı dil-şikâr-Tevfik Fikret
muhyî: (محيى) Ar. Hayy > ihyâ'dan; canlandıran, hayat veren, dirilten.
Uzanmış, hasta, uryân, bister-i sengîn-i hâkîde
Arar cism-i tabîat bir şifâ, bir feyz, bir muhyî
Tevfik Fikret
muhzır: (محضر) Ar. Huzûr'dan; eski mahkemelerde ilgilileri mahkemeye çağırmaya, götürmeye memur kimse, mübaşir.
Kartal ka:dılık almış saksağan muhzır olmuş
Kurbağa yeşil giymiş eydür benim emîri
Ümmî Sinan
Ka:dı ola da'vâcı vü muhzır dahi şâhid
Ol mahkemenin hükmüne derler mi adâlet
Ziya Paşa
muhzır-ı akl: Aklın mübaşiri.
Ben bu zu'm ile dahi çerh ile gavgâda iken
Muhzır-ı akla uyup halk ile da'vâda iken
Esrar Dede
muîd: (معيد) Ar. Avd > İâde' den; eski okullarda düzeni sağlamakla görevli öğretmen yardımcısı.
Bû Hanîfe-şiyem ol şeyh-i efâzıl ki olur
Bû Alî medrese-i hikmet ü fazlında mu'îd-Nef'î
muîn: (معين) Ar. Avn >iâne'den; yardım eden, yardımcı.
Her ne emre iştigâl etsen saâdetle ola
Avn-i Rabbânî zahîr ü lûtf-ı Yezdânî muîn-Nef'î

Musallat oldu gönül milkine cünûd-ı sivâ
Bize muîn ola şâh-ı azîme yalvaralım-Nuri

Muîni zâlimin dünyâda erbâb-ı denâettir
Köpektir zevk alan sayyâd-ı bî-insâfa hizmetten
Namık Kemal
muîn-i beşer: İnsanın yardımcısı.
Eyâ muîn-i beşer rahm kıl fütâdelere
Şefâat âyeti şânında çünkü münzeldir
Adlî (Sultan II. Bayezid)
muîn-i ümmet-i dâl: Sapıklık içinde olan ümmetin yol göstericisi.
Gel ey hulâsa-i kevneyn ü fahr-i mahlûka:t
Habîb-i Hazret-i Bârî muîn-i ümmet-i dâl
Necati Bey
muizz: (معز) Ar. İzzet > i'zâz'dan; 1. Ağırlayıcı, ağırlayan. 2. İzzet ve ikram eden (Allah).

muizz-i dîn: Dinin ağırlayıcısı.
Eğer dünyâ vü dîn emrinde nâfiʿ bir amel dersen
Duâ-yı devlet-i sultân muizz-i dîn ü dünyâdır
Bâki

muka:bil: (مقابل) Ar. Kabl'den; 1. Karşı karşıya gelen. 2. Bir şeye karşı yapılan. 3. Karşılık. 4. zf. Karşılığında.
Fenâ beka:ya muka:bil adem-i vücûda redîf
Cihân yok olmada mânend-i şemʿ-vâr olalı
Hâmi (Hâmi-i Âmidî)
Yüzüne karşı gün nice daʿvâ-yı hüsn eder
Zerre kaçan muka:bil ola âfitâb ile
Hamdullah Hamdi

mukaddem: (مقدّم) Ar. Kadem > takdîm'den; 1. Küçükten büyüğe sunulan. 2. Önde olan, önde giden. 3. Önceki, önce gelen. 4. Üstün, değerli. **c. mukaddemât.**
Yenilendi bu köhne âlem erince hemân nev-rûz
Cihâna mukaddemile bahş ediptir tâze cân nev-rûz
Hakanî (ediptir: etmiştir)
Revâc-ı dîn-i mübîne muâvin ü mukaddem
Umûr-ı şerʿ-i şerîfe mukayyed ü münka:d-Nefʿî

Gam-ı cânân bana senden değil cândan mukaddemdir
Yıkıl git şundan ey dil çünkü sen ol gamdan incindin-Behiştî

* **mukaddemâ:** Öncelikle.
Mukaddemâ çîre-destân çîde etmiş puhte esmârın
Mezâmînin riyâz-ı maʿrifette hamı kalmıştır
Hersekli Arif Hikmet

* **mukaddime:** 1. Öne geçen, önde bulunan. 2. Giriş, başlangıç, ön söz. **c. mukaddimât.**
Kitab ilmine bir muhtasar mukaddimedir
Mutavvelât-ı mutûn-ı ledünn-i pür-esrâr-Ziya Paşa

mukadder: (مقدّر) Ar. Kader'den; 1. Takdir olunmuş, kıymet biçilmiş. 2. Yazılı, alına yazılı; kader. 3. ed. Yazılı olmayıp, sözün gelişinden anlaşılan. **c. mukadderât.**
Kadîr ü muktedir ü ka:dir ü mukadder dahi
Alîm ü âlim ü allâm u aʿlem ü aʿlâ-Fuzûlî
Müyesser olmamak olmaz mukadder ise visâl
Ki olmaz ey yüzü gün zerrece visâle zevâl-Behiştî

Bir mukadder vakti vardır emrin olmaz pîş ü pes
Dâimâ düşmez kazâ destinden üsturlâb-ı çerh
Beliğ

* **mukaddir:** 1. Takdir sahibi olan; Tanrı. 2. Bir şeye değer biçen. **c. mukaddirîn.**
Kadîr ü muktedir ü ka:dir ü mukaddir ü hayy
Alîm ü âlim ü allâm ü aʿlâ-Fuzûlî

mukaddes: (مقدّس) Ar. Kuds > takdîs'ten; her türlü noksanlık ve günahtan arınmış, takdis edilmiş olan, aziz. **c. mukaddesât.**
Hukûk sâhibi mûr olsa da Süleymân'dır
Kişi mukaddes olur hakka istinâdı kadar
Âsaf (Nâfia Nâzırı Mahmut Celaleddin Paşa)
Dehrin olmakta sühan-sencânı
O mukaddes eserin hayrânı-Muallim Naci

Şeb-i Miʿrâc nâm-ı eşheridir
En mukaddes leyâlin ekberidir-Muallim Naci

Ey her yeri kopmuş vatan, ey hâk-i mukaddes
Baktım basıyor göğsüne toprak diye herkes
Midhat Cemal Kuntay

** **mukaddesât:** Mukaddes, kutsal şeyler.
Namâz, oruç gibi şeylerle yok alış verişi
Mukaddesât ile eğlenmek en birinci işi
Mehmet Akif

mukaddime: (مقدّمه) bk. mukaddem.
mukaddir: (مقدّر) bk. mukadder.
mukaffâ: (مقفّا) Ar. Kafiyeli, kafiyelenmiş.
Ebyât ile kıtʿalar ser-â-pâ
Tertîb-i hecâ ile mukaffâ-Ziya Paşa

mukaffâ-yı adem: Yokluğun kafiyelenmişi.
Bir gazel söylesen olmaz mı berây-ı hâtır
Ne kadar sıklet ise nazm-ı mukaffâ-yı adem
Akif Paşa

mukaffâ-yı sühan: Sözün kafiyelenmişi.
Vezn-i eşʿârı terâzûlere vazʿ etmişler
Tartılır şimdi dükkânlarda mukaffâ-yı sühan
Sünbülzade Vehbi

mukaffel: (مقفّل) Ar. Kufl > takfîl'den; 1. Kilitli. 2. Sıkı sıkı kapanmış. **c. mukaffelât.**
Miftah-ı âh açar yine bâb-ı mukaffeli-Nâbi
mukallid: (مقلّد) Ar. Kald >taklîd'den; insan ve hayvan sesleri ile müzik parçalarını taklit eden kimse, taklitçi.
Kılâde kıldığı tesbîhi boynuna sûfî
Muhakkıkam sanır illâ hemân mukalliddir-Şeyhi

Mukallid oldu hep âlem cihân bir birine düştü
Olur olmaz safâsızda safâ mı kaldı âlemde
Hayali Bey
Mukallidi bırakır şekke ihtilâf-ı zevât
Eder sefîneyi iğrâk kesret-i mellâh
Basirî (Musullu Halil)
mukannen: (مقنّن) Ar. Belli, belirli, şaşmaz. **c. mukannenât.**
Dedim evtâr-ı ka:nûn etti sînem reglerin derdin
Dedi kim bu kadîmî olagelmiştir mukannendir
Zâti
muka:rin: (مقارن) Ar. Karn > muka:renet'ten; yakınlaşan, karin, yakın olan.
Muka:rin olmasa Nâbî vücûd-ı insâna
Cihân müşâhede etmezdi sûret-i eserin-Nâbi

Muka:rin olmadım tâ dûr olaldan la'l-i dilden
Aceb mi gam diyârında gözümden kan revân olsa
Enverî
Ey dil firâk-ı hecre sakın muka:rin olma
Zîrâ nemekle âteş kanın içer kebâbın-Âhi

Tâli'-i akla muâvin olmaz
Baht ile hüner muka:rin olmaz-Ziya Paşa
mukarnes, mukarnas: (مقرنس) Ar. Kurnâs "dağda burun şeklindeki çıkıntı" anlamından; 1. Çatma tavan, kubbe. 2. Kubbe biçiminde olan. 3. Nakışlı, işlemeli. 4. Bir çeşit başlık.
Olmasa ferş-i münakkaş dâmen-i sahrâ yeter
Bulmasam sakf-ı mukarnes kümbed-i mînâ yeter
Necmi
Bu ordu-gâha gelip konmasa kurulmazdı
Şu ne hazîne otağı mukarnesi meşhûd-Sâbit

mukarreb: (مقرّب) Ar. Kurb > takrîb'den; yakınlaşmış, yakın. **c. mukarrebân, mukarrebîn.**
Ey Murâdî oldu her bir ilmin üstüne alîm
Onun_içindir mukarreb geçti ebrâr üstüne
Muradî (Sultan II. Murat)
Hevâ-yı nefsi terk eden melâik rütbesin bulur
Mukarreb olamaz ref' etmeyen bu tab'-ı hayvânî
Gaybî
Aşk değil mi asl-ı ebrâr u mukarreb gayrı nâs
Külli şey' hep tâkatınca Hâlik'a meşkûr ise
Ümmî Sinan
mukarrer: (مقرّر) Ar. Karâr >takrîr'den; 1. Kararlaşmış. 2. Şüphesiz, sağlam. 3. Anlatılmış, bildirilmiş. **c. mukarrerât.**
Mükahhal olmayan gözler inâyet tûtiyâsından
Mukarrerdir ki olmaz ol münevver nûr-ı Mevlâ'dan
Hamdullah Hamdi
Bilin ki taht-ı cihân bahr-i hûn sefînesidir
Mukarrer ona cülûs eyleyen girer kana-Behiştî

Her âkıle bir derd bu âlemde mukarrer
Râhat yaşamış var mı gürûh-ı ukalâdan-Ziya Paşa
mukassar: (مقصّر) Ar. Kasr > taksîr'den; 1. Taksir edilmiş, yapılabilir iken çekinilmiş. 2. Kusur işlemiş.
Visâlin vasfı şerhinde zebânım
Mukassardır mukassardır mukassar-Ümmî Sinan
mukassî: (مقسّى) Ar. Kasvet > taksiye'den; kasvetli, sıkıntılı, sıkıcı; dar.
Mey-hâne mukassî görünür taşradan ammâ
Bir başka safâ başka letâfet var içinde-Nedim

Eskiden dalları üstünde öten şen kuşlar
Onu çıplak ve mukassî bularak uçmuşlar
Cenap Şahabeddin
mukaşşer: (مقشّر) Ar. Kışr > takşîr'den; kabuğu soyulmuş (meyve vb.), takşîr edilmiş.
Nîl-gûn fûtaya sardı beden-i uryânın
San benefşe içine düştü mukaşşer bâdâm
Fuzûlî (san: sanki)

mukattaʿ: (مقطع) Ar. Katʿ > taktî'den; 1. Kat edilmiş, kesilmiş, kesik, ayrı. 2. **c. mukattaʿât.**
Yaşım denizin kesse ol İskender-i devrân
Bir hûb gazel derdim ona bahr-i mukattaʿ-Bâki
mukattar: (مقطّر) Ar. Katr'dan; imbikten geçirilmiş, damıtılmış. **c. mukattarât.**
Hevâ dimâğıma urdu aceb değil şimdi
Bu göz yolundan eğer yaşlarım mukattar ola
Kadı Burhaneddin
mukavves: (مقوّس) Ar. Kavs > takvîs'ten; 1. Yay gibi eğri, kavisli. 2. Bükülmüş.
Mukavves kaşların yayı atar kirpik okun her dem
Ne kim ol gamzeden gelse bana sehm-i saâdettir
Şeyhi
Mukavves kaşların kim vesme birle renk tutmuşlar
Kılıçlar ki kanlar dökmek ile jeng tutmuşlar
Fuzûlî
Çocuk sıska ve âciz
Lerzân hareketiyle, muvavves bacağıyle
Akrânına eğlence olur, hırpalanırdı
Halkın nazarından kaçınırdı, utanırdı
Tevfik Fikret
mukayyed: (مقيّد) Ar. Kayd'dan; 1. Bağlı, bağlanmış. 2. Zencirle bağlı. 3. Kayıt ve şarta bağlı. 4. Bir deftere geçmiş, deftere yazılı. 5. İşine önem verip bakan.
Tutuştu gam oduna şâd gördüğün gönlüm
Mukayyed oldu ol âzâd gördüğün gönlüm-Fuzûlî

Revâc-ı dîn-i mübîne muâvin ü mukaddem
Umûr-ı şerʿ-i şerîfe mukayyed ü münka:d-Nefʿî

Leîme renciş-i hâtır verir kerem etmek
Mukayyed olmasın erbâb-ı dille zahmet olur
Şeyhülislam Yahya
mukayyed-i bâd: Rüzgâra bağlı.
Yer yer serildi gül-şene ka:lîçe-i çemen
Meyyâl-i cû mukayyed-i bâd olmadın gönül
Yahya Kemal
mukbil, mukbile: (مقبل) Ar. Kabl > ikbâl'den; İkballi, kutlu, mutlu. bahtiyar. **c. mukbilân.**
Ârif kim ola müdbir ü nâ-dân ola mukbil
İkbâline yuf âlemin idbârına yuf-Bağdatlı Ruhi
Sen lebin depretmek ile cân fidâ eyler gönül
Cünbiş-i şehden murâdı bende-i mukbil kapar
Hamdullah Hamdi (depretmek: kımıldatmak)

Çok mukbili gördüm ki güler içi kan ağlar
Handân görünen herkesi hurrem mi sanırsın
Ziya Paşa
mukdim: (مقدم) Ar. Kıdem > ikdâm'dan; bir işte dikkatle ve sürekli çalışan, gayretli.
Revâc-ı dîn-i mübîne muâvin ü mukaddem
Umûr-ı şerʿ-i şerîfe mukayyed ü münka:d-Nefʿî
* **mukdim-âne:** Dikkatli ve büyük bir gayretle.
Saʿy eyle ulûma mukdim-âne
Ez-cümle bedîʿ ile beyâne-Ziya Paşa
mukırr: (مقرّ) Ar. Karâr > ikrâr'dan; doğruyu söyleyen, ikrar eden.
Lebin efsûnunun muʿcizliğine
Mukırrdır cümle-i ahbâb her dem-Kadı Burhaneddin

Günâh ise seni sevmek ya etmek her gün âhı ben
Mukırrem ben günâhıma çok ettim bu günâhı ben
Muhibbî, Meftunî (Kanunî Sultan Süleyman)
mukîm: (مقيم) Ar. Kıyâm >ika:met'ten; bir yerde oturan, ikamet eden. **c. mukîmân.**
Dost yolunda olur devlet eşiğinde mukîm
Her kime feth edeler baht u saâdet kapısın-Şeyhi

Merkez-i vahdette olasız mukîm
Ermeye gönlünüze taʿn-ı hasûd-Gaybî

Cûlar gibi sû-be-sû revândır
Bilmem ne zemân mukîm olur dil-Muallim Naci
mukîm-i bâb-ı safâ-bahş: Safa bahşeden kapıda oturan.
Mukîm-i bâb-ı safâ-bahşına olur hâsıl
Ziyâret-i harem-i Kuds ü tavaf-ı Beyt-i Harâm
Bağdatlı Ruhi
mukîm-i hücre-i şevk: Arzu evinde oturan.
Mukîm-i hücre-i şevkım fezâ-yı kurbunda
Hemîşe semʿ-i ümîdimde iştiyâk-ı sadâ-Fuzûlî

mukîm-i künc-i derd: Dert köşesinde oturan.

Benim ol câm-ı laʿl ü kûşe-i ebrû hayâliyle
Mukîm-i künc-i derdin sâkin-i mey-hâne-i aşkın

Şeyhülislam Yahya

mukîm-i maka:m: Makamda oturan.

Ben deyrde mukîm-i maka:m olduğum yeter
Mansıb bana hem anda imâm olduğum yeter

Behiştî

mukîm-i vâdî-i derd ü gam: Gam ve dert vadisinde oturan.

Nice demden mukîm-i vâdî-i derd ü gam u aşkız
Ser-i kûy-ı vefânın sanma kim mihmânıyız cânâ

Selimî (Yavuz Sultan Selim)

mukle: (مقله) Ar. 1. Gözbebeği. 2. Gözün siyah ve beyaz kısmı.

mukle-i çeşm: Gözbebeği.

Hattının vasfin gönül levhine tahrîr etmeye
Mukle-i çeşmim devât idinmişim müjgân kalem

Nizami

mukmir, mukmire: (مقمر) Ar. kamer> ikmâr'dan; mehtaplı (gece).

Çîninde olur ârız-ı pür-tâbı nümâyân
Ol zülf ham-ender-ham imiş leyle-i mukmir-Rızayi

mukri': (مقر) Ar. Kırâ'at > ikrâ'dan; 1. Kur'an okumasını veya ezberlemesini öğreten. 2. Kuran okuyan.

Gül câmiʿi oluptur ey gonce-leb çemen
Mukri'dir anda bülbül-i şeydâ menâr serv

Hayali Bey

muksim: (مقسم) Ar. Kısm'dan; taksim eden, ayıran.

muksim-i rızk-ı enâm: Bütün varlıkların rızkını taksim eden.

Ol menbaʿ-ı cûy-i merâm ol muksim-i rızk-ı enâm
Olsun ilâ-yevme'l-kıyâm şâhân-ı dehre mülteca

Seyyit Vehbi

muktebes: (مقتبس) Ar. Kabs > iktibâs'tan; aktarılmış, aynen alınmış, iktibas edilmiş. **c. muktebesât.**

Şiʿr-i Necâtî olsa dahi etmeye eser
Işk âteşinden olmayıcak muktebes gönül

Necati Bey (olmayıcak: olmayınca.)

Gördüğün zindân-ı aşkın neşve-i şevk-âveri
Muktebestir neşvesinden sâgar-ı ser-şârımın

Muallim Naci

muktedâ: (مقتدا) Ar. Kadv >iktidâ'dan; 1. Kendisine uyulan, örnek tutulan. 2. Önde bulunan, herkesin uyduğu.

Bir yolda sâbit et kadem-i iʿtibârımı
Kim reh-ber-i şerîʿat ola muktedâ bana-Fuzûlî

Muktedâmız aşk-ı Hudâ'dır aşkı edindik imâm
Onun_için oldu her demde salâtımız müdâm-Gaybî

Oluptur muktedâsı hüsn ile hûbân-ı devrânın
Bu gün mülk-i melâhatte onundur şimdi seccâde

Cinânî (oluptur: olmuştur)

muktedâ-yı âlem: Âlemin örneği.

Senden yeter velîlere te'yîd-i iktidâ
Sen muktedâ-yı âlem eden evliyâ hakı-Fuzûlî

muktedir: (مقتدر) Ar. Kudret > iktidâr'dan; 1. Güçlü, kuvvetli. 2. bir işi yapabilen. **c. muktedirîn.**

Değildim muktedir bir iltifâta
Bakardım dûr-bîn ile hayâta-Ziya Paşa

Ne mümkün zulm ile bî-dâd ile imhâ-yı hürriyyet
Çalış, idrâki kaldır, muktedirsen, âdemiyyetten

Namık Kemal

Bu iftirâkı, bunun telhî-i lezîzini siz
Tahayyül etmeğe bilmem ki muktedir misiniz

Tevfik Fikret

muktefî: (مقتفى) Ar. Kafâ > iktifâ'dan; birinin ardı sıra giden, uyan, örnek alınan, iktifa edilmiş.

Cânân da muhâcir oldu şimdi
İsr-i nebevîye muktefiyiz-Muallim Naci

mukterin: (مقترن) Ar. Karn > iktirân'dan; yaklaşan, yakın gelen.

Mevt olmadan bu hâbına, bî-çâre, mukterin
Gel mevc-i nûr-ı fecr-i muhîtâta gir, gerin

Ahmet Hâşim

mukteza: (مقتضى) İktizâ'dan; 1. İktiza eden, gereken. 2. Kanun ve fermana uygun olarak yazılan derkenar.
Vücûd-ı hükmün için mukteza vücûd-ı beka
Beka-yı şer'in için mültezim beka-yı vücûd
Nevres-i Kadim

muktezâ-yı asr: Asrın gerektirdiği.
Akl ü mâlin cem'ine âlemde yoktur ihtimâl
Sen işinde muktezâ-yı asra eyle imtisâl-Ziya Paşa

muktezâ-yı bâğ: Bağın gerektirdiği.
Bâkî zemân-ı işret ü hengâm-ı ayştır
Vermek gerek ne hâlet ise muktezâ-yı bâğ-Bâki

muktezâ-yı gerdiş-i dolab-ı âlem: Dünya dolabının dönme gerekliliği.
Geh bülendi pest eder gâhî eder pesti bülend
Muktezâ-yı gerdiş-i dolab-ı âlem böyledir-Nâbi

muktezâ-yı hâl: Hâlin gerektirdiği.
Muhibb-i sâdık odur muktezâ-yı hâl üzre
Ya sarf-ı mâl ede ahbâbına ya bezl-i vücûd-Beliğ

muktezâ-yı meşreb: Meşrebin gerektirdiği.
Piyâle-keşliğimiz muktezâ-yı meşrebtir
Cihânda çektiğimiz hep belâ-yı meşrebdir
Resîm (Mustafa ...Çelebi)

muktezâ-yı nizâm-ı cihân: Cihan nizamının gerektirdiği.
Bilmem ki muktezâ-yı nizâm-ı cihân mıdır
Dâim cihânda câhil olur mes'adet-nümûn
Ziya Paşa

mûmyâ, mûmiyâ: (موميا) Far. 1. Hiç çürümemek üzere ilaçlanmış ölü. 2. Her derde deva olduğu söylenen bir masal ilacı. 3. Çok zayıf kimse.
Bir sınanmışa mûmyâ dilerdim
Bir hasta için şifâ dilerdim-Fuzûlî

Geçerdi ol da hassiyyetten elde ihtiyâr olsa
Şikest-i ehl-i derde çâre-ger bir mûmiyâ kaldı-Nâbi

Tutarsan pendimi kalsın şikest-i hâtırın ber-câ
Tefâhür-gûne vaz'-ı imtinân-ı mûmiyâdan geç
Nâbi

Hastalıktan amân görmeye çeşm-i sehîn
Mûmyâ bulmaya âlemde şikest külehin-Nedim

mû-miyân: (موميان) bk. mû.

munazzım: (منظم) Ar. Nazm > tanzîm'den; tanzim eden, düzenleyen.
Zerrât-ı bî-nihâyesi, zerrât-ı nâimi
Kevnin, hulâsa, fikr-i beşerdir munazzımı
Tevfik Fikret

mûnis: (مونس) Ar. Üns'ten; 1. Alışılmış, alışılan, ünsiyetli. 2. Sevimli, cana yakın. 3. İnsandan kaçmayan, ehil.
Nigârım dil-berim yârim nedîmim mûnisim cânım
Refîkim hem-demim ömrüm revânım derde dermânım-Nesimi

Berî oldum Fuzûlî gayrden ol dil-rübâ ancak
Enîsim, mûnisim, yârim, nigârım nâzenînimdir
Fuzûlî

Yek rengî-i vahdet görünür mûnisimizde
Ka:nûn-ı mahabbet çalınır meclisimizde-Nâbi

mûnis-i bezm-i beka: Kalıcılık meclisinin sevimliliği.
Tâat-i Hak mûnis-i bezm-i beka:dır âkıbet
Sıhhat-i cân u beden senden cüdâdır akıbet-Bâki

mûnis-i cân: Can dostu.
Her hâr ile sen sohbet edersin dün ü gün ben
Derdin ederim mûnis-i cân yandım elinden
Ahmet Paşa

Öyle cânâni eden mûnis-i cân
Dâr-ı dünyâda bulur hûr-i cinân-Sünbülzade Vehbi

mûnis-i gam-güsâr: Gam giderici dost.
Gör mûnis-i gam-güsârı kimdir
Bizden ki usandı yâri kimdir?-Fuzûlî

munkalib: (منقلب) bk. münkalib.

munsarif: (منصرف) Ar. Sarf > insirkâf'tan; 1. Çekilip giden. 2. gr. Her türlü hareke alabilen kelime.
Kabrin cihetinden oluyor munsarif ebsâr
Kendin gibi âşıklarını sanma vefâ-dâr
Muallim Naci

munsif: (منصف) Ar. Nasâfet veya nasfet > insâf'tan; 1. İnsaflı, insaf eden. 2. Kötülükte ileri gitmeyen.
Râzıyam cân ile ol munsifin insâfına kim
Etmeye cevr ü cefâ kılmayıcak bârî vefâ
Hamdullah Hamdi (kılmayıcak: kılmayınca)
muntafî: (منطفی) Ar. Tufû' >intifâ'dan; sönmüş, söndürülmüş.
Gûyâ bu ân-ı leylede bir rûh-ı derbeder
Bir rûh-ı muntafî
Çeşm-i siyâh-ı zulmete, vaz' eder
Bir bûse-i hafî-Cenap Şahabeddin
muntavî: (منطوی) Ar. Tayy >intivâ'dan; dürülmüş, bükülü, sarılı.
Bunda olmuş hüccet-i hükm-i hilâfet muntavî
Bundadır hâk-i hilâfet-hîz-i hatm-i çâr-yâr-Fuzûlî

Muntavî nutk-ı fasîhinde kelâm-ı bülegâ
Münderic nazm-ı şerîfinde nikât ü mazmûn
Cinânî
muntazam, muntazama: (منتظم) Ar. Nizâm >intizâm'dan; sıralanmış, düzgün, tertipli.
Yok idi gerçi muntazam hânem
Bana rûşen gelirdi vîrânem-Muallim Naci
muntazamü'l-hâl: İyi durumda.
Hak muntazamü'l-hâl ede devletle vücûdun
Ol pâyede kim merci'-i eşrâf-ı ümemdir-Nef'î
* **muntazam-hâl:** Hâli vakti yerinde.
Eylemez kimseye devrân iki yüzden in'âm
Muntazam-hâl olanın ekseri illetli olur
Hâzık (Erzurumlu Mehmet...)
muntazar: (منتظر) bk. muntazır.
muntazır, muntazar: (منتظر) Ar. Nazar > intizâr'dan; bekleyen, gözeten.
Dîdeler muntazır devlet-i dîdârı idi
Şükr kim îd-veş ol âfet-i devrân geldi-Nedim

Gül hazâna muntazır, bülbül figâna münhasır
Çeşm-i ibrette gülistan ayn-ı şîve-gâhdır-Haşmet

Ağyâr giderse gelirim demiş o dil-dâr
Dil muntazır ammâ ne gelir var ne gider var
Bağdatlı Ruhi (gelir: gelen; gider: giden)

Muntazır hüsn-i icâbet, müterakkıb-ı tevfîk
Geldi hengâm-ı duâ eyleme tatvîl-i kelâm-Nâbi
muntazır-ı rahmet-i Hudâ: Allah'ın rahmetine sığınma.
Amelden ücret umunca gurûr-ı tâat ile
Günehde muntazır-ı rahmet-i Hudâ olalım-Şeyhi
muntazır-ı makdem-i mihmân: Misafirin gelip dönmesini bekleme.
Cem' edip bir nice hâşâk ile birkaç mürgü
Hâsılı muntazır-ı makdem-i mihmân idi Kays
Şeyhülislam Yahya
* **muntazar:** Beklenilen, intizar edilen.
Bir yolcunun kudûmu idi orda muntazar
Gün doğmadan meşîm-i şebten neler doğar
Tevfik Fikret
mûr: (مور) Far. Karınca. **c. mûrân.**
Bir olur eyleyicek adli zuhûr
Der-i lutfunda Süleymân ile mûr-Hakanî

Mûr gibi emrine kılmış itâat halk-ı Rûm
Râm oluptur nitekim Mûsâ'ya ey şeh sihr-i mâr
Lamiî Çelebi
Bir olur adl-i İlâhî'de Süleymân ile mûr
Der-geh-i Hak'da hemân şâh ile sâil birdir
İzzet Ali Paşa
mûr-ı nâ-tüvân: Güçsüz karınca.
Görme erzânî Süleyman-ı bârgâh-ı nazm iken
Çeşm-i bahtım çeşm-i mûr-ı nâ-tüvândan teng ü târ
Nazîm (Yahya...)
mûr-ı tama': Hırs karıncası.
Doldu mûr-ı tama' ile kamu enbân-ı kerem
Oldu pür mâr-ı cefâ havlî-i gül-zâr-ı vefâ
Hamdullah Hamdi
mûr-i zaîf: Zayıf karınca.
Külçe-i mihr ü mehi az göre bir mûr-ı zaîf
Sofra-i lûtfunıla âmm ola ger hân-ı kerem
Cem Sultan
Sen Süleymân ne dille öğe bir mûr-ı zaîf
Getire nutka meğer lutfun ile onu kerem
Ahmet Paşa
** **mûrân:** Karıncalar.
Komaz halk intika:mın zâlime idbârı vaktinde
Zahm-dâr olsa ef'î onu mûrân eyler efkende-Beliğ

* **mûrçe:** Küçük karınca. **c. mûrçe-gân.**
Üstüne düştü gürûh-ı aceze
Uğradı mûrçe-gân mekrine pil-Sürurî
murabba': (مربّع) Ar. Rub'> terbî'den; 1. Dörtlü, dört şeyden meydana gelme. 2. Dört köşeli. 3. ed. Her bendi dörder mısralık manzume (aaaa- bbba- ccca.. kafiyeli). .4. mat. Kare.
Bugün bize ta'n eylemesin dün gece sûfî
Mecliste müselles içip okurdu murabba'-Bâki
murâd: (مراد) Ar. Revd > irâde'den; arzu, dilek, istek, maksat, meram. **c. murâdât.**
İkbâlime yoktur i'timâdım
Müşkil görünür benim murâdım-Fuzûlî

İşte Allah murâd eyleyicek böyle olur
Sa'b olan emri eder ahsen-i hâl ile tamâm-Nâbi

Bir dem murâdım üstüne devr eylemez felek
Âb istesem serâb-ı ademden nişân verir-Nef'î
murâd-ı dünyevî: Dünyaya ait istekler.
Murâd-ı dünyevî fevt ettiğinden ehl-i dünyânın
Sirişk-i hasreti bed-reng ü bû çirk-âbdan kalmaz
Nâbi
murâd-ı Hak: Hakk'ın isteği.
Kader dedikleri halkın murâd-ı Hak'tır kim
Ezelde etti bizi her umûrda tahyîr-Şinasi
** **murâdât:** Muratlar, istekler.
Teessüf eyleme fevt ettiğin murâdâta
Hudâ kerîmdir andan güzel bedel yetişir-Nâbi
murahhas: (مرخّص) Ar. Ruhsat > terhîs'ten; 1. İzinli, ruhsatlı. 2. Devlet veya bir kurum adına bir yere gönderilen kimse, delege. **c. murahhasîn.**
Ne bilsin meclis-i rindânı zâhid
O bezme her kişi olmaz murahhas
Şeyhülislam Yahya
murâkıb: (مراقب) Ar. Rakb> murâkabe'den; 1. Koruyan, murakabe eden. 2. Allah'a bağlanmış. 3. Denetleyici, kontrolör.
Urup vahdetten ey şeyh-i murâkıb dem açılmazsın
Büründün hırkaya kunfuz gibi muhkem açılmazsın
Sürûrî
murakka': (مرقّع) Ar. Rak' >terkî'den; yamanmış, yama vurulmuş, yamalı.
Cisimsiz şekl-i murakka'dır ser-â-ser dâğdan
Şimdilik âlemde bir köhne kabâya mâlikiz-Bâki

Şeb-zinde-dâr olalıdan mânend-i şeyh bülbül
Teshîr edip girdi şâh-ı güle murakka'-Behiştî

Baş salar sûfî gibi yeşil murakka'lar giyip
Şöyle benzer serv gül-şende sabâdan aldı el
Necati Bey
murassa': (مرصّع) Ar. Rasa' > tersî'den;1. Kıymetli taşlarla bezenmiş. 2. ed. İki mısra veya iki fıkrası birbiriyle kelime kelime aynı vezin ve kafiyede olan söz veya beyit. 3. Yazı stili.
Bir perîsin sen ki bu zülf-i arak-rîzin senin
Hôş murassa' anberine taktı hânım boynuma
Ahmet Paşa
Şîşe-i çerhde gör bunca murassa' nahli
Nice ârâste kılmış onu sun'-ı Cebbâr-Bâki

Gece kime kuruldu bu hargâh-ı murassa'
Gündüz kime uruldu bu kürsî-i muallâ-Nizami
murakkam: (مرقّم) Ar. Rakam'dan; 1. Yazılmış, yazılı. 2. Rakam, sayı konulmuş.; numaralanmış, numaralı.
A'sâr-ı muâsırînden hem
Ma'rûflar oldular murakkam-Ziya Paşa
murdâr: (مردار) Far.Pis, kirli, iğrenç.
Hubs u ağrâz ile endîşesi murdâr olana
Günde beş kerre vuzû' ile tahâret gelmez
Yenişehirli Avni
murg: (مرغ) bk. mürg.
mûris, mûrise: (مورث) Ar. Verâset >îrâs'tan; 1. İras eden, husule getiren, veren. 2. Miras bırakan.
mûris-i âsîb: Belâ bırakan.
Tünd-bâd-ı sitemin sadme-i kûh-endâzı
Şâh-sâr-ı hevese mûris-i âsîb olmaz-Nâbi
mûris-i kemâl: Tam miras.
Nâbî eser zuhûru olur mûris-i kemâl
Âhir kenâr-ı kâsedeki mû-şikâf olur-Nâbi

mûris-i devlet: Devlet mirası.
Ber-murâd olmakla bir âlet imiş
Mûris-i devlet imiş rif'at imiş-Hakanî

mûris-i nakd-i helâk: Yok olma parasını kazandıran.
Şerm-i nâ-dânî olurdu mûris-i nakd-i helâk
Hôd-pesendî tesliyet-bahşâ-yı cühhâl olmasa-Nâbi

murtâdd: (مرتاد) Ar. Redd'den; İslam dinini bırakıp başka bir dine giren.
Devlet onundur ki âmennâ diye irşâdına
Hısm eder hûr u melâik münkir ü murtâddıma
Ümmî Sinan

murtazâ: (مرتضى) Ar. Rızâ >irtizâ'dan; 1. Beğenilmiş, seçilmiş, irtiza edilmiş, müntehip. 2. Hz. Ali'nin lakabı.
Tığına ne_ola yemîn eylerse rûh-ı Murtazâ
Bir gazâ ettin ki hoşnûd eyledin peygam-beri-Nef'î

Bâbı sensin cümle ilmin şehri şâh-ı Mustafâ
Kenz-i a'zam kapısın buldu cemâat Murtazâ
Ümmî Sinan

Mûsâ: (موسى) (İbranice >Moşe'den). Tur-ı Sina'da kendisine Allah'ın tecellisi vaki olan peygamberin ismi. Bu kelimenin Süryanice'de tabut anlamına gelen "mû" ile, su anlamına gelen "sâ" kelimesinden mürekkep olduğu ve Hz. Musa'nın da Nil nehri üzerinde ve bir tabut içinde bulunduğu için bu isim ile anıldığı rivayet olunur. Diğer bir rivayette de Kıbtî dilince "mû" su ve "şâ" da ağaç anlamına gelerek Hz. Musa'nın suda ağaçlara yakın bir yerde bulunduğu için "Mûşâ" diye de isimlendirilmiştir. Daha sonra Arapça'da Mûsâ ve Farsça'da da Mûsî denilmiştir.
Bir tecellî idi Mûsâ'ya da kim el virdi
Şecer-i Tûr hemîşe Yed-i beyzâ vermez
Koca Ragıp Paşa

Kalem bir bülbül-i mu'ciz-sadâdır dest-i kâmilde
Asâ-yı Mûsâ'nın ejdehâdan farkı var yoktur-Lâ

Mûsâ giderip hatt-ı siyâhını yüzünden
Gösterdi izârında nigârın Yed-i beyzâ-İbn-i Kemal

musâb: (مصاب) Ar. Savb > isâbet'ten; başına bela, musibet gelmiş. **c. musabât.**
Görenek hem yalnız Çin'de mi salgın
Nerde!
Hep musâb, âlem-i İslâm o devâsız derde
Mehmet Akif

musâfaa, musâfaât: (مصافات) Ar. Saf' (Kanat vurma'dan); samimi dostluk içinde bir başkasını kucaklaması, boynuna sarılması.
Nâ-râsttır sipihr mümâşât ederse de
Sâf olmaz iddiâ-yı müsâfaât ederse de-Nâbi

musaffâ: (مصفى) Ar. Safvet > tasfiye'den; temizlenmiş, tasfiye edilmiş, saf ve duru kılınmış, süzülmüş.
Muhabbet bezminin nûş etmeyen câm-ı musaffâsın
Çeker gerdûn-ı dûnun günde yüz bin türlü gavgâsın-Şemsi Paşa

Siriştinde onun kim nûr var kalbinde kîn olmaz
Musaffâ tıynetânın tarf-ı ebrûsunda çîn olmaz
Nâbi

Mübârek iffetin oldukça lâmi pâk cebhende
Güzelsin en musaffâ gökte şimşek işti'âlinden
Kemalzade Ekrem Bey

musâhabe, musâhabet: (مصاحبه) Ar. Sohbet'ten; iki kişi arasında yapılan konuşma, görüşme. **c. musâhabât.**
Şûrîde-meşrebiz baş açık lâubâliyiz
Ehl-i dilin musâhabetinden safâlıyız-Behiştî

* **musâhib:** 1. Biriyle sohbet eden, konuşan. 2. Büyük bir kimsenin yanında bulunarak onun sohbetine katılıp onu eğlendiren. 3. padişah hizmetinde bulunan ve özel işlerine bakan kişiler.
Komazsam aceb mi mey-i nâbdan el
Onu gördüm ancak riyâsız musâhib-Bağdatlı Ruhi

Musâhib oldu dil ü cân gamınla ışkından
Muvâfık olacağız yolda hoşdurur ashâb
İbn-i Kemal

Bâd ile hem-dem olsa perîşân olur saçın
Her-câyinin nice olısar pes musâhibi
Hamdullah Hamdi (olısar: olacak)

musahhaf: (مصحّف) Ar. Sahf >tashîf'ten; okurken veya yazarken yanlışlıkla değiştirilmiş, imlası yanlış yazılmış.
Hat geldi rûh-ı âline yâr oldu müzellef
Devr ile olur âlet-i tashîf musahhaf-Nâbi
musahhar: (مسخّر) bk. müsahhar.
musahhih: (مصحّح) Ar. Sıhhat >tashîh'den; düzeltici, yanlış düzelten, tashih eden. **c. musahhihîn.**
musahhih-i Zâik: Zâik'in tashihçisi.
İki târîh-i ra'nâ yazdı kilk-i gevher-efşânı
Bu dîvâna musahhih-i Zâik fersûde efkârın
Zâik (Şeyh Mehmet Emin ...)
musâhib: (مصاحب) bk. musâhabe.
musallâ: (مصلى) Ar. Salâ >tasliye'den; 1. Cenaze namazı kılınan açık yer. 2. Namazgâh, namaz kılınan açık yer.
Kadrini seng-i musallâda bilip ey Bâkî
Durup el bağlayalar karşına yârân saf saf-Bâki

Çıksan ey dil-ber bu ka:metle musallâ sahnına
Âleme ger îd ise ol gün kıyâmettir bana
Lamiî Çelebi
Bekler, ne zemân kaldıracaklar diye mebhût
Üç kıt'a musallâsı olan bir kaca tâbût
Midhat Cemal Kuntay
Bir namâzlık saltanatın olacak
Taht misâli o musallâ taşında-Cahit Sıtkı Tarancı
musallat: (مصلت) Ar. Selâset >teslît'ten; sataşmış, birinin üzerine düşmüş, ilişmiş.
Musallat oldu gönül milkine cünûd-ı sivâ
Bize muîn ola şâh-ı azîme yalvaralım-Nuri
musammem: (مصمّم) Ar. Samm > tasmîm'den; kati olarak karar verilmiş, tasmim olunmuş.
İşitmekle mücerred lutf-ı tab'ın
Edâ-yı medhin olmuştu musammem-Nef'î

Ne rütbe mertebe bulsa kişi bu âlemde
Yine zebûn-ı ecel olması musammemdir-Ziya Paşa
musannif: (مصنّف) Ar. Sınıf >tasnîf'ten; 1. Tasnif eden, sınıflandıran. 2. Mevcut bilgileri toplayıp yazan, muharrir, yazar. 3. Sıralaç, sıralama aleti. **c. musannifân, musannifîn.**
** **musannifân:** Musannifler.
Şol müstefid-i nüsha-i vahyim ki tab'ıma
Dersi musannifân vermez kudsiyân verir-Sürûrî
musavver: (مصوّر) Ar. Sûret >tasvîr'den; 1. Sureti yapılmış, tasvir edilmiş. 2. Resimli, tersim edilmiş.
Sensin ol rûh-ı musavver ki olur hem-vâre
Yâd-ı mecmûa-i hüsnünle perîşân diller-Nâilî

Ka:lıb-ı fersûdeme verdi hayâlin nev-hayât
Hey kıyâmet bir musavver câna benzettim seni
Behiştî
Musavver bir nigâr-istâna benzer safha-i rûyun
Ruhunda hatt ü hâlin nakş-ı günâ-gûndur cânâ
Halim Giray (Kırım Hanı ...)
* **musavvir, musavvire:** Ressam, resim yapan.
Çekersin ey musavvir sûretin meh-veşlerin ammâ
Ne mümkündür murâdınca çekilmez kaşları yâyı
Fuzûlî
Eylesin bâl-i Hümâ'dan kalem-i mûyînin
Sûret-i esbin eğer etse musavvir tasvîr-Bâki

Musavvirler yazıp Ferhâd'ı kûh-ı Bîsütûn üzre
Verip destine tîşe haylî üstâd-âne yazmışlar-Nef'î
mushaf: (مصحف) Ar. 1. Sahafe'den; 1. Kitap hâlinde yazılmış kitap. 2. Kur'an. **c. mesâhif.**
Gül mushafın sabâ yeli açtı varak varak
Işk âyetini bülbül okudu sebak sebak-Necati Bey

Safha-i hüsnüne sûret verdi yârin hâl ü hat
Hatt-ı mushaf hûb olur kondukta i'râb u nukat
İbn-i Kemal
Nasîhat etmeğe uşşâka ey yüzü mushaf
Müjen satırları olmuştur âyet-i tevbîh-Behiştî

Cemâlin mushafında sürh-i la'lin vakf-ı âyettir
Bu râzı vâkıf-ı esrâr-ı Kur'ân olmayan bilmez
Şeyhülislam Yahya
mushaf-ı cemâl: Güzellik kitabı.
Ey mushaf-ı cemâl cemâlin kitabının
Her faslı fasl-ı şîve vü her bâbı bâb-ı nâz-Nizami

mushaf-ı gül: Gülün kitabı.
Andelîb-i hôş-sadâ bir gül-şenî dervîştir
Mushaf-ı gülden okur subh u mesâ evrâdını
Şeyhülislam Yahya

mushaf-ı hüsn: Güzellik kitabı.
Zülfünle rûhun Mushaf-ı hüsnünde nigâra
Tefsîrin eder âyet-i nûr ile duhânın-Melihî

mushaf-ı ışk: Aşk kitabı.
Mushaf-ı ışkı umaram ben yine ihyâ edem
Nitekim Tevrât'ı yazdı zâyi' olmışken Üzeyr-Behiştî

mushaf-ı mecîd: Büyük, ulu kitap. (Kur'an)
Rûyun hayâlini ne_ola dil alsa dîdeden
Lâyık mıdır ki suya düşe mushaf-ı mecîd-Behiştî

mushaf-ı Osmân: Osman'ın kitabı.
Eşkim sahîfe-i ruh-ı cânâna düşmesin
Hûn-ı şehîd mushaf-ı Osmân'a düşmesin-Sâbit

** **mesâhif:** 1. Mushaf'lar, sahife hâline getirilmiş olan şeyler, kitaplar. 2. Kur'anlar.
Nikât-ı nüsha-i hüsne o kes ki vâkıf olur
Edeble bûse-zen-i dâmen-i mesâhif olur-Nâbi

Nikât-ı nüsha-i hüsne o kes ki vâkıf olur
Edeble bûse-zen-i dâmen-i mesâhif olur-Nâbi

mûsıkî: (موسيقى) Yun. Musa >musike'den, Ar. Mûsıkî.

mûsikî-i semâvî: İlahi musiki.
Dursun bu mûsıkî-i semâvî içinde sâz
Leyl-i tarabda bir dahi mızrâb uyanmasın
Yahya Kemal

musırr: (مصرّ) Ar. Sarr >ısrâr'dan; ısrar eden, direnen, ayak direyen.
Nice ey hâm hırs-ı dünyâ kim taparsın rûz u şeb
Geç bu fâsid fikrden olma musirr sözüne tâ
Âdile Sultan

Musırrım, sâbitim ta cân verince halka hizmette
Fedâ-kârın kalır ezkârı dâim kalb-i millette
Namık Kemal

musîb, musîbe: (مصيب) Ar. Savâb > isâbet'ten; isabet eden, yanılmayan, rastgelen.
Makbûl-i bezm-i sohbet olur müfsid-i leîm
Menfûr-ı tab'-ı âlem olur nâsıh-i musîb-Ziya Paşa

Siyâsetti her yaptığım pek musîb
Husûl-i merâm oldu kısmen nasîb-Abdülhak Hâmit

musîbet: (مصيبت) Ar. İsâbet'ten; 1. Felaket, ansızın gelen bela, sıkıntı. 2. mec. Uğursuz. **c. mesâyib, mesâib.**
Her yer denir ki haclesi olmuş musîbetin
Hasm-âne bir nümâyişi aşkın, muhabbetin
Abdülhak Hâmit

** **mesâib, mesâyib:** Musibetler.
Âhir mesâyib ede Hudâ bu musîbeti
Bu söz cihânda nite ki vird-i zebân ola
Lamiî Çelebi

Mesâib etmeye görsün zavallı mülkü zebûn
Asık suratlıların hepsi münbasit, memnûn
Mehmet Akif

* **musîbet-kede:** Musibet yeri.
Ger bâd-ı sümûm-ı gazabı olsa şerer-hîz
Firdevs-i musîbet-kede-i hemm ü gam eyler
Yenişehirli Avni

mûsîka:r: (موسيقار) Ar. 1. Mizmar çeşidinden kalem, düdük; kaval; dervişlere mahsus saz. 2. Rüzgâr estikçe gagasından türlü türlü sesler çıkardığı söylenen efsanevi kuş.
Ten-i zârımda pehlûm üstühânı sayılır bir bir
Beni seyr etmeyen ahbâb mûsika:rı görsünler-Bâki

Bâd tahrîk edicek nâyı sadâ ile diye
Nefesin tuttu o dem çaldı biraz mûsîka:r
Hayali Bey (edicek: edince)

mûsil: (موسيل) Ar. Vusûl > îsâl'den; ulaştıran, yetiştiren, vardıran.
Cemâli nûrunu kâşif yine celâli onun
Dem-i vusûlüne mûsil tarîk-ı fakr u fenâ
Hamdullah Hamdi

muslih: (مصلح) Ar. Salâh ve sulh > ıslâh'tan; 1. İyileştiren, islah eden. 2. İyileştirme, düzeltici, arabulucu. **c. muslihîn, muslihûn.**
Hisâb olmazdan evvel bildirip nefsin hisâbını
Sana her dem ola müşkil olan eşkâlini muslih-Nuri

Bilip ahkâm-ı rü'yâyı vü fetvâyı vü takvâyı
Ola evsâfını akvâlini a'mâlini muslih-Nuri

Mustafâ: (مصطفى) Ar. Safvet> istifâ'dan; 1. Arınmış arıtılmış. 2. Hz. Muhammed'in (s.a.s.) diğer ism-i şerifi.
Çün Mustafâ denildi lâkab zât-ı pâkine
Bildim ki cümle âleme gökten iner lâka:b
Hamdullah Hamdi

* **Mustafâvî:** Hz. Muhammed Mustafa ile ilgili.
Sanman bizi kim beste-dil-i nefs-i gavîyiz
Hâk-i kadem-i Âl-i Abâ Mustafâvî'yız-Şeyh Galip

mustarib: (مضطرب) bk. muztarib.

mustazıll: (مستظل) Ar. Zıll > istizlâl'den; gölgelenen, gölge altında bulunan. mec. birinin himayesinde bulunan.

mustazıll-ı âtıfet: İyilikseverliği gölgelenen.
Yâ Rab ol Şâh-ı cihân-bân mazhar-ı tevfîk olup
Mustazıll-ı âtıfet etsin bu mülk ü milleti-Ziya Paşa

muşamma': (مشمّع) Ar. Şem'den; muşamba.
Ben zerd ü nizâr ile sarılsam ne_ola cânâ
Kıymetli kumâşa sarılır çünki muşamma'-Bâki

muşt, müşt: (مشت) Far. 1. Yumruk, tokat. 2. mec. Avuç.
Gelmez dil-i dânâsına âlâyiş-i dünyâ
Yek-müşt gubâr ola mı deryâ-yı mükedder-Rızayi

müşt-i girân: Ağır yumruk.
Hele insin bir iki müşt-i girân ensesine
Ne ağır başlı olur bak o sebük-ser dediğin
Muallim Naci

müşt-i kûpâl: Gürz yumruğu.
Ne tafahhus ne hitâb ü ne suâl
Gelir âmed ü şüde müşt-i kûpâl-Nâbi

müşt-i teessüf: Pişmanlık yumruğu.
Döğünse müşt-i teessüfle ne_ola sîne-i ömr
Ki zâyi' olmadadır yok yere hazîne-i ömr-Nâbi

* **müşte:** 1. Muşta, yumruk, müşt. 2. Kunduracıların deriyi yumuşatmak için kullandıkları demir tokmak. 3. Birine vurmak için parmak veya ele takılan demir alet.

* **müşte-zen:** Muşta vuruşu.

müşte-zen-i tabl-ı sımâh-ı gerdûn: Feleğin kulağına vuran davulcu vuruşu.
Na'ralar müşte-zen-i tabl-ı sımâh-ı gerdûn
Sadmeler, zelzeleler hadşe-res-i kalb-i menûn
Tevfik Fikret

mutâ', mutâ'a: (مطاع) Ar. Tav' > itâat'ten; itaat olunan, boyun eğilen.
Benim şimden geri mahkûm-ı fermân-ı mutâ'ımdır
Gerek erbâb-ı tedrîs ü gerek küttâb-ı dîvânî
Osmanzade Taip

mu'tâd, mu'tâde: (معتاد) Ar. Adet > i'tiyâd'dan; alışkanlık hâline getirilmiş, âdet edinilmiş, itiyad olunmuş, alışılmış.
Fuzûlî za'f-ı ten özrüyle kesme nâle-i zârım
Bizi çün çeng teg mu'tâd kıldım nâle-i zâra-Fuzûlî

Hicretinden berü gözden döküp eşk-i zemzem
Kâ'be'ye oldu siyeh câme-i mâtem mu'tâd-Nâbi

Feleğin sûret-i ikbâline aldanmayalım
Kendimiz cevr ü cefâ çekmeğe mu'tâd edelim
Taşlıcalı Yahya

Gözlerime cevr kasd etse rakîbi gösterir
Zulm mu'tâdı değildir pes gelir insâna güç
Avnî (Fatih Sultan Mehmet)

mu'tâd-ı andelîb: Bülbülün alışkanlığı.
Bir kerre gülle urmaz iken onu rûzigâr
Mümkin mi zahm-ı hâr ola mu'tâd-ı andelîb
Şeyhülislam Yahya

mutâf: (مطاف) Ar. Tavâf'tan; çevresinde, etrafında dönülen, dolaşılan.
Fikr için mutâf
Ümmîd için melâz olan âgûş-ı müşfikîn
Tevfik Fikret

mutahhar, mutahhara: (متهّر) Ar. Tahâret > tathîr'den; 1. Temizlenmiş. 2. Temiz.
Mutahhardır eyâdî-i ehl-i dil çirk-âb-ı âlemden
Verilse kenz-i âlem ser-be-ser, dirhem kabûl etmez
Esat (Selanikli Mehmet...Dede)

Şöyle bir levha-i mutahharda
Bana manzûr olurdu timsâli-Tevfik Fikret

mutallâ: (مطلى) Ar. Tılâ > tatliye'den; eritilmiş altınla yaldızlanmış, yaldızlı, tılalanmış.
Kemâl erbâbı ârâyişle asla iftihâr etmez
Değildir hürmeti mushaflara cild-i *mutallâdan*
Lebib-i Âmidî (Abdülgafur Hüseyin ...)
Dokuz kat perde çekmiş Kâ'be-i iclâline devrân
Zemîni gök bir altun pullu dîbâ-yı mutallâdan
Yenişehirli Avni

mutalsam: (مطلسم) Ar. Tılsım'dan; 1. Tılsım ve büyü yapılmış. 2. Tılsımlı, büyülü. **c. mutalsamât.**
Her künc-i harâbâtta bir genc-i mutalsam var
Bu sîne-i pür-şûrum vîrâne midir bilmem
Esrar Dede
Ey nehr-i mutalsam! Ki uçar mevcelerinden
En rûh-firîb, en güzel, en şûh ü münevver
Bir bûsiş-i nefrîn-Tevfik Fikret

Muğfel ü muğfil o Îsâ, Mûsâ
Köhne bir kizb-i mutalsamdır asâ-Tevfik Fikret

* **mutalsım:** Tılsımlayan, tılsım ve büyü yapan.
Cihân-ı feyz bir genc-i nihândır kûşe-i dilde
Mutalsım pâs-bândır hâmem ol genc-i nihân üzre
Ziya Paşa

mutantan: (مطنطن) Ar. Tantana'dan; 1. Gürültülü, debdebeli. 2. Şatafatlı, gösterişli.
Benzer üç bin sene evvelki mutantan Şark'a
Mestolup içtiği altın şarâbın zevkinden
Yahya Kemal

mutarassıd: (مطرصّد) Ar. Rasad > tarassud'-dan; tarassud eden, dikkatle gözetleyen. **c. mutarassıdîn.**
Bahâr olursa dahi pây-beste bâğımda
Yine hazân mutarassıd solumda sağımda-Nâbi

mutarrâ: (مطرّا) Ar. Tarâvet'ten; taravetli, taze.
Bâğın mutarrâ sünbülü başlar açılmağa kaçan
Gördükçe onu sanurum bir dil-rübâ zülfün çözer
Şeyhülislam Yahya
Çün ala seni destine ol zülf-i mutarrâ
Diye ki bunu gönderenin hâli nedir yâ-Vasfî
Ba'zan da mutarrâ
Bir zanbağa benzer ki değildir mutasavver
Bir mislini görmek şu tabîatte-Tevfik Fikret

mutarraf: (مطرّف) Ar. Taraf'tan; aynı tarafta.
Çün ede seni lutf-ı hümâyunu mülattaf
Tarf-ı küleh-i yâr ile oldukta mutarraf-Vasfî

mutarraz: (مطرّز) Ar. Tırâz'dan; nakışla işlenmiş, süslenmiş, işlemeli.
Ede pîrâye-i re'yiyle mutarraz dâim
Hil'at-i fâhire-i saltanat-ı garrâyı
Veysî (Alaşehirli Üveys Kadı...)

mutasarrıf: (متصرّف) Ar. Sarf >tasarruf'tan; 1. Tasarruf eden, kendinde bulunma ve kullanma yetkisi olan. 2. Bir sancağın en büyük yetkilisi.
Mutasarrıf odur eşyâya tamâm
Ne havâs arada hergiz ne avâm-Hakanî

mutasavver: (متصوّر) Ar. Sûret'ten; 1. Tasavvur edilmiş, tasarlanmış. 2. Akla gelebilir.
Ba'zan da mutarrâ
Bir zanbağa benzer ki değildir mutasavver
Bir mislini görmek şu tabîatte-Tevfik Fikret

mutatabbib, mutatabbibe: (مطبّب) Ar. Tıbb >tatabbub'dan; hekim gibi davranan, şarlatan hekim.
Mutatabbib ka:ni' çok şahs-ı garîb
Geçinir kendi hayâlinde tabîb-Nâbi

mutavvel, mutavvele: (مطوّل) Ar. Tûl>tatvîl'-den; 1. Uzatılmış, tafsil edilmiş. 2. Eskiden medreselerde okutulan Arap edebiyatıyla ilgili kitap. **c. mutavvelât.**
Zülfü gibi gussamın şerh et mutavvel kıssasın
Ağzı gibi hâlimi arz eyle teng ü muhtasar-Şeyhi

Vâiz bilir mi kıssa-i zülf-i mutavvelin
Onun hayâli nakş-ı hat-ı muhtasardadır-Beliğ

** **mutavvelât:** Kitaplar.

mutavvelât-ı mutûn-ı ledünn-i pür-esrâr: Sırlar dolu ledünni kitapları.
Kitab ilmine bir muhtasar mukaddimedir
Mutavvelât-ı mutûn-ı ledünn-i pür-esrâr
Ziya Paşa

mutayyeb: (مطيّب) Ar. Tayb> tatyîb'den; 1. Güzel kokular sürünmüş olan. 2. Gönlü hoş edilmiş, sevindirilmiş. **c. mutayyebîn, mutayyebûn.**

Bûy-ı enfâsın mutayyeb etti nâsût ehlini
Doldu âlem rûh ile reyhân Muhammed Mustafâ
Nuri

mutazarrı': (متضرّع) Ar. Zarâ'at > tazarru'dan; yalvaran, rica ve niyaz eden.

Bu anda bir mutazarrı' sadâ-yı lerze-künân
Bu bir sadâ ki eder âsumânı hep lerzân
Ahmet Hâşim

mu'teber, mu'tebere: (معتبر) Ar. Ubûr > i'tibâr'dan; 1. Hatırı sayılır, saygın, itibarlı. 2. Güvenilir, inanılır. 3. Geçerli, yürürlükte olan. **c. mu'teberân, mu'teberât.**

Halk içinde mu'teber bir nesne yok devlet gibi
Olmaya devlet cihânda bir nefes sıhhat gibi
Muhibbî, Meftunî (Kanunî Sultan Süleyman)

Hatt-ı ruhsârın ziyâd eyler bahâr-ı hüsnünü
Hâşiye yazıldığınca mu'teber olur kitâb-Behiştî

mu'tedil, mu'tedile: (معتدل) Ar. Adl> i'tidâl'den; 1.Ne az, ne çok, orta hâlde bulunan. 2. Münasip, uygun. 3. Yavaş, mülayim, sert olmayan. 4. coğr. Ilıman.

Oldu hevâlar mu'tedil erdi bahâr-ı dil-güşâ
Sürsün safâsın âlemin zevk etsin erbâb-ı safâ
Bağdatlı Ruhi

Fasl-ı şitâda şimdi mi oldu havâlar mu'tedil
Pîrâne-ser olsak ne var bir nev-cevân aşkında zâr
Nev'î

Şâir demek ehl-i dil demektir
Hôş-meşreb ü mu'tedil demektir-Şeyh Galip

mu'tekid, mu'tekide: (معتقد) Ar. Akd >i'tikad'dan; 1. İnanan, bir şeye inanmış olan. 2. İnanç sahibi, dinine bağlı. **c. mu'tekedât.**

Ben mu'tekidim bu âsitâne
Yâ Rab ne_ola reddime bâhâne-Fuzûlî

Erbâb-ı hıred zerre kadar mu'tekid olmaz
Ol mürşide kim mu'tekad-i bî-hıredândır
Bağdatlı Ruhi

Şeyh uçmazsa kerâmetle eğer
Mu'tekidler uçurur tâ-be-kamer-Yenişehirli Avni

mu'tekif: (معتكف) Ar. Akf > i'tikâf'tan; 1. Bir ibadethaneye çekilip ibadet ve zikir ile meşgul olan. 2. Ramazan ayında camide itikâfa çekilen.

Bana yetmez mi be-hey sûfî bu denlü tâat
Ki der-i mey-kedede mu'tekifem her sâat-Behiştî

Olalı kaddin hayâli dilde cânâ mu'tekif
Kalbini ışkına ka:bil eylemiştir ol elif-İbn-i Kemal

mu'tekif-i deyr: Kilise ibadetçisi.

Geh mu'tekif-i deyrem ü gâh sâkin-i mescid
Ya'nî ki seni isterem uş hâne-be-hâne-İbn-i Kemal

mu'tell: (معتل) Ar. İllet'ten; 1. İlletli, hasta, alîl. 2. gr. Asıl harfleri içinde, illetli harflerden (elif, vav ve ye) biri bulunan kelime.

Etmez ervâha sirâyet ileli ecsâmın
Harf-i illetle değildir yine mu'tell ma'nâ-Nâbi

mu'temed: (معتمد) Ar. Umda > i'timâd'dan; 1. Kendisine itimad edilen, inanılıp güvenilen kimse. 2. Sayman.

Ey şer' ile muhalled ü kavl ile mu'temed
Ve_ey ism ile Muhammed ü vasf ile Mustafâ
Nizami

Haşre-dek gönlüm harâbın kimse ma'mûr edemez
Çünkü zülfün anda mi'mâr ola çeşmin mu'temed
Lamiî Çelebi

Ne havf eylersin ey dil sırr-ı ışkın inkişâfından
Benim ol gamze gibi mu'temed bir râz-daşım var
Nedim

mu'tenem: (معتنم) Ar. Nimetlenme.

Biri durdukça bulur kevkebe-i rûz-efzûn
Biri gittikçe olur mu'tenem nâz u na'îm-Nef'î

mu'terif, mu'terife: (معترف) Ar. İrfân >i'tirâf'dan; kusur ve kabahatini gizlemeyerek söyleyen, anlatan.

Yetîm mâlını Şeyhî halâl bilmekten
Yeg ol ki mu'terif olup mey-i harâm içeler
Şeyhi (yeg: daha iyi)

Mu'teriftir yine sad gûne kusûra Yahyâ
Gerçi makdûrunu ol der-geh-i a'lâya çeker
Şeyhülislam Yahya

Öldürünce töhmet-i ışkınla halkı yok yere
Gel beni öldür ki ol cürme ben oldum muʿterif
İbn-i Kemal

muʿterif-i maʿsiyet: Günahını itiraf eden.
Cürmüm bilirim muʿterif-i maʿsiyetim ben
İnkâr-ı hatâ etme de bir gûne hatâdır
Keçecizade İzzet Molla

muʿterif-i nâr-ı cehennem: Cehennem ateşini itiraf eden.
Kâfir ki değil muʿterif-i nâr-ı cehennem
Îmâna gelir âteş-i hicrânını görgeç-Fuzûlî

muʿterif-i noksân: Eksikliğini itiraf eden.
Bir kemâlin var ise muʿterif-i noksân ol
Derk-i acz eyleme, her âkıle idrâk yeter
Hersekli Arif Hikmet

* **muʿterife:** İtiraf eden.
Esîm-i muʿterife merhamet mürüvvettir
Karîn-i afv ola gelmiş hatâsı insânın-Ziya Paşa

muʿtezil: (معتزل) Ar. Azl > iʿtizâl'den; cemaatten ayrılıp bir tarafa çekilen.
Olsa ne aceb muʿtezili rûy-ı siyâh
Kim eylemeyip hâlıkı her lâhza penâh-Vâhid

mutî, mutîa: (مطيع) Ar. Tâat> itâat'ten; 1. İtaat eden, boyun eğen. 2. Bağlı. 3. Rahat.
Ehl-i ışk oldu Necâtî olamaz akla mutî
Hîç meczûb olan âbdâl ede mi hidmet-i pîr
Necati Bey

Cân gamzene mutî gönül kaşına esîr
Lâ-büd şikâr eder ona tîr ü kemân gerek-Lâ

Ol Sikendersin kim oldu şark u garb ona mutî
Ol Süleymânsın kim oldu ins ü cin ona hadem
Nizami

mutî-i emr: Emre boyun eğen.
Mutî-i emrin olup çâr-kûşe heft iklîm
Ola müsahhar-ı kilkim bu kubbe-i devvâr-Nedim

mutî-i emr-i Hak: Hakk'ın emrine uyan.
Ey mutî-i emr-i Hak ve_ey cümle ekvâna metâʿ
Beyt-i ahzâna vere teşrîfiniz nûr u şuʿâʿ-Esrar Dede

mutlaka: (مطلقا) Ar. Mutlak'tan; her hâlde, ne olursa olsun, illa, ille, be-hemehâl.
Bu libâs-ı âriyetten ârî olsa can eğer
Kûy-ı cânânı eder seyr ü temâşâ mutlaka
Âdile Sultan

Mutlaka gussadan ıtlâk buyur
Sülehâ silkine elhâk buyur-Hakanî

mutmain: (مطمئن) Ar. Tam'an > itmi'nân'dan; gönlü kanmış, içi rahat, şüphesi yok.
Şâh ol Hayâlî kişverine mutmainenin
Tîğ-ı himemle asker-i levvâmeyi dağıt-Hayali Bey

Cülûs ettikte ol şâh eyledi iʿlân-ı Tanzîmât
Emîn ü mutmain kıldı ser-â-ser zîr-i destânı
Ziya Paşa

mutrib, mutribe: (مطرب) Ar. Tarab > itrâb'-tan; 1. Çalgıcı, saz çalan. 2. Hanende, şarkı, ilahi okuyan.
İʿtidâl eyyâmıdır adl ıssı sultân devridir
Mutribâ azm-i Irak et Âl-i Osmân devridir
Lamiî Çelebi

Bî-riyâ tâat gerekse gel tarîk-ı ışka gir
Mutribi vâiz edin sâkî imâm olsun sana
İbn-i Kemal

Çaldım taşa ben şîşe-i nâmûs ile nengi
Mutrib kerem et sen dahı çal ber-bat-ı çengi-Sâmi

mutrib-i âheng: Ahenkli çalgıcı.
Bir meh-i revnak vere câm-ı gül-renk
Bir taraftan ede mutrib-i âhenk-Sünbülzade Vehbi

mutrib-i aşk: Aşk çalgıcısı.
Kemençe şekline girdim elinde mutrib-i aşkın
Keşâkeşten halâs olmaz dahi sînem rebâb-âsâ-Bâki

mutrib-i bezm: Eğlence meclisinin çalgıcısı.
Başında hurd edeyim şöyle kim asâsını şeyh
Elinde mutrib-i bezmin çihâr-pâre göre-Nedim

mutrib-i bezm-i bahârî: Bahara ait meclisin çalgıcısı.
Mutrib-i bezm-i bahârî gülden edip dâire
Andelîbe her seher her şeb ser-âgâz öğretir
Şeyhülislam Yahya

mutrib-i cân-efzâ: Cana can katan çalgıcı.
Ey mutrib-i cân-efzâ ey tûtî-i şekker-hâ
Lutf eyle nevâ-sâz ol yetmez mi bu istiğnâ
Esrar Dede

mutrib-i def-zen: Tef çalan çalgıcı.
Etti teşrîf kudûmuyla büt-i nağme-serâ
Mutrib-i def-zeni bî-tâb u mecâl-i bâzû-Esrar Dede

mutrib-i meclis: Meclisin şarkıcısı.
Aceb mi mutrib-i meclis okursa Esrâr'ın
Bu şi'r-i dil-keş-i rindânesin kadeh-be-kadeh
Esar Dede

mutrib-i mest: Sarhoş çalgıcı.
Bezm-i gül-şende defe dest ursa mutrib-i mestile
Onu gülde cünbiş-i bâl ü per bülbül sanur-Sabri

mutrib-i pâkize-edâ: Temiz görünüşlü çalgıcı.
Bir sen ü bir ben ü bir mutrib-i pâkize-edâ
İznin olursa eğer bir de Nedîm-i şeydâ-Nedim

* **mutribâ:** Ey çalgıcı.
Mutribâ meclise hâlet vereyin dersen eğer
Dâimâ dilde Behiştî gazelin ezber tut-Behiştî

muttali': (مطلع) Ar. Tulû'> ıttıâl'dan; öğrenmiş, haber almış; bilgili, haberli.
Muttali' oldum ki, Fâtih, defter-i âfâkda
Lafz-ı bî-ma'nâ gibi kalmış semâ-yı merhamet
Fatih (Şirvanlı---Efendi)

muttarid: (مطرد) Ar. Tard> ıttırâd'tan; ıttıratlı, sıralı, bir düziye giden, düzgün.
Kafeslerde, câmlarda pür ihtizâz
Küçük, muttarid, muhteriz darbeler-Tevfik Fikret

muttasıf: (متّصف) Ar. Vasf > ittisâf'tan; vasıflanan, kendisinde bir hâl, bir sıfat, bir vasıf bulunan.
Âteş-i ışka düşende yüz suyu ne_eyler gönül
Bir mahall hîç iki zıddıla olur mu muttasıf
İbn-i Kemal

muttasıl: (متّصل) Ar. Vasl > ittisâl'den; 1. Ulaşan, kavuşan, ittisâl eden. 2. Aralıksız, hiç bitmeden.
Dünyâ bir köprü ya bir kârvân-sarây
Muttasıl konar göçer yohsul u bây-Ali

Başa dem düştükçe taksîr eylemez eyler meded
Ol sebebten muttasıl çeşmim ciğer kanın sever
Fuzûlî

Hâk-i pâyine yetem der ömrlerdir muttasıl
Başını taştan taşa urup gezer âvâre su-Fuzûlî

Ey muttasıl yetiştirip etrafından havâ
Emvâc-ı bî-nihâyeyi cûşân eden fezâ-Muallim Naci

Eğilmiş arza, kanar muttasıl kanar güller
Durur alev gibi dallarda kanlı bülbüller
Ahmet Hâşim

muvâcehe: (مواجهه) Ar. Vech'ten; 1. Yüzleşme, yüz yüze gelme. 2. Karşı, ön. **c. muvâcehât.**
Söyledim bi'l-muvâcehe târîh
Hatt-ı vechin yakıştı Sâlih Bey-Sürûrî (1804)

muvâfakat: (موافقت) Ar. Vefk'ten; 1. Uygunluk, uyma. 2. Uzlaşma.
Bahâr-ı tevbeye Şeyhî cünûn demiş âkıl
Bugün muvâfakat et irte pârsâ olalım-Şeyhi

* **muvâfık:** Uygun, yerinde.
Ne acâib döndü merâm üzre yine olmuş iken
Böyle bir devr-i muvâfık feleğe emr-i baîd-Nef'î

Eriştirir beni ışkın hevâları kapına
Ki fülkü maksada iltür muvâfık olsa riyâh-Behiştî

Cihânda rind olur uğratmayıp âlâm-ı dünyâyı
Muvâfık yâr ile bir kûşede def'-i gumûm eyler
Şeyhülislam Yahya

* **muvaffak:** Tevfik'ten; 1. Başarmış, başarılı. 2. Allah'ın yardımına ulaşmış, işi rast gitmiş.
Muvaffak oldu çünkim böyle vâlâ hayr-ı câriye
Sezâdır kim duâsı cümleye vird-i zebân olsun
Nedim

Muvaffak olmanın dünyâda yoktur başka bir sırrı
Kıyâfet, bir de fevka'l-âde cür'et yâ Resûlallah!
Halil Nihat Bey

Sad şükr beni Kerîm-i Mutlak
Bu hizmete eyledi muvaffak-Ziya Paşa

muvaffak, muvaffaka: (موفق) bk. muvâfakat.
muvâfık: (موافق) bk. muvâfakat.
muvahhid: (موحّد) Ar. Vahdet > tevhîd'ten; Allah'ın birliğine inanan, tevhîd eden. **c. muvahhidîn, muvahhidân.**
Muvahhidlere kılma inkâr zâhid
Mey-i vahdeti sanma ümmü'l-habâis-Fuzûlî

Muvahhid bildi Hak'tan gayrı şey' şek
Onun-çün lâ'ya ne illâ'ya düşmüş-Gaybî

Biz muvahhid askeriyiz şimdi serdengeçtiyiz
Hamdülillah önümüzde Mansûr'dur serdârımız
Gaybî
Hak buyurdu zikrime ta'n eyleyen ziyânlı
Muvahhidin âvâzı münkire çıyân gelir
Ümmî Sinan
** **muvahhidîn, muvahhidân:** Allah'ın birliğine inananlar.
Muvahhidîn ile birliktedir gönüllerimiz
Teferruk etse de eczâsı hâk-dânımızın-Muallim Naci
* **muvahhid-zâd:** Doğuştan Allah'ın birliğine inanan kimse.
Lâkin aldanma sakın, üstâdım
Ben de bir parça muvahhid-zâdım-Tevfik Fikret
muvakkar: (موقر) Ar. Vaka:r> tevkîr'den; 1. Ağırlanmış, saygı gösterilmiş. 2. Ağırbaşlı, vakarlı.
Zâirin olsun muvakkar dâimâ
Şâm-teg olsun muhakkar dâimâ-Muallim Naci
muvakkit: (موقت) Ar. Vakt > tevkît'ten; 1. Vakit tayin eden kimse. 2. Tam ayarlı saat.
Şeb-i yeldâyı müneccimle muvakkit ne bilir
Mübtelâ-yı gama sor kim geceler kaç sâat-Sâbit
muvânis: (موانس) Ar. Üns >muvânese'den; 1. Ünsiyet peydâ eden, birbirine alışıp birlikte yaşayan. 2. İnsandan kaçmayan, insana alışan.
muvânis-i dîdâr: Yüzünün yakınlığı.
Şerm eyliyor muvânis-i dîdâr gözlerim
Bir katl etmek istiyor ihzâr gözlerim-Muallim Naci

muvaşşah: (موشّح) Ar. Vişâh'ten; 1. Süslenmiş, süslü giyinip kuşanmış. 2. ed. Mısraların ilk harfleri bir kelime meydana getiren manzume, akrostiş.
Şi'rin muvaşşah eyle sanâyi'le Kâmiyâ
İster edâ-yı tâze vü hem nev-zemîn zemân
Kâmî (Edirneli...)
muvâzî: (موازى) Ar. Vezy > muvâzât'ten; 1. Bir hizada ve karşı karşıya olan, 2. mat. Paralel.
muvâzî-i zirve-i eflâk: Feleklerin zirvesine eşit.
Ulüvv-i şânı muvâzî-i zirve-i eflâk
Vücûd-ı pâki makarr-ı merâsim-i iclâl-Cinanî
mûy: (موى) bk. mû.
mûyî, mûyin: (مويى) Far. Kıldan yapılmış.
Eylesin bâl-i Hümâ'dan kalem-i mûyînin
Sûret-i esbin eğer etse musavvir tasvîr-Bâki
muzaffer: (مظفر) Ar. Zafer'den; 1. İsteğine kavuşan, maksadına eren. 2. Savaşta galip gelen.
Leşker-i hûbâna sen şâhı muzaffer eyledi
Kalb-i uşşâka sipâh-ı gussayı mansûr eden-Âhi

Şu cân kim oldu onun ışkı dârına Mansûr
Vücûd leşkerinin kahrına muzafferdir
Hamdullah Hamdi
muzaffer-fer: Zafer bulmuş aydınlık.
Her ne mülke azm edersen feth ü nusrettir karîn
Maşrık u mağrib senin sensin muzaffer-fer güneş
Lamiî Çelebi
muzâhî: (مضاهى) Ar. Zahy > muzâhât'tan; benzeyici, benzeyen.
Derdim ey rûzum sana rûz-i ahîr-i ömrüm ol
Nûr-ı vech-i yâre bir yüzden muzâhî olmasan
Muallim Naci
mûze: (موزه) Far. Çizme.
Bir siyeh mûzeli sûdâ-ger-i bahr ü berdir
Sahttır ka:dime-i sâhire-peymây-ı kalem-Nâbi

Gözümden ayrılan kirpiklerim kâr eyleye şâyed
Ölürsem mûzesiz geçme benim hâk-i mezârımdan
Behiştî

Her nücûma basmazdı ger yerde senin
Kebkeb-i mûzen görüp reşk etmeseydi âsumân
Hayali Bey

mûze-i pâ: Ayağının çizmesi.
Sadr-ı Cem-i kevkebe kim naʿlçe eyler bulsa
Mûze-i pâyına ebrûların rûyîn-ten-Nedim

muzırr, muzırre: (مضرّ) Ar. Zarar > ızrâr'dan; zararlı, zarar veren, zararı dokunan.
Nâfiʿ ol olma muzırr Hakk'a mezâhirdir kamu
Dâimâ rahmet-resân ol işte insânılk budur-Gaybî

Müslümanlık feyz ü âsâyiş için gâyet muzırr
Her husûmet millet-i cinnettir bu mülk ü millete
Ziya Paşa

Ve muzırr bir delisin; haddini aştın, artık
Seni iğmâz edemez, hazm edemez insânlık
Tevfik Fikret

muzî, muzîe: (مضى) Ar. Zıyâ > ızâe'den; ışıklı, parlak, ışık veren.
Suda yorgun, mûzî tecellîler
Ediyor bir takarrübü ifşâ-Ahmet Hâşim

Sanki bir halka-i muzîesidir
Unk-ı ruhunda bağlı zencîrin-Cenap Şahabeddin

mûziyât: (موذيات) Ar. Mûzî'ler, pire, tahta kurusu ve sivrisinek gibi insanı rahatsız eden haşerat.
Mûziyât olmasın asâyiş-i hâle garre
Kahrına uğramadı, uğrasalar bir kerre
Ne tavanlarda gezer fare, ne dağlarda çakal
Ziya Paşa

muzlim, muzlime: (مظلم) Ar. Zulmet > izlâm'dan; 1. Karanlık. 2. Bilinmeyen, şüpheli. 3. Dehşetli, kara, uğursuz.
Bu leyl-i muzlimi tenvîre yok mu bir küçük şeb-tâb
Sen ol, ey şuʿle-i âhım, benim-çün bir hazîn mehtâb
Hüseyin Sîret

Hep samt u raʿşe; saklı bu vâdî-i muzlimin
Her hatvesinde şüpheli bir hufre, bir kemîn
Tevfik Fikret

muzlime-i hâile-engîz: Acıklı olay meydana getiren karanlık.
Bilsek nerede şimdi Hülâgû ile Cengiz
Mâzîniz olan muzlime-i hâile-engîz
Abdülhak Hâmit

muzmahill: (مضمحل) Ar. İzmihâl'den; yok olmuş, darmadağın olmuş, çökmüş.
Hilâfet zât-ı âlî-şânına mahsûstur şimdi
Sana nisbet mülûkun muzmahilldir rifʿat-i şânı
Nedim

Altında zâr ü hâsir iken acz-i muzmahil
Et sen rumûz-ı dîde-i âtîye rabt-ı dil-Ahmet Hâşim

muzmer: (مضمر) Ar. Zımâr > ızmâr'dan; gizli, saklı, örtülü, içte saklı. **c. muzmerrât.**
Nite kim her dânenin zımnında muzmerdir şecer
Zerre-i hâk-i derinde şöyledir muzmer güneş
Ahmet Paşa

Cebîninde onun envâr-ı devlet zâhir ü bâhir
Nihâdında bunun âsâr-ı istiʿdâd muzmerdir-Nefʿî

Lâmiʿî medh eyleyip rûşen-zamîrin gün gibi
Oldu her bir beytinin tahtında bir muzmer güneş
Lamiî Çelebi

Hased kalb, adû lütf ile olmaz zâil
Sengde muzmer olan âteşe âb etmez eser-Lâ

muztarib: (مضطرب) Ar. Darb > ıztırâb'dan; 1. Çalkanan. 2. Maddi ve manevi acı çeken, ıstırap içinde olan.
Havf-ı hatâda muztaribem var ümîd kim
Lûtfun vere beşâret-i afv-i hatâ bana-Fuzûlî

Bî-niyâz olsan ederler muztarib ehl-i niyâz
Sana arz ettikçe ahvâl-i dil-i gam- perveri
Nazîm (Yahya...)

Yaşar mıyız seni kaybetsek âh ben, kalbim
Bu kalb-i muztaribim-Tevfik Fikret

muztarib-hâl: Rahatsız edici durum.
Kef kef geçer denizler aşk ile muztarib-hâl
Dağlar şikâyet eyler sabr u sükûn elinden-Nevʿî

Yine bir muztarib enîn-i hayât
Duyulur en küçük şehîkından-Tevfik Fikret

muztarr: (مضطرّ) Ar. Zarûret > ıztırâr'dan; çaresiz kalmış, bir iş için zorlanmış.
Sarsar-ı kahrından etmiş şöyle şâhâ havf kim
Dem-be-dem titrer hazân bergi gibi muztarr güneş
Lamiî Çelebi
Hayâtın her zemân bî-zâr hâl-i ıttırâdından
Vücûdun dâimâ muztarr kuyûd-ı bî-idâdından
Tevfik Fikret
Bizim diyâra biraz kar düşünce zor kalkar
Mahalle halkı nihâyet kalırsa pek muztarr
Mehmet Akif
mübâhât: (مباهات) Ar. Behâ'dan; 1. Övünme. 2. Nazlanma.
Mübâhât eylemez rind-âne-meşreb her husûsunda
Meğer kim bâde-i gül-fâm ile sâğar husûsunda
Koca Ragıp Paşa
Var ise bir hünerin arz ile isbât eyle
Olamaz mahz-ı mübâhât bu da'vâya delîl
Koca Ragıp Paşa
Şâyestedir mülûka arz eylese mübâhât
Bâbü's-Sa'âde'sinde her kim olursa der-bân
Ziya Paşa
mübâhât-ı kıyâmet: Kıyamet nazlanması.
İmdâd-ı nigâh ile cihân-gîrî-i fitne
Âşûb-ı hırâmiyla mübâhât-ı kıyâmet-Nef'î
* **mübâhî:** Övünen, kendini öven.
Girişme dil-firîb-âne tegâfüllerle nâzende
Nigâh mest-âne katl-i bî-günâh ile mübâhîdir
Nef'î
Abd-i mahsûsu Ziyâ târihi yazdı bî-bedel
Sâliha Sultan mübâhî kıldı mehd-i şevketi
Ziya Paşa
Eyler keremin âteşi gül-zâr Halîl'e
Mağlûb olur peşşeye Nemrûd-ı mübâhî-Ziya Paşa
mübâhî: (مباهی) bk. mübâhât.
mübâlaga: (مبالغه) Ar. Bülûğ'dan; 1. Bir şeyi çok büyütme, abartma. 2. Çok fazla, pek aşırı. 3. Küçük bir şeyi büyük gösterme.
Gam yoktu içimde böyle gam yok
Hûrî mi dedim mübâlagam yok-Behçet

mübâlât: (مبالات) Ar. Bely'den; 1. Kayırma. 2. İtina, dikkat.
Dikmiş nazar-ı gayzını, bî-havf ü mübâlât
Eylerdi bu boş âleme îrâd-ı maka:lât-Tevfik Fikret
mübârek: (مبارك) Ar. Bereket'ten; 1. Bereketli, feyizli. 2. Uğurlu, hayırlı. 3. Beğenilen, sevilen, kızılan, şaşılan kimse veya söz için söylenir.
Fuzûlî buldu genc-i âfiyet mey-hâne küncinde
Mübârek mülkdür ol mülk vîrân olmasın yâ Rab
Fuzûlî
Düşer bir böyle matbû'u hôş-âyende gazel işte
Mübârek ola subh u şâmının encâm u âgâzı-Nef'î

Şerî'atin ne mübârek nizâmdır ey Cem
Harâm olan meyi tecvîz eder mubâha kadar
Yahya Kemal
Bâri meyhâneye düştün, be mübârek dervîş
İçmeden geç ki desinler: Dede sultân ermiş
Mehmet Akif
* **mübârek-fercâm:** Sonu mübarek.
Hüccet-i ıtk gibi etti ibâdı âzâd
Nâme-i ahd-i hümâyûn-ı mübârek-fercâm-Nâbi
mübâriz: (مبارز) Ar. Bürûz'dan; kavgaya, pehlivanlığa karışan iki kişiden biri. **c. mübârizân.**
Bunca demdir dâvi'-yi sâhib-kırânî eylerim
Bir mübâriz yok mu meydân-ı sühan tenhâ mıdır
Nef'î
mübâşir: (مباشر) Ar. Beşr >mübâşeret'ten; 1. Bir işe başlayan. 2. Mahkemede evrak getirip götüren ve şahitleri mahkeme salonuna yüksek sesle çağıran kimse.
Gönül esbâb-ı dünyâya mübâşir ol ko dünyâyı
Sakın bâzîçeye meşgûl iken çok mâh u sâl oynar
Behiştî
mübâyenet: (مباينت) Ar. Beyn'den; 1. Ayrılık, başkalık. 2. Zıddıyet; uyumsuzluk.
mübâyenet-i âferîniş-i eşkâl: Şekillerin yaratılışındaki uyumsuzluk.
Nedir mübâyenet-i âferîniş-i eşkâl
Nedir tenâsüb-i endâm u hüsn-i nakş u nigâr
Ziya Paşa

mübdi‘: (مبدع) Ar. Bid‘at > ibdâ‘dan; 1. İcat eden, yeni şeyler bulan, söyleyen. 2. Din işlerinde bidat ehlinden olan. 3. Benzeri görülmemiş şiir söyleyen.

mübdi‘-i eşyâ: Eşyayı icat eden.

Hamd-i bî-had dem-be-dem ol mübdi‘-i eşyâya kim
Hilkat-i imkân vücûd-ı Zât'ını îcâb eder-Fuzûlî

mübeccel: (مبجّل) Ar. Bücûl > tebcîl'den; tebcil ve tekrim olunmuş, hürmet gösterilmiş.

Mahmûd u Muhammed ü mübeccel
Mahbûb-ı Hudâ nebiyy-i mürsel-Ziya Paşa

Bir sânihanın olması hakkıyle mübeccel
Olmakla olur sebk ü müeddâ'sı mükemmel

Muallim Naci

Mahsûd ü mübeccel
Gel toplayalım gel
Ben mısrâ‘-i berceste sen ezhâr-ı mutarrâ

Tevfik Fikret

mübeddel: (مبدّل) Ar. Bedel > tebdîl'den; değişmiş, değiştirilmiş, tebdil edilmiş.

Safâyile ere mi anda tîre-dil sûfî
Meğer mübeddel ede eylüğe hisâl-i şenî‘

Avnî (Fatih Sultan Mehmet) (anda: orada)

Mübeddel kılmağa subh-ı visâle şâm-ı hicrânı
Benim âhım elidir subh u şâm ü çarh dâmânı

Fuzûlî

Terbiyet-gerde-i hulk-ı hüsnî olsa tıbâ‘
Hüsn-i ahlâka mübeddel olur ef‘âl-i zemîm

Nazîm (Yahya...)

müberhen: (مبرهن) Ar. Bürhân'dan; delilleriyle ispat edilmiş.

Eğerçi cûy-i sîmîn hâk-mâl-i sahn-ı gül-şendir
Velîkin gül-şen ondan feyz-cûy olmak müberhendir

Nâbi

Hakîkat sence mechûl olsa da aklen müberhendir
Güneş a‘mâlara pinhân ise bînâya rûşendir

Namık Kemal

müberrâ: (مبرّا) Ar. Berâ'et > teberri'den; temiz, arı, pak, tenzih edilmiş, münezzeh.

Tekellüften müberrâyız ne ucb u ne riyâmız var
Bir iki şâh-meşreb ehl-i dillerle safâmız var-Nef'î

Ne âbîyim ne hâkîyim ne nârî ne hevâîyim
Ale'l-ıtlâk bir nûrum müberrâyım anâsırdan

Esrar Dede

Yedi tamu sekiz uçmaktan müberrâyım bugün
Çün nasîbim aşka erdi kısmetim budur hemân

Ümmî Sinan

Meâl-i nazm u nesri anlaşılmaktan müberrâdır
Mücedded şâirin tarz-ı beyânı sâdedir sözde

Muallim Naci

mübeşşer, mübeşşere: (مبشّر) Ar. Beşâret > tebşîr'den; müjdelenmiş, sevindirilmiş.

Afv ile mübeşşer midir eshâb-ı merâtib
Ka:nûn-ı cezâ âcize mi hâs demektir-Ziya Paşa

* **mübeşşir, mübeşşire:** Müjde veren, sevindiren. **c. mübeşşirât, mübeşşirîn.**

O yanda ka: file-i müjde-âver-i ihvân
Kamîs-i Yûsuf'u hâmil mübeşşir ü şâdân

Tevfik Fikret

mübeyyen: (مبيّن) Ar. Beyân > tebyîn'den; meydana çıkarılmış, açıkça söylenmiş, açıklanmış.

Çün mübeyyendir beyâna hâcet olmadı velî
Bir ayândır bu ayân kim her nihân şerh eylemez

Muradî (Sultan II. Murat)

mübhem, mübheme: (مبهم) Ar. Behm > ibhâm'dan; 1. Belirsiz, örtülü, kapalı, ibham olunmuş. 2. gr. Belgesiz. **c. mübhemât.**

Ondan ne sûd kim ola mübhem ibâreti
Her yerde istimâın edenler melûl ola-Fuzûlî

Fikr-i çâlâkine esrâr-ı kazâ nâ-mestûr
Akl-ı derrâkine âsâr-ı kadr nâ-mübhem-Nâbi

Her şey o kadar gamlı, soluk mübhem ü bî-fer
Gûyâ ki ölür hüzn-i sevâhilde perîler-Ahmet Hâşim

** **mübhemât:** Mübhem'ler, belirsiz şeyler.

mübhemât-ı şuûn: Belirsiz işler.

Beyân-ı ukde-güdâzınla mübhemât-ı şuûn
Yavaş yavaş açılıp bir vuzûh olur rûşen

Mehmet Akif

mübîn, mübîne: (مبين) Ar. Beyn ve beyândan; 1. İyiyi, kötüyü, hayrı ve şerri ayırt eden. 2. Açık, besbelli.
Revâc-ı dîn-i mübîne muâvin ü mukaddem
Umûr-ı şer'-i şerîfe mukayyed ü münka:d-Nef'î

Zalâm-ı şirki yarıp fışkırınca dîn-i mübîn
Yayıldı sîne-i Bathâ'ya bir hayât-ı nevîn
Mehmet Akif

Lâkin vicdân
O büyük hâkim, o ka:nûn-ı mübîn
Veriyor hükmünü: La'net, nefrîn-Tevfik Fikret

mübrem: (مبرم) Ar. İbrâm'dan; kaçınılmaz, vazgeçilmez; önlenemez.
Şükûh ü satvet-i iclâl mahv eder fi'l-hâl
Ecell ecell denilen bir belâ-yı mübremdir-Ziya Paşa

* **mübrim:** 1. Zorlayan, zorlayıcı. 2. Manasız sözlerle can sıkan kimse.
Donanma, ordu birer ihtiyâc-ı mübrimdir
O ihtiyâcı, fakat, öğreten muallimdir-Mehmet Akif

mübtedâ: (مبتدا) Ar. Bed'> ibtidâ'dan; 1. Baş, başlangıç. 2. gr. Özne, fail.

mübtedâ-yı vahdet: Birliğin başlangıcı.
Gehî rûy-ı kaderden cilvesi gâhî kazâdan lîk
Bu lafzın mübtedâ-yı vahdeti takdîr kabûl etmez
Esrar Dede

mübtedâ-yı vücûd: Var oluşun başlangıcı.
Cihân uyandı o neş'e ile kim haber verdi
Peyâm-ı bi'setin ervâha mübtedâ-yı vücûd-Nef'î

mübtehil: (مبتهل) Ar. Dua ederek isteyen, yalvaran.
Muhabbetimle, firâkımla mübtehil, nâlân
Sönüp giderlerken-Tevfik Fikret

mübtelâ: (مبتلى) Ar. Belâ'dan; 1. Bir şeye düşkün ve tutulmuş olan. 2. Düşkün, aciz, zavallı. **c. mübtelâyân.**
Az eyleme inâyetini ehl-i derdten
Ya'nî ki çok belâlara kıl mübtelâ beni-Fuzûlî

Mübtelâ oldu gönül câm-ı şarâb-ı nâba
Âh kim zevrak-ı dil düşdü yine girdâba-Bâki

Aşk mühlik, yâr gâfil, mübtelâlar neylesin
Birbirine derdini inkâr güç, ikrâr güç-Nef'î

Değildir âlem-i âsûdegî hengâme-i âlem
Cihânda herkesi bir gûne derde mübtelâ buldum
Hersekli Arif Hikmet

Bâkî-i haste-hâtırı inletme dostum
Makbûl olur duâsı sakın mübtelâların-Bâki

mübtelâ-yı aşk: Aşk düşkünü.
Mübtelâ-yı aşkı yârin istemez şâd olmayı
Böyle şâha kul olan ister mi âzâd olmayı-Riyazi

mübtelâ-yı belâ: Belaya düşkünlük.
Hôş ol zemân ki harîm-i visâle mahrem idim
Ne mübtelâ-yı belâ ne mukayyed-i gam idim
Fuzûlî

mübtelâ-yı bend-i kemend-i belâ: Bela kement bağının bir tutkunu.
Zülfün esîri Bâkî-i bî-çâre dostum
Bir mübtelâ-yı bend-i kemend-i belâ imiş-Bâki

mübtelâ-yı câm-ı aşk: Aşk kadehinin düşkünü.
Mübtelâ-yı câm-ı aşkız âşık-ı dîvâneyiz
Yâr elinden pârelenmiş bir kırık peymâneyiz-Seferî

mübtelâ-yı derd: Dert düşkünü.
Mübtelâ-yı derd olur elbet olanlar ten-dürüst
Gâh sıhhat, gâh illet... Böyledir de'b-i felek
Naîm (Tezkirecizade Müverrih ...)

mübtelâ-yı derd ü gam: Gam ve dert düşkünü.
Dil-berâ ben nice arz edem niyâzım tapuna
Mübtelâ-yı derd ü gamdır cânımın fermânı yok
Lamiî Çelebi

Mübtelâ-yı derd ü gam olan tabîbe varmasın
Def'ine onun ilâc olmaz mey-i nâb üstüne-Behiştî

mübtelâ-yı derd-i hicrân: Ayrılık derdine düşen.
Merhem-i bihbûd-ı vaslınla tabîbim kıl devâ
Mübtelâ-yı derd-i hicrân olduğum bilmez misin
Halim Giray

mübtelâ-yı firkat: Ayrılık düşkünü.
Şevkimiz yok gerçi dilde mübtelâ-yı firkatiz
Zevkimiz var lezzet-i gamdan haber-dârız biz
Nef'î

mübtelâ-yı ışk: Aşk düşkünü.
Gönlümü geh kahr-ı düşmendir yıkan geh cevr-i dost
Mübtelâ-yı ışka kanda ise belâ eksik değil
İbn-i Kemal (kanda: nerede)

mübtelâ-yı kâkül: Perçem düşkünü.
Siyeh bahtım eğilmiş ka:metim hâl-i perîşanım
Gören ârif bilir kim mübtelâ-yı kâkül oldum ben
Esad Erbilî

mübtelâ-yı nisvân: Kadınlara düşkün.
Hevâ-perest o biraz, mübtelâ-yı nisvândır
Ki bence bâis-i endîşe-i firâvândır-Abdülhak Hâmit

mübtelâ-yı zülf: Saça düşkün.
Kurtulur çâh-ı zenahtan düşen dil kayddan
Mübtelâ-yı zülfüne pâ-bend olur tûl-i emel
Şeyhülislam Yahya

** **mübtelâyân:** Düşkünler.

mübtelâyân-ı seher: Sabahın düşkünleri.
Mübtelâyân-ı seher gıbta ile der târih
Bir gece daldı ecel uykusuna Tiryâkî-Sürurî

mübtesim: (مبتسم) Ar. İbtisâm'dan; gülümseyen.
Ağla, ey şi'r-i nâ-tüvân, ağla!
Öldü rûhumda mübtesim âmâl-Tevfik Fikret

mübtezel: (مبتذل) Ar. Bezl'den; 1. Çok bol ve ucuz şey. 2. Orta malı, ortaya düşmüş. 3. Hor görülen, değersiz.
İhtilât etme fürû-mâye ile
Mübtezel zümresi pes-pâye ile-Sünbülzade Vehbi

mübtezel-i cihân: Cihanın orta malı.
Hayf ola pîr-i nâ-tüvân mürteşî-i zemân ola
Hırs u tama'la her zemân mübtezel-i cihân ola
Avnî (Fatih Sultan Mehmet)

müca'ad: (مجعّد) Ar. Ca'd > tec'îd'den; kıvırcık, kıvrılmış, lülelenmiş.
Baş eğmez oldu bize ol turra-i müca'ad
Iklîm-i hüsn içinde olalı şâh-ı sermed-İbn-i Kemal

Mâr-ı pîçîdedir ol zülf-i müca'ad ey dil
Sen sanırsın bu cefâ-pîşeyi tûmâr-ı vefâ
Hamdullah Hamdi

mücâhede: (مجاهده) Ar. Cehd> cihâd'dan; 1. Savaşma, uğraşma. 2. Nefsi yenmeye çılaşma. 3. Din düşmanlarıyla savaşma. **c. mücâhedât.**
Devlet için mücâhede, cennet için duâ
Değmez bu renc ü zahmete dünyâ vü âhiret
Enderunlu Fazıl

Hayır hayât-ı vatandır umûm için gâye
"Vatan" deyip giriyor her giren mücâhedeye
Mehmet Akif

* **mücâhid:** 1. Savaşan, uğraşan. 2. Savaşçı. **c. mücâhidîn.**

** **mücâhidîn:** 1. Savaşanlar. 2. Savaşçılar.
Mücâhidîn arasından açıldım imdâda
Ağır yarayla uzaklarda kalmış efrâda-Mehmet Akif

Kat'i hücûma geçti nihâyet mücâhidîn
Mutlak bu harbe vermek için şanlı bir hitâm
Yahya Kemal

* **müctehid:** 1. İctihat eden, gücü yettiği kadar çalışan. 2. Ayet ve hadislerden şeri hükümler çıkaran din âlimleri. (İmâm-ı Azam Ebu Hanife gibi.) **c. mücdehidîn.**

** **müctehidîn:** Müctehitler.
Hâdî-i vâdî-i dîn bedreka-i ehl-i yakîn
Pîr ü müctehidîn hazret-i şeyhü'l-İslâm-Nef'î

mücâlese, mücâleset: (مجالسه) Ar. Cülûs'tan; birlikte, beraber oturma.
Nâ-dân ile mücâlesedir ehl-i dânişe
Dünyâda çâşnisi azâb-ı cehennemin-Nâbi

mücânis: (مجانس) Ar. Cins >mücâneset'ten; aynı cinsten olan.

* **mücânis-ter:** Daha cinaslı.
Nâbî kelâma vüs'at-i meydân verir cinâs
Çün teng ola zemîn mücânis-ter istemez-Nâbi

mücâvir: (مجاور) Ar. Civâr >mücâveret'ten; 1. Komşu. 2. Mabet veya tekke yakınlarına çekilip oturan. 3. Yurdunu terkedip Haremeyn-i Şerifeyn'de vaktini ibadetle geçirenler. **c. mücâvirân.**
Dediler Kâ'be mücâvirleri dîdâr görür
Hamdulillâh ki ser-i kûyu bana meskendir-Behiştî

mücâz: (مجاز) Ar. Cevâz > icâzet'ten. 1. Uygun görülmüş, caiz. 2. İcazetname, izin alınmış, ruhsat alınmış.
Ey merâhil kat' edip kûy-ı mücâza uğrayan
Menzil-i maksûda bundandır sorarsan doğru yol
Behiştî

mücâzât: (مجازات) Ar. Cezâ'dan; 1. Karşılık. 2. Bir suça karşılık ceza çektirme.
Mücâzâtında hûb u ziştin etmez zerrece taksîr
Aceb sûret-nümâ-yı adildir âyîne-i âlem-Nâbi

mücâzât-ı afv: Affetmeye karşılık.
Kerîm odur ki mücâzât-ı afv ede hasma
Felek müsâade-i intika:m verdikçe
Nahifi (Süleyman...)

mücâzât-ı kavm-i Âd u Semûd: Âd ve Semûd kavminin cezalandırılması.
Vücûdu âleme rahmet değil midir fikr et
Ne gûne oldu mücâzât-ı kavm-i Âd u Semûd
Rızayi

mücâzât-ı umûr-ı nîk ü bed: İyi ve kötü işlerin karşılığı.
Mücâzât-ı umûr-ı nîk ü bed çün kim mürekkebtir
Hezârân hamd Hakk'a afvim âzârımdan efzûndur
Nâbi

müceddid: (مجدّد) Ar. Cedîd > tecdîd'ten; yenileyici, tecdid edici, yenilendiren.
Meâl-i nazm u nesri anlaşılmaktan müberrâdır
Müceddid şâirin tarz-ı beyânı sâdedir sözde
Muallim Naci

Müceddid havzlar anbarlar âlât yaptırdı
Bütün tersânenin ikmâl olundu neyse noksânı
Ziya Paşa (Râşit?)

* **mücedded:** Yenilendirilmiş, yeni, yepyeni.
Oyuncak ettiler aşk-ı zemânın aşk-bâzânı
Usûl-i devlet-i aşka mücedded bir nizâm ister
Nevres-i Kadim

mücehhez: (مجهّز) Ar. Cihâz > techîz'den; donanmış, gerekli şeyleri almış.
Ve bütün ka:file taşlarla mücehhez, mahmûm
Ettiler "Hakk'ı" diyerek hakka hücûm
Tevfik Fikret

mücellâ: (مجلى) Ar. Cilâ > tecliye'den; cilalı, parlatılmış.
Müncelî âyîne-i dilde nukûş-ı kâinât
İş o mir'ât-ı musaffâya cilâ vermekdedir
Selimî (Yavuz Sultan Selim)

Sîne mir'ât-ı mücellâ gibi sâf olmazsa
Hüsn-i sûret mi bulur anda mezâyâ-yı sühan
Sünbülzade Vehbi (anda: orada)

Ettik o kadar ref'-i taayyün ki Neşâtî
Âyîne-i pür-tâb-ı mücellâda nihânız-Neşati

mücellâ-yı a'zam: En büyük ayna.
Dest-i kudret bizi mücellâ-yı a'zam eylemiş
Zâhir ü bâtında uymaz kimseye reftârımız-Gaybî

mücennah: (مجنّح) Ar. Cenâh > tecnîh'ten; kanatlı, cenahlı.
Gözler, o bakırdan göğüs, atlar
Bir kaplanın evzâ'ı kadar tîz ü mücennah
Tevfik Fikret

mücerreb: (مجرّب) Ar. Tecribe'den; denenmiş, tecrübe edilmiş, sınanmış. **c. mücerrebât.**
Zamâne içre mücerrebdir intika:m-ı zemân
Hemîşe yahşiye yahşi verir, yamana yaman
Fuzûlî (yahşi: iyi, güzel; yaman: kötü, fena)

Dü-bâlâ oldu aşkım hatt-ı anber-fâmdan sonra
Mücerrebdir cünûn efzûn olur akşamdan sonra
Halim Giray (Kırım Hanı ...)

Mücerreb bir meseldir ki, cihânda her ne zer' etsen
Muhakkak öyle bir mahsûl alırsın âhir-i eyyâm
Abdülganî Seni (---Yurtman)

Şimden girü teshîr ederiz ol perîyi biz
Geldi hatı bir nüsha beyân etti mücerreb-Enverî

* **mücerrib:** Tecrübe eden, deneyen. **c. mücerribân.**
Hem mücerrib ola hem ehl-i kitâb
Ola dânâ-yı havâss u a'sâb-Nâbi

** **mücerribân:** Tecrübe edenler, deneyenler.

mücerribân-ı umûr: Tecrübe sahipleri.
Mücerribân-ı umûrun kelâmı gerçek imiş
Yalan dedikleri dünyâyı böyle bilmez idim
Yenişehirli Avni

mücerred, mücerrede: (مجرّد) Ar Cered > tecrîd'den; 1. Çıplak, soyunmuş. 2. Tek, yalnız, bekâr. 3. Karışık ve katışık olmayan. 4. Cismi olmayan. 5. Soyut, yalın. **c. mücerredât.**
İşitmekle mücerred lutf-ı tab'ın
Edâ-yı medhin olmuştu musammem-Nef'î

Bir aceb feyz-i mücerred var ki tîğ-ı gamzede
Sıklet-i tekfînden etmiş şehîdân insilâh
Memduh Paşa
Ne semte kullanırsan at felek eyler sen âhir mat
Mücerred zehr ile kat kat dolu peymânedir dünyâ
Âşık Ömer
Fışkırır rûh-ı mücerred gibi yerden na'şım
O zemân yükselerek arşa değer belki başım
Mehmet Akif

** **mücerredât:** Soyut kavramlar.

mücerredât-ı kesîf: Yoğun soyut kavramlar.
Mukaddesâtını tesbîte uğraşıp durdu
Mücerredât-ı kesîfiyle bir cihân kurdu-Mehmet Akif

mücessem, mücesseme: (مجسّم) Ar. Cism > tecsîm'den; 1. Cisimlenmiş, tecessüm etmiş, cisimlendirilmiş, cisimli, üç boyutlu cisim. 2. Kabartma resim, şekil.
Verziş-i âh ederek âh-ı mücessem oldum
Çarha te'sîr ederim gönlüme te'sîr edemem-Nef'î

Sana ey nûr-ı mücessem nice teşbîh edeyim
Yoğ iken vech-i şebeh tâze nihâl çemeni
İbn-i Kemal
Murâdî bizde aceb hâl var anlar isen
Gehîce lâgar u gâhî mücessemiz cânâ
Muradî (Sultan III. Murat)

mücevher: (مجوهر) Ar. Cevher'den; 1. Elmas gibi kıymetli taşlarla süslenmiş ziynet eşyası. 2. gr. Yalnız noktalı olan harfler "ebced" hesabıyla ortaya çıkan tarihli beyit veya mısra. 3. Süsleme sanatı.
Basmazdı baştan ayağı taht-ı mücevhere
Olmasa şehr-i şevke eğer tâc-dâr şem'-Enverî

mücevher-i tîğ-ı bürrân: Keskin kılıcın mücevheri.
Zebânım bir mücevher-i tîğ-ı bürrândır ki hem-vâre
Hırâş eyler hayâli sînelerde zahm-ı nâsûru-Nef'î

mücîb, mücîbe: (مجيب) Ar. Cevâb> icâbet'ten; icabet eden, teklifi kabul eden, istenileni yapan.
Eylesin zâtını Mennân-ı mücîb
Kasr-ı firdevste hem-bezm-i Habîb-Muallim Naci

mücmel: (مجمل) Ar. Cümle > icmâl'den; kısa ve az söyle anlatılmış, icmal olunmuş söz.
Kim onu medh ede çün medhidir onun levlâk
Defâtir-i dü-cihân midhatinde mücmeldir
Adlî (Sultan II. Bayezid)
O mücmel noktanın tafsîl-i âsârın temâşâ et
Olur bir tohm-ı kem-terden diraht-ı bâr-âver peydâ-Nâbi

mücrim: (مجرم) Ar. Cürüm'den; cürüm işlemiş, suçlu. **c. mücrimîn.**
Ne gam mücrim isem de bana bestir bu saâdet kim
Kapında bir kemîne hâk-i pâyim yâ Resûlallah
Ziya Paşa
Kulun mücrim perîşândır kapında
Utancından günâh saçmaz İlâhî-Şeref Yılmaz

müctebâ: (مجتبى) Ar. Ceby> ictibâ'dan; 1. Seçkin, seçilmiş; ber-güzîde. 2. Hz. Peygamberin büyük torunu Hz. Hasan'ın lakabı.
Yunus Emrem der zî-safâ Peygamber'indir Müctebâ
Çün Hak dedi yâ Mustafâ bağışladım ümmetini
Yunus Emre
Bi-hakk-ı Ahmed-i Muhtâr ü Müctebâ ki odur
Vücûd-ı encüm ü eflâke illet-i îcâd-Nef'î

müctehid: (مجتهد) bk. mücâhid.

müctemi', müctemia: (مجتمع) Ar. Cem'den; toplanan, toplu, toplanmış.
Sensin ol dâver ki_olur bezminde dâim müctemi'
Kahramân'ın tîğı Sâm'ın gürzü Zâl'in hançeri
Nedim

müdâhane, müdâhanet: (مداهنه) Ar. Dühn'den; koltuklama, dalkavukluk.
Dünyâ vü âhirette budur nakd-i kâr-sâz
Mahlûk için müdâhane Hallâk için namâz
Yenişehirli Avni

Hikmet, nizâm-ı âlem-i kevn ü fesâdı hep
İhlâl eden müdâhanedir, irtikâbdır
Hersekli Arif Hikmet
Râgıb müdâhaneyle riyâdır zemânede
Dünyâyı sanma cevr ü sitemdir harâb eden
Koca Ragıp Paşa
müdâhane-i âlimân: Âlimlerin dalkavukluğu.
Meşhûrdur ki fısk ile olmaz cihân harâb
Eyler onu müdâhane-i âlimân harâb
Keçecizade İzzet Molla
* **müdâhin:** Dalkavukluk eden.
Hâin olamam çünkü müdâhin değilim ben
Evzâʿ-ı dü-rûyânede kâhin değilim ben
Abdülhak Hâmit
Söyleme ey şâir-i kizb-ittisâf
Dinleyemem öyle müdâhince lâf-Muallim Naci
müdâm: (مدام) Ar. Devâm > idâme'den; süren, sürekli, arası kesilmez.
Aklı olur mu müdâm mestin
İmânı olur mu büt-perestin-Fuzûlî

Rind-i mey-hârın elinden ne_ola düşmezse müdâm
Gül-şen-i bezmin gülüdür Rûhiyâ câm-ı şarâb
Bağdatlı Ruhi
Ben o Cemşîd-i tarab-hâne-i feyzim ki müdâm
Hüsrevânî hum ile nûş ederim sahbâyı-Nef'î

Sensiz mey sohbeti bana harâm olsun müdâm
Zehr-i hicrinle sararmak hamr-ı hamrâdan lezîz
Enverî
* **müdâm-kâre:** Her zaman işleyici.
Müdâm-kâre-i sehv ü hatâya zâtındır
Kefîl-i lutf ü zâmin-i kerem dem-i mevʿûd-Sâbit
* **müdâmî:** Sürekli olarak şarap içen.
Zâhidâ sanma rümûz-ı aşkı kâmiller bilir
Bâdenin zevk ü safâsın müdâmîler bilir
Muhibbî, Meftunî (Kanunî Sultan Süleyman)
müdârâ: (مدارا) Ar. Dery'den; yüze gülme, dost gibi görünme. **c. müdârât.**
Ammâ yine gamzeyle müdârâ nice mümkin
Tâ olmayıcak âşık-ı ser-bâz-ı mahabbet
Nef'î (olmayıcak: olmayınca.)

Âlemde gönül birliği güç yâr ile yoksa
Ağyâr-ı sitem-kâra müdârâ olagelmiş
Emrî (Edirneli Emrullah)
Etme zer ü sîm için müdârâ
Olmaz kadem-i ricâle ruh-sâ-Ziya Paşa

Zâlimlere sen etme müdârâ-dedi- zîrâ
Zulmü çoğalır onların ettikçe müdârâ
Abdülhak Hâmit
** **müdârât:** Yüze gülmeler.
Zuʿm-ı pindâr-i cibillîsini te'kîd ederiz
Süfehâ kısmına izhâr-ı müdârât etsek-Nâbi
müdâvâ, müdâvât: (مداوا) Ar. Devaʿdan; hastaya deva arama, ilaç verme.
Söz ile ben hasteye bin kez müdâvâ eyledin
Etmedin ey Îsî-şekker-leb ammâ bir yana
Necati Bey
Olurdum zâhidâ çoktan dehen-şûy sâgar-ı meyden
Humâra olsa ümmîd-i müdâvâ gayrı bir şeyden
Nâbi
Bil illeti kıl sonra müdâvâta tasaddî
Her merhemi her yâreye merhem mi sanırsın
Ziya Paşa
müdâvât-ı ilel: Hastalığın tedavisi.
Müdâvât-ı ilel nisbetledir ahvâl-i maʿlûma
Asâdan özge, çeşm-i kûra mîl-i tûtiyâ olmaz
Hayrî (Vîranşehirli Reisülküttâb Mehmet...)
* **müdâvâ-pezîr:** İlaç, çare bulan.
Ne mümkün ola müdâvâ-pezîr hîç Râşid
Benim ki derd-i sühan gibi illetim var
Râşid (Molla Feyzizade Müverrih Mehmet...)
müdbir: (مدبر) Ar. Dübûr > idbâr'dan; talihsiz, düşkün.
Ârif kim ola müdbir ü nâ-dân ola mukbil
İkbâline yuf âlemin idbârına hem yuf
Bağdatlı Ruhi
Cümle erbâb-ı hiyel müdbir olur
Hîlesi pek çoğa sürmez duyulur-Sünbülzade Vehbi

müddeâ: (مدّعى) Ar. Da'vâ > iddiâ'dan; 1. Dava olunan şey, davacının isteği. 2. İddia olunan şey. 3. Aslı faslı olmadan ileri sürülen şey. **c. müddeâyât.**
Ümîd-i lutf u mürüvvet zemâne halkından
Husûle gelmeyecek müddeâ değil de nedir-Nâbi

Sitem kerem sayılır, cevr ile cefâ bir olur
Tarîk-ı aşk u mahabbette müddeâ bir olur-Riyazi

Mukaddemât-ı havâdis değil netîce-pezîr
Verâ-yı perdede bilsem ne müddeâ vardır
Şeyhülislam Ahmet Arif Hikmet

* **müddeî:** 1. İddia eden, davacı. 2. Bir hükümde ayak direyen. 3. İnatçı. **c. müddeiyân.**
Müddeî bizden nice nâm ü nişândır sorduğun
Kim hevâya uyanın evvel nişânın yaktılar
Ahmet Paşa
Müddeî münkir olursa çekerim işhâda
Hak-şinâs, ehl-i nazar anladığım yârânı-Nef'î

Müddeî fâş etmesin ey dil-i muhabbet mihrini
Arz-ı hâl ettikte mahfî nâme-i cânâne bas
Şemsi Paşa
Ger sana efgânımı bî-hûde derse müddeî
Ol söze tutma kulak ben çektiğim efgâna tut
Fuzûlî

** **müddeiyân:** Müddeiler.
Dök nakd-i sirişkin ser-i kûyunda nigârın
Tâ müddeiyân sana gedâdır demesinler-Nâbi
müddeî: (مدّعى) bk. müddeâ.
müddet: (مدّت) Ar. Medd'den; 1. Zaman, vakit. 2. Zamanın bir parçası, bir miktarı. 3. Bir şeyin uzayıp sürdüğü zaman.
Müddet ile çün bu şehre eresin
Bu amûd üstinde şekli göresin-Türk Firdevsîsi

müddet-i devr-i felek: Feleğin dönen zamanı.
Âkıl oldur gelmeye dünyâ metâ'ından gurûr
Müddet-i devr-i felek bir demdir âdem bir nefes
Bâki

müddet-i eyyâm: Günler geçtikçe.
Artırır eyyâm-ı hicrânın sirişkim hiddetin
Müddet-i eyyâm mey keyfiyyetin eyler füzûn-Fuzûlî

müddet-i hüsn: Güzellik zamanı.
Âhir ey dil-ber cefâ kılmaktan usanmaz mısın
Müddet-i hüsnün nihâyet bula sen sanmaz mısın
Nizami

müddet-i irdâ': Yok olma zamanı.
Müddet-i irdâ' bulup ihtitâm
Geldi hulûl eyledi vakt-i fitam-Nahifi

müddet-i ömr: Ömür boyu.
Şâdî-i mer'î-i adûdan cismim etti câmı terk
Müddet-i ömrümde bir şâd oldum ol da şâd-ı merg
Adlî (Sultan II. Bayezid)
müdebber: (مدبّر) Ar. Dübûr>tedbîr'den 1. Tedbir alınmış, düşünce ile hareket edilmiş. 2. huk. Azat oluşu, efendisinin ölümüne bağlı olan köle. **c. müdebbirân, müdebbirîn.**
Dedim vaslından ayırma dediğim
Müdebberdir müdebberdir müdebber-Ümmî Sinan
müderris: (مدرّس) Ar. Ders > tedrîs'ten; 1. Medrese dersi veren. 2. Profesör.
Benim müderris-i ilm-i cünûn hani Mecnûn
Ki bir murâd ala devrimde istifâde ile-Fuzûlî

Bir tıflı iken mekteb-i ışkın dil-i âşık
Mollâya sebak verse olur nice müderris-Behiştî

müderris-i ilm-i cünûn: Delilik ilminin profesörü.
Benim müderris-i ilm-i cünûn hani Mecnûn
Ki bir murâd ala devrimde istifâde ile-Fuzûlî
müdevver, müdevvere: (مدوّر) Ar. Devr > tedvîr'den; 1. Döndürülmüş, tedvir olunmuş. 2. Yuvarlak, değirmi, tekerlek.
Derûnu ol kadar rûşen ki cirm-i âfitâb anlar
Gören rûzenlerinde her müdevver câm-ı billûru
Nef'î
Ol kamer kim gün gibi şekl-i müdevver bağlamış
Lâle gibi ruhlarında la'l-i ahmer bağlamış
Hamdullah Hamdi

müdgam: (مدغم) Ar. Dagm >idgâm'dan; gr. idgam olunmuş, arka arkaya gelen iki kelimeden birincisinin son, ikincisinin ilk harflerinin aynı olması. Gamıyla açar kapıları.
Münkalibtir cihân-ı bukalemûn
İnbisâtı gamiyle müdgamdır-İbn-i Kemal

Vücûdum rîze rîze etseler tîğ-ı felâketle
Yine her rîzesinde hubb-ı Ehl-i Beyt müdgamdır
Ziya Paşa

müdhiş: (مدهش) Ar. Dehşet>idhâş'tan; 1. Dehşet veren, ürküten, korkutan; korkunç. 2. Aşırı, şaşılacak.
O ne dehşetli terakkî, o ne müdhiş sür'at
Öyle bir hârika gösterdi mi insâniyyet-Mehmet Akif

Bir kemiktir, hıncı lâkin yıldırımlardan şedîd
Bir şehîdin göğsüdür, lâkin ne müdhiş bir şehîd
Midhat Cemal Kuntay

müdrik, müdrike: (مدركه) Ar. İdrâk'ten; 1. Yetişen, ulaşan. 2. Anlayış vaktine gelen, olgunlaşan. 3. Ergin. **c. müdrikât.**
Kelîm-i müdrikeyi hîre-çeşm eder her şâm
Nahîl-i Tûr-ı felekten bu âteşîn urcûn
Yenişehirli Avni

müdrike-i âcize: Zayıf kavrayışlı.
Sadr-ı millete vücûdun ulu bir mu'cizedir
Bunu fehm eylemeyen müdrike-i âcizedir-Şinasi

müdrik-i feyz-i dîdâr: Sevgilinin feyzini kavrama.
Bî-basîret olamaz müdrik-i feyz-i dîdâr
Herkese nûr görünmez Cebel-i Mûsâ'da
Rahmi (Tersane Kâtibi Vak'anüvis Kırımlı Mustafa...)

müeddâ': (مؤدّا) Ar. Edâ'dan: 1. Eda olunmuş, tediye olunmuş. 2. Mana, mefhum.
Bir sânihanın olması hakkıyle mübeccel
Olmakla olur sebk ü müeddâ'sı mükemmel
Muallim Naci

müeddeb: (مؤدّب) Ar. Edeb >te'dîb'ten; edeplendirilmiş, tedîb edilmiş, edepli, terbiyeli.
Hizmete bel bağlayıp durdu müeddeb serviler
Bûstânda gûyiyâ bûstâncı taçlı çâkerân-Nuri

müeddî: (مؤدى) Ar. Eda' >te'diye'den; 1. Eda eden, tediye eden. 2. Sebep olan, meydana getiren.
Hûbtur gerçi letâfetle mizâh
Olmaya lîk müeddî-i silâh-Sünbülzade Vehbi

Bâd-ı bürûdet ederdi füşürde bedenlerin
Nâr-ı tama' müeddî-i germiyyet olmasa-Nâbi

müeddib: (مؤدّب) Ar. Edeb > te'dîb'ten; tedib eden, edep öğreten, edeplendiren. **c. müeddibîn.**
Ey müeddib sen edeb verme bu ehl-i vahdete
Ebkem ol zîrâ ki bilmez aşk âdâbın edîb-Lâ

müekked: (مؤكّد) Ar. Ekedd > te'kîd'ten; 1. Sağlamlaştırılmış, te'kid edilmiş. 2. Tekrar edilmiş, bir daha haber verilmiş, tenbih edilmiş.
Ebvâb-ı i'tirâza güşâyiş verip tamâm
Etti edille ile müekked ibâreti-Nâbi

müekkil, müvekkil: (مؤكّل) Ar. Vekil veya vekâlet'ten;> te'kîl'den; tayin eden, vekil yapan, birini vekil kabul eden kimse. bk. müvekkel.
Sipihr medfenini müekkil etmiş insâna
Olur yine ten-i insân gıdâsı insânın-Ziya Paşa

müellef, müellif, müellefe: (مؤلف) Ar. Ülfet> te'lîf'ten; 1. Yazılmış, toplanmış. 2. Kitap olarak meydana getirilmiş, telif edilmiş. **c. müellefât.**
Varıp olıcak hazret-i dil-dâra müşerref
Et dâmenini dürlü hayâ ile müellef
Vasfî (olıcak: olunca)

* **müellif:** Telif eden, yazan.

müellim: (مؤلم) Ar. Elem'den; elem veren, inciten, sızlatan, ağrıtan.
O çünkü pek müellim
Bir ihtisâs olacak; tahammül eyleyemem-Tevfik Fikret

İle'l-ebed onu sevmek, ile'l-ebed, müellim
Fakat hayât-efzâ
Bir ibtilâ ile sevmekti emelim-Tevfik Fikret

müessir: (مؤثّر) Ar. Eser > te'sîr'den; 1. Tesir edici, eser eden, işleyen. 2. İşleyip eser bırakan.
Müessirdir muhabbet ol kadar kim reşk eder bâde
Lebin öptürse ger bir dil-ber-i mümtâz mest-âne
Nef'î

Pek müessirdi sadâ-yı hâtifi yâhûd ki ben
Hâl-i istiğrâk ile olmuş idim pek nâ-tüvân-Lâ

Celâl ile cemâl olmaz müessir kalb-i uşşâka
Cihân-ı aşkta fa'âl olan esmâ-i diğerdir
Leskofçalı Galip

müevvel: (مؤوّل) Ar. Te'vîl'den; 1. Tevil edilmiş, başka anlam verilmiş. 2. Tabir edilmiş (rüya).
Olsa te'vîl-i ibâretle müevvel ma'nâ
Hâtıra gelmez idi lafzdan evvel ma'nâ-Nâbi

müeyyed: (مؤيّد) Ar. Eyd> te'yîd'ten; 1. Kuvvetlendirilmiş, te'yid edilmiş, sağlam. 2. Doğrulanmış. 3. Yardım gören.
Hak'tan bize sultân-ı müeyyedsin efendim
Sen Ahmed ü Mahmûd u Muhammed'sin efendim
Şeyh Galip

Nice Mansûr olmaz ol şâh-ı müeyyed kim çeke
Hasm-ı dîn-i Ahmed'e şemşîr-i âteş-tâb-ı kîn
Üsküdarlı Hakkı Bey

Tâ ki yükselsin ezânlarla müeyyed nâmın
Gâlib et, çünkü bu son ordusudur İslâm'ın
Mehmet Akif

müezzin: (مؤذن) Ar. Ezân'dan; ezan okuyan. **c. müezzinîn.**
Behiştî bezme gelmek va'de etti Cum'adan sonra
Müezzin gelmeden kendim verem gibi salâyı ben
Behiştî

Gül-i riyâz-ı imâmet cenâb-ı Pendî kim
Müezzin olsa revâ andelîb ona her ân
Mantıkî (Ahmet...)

Âh eylerim sadâ-yı bülend ile her seher
Halk uyanıp sanır ki müezzin ezân verir-Sürûrî

müfâce, müfâcât: (مفاجه) Ar. Füce'den; ansızın oluverme, erişme.

müfâce-i zemâne: Zamanın oluvermesi.
Bin türlü maraz etse isâbet zarâr etmez
Lutf ede meğer merg-i müfâce-i zemâne-Nef'î

müfahhar: (مفخّر) Ar. Fahr'den övünmüş.
Eyâ cân issi cân sana müfahhardır
Müfahhardır müfahhardır müfahhar
Ümmî Sinan

* **müfâhir:** Müfâhare'den; Övünen.
Şâyândır olur ise müfâhir
Methetti onu Münîf-i şâir-Ziya Paşa

müfârekat: (مفارقت) Ar. Fark'tan; 1. Ayrılma, uzaklaşma. 2. Bir yerden ayrılma. 3. Kocasından boşanma.
Reng-i adem vücûdla Nâbî-be-hem yürür
Mümkün değil müfârekatı rûzdan şebin-Nâbi

müfâz: (مفاض) Ar. Feyz >ifâza'dan. bol, bereketli.
Bezm-gâh-ı câna sâkî feyz olur nevvâr-ı şevk
Olsa bir câm-ı safâ-bahşa mey-i sâfî müfâz-Behiştî

müfekkir, müfekkire: (مفكّره) Ar. Fikir > tefkîr'den; düşünce gücü, düşünce kabiliyeti.
Zemân olur ki düşünmekten ihtirâz ederim
Müfekkirem o zemân bir nihâle benzer ki
Tevfik Fikret

Müfekkirem o zemân bir nihâle benzer ki
Alîl ü ra'şe-nümâ şâh-sâr-ı bî-bergi-Tevfik Fikret

müferrih: (مفرّح) Ar. Ferah > tefrîh'ten; ferahlandıran, ferahlık veren.
Dâimâ böyle müferrih mi bu çây-ı dil-güşâ
Her zemân âb u hevâsı böyle rûh-efzâ mıdır-Nef'î

Şarâb-ı dil-güşâ olmaz ol la'l-i cân-fezâdan yek
Müferrih hâb bulunmaz hâl rû-yi dil-berden yek
Bâki

Müferrih istesen esrâr-ı rûhânî tenâvül kıl
Bu bir terkîbtir hayrânını ömren melûl etmez
Behiştî

müferrih-i cân: Can rahatlatan.
Hâk-i derin müferrih-i cândır ilâc ona
Âsâr-ı müşg-i hasiyet-i za'ferân kodu-Şeyhi

* **müferrah:** Ferahlatıcı.
Ne âlemdir ne hazzdır bir müferrah çây-ı hurremdir
Muvâfık bir iki yârân ile ayş u safâ etmek
Şeyhülislam Yahya

müfessir: (مفسّر) Ar. Fesr > tefsîr'den; 1. Tefsir eden, açıklayan, kısa bir şeyi açıklayıp anlamını çıkaran. 2. Kur'an-ı Kerim'i yorumlayan din bilgini. **c. müfessirân, müfessirîn.**
İzâr ü lebin vasfın eyler Fuzûlî
Ona hem müfessir derim hem muhaddis-Fuzûlî

* **müfesser:** Tefsir edilmiş, açıklanmış, ortaya konulmuş.
Müfesser eyleye Şeyhî Zebûr-ı Dâvûd'u
Rivâyet etse yüzün mushafından âyetler-Şeyhi
müfettih: (مفتّح) Ar. Feth > teftîh'ten; 1. Açan, açıcı. 2. Tıkanık bir yeri açan (ilaç.)
Yed-i inâyet ile şehr-bend-i âlemde
Der-i murâdını açsın müfettihü'l-ebvâb-Nâbi

Açtı devletten müfettih bâblar
Karşı geldi hâcib ü bevvâblar-Saadettin
müfettihü'l-ebvâb: Kapıları açan.
Ey leşker-i müfettihü'l-ebvâb, vur, bugün
Feth-i mübîni zâmin o tebşîr aşkına-Yahya Kemal
müfettiş: (مفتّش) Ar. Fetş > teftîş'ten; teftiş eden, araştıran; bir işin yolunda olup olmadığını araştıran görevli kimse.
Peykânı irer cânı keser hançeri bî-bâk
Gûyâ ki biri hâkim ü birisi müfettiş
Şeyhülislam Yahya
müfâd: (مفاد) Ar. Mana, kavram.
Kimlerin gûşuna lâyık yine senden gayrı
Şeb-i Mi'râctaki cevher-i esrâr-ı müfâd-Nâbi
müfîd: (مفيد) Ar. Fevd > ifâde'den; 1. İfade eden, anlatan. 2. Faydalı.
Gül-i ra'nâ figân-ı bülbül-i şeydâyı gûş etmez
Hezârân nâle vü feryâd eder Yahyâ müfîd olmaz
Şeyhülislam Yahya
Ehl-i taklîde müfîd olmaz eğer olsa da feyz
Gül-i tasvîre tarâvet nice versin şeb-nem
Koca Ragıp Paşa
Vâlid-i mâcid ona kimdir edersen suâl
Deyem onu muhtasar ki_ola cevâbım müfîd
Esrar Dede
Güzel yazılmış eserler ve şüphesiz ki müfîd
Fakat, basılsa okurlar mı? Bence azdır ümîd
Mehmet Akif
müflik: (مفلق) Ar. Birinci sınıf, usta şair.
Benim ol müflik ü münşî-i hadîsü's-sinn kim
Müftehir zâtım ile pîr ü civân ihvân-Şinasi

müflis, müflise: (مفلس) Ar. İflâs'tan; İflas etmiş, parasız, züğürt. ticarette top atmış. **c. müflisân, müflisîn.**
Kâse-i metrûk-i mey reng-i lebinden bellidir
Müflisin evvelki hâli meşrebinden bellidir-Yüsrî

İki müflis sâil cerrâra benzer şübhesiz
Dest-i gevher başına nisbet eyle deryâ vü kân
Ziya Paşa
müflis-i hâk: Toprağı kalmamış.
Oldu her şâh-ı şükûfe âlî-himmet
Müflis-i hâke nisâr eyledi dinâr ü dirhem
Hayali Bey
müflis-i nâ-kâm: Maksadına erişmemiş müflis.
Felek her şeb nücûmu arz eder ahter-şinâs-âne
Tama' erbâbı nakdin müflis-i nâ-kâm için saklar
Lâ
müfred: (مفرد) Ar. Ferd'ten; 1. Tek, yalnız. 2. Basit (mürekkep olmayan.). 3. ed. Başı ve sonu olmayan tek beyit. **c. müfredât.**
Gönülden ferd ü cândan müfred olgıl
Yakına kalma dolanma kemâne-Elvan Çelebi
** **müfredât:** Müfred'ler.
Müfredât olur mürekkeb hem mürekkeb müfredât
Bu tahavvüldür görünen gâh beka: vü gâh fenâ
Gaybî
müfsid: (مفسد) Ar. Fesâd > ifsâd'dan; bozan, ifsat eden.
Kemâm-ı çeşmine bend eyle tîğ-ı gamzelerin
Rakîb-i müfsidi katle kuşan kuşan güzelim
Hâmî (Hâmî-i Âmidî)
müfsid-i leîm: Cimri ifsatçı.
Makbûl-i bezm-i sohbet olur müfsid-i leîm
Menfûr-ı tab'-ı âlem olur nâsıh-i musîb-Ziya Paşa
müft: (مفت) Far. Bedava, beleş, ucuz.
Süfre-i satrançtır bu kevn ü fesâd
Bakılsa müft sana bir piyâde vermezler-Nâbi

Sâbit, bize enfâsı hisâb üzre verirler
Bir müft soluk yok, ya bu gavgâ ne belâdır-Sâbit

Nef'î bunu sanma müft bulmuş
Üç pâdişâhın nedîmi olmuş-Ziya Paşa

müft-i civânân: Gençlere beleş.

Aşka düştüm cân u dil müft-i civânân oldu hep
Sabr u tâka:t-ı masraf çâk-ı girîbân oldu hep

Nedim

müftehir, müftehire: (مفتخر) Ar. Fahr > iftihâr'dan; 1. Övünen. 2. Şanlı, şerefli. 3. Fahri, parasız iş gören.

O hâlde olmalıyız müftehir karâbet ile
O hâlde nisbetimiz kalmasın rekabet ile

Abdülhak Hâmit

Benim ol müflik ü münşî-i hadîsü's-sinn kim
Müftehir zâtım ile pîr ü civân ihvân-Şinasi

Şu nâdî-i niam, bakın kudûmunuzla müftehir
Bu hakkıdır gazânızın, evet, o hak da elde bir

Tevfik Fikret

müftehir-i bâb-ı intisâb: Bağlanma kapısının şereflisi.

Fakîr ü bây ü sıgâr ü kibâr el-hâsıl
Umûm müftehir-i bâb-ı intisâbı idi-Ziya Paşa

müftehir-i devlet-i yek-rûze-i dünyâ: Dünyanın bir günlük ikbali ile övünen.

Ey müftehir-i devlet-i yek-rûze-i dünyâ
Dünyâ sana mahsûs u müsellem mi sanırsın

Ziya Paşa

müftekır: (مفتقر) Ar. Fakr > iftika:r'dan; 1. Fakir, züğürt. 2. Muhtaç.

Halîfendir ey ahkemü'l-hâkimîn
Onun lûtfuna müftekırdır zemîn-Muallim Naci

Şu soğuk toprağın hayâtı gibi
Solmayan bir hayâta müftekırım-Tevfik Fikret

Ona, herkes, onun şeâmetle
Tasadduk ettiği ikbâle müftekır, müştâk

Tevfik Fikret

müfterî: (مفترى) Ar. Feryy'den; iftira eden, kara çalan.

Vay Dante sen misin koca dâhî-i müfterî
Hâk-i siyâh tîneti hâkister-i cahîm

Abdülhak Hâmit

müfteris, müfterise: (مفترس) Ar. Fers > iftirâs'-tan; avını yakalayıp parçalayan, yırtıcı, yakaladığı başka hayvanları yiyen.

Saklı yüzlerce müfteris hevesât
Alnının çîn-i infiâlinde-Tevfik Fikret

Zavallı kız, seni karşımda döndüren de o bak
O, hep o, hep o mülevves, o mülevves kütle

Tevfik Fikret

Gâlibiyyet gösterirsin müfteris hayvânlara
Ya tufeyliyyâta mağlûbiyyet en sonra neden

İsmail Safa

müftî: (مفتى) Ar. Fetvâ > iftâ'dan; dinî işlerde kendisine danışılan, soru sorulan yetkili.

Lebinle câm-ı müdâmı harâm eder müftî
Halâl'duğuna akl ol şarâba şâhittir-Şeyhi

müftî-i cihân: Cihanın müftüsü.

Ta'n eyleyeni meşreb-i âşıklara sûfî
Müftî-i cihân olsa dahi taşlarız biz-Lamiî Çelebi

müftî-i ışk: Aşk müftüsü.

Bana keşf oldu bugün esrâr-ı âyât-ı cemâl
Her suâle müftî-i ışkam cevâbım var benim

İbn-i Kemal

müftî-i derrâk: Çabuk kavrayan müftü.

Aşk ile mes'ele-âmûz-ı cihânız Nev'î
Ne bilir müşkilimiz müftî-i derrâk bizim-Nev'î

mühendis: (مهندس) Ar. Hendese'den; mühendislik öğrenimini yapmış olan, hendese, geometri bilen.

Vâz etti kaşın tâkını gönlünde Behiştî
Su üzre binâ kılmazıken değme mühendis-Behiştî

müheyyâ: (مهيّا) Ar. Hey'et > tehyi'e'den; hazırlanmış, amade.

Kâm-ı cân istediği lezzeti sordum bildim
Hân-ı hüsnünde lebi şehdi müheyyâ olmuş

Avnî (Fatih Sultan Mehmet)

Ey Fuzûlî âhiret mülküne lâzımdır sefer
Böyle fârig gezme takvâdan müheyyâ kıl metâ'

Fuzûlî

Tevekkül ehliyiz hergiz bizim âmâlimiz yoktur
Müheyyâdır bizimçün devlet isti'câlimiz yoktur

Nef'î

Eşʿâr ü fünûn hep o dudaklarda müheyyâ
Çirk-âb-ı taarruzdan ederlerdi tahaşşî
Tevfik Fikret

müheyyâ-yı edâ: Yerine getirmeye hazır.
Verdi beşere karz ile Hak nakd-ı hayâtı
İnde't-taleb elbette müheyyâ-yı edâdır
Emrî (Edirneli Emrullah)

müheyyic: (مهيّج) Ar. Heyecân > tehyîc'ten; heyecan veren, heyecanlandırıcı.
Görün görün bize ey nûr-ı çeşmi cânımızın
Nedir müheyyici bilmez misin figânımızın
Muallim Naci

Sükût-ı leyl ile hâbîde her taraf, her şey
Bu rûh-ı sâmiti etmez müheyyic ü nâlân
Ahmet Hâşim

mühimm, mühim: (مهمّ) Ar. Hemm'den; 1. Önemli, ehememiyetli. 2. Lüzumlu, gerekli. 3. Düşündürücü, düşündüren. **c. mehâmm, mühimmât.**
Ne mühimm rind olan mansıb için gam çekmek
İki câm ile Galataʿnın olun dizdârı-Behiştî

* **mühimm-sâz:** Önem ortaya koyucu.

mühimm-sâz-ı adâlet: Adaletin önemini ortaya koyucu.
Şeref-bahş-i serîr-i saltanat ser-mâye-i devlet
Mühimm-sâz-ı adâlet revnak-efzâ-yı Müselmânî
Nefʿî

** **mühimmât:** Mühimm'ler.

mühimmât-ı fünûn: Pozitif bilimlerin önemlileri.
Tıptır akvâ-yı münimmât-ı fünûn
Onu münkir değil illâ mecnûn-Nâbi

mühimmât-ı hutûb-ı devlet: Devlet işlerinin mühimleri.
Umûr-ı saltanat hayfâ ki nâ-ehil ellere düştü
Mühimmât-ı hutûb-ı devlete geldi perîşânî
Ziya Paşa

** **mehâmm:** 1. Ehemmiyetli, önemli şeyler. 2. Düşündürücü şeyler.

mehâmm-ı âlem: Dünyanın önemli şeyleri.
Mehâmm-ı âleme üss-i esâstır adlin
Mükâremenle usûl-i ümem olur muhkem-Şinasi

mehâmm-ı devlet: Devletin önemli şeyleri.
Ey nigeh-bân-ı maka:lîd-i nizâm-ı devlet
Ve_ey nesak-sâz-ı câzim-i mehâmm-ı devlet
Fehim (Hoca Süleyman...)

mehâmm-ı râh: Yol için lâzım olan şeyler.
Çün kim tamâm oldu cümle umûr-ı hüccâc
Buldu mehâmm-ı râha dâir umûr pâyân-Nâbi

mühîn: (مهين) Ar. Hevn >ihâne'den; 1. İhanet eden; tahkir eden. 2. Hakir, alçak, aşağı.
Akrebin sokması sanmam sana kînindendir
Bu redâat hep onun tabʿ-ı mühîninden dir-Lâ

mühlet: (مهلت) bk. mehl.

mühlik, mühlike: (مهلك) Ar. Helâk > ihlâk'-ten; helak edici, telef edici, öldürücü, öldüren.
Çeşmimiz sakla gerd-i maʿrekeden
Cünd-i İslâm'ı cümle mühlikeden
Sultan I. Murat (Hüdâvendigâr)

Aşk mühlik, yâr gâfil, mübtelâlar neylesin
Birbirine derdini inkâr güç, ikrâr güç-Nefʿî

Gerçi mühlik bir teessür var dil-i hassâsta
İştikâ etmez Acem tarzında sînem yaradan
Muallim Naci

İkmâle kadar fâcia-i devr-i hayâtı
Atlatmaya mahkûm ne mühlik akabâtı
Mehmet Akif

mühmel: (محمل) Ar. Heml > ihmâl'den; 1. İhmal edilmiş, boşlanmış, bırakılmış. 2. Anlamsız, boş söz. **c. mühmelât.**
Ol ki etvâr-ı felekten ne görürse münker
Döndürür aksine ol an komaz onu mühmel-Nefʿî

* **mühmelât:** Anlamsız, boş sözler.
Eşʿârda mühmelâtı yoktur
Azdır pesti, bülendi çoktur-Ziya Paşa

mühr, mühür: (مهر) Far. Üzerinde isim kazılmış olup mektuplara, senetlere ve diğer evraka basılan madenî veya taştan yapılmış baskı.
Kim mühr urdu leblerinin laʿl-i dürcine
Kim arayıp nişâne-i hâtem bulunmadı-Şeyhi

Hükmeden gönlüme cânân oldur
Mühr kimdeyse Süleymân oldur-Şinasi

La'lin üstüne hatt-ı müşgînin midir dedim dedi
Mûrlardır geldiler mühr-i Süleymân öpmeye
Hayali Bey

mühr-i hümâyûn: Padişah mührü.
Götürüp mühr-i hümâyûn ile etti teşrîf
Mühr-veş mihr kodu sî-i çarh üzre kadem-Nâbi

mühr-i nübüvvet: Peygamberlik mührü.
Var ise mühr-i nübüvvet merdüm-i bînendedir
Ol teni pür-nûru lâyıktır desem ayne'l-yakîn
Nadirî (Ganizade...)

mühr-i sükût: Sessizlik mührü.
Bir söz ile gönlümüz açmaz bizim ol gonca-leb
Urdu gûyâ ağzına hâl-i lebi mühr-i sükût
İbn-i Kemal

mühr-i Süleymân: Hz. Süleyman'ın mührü.
Bedel olmaz buna zîrâ ki senin nâmındır
Tutamaz mühr-i Süleymân yerin âhir-i hâtem
Nâbi

mühre: (مهره) Far.1. Yumru, top gibi yuvarlak şeyler. 2. Fıkra, sırttaki omurga kemiklerinin her biri. 3. Parlak deniz böceği kabuğu. 4. Kâğıt vesaire cilalamak için kullanılan billur top.
Harfidir mecmûa-i esrâr-ı dîvân-ı Kemâl
Noktasıdır mühre-i dâğ-ı derûn-ı Enverî-Nef'î

mühre-i dâğ-ı derûn-ı Enverî: Enverî'nin iç yarasının yumrusu.
Harfidir mecmua-i esrâr-ı dîvân-ı Kemâl
Noktasıdır mühre-i dâğ-ı derûn-ı Enverî-Nef'î

* **mühre-bâz:** Mühreci.

mühre-bâz-ı felek: Feleğin mührecisi.
Târ-ı mûyı çıkarır gâh siyeh gâh sefîd
Mühre-bâz-ı felek mel'abesidir tenimiz-Nâbi

* **mühre-keş:** Mühre çeken.
Olup Hûrşîd ü mehden mühre-keş evrâk-ı eflâke
Hutût-ı rûz u şebden nüsha-i sun' eylemiş inşâ
Nâbi

mühtedî: (مهتدى) Ar. Hidâyet > ihtidâ'dan; hidayete eren, ihtida eden, İslam dinini kabul eden.
Pertev-i hüsnüyle rûşen mülk-i âlem Bâkiyâ
Râh-ı ışka mühtedî ol nûr-ı pâk eyler beni-Bâki

müj: (مژ) Far. Kirpik.
Hâlimi arz etmeğe yeter müjünden dil diler
Sîne-i mecrûhum üzre açtı niçe yâreler
Şem'î Çelebi

müjd, müjde: (مژده) Far. 1. Beşaret, sevinç haberi, muştu. 2. İyi haber getirene verilen bahşiş.
Saklarım nâmına bir pâdişâh-ı devrânın
Ki edem müjd ü beşâret kim ederse tebşîr-Nâbi

Etti nesîm müjde seher nergis ü güle
Erdi zemân-ı nefha-i hâk çeşm ü gûş olun
Şeyhülislam Yahya

Bir müjde bu kim cemî'-i âmâl
Bir hâl ki mâ-verâ-yı ahvâl-Şeyh Galip

müjde-i feth ü zafer: Fetih ve zafer müjdesi.
Erişe müjde-i feth ü zafer etrâf u eknâfa
Tuta dünyâyı hep gül-bâng-ı kûs-ı nusret âvâzı
Nef'î

müjde-i hakîkat: Gerçek müjde.
Gözünde mütebessim ü girye-dâr hulyâlar
Butûn-ı âtiyeye müjde-i hakîkattir
Doktor Abdullah Cevdet

müjde-i hayât-ı ebed: Sonsuz hayatın müjdesi.
Erişti âleme ya müjde-i hayât-ı ebed
Ya oldu dehre berât müsellemi teslîm-Nef'î

müjde-i izzet: Değerli müjde.
Ey kılan izhâr-ı zillet müjde-i izzet sana
Kim bu der-gehde mukarrerdir azîz olmak-Fuzûlî

müjde-i zafer: Zafer müjdesi.
Mağlûb olursa yolladığım elli bin nefer
Feryâd olursa beklediğim müjde-i zafer
Abdülhak Hâmit

* **müjde-bâd:** "Müjde olsun haberi."
İki târîhimle tebşîr eyleyeyim nâsı her ân
Müjde-bâd aldı Arîş'i seyfle cenk-âverân-Sürûrî

* **müjde-gâne, müjde-gânî:** Müjde ile sevinip karşılığında verilen bahşiş.
Nef'î'yim endîşe-i na'tiyle oldum kâm-yâb
Nâ-murâdân-ı cihâna müjde-gânîdir sözüm-Nef'î

Nüvîd-i latîftir erbâb-ı şevka müjde-i ekber
O ekber müjdeye ervâh-ı kem-ter müjde-gânîdir
Muallim Naci

müjde-gânî-i kûy-i habîb: Sevgili köyünün bahşişi.
Âşık peyâm-ı vuslata versin ki nakd-i cân
Pâ-müzd-i müjdegânî-i kûy-i habîbdir-Nâilî

müje: (مژه) Far. Kirpik, göz kapağı kılı. **c. müjgân.**
Gamzen suâle başlasa uşşâka her müjen
Gûyâ lisân-ı hâl ile bir tercümân olur-Nef'î

Müje hançerler İbrâhîm'e dönmüş
Göz İsmâ'îl-veş teslîme benzer-Hayali Bey

müje-i bî-bâk: Kormayan kirpik.
Niçin eyler dili hışm ol müje-i bî-bâkin
Sana göz baktı günâhı ne dil-i gam-nâkin-Behiştî

** **müjgân:** 1. Kirpik. 2. Kirpikler.
Dem-â-dem kilk-i müjgân ile tıfl-ı merdüm-i çeşmim
Hat-ı sevdâ-yı hâlin meşk eder levh-i hayâl üzre
Fuzûlî

Süzme çeşmin gelmesin müjgân müjgân üstüne
Urma zahm-ı sîneme peykân peykân üstüne
Râsih (Enderunî Balıkesirli Ahmet...)

Gözüm üsturlâbtır hüsn-i irtifâ'ın almağa
Ankebûdî perde müjgân ol suturlâb üstüne
İbn-i Kemal

müjgân-ı çeşm-i eşk-feşân: Gözyaşı döken gözün kirpikleri.
Gül bergine batan ne tikendir? Dedim. Dedi:
Müjgân-ı çeşm-i eşk-feşânındır senin-Fuzûlî

müjgân-ı sâye-perver: Gölgelik kirpik.
Müjgân-ı sâye-perveri setr eyliyor gibi
Takrîr-i gamzesinden meâl anlaşılmasın
Tevfik Fikret

müjgân-ı ser-tîz: Keskin kirpik.
Nigâhın fitne-pâş oldukça dest-efşân-ı simâ' içre
Derûn-ı câna hançer-rîz olur müjgân-ı ser-tîzin
Fehim-i Kadim (Uncuzade ...)

müjgân: (مژگان) bk. müje.

mükâfât: (مكافات) Ar. Kifâyet'ten; birinin çalışmasını takdir etmek için verilen şey. (para, nişan vb. şeyler).
Zâhid-i huşk kabûl eyleyüben özrümüzü
El verirse bir ayağ ile mükâfât edelim-Avnî (Fatih Sultan Mehmet) (eyleyüben: eyleyerek)

Buna hengâm-ı mükâfât denilir ey Nâbî
Halkı bî-râhat eden kimse de râhat bulmaz-Nâbi

Fi'ilime ukbâda Mevlâ'dan mükâfât istemem
Ka:niim emniyet-i vicdân ü irfânımla ben
Namık Kemal

mükahhal: (مكحّل) Ar. Kuhl 'den; sürmeli, sürme çekilmiş.
Çehre gül sîne semen çeşm-i mükahhal nergis
Hat çemen gonca dehen ca'd-i muanber sünbül
Bâki

Mükahhal olmayan gözler inâyet tûtiyâsından
Mukarrerdir ki olmaz ol münevver nûr-ı Mevlâ'dan
Hamdullah Hamdi

O kudretten mükahhal çeşmine dil-beste âhûlar
Nigâhından okurlar nüsha-i efsûnu câdûlar
Enderunlu Vâsıf

mükâreme: (مكارمه) Ar. El açıklığı, cömertlik.
Mehâmm-ı âleme üss-i esâstır adlin
Mükâremenle usûl-i ümem olur muhkem-Şinasi

mükâşefe: (مكاشفه) Ar. Keşf'ten; 1. Hakikat ehline Allah'ın sırlarının görünmesi. 2. Meydana çıkarma. **c. mükâşefât.**

mükâşefe-i râz: Sırları meydana çıkarma.
Bildirdi bir nigehle dile gamze kasdını
Ne keşfe ne mükâşefe-i râza başladı-Nef'î

mükedder: (مكدّر) Ar. Keder ve küdûret> tekdîr'den; 1. Bulanık, bulandırılmış. 2. Kederli, üzüntülü.
Şarâb-ı nâba lutf et muhtesib kahr ile çok bakma
Mükedrer kılma aks-i tîreden câm-ı musaffâyı
Fuzûlî

Gelmez dil-i dânâsına âlâyiş-i dünyâ
Yek-müşt gubâr ola mı deryâ-yı mükedder-Rızayi

Gönüllerle berâber gönlümüz şâd u mükedderdir
Dil-i tevhîdimizde münferid hazz u azâb olmaz
Abdullah Cevdet

mükeffen: (مكفّن) Ar. Kefen> tekfîn'den; kefene sarılmış.
Bak şu zulmette çehre-i kamere
Reng-i mevta kadar bükâ-engîz
Gizlenir hüzn ile sehâbelere
O mükeffen hayâl-i nazre-girîz-Hüseyin Sîret

mükemmel: (مكمّل) Ar. Kemâl > tekmîl'den; 1. Kemal bulmuş, tam, olgun. 2. Güzel, âlâ.
Açım! demekle amel-mânde bir topal tilki,
Ayağına gönderiyor rızkın en mükemmelini
Mehmet Akif

mükerrem: (مكرّم) Ar. Kerem > tekrîm'den; saygı değer, sayılan, ululandıran.
Düstûr-ı mükerrem ki Hudâ zâtını etmiş
Envâʿ-ı mekârimle kerem-güster-i âlem-Neşati

Işk ehli olan göze diken olsa gerektir
Hor baksa kayırmaz bize mollâ-yı mükerrem
Behiştî

Kibre ne sebeb yoksa vezîrim diye gerçek
Sen kendini destûr-ı mükerrem mi sanırsın
Ziya Paşa

mükerrer: (مكرّر) Ar. Kerr > tekrîr'den; tekrarlı, tekrarlanmış, tekrar olunmuş. **c. mükerrerât**
Meğer ki bu gönülüm ârzû-yı şekker eder
Ki dâimâ ağızımda lebin mükerrer ola
Kadı Burhaneddin

Her zemân manzûr bir şûh-ı sitem-gerdir bana
Kanda olsam bir belâ Hak'tan mükerrerdir bana
Fuzûlî (kanda: nerede)

Sükker dökerdi bâğa mükerrer şitâda berf
Ebr-i bahâr geldi pür etti nebâtât ile-Bâki

Onun ki şükrü gönül tûtîsine şekkerdir
Senâsı şükr ona kim dilde uş mükerrerdir
Hamdullah Hamdi

mükevkeb: (مكوكب) Ar. Kevkeb'den; yıldızlı, yıldızla bezenmiş.
Uyur fikr-i beşer, tıfl-ı muazzeb
Uyur hattâ şu pehnâ-yı mükevkeb-Tevfik Fikret
Bir intizâr-ı siyâh-renk içinde lerzende
Serin havalı, mükevkeb, o nâzenîn geceler
Hüseyin Sîret

Yahûd zalâm içinde mükevkeb müşâfehât
Manzûme-i avâlim ü manzûme-i hayât
Fâik Âli Bey

mükevven: (مكوّن) Ar. Kevn > tekvîn'den; yapılmış, vücut bulmuş, meydana getirilmiş. **c. mükevvenât.**

mükevven-i kâmil: Tam vücut bulmuş.
Zehî mükevven-i kâmil ki kudretindendir
Perî-lika:lara lutfu tenâsüb-i aʿzâ-Fuzûlî

** **mükevvenât:** Vücut bulmuşlar.
Âyîne-i ademde nukûş-ı mükevvenât
Sûret-sıfat nümûdu var ammâ ki bûdu yok-Nâbi

Mükevvenât ibâret ise ne_ola Zât'ından
Hasâisidir onun cevher-i anâsır-ı çâr-Ziya Paşa

mükevvenât-ı hudûs: Sonradan meydana gelmiş varlıklar.
Mükevvenât-ı hudûs ol Kadîm'dendir kim
Kemâl-i zâtına mümkin değil kabûl-i fenâ
Hayrî (Viranşehirli Reisülküttab Mehmet ...)

mükevver: (مكوّر) Ar. Kevr >tekvîr'den; sarılmış (sarık).
Vechi var bulduğu eşcâra tevakkuf etse
Çünkü destâr-ı mükevverle zuhûr etti kedû-Nâbi

mükeyyef, mükeyyif: (مكيّف) Ar. Keyf >tekyîf'-ten; keyif verici, keyif veren. **c. mükeyyifât.**
Hubb-ı zâtıyla mükeyyef ol ki mestânlık budur
Vâkıf-ı esrâr-ı Hak ol işte hayrânlık budur-Gaybî

* **mükeyyif:** Keyiflenme. **c. mükeyyifât.**

** **mükeyyifât:** Keyiflenmeler.
Dağıttı cünd-i aklımızı eyleyip fesâd
Meydân-ı meyde kükredi şâh-ı mükeyyifât-Enverî

mükrim, mükrime: (مكرم) Ar. Kerem >ikrâm'-dan; ikram eden, ikramcı, ağırlayan.
Şeb-i neylî-i Nîsân, pür-tarâvet
Açıp karşımda bir âğûş-ı mükrim
Okur bî-intihâ eşʿâr-ı daʿvet-Tevfik Fikret

Ey lemha-i mükrim, ne olurdu
Te'dîbine olsaydı da imkân-Tevfik Fikret
müksir: (مكثر) Ar. Kesret'ten; 1. Çoğaltan. 2. Malı çok olan.
Tarz-ı âdâbı gözet müksir ü nâ-dân olma
Kıllet-i dâniş olur kesret-i güftâra sebeb
Hersekli Arif Hikmet
mükteseb, müktesebe: (مكتسب) Ar. Kesb'den; kazanılmış, elde edilmiş, iktisap olunmuş.
Şeyhî visâl-i yâr mukadder sa'âdedir
Sanma ki mükteseb ola dünyâ vü dîn ile-Şeyhi
mül: (مل) Far. Şarap, bade, mey, çakır.
Remz eyle hûnî gözüne her kim diye sâkî hani
Göster lebini lutf ile her kim sora mül nicedir
Şeyhi
Ol gonca-i ser-mest sabâh oldu uyansın
Âyîne-i mül gül yüzünü görsün utansın
Pertev Paşa
Gül ü mül bezmine meyl etme sözüm tut Yahyâ
Ne cefâ-dîde-i hâr ol, ne gam-âlûd-ı humâr
Şeyhülislam Yahya
mülâhaza: (ملاحظه) Ar. Lahz 'dan; 1.Bir meseleyi en ince kısmına kadar düşünme. 2. Dikkatle bakma. **c. mülâhazât.**
Ne nâmedir bu ki keyf-i rahîk-ı mazmûnu
Verir mülâhazaya bir neşât-ı rûhânî-Nef'î

Arz etme bî-mülâhaza halka kelâmını
Nâ-puhte ictinâ olunan bâr saht olur-Nüzhet
mülâhaza-i yâr: Yâri iyice düşünme.
Ma'mûrdur mülâhaza-i yâr ile gönül
Hâlim harâb olurdu eğer ol şeh olmasa
Şeyhülislam Yahya
mülahham: (ملحّم) Ar. Lahm'dan; şişman, etli, semiz.
Na'ralaşmış fışkırır, sarhoş, mülahham bir karı
Bir taraftan bir kızın yangınlaşan al saçları
Midhat Cemal Kuntay
mülâhid: (ملاحد) Ar. Lâhd >mülâhade'den; hak mezheplerini bırakıp batıl mezhebe kayan.
Fırât ü Dicle kenârında eyleyip tuğyân
Mülâhid olmuş iken münteşir misâl-i cerâd-Nâbi
mülâkî: (ملاقى) Ar. Lika > mülâkat'tan; buluşan, kavuşan; görüşen.
Fasl-ı bahâr erdi güle bülbül mülâkîdir yine
Meclis o meclis mey o mey sâkî o sâkîdir yine
Şeyhülislam Yahya
Olsan o ma'kûleye mülâkî
Ya meclise gelse ittifâkî-Şeyhülislam Vassaf Efendi

Tekrâr mülâkî oluruz bezm-i ezelde
Evvel giden ahbâba selâm olsun erenler
Yahya Kemal
mülattaf: (ملطّف) Ar. Lutf > taltîf'ten; taltif edilmiş, bir iyilikle gönlü alınmış.
Çün ede seni lutf-ı hümâyunu mülattaf
Tarf-ı küleh-i yâr ile oldukta mutarraf-Vasfî
mülâyemet: (ملايمت) Ar. Le'm (düzeltme)'den; 1. Uygunluk. 2. Yumuşak huyluluk, yavaşlık.
Hûbân-ı nerm-dil gibi bilmez muhâlefet
Olmuş mülâyemetle pesendîde hûy-i zer-Nâbi

Mülâyemet, eder âlemde âdemi bî-kadr
Kemân-ı mermi felek vakf eder kebâdeliğe-Lâ
* **mülâyim, mülâim:** 1. Uygun, muvafık. 2. Yumuşak, nerm, durgun. 3. Pekliği olmayan.
Nedir bu tâli' ile derdi Nef'î-i zârın
Ne şûhu sevse mülâyim dedikçe âfet olur-Nef'î

Saçın durur dil-i bî-çâreye hemîşe maka:m
Garîbe şehr-i mülâim sevâd-ı a'zamdır
Hamdullah Hamdi
Ettim demîn de vâlide fenzinde câ-nişîn
Gâyet mülâyim oldu o bir merd iken haşîn
Abdülhak Hâmit
* **mülâyim-dil:** Yumuşak huylu.
Meskenet hil'atin eyle i'dâd
Ol mülâyim-dil ü dervîş-nihâd-Nâbi
mülâyim: (ملايم) bk. mülâyemet.

mülâzım: (ملازم) Ar. Lüzûm > mülâzemet'ten; 1. ask. Teğmen. 2. Bir yere veya bir şeye sarılıp ayrılmayan. 3. Stajyer, bir yerde maaşsız çalışan. **c. mülâzımân, mülâzımîn.**

Müderris aşk-durur ilm-i ledünnî dersine ey cân
Mülâzım ol o der-gâha haber-dâr ol hakîkatten

Gaybî

Yazılsın nukat-ı harf ile târîh
Mülâzımdir Sürûrî-i hüner-ver-Sürurî

mülâzım-i câm-ı cihân-nümâ: Cihanı gösteren kadeh; içinde dünyayı seyrettiren kadeh.

Cihân fütûhuna Cem câmdır demiş miftâh
Gelin mülâzım-i câm-ı cihân-nümâ olalım-Şeyhi

** **mülâzımân:** Mülâzım'lar.

mülâzımân-ı kadîmü'z-zemân: Zamanın eski mülazımları.

Zihâm o gûne cevâmi'de rûz-ı rûzede kim
Mülâzımân-ı kadîmü'z-zemâna yer kalmaz-Nâbi

Mülcem: (ملجم) Ar. 1. Gemli, yularlı. 2. Hz. Ali (r.a.)'yi şehit eden Haricî kâfir (Abdurrahman bin Mülcem).

Çok riyâ-kâr var velî görünür
İbn-i Mülcem ile Alî görünür

Osman Nuri Paşa (Diyarıbekirli ...)

mülevven: (ملوّن) Ar. Levn > telvîn'den; 1. Renkli, renk renk, türlü türlü. 2. Boyalı, boyanmış.

Mülevven yürüme sûfî özünü ışka ver kim ol
Vücûdun câmesin pâk etmeğe üstâd-ı zûr-kâr

Behiştî

Bir aks-i mülevvendir onun_için
Arzın bana ahcâr u nebâtı-Ahmet Hâşim

Bir leyl-i serâir ki bütün şûh u mülevven
Güllerle, güneşlerle, emellerle müzeyyen

Tevfik Fikret

mülevves: (ملوّث) Ar. Levs > telvîs'ten; 1. Kirli, pis, telvis edilmiş. 2. Karışık, intizamsız. **c. mülevvesât.**

Ta'n-ı adû Behiştî'ye sanma keder verir
Bahrı mülevves eyleyemez her zerre kelâb-Behiştî

Küfrün o mülevves eli âyâtını sildi
Binlerce cevâmi' yıkılıp hâke serildi-Mehmet Akif

Beyoğlu'nun o mülevves muhît-i fâhişine
Dalar gider, takılıp bir sefîlenin peşine

Mehmet Akif

** **mülevvesât:** Mülevves'ler.

Neden mefâhir-i eslâfe kahredip, yalnız
Mülevvesâtına mâzimizin sarılmadayız

Mehmet Akif

mülhak: (ملحق) Ar. Lühûk >ilhâk'tan; 1. İlhak edilmiş, sonradan takılmış, katılmış. 2. Askerlikte emir subayı yardımcısı. **c. mülhakât.**

İmdâd kılıp inâyet-i Hak
Kıldı onu maksadına mülhak-Fuzûlî

Türkî'de Nef'î ile Bâkî'ye bak
Gayrı dîvânları da et mülhak-Nâbî

Kim ki hamyâze-i sa'yi çeker, elbet çü kemân
Tîr-i âmâli nişân-gâhına eyler mülhak-Şeyh Galip

Gün gibi âşikâresin âriflere ayne'l-yakîn
Ehl-i tuğyânın özünde kahr-ı mülhak el-gıyâs

Ümmî Sinan

mülhem: (ملهم) Ar. Lehm >ilhâm'dan; ilham edilmiş, birinin içine doğmuş.

Dediler cümlesi ahsentü zehî nûr ü nazar
Pâdişânın olur kalb-i şerîfi mülhem-Nâbi

mülhid: (ملحد) Ar. Lâhd > ilhâd'dan; Allah'ı inkâr eden, dinsiz.

Hak kul olmaz kul Hak olmaz mülhid olma sûfiyâ
Gayrı isbât eyleyenler şirk ile gavgâdadır-Gaybî

Bize mülhid diyenin kendüde îmân olsa
Dahleden dînimize bârî Müselmân olsa

Bahayî Küfrî (İstanbullu Hasan Çelebi)

Bir mülhidi lâkin kim eder tesliye heyhât
Sığmaz, bunun âfâkına ferdâ-yı mükâfat

Mehmet Akif

mülhid-i bî-mezheb: Mezhepsiz mülhid.
Ârif ol, ehl-i dil ol, rind-i kalender-meşreb ol
Ne Müselmân-ı kavî, ne mülhid-i bî-mezheb ol
Nef'î

mülhid-i fâcir: Fitneci mülhit.
Gaybe îmân getir ey mülhid-i fâcir ki sana
Âhiretten hatt-ı ta'lîk ile hüccet gelmez-Sâbit

mülhik: (ملحق) Ar. Lühûk >ilhâk'tan; ilhak eden, katan.
Kâh düşerim mutlaka kâh asıl ki mülhika
Bakıp kamudan Hakk'a çağırırım dost dost
Niyazi Mısrî

mülhik-i nûr: Nur katan.
Vücûdun ayn-ı zevk et sûretâ hecri tutup Esrâr
Bilir erbâb-ı dil zevkinde mesrûr olmayan bilmez
Esrar Dede

mülk, milk: (ملك) Ar. 1. İnsanın sahip ve malik olduğu taşınmaz ve gelir getiren malları. 2. Bir devletin ülkesi. **c. emlâk.**
Fuzûlî buldu genc-i âfiyet mey-hâne küncinde
Mübârek mülkdür ol mülk vîrân olmasın yâ Rab
Fuzûlî

mülk-i adem: Yokluk ülkesi.
Ne belâdır süfehâ-yı hademe
Gönderir âdemi mülk-i ademe-Sünbülzade Vehbi

mülk-i beka: Kalıcılık ülkesi.
Sâhib-kırân-ı arsa-i iklîm-i saltanat
Ol dem ki kıldı mülk-i bekaya azîmeti-Bâki

mülk-i belâgat: Söz ülkesi.
Behiştî nice saf asker çekip şi'rim sütûrundan
Yine mülk-i belâgatte bugün bir kal'a aldım ben
Behiştî

mülk-i Çîn: Çin ülkesi.
Yâ cihân-ı nazm-ı âlem-gîrdir olmuş ona
Vasf-ı bûy-ı hulkunu yâd ettiğim yer mülk-i Çîn
Nef'î

mülk-i İslâm: İslam ülkesi.
Diyâr-ı küfrü gezdim beldeler kâşâneler gördüm
Dolaştım mülk-i İslâm'ı bütün vîrâneler gördüm
Ziya Paşa

mülk-i bî-pervâ: Pervasız mülk.
Eğer vermişse bir millet bütün bir mülk-i bî-pervâ
Alan sensin, veren sensin senin hükmündedir dünyâ
Mehmet Akif

mülk-i câvidân: Ebedî ülke.
Görünce küşte-gân-ı tîğ-ı çeşmin mülk-i câvidân
Mesîhâ da hayât-ı câvidânın verdi yağmâya
Esrar Dede

mülk-i cihân: Cihan ülkesi.
Ey devvâr-ı zemâne ki âb-ı adâletin
Mülk-i cihâna revnak-ı bâğ-ı cinân verir-Nef'î

mülk-i dil: Gönül ülkesi.
Acep mi mülk-i dile salsa gamzeler âşûb
Harâb-ı işve-nigeh çeşm-i pür-fiten mahmûr
Neşati

Görüp hâl-i perîşânım benim bî-hûde ta'n etme
Bu emri bir de gel mülk-i dile sultân olandan sor
Şeyh Nazif Dede

mülk-i dünyâ: Dünya ülkesi.
Ârif-i ma'nâ isen kılma tehâlük âleme
Mülk-i dünyâ kimseye mâl olmamış olmaz yine
Leskofçalı Galip

İ'tibâr etme mülk-i dünyâya
İ'tibâr-ı ulüvv-i şândan geç-Fuzûlî

mülk-i ezelî: Ezelî mülk.
Hâstır zât-ı İlâhîsine mülk-i ezelî
Bî-hudûd anda olan kevkebe-i lem-yezelî
Şinasi (anda: orada)

mülk-i fenâ: Yokluk ülkesi.
İncinmemek istersen eğer mülk-i fenâda
Bir kimseyi incitmemeye hasr-ı merâm et-Ziya Paşa

Üç beş sene seyretmek için mülk-i fenâyı
İnsân çekiyor inleyerek bâr-ı kazâyı
Kemalzade Ekrem Bey

mülk-i garb: Batı ülkesi.
Ateş urup mezra'-ı eflâke ser-tâ-ser yine
Mülk-i garba akın etti gönderip leşker güneş
Lamiî Çelebi

mülk-i hâver: Doğu ülkesi.
Nitekim zulmet sipâhından sipihri almağa
Mülk-i hâverden çeke envârdan leşker güneş
Hayali Bey

mülk-i hüsn: Güzellik ülkesi.

Kullarından vuslatın gencin dirîğ etme şehâ
Mülk-i hüsnün vakt ola gönlüm gibi vîrân ola

Behiştî

mülk-i ıtlâk: Yüce makama ulaşmak isteyen.

Demidir kim tene bed-rûd ede cân ile gönül
Mülk-i ıtlâk özenen bend ile zindânı ne_ider

Lamiî Çelebi

mülk-i isti'dâd: Kabiliyet mülkü.

Âsım'a nâ-refte râh açmış Nedîm'e âferîn
Kûçe-i teng-i kalemden mülk-i isti'dâda dek

Âsım (Çelebizade Şeyhülislam İsmail...)

mülk-i kanâat: Kanaat ülkesi.

Kime kim mülk-i kanâatte riyâzet ola kût
Odur ol mürg-i dilin bülbül-i bâğ-ı melekût

Behiştî

mülk-i lâ-mekân: Mekânsız mülk.

Safâ-yı ittisâ-ı kalb ile ol cevher-i ferdim
Ki mülk-i lâ-mekân bir noktadır kevn ü mekânımdan-Palaslı Galip

mülk-i melâhat: Güzellik ülkesi.

Şâhsın mülk-i melâhatte sana kullar çok
Bir oldur ki varıp Mısr'da sultân olmuş-Fuzûlî

Her zemân sanma kapında âh eder üftâdeler
Ey şeh-i mülk-i melâhat böyle kalmaz rûzigâr-Lâ

mülk-i nazm: Nazım ülkesi.

Dönse şemşîr hatîbe ne_ola şemşîr-i zebân
Mülk-i nazmım hutbe-i emn ü emândır sözüm

Nef'î

mülk-i sühan: Söz ülkesi.

Mülk-i sühan kalem-rev-i tab'-ı kerîmidir
Bahreyn-i nazm u nesirde cârî hükûmeti-Akif Paşa

mülk-i Süleymân: Hz. Süleyman'ın mülkü.

Künc-i fakr içre süren iki cihân devletini
Genc-i Ka:rûn'u değil mülk-i Süleymân'ı ne_ider

Lamiî Çelebi

mülk-i şühûd: Görülen mülk.

Ona teshîr olunup mülk-i şühûd
İzz ü devletle gelip buldu vücûd-Hakanî

mülk-i tecrîd: Herşeyden elini eteğini çekme ülkesi.

Mülk-i tecrîddir ferâğat evi
Terk-i mâl eyle hânumândan geç-Fuzûlî

* **mülk-dârân:** Padişahlar.

mülk-dârân-ı izâm: Büyük padişahlar.

Mülk-dârân-ı izâmın a'zamı
Lutf-kârân-ı kirâmın ekremi-Ziya Paşa

* **mülket:** Mülk.

Hânümân-ı dil yıkıldı kalmadı taş üzre taş
Dest-i cevr-i devr ile vîrân olan mülket gibi

Ebussuud Efendi

Kûy-ı dile bilmem yine bir velvele düştü
Baştan başa cân mülketine zelzele düştü

Esrar Dede

mülket-i akl: Akıl ülkesi.

Bu Murâd'ın mülket-i aklın alıp yağmâ eden
Bir sitem-kâr-ı cefâ-cû dil-ber-i dil-sûzdur

Muradî (Sultan IV. Murat)

mülket-i devlet: Devlet ülkesi.

Felek şatrancını üttün saâdet mülkünü tuttun
Ne mülket mülket-i devlet ne devlet devlet-i Kayser

Ahmed-i Dâi

mülket-i Osmânî: Osmanlı ülkesi.

Mükedder kılmasın gerd-i küdûret çeşme-i cânı
Bilirsin âb-ı rûy-ı mülket-i Osmânîyiz cânâ-Bâki

mülket-i Rûm: Rum (Anadolu) ülkesi.

Mülket-i Rûm'da hem şâirler
Ehl-i dil pîrleri mâhirler-Sünbülzade Vehbi

mülket-i vîrâne: Yıkık ülke.

Mihnet-âbâd-ı cihân bir mülket-i vîrânedir
Şenliği ancak içinde kûşe-i mey-hânedir-Riyazi

** **emlâk:** Mülk'ler, temellük olunan bina ve araziler.

Bakmıyor kimse onun emlâkine-Lâ

emlâk-i dehr-i dûn: Alçak dünyanın mülkleri.

Aldanma Bâkıl olup emlâk-i dehr-i dûna
Âlûd eder serini bil kim gubâr-ı hûna

Fârisî (Sultan II. Osman)

* **memleket:** Ülke, bir hükümetin idare ve tasarrufunda bulunan yerler; eyalet, vilayet, yurt. **c. memâlik.**

Hâris-i memleket ü devlet ü ikbâlin ola
Mâlikü'l-mülk Hudâvend-i cihân azze ve cell-Bâki

memleket-i Hıtâ: Hıta ülkesi.

Sâye-i zülfü düştüğü yerleri Nâilî gören
Fark edemez diyâr-ı Çin memleket-i Hıtâ mıdır
Nâilî

* **memleket-ârâ:** Memleketi süsleyen.

memleket-ârâ-yı cihân: Cihan ülkelerini süsleyen.

Adli kim memleket-ârâ-yı cihândır etse
Emn ü âsâyiş için âleme fermân amîm-Nef'î

** **memâlik:** Memleket'ler.

Ol kad-bâlâ vü zülf eğri diyâr-ı hüsn pür-âşûb
Memâlik fitne şeh zâlim âlem serkeş sipâh eğri-Âhi

Biri tedbîr-i hazâin biri ta'mîr-i bilâd
Birisi hıfz-ı memâlik biri tertîb-i haşem-Nâbi

Söyletip başka memâlikteki mahkûnîni
Hâkimiyyet ne imiş, öğreniniz, kıymetini
Mehmet Akif

mülteca: (ملتجی) Ar. Lece' >iltica'dan; sığınacak yer.

Ol menba'-ı cûy-i merâm ol muksim-i rızk-ı enâm
Olsun ilâ-yevme'l-kıyâm şâhân-ı dehre mülteca
Seyyit Vehbi

mülteca-yı hâs u âm: Halk ve ileri gelenlerin sığındığı yer.

Der-gehe devlet-penâhî mülteca-yı hâs u âm
Hâk-i pâk-i âsitânı bûse-cây-ı ins ü cânn-Nef'î

mülteca-yı yevm-i hulûd: Kıyamet gününe sığınma.

Murâd u maksad âlem-penâha ümem
Ümîd rûz-ı nedem-i mülteca-yı yevm-i hulûd-Sâbit

mülteca-yı vüzerâ: Vezirlerin sığınacak yeri.

Mülteca-yı vüzerâ sadr-ı kibâr-ı ulemâ
Kâm-kâr-ı fuzalâ fahr-i mevâlî-i izâm-Nef'î

* **mülteci:** Siyasi, dinî ve ırki sebeplerden dolayı yurdunu terkedip başka bir ülkeye giderek sığınmış olan ve kabul edilen durumdan faydalanmış olan kimse.

Şu'le-i bî-ziyâyı hüzn-i kamer
Mülteci sanki sâde ellerine-Ahmet Hâşim

mültefet: (ملتفت) Ar. Left > iltifât'tan; 1. Bakılmış, iltifat edilmiş. 2. Güler yüz gösterilmiş, hoş davranılmış. 3. Ehemmiyet verilmiş.

Tahsîl edersin ma'rifet buldun erenlerden sıfat
Hak'tan olursun mültefed dinle sadâ-yı "bi'ş-nev'i"
Esrar Dede

* **mültefit:** 1. İltifat eden, yüzünü çevirip bakan. 2. Hoş davranan, güler yüz gösteren. 3. Ehemmiyet veren.

Mîzân-ı Hakk'ta bu dahi bir özge ma'delet
Menfûr olur hüner-ver ü cühhâl-i mültefit
Ziya Paşa

mültemes: (ملتمس) Ar. Lems'ten; iltimaslı, kayırılan. **c. mültemesât.**

Dîdâr-ı dosttur iki âlem netîcesi
Yok ondan özge âşıka âlemde mültemes-Fuzûlî

Ko kurursa kurusun mezra'a-i âmâlin
Tek hemân dökme yere âb-ı ruhun mültemesin
Nâbi

Kasd-ı âşık iki âlemde cemâl-i dosttur
Yoktur ondan özge âşık âleminde mültemes
Âdile Sultan

Ey nesîm-i subh sensin ka:sıd-i müşgîn nefes
Hâlim ol meh-rûya arz et senden oldur mültemes
Lamiî Çelebi

mültemes-i subh: Sabahın iltimaslısı.

Onu nefes-i haclet ile münkesif etme
Senden budur ey mihr-cebîn mültemes-i subh-Nâbi

mültezim: (ملتزم) Ar. Lüzûm > iltizâm'dan; 1. İltizam eden, bir şeyi veya bir kimseyi lüzumlu sayıp ona taraflık gösteren. 2. İltizamcı, kesimci; devlete ait bir geliri toplama iznini üzerinde taşıyan kimse. **c. mültezimîn.**

Bir iki mültezimi eyledi havâle bana
Ki iştirâkle etmişler iltizâm-ı sitem-Nef'î

Vücûd-ı hükmün için mukteză vücûd-ı beka
Beka-yı şer'in için mültezim beka-yı vücûd
Nevres-i Kadim

Nizâm-ı halk-ı âlem mültezimdir ind-i Bârî'de
Hudâ ka:dirdir ammâ sîmi zer leyli nehâr etmez
Ziya Paşa

mülûk: (ملوك) bk. melik.

mülzem: (ملزم) Ar. Lüzûm >iltizâm'dan; 1. Baskın çıkarak susturulan, ilzâm eden. 2. Lüzumlu gören, gerektiren.

Sana her meclisinde söyleriz sen mülzem olmazsın
Değil kürsiye vâiz arşa çıksan âdem olmazsın
Sâbit

Cihânda çarh-ı lu'bet-bâz oyunlar oynamıştır kim
Hezârân Bû Alî Sînâ onun oynunda mülzemdir
Huffî

Mülzem olmaz her nice ilzâm edersen seg rakîb
Haylî müşkildir belî dânâya nâ-dân ile bahs
Cinânî

mümâsil: (مماثل) bk. misl.

mümâşât: (مماشات) Ar. Meşy (yürüme)'den; 1. Beraber gitmek, yoldaşlık etmek. 2. Kavuk sallamak.

Halk ile hâzımdır oldukça mümâşât eylemek
Ger bana uymazsa eyyâm uyarım eyyâma ben
Rıza Paşa

Halk ile lâzımdır oldukça mümâşât eylemek
Ger bana uymazsa eyyâm uyarım eyyâma ben
Nevres-i Cedid (Osman....)

mümâşât-ı zemân: Zamanın dalkavukluğu.

Feyz ise maksad mümâşât-ı zemâne mâ'il ol
Fırka-i yağmâ-gerân-ı asra sen de dâhil ol
Ziya Paşa

mümessek: (ممسك) Ar. misk > temsîk'ten, misklenmiş, misk kokulu.

Mânend-i mihr mümessek olur hande-rûlar
Ebrin atâsı âleme giryânlığındadır-Nâbi

mümeyyiz: (مميز) Ar. Meyz > temyîz'den; 1. Seçen, ayıran. 2. Bir dairedeki yazıcıların yazılarını düzelten kâtip. 3. Bir imtihanda talebenin bilgisini yoklayan kimse.

Hûblar kaddine harf etme mümeyyiz geçinip
Be bu fende dahı sen doğru elif bilmezsin-Behiştî

mümidd: (ممد) Ar. Meded'den; 1. Yardım eden, imdad eden. 2. Uzatan, uzatıcı.

Günâh-kâra mümidd ol-durur kıyâmet olıncak
Bu hâle dâl-durur harf-i mîm ü dâl-ı Muhammed
Hamdullah Hamdi (olıncak: olunca)

mümidd-i hayât: Ömür uzatıcı.

Gönül diler leb-i yâkûd u zülf-i müşgînin
Ki bu mümidd-i hayât oldu ol müferrih-i zât
Lamiî Çelebi

mü'min, mü'mine: (مؤمن) Ar. Emn >îmân'-dan; iman eden, inanan, kalp ile tasdik ve dil ile ikrar eden. **c. mü'minât** (mü'mine'nin c.); **c. mü'minîn:** (mü'min'in c.)

Kasd etti beni pîr-i mugandan kese ağyâr
Mü'minlere şeytân olur elbette müvesvis-Behiştî

Sicn-i mü'min cennet-i kâfir-dürür dünyâ demiş
İşiten ağyâr-ı bî-dîn ile destânım benim
Necati Bey

Me'yûs ola mı mü'min olan rahmet-i Hak'tan
Ol günde şefâat olacak kâr-ı Muhammed-Nuri

mü'min-i âgâh: Uyanık mümin.

Mü'min-i âgâh Hak'tan gayre etmez ser-fürû
Sâcid-i vahdet-pereste kıble-gâh olmaz iki
Namık Kemal

** **mü'minîn:** Müminler.

Esâs-ı dîn-i Hak bünyâd-ı tahkîk
Emîrü'l-Mü'minîn Bû Bekr-i Sıddîk-İbn-i Kemal

mümkin, mümkün: (ممكن) Ar. İmkân'dan; kudret dâhilinde, yapabilme kudretinde olan, yapılabilen şeyler. **c. mümkinât.**

Nakş-ı Şîrîn'i giderdi seng-i hârâdan felek
Mümkin olmadı gidermek hâtır-ı Ferhâd'tan
Hamdullah Hamdi

Seni sayd eyleme mümkin mi dedim dil-dâra
Dedi bin nâz ile sîm ü zere sor sorma bana
Enderunlu Vâsıf

Ne mümkün zulm ile bî-dâd ile imhâ-yı hürriyet
Çalış, idrâki kaldır, muktedirsen, âdemiyyetten
Namık Kemal

** **mümkinât:** Yapılabilen şeyler, imkân dahilinde olanlar.
İʿtilâ etsem semâʿ-i mümkinâtın üstüne
İrtika etmek diler, durmaz, dil-i âlî-cenâb
Tahirü'l-Mevlevi
Mümkinâtın her biri âyîne olup kendüye
Rû-yı kesretten cemâlin gösteriptir şeş-cihât
Gaybî (gösteriptir: göstermiştir)
mümsik: (ممسك) Ar. Mesk > imsâk'ten; 1. Eli sıkı, pinti. 2. Bir şeyden el etek çekip nefsine hâkim olma.
Sehâdan addolur izzet, ayb ise de isrâf
Kibârın müsrifi yeğdir hele mümsik hisâbîden
Nevʿî
Cihânda merd-i mümsik mâlik olsa genc-i Ka:rûn'a
Fenâdan göz yumunca mâlın eller kendisin yer yer
Bağdatlı Ruhi
mümtâz: (ممتاز) Ar. Meyz >imtizâc'tan; 1. İmtiyazlı, ayrı tutulmuş, üstün tutulmuş. 2. Seçkin.
Belki Yûsuf da seni görse olurdu âşık
Ol kadar hüsn ile mümtâz ü dil-ârâsın sen-Nefʿî

Olsa ne kadar hüsn ü melâhatle ser-efrâz
Öykünmeye sen dil-ber-i mümtâza güzeller
Şeyhülislam Yahya (öykün-: özenmek, taklit etmek)

Âb-âver ile bir idi ol sebû-şiken
Mümtâzdır zemânede destî kıran dahi
Keçecizade İzzet Molla
mümtâz-ı âkıl: Akıllı seçkin.
Mesken etmezsem kanâat mülkünü Mecnûn-misâl
Halk-ı âlem içre bir mümtâz-ı âkıl olmazam
Behiştî
mümtâz-ı âlem: Âlemin seçkini.
Mümtâz-ı âlem olmamağa çâre var mıdır
Zîrâ senâ-yı şâh-ı ser-efrâzdır sözüm-Nefʿî
mümtedd: (ممتدّ) bk. memdûd.
mümtelî: (ممتلى) Ar. Melâ'dan; 1. Mide dolgunluğuna ulaşmış. 2. Dolgun, dolu, dolmuş.
Hâk etti şimdi onları zulmetle mümtelî
Hâlâ nücûm tarz-ı kadîm üzre müncelî
Muallim Naci

mümteniʿ: (ممتنع) Ar. Menʿ > imtinâ'dan; 1. İmtinâ eden, çekinen. 2. İmkânsız, olamaz. **c. mümteniʿât.**
Mümteniʿdir vasfının tahkîkı gelse âleme
Urfî vü Selmân gibi sat şâir-i zor-âferîn
Üsküdarlı Hakkı Bey
Çok değildir mazhar-ı sırr-ı kadîm olmak bana
Mümteniʿdir feyz-i ilminden adîm olmak bana
Leskofçalı Galip
** **mümteniʿât:** Mümteniʿler.
Erişti evc-i kemâlâta nûr-ı idrâkât
Yetişti rütbe-i imkâna kısm-ı mümteniʿât
Sadullah Paşa
münâcât: (مناجات) Ar. Necât'tan; Allah'a yakarış.
Hum-ı meyden götürüp âlemi seyrân edelim
Tûr-ı aşka çıkalım yine münâcât edelim
Avnî (Fatih Sultan Mehmet)
Yine rind-âne gelin azm-i harâbât edelim
Pîr-i mey-hâne ile zikr ü münâcât edelim-Şeyhi

Yok yerim kûy-ı münâcâtta havfüm bu beni
Bu melâmetle harâbât kabûl eylemeye-Hayali Bey

Diz çöküp mermerin üstünde yalın kat hasıra
Bekliyor hepsi münâcâtı: Onun _imdi sıra
Mehmet Akif
münâdâ: (منادى) Ar. Nidâ'dan; 1. Nida edilmiş, çağrılmış. 2. gr. Başına nida harfi getirilmiş kelime. Nedimâ: "ey Nedim" anlamında. Kelime sonundaki "â" nida harfidir.
Biz münâdânın münâdî idügin fehm edeli
Her nefeste Hak'tan âgâh olmada ezkârımız
Gaybî (idügin: olduğun)
* **münâdî:** 1. Nida eden, tellal. 2. Müezzin.
Biz münâdânın münâdî idügin fehm edeli
Her nefeste Hak'tan âgâh olmada ezkârımız-Gaybî
Hem münâdî vü nidâyım hem atûfum hem raûf
Hem kulum hem kulların rezzâkı ve gayyûruyum
Mesihi
münâdeme, münâdemet: (منادمه) Ar. Nedim'den; eğlence meclisinde arkadaş olarak oturup sohbet ve ülfet etme.

* **münâdim:** Nedimlik eden, meclis arkadaşı, sohbet arkadaşı. **c. münâdimîn.**
Mes'ûda nazîre-i mün'adimdir
Eş'ârı cevâmiü'l-kelîmdir-Ziya Paşa

Lâkin tesâdüf... Âh o kavîler münâdimi
Âcizlerin, zavallıların hasm-ı dâimi-Tevfik Fikret

** **münâdimîn:** Münâdim'ler.

münâdimîn-i tarab: Eğlence arkadaşları.
Açın şu perdeyi: Bir bezm-gâh-i nûş-â-nûş
Münâdimîn-i tarab ser-be-ser şetâret-pûş
Tevfik Fikret

mün'adim: (منعدم) Ar. Adem > in'idâm'dan; yok olan.
Mes'ûda nazîre-i mün'adimdir
Eş'ârı cevâmiü'l-kelîmdir-Ziya Paşa

Bî-çâreyi medhûş ederek her nefesinde
Muztarr bırakır mün'adim olmak hevesinde
Mehmet Akif

münâdim: (منادم) bk. münâdeme.

münâfaka, münâfakat: (منافقه) bk. münâfık.

münâfât: (منافات) Ar. Nefy'den uymama, birbirine zıt olma.

münâfât-ı esâlîb: Üslupların zıt oluşu.
Cümle bir ka:idedir mes'ele-i hicr ü visâl
Fenn-i hikmette münâfât-ı esâlîb olmaz-Nâbi

münâfese, münâfeset: (منافسه) Ar. Nefs'ten; kin, haset, çekememezlik gibi gizli düşmanlık.
Ney-zen bezimde mutriba hem-vâre geç bakar
Bilmem miyânlarında nedir bu münâfese-Nedim

münâfık: (منافق) Ar. Nifâk'tan; 1. Nifak sokan, iki yüzlülük eden, iki yüzlü davranan. 2. Hz. Peygamber zamanında, İslam'ı kabul ettiği hâlde iki yüzlülüğe devam eden kişilere verilen isim. **c. münâfıkîn.**
Ne mihrinden sefâ kesb et ne mâhından saâdet um
Sakın aldanma bu dehre iki yüzlü münâfıktır
Hayali Bey

Kelâm-ı Hakk'ı işitse hücûm eder cühelâ
Nişân-ı seng-i münâfık olursa tan mı Bilâl-Bâki

Çok kana girer gamzen uyup kavl-i rakîbe
Gammâze muvâfık görünür rây-ı münâfık-Nizami

* **münâfık-âne:** Münafıkçasına.
Sâdık muhibbe arz-ı şefkat ederler ammâ
Zâhid münâfık-âne pîr-i mugân derûnî-Behiştî

* **münâfaka, münâfakat:** Münafıklık.
Münâfakat o kadar etti âleme te'sîr
Ki oldu hep alınıp verilen selâm-ı dürûğ-Nâbi

mün'akis: (منعكس) Ar. Aks > in'ikâs'ten; 1. Tersine dönmüş, çevrilmiş, in'ikâs etmiş. 2. Bir yere çarpıp geri dönmüş.
Mün'akis âyîne-i tab'ımda nakş-ı kâinât
Sûret-i ma'nîde bir sırr-ı nihân olmaz bana
Ziya Paşa

münakkaş: (منقّش) Ar. Nakş >tenkîş'ten. 1. Nakışlı, resimli, işlemeli. 2. Renkli dokuma kumaşlarındaki işleme.
Olmasa ferş-i münakkaş dâmen-i sahrâ yeter
Bulmasam sakf-ı mukarnes kümbed-i mînâ yeter
Necmi

Münakkaş oldu bisât-ı çemen şükûfe ile
Nazîri lücce-i eflâk oldu tahta-i hâk-İbn-i Kemal

münâsib: (مناسب) Ar. Nisbet > münâsebet'ten; 1. Uygun, yerinde. 2. Yaraşır, yakışık.
Cân mürgine gıdâ-yı ruh olmaya münâsib
Hâl-i ruhun halîlim şeh-dâne bir adestir-Behiştî

Ârzû eylerdi bir mahbûb-ı müstesnâyı dil
Bir münâsib dil-ber-i mümtâz buldum kendime
Şeyhülislam Yahya

Münâsibtir sana ey tıfl-ı nâzım hüccetin al gel
Beşiktaş'a yakın bir hâne-i vîrânımız vardır-Nedim

mün'atıf: (منعطف) Ar. Atf >in'itâf'tan; sapan, bir tarafa doğru dönen, meyillenen.
Mazhar olmuş iltifât Hazret-i Peygamber'e
Mün'atıftır dîde-i takdîs-i ümmet güllere
Vasfî (Şeyh...)

Mün'atıftır bir mübârek fi'le her bir lâhzası
Münhasırdır bir umûmî hayra her bir sâati
Ziya Paşa

Her yanda bir nigâh ki tâ rûha mün'atıf
Her yanda bir dehân ki eder rûhlar nisâr
Tevfik Fikret

münâzaa: (منازعه) Ar. Nez' ve niza'dan; ağız kavgası, çekişme. **c. münâza'ât.**
Olmazdı ittihâd nihâd-ı vücûdda
Ser-rişte-i münâzaa müstahkem olmasa-Nâbi

münbasit: (منبسط) Ar. Bast > inbisât'tan; 1. Yayılan, açılan, inbisat eden. 2. Şen, gönlü açık.
Mesâib etmeye görsün zavallı mülkü zebûn
Asık suratlıların hepsi münbasit, memnûn
Mehmet Akif

müncelî: (منجلى) Ar. Cilâ > incilâ'dan; 1. Açılıp parlak olan, ayan, açık, incila eden. 2. Meydana çıkıp besbelli olan.
Ref' edince mâsivâyı nûr-ı Hak eyler zuhûr
Maksad ancak kalbe böyle incilâ vermektedir
Selimî (Yavuz Sultan Selim)
Müncelî âyîne-i dilde nukûş-ı kâinât
İş o mir'ât-ı musaffâya cilâ vermektedir
Selimî (Yavuz Sultan Selim)
Bakınca dîde nûruna ziyâ bulur bu cism ü cân
Mir'ât-ı kalbi müncelî kıl sırr ile dîdârı gör
Âdile Sultan

müncemid, müncemide: (منجمد) Ar. Cümûd > incimâd'tan; 1. Donmuş, donuk. 2. Buz hâlinde olan.
Gûyiyâ tîğ-ı celâlinden bu çerhe damlamış
İki katre müncemid hûn-ı ciger hurşîd ü meh
Esrar Dede
Bir dûd-ı müncemid gibi âfâk-ı bî-hayât
Pîşinde canlanır mütehâşî nazarların
Tevfik Fikret
Bir ıztırâr-ı serd ile titrer mükevvenât
Altında karların
Bir dûd-ı müncemid gibi âfâk-ı bî-hayât
Tevfik Fikret

müncerr: (منجر) Ar. Cerr'den; 1. Bir tarafa çekilip sürüklenen, sürülen, kayıp bir tarafa giden. 2. Varıp sona eren. 3. Neticelenen.
Câm-ı ışkın cür'asın kılsan bu bezm ehline feyz
Sulha müncerr olsa bu bî-hûde gavgâ kâşkî-Bâki

Müncerr olur umûr-ı cihân bir nihâyete
Sayfın şitâya meyli, bahârın hazânadır-Ziya Paşa

Neye müncerr ola hâlim bu televvünle benim
Dil-i peşîmân yine tevbeye varmaz dehenim
Şeyh Galip

müncezib, müncezibe: (منجذب) Ar. Cezb > incizâb'tan; incizap eden, beriye çekilen.
Ol sebük-rûhum ki dûş-ı mevcde bâr olmazam
Müncezib tâ kulzüm-i envâra bir ben bir habâb
Esrar Dede
Parlıyor alnı uzaktan ayın on dördü gibi
Gülüyor; işvesinin câzibeler müncezibi
Mehmet Akif
Misli yok mânendi yok bir mâha gönlüm müncezib
Kâinâtı halk eden Allah'a gönlüm müncezib-Lâ

mündemic: (مندمج) Ar. Dümûc >indimâc'tan; bir şeyin içinde gizli olan, saklı.
Endîşeden gönülleri hâlî değildi hîç
Olmuştu bir şitâ bu gönüllerde mündemic
Tevfik Fikret

münderic: (مندرج) Ar. Derc >indirâc'tan; bir şey içinde mevcut ve dâhil olan. **c. münderecât, mündericât.**
Hâkan-ı Osmânî neseb kim münderic zâtında hep
İslâm-ı fârûk-ı Arab ikbâl-i Pervîz-i Acem-Nef'î

Ne ma'nâlar ne sözler münderictir safha-i dilde
Eğerçi sûret-i zâhirde hâmuşum kitâb-âsâ-Lâ

münebbih, münebbihe: (منبّه) Ar. Tenbîh'ten; 1. Uyandıran, uykudan kaldıran. 2. Dalgınlıktan kurtaran. 3. Uyuşukluğu gideren. **c. münebbihât.**
Durmayıp geçmektedir sâat-be-sâat dehr-i dûn
Ra'd ile ona münebbihtir bu tâs-ı ser-nigûn
Bekayî

müneccim: (منجّم) Ar. Necm'den; 1. Yıldızları gözleyen, yıldız bilgini. 2. Yıldızlarla fala bakan, falcı. **c. müneccimîn.**
Tâli'in tutup müneccim ey meh-i Mirrîh-çeşm
Dedi kim bunun ucundan günde yüz bin kan olur
Zâti

Yaşım aktığına niçin lutf u yâ kahr eylemez
Çün müneccim hayr u şerri cümle encümden tutar
Nizami

Yıldız arayıp gökte nice turfa müneccim
Gaflet ile görmez kuyuyu reh-güzerinde-Ziya Paşa

münekker: (منكّر) Ar. Nekr'den; bilinmeyen, belli olmayan bir şeye delalet eden.
Bana sen vehle-i ûlâda göründün ma'rûf
Çeşm-i dikkatle bakıldıkça münekkersin sen-Cûdî

münevver, münevvere: (منوّر) Ar. Nûr > tenvîr'den; ışıklı, nurlu, aydınlatılmış.
İzzetim şem'-i münevver tâliim azm-i kavî
Devletim hükm-i revân ayşım evi ma'mûr idi
Fuzûlî

Bâkî şafakda mihr-i münevver sanır gören
Aks-i izâr-ı sâkîyi câm-ı şarâbda-Bâki

Mükahhal olmayan gözler inâyet tûtiyâsından
Mukarrerdir ki olmaz ol münevver nûr-ı Mevlâ'dan
Hamdullah Hamdi

münevvim: (منوّم) Ar. Nevm > tenvîm'den; Uyku veren, uyutucu.
Bir münevvim ses değil yer yer hurûşân vevele
Fevc fevc akmakta insânlar bütün müstakbele
Mehmet Akif

münezzeh: (منزّه) Ar. Nezâhet >tenzîh'ten; tenzih edilmiş, arı tutulmuş; temiz; uzak.
İktizâ etti münezzeh zâtı
Sebeb-i hilkat mevcûdâtı-Hakanî
Müşâhid olamaz olsa mücerred mâdde sırru'llah
Münezzehtir diyen mahcûb oluptur Hakk'ı rü'yetten
Gaybî (oluptur: olmuştur)
Zât-ı biçûnun mekânlardan münezzehtir senin
Pes seni ya kanda bulsun ağlayıp feryâd eden
Aziz Mahmut Hüdayî (Üsküdarlı ...) (kanda: nerede)

İnancım tam münezzehsin kusurdan
Akıl âlet Seni ölçmez İlâhî-Şeref Yılmaz

münfail: (منفعل) Ar. Fi'l > infi'âl'den; ; 1. İnfial eden, gücenen, gücenmiş. 2. gr. Edilgen.
Hande-i hacletle ister ki_ede def'-i infiâl
Gonca gül-şende görüp gül yüzün olmuş münfail
İbn-i Kemal

Sende kalmıştı münfail, kırgın
Muztarib gönlümün son ümîdi-Tevfik Fikret

Zannım, bize münfail ki Mevlâ
Bir bâdiye halkı yandı. Hâlâ
Bir damla su inmiyor semâdan-Mehmet Akif

münfekk: (منفك) Ar. Fekk > infikâk'ten; ayrılan, ayrılmış olan, infikâk eden, çıkmış; sökülmüş.
Sanma tenhâ künc-i halvette dil-i bî-çâreyi
Senden ayrı sîneden bir an gamın münfekk midir
Şeyhülislam Yahya

Nesl-i pâkinden olmasın münfek
İzzet-i dîn ü devlet-i dünyâ-Şeyhülislam Yahya

Sıfat ü zât yek-diğerden olmaz bir zemân münfek
Ziyânın inkişâfı şemsden, şemsin ziyâdandır
Nevres-i Kadim

münfik: (منفق) Ar. Nafaka >infâk'tan; nafaka veren, besleyen.
Âh ben âcizenin münfikı olan pederim
Deşt-i hasrette kodu bizleri böyle tenhâ
Leyla Hanım

münharif: Ar. İnhirâf'tan; 1. Sapan, doğru yoldan ayrılan, inhiraf eden. 2. Çarpık, eğri. 3. Sağlam olmayan.
Münhariftir sâkiyâ endûh-ı dünyâdan mizâc
Bâde tut kim illet-i endûha gaflettir ilâc-Fuzûlî

Tîrine Yahyâ nişân eylerse olma münharif
Göz ucuyla yârdan yetmez mi bir kerre nigâh
Şeyhülislam Yahya
Görüp ahkâm-ı asrı münharif sıdk u selâmetten
Çekildik izzet ü ikbâl ile bâb-ı hükûmetten
Namık Kemal

münhasır: (منحصر) Ar. Hasr > inhisâr'dan; 1. Sınırlanmış, her tarafı çevrilmiş, inhisar altına alınmış. 2. Yalnız bir şeye veya bir şeye mahsus olan.
Gül hazâna muntazır, bülbül figâna münhasır
Çeşm-i ibrette gülistan ayn-ı şîve-gâhdır-Haşmet

Mün'atıftır bir mübârek fi'le her bir lâhzası
Münhasırdır bir umûmî hayra her bir sâati
Ziya Paşa

Mütefennin tanınan üç kişinin kıymeti de
Münhasır anlamadan, dinlemeden taklîde
Mehmet Akif

münhasif: (منخسف) Ar. Husûf > inhisâf'tan; 1. Sönükleşme, sönmüş gibi olma, kör olma. 2. Ayın sönükleşmesi.

Mensûh ü münhasif, mütenahnih, ateh-lika:
Bir varlık... İşte çehre-i mâzî-i zî-beka-Tevfik Fikret

Pek münhasif duran o muazzez cebînine
Rahşân hâleler örecekler ve sen yine
Şarkın melek perîsi, mübârek melîkesi
Pîşinde nağme-hîz edeceksin güneş gibi
Tevfik Fikret

münhedim: (منهدم) Ar. Hedm > inhidâm'-dan; yıkılan, yıkılmış, inhidam edilmiş, harap olmuş.

Âh kim vardı ele girmedi bir yâr-i vefâ
Münhedim oldu bu devr içre meğer dâr-ı vefâ
Hamdullah Hamdi

münhemik: (منهمك) Ar. Hemk > inhimâk'ten; 1. Bir işin üstüne çok düşen, inhimak eden. 2. Kötü şeylere düşkün.

Denirse kendine, milletlerin ekâbirini
Sayardı göstererek hepsinin kebâirini
"Falan içerdi.. Filân fuhşa münhekmikti..." diye
Mehmet Akif

münhezim: (منهزم) Ar. Hezîmet > inhizâm'-dan; hezimete uğrayan, inhizam eden, bozguna uğrayan.

Işkın kıtâli geldi vü sabr oldu münhezim
Bir meklekette fitne olur olsa iki şâh-Ahmet Paşa

Münhezim eyleyeler gayret ile küffârı
Cünd-i İslâm'a vere fırsat u nusret o Gayûr
Bahtî (Sultan I. Ahmet)

Aldı hamd olsun Arîş'in kal'asın ehl-i cihâd
Münhezimdir ceyş-i mel'ûn kaçtı gelmez ba'd-ezîn
Sürûrî

münhî: (منهى) Ar. Nehy'den; haberci, haber ulaştıran. **c. münhiyân.**

münhî-i ma'rifet: Marifet habercisi.

Münhî-i ma'rifeti hâl diliyle dâim
Kılar ehl-i Hakk'a esrâr-ı hakîkat inhâ-Fuzûlî

mün'im: (منعم) Ar. Ni'met > in'âm'dan; 1. Nimet veren, yedirip içiren. 2.Velinimet.

Gamze peykânın eder âşıka çeşmim sadaka
Eyle kim merdüm-i mün'im vere muhtâca zekât
Fuzûlî

Ol amîmü'l-feyz-i mün'imsin ki feyz-i şâmilin
Rızk taksîminde kılmaz imtiyâz-ı küfr ü dîn
Fuzûlî

En fazl-ı tabîatle en âmâde ve mün'im
Bir fıtrata makrûn iken, aç âtıl ü âkım
Tevfik Fikret

Mün'im oldum yoksul iken benim oldu kevn ü mekân
Yerden göğe mağrib maşrık yire göğe doldum ahi
Yunus Emre

mün'im-i vakt: Vaktin zengini.

Fuzûlî âlem-i fakr ü fenâda mün'im-i vaktim
Diyâr-ı meskenet nakd-i kanâat mülk ü ma'lûmdur
Fuzûlî

münîr, münîre: (منير) Ar. Nûr > inâre'den; nurlandıran, ziya veren, parlak, nurlu olan.

Eşiğin üftâdesi kem-ter gedâ mihr-i münîr
Pençe-i hurşîd-i âlem-tâba hüsnün dest-gîr-Fuzûlî

İntizârım sanadır subha dek ey mihr-i münîr
Berg-i hâtırda olan şeb-nem-i ümmîd gibi-Nâilî

Ey şems-i münîr, kim zuhûrun
Tenvîr ile çehre-i hayâtı
Pür-hande kılar şu kâinâtı-Tevfik Fikret

münka:d: (منقاد) Ar. Kıyâdet > inkıyâd'dan; boyun eğen, inkıyat eden; muti.

Revâc-ı dîn-i mübîne muâvin ü mukaddem
Umûr-ı şer'-i şerîfe mukayyed ü münka:d-Nef'î

Biz kelâm-ı naklîyiz nerde o sâhib-i güftâr
Ona teslîm edelim emrine münka:d olalım
Muradî (Sultan IV. Murat)

Münka:d edip serîrine maşrıkla mağribi
Bir devlet ermagân edecektir İlâhına-Yahya Kemal

münkalib, munkalib: (منقلب) Ar. Kalb >inkılâb'tan; başka bir hâle dönen, değişen, çevrilen, inkılap eden.
Dense İskender hemâlindir olur her âyîne
Münkalib timsâl-i ihmâle hümâlin sûreti
Nevres-i Kadim

Hep sevgililer girmede bir şekl-i mahûfa
Eşkâl-i dehâ münkalib olmakta tuyûfa
Abdülhak Hâmit

Olsa cehûl-âne cihân düşmânım
Münkalib olmaz yine fikrim benim-Muallim Naci

münkatı': (منقطع) Ar. Kat' > inkıtâ'dan; kesilen, inkıta edilen, kesilip ardı olmayan.
Öyle müstesnâ güzelsin kim sana yoktur bedel
Senden ey cân münkatı' kılmaz beni illâ ecel
Fuzûlî

münkesif: (منكسف) Ar. Küsûf >inkisâf'tan, inkisaf eden, tutulan, tutulmuş (Ay, Güneş).
Onu nefes-i haclet ile münkesif etme
Senden budur ey mihr-cebîn mültemes-i subh-Nâbi

münkesir: (منكسر) Ar. Kesr> inkisâr'dan; 1. Kırılan, inkisar eden, kırılmış, kırık. 2. mec. Gücenmiş, kırgın.
Sîneme geldikçe gamzen tîri cânâ korkarım
Münkesir ola erip peykânı peykân üstüne
Hamdullah Hamdi

Emel bir münkesir peymânedir saff-ı niâlinde
Boğulmuş rûh-ı insânî şarâbın mevc-i âlinde
Mehmet Akif

münkesirü'l-bâl: Gönlü kırık, kanadı kırık; gücenmiş.
Yine gül-şende bu gün bülbüle bir hâl olmuş
Gülü hâr ile görüp münkesirü'l-bâl olmuş-Behiştî

münkeşif: (منكشف) Ar. Keşf> inkişâf'tan; 1. Açık, görünen, meydanda. 2. Yeni bulunmuş.
Münkeşif olması ezdâd iledir eşyânın
Şîve-i mağfirete cürm ü günehdir bâis
Pertev Paşa (Mülkiye Nazırı Mehmet Said ...)

Bir temâs-ı nesîm-i fecr ile hep
Münkeşif gördüğün bu ezhârı-Ahmet Hâşim

münkir: (منكر) Ar. Nekr >inkâr'dan. 1. İnkâr eden, öyle değildir diyen, kabul etmeyen, tanımayan. 2. Dinsiz. **c. münkirîn.**
Devrân ne bilir kadr-i dürr-i nazmımı zîrâ
Ol devr edeli münkir erbâb-ı beyândır-Nef'î

Girândır âşıka erbâb-ı aşkın ta'nı münkirden
Ehafftır seng-i a'dâ zahm-ı gülden cism-i Mansûr'a
Beliğ

Zevk-ı vicdânı bulup cân ile kıl dilde semâ
Dinleme münkir sözünü kavl-i dervîşâna gel
Âdile Sultan

münkir-i Âl-i Abâ: Ehl-i Beyt'i inkâr eden.
Münkir-i Âl-i Abâ'ya tığdir her nutkumuz
Ka:hir-i a'dâ-yı dîniz seyf-i Mevlânâ biziz
Ağazade Şeyh Mehmet Dede

münkir-i aşk: Aşkı inkâr eden.
Münkir-i aşka eder mu'ciz-i hüsnün ızhâr
Âteşîn câme miyânında gül-i rûy-ı Halîl-Nâbi

münkir-i erbâb-ı beyân: Beyan sahiplerinin inkârcısı.
Devrân ne bilir kadr-i dürr-i nazmımı zîrâ
Ol devr edeli münkir-i erbâb-ı beyândır-Nef'î

münkir-i keyfiyet-i erbâb-ı harâbât: Harabat ehlinin niteliğini inkâr eden.
Her münkir-i keyfiyet-i erbâb-ı harâbât
Öz aklı ile hakkı diler kim bula heyhât-Bağdatlı Ruhi

münkir-i nûr-ı Muhammed: Muhammed nurunun inkârcısı.
Câhil-i Bû Cehl-meşreb bendini eyler helâk
Münkir-i nûr-ı Muhammed kahr olur bulur ziyâ
Esrar Dede

Münkir Nekîr: Mezarda insanları sorguya çekecek olan meleklerin ismi. Bu iki melek insana Rabb'in kim? Kitabın ne? Peygamberin kim? Kıblen neresi gibi soruları soracak olan meleklerdir. İman ehli cevap verdiği hâlde günahkârların dili tutulup cevap veremeyecekleri söylenir. Bunun için de mezarın başında hocalar bunları hatırlatır.
Soru hisâb olmayısar dünyâ âhıret kovana
Münkir ü Nekir ne sorar terk olıcak cümle murâd
Yunus Emre (olmayısar: olmayacak; olıcak: olunca)

* **münker:** 1. Kabul olunmayan. 2. Beğenilmeyen, inkâr olunan.

Seninçin münker olmak nûr-ı hikmet pek tabiîdir
Ne görmüştür dimâğım zulmet-i evhâmdan başka
Muallim Naci

Biz sevişmiyorsak eğer
Kalır gözümde sevişmek ilelebed münker
Tevfik Fikret

* **Münkir (Münker) Nekîr:** Mezarda ölüleri sorguya çekecek olan iki melek.

Cismi kabridir onun bed hulkudur Münker Nekîr
Dâimâ kabrin azâbın çektiği hâlâ budur-Gaybî

münsedd: (منسد) Ar. Sedd > insidâd'dan; tıkalı, tıkanmış, kapalı.

Etti adlin o kadar râh-ı dalâli münsedd
Hâtıra yol bulamaz vesvese-i şeytânî-Nef'î

münselih: (منسلخ) Ar. Serh > insirâh'tan; 1. Sıyrılıp çıkan, soyunan, insilah eden, derisi çıkarılmış. 2. Son gününe ermiş.

Sohbetinde bunların eyle vücûdun münselih
Ma'rifet zann ettiğin cehlin usûlün durma kes
Gaybî

münselik: (منسلك) Ar. Silk'ten; yola giren, bir tarikata, bir yola girmiş.

münselik-i şâh-reh-i hazret: Büyük yol gösterenin (Mevlana) yoluna girmiş olan.

Âvâzelerin gûlların etmeyiz ısgâ
Biz münselik-i şâh-reh-i hazreti pîriz-Muallim Naci

münşeât: (منشآت) Ar. Neş'et > inşâ'dan; kaleme alınmış şeyler; nesir ve mektuplar.

münşeât-ı dehr: Dünya münşeatı.

Münşeât-ı dehrde her lafz bir ma'nâyadır
Biz de bu inşâ-yı kevnin tâze bir mazmûnuyuz
Nâbi

* **münşî:** 1. İnşa eden, yapan. 2. Yazı ve üslubu güzel olan kâtip.

münşî-i ahkâm: Hükümleri yapan.

Dîvân-ı celâlinde kazâ münşî-i ahkâm
Eyvân-ı şükûhunda felek perde-serâdır-Nef'î

münşî-i hadîsü's-sinn: Çok genç kâtip.

Benim ol müflik ü münşî-i hadîsü's-sinn kim
Müftehir zâtım ile pîr ü civân ihvân-Şinasi

münşî-i kadr: Değerli kâtip.

Benim ol Hüsrev ü sâhib-kırân-ı mülk-endîşe
Ki münşî-i kadr yazmış berâtında bu menşûrı-Nef'î

Yazsa ger mahmidete zâtını münşî-i kadr
Zîver-ı ser-varak-ı defteri imkân eyler-Cevrî

münşî-i sath-ı sühan: Sözün dış yüzünü yapan.

Dinlemem ey münşî-i sath-ı sühan
Her sühanın bence ke-en-lem-yekün-Muallim Naci

münşî: (منشی) bk. münşeât.

müntahab: (منتخب) Ar. Nahb > intihâb'dan; seçilmiş, seçkin, intihap edilmiş. **c. müntahabât.**

Ol nüshadır tapun ki risâlet cerîdesi
Onu beyân hakkıçün olmuştu müntahab
Hamdullah Hamdi

Zannetme ki müntahab o sözler
Dîvânı da böyledir ser-â-ser-Ziya Paşa

Bülbül gibi terennüm ederken o gonce-leb
Sabr u tahammülüm yanar ey şûh-ı müntahab
Recaizade Ekrem

Zîrâ iki müntahab eserdir
Emsâli görülmemiş güherdir-Lâ

müntahiren: (منتحرا) Ar. İntihâr'dan; intihar suretiyle, intihar ederek.

Hüsnüm olunca sonra benim dîdeden nihân
Aşkımla oldu müntahiren târik-i cihân
Abdülhak Hâmit

müntakil: (منتقل) Ar. Nakl> intika:l'den; 1. Bir yerden başka bir yere geçen. 2. Yol. 3. mec. Ölen, dünyadan ahirete göçen.

müntakil-i hufre-i heder: Yok olma çukuruna ulaşma.

Bir örtü dizlerinde bu ma'lûl-i derd-i yâr
Hâr u şikeste müntakil-i hufre-i heder
Tevfik Fikret

müntakim, müntakime: (منتقم) Ar. Nakm > intika:m'dan; öc alan.

Olmasa ruhsat eğer nev-ummâ
Müntakim olmaz idi nâm-ı Hudâ
Sünbülzade Vehbi

Lâkin zemân zemân o heyulâ-yi müntakim
Mâziye kalbedip geçecek büsbütün-Tevfik Fikret

müntec: (منتج) Ar. Nitâc'dan; 1. Netice vermiş. 2. Sebebiyet vermiş, meydana getirilmiş.
Nedir ey dil âh u zârın neye müntec oldu kârın
Acabâ bilir mi yârin kime mübtelâ imişsin
Şeyh Galip

müntecim: (منتجم) Ar. Necm'den; yıldızlı, mükevkep.
Akseylese envâr-ı dili hâk-i siyâha
Her zerresini bir felek-i müntecim eyler
Yenişehirli Avni

münteﬁ: (منتفى) Ar. Nef' >intifâ' dan; yok olan, mahv olan, sürülen, nefy olan.
Olmazdı münteﬁ o bürûdet bütün bütün
Gittikçe yâda gelmemeğe başladı düğün
Tevfik Fikret

müntehâ: (منتهى) Ar. Nihâyet>intihâ'dan; 1. Nihayet bulmuş; son derece, son kerte. 2. Son uç.
Sidreye benzettiğin ayb etme cânâ kaddini
Ki_onu benzetmekte bundan müntehâsın bilmedim
Ahmet Paşa

Zülfüne müşg-i Hatâ demek hatâdır dostum
Sidreden kaddin nihâli mühtehâdır dostum
Nizami

müntehâ-yı emel: Emelin sonucu.
Müntehâ-yı emel ü matlab-ı a'lâ mı olur
Serv-kadler var iken sidre vü Tûbâ dediğin
Şeyhülislam Yahya

müntehâ-yı hübûb: Rüzgâr esintisinin son bulması.
Ey kıble-gâh-ı ehl-i fenâdan esen sabâ
Havfim bu, müntehâ-yı hübûbun olur hebâ
Abdülhak Hâmit

müntehâ-yı Şark: Doğu'nun son ucu.
Hulâsa, attığı kollar, mühît-i Garbî'den
Cihân cihân dolaşıp, müntehâ-yı Şark'a giden
Mehmet Akif

* **müntehî:** 1. Sona eren, biten, nihayet bulan. 2. Son, en son. 3. Bir şeyi tamamlayan.
Müntehî şer'ine edyân-ı temâmî-i rüsül
Bahrsen sâ'ir-i erbâb-ı risâlet emvâc-Fuzûlî

Ne yerde bir kadd-i bâlâsı müntehî görsem
Belâsı âşık-ı miskîne bî-nihâyettir
Hamdullah Hamdi

müntehî-i aşk: Aşkın sonu.
Bir dem ondan hâlî olmaz nüktedânân-ı zuhûr
Müntehî-i aşk sanma gâh gâh eyler semâ'
Esrar Dede

münteseb: (منتسب) Ar. Nisbet > intisâb'dan; girmiş, kapılanmış, intisap etmiş.
Ey âsmân-ı hıyre-ser olmuşsan aşka münteseb
Bir âftâbın şevkine sen de gezersin rûz u şeb
Esrar Dede

* **müntesib:** 1. İntisap eden, giren, kapılanan. 2. Alakası, ilgisi olan. **c. müntesibîn.**
Ben müntesibim der-gehine Şeyh Nazîf'in
Bir zerre-i nâ-çîziyim ol mihr-i latîfin-Nâilî

Her kim ki belâya mürtekibdir
Elbet o ocağa müntesibdir-Şeyh Galip

müntesib-i meslek-i mevhûm: Kuruntuya dayanan mesleği seçen.
Yok şübhe ki her müntesib-i meslek-i mevhûm
Evhâma uyar "istemezük" vak'ası ma'lûm
Muallim Naci

müntesir: (منتثر) Ar. Nesr > intisâr'dan; dağınık, dağılmış, saçılmış.
Meşcerin sîne-i sükûnunda
Müntesir iltimâ'-ı sâf-i kamer-Tevfik Fikret

münteşir: (منتشر) Ar. Neşr > intişâr'dan; intişar eden, yayılan, dağılan. 2. Gazete, dergi vb. yayımlanmış, çıkmış.
Ger olsa münteşir fermân-ı adli kûh u sahrâya
Uyur âhû-bere zânû-yı şîr-i jiyân üzre-Nef'î

Hande-i gülle değil gül-şende âh-ı andelîb
Münteşirdir kûşe kûşe dâstân-ı hüsn-i aşk-Lâ

münzel, münzele: (منزل) Ar. Nüzûl> inzâl'den; aşağı indirilmiş, inzal olunmuş, gökten indirilmiş.
Ey kelâmın vahy-i münzel gibi nâfi' sağ u sol
Hiç çıkmazlar sözünden iki pâşâlar bu gün
Necati Bey

Oldu dördüncüsü Haydâr hulefâ-yı dînin
Kütüb-i münzelenin hazret-i Kur'ân'ı gibi-Eşref

Eyâ muîn-i beşer rahm kıl fütâdelere
Şefâat âyeti şânında çünkü münzeldir
Adlî (Sultan II. Bayezid)

mürâât: (مراعات) Ar. Riâyet'ten; 1. Saklama, hıfz etme. 2. Göz ucuyla bakma. 3. Koruma, gözetme.

Elbette murâât olunur şart-ı liyâkat
Mebzûl değil herkese semmûr-ı inâyet-Nâbi

mürâât-ı edeb: Edebi koruma.

Ne_ola küstâh olursa pîş-i gülde bülbül ey Nâbî
Mürâât-ı edeb dest ü dil-i mest-âneden gelmez
Nâbi

Mürâât-ı edeb şartıyle gir Nâbi bu der-gâha
Metâf-ı kudsiyândır bûse-gâh-ı enbiyâdır bu-Nâbi

mürâât-ı nazîr: Bakış koruması.

Eyleyip gâhî mürâât-ı nazîr
Gâhî ezdâdla kıldım ta'bîr-Sünbülzade Vehbi

mürâdif: (مرادف) Ar. Redf > mürâdefe'den; 1. Bir manada olan (kelime), eş anlam. 2. Arkadaş.

Neş'e-i ikbâl-i dünyâya mürâdifdir humâr
Her akib-i câhda idbâr kendin gösterir
Leskofçalı Galip

mürâdif-i terkîb: Terkibin eş anlamlısı.

Düşme ümîd-i sayd ile dünyâda mihnete
Âfet olur mürâdif-i terkîbi şöhretin
Celaleddin Paşa (Abdullah ...)

mürâhik: (مراهق) Ar. Bülûğ yaşına gelmiş.

İdrîs-i sebak-hânı henüz hâve-i aşkın
İlyâs o debistânda bir tıfl-ı mürâhik-Esrar Dede

mürâî, mürâyî: (مرائى) Ar. Rü'yet'ten; iki yüzlü, dönek.

Sûfî diyen mürâîye vermek değil zekât
Ben ka:dir olsam ondan alırdım hele harâc-Behiştî

Deme koyun gibi mazlûmdur mürâîye
Başın sallarsa da mânend-i büz-i Ahfeş-Nâbi

Câhile nâ-dân, mürâyî sofuya sâlûs de
İffet ehli pâk-dâmen ehl-i takvâ pârse
Sünbülzade Vehbi

* **mürâyâ, mürâyât:** 1. Gösteriş. 2. İki yüzlülük.

mürâyâ-yı füsûn: Güzellik gösterisi.

Öyle takrîr ki her bir sözü dürr-i meknûn
Öyle bir nüsha ki her satırı mürâyâ-yı füsûn
Ziya Paşa

mürâyâ, mürâyât: (مرايا) bk. mürâî.

mürde: (مرده) Far. Ölmüş, canı çıkmış, ölü, meyyit. **c. mürdegân.** (Farsça çokluk.)

Ten-i hâkîde kalb-i feyz-cû pejmürde olmuştur
O bir mâhî-i kudsîdir ki berde mürde olmuştur
Esrar Dede

Şemsiyâ mürde eder ihyâ
Lutufla söylese o İsî-dem-Şemsi Paşa

Kûşe-i hicrânda kalmış ka:lıb-ı bî-rûh edip
Eyledi cân mürdelerden cânına rağbet yine-Behiştî

mürde-i dil: Gönlü ölmüş, duygusuz, ölü yürekli.

Her nefes bu mürde-i dil bulur hayât-ı câvidân
Ol Mesîhâ-demle gül-geşt-i Galata eylesem-Aşkî

Fart-ı eltâfiyla oldu der-gehi cây-ı emân
Feyz-i enfâsıyla buldu mürde-diller tâze cân-Lâ

mürde-i gam: Gam ölüsü.

Hayât efzâ-yı âlem rûh-bahş-ı mürde-i gamsın
Hemân ben hastanın cânı değilsin cân-ı âlemsin
Ulvî

mürde-i hicrân: Ayrılık ölüsü. (ayrılıktan tükenmiş.)

Enfâs-ı Mesîhâ gibidir rûh-ı kelâmın
Her mürde-i hicrâna lebin âb-ı bekadır-Hakanî

mürde-i sad-sâle: Yüz senelik ölü.

Bulsa câm-ı la'li cân-bahş-i lebinden cür'a hâk
Hâk içinde mürde-i sad-sâle cisme cân gelir-Bâki

* **mürde-dil:** Gönlü ölü; hissiz, duygusuz, cahil.

Fart-ı eltâfiyla oldu der-gehi cây-ı emân
Feyz-i enfâsıyla buldu mürde-diller tâze cân-Lâ

Mağlûb-ı hâb-ı gaflet olan mürde-dillere
Tâ subh olunca eyledi dün gece hande şem'
Hayali Bey

** **mürdegân:** Ölmüşler.
Neşâtından çıkarlar rûy-ı dünyâya kefen-ber-dûş
Okunsa bu kasîdem mürg-zâr-ı mürdegân üzre
Ziya Paşa

mürebbâ: bk. mürebbî.

mürebbî: (مربّى) Ar. Reby >terbiye'den; 1.Terbiye eden, çocuk terbiye eden kimse. 2. Besleyen.
Mâhiyyeti ger olsa cemâdâta mürebbî
Tasvîr-i hacer kesb-i kemâl-i beşer eyler-Nef'î

Yazmış eltâf-ı şehen-şâhı mürebbî sühane
Şâh-ı Üveys ile yazan menkabet-i Süleymân'ı-Nef'î

mürebbî-i akl-ı küll: Mükemmel aklın terbiyecisi.
Vücûdun hânesinde beslenir kâmil olunca ol
Mürebbî-i akl-ı küll olup eder hem nefs-i küll irsâ'
Nuri

* **mürebbâ:** Terbiye görmüş, terbiye olunmuş.
Mürebbâ hamrı müselles diye satar zâlim
Şarâbın üstüne hürmet biraz da hîle katar-Nedim

müreccah: (مرجّح) Ar. Rüchan > tercîh'ten; tercih edilen, üstün tutulan.
Yine kıldı Hudâ zıll-ı zalîl-i re'fetin memdûd
Müreccah kıldı zâtın Hüsrev ü Cemşîdiyân üzre
Nedim

Muhill-i tavr-ı uzlettir kabûl-i şîve-i ülfet
Müreccahdır yanımda merhabâdan dest-i red şimdi
Râşid (Molla Feyzizade Müverrih Mehmet ...)

Kemend-i cân-güdâzı ejder-i kahr olsa cellâdın
Müreccahtır yine bin kerre zencîr-i esâretten
Namık Kemal

Emînim, hem de hoşnûdum bu gün ben i'tizâlimden
Müreccahtır dedim olmak uzaktan bir temâşâ-ger
Abdülhak Hâmit

mürecceb: (مرجّب) Ar. Rücûb > tercîb'den; mübarek, kutlu.
Cihân içinde bu sözdür mürecceb
Ki kuldan erlik um umma mürüvvet-Mehmet

mürekkeb: (مركّب) Ar. Rükûb > terkîb'den; 1. Yazı yazılan renkli sıvı. 2. Karışık. **c. mürekkebât.**
Daha nev-âmededir tıfl-ı nazm ey Nâbî
Aceb mi hâneden eylerse merkeb-i çûbîn-Nâbi

Hem anâsır, hem tabâyi' hem mürekkeb hem basit
Cümlenin aslı vü fer'i Ka:dir'in makdûrudur
Nesimi

O bir cehl-i mürekkebtir mürekkeb satmadır kârı
Cihânda Enverî gibi siyâh-kâr olmasın kimse
Kıyasî

Ben bir kitâb okudum kalem onu yazmadı
Mürekkeb eyler isem yetmeye yedi deniz
Yunus Emre

Ammâ pek hırpaladın şi'ri
Evet, hırpaladım...
Çünkü merkeb değilim, ben de mürekkeb yaladım
Mehmet Akif

müretteb: (مرتّب) Ar.Retb ve rütbe> tertîb'den; 1. Tertib olunmuş, dizilmiş, yerli yerine konulmuş. 2. Bir yer veya bir şey için ayrılmış. 3. Sonradan kurulmuş. 4. Danışıklı, uydurma, yalandan tertip olunmuş. **c. mürettebât.**
Müretteb eyledi bir bezm-i gül-şen içre bahâr
Ki verdi zevk-ı temâşâ-yı neş'e-i sahbâ-Fuzûlî

Emr eyledi şâh-ı şûh-meşreb
Bir bezm-i mey ettiler müretteb-Nâbi

Dîvânını görmedim müretteb
Buldum bir iki gazel ki agreb-Ziya Paşa

mürg, murg: (مرغ) Far. Kuş. **c. mürgân.**
Âvâre dil ki zülfün ile hem-cenâhtır
Bir âşiyândan iki mürg perîdedir-Nâilî

mürg-i aşk: Aşk kuşu.
Sabâ eser, gusûn-i ter
Ki mürg-i aşka lânedir-Tevfik Fikret

mürg-i bî-dil: Gönülsüz kuş.
Her kimin aşk ile sûz ü sâzı yok
Mürg-i bî-perdir onun pervâzı yok-Nahifi

mürg-i bî-idrâk: İdraksiz kuş.
Mâl için nâ-dân olur pâ-beste-i dâm-ı belâ
Hırs-ı dâne mürg-i bî-idrâki ilter dâme dek
Şeyhülislam Yahya (dek: kadar)

mürg-i cân: Can kuşu.
Halk-ı âlem andelîbi mürg-i cânım sandılar
Ettiği nâlişleri âh u figânım sandılar-Hayali Bey

Uçurdum mürg-i cânı âşiyân-ı âlem-i tenden
Halâs oldum gam-ı cânân ile gavgâ-yı düşmenden
Şeyhülislam Yahya

mürg-i cefâ-perver-i aşk: Aşk cefası çekmeye alışmış kuş.
Ol mürg-i cefâ-perver-i aşkız biz kim
Dâme düşeriz kafesten âzâd olsak
Hâletî (Azmizade...)

mürg-i dem-keş: Bülbül gibi uzun uzun öten kuş.
Gûş-ı câna subh-dek her şeb sadâ-yı Hû gelir
Burc-ı tende dil değil bir mürg-ı dem-keş var gibi
Âsım (Çelebizade Şeyhülislam İsmail...)

mürg-i dil: Gönül kuşu.
Bâğ-ı senâ vü gül-şen-i medhinde mürg-i dil
Bu nazm-ı ruh-bahşî okur su gibi revân-Bâki

mürg-i dil-i nâlân: İnleyen gönül kuşu.
Beş on günlük misâfirdir teninde cânını hôş tut
Kafeste çırpınan mürg-i dil-i nâlânını hôş tut
Kânî (Ebubekir...)

mürg-i giriftâr: Tutkun kuş.
Sad-çâk olurdu mürg-i giriftâr görmese
Ümmîd-i fürce rahnelerinden kafeslerin-Nâbi

mürg-i hevâ: İstek, arzu kuşu.
Deşt-i fenâda mürg-ı hevâ durmayıp döner
Tîgin Hudâ yolunda sebîl etti cânları-Bâki

mürg-i heves: Heves kuşu.
Âşiyân-ı sîneden pervâz edip mürg-ı heves
Kondu bir gül dalına mest oldu bûy-ı goncadan
Lâ

mürg-i hôş-elhân: Güzel sesli kuş.
Kûy-ı dil-berde figânıma eder ta'n rakîb
Zâğ-ı nâ-sâzı görün mürg-ı hôş-elhâna geçer
Avnî (Fatih Sultan Mehmet)

mürg-i kudsî: Kutsal kuş.
Na't-i hüsnün söylesin bülbül gibi Gâlib müdâm
Mürg-ı kudsî bir zemân lâl olmamış olmaz yine
Şeyh Galip

mürg-i pâ-beste: Ayağı bağlı kuş.
Mest ü dil-hasteyem ol nergis-i medhûştan uş
Mürg-i pâ-besteyem ol sünbül-i gül-pûştan uş
Nizami

mürg-i saâdet: Saadet kuşu.
Tâli'li gönüldür erişen zülfüne yârin
Zî mürg-i saâdet ki kona burc-ı hümâya
Hamdullah Hamdi

mürg-i seher: Seher bülbülü
Kimi bülbül dedi nâmına kimi mürg-ı seher
Andelîbin adı gül-şende hezâr oldu meğer-Abdî

mürg-i sühan-dân: Güzel söz söyleyen kuş.
Nâlemi işitmeyip zağ rakîbi gûş eder
Ol güle gelmez belî mürg-i sühan-dândan abes
Adlî (Sultan II. Bayezid)

mürg-i tîz-per: Hızlı uçan kuş.
Mâr-ı zemîne lokma olur mürg-ı tîz-per
Mürg-ı hevâya tu'me olur mâhî-i bihâr-Ziya Paşa

mürg-i varak: Yaprak kuşu.
İfşâ-yı harf-i bâdeye dâ'ir cevâbı var
Mürg-i varak Peren Peren eyvâh-hân olur
Esrar Dede

** **mürgân:** Mürg'ler, kuşlar.
Âşiyân yapsa aceb mi tepesinde mürgân
Şecer bâğçe-i âlem-i irfân idi Kays-Sürûrî

Yuvasın yapmış idi mihnet-i Leylî onun
Zanneder ehl-i hevâ lâne-i mürgân idi Kays
Faik Memduh Paşa (Esbak Dahiliye Nâzırı ...)

mürgân-ı âteş: Ateş kuşları.
Başında od yanarken âşıkın Yahyâ yine yanmaz
Ser-i Mecnûn'daki kuşlar meğer mürgân-ı âteştir
Şeyhülislam Yahya

mürgân-ı belâ: Bela kuşları.
Olmuş tutalım mîve-i ümmîd resîde
Mürgân-ı belâ kor mu onu etmeğe çîde
Faizî (Kafzade Abdülhay Çelebi)

mürgân-ı cân u dil: Can ve gönül kuşları.
Gökte efgân ederek sanma geçer hayl-i küleng
Çekilir kûyüne mürgân-ı dil ü cân saf saf-Bâki

mürgân-ı devlet: Devlet kuşları.
Gerden-firâz-ı hâhişi mürgân-ı devletin
Evc-i himemde uçsa dahi yine kaz imiş
Neşet (Hoca Süleyman...)

mürgân-ı hırs: Hırs kuşları.
Tutan mürgân-ı hırsı dânedir hâk-i mezellette
Sükûn bu âlem-i süflîde kayd-ı mâ-sivâdandır
Namık Kemal

mürgân-ı hırs-ı bâl-engîz: Kanat vurmayı arttıran hırslı kuşlar.
Şikâr-ı rızk mukadder tesâkut üzre iken
Ne hâcet olmağa mürgân-ı hırs-ı bâl-engîz-Nâbi

* **mürg-âne:** Kuş gibi.
Bunların ortasında bir lâne
Bî-hazer bir hayât-ı mürg-âne-Tevfik Fikret

* **mürg-âb:** Su kuşu, ördek.
Yapıştı hâke çü tasvîr-i kâse-i Çînî
Konup kenârına havz-ı tehîlerin mürg-âb
Esrar Dede

* **mürg-veş:** Kuş gibi.
Mürg-veş dûd-ı dilim her dem eder çarha suûd
Ya'nî sen mâha dil ilete haber döne döne
Lamiî Çelebi

* **mürg-zâr:** Kuşu bol olan yer, kuş yatağı.
Bûy erse cân meşâmına fasl-ı bahârdan
Mürgân sadâsı gelse yine mürg-zârdan-Hakanî

mürg-zâr-ı mürdegân: Ölmüşlerin kuş yatağı.
Neşâtından çıkarlar rûy-ı dünyâya kefen-ber-dûş
Okunsa bu kasîdem mürg-zâr-ı mürdegân üzre
Ziya Paşa

mürîd: (مريد) Ar. Revd > irâde'den; bir tarikat şeyhine bağlı olan kimse. **c. mürîdân.**
Sad âferîn o pîr-i harâbât-ı ışka kim
Her kim mürîd olursa ona bî-murâd olur
Hamdullah Hamdi
Mürîd oldur hakîkatte murâdından ola fânî
Yed-i pîre ede teslîm zimâm-ı cism ile cânı-Gaybî

mürîd-i aşk: Aşk müridi.
Mürîd-i aşk isen incinme ser-gerdânlık el verme
Sipihri döndürür cûy-i irâdât âsiyâb-âsâ
Şeyhülislam Yahya

mürîd-i râh-ı rindân: Rintler yolunun müridi.
Mürîd-i râh-ı rindân olmağa tâlib isen âşık
Sana gösterdi Gaybî işte şâh-ı râh-ı merdânı-Gaybî

mürîd-i ma'rifet: Marifet emr eden.
Ne gördü ne görür tab'ım gibi bir mürşid-i tahkîk
Mürîd-i ma'rifet seccâde-i nazm u beyân üzre
Ziya Paşa

mürîd-i sâkî: Sakinin müridi.
Mürîd-i sâkiyem kim lûtfu ehl-i derde dâimdir
Ne hâsıl ehl-i zühdün şefkatinden kim müdâm olmaz
Fuzûlî

mürîd-i pîr-i aşk: Aşk pirinin müridi.
Mürîd-i pîr-i aşkım teyke-i mihnette bî-mânend
Yolumu eşk-i çeşm-i âb-dârım gibi pâk ettim
Enverî

** **mürîdân:** Mürîd'ler, bağlı kimseler.
Şeyhin ne rütbe olsa da zâhir kerâmeti
Ganî olur miyân-ı mürîdânda ihtilâf-Ziya Paşa

* **mürîdâ:** Ey mürit.
Tut hayâlinde mürîdâ harekât-ı şeyhi
Vâdî-i vâhimede gûl-i beyâbân yürürsün-Sürûrî

mürsel: (مرسل) Ar. İrsâl'den; 1. Gönderilmiş, yollanmış, irsal olunmuş. 2. Allah tarafından gönderilmiş elçi, peygamber. 3. Salıverilmiş saç. **c. mürselîn.**
Mihr-i eflâk-ı nübüvvet, mâh-ı burc-ı asfiyâ
Ahmed-i Mürsel ki âlem na'tın eyler rûz u şeb
Fehim (Hoca Süleyman...)

** **mürselîn:** Mürsel'ler.
Resûl-i emîn-i efdali'l-mürselîn
Habîb-i güzîn-i ekmelü'l-ekmelîn-Muallim Naci

mürşid, mürşide: (مرشد) Ar. Rüşd > irşâd'dan; 1. Doğru yolu gösteren, kılavuz. 2. Müritlere yol gösteren şeyh. 3. Gafletten uyandıran. **c. mürşidîn.**
Olalı mürşid-i aşkın ey mâh
Tekkeden tekkeye koşmaktan usandım billâh
Muallim Naci

Haddini mürşid huzurunda bilip
Âkıl-âne hep edep ile varıp-Âdile Sultan

mürşid-i bâd-ı bahâr: Bahar rüzgârının yol göstericisi.

Tekye-i bâğda ezhâr yetişti cümle
Mürşid-i bâd-ı bahâr eyledi var ise nefes
Şeyhülislam Yahya

mürşid-i kâmil: Olgun rehber.

Menbaʿ-ı sırr-ı fenâda katı nâdir bulunur
Şimdi bir mürşid-i kâmil budâlâ şeklinde-Behiştî

mürşid-i küll: Tam kılavuz.

Nutk-ı pâk ile edip Mesnevî'yi mürşid-i küll
Âleme Hazret-i Monlâ'dan erer feyz-i nefes
Esrar Dede

mürşid-i kûşe-nişîn: Köşede oturan mürşit.

Mürşid-i kûşe-nişîndir hum-ı mey ey zâhid
Bâtın-ı sâfi onun eyledi hôş-hâl beni-Hayali Bey

mürşid-i pâk: Temiz mürşit.

Mürşid-i pâkin hemân pâyına düş var ey gönül
Cümle düşvâr işleri âsân eder ona ne güc
Şeyhülislam Yahya

mürşid-i râh-ı fenâ: Yokluk yolunun mürşidi.

Mürşid-i râh-ı fenâya olmaz rûşen delîl
Şemʿ gibi her kim eritmezse yüreği yağını
Hayali Bey

mürşid-i râh-ı necât: Kurtuluş yolunun mürşidi.

Nuriyâ Mevlâ sırât-ı müstakîmin bildirip
Mürşid-i râh-ı necât olduk gelen gelsin beri-Nuri

mürşid-i tahkîk: Araştırıcı yol gösteren.

Ne gördü ne görür tabʿım gibi bir mürşid-i tahkîk
Mürîd-i maʿrifet seccâde-i nazm u beyân üzre
Ziya Paşa

mürtebit: (مرتبط) Ar. Rabt> irtibât'tan; 1. Bağlanan, irtibat eden. 2. İlgili, bağlantılı.

Bestedir birbirine çenber-i dolâb-ı vücûd
Mürtebit birbirine âb ile hâk, âteş ü bâd-Nâbi

Ten mürtebit olsa da zemîne
Cân çıkmada Rabbü'l-âlemîne-Muallim Naci

İntizâm-ı âlemin ka:nûnudur mevt ü hayât
Mürtebittir hestî vü nistîye cümle kâinât-Lâ

mürtebit-i sûzen-i tedbîr: Tedbir iğnesinin bağlanması.

Bir dahi mürtebit-i sûzen-i tedbîr olamaz
Dest-i ifşâya giren rişte-i esrârın ucu
Esat Muhlis Paşa

mürtefiʿ: (مرتفع) Ar. Refʿ > irtifâʿdan; yükselen, yükselmiş, irtifa etmiş; yüce, yüksek.

Başımızdan hîç hevâ-yı zülf-i yâr eksik değil
Mürtefiʿ yerdir onun_için rûzgâr eksik değil
İkbalî, Meftunî (Sultan II. Mustafa)

Vakt-i ikbâlinde ka:sırdır ricâlin himmeti
Mürtefiʿ oldukça şemsin sâyesi maksûr olur
Sait Paşa (Diyarbekirli...)

Olmadı hâlî başım bir-dem hevâ-yı ışktan
Mürtefiʿ yerdir onun_için rûzigâr eksik değil
Cinânî

mürtekib: (مرتكب) Ar. Rükûb > irtikâb'dan; kötü, yakışıksız iş yapan, irtikâp eden, rüşvet alan, rüşvet yiyen. **c. mürtekibîn, mürtekebân.**

Âlemi sen yeniden feth ettin
Komadın mürtekib şugl-ı zemîm-Nefʿî

Milyonla çalan mesned-i vâlâda ser-efrâz
Birkaç kuruşu mürtekibin câyı kürektir-Ziya Paşa

mürtekib-i har: Eşeklik yapan, eşekliği seçen.

Ey mürtekib-i har, bu ne zillet ki çekersin
Birkaç kuruşa müddet-i ömrünce hacâlet-Ziya Paşa

mürtesim: (مرتسم) Ar. Resim > irtisâm'dan; resmi çıkan, resmedilmiş olan.

Gitmez kulûb-ı ka:siyeden nakş-i infiâl
Seng üzre mürtesim olan âsâr saht olur
Râşid (Molla Feyzizade Müverrih Mehmet...)

* **mürtesem, mürteseme:** Resmedilmiş, resimlenmiş. **c. mürtesemât.**

Zamîr-i sâdıka hâl-i dili iʿlâma hâcet ne
Olur mir'âta sûret-i mürtesem ressâma hâcet ne
Seyyit Vehbi

mürteşî: (مرتشى) Ar. Rişvet veya rüşvet > irtişâ'dan; rüşvet alan, irtişa eden.

mürteşî-i zemân: Zamanın rüşvetçisi.

Hayf ola pîr-i nâ-tüvân mürteşî-i zemân ola
Hırs u tama'la her zemân mübtezel-i cihân ola
Avnî (Fatih Sultan Mehmet)

mürûr: (مرور) Ar. Merr'den; 1. Geçme, bir yandan girip öte yandan çıkma. 2. Gelip geçme. 3. Geçip gitme, sona erme.

Zevk-ı tîğında aceb yok olsa gönlüm çâk çâk
Kim mürûr ile bırakır rahneler dîvâre su-Fuzûlî

Aradan bin bu kadar sâl mürûr etmiş iken
Dil-i hassâsta hâkimdir o te'sîr henüz-Nev'î

mürûr-ı dehr: Dünyanın sona ermesi.

Burc-ı hazîzi devletinin öyle yücedir
Ki ermez mürûr-ı dehr ile ona gerd-i inkılâb-Şeyhi

Mahv olup gitmez mürûr-ı dehr ile bâkî kalır
Hâme ile safha-i evrâkda mezbûr olan
Ebussuud (Şeyhülislam...El-İmâdî)

mürûr-ı devr-i zemân: Zamanın gelip geçmesi.

Bahâr-ı devleti olsun hemîşe tâze vü ter
Mürûr-ı devr-i zemân ile erdiğince şitâ
Yahya Bey (Taşlıcalı...)

mürûr-ı rûzigâr: Zamanın sona ermesi.

Hem hilâfet hükmünü hem saltanat fermânını
Bundan etmiş âleme cârî mürûr-ı rûzigâr-Fuzûlî

mürûr-ı va'de-i yâr: Sevgilinin verdiği sözün geçip gitmesi.

Mürûr-ı va'de-i yâra inanma sen Ahmed
Gama inan inanırsan ki eski yârındır-Ahmet Paşa

mürûr-ı vakt: Vaktin geçmesi.

Hemân bir nâmı kalmış kendi gûyâ mahv u fâniydi
Mürûr-ı vakt ile baştan başa olmuştu pek vîrân
Esrar Dede

mürüvvet: (مروّت) Ar. Mer' (adam, erkek) 'den; 1. Mertlik, insanlık, âdemiyyet. 2. İnsanlık şanına yakışan iyiliklerde bulunma.

Derdini sînemde cânımdan azîz ister gönül
İhtirâm etmek mürüvvettir kişi mihmânına
Hayali Bey

Yâr-i kadîmin etmez imiş dostân fedâ
Yârânda mürüvvet, o da bir zemân imiş
Enderunlu Vâsıf

Mürüvvet dâimâ her ka:l ü hâlinde nümâyândır
Fakat zulmün o fettân gamze-i hûn-hâra saklanmış
Kemalzade Ekrem Bey

Affeyler isen olur mürüvvet
Reddeyler isen olur adâlet-Namık Kemal

* **mürüvvet-mend:** 1. İnsaniyetli. 2. Cömert, iyiliksever.

Muzaffer vakt-i fursatta adûdan intika:m almaz
Mürüvvet-mend olan nâ-kâmî-i düşmenle kâm almaz-Koca Ragıp Paşa

Usanmaz kendini insân bilenler halka hizmetten
Mürüvvet-mend olan mazlûma el çekmez iânetten
Namık Kemal

mürvârîd, mervârîd: (مرواريد) Far. İnci.

Görüp bûselik mürvârîd pür-tâbı hicâbından
Acebdir hâke salmazsa felek ıkd-ı Süreyyâ'yı-Nef'î

Şâd-merg olsa görünce ne_ola şimdi bâdenin
Müflisân-ı ıyşa mürvârîddir her katresi-Nâilî

Feyz-i ihsânı eğer eylese ebre te'sîr
Haşre dek katre-i bârânın eder mürvârîd
Kâzım Paşa

müsâadet, müsâade: (مساعده) Ar. Suûd'dan; 1. Yardım. 2. İzin. 3. Elverişli bulunma. **c. müsâadât.**

Müsâadet ede ömrüne dîn-i hakk-ı Resûl
Müsâraat ede emrine ihtimâm-ı ricâl-Necati Bey

Felek müsâade eylerse bir gün Esrâr'a
Der-i inâyetine ilticâyı hûb bilir-Esrar Dede

Bu köhne âlem-i kevni fesâda vermek için
Nedir müsâade etmek kuvâ-yı amyâya-Ferit Bey

müsâade-i intika:m: İntikam izni.

Kerîm odur ki mücâzât-ı afv ede hasma
Felek müsâade-i intika:m verdikçe
Nahifi (Süleyman...)

müsâade-i rûzgâr: Zamanın izni.
Kalmaz miyân-ı lücce-i mihnette fülk-i rakîb
Hîleyle iş gören kişi mihnetle cân verir-Neylî
müsâdif: (مصادف) Ar. Sudûf > tesâdüf'ten; rastlayan, tesadüf eden.
Bilâ-taʿab olur efrûhte çerâg-ı ümîd
Gehi düşer geh nefes vaktine müsâdif olur-Nâbi

Bâriş-i bârân müsâdif düştü hicrân şâmına
Oldu sandım hâlime rahm eyleyip giryân sehâb
Muallim Naci
müsâdif-i nigâh: Bakış karşılaşması.
Akşam oluyor da olmuyor gâh
Bir karye müsâdif-i nigâhım-Muallim Naci
müsâfât: (مساقات) Ar. 1. Birbirine kötü muamele etme. 2. Hastayı iyileştirme.
Nâ-râsttır sipihr mümâşât ederse de
Sâf olmaz iddiâ-yı müsâfât ederse de-Nâbi

Mazrûfu tetâbuʿ-ı semâvât
Melfûfu tevâlî-i müsâfât-Abdülhak Hâmit
müsâferet: (مساقرت) Ar. Sefer'den; bir yerden bir yere gidiş ve geliş; yolculuk, seyahat.
Kâm almadık müsâferetinden bu âlemin
Cânânla, meyle son günü ey mevt, sendeyiz
Yahya Kemal
müsahhar: (مسحّر) Ar. Sihr > teshîr'den; 1. Büyülenmiş. (sihr'den). 2. Büyü ile kanmış.
Hele bir dem şehâ sabr eyle gör ol yeni câzû kim
Müsahhar olmadık kimse kalır mı kulda sultânda
Behiştî
müsahhar-ı kilk: Kalem büyüsü ile kanmış.
Mutî-i emrin olup çâr-kûşe heft iklîm
Ola müsahhar-ı kilkim bu kubbe-i devvâr-Nedim
müsahhar: (مسخّر) Ar. Sahr (zorlama)> teshîr'den; 1. Ele geçirilmiş. 2. Boyun eğmiş, tutkun, itaat etmiş. 3. huk. Sanık için mahkemece tutulmuş avukat.
Cihânı nazm-ı pür-sûzum müsahhar eyledi düpdüz
Kemâl ehli görüp şiʿrim dedi sihr-i helâl olur
Muhibbî, Meftunî (Kanunî Sultan Süleyman)
Bâkî müsahhar oldu bana kişver-i sühan
Geçtim serîr-i nazma bugün hüsrevâne ben-Bâki

İlâhî Hazret-i Sultân Murâd'a ömr-i sermed ver
Müsahhar ola ona tâ ebed dünyâ vü mâ-fîhâ
Şeyhülislam Yahya
Kılıp zât-ı şerîfin mesned-i devlette Hak dâim
Müsahhar eyleye etrâf ü enhâyı-Nedim
musahhar-ı humaka: Ahmaklara tutkun.
Gâhî muhakkar-ı cühelâ şâir-i belîğ
Gâhî musahhar-ı humaka fâzıl-ı edîb-Ziya Paşa
musahhar-ı râ: Re harfine tutkun.
Semend-i devlet ü rifʿat musahhar-ı rânun
Zimâm-ı nâsıye-i dehr elinde şekl-i inân-Cinânî
müsâid: (مساعد) Ar. Suûd> müsâade'den; 1. Elverişli, uygun. 2. İzin veren, müsaade eden. 3. Yardım eden.
Rûzgârı oldu müsâid yine ber-vefk-i murâd
Cevr ü âzârı edinmişken ehemm-i eşgâl
Üsküdarlı Hakkı Bey
Sühûletle gelir sanma kenâra keştî-i ümmîd
Müsâid bahta dâir bir muvâfık rûzgâr ister
Kelîm-i Eyyubî
Erer bir sâhil-i maksûda âhir fülk-i dil kalmaz
Olur bir gün müsâid rûzgâr ammâ zemân ister
Rüşdî (Ahmet...)
Sakın ey nûr-ı dîdem, geçmesin beyhûde eyyâmın
Çalış hâlin müsaidken. Bilinmez çünkü encamın
Mehmet Akif
müsâraat: (مسارعت) Ar. Sürʿat'ten; 1. Sürat ve acele etme. 2. Teşebbüs, girişim.
Müsâadet ede ömrüne dîn-i hakk-ı Resûl
Müsâraat ede emrine ihtimâm-ı ricâl-Necati Bey
müsâvî: (مساوى) Ar. Seviye (düz)'den > müsâvât'tan; eşit, denk.
Ferhâd'ı sûz-ı gamda bana müsâvî görmen
Yaktım onun gibi ben nice eser çerâgı-Behiştî

Bir nesne berâber ise gayra de müsâvî
Aynıyle mehâsin demenin zıddı mesâvî
Sünbülzade Vehbi
Mansıbda bir olsa ger âlim ü câhil
Zâhirde müsâviyse hakîkatde bir olmaz-İbn-i Kemal

müsbet, müsbete: (مثبت) Ar. Sübût> isbât'tan; gerçeğe dayanan. 2. Denemelerle tespit edilmiş, pozitif.
O hâlde bizdekiler sadre hîç değil, şâfî
Fünûn-ı müsbeteden istifâdemiz menfî'
Mehmet Akif

* **müsbit, müsbite:** İspat edici, ispat eden.
Lâ ile eşyâyı nefy et müsbit ol illâ ile
Dâimâ zevk üzre ol mahfice müstesnâ ile-Gaybî

müsebbib: (مسبّب) Ar.Sebeb > tesbîb'ten; 1. Sebep olan. 2. İcat eden, ortaya çıkaran.
Murâd edince müsebbib bir âdemin kârın
Yed-i teşebbüsünü cüst u cû eder esbâb-Nâbi

müsebbih: (مسبّح) Ar. Subhân > tesbîh'ten; Allah'a şükredip "sübhanallah" diyen, tesbih eden. **c. müsebbihân.**

** **müsebbihân:** Tesbih edenler.

müsebbihân-ı felek: Feleğin tesbih edicileri, melekler.
Tenezzül eylemem inşâya eylesem yoksa
Müsebbihân-ı felek vird ederdi inşâmı-Nef'î

müseccel, müseccele: (مسجّل) Ar. Sicill > tescîl'den; 1. Tescil edilmiş, sicile, deftere geçirilmiş. 2. Mahkeme defterine geçirilmiş.
Müseccel saçı Dâvûdî zırıhdır
Muanber zülfü Abbâsî alemdir-Nizami

Müeyyed eyledi ahkâmını mihr-i nübüvvet kim
Müseccel hüccetin zahriyyesinde hatm ü imzâdır
Sünbülzade Vehbi

müsekker: (مسكّر) Ar. Sekr'den; sarhoş olmuş.
Visâlin şerbetin cân nûş edelden
Müsekkerdir müsekkerdir müsekker-Ümmî Sinan

müsellâh, müsellâha: (مسلّح) Ar. Silâh> teslîh'ten; silahlanmış, silahlı.
Güldün, bu mehâbet seni güldürdü; o kaşlar,
Bir ok gibi âteşli nazarlarla müsellâh-Tevfik Fikret

Havf-ı a'dâ eylemez olan müsellah aşk ile
Yanmadan Hakk'a erilmez pertev-i tevhîd gerek
Âdile Sultan

müsellem: (مسلّم) Ar. Selm > teslîm'den; 1. Verilmiş, teslim edilmiş. 2. Doğru olduğu itiraf edilmiş, itiraz kabul edilmeyen. 3. Boyun eğilmiş. **c. müsellemât.**
Ol şeh-i hüsn ü cemâle çün kul oldun Avniyâ
Sana olmuştur müsellem mülk-i Osmân var ise
Avnî (Fatih Sultan Mehmet)

Olmasa gamzen dem-â-dem yâr u hem-dem çeşmine
Milk-i fitne böyle olmazdı müsellem çeşmine-Cevrî

Işk etvârın müsellem eyledi gerdûn bana
Munca kim yeldi yügürdü yetmedi Mecnûn bana-
Fuzûlî (munca: bu kadar, bunca; yel-: koşmak; yügür-: hızlı gitmek)

müselles: (مثلّث) Ar. Selâse >teslîs'ten; 1. Üçlü, üç. 2. Üç kere imbikten geçirilerek çekilmiş şarap. 3. Üçgen.
Bugün bize ta'n eylemesin dün gece sûfî
Mecliste müselles içip okurdu murabba'-Bâki

Leblerinden alsam üç bûse olur kanım helâl
Kim müselles olıcak derler harâm olmaz şarâb
İbn-i Kemal (olıcak: olunca)

Mürebbâ hamrı müselles diye satar zâlim
Şarâbın üstüne hürmet biraz da hîle katar-Nedim

Müselles bulunsa memâsil değil
Tesâvî-i adlâı ka:bil değil-Keçecizade İzzet Molla

müselles-i şürb: Üç kere arıtılmış şarap.
Ka:dî meğer müselles-i şürbümden oldu mest
Kim mey-kede kapısını açtırdı darb-dest-Behiştî

Müselmân, Müslümân: Far. Müslüman, Müslim, İslam dinini seçen.
Kara kaşlar kara gözler cânım aldı canım aldı
Müselmânlar nedir bu kim bana geldi bana geldi
Sultan Velet

Dem-â-dem cevrlerdir çektiğim bî-rahm bütlerden
Bu kâfirler esîri bir Müselmân olmasın yâ Rab
Fuzûlî

Kapıma yüz sürmek ister misin dedi dedim
Kâ'be'ye yüz sürmeği hangi Müselmân istemez
İbn-i Kemal

Bize kâfir demiş Müftî Efendi
Tutalım ben diyem ona Müselmân
Varıldıkta yarın rûz-ı cezâya
İkimiz de çıkarız anda yalan
Nef'î (Müfti Efendi: Şeyhülislam Yahya)

Müselmân-ı kavî: Kuvvetli Müslüman.
Ârif ol, ehl-i dil ol, rind-i kalender-meşreb ol
Ne Müselmân-ı kavî, ne mülhid-i bî-mezheb ol
Nef'î

müselsel: (مسلسل) Ar. Silsile'den; 1. Zincirleme, ardı sıra, teselsül eden. 2. ed. Bütün mısraları kafiyeli manzume.
Dil müselsel zülfünün sevdâsı ile dîvânedir
Cân münevver hüsnün şem'inde bir pervânedir
Şeyhi

İki ejderdir ki bir genc üzre baş koymuş yatar
Ya müselsel ârızın devrinde gîsûlar mıdır-Fuzûlî

Bahâr âşüfte-gânın çekmeye kayd-ı leb-i cûya
Müselsel mevc-i enhârı gümüş zencîr eder mehtâb
Koca Ragıp Paşa

Müselsel bir esârettir zarûret her hükûmette
Ki sultân nâzıra, nâzır da hizmet-kâra tâbi'dir
Ziya Paşa

müsemmâ: (مسمّا) Ar. Sevm ve sümüvv > tesmiye'den; 1. Adlanmış, adı olan. 2. Belirtilmiş, muayyen (vakit). 3. Parası, sayısı, tutarı belirtilmiş.
Gördü yoktur merdüm-i âlemde âsâr-ı vefâ
Girdi ism-i bî-müsemmâ şekline Anka: gibi-Nâbi

Şu söz kim söylene dilde müsemmâsı gerek elde
Kitâbın ma'nîsin anla gönül dersin sorarsan gel
Gaybî

Ya'nî esmâ vü müsemmâ yine âdemdir hemân
'Men 'aref nefseh fekad ' remzini duydunsa dilâ
Gaybî

müsemmen: (مسمّن) Ar. Semân (sekiz) > tesmîn'den; 1. Sekiz renkli, sekizli, sekiz parçadan meydana gelen. 2. geo. Sekizgen. 3. fık. Kıymet biçilmiş şey karşılığında satılmış şey. 4. ed. Sekizer mısradan meydana gelen nazım şekli.
Nitekim haddine her dem çemende rağm eder lâle
Müsemmen dişine dâim sadeften reşk eder lü'lü
Şeyhi

müsevvif: (مسوّف) Ar. Sevf > tesvîf'ten; atlatan, geciktiren, savsaklayan. **c. müsevvifât.**
Müsevvifler için dünyâda mahvolmak tabiîdir
Bu bir ka:nûn-ı fırsattır ki yok te'vîli kat'idir
Mehmet Akif

müseyyeb: (مسيّب) Ar. Seyb > tesyîb'ten; tenbel, üşengeç, ihmalci.
Müseyyeb ola geze_ idim cihânda hıdmetsiz
Duâya hâzır ola_idim huzûr-ı Hazret için
Necati Bey

Aceb mi Hamdî kılırsa yezîd-i nefsi zebûn
Taalluka:t-ı cihândan o kim müseyyebtir
Hamdullah Hamdi

müs'id: (مسعد) Ar. Sa'd > ıs'âd'tan; bahtiyar eden, mutlu, mesut kılan.
Gönlümü ma'nâ-şinâs-ı râz-ı rindân ettiler
Müs'id bir kâfire telkîn-i i'mân ettiler
Muallim Naci

müskir: (مسكر) Ar. Sekr > iskâr'dan; sekr eden, sarhoşluk veren. **c. müskirât.**
Gösterdiğin ahlâm-ı şegâf muğfil ü müskir
Ey nevm-i huzûzât-Tevfik Fikret

müslim: (مسلم) Ar. Selâmet > islâm'dan; Müslüman. **c. müslimîn, müslimûn, müslimât.**
** **müslimîn:** Müslümanlar.
Nice yıllar der ki olmuş secde-gâh-ı Müslimîn
Enderûnunda olan hâlât yetmez mi nişân-Hâzık

müsmir, müsmire: (مثمر) Ar. Semer ve semere > ismâr; 1. Yemişli, yemiş veren. 2. Yarar, faydalı. 3. Sonuç veren, etkisi olan.
Ehl-i isti'dâdda pinhân kalır mı iktidâr
Müsmir eşcâr üzre berk ü bâr kendin gösterir
Leskofçalı Galip

Müsmir olmaz bir işe etme tasaddî nâ-mahal
Âkıl ol her niyyetin sakla dem-i merhûnuna
Emirîzade Emirî (Ali Emirî Efendi)

müsta'ceb: (مستعجب) Ar. Aceb > isti'câb'tan; şaşılacak şey.

müsta'ceb-i âlem: Âlemin şaşılacak şeyi.
Hâricten eğer olsa temâşasına imkân
Müdhiş görünür hey'et-i müsta'ceb-i âlem-Ziya Paşa

müsta'cil: (مستعجل) Ar. Acele > isti'câl'den; 1. Acele eden, isti'câl eden, tez ve çabuk olmasını isteyen. 2. Acele giden.
Bezminde Behiştî'nin destine sebû versen
Ol hıdmete ömrümce müsta'cil idim cânâ-Behiştî

Felekte mihr-i zâil yâr gâfil ömr müsta'cil
Nedir tedbîr bilmem câna yettim bî-vefâlardan
Fuzûlî

müstagâs: (مستغاث) Ar. Gays > istigâse'den; kendinden yardım istenen Allah'ın sıfatlarından biri.
Biz râzıyız cehenneme ey Rabb-i müstagâs
Ammâ onun içinde Yahudî bulunmaya
Yenişehirli Avni

müstağnî: (مستغنى) Ar. Ganî > istiğnâ'dan; 1. Gönlü tok, doygun, muhtac olmayan, istigna eden. 2. Çekinen, tenezzül etmeyen, nazlanan.
Müstağnîdir ahlâkı onun şerh ü beyândan
Muhtâc değil şem' ü çerâga şeb-i kam-rân-Nizami

Bende müstağnî tabîat, nev-nihâlim sâye-dâr
Muallim Naci

müstağnî-i âlem: Âleme muhtac olmayan.
Âlem ona muhtâc o müstağnî-i âlem
Bu mes'ele ma'lûm dil-i âlemiyândır-Nef'î

müstağnî-i ihsân: İhsanı bol.
Gehi ararım lûtfedecek bir kişi ammâ
Müstağnî-i ihsân görürüm halkı ser-â-pâ
Kemalzade Ekrem Bey

müstağnî-i irşâd: İrşada ihtiyacı olmayan.
Müstağnî-i irşâd olur erbâb-ı basîret
Sükkân-ı Harem neyler imiş Kıble-nümâyı
Seyyit Vehbi

müstağnî-i ülfet: Dostluğa ihtiyacı olmayan.
Fakr ayn-ı gınâ olmuş derd ayn-ı deva olmuş
Ârif ikisinden de müstağnî-i ülfettir-Esrar Dede

müstağrak: (مستغرق) Ar. Gark > istiğrâk'tan; dalmış, daldırılmış, batmış.
Nice bin zevrak-ı ser-geşte ona müstağrak
Cûş edip mevc urur bir ulu deryâ gördüm-Zâti

Beni kudret eli bir hôş şikâristâna saldı kim
Kanadı nûra müstağrak uçarlar ördek ü kazı
Hayali Bey

Ez-cümle Nedîmâ kulun ey âsaf-ı devrân
Müstağrak-ı lûtf u kerem ü cûd u atâdır-Nedim

müstağrak-ı hakîkat: Hakikata gark olmuş.
Merkezle âşnâ ol etme muhîte rağbet
Müstağrak-ı hakîkat meyl-i kenârı neyler-Nâbi

müstağrak-ı ihsân: İhsan görmüş.
Beni müstağrak-ı ihsânı etti hâliyâ dil-dâr
Hayâ eyler gönül matlab-gerî-i lutf-ı ferdâya
Esrar Dede

müstağrak-ı ihsân-ı firâvân: Bol ihsan görmüş.
Cümle müstağrak-ı ihsân-ı firâvândır
Ser-te-ser sınf-ı havâs ile avâm-ı devlet-Münif

* **müstağrık:** 1. Gark olmuş, dalmış, batmış. 2. Kendinden geçmiş derecede dalgın, düşüngen.
Nice ümmî ki kütüb-hâne-i Hak
Oldu te'lîfi ile müstağrık-Hakanî

Bahr-i müstağrıktır dalınmaz bu bahra gavvâs bulunmaz
Lâ-taayyündür bilinmez künh-i zâtın yâ Rabbenâ
Ümmî Sinan

müstahakk, müstahak: (مستحق) Ar. Hakk > istihka:k'tan; hak etmiş, hak kazanmış, layık. (müstahikk) **c. müstahikkîn.**
Behiştî cennete biz müstahakkız irs ile kim
Adâvetin komaz İslâm'a nitekim kefere-Behiştî

Tâc-ı mahabbetin giyemez müstahak değil
Şol kelleler ki itin önünde yalak değil-Enverî

* **müstahık:** Müstahak.
Nefsine olduğunuz nazar-ı Hak'ta müstahık
Şeytân da nefret eylese sizden olur muhak
Abdülhak Hâmit

müstahîl: (مستحيل) Ar. Havl > istihâl'den; olması imkânsız bulunan, boş, anlamsız bulunan şey. **c. müstahîlât.**
Ne gûne müstahîl emr ise îcâdın murâd etsen
Kemâl-i hikmetin fi'l-hâl ona esbâb eder peydâ
Basrî

Bütün ümmîd-i istikbâli artık müstahîl ettin
Rezîl olduk.. Sen ey kâbûs-ı hûnî, sen rezîl ettin
Mehmet Akif

müstahkar: (مستحقر) Ar. Hakaret> istihka:r'dan; hakir, hor görülen, küçümsenen.
Germ-rev ol reh-i aşk içre soğuk tutma yürü
Gör ki serdlikte sefîl oldu ve müstahkar kar
Esrar Dede

müstahkem, müstahkeme: (مستحكم) Ar. Hüküm > istihkâm'dan; 1. Sağlam. 2. Sağlamlaştırılmış.
Işk nâ-gâh oldu peydâ tuttu müstahkem beni
Saldı yüz sevdâya ol gîsû-yı ham-der-ham beni
Fuzûlî

Gör; Süleymân gibi peygam-ber-i âlî-şânın
Devleti olmuş idi Âsaf ile müstahkem-Nâbi

müstahric: (مستخرج) Ar. Hurûc >istihrâc'tan; 1. Çıkaran, istihrâc eden. 2. Bir ibareden anlam çıkarma kudretinde olan.
Gönül tıflı dem-â-dem ders alır pîr-i vahdetten
Olur elbette müstahric bu esrârı hüvviyyetten
Gaybî

müstahsen: (مستحسن) Ar. Hasen'den; beğenilmiş, güzel bulunmuş.
Ey Fuzûlî menzil-i maksûda yetmek istesen
Hîç reh-ber yok-durur etvâr-ı müstahsen gibi
Fuzûlî

müstahzar: (مستحضر) Ar. Huzûr >istihzâr'dan; 1. Hazırlanmış, huzûra getirilmiş. 2. Zihinde tutulmuş. **c. müstahzarât.**
Eylesin Allah her hâline tevfîkin refîk
Rıfkı her hâlinde müstahzar bilir bilmezlenir-Nâbi

müstaidd: (مستعد) Ar. Udde, uddet> isti'dâd'tan; 1. Kabiliyetli, istidatlı. 2. Akıllı, anlayışlı. **c. müstaiddân, müstaiddîn.**
İttikâya müstaidd olmaz kibâr-ı devlete
Bâliş-i zer-târ eğer huddâma pâ-mâl olmasa-Nâbi

Durursun pây-mâçân-ı rızâda sıdk ile her dem
Olunca müstaidd ihsân-ı Mevlânâ'ya ey dervîş
Esrar Dede

müstaidd-i beka: Baki zannetme sureti.
Sehveyledin savâbı hatâ anladın gönül
Dünyâyı müstaidd-i beka anladın gönül-Nâilî

müstaidd-i izz: Değer anlayışlılığı.
Darb-ı sikkeyle olur zer nâmdâr-ı iştihâr
Müstaidd-i izz eder üstâd tezlîl ettiğin-Nâbi

müstaidd-i kabûl-i kemâl: Gelişmeyi kabullenme kabiliyeti.
Bir katre, âba düşse eder kesb-i dâire
Her nokta müstaidd-i kabûl-i kemâl olur
Nüzhet (Rıdvan Paşazade...Efendi)

müstaidd-i leheb: Aleve elverişli.
Olup cismimiz müstaidd-i leheb
Yakardı bizi câhilân bî-taab-Keçecizade İzzet Molla

müstaidd-i merg: Ölüme yatkın.
Haste-i cân bir leb-i hicrâna cânân neylesin
Müstaidd-i merg olan bîmâra Lokmân neylesin
Yeşişehirli Avni

müstaidd-i nazar: Bakışı akıllı.
Miyânın ile dehânın olup-durur bâis
Ki müstaidd-i nazar etti kîl ü ka:le tama'
Necati Bey

müstaîn: (مستعين) Ar. Avn > isti'ân'dan; yardım isteyen, istiane eden.
Eyleye her müşkilin âsân Hudâ-yı Müsteân
Olmaya eksik cenâbından gürûh-ı müstaîn-Nef'î

müstaîn-i ism-i Celâl: Celal sahibi Allah'ın isminden yardım isteyen.
Şol müstaîn-i ism-i Celâlim ki def'aten
Feth-i kelâma kudretimi Müsteân verir-Sürurî

* **Müsteân:** Kendisinden yardım beklenen, yardım istenen (Allah'ın sıfatlarından).

Ne re'y eylerse hükmü mahz-ı tevfîk u isâbettir
Ne fermân eylese vefk-ı rızâ-yı Müsteân üzre

Ziya Paşa

Uğrunda her gazâya atılmış mücâhidîn
Lâyık mıdır felâkete ey Rabb-i Müsteân

Yahya Kemal

Ol kadar âlî revâk u tâk-ı kuds eyvânı kim
Soffa-i sîneden berk urur envâr-ı arş-ı Müsteân

Üsküdarlı Hakkı Bey

müstakbel: (مستقبل) Ar. Kabl > istikbâl'den; 1. Karşılanan, istikbal edilen. 2. Önde bulunan, ileriki, gelecek. **c. müstakbelât.**

Fikr-i müstakbel ü mâzîyi bırak ârif isen
Böyledir hâl-i zemân bir var imiş bir yok imiş

Kânî (Ebubekir...)

Ne müstakbel ne mâzî mülkü olmak yoktur insânın
Ömür bir lahzadır aklı olan hâlin bilir onun

Behiştî

Mâzî ile müstakbele sarf eyleme ömrü
Hâl ehli için hîç biri maksûd değlidir-Lâ

Vakt-i mâzîden kıyâs et, Pertevâ, müstakbelin
Böyle dünyâ-yı denî gam-hârının vay hâline

Pertev Paşa (Mülkiye Nazırı Mehmet Sait...)

Göz yaşından ne çıkarmış? Neye ter dökmediniz
Bâri müstakbeli kurtarmağa bir azm ediniz

Mehmet Akif

* **müstakbil:** 1. Karşılayan, istikbal eden. 2. Kıbleye dönen.

Müstakbilim eşk-i hurûşân ile fecrin-Muallim Naci.

müstakbil: (مستقبل) bk. müstakbel.

müstakırr: (مستقر) Ar. Karâr > istikrâr'dan; karar kılmış, yerleşmiş; sabit, durulmuş, istikrar bulmuş.

Devletin üss-i esâsın dîn ederken müstakırr
Kimseler İslâm'ı istishâba olmaz muktedir

Ziya Paşa

müstakill: (مستقل) Ar. Kıllet 'ten; 1. Kendi başına, bir yere bağlı olmayan. 2. Ayrıca, kendi kendine, bağımsız.

Ben etmek istesem seni sevmekten ictinâb
Sevmekte, sevmemekte gönül müstakil midir?

Cenap Şahabeddin

müstakîm, müstakîme: (مستقيم) Ar.Kıyâm > istika:met'ten; 1. Doğru, düz. 2. Temiz, namuslu. **c. müstakîmân.**

Aşk derdinden olur âşık mizâcı müstakîm
Âşıkın derdine dermân etseler bîmâr olur-Fuzûlî

Âşıkı eyler tarîk-ı müstakîmin âgehi
Her gedâsın şâh eyler pür-atâdır Nakşbend

Âdile Sultan

Erenler! Şeyh Şa'bânî tarîk-ı müstakîmden
Açıldı Aydınoğlu der-gâhı bu dîdeler rûşen-Lâ

Dûzahîler çehresini seyr ise maksûd eğer
Çekme erbâb-ı cehilden çeşmini tut müstakîm

Gaybî

müstazhir: (مستظهر) Ar. Zahr >istizhâr'dan; arka veren, dayanan, destek olan, istizhar eden.

Ca'fer gibi çok mu zü'l-cenâhîn olsam
Müstazhirim Allah'ıma, peygam-berime

Muallim Naci

müsteân: (مستعان) bk. müstaîn.

müsteâr: (مستعار) Ar. Âriyet > istiâre'den; 1. Takma, eğreti, takma. 2. müz. İki veya üç yüzyıllık eski bir makam.

Nedir sûdu bu bâzâr-ı fenâda celb-i emvâlin
Gınâ vermez metâ'-ı müsteârı dûş-ı dellâlin

Sâmi (Arpaeminizade Vakanüvis Mustafa-Bey)

Beş on günlük hayât-ı müsteârımdan peşîmânım
Hızır bilmem ne zevk almış hayât-ı câvidânîden

Üsküdarlı Tal'at Bey

* **müsteârî:** Ödünç.

Hayâlî câme-i zer-beft ü atlastan olup fârig
Libâs-ı müsteârîden geçip belki bedenden geç

Hayali Bey

müstebân: (مستبان) Ar. Beyân >istibâne'den; 1. Beyan olunmuş. 2. Açık, meydanda, ayan olan.
Bu kelâm-ı hâtifi verdi küşâyiş zihnime
Hikmet-i bed-rengî-i âlemde oldu müstebân-Lâ

müstecâb: (مستجاب) Ar. Cevâb >isticâbe'den; kabul olunmuş, isticabe edilmiş.
Cân u dilden bana vâcibtir duân etmek senin
Hak'tan ümmîdim budur ede duâmı müstecâb
Nef'î
Ol tünd-hûy bir gün olur bezm-i visâle râm
Uşşâkının duâsı eğer müstecâb ise-Nâbi

Hûb teshîr etmek için bir duâsı müstecâb
İsm-i A'zam okunur dînâr u dirhem üstüne-Behişţî

müstecâbü'l-da've: Duası kabul olan.
Asrda zındîk-simâ şeyhler
Müstecâbü'd-da'velikle lâf atar-Nâbi

müstecmi': (مستجمع) Ar. Cem' > isticmâ'dan; toplayan, toplanan.

müstecmi'-i cümle-i fazâil: Bütün faziletleri toplayan.
Müstecmi'-i cümle-i fazâil
Bulmuştu riyâset-i kaba:il-Fuzûlî

müstecmi'-i haslet-i cemîle: Güzel duyguları toplayan.
Kim vardı Arab'da bir kabîle
Müstecmi'-i haslet-i cemîle-Şeyh Galip

müstedâm: (مستدام) Ar. Devâm> istidâme'den; 1. Devamı istenilen. 2. Devamlı, sürekli, sürüp giden.
Sen dururken dil-berâ gayriye değmez lâf-ı hüsn
Hey ala gözlüm güzellik müstedâm olsun sana
Necati Bey
Rûz-ı hicrinle beni tenhâ görelden dostum
Müstedâm olsun gamın her gece mihmândır bana
Hayali Bey
Bilip ayş-ı müdâma meylini bî-çâre-i aşkın
Şarâb-ı la'l-i nâbın sundu dil-ber müstedâm olsun
Şeyhülislam Yahya

müstefâd: (مستفاد) Ar Feyd >istifâde'den; 1. İstifade olunmuş, anlaşılmış. 2. Kazanılmış, kâr edilmiş.
Vezîr-i nükte-dân, düstûr-ı ehl-i ilm ü sâhib-i dil
Ki gâlibdir zekâda fikri akl-ı müstefâd üzre-Nef'î

* **müstefîd:** İstifade eden, faydalanan.
Müstefîd olmaz İmâm-ı A'zam olsa hâcesi
Bir kişi mahrûm olursa feyz-i isti'dâddan
Fuad (Alâiyeli Mehmet---Bey)
Umûmu müstefîd etmez husûsun hakkını ibtâl
Sakın bir ferdi ezme gayret-i efrâd lâzımsa
Namık Kemâl

müstefîz: (مستفريض) Ar. Feyz > istifâze'den; feyiz alan, feyizlenen.
Çeşme-sâr-ı devletinden Âb-ı Hayvân müstefîz
Şeb-i çerâg-ı tal'atinden mâh-ı enver müstenîr
Veysî (Alaşehirli Üveys Kadı...)
İzz ü rif'at şevketi şâhânesinden müstefîz
Feyz ü nusret himmeti pâkizesinden müstain
Ziya Paşa

müstefreşe: (مستفرشه) Ar. Firâş > istifrâş'tan; odalık, cariye.
Düşmânları müstefreşelerden yumuşakmış
On saltanat el pençe rikâbında uşakmış
Midhat Cemal Kuntay

müstehabb: (مستحب) Ar. Hubb istihâb'dan; 1. Sevilen, beğenilen. 2. Farz ve vacipten sonra sevap kazanılan iş.
Kaldır elin eyle duâ buldu kasîden intihâ
Şimdi duâ etmek sana hem müstehabbtır hem ehemm-Nef'î

müste'hir, müste'hire: (مستأخر) Ar. İsti'hâr'den; geciken, tehhür eden.
Berk-ı hâtif gibi var mebde'ine eyle sefer
İstitâlât-ı nefestir yola müste'hir har-Esrar Dede

müstehlek: (مستهلك) Ar. Helak > istihlâk'ten; yok olmuş, ortadan kalkmış.
Bahr-i fenâda garka-i müstehlek olmuşuz
Biz Nûh ile bün-i yem-i vahdette hem-demiz
Esrar Dede

* **müstehlik:** Helak olan.
Müstehlik olup fakr u fenâ bahrine düştüm
Ne kayd-ı diğer kaldı ne hôd fikr-i ser oldu
Esrar Dede

müstekinn: (مستكنّ) Ar. Kenn> istiknân'dan; saklanan, gizlenen.
Muhîtin nağmesin gûş eylemiş hengâm-ı cûşunda
O lezzet müstekinndir mevc-i bahrin dahi gûşunda
Nâbi

müstelzim: (مستلزم) Ar. Lüzûm > istilzâm'-dan; gerektiren, gereken; istilzam eden.
Eğer izhârı zilletse olur ızmârı da zillet
Kolay meksûf olur müstelzim hacletse bir illet
Abdülhak Hâmit

müstelzim-i ihsân: Bağış gerektiren.
Eğer müstelzim-i ihsân ise feryâd ka:bildir
Kerem mebzûl olursa arz-ı isti'dâd ka:bildir-Vecdî

müstemend, müstmend: (مستمند) Far. Kederli, mahzun; biçare, zavallı. **c. müstemendân.**
Hayâlî hâl-i ruhsârın gamından nâr-ı hicr ile
Şehîd-i müstemend olmuş ciğer dağlayı dağlayı
Hayali Bey

Bendeyim bir zâlime kendi efendimdir benim
Dâimâ cevvâr-ı kalb-i müstmendimdir benim
Esrar Dede

Sâkî meded et ki müstemendim
Bâzâr-ı belâda gam-pesendim-Şeyh Galip

Gel ey belâ-yı dil-i zâr-ı müstemendim gel
Beni esîr-i firâk eyleyen efendim gel
Halim Giray (Kırım Hanı ...)

** **müstemendân:** Zavallılar.
Ne nâmedir ki bu hüsn-i beyân unvânı
Eder güşâde dil ü tab'-ı müstemendânı-Nef'î

* **müstemend-âne:** Mahzunlukla, zavallılıkla.
Kerem sende inâyet sende lutf ü merhamet sende
Fütüvvet sende re'fet sende haylî müstemend-âne
Üsküdarlı Hakkı Bey

müstemi': (مستمع) Ar. Sem' (işitme) > istimâ'-dan; dinleyen, dinleyici, kulak veren. **c. müstemiîn.**
Gûş edersen vasfını dinle denizden katrece
Müstemi' ol bir nefes gel söyleyem ma'zûr ise
Ümmî Sinan

Memdûh ya kadrden gerektir
Söz gevher ü müstemi' mehenktir-Ziya Paşa

müstemirr: (مستمر) Ar. Mürûr > istimrar'dan; 1. Bir düziye uzayıp giden. 2. Devamlı, sürekli, daima.
Nâ-müstemirrde zevk ü keder müstemirr değil
Hâcet yok âzmâyişe îydin Muharrem'in-Nâbi

Bir zemândan beri bu hâlet oldu müstemirr
Söyleyin Allah için bu milletin cürmü nedir
Ziya Paşa

O gayr-ı meş'ûme
Müstemir bir sükût-ı ümmîdin
Sadme-i ka:hıriyle in, in, in-Tevfik Fikret

müstenîr: (مستنير) Ar. Nûr > istinâre'den; nur, ışık alan, parlak, istinare eden.
Çeşme-sâr-ı devletinden âb hayvân müstefîd
Şeb çerâg-ı tal'atinden mâh-ı enver müstenîr
Veysî (Alaşehirli Üveys Kadı...)

Verse ger ser-çeşme-i nûr-ı zamîri terbiyet
Zerreden hurşîd-i âlem-tâb olurdu müstenîr
Üsküdarlı Hakkı Bey

müstenid: (مستند) Ar. Sened > istinâd'tan; 1. Bir şeye dananan, istinat eden. 2. Bir belge, senet olan.
Müsteniddir birine a'yânın
Hakkını iste var ise canın-Nâbi

müsterîh: (مستريح) Ar.Rahat > istirahat'tan; istirahat eden, gönlü rahat, kaygısız.
Senden ednâya nazar kıl müsterih ol her zemân
İzzet ehline bakıp dâim getirme âh u dûd-Gaybî

müsteskal: (مستثقل) Ar. Sıklet > istiska:l'den; ağır ve soğuk görülüp soğuklukla karşılaşan, böyle muamele gören.
Bütün âfâkı istiâb eden boşlukta nâliş-zen
Hayâletler gezer, hep birbirinden hâr ü müsteskal
Tevfik Fikret

müstesnâ: (مستثنا) Ar. Seny > istisnâ'dan; 1. Başkalarına benzemeyen. 2. Üstün, benzerlerinden baskın. 3. Ayrık, üstün. **c. müstesneyât.**
Öyle müstesnâ güzelsin kim sana yoktur bedel
Senden ey cân münkatı' kılmaz beni illâ ecel
Fuzûlî
Sandım olmuş ceste bir fevvâre-i Âb-ı Hayât
Böyle gösterdi bana ol kadd-i müstesnâ seni-Nedim

Ârzû eylerdi bir mahbûb-ı müstesnâyı dil
Bir münâsib dil-ber-i mümtâz buldum kendime
Şeyhülislam Yahya
müsteşâr: (مستشار) Ar.Şu'r > istiş'âr'den; 1. Kendisine danışılan. 2. Vekâletlerde vekilden sonraki amir.
müsteşâr-ı düvel: Devletlerin müsteşarı.
Hulâsa akl ile olmuştu müsteşâr-ı düvel
Misâli âleme gelmez vü gelmedi evvel-Ziya Paşa
müstetâb: (مستطاب) Ar. Tayyib > istitâbe'den; hoş, güzel bulunan, istitabe edilen.
Evrâkı tayy edip kilk-i hôş-nevâ gel gel
Terâne-senc olalım na't-i müstetâbında-Nâilî

Yazmış ey Yahyâ kitâb-ı hüsnünü kilk-i kazâ
Hatt-ı la'li ol kitâb-ı müstetâbın hatmidir
Şeyhülislam Yahya
Cemâd cân bulur elhân-ı nâ-şinîdinden
Hayât dem çeker âheng-i müstetâbından
Muallim Cûdî
Dostlar alışverişte hep bizi görsün diye
Zîb-i bâzâr-ı hüner olsun bu nazm-ı müstetâb
Refî-i Âmidî
müstetâb-ı mahşer: Mahşerin hoş görüleni.
Dil şehîdi tîğ-ı aşkım kâm-yâb-ı mahşerim
Mazhar-ı lutf-ı hitâbı müstetâb-ı mahşerim
Leskofçalı Galip
müstevcib: (مستوجب) Ar. Vücûb'dan; 1. Layık. 2. Gereken, icabeden.
O der-gâh-ı kerem kim hâki ihsân-hîz-i rahmettir
Ne ka:dirdir amel-i müstevcib olmağa hâşâ-Nâbi

müstevlî: (مستولی) Ar. Vely > istilâ'dan; bir yeri yönetimi altına alan, istila eden ordu veya devlet.
Küfr müstevlî olup kılmıştı İslâm'ı hep
Cehl istîlâ bulup etmişti ilm ehlini hâr-Fuzûlî
müşâare: (مشاعره) Ar. Şi'r'den; karşılıklı şiir söyleşme, şiir yarışı.
Safâlı aksi gibi gizli müşâarenin
Hazîn terâne-i billûru bir küçük derenin
Tevfik Fikret
müşâbih: (مشابه) Ar. Şebeh'ten; benzeyen, benzer.
Alnın kamerine yüzün ayına müşâbih
Bunca göz ile görmedi bu çarh-ı mu'allâ
Avnî (Fatih Sultan Mehmet)
Hüsn-i yâre zerre mikdârı müşâbih olmaya
Sürme çekse meh gibi çarh âftâbın aynına-Behiştî

Reng ü bû (y)da zülf-i cânâne müşâbih olmasa
Kim bakar gül-zâr-ı dehrin sünbül ü şeb-bûsuna
Fıtnat Hanım
müşâfehât: (مشافهات) Ar. Müşâfehe'nin c. Ağız ağıza, yüz yüze, karşı karşıya konuşmalar.
Yahûd zalâm içinde mükevkeb müşâfehât
Manzûme-i avâlim ü manzûme-i hayât
Fâik Âlî Bey
müşâhed, müşâhede: (مشاهده) Ar. Şühûd'dan; görülmüş, görünen. **c. müşâhedât.**
Bâkî-veş âhir eyledi aczin müşâhede
Evrâkın etti defterinin târumâr gül-Bâki

Bu cümle âşık olanlar ışk ile geldiler yola
Müşâhedeye gark olan düşmeyiserdir o ağa
Yunus Emre (düşmeyiser: düşmeyecek)
* **müşâhid:** Gören, bakan, müşahede eden. **c. müşâhidîn.**
Müşâhid olamaz olsa mücerred mâdde sırru'llah
Münezzehtir diyen mahcûb oluptur Hakk'ı rü'-yetten-Gaybî

müşahhas: (مشخّص) Ar. Şahs > teşhîs'ten; 1. Tanınmış, teşhis edilmiş, cinsi anlaşılmış. 2. Şahıslanmış, şahıs şekline girmiş. **c. müsahhasât.**
Çün bildin esîrinim terahhum kıl kim
Tedbîr gerek müşahhas oldukta maraz-Fuzûlî

Vâdî-i vahdet hakîkatte maka:m-ı ışktır
Kim müşahhas olmaz ol vâdîde sultândır gedâ
Fuzûlî
Sensin ol cûd-i müşahhas ki zuhûrunla senin
Buldu tomar-ı neseb-nâme-i himmet encâm
Nedim
müşâhid: (مشاهد) bk. müşâhid.
müşa'şaa': (مشعشعه) Ar. Şa'şaa'dan; 1. Parıltılı, parlak. 2. Göz alıcı, süslü, gösterişli, şatafatlı, debdebeli.
Haktadır, haktır en büyük kuvvet
Dün sönük titreyen bu şübhe yarın
Bir müşa'şa' hakîkat-Tevfik Fikret
müşebbek: (مشبّك) Ar. Şebeke > teşbîk'ten; ağ ve kafes gibi örülmüş olan.
Ravza-i ışkında cân mürgini ta'lîm etmeğe
Bu dokuz çarhı ona kıldın müşebbek bir kafes-Âhî

San beyt-i ankebûta dolaşmış meger-durur
Bu sîne-i müşebbek içinde ol hayâl-i hâl
Nizami (san: sanki)
Kâşâne-i iclâli için micmer olurdu
Sîmîn küre-i mâh eğer olsa müşebbek-Nedim
müşekkel: (مشكّل) Ar. Şekl'den; 1. Şekil verilmiş. 2. Kılık, kıyafeti yerinde, gösterişli.
Sûretin tefrikası etmez eser ma'nâya
Olmaz eşkâl-i ibâretle müşekkel ma'nâ-Nâbi

Zenahdânın müşekkel sâgar-ı sîmîn-i dil-cûdur
Bir elmanın sanasın yarısı bu yarısı odur-Sâfî
müşemmes: (مشمّس) Ar. Şems > teşmîs'ten; çok güneş gören, güneşli; mec. parlak, münevver, rahşan.
Nişîmen olmak için hüsn-i şi'r ilâhesine
Bu mavi Akdeniz'in sîne-i müşemmesine
Fâik Âlî Bey

müşerrah: (مشرّح) Ar. Şerh > teşrîh'den; şerh olunmuş, açılmış.
İbâretten ibâret kaldı şimdi Kâmiyâ eş'âr
Müşerrah tâze mazmûn üzre yoktur bir gazel söyler
Kâmî (Edirneli...)

* **müşerrih:** Ölmüş kimsenin vücudunu veya bir uzvunu kurallara göre kesip parçalayan hekim. **c. müşerrihîn.**
Çehre-i girye-nika:bında hayât-ı beşerin
Bir müşerrih gibi teşrîh-i nukûş ettinse
Tevfik Fikret
müşerref: (مشرّف) Ar. Şeref > teşrîf'ten; kendisine şeref verilmiş, şereflendirilmiş, ululanmış.
Külbe-i ahzânımız gamla müşerreftir yine
Şâd ol ey dil şâd ki oldu dostlar mihmân-ı dost
Necati Bey
Feth edip makdem-i pâkiyle müşerref olıcak
Reşk-i firdevs-i Berîn oldu sarây-ı Bağdâd
Şeyhülislam Yahya (olıcak: olunca)
Her ne dem lûtf eyleyip bezmi müşerref eylesen
Ehl-i bezm ayağına yüz sürmeğe âmâdedir-Nef'î
müşevveş, müşevveşe: (مشوّش) Ar. şevâş > teşvîş'ten; belirsiz, karışık, teşviş edilmiş; karmakarışık. müşevveşat.
Hâlim müşevveş olduğuna dâldir saçın
Ol ayn-ı fitne oldu bu hâlin karînesi-Şeyhi

Mâdâm ola ol zülf-i siyeh-kâr müşevveş
Eksik mi olur şâne ile dilde keşâkeş
Şeyhülislam Yahya
müşg: (مشک) Far. Asya'da yaşayan bir çeşit erkek ceylanın karın derisi altında bulunan bir bezeden çıkarılan siyah renkli ve güzel kokulu salgı, misk, "çîn-i Huten" de denir.
Tonanıp ol büt-i Çin atlas u dîbâlar ile
Deyr-i hüsnün bezemiş müşg çelîpâlar ile
Ahmet Paşa
Hatt u arakta ârızı bûy-ı gül ü semen midir
Nice muattar olmaya müşg ü gül-âb içindedir
Şeyhi
Itr-ı hûbile pür olurdu meşâmm
Bûy-ı müşg idi yâhûd anber-i hâm-Hakanî

müşg-i çîn: Saç büklüm(lüle)ünün kokusu.
Müşg-i çîn yazdım yanıldım zülf için kıldım hatâ
Ey gazâl-i nâzenîn yazmaz yanılmaz bir Hudâ
Nazîm (Yahya...)

müşg-i Hoten: Huten miski.
Saçı çîn açtı mı ya nâfe-i âhû-yı Hıtâ
Ki_oldu pür müşg-i Huten dâmen-i sahrâ bu gece
Şeyhi

müşg-i huşk-mizâc: Soğuk mizaclının kokusu.
Şemîm-i sünbülüne kanda öykünür nâfe
Benefş-i ter gibi olmaya müşg-i huşk-mizâc-Hamdullah Hamdi (kanda: nerede; öykün-: taklit etmek)

müşg-i kıymet-dâr: Kıymetli misk.
Dâmeninden kâkülün silker gubâr-ı pâyini
Müşg-i kıymet-dâra bildim Çîn'de yoğimiş revâc
Behiştî

müşg-i nâb: Saf misk.
Lebleri üzre gubâr-ı hatt-ı nev-hîzi değil
Nâfe-i âhû-yı çeşminden dökülmüş müşg-i nâb
Nef'î

müşg-i ter: Taze koku.
Haddin sahîfesine aceb kim yazar hat
Kim müşg-i ter gibi kokar ol müşg-bâr hat-Şeyhi

* **müşg-âgîn:** Misk dolu.
Hayâl-i hâl-i müşg-âgînden gayrı gıdamız yok
Nâbi
Ey hoşa bârgeh-i tâze zemîn
Sâyesi hâki eder müşg-âgîn-Nâbi

* **müşg-âsâ:** Misk gibi.
Gözümden merdüm-âsâ hâl-i rû-yı dil-rübâ çıkmaz
Süveyda-veş dilimden fikr-i zülf müşg-âsâ çıkmaz
Neylî

* **müşg-bâr:** Misk yağdıran.
Rûyında zülf ham-be-ham ü hâl müşg-bâr
Sahrâ-yı Çîn ü nâfe-i âhû-yı Tatâr-Rızayi

Yârin ayağ tozuna uğrar meğer sabâ
Gül-zâra armağanla gelir müşg-bâr eser
Şeyhülislam Yahya
Çîn ü Mâcîn'ün harâcın almağa hükm etdi yâr
Müşg-bâr olmuş ol iki anberîn tuğraya bak
Hayali Bey

* **müşg-bîd:** Acem söğüdü.

müşg-bîd-i ser-nigûn: Başaşağı olmuş Acem söğüdü.
Girân etsin ko diller târ târ-ı zülfün olsun tek
Ruhun bâğında nice müşg-bîd-i ser-nigûn peydâ
Nâilî

* **müşg-bû, müşg-bûy:** Misk kokulu.
Terk etmek idi murâdım seni hemân
Ol zülf-i müşg-bû eğer olmasa bana bâğ
Farisî (Sultan II. Osman)
Rahmeyle bu müşg-bû gazâle
Rahmetmez mi kişi bu hâle-Fuzûlî

Ol turra-i müşg-bûdan ayrı
Hicrân kara bağrın eylemiş su-Fuzûlî

* **müşg-efşân:** Misk saçan.
Hâr isem de gül-şen-i hüsnünde hârım hâle ben
Hâk isem de bâri hâk-i rûh-ı müşg-efşânınam
Nedim

* **müşg-fâm:** Misk renginde, kara.
Evzâ'-i hıyâm-ı müşg-fâmı
Halka şeb-i Kadr teg girâmî-Fuzûlî

* **müşg-nâb:** Saf misk kokusu.
Zahm-ı hûn-geşte bâğ-ı sînemde
Gonca-i müşg-nâb-ı hicrindir-Leskofçalı Galip

* **müşg-rîz:** Misk dökücü.
Nigâhın müşg-rîz oldukça verdi zahm-i sînemden
Gazâl-i âf-tâb eyler hezârân dâgı hûn peydâ
Leskofçalı Galip

* **müşg-sâ:** Misk gibi, güzel kolulu.
Gözümden merdüm-âsâ hâl-i rû-yı dil-rübâ çıkmaz
Süveydâ-veş dilimden fikr-i zülf-i müşg-sâ çıkmaz
Neylî

müşg-sâ-yı bâğ: Bağın misk saçanı.
Ayş ü safâya hâtırımız durmadan çeker
Sünbüller oldu silsile-i müşg-sâ-yı bâğ-Bâki

müşg ü abîr: Abîr ve misk.
Hâk-i derinde micmere gerdân nesîm-i subh
Müşg ü abîr ü anber ona hâk-i pây imiş-Rızayî

müşgîn: (مشكين) Far. 1. Miskli, misk kokulu. 2. Siyah renkli, kapkara şey.
Müşgîn saçından bir girih boynuma tak kim müddeî
Görsün abîr ü müşgten zencîr ile gul nicedir-Şeyhi

Zîr-i la'linde o hâl-i müşgîn
Bir Habeş dil-beridir câna yakın-Neylî

* **müşgîn-mergûl:** Mis kokulu kıvrım saç.
Oldu gül-şen yine bir dil-ber-i müşgîn-mergûl
Şol kadar verdi ona zînet ü zîver sünbül-Bâki

* **müşgîn-nika:b:** Misk kokulu örtü.
Yaraşır dense sevâd-ı hatda bikr-i fikrime
Pâk dâmen şâhid-i meh-tal'at-ı müşgîn-nika:b
Nef'î

* **müşgîn-rakam:** Mis kokulu kalem.
Dem-i tahrîr-i eltâfında âlem
Tufeyl-i hâme-i müşgîn-rakamdır-Bâki

* **müşgîn-târ:** Mis kokulu.
Pây-bend-i aşktan bir dahi olur mu halâs
Kâkül-i pür-pîç-i müşgîn-târa düştü gönlümüz
Şeyhülislam Yahya

müşîr: (مشير) Ar. İşâret'ten; 1. Emir ve işaret eden. 2. Mareşal. **c. müşîrân.**
Hem saff-ârâyidi hem âsaf-rây
Ne vezir ister idi vü ne müşîr-İbn-i Kemal

müşîr-i efham: En ulu müşir.
Budur ol efdal-i emsâl-i müşîr-i efham-Nâbi

müşîr-i vahşet: Vahşet emiri.
O âhû-vâne nigehler müşîr-i vahşettir-Nâbi

müşkil, müşkül: (مشكل) Ar. Şekl > eşkâl'den; 1. Güç, çetin, kolay olmayan. 2. Güçlük, engel. **c. müşkilât.**
Ölmek değildir ömrümüzün en fecî işi
Müşkil budur ki ölmeden evvel ölür kişi
Yahya Kemal

Avutan halkı bu gam-hânede oldur yoksa
Olmasa müşkil idi tesliyet-bahşâ-yı adem-Akif Paşa

Hükmün cerîdesinde zihnin teemmül etse
Sırr-ı kader içinde kalmaya kılca müşkil-Nizami

* **müşkil-pesend:** Zor beğenen. **c. müşkil-pesendân.**

müşkil-pesend-i râz: Sırları zor beğenen.
Nazmım görüp der imiş o müşkil-pesend-i râz
Tarz-ı Nedîm-i tâze-edâmız budur bizim-Nedim

** **müşkil-pesendân:** Güç beğenenler.

müşkil-pesendân-ı cihân: Cihanın güç beğenenleri.
Husûsâ o sühan-perdâz-ı üstâdım ki eş'ârım
Yazar müşkil-pesendân-ı cihân evrâk-ı cân üzre
Nef'î

* **müşkil-ter:** Çok güç, çok zor.
Ol büt-i tersâ sana mey nûş eder misin demiş
El-amân ey dil ne müşkil-ter suâl olmuş sana
Nedim

** **müşkilât:** Müşkil'ler, güçlükler.

müşkilât-ı ışk: Aşkın zorlukları.
Müşkilât-ı ışkı benden sorsa ne erbâb-ı akl
Şimdi ol fenni cihânda bir benim zîrâ bilir-Behiştî

müşkilât-ı mesâ'il: Meselelerin zorlukları.
Ne_ola mütâlaa-i safha-i cemâl etsem
Ki müşkilât-ı mesâ'il kitâb ile açılır
Şeyhülislam Yahya

müşrif: (مشرف) Ar. Şeref >işrâf'tan 1. Yükselen, çıkan. 2. Ölüme çok yakın bulunan. 3. Etrafa bakan, çevreyi gören.
Nâbiyâ meşhûddur pest ü bülend-i kâinât
Âlem-i envâra müşrif kasr-ı rûşendir gönül-Nâbi

Olurduk bî-taab müşrif temâşâ-yı harâbâta
Dirigâ pâre-i mînâ-yı meydân dûr-bîn olmaz
Nâbi

müşrik: (مشرك) Ar. Şirk > işrâk'ten; Allah'a eş ve ortak koşan kişi. **c. müşrikîn.**

** **müşrikîn:** Müşrikler.
Söyünürdü ol nefes kandîl-i rûh-ı müşrikîn
Her kamış günçeler tokunsa nitekim bâd-ı sabâ-
Yahya Bey (Taşlıcalı...) (söyün-: parlaklığı gitmek; günçe: güneşli yer)

müşt: (مشت) bk. muşt.

müştail: (مشتعل) Ar. Şa'l > iştiʿâl'den; yanan, tutuşan, ateş alan, alevlenen, iştial eden.
Edersin müştail toprakta nârı
Kılarsın nâbit âb içre giyâhı-Recaizade Ekrem

Bir şuʿle mizâc-ı dil-fürûzun
Nâr hevesiyle müştailsin-Muallim Naci

müştâk: (مشتاق) Ar. Şevk iştiyâk'tan; iştiyaklı, arzu sahibi, istekli. **c. müştâkîn.**
Ben lebin müştâkıyam zühhâd kevser tâlibi
Nitekim meste mey içmek hôş gelir hûş-yâre su
Fuzûlî
Şimdi âlem sana müştâk olduğun bilmez misin
Îddir çık nâz ile seyrâna kurbân olduğum-Nedim

Misâl-ı Kâʿbe eyâ nûr-ı dîde-i uşşâk
Gören cemâlini müştâk görmeyen müştâk
Hudai (Müezzin Hudai-i Atik)
Ona, herkes, onun şeâmetle
Tasadduk ettiği ikbâle müftekır, müştâk
Tevfik Fikret

müştâk-ı behişt: Cennet isteklisi.
Belâ-yı aşk u derd-i dost terkin kılmazam zâhid
Ne müştâk-ı behiştim sen gibi ne tâlib-i hûrum
Fuzûlî

müştâk-ı bûs-i laʿl: Kırmızı dudağı öpme arzusu.
Müştâk-ı bûs-i laʿlin olan mey-keşân-ı aşk
Rağbet eder mi sâkî-i bezmin sebûsuna-Feyzî

müştâk-ı rû(y)-mâl: Yüz süren istekli.
Süm-i semend-i Hazret-i Sultân Ahmed'e
Müştâk-ı rûy-mâl idi hakka ki şeyh ü şâbb
Şeyhülislam Yahya

müştedd: (مشتد') Ar. Şiddet'ten; şiddetlenen, artan.
Nedir gönülde bu sevdâ ki dâimâ müştedd
Benim gecem şeb-i yeldâ mıdır niçin mümtedd
İsmail Safa

müştehâ: (مشتهى) Ar. Şehvet > iştihâ'dan; istenilen, arzu olunan, iştihayı gerektiren. **c. müştehâyât.**
Maʿrifetten hisse alıp kendini bildin ise
Ehl-i cennetsen senindir feyz-i zevk-ı müştehâ
Gaybî

müştehir: (مشتهر) Ar. Şöhret > iştihâr'dan; herkes tarafından tanınan, ün kazanmış, meşhur olmuş.
Mazmûnları var ki rûh u dildir
Bilmem niye müştehir değildir-Ziya Paşa

müştekî: (مشتكى) Ar. Şekvâ >iştikâ'dan; şikâyet eden, yakınan, sızlanan.
Her şey vediâdır sana, ey genç, unutma ki
Senden de bir hisâb arar âtî-i müştekî-Tevfik Fikret

Hergün başında yıldırım, alnında zelzele
Matʿûn u müştekî yaşadın, hep elem, hüzün
Tevfik Fikret

müşterek: (مشترك) Ar. Şirket >iştirâk'ten; 1. Ortaklaşa tasarruf edilen ve kullanılan şey. 2. Birkaç şeye veya şahsa ait.
Hükûmet hikmet ile müşterektir
Vezîr olan hakîm olmak gerektir
Kâmil Paşa (Yusuf...)
Hükümet hikmet ile müşterektir
Vezîr olan hakîm olmak gerektir-Fuat Paşa

müşterî: (مشترى) Ar. Şirâ > iştirâ'dan; 1. Bercis, Mars veya Müşteri denilen gezegen ismi. Diğer ismi Saʿd-ı Ekber, Kadî-yı Felek denir. 2. Satın alan, iştira eden. **c. müşterîîn.**
Âfitâb u Zühre'ye hüsnün metâın etme arz
Ona âlem müşterî lâzım değil dellâleler
Hayali Bey
Korkarım hem âftâb-ı kîmyâ-ger duymasın
Yoksa bin şevk ile olur ol dahi bir müşterî-Nef'î

Maʿrifet iltifâta tâbiʿdir
Müşterîsiz metâʿ zâyʿdir-Muallim Naci

* **Müşterî-rey:** Müşteri fikirli.
Müşterî-rey ü Utârid-kalem ü mihr-âsâr
Arz-temkîn ü kazâ-temşiyet ü çarh- ahkâm-Nef'î

mütâbaat: (متابعت) Ar. Teba'dan; birine tabi olma, arkasından gitme, ittiba etme.
Sana mütâbaat için kıyâma durdu şecer
Rükû'a vardı sipihr ü sücûda indi cibâl-Necati Bey

Reh-i mütâbaatindir tarîk-ı fevz ü necât
Hevâ-yı merhametindir ümîd-i hayr ü halâs-Fuzûlî
mütâlaa: (مطالعه) Ar. Tulû' dan; 1. Okuma. 2. İnceleme, tedkik. 3. Düşünce. **c. mütâlaât.**
Fedâ edersem ona çok mu ben mütâlaamı
Sizin muâdil olur mu kitâb-ı hüsnünüze
Abdülhak Hâmit

mütâlaa-i safha-i cemâl: Güzellik safhasının incelenmesi.
Ne_ola mütâlaa-i safha-i cemâl etsem
Ki müşkilât-ı mesâ'il kitâb ile açılır
Şeyhülislam Yahya

* **mütâli':** Okuyan.
Dil şark-ı tecellâda görür şemş-i hüdâyi
Artık ona lâzım mı mütâli'le meşârık-Esrar Dede
mütâli': (مطالع) bk. mütâlaa.
mütâreke: (متاركه) Ar. Terk'ten; ateşkes, savaşan iki tarafın bir müddet için ateşi durdurması.
Ateş ve kanla siler bir gün ordumuz lekeyi
Bu insân oğluna bir şeyn olan mütârekeyi
Yahya Kemal
Hayât-ı ceng-i maîşet, cihânsa ma'rekedir
Zemân zemân bu sükûnlar birer mütârekedir
Mehmet Akif
müteaccib: (متعجّب) Ar. Aceb > taaccüb'den; şaşakalan, taaccüp eden, şaşan.
Olma müteaccib ey dil-i nâdire-dân
Gördünse dil-i çenârda sûz-i nihân-Nâbi
müteaddid: (متعدّد) Ar. Aded >taaddüd'ten; çeşitli, birçok.
Âşûb-geh-i mihnet olur kûçe-i dil-ber
Böyle olıcak âşık-ı nâlân müteaddid
Nâbi (olıcak: olunca)
müteâl, müteâlî: (متعال) Ar. Ulüvv > Ta'liye'-den; yüce, ulu, yüksek, bülent.
Ne dedimse sözümü tuttu sipihr-i hôd-re'y
Ne murâd ettim ise verdi Hudâ-yı müteâl-Nef'î
Nâzır olsan ona âyîne misâl
Görünür ârız-ı lutf-ı müteâl-Hakanî

Versin âmâlini Rabb-i müteâl
Tâ ebed sönme, sen, ey şanlı hilâl-Recaizade Ekrem
müteazzir: (متعذّر) Ar. Özr > taazzür'den; 1. Özürlü, özürlü bulunan. 2. Mümkün olmayan, güç, zor.
Seni görmek müteazzir görünür böyle ki eşk
Sana baktıkta dolar dîde-i giryânımıza-Fuzûlî

Seyl-i bârân-ı belâ öyle harâb etmiştir
Müteazzirdir o vîrânenin içinde sükûn-Cinânî
mütebessim: (متبسم) Ar. Besm> tebessüm'den; gülümseyen, gülen, tebessüm eden.
Gözünde mütebessim ü girye-dâr hulyâlar
Butûn-ı âtiyeye müjde-i hakîkattir
Doktor Abdullah Cevdet
Bir an ki, fakat çehreni gördüm mütebessim
Bir noktaya toplandı cihânlar dolu hissim
Midhat Cemal Kuntay
mütecellî: (متجلی) Ar. Culâ > tecellî'den; görünen, meydana çıkan, apaçık.
Çoktandır olmuyor mütecellî o mâh-rû
Yâ Rab cihânda ben ne tecellîsiz âdemim-Safî
mütecessid: (متجسد) Ar. Cesed > tecessüd'-den; ceset hâline gelen, vücut bulan.
Rûh-ı mütecessid gibi mînâ görününce
Sandım ki Mesîh eyledi bir devre-i tekrâr
Esrar Dede
müteellim: (متألّم) Ar. Elem > teellüm'den; elemli, üzüntülü.
Ba'zen de sessizce olurdum müteellim
Zer-rişte, bu ismiydi onun, sanki haber-dâr
Tevfik Fikret
müteezzî: (متأذّى) Ar. Eziyyet'ten; eziyet çeken, sıkılan, incinen, üzgün.
Gül bülbül ü bülbül de dikenden mütezzî
Bu bâğda hîç kayddan âzâde bulunmaz
Sâmi (Âmidî Odası Hulefasından ... Efendi)

mütefekkir: (متفكّر) Ar. Fikr > tefekkür'den; filozof, düşünür, bilge. **c. mütefekkirîn.**
Halkı irşâd edecek var mı ya sizden başka
Onu insân bile saymaz mütefekkir tabaka
Mehmet Akif

mütefelsif: (متفلسف) Ar. Felsefe > tefelsüf'den; filozoflaşan, bilgelik taslayan, felsefe yapan.
Sabâhleyin mütefelsif, ikindi üstü fakîh
Sular karardı mı pek yosma bir edîb-i nezîh
Mehmet Akif

mütefennin: (متفنن) Ar. Fenn >tefennün'den; fen bilgini, teknik bilgi sahibi.
Mütefennin tanınan üç kişinin kıymeti de
Münhasır anlamadan, dinlemeden taklîde
Mehmet Akif

mütegâbî: (متغابى) Ar. Gabî'den; kendini gabi gösteren, kendini ahmak gibi gösteren.
Maksûda zafer-yâb olan ancak bu cihânda
Ya şahs-ı gabîdir, ya fatîn-i mütegâbîdir
Ziya (Adanalı...)

mütegayyir: (متغيّر) Ar. Gayr > tegâyür'den; 1. Değişen, başkalaşan. 2. Bozulmuş, bozuk.
Hasret-i al-ruhunla mütegayyir oldum
Rûy-ı ümmîdimize reng-i safâ gelmez mi
Esrar Dede

mütehâcim: (متهاجم) Ar. Hücûm> tehâcüm'den; birbirine hücum eden, saldıran.
Her şey bizi bir korkulu rü'yayla sarardı
Zulmet ki müebbed, mütehâcim, mütemâdî
Ahmet Hâşim

mütehâlif: (متخالف) Ar. Hulf > tehâlüf'ten; birbirine aykırı olan, birbirine uymayan.
Düşünceler mütehâiftir istika:mette
Şu var ki hepsi nihâyet bulur saka:mette
Mehmet Akif

mütehâlik: (متحالك) Ar. Helâk > tehâlük'ten; bir işe kendini tehlikeye atacak şekilde telâşla atılan.
Mütehâlik, samût bir mahşer..
Nâzil olmuş edîm-i arza kamer-Tevfik Fikret

Bakarsınız mütehâlik, münevver ü şeydâ
Bu şimdi neş'eli bir gamzedir behîc-i emel
Tevfik Fikret

mütehammil: (متحمّل) Ar. Tahammül eden, dayanan; yük altında bulunup ses çıkarmayan.
Mütehammil ki gönül katlana göz görmeyicek
Bir nazar gözlerimin nûru nazardan gitme
Enverî (görmeyicek: görmeyince)

mütehassıl: (متحصّل) Ar. Husûl>tahassul'dan; meydana gelen, hâsıl olan.
Elhân duyulmadıkça belâgat girân gelir
Lâf ü güzâftan mütehassıl kesel gibi-Yahya Kemal

mütehassir: (متحسّر) Ar. Hasret> tahassür'den; hasret çeken, özleyen.
Ya iki rûh-ı mütehassire mev'id-i telâkî
Tevfik Fikret

mütehâşî: (متحاشى) Ar. Haşyet > tehâşî'den; sakınıp kaçıcı olan.
Bir dûd-ı müncemid gibi âfâk-ı bî-hayât
Pîşinde canlanır mütehâşî nazarların-Tevfik Fikret

mütehaşşit: (متحشّد) Ar. Haşd > tahaşşüd'den; aynı amaçla bir araya gelen, toplanan.
Mütehaşşid mezâhir-i zulemât
Göz açıldıkça rûh perdelenir-Tevfik Fikret

mütehayyil: (متخيّل) Ar. Hayâl > tahüyyül'-den; hayal kuran, dalgın.
Bir tâze bahâr âlemi seyretti felekte
Mevsim mütehayyil, vakit akşamdı Bebek'te
Yahya Kemal

mütehevvir, mütehevvire: (متهوّر) Ar. Hevr > tehevvür'den; gözü dumanlı, kızgınlıktan sonunu düşünmeden saldıran.
Kudur, ey lücce-i zulmet, mütehevvir, çılgın
Gülerim kahkaha-i ye's ile çığlıklarına
Tevfik Fikret

müteka:bil, müteka:bile: (متقابل) Ar. Kabl > teka:bül'den; 1. Biri, ötekinin karşısında olan, yüz yüze bakan, tekabül eden. 2. mat. karşıt.
Telh olur zâika-i nazm-ı umûr-ı âlem
Olmasa sirke-i fürûşa müteka:bil kannâd-Nâbi

müteka:id: (متقاعد) Ar. Kuûd > teka:üd'den; emekli.
Müteka:id paşalardan biri, üç beş sene var
Düştü bilmem ne taraftansa bizim semte kadar
Mehmet Akif

mütekâsif: (متكاسف) Ar. Kesâfet > tekâsüf'ten; yoğun, koyulaşmış.
Onların rûhu şâm-ı muğberrden
Mütekâsif menekşelerdir ki
Mütemâdi sükûn u samtı arar-Ahmet Hâşim

müteka:tır: (متقاطر) Ar. Katr, kutûr ve katerâ-n'dan ; damlayan, katre katre dökülen.
Hep hâzır olan teşneleri eyledi irvâ
Destinden olup âb-ı firâvân müteka :tır-Rızayi

mütekebbir: (متكبّر) Ar. Kibr > tekebbür'den; kibirlenen, kibirli, kendini beğenmiş.
Mütekebbirlere kibr etme tasadduk sayılır
Zâlime zulm ü ezâ kılma ibâdet gibidir
Keçecizade İzzet Molla

mütekeddir: (متكدّر) Ar. Keder > tekeddür'-den; 1. Kederli, kederlenen. 2. Bulanan, bulanık.
Eyler mi dil-i sâfi havâdis mütekeddir
Gelmez keder âyîneye eşkâl ü suverden
Râşit (Molla Feyzizade Müverrih Mehmet...)

mütelezziz: (متلذّذ) Ar. Lezzet >telezzüz'den, lezzet bulan, hoşlanan, tat alan.
Dûr eylemesin sâyesin erbâb-ı recâdan
Her nahl ki_ola neşv ü nemâdan mütelezziz-Nâbi

Uşşâk ki aşkın elemiyle mütelezziz
Âbid dahi cennet ni'âmıyle mütelezziz-Âdile Sultan

Âkıl ona derler ki cihânda yaşamaktan
Olmaz mütelezziz ki bilir mihneti vardır
Haydar (Ali ...)

mütemâdî: (متمادى) Ar. Medy >temâdî'den; 1. Uzayan, süren. 2. Arasız, fasılasız.
Ârız-ı hûy-gerde-i dil-ber gibi pür-âb ü tâb
Cûşiş-i şeb-nemle olmuş matmah-ı enzâr gül
Seyyit Vehbi

Her şey bizi bir korkulu rü'yayla sarardı
Zulmet ki müebbed, mütehâcim, mütemâdî
Ahmet Hâşim

Nedir bu feyz-i teceddüd bu cûşiş-i mütemâdî
Cihân mı arşa safâ-gû Hudâ mı âleme nâdî
Kemalzade Ekrem Bey

mü'temen: (مؤتمن) Ar. Emn >i'timân'dan; güvenilir, emniyetli, inanılır.
Maka:l-i râzı ketme meclis-i âlemde ey Nâbi
Varakla hâmeden gayrı aransa mü'temen yoktur
Nâbi

mütenâhî: (متنهى) Ar. Nihâyet > tenâhî'den; 1. Sona eren, biten. 2. "Nâ- ve gayr" ekleri başa gelerek; bitmeyen, sona ermeyen anlamını kazanır.
Hâlık'ın nâ-mütenâhî adı var en başı: Hak
Ne büyük şey kul için Hakkı tutup kaldırmak
Mehmet Akif

Biter mi bitti denilmekle nûr-ı nâ-mütenâhî
Nefesle ka:bil-i itfâ mıdır çerâg-ı İlâhî
Muallim Naci

mütenahnih: (متنحنح) Ar. Nahnaha > tenahnuh'tan; boğazından hırıltılı ses çıkaran, tenahnuh eden.
Mensûh ü münhasif, mütenahnih, ateh-lika:
Bir varlık... İşte çehre-i mâzî-i zî-beka-Tevfik Fikret

mütenâsib: (متناسب) Ar. Nisbet > tenâsüb'-den; ölçülü, birbirine uyan, orantılı.
Taayyüşü mütenâsibti kadr ü şânı ile
Hakîkaten şu demin a'zâmı kibârı idi
Recaizade Ekrem

Mütenâsib eyledi feyz-i Hak kalbimde kudret u şöhreti
Ne kadar talâkatı var ise o kadar celâlet şânı var
Muallim Naci

mütenekkir: (متنكّر) Ar. Nekr > tenekkür'den; kıyafet değiştiren, takma ad kullanan, tanınmak istemeyen.
Dem gelir bir mütenekkirde olur âlet-i rızk
Uzuvv-ı maktû'u gibi sâil-i âfet-zedenin
Nevres-i Kadim

mütenevvir: (متنوّر) Ar. Nûr >tenevvür'den; aydınlanan, parıldayan, parlayan.
Mahmûr ü müzehher, mütelevvin, mütenevvir
Bir fecr-i bahârî gibi zulmetler içinden
Reyyân-ı tebessüm doğuyor-Tevfik Fikret

müterâdif, müterâdife: (مترادف) Ar. Redf >terâdüf'ten; 1. Birinin ardı sıra giden. 2. gr. Yazılışı ayrı, anlamı bir olan kelime, eşanlamlı, anlamdaş.(şîr:1. arslan. 2. süt. gibi).
Müterâdiftir sühanın feyzine âsâr-ı sükût
Oldu zann etme tehî Hazret-i Monlâ hâmûş
Esrar Dede

müterakkıb: (مترقب) Ar. Rükûb> terakkub'dan; bekleyen, gözleyen, uman, terakkub eden.
Hengâm-ı hazz-ı vasl için olma müterakkıb
Gündüz gör işin her ne ise geceye kalma-Beliğ

müterakkıb-ı tevfîk: Uygunluk uman.
Muntazır hüsn-i icâbet, müterakkıb-ı tevfîk
Geldi hengâm-ı duâ eyleme tatvîl-i kelâm-Nâbi

müterâkim: (متراكم) Ar. Rekm > terâküm'den; birikmiş, toplanmış, yığılmış.
Kendinin zarfına bir ârıza eyler îrâs
Müterâkim olıcak sînede icrâ-yı garaz
Beliğ (olıcak: olunca)

müterarssıd: (مترصّد) Ar. Rasad'dan; dikkatle gözetleyen, kollayan. **c. müterassıdîn.**
Fırsat âvâreleridir müterassıd şeb ü rûz
Mihr ü meh bu feleğin başına çoktan dolanır
Neşet (Hoca Süleyman...)

müterennim: (مترنّم) Ar. Renim> terennüm'den; güzel sesle şarkı söyleyen.
Müterennim, güzel neler varsa
Cereyân-ı hayât-ı sevdâda
Uçmak ister bir ufk-ı şeydâda-Cenap Şahabeddin

müteressib: (مترسّب) Ar. Rüsûb > teressüb'-den; göz önüne getirme, zihinde şekillendirme.
Müteressib muhît-i bâlimde
Sanki yüz yıllık ıztırâb-ı hayât-Tevfik Fikret

mütesâvî: (متساوى) Ar. Seviyy > tesâvî'den; birbirine denk, eşit, müsavi olan.
Adl ü dâd ile iki âlemi memlû kıldın
Mütesâvî şol iki keffe-i mîzân-şekl-Hayali Bey

Mü'min ile kâfir mütesâvî tutulur mu
Sen müşg ile püşkü berâber mi sanırsın
Muallim Naci

mütesellî: (متسلى) Ar. Teselliden; teselli bulan, avunan; acıyı, kederi unutur gibi olan.
Hallâk-ı cihân âleme kıldıkta tecellî
Her şahsı birer hâl ile kılmış mütesellî
Celal Çelebi (Manastırlı Hüseyin ...)
Lâkin ister misin oğlum, mütesellî olmak
İctimâî bütün âmillere kudretlere bak
Mehmet Akif

müteşâbih: (متشابه) Ar. Şibh > teşâbüh'ten; birbirine benzer. **c. müteşâbihât.**
Yarın düşüp ebediyyen türâb solacak
Ganî, fakîr müteşâbih, birer kadîd olacak
İsmail Hikmet

müteşâir: (متشاعر) Ar. Şi'r > teşâür'den; şair tavrı takınan, şairlik taslayan, şairlik iddiasında bulunan. **c. müteşâirîn.**
Yok münkir olur tab'ıma erbâb-ı sühande
Var ise bir iki müteşâir süfehâdan-Nef'î

müteşekkî: (متشكّى) Ar. Şekvâ > teşekki'den; şikâyetçi, şikâyette bulunan, sızlanan.
Sohbet içre seni zikr etseler ey pîr-i mugân
Müteşekkî olur ol vaktte hemân her vâiz-Enverî

Ben bütün bir gecelik cûşiş-i ahzânımla
O hayâlât-ı perîşânımla
Müteşekkî, lâim
Karşıdan safvet-i mahmûrunu seyretmedeyim
Tevfik Fikret

müteşevvik: (متشوّق) Ar. Şevk >teşevvuk'tan; çok istekli, çok arzulu, teşevvük eden.
Gördüğünce müteşevvik olsa
Hâsılı hüsnüme âşık olsa-Hakanî

mütevahhiş: (متوحّش) Ar. Vahşet > tevahhuş'tan; ürkmüş, korkmuş.
Öyle bir hande-i perîşân ki
Mütevahhiş leb-i meserretten-Tevfik Fikret

mütevâlî: (متوالى) Ar. Verâ'>tevâli'den; birbirini takip eden, aralık vermeden devam eden.
Karşımda müselsel mütevâlî iki kûh-sâr
Her parçası bir nûr-ı siyâh eyliyor izhâr
Kemalzade Ekrem Bey

mütevârî: (متوارى) Ar. Verâ'dan; gizlenen, gizli, saklı.
Güneş midir mütevârî sehâb-ı hâkinde
Felek mi pâyine inmiş nedir bu uluvviyyet
Namık Kemal

mütevâzı': (متواضع) Ar. Vaz' > tevâzu'dan; alçak gönüllü, tevazu gösteren, kibirsiz. **c. mütevâzıîn.**
Ka:bil-i feyz olamaz düşmeyicek hâke nebât
Mütevâzı' olanı rahmet-i Rahmân büyütür-Lâ

müteveccih: (متوجه) Ar. Vech > teveccüh'ten; 1. Bir yere yönelen. 2. Yönelmiş. 3. Birine sevgisi olan.
Artar, beni ezdikçe belâ, hazz u huzûrum
Ben Rabb'ime doğru
Her an mütevekkil, müteveccih ve sabûrum
Tevfik Fikret

müteveffâ: (متوفى) Ar. Vefât'tan; vefat etmiş olan, ölmüş, ölen.
Saksağanlar gibi sektikçe birinden birine
Boğuyordum müteveffâyı bütün âferîne
Mehmet Akif

mütevekkil: (متوكّل) Ar. Vekl > tevekkül'den; her işini Allah'a emanet eden, tevekkül gösteren.
Artar, beni ezdikçe belâ, hazz u huzûrum
Ben Rabb'ime doğru
Her an mütevekkil, müteveccih ve sabûrum
Tevfik Fikret

Tâ fetihten beri mü'min, mütevekkil, yoksul
Hüznü bir zevk edinenler yaşıyorlar burada
Yahya Kemal

mütevellî: (متولى) Ar. Vely ve vilâyet'ten; bir vakfın idaresinde memur olan kimse.
Çünkü vakf eylemezdin cihet-i aşka tenin
Mütevellî kızı almak nene lâzımdı senin
Muallim Naci

müteverrim: (متورّم) Ar. Verem> teverrüm'den; veremli, verem olmuş.
Müteverrim bahâr-ı hande-nika:b
Bütün eşyâda ihtizâr-ı şebâb-Hüseyin Sîret

mütezâyid: (متزايد) Ar. Ziyâde >tezâyüd'den; artan, çoğalan.
Sarmış yine âfâkını bir dûd-ı muannid
Bir zulmet-i beyzâ ki pey-â-pey mütezâyid
Tevfik Fikret

mütezelzil: (متزلزل) Ar. Zelzele > tezelzül'den; zelzeleye tutulmuş gibi sallanan, sarsılan.
Artık yürürüm, üstüme volkanları atsan, olmam mütezelzil
Ey gayz-ı mehîn lahzada bin korku yaratsan
Tevfik Fikret

müttakî: (متقّى) Ar. Vikâye > ittikâ'dan; günah ve haramdan sakınan.
Sanma rind-i meste ta'n eden fakîhi müttakî
Âkıl isen ehl-i idrâk eğleme bu ahmakı-Behiştî

Düştüm hayâl-i zülfüne ey müttakî beni
Tesbîhe da'vet etme ki zünnâra düşmüşüm-Nesimi

müttefik, müttefika: (متّفق) Ar. Vefk > ittifâk'-tan; 1. Birleşmiş, anlaşmış. 2. Fikirce beraber olan.
Dem-i ülfet zemân-ı hazzla gâyet müttefiklerden
Nazar-nâ-âşnâya dâim estâr artar eksilmez
Esrar Dede

Müttefiktir halk eğerçi matlab ü maksûdda
Olmaz ammâ kavl ü fi'l ü dem-i etvâr bir-Şerifî

müttehid, müttehide: Ar. Vahdet'ten; birleşmiş, birlik olmuş.
Müttehiddir ol kadar âlemde Gâlib hüsn ü aşk
Ehl-i derdi sürseler dil-dâr kendin gösterir
Leskofçalı Galip

müttehim: (متّهم) Ar. Vehm > ittihâm'dan; töhmetli, kabahatli, suçlu görünen, suçlanan.
Bundan akdemce hıyânet sıdk ile derlerdi bir
Şimdi sâdık müttehim ehl-i hıyânet müftehir
Ziya Paşa

O hükm etsin, bütün dünyâ vü ukbâya o hâkimdir
Cihân âgâh olur ma'sûm yâhûd müttehim kimdir
Abdülhak Hâmit

* **müttehem:** Kabahatli, suçlu.
Çerhin hilâf-ı devri var ammâ senin gibi
Uşşâka kesr-i hâtır ile müttehem değil-Nâbi

Vâdî-i medhde ta'bîr-i riyâ-gûne ile
Müttehemdir biliriz gerçi gürûh-ı şuarâ-Nâbi

Çünkü râyın oldu şâhâ Kahramânı âlemin
Olmaya şimden gerü zulm ile gerdûn müttehem
Nizami

müttehem-i âz: Açgözlülük suçlusu.
Erbâb-ı dili müttehem-i âz edemezsin
Ey çerh-i siyeh-kâse bize nâz edemezsin-Nâilî

müttekâ: (متكا) Ar. Vekâ > ittikâ'dan; 1. Yaslanılacak, dayanılacak şey. 2. Koltuk altına dayadıkları değnek, asa veya yastık.

müttekâ-yı bülbül: Bülbülün yastığı.
Nihâl-i tâze-res-i gülbeni sabâ lutf et
Şikeste eyleme kim müttekâ-yı bülbüldür
Fasîh (Ahmet...Dede)

müttekâ-yı nûr: Nur desteği.
Fezâyı dolduran eller ki Hakk'a yalvarıyor
Yarıp da loşluğu bir müttekâ-yı nûr arıyor-Lâ

müttekâ-yı zer-keş-i câh: Yüksek mevkilerin altın işlemeli koltuğu.
Biz müttekâ-yı zer-keş-i câha dayanmazız
Hakkın kemâl-i lûtfunadır istinâdımız-Bâki

müvekkel, müekkel: (موكّل) Ar. Vekâlet > tevkîl'den; bir kimsenin vekilliğini üstüne almış kimse.
Uğramaz doğru adam semtine, lâkin, heyhât
Gece gündüz seni ıdlâle müvekkel haşerât
Mehmet Akif

Âdem ile Havvâ olamaz boş yere mihmân
Zürriyyeti icâda müekkel iki sürgün
Abdülhak Hâmit

* **müekkil:** Birini kendine vekil tayin eden kimse.
Sipihr medfenini müekkil etmiş insâna
Olur yine ten-i insân gıdâsı insânın-Ziya Paşa

müvellâ: (مولى) Ar. velî > tevliye'den; 1. Bir iş için görevlendirilen memur. 2. huk. Bir kazada belirli davaları gören hâkim.
Müvellâ eyledim ben de Nedîm-i nükte-perdâzı
Eğer boğmazsa mevc-i ıstılâha sakk-ı irfânı
Seyyit Vehbi

müvesvis: (موسوس) Ar. Vesvese'den; vesveseci, kuruntulu, kuruntu eden.
Kasd etti beni pîr-i mugândan kese ağyâr
Mü'minlere şeytân olur elbette müvesvis-Behiştî

müyesser: (ميسّر) Ar. Yüsr > teysîr'den; kolay bulup yapılan, kolaylıkla olan, kolay gelen.
Zehî kerem ki nazar kılmayıp adâvetine
Müyesser eylemiş İblîs'e i'tibâr-ı beka:-Fuzûlî

Bilinmez hangi zülfün iftirâkıyla perîşânız
Müyesser olmuyor cem'iyyet-i efkâr bir türlü
Üsküdarlı Talat Bey

Müyesser olmamak olmaz mukadder ise visâl
Ki olmaz ey yüzü gün zerrece nasîbe zevâl-Behiştî

Lisânın olmalıdır bir vaka:r-ı millîsi
O olmadıkça müyesser değil taâlîsi-Mehmet Akif

müzâb: (مذاب) Ar. Zevebân > izâbe'den; 1. Eritilmiş, erimiş, izabe olunmuş. 2. kim. Ergimiş.
İbrîk-i zerden sâkiyâ la'l-i müzâbı kıl revân
Altın olur işin hemen kibrîtî-i ahmer kendidir
Bâki

müzâb-ı câm: Kadehin erimişi.
Tâ Bezm-i Elestî'den ben böylece haşr oldum
Bir elde müzâb-ı câm bir elde mey ü sâgar
Esrar Dede

müzâhame: (مزاحمه) Ar. Zahm'den 1. Sıkıntı verme, zahmet. 2. İtişe kakışa saldırma; kalabalık.
Nev-şehr-yâr-i kişver-i nâzım ki artırır
Dil-dâdeler müzâhamesi şân u şevketim-Nâbi

* **müzâhim:** Zahmet ve sıkıntı veren.
Zann etme ölüm şahsına bir kerre mühâcim
Bin kerre olur günde o düşmenle müzâhim
Mehmet Akif

müzâheret: (مظاهرت) Ar. Zahr'dan; koruma, arka çıkma.
Sana müzâheret etmez mi evliyâ-yı kirâm
Ki cümle dâire-i devletindedir makbûr-Fuzûlî

* **müzâhir:** Arka, taraflı çıkan, yardım eden, koruyan.
Müzâhirden bedîd olmuştur ammâ bu tecelliyât
Görünmezler vücûda onların a'yânı yokluktur
Esrar Dede
müzâhir: (مظاهر) bk. müzâheret.
müzahref: (مزخرف) Ar. Zuhrûf'tan; 1. Yalancı, sahte yaldız, pul, para gibi şeylerle süslü. 2. Süprüntü pislik. **c. müzahrefât**
Gel ey gönül ki bu nakş-ı müzahrefe kalma
Sakîmi terk eder ol kim nazarda oldu selîm
Hamdullah Hamdi
** **müzahrefât:** Sahte süslemeler.
Benim züğürtlük ile ellerim taş altında
Müzahrefâtın o dürr ü güher satar Han'a-Nef'î
müzâyaka: (مضايقه) Ar. Zıyk'tan; sıkıntı, darlık, parasızlık, yokluk.
Kevn ü fesâdın anladım îrâd ü masrafın
Dil-hâhına müzâyakadan mâ-adâsı yok-Nâbi

müzd: (مزد) Far. Ücret, kira; mükâfat; sevap.
Her kim ne amel kılırsa bünyâd
Müzdünü verir amelince üstâd-Fuzûlî
müzd-i hammâm: Hamam ücreti.
Müzd-i hammâm Fuzûlî veririm cân nakdin
Kılmasın sarf-ı zer ol serv-kadd ü sîm-endâm-Fuzûlî
* **müzd-ver:** Ücretle çalışan.
On iki ayı bilen hışt-ı mâh ü mihri taşır
Sarây-ı kadrini yapmaya çarh olup müzd-ver
Hayali Bey
Ne mümkün böyle bir âlî binâ bir dahi ger olsa
Kaza mi'mârı, sidre nerdübânı çarh müzd-veri
Nef'î
müzdâd: (مزداد) Ar. Ziyâde >izdiyâd'dan; artmış, çoğalmış, ziyadeleşmiş.
Bir rütbede za'fi oldu müzdâd
Kim edemez oldu âh u feryâd-Şeyh Galip

Cefâsın gün-be-gün müzdâd eder o gamzesi cellâd
Vefâdan eylemez mi yâd onun hîç kalbi yanmaz mı
Nevres-i Kadim

müzdeham, müzdehim: (مزدحم) Ar. Zahm> izdihâm'dan; kalabalık, sıkışık, izdihamlı.
müzdeham-âbâd-ı sitem: Zulüm çokluğunun bulunduğu yer.
Bu müzdeham-âbâd-ı sitemde ne çekerdik
Bir iki fürû-mâye-i zîbende-kabâdan-Nâilî
müzebzeb, müzebzib: (مذبذب) Ar. Zebzebe'den; 1. Bir şeye karar veremeyen, elinden iş gelmez. 2. Karmakarışık.
Her gün biraz ölen bu hayât-ı müzebzebim
Tevfik Fikret
müzehheb: (مذهّب) Ar. Zeheb'den; altın suyuna batırılmış, tezhip olmuş, yaldızlanmış.
Senindir fakat nûrlar hep senin
Şu'â'ât-ı necm-i müzehheb senin-Recaizade Ekrem
müzehher: (مزهّر) Ar. Zühre'den; çiçeklenmiş, çiçek açmış.
Mahmûr ü müzehher, mütelevvin, mütenevvir
Bir fecr-i bahârî gibi zulmetler içinden
Reyyân-ı tebessüm doğuyor-Tevfik Fikret

Bir perî-i güşâde şeh-peridir
Şûh pervâne-i müzehheridir-Tevfik Fikret
müzekkâ: (مزكى) Ar. Zekât'tan; 1. Paklanmış, arılanmış. 2. Tezkiye olunmuş. 3. Zekâtı verilmiş. 4. Allah'ın adına kesilmiş hayvan.
El-kıssa ademden oldu peydâ
Bir tıfl-ı müzekker-i müzekkâ-Fuzûlî
müzekker: (مزكّر) Ar. Zeker > tezkîr'den; erkek, er.
El-kıssa ademden oldu peydâ
Bir tıfl-ı müzekker-i müzekkâ-Fuzûlî
müzellef: (مزلف) Ar. Yüzünde yeni yeni tüyler çıkan. (Far. zülf kökü alınıp Ar. vezinle yapılan kelimelerdendir.).
Övüp göklere çıkarma şeb olmaz diye cennâtı
Ki rûy-ı sâdeden yeğdir hakîkatte müzelleftir
Necati Bey
Hat geldi rûh-ı âline yâr oldu müzellef
Devr ile olur âlet-i tashîf musahhaf-Nâbi
müzerkeş: (مزركش) sırma ile işlenmiş.
O zer-endûd ü müzerkeş tepeler
Sanasın her birisi kubbe-i zer-Yenişehirli Avni

* **müzerkeş-târ:** Sırma işlenmiş tel.
Kubbe-i iclâli üzre atlas-ı gerdûn mudur
Ya zemîni gök müzerkeş-târ bir dîbâ mıdır
Yenişehirli Avni

müzevver: (مزوّر) Ar. Zever'den uydurulmuş, tezvîr edilmiş, düzme(haber, söz).
Hilâf inhâ rakîb ol âfeti tenfîr edip benden
O sengîn-dil müzevver mühr kazmış nâme uydurmuş
Nâbi

Eyler rücû' nakd-i müzevver gibi sana
Ey şeyh satma çok da metâ'-ı kerâmetin-Nâbi

müzeyyen: (مزيّن) Ar. Zînet > tezyîn'den; süslü, süslenmiş, ziynetlenmiş.
Tab'-ı efkâr-ı füyûzâta müzeyyen hacle
Kalb-i esrâr-ı İlâhîye muallâ micdel-Kâzım Paşa

Gönül şöyle müzeyyen oldu dîdârın görel'den kim
Vücûdum gülsitânına cinân bâğı misâl olmaz
Behiştî

Çiçeklerle müzeyyen böyle renk-âmîz kisvenle
Güzelsin cennetin tâvûs-rengîn şâh-bâlinden
İsmail Safa

* **müzeyyin:** Süsleyen, tezyin eden.
O gecede güher-i şeb-çerâg doksan bin
Müzeyyin oldu nübüvvet kulağına fil-hâl
Necati Bey

müzhere, mezhere: (مزهره) Ar. Çiçekli yer, çiçek bahçesi. **c. mezâhir.**
Yok farkı bu reng-i inbisâtın
Bir müzhere-i hazâna âkis-Tevfik Fikret

** **mezâhir:** Müzhere'ler.
Nâfi' ol olma muzırr Hakk'a mezâhirdir kamu
Dâimâ rahmet-resân ol işte insânlık budur-Gaybî

Ey tecellî-geh-i âyîne-i cevv-i mutlak
Görür âgâh-dilân cümle mezâhirde seni
Muallim Naci

mezâhir-i ümmîd: Ümit çiçekleri.
Sensin kılan mezâhir-i ümmîd ü bîm edip
Mûsâ'nı ilm genc-i asâsını ejdehâ-Fuzûlî

müz'ic: (مزعج) Ar. Za'c > iz'âc'tan; bıktıran, usandıran, can sıkan.
Şimdi hâtırım, fikrim
Hep şu müz'ic ümîd elinde zebûn-Tevfik Fikret

Bütün rûhumla müz'ic bir cemâdiyet olur nâim
Kesâfetten ibâret bir tecellî arz eder eşyâ
Tevfik Fikret

müzmin, müzmine: (مزمن) Ar. Zemân'den; 1. Eskimiş, üzerinden zaman geçmiş. 2. Eskiyerek yerleşmiş hastalık.
Sabâh olur, o bürûdet geçer; fakat müzmin
Sükûn-ı mevkii bir nefha eyler ihlâl-Tevfik Fikret

müznib: (مذنب) Ar. Zenb > iznâb'tan; günah işlemiş, suçlu.
Kime müznib der isen cân-ı peder
O da bir zenbdir anlarsan eğer-Nâbi

Rütbeni bilmek ile tab'-ı cehennemde bile
Ümmet-i müznib için yok heves-i istîka:d-Nâbi

** **müznibîn:** Suçlular, günah işlemişler.
Merhabâ ey rahmeten li'l-âlemîn
Merhabâ sensin şefî'ü'l-müznibîn
Süleyman Çelebi-Mevlid

-N-

nâ: (نا) Far. Başına getirilen kelimelerin anlamlarını olumsuzlaştırır..

* **nâ-âmâde:** Hazır olmayan.

Çünkü nâ-kerde nigâha eder ol şûh itâb
Biz de nâ-âmâde derdin görelim dermânın-Nâbi

* **nâ-âsûde:** Rahat, huzurlu olmayan.

Gınâ bezmindeki mağrûr ü nâ-âsûde serverden
Fenâ bezminde hâb-âlûd olan mest-ânemiz yeğdir
Bâki

* **nâ-âzmûde:** Tecrübe edilmemiş.

Kim i'tibâr eder bu şifâ-hânede bize
Ma'cûn-ı nev-sirişte-i nâ-âzmûdeyiz-Nâbi

* **nâ-bâliğ:** 1. Yaşı on dörde basmamış. 2. Erişmemiş, yetişmemiş.

Câhil olan pîr nâ-bâliğ olur
Cehl gitmez çihil ile pencâhla-İbn-i Kemal

* **nâ-becâ:** Münasebetsiz, yolsuz, yersiz.

Edânîye temelluk âriyet bir ömr için değmez
Bu sûretle taayyüş fikrini pek nâ-becâ buldum
Hersekli Arif Hikmet

* **nâ-bedîd:** Görünmez, belirsiz.

Aceb kimse etmez mi ihsân ümîd
Cihânda kerem oldu mu nâ-bedîd
Keçecizade İzzet Molla

Keştî-i akla olur her mevci bir girdâb-ı ye's
Aşk bir deryâ-yı ummândır ki sâhil nâ-bedîd
Ziya Paşa

* **nâ-be-hengâm:** Vakitsiz, mevsimsiz.

Iztırâb-ı nâ-be-hengâm istemez tahsîl-i kâm
Mevkiinde bî-tekellüf kâr kendin gösterir
Koca Ragıp Paşa

* **nâ-be-ka:ide:** Kaideye uymayan, kurala aykırı.

Baktım sutûr-ı nüsha-i âfâka ser-te-ser
Yek harf-i nâ-be-ka:ide yoktur miyânede-Nâbi

* **nâ-be-kâr:** 1. İşsiz, işe yaramaz. 2. Hayırsız, haylaz, yaramaz.

Bu da'vâmı benim inkâr eder yoktur ahâlide
Hasûd-ı nâ-be-kârı neyleyim söz anlamaz hardır
Nef'î

Dü-rûze gerdişi yoktur be-vefk-i hâtır-hâh
Tabîat-i felek-i nâ-bekârı biz biliriz-Nâbi

nâ-bekâr-ı siyeh-baht: Kara bahtlı hayırsız.

O nâ-bekâr-ı siyeh-bahtı var kıyâs eyle
Ki hem hasûd ola zât-ı habîsi hem âmî-Nef'î

* **nâ-be-mahal:** Yersiz, yurtsuz, münasebetsiz.

Hemen bize düşecek vakt-i gülde işrettir
Figânî nâ-be-mahal meşreb-i hezâra düşer-Nâbi

* **nâ-be-mevsim:** Zamansız, çağında olmayan.

Yâsemenler, menekşeler, güller
Nâ-be-mevsim şekûfeler birden
Açılır yâd-ı muğberimde güler-Faik Âli Bey

* **nâ-ber-câ:** Münasebetsiz, yakışıksız.

Hande-sâz olmadadır hâlime her dem a'dâ
Âh aceb ne_olsa gerek bu sitem-i nâ-ber-câ
Enderunlu Vâsıf

* **nâ-be-sâmân:** Düzeni bozulmuş, rahatı kaçmış.

Ol mâr-ı zehr-pâşın dendân-ı satvetinden
Nice vezîr ü vâlî olmuştu nâ-be-sâmân-Nâbi

* **nâ-bînâ:** Anadan doğma kör, gözsüz. mec. basiretsiz.

Kalırdı tâ-be-mahşer dîde-i hurşîd nâ-bînâ
Felek kuhl almasa rûz-ı ezel hâk-i cenâbından
Leskofçalı Galip

Câhilin dâim murâdınca döner çarh-ı felek
İltifât eyler gedâ ferzend-i nâ-bînâsına-Beliğ

* **nâ-bî-sâmân:** Züğürt olmayan.

Olurdu kazâ-yı nâ-bî-sâmân
Hüsn'e dahi gehvâre-cünbân-Şeyh Galip

* **nâ-bûd:** 1. Yok olan, bulunmayan. 2. Sonradan yok olan. 3. İflas etmiş, perişan olmuş.

Mazhar-ı Hak iken ol sun'-ı Celîl
Dahi nâ-bûd idi Cebrâ'il-Hakanî

Nâme yazsam yâre destimde kalem nâ-bûd olur
Harf âteş nâme hâkister mürekkeb dûd olur-Nâbi

* **nâ-bûde:** Yok olan.

Derd-i dili ol bî-gama tefhîm ne mümkin
Nâ-dîdeye nâ-bûdeyi ta'lîm ne mümkin-Nâbi

* **nâ-câiz:** Caiz değil; yapılmaz.
Nazar âyîneye nâ-câiz iken şeblerde
Aksidir lîk bunun câm-ı leb-â-leblerde-Nâbi

* **nâ-cins:** 1. Cinsi bozuk. 2. Aynı cinsten olmayan.
Sür kapından tek beni bir görme her nâ-cins ile
Bin kez ölmek yeğ cihânda bir yaramaz addan
Ahmet Paşa

Sûrette olursa da ne denlü mahrem
Nâ-cins ile ülfet olmaz müstahkem-Nâbi

nâ-cins-i sohbet: Farklı sohbet.
Sâlik-i meczûb-ı râh-ı Mevlevî'yim ârifim
Hâliyâ akl u cünûn nâ-cins-i sohbettir bana
Esrar Dede

* **nâ-çâr:** Çaresiz.
Çok *Hak dîni eylediler zulm ile ber-dâr*
Bâtıl söze âgâz edelim biz dahi nâ-çâr
Bağdatlı Ruhi

Ne_ola gittiyse karâr u akl u sabr u fikrimiz
Gam değil nâ-çâr isek aşkınla nâ-çârız hele-Nef'î

* **nâ-çesbân, nâ-çüsbân:** Yakışık olmayan.
Aceb mi ka:met-i ma'nâya Nâbî olsa nâ-çesbân
Gubâr-âlûde olmuş hâme-i hâtır kühenlenmiş
Nâbi

* **nâ-çîz:** Değersiz, hiç hükmünde, ehemmiyetsiz, çok küçük.
Acz ile noksân ile bir zerre-i nâ-çîz iken
Gül gibi vasf-ı kemâlâtında buldum iştihâr
Nazîm

Dağılsın âleme terkîb-i bend-i hikmet-âmîzi
Bu rıhlet-gehde (Nâci)nin de kalsın nâm-ı nâ-çîzi
Muallim Naci

* **nâ-dân:** 1. Bilmez. 2. Kaba, terbiyesi kıt.
Sadr-ı mey-hânede nâ-dân otura var mı cevâb
Sorsak ey pîr-i mugân vechini güstâh-âne
Şeyhülislam Yahya

Sohbet-i ehl-i riyâdan çek ayak ikrâh et
Hâl-i uşşâkı ne bilsin sûfî kim nâ-dândır
Âdile Sultan

* **nâ-dâne:** Bilmemezlikten gelerek.
Bî-gâne gamzen âşıka nâ-dâne âşinâ
Ta key tegâfül ey büt-i bî-gâne âşinâ-Nedim

* **nâ-dânî:** Bilmemezlik.
Şerm-i nâ-dânî olurdu mûris-i nakd-i helâk
Hôd-pesendî tesliyet-bahşâ-yı cühhâl olmasa-Nâbi

* **nâ-derîde:** Delinmemiş, delik açılmamış.
Her nâ-kabûle etmez zahm-i sitem teveccüh
Görmez cefâ-yı sûzen kâlâ-yi nâ-derîde-Nâbi

* **nâ-dîde:** Görülmemiş, emsalsiz.
Zencîr-i hayâlât ile ârâm eder ancak
Dil nâmına nâ-dîde bu dîvâne kimindir-Nâbi

Hôş gelir ol reviş-i nâ-dîde
Ona âlem çalışır taklîde-Enderunlu Fazıl

* **nâ-dîde-misâl:** Görülmemiş örnek.
Mefhar-i ehl-i dehâ ekber-i ashâb-ı nühâ
Feyz-bahş-ı ürefâ ekmel-i nâ-dîde-misâl
Muallim Naci

* **nâ-ehil:** Ehil olmayan.
Nice nâ-ehil vü gedâ-tıynet ü sâil-meşreb
Cerri ser-mâye eder eylese imlâ-yı sühan
Sünbülzade Vehbi

* **nâ-fercâm:** Sonu çıkmaz, faydasız, boş.
Geh esîr-i gurbet eyler, geh enîs-i gam beni
Şaşmışım bilmem ne yapsam baht-ı nâ-fercâme ben
Nevres-i Kadim

* **nâ-fermân:** Söz dinlemez.
Fuzûlî hâli olmak câm-ı ayşım sâf sahbâdan
Nişân-ı baht-ı nâ-fermân ü ikbâl-i nigûnumdur
Fuzûlî

Ey Fuzûlî kalmışam hayrette bilmem neyleyim
Devr zâlim baht nâ-fermân taleb çok ömr az
Fuzûlî

* **nâ-gâh, nâ-geh:** 1. Vakitsiz. 2. Ansızın, birdenbire.
Vâlih ü ser-mest ü hayrân nâ-geh eylerken güzer
Gördüm ki gonce-i ter bâğ-ı hüsn içre gezer
Cem Sultan

Ey Fuzûlî özünü kûşe-nişîn et hum-ı mey teg
Ola nâ-geh olasın kâşif-i haka:yık-Fuzûlî

Terahhum kıl bükülmüş kaddime vehm eyle âhımdan
Sakın çıkmaya nâ-geh yâydan ok ey kemân-ebrû
Fuzûlî

Bir pîr gelip nâ-gâh pend etti ale'l-âde
Al destine bir bâde derd ü gamı ver bâde

Şeyh Galip

* **nâ-gehân, nâ-gehâne, nâ-gehânî:** Ansızın, birdenbire.

Oklar sihâm-ı kavs-i kazâdan nişân verir
Peykân-ı tîr ise ecel-i nâ-gehân olur-Nef'î

Safâ-yı câvidânîdir neşât-ı lûtfu ahbâba
Belâ-yı nâ-gehânîdir hayâl-i tîğı a'dâya-Nef'î

* **nâ-geh-res:** Ansızın yetişen.

Çâbük-ter olduğun gam-ı nâ-geh-res-i heves
Sıklet-keş-i misâfir-i bîgâh olan bilir-Nâbi

* **nâ-gûş-zed:** Duyulmayan.

Var ise zımnında bir nâ-gûş-zed ma'nî-i ter
Kıt'a-i eş'âr hoştur kıt'a-i elmâstan-Nâbi

* **nâ-güfte, ne-güfte:** Söylenmemiş.

Bildik ne imiş aslın aşk u dil ü dil-dârın
Ammâ ki bu esrârı nâ-güfte midir bilsek

Fehim-i Kadim (Uncuzade ...)

Esrâr-ı kazâ nühüfte kaldı
Güftâr-ı kazâ ne-güfte kaldı-Recaizade Ekrem

* **nâ-güvâr, nâ-güvâre:** 1. Midede zor hazmedilen (şey). 2. İçilmesi, yenilmesi acı olan (şey).

Câm-ı zehr-âb-ı gelû-sûz-ı firâkın sâkî
Nâ-güvâr öyle değildir ki demek mümkün ola

Nâbi

* **nâ-hâh:** İstemeyerek, zorlanarak.

Hâh u nâ-hâh olur âvîze-i gûş-ı ahbâb
Nâbiyâ her gazelin böyle hôş-âyende midir-Nâbi

* **nâ-hakk:** 1. Haksız. 2. Boş, beyhude.

Korkarım ol hûnî gözün kasd eyleye bir gün bana
Dahi olursa gam değil nâ-hakk yere kan olmasın

Ahmed-i Dâî

Âr eder âriflere baş eğüben Hak görmeğe
Dahl eder dahhâlı gör nâ-hakk yere da'vâsı var

Ümmî Sinan (eğüben: eğerek)

* **nâ-halef:** Soyuna çekmeyen, hayırsız evlât.

Bir nâ-halefi cübbe vü destâr ile görsen
Eylersin onun cübbe vü destârına ikrâm

Bağdatlı Ruhi

* **nâ-hânde:** Cahil, okumamış.

Ol nüsha-i mufassal-ı hüsnüm ki harf harf
Nâ-hândedir tamâm-ı kitâb-ı letâfetim-Nâbi

* **nâ-hem-vâr:** Uygunsuz, uygun olmayan, uyuşmayan.

Yâr ser-keş, sîne pür-âteş gönül sevdâ-perest
Baht nâ-hem-vâr, tâlih ser-nigûn hâtır şikest

Nevres-i Kadim

* **nâ-hudâ:** (Far. nâv "gemi" ve hudâ "sahip", nâv-hudâ > nâ-hudâ " gemi sahibi, kaptan". Gemi kaptanı.

Nâ-hudâ eylemese Nûh'u bu keştîye Hudâ
Mevc-i Tûfân'a ne yelken dayanırdı ne seren

Keçecizade İzzet Molla

Mevc-i hatardan olmadı âsâyişe medâr
Tâ yanına oturmuş idim nâ-hudâların

Nevres-i Kadim

Kalkıp Hudâ'ya doğru açılmış sefînede
Erbâb-ı neşve mest gider, nâ-hudâ içer

Yahya Kemal

nâ-hudâ-yı hırs: Hırs gemisinin kaptanı.

Çeşm-i harîsa cây-ı selâmet gelir hatar
Girdâba sevk-i zevrak eder nâ-hudâ-yı hırs

Râşid (Molla Feyzizâde Müverrih Mehmet...)

* **nâ-hem-vâr:** 1. Düz olmayan, eğri. 2. Uygunsuz, uymayan.

Yâr ser-keş, sîne pür-âteş gönül sevdâ-pereset
Baht nâ-hem-vâr tâli' ser-nüyûn hâtır şikest

Nevres-i Kadim

Verse dil ruhsat aceb mi âh-ı âteş-bârına
Çok tahammül etti çarhın vaz'ı nâ-hem-vârına

Haletî (Azmizade...)

* **nâ-ka:bil:** Mümkün olmayan. **c. nâ-ka:bilân.**

Nûr-ı hikmet kalb-i nâ-ka:bilde işrâk eylemez
Çeşmin etmez merdüm-i hâbîdenin rûşen çerâğ

Ali Ruhi Bey

nâ-ka:bil-i ıslâh: Islahı mümkün olmayan.

Feylesofun kendisi nâ-ka:bil-i ıslâh iken
Kalkar ıslâh etmeye zu'mınca hâl-i âlemi

Vasfî (Şeyh...)

** **nâ-ka:bilân:** Kabiliyetsizlikler.
Bir hasta nâ-ümîd ise bakmaz tabîb olan
Nâ-ka:bilânı terbiyet etmez lebîb olan
Esat Muhlis Paşa

* **nâ-kabûl:** Kabiliyeti olmayan, istidatsız.
Her nâ-kabûle etmez zahm-i sitem teveccüh
Görmez cefâ-yı sûzen kâlâ-yi nâ-derîde-Nâbi

* **nâ-kâm:** Bedbaht, maksadına erişememiş.
Nâ-kâmlıkta ülfet eden kâm-rân olur
Nâ-kâm odur ki kâm-ver ü kâm-yâbtır
Yenişehirli Avni

Açıldı bahtı yine rüzgâr-ı nâ-kâmın
Göründü âyîne-i tâliʿinde nakş-ı murâd-Nefʿî

* **nâ-kâmî:** Bedbahtlık.

nâ-kâmî-i düşmen: Düşmanın mutsuzluğu.
Muzaffer vakt-i fursatta adûdan intika:m almaz
Mürüvvet-mend olan nâ-kâmî-i düşmenle kâm almaz-Koca Ragıp Paşa

* **nâ-kerde:** Yapılmamış, olmamış.
Çünkü nâ-kerde nigâha eder ol şûh itâb
Biz de nâ-âmâde derdin görelim dermânın-Nâbi

* **nâ-kes:** 1. Cimri, pinti. 2. Alçak, insaniyetsiz. **c. nâ-kesân.**
Vay ona kim eyleye lâ-şeyden istimdâd-ı feyz
Yuf ona kim eyleye nâ-kesden ihsân iltimâs
Bağdatlı Ruhi

Nâ-kes bir âdem oğlu merâret verir Kemâl
Nâ-merd olursa sîneye bir fazla dâğ olur
Yahya Kemal

nâ-kes-i dûn: Alçak cimri.
Muhtasar her ne amel eyledim oldum nâdim
Hırs kıldı beni her nâ-kes-i dûne hâdim
Âşık Tokatlı Nuri

* **nâ-keşîde:** Çekilmemiş; tartılmamış; olmamış.
Mahv ol ki zâhir olsun hâsiyyet-i vücûdun
Vermez neşât-ı hâtır sahbâ-yı nâ-keşîde-Nâbi

* **nâ-magbût:** İmrenilmemiş, gıpta edilmemiş.
Çü nâ-magbûttur der-kayd-ı aşk oldukta bir âşık
Onun_için rişte-i temkîn tutup zencîr kabûl etmez
Esrar Dede

* **nâ-mahall:** Yersiz, münasebetsiz.
Müsmir olmaz bir işe etme tasaddî nâ-mahal
Âkıl ol her niyyetin sakla dem-i merhûnuna
Emirîzade Emirî (Ali Emirî Efendi)

* **nâ-mahdûd:** Sınırsız.
Kitâb-ı âlemin evrâkıdır ebʿâd-ı nâ-mahdûd
Sutûr-ı hâdisât-ı dehrdir âsâr-ı nâ-maʿdûd
Hoca Tahsin

* **nâ-makdûr:** Erişilmez.
Vasl-ı hâl-i lebini bilse idim nâ-makdûr
Ârzûsunda kara bağrımı kan etmez idim-Fuzûlî

* **nâ-mahrem:** 1. Mahrem olmayan. 2. Nikâh düşmeyen. 3. Yabancı erkek tarafından görülmesi caiz olmakla kendisinden kaçınılan. 4. Yabancı.
Halvetine bizi nâ-mahrem eder zâhidi gör
Duhter-i rezle varıp biz dahi mahrem olalım
Avnî (Fatih Sultan Mehmet)

Tut ki kanım karışır bezmde bensiz mey-i nâb
Tâze duhter gibidir meclis-i nâ-mahremde-Behiştî

Rûhumun senden, İlâhî, şudur ancak emeli
Değmesin maʿbedimin göğsüne nâ-mahrem eli
Mehmet Akif

* **nâ-maʿkûl:** Akla uygun olmayan, akılca kabul ve cevaz verilmeyen.
Âkil ol cânâ getirme bed rakîbi aklına
Terk-i nâ-maʿkûl eder maʿkûlü idrâk eyleyen
Enverî

* **nâ-maʿlûm:** Bilinmeyen, meçhul.
Hatâsı gayr-i muayyen, günâhı nâ-maʿlûm
Zehî saîd-i şehîd ü zehî şeh-i mazlûm
Yahya Bey (Taşlıcalı...)

* **nâ-me'mûl:** Umulmayan, beklenilmeyen.
İrâde etse bir emrin taalluk fethine Nâbi
Ona etrâf-ı nâ-me'mûlden esbâb olur peydâ-Nâbi

* **nâ-merd:** Mert olmayan, yüreksiz, korkak.
Külâhın sat yine lâkin yokuncul olma nâ-merde
Cihânda kelle sağ olsun külâh eksik değil merde
Necip (Sultan III. Ahmet)

Belâya merd olanlar sabreder nâ-merd sabretmez
Tamâm olsa ayârı etmez altuna ziyân âteş
Hayali Bey

Nâ-kes bir âdem oğlu merâret verir Kemâl
Nâ-merd olursa sîneye bir fazla dâğ olur
Yahya Kemal

* **nâ-mestûr:** Açık, örtülmemiş, meydanda.
Gönül teklifsiz ol mest-i nâ-mestûra sunmazsın
Ezelden meşrebindir hân-ı bî-destûra sunmazsın
Nâbi

* **nâ-mihribân, nâ-mihrbân:** Vefasız, sevgisiz.
Aceb kim nermdir sînen a zâlim neyleyim ammâ
İçinde senge benzer bir dil-i nâ-mihr-bân vardır
Nedim

Sende yok insâf ü şefkat yoksa ey nâ-mihribân
Kâfir olsa merhamet eyler benim feryâdıma
Nesîb-i Mevlevi (İki Bayraklızade Yusuf ...)

* **nâ-mihr-bânî:** Sevmeme, vefasızlık.
O şûha töhmet-i nâ-mihr-bânî gerçi vâridtir
Ser-efrâzân-ı hüsnün sen bana bir mihribânın bul
Nâbi

* **nâ-murâd:** Bedbaht, talihsiz.
Yine her nâ-murâdın zîver-i dest ü seri şimdi
Gül-efşân sâgar-ı Cem'dir dirahşân tâc-ı Dârâ'dır
Sabri

Ey felek dâim beni sen nâ-murâd etmek neden
Beni gamgîn eyleyip ağyârı şâd etmek neden
Adlî (Sultan II. Bayezid)

** **nâ-murâdân:** Talihsizler.

nâ-murâdân-ı cihân: Cihanın talihsizleri.
Nef'î'yem endîşe-i na'tiyle oldum kâm-yâb
Nâ-murâdân-ı cihâna müjde-gânîdir sözüm
Nef'î

* **nâ-muvâfık:** Uygun olmayan, uymayan.
Bir hükm-i kazâ-yı nâ-muvâfık
Hüsn oldu cemâl-i aşka âşık-Şeyh Galip

* **nâ-mübhem:** Belli olmayan.
Fikr-i çâlâkine esrâr-ı kazâ nâ-mestûr
Akl-ı derrâkine âsâr-ı kadr nâ-mübhem-Nâbi

* **nâ-mülâyim:** Yakışıksız, sert, kaba.
Kim şa'beze-i sipihr-i zâlim
Tarh eyledi nakş-ı nâ-mülâyim-Fuzûlî

* **nâ-müsâid:** Uygun olmayan.
Nûr-ı harem şühûduna nâ-müsâid olan
Vakf eylesin dimâğını dûd-ı meşâile-Nâbi

* **nâ-müsellem:** Doğruluğu herkesce kabul edilemeyen.
Eğerçi aybdır teslîm-i dest-i diğere rîşin
Bu ma'nâ nâ-müsellemdir velî berber husûsunda
Nâbi

* **nâ-müstemirr:** Devamlı olmayan.
Nâ-müstemirrde zevk ü keder müstemirr değil
Hâcet yok âzmâyişe îydin Muharrem'in-Nâbi

* **nâ-mütenâhî:** Sonsuz, uçsuz, bucaksız.
Dilinde nâ-mütenâhî vü sermedî bir şeb
Nazar-gehinde bahîrât-ı bî-şümâr-ı serâb
Cenab Şahabeddin

Fen diyârında sızan nâ-mütenâhî pınarı
Hem için, hem getirin yurda o nâfi' pınarı
Mehmet Akif

* **nâ-nümûde:** Görülmemiş.
Olaydı âlem eğer rû-be-rû ederdi itâb
Bu nâ-nümûde cefâ ol perî-veşimdendir-Nâbi

* **nâ-pâk:** Pis, murdar.
Âyîne-i idrâkini pâk eyle sivâdan
Sultân mı gelir hâne-i nâ-pâke, hicâb et-Nâbi

* **nâ-pây-dâr:** Geçici, süreksiz, durmaz.
Nâbî ko ıstırâbı ki peymâne-i murâd
Növbetledir bu meclis-i nâ-pây-dârda-Nâbi

Bir iki günde ne gaddârlıkların gördüm
Felek dedikleri nâ-pây-dârı benden sor-Nedim

* **nâ-pâyende:** Desteksiz, dayanaksız.
Zûd-res devlet lezîz ammâ ki nâ-pâyendedir
Devletin ehl-i hıred memnûn olur te'hîrden-Nâbi

* **nâ-pesend, nâ-pesendîde:** Beğenilmez.
Gel ağlatma ilâc-ı nâ-pesendinle bu miskîni
Tabîbâ hâk-i kûy-ı yârdendir eşk-i teskîni-Fuzûlî

* **nâ-peydâ:** 1. Belirsiz, görünmeyen, gizli. 2. Kaybolmuş.
Erişti bir yere kim şeş-cihetle çâr-unsur yok
Zemîn ü âsümân nâ-bûd arş u ferş nâ-peydâ-Sâbit

* **nâ-pezîrâ:** Kabul etmez.

nâ-pezîrâ-yı imâret: İmaret kabul etmeyez.
Bunca evler yıktın ey seyl-i cünûn gördün mü hiç
Nâ-pezîrâ-yı imâret kalb-i vîrânım gibi
Şeyhülislam Arif Hikmet

* **nâ-puhte:** Pişmemiş, çiğ, ham. mec. tecrübesiz, toy, terbiyesiz.
Hôş gelir tab'a husûsâ Ramazân ayında
Bâde-i nev ne kadar olsa da nâ-puhte vü ham
Nedim

* **nâ-pûşîde:** Açık, örtülmemiş.
Lîk nâ-pûşîdedir ashâb-ı tab' u dânişe
Kim bu dîvândır olur dîvân içinde hâs u âm-Nâbi

* **nâ-râst:** Eğri, doğru olmayan.
Olmağın ekserî-i ta'bîri riyâ-yı nâ-râst
Satrına mıstar urulmaz varak-ı mektûbun-Nâbi

* **nâ-pür-şûde:** Doluluğu geçmeyen.
Bezm-i meyden olur erbâb-ı heves neş'e-rübâ
Çekmeden bâde-i nâ-pür-şûdenin fincânın-Nâbi

* **nâ-refte:** Gidilmemiş, geçilmemiş (yer, yol).
Reh-i nâ-reftede cevelân edemez
Sapa vâdileri seyrân edemez-Nâbi

Bî-muhâba reh-i nâ-refteye gitsem de ne gam
Kahr-ı hasm eylemeye elde asâdır hâmem-Reşid Paşa

* **nâ-resâ:** Yetişmemiş, ham, olgun olmayan.
Zebân nâ-resâ vasf-ı te'lîfine
Ukûl ermez a'dâd-ı tasnîfine-Keçecizade İzzet Molla

* **nâ-resîde:** 1. Olmamış, ham. 2. Büluğa ermemiş.
Cefânı nâ-resîde tıfl iken çektim bilirdim kim
Seni Hallâk-ı âlem böyle fettân-ı cihân eyler
Bağdatlı Ruhi

* **nâ-savâb:** Doğru ve uygun olmayan, yanlış.
Adli ârâyiş-fezâ-yı şeş-cihât-ı kâinât
Kahrı berkı harmânı âşûbu zulmü nâ-savâb
Üsküdarlı Hakkı Bey

* **nâ-sâz:** Uymaz, uygunsuz.
Bu günden ahdim olsun kimseyi hicv etmeyim illâ
Vereydim ger icâzet hicv ederdim baht-ı nâ-sâzı
Nef'î

Pek rengine aldanma felek eski felektir
Zîrâ feleğin meşrebi- nâ-sâzı dönektir-Ziya Paşa

nâ-sâz-ı felek: Feleğin uygunsuzluğu.
Abestir devr-i nâ-sâz-ı felekten bî-huzûr olmak
Gam ü şâdiye bakma zevke bak Muhlis cihândır bu
Esat Muhlis Paşa

* **nâ-sâz-kâr:** Uygun ve muvafık olmayan, yakışıksız.
Cefâ-yı tâli'-i nâ-sâz-kârı benden sor
Amân amân sitem-i rüzgârı benden sor-Nedim

* **nâ-sezâ:** Yakışmaz.
Çemende nâ-sezâlarla o şûhun
Harâm olsun hırâm-ı nâzı bensiz-Neylî

* **na-sere:** Kalp, değersiz (para).
Yek-ayâr olmuş idi âhen ü zer
Nâ-sere kalmış idi nakd-i hüner-Sünbülzade Vehbi

* **nâ-sûhte:** 1. Yanmamış, pişmemiş. 2. Çiğ.
Lezzet-i sûzişile hîme-i nâ-sûhteye
Terbiyet-hâne-i külhânda eder gül hande-Nâbi

* **nâ-süfte:** Delinmemiş.
Saldı deryâya sabâ hançer-i gamzen vehmin
Ki çıkarmaya dahi gevher-i nâ-süfte sadef-Fuzûlî

* **nâ-şâd:** Üzüntülü., gamlı, kaygılı.
Beni şâd eylemedin seni dahi nâ-şâd olasın
Şu'le-i âh-ı garîbân gibi ber-bâd olasın-Nâbi

* **nâ-şekîb-âne:** Sabırsızlıkla, aceleyle.
Pey-rev-i rûzgâr-ı köhne bahâr
Olarak bir zemân havâlarda
Nâ-şekîb-âne etti geşt ü güzâr-Cenap Şahabeddin

* **nâ-şinîd, nâ-şinîde:** İşitilmemiş, duyulmamış.
O kâfir mâcerâyı Müslümanlar gûş edin benden
Diyâr-ı aşkta bir nâ-şinîde dâstândır bu
Keçecizade İzzet Molla

Cemâd cân bulur elhân-ı nâ-şinîdinden
Hayât dem çeker âheng-i müstetâbından
Cûdî (Muallim...)

* **nâ-şüküfte, nüşküfte:** Açılmamış, kapalı.
Ol gonca-i nüşküfte olur gül gibi handân
Şeb-nem gibi eşk-i dil-i şeydâ dökülünce-Fıtnat Hanım

Nâ-şüküfte zanbak-ı sîmîn önünde la'l-i yâr
Nev-şüküfte goncadır kim hattı sebzî bergdir
İbn-i Kemal

* **nâ-şüstenî:** Yıkanmamış, kir, pis.
Çirk-i günâhı lekke-i nâ-şüstenî sanır
Cûş u hurûşun anlamayan bahr-i rahmetin-Nâbi

* **nâ-tamâm:** Bitmemiş, tamamlanmamış.
Ümîd kâtib-i takdîrden müsâadedir
Cerîde-i emelim nâ-tamâm kalmıştır-Nâbi

* **nâ-tırâşîde:** Yontulmamış. mec. kaba, terbiyesiz.
Nâ-tırâşîde olur bed-girdâr
Her biri sanki diraht-ı küh-sâr-Enderunlu Fazıl

Bakma tel kırmasına mîr-i hat-âver Simon'un
Nâ-tirâşîde olur çâre ne berber dediğin
Muallim Naci

nâ-tırâş-ı zemân: Zamanın yontulmamışı.
Hefte başı giderek berbere baş eğmez isem
Nâ-tırâş-ı zemân içre kalırdım kem-nâm
Yenişehirli Avni

* **nâ-tüvân:** Kuvvetsiz, zayıf.
Gören bezm-i muhabbette vücûdum nahl-i gül sandı
Ser-â-pâ tâze dağımdan bu cism-i nâ-tüvân üzre
Bâki

Nâ-tüvânlık o kadar etti sirâyet tene kim
Kalkamaz ârız-ı hûbâna düşünce nigehim-Nâbi

O kadar nâ-tüvân ki gizli sesin
Kendi derdinle kendin ağlarsın-Ahmet Hâşim

* **nâ-ümîd:** Ümitsiz.
Zulmet içre Nâbiyâ Hızr'dan aldım haber
Âb-ı çeşm-i nâ-ümîdi Çeşme-i Hayvân imiş-Nâbi

* **nâ-yâb:** Bulunmaz, ender, benzeri olmaz.
Nice mânend-i sadef sînemi çâk etmeyeyim
Çıktı destimden o meh gevher-i nâ-yâb gibi-Nahifi

Zebân-ı bülbül ü tûtî bilir nâ-yâbtır Nâbî
Sükûtum sanma aczimden zebân-dânsuzluğumdandır-Nâbi

* **nâ-yâfte:** Bulunmamış.
Nice hükm etsek olur yine nakîsı zâhir
Kâinâtın katı nâ-yâftedir zâbıtası-Nâbi

nâ-yâfte-i merhem: Merhemi bulunmamış.
Pençe-i saht-ı gelû-gîr-i fenâdan gayrı
Yoktur ol zahm ki nâ-yâfte-i merhemdir-Nâbi

* **nâ-zâd, nâ-zâde:** 1. Olmayacak. 2. Doğmamış.
Tıfl-ı nâ-zâde için hâtırı şâdân etmek
Yapmadan ücrete vermek gibidir dükkânın-Nâbi

nâb: (ناب) Far. Saf, halis.
Lebleri üzre gubâr-ı hatt-ı nev-hîzi değil
Nâfe-i âhû-yı çeşminden dökülmüş müşg-i nâb
Nef'î

Peymâneden döküldü mey-i nâb bir yere
Nûr indi sandılar gören ahbâb bir yere-Nâilî

Nâz olur dem-beste çeşm-i nîm-hâbından senin
Şerm eder reng-i tebessüm la'l-i nâbından senin
Nedim

nâbit: (نابت) bk. nebât.

nabz: (نبض) Ar. 1. Atar damar. 2. mec. Ruh hâli, psikoloji; mizac, huy.
İki parmağı arasında ecel
Verir sıklet-i dest-i nabza halel
Keçecizade İzzet Molla

Sekiz gün oldu harâret devâm edip duruyor
Bakın nabızları bî-çârenin nasıl vuruyor
Tevfik Fikret

nabz-ı sühan: Söz hâli.
Olur ne mısrâ'-ı ber-cestelerde sekte bedîd
O dem ki nabz-ı sühan dest-i intihâba gelir
Şeyh Galip

* **nabz-âş(i)nâ:** Nabızdan anlayan; mizac bilen, karşısındakinin zayıf tarafını bilen.
Nabz-âşinâ hekîmin o nesnâs-ı nâ-mizâc
Çirkinliğiyle ben onun etmiştim imtizâc
Abdülhak Hâmit

nabz-âşnâ-yı derd-i dil: Gönül derdinin huyunu bilen.
Ey tabîb-i hâzık-ı nabz-âşnâ-yı derd-i dil
Hasta-i hicrim bana bir çâre Allah aşkına
İshak (Ebû İshak İsmail...)

* **nabz-gîr:** Nabız tutan.

nabz-gîr-i kalb-i mahzûn: Hüzünlü kalbin nabzını tutan.
Gerçi her bir derde vardır bir tabîb-i çâre-sâz
Nabz-gîr-i kalb-i mahzûn ol ki Lokmânlık budur
Nazîm (Yahya...)

* **nabz-şinâs:** 1.Nabız bilen, iyi hekim. 2. mec. Adamını tanır.
Sensin ol nabz-şinâs-ı lebi tab'-ı umûr
Dürc-i re'yindedir eczâ-yı kıvâm-ı devlet-Münif
nâdî: (نادى) bk. nidâ.
nâdim: (نادم) bk. nedâmet, nedem.
nadîr: (نضير) Ar. Taze, parlak, latif, güzel.
Bâd-ı âhımla gül-istân-ı felâket hurrem
Eşk-i çeşmimle çemen-zâr-ı belâ sebz ü nadîr
Üsküdarlı Hakkı Bey
nâdir: (نادر) bk. nedret.
nâdire: (نادره) bk. nedret.
nâf: (ناف) Far. 1. Göbek. 2. Vasat, orta.
Ruhsâr-ı gül gül olmuş destinde câm-ı lebrîz
Tâ nâfe teg dökülmüş gîsû-yı târümârı-Ziya Paşa

Nehr-i şîr üzre nâfler girdâb
Oldu pistânlar o cûda habâb-Vâhid
nâf-ı gazâl: Ceylanın göbeği.
Sevdâ-yı hâl ü ârızı dil-berle Nâilî
Nâf-i gazâli mihr-i girîbân derîdedir-Nâilî
nâf-ı Haleb: Halep'in ortası.
Zülkfün kokusu müşg olup nâf-ı Haleb'te
Rağbet mi kodu anbere eknâf-ı Haleb'te
Şeyhülislam Yahya
nâf-ı zerrîn: Altın gibi sarı göbek (güneş).
Nâf-ı zerrîni serper etrâfa
Acı bir nefha, bir şemîm-i hazân-Tevfik Fikret
nâfe: (نافه) Far. 1. Misk âhusu denilen hayvanın göbeğinden çıkan misk. 2. Sevgilinin saçı. 3. Derisinden kürk yapılan hayvan postlarının karnı altındaki değerli kısım.
Nâfe gibi bağrımı hûn eyleyiptir intizâr
Arz ederken hâlimi zülf-i abîr-efşânın öp
Hayali Bey (eyleyiptir: eylemiştir)
Görüp cisminde nâfen dedim ak gül goncasıdır bu
Ya öpmüş onu bir gonce-dehen cây-ı dehânıdır
Emrî
Ruhsâr-ı gül gül olmuş destinde câm-ı lebrîz
Tâ nâfe teg dökülmüş gîsû-yı târümârı-Ziya Paşa
nâfe-i âhû: Ceylanın kokusu.
Her kime kim hem-dem olduysa hevâ-yı zülf-i dost
Kaldı bir kuru deride nâfe-i âhû gibi
Hamdullah Hamdi
nâfe-i âhû-yı çeşm: Ahu gözlünün kokusu.
Lebleri üzre gubâr-ı hatt-ı nev-hîzi değil
Nâfe-i âhû-yı çeşminden dökülmüş müşg-i nâb-Nef'î
nâfe-i âhû-yı Çîn: Çin ceylanının kokusu.
Muzmer olmuş mağz-ı enfâsında tâ rûz-ı ezel
Nükhet-i lutf-ı abîri nâfe-i âhû-yı Çîn
Üsküdarlı Hakkı Bey
nâfe-i âhû-yı Hıtâ: Hıta ülkesi ahusunun kokusu.
Saçı çîn açtı mı ya nâfe-i âhû-yı Hıtâ
Ki_oldu pür müşg-i Huten dâmen-i sahrâ bu gece
Şeyhi
nâfe-i bağır: Bağrın kokusu.
Ey çeşm-i âhû hicr ile tenhâlara saldın beni
Çün nâfe-i bağrım hûn edip sahrâlara saldın beni
Riyazi
nâfe-i Çîn: Çin nâfesi.
Bûy-ı zülfünü sabâdan işitip nâfe-i Çîn
Dedi ben Rûm'a varıp neyleyeyim bu olıcak
Necati Bey (olıcak: olunca)
nâfe-i Hoten: Hoten kokusu.
Rengîn ruhun safâsı yok verd-i nesterende
Şîrîn lebin edâsı yok nâfe-i Hoten'de-Cinânî
nâfe-i şemîm: Güzel kokan sevgilinin saçı.
Ale'd-devâm ola ol buk'a-i mübârekenin
Gubârı nâfe-i şemîm ü hevâsı gâliye-süd-Sâbit
nâfe-i Tâtâr: Tatar kokusu.
Hemân hitâb edip ey âfitâb-ı nâz dedim
Ki ey fedâ o siyeh zülfe nâfe-i Tâtâr-Nedim
* **nâfe-güşâ:** Koku saçan.
Nev-bahâr erdi havâ gâliye-sây oldu yine
Nefes-i bâd-ı sabâ nâfe-güşâ oldu yine-Nef'î
nâfe-güşâ-yı çemen: Çemen kokusunu açan.
Nükhet-i nâfe-güşâ-yı çemen hulkunu ger
Etseler gâliye-sayân-ı bahâr istişmâm-Nef'î
* **nâfe-rîz:** 1. Koku saçma. 2. Göbek dağıtma.
Müşg-sây etti dimâğı bâd-ı gîsûlar yine
Nâfe-rîz oldu bu sevdâlarla âhûlar yine-Nâbi

* **nâfe-sıfat:** Nafe sıfatlı.
Her ki leylî saçın âşüftesidir nâfe-sıfat
Post-pûş olur u Mecnûn gibi sahrâya düşer-Nizami

* **nâfe-şemîm:** Güzel koku saçan.
Rûy-ı bahtıyla cihân manzara-i hûr-nişîn
Bûy-ı hulkıyla felek micmere-i nâfe-şemîm-Nef'î

nâfî: (نافى) Ar. Nefy'den; 1. Red ve inkâr edici. 2. Ortadan kaldıran, sürüp uzaklaştıran. 3. Olumsuzlaştıran.

nâfî-i isbât-ı illet-i ûlâ: İlk hastalık sebebinin isbatının reddeyleyen.
Verip teselsüle kuvvet tabîat-i kec-i âb
Olurdu nâfî-i isbât-ı illet-i ûlâ-Fuzûlî

nâfi': (نافع) Ar. Nef'den; 1. Faydalı, menfaatli. 2. Şifalı, yarar. 3. Allah'ın güzel isimlerindendir.
Eğer dünyâ vü dîn emrinde nâfi' bir amel dersen
Duâ-yı devlet-i sultân muizz-i dîn ü dünyâdır
Bâki

Olur tahzîre bâis düşmen ammâ dost ta'zîre
Bana nâfi' gelir tedkîk olunsa dosttan düşmen
Nâbi

Fen diyârında sızan nâ-mütenâhî pınarı
Hem için, hem getirin yurda o nâfi' pınarı
Mehmet Akif

nâfice: (نافجه) Ar. Nâfe'den; mis göbeği.

nâfice-i müşg-i Tâtâr: Tatar kokusunun mis göbeği.
Hâlin edeli gamze-i hûn-hâre takarrüb
Hûn etti dilin nâfice-i müşg-i Tâtâr'ın
Şeyhülislam Yahya

nâfih: (نافح) bk. nefh.

nâfile: (نافله) Ar. 1. Vacip olmayan ve isteğe bağlı olarak yapılan ibadet. 2. Beyhude, boş, fayda ve menfaati bulunmayan. **c. nevâfil.**
Şerr-i nifâk u hıkdı bu ervâh-ı gâfile
Anlar.. Fakat ne çâre ve hayfâ ki nâfile
Faik Âli Bey

Dünyâda sevilmiş ve seven nâfile bekler
Bilmez ki giden sevgililer dönmeyecekler
Yahya Kemal

** **nevâfil:** Boş, faydasız şeyler.
Aşk-ı Hak'tan gayrı tâat nâfiledir cümle hep
Gaybiyâ gel farz edâ et kıl nevâfilden güzer-Gaybî

nâfiz: (نافذ) bk. nefâz.

nâ-gâh: (ناگاه) bk. nâ-.

nagam: (نغم) bk. nağme.

nağme: (نغمه) Ar. Ezgi, âhengi güzel ses, ezgili ses. **c. nagam. c. c. nagamât.**
Deldi yüreğim nağmemi hancer mi nedir bu
Seyyit Vehbi

Ben de âşıktım ezân namesine
Bir koşardım ki o Allah sesine-Tevfik Fikret

Boşlukta gezen saf, ebedî gölge dudaklar
Gözlerdeki rü'yâlara bir nağme fısıldar
Ahmet Hâşim

O yerlerde sabâ bir beste-kâr-ı serserîdir ki
Perîşân nağmeler perrân olur gûyâ enîninden
Rıza Tevfik

nağme-i bâd-ı bahâr-ı kerem : Cömertlik baharının rüzgârının nağmesi.
Nağme-i bâd-ı bahâr-ı keremin ettikçe
Andelîbân-ı riyâz-ı hüner-i nağme-serâ-Veysî

nağme-i bülbül-i ferah-bahş: Ferahlık veren bülbülün nağmesi.
Nağme-i bülbül-i ferah-bahş ü server-i encâm iken
Gam-fezâ oldu sadâ-yı bûm-ı pür-nekbet gibi
Ebussuud (Şeyhülislam ... El-İmâdî)

nağme-i büt-perest: Puta tapan nağme.
Nağme-i Cebre'îl'dir nağme-i büt-perestleri
Şenşene-i Kerûbiyân velvele-i derâları-Esrar Dede

nağme-i çeng ü ney: Çeng ve neyin nağmesi.
Hûn-âbe değil bâdesi zehr-i gam-ı hicrân
Her nağme-i çeng ü neyi feryâd ü figândır-Nef'î

nağme-i eşvâk: Arzuların nağmesi.
Öyle yükseldi semâvâta ki âvâz-ı cenân
Dinliyor nağme-i eşvâkımızı kalb-i cihân
Kemalzade Ekrem Bey

nağme-i giryende-i sevdâ: Sevda ağlayıcısının nağmesi.
Bir nağme-i giryende-i sevdâ
Her neş'eli, her nazlı kitâbın-Tevfik Fikret

nağme-i gulgul: Gürültü, şamata nağmesi.
Ben sürâhî-veş ele aldıkça Sabrî câmeyi
Gûş eden bezm-i sühanda nağme-i gulgul sanır
Sabri

nağme-i nây: Neyin nağmesi.
Ber-ka:ide iş eyleyelim vakt-i safâdır
Ka:nûna hemen uyduralım nağme-i nâyı-Rızayi

nağme-i rebâb: Rebabın nağmesi.
Ses almayayım mı daha nağme-i rebâbından
Tevahhuş eyliyorum hâl-i ihticâbından
Recaizade Ekrem

nağme-i tanbûr: Tambur ezgisi.
Sadâ-yı âlem-i Lâhût'ı istimâ' eyle
Nedir bu şîven-i nây ile nağme-i tanbûr-Hayali Bey

* **nağme-hîz:** Türkü söyleyen.
Olsun şeb-i kıyâmete dek hem-sürûdumuz
Bir cûy-i nağme-hîz-Cenap Şahabeddin

* **nağme-perdâz:** Nağme düzenleyen.
Döner bir hâfiz mahfil-nişîn-i nağme-perdâza
Ser-âgâz eyledikçe andelîbân âşiyân üzre-Nef'î

* **nağme-sâz:** Nağme yapan, nağme söyleyen.
Bâde-hâr-ı câm-ı aşkım bulsa feyzimden eser
Haşre dek bezminde Zühre nağme-sâz-ı çeng olur
Leskofçalı Galip

* **nağme-serâ:** Türkü, şarkı söyleyen.
Etti teşrîf kudûmuyla büt-i nağme-serâ
Mutrib-i def-zeni bî-tâb u mecâl-i bâzû
Esrar Dede

Nağme-i bâd-ı bahâr-ı keremin ettikçe
Andelîbân-ı riyâz-ı hüner-i nağme-serâ-Veysî

* **nağme-şinâs:** Nağme bilen.
Lîk gâyetle olur nağme-şinâs
Mûsikîye gelicek efhem-i nâs
Enderunlu Fazıl (gelicek: gelince)

** **nagam:** Nağme'ler. **c. nagamât**.
Dolsun yine peymâneler olsun tehî hum-hâneler
Raks eylesin mest-âneler mutribler ettikçe nagam
Nef'î

Olunca âil-i keder bu fıtrat-semâ-hârem
Dolar sımâh-ı rûha bî-nihâye uhrevî nağam
Kemalpaşazade Ekrem Bey

** **nagamât:** Nagam'lar.
Anâdil etti beyân-ı merâtib-i nagamât
Kumâr oldu terâne-keş ü sürûd-i senâ-Fuzûlî

nagamât-ı nevâ-yı feyz: Bereket sesinin nağmeleri.
Feyz-i nefesten al nazar-ı aşkı dem-be-dem
Dilden zuhûr ede nagamât-ı nevâ-yı feyz
Esrar Dede

nagamât-ı rengîn: Renkli nağmeler.
Andelîbân-ı hôş-elhân-ı gül-istân-ı senâ
Ederler medhin ile hôş nagamât-ı rengîn-Bâki

nagamât-ı sühan: Söz nağmeleri.
Bülbül-i nâdire-gûyum nagamât-ı sühanım
Berg-i gûş-ı gül-i firdevse olur cevher-i tal'
Kâzım Paşa

* **nagam-perver:** 1. Nağme seven, nağme düşkünü. 2. Nağmeci, türkücü. **c. nagam-perverân.**
Öter şu yanda nagam-perverânın en güzeli
Dudaklarında Nedîm'in o günkü bir gazeli
Tevfik Fikret

** **nagam-perverân:** Nağme sevenler.
Öter şu yanda nagam-perverânın en güzeli
Dudaklarında Nedîm'in o günkü bir gazeli
Tevfik Fikret

* **nagam-sâz:** Türkü söyleyen, güzel sesler çıkaran.
Ümmîdime îmânım olur şeh-per-pervâz
Bin tevbe eğer ye's ile oldumsa nagam-sâz
Süleyman Nazif

nahçîr: (نخچير) Far. Av, şikâr, sayd.
Neyl-i matlab hâtır-ı âzâde-i der-kayd eder
Bestedir kârı kemendin gerden-i nahçîrde-Nedim

Zihn-i pâkindir o şâhîn-i mele'-perver kim
Evc-i fazl içre ne dem eylese kasd-ı nahçîr
Üsküdarlı Hakkı Bey

Kaldı gönlüm şu dâm-gâhında
Dâm-ı zülf-i hevâ-penâhında
Ebedî bir esîr-i nahçîrin-Cenap Şahabeddin

nâhîd, nâhîde: (ناهيد) Far. 1. Yeniyetme kız. 2. Venüs (Zühre) yıldızı.
Ma'nî-i çengle baş koşmaz oldu bîm-i kahrından
Meğer nâhîd kim sâzende-i nüh-kasr-ı mînâdır
Sabri

Müşterî oldu harîdâr-ı metâ-ı Nâhîd
Oldu der-beste idbâr-ı dükkân-ı Behrâm-Nâbi

Pür etti kûçe-i sît-ı feşâfeş-i dâmân
Erişti zirve-i Nâhîd'e çınçın-ı halhal-Nedim

Ey gıbta-i nâhîd, ki zîr ü bem-i sâzın
Eflâkı da, ecrâmı da inletse revâdır-Tevfik Fikret

Nâhîd-i felek: Feleğin Venüs'ü.
Sâzın yere çalmıştı görüp meclisi hâlî
Nâhîd-i felek zemzeme-i gûş-resâdan-Nâilî

nahîf: (نحيف) Ar. Nahâfet'ten; zayıf, arık.
Aceb mi olsa vücûdum nahîf ü benzim zerd
Gamın ki câna geçiptir ziyâde müşkil-i derd
Behiştî (geçiptir: geçmiştir)
Bu karanlıkta bir vücûd-ı nahîf
Eğilip kalkıyor telâş ediyor-Tevfik Fikret

nahl: (نخل) Ar. 1. Hurma ağacı. 2. Eskiden gelinlerin ellerinde taşıdıkları gümüş veya mumdan yapılmış süs ağacı. 3. mec. Sevgilinin boyu.
Goncelerle zeyn olmuş nahle döndü ka:metim
Şöyle gark etti hadeng-i yâr peykân zahmına-Bâki
Behre-dâr olur niamdan ziyneti terk eyleyen
Nahl olunca bî-şükûfe bâr kendin gösterir
Âsım (Çelebizade Şeyhülislam İsmail ...)

nahl-i bülend: Ulu ağaca benzer boy.
Nahl-i bülendini göricek sâye-dâr olup
Cân düştü bir yere, dil-i bî-tâb bir yere
Nâilî (göricek: görünce)

nahl-i dil-cû: Gönül çeken ağaç.
Gül-istân-ı dehre geldik renk yok bû kalmamış
Sâye-endâz-ı kerem bir nahl-i dil-cû kalmamış
Nâbi

nahl-i emel: Emel dalı.
Nahl-i emel ne denlü dırâz olsa hûb idi
Dest-i hayât u kadd-i beka kûteh olmasa
Şeyhülislam Yahya

nahl-i gam: Gam dalı.
Seng-i mihnet sahn-ı sînem eylemişken seng-lâh
Nahl-i gam yine eliflerden salıptır nice şâh
Şeyhülislam Yahya (salıptır: salmıştır)

nahl-i gül: Gül ağacı.
Gören bezm-i muhabbette vücûdum nahl-i gül sandı
Ser-â-pâ tâze dağımdan bu cism-i nâ-tüvân üzre
Bâki

nahl-i himmet: Himmet fidanı.
Ben hem ol rûh-fezâ râhı dökem sâgara kim
Nahl-i himmet reşehâtından ala neşv ü nemâ
Fuzûlî

nahl-i hôd-ârâ: Kendini süsleyen dal.
Ey bî-vefâ güzelliğin eyyâmı tîz geçer
Neşv ü nemâ o nahl-i hôd-ârâya bir gelir
Esrar Dede

nahl-i huşk: Kuru dal.
Edip sarf âb-ı rûyun umma lütf erbâb-ı hissetten
Ne denlü âb versen nahl-i huşke mîve-dâr olmaz
Fıtnat Hanım

nahl-i hüner: Hüner dalı.
Cefâ taşın ne gam, atsa Hayâlî sana alçaklar
Belâgat meyvesin hâsıl eden nahl-i hünersin sen
Hayali Bey

nahl-i işve: İşve dalı.
Tab'ının ne lâzım bilmek evc-pervâz olduğun
Var o nahl-i işvenin seyret ser-efrâz olduğun-Nâbi

nahl-i ka:met: Boy ağacı.
Sâyesin dervîş-i bî-berg ü nevâdan dûr eden
Saklasın ârâyiş-i tâbûta nahl-i ka:metin
Mantıkî (Ahmet...)

nahl-i mercân: Mercan dalı.
Nahl-i mercân gibi minnet-keş-i bârân değiliz
Zîrden feyz alırız almaz isek bâlâdan-Nâbi

nahl-i mevzûn: Ölçülü boy.
Erişilmez sanırdı bâğ-bân serve bi-hamdü'llâh
Letâfet gülsitânında yetişti nahl-i mevzûnum
Şeyhülislam Yahya

nahl-i mîve-dâr: Meyve veren ağaç.
Elbette kad-hamîde olur nahl-i mîve-dâr
Eşcâr-ı gayr-ı müsmire eflâke ser çeker
Adlî (Sultan II. Bayezid)

nahl-i nâz: Nazlı boy.
Nahl-i nâzım bilemem doğrusunu hangisi râst
Serve benzetti Acem kaddini urbân bana-Sürûrî

nahl-i nâz-perver: Naz seven dal (sevgili).
Cefâ gördük o nahl-i nâz-perverden vefâ derken
Bizimle âkıbet bîgâne çıktı âşinâ derken-Nâbi

nahl-i pür-gurûr: Gururlu ağaç.
Azm eyleyende bâğa dün ol nahl-i pür-gurûr
Ezhâr-ı gül-istâne verip tâze bir sürûr-Fuzûlî

nahl-i rengîn: Renkli dal.
Bezmine bir nahl-i rengîn bağladı kim yaraşır
Andan etse lutf yollarını istifsâr gül
Necati Bey (andan: oradan)

nahl-i sanevber: Çam fıstığı dalı.
Benzetti serv kaddini nahl-i sanevbere
Bağlandı târ-ı zülfüne kalb-i sanevberi
Şeyhülislam Yahya

nahl-i Tûbâ: Tûba ağacı.
Hâsıl olmaz berk ü bâr-ı ârzû ehl-i dile
Gül-bün-i Bâğ-ı İrem'den, Nahl-i Tûbâ'dan bile
Cevrî (İbrahim Çelebi)

nahl-i ümîd: Ümit dalı.
Nahl-i ümîde el sunar handân ol giryân ben
Esnâ'-yı ekl-i dânede Âdem güler ben ağlarım
Esrar Dede

* **nahl-bend:** 1. Ağaç budayarak düzelten kimse. 2. Balmumundan süslü ağaç yapan kimse. 3. mec. servi boylu olan güzel.
Nahl-bend oldu meğer şehr-i gül-istâna nesîm
Durmayıp dizmededir bir nice dal üstüne gül
Şeyhülislam Yahya

* **nahl-istân, nahl-zâr:** 1. Hurmalık. 2. Fidanlık, ağaçlık.

nahl-istân-ı dûra-dûr-ı ma'nâ: Mananın uzun uzadıya ağaçlığı.
Yine seyr eyle nahl-istân-ı dûrâ-dûr-ı ma'nâyı
Gül-istân-der-gül-istândır bıyâbân-der- bıyâbândır
Riyazi

* **nahle:** 1. Bir fidan. 2. Bir tane hurma ağacı.

nahle-i ka:met: Boyunun fidanı.
Haste-i zâr u zebûnem bana dermân eyle
Nahle-i ka:metinin mîvesin özler cânım-Behiştî

nahs: (نحس) Ar. Uğursuzluk, talihsizlik.
Aldanma onun sa'dine nahsından alınma
Nahsında deme mihnet ü sa'dinde safâ var
Bağdatlı Ruhi

Çarhın ki ne sa'dinde ne nahsinde beka: var
Dehrin ki ne hâsında ne âmmında vefâ var
Bağdatlı Ruhi

Olunca bahtımın nahsi hüveydâ
Ahibbâ sandığım hep oldu a'dâ-Ziya Paşa

nahs-ı ekber: Zühal (Satürn) gezegeni.
Şuarânın da beli tâli'-i mes'ûd olmaz
Nahs-i ekberle tulû' etti Süreyyâ-yı sühan
Sünbülzade Vehbi

nahs-ı Kur'ân: Kur'an'ın talihsizliği.
Ne kaldı sa'd-i tavâli' ne kaldı nahs-ı Kur'ân
Ne kaldı reml ü kehânet ne kaldı cefriyyât
Sadullah Paşa

Nahşeb: (نخشب) Mitolojiye göre, Maveraünnehir'de bulunan Nahşep şehri civarında olan bir dağın eteğinde bulunan bir kuyudan gümüş renkle doğduğu söylenen ay ki, altmış gün boyunca her gece kuyudan çıkar ve dört saatlik bir mesafeyi aydınlatırmış. Mâh-ı Siyâm da denilir. bk. çâh-ı Nahşeb, mâh-ı Nahşeb.

Nahşeb-i zenahdân: Çene çukuru.
Bak câme aksin alsın ol Nahşeb-i zenahdân
San'atla sonra andan bir âfitâb göster
Ziya Paşa (andan: oradan)

nâ-hudâ: (ناخدا) bk. nâ-.

nâhun, nâhûn: (ناخن) Far. Tırnak.
Eser-i nâhunu gamdır rûh-ı illiyyînde
Sanma âyîne-i gerdûnda hilâl-i şeb-i îd
Yenişehirli Avni

Ohşayıp gabgabın el sürdüğüm insâf mıdır
Âşıkın dağına der-kâr ola nevk-i nâhun-Nedim

nâhun-ı derd: Dert tırnağı.
Hırâş-ı nâhun-ı derd ile hûn-âlûdedir dâgım
Ne gam şimden gerü bana benim dâg üstü bâğım var-Âşık Çelebi

nâhun-ı engüşt: Parmak tırnağı.
Etse hezâr nâhun-ı engüşt ittifâk
Olmaz nazîri ukde-güşâlıkta şânenin-Nâbi

nâhun-ı hâr: Dikenin tırnağı.
Semenin sîne-i sîmînin açıp bâd-ı seher
Çözdü gül-şende gülün tüğmelerin nâhûn-ı hâr
Bâki

nâhun-ı fırsat: Fırsat tırnağı.
Hâris-i sîne-i mazlûm olacaktır yâ Rab
Düşmene kaşınacak nâhun-ı fırsat verme
Hâmî (Hâmî-i Âmidî)
nahv, nahiv: (نحو) Ar. 1.Yan, taraf, cihet. 2. Yol. 3. Gibi, benzer. 4. Sözdizimi, cümle.
Nahvden geçtim kitâb-ı aşktan aldım sabâk
Hamdülillah nakd-i ömrü kılmadım yâbâna sarf
Aşkî
nahv-ı rindî: Rintlik tarafı.
Nahv-ı rindî ne güzel fenn-i hasendir ki_anda
Râci' olmaz cânib-i te'nise zamîr-Nâbi
nahvet: (نخوت) Ar. Kibir, gurur, ululanma, büyüklenme.
Âdetin olsa tevâzu' ehl-i kibr ü nahvetin
Bezmine varsan olursun her nazarda ahkarı
Münif
Düşerdi manzara-i çâr-tâk-ı nahvetten
Bu hüsn ile nazar etseydi âfitâb sana-Nâilî
nahvet-i ma'sûm: Masum büyüklenme.
Çırpınır bûse-i müştâkıma gönlünde emel
Saklanır nahvet-i ma'sûmuna vechinde mesârr
Kemalzade Ekrem Bey
nahvet-i nâz: Naz kibiri.
Olurdu hasret-i hâb-ı humârı nahvet-i nâz
Bütân-ı âlem-i hüsnün nigâh-ı tannâzı-Nâilî
nahvet-i Nemrûd: Nemrut gururu.
Nedir bu nahvet-i Nemrûd ü nefs-i emmâre
Değil mi en sonu bir kabzacık türâb oluruz
Andelib (Mehmet Esat Fâik)
* **nahvet-endâz:** Mağrur.
Şâh-ı bâlâda olan mîve-i nahvet-endâz
Zahm-hôrende-i seng-i sitem olmaz da ne_olur
Akif Paşa (Mısır Vâlisi Mehmet...)
nâib: (نائب) Ar. Nevb'den; 1. Vekil, birinin yerine geçen. 2. Kadı vekili. 3. Nöbet bekleyen, nöbetle gelen.
nâib-menâb-ı rûzigâr: Zamanın yerine geçen vekili.
Düşmân-ı erbâb-ı dil bir nice har-tab' u leîm
Kim sitemde her biri nâib-menâb-ı rûzigâr-Nef'î
nâil: (نائل) bk. neyl.
nâim, nâime: (نائم) Ar. Uyuyan, uykuda bulunan.
Arz et nasıl olurmuş dünyâda fitne nâim
Çeşm-i cân-sitânın mahmûr-ı hâb olduğun göster
Recaizade Ekrem
Bîdâr olamaz bu rûh-ı nâim
Gittikçe olur o nûr muzlim-Abdülhak Hâmit
naîm: (نعيم) Ar. Ni'met'ten; 1. Bollukta yaşayış, huzur, bolluk içinde yaşayış. 2. Cennetin bir kısmına verilen isim. (dârü'n-naîm). 3. Tanrı'nın lütfu, cömertliği.
Garîb şehir diyâr-ı muhabbetin bir olur
Yanında külhan-ı gam, gül-şen naîm-i tarab
Nâilî
Nasîb-i pâkini al durma hân-ı kudretten
Helâl olur sana Hakk'ın naîm ü lütfu bugün
Mehmet Akif
O imâret rüknidür âyendeye huld-ı naîm
O saâdet dârı kim in'âm-ı Hak'tır bî-add
Türk Firdevsîsi
naîm-i safâ: Temiz cennet.
Düştü cüdâ naîm-i safâdan Ebü'l-beşer
Oldu Halîl'e tecrübe-geh gerden-i püser-Ziya Paşa
nâir: (نائر) Ar. Nâr'dan; 1. Yanan. 2. Parlayan.
Nâirdir anda bir edebî i'tika:d-ı dîn
Bir şems-i ma'nevî ki tapanlar muvahhidîn
Abdülhak Hâmit (anda: orada)
Ufukta nâir ü nâim sitâreler görünür
Leb-i tabîate bir bûse-i hafî sürünür-Tevfik Fikret
* **nâire:** 1. Ateş, alev. 2. Sıcaklık. **c. nevâir.**
İsbâtı fenâ kılmada, ey Hâlık-ı zî-cûd
Bin nâire, bin mazlime, bin hâile mevcûd
Abdülhak Hâmit
nâire-i kahr: Kahır ateşi.
Şerer-i nâire-i kahrı ma'âzallah eğer
Âb-ı Hayvân'a eser etse olur mâ'-i hamîm
Nazîm (Yahya...)
nâire: (نائره) bk. nâir.
-nâk: (ناك) Far. İsimlere takılarak sıfat yapar ve –lı, -li anlamını verir. (derd-nâk: dertli gibi)
* arak-**nâk:** Terlemiş yüz.
Dökülüp rûy-ı arak-nâkine şâd-âb oldu
Tâze sünbül gibi ol kâkül pür-çîn ü şiken-Nedim

* âteş-**nâk:** Ateşli, yakıcı.
Her yolu bir dâğ-ı âteş-nâk olur mâhîlerin
Ger semûm-ı kahrî olsa rûy-ı deryâya revân-Nef'î

* berf-**nâk:** Kış ve yaş kar duran yer.
Katʿ eyledi dest-i berf-nâki
Gördü o musîbet-i helâki-Şeyh Galip

* çirk-**nâk:** Kir içinde, kirli.
Zevâl-i hüsnü hengâmında bastı hat
Sahîfe çirk-nâk oldukça âdettir rakam çekmek
Nâbi

* dehşet-**nâk:** Dehşetli.
Bu, lücce lücce tekâsüf, bu saʿy-i dehşet-nâk
Belîğ saʿyidir îmân-ı kudretin, ezelî-Mehmet Akif

* derd-**nâk:** Dertli.
Çâre-cû oldukça dermân derd-nâk eyler seni
Ey gönül bu derd-i aşk âhir helâk eyler seni
Ziya Paşa

* ferah-**nâk:** 1. Sevinçli. 2. Musikide bir makam
Leb ü dendânına baktıkça gider gussa vü gam
Dürr ü yâkûta nazar cânı ferah-nâk eyler-Nizami

* gam-**nâk:** Gamlı.
Seni gördükçe kalbi şâd olur uşşâk-ı gam-nâkin
Reâyâ nitekim mesrûr olur hünkârı görmekten
Cinânî

* gazab-**nâk:** Gazaplı.
Çeşmin o kahraman-ı gazab-nâktir senin
Kim hışmı zâil olsa dahi bî-amân olur-Nef'î

* gil-**nâk:** Balçıklı.
Sâlikân çoktan bulurdu kasr-ı ümmîde vusûl
Pîş-i rehte hufre-i gil-nâk-i ihmâl olmasa-Nâbi

* girye-**nâk:** Ağlayıcı, ağlayan.
Bir nahle sarılmak için girye-nâk imiş
Mânend-i tâk tâze yetişmiş nihâl iken
Seyyit Vehbi

* hatar-**nâk:** Tehlikeli, korkunç.
Bildim tarîk-ı ışk hatar-nâkdir velî
Ben dönmezem bu yoldan ölüm olsa gâyeti-Fuzûlî

* heves-**nâk:** Hevesli.
Ben bu hâletle tenezzül mü ederdim şiʿre
Neyleyim kurtulamam tabʿ-ı heves-nâkimden-Nef'î

* ıtr-**nâk:** Kokulu, ıtırlı.
Ol kûy-ı arş-ı rütbet kim hâk-i ıtr-nâkin
Mâliş-geh eylemiş Hak pîşânî-i kibâre
Şeyhülislam Âsım

* kesel-**nâk:** Uyuşuk, gevşek.
Âşık gam-ı dehr ile kesel-nâk olur mu
Çalınmadı mı gûşuna ka:nûn-ı mahabbet-Behiştî

* nem-**nâk:** Nemli, ıslak, rutubetli.
Ârızın yâdiyle nem-nâk olsa müjgânım ne_ola
Zâyiʿ olmaz gül temennâsıyla vermek hâre su
Fuzûlî

* nemek-**nâk:** Tuzlu.
Leb-i hûbân gibi şûr-ı dü-cihân pinhândır
Çeşm-i nem-nâkim ile şiʿr-i nemek-nâkimde-Nâbi

* raʿşe-**nâk:** Titrek.
Geliyor dest-i raʿşe-nâkinden
Dökülür sâye pâre-i lerzân-Kemalzade Ekrem Bey

* sûz-**nâk:** Yakan, yakıcı.
Bu şiʿr-i hâlet-engîzin bize kâr etti ey Yahyâ
Gazel olunca böyle sûz-nâk u hasb-ı hâl olsa
Yahya Bey (Taşlıcalı...)

* şerer-**nâk:** Kıvılcımlı.
Vuslata vâsıta şevk-i dil-i çâlâk yeter
Meşʿal-i râh-ı heves âh-ı şerer-nâk yeter
Hersekli Arif Hikmet

* şîve-**nâk:** İşveli.
Sâbûn-ı çirk-i gamdır ol şîve-nâklikler
Maʿcûn-ı renc-i dildir ol hande-rânlıcıklar-Nâbi

* tâb-**nâk:** Parlak, ışıklı, ziyadar.
O denlü tâb-nâk etmiş o zerrîn şemʿa etrâfın
Görünmez sâyesinde âfitâb subhun âsârı-Nef'î

* ters-**nâk:** Korkak.
Düşmen-i mağrûrun olma satvetinden ters-nâk
Peşşe vîrân-sâz-ı mağz-ı nahvet-i Nemrûd olur
Nâbi

* zahm-**nâk:** Yaralı.
Zahm-nâk eylemedik tende ne dil kaldı ne cân
El-emân gamzelerinden senin ey şûh-ı cihân-Nef'î

* zehr-**nâk:** Zehirli.
Hem itâb-ı zehr-nâk eyler cihâna gamzesi
Gösterir hem laʿline zevk-ı tekellüm n'eydügin
Nef'î (n'eydügin: ne olduğunu)

nâka: (ناقه) Ar. Dişi deve, maya.
Kays'a sordum kadem-i nâkaya yüz sürdün mü
Şîve-i üştür edip der, deveyi gördün mü-Lâ

nâka-i Leylâ: Leyla'nın devesi.
Nâka-i Leylî, mahmilin çekmiş beyâbân seyrine
Eyle Mecnûn'u bu hâletten haber-dâr ey ceres
Fuzûlî

Nâka-i Leylî arak-rîz oldu sanman rahm edip
Her kılı Mecnûn'a râh-ı ışk içinde ağlar-Figani

Elinde nâka-i Leylâ, başında mürg var Kays'ın
Benim deşt-i cünûnumdan kuş uçmaz, kârbân geç-mez-Faik Memduh Paşa (Esbak Dahiliye Nazırı ...)

nakarât: (نقرات) Ar. Nakr "kazılan, sabitleşti-rilen" anlamından; 1. müz. Güfteli eserlerde güftenin tekrar edilen kısmı. 2. mec. Bıktıracak kadar tekrarlanan söz.
Ey dalgaların en sâf ü tabîî nakarâtı
Tekrîr-i sürûdunla ağaçlar
Cûlar gibi çağlar-Tevfik Fikret

Kımıldamaz da durursun, işittiğin nakarat
Çalışmayanlar için yok cihânda hakk-ı hayât
Mehmet Akif

nakd: (نقد) Ar. 1. Akçe, maden para. 2. Para olarak bulunan servet. 3. Peşin para. **c. nukûd**.
Kopardı merdüm-i çeşmim gönül binâsın kim
Habâb-ı eşk hevâ nakdine hizâne yeter-Fuzûlî

nakd-i aşk: Aşk akçesi.
Âhiret bâzârına vardıkça eyler fâide
Nakd-i aşkından onun ki var ola ser-mâyesi-Zâti

nakd-i cân: *(*can parası.) En kıymetli şey.
Neyle olsun gevher-i vaslın harîdârı gönül
Nakd-i câna çâr-sû-yı aşkta rağbet mi var
Fıtnat Hanım

nakd-i dil: Gönül parası. (gönül verme)
Vermeden nakd-i dili girmez ele kâlâ-yı visâl
Çünkü teslîm-i mebî' etmekledir bâzâra şart-Nâbi

nakd-i dil-i uşşâk: Âşıklar gönlünün akçe-si. (kıymeti)
Etmezdi vefâ aldığı nakd-i dil-i uşşâk
Ebrûlarının küştelerinde diyet olsa-Nâbi

nakd-i encüm: Yıldızların kıymeti, değeri.
Lûtfunu a'lâ vü ednâ gördüğün i'lân eder
Âsmânda nakd-i encüm, hâkde genc-i defîn-Nef'î

nakd-i eşk: Gözyaşı parası.
Nakd-i eşk-ile dolu bir kîsedir çeşmim benim
Kim basıptır mühr ona la'l-i dür-efşân senin
İbn-i Kemal

nakd-i evka:t: Vakitlerin parası.
Nakd-i evka:tı abes yerlere sarf etme sakın
Bir gelir bir dahi bu âleme âdem gelmez-Beliğ

nakd-i gam-ı ışk: Aşk ıstırabının kıymeti.
Saklama nakd-i gam-ı ışkını ey cân zâhir et
Kim verem habs-i bedenden çıkmağa ruhsat sana
Fuzûlî

nakd-i günâh: Günah parası.
Alalım gevher-i rahmet verelim nakd-i günâh
Dili sûdâ-ger-i bâzâr-ı Mevlâ eyleyelim-Nâbi

nakd-i hayât: Hayatın kıymeti.
Yoluna harc edeyim nakd-i hayât elde iken
Geh geçer fırsat ömr-i güzerân girmez ele
Ebussuud Efendi

nakd-i hıred: Akıl parası.
Bilinmez ârifin fevtinden evvel kadr-i âsârı
Mihekk-i hâk ile sencîdedir nakd-i hıred şimdi
Abdullah Vassaf (Akhisarlı Şeyhülislam ...)

nakd-i hûn: Kan parası.
Bulmadı bir fels-i ahmerce yanında i'tibâr
Nakd-i hûnu eşk-i çemşim yok yere ettim telef
Şeyhülislam Yahya

nakd-i ışk: Aşk parası.
Çıkarmayam ölünce nakd-i ışkı mahzen-i dilden
Cihân bâzâr-gâhında verip onu ne alam ben
Behiştî

nakd-i kanâat: Kanaat parası.
Fuzûlî âlem-i fakr ü fenâda mün'im-i vaktim
Diyâr-ı meskenet nakd-i kanâat mülk ü ma'lûmdur
Fuzûlî

nakd-i kâr-sâz: İş yapanın parası.
Dünyâ vü âhirette budur nakd-i kâr-sâz
Mahlûk için müdâhane Hallâk için namâz
Yenişehirli Avni

nakd-i keder: Keder parası.
Hôd-gâmların mâ-hasalı nakd-i kederdir
Âyîne-i hôd-bîni şikest et heme-bîn ol-Nâbi

nakd-i nâkıs: Eksik para.
Nakd-i nâkıs gibi düştü çeşm-i gerdûndan kamer
Tâ ki naʿlinden nişân-gîr oldu Arz-ı Rûm-Nâbi

nakd-i sirişk: Gözyaşı parası.
Cânân yoluna harcederiz nakd-i sirişki
Sarf eylemedi mâ-melekin Hâtem-i aşkız-Tarzî

nakd-i ömr: Ömür parası.
Nahvden geçtim kitâb-ı aşktan aldım sabâk
Hamdülillah nakd-i ömrü kılmadım yâbâna sarf
Aşkî

nakd-i ümîd: Ümit parası.
Geh ye's deler kîse-i ümmîdimi yoksa
Fârig miyiz ol nakd-i ümmîdin talebinden-Nâbi

nakd-i vakt: Vaktin parası.
Nakd-i vakti işrete harc et bahâr eyyâmıdır
Dehr fânîdir esâs-ı ömre etme iʿtimâd-Behişti

nakd-i vakt-i saltanat: Saltanat zamanının parası.
Nakd-i vakt-i saltanat ser-mâye-i emn ü emân
Dest-gîr-i dîn ü devlet kâm-bahş-ı serverî-Nefʿî

nakd-i vaʿd: Söz parası.
Nakd-i vaʿdi ile hemyân-ı zarûret leb-rîz
Zer-i nutku ile ceyb-i fukarâ mâl-â-mâl-Ziya Paşa

nakd-i visâl: Kavuşma kıymeti.
Ol şûh dirîğ etmez idi nakd-i visâlin
Hâhiş-ker-i ihsânı hemân bir ben olaydım-Nâbi

** **nukûd:** Nakd'ler.
Mânende-i berf yağmağa muhtâctır nukûd
Dil-germ-i hırsın etmeye defʿ hareketin-Nâbi

Benzer diraht o tâcire kim nev-bahârda
Her nevʿden metâʿı var ammâ nukûdu yok-Nâbi

Toplar kimisi vâris-i hâdis için nukûd
Eyler kimisi servet için ömrünü hebâ-Ziya Paşa

nukûd-ı aşk: Aşkın nakitleri.
Harîd-i aşkım ey hâce cihân bâzârına erdim
Nukûd-ı aşkı sarf ettim benim sûd u ziyânım yok
Muhibbî, Meftunî (Kanunî Sultan Süleyman)

nukûd-ı eşk: Kıymetli gözyaşları.
Nukûd-ı eşkimi yolunda dökmeden kaçmam
Boğ ölsün ol kişi kim sana vermeye varın
Şeyhülislam Yahya

nukûd-ı eşk-i âşık: Âşıkın kıymetli gözyaşları.
Behâ-yı kâle-i vasl-ı dil-ârâ cevher-i cândır
Nukûd-ı eşk-i âşık sûk-ı gamda nâ-revâdır hep
Seyyit Mehmet Nesip

nukûd-ı eşk-i ruh-ı zerd: Parlak yanaklının kıymetli gözyeşları.
Kaldı nukûd-ı eşk-i ruh-ı zerd geçmeden
Gitti revâcı dirhem ü dînârı bozdular
Şeyhülislam Yahya

nukûd-ı sabr u dil: Sabır ve gönül paraları.
Nukûd-ı sabr u dil verdim metâ-ı derdine yârin
Görenler Zâtiyâ cânlar verir bir yâdigâr aldım
Zâti

* **nakdîne:** 1. Peşin para. 2. Hazır ve peşin para.
Ahz-ı metâʿ-ı lûtfuna sâhib-sehâların
Nakdînesi elinde duâdır gedâların
Hayrî (Viranşehirli Reisülküttâb Mehmet ...)

Sarf-ı nakdîne-i eşk ettiğimiz kaldı bize
Vermedi sûd harîdâr-ı visâl olduğumuz-Nâbi

nakdîne-i irfân: Bilim parası.
Nakdîne-i irfânını râyic sanma
Bâzâr-ı hakîkatte onun hepsi züyûf-Ferid Kam

nakdîne-i tasarruf: Biriktirilen paranın sermayesi.
Nakdîne-i tasarrufu seng-i mezâr iken
Câh ehlinin bu rütbe nedendir denâeti
Âsım (Arifzade Mahmut...)

* **nâkıd:** 1. Paranın sahtesini anlayan. 2. Bir şeyin iyisini kötüsünden ayıran. 3. Dinar, dirhem.

nâkıd-ı gevher: Cevherden anlayan.
Lisânım olsa ne var nâşir-i cevâhir-i hikmet
Selîka nâkıd-ı gevher, karîha kân-ı maânî
Muallim Naci

nâkıd-ı kâlâ-yı zemâne: Zamanın kumaşını anlayan.
Molla ne aceb bilmezse ammâ bu acebtir
Hîç olmaya bir nâkıd-ı kâlâ-yı zemâne-Nef'î

* **nakka:d:** 1. Nakd eden, paranın gerçeğini sahtesinden ayıran. 2. Bir şeyin iyisini kötüsünden seçip ayıran, mahir.
Olur mu zât-ı şerîfin gibi bihamdillâh
Bu rûzigârda bir ehl-i dâniş ü nakka:d-Nef'î

Ben dahi şükrâna sarf etsem sezâ evsâfına
Vâridât-ı tab'-ı nakka:dım ilâ-yevmü'l-harâb
Üsküdarlı Hakkı Bey
Ne_ola nakka:d desek Bâkî'ye insâf budur
Ki bizim nukre-i endîşemiz onun puludur-Sâbit

nakka:d-ı kazâ: Kaza ustası.
Sensin ol âlem-bahâ cevher ki nakka:d-ı kazâ
Zâtını gencîne-i fitrattan etmiş intihâb
Üsküdarlı Hakkı Bey

nâkıd: (ناقد) bk. nakd.
nâkıs, nâkısa: (ناقص) bk. naks.
nakîse: (نقيصه) bk. naks.
nâkış: (ناقش) bk. nakş
nakîz: (نقيض) Ar.Nakz'dan; zıt, karşı.
Terâzû-yı teka:bül vaz' edip bâzâr-ı imkâna
Nakîzine tevâfukla tehâlüf eylemiş ilka-Nâbi
nakka:b: (نقّاب) Ar. Nakb'dan; delik açıcı, delici. **c. nakkabân**.

nakka:b-ı çâbük-dest: Çabuk elli delici.
Gâh olur nakka:b-ı çâbük-dest fikri tab'ımın
Genc-i pür-gevher ararken bir tükenmez kân olur
Nef'î
nakka:d: (نقّاد) bk. nakd.
nakka:re: (نقّاره) Ar. Nakr'dan; dümbelek, davulun küçüğü.
Çalındı kûsler tabl ü nakka:re saldı âvâze
Düğün bayrâm idi gûyâ guzâta cenk meydânı
Bâki
Gördü vücûdum pür-cidâl el vermedi sabra mecâl
Kurdu hümâyûn köşk ü taht çalındı kös nakka:resi
Ümmî Sinan
Bin şevk u tarab hezâr korku
Nâkûs u nakka:re bâng-ı Yâ Hû-Şeyh Galip

nakka:re-i devlet: Devletin dümbeleği.
Çalındı bâm-ı felekte nakka:re-i devlet
Pür etti debdebe-i müjde kûş-ı eyyâmı-Nef'î
nakkaş, nakka:ş: (نقّاش) bk. nakş
nakl: (نقل) Ar. 1. Bir şeyi başka bir yere götürme. 2. Taşıma, aktarma, nakletme. **c. nukûl**.
Etme ahvâl-i halkı istifsâr
Nakl edersem keder verir zîrâ-Osmanzade Tâip

Harâbâtı görenler her biri bir hâletin söyler
Safâsın nakl eder rindân u zâhid sıkletin söyler
Koca Ragıp Paşa
Görünür gerçi muvâfık akle
Ekserî lîk muhâlif nakle-Sünbülzade Vehbi

nakl-i esrâr-ı maânî: Mana sırlarının nakli.
Aklın eyler nakl-i esrâr-ı maânî gaybdan
Âkılân hayrân-ı hüsn-i intika:lindir senin
Muallim Naci

nakl-i mâ-cerâ: Macera nakli.
Skender-i seyr isen de sedd-i nutk et pîş-i kâmilde
Felâtûn-ı hakîkat-bîne nakl-i mâ-cerâ olmaz
Fennî-i Kadim (Cizye Kâtibi Mehmet...)

nakl-i dem-i Rüstem: Rüstem zamanını aktarma.
Server-i ma'reke-ârâ ki dehân-ı tîri
Düşmene nakl-i dem-i Rüstem destân eyler-Cevrî

nakl-i kitâb: Kitabı nakletme.
Bu şem'a karşı gece subha dek okur bülbül
Gülün letâifi defterlerin çü nakl-i kitâb-Şeyhi

nakl-i tevârîh: Tarihleri nakletme.
Tagayyür eylemiştir âlemin ol rütbe ahlâkı
Bize nakl-i tevârîhin gelir gûyâ yalan şimdi
Ziya Paşa

* **naklî:** 1. Akla değil, nakle dayanan, söylenen. 2. Taşıma ile ilgili.
Biz kelâm-ı naklîyiz nerde o sâhib-i güftâr
Ona teslîm edelim emrine münka:d olalım
Muradî (Sultan IV. Murat)

** **nukûl:** Nakl'ler, türlü türlü rivayetler, hikâyeler.
İdrâk veren ukûle sensin
Eşkâl veren nukûle sensin-Abdülhak Hâmit

naks, nakıs: (نقص) Ar. Noksan, eksik. **c. nakısât.**
Sanemâ gün yüzün âyîne-i cândır bilirim
Dü- cihân naksı kamu anda ayândır bilirem
Şeyhi (kamu: bütün; anda: orada)
Fehm eyleyen vücûb-ı vücûdun kemâlini
Naksın bilir levâzım-ı imkândan olduğun-Nâbi

Bilindi kendisi faraza bilinmeseydi fakat
Ne naks ederdi terettüb bununla Mevlâ'yı
Ferit Bey

naks-ı idrâk: Kavrama eksikliği.
Bezmine geldim ise medh ü senâdan hâlî
Naks-ı idrâkime haml etme benim sultânım-Nef'î

naks u ziyâd: Fazlalık ve eksiklik.
Olur sebük-serî-i cevre fark-ı naks u ziyâd
Ferâh-ı havsaladır tahrîr-i karâra gelir-Nâbi

** **nakısât:** Eksiği olanlar.

nakısatü'l-akl: Akıldan noksan (kimse).
Her birisi eylediler meyl-i mâl
Nakısâtü'l-akla ne mümkün kemâl-Nahifi

* **nâkıs, nâkısa:** 1. Tam değil, eksik. 2. Kusuru olan, kusurlu. 3. gr. Yalnız son harfi harf-i illet olan kelime, sehv, remy gibi 4. mat. Eksi işareti.
Nâkıs olmaz feyz-i zâtı telhî-i eyyâmdan
Bâde telh oldukça artar neş'esi kuvvetlenir
Koca Ragıp Paşa
Nâkısadır sana şeb-gerdelik desem Nâbî
Aceb bu sözden o mâh-ı tamâm alınmaz mı-Nâbi

Erbâb-ı kemâli çekemez nâkıs olanlar
Rencîde olur dîde-i huffâş ziyâdan-Ziya Paşa

* **nâkıs-ıyâr:** Eksik ayar.
Kemâl erbâbı kesr-i kadr ile bî-i'tibâr olmaz
Zer-i hâlis şikeste olsa da nâkıs-ıyâr olmaz
Sünbülzade Vehbi

* **nâkıs-nazar:** Kısa görüşlü, uzağı ve derini görmeyen.
İki üç harf ile peydâdır Nedîmâ zâr-ı aşk
Kim onu nâkıs-nazarlar geh çıra geh cîn okur
Nedim

* **nakîs, nakîsa, nakîse:** Kusur, eksiklik; ayıp, kabahat. **c. neka:is.**
Hakîm-i kâmile kâr-ı abes nakîse verir
Hakîkat ehline terk-i mecâz lâzımdır
Nahifi (Süleyman ...)
Görmez nakîsa kadri avârızla kâmilin
Şemsin küsûf ile halel ermez ziyâsına-Lâ

* **noksân:** 1. Eksiklik, azlık. 2. Eksik, kusurlu. 3. Yokluk. **c. nevâkıs.**
Cürm ü noksânını kayd eylemesem de elbet
Onu küttâb-ı amel deftere tekmîl yazar-Halim Giray (Kırım Hanı ...) (küttâb-ı amel: sağ ve sol omuz melekleri)

Eder tenzîl ilmin kadrini ahlâk noksânı
Felâtûn olsa almaz kimse bir bed-sîreti ka:le
İsmail Safa
Çeşm-i insâf kadar kâmile mîzân olmaz
Kişi noksânını bilmek gibi irfân olmaz
Tâlib-i Kadim (Bosnalı.....)

nakş, nakış: (نقش) Ar. 1. Resim. 2. Duvar ve tavanlara yapılan yağlı ve sulu boya resim, süsleme sanatı. 3. İpekle, sırma ile işleme. ç. işaret **c. nukûş.**
Şimdiden nakş et şu pendi kalbine
Sâde ismin olmasın oğlum aliyy-Muallim Naci

Nakş etti bir tehekküm için baht-ı bî-şuûr
Târîh-i zulme bir yeni dîbâce-i gurûr-Tevfik Fikret

Düşmezde sehâib-i kederden
Bir gölge bu nakş-ı nâzenîne-Tevfik Fikret

nakş-ı ber-âb: Su üzerindeki resim. (mec. devam ve bekası olmayan)
Hulûs-ı âlemi nakş-ı ber-âbdır derler
Vefâ zemânede ayn-ı serâbdır derler
Râşid (Molla Feyzizade Müverrih Mehmet...)

nakş-ı cebîn: Alın yazısı.
Yalnız safha-i mecmûalara olmasa kayd
Levha-i mihr ü mehe nakş-ı cebîn olsa gazel-Nâbi

nakş-ı diğer: Diğer resim.
Gösterir her nigehimde bana bir nakş-ı diğer
Kederimden elem ü hüzn ile şeb tâ-be-seher
Enderunlu Vâsıf

nakş-ı dil-ber: Sevgilinin resmi.
Reng-i gam-ı cihândan eğer olsa dil berî
Levh-i vücûda yazar idi nakş-ı dil-beri
Hamdullah Hamdi

nakş-ı dil-firîb: Gönül aldatan resim.
Şekl-i izâr-ı yâr gibi nakş-ı dil-firîb
Levh-i zamîre yazmadı sûret-ger-i hayâl-Bâki

nakş-ı dil-keş: Gönül çalan resim.
Hüsn-i Leylî'dir veren Mecnûn'a Mevlâ'dan haber
Nakş-ı dil-keş ma'rifet ehline nakka:ş andırır
Nizami

nakş-ı dü-cihân: İki cihanın süsü.
Nakş-ı dü-cihân oldu ıyân gün gibi cânâ
Işkınla cilâ vereli âyîne-i câna-İbn-i Kemal

nakş-ı erbâb-ı vefâ: Vefa sahiplerinin sureti.
Işk devrânı bana tapşurdu Mecnûn nevbetin
Hâlî olmaz nakş-ı erbâb-ı vefâdan bu bisât
Fuzûlî (tapşur-: verilmek, teslim edilmek)

nakş-ı fenâ: Fanilik resmi (süsü)
Gözünü aç kim yapıldıkta serây-ı kâinât
Yazdılar nakş-ı fenâ ünvânını bâb üstüne-Behiştî

nakş-ı gayr: Başka resim.
Cilve-gâh-ı yâr olan dil, nakş-ı gayr etmez kabûl
Sûret-i diğer muhâl âyîne-i tasvîrde
Nihalî (İbrahim ...)

nakş-ı hat-ı muhtasar: Kısa çizginin resmi.
Vâiz bilir mi kıssa-i zülf-i mutavvelin
Onun hayâli nakş-ı hat-ı muhtasardadır-Beliğ

nakş-ı hayâl-i suver: Suretlerin hayali resmi.
Kâr-ı fermâsını bil nakş-ı hayâl-i suverin
Sen bu bâzîçeye aldanma, temâşâsına bak
Şeyh Galip

nakş-ı hestî: Boş resim.
Bakılsa çeşm-i basîretle nakş-ı hestiye
Verir birbirine irtibât-ı istikrâr-Ziya Paşa

nakş-ı hitâm: Son resim.
Ehl-i hâcâta olurken eser-i ayn-ı hayât
Dağdır deyn ü temessükler yine nakş-ı hitâm-Nâbi

nakş-ı infiâl: Gücenme işareti.
Gitmez kulûb-ı ka:siyeden nakş-ı infiâl
Seng üzre mürtesem olan âsâr saht olur
Râşid (Molla Feyzizade Müverrih Mehmet...)

nakş-ı kadem: Ayak izi.
Aşk ile germ-rev ol bûd nebûdu terk et
Yürü berf üzre bedîd eyleme nakş-ı kademin
Seyyit Vehbi

nakş-ı kâinât: Kâinatın resmi.
Mün'akis âyîne-i tab'ımda nakş-ı kâinât
Sûret-i ma'nîde bir sırr-ı nihân olmaz bana
Ziya Paşa

nakş-ı kemhâ: İpek kumaşın süsü.
Libâsında değildir nakş-ı kemhâ pençe şeklinde
Benim dest-i ümîdimdir ki dâmânında kalmıştır
Lisanî

nakş-ı müzahref: Sahte resim.
Gel ey gönül ki bu nakş-ı müzahrefe kalma
Sakîmi terk eder ol kim nazarda oldu selîm
Hamdullah Hamdi

nakş-ı nigâr: Sevgilinin resmi.
Cem etdi âb u âteşi aks-i izâr-ıla
Nakş-ı nigârda hele sihr eyler âyîne-Rızayi

nakş-ı pây: Ayağının resmi.
Dil oldu tâze bir bütün ebrû-peresti kim
Cibrîle nakş-ı pâyı olur secde-gâh-ı nev-Nâilî

nakş-ı safâ: Temiz resim.
Nakş-ı safâ sahîfe-i âlemde kalmamış
Bûy-ı vefâ hamîre-i âdemde kalmamış-Nâbi

nakş-ı Şîrîn: Şirin'in resmi.
Nakş-ı Şîrîn'i giderdi seng-i hârâdan felek
Mümkin olmadı gidermek hâtır-ı Ferhâd'tan
Hamdullah Hamdi

nakş-ı temâsîl: Suretlerin resmi.
Benzer felek ol hançer-i fânûs-ı hayâle
Kim nakş-ı temâsîli serîü'l-cereyân-Ziya Paşa

nakş-ı tir-endâz: Ok atan resim.
Ne bu nev nakş-ı tir-endâze Nedîmâ yoksa
Üstâd-ı kalemin hâme-i Erjenk midir-Nedim

nakş-ı utrûfe: Tuhaf nakışlar.
Şekli u'cûbe vü nihâdı hafîf
Nakşı utrûfedir vü mezâkı latîf-Nâbi

nakş-ı zâil: Kaybolan resim.
Nakş-ı zâildir umûr-ı dehre kılma i'tibâr
Olsa hâsıl fakrdan hüzn ü gınâdan ibtihâc-Fuzûlî

nakş-ı zer-kâr: Sırma işlemeli nakış.
Tâk divârıyla reşk kubbe-i fîrûze-renk
Nakş-ı zer-kârıyla âzerm-i behişt-i câvidân
Üsküdarlı Hakkı Bey

nakş-ı zîbâ: Süslü resim.
Aceb şâh-âne tasvîr eylemişler nakş-ı zîbânı
Yanınca ben gedâyı haylî dervîş-âne yazmışlar
Şeyhülislam Yahya

** **nukûş:** Nakş'lar, işlemeler.
Dil-i feyz-âşnâ-yı ma'rifet ziynet-fürûş olmaz
Harîm-i Kâ'be-i vahdette âsâr-ı nukûş olmaz
Namık Kemal

Derûn-ı sîne-i âşıkda jengâr-ı sivâ yoktur
Dil-i âyînede timsâlden gayri nukûş olmaz
Râşid (Molla Feyzizade Müverrih Mehmet...)

nukûş-ı bukalemûn: Bukalemun nakışları.
Görülse sahîfe-i Erteng çarh-ı âyîne-gûn
Gelir zuhûra hezârân nukûş-ı bûkalemûn
Yenişehirli Avnî

nukûş-ı encüm-i vahdet: Birlik yıldızlarının nakışları.
Bütün bizim-çündür
Nukûş-ı encüm-i vahdetle işlenen bir tül
Gibi üstünde titreyen bu semâ-Ahmet Hâşim

nukûş-ı kâinât: Kâinatın nakışları.
Müncelî âyîne-i dilde nukûş-ı kâinât
İş, o mir'ât-ı musaffâya cilâ vermektedir
Selimî (Yavuz Sultan Selim)

nukûş-ı kevn: Evrenin nakışları.
Bilir hakîkati bir nokta olduğun ilmin
Nukûş-ı kevni gören nokta-i süveydâda-Nâbi

nukûş-ı suver-i âlem: Dünya suretlerinin nakışları.
Mest-âne nukûş-ı suver-i âleme baktık
Her birini bir özge temâşa ile geçtik-Nâilî

* **nâkış:** Nakş eden, boyayan.
Nâkışım gerçi reh-i aşkta ey pîr-i mugân
Mey verip bâri tamâm eylesen olmaz mı beni
Esrar Dede

* **nakka:ş:** Yağlı boya ile işleyen, boyacı.
Olmuşum derd-i firâkınla zaîf şol hadde kim
Kim getirmezler hayâle nakşımı nakka:şlar
Nesimi

Hüsn-i Leylî'dir veren Mecnûn'a Mevlâ'dan haber
Nakş-ı dil-keş ma'rifet ehline nakka:ş andırır
Nizami

Yazmadı nakka:şlar böyle temsîl-i acîb
Vermedi vassâflar ayn ü nazîrinden haber-Nev'î

nakka:ş-ı ezel: Ezelin boyacısı.
Meyl eder cennete âlem, meğer hûr-lika:
Anda nakka:ş-ı ezel hüsnünü tasvîr etti-Zâti

nâku:r: (ناقور) Ar. Nakr'dan; 1. Düdük. 2. Boru.
Esrâr'ı haşr etti semâ' içre mutribâ
Sît u sadâ kudûmuna nâku:rdan mıdır
Esrar Dede

nâkûs: (ناقوص) Ar. Hristiyanlık dininin ibadet vakitlerini bildiren çan. **c. nevâkîs.**
Aldın hezâr büt-kedeyi mescid eyledin
Nâkûs yerlerinde okuttun ezânları-Bâki

Cezbedir tahrîk edip sûfiye feryâd ettiren
Deyr oluptur iş bu âlem aşk ona nâkûs olur-Gaybî

Deyr-i aşkın o berhemenleriyiz kim el-hakk
Bâng-ı yâ Rab ile nâkûsunu gûyâ ederiz
Fâik (Manastırlı ...)

Ne zillettir ki; nâkûs inlesin beyninde Osmân'ın
Ezân sussun, fezâlardan silinsin yâdı Mevlâ'nın
Mehmet Akif

nakz: (نقض) Ar. Bozmak, kırmak, iptal etmek. **c. enka:z.**
Zevk-ı dünyâ şevk-i cennet nakz eder yekdiğerin
Olma müşkildir dil-i meftûn bir sevdâ iki-Şinasi

nakz-ı ahd ü peymân: Söz ve ahdi bozma.
Sen ki şâh-ı hüsn ü ânsın elverir mi sevdiğim
Dil-şikenlikler bu nakz-ı ahd ü peymânlar sana
Ziya Paşa

nakz-ı hamiyyet: Namuslu olmama.
Esîr-i fursat olmak bâis-i nakz-ı hamiyyettir
Güzer-gâh-ı adûda merd-i kâmil der-kemîn olmaz
Belig (Bursalı İsmail ...)

* **nâkıyz, nâkîz:** Zıt, karşı.

nâkıyz-ı seyr: Seyretme zıttı.

Devrân ile ben nakıyz-ı seyrim
Devr elinden meğer ki gayrim-Fuzûlî

** **enka:z:** Nakz'lar, yıkıntılar.

Baktım ki yalan saltanatım, satvetim, ordum
Feryâd edip enka:zının üstünde oturdum

Nihat Cemal Bey

Biz harâb olduksa da enka:zımızdan kâr edip
Kâr-gâh-i köhne-i dünyâyı ta'mîr ettiler

Yenişehirli Avnî

enka:z-ı hayât: Hayat yıkıntıları.

Sarsılmayan îmânıma mev'ûd olan âtî
Canlandırır elbette bu enka:z-ı hayâtı

Süleyman Nazif

na'l: (نعل) Ar. 1. Nal, ağaç ayakkabı, pabuç. (halk dilinde "nal") 2. Oturacak yerlerin en aşağısı. 3. ed. Sevgilinin saç ve kâkülü nal şeklinde olduğu için benzetilir. **c. niâl.**

Götürüp başta atın na'lin ne fahr eyler rakîb
Çünkü efsâr ehlini ettiği yok efser azîz-Nizami

Na'ller kesmeden ebrûların fikriyle ey meh-rû
Tenimde oldu fânî dehr içinde bir kabâ peydâ

Yahya Bey (Taşlıcalı...) (nal kesmek: damga vurmak)

na'l-i esb: Atın nalı.

Âr eder çiğnetmekten bâri muhallâ eyleriz
Na'l-i esbin eyleye tâ kim misâl-i rûy-mâl

Şeyhülislam Yahya

na'l-i sîmîn: gümüş renkli nal.

Atına bir na'l-i sîmîn kapına bir halka mâh
Cünnene zerrîn gılaf ü tablına çenber güneş

Lamiî Çelebi

* **na'l-kes:** Pabuçsuz; çulsuz, zavallı.*(?)*

Na'l-kes der yâr nice dinlemez âdem sözün
Kâşkî olsa vücûdum baştan ayağa şem'

Şeyhülislam Yahya

** **niâl:** "Na'l" ler, ayakkabılar.

Sensin ol zîşân ki eyler suffa-i ikbâlde
Bezminin saff-ı niâlin ârzû baht-ı bülend

Bağdatlı Ruhi

Vâkıf olmaz bârgâh-ı âlemin tertîbine
Bilmeyen saff-ı niâli mesned-i izzet gibi

Ebussuud (Şeyhülislam...El-İmâdî)

* **na'lçe:** Nalça; kabara çivisi, kebkeb.

Ebr âhım na'lçen şekl-i kamer sâyen melek
Çarh kûyundur habâb-ı eşk-i çeşmim ahterân

Enverî

Meh-i nev na'l-çenle menzilette edeli da'vâ
Süreyyâ'nın görünür handeden beher gece dendânı

Hayali Bey

nâl: (نال) Far. 1. Düdük, kamış. 2. Kamış kalemin içindeki saz. 3. İnleyen, inleyici.

Nâle kılmaktan tenim oldu karîn-i inhilâl
Öyle za'fa uğradım ki herkes beni zannetti nâl-Lâ

Ol kadar muğberdir âyinem ki düşse hâmeden
Kalbime ney gibi eyler nâle nâlin sûreti

Nevres-i Kadim

nâlân: (نالان) Far. İnleyen, inleyici.

Bâkî nice bir fâhte-veş bâğ-ı belâda
Nâlân olam ol serv-i hırâmânın elinden-Bâki

Derd-i ışkı gayrıdan sorman ne bilsin çekmeyen
Onu yine âşık-ı nâlâna söylen söylesin-Bâki

Bülbül olmağı seversen gördüğün gül yüzlüye
Ey gönül mürgü hevesin gibi nâlân olmağa-Behiştî

Sükût-ı leyl ile hâbîde her taraf, her şey
Bu rûh-ı sâmiti etmez müheyyic ü nâlân

Ahmet Hâşim

Derd-i aşk ile bu gün nâlân ü hem giryân olur
Vuslat-ı yâr ile yarın hurrem ü şâdân olur

Âdile Sultan

na'lçe: (نعلچه) bk. na'l.

nâle: (ناله) Far. Feryat, inilti, inleme.

Ne nâleye ne âh-ı seher-gâhe ser-fürû
Etmem tarîk-ı aşkta hem-râha ser-fürû-Ziya Paşa

Her kaçan sürsen kapından nâleler eyler gönül
Vâdî-i âlemde yüksekten uçan su çağlar-Behiştî

Gâh girye gâh nâle gâh muhabbet gâh gam
Bana bunlar ne belâdır vâz geldim sevmezin
Muîdî (vâz geldim: vaz geçtim; sevmezin: sevmem)

nâle-i âh u enîn: İnleme ve feryat iniltisi.
Kapladı deryâyı şevk u şâdumâni âlemi
Zâil oldu yer yüzünden nâle-i âh u enîn-Ziya Paşa

nâle-i aşk: Aşk inlemesi.
Tutarsa gül gibi gûş-ı kabûlu nâle-i aşka
Eşiğinde varıp bülbül gibi feryâdtan kaçma
Şeyhülislam Yahya

nâle-i âteş-feşân: Ateş saçan, ateşli inleme.
Ey andelîb nâle-i âteş-feşânı ko
Terdir mizâc-ı nâzik-i gül sıklet olmasın
Nedim-i Kadim

nâle-i bî-ihtiyâr: Elinde olmayan feryat.
Bî-ihtiyâr ışkın olup dil figân eder
İncinme çünki nâle-i bî-ihtiyârdır- Rızayi

nâle-i bî-iʿtidâl: Haddinden fazla ağlayıp inleme.
Hevâdan mevce gelmiş bahr-i derdim şâhid-i hâlim
Dil-i pür-ıztırâb ü nâle-i bî-iʿtidâlimdir-Fuzûlî

nâle-i cân-gâh: Canevi iniltisi.
Etmedi gitti eser nâle-i cân-gâh sana
Merhamet vermedi mi Hazret-i Allah sana-Senih

nâle-i cân-sûz: Can yakan inilti.
Pek müessirdir nevâ-yı ehl-i dil ehl-i dile
Nâle-i cân-sûz-ı bülbüldür yakan pervâneyi
Esat Muhlis Paşa

nâle-i çâr-gâh: Gök kubbenin iniltisi.
Söylemem derdimi hem-derdim olan âh'a bile
Belki sînemdeki şu nâle-i çâr-gâha bile
Hızır Ağazade Sait

nâle-i dil-sûz: Gönül yakan ağlama.
Seher bülbüller efgânı değil bî-hûde gül-şende
Fuzûlî nâle-i dil-sûzuna âheng dutmuşlar-Fuzûlî

nâle-i Ferhâd: Ferhat'ın iniltisi.
Her sadâ kim zâhir oldu tîşe-i üstâddan
Bir eserdir taşta kalmış nâle-i Ferhâd'tan
İbn-i Kemal

nâle-i hâmûş: Susmuş inilti.
Bakma kabristâna ancak sâha-i medhûşuna
Dur da bir müddet kulak ver nâle-i hâmûşuna
Mehmet Akif

nâle-i hasret: Hasret iniltisi.
Memât çekmede pîşinde meşʿal-i tekbîr
Hayât kılmada ardında nâle-i hasret
Abdülhak Hâmit

nâle-i lâzım: Gereken inleme.
Sağlı sollu âteşîn güller dizip gül-zârına
Nâle-i lâzım getirdin andelîb-i zârına-Behiştî

nâle-i mürg-i dil-i dîvâne: Divane gönül kuşunun inlemesi.
Bî-huzûrum nâle-i mürg-i dil-i dîvâneden
Fark olunmaz cism-i bîmârım bozulmuş lâneden
Sultan Abdülaziz

nâle-i şeb-gîr: Gece uyumayanın inleyişi.
Her sînede kim mihr ü mahabbet eseri var
Hôş nâle-i şeb-gîr ile âh-ı seheri var-Nizami

nâle-i uşşâk: Âşıkların iniltisi.
Tutalı yâr kuş dilinde maka:m
Evc-gîr oldu nâle-i uşşâk-Muallim Naci

* **nâle-senc:** İnleyen, inildeyen.
Vecdimi tezyîd eden hem-derdler elhânıdır
Nâle-senc oldukça ney eyler enînim izdiyâd
Muallim Naci

nâle-senc-i köhne-bahârân-ı hasret: Eski baharlara hasretten dolayı inleyen.
Biz nâle-senc-i köhne bahârân-ı hasretiz
Gül-zârda hezâr ne âlemdedir aceb-İzzet Ali Paşa

nâle vü efgân: Figan ve inleme.
Hicrinin cefâsı ile yakıptır bu gönlümü
Her şeb kapında nâle vü efgân yeter bana
Hataî (yakıptır: yakmıştır)

nâle vü feryâd: Ağlayıp inleme.
Mürg ü mâhî uyumaz nâle vü feryâdımdan
Bahtım olmaz dahi bîdâr elimden ne gelir
Ahmet Paşa

nâle vü zâr: İnilti ve feryat.
Tün ü gün nâle vü zâr ile kıyâmetler edip
Arsa-i kûyun etmişti zemîn-i Arasât
Bağdatlı Ruhi (tün ü gün: gece ve gündüz)

nâlende: (نالنده) Far. İnleyen, nâlân.
Demezem Vâsıf-ı nâlende gibi zâr olasın
Bed-duâ eylemezem sağ olasın var olasın
Enderunlu Vâsıf

Nâlende bir sürûd ile bir yâd-ı pür-hazen
Ba'zen olur buhayre-i kalbimde mevc-zen
Tevfik Fikret

Niçin nâlendesin böyle
Gönül derdin nedir söyle-Ziya Paşa

nâliş: (نالش) Far. İnleme, inilti, inleyiş.
Nâlişlerini derd ile bî-çâre bülbülün
Bâd-ı sabâ eliyle gül-istâna yazmışam-Ahmet Paşa
Halk-ı âlem andelîbi mürg-i cânım sandılar
Ettiği nâlişleri âh u figânım sandılar-Hayâli Bey

Bütün âfâkı istiâb eden boşlukta nâliş-zen
Hayâletler gezer, hep birbirinden hâr ü müsteskal
Tevfik Fikret

nâliş-i bülbül: Bülbülün iniltisi.
Mevsim-i gül, nâliş-i bülbül zemânında aceb
Sû-yı Sa'd-âbâd'a benzer var mıdır cây-ı safâ-Lâ

nâliş-i dühûr: Dünyaların iniltisi.
Manzûme-i sükût u adem nâliş-i dühûr
Hîç bir sadâya benzemeyen bir nidâ-yı dûr
Faik Âli

nâliş-i hasret: Hasret iniltisi.
Ser-tâ-be-kadem gül gibi ol gûş-ı hakîkat
Bülbülden işit nâliş-i hasret neye derler
Koca Ragıp Paşa

* **nâliş-kâr, nâliş-ker:** İnleyen, inildeyen.
Mânend-i andelîb nâliş-ker eder
İnsânı Nâimâ'da olan hüsn-i edâ-Nâbi

* **nâliş-zen:** İnildeyen.
Bütün âfâkı istiâb eden boşlukta nâliş-zen
Hayâletler gezer, hep birbirinden hâr ü müsteskal
Tevfik Fikret

nâm: (نام) Far. 1. İsim, ad. 2. Şöhret, şan, ün. 3. Bir hizmet veya memuriyet için ismi anılıp birinin yerine vekillik etme.
Merâm-ı ibka:-yı nâm etmekse bir mısrâ' da kâfidir
Aceb hayretteyim ben sedd-i İskender husûsunda
Koca Ragıp Paşa

Vermek istersen cihânda nâm mânend-i nigîn
Merkezinde göster istihkâm mânend-i nigîn
Hâmî (Hâmî-i Âmidî)

Halk esîr-ı şöhret oldu eylemez im'ân-ı zât
Nâme-i hôş-harfe bakmaz zeylde nâm olmasa
Râşid (Molla Feyzizade Müverrih Mehmet...)

nâm-ı dil-ber: Dilberin ismi.
Saklar âşık sînede cân gibi nâm-ı dil-beri
İsm-i ma'şûk yâd olursa mahv olur cân ü tenim
Âdile Sultan

nâm-ı eşher: En şöhretli ismi.
Şeb-i Mi'râc nâm-ı eşheridir
En mukaddes leyâlin ekberidir-Muallim Naci

nâm-ı Hudâ: Allah'ın ismi.
Ba'zılar nâm-ı Hudâ dedi Bedûh
Yürümek tarz-ı nezâketle budûh-Sünbülzade Vehbi

nâm-ı nâ-çîz: Değersiz ismi.
Dağılsın âleme terkîb-i bend-i hikmet-âmîzi
Bu rıhlet-gehde (Nâci)nin de kalsın nâm-ı nâ-çîzi
Muallim Naci

nâm-ı şerîf: Şerefli isim.
Minnet Hudâ'ya iki cihânda kılıp saîd
Nâm-ı şerîfin eyledi hem gâzî hem şehîd-Bâki

nâm-ı temkîn: Yerleşmiş isim.
Nâm-ı temkîni cihândan kaldırırdı cûşişim
Bâis-i zabtım nigâr-ı hûş-mendimdir benim
Esrar Dede

nâm-ı vâlâ: Yüce isim.
Aceb tevfîka mazhar oldun ey sadr-ı kerem-güster
Ki sana Hak müyesser kıldı böyle nâm-ı vâlâyı
Nedim

nâm ü nişâne: Nam ve nişan.
Nâm u nişâne kalmadı fasl-ı bahârdan
Düştü çemende berg-i diraht i'tibârdan-Bâki

Ağyâr nihân yâr nihân dil dahi nâ-bûd
Ne resm nümâyân idi ne nâm ü nişâne-Sâmi

* **nâm-âver:** Nam taşıyan, ünlü. **c. nâm-âverân**.
Selb edip aklı geçen nâm u nişân kaydından
Defter-i aşkda Mecnûn gibi nâm-âver olur-Neşati

Nâm-âver etti kerr ü fer erbâb-ı zâhiri
Semmûrun iştihârına bâis derisidir-Neşet

nâm-âver-i hüsn: Güzelliğin nam salmışı.
Ey pâdişeh-i hüsn sana dâd gerektir
Nâm-âver-i hüsne güzel ad gerektir-İzzet Ali Paşa

** **nâm-âverân:** Ünlüler.
Vezîr-i sâf-zamîrâ vekîl-i pâdişehâ
Eyâ sütûde-i nâm-âverân-ı pâk-nijâd-Nâbi

* **nâm-ver:** Ünlü, meşhur, adlı sanlı.
Şehriyâr-ı nâm-ver Sultân-ı İskender-siyer
Pâdişâh-ı bahr ü ber dâd-âver ü dâniş karîn
Ziya Paşa

* **nâm-zed:** 1. Sözlü, nişanlı, yavuklu. 2. Aday.
Benim bu saltanata nam-zed asâletle
Nasıl hükûmet olurmuş görün adâletle
Abdülhak Hâmit

nâm ü nişâne: Hiçbir iz.
Nâm ü nişâne kalmadı fasl-ı bahârdan
Düştü çemende berg-i diraht iʿtibârdan-Bâki

namâz: (نماز) Far. Müslümanların beş vaktinde edası farz olan ibadeti, salat.
Meydâna geldi naʿş-ı rakîb-i nemîme-sâz
Kıldım huzûr-ı kalb ile ömrümde bir namâz-Sâbit

Ne evâmir, ne nevâhî, ne namâz ü ne niyâz
Asrımız sâye-i şâh-ânede Cennet gibidir
Nâilî-i Cedid

Bir kez gönül yıktın ise bu kıldığın namâz değil
Yetmiş iki millet dahi elin yüzün yumaz değil
Yunus Emre

Müslümânam diyen kişi şartı nedir bilse gerek
Tanrının buyruğun tutup beş vakt namâz kılsa gerek-Yunus Emre

namâz-ı şâm: Akşam namazı.
Sûre-i ve'l-ley okudum dün namâz-ı şâmda ben
Zülfün andım dil-berim ne_ettim ne kıldım bilmedim-Muhibbî, Meftunî (Kanunî Sultan Süleyman)

namâz-ı penç-gâne: Beşli namaz, beş sayısından ibaret olan namaz.
Rumûz-ı maʿrifetten mâ-hasal mihrâb vechinde
Namâz-ı penç-gâne nükte-i tekbîr içindir hep
Esrar Dede

nâme: (نامه) Far. 1. Mektup. 2. Sevgi ve aşktan bahseden mektup. 3. Kitap mecmuası.
Dü elinden kimlere sunsun şikâyet nâmesin
Görmez oldu Aşk-i dîvâne dîvân yolların-Aşkî

Geldi bir nâmesi mahdûm-ı şeref-menkabetin
Müşg-i elfâzı devâ-bahş olarak Edirne'den
Keçecizade İzzet Molla

nâme-i ahd-i hümâyûn-ı mübârek-fercâm: Padişahın son mübarek söz mektubu.
Hüccet-i ıtk gibi etti ibâdı âzâd
Nâme-i ahd-i hümâyûn-ı mübârek-fercâm-Nâbi

nâme-i âmâl: Emeller mektubu.
Safha-i hattını hüsnü mahşerinde der gören
Nâme-i âmâle bak dürlü vebâl ile dolu-İbn-i Kemal

nâme-i aʿmâl: Ameller kitabı.
Gerçi yüzüm karadır nâme-i aʿmâl gibi
Umaram kim yuya lûtfun suyıla onu kerem
Cem Sultan

nâme-i berg-i gül-i raʿnâ: İki renkli gül yaprağının mektubu.
Sâî-i bâd-ı sabâ gonca-i cerâbını açıp
Bülbüle nâme-i berg-i gül-i ra'na gösterir-Rızayi

nâme-i cânân: Sevgilinin mektubu.
Müddeî fâş etmesin ey dil-i muhabbet mihrini
Arz-ı hâl ettikte mahfî nâme-i cânâne bas
Şemsi Paşa

nâme-i ecel: Ecel mektubu.
Hattın görünce dedi budur nâme-i ecel
Sanma Behiştî'yi güzelim anlamaz sevâd-Behiştî

nâme-i hicrân: Ayrılık mektubu.
Eczâmızı hep rîg-i beyâbân-ı gam etsek
Cânâna giden nâme-i hicrâna dökülsek-Nâilî

nâme-i hôş-harf: Güzel harfli mektup.
Halk esîr-ı şöhret oldu eylemez imʿân-ı zât
Nâme-i hôş-harfe bakmaz zeylde nâm olmasa
Râşid (Molla Feyzizade Müverrih Mehmet...)

nâme-i ikbâl: Talih kitabı.
Ömr-i hasmın ere târih gibi pâyâna
Nâmını nâme-i ikbâl elde unvân-ı kerem
Ahmet Paşa

nâme-i mergûb: Rağbet edilen mektup.
Bu hatt-ı dil-âşûbla bir nâme-i mergûb
Dil-dârdan olsaydı eğer âşıka mektûb-Nef'î

* **name-veş:** Mektup gibi.
Eyle rîk ol nâmeye bu hâk-i rûy-i zerdimi
Nâme-veş yazıp şikeste hâtırım rahm et bana-Zâti

Nâme-veş olma iki yüzlü gel ol defteri dür
Resm edinme iki dilliliği mânend-i kalem
Hayali Bey

nâmiye: (نامیه) Ar. Nâmi'den; yetişme, yerden bitme kuvveti.
Gül-zârı feyz-i nâmiye encüm-i nazîr edip
Döndü nihâl ile meşcer-i şu'le-bâra gül-Nâilî

İfâza-bahş-ı hayât olmasaydı nâmiye
Kururdu ırkı mevâlidi ümmehâtı çehâr-Ziya Paşa

* **nâmiye-bâr:** Hayat verici.
Günün birinde ki bir tûde ebr-i nâmiye-bâr
Verip havâlî-i Ken'âna incilâ-yı bahâr
Tevfik Fikret

nâmûs: (ناموس) Ar.. 1. Edep, ırz, hayâ. 2. Temizlik, doğruluk. 3. Allah'a yakın olan büyük melek, Cebrail. 4. Kanun, nizam.
Sensin ol ser-mâye-i bâzâr-ı sûk-ı ehl-i aşk
Düştü feyzinle kesâda cevher-i nâmûs u neng
Nef'î

Kişi esrâr-ı gamı akılla fehm etmez imiş
Bırağup câme-i nâmûsumu âbdâl olayım-Nev'î

Çaldım taşa ben şîşe-i nâmûs ile nengi
Mutrib kerem et sen dahı çal ber-bat-ı çengi-Sâmi

Âsım'ın nesli... Diyordum ya... Nesilmiş gerçek
İşte çiğnetmedi nâmûsunu, çiğnetmeyecek
Mehmet Akif

nâmûs-ı aşk: Aşk namusu.
Nâmûs-ı aşka kesr verir hâhiş-i visâl
Bir lokma ile bozmayalım iştihâmızı-Nâbi

nâmûs-ı dil-berî: Dilberlik namusu.
Râzî değilse ger buna nâmûs-ı dil-berî
Uşşâka derse böyle ihânet yaman olur-Nef'î

Nâmûs-ı Ekber: Cebrail.
Târid-i der-geh-i Nâmûs-ı Ekber olsa dahi
Olur derîçe-i dehliz-i kurbtan merdûd-Sâbit

Mest olup sırr-ı kazâyı gamzen ettikçe ayân
Haşre dek Nâmûs-ı Ekber ser-be-pîş-i neng olur
Namık Kemal

nâmûs u âr: Ar ve namus.
Ne mümkin pençe-i bâd-ı bahâra pây-dâr olmak
Benim pîrâhen-i gül perd-i nâmûs u ârımdır-Nâbi

nân: (نان) Far. Ekmek.
Tende kudret nerden olsun ni'met-i cân şükrüne
Bin dilim olsa yetişmez bir dilim nân şükrüne
Sürûrî

Taşlar yedirdi nân yerine bir zemân felek
Nân verdi şimdi âh ki dendâne kalmadı-Ziya Paşa

Nân için medheyleme nâ-dânı nâ-dânlık budur
Hayber-i nefsin helâk et şâh-ı merdânlık budur
Seyfullah (Seyyid ... Kasım-ı Halvetî)

nân-ı cevîn: Arpa ekmeği.
Ey hâce-i ser-âmede mümkün değil midir
Maksûd def'-i cûd ise nân-ı cevîn ile-Nâili

nân-ı fatîr: Olmamış, pişmemiş ekmek.
Olur musâhibi kimde görürse nân-ı fatîr
Silivri kelbine benzer harîs-i mâl-i hakîr-Lâ

nân-ı huşk: Kuru ekmek.
Nân-ı huşk ile kanâat gibi bir ni'met mi var
Künc-i istiğnâ gibi bir kûşe-i râhat mı var
Şeyhülislam Yahya

nân-ı kerem: Cömertlik ekmeği.
Îd-i ferhundene kurbân ede a'dânı felek
Sen ahibbâna buyur âb-ı sehâ nân-ı kerem
Ahmet Paşa

nân-ı nücûm: Yıldızların ekmeği.
Olmuşuz bir hîle-perdâzın esîr-i mekri kim
Sufra-i eflâkten nân-ı nücûmu çaldırır-Nâbi

nân-ı temâm: Olmuş, pişmiş ekmek.
Nice ümmîd olunur hân-ı felekten in'âm
Ayda bir kerre görür mâh bile nân-ı temâm-Nâbi

* **nân-hôr:** Ekmek yiyen; dilenci.
Düşelden jâle-veş bu hâk-dâne ey dil
Dikip göz süfre-i gerdûne nân-hôre sunmazsın
Nâbi

* **nân-kör:** Gördüğü iyiliği unutan, tuz ekmek hakkını bilmeyen.
Ey savt-ı kilâb, ey şeref-i nutk ile mümtâz
İnsânda şu nân-körlüğe telʿin eden âvâz
Tevfik Fikret

* **nân-pâre:** Ekmek parçası.
Ağlar beriden bir sürü âvâre-i tâliʿ
Nân-pâre için eyleyerek ırzını zâyiʿ-Mehmet Akif

nân-pâre-i hayât: Hayatın ekmek parçası.
Felek bir öyle felektir ki cân alır yerine
Ederse her kime nân-pâre-i hayât iʿtâ-Ziya Paşa

nân-pâre-i huşk: Kuru ekmek parçası.
Şüphesiz nân-pâre-i huşke kanâat mümteniʿ
Ârzû-yı nefs ile meyl-i harâm etmek de güç-Sâbit

nâr: (نار) Ar. 1. Ateş, od. 2. Cehennem. **c. nîrân.**
Verdi berka sehâb içinde karâr
Sanki hâkister içre sakladı nâr-Haletî (Azmizade...)

Gör dâimâ önünde esâtîr-i evvelîn
Gökten dehâ-yı nârı çalan kahramânını
Tevfik Fikret

nâr-ı âh: Ah ateşi.
Nâr-ı âhım tuttu dehri yine mahv olmaz felek
Ber-karâr olmak acebtir âteş üstünde habâb-Nefʿî

nâr-ı aşk: Aşk ateşi.
Nâr-ı aşkınla duhân-ı âhım aştı baştan
Kanda kim âteş ola dûd-ı siyâh eksik değil
Bâlî Çelebi (Edirneli ...) (kanda: nerede)

nâr-ı beyzâ: Beyaz ateş.
Nâr-ı beyzâ kesilip öyle zemânında güneş
Tepesinden döküyor beynine âfâkın ateş
Mehmet Akif

nâr-ı cahîm: Cehennem ateşi.
Âhirü'l-emr olıcak rûz-ı kıyâm
Cismine nâr-ı cahîm ola hırâm-Hakanî

nâr-ı ciger-sûz-ı iftirâk: Ayrılığın ciğer yakan ateşi.
Yâ Rab nedir bu nâr-ı ciger-sûz-ı iftirâk
Âhımdan âsümâna düşer havf-ı ihtirâk-Ziya Paşa

nâr-ı dalâl: Sapıklık ateşi.
Ol Habîb'in hakkıçün kim nûr-ı hüsnünden onun
Yandı kandîl-i hidâyet söyünüp nâr-ı dalâl
Hayali Bey (söyünmek: söndürmek)

nâr-ı dûzah: Cehenem ateşi.
Nâr-ı dûzahtan bu ateşle ne bâkim var benim
Aşk derler bir söyünmez nârdır gönlümdeki
Enderunlu Vâsıf

nâr-ı elîm: Elemli ateş.
Sohbet-i câhil yeter âriflere nâr-ı cahîm
Âhirette görmesin isterse hîç nâr-ı elîm-Gaybî

nâr-ı firâk: Ayrılık ateşi.
Nazar et hâl-i perîşânıma bir kerre benim
Yanıyor nâr-ı firâkınla ser-â-pâ bedenim
Enderunlu Vâsıf

nâr-ı firkat: Ayrılık ateşi.
Döne döne inleyip yansam yakılsam ger ne_ola
Nâr-ı firkatte dirîgâ oldu bu bağrım kebâb-Enverî

nâr-ı gam: Gam ateşi.
Nâr-ı gam nûr-ı safâ hep bir çerâgın pertevi
Çeşm-i irfân ile baksan arada bî-gâne yok
Âlî (Edirneli ...)

Nâr-ı gamdan ola bir gün Behiştî çıkasın
Ki müselmânı cehennemde komazlar ebedî-Behiştî

Nâr-ı gamdan talʿatin gül-zâr-ı mahlastır bana
Bil ki anun-çün Behiştî dediler adım benim-Behiştî

nâr-ı gayret: Gayret ateşi.
Bu cefâdan ki kadeh ağzın öper döne döne
Nâr-ı gayrette kebâb oldu ciğer döne döne
Necati Bey

nâr-ı hased: Haset ateşi.
Nâr-ı hasedi âb-ı mürüvvetle et itfâ
Kim nâr-ı hased kalbi yakar özge şererdir
Rifʾat (Manastırlı ...)

nâr-ı harîk: Yangın ateşi.
Beytini mâlını yaktı ise eğer nâr-ı harîk
Kârgirini binâ eyler onun Beytü'l-mâl-Ziya Paşa

nâr-ı hasret: Hasret ateşi.
Sanma kan ağlamadan germ oldu nâr-ı hasretin
Dûddur müjgânlarım bu dîde-i pür-nem yanar
Hayali Bey

Kızıl güller yaratsın câm-ı gül-gûn nâr-ı hasretten
Bu cûşiş âteş-i Nemrûd'u gül-zâr etti sansınlar
Yahya Kemal

nâr-ı hicrân: Ayrılık ateşi.
Eylese te'sîr dûzâh nâr-ı hicrânın gibi
Ehl-i mahşer mahvolur uşşâk-ı nâlânın gibi
Leskofçalı Galip

nâr-ı ışk: Aşk ateşi.
Âşık-ı haste-dilin niteki fânûs-ı hayâl
Nâr-ı ışkınla yanupdur ciğeri döne döne-Bâki

nâr-ı mâtem: Matem ateşi.
Gam değil yanmazsa şimdi nâr-ı mâtemle dilin
Sabr et ey bî-derd âhir menzilin nîrân olur
Kemalzade Ekrem Bey

nâr-ı ruh: Yanağın ateşi.
Nâr-ı ruhun âhım dütünün göğe çıkardı
Od düştü gönül şehrine gel eyle temâşâ
İbn-i Kemal

nâr-ı sûzân: Yakıcı ateş.
Diler ağyâr zevk-ı vuslatı uşşâk hicrânı
Meges cüllâb arar pervâne ister nâr-ı sûzânı
Sehâbî (Hemedanlı ...)

nâr-ı şafak: Şafağın kızıllığı.
Bu hamîde kadd ile yandım mahabbet oduna
Bana nisbet mâh-ı nev nâr-ı şafakta kem yanar
Hayali Bey

nâr-ı tamaʿ: Hırs ateşi.
Bâd-ı bürûdet ederdi füşürde bedenlerin
Nâr-ı tamaʿ müeddî-i germiyyet olmasa-Nâbi

** **nîrân:** Nâr'lar, ateşler; cehennem, tamu, dûzah.
Gam değil yanmazsa şimdi nâr-ı mâtemle dilin
Sabr et ey bî-derd âhir menzilin nîrân olur
Kemalzade Ekrem Bey

Sevdiğim vaslın kadar vermez bana lezzet cinân
Âteş-i hicrân kadar yakmaz hele nîrân beni-Lâ

nîrân-ı belâ: Belâ cehennemi.
Ben o nîrân-ı belâyım kim günâh-ı aşk ile
Sûzişim gördükçe dûzah tâlib-i gufrân olur
Namık Kemal

nîrân-ı gam: Gam ateşleri.
Ey şiʿr-i terim eşkim ile hem cereyân ol
Sînemdeki nîrân-ı gama reşha-feşân ol
Muallim Naci

naʿra, naʿre: (نعره) Ar. Yüksek sesle bağırma, nara.
Cân ile gûş eyle eşyâda ene'l-Hak naʿrasın
Dîde-i ibretle bak her zerre bir Mansûr'dur
Zekâî (Şeyh Mustafa...)

Adûya naʿra çeker görse nîze-dârların
Ki neyistânda eder şîrlerin gırivv ü gâreng
Hayali Bey

Naʿralar müşte-zen-i tabl-ı sımâh-ı gerdûn
Sadmeler, zelzeleler hadşe-res-i kalb-i menûn
Tevfik Fikret

naʿra-i Allahüekber: Allahüekber sesi.
Sen kıyâm etsen varıp câmide ol sâat kopar
Her taraftan naʿra-i "Allahüekber" Cumʿa günü
Aşkî

Naʿra-i Allahüekber ile zabt eyleyin her yerleri
Enbiyâ ervâhıdır gâzîlerin reh-berleri-Lâ

naʿra-i bülbül: Bülbül şakıması.
Her kaçan seyr ede bâğa ol gül-i raʿnâ gelir
Naʿra-i bülbülle bâğın başına gavgâ gelir
Avnî (Fatih Sultan Mehmet)

naʿra-i cân-sûz: Can yakan nara.
Urup bir naʿra-i cân-sûz "Yâ Hak" mâsivâyı yak
Nedir te'sîr-i âteş-tâb-ı berk-ı âhı görsünler
Sırrı Paşa (Giritli...)

naʿra-i mestân: Sarhoşların narası.
Îd ü gül hem-sohbet oldu câm-ı zer sundu hilâl
Göklere çıksa yeridir naʿra-i mestân eğer-Bâki

naʿra-i mestân-ı mey-güsâr: İşret sahiplerinin sarhoşluk narası.
Gelsin sürâhi ağzı açılsın ham-ı meyin
Tutsun cihânı naʿra-i mestân-ı mey-güsâr
Veysî (Alaşehirli Üveys Kadı...)

naʿra-i mest-âne: Sarhoşça nara.
Neş'e-i bâda eyle gerdiş-i çeşm etse o şûh
Mest olur onu gören naʿra-i mest-âne çeker-Beliğ

Düzdü fasl-ı sayf işret-hânesin bülbüllerin
Dinlesin gül na'ra-i mest-ânesin bülbüllerin
Nedim

nârenc: (نارنج) Far. Turunç, portakal.

nârenc-i kabâ-yı zer-nigâr: Altın işlemeli elbisenin turunc rengi.

Zemâne giydi nârenc-i kabâ-yı zer-nigâr üzre
Cevâhir tüğmelerle bir çiçekli anberîn hârâ-Sâbit

nârgile: (نارگله) Nargile.

Yâd-ı la'liyle eğer içsem olur tenbakû
Nargile şîşe-i mey sünbül-i müşgîn lûle-Sâmi

narh, nark: (نرخ) Far. Çarşıda, pazarda satılan şeyler için hükümet tarafından konulan fiyat.

Narhı altmışlığa indi hele târihlerin
Pek ucuzlandı bu bâzârda kâlâ-yı sühan
Sünbülzade Vehbi

narh-ı metâ'-ı derd ü belâ: Dert ve bela kaynağının fiyatı.

Sen böyle nâz ü şîve satınca gedâlara
Narh-ı metâ'-ı derd ü belâ râygân olur-Nef'î

nârin: (نارن) Far. İnce yapılı, zayıf, nazik.

Yeter hayâlimi tahdîşe ba'zı en nârin
İhtizâz, ufacık bir teheyyüc-i ilhâm-Tevfik Fikret

nârven: (نارون) Far. bot. Karaağaç.

Ol lâle ise bu nesrîndir
Şimşâd ise bu nârvendir-Fuzûlî

Etmiş bahâr hamdele-gûyâ çemenleri
Olmuş sücûd-ı şükre fürû nârvenleri-Nâbi

Anda her şimşâd bir Azrâ-yı Vâmık sûz-ı dehr
Anda her bir nârven Leylâ-yı Mecnûn dâstân
Üsküdarlı Hakkı Bey

nârven-i ser-be-hevâ: Havaya ser çekmiş karaağaç.

Elim ermez sana yetmez gücüm âhir ne diyem
Yer pek ey nârven-i ser-be-hevâ gök yüksek-Hâtem

nâs: (ناس) Ar. İnsân'dan; halk, insanlar.

Var ise aklın sakın kûy-ı cünûndan çekme pâ
Sehl-terdir seng-i tıflân seng-i ta'n-i nâstan-Nâbi

Âlemde akıllı kişinin nedreti vardır
En âkıl-ı nâsın yine bir cinneti vardır-Haydar (Ali ...)

* **nâs-sıfat:** İnsan sıfatı.

Eyleme inkâr gizli nice bin vardır velî
Nâs-sıfat ile sıfatlanır bilinmez evliyâ-Âdile Sultan

nasb: (نصب) Ar. Nasb'dan; 1. Dikme, saplama. 2. Bir memurluğa tayin. 3. gr. Harfin üstün (e) okunuşu.

Gerçi kim kişver-i vîrâne-i kalbimde benim
Azl ü nasb eylemez icrâ-yı rüsûm-ı ahkâm-Nâbi

Kesr oldu haclet ile a'lâmı her emîrin
Nasb oldu nusret ile çün kim livâ-yı Ahmed
Hamdullah Hamdi

nasb-ı hiyem: Çadırlar dikme.

Odur ol şems-i münîr-i ufk-ı devlet kim
Görmedi mislini çarh eyleyeli nasb-ı hiyem-Nâbi

nâsere: (ناسره) Far. Ayarı bozuk (para).

Biz ol metâ'-ı nâsereyiz Nâbiyâ ki_olur
Kaht-ı ricâle beste zemân-ı revâcımız-Nâbi

nâsıh, nâsıha: (ناصح) bk. nush.

nâsır: (ناصر) bk. nasr.

nâsıye: (ناصيه) Ar. Nasâ'dan; alın, yüz; alında bırakılan saç, perçem. **c. nevâsî**

Milyonla barındırdığın ecsâd arasından
Kaç nâsiye vardır çıkacak pâk ü dırahşân
Tevfik Fikret

Ülü'l-ebsâre karşı nâsıyen mir'ât-ı kalbindir
Delâlet eylemez ca'lî beşâşet-i safvet-i bâle
İsmail Safa

Gürz-i girân-ı zulmünü ey kanlı nâsiye
Eyvân-ı zer-cidârına as ziynetin diye
Midhat Cemal Kuntay

* **nâsıye-sâ (y):** Yere yüz ve alın süren.

O Hudâvend-i muazzam ki olur hem-vâre
Pâdişâhân-ı cihân der-gehine nâsıye-sâ-Nef'î

Olalım hâk-i der-i ravzasına nâsıye-sây
Cebhemiz maşrık-ı hurşîd-i hüdâ eyleyelim-Nâbi

nasîb: (نصيب) Ar. 1. Hisse, behre, kısmet, pay. 2. Talih, baht, uğur.

Ettin bizi âşinâ dehâya
Fâniye nasîb olan beka:ya-Tokadîzade Şekip Bey

Gönül, dirâz-ı dest-i recâdan eyle hazer
Nasîb olan gelir elbet bizim ayağımıza-Sâlim (Defterdar Kethüdası Gölpınarlı Hasan Efendizade Mustafa...)

Kişiye her taraftan rüzgâr elvermek olmazmış
Nasîb olmayıcak maksûda şâhım ermek olmazmış
Nâmî (olmayıcak: olmayınca.)

Cânı terk edene cânân olur elbette nasîb
Terk-i cân et bulasın vuslat-ı dil-dâr bu şeb
Âdile Sultan

nasîb-i Cem: Cem'in nasibi.
Erişmek ister idi han vaslına lîkin
Hemân nasîb-i Cem âhir duâ imiş ey dost
Cem Sultan

nasîb-i nâr: Ateşin payı.
Sezâdır olsa feryâdında sâbit bülbül-i gam-hâr
Tecellî-gâh-ı hikmetten nasîb-i nâra düşmüştür
Abdülaziz Mecdi Efendi

nasîb-i ömr: Ömrün payı.
Nasîb-i ömrün olan nekbet ü saâdet de
Gelir vücûda bütün kedd-i ihtiyârımla
Tevfik Fikret

* **nisâb:** 1. Asıl, esas. 2. Sermaye, mal. 3. Bir malın zekâtını vermek için gereken miktar. 4. Hisse, pay.
Şükr kim bir der-geh-i ikbâle kıldım istinâd
Kim olur himmet nasîbi feyz-i cûdundan nisâb
Nef'î

Kurtar bu lây-hâriyi pes-mânde bâdeden
Yâ Rab fakîr-i mey-kede-gerde nisâb ver
Esrar Dede

nisâb-ı ayş u işret: Zevk ve eğlence ölçüsü.
Süzülmüş bâde hâtırlar güşâde meclis âmâde
Nisâb-ı ayş u işretten ahibbâ igtinâm üzre-Nâilî

nisâb-ı ferah: Ferahlık veren sermaye.
Zekâtı yok, zarar etmez, tükenmez, eksilmez
Olur mu âdeme hulyâ gibi nisâb-ı ferah
Şeyh Galip

nisâb-ı hüsn: Güzelliğin zekâtı
Verirdi her ruhı bûseyle âşıka bir gül
Nisâb-ı hüsne eğer yüzde bir olaydı zekât
Lamiî Çelebi

nisâb-ı kâm-yâb: Talihlinin sermayesi.
Olanlar rûy-mâl-i sûy-ı der-gâh-ı tevekkül hîç
Nisâb-ı kâm-yâbından Hanîfâ bî-nasîb olmaz
Hanif Efendi

nâsih: (ناسخ) bk. nesh.
nasîhat: (نصيحت) bk. nush.
nasîr: (نصير) bk. nasr.
nâsir: (ناثر) bk. nesr.
nasr: (نصر) Ar. Yardım, yardımda bulunma.
Nasr u tevfik sana âlem-i ma'nâdandır
Olsun âyîne gibi kalb-i şerîfin hurrem-Nâbi.

* **nasrun min'Allahi ve fethün karîb:** "Yardım Allah'tandır ve fetih yakındır (Sâf/13)"
Okur lisân-ı adûya karşı durup
Sevâd-ı âyet-i "Nasrun min Allah"ı ezber-Nev'î

* **nâsır:** Yardımcı, yardım eden. **c. nâsırîn, nussâr, ensâr.**
Gâh bir harf sükûtuyla eder nâsırı nâr
Gâh bir nokta kusûruyla gözü kör eder-Fuzûlî

** **ensâr:** Nâsırlar.
Yezîd'in âline ensârına a'vânına dâim
Hemîşe sad hezârân la'net eyle cânına dâim
Behiştî

* **nasîr:** Yardımcı, yardım eden. **c. nusarâ.**
Ehl-i İslâm'a ol muîn ü nasîr
Dest-i a'dâyı eyle bizden kasîr
Sultan I. Murat (Hüdavendigâr)

Kaldı hayrette görüp hâce-i nasîr
Gördü kim perdelidir çeşm-i basîr-Sünbülzade Vehbi

** **nusarâ:** Yardımcılar.
O dem ki dest-i zebânî-i dûzaha verile
Tugât-ı kıbt-i nusarâ bugât-ı kavm-i Yehûd-Sâbit

* **nusret:** 1. Yardım. 2. Allah'ın yardımı. 3. Üstünlük, başarı.
Cihân hasm olsa Hak'tan nusret iste
Erenlerden duâ vü himmet iste
Sultan Çelebi Mehmet

Erişe müjde-i feth ü zafer etrâf u eknâfa
Tuta dünyâyı hep gül-bâng-ı kûs-ı nusret âvâzı
Nef'î

Bârekallah zehî devlet-i feth ü nusret
Levhaş-Allah zehî âtıfet hayy-ı kadîr-Nef'î

nusret-i âhâd: Birlerin yardımı.
Vücûd-ı mülke efrâd-ı raiyyet cüz'-i lâzımdır
Nasıl cem'-i ulûfa nusret-i âhâd lâzımsa
Ziya Paşa

nasrânî: (نصرانى) Hristiyan. (Hz. İsa'nın doğduğu Nasıra köyüne mensup demektir. **c. nasârâ.**
Kara giymiş kara yası var imiş Rimpapanın
Ziyâde oldu nasrânîlerin ruhbân-ı buhrânı
Yahya Bey (Taşlıcalı ...)

Kazâ-yı remle de reml ile fehm edip kıra bahtın
Yakayı aldı hayfâ gazzeden geçti o nasrânî
Enderunlu Vâsıf

Hamdülillah çok şükür doğdu saâdet şems ü mâh
Bir kula kılsa hidâyet dâimâ nasrânîdir
Ümmî Sinan

** **nasârâ:** Hristiyanlar.
Gâh şemşîr-i sitem gâhî azâb-ı âteş
Küşte-i kavm-i nasârâ gibidir tenbâkû-Nâbi

nass: (نصّ) Ar. 1. Açıklık, sarihlik, kat'îlik. 2. Anlamında açıklık bulunan Kur'an ayetlerinin delil olarak gösterilmesi. **c. nusûs**.
Güzellik olduğuna sana muhtass
Şeha ebrûn ile çeşmin yeter nass-Şeyhülislam Yahya

nass-ı ka:tı': Kesin delil.(ayet-i kerimeler için kullanılır.)
Eylemişti onun el-hakk sâni'
Tîğ-ı müjgânını nass-i ka:tı'-Hakanî

Hükm-i sâtı' gâlibdir nass-ı ka:tı' kuvvetin
Bak cidâl-i kâinâta başka bürhân istemez
Abdülaziz Mecdi Efendi

Nass-ı ka:tı' olalı âleme tîğ-ı şer'î
Edemez âdemi devrinde şeyâtîn idlâl
Yahya Bey (Taşlıcalı...)

nass-ı Kur'ân: Kur'an'ın haberi, Kur'an'ın bildirdiği.
İtin yolunda hûblar sürseler yüz ne_ola emrinle
Melek hayl'i sücûd-ı Âdem etmek nass-ı Kur'ân'dır
Fuzûlî

nasûh: (نصوح) bk. nush.

nâsûr: (ناسور) Ar. Basur deliği, fistül.
Zebânım bir mücevher tîğ-ı bürrândır ki hem-vâre
Hırâş eyler hayâli sînelerde zahm-ı nâsûru-Nef'î

Bihbûdî-i ümîdime sa'y etme ey felek
Rüsvây eder cerâhat-i nâsûr merhemin-Nâbi

nâsût: (ناسوت) Ar. İnsanlık, insanlık topluluğu, insanlığa ait şeyler.
Ey Sinân Ümmî ömür harc etme nâsût ehline
Ârif-âne yek nazar kıl sırr-ı pinhân eylegil
Ümmî Sinan

Taht-gâh oldu bana çünki sarây-ı nâsût
Pâdişâhem ki benim oldu cihân-ı melekût-Nesimi

Bûy-ı enfâsın mutayyeb etti nâsut ehlini
Doldu âlem rûh ile reyhân Muhammed Mustafâ
Nuri

Nâsût idi bir zemân maka:mın
Lâhuta mı şimdi i'tizâmın-Muallim Naci

na'ş: (نعش) Ar. İçinde ölü bulunan tabut, cenaze, ceset, kefenlenmiş ölü.
Besîrine benât-ı na'ş bende
Pervîn'e ederdi nazmı hande-Nâbi

Buluyor na'şın üzre evlâdın
Her cerîhanda bir gıdâ-yı hayât-Abdülhak Hâmit

na'ş-ı rakîb-i nemîme-sâz: Ara bozucu rakibin cenazesi.
Meydâna geldi na'ş-ı rakîb-i nemîme-sâz
Kıldım huzûr-ı kalb ile ömrümde bir namâz-Sâbit

nâşir: (ناشر) bk. neşr.

nâşize: (ناشزه) Ar. Nâşiz'den; itaat etmeyen, itaatsizlikte direnen (kadın).
Ba'zılar yazdı azâb-nârı
Nâşize ateşe benzer karı-Sünbülzade Vehbi

na't: (نعت) Ar. 1. Bir şeyi medhederek anlatma, vasıflandırma. 2. ed. Hz. Muhammed'i övmek için yazılan şiirler. **c. nuût.**
Rızâ dîvânının tab'ıyla revnak geldi âfâka
Basıldı penç defter na't u nutkı ibn-i neccârın
Şeyh Zâik

Mihr-i eflâk-ı nübüvvet, mâh-ı burc-ı asfiyâ
Ahmed-i mürsel ki âlem na'tın eyler rûz u şeb
Fehim (Hoca Süleyman...)

na'ʿt-i Mustafâ: Mustafa'nın (Hz. Muhammed s.a.s.) naati.
Fakîr-i âcize ser-mâye-i necât olsun
Her ol sühan ki ede naʿt-i Mustafâ vürûd-Sâbit
naʿt-i müstetâb: Hoş, güzel naat.
Evrâkı tayy edip kilk-i hôş-nevâ gel gel
Terâne-senc olalım naʿt-i müstetâbında-Nâilî
naʿt-i nebî: Hz.Peygamber'in naati.
Ferdâ olur o şâire dûzah harâm ki
Naʿt-i nebîde nazmını sihr-i helâl eder-Nâilî
naʿt-i şahenşâh-ı evreng-i nübüvvet: Peygamberlik tahtının en büyük padişahı (olan) Hazret-i Muhammed'in naati.
Naʿt-i şahenşâh-ı evreng-i nübüvvet kim onun
Feyz-i medhiyle dilin cân-ı cihânıdır sözüm-Nefʿî
naʿt-ı zât: Zatının naati.
Naʿt-i zâtında zebânım yine deng ü lâl olur
Tabʿımın feyz-i dem-i kudsî olursa yâveri
Üsküdarlı Hakkı Bey
* **naʿt-gû(y):** Naat söyleyen.
Cân-ı âlem fahr-i âlem Ahmed-i Mürsel ki tâ
Haşrolunca naʿt-gûy u naʿt-hânıdır sözüm-Nefʿî
* **naʿt-hân:** Naat söyleyen.
naʿt-hân-ı çemen: Yeşilliğin naat okuyucusu.
Dürler nisâr eder serine ebr-i nev-bahâr
Oldukça naʿt-hân-ı çemen andelîbler-Nâbi
** **nuût:** Na't'ler.
Ale'l-husûs ki ilhâm-ı vâridât-ı nuût
Derûne aşk ile oldu şeref-pezîr-i vürûd-Sâmi

Tabʿımı feyz-i nuûtun eyledi Hassan-ı Rûm
Hamdülillah şâirân-ı dehrin oldum eşʿârı
Nazîm (Yahya...)
natʿ: (نطع) Ar. 1. Yaygı, sofra bezi. 2. Meşinden yapılan döşek. mec. yeryüzü.
natʿ-ı felek: feleğin yaygısı.
Ferzîn gibi kec-revliği ko natʿ-ı felekte
Çerh etse gerektir seni bir luʿb ile şeh-mât
Hayali Bey
natʿ-ı hâre: Menevişli kumaş yaygı.
Sanırlar bir gülü zer-dûz dürr bir natʿ-ı hârede
Ruhâmında görenler aks-i hurşîd-i pür-envârı
Nefʿî
natʿ-ı jengârî: Bakır yeşili yaygı.
Bahâr erdi yine bâğa döşendi natʿ-i jengârî
Yine sultân gül etti müşerref taht-ı gül-zârı-Nefʿî
natʿ-ı sipihr: Gökyüzünün yaygısı.
Ruhların üstüne kâkül salsa ol meh nâzdan
Mât eder natʿ-ı sipihrin şâhını açmazdan-Behiştî
natʿ-ı zemîn: Yeryüzü.
Natʿ-ı zemînde oldum ferzânesi cihânın
Ferzin olur oyunda süre süre piyâde-Hayali Bey
natʿ-ı zer-dûz: Sırma işlemeli yaygı.
O sâhib-sadr-ı âlîşân ki lâyıktır eğer olsa
Felek ferş-i harîm-i câhına bir natʿ-ı zer-dûzu
Nefʿî
natʿ-ı zümürrüd-fâm: Zümrüt renkli yaygı.
Döşedi yine çemen natʿ-ı zümürrüd-fâmın
Sîm-i hâm olmuş iken ferş-i harîmi gül-zâr-Bâki
nâtık: (ناطق) bk. nutk.
nâtır, nâtur: (ناطر) Ar. Natr'dan; 1. Bağ bekçisi. 2. Natır, hamamların soyunma yerlerinde hizmet eden kadın, natur.
Âh o pâkize beden nâturlar
O ayak üzre olan billûrlar-Enderunlu Fazıl
nâ-tüvân: (ناتوان) bk. nâ-
nâûre: (ناعوره) Ar. Büyük su dolabı. **c. nevâir.**
nâûre-i çarh-ı vârûn: Uğursuz feleğin su dolabı.
Cûy-bâr-ı dil-i vâlâ-himemim üzre döner
Rûz u şeb çenber-i nâûre-i çarh-ı vârûn-Münif
nâv: (ناو) Far. 1. İçi oyuk şey, içi kovuk. 2. Küçük gemi; kayık.
* **nâv-dân:** Dam oluğu, mizap, değirmene su gelen tahta mecra.
Burnundan ettiğini getirdi adûların
Kan aktırıp su yerine ol nâv-dâna tîğ-Hayali Bey

Dilim beyt-i maânîdir midâdım hâmede gûyâ
Zülâl-i feyz-i Bârî'dir akar zer nâv-dân üzre
Ziya Paşa
nâv-dân-ı zer: Altın oluk.
İşimiz eylesin altın dü cihânda Mevlâ
Nâv-dân-ı zerin altında duâ eyleyelim-Nâbi
nâv-dân: (ناودان) bk. nâv.

nâvek: (ناوك) Far. Ok, tîr.
Ger dile bir nâvek ursa ol kemân-ebrû sakın
Zahm-ı tîrin görmesin bağrında kanın duymasın
Hayali Bey
Himmetle tayy-i menzil-i maksûd eder kişi
Yoksa varır mı nâvek nişâne dek-Seyyit Vehbi

Def' eylemeğe nâvekini tîr-i kazânın
Bî-şübhe, tevekkül gibi muhkem siper olmaz-Lâ
nâvek-i âh: Ah oku.
Âh-ı âşık der idim tîrine ger nâvek-i âh
Delse eflâki geçip küngüre-i keyvânı-Nef'î

Nâvek-i âha ki peyveste olur yâd-ı ruhun
Tutuşur bâm-ı felek şu'le-i peykânından-Nâilî
nâvek-i cânân: Cananın oku.
İncinmez idim çıktığına hâne-i tenden
Cân olsa eğer nâvek-i cânân ile hem-râh
Şeyhülislam Yahya
nâvek-i dil-dûz: (seherde edilen) Beddua oku.
Âmâde iken âh gibi nâvek-i dil-dûz
Ka:dir mi felek geçmeğe pîrâmenimizden-Nâbi

Eyleye gürz-i girânı nice Sâm-ı ser-sâm
Setire nâvek-i dil-dûzu nice Zâl'e zevâl
Veysî (Alaşehirli Üveys Kadı...)
nâvek-i gam: Gam oku.
Şâne-veş yüz nâvek-i gam sancılıptır cânıma
Tâ esîr-i halka-i gîsû-yı müşg-efşânınım-Fuzûlî
nâvek-i gamze: Gamze oku.
Nâvek-i gamze dirîğ eyleme âşıklardan
Kesme erbâb-ı vefâdan nazar-ı ihsânın-Fuzûlî

Nâvek-i gamzelerin şöyle geçer tenden kim
Nevk-i peykân-ı ciger-dûzu bulaşmaz kane-Nef'î
nâvek-i gamze-i dil-dûz: Gönül delen gamze oku.
Heves-i tîr ü kemân çıkmadı dilden aslâ
Nâvek-i gamze-i dil-dûz ile ebrû yerine-Gazi Giray
nâvek-i mihnet: Sıkıntı oku.
Ya kemân-ı kabza-i kudrettir ehl-i âleme
Atmağa tîr-i kazâyı nâvek-i mihnet gibi
Ebussuud Efendi

nâvek-i müşgîn-i kemân-ı ebruvân: Keman kaşların mis gibi kokan oku (kirpiği)
Ol kadar dil-dûzdur gûyâ ki bir şûh-ı âfetin
Nâvek-i müşgîn-i kemân-ı ebruvânıdır sözüm
Nef'î
nâvek-i perrân: Uçan ok.
Kulağın dik tutup pertâb edince fart-ı sür'atten
Döner ol nâvek-i perrâna kim çift ola peykânı-Nef'î
nâvek-i şevk: Şevk oku.
Ey nâvek-i şevkin siperi sîne-i ahbâb
Zülfün hamı erbâb-ı vefâ saydına kullâb-Fuzûlî
nâvek-i şûh: Güzelin oku.
Nâvek-i şûhu ne_ola olsa ayân sînemde
Siper-i gamze-i cellâd ki derler o biziz-Nâbi
nâvek-i ta'n: Ayıplama oku.
Figân etsem gelir her kûşeden bir nâvek-i ta'ne
Üşermiş üstüne kuşlar işitse savt-ı Dâvûd'ı-Behiştî
nâverd: (ناورد) Far. 1. Hızla koşma, yürüme. 2. Savaş, döğüş, cenk.
Ki_ey bâdiye-gerd-i bâd-ı nâverd
Nâzik beden ile naz-perverd-Fuzûlî
nây, nâ, ney: (نای) Far. Kamıştan yapılan üflemeli çalgı aleti.
Nâyın ki çıkar zemzeme sûrâhlarından
Bülbüller öter sanki gülün şâhlarından-Nâilî

Bir çemenden yaratıp Hazret-i Mevlâ nâyı
Halka bildirmek için Hazret-i Mevlânâ'yı-Lâ

Derd-i aşka mübtelâ bir nây bir ben bir gönül
Zâreden subh u mesâ bir nây bir ben bir gönül
Saffet Paşa
Ney gibi bir âşık-ı dem-sâz buldum kendime
Sırr-ı aşkı söylerim hem-râz buldum kendime
Şeyhülislam Yahya
Ney ü santûr u rebâb u deff ü tanbûr ile çenk
Nağme-i bülbül ü kumruya olup hem-âheng
Nedim
nây-ı aşk: Aşk neyi.
Nây-ı gülûsu nây-i aşkın elindedir
Hakk-ı edâ terennüm-i Mansûr'dan mıdır
Esrar Dede

nây-ı gülû: Boğazdan çıkan ney sesi.
Nây-ı gülûsu nây-i aşkın elindedir
Hakk-ı edâ terennüm-i Mansûr'dan mıdır
Esrar Dede

nây-ı Mevlânâ: Mevlana'nın neyi.
Feleklerde meleklerde semâʿ etmez mi kalmıştır
Aceb âvâze saldı nây-ı Mevlânâ bu nüh tâka
Şeyhülislam Yahya

* **ney:** Kamıştan yapılmış üflemeli çalgı aleti.
Dinle neyden kim hikâyet etmede
Ayrılıklardan şikâyet etmede-Nahifi

ney-i bezm-i gam: Gam meclisinin neyi.
Ney-i bezm-i gamem ey mâh ne bulursan yele ver
Oda yanmış kuru cismimde hevâdan gayrı-Fuzûlî

* **ney-enbân:** Ney heybesi, ney çantası.
Sadâ-yı bâd çıkar mahbes-i ney-enbândan
Ki bir zemân ne kadar bî-karâr idim ben de-Nâbi

* **ney-istân:** Ney kamışının yetiştiği yer; sazlık.

ney-istân-ı gam: Gam sazlığı.
Nevâ-sâz olmadı bir dem havâsından mıdır bilmem
Ney-istân-ı gamın mahsûlü şimdi hamdır hamdır
Cevrî

* **ney-şeker:** Şeker kamışı.
Saçıldı cürʿa-i câm-ı mahabbet bâğ-ı Rıdvân'a
Suyun kevser nebâtın ney-şeker hâkin abîr etdi
Bâki

Her hâme kanda vasf kılar kand-ı laʿlini
Âlemde her kamış ki bite ney-şeker değil
İbn-i Kemal (kanda: nerede)

ney-şeker-i Mısr-ı belâgat: Sözün Mısır'-dan çıkan şeker kamışı.
Hâmem ol ney-şeker-i Mısr-ı belâgat ki verir
Zikri bin lezzet-i bûs-ı leb-i cânâne halel
Kâzım Paşa

ney-şeker-i kilk-i ter: Yeni kalemin şeker kamışı.
Sonra alıp elime ney-şeker-i kilk-i teri
Olayım vasf-ı cihân-dâver ile şîrîn-kâm-Nedim

* **ney-zen, nây-zen:** Ney çalan.
Çalma öyle düdüğü Mevlânâ
Ki dene adına ney-zen molla-Sünbülzade Vehbi

Ney-zen bezmde mutribe hem-vâre geç bakar
Bilmem miyânlarında nedir bu münâfese-Nedim

ney-zen-i kec-nigeh: Eğri bakışlı neyzen.
Etme mecmûaya tevcîh-i nazar gül var iken
Ney-zen-i kec-nigehi dinleme bülbül var iken-Nâbi

nâz: (ناز) Far. Şive, işve, eda.
Mest-i nâzım kim büyüttü böyle bî-pervâ seni
Kim yetiştirdi bu gûne servden bâlâ seni-Nedim

Tegâfül eyledi gittikçe âh-ı bî-hicâbımdan
Eser hep hâb-ı nâz olmakta âvâz-ı zebânımdan
Rızayi

Bütün İstanbul'un ağzında gezen elleriniz
Bize nâz etmese olmaz mı,efendim? Veriniz
Mehmet Akif

nâz-ı etibbâ: Tabiplerin nazı.
Rencûr-ı aşka kayd-ı müdârâ da bir maraz
Cân-ı alîle nâz-ı etıbbâ da bir maraz-Sâbit

nâz-ı melek-hande: Melek gülüşlü naz.
Gül-şen-serây-i vahdete mir'ât-ı lemʿa-bâr
Âgûş-ı nâz nâz-ı melek-hande bir bahâr
Kemalzade Ekrem Bey

nâz-ı nâzenînân: Nazlıların nazı.
Bülbül-i şûrîde-dil kıldı niyâz-ı âşıka:n
Gonce-i gannâcı nâz-ı nâzeninân eyledi-Bâki

* **nâz-âşinâ:** Naz bilen.
Varmaz mı hâk-i pâyine dek cûy-i ârzû
Çün gördü serv kaddini nâz-âşinâ imiş
Faruk K. Timurtaş

* **nâz-perver:** Nazlı, naz eden.
Her hayâlim bir arûs-ı naz-perverdir benim
Kim bu âlemden değil esbâb-ı zîb ü zîveri-Nefʿî

* **nâz-perverd:** Naz içinde büyütülmüş.
Ve lîk hissolunur kim o naz-perverdin
Derûnu içre bir endîşe vü bir âteş var-Nedim

nâz ü naîm: Şımarıklık ve bolluk içinde yaşayış.

Bir durdukça bulur kevkebe-i rûz-efzûn
Biri gittikçe olur muğtenim-i nâz ü naîm-Nef'î

nâz ü niyâz: Naz ve niyaz.

Ne ben niyâz eder oldum ona, ne ol bana nâz
Havâya münkalib oldu arada nâz ü niyâz
Şeyhülislam Yahya

nazâir: (نظائر) bk. nazar.

nâzân: (نازان) Far. Nazlanan, nazlı.

Bu kâinât-ı nefâisde bir ketîbe-i nâz
Birer bedîa-i hulyâ-nüvâz u his-engîz,
O kadd ü ka:met-i nâzânla her zemân mümtâz
Birer hayâl-i girizân-ı şi'r ü handesiniz
Faik Âli Bey

Ufuktan her bulut oldukça perrân
Sarar her kabri bir âgûş-ı nâzân
Kemalzade Ekrem Bey

nazar: (نظر) Ar. 1.Bir şeye bakma. 2. Bakma, bakış. 3. Düşünme. 4. İltifat. 5. Yan bakış. **c. enzâr**.

Hâline ayn-ı inâyetle nigâh eyler isen
Göz açıp ede nazar nite ki ahber sünbül-Bâki

Sûretâ doğrulara fâik olur kec-nigehân
Nazar et tavrına, fevkinde minârın, alemin
Edhem (İbrahim---Efendi)

Nazar etsen yer ü gök dûzah u cennet sende
Arş u kürsî-i melek sendedir elbet sende-Şeyh Galip

Tehî görme kimseyi hîç kimsene boş değil
Eksikliğ ile nazar erenlere hôş değil-Yunus Emre

nazar-ı ârifân: Ariflerin nazarı.

Nazar-ı ârifânda yeksândır
Düşmen-i ma'rifetle düşmen-i Hak-Muallim Naci

nazar-ı âşık: Âşıkın bakışı.

Hattın nazar-ı âşıka elbette girândır
Kıldan ağır ey şûh terâzû-yı mahabbet-Nedim

nazar-ı dânâ: Bilgin bakış.

Bu kühen dâr-ı şifânın nazar-ı dânâya
Çarh-ı atlas dediğin köhne firâşı görünür-Nâilî

nazar-ı fakîr: Fakirin bakışı.

Nazar-ı fakîre kıl ey pâdişâh hüsn ü cemâl
Ki devlet-i ezelî hüsn-i i'tibârındır-Ahmet Paşa

nazar-ı gayz: Kin bakışı.

Dikmiş nazar-ı gayzını, bî-havf ü mübâlât
Eylerdi bu boş âleme îrâd-ı maka:lât-Tevfik Fikret

nazar-ı ihsân: İhsan bakışı.

Nâvek-i gamze diriğ eyleme âşıklardan
Kesme erbâb-ı vefâdan nazar-ı ihsânın-Fuzûlî

nazar-ı nergis-i fettân: Fitneci gözün bakışı.

Kurtarmağa yağmâ-yı gamından dil ü cânı
Sa'yim nazar-ı nergis-i fettânın içindir-Fuzûlî

nazar-ı terbiyet: Terbiye edici bakış.

Değse hâşâk-i hakîre nazar-ı terbiyeti
Ka:be Kavseyn'e olur kadr ü meziyyetle hadeng
Ziya Paşa

nazar-ı vifâk-ı ahibbâ: Dostların münasip bakışı.

Nazar-ı vifâk-ı ahibbâda Nâilî yoksa
Nifâk-ı bed-güherân-ı cesûru neylerler-Nâilî

* **nazariyye:** Teori. **c. nazariyyât.**

** **nazariyyât:** Nazariyeler.

Nazariyyâta boğulmakla geçen ömre yazık
Amelî kıymetidir kıymeti ilmin artık-Mehmet Akif

* **nazar-bâz:** Bakan, seyreden.

Âyîne-i Hak'tır ruhun ey mâh-ı füsûn-sâz
Bu yüzden ona şifte uşşâk-ı nazar-bâz-Lamiî Çelebi

* **nazar-endâz:** Bakan, atf-ı nazar eden.

Nazar-endâz olan âyîn-i ulviyyetine
Doyamaz câzibe-i cûşiş-i hürriyyetine
Kemalzade Ekrem Bey

* **nazar-gâh, nazar-geh:** Bakılan, bakılacak yer.

Her yerde ki bildi bir nazar-gâh
Varıp ona oldu hâk-i der-gâh-Fuzûlî

Revân-ı pâkine olmuş ayân sipihr-i ezel
Nazar-gehinde açılmış cihân-ı müstakbel
Faik Âli Bey

* **nazar-rübâ:** Nazar kapıcı. mec. güzel, dilber.

Evinde nâ-mütenâhî nazar-rübâ safahât
Enîn-i rûhunu bir türlü etmiyor iskât
Mehmet Akif

** **enzâr:** Nazar'lar.
Nâz ile edince bezme reftâr
Lagzîde olurdu pây-ı enzâr-Nâbi

* **nâzır:** 1. Bakan, nazar eden, nezaret eden. 2. esk. Vekil, bakan. 3. Bir yüzü bir tarafa olan. **c. nuzzâr.**
Sırr-ı kitâb-ı kevne ibretle nâzır olsan
Bî-gânede yok ammâ hep âşinâ değildir-Nâbi

Şehlâ gözü gözetmeyeli oldu dil harâb
Vay ol imâretin ki alîl ola nâzırı
Hüdai (Müezzin Hüdai-i Atik)

Nâzır olsan ona âyîne misâl
Görünür ârız-ı lutf-ı müteâl-Hakanî

** **nuzzâr:** Bakanlar, görenler.
Bî-râh-ı teng ü târ ele girmez fezâ-yı nûr
Rûşen eder bu ma'nîyi nuzzâra dûr-bîn-Nâbi

* **nazîr:** Benzer, eş, örnek, mânend. **c. nazâir.**
Gül-zârı feyz-i nâmiye encüm nazîr edip
Döndü nihâl ile şecer şu'le-bâra gel-Nâilî

Nigâh-ı mestinizi ref' edin semâvâta
Nazîr olur mu bakın âfitâb hüsnünüze
Abdülhak Hâmit

nazîr-i ma'dûm: Yok olan gibi.
Beynim yanıyor, bu bence ma'lûm
Mechûle derim; nazîr-i ma'dûm
Tokadizade Şekip Bey

* **nazîre:** Bir şairin şiirine benzer olmak üzere aynı vezin ve kafiyede söylenilen manzume. **c. nazâir**.
Engüşt-i hatâ uzatma öyle
Beş beytine bir nazîre söyle-Şeyh Galip

Eyledin lutf ile bir böyle kasîde teklîf
Ki nazîre diyemez bir yere gelse şuarâ-Nef'î

Gökten nazîre indi Sihâm-ı Kazâ'sına
Nef'î diliyle uğradı Hakk'ın belâsına-Lâ

nazîre-i gerdûn: Feleğin naziresi.
Nedir o kasr-ı muallâ kenâr-ı deryâda
Ki aks-i kubbesi olmuş nazîre-i gerdûn-Nef'î

nazîre-i mün'adim: Yok olan nazire.
Mes'ûda nazîre-i mün'adimdir
Eş'ârı cevâmiü'l-kelîmdir-Ziya Paşa

* **nazra, nazre:** Bir tek bakış.
Manzûr oluyor bir yerden âfâk
Her nazrede nûrdan da parlak-Abdülhak Hâmit

nazra-i çemen-zâr: Çemenlik yere bir bakış.
Fasl-ı bahâr geldi seyreyle lâle-zârı
Gül-zârı et temâşâ kıl nazra-i çemen-zâr
Ziya Paşa

nazra-i mahmûr-i semâvî: Semavi mahmur bakış
Ey nazra-i mahmûr-i semâvî
Zulmetlere ma'tûf olamazsın-Tevfik Fikret

nazra-i şehvet: Bir anlık şehvet bakışı.
Heves-kârân eder ruhsâr-ı yâre nazra-i şehvet
Cenâbet şüst ü şûsu için döker dîde-i terden-Nâbi

nazre-i dîdâr: Sevgilinin tek bakışı.
Kanâat eylemezken nazre-i dîdârına evvel
Değil mektûba şimdi bir selâma hasret oldum ben
Lâ

* **nazre-gâh:** Bir tek bakış yeri.

nazre-gâh-ı hayret: Şaşkınlığın tek bakış yeri.
Nazre-gâh-ı hayretimde dîn ü dünyâ bî-nişân
Âlem-i mahviyetimde küfr ü îmân nâ-bedîd
Namık Kemal

* **nazre-girîz:** Tek bakış kaçırma.
Bak şu zulmette çehre-i kamere
Reng-i mevtâ kadar bükâ-engîz
Gizlenir hüzn ile sehâbelere
O mükeffen hayâl-i nazre-girîz-Hüseyin Sîret

nâzekî: (نازكى) Far. incelik, nâziklik. (aslı nâzükî'dir.)
Şûh-ı gül çehre-i pejmürde kazâdır ma'nâ
Eğer olmazsa karîn nâzikî-i ta'bîre-Nâbi

nâzende: (نازنده) Far. Nazlanan, nazlanıcı.
Cihân ârâyiş-i ezhâr-ı gül-zâr ile nâzende
Zemîn feyz-i letâfetle sipihre imtinân üzre-Nef'î

Değil kâbusun artık, devr-i devlet intibâhındır
Gel ey nâzende hürriyet ki cânlar ferş-i râhındır
Mehmet Akif

Bekliyordum ki senin müşfik ü nâzende elin
Benim isyân-ı firâvânıma zencîr ursun
Doktor Abdullah Cevdet

nâzende-i cihân: Cihanın nazlanıcısı.
Nedir bu renciş-i bî-mûcib-i pey-ender-pey
Dirîğ bizden o nâzende-i cihân geçiyor
Râmi Mehmet Paşa

* **nâzende-hırâm:** Nazlı yürüyüşlü.
Ka:meti olsa dahi hôş-endâm
Hani reftâr ile nâzende- hırâm-Enderunlu Fazıl

nâzenîn: (نازنين) Far. 1. Cilveli, oynak. 2. Çok nazlı yetiştirilmiş, şımarık. 3. İnce yapılı, narin.
Dest-i berhem-zen olursan ne kadar şiddet ile
Ka:met-i nâzenîne etmez yine teklîf-i kıyâm-Nâbi

Bilen hâk-ı Stanbul'dur rüsûm-ı şîve vü nâzı
Kenârın dil-beri nâzik de olsa nâzenîn olmaz
Nâbi

Gerer beyâz kuğular nâzenîn boyunlarını
Füsûn-ı nevm ile görmez bu âteşîn ravza
Yahya Kemal

nâzım: (ناظم) bk. nazm.
nâzır: (ناظر) bk. nazar.
nâzik, nâzük: (نازك) Far. 1. İnce. 2 Terbiyeli, saygılı. 3. Güzel, zarif.
Ammâ yine bir söz ne kadar nâzik olursa
Dahli ona erbâb-ı hased ol kadar eyler-Nef'î

Boydan hôş, renkten pâkîzedir nâzik tenin
Beslemiş koynunda gûyâ kim gül-i ra'nâ seni
Nedim

Hudâ gûyâ ki cism-i nâzikin bir resme halketmiş
Katıp bûy-ı gülü reng-i şarâba erguvân üzre
Nedim

* **nâzik-meyân:** Nazik bel.
Tîr-i müjen atma bana etti bedenden hep güzer
Nâzik-miyânım tâzesin eyle figânımdan hazer
Fârisî (Sultan II. Osman)

* **nâzik-tab':** Nazik huylu.
Def' eder seng-âsyâ gibi girânın sıkletin
Âb nâzik-tab'dır ammâ ki çok gayretlidir-Nâbi

* **nâzik-tabîat:** İnce düşünceli.
Değildir tâze-gû yârâna pey-rev Nâilî ammâ
Yine inkâr olunmaz şâir-i nâzik-tabîattir-Nâilî

* **nâzik-ter:** Fazla nazik.
O âfetin kadd-i nâzik-terine sarf edelim
Ne mertebe sühân-ı nâzikânemiz var ise-Nâbi

* **nâzik-terîn:** Pek nazik, çok zarif ve latif olan.
Görmemişti hacle-gâh-ı ma'rifet görmez yine
Bikr-i fikrim gibi bir dûşîze-i nâzik-terin
Üsküdarlı Hakkı Bey

nâzil: (نازل) bk. nüzûl.
nazîm: (نظيم) bk. nazm.
nazîr: (نظير) bk. nazar.
nazîre: (نظيره) bk. nazar.
nâziş: (نازش) Far. Naz, işve.
Ey bihişt etmedesin dûzaha nâziş ammâ
Gâlibâ senden onun tâlibi bisyârcadır-Nâbi

Çîn-i ebrûdan hemân maksad nâziştir bize
Yoksa bilmez mi itâ etmek nüvâziştir bize-Nedim

nazm: (نظم) Ar. 1. Dizme. 2. mevzun, vezinli söz veya yazı.
Sâfdır âb-ı revân gibi o denlü nazmım
Ki yazarken kalem çâbük ü zîbende hırâm-Nef'î

Nazmımızla ne_ola kılsak gamı şevka tebdîl
Zehri ey Nef'î biz efsûn ile tiryâk ederiz-Nef'î

Ben eyler iken bu nazmı tezyîn
Rencûr idi cism ü cân gam-âgîn-Abdülhak Hâmit

nazm-ı bülend: Yüce nazım.
Yine bu nazm-ı bülend ile Nedîm ümmîdin
Zîver-ı silk-i emeldir dürr-i manzûm gibi-Nedim

nazm-ı dil-âviz: Cazip bir nazım.
Ya nazm-ı dil-âvizle bir cûy-i müselsel
Ya ma'nî-i rengînle bir lâle-sitândır-Nef'î

nazm-ı dünyâ: Dünya nazmı.
Nazm-ı dünyâ sebeb-i saltanat-ı âdildir
A'del-i halkını Hak nâzım-ı eşyâ eyler-Fuzûlî

nazm-ı eşhâs: Şahısların nazmı.
Nazm-ı eşhâsa kıyâs eyleme Bâki şi'rin
Ola mı her girye-i huşke berâber sünbül-Bâki

nazm-ı garrâ: Parlak nazım.
Şi'r-i Bâkî seb'a-i iklîme oldukça revân
Okunursa yeridir bu nazm-ı garrâ semt semt-Bâki

nazm-ı güzîn: Seçkin nazım.
Ol nazm-ı güzîn durur ser-â-ser
Âteş-kedede misâl-i ahker-Ziya Paşa

nazm-ı Hayâlî: Hayali'nin nazmı.
Ey nazm-ı Hayâlî gibi rengîn söze tâlib
Her ma'nî-i hâsın mesel-âmîz söz olsun-Hayali Bey

nazm-ı kudemâ: Eski nazım sahipleri.
Nazm-ı kudemâ vü fenn ü târîh
Gül-nahl-i fasâhata bün ü bîh-Ziya Paşa

nazm-ı Kur'ân: Kur'an nazmı.
Nazm-ı Kur'an gibi ey encüm-i rahşân-ı hüdâ
Sizi üstâd-ı felek etmedi tanzîr henüz
Muallim Naci

nazm-ı milk: Ülke nazmı.
Ehl-i hükme tâ ebed ef'âli destûrü'l-amel
Nazm-ı milke vaz'-ı ka:nûnı esas pâyidâr-Fuzûlî

nazm-ı neşât-efzâ: Sevinç arttıran nazım.
Ne dâniş etti tahsîl Sebkatî tab'-ı seher-pîşen
Ki her nazm-ı neşât-efzâyı sen şâh-âne söylersin
Sebkatî (Sultan I. Mahmut)

nazm-ı Türkî: Türkçe nazım.
Câme-i gayrı bozup entari yapmak gibidir
Nazm-ı Türkî'ye çevirmek Acem'in güftârın-Nâbi

nazm u nesr: Nazım ve nesir.
Kim şimdi nazm u nesre eder Vâsıf i'tibâr
İnşâ vü şi're rağbet o da bir zemân imiş
Enderunlu Vâsıf

** **nazm-gûyân:** Nazm-gû'lar, manzum yazanlar, söyleyenler.
Bâkî'ye gelince nazm-gûyân
Oldu kudemâ-yı ehl-i irfân
Andan Nâbî'ye dek evâsıt
Eş'âr henüz değildi sâkıt-Ziya Paşa (andan: orada)

* **nâzım:** 1. Nazm eden, dizen, tertibe koyan, sıralayıp nizam veren. 2. Şiir söyleyen, şair. **c. nâzımîn.**
Ey silsile-i vücûda nâzım
Rezzâk-ı erâzil ü eâzım-Fuzûlî

nâzım-ı dîn ü devlet: Din ve devletin düzenleyicisi.
Hem odur nâzım-ı dîn ü devlet
Buldu vaktinde cihân emniyyet-Sünbülzade Vehbi

nâzım-ı eşyâ: Eşyanın düzenleyicisi.
Nazm-ı dünyâ sebeb-i saltanat-ı âdildir
A'del-i halkını Hak nâzım-ı eşyâ eyler-Fuzûlî

nâzım-ı silsile-i emn ü emân: Korkusuzluk ve eminlik silsilesinin nâzımı.
Râfi'-i râyet-i dîn ü îmân
Nâzım-ı silsile-i emn ü emân-Hakanî

* **nazîm:** Sıra sıra, dizi dizi olan şey.
Âferîn ol sühan-ârâ-yı Nizâmî tab'a
Ki ola fikri bu gûne dürr-i i'câz-ı nazîm-Nef'î

nazm-gûyân: (نظمكويان) bk. nazm.
nâz-perver: (نازپرور) bk. nâz.
nâz-perverd: (نازپرورد) bk. nâz.
nazra: (نظره) bk. nazar.
nâzük: (نازك) bk. nâzik.
neam: (نعم) Ar. e. 1. Evet, pek güzel, hay hay, öyledir. 2. Deve, öküz gibi dört ayaklı hayvan **(. c. en'âm).**
Sun'-ı Hak âzâde-i lâ vü neamdır, hoşça bak,
Gördüğün noksan senin çeşm-i galat-bînindedir
Âgâh Osman Paşa (Trabzonlu...)
Dediler cümle-i âfâk-ı mübârek bâdâ
Allahü'l-hamd Hudâ eyledi itmâm-ı neam-Nâbi

nebâhat: (نباهت) Ar. Güzellik.
Benim ol husrev-i evreng-i nebâgat ki eder
Düşmenân-ı hüneri tîğ-i zebânım tersân-Şinasi

nebât: (نبات) Ar. Yerden biten her çeşit ot, sebze, çalı ve ağaç. **c. nebâtât**.
Hep akîm ola mevâlîd-i selâs-i âlem
Ne nebât ola ne ma'den ne de hayvân olsun
Enderunlu Fazıl
En kısır toprak doğurmuş, emzirir bir çok nebât
Fışkırır bir damlacık ottan, tutup sıksan hayât
Mehmet Akif

* **nebât-rîz:** Bitki saçan.
Bulmuş hayât-ı tâze şeker-hand şükrden
Olmuş nebât-rîz nebâtın dehenleri-Nâbi

* **nebâtî, nebâtiyye:** Bitki ile ilgili, bitki cinsinden.
Olsa eltâfinla ger nefs-i nebâtî şehd-kâm
İktibâs eylerdi hanzal lezzet-i gül-şekkeri-Nedim
** **nebâtât:** Nebât'lar.
Sükker dökerdi bâğa mükerrer şitâda berf
Ebr-i bahâr geldi pür etti nebâtât ile-Bâki
* **nâbit:** Yerden biten, neşv ü nema bulan.
Mânend-i şecer nâbit olur sâbit olanlar
Her hangi işin ehli isen onda devâm et-Ziya Paşa

Edersin müştail toprakta nârı
Kılarsın nâbit âb içre giyâhı-Recaizade Ekrem

Mânend-i şecer nâbit olur sâbit olanlar
Her hangi işin ehli isen onda devâm et-Lâ
nebâtât: (نباتات) bk. nebât.
nebâtî: (نباتى) bk. nebât.
nebbâş: (نبّاش) Ar. Nebş'ten; mezar soyucu, kefen soyucu.
Harem-i Kâ'be'de de halkı soyarsın hâcı
Söyle nebbâşa nedir fâidesi ihrâmın-Sâbit
neberd: (نبرد) bk. neverd.
nebî: (نبى) Ar. Nübüvvet'ten; peygamber, Allah tarafından kullara hükümleri tebliğ eden şerefli kişi. **c. enbiyâ**.
Heybet-i debdebe-i kûs-ı Nebî
Kesti ırk-ı neseb-i Bû Leheb'i-Hakanî
nebî-i Arabî: Arap'tan olan nebî.
O nebî-i Arabî kim hâs ü hâşâk deridir
Taht ü tâc-ı haşem ü kevkebe-i Kayser-i Rûm
Yenişehirli Avni
* **nebevî, nebeviyye:** Peygambere mensup, onunla ilgili. (Hz. Muhammed)
Cümle a'zâ-yı şerîf-i nebevî
Biri birinden idi tünd ü kavî-Hakanî
* **nübüvvet:** Nebilik, peygamberlik.
Olalı taht-ı nübüvvette mukîm
Cilve-gâhıydı onun arş-ı azîm-Hakanî

Mihr-i eflâk-ı nübüvvet, mâh-ı burc-ı asfiyâ
Ahmed-i Mürsel ki âlem na'tın eyler rûz u şeb
Fehim (Hoca Süleyman...)
Kılmak için tâze gül-zâr nübüvvet revnakın
Mu'cizinden eylemiş izhâr seng-i hâre su-Fuzûlî

Olalı taht-ı nübüvvette mukîm
Cilve-gâhıydı onun arş-ı azîm-Hakanî
** **enbiyâ:** Nebiler.
Cibrîl var haber ver Sultân-ı enbiyâya
Düştü Hüseyn atından sahrâ-yı Kerbelâ'ya
Kâzım Paşa
Sakın pâ-mâl-i akdâmı mezellet eyleme hâki
Vücûd-ı enbiyâ vü evliyâdan arta kalmıştır-Cûdî
necâbet: (نجابت) Ar. Soyluluk, soy temizliği.
Bed asla necâbet mi verir hîç üniforma
Zer-dûz palan vursan eşek yine eşekdir-Ziya Paşa
necât: (نجات) Ar. 1. Kurtulma, halas olma. 2. Selamet, kurtuluş.
Cismi lerzân edince bâr-ı hayât
Mahv olurken ümîd-i sabr u necât-Lâ

Küfr ü îmân neydügün fehm eylemez yoktur necât
Fâsıkın kalbinde her dem İblîs'in iğvâsı var
Ümmî Sinan
neccâr: (نجّار) Ar. Necr'den; 1. Dülger. 2. Marangoz.
Yıkar bir günde neccâr ettiği bünyâdı bir yılda
Gücü ta'mîr-i dildir sehldir hâtır-şikenlikler
Râşid (Molla Feyzizade Müverrih Mehmet...)
Rızâ dîvânının tab'ıyla revnak geldi âfâka
Basıldı penç defter na't u nutkı ibn-i neccârın
Şeyh Zâik
necd: (نجد) Ar. 1. Yüksek yer. 2. Yiğitlik hâli. 3. Gamlılık. 4. Yol. 5. Arap yarımadasının orta bölgesi.
Ümmî idi gerçi kıldı kendi
Âciz-ı bülegâ-yı necd ü kendi-Lâ

Necd dağının sibâ'ına çekermiş hûn-ı dil
Kâsesinden çeşminin Mecnûn-ı bî-pervâya bak
Hayali Bey
necdet: (نجدت) Ar. Kahramanlık, yiğitlik, gözüpeklilik.
Gösterdiğim iktidâr ü necdet
Etmişti bütün cihânı hayrân-Namık Kemal

Necef: (نجف) Ar. Kûfe civarında Hz. Ali'nin türbesinin bulunduğu yer. Edebiyatta Hz. Ali için kullanılır.

Bağdâd sadeftir güheri dürr-i Necef'tir
Yanında onun dürr ü güher seng ü hazeftir

Bağdatlı Ruhi

Çün düştü aks-i gamzesi mânend-i Zülfeka:r
Mahv oldu gitti bahr-i Necef gibi cû-yı dil

Faizî (Kafzade Abdülhay Çelebi)

necîb, necîbe: (نجيب) Ar. Necâbet'ten; soylu, asil.

Hani milletlere meydân okuyan kavm-i necîb
Görmedim bir kişi tek bir kişi meydânda... Garîb

Mehmet Akif

Bir nezâhet leb-i hitâbında
Tekellümâtına bir nükhet-i necîbe verir-Tevfik Fikret

Necîb-i derd-mend: Dertli Necip

Necîb-i derd-mend kem-ter kuludur bâb-ı lutfunda
Kerem kılmak kadîmi ona lutf-ı hûyudur ancak

Necip (Sultan III. Ahmet)

necl: (نجل) Ar. Oğul, evlat.

necl-i asîl: Asil evlat.

Ona bir necl-i asîl etti kerem-i Rabb-i Celîl
Kıldı gül-deste ile san onu tayyib-i hâtır

Behçet (san: sanki)

necl-i bülend: Uzun boylu evlat.

Âmid o şehr-i nûr öğünsün ile'l-ebed
Fazl ü fazîletiyle bu necl-i bülendinin-Yahya Kemal

necl-i pâk: Temiz evlat.

Olmuş Cenâb Şükrü bir necl-i pâke nâil
Rabb-i şekûr kılsın ikbâl ile muammer

Muallim Naci

necm: (نجم) Ar. Yıldız. **c. nücûm.**

Ber-murâd olmayıcak ben yere geçsin âlem
Necm ü mihr ü mehi olsun eser-pâ-yı adem

Akif Paşa (olmayıcak: olmayınca.)

Kesret-i reng-i mezâhir mâni'-i vahdet değil
Sad hezârân necm olur ammâ ki mâh olmaz iki

Namık Kemal

necm-i baht: Talih yıldızı.

Necm-i bahtın rûzgâra yâdigâr-ı âsümân
Hâk-i pâyin çeşm-i çarha ber-güzâr-ı rûzigâr

Akif Paşa

necm-i gîsû-dâr: Kuyruklu yıldız.

Uzaktan seyr edip de ehl-i sa'yi etme istisgâr
Küçüktür sanma zîrâ necm-i gîsû-dâr âlîdir

Muallim Naci

necm-i hidâyet: Hidayet yıldızı.

Gün gibi tulû' etti bu şeb necm-i hidâyet
Îd etti şeb-i Kadr'e erip ehl-i velâyet

Şeyhülislam Yahya

necm-i pür-nûr: Işık dolu yıldız.

Nedir gurûbuna bâis şu necm-i pür-nûrun
Değer mi tâbına?. Hâşâ!. O çeşm-i mahmûrun?

Recaizade Ekrem

necm-i rehâ-kâr: Kurtarıcı yıldız.

O rîg-istâna batmış, çalkalanan seyyâh-ı âvâre
Nasıl müştâk ise bir nûra, bir necm-i rehâ-kâre

Mehmet Akif

necm-i seher: Sabah yıldızı.

Şeb mahv olur hemîşe ki necm-i seher doğar
Encâm-ı inhizâmda mihr-i zafer doğar-Rahmî

necm-i Sühâ: Süha yıldızı.

Mâhiyyeti ma'lûm olan eşhâs-ı erâzil
Bâlâ-ter idi mertebede necm-i Sühâ'dan-Nâilî

necm-i târ: Karanlık yıldız.

Cânıma sihr etti necm-i târı âlemsûz-i aşk

Cenap Şahabeddin

** **nücûm:** Necm'ler, yıldızlar.

Nücûm birle felek bîşe-zâr-ı kadrinde
Peleng-i sayd-figendir hilâl ona çengâl-Hayali Bey

Olmuşuz bir hîle-perdâzın esîr-i mekri kim
Sufra-i eflâkten nân-ı nücûmu çaldırır-Nâbi

Yanıp tutuşmadan aylarca yummadım gözümü
Nücûma sor ki bu kirpikler uyku görmüş mü?

Mehmet Akif

nücûm-ı bî-meh: Aysız yıldızlar.

Olup numûne-i pervânegân güm-şüde şem'
Nücûm-ı bî-mehe dönmüştü asker-i Mansûr-Nâbi

nücûm-ı çarh: Feleğin yıldızları.

Niçe kim bu nücûm-ı çarh üşüp pervâneler gibi
Alalar ortaya her şeb çerâg-ı mâh-ı tâbânı

Hayali Bey

nücûm-ı felek: Gök yıldızları.
Eğer nücûm-ı felek sa'd-i ekber olsa tamâm
Verilse hem dahi her rûza revnak-ı a'yâd-Nef'î

nücûm-ı nâ-mütenâhî: Sonsuz yıldızlar.
Nücûm-ı nâ-mütenâhî bütün çalışmakta
Sükûn-ı tasavvuru ka:bil mi bu'd-ı mutlakda
Mehmet Akif

nücûm-ı sâbit ü seyyâre: Dolaşan ve sabit yıldızlar.
Zemîn-i bisât-ı kadr-i çarh hayme-i azamet
Nücûm-ı sâbit ü seyyâre meş'al-i kudret-Nâbi

nedâmet: (ندامت) bk. nedem.

–nedân: (ندان) Far. "Bilmez, bilmeyen" anlamına gelen birleşik kelimeler yapar.

* muhabbet-**nedân:** Muhabbet bilmez.
Pâ-mâl-i esb-i nahveti olmuş bir âfetin
Bir tıfl-ı nev-süvâr-ı muhabbet-nedân iken
Sünbülzade Vehbi

nedem: (ندم) Ar. Pişman olma, pişmanlık, nedamet.
Nigârâ sensiz olan dem ne demdir
Dem-i derd ü gam u vakt-i nedemdir-Nizami

Doğar elemle, geçer derd ile, ölür gamla
Bilinse âh nedemdir safâsı insânın-Ziya Paşa

Bilmez misin ki câlib-i ta'zîm olur kerem
Ef'âl-i zâlim-âneyi ta'kîb eder nedem
Muallim Naci

* **nedâmet:** Pişmanlık, pişman olma.
Lûtf ile hâsid-i bed-hâha nedâmet gelmez
Telh olan mîveye şekkerle halâvet gelmez-Nâbi

Tarîk-ı isyâna esîriz bize çâre
Ey âh-ı seher-gâh nedâmet sana kaldı-Nâbi

Nedâmettir kusûrundan hicâb eylerse bir âdem
Salâh-ı nefse isti'dâdına âid beşârettir-İsmail Safa

* **nedâmet-geh:** Pişmanlık yeri.
Bir nedâmet-gehtir el-hakk sûk-ı âlem âkıbet
Müşteri vü bâyi'in eyvâhtır ser-mâyesi-Lâ

* **nâdim:** Pişman olan, nedamet duyan. **c. nâdimân**.
Sönüp gitmiş ocaklar yükselir gûyâ gubârından
Giren bir kerre nâdimdir hayât-ı müsteârından
Mehmet Akif

Muhtasar her ne amel eyledim oldum nâdim
Hırs kıldı beni her nâ-kes-i dûne hâdim-Âşık

Nedîm, nedîm: (نديم) Ar. Nedm'den; 1. Sohbet ve içki arkadaşı, meclis arkadaşı. 2. Eskiden büyükleri fıkra ve hikâyelerle eğlendiren. 3. Güzel konuşan, hikâye anlatan. 4. XVII. yüzyıl şairlerinden olan Nedim. **c. nüdemâ**.
Saâdet ile nedîm olalı peder hâne
Ne mercimek görür oldu gözüm ne tarhâne-Nef'î

Nigârım dil-berim yârim nedîmim mûnisim cânım
Refîkim hem-demim ömrüm revânım derde dermânım-Nesimi

nedîm-i dâhil: Giren sohbet arkadaşı.
Meclislerine nedîm-i dâhil
Olmuş idi zümre-i efâzıl-Lâ

Nedîm-i dil-şüde-i bî-karâr: Kararsız âşık Nedim.
Henüz neş'esini görmeden humâr çeker
Nedîm-i dil-şüde-i bî-kararı benden sor-Nedim

nedîm-i ismet: Namuslu sohbet arkadaşı.
Tal'atin meş'ale-efrûz-ı harîm-i ismet
Nigehin bezm-i tegâfülde nedîm-i ismet-Nâilî

nedîm-i meclis-i zühhâd: Zahitler meclisinin sohbet arkadaşı.
Ne deyre eder oldu ne hânka:ha henüz
Nedîm-i meclis-i zühhâd gördüğün gönlüm
Nazîm (Yahya...)

nedîm-i şâh: Sultanın sohbet arkadaşı.
Hayâlin hem-demi yaşım düşüp ruhsâra yasdanmış
Nedîm-i şâhtır kim bâliş-i zer-kâra yasdanmış
Hayali Bey

Nedîm-i zâr: İnleyen Nedim.
Nedîm-i zârı bir kâfir esîr etmiş işitmiştim
Sen ol cellâd-ı dîn ol düşmen-i îmân mısın kâfir
Nedim

* **nedîme:** 1. Kadın nedim. 2. Zengin ve itibarlı kadının arkadaşı.

nedîme-i heyecân: Heyecan arkadaşı.

Ey nedîme-i heyecân
Sen ağla; ben de bütün sûzişimle girye-efşân
Tevfik Fikret

nedret; (ندرت) Ar. Nadir olma, az bulunma, azlık.

Nedretin şundan olur ki ma'lûm
Yerde de gökte de mislin ma'dûm-Abdülhak Hâmit

Âlemde akıllı kişinin nedreti vardır
En âkıl-ı nâsın yine bir cinneti vardır
Haydar (Ali ...)

Ammâ dedigim sühan sühandır
Nedrette çü dürr-i bî-semendir-Ziya Paşa

* **nâdir:** Seyrek, az, ender bulunur (şey). **c. nevâdir**, **nâdirât.**

Nâdir bulunur tıynet-i kâmilde kusûr
Kem-mâyeden eyler ne ki eylerse zuhûr-Ziya Paşa

* **nâdire:** Nadir olan, benzeri az olan şey.

Nâzdan çeşmini hâmûş gören her müjesin
Tercümân nigeh nâdire perdâz sanır-Nâilî

nâdire-i nükte-dân: Nükte bilen ender şey.

Âh o bedîü'l-cemâl sâhib-i kalb ü zekâ
Ah o feyz-i Hudâ nâdire-i nükte-dân
Kemalzade Ekrem Bey

* **nâdire-dân:** Bilgili, ince, nazik.

Olma müteaccib ey dil-i nâdire-dân
Gördünse dil-i çenârda sûz-i nihân-Nâbi

* **nâdire-gû, nâdire-senc:** Nükteli, espirili söz söyleyen.

Hâsılı şimdi benim nâdire-senc âlemde
Eder ikrâr buna kâmil olan iz'ânı-Nef'î

** **nâdire-gûyân:** Nadir olan şeyler.

nâdire-gûyân-ı dehr: Dünyanın nadir olan şeyleri.

Elinde hâmesi bir yâr-i nükte-dândır kim
Yanında nâdire-gûyân-ı dehr olur ebkem
Veysî (Alaşehirli Üveys Kadı...)

* **nâdire-perdâz:** Güzel ve ince söz söyleyen.

Nâzdan çeşmini hâmûş gören her müjesin
Tercemân-ı nigeh-i nâdire-perdâz sanır-Nâilî

nâdire-perdâz-ı beyân: Açıklayıcı güzel söz söyleyen.

Ol nâdire-perdâz-ı beyânım ki kalemim
Darbü'l-mesel-i nükte-şinâsân-ı cihândır-Nef'î

nâdire-perdâz-ı mahabbet: Sevginin güzel sözleri.

Kim söyleşir ol çeşm-i füsûn-sâz ile zîrâ
Her bir müje bir nâdire-perdâz-ı mahabbet-Nef'î

nâdire-perdâz-ı belîğ: Belagatlı güzel söz söyleyen.

Ol nâdire-perdâz-ı belîğim ki kelâmım
Darbü'l-mesel-i nükte-şinâsân-ı cihândır-Nef'î

* **nâdire-perver:** Ender terbiye edici.

Hakka benim o nâdire-perver ki her sözüm
Bir tuhfe gibi elden ele ermagân olur-Nef'î

* **nâdire-senc:** Güzel fıkralar anlatan, nükteli söz söyleyen; zarif kimse.

Hâsıl şimdi benim nâdire-senc âlemde
Eder ikrâr buna kâmil olan iz'ân-Nef'î

nâdire-senc-i âlem: Âlemin nüktecisi.

Hâsılı şimdi benim nâdire-senc-i âlem
Eder ikrâr buna kâmil olan iz'ânı-Nef'î

** **nâdire-sencân:** Nükteli söz söyleyen kimseler.

Köhne resmi kalemi Veysî-i sihr-ârâdır
Tâze tarz-ı sühanı nâdire-sencân-ı Acem
Veysî (Alaşehirli Üveys Kadı ...)

nef': (نفع) Ar. Menfaat, fayda, kâr.

Çünkim zararında gördüler nef'
Azm eylediler ki edeler def'-Fuzûlî

Derdin oldukça devâ ol Hâlık'ından iste kim
Nef'i yoktur sana halkın kıldığı tîmârinun
Kemal Ümmî

nef'-i küfr: Küfrün faydası.

Darr ü nef'-i küfr ü dîn âhir olur âid sana
Sâni'-i âlem ganîdir küfr ü dîninden senin
Muallim Naci

nef'-i menâsıb: Pâyelerin, mansıbların faydası.

Yirmi dört senedir kim kulun tarîka girip
Ümîd-i nef'-i menâsıbla bâd-peymâdır-Beliğ

nefʿ-i şahsî: Şahsi fayda.
İhtirâsât-ı husûsiyyeyi söyletmeyerek
Nefʿ-i şahsîyi umûmunkine kurbân etmek
Mehmet Akif

nefâis: (نفائس) bk. nefis.

nefâz: (نفاذ) Ar. Nefz'den; 1. Nüfuz etme, bir taraftan öbür tarafa geçme. 2. Sözü geçme.

nefâz-ı hükm: Hükmünün geçmesi.
Nefâz-ı hükmü o gâyette kim murâd etse
Kemâl-i hüsn-i irâdetle ülfet-ı ezdâd-Nefʿî

* **nâfiz:** Nüfûz eden, geçen, işleyip tesir eden.
Tıfl-âne sohbetindeki ciddiyet-i edâ
Çeşminde rûha nâfiz olan şuʿle-i nazar
Tevfik Fikret

nâfizü'l-hükm-i şerîat: Şeriat hükmünün nüfuz edeni.
Nâfizü'l-hükm-i şerîat ki urur dest-i kazâ
Sûret-i hüccet-i ahkâmına mühr-i te'kîd-Nefʿî

nefehât: (نفحات) bk. nefha.

nefes: (نفس) Ar. 1. Ciğerlere girip çıkan hava, dem, soluk. 2. Söz, nutuk, kelâm. 3. An, zaman, çağ. **c. enfâs.**
Bizimle bir nefes insânlık eyle soruşalım
Gel ey perî nicesin hôş musun safâca mısın
Ahmet Paşa

Halk içinde muʿteber bir nesne yok devlet gibi
Olmaya devlet cihânda bir nefes sıhhat gibi
Muhibbî, Meftunî (Kanunî Sultan Süleyman)

Kâmil odur her nefes âkıbet-endîş ola
Sonunu fikr etmeyen sonu peşîmân olur
Nahifi (Süleyman ...)

nefes-i âteşîn: Ateşli nefes.
Şâyed eser ede nefes-i âteşîni hayf
Söylen Nedîm-i zâr ile germ-ülfet olmasın
Nedim-i Kadim

nefes-i bâd-ı sabâ: Sabah rüzgârının nefesi.
Nev-bahâr erdi havâ gâliye-sây oldu yine
Nefes-i bâd-ı sabâ nâfe-güşâ oldu yine-Nefʿî

nefes-i lûtf: İhsan nefesi.
Ger dokunsa nefes-i lûtf u dem-i ihsânın
Gidere dûd-ı kebûdı vere âzer sünbül-Bâki

nefes-i Rahmânî: Rahmani nefes.
Doldu âfâka o demde nefes-i Rahmânî
Oldu ervâh-ı rusül gulgule-senc-i tekbîr
Üsküdarlı Hakkı Bey

nefes-i serdî: Sert nefes.
Nefes-i serdîni gûş ettim imâm-ı şehrin
Getir ol bâdeyi çün âteş-i teb geldi bana
Esrar Dede

* **nefes-veş:** Nefes gibi.
Âyînelerde jeng nefes-veş bedîd olur
Reng-i telâş çihre-i ümmîd-vârda-Nâbi

** **enfâs:** Nefes'ler.
Leb-i câmında nühüfte dem-i enfâs-ı Mesîh
Mey-i nâbında ayân nûr-ı Hudâvend-i vâhid
Kâzım Paşa

enfâs-ı hayât-efzâ: Hayat bahşeden nefesler.
Dem-i İsî gibi enfâs-ı hayât-efzâsı
Ede bir nutk-ı revân-bahşile ihyâ-yı sühan
Sünbülzade Vehbi

enfâs-ı Rûhullah: Allah ruhunun solukları.
Âlem hayât-ı nev bulur cânlar bağışlar dem-be-dem
Enfâs-ı Rûlullah'tır gûyâ nesîm-i subh-dem-Bâki

nefh, nefha: (نفخ) Ar. 1. Ağızla üfleme, üfürme. 2. Bir şeyi üfürüp şişirme.
Ey kemâl-i kudretin nefhinde âlem bir nefes
Ve_ey celâl-i izzetin bahrından dünyâ keff-i has
Hamdullah Hamdi

Sûrette ne_ola zerre isek maʿnîde yohuz
Rûhü'l-kuds'ün Meryem'e nefh ettiği rûhuz
Bağdatlı Ruhi

Onun lisân-ı semâvîsi rûha söylerse
Bununki rûh-ı maâlîyi nefheder hisse-Mehmet Akif

Sabâh olur, o bürûdet geçer; fakat müzmin
Sükûn-ı mevkii bir nefha eyler ihlâl-Tevfik Fikret

nefh-i İsî: Hz. İsa'nın nefesi, üfürmesi.
Lebin düşnâmıyla dil hayât-ı câvidân buldu
Neden bir lahzadır derler dirilmek nefh-i İsî'den
İbn-i Kemal

Eyleyip feyz-i vücûdun nefh-i İsâ'dan zuhûr
Mürde-i sad-sâle-i nâbûdu ihyâ eyledin
Yenişehirli Avnî

nefh-i pâk-i Mevlâ: Mevla'nın temiz üfürmesi.

Görünce zinde bütün mahşer-i heyûlâyı
Mezâra rûh veren nefh-i pâk-i Mevlâ'yı
Mehmet Akif

* **nâfih:** Üfleyen, üfüren, nefes veren.

Anâsırdan müşâhiddir o mutlak
Bilir misin nedir ol rûh-ı nâfih-Gaybî

nefh, nefha: (نفح) Ar. 1. Güzel koku. 2. Bir esimlik yel, bir kere rüzgârın esmesi. **c. nefehât.**

nefha-i anber: Anber kokusu.

Nefha-i anber mi ya zülf-i benefşe cân veren
Ya dem-i Îsâ gibi bâd-ı muattar devridir-Şeyhi

nefha-i bâzâr-ı Çin: Çin pazarının bir esimlik rüzgârı.

Bûy-ı hulkundan eserdir nefha-i bâzâr-ı Çin
Fasl-ı cûdundan varaktır dâver-i ezhâr gül
Hayali Bey

nefha-i cân: Sevgilinin kokusu.

Küfr-i zülfinden perîşân olma yârin ey gönül
Cemᶜ-i hâtır nûr-ı îmân nefha-i cân bundadır
Lamiî Çelebi

nefha-i kâm: Mutluluk kokusu.

Nefha-i kâm ü şemîm kâm-ı dil-i mevkûftur
Zülf-i anber-bârına, gîsû-yı müşg-efşâne-Nâilî

nefha-i Mesîhâ: Mesîha kokusu.

Bâd-ı seher mi yâ Rab yâ nefha-i Mesîhâ
Ya feyz-i kalb-i ârif ya mevc-i âb-ı cârî-Ziya Paşa

nefha-i Rahmân: Rahman'ın kokusu.

Bin nihâl-i pür-şükûfe kaplamış etrâfını
Nefha-i Rahmân'a döndürmüş hevâ-yı sâfını
Muallim Naci

nefha-i rahmet: Rahmet kokusu.

Bir nefha-i rahmet de mi esmez? diye sînem
Yandıkça, semâdan boşanıp durdu cehennem
Mehmet Akif

** **nefehât:** Nefha'lar.

Rengîn nefehât ü nagamât ile bu gül-şen
Ecrâm u şümûsuyle şu füshat-geh-i rûşen
İsmail Safa

nefehât-i aşk: Aşk kokuları.

Bir nefes hâlî değil dilde nesîm-i lâhût
Cân dimâğını muattar edeli nefehât-i aşk-Nuri

nefehât-i bî-intihâ: Sonsuz üfleyişler.

Bir kerre zâhir âleme bin kerre nâzır âdeme
Bin kerre yüz bin bu deme ver nefehât-i bî-intihâ
Esrar Dede

nefehât-ı cemâl: Güzel kokular.

Bir hisse alagör nefehât-ı cemâlden
Hakkın nesîm-i rahmeti leyl ü nehâr eser
Şeyhülislam Yahya

nefehât-ı cennât: Cennet kokuları.

Erişir bâd-ı seherden nefehât-ı cennât
Mevsim ürd-i behişt erdi behişt oldu zemîn-Bâki

nefîr: (نفير) Ar. 1. Cemaat, topluluk; savaş giren bölük. 2. Eskiden derviş ve fukaranın bellerinde taşıdıkları boynuz boru, yuf borusu. 3. Bağırtı, çağıltı.

Geh def-i taᶜn çaldı gâh nefîr
Dest-birehmen-zen oldu mîr ü fâhir-Vâhit

Bunca kim kûyunda feryâd u nefîrim vardır
Demedin bir gün benim de bir esîrim vardır
Cinânî

nefîr-i âm: Bütün bölük.

Vâdî-i Nîl'i tuttu anûd-âne ser-te-ser
Ordu-yı fethe karşı sürülmüş nefîr-i âm
Yahya Kemal

nefîr-i guzât: Gaziler topluluğu.

Tuttun cihânı bâng-ı nefîr-i guzâttan
Âvâze-i beşâret-i fethi hüceste-fâl
Veysî (Alaşehirli Üveys Kadı...)

nefîr-i satvet: Saldırı borusu.

Eğer bâng-ı nefîr-i satvetin inletse kûh-sârı
Eğer dâmân-ı lutfun sâye salsa gülsitân üzre
Nedim

nefîs, nefîse: (نفيس) Ar. Nefâset'ten; hoşa giden, çok beğenilen. **c. nefâis.**

Olıcak her biri câyında celîs
Çektiler atᶜime-i pâk ü nefîs-Nâbi (olıcak: olunca)

* **nefâset:** Güzellik, hoşluk, nefislik.

Hayrân-ı nefâsetindir elvâh-Muallim Naci

** **nefâis:** Nefîs'ler, nefîse'ler.

nefâis-i emvâl: Nefis mallar.

Mânend-i muhît havsala lâzımdır
Hazm eylemeye nefâis-i emvâli-Nâbi

nefr: (نفر) Ar. 1. Ürkerek kaçma, 2. Tiksinme, iğrenme.

* **nefûr:** Ürkerek kaçan.

Şükûh-ı kevkeb-i dîn şân ü şevket-i İslâm
Olur mu pâ-zede-i firka-i anûd u nefûr-Nâbi

nefret: (نفرت) Ar. 1. Bir şeyden ürkme, kaçınma. 2. Bir şeyi çirkin, iğrenç görüp çekinme, tiksinme..

Sanki nefretle âlem-i beşere
Felek-ârâ-yı irtihâl olmuş-Abdülhak Hâmit

* **nefrîn:** 1. Beddua, ilenç. 2. Lanet okuma, beddua etme.

Yazık ki çehre-i memsûha döndü çehre-i dîn
Bugün kuşatmada İslâm'ı bir nazar: Nefrîn
Mehmet Akif

Ey nehr-i mutalsam! ki uçar mevcelerinden
En rûh-firîb, en güzel, en şûh ü münevver
Bir bûsiş-i nefrîn-Tevfik Fikret

nefrîn: (نفرين) bk. nefret.

nefs, nefis: (نفس) Ar. 1. Can, hayat, ruh. 2. İnsanın biyolojik ihtiyaçları. 3. Şahıs, kendi. **c. nüfûs, enfüs**.

Aybdır âkıle şeytân beni aldattı demek
Kendi nefsimdir eden nefsimi ilka-yı fesâd-Nâbi

Nefsini derk et ki oldur matlab-ı âsâr-ı sun'
Sanma hilkatten ki bu şekl ü şemâildir garaz
Namık Kemal

Kevser havzına dalanlar ölmezden öndin ölenler
Nefsini düşmen bilenler konar Tûbâ dallarına
Yunus Emre (öndin: önce)

nefs-i allâk: Dönek nefis.

Merhamet merhamet ey dâd-res-i haste-dilân
Beni dûçâr-ı kuyûd eyledi nefs-i allâk-Aynî

nefs-i bed: Kötü nefis.

Pek celâl yüzünde makhûr olmayınca nefs-i bed
Neylesin n'itsin şu kul kim bed-hûdan olmaz halâs
Gaybî

nefs-i bü'l-heves: Maymun iştahlı nefis.

Ey nefs-i bü'l-heves hazerin yok mudur senin
Yoksa netîceden haberin yok mudur senin-Râmiz

nefs-i büt-perest: Güzele tapan nefis.

Etmişiz gafletle nefs-i büt-peresti terbiye
Düşmen-i bed-hâha bilmezlikle fursat vermişiz
Nâbi

nefs-i cüz'î: Küçük nefis.

Nefs-i cüz'î varlığın akl-ı külle ulaştır
Varlığın yoğa değşir kalmasın sende heves
Yunus Emre

nefs-i emmâre: (Çok zorlayan nefis), insanı kötülüğe sürükleyen nefis.

Nefs-i emmâre fesâda turmayıp da meyl eder
Nâra yak onu halâs et bu adâvetten beni
Âdile Sultan

nefs-i gavî: Sağlam nefis.

Sanman bizi kim beste-dil-i nefs-i gavîyiz
Hâk-i kadem Âl-i Abâ Mustafavî'yiz-Şeyh Galip

nefs-i küll: (Tam nefis), arş-ı âlâdan kinaye.

Vücûdun hânesinde beslenir kâmil olunca ol
Mürebbî-i akl-ı küll olup eder hem-nefs-i küll irsâ'
Nuri

nefs-i ma'âş: Geçim nefsi.

Akl-ı ma'âş der işlesem nefs-i ma'âş der ki yesem
Hırs eydür ki şöyle kosam özge cidâldir arası
Ümmî Sinan

* **nefs-perest:** Nefsini seven, nefsine düşkün.

Ey nefs-perest-i cism-perver
Olma gam-ı hırsla mükedder-Fuzûlî

* **nefsânî, nefsâniyye:** 1. Canlılığın uyandırdığı arzularla ilgili. 2. Kin ve garazla ilgili.

Dimâğ-ı hâle lezzettir yerim halvâ-yı uşşâkı
Dehânım buldu zevkin ben yemem halvâ-yı nefsânî
Âdile Sultan

Kâş akl-ı maâd yerine kâş
Olsa akl-ı ma'âş-ı nefsânî-Fehim (Hoca Süleyman...)

** **enfüs:** Nefis'ler.

Rûhdur maksûd olan, sûret değildir Nâbiyâ
Vâsıl-ı enfüs olan meyl etmez âfâkîlere-Nâbi

nefsânî, nefsâniyye: (نفسانى) bk. nefs.

neft: (نفت) Far.<Yun. naphta'dan. Yerden çıkan çam gibi bazı ağaçlardan çıkarılan yanabilir madde, yağ.
Dü-dest-i lutf ile kurtar isâbet eylemeden
Rivâk-ı kâlbüd-i cisme nâr-ı neft-endûd-Sâbit
nefûr: (نفور) bk. nefr.
nefy: (نفى) Ar. 1.Bir şeyi yerinden ayırma, sürme, kovma. 2. gr. Olumsuzluk edatı.
Lâ ile eşyâyı nefy et müsbit ol illâ ile
Dâimâ zevk üzre ol mahfice müstesnâ ile-Gaybî
nefy-i endâd: Benzeyenlerin sürülüşü.
Kim ki var misl ü şebîhi bulunur âlemde
Münhasır sana fakat rütbe-i nefy-i endâd-Nâbi
nefy-i mâ-adâ: Ondan başkasını ortadan kaldırma.
Işk kilk çekti hat harf-i vücûd-ı âşıka
Kim ola sâbit Hak isbâtında nefy-i mâ-adâ-Fuzûlî
nefy-i mâ-sivâ-yı Ahad: Bir olan (Allah)-dan başkasının sürülmesi.
Mecâzî anlasa Hamdî aceb mi sözlerini
Onun ki hâli değil nefy-i mâ-sivâ-yı Ahad
Hamdullah Hamdi
nefy-i nazîr: Benzer sürülüş.
Hak insâf budur nefy-i nazîrinde senin
Hânis olmam eğer etsem dahi tekrîr-i kasem-Nâbi
nefy-i vücûd: Vücudu sürme.
Nefy-i vücûd eylemeden gayri Nâbiyâ
Yek zerre yok mehâsin-i a'mâlimiz bizim-Nâbi
ne-güfte: (نگفته) bk. nâ-.
nehâr: (نهار) Ar. Gündüz.
Eğer leyl ü nehâr âmed ü şüdünde geçse mikdârın
Hayât-ı kâinâta fasîdât eylerdi isti'lâ'-Nâbi

Bir reng-i vefâ varmı nazar kıl şu sipihrin
Ne leyl ü nehârında ne şems ü kamerinde
Ziya Paşa
Biliyor musun ki a sevdiğim hele âh o âlem-i vuslatın
Ne güzel nehârı leyâli var! Ne güzel bahârı hazânı var-Lâ
nehb: (نهب) Ar. Yağma, çapul; yağmalama.
Öldürme zafer, yıkma şeref, nehb ü heder şân
Ma'rûf adı buğz u sitemin adı ve ... ihsân
Tevfik Fikret
nehb-i sahbâ-yı heves: Arzu edilen şarap yağması.
Hâne-ber-dûş-ı havâyım çün habâb-ı câm-ı mey
Nehb-i sahbâ-yı hevesle oldu aklım târümâr
Nazîm (Yahya...)
nehb ü heder: Yağma ve boşa harcama.
Öldürme zafer, yıkma şeref, nehb ü heder şân
Ma'rûf adı buğz u sitemin adı ve ... ihsân
Tevfik Fikret
* **nehîb:** Çapulcu, yağmacı.
Ya'nî çekip asker-i deryâ nehîb
Eyleye bir halkı vatandan garîb
Atâyî (Nevizade Atâullah)
nehc: (نهج) Ar. 1. Doğru yol. 2. Yol, usül, tarz.
nehc-i vicdân: Vicdan yolu.
Nehc-i vicdân ile der-hâl ederim ben onu selb
Vâcibü's-selb olur elbette kudurmuş bir kelb
Abdülhak Hâmit
* **nehhâc:** Kılavuz, rehber, yol gösterici.
Baş koyan gitmekte âşıklar iklîmine
Tîğ-ı âteş-zebânın ol iklîme bir nehhâctır
Bağdatlı Ruhi
neheng: (نهنگ) Far. Timsah.
Tab'ım ol lücce-i bî-ka'r-ı maânîdir kim
Fikr ü endîşem olur ancak o deryâya neheng
Kâzım Paşa
Harbte askerleri bebr ü peleng
Darbda çâkerleri nemr ü neheng-Ziya Paşa

Gavvâsı, hırs-ı gevher eder lokma-i neheng
Kebki ümîd-i dâne eder teleye şikâr-Ziya Paşa
neheng-i bahr: Deniz timsahı.
Yemm-i eşk içre ten gark-âb iken bend eylemiş âhir
Giriftâr-ı neheng-i bahr olan gavvâsa dönmüştür
Cinânî
neheng-i nûr-sîmâ: Parlak yüzlü timsah.
Bu dokuz sîm-âb-gûn deryâyı seyr et ibret al
Her neheng-i nûr-sîmâsından onun ibret al
Hayali Bey
nehhâc: (نهّاج) bk. nehc.
nehîb: (نهيب) bk. nehb.

nehr, nehir: (نهر) Ar. Nehir, akarsu, çay, ırmak. **c. enhâr, nühûr, enhür.**
İçirdin âlemin zehrin akıttın gözlerim nehrin
Harâb ettin gönül şehrin niçin dün gece gelmedin
Muhibbî, Meftunî (Kanunî Sultan Süleyman)

nehr-i asel: Bal nehri.
Neme lâzım nühûr-ı mâ'-i leben!
İşte sofiler! İşte nehr-i asel-Muallim Naci

nehr-i Cinânî: Cennete ait nehir.
Her sâgar-ı ser-şârı bir nehr-i Cinânî'dir
Her rıtl-ı mey-efşânı bir bahr-i kerâmettir
Esrar Dede

nehr-i mutaslam: Tılsımlı nehir.
Ey nehr-i mutalsam! ki uçar mevcelerinden
En rûh-firîb, en güzel, en şûh ü münevver
Bir bûsiş-i nefrîn-Tevfik Fikret

nehr-i şîr: Süt nehri.
Nehr-i şîr üzre nâfler girdâb
Oldu pistânlar o cûda habâb-Vâhid

** **enhâr:** Nehr'ler.
Eşiği taşı imiş yüz sürecek hayf diye
Taştan taşa urur başını şimdi enhâr-Bâki

enhâr-ı feyz: Feyiz nehirleri.
Kılsa Nâmık çeşme-i hurşûd-i irfânım hurûş
Kâinâtı gark-ı mevci nûr eder enhâr-ı feyz
Namık Kemal

** **nühûr:** Nehir'ler.
Neme lâzım nühûr-ı mâ'-i leben!
İşte sofiler! İşte nehr-i asel-Muallim Naci

nehy: (نهی) Ar. 1. Yasak etme. 2. gr. Emir kipinin olumsuzu. **c. nevâhî.**
Tebliğ kılıp Cenâb-ı Hak'tan
Nehy eyledi hükm-i mâ-sebaktan-Şeyh Galip

nehy-i sıfat-ı gayr: Başka sıfatı yasaklama.
Yâr ile halvet-i hâs eylemeye kesrette
Her nefeste yürü nehy-i sıfat-ı gayr eyle-Hayali Bey

** **nevâhî:** Yasaklanmış, men edilmiş şeyler, menhiyyat.
Ne evâmir, ne nevâhî, ne namâz ü ne niyâz
Asrımız sâye-i şâh-ânede Cennet gibidir
Nâilî-i Cedid

nejâd, nijâd: (نساد) Far. Asıl, nesep, soy, necip, cibilliyet, fıtrat, yaratılış.
Ey hüsrev-i âlî-nijâd ve_ey dâver-i pâk-i'tika:d
Ey şâh-ı sâhib-adl ü dâd ey pâdişâh-ı muhterem
Nef'î

neka:ve, neka:vet: (نقاوه) Ar. Naky'den; temizlik, arılık.

neka:ve-i gül: Gülün temizliği.
Nihâl-i gül-şen-i devlet gülü bahârı ümîd
Neka:ve-i gül-i âdem hulâsa-i makdûr-Nâbi

nekbet: (نكبت) Ar. 1. Musibet, belâ. 2. Düşkünlük. 3. Bahtsızlık, talihsizlik. **c. nükûb, nekebât.**
Tâlib-i dünyâ olup çekme cihânın nekbetin
Cümleden lâ-kayd olup da bul saâdet devletin
Âdile Sultan

Şu coşmuş ağlayan ırmak ne handân gölgeler sezdi
Fakat bir bâdi nekbet ansızın hep kırdı hep ezdi
Mehmet Akif

Titriyor dest-i nekbetinde hayât
Bir mülevves paçavra hâlinde-Tevfik Fikret

nekbet-i endûh: Gam, keder düşkünlüğü.
Gamzeler ikbâl ü şevka günde bin efsûn okur
Nekbet-i endûha hattın Tebbet-i vârûn okur
Nedim

nekbet ü saâdet: Felaket ve saadet.
Nasîb-i ömrün olan nekbet ü saâdet de
Gelir vücûda bütün kedd-i ihtiyârımla-Tevfik Fikret

* **nekbet-zede:** Felakete uğramış, belaya tutulmuş.
Çeşm-i nekbet-zededir safha-i remmâldedir-Nâbi

nekes, nâ-kes: (نكس) Far. > nâ-kes'ten; cimri, hasis, eli sıkı.
Dil gerçi zevk-ı vaslına yârin heveslenir
Ammâ fedâ-yı câna gelince nekeslenir-Nâbi

Dehânın küşâd eylemez nâ-kese
Meğer kim bir ehl-i maârif-kese-Keçecizade Ekrem

nekka:re: (نقّاره) bk. nakka:re.

nem: (نم) Far. Rutubet, yaşlık, ıslaklık; çiğ.
Murâdım giryeden kesb-i gubâr-ı reh-güzârındır
Gözüm yaşı dem-â-dem çihremi bî-hûde nem kılmaz
Fuzûlî

Pür-keder olma buluttan nem kapıp âhen gibi

Abdülkadır Hamidî

nem-i çeşm-i eşk-bâr: Gözyaşı saçan gözün ıslaklığı.

Ne bâd-ı sarsar âh cüz-i hâk-i beden
Ne sûz-i dil ne nem-i çeşm-i eşk-bâr kalır-Nâilî

nem-i ebr-i bahâr-ı lûtf: Lütuf baharının bulut nemi.

Düşse ger hâke nem-i ebr-i bahâr-ı lûtfu
Kesb-i rûh eyler idi zîr-i zemînde ecsâm-Nef'î

* **nem-çekân:** 1. Göz yaşı akıtan. 2. Islak.

Tür eder nisân-ı lütfün söyle kim dür pûş olur
Çeşm-i âşık nem-çekân oldukça dâmân üstüne

Nedim

* **nem-keşîde:** Nemli, ıslak.

Bakardı cûşişine çeşm-i nem-keşîdemiz-Nâbi

* **nem-nâk:** Nemli, ıslak, rutubetli.

Ârızın yâdiyle nem-nâk olsa müjgânım ne_ola
Zâyi' olmaz gül temennâsıyla vermek hâre su

Fuzûlî

Gam câme-i sabrın eyleyip çâk
Sâgar gibi çeşmi oldu nem-nâk-Nâbi

nemâ: (نما) Ar. Artma, çoğalma, büyüme.

Ben hem ol rûh-fezâ râhı dökem sâgara kim
Nahl-i himmet reşehâtından ala neşv ü nemâ

Fuzûlî

Tek hemân eyleme pejmürde nihâl-i emelim
Geçtim ey ebr-i kerem neşv ü nemâdan geçtim

Nâbi

Ey bî-vefâ güzelliğin eyyâmı tîz geçer
Neşv ü nemâ o nahl-i hôd-ârâya bir gelir

Esrar Dede

* **nemâ-pezîr:** Artma kabul eden.

Nemâ-pezîr değil tohm-ı ârzû Nâbî
Sirişk-i neyl-i reviş bir karâra gelmedi mi-Nâbi

nemat: (نمط) Ar. 1. Usül, tarz. 2. Örtü, ihram, keçe. **c. nimât**.

Vakt-i sâat kadr-i tâat hep mezâyâsı onun
Lezzet-i şevk u şereften gayrı yazmadı nemat

Gaybî

nemed: (نمد) Far. Keçe, kebe.

Benim o rind-i cihân kim yanımda yeksândır
Nemed külâhı gedâ ile tâc-ı Efridûn-Nef'î

Saykal-i aşkınla pâk ettim gönül âyînesin
Şâhid-i hâlimdir ey gül-çehre eğnimde nemed

Bağdatlı Ruhi

Cihân mahrûmdur hep kâle-i zer-târ-ı servetten
Libâsı fâhir-i erbâb-ı devlettir nemed şimdi

Namık Kemal

* **nemed-pâre:** Keçe parçası.

Bu nemed-pâre külâh-ı "fakru fahri"m sâyesi
Efser-i efsürdegî-i mülk ü devlettir bana

Esrar Dede

* **nemed-pûş:** Abalı.

Hor bakma her nemed-pûşe sakın ey muhteşem
Her gedâyı Hızr gör her şahsa dervîş-âne bak

Usulî (Yenice Vardarlı ...)

Terk edip tâc u kabâyı şevk-i şem'-i hüsnüne
Kendimi pervâne-âsâ bir nemed-pûş eyledim-Bâki

nemed-pûş-ı melâmet: Ayıplama keçesini giyen.

Sûrette gedâyân-ı nemed-pûş-ı melâmet
Ma'nâda selâtîn-i melek havl ü haşemdir-Sâmi

nemek: (نمك) Far. 1. Tuz, milh. 2. Tat, lezzet.

Bî-derd-i ta'nı ko dil-i bî-çârem üstüne
Merhem yerine koyma nemek yârem üstüne

Âsım (Çelebizade Şeyhülislam İsmail...)

Lebi câma dokunsun tek hemân la'l-i nemek-rîzin
Katarsan bâde-i nâbe nemek kat helâl olsun

Enis Dede

Kim tatlı sohbetinde gözetmesze hakk-ı nân
Acıya vü ezile nitekim suda nemek-Şeyhi

nemek-i âlem: Âlemin tuzu.

Âleme hubb-ı İlâhî'dir esâs-ı îcâd
Şûr-ı deryâ-yı mahabbet nemek-i âlemdir-Nâbi

nemek-i hüsn: Güzellik tuzu.

Bâis-i rağbet olur dil-berin istiğnâsı
Nemek-i hüsndür insâf edecek şîve vü nâz

Şeyhülislam Yahya

nemek-i meclis: Meclisin lezzeti; tuzu, biberi.

Derler ağyârı mezemmet nemek-i meclistir
Biz de gıybet edelim meclise lezzet gelsin-Nâbi

nemek-i sohbet: Sohbet tuzu.

Bir meclise geldik nemek-i sohbeti gitmiş
Hamyâzelemiş neş'esi germiyyeti gitmiş-Nâbi

* **nemek-be-harâm:** Tuz haini, nankör, tuz ekmeği inkâr eden.
Hukûk-ı hân-ı vefâyı bilmedi hayf
Zihî nemek-be-harâm ol kadar melâhetle-Nâbi

* **nemek-çeş:** Tadına bakma, tatma.
Biz ol nevâl-i gamız Nâbiyâ ki_olur dil-serd
Lezâiz-i ni'am-ı çerhten nemek-çeşimiz-Nâbi

* **nemek-dân:** Tuzluk; mec. sevgilinin dudağı.
Şekkerî hân-ı Halîlî- durur onun deheni
Kanda kim olsa bile la'l nemek-dân götürür
Ahmet Paşa (kanda: nerede)

nemek-dân-ı leb: Sevgilinin dudağının tuzluğu.
Bu ne ândır ki melâhetle nemek-dân-ı lebin
Hindû-yı dâg-keş-i fülfül-i hâl etti beni
Nevres-i Kadim

* **nemek-dân:** Tuzluk, tuz kabı.
Olur endîşe nemek-lîs nemek-dânından
Su çeker târ-ı nigeh çâh-ı zenahdânından-Nâbi

nemek-dân-ı ümmîd: Ümit tuzluğu.
Tehî kalmış nemek-dân-ı ümmîdin Nâbiyâ bilmem
Niçin dest-i niyâz ol piste-i pür-şûra sunmazsın
Nâbi

* **nemek-feşân, nemek-efşân:** 1. Tuz serpen. 2. Tat veren.
Her kim ki verir âşık-ı bî-tâba tesellî
Gûyâ nemek-feşânlık eder lahm-ı kadîde-Nâbi

* **nemek-lîs:** Tuz yalayıcı.
Olur endîşe nemek-lîs nemek-dânından
Su çeker târ-ı nigeh çâh-ı zenahdânından-Nâbi

* **nemek-perver:** Tuz seven.
Râşid kusûr zahm-ı nemek-perverindedir
Te'sîr-i nef' sanma ki merhemde kalmamış
Râşid (Molla Feyzizade Müverrih Mehmet...)

* **nemek-rîz:** Tuz döküp saçan.
Lebi câma dokunsun tek hemân la'l-i nemek-rîzin
Katarsan bâde-i nâbe nemek kat helâl olsun
Enis Dede

* **nemek-rîzî:** Tuzlama; tat verme.
Hezâr pâre dile leblerinden et sâkî
Eğer düşerse nemek-rîzî kebâb sana-Nâilî

* **nemekîn:** 1. Tuzlu. 2. Tadı yerinde. 3. Tuzlu (göz yaşı). 4. Dudak.
Beyt-i nemekîndir hat-ı püşt-i lebi ammâ
Çıkmazsa eğer ye'se onun dahi meâli-Nâbi

Şûh olsa güzel gâyet ile pür-nemek olsa
Sevmem nemekîn olmayanı ger melek olsa-Nef'î

nemîka: (نميقه) Ar. Nemk'ten; mektup, name.
Nemîkada eser-i hâtem-i münakkaşımız-Nâbi

* **nemîka-dih:** Mektup veren.
Nemîka-dih eser-i hâme-i münakkaşımız
Olur nümûne-ber-i hâtır-ı müşevveşimiz-Nâbi

nemîm, nemîme: (نميمه) Ar. Nemm'den; 1. Fısıltı. 2. Dedikodu etme. **c. nemmâm.**

* **nemîme-sâz:** Dedikoduculuk yapan.
Meydâna geldi na'ş-ı rakîb-i nemîme-sâz
Kıldım huzûr-ı kalb ile ömrümde bir namâz-Sâbit

** **nemmâm:** Nemîm'ler, dedikodu yapanlar.
Sirke tulumuna benzer nemmâm
Çatlar etmezse eğer nakl-i kelâm-Nâbi

O nemmâmın bize kahr-ı maka:mı lutf u mennoldu
Dü-çeşmim garka-i eşk olmadan kurtuldu havf-ile
Süleyman Paşa

nemmâm: (نمّام) bk. nemîm.

nemr: (نمر) bk. nimr.

Nemrûd: (نمرود) Babil'in kurucusu olarak bilinen hükümdar. (M.Ö. 2640) olup Hz. İbrahim'i ateşe attırmıştır. Babil kulesinin onun zamanında yaptırıldığı söylenir; mec. mağrur, inatçı, anut.
Hâli bir bed-aslın ikbâle tahavvül etmesin
Çünki müstakbelde ya Fir'avn veyâ Nemrûd olur
Nevres-i Kadim

Aks-i ruhsârınla mir'ât-ı Sikender dediler
Ben Halîl'im âteş-i Nemrûd derdim bâdeye
Şeyhülislam Yahya

Kapına karşı rakîbin âh eder eydür gören
Gören ol Nemrûd durmuş âsumâna ok atar
İbn-i Kemal

Kızıl güller yaratsın câm-ı gül-gûn nâr-ı hasretten
Bu cûşiş âteş-i Nemrûd'u gül-zâr etti sansınlar
Yahya Kemal

Nemrûd-ı mübâhî: Övünen Nemrut.
Eyler keremin âteşi gül-zâr-ı Halîl'e
Mağlûb olur peşşeye Nemrûd-ı mübâhî-Ziya Paşa

Nemrûd-ı pelîd: Murdar Nemrut.
İltifât eylese erbâb-ı şeka:ya keremi
Süedâdan sayılırdı koca Nemrûd-ı pelîd
Kâzım Paşa

neng: (ننك) Far. 1. Namus, ar, hayâ. 2. Şöhret, ün.
İçip mahabbet câmını hôş-hâl olayım bir zemân
Nâmûsu nengi terk edip âbdâl olayım bir zemân
Muhibbî, Meftunî (Kanunî Sultan Süleyman)

Sensin ol ser-mâye-i bâzâr-ı sûk-ı ehl-i aşk
Düştü feyzinle kesâda cevher-i nâmûs u neng
Nef'î

Ey pây-bend-i dâm-geh-i kayd-ı nâm ü neng
Tâ-key hevâ-yı meşgale-i dehr-i bî-direng-Bâki

Çaldım taşa ben şîşe-i nâmûs ile nengi
Mutrib kerem et sen dahı çal ber-bat-ı çengi-Sâmi

neng-i zindân: Zindan şöhreti.
Vüs'at-âbâd-ı saâdetde olur elbet azîz
Pâk-dâmen mübtelâ-yı neng-i zindân olsa da
Basirî (Musullu Halil)

ner: (نر) Far. Er, erkek.
Ol kadar âsûde âlem sâye-i adlinde kim
Hâb-gâh eyler gazâle pehlû-yı şîr-i neri-Nef'î

Olup sahrâlara hıfz-ı nigeh-bân ahd-ı lûtfunda
Künâm-ı şîr-i ner âhûlara cây-ı karâr oldu
Fıtnat Hanım

nerd: (نرد) Far. Tavla, tavla oyunu.
Nerd oynadık o şûh ile bir bûse kavl edip
Ammâ dedim şu şart ile cânâ ki dest ola
Şeyhülislam Yahya

Nerde gördüm ise nerd ü satranç
Mübtelâsında hüveydâ sad-renc-Sünbülzade Vehbi

nerd-i ışk: Aşk tavlası.
Nerd-i ışkıla üter sabr u karârım nakdin
Şeşder-i gamda ser-i zülfü edip zâr beni
İbn-i Kemal

Nerd-i ışkında gönül gâh üter ü gâh ütülür
Âlemin hâli budur gâh bana gâh sana
İbn-i Kemal

nerd-i ikbâl: Talih tavlası.
Ârifin baht girip gönlüne pul kondurmaz
Nerd-i ikbâlde ağyâre döner zâr ütülür-Nâilî

nerd-i mahabbet: Muhabbet tavlası.
Gönül baş oynatır bâzîçe-i nerd-i mahabbet
Misâl-i zâr kendin hâsılı ortaya atmıştır-Rızayi

nerdübân, nerdbân: (نردبان) Far.> Nerd-bân'-dan; merdiven.
Meskenetten buldular kimde erlik var ise
Nerdübândan iterler yüksekten bakar ise
Yunus Emre

Nerdübân ile bagal-gîrliğe sür'at eden
Nerdübân üzre eder sebkate şimdi ikdâm-Nâbi

Ermişem mi'râc-ı vasla dediği sözün rakîb
Vâki'in bilmek dilersen uş eşek uş nerdübân
Nizami

Nerdübânlar bûsiş-i nermîn-i dâmâniyle mest
İndi bin işveyle bir kâşâne-i Fağfûr'dan-Yahya Kemal

nerdübân-ı ışk: Aşk merdiveni.
Evvel kademde başını ver yâra ey gönül
Kim nerdübân-ı ışka çıkılmaz ayak ayak
Necati Bey

* **nerd-bân:** Merdiven.
Nerd-bân oldu ecel kasrına za'file tenim
Pâyelerdir ona gûyâ görünen her eyeği-Behiştî

nergis: (نركس) Far. 1. Soğanı zehirli ve şemsiye şeklinde olup sarı veya beyaz renkte olan süs çiçeği. 2. mec. Sevgilinin gözü.
Baştan ayağa göz oldu yüzünü görmek için
Ey yüzü gül, saçı sünbül, boyu ar'ar nergis-Nizami

Tut imdi sâgar-ı zerrîn kem olma nergisden
Benefşe gibi gözetme gam-ı perîşânı-Şeyhi

nergis-i bostân-ı kerem: Cömertlik bostanının nergisi.
Mihr-i cûdun çemen-i lutfa zer-efşân olalı
Gül-şen-i dehri bezer nergis-i bostân-ı kerem
Ahmet Paşa

nergis-i gül-gûn: Gül renkli nergis.
Nergis-i gül-gûn beyâzı sanma sürh etmiş remed
Gamze-i zâlim yine kan eylemiş kan üstüne
Nedim

nergis-i mahmûr-ı nîm-hâb: Yarı uykulu içkiden sonraki sarhoşluğun nergis bakışı.
Cihânı etmeğe bir lâhzada harâb sana
Yeter o nergis-i mahmûr-ı nîm-hâb sana-Nâilî

nergis-i medhûş: Dehşet saçan nergis.
Mest ü dil-hasteyem ol nergis-i medhûştan uş
Mürg-i pâ-besteyem ol sünbül-i gül-pûştan uş
Nizami

nergis-i mest: Sarhoş nergis, yani mahmur göz.
Aceb ne bezmde şeb-zinde-dâr-ı sohbet idin
Henüz nergis-i mestinde bûy-ı hâb kokar-Nedim

nergis-i mestâne: Sarhoş nergis.
Ey bâde eğer yârim içerse seni bensiz
Ver neş'e fakat nergis-i mest-âne dokunma
Âşık Ömer

nergis-i şehlâ: Şehla nergis, şehla, hafif baygın bakışlı göz. Ed. nergis şehla göze benzetilir.
Kûşe-i mihrâb dutmuştum reh-i zühd ü salâh
Koymadı öz hâlime ol nergis-i şehlâ beni-Fuzûlî

Nerîmân: (نريمان) Far. 1. Rüstem'in dedesi olan Sam'ın babasıdır. İran mitolojisinde Kahraman oğlu Sam'la beraber adı anılır. Pehlivanlıkla ünlüdür. 2. Yiğit, cesur.
Değil mi nazm u nesr-i kıssa-i Vassâf u Firdevsî
Koyan dünyâda resm-i Rüstem ü nâm-ı Nerîmân'ı
Aşkî

nerm: (نرم) Far. Yumuşak, latif, mülayim.
Başı serd olmayan, yumuşak başlı at
Bister-i nerm üzre hâb-ı hiffet-gân-ı sengîn olur
Koca Ragıp Paşa

Hangi şeb kim taş eşiğin hâkine pehlû koyam
Berg-i gülden nerm olur billâh bana mefreşim
Behiştî

nerm-i reftâr: Salına salına yumuşak yürüyüşlü.
Bir rütbe ederdi nerm-i reftâr
Olmazdı halîde pâyına hâr-Şeyh Galip

* **nerm-dil:** Yufka yürekli.
Hûbân-ı nerm-dil gibi bilmez muhâlefet
Olmuş mülâyemetle pesendîde hûy-i zer-Nâbi

* **nerm-nihâdân:** Yumuşak huylular.
Saht-rûyâna olur nerm-nihâdân muhtâc
Düşmesin rişte çalışsın nazar-ı sûzenden-Nâbi

* **nermî:** Yumuşaklık.
Nermî vü sahtî telâzüm etmeğin vâ-bestedir
Kâr-gâh-ı câme-dûzî penç pâre âhene-Nâbi

Harf-i nermîden ibârettir bizim terkîbimiz
Eyler isbât-ı huşûnet mûma seng-i hâremiz-Nâbi

* **nermîn:** Yumuşak.
Cihânda pister-i nermîni hûrun anmaktan
Ferâğat et per-i mürg ile pür-firâşın için-Behiştî

Ne bu akşamda bir gam-ı nermîn
Ne de durgun denizde bir muğberr-Ahmet Hâşim

nermîn-i dâmân: Eteğinin yumuşaklığı.
Nerdübânlar bûsiş-i nermîn-i dâmâniyle mest
İndi bin işveyle bir kâşâne-i Fağfûr'dan
Yahya Kemal

nermîn: (نرمين) bk. nerm.

nerrâd: (نرّاد) Ar. Arap kaidesine göre tavla oyununda mahareti olan.
Zârdır kârı olur mu dil-şâd
Kalmadı mühre be-şeştir nerrâd-Sünbülzade Vehbi

nerrâd-ı felek: Feleğin en iyi tavla oyuncusu.
Zâr edip şey-der-i dehr içre verir renc ü keder
Gâh nerrâd-ı felek âdemi bir pulluk eder-Feyzi

nesak, nesk: (نسق) Ar. Tarz, usul, üslup, yol.
Resmidir âşıka gelmek kaşı yaylardan oh
Işk peydâ olalı böyle kurulmuş bu nesak-Fuzûlî

nesak-ı asl-ı vücûd: Var olmanın temel yolu.
Ka:im olmazdı nizâm ü nesak-ı asl-ı vücûd
Vermeseydin eser-i adl ile dünyâya revâc-Fuzûlî

* **nesak-sâz:** Nizam veren, tertip eden.
Her saltanat ki hükm-i nesak-sâz ola ona
Ka:nûn-ı dâdı devlet-i Nûşirevân verir-Nef'î

nesak-sâz-ı câzim-i mehâmm-ı devlet: Devletin önemli işlerini kestirip atarak düzenleyen.

Ey nigeh-bân-ı maka:lîd-i nizâm-ı devlet
V'ey nesak-sâz-ı câzim-i mehâmm-ı devlet

Fehim (Hoca Süleyman...)

nesc: (نسج) Ar. 1. Dokuma, örme, dokunuş. 2. anat. Doku. **c. ensâc**.

Harîr-i esmer-i rü'yâ ki nesc eder meh-tâb
Sarardı cismimi bir muhteşem ridâ gibi, âb

Ahmet Hâşim

nesc-i rakîk-i san'at: Sanatın ince dokuması.

Evet, nasıl veriyorsam bu nazma şimdi emek,
Şu cümlelerde, şu nesc-i rakîk-i san'atte

Tevfik Fikret

* **nesîc:** Dokunmuş, nesc olunmuş.

nesîc-i fitne: Fitne dokunmuş.

Nesîc-i fitneye nakşolmak ister ol tannâz
Aceb mi zülfünü peyveste etse şânesine-Nedim

nesîc-i gayr: Başka dokunmuş.

Nesîc-i gayre verdi kıymetin sevdâ-ger-i gerdûn
Benim Nâbî kumâş-ı nev-zuhûrum bî-bahâ kaldı

Nâbi

nesîc-i işve: Nazla dokunmuş.

O nâzenîn vücûd ü o ka:met-i bâlâ
Nesîc-i işve vü efsûn-ı nâza çespândır-Nedim

* **nessâc:** 1. Çulha. 2. Dokumacı.

nessâc-ı aşk: Aşkın dokumacısı.

Nessâc-ı aşka cân ü dili târ ü pûd eden
Anlar metâ'-ı vaslı ne gûne kumâş olur

Mir Hasib (Müminzade Ahmet...)

nessâc-ı dîbâ: Süslü çulha.

Tez elden perde çekmek kasdı ile çeşm-i udvâna
Anâkib-dâr ü pûd-ı şevkile nessâc-ı dîbâdır

Seyyit Vehbi

neseb: (نسب) Ar. Nesil, soy. **c. ensâb**.

Hâkan-ı Osmânî neseb kim münderic zâtında hep
İslâm-ı fârûk-ı Arab ikbâl-i Pervîz-i Acem-Nef'î

Hakka minnet o şeh-i zü'l-hasebin
Ya'nî peygam-ber-i âlî-nesebin-Hakanî

nesem, neseme: (نسم) Ar. 1. Soluma, soluk alıp verme. 2. Nefes. 3. Rüzgârın hafif hafif esmesi. **c. nesme, nesemât.**

** **nesme:** Nesem'ler.

nesme-i bâd-ı sabâ: Sabah rüzgârının hafif esmesi.

Nesme-i bâd-ı sabâ estikçe ondan sakınıp
Kaddinin üstüne titrer kâkül-i müşgîn-i dost

Hamdullah Hamdi

nesme-i kûy: Köyde esen rüzgâr.

Nesme-i kûyun ile cûşa gelir bülbül kim
Almazam şemmesine bûy-ı gül-istânı ivâz

Hamdullah Hamdi

nesh, nesih: (نسخ) Ar. 1. Fesih ve lağvetme, kaldırma, hükümsüz bırakma. 2. Bir şeyin suretini, aynını çıkarma, kopya etme. 3. Kur'an-ı Kerim'in sonda gelen bir ayetinin, önce gelmiş bir ayetteki hükmü kaldırması.

Ol ince belinin vasfın nice tahrîr edem çün hatt
Muhakkaktır ki nesh olur kalem diline gelse mû

Nizami

O hükmün neshine kim kayd eder hatt-ı hümâyûnu
Eğer Esrâr emr-i vasl-ı dil-ber der-kenâr olsa

Esrar Dede

* **nâsih:** 1. Nesh ve iptal eden, boşa çıkaran. 2. İstinsah eden, kopya çıkaran.

Rütbe-i i'câzı ihrâz etse tab'ım çok mudur
Rûzgârın nâsihi sihr-i helâldir sözün

Yenişehirli Avni

nâsih-i edyân-ı ûlâ: İlk dinleri iptal eden.

Ecell-i mu'cizâtın ya'nî Kur'ân-ı azîmü'ş-şân
Ki hükmü muhkemât-ı nâsihi edyân-ı ûlâdır

Seyyit Vehbi

* **nüsha:** 1. Yazılı, yazılmış şey, yazılı bir şeyden çıkarılan suret. 2. Gazete ve dergi sayısı. 3. Muska. **c. nüsah.**

Ol nüshadır tapun ki risâlet cerîdesi
Onu beyân hakkıçün olmuştu müntahab

Hamdullah Hamdi

Öyle takrîr ki her bir sözü dürr-i meknûn
Öyle bir nüsha ki her satırı mürâyâ-yı füsûn

Ziya Paşa

Nüshan maraz-ı aşka ilâc eylemedi hîç
Ey şeyh-i kerâmât-fürûş ez de suyun iç-Sâbit

nüsha-i câmi‘: Toplanan nüsha (kitap) , kitapların toplamı.

Zikr ü fikrin âdem olsun âdemi bil sen hemân
Nüsha-i câmi‘dir âdem ya‘nî Kur'ân devridir
Gaybî

nüsha-i cân: Can kitabı.

Geçti elime çün nüsha-i cân
Matbû‘ bir iki köhne dîvân-Ziya Paşa

nüsha-i dehr: Dünya kitabı.

Ser-â-ser çeşm-i ibretten geçirdim nüsha-i dehri
İçinde ma‘nî-i ârâma dâir bir ibâret yok-Nâbi

nüsha-i devlet: Devlet nüshası.

Bî-râbıta-i emn ü emân nüsha-i devlet
Olmuştu ibâret bir iki ehl-i hevâdan-Nâilî

nüsha-i duâ: Dua kitabı.

Tefrîk için kimisi okur rukye-i füsûn
Teshîr için kimisi yazar nüsha-i duâ-Ziya Paşa

nüsha-i gül-zâr: Gül bahçesinin sureti.

Kat‘ edip fasl-ı hazân âb-ı revân şîrâzesin
Nüsha-i gül-zârın evrâkın perîşân eylemiş-Fuzûlî
Bir mülûkî gülsitândır nüsha-i gül-zârı kim
Câ-be-câ mühr-i Süleymân resmidir ona nişân
Nef‘î

nüsha-i hikmet: Hikmet nüshası.

Eyledim gül-şende tahkîk riyâzât-ı sun‘
Oldu evrâk-ı gül-istân nüsha-i hikmet bana-Neylî

nüsha-i hüsn-i yâr: Yârin güzellik kitabı.

Katı çok bakmadasın nüsha-i hüsn-i yâre
Gâlibâ mes'ele-i vasldan işkâlin var-Nâbi

nüsha-i ka:mûs: Sözlük nüshası.

Ey şi‘r miyânında satan lafz-ı garîbi
Dîvân-ı gazel nüsha-i ka:mûs değildir-Nâbi

nüsha-i kem-yâb: Az bulunur nüsha.

Bulur elbette bir gün rişte-i zülfünle cem‘iyyet
Gönül bir nüsha-i kem-yâbtır şîrâzesiz kalmaz
Nâbi

nüsha-i kübrâ: tas. Olgun kimse, insan-ı kâmil

Kalbinde görüp ma‘şer-i ecnâs-ı vücûdu
Âdem denilen nüsha-i kübrâyı düşündüm
Abdülaziz Mecdi Efendi

Sırr-ı insândır sevâd-ı nüsha-i kübrâyı gör
Şekli elfâzı ser-â-pâ muhtelif, ma‘nâsı bir
Leskofçalı Galip

nüsha-i kübrâ-yı aşk: Aşkın büyük nüshası.

Nüsha-i kübrâ-yı aşkım mâ-hasal tevkvînden
Çok mudur âyîne-i râz-ı alîm olmak bana
Leskofçalı Galip

nüsha-i levh-i ezel: Ezel levhasının kitabı.

Nüsha-i levh-i ezeldir hatt-ı müşgînin senin
Ne geliser başa bir bir anda hep mestûrdur
İbn-i Kemal

nüsha-i satr-ı cebîn: Alın yazısının kitabı

Sevâd-ı çeşm alır hurşîd hâl-i anberînînden
Duâ-yı Nûr okur meh nüsha-i satr-ı cebîninden
Nâbi

nüsha-i sun‘: Sanat nüshası.

Lezzet-i gam nüsha-i sun‘un temâşâsındadır
Kem-hıreddir çekmeyen evzâ‘-ı dünyânın gamın
Nâbi

nüsha-i şifâ: Şifa nüshası.

Derd-i dile nüsha-i şifâsın
Âlemde bir âyet-i Hudâ'sın-Fuzûlî

nüsha-i vahdet: Birlik nüshası.

Nüsha-i vahdet benim maksûdu benden iste gel
İstivâ-yı zât olan arş-ı muallâ bendedir-Gaybî

nüsha-i ye's ü ümîd: Ümit ve üzüntü kitabı.

Nüsha-i ye's ü ümîd olduğun anla âlem
Ya ser-i ye's ü eliftir ser ü sâmân-ı ümîd-Nâbi

** **nüsah:** Nüsha'lar.

nüsah-ı kevn ü mekân: Kâinatın nüshaları.

İki kâğıttan olur bu nüsah-ı kevn ü mekân
Biri ibka:-yı vücûd ü biri ifnâ-yı adem-Akif Paşa

nesîc: (نسيج) bk. nesc.

nesil, nesl: (نسل) Ar. 1.Zürriyet, evlad u ahfad, kuşak. 2. Soy, döldaş. **c. ensâl.**

Nesil ile olur beka:-yı insân
Nazm-ı beşer ü nizâm-ı devrân-Fuzûlî

nesl-i cebîn: Ön nesil.

O kahramân babalardan doğan bu nesl-i cebîn
Ne gîrûdâr-ı maîşet bilir, ne kedd-i yemîn
Mehmet Akif

** **ensâl:** Nesil'ler.
Sahrâ-yı adem semtine her baktıkça
Yok bir gelen ensâli gider görmedeyim-Yahya Kemal

Safha-i târîhe meddettim nigâh
Fıtrat-ı ensâli kıldım iktinâh-Kemalzade Ekrem Bey

nesîm: (نسيم) Ar. Nesm'den; 1. Rüzgârın hafif, latif esmesi. 2. Hoş ve yumuşak esen rüzgâr.
Hecrin cehenneminde yanan mübtelâlara
Kûyun nesîmi bâğ-ı cinândan haber verir
Ahmet Paşa

Bir burcu maka:m tutmuş ol mâh
Kim olmaz ona nesîm hem-râh-Fuzûlî

İ'tidâl üzre esip sayf ü şitâsında nesîm
Ki gül ü goncasını hurrem ü handân eyler-Cevrî

nesîm-i âh: Ah rüzgârı.
Soğuk rakîb ile biz bülbül-i şitâ-zedeyiz
Nesîm-i âh ile ammâ bahâr dek gideriz-Esrar Dede

nesîm-i anber-feşân: Amber kokusu saçan rüzgâr.
Bûy-ı zülf-i yâr mıdır ya dem-i rûhü'l-kudüs
Ey sabâ bi'l-lâh nesîm-i anber-efşânın senin
Lamiî Çelebi

nesîm-i aşk: Aşk rüzgârı.
Meftûn-ı zülf-i dil-ber olursan gönül gibi
Her dem gelir meşâm-ı safâya nesîm-i aşk
Esrar Dede

nesîm-i âtıfet: İyilik severlik rüzgârı.
Geldi nesîm-i âtıfetin gûş-ı câne dek
Kâr etti tîr-i derd ü gamın üstühâne dek
Hanif Efendi

nesîm-i bahâr: Bahar rüzgârı.
Bâd-ı hazân serve nesîm-i bahâr gelir
Âzedegâna cevr-i felekten ne gam gelir
Âsım (Bursalı Seyyid Mustafa---Çelebi)

nesîm-i dil: Gönül rüzgârı.
Tab'ımız hicr ile dem-beste-i efkâr bu şeb
Gül gibi açtı nesîm-i dile dil-dâr bu şeb
Âdile Slutan

nesîm-i dil-nüvâz: Gönül okşayan rüzgâr.
Okşa etfâl-i bahârı ey nesîm-i dil-nüvâz
Bahri tanzîr eylesin olmakta sahrâ mevc mevc
Muallim Naci

nesîm-i eshâr: Sabahları esen hafif rüzgâr.
Âb ü gil müşg ü gül-âb ola çemen sahnında
Bûy-ı hulkiyle güzâr etse nesîm-i eshâr-Bâki

nesîm-i gâliye-i zülf-i müşg-bâr: Misk saçan saçın güzel kokulu maddesinin rüzgârı.
Dem-i bahârın ile dü-cihânı hurrem eden
Nesîm-i gâliye-i zülf-i müşg-bârındır-Ahmet Paşa

nesîm-i kûy-ı dil-ber: Sevgilinin mahallesinin rüzgârı.
Hulûl-i nev-bahâr ile gönül hevâ-perest olur
Nesîm-i kûy-ı dil-berin tenessümüyle mest olur
Muallim Naci

nesîm-i lutf: Lütuf rüzgârı.
Nesîm-i lûtfunadır intizârı fülk-i dilin
Çok oldu sâhil-i mihnette rüzgâre bakar
Şeyhülislam Yahya

nesîm-i merhamet: Merhamet rüzgârı.
Nesîm-i merhametinden olup ifâde-i cûd
Cihânı reşk-i cinân eylemiş nesîm-i sabâ-Nef'î

nesîm-i müşg-bâr: Misk kokusunu getiren rüzgâr.
Yeni cân buluban duram hevâna başlayam yine
Ererse kabrime zülfün nesîm-i müşg-bârından
Ahmet Paşa

nesîm-i nev-bahâr: İlkbahar rüzgârı.
Esti nesîm-i nev-bahâr açıldı güller subh-dem
Açsın bizim de gönlümüz sâkî meded sun câm-ı Cem
Nef'î

nesîm-i rahmet: Rahmet rüzgârı.
Bir hisse alagör nefehât-ı cemâlden
Hakkın nesîm-i rahmeti leyl ü nehâr eser
Şeyhülislam Yahya

nesîm-i rûh-bahş: Can sunan rüzgâr.
Geldi nesîm-i rûh-bahş buldu çemen tâze hayât
Oldu hevâlar mu'tedil zevk etsin erbâb-ı safa
Râmi

nesîm-i sabâ: Sabah rüzgârı.
Gel ey nesîm-i sabâ kûy-ı yârden ne haber
Gelir mi ka:file-i müşg-bârdan ne haber-Nef'î

nesîm-i sebük-pâ: Ayağına çabuk, hızlı esen rüzgâr.
Açıldığın haber verir ağyâra gül gibi
Dâim bize nesîm-i sebük-pâ gelir gider-Nâbi

nesîm-i seher: Seher rüzgârı.
Hubûb eder gibi reftârınız ne hâlettir
Aceb nesîm-i seherden mi âferîdesiniz
Abdülhak Hâmit

nesîm-i seher-hîz-i âh vâh: Ah vahın erken uyanan rüzgârı.
Biz ol nesîm-i seher-hîz-i âh vâhız kim
Verâ-yı perde-i zülf-i nigâra dek gideriz
Esrar Dede

nesîm-i subh: Sabah rüzgârı.
Hevâ-yı aşka uyup kûy-ı yâre dek gideriz
Nesîm-i subha refîkız bahâra dek gideriz-Nâilî
Hâk-i derinde micmere gerdân nesîm-i subh
Müşg ü abîr ü anber ona hâk-i pây imiş-Rızayi

nesîm-i subh-dem: Sabah vaktinin rüzgârı.
Dehân-ı gonceden ümmîd-i nîm-hande ile
Nesîm-i subh-demin cüst ü cûların biliriz-Nâbi

Mey âteş-i seyyâledir mînâ kadehle lâledir
Ya gonce-i pür-jâledir açmış nesîm-i subh-dem
Nef'î

Nesîmî: (نسيمى) Ar. Seyyid Nesimi. XIV. yüzyılda yaşamış Türk şairlerinden biri. Hurifi akidesine bağlıdır. Rivayete göre Bağdat'ın Nesim kasabasından olduğu için Nesimi mahlasını kullanmıştır. Asıl adı Ömer İmameddin'dir. O da Mansur gibi "Ene'l-Hak" (Ben Hak'ım) sözünü cezbe hâlinde söylediği için ulemanın verdiği fetva üzerine derisi yüzülerek öldürülmüştür.
Mekâna sığmadı zâtım, ezeldendir bidâyâtım
Nesîmî teg bu ma'nîden mekânı lâ-mekân oldu
Nesimi

Daim Ene'l-Hak söylerem Hak'dan çün Mansûr olmuşam
Kimdir beni ber-dar eden bu şehre meşhûr olmuşam
Nesimi

nesme: (نسمه) bk. nesem.

nesnâs: (نسناس) Ar. 1. Yarım insan şeklinde, bir ayaklı ve tek gözlü hayal edilen mahluk. 2. Goril, şempanze, urangutan gibi büyük maymun cinslerinin adı.
Bizim cenâh budur gördüğün şu mahşer-i nâs
Sizinki de kaçıyor işte bir alay nesnâs
Abdülhak Hâmit

nesnâs-ı nâ-mizâc: Mizaçsız goril.
Nabz-âşinâ hekîmin o nesnâs-ı nâ-mizâc
Çirkinliğiyle ben onun etmiştim imtizâc
Abdülhak Hâmit

nesr, nesir: (نثر) Ar. 1. Saçma, dağıtma. 2. Manzum olmayan söz veya yazı.
Feth ile cihân nazm u nesri
Ol Hüsrev-i kâm-kâr-ı ma'nî-Ünsî

nesr-i felek: Feleğin saçtığı.
Âr eder almağa çengâline nesr-i feleği
Sayd için eylese şeh-bâz-ı hayâlim pervâz-Nef'î

nesr-i tâir veya **nesrü't-tâir:** Batı tarafında görülen en parlak yıldız.
Şevk ile sevâbit oldu sâir
Uçtu bu havâda nesr-i tâir-Nâbi

* **nâsir:** 1. Yayan, saçan. 2. Nesir yazan.
Şu son demlerde bir nâsir zuhûr etmiş diye duyduk
Sen ol cellâd-ı nesr ü ka:til-i evzân mısın kâfir
Fazıl Ahmet Aykaç

nesrîn: (نسرين) Far. 1.Van gülü. 2. Mısır gülü. 3. Yaban gülü. 4. Ağustos gülü.
Çü irdi Bîsütûn'a serv-i sîmîn
Bu sengîn dağı kıldı bâğ-ı nesrîn-Şeyhi

Bâzû-yı latîf-i şâh-ı sîmîn
Gûyâ ki hamîri berg-i nesrîn-Şeyh Galip

nesrîn ü reyhân: Nesrin ve reyhan.
Ne izzet buldu ise şemme-i lutfunla bulmuştur
Bu gül-zârın eğer verdi eğer nesrîn ü reyhânı
Şeyhülislam Yahya

nessâc: (نسّاج) bk. nesc.

nester, nesteren, nesterîn, nesterûn: (نسترن) Far. 1.Yabani gül. 2. Güllük, gülistan, gülzar.
Esti nesîm-i cân-fezâ canlandı erbâb-ı çemen
Güller giyip gülgûn kabâ güldü açıldı nesteren
Nef'î

Bir gül eline girmez iken bâğ-ı ruhundan
Hem nergis ü hem sünbül ü hem nesteren ister
Bağdatlı Ruhi

Açılmış gül gül olmuş safha-i rûyu semenlenmiş
Letâfet kat kat olmuş ârızında nesterenlenmiş
Nâbi

Perîşân olmuşsun hemen bir günde
Açılıp dökülen nesteren gibi-Rıza Tevfik Bölükbaşı

* **nesteren-zâr:** Gül bahçesi.
Etti ruh-ı hüsnü nesteren-zâr
Ruhsâre-i aşk u aşk-ı ruhsâr-Şeyh Galip

neşât: (نشاط) Ar. Sevinç, neşe, şenlik.
Bâğ-ı dehrin hem hazânın hem bahârın görmüşüz
Biz neşâtın da gamın da rûzigârın görmüşüz
Nâbi

Geh sâz u tarab gehî âgânî
Eyyâm-ı neşât idi zemânı-Nâbi

Bir aceb neş'e tulû' etti derûnumdan kim
Bülbül şevk u neşât etti dil-i nâlânı-Nalanî

neşât-ı âlem: Âlemin neşesi.
Fehm olunmazdı neşât-ı âlemin eksikliği
Görmesen renc-i humârı işret-i dûşînede-Nedim

neşât-ı lutf: Lütuf neşesi.
Safâ-yı câvidânîdir neşât-ı lûtfu ahbâba
Belâ-yı nâ-gehânîdir hayâl-i tîğı a'dâya-Nef'î

neşât-ı mey: Şarap sevinci.
Neşât-ı mey gibi cevrinde bir tabîat olur
Zahmların dile dâg üstü bâğ olur giderek-Sâmi

neşât-ı rûhânî: Ruhani neşe.
Ne nâmedir bu ki keyf-i rahîk-ı mazmûnu
Verir mülâhazaya bir neşât-ı rûhânî-Nef'î

neşât-ı vasl: Kavuşma sevinci.
Güzeller devlet-i vaslın bulup mağrûr olan âşık
Neşât-ı vasldan endûh-ı hicrân olduğun bilmez
Fuzûlî

neşât-ı vuslat: Kavuşma sevinci.
Bu meclis-i münâfese-âmîz-i âlemin
Değmez neşât-ı vuslatı hüzn-i vedâına-Nâbi

neşât-ı zevrak-ı mey: İçki kadehinin sevinci.
Neşât-ı zevrak-ı meyle bu şeb hisâra değin
Ya el verir bize o şûh ya çeker gideriz
Dâniş (Dâniş-i Atîk; Dâniş-i Kadim)

* **neşât-âver:** Sevinç getiren, sevindiren.
Bir devr-i safâ-bahş ile devretmede gerdûn
Kim her demi olmakta neşât-âver-i âlem-Neşati

Senin vasfında cânâ bir neşât-âver güzel gördüm
Olursa tâze eş'âr öyle pâk ü âb-dâr olsa-Nedim

neşât-âver-i âlem: Âlemin sevindireni.
Bir devr-i safâ-bahş ile devretmede gerdûn
Kim her demi olmakta neşât-âver-i âlem-Neşati

* **neşât-efzâ, neşât-fezâ:** Sevinç arttıran.
Habbezâ çây-i neşât-efzâ ki Rıdvân görse ger
Hayretinden derdi bu cennet midir dünyâ mıdır
Nef'î

Ol bâde-i neşât-fezâyız ki bâğ-bân
Etmiş nişânede hum yerine tâkimiz bizim-Nâbi

Ne dâniş etti tahsîl Sebkatî tab'-ı seher-pîşen
Ki her nazm-ı neşât-efzâyı sen şâh-âne söylersin
Sebkatî (Sultan I. Mahmut)

* **neşât-engîz:** Sevinç uyandıran.
Bir gül-istândır kasîdem kim safâ vermiş ona
Bu neşât-engîz ü cân-perver gazel mânend-i âb
Nef'î

* **neşât-mend:** Sevinçli, neşeli.

neşât-mend-i mey-i i'tibâr: Değer verilen şarabın neşelisi.
Gönül senin gibi hem-bezm-i yâr idim ben de
Neşât-mend-i mey-i i'tibâr idim ben de-Nâbi

neş'e: (نشئه) Ar. 1. Yeniden meydana gelme. 2. Keyif, neşe, sevinç. 3. Çakırkeyf, az sarhoşluk.
Bir nîm-neş'e say bu cihânın bahârını
Bir sâgar-ı keşîdeye tut lâle-zârını-Nedim

neş'e-i aşk: Aşk neşesi.
Neş'e-i aşkınladır Mecnûn sürûdı derd-nâk
Pertev-i hüsnünledir Leylî cemâli nâzenîn-Fuzûlî

neş'e-i bâd: Rüzgârın neşesi.
Neş'e-i bâda eyle gerdiş-i çeşm etse o şûh
Mest olur onu gören na'ra-i mest-âne çeker-Beliğ

neş'e-i devlet: Devlet neşesi.
Neş'e-i devletle n'olsun fahrin ey mest-i gurûr
Sen misin bâdi bu bezm-i âlemin îcâdına?
Namık Kemal

neş'e-i dü-kevn: Her iki dünyanın neşesi.
Birdir basîret ehline hep neş'e-i dü-kevn
Bâdâm-ı tev'emin iki olmaz şükûfesi-Beliğ

neş'e-i gül: Gül neşesi.
Neş'e-i gül mevc urur leb-rîz olur reng-i safâ
Düşse ger âyîneye ol rûy-ı âlin sûreti
Nevres-i Kadim

neş'e-i hikmet-i rûz-ı ezelî: Ezelî günün hikmet neşesi.
Mâye-i feyz-i hayât-ı ebedî neşve-i mey
Neş'e-i hikmet-i rûz-ı ezelî gerdiş-i câm-Nef'î

neş'e-i idrâk: Kavrayış neşesi.
Lezzeti et'imede, râhatı cisminde arar
Ne bilir neş'e-i idrâki nedir ehl-i şikem
Koca Ragıp Paşa

neş'e-i ikbâl-i dünyâ: Dünya ikbalinin neşesi.
Neş'e-i ikbâl-i dünyâya mürâdifdir humâr
Her akib-i câhda idbâr kendin gösterir
Leskofçalı Galip

neş'e-i kalyân: Nargile neşesi.
Âh eylediğim neş'e-i kalyânın içindir
Kan ağladığım kahve-i fincânın içindir-Sâbir

neş'e-i sahbâ: Şarap neşesi.
Müretteb eyledi bir bezm-i gül-şen içre bahâr
Ki verdi zevk-ı temâşâ-yı neş'e-i sahbâ-Fuzûlî

neş'e-i san'at: Sanat neşesi.
Dolaşıp neş'e-i san'atla gülen dîdelerin
Çehre-i girye-nika:bında hayât-ı beşerin
Tevfik Fikret

neş'e-i şevk: İstekli neşe.
Neş'e-i şevk ile âyâtına tapmak dilerim
Anla var Hâlık'ıma gayri ne yapmak dilerim
Şinasi

neş'e-i ülfet: Dostluk neşesi.
Ey cân gelip bu gül-şene mahrem ol anda sırlara
Dilde sürûr ü neş'e-i ülfet zuhûr etti bu şeb
Âdile Sultan (anda: orada)

* **neş'e-âbâd:** Neşe dolu yer.
Olan mest ü harâbî cümleden ma'mûrdur Esrâr
Harâbât-ı mahabbettir bu bezmin neş'e-âbâdı
Esrar Dede

* **neş'e-hâh:** Neşe isteyen.

neş'e-hâh-ı aşk: Aşkın neşesini isteyen.
Neş'e-hâh-ı aşk dâim derd-nûş olmak gerek
Sâlik-i râh-ı fenâ bî-hîş ü hûş olmak gerek
Esrar Dede

* **neş'e-mend:** Neşeli, keyifli.
Neş'e-mend-i câm-ı şâdîyim ne_ola eyler isem
Bir gazelle ben de küstah-âne tezyîl-i kelâm
Üsküdarlı Hakkı Bey

neş'e-rübâ: Neşe kapan.
Bezm-i meyden olur erbâb-ı heves neş'e-rübâ
Çekmeden bâde-i nâ-pür-şûdenin fincânın-Nâbi

* **neş'e-ver:** Neşeli.
Bî-sûziş-i dil çeşnî-i aşk bilinmez
Ser-mest-i hevâ neş'e-ver-i âh değildir-Nâilî

* **neş'e-yâb:** Neşeli, keyifli.
Kabrime gamgîn gelen ahbâb olur hep neş'e-yâb
Rîze rîze üstühânımdan gelir bûy-ı şarâb
Nazîm (Yahya...)

neş'et: (نشأت) bk. neşv.

neşîde: (نشيده) Ar. Neşd'ten; inşad edilen ve toplulukta okunan şiir. **c. neşâid**.
Nedir samîmî sükûnette böyle bir feryâd
Neşîde Hâlık'ın ammâ kim eyliyor inşâd
Mehmet Akif

Neşîdeler okudun bi'l-akis saâdetime
Gücenme hayret edersem bu mazhariyetime
Mehmet Akif

Ey kulûbun sürûd-ı şeydâsı
Ey kebûterlerin neşîdeleri-Cenap Şahabeddin

neşîde-i ekvân: Âlemlerin şiirleri.
Bizzat onun sadâsı: Sürûd-ı leb-i kader
Mahfî, ayân, neşîde-i ekvânı nazmeder
Fâik Âli Bey

* **neşîde-serâ:** Manzum söz söyleyen.
Bu arz-ı pür-mihanın
Oldum üstünde hep neşîde-serâ-Cenap Şahabeddin

** **neşâid:** Neşîde'ler.

neşâid-i melekût: Meleklerin şiirleri.
Zemîne ra'şe verirken neşâid-i melekût
Ne manzaraydı İlâhî o makber-i mebhût
Mehmet Akif

neşr: (نشر) Ar. 1. Yayma, dağıtma, saçma. 2. Herkese duyurma. 3. Gazeteye yazma, yazdırma. 4. Kıyamette bütün insanların dirilmesi. **c. nüşûr.**
Neşr et kemâlin âleme ehl-i kemâl isen
Rûşendir iştihâr-ı ziyâ âfitâbda
Hersekli Arif Hikmet
Şi'ri ile fahr eder cihâna
Yok humkunu neşr eder cihâna-Ziya Paşa

Yazdığı mersiyeyi neşr edemez şerminden
Var iken mersiye-i muhteşem-i kâşânî
Muallim Naci
neşr-i füyûzât: Feyizlerin yayılması.
Tâ kim dil-i envârına mişkât ederiz biz
Hûrşîd-sıfat neşr-i füyûzât ederiz biz
Namık Kemal
neşr-i nûr: Işık yayılması.
Gül-i handâna dönüp açsa dehân
Neşr-i nûr eyler idi ol dendân-Hakanî
** **nüşûr:** Neşir'ler.
Ale'l-husûs geçip leyl-i tîre-fâmı fenâ
Eşi'a-güster olur âfitâb-ı subh-ı nüşûr
Yenişehirli Avni
Nev-bahârın rûhu teg etsin de bizlerden zuhûr
Yoksa, artık Sûr-ı İsrâfîl'e kalmıştır nüşûr
Mehmet Akif
* **nâşir:** 1. Neşreden, dağıtan, saçan. 2. Yayımlayan.
nâşir-i rûh-ı kudret: Kudret ruhunu yayan.
Ey büyük kavm-i ezel-hikmet ü âlem-fıtrat
Hâmî-i adl-i Hudâ, nâşir-i rûh-ı kudret
Kemalzade Ekrem Bey
nâşir-i şân u şeref: Şan ve şeref yayan.
Nâşir-i şân u şeref münşî-i evsâf-ı selef
Mâlik-i rûh-ı ahaff nâil-i inşâ-yı kerem
Ahmet Hamdî
neşşâf: (نشّاف) Ar. 1. Çok neşfeden, somuran, emen. 2. Bir şeyi kendine çeken.
Bize bir vech ile mektûb tahrîrine imkân yok
Sehâb-ı kasvetimden nem kapar neşşâftır kâğıd
Sâbit

ne-şüküfte: (نشکفته) Far. (>nâ-şüküfte) Açılmamış (gonca).
Bülbül figânı kesme ki ne-şüküfte goncenin
Düzd-i nesîm girmeye tâ câme-hâbına-Nâbi
neşv: (نشو) Ar. Canlının büyümesi, boy atması; yeniden peyda olma.
Sen ey kişt-i emel neşv ü nemâdan dûrsun ammâ
Sehâb-âsâ dökülmek âb-rûlar hep seninçindir
Nâbi
Nergisin düşmez idi câm-ı zeri destinden
Bulsa ger feyz-i nem-i cûdu ile neşv ü nemâ-Nef'î
neşv ü nemâ: Yetişip büyüme.
Nergisin düşmez idi câm-ı zeri destinden
Bulsa ger feyz-i nem-i cûdî ile neşv ü nemâ-Nef'î

Her tohum buldu neşv ü nemâ lîk bulmadı
Tohm-ı ümîd hâtır-ı ümmîd-vârda-Nâbi

Tek hemân eyleme pejmürde nihâl-i emelim
Geçtim ey ebr-i sitem neşv ü nemâdan geçtim-Nergisî
* **neş'et:** 1. Meydana gelme, ileri gelme. 2. Çıkma, yetişme.
Dîni tedkîk edeceksek, dönelim haydi geri
Alalım neş'et-i İslâm'a yakın bir devri
Mehmet Akif
İkbâl-i felek teveccüh ederse her kime
Beyz-i kebûter durur veted üzre
İdbârı da ikbâli gibi ger ederse neş'et
Kelb-i habâset bevl eder esed üzre-Lâ
neşve, neşvet: (نشوه) Ar. Sevinç, hafif sarhoşluk, keyif hâli. Osmanlı Türkçesi'nde "neşe" şekli daha fazla kullanılır.
Her câmda bir bâde vü her bâdede bir şevk
Her şevkte bir neşve vü her neşvede bir zevk-Riyazi

Ey leyl nehârın olmasaydı
Ey neşve, humârın olmasaydı-Mehmet Akif
neşve-i bâde-i gül-gûn: Kırmızı şarabın neşesi.
Bir midir ikisi de şîre-i engûr iken
Neşve-i bâde-i gül-gûnla keyfiyyet-i hall
Veysî (Alaşehirli Üveys Kadı...)

neşve-i câm: Kadeh neşesi.
Bilinmez kadri, mahmûr olmadıkça, neşve-i câmın
Şebâb eyyâmının keyfiyyetin pîr-i dü-tâdan sor
Fıtnat Hanım

neşve-i câm-ı muhabbet: Sevgi kadehinin neşesi.
Neşve-i câm-ı muhabbetle gönül cûş eyler
Çekilen derd ü gamı cümle ferâmûş eyler
Fıtnat Hanım

neşve-i rıtl-i girânî: Büyük kadehin neşesi.
Tâ sabâh-ı haşre dek bin mübtelâyı mest eder
Bezm-i aşkın neşve-i rıtl-i girânîdir sözüm-Nef'î

neşve-i ser-tâ-pâ: Baştan aşağı neşe.
Meyi peymâne-be-peymâne döken sâkîden
Yine peymâne diler neşve-i ser-tâ-pâyız
Yahya Kemal

* **neşve-bahş:** Keyif veren, neşelendiren.
Bu iğbirâr-ı latîfin sirâyetiyle gönül
Neler tahattur eder neşve-bahş ü girye-fezâ
Tevfik Fikret

* **neşve-bâr:** Neşe saçan.
Kalbimde incimâd eder âmâl-i neşve-bâr
Mecrûh nâlelerle dolar ömr-i intizâr
Kemalzade Ekrem Bey

* **neşve-dâr:** Neşeli, keyifli.
Neşve-dâr etmişti Yahyâ'yı mey-i bezm-i elest
Dahı peydâ olmadan âlemde âdem neşvesi
Şeyhülislam Yahya

* **neşve-mend:** Neşeli.

neşve-mend-i câm-ı şâdî: Mutluluk kadehinin neşelisi.
Neşve-mend-i câm-ı şâdîyim ne_ola eyler isem
Bir gazelle ben de küstah-âne tezyîl-i kelâm
Üsküdarlı Hakkı Bey

* **neşve-rübâ:** Neşe verici, neşe çekici.
Bezm-i meydân olur erbâb-ı heves neşve-rübâ
Nâbi

* **neşve-yâb:** Keyifli, neşeli.
Bezm-i nûş-â-nûş-ı hestîde kalender-meşreb ol
Neşve-yâb eyler sabır erbâbını sahbâ gibi-Âsâf

neşve-yâb-ı aşk: Aşk neşelisi.
Ey bâde-i hevesten olan neşve-yâb-ı aşk
Ser-kûçe-i ümîdde mest-i harâb-ı aşk-Nâilî

neşve-yâb-ı feyz: Bereketin neşeli hâli.
Câm-ı sahbâ-yı lebinden neşve-yâb-ı feyz olan
Bâyezîd olsa harîm-i Kâ'be'de mey-nûş olur
Leskofçalı Galip

* **neşve-zâr:** Neşe yeri.

neşve-zâr-ı behiştî: Cennetin neşe yeri.
Sükûnlu bir gecenin ufk-ı naîminde Kamer
Bu neşve-zâr-ı behiştîye arz-ı hasret eder
Tevfik Fikret

netîce: (نتيجه) Ar. 1. Son, sonuç, akıbet, nihayet. 2. Öz, özet.
Dîdâr-ı dosttur iki âlem netîcesi
Yok ondan özge âşıka âlemde mültemes-Fuzûlî

Umûruna karışan âharın vekîl gibi
Netîcesinde garâmet çeker kefîl gibi-Sâbit

netîce-i hûb: Güzel netice.
Vermez bu reviş netîce-i hûb
Şâyeste değil sana bu üslûb-Fuzûlî

netîce-i kalem: Kalemin sonu.
Hulâsa-i haber bî- tereddüd eş'ârı
Netîce-i kalem bî-tekellüf ihsânı-Nef'î

* **netîce-pezîr:** Son bulmuş, neticelenmiş
Mukaddemât-ı havâdis değil netîce-pezîr
Verâ-yı perdede bilsem ne müddeâ vardır
Şeyhülislam Ahmet Arif Hikmet

neûzü- bi'l-lâh: (نعوذبالله) Ar. 1. "Allah'a sığınırız". 2. Allah korusun.
Düştü yola Zeyd'e oldu hem-râh
Bir hâl ile kim neûzü-bi'l-lâh-Fuzûlî

Bir deşt bu kim neûzü-bi'l-lâh
Cinler cirîd oynar anda her gâh
Şeyh Galip (anda: orada)

nev: (نو) Far. Önüne geldiği kelimelere "yeni, taze, taravetli" anlamlarını veren ön ek.

* **nev-âmed, nev-âmede:** Yeni gelmiş, yeni yetme.
Daha nev-âmededir tıfl-ı nazm ey Nâbî
Aceb mi hâneden eylerse merkeb-i çûbîn-Nâbi

* **nev-âmûz:** Acemi, yeni alışan.
Nice uçmağa gönül ka:dir olur kûyundan
Rişte-i kâkülü ol mürg-i nevâmızdadır
Bağdatlı Ruhi

* **nev-arûs:** Yeni gelin, henüz yeni evlenmiş kız.
Nev-arûs oldukta Leylâ dürrile yâkûtunu
Çok mudur Nevfel ne bilsin dîde-i Mecnûn'a sor
Hayali Bey

nev-arûs-ı lâle: Yeni açmış lâle.
Gûş edip gül seyre çıktığın kabâ-yı al ile
Nev-arûs-ı lâle zeyn etmiş izâre hâle ile-Behiştî

* **nev-âyîn:** Yeni tarz, yeni üslup çıkaran.
Dil-ber deheninden bu nev-âyîn gazel olsun
Nâbî yine yârâna hediye sühanımdan-Nâbi

* **nev-bahâr:** İlkbahar.
Nev-bahâr oldu gelin azm-i gül-istân edelim
Açalım gonca-i kalbi gül-i handân idelim-Bâki

Ey âlem-i misâlin seyyâh-ı hûş-yârı
Hiç kasr sûretinde gördün mü nev-bahârı?-Nedim
Esti nesîm-i nev-bahâr açıldı güller subh-dem
Açsın bizim de gönlümüz sâkî meded sun câm-ı Cem
Nef'î
Esti bâd-ı subh-dem geşt ü güzâr eyyâmıdır
Gonce-veş diller açılsın nev-bahâr eyyâmıdır
Rızayi

nev-bahâr-ı âlem: Âlemin ilkbaharı.
Mevsim nev-bahâr-ı âlem idi
Rûy-ı âlem besîm ü hurrem idi-İsmet

nev-bahâr-ı gül-pûş: Gül örtülü, güllle kaplı ilkbahar.
La'l-i lebi şu'le-i şeker-nûş
Gül-ruhları nev-bahâr-ı gül-pûş-Şeyh Galip

nev-bahâr-ı işve: Nazın ilkbaharı.
Gâlib'i zencîr-i mevce çekmeden cûy-i cünûn
Vaktidir ey nev-bahâr-ı işve bu gül-zâre gel
Şeyh Galip

nev-bahâr-ı ömr: Ömrün ilkbaharı.
An ol günü ki âhir olup nev-bahâr-ı ömr
Berg-i hazâna dönse gerek rûy-ı lâle-renk-Bâki

* **nev-bâve, nev-bâre:** 1. Turfanda yemiş. 2. Yeni yeşillik, 3. Hediye.
Bu subh-ı tâze, şu nev-bâve Zühre-i dil-ber
Şu yavru kuş, bu nihâl-i zarîf-i nev-peydâ
Tevfik Fikret

nev-bâve-i hadîka-i ömr: Ömür bahçesinin yeni yeşilliği.
Nev-bâve-i hadîka-i ömrünle dâimâ
Zât-ı şerîfin eylesin Allah pâyidâr-Cinânî

* **nev-be-nev:** yeniden yeniye.
Libâs-ı nev-be-nevle ey olan âlâyişe mâil
Kemâlinden haber ver kimse senden ihtişâm almaz
Koca Ragıp Paşa

* **nev-bünyân:** Yeni yapılmış, yeni yapı.
Bak Sitanbul'un şu Sa'dâbâd-ı nev-bünyânına
Âdemin cânlar katar âb ü hevâsı cânına-Nedim

* **nev-civân, nev-cüvân:** Taze, genç, delikanlı.
Bu civânlık âlemin tâ kim getirsin yâdına
Dahi pek pîr olmadan bir nev-civân lâzım sana
Nedim

* **nev-demîde:** Yeni yetişmiş, taze.
Bütün bu sâha-i hazrâ, bu nev-demîde çemen
Yeşil bir örtünün altında bir amîk mezâr
Mehmet Akif

* **nev-devletân:** Yeni devletler.
Olsa aceb mi gaflet-i nev-devletân füzûn
Sengîn olur dimâğda vakt-i şebâb hâb
Sünbülzade Vehbi

nev-devletân-ı asr: Asrın yeni devletleri.
Sakın nev-devletân-ı asrdan himmet hayâl etme
Abesdir dürr ümîdin eylemek bahr-i tasavvurdan
Esat (Şeyhülislam)

* **nev-hatt:** Sakalı yeni çıkmaya başlamış genç.
Meğer ki sîne-i uşşâkı tâze nev-hatlar
Duhân-ı âh ile eyler benefşe-zâr-ı ümîd-Nâilî

* **nev-heves:** 1. Bir işe yeni hevesle başlayan. 2. Çabuk hevesi geçen, maymun iştahlı. **c. nev-hevesân.**
İhyâ eden endîşeyi feyz-i nefesimdir
Endîşe benim tıfl-ı dil-i nev-hevesimdir-Nef'î

Nev-hevesler ne aceb etse onunla da'vâ
Kendi asrında da bâzîçe-i tıflân idi Kays
Şeyh Galip

** **nev-hevesân:** Bir işe başlayıp aşırı istek gösterenler.
Gâh ruhsâra, gehî zülfe bakar nev-hevesân
Ehl-i tahkîka göre leyl ü nehâr ikis bir
Halim Giray

* **nev-hırâm:** Yeni yeni salınanarak yürümeye başlayan.
Ol nev-hırâm kûçe-i bî-dâdın ettiğin
Ömründe cevr işitmedi bî-dâd görmedi-Nâbi

* **nev-hîz:** 1. Yeni yetişmiş, yeni çıkmış. 2. Genç, taze.
Gonce-veş ol yüzü gül geç güler tîz açılır
Gülicek nâz-ıla san gonca-i nev-hîz açılır
İbn-i Kemal (gülicek: gülünce)
Lebleri üzre gubâr-ı hatt-ı nev-hîz değil
Nâfe-i âhû-yı çeşminden dökülmüş müşg-i nâb
Nef'î

* **nev-nahl:** Yeni yetişmiş dal.
nev-nahl-i gül: Gülün yeni dalı.
Dikiş tutsun mu çâk-i gonce seyrettikte ruhsarın
Tutalım diktiğin nev-nahl-i gül ey bâğ-bân tutmuş
Nedim

* **nev-nihâl:** 1. Taze fidan, yeni sürgün. 2. mec. Uzun boylu sevgili.
Güzelsin cennetin en rûh-perver nev-nihâlinden
Güzelsin mâhın en sevdâlı en parlak cemâlinden
Kemalzade Ekrem Bey

nev-nihâl-i çemen-istân-ı cemâl: Güzel çemenliğin yeni taze fidanı.
Nev-nihâl-i çemen-istân-ı cemâl
Gonca-i tâze-res bâğ-ı visâl-Sünbülzade Vehbi

* **nev-niyâz:** yeni niyaz.
Sen yine bir nev-niyâz âşık mı peydâ eyledin?
Kûyuna yer yer dökülmüş âb-ı rûlar var idi
Nedim

* **nev-peydâ:** Yeni hâsıl olan ve beliren.
Benzemez bunlara ol turfedir onun tarzı
Reviş ü cünbüşü ser-tâ-be-kadem nev-peydâ-Nef'î

* **nev-râh:** Yeni yolcu.
Merd ona denir ki aça nev-râh
Erbâb-ı vukûfu ede âgâh-Şeyh Galip

* **nev-res, nev-reste:** Yeni yetişen, taze, körpe. **c. nev-restegân.**
Dehr vakf etmiş beni nev-res cevânlarr ışkına
Her yeten meh-veş esîr-i hatt u hâl eyler beni
Fuzûlî

Durmuş iki yanına katârın
Nev-reste benâtı nev-bahârın-Muallim Naci

* **nev-resm:** Yeni moda, yeni çıkma.
Şimdi yapılan âlem-i nev-resm-i safânın
Evsâfı hele başka kitâb olsa sezâdır-Nedim

* **nev-reste, nev-rüste:** Yeni bitmiş, taze.
Ka:met-i mevzûnu kim bir mısrâ'-ı ber-cestedir
Mâni'-i rengîn-i lafz anda hat-ı nev-restedir
Leskofçalı Galip (anda: orada)
Bana dil uzatır ey gonce-i nev-rüste her bir hâr
Varıp seyrân edersem sensiz ben sahn-ı gül-istânı
Hayali Bey

* **nev-resîde:** yeni yetişmiş, yeni olmaya başlamış, taze.
Her nev-resîde şâh-ı gül aldı eline câm-ı mül
Lütfet açıl sen dahi gül ey serv-kadd ü gonce-fem
Nef'î

* **nev-rûz:** 1. Yeni gün. 2. Güneş'in Koç burcuna girdiği gün ve Rumi Mart'ın dokuzu. İlkbahar'ın başlangıcıdır. Celali takvimine göre de yılbaşıdır. Miladi takvime göre de Mart'ın 21'i veya 23'üdür ve geceyle gündüzün eşit olduğu gün 3. müz. Eski Türk müziği makamlarından biridir.
Niçin kim zât-ı pâkin mazhar-ı feyze adâlettir
Bu mülkün her günün nev-rûz ü her faslın bahâr eyler-Fuzûlî

Yılda bir olur bu dem-i ferhunde aceb mi
Olmazsa her eyyâmda ger âlem-i nev-rûz-Nef'î

Günü günden yiğ olsun rûze-dârân-ı gam-ı aşkın
Demezler kim bizim de îdimiz nev-rûzumuz vardır
Nef'î

* **nev-şahne:** Yeni inzibat memurunun kırmızılığı.
Açılır gönlüm gehî kim girye-i telahhum görüp
Açar ol gül-ruh tebessüm birle laʿl-i nev-şahnedir
Fuzûlî

* **nev-şüküfte:** Yeni açılmış (çiçek).
Bülbül gül-zâr-ı aşkım sîne-i pür-dâğla
Nev-şüküfte gonca-i dil âşiyânımdır benim-Nefʿî

* **nev-tarz:** Yeni tarz, yeni sistem.
Nakş-ı nev-tarzı verir dîdeye nûr
Tarhı eyler dili leb-rîz-i sürûr-Nâbi

* **nev-ummâ:** Bir suretle, bir derece.
Olmasa ruhsat eğer nev-ummâ
Müntakim olmaz idi nâm-ı Hudâ
Sünbülzade Vehbi

* **nev-zemîn:** Yeni tarz, yeni çeşit.
Şiʿrin muvaşşah eyle sanâyiʿle Kâmiyâ
İster edâ-yı tâze vü hem nev-zemîn zemân
Kâmî (Edirneli...)

nevʿ: (نوع) Ar. 1. Çeşit, türlü. 2. Cins. 3. Sınıf.
Sahn-ı âlem bir saâdetzâr olurken adl ile
Ekser-i ebnâ-yı nevʿin rağbeti bî-dâda, hayf
Ziya (Adanalı ...)

nevʿ-i beşer: İnsan soyu, insanlar.
Sühan ol denlü hôş-âyende gerektir ki onu
Edine nevʿ-i beşer belki melâik ezber-Nâbi

nevʿ-i harîr: İpek çeşidi.
Kıymet ü kadrin o demlerde bilir nevʿ-i harîr
Ki geçe tâcirin endâze vü mîzânından-Nâbi

nevʿ-i insân: İnsan cinsi.
Nevʿ-i insân, haşredek, taʿzîm ederler adına
Kim fedâ-yı nefs ederse cinsinin imdâdına
Ziya Paşa

* **nevʿan:** 1.Çeşit bakımından, cins bakımından. 2. Biraz.
Erbâb-ı feyze mevhibe-i evvelîdir aşk
Feryâd u nâle sonrası nevʿan bahânedir
Esrar Dede

nevâ(y): (نوا) Far. 1. Ses, seda, makam, aheng. 2. Zenginlik, kuvvet, refah. 3. Bir makam.
Sâyesin dervîş-i bî-berg ü nevâdan dûr eden
Saklasın ârâyiş-i tâbûta nahl-i ka:metin
Mantıkî (Ahmet...)

Ben ki uşşâkın nevâsını nühüfte kıluram
Bu sipâhân perdesinde ne revâdır çalalar
Kadı Burhaneddin

nevâ-yı andelîbân-ı cihân: Cihan bülbüllerinin sesi.
Bu meclis kim füyûzât-ı Huda'nın gülsitânıdır
Yakar kalbi nevâ-yı andelîbân-ı cihândır bu
Âdile Sultan

nevâ-yı aşk: Aşk sesi.
Gûş etse nây-ı kalbimden nevâ-yı aşkımı
Mutrib ü tanbûr u sâz ol şevk ile nâlân olur
Âdile Sultan

nevâ-yı bülbül: Bülbülün sesi.
Şöyle gül-şen pür-tarab kim gûşlar fark eylemez
Kahkahâ-yı hande-i gülden nevâ-yı bülbülü
Nedim

nevâ-yı çeng: Çeng sazının sesi.
Şâhid-i maksad nevâ-yı çeng teg perde-nişîn
Sâgar-ı işret habâb-ı sâf-ı sahbâ teg nigûn-Fuzûlî

nevâ-yı hâme: Kalemin sesi.
Gûş edelden nağme-i âteş nevâ-yı hâmeni
Bülbülân Râgıp ferâmûş eylemişler cehcehe
Koca Ragıp Paşa

nevâ-yı nâle: İnleme sesi.
Fenn-i nevâ-yı nâlede uydum hezâra ben
Olsam aceb mi bâğ-ı cihânda hezâr-fenn
Nazîm (Yahya...)

* **nevâ-sâz:** Çalgıcı, okuyucu.
Ey mutrib-i cân-efzâ ey tûtî-i şekker-hâ
Lutf eyle nevâ-sâz ol yetmez mi bu istiğnâ
Esrar Dede

Nevâ-sâz olmadı bir dem havâsından mıdır bilmem
Ney-istân-ı gamın mahsûlü şimdi hâmdır hamdır
Cevrî

nevâ-sâz-ı felek: Feleğin çalgıcısı.
Zühre'dir duhter-i pür-nâz-ı felek
Bezm-i ulyâda nevâ-sâz-ı felek-Sünbülzade Vehbi

nevâdir: (نوادر) bk. nedret.
nevâfil: (نوافل) bk. nâfile.
nevâhî: (نواهى) bk. nehy.
nevâib: Ar. Nâibe'den; belalar, musibetler.

nevâib-i eyyâm: Günlerin belaları.
Sen zanneder misin ki benim hep elemlerim
Heyhât ben nevâib-i eyyâmı inlerim-Tevfik Fikret
nevâl: (نوال) Ar. Nevl'den; 1. Behre, nasip; talih, kısmet. 2. Lütuf, ihsan, atâ, kerem.
Muttasıf eyleye dest-i kerem ü ihsânı
Âlemi câize-i lûtfila memnûn nevâl
Veysî (Alaşehirli Üveys Kadı...)
Ümîd-vâr-ı nevâlin tüvan-ger ü dervîş
Dahîl-i bâb-ı emânın gedâ vü bay-ı vücûd
Nevres-i Kadim
Ehl-i hikmet dedi cem'-i emvâl
Kesb-i ser-mâye-i esbâb-ı nevâl-Nâbi

Cibrîl nevâline haberci
Mîkâîl onun vekilharcı-Şeyh Galip
nevâl-i ârzû: Arzu nasibi.
Geçirdi çâşnî-gîr-i felek ol denlü vaktin kim
Nevâl-i ârzû meydana geldi iştihâ gitti-Nâbi
nevâl-i ayş: Eğlence nasibi.
Nevâl-i ayşı bu mihnet-serâda ey Nâbî
Felek verirse de bî-kayd-ı imtinân mı verir-Nâbi
nevâl-i dehr: Dünya nasibi.
Sunma nevâl-i dehre sakın dest-i ârzû
Mâhîye gayre tu'me eder iştihâ-yı hırs
Râşid (Molla Feyzizâde Müverrih Mehmet...)
nevâl-i sofra-i bezm-i cihân: Dünya meclisinin sofrasındaki yiyecekler.
Sakın telh etme vaz'-ı bî-nemekle kimsenin ayşın
Nevâl-i sofra-i bezm-i cihândan lezzet istersen
Fıtnat Hanım
nevâl-i vasl: Kavuşma nasibi.
Tehî destân künc-i gurbetiz berg ü nevâmız yok
Nevâl-i vasıldan gayri nevâle iştihâmız yok-Nâbi
nevâl-i zâhir: Görünen ihsan.
Nevâl-i zâhir ü bâtınla etti perverde
Benimle çekti zuhûr-ı cemâline perde-Nâbi
* **nevâle:** 1. Nasip, kısmet. 2. Yiyecek, yiyinti.
Tehî destân künc-i gurbetiz berg ü nevâmız yok
Nevâl-i vasıldan gayri nevâle iştihâmız yok-Nâbi
* **nevâle-keş:** Yiyecek çeken, yiyecek taşıyan.
nevâle-keş-i hân-ı enbiyâ: Nebiler sofrasına yiyecek taşıyan.
Efsûs ömr-i telh-mezâka:n-ı âleme
Cibrîl iken nevâle-keş-i hân-ı enbiyâ-Nâbi
nevâle: (نواله) bk. nevâl.
nev'an: (نوعاً) bk. nev'.
nevâsî: (نواصى) bk. nâsiye.
–nevâz: (نواز) bk. –nüvâz.
nevâzende: (نوازنده) Far. Okşayan, okşayıcı.
nevâzende-i her-hâtır: Her hatırda kalan okşayıcı.
Lutf-ı tab'ınla nevâzende-i her-hâtırsın
Hüsn-i reyinle tirâzende-i her-kişversin
Veysî (Alaşehirli Üveys Kadı...)
* **nevâziş, nüvâziş:** İltifat, okşama.
Yine her birine mahsûs edip in'âm haddince
Nevâzişlerle memnûn eyledin a'lâ vü ednâyı
Nedim
Sem'-i âzâra edip şehd-i nevâzişle ivaz
Hüner oldur sana zehr olana sen tiryâk ol-Sâbit

Çîn-i ebrûdan hemân maksad nâziştir bize
Yoksa bilmez mi itâ etmek nüvâziştir bize-Nedim

Yaldızlanmış akdâh-ı harâbât-ı cihân
Ümîd ile, bûseyle, nevâzişle tabîat
Cenap Şahabeddin
nevâziş-i kerem: Cömert iltifat.
Nevâziş-i kereminle zemâne olmuştur
Misâl-i hâtır-ı gül-şen güşâde vü hurrem-Nedim
* **nevâziş-gûne, nüvâziş-gûne:** İltifata benzeyen, lütuf gibi görünen.
Değildir mürg-ı zeyrek hîle-i sayyâddan gâfil
Nevâziş-gûne, âkıl, mekr-i düşmenden emîn olmaz
Beliğ
nevâzil: (نوازل) Ar. Nâzile ve nezle'den; 1. Belalar. 2. Nezle.
Nevâzil olmuşum Ahmed, bırak, sesim yok hîç
Sesin mi yok? Açılır şimdi; bir imâm suyu iç
Mehmet Akif

nevâziş, nüvâziş: (نوازش) bk. nevâzende.

nevbet: (نوبت) Ar. 1. Devir, sıra. 2. Sıra ile yerine getirilen vazife, hizmet. 3. Bir hizmete sıra ile birkaç kişinin devam etmesi. 4. Hizmet zamanı. 5. Fırsat. 6. Bazı hastalıklarda ara sıra gelen sıkıntı (sıtma nöbeti gibi.). 7. Karakol, nokta hizmeti.

Mülk-i sühanda nevbetimiz çaldı rûzigâr
Âfâkı tuttu velvele-i kûs-ı iştihâr-Bâki

Câm-ı ikbâli felek şimdi rakîbe sunsun
Dil-i nâ-kâma da nevbet gelir inşâallah
Ahmet Cevdet Paşa

Öğünme kendimin diye bu âsiyâ, ki mevt
Etmez, çü nevbetin gele, asla dakika fevt
Cinânî (Müverrih Bursalı Mustafa...)

Âsyâb-ı kadehin ka:ide-i devri budur
Sen de sabr eyle biraz da sana növbet gelsin-Nâbi

Tıkanıp durmadayım; baksana, nevbet nevbet
Zâten a'sâbıma hâkim değilim, merhamet et
Mehmet Akif

nevbet-i tahammül: Tahammül, sabır sırası.

Erişip bahâra bülbül yenilendi sohbet-i gül
Yine nevbet-i tahammül dil-i bî-karâra düştü
Şeyh Galip

–neverd, neberd: (نورد) Far. "dönen, dolaşan, gezen" anlamına gelerek birleşik sıfatlar yapar.

Zahm-ı iksîr-i ışkım rûy-ı zerdim var benim
İşim altın eyledim kimden ne derdim var benim
Âhî

neberd-i ışk: Aşk savaşı.

Tan mı gam öldürse meydân-ı melâmette beni
Bu neberd-i ışktır anca dil-âverler düşer-Bâki

* reh-**neverd:** Yolda gezen gibi.

reh-neverd-i himmet: Himmet yolunda gezen.

Ne hıyre-pâ-yı şevk ol ey reh-neverd-i himmet
Ne dâmen-i heveste gerd-i şitâb göster-Nâilî

* deryâ-**neverd:** Denizde yol alan, denizde dolaşan.

Eşk-i revân ü dil-i pür-dûd ile
Olmadadır şimdi de deryâ-neverd-Muallim Naci

* **neberd-âzmâ:** Cenk görmüş, çok savaşlarda bulunmuş.

Gönder livâ-yı saltanatın düşmân üstüne
Merdân-ı cenk-cûy-u neberd-âzmâ ile
Veysî (Alaşehirli Üveys Kadı...)

Nevfel: (نوفل) Ar. 1. Leyla ile Mecnun hikâyesinde Leyla'yı Mecnun için kabilesinden isteyen kahramanın ismi. 2. Deniz.

Nev-arûs oldukta Leylâ dürrile yâkûtunu
Çok mudur Nevfel ne bilsin dîde-i Mecnûn'a sor
Hayali Bey

nevh, nevha: (نوحه) Ar. Nevh'ten; ölüye sesli ağlama. **c. nevhât**.

Duyduğum en acıklı nevhaların
Kalbi dilsizdir, ufku rûhu sağır
Midhat Cemal Kuntay

nevha-i feryâd-bahş: Feryat eden ağlama.

Fakat Allah için kes nevha-i feryâd-bahşını
Bırak sâkin hayâlâtımla ben hâtır-perîşânı
Tevfik Fikret

nevha-i husrân: Hüsran ağlaması.

Cûş eyleyedursun geriden nevha-i husrân
Yâdında onun şimdi ne mâtem, ne de hicrân
Mehmet Akif

* **nevvâh:** 1. Ağlayan, çığlık koparan. 2. Para ile tutulmuş ölü ağlayıcısı.

Giryân olup oldu Nûh-ı nevvâh
Deryâ-yı melâhatinde mellâh-Şeyh Galip

nevîn: (نوين) Far. Yepyeni, yeni şey.

Buldu ahvâl ü umûr-ı memleket feyz-i cedîd
Geldi erbâb-ı fütûr ü ye'se hep sevk-i nevîn
Ziya Paşa

Fevkımda bağteten açılıp bir derin semâ
Şeffâf perde çekti ona bir nevîn seher
Recaizade Ekrem

nevk: (نوك) Far. Sivri uç.

Ey gül-nihâl doğrusu sâyende hâr-ı gam
Geçti derûne nevk dikenden ziyâdece
Enderunlu Vâsıf

nevk-i aklâm: Kalemlerin sivri ucu.

Re'yi bir mertebet rûşen ki yazarken vasfın
Şem'a gâlib görünür şu'le-i nevk-i aklâm-Nef'î

nevk-i benân: Parmak uçlarının sivriliği.
Zehî allâme-i mu'ciz-beyân kim meyl-i nazm etse
Alıp kilk-i güher-efşânını nevk-i benân üzre
Ziya Paşa

nevk-i kalem: Kalemin sivri ucu.
Vasf-ı şemşîrini kim yazsa mürekkep yerine
Dökülür kâğıda nevk-i kaleminden hûn-âb-Nef'î

Birisi pençe-i fermân birisi sahh-ı sahîh
Birisi safha-i telhîs biri nevk-i kalem-Nâbi

nevk-i müjgân: Kirpiklerin sivri ucu.
Mest-i hâb-ı nâz edip cem' et dil-i sad-pâremi
Kim onun her pâresi bir nevk-i müjgânındadır
Fuzûlî

nevk-i nâhun: Tırnağın sivri ucu.
Ohşayıp gabgabın el sürdüğüm insâf mıdır
Âşıkın dağına der-kâr ola nevk-i nâhun-Nedim

nevk-i peykân-ı ciger-dûz: Ciğeri delip geçen okun sivri ucu.
Nâvek-i gamzelerin şöyle geçer tenden kim
Nevk-i peykân-ı ciger-dûzu bulaşmaz kane-Nef'î

nevk-i tîr: Okun sivri ucu.
Dîdelerdir zâhir ü bâtını cemâlin seyrine
Dilde zahm-i nevk-i tîrin tende dâg-ı hûn-feşân
Nef'î

nevm: (نوم) Ar. Uyku, hab.
Gerer beyâz kuğular nâzenîn boyunlarını
Füsûn-ı nevm ile görmez bu âteşîn ravza
Yahya Kemal

nevm-i gaflet: Gaflet uykusu.
Olup ârif uyan bu nevm-i gafletten ki aldanma
Derûnun aşk ile ey Âdile ma'mûr ede gör
Âdile Sultan

nevm-i huzûzât: Hazlar uykusu.
Gösterdiğin ahlâm-ı şegâf muğfil ü müskir
Ey nevm-i huzûzât-Tevfik Fikret

nevmîd: (نوميد) Far. >"nâ-ümîd" den, ümitsiz, ümidi kırık.
Şâhid-i ümmîdden nevmîd idim gördüm meğer
Perveriş-yâb-ı verâ-yı perde-i nisyân etmiş-Nâbi

Ferdâ-yı sükûn-perveridir sâl-i cidâlin
Nevmîd düşen kalbe ümîd-âver-i cândır
Mehmet Akif

Dırâz etsin felek şimdengerü dâmân-ı maksûdu
Ki ben nevmîd olup kat' eyledim dest-i temennâyı
Lâ

nevmîd-i vaka:yi': Ümitsiz vakalar.
Nevmîd-i vaka:yi' sürünen aczime la'net
Eyyâm-ı musîbet geçecektir yine elbet
Süleyman Nazif

nev-reste: (نورسته) bk. nev-
nev-rûz: (نوروز) bk. nev-
nevvâh: (نوّاح) bk. nevh.
nevvâr: (نوّار) bk. nûr.
ney: (نى) bk. nây.
neyl: (نيل) Ar. 1. Nail olma, matluba erişme, maksada erme. 2. Ulaşılan şey.
Nedir cürmüm? Demiş hûbâne (Neylî)
Alan siz gönlümü hem vermeyen siz-Neylî

Dallar bu hazân-dîde hıyâbânda birer ney
İnler geceler derd-i firâkınla pey-â-pey
Hüseyin Sîret

neyl-i her-murâd: Her murada nail olma.
Şîve-i tedbîrdir esbâb-ı neyl-i her-murâd
Menzil-i maksûda varmaz kimse hîç ihmâl ile
Leskofçalı Galip

neyl-i ifdâl: Lütuf ve bağışa nail olma.
Bahr-i zehhâr-i mürüvvet kim kef-i dür-pâşânın
Her benânı neyl-i ifdâl ü atâ mikyâsıdır-Nedim

neyl-i kemâl: Kemale erişme.
Aşk dâmenin elden koma kim neyl-i kemâl
Heves-i bî-kesel ü himmet-i üstâd ister
Şeyhülislam Yahya

neyl-i matlab: Talep edilen maksat.
Neyl-i matlab hâtır-ı âzâde-i der-kayd eder
Bestedir kârı kemendin gerden-i nahçîrde-Nedim

neyl-i visâl-i yâr: Yâre kavuşma maksadı.
Gelir şevke kesel neyl-i visâl-i yârden sonra
Olur ârız girânlık sâime iftârdan sonra-Nâbi

* **nâil:** Muradın, arzusuna erişen, istediğini elde eden.
Olmuş Cenâb Şükrü bir necl-i pâke nâil
Rabb-i şekûr kılsın ikbâl ile muammer
Muallim Naci

nâil-i bûs-ı dâmân: Etek öpmeye ulaşan.
Olamaz nâil-i bûs-ı dâmân
Geçinen taşrada sâhib-i unvân-Nâbi

nâil-i câh: Mevkiye ulaşma.
Bu dehr-i pür-taabda nâil-i câh olmağa lâ-büdd
Utanmaz yüz, tükenmez söz, işitmez bir kulağ ister
Lâ

nâil-i cennet: Cennete kavuşma.
Dediler halk-ı cihân fevtine onun târîh
Nâil-i cennet ola Nâilî-i nâdire fen-Muallim Naci

nâil-i çeşm-i inâyet: Yardım gözüne ulaşan.
Zerrîn-sitâne devlet ile eyleyip nazar
Nergisler oldu nâil-i çeşm-i inâyeti-Nâbi

nâil-i emel: Emeline ulaşan.
Ne kûşe-gîrleri nâil-i emel gördük
Cihânda terk-i metâlible cüst ü cû birdir
Keçecizade İzzet Molla

nâil-i ihsân-ı enbiyâ: Nebiler ihsanına ulaşma.
Her kim olursa pey-siper-i ittibâʿ olur
Ser-menzilinde nâil-i ihsân-ı enbiyâ-Nâbi

nâil-i maksûd: İsteğine kavuşma.
Ey terakkî isteyen dünyâda sen zann etme kim
El etek öpmekle insân nâil-i maksûd olur
Tahirü'l-Mevlevi

nâil-i merâm: Meramına ulaşma.
Olduk mu biz bugün acaba nâil-i merâm
Kalbin değil mi yoksa senin ka:il-i merâm
Abdülhak Hâmit

nâil-i neyl-i murâd: İsteğine kavuşma.
Nâil-i neyl-i murâd olmaksa maksûdun eğer
Hakk'a tefvîz-i umûr et fârig ol tedbirden
Hersekli Arif Hikmet

nâil-i sâmân: Servete erişme.
Esâfil olmasa olmaz eâlî nâil-i sâmân
Veren zîrâ ki sûret câme-i zer-târa sûzendir-Nâbi

neyyir: (نيّر) bk. nûr.

neyzen: (نيزن) bk. nây.

nezʿ: (نزع) Ar. 1. Bir şeyi yerinden söküp koparma, sökme. 2. Yok etme, kaldırma. 3. Can çekişme.
Dil leb-i cânândan artık zikrini terkeylesin
Hâlet-i nezʿe eren bîmâre söylen dostlar
Dukakinzade Ahmet

Bulmasaydı dürc-i tedbîrinde dârû-yı salâh
Çoktan olmuş idi devlet hâlet-i nezʿe karîn
Üsküdarlı Hakkı Bey

nezʿ-i hayât: Canlı hayatı yok etme.
Nezʿ-i hayât-ı hayy eder emvâta cân verir
Eyler gubârı âdem ü cismi gubâr eder-Ziya Paşa

nezâfet: (نظافت) Ar. Temizlik, paklık.
Ehl-i îmâna nezâfet lâzım
Câmede yaʿnî tahâret lâzım-Sünbülzade Vehbi

nezâhet: (نزاهت) Ar. Nezh'ten; temizlik, saflık.
Bir nezâhet leb-i hitâbında
Tekellümâtına bir nükhet-i necîbe verir
Tevfik Fikret

nezâket: (نزاكت) Far. Nâzük'ten Ar. Nezaket. 1. Naziklik, zariflik, incelik. 2. Terbiye. 3. Ehemmiyet. (yapma kelimelerdendir.)
Haddeden geçmiş nezâket yâl ü bâl olmuş sana
Mey süzülmüş şişeden ruhsâr-ı al olmuş sana
Nedim

Nezâketle dokun zülfüne ey bâd-ı sabâ yârin
Sakın dilden olur zîrâ dil-i erbâb-ı gam nâzik
Nef'î

Bir bakışla ne nezâketler eder
Ka:le gelmez ne işâretler eder-Sünbülzade Vehbi

Yaktı nice canlar o nezâketle tebessüm
Şîrin dahi kasdetmesi câna gülerektir-Ziya Paşa

nezâre, nezâret, nezzâre: (نظاره) Ar. Nazar'dan; bir şeye bakma, temaşa.
Ruhsârına bu kesret-i nezârede bilmem
Bir nîm-nigâh-ı hevese ruhsat olur mu-Nâilî

Efendi fasl-ı bahâr oldu lâle-zâre buyur
Nigâh-ı lutf ile nergislere nezâre buyur-Sâbit

Derd-i dile sabreylemeğe kalmadı çâre
Def'-i gam için eyledim etrâfa nezâre
Namık Kemal

* **nezâret:** 1. Bakış, bakma. 2. Gözetme.

nezâret-i hüsn: Güzellik bakışı.

Cemâli hass idi hattiyle vakf edip Nâbî
Verildi anber ağa destine nezâret-i hüsn-Nâbi

* **nezzâre:** Seyreden, bakan.

Çeşmi gâhî mest olur ruhsat verir nezzâreye
Durmaz ammâ gamze ol ahd ü karâra nâz eder
Nef'î

O rütbe mürtefi'dir kasr-ı bünyâd-ı tevâzu' kim
Riyâz-ı Cennet'e nezzâre ka:bil tâ zemîninden
Faizî (Kafzade Abdülhay Çelebi)

Gâh iltifât u gâh tenâfür eder beyân
Remz-i bedî'-i gamze ile her nezzâreden-Münif

Olsa bir bezmde nezzâreye şâyeste kalîl
Öyle bezme varanın bir gözü pûşîde gerek-Nedim

nezzâre-i âşık: Âşıkın seyretmesi.

Gamzen gibi hem nükte-i râz-ı dile mahrem
Nezzâre-i âşık gibi hem râz-ı küşâsın-Nâilî

nezzâre-i dîdâr: Sevgiliyi seyretme.

Ref' eyle gönülden hücüb-i zulmet u nûru
Nezzâre-i dîdâra değiş cennet u hûrî-Sâmi

nezzâre-i germ: Hasretin sıcak ateşiyle bakma.

Nezzâre-i germ ettikçe ey çeşm
Âteşle âbı yek-sân edersin-Şeyh Galip

nezzâre-i gül-şen: Gül bahçesini seyretme.

Başta bir serv-i semen-ber vaslının sevdâsı var
Sûd kılmaz bâğ-bân nezzâre-i gül-şen bana
Fuzûlî

nezzâre-i ruhsâr: Yanağı seyretme.

Sûzum der idim şem' sana eylese rûşen
Nezzâre-i ruhsârına yok şem'de hem tâb-Fuzûlî

nezzâre-i za'f-ı beden-i mûy-misâl: Kıla benzeyen bedene bakma.

Sınmış müje teg halk gözünden akıtır yaş
Nezzâre-i za'f-ı beden-i mûy-misâlim
Fuzûlî (sın-: kırılmak)

nezd: (نزد) Far. Yan, ind, huzur, ön.

nezd-ii câhil: Cahilin önü.

Sakın nâdâna izhâr eyleme esrârı ey dânâ
Sükût et nezd-i câhilde hamûş ol hem kitâb-âsâ
Lâ

nezd-i Hudâ: Allah'ın yanı.

Vâsıl-ı nezd-i Hudâ eyleyemez kîl ile ka:l
Künc-i vahdette hemân sâkit ü ka:il birdir
Keçecizade İzzet Molla

nezd-i kemâl: Tam önü.

Bahs etme bana dağdağa-i ye's ü emelden
Ol tecrübeden nezd-i kemâlde gınâ var
Abdülhak Hâmit

* **nezdîk, nezdîkî:** Yakınlık, kurbet.

Hele çok cür'et ü çok terk-i edeb
Eylemek dâvi'-i nezdîkî-i Rab-Nâbi

nezdîk, nezdîkî: (نزدیکی) bk. nezd.

nezih: (نزه) Ar. Nüzhet'ten; saf, temiz, pak, hoş, latif, güzel (yer).

Evvelâ beynine bir fikr-i nezih aşılayarak
Hang Müslümânın göğsüne tuttumsa kulak
Mehmet Akif

* **nezîh:** Temiz, pak.

Koca ilmiyyeyi aktar da bul üç tane fakîh
Zevk-ı fıkhîsi bütün, fikri açık, rûhu nezîh
Mehmet Akif

Ma'sûmu nezîh etmedi bir ân bile pâ-mâl
Ulviyyet-i hulyâmı o süfliyyet-i âmâl-Fâik Âli Bey

Firâş-ı nâzı melâik kadar nezîh ü dil-âyîn
İner mazâhir-i kevne sehâib-i dürer-âgîn
Kemalzade Ekrem Bey

nezle: (نزله) bk. nüzûl.

nezr, nezir: (نذر) Ar. Nezr'den; adak, adama. **c. nüzûr**.

Tutalım arayarak bulmuşum onu ammâ
Kabûl kılmayıp eylerse nezrim istihka:r-Nedim

Cânımı cânânımın dîdârına nezr eyledim
Alma yâ Rab cânımı göstermeden cânânımı
Nevres-i Kadim

** **nüzûr:** Nezir'ler.
Vücûd-ı pâkini ekdârdan sıyânet için
Eder felekte melekler tasadduka:t ü nüzûr-Nâbi
nezzâre: (نظّاره) bk. nezâret.
nısf, nısıf: (نصف) Ar. 1. Yarım, yarı. 2. Bir yazı sitili.
Karşıdan tentesinin nısfı hasır, nısfı abâ
Bir, tekerlekleri alçak, yana yatmış araba
Mehmet Akif
nısf-ı fezâ: Fezanın yarısı.
Düşmüştü şevâhik-ı cibâlin
Tâ nısf-ı fezâya dek zılâli
Hâlâ o cibâlin, ol zılâlin
Pîş-i nazarımdadır hayâli-Muallim Naci
nısf-ı menzil: Menzilin yarısı.
Dönerdi aksine sûfârı nısf-ı menzilden
Olurdu püşt-i kemâne halîde peykânı-Nef'î
nısf-ı nehâr: Gündüzlerin yarısı.
Sokakta kar yağadursun, odanda fasl-ı bahâr
Dışarda leyle-i yeldâ, içerde nısf-ı nehâr
Mehmet Akif
nısf-ı şeb: Gecenin yarısı.
Bürür bir soğuk gölge etrâfı hep
Nümâyân olur gündüzün nısf-ı şeb-Tevfik Fikret
nısfü'l-leyl: Gecenin yarısı.
Bir mükevkeb âsumân altında nısfü'l-leylde
Gölgeler salmış iken etrâfa bir âlî diraht
Tahirü'l-Mevlevi
niâl: (نعال) bk. na'l.
niam: (نعم) bk. ni'met.
nidâ: (ندا) Ar. Bağırma, seslenme, ünleme, ses, seda.
Allah Allah nidâsıyile muhâcim ahrâr
Tepelerden boşalıp sâika-vâr ü kahhâr-Yahya Kemal

Cihânı titretiyorken nidâ-yı "men kezebe"
İşitmiyor mu nedir, bir bakın şu bî-edebe
Mehmet Akif
nidâ-yı dûr: Uzak ses.
Manzûme-i sükût u adem nâliş-i dühûr
Hîç bir sadâya benzemeyen bir nidâ-yı dûr
Faik Âli
nidâ-yı müjde-i vasl: Kavuşma müjdesinin sesi.
Kârbân-ı ışkıla seyr eyle mihnet deştini
Kim nidâ-yı müjde-i vasl eyler anda her ceres
İbn-i Kemal (anda: orada)
nidâ-yı nefret: Nefret sesi.
Rûhunuzdan ne kadar gelse nidâ-yı nefret
Oradan ayrılamaz dikkatiniz bir müddet
Tevfik Fikret
nidâ-yı ney: Ney sesi.
Nidâ-yı neyde rûh-efzâ olur uşşâka bir dem var
Dilâ ney gibi nâlân olmada bir özge âlem var
Selimî, Tâlibî, Sarı Selim (II. Selim)
* **nâdî:** 1. Nida eden. 2. Meclis, encümen, toplantı.
Nedir bu feyz-i teceddüd bu cûşiş-i mütemâdî
Cihân mı arşa safâ-gû Hudâ mı âleme nâdî
Kemalzade Ekrem Bey
nâdî-i niam: Nimetler meclisi, nimetler sofrası.
Şu nâdî-i niam, bakın kudûmunuzla müftehir
Bu hakkıdır gazânızın, evet, o hak da elde bir
Tevfik Fikret
nifâk: (نفاق) Ar. Münafıklık, kötülük, din hususunda iki yüzlülük gösterme.
Nifâk âsârını gör kim ne denlü etseler te'lîf
Değil ka:bil ki ola lafz ile ma'nî vifâk üzre-Nâbi

Bahâne-cû-yı vuslat olduğum yâre duyurmuşlar
Nifâk etmişler ammâ ma'nevî himmet buyurmuşlar
Hoca Vehbi (Şeyhülislâm Yahya?)

Dürüst-gûy olanın kimse yârı olmaz imiş
Nifâk bilmeyenin i'tibârı olmaz imiş
Âsım (Çelebizade Şeyhülislam İsmail ...)
nifâk-ı bed-güherân-ı cesûr: Cesur kötü huyluların nifakı.
Nazar-ı vifâk-ı ahibbâda Nâilî yoksa
Nifâk-ı bed-güherân-ı cesûru neylerler-Nâilî
nigâh, nigeh: (نگاه) Far. Bakış, nazar, görme.
Hâline ayn-ı inâyetle nigâh eyler isen
Göz açıp ede nazar nite ki ahber sünbül-Bâki

Gark eyledikçe hüzne nigâhın nigâhımı
Ta'kîb ederdi girye vü feryâd âhımı-Muallim Naci

Safha-i târîhe meddettim nigâh
Fıtrat-ı ensâli kıldım iktinâh

Kemalzade Ekrem Bey

nigâh-ı Ahmed: Ahmed'in (Hz. Muhammed) bakışı.

Rûz-ı cezâda Hamdî ümmîdimiz budur kim
Mahv ede bin günâhı bir dem nigâh-ı Ahmed

Hamdullah Hamdi

nigâh-ı çeşm: Göz ucu bakışı.

Var nigâh-ı çeşmine çeşm-âşinâlık sînede
Gamze-i dil-ber belâ-yı nâ-gehân olmaz bana

Ziya Paşa

nigâh-ı fitne-engîz: Fitne çıkaran bakış.

Ol nigâh-ı fitne-engîze hezârân âferîn
Fenni sihri öğretir hem gamzene hem çeşmine

Cevrî

nigâh-ı gazab: Öfkeli bakış.

Dil verdiğimiz yâra nigâh-ı gazabından
Tasrîhe mecâl olmadı îmâ ile geçtik-Nâilî

nigâh-ı germ: Sıcak bakış.

Ne dem ki dîde-i hûn-bâra la'lin kût olmuştur
Nigâh-ı germimiz fevvâre-i yâkût olmuştur

Esrar Dede

nigâh-ı hasret: Hasret bakışı.

Nigâh-ı hasrete vakf olmaz idi halka-i çeşmim
Benim de bir dür-i vâlâya intisâbım olaydı

Rami Mehmet Paşa

nigâh-ı lutf: Lütuf bakışı.

Dil nigâh-ı lûtf umar bilmez ne bî-rahm olduğun
Merdüm-i çeşminden insâniyyet ümîdindedir-Nâilî

nigâh-ı merhamet: Merhamet bakışı.

Gayr çeşminden bulur her dem nigâh-ı merhamet
Ben ne kıldım kim nasîbim nâvek-i dil-dûz olur

Fuzûlî

nigâh-ı pâk-dâmen: Namuslu bakış.

Meh-i şeb-gird-i âlem ârız-ı dil-dâra benzer mi
Nigâh-ı pâk-dâmen şâhid-i bâzâra benzer mi

Nedim

nigâh-ı pür-celâl: Celal dolu bakış.

O nigâh-ı pür-celâli yanar âteş oldu eyvâh
Leb-i Zü'l-feka:r-ı Haydar ser-i câmı öptü hâlâ

Esrar Dede

nigâh-ı pür-fen: Hilekâr bakış.

Niyâz ü nâzda sihr-i helâl bilsem de
Nigâh-ı pür-fene etmem cedel beğendiremem

Şeyh Galip

nigâh-ı tannâz: Herkesle eğlenen bakış.

Olurdu hasret-i hâb-ı humârı nahvet-i nâz
Bütân-ı âlem-i hüsnün nigâh-ı tannâzı-Nâilî

nigâh-ı tegâfül: Gaflet bakışı, anlamamazlıktan gelen bakış.

Bu nâz ü bu nigâh-ı tegâfül ki sende var
Hızr olsa âşıkın sebeb-i terk-i cân olur-Nef'î

nigeh-i çeşm: Göz ucu bakışı.

Nigeh-i çeşmi eder terbiye-i çîn-i cebîn
Bir hatâ eylese mülkümde eğer şâh-ı Hoten

Keçecizade İzzet Molla

nigeh-i çeşm-i yâr: Sevgili gözünün bakışı.

Biz güft ü gûdayız nigeh-i çeşm-i yâr ile
Aşk olsun ol muâmelenin âşinâsına-Nef'î

nigeh-i mest: Sarhoş bakış.

Hışm ile çeker gamzesi peymâne-i nâzı
Âşûb-ı cihân olsa ne_ola her nigeh-i mest-Nef'î

* **nigâh-bân, nigeh-bân:** Gözcü, korucu, bekçi.

Sen de kendin gibi bir şûha nigeh-bân oldun
Gül iken böyle niçin bülbül-i nâlân oldun-Nedim

Firâk-ı zülf-i siyâhınla olalı me'nûs
Nigeh-bânlık ederler leyâle dîdelerim

Halim Giray (Kırım Hânı ...)

nigeh-bân-ı pür-teessür: Teessür dolu bekçi.

Bugün başında nigeh-bân-ı teessürdür
Mezâr gibi oda samt u sükûn ile pürdür

Tevfik Fikret

* **nigeh-bânî:** Bekçilik.

nigeh-bânî-i nefs: Nefis bekçiliği.

Sûfîye sehl olurdu nigeh-bânî-i nefs
Noksânı zâhir olmasa her bir şümârde-Nâbi

nigâr: (نگار) Far. Nakış, resim, suret, sanem. 2. Resim gibi güzel, mahbube, sevgili.
Âstânında nigârı görmesem ye's etmezem
Bu mesel meşhûrdur kim çıkmadık cânda ümîd
Avnî (Fatih Sultan Mehmet)
Eylemez îrâs-ı hüsn ârâyişi bed-tıynetin
Ziynet olmaz mâra endâmındaki nakş u nigâr
Koca Ragıp Paşa

nigâr-ı hûş-mend: Akıllı sevgili.
Nâm-ı temkîni cihândan kaldırırdı cûşişim
Bâis-i zabtım nigâr-ı hûş-mendimdir benim
Esrar Dede

nigâr-ı mihr-bân: Güler yüzlü sevgili.
Farz-ı ayn oldu onu görüp ziyâret eylemek
Karalar giymiş sanasın bir nigâr-ı mihr-bân
Yahya Bey (Taşlıcalı ...)

* **nigâr-istân:** 1. Resim ve heykellerle süslü yer. 2. Puthane. 3. Güzelleri çok olan yer. 4. Mânî'nin meşhur resim mecmuasının ismi. (bk. erjeng)
Musavver bir nigâr-istâna benzer safha-i rûyun
Ruhunda hatt ü hâlin nakş-ı gûnâ-gûndur cânâ
Halim Giray (Kırım Hanı ...)

Nigâr-istân-ı Çîn: Çin'in nigâristanı.
Cilve-gâh ettim hayâl-i rû-yi yâre sînemi
Eyledim vakf-ı nigâr-istân-ı Çin âyînemi
Nevres-i Kadim

nigâr-istân-ı mâni': Mana nigâristanı.
Bozaldan sûret-i Erjeng'i sen bu nakş-ı dil-keşle
Benim vasfımda her beytim nigâr-istân-ı mâni'dir
Hayali Bey

* **nigâşte:** 1. Resmolunmuş. 2. Yazılmış.
Nüvişte levh-i zamîrinde nüsha-i şefeka:t
Nigâşte varak-ı cebhesinde âyet-i nûr-Nâbi

nigâşte: (نگاشته) bk. nigâr.

nigeh, nigâh: (نگه) bk. nigâh.

nigerân: (نگران) Far. Bakıveren, bakan, baka kalan.
Zîrâ ne demektir bu ki rindân ile vâiz
Bir yerde durup câm-ı hilâle nigerândır-Nef'î

Kubbe-i âsumân altında ahterân
Hep olur iken nigerân-Abdülhak Hâmit

nigîn: (نگین) Far. 1. Mühür. 2. Yüzük.
Mekr-i düşmenden hazer yoktur dile nâ-kâm iken
Şerhadan fass-ı nigîn âzâdedir bî-nâm iken
İzzet Ali Paşa

nigîn-i la'l: Kırmızı taşlı yüzük.
La'l-gûn meydir elinde sâgar-ı sîmîn ile
Ya nigîn-i la'l, dür reşk-i lebinden oldu âb-Fuzûlî

* **nigîn-veş:** Yüzük gibi.
Âlem el üzre gezdirir onu nigîn-veş
Her kim ki iyilik ile cihânda çıkarsa ad-Beliğ

nigûn: (نگون) Far. 1. Tersine dönmüş, altüst olmuş. 2. Ters, aksi, uğursuz.
Şâhid-i maksad nevâ-yı çeng teg perde-nişîn
Sâgar-ı işret habâb-ı sâf-ı sahbâ teg nigûn-Fuzûlî

Hangi Hârut olup acîbe-nümûn
Eylemiş kubbe-i semâyı nigûn-Tevfik Fikret

* **nigûn-sâr:** Başı aşağı.
Bozup bu encümen-gâh-ı fenâyı sâkî-i devrân
Nigûn-sâr eylesin nüh-câm-ı zer-endûd-ı hadrâyı
Yenişehirli Avni

nigûn-sâr-ı hısâm-ı devlet: Devlet düşmanlığının başaşağı dönmüşlüğü.
Dîde-i lutfü nigeh-dâr-ı hevâ-yı İslâm
Sadme-i kahrı nigûn-sâr-ı hısâm-ı devlet-Nâbi

nihâd: (نهاد) Far. Huy, tabiat, yaratılış. Birleşik kelimeler de yapar.
Cebîninde onun envâr-ı devlet zâhir ü bâhir
Nihâdında bunun âsâr-ı isti'dâd muzmerdir
Nef'î

nihâd-ı gûre: Ham yaratılış.
Çınârı rabttan tedrîc ile tahsîl edip âteş
Nihâd-ı gûreden tedbîr ile terkîb eder halvâ-Nâbi

nihâd-ı vücûd: Vücudun yaratılışı.
Olmazdı ittihâd nihâd-ı vücûdda
Ser-rişte-i mizâc müstahkem olmasa-Nâbi

* âzâde-**nihâd:** Kayıtsız, kaygısız.
Benim ol rind-i belâ-dîde-i âzâde-nihâd
Kim eder kasdıma her kûşede bin fitne-i kemîn
Nef'î

* dervîş-**nihâd:** Derviş yaratılışlı.
Meskenet hil'atin eyle i'dâd
Ol mülâyim-dil ü dervîş-nihâd-Nâbi

* kej-düm-**nihâd:** Eğri yaratılışlı, ahlaksız.
Kej-düm-nihâd olanlara ikbâl eder bu çarh
Ahkâm-ı vakti, bak sâate, akrebindedir
Sâlim (Trabzonlu ...)

nihâde: (نهاده) Far. Konmuş, konulmuş, koymuş, komuş. Birleşik kelimeler yapar.

* fürû-**nihâde:** Aşağı konulmuş, hesaptan aşağı verilmiş.
Bidaʿa kalmaz idi iftihâr-ı mahdûma
Fürû-nihâde olunsa efendizâdeliği
Koca Ragıp Paşa

* pâ-**nihâde:** Ayak basmış, ayak koymuş.
Kenâr-ı dest-i aşka pâ-nihâde olduğum günden
Cefâdan olmadım bir lâhza hîç âzâd ey bî-dâd
Esrar Dede

nihâl: (نهال) Far. Taze, düzgün fidan, dal. **c. nihâlân**.
Gül nihâlinde görüp haddin gibi rengîn gülü
Bir ser-âmed ka:metin boynunda kanım sandılar
Hayali Bey
Hulyâ-yı ka:metin bergeşte etti her birin
Bâğ-ı fikrimde nihâl ârzûlar var idi
Keçecizade İzzet Molla
Doğuver gönlüme bittim hele bir bak bu ne hâl
Açılır gonca güzeller göğe yükselse nihâl
Şeref Yılmaz

nihâl-i âh: Ah fidanı.
Bir nihâl-i âhtır kaddin hevâsıyle gönül
Sahn-ı gül-şende hırâmân serv-i dil-cûlar gibi
Nâilî

nihâl-i bân: Bey söğüdü denilen (sevgilinin boyuna benzetilen) ağaç dalı.
Nihâl-i bânı kadd-i yâre benzetmiştim incinmiş
Onu nice yetiştirmişler ol Şâh-ı cihân-bâne
Şeyhülislam Yahya

nihâl-i bâr: Meyve dalı.
Bir iki şeftâlû ruhsârından ey dil-dâr ver
Zînet-i gül-zârdır zîrâ nihâl-i bâr ver
Şeyhülislam Yahya

nihâl-i çemen: Gül bahçesinin fidanı.
Geçmez yolundan öpmeyicek nakş-ı pâyini
Üftâden ey nihâl-i çemen yollu izlidir
Nedim (öpmeyicek: öpmeyince)

nihâl-i çemen-i cân: Can yeşilliğinin dalı.
Hâmdır meyve-i vaslım sana olmaz dersin
Olsun ey tâze nihâl-i çemen-i cân olsun-Nedim

nihâl-i erguvân: Erguvan dalı.
Salınır şâh-ı gül-i nâzik nihâl-i erguvân
Bâğ-ı cennetten nişân verdi bahâristân-ı îd-Bâki

nihâl-i gül: Gül dalı.
Âfet-i firkatten olmaz hâne-i vuslat tehî
Bülbül onun_için nihâl-i gülde yapmaz lâneyi
Esat Muhlis Paşa

nihâl-i gül-şen-i derd: Dert bahçesinin dalı.
Ey Fuzûlî çok melâmetten beni menʿ etme kim
Ben nihâl-i gül-şen-i derdim melâmettir berim
Fuzûlî

nihâl-i işve: Naz fidanı.
Oldu eşkim gül-şen-ârâ-yı heves cûlar gibi
Aktı gönlüm bir nihâl-i işveye sular gibi-Nâilî

nihâl-i kadd: Boyunun ince dal gibi oluşu.
Egerçi arʿar-ı bâğın bülend ka:meti var
Nihâl-i kaddine nisbet letâfeti yoktur-Bâki

nihâl-i kerm: Asma dalı.
Yek bîhten demîde olurken nihâl-i kerm
Düşâb ü gûre sirke vü meh imtiyâzda-Nâbi

nihâl-i maʿrifet: Marifet dalı.
Nihâl-i maʿrifetin meyve-i teri
Ârif katında bir gazel-i âb-dârdır-Bâki

nihâl-i nâz: Naz dalı.
Dil-i belâ-keşe nâz etmenin zemânı değil
Nihâl-i nâz dırâz etmenin zemânı değil-Nâbi

nihâl-i serv-i ser-efrâz-ı nîze: Başı yüksek bir selvi fidanına benzeyen mızrak.
Gördü nihâl-ı serv-i ser-efrâz nîzeni
Serkeşlik adın anmadı bir dahi banları-Bâki

nihâl-i Sidre: Sidre'nin dalı.
Sahâyif olsa felekler nihâl-i Sidre kalem
Yazılmaya keremi defteri ale'l-icmâl-Bâki

** **nihâlân:** Nihâl'ler.

nihâlân-ı gül: Gülün dalları.
Dizilmiş nihâlân-ı gül sû-be-sû
Katâriyle gelmiş meğer reng ü bû-Nedim

(نژاد)

nihân: (نهان) Far. Gizli, saklı.
Aşk u misk olmaz nihân onu bilir halk-ı cihân
Âşık-ı bî-çâreye mümkün müdür ihfâ-yı aşk
Hüdâyî (Üsküdarlı Şeyh Aziz Mahmut Efendi)

Ammâ hemîşe baht-ı dagal-bâz neyleyim
Tab'-ı bülende halecân-ı nihân verir-Nedim

Ufukların nazarımdan nihân olup gideli
Bu hâk-dân-ı fenânın karardı her şekli
Süleyman Nazif

* **nihân-ender-nihân:** Gizliden gizliye.
Cümleten bir kenz-i mahfîdir nihân-ender-nihân
Pes nihâd olgıl ki bu remzi ayân şerh eylemez
Muradî (Sultan II. Murat) (olgıl: ol!)

* **nihân-hâne:** Gizlenme yeri.

nihân-hâne-i pâyân-ı kâr: İşin varacağı son saklanma evi.
Sülûk-ı mahvımızı hârice çıkarmayarak
Nihân-hâne-i pâyân-ı kâra dek gideriz-Esrar Dede

* **nihânî:** 1. Gizlilik, saklılık. 2. Saklı, gizli.
Aşk-ı dilde yazılıp evsâf ü şânı söylenir
Nâzil olsa kalbe sırr-ı Hak nihânî söylenir
Âdile Sultan

nihâvend: (نهاوند) Türk müziğinin en eski makamlarından birisi.
Bir turfa nevâya oldu peyvend
Âgâzesi gerçi kim nihâvend
Ammâ ki karârı Isfahân'dır-Nedim

Geçip Lâhûr u Mâhûr'u Acem'de söyledim vasfın
Nihâvend ü Irâk ü İsfahân'da nağme-sencâna
Sünbülzade Vehbi

nihâyet, nihâye: (نهايت) Ar. 1. Son, uç. 2. Son derece.
Şuûnât-ı tabîatte bidâyet yok nihâyet yok
Vukûât-ı zemânı bir müselsel mâ-cerâ buldum
Hersekli Arif Hikmet

Nihâyet oldu nazardan nihân o nûr-ı mübîn
Peyinde kaldı ufuklarda bir hayâl-i defîn
Mehmet Akif

Cûdun o bahrdir ki bulunmaz nihâyeti
Yoktur atân için dahi pâyân efendimiz
Faruk K. Timurtaş

nihâyet-i ihlâs: İhlâs sonucu.
Gönül kitâbına Hamdî nazar kılıp gördüm
Ki ışka hâtime imiş nihâyet-i ihlâs
Hamdullah Hamdi

nijâd: (نژاد) Far. Asıl, nesil, soy. **bk. nejâd**
Âlî-nijâda zemzeme-i aşk eder eser
Kûh-ı bülend nâleden elbette seslenir
Câzim (Zeyrekzade ...)

nîk: (نيك) Far. İyi, hoş, güzel, beğenilen. **c. nîkân**.
Vaktidir nîk ü bede tahvîl eden her sûreti
Vakt olur kim akbah-i şey' ahsen-i mevcûd olur
Nevres-i Kadim

* **nîk-bahtân:** İyi talihliler.
Nîk-bahtân ki bulur cevf-i sadefte dürr-i pâk
Şümû'-ı bahtla biz katre-i bârân buluruz-Nâbi

* **nîk-emr:** İyi emir.
Ser-firâz u nîk- emr ü nîk-rây u nîk-hûy
Server-i pâkîze-etvâr u pesendîde-hısâl-Fuzûlî

* **nîk-kâm:** İyi emelli.
Cihânda her kime tahsîl-i nîk-kâm gerek
Hemîşe bezl-i mekârimde ihtimâm gerek
Besim (Kırımlı ...)

* **nîk-nâm:** Adı iyiye çıkan; güzelliği şöhret bulan.
Vâlih-i esrâr-ı tab'ım rûh-ı Firdevsî-i Tûs
Âşık-ı âsâr-ı pâkim Enverî-i nîk-nâm
Üsküdarlı Hakkı Bey

nîk ü bed: İyi ve kötü.
Nîk ü bed herkes bulur âlemde elbet ettiğin
Kendi bulmazsa cezâ mîrâs olur evlâdına
Ziya Paşa

* **nîkû:** İyi, hoş.
Berg-i gül gibi olurdu nîkû
Terledikçe o izâr-ı hôş-bû-Hakanî

* **nîkû-nâm:** İyi nam salmış.
Tut perde-i ismet içre ârâm
Rüsvây benim sen ol nîkû-nâm-Fuzûlî

* **nîkû-haseb:** İyi soy temizliği.
Bestir bu denlü himmetin şimden geri gör midhatin
Evvel duâ-yı devletin dinle gör ey nîkû-haseb-Nef'î
nika:b: (نقاب) Ar. Peçe, yüz örtüsü, yaşmak.
Türlü türlü imâret köşk ü sarây yapan ol
Kara nika:b tutunmuş girmiş külhân içinde
Yunus Emre
Nika:bın eylemesin ref' görmedik çoktan
O nûr-ı dîdeye şâyed nazar isâbet eder-Seyyit Vehbi

Keşfet nika:bını yeri göğü münevver et
Bu âlem-i anâsırı firdevs-i enver et
Zeynep (Zeynünnisa ... Hanım)
Demir nika:bını kaldır mezâr-ı pâkinden
Bu hasta rûhumu artık ayırma hâkinden
Mehmet Akif
nika:b-ı gayb: Gayp örtüsü.
Bir nigâr-ı anberîn-hattır gönüller almağa
Gösterir her dem nika:b-ı gaybdan ruhsâr söz
Fuzûlî
nika:b-ı gonca: Gonca örtüsü.
Nika:b-ı goncadan arz-ı cemâl etti gül-i ra'nâ
Bir a'lâ perdeden sende gören ey bülbül-i şeydâ
Şeyhülislam Yahya
nika:b-ı zülf-i ham-der-ham: Büklüm büklüm saçın örtüsü.
Saklasın cânâ nika:b-ı zülf-i ham-der-ham seni
Âlemi seyr eyle sen seyr eylesin âlem seni-Makalî
nikâh: (نكاح) Ar. Kanuni evlenme töreni.
Eshâb-ı nikâh olup revâne
Kâbîni kesildi nakd-i câne-Fuzûlî

Evlenip âile teşkîli bugün zor geliyor
Görüyorsun ya, nikâhlar ne kadar seyreliyor
Mehmet Akif
nikât: (نكات) bk. nükte.
nîkû: (نيكو) bk. nîk.
nîl: (نيل) Far. 1. Çivit otu ve bundan çıkarılan renk. 2. Mısır'dan geçip Akdeniz'e dökülen meşhur nehir.
Hayâl-i turrası çeşmimde raks urur sanasın
Ki baş götürüben oynaya Nîl içinde neheng
Ahmet Paşa (götürüben: götürerek)

Leblerinden şerm-sâr olalı Mısr'ın şekeri
Gözlerimin çeşme-sârından hacîldir cûy-i Nîl
Nizami
Adl ü dâdı nitekim Nîl ü Furât
Kâinâta gün gibi verir hayât-Yahya Bey (Taşlıcalı ...)
* **nîl-fâm:** Mavi; lâcivert.
Bu reng-i libâs-ı nîl-fâmın
Endûh-ı melâmet-i müdâmın-Fuzûlî
* **nîl-gûn:** Çividî, çivit renginde, lacivert.
Çehre-i zerdin Fuzûlî'nin dutuptur eşk-i al
Gör ona ne rengler geçmiş sipihr-i nîl-gûn
Fuzûlî (dutuptur: tutmuştur)
Hilâl-âsâ fürûzân oldu bahr-i nîl-gûn üzre
Şafaktan dem urur âb-ı şarâb-âlûdı deryânın
Bâki
Nîl-gûn fûtaya sardı beden-i uryânın
San benefşe içine düştü mukaşşer bâdâm
Fuzûlî (san: sanki)
nîl-gûn: (نيلكون) bk. nîl.
nîlûfer: (نيلوفر) Far. Beyaz, sarı ve mavi çiçek açan suçiçeği, su lalesi.
Sen gülüp açılmada gül-şende verd-i ter gibi
Ben gözüm yaşına gark olmakta nîlûfer gibi
Şeyhülislam Yahya
Hemân ağlayu geldim âleme ağlayu gittim ben
Sen ol nîlûferim ki suda bittim suda yittim ben-Lâ
nîlûfer-i dağ: Dağ nilüferi.
Şu'le-i nîlûfer-ı dağım olup tûtî-i reng
Tâb-ı derd-i rûy u hat mir'ât-ı sohbettir bana
Esrar Dede
nîm: (نيم) Far. Nısf, yarı, yarım.
Bir şeker hande ile bezm-i şevka câm ettin beni
Nîm sun peymâneyi sâkî tamâm ettin beni-Nedim
* **nîm-bâz:** Yarı açık.
Nîm-bâz etmiş nûrun zîr-i nika:b-ı turradan
Rûyunu hem gördüm ol meh-pârenin hem görmedim
Sâbit
* **nîm-bismil:** Yarım kesilmiş.
Nîm-bismilken yed-i gadrinde, kurbân etmiyor
Etmiş olsa hakkı var ya iddiâ-yı merhamet
Tahirü'l-Mevlevi

* **nîm-cev:** Yarım arpa.
Nîm- cev hâsılı yok ehl-i dilin sâmânı
Bu tehî yelmeden ey esb-i tabîat bıktın-Beliğ

* **nîm-hâb:** Yarım uyku.
Nâz olur dem-beste çeşm-i nîm-hâbından senin
Şerm eder reng-i tebessüm laʿl-i nâbından senin
Nedim

Dâd-ı mahmûr-ı çeşm-i nîm-hâbından senin
El-amân şûhî-i ebrû-yı itâbından senin
Mahmut Nedim Paşa

* **nîm-hand:** Yarım gülüş.
Rakîbe nîm-handin bâis-i efgân-ı uşşâktır
Olur peyveste ayyûka inildi ey mürüvvetsiz
Esrar Dede

* **nîm-hurd:** Yarım lokma.
Nîm-hurd-ı laʿlin olan lukma ey rûh-ı revân
Gâlib olur eylese hükmünde Lukmân ile bahs
Behiştî

* **nîm-iltifât:** Yarım iltifat.
Artık insâf eyle bir nîm-iltifât et gönlüme
Âşık-ı bî-çârenin makber gibi me'vâsı var
Kemalzade Ekrem Bey

* **nîm-lahza:** Kısa bir an.
Çekip visâdemi kıldım külâh-ı kûşemi ham
Garîm-i gamdan edip nîm-lâhza istimhâl-Nedim

* **nîm-mest:** Biraz sarhoş.
Ne gördüm ol büt-i nâzende nîm-mest olmuş
Kolunda dâmen-i kerrâke elde bir gül-i al-Nedim

* **nîm-muzlim:** Yarı karanlık.
Nîm-muzlim kalan cidârında
İnce bir gölge irtiâş ediyor-Tevfik Fikret

* **nîm-neş'e:** Az neşeli.
Bir nîm- neş'e say bu cihânın bahârını
Bir sâgar-ı keşîdeye tut lâle-zârını-Nedim

* **nîm-nigâh:** Göz ucuyla bakma.
Ruhsârına bu kesret-i nezârede bilmem
Bir nîm-nigâh-ı hevese ruhsat olur mu-Nâilî

* **nîm-perde:** Yarım perde.
Hîç gelmiyor mu gûşuna âvâze-i ceres
Dağlarda bir maval okuyan nîm-perde ses
Kemalpaşazade Ekrem Bey

* **nîm-res:** Yarı yetişmiş, yarı ham olmuş.
Şâyân değiliz zâika-i hüsn-i kabûle
Üftâde-i hâkiz semer-i nîm-resiz biz-Nâbi

* **nîm-şeb:** Gecenin yarısı.
Figân-ı nîm-şebten nice mahrûm olmasın bülbül
Uyardı yine her gül bir çerâg-ı âlem-efrûzu-Nef'î

Nîm-şeb ol meh çıkıp halvet-geh-i ibdâʿdan
Tîregî-i kesret-i mevhûmu eyler indifâʿ-Esrar Dede

* **nîm-ten:** Mintan, gömlek.
Ten gül-reng gül-şen erguvânî nîm-ten gül-şen
Hezârân bârekallah gül-şen ender-gül-şen oldun sen
Muallim Naci

niʿmet: (نعمت) Ar. 1. İhsan, iyilik, lütuf, bahşiş. 2. Azık, yiyecek, taam. 3. Saadet, mutluluk. **c. niam**, **enʿum**, **naʿmâ.**
Gerçi niʿmet çok, kifâyetten tecâvüz kılma kim
İmtilâ bâr-ı bedendir bî-huzûr eyler seni-Fuzûlî

Kanâat dâmenin elden bırakma niʿmet istersen
Koca Ragıp Paşa

Nân-ı huşk ile kanâat gibi bir niʿmet mi var
Künc-i istiğnâ gibi bir kûşe-i râhat mı var
Şeyhülislam Yahya

niʿmet-i behişt: Cennet nimeti.
İktifâ eylerim şarâb ile ben
Cümleten niʿmet-i behişte bedel-Muallim Naci

niʿmet-i cân: Can saadeti.
Tende kudret nerden olsun niʿmet-i cân şükrüne
Bin dilim olsa yetişmez bir dilim nân şükrüne
Sürûrî

niʿmet-i dünyâ: Dünya nimeti.
Şarâb-ı aşk ile Nevʿî gibi mest-i müdâm olmak
Bakıp bu niʿmet-i dünyâya hayrân olmadan yeğdir
Nevʿî

niʿmet-i elvân-ı dünyâ: Dünyanın renkli nimetleri.
Halâvet-yâb olur mu niʿmet-i elvân-ı dünyâdan
Dehen-şûy olmayanlar bûs-ı dâmân-ı müdârâdan
Koca Ragıp Paşa

niʿmet-i Hak: Hakk'ın nimeti.
Bezl kıl mâlını muhtâclara
Niʿmet-i Hak yeter açlara-Nâbi

niʿmet-i irfân: İlim, bilim nimeti.
Olanlar niʿmet-i irfân ile dil-sîr ü perverde
Leîme arz-ı hâcetten olur vâreste her yerde-Lâ

niʿmet-i uzmâ: En büyük nimet.
Kanâat niʿmet-i uzmâdır ondan zevk-yâb olmuş
Gönül nân-pâre-i huşk üzre tercîh-i gülâc etmez
Berrî Dede

niʿmet-i vasl: Kavuşma nimeti.
El vereydi niʿmet-i vaslın eğer bayrâmda
Gam yemezdi sâim-i hicrânın ol eyyâma dek
Şeyhülislam Yahya

** **niam:** Ni'met'ler.
Yok fâide devlet ü niamdan
Yok menfaat efser ü haşemden-Ziya Paşa

niam-ı çerh: Feleğin nimetleri.
Bir dağdağa-i mihneti tertîbe sebebtir
Mesmûʿ değil bî-garezâna niam-ı çerh-Nâbi

niam-ı gûnâ-gûn: Çeşit çeşit nimet.
Zîver-i hân iken evvel niam-ı gûnâ-gûn
Eyledi kesretini vahdete tebdîl eyyâm-Nâbi

niam-ı Hak: Hakk'ın nimeti.
Hân-ı âfâka keşîde niam-ı Hak Nâbî
Sen dahi eyle tenâvül yürü bir yanından-Nâbi

niam-ı Hâlık: Allah'ın nimeti.
Doymaz niam-ı Hâlık'ı belʿ etse ser-â-ser
Bahşetse Hudâ kendine bir âlem-i diğer
Kemalzade Ekrem Bey

** **naʿmâ:** Ni'metler.

naʿmâ-yı kanâat: Kanaat lokmaları.
Bir lokma için çekme sakın minnet-i dûnân
Güsterde iken sofra-ı naʿmâ-yı kanâat
Fıtnat Hanım

nimr: (نمر) Ar. Kaplan, pelenk.
Harpte askerleri bebr ü pelenk
Harpte çâkerleri nemr ü nehenk-Ziya Paşa

nînân: (نينان) bk. nûn.

nîrân: (نيران) bk. nâr.

nîreng, nîrenk: (نيرنک) Far. 1. Hile, düzen. 2. Efsun, büyü. 3. Resim, taslak. Arapçası "nîrenc"
Halka nîreng geçer masbaga-i çerh-i kebûd
Kimisi sebz kimi sürh ü kimi zerd gider-Nâbi
Câmiʿ-i seyf ü kalem dâfiʿ-i şerr-i âlem
Ka:miʿ-ı bih ü sitem ka:tıʿ-ı ırk-ı nîrenk
Üsküdarlı Hakkı Bey
Kılıp tağyîr-i sûret vesmeden yağmâ kılırlar dil
Harâmî kaşların resm ü reh-i nîreng dutmuşlar
Fuzûlî

nîreng-i hevâ: Arzu hilesi.
Âkıl denilir mi bize kim hâli bilirken
Dil-dâde-i âlâyiş nîreng-i hevâyız-Ziya Paşa

nîrû: (نيرو) Far. Zor, kuvvet, güç.

nîrû-yı bâzû: Pazu gücü.
Hüner dilden dile râh açmadır vâdî-i aşk üzre
Onu nîrû-yı bâzûsiyle hergiz Kûh-ken açmaz
Şerif

nîrû-yı cünbüş: Cümbüş gücü.
Sâidinde kalmadı tîr ü tüfenge iktidâr
Var ise nîrû-yı cünbüş, gerden-i hûbâna at
Koca Ragıp Paşa

nîrû-yı bâzû-yı zafer: Zafer gücünün kuvveti.
Hırz-ı cân-ı saltanat nîrû-yı bâzû-yı zafer
Rükn-i savlet unsur-ı haşmet esâs-ı saff-derî
Nedim

nisâ: (نسا) Ar. Kadınlar.
Ricâl üzre nisâ kavvâme-i sâhib-nüfûz oldu
Eder taʿlîm-i âvâze horoza mâkiyân şimdi
Ziya Paşa

nisâb: (نصاب) bk. nasb.

nisâl: (نصال) Ar. Nesl'in çokluğu. Ok ve kargı gibi savaş aletlerinin ucundaki sivri demirler.
Tahmîn-i nisâl ettiğin âhenleri hasma
Âhen-ger-i takdîr yapar pâyına zencîr-Nâbi

Nîsân: (نيسان) Süryanice'den dilimize girmiştir. Rumi senenin ikinci, Miladi senenin dördüncü ayı.
Halkın istiʿdâdına vâ-bestedir âsâr-ı feyz
Ebr-i Nîsân'dan sadef dür-dâne efʿî semm kapar
Beliğ (Bursalı İsmail ...)
Tenezzül etmedikçe, cevher olmaz, katre-i Nîsân
Bulur rûşen-zamîrân rifʿati oldukça efkende
Koca Ragıp Paşa

nisâr: (نثار) Ar. Nesr'den; 1. Saçma, serpme. 2. Düğünde serpilen para.
Cân nisâr etmektir evvel şart bezm-i aşkına
Mahrem olmaz bilmeyen âdâb-ı sohbet neydügün
Bâki (neydügün: ne olduğunu)
Gül-zâra gel ki kılmağıçün pâyına nisâr
Cem' etti jâle dürlerini tabak tabak-Bağdatlı Ruhi

Oldu her şâh-ı şükûfe âlî-himmet
Müflis-i hâke nisâr eyledi dinâr ü dirhem
Hayali Bey

nisâr-ı dürûd: Dua saçma.
Bu cisri bir kulu yolunda etti pây-endâz
Derûn-ı dilden edip ol şehe nisâr-ı dürûd
Şeyhülislam Yahya

nisâr-ı gevher: Cevher saçma.
Kâmil nisâr-ı gevher ederken sükûnda
Câhil kemâl-i cehl ile eyler ibtihâc
Şeyhülislam Yahya

nisâr-ı hâk-i pây: Ayak toprağını saçma.
Nisâr-ı hâk-i pâyin lâyıkı bir gevher isterdim
Kamu gözden geçirdim katre katre eşk-i galtânı
Fuzûlî

nisâr-ı nakd-i niyâz: Niyaz parasını saçma.
Nisâr-ı nakd-i niyâz etmeğe şitâbım var
Benim o âfet ile başka bir hesâbım var-Nâilî

nisâr-ı şefkat: Şefkat saçma.
Nisâr-ı şefkatindir kim olur izhâr-ı hamdin çün
Fuzûlî tîre tab'ından kelâm-ı cân-fezâ peydâ
Fuzûlî

nisâr-ı zer: Altın saçma.
Çenârı gör elin açık tut eyyâm-ı hazân erdi
Nisâr-ı zer bülend-âyînlerin bu demde kârıdır
Behiştî

nisb, nisbet: (نسبت) Ar. 1. İlgi, bağlılık. 2. Kıyaslama, ölçü. 3. İnadına yapılan iş. 4. zf. İnadına, ona rağmen.
Beni ağyâra nisbet eylersin
Âşık oldumsa kâfir olmadım â-Âşık Çelebi

Ne_ola eşkâl-i kıyâsât-ı umûr olsa akîm
Âlemin suğra vü kübrâsında nisbet kalmamış
Nâbi

İki müflis sâil cerrâra benzer şübhesiz
Dest-i gevher başına nisbet eyle deryâ vü kân
Ziya Paşa

nisbet-i abâ: Abâ ölçüsü.
Ona rif'at kâbiren an kâbirin mevsûldür
Nüh felek gûyâ nisbet-i abâsıdır-Nedim

nisbet-i dalâl: Sapıklık ölçüsü.
Vâ-bestedir hayâline ef'âli herkesin
Kimse umûruna edemez nisbet-i dalâl-Ziya Paşa

* **nisbeten:** Kıyasen.
Bu müddetin ne ki akvâma, nisbeten hükmü
Bir inkılâba yetişsin? Bu hiç görülmüş mü?
Mehmet Akif

nîstî: (نیستی) Far. Adem, yokluk.
nîstî-i gam: Gam yokluğu.
Kimisi nîstî-i gamla beka-yı cûy-i vücûd
Kimi hestî-i elemle taleb-efzây-ı adem-Akif Paşa

nisvân: (نسوان) Ar. nisâ gibi kadınlar.
Farkı yok merdânı mağlûb etmede nisvânına
Her kimin kim masrafı gâlip gelir îrâdına-Nâbi

Hüsnünün naksına şâhid yetişir nisvânın
Rûy u mûyunda olan gâliye vü gâzeleri-Nâbi

Merd işine karışırsa nisvân
Çâresin görmelidir böyle hemân-Sünbülzade Vehbi

nisyân: (نسیان) Ar. Nesy'den; unutma, hatırdan çıkarma.
Defter-i nisyânda kayd et ism ü resmim nâ-bedîd
Pençe-i dest-i ecel sayyâd-bâzda bul beni
Âşık Ömer

Nisyân ise garaz gam gününü bes hemân
Nûş etse bezm-i aşkda bir câm tâb-ı dil-Akif Paşa

Milliyeti nisyân ederek her işimizde
Efkâr-ı Freng'e tebaiyyet yeni çıktı-Ziya Paşa

nîş: (نیش) Far. 1. İğne; biz. 2. Zehir, ağu.
Hôş kûşe-i zevk idi safâ ehline âlem
Nûş âhiri nîş olmasa sûr âhir-i mâtem
Bağdatlı Ruhi

Eğer nûş ister isen nîşe katlan
Ki nûş nîşsiz vermez bu zünbûr-Nesimi

nîş-i fassâd: Cerrahın iğnesi.
Derd-mend-i künhe hâr-ı rehin nâfi'dir
Ne kadar enfa' ise hastaya nîş-i fassâd-Nâbi.

nîş-i firkat: Ayrılık iğnesi.
Nîş-i firkat ye'si nûş-i vuslat ümmîdi müdâm
Zülf ile la'lin firâkında yeter em semm bana
Avnî (Fatih Sultan Mehmet)

nîş-i gam: Gam iğnesi.
Çıktı elden nûş-ı vaslı kaldı dilde nîş-i gam
Gitti gül-zârın gülü kaldı kuru hârı dirîg
İbn-i Kemal

nîş-i zenbûr: Eşek arısının iğnesi.
Akıbet vîrân olur her tünd-rûyun hânesi
Kim belâ-yı nîş-i zenbûru yine kendi çeker-Beliğ

nişân: (نشان) Far. 1. İz, nişan, belirti. 2. Yara izi. 3. Amaç, hedef, vurulması istenen nokta. 4. Söz kesmeden sonra yapılan yüzüklü tören. 5. Tuğra. 6. Taltif madalyası. 7. Ferman.
Selb edip aklı, geçen nâm u nişân kaydından
Defter-i aşkda Mecnûn gibi nâm-âver olur-Neşati

Beyâbân-ı mahabbetde yitirdim nâgehân kendim
Ne cismimden nişân zâhir ne çeşmim üzre ter peydâ
Hayali Bey

nişân-ı bûse-gâh: Buse yerinin nişanı.
Safha-i ruhsârına ol nokta-i hâl-i siyâh
Dest-i kilk-i sun' ile konmuş nişân-ı bûse-gâh-Âhî

nişân-ı güm-geşte: Kaybolmuş nişan.
Aceb bir deşt-i hayrette hadenk-i endâz-ı aşkım kim
Nişân-ı güm-geşte, şast-ı işkeste, tîr-i âh nâ-peydâ
Leskofçalı Galip

nişân-ı hulûs: Temiz nişan.
Gönül, murâdın ise etmek imtihân-ı hulûs
Hamûşluk kadar olmaz sana nişân-ı hulûs
Necati Bey

nişân-ı nâvek-i müjgân: Kirpik okunun nişanı.
Nişân-ı nâvek-i müjgân eder dil-zârı
Nişânladım hele ben de o çeşm-i bîmârı-Nâbi

nişân-ı seng-i münâfık: Münafık taşının nişanı.
Kelâm-ı Hakk'ı işitse hücûm eder cühelâ
Nişân-ı seng-i münâfik olursa tan mı Bilâl-Bâki

nişân-ı tîr-i sitem: Zulüm okunun nişanı.
Bastıkta Kerbelâ'ya kadem şâh-ı Kerbelâ
Oldu nişân-ı tîr-i sitem şâh-ı Kerbelâ-Fuzûlî

nişân-ı zahm: Yara nişanı.
Nakş olup sînem nişân-ı zahmı sengîn yârda
Levh-i zerrîn üzre hatt-ı lâciverdim var benim
Âhî

* **nişâne:** Emare, işaret.
Nâm u nişâne kalmadı fasl-ı bahârdan
Düştü çemende berg-i diraht i'tibârdan-Bâki

Bu kâr-gâh-ı sun' aceb dershânedir
Her nakş bir kitâb-ı ledünden nişânedir-Ziya Paşa

nişâne-i hâtem: Mühür nişanı.
Kim mühr urdu leblerinin la'l-i dürcine
Kim arayıp nişâne-i hâtem bulunmadı-Şeyhi

nişâne-i umrân: Mamurluk nişanı.
Her gûşesinde durmada bir heykel-i izâm
Yok başka bir nişâne-i umrân ü intizâm
Abdülhak Hâmit

* **nişânek-zen:** Nişan tahtasını vurma.

nişânek-zen-i meydân-ı kabûl: kabul edilen meydandaki nişan tahtasını vurma.
Olur elbette nişânek-zen-i meydân-ı kabûl
Pençe-i ma'siyet olmazsa inân-gîr-i duâ-Nâbi

* **nişân-gâh:** 1. Nişan tahtası, hedef yeri. 2. Silah namlusundaki nişan alınacak yer (gez, göz, arpacık).
Kim ki hamyâze-i sa'yi çeker, elbet çü kemân
Tîr-i âmâli nişân-gâhına eyler mülhak-Şeyh Galip

* **nişân-gîr:** Çizgi çekmeye mahsus marangoz aleti.
Nakd-i nâkıs gibi düştü çeşm-i gerdûndan kamer
Tâ ki na'linden nişân-gîr oldu Arz-ı Rûm-Nâbi

nişest, nişeste: (نشسته) Far. Oturmuş, oturan. **c. nişeste-gân**.
Bezm-i dünyânın Hayâlî çekti seyrinden ayağ
Oldu dürd-i mey gibi mey-hânede ehl-i nişest
Hayali Bey

Bir kârvân-ı îş ü neşâtın gubârıdır
Olmaz nişeste hâtrına girdî-i gam abes-Nâbi

Ser-geşteleriz dûr olalı menba'ımızdan
Seylâb-ı sahârâ gibi bî-cây-nişestiz-Sâmi

nişîb: (نشيب) Far. İniş, iniş aşağı.
Bu emvâc-ı belâ içre bulunca sâhil-i cûdu
Mekân-ı keştî-i dil geh firâz u geh nişîb oldu
Şeyhülislam Yahya
Firâz-ı kûha çıktıkça sanır onu görenler kim
Nişîbe rû-be-râh olmuş hemân bir seyl-i pûyândır
Riyazi

nişîb-i mezellet: Zelillik inişi.
Gûyâ sorar sevâhiline bahr-i nâle-gîr
Olmak neden nişîb-i mezellette bir esîr
Ahmet Hâşim

nişîb ü firâz: İniş yokuş.
Fikren kılar seyâhat-i edvâr dâimî
Bî-havf ü ictinâb nişîb ü firâzdan-Abdülhak Hâmit

nişîmen, neşîmen: (نشيمن) Far. Oturacak yer.
Ben Süleymân'ım Fehîmâ kişver-i eş'ârda
Arş-ı Belkîs-i sühan şimdi neşîmendir bana
Fehim (Hoca Süleyman...)
Bir yanda makbere o derin muhît-i hayât
Ecdâdıma nişîmen olan buk'a-i memât
Kemalzade Ekrem Bey
Zemân-ı ayş ü işret mevsim-i geşt ü güzâr oldu
Nişîmen dil-berâna şimdi nahl-i sâye-dâr oldu
Fıtnat Hanım

nişîmen-i devlet: İkbal evi.
Fuzûlî istemezem mesned-i Cem ü Cemşîd
Bana nişîmen-i devlet şarâb-hâne yeter-Fuzûlî

nişîmen-i sûr: Düğünde oturacak yer.
Olur bu menzil-i nâ-ber-karâr süst-i esas
Gehî girîve-i mâtem gehî nişîmen-i sûr-Nâbi

* **nişîmen-gâh:** Yurt edinilen yer.

nişîmen-gâh-ı bâkî: Daimi yurt edinilen yer.
"Ezel"den ayrılan rûhun nişîmen-gâh-ı bâkîsi
"Ebed"ken yolda eşbâhın niçin olsun mülâkîsi
Mehmet Akif

–nişîn: (نشين) Far. "Oturmuş, oturan" anlamıyla birleştiği kelimeleri sıfat yapar.
Hâr-ı firâkı nişîni nûş eyleyip cân bülbülü
Her dem hezârân gam çeker ol ârız-ı gül-reng için
Nizami

* bâlâ-**nişîn:** Yukarıda oturan.
*Bâlâ-***nişîn***-i mesned-i şâhân-ı tâc-dâr*
Vâlâ-nişân-ı ma'reke-i arsa-i keyân-Bâki

* câ-**nişîn:** Birinin yerine oturan.
Ettim demîn de vâlide fenzinde câ-nişîn
Gâyet mülâyim oldu o bir merd iken haşîn
Abdülhak Hâmit

* dil-**nişîn:** Gönülde oturan.
Aşkınla nevâ-yı dil-nişîni
Raksân ediyor muvahhidîni-Muallim Naci

* hâk-**nişîn:** Toprakta oturan. mec. fakir, düşkün, sefil.
Tohm olmayınca hâk-nişîn bulmaz irtifâ'
Olmaz cihânda kimse azîz, olmadan zelîl-Nâbi

* kafes-**nişîn:** Kafeste oturan.
Dil-teng-i cevre şehd-i mükâfât eder zuhûr
Tûtî kafes-nişîn iken eyler şeker zuhûr
Sâmi (Arpaeminizade Vakanüvis Mustafa-Bey)

* mahfil-**nişîn:** Yer tutan.
Döner bir hâfiz mahfil-nişîn-i nağme-perdâza
Ser-âgâz eyledikçe andelîbân âşiyân üzre-Nef'î

* perde-**nişîn:** Perdede oturan.
Ey dil-ber-i düşîze hemân perde-nişîn ol
Rüsvây-ı cihân elbet olur perde-ber-endâz
Dâniş-Sultanzade

* rasad-**nişîn:** Gözetleme yerinde oturan.

rasad-nişîn-i maka:m-ı himâyet: Koruma makamının gözetleme yerinde oturan.
Olsun rasad-nişîn-i maka:m-ı himâyeti
Avn-ı Hudâ vücûd-ı meâlî-nisâbının-Nâbi

* reh-**nişîn:** Yolda oturan.
Kayırmaz olduğumuz reh-nişîn-i kûy-ı telâş
O şûh etmez ise zâyi' intizârımızı-Nâbi

* sadef-**nişîn:** Sedeften çıkmış.
Bir dürr-i sadef-nişîn idim ben
Bir mevce ile kenâra düştüm-Recaizade Ekrem

* sadr-**nişîn:** Başşehirde oturan, üst başta oturan (toplantıda).
İtse te'sîr dil-i sâmi'a-hâh ü nâ-hâh
Dil-nişîn sîne-nişîn sadr-nişîn olsa gazel-Nabi

* sahrâ-**nişîn:** Sahrada oturan.
Lâle gibi çünkü ben sahrâ-nişînler şâhıyam
Kırmızı eyvân yeter bu kanlı pîrâhen bana-Âhi

* seccâde-**nişîn:** Seccadede oturan.
Cümle seccâde-nişîn vü hırka-pûş
Şeyh elinden kılmıştı cür'a nûş-Âşık Beşe
* taht-**nişîn:** Tahtta oturan, padişah.
Bir kudrete mâlik ki nice taht-nişînin
Alır kelle vü efserini der-beder eller-Nef'î
* tenhâ-**nişîn:** Tenhada oturan.
Azîz-i Mısr-ı vuslat sûziş-i firkat nedir bilmez
Onu tenhâ-nişîn-i külbe-i ahzân olandan sor
Nazif (Şeyh Hasan---Dede)
nîşter, neşter: (نشتر) Far. Kan almak, çıban veya yara açmak için kullanılan küçük doktor bıçağı.
Yâ Rab beni âzâde-i derd ü keder etme
Her mûyumu cân ü dile bir nişter etme
Leskofçalı Galip
neşter-i fassâd: Cerrahın neşteri.
Âzâr verir câna velî nef'i mukarrer
Gûyâ ki nasîhat dilidir neşter-i fassâd-Nâbi
neşter-i mesmûm: Zehirli neşter.
Gâh eder bir neşter-i mesmûm merhemden zuhûr
Gâh eyler nûş-ı dârû kâse-i semden zuhûr
Ziya Paşa
nitâk: (نطاق) Ar. Kuşak, kemer.
nitâk-ı mû-miyân: Kıl gibi belinin kemeri.
Öyle nâzik kim nitâk-ı mû-miyânı yâr-veş
Akd-i bendi rişte-i rûh-ı hayâlidir sözüm
Yenişehirli Avni
nitâk-ı pâk: Temiz kuşak.
Ne gûş-ı Zühre'sin menkûş edip hergiz ne vaz' etmiş
Ola bir dânesin devrân nitâk-ı pâk Cevzâ'ya-Şerif
niyâ: (نيا) Far. Dede. **c. niyâgân**.
Ez-duhteri olursa ne_ola uht-i mahremim
Pîr-i mugân olunca bize Zihniyâ niyâ-Zihni
niyâm: (نيام) Far. Kın, kılıf.
Kaşların fikriyile mecrûh olmayıp ne_itsin gönül
Şehsüvârım iki şemşîre olur mu bir niyâm
Bağdatlı Ruhi
Gelir jeng-i hamûşîden küdûret tîz-güftâre
Niyâm şemşîr-i cevher-dâra çün tâbût olmuştur
Esrar Dede
Bir çelik parçası bir tîğ-ı mehîb olmak için
Sonra yatmakla geçer ömr-i niyâmında bütün
Ne hazîn işkence-Tevfik Fikret
niyâm-ı devlet: Devletin koruyuculuğu.
İttisâl üzre yemîninde yesârında ola
Fatk u retki kalem ü tîği niyâm-ı devlet-Münif
niyâz: (نياز) Far. 1. Rica etme, yalvarış. 2. Hacet, ihtiyaç, istek.
Âzâde-gân-ı kayd-ı emel ser-firâz olur
Nâz eylesin sipihre o kim bî-niyâz olur
Koca Ragıp Paşa
Her metâın bir revâcı var bu bender-gâhda
Geh tahammül geh niyâz vü gâh istiğnâ yürür
Koca Ragıp Paşa
Olmadı çâre âh-ı hazîn etdi çok niyâz
Kasd etdi cân-ı zârıma çeşm-i siyâh-mest-Rızayi

Sıkıntılar biter bahâr zamânına efendim
Koşar gedâ vü bende hüsn ü ânına efendim
Döner niyâzla yüz sürer mekânına efendim
Bin âh edip yanar döner günâhına efendim
Şeref Yılmaz
niyâz-ı âşıka:n: Âşıkların niyazı.
Bülbül-i şûrîde-dil kıldı niyâz-ı âşıka:n
Gonce-i gannâcı nâz-ı nâzeninân eyledi-Bâki
niyâz-ı aşk: Aşk niyazı.
Niyâz-ı aşk âşıkından füzûn
Revân-ı pâk-i resûle ola selâm u dürûd-Sâmi
niyâz-ı derd-mendân: Dertlilerin niyazı.
Ezelden nâz u istiğnâ verilmiş nâzenîn-âne
Niyâz-ı derd-mendân âşık-ı şeydâya düşmüştür
Şeyhülislam Yahya
* **niyâz-mend:** 1. Yalvaran. 2. Muhtaç, ihtiyacı olan.
niyâz-mend-i visâl: Kavuşmaya muhtaç.
Niyâz-mend-i visâl ol ko şermi ey Nâbî
Ne var temennî-i vuslat hilâf-ı âde değil-Nâbi
niyet, niyyet: (نيّت) Ar. 1. Niyet, meram. 2. Namaz ve oruçtan önceki başlama sözü. 3. Kuş ve tavşanla çekilen fal yerine kullanılan kâğıt. **c. niyyât**.
Kemîne nemleyi pâ-mâle niyyet etmemişizdir
Bu arsa-gâhta hayyâl idik zemân ile biz de-Nâbi

Bir dahi bezme dönüp gelmek değildi niyyetin
Gittiğin vakt anladım ömrüm şitâbından senin
Nedim

Yaşanmaz böyle tek tek, devr-i hâzır: Devr-i cemʿ-iyyet
Girmek istemezsen, yoksa izmihlâl için niyyet
Mehmet Akif

niyyet-i âb-ı zemzem: Zemzem suyu niyeti.
Tavâf-ı Kâʿbe-i kûyun be-kavl-i Bâkî-i merhûm
Derûn-ı dilde niyyet-i âb-ı zemzemden musaffâdır
Nefʿî

niyyet-i heycâ: Savaş niyeti.
Ancak o zemân hâlis olur niyyet-i heycâ
Ben yoksa bu gavgâya derim şûriş-i bî-câ
Abdülhak Hâmit

** **niyyât:** Niyet'ler.

niyyât-ı emn ü âsâyiş: Asayiş ve emniyet niyetleri.
Demek yalanmış o niyyât-ı emn ü âsâyiş
Demek siyâset-i âlem bütün desîse imiş
Faik Âli Bey

nizâʿ: (نزاع) Ar. Nezʿden. kavga, çekişme, gürültü ve patırtı etme.
Cânı cânân dilemiş, vermemek olmaz ey dil
Ne nizâʿ eyleyeyim, ol ne senindir ne benim-Fuzûlî

Dâmenin pür-hûn eden şemşîr-i mihrindir felek
Fârig ol bizden seninle yok nizâʿı kimsenin-Nâilî

Ne hased var ne nizâʿ vü ne cedel
Görmedim bezm-i safâ meclis-i tasvîr gibi-Lâ

nizâm: (نظام) Ar. 1. Dizi, sıra. 2. Düzen, usul, tertip, kaide. 3. Zamana göre konulan esaslar. **c. nizâmât**.
Kalʿ edip bîh ü esâsından usûl-i fitneyi
Himmet-i şâh-ânesi vermekte devrâna nizâm
Üsküdarlı Hakkı Bey

nizâm-ı âlem-i kevn ü fesâd: Dünya nizamı.
Hikmet, nizâm-ı âlem-i kevn ü fesâdı hep
İhlâl eden müdâhanedir, irtikâbdır
Hersekli Arif Hikmet

nizâm-ı hâl: Hâlin durumu.
Zât olmadıkça fâide vermez nizâm-ı hâl
Lât u Menât'a revnak ü zîb-i kabâ abes
Nüzhet (Rıdvan Paşazade-Efendi)

nizâm-ı halk-ı âlem: Dünya halkının nizamı.
Nizâm-ı halk-ı âlem mültezimdir ind-i Bârî'de
Hudâ ka:dirdir ammâ sîmi zer leyli nehâr etmez
Ziya Paşa

nizâm-ı mümkinât: Mümkün olanların nizamı.
Fusûl-ı erbaʿa etse tecâvüz hadd-i pergârın
Nizâm-ı mümkünâta ihtilâl eylerdi istîlâ-Nâbi

nizâm-ı şâne: Tarak düzgünlüğü.
Perîşândır tecâvüz etmek ile haddi gîsûlar
Nizâm-ı şâneye hâcet değil müjgân ü ebrûlar
Seyyit Vehbi

nizâm-ı te'yîd: Destekleme nizamı.
Zerrât-ı anâsır u mevâlîd
Emrinle bulur nizâm-ı te'yîd-Ziya Paşa

** **nizâmât:** Nizam'lar.
Onlar ki verir lâf ile dünyâya nizâmât
Bin türlü teseyyüb bulunur hânelerinde-Ziya Paşa

* **nizâm-bend:** Nizama bağlı.

nizâm-bend-i şühûd: Görülen nizama bağlı.
Nizâm-bend-i şühûd olalı bu bezm-i cihân
Ne rindler ne kadeh-keşler ettiler güzerân-Lâ

nizâr: (نزار) Far. Zayıf, zebun, ince, arık.
Yahyâ dolaşır cism-i nizârıyla cihânı
Bir köhne hasîre dil-i dîvâne sarılmış
Şeyhülislam Yahya

Tenim nizâr görüp kaçma ey remîde gazâl
Tasavvur et ki heyûlâ-yı rûh-ı Mecnûnum-Nâilî

Ale'l-husûs ki bu bende-i kerem-dîden
Bu çâkerin bu kemînen bu abdi zâr ü nizâr
Nedim

nîze: (نیزه) Far. Mızrak, kargı, süngü.
Gördü nihâl-ı serv-i ser-efrâz nîzeni
Serkeşlik adın anmadı bir dahi banları-Bâki

Mihr bir nîze-bülend olmuş idi ol demde
Nîze üzre ser-i Sultân-ı Şehîdân-şekil-Hayali Bey

Nîzesidir o kalem cedvel-i takvîm-i zafer
Ki adûnun ona sürh olmuş ucunda kanı-Nef'î

Selâmı nîze ucuyla verir bize şimdi
O gamze oldu karîn-i eşkıyâya hayf hayf-Hâzık

nîze-i dil-ber: Dilberin mızrağı.
Geldi cem'iyyet-i derd içre fitîl-i zahmım
Dik gelip geçti meded nîze-i dil-ber yerine-Enverî

nîze-i itâb: Azarlama mızrağı.
Geh hancer-i tegâfül ü geh nîze-i itâb
Ol mest-i nâz mest-i mey-i nahvet olmasın
Nedim-i Kadim

nîze-i zerrîn: Altın işlemeli mızrak.
Çarh meydânında sîmîn halkasını mâhînin
Nîze-i zerrîn ile kaptı şeh-i hâver güneş
İbn-i Kemal

* **nîze-bâz:** Mızrakla oynayan.

nîze-bâz-ı evhâm: Evham mızrağıyla oynayan.
Ebrûları hıyre-sâz-ı ifhâm
Müjgânları nîze-bâz-ı evhâm-Şeyh Galip

* **nîze-bülend:** Mızrak yüksekliği.
Mihr bir nîze-bülend olmuş idi ol demde
Nîze üzre ser-i Sultân-ı Şehîdân-şekil-Hayali Bey

* **nîze-dâr:** Mızraklı, kargılı, süngülü.
Adûya na'ra çeker görse nîze-dârların
Ki neyistânda eder şîrlerin gırivv ü gâreng
Hayali Bey

Her hamlede hücûm-ı dilîrân-ı nîze-dâr
Hayl adûya ol kadar âfet-resân olur-Nef'î

* **nîze-güzâr:** Mızraklı. **c. nîze-güzârân.**
Müje haylin dizer ol gamze-i fettân saf saf
Gûyâ cenge girer nîze-güzârân saf saf-Bâki

noksân: (نقصان) bk. naks.

nokta: (نقطه) Ar. 1. Nokta. 2. Benek, leke. 3. Yer. 4. Mevzu, konu. 5. İncelik. **c. nika:t, nukat.**
Gâh bir harf sükûtuyla eder nâsırı nâr
Gâh bir nokta kusûruyla gözü kör eder-Fuzûlî

Hâller şekker lebinde noktalardır hüsrevâ
Aks-i dendânın oluptur gûyiyâ dendâneler-Harimî

Hep maglata vü lâklâkadır bâtın u zâhir
Bir nokta imiş asl-ı sühan evvel ü âhir
Bağdatlı Ruhi

nokta-i hâl: Noktaya benzeyen ben.
Nokta-i hâline bağlanmış idi cân ü gönül
Gezmeden dâire-i devrde pergâr henüz-Fuzûlî

nokta-i hâl-i siyâh: Siyah beninin noktası.
Safha-i ruhsârına ol nokta-i hâl-i siyâh
Dest-i kilk-i sun' ile konmuş nişân-ı bûse-gâh-Âhi

nokta-i mevhûm: Kuruntu noktası.
Dehânın ehl-i diller nokta-i mevhûma benzetmiş
Miyânın gibi bilsem ol da nâ-peydâ mıdır yoksa
Cinânî

nokta-i nûn: Nun'un noktası.
Kalem destinde bir üstâd-ı Erteng-i Mânî'dir
Eder tarh-ı gülistan nokta-i nûn hazân üzre
Ziya Paşa

nokta-i sevdâ: Kara nokta.
Dedim ey dil gün yüzünde nokta-i sevdâyı gör
Dedi kim bir gurre-i garrâda iki ayı gör
Lamiî Çelebi

nokta-i şekk: Şüpheli nokta, şüphe işareti.
Aynıyla döndü nokta-i şekke sevâd-ı dil
Hâl-i siyâhın olalı hâtır-nişânımız-Nâbi

nokta-i vahdet: Birlik noktası.
Nokta-i vahdete merkez dil-i feyyâzı-durur
Bu gül-i gül-şen-i tahkîktir ol şeb-nemidir-Nef'î

nokta-i vehm: Vehim noktası.
Lebine nokta-i vehmi der iken ehl-i hayâl
Hak bilir utanırız hokka-dehândır demeğe
Ahmet Paşa

nokta-i zer: Altın nokta.
Kitâb-ı hikmetinde nokta-i zer kursa-i hûrşîd
Kitâb-ı izzetinden câm-ı revzen târem-i mînâ
Nâbi

** **nika:t:** Nokta'lar.

nika:t-ı râz-ı hüsn: Güzellik sırrının incelikleri.
O şûh âyînede aksile eyler güft ü gû Nâbî
Bilen söyler nika:t-ı râz-ı hüsnün bilmeyen söyler
Nâbi

** **nukat:** Nokta'lar.
Yazılsın nukat-ı harf ile târîh
Mülâzımdir Sürûrî-i hüner-ver-Sürûrî

Rûy-ı dil-ber al kâğaz anberîn mû anda hat
Sâyesi müjgânının i'râb benlerdir nukat
Şeyhülislam Yahya (anda: orada)

növbet: (نوبت) bk. nevbet.

Nûh: (نوح) Ar. Nuh peygamber. Kur'an'daki sıraya göre, yirmi beş peygamberden üçüncüsü. İkinci âdem de denir. Nuh nice yıllar kavmini imana davet etti. Fakat kavmi ona inanmadı. Yalnız oğullarından Sam, Ham ve Yafes ile hanımı ve pek az kimse inandı. Hatta oğullarından Yâm bile inanmadı. Allah ona "gemi yap" dedi. Gemiyi yaptı, inananları ve her hayvandan birer çift alarak gemiye bindi. Tufan oldu. Aylarca yağmur yağdıktan sonra gemi, bir rivayete göre Cudi dağının üzerine oturdu. Âlem yeniden kuruldu. Ondan sonra insanlar Hz. Nuh'un üç oğlundan türediler. Kur'an'da Hz. Nuh ve Tufan'la ilgili pek çok ayet vardır. Edebiyatta Nuh tufanı âşığın gözyaşları ile beraber kullanılır.
Hücûm-ı gamda bana onu etti zevrak-ı mey
Kim etmedi onu tûfân olanda keştî-i Nûh-Fuzûlî

Gark ederse eylesin tûfân-ı eşkim âlemi
Tek sana versin habîbim Hak Te'âla ömr-i Nûh
Behişti

Nûh-ı nevvâh: Ağlayan Nuh.
Giryân olup oldu Nûh-ı nevvâh
Deryâ-yı melâhatinde mellâh-Şeyh Galip

nuhâs: (نحاس) Ar. 1. Bakır. 2. Bakır para.
Zer et nuhâsını iksîr-i ışk ile Hamdî
Ki lâyık ola ona vaz'-ı sikke-i şâhî
Hamdullah Hamdi

Nakş-ı yârin dil-i ağyârda yoktur farkı
Dâmen-i tas-ı nuhâsa kazılan imzâdan-Nâbi

nuhbe: (نخبه) Ar. 1. Herşeyin iyisi, seçkini. 2. Seçkin, seçilmiş. 3. Sünbülzade Vehbi'nin lügatinin ismi.

nuhbe-i efkâr: Fikirlerin seçilmişi.
Nice gelip olmaya küffâra ol şüc'ân kim
Her birinin nuhbe-i efkârıdır i'lâ-yı dîn
Üsküdarlı Hakkı Bey

nuhbe-i eş'âr: Şiirlerin seçkini.
Sânihâtı fikrine erdikçe feyz-i ma'nevî
Böyle Mecdî sözlerin hep nuhbe-i eş'âr olur
Abdülaziz Mecdi Efendi

Vehbî'ye lûğatte yoktur akrân
Tuhfe ile Nuhbe iki bürhân-Ziya Paşa

nuhbe-i hilkat: Yaratılmışın seçkini.
Bugün doğan çocuğundan terâne beklerken
Figân duyan beşeriyyet, bu nuhbe-i hilkat
Nedir bilir misin oğlum?-Tevfik Fikret

nuhûset: (نحوست) Ar. Uğursuzluk, şeamet.
Bir gün bize saâdet-i vasl etmedin nasîb
Bizden götür nuhûsetin ey tâli'-i zebûn-Fuzûlî

Tâli'-i düşmen Zühal gibi nuhûset bulmağa
Gösterir burc-ı şereften hôş saâdetler güneş
Lamiî Çelebi

Âleme heme derd-i aşk-ı ülfet
Keder ü elem-i nuhûset-Şeyh Galip

nuhust, nuhustîn: (نخست) Far. İlk, birinci, evvel.

nuhust-ı nâme-i şevk: İstek mektubunun ilk satırı.
Satr-ı nuhust-ı nâme-i şevk olmadan tamâm
Dâmâna indi şakk-i kalem iştiyâktan-Nâbi

* **nuhustîn:** İlk, evvelki, birinci.
Bâkî'ye sezâ olunsa ta'yîn
Ta'bî-i müceddid-i nuhustîn-Ziya Paşa

nukl: (نقل) Ar. Nakl'den; meze, çerez.
Ya meclis-i şarâbtır ay anda câm-ı Cem
Pervîn tabakta nukl düzer Zühre sâz-ı çeng-Şeyhi

Leb-i la'li bana nukl olduğunu nakl etsem
Mey-i gül-reng ile câm-ı Cem'in ağzı sulanır
Şeyh Galip

Bezm-i meyde nukle el sunmaz hemân ancak Nedîm
Dil-berin ünnâb-ı la'lin çeşm-i bâdâmın bilir Nedîm
Nedim

nukl-i iftâr: İftar mezesi.

Bu tarîk ile çöker sofra-i hulviyyâta
Nukl-i iftâra götürmüş gibi hurmâ-yı sühan

Sünbülzade Vehbi

nukl-i mey-i safâ: Temiz şarabın mezesi.

Âyîne-i Hudâ'dır vech-i melîh-i Ahmed
Nukl-i mey-i safâdır nakl-i sahîh-i Ahmed

Hamdullah Hamdi

nukre: (نقره) Ar. Külçe hâlinde gümüş.

Ser-engüştümdeki nâhundan özge nukre girmez hîç
Benim ceyb-i ümîdim kîse-i dellâke dönmüştür

Nâbi

nukre-i ahter: Yıldız renkli gümüş.

Nukre-i ahter verir zer-hokka-i hurşîd-i subh
Hastedir çil nukreyi harc eyleyip dermân eder

Nâbi

nukre-i endîşe: Tasa duyulan gümüş.

Ne_ola nakka:d desek Bâkî'ye insâf budur
Ki bizim nukre-i endîşemiz onun puludur-Sâbit

nukre-i eşk: Gümüş gibi dökülen gözyaşı.

Ruh-ı zerd akçe etmez nukre-i eşk ile iş bitmez
Civânın kalbini almak dilersen sîm ü zer göster

Şeyhülislam Yahya

nukre-i pîşîn: Peşin verilen gümüş.

İltizâm-ı girye bâkîdir zemînde yoksa eşk
Hıdmet-i maktû'-ı tâkin nukre-i pîşînidir-Nâbi

nukre-i sâf: Saf gümüş.

Değil sîne gencine-i sîm-i kâm
Yanında kalır nukre-i sâf ham

Keçecizade İzzet Molla

* **nukre-çîn:** Gümüş toplayan.

Bir müsâid mülke sahiptir ki sehven hâkine
Her kim olsa dâne-rîz olur sonunda nukre-çîn

Ziya Paşa

nukûd: (نقود) bk. nakd.

nukûş: (نقوش) bk. nakş.

nûn: (نون) Ar. 1.Osmanlı Türkçesi'nde 28. harftir. Şekli çanağı andırır. Divan şiirinde kaş ve hilâl "nûn" harfine benzetilir. Kur'an'da Kalem suresinin ilk ayeti "Nûn ve'l-kalem: Nun ve Kalem hakkı için." anlamında kullanılır. 2. Balık. 3. Kur'an-ı Kerim'in 68. suresinin Kalem'den başka adı. **c. nînân**.

Aç hilâl ebrûnu Nûn ve'l-Kalem tefsîrini
Mâhî-i kilkim zebân-ı hâl ile takrîr ede

Ahmet Paşa

Ham-ı vücûd, henüz ihtizâz-peymâdır
O gunneden ki gelir kâf u nûn hitâbından

Muallim Cûdi

** **nînân:** Balıklar.

Bî-karâr olmak nedendir ey dil-i divâne sen
Yana düştün bilmezem pervâne-veş nînâne sen

Nuri

nûr: (نور) Ar. 1. Aydınlık, parıltı, parlaklık. 2. Kur'an-ı Kerim. **c. envâr, nîrân.**

Doğru bak ahvâle, ey ahvel, olup vahdet-şinâs
Nûr birdir olsa da mısbâh-ı pertev-zâ iki

Hasan Hilmi (Kıbrıs Müftüsü... ...)

Nûr istiyoruz, sen bize yangın veriyorsun
"Yandık" diyoruz, boğmaya kan gönderiyorsun

Mehmet Akif

Nûrun ki etti âlemi rahşân efendimiz
Yoktur cihânda zulmete imkân efendimiz

Faruk K. Timurtaş

nûr-ı ârız: Yanağının ışığı.

Ahker-i nâr-ı firâk etti çü nûr-ı ârızın
Yeridir karşında yanmak eylesem sevdâ Latîf-Âhi

nûr-ı bâhir: Açık nur.

Lem'a eylerdi o nûr-ı bâhir
Şu'leler yer yer olurdu zâhir-Hakanî

nûr-ı basar: Göz ışığı; gören göz; keskin göz.

Böyle asırda azr-ı hünerden çi-fâide
Deycûr-ı şebde nûr-ı basardan çi-fâide-Haşmet

nûr-ı çeşm: Göz nuru.

Görme çok dirsem bu dem ân-ı kıyâmettir bana
Nûr-ı çeşmim geçti yanımdan kelemehin bi'l-basar

Muallim Naci (kelemehin bi'l-basar: çok hızdan kinayedir.)

nûr-ı çeşm-i evliyâ: Evliya gözünün ışığı.
Sensin ol sultân-ı cümle enbiyâ
Nûr-ı çeşm-i evliyâ vü asfiyâ-Süleyman Çelebi

nûr-ı dîde: Göz nuru.
Sakın ey nûr-ı dîdem, geçmesin beyhûde eyyâmın
Çalış hâlin müsaidken. Bilinmez çünkü encamın
Mehmet Akif

nûr-ı dîde-i uşşâk: Âşıkların gözünün nuru.
Misâl-ı Kâ'be eyâ nûr-ı dîde-i uşşâk
Gören cemâlini müştâk görmeyen müştâk
Hudai (Müezzin Hudai-i Atik)

nûr-ı dil: Gönül ışığı.
Dil-penâh ü melce'in sensin senin ey nûr-ı dil
İşbu sırrı bilmeyen şâyân-ı istihka:r olur
Abdülaziz Mecdi Efendi

nûr-ı hidâyet: Hidayet ışığı.
Subh-ı sâdık erişip zulmet-i leyli giderir
Küfrü isyânı ise nûr-ı hidâyet getirir
Keçecizade İzzet Molla

nûr-ı hüsn: Güzellik nuru.
Dün gece mihmânım ol mâh-ı cihân-efrûz idi
Nûr-ı hüsnünden dünüm Kadr ü günüm Nevrûz idi
Ahmet Paşa

nûr-ı İlâhî: İlahi nur.
Ko ölüm endişesin âşık ölmez bâkîdir
Ölüm âşıkın nesi çün nûr-ı İlâhîdir-Yunus Emre

nûr-ı îmân: İman nuru.
Cümle imkân u vücûbu garka-i âşûb eder
Nûr-ı îmân cilve-i küffârdan zâhir olur
Esrar Dede

nûr-ı mahz: Tam ışık.
Nâbî eğerçi her biri bir nûr-ı mahzdır
Ammâ ki pîşvâları sultân-ı enbiyâ-Nâbi

nûr-ı mevvâc: Çok dalgalı ışık.
Nûr-ı mevvâc mâni' mi sözümde berk uran
Ya libâsı nazmımın bir âteşîn hârâ mıdır-Nef'î

nûr-ı mısbâh-ı selef: Eski kandil ışığı.
Rûşenâ-vicdân olan eyler mi ta'n eslâfi hîç
Feyz-i hâzır nûr-ı mısbâh-ı seleften muktebes
Ziya (Adanalı...)

nûr-ı mübîn: Hz. Muhammed'in ruhaniyeti.
Ey nûr-ı mübîni kibriyânın
Sînem olamaz mı âsmânın-Mehmet Akif

nûr-ı pâk: Temiz nur.
Pertev-i hüsnüyle rûşen mülk-i âlem Bâkiyâ
Râh-ı ışka mühtedî ol nûr-ı pâk eyler beni-Bâki

nûr-ı ruhsâr: Yanağın ışığı.
Nûr-ı ruhsârındır ol maksad ki îmân ehline
Kılsa Hak rûzî cehennem âteşi oldur sebeb-Fuzûlî

nûr-ı safâ: Parlaklık ışığı.
Nâr-ı gam nûr-ı safâ hep bir çerâğın pertevi
Çeşm-i irfân ile baksan arada bî-gâne yok
Âli (Edirneli ...)

nûr-ı sürûr: Sevinç ışığı.
Mevc mevc olsa ne_ola lücce gibi nûr-ı sürûr
Bezme ikbâl ile ol mihr-i dirahşân geldi-Nedim

nûr-ı şebâb: Gençlik ışığı.
Bet beniz kül gibi olmuş uçarak nûr-ı şebâb
O yanaklar iki solgun güle dönmüş bî-tâb
Mehmet Akif

nûr-ı tecellî: Tecelli nuru.
Matla'-ı feyz-i Hudâ'da hem kamer hem âfitâb
Tûr-ı kurb-ı Hak'ta hem nûr-ı tecellî hem cemâl
Yenişehirli Avni

nûr-ı vech: Yüzün parlaklığı.
Oldu mevcûdât nûr-ı vechin ile şu'le-dâr
Yâ Resûlullah sensin evvelîn ü âhirîn-Âdile Sultan

nûr-ı visâl: Kavuşma ışığı.
Müntehâ vü mebdeinde görmedim nûr-ı visâl
Devre-i âlem ser-â-pâ devre-i gamdır bana
Namık Kemal

nûr-ı zâtî: Kendi kalbinin temizliği.
Başını nâra yakar sohbet-i gayr ile müdâm
Nûr-ı zâtîsini derk eylemeyen mûm gibi
Hızır Ağazade Said

** **envâr:** Nûr'lar, ışıklar, aydınlıklar.
Bu âsumân belâg-ı mübînin envârı
İle'l-ebed tutacaktır lika:-yı a'sârı
Kemalzade Ekrem Bey

envâr-ı cemâl: Güzel ışıklar, parlaklıklar.
Kâkülü sünbül-i cennet deheni gonca-i nâz
Gören envâr-ı cemâlini getirir salavât
Yahya Bey (Taşlıcalı...)

envâr-ı cihân-ârâ: Cihanı süsleyen ışıklar.
Sevmemek ka:bil mi ol hûrşîd-i hüsn ü ismetin
Hak-nümâ vechinde envâr-ı cihân-ârâsı var
Kemalzade Ekrem Bey

envâr-ı feyz: Bereketli ışıklar.
Envâr-ı feyze mazhar olur kalbi sâf olan
Almakda mâh mihr-i cihân-tâbdan fürûğ
Aynî (Ayıntablı Hasan---Efendi)

envâr-ı hakîkat: Hakikat ışıkları.
Hûb sûretlerden ey nâsıh beni men' etme kim
Pertev-i hurşîd envâr-ı hakîkattir mecâz-Fuzûlî

envâr-ı hayâl: Hayal ışıkları.
Kelîm-i lem'a-i bîniş ki envâr-ı hayâlinden
Devâtı tûr-ı feyz ü kilk-i nazmı nahl-i Mûsâ'dır
Sabri

envâr-ı hüsn: Güzellik ışıkları.
Tûr-ı Mûsâ döymedi envâr-ı hüsnün tâbına
Hey ne taştan yüreğim varmış Allah'ım benim
Âhi

envâr-ı kamer: Ayın ışıkları.
Zannetse revâdur ehl-i bîniş
Envâr-ı kamer tekâsüf etmiş-Muallim Naci

envâr-ı mağfiret: Mağfiret, bağışlama ışıkları.
Envâr-ı mağfiret eder imhâ-yı ma'siyet
Ehl-i kemâl zulmet-i gayzı kezîmdir
Nevşehirli Hikmet

envâr-ı mahabbet: Sevgi ışıkları.
Farktan geçmez envâr-ı mahabbet doluyuz
Sevenin de kuluyuz sevmeyenin de kuluyuz
Esrar Dede

envâr-ı meserret: Sevinç ışıkları.
Eyledi kesb-i hayât-ı tâze halk-ı kâinât
Doldu envâr-ı meserretle kulûb-ı mü'minîn
Ziya Paşa

envâr-ı sıfat: Güzellik ışıkları.
Gubâr-ı gayrden pâk eyle kalbim hem mücellâ et
Harîm-i zâta envâr-ı sıfatın şu'le-bahşâ et
Âdile Sultan

* **nûr-â-nûr:** Nur ile dopdolu.
Muazzam heykeli feyz-i tabîat cebhe-i mağrûr
Semâdan sâha-i emvâca düşmüş burc-ı nûr-â-nûr
Kemal Paşazade Ekrem Bey

* **nûr-efşân, nûr-feşân:** Işık saçan.
Gönlüm leyâl-i firkatin bîdâr yâ Rab hânıdır
Fikr ettiğim bir âfetin dîdâr-ı nûr-efşânıdır
Muallim Naci

Bul riyâzâtın safâsında hayât-ı câvidân
Jeng-i kalbi pâk ü nûr-efşân eder cânân-ı aşk
Âdile Sultan

Âftâb-ı Kureyş olunca ayân
Zulümât üzre oldu nûr-feşân-Muallim Naci

* **nûrânî:** Parlak, aydın, ziyalı, nurla ilgili.
Şöyle nûrânî oluptur kim yüzünden nûr akar
Hâk-i der-gâhıla tâ kim buldu zîb ü fer güneş
İbn-i Kemal

Rûzigârım öyle âtıl geçti kim bilmem henüz
Rûz-i nûrânî midir ya leyle-i zalmâ mıdır
Yenişehirli Avni

Felek firûzeden bir taht-ı âlî kurdu şâh-âne
Ona bir âh dîbâ perde çekti subh-ı nûrânî-Nef'î

* **nevvâr:** Çok nurlu ve parlak.
Pinhân ü peydâ, nevvâr ü muzlim
Etmekte zikr-i Hallâk-ı dâim-Tevfik Fikret

Mânend-i fürûğu mihr-i nevvâr
Aktâra ederdi neşr-i envâr-Ziya Paşa

nevvâr-ı Cemâlullah: Allah güzelliğinin çok parlaklığı.
Almış âğûşuna raksân ediyor ervâhı
Gösterir sîne-i nevvâr-ı Cemâlullah'ı
Kemalzade Ekrem Bey

nevvâr-ı şevk: Arzu edilen parlaklık.
Bezm-gâh-ı câna sâkî feyz olur nevvâr-ı şevk
Olsa bir câm-ı safâ-bahşa mey-i sâfî müfâz-Behiştî

* **neyyir:** 1. Nurlu, aydın, parlak. 2. Işıklı cisim; cisimlenmiş nur. 3. Güneş. **c. neyyirân.**
Âh, o gözler, o kanlı meş'aleler
Hangi neyyirden ahz-ı nûr eyler-Abdülhak Hâmit

neyyir-i adl: Adalet güneşi.
Neyyir-i adli eğer salsa cihâna pertev
Zerreyi mihr-i cihân-tâb ile yeksân eyler-Cevrî

neyyir-i a'lâ: Büyük güneş.
Ne bile hazret-i lâhûtu akl-ı nâsûtu
Ne göre neyyir-i a'lâyı dîde-i a'mâ
Hamdullah Hamdi

neyyir-i a'zam: En büyük güneş.
Nûr-ı hüsnün âlem-i enfüste feyz-efrûz idi
Olmadan âfâk-ı dâir neyyir-i a'zam henüz
Namık Kemal

neyyir-i ikbâl-i devlet: Devletin talih güneşi.
Tâli' *oldu neyyir-i ikbâl-i devlet subh-dem*
Şu'le saldı âleme necm-i hidâyet subh-dem-Bâki

neyyir-i rahşân: Parlak güneş.
Enverî-i rüzgârım kim şeb-istân-ı sühan
Şem'-i fikr ile ziyâ-yı neyyir-i rahşân bulur-Nef'î

nusarâ: (نصرا) bk. nasr.

nush: (نصح) Ar. Öğüt, pend, nasihat.
Nush ile yola gelmeyeni etmeli tekdîr
Tekdîr ile uslanmayanın hakkı kötektir-Ziya Paşa

Olur olmaz işe karışma diye
Nush u pend eylemişdi eslâfim
Şeyhülislam Arif Hikmet

nush u pend: Nasihat ve öğüt.
Cân boynuna bırağalı zülfün kemendi bend
Dîvâne gönlüme eser etmedi nush u pend-Şeyhi

* **nâsıh:** Nasihat eden, öğüt veren. **c. nussâh**.
Hûb sûretlerden ey nâsıh beni men' etme kim
Pertev-i envâr-ı hurşîd-i hakîkattir mecâz-Fuzûlî

Gel ey nâsıh ko pendi hâl-i dilden bî-habersin sen
Beni dîvâne etti ol peri bilmem ne dersin sen
Nihani

Şarâb-ı la'l-i dil-berden beni men' etme ey nâsıh
Sana ne her kişi ne eder ise kendi cânına
Necati Bey

nâsıh-ı musîb: Yanılmayan nasihatçi.
Makbûl-i bezm-i sohbet olur müfsid-i leîm
Menfûr-ı tab'-ı âlem olur nâsıh-i musîb-Ziya Paşa

nâsıh-ı müşfik: Şefkatli nasihatçi.
Ey nâsıh-ı müşfik bize pend ü nasîhat eyleme
Kimse ezelde yazılan yazıyı çün yumaz ne_idem
Habibî

* **nasîhat:** Öğüt, pend. **c. nasâyih**.
Nasîhat eyledikçe ona lâlâ
Kabûl etmezdi sözü derdi: Lâ lâ-Zâti

Benim peymâne-i ışka düşüptür defter-i tab'ım
Nasîhat nakşına ka:bil değildir aklım evrâkı
Behiştî

* **nasûh:** 1. Nasihatçi, öğütçü. 2. Hâlis, temiz. 3. Tevbe-i Nasuh: En büyük tevbe.
Buyurma tevbe bana ol şarâbdan nâsih
Ki görse onu tutar cezm-i terk-i tevbe-i Nasûh
Fuzûlî

Fevt oldu pend-i vâiz ile fursat-ı sabûh
Nâsıh sözünü dinlemeyen tevbe-i nasûh
Hamdullah Hamdi

nusret: (نسرت) bk. nasr.

nûş: (نوش) Far. 1. İçme. 2. Hayat. 3. İksir, içki.
Ey Muhibbî *yâr elinden bir kadeh nûş eyleyen*
Hızr elinden ger olursa Âb-ı Hayvân istemez
Muhibbî, Meftunî (Kanunî Sultan Süleyman)

Ne iktizâ eder elmas u la'l-i âteş-gûn
Vuralım âteşe kâlâ-yı gam-ı devrânı
Yine nûş eyleyelim bâde-i âteş-gûnu-Nâbi

Sen ver bâde ben eyleyem nûş
Ben nazm okuyam sen ona tut gûş-Fuzûlî

nûş-ı âhir: Son içki.
Hôş kûşe-i zevk idi safâ ehline âlem
Nûş-ı âhiri nîş olmasa sûr âhir mâtem
Bağdatlı Ruhi

nûş-ı dârû: İlaç içme.
Gâh eder bir neşter-i mesmûm merhemden zuhûr
Gâh eyler nûş-ı dârû kâse-i semden zuhûr
Ziya Paşa

nûş-ı dârû-yı leb: Dudak ilâcını içme.
Nûş-ı dârû-yı lebindir haste-i aşka devâ
Şerbet-i vaslından olur âşık-ı bîmâra hazz
Şeyhülislam Yahya

nûş-ı hicrân: Ayrılık içme.
Nûş-1 hicrân şöyle dûçâr-ı hüzâl eyler beni
Kim gören bir kâse zehr içmiş hayâl eyler beni
Halil Nihat Bey

nûş-ı mey: Mey içme.
Laʿlin ki rinde âlem-i meyden haber verir
Nûş-ı meye kadeh-be-kadeh gül-şeker verir
Esrar Dede

nûş-ı sahbâ: Şarap içme.
Rızk-ı dünyâdan mezâk-ı ehl-i dil mahrûmdur
Telh-kâmidir nasîbi nûş-ı sahbâdan bile
Cevrî (İbrahim Çelebi)

nûş-ı şarâb: Şarap içme.
Gâh engüşt-i muhannâsın gehî laʿlin emip
Dâne-i ünnâb ile nûş-ı şarâb etmez misin?-Nedim

nûş-ı vasl: Kavuşma içkisi.
Çıktı elden nûş-ı vaslı kaldı dilde nîş-i gam
Gitti gül-zârın gülü kaldı kuru hârı dirîg
İbn-i Kemal

* **nûş-â-nûş:** İçtikçe içerek, tekrar tekrar içerek.
Bezm-i nûş-â-nûşda gam ber-taraf mey ber-taraf
Sâkiyâ gam kanda âlem ber-taraf mey ber-taraf
Lâ (kanda: nerede)

* **nûş-dârû:** 1. Tiryak. 2. Panzehir. 3. Şarap.
İçerler ol meyi kim nuş-dârû-yı çamdır
Maâşirânı bu bezmin neşât bilmezler-Nâilî

* **nûş-hand:** Tatlı gülüş.
Güftâre geldi nâ-geh açıp laʿl-i nûş-hand
Bir piste gördüm anda döker rîze rîze kand
Fuzûlî (anda: orada)

Telh etti ayşımı lebini nûş-hand eden
Kılmış seni tabîb beni derd-mend eden
Âzeri Çelebi (İbrahim ...)

-nûş: (نوش) Far. "içen, içici" anlamına gelen birleşik sıfatlar yapar.

* bâde-**nûş:** İçki içen.
Yıkılmaz dil pey-der-pey çekerken câm-ı âzârı
Bu bezmin bâde-nûşu mest olur ammâ harâb olmaz
Şeyhülislam Bahayi (...Mehmet)

* cürʿa-**nûş:** Yudum içen.

cürʿa-nûş-ı feyz: feyiz yudumunu içen.
Bakmaz nigâh-ı rağbet ile cürʿa-nûş-ı feyz
Mest-i şerâb-ı nahvet olan ehl-i devlete
Vâhid Mahdumî

* kadeh-**nûş:** Kadeh içici.
Dâim ola hem-sohbet-i rindân-ı kadeh-nûş
Varın koya meydâne eğer bîş ü eger kem
Bağdatlı Ruhi

* şeker-**nûş:** Şeker içen.
Laʿl-i lebi şuʿle-i şeker-nûş
Gül-ruhları nev-bahâr-ı gül-pûş-Şeyh Galip

nûşâbe: (نوشابه) Far. Âb-ı hayât, ebedilik suyu, bengisu.
Leylin emer emer leb-i sâfında toplanan
Nûşâbe-i sükûnu leb-i teşne-i türâb-Tevfik Fikret

nûşîn: (نوشين) Far. Tatlı, lezzetli.
Hûn-germ idi aşka laʿl-i nûşîn
Ferhâd'ına cân verirdi Şîrîn-Şeyh Galip

Nûşirevân: (نوشروان) Far. İran'da m.s. 531-579 yılları arasında hükümdarlık etmiş olan ve adalet ve doğruluğuyla tanınmış Sasani şahı. Edebiyatta adalet ve doğruluk simgesi olarak geçer.
Olsun ser-i benânına münka:d o hâme kim
Her harfi mülke dâniş-i Nûşirevân verir-Nedim

Tezkîr olunur laʿn ile Haccâc ile Cengiz
Tebcîl edilir Nûşirevân ile Süleymân-Ziya Paşa

nutfe: (نطفه) Ar. Duru, saf su. 2. İnsanın menisi. **c. nitâf.**
Nutfeden hâsıl etti insânı
Yazdı âb üzre sûret-i cânı-Hâletî (Azmizade...)

nutfe-i Ka:bil: Kabil'in nutfesi.
Ne_ola kan dökmekte mâhir olsa çeşmin merdümü
Nutfe-i Ka:bîl'dürür gamzen gibi üstâdı var
Fuzûlî

nutfe-i nâ-çîz: Değersiz nutfe.
Zehî Hâlik ki kem-ter nutfe-i nâ-çîzden etmiş
Kıbâb-ı bârgâh-ı çarha sığmaz kimseler peydâ
Nâbi

nutk: Ar. 1. Söz, lâkırdı, konuşma. 2. Söyleyiş, söyleme. 3. Söylev. 4. ed. Eski dervişlerce büyük bilinen kimselerin manzum sözleri.
Hulku hôş vü nutku cân-fezâsın
Böyle görünür ki âşinâsın-Fuzûlî

Nutkudur ser-mâye-i bahş-i eşrefiyyet âdeme
Bâis-i ihlâl-i şân-ı feyz-i insândır sükût
Hersekli Arif Hikmet

Ey savt-ı kilâb, ey şeref-i nutk ile mümtâz
İnsânda şu nân-körlüğe telʿîn eden âvâz
Tevfik Fikret

nutk-ı belîğ: Düzgün söz.
Mevkiinde çünki bir nutk-ı belîğ
Arz-ı teʾsîrât eder toptan şedîd
Eşref Paşa (Bursalı Mustafa ...)

nutk-ı bî-zebân: Dilsiz konuşması.
Fikrim gibi nutk-ı bî-zebânsın
Hüsnün görünür de sen nihânsın-Abdülhak Hâmit

nutk-ı pâk: Temiz söz.
Nutk-ı pâk ile edip Mesnevî'yi mürşid-i küll
Âleme Hazret-i Monlâ'dan erer feyz-i nefes
Esrar Dede

nutk-ı revân-bahş: Can ortaya koyan konuşma.
Herkese nutk-ı revân-bahş verilmez Yahyâ
Himmet-i Hızr gerek kim buluna Âb-ı Hayât
Şeyhülislam Yahya

nutk-ı zebân: Dil konuşması.
Takrîr-i kemâl-i hüneri nutk-ı zebândır
Tahrîr-i medârı-ı şerefi kilk ü rakamdır-Nefʿî

* **nâtık:** 1.Söyleyici, nutk edici. 2. Beyan edici, bildirici.
Ârif isen ver haber kim maʿnî-i mutlak nedir
Nâtık isen işbu yolda söyle kim el-hakk nedir
Ümmî Sinan

Her zerrede âheng-i Celâl'in duyulurken
Her nağmede binlerce lisân nâtık olurken
Mehmet Akif

* **nâtıka:** 1. Düşünüp söyleme kuvveti. 2. Düzgün, dokunaklı söz söyleme.
Garaz arz-ı hulûs u bezl-i makdûr etmedir yoksa
Olur hakk üzre medhinde zebân-ı nâtıka ebkem
Nefʿî

Gitmişti vatan, kalmış olan: Dağdı, denizdi,
Yer nâtıkasız, koskoca gök nâsiyesizdi
Mithat Cemal Kuntay

nâtıka-i insân: İnsan konuşması.
Medhinin gâyeti yok tayy-ı lisân ede meğer
Demeğe binde birin nâtıka-insânı-Nefʿî

* **nâtıkıyet:** Nâtık olma hâl ve sıfatı.
Bir dâʾ-ı bî-devâ ki alıp nâtıkıyetim
Âlâmımı bırakmadı takrîre kudretim
Recaizade Ekrem

* **nâtıka-perdâz**, **nâtıka-pîrâ:** Söz tertip edici ve söz bezeyici.
Siz ey melekûtîler, olun nâtıka-perdâz
Cânîlere, kimdir olacak sâika-endâz
Abdülhak Hâmit

* **nâtıka-pîrâ:** Söz düzücü.
Ne aşk nâtıka-pîrâ-yı rûy-ı rûh-ı insânî
Ne aşk sırr-ı heyûlâ-yı âdem-i mescûd-Sâmi

nuzzâr: (نظّار) bk. nazar.

nübûbet: (نبوبت) Ar. (Osm.) Nebilik, peygamberlik.
Aks-i kaddinle gören dâire-i âyîneyi
Der meh-i bedrdir engüşt-i nübûbetden şak-Fuzûlî

nübüvvet: (نبوّت) bk. nebî.

nücûm: (نجوم) bk. necm.

nüfûr: (نفور) Ar. 1. Ürküp kaçma, dağılma. 2. Hacıların hacda Mina'dan Mekke'ye doğru hızlı hızlı gitmeleri.
Şükûh-ı kevkeb-i şân ü şevket-i İslâm
Olur mu pâzede-i utüvv ü fütûr-Nâbi

nüh: (نه) Far. Dokuz.
Böyle gazâ eylesin şimdengerü elka:bına
Câmiʿ nüh kubbe-i kevnin hatîb-i minberi-Nefʿî

Nüh felek arş ile rifʿat bulalı eylemedi
Taht-ı devlette cenâbın gibi bir şâh maka:m-Cevrî

nühâ: (نهى) Ar. Nühye'ler, akıllar.
Mefhar-i ehl-i dehâ ekber-i ashâb-ı nühâ
Feyz-bahş-ı ürefâ ekmel-i nâ-dîde-misâl
Muallim Naci

nühûr: (نهور) Far. Göz, ayn, basar.
Bürîde-i süm-i esbin eder hamâil-vâr
Temîme bend-i cinân-ı hûriyâna zîb-i nühûr
Nâbi

nühüfte: (نهفته) Far. Gizli, saklı, mahfi.
Cânâneden nühüfte tebessümde var ümîd
Eyler zuhûr-ı vuslata dâir karîneler-Nâbi

Gerçi vîrân-şüde-i dest-i taaddî-i gamım
Lîk var dilde nühüfte nice kenz-i medfûn-Münif

nühür, nühûr: (نهور) bk. nehr.

nükhet: (نكهت) Ar. Koku, rayiha, buy. mec. sevgilinin saçının kokusu.
Gonca-i tab'-ı latîfinden alırsa nükhet
Gül-şen-i cennet-i a'lâya döner hâr-istân-Şinasi

nükhet-i cân: Can kokusu.
A'dâya medâr-ı kalemim reşha-i semmdir
Ahbâba şemîm-i sühanım nükhet-i cândır-Nef'î

nükhet-i gîsû: Saç kokusu.
Nükhet-i gîsû ile geldin bize âh ey nesîm
Turra-i sünbül-sıfat âşüfte-kâm ettin beni-Nedim

nükhet-i gîsû-yı dost: Dost saçının kokusu.
Kays-ı nâ-kâmım esîr-i nükhet-i gîsû-yı dost
Halka-i zincîr, mevc-i bûy-ı sünbüldür bana
Leskofçalı Galip

nükhet-i gül-zâr-ı bahâr: Baharın gül bahçesinin kokusu.
Söylemez nükhet-i gül-zâr-ı bahâr hilkatini
Dâmenin bâd-ı sabâ eylese pür müşg ü abîr-Nef'î

nükhet-i hûb: Güzel koku.
Dimâğım almıştır nükhet-i hûbıyla sahbânın
Meşâmm-ı bülbül-i şeydâya bûyu verd-i ra'nânın
Şeyhülislam Yahya

nükhet-i hulk: Yaratılış kokusu.
Varsa ger nükhet-i hulkıyle sabâ gül-zâre
Lâlede sünbül ü gül gibi olurdu bûyâ-Nef'î

nükhet-i hüsn: Güzellik kokusu.
Nükhet-i zülfünle geldikçe nesîm-i nev-bahâr
Turra-i sünbül-sıfat âşüfte-hâl eyler beni-Nedim

nükhet-i kâkül-i müşgîn: Mis kokulu kâkülün kokusu.
Bey' edersen alalım nefhasını bin câna
Nükhet-i kâkül-i müşgîn eserin var mı sabâ
Fasih (Ahmet...Dede)

nükhet-i ma'nâ-yı nazm-ı pâk: Temiz nazmımın anlamının kokusu.
Reng-i lafz ü nükhet-i ma'nâ-yı nazm-ı pâkime
Ne_ola eylerse hased reng-i ül ü bûy-ı gül-âb-Nef'î

nükhet-i necîbe: Asil koku.
Bir nezâhet leb-i hitâbında
Tekellümâtına bir nükhet-i necîbe verir
Tevfik Fikret

nükhet-i sahbâ: Şarabın kokusu.
Safâ-bahş olmada gül-zârdan mey-hâne eksik mi
Kalır mı bûy-ı gülden bâğ-bâna nükhet-i sahbâ
Şeyhülislam Yahya

nükhet-i ûd: Öd kokusu**.**
Tahayyül eylese dil rû-yi mâî-i hâkin
Meşâm-ı câna verir dûd-ı âh nükhet-i ûd-Sâmi

nükhet-i zülf: Saç kokusu.
Nükhet-i zülfünle geldikçe nesîm-i nev-bahâr
Turra-i sünbül-sıfat âşüfte hâl eyler beni-Nedim

nükte: (نكته) Ar.1. Herkesin anlayamadığı ince anlam. 2. İnce anlamlı söz, zarif ve şakalı söz. **c. nikât, nüket**
Nüktede âlem harîf olmaz bana gûyâ benim
Her ne söylersem cevâb-ı "len terânî"dir sözüm-Nef'î (len terânî: (sen) beni görmeyeceksin 7/A'raf/143)

Bu ser-gerdânlığa âzâdelik elbette der-peydir
Nedîmâ seyr kıl bu nükteyi seng-i felâhânda
Nedim

nükte-i çûn ü çirâ: Nasıl niçin nüktesi.
Bahr-i efkâre dalıp çekme emek
Nükte-i çûn ü çirâdan el çek-Hakanî

nükte-i hafî: Gizli nükte.
Her nükte-i hafî ki kelâmımda derc olur
Mazmûnu dest-i âleme bir dâstân verir-Nef'î

nükte-i peydâ: Açıkta olan nükte.
Ey sebak-hân-ı debistân-ı taleb ehl-i dilin
Ketm ü pinhân ettiği hôd nükte-i peydâsıdır
Esrar Dede

nükte-i pinhân: Gizli nükte.
Dûr-bîn-i fikr ile hakka ki çeşm-i fitnatı
Vâsıl oldu âlemin her nükte-i pinhânına-Nedim

nükte-i pür-feyz-i hidâyet: Hidayetin feyiz dolu nüktesi.

Kalbi ol nükte-i pür-feyz-i hidâyettir kim
Gökten âvîhte kandilidir onun ilhâm-Nâbi

nükte-i rengîn-meâl: Renkli anlamın nüktesi.

Dinmezde al-i teşne-firîb olmasa serâb
Îmâ eder bu nükte-i rengîn-meâle al

Koca Ragıp Paşa

** **nikât:** Nükteler.

Sessiz sessiz geçer hayâtı
Bir velvele-i nikât içinde-Tevfik Fikret

nikât-ı nazm: Nazım nükteleri.

Göstermek için nikât-ı nazmı
Ezmân-ı tahavvülât-ı nazmı-Ziya Paşa

nikât-ı tehniyet-i mukaddem: Önce kutlama nükteleri.

Sarîr-i âb-ı revân u safîr-i mürg-i çemen
Nikât-ı tehniyet-i mukaddem ettiler inşâ-Fuzûlî

* **nükte-âmîz:** Nükteli.

Her nigâh-ı nükte-âmîzinde rind-i aşk olan
Hem itâb-ı renciş ü hem müjde-i ihsân bulur-Nef'î

* **nükte-bîn:** Nükteyi gören, zeki, anlayışlı.

Ol şehin-şâh-ı felek-rütbet ki böyle vasfeder
Nâm-ı pâkin yâd eden her nükte-dân ü nükte-bîn

Ziya Paşa

* **nükte-dân:** Nükte söyleyen.

Sühan bir genc-i lâ-yefnâ-yı esrâr-ı İlâhî'dir
Ki tab'-ı nükte-dânımdır o gencin şimdi gencûru

Nef'î

Ma'lûmdur benim sühanım mahlas istemez
Fark eyler onu şehrimizin nükte-dânları-Nedim

Bir şâir-i pâk-i nükte-dândır
Meydân-ı hünerde pehlûvândır-Ziya Paşa

* **nükte-fehmâ:** Nükte anlayışıyla ilgili.

Şi'r kim tab'-ı bülendin hâmeye telkîndir
Tâziyâne nükte-fehmânın ona tahsînidir-Nâbi

* **nükte-perdâz:** Nükteli söz söyleyen.

Muhassal yok bir eğlence firâkında dil-i zâre
Meğer kilk-i hayâli nükte-senc ü nükte-perdâzı

Nef'î

nükte-perdâz-ı cihân: Cihanın nükteli söz söyleyeni.

Nükte-perdâz-ı cihânım ki hayâlim her dem
Lutf-ı râz-ı dil-i Cibrîli nümâyân eyler-Cevrî

* **nükte-pîrâ:** Nükteli söz söyleyen, nükte düzen.

Hudâvendâ bana şimdi peyâmı geldi gerdûnun
Demiş kim ey çerâğ-ı dûdmân-ı nükte-pîrâyî

Nedim

* **nükte-senc:** Nükteli sözleri tartıp dengeleyen. **c. nükte-sencân.**

Muhassal yok bir eğlence firâkında dil-i zâre
Meğer kilk-i hayâli nükte-senc ü nükte-perdâzı

Nef'î

** **nükte-sencân:** Nükte-sencler.

nükte-sencân-ı İlâhî: İlâhî nükte-sencânlar.

Bana sor Nef'î hemân kadr-i dürr-i güftârımı
Nükte-sencân-ı İlâhî cümle hem-demdir bana

Nef'î

* **nükte-şinâs:** Nükte bilen, zarif. **c. nükte-şinâsân**.

Çeke mazmûnunu fehmetmede bir nükte-şinâs
Ne kadar dikkat ederse o kadar renc-i elîm-Nef'î

** **nükte-şinâsân:** Nükte bilenler.

Söz müdür o kim nüshasını nükte-şinâsân
Haşv-i şikem-i rahne-i dîvâr ü der eyler-Nef'î

* **nükte-ver:** Nükte bilen, her nükteyi anlayan. **c. nükte-verân.**

nükte-ver-i sütûde: Övülmeye değer nükte bilen.

Bir nükte-ver-i sütûde etvâr
Hâfiz'dan okuttu haylî mikdâr-Ziya Paşa

** **nükte-verân:** Nükteli sözden anlayanlar.

Oldu devrinde be-kâm ü şâdân
Zümre-i ehl-i dil ü nükte-verân-Sünbülzade Vehbi

** **nikât:** Nükte'ler.

Şâir olursa da senin gibi Nâbiyâ
Ta'bîri hôş nikâtı muhayyel beyânı şûh-Nâbi

Temâşâ kıl hatt-ı dil-dârı la'l-i pür-nikât üzre
Yapışmış mûya benzer câ-be-câ habb-i nebât üzre

Beliğ

Göstermek için nikât-ı nazmı
Ezmân-ı tehavvülât-ı nazmı-Ziya Paşa

nikât-ı nazm: Nazım nükteleri.
Meğer oldun o mihrin zerre-i ihsânına mazhar
Nikât-ı nazmın ey Esrâr a'lâ hurde olmuştur
Esrar Dede

nikât-ı nüsha-i hüsn: Güzel kitabın nükteleri.
Nikât-ı nüsha-i hüsne o kes ki vâkıf olur
Edeble bûse-zen-i dâmen-i mesâhif olur-Nâbi

nikât-ı râz-ı hüsn: Güzellik sırrının incelikleri.
O şûh âyînede aksile eyler güft ü gû Nâbî
Bilen söyler nikât-ı râz-ı hüsnün bilmeyen söyler
Nâbi

** **nüket:** Nükteler.
Âgûş-ı nigâhımda görünmek hevesiyle
Ebkâr-ı nüket cilve eder pîş-gehimde-Muallim Naci

–nümâ: (نما) Far. "bildiren, gösteren" anlamına gelerek birleşik sıfatlar yapar. reh-nümâ: yol gösteren gibi.

* cihân-**nümâ:** Cihanı gösteren.
Cem komadı elinde içti müdâm câmı
Aks-i lebin görelden Câm-ı cihân-nümâda-Bâki

* âlem-**nümâ:** Dünyayı gösteren.
Gönül bir câm-ı reng-âlûde döndü köhne revzende
Zemân ile ona âyîne-i âlem-nümâ derken-Nâbi

* âteş-**nümâ:** Ateş gösteren.
Dilde dâğ dağ-ı hasret sûz-âşinâdır hep
Bu gül-şen-gâh-ı aşkın gülleri âteş-nümâdır hep
Haşmet

nümâyân: (نمايان) Far. Görünücü, ayân, zâhir.
Bedeni olsa nümâyân o şehin
Yüreği oynar idi mihr ü mehten-Hakanî

Olucak sırr-ı peder sende nümâyân dediler
Hem eşek, hem deli, hem câhil ü bî-mâye köpek
Haşmet

Senden şefâat isteyi Fârûk geldi kim
Göz yaşlarında derdi nümâyân efendimiz
Faruk K. Timurtaş (isteyi: isteyerek)

* **nümâyende:** Gösteren, görünen.

nümâyende-i erbâb-ı nazar: Bakış sahiplerinin görünen (eserleri).
Hurşîdi ne hâcet edelim nûr ile ta'rîf
Âsâr-ı nümâyende-i erbâb-ı nazardır-Lâ

nümâyende: (نماينده) bk. nümâyân.

nümâyiş: (نمايش) Far. 1.Gösteriş, görünüş. 2. Yalandan göz koyma.
Müjgânı ki nîm-cünbüş eyler
Bin cünd-i belâ nümâyiş eyler-Şeyh Galip

Zannetme ki âzmâyiş etmiş
Ehl-i hünere nümâyiş etmiş-Ziya Paşa

Her yer denir ki haclesi olmuş musîbetin
Hasm-âne bir nümâyişi aşkın, muhabbetin
Abdülhak Hâmit

nümâyiş-i handân-ı mefharet: Övünme gülüşünün görünüşü.
Her lâhza bir nümâyiş-i handân-ı mefharet
Yüzlerde, süngülerde, kılıçlarda berk urur
Tevfik Fikret

–nümûd, nümûde: (نمود) Far. "gösteren, görünen; benzeyen" anlamında birleşik sıfatlar yapar.

* girye-**nümûd:** Ağlar gibi görünen.
Bu yanda çamları örten buhâr-ı berrâkın
Kebûd-ı girye-nümûdunda bir yağın zerrât
Tevfik Fikret

nümûd-ı bî-bûd: Varlıksız görünen.
Eden nigâh-ı beka bu nümûd-ı bî-bûda
Girîve-gerd-i hatâ-der-hatâ değil de nedir-Nâbi

* **nümû-dâr:** 1. Görünen, görünücü. 2. Örnek.
Âsâr-ı tecellîdir sûrette nümû-dârı
Bî-sâyelerin Esrâr isyânı itâattir-Esrar Dede

nümû-dâr-ı gam: Gam örneği.
Sînemdeki dâğım ki nümû-dâr-ı gamımdır
Bir yâftedir hokka-i attâra yapışmış-Nâbi

nümû-dâr-ı hayâl: Hayal örneği.
Eğerçi ser-be-ser bîdârlıktır şâm-ı hicrânın
Nümû-dâr-ı hayâl olmakta ammâ hâbdan kalmaz
Nâbi

* **nümûde:** Gösterilmiş, görünmüş, gözükmüş.
Eyleye şa'şaa-i fikret-i mânend-i Kelîm
Ceyb-i ma'nâda nümûde Yed-i Beyzâ-yı sühan
Sünbülzade Vehbi

* **nümûn:** " Gösteren" anlamıyla birleşik sıfatlar yapar. reh-nümûn: yol gösteren gibi.

* acîbe-**nümûn:** Acaiplik gösteren.
Hangi Hârut olup acîbe-nümûn
Eylemiş kubbe-i semâyı nigûn-Tevfik Fikret

* râh-**nümûn:** Yol gösterici.
Ol ki olmaz idi ma'nîye rehâ-yâb-ı vusûl
Olmasa bedreka-i hâmesi ger râh-nümûn-Münif

* hande-**nümûn:** Gülüş gösteren.
Sen o âlî darabân-ı kalb-i zemânsın ki şuûn
Hûn-ı hürriyet cisminle olur hande-nümûn
Kemalzade Ekrem Bey

* **nümûne:** Örnek, misal.
Tefhîme mihnet-i şeb-i hicri nümûnedir
Gîsû-yı meh-veşânda değil pîç ü ham abes-Nâbi

Hind'in zehirli goncelerinden nümûnedir
Bâzen yanaklarındaki muhrik parıltılar
Tevfik Fikret

nümûne-i harem: Harem örneği.
Mesâbe-i dürrî bâb-ı hazîre-i firdevs
Nümûne-i haremi sahn-ı gül-istân-ı İrem
Veysî (Alaşehirli Üveys Kadı...)

nümûne-i küre-i nâr: Ateş küresinin örneği.
Nümûne-i küre-i nâr aşk kâsesidir
Zebân-ı tâzene gûyâ zebâne-i tanbûr-Şeyh Galip

* **nümûne-ber:** Örnek üzerine.

nümûne-ber-i hâtır-ı müşevveş: Karışık gönül örnekleri üzerine.
Nemîka-dih eser-i hâme-i münakkaşımız
Olur nümûne-ber-i hâtır-ı müşevveşimiz-Nâbi

* **nümûne-sâz:** Örnek yapan.
Terkîb-i hüsn ü aşktan olmuş nümûne-sâz
Ârâyiş-i merâtib-i nakz ü ziyâd eden-Nâbi

nümûde: (نموده) bk. nümûd.

nümûn: (نمون) bk. nümûd.

nümûne: (نمونه) bk. nümûd.

nüsg: (نسغ) Ar. bot. Besisuyu.

nüsg-ı hayât: Hayatın besisuyu.
Fânî beşer, o çeşme-i Hızr'ın zülâlini
Bir ân tecerru' etmese her dem zevâlini
Ta'cîl eden şu nüsg-ı hayâtında mündemic
Tevfik Fikret

nüsha: (نسخه) bk. nesh.

–nüvâz, -nevâz: (نواز) Far. "okşayıcı, taltif edici" anlamlarında birleşik sıfatlar yapar.

* hulyâ-**nüvâz:** Hülya okşayıcı.
Bu kâinât-ı nefâisde bir ketîbe-i nâz
Birer bedîa-i hulyâ-nüvâz u his-engîz,
O kadd ü ka:met-i nâzânla her zemân mümtâz
Birer hayâl-i girizân-ı şi'r ü handesiniz
Faik Âli Bey

* dil-**nüvâz,** dil-**nevâz:** Gönül okşayıcı, güzel.
Dil-nüvâz olmakla gamze terk-i bîdâr eylemez
Olmaz ol kâfir Müselmân Kâ'be bünyâd etse de
Vecdî

nüvâziş (نوازش) bk. nevâziş.

nüvîd: (نويد) Far. 1. Muştu, müjde. 2. Hayırlı haber.

nüvîd-i cânân: Sevgilinin müjdesi.
Hôş geldin eyâ berîd-i cânân
Bahş et bana bir nüvîd-i cânân-Şeyh Galip

nüvîd-i feth: Fetih müjdesi.
Açıldı gül sen açılmazsın ey dükkânçe-i dil
Nüvîd-i feth dahi bu diyâra gelmedi mi-Nâbi

Yemîn ile yesârında ede feth ile nusret seyr
Nüvîd-i fethi gelsin der-geh-i sultâna İrân'ın
Şeyhülislam Yahya

nüvîd-i latîf: Hoş müjde.
Nüvîd-i latîftir erbâb-ı şevka müjde-i ekber
O ekber müjdeye ervâh-ı kem-ter müjde-gânîdir
Muallim Naci

–nüvîs: (نويس) Far. "yazan, yazıcı" anlamına gelen birleşik sıfatlar yapar.

* tuğra-**nüvîs:** Tuğra yazan.

tuğra-nüvîs-i hükm-i Hudâvend-i ins ü cânn: İnsan ve can kavminin Allah'ının hükmünü tuğraya yazan.
Dest urmuş idi kilk-i şehâba Debîr-i Çarh
Tuğrâ-nüvîs-i hükm-i Hudâvend-i ins ü cânn
Bâki

–nüvişt, nüvişte: (نوشت) Far. "Yazılı, yazılmış" anlamına gelen birleşik sıfatlar yapar.
Nüvişte levh-i zamîrinde nüsha-i şefeka:t
Nigâşte varak-ı cebhesinde âyet-i Nûr-Nâbi

* ser-**nüvişt:** Başa yazılı.

ser-nüvişt-i ezelî: Ezelden başa yazılmış.
Çâre yok çalsan eğer başını taştan taşa
Ser-nüvişt-i ezelî hakk (kazıma) ile tağyîr olmaz
Rüşdi-i Kadim (Veliyyüddin Rüşdi Efendi)

nüvişte-i ezelî: Ezeli yazı.
Ne denlü eyler isen arz-hâl-i sûz u güdâz
Nüvişte-i ezelîden ziyâde vermezler-Nâbi

ser-nüvişt-i hâme: Kalemin başa yazdığı.
Ne mümkindir bula ey Nâilî hükm-i kaza tağyîr
Bozulmak mümteni'dir ser-nüvişt-i hâme-i takdîr
Nâilî

nüzhet: (نزهت) Ar. 1. Eğlence yerlerini gezip dolaşma. 2. Safvet, temizlik, sevinç, ferah.
Âşıka vermez tesellî kîl ü ka:l-i medrese
Ey Behiştî nüzhet istersen fenâ kuyunda kal
Behiştî

* **nüzhet-bahş:** Sevinç sunma.

nüzhet-bahş-i ehl-i zevk: Zevk ehlinin sevinç sunuşu.
Devr cevrin gör ki nüzhet-bahş-ı ehl-i zevk iken
Cûy-bâr ü gül-şeni zencîr ü zındân eylemiş-Fuzûlî

* **nüzhet-gâh:** Tenezzüh edilen yer, gezinti yeri.
Bütün mekân nazarımda o rûha nüzhet-gâh
Eğerçi yükselerek oldu lâ-mekânda mekîn
Mehmet Akif

* **nüzhet-efzâ, nüzhet-fezâ:** Eğlenceli, gönül açacak (yer).
Zemânım nüzhet-efzâ bir zemândır
Gül-endâmım bahâr-ı bî-hazândır-Muallim Naci

nüzûl: (نزول) Ar. 1. Aşağı inme. 2. Konaklama, konağa inme. 3. hek. Nüzul inme.
Dil hânesine kılsa hayâlin şehi nüzûl
Yüzüm bisâtı ayağına zer-nigârdır
Avnî (Fatih Sultan Mehmet)
Her katre kim semâdan eder kabrine nüzûl
Bir âh olur da tâ melekûta bulur vusûl
Kemalzade Ekrem Bey
O gece vâkıa gördü resûl
Tâ serâ-perdesine etti nüzûl-Hakanî

nüzûl-ı berk-ı firkat: Ayrılık şimşeğinin inişi.
Nüzûl-ı berk-ı firkat def'aten yaktı harâb etti
Kül oldu hecr ile pûlâd iken kalb-i metînim gel
Esrar Dede

* **nâzil:** Yukarıdan aşağı inen, nüzul eden. **c. nâzilât**.
Ettikçe güzer berk-ı hayâlin nazarımdan
Bârân-ı belâ nâzil olur çeşm-i terimden
Namık Kemal
Nâ-gâh olarak zemîne nâzil
Birlikte olur seninle câil-Muallim Naci

** **nâzilât:** İnenler.

nâzilât-ı arş-ı berîn: Yüce gökten inenler.
Sütûn-ı merkadînin Hakk'a yükselen tehlîl
Revâk-ı meşhedînin nâzilât-ı arş-ı berîn
Mehmet Akif

* **nezle:** Bir kere inme; burun ve göğüse inen hastalık. **c. nevâzil**.
Şimdi anlat bakalım neydi senin hastalığın
Nezle oldum sanırım, çünkü bu kış pek salgın
Mehmet Akif

nezle-i sadriyye: Göğüse ait nezle.
Sâde bir nezle-i sadriyye mi illet, nerede
Çocuğun hâli fenâlaştı şu son günlerde
Mehmet Akif

** **nevâzil :** Nezle'nin çokluğu. Fakat dilimizde teklik olarak kullanılır.
Nevâzil olmuşum Ahmed bırak sesim yok hîç
Sesin mi yok açılır şimdi bir imâm suyu iç
Mehmet Akif

nüzûr: (نذور) bk. nezr.